BEATI
THEODORETI
EPISCOPI
CYRENSIS,
OPERA.

69
E
24

BEATI

THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, THEOLOGI VETVSTISSIMI, OPERA OMNIA

QVÆ AD HVNC DIEM LATINE verſa ſparſim extiterunt.

CVM INDICE VERBORVM RERVMQVE MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMO, ſub calcem operum addito.

Editio poſtrema, prioribus auctior & correctior.

COLONIÆ AGRIPPINÆ

Sumptibus Antonij Hierat, bibliopolæ ſub ſigno Gryphi.

Anno M. DC. XVII

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS VITA, EX HISTORIA ECCLESIASTICA NICEPHORI CALLISTI, ET IPSIVS Theodoreti collecta.

THEODORETVS Antiochiæ religioſis ac nobilibus parentibus non ſine miraculo naſcitur. Cum enim mater optata prole diu caruiſſet, & propter naturæ infœcunditatem omnem ſpem hæredis abieciſſet, amplaſque facultates alendis monachis, qui frequentiſſimi, & ſanctiſſimi in Syria tunc erant, ob diuinum amorem conuertiſſet, eorum precibus, à Deo vt filium ſuſciperet obtinuit, ea conditione, vt illum eius obſequio perpetuo manciparet: quod mater fideliter præſtitit, ac in filij nomine Theodori nimirum teſtatum eſſe voluit, qui deinde & parentum cura, & ingenij bonitate breui tantum in pietate, ac literis profecit, vt iuuenis etiamnum conſecratus ſit Epiſcopus Cyri (quod eſt Syriæ oppidum à Iudæis, vt inquit Procopius, in memoriam beneficij à Cyro Perſarum Rege accepti ob libertatem, & patriam donatam conditum) quo in munere quàm ſe ſtrenuè geſſerit, intelliget qui eius Dei amantium hiſtoriam leget: tum in hæreticis ad eccleſiam reducendis, erant enim in eius diœceſi Marcionis peſte infecti integri pagi, quos omnes magno cum labore, vitæque diſcrimine catholicæ Eccleſiæ conciliauit: tum in Sanctorum reliquiis officioſe vndique conquirendis, & in eorum honorem templis magnificè ædificandis: tum denique (domeſticam pietatem imitatus) in ſanctis monachis inuiſendis, alendiſque, cum quorum anteſignanis ac ducibus, admirando nimirum Simeone, qui Stilites, quod in columna inaudito viuendi more habitaret, dicebatur, Iacobo Niſibeno, qui mortuum vitæ reſtituit, aliiſque quorum vitas elegantiſſimè conſcriptas poſteris reliquit, ſumma charitate coniunctus erat. Fuit autem ſectator magni Ioannis Chryſoſtomi. illum enim ſibi quaſi primarium exemplar ſtylo conformando propoſitum habuit, ideo fluidus admodum & copioſus, in elocutione facilis, & Atticam gratiam redolens. Eius autem in ſcripturis ſanctis ſtudium ſignificant elucubrata ab eo commentaria, quæ hæc ſunt, vt Nicephorus refert: Enarrationes in vetus teſtamentum, cuius etiam obſcurorum locorum expoſitiones in peculiarem contulit librum: opus aliud in ſexdecim Prophetas: aliud itidem in Pſalterium: de Prouidentia liber alius: alius in Apoſtolum: aduerſus Hæreſes omnes volumen, quod mendacij & veritatis diſcrimen inſcripſit: liber quem contra duodecim capita Cyrilli conſcripſit: item Eccleſiaſtica hiſtoria: & rurſus Φιλόθεον, hoc eſt, Dei amantium hiſtoria, in qua inſtitutum eorum, qui ætate ſua vitam ſanctam tranſegerunt perſequitur: libri tres de diuinis dogmatibus in dialogos conſcriptis: præterea ſupra quingentas eius epiſtolas græco ſermone optimè compoſitas, ipſe Nicephorus ait legiſſe, quorum lucubrationum maxima pars ab ipſo B. Theodoreto in ſua præfatione huius interpretationis mentio facta eſt. Illud vnum ſilentio non prætereundum puto, inter hunc, & Cyrillum ſanctiſſimum, & Orthodoxum Epiſcopum magnam aliquando contentionem ortam, zelo magis & ſtudio religionis, quo vterque maximo ardebat ob inſignem pietatem. Cùm enim ob pullulantem Neſtorij Conſtantinopolitani Epiſcopi pernicioſam hæreſim Epheſi indicta eſſet Synodus, Cyrillus, qui celerius aduenerat, non expectato Ioanne Antiocheno, cæteriſque Syriæ Epiſcopis, Neſtorium dignitate ſpoliatum damnauit: quod cùm Ioannes, cæteriique qui cum eo aduenerant Epiſcopi, inter quos præcipuus erat Theodoretus, quòd ſe non expectaſſet Cyrillus ægre tuliſſent, ipſius decreta reſciderunt, eundemque rurſus magno conſenſu damnarunt, Theodoſij enim Iunioris Cæſaris ſtudio paulo pòſt Conſtantinopolim Epiſcopis conuocatis, diſſidium illud ſublatum eſt: Neſtorioque impio hæretico concordes, Anathema dixerunt, rediitque Theodoretus cum Cyrillo in gratiam. Porrò eius fidei, ac vitæ integritati grauiſſimum teſtimonium dedit Chalcedonenſis celeberrima Synodus ſexcentorum, & eo amplius Epiſcoporum cum octaua actione, Theodoreto ipſo præſente, fauſtis, & honorificis acclamationibus catholicus, & Orthodoxus Eccleſiæ paſtor, & doctor appellatus eſt. Teſtificantur idem magni Leonis ſummi Pontificis ad Theodoretum, & ipſius ad Leonem vltro, citroque conſcriptæ epiſtolæ, ex quib. perſpici poteſt, quã ſtudioſè in illa Hæreſum colluuione conſtanter à maiorib. traditam fidẽ conſeruauerit: dumq; hæreſib. cùm ſcriptione, tum oratione extirpãdis operam nauat, & in ſanctarũ ſcripturarũ explanationib. inuigilat, ſub Leone ſeniore Cæſare nõ admodũ ſenex moritur: vt cui ſuperſtes erit

ſanctiſſi-

ſanctiſſimus ille Iacobus Nyzibenus, quo iam ſene ipſe iuuenis familiariſſimè vtebatur, atque in eo ſepulchro, quod Iacobo ipſe extruendum curauerat, conditus eſt.

Ex Gennadio Maßilienſi presbytero in lib. ſcriptorum Eccleſiaſticorum.

Theodoretus Cyri ciuitatis Epiſcopus (à Cyro enim Rege Perſarum condita, ſeruat hodie etiam in Syria nomen Auctoris) ſcripſiſſe dicitur multa: ad meam notitiam tamen iſta ſunt, quæ venerunt: De incarnatione Domini aduerſus Eutychem presbyterum, & Dioſcorum Alexandriæ Epiſcopum, qui humanam carnem in Chriſto fuiſſe negant: Scripta fortia, per quæ confirmat & ratione, & teſtimoniis ſcripturarum ita illum veram maternæ ſubſtantiæ carnem habuiſſe, quam ex Virgine matre ſumpſit, ſicut & veram Deitatem, quam æterna naſcibilitate Deo patre gignente ipſe naſcendo accepit: & hiſtoriæ eccleſiaſticæ libros, quos imitatus Euſebium Cæſarienſem conſcripſit à fine librorum Euſebii vſque ad ſuum tempus, id eſt à Vicennalibus Conſtantini vſque ad Imperium Leonis Senioris, ſub quo & mortuus eſt.

EX BELLARMINO, DE SCRIPTORIBUS Eccleſiaſticis.

THEODORETVS æqualis ſancti Cyrilli, & aliquando etiam aduerſarius, vt notum eſt ex Concilio Epheſino. Quamuis autem Neſtorio fauerit initio controuerſiæ: tamen poſtea reſipuit: & Neſtorium inter hæreticos numerauit in lib. 4. de fabulis hæreticorum, & in Concilio Chalcedonenſi admiſſus inter Catholicos fuit. Opera Theodoreti ex editione Colonienſi ann. 1573. duobus tomis comprehenſa, hæc ſunt.

TOMI PRIMI.

De obſcuris quæſtionibus in Geneſim, Exodum, Leuiticum, Numeros, Deuteronomium, Ioſue, & Iudices, acceſſerunt in librum Ruth, in libros Regum, & Paralipomenon.

Commentaria in omnes Pſalmos Dauidis.

Commentaria in Cantica Canticorum Salomonis.

Commentaria in omnes Prophetas excepto Iſaia.

Commentaria in Cantica Moyſis, Annæ, Habacuc, Iſaiæ, Ezechiæ, Trium puerorum, Virginis Mariæ, Zachariæ, & Simeonis.

TOMI SECVNDI.

Commentaria in omnes epiſtolas B. Pauli.

Hiſtoria Eccleſiaſtica à Conſtantino vſque ad Theodoſium Iuniorem libri quinque.

Addit Gennadius continuaſſe hiſtoriam vſque ad Leonem Imperatorem quinque aliis libris adiunctis: ſed hi poſteriores libri non extant.

Dialogorum, libri tres.

De hæreticis fabulis, libri quatuor, quibus addidit epitomen diuinorum decretorum.

Hiſtoria ſanctorum Patrum, quam religioſam vocat.

De prouidentia ſermones decem.

De curandis Græcorum affectionibus, lib. 1.

Denique Epiſtola ad S. Leonem Papam, & altera ad Sixtum Presbyterum Romanum: & Oratio de dilectione valde inſignis.

OBSERVATIO.

Multo plura ſcripſit Theodoretus, vir planè doctiſſimus, atque inter alia meminit Gennadius in lib. De viris illuſtribus librorum Theodoreti fortiſſimorum contra Eutychem & Dioſcorum. Scripſit etiam nonnulla contra ſanctum Cyrillum, quæ extant inter opera ſancti Cyrilli, ſed in quinta Synodo Generali damnata ſunt, vna cum ſcriptis Theodori Mopſueſteni, quem idem Theodoretus mirificè laudat libro 5. extremo ſuæ hiſtoriæ. extat denique in quinta Synodo Act. 5. epiſtola Theodoreti ad Ioannem Antiochenum de obitu Cyrilli: ſed ea epiſtola, non ſolum falſitatis arguitur, quia conſtat Ioannem Antiochenum obiiſſe ante Cyrillum, ſed etiam indigna eſt, quæ Theodoreto, aut cuiuis Chriſtiano attribuatur.

CATALOGVS B. THEODORETI OPERVM, QVÆ IN TOMO PRIMO CONTINENTVR.

	Geneſin.	1		Danielem.	388
	Exodum.	20		Oſee.	437
	Leuiticum.	29		Ioel.	450
	Librum Numerorum.	36		Amos.	455
	Deuteronomium.	42		Abdiam.	463
	Ieſum, filium Naue.	49		Ionam.	465
In	Librum Iudicum.	52	In	Micheam.	468.
	Pſalterium.	58		Nahum.	476
	Cantica canticorum.	217		Habacuc.	479
	Ieremiæ prophetiam.	268		Sophoniam.	484
	Baruch prophetiam.	300		Aggæum.	488
	Ieremiæ lamentationes.	303		Zachariam.	490
	Ezechielem.	308		Malachiam.	503

QVIBVS HAC EDITIONE NVNC RECENS ACCESSERE.

	Canticum Moſis in Exitu.	507		Hymnum trium puerorum.	524
	Canticum Moſis in Deuteronomio.	509		Canticum Mariæ Dei genitricis.	525.
	Canticũ Annæ, matris Samuelis.	513		Precationem Zachariæ.	ibid.
In	Canticum Abacuc.	514	In	Precationem Simeonis.	526
	Orationem Eſaiæ.	517		Librum Iudicum.	527
	Preces Ionæ.	520		Librum Ruth.	528
	Precationem Ezechiæ.	521		Libros Regum.	529
	Precationem trium puerorum.	523		Libros Paralipomenon.	562

SERIES OPERVM B. THEODORETI, QVÆ IN SECVNDO TOMO CONTINENTVR.

In Epiſtolas Pauli, ad

- Romanos. pag. 3.
- Corinthios, priorem. 33
- Corinthios, poſteriorem. 58
- Galatas. 72
- Epheſios. 80
- Philippenſes. 88
- Coloſſenſes. 94
- Theſſalonicenſes, priorem. 100
- Theſſalonicenſes, poſteriorem. 105
- Hebræos. 109
- Timotheum, priorem. 127
- Timotheum, poſteriorem. 134
- Titum. 139
- Philemonem. 141

Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ libri quinque. 143
Eraniſtes, ſeu Polymorphus. 214
Hæreticarum fabularum libri quinque. 265
Diuinorum decretorum epitome. 283
Θεοσεβὴς, id eſt Religioſa Hiſtoria. 301
De Euangelicæ veritatis ex Græcorum atq; Gentium philoſophia cognitione, ſiue de Græcarum affectionum curatione libri duodecim. 343
De Prouidentia ſermones decem. 412

BEATI

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS,

Ioanne Pico Præſide claſsium inquiſitoriarum Senatus Pariſienſis interprete.

B F

IN GENESIN.

Geneſ. 1 *In principio creauit Deus cœlum & terram.*

SCRI[illegible]TVRA ſacra docend[illegible] [illegible]:onem metiri conſu[illegible] ex di[illegible] [illegible]pul[illegible]: ac perfectis per[illegible] proponere: rudibus autem elemen[illegible]a, eorumq; facultati conuenien[illegible]ia. Quum ergo conſpicuam crea[illegible]uram Deum c[illegible] [illegible] Ægypti, quibus [illegible] Iſrael diu aſſi[illegible] [illegible] impietatem hanc imbiberat, ne[illegible] illam quæ de creatura[illegible] [illegible] illis proponit, ac diſerte docet, illam habuiſſe initium, & ab vniuerſitatis Deo [illegible] eatam eſſe. Nec tamen theologicum ſermonem prætermiſit. Dum enim dixit, cœlum, terram, & alias res omnes creatas eſſe, horumque opificem eſſe Deum, [illegible] [illegible]orum demonſtrauit theologiam iis [illegible] tunc erant ſatis idoneam propoſuit. Nam illorum de[illegible]auit originem, at huius reperire nequiuit initium. [illegible] coq. quum Deum nouit æternum, quem vniuerſi creatorem appellauit, et [illegible] [illegible] bonum, ſapientiſſima concordia q[illegible] [illegible], cum phyſiologico copulauit. S[illegible] [illegible] [illegible]ocebantur, didicerant alias, Deum eſſe [illegible]. Diuinus enim Moſes [illegible] [illegible]mnium miſſus [illegible] Ægyptum, iuſſus eſt dicere tribulibus ſuis, *VI EST [illegible] me ad vos.* Iſtud autem, [illegible] EST æternitatem [illegible]gnificat. Con[illegible] porro [illegible] [illegible] pius quam hæc eſſe dicta. Illic [illegible] [illegible] Ægyptum adhuc incolentibus exhibuit, hæc aute[illegible] [illegible] [illegible] in deſerto.

Exod 3.c

D

2 *Q[illegible]ancobrem non meminit creationis angelorum.*

Qui lege re[illegible]ebantur, [illegible] vel co[illegible] [illegible] nihil habebant. Mox [illegible] poſt plura & [illegible] [illegible], imaginem vituli Deum deſignauerunt. C[illegible] [illegible] facile [illegible] Deos finxe[illegible] [illegible] iumentorum [illegible] [illegible], [illegible] non perpetraturi fuiſſent, [illegible] [illegible] [illegible] aſſecuti. Huiuſce [illegible] Deu[illegible] [illegible] neminem veterum alio [illegible] eſt pe[illegible] A[illegible] [illegible] ad tempora integerrimi Abrahæ. Primum enim [illegible] Agar diuinus Moſes meminit Angeli, idque [illegible] [illegible]ſa. Nam Agar typum gerebat [illegible] [illegible] [illegible] dum diuinum Apoſtolum. *Agar enim [illegible] Sina mons eſt in Arabia, coniunctus ei qua nunc eſt Ieruſalem.* Q[illegible] igitur per Angelos data ſit lex, *Diſpoſita enim, ait, per [illegible] [illegible] in manu mediatoris:* Et iterum, *Si quis per Angelos dictus [illegible] ſermo, ſuit firmus*: aptiſſime profecto Deus om[illegible]

Gal 4.d

Gal 3.c Heb. 2.a

Angelum [illegible] [illegible] [illegible], & quæ ad puerum procreandum [illegible] [illegible]. Q[illegible] [illegible] naturam [illegible] [illegible] beant A[illegible] [illegible] angelis, & [illegible] [illegible] [illegible] T[illegible] te ſi[illegible] ad diuinam [illegible]. Sigu[illegible] *La[illegible] inquit eum omnes Angeli eius, Laudate eum omnes [illegible] eius, Quia ipſe dixit, [illegible] facta ſunt.* Pſal 148.a

3 *Præcedunt ne Angeli creationem cæli & terræ, an vna cum eis creati ſunt?*

C G

Superfluas equidem huiuſmodi quæſtiones ex[illegible]maui. Nam quid iuuabit noſſe, quando conditi [illegible] Angeli. Nouit [illegible] quod diuinus Apo[illegible] [illegible] præcipiat admirando Timotheo, *Denuncia quibuſdam, non aliter docere, neque intendere fabulis & genealogiis interminatis.* Quod autem Angeli ſubſtantiam habeant [illegible] [illegible], nemo [illegible] [illegible] repugnabit: quum Do[illegible] [illegible] dixerit, ſingulos homines ſubeſſe ſingulorum A[illegible] [illegible] imperio. *Videte enim, inquit, ne contem[illegible] [illegible] [illegible] minimis, qui in me credunt quia Angeli eorum vident ſemper faciem pat[illegible], qui in cælis eſt.* Quin etiam cuius [illegible] gentis [illegible] [illegible] Angelum præ[illegible], affirmat ſcriptura [illegible] [illegible], *Statuit terminos gentium pro numero Angelorum Dei.* S[illegible] igitur hic iſtis, ille vero illis præfectus eſt, [illegible] [illegible] vero homines ſub vnius, videlic[illegible] Angeli, cura d[illegible] [illegible] [illegible], Angelos determinatæ eſſe ſubſtantiæ. Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ud, id non profecto eſt, loco vtique [illegible] [illegible]. Nam ſola diuinitas [illegible] [illegible] [illegible] loco non eſt obnoxi[illegible]. At [illegible] quod [illegible] [illegible] eſt, in loco e[illegible], qui fit, vt Angelos ante cœlum & [illegible] [illegible] arbitrentur. Nam ſi non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] heneat, quomodo eſſe poſſit q[illegible] [illegible] quod comprehendatur? Sed aiunt quidam, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] A[illegible]los c[illegible] [illegible]tiſſe quam c[illegible] [illegible] & [illegible]. [illegible] enim A[illegible] [illegible] [illegible] non [illegible], quomo[illegible] [illegible] [illegible] laudaba[illegible]? Verum qui hæc dicunt, [illegible] [illegible] [illegible] quod hos ſermone Ang[illegible] caten[illegible] [illegible] [illegible]unt. Nam ſi Deu[illegible] [illegible] [illegible]datoribus ind[illegible]bat, & hos ſemper h[illegible] [illegible]datores, coæter[illegible] [illegible] erant Angeli cum D[illegible]. Quod ſi non ſemper erant, ſed Deus eos c[illegible] [illegible] id expedire iudicauit, erat igitur ſæcul[illegible] [illegible] quod Deus vniuerſorum lo[illegible] prædica[illegible] [illegible]at. Non indiget [illegible]go Dominus Deus [illegible] quippe qui natura nullius indigeat: ſed [illegible] [illegible] duct[illegible], Angelis, Archangelis, & vniuerſæ [illegible] [illegible] [illegible], vt eſſet. At vero quo miniſterio fun[illegible] [illegible] Angeli, qui creationem præ[illegible]cedebant: quam

1 Timo. 1.a

Matt. 18 Deu. 32.a

H

A nullus eſſet, qui indigeret aut adiuuaretur eorum opera? Siquidem in miniſterium hominum, Deo omnium ſubeſſe dicuntur. Cuius rei teſtis eſt diuinus Apoſtolus, inclamans, *Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capient ſalutis?* Conſtat *Heb 1. d.* igitur quod nos quidem illorum opera indigemus, Deus vero nullius indiget, quum ſit bonitatis abyſſus, voluerit autem iis qui omnino non erant, elargiri facultatem vt eſſent. Cæterum qui angelos præcedere cœlum & terram aſtruunt, pro firmo & inuicto fundamento nobis proponunt illud, quod ipſi Iob Deus omnium conditor dixit, *Quando creabam aſtra, laudabant me angeli mei.* *Iob 38. a.* Et non aduertunt, die quarta vna cum ſole & luna Deum omnium aſtra produxiſſe. Illud porro ſcire neceſſe eſt, omnia quæcunque extant (excepta ſancta Trinitate) naturam habere creationi obnoxiam. Hoc autem conceſſo, ſi quis angelorum turbas ante cœlum & terram conditas eſſe dixerit, non offendet verbum pietatis. At verboſis contentionibus inſiſtere, *quæ ad nihil aliud proſunt, quam ad ſubuerſionem audientium*, expreſſe prohibet diuinus Apoſtolus. *2. Tim 2. b* B

4. *Si terra erat, quomodo creata eſt? Ait enim qui ſcripſit, Terra autem erat.*

Gen 1. a. Leuis nimium & ſtolida quæſtio. Nam qui dixit, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, non æternam dixit eſſe terram, ſed poſt cœlum aut cum cœlo creatam eſſe. Alioqui nec abſolute dixit ſcriptor, *Terra autem erat*: ſed quod ſequitur ſubiunxit, *terra autem erat inuiſibilis & incompoſita*, hoc eſt, creata quidem eſt à Deo omnium conditore, ſed adhuc inuiſibilis erat, aquis nempe circundata: & incompoſita, eo quod nondum ornata erat germinibus, neque conſita pratis, nemoribus & ſegetibus.

5. *Non docuit nos Moſes, Deum creaſſe aquas.*

Ibidem Equidem quum dixerit, *Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum*, demonſtrauit, cum terra creatas ſimul eſſe aquas. Et Deus omnium quum de ſabbato legem ferret, ſic ait, *Sex diebus operare, ſeptima vero ſabbatum & requies Domino Deo tuo. Sex enim diebus creauit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt.* Ita vt ſit in aperto, quod quicquid in eis eſt, viſibile ſit aut inuiſibile, ſenſu aut intellectu comprehendatur (excepta diuina ſubſtantia) naturam habet creationis participem. Item per diuinus ille Dauid quum dixiſſet, *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius: ſpes eius in Domino Deo ipſius, qui fecit cœlum & terram* ſubiunxit, *Mare, & omnia quæ in eo ſunt.* *Exod 20 b* C *Pſal. 145 a*

6. *Cur ſuam igitur luminis expers ſtatim inuentus eſt locus ille, qui erat in mundo, vt tenebræ eſſent ſuper abyſſum.*

Animaduertendum eſt, quod ſi quid erat ante hunc ſenſibilem mundum, in lumine certe erat. Neque enim dignitates angelorum, nec vniuerſi cœleſtes exercitus in tenebris agebant, ſed in lumine & in omni ſpiritali lætitia. Quibus nemo repugnabit, qui lumen ſupercœleſte inter bona promiſſa recipit, de quo lumine Salomon ait, *Lumen iuſtis perpetuum eſt.* Et Apoſtolus: *Gratias agentes Deo patri, qui nos idoneos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.* Quum igitur imperio diuino creatum ſit cœlum, omnibus, quæ intra eius ambitum continentur, circumfuſum, corpus quidem habens continuum, quod poſſit ea quæ foris ſita ſunt, ſeparare ab iis quæ intra ſe comprehendit, neceſſario locum quem complectitur, tenebroſum reddidit, externum ab eo lumen excludens. Nam tria concurrere oportet in vmbra: lumen, corpus, & locum minime lucidum. Tenebræ igitur huius mundi propter cœleſtis corporis vmbram prouenere. *Col 1. b* D

7. *Si Deus lumen creauit, quomodo tenebras ei addidit, quum hæc inuicem aduerſentur?*

Sunt quidem inter ſe contraria, ſed hominibus ambo neceſſaria. Illud enim hominum operibus & laboribus confert, & apparere facit ea quæ videntur, adhortaturque ad collaudandum horum autorem. Tenebræ vero quieſcere faciunt, & reparant hominem, ſoluta laſſitudine, quam ex labore contraxit. Similiter homines domum eogunt, beſtiis vero præbent occaſionem pabuli. Et hoc aperte nos docet diuinus Dauid: *Poſuiſti* (inquit) *tenebras, & facta eſt nox. In ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ agri, catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant a Deo eſcam ſibi. Exortus eſt ſol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.* Et his ita dictis admiratur magnificentiam creatoris, inquiens, *Quam magnificata ſunt opera tua Domine? Omnia in ſapientia feciſti.* Didicimus igitur aperte, tenebras eſſe neceſſarias. Quod autem non ſint ſubſtantia, ſed res quædam accidentaria, facile eſt intelligere: nempe quod ſint cœli & terræ adumbratio. Quamobrem oriente lumine euaneſcunt tenebræ. Lumen autem ſubſtantia eſt & ſubſiſtit: & quũ occiderit, ruſum oritur: & quum abierit, reuertitur. Quemadmodum enim corpus noſtrum eſt ſubſtantia, vmbra vero, quam facit, accidens eſt, non ſubſtantia: ita cœlum & terra (quæ maxima ſunt corpora) ſubſtantiæ ſunt diuerſæ: quæ vero ab his manat vmbra, lumine non apparente, vocantur tenebræ. Lumen autem emergens, tenebras delet. Itaque cœli & terræ vmbra tenebras producit: quæ oriente lumine rurſum diſſoluuntur. Nō ſunt igitur tenebræ ſubſtantia quædam increata, neque etiam ſubſtantia creata: ſed vſus quidam neceſſarius, ab his quæ facta ſunt prouenien(s), & ſapientiam Dei prædicans. Ecce enim propheta Deum vniuerſorum etiam ab his laudat: (*Feciſti* ait) *lumen, & præparaſti tenebras*: aptiſſime quidem vtrunque poſuit, faciendi verbum adaptans lumini, & dictione præparandi vtens circa tenebras. Sunt enim accidens quoddam, quod & conſiſtit & diſſoluitur. Proinde tres illi pueri beati creaturam omnem prouocantes ad laudes diuinas, diem noctem coniunxerunt, & lumini tenebras addiderunt. Nam horum ſucceſſibus tempus menſuratur, & hominum vita ſubſiſtit. E *Pſal 103.e* F

8. *Qualiſnam ſpiritus ferebatur ſuper aquas?*

Quibuſdam videtur fuiſſe Spiritus ſanctus, qui viuificabat & fœcundabat aquarum naturam, præfigurans quodam modo gratiam baptiſmi. Verius autem putauerim, quod hic aerem vocet *ſpiritum*. Nam quum dixiſſet, Deum creaſſe cœlum & terram, & aquarum meminiſſet ſub nomine abyſſi, neceſſario & aeris mentionem fecit, à ſuperficie aquæ ad cœlum vſque permeantis. Aeris enim natura eſt, vt circa inferiora corpora feratur & agitetur. Aptiſſime autem verbum iſtud, *ferebatur*, ſubſtantiam aeris mobilem indicat. Quod ſi quis huic interpretationi non aſſentitur, propterea quod ſcriptum eſt, *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas*, audiat beatum Dauid dicentem de Deo omnium conditore, *Flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ.* Certum eſt, quod ventum ipſe vocauerit *ſpiritum*, etſi verbo non expreſſerit. Siquidem euro aut notho flante, aqua congelata diſſolui ſolet & liquefieri. G *Pſal 147 b.* *Gen 1 a.*

9. *Cur nam dixit Deus, Fiat lux, & fiat firmamentum?*

Non præcepit Deus alteri cuidam creare: ſed quæ non ſunt, vocat, ita vt hic præceptum ſit ipſa voluntas. *Omnia enim, ait, quæcunque voluit, Deus fecit.* Quod ſi creando voce quadam vſus eſt, certum eſt, hoc non elementorum inanimatorũ cauſa, ſed inuiſibilium virtutum gratia factum eſſe: vt ſciant, quod ipſo iubente, ea quæ non ſunt, ſubſiſtunt. *Pſal 113.* H

10. *Quamobrem autor hoc addidit, Et vidit Deus quod bonum erat, &c.*

Vt perſuadeat ingratis, non aſpernari, quæ ſententia diuina vocat bona.

11. *Eſtne vnum cœlum, an duo?*

Quum ſcriptura diuina doceat, in principio Deum creaſſe cœlum & terrã, deinde poſt lucis creationem ſecũda die dicat firmamentũ factum eſſe, imperitiæ plena videtur eſſe huiuſmodi quæſtio. Oportebat enim ex temporis ratione & ipſo creationis modo, cœlorum diuerſitatem noſſe, & vnum luce prius, alterum vero poſt lucem: & illud quidem non ex aliqua alia materia, hoc autem ex aquis creatum eſſe. Nam inquit, *Fiat firmamentũ in medio aquæ, quod per medium ſeparet aquas ab aquis.* Sic enim *Gen 1. a.*

E ab ipſa re, cæli ſortiti ſunt appellationem. Siquidē quum ex aquarum fluida ſubſtantia compoſitum ſit, & natura fluida, condenſata & conſolidata fuerit, firmamentū nominatum eſt. Deinde quia ſurſum collocatum eſt prioris cæli vſum commodo noſtro perficiens cœli nomen ſortitum eſt. Bifariam autem Deus omnium diuiſit aquarum naturam: & quaſdam ſurſum collocauit, quæ ſuo liquore atque frigiditate non ſinerent corrumpi firmamentum ab igne luminarium. Reliquæ vero aquæ deorſum remanſerunt, quæ ſuis vaporibus aerem fouerant exuſtum & exiccatum ab igne ſuperiore. Qui igitur non credit ſecundum eſſe cælum, ſemitam rectam tranſgreditur: qui vero plures numerare conatur, adhæret fabulis, poſtpoſita diuini ſpiritus doctrina. Pluraliter autem diuina ſcriptura cælos nuncupat, dicens, *Cæli cælorum*: quoniam hebraica lingua neque cælum, neque aquam ſingulari numero nouit appellare. Reperire autem eſt ſimilia multa inter dictiones græcas. Nullus enim ciuitatem Athenam ſingulari numero vocitare ſolet, ſed pluraliter Athenas. Similiter & Delphum ciuitatem
F nemo vocat, ſed numero plurali Delphos. Non ergo tanquam plures ſint cæli, ita locuta eſt ſcriptura: ſed hebraicæ linguæ ſeruato idiomate. Quod quidem in alio Pſalmo manifeſtius nos ducet, illius linguæ prætermiſſo
Pſal. 113. d idiomate, dum inquit *Cælum cæli Domino*. Ita vt ſatis conſtet, quod quemadmodum cælum iſtud nobis eſt pro tegmine, terra vero pro pauimento: ita cælum quod videmus, pro tegmine ſuperpoſitum cælum habet.

Geneſ. 1 b. 12. *Cur, vnam quum dixerit congregationem aquarum multas poſtmodum innuit? Congregata eſt (inquit) aqua quæ ſub cælo erat, in congregationes ſuas.*

Vna quidem eſt aquarum congregatio, quoniam inter ſe maria conueniunt, quædam deorſum per meatus ſubterraneos decurrentia, alia ſecundum ſuperficiem terræ. Sed plurali numero *congregationes* dixit, quoniam aliud eſt mare Indicum, aliud Ponticum, & aliud Tyrrhenum. Item aliud eſt Propontis, aliud Helleſpontus. Similiter alius eſt Aegæus ſinus, alius Ionicus. Præter hæc autem omnia adhuc eſt maximum mare, quod nonnulli vocant mare Atlanticum, quidam vero Oceanum
G appellant. Hac de cauſa ſcriptura ſacra *congregationem vnam aquarum*, veluti coadunatam appellauit: *congregationes* vero, tanquam diſtinctas.

13. *Qua de cauſa Deus herbas non eſculentas iuſſit germinare?*

Multa ſunt animalium irrationalium genera, quædam fera, alia iumenta appellata: & nonnulla reptilia alia volatilia. His igitur omnibus animalibus eſcam
Pſal. 103. b præparauit Deus, quæ etiam in hominum vſum condidit, & ſtatim eis propter nos pabulum dedit: *Qui producit* inquit, *fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominū*. Quod igitur huic iumento eſt, alteri maxime congruit, & alia conueniunt hominibus. Ad hæc prauidens Dominus, quod homines in morbos prolaberentur, vtpote qui ſententiam mortis propter peccatum receperant, iuſſit terram herbas producere non tantum eſui aptas, ſed etiam morbis depellendis. Et hoc diligentius quis noſſe poterit ab his qui medicinæ artem exercuerunt, quod hæ quæ videntur eſſe venenoſæ, morborum remedia
H continent. Permiſtæ enim aliis herbis morbi depulſiuæ fiunt, & ſanitatem procurant.

14. *Luminaribus creatis ad quid prius facta eſt lux?*

Dominus Deus tum ex his quæ non ſunt, tum ex his quæ ſunt, creare ſolet. Nam prius cælum ex nihilo creauit, poſterius autem ex aqua fecit. Sic & terram, quæ prius non erat, produxit: genera vero arborum & ſeminum germinare iuſſit. Igitur & lucem creauit quemadmodum ei libuit. Sicuti vero firmamento diſtinxit aquarum naturam, & quaſdam ſurſum collocauit, reliquas deorſum reliquit: ſic lucem illam diſtinguens pro arbitrio ſuo, luminaria magna & parua condidit.

Gen. 1. b. 15. *Quid hoc eſt, In ſigna & in tempora: & in annos & in dies?*

Sol ortu ſuo atque occaſu dies facit: quum autem percurrerit auſtrales atque aquilonares partes, annalem circulum perficit. Idemque ſol facit etiam, quæ
A tempora ſcriptura diuina nominat. Tranſiens enim ab æquinoctio ad aquilonē, ver facit: & inde rediens ad eoſdē terminos, æſtiuale ſolſtitiū producit, procedēte autem eo inde ad meridiem, autumnus naſcitur: & inde reuertens, hyemem producit. Ex curſu autem lunæ menſium numerum diſcimus. Nam ex curſu triginta dierum menſem appellamus. Siquidem & lunam vocant menſem. Quod autem dicitur, *In ſigna*, non intelligimus ſecundum opinionem quorundam ſtultorum. Siquidem vanam illam de cuiuſque natiuitate diſceptationem, nec Pythagoras, nec Socrates, nec Plato, nec Stoici receperunt. Quod ſi qui in fabulis educati ſunt, huius fabulæ impietatem execrantur, quis diuinis ſermonibus credens hæc non modo impia, ſed valde etiam fatua recipiat. *Signa* igitur vocat ſcriptura diuina, quibus cognoſcamus tēpus opportunū ſeminandi, plantandi, purgādi,
B & ligna cædendi ad nauium & domuū conſtructionem idonea. Inde etiam nautæ didicerunt, quando opportune nauem ſubducere vel impellere conueniat, & quando vela pandere aut contrahere oporteat. Experientia enim ipſos docuit aſtrorum ortus & occaſus. Sæpe etiam nos quoque hac ratione cognoſcimus cometam aut barbatam ſtellam. Atque etiam, ſi placet, impetum hoſtium nouimus, aut locuſtæ incurſum, aut iumentorum vel hominum cladem futuram. Hæc igitur *ſigna* vocauit ſcriptura, non illa plane dementiæ atque impietatis plena.

16. *Quare Deus creauit plantas ante luminaria, poſt illa vero condidit animalia?*

Oculos habent animalia, nec lucis exceſſum ferre potuiſſent. Lux vero diſtributa in parua & magna luminaria conuenientem oculis animalium ſplendorem reddit: plantarum autem natura ſenſus prorſus eſt expers.

17. *Cur Deus non benedixit plantis, animalibus autem dixit, Creſcite, & multiplicamini, & quæ ſequuntur?* Gen. 1. e.

Deus pro nutu ſuo ſtatim vniuerſam terram repleuit pratis, ſegetibus, & aliis omnis generis herbis & arbori-
C bus: cætera vero animalia bina creauit. Vnde merito benedictionem eis largitus eſt, vt per multiplicationem quædam replerent maria, paludes & fluuios, quædam aerem, nonnulla vero terram.

18. *Ad quid Deus creauit beſtias & reptilia?*

Puerorum terriculamentis tum etiam loris & virgis indigent. Et per illa quidem ipſos terremus, per hæc autem erudimus, honeſtatem omnem eis procurantes. Quum igitur Dominus Deus animaduertiſſet nos ad ignauiam procliues, beſtias & reptilia condidit, veluti lora quædam & terriculamenta: vt per ea nos terrens ad ſe traheret, atque eius auxilium imploraremus. At quemadmodum qui perfecti ſunt, terriculamenta huiuſmodi & lora contemnunt: ſic qui in virtute educati ſunt, beſtiarum incurſus minime formidant. Siquidem Adæ, prius quam peccaſſet, aſſiſtebant beſtiæ obſequium profitentes. Et rurſum, ipſum Nue ingredientem arcam, leones, pardus, & reptilium atrociſſima quæque ouium more
D ſequebantur. Et Danieli aderant leones, qui alioqui fameliciaccedere tamen ad eum non audebant, eo quod in illo characteres diuinam imaginem præ ſe ferentes conſpicerent. Itidem vipera quæ dentes inſeruerat in manum Apoſtoli, quum nihil peccato tetrum aut molle in eo repeiſſet, mox reſiliit, & in ignem ſe coniecit, ſupplicium quodammodo de ſe ipſa ſumens, quod corpus ſibi nullatenus conueniens, adortaeſſet. Nos autem ideo beſtias formidamus, quia virtutem negligimus. Et ob id Deus ſocordium etiam hominum curam agens, eas in remotiora loca relegauit, & iis nocturnum tempus ad eſcam quærendam largitus eſt. *In ipſa enim nocte* Pſal. 103. e.
(ait) *pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ*. Reptilibus vero antra terræ præbuit, vt in eis latentia humano generi non noceant. At ne beſtias, velut ab his prorſus illæſi, contemnamus, quaſi nullarum ſint virium, nonnunquam permittit Deus duos aut tres è multis millibus (prout ſapientiſſime noſtra diſpenſat) vel à ſcorpionibus pungi, aut à ſerpentibus morderi: vt nos veriti, ne quid ſimile pa-

A tiamur, Deum creatorem in auxilium inuocemus, obſecrantes, vt illa omnium malorum depultrice prouidentia nos tueatur. Præterea & ad alia beſtiæ non ſunt nobis inutiles. Nam ex eis medici pharmaca non pauca componunt, ad morbos propulſandos. Ne quis igitur beſtiis per ſe conſideratis de creatore conquetatur, ſed vtilitatē inueſtiget. Siquidem ipſum etiam corpus humanum, quamuis formoſum, temperatum, & varia partium vtilitate præditum, mucco tamen & ſputo ac fœtido ſtercore non caret. Nullus tamen ſanæ mentis ex his animal vituperat. Neque enim abſque his agere vitam poteſt, ſed per hæc firmum eſt & vegetum. Siquidē eget pituita, ſanguine, & vtraque bile. At quemadmodum per hæc conſiſtit, ſic per eadem dilabitur. Vnius enim horum exceſſu aut defectu enecatur animal.

Gen. 1. d. 19 *Cur autem dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram?*

B Execrandi quidā hæretici dixerunt, Deum hæc loquutum eſſe angelis & improbis dæmonibus: non intelligētes ſtupidi homines huiuſmodi, quid ſibi velit illud, *Ad imaginem noſtram.* Subſtantia enim Dei & eius imago non eſt eadem cum ſubſtantia angelica. Illa enim æternā habet naturā, hi vero opificem & creatorem habent ipſum, à quo acceperunt vt eſſent. Dæmones autem ſua ſponte conuerſi ſunt ad malitiam. Extremæ igitur dementiæ eſt, fateri vnam imaginem eſſe dæmonum improborū & immenſæ bonitatis. Iudæi vero ad aliam ſe conuerterūt inſaniam. Aiunt enim, Deum vniuerſorum ſibi ipſi dixiſſe, *Faciamus hominem*, eorum more quibus imperia ſumma credita ſunt. Nam & magiſtri equitum & imperatores plurali numero conſueuerunt dicere, Iubemus, ſcribimus, & mandamus, & quæ ſunt huiuſmodi. At inſani nō animaduerterunt, quod plurima Deus omniū eſſe ſoleat ſingulari numero. Gen. 6. c *Tempus enim*, inquit, *vniuerſi hominis venit coram me.* Ibidem b Et, *Pœnitet me feciſſe hominem.* Deut. 32. e Item, *Non erunt tibi Dij alij præter me.* Eſa. 43. c. Et, *Ecce ego facio noua, quæ mox orientur.* Eſa. 41. d. Et *Aperiam in montibus fontes, & in herbis flumina.* Et in vniuerſa plane ſcriptura diuina licet audire Deum omnium

C ſingulari numero loquētem. Raro autem pluraliter ſermonem format, niſi quum innuit numerum perſonarum Trinitatis. Etenim quum linguas confunderet, non dixit ſingulariter, Gen. 11. b. *Deſcendam*: ſed, *Venite, deſcendentes confundamus ipſorum linguas.* Et hoc igitur loco, quoniam Deus animal rationale formabat, quod poſtea tempus iuuatum oraturus poſt multas generationes, ſancta Trinitatis inuocationibus Sacroſanctum baptiſma inſtituens, quum fabricaturus eſſet naturam cui hæc myſteria crederentur, ob eam idētitatem ſubſtantiæ & perſonarum numeri in aperuit. Dū enim inquit, *Dixit Deus*, communionem diuinæ naturæ explanauit: ſubiungens autem illud *Faciamus*, expreſſit numerum perſonarum. Similiter quum iterum ſingulari numero dixit, *Imaginem* eandē eſſe naturam oſtendit. Non enim dixit, Ad imagines. ſed, *Ad imaginem.* Quum autem dixit, *Noſtram*, numerū hypoſtaſeon manifeſtauit. Deum enim, qui præuidet omnia, quæ nondum facta erant, tanquam iam facta, & qui præuidebat incarnationem & inhumanationem vnigeniti, quodque ex virgine eandem

D naturam ſumpturus eſſet, quam ſibi coaptaret & vniret in vnam perſonam Dei & hominis, intellexiſſe dicendum eſt non immerito, vnam adorationem ab vniuerſa creatura oſtendam: vnde iuſta de cauſa & ipſam velut generis fundamentum ſummo honore dignatus eſt. In primiſque creationis conſilium ineundo, vt quod in creatore rationale erat, præmonſtraret, deinde perſonarum numerum inſinuando, vt qui laudes & hymnos oblaturus erat ſuper terram, theologiæ ænigmata ſumeret: tanquam igitur autor huiuſmodi creationis, maiorem erga creaturam humanitatē patefecit. Hoc ipſum & illuſtris Iob 10. b. Iob, ipſum alloquens, clamat, *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me.* quibus verbis vſus eſt Dauid. Hoc ipſum etiam ſane nouit, qui ſancto baptiſmate dignus habitus eſt: nempe, quod is qui formauit, ſaluauit: & qui ſaluauit, formauit. Ad hæc & ipſe creator per Ieremiam & Eſaiam ait, Eſa. 64. c *Quoniam nos lutum, ipſe vero formator noſter.* Atqui diuinam naturam neque manus habere neque conſilio

E aut præmeditatione egere, profitemur, vt (ex Platonicis fabulis) ſecundum eam quam conceperit ideam opus conſtituat: ſed vnum quodque horum maiorem Dei ſolicitudinem demonſtrat erga animal huiuſmodi.

20. *Quid illud eſt, Ad imaginem?*

Quidam vocauerunt *imaginem Dei*, id quod eſt in anima inuiſibile, ſed non recte dixerunt. Si enim inuiſibile animæ, imago Dei eſſet, multo magis angeli, archangeli, & vniuerſæ naturæ ſanctæ & incorporeæ, vtpote à corporibus prorſus liberatæ, inuiſibilem & impermixtā naturam poſſidentes, vocarentur imagines Dei. Quidam nimium ſimplices corpus humanum aiunt factum eſſe *ad imaginem Dei*: quoniam audiunt vocem diuinam dicentem, 4 Reg. 19. c. *Aperi oculos tuos, & vide: & inclina aurem tuam, & audi.* Gen. 8. d. Et, *Olfecit Dominus odorem ſuauitatis.* Eſa. 1. c. Et illud, *Os Domini locutum eſt iſta.* Pſal. 94. a. Et, *In manu eius ſunt fines terræ & ſimilia.* In quo ſtolidi non animaduerterunt, Dominum Deum humano more hominibus loqui, audientium infirmitati ſermones accommodantem. Et quoniam oculis videmus, virtutem eius per quam videt, ſcriptura vocat oculos: & rurſum audiendi facultatem vocat aures, quoniā

F hiſce partibus audimus: & mandatum Dei, os. Verum oportebat eos non ſolum ſupra dicta verba audiuiſſe, ſed etiam ea quæ docent Deum incircumſcriptum. Pſal. 138. b *Quo enim* inquit, *ibo a ſpiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades, & quæ ſequuntur.* Ioan. 4. d Et Samaritanæ Dominus dixit, *Deus ſpiritus eſt, & oportet eos qui adorant ipſum, in ſpiritu & veritate adorare.* Si autem Deus ſpiritus eſt, ſimplex igitur, incompoſitus, & figuram non recipiens. Atqui ſuperuacuum eſt, iſtud in longum producere ſermonem. Satis enim patet horum inſcitia. Hunc igitur locum, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, aliqui doctores ita intellexerunt, nempe Deum omnium, quum creaturam ſenſitiuam & intellectiuam creaſſet, hominem poſtremo formaſſe, velut ſui quandam imaginem, medium illum ponendo inter animata & inanimata, ſenſitiua & intellectiua: vt vtraque quidem tam animata quam inanimata vnum illi veluti tributum quoddam præberent:

G naturæ vero intellectuæ, dum hominis curam gerunt, beneuolentiam erga creatorem demonſtrarent. Hoc enim etiam diuinus Apoſtolus dixit, Heb. 1. d. *Nonne omnes ſunt administratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis?* Mat. 18. b Et Dominus in Euangeliis, *Videte, ne contemnatis vnum ex puſillis iſtis minimis. Amen dico vobis, quod angeli eorum quotidie vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.* Nonnulli dixerunt, *ad imaginem Dei* creatum eſſe hominem, ſecundum facultatem dominandi, argumento clariſſimo vſi ex eo quod creator ſubiunxit, Gen. 1. d. *Et dominetur piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis & vniuerſæ terræ, & omnibus reptilibus repentibus ſuper terram.* Quemadmodum enim ipſe omnium tenet imperium: ita dedit homini dominium animalium irrationalium. Facillime autem reperiuntur & alia, in quibus homo Deum imitatur. Siquidem ad imitationem Dei creatoris homo conſtruit domos, parietes, ciuitates, portus, naues, naualia, currus, & alia infinita, velut imagines & figuras cœli, ſolis, lunæ, & ſtellarum, item hominum & animalium irrationalium formas. Infinita tamen eſt in ratione condendi diuerſitas. Nam Deus omnium ex iis quæ ſunt & non ſunt, creat, idque ſine labore & tempore: quia ſimul atque voluerit, producit quod ei pla-

H cuerit. Homo vero materia opus habet, indiget inſtrumentis, conſilio, tempore & labore, ac ſolidis artibus ad opus conſtruendum. Siquidem architectus indiget fabro ærario, faber autem ærarius metallis & carbonibus: ſimiliter & omnes qui ligna cædunt, iis qui plantas aut terram excolunt. Atque hoc pacto ars vnaquæque ab aliis artibus vſum earum mutuatur: veruntamen homo, dum ita quippiam conſtruit, imitatur quodammodo creatorem, velut imago archetypum. Imago enim archetypi figuram habet: verum quum membrorum ſpeciem habeat, actiones tamen non habet. Caret enim anima, per quam mouetur corpus. Rurſum ad inſtar Dei omnium conditoris, regnat homo &

A iudicat. Verum Deus accuſatoribus aut teſtibus minime indiget quando iudicat. Sic enim Caio condemnauit, tanquam ſceleris eius inſpector. Homo vero iudicando teſtibus opus habet & accuſatoribus, quum ignoret quæ perpetrata ſunt. Et ſic homo vocatus eſt Deus, 1. Cor. 11. b quia imago Dei appellatus eſt. *Vir enim, ait, non debet velare caput quum ſit imago & gloria Dei.* At Deus omnium conditor naturam habet diuinam, non appellationem nudam: homo autem, velut imago, tantum nomen habet, quum ipſa re careat. Sic & incircumſcriptum eſſe, vere & proprie pertinet ad Deum omnium: imitatur autem id quodammodo mens humana, in momento perluſtrans orientem & occidentem, aquilonem & meridiem, cæleſtia & ſubterranea, non re vera, ſed ſola rationis imaginatione. Deus autem ſecundum ſubſtantiam ſuam & ſapientiam & virtutem minime circumſcribitur. Inueniet etiam potuit quiſpiam imitationem aliam aptiorem & conuenientiorem in anima humana. Habet enim ipſa

B facultatem rationalem & vitalem in ſe: & mens quidem producit ſermonem, concurrit autem cum ſermone ſpiritus, non generatus quidem, quemadmodum ſermo, ſed perpetuo conſequens ſermonem, & cum eo, dum editur, concurrens: ſed huiuſmodi adſunt homini tanquam imagini. quamobrem nec ſermo nec ſpiritus per ſe ſubſiſtit. At in ſancta trinitate tres intelligimus hypoſtaſes, eaſque ſine confuſione vnitas & per ſe ſubſiſtentes. Nam ante ſæcula genitus eſt à patre Deus verbum, inſeparabilis autem eſt à genitore. & procedit à Deo & patre Spiritus ſanctus, qui & intelligitur in propria hypoſtaſi. 1. Cor. 12. b. *Omnia enim operatur, inquit, vnus & idem ſpiritus, diuidens ſua cuique prout vult.* Verum de his non debeo prolixius dicere, quod huius rei infinitas demonſtrationes reperire liceat in ſancta ſcriptura. Quidam ad imaginem Dei hominem creatum eſſe arbitrati ſunt, ſecundum potentiam animæ inuiſibilem, non intelligentes quod & angelus inuiſibilis eſt, ſimiliter & dæmon. Quibus reſpondendum [illegible] modo, quod inter homines maſculus & fœmina ſecundum corpus & animam eandem

C ſortiti ſunt naturam. Cur igitur Paulus virum quidem imaginem Dei dixit, non etiam mulierem, ſi ſecundum partem animæ rationalem homo eſt imago Dei? Inquit enim, 1. Cor. 11. b *Vir quidem quum ſit imago & gloria Dei, non debet velare caput. mulier autem gloria viri eſt.* Si ergo qui non debet velare caput, imago Dei eſt, profecto quæ velatur, non eſt imago Dei, quantumuis eiuſdem animæ ſit particeps. Quomodo ergo homo eſt imago Dei? Secundum imperium & poteſtatem. Quod perhibere videtur etiam vox diuina quæ dicit, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Et modum ſubiungens ait. Gen. 1. d. *Et dominetur piſcibus maris & volatilibus cæli & beſtiis terræ & reliquis.* Quemadmodum enim Deus omnibus imperat, ita homo his quæ ſunt ſuper terram. At quamobrem mulier non dominatur prædictis, ſed virum habet pro capite, quæ tamen reliqua ſub poteſtate tenet: vir autem non ſubiectus eſt mulieri vnde recte beatus Paulus ait, ſolum virum imaginem & gloriam Dei eſſe, mulierem vero gloriam viri. Ego vero vehementer admiratus ſum eos, qui

D [illegible] non potuerunt: ſed hominem ad imaginem Dei creatum eſſe dixerunt, partim quidem propter imperium & poteſtatem, partim vero ſecundum ratiocinandi vim, partim autem ſecundum animæ intellectiuam de his intelligo, qui aperte locuti ſunt quum tamen eos animaduertiſſe oporteret, quod ſolus homo dicatur imago Dei eſſe. Siquidem in eius creatione ſic ait, Gen. 1. d *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Et rurſum in hiſtoria Noe dicitur quod *ad imaginem Dei fecit hominem.* 1. Cor. 11. Et beatus Paulus ait *Vir non debet velare, quum ſit imago & gloria Dei.* Quod ſi ſolus homo ex omnibus creaturis imago Dei eſt, peculiarem quandam rationem huiuſce denominationis eſſe oportet, non ſolum ob facultatem intellectiuam aut rationalem, quarum participes eſſe virtutes inuiſibiles dicimus. Imo neque ob facultatem dominandi, quam etiam competere virtutibus inuiſibilibus beatus Paulus inquit, Col. 1. ſ. *Quoniam in ipſo creata ſunt omnia, quæ in cælis ſunt & ſuper terram, viſibilia & inuiſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus ſiue poteſtates.* Similiter quum ait, *Ut innoteſcat nunc Principatibus & Poteſtatibus in cæleſtibus.* Vnde & contrarias poteſtates ita vocat, tanquam quæ ceciderunt ex illis ordinibus. *Non enim, inquit, eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus Principatus & Poteſtates, & aduerſus mundi rectores tenebrarum huius ſæculi.* Ephe. 6. Sic & angeli vocantur, *Et Michael princeps veſter.* Dan. 10. Dicitur etiam & de luminaribus, Gen. 1. b *Luminare maius in dominium diei, & luminare minus in dominium noctis.* Psal. 135. Quod Dauid poteſtatem appellauit, dicens, *Solem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis.* Quomodo igitur fieri poterat, vt homo diceretur imago Dei, ſecundum quippiam eorum quæ ſunt communia multis creaturis, quum tamen ipſe ſolus à Deo dicatur eius imago. Itaque perſpicuum nobis eſt, certam quandam cauſam eſſe oportere, cur ita ſolus appelletur, cuius nulla reliquarum creaturarum ſit particeps, vt cui ſolis appellatio communiter conueniat. Illud autem, vt antea dixi, primum diſcutiendum, vbi conſiſtat illud, *Ad imaginem*, in corpore, an in anima. Et inprimis videamus, quibus innitantur, qui prius aſſeruit, quorum numero eſt Melito, qui ſcripta reliquit, quibus aſſerit Deum corporeum eſſe, *Membra enim Dei* appellamus, quum reperimus, oculos Dei reſpicientes etiam, & aures eius intentas eſſe ad preces iuſtorum.

F Et, *Odoratus eſt Deus odorem ſuauitatis.* Gen. 8. d Et, *Os Domini locutum eſt iſta*, & brachium Dei, & Iſa. 1. c. manus & pedes & digiti quibus ſtatim inferunt, hæc nihil aliud docere, quam formam Dei. Quando vero, aiunt, *viſus eſt Deus Abrahæ, Moſi & ſimilibus.* An non formam habens? Et qualem formam? An non humanam? Et coaceruant mille loca, quibus membra Dei appellantur. Aduerſus quos certandum eſt primum ex dictione ſcripturæ Et ex aduerſo opponimus his qui præter ſcripturam nihil norunt, ſcripturæ verba eorum opinioni contraria, ex Zacharia dicente, *Septem oculi Domini reſpiciunt ſuper vniuerſam terram.* Zach. 4. c. Quod ſi Deus ſeptem oculos habet, nos autem duos tantum, non ad ſimilitudinem eius creati ſumus. Sed neque nos præditi ſumus alis, quum tamen de Deo dicatur nonageſimo Pſalmo, *Sub pennis eius ſperabis.* Quod ſi Deus pennas habet. nos autem ſumus animalia minime pennata, non factus eſt homo ad imaginem Dei. Pſal. 90. a At quomodo cælum, quum ſit ſphæricum & ſemper voluatur, thronus Dei eſſe poteſt, vt ipſi exiſtimant? Imo etiam terra quomodo ſcabellum pedum eius. Reſpondeant nobis. Vtique enim oporteret illud quod à genibus vſque ad plantas protenditur, eſſe corpus com-

G prehendens intermedium hoc ſpatium, quod interiacet inter cælum & terram. Quum autem terra ſit in medio totius mundi, & contineatur ab ipſo (vt demonſtrationibus linearibus conſtat) apud nos ſunt plantæ Dei alia apud antichthonas. Et an vniuerſam terram noſtram replent, aut etiam plus comprehendunt, minuſue extenduntur pedes eius propter maria & flumina, aut etiam in aquis incedunt? Sed quomodo is, cuius tantum cælum thronus eſt, ac terra pedum ſcabellum, inuenitur deambulare in paradiſo, aut apparet Moſi in vertice montis Sina? Et quomodo ille, qui talia de Deo exiſtimauerit, non ſtultus dicetur? Deinde quum multa dixerit, ad euerſionem eiuſmodi opinionis, ſubiicit, Qui vero aſſerit illud, *Ad imaginem*, non in

H corpore conſiſtere, ſed in anima rationali, dogma ſtatuet non contemnendum, comprehendens quæ facultates ſint ipſius. Nam quæ in homine eſt facultas cognoſcendi, iudicandi, bene merendi, agendi quæ iuſta ſunt, fortitudinis, &, vt ſemel dicam, omnis boni effectrix, à Deo creata eſt, ad imaginem. Quod autem non forma corporis, ſed actiones repræſentent nobis imaginem Dei, aperte Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios dicit. *Quemadmodum portauimus imaginem terreni hominis, ita portemus & imaginem cæleſtis.* 1. Cor. 15. f. Et imaginem quidem terrenam portat, qui ſecundum carnem viuit, & perficit opera carnis: imaginem vero cæleſtis, qui ſpiritu mandata corporis mortificat. Quemadmodum Deus longanimis eſt, ita homo longanimis habet ſe ad imaginem Dei. Iuſtus & ſanctus eſt Dominus, con[illegible]

A chæ & lucis & p[illegible] cog[illegible]a dederunt, & illum quidem vocauerunt puteum vi[illegible], non quod videndi facultatem conferret, ſed quod [illegible] eum apparuit Dominus omnium. Item put[illegible] ſæpenumero, qu[illegible] ex Gerans [illegible] pro[illegible]ius puteis, [illegible] propter [illegible] pe[illegible] qui [illegible] quod [illegible] Sic & E[illegible] cognominatus eſt, hoc eſt, domus Dei, quia apparu[illegible] Iacob in illo loco creator omnium. Et collis [illegible] non quod ille [illegible] eſſet, ſed quod apud [illegible] locum inter ſe fœdera [illegible]. Similiter aqua [illegible] catur [illegible], non quod aqua baptiſ[illegible] ha-

B beat naturam, ſed quia per illam aquam diuina gratia donat vitam æternam. Ita lignum vitæ [illegible] ſententia vocatum eſt, & lignum cognitionis ſcientiæ boni & mali, eo quod [illegible] eſſet [illegible]. Vnde [illegible] fructum [illegible] præcept[illegible] transgreſ-ſores, [illegible] fuerunt.

27. *Ergo ne [illegible] habebant boni & mali, ante quam prohibitum fructum attigiſſent?*

Quomodo fieri poterat, vt ii qui colloquio diuino [illegible], & [illegible] cuius virtutis eſſet [illegible] bonum & malum non haberent? Quomodo vero dediſſet legem [illegible] iuſtitiæ, iis qui [illegible] huiuſmodi a natura non haberent, neque [illegible] bonum eſſe, [illegible] præceptum [illegible] pernicioſum vero [illegible] habebant igitur ſine dubio [illegible], ſed [illegible] poſtea [illegible]

28. *Quomodo [illegible] agnouerunt quod nudi eſſent, qui ante eſum nihil [illegible] ſenſerant.*

C Pueri minores [illegible] erubeſcere natura non ſolent, [illegible] autem creſcente corpore, quum mens poſtea [illegible] cœperit, [illegible] non [illegible] ſed erubeſcunt, & contegunt. Quod ſi quis veſtem abſtulerit, [illegible] manibus abſcondunt. [illegible] ad abolendum hunc pudorem, conſuetudo [illegible]. Siquidem [illegible] nudi [illegible], [illegible] dum ſe nudos [illegible] hoc pudor [illegible]. [illegible] quis eos [illegible] balneas, [illegible] erubeſcunt. Ita de Adam & eius vxore ſentiendum eſt: qui [illegible] infantes & [illegible], nullaq; peccati macula [illegible], [illegible] cundis [illegible] agentes. At peccato facto, [illegible] partes [illegible] dum adhuc con-

D [illegible] vocem Dei deambulantis, & [illegible] latitarunt, non alia [illegible] quam vnde fo[illegible] Hæc autem erat [illegible] præceptum acceperant, vt Propheta inquit, *in medio ligni paradiſi*. De eo [illegible] etiam folia texebant, propterea quod [illegible] eos [illegible] Vniuerſi an[illegible] folia ficus. [illegible] arbor illa [illegible] præceptum acceperant. Sed non aſſentior [illegible] quidam, [illegible] ſimpliciter [illegible] qui putant [illegible] nouum quoddam eſſe lignum, [illegible] quod non [illegible] qualitate, neque nouitate corporis [illegible], ſed ex præ[illegible] tranſgreſſio [illegible] reprehenſione digna eſt.

29. *Quo[illegible], vt Moſes aſſerit Tigrim & Euphratem e paradiſo fluere, quos aiunt nonnulli e montibus Armeniæ [illegible]* Gen.2. b.

Videre licet & alia flumina alibi [illegible] quidem egredi, deinde in terram quibuſdam ductibus fluentia, [illegible] ſurſum ſcaturire, quod & his fluminibus accidit. *Erant enim [illegible]*, vt ait ſcriptura diuina: poſtea per quoſdam meatus ſubterraneos tranſeuntia, ibi [illegible]. Quod quidem non fruſtra omnium Deus ita diſpenſauit, ſed vt [illegible] ſuperfluam hominum curioſitatem. Nam ſi pateret eorum omnes meatus, quidam vtique conarentur, eorum ripas proſecuti, locum paradiſi perluſtrare: ſed fruſtrarentur optatis, & longitudine itineris feſſi, atque neceſſariorum penuria laborantes,

E mod[illegible] ad loca [illegible] ar-dui [illegible] euenirent. Hæc igitur [illegible], D[illegible] ignotos illorum meatus reddidit.

30. *Cur ex latere Adæ [illegible] formauit?*

Volebat creator naturæ ad concordi[illegible] vnumquodque genus. [illegible] Adam [illegible] formauit, ex [illegible] vero mulierem: vt [illegible] eandem [illegible] naturam demonſtraret, & [illegible] beneuolentiam mutuam [illegible]. Si enim rebus ſic ſe habentibus, [illegible] & mulieres cum viris, quid non [illegible] Sapienter igitur [illegible], & rurſum co[illegible]. Nuptiæ enim in vnum [illegible] hominum ge-

Gen. 2. d. Mat. 19. a Mar. 10. a 1. Cor. 6. [illegible] Eph. 5. g. [illegible] *[illegible], inquit, in vnam carnem vnam*. Atque hoc verum [illegible], quod [illegible] naſcitur. [illegible] per conuerſ[illegible] fructus vnus ex ambobus oritur, [illegible] hoc [illegible] ab illa vero [illegible], [illegible] matus ante [illegible] opifice natura.

31. *Si prudens [illegible] ſerpens, cur id laudandus erat: quum prudens [illegible]* Gen. 3.

Multa [illegible] æquiuoce. Nam & idola gentium Deos [illegible] magis propriæ dicta [illegible] idolum operatur. Stulti [illegible] ſapientes appellarunt. [illegible] dicit, *Stulta [illegible]* [illegible] Propheta [illegible] Et rurſum, [illegible]

F 1. Cor. 1. d. 1. Cor. 1. c. Iere. 4. e.

[illegible] ſerpens [illegible] a Domino Deo creata fuerit.

32. *[illegible] ſerpens [illegible] Euam?*

Serpens [illegible] organum [illegible] veritati. Et [illegible] Dominus in Euangelio [illegible]. Quum [illegible] cum Iudæis, *Vos ex patre Diabolo eſtis*, ſubiunxit, *Ille homicida erat ab initio*. Diabolus igitur per ſerpentem allocutus eſt Euam. Quum enim a Deo omnium acceptiſſent imperium in vniuerſa irrationalia, Diabolus miniſterio vnius animalium ſubditorum, laqueum tetendit, hoc pacto [illegible] faciliores componens [illegible]. Quod autem Diabolum miniſterio ſerpentis operantem [illegible] diuina ſerpentem appellet, teſtatur Eſaias, clamans, *Die [illegible] Deus gladium ſuum ſanctum, magnum & fortem ad [illegible] draconem, ſerpentem [illegible], qui eſt in mari*. Dominus quoque [illegible] diſcipulis dixit, *Ecce dedi vobis poteſtatem contra ſpiritus, vt ambuletis ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Ioan. 8. f G Eſa. 27. a Luc. 10. c

33. *Quid eſt hoc, Aperti ſunt oculi amborum?* Gen. 3. b.

Quod etiam ante eſum non habebant oculos clauſos, [illegible] qui volent attendere. Quomodo enim mulier lignum vidiſſet & cibo pulchrum & oculis gratum [illegible] formoſum (id enim licet intelligere) ſi non habuiſſet oculos apertos? Vocauit igitur diuina ſcriptura hic, [illegible] peccati. Mox enim poſt admiſſum peccatum ſtimulatur conſcientia.

34. *Quamobrem puniuit ſerpentem, quum ſit Diabolus, qui decepit?*

H Maledictionem Deus [illegible] qui malum perpetrauit. Nam [illegible] eſt, qui tamen a Deo omnium conditore naturam [illegible] bonus enim creatus eſt, & vna cum [illegible] virtutibus conditus. At vbi ſponte in [illegible] declinauit, cum honore priuatus eſt, quem ab initio [illegible] & in terram proiectus, maledictionem recepit. Itaque videntes ſerpentem repere, & volutari ſuper terram, maledictionis antiquæ recordamur: & [illegible], quanta mala peccatum accedat, non ſolum [illegible] qui illud admittunt, ſed & iis qui ſubſeruiunt. At ipſe quidem ſerpens nullum inde damnum accepit, quum ita gradi natus ſit, (hanc enim habet a natura motus ſpeciem. Nihil autem naturale, moleſtum videtur eſſe) homo vero multum inde commodi conſequitur.

A

35. Quare Deus ſerpentem creauit, quum praenoſſet illum futurum [illegible] nequitiæ?

H[illegible] ipſ[illegible] & de h[illegible]mine qu[illegible]piam dicere poſsit. P[illegible] Deu[illegible] qu[illegible] præcept[illegible] tranſ[illegible]u eſt. C[illegible] diabolo perfacile [illegible], alienus [illegible] fallere.

36. Cur Deus creauit diabolum, quum ſciret illum talem futurum?

Deus vniuerſam naturam incorporeorum creauit, rationa[illegible] & immortalem [illegible]. R[illegible]tionalis autem proprium eſt, libero arbitrio potiri. H[illegible] beneuolentiam erga creatorem [illegible], reli[illegible] qui vero d[illegible] Qu[illegible] & inter homines reperire licet. Nam alii ſunt virtutis amatores, alii vero nequitiam exercent. Si quis igitur de [illegible]proborum creatione conqueratur, priuat [illegible] virtutis athletas præmiis victoriæ. Si enim in elect[illegible] voluntatis non haberent d[illegible] virtutis, ſed natura immutabiles eſſent, ignoti eſſ[illegible] egregi[illegible] certatus athletæ. At quum voluntas habeat opt[illegible] bonorum & malorum, hi merito victoriæ [illegible] conſequuntur, illi vero pœnas [illegible], pro [illegible] quæ [illegible] adm[illegible].

B

37. Quum Deum vocetis bonum, cur tantam ſeueritatem illi tribuitis? Crudelitatis enim & ſæuitiæ, [illegible] ob [illegible] tantum ſupplicium inferre, non ſolum his qui deliquerunt, ſed etiam his qui ex [illegible] orti [illegible].

[illegible] pie viuere [illegible] Omne id quod a [illegible] De[illegible] [illegible] iuſtum eſſe, & bonum, & ad bonum [illegible] inſtitu[illegible]. Si enim contemnur [illegible] hæc [illegible]habent, procul dubio quæ ab ipſo diſpenſantur [illegible]abentur, tales [illegible] ſunt. Deinde [illegible] Omnem legem, licet de minimis quibuſdam [illegible] agendum ſit, pare[illegible] habere [illegible] cum ea [illegible] aut [illegible] habet: ſed præcipue le[illegible] dum[illegible]. Verbi gratia, Qui tranſgreditur le[illegible] homo [illegible], proximo nullum damnum infert, [illegible] legiſlator ait, *Omnis maſculus [illegible] qui non fuerit circumciſus octauo die, interimetur.* Et qui [illegible] adultere pœnam ſtatuit, talem [illegible] Atqui non iam veriſimile eſt, [illegible] veteris ad[illegible], hac le[illegible] [illegible] lege [illegible] eam demo[illegible] [illegible] in [illegible] legibus, *Eum qui laſciue [illegible] reum [illegible]: & qui venerit [illegible] appellauerit Raca, ac[illegible] [illegible] dignum eſſe: & qui [illegible] Fatue, dignus [illegible]* C[illegible] hunc [illegible] [illegible] Nam hæc, ille [illegible] Veterum quo[illegible] [illegible] N[illegible] & has & [illegible] dicimus: ſed de [illegible] quæ [illegible] iubentur, quali[illegible]. Velut [illegible] imperfectis imperf[illegible], & [illegible]. Præterea vero conſideran[illegible] [illegible] legum tranſgreſſoribus alia ſine [illegible] Q[illegible] factum: [illegible] ſabbati [illegible], quidie ſabbati ligna [illegible] Deus præcep[illegible] [illegible] ſupplicium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui tunc [illegible] [illegible] [illegible] primos legem acce[illegible] [illegible], omnis enim generis [illegible] vnius tantum eſſe [illegible] genere

C

Gen. 17. b

Matt. 5. d

humani. Quod ſi p[illegible] dia Deus [illegible] execrandus ille Marcion pu[illegible] ob eſcam ſupplicio mortis affecit, quomodo omnibus hominibus ad impietatem & tranſgreſſionem extremam delapſis extrema ſupplicia non inflixit: ſed filium ſuum dedit, & per crucem & paſſionem ſalutem conceſſit. Hæc autem dico, aduerſus eos qui arbitrantur, Deum ita quadam permotum iſta perpetraſſe, ignorantes myſterium diſpenſationis. Certum enim eſſe puto, iis qui doctrinam diuinam didicerunt, Deum omnium pe[illegible] imprudentiam [illegible]lare ſolere, quoniam aff[illegible]ctus hic proprius eſt eorum, qui mutabilem habent naturam. Sed Deus, quæ nondum facta ſunt, perinde nouit ac ſi iam facta eſſent. Quapropter prouidens & præſciens ipſum Adam mortalem futurum ob [illegible]olatum mandatum, talem ei ſi naturam iam ante compo[illegible] & in maſculum & fœminæum corpus formauit. Hæc ſiquidem eſt corporum mortalium & pro[illegible]ne libero[illegible] dig[illegible] ad conſeruationem generis, c[illegible]ſtructio. N[illegible] t[illegible]lis natura non opus habet fœminee [illegible]. Hac de cauſa creator [illegible] creaturarum numerum ſimul produxit. mortalia vero animalia bina cuiuſque ſpeciei creauit maſculum & fœmel[illegible]m, quibus poſtea crementi benedictionem dedit: *Creſcite enim*, inquit, *& multiplicamini*. Sic & hominem formauit, maſculum & fœminam: eandem & benedictionem [illegible] dedit, *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & in eam imperium habete.* Gen. 1. c Gen. 1. d Hoc igitur præuidens Deus [illegible] non ſolum eos ita [illegible], ſed etiam de edendo legem [illegible] dedit: *Ecce enim, inquit, dedi vobis omnem herbam ſeminiferam ſerentem ſemen, quod eſt ſuper vniuerſam terram, & omne lignum quod habet ſ[illegible] ſerentem [illegible] & omnibus volatilibus cæli, & omni reptili repenti ſuper terram, quod habet in ſe [illegible] animam viuentem. H[illegible] herbam viridem dedi vobis in eſcam.* Ibidem. [illegible] Deus Adæ, ante præceptum. Mortali en[illegible] eſt cibus. Non immortalis natu[illegible] [illegible]iget. Id quod Dominus docens ait: *Poſt [illegible] reſurrectionem nuptiis non tradentur, ſed ſunt ſicut angeli [illegible]* Matt. 22. c [illegible] minime procedit ab ira talis ſupplicium, ſed [illegible] eſt ſummæ ſapientiæ. Nempe Deus ſap[illegible] talem tulit ſententiam, vt humanum genus [illegible] peccatum, tanquam mortis cau[illegible] [illegible] aduerſus pec[illegible], & [illegible] remedium, quod per [illegible] reſurrectionem a mortuis & immortalitate [illegible]. Quam igitur ſeueritatem habet hæc [illegible] *Terra es, & in terram reuerteris?* Gen. 3. d E terra, [illegible] aute, & multo meliorem naturam tibi p[illegible] poſtquam ſeruare præceptum [illegible], in priorem reuertere naturam. Num leue tibi vide[illegible] peccatum? Dederat ei plantarum omnium pot[illegible], vnius ſolius manducationem prohibuerat: ille vero [illegible]quis omnibus prætermiſſis, ex hac pri[illegible] & ſola arbore fructum decerpſit. Hoc enim & Dominus Deus illi obiicit: *Quis enim*, inquit, *tibi indicauit, quod nudus eſſes: niſi quia de ligno comediſti, de quo ſolo præceperam tibi ne comederes.* Gen. 3. b. Declarauit etiam hoc Diabolus, per hæc quæ dixit Euæ, *Quare Deus dixit, ne comederetis de omni ligno, quod eſt in paradiſo?* Geneſ. 3. a. Quod ſi [illegible] comed[illegible], nunquam exiſtimaret, eos præceptum [illegible] de omnibus arboribus. Non igitur modic[illegible] eſt hæc tranſgreſſio. Primum enim de [illegible] ſumpſerunt. de quo ſolo ſumere prohibiti erant.

38. Quamobrem, quum Deus dixiſſet, Quacunque die comederis ex hoc ligno, morte morieris, non confeſtim mortuus eſt, [illegible] tranſgreſſus eſt mandatum? Gen. 1. e

H

Contraria eſt hæc accuſatio. Nam paulo ante Deum crudelem vocabatis, nunc autem ipſum clementiæ & humanitatis accuſatis. Atqui conuenieba[illegible] laudare [illegible] ob eius bonitatē, quam accuſare. Solet [illegible] comminari, ſed pœnas minus leuiores infligere. Quod quidem ſæpius reperire licet apud ſcripturam diuinam. C[illegible] hanc ſententiam mortalitatis appellauit mortem. ſic enim interpretatus eſt Symmachus, Quacunque die comederis de ligno hoc, mortalis eris. Siqui-

dem

E

F

G

A [illegible] per ſingulos [illegible] di- [illegible] bat. Sic qui crediderunt Chriſto & Domino, & enecti ſunt, viuunt expectantes reſurrectionem & regnum cœlorum. Spe enim ſalui facti ſumus. Rom. 8. e.

39. *Quid per veſtes pelliceas intelligendum ſit.*

Qui allegorias ſectantur, *pelles* aiunt eſſe carnem mortalem. Quidam vero ab corticibus arborum eas comparatas fuiſſe dicunt. Ego vero neutrum horum approbo: hoc enim [illegible] curioſum, illud vero valde fabuloſum. Quum enim Scriptura diuina dixerit, corpus formatum eſſe ante [illegible]am, quomodo fabuloſum non eſt, dicere Deum [illegible] dediſſe carnem mortalem poſt tranſgreſſionem mandati. Verum cum ſ[illegible] inquirere, vnde pelles Deus habuerit, & ob id nouam amictus ſpeciem excogitare, ſuperfluum eſſe mihi videtur. Sunt igitur amplectenda, quæ ſcripta ſunt, & ſciendum, quod omnium creatori nihil deerat. Sed admirari oportet perennem eius bonitatem. Quippe qui etiam delinquentium curam gerat, nec veſtimentis neceſſariis carere nudos permittat. Quæritur eſt, quæ ſint veſtes pelliceæ. B Nam ſi ex animalibus occiſis facta ſunt indumenta, per ſpicuum eſt, quod occiſorum animalium genus defecerit, quum Deus paulo ante maſculu & fœmin[illegible]am creaſſet, nec adhuc vlli partus extitiſſent. Præterea nemo exiſtimare poteſt, Deum animalia iugulare [illegible] pelle quando nondum eius carnium erat permiſſus [illegible] bus. Multo minus decet nos arbitrari, Deum [illegible] quæ non erant, produxiſſe: qui hominem creato de [illegible] quam creare, quod non eſſet, quaſi [illegible] voluerit mundi concludens. Conſtat [illegible], D[illegible] pelliceas veſtes non creaſſe ex nihilo. Sed forſaſſe [illegible] bant (vt veriſimile eſt qui talia quærunt, q[illegible] pelles non ſolum illæ dicuntur, quæ ab animalibus au[illegible]tur, ſed etiam quæ ab arboribus, quæ cortices appellare per[illegible]mul[illegible] con[illegible]ueuerunt. [illegible]nur Ad[illegible] in [illegible] ta con[illegible]te- C cit ex arboribus habentibus cort[illegible] ſaptas ad veſtium [illegible] componenda. Deo autem [illegible] ſuggerere, q[illegible] de id peragere. Sed quid exiſtimare debemus eſſe [illegible] las pelliceas? Valde quidem [illegible]lum eſt & anile, Deoque minime dignum, arbitrari Deum pelles animalium iugulatorum aut aliter mortuorum accepiſſe, & inde pelliculas conſuendo, curiarum more, in veſtimenti formam redegiſſe. Rurſum, vt vitetur hæc abſurditas, dicere veſtes [illegible] pelliceas nihil aliud eſſe quam corpus, probabile quidem eſt, & ad alle[illegible]ſionem præſtandam efficax: ad hoc [illegible] neque verum. Si enim pelliceæ veſtes ſunt [illegible] & oſſa, quomodo antea dixit Adam, *Hoc nunc os ex [illegible] , & caro de carne mea.* Gen. 2. d. His igitur ambiguitatibus obruti non [illegible] aſſeruerunt, veſtes pelliceas eſſe mortalitatem illam, qua circumdati ſunt Adam & Eua, mortem propter peccatum addicti. Sed tibi non facile probare poſſunt, quomodo Deus, & non multo magis peccatum, mortalitatem pariat tranſgreſſori. Præterea necesse eſt eos dicere, carnem & oſſa propter rationem non eſſe corruptibilia, quum poſtea patres noſtri propter pec- D catum mortalitatis conditionem acceperint. Cæterum, ſi Paradiſus eſt locus quidā diuinus, exprimat quomodo [illegible] vnumquodque me[illegible]orum. alioqui non fruſtra creatum, prop[illegible] vim exercet: & de naſu quidem, qui apud Aquilam & Symmachum dicitur vultus, a Septuaginta vero pars ea formari hominis, in quam Deus inſufflauit ſpiritum vitæ. Non igitur oportet adhærere nudæ literæ ſcripturæ, tanquam veræ: ſed theſaurum in litera latentem quærere: eo quod ipſa litera diuinæ ſcripturæ interdum falſum dicat.

[illegible]oc verū [illegible] nuda li[illegible]era atten[illegible]datur & nō [illegible] ſus la[illegible]tens.

40. *Quid illud eſt, Ecce Adam factus eſt vt vnus ex nobis?*

Quum Diabolus dixiſſet, *Eritis ſicut Dii, cognoſcentes bonum & malum*: Adam vero ſuſcepiſſet ſententiam mortis, quia tranſgreſſus erat mandatū, Deus omnium hoc ἐιρωνικῶς dixit, demonſtrans Promiſſionis Diabolicæ mendacium. Prohibuerat autem ipſi Deus, nō accipere de ligno vitæ, nō quod inuideret homini vitā æternam: ſed vt peccati curſum cohiberet. Pœna igitur illa, medi- Gen. 3. d. Oſe. 5. a.

cina [illegible], non mors. Rep[illegible] E [illegible]. Nam *mortuus iuſtificatus eſt*, [illegible] *a peccato.* Rom. 6. b. Inter autem Deus, Adam e regione Paradiſi ag[illegible] proſtinam [illegible] dolore carentem reuocans in memoriam, odio proſequ[illegible] peccatum, tanquam autorem laborioſæ & ærumnoſæ vitæ.

Non eſt credendum, *Cherubim* dicere, virtutes quaſdam [illegible] biles, vt qui[illegible] ex[illegible] mant. [illegible]oniam inuiſibilis natura nihil illac commi[illegible] quum viſio ſenſibilis eſſe debeat, quæ ipſum Adā [illegible]. Non igitur [illegible] natura [illegible] igneus erat, ſed vt [illegible]. neque Cherubim erant a[illegible], ſed talia videbantur. Si quidem & Ezechiel Cherubim vidit habentes quatuor facie: quum tamen [illegible] natura quadruplicem faciem non habeat. Sed *Cherubim* vox illud omne, quod potentia præditum eſt. Sic dicit, *Qui ſedet ſuper Cherubim*, Pſal. 98. a hoc eſt, qui potenter regnat. Et *Aſcendit ſuper Cherubim*, Pſal. 17. a *& volauit.* hoc eſt, aduenit cum multa virtute. Illud igitur, *Et ſtatuit Cherubim*, dixit, vt indicet potentem quandam Gen. 3. d & terribilem viſionem & formam, per [illegible] quædam animalia in ingreſſu Paradiſi collocaſſe, quibus inde Adam arceretur.

[illegible] debet eſſ[illegible] alia quæ [illegible], vel [illegible]. Quid per Che[illegible] intelligen[illegible].

41. *Si [illegible] Cain, non ſuſceptis eius oblationibus, ergo pœnitentiam egit. Nam pœnitentium eſt triſtitia.* Gen. 4.

A[illegible]rebat illum non p[illegible] eitum [illegible], ſed [illegible] proſperitas. [illegible]enim Aquila [illegible], dicens hun[illegible] F [illegible]dum, Et iratus eſt Cain vehementer, & [illegible] eius. Et dixit Dominus ad Cain, *Ad quid iſthæc iracundia tua?*

42. *Quod ſignum Deus appoſuit Cain?*

Ipſa [illegible] ſententia, quæ prohibebat illum occidi, ſignum erat: & ipſa membrorum concuſſio, eorum mani feſtumque [illegible] reddebat.

43. *Quam vxorem habuit Cain?*

Certum eſt, ſororē duxiſſe in vxorem. hoc enim tunc [illegible] non damnabatur, quum nulla lex eſſet, quæ illud prohiberet. Erat alioqui impoſſibile, aliter augeri genus humanū. Voluit autem Deus ex vno viro & vno muliere ſubſiſtere vniuerſas hominum gentes. Primum G quidem, vt eandem eſſe naturam cognoſcant, ex vno genitore prognati: deinde, vt in concordiam coeant, tanquam ex vna radice florentes. Nam, ſi quum Deus hæc omnia adminiſtret, multæ tamen cædes admittuntur, quid non perpetraſſent, ſi diuerſis patribus ortos ſe eſſe exiſtimaſſent? Huius rei gratia vnum quidem virum è terra formauit, & ex eo vitam crea[illegible] mulierem, & ex eorum genere repleuit vniuerſam terram. Hanc [illegible] ob cauſam Deus ab initio permiſit fratrum commixtionem: at poſtquam creuit humanum genus, huiuſmodi nuptias, tanquam iniquas, prohibuit. Et ob id vna cum Noe & filiis eius, Deus conſeruauit eorum vxores in arca, vt eorum liberi conſobrinis copularentur.

44. *Quoſnam interfecit Lamech?* Gen. 4.

Non duos, vt quidam putauerunt: neque ipſum Cain, vt alii fabulati ſunt: ſed vnum, & hunc iuuenem. Gen. 4. d *Virum enim, inquit, occidi in vulnus meum, & adoleſcentulum in liuorem meum*: hoc eſt, virum agentem iuuenilem ætatem. Pœnam tamen euaſit, propter peccati confeſſionem: & contra ſe ferens ſententiam, euitauit ſententiam diuinam. H

45. *Quem in locum Deus omnium tranſtulit Enoch?*

Non requirenda ſunt, quæ ſilentio ſunt tradita. ſed veneranda, quæ ſcripta ſunt. Ego vero puto, Deum omnium hoc feciſſe, ad conſolandos virtutis athletas. Quum enim Abel primus iuſtitiæ fructus, immaturus adhuc radicitus abſciſſus eſſet, nullaque reſurrectionis ſpes tum homines conſolaretur, tranſtulit omnium Deus ipſum Enoch ſibi gratiſſimum, eumque ſeiunxit à mortalium vita: vt quicunque pie viuere ſtatuerit, animaduertat, quanto in honore habendus ſit: quum Deus omniū, qui iuſtus eſt, & iuſte gubernat vniuerſa, Enoch honore proſecutus ſit, Abel quoque ornamento carere non permittet. Hac de cauſa illum quidem occidi conſpexit: *Enoch autem tranſtulit*: vt huius prædicatione futuram indi-

catet

A caret reſurrectionem. Qui enim in hac vita virtutis remunerationem non fuerit adeptus, illam in altera vita certe conſequetur.

46. Quare, quum Adam peccaſſet, iuſtus Abel primus mortuus eſt?

Debile voluit eſſe mortis fundamentum. Si enim Adam prior obiiſſet, firmiore fundamento mors niteretur, primum mortuum excipiens peccatorem. Quia vero primum recepit eum, qui iniuſte occiſus erat, dubium fundamentum habet.

Gen. 6. *47. Quoſnam Moſes vocauit filios Dei?*

Quidam nimis ſtupidi & ſtolidi exiſtimarunt eos angelos eſſe, putantes ſuæ forſan intemperantiæ patrocinium habituros, ſi angelos eiuſdem criminis reos tenerent. Oportebat autem eos audiſſe Deum omnium ita dicentem. (Gen. 6. a.) *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus illis in æternum, quia carnes ſunt. Erunt autem dies illorum, centum viginti anni*: & inde perſpicere naturam incorpoream carnes non habere, neque angelos vitam habere tempore definitam: immortales enim creati ſunt. B Et quæ ſequuntur, ſub eandem ſententiam cadunt. (Ibidem.) *Videns enim*, inquit, *Dominus Deus, quod completa eſſent nequitiæ hominum ſuper terram, & quod vnuſquiſque omni tempore in corde ſuo intentus eſſet ad mala, pœnituit Deum quod feciſſet hominem ſuper terram.* Et dixit Deus, *Delebo hominem quem feci, à facie terræ, ab homine vſque ad pecus, & à reptilibus vſque ad volatilia cæli, quia pœnitet me quod fecerim ipſos.* Et ipſi Noe dixit iterum, (Gen. 6. e.) *Finis vniuerſæ carnis venit coram me. Quia repleta eſt terra iniquitate ipſorum, ecce labefactabo eos & terram.* Hæc vtique omnia indicant, homines eſſe qui vitam iniquam amplexi ſunt. Quod ſi angeli filiabus hominum permixti eſſent, homines ab angelis eſſent iniuria affecti: quia vi horum filias corrupiſſent. Iniuriam quoque paſſi eſſent à Deo creatore, eo quod angelos illi ſeruientes non puniret. Verum hæc, vt arbitror, ne pater quidem mendacii dicere auderet. Multis enim docuit Sacra ſcriptura, tum homines deliquiſſe, C tum aduerſus eos diuinam ſententiam eſſe latam. Nam quum narraſſet Moſes, quomodo Seth ex Adam natus eſſet, ex Seth Enos, ſubiunxit, (Gen. 4. d.) *Ille ſperauit inuocare nomen Domini Dei.* Quod quidem Aquilas interpretatus eſt ſic, Tunc cœptum eſt vocari in nomine Domini. Subindicat autem ſermo ille, quod propter pietatem primus hic diuinam appellationem ſortitus eſt, & à cognatis vocatus eſt Deus, vnde & qui ex eo nati ſunt, vocati ſunt *filij Dei*: quemadmodum & nos à cognomine Chriſti Domini noſtri nuncupamur Chriſtiani. Quod ſi quis hunc intellectum non recipit, propterea quod hæc interpretatio ab Aquila profecta eſt, (Pſal. 81. b. Pſal. 81. a.) Deum audiat dicentem per prophetam Dauid, *Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes.* Et, *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat.* Sic enim appellat principes & magiſtratus, vt ſequentia declarant, (Ibidem.) D *Quouſque iudicatis, quod iniuſtum eſt, & perſonas peccatorum ſumitis? Iudicate orphano, & iuſtificate viduam, humilem & pauperem, & quæ ſequuntur.* Et iterum, (Pſal. 49. a.) *Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram.* Illi ipſi nempe digni habiti ſunt hac appellationis gratia. Sic & Legiſlator ait, (Exod. 22. d.) *Dijs non detrahes, & principibus populi tui non maledices.* Illi igitur tanquam pij & boni cognominati ſunt filii Dei. Separatum enim erat genus Seth, & non permiſcebatur cum cognatione Cain, propter illatam ab omnium Deo maledictionem. Multo autem poſt tempore (nam poſt annos plus bis mille diluuium induxit Deus) videntes filias cognationis Cain ſpecioſas, & illecti (vt veriſimile eſt) inſtrumentis muſicis ab eis excogitatis (Tubal enim inter eas florens Pſalterium & Citharam inuenerat) permixti ſunt illis, & contaminarunt ſuam nobilitatem: & eadem perpeſſi ſunt, quæ Iſraelitæ: qui quidem Madianitarum filiabus permixti, impietatis eorum participes facti ſunt, & diuinam vltionem pertulerunt. (Pſal. 105. d.) De his diuinus Dauid inquit, *Permixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum.* Sic & hi qui ex Seth genus duxerunt, olim quidem, vt E virtutum ſtudioſi, vocabantur filii Dei: verum impuratum mulierum pulchritudine capti confuderunt familias, alioqui diſtinctas, & pro fructu hæreditario omnem nequitiam acceperunt. Hoc tamen animaduertendum eſt, quod diuinus ſermo non ſimpliciter peccatum eorum damnat, ſed cura & ſtudio quæſitam iniquitatem reprehendit. Hoc enim ſignificat, quod ait, (Gen. 6. a.) *Vnuſquiſque meditatur in corde ſuo ſtudioſe ad mala peragenda vniuerſos dies.* Qui enim ægre ferunt, ublatam ſibi eſſe peccandi occaſionem, à nequitia tamen victi per mentis ignauiam, poſtea dolent & lugent, mediocrem quandam aliquatenus habent excuſationem. Qui vero declinant prorſus ad intemperantiam & malitiam, ſubſeruire facientes affectionibus rationem, vt etiam excogitent alias nequitiæ ideas, & hoc non ſemel aut bis, ſed per totam vitam, qua venia digni ſunt? quod ſupplicium illis debetur? Certe non leue, vtpote, quum ſeipſos exitio deuoueant.

Gen. 6. *48. Quos vocat ſcriptura diuina gigantes?*

Aiunt quidam, eos eſſe qui multos annos vixerunt. Nonnulli vero dicunt eſſe Dei oſores, & Dei aduerſarios homines. F Qui hæc ſic interpretantur, non dicunt illos, grandiora cæteris hominibus habuiſſe corpora. Ego vero quum audio [illegible] diuinam [illegible] Enac, quod *à gigantibus oriundus erat*: & [illegible] *cubile ipſius ferreum erat, habens longitudinem [illegible] rum, & latitudinem quatuor cubitorum, & qui dicitur manus eſt eſſe de familia Raphaim*: item quum audio exploratores narrantes, *quod eramus in conſpectu eorum quaſi locuſtæ*: & Deum eo ſit nantem hoc ſermon dicentem, *Tradiderunt Amorrhæum, cuius altitudo erat quaſi cedri, & robuſtus vt quercus*: & de Goliath, qui *longitudinem habebat ſex cubitorum & palmi*: arbitror fuiſſe quoſdam prægrandes homines, Deo hoc ſapienter diſpenſante, vt cognoſcant, Deum tanquam omnipotentem creatorem tantam hominibus diſtribuiſſe menſuram. Perfacile enim erat ei etiam maiores homines creare: ſed vt ſuperbiam amputaret, & arrogantiam cohiberet, non dedit hominibus maxima corpora. G Nam ſi exiguis corporibus præditi non contra ſe modo, ſed contra Deum creatorem inſolunterur, quid non commiſiſſent, ſi maxima corpora ſortiti eſſent?

49. Quare longo tempore viuebant antiqui?

Vt longiore temporis ſpatio augeri numero poſſent. Nam propter hoc etiam plures vxores ducebant. Stat um igitur à condito mundo, & etiam poſt diluuium vſque ad tempora patriarcharum, longæui erant. Poſtea quam autem terram repleuerunt, diminutus eſt deinceps annorum numerus.

Geneſ. 7. *50. Cur diluuio multitudinem hominum deleuit?*

Delere ſobolem Cain voluit: & quia piorum tribus illi permixta erat, ob id ſupplicii particeps fuit. Volens enim Deus principium quoddam nouæ vitæ facere, conſeruauit ipſum Noe & liberos eius cum vxoribus: Noe inquam virum pium & iuſtum, & è pio rum familia ortum, & qui permixtionem iniquam ſummo odio habebat. H Non autem (vt ferunt quidam) ira quadam & pœnitentia ductus Deus hæc egit. Hæ ſunt enim humanæ paſſiones, à quibus natura diuina prorſus eſt libera: maxime quum pœnitentia conueniat eis, qui periculo facto rerum conditionem didicerunt. Ignorantes enim quod futurum eſt, antea conſultant: tum periculo facto diſcentes quod non recte deliberauerint, pœnitentia ducuntur. Deus autem perinde videt ea quæ multas poſt generationes futura ſunt, ac ſi iam eueniſſent. Hinc fit, vt tanquam præuidens & præſciens omnia diſpenſet. Quomodo ergo pœnitentia cadat in eum, qui ſua præſcientia regit vniuerſa? Quare pœnitentia Dei nihil aliud eſt, quam mutatio diſpenſationis eius. (1. Reg. 15. d.) *Pœnitet me* (inquit) *quod conſtituerim Saul regem*, pro eo quod eſt, Statui illum deponere, & alterum creare. Sic & in hoc loco, *Pœnitet me feciſſe hominem*, hoc eſt, decreui perdere hominum genus. Verum, quum homo

A sit ſemen totius generis, ipſum Noe naturam hominis adhuc retinentem conſeruauit. Et quia animalium irrationalium genera in vſum hominum creata erant, etiam hæc cum hominibus deleuit, exceptis his quæ in arca cum Noe ſeruata ſunt. Mandauit enim Dominus Deus, bina ex vnaquaque ſpecie animalium immundorum ſeruari, & mundorum animalium ſeptena. Nam quum hominibus eſſet permiſſurus manducare carnes & homines pij ſacrificaturi eſſent illi, maiorẽ numerum mundorum animalium cuſtodiri iuſſit: nempe tres coniugationes, ad augmentationem generis: vnum vero animal reliquum, ad ſacrificandum. Statim enim vbi ceſſauit vltio, Noe ſacrificium obtulit Deo, gratiarum actioni conueniens: *Ex omnibus* (inquit) *pecoribus mundis & ex omnibus volatilibus mundis.* (Gen 8. d.) Ita vt certum ſit, hac de cauſa Deum iuſſiſſe, ex vnaquaque ſpecie mundorum animalium ſeptena in arcam introduci: vt Noe vnum animal offerens ex vnaquaque ſpecie non perimeret coniugationes.

B

51. *Quid manducabant in arca beſtiæ?*

(Gen 6. d.) Conſtat, fœnum & ſemina manducaſſe. Dixit enim Deus ad Noe, *Tu vero ſumes tibi ex omnibus cibis quos comedunt, & coacervabis apud teipſum: & erunt tibi & illis eſui.* Hoc autem etiam hominibus ede re, lege præcepit: (Gen. 1. d.) *Ecce enim dedi vobis omnem herbam ſementiferam producentem ſemen, quod eſt ſuper vniuerſam terram, & omne lignum habens in ſe fructum producentem ſemen, hæc erunt vobis in cibum & vniuerſis beſtiis terræ, & omnibus volatilibus cœli, & vniuerſo reptili repenti ſuper terram, quod in ſe habet animam viuentem: & omnem herbam viridem dedi vobis in eſum.* Ita vt manifeſtum ſit, quod & homines & animalia ab eſu carnium abſtinebant: pro alimento vero, fructibus è terra naſcentibus vtebantur. Illud autem σπεῖρον σπέρμα, id eſt, producentem ſemen, interpretatus eſt Aquila σπερματίζον σπέρμα, id eſt, ſemen productum.

52. *Quomodo intelligendum ſit illud, & recordatus eſt Dominus Noe?* (Gen. 8. a.)

C

Scriptura diuina loquitur, prout hominibus expedit, & pro captu auditorum varias habet loquendi formas. Quemadmodum ergo pœnitentia in Deo, eſt adminiſtrationis diuerſitas, (1. Reg. 15. b. a.) *Pœnitet enim me, quod conſtituerim Saul regem*, pro eo quod eſt, decreui alium in eius locum conſtituere: (Gen. 6. b.) Sic & hic, *Pœnitet me, quod feci hominem*, pro eo quod eſt, ſtatui hominibus inferre exitium. (Gen 8. a.) Hoc igitur, *Recordatus eſt Dominus Noe*, Non priſtinam obliuionem deſignat, ſed maximam ipſius humanitatem denotat: quod ſummo erga eum amore iuſſerit, infinitam illam & immenſam copiam aquarum quam citiſſime exhauriri. Ac quo maiorem immenſæ ſuæ bonitatis ſignificationem præberet, addidit, *Quod etiam recordatus ſit omnium pecorum & vniuerſorum volatilium & reptilium, quæ erant cum illo in arca* (Ibidem. Pſal. 103. b.) Noſtra autem cauſa etiam his conſulere dignatus eſt, quod & magnus ille Dauid clamat, *Qui producit fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum.* Et iterum, *Homines & iumenta ſaluabis Domine.* (Pſal 35. a.) Propter nos enim etiam noſtra curat.

(Gen 8. d.) D

53. *Quid eſt, Olfecit Deus odorem ſuauitatis?*

Excepit ipſius Noe promptitudinem animi, non quidem hoc nidore delectatus (Nihil enim peius olet, quam oſſa exuſta,) ſed offerentis animum laudans. Non enim partes corporeas habet Deus, vt illi nares etiam tribuere poſſimus. Nam per nares fit olfactus. Remunerat igitur illum benedictione: & cum eſſet ſemen generis, & radix naturæ atque ſecundus Adam, largitur ipſi benedictionem, quam conſecutus erat ille ſtatim vbi formatus eſt. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubiugate eam. Et timor & tremor veſtri erit ſuper omnes beſtias terræ, & ſuper omnia volatilia cœli, & ſuper omnia quæ mouentur ſuper terram, & ſuper omnes piſces maris, quæ ſub manu vobis dedi* (Gen. 9. a.) Et euenit, vt dictum eſt. Reformidant enim vniuerſa animalia etiam ipſam cœli vmbram, ſiue natatilia, ſiue terreſtria, ſiue volatilia. Poſtmodum dedit illi legem edendæ carnis, præcipiens carnibus veſci, quemadmodum & holeribus.

E

54. *Quamobrem in illa tibi mutatione ſanguinem inhibuit?*

Apertius docuit in lege: *Quod enim homini eſt anima* (inquit) *hoc animalibus irrationalibus eſt ſanguis* (Leuit. 17. a.) Itaque qui ſine ſanguine carnes ſumit, vtique tanquam holus manducat holus enim anima caret. Quod ſi cum ſanguine ſumpſeris, animam manducas. Propterea & hoc loco dixit, *Verum tamen carnem in ſanguine animæ non comedetis. Etenim ſanguinem animarum veſtrarum requiram de manu omnium beſtiarum, & de manu hominis fratris ſui requiram animam eius.* (Gen 9. a.) Hic inſinuat reſurrectionem, non quod beſtias, contra omnium opinionem, vocaturus ſit in iudicium, & de his ſupplicium ſumpturus, eo quod homines deuorarint: ſed vt congregaturus corpora ab ipſis conſumpta, & illa ſuſcitaturus. *In manu enim eius ſunt omnes fines terræ.* (Pſal 94. a.) & eſt illi facile vndecunque corpus noſtrum congregare. Et hic quidem indicat illud ſub ænigmate, per Ezechielem autem clarius reſurrectionem prædicat.

55. *Cur plane de carnibus edendis legem tulit?*

Mox vbi creaſſet hominem, dedit illi terræ fructus, iubens illum veſci fructu ſeminum & arborum: poſt diluuium autem pretioſiorem cibum illi confert, iubens occidere & comedere volatilia, & natatilia & terreſtria animalia, affectum affectu repellens, & leuiori curans grauiorem. F Præuidens enim Deus, homines in extremam dementiam lapſos, hæc omnia animalia pro Diis habituros, permiſit illorum eſum, vt impietatem illam cohiberet. Summa enim eſt inſania, adorare quod comeditur. Propterea vero animalia quædam immunda dixit, alia vero munda: vt illa, quæ immunda ſunt, pro Deo colere exhorreſcant: quæ vero munda ſunt, quia comeduntur, non adorent.

56. *Qui fit, vt Noe non ſit redargutus, quod ſe inebriarit?* (Gen 9.)

Ab experientia proficiſcebatur hæc paſſio, non ab intemperantia. Nam ille primus ex hominibus compreſſoris fructu, ignorans non ſolum quantum eſſet bibendum, ſed etiam quomodo ſumẽdum, nempe quod prius temperari debeat, & ſic potari, incidit in ebrietatem. Quod vero nudatus eſt, nihil noui pertulit. Etenim etiam nunc quidam dormientes nudantur, ſomno ſenſum eripiente. G Quum vero ſomno etiam accedit ebrietas, multo magis cognoſcendi facultatem adimit.

57. *Quum nondum vlla eſſet lata lex, quæ iuberet honorare patrem & matrem, quomodo Cham vt reus parricidij damnatur?*

Deus leges naturæ neceſſarias ſanciuit, vt creator: & ita Cain condemnauit, quoniam ipſum natura docebat, cædem eſſe contra legem. At qui ille vſus dolo fratrem à parentibus procul abductum interfecit. Deo autem interrogante, *Vbi eſt Abel frater tuus? negauit*: (Gen 4. b.) ſciens procul dubio ſe facinus admiſiſſe. Conuictus autem à iuſto iudice, confeſſus eſt ſe grauius peccaſſe, quam vt veniam mereretur. *Maior eſt enim* (inquit) *iniquitas mea, quam vt mihi condonetur.* (Ibidem.) Verum Adam quoque quum diuinam præſentiam ſenſiſſet, latere conatus eſt, quaſi cognoſcens, furari malum eſſe. Ita & Cham parricidii reus habitus eſt, tanquam tranſgreſſus legem naturæ. H Nam quod natura doceret, venerari & colere parentes oportere, teſtificantur fratres ipſius Cham: à quo quum intellexiſſent quod patri acciderat multo cum pudore retro gradientes patrem operuerunt, vt minime viderent, vnde erant prognati: Itaque merito benedictionem à patre acceperunt. Sed cur ſcriptura, quum dixiſſet, *Et erant filii Noe qui ab arca egreſſi ſunt, Sem, Cham. & Iaphet*, addidit, *Et Cham ipſe eſt, pater Chanaan.* (Gen 9. c.) Nam ſi opus erat mentionem facere filiorum, omnium vtique oportebat, & non ſolius Chanaan, qui etiam erat impius, vt hiſtoria declarat. Volens enim ſpiritus diuinus oſtendere ſimilitudinem patris & filii, eum quodammodo à ſuis fratribus pietate diſtinguit, adiciens. *Ipſe Cham pater eſt Chanaan.* Genere ſiquidem erant omnes filii Noe. Solus autem iſte moribus non erat filius, ſed ſui ſimilis filii pater. Quamobrem ad maiorẽ demonſtrationẽ poſitũ eſt iſtud, *ipſe pater eſt Chanaan.* Qui hæc dixit

A Hæbræus, etiam id tradebat, & ratione confirmabat. Primum Chanaan [illegible] vidiſſe ſuoque ſolum patri narraſſe tanquam deſeneridentem. Itaque ſi Cham fratrum ſimilis fuiſſet, non debebat impie ad patrem accedere, ſed obiurgare eum qui primus viderat, & illudebat. Verum ipſe quoque perſuaſus, & acceſſit & vidit, fratribusque renunciauit. Sed hæc viderentur eſſe fabuloſa, niſi & hoc quod ſequitur demonſtrationis vim haberet: *Et ſuſcitatus eſt à ſomno ſuo*, inquit, *& cognouit quæcunque fecerat ei filius ſuus iunior*. Cham autem non erat eius filius iunior, ſed ſecundus. *Sem enim*, inquit, *& Cham & Iaphet*. Quod ſi filium minimum demonſtrare volebat, Iaphet nominaſſet. Quoniam vero non modo nepotes, ſed [illegible] qui ab [illegible] longa ſerie naſcuntur, [illegible] filios appellare, Chanaan nepotum minimum dicit [illegible], ſceleris huius autorem [illegible] hoc ita ſe [illegible], ſubiungit ſtatim diuinus [illegible], & ait, *Maledictus Chanaan, ſeruus erit, ſeruiens fratribus ſuis*. Quod ſi quis miretur, quamobrem Cham, quum ipſe [illegible], [illegible] cum filio maledictionem non eſt ſortitus, [illegible], quod ſi hanc ſortitus eſſet, videlicet, *Seruus ſeruorum erit*, ſecuturis etiam participes fuiſſent [illegible]. Nam ex maledictione, fratres [illegible] Chanaan ſerui fuerunt eorum, [illegible] ſeruus declaratus eſt Chanaan. B

58 [illegible] *quum Cham deliquiſſet, filius eius maledictionem ſuſcepit?*

Poſt ſedatum diluuium omnes pariter benedictionis diuinæ participes facti ſunt. Temerarium [illegible] Noe, maledictionem illi inferre, qui [illegible] benedictionem diuinam conſecutus erat, quamobrem eius filio maledictionem intulit. Eſt autem ſupplicium [illegible]. [illegible] enim quum filius [illegible], in patrem deliquit, [illegible] maledictionem [illegible]. Ad hæc conſiderandum eſt illud, quod etiam ſi ipſe maledictionem ſuſcepiſſet, in totum genus maledictio ea peruagata fuiſſet. Verum, minimum filium eiuſmodi caſtigatione increpauit. Hoc autem ſciendum, quod verba illa, non [illegible] dictio, ſed prophetia fuit. Nam quum Iſrael ex [illegible] educens, Palæſtinam occupaturus eſſet, quam olim [illegible] erant, qui ex Chanaan deſcenderant, in maledictionis formam prophetia [illegible] prædicens quidem futura, deterrens autem poſteros, ne [illegible] in parentes. Id quod nos aperte docet benedictio Sem, *Benedictus*, inquit, *Dominus Deus ipſius Sem. Et erit Chanaan ſeruus eius*. Non enim hoc [illegible] obus indicauit, ſed ipſi ſoli Sem. Et ipſius quidem Iaphet multiplicem progeniem prædixit, ipſius vero Sem pietatem. Nam Deum prophetauit habitaturum in tentoriis Sem: habitauit autem apud patriarchas, qui ex Sem [illegible]: & apud [illegible], qui ex illo [illegible]: [illegible] in tertium, poſtea [illegible]. Et hæc prophetia certiſſimum finem habuit, [illegible] tum quia Deus verbum Dei & patris [illegible] incarnatus eſt & homo factus, tum quod carnem [illegible] accepit ex ſemine Dauid & Abraham, [illegible] nominauit. Illi enim, patriarchæ videlicet & Prophetæ, ex Sem originem duxerunt: At ſeruitus autem Chanaan in Gabaonitis finem accepit. C D

Dixerunt quidam [illegible] magiſtris, *bitumen* eſſe calcem viuam: ignorantesque [illegible] veriſimile eſt [illegible] in Aſſyria [illegible], putauerunt ex calce viua turrim ædificatam eſſe. Ego vero [illegible] didici ab iis qui [illegible], eſſe fontes qui hanc materiam cum aqua effundunt [illegible] in ad [illegible] in aqua conſtruendis & compingendis [illegible] componunt: hocque pacto turrim ædificatam [illegible] aiunt. Et qui huius rei inſpectores fuerunt, etiam egiſſe particulam aliquam affirmant, & probe nouiſſe bitumen eſſe coctilibus lateribus ſubſtratum: aſſerentes alioqui penuriam eſſe lapidum in Aſſyria, & ob eam tum [illegible] vti pro lapidibus. Atqui ſine lapidibus quomodo calx viua confici poſſit?

59 *Quænam lingua ſit antiquior?*

Nomina ipſa indicant. Adam enim, & Chain, Abel, & Noe, propria ſunt linguæ Syriacæ. Syrorum enim mos eſt, *terram rubram* appellare Adam. Interpretatur ergo *Adam*, terrenus aut pulueroſus: & *Cain*, poſſeſſio. Hoc enim Adam laudans Deum dixit, *Poſſedi hominem per Deum*. Et *Abel* idem eſt, quod luctus. Primus enim ille vitus eſt mortuus, & primus parentibus luctum attulit. *Noe* vero, idem quod requies. E

60. *Vnde cœperit Hebraica lingua?*

Veram Hebraicam arbitror eſſe ſacram. Quemadmodum enim in templis Græcorum quidam ſunt literarum characteres peculiares, quos ſacros appellarunt: ſic Deus omnium per Moſeo donauit hanc linguam, non naturalem, ſed ad docendum aptam. Siquidem quum tel qui omnes loquantur lingua gentis ſuæ, in qua nati ſunt, & nati [illegible] Italia, Italorum vtantur voce, qui in Græcia, voce Græcorum: qui in Perſide, Perſarum: & quum Ægypto, lingua Ægyptiorum loquantur: nihilominus [illegible] pueri Hebræorum reperiuntur, qui ſtatim Hebraica lingua vtantur, [illegible] apud quos [illegible] ſunt. Deinde quum parum [illegible] docentur literarum characteres, & diſcunt literis ſcripturam diuinam, Hebraicam [illegible]. Quod [illegible] beatum Danielem inducit [illegible], *Linguam quam non nouerat, audiuit*. Sed quod [illegible] Hebraicam linguam appellauit [illegible] in poſtrema lingua [illegible] quod [illegible] eſt [illegible]. Ego vero puto [illegible] Hebræos, ex eo quod Abraham [illegible], quum [illegible] Chaldæorum veniret in [illegible] Euphratem pertranſiit. Hebræi [illegible] Euphratem [illegible] denominat [illegible] ab Heber [illegible] ſolum [illegible] appellatos eſſe. Permultæ enim nationes ab [illegible] ducunt. [illegible] omnes [illegible] ſunt [illegible], & qui ex Cettura, Idumæi, Amalecitæ, Moabitæ atque Ammonitæ, & qui Cattam [illegible], ex Nachor & Laban genus trahentes. Nullus tamen illorum Hebraica lingua vſus eſt. Sic vero & ipſe Abraham vocabatur, vt teſtis eſt diuina ſcriptura. Nam poſt captiuitatem Lot, [illegible] Abram obuiam facto, vt veniret. Ego autem illud [illegible] in Hebræo ſermone poſitum [illegible]. Hebri autem Græca lingua formatum ſit Hebræus. Nam [illegible] loco vbi Ægyptia de Ioſeph dixit, *Introduxiſti nobis puerum Hebræum, vt illuderet nobis*, in Hebræo ſermone ponitur Hebri. Sed de hoc contendere, ſuperfluum eſt. Nullum enim ex verbo pietati detrimentum accedit, ſiue hoc ſiue illud [illegible]piamus. F G

61. *Quidam ferunt, Pharaonem rem habuiſſe cum Sara.*

Quanæ igitur curæ fuit Abraham Deo omnium ſi Deus vidit eius vxorem adulterio ſtupratam. Cur tantæ & tam formidanda minatus eſt Pharaoni & vniuerſæ domui eius, [illegible] cohibere congreſſum illum iniquum? Etiam ipſe Pharao ignorationem pro defenſione proponit, & expoſtulat cum Abraham quod vxorem ſuam vocauiſſet ſororem: & oſtendit, quod non eam acceperit, vt ea contumelioſe vteretur, ſed quod eam in vxorem habere vellet: *Quid hoc enim feciſti mihi, quia vxor tua eſt? Cur dixiſti, ſoror mea eſt? Et ecce nunc vxor tua coram te, accipe eam, & abi.* Et non ſolum dixit, ſed etiam opere compleuit, & omnimoda ſolicitudine dignum æſtimauit. *Præcepit enim* (inquit) *Pharao viris de Abraham, vt deducerent illum & vxorem eius, & omnia quæcunque poſſidebat.* Conſtat ergo, quod rapta Sara ſtatim diſpenſator omnium Pharaonem obſtrinxit morbo, qui libidinem eius fregit: & [illegible] habens intra teria prædam, capta frui non potuit, quia morbus non permiſit. H

62. [illegible] *quam ſcripturæ ſilentio prætermiſit, Sa*[illegible] *in hiſtoria vero Abimelech, hoc aperte declarauit.*

S[illegible] erat partitura Iſaac. Ne igitur ſemen Abrahæ [illegible] manifeſte declarauit ſcriptura diuina, [illegible] Abimelech [illegible] non attigiſſet. Hinc tan[illegible] eſt, Deum etiam barbaros docuiſſe, [illegible] eſſe prauum & vltione dignum, quod

Gen. 9. d
Gen. 10. d.
Gen. 9. d.
Ibidem.
[illegible] eſſe [illegible] dicitur [illegible] quæſtio [illegible] bitumen?
Gen. 4. a.
Pſal. 80. a
Gen. 39. c
Gen. 12. d.
Ibidem.

A Gen. 20. a [illegible] Abra[illegible] Et A[illegible] Deum [illegible] eſt *Domine, gentem inſciam & iuſtam interficies?* [illegible] *dixit, Soror mea* [illegible] *In corde puro & iuſtitia manuum hoc feci.* Ad[illegible] Moſe teſpo[illegible]onem

Ibidem. b Dei. [illegible] *Deus ad Abimelech per ſomnium, Et ego ſcio, quod in corde puro h*[illegible] *& peperci tibi,* [illegible] *non attingeres illam, ne peccares in me. Hac de cauſa non permiſi te illam tangere. Nunc redde viro vxorem: quia propheta eſt,* [illegible] *pro te, & ſaluaberis tu & vniuerſa domus tua.* [illegible] *non reddideris,* [illegible] *quod morieris tu.* Doce[illegible] ſermo, quod am[illegible] iuſtitiæ [illegible] per igno[illegible] pec[illegible] uerant, De[illegible] non [illegible] que Pharaonem. Qui[illegible] A[illegible] Pharaone [illegible] docu[illegible], nequitiæ tamen & [illegible] ſed expectauit, vt iſſe qui [illegible] Apparitione tamen [illegible] proſecutus [illegible] & blan[illegible] ſermonibus admiſſa[illegible] indi[illegible].

B Ibidem. c *Dixit autem Abimelech Abrahæ, Quid conſpicatus es, vt faceres mihi rem iſtam? Dixit autem Abraham, Dixi, ne forte non colatur Deus in loco* [illegible] *me interficient ob vxorem meam. Etenim* [illegible] *ex patre, non ex matre, & vere ſoror mea: nempe ſi a patre meo eſt, verum non eſt filia matris meæ.*

63 [illegible] *traxit?*

Heb. 7. a [illegible] Paulus [illegible] *ſine patre, ſine matre,* [illegible] gen[illegible], quæ Pa[illegible]

Gen. 14. d [illegible] Sale[illegible] D[illegible] *Erat* [illegible] Ab[illegible] [illegible] Dei [illegible] Domini [illegible] De [illegible] Animaduer[illegible]

C Gen. 15. b 64 *Quomodo fidelis appellatur Abraham, quem dixit in Deo,* [illegible]

[illegible] ſed mo[illegible] [illegible]

Ibidem. e [illegible] *Tu autem ibis ad patres tuos* [illegible] *Quarta autem generatione* [illegible] *Nondum enim completa ſunt iniquitates Amorrhæorum* [illegible] N[illegible]

Gen. 15. b quam [illegible], *In quo cognoſcam, quod poſſeſſurus ſim eam?* [illegible], quantum temporis meo [illegible] & quam [illegible] quænam tandem [illegible] Dei [illegible] & quod [illegible]

D [illegible] D[illegible] quæ [illegible] nume[illegible]

Gen. 15. a [illegible] *Nondum* [illegible] *completa ſunt* [illegible] *Amorrhæorum* [illegible] No[illegible] [illegible] & Abra[illegible] enim pat[illegible] Audiatur

Gen. 23. a [illegible] *In electis monumentis noſtris ſepeli mortuum tuum.*

Gen. 15 65 *Quare Deus præcepit, ſacrificari ſibi vaccam trimam & hædum trimum: & reliqua.*

E Gen. 15. [illegible] erant [illegible] ventura. Siquidem ſacrificio peracto, [illegible] *cognoſcens cognoſces, quod ſemen tuum peregrinaturum erit in* [illegible] *non ſua* & addidit, *Quarta vero generatione reuertentur* [illegible] Propterea ex quadrupedibus mundis [illegible] quodque eorum [illegible] præcepit, ad [illegible] generationes, quæ in incolatu [illegible] [illegible] autem generationem [illegible] Æ[illegible] & hab[illegible] H[illegible] Manſuetum enim [illegible] Q[illegible] Æ[illegible] A[illegible]

F [illegible] Dominu[illegible] Deus [illegible] quæ Abrah[illegible] Abraham [illegible] *lampades ignis* [illegible] a Deu[illegible] [illegible] tempo[illegible]. [illegible] Mo[illegible] inde vni[illegible] populo. Docebat [illegible] quod po[illegible] At quid [illegible] quod D[illegible] volens [illegible] de [illegible] [illegible] Sol [illegible]

66 *Permulti intemperanter inde ſua libidini ſumunt occaſionem, quod patriarcha Abraham concubinas ſit vſus.*

G Viuunt [illegible] ex [illegible] Agar contemp[illegible] Si [illegible] concupiſ[illegible] dignam vocabimus. [illegible] declaran[illegible] & [illegible] dicens, [illegible] Agar [illegible] Abra[illegible] Maxi[illegible] [illegible] genitores. Verum [illegible] Quum enim Agar [illegible] inde accepit, & [illegible] ſuam magn[illegible] vtebatur: quod [illegible] apud patriarcham conqueſta eſt, [illegible] valde grauiter ferens pe[illegible] donec illa peperiſſet puer[illegible] illam vxo[illegible]

H Gen. 16. b [illegible] *ancilla tua in manibus tuis: vtere ea prout tibi placuerit.*

Gen. 17. 67 *Quare Deus iuſſit* [illegible]

Quum Deus p[illegible] pietati cuſtodiam [illegible] inde[illegible] conſeruent. At que [illegible] Namque quum [illegible] annos [illegible] Quando [illegible] poſtea ingreſſi ſunt [illegible] Deus [illegible] Na[illegible] incidere omnes & [illegible] terræ trade[illegible] E[illegible] proximi populi alieni, q[illegible] obrem [illegible] ſigno quodam quo [illegible] ab alienigenis nationibus. Quod [illegible] Iudæi gloriantur de circumciſione, cer-

A [illegible] *attribuebat* [illegible] *ut* [illegible] *rium* [illegible] *an non. Quumq; illa hauſiſſet aquam & camelis prabuiſſe fluentum, expectabat ille, vt* [illegible] *animalibus praberet quantum opus erat, quemadmodum* [illegible] *ſtulauerat.* Adaquatis autem camelis [illegible] protulit [illegible]. [illegible] genus & cognationem [illegible] ſimo a[illegible] Dominum, & dixit, *Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non dereliquit teſtamentum,* [illegible] *miſericordiam ſuam a domino meo Abraham:* [illegible] *me deduxit in domum* [illegible] *domini mei.* Vtraque autem [illegible] declarat. Similiter & quæ poſt illam collocutionem ſequuntur, eandem denotant intentionem. [illegible] enim nuptiis per parentes puellæ, ipſe [illegible] adorauit Dominum. Et quæ ſequuntur, eiuſdem ſunt ſententiæ: *Ne retineatis,* inquit, *me. Dominus enim direxit viam meam.*

74 *Quamobrem vxores patriarcharum erant ſteriles? Nam Sara ſterilis erat, & Rebecca ſimiliter & Rachel atque Lia.* [illegible] *dens enim, inquit, Dominus quod deſpiceretur Lia, aperuit eius vuluam.*

Volens Deus componere genus Iſrael [illegible], oſtendit illud [illegible] naturali [illegible], ſed gratia & fauore multiplicandum. [illegible] adeptum eſt gens [illegible] a Chriſto Domino [illegible] Dei filius inde ſecundum carnem naſci debebat.

75 *A quo Rebecca ſcire voluit ſortem infantum quos in vtero gerebat?*

Quidam [illegible], ipſam abiiſſe ad Melchiſedec, [illegible] ſacerdotem [illegible] altiſſimi, [illegible]. Verum [illegible] quibus habitabant, conſtituere [illegible] ad [illegible] ex [illegible] ſupplicaſſe Deo omnium & ita nouiſſe, [illegible]

76 *Quare Deus prohibet Iſaac proficiſci in AEgyptum, fame* [illegible] *impellente?*

C [illegible] omnia de conſiliat ſapientiam ſuam [illegible]. Etenim [illegible] Abraham [illegible] quod eum a[illegible] piet[illegible] electionem, & [illegible] ſtendaret [illegible] tempore [illegible] producere, [illegible] placeat [illegible]

77 *Qua de cauſa volebat Iſaac dare benedictionem ipſi Eſau?*

Hoc volebat [illegible] legem naturæ. Eſau enim primogenitus [illegible] & primam & duplicem portionem [illegible] acceperat. [illegible] quod [illegible]: *Venatio enim illius, inquit, erat illi* [illegible]. Obſequium autem [illegible] etiam [illegible], maxime patrem, [illegible] Cæterum [illegible]

D [illegible] Abraham [illegible] benedictionibus [illegible]

78 *Vnde Rebecca* [illegible] *Iacob conſecuturum eſſe benedictionem,* [illegible] *tantam habuit fiduciam, vt diceret, Super me ſit* [illegible] *audi vocem meam.*

[illegible] maior ſeruiturus [illegible] confidenter [illegible], [illegible] Iacob benedictio [illegible]

79 *Quare Deus non reuelauit ipſi Iſaac voluntatem ſuam?*

Vt pateret [illegible] Dei [illegible] Iacob. Quod [illegible] quod [illegible] benedi[illegible]: ſed gratia [illegible] contraque [illegible] Iſaac [illegible] benedi[illegible] Iacob, quod [illegible] ipſe Iſaac. N[illegible] petat [illegible] de[illegible], & mi[illegible] Eſau [illegible] nat[illegible], & [illegible] tribu[illegible]

[illegible] ſæpius [illegible] Nec [illegible] rogabat, [illegible] mouebat. Poſt Eſau ingreſſo ſtupe[illegible] quod factum [illegible] dignat[illegible] prius [illegible] intentionem diuinam [illegible] agnouit, [illegible] dederat benedictionem confirmauit.

80 *Quid? An non re*[illegible] *eſt Iacob mentiri, quum dixit, Ego ſum Eſau primogenitus tuus?*

Emerat [illegible] primogenituræ, vere igitur ſe ipſum appellabat primogenitum.

81 [illegible] *quænam eſt benedictionum interpretatio?*

Ex ipſo ſecundum carnem naſci debebat Chriſtus Dominus, qui erat expectatio gentium, & totius mundi ſaluator & Dominus. Ob id [illegible] patriarchæ quæ ſequuntur, *Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus.* [illegible] autem [illegible] ſcriptura diuina *mundum* [illegible], teſtis eſt Dominus in ſacris [illegible] Euangeliis, quum parabolam interpretatur: *Ager enim inquit,* [illegible] *qui autem ſeminat bonum ſemen, eſt Filius hominis.* Obſecrat igitur in Iacob ſaluter[illegible]. Quamobrem deprecatur [illegible] rorem cæli & pinguedinem [illegible] [illegible] ſecundum [illegible] Domini [illegible] [illegible], hu[illegible] [illegible] beatus Dauid [illegible] *Deſcendet vt pluuia in vellus, & ſicut* [illegible] *ſuper terram.* Qu[illegible] [illegible] deſcendit [illegible] [illegible] Deus, quum [illegible] [illegible] eſt ſuper terram, & cum [illegible] [illegible], & apparuit in carne, ſecundum [illegible] Apoſtolum. Frumentum autem & vinum [illegible] [illegible] mysteriorum. Et [illegible] ſunt, quæ [illegible], *Et ſeruiant tibi gentes. Omnes enim gentes ſeruient illi,* inquit [illegible]. *Et* [illegible] *principes. Reges enim,* inquit, *& inſulæ dona offerent. Reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges terræ.* Hanc quoque benedictionem [illegible] quando mittit eum Meſopotamiam. *Eris enim,* [illegible] *populorum, & det tibi Dominus benedictionem Abrahæ patris tui.* Quem [illegible] Abraham [illegible] Deus [illegible] [illegible]

82 *Cur Iacob* [illegible] *benedictiones adeptus fratrem fugit, &* [illegible]

[illegible] Non [illegible] [illegible], quum [illegible] [illegible] Iacob [illegible], & ſol[illegible] [illegible] [illegible] vocabat D[illegible] [illegible] quidem appar[illegible] [illegible] & [illegible] Do[illegible] [illegible] & meum [illegible]. De [illegible] *Nonne ſunt omnes adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos qui hereditatem capient ſalutis?* [illegible] unumquodque [illegible] [illegible] [illegible] benedictionem, [illegible] & [illegible] totius mundi [illegible] *in ſemine tuo omnes tribus terræ.* Poſt [illegible] [illegible] *ego enim* [illegible] *cuſtos tuus in omni via qua ambulaueris. Et* [illegible] *donec compleuero omnia quæcunque locutus ſum.*

83 *Quamobrem Iacob inunxit lapidem?*

Margin notes: Ibidem. Gen. 24 g. Gen. 29 d. Gen. 26 a. Gen. 27. Gen. 25 e. Gen. 27 b. Ibidem. Gen. 27 d. Matt. 13 e. Pſal. 71 b. Tim. 3 d. Gen. 27 d. Pſal. 71 e. Gen. 28 a. Gen. 12 d. Gen. 28. Heb. 1 d. Gen. 28 e. Ibidem. Gen. 28 d.

[illegible] Nam [illegible] totum cane[illegible] demonſtran[illegible] iam minimæ beni[illegible] Domin[illegible] gratam habens op[illegible]tentionem.

§ 4 *Multi ſibi prætexunt occaſionem la[illegible], quod quatuor vxores Iacob habuit.*

Vniuſcuiuſque facti opus [illegible] eſt [illegible] tibi Rachel ſolam [illegible] & præt[illegible] tat in Lia [illegible] greſſus [illegible] eſt, non volup[illegible] gratia [illegible] Nam quum Rach[illegible] hdeque dice[illegible]t, *Da mihi liberos alioquin moriar* [illegible] obiu[illegible] & docuit [illegible] creator: & quod in [illegible] qui nuptus legem [illegible] Deus [illegible] *Nunquid ego ſum tibi pro Deo, qui [illegible] privavit* [illegible] Attamen illam plac[illegible] tierat enim ab eo [illegible] dinem, qui [illegible] illud aduertendum [illegible] tempo[illegible] & quod [illegible] hberorum pari[illegible] næ teſtificantium promiſſiones. Nam Abra[illegible] Deus [illegible], *Reſpice in cælum, & intuere ſtellas, ſi poteris eas numerare*: & ſubiun[illegible] *Sic erit ſemen tuum* [illegible], *Efficiam ſemen tuum vt arenam quæ eſt in litore maris quæ non poteſt numerari præ multitudine.* Nihil aut[illegible] [illegible] bonum [illegible] ſe exiſtimabat.

§ 5 *Cur vxores mutua zelotypia tenebantur?*

[illegible] Deus [illegible] *Non accipies* [illegible] *vxorem zelotypam* [illegible]

§ [illegible] *Quare ſcriptura meminit fortunæ?*

[illegible] Mos[illegible] *Non noui* [illegible] *Iſrael non dimittam.* [illegible] *[illegible] Dominum* [illegible] blaſphemiam [illegible]

§ [illegible] *Iacob dixit ad Laban Benedixit Dominus ob pedem [illegible].*

[illegible] Propter [illegible]

[illegible] *Benedictus ſit Dominus* [illegible] *ſuſcitabo* [illegible] *inmaculata* [illegible] *Ego enim ſum Deus* [illegible] *qui apparui* [illegible] *lum, & votum* [illegible] *mihi vouiſti.* [illegible] *qui apparuit* [illegible] *Os enim* [illegible]

§ [illegible] *[illegible] Rachel [illegible] opus*

[illegible] Iacob [illegible] *Abſtulit a me Deus opprobrium* [illegible] *Addat mihi Deus alterum* [illegible] Deum [illegible] erat quondam [illegible] *ſterilis, quæ non paris.* *Erumpe, & clama quæ non parturis, quoniam plures erunt filii deſertæ, quam eius quæ virum habet.* [illegible] typus erat Rachel [illegible] eſt idola[illegible] adumbraret.

§ [illegible] *Quid eſt hoc, Iurauit Iacob per timorem patris ſui Iſaac.*

Timorem Iſaac vocauit [illegible] Deum. [illegible]

§ [illegible] *Quare obuiam [illegible] angelus [illegible]*

[illegible] tat, qui fra[illegible] erat. [illegible] *Nonne mi[illegible] & [illegible] omnem* [illegible] *Non enim amplius* [illegible]

A [illegible] *vel rurſus erit nomen tuum. Quo[illegible] contra Deum [illegible] et contra homines potens eris.* In [illegible] victoria: *Ne timueris [illegible], aut homi[illegible] quam ego tibi victoriam conceſſerim.* Quam vero exper[illegible] ſſet femur remanſit ſtupidum, & claudicabat: [illegible] id quod vidit, eſſe imaginationem nu[illegible] ſed exactius ſeſe [illegible] ſed etiam [illegible] ſtange [illegible], non ſolum [illegible] eſt, ſed etiam [illegible] tanquam [illegible] naturæ. *Ad quid enim quæris [illegible] nomen* ibidem. *meum, quum ſit admirabile.* Notandum eſt etiam hic [illegible] Deum vocauit. *Præua-* ibidem *luiſti enim, ait, contra Deum, & aduerſus homines potens eris. Et* ibidem. *vocauit nomen loci illius Phanuel,* [illegible] eſt, Viſionem Dei. *Vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Et ortus eſt ei ſtatim ſol poſtquam tranſgreſſus eſt Phanuel.* Per hæc omnia docemur, quod etiam hoc [illegible] vnigenitus Deus apparuit ipſi Iacob.

92 *Vnde Iob originem traxit?*

Ab Eſau. Hoc enim docet quæ de eo ſcripta eſt hiſto- Iob 1 a ria: *Vir enim erat,* inquit, *in regione Huſ[illegible].* [illegible] B demonſtrauit & beatus M[illegible] [illegible] ſucceſſi- Gen 36 c ones eorum qui regnauerunt [illegible] ab Eſau, [illegible] *Mortuus eſt Balaath & regnauit pro eo Iacob filius Zara de Boſra* quæ omnia conſentiunt cum hiſtoria Iob.

93 *Quare fratres Ioſeph inuiderunt ei?* Gen 37.

Ioſeph [illegible] diligebatur a patre, quod tum minimus natu eſſet, [illegible] Rachel, & virtute præſtans. Inuidebant ergo fratres, quia videbant [illegible] anteferri. Et primo quidem tentauerunt ei conflare odium paternum, [illegible] [illegible] vtente [illegible] quum inte[illegible] [illegible] fruſtrati eſſent, cum interficere voluerunt, [illegible] [illegible] prodiderunt. Manipulorum [illegible] [illegible] notat [illegible] frumenti cauſa ad [illegible] [illegible] gratia in Ægyptum [illegible] [illegible] prophetiam cum adoratio[illegible].

Gene 38. 94 *Quare Thamar ornata meretricio habitu ſocerum decepit?*

Illuſtre nimium erat genus Abrahæ propter eam C quam [illegible] pietatem. Quod probe [illegible] Thamar, dabat operam, vt ex ea prog[illegible] liberos procrearet. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſed [illegible] [illegible] tempera[illegible] [illegible] eam tamen temperantiam [illegible] [illegible] quo [illegible] etiam ille indicatum patefecit. Nam quum [illegible] [illegible] deprehenſam [illegible] addixiſſet, poſtquam nouit [illegible] prægnans eſſet, illam innoxiam [illegible] Gen 38 f [illegible] vero condemnauit. *Iuſtior enim,* inquit, *est Thamar, quam ego propterea quod non tradidi eam filio meo Selæ.* Indicant autem [illegible] [illegible] voluptatis hoc [illegible] Iudam [illegible] [illegible] vocari matrem [illegible] [illegible] naturæ [illegible].

Gen 38 g [illegible] *indicabat, quod ortus Zaram & Phares acceperit?*

Denotabat duos populos, *Phares* videlicet populum [illegible] cum, *Zara* vero [illegible] quæ crediderunt. Nam an- D te [illegible] erant [illegible] pietatis alumni, ſecundum [illegible], non ſecundum legem viuentes. [illegible] Zara [illegible] manum porrexit. Per multi enim [illegible] ante legem pietatis & virtutis ſtu- dioſi. Filum autem coccineum [illegible] ſacrificia [illegible] Deum placabant, [illegible] Abra- hamum [illegible] [illegible] Melchiſedec [illegible] [illegible] traxiſſet [illegible] Phares. Lex enim intercedebat, & erat media [illegible] quæ præcedebant, & illos qui poſtea fuerunt. Propterea beatus Paulus inquit: *Lex* Rom.5 d *autem ſubintrauit:* docens, quod etiam ante legem ſecundum fidem [illegible] atque etiam poſt legem [illegible]

[illegible] *Sed & Dominus* [illegible] *ca-* *natus eſt. Quorum enim,* inquit, *patres, ex quibus est Chri-* *ſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus.* [illegible] epiſtola ad Hebræos. *Manifeſtum* [illegible] *quod ex [illegible] ortus ſit Dominus noſter Chriſtus.* Quod [illegible] genealogiam eius conſcribens, docuit. [illegible] tam texuit beatus ille, docet [illegible] Iudæo [illegible] tamo uſ[illegible] [illegible] [illegible] ingenii conſtare [illegible] extollerentur [illegible] quæ [illegible] ibus crediderunt, quam nobilitatem integram ſeruarunt.

96. *Quum Lex velut in cultu pietatis adhuc imperfecta dixerat, Proſpera fortuna vſa ſum, quomodo deſcribens hiſtoriographus ea qua pertinent ad Ioſeph, dixit, Vir erat bene fortunatus?*

Lege verba quæ præceſſerunt, & reperies ſolutio- Gen 39 a nem Nam quum dixiſſet *Dominus erat cum Ioſeph* intulit, ibidem *Et erat vir bene fortunatus:* poſtea ſubiunxit, *Et erat in domo apud dominum Aegyptium* [illegible] *Dominus erat cum eo, & quod Dominus dirigebat, quæ* [illegible] [illegible] omnia igitur bene fortunatus erat quia D[illegible] [illegible] ipſe enim dirigebat quæ ab [illegible] F bant. [illegible] ipſum [illegible], enarrans quæ [illegible] carcere ac- ciderant, dixit: [illegible] *quit, ad* [illegible] *per manum* Gen 39 d *Ioſeph, quia Dominus erat cum eo, & quæcunque faciebat, Dominus dirigebat in manibus eius.*

97 *Quomodo Ioſeph* [illegible] *quum eſſet eunuchus, vxo-* Gen 39. *rem habebat?*

Vt plurimum quidem eunuchos & [illegible] eo- dem [illegible] [illegible] [illegible] eunuchum vxorem habere, quæ domi [illegible] [illegible]

98 *Qua de cauſa tanto tempore elapſo nec Ioſeph certiorem fecit patrem de ſeruitute, neque Deus illam reuelatione patefecit ipſi Iacob.*

Quoniam, ſecundum quod Abrahæ prædictum erat, denuntiauerat Deus ipſi Iacob [illegible] in Ægyptum vna cum filiis & nepotibus. Quod [illegible] quæ [illegible] Ioſeph [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] redemiſſet. Hac de cauſa Deus non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] G [illegible] [illegible] Gen 41. b [illegible] *ut enutriret populum multum.* Quod [illegible] Dauid non tacuit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prius autem in carcere [illegible] [illegible] interpretatus eſſet, [illegible] [illegible] interpretatus eſſet, mi- [illegible] [illegible] prophetiam [illegible] hoc autem [illegible] [illegible] Ægypti [illegible] crediturum quod [illegible] dixiſſet in Ægypto [illegible] poſtremo euentu dignoſcentibus [illegible] intentio.

99 *Nequaquam igitur peccauerunt fratres, quoniam inſeruierunt diſpenſationi diuinæ.*

Opus illorum æmulatione & inuid[illegible] plenum erat Deus autem, quum ſit ſapiens, nequitia [illegible] ad [illegible] utilitatem finem. Quorum enim [illegible] H ſunt impedimentum [illegible] euentum, idem Deus omnes conſummationem impoſuit.

100 *Cur ſtatim* [illegible] *fratribus ſe doceri non prabuit?* Gen 42.

Memor Ioſeph eorum quæ in illum commiſerant, quum Beniamin non videret, [illegible] eſt, [illegible] quippe [illegible] [illegible] eſſe. At vbi [illegible] [illegible] cum veniatum omnimoda ſubuenti- one illos ex [illegible].

101 *Quam interpretationem habent hæc* Ψομ Θομ Φα- *νηχ.*

Arcanorum interpretem allocutus eſt verbis inter- pretationem de[illegible] [illegible] vt aperiret ſumma.

[illegible] tamen [illegible]

Nonen [illegible] quanta [illegible] quorum labor [illegible] ipsi Ruben [illegible] omnis studio [illegible] rauit. Interea [illegible] haec agerentur, [illegible] rum non [illegible] sed in [illegible] uocabat [illegible] fratrem [illegible] *quisque eorum fratri suo, Vere peccauimus [illegible] fratrem nostrum quia contempsimus afflictionem animae eius [illegible] precabatur nos & non exaudiuimus eum. [illegible] venit in nos haec vniuersa calamitas.* Opportune vero Ruben [illegible] guebat eos. *Dicebat enim [illegible] Nunquid non [illegible] vobis dicebam, ne quid offenderetis puerum & non audiuistis me. Ecce nunc sanguis eius repetitur.* [illegible] te, conscientiae iudicium esse inenitabile. [illegible] memoriam sceleris ante duos & [illegible] annis.

B 13 *Quare pater noluit committere Beniamin ipsi Ruben?*

Suspectus [illegible] erat propter [illegible] congressum, & petulantiam [illegible] patris [illegible] gnabat autem [illegible] pro [illegible] Ioseph.

14 *Quid hoc est. Augurio auguratur [illegible]?*

Qui volunt augere [illegible] poculum appellant [illegible] *Ignoratis quod quisquam augurando auguratur sicut ego.* Hæc autem [illegible] sed [illegible] Commentum [illegible] loquendi [illegible] Neque enim [illegible] *Augurando auguratur quisquam sicut ego.*

15 *Ad [illegible] ipsi [illegible]:*

C [illegible] Beniamin [illegible] ordine [illegible]

[illegible]

[illegible] A [illegible] primum [illegible] erca [illegible]

A [illegible] dixit *ad Iacob [illegible] benedixit, & [illegible] ad [illegible]* [illegible] fortem. Nam [illegible] *& Ma[nasses] [illegible] Ruben & Simeon erunt mihi.* [illegible] Manasse [illegible] *ita pater. [illegible] populos & exaltabitur. sed frater [illegible]* A [illegible] dum est autem [illegible] Et enim ipsi [illegible]

[illegible]

A [illegible] Dominus [illegible] proprie [illegible] Dauid propheta [illegible] *[illegible] eius [illegible].* Ille [illegible] *Decumbens [illegible] vt leo, & [illegible]* [illegible] est: [illegible] & morte [illegible] Diabolo. [illegible] *catulum [illegible]* vocaui, [illegible] regem & [illegible], & [illegible] Deum & Dominum. [illegible] humanitatem ex Dauid ortus est, [illegible] Deus [illegible] ex Deo patre genitus est. Hæc autem clausula, *Quis excitabit eum?* [illegible] stabilem eius potentiam declarat. [illegible] se suscitauit, secundum propheticam suam, *Soluite templum hoc, & in tribus diebus [illegible] illud.* Per [illegible] tempus aduentus [illegible]: *Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse est expectatio gentium.* Hoc ad [illegible] Domini iudicium est [illegible]. Nam [illegible] prophetia [illegible], defecerunt non tantum Iudæorum reges, sed [illegible] sacerdotium & prophetæ.

B Siquidem quando Saluator noster nasceretur, reges ex alia tribu imperabant, vt [illegible] declarationem [illegible], secundum promissionem ab omnium Deo [illegible]. [illegible] Deo [illegible] Abrahæ, Isaac & Iacob, [illegible] benedicentur omnes gentes terræ. Quod [illegible] loci patriarcha [illegible] Iuda patefecit. *Non deficiet enim [illegible], princeps ex Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse est expectatio gentium.* Deinde [illegible] populum ex gentibus & Iudæis [illegible], *[illegible] ad vitem asinam eius, & [illegible] pullum asinæ eius.* [illegible] autem Israel [illegible] [illegible] Dauid [illegible], *[illegible]*, Et [illegible] *vinea facta est dilecto [illegible]* [illegible] *plantaui te vineam [illegible]* [illegible] *[illegible] vinea Sodomorum vinea eorum.* [illegible] Dominus [illegible], *Homo quidam plantauit vineam, & tradidit eam agricolis, & peregre profectus est.* *Pullum* [illegible] appellat, populum gentilem, [illegible]

C [illegible] Apostolis, *[illegible] in [illegible]* [illegible] Neque [illegible] Apostolos [illegible] *asinam*, [illegible] *Quicunque enim in Christo baptizati sunt, Christum induerunt* [illegible] pullum [illegible] & super eum [illegible] Dominum, & [illegible] Iudæi [illegible] Apostoli [illegible] [illegible] Apostolis [illegible] patriarcha [illegible]

D *[illegible], & pampino vitis pullum asinæ eius.* [illegible] *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ amictum suum.* Postea [illegible] passionis [illegible]. *Oculi eius [illegible] vino*, [illegible] passionis, lætitia [illegible] [illegible] est Dominus, [illegible] *transeat a me calix iste.* [illegible] *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum.* [illegible] occasione [illegible], quæ secuta est [illegible]. Nam post passionem & resurrectionem [illegible] discipuli, [illegible] credentibus. Doctrinæ [illegible] atque splendorem [illegible] dentibus comparauit. *Candidi enim, inquit, dentes eius*

[illegible] lactè. Hæc [illegible] [illegible] hereditate. At [illegible] Z[illegible] [illegible] [illegible] prophetarunt. [illegible] Lex [illegible] & [illegible] dices. *Propterea* inquit, *Dan iudicabit populum suum, quasi vna tribus in Israel.* N[illegible] dixisse ea quæ pertinent ad [illegible] Dan [illegible]. Reperimus [illegible] ex tribu [illegible] [illegible], & [illegible] vocari [illegible] Dan. [illegible] per [illegible] Saluator [illegible] & [illegible] esse, quæ [illegible] Antichristum. Nam [illegible] valde conueniunt, quæ [illegible] sunt. *Dan enim [illegible] iudicabit populum suum, sicut & vna tribus in Israel.* Quemadmodum [illegible], vt, Saluator & Dominus noster [illegible] tribu Iuda [illegible] natus est [illegible]: ita [illegible] egrediens ex [illegible] Dan. Siquidem [illegible], *Fiat Dan serpens in via residens, & in semita, mordens [illegible] equi. Et cadet ascensor eius retrorsum, expectans salutem Domini.* Quod enim quod omnimodis circumuentionibus [illegible] prædari deceptos in exitium, [illegible] & transeunt [illegible]. Puto [illegible] *equum [illegible]* vero [illegible]. *Ascensorem vero* [illegible] [illegible] Sol [illegible] [illegible]. Per *[illegible]* [illegible] expectationem [illegible] Gad [illegible] [illegible] & Nephthalim [illegible] *[illegible]*. Pullum [illegible] Ioseph & [illegible] per quos [illegible]

G *[illegible] & [illegible] in [illegible] potentiam [illegible]* [illegible] *Et [illegible]* [illegible] Dominum [illegible] [illegible] *patrum* [illegible] [illegible] & [illegible]

H [illegible] *mane [illegible]* [illegible] Aquila [illegible] & montes [illegible] Ioseph [illegible] & [illegible]. Vocatur autem Beniamin lupus rapax, propter id quod [illegible] eius tribum. Quare [illegible], *Mane comedet & vespere dabit cibum.* Nam in primo & secundo conflictu qui vicerant postea [illegible], exceptis paucis, quos victores [illegible], quidem [illegible] vxores [illegible] nuptias. Sciendum est autem, nonnullos

A [illegible] Paulo [illegible] qui [illegible] vt [illegible] pellcaverit [illegible] Moſes di[illegible] *Erexit [illegible] pedes ſuper cubile, defecit [illegible] appoſitus [illegible] ad populum ſuum* [illegible] nempe [illegible] obſcure [illegible] Si [illegible] homines [illegible] & [illegible] irent ad aliam vitam, minime dixiſſet, *Appoſitus eſt ad populum ſuum.* [illegible] autem [illegible] ipſum [illegible] *n autem ibis ad patres tuos in pace* [illegible] Domini [illegible] adduc[illegible] Quod [illegible] *non legiſtis, Ego Deus Abraham, Iſaac, & Iacob. Deus non eſt Deus mortuorum ſed viuentium.* Ip[illegible] gloria in ſæcula, Amen.

Ibidem. | Matt. 22.c

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS,

IN EXODVM.

B

Exod. 1.a — *QVOMODO intelligendum eſt illud, Creuerunt vt plebs multa?*

NOn [illegible] oportuit [illegible] hoc, [illegible] quid [illegible] *ideo creuerunt ſuper vniuerſam illam terram, [illegible]* [illegible] *Multiplicabat enim,* [illegible] *terra.* [illegible] poſt, *Quanto magis eos affligebant, tanto plures efficiebantur, & [illegible] modum creſcebant.*

Exod. 1.d — *Quid eſt hoc, Quoniam [illegible] obſtetrices metuebant Deum conſtruxerunt [illegible] domos?*

Quum Pharao præcepiſſet obſtetricibus, [illegible] mas[illegible] quia Deum [illegible] [illegible] Deus [illegible]

C

Exod. 2. — *Vnde ſciebat [illegible] Pharaonis, puerum eſſe Hebræum?*

Ex circumciſione cognouit illud. Vnde conſtat, quod [illegible] Hebræ[illegible] legem ample[illegible] Ob [illegible]

Iere. 9.g — [illegible] *ſuper Ægyptum [illegible] & quæ ſequuntur.*

Exod. 2. — 4 [illegible] Moſes [illegible] [illegible] Gentium [illegible]

5 [illegible] *apparuiſſe Moſi in rubo.*

Exod. 3.a — [illegible] *apparuit ei [illegible] ipſi Angelus Domini in flamma ignis rubi.* [illegible] poſt [illegible] *Dominus, quod [illegible] ad videndum,* [illegible] *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.* [illegible]

D

Exod. 3.e — [illegible] Pater [illegible]

[illegible] *ſum* [illegible] *Deus Abraham* [illegible] *mihi nomen* [illegible]

mnemoſynum generationum. Hæc autem [illegible] & æternitatem [illegible] perpe[illegible] de [illegible]

F

6 [illegible] *ardere rubum & non exuri?*

[illegible] quod [illegible] ſignificat, nempe [illegible] Ægy[illegible] [illegible] & virginalem [illegible] ſeruatam eſſe [illegible] Deum [illegible] quæ poſtea [illegible] Iudæos hoc [illegible]

Exod. 3.b — 7 [illegible] *eſt Moſis* [illegible] *calceamentum ſoluere?* [illegible] ſecularem [illegible]

G

[illegible] Sed [illegible] primum [illegible] propheta [illegible] ſanctiſ[illegible] [illegible] ſacerdotes [illegible]

8 *Quare Deus prænoſſet contumaciam Pharaonis, cur ab [illegible]*

Exod. 3.g — [illegible] quod præuoderat. *Scio enim inquit quod [illegible] Pharao rex Ægypti vt eatis, niſi per manum validam. Extendam que manum meam, & percutiam Ægyptios.* [illegible] Deus bonus ſit & humanus [illegible] operum con[illegible] omnibus oſtenderet, quam iuſte pu[illegible] longe æquius eſt, [illegible] crudelem appellari. Nam [illegible] crudelis [illegible] Deſſon[illegible] & Pharaonis impietatem [illegible]

H

Exod. 4.g — 9 *Quare Deus pro primo ſigno dedit virgæ mutationem in ſerpentem?*

Quum Pharao [illegible] & quod [illegible] Deus [illegible] mutata, ad [illegible] quidem [illegible] ho[illegible] eſt, *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & cætera.*

Gen. 3.c

A *Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit [illegible] Deus tuus quadraginta annis per [illegible] eremum: vt affligeret te atque [illegible] tentaret te, [illegible] nota fierent quæ in tuo animo versabantur, vtrum custodires mandata illius, an non. [illegible] te, [illegible] fame [illegible] vexauit, & reliqua.* [illegible] præ[illegible] qui sunt inc[illegible] fecti succurrat [illegible] curabilem [illegible] dendi. Ita Deus [illegible] animo vsum omnigenis suppliciis [illegible] censomnes homines, quod ipse [illegible] iuste vteatur [illegible] mnat. Quod & Pharaoni d[illegible], *In hoc conseruatus es, vt ostendam in te potentiam meam: & vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra.* Quod autem passim euulgata sit gestorum memoria, testatur Raab meretrix, quæ [illegible] dixit, *Timor vester [illegible] super nos. Audiuimus enim quod Dominus Deus vester exsiccauerit mare rubrum ante faciem vestram.* Testantur etiam id alienigenæ, qui procul arcam [illegible] cente[illegible] vociferabantur *Væ nobis: hic est Deus, qui percussit Ægyptum.*

Exo. 9. d. Rom. 9. d. Iosue. 2. b. 1. Reg. 4. b

B

13 *Quare Deus Israeliticum populum hæc pati permisit?*

[illegible] & [illegible] Nomi[illegible] [illegible] hæc qu[illegible]

14 *Cur [illegible] relat[illegible] Moses?*

Exod. 4. f

[illegible] præxo[illegible]: vnde [illegible] Moses [illegible] do [illegible] demonstr[illegible] Nam [illegible] At [illegible] & [illegible]

C

Exo. 18. a

[illegible] Qu[illegible]

Quidnam hoc est, [illegible] Dominus, [illegible]

[illegible] quanto [illegible] benevol[illegible] [illegible] apud eos [illegible] & [illegible] bat. [illegible]

[illegible] patrem [illegible] Aaron, [illegible] etiam

[illegible] A[illegible]

E [illegible] ceps [illegible] da, ex h[illegible] tribus [illegible] Dominus ex [illegible] humanitatem [illegible] & [illegible] ap[illegible]us.

1[illegible] *Quomodo Moses fuit Deus ipsius Aaron?*

Q[illegible] Moses [illegible] Moses [illegible] obrem etiam A[illegible] vocatus est pro[illegible] Mosi.

1[illegible] *Ad quid permisit Deus incantatoribus eadem facere quæ Moses?*

Reperiuntur etiam nonnulli imp[illegible] qui dicere [illegible] Mo[illegible] ma[illegible] Deus [illegible] [illegible] quæ Moses faciebat [illegible] Et [illegible] sed [illegible] Moses [illegible] [illegible] Deus [illegible]

F

[illegible] D[illegible] [illegible] servorum opera [illegible] [illegible] autem illum [illegible] [illegible] harioforum [illegible] facul[illegible] [illegible] maiora animalia, nempe ranas, [illegible] educere [illegible] esse digitum Dei confi[illegible] etiam afflixit, [illegible] quod non [illegible] non possent, sed [illegible] perpetraf[illegible] esse diuinæ. Si [illegible] Mosem gerebatur, [illegible] & artifici[illegible] hoc esse [illegible] D[illegible].

G

1[illegible] *Cur [illegible] primam aquas [illegible] Deus?*

Exod. 7.

I[illegible] primo [illegible] Ægypti flumi[illegible] [illegible] puer[illegible] [illegible] [illegible] ranas, [illegible] pedu[illegible] supplent pedu[illegible] [illegible] tatem. [illegible] terra [illegible] ranis. siquidem [illegible] Ægyptiorum cicatrices præ multiplici [illegible].

[illegible] *Si vniuersa aqua mutata est in sanguinem, quomodo Ægyptiorum incantatores suis maleficiis eadem fecerunt, quæ Moses?*

L[illegible] flu[illegible] aqua [illegible] [illegible] aquam e [illegible] sangui[illegible] [illegible] conuertere: Deo ne[illegible] prop[illegible] [illegible] as. Sed h[illegible] est, Mose pro[illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] ducere [illegible]

H

[illegible] *[illegible] pecora domnum [illegible]*

Exod. 9.

Do[illegible] quum [illegible] cordia [illegible] te [illegible]

A in gratiam & commo[illegible] [illegible] habas, [illegible] autem Dei.

Pſal. 135 b 25 *Quidam ferunt, diuiſum fuiſſe mare rubrum duodecim [illegible] onibus, & vnam [illegible] amque [illegible] tribum tra[illegible] idque putant beatum Dauid his verbis dixiſſe, Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.*

Ego vero exiſtimo, bifariam tantum fuiſſe mare diuiſum quemadmodum ſcriptura diuina docet, dicens,
Exo. 14. f *Aqua autem erat tanquam murus a dextris, & murus a ſiniſtris:* latamque viam fuiſſe, & numero tranſeuntium conue-
Pſal. 105. b nientem. *Deduxit enim*, inquit, *eos in abyſſo ſicut in deſerto.* Quod videtur ind[illegible] f[illegible] itatem vix [illegible]. N[illegible] tamen ille prior int[illegible]ectu[illegible] verbo pietatis aduer[illegible]atur. Vtrunque enim eſt opus diuinum & admirandum: ſequi tamen debemus indubitatæ ſcripturæ veritatem. Tradidit autem iu[illegible]ſſimus iudex exitio aqu[illegible] [illegible] o-nem cum toto exercitu. qui [illegible] et aquam intemerat in-fantes Hebræorum.

Exod. 15. 26 *Qualenam erat lignum, quod aquam dulcem reddidit in*
B *Marath?*

Superfluum atque ſtultum eſt, quærere quæ ſilentio tradita ſunt. Nobis autem ſufficit cognoſcere, [illegible], quæ prius erat amara, per lignum in dulce[illegible] [illegible] [illegible] e[illegible] qualitatem. Quæ te[illegible] [illegible] tionem [illegible] præfigurat. Crucis enim ſalutare lignum mare gentium amarum, dulce reddidit.

Corin. 10 a 27 *Quomodo intelligendum eſt illud, quod ab Apoſtolo dictum eſt, Omnes in Moſem baptizati ſunt, in nube & in mari: & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eandem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpiritali ſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus?*

Ve[illegible]erat [illegible] [illegible] gere[illegible] [illegible] recentium, & vmbræ lex aſ[illegible]batur [illegible] [illegible]. Quum igitur Æ[illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible] Hebræos, [illegible] mare rub[illegible] [illegible] tranſ[illegible] [illegible] Ægyptiorum [illegible] [illegible] vindicati [illegible] mare [illegible] [illegible] typum [illegible], nubes autem typum [illegible], Moſ[illegible] autem [illegible] Saluatoris, crucis autem virga, & Pharao Diaboli typum gere[illegible]. Similiter Ægyp[illegible] [illegible] præ [illegible], ma[illegible] vero
C [illegible] [illegible] [illegible] quæ de petra [illegible] eſt, typum ſanguinis Saluatoris. Quem[illegible] [illegible] enim illi, vbi mare [illegible] [illegible] tunc [illegible] [illegible] & aqua inopia [illegible] [illegible]. Ita nos poſt [illegible] baptiſmum partic[illegible] [illegible] [illegible] myſteriorum.

1 Cor. 10. a 28 *Quamobrem Pe[illegible] vocata [illegible] Chriſtus?*

Q[illegible] typus [illegible] Ch[illegible] D[illegible] mare dictum eſt b[illegible] [illegible] [illegible] baptizatus. Nam populus [illegible] [illegible] [illegible] aquam, [illegible] [illegible].

Pſal. 77 c 29 *C[illegible] prophe[illegible] manna panem angelorum?*

Propter[illegible] [illegible] angelorum mi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] natura [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pacto volucres cæli dictæ [illegible] [illegible].

Exod. 16. [illegible] *Quare vocatum eſt manna.*

Eo q[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mutuo quar[illegible] [illegible] [illegible] nem ind[illegible] [illegible]. *Quid* [illegible] [illegible] reteratur man[illegible]
Exod 16. c & ita d[illegible] [illegible]. *Videntes eum, [illegible] [illegible], dixerunt [illegible], [illegible] ignorabant enim quid eſſet.* Vnd[illegible] in
D n[illegible] men ver[illegible] [illegible] Frat[illegible] [illegible] [illegible] centa[illegible] [illegible] Symmachus [illegible] [illegible] bellorum [illegible]
Exod. 16 g *Gomor autem* me[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] docet [illegible] *decima par[illegible] trium me[illegible].* Se[illegible] dum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] At[illegible] cum dimi[illegible].

31 *Cur manna [illegible] in craſtinum diem corrumpebatur?*

P[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] d[illegible] [illegible] [illegible] c[illegible] [illegible] [illegible] n[illegible]

[illegible] [illegible], in poſterum diem [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible]. Quod enim non mannæ [illegible] [illegible] facit ſabbatum, in qu[illegible] integrum ſe[illegible] [illegible], quod [illegible] die collectum eſſet. [illegible] item, quod mul[illegible] ſæculis in arca conſeruatum eſt incorruptum.

Exod. 16. 32 *Quare diebus ſabbati non largiebatur manna?*

Quum ho[illegible] [illegible] [illegible], qui ſecere die ſabbati, d[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ceptum. No[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Oritur [illegible] ſol & luna. [illegible] & [illegible] in [illegible]. [illegible] qu[illegible] [illegible] [illegible] pariunt, [illegible] animal[illegible] irrationa[illegible] ge[illegible].

Exod. 17 33 *[illegible] armis vtebantur, quum pugnarent aduerſus Amalech.*

Qu[illegible] Æ[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] corpora [illegible] [illegible] depulſa [illegible] [illegible] belli [illegible]

Exod. 17 e 34 *Qu[illegible] extenſis manibus Moſis Iſrael vinceret, remiſſis autem [illegible] [illegible]?*

Du[illegible] ext[illegible] [illegible] manus Moſes [illegible] ferebat typum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] eſt [illegible] tur ſub [illegible] figura [illegible]. Quemadmodum enim ſemo [illegible] [illegible] Amalech: ita
F quum Domin[illegible] [illegible] [illegible] acies Diaboli [illegible] [illegible] dicitur cum Salu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſeruauit, tam in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de[illegible] eſt, quamobid quod [illegible] [illegible], ſicuti Chri[illegible] Dominus [illegible] Apoſtolorum viſus eſt miniſter[illegible].

Exod. 19 35 *Quid illud eſt, Eritis mihi populus peculiaris præ gentibus omnibus. Mea enim eſt vniuerſa terra.*

Creator, inquit, [illegible] & Dominus ego ſum, & tanquam creator omn[illegible] [illegible] habeo: ſed vos veluti pop[illegible] quendam electum [illegible] mihi conſecraui. Hæc
ibidem [illegible] [illegible] *Vos autem eritis mihi regale ſacerdotium, gens ſancta.* Quemadmodum & Leuitas, qui etiam erant Iſraelitæ, [illegible] tribubus prætulit, & ad officium diuinum [illegible] [illegible], non quod reliquas tribus negligeret, [illegible] per h[illegible] [illegible] curam gereret. Si[illegible] & ſemen Abrahæ, Iſaac & Iacob [illegible], [illegible] primis quod [illegible] illis ſecundum carnem Chriſtus Dominus orturus erat, deinde quia per hoſce poſte[illegible] [illegible] pat[illegible]facturus erat ſuam potentiam & [illegible] omnes homines cognoſcendi Dei
G rationem. Qu[illegible] hæc ergo dixiſſet Dominus, *omnis po-*
Exod 19 a *pulus reſpondit [illegible]. Cuncta, quæ dixit Deus, faciemus, & obtemperabimus.* [illegible] pac[illegible] [illegible] ſubſ[illegible] [illegible] [illegible] dam[illegible] [illegible] [illegible] eſt. [illegible] [illegible] nem propria[illegible] [illegible] maledictionibus in lege contentis obnox[illegible] [illegible]: [illegible] Chriſtus Dominus vindicauit [illegible] [illegible]. Ch[illegible] *iſtus enim*, inquit,
Gal 3 b. *redemit nos de maledi[illegible] legis fa[illegible] pro n[illegible] maledictum.* Di[illegible] [illegible] hanc [illegible] id eſt, ſubſtantialis ſiue peculiari [illegible] interpretatus eſt [illegible], id eſt, electus.

Exod. 19 c 36 *Qua de cauſa non ſan[illegible] tantum, ſed & lauare veſtimenta iuſſi ſunt, quando legem receperũt?*

M[illegible] ducit [illegible] id ſpirit[illegible] per ea quę corporea ſunt, & [illegible] illi [illegible] [illegible] [illegible] reddit [illegible] [illegible] [illegible] expurgandum [illegible] animum. Pr[illegible] ea t[illegible] [illegible] voces, ſoni toni[illegible], c[illegible] f[illegible], & [illegible] in vertice montis & [illegible] infinitus [illegible] [illegible] hæc omnia cor
H ill[illegible] lapideum [illegible]. Et quia plagas quidem Æ[illegible] [illegible] c[illegible] ant, [illegible] vero caſtigationis pe[illegible] [illegible] nullu[illegible] [illegible], [illegible] hæc ter[illegible] os, vt pueros [illegible] [illegible] [illegible], propter immenſa [illegible] beneficia [illegible] [illegible] ſupplicijs afficiantur. Qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *Sacerdotes*
ibidem d. *qui appropinquant Domino Deo, ſanctificentur: ne forte recedat ab illis Dominus.* Quum [illegible] eſſ[illegible] illos magis [illegible], [illegible] quibus [illegible] officium [illegible] oſtendit quam [illegible] [illegible] illus eſſe conuenit, quibus diu[illegible] [illegible] eſt.

37 Quo-

A [illegible] illud, *Non erunt tibi Dii alieni.*

[illegible] vnam [illegible] ſtantiam confitentur, diuinæ [illegible] ſeruant. Nihil enim aliud pro Deo colit [illegible] excepta diuina natura. [illegible] vero eiuſ[illegible] Arrii atque Eunomii, manifeſte [illegible] ſtituunt confitentes quidem vnum [illegible], ſed [illegible] eſſe aſſerentes, & a diuina ſubſtantia alienum. [illegible] autem Deus dicit, *Non erunt tibi Dii alii, præter me*, [illegible] profecto Deum [illegible] introducunt.

38. *Quid differunt idolum & ſimilitudo?*

[illegible] nihil repræſentat, quod ſubſiſtat: ſimilitudo vero eſt [illegible] imago & effigies. Quum ergo Græci [illegible] formas numine [illegible] effingunt, velut Sphingas, Tritonas, & Centauros, [illegible], id eſt, hominem [illegible], Bucephalos, [illegible] non ſubſiſtentium fictione, idola [illegible] ſimilitudines autem, rerum ſubſiſtentium imagines, velut ſolis, lunæ, ſtellarum, hominum, beluarum, reptilium [illegible]. Quæ omnia [illegible] Atque non [illegible] prohibuit vtrumque [illegible] [illegible] non tamen animo [illegible].

39. *Cur ſibi vult Deus eſt zelotes?*

Lex [illegible] populo [illegible] Quid [illegible] Deus [illegible] per Eſaiam dicit [illegible] *nam iſte eſt libellus repudii matris veſtræ.* Et [illegible] *quemadmodum* [illegible] *contemnit* [illegible] *Iſrael* [illegible] *Iuda, dicit Dominus.* [illegible] *vir vxorem ſuam* [illegible] *Nunquid non pollutam* [illegible] *mulier illa? Tu autem* [illegible] *amatoribus multis* [illegible] *dicit Dominus.* Apoſtolus [illegible] *Lex dominatur homini quanto tempore viuit. Quæ enim ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt a lege viri. Itaque viuente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro. Sic vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, vt ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit.* Quamobrem Deus [illegible] appellat zelotem, humano more [illegible]

C [illegible] ignauam haben [illegible] videre [illegible] vno loqui [illegible] Dominus Deus [illegible] [illegible] [illegible] auferetur [illegible] [illegible] Idem & per alium prophetam [illegible] *quum fornicata fuerit* [illegible] *adulterata.* Et igitur zeloſus [illegible].

40. *Quomodo conſeruatur illæſum, quum filii, lacerantur pro patribus?*

Apud Dominum Deum maiores ſunt [illegible] quam [illegible] *Omnis enim* [illegible] *maſculum* [illegible] Repetimus tamen [illegible] variis modis [illegible]

D [illegible] ſeruientum habent [illegible] non tamen pro modo [illegible] *Reddens* [illegible] *filios* [illegible] *ad tertiam & quartam generationem, his qui oderunt me.* [illegible] *Non moriemtur* [illegible] *patres, nec patres pro filiis* [illegible] *ſed vnuſquiſque pro peccato ſuo morietur.* [illegible] *Quæ eſt parabola veſtra* [illegible] *Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt? Viuo ego, dicit Dominus, ſi vltra erit hæc parabola.* [illegible] *obſtupeſcent dentes eorum qui comederunt vuam acerbam* [illegible] *ſunt omnes animæ.* Et quæ ſequuntur [illegible] Ego autem [illegible] puto [illegible] [illegible] præſcire. Adiectum eſt enim illud [illegible] *oderunt me*: hoc eſt, patientia [illegible] patres [illegible] quorum [illegible] eſt. Si [illegible] patrum & maiorum neque [illegible] *miſericordiam in milia & myriades, iis qui diligunt me, & obſeruant mandata mea.* [illegible] [illegible] Quinta enim generatio [illegible] [illegible] ex Ægypto [illegible] minus non lucem [illegible] in Ægypto coluerant Deos Ægyptios [illegible] impietatem [illegible] qui poſt tanta beneficia accepta, & tam [illegible] impietatem. [illegible] qui Deum Saluatorem dilexerunt [illegible]

F [illegible] Abraha [illegible]

41. *Quid ſibi vult, Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum?*

Quidam [illegible] vanas, hoc eſt [illegible] quis iurando mentiatur. Ego [illegible] legem ſtatuere [illegible] Dei [illegible] vel iurando [illegible] Solente [illegible] Dei prodere [illegible]

42. *Quare ſabbatum quietis honorauit?*

Beneuolum populum [illegible] Sabbato [illegible] *Et requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, bos tuus* [illegible] *iumentum tuum, & aduena qui peregrinatur apud te.*

43. *Sed cur non alio die ſabbatum celebrari iuſſit?*

G Hoc ipſum & de alio die quiſpiam quærere poſſet, quare Deus [illegible] elegit [illegible] [illegible] *Et requieuit die ſeptimo* [illegible].

44. [illegible] *altare ex lapidibus* [illegible] *illud. Quod enim* [illegible] *ſuper ipſum aſcenderit, pollueret.*

Nemo [illegible] tabernaculi [illegible] tes [illegible] auxilio victimas immolabant [illegible]

H [illegible] Carmelo [illegible] illud, & [illegible] loco ſacrificium offerre.

45. [illegible] *autem Hebr*[illegible] *libertatem recuſantes*

Exod. 21. a

Do[c]et illos [illegible] antep[o]nere libertatem [illegible] Indecens [illegible] tem ampl[e]ctitur [illegible] pere miſſ[illegible] indicat [illegible] organ[o] appo[illegible] omnem ob[illegible] præſtare debere. Quod autem applicabatur ad oſtium, ſigni[fic]at, ne foras quidem egredi licere [illegible] uſſu dom[ini].

Exod. 21 b

46. *Cur adiectum eſt, Et ſeruiet illi in ſeculum: quum determinata ſit humana vita*

Conſtat inde, quod [αἰών], id eſt, ſeculum non [ſe]m per tempus infinitum ſignificat [ſe]d quan[doque] [illegible] ta et [illegible] beatus Dau[id] inquit, *Seculum noſtrum in illuminatione vultus tui.* Itaque hic appellat[ur] [hu]manæ vitæ ſpatium.

Psal. 89 b

47. *Qua de cauſa ſit, eum fugere, qui inuitus homicidium commiſiſſet?*

Exod. 21 c

B

Qu[i]a mederi volebat eorum animis ad cædes [pro]penſis: inſtruens [illegible] quod [illegible] admiſſum, quem[illegible] male ſupplici[o] dig[nus e]ſt [illegible] Præterea [illegible] [illegible]

48. *Quid eſt,* [illegible]

Exod. 21

[illegible]

C

49. [illegible]

Exod. 21

[illegible]

50. [illegible] *qui vero ouem* [illegible]

Exod. 21.

[illegible] & ita Dominus [illegible] *multum* [illegible]

Luc. 12

51. [illegible]

Exod. 22

Iudices appel[lat] [illegible] *Deus* [illegible] *pupillo* [illegible]

Psal. 81 a

D

[illegible]

Exod. 22 d

52. [illegible]

Exod. 22 d

[illegible]

Exod. 2[3]

[illegible] *illud, Non apparebis in conſpectu Domini* [illegible]

A[illegible] Deum [illegible]

[illegible]

inquiſitus [illegible]

Pentecoſt[illegible]

Quod [illegible] *apparebit omnis* [illegible]

Exod. [illegible]

[illegible]

55. [illegible] *Non immolabis cum fermento* [illegible]

Exod. 23

[illegible] fermenta[illegible] docet nos [illegible]

[illegible] *panis*[illegible]

Mat. 16

Exod. [illegible]

[illegible]

C

56. [illegible] *habet intellectum*[illegible]

Exod. 23

D[illegible] hominum [illegible] ad longam [illegible] tempore [illegible]

58. *Quid ſibi vult, Mittam ante te veſpas.*

Exod. 23

[illegible] *Si populus meus audiſſet me Iſrael, in viis meis ambulaſſet* [illegible]

Psal. 80

H

[illegible] *Deus non ſtatuit* [illegible] *Euphratem.*

Deut. 1. a

[illegible]

59. [illegible]

[illegible] *Et* [illegible] *apparebo apud vos.* [illegible] *quæ in-* [illegible] *demonstrabo tibi in monte, iuxta ſimilitudi-* [illegible] *iuxta ſimilitudinem omnium vaſorum eius.* [illegible] enim dedit [illegible] legem in monte Sinai [illegible] quoſdam [illegible] ſtatuit, diuinum numen lo- [illegible] tabernaculum, [illegible] apparens [illegible] populo [illegible]. Sicut [illegible] acceperat [illegible] Et [illegible] ſiquidem [illegible] Moſe [illegible] dies in monte moraretur, Aaronem [illegible] *Fac nobis Deos, qui præcedant nos* [illegible] imagine vituli conflata, ducentes [illegible] acclamabant *Hi ſunt Dii tui Iſrael qui eduxerunt te de terra Ægypti.* Tabernaculum [illegible] mandauit Deus, & proficiſcentibus [illegible] ſiſtere [illegible] poſſint. Illud autem præ ſe ferebat [illegible] ſpeciem. Quemadmodum Dominus Deus cœlo [illegible] medio [illegible] expandit firmamentum, & ſuperiora [illegible] ab inferioribus [illegible]. Ita tabernaculum [illegible] triginta cubitorum longitudine [illegible] latitudinem vero decem [illegible] oſtium vetus [illegible] Sancta [illegible] velamini [illegible]

Pſal. 113. d. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum* [illegible] velamen [illegible] Cherubim [illegible] arca [illegible] Aaronis [illegible]

Heb. [illegible] *Non enim in manufacta Sancta Chriſtus introiuit, exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* [illegible]

Heb. 6. d. [illegible] *ancoram habemus tutam ac firmam,* [illegible] *ad interiora velaminis.* [illegible]

[illegible] B. Theodoreti [illegible]

[illegible] tem [illegible] interiora [illegible] offerentes Deo incenſum cum lumine [illegible] & [illegible] conſecratione. Cæterum facile eſt [illegible] quod longitudo tabernaculi triginta [illegible] eſſet, latitudo vero decem. Pars enim [illegible] tabulis erat conſtructa, totidemq; [illegible] quæ aqu[illegible] reſpiciebat [illegible] enim [illegible] eſt, tabulas [illegible] hoc eſt, columnas interpretes alii vocauerunt. [illegible] autem vnaquæque tabula [illegible] cubitalis [illegible] [illegible] tabulæ triginta cubitos implebant. [illegible] ſex tabulis eandem menſura [illegible] duodecim [illegible] cubitis [illegible] confectis decem [illegible] latitudinem [illegible] duo vero [illegible] vtrinq; latera copulabant. A parte vero orientis oſtium conſtitui præcepit, [illegible] quodam adorans veſtibulum tabernaculi, [illegible] conteſtim emitteret. [illegible] Deum adorare mandatum erat, a tergo [illegible] haberet, ad tabernaculum conuerſi; & ita [illegible] creatorem adorarent. Tabernaculum [illegible] tabul[illegible] quacunq; ex parte [illegible] quidem [illegible] habebant [illegible] & [illegible] vnaq; autem [illegible] Tr[illegible] textura [illegible] purpureo, aliæ [illegible] alia [illegible]

Exod. [illegible] [illegible] *Reduxit Ephod & ita populi numerat* [illegible] *Et impones Rationale iudicii ſuper pectus Aaron, & aptabis* [illegible] *ſuperhumerale,* [illegible] *veritatem.* [illegible] Cæterum [illegible] orandum, D[illegible]

A pientiſſimum per ſigna corporea ſtuduiſſe commodo eorum, qui craſſioris adhuc erant ingenii, nec ad ea quæ intellectualia ſunt, peruenire poterant. Nos autem per illud Rationale intelligimus contemplationem intellectualium, per ſuperhumerale vero operationem virtutis. Cæterum per copulationem & conſonantiam Rationalis cum ſuperhumerali, concordiam fidei & bonæ operationis: ex eo vero quod primum imponebatur ſuperhumerale, poſtea Rationale huic aptabatur, intelligimus, operationem bonam facere gradum ad contemplationem.

Exod. 29. 61. *Qua de cauſa ſacerdotes victimis manum imponebant, poſtea ſacrificabant?*

Non omnibus victimis manum imponebant, ſed illis quæ pro ipſis offerebantur, & maxime pro peccato. Cæteris autem victimis hi qui offerebant, manus imponebant. Hoc autem ipſum indicabat, hoſtiam illam in eius locum qui eam offerebat, ſuffici, vt quæ pro ipſo moreretur. Notandum eſt autem, quod vitulus offere- B batur pro Pontifice, ſimiliter & pro vniuerſo populo: pro Principe vero hircus, & pro quoque homine capra. Offerebant enim principi maſculum, ſubdito vero fœminam: quoniam ab initio mulierem ipſi Adæ Deus ſubiecit. Cæterum vitulus qui pro peccato immolabatur, exurebatur extra caſtra. *Qua de cauſa etiam Chriſtus Dominus*, vt diuinus Apoſtolus ait, *extra portam paſſus eſt*: *Heb. 13. b.* & figuræ veritatem reſtituit. Offerebatur autem ad altare omentum. hoc enim inquit, *Adipem ventriculo adiacentem, & ambos renes, & eorum adipem, & lobum hepatis*, quem *Exo. 29. b.* alii interpretes ſuperfluum nominauerunt. Sunt autem hæc ænigmata paſſionum noſtrarum. Nam adeps ventriculum tegens morbum gulæ ſignificat: renes autem, voluptates ſub ventre latentes: lobus autem hepatis, facultatem iraſcendi denotat. huic enim adhæret receptaculum bilis. Quæ omnia ſacrificare iubet, & eorum improbas actiones veluti morti dari. Statuit quoque armum dextrum hirci mactari offerendum, innuens virtutem actiuam, tanquam dextram & optimam eſſe C Deo offerendam. Panis autem & laganum, ac libamen vini, fructus e terra naſcentes indicant: quorum primitias offerre Deo ſanctum eſt.

Exod. 29. a 62. *Quid ſibi vult, In odorem ſuauitatis eſt oblatio Domino?*

Ab humanis quæ ſunt diuina docet. Nam quum plerunque bonis odoribus delectemur, ſacrificium ſecundum legem factum appellauit odorem ſuauitatis. Verum litera nuda non eſt attendenda, vt etiam demonſtrat natura diuina, quæ incorporea eſt, & grauis odor Alii combuſtorum. Quid enim peius olet, quam illa? oſſium tamen interpretes loco, ſuauitatis odorem, gratiſſimum, dixerunt.

Exod. 29 63. *Quamobrem ſtatuit ex vnaquaque victima pro ſalute oblata, ſacerdotem ſumere dextrum armum atque pectuſculum.*

Per pectuſculum deſiderat in ſacerdote facultatem rationalem & contemplatiuam. Tegitur enim cor à pectuſculo. Et per armum dextrum, requirit in eo dextram agendi facultatem. Non enim ſufficit ſola fides ad ſalutem, ſed operibus indiget ad perfectionem.

D 64. *Quid eſt hin?*

Exod. 29 g Genus eſt menſuræ vini & olei apud Hebræos. Continet autem, vt ait Ioſephus, duas choas Atticas. Curioſe credendum eſt in eiuſmodi rebus, vt probe cognoſcenti gentis illius menſuras.

Exo. 31. c. 65. *Quomodo intelligemus illud, quod dum leges conderet de ſabbatis, dixit, Eſt enim ſignum inter me & filios Iſrael in generationibus veſtris?*

Gen. 17. b Quemadmodum quum daret Abrahæ circumciſionem, inquit, *Et erit ſignum inter me & vos*: [illegible] *Exo. 31 c.* [illegible] ait, *Eſt enim inter me & vos* [illegible] *in generationibus veſtris*. N[illegible] pertuam memoriam [illegible]. Quemadmodum [illegible] notæ [illegible] pecora diſtinguunt & declarant, [illegible] in Hebræorum republica [illegible], & [illegible] ſemper præ[illegible] demonſtrant.

Exo. 32 66. *Cur Aaron effinxit populo vitulum?*

E [illegible] facti potiſſimum eſt attendenda. Si enim [illegible], Aaronem venia non prorſus alienum [illegible] [illegible], quum frater eius quadraginta [illegible] [illegible] in vertice montis, [illegible] populo, in Ægyptum redire volente. Primum [illegible] [illegible] verbis reprimere tentauit: vt autem vidit, eos nulla ratione adduci poſſe, poſtulauit mulieribus ornamenta aurea, [illegible] repellere, nempe cupiditatem pecuniæ & ornamentorum opponens inſano dæmonum cultui. Atqui ne inuentum quidem illud [illegible] illorum extinxit, quin conflatum [illegible] vitulum fingeret. Hanc [illegible] quum eſſet [illegible], clementiam diuinam obſecrauit, ne pœnas daret, quod ipſe diuinus Moſes in Deuteronomio patefecit. *Deprecatus* *Deu. 9. d.* *ſum enim*, inquit, *Dominum pro Aaron fratre meo, & non eſt mortuus.*

Exod. 32. a 67. *Quem intellectum recipiat illud, Et nunc dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam?*

Verba huiuſmodi Deum nulli paſſioni obnoxium eſſe demonſtrant, eiuſque benignitatem. Nam qui ad F aliquid agendum ira ducitur, is etiam indignatur qui illum admonent. Deus autem dixit, *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Atqui nemo expectat monentem, vt iraſcatur, ſed vt mitigetur potius. Hæc igitur verba, *Dimitte me*, dixit, pro eo quod eſt, Cohibe me. Quia enim [illegible] ille Moſes ignoraret iniquitatem populi, hanc Deus illi patefecit, atque vt pro eo intercederet, excitauit. Verba autem hæc, *faciam te in gentem magnam*, prædicunt quæ ad nos pertinent. Siquidem quod tunc non eſt factum, poſt aduentum Saluatoris noſtri completum eſt. Verum Moſes, quamuis Deus hæc ſufficere dixiſſet quantum ad legationem pro populo obeundam, non tamen ſe idoneum exiſtimauit ad placandam iram Dei: ſed preces etiam obtulit, faciens patriarcharum mentionem, & in [illegible] illis præſtiti: & ne pacta dirimerentur, ſupplicauit.

Exo. 32. 68. *Quare contriuit tabulas?*

G Exiſtimauit populum non eſſe dignum legiſlatione diuina. Quum enim tabulæ eiuſmodi dotalium inſtrumentorum formam haberent, ſponſa vero in ipſo limine thalami nuptialis ad committendum adulterium declinauerit, tunc profecto dotales literas effregit. Hoc tamen aduertendum eſt, omnium Deum, qui ſupplicationem exaudierat, ſupplicium diſtuliſſe. Quapropter addidit: *Qua autem die viſitabo illos, adducam ſuper eos omnem* *Exo. 32 g.* *hanc iniquitatem eorum.* Quod accedit ad illud Apoſtoli, *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit.* *Rom. 2. a.* *ſecundum autem duritiam tuam & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius.* Cæterum quum legiſlator audiſſet, quod Deus omnium nollet amplius conuerſari cum illis, propter eorum duritiam, quodque ſemper reluctabantur, ſed angelum illis præfecturus eſſet, ſe velut, cui iam demandata eſſet illorum cura. Obſecrauit autem Deum, ne minſteruus pro duce daretur illis, ſed dominus ipſe dux eorum eſſet. Quum autem Deus optimus hanc illi gratiam ſe facturum promiſiſſet, Moſes, veluti amore quodam probo inebriatus, H rogauit Deum, quod humanum captum ſuperabat, nempe, vt naturam & ſubſtantiam diuinam, alioqui inuiſibilem, videret. quod erat impoſſibile. *Deum enim nemo* *Ioan. 1. c.* *vidit vnquam*: quemadmodum Dominus ait. Diuinas tamen diſpenſationes atque effectus, ita enim intelligere debemus poſteriora Dei, intueri licet iis, qui perinde ac Moſes virtute perfecti ſunt. Et hoc non quomodo [illegible] collocati fuerint ab ipſo Deo in petra. quæ ſolidam fidem & non imperfectam ſignificat. Sed illud, per foramen petræ. Quod quidem [illegible] tamen denotat [illegible] fidei, ſpe contemplantem ea quæ ſenſibilibus oculis ſunt inacceſſa & inuiſibilia.

Exod. 34. d 69. *Quid denotat velamen poſitum ſuper faciem Moſis?*

2. Cor. 3. d. Habemus interpretationem Apoſtoli. *Nam vſque in hodiernum diem*, ait, *quum legitur Moſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur. Quando*

vero

A [illegible] *Dominum, auferetur vela[illegible].* [illegible] Moſes [illegible] ſemper [illegible] Sic Iudæ [illegible] ſpiritus [illegible] beatus Paulus, [illegible] *revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, tanquam a Domini [illegible].* Sicut enim, [illegible] mundi: Dei gloriam ſuſcipiunt. Quapropter etiam Dominus dixit, *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Et quo pacto Iudas, [illegible] ſplendor [illegible] qui in tenebris [illegible] in ſole, lucidius. [illegible]

Matth. 5. a

B [illegible]

Vndenam habuerunt ligna [illegible]

Erant tabulæ denum [illegible] ex Ægypto tranſportaſſe [illegible] Pretioſos autem [illegible] ab Ægyptiis acceperunt [illegible] mandato diuino. *petiit unuſquiſque a vicino ſuo, [illegible] tabernacula*

Exod. 12. & 11. a

[illegible] vaſa [illegible] aurea, & veſtimenta [illegible] [illegible] obl[illegible] [illegible] *[illegible]*

E

D[illegible] ædificandi [illegible] [illegible] donum Dei [illegible], ad [illegible] m.

[illegible] primo, in prima die primi menſis [illegible]

[illegible] eodem [illegible] *terra herbam viren[illegible] ſemen ſecundum genus [illegible] ſuam & [illegible] faciens [illegible], cuius ſemen in ipſo ad ſimilitudinem [illegible] terram.* In [illegible] etiam ſub [illegible] tempus [illegible] Ægyptiorum. [illegible] Mutalarum nunc [illegible] vindicauerant [illegible].

F

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS

C

G

IN LEVITICVM.

1. *Quare iuſſit Deus offerri ſibi ſacrificia præcepit*

DE [illegible] diximus multa [illegible] præter [illegible] Deum [illegible] cui quidem [illegible] ſapiunt. Quod autem [illegible] a Deo [illegible], ipſe per multos [illegible] Cæterum [illegible] populus, qui longo [illegible] dæmonibus ſa[illegible] Deus [illegible] ſacrificia, vt illum ab [illegible] dæmonum cultu vindicaret, quo quidem [illegible] quemadmodum [illegible] Hoc autem ipſum [illegible] *[illegible] ſanguine [illegible]* Dicit [illegible] quadrupedum [illegible] autem, [illegible] Atqui non ign[illegible] quæ pro Dijs ha[illegible] [illegible] appellauit [illegible] munda [illegible] hæc [illegible] impura, ne pro Dijs [illegible]

D

Exo. 20. a

[illegible] vt ſacri [illegible] [illegible] pertulant. Temperata [illegible] pe quæ pro [illegible] erga D[illegible] ceſſit [illegible] legis offerrenti [illegible] quidem [illegible] At veri qui ſignificent [illegible] quædam [illegible] & adiacens [illegible] diximus Cæterum [illegible] quod offer[illegible] [illegible] tebatur. [illegible] *[illegible]* [illegible]

H

Pſal. 105. b

[illegible] Apostoli [illegible] qui viuebant sub lege [illegible] cælestium deser[illegible] quæ Deo [illegible] possessionibus [illegible] holocaustum & hostias, nihil hui vitæ [illegible] vero sunt [illegible], quæ distribuunt [illegible], nonnulli [illegible] concedunt. [illegible] vitulorum [illegible] ferunt [illegible] quod [illegible] vsu quotidiano [illegible] [illegible]

1. Cor. 3. a [illegible] *Vt copiare [illegible]* [illegible]

[illegible] secundarum [illegible] ornant [illegible] ad cœnam [illegible] simplices [illegible] Et [illegible]

[illegible]

[illegible] Salom[on] [illegible] *honora Dominum ex iustis laboribus & præbe [ei primitias de fructibus tuis]*. [illegible] labore [illegible] *Peccata populi mei comedent*. [illegible] per [illegible] hoc [illegible] Oseæ 4. b

[illegible] Deo [illegible] *recte* [illegible] Colo. 4. b. [illegible] *sermo vester semper [illegible]* [illegible] Apostoli [illegible] dixi [illegible]

[illegible]

A erudiens nos, [illegible] mus ab auaritia, putidumque peccati fomentum abhorrentes, tenebris [illegible] prosequamur. Quod autem [illegible] hæc non præter [illegible] intellexerimus, Actorum [illegible] historia. *Vidit enim* (inquit) *magnus Petrus [illegible] quatuor initiis demissam, in qua erant omnia quadrupedia terræ & volatilia* [illegible] *audiuitque vocem dicentem: Surge Petre occide, & manduca. Deinde cum ille dixisset: Nequaquam Domine, quia nunquam comedi quod esset commune aut immundum: ait Dominus Deus: Quæ Deus purificauit ne communia dixeris.* At hæc dicta esse gratia Cornelii, qui cum esset gentilis, saluari cupiebat, subsequentia demonstrant. Dominus quoque dixit Apostolis: *Multi venient ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces.* Et Iudæis: *Genimina viperarum.* Et Apostolus: *Videte canes.* Presbyteris etiam Ephesiorum: *Scio quod post discessum meum ingredientur ad vos lupi rapaces.* Nec non prophetæ quosdam equos depereuntes equas nominant: alios vero serpentes, & pul[illegible] volantium. Rursum Dominus: *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti.* Item. *Vbi cadauer ibi congregabuntur & aquilæ.* Quapropter [illegible] interpretatio (nostra) sententiæ scripturæ d[illegible] naturalem quæ nos ex his coniecturam capimus. Et ex [illegible]

B vtilitatis genus allatum est Iudæis: At [illegible] dum [illegible] terrena volatilia atque aquatilia bifariam part[illegible] munda quædam & altera nominans im[illegible], [illegible] nobis ne quicquam horum esse Deum [illegible] Quo enim modo qui sanæ mentis Deum [illegible] quod aut tanquam immundum [illegible] odio auersatur, aut quod vero Deo oblatum tandem ipse comedit?

12 *Quare si quidpiam immundum ceciderit in vas fictile, iubet illud conteri, si ceciderit in vas* [illegible] *aut super saccum aut vestem, ea præcipit aqua laua*[illegible]

Hinc etiam constat nihil [illegible] natura immundum, sed certam ob causam immunda quædam, [illegible] munda dixisse. Quod si natura quædam [illegible] impura, tam ænea, quam lignea vasa conteri conueniret. At [illegible] alia de causa ipsa vocauit immunda. quæ [illegible] magis pretiosa, lauari præcipit, viliora vero conteri. Hac [illegible] dem ratione leg[illegible] immund[illegible] confirman[illegible] nitor [illegible] ratione. Lauari [illegible] etiam [illegible] [illegible] iubet, si quid ex [illegible]

C [illegible] lapidum [illegible] quam quæ in [illegible] quod ne [illegible] non item, talibus enim [illegible] Dicimus itaque qua[illegible] verum pollutione[illegible] mandet.

13 *Quamobrem si super* [illegible] *ceciderit cadauer, non polluit sementem: si vero cum aqua* [illegible] *declarat eam immundam?*

Quoniam liquefactus [illegible] promptius inquinat sementem. Varius aut[illegible] quæ superuenient [illegible] numer[illegible] pens est author [illegible] D[illegible]

14 *Cur eam quæ marem peperit, quadraginta dies impuram esse di*[illegible] *quæ vero peperit fœminam bis totidem*

D [illegible] docet [illegible] peperit [illegible] impura [illegible] & [illegible] dolores [illegible] tempor[illegible] [illegible]

15 *Quid sibi vult lex lata de lepra?*

[illegible] corpo[illegible] peccata quæ [illegible] sponte [illegible]

nea. [illegible] pura, [illegible]

[illegible] peccator [illegible] de opp[illegible] colori[illegible] prod[illegible]

16 *Cur proi[illegible]*

Hæc quoque [illegible] non ita [illegible] qui vari colori [illegible] albus est, tunc [illegible] tam vita [illegible] figuram [illegible]

E [illegible]

F [illegible] *non dixit.* [illegible]

[illegible]

[illegible] Mo[illegible] [illegible] tera [illegible] hominesque [illegible] hocque [illegible] domu[illegible] peccat[illegible]

[illegible]

A [illegible] ex anima [illegible] tem & ſuam [illegible] qui baptizantur [illegible] o [illegible] caſtigari [illegible] car [illegible] Oleumque quo [illegible] tur [illegible] dexter [illegible] ſimul [illegible] quidem [illegible] dextris [illegible] manibus, man[illegible] autem [illegible] pedem dextrum [illegible] manibus. O[illegible] vero immiſſum car[illegible] cat. Atqui leproſus perdurat, expellitur ab Eccleſia.

15. 2 *Quamobrem ſeminifluum dixit immundum?*

Iam dixi, [illegible] per naturalia [illegible] de vi[illegible] animi, & ex [illegible] do[illegible], h[illegible] tati [illegible]. Nam is fluxus nat[illegible] im[illegible] eſt [illegible] ue [illegible] legi laſciuia? Docet quo[illegible] um [illegible] da[illegible] ſticia Dixit enim immundum [illegible] qui patientem fluxum ſeminis attige[illegible]. Q[illegible] exhi[illegible] cuenerunt [illegible] immundum eſſe [illegible]. Siquidem vbi [illegible] ſinfluus [illegible] cuenit; ſin æneum aut [illegible] eum, [illegible] A[illegible] immundus [illegible]

B [illegible] vna [illegible] bus [illegible] impurum eſſe [illegible] nuptiarum [illegible] contingunt [illegible] [illegible] dem [illegible] ſtulerit. *Propter* [illegible] *relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori* [illegible] *erunt duo in carnem* (Gen. 2. d)

vnam. Quo[illegible] modo cum [illegible] impurum [illegible] ſecundum legem [illegible] Sed conſtat quod [illegible] ſecundum [illegible] & [illegible] tiorum [illegible] non volupta[illegible] huiuſmodi [illegible] libertatem congre[illegible] Apoſtolus [illegible] *honorabile connubium* [illegible] *immaculatus, fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus.*

Leuit. 15. 3 *Quæ de cauſa dixit eam eſſe immundam, quæ ſanguinis profluuium naturaliter excernit.*

Quæ diximus de ſemi[illegible] eadem de eiuſmodi muliere dicenda ſunt; ad hæc ne quis [illegible] cum [illegible] bus [illegible]

C [illegible] tabem & lepram, hac [illegible] corpora, prop[illegible] tale [illegible] Atqui [illegible] aut [illegible] duo [illegible] *Diſcibitis* [illegible] *Iſrael, et* [illegible] (Leuit. 15.)

[illegible] *inquinent tabernaculum meum quod* [illegible] *inter eos.* [illegible] non [illegible] hæc [illegible] [illegible] dumprætereunt [illegible] ad populum.

Leuit. 16. a 1 *Quando ſummus ſacerdos ingrediebatur in ſancta Sanctorum?*

Propitiationis [illegible] quam celebrari ſtatuit Deus decima die ſeptimi menſis. *Loquere ad* [illegible] *fratrem tuum ne* [illegible] *omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod eſt intra velum coram propitiatorium quo tegitur Arca, vt non moriatur, quia in* [illegible] *ſuper* [illegible] *atorium.* C[illegible] ex hoc loco

D qui[illegible] ulmen [illegible] ſapientia [illegible] pitiat[illegible] ligine [illegible] lucid [illegible] enim [illegible] locauit [illegible] & hæc [illegible] autem popu[illegible] tem vnum in [illegible] ſtigat. & vnum quidem [illegible] tes, emiſſarium illum [illegible] dæmonis [illegible] ſtunt, quia dixit, *Vnum domino & vnum emiſſario.* Se[illegible] præ nimia ſtoliditate putauerunt. Q[illegible]

[illegible] *oncetur* [illegible] *pro* [illegible] *eritis alteri Deo præter me* Dæmonibus [illegible] ſere vi[illegible] nam? Atqui [illegible] ſubat [illegible] nempe Dæ[illegible] off[illegible] ſibi [illegible] *Statues* [illegible] *vnam domino, vt* [illegible] *eum, &* [illegible] *dinem* Hoc au[illegible] in de[illegible] non [illegible] *Et aſſumet* [illegible] *tum* [illegible] *ſtituent.* [illegible] ch[illegible] ἀποπομπαῖον [illegible] abeunt[illegible] [illegible] Aemula [illegible] Non [illegible] De[illegible] ſimpli [illegible] Quemadmodum [illegible] duobus [illegible] populi [illegible] Chriſtum, [illegible]

F

[illegible] non poſſi[illegible] [illegible] & [illegible] *Deus cum gradieretur* [illegible] *populi* [illegible] *tranſiret* [illegible] *terra commota* [illegible] *runt.* Atqui cum Chriſtus [illegible] Cœlum [illegible] (Pſal. 67. b)

[illegible] ſubtendit [illegible] m. Ceterum [illegible] *ſui, non tranſiret per aſcertum.* [illegible] paſſionem [illegible]

G [illegible] cum [illegible] ſed [illegible] *autem a noſtra* [illegible] peccatis [illegible] *Sic enim Moyſes* [illegible] *exaltauit ſerpentem* [illegible] *exaltari* [illegible] *hominis: vt omnis qui credit* [illegible] *eum, non pereat* [illegible] *vitam æternam.* (Ioan. 3. d)

[illegible] Hæc [illegible] beneuolentia [illegible]

[illegible] *Aaron* [illegible] *plenum prunis* [illegible] *altari quod* [illegible] *Domini* [illegible] *manus thymiamate ſu* [illegible] *compoſiti* [illegible] *intra velum: & thymiama* [illegible] *ignem coram Domino, vapor thymiamatis operiet oraculum quod eſt ſupra propitiatorium,* [illegible] *non moriatur.* Ex hoc loco [illegible] thymiama [illegible] Quod quidem etiam docuit beatus Lucas [illegible]

H [illegible] Sancta Sanctorum, & A[illegible] tione [illegible] tur. Adhæc [illegible] ſanguine vituli & hirci aſpergere [illegible] & reg[illegible] vt verbo dicam, modicum aut grauiter delinquimus pro pecc[illegible] diebus [illegible] aſper [illegible] Statuit [illegible] non ſo[illegible] tum, [illegible] etiam tabernac[illegible] *Expiabit enim* [illegible] *Sancta ab immunditia filiorum Iſrael, ab praua* [illegible] *eorum, &* [illegible] *peccata ipſorum. Iuxta hunc* [illegible] *faciet in tabernaculo* [illegible] *quod ædificatum eſt inter* [illegible] *medio* [illegible]. Infubat etiam quæ[illegible]

ad e[illegible]

A

[illegible] dum p[illegible] in [illegible] d p[illegible] No[illegible] [illegible] *ma d c mensis [illegible] anima [illegible] nullam-que p[illegible] faciatis [illegible] natur inter vos. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris coram Domino mundabimini. [illegible] rum quia erit vobis. Et affligetis animas vestras lege perpetua* Sabbata ſabbatorum d[illegible], qu[illegible] Sanctorum. Nam h[illegible] teſtum longe [illegible] o. Deri de [illegible]. *Semel in anno fiet [illegible], quem conſtituit Dominus Moſi.* [illegible] diſpenſationem Salvatoris [illegible] Sic [illegible] Sanct[illegible] Chriſtus [illegible] paſſion[illegible] dit in cælum [illegible] redemptione [illegible] dicit Apoſtolus

Leuit. 17. a b. *Quare prohibet pecudes reſiculentas immolari procul a Tabernaculo?*

Noverat quondam impium [illegible] nibus eſſent [illegible] propterea [illegible] tur: ut quicunque [illegible] aut [illegible] te, adduceret ad fores Tabernaculi, & [illegible]

B

[illegible] deret, & don[illegible] te[illegible] *eum* [illegible] *pulo ipſius.* [illegible] *Adducent [illegible] rem ſuavitatis domino.* [illegible] *nunc erit vobis in generationibus* [illegible] *hus eſt,* [illegible] *dixit filiis Iſrael. Nulla* [illegible] *sanguinem.* [illegible]

C

[illegible] I. Hunc [illegible] nim [illegible] dem [illegible]

Leuit. 18. 24. [illegible] *Chananæorum* [illegible] *non* [illegible] *legis* [illegible]

D

Leuit. 18. a. Idolo. Mo. [illegible] *feminetur* [illegible] *ominis.*

[illegible] ca D[illegible] Propheta: *Nunquid* [illegible]

[illegible] quemadmodum [illegible] icut eos [illegible] vobis [illegible] illorum, ita vos [illegible]

E

Leuit. 19. d. *Quare* [illegible] *non facies contra eum* [illegible] *animæ* [illegible] *Ne facies* [illegible]

Cor. 5. c. [illegible] *Nolite* [illegible] *circumciſionem.*

Leuit. 19. f. *Quid est: Non facietis calvitiem, neque comam capitis vestri, neque corrumpetis faciem barba vestra, neque ſuper mortuo [illegible] carnem vestram, neque figuras aut ſtigmata facietis vobis?*

F

[illegible]

Leuit. 20. a. [illegible]

Leuit. 21. c. *Quam* [illegible] *de nuptiis præſcribit*

Tim. 3. b. G. Deut. 24. Leuit. 21. b. [illegible] *Apoſtolus* [illegible] *ſtrum* [illegible] Hac de cauſa [illegible]

Leuit. 21. d. H. [illegible] *Animalis* [illegible] *offerri* [illegible] quodq[illegible] [illegible] præcep[illegible]

Leuit. 23. [illegible] *donec vobis* [illegible] *vestro* [illegible]

[illegible] Paſ[illegible] *numero* [illegible] *a die* [illegible]

A [illegible] De[illegible] [illegible] *tuba intense sonabat.* [illegible] Illam [illegible] *Affligetis vestras a die nona mensis a vespera [illegible] ad [illegible] diem mensis, vespera [illegible] sabbata vestra. Et omnis anima quæ afflicta non fuerit in die, peribit anima illa a populo suo.* Aliqui [illegible] choreas ac [illegible] pugnantes. [illegible]

Quia in tabernaculis habitare feci [illegible] educerem illos e terra Ægypti. [illegible]

Quidnam illud est? Decem mulieres coquant [illegible] clibano?

[illegible]

[illegible] *dentem pro dente,* [illegible]

[illegible] *anno septimo terram serere prohibet*

[illegible]

Leuit. 2[illegible] [illegible] *quicunque votum voverit, e[illegible] pretium* [illegible]

[illegible]

A [illegible] Deus [illegible] ... mediam [illegible] quæ est a vicesimo quinto anno [illegible] ... temat que [illegible] Atque [illegible] sacerdotum [illegible] ... tum pietas præscribant Petro [illegible] tatione [illegible]

E [illegible] ... *permutari mutauerit* [illegible] *quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, [illegible] erit Domino.* A [illegible] Idem [illegible] moque præcepit. [illegible] præfixit, [illegible] nulli [illegible] Cæterum vero Deo dedicata sunt, [illegible] mandauit.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS,

B F

IN LIBRVM NVMERORVM.

Num. 1. *Quare iussit Deus numerari populum?*

VT veritatem suæ promissionis [illegible] Deus enim [illegible] dicit: *Multiplicans multiplicabo semen tuum tanquam stellas cæli, & sicut arenam quæ est in littore maris.* [illegible] promissionem [illegible] quinque [illegible] ... *intuemini in Abraham patrem vestrum, & [illegible] Saram quæ peperit vos, quia vnus erat, & vocaui eum, & [illegible] multiplicaui eum.*

Num. C 2 [illegible] Leuitarum numerus?

[illegible] decet eos qui præsunt [illegible]

Num. 3 [illegible] *tribu Iuda maxime [illegible] regia, numero* [illegible]

[illegible] ... Christi Domini [illegible]

[illegible] sacerdotium suum, & omnia quæ sunt altaris & quæ intra velum continentur. Alienus qui attigerit, morietur. [illegible] quidem sacerdotum [illegible] ... tion, & quæ [illegible]

Num. 3. 5 *Quamobrem Deus præcepit recenseri primogenita populi.*

Postquam [illegible] tribum Leui [illegible] quod [illegible] Dominus Deus [illegible] ... vestra sunt [illegible] ... & propter [illegible] G ... constituit [illegible] ... omnibus [illegible]

Matt. 27 [illegible] a Domino velut [illegible]

Num. 4. 6 [illegible] *hyacinthino tectum [illegible] amictu [illegible] purpureo*

[illegible] ... propter [illegible] purpure [illegible] quia cælum [illegible] propter legum [illegible] Atque [illegible] purpura [illegible] diuinum fit [illegible] H [illegible] relinquam [illegible]

Num. 5 7 *[illegible] immundum [illegible]* [illegible] defuncti [illegible]

Num. 5. 8 *[illegible] extra castra [illegible]* [illegible] Si [illegible]

D [illegible] Mal. 4 [illegible] 4 *[illegible] totum [illegible] qua [illegible]* [illegible]

A [illegible] fornicatio. Nam id quod in[illegible] dum eſt multo magis quod quis ſponte committit.

Num. 5. a. 9 Quid hoc eſt, Si vir ſeu mulier commiſerit ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere?

Humana vocat leuiora peccata: quia cum hominum natura mutationi [illegible] obnoxia, ab omnibus immunem eſſe peccatis eſt impoſsibile. Nemo, enim, inquit, purus eſt a ſorde, nec ſi vita eius fuerit vnius diei. quapropter diuinus ille David, [illegible]amat. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Solus enim Dominus Chriſtus [illegible] ulla caret. Eſaias pro[illegible] [illegible] ſtatum non fecit [illegible] inuentus eſt dolus in ore eius. Vnde factum eſt vt aliena peccata aſſumeret, cum propria non haberet. Ille ſiquidem peccata noſtra tulit, & pro nobis afflictus eſt. Et Ioannes [illegible] Dei, qui tollit peccata mundi. [illegible] tanquam mo[illegible] ille [illegible] cum eos qui medi[illegible] peccauerunt [illegible] eum qui in contractibus quibuſdam [illegible], præterea dimiſerit peccatum [illegible] quod [illegible], damnū paſſo reſtituere, addita [illegible] parte. Si vero contigerit [illegible] decedere [illegible] fecerit is quidam [illegible] propinquo eius exoluere præcipit. [illegible] autem appellat [illegible] qui genere [illegible] communem. Itaque ordo [illegible] lo[illegible] [illegible] Quod ſi nullus [illegible] propinquus [illegible] tuſ. [illegible] nec cognatus quidem [illegible] offertur [illegible] autem viro non fuerit propinquus cui reddatur delictum, quod commiſſum eſt in defunctum, delictum Domino ſarcietur, & erit ſacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, vt ſit placabilis hoſtia. C[illegible] ſacerdotes [illegible] primitias quæ offerunt: Nā primitiæ populi erant [illegible], Leuitarum autem primitiæ, ſacerdotes. Tanquā [illegible] primitias accipiebant.

Num. 5. b. 10 Quare farina hordeacea offerebatur ab ea, quæ ſuſpecta erat de adulterio?

Ipſe Dominus interpretatus eſt. Eſt enim, inquit, ſacrificium zelotypiæ, ſacrificium recordationis, ſacrificium in memoriam reducens peccatum. vnde nihil olei vel thuris in eo ſtatuit habere. carebat enim tum odore bono, tum lumine iuſtitiæ. Hæc tamen fieri lege præcepit Dominus Deus, quia [illegible] illorum animum cognoſcebat. Itaque ne ex ſola ſuſpicione coniuges ſuas interficerent, iuſſit adulteri ſuſpectam ad [illegible] duci, nempe qui cuncta prob[illegible] quæ clā geruntur. Adducet enim, inquit, ſacerdos & ſiſtet coram Domino mulierem, & accipiet in vaſe [illegible] aquam mundam viuam coram Domino & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi teſtimonii, & mittet in aquam. Et aperto capite mulieris dabit in manus illius ſacrificium recordationis, & ſacrificium zelotypiæ. In manu vero ſacerdotis erit aqua redargutionis. in quam maledicta congeſſit. Ita porro fieri mandat [illegible] mulierem ſuſpectam perterrens, vt confiteatur, [illegible] per pœnitentiam remiſsionem [illegible]equatur. Idcirco [illegible] aperto capite Deo præſentem iubet, [illegible] omnia illa eſſe & aperta in con[illegible] eius. & nihil eorum quæ [illegible] [illegible] ad terrendam [illegible] [illegible] [illegible] ſequentia. Adiurabitque illam ſacerdos, & dicet ei. [illegible] tecum non dormiuit, vel ſi non es aufgreſſa, ut polluereris, [illegible] aquis amariſsimis maledictionibus plena. [illegible] polluta es, aut dormiuit tecum alius quam vir tuus, tradat te Dominus in maledictum & exſecrandum in medio populi tui. concedatque vt computreſcat femur tuum & intumeſcat vterus tuus. Præcepit quoque vt mulier [illegible] tionis, & dicat fiat fiat. Vt etiam maledi[illegible] deleat in aqua, quam bibat mulier illa. Ver[illegible] facinus non perpetrauerit, hoc eſt, [illegible] deaceam. De inde docet mulier huiuſmodi ſi [illegible] uaram in[illegible] fuerit, quamuis latens [illegible] tionis vim expertuitam, quia vterus eſſe [illegible], & femini con tabeſcet. Per quæ enim quis peccat, per hæc [illegible] puni[illegible]. [illegible] id eſt iuſiurandum ita intelligendum eſt, [illegible]

cum quis graui & intolerabili [illegible]. Siquidem nonnulli iurantes dicere ſolent: Non patiatur [illegible] quæ ille paſſus eſt.

Num. 6. 11 Quid eſt hoc: Quicunque ſummum vouerit votum nempe conſecrare ſanctimoniam Domino

Votorum ſpecies erant permultæ. Qui [illegible] [illegible]ctim impo[illegible]bantur, quidam pecunias: alii ſeipſos deuouebant: alii certorum dierum numero [illegible] vinum non bibituros, nec caput raſuros. Huius generis erant de quibus diuus Iacobus [illegible] Paulo dicebat: Sunt quidam votum habentes in ſeipſis. his aſſume & ſanctifica tecum eos & impende in illos. hoc eſt, præbe eis victimas quæ ſecundum legem offerri ſolent pro his, vt tollas ſuſpicionem. De iſtis hic lex ſtatuit. & iubet eos qui talem promiſsionem emiſerunt, etiam ab aceto, vua, & acinis abſtinere cunctis diebus vo[illegible] votum autem appellat promiſsionem & non radi [illegible] donec compleantur dies quas vouerit Domino: [illegible]que vocat nutrientem comam, tanquam qui cor[illegible] Deo. Hoc enim ait: Sanctus eſt qui comā nutrit & cap[illegible] capitis omnibus diebus voti ſui Domino, pro eo ac ſi diceret [illegible] conſecrat ſe Domino, ne radat comam donec [illegible] finem impoſuerit. neque ante permittit [illegible] aut [illegible] quempiam [illegible] contingat aliquem intereſſe dum quis decedit, nec [illegible] tamen [illegible] uerſum abradere [illegible], idque non prima [illegible] ſolum ſed etiam ſeptima: [illegible] qui nouaculam [illegible], intra ſeptem dies [illegible] auferantur. Poſtea iubet octaua die offerre duos [illegible], vnum pro peccato, alterum in holocauſtum, & agnum vnū pro delicto. Ex quo a[illegible] iatum eſt [illegible] illum appellare victimam pro delicto, quæ pro peccatis non ſpontaneis offerrur: improuiſus enim eſt caſus eius qui repente quodam momento moritur pollutionem. A capite vero præcipit numerum ſupputari dierum promiſſorum. Qua non computabuntur, inquit, priores dies, propterea quod pollutum ſit caput voti ipſius. Declarans quæque qualia victimas offerre deceat eum qui purificationis votū impleuerit, nempe agnum in holocauſtum, & ouem pro peccato. Sexus enim ſunt fœminini hoſtiæ quæ pro peccato offeruntur: quoniam obtenebrata parte rationali, maiores ſumit [illegible] res peccatum. Nihilominus & arietem immaculatum in ſalutem atque caniſtrum azymorum offerre mandauit. tum interea dum ſacrificium peragitur, capillos ſupponi ſacrificio ſalutari. Armus autem coctus [illegible] in manibus vouentis, & à ſacerdote capitur, denotat actum promiſſum eſſe conſummatum. [illegible] nem completam armus coctus ſignificat. Cæterum lex nō fruſtra lege cauta ſunt, ſed vt doceat [illegible] adhibendam diligentiam, nec temere vouendum eſſe. Et vbi vouerint, eſſe præſtandum. Ex his etiam nos docet vt ſanctimoniam impollutam conſeruemus. Qui enim macula aliqua perfuſus eſt, ſuperna indiget purificatione: quod beatus Paulus ſcribens Galatis dicebat: Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis. Poſt hæc inſtruit ſacerdotes quo pacto benedicere debeant, & quod nomen diuinum ſuppeditat accedentibus benedictionem: Inuocabunt, inquit, nomen meum ſuper filios Iſrael: & ego Dominus benedicam eis. Profert etiam ipſa benedictionis verba: Benedicat te Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus faciem ſuam ſuper te, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Ex his autem docemur, oportere eos qui benedictionē conſequi volunt pr[illegible] diuina dona poſtulare, quod quidem rigor beatur per illud Benedicat tibi. Deinde donata conſeruare: ſubdidit enim. Et cuſtodiat te. Secunda vero benedictio, Dei ac Saluatoris noſtri apparitionem prænunciat: Oſtendat enim (inquit) Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Nam miſericordiæ plena est Dei atque ſaluatoris [illegible] diſpenſatio ſecundum carnem. quapropter tertia benedictionis etiam [illegible] Deum nobis largitus eſt, quod [illegible] exultare poteſt ex benedictione [illegible] Conuertat Dominus vultum ſuum ad te. De hac pace beatus Paulus ait: Ipſe enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ diſſoluens inimicitias in carne ſua. Hæc igitur [illegible] de

bene ... propheti ... ferum, & exponit quo pacto tabernaculum vnxit, & quæ principes tribuum obtulerant, poſtmodum decla aur qua ratione divinam vocem auribus audiuit ... propi ... torio: quod alis ipſorum Cherubim tegebatur. Neque illa ſcripſit ambitioſe: ſed vt doceat Dominum Deum pontificibus ſemel in anno illuc introeuntibus ſuam gloriam quantum humana capere poteſt natura, demonſtraſſe ... tum.

Num. 8. 12. *Quamobrem cum præcepiſſet ſanctificari Leuitas, ſtatuit vniuerſum corpus illorum pilo denudari*

Pili mortuum quidpiam repræſentant: mortui enim ſunt, neque dolorem ſentiunt. Verum ergo vitam vult eos habere qui miniſtrat Deo, nec mortui quicquam aut male olentis geſtare: ... & admirandus Paulus docet: *Cum Chriſto cru ...* inquit, *cru ... ſum. viuo autem iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus.* Diuinis n. operationib. ipſe me conſecraui.

Num. 8. 13. *Cur à viceſimo quinto anno vſque ad quinquageſimum præcepit Leuitas miniſtrare?*

Quoniam prima ætas non habet plenam bonorum ac malorum diſcretionem: poſtrema vero debilitate, ſtat ... pore. Secernit igitur tum iuuentutem tum ſenectutem illam quidem ob imbecillitatem animi, hanc vero propter corporis infirmitatem

Num. 9. 14. *Quare non poterat celebrare Paſcha qui maculatus erat ſuper anima.*

Peccatum huiuſmodi coniunctam habet excuſationem. Nam tales angore animi depreſſi propter quoſdam è familiaribus ſepulturæ traditos, immundi erant ex legis ſententia. veriti ergo ne celebrantes Paſcha, committerent in præceptum de immundis traditum, & in contrarietatem legum prolaberentur, cauſam detulerunt ad legiſlatorem: At ille non auſus eſt reſpondere, donec conſuluiſſet dominum. Siquidem in hoc deliquit ... et Ieſus filius Naue, qui ante hanc conſultationem Gabaonitas exceperat. Quapropter ſtatuit Dominus Deus, vt qui prolapſi ſunt in hanc pollutionem, aut procul habitant, & propterea decima quarta die primi menſis Paſcha celebrare non poſſunt, peragant illud decima quarta die ſecundi menſis. Iuſſitque aduenas eundem ... eſſe. *Idem enim*, inquit, *erit vobis vna tam aduenæ quam indigenæ terræ* Ex quibus prænunciat vocationem gentium.

Num. 10. 15. *Quomodo debet illud intelligi: Clangetis tuba ſignificanter, quando monebimini. quando vero congregabitis cœtum, ſine ſignificatione tuba canetis?*

1 Cor. 14. b Sapientiſſimus Paulus ait. *Niſi ſignificantem vocem dederit tuba, quis præparabit ſe ad bellum?* Erant igitur variæ ... vnus qui requieſcendum, alter qui proficiſcendum eſſe ſignificabat. Et cum vnica tuba ſonabat, con ... cabat principes: duæ vero populum ac principes. Soliſque ſacerdotibus erat datum canere tuba, quia ... cationem diuinam tuba denotabat. Hoc enim ſubiunxit *Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes qui dimicant aduerſus vos ſignificabitis tubis & erit recordatio veſtri coram Domino, & ... ab inimicis veſtris Et in diebus lætitiæ veſtræ, & in feſtis veſtris & neomeniis veſtris canetis tubis ſuper holocauſtis ſacrificiis ... ſalutaribus veſtris. Et erit vobis in recordationem coram Domino Deo veſtro. Ego Dominus Deus veſter* Siquidem Deus cum in monte Sina legem daret, intenſa tubarum voce ... tum inſ ... mauit, vnde per ſonum tuba ... ſuæ appa- ritionis ſuæ memoriam ſeci ... cat. Itaque beatus Dauid canens ait: *Canite in Neomenia tuba in inſigni ... nitatis veſtræ.* Per hæc etiam nos ... tum ... pu ... cœtum congregantur, canente tuba ... Obſcure enim propter nondum ... myſteriis ...

Num. 10. d. 16. *Quare diuinus Moyſes cum in Exodo ſocerum ſuum appellaſſet Iethro, nunc vocat eum Raguelem?*

Pro Thaddæus lebbæum ... Marcus. Binominis erat, ſicut Iacob ... qui & ... el. vt Simon Petrus, velut Thomas qui & ... dymus, ... ſicut Thaddæus qui etiam Leui huius itaque R ... erat Iobab.

Num. 11. 17. *Quinam erat populi murmuratio.*

Aegre ferebat ... mellem.

18. *Qua de cauſa peccantibus mox pœnas inſligit*

Lex ... terrebat ... teterorum ſupplicio cæteros prudentiores efficit. Tum ...

tubæ ... valde conuenit ... menta. Nam qui reſipiſcebant, beneuolentiam experiebantur. Statim ergo vt ignis diuinitus illatus partem caſtrorum conſumpſit, tum omnes confugerunt ad preces, popoſcit legislator remiſſionem. Hanc clementiſſimus Dominus conſulit. Quod autem neceſſario de his eſſent ſumenda ſupplicia, ſequentia teſtificantur, quia confeſtim vbi ceſſauit punitio, renouare cœperunt memoriam Ægypti, alliorum, cæparum, & cæterorum quorum deſiderium appetitio gulæ ſubminiſtrabat. Iuſta igitur de cauſa Moyſes cum illorum ingratitudine contulit munificentiam diuinam, ipſius Mannæ texens hiſtoriam, quo pacto non ſolum loco panis erat, ſed etiam obſonii vicem ſupplebat. *Frangebant*, inquit, *in mola, & terebant in mortario, coquebant in olla, & inde faciebant tortulas.* Inquinatis autem his ſuccenſet Dominus Deus, Indignatur etiam propheta, & increpans ait. *Quare afflixiſti ſeruum tuum, vt deuoluerer tantum populi tui ſuper me? Nunquid ego concepi populum hunc, aut peperi illum, quia dicis mihi, Defer illum in ſinu tuo, quaſi nutricium portet puſionem ſugentem vbera, in terram de qua iuraui patribus eorum?* Ex his patefacit illorum imperfectionem ac ſtoliditatem, dum eos comparauit infanti, qui nihil aliud poſſit aut velit quam lac ſugere. Et quia ... indignantis erant acerba, ſicut & ſequentia, quæ eiuſdem ſunt animi, docetur à Deo quod non humana virtute, ſed gratia diuina populum gubernet. Ait enim illi: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos noſti ipſe ſeniores populi, & ſcribas eorum, & ſtabunt illic tecum: & auferam de ſpiritu tuo, & ponam in illis, & ſuſtinebunt tecum impetum populi huius. nec ſolus portabis eos.* Ex his verbis ... legislatori ſe gratiam adminiſtrationi ſufficientem accepiſſe. propterea dixit. *Auferam de ſpiritu tuo.* ... quod aliena virtute vel gratia indigeret, hoc dixit, ſed v ... lum doceret quod accepiſſet gratiam ad ... m. Cæterum elargiendo ſeptuaginta viris, nullo modo Moyſes gratiam imminuit, ſicuti res geſtæ teſtificantur. Nam & in regendo populo & in prodigiis edendis eadem quæ geſſerat antea, peragere non deſiit. Quemadmodum enim qui ... ex vna lucerna infinitas accen ... lam non minuit ... lucem impertiat, ita Deus omnium elargiens de gratia Moyſis ſeptuaginta viris non diminuit illi conceſſam g ... Siquidem & cum multi ... ab vno ſacerd ... te baptizantur, & donum diuinum accipiunt, ſaceriotis gratiam non minuunt: nec dum a Pontificibus ordinantur per multi ſacerdotalem dignitatem accipientes, ... gratiam ... imminuunt. Aſſenſit tamen Dominus ſententiæ eius: Dixit enim ill: *Elige quos noſti.*

Num. 11 19. *Quare cum Deus promiſiſſet ſe daturum carnes, propheta reſpuebat?*

Quia non propheta ſolum, ſed & homo erat. Eductus eſt autem a Domino Deo, ne hæſitaret cum quid Deus promitteret. dixit enim ei: *Nunquid manus Domini eſt inualida.* Iam noſces an ſermo meus anteuertat an non. Liberalis ... tamen ſe dari ... poſſ ... ſupplicium adiunxit. ... *que ad menſem edetis carnes, donec egrediantur per nares veſtras* ſubdidit: *Et erit vobis in nauſeam* vel ... mmatus, in crudi tatem. Nam ... morbum attulit ... & pluribus tanquam plaga diuinitus illata mortem: quapropter diuinus ille Dauid inquit: *Adhuc eſcæ erant in ore ipſorum, & ira Dei deſcendit ſuper eos, & occidit plurimos* ... Metito ergo ... admonet: *Et carnes ... ſicut ... concupiſcentiam.*

Num. 1 20. *Quam ob rem ſeptuaginta ſlatim vt præfecti ſunt, prophetabant, poſtea vero minime?*

Eph. 4. b & 1 Cor. 12. b Non ... mandi ſed gubernandi cauſa præponebantur ... diuinus etiam inter chariſmata ſpiritus relatum eſt. ... beatus Paulus, ... um Apoſtolis, cum Prophetis, cum doctoribus, & ... gratiis ſanandi, ſubnectendi & ... be ... dirime ... ſlocauit, hoc autem gratiæ dono ſepti ... digna ... & prædam prædixerit, vt conſtaret populo diuinum munus illos eſſe ... ſecutos.

Num. 11 21. *Cur Eldad & Medad vaticinati ſunt cum non eſſent de numero ſeptuaginta virorum?*

... ille ... ſtillos dignitate pares ... ipſis ſe ... & ... ad ... innuunt au ... verba ... *illum qui nouit ea ... ut qui probi cen-*

ſeantur,

A ſeratur. Sic & tempore ... diuina ... ſpauit hominum ... Siquidem ... baptizati, dedit ... gratiam Sancti Spiritus. Perſpicitur autem hoc loco candor legiſlatoris, quia cum Ieſus ... per inuidiam dixiſſet: *Domine prohibe illos:* ſpiritus ait. *Ne zeleris me. Quis tribuat vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum ſuum?* Itaque probus ille Ieſus nō inuidia ducebatur ... exiſtimans rem eſſe contumaciæ & tyrannidis ... plenam ... Quod vero hac ... laus ... *Num* ... ait: *Et reſpondens Ieſus filius Naue electus, qui aſſi ſtebat Moſi, dixit: Domine Moſes prohibe illos.*

Num. 12. 22 *Quonam intelligenda ſit mulier Aethiopiſſa, quam accepit Moſes?*

Ioſephus quidem ait Moyſen cum in ... educaretur in ... contra Aethiopes ... atque vicit ... Apollinaris autem ... Sepioram ... Aethiopiſſam, ... Cham ... Geminum ... ſiniſ ... Arqui Sephora etiam erat extranea.

B ... cum ... legiſlator ... ingreſſurus Aegyptum ... eam ... poſteaquam ... cum ... adduxit ... *Quod poſt immiſionem adduxit ea.* Sephoram igitur appellauit Aethiopiſſam. Siquidem Saba gens eſt Aethiopica. Euangeliſta enim ait. *Regina Aethiopum ſurget, &*

Luc 11. d *condemnabit generationem iſtam.* Reginam autem ... nuncupat eam Reginam Saba. Porro Saba ... alienigenam, ... Moſes autem ... integritatem legiſlatoris confirmat ... tium ... nempe cum alia careret acculatione, vxoris ... Verum ... atteſtatur ſententia ... iudicis ... *Si fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar*

C
Num. 12. *ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes, qui in tota domo mea fidelißimus eſt. ore enim ad os loquor ei. In ſpecie & non per ænigmata gloriam meam videt. Et quare non timuiſtis detrahere ſeruo Moyſi?* Plane verax eſt ... *Mihi vindicta, ego retribuam dixit Dominus.* Itaque per hæc & per illa docemur ... eſſe de his qui inferunt iniuriam, ... diuinam, quæ maxime ... quemadmodum & tunc tacente Moſe Mariam ... percuſsit.

Num 12. 23 *Quare cum ambo murmurati eſſent, illa ſola pœnas luit?*

... Deinde ... ſacerdotum ... Aaron autem radix erat ſacerdotum & ... propter ... a Deus ... non ... ſed ... ſpatium deprecatus eſt, ... ſapientiam ... tionem obſtulit. ... clementiſſime ... iudicatio ... ſed paterno ...

D ... ait: *Si pater eius conſpuens ſpuiſſet in faciem illius an non imminuta erat ... ex ... eo reuertetur.* H... autem & annexum honorem ... prius loco motus eſt populus, qua ... liberata fuerit.

Num. 13. 24 *Quam ob cauſam exploratores mitti mandauit?*

Vt cum ... in terræ, con... vberes fructus ... dubitantes & claudicantes ... præceptionem ...

Ibidem. 25 *Quare filium Naue appellauit Ieſum antequam illum ad explorandum mitteret.*

Quoniam erat figura veri Ieſu ... qui mutatus eſt ex ploratores in peragenda ſalute noſtra. Siquidem exploratore ... ferebant habitum & vocem gentium quas explorabant: ita Deus verbum ... naturam, illius veteris lingua ſalutem noſtram ...

Ibidem. 26 *Quam dicit eſſe generationem Enac?*

Hic vt veriſimile eſt propter magnitudinem ... ris famatiſſimus erat & vulgatiſſimus. Genere ... rem omnino ... ntabat.

Num. 14. 27 *Quid ho. eſt, Implebit gloria domini omnem terram?*

Prænunciat repulſionem Iudæorum & orbis ſalutem & ... orbinat. *Viuo enim. in*quit, *ego. & viuit nomen meum, & implebit gloria Domini vniuerſam terram.* Secundum ... interpretes, Quia implebitur ... terram gloria Domini.

Ibidem. B. 28 *Cur profert ſententiam contra omnes enumeratos, demptis Caleb filio Iephone, & Ieſu filio Naue, qui præterquam quod vera retulerant pia ſuadebant populo?*

Huic ... nda eſt illa quæ prolata

Matt 21. d eſt in Euangelio. *Auferetur a vobis regnum, & dabitur genti facienti fructus eius.* Nam qui per incredulitatem ceciderunt ... Iudæorum infidelium figuram gerebant: genuini vero quæ crediderunt, figuram referebant in- ... pueri, qui illorum loco terram adepti ſunt

F patribus promiſſam.

Num 15. 29 *Ad quid tam multa per legē inculcat de ijſdem ſacrificijs?*

Vt per aſſiduitatem ... legum ... ſam ipſarum memoriam efficiat.

Num 15 c 30 *Quid eſt illud. Anima quæ fecerit in manu ſuperbiam?*

Cum lege ... victimam offerre deberent qui ... ſponte peccantibus le... Varia ſunt autem peccata. Nam quidam propter ... mitatem ... afflictionem luſtiuere ... vero ex alia circumſtantia prolabuntur in peccata. Sunt etiam quidam qui leges diuinas aſpernantur, & hos per arrogantiam peccare dicit, veluti ... contemnentes leges. *Talem ... dixit, & ... Quia verbum Domini fecit irritum, & præcepta Dei diſſipauit, attritione atteretur anima illa, peccatum enim illius in ipſa.* Qui enim per imbecillitatē ſuperatur ab affectionibus poſt, a luctu & lachrymis veniam aliquā meretur. Qui vero per inſolentiam ... contemptis mandatis diuinis, omni defenſione caret.

Ibidem d 31 *Qua de cauſa lapidari iuſſit eum qui die ſabbati ligna collegerat?*

G Vt eum qui primus legem auſus eſſet prætergredi, ne fieret author tranſgrediendi leges. huius enim caſtigatio metum omnibus incuſsit.

Ibidem. 32 *Ad quid mandauit eis Deus, vt fimbrijs veſtimentorum vittas hyacinthinas apponerent?*

Color hyacinthinus, cœli colorem imitatur. Illos ergo meminiſſe volebat legiſlatoris, nec per quam omnia quidem repleat, propterea tamen cœlum incolere videatur. *Cælum cœli Domino* &c, *qui habitat in cælis,*

Psal 113 et 82 *irridebit eos.* quod non minus lex docet. *Vidēbitis*, inquit, *fimbrias, & recordabimini mandatorum Domini. vt faciatis ea: neque auertetis poſt cogitationes veſtras aut oculos veſtros quos ſequimini.*

Num. 16. 33 *Quod Core ſeditionem mouerit aduerſus legiſlatorem, rationis forſaſſe non caret, nam erat ex tribu Leuitica: Dathan vero & Auiron ex Eliab, cum ducerent originem e Ruben, quam ſeditionis occaſionem habuerunt?*

Ruben erat primogenitus, exiſtimabantque primogenito ſacerdotium competere: nec animaduertebant progenitorem ipſorum primogenitorum propter ... facinus ceciſſe.

Num 16 c 34 *Quid ſibi vult, Ne intendas in ſacrificium eorum?*

H Certamini de ſacerdotio: & vtrique incenſum erant oblaturi. Porro reſeruabant Domino Deo pro iudice. Indignatus ergo propheta propter authores ſeditionis, iudicē obteſtatur ne ſuſcipere velit quod a ſeditioſis contra legem offeretur: eumque vocat in teſtimonium æquitatis ſuæ: *Ne attendas* (inquit) *ſacrificio illorum. nullum ipſorum ego deſiderabilem accepi: neque quempiam eorum affixi.* cuius rei teſtimonium ipſo facto confirmauit iudex. *Recedite a eis*, inquit, *de me in congregationis huius, & delebo eos* ... Denuo vero probus Moſes patefecit manſuetudinem ſuam. Nā prouolutus inuocabat iudicem: *Deus ſpirituum,*

A *tuum, & vniuerſo carni* [illegible] *vnus homo peccauerit, num in omnem terram deſæuiet ira Domini?* At [illegible] manifeſtum [illegible] nus exaud[illegible] ſupplicationi [illegible] quos fecerat & cum animi [illegible] tentor [illegible] cum viris [illegible] & qui per [illegible] dium ambu[illegible] erant, inter[illegible] Et enim perfacile erat [illegible] & contra terra pro man[illegible] in Ægyp[illegible] interemit aqu[illegible] Dat[illegible] Abiron [illegible] fluctibus [illegible] interno, cœtum autem C[illegible]

Num. 16 35 *Quare Deus eorum thuribula, qui ſuſ*[illegible] *cauerant, altaris præcepit* [illegible]

Ad[illegible] qui contra [illegible] mittere quid auderent & ad [illegible] Hæc [illegible] *ſit monimentum* [illegible] *Aaron, accedat ad* [illegible] *rendum* [illegible] Hanc etiam ob [illegible] aream. Rurſum [illegible]

B [illegible]

[illegible]

1 Cor. [illegible] *fidem altari* [illegible]

C [illegible]

Num. 19. 36 *Quamodo ſunt* [illegible] *tæ ſunt*

[illegible]

D [illegible]

Heb. [illegible]

[illegible] *piationis aqua non fuerit* [illegible] Ita Do[illegible] nus in [illegible] E Euangeliis [illegible] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non ingredietur* [illegible] E

Quare tamen is qui aſpergit, quam aſperſum [illegible] *immundum* [illegible] *erat*

[illegible] de-functi. [illegible]

Eſa. 9. a [illegible] *Sedent* [illegible]

Mal. 4. a Zach. 6. [illegible] [illegible] *nomen* [illegible]

Num. 20. 38 [illegible] *amobrem* [illegible] *Deus* [illegible] *Moyſi & Aaron, quia* [illegible] *petra*

[illegible] bant filii Iſrael [illegible]

F [illegible]

Num. 21. b [illegible]

Ibid. 8. b [illegible]

G [illegible]

Num. 21. b [illegible]

H [illegible]

42 [illegible] *per Angelum*

[illegible]

43 [illegible]

Nullam [illegible]

A modo ſtultorum occaſionibus. Itaq; licet vim aliquã habuiſſent maledictiones vatis, facile tamen erat ei qui fabricatus eſt omnia, illas declarare vanas: vt perſpicuum eſt his qui diuina didicerunt. *Dominus enim*, inquit, *diſſipat conſilia gentium, reprobat cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum: conſilium autem Domini manet in æternum.* (Pſal. 32.) Balaam nihilominus qui Dei prouidentiam didicerat, ſacrificiis perſuadere nititur (ita cõniectans) ſe vnum eſſe ex iis qui falſo ſibi nomen aſſumunt, quos mutabiles appellant, qui illos obſeruant. Hoc tamen recte cecidit. Indicat autem vere illum inſtrui voluiſſe quid eſſet agendum, quapropter os impurum accepta virtute Spiritus Sancti eloquitur quæ non vult: & clamat: *Quomodo maledicam cui non maledixit Deus? & qua ratione deteſter quem non deteſtatus eſt Dominus?* Prænunciat etiam futura: *Ecce populus habitabit ſolus, & non computabitur inter gentes. Quis exacte recenſuerit ſemen Iacob? aut quis numerabit populum Iſrael?* Deinde optat cum illis habere ſocietatem, *Moriatur anima mea cum animabus iuſtorum, & fiat ſemen meum vt ſemen illorum.* B At vero Balac indignatus & ſuſpicans & ipſum Balaam dediſſe benedictionem, quia viderat multitudinem Hebræorum, abduxit illum in alterũ locũ vnde partẽ populi tamen videre licebat. Et metito ruſum Spiritus Sanctus per illum ait: (Num 23. c) *Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt obliuiſcatur eorum. Dicetne, & non faciet? Loquetur quidpiam, & non ratum erit?* Mutationi (inquit Balaam) aut alterationi non eſt obnoxia natura diuina more hominum: *Ad benedicendũ aſſumptus ſum: benedicam, nec diuertar.*

44. *Quid illud eſt, Quaſi gloriam Monocerotis?*

Monoceros eſt animal habens vnicum cornu in capite, de quo Dominus Deus cum Iob loquens ait: *Voletne tibi ſeruire monoceros?* Per hoc animalis robur indicans, & quod ſeruitutem ferre nequeat. Quidam ergo voluerunt huic aſſimilare Dominum Deum. Ego vero arbitror hoc de populo dictum eſſe, nempe quemadmodum monoceros vnicum habet cornu, ſic populus vere pius vnicum C Deum adorat. Idcirco beatus Dauid dixit: *in te inimicos noſtros ventilabimus cornu.* Quomodo vero intelligere debeamus vnicum Deum, ſæpenumero diximus. Illud porro: *Non eſt augurium in Iacob, nec diuinatio in Iſrael:* non regnat peccatum, nec augurium obſeruatio. Dominus enim Deus tum futura prædicit per prophetas ſuos, tum ſuppeditat quid agendum.

(Num. 24.) 45. *Quid ſignificat, Non perrexit Balaam vt conſueuerat in occurſum augurum?*

Cum experientia didiciſſet ſe arte vanã vtentem nihil proficere, (immenſo enim pondere grauior eſt qui linguam ſuam vertit ad quæcunque libuerit) non amplius vſus eſt ſignis conſuetis, ſed linguam ſuam ſecreuit in obſequium Dei. Nec tamen ignorandum eſt quibuſdam placuiſſe, nihil illum prædixiſſe de Saluatore noſtro. qui vtique debuerunt intelligere, ipſi quoque Nabuchodonoſor licet impiiſſimo, aduentum Dei ac Saluatoris noſtri reuelatum eſſe. (Dan. 2. e.) *Videbat lapidem exciſum ſine manibus, qui percuſſit imaginem, & contriuit aurum, argentum, æs, ferrum, ac teſtam, vtque creuit in montem magnũ, & tegebat vniuerſam terram.* Qui igitur per illum iſta prædixit, per hunc etiam D ſalutem orbis prænunciauit, vt & apud gentes huiuſmodi prænunciationes conſeruarentur. Huic autem prædictioni teſtimonium adfert rerum ipſarum exitus. Nam qui ortus eſt ex Iuda, non tantum duces Moab, ſed & filios Seth omnes pauit: filii vero Iſrael omnes homines. Noe ſiquidem oriundus eſt ex Seth: ex Noe vero vniuerſa hominum natura. Prædixit itaque Macedonum victoriam aduerſus Perſas. *Egredietur enim*, ait, *de manu Cethim, & affligent Aſſur, & profligabunt Hebræos.* Alexander quidem deleuit regnum Perſarum: Antiochus autẽ dimicans contra Iudæos, tum metropolim cepit, tum diuinum templum deſertum reddidit. Igitur prædictiones huiuſmodi non erant fallaces diuinationes, ſed à virtute ſanctiſſimi Spiritus procedebant. Qui enim mandauit aſinæ vt præter naturam humana voce loqueretur, is hunc in modũ per linguam vatis futura prædixit: *Erat enim*, ait, *Spiritus Dei in illo.* Idem contigit & in quo Saule: vnde propter rẽ E inopinatam factum eſt prouerbium: *Nonne etiam Saul inter prophetas?* Cum igitur falſus vates tantam à Deo accepiſſet experientiam, alios contra Deum machinatus eſt dolos. Nã probe ſciens illos inuictæ fortitudinis eſſe qui proteguntur à Deo, excogitauit in filios Iſrael impietatẽ, in quam prolaberentur per intemperantiam, vt propter impietatem diuino denudati auxilio, captu faciliores fierent. Perſuaſit itaque Madianitis, vt non viri, ſed mulieres cum illis decertarent, quæ armorum vice corporis venuſtate & verborum illecebris eſſent prædītæ, vt illarum pulchritudine capti, ac verborum lenociniis illecti, illorum idolis initiarentur. Quod nos docuit beatus Moyſes poſt partam contra Madianitas victoriam, obiurgans eos qui venati erant mulieres. Sic enim ait: *Quare venati eſtis fœminam omnem? Illæ enim iuxta verbum Balaam præbuerunt occaſionem filiis Iſrael vt deſciſcerent à Deo, & verbum Domini contemnerent cauſa Phegor: & facta eſt plaga in populo Domini.* Porro Phegor nomen eſt idoli. Huius impietatis diuinus Dauid meminit: *Et initiati ſunt Beelphegor, & comederunt ſacrificia mortuorum.* F Hanc ob rem præcepit Deus vt hoſtili animo proſequerentur Madianitas. *Quia hoſtiliter*, ait, *ſe geſſerunt in vos & ceciderunt per idolũ Phegor.* Sed cũ populus peccaſſet, ſuſpenſi ſunt principes, vt qui malum ab ipſis non depuliſſent. Illud autem, *Exaltabitur ſuper regnũ illius*: Symmachus ita interpretatus eſt & exaltabitur ſuper hoc Rex eius. Innuunt autem hæc verba, *quod cum militabant contra Og, vincent propter Regem ſecundum carnem ex ipſis oriundum.*

(Num 26.) 46. *Quare denuo recenſeri populum Deus præcepit?*

Quia iam ſuſtulerat ſententiam contra prius numeratos, quorum filios introducturus erat in terram promiſſam, quos quidem aſſeruerant ipſi fore captiuos. Iuſſit item eos recenſeri, vt ſuæ benedictionis vim perſpicuam redderet, nimirum ſublatis etiam patribus eundem ſupereſſe numerum.

(Num 26. f) 47. *Cur Deus mandauit ſorte diuidi terram?*

Vt litem & controuerſiam omnem tolleret, tanquam Deo per ſortẽ terram diuidente. Ita enim veluti quadam ſententia rẽ decerni Deo viſum eſt. Hoc ipſum fecerunt etiã diuini Apoſtoli antequam Spiritus Sanctus adueniſſet. mittentes enim ſortes Deũ omnia cognoſcentem deprecati ſunt, vt demonſtraret vter eſſet dignior. Diuinus G Paulus de nobis loquitur hunc in modum: (Eph. 1. b.) *In quo ſorte vocati ſumus præfiniti ſecundum voluntatem eius, qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.*

(Num. 27. d.) 48. *Ad quid Dominus Deus præcepit Moyſi vt imponeret manus ſuas ſuper Ioſue, cum ipſemet teſtificetur eum in ſe habere Spiritum Dei?*

Illud ipſum ſub Cornelio accidit. Nam poſt acceptã Sancti Spiritus gratiam baptizati ſunt. Quin etiã Dominus Chriſtus cum omnia chariſmata Sancti Spiritus quatenus homo ſuſcepiſſet antequam natus eſſet, acceſſit vt baptizaretur à Ioanne: ſeruoq; manum imponi capiti ſuo iuſſit: & tunc accepit Spiritum Sanctum in ſpecie columbæ venientẽ ſuper ſe. Itidẽ Apoſtoli per inſufflationem dominicã Spiritum Sanctum adepti acceperunt gratiam Sãcti Spiritus è cœlo venientẽ. Cæterum vt populo perſuaſum eſſet illum à Deo ducem eſſe creatum, impoſitæ ſunt ſuper eũ manus legiſlatoris. quod quidẽ fecit Moyſes ex præcepto Dei. *Impones enim*, inquit, *manus tuas ſuper eũ. quem ſtatues coram Eleazaro ſacerdote, qui inſtruet illum corã omni multitudine: & dabis gloriam tuam ſuper eum, vt obediant ei filii Iſrael: Et ſtabit coram Eleazaro ſacerdote.* pro eo ac ſi dixiſſet, diſtribues honorẽ tuum illis duobus & per rationale iudicii quod humeris adiacet Eleazari, diſcet quid fuerit agendum. Ex his autem diſcimus quomodo hi qui à pontificibus ordinantur, ſpiritalem gratiam cõſequuntur. H Hic enim dixit Deus, *Dabis gloriam tuam ei.* Porro conuenit admirari prophetam, vtpote qui cũ haberet filios, fratrem, & nepotem ex fratre, nullum horum ducem præfecit, ſed Deum ſecutus, quem ipſe decreuit, ordinauit. (Num. 28. 29. 30.) Poſt hæc repetito feſtorum ac ſacrificiorum cultu legem fert de his qui Domino Deo quidpiam offerre ſpoſponderint: inprimisq; ſtatuit omnem promittentem opere promiſſum implere. Qui vero ſub poteſtate patris agẽtes promiſerint, patrem promiſſionem firmare debe-

A re. [illegible] de[illegible] quæ [illegible] [illegible] Sententia demum ante [illegible] aut [illegible] promiſſa debere, quod quidem etiam [illegible] minimum quæ committeret in viro, minimum vt con- Num 31 ſenſu viri confirmetur promiſſum.

49. *Qua de cauſa legulator interfici iuſſit mulieres Madianitarum quæ virum cognouerant?*

Eo quod impietatis dogmata didiciſſent, & eos inquinare poſſent, qui [illegible] ab eiſdo ceperiſſent.

Num [illegible] 5[illegible]. *Quare leg[illegible] de[illegible] manſiones [illegible] ſtationes?*

Vt poſteri [illegible] gnoſcerent Dei prouidentiam, qui traducens filios Iſrael per arida loca, ſuppeditauit eis rerum neceſſariarum copiam.

Num 35 [illegible] 51. *Cur ad obitum pontificis præſcribit ei reditum, qui nolens interfecit?*

Quia mors pontificis ſecundum ordinem Melchiſe- d[illegible] reduxit in paradi[illegible] [illegible] illius ſpatio ſu[illegible] propinquum emol[illegible] animum, ac cædis plenam libidinem refrenabat. Quod autem ait, poſt obitum pontificis de exulantibus ceſſare vindictam, ſatis valet ad perſuadendum propinquis in rebus iram extinctam eſſe debere: quaſi mutuus ſit pontifex, quo viuente delictum eſt admiſſum: Legiſlator autem hunc tam delicto quam vindictæ præfiniet terminum.

52. *Quam ob cauſam iuſſit ne tribus eſſe diſcretas?*

Num 36 c. Vt ſincerum conſeruaretur ſemen Iuda, per quod Deus benedictionem [illegible] gentibus pollicitus erat. Communicabant tamen inter ſe regia tribus ac ſacerdotalis, propterea quod Chriſtus Dominus ſecundum humanitatem rex futurus erat & pontifex.

B

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS.

F

IN DEVTERONOMIVM.

1. *QVAM ob cauſam quintus liber legulatoris dictus eſt Deuteronomium.*

C POSTEAQVAM Dominus Deus [illegible] populum ex Ægypto, legem dedit in monte Sina [illegible] cunctis [illegible] quam ipſi connectari debebant. Tum anno ſecundo mandauit vt ac[illegible] peterent terram, quam p[illegible] maioribus illorum ſe daturum. Illis vero repugnantibus, neque hoc facere volentibus, iurauit nulli eorum qui numerati erant à legiſlatore, ſe daturum terram illam: ſed eos vni[illegible] in deſerto deleturum. Tranſactis igitur annis quadraginta, illi qui iuxta decretum diuinum interemptis, recenſuerat illi: eorum filios eandem agentes ætatem quam illi tum quando ſunt ſupputati. Hoſce Deus intro ducturus in terram quam erat pollicitus, docet miniſterio prophetæ legem, quam patribus eorum tranſg[illegible] eiſdo[illegible] explana[illegible] erat. Quare Deuteronomium continet capitula [illegible] quæ lege cauta ſunt & geſta [illegible] bus Exodi [illegible] & Numerorum. Notat etiam [illegible] & [illegible] vbi & quando hinc iuuenum multitudini [illegible] *Trans Iordanem enim, inquit, in [illegible] decimo quarto, [illegible] anno, vnde [illegible] menſe [illegible] die [illegible] Regem Amorrhæorum, & Og [illegible]* [illegible] nouiſſe [illegible] legem de[illegible] reduxerit, docet hoc libro [illegible] *[illegible] enim, inquit, [illegible] legem [illegible] Dominus [illegible] in Horeb.* Deinde [illegible] retuliſſet [illegible] præceperat Deus vt terram [illegible] poſſid[illegible]: ſubiunxit quod [illegible]. Nempe *ego ſolus tot myriadibus præſſe non poſſum. Et propterea [illegible] inquit, millenarios & centenarios [illegible]* Porro [illegible] leges refricat, propterea quod [illegible] erat Ioſue filium Naue in deducendo populo [illegible] oſtendens quod ſuperſtes adhuc [illegible] dederit, & quod [illegible] benter pa[illegible] peragenda. Renouat etiam illis in mente [illegible] do Deo [illegible] ſſerat, vt poſſiderent terram quam [illegible] & [illegible] ratione viſum [illegible], vt prius [illegible] timeret quodq; [illegible] ac de terra [illegible] nunciatibus, non crediderint Deo [illegible] ſaluatori eo[illegible] ac [illegible] in terram neglexiſſent, ita vt [illegible] Dominus [illegible] enim id ſententiam ferendam [illegible] neminem ingreſſurum terram [illegible] preter Caleb [illegible] quit, *vt ibit eā, & dabo illi terram ad quam aſcendit, & filiis eius propterea quod ſtudioſius [illegible] eorum quæ pertinent ad Dominum.* Huius tamen ſolius mentionem fecit. Ioſue vero velut principem ducem, ac prophetam ordinauit: quod ex ſequentibus ſatis conſtat. Nam enim dixit, *[illegible] me Dominum Deum. vobis enim tumultuantibus [illegible] erat obſcurum [illegible] mandato [illegible] & [illegible] de cauſa prohibitum ſum introducere vos inter [illegible]* Recoluit itaq; quæ ſibi dicta fuerint à Deo: *Ioſue filius Nun [illegible] ſtet tum hic ingredietur illuc: ipſum corrobora, quoniam ſorte diuidet terram I[illegible].* Hæc autem dicit, vt doceret illum a Deo ducem eſſe creatum, ne denuo de imperio ſeditionem mouerent. Exponit autem eis quemadmodum poſtea pœnitentia ducti voluerint gerere bellum aduerſus Chananæos, & quo pacto Deus prohibuerit eos: qui tamen [illegible] [illegible] & præter mandatum diuinum aſcendentes ſedhere victi. Item quantum [illegible] temporis in ſolitudine conſumpſerint circuientes terram [illegible] inacceſſam, & aquis carentem. Quibus per [illegible] ad Idumæos & Moabitas [illegible] tendentes reſponſum non acceperunt. Et qua ratione Seon & Og Reges Amorrhæorum cum toto exercitu & vrbium [illegible] villarum habitatoribus [illegible] remit. Refertq; corporis ipſius Og magnitudine. *Cubile enim, inquit, ipſius nouem cubitorum habebat magnitudinem, & latitudinem cubitorum quatuor.* Deinde ſuadet & conſulit vt cuſtodiant diligenter mandata Domini. *Audi enim, inquit, Iſrael iuſtificationes & iudicia quæ ego doceo vos hodie, vt faciatis ea, & viuatis: & ingreſſi poſſidete terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum [illegible] vobis.* Poſtea neceſſario idoli Beelphegor palam facit mentionem, & eorum qui propter impietatem illam perierunt in deſerto. tum ex aduerſo ponit ob oculos beneficia diuina. *Quæ enim, ait, eſt gens, cui tam propinquus ſit Deus ſicut nobis adeſt Dominus Deus noſter in omnibus in quibus eum inuocauerimus?* Præcipit autem non ſolum eius ſeruare leges diuinas, ſed & filios ac nepotes in cultu pietatis educare, & à pueritia mand[illegible] eruditione. Deinceps recolit quo pacto verbum Dei ſe omnium conſpicuum [illegible] præbuit, apparens quidem per ignem, nullam tamen ſui ſpeciem exhibens. Hoc enim dixit. *De [illegible] ignis vocem verborum vos audiſtis, ſimilitudinem autem non vidiſtis, ſed tantum vocem.* Cæterum hæc dicit inſtruens eos ne ſimulacrum vllum fabricent, neq; tentent vnquam diuinam imaginem effingere [illegible] cum archetypi ſpeciem nemine viderit. Vnde [illegible] ſubiunxit iterum: *Ne nominaueritis neq; facietis vobis ſculptile [illegible] imaginem ſimilitudinem maris aut fœmellæ, ſimilitudinem omnis beſtiæ ex his quæ [illegible] ſuper terram, ſiue ſimilitudinem omnis vol[illegible] volantis ſub cælo, ſiue ſimilitudinem omnis reptilis quod reptat ſuper terrā, ſimilitudinem omnis piſ[illegible]*

G D H

quæ

A *quæ ſunt in aquis deorſum. Hæc omnia inquit, in vſum vel [illegible] condidit Deus.* Extremæ igitur eſt dementiæ, imagines creaturarum nobis deſeruientium Deus facere. Addidit etiā iſta: *Ne ſuſpiciens in cælū & videns ſolem & lunam, & omnem ornatum cæli, deceptus adores ea, & colas ea. Largitus eſt ea Dominus Deus tuus omnibus gentibus quæ ſub cælo ſunt. Hæc enim [illegible] creator condidit in vſum hominum.* Ne putes ergo Deos eſſe, quæ Deus omnium [illegible] gregauit vt inſeruirent vſibus hominum. Sic [illegible] & reliqui interpretati ſunt: *Quæ præparauit Deus tuus ab omnibus ſanctis ſub vniuerſo cælo.* Præterea terret eos comminationibus, ſi poſtea fuerint auſi tranſgredi [illegible] diuina[illegible], & componere ſimilitudinem cuiuſquā eorum quæ ſunt, & in Deum erigere, ſe diſperſurū eos in vniuerſam terram, & quod tanquam ſerui falſo nominatos Deos [illegible] adoraturi. Poſtmodum ex cōparatione omnipotentē Dei virtutem oſtendit. *Interrogate enim dies antiquos, inquit, qui fuerunt ante te, ex die qua Deus creauit hominem ſuper terrā, & iam vſque ad*

B *ſummum cæli, ſi factum eſt iuxta verbum iſtud, ſi tale quid auditum, ſi gens aliqua audiuit vocē Dei viuentis loquentis de medio ignis, quomodo tu audiſti, & vixiſti.* Narrat itaq; qua ratione liberauit eos a dura Ægyptiorum ſeruitute. Conſequenter eos docet vt Deus e cælo cum eis ſit collocutus, ac de medio ignis viua voce leges condiderit: vt nul[illegible] imaginem conſtituant [illegible] Dei: imo perſuadet eſſe plane impoſſibile diuinam imaginem exprimere. Non enim ſolum eſt [illegible] naturæ, ſed prorſus incircumſcriptæ. *Dominus e[illegible] Deus tuus eſt Deus in cælo, & ſuper terra [illegible], nec eſt præter eum.* Sciendum tamen [illegible] cuncta hæc prop[illegible] [illegible] hic ediſſeruiſſe, ſed [illegible] illis [illegible] [illegible] nam hanc propo[illegible]. quo fit vt ſæpius e[illegible] [illegible] replicet, vt [illegible] ma repetitio firmiorem [illegible] [illegible]. Mox ab hac diſpu[illegible] recitat ea quæ [illegible] thes, ad quas cōfugere iuſſit, qui prolapſi [illegible] in homicidium non ſpontaneum. Explicat inde ſe de[illegible] congreg[illegible] populū, & non aliam legē dediſſe, ſed in

C [illegible] legum [illegible] ctione eos erudiſſe, qui non poterant per [illegible] ætatis exaudire: ſe denique ipſa prophetæ [illegible] di[illegible]: *Dominus enim (inquit) Deus veſter pepigit vobiſcum [illegible] in Horeb. Non enim patribus [illegible] Dominus pactū hoc, ſed vobiſcum.* Nam cum illi propter tranſgreſſionem perierint, his vero terram patribus promiſſam daturus eſſet, huic datā eſſe legem aſſerit. Deinceps enarrat præcepta quorum intellectum explicauimus cum Exodum interpretaremur: vbi etiā docuimus quæ fuerit ſabbatinæ ceſſationis intentio. Inquit enim, *Vt requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, & ſubiugale tuum.* Quemadmodum enim, inquit, eorum opera perpetuo frueris: ita ſaltem ſemel in ſeptem diebus hebdomadæ ſerui, ancillæ, ac ſubiugalia quiete fruantur. Tum mētione facta ſeruitutis Ægyptiacæ compaſſionem excitat: *Quoniam ſeruus eras [illegible] in Ægypto & eduxit te Dominus eduxit cum manu potenti & brachio excelſo: propterea conſtituit Dominus Deus tuus, vt obſeruares diem ſabbatorum, & ſanctificares eam.* Expertus es duritiem ſeruitutis, memor horū, mitis & clemens eſto erga ſubditos: &

D ſi cōtinua quiete frueri, concede illis ſeptimū diem hebdomadæ. Interea tamē opus ſpiritale no prohibuit. dixit enim, *Omne opus ſeruile non facietis.* Demptis his quæ fiunt animi cauſa, veluti lectio, ſacrorum eloquiorum auſcultatio, pſalmorum ſacræ decantationes, & horum ſimilia.

Deut. 6. 2. *Quomodo debet illud intelligi, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt?*

Frequenter diximus dictiones iſtas, Dominus & Deus, naturæ diuinæ, non diſtinctiones perſonarum eſſe ſignificatiuas: has vero, Pater, Filius & Spiritus Sanctus proprietates indicare. Verum Iudæis adhuc infirmis hæc exacta theologia exhiberi non poterat: quoniā inde dicendi plures Deos occaſionem cepiſſent. Idcirco nomen diuinum in veteri teſtamento ſingulari numero pronūciatur: nihilominus habet trinitatis occultas ſignificationes. Hæc enim clauſula, *Dominus Deus tuus*, Dominus vnus eſt, vnitatem ſubſtantiæ innuit, & per[illegible] naturam numerum demonſtrat. [illegible] enim poſuit hoc verbum, *Deus*: bis autem iſtud, *Dominus*.

Ibidem. 3. *Quid ſignificat illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo?*

Manifeſte nos docuit Dominus [illegible] duobus dominis ſeruire: Et hoc igitur loco docemur dilectionē non ſcindere: in dilectionem Dei, & dilectionem auri: in dilectionē Dei, & vxorum: in dilectione Dei, & liberorū: ſed tot[illegible] dilectionis vim creatori Deo conſecrare. Deinde ſecundum creatorem quæ [illegible] ſunt vtilia imp[illegible]: velut liberis, fratribus, & amicis. Siquidē pertinet etiā ad dilectionem Dei, hæc præſtare. *Qui enim diligit me [illegible] mandata mea ſeruabit*: Mandata vero Dei iſta præcipiunt.

Deut. 6. 4. *Quare lex iubet, vt iurent per Deum?*

Ne iurent per falſos Deos. Idem enim per prophetam dixit: *Si abſtuleris nomina Baalim de ore tuo, & iurauerit, Viuit Dominus cū veritate.* Et hic, vbi dixit: *Dominum Deum tuum timebis & illi ſoli ſeruies & adhærebis illi, & per nomen eius iurabis*, ſubiunxit. *Non ambulabitis poſt Deos alienos, qui ſunt ex diis gentium quæ in circuitu veſtro ſunt.*

Ibidem. 5. *Quis eſt intellectus [illegible] Non tentabis Dominum Deum tuum?*

F Dominus hoc ipſum exp[illegible] in ſacris Euangeliis. [illegible] Diabolus dixiſſet, *Mitte te [illegible] deorſum*, ait: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Tentat autem Deum, qui ſine ratione [illegible] ſe periculo quidpiam agit.

Matt. 4.

Deut. 7. 6. *Cur lex prohibet contrahi connubia cum extraneis conſimilibus?*

Lex non [illegible] explanatione, [illegible] interpretetur. *A[illegible] ducet filium tuum a me, [illegible] deos alienos.* [illegible] interpretatione [illegible] tolle[illegible] *ſermonem [illegible] caritas [illegible]* ter ait [illegible] *ſecundum [illegible] pietatem, & promiſſione* [illegible] demonſtret. ſubdit [illegible] *ex eis [illegible] populum, & [illegible] extremis erga diligentes eum & cuſtodientes mandata eius in [illegible] generationes.* At cum eſſe [illegible] & lacte vē[illegible], nec eſſe [illegible] capaces auditores [illegible] [illegible] liceretur eis ſ[illegible] multipl[illegible] terre[illegible]

G cum [illegible] corporum [illegible] valetudin[illegible] in bell[illegible]. [illegible] memoriam [illegible] oculis: *Affl[illegible] & fame liberare fecit, pauit que te manna, [illegible] ſed in omni verbo quod procedit [illegible]* [illegible] non gr[illegible] [illegible] deremus, ſed bono animo [illegible] dispen[illegible] expectantes a [illegible] liberationem. A[illegible] quoq; [illegible]: *[illegible] menta tua non ſunt vetuſtate conſumpta, nec [illegible] quadrageſimus annus eſt. Et noſce in animo de tua [illegible] erudit filium ſuum, ſic [illegible] tuus erudiuit te. E[illegible] mandata Domini Dei tui, vt ambules in omnibus viis eius, & timeas illum.* Poſt tentationem conſolatio, poſt [illegible] recreatio, in profici[illegible] do fam[illegible] delicia, labor & [illegible] valetudo, neceſſariarum inopia & incorruptarum veſtium [illegible] calceamentorum copia [illegible]. Tandem hortatur vt vincentes, ſuæ fortitudini victoriam non adſcribant, ſed ſuppeditanti vires ac propugnatori Deo.

H

Deut. 9. 7. *Quoſnam vocat filios Enac?*

E Gigantibus erant oriundi, ſicuti narrat hiſtoria. Hoc enim dixit: *Populum numeroſum proceræ magnitudinis, filios Enac, quos tu vidiſti & audiſti [illegible] reſiſtet in faciem filiorū Enac?* Adiecit autem orationi hæc verba: *Quos tu vidiſti & audiſti*: vt illis in memoriam reduceret exploratores [illegible] ſuſtentæ, qui dicebant: Nempe *[illegible] ipſorum [illegible] quā locuſta.* Hoc modo ſuperbiam de ſua fortitudine [illegible] prāreprimens, admonet eos ne de dotib. animi glorientur. *Ne dixeris [illegible] Nempe propter iuſtitias meas introduxit me Dominus vt poſſiderem terram hanc optimam. Nam propter impietatem gentium illarum Dominus delebit eas a conſpectu tuo: non autem propter iuſtitiam tuam, neq; propter ſanctitatem cordis tui ingrederis ad poſſidendam terram.* Ita porro dixit duo molitus apud ſe, tum vt modeſte ſe gererent, tum vt auxilio diuino tribuerent omnia. Prædixit etiā illos eadem perpetraturos quæ gen[illegible] [illegible] perpetr[illegible]. Opportuneq; teſtatur tranſgreſſiones in deſerto cō-

A miſſas, ad confirmandam orationem, nimirum illos non eſſe poſſeſſuros terram ob iuſtitias ſuas. *Memineris*, inquit, *& ne obliuiſcaris quoties irritaueris Dominum Deum tuum in deſerto.* Adduxit itaque nunc in medium adorationem vituli, & quod ob illorum impietatem contriuerit datas à Deo tabulas, vehementique vſus ſupplicatione Deum placauerit illis, & Aaron alioqui grauiter iratum. *Aduerſum Aaron enim*, ait, *vehementer iratus eſt Dominus, vt perderet illum: & deprecatus ſum pro Aaron tempore illo.* Et reliqua geſta percurrens, inquit: *Et nunc, Iſrael, quid Dominus Deus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus mandatis eius, & ſeruias Domino Deo tuo ex toto corde tuo?* Et ne ſuſpicentur Deum iſta propterea legibus cauere, quod victimis indigeret, ſubintulit: *Ecce Domini Dei tui eſt cælum, & cælum cæli, & terra, & omnia quæ continentur in eis. Veruntamen prælegit Dominus patres veſtros vt eos diligeret: & elegit ſemen eorum poſt eos*, id eſt, vos, *de cunctis gentibus.* Ex his docemur proborum virorum filios frui bonis propter maiorum pietatem. Aperit præterea quænam circumciſio ſit Deo grata. *Circumcidite enim*, ait, *duritiem cordis veſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius.* Hæc autem dicebantur iis

B qui præputium nondum habebant amputatum. Ioſue enim filius Naue tranſmiſſo Iordane circumcidit eos in Galgalis. Atqui licet minime eſſent circumciſi, non præcipit vt circumciderent præputium, ſed duritiem cordis & ceruicem duram. Siquidem longe præſtantior eſt circumciſio cordis. Eadem de re Dominus Deus inſtituit accuſationem aduerſus eos per Hieremiam prophetam.

Hier. 9. g. *Omnes enim gentes* (inquit) *carne ſunt incircumciſæ: verum domus Iſrael incircumciſa eſt corde.*

Deut. 10. 8. *Quomodo intelligitur illud: Dominus enim Deus veſter, ipſe Deus deorum eſt, & Dominus dominorum?*

Deos appellat iudices. *Diis enim*, inquit, *non detrahes, & principi populi tui non maledices.* Et vbi Septuaginta dixerunt, Adduces enim in iudicium, qui ſecuti ſunt Aquilam & Symmachum interpretati ſunt, Adduces eum ad Deos, vocantes Deos, iudices. Horum Deorum ipſum eſſe Deum aſſerit, non autem falſorum Deorum. Sed hæc iam pluribus explanauimus.

Deut. 12. 9. *Quiſnam intellectus huius: Non facietis omnia quæ nos facimus hic hodie, ſinguli quod ſibi placet?*

C In omnibus locis in quibus tentoria fixerant, obtulerant Domino Deo ſacrificia, ædificantes altaribus ex rudi lapide, idque antequã conſtructum eſſet tabernaculum. Eo vero compoſito, non ita diuina ſacrificia peragebant, non quod vno tantum in loco illa celebraret, ſed in vnaquaq; manſione. Siquide ſpatio quadraginta annorum in ſolitudine eunſ... ptorũ continenter migrabant. Prohibet igitur in terra promiſſionis hæc fieri: ne occaſionem inde capiant falſis Diis ſacrificandi. Denunciat autẽ & admonet vt in eo loco quẽ elegerit Dominus Deus, ſacrificia celebrent, mactent, & precentur. *Erit enim*, inquit, *locus, quem elegerit Dominus Deus veſter, vt inuocetur ibi nomen eius, illuc offeretis omnia quæ ego præcipio vobis hodie holocauſta veſtra & victimas.* Donaria vero reliqui expoſuerunt ſpontanea, id eſt, quæcunque offerre ſponte voluentis. Vbi vero inhibuit offerre ſacrificia in omni loco, carnes edere

D volentibus permiſit, in vrbibus quidem in quibus morantur, ſacrificanti ante ſacerdote, & ſanguine ſuper terram effuſo: iuſſitque vt ſine diſcrimine tam mundi quam impuri carnibus vtantur humanis di: docens hæc ſacrificia non eſſe diuina, ſed communia. Nam ex ſacrificiis non licebat immundis hominibus quicquam ſumere. Vnde merito ſubiungit. *Edetis illud veluti capream aut ceruum.* Aut eius generis animalia munda quidem erant, non tamen offerebantur in ſacrificium.

Deut. 12. e 10. *Cum lege cauerit offerri decimas ſacerdotibus, qui fit vt dixerit, Non poteris in vrbibus tuis edere decimas frumenti tui, vini tui, & olei tui?*

Duas etenim decimas dedicari præcepit, vnam Leuitis offerri, alterã autem vendi, & pretium eius in conuiuium illorum, & cura viduarum, orphanorum & aduenarum inſumi. Epulari vero iuſſit eos in loco ſacro. Porro ſapiẽtiſſimus dominus iſta lege complexus eſt, liberans eos ab errore falſorũ Deorũ. Cum enim doctor impietatis humano genere gulæ & voluptatũ illecebris ſubiugato, feſtis dæmonũ ludicra permulta miſcuiſſet, is qui ſagaciſſimus eſt, Iſraelem ab illo errore liberare deſiderans, etiã de his quæ pertinent ad feſta, leges ſcribit, ſacrificia permittit, inſtrumenta muſica tolerat, & iubet epulari, vt talibus illectamentis idolorum cultum impium amputet. E

Ibidem d. 11. *Ad quid tam frequenter interdicit eſum ſanguinis?*

Ipſemet legiſlator aſſerit ſanguinem animalis eſſe ipſius animam. Exiſtimo tamen & alium eſſe legis ſcopũ, nempe vt cruentum eorum ſanet animum. Si enim manducare ſanguinem animalium ratione carentium, eſt animam edere, quanto ſceleſtius erit animam rationalem à corpore ſeparare?

Deut. 13 12. *Qua virtute propheta qui contraria docet, edit miracula?*

Permittente Deo dæmones operantur. Sic & medici Pharaonis prodigium virgæ, fluuii & ranarum ediderũt, ita concedente ſapientiſſimo Deo ad arguendam operantis inſaniam. Iuſſi enim vt plagas à Deo miſſas augerent ipſi, qui tamen diſſoluere ſuppliciũ nõ poterãt: imo ne muſcas quidẽ abigere. Nam quæ Deus cõceſſit, ea ſola operati ſunt: quod etiam hic declarauit. Cum enim dixiſſet: *Si ſurrexit in te propheta, aut qui ſomnium ſomniaſſe ſe dicat*, vſque ad hunc locum, *quia tentat vos Dominus Deus veſter & ex tota mente veſtra.* Nutu enim permiſſu Dei pſeudopropheta prodigioſa facit. Inſtruimur autem non attendendum eſſe ſignis, quando is qui edit illa, pietati contraria docet. Statuit itaque vt pſeudopropheta interficiatur, & liberetur populus à praua doctrina: *delebitis enim*, ait, *peruerſum illum à vobis ipſis.* Et quia poterat accidere vt frater amicus aut cognatus huic inſeruiens errori conaretur aliis imponere, neceſſario de eo legem tulit, & conſtituit vt ſit notorius impietatis ille magiſter, & in eum primum lapidem mittat ille qui huiuſmodi ſermones audierit, & ita populus vniuerſus pernicioſum illum lapidibus obruat: vt horum ſupplicio ſapiant alii. F

Deut. 14 13. *Quid ſibi vult: Non augurabimini, neque caluitium imponetis in medio oculorum veſtrorum ſuper mortuo?*

Arcet eos à moribus impiarum gentium. Et per hanc dictionem οὐ φοιβάσετε, id eſt, *non augurabimini*, exploſit vaticinia. Illum enim falſum vatem Pythium appellabant Phœbum. Per iſta vero, *Non facietis caluitium in medio oculorum veſtrorum ſuper mortuo*: luctum immodicum prohibet. Quidam enim extranearum gentium pilos capitis abradebant, & hos offerebant mortuis, alii pilos barbæ, alii ſuperciliorum. Lex diuina prohibuit iſta fieri: Duas autem decimas omnium rerum ſeponi iuſſit, vt hic manifeſte declarauit, quando conſtituit vt populus duas decimas offerret, vnam Leuitis, alteram in rationem epularũ faciendarum. *Decimam enim*, inquit, *addecimabis vſq; huc in locoquem elegerit Dominus Deus tuus, vt inuocetur nomen eius ibi.* Quod ſi vnica eſſet decima, quomodo fieri poſſet vt eam Leuitæ caperent, & eadem in conuiuium offerentiũ expenderetur? Verum ſatis conſtat eum decimam vnam Leuitis diſtribuiſſe, alteram autem offerentium epulis, quod quidem ſubſequentia demonſtrant. *Si enim*, ait, *longior abs te fuerit via, vende, vſque ad hunc locum, Et iis, & Leuita qui eſt in vrbibus tuis.* Deinde ſtatuit de his quæ donari debent Leuitis. *Poſt tres annos affer omnem decimam*, vſque ad hunc locum, *& comedent & ſaturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omnibus operibus tuis, quæ egeris.* Ioſephus inde nactus occaſionem, aut potius Iudæorum morem, probe ſciens, quippe cum eſſet Iudæus, aſſerit legem conſtituiſſe vt tres offerrentur decimæ, vna Leuitis, altera pupillis & viduis, tertia in epulum offerentium. G H

Deut. 15. d. 14. *Quare primogenitum mutilatum prohibet offerre?*

Ab animalibus rationẽ carentibus inſtruit homines ratione præditos, conſummatæ debere eſſe ſapientiæ ad omne opus bonum apparatæ.

Deut. 16. 15. *Quænam azymorum ratio?*

Lex docuit nos, ait enim: Septem diebus comedes panem afflictionis: quoniam in labore egreſſi eſtis ab Ægypto. Sed iam abunde de hoc diximus, cum Exodum interpretaremur.

Deut. 16 d. 16. *Quid hoc eſt: Iuſte perſequeris quod iuſtum eſt?*

Iuxta viri iuſti intentionẽ (inquit) nõ ob vanã gloriã,

A Erant impii, & fratres oderant. Nam cum ab Eſau genus ducerunt, primi ſuſceperunt bellum aduerſus Iſraelem, qui tamen procul erat, & necdum attigerat terminos illorum. Deinde clarius [illegible] cepit duas decimas ſeparari, & ſic ait: *Cum compleueris [illegible] omne id quod nondum erat decimatum ex frugibus terræ tuæ, anno tertio ſecundam dabis decimam Leuitæ, aduenæ, viduæ & pupillo: & comedent in vrbibus tuis, & ſaturabuntur.* Atqui quod non vnica die propheta doctrinam hanc propoſuerit, iſta demonſtrant. *Præcepit enim Moyſes & ſenatus Iſrael dicentes: [illegible] omnia præcepta hæc, quæ ego præcipio vobis hodie.* Poſtmodum iuſsit Dominus D[illegible] Iordane tranſmiſſo duos erigi lapides ingentes [illegible] gatos, & illis hæc mandata inſcripta, tum in monte [illegible] ædificari altare ex lapidibus naturalibus & rudibus, & præterea [illegible] eragi, & præter alia veluti quoddam ſacrificium pacificum & ſalutare, poſtremo epulari. Deum ergo illos benedicum hymnis prædicantes.

Deut. 26.

Deut. 27.

B 34. *Qua de cauſa ſubiecit eos maledictionibus & benedictionibus?*

Deut. 27. & 28.

Cum Dominus Chriſtus perfectam ſcientiam traderet perfectis, pollicitus eſt implentibus iſta regnum cælorum, tranſgreſſoribus autem gehennam [illegible] natus eſt. At vero Iudæis humi repenti prædito animo, & terrena ſapientes terrenas maledictiones & bene[illegible]ones [illegible] dixit. Qui enim [illegible] ne conſ[illegible] ſcuts qu[illegible] dem[illegible] bant, quomodo ſuſcepiſſent quæ ſpectant ad vitam futuram? Notandum eſt autem benedicendi facultatem conceſſiſſe tribubus ex liberis ortundis, & ibidem vna cum populo tribum ſacerdotalem [illegible] per tribum Ioſeph duplicem velut vnicam benedicere iuſsit. Ad maledicendum vero ſeniores [illegible] & cum ipſis propter numerum [illegible] ibuum col[illegible] Ruben & Zabulon: illum, vt qui [illegible] pro aptus erat: hunc, velut poſtremum filiorum Liæ. Itaque ante alia omnia maledici iubet eos, qui [illegible] erga diuinum numen impii, & ſimulacra manufacta adorant. Secundo loco eos qui

C delinquunt in matres. Aequum enim eſt, ſecundum Deum eos colere per quos conſecuti ſumus vt eſſemus. [illegible] illos qui hæc illudunt, & eos a vera via ſeducere nituntur. Et vt ſemel dicam, omnes qui prædicta mandata prætergrediuntur. Sacerdotibus autem hæc pronunciantibus iuſſit populum ſubinferre, hanc veluti [illegible] ſcripti [illegible] quandam tabellæ vocem hanc ab ipſis referentis. At vero mandata diuina ſeruantibus omnimodas [illegible] benedictiones, tum in [illegible] vroestum [illegible] nempe [illegible] prolperitatem & multitudinem, [illegible] & armen [illegible] fœcund[illegible] [illegible] victuria[illegible] & [illegible] ſpiritale benedictione [illegible] *conſtituet te Dominus ſibi populum ſanctum, ſicut iurauit patribus tuis.* Ac [illegible] que [illegible] alem [illegible] *Si exaudieris [illegible] Domini Dei tui, & ambulaueris in viis eius.* Qui enim [illegible] videront aut audierint, [illegible] cum [illegible] putante [illegible] diuinam quæ ſummum. Porro [illegible] d, *Eſſe in caput, & non in caudam,* [illegible] tem & non ſeruitutem vult dicere. [illegible] enim ſub [illegible] *eris ſupra, & non ſubter.* Poſtea ſubiicit & mal[illegible] nes [illegible],

D prædi[illegible] benedictionibus [illegible] videlicet, anguſtiam, duritiem, inopiam, morbos, [illegible] m, fa[illegible] em peſtem, bel[illegible] in bello ſuccumbere, pluuiarum penuriam ſteri[illegible] atem [illegible] ſignificat enim [illegible] *terra ærea, & cæ[illegible] ahenum,* inſuper quæ contingere ſolent [illegible] obſidione. *Du[illegible] ces vxorem, & vir alius eam accipiet. Ædificabis domum, & non habitabis in ea: Plantabis vineam, & non vindemiabis eam. Ma[illegible] clabitur [illegible] vitulus [illegible] & non comedes ex eo & quæ ſe[illegible] untur,* eiuſdem [illegible] ſententiæ. Adi[illegible] tam comminationes [illegible] cerum, & [illegible] alſeclu[illegible] s, & quod [illegible] lamum eſt ma[illegible] pationes. *Aduena, inquit, qui eſt apud te, aſcendet ſupra te: tu vero deſcendes deorſum.* Obſcure per hæc innuer[illegible] at oner[illegible] ad cultum diu[illegible]: & [illegible] or[illegible] pi cd c[illegible] ſtis: & ea[illegible] æ po te[illegible] igi [illegible] on[illegible], Ma[illegible] [illegible] & [illegible] obſ[illegible] nem & cala[illegible] [illegible] Co[illegible], inquit, *filios ventris tui carnes*

E *filiorum tuorum ac filiarum tuarum quos tibi donauerit Deus, tempore anguſtiæ & afflictionis tuæ, qua te affliget inimicus tuus.* & reliqua alia quæ poſt euentum ſcil. Ieremias propheta retulit in lamentationibus ab eo ſcriptis. Nec ſolum comminatus eſt iſta tranſgredientibus mandata diuina, ſed alia ſimilia comminatus eſt eis, ſeruitutem Aegyptiacã, quam erant experti, cuius ne impreſſam habebant memoriam. *Qui enim te mancipauerunt, ait, tradent te.*

35. *Quare maledictiones illas & benedictiones patribus eorum non conceſſit?* *Ibidem*

Habet igitur liber iſte præter cæteros nouam quãdam doctrinam: quod [illegible] propheta notauit. Nam completo ſermone de maledictionibus & benedictionibus, ſubiunxit: *Hæc ſunt verba teſtamenti, quod mandauit Dominus Moyſi, vt conſtitueret cum filiis Iſrael in terra Moab præter fœdus quod pepigerat cum ipſis in Horeb.* Ita [illegible] ducturus [illegible] illos in terram promiſſam, bonorum pollicitationibus blanditur, & pœnarum comminationibus terreta[illegible] eos, omnem [illegible] meatum, vt eorum ſanet animos.

F 36. *Qu[illegible] maledictiones quam benedictiones?* *Deut. 8*

In probi[illegible] non tam mouentur promiſſionibus liberta[illegible] gorum [illegible] omminat[illegible] ibus.

3[illegible]. *Q[illegible] intelligendum eſt hoc: Non dedit Dominus Deus veſter vobis cor intelligens, nec oculos videntes, neque aures audientes vſque in hodiernum diem?* *Deut*

Intelligi [illegible] dir[illegible] & iſtud: *Tradidit eos in reprobum ſenſum, & tradidit eos in paſſiones ignominiæ.* Et, *Indurauit Dominus cor Pharaonis.* Bonorum enim author eſt Deus, malorum autem minime. [illegible] quid ita ger[illegible] & co[illegible] ad [illegible] tamen [illegible] [illegible] libe[illegible] dunitit. [illegible] quoniam ge[illegible] pi[illegible] hiber[illegible] tamen [illegible] ne vi & nece[illegible] euadam [illegible] deatur quod agunt quod en[illegible] pro[illegible] edit, tum laudatur quando volunt[illegible] permiſſionem talem cauſ[illegible] Hoc ſimile eſt quod in Euãgeliis dictum eſt. *Facta autem illos eorum & cor induratum.* Itaque [illegible] omnem [illegible] ſalutem [illegible] tor, edendo mi[illegible], [illegible] membra [illegible] ndo, nutriendis [illegible] in deſerto & elementis imperando. Non igitur cauſa eſt incredulitatis eorum. Quamobrem vero teſtimonium propheticũ Euangeliſta [illegible]? Vt manifeſtum faceret Deum nihil horum ignoraſſe, ſed multo ante præ[illegible]. *Audietis enim,* inquit, *auditu & non intelligetis: videntes videbitis, & non cognoſcetis.* Sic ante [illegible] gi debet quod hoc loco poſitum eſt. *Non dedit Dominus vobis cor intelligens, nec oculos videntes [illegible], aut [illegible] audientes [illegible] que in hodiernum diem.* Si vero Deus non conceſſit illis facultatem videndi, audiendi, aut [illegible] andi [illegible] maledicit & plectit non ſponte delinquentes? Atqui ſuperfluum puto de hoc prolixius diſputare. [illegible] etiam valde ſtupidis, quod is qui talem doctrinam proponit, non adimit viſum, ſed ſuppeditat & [illegible], ac rectam viam oſtendit. quod quidem conſtat ex ſequentibus: *Non enim vobis ſolis propono fœdus iſtud, & maledictionem hanc, ſed etiam his qui vobiſcum ambulant hodie in conſpectu Domini Dei veſtri, & his [illegible] qui non ſunt [illegible] hodie.* Porro qui poſterorum curam habet, quomodo poteſt præſentes qui legem excipiunt, negligere. [illegible] ad [illegible] leges præſcribit intelligen[illegible] [illegible] itaque ſciendum eſt, ſæpenumero propheras vti humano more loquendi tanquam notiore. Sic [illegible] [illegible] obiurgantes [illegible] E[illegible] cauit Deus animum tuum, aut ſin[illegible] [illegible] utes. [illegible] propheta, & [illegible] verbis ſtupiditatem eorum [illegible] epauit. *Eſa 6.*

Eſa. 6.

G

H [illegible] Qu[illegible] debet intelligi, *Si quis audierit verba maledictionis huius, & benedixerit in corde ſuo dicens, Pax mihi ſit: ambulabo in ſeductione, ordis mei ambulabo.* *Deut. 29.*

Hic ſermo deſcribit eum qui ſe contumacem reddit aduerſus mandata diuina. Multi enim per ignauiam contemnunt legẽ diuinam: Plures [illegible] per contumaciam & ſuperbia aſpernantur mandata. Huiuſmodi hominem ſubiecit velut aduerſa tã viam [illegible], & erroneam rectæ viæ præferentẽ: cui quidem extremum comminatur interitum, vt omnibus [illegible] videntibus tum audientibus

A [illegible] exemplum. Præterea [illegible] tient eos Deum [illegible] latere qu[illegible] tribunt, [illegible]. A[illegible] ondita [illegible] *veſtro, manifeſtavero vobis, & filiis veſtris*. quaſi [illegible] quæ conſpicue geruntur, [illegible] [illegible] motu. Dei[illegible] ceps [illegible]
Deut. 30. [illegible] *Statim, inquit, mandata admi-* [illegible] *in maledictiones immiſerit, & in captiuitatem re-* [illegible] *ſubiecerit iugum* [illegible], *ac poſtea te, ipſorum ſeruientis* [illegible] *propitium reddiderit, ille mi-ſericordia motus reducet te & reſtituet tibi terram paternam.* Quod quidem [illegible] numero [illegible], vt clariſſimè [illegible] Iudæi [illegible] Romanorum, & [illegible] non P[illegible] autem [illegible] in ſaluatorem [illegible] [illegible] & mare [illegible] ſunt: & [illegible] [illegible] annus agit [illegible] ex [illegible] ſunt [illegible] vocationem [illegible]. Cæterum [illegible] tacitur [illegible] [illegible]. *Mandatum enim quod ego præcipio tibi hodie, non ſuperius te eſt, nec procul poſitum, neque in cælo, vt poſſis dicere Quis noſtrum valet in cælum aſcendere, vt deferat illud ad nos* [illegible] *vt audiamus & impleamus? Neque trans mare poſitum, vt cauſeris & dicas: Quis poterit tranſire mare, & illud ad nos adducere vt* [illegible] *audire & facere quod præceptum eſt?* [illegible] eſt [illegible] plus
B al[illegible] ndum [illegible] ad pr[illegible] endum, [illegible] [illegible] *ad prope te eſt verbum valde in ore tuo, in corde tuo, & in manibus tuis vt compleas illud.* Iudicat autem [illegible] qui [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] per [illegible] ex [illegible] P[illegible] *enim confeſſus fueris in ore tuo Dominum Ie-*
Rom. 10. *ſum, & credideris in corde tuo quod Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* [illegible] quoque [illegible] præmia, tempore [illegible] & m[illegible] trem.
Deut. 31. b [illegible] *ex poſt ſeptennium* [illegible] *legis præcepit le-gi* [illegible] bellum [illegible] [illegible] & inde [illegible] deinde [illegible] populos, per [illegible] & in [illegible]
C [illegible] terram cœleſtem, & alia per[illegible] [illegible] oportet [illegible] peregrina [illegible] mi[illegible] [illegible] liberta-[illegible]

Deut. 32. 40 *Qua de cauſa teſtes eſt conteſtari cælum & terram?*

Non quod animata ſint, & ratione prædita: ſed quia creaturas omnes comprehendunt. Hoc idem fecit Eſaias propheta: *Audi cælum*, inquit, *& auſculta terra, quia Dominus locutus eſt*. Itidem & diuinus Hieremias: *Obſtupuit cælum ſuper hoc, & contremuit terra vehementer, inquit Dominus.* Quoniam ergo vocauit ea in teſtimonium [illegible] merito [illegible] tranſgreſſionem legum [illegible] & obſtupuiſſe. Sic Iacob & La-
Gen. 31. d ban tumulum vocauerunt tumulum teſtimonij: Abraham patriarcha & Abimelech Rex Geraræ puteum iuramenti: eo quod cum iureiurando iniiſſent fœdera.

41 *Quomodo intelligendum eſt illud: Ego prouocabo vos propter non gentem, & propter gentem inſipientem in iram vos mittam?*

[illegible] gen[illegible] alienat on[illegible] ſaluato-
D [illegible] quæ [illegible] & ſtultæ.
Ad Tit. 3. [illegible] Paulus inquit: *Eramus enim aliquando etiam nos inſipientes, increduli, errantes, & ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis* [illegible] *ſequentes* [illegible] Deo [illegible] De[illegible] egere [illegible] [illegible] gentium. Verum [illegible] ne [illegible] De-us [illegible] ntes [illegible] implebo ſpiritu diuino [illegible] conſtabeſcetis mu[illegible]
Deut. 32. 42 *Quomodo debet intelligi: Lætamini gentes cum populo eius, & confirment eos omnes Angeli Dei.*

Non tantum Iudæorum [illegible] cre[illegible] [illegible] in Chriſtum Dominum [illegible] gentibus [illegible] benedixit [illegible] qui credi[illegible] erant ex Iudæis [illegible] gentibus [illegible] quidem erant ex Iudæis [illegible] Apoſtoli. Hæc prænun-cians p[illegible] *Lætamini gentes cum plebe eius* id eſt [illegible] ſunt
E iis qui ex Iudæis crediderunt *& confirment eos omnes Angeli Dei*: nempe illos qui in ipſum crediderunt. Nam quando natus eſt ſaluator noſter, chorus Angelorum lau-
Luc. 2. b dabat benevolentiam diuinam, ita clamans: *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Partum quoque [illegible] & conceptione lætum præ[illegible] Gabriel Archangelus, & tentationis contra diabolum [illegible] aderant Angeli [illegible]
Ma. [illegible] *Accedentes Angeli, inquit, ministrabant ei.* Neque non [illegible] paſſ[illegible] ſtre[illegible] mulieribus [illegible] in monumento [illegible] mulieribus: *Quid quæritis viuentem cum mortuis?* [illegible] cœlos dixerunt [illegible] A-
Act. 1. postolis: *Quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis* [illegible], *ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* Cornelio [illegible] Angelus [illegible] [illegible] [illegible] ebant. [illegible] Apo-ſtolus [illegible] dixit: *Ap-*
Act. [illegible] *paruit mihi Angelus Dei* [illegible] *ſum.* Et [illegible] pauca [illegible] vbi propheta dixit [illegible] & [illegible] ait: *Quia ſanguinem* [illegible] *ſuorum* [illegible] *& tribuet* [illegible] *& purgabit* [illegible] *terram populi ſui.* [illegible] autem D[illegible] [illegible] qui [illegible] præ[illegible] tas cæ-
F [illegible] [illegible] & paſſionem Domini [illegible] [illegible] Iacobum [illegible] alterum [illegible] [illegible] Dei [illegible] Apoſtolum in epiſtola ad Hebræos [illegible] *noſtrorum* [illegible] *iuſtinuiſtis.*
Cap. 10. g / 1. Theſſ. 2. Scribens [illegible] *Imitatores eſtote fratres eorum qui ſunt in Iudæa eccleſiarum & vos paſſi eſtis* [illegible] *ſicut & illi à Iudæis qui & Dominum Ieſum occiderunt, & proprios prophetas, & nos perſequuntur, & Deo non placent & omnibus hominibus aduerſantur.* De iisdem quoque Dominus ac[illegible] parabolam nexe. Nepe
Mat. 21. d *quod ex ſtruunt* [illegible] *lapidem* [illegible] *propterea de poſſit* [illegible] *in terram.*

Deut. 32. g 43 *Cur ob leuem delictum* [illegible] *promiſſa terram, populum autem prohibet intrare* [illegible]?
G

Per hæc docet nos Dominus ſe ſummam virtutem à perfectis exigere: & ea erga [illegible] grauia [illegible] ceteris longioris, tanc [illegible] tamen [illegible] veniam non concedere quod quidem ſapiens dixit aliquis: *Tenuiſſi-*
Sap. 6. a *mis venia & miſericordia* [illegible], *potentes autem potenter tormenta patientur.* Et Dominus in ſacris Euangeliis: *Cui multum datum fuerit, multum exigetur* [illegible] *eo.* Nec tamen [illegible] dum [illegible] alia molitus, [illegible] [illegible] non permiſit hunc ſummum prophetam introducere populum in terram promiſſionis, ne illum tanquam Deum colerent Iſraelitæ. Qui enim [illegible] pro di[illegible] buerant, & imaginem vituli Deum appellauerant multo magis profecto eum vt Deum [illegible] in miniſterio tanta ſunt adepti. Eadem de cauſa ſepulchrū eius latere voluit, quod noſtra [illegible] Deus. Porro etiam [illegible] Moyſen ſe præſentare legem,
Luc. 16. g. camque nomine Moyſis vocitat. *Habent, inquit, Moyſen,*
H *& prophetas.* Et, *Vſque in hodiernum diem quando legitur Moyſes.* Et, *Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen.* [illegible] Eſaiam appellamus non [illegible] prophetam ſolum, ſed [illegible] librum illius. & Hieremiam ac Ezechielem, non homines tantum, ſed etiam eorum libros, & Apoſtolum non ſolum ipſum veritatis præconem, ſed & illius librum, & eo modo lex quoque nominata eſt Moyſes. Ieſus autem ſaluatoris [illegible]. Nam typum gerit ſaluatoris [illegible]. Quemadmodum ergo Moyſes eduxit populum ab [illegible] Ieſue vero ipſum in terram promiſ[illegible] [illegible] ex ab impietate liberat [illegible] Euangelica autem gratia introdu[illegible] eos in regnum cœlorum.

44 *Quomodo ſunt intelligendæ benedictiones tribuum?*

Deut. 33. Meminit iterum propheta apparitionis diuinæ, quæ contigit in monte Sina. *Dominus enim, ait, ex Sina venit, & apparuit nobis in Seir, & feſtinauit è monte Pharan cū millibus Cades,*

id eſt,

A id eſt ſanctis. A dextris eius Angeli cum eo. Tam in ſolitudine Pharan quam in Seir diuina prouidentia fruebātur. Cades autem hic dicit non deſertum intelligens, ſed interpretationem nominis. Cades enim hebraica voce ſanctum ſignificat. Inquit ergo multa millia Angelorum vna fuiſſe cum Domino cum illos ſua prouidentia tegeret. Sed neceſſario addidit. *Et omnes ſanctificati ſub manibus eius, & hi ſub te ſunt.* Nam licet naturæ ſint inuiſibilis, ſub tuo tamen degunt imperio, cum te creatorem agnoſcāt. Porro prædicit quod is qui nunc elegit Iſraelem, paulo poſt omnes etiam gentes ſit vocaturus, & amborum rex & princeps futurus ſit. *Erit enim, [illegible], apud dilectum princeps congregatis populorum tribubus Iſrael.* Hæc vbi dixit, primū benedicit Reuben ſoluit paternam maledictionem, opponens fraternum amorem ſceleri in patrem admiſſo. Poterat autem [illegible] maledictionem in be-

B Hic varia lectio. nedictionem commutare. *Viuat Reuben, & non moriatur, & ſit multus numero.* Siquidem [illegible] dixiſſet patet: *Deſ[illegible] velut aqua.* hoc eſt non [illegible] ad multiplicandum [illegible] lem, merito poſterorū multitudine [illegible] atur. Deinde tranſcendens ordinem, Iudæ confert benedictionem propter Dominum [illegible] *Certum eſt enim*, inquit [illegible] Apoſtol[illegible] *quod ex Iuda ortus ſit Dominus noſter.* Præt[illegible] Dauidi cum. *Exaudi*, inquit, *Domine [illegible] da, [illegible] ad populum ſuum redeat. Manus eius dijudicabunt ei, & erit ei adiutor contra hoſtes eius.* Poſteaquam [illegible] tribum benedixit, tranſit [illegible] cerdotalem. *Date Leui manifeſtationes [illegible] veritatem illius viro ſancto.* Humero ſacerdotis imponebatur rationale, quod continebat manifeſtationem & veritatem, nam per illud multa declarabantur. Clari autem cohæret veritas pro-

Sacerdotu integritas pter certitudinem declaratorum. *Quem tentauerunt in tentatione, & conuitiati ſunt ei ad aquam contradictionis.* Meminit eorum quæ in illum & fratrem commiſſa ſunt. *Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ: Non vidi te, & fratres ſuos non nouit. Cuſtodiuit eloquia tua, & pactum tuum obſeruauit.* Integritate

C ſacerdotum exponunt hæc verba. Nam omnia quæ ſpectant ad vitam, debet ſacerdos contemnere, & in miniſterio diuino aſſidue verſari. propterea nullam ei dedit hæreditatem, nec per legem conceſſit, vt ei poſſeſſionem habere liceret: ſed cauit vt ab omni populo primitiæ atque decimæ ei præſtarentur, vt à curis huius vitæ liberati, ſancte peragant ordinatam ſanctificationem. verbi gratia, Aaroni primo pontifici non fuit conceſſum, vt filios defunctos curaret. Sic itaque ait: *Perficientes ſeipſos docebunt Iacob iuſtificationes tuas, & legem tuam Iſraelem, & imponent incenſum in ira tua perpetuo ſuper altare tuum.* Quod factum eſt dum increpar[illegible] populus. Nam Aaron offerens incenſum cohibuit mortem quæ à Deo mittebatur. Inde poſtulat ipſi benedictionem. *Benedic Domine fortitudinē eius. & opera manuum eius ſuſcipe.* Qui enim Deo miniſtrant, valitudine corporis opus habent, ne quid obſit animi promptitudini. *Proſterne lumbos inſurgentium inimicorum eius & qui oderunt eum, ne conſurgant.* Per hæc tyrannorum audaciam reprimit, & in memoriam reducit ea quæ paſſi ſunt Core, Dathan & Abiron, qui ſeditionem mouerant in ſacerdotes.

Deut. [illegible] b

D 45. *Quare poſuit [illegible] Beniamin, tum poſtremus eſſet?*

Illius tribus erat [illegible] polis, in qua ædificatū eſt templum. Quapropter [illegible] poſt ſacerdotalem tribum ſacram ædem collocauit. Hoc autem ipſa benedictio proloquitur: *Dilectus enim*, inquit, *a Domino habitabit confidenter.* Et cauſam fiduciæ demonſtrat. *Et Dominus obumbrabit illi omnibus diebus, & inter humeros eius requieſcit.* Accedens enim ad templum diuinum perpetua illius prouidentia fruebatur. Illud autem: *Inter humeros illius requieſcet*, de

E Deo dixit, vt qui Hieroſolymis [illegible] templum ſit. In illo enim peculiariter apparuit. Poſtea benedicit tribus Ioſeph, duabusque tribubus ſimul confert benedictionem. *De benedictione Domini terra eius. De pomis cœli & rore, & de abyſſis fontium deorſum, opportune ſint fruges a conuerſionibus ſolis. De congregatione menſium, de vertice montium principatum, & de vertice collium æternorum.* Precatur eſt ea [illegible] donantur e cœlo, & fructus qui præſtantur [illegible] terra quos irrigant pluuiæ, rores [illegible], con[illegible] ſecundum opportunitatum & menſium diuerſitates. Producit autem [illegible] terra non ſolum pl[illegible] montoſa. Ad confirmandam benedictionem [illegible] Dei. *qui apparuit in rubo* [illegible] conſecutum eſſe [illegible] & ob id [illegible] tribum bipartitam eſſe, vtramque duas [illegible] liquidem portionem acceperant [illegible] tribuum [illegible] deret potentiam, cum [illegible] & monocerotis compara- [illegible] & iuxta benedictionem [illegible] dit Ephraim

F [illegible] Manaſſe. Ipſis [illegible] Zabulon & Iſſachar, illi quidem [illegible] autem vt etiam in [illegible] & auxilium di[illegible], ac bon[illegible] *Gentes enim, inquit, exterminabunt & inuocabunt illic. ac immola[illegible] iuſtitiæ: Diuitias maris ſugent, & mercaturam habitantium maritima.* [illegible] non tantum ſuis fructibus, ſed & bonis vndecunque [illegible] Deinde patriarcha [illegible] *[illegible] dolus inſidiabitur ipſi Gad, ſed ille parabit inſidias pedibus eorum.* Cognominat [illegible] Dan catulum leonis [illegible] terra Baſan. Nam ex inopinato irruentes in ciuitatem [illegible] ceperunt, & interfectis habitatoribus eius ſuam eſſe domum [illegible] declarauerunt. Ipſi vero Nephthalim tam terræ quam maris fœcunditatem denunciat, cum is mare incoleret, habens notam Galilæam: quod is qui & propheta & Euangeliſta eſt, dixit.

G Terra Zabulon & terra Nephthalim, & reliqui maritimam gentium Galilæam inhabitantes, populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam. S[illegible] abundantiam acceptorum interpretatus eſt ſatietatem beneplaciti: quæ eandem habent ſententiam. accepta ſunt enim quæ beneplacent. Poſtremo ipſi Aſer terræ fructus vberes & diuitias marinas exoptat. Iſtud enim: *[illegible] tinget pedem ſuum, ac ferrum & æs erit calceamentum eius*, bonorum copiam ſignificat.

46. *Quamobrem non benedixit Simeoni?* Deut. 33. b

Fraternus amor Ruben fuit illi benedictionis occaſio. Nam illius ergo liberatus eſt à maledictione. Leui ſimiliter ob magnum illum Moyſen benedictionem adeptus eſt: quandoquidem tribus illa quæ diſſoluebat aliorum maledictiones, multo magis ſuam ſoluebat. Porro Simeon nullam habuit antam maledictionis, vt benedictionem conſequi deberet. Ego vero arbitror eum authorem fuiſſe præcipuum ſtructarum in Ioſeph inſidiarum: quod inde conijcere licet, quia vir ille admirandus alios omnes (fratres) dimitti iuſſerit, hunc autem ſolum comprehendi, vinciri, & in carcerem trudi. Sed hic nihilo-

H minus benedictione non caruit, quia non ſolum peculiarem cuique tribui [illegible] dit benedictionem, ſed omni populo communem. *Habitabit enim, ait, Iſrael confidenter ſolus ſuper terram frumenti & vini. & cœlum tibi roſcidum erit.* multaq; alia benedictioni addidit. Finitis igitur benedictionibus oſtendit Deus prophetæ terram vniuerſam, quam ingredi ipſum prohibuit. Hæc quidem res præfigurat id quod a Saluatore dictum eſt: *Multi prophetæ & iuſti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS.

IN IESVM FILIVM NAVE

E[illegible] est post mortem Moyſi ſerui Domini [illegible] loqueretur Dominus ad Ie[illegible] Naue miniſtrum Mo[illegible] Moyſes ſeruus meus mortuus eſt. [illegible] & tranſi Iordanem [illegible] in terram [illegible] Hac enim [illegible] [illegible]

[illegible] rum. Ho[illegible] quoniam [illegible] [illegible]

A [illegible] hac [illegible] mnium, declaratus [illegible], patre apud [illegible] te: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Sacerdotes etiam qui portabant arcam fœderis domini, præsentant Ioannem Baptistam. Erat enim ille sacerdos, & pontificis filius. Sicut ergo sacerdotibus [illegible] tibus arcam Iordanem primum ingressis, cum [illegible] & propheta populus omnis transiit. Ita plane vbi Ioannes incepit baptizare, & Iesus saluator sanctificauit naturam aquarum, populus pius per sacrosanctum baptisma regnum cœlorum introit. Duodecim autem [illegible] ac totidem numero lapides designabant [illegible] horum Apostolorum. Iidem enim erant opifices & fundamenta:

Ephe 2. b
1 Cor 3. b.

Superædificati, inquit, *super fundamentum Apostolorum & prophetarum.* Et rursum idem Apostolus ait: *Ego tanquam sapiens architectus fundamentum posui.* Cæterum [illegible], id est, condensationem Symmachus interpretatus est [illegible], hoc est, tumorem more [illegible] Reten[illegible] impetus aquarum instar [illegible] tumescebat & [illegible] gium attollebatur: quia [illegible] ab opifice posit[illegible] quouis adamantino muro fortius ipsam retinebat. [illegible] paschæ transitus factus est, quia cum decima die [illegible] issent, decimaquarta festum paschæ celebrarunt. Siquidem & in veritate post salutare baptisma, agni immaculati [illegible] peragitur.

B

Cap 5

2 *Quomodo debet illud intelligi: Secundo circumcide [illegible] Israel.*

Hæc verba veritatem quam maxime prænuntiant. Nam his qui M[illegible] circumcisionem [illegible], præcones [illegible]: *Credite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, & accipietis promissionem Spiritus sancti.* Hanc circumcisionem non manu [illegible] Apostolus [illegible] *circumcisionem [illegible] in spiritu, non in litera.* [illegible] circumciduntur [illegible] prægnatam [illegible] cundum carnem [illegible] circumcidi [illegible] impossibile. [illegible] tamen quæ [illegible] superficie [illegible] Non prquo [illegible] Deus ab initio dedit hanc [illegible] secundo [illegible] præceptum [illegible] circumciderent qui non erant circumcisi. [illegible] intelligere circumcisos [illegible] filios [illegible] quo [illegible] qui sumus [illegible] in cœlorum [illegible] locum [illegible] bonis [illegible] & ad [illegible] non [illegible] pulsi [illegible] veniebat [illegible] Dominus [illegible] Abr[illegible] [illegible] apud se [illegible]

Coloss 2. b.
Roma. 2.

C

D

Cap 5.

[illegible] *lapidum?*

[illegible]

Hier 20 b
[illegible] 4 b

[illegible] *desipuit* [illegible]

[illegible]

E [illegible] paucis [illegible] *algula*, qu[illegible] Deus [illegible] verba lib[illegible] & impietate, & [illegible] vero di[illegible] qu[illegible] erit & c[illegible] contumeli[illegible] depon[illegible]

4 *Quis esse putandus* [illegible]

Aiunt qui[illegible] autem as [illegible] deliquissent, [illegible] De[illegible] *enim, quia populus* [illegible] *ante faciem tuam, qui præcedet te.* H[illegible] spectu[illegible] fuisse [illegible] animo [illegible] rem, & tertio [illegible] supp[illegible]

Ibidem.

5 *Quomodo igitur [illegible] est verbis Deo competentibus, vt pote, Solue calceamentii [illegible], quia locus in quo stas [illegible]*

[illegible] Deus [illegible] *Quemadmodum cum Mose, etiam ero tecum: propterea quia audierat M[illegible] audiuit, ipse [illegible] confidentius [illegible], velut eandem [illegible] tatem assecutus.*

F

Cap 6 a.

[illegible] *Quamobrem vrbem Hiericho anathema esse iussit*

Hanc [illegible] post traiectum flumen [illegible] runt. [illegible] sponsionem [illegible] ad [illegible] [illegible] solutaest [illegible] nempe [illegible]

Cap 6 d.

7 *Quid est: [illegible] abitauit inter filios Israel, [illegible]*

[illegible] Inquit [illegible] Dominus: *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.* [illegible] dum leg[illegible] condeceret [illegible] *externi [illegible] & indigenæ.* [illegible] Moysi [illegible] qui cum [illegible] trum [illegible] quemadmodum inquit beatus Paulus.

G
Roma. 11 c.

8 *Quid est: In primogenito suo fundabit eam, & in extremo filiorum ponet [illegible] eam.*

Cap. 6 in fi.

Quoniam [illegible] Dei, [illegible] erat absurdum [illegible] communem, quod Deo donum [illegible] fundamenta [illegible] abiecerit [illegible] qui maledictionis fecit mentionem historia Regnorum.

9 *Quare castigatum est omnis populus cum Achan furtum commisisset.*

Cap 7.

Quod [illegible] Deum, ac homines [illegible] Deus [illegible] reprehendere, & omnibus [illegible] diuinarum legum sunt obseruatores, [illegible] aliorum supplicii sunt futuri participes. [illegible] Aquila [illegible] hoc [illegible] interpretatus est: [illegible] id est balteum [illegible] quod quæ [illegible] propheta [illegible] Achor [illegible] Erenim [illegible] vallis Achor [illegible]

H

Ad quid præcepit Deus, vt prius struerent insidias contra ciuitatem Hai.

Cap 8.

Docet [illegible] humanis [illegible] barum [illegible] diuinas expectare. [illegible] ergo [illegible] Deus & [illegible] omnia [illegible] [illegible] Porro [illegible]

A [illegible] interpretatus eſt Ioſephus, [illegible]

Cap. 8 f — 11 *Quidam arguunt prophetam crudelitatis, eo quod omnes prorſus trucidaret, & reges crucifigeret.*

Qui prophetam arguit, arguit etiam illum qui ita præcepit. Ipſe enim per Moyſen prophetam iuſſit omnes penitus interfici qui terram incolebant, nempe qui internecione digna commiſiſſent, & deueniſſent ad extremam nequitiam. Quam ob cauſam olim diluuium induxit, ac Sodomam & Gomorrham igne conſumpſit. Iuſſit quoque propheta principes calcare pedibus ceruices Regum, vt audaciores facti alacrius in acie conſiſterent. Hoc ipſum etiam Dominus noſter Ieſus mandauit. *Ecce enim, ait, dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Vtinam ergo nobis detur facultas conculcandi pedibus ceruices aduerſariorum.

Cap. 9 d — 12 *Quare damnauit Gabaonitas ad ligna cedenda, & aquam ferendam?*

Feſellerant tam habitu quam verborum mendacio. Et cum oporteret conſulere Dominum Deum, poſtea

B — cum illis inire fœdera, credentes eorum verbis mendacibus perſuaſi ſunt, & fœdera iureiurando firmauerunt. Atqui præceperat vniuerſorum Deus omnes illos interfici. Medius igitur Ioſue relictus inter præceptum diuinum & iuſiurandum emiſſum, declarat eos miniſtros ſancti ſacrificii, non quod contumelioſum ſit ſeruire Deo, ſed valde honorificum. Oportebat autem id quod

Gen. 9 c d — prædixerat Noe, finem accipere. Inquit enim: *Maledictus Chanaan puer, ſeruus erit fratrum ſuorum.* quæ prophetia impleta eſt in Gabaonitis.

Cap. 10 c. — 13 *Quid ſibi vult. Nonne hoc ſcriptum eſt in libro iuſtorum?*

Volens author docere nos huius prophetæ virtutem, nempe quod ſolo verbo [illegible] luminarium magnorum [illegible] prohibuiſſet, donec [illegible], pro dignitate imperii. [illegible] qui verbis non adhiberet fidem, dixit hoc inueniri in antiquo commentario. quare conſtat [illegible] hoc [illegible] poſteriorum quempiam alium librum hunc conſcripſiſſe, ex illo libro capta occaſione. Iſtud porro præfigurat etiam prodigioſum facinus ſaluatoris. Sicut enim pugnante propheta ſol ſtetit, ita dum ſaluator noſter in morte ſua mortem [illegible]

Mat. 27 e. C — ret, ſol meridie continuit radios ſuos, & tenebris [illegible] uit terram.

Cap. 11. d. — 14 *Quomodo debet illud intelligi: A Domino factum eſt vt indurarent cor ſuum, & occurrerent in bellum aduerſus Iſrael, & trucidarentur, nec veniam vllam mererentur, ſed delerentur, quemadmodum dixerat Dominus Moyſi?*

Quantum ad reliquos populos Deus Iſraeli [illegible] legem, vt ſi obſidentibus Iſraelitis oppidum aliquod legationem mitterent illi & amicitiam poſtularent, ſuſciperent legationem, & obſidionem ſoluerent [illegible] pace cum illis. Hoc igitur ſermone docemur Deum omnia cum trutina & menſura gubernantem, permiſiſſe iſtis vt ex aduerſo pugnarent contra Iſraelem [illegible] conſequerentur vllam veniam, ſed iuxta diuinam ſententiam delerentur.

Cap. 14. D — 15 *Quamobrem Moyſes quibuſdam ſortes terræ diſtribuit, aliis vero Ioſue?*

Hoc denuo veritatem præfigurat. Siquidem iis qui citra Iordanem portiones acceperunt Moyſes terram diuiſit, [illegible] trans Iordanem partes adepti ſunt, Ioſue. Et [illegible] quidem qui per Moyſem acceperunt hæreditatem, Iudæorum figuram referunt: qui [illegible] per manum Io[illegible], repræſentant gentes quæ crediderunt. At quoniam Iſrael eſt primogenitus, per manum Moſis primogeniti ſorte ſunt conſecuti: nempe Ruben, Gad & Manaſſes: qui tamen & ipſi [illegible] ſtrenui milites cæteris præeunt. Quandoquidem qui crediderunt ex Iudæis, ſalutem gentium [illegible]. Aſſumpti ſunt nihilominus & Iebuſæi & Chananæi, [illegible] gentes extraneæ, & habitarunt cum Iſraele. Huiuſque [illegible] veritatem reperire licet. Non enim omnes ſalutare verbum receperunt, ſed quidam tam ex Iudæis quam Græcis reſtiterunt indurati, in iiſdem tamen vrbibus & pagis nobiſcum habitantes: quos ſi quis Iebuſæos, G[illegible]æos [illegible] næos appellarit, non errauerit. Et hac quidem [illegible] gnominatione digni ſunt, qui celebrant abominanda hæreſum dogmata. Propterea diuinus Paulus ait: *Nunc autem nondum videmus ipſi omnia eſſe ſubiecta.* Et iterum. *Oportet enim ipſum regnare, donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis.*

E — 1 Cor. 15 d

Cap. 14. d — 16 *Qua de cauſa Chaleb poſtulauit Hebron?*

Cum pietate polleret, cæteris omnibus antepoſuit hanc vrbem, in qua quam optimi patriarchæ habitauerunt, & ſepulti ſunt. Porro conſtat ex eius ſermone eos poſt ſeptennium in bellis conſumptum terram diuiſiſſe. Sic enim ait Chaleb: *Quadraginta annorum eram quando miſit me Moyſes ſeruus Domini a Cades Barne ad explorandum terram. Et nunc enutriuit me Dominus quemadmodum dixit vſque ad hunc quadrageſimum quintum annum ex quo locutus eſt Dominus ad Moyſen.* At poſt ſententiam Dei aduerſus ſexcenta millia virorum latam, triginta & octo annos tranſegerunt in deſerto: quare ſeptem deſiderantur anni ad conficiendum annos octoginta quinque: quod etiam prædixerat omnium Deus per diuiniſſimum

F — Moyſem: *Introducet te Dominus in terram quam promiſit patribus tuis: & poſt ſeptem annos recitabis hanc legem vniuerſo populo.* Verum notandum eſt eum Hieruſalem appellare Iebus, quam aſſerit ipſi Beniamin ſorte obueniſſe. Simeon autem diſperſam habuit ſortem. *Obuenit enim, ait, hæreditas eius in medio ſortis filiorum Iuda.* Deinde cum ciuitates recenſuiſſet, ſubiunxit: *Hæc eſt hæreditas tribus filiorum Simeon. Quoniam portio hæreditatis filiorum Iuda vincit numerum illorum, nacti ſunt filii Simeon hæreditatē in medio ſortis ipſorum.*

Cap. 19 d — 17 *Quare perdiuinus Ioſue, cum aliis terram diſpertiret, ſibi non diſtribuit aliquam portionem, ſed vrbem nomine Thamnaſachar accepit a populo?*

Mat. 11 d — Imitatus eſt in eo modeſtiam Domini. *Diſcite enim, ait, à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.* Extremam itaque expertus eſt inopiam, ita vt ne domum quidem haberet. *Filius, inquit, hominis non habet vbi reclinet caput ſuum.* Cum autem eiuſdem nominis Ioſue typus eſſet ipſius, partem ſibi non impertiuit, ſed eam quæ oblata eſt accepit: docens eos qui in aliquo magiſtratu ſunt conſtituti, non ſuis commodis ſed vtilitati ſubditorum inſeruire debere.

G

Cap. 21. — 18 *Cur in tribu Iuda, in tribu Beniamin, & in tribu Simeon vrbes conceſſit ſacerdotibus?*

In deſerto quoque dum iter facerent ſacerdotes, adiuncti ſunt tribui Iuda. Siquidem tam ſacerdotes quam tribus Iuda ſiniſtram ſortiti ſunt partem: & hic denuo eandem hæreditatem cum tribu Iuda ſunt conſecuti. Alioqui permixtæ fuerunt etiam hæ tribus, cum primus pontifex Aaron filiam Aminadab duxerit, & Iodaem præclariſſimus pontifex ſororem Ochoſiæ. Has autem tribus miſceri permiſit Dominus Deus, propterea quod is qui ſecundum carnem è tribu Iuda naſci debebat, non rex ſolum, ſed etiam pontifex appellatus eſt. [illegible] autem apud tribum Beniamin habitare conueniebat, cum in illa tribu ædificandum eſſet templum diuinum. Accepitque ciuitates nonnullas à tribu Simeon, eo quod ſors illius eſſet templo proxima. Quemadmodum enim fructuum è terra naſcentium & pabulorum decimas conceſſit ſacerdotibus & Leuitis: ſic & vrbium veluti decimas aſſignari præcepit. Has ſane patriarcha Iacob ſe donaturum Deo decimas pollicitus erat. *Horum enim, inquit, omnium quorum decimam non dederis, decimam tibi præſtabo.* Paternum igitur debitum exoluit populus,

H — non donum obtulit. Præterea illorum terræ portionem comprehendebat.

Cap. 22. — Finito autem bello, factaque diuiſione diſceſſerunt qui trans flumen ſortes acceperant: ſed priuſquam fluuium trauſcerent, conſtruxerunt ingens altare [illegible] cuius ædificationis intentionem cum ignorarent qui de nouem reliquis erant tribubus, ſuſpicantes talem ſtructuram ad impietatem tendere, ſtatuerunt plane antepoſita cognationis religione contra illos bellum inire. Verum ſapientiſſimus Ioſue, & Eleazar miſerunt Phinees, velut eum qui zelo vehementi vltus erat impietatem in deſerto, vt reducerent eis in memoriam maiores illorum, & beneficia diuina:

A admiſſæque iniquitati admonet ei. At vbi audierunt illud altare pro animo ſtructum eſſe, vocatque monimentum diuiſionis recens factæ minimum, ut poſt ea re[illegible] hibere poſſent illud in argumentum adductum, eos qui vellent illos à diuinis cœtibus & ſolennitatibus excludere, admodum læti receſſerunt, laudantes Deum ob fraternam pietatem, & communem omnium tranquillitatem. Hoc etiam nunc Iudæi ſcire & confiteri deberent, altare ſuum non fuiſſe verum altare, ſed verum altare præſignaſſe. Itaque deceſſurus vita propheta,

23. conuocauit vniuerſos, admonuit illos eorum quæ debuit, & maxime ne matrimonia contraherent cum extraneis qui inter illos habitabant: tanquam hæc commixtio daturafit impietatis occaſionem, & huic adhortationi comminationes addidit. *Si enim* inquit *hoc feceritis, cognoſcetis quod Dominus non addet vt deleat gentes iſtas a facie veſtra, ſed erunt vobis in laqueos & ſcandala in lateribus veſtris, & in ſudes ante oculos veſtros, donec diſperdat vos ab hac terra bona, quam dedit vobis Dominus Deus veſter.* Sed hæc manifeſtius nos docet Iudicum hiſtoria. Nouimus etiam cau-

B ſam propter quam non acceperunt dominium vniuerſæ terræ ſicuti promiſerat Deus. Amplexi ſunt enim impiarum gentium cognationem, quarum impietatem imitantes, ſpoliati ſunt auxilio diuino, & eis ſeruire compulſi ſunt. Porro admirandus & philoſophia plenus eſt de obitu illius ſermo. *Ego enim* ait *abeo viam, qua omnes qui ſunt ſuper terram.* Subijcit autem oculis eorum certitudinem diuinæ prænunciationis. *Et cognoſcetis in corde veſtro & anima veſtra, quod ne vnum quidem verbum ceciderit ex omnibus ſermonibus proſpera promittentibus, quos locutus ſit vobis Dominus Deus veſter, omnia quæ dixit vobis, præſtitit vobis nihil ex ipſis diſſonum extitit.* Veritatem, inquit, promiſſionum diuinarum didiciſtis ex beneficiis præſtitis. *Impleuit enim quæ pollicitus erat.* Hinc diſcite comminationum certitudinem. Hoc enim ſubiunxit: *Et eueniet, vt quomodo venerunt ſuper vos omnia verba bona, quæ locutus eſt Dominus ſuper vos, ita ſuper vos adducet Dominus omnia verba mala, donec penitus deleat vos ab hac terra bona quam dedit vobis Dominus, propterea quod tranſgreſſi eſtis pactum Domini Dei veſtri quod pepigit vobiſcum.* Volens autem eos docere hæc non eſſe humana verba, ſubiunxit: *Quia hæc dicit Dominus Deus*

C *Iſrael.* Meminitque ipſius Tharæ patris Abrahæ & Nachor, in quo fecit mentionem ipſius Nachor propter genus maternum ex quo Rebecca, Lia & Rachel. Deinde docet quod Thare coluerit Deos alienos, & propterea Dominus Deus ſegregauit Abraham, quem trans[illegible] in hanc terram. Inſuper addidit ingreſſum Iacob in Ægyptum, & exitum opera Moſis confectum, necnon editum in mari [illegible] in deſerto, Amorrhæorum [illegible] Balaam & benedictiones contra [illegible] donatas, [illegible] tam fluminis [illegible] hoſtes deletos, omnium denique generis bonorum fruitionem. Suadetque [illegible] ab alienorum Deorum cultu liberati velint, & ſoli Deo creatori ac ſaluatori ſeruire. Propoſuit autem illis optionem: *Eligite enim, ait, vobis ipſis hodie cui ſeruiatis aut diis patrum veſtrorum, qui habitarunt trans flumen: aut diis Amorrhæorum, inter quos hodie habitatis in terra ipſorum.* Et ne a iis propoſita eligendi facultate, animi ſui declarat pietatem. Inquit enim: *Ego vero & familia mea ſeruiemus Deo, quia ſanctus eſt.* Poſtmodum cum populus reſpuiſſet cultum falſorum Deorum, promittens ſoli ſeruatori Deo ſeruire, ſorte perdiſſimus ita ſuſpicatus ait illis: *Non poteritis ſeruire Domino, quia Deus ſanctus eſt, & zelo vos proſequitur: non feret iniquitates veſtras, & peccata veſtra quando dereliqueritis Dominum, & ſerueritis Diis alienis. Et abiens affliget vos & conſumet pro beneficiis quibus vos affecit.* Ne putetis etiam inique agendo iiſdem beneficiis potiri. Nouit enim Dominus Deus non ſolum bonis afficere, ſed etiam plectere tranſgreſſores. Talem igitur animi motum

F amplexis illis, & Domino ſeruire promittentibus, necessario ſubdidit. *Teſtes eſtis contra vos quod elegeritis Dominum ad ſeruiendum ei.* Hoc præterea docet hiſtoria, cum poſtquam admonuiſſet eos vt liberati cultu Deorum alienorum, & de religione leges dediſſet, hæc non reliquit ſine litteris, ſed ſcripſit eorum memoriam conſeruaſſe.

19 *Quare cum erexiſſet lapidem, dixit: Lapis iſte vobis erit in teſtimonium, quia audiuit omnia quæ dicta ſunt a Domino, quæ locutus eſt vobis hodie:* Cap.24.f

Lapis quidem expers eſt animæ: verum ad arguendos illos qui anima præditi ſunt & ratione, vtitur eorum teſtimonio quæ carent anima ſecutus morem antiquum. Nam Iacob & Laban inito fœdere, colliculum appellarunt teſtem pactionum. Cæterum quantum [illegible] princeps pius & amans Dei, perſpicuum facit hiſtoria. *Seruiuit enim, ait Iſrael Domino cunctis diebus Ioſue, & eorum qui longo vixerunt tempore poſt Ioſue, & qui nouerant omnia opera Domini quæ fecerat Iſraeli.* At poſt obi- Gen 31.f

G tum eorum declinarunt ad impietatem, vt apparere poteſt ex calce hiſtoriæ: ſed impietatis ſuæ luerunt pœnas: quia diuino priuati auxilio redacti ſunt ſub iugum ſeruitutis, habentque pro Domino Regem Moabitarū. Veruntamen humaniſſimus dominus promiſſionis patribus con[illegible] memor, decem & octo annis deſuncti temporis [illegible].

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS.

IN LIBRVM IVDICVM.

D Quemadmodum regnorum liber [illegible] varium narrationem continet, vocatur autem Regia, propter [illegible] Regū con[illegible] populo: ita liber [illegible] eſt, q[illegible] pore quo popu[illegible] [illegible] [illegible] Hebron, [illegible]

H tæ, nec non eorum Gigantum interſectorum, nempe Seſe, Achiman & Tholomi: quos filios Enac appellarunt. Atque probabile eſt tum [illegible] cædem fuiſſe prænunciatam poſtea [illegible] completam.

1 *Etiam tunc euerſa fuit Hieruſalem. qui fit vt Dauid cum regnaret, iterum illam obſidione ceperit:* Iud.c.1 b

[illegible] populus, [illegible] hiſtoria. [illegible] Inter[illegible] prius exuſtam [illegible] Iebuſæi [illegible] inſtauratam [illegible] poſt[illegible] tempori-

A [illegible] quod [illegible] patet [illegible] discre-

Iudic. [illegible] [illegible] *aquæ, redemptio* [illegible] *in carcerem.*

[illegible] Symmachus [illegible] nem aquæ [illegible] est [illegible] autem [illegible] persula [illegible] terram [illegible]. Non illud secundum [illegible] & gratia [illegible] significat [illegible]

Iudic. 1. d. 3 [illegible] *loco ſacrum legislatoris* [illegible] *Raguel appellatus,*

Intelligendum Iobab Iam de Iobab [illegible] tanquam [illegible] lectio

4 [illegible] *palmarum*

[illegible] appellation [illegible]

Ibidem B [illegible] *manna* [illegible] *manducaue-* [illegible]

Ibidem [illegible] *patres* [illegible] *quia* [illegible]

Hæc non habentur in Heb. Mo[illegible] Scriptura divina Re[illegible] ad poster[illegible]

C [illegible]

Ibidem [illegible] *non* [illegible]

[illegible] *Chananæum tributo,* [illegible] quod [illegible] vtraque [illegible]

D [illegible]

[illegible] B. Theodoreti Epis. Tom. I.

tantum & eorum [illegible] *legem meam* [illegible] *campos* [illegible] *inimicum* [illegible] *manu* [illegible] *dis mancipabant* [illegible] *vnde locus ille ſletuum locus appellatus* [illegible] autem parte [illegible] *Et dimisit Iosue populum & abierunt filij Israel quisque in locum ſuum & hereditatem ſuam ad possidendam terram. Et seruiuit populus Domino omnibus diebus seniorum qui longo vixerunt tempore,* [illegible] *qui nouerant omne opus insigne, quod* [illegible] *Domini* [illegible] *gratiam.* Refert [illegible] quot ann[illegible]. Addidit præterea, quod [illegible] post eos qui non nor[illegible] Dominum, [illegible] Cha- [illegible] Phe[illegible] & [illegible] Baalim & A[illegible] F

[illegible] *Iudic.* G

[illegible] *Chananæ* [illegible]

[illegible] Abraham [illegible] Quemadmodum [illegible] H

[illegible] *per manum Moſis.* [illegible] Nam [illegible] bel- [illegible] & nouem reges [illegible] tatis:

A Qui vere ſuperu[illegible] ſunt ei, quam[illegible] munim vibibus abundauerunt, ac d[illegible] quamplur[illegible] libet armorum [illegible] muris [illegible] ob ſuam men[illegible] tatem [illegible] gentem [illegible] tuerunt.

Iudic 3. b 8 *Quomodo Othoniel poteſt eſſe frater Caleb & filius Cenez, cum ipſe Caleb ſit filius Iephone?*

Veriſimile eſt Iephonem binuminem [illegible], vocatumque etiam Cenez. Probabile quoque eſt eos cum eiuſdem eſſent matris, diuerſos tamen pa[illegible] habu[illegible]. & ipſum quidem Caleb habuiſſe Ieph[illegible] ne propatre, poſt cuius obitum mate[illegible] nupſerit ipſi Cenez, ac pepererit Othonielem. Quod autem appellant Hiericho vrbem palmarum, conſtat ex his quæ geſſit Eglom. *Poſt hæc eſt enim*, ait, *Eglom, & percuſſit filios Iſrael, & poſſedit vrbem palmarum.* Et paulo poſt: *Et deſcepit Eglom à ſculptilibus quæ erant in Galgalis. Et dixit Aod ad Eglom: Eſt mihi [illegible] ſermo tecum habendus, O Rex*, Galgala vero nō diſtat [illegible] à Hiericho. [illegible] hoc eſt flammam autem, app[illegible] ferrū gladii: [illegible], id eſt, capulum. Hoc enim innuit. *Et accepit gladium à dextro femore ſuo, & infixit in ventrem Eglom, ac ſubintulit capulum poſt flammam, & defluxit pinguedo in capulum.*

B

Iudic 4. 9 *Quæ geſta ſunt apud Iabin regem A[illegible]r, recenſet hiſtoria Ioſue. Si ergo inter[illegible]um eſt ab illo, quomodo multo poſt tempore inſurrexit in Iſraelem.*

Alius erat [illegible], & [illegible]. Et cum [illegible] m nominis, eodem re[illegible] p[illegible] bantur. V[illegible] eſt autem hunc illius [illegible] filium. Multos e[illegible] qui nominibus patrum ſuorum appe[illegible] Conſtantini [illegible] filius pro[illegible] dictus eſt Conſtantinus.

Ibidem 10 *Atqui retulit hiſtoria Iabin, non ſolum ipſum Iabin interfectum fuiſſe, ſed etiam vrbem Aſor exuſtam.*

Non eſt alienum a ve[illegible] mihi, vrbem illam tum exceſſam fuiſſe, poſtea vero inſtauratam. Verumque[illegible] his hoc loco [illegible] mentionem Aſor, non tamen alter ipſum Iabin [illegible] habitaſſe, [illegible] in vrbe Haſoth. Notandum porro eſt eum poſteros Iethro vocare Cine[illegible].

C

Ibidem. 11 [illegible] *mulier prophetizat?*

Quia virorum ac mulierum eadem eſt natura. Nam [illegible] Ad[illegible] formata eſt mulier, & particeps rationis [illegible], ſicut & [illegible]. Quipropter [illegible] inquit Apoſtolus: *In Chriſto [illegible] non eſt maſculus aut fœmina.* Q[illegible] adm[illegible] Moyſes propheta fuit, [illegible] & Ma[illegible] prophetiſſa. [illegible] Nam cum [illegible] dignu[illegible] Spiritu[illegible] Sancti[illegible] [illegible] Spiritus [illegible] ac quid[illegible] [illegible] quod quidem ipſi [illegible] *Defecerunt potentes in Iſrael, donec ſurrexit Debbora mater in Iſrael.* De[illegible] impietatem *Elegerunt Deos nouos tanquam panem hordeaceum.* In quo ſummam [illegible] [illegible]

D [illegible] *hastato [illegible]* [illegible] *Dominum* [illegible] *Deo.* [illegible]

E [illegible] caſt[illegible] eum: & [illegible] De[illegible] de po[illegible] Commun[illegible] Gedeonem [illegible]

Iudic 6. 12 *Quid ſibi vult: Vade in hac fortitudine [illegible] Iſrael de manu Madian?*

Cum adhorta[illegible] eſſet eum Angelus [illegible] *Dominus [illegible] cum eſt, cur apprehe[illegible] nos [illegible] mirabilia eius, quæ narrauerunt patres noſtri, [illegible]: De Aegypto eduxit [illegible] Dominus. Nunc [illegible] nos Dominus, & tradidit in manus Madian?* Qu[illegible] memorem [illegible] D[illegible] hac opinionem [illegible] liberate [illegible] ab Angelo, *Poſſideretur* [illegible] qu[illegible] quæ [illegible] *Familia mea [illegible] Manaſſe [illegible] ego [illegible] patris mei* [illegible] [illegible] Angelus [illegible] [illegible] *Madian, ſicut virum vnum.* [illegible] habens [illegible] tulit [illegible]. Sed Angelus [illegible] Deo debitum non ſuſcip[illegible] [illegible] percuſſ[illegible], [illegible] ſtiatis acc[illegible]

F

Iud 6 a. 13 *Quare Deo iuſſit offerri [illegible] qui pro Baal nutriebatur.*

[illegible] adduc[illegible] bat eos ab errore ad veritatem [illegible] [illegible] tum etiam [illegible]. De[illegible] qui tal[illegible] [illegible] pu[illegible] ſolum ipſum eſſe, ſed a[illegible] [illegible] altarium.

Iud 6 g 14 *Quid ſignificabat vellus illud quod rorem ſuſcipiebat*

G Poſtulauit in primis Gedeon [illegible] rore [illegible] [illegible] [illegible] vellus [illegible] prioratum [illegible]

Iud. 7 b 15 *Cur eos ſolum in aciem deſcendere iuſſit qui more canis biberant*

Dominus Deus rationem aperuit. *Multus enim, inquit eſt populus tecum vt tradatur Madian in manus eorum: ne quando glorietur Iſrael contra me dicens: Manus mea liberauit me.* quapropter cum maxima pars [illegible] [illegible] [illegible] quibus [illegible] plures [illegible] per ignauiam [illegible] non ageret [illegible] [illegible] hos [illegible] [illegible] in [illegible] ſtes irruere [illegible] [illegible]

H [illegible] *Virgam [illegible] Dominus [illegible] Madian.* [illegible]

Iud 8 f. [illegible] *Fecit ſibi Ephod* [illegible] [illegible]

A ... Gedeon tamen ... ad ... , ſed cum eſſet princeps & dux ... volebat cognoſcere per Ephod quid agere deberet. At tamen nihilominus hoc populo verſum eſt in iniquitatem, *fornicatus eſt enim cunctus Iſrael poſt illud ibi. & factum eſt Gedeon & domui eius in ſcandalum.* Ephod autem interpretatus ſum in Exodo ſuperhumerale, cui copulabatur rationale. Per illud quippe iudicabatur quis in bello victor futurus eſſet. Quod clarius cognoſcitur ex regum hiſtoria. Cum enim extranei congregaſſent exercitum, præcepit Saul ſacerdoti vt afferret Ephod: tum vbi cognouiſſet hoſtes eſſe perturbatos, declaratamque victoriam: *Reduc*, inquit, *Ephod.* Conſtat ergo texturam quandam fuiſſe quæ ſacerdotibus circumponebatur prænunciantem quid agere conueniret. Aquila vero vocauit illud *ἐπένδυμα*, hoc eſt, ſuperindumentum, vel ſuperiorem tunicam. Cæterum ex his quæ contigerunt Abimelech & Sichimitis, diſcimus improbam contentionem interitum afferre vtentibus ea, & tandem in diſſenſionem deſinere. Siquidem qui liberos Gedeonis interfecerant, B mutuis plagis perierunt.

Iud 9.f 17 *Quid hoc eſt, Conſpergebat eam ſale?*

Hoc denotabat ſterilitatem: quoniam ex ſale nullus fructus naſcitur. Sed hoc vtique notandum eſt, quod breuibus inducijs vſi mox redibant ad ſeruiendum Idolis. *Addiderunt enim*, inquit, *filij Iſrael, vt facerent malum in conſpectu Domini, & coluerunt Baalim & Aſtaroth, Deos Sidonis, Moab & Amon, Deos denique extranearum gentium.* At cum Deus ita permotus ſuſcitaſſet in illos Regem Ammonitarum, clamauerunt ad Deum conſeruatorem ſeipſos accuſantes, quod relicto benefico ac vero Deo & Domino, falſos Deos coluiſſent. At poſtea quam benignus Dominus ingratum eorum increpauit animum (multiplicem enim prouidentiam eius ſæpius experti, Idolorum cultum præpoſuerant) & comminatus eſt ſe nulla poſthac laturum ſuppetias: *Non addam*, inquit, *vltra vt liberem vos, ite & inuocate Deos quos ipſi vobis elegiſtis, & liberent vos in tempore afflictionis veſtræ*, vbi in- C quam ſuas iniquitates confeſſi ſunt, alienosq; Deos abſtulerunt è medio, ſeruientes Domino, beneficentiam eius perſenſerunt.

Iud.12.c d 18 *Quid illud eſt, Dicite teſſeram?*

Qui erant de tribu Ephraim, ægre ferentes quod in bello contra Ammonitas geſto non eſſent adhibiti ſocii, prælium inierunt aduerſus Iephthe: qui nullis quibuſdam impediuit ne flumen tranſirent. Et cum eum circumuenire tentarent, ſimulata tribuum aliarum lingua, præcepit vt interrogarentur verbum quoddam ex cuius pronunciatione arguerentur. Quemadmodum itaque *ὀσροηνοί*, Syri, Euphratæi, Paleſtini & Phœnices lingua Syrorum vtuntur, longe tamen D diuerſa eſt ſingulorum loquendi proprietas: ita ſunt omnes Hebrææ duodecim tribus, ſed vt verisimile eſt, habebant ſua Idiomata, non aliter quam illa Syriaca. Nam (vt Syrus refert) aliis ſpicam appellantibus Senbla, qui ſunt de tribu Ephraim, ex quadam conſuetudine dicunt Sembel, vt aiebant. Hoc probe ſciens Iephthe pronunciare iuſſit, & conuictos interemit. Vulgata habet Schiboleth & Siboleth.

Iud 11.f.g 19 *Quamobrem permiſit Dominus Deus mactari filiam Iephthe?*

Stolida nimium erat Iephthe pollicitatio. Animaduertere enim debebat (vt fieri poterat) canem vel aliquod aliud animal primum occurrere poſſe, quæ tamen ex lege immunda ſunt animalia. Dominus igitur Deus per illum erudiens cæteros, vt prudenter & diſcrete promiſſiones ſuas emittant, eandem hanc non cohibuit. Quod tamen huiuſmodi victimas damnet, teſtis eſt beatus Dauid inclamans. *Et immolauerunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis: & infecta eſt terra in ſanguinibus.* Psal 125 *Et quæ ſequuntur*: Ipſe quoque Dominus Deus per Ezechielem E prophetam ait: *Et accepiſti filios tuos & filias tuas quos genuiſti mihi, & obtuliſti illos amatoribus tuis: hoc præter fornicationem tuam.* Atque vt indicaret impietatis ſuperlationem addidit. *Quod non cogitaram, nec aſcenderat in cor meum.* Quinetiam Abrahæ dilectionem erga Deum cum exercere vellet, præcepit vt ſacrificaret filium: cumque ipſius iuſti demonſtraſſet animum, ne mactaretur inhibuit. Reliqua declarant ipſius Iephthe imperfectionem. Nam cum promiſiſſet ſe oblaturum in ſacrificium quicquid primum occurreret, vt vidit filiam hoc commiſiſſe, & veſtem ſcidit, & acerbe defleuit, eique ſpatio primum ad lugendum conceſſo, mox eam immolauit. Quo longe melior erat filia. *Si enim*, inquit, *de me os tuum aperuiſti ad Dominum, fac mihi ſicut exiit ab ore tuo, pro eo quod tibi fecit Dominus vltionem de hoſtibus tuis de filiis Ammon.* Vt ergo doceret Dominus Deus quo pacto emittendæ ſint erga eum promiſſiones, immolationem non compeſcuit. Deinceps hiſtoria nos inſtruit, Iud 13.e quænam ſit Angelorum in Deum beneuolentia. Nam F diuinus Angelus Manuæ hædum offerre ſibi volenti dixit, *Si me cogis, non comedam de panibus tuis. Si autem vis holocauſtum facere, offer illud Domino. Eſca*, inquit, *non indigeo: ſacrificium non ſuſcipio.* Hoc enim Dei, illud autem humanæ naturæ proprium. Ego vero nec inſtar hominis opus habeo cibo, nec honorem Deo debitum rapio. Vnde perſpicuum eſt Angelos humaniter ab Abraham exceptos modo quodam altero propoſitam eſcam conſumpſiſſe.

FINIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRI INTERPRETATIO,

In omnes Dauidis Pſalmos,

Ab Antonio Caraſa, e Græco in Latinum ſermonem conuerſa.

ARGVMENTVM.

MIHI quidem præ cæteris diuinis oraculis optabile fuit, magni Dauidis vaticinationem interpretari: omnes enim homines religionis alumni, & vrbani, & ſolitudinis incolæ egregiam operam huic parti nauarunt. Non minus autem qui humanis occupationibus implicantur, dies noctesq; Dauidicos verſus in ore habent, Deum rerum omnium auctorem decantantes & corporis perturbationes componentes. etenim ſacra ſcriptura temperans vtilitatem carminis ſuauitate gratam admodum, & amabilem in doctrinam hominibus propoſuit. Licet videre pleroſq; aut nihil, aut parum de alijs diuinis libris mentionem facere. ſed de cantu diuini Dauidis harmonia multos multis in locis, & in domibus, & in vicis, & in compitis meminiſſe: cantuſq; ſuauitate ſeipſos demulcere: & per hanc animi delectationem, vtilitatem conſequi. Propterea igitur hanc primam volui vaticinationem exponere: atq; [illegible] mercatoribus eam, quæ in profundo eſt, vtilitatem proponere; vt canentes ſimul, & rerum, quæ canuntur, ſententiam inſpicientes, duplicatũ fructum percipiant. Sed hanc noſtram promptitudinem non ſiuerunt ad finem peruenire ij, qui a nobis aliorum ſacrorum voluminum explanationes efflagitarunt. Namque impoſuerunt nobis nonnulli, vt canticum Canticorum exponeremus: Aliqui vero vaticinationem deſiderati viri deſiderauerunt cognoſcere: Alij vero diuini Ezechielis: Quidam autem duodecim Vatum prædictiones obſcuritate inuolutas, enucleari ſibi contenderunt. Poſtquam igitur dedit nobis Deus vniuerſitatis, qui cæcos ſapientiam docet, & myſteria detegit, qui dedit os homini, facit [illegible] ſurdum, & mutũ, perſpicacem, & oculis captum: Poſtquam inquam dedit, vt commentarios earum rerum, quæ a [illegible] dictæ ſunt, ad finem perduceremus. age, diuina inuocata gratia, quæ cæcos ad [illegible] mũdi ſcientia, per viam, quam ignorarunt, & per ſemitas, quas neſcierunt, iter præbet: eiſq; qui iam diu obſurduerunt, intelligentiam diuinorum ſermonum ſuggerit, oculis [illegible] tenebris, & nubibus obductis viſum ſuppeditat; audacter etiam huiuſce vaticinationis expoſitionem aggredimur. Sed nemo hunc noſtrum laborem ſuperuacuum exiſtimet: quod & alij ante nos hanc eandem prouinciam ſuſceperunt: cum enim in varios inciderim commentarios, qui partim in allegoriam cum multa ſatietate abibant: partim vero vaticinationem quibuſdam hiſtorijs adaptabant, vt Iudæis potius interpretationem conſcriberent, quam fidei alumnis, ſolertis hominis eſſe putaui, & horum, & illorum ſuperuacuam copiam fugere: quæcunq; quidem priſcis hiſtorijs cohærebant, his hæc accommodare etiam nunc; Prædictiones autem de Domino Chriſto, & de Eccleſia e gentibus conflanda, nec non de

D *Euangelica Republica, deque Apoſtolicis prædicationibus, non alijs quibuſdam aſcribere: id quod Iudæi facere ſolent qui malitiæ aſſueti ſunt: & ſuæ infidelitatis excuſationem contexunt. Satis enim ex ſe poteſt rerum teſtimonium deducere ad veritatem interpretationis eos, qui illam reperire deſiderant, cuius gratia non admodum laborioſa erit nobis prædictionis expoſitio: ſiquidem rerum euentus dilucidam facit vaticinationem. [illegible] debimus autem ijs, qui vtilitatem exoptant, vt priuſquam ad interpretationem [illegible], Pſalmorum propoſitum declaremus.* H

Sciendum eſt igitur, proprium vaticinationis eſſe, non ſolum futura prædicere: verum etiam, & præſentia & præterita narrare: quandoquidem diuinus Moſes quæcunq; a prima origine a Deo vniuerſitatis [illegible] eo formam cœperunt. manifeſtiſſime nobis aperuit: non [illegible] omnibus hanc [illegible] doctrinam, ſed gratia ſpiritus ſancti edoctus: Prædixit etiam præſentia, ſ [illegible] Pharaonis mala, quæ infer[illegible]ur: & ipſe [illegible] affluentiam mannæ: carniſq; communi[illegible]. Vaticinatus eſt etiam ventura, Domini Chriſti aduentum, Hebræorum diſ[illegible]em, gentium ſalutem: Sic etiam diuinus Dauid, qui primus poſt hunc vaticinationem co[illegible] meminit beneficiorum,

Dauid hebraice deſiderium ſonat.

A ciorum, quæ à Deo vniuerſitatis in nos iam olim collata fuere: & quæ longis poſt ſeculis futura B
ſunt, præmonſtrat. Non modo autem vtitur verbis hominis vaticinantis, ſed etiam admonentis,
& legislatoris: & modo doctrinam affert de moribus, modo de præceptis: & interdum Iudæorum
calamitates deplorat: interdum gentium ſalutem præcinit. Paßim vero Domini Chriſti cruciatū:
reditumque in vitam, vaticinatur: & prædictionis varietate ijs, qui attente audire volunt, pluri-
mum affert voluptatis. Pſalmos autem non omnes ipſius, quidam eſſe dixerunt: ſicut etiam de in-
ſcriptionibus iudicant: nam alios Idithumo aſcribunt: alios Aethamo: nonnullos filiis Coræ: & ali-
quos Aſapho: cum & eos vates eſſe ab hiſtoria Paralipomenon didicerint. Ego autem de his non
multum contenderim. Quid enim refert, ſiue huius omnes, ſiue illorum aliqui ſint: cum conſtet di-
uini ſpiritus afflatu vniuerſos eſſe conſcriptos? Etenim non ignoramus, & diuinum Dauidem va-
tem fuiſſe: & illos itidem vates ab hiſtoria Paralipomenon nuncupari. Vaticinantis autem eſt,
linguam præbere miniſtram gratiæ ſancti ſpiritus: vt legitur in Pſalmis. Lingua mea calamus Pſal.44.
ſcribæ velociter ſcribentis.

Vincat tamen plurium ſententia: plures enim ſcriptores Dauidis aſſerunt eſſe: Quoniam au-
B tem etiam inſcriptiones Pſalmorum quidam falſas eſſe dixerunt, neceſſarium puto, etiam de his F
pauca percurrere. Mihi quidem temeritas videtur, inuertere inſcriptiones, quæ à prima origine vſ-
que ad Ptolemæi tempora delatæ ſunt, qui poſt Alexandrum in Aegypto regnauit: quas inſcriptio-
nes ſeptuaginta interpretes omnes ſeniores in Græcam linguam tranſtulere, ſicut alias omnes ſa-
cras ſcripturas. Supra centum, & quinquaginta annos ante interpretationem Ptolemaicam, mi-
rabilis ille Eſdras edidit in lucem libros cæleſtis gratiæ plenos, qui quidem cum propter Iudæorum
incuriam, tum vero ob impietatem Babyloniorum diutius deprauati permanſere. Si igitur Eſdras
diuino numine afflatus horum voluminum memoriam illis hominibus renouauit; etiam hi ſeptua-
ginta viri non ſine Sancto ſpiritu hæc opera in Græcum ſermonem conuerterunt: Inter cætera vero
ſacra volumina etiam inſcriptiones interpretati ſunt. Rem quidem nimiæ temeritatis, & confi-
dentiæ plenam arbitror, falſas illas exiſtimare, & noſtras rationes vi Sancti Spiritus ſapientiores
iudicare. Hoc autem apertius oſtendit ſingularis Pſalmorum explanatio.

Diapſalma etiam variis modis expoſuerunt: nonnulli enim intermiſſionem Spiritus Sancti
C potentiæ ſuſpicati ſunt eſſe: aliqui vaticinationis commutationem: quidam vero cantus viciſsitu- G
dinem. Vnus autem Aquila argumento vſus, pro diapſalmate poſuit, ſemper exiſtimans præ-
cedenti verſui hoc connectendum eſſe: ſicut in tertio Pſalmo. Poſt illa verba, Vox mea ad Do-
minum, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo: inuenimus adiunctum diapſalma. Aquila
vero ſic coniunxit, Et exaudiuit me ex monte ſancto ſuo ſemper: Et ſic deinceps, anteriori
carmini adſcribit ſemper, vnam efficiens ſententiam. Ego autem, & ſeptuaginta, & cunctos a-
lios diuinæ ſcripturæ expoſitores, diapſalmate vſos eſſe, inueniens, iniuſtum arbitror tot, taleſq; de-
ſpicere viros: & vnius tantum ſententiæ adhærere: Quamobrem carminis mutationem ſuſpicor
ſignificare diapſalmatis ſcripturam. Cum enim magnus Dauid choros inſtituiſſet, Deoq; hymno-
rum muſicam attuliſſet, non illi quidem aliquem fructum quærens, ſed vtilitatem populo cōcilians;
palam eſt, feciſſe, vt cum aliqua harmonia & chori concinerēt, & ij, qui inſtrumentis vtebantur,
vocem ederent conſonantem. Quinetiam cantiones ipſæ multas habent modorum vices: lyræ quo-
que, & citharæ ſuas habent pulſuum varietates. Eſt etiam in tibiis multa huius generis diſcrimi-
na videre. Diapſalma igitur videtur mihi innuere, vt dixi, cantus viciſsitudinem. Exactam ve-
D ro interpretationis cognitionem nouit ille, qui hanc poſuit inſcriptionem, & ſi quis alius, illius in- H
ſtar, diuini ſpiritus lumen accepit. Sciendum eſt autem iis, qui ſtudioſe Pſalmos lectitant, temporis
ordinem non ſeruare: Sed quidam ex illis, veteres amplectentes hiſtorias, ſecundum locum ſortiti
ſunt: qui vero recentiores continent hiſtorias, prius ordinati ſunt, tertius enim Pſalmus titulum
habet narrationis contra Abſalonem: Centeſimus vero quadrageſimus primus contra Sau-
lem: Quanto autem antiquiora ſint, quæ de Saule feruntur, iis, quæ de Abſalone, omnino perſpi-
cuum eſt ei, qui hiſtoriam nouit. Puto equidem, ipſum diuinum Dauidem Pſalmos dixiſſe, ſed quoſ-
dam ex poſterioribus ſic ordinaſſe. Hæc volui præfari, ne expoſitionem intercidam, ſi inter expla-
nandum, de iis ſcribere cogar. Sed de his hactenus, veluti in modum cuiuſdam præuiæ conſidera-
tionis. Nunc diuino implorato auxilio, ſingulas interpretationis partes attingamus.

A

INTERPRETATIO PRIMI PSALMI.

Sine titulo eſt apud Hebraeos.

Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiarum non ſedit.

HInc facile eſt cognoſcere, quod antiquitus apud Hebraeos, qui inuenerunt inſcriptiones, & diuinas ſcripturas interpretati ſunt, eas in linguam graecam tranſtulerunt: hunc enim Pſalmum, & eum, qui proxime ſequitur, ſine inſcriptione reliquerunt, non audentes à ſeipſis aliquid adiungere verbis ſpiritus ſancti. Quidam tamen ex illis, qui Pſalmorum titulos conſcripſere, dixerunt, hunc Pſalmum continere doctrinam de moribus. Mihi vero viſus eſt non minus dogmaticus eſſe, quam moralis: complectitur enim non peccatorum
B
modo, ſed etiam impiorum reprehenſionem, & admonet, vt continenter diuinis ſermonibus operam nauemus, ex quibus vtilitatem conſequimur, quae non ſolum ad mores pertineat, verum etiam, quae ad dogmata ſpectet. Aptiſſime autem magnus Dauid praepoſuit ſuae narrationi beatitudinem, ſaluti [illegible] & Dominum imitatus, Chriſtum [illegible] qui quidem cum [illegible] diſcipulis colloqueretur, doctrinam
Matth 5. à beatitudine exorſus eſt, dicens, *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum caelorum.* Chriſtus autem [illegible] eſt Dauidis, vt homo, ſecundum ſacrorum [illegible]
Matth 1. ſermonem, *Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Habraam.* Eſt autem Dominus, & conditor ipſius, vt Deus.
Pſal 109 Illius eſt enim haec vox, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Beatum igitur facit illum hominem, qui neque cum impiis vitam communicat, neque [illegible] conſilium peccatorum amplectitur: hunc enim ſtatum [illegible] & eum quoque beatum nuncupat, qui fugit ſtabilem morborum corruptionem. [illegible] autem beati [illegible] appellatione decoratum eſt, id quod teſtatur
C diuinus Apoſtolus exclamans, *Beatus & ſolus potens Rex*
Timoth 6 *regnantium, & dominus dominantium.* Deus autem fecit homines vt aliarum appellationum, ſic etiam huius no-
1.Cor 1. minis participes. Etenim Deus vocatus fidelis: *Fidelis inquit, Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem filij eius.* Et
Deut 32. beatus Moſes, *Deus, vt fidelis, & non eſt iniquitas in ipſo:* Ergo vocauit etiam homines fideles, quotquot ſine vlla dubitatione ipſius ſermones acceperunt: ſic etiam cum ſit, & cum vocetur Deus, communicauit hanc ſuam appellationem cum hominibus ob infinitam liberalitatem: & [illegible]
Pſal 81. *Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. vos autem vt homines moriemini.* Hoc nomen igitur, beatus eſt [illegible], qui ex perfectione virtutis percipitur [illegible] [illegible] ſuum habet fructum, vt athletae [illegible] coronas oleagineas, milites [illegible] victorias tropheaque & medicina [illegible] [illegible] & mercatura [illegible] cumulum, & diuitiarum affluentiam: ſic etiam ſcien-
D tia virtutis habet ſuum fructum & finem, nimirum diuinam felicitatem.

Nemo autem [illegible] in hoc [illegible] hominem tantummodo beatum exiſtimari, [illegible] foeminarum genus ab hac beatitudine excludit, neque enim Dominus Chriſtus cum [illegible] beatitudines, de maribus loquens, [illegible] aequationem virtutis. Ser[illegible] foemina [illegible] quandoquidem caput [illegible] homo eſt, quemadmodum
1.Cor 12. [illegible] Apoſtolus, *Coniunguntur autem cum capite corporis membra, quae quidem gaudent, cum vident caput coronari.* [illegible] ſermo [illegible], ipſumque nominantes caput [illegible], non ſeparamus illud à caeteris corporis artubus: ſed [illegible] totum appellamus. Nomen [illegible] deinde de ſtatu, denique de cathedra: ſed admodum [illegible] noſtra [illegible] ſuſtinet inprimis [illegible] quandam, ſiue praua, [illegible] ſtatum
E poſtremo firmamentum [illegible] ſtabile. Admonet igitur, vt neque in mente aliquam impiam cogitationem admittamus, neque in actum progrediamur iniquum. Solet autem ſacra ſcriptura impios nominare eos, qui vel nullum Deum, vel Deos multiplices colunt. peccatores [illegible], qui iniquitati aſſueſcere elegerunt & vitam corruptam adamant. Porro peſtilentias vocat non ſolum eos, qui ſe ipſos labefactant, ſed etiam illos, qui cum caeteris labem communicant: inſtar morbi, qui & homines & pecudes inuadit cuius participes etiam fiunt qui aegrotantibus appropinquant. Quamobrem Dauidicus ſermo iubet [illegible] etiam horum conſortia fugiamus. Quoniam autem non ſufficit ad virtutis perfectionem, [illegible] Eſai 1.
Declina à malo, & fac bonum, & beatus Eſaias, *Quieſcite, ait, ab iniquitatibus veſtris, & diſcite facere bonum.* Congruenter admodum ſubiunxit beatus Dauid.

Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

F
Decet vero non modo ſupradicta deteſtari, ſed dies noctesque diuinae legi incumbere, & illa velle, quae diuina [illegible] praecepit, atque ſecundum illius propoſitum propriam [illegible] dirigere: ſic enim vniuerſorum Deus Deut 6.
per Moſen [illegible], dicens. *Erunt verba legis huius ſemper in ore tuo [illegible] tabernaculo, ſedens & ſurgens, & cubans, & ambulans [illegible] appendes illa de manu tua, & erunt immobilia ante oculos tuos.* [illegible] deinde oſtendit fructum, qui hinc producitur.

Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Et folium eius non defluet, & omnia quaecunque faciet proſperabuntur.

Imitantur enim aquarum irrigationem ſpiritus ſancti flumina & quemadmodum illae conſitas arbores germinare [illegible], ita & haec ſunt in cauſa vt diuinos fructus [illegible]. Quapropter Dominus Chriſtus ſuam Ioan. 4.
doctrinam aquam [illegible]. *Si quis enim dixit. Sitit, veniat ad me [illegible] & erit aqua, quam ego dabo illi, fons aquae viuae ſalientis in vitam aeternam.* & ruſus, *Qui credit in*
G
me, quemadmodum dixit ſcriptura, flumina ex ventre eius fluent aquae viuae. & Samaritanam alloquens, ait *Qui bibet ex hac a-* Ioan 7. Ioan 4.
qua ſitiet iterum, qui [illegible] biberit ex aqua, quam ego dabo illi, non ſitiet in aeternum. Sic [illegible] per Eſaiam dicit, *Quoniam* Eſai 43.
ego dabo [illegible] ambulantibus in loco arido, & aperiam in montibus fontes [illegible] flumina. vt potum praebeam generi meo electo, & [illegible] meo, quem acquiſiui. Congruenter igitur & beatus [illegible] diuinis ſermonibus operam dedit [illegible] iuxta aquarum ripas con[illegible] foliis, fructumque [illegible] athletae laborum [illegible] reportabunt, bonam [illegible], vt quaedam viridantia [illegible], & exultant, & fruſtra ament ob animi [illegible], laborum ſatietatem, habent vero [illegible] Dominum, qui alacritatem eorum [illegible]. *Diligentibus enim Deum,* vt teſtatur di-
Roman 8. uinus Apoſtolus, *omnia cooperantur in bonum.* Quapro-
H pter ait beatus Dauid, *Omnia quaecunque faciet proſperabuntur. Domino enim, inquit, greſſus eius diriguntur, & viam eius volet nimis* [illegible] non ſimpliciter poſuit, ſed mul- Pſal 36.
ta cum diligentia primum enim cum omnes malitiae ſpecies [illegible], diuinarumque legum perfectionem oſtendiſſet ſubiunxit, *Omnia quaecunque faciet, proſperabuntur,* [illegible] nihil contrarium diuinis legibus huiuſmodi hominem facere velle, ſed ſuam ipſius voluntatem iiſdem accommodare: *In lege enim Domini,* inquit, *voluntas eius* quapropter cum [illegible] hortatus eſſet, cumque perfectam [illegible] philoſophiam; taudem per contraria athletis [illegible], & inquit.

Non ſic impij, non ſic.

Per negationis geminationem contrarietatem dilucidius oſtendit:

Sed tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terrae.

Illi enim inquit, à diuinis ſermonibus irrigati, ſem-

A [illegible] ro [illegible] antur pulucrem, qui [illegible] tur.

[illegible] *impij in iudicio, neque peccatores in conſilio* [illegible]

[illegible] gentia omnia [illegible] ſanctus ſpiritus [illegible] dicit, *non reſurgent impij, ſed in iudi-* [illegible] in condemnationem [illegible] indigent [illegible] cum eorum impietas [illegible] ſed ſupplicium ſolum expec [illegible] enim homicidas in flagranti crimine ca- [illegible] dare [illegible] iudices in iudi [illegible] etiam legibus [illegible] contra illos [illegible] cognitione [illegible] poſtremo [illegible] pœnam [illegible] non [illegible] adducti, ſed vt ſupplicium [illegible] Atque etiam [illegible] tamen cum [illegible] longe [illegible] Eſt [illegible] *Conſilium* A- [illegible] & Theodotion, Congregationem [illegible] interpretati [illegible] Conuentum [illegible] Symmachus.

B

Quoniam nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.

N[illegible] inquit, omnis ante iudicium inſtus iudex, & neque [illegible] neque [illegible] diget [illegible] propter [illegible] ho[illegible] *Via impiorum peribit* ab Apoſtolo [illegible] *detrimentum patietur* [illegible] etiam impietas eorum ſimul [illegible]

Pſalmi II. Interpretatio.

Sine titulo eſt apud Hebræos.

C

CVm primum Pſalmum memor[illegible] [illegible] cens, [illegible] Re[illegible] [illegible] Domini [illegible] prædicit [illegible] *Quare fremuerunt gentes* [illegible] [illegible]

Apoſt [illegible] Ad [illegible] & Reges, [illegible] Romani [illegible] Iudæorum [illegible] demens [illegible] & Domi- num occiderunt [illegible]

D

[illegible] *Meditati ſunt inania, populi* [illegible] hoc prænun [illegible] [illegible] euangeli [illegible] dicens, [illegible] *Pharisæos* [illegible] *perderent.* [illegible] *Expec* [illegible] *mori-*

Marc [illegible]

Ioan [illegible]

tur. [illegible] *Fremuerunt*, A- quila, [illegible] Symmachus autem Turban- [illegible] *Fremuerunt,* [illegible] gentium [illegible] ſtatum [illegible] [illegible] ſæpius po- [illegible] [illegible] hæc accuſatio contra ſe ipſum [illegible] [illegible] inquit Lucas, [illegible]

[illegible] *enimus* [illegible] *conſilium* [illegible] *Chriſti* [illegible]

Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius.

N[illegible] *gente cum articulo* [illegible] omnes compreh[illegible] [illegible] gentes. Nam cum Iudæi Ieſum [illegible] ſum [illegible] merito inqu[illegible] quæ [illegible] cau[illegible] factum eſt, vt populus [illegible] ipſum commo[illegible] & [illegible] prodiderint. *Fre- muerunt*, pro Superbierunt.

Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ip- ſorum.

Qui enim, [illegible] filium non honorat, neque patrem honorat, & conſequenter [illegible] Maiores [illegible] ſpiritum ſanctum [illegible] adhortando, [illegible] *Dirumpamus vincula impiarum gentium*, & iugum [illegible] Iudæo- [illegible] nobis proiiciamus: atque in nos Chriſtum iu- gum Domini admittamus, ipſius enim eſt vox, *Tollite iugum meum ſuper vos, quoniam iugum meum bonum, & onus meum leue eſt.* Ipſaque [illegible] *iugum* a diuinis Apoſtolis [illegible] [illegible] eſt. Siquidem beatus Petrus in Actis [illegible] *Cur ten- tatis Deum, imponere iugum ſupra ceruices diſcipulorum, quod ne- que patres noſtri, neque nos ferre potuimus: ſed per gratiam Domi- ni Ieſu credimus ſaluos eſſe, quemadmodum & illi.* H[illegible] [illegible] verba. *Dirumpamus vincula ipſo- rum, & proiiciamus a nobis iugum ipſorum*: [illegible] [illegible] prædictione [illegible] adumbiet.

F

Matth 11.

Act. Apoſt 15.

Qui habitat in cælis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos.

Q[illegible] enim ab ipſis captus, mor[illegible] que traditus eſt, [illegible] & vanas atque [illegible] oſtendit. Huius ero pa- [illegible] Dominus pœnam ab eis condignam [illegible]

G

Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos.

E[illegible] horum verborum interpretationem, ipſe rerum [illegible] Romanus enim exer[illegible] [illegible] templum combuſſit, [illegible] [illegible] ipſorum [illegible] captiuos in ſeruitutem abduxit. O- [illegible] quod dua[illegible] perſonatuo [illegible] eundem Dominum & Chri- ſtum [illegible] Dominus, inquit, & aduerſum Chri[illegible] [illegible] & Domini, *Qui habitat in cælis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos* [illegible]

Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion montem ſan- ctum eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.

Et hic interpu[illegible] eſt, & poſtea ſubiung[illegible] *In Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum Do- mini.* Non [illegible] montis Sionis Rex eſt, [illegible] [illegible] nam ac- cedentibus [illegible] hic vero, qui hanc [illegible] [illegible] in terram [illegible] diuinis e- [illegible] præcepti [illegible] *Dominus enim, inquit, docete o- mnes gentes.* Hoc autem *Conſtitutus ſum Rex ab eo,* humano more dixit. V[illegible] enim Deus [illegible] natum habet regnum: vt [illegible] recipit. Q[illegible] vero [illegible] Deus, impe- [illegible] *Sedes tua Deus in ſæculum ſeculi, virga æquitatis, virga regni tui.* Hunc vero Pſalmum beatus Paulus de filio dictum pu- tat. Veruntamen, & regnum habet vt Deus, & accipit [illegible] homo. Eodem modo cum *Altiſſimus* nominatus ſit vt Deus exaltatus eſt vt homo. Et Dauid diuinam al[illegible] *Cognoſcant, quoniam no-*

H

Pſal. 44.

Pſal. 82.

men

A *mentis [illegible] in omnem terram* [illegible]
Luc. 1. [illegible] *Et tu puer propheta Altissimi vocaberis.* Hu-
man [illegible] Paulus do[illegible],
Phil. 2. *Propterea & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen.* P[illegible] hoc nomen Filius. V[illegible]
Deus [illegible] Sed
tamen, [illegible] homo
ſuſcipi[illegible]. [illegible]
dux, [illegible] *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Hanc
[illegible] ere
d[illegible] Christi [illegible] illius
enim [illegible]
Psal. 109. [illegible] *Ex vtero ante Luciferum genui te.* [illegible] homo
igitur & hanc [illegible] audis.

Poſtula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ.

Ioann. 1. Vniuerſorum [illegible] conditor Deus eſt. *Nam omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil*, atque [illegible]
condita ſunt omnia [illegible] vident[illegible]
dentur. Si omnium eſt Dominus [illegible]
B rum, quæ fecit, dominus eſt & auctor. [illegible]
[illegible] Dominus [illegible] vt Deus; etiam vt homo [illegible]
uerſorum imperium [illegible]. Et tum [illegible]
Deut. 32. [illegible] videre [illegible] *Et enim* [illegible]
[illegible] *pars domini populus Iacob & funiculus hereditatis eius Iſrael.* Cumque hic populus [illegible]
cultura nullum fructum produceret, [illegible]
[illegible]
Deut. 32. [illegible] *Lætamini gentes* [illegible]
[illegible]
1. Cor. 12. [illegible]
Act. Apost. 21. [illegible]
Intuere Israel [illegible]
C [illegible]
Deut. 32. [illegible] *cum populo eius.* [illegible]
Ioan. 10. [illegible] *quæ non ſunt ex hoc ouili* [illegible] *vnum ouile & unus paſtor.* [illegible]
Poſtula [illegible]
[illegible]

Reges eos in virga ferrea, & tanquam vaſa figuli confringes eos.

Romani [illegible]
D [illegible] Poſtquam [illegible]
Ioan. 19. [illegible] *Non habemus Regem niſi Cæſarem* [illegible]
[illegible] *vaſa* [illegible]
[illegible]

E *piant*, inquit [illegible]
vero ferri quoniam nihil [illegible]
videtur.

Et nunc Reges intelligite & erudimini qui iudicatis terram.

Omnium [illegible] no[illegible] Rex [illegible] bar-
[illegible]

Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta. Cum exarſerit in breui ira eius, Beati omnes qui confidunt in eo.

N[illegible] tu [illegible] ide
[illegible]
[illegible] videtur,
ſtat, videat, ne cadat. [illegible] *ne quando iraſcatur Dominus.* [illegible]
F [illegible]
[illegible] *tremore.* [illegible] hoc eſt
[illegible] in pluuiam [illegible] per Sophoniam tru-
[illegible]

P[illegible] III. Interpretatio

Pſalmus [illegible]

G M[illegible]
[illegible] Ab[illegible]
[illegible]

[illegible] non eſt ſalus ipſi in Deo eius.

[illegible]
H [illegible]
Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

[illegible]

Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo.

[illegible] *Vox* [illegible]
clama [illegible]

A [illegible] *Exaudiuit me* [illegible] ob priscam opinionem, [illegible] exultabatur enim vniuersorum [illegible] tabernaculo habitare, quoniam & oracula [illegible]

[illegible] soporatus sum, & exurrexi, quoniam Dominus [illegible]

[illegible] calamitates sacræ [illegible] appell[illegible] [illegible] Numinibus [illegible] coniunctus est. Demonstrat igitur [illegible] & ab [illegible] liberatione. Nam [illegible] *Exurrexi, quoniam Dominum suscepit me*, [illegible] diuina [illegible] multus mala [illegible] superauerim.

Non timebo millia populi circundantis me, exurge Domine saluum me fac Deus meus.

Potest enim solus ipse Dauid multas myriadas dissipare.

B *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisti.*

[illegible] me igitur [illegible] tuæ perfecte salutis: & [illegible] qui me [illegible] & [illegible] Amalechitis, [illegible] Saul [illegible] *Dentes peccatorum contriuisti* [illegible] priuatæ [illegible]

Dominus est salus.

Non [illegible] in homine, sed [illegible] nunquam, [illegible] Dauid [illegible] Domini [illegible] & [illegible] pacis ben[illegible] [illegible] demonstrauit, dicens.

Et super populum tuum benedictio tua.

[illegible] beatus Moyses bene[illegible] [illegible] Inuenimus autem [illegible] C [illegible] & maiorem [illegible] quam [illegible] populari.

Psalmi IIII. Interpretatio.

In Finem in Hymnis Psalmus Dauidi.

PR[illegible] *In Finem.* [illegible] idem [illegible] *In finem*, [illegible] præ[illegible] statuere, [illegible] In [illegible] vero [illegible] in ho[illegible]

D *In pace in idipsum dormiam, & requiescam: quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.* Secundum reliquos, [illegible] asseritur D[illegible] psalm[illegible] Dauid, post [illegible] Absalo[illegible] compositus [illegible] Etenim [illegible] inquit beatus Dauid. *Multi dicunt animæ meæ non est salus ipsi in Deo eius.* [illegible] hoc [illegible] *Filii hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium.* [illegible] *quia mirificauit Dominus sanctum suum* [illegible] tantes, & D[illegible] [illegible] atque [illegible] percutit.

Cum inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ.

[illegible] ex [illegible] quo[illegible] Deus [illegible] atque pute [illegible] *iustitiam meam*, [illegible] po-

sunt. Non enim decet Dauidis prud[illegible] pietatæ ipsius iustitiæ, atque virtutis testi [illegible]. Si [illegible] verba sunt illis, quæ per [illegible] iam a Deo dicta fuere. *Tunc dices, ego exaudiam te loquentem ecce adsum.* E Esa. 58.

In tribulatione dilatasti me.

Solet vniuersorum Deus permittere, vt sanctis vir[illegible] tes aduersæ [illegible] post vero exercitationem, atque [illegible] bationem, præcon[illegible] celebrare Athletas: atque [illegible] omnem animi delectationem ad[illegible] magnus Dauid docet, dicens, *in ipsis afflictionibus tua ope, animique voluptate perfruitus sum.* H[illegible] & ab vniuersorum Deo diuino Paulo dictum est, *sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea in infirmitate perficitur.* 2 Cor. 12

Miserere mei & exaudi orationem meam.

Nu[illegible] hominem iustum: Sed [illegible] & benignitatem percipiens, precatio[illegible] [illegible] affere quippe [illegible]

Filii hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?

F [illegible] quæ mihi [illegible] erunt, ô homines discite [illegible] uniuersorum moderatorem quomodo humana res[illegible] petitas porri[illegible] & vestras inanes cogitationes ab[illegible]te.

Scitote quoniam Dominus mirificauit sanctum suum, Dominus exaudiet me, cum clamauero ad eum.

Non enim simpliciter ex calamitatibus, quæ mihi ac[illegible] liberauit me, sed illustrem & clarum per [illegible] reddidit. Hoc enim dicit *Mirificauit*, & assi[illegible] per [illegible] meas pr[illegible] admi[illegible]. *Sanctum* vero tur[illegible] pro innocentem posuit, id est nullum contra [illegible] ad [illegible] sed ab ipsis iniuria affectum [illegible]. *Graui corde*, infideles merito nominauit, tan[illegible] ad Deum nolentes [illegible] atque diuinas gu[illegible] [illegible] ex metap[illegible] illorum, qui per te[illegible] ex vaporibus interne sursum a[illegible] G [illegible] grauantur, & claudere oculos coguntur, at[illegible] aperire nequeunt.

Irascimini.

[illegible] & reliqua legenda.

Et nolite peccare.

[illegible] & irascimini, videntes eos, qui [illegible] iniuste [illegible] tales esse [illegible] ordine atque fortuito [illegible] fecere [illegible] pœnas [illegible]

Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini.

Quoniam enim nocturnum tempus ab externis tumultibus liberum est, & multum cogitationibus præbet [illegible] in hoc [illegible] quæ interdiu cogi[illegible] compunctionis remedio [illegible] curate perdocuit.

Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?

Per hæc verba [illegible] cultum, [illegible] abiicit, iustitiæque [illegible] præcipit: omni enim sacrificio vel [illegible] nulle [illegible] H [illegible] & Iudæorum & [illegible] & [illegible] propter & [illegible] non solum [illegible] per [illegible] Dominum. Hoc & D[illegible] *Ego sum vitis vera, vos palmites, pater meus agricola est, omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit eum.* Et non simpliciter dixit, *Non ferentem fructum* [illegible] *in me non ferentem fructum*, hoc est [illegible] per fidem in me [illegible] ob humanam gloriam [illegible] Ioann. 15.

[illegible] *in vultu* [illegible] *læti-* [illegible] *misericordi* [illegible]

[illegible] nos consurgunt, ex animo mag [illegible] locamus.

A fructu frumenti, vini, & olei sui mul [illegible]

[illegible] *ostendet nobis bona*: tanquam his in præsentia [illegible] & [illegible] *Multi dicunt quis ostendet nobis bona. A fructu frumenti vini & olei sui multiplicati sunt.* [illegible]

B

[illegible] *nobis bona* [illegible] ad [illegible]

In pace in idipsum dormiam, & requiescam: quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. [illegible]

[illegible] magnus Dauid [illegible] coniunctam, & post [illegible]

C

Psalmi V. Interpretatio.

[illegible] pro hærede Psalmus a Dauide.

S[illegible]

Matth. [illegible] [illegible] *benedicti patris mei* [illegible] *regnum quod paratum vobis est a mundi constitutione.*

Rom. 8. [illegible] *testimonium* [illegible] *quod sumus filij Dei. Si autem filij & hæredes,* [illegible] *autem Christi* [illegible] *Non amplius es seruus, sed filius* [illegible] *per Christum.* [illegible]

Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum. Intende voci orationis meæ, Rex meus, & [illegible]

D

[illegible]

[illegible] *mane* [illegible] *me.*

[illegible] *videbimus* [illegible] *coram* [illegible]

Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

[illegible]

Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium, virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

[illegible]

Matth. [illegible] [illegible] *Nam* [illegible]

Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in [illegible]

G

[illegible]

Domine deduc me in iustitia tua propter inimicos meos, dirige in conspectu tuo viam meam.

[illegible] *In conspectu meo viam* [illegible] *A Domino* [illegible]

[illegible] *veritas.* [illegible]

H

[illegible]

[illegible] *quantum multitudinem* [illegible]

[illegible] Domine, [illegible] ber- [illegible] anitur, atque per ex- [illegible] eant [illegible] inexant, & [illegible] auribus [illegible].

Quoniam irritauerunt te Domine.

Contra [illegible] bel [illegible] ouerunt ad te usq; ill[illegible] qui [illegible] acque [illegible] acie [illegible] struxerint.

Et lætentur omnes, qui ſperant in te, in ſeculum exultabunt, & [illegible] abis in eis.

Hos autem vult ſignificare eos, qui [illegible] crediderunt [illegible] repleb[illegible] lætitia, & præbebit ipſi [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] habita, & [illegible] ambulas, ipſo [illegible] templum effic[illegible].

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices iuſto Domine.

Nam cum magna gratia, & [illegible] bus [illegible] nomi[illegible] amato[illegible] propter tuam [illegible] quando [illegible] Sicut etiam inquit beatus Paulus, *Qui gloriatur in Domino glorietur.*

Vt ſcuto bonæ voluntatis coronaſti nos.

[illegible] *Benedixiſti Domine terram tuam*, hoc eſt bonas res [illegible] terræ [illegible] apud beatum Paulum, *ſecundum beneplacitum voluntatis ipſius*, vid[illegible] bonam [illegible] Hic [illegible] bonæ voluntatis [illegible] victoriam [illegible] & corona triumphalis.

Pſalmi VI. Interpretatio.

In Finem in hymnis ſuper octaua Pſalmus a Dauide.

C

OCtauum futurum ſtatum propheta [illegible] nominat. Cum enim præſens [illegible] adis reuoluatur, tempus incipiens a prima [illegible] deſinens in ſeptimam; [illegible] in primam [illegible] præ[illegible] ſeculum quod extra [illegible] numerum eſt [illegible] Meminit [illegible] mortis, & [illegible] *Non eſt in morte qui memor ſit tui. In Inferno autem quis confitebitur tibi?* [illegible] id eſt [illegible] tellionem pro peccato. [illegible] Virginum [illegible] *Dominus non* [illegible] beatus [illegible] pœni[illegible] tempus [illegible]

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

N[illegible] cum ſit ore [illegible] ſed ne [illegible] Medi[illegible] vindictam pe[illegible] cato [illegible].

Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum.

H[illegible] ex pec[illegible] Nam infirmitas [illegible] b[illegible] Quandoque [illegible] voluerit, & mod[illegible] locum.

E

[Sana] me Domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde.

Oſſa [illegible] loco, Ratiocinationes appellat: quoniam enim oſſa denſiorem habent naturam, ipſaque oſſa corpus ferunt; tropice ratiocinationes, per quas animal [illegible] oſſa nuncupauit. Inquit igitur, Horum [illegible] conturbat[illegible] & commouit me. Quare [illegible] bonitate perfruar, vt per hanc [illegible].

Et tu Domine vſquequo. Conuertere Domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Non addidit *Vſquequo*, quaſi velit [illegible] in magno dolore [illegible] obſ[illegible] opem [illegible] [illegible] autem appoſuit, *Propter miſericordiam tuam.* N[illegible] inquit [illegible] neque mea [illegible] aſcribo, ſed ob tuam miſericordiam [illegible] vt huius [illegible] compos ſim. Hoc autem *Conuertere Domine* [illegible] attende me, poſuit. & *Ne auertas faciem tuam à me*, Ex [illegible] excandeſcentiū, & [illegible] nolentium.

F

Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui, in Inferno autem quis confitebitur tibi?

Idcirco [illegible] præſenti, curatione fruar, quo[illegible] vita de[illegible] ſſerunt [illegible] vlceribus nullam deinceps medicinam conſecuturos, [illegible] amplius ut pœnitentiæ locus.

Laboraui in gemitu meo, Lauabo per ſingulas noctes lectū meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.

Non me latet magna & grauia commiſiſſe pecc[illegible], [illegible] lacrymor, & ea, quæ [illegible] deploro, atque etiam meum [illegible] contaminatum ſemper [illegible] abluo, [illegible] illud purgare queam, & donec [illegible] hoc facere non deſinam. [illegible] enim ſignificat, *Lauabo per ſingulas noctes, & irrigabo.*

Turbatus eſt a furore oculus meus

Ipſe oculus mentis meæ turbatus eſt ob tuam [illegible] Domine. *Oculum* namque [illegible] propterea de vno tantum oculo mentionem [illegible].

G

Inueteraui inter omnes inimicos meos.

Omnibus malis grauiora mihi ſunt inimicorum opprobria: hæc enim me conſumunt, & liquefaciunt, & [extremam] ſenectutem adducunt.

Diſcedite a me omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem deprecationis meæ, Dominus orationem meam ſuſcepit.

Non amplius, inquit, blandiemini mihi [illegible], qui proprias iniquitates [illegible] ſed mea peccata [illegible] potius [illegible] ea, quæ peccatus ſum, vt deſpiciat delicta mea. [illegible]

Erubeſcant, & conturbentur omnes inimici mei, conuertantur, & erubeſcant valde velociter.

Cum igitur hæc [illegible], deſinite afferre mihi op[probri]a. [illegible] iniquitates in memoriam reuocantes pudore [illegible] tumultu, & perturbatione impleamini. Iuſtum eſt enim, & [illegible] diuinum iudicium.

H

Pſalmi VII. Interpretatio.

Pſalmus a Dauide, quem cecinit Domino pro verbis Chuſi filij Iſmeni

AVſu[illegible] beatus Dauid nefarium & parricidam filium, adiutorem inuenit Chuſi, qui Abſaloni perſuaſit, ne ſecundum Achitophel narrationem ſtatim [illegible] inſequeretur, ſed vt [c]ogeret prius populum, & [illegible] genitore[m] bellum [illegible] Mœrore [illegible] affectus, & admodum conturbatus Achitophel, [illegible] Chuſi præſtantior [illegible] fuit, factus [illegible] homicida; ſuſpendio vitam [finiuit]. Diuinus [illegible] Dauid [illegible] pro [illegible] deprecatione

A fugiendi arripuiſſet, [illegible] compos [illegible]. H[illegible] igi[illegible] pſalmum veluti quendam hymnum deprecat[illegible] que Deo Saluatori affert. Di[illegible] triuam autem ad[illegible]t, vt qui [illegible] quibuſdam ſunt iniuria affe[illegible] ti [illegible] De[illegible] coll[illegible]cent, adhortans, vt [illegible] ne op[illegible]m expecte[illegible] t[illegible] quentes veru, memoria iuſti Dei [illegible] terrei.

Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me & libera me. Ne quando rapiat vt leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat.

Nullo, inquit, humano auxi[illegible] fretus, ſed tu[illegible] ſolam ſpem in me ipſo circunferens, precor [illegible] tua[illegible] n aſſeq[illegible] prouidentiam. Timeo enim ne [illegible] tet[illegible], qui bello me perſequuntur, irrumpant, [illegible] que tu[illegible] ſtudia deſtitutum inuenientes, pe[illegible] perdant.

Domine Deus meus ſi feci iſtud.

Deinde manifeſtius docet, & di[illegible].

Si eſt iniquitas in manibus meis.

Et demonſtrans quam ſpeciem mi[illegible] hic di[illegible]at, illico ſubiungit.

B *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Perſequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.*

Multæ ſunt partes virtutis. Non ſolum enim Temperantia, & Prudentia, verum etiam Fortitudo, & Iuſtitia. Hic igitur non eximiæ virtutis ſibi ipſi teſtis eſt, ſed cum hoſce ſuos hoſtes minime offenderit, iniuſtum propter ipſus ſuſtinet exilium. Non ſolum enim [illegible], prior iniuriam non intuli[t], ſed neque illos, qui mihi nocuerunt, vnquam vlciſci volui. Nam cum ſæpius Saulem captiuum habuiſſem, iuſti odii pœnas non e[illegible]gi. Quapropter te Domine obſecro, qui omnia ſcis, vt iuſte me iudices. Et ſi quid tale vnquam commiſi, vt me tua cura priues. hoc enim dicit, *Decidam ab inimicis meis inanis.* Vt vero ſubditum inimicis me des, tanquam non ſolum gloria, & Regno a te mihi dato me priues, ſed ridiculæ morti me tradas. Nam id ſignificauit dicens, *Gloriam meam in puluerem deducat.*

Exurge Domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum.

C Symmachus quidem in bili. Theodotion, In furore. Aquila vero in celeritate interpretati ſunt. Obſecro igitur iuſtiſſimum iudicem, ne amplius æquitate, ſed iuſta ſententia viatur, vt peccatoribus pœnam irroget. *Exurge* enim, pro, Ne amplius benignus ſis, poſuit. Tale eſt illud etiam, *Exurge, quare obdormis Domine:* Etenim illic ſomnum, lentitudinem appellauit: Et *exurge Domine & ſaluum me fac.* Tempus namque non benignitatis eſt, ſed iuſtæ iræ. Impone igitur inimicis meis finem, mul[illegible]que eorum imperium compeſce.

Pſal. 43.

Exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandaſti.

Tu [illegible]nim ſtatuiſti eos defendere, qui [illegible] aſficiuntur. quod igitur aliis promiſiſti. fac nunc o Domine, tu[illegible]mque opem mihi impertias.

Et ſynagoga populorum circundabit te, & propter hanc in altum regredere.

Et [illegible]m cum hanc tuam prouidentiam oſtenderi[s], om[n]es hymnos afferent tibi Deumque altiſſimum te nuncupabunt, eo quod omnia proſpicis, dignamque pœnam delinquentibu[s] [illegible] hæc vox, *Regredere in altum,* hoc ſignifica[t], Cum natura altiſſimus ſis, apud mult[os] vero incognitus oſtende[r]e, quod es, ob ſolicitudi[n]em, quam [illegible] iniuria affectos habes, deinde ſubiun[illegible] more.

D *Dominus iudicabit populos.*

N[on] [illegible] iuſtitiam iudicabis verum etiam om[nium] [h]ominum naturam.

[Iu]dica me Domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me.

al. 10 P[illegible]h[illegible] ba[illegible]mus Dauid non [illegible] oſt[illegible]tat [illegible] [illegible] enim [illegible] nus, *[illegible] iniquitatem meam ego cogno[ſco] & peccatum meum [illegible] me[illegible]* [illegible], *Co[illegible] contra iniuſtitiam meam Domine.* V[illegible] quæ in propoſi[illegible]

ch[illegible] m[illegible] Ab[ſal]onem offendi[illegible] [Archi]tophelem [illegible] illos, qui [illegible] cum ipſis bellum [illegible] c[illegible]. S[e]cundum hanc iuſtitiam, atque innoc[entiam] [illegible]. N[on] ſecundum pe[c]cata, [illegible] ſunt, ſed p[illegible] ſubi[e]ct[illegible] mate[illegible] mihi [illegible] qu[illegible] horum flagi[ti]oru[m] [illegible] pœnam ex[illegible].

Conſummetur nequitia peccatorum, & dirig[es] iuſtum

P[ro] *Conſummetur*, Perficie[tur] S[y]m[machus] ad[illegible] euan[illegible] qu[illegible] eorum, qui mali[illegible] a[illegible] [illegible] alumni ſtud[i]oſus eius [illegible] p[illegible] la[illegible].

[Scrut]atur corda, & renes Deus, iuſtum adiutorium meum a Domino, qui ſaluos facit rectos corde.

F Renes hic Cogitationes appel[la]t. Quoniam e[illegible] pu[illegible] appetitus renes e[xc]itant, hinc d[illegible] [illegible] cogitationes mouentur: renes [illegible] [illegible] n[illegible] increpauit. O[illegible] igitur occulta humanæ mentis cogitatione[s] n[illegible] [illegible] opem afferet [illegible] quam ſoli[illegible] affect[illegible] vind[illegible]. Hin poſthac, & iniqu[illegible] exteri[illegible], iuſtam [illegible] [illegible]dens, Architophel[illegible]que [illegible] [illegible]tiem prædicit.

Deus iuſtus iudex & fortis, & patiens, & non iraſcitur per ſingulos dies.

Habet vero & benignitatem, per quam hominum peccata diutius tolerat. Quo[illegible] quando vi[d]eri[t] homines ex hac ſua patientia nihil vtilitatis perce[pi]sse [illegible] tyrannis perterret vin[dic]tam pr[illegible]ns. Siue o etiam hac deſpecta pe[c]care p[er]gant, ſta[illegible] [illegible] ſupplicium adducit, iuſtitiam continens. hæc p[illegible] ea, quæ ſequuntur manif[e]ſtant.

Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit va[ſ]a mortis.

Hæc enim verb[a] non [illegible] [illegible], ſed comminati[o]nis ſunt. *Vibrauit* enim [i]nquit non incu[illegible]: & *tetendit arcum*, non emiſit [ſ]agittam. & [illegible] contra quo[s] emittet ſagitta[s] [illegible] comminatur.

G *Sagittas ſuas ardentibus efficit.*

Qui enim peccati ſyluam igni obnoxiam admiſerunt, & ligna, fænumque, & ſtipulam congeſſerunt, vt ait d[i]uinus Apoſtolus *igneis ſagittis confligentur.*

Ecce parturiit iniuſtitiam.

Architophel cum malam illam ſententiam expectoraſſet.

Concepit dolorem, & peperit iniquitatem.

Ex malitia ei[illegible] nullum exceſſum relinquente; contra patr[e]m, quem ipſum nulla affecerat iniuria, iniquum armauit [f]ilium.

Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.

Propriis inquit, comprehendetur laqueis, proprio[r]umque laborum præmia accipiet, illaqueabitur retibus, quæ in aliorum venationem fixit.

Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini Domini altiſſimi.

H Ego vero hanc à Deo pr[o]uidentiam con[ſ]ecutus, eum, qui de me benemeritus eſt, ſemper cantabo, tu[illegible] [illegible].

Pſalmi VIII. Interpretatio.

In Finem pro torcularibus Pſalmus à Dauide.

COn[illegible] [illegible]ſt, quod in quolibet pſalmo, In [illegible] Septu[agi]nta *In finem*. poſuerunt A[illegible] [illegible] & Th[eodotion] [illegible], V[illegible] Quintæ auctori[illegible], Sy[mmachus] [illegible], Triumpha[le]s. Hi[illegible] triumphal[illegible] D[illegible] victoriæ auctori aff[illegible] [illegible] & v[illegible] D[iabolum] deſtruxit [illegible] in [illegible] *Torcularia* [illegible] te[illegible] appellat, qu[illegible] in vitis [illegible] ipſe enim ſacris in eu[illegible] *Ego ſum*

A [illegible] Qui vero [illegible] vindemiant, ſunt [illegible] ſticum vinum propinantes. Maxima autem [illegible] eſt Iudæorum perfidiæ criminatio multi[illegible] enim torcularium audientes, manifeſteque [illegible], vnum quoddam torcular datum fuiſſe imo vero neque torcular, ſed lacum ante torcular. *Pro torculari enim* [Eſa. 5.] *[illegible] effodi in illa, & expectaui, vt faceret vuas, fecit autem ſpinas.* [illegible] noluni, antiquam ceſſaſſe, nouum vero teſtamenti gratiam apparuiſſe, quæ omnes homines ad ſalutem vocat. Quapropter, non amplius ſecundum antiquam legem, ſuper vnum altare hominum fructus ſacerdotes vindemiant, ſed infinita altaria, quæ numerum ſuperant, per omnem terram, & inde introduxit, & hoc octuageſimus tertius pſalmus magis dilucide edocet. Nam & ipſe torcularium titulum habens, multorum altarium mentionem fecit, *Quam dilecta enim* inquit, *tabernacula tua Domine virtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini.* Et paulo poſt. *Altaria tua Domine virtutum.* Et octauus pſalmus pro Torcularibus

B inſcriptus, orbis terræ ſalutem vaticinatur, & Dei prouidentiam erga homines docet, atque vnigeniti humanitatem prædicit.

Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra? quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos.

Quam, hoc in loco non comparationem, verum amplificationem & exaggerationem ſignificat: admodum inquit, ô Domine tuum nomen ab omnibus decantatur, & te creatorem Cœli & terræ omnes nominant. Nam hæc verba. *Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos*, hoc demonſtrant, Quoniam omnes nouerunt te cœlo, atque terræ vniuerſiſque rebus dominari. Nanque ipſi ſemper magnificentiam habebant: verum hominibus hæc [Abac. 3.] non ſemper nota fuerat. Similia & beatus Abacuc vaticinatur, cum enim dixiſſet, *Deus a longe veniet, & ſanctus de monte vmbroſo*; ſubiunxit, *Aperuit cœlos potentia eius, & laude eius impleta eſt terra.* Et cum ipſe apparuiſſet Iacob, [Gene. 32.] interroganti de ſuo nomine, reſpondit, *Quid quæris nomen meum, quod eſt mirabile.*

Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum, et vltorem.

C Id vero tuam potentiam maxime demonſtrauit: quoniam per homines, qui minime humanam ſapientiam didicerunt, quique lactentium puerorum innocentiam imitati fuerunt, perniciosiſſimum illum tyrannum euertiſti. Qui cum tibi Deo ſemper inimicus ſit, homineſque decipiat, vt contra te bellum gerant; rurſus [2. Reg. 17.] vt vltor inſidiarum pœnas ab illis exigit. Sic cum Architophelem induxiſſet vt illa diceret; poſtea tanquam carnifex illum morti addixit. Eodem modo cum in proditionem Iudam armaſſet; mercedem obedientiæ laqueum tribuit. Et ſecundum hiſtoriam veritas vaticinationis cognoſci poteſt. Nam in ſacris euangeliis Dominus Chriſtus Iudæis indignantibus, quando pueri cum ramis præcedentes, *Oſanna in excelſis*, clamabant, *bene-* [Mat. 21.] *dictus qui venit in nomine Domini*, reſpondit, *Non legiſtis, ex ore Infantium & lactentium perfeciſti laudem?* Haſgitur [illegible] tes perfidum Iudæorum populum condemnant, ſimulem Diabolu, & inimicum & vltorem. [illegible] enim cum iſte populus ſemper Dei legem violauerit, cumque contraria, quæ Deo dictabant, fecerit, rurſus tanquam

D pro legiſlatore diu pugnans, Dominum Chriſtum crucifixerunt, contrarium Deo atque tranſgreſſorem eum nominantes.

Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti.

Nam ſat idonea, inquit, & elementa ſunt, vt tua ô Domine magnificentia oſtendatur, & cœlum & terra, & luna, & ſol, & ordo, ornatuſque pulcherrimus, qui his ineſt. Prouidentia autem quæ ad infimos vſque homines appa[r]et, tanto magis tuam inexplicabilem prædicat benignitatem.

Quid eſt homo, quod memor es eius, et filius hominis, quoniam viſitas eum?

Hæc autem non de ipſius magiſterio, ſed de prouidentia percutitur. Non enim dixit, Quod formaſti ſed

E *quod memor es eius, & viſitas.* Alibi vero magis manifeſte noſtræ naturæ vilitatem deplorat. *Homo enim* inquit, [Pſalm 102.] *vanitati ſimilis factus eſt, dies eius tanquam flos agri, ſic efflorebit, quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcetur amplius locum eius.* & alia huiuſmodi infinita in ſacris literis inueniri poſſunt, quæ humanum faſtum compeſcunt: & hic igitur vaticinantis ſermo admiratur, clamans, *Quid eſt homo, quod memor es eius, & filius hominis, quoniam viſitas eum:* Non ſolum id, quod ſumus, nobis dediſti, ſed quod beneficium largitus es, & *memor es*, hominemque male affectum, inuiſis.

Minuiſti eum paulo minus ab Angelis,

Hic poſt digreſſionem de explanatione mentionem fecit: homo enim mortalitate minor factus eſt Angelis.

Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

Poſt vero humanitatem Dei, & Saluatoris noſtri, natura noſtra hæc recepit, *Gratia enim ſalui facti eſtis*, (quemadmodum inquit diuinus Apoſtolus) *& congregauit, &* [Ephes. 2.] *collocauit nos in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.*

F *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſuper et pecora campi, volucres cœli, et piſces maris, et quæ perambulant ſemitas maris.*

Tuæ autem benignitatis, atque virtutis exacta demonſtratio hæc eſt. Cum vilem hominum naturam tanta ſapientia impleueris, vt non ſolum terreſtribus animalibus, verum etiam & volatilibus, natantibuſque, atque iis, quæ ſunt ambiguæ naturæ dominetur, vtque illis, quæ aerem penetrant, atque aquis operiuntur ſubiecta habeat; communem igitur dominationem contra hæc omnibus hominibus dedit. Cum autem Deus Verbum noſtram naturam aſſumpſiſſet, propriumque templum effeciſſet, ſuamque carnem nuncupaſſet, & cum inexplicabilem illam exinanitionem operatus eſſet, ſupra omnem principatum & poteſtatem atque dominatum ſedit, ſuperque omne nomen, quod nominatur, non tantum in hoc ſeculo, ſed in futuro, omniaque ſub pedibus ſuis conſtituit, non ſolum oues, atque boues omnes, verum omnem creaturam, ſiue viſibilem,

G ſiue inuiſibilem: & horum teſtis eſt diuinus Apoſtolus aperte clamans. *Eum autem, qui modico quam Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum propter paſſionem mortis, gloria & honore* [Ad Hebr. 2.] *coronatum.* & paulo ſuperius. *Omnia enim, inquit, ſubieciſti ſub pedibus eius.* Et ad Corinthios ait, *Cum autem dicat omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia.* Sola enim increata natura ab hac ſubiectione tanquam libera ſeparata eſt. Hæc autem, quæ ab illa ſubſtantiam accepit, qualiſcunque ſit, ſiue viſibilis, ſiue inuiſibilis, ſubdita eſt, tanquam Deo & hominum Domino Chriſto. Humiliſsimo igitur honorem a Deo vniuerſitatis humana natura ſuſcepit. Proinde rurſus principium Pſalmi in fine poſuit, *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra?*

Pſalmi IX. Interpretatio.

In Finem pro occultis Filii. Pſalmus Dauidi.

Symmachus quidem, Triumphalem de morte filii interpretatus eſt: Aquila vero, Victoriæ auctori Iuuentutis filii: Et Theodotion, de florida ætate filii. Concordiſsime igitur omnes ſ[acientes] de filio mentionem, docent nos, quod hic etiam pſalmus continet prædictionem victoriæ, quam Dominus Chriſtus contra mortem conſecutus eſt. Viriliter enim & iuueniliter, peccato deuicta, neque vlla præbita commoditate, vt

H mors illum apprehéderet, eius robur euertit. Occultum autem hoc myſterium Septuaginta nuncuparunt: nam cum alios omnes, tum etiam ipſos Apoſtolos hoc latebat, cuius rei Euangeliſta teſtis eſt, cum enim ſæpe Dominus eis dixiſſet, *Ecce aſcendimus Hieroſolyma, & filius* [Math. 20.] *hominis tradetur, vt crucifigatur, & occident illum, & tertia die reſurget*; ſubiunxit Euangeliſta, *Et erat hoc occultum ab oculis ipſorum.* Quapropter beatus etiam Paulus clamat, *Sa-* [1. Cor. 2.]

E

pientiam loquimur, … in myſterio recondit … quam nemo principum ſeculi huius nouit: ſi enim nouiſſent … Dominum gloriæ cruci … ſſent … myſterium … a ſeculis, & a generationibus. Mer… Septu… Filio mortem, … paucruit occultum.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua, lætabor, et exultabo in te, pſallam nomini tuo altiſſime.

Proprium eſt perfectorum hom… totum … Deo dedicare, & omnem mentem ipſi … Diliges enim, inquit, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo … ex tota anima tua, & ex toto viribus tuis, & ex tota mente tua.* Qui autem partitur cogitationes in Mammon … in Chriſtum, & in Aurum … non poteſt vere dicere, *Confitebor tibi Domine in toto corde meo.* Vates vero prophet… oculi … ud… nunc confitetur … verum etiam narrat ipſius omnia mirabilia … participes cantus … auctorem decantare, … non opes, & potentiam, neque … atem, neque bonam corporis habitudinem … tantummodo Dei memoriam. *Lætabor enim* inquit, *& exultabo in te.* Et alibi, *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* Et … *Lætamini in Domino, & exultate iuſti* & rurſus, *Exultet cor quærentium Dominum.*

In conuertendo inimicum meum retrorſum, infirmabuntur, et peribunt a facie tua.

Hæc Symmachus ſic expoſuit, Cantabo nomini tuo altiſſime, conuerſis enim inimicis retro … atque perditis à facie tua. Conſpic… inimicos hoſtes deſtructos, & in fugam … extremam perniciem paſſos, canto te, itaque beneficia prædico. Hæc autem Vates de humana natura … tanquam à Diabolo liberata, & libertatem … nam gratiam conſecuta. Non enim … tis ſunt ab ipſo ſpiritu hic pſalmus dictatus … erga ipſum ſpiritum, tanquam beneficii auctorem … his, qui beneficiis affecti ſunt, decantatur, … cent verba.

Quoniam feciſti iudicium meum, & cauſam meam.

Quomodo?

Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.

Et quam … tiam protulit?

Increpaſti gentes, & periit impius, nomen eius deleſti in æternum, & in ſeculum ſeculi.

Non enim tolerasti, inquit, … hominum … ſed tantum … Iudæa … … autem … *Increpaſti gentes, & periit impius* … Ap… ſed … *periit impius*, non amplius habent … neque … ad … Barnab… & Paulus Lycaon… conſpicati … ſacrificare, … vociferantes, *Quid facitis viri? & nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, … tentes … ab his rebus vanis ad Deum.* … beatus … ſtulti Galatæ, quis vos fa… inauit: quibus ante oculos Ieſus Chriſtus pro… *Omnibus auditis inter vos … talis fornicatio, qualis neque inter gentes nominatur.* … *Increpaſti gentes … periit impius … nomen eius deleſti …*

Inimici defecerunt framea in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti.

…

Ioan. 12	
Matth. 6	
Pſal. 76	
Pſal. 104.	
Actor 14.	
Gal. 3	

B

C

D

… locum habebat, … piet… nem… erunt. Non enim fieri poterat, … prius impletas diruta … Apoſtolus … *Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobrie & pie viuamus in hoc ſeculo* … *ſequentum … qui …* … ipſe … Apoſtolus … *Si enim complantati facti … ſimilitudini mortis eius … & … reſurrectionis erimus … Si mortui ſumus cum Chriſto, & ſimul viuemus* … deſtructa … pietatem conſtru…

AdTit 2.

Rom 6.

Periit memoria eorum cum ſonitu, et Dominus in æternum permanet.

… cum … inquit, manifeſt… *Cum ſonitu* … metaphora … … Dominus … habet … Regnum.

F

Parauit in iudicio thronum ſuum & ipſe iudicabit orbem terræ in iuſtitia, iudicabit populos in rectitudine.

Non enim … in præſenti … propriam poteſtatem … iudicium …

Et factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

In opportunitatibus, Aquila quidem, In tempore … Symmachus vero, Opportune … Dicit autem … tempore noſtram … autem tractaſſe … paupe… humana … opportunitatem … Paulus docet. *Quando eramus paruuli, ſub elementis mundi eramus, in … redacti, quando autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem acciperemus.*

Galat 4.

G

Et ſperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquiſti quærentes te Domine.

Sperent, Aquila & Symmachus, Confident, dicunt: verbo … iudicandi pro imperando … hæc ſalus … Deum … in te collocabunt ſpem.

Pſallite Domino, qui habitat in Sion.

Ex vetuſta Iudæ… Vates … cæleſtem eſſe … *Acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem.*

AdHeb 12

Annunciate inter gentes ſtudia eius.

Studia, Symmachus, … Aquila vero, … ignorantia erant, … lucem. In ſpe … heredes … Et hæc Salo… mortalitas … mortem … Saluatoris ſtudia.

H

Quoniam requirens ſanguinem eorum recordatus eſt, non eſt oblitus clamorem pauperum.

… *Non eſt oblitus clamoris pauperum* … Clamore …

… *autem meam ex inimicis meis.*

… Erumnis … tatus …

…

A [illegible] us, [illegible] petitionem in le [illegible] [illegible] de [illegible]

[illegible] exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes lauda- [illegible] tuas.

Hæc, inquit, eſt ſumma bonorum, liberatio à corru- [illegible] mortiſq; uerſio, qua perfruentes [illegible] quaque [illegible] enarrabimus.

In [illegible] filia Sion exultabimus in ſalutari tuo.

Hebr. 12. *Sionem* [illegible] cæleſtem vrbem, quemadmodum bea- [illegible] docuit Paulus. *Portas* autem filius, Eccleſias appellat, quæ vbique terrarum ſunt, per quas in [illegible] introire, [illegible] credunt. In his igitur, [illegible], exultantes, & tripudian- [illegible] viclut [illegible] ſpem, Deum hominum liberatorem cele- [illegible] [illegible] poſtquam de mortis euerſione mentio- nem fecit, merito ſubiunxit.

Infixæ ſunt gentes in interitu quem fecerunt. In laqueo iſto quē abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum. Cognoſcetur Dominus iudicia faciens: in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt pec- cator.

B *Gentes* hoc in loco Dæmonum agmen appellat: hi e- nim cum validum conflaſſent exercitum propter [illegible] [illegible] idem, ab imperio exciderunt. *Et in laqueo, quem ab- conderunt, comprehenſus [illegible] pes eorum, & in operibus manuum ſuarum captus eſt peccator.* Si autem de infidelibus gentibus quæ interfe[illegible] [illegible] [illegible] victores Apoſtolos & M[illegible], ſupradicta verba accipiuntur; etiam huc pa- cto [illegible] adictioni ve[illegible] [illegible] inueniemus. Nam ob illo- rum [illegible] ceſſionem [illegible] p[illegible] [illegible] contigit: ſiquidem Apoſtolis & Martyribus mortuis, plures luciſe- cerunt [illegible]. *Et in operibus manuum eius, comprehenſus eſt peccator, cognituſq; eſt Dominus iudicia faciens*, hoc eſt, ſa- pienter, & iuſte g[illegible].

Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obli- uiſcuntur Deum: quoniam non in finem obliuio erit pauperis. pa- tientia pauperum non peribit in finem.

Id inquit, diuinæ prædi[illegible] [illegible] diffidentes [illegible] [illegible] [illegible] conſ[illegible]ntur, mortiq; tradentur, ne[illegible] vel modicum nocumentum his, qui perſecutio- Matth. 10 nem patiuntur, afferent [illegible]. *Patientia enim pauperum non per-* Matth. 5 *ibit in æternum. Etenim qui perſeuerauit vſque in finem, hic ſaluus* C *erit. Et beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorū.* Deinde longe propheticis oculis proſpiciens pietatis præcunes ab impiis lædi, optantis more ſubdit.

Exurge Domine non confortetur homo, iudicentur gentes in conſpectu tuo. Conſtitue Domine legiſlatorem ſuper eos, vt ſciant gentes, quoniam homines ſunt.

Merito quis Iudæos interrogaret, quem legiſlato- rem hic Vates dari ob[illegible]erat. Nam Moſes ille magnus diu & iam [illegible] diuinæ legis ferendæ miniſter factus, [illegible] Deut. 34. nem vitæ ſuſcepit. *Alius autem legiſlator poſt illum non ſur- rexit.* Si vero nemo alius oſtenditur neque [illegible], neq; gentibus conſtitutus legiſlator; reliquum eſt confitere Dominum Chriſtum [illegible] legiſlatorem [illegible] apparuiſſe, Matth. 5 qui luculenter in euangeliis exclamat, *Dictum eſt antiquis, non occides, ego autem dico vobis, omnis qui iraſcitur fratri ſuo temere, reus erit iudicij. Dictum eſt antiquis, non mœchaberis, ego autem dico vobis, omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum illam, iam mœchatus eſt illam in corde ſuo, & ſecundum alia multa ſi- militer.* Hu[illegible] [illegible] legis promulgationem Vates genti- bus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] delecta, cognoſcant Psal. 48. [illegible]. *Homo enim*, inquit Vates, *cum in honore* D *eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimi- lis factus eſt illis.* Quapropter & hic dicit, *Cognoſcant gentes, quoniam homines ſunt.*

Vt quid Domine receſſiſti longe, deſpicis in opportunitatibus in tribulationibus. Dum ſuperbit impius, incenditur pauper, compre- henduntur in conſiliis, quibus cogitant.

Videtur Domine longe [illegible] nec humana proſpice- re, iniuria affec[illegible] [illegible] [illegible] ex mœrore [illegible] [illegible] quodam igni afflicti [illegible] qui ſunt iniquorum ſu- perbiam videntes. Concinne [illegible] de hoc verbum *Incen- ditur* [illegible] [illegible] [illegible] nam ardentibus ſimiles ſunt, qui dolore afficiuntur, & veluti quendam fumum per oſſa gemitum emittunt. Det[illegible] [illegible] autem inquit, ex mœrore innocentium nocentibus eueniat, qui cogita- tion[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]

E [illegible] ambigant, [illegible] [illegible] ſicat: *Comprehendan- tur in conſiliis, quibus cogitant.*

Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.

Cum enim infinita committant mala, laudes tamen ab aſſentatoribus conſequuntur.

Exacerbauit Dominum peccator ſecundum multitudinem iræ ſuæ.

Hic diſtinguendum eſt, & poſtea ſubiungendum.

Non quæret.

Peccator Exacerbauit Dominum, dicens, *Non quæret.* Nam cum furore atque rabie viuus ſit, tanquam nemine pro- ſpiciente, in omnem iniquitatem [illegible] [illegible] iudi- cem [illegible], quæ patrantur, requirere. Deinde hoc manife- ſtius dicit.

Non eſt Deus in conſpectu eius.

F Quæ eſt huius cauſa?

Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore, auferuntur iudicia tua à facie eius.

Penitus tuam legem deſpicit, omneq; tempus in ini- quitate conterit.

Omnium inimicorum ſuorum dominabitur.

Sed tamen, & hæc faciens, felix eſt. Deinde ſuperbiæ hyperbolen deſcribit.

Dixit enim in corde ſuo: non mouebor à generatione in genera- tionem ſine malo.

Manifeſtius hunc locum Symmachus explanauit, Non conuertar à generatione in generationem, ne- que in malis ero. Atque hac audacia viuus eſt, & cogi[illegible] [illegible] nihil [illegible] paſſurum eſſe cum omnes malitiæ ſpecies perpetrarit.

Cuius maledictione os plenum eſt, & amaritudine, & dolo: ſub lingua eius labor, & dolor.

Dolos [illegible] ſtruit, & contexit mala, ſuamq; vitam in [illegible] contra pauperes agit.

Sedet in inſidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat inno- centem.

[illegible] in conuentibus, & in conſeſſibus ſedens, inſidias quaſdam [illegible] innocentibus præparat.

G *Oculi eius in pauperem reſpiciunt: inſidiatur in abſcon- dito, quaſi leo in ſpelunca ſua. Inſidiatur vt rapiat paupe- rem, rapere pauperem, dum attrahit eum, in laqueo ſuo humilia- bit eum.*

Quemadmodum leo huc & illuc transfert oculum, venationem quærens [illegible] ille dies noctéſque rapinæ, & a- uaritiæ [illegible] [illegible] men.

Inclinabit ſe, & cadet, cum dominatus fuerit paupe- rum.

Cum enim omnibus ſuperior factus fuerit, minime tamen effugiet mortis fauces, ſed æque ac cæteri homi- nes ſepulchro tradetur.

Dixit enim in corde ſuo, oblitus eſt Deus, auertit faciem ſuam, ne videat in finem.

Et nihil quidem neque impia verba, neque cogita- tiones, quas Deus non ſit [illegible] ipſum, ſed e[illegible] [illegible] bus ipſis cognoſcet Deum omnium præſidentem rebus hu- manis inſpicere. Ex impiis hiſce verbis, Vates [illegible] [illegible] modum [illegible] turbatus, ruſſus conuertit orationem [illegible] preces, dicens.

Exurge Domine Deus meus, & exaltetur manus tua, & ne ob- liuiſcaris pauperum in finem.

H Vbi peccatores [illegible] impietate, & iniquitate aſſueti, per e[illegible], quæ faciunt, dicitant Deum oblitum eſſe, [illegible] ge, doce ipſos pe[illegible] [illegible] [illegible], te nūc eſſe immemorem, [illegible] que tuam faciem auertere, [illegible] d curū, cui [illegible] [illegible] curam gerere. Et vehementius turbatus [illegible] illorum execrationi- bus, ſubiunxit.

Propter quid irritauit impius Deum? dixit enim in corde ſuo, non requiret.

Sed licet ſine numero ille hæc in mente reuoluat; tu tamen vides, ſic enim intelligendum eſt.

Vides quoniam tu laborem, & dolorem conſideras, vt tradas i- pſum in manus tuas.

Sic enim & Symmachus diſtinxit, *Vides, quod tu labo-*

 rem,

A

rem, & irritationem inspicis. Aquila. *Vides quod tu laborem, & irritationem inspicis.* Licet infinitis modis inquit, dixerint impii, te minime res humanas inspicere, nos tamen nouimus te videre, & inspicere istorum iniquitates, & condignam pœnam ab eis exigere.

Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.

Propterea te obsecro.

Contere brachium peccatoris & maligni.

Erit autem hoc, si tantum ipsius peccatum velis inquirere. Si enim hoc acciderit, repente vanus erit, & ad extremam vsque perniciem redigetur. hoc nanque ostendit cum dixit.

Quæretur peccatum illius, & non inuenietur.

Propter ipsum peccatum: & hoc explanatius Symmachus dixit. Inquiretur impietas eius vt inueniatur ipse. Cum enim illa inquiritur, & ostenditur: iste peccator perit.

Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi.

B

Quoniam enim impii dixerunt, non quærit, neque inspicit, merito propheticus sermo docet, Deum regnaturum esse, neque simpliciter regnaturum, sed in seculum seculi: proprium autem Regum est, subditis consulere.

Peribitis gentes de terra illius.

Quæ iniquitati assuetæ estis, quæque neque salutis præconium admisistis.

Desiderium pauperum exaudisti Domine, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Præparationem autem, Propositum Symmachus exposuit. nosti, inquit, Domine, quid cupidi sint pauperes, & quid habebant propositum. deinde hoc docet dilucidius.

Iudica orphano, & humili.

Hæc enim, inquit, concupiscit quilibet iniuria affectus.

Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram.

C

Sic enim supplicio afficiantur, qui impietate, & iniquitate vtuntur, maxima vtilitas cæterorum hominum erit, dum istos inspiciunt, & similia facere non audent. Hæc autem non simpliciter diuinus Vates præsenti psalmo coniunxit, sed cum vellet in primis ostendere, quo pacto humana natura antiquitus affecta esset, & quod vnigenitum Dei verbum opportune carne assumpta adhibuerit, medicinas vlceribus respondentes; docet deinceps eos, qui nihil vtilitatis ex hoc beneficio percipere voluerint, maioribus afficiendos esse supplicus à Deo vniuersitatis, & id quidem in die secundi aduentus.

Psalm X. Interpretatio.

D

In finem. Psalmus Dauid.

HVnc psalmum beatissimus Dauid dictauit cum Saul plurimum quæreret, & illum admoneretur ab aliquibus, vt fuga salutem quæreret. Congruit autem omnibus, qui [illegible] afficiuntur, & in Deo spem collocant. Inscribitur autem *In finem*, vt qui prædictionem contineat iusti Dei iudicii, & pœnæ nefariis hominibus infligendæ.

In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer.

Quamnam, inquit, consultis mihi, vt aufugiam, montesque peterem, & [illegible] moræ exterritus, vmbras hinc & inde commutem, cum [illegible] in Deo fixam habeam, & per illam hostes nihil ac [illegible]?

Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde.

Nonnulli & hæc tum supra [illegible] tis [illegible] tribus coniunxerunt, sed ea, quæ sequuntur non sinunt. subiungit enim.

Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.

Hinc diuinus Vates [illegible] coniecisse verba in Deum, colloqui [illegible] modo v[illegible], [illegible] cus, & iaculis hostium paratas esse, atque eorum [illegible] esse, vt velut in obscuro, & in nocte illum fraudibus, & insidiis contra nos vtantur. Clandestinas [illegible] insidias, & occultas, *obscurum* appellauit nanque hoc nomen [illegible] noctem luna carentem ostendit. *Rectos* vero *Corde* nominauit non [illegible] [illegible] virtutem [illegible] [illegible], sed [illegible] nihil [illegible] nunquam excogitasse mali, vt Saulem offenderet, sed summa beneuolentia in ipsum semper est vsus. *Quoniam quæ perfecisti, ipsi destruxerunt.* Non rapui, inquit, Regnum, sed a tua gratia regnandi electionem suscepi, illi autem destruere conantur contra tuam sententiam armati.

E

Iustus autem quid fecit? Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes eius. Oculi eius in terram respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum. Dominus interrogat iustum & impium.

F

Illi quidem sua [illegible] contra me [illegible] tuntur, tu vero iustus Iudex insidens cœlestibus sedibus, & proprium conspectum in terreno templo exhibens, inspicis vniuersam terram. Sufficiunt autem tibi duntaxat oculorum palpebræ, vt humana omnia noscas. Nosti vero exacte & iustorum & iniustorum actiones, & digna operibus rependis. Atqui [illegible] endum est, & oculos, & palpebras [illegible], & cæteras huiusmodi anq[illegible] de te corporea [illegible] humanis [illegible] bus res diuinas homines edocendo [illegible] humanorum membrorum appellat [illegible] imponendo.

Qui diligit iniquitatem odit animam suam.

Animam diligens, iniquitatem odit. Qui bene erga illam affectus est, perniciem suæ animæ machinatur. euocat enim diuinam iram, de qua Vatis sermo narrat.

Quoniam pluet super peccatores laqueos, ignis, sulphur, & spiritus procellarum.

Ab iis, quæ Sodomis acciderunt, format supplicia. etenim in illas contra [illegible] pluit Dominus, a Domino ignem, & sulphur cœlis. Hæc [illegible] hoc [illegible] minatus est, non vt hæc omnino inducturus, sed per hæc omnigenas pœnas ostendens. Genes. 19.

G

Pars calicis eorum.

Hæc, inquit, [illegible] ipsis sortiti sunt, qui iniquitatem elegerunt. *Calicem* autem hic, supplicium nominat, sicut etiam & in alio [illegible]. Quoniam *calix in manu Domini vini meri plenus mixto & parum [illegible] post, fluent omnes peccatores terræ.* Huic [illegible] Hieremias [illegible] propinare iussus est. Psal. 74. Hiere. 25.

Quoniam iustus Dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.

Hæc, inquit, insistit [illegible] que viuent bus vniuersorum Dominus: quoniam [illegible] iustitiæ fons, & veluti quodam gubernaculo æquitate vtens, dirigit omnia.

Psalmi XI. Interpretatio.

In Finem super octauam. Psalmus Dauidis.

EVndem sensum, & hic psalmus habet Nam incusat eos, qui fraude [illegible] tuntur, amicitiamque promittunt, atq, ipsum inimico Sauli produnt, quique significant, vbi ipse Dauid degat. Titulum habet *de Octaua*, tanquam de iusto Dei iudicio mentionem faciens, quem iustus Iudex post septimam faciet, sicut paulo ante diximus, Propterea & *In finem* inscribitur veluti vaticinatio posteri[illegible] seculis futura sit. H

Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.

A te Domine vt salutem consequar, obsecro: quoniam veritas in periculo est, ne extinguatur. & vt vno verbo dicam, omnes mutuo inter se infide [illegible] tate laborant. Deinde magis dilucide narrat, quæ patrare ausi sunt.

Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum.

Amicitiam simulant, & hostilia committunt.

Labia dolosa in corde, & in corde locuti sunt mala.

Cum

A Cum dolo [illegible] colloquuntur. [illegible] [illegible] cordi [illegible], [illegible]tranſmittit, [illegible] vero rurſus [illegible] hactenus. Hinc deinceps [illegible] vindictam [illegible]natur.

Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa, & linguam magni-[illegible]am.

Quæ autem eſt ſpecies magniloquentiæ?

Qui dixerunt linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra a [illegible] ſunt, quis noſter Dominus eſt?

Natura, [illegible] nequeunt [illegible] que diuinas leges reſpicere volunt, ſed eſſe [illegible]; cum audacia quicquid volunt, loquuntur, diuinam potentiam deſpicientes, nec ſub Dei poteſtate eſſe cogitantes. Talis fuit Pharao, ideoque dixit, *Non noui dominum*. Talis & Rapſaces, qui auſus eſt dicere: *Ne te decipiat Deus tuus, in quo tu ipſe confiſus es, quoniam Hieruſalem liberabit ex manu mea.* Talis Nabuchodonoſor, qui generoſos illos pueros exterrens atque dicere [illegible] perhorruit, *Quis eſt Deus qui eripiet vos de manu mea?* Veruntamen & illi eorum qui [illegible] mittere auſi ſunt, pœnam perſoluerunt, & [illegible], de quibus propheticus ſermo loquitur, dignum dabunt ſupplicium, & hoc ſignificans, ſubdidit.

Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus. Ponam in ſalutari. fiducialiter agam in eo

Non [illegible] eos lugentes, & gementes ob [illegible]tem quæ audaciter contra [illegible] patrata eſt, [illegible], ſed [illegible] veluti quiedam omnium [illegible], perſpicuam, & illuſtrem [illegible] ſalutem [illegible]. Nam [illegible] modo Symmachus interpretatus eſt. Manifeſtam [illegible] mperfectam, & docens [illegible] quæ dicta ſunt ſubiunxit.

Eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum probatum terra, purgatum ſeptuplum.

Septuplum, pro ſæpe [illegible] poſuit: hoc enim ſcripturæ conſuetum eſt.

Tu Domine ſeruabis nos, & cuſtodies nos à generatione hac, & in æternum.

C Nam à tua gratia cuſtoditi, non ſolum præſentis generationis laqueos effugiemus, ſed & æternæ ſalutis compotes erimus.

In circuitu impij ambulant, ſecundum multitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.

Hi quidem igitur impietati aſſueti, diuina relicta via, huc & illuc aberrant, conantes circumire, & veluti obſidentes [illegible] ſuperiores. Tu vero ex [illegible]tudine naturę apparens, [illegible] dignos cura eos putabis, qui ab illis bello petuntur. Nunc quidem in afflictionibus delectans, paulo vero poſt, perfectam ſalutem largiens.

Pſalmi XII. Interpretatio.

In finem. Pſalmus Dauidi.

HVnc pſalmum erga ſe ipſum magnus Dauid protulit, non Saulem fugiens, verum ab Abſalone bello petitus. Ea enim, quæ de Saule ferebantur, ante peccatum [illegible], & hac de cauſa magna cum fiducia loquebatur. Ea vero, quæ de Abſalone acciderunt, poſt peccatum extiterunt, & proptereà luctus, & gemitus verbis immiſtus eſt.

D *Vſquequo Domine obliuiſceris me in finem?*

Procraſtinationem auxilij obliuionem appellauit, obſecrat autem [illegible] in finem, hoc eſt, ne omnino diuina prouidentia deſtituatur.

Vſquequo auertis faciem tuam à me?

Ex tranſlatione [illegible] nu[illegible], & eos qui offenderunt, [illegible]dere nolentium, [illegible] dictum [illegible], ideo paulo poſt dicit, *Reſpice in me, & miſerere mei.* [illegible] faciem, [illegible] [illegible]tingens, neque Auerſionem, [illegible] auerſione, ſed ab [illegible] manis rebus ruſus orationem [illegible].

[illegible]amdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem & noctem?

Cum di[illegible] & reuolueos, aliquando [illegible] ſpero, aliquando [illegible] ambig[illegible] [illegible] ero deſpero.

Vſquequo exaltabitur inimicus meus, [illegible]

Hæc & nobis dicere, diuin[illegible] [illegible] plorat conuenit, qui à Diabolo bel[illegible] [illegible] non diuinus Dauid hoſtes fortiores [illegible] bat.

Reſpice & exaudi me Domine Deus meus, illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte.

Nocte calamitatum circundatus, velut quodam ſomno mœrore [illegible]. Si vero tui auxilij lux affulſerit, & [illegible]mitatum noctem diſſipabit, & mœſtitiæ ſomnum fugabit. Si [illegible] differres, timeo, ne in mortem ſomnus incidat, cum triſtitia ſomnos cogitationibus faciat.

Ne quando dicat inimicus meus, præualui aduerſus eum, Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero

Ne inimicis ridiculum me oſtendas: hoc enim mihi omnium grauium grauiſſimum eſſet.

Ego autem in miſericordia tua ſperaui.

[illegible] manifeſt[illegible], poſt peccatum hunc pſalmū dictaſſe, non [illegible] ſed benignitati confidit, & hanc [illegible] conſecutum fuiſſe dicit.

Exultabit cor meum in ſalutari tuo.

F Nunc quidem ſpem in miſericordiam habeo, [illegible] vero compos factus, & à mœrore diſcedam, atque [illegible] [illegible] animi delectatione hymnorum canti etiam faciam. Hoc enim ſubiunxit.

Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, & pſallam nomini Domini altiſſimi.

Etſi enim inexplicabilem tuam ignoro naturam, tamen mihi nomen tuum ſufficit ad colendum & decantandum, omneq; iuſtum auxilium poſtulandum. Credo enim me hoc conſecuturum eſſe, etiamſi nomen tantum inuocauero.

Pſalmi XIII. Interpretatio. G

In finem. Pſalmus Dauide.

ETiam hic pſalmus, *In finem* tendit, quoniam de futuris prædicit. Argumentum eſt hoc: Sennacherib Aſſyriorum Rex aliquando Iudæam bello infeſtauit, multaſque ciuitates cepit, has quidem pactione, haſce vero obſidione, ſperans & Hieroſolymis potiri, miſit Rapſacem ad Ezechiam, qui tunc temporis Iudæis imperabat, execrationibus ſermonibuſque impiis contra Deum viuentem, *Dicite* (enim aiebat) *Ezechiæ, Ne te decipiat Deus tuus, cui tu ipſe confiſus es, quoniam liberabit Hieruſalem de manu mea ubi eſt Deus Emath & Arphat, vbi eſt Deus ciuitatis Sepharnaim nunquid potuerunt liberare de manu mea, quoniam dominus Hieruſalem de manu mea eripiet?* Verum ille hæc locutus eſt. Ezechias vero cum eius magnum exercitum deſpexiſſet, propriaque pietate [illegible] ſus eſſet, diuinam implorauit opem, & ſtatim hanc conſecutus eſt. Nam cum illius Iudex & illius impietatem execratus fuiſſet, & iſtius pietatem admiſiſſet, per vnum Angelum centum octoginta quinque millia Aſſyriorum perdidit, alios vero in fugam conuertit, atque inopinatam ſalutem obſeſſis fecit. 4. Reg 18. & 19.

H *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.*

Exordium pſalmi valde ſermonibus Sennacharib, & Rapſacis congruit.

Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis, non eſt qui faciat bonum.

Fundamentū, inquit, & radix impietatis, vitæ corruptela eſt. Cum enim ſe ipſos intemperantiæ atq; terrenæ vitæ addixiſſent, Dei memoriam à mente proiecerunt: Subditi autem Ducis inſaniam ſecuti ſunt.

Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum, omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq; ad vnum.

A Illos quidem, hæc & facientes & dicentes non tulit, qui in excelſis habitat, & humilia reſpicit: verum cum exactam quæſtionem eorum cogitationum fecerit, omnes vidit; qui contra ipſum impietate & iniqua vita detenti ſunt. Simile eſt hoc verbis, quæ Abrahæ ſuetum dicta, *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus*

Geneſ.18 *eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis, deſcendam & videbo ſi ſecundum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint.*

Nonne cognoſcent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam ſicut eſcam panis? Dominum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Quoniam noluiſtis inquit, vos qui deuoratis, hoc cognoſcere, ex ipſo igitur rerum euentu vobis meum populum expugnabilem minime fore diſcetis, neque quemadmodum panem quendam, qui comeditur, ipſum deuorabitis, mea prouidentia deſpecta. hoc enim dicit. *Deum non inuocauerunt*. Propterea vos, qui audacter loquimini, & neminem timetis, timori & terrori ſuccumbetis, & in fugam conuertemini, cum nemo vos exterruerit, atque perſecutus fuerit. Nam id demonſtrat, *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor*. Locus autem

B hic, (*Nonne cognoſcent omnes, qui operantur iniquitatem*, pronunciatione admirandus eſt. Hoc vero, *Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum*, humane deſcripſit, oſtendens è cælo Aſſyrius vindictam miſiſſe. Patet enim vbique vniuerſitatis Deum adeſſe, & terræ ambitum continere atque in illa habitantes, velut locuſtas eſſe, ſecundum Vatis vocem.

Eſa. 40. *Quoniam Dominus in generatione iuſta eſt, conſilium inopis confudiſtis, quoniam Dominus ſpes eius eſt.*

Hæc autem facit vniuerſorum Deus ob Ezechiæ virtutem, & generationem pie ab ipſo cuſtoditam, quo vos vili homine deſpecto vos impii irriſiſtis ſpem firmam, quam in me collocauit. Hæc enim ſupradicta, *Conſilium*, pro Propoſito vocarunt. Ille quidem veluti ſacram anchoram meam ſpem apprehendit, atque ſalutis compos factus fuit, vt ſperauit. hoc enim ſubiunxit.

Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël?

Hic locus duplicem vaticinationem habet. Non ſolum hanc domeſticam ſalutem obſeſſis prædicit, verum etiam multis poſt temporibus ſalutarem Saluatoris noſtri aduentum qui illinc exortus eſt, vaticinatur.

C *Cum auerterit Dominus captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob & lætabitur Iſraël.*

Poſtquam enim decem Tribus iam erant in ſeruitutem redactæ, atque etiam multæ Iudæorum ciuitates, obſecrat, vt etiam illi eandem ſalutem conſequantur, & libertatem recipiant. Tunc erit inquit, maxima lætitia populo, qui geminam appellationem habet non tantum Iacob, verum etiam Iſraël nominabantur, cum nominationis, quæ à Deo cum maioribus impoſita ſunt, hæredes fuerint.

Pſalmi XIIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi.

POſtquam igitur proxime præcedens pſalmus, ſalutem habitantibus Hieruſalem vaticinatus eſt, & captiuis libertatem prædixit; merito in præſenti pſalmo

D admonitionem affert, & proponit vitam, per quam illos, qui ſub Dei poteſtate ſunt, viuere decet, taliſque auxilii compotes facti ſunt, & format orationem per dialogum.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?

Quis dignus eſt ô Domine apud tuum templum aſſiduæ, atque in tua ciuitate vitam degere, quales hunc eſſe conuenit, & quibus ſtudiis ornari pareſt? Nam *Tabernaculum*, Dei templum appellat. *Montem ſanctum*, Hieruſalem. Sic interroganti reſponſionem recipit.

Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.

Oportet, inquit, talem expertem eſſe malitiæ, & ab omni reprehenſione liberum, omnemque virtutem

E ſtudioſe perſcrutari. *Iuſtitiam* enim hic perfectam virtutem nominat, cuius ſpecies ſedulo enarrat.

Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malum.

Nam non tantum linguam à mendacio puram habere oportet verum etiam mentem à dolo & fraude penitus ſinceram, vt ipſe nullum damnum in propinquum admittat. Congruenter admodum de corde primum mentionem fecit, deinde de lingua, & tandem de actionibus: opus enim præcedit ſermo, ſermonem autem mens.

Et opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos.

Si vero aliquis in quandam calamitatem inciderit, irridere, & inſultare non decet, verum potius mœſtitiam communicare, ſecundum Apoſtoli legem, quæ iubet *lugere cum lugentibus*.

Roma 12 *Ad nihilum reductus eſt in conſpectu eius malignus.*

F Si quis in quam elegerit vitam, licet ſecundis ventis feratur, nihilo tamen putandus eſt ab eo qui perfectionem poſſidet. Quoniam enim opprobria [illegible] hoc oppoſuit, bonorum & malorum diſcrimen [illegible].

Timentes autem Dominum glorificat.

Piorum autem eſt, eos obſeruare, atque omni veneratione & honore dignos putare, qui res diuinas faciunt.

Qui iurat proximo, & non decipit, qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, & munera ſuper innocentem non accepit.

Iuſiurandi in veritate confirmet & opes auaritia non inquinet: fœnus enim iniquitatis eſt ſpecies. Qui iudicat, non accipiat munera, & puram à muneribus ſententiam proferat. Nam munerum corruptela iuſtitiam corrumpit.

Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

Hic autem eſt præmium virtutis, diuina ope continue perſeuerantis bonis degere, & æternam vitam ex [illegible] capere. Hæc non minus nobis, quam antiquis congruunt. Quoniam præter antiquam legem etiam nouam recepimus, & maiori gratia potiti ſumus.

G

Pſalmi XV. Interpretatio.

Tituli inſcriptio. Pſalmus Dauidi.

HIc Domini mortem, & reſurrectionem prædicit, atque [illegible] illum crediderunt. Columnæ inſcriptio autem præter mortem victoriam etiam [illegible]. Columna enim non ſepulcris ſolis imponitur, [illegible] etiam erigitur, literaſque ſculptas habet, quæ inſcientes victoriam docent. Nam inſcriptio igitur στηλογραφία hoc ſignificat.

Conſerua me Domine, quoniam ſperaui in te. Dixi Domino, Dominus meus es tu.

Ex perſona Saluatoris dictus eſt hic pſalmus, ſecundum vero humanitatem propoſitus. Sicut alia multa & in ſacris euangeliis [illegible], tale eſt illud, *Pater,*

Matth. 26 *ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte, verumtamen non vt ego volo,*

Ioann. 20 *ſed vt tu. Et, Vado ad Patrem meum, & patrem veſtrum, Deum*

H *meum & Deum veſtrum.* Ludum in [illegible] ipſum reperimus continenter deprecantem & genua flectentem. Humanæ autem naturæ hæc eſſe, nec ad diuinitatem, quæ omnibus [illegible], ſpectare, Apoſtolus aperte docet. dicit autem in epiſtola ad Hebræos, *Qui in diebus carnis*

AdHebr. 5 *ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.* Et quidem cum eſſet filius Dei, didicit ex iis, quæ paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Conſummatus eſt autem, non Deus Verbum [illegible] perfectus erat, verum forma ſerui confirmata eſt, cum impatibilis, incorrupta, & immortalis effecta ſit. Hæc igitur ait, effeciſſe Dominum in diebus carnis, cum mortale habuit corpus. Igitur omnia hæc ſecundum hominem ſunt, Deoque minime conueniunt.

[illegible] *ad Deum meum, [illegible] Deum [illegible]*

[illegible]

Multiplicatæ [illegible] infirmitates [illegible]

[illegible]

Non [illegible] congregabo conuenticula [illegible]

[illegible]

lu[illegible] *accepisti [illegible]*

[illegible] restitutes [illegible]

N[illegible] *Quidi [illegible]*

[illegible]

Funes [illegible] ceciderunt mihi in præclaris meis, [illegible] hæreditas mea præclara est mihi.

Hu[illegible], [illegible] amplexus sum [illegible] & in [illegible] *[illegible] me, & legem tuam non sum [illegible]* [illegible] ditatem, atq[illegible] insidias [illegible].

Benedicam Dominum, qui [illegible] intellectum, insuper & [illegible] ad noctem increpuerunt me renes [illegible]

[illegible] Domino [illegible] & [illegible] fus [illegible] nocte [illegible] noctem [illegible]

h[illegible] ab [illegible] putet. D[illegible]minum C[illegible] secundum humanam naturam erudiri cum audiat diuinum Lucam di[illegible]ntem, *Iesus proficiebat sapientia, & gratia apud Deum & homi[illegible].* Et rur[illegible]us audiat eundem dicentem, *Angelum [illegible] apparuisse, qui eum ante mortem trepidantem & guttis sanguineis sudantem confortauit.* Si [illegible] Angeli auxi[illegible] ind[illegible] b[illegible] [illegible] deret natura[illegible] form[illegible] inqui[illegible] seruis, mul[illegible] d[illegible] c, [illegible] ipso h[illegible] bitabat, doce[illegible] b[illegible] cum [illegible] & Deus, instruebatur qui[illegible] no[illegible] vero [illegible] præscius erat vt Deus. Luc. 2. Luc. 22.

Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextr[illegible] est mihi ne commouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & [illegible] lingua mea insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non [illegible] linques animam meam in Inferno, neque dabis [illegible] tuum [illegible] corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, adimpl[illegible] me [illegible] cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.

H[illegible] explanare, cum diuus Petrus [illegible] interpretationem dicat, acce[illegible] [illegible] spiritu sancto reuelatione. [illegible] Iud[illegible] n[illegible] retur adductis hoc in [illegible] *Viri fratres, liceat audacter dicere [illegible] de patriarcha Dauid, quoniam defunctus est & sepultus, & sepulcrum eius est apud nos vsque in hodiernum [illegible]. [illegible] cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi [illegible] de lumbis eius [illegible] esse Christum [illegible] prouidens, locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelicta [illegible] in Inferno eius anima, neque caro eius [illegible] corruptionem. [illegible] Dauid cum propria generationi subseruierit, mortuus est [illegible] corruptionem. Quem vero Deus suscitauit, non vidit corruptionem.* Iis qui audent interpret[illegible] [illegible] Iud[illegible] [illegible] manifestam [illegible] habent [illegible] dicitur Do[illegible] [illegible] mor[illegible] etiam h[illegible], quod [illegible] ratus ad[illegible] [illegible] gaudeo Nec enim a[illegible] [illegible] necesse [illegible] [illegible] stinebit [illegible] vitam [illegible] omnibus [illegible] ostendens *Implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.* Qu[illegible] [illegible] ad crucem [illegible], di[illegible], *Tristis est anima mea vsque ad mortem*, merito h[illegible] verbi vsus est, cum de resur[illegible] [illegible] dolen[illegible] la mœstitiam p[illegible] [illegible] secundum h[illegible] naturam [illegible], & immortalis [illegible]. Nam [illegible] Deus [illegible] semper, atque [illegible] facile erat, [illegible] [illegible] primum in [illegible] forma[illegible] [illegible], & nam[illegible] [illegible] po[illegible] [illegible] tyrannide sedaret, & mortem [illegible] destrueret omnibus [illegible] hominibus [illegible] [illegible]. Vt homo [illegible], & [illegible] immortalitatem ac[illegible]. Hic psalmus & Ari[illegible] & [illegible] demen[illegible] redarguit. [illegible] Deum [illegible] animatum corpus [illegible] [illegible] vero rationali [illegible] priuaret. [illegible] geminas [illegible] didic[illegible], [illegible] hoc docet V[illegible] pariter [illegible] Dauidem [illegible] anima manifeste [illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] dede[illegible]. Act. 2. Acte 4. Acte 2. Matt 26 & Mar 14

Psalmi XVI. Interpretatio.

Oratio Dauidis.

PErsecutionem patiens à Saule & omnigenas sustinens in[illegible], Deum [illegible] in au[illegible] implorat.

Exaudi Domine iustitiam meam [illegible] attende deprecationem meam, auribus percipe orationem meam non in labiis dolosis.

Rurs[illegible] [illegible], non [illegible] virtut[illegible] inuocat

A ſed iuſtam [illegible] Cæt[illegible] interpretes [illegible] non admi[illegible]nt, ſed Symm[illegible] & Theodotion dominum [illegible] Deum no[illegible]narunt. Aquila vero ſic dixit, *Exau[illegible] iuſtum*, id eſt iuſte, & non benigne, h[illegible] autem [illegible], *Non in labiis doloſis*, Symmachus ſic [illegible] poſuit. Non per labia doloſa [illegible] enim inquit, lab[illegible] meas preces [illegible], non aliud [illegible] gitans, & aliud loquens, ſed habens linguam me[illegible] congruentem.

De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitates.

Precor te [illegible] vt meis rebus iuſtitiam [illegible] ſtes [illegible] namque tuæ ſententiæ iuſtitiam.

Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas, [illegible] non loquatur os meum opera hominum.

B Hic docet, quod [illegible] ſæpius Saulem cap[illegible] [illegible] interficere noluit [illegible] beneficio [illegible] nerauit [illegible] etiam noctis meminit [illegible] hoc [illegible] Saulem liberaſſet [illegible] lethalem plagam illi inflig[illegible] [illegible] autem *Calamitates*, noctes appellat, ob mœr[illegible] obſcuritatem [illegible] *experientiam*, In[illegible] minat, etenim [illegible] *Igne me examinaſti, nec eſt inuenta in me iniquitas* [illegible] tanquam quo[illegible] baſſes; purum me inuent[illegible] [illegible] hoſtem [illegible] liberam [illegible] hæc [illegible] dem ego [illegible]

Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras.

H[illegible] adeo duram, labori[illegible] utus ſum, [illegible] mandatis mor[illegible] gerens.

Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea.

Peto igitur, ne propoſitum meum [illegible] hoc, ſi tuam opera con[illegible] fuero. *Greſſus* enim, nuncupauit [illegible]

Clamaui, quoniam exaudiſti me Deus.

C Non temere autem [illegible] ſic verbis vſus ſum [illegible] periculum [illegible] tua benignitate fecerim; exaudi[illegible] enim me [illegible] ſæpius inuocantem

Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea, mirifica miſericordias tuas, qui ſaluos facis ſperantes in te.

Admitte igitur preces meas [illegible] multis linguas ad decantand[illegible] te conſecut[illegible] videns [illegible] quo[illegible] affect[illegible] tuam [illegible] [illegible] autem nis, qui [illegible] caruit, opem afferes.

A re[illegible] tera tua [illegible] me, vt pupillam oculi.

R[illegible] dextera D[illegible] appe[illegible] cum b[illegible] que Re[illegible] Dicit[illegible] eos, qui [illegible] [illegible] & [illegible] cuſtodiam, qu[illegible] [illegible] quæd[illegible] [illegible] habe[illegible] [illegible] pluuiam [illegible] & defendend[illegible] poſſit accidere [illegible] modi

D ergo [illegible]

Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me afflixerunt.

Rurſus alia [illegible] aſſert [illegible] Mo[illegible] *ub alis* [illegible] *uper humeris eius* [illegible] minos ad [illegible] *Quoties volui congregare* [illegible] *tuos* [illegible]

[illegible]

[illegible] animam meam circumdederunt, adipem [illegible] con[illegible] os [illegible] locutum eſt ſuperbiam.

[illegible]

Deuter. [illegible] Cant. Moſ[illegible]

Matth. 23.

quen[illegible] demonſtrant: quandoquidem omnem [illegible] naturalem miſericordiam clauſerunt [illegible] cum nullum [illegible] benignitatis [illegible] reliquerint, lo[illegible] in alta, [illegible] inſidias, & omnis generis dolos [illegible]

E *Proiicientes me, nunc circumdederunt me, oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.*

Ipſi [illegible] & urſus huc & [illegible] quonia[illegible] [illegible] *ſtatuerunt oculos* [illegible] *torquere in terram*

[illegible] ſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam, & ſicut catulus leonis [illegible] in abditis.

Abiect[illegible] tas [illegible] [illegible] prædam [illegible]

Exurge Domine, præueni eum, & ſupplanta eum, eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.

F [illegible] qui bus [illegible] *Supplanta*, ex [illegible] t. M[illegible] [illegible] S[illegible] *In gladio tuo.*

Domine à paucis de terra

[illegible] mort[illegible] tran[illegible] [illegible] *in terram* [illegible]

Gen. 3.

[illegible] in vita eorum, [illegible] abſconditis tuis adimpleatur venter eorum.

E[illegible] homines ad mo[illegible] [illegible] ciorum, [illegible] inquit. *[illegible] ſignata in theſauris meis. In die [illegible] labatur [illegible]*

Sa[illegible] parulis ſuis.

G H[illegible] naut, *Saturati ſunt filiis* [illegible] *parulis ſuis.* Non [illegible] ſumptis intelligere [illegible] maio[illegible] *Saturabuntur* [illegible] partem [illegible]

Ego autem [illegible] apparebo conſpectui tuo, ſatiabor cum manifeſtabitur gloria tua.

Vid[illegible] autem [illegible] periculum [illegible]

Pſalmi XVII. Interpretatio.

In Finem. Puero Domini Dauidi, qui locutus eſt Domino verba cantici huius in die, qua [illegible] eruit eum Dominus ex manu omnium inimicorum [illegible] ex manu Sa[illegible]

H C[illegible] eſt [illegible] non indiget in[illegible] pſalmi poſitus [illegible] Cū [illegible] In finem [illegible] alienatione [illegible] quæ inul[illegible]

Reg. 22.

[illegible] Domine fortitudo mea. Dominus firmamentū meū, [illegible] meum, & liberator [illegible] [illegible] ſu[illegible] ceptor meus.

A[illegible] V[illegible]

[illegible]

A [illegible] pendat [illegible] erga Deum cum in [illegible] prele- Matth. 22 gem ſtatuit [illegible] onem. *Diliges enim*, inquit, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota* [illegible] *bus tua.* Verum poſt amorem, ſequitur cultus Dei a- Ad Cor. 13 [illegible]. Et [illegible] *Charitas omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſpe- rat, omnia ſuſtinet. Charitas nunquam excidit.* Proinde autem beatus Dauid, ſe Deum dilecturum [illegible], non quod hoc perfecte nondum impleuerit, ſed quod [illegible] tur, vt vll. [illegible] etas huius amori [illegible] Dem [illegible] minæ beneficentiæ [illegible] nationes facit, & ſecundum numerum beneficiorum [illegible] collatorum numerum ap- pellationum [illegible] & vocat Deum *Fortitudinem*, tanquam hanc con[illegible]: *Firmamentum*, tanquam fir- mus [illegible] tra hoſtes factus. *Refugium*, cum Deum [illegible] mu- rum, & firmum vallum habuerit. *Liberatorem*, tanquam per Deum ab inimicis liberatus. *Adiutorem*, tanquam [illegible] hinc opem nactus. *Protectorem*, vt anteſignanum in

B tempore factum. *Cornu ſalutis & ſuſceptorem*, tanquam eius prouidentia ſeruatus. *Cornu autem ſalutis* po[illegible]it, ex tra[illegible]latione ferarum, quæ cornibus hoſtes vlciſ- cuntur.

Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis ſaluus ero.

Hic diſcimus de beneficiis collatis ex mera liberali- tate gratias agere, & rurſus petere ne[illegible]eſſaria. Hoc [illegible] in- [illegible] faciens, inimicis ſuperior ero. Deinde percurrit omnigenos inimic[illegible] impetus.

Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me, dolores Inferni circumdederunt me, præoccu- pauerunt me laquei mortis.

Dolores mortis & inferni nuncupat internecio[illegible] pericu- la. Quemadmodum enim dolores [illegible] prope ipſum partum, [illegible] ma[illegible] [illegible] propin- quant. *Torrentes au[illegible] iniquitatis* [illegible] tes [illegible] [illegible] peſſauit. [illegible]

C [illegible] [illegible] nde ve[illegible] [illegible], repe[illegible] [illegible], [illegible] Saul, [illegible] que hoſtes impreſſi[illegible] bus vtebantur. *Laqueos autem mortis* inſidias nuncupauit, nam quod [illegible] laqueus [illegible], hoc [illegible], quibus [illegible] petuntur ſunt inſidiæ: vtraq; enim clandeſtinam damni machinatione [illegible]unt.

In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui, & exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & cla- mor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius.

A tot [illegible] antiſque calamitatibus obſeſſus, omni huma- no auxi[illegible] deſpecto, diuinam imploraui opem, n[illegible] me ſaluum habuit, nam actutum meas preces admiſit. *Templum* hic, non Manufactum dicit, nec enim tun[illegible] tem- poris e[illegible]um fuerat, poſtea enim Solomon ipſum con- ſtruxit. [illegible] cœlum ap[illegible]auit ſic.

Commota eſt, & contremuit terra, fundamenta montium con- turbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis Deus. Aſcen- dit fumus in ira eius, & ignis a facie eius exardeſcet, carbones ſuc- cenſi ſunt ab eo.

Omnia autem hæc poſuit nunq[illegible] omnino h[illegible] ac- D ciderint, ſed q[illegible] ita ceci[illegible] [illegible] [illegible] ens Deus, veru[illegible] homines c[illegible], ſimili ſæpe te[illegible] tonitruis, & fragoribus, & terra mot[illegible], & igne terrorem [illegible] ens. Eodem m[illegible] do[illegible] [illegible] amorem [illegible] volu[illegible]ſſet, Sinai montem igne [illegible] d[illegible]. Propterea igitur & præſens Vates pœnam hoſtibus inflictam indicauit, docet vero & alios homine[illegible] modi crimina perpetrent, ad [illegible] ne ſimilia patiantur.

Inclinauit cælos, & deſcendit, & caligo ſub pedibus eius, & aſcendit ſuper Cherubim, & volauit, volauit ſuper pennas vento- rum, & poſuit tenebras latibulum ſuum in circuitu eius taberna- culum eius.

Rurſus hic Dei aduentu[illegible] ponens, mul[illegible]um audi- toribus timorem in[illegible]. V[illegible] ntai[illegible] neque deſcen ſum, neque aſcenſum diuinæ [illegible] nouimus. Cir- cumſcriptus enim Deus m[illegible]e eſt, vbique præſens, omnia continens. P[illegible] hæc [illegible] m diſſe[illegible] nuam [illegible] minum di[illegible] cimus. [illegible] nal[illegible] uam [illegible] dem mitius ho- minibus appare[illegible], [illegible] dum vero mag[illegible] nt[illegible], & non nu[illegible] quam [illegible] ctum afferre [illegible], inopinata[illegible] dam, & inſueta demonſtrat. Hoc igitur, *In linauit Cœlo & deſcen-* dit ante[illegible] ligamus proprium conſpectum oſtendiſſe: [illegible] ca- ginem autem ſub pedibus eius, eo quod eius præſentia videri non poteſt: porro *Aſcenſum ſuper Cherubim, & ven- torum volatum*, eius aſpectus velocitatem: hoc autem, *Poſuit tenebras latibulum ſuum*, eo quod eius natura minime in- [illegible] poteſt: hoc vero, *in circuitu eius tabernaculum eius* luce in quæ [illegible] ipſum [illegible]. Ideoque beatus Paulus in- quit: *Qui ſolus habet immortalitatem, lucem inhabitans inac- ceſſibilem.* Timot. 6.

Tenebroſa aqua in nubibus aeris. præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt.

[illegible] madmodum enim [illegible] ait, nubium coactione tene- broſ[illegible] factus aer, fulguris ſplendorem [illegible]; eodem mod[illegible] cum vniuerſitatis Deus videri minime poſſit, e- [illegible] arcanæ luc[illegible], & [illegible] qui male [illegible] aſſueti [illegible], pœnali igne animaduertit, hoc enim manifeſta- uit ſubdens.

Grando, & carbones ignis. Et intonuit de cœlo Dominus, & al- tiſſimus dedit vocem ſuam & miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. F

Hæc noſtra tempeſtate ſæpius acciderunt. Bellis e[illegible] [illegible] pro[illegible] [illegible] nates barbaros, qui no[illegible] [illegible], g[illegible] [illegible] & igne profligauit. & Perſas, qui [illegible] [illegible] Oriente [illegible] bello p[illegible]oſecuti ſunt, & [illegible] [illegible] [illegible] ſperabant, huiu[illegible]modi laqueis irre- [illegible], & [illegible] progredi [illegible] hos q[illegible] [illegible] [illegible] hos ve[illegible] numeroſitate [illegible] [illegible].

Et a[illegible]aruerunt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis ter[illegible]um, ab increpatione tua Domine, ab inſpiratione ſpiri- tus ir[illegible].

H[illegible] temporibus multis in regionibus euenit. Na[illegible] [illegible] ſa eſt & [illegible], & hiatus immenſus in [illegible] appa[illegible] & aqua in aridis locis ſcatu- [illegible] [illegible] hæc v[illegible] moderator cum v[illegible] [illegible] poteſtatem hominibus oſtendit, & do[illegible] in

G [illegible] to tempori[illegible] extremam perniciem afferre poſſe: benignitate vero vtens, vindictam procraſtinat, atque pœnitentiam expectat.

Miſit de ſummo, & accepit me, & aſſumpſit me de aquis mul- tis.

Et docens, quid per aquas tropice nuncupet ſub- iunxit.

Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis, ab his, qui oderunt me, quoniam confortati ſunt ſuper me.

Manifeſto inquit, erga me curam meis [illegible] hos [illegible] hoc [illegible], *Miſit de ſummo, & accepit me*, videlicet [illegible] cœlo mihi [illegible] pem attul[illegible] [illegible] dignum puta- [illegible] cum [illegible] fortior apparuerit [illegible]. nam [illegible] ſunt ſuper me [illegible].

[illegible] rauenerunt me in die afflictionis meæ.

H[illegible] latenter innuere mihi videtur Abſalonis defe- ctionem poſt peccatum patratum. Nam Afflictionem, quam Symmachus Miſeriam vocat, animæ imbecillita- tem dicit propter quam peccatum commiſſum fuit. H

Et factus eſt Dominus protector meus, & eduxit me in latitudi- nem meam.

Me quidem dum pelleter, & dene[illegible]r, corroborauit Deus. & anguſtias loci latitudinem efficit. pro morte, quæ ab inimi[illegible] expectabatur, vitam largitus. hoc & in alio pſalmo dicit, *Impulſus & euerſus, vt caderem, & Domi- nus ſuſcepit me.* Pſal. 117.

Saluum me faciet, quoniam voluit me.

Spero autem quod in poſterum eadem ope me di- gnum facies, & [illegible] ſuperior ero, & ſi quam maxi- mam potentiam habeant.

Et retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meam, & ſe- cundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia cu- ſtodiui vias Domini, nec impie geſſi à Deo meo, quoniam omnia iudicia eius in conſpectu meo, & iuſtitia eius non deſecerunt à me.

Non iniuſte inquit, mei [illegible] curam, verum meum propoſitum cognoſcens & [illegible] meum ſtudium eſſe, omnia eius præcepta cuſtodire. Poſt[illegible] enim oſten- dit, Deum de ipſo multam curam geſſiſſe, huius rei iuſti-

A [illegible] ad virtutem [illegible] ortantur, docens nos [illegible] nunc posse, nisi per [illegible] diligentiam [illegible] Vatem omnium [illegible] facta [illegible] expone [illegible] esse.

Et ero immaculatus cum eo.

Et quomodo [illegible] potest

Et obseruabo me ab iniquitate mea.

Ab [illegible] quæ nul[illegible] operari [illegible] posterum [illegible] Sic magnus Dauid [illegible] mentionem [illegible] delictum [illegible] noluit,

Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

[illegible] per [illegible] bona sequitur. Nam omni [illegible] & insuper bona opera. hæc enim [illegible] nominauit, at [illegible] compensatione. Deinde hoc [illegible] edocet.

Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.

B *& cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.*

Ad bona [illegible] hominum voluntates tu o Domine [illegible] das. N[illegible] res [illegible] & innocent[illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] tibus, [illegible] finem præparas. Quando & quo pacto?

Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis.

Nam [illegible] voluntate [illegible] aliqui [illegible] [illegible]

C *Quoniam tu illuminabis lucernam meam Domine, Deus meus illuminabis tenebras meas.*

Postquam tenebras, afflictiones [illegible] [illegible] lucerna est [illegible] *ex meo lumbo* [illegible] *illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo.*

[illegible] *eripiar à tentatione & in Deo meo transgrediar murum.*

[illegible] *Tentationem* [illegible] insidias vocat, quas per tuam gratiam [illegible]

Deus meus [illegible]

[illegible] propterea [illegible]

[illegible] Domini igne examinata.

D [illegible] Nam *Igne* [illegible] probata [illegible]

[illegible] sperantium in se.

[illegible] qui eandem [illegible]

[illegible] Deus præter Dominum nostrum, aut quis Deus præter Deum nostrum.

[illegible] Deus vt hic [illegible]

Deus qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam.

Ipse [illegible]

[illegible] meos tanquam Ceruorum, & super excelsa statuit me.

[illegible] hostibus [illegible]

[illegible] manus meas ad bellum.

[illegible] super [illegible]

[illegible] mea

Et [illegible] *brachia mea*, quæ [illegible] arcus æreus, & [illegible] [illegible] in hostem mittere.

Et dedisti mihi protectionem salutis meæ. Et dextera tua suscepit me. Et disciplina tua correxit me in finem, & disciplina tua ipsa me docebit.

[illegible] qui peccauit, [illegible] me [illegible] & [illegible] malum [illegible] salu[illegible]

Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea.

[illegible] aquatec [illegible] *Dilatasti* [illegible]

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.

Sic a tua prouid[illegible] [illegible] & non [illegible] [illegible] *Et cadent sub pedes meos.*

Et præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me.

Fortitudinem quidem & [illegible] ce, [illegible] vero [illegible]

[illegible] *me* [illegible]

[illegible]

Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad Dominum, nec exaudiuit eos.

[illegible] Saul [illegible]

G

Et comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos.

[illegible]

Eripies me de contradictionibus populi.

[illegible] Saluator [illegible]

Constitues me in caput gentium.

[illegible] Dominum [illegible] in [illegible] [illegible] homini [illegible] [illegible] Post [illegible] humanitatem [illegible] credentium [illegible]

H

Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

[illegible] per [illegible] Deus au[illegible]

Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inueterati sunt, & claudicauerunt a semitis suis.

[illegible]

[illegible] consurgentes mihi in amaritudinem vitæ alie[illegible] [illegible] *omnium* [illegible] Ierem. 2.

[illegible] plantæ [illegible]

[illegible]

A [illegible] enim dedecore, odioſi [illegible].

[illegible], & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus [illegible].

[illegible] Iudæorum reclamat[illegible] [illegible]tionem feciſ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ctio [illegible] Iud[illegible] [illegible] [illegible]ſum v[illegible] [illegible]ate [illegible]ient, ip[illegible] *[illegible] Deus meus & exaltetur Deus [illegible].* No[illegible] [illegible] v[illegible] tumet iam [illegible] [illegible] [illegible].

Deus qui das vindictas mihi [illegible] [illegible] ſub me [illegible]ator meus de inimicis meis [illegible], & ab inſurgentibus [illegible] me exaltabis me à viro iniquo eripies me.

[illegible] qui hæc longe poſt temporibus [illegible] [illegible] [illegible] mea [illegible], q[illegible] [illegible] me bello perſequ[illegible], & q[illegible] populum mihi [illegible] obedientem mihi te[illegible].

B *Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo pſallam.*

Nam per gentes, quæ paulo poſt vocatæ erunt, in omnibus Ec[illegible] [illegible] per totum orbem te celebrabo. Poteſt autem huius vaticinationis [illegible] videri. Nam & in omnibus vrbibus, & pagis, & agris, & [illegible]bus, & montibus, & collibus, & in terra, & in mari, & in regione habitata, & in ſolitudine diuinus Dauid per [illegible] hominum linguas Deum decantat.

Magnificans ſalutes Regis eius, & faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid & ſemini eius v[illegible] in ſeculum.

Tu enim cum me [illegible] in Regem vnxeris, non ſolum tu[illegible] [illegible] etiam illuſtrem reddis. Hac [illegible] prouidentia [illegible] tantum me, ſed et [illegible] meos poſteros dignos facies. Verum & in ſ[illegible] [illegible] vſque [illegible] ſplendorem [illegible] me [illegible] [illegible]. Hoc [illegible] [illegible] Iud[illegible] [illegible]gatur, [illegible] [illegible]tionem te[illegible]. nam vſque ad [illegible] tatem Dauidicum genus in Regno permanſit. Poſt [illegible] [illegible] [illegible] Zor[illegible] [illegible] Regum [illegible] [illegible]. Si igitur ver[illegible] [illegible] [illegible] veriſſimum eſt. [illegible] [illegible] [illegible] deteat, reliquum eſt vt conſideremus [illegible] Dauid [illegible] ſplendorem, videlicet Dominum Chriſtum ex Dauid [illegible] natum, qui [illegible] in Regnum [illegible] habet [illegible]. Et Deus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ideo [illegible] Ezechielem [illegible] Deus inquit, *Dabo [illegible] Dauid in Regem ipſorum.* & [illegible] *Dauid Rex in medio eorum.* D[illegible] dem [illegible] [illegible] tanquam ex Dauid lumbis ſecundum carnem [illegible]. hoc [illegible] & beatus Eſaias exclamat, *Erit radix Ieſſe, & [illegible] imperare gentibus, & in ipſo gentes ſperabunt.* hæc beatus Matthæus [illegible], ſic [illegible] Euangelicam hiſtoriam [illegible]orſus eſt, *Liber generationis Ieſu Chriſti filii Dauid.*

Ezech. 18
Ezech. 34
Eſa. 11.
Matth. 1

Pſalmi XVIII. Interpretatio.

In finem. Pſalmus Dauidi.

D TRes ſp[illegible]ies diuinarum legum à beato Paulo diſ[illegible]mus. *Nam vnam quidem ſine literis* inquit, *per creationem hominibus datam* [illegible] *Inuiſibilia enim ipſius à creatione mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*, & rurſus, *Cum enim gentes quæ legem non habent, à natura ea, quæ legis ſunt, faciunt, hi legem non habentes, ſibi ipſi ſunt lex.* Aliam vero per magnum Moſem in literis præbitam fuiſſe. *Nam propter peccatum* inquit, *data eſt lex, ordinata per Angelos in manu Mediatoris.* Nouit autem & tertiam præter has poſitam, qua [illegible]: *Lex namque ſpiritus vitæ, liberauit me à lege peccati, & mortis.* Con[illegible] & beatus Dauid in hoc Pſalmo homines docet, & ſecundum eundem ordinem. Primam quid[illegible] creat[illegible], quæ [illegible] conditorem prædicat. Deinde eam, quæ per Moſen data fuit, quæ maiorem ſcientiam, volenti[illegible] attendere, præbet. Poſt hanc, legem gratiæ perfectam, quæ animas purgat, & [illegible] [illegible]. Propterea, & *in finem* [illegible] tranſmittit, nouum teſtamentum in fine [illegible]:

Ad Rom. 1
Ad Rom. 2
Ad Gal. 3.

E *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.*

Sufficit inquit, etiam ſola cælorum pulchritudo, [illegible] magnitudo, quæ apparet, [illegible] opificis magnificentiam prædicandam. Si [illegible] quis maximum, & pulcherrimum [illegible] inſpiciens architectum miratur, & nauigium [illegible] & optime conſtructum artificem [illegible], & cum contemplatione magnus, memoriæ [illegible] concurrit, multo magis mundi fabrica, quæ videtur, [illegible] opificem nos videntes conducit. De Cælo autem, & de firmamento mentionem fecit, [illegible] Moſis [illegible] ſecutus. etenim ille primum [illegible] factum [illegible], deinde & firmamenti [illegible] [illegible], quod [illegible] cælum cælorum appellant. [illegible] do cælorum nomine admirationem moueat [illegible] aliquando quidem ſingulariter aliquando [illegible] numero nominare: & ſingulariter [illegible] Dauid nominat, *Cælum enim [illegible], cæli Domino.* [illegible], *Qui cingit cælum in nubibus.* Multitudinis [illegible] rurſus ipſe *Laudate eum* inquit, *cæli cælorum:* [illegible] habet ſignificationem quam illud *Cælum cæli Domino.* Nam cælum, quod videtur, velut [illegible] etiam paratum eſt: firmamentum autem, quod eſt [illegible] cælo, tale eſt huic cælo, qualis hoc cælum [illegible]. Propterea igitur *cælum cæli* [illegible] *[illegible]* nuncupantur. Sciendum eſt autem, & apud [illegible] ciuitates etiam geminum nomen habere, & [illegible], & Tarſos, vnam ciuitatem & Thebe[illegible] & Thebas eandem vrbem. Sic etiam Mycenan & Mycenas, antiqui vocabant vnicam ciuitatem, [illegible] [illegible] numero nominatam. Hæc [illegible] [illegible], ſed propter eos qui p[illegible] cælos [illegible] [illegible].

F
Pſal. 113.
Pſal. 146.
Pſal. 140

[illegible] verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.

[illegible] ordin[illegible] ſucceſſio noctis & diei, terminos à [illegible] poſitos demonſtrat, quos hæc inanimata [illegible] machina tranſcendere non poteſt. cum enim [illegible] dies, ad hominum vtilitatem creſcant, atque [illegible], [illegible] omnem tempus mutuentur, & [illegible] ſibi vtro vtroque reddant, prouidentiam, quæ ipſis ineſt, oſtendunt. Hoc autem, *Eructat verbum & indicat ſcientiam, & enarrant gloriam Dei*, non [illegible] eſſe, quæ videntur docet. Verum eſt quædam proſopopœia homines docens, ab his quæ videntur, ad opificem, qui minime cernitur, peruenire, & illi hymnorum cantilenam afferre.

G

Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Hoc explanatius Symmachus interpretatus eſt, *Nox nocti indicat ſcientiam non verba, neque ſermones, quorum non audiuntur voces, ſed in omnem terram exiuit ſonus eorum.* Vel ſecundum Aquilam, In omnem terram exiuit ordo ipſorum. Nam nec ſermone [illegible], inquit, [illegible], nec verba [illegible] ſed regulam, & proprium ordinem [illegible], omnem terram, atque mare ad diuinas laudes decantandas inuitant.

H *In Sole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit vt gigas ad currendam viam à ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.*

Hæc magis dilucide tres Interpretes explanarunt, Soli poſuit tabernaculum in ipſis, videlicet in cælis. Sic enim magnus Moſes docuit, *Et fecit Deus duo luminaria magna, & poſuit illa in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram*, eodem modo & diuinus Dauid poſuit, Soli tabernaculum in cælis, [illegible] ipſe ab illis vehe[illegible]: ſecundum pulchritudinem vero ſponſum imitatur, ex thalamo multo cum decore exeuntem: ſecundum velocitatem autem, gigantem quendam magno cum robore currentem, nulla re ſubſtante, nec impediente, quo minus vlterius progredi poſſit. Sic enim ipſe ab oriente exoritur, & vnius diei ſpacio percurrens, ad occidentem peruenit, omnibus animalibus ſuum calorem impertiens.

Geneſ. 1.

A *Nec eſt qui ſe abſcondat a calore eius.*

Caloris quidem pro lumine meminit, plus efficaciæ demonſtrans: fieri enim poteſt vt etiam qui longe abſunt, fruantur lumine hominum manu accenſo: caloris vero niſi appropinquantes, participes eſſe non poſſunt. Sol autem etiam longiſſime radios emittens, calorem cum lumine impertit. Omnia, inquit, hæc ſatis ſunt ad Creatorem demonſtrandum. Veruntamen præter hæc, etiam legem nobis adiumento largitus eſt, quæ errantes homines dirigere poteſt.

Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ Domini recta lætificantes corda. præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, timor Domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi iudicia Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum.

B *Legem*, & *Teſtimonium*, & *Iuſtitias*, & *Præceptum*, & *Iudicia* Moſis noncupat legem. Sic enim ipſe eam nominat. nam aliquando quidem appellat legem has iuſtitias, & iudicia, quæ dedit Dominus Moſi & alibi, *Cuſtodies legem Domini Dei tui, & eius præcepta ſeruabis*, & vocatur quidem lex tanquam optimum Reipublicæ ſtatum diſpenſans, atque ordinans. *Teſtimonium* vero, veluti peccantes reſtificans, & tranſgreſſionis vindictam oſtendens. *Iuſtitias* autem, quaſi iuſtum docens, & prohibens iniuſtum, recteq; agentes, iuſtos eſſe declarans. *Præceptum* vero, eo quod, quid agendum ſit, præcipit, atque Domini more imperat. *Iudicia* autem, tanquam diuina iudicia oſtendens, atque edocens, quibus bonis perfruatur, qui eam cuſtodit, quibuſq; ſuppliciis, qui ipſam tranſgreditur obnoxius ſit. Dicit igitur, cum Dei lex penitus ab omni reprehenſione libera ſit, humanum animas conuertit. Teſtimonium vero exterrendo, imperfectis atque infantibus iuſtitiam præſtat. Porro iuſtitiæ cor lætificant, iuſtificationis cauſam demonſtrantes. Præceptum autem, internos oculos illuminat, docens, quid vniuerſitatis Deum honoret. Pietas quidem atque Dei timor horum cuſtodiam ſubminiſtrans, in cauſa eſt, vt ſempiternis bonis fruamur. merito autem Dei timorem ſanctum appellat, videlicet à reprehenſione purum, tanquam humano timore improbato, vt qui diuinitatis appellationem contineat. *Iudicia autem vera, atq; iuſtificata* nominans, veluti honores & ſupplicia iuſta hominibus afferentia: hæc, inquit, auro lapidibuſq; pretioſis magis pretioſa, atq; melle dulciora eſſe: verum non omnibus hominibus, ſed iis qui reuera homines ſunt,

C quorum vita non comparatur feris, quæ ſunt rationis expertes, ſecundum ipſius Vatis vocem.

Et enim ſeruus tuus cuſtodit ea.

Et quo luce [illegible] magis dilucide docet.

In cuſtodiendis illis retributio multa.

Maximum, ait, præmium volentibus hæc cuſtodire propoſitum. & poſtquam Dei iudicia cuſtodire promiſit, [illegible] imbecillitatem in memoriam reuocans, [illegible] ſtum conſiderans; ſtatim ſubiunxit.

Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.

D Si [illegible] Dei mandata magna cum fiducia ſeruare vo[illegible] in multa præter opinionem [illegible] & nulla quidem in ſcienter pecco, ab [illegible] opp[illegible] : etſi operibus pecca[illegible] tamen c[illegible] ationes [illegible] me [illegible] a te obſecro, qui me expiare potes, [illegible]

Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo.

Non [illegible] cogitationes [illegible] conſtant, ve[illegible] D[illegible] agi[illegible] & quidem [illegible] hæc [illegible] ſolis appellant; vt [illegible] h[illegible], & [illegible] nolentes [illegible] ſtum tam [illegible]

[illegible] fuerint, [illegible] immaculatus ero, & emundabor [illegible] placeant eloquia oris mei, [illegible] er.

[illegible] omni [illegible]

ſubt[illegible] ſeram [illegible] culis ſemp[illegible] uum teſtamentum prædicit, [illegible] & ſpiritus ſancti donum, à quo & [illegible] nim veniam credentes accipiunt, atque [illegible] tis auxilii habentes, & conſurgentibus [illegible] malis inſidiantibus ſpiritibus, ſuperiores [illegible] ſubiungit

Domine adiutor meus, & redemptor meus.

Accommodatam pſalmo perorationem poſuit. [illegible] Dominum quidem, vt Creatorem, & [illegible] uit, Redemptorem vero tanquam pe[illegible] tis regenerationem à priſtino quidem int[illegible] tem, & à Dæmonum ſeruitute redimentem incorruptam naturam, atque immortalem la[illegible]. Hæc autem & illa pſalmus continet. & prima quidem pars mundi fabricam, & prouidentiam docet media vero legem vltima autem gratiam. Nam inquit. *Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me Domine. & ab alienis parce ſeruo tuo Domine adiutor meus, & redemptor meus* hæc autem bona à nouo teſtamento nobis ſuppeditantur.

Pſalmi XIX. Interpretatio.

In finem. Pſalmus Dauid.

CVm Senacherim Iudæam bello olim inuaſiſſet, & ad obſidionem Hieroſolymæ numeroſum exercitum miſiſſet, cuius Rhapſaces dux erat, cumque literas maledictis omnigenis, & impietate plenas ad Ezechiam dediſſet; tunc beatus Ezechias vir omni pietate ornatus, ac accepta epiſtola, ſibique in adiumentum aſcito Eſaia Vate, cucurrit in diuinum templum, epiſtolamque explicatam Deo oſtendit, hoſtium impietatem demonſtrans, rogans'que, vt ob iniuriam ſibi factam Aſſyriis ſuam oſtenderet potentiam. Hæc multis ante ſeculis beatus Dauid prædicit, diuino afflatus numine & præſentem dictat pſalmum vbi oſtendit populum pro Rege precantem, obſecrantemque, vt eius preces Deo ſint acceptæ. 4 Reg 19

Exaudiat te Dominus in die tribulationis. protegat te nomen Dei Iacob. mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te. G

Poſtquam enim magnus Ezechias ad diuinum templum cucurrit, habens præ manibus epiſtolam maledicentiæ plenam; precatur populus vt illius preces admittat, & inde opem afferat. *Sanctum* in hoc loco, Templum appellauit. 4 Reg 19.

Memor ſit omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingueſiat.

Quoniam tempore pacis diuinum cultum ſtudioſe curabat; merito hæc de ipſo dicunt, precantes totius orbis Deum, vt reſpiciat Regis pietatem, & multorum omniſque generis ſacrificiorum recordetur, ruſuſque pacem concedat [illegible] pluribus ipſum ſacrificiis conciliet. *Hoc enim Holocauſtum tuum pingueſiat*, ita Symmachus explanauit, *Oblationem tuam pinguem faciat* hoc eſt, ille, qui dedit tranquillitatem ob [illegible] præcedentis temporis, præbeat tibi anſam, vt pluribus ipſum ſacris conciliis H

Tribuat tibi ſecundum cor tuum, & omne conſilium tuum confirmet.

Iuſtum, inquit, Iudicem precamur, vt puritati tuæ animæ congruentem remunerationem largiatur.

Lætabimur in ſalutari tuo in nomine Dei noſtri magnificabimur. impleat Dominus omnes petitiones cordis tui.

Deo namque tuas petitiones exaudiente, etiam nos lætitiæ participes erimus, clari & illuſtres facti ob Dei potentiam.

Nunc cognoui quoniam ſaluum fecit Dominus Chriſtum ſuum: [illegible] illum de cælo ſancto ſuo.

Ex ipſo [illegible] euentu didicimus Regem noſtrum Deo ſibi [illegible] conſecuturum: & in inferiori temp[illegible] ſuperiori, [illegible]

Alludit ad etymologiam græcam: nam νόμος dicitur ἀπὸ τοῦ νέμειν, a tribuendo: quia tribuit vnicuique quod ſuū eſt.

A

[illegible] inſpecientem, o- [illegible]

[illegible] *ſaluti* [illegible]

[illegible] ſunt, Deus [illegible] afferet. *Dexteram* autem [illegible] more dixit, diuinam potentiam [illegible] ſignans.

[illegible] curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus. Ipſi obligati ſunt & ceciderunt, nos autem ſurreximus, & erecti ſumus.

[illegible] qui [illegible] & curribus [illegible], nihil vtilitatis [illegible] peru[illegible] ſe [illegible] quodam pacto præpediti [illegible] vero [illegible] imploratoauxilio [illegible] ſolutem pa- [illegible] omnibus, & tanquam [illegible] lapſis ob terrorem [illegible] us ſuperiores [illegible] apparuimus.

Domine ſaluum fac Regem, & exaudi nos in die, qua inuocauerimus te.

[illegible] dicere [illegible] in co[illegible] obſecra- mus te Domine [illegible] & [illegible], & Re[illegible] huius auxilium [illegible] mus.

Pſalmi XX. Interpretatio.

In finem Pſalmus Dauidi.

B

Reg. 1. POſt illam [illegible] ſplendidam victoriam, Aſ [illegible] arcaum [illegible] beatus Ezechias in morbum [illegible]. [illegible] tormentum [illegible] buſſet vim Deum placa[illegible], & morbi [illegible] quindecim annos [illegible] promiſſionem [illegible]. Rurſus [illegible] populi [illegible] Pſalmum dicta- [illegible] indu[illegible] laudantes.

Domine in virtute tua lætabitur Rex. & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer. Deſiderium cordis eius tribuiſti ei, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum.

C

[illegible] & benignus [illegible] Regi [illegible] & [illegible] dona largitus es. Hoc [illegible].

Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo.

Nam non rogatus, [illegible] Regnum [illegible] hoc [illegible] capitis [illegible].

Vitam petiit a te, & tribuiſti ei. longitudinem dierum in ſeculum ſeculi.

Acc[illegible] & [illegible] ob [illegible] & optat [illegible] Ho[illegible] dum ſecula [illegible] ſanctis [illegible] lem [illegible].

Magna eſt gloria eius in ſalutari tuo. gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.

D

Non ſolum ei vitam donaſti, verum illuſtrem illum reddidiſti & clarum, [illegible] tuum etiam, quod Sol [illegible] terra [illegible] hoc terra marique [illegible]
Reg. 20. [illegible] Rex [illegible] dona [illegible] Solem [illegible] ſpatium eſſe, ſuſpicabatur, Aſſyriorum [illegible] teſtimonio vtens.

Quoniam dabis ei benedictionem in ſeculum ſeculi, lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

In omnibus inquit, ſecul[illegible] habuerit. Hoc autem cum vultu tuo poſuit Sym[illegible], iuxta [illegible] [illegible] & [illegible] voluptatem vultus [illegible] Pro- pterea [illegible] quoniam in te ſpem [illegible] locauit [illegible].

Quoniam Rex ſperat in Domino, & in miſericordia altiſſimi non commouebitur.

Super[illegible] inimicos [illegible] compos [illegible] contequitur [illegible] honum [illegible] fidens tua [illegible] vtitur.

Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt.

Hoc magis dilucide Symmachus dixit: Comprehen-
der manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inueniet eos, qui te oderunt. Et [illegible], quæ dicta ſunt, ſequentibus cohærent. Non fruſtra namque ait, Rex tuæ ſpei confiſus eſt: Verum ſciens tuam dexteram omnibus inimicis ſuperiorem eſſe, & eos, qui celerrime aufugerunt, comprehenſuram, atque potentiſſimos homines euerſuram. *Dexteram* atque *Manum*, diuinam potentiam nominauit.

E

Quoniam pones eos, vt clibanum ignis in tempore vultus tui, Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. fructum eorum de terra perdes, & ſemen eorum a filiis hominum.

Facile num tibi eſt inquit, vt clibanum incendere eos, atque [illegible] incere in igne, velut materiam igni obnoxiam: & non [illegible] dum, [illegible] unt etiam [illegible] eorum poſteros. Nam hos & ſemen, & fructum nuncupauit, vt omnis eorum memoria deleatur. Hoc autem, *In tempore vultus tui*, [illegible] cet, In tempore iræ tuæ, cum hoc facere volueris, & opportunum [illegible] tempus vindictæ iudicaueris.

Quoniam declinauerunt in te mala.

Quoniam contra te linguam mouerunt, & maledictis vſi ſunt.

F

Cogitauerunt conſilia, quæ non potuerunt ſtabilire.

2. Par. 32. & 4. Reg. 18. & 19. Aliqua exemplaria habent, *Stabilire.* Symmachus autem dixit, Cogitauerunt cogitationes, quæ non poſſunt fieri. Prædixit autem per [illegible] Aſſyriorum conuicia, *Ne te decipiat Deus tuus, cui turpe confidis, quoniam liberabit Hieruſalem de manu mea.* de his verbis dicit, Quoniam cogitauerunt [illegible] itationes, quæ non poſſunt fieri: Vel, cogitauerunt conſilia, quæ non potuerunt ſtabilire, ſperantes quemadmodum Idolis ſuperiores fuerunt, ſic vero Deo fore.

Quoniam pones eos dorſum.

Symmachus autem ſic explanauit, Quoniam facies [illegible] auerſos. Eos enim, qui Angeli plagam fugerunt, in [illegible] & terga dare coges, vt abeuntes [illegible] geſtas [illegible]. Hæc autem Vates prædicentis more poſuit, [illegible] res nondum geſtas.

G

In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

Hoc [illegible] hyperbato dixerunt eſſe, & intel[illegible] [illegible] ſuis ipſorum præparabis vultum [illegible] ſcilicet, Et his, qui remanſerunt, & his qui fugerunt indiges pœnam. Fieri tamen poteſt, vt eadem [illegible], eandem ſententiam accommodemus. *In reliquiis eum*, integrum tibi erit & facile ſupplicium ſtatuere: & eos, qui nunc fugiunt, quique terga dederunt, [illegible], qui ſibi per ſuaſerunt mortem de [illegible] potens conuertere, & ſiſtere, & vlciſci.

Exaltare Domine in virtute tua, cantabimus & pſallemus virtutes tuas.

Non quod Deus humilis ſit, extollitur, neque, quod non habet, recipit, ſed quod habet, oſtendit: Nec igitur [illegible], *Exaltare Domine in virtute tua* Demonſtra [illegible] quæ tua [illegible] ob inexplicabilem potentiam, quam [illegible] & celebrantes te, tua mirabilia opera enarrabimus.

H

Pſalmi XXI. Interpretatio.

In finem. Pro ſuſceptione matutina. Pſalmus Dauidi.

HIc pſalmus Domini Chriſti Crucem, & Reſurrectionem, & gentium vocationem, & totius orbis [illegible] prædi[illegible]. In[illegible] hoc demonſtrat. *Suſceptio matutina*, noſtri Saluatoris eſt aduentus, qui inſtar auroræ in tenebris ſede[illegible] illuxit. Lux enim vera eſt Dominus [illegible] diluculum effecit qua [illegible], [illegible] fugantur tenebræ. [illegible] dictatus [illegible] Apoſtolis credendum eſt, & [illegible] Saluatori, qui principio huius Pſalmi clare vſus eſt, quam [illegible] interpretari conantur.

Deus Deus meus reſpice in me quare me dereliquiſti?

Paulo autem ſuſtinus, in [illegible] protupit, [illegible] *Eli, Eli lamazabathani.* Quo modo igitur [illegible] ſtimonium [illegible] poteſt? Dereliction autem fuiſſe dicit, [illegible] a nullum peccatum commiſerit; mor[illegible]

A

[illegible] quæ contr[illegible] pec[illegible] [illegible] ignari [illegible] [illegible] Ad [illegible] nominum [illegible] pacto [illegible] Christus [illegible] homo. Et quoniam [illegible] humana [illegible]

Longe a ſalute mea, verba delictorum meorum.

Sciendum eſt [illegible], de hac voce *D[illegible] meorum*, neminem aliorum interpretum [illegible] Aquila [illegible] Symmachus [illegible] Theodotion [illegible] [illegible] hunc Pſalmum Domino [illegible] [illegible] Audiant igitur Ioannem [illegible] *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Et [illegible] *ille qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum factus eſt, vt nos efficeremur iuſtitia in ipſo.* Et rurſus. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* [illegible]

[illegible] *Pater* [illegible] *calix iſte* [illegible]

C

Deus meus clamabo per diem ad te, & non exaudies: & nocte, & non ad inſipientiam mihi.

[illegible]

D

[illegible]

[illegible] *apertum* [illegible] *non eſt.*

F

[illegible]

G

[illegible]

H

[illegible]

Matth. [illegible]

Ad Philip. [illegible]

[illegible] *detis manu* [illegible] hoc [illegible]

[illegible] *conſpexerunt me.*

[illegible] *ſuper veſtem meam miſe* [illegible]

[illegible] oram [illegible] orum [illegible]

[illegible] *Congregatio* [illegible] *me, ad* [illegible] *meam conſpice,* [illegible] *Deus animam meam* [illegible] *animam meam,* [illegible] *e ore leonis, & a cornibus* [illegible] *humilitatem meam.*

[illegible] Nam Leone [illegible]

[illegible]

Et [illegible]

[illegible] Romæ [illegible]

Domini [illegible]

[illegible] *laudaui* [illegible]

[illegible] *meam* [illegible] *magna* [illegible]

[illegible] *reddam in conſpectu timentium eum.*

[illegible] o, non [illegible] cum differen [illegible]

[illegible] fuer [illegible] preconem Dom[illegible] [illegible] ouc [illegible] ſuper [illegible] [illegible] Eccleſiæ m[illegible] & omnium gen[illegible] [illegible] gentes, paupere[illegible] non habuerunt, [illegible]

Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum.

N[illegible] nec enim omnes [illegible] eſſe inquit, immor[illegible] [illegible] atque immortale con[illegible] [illegible] cognoſcunt.

[illegible] *corda eorum in ſæculum ſæculi.*

[illegible] expectant.

[illegible] *tur, & conuertentur ad Dominum, vniuerſi fines terræ.*

[illegible] *Reminiſcentur* poſt [illegible] Deo [illegible]

& adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium.

[illegible]

quoniam Domini eſt Regnum, & ipſe dominabitur gentium.

[illegible] Deus eſt [illegible] *Iudæorum Deus eſt tantum* [illegible] *gentium, quoniam vnus eſt Deus, qui* [illegible] *& præputium per fidem.* Roma. 3

[illegible] *adorauerunt omnes pingues terræ, in conſpectu eius cadent omnes, qui deſcendunt in terram.*

[illegible] deſcendunt, & impleti ſunt, de immorta[illegible] qui hæ[illegible] [illegible] *Quoniam ille omnis genu* [illegible] *& omnis lingua* [illegible] *quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei* [illegible] Phil. 2.

Et anima mea illi viuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi.

[illegible] Do[illegible] qui per [illegible] regene[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] populata ſunt, & iam [illegible] honoris par[illegible] ſunt.

Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt iuſtitiam eius populo, qui naſcetur, quem fecit Dominus.

N[illegible] de hoc, in [illegible] ſecul[illegible] dum quod ego Dau[illegible] hæc [illegible] verum de futuro, [illegible] quod [illegible] Dominus con[illegible] hæc prædixit. Ego [illegible] [illegible] iam in diu[illegible] ora[illegible] [illegible] in his [illegible] dem d[illegible] [illegible] hunc primum [illegible] Dauidem [illegible] *Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt iuſtitiam eius populo qui naſcetur quem fecit Dominus. Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium & manducauerunt* [illegible] *adorauerunt illum omnes pingues terræ.* N[illegible] d[illegible]

A accidiſſe videmus, nec alicui eorum, qui ex Da[illegible] de-ſ[illegible]ndeiunt. ſolus autem Dominus Chriſtu[illegible] ex Dauide ſecundum carnem cum Deus verbum factus e[illegible] ho-mo, qui cum ex Dauide formam ſerui accepiſſet, o-mnem terram atq; ma[illegible]e diuinæ cognitioni [illegible]pleuit, atque perſuaſit iis, qui olim [illegible]abant, atque idola cole-bant, proſli[illegible], qui non ſunt, Deum [illegible] eſt, ador[illegible]e. Porro iſtis cum Iudæis relictis, nos ad inceptum [illegible] ta-men, & ad reliquorum pſalmorum interpretationem tranſeamus.

Pſalmi XXII. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauidi,

Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit.

ETiam hæc eandem habent ſententiam, qu[illegible] [illegible]nota. [illegible]um enim dixiſſet in [illegible] præ-cedenti, *Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum.* Et rurſus, *Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ*, Latenter innuit hic, huiuſ[illegible] [illegible]gitorem, & nuncupat educatorem, *Paſtorem*: ſic enim ſe
B ipſum Dominus Chriſtus nominauit, *Ego ſum paſtor bo-*
Ioan. 10. *nus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ.* eodem [illegible] do
Ezech. 34. per Vatem Ezechielem ſe ipſum appell[illegible]. & [illegible] tur omnes, qui ſalutari cibo [illegible] fructi ſunt [illegible], *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit.* Na[illegible] bonorum [illegible] huius paſtoris, [illegible] largitur.

[illegible] loco paſcua ibi collocauit.

Poſtquam *paſtorem* bonorum datorem appellauit, merito & de omni paſtu ex tran[illegible]atione mentionem fecit, *Paſtionem* autem hoc [illegible] loco, ſacram diuinorum o-raculorum doctrinam [illegible]. Primum enim ſermoni-bus nos alit, & deinde magis myſticum affert cibum.

Super aquam [illegible] refectionis educauit me.

Regenerationis aquam latenter [illegible]nuit, in qua dum baptizamur, [illegible] concupi[illegible], vetera quidem pec[illegible] [illegible] nis vero proſicue efficimur.

Animam meam conuertit: deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ.

Homi[illegible], parti[illegible]pem me fecit, cum primum ab errore me liber[illegible] cumq; rectam viam me incedere
C præp[illegible].

Propter nomen ſuum.

Viuiue [illegible] ipſius magnificentiæ don[illegible] ſunt: non enim ob [illegible] [illegible] mus. tal[illegible] igitur adiutore [illegible] pugna [illegible] ber[illegible] ipſa [illegible] morti porta [illegible] penitus mortem cont[illegible]. hoc enim [illegible].

Nam etſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Addit an[illegible] [illegible].

Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.

N[illegible] qu[illegible]dem meam imb[illegible] [illegible] ſuſten[illegible] hæc [illegible] rectam viam dedu[illegible]it. Porro no[illegible] poſt[illegible], eodem modo [illegible] crucem nun[illegible] [illegible] [illegible] ab hoſtibus D[illegible] mon[illegible], atq; in veram viam deducimur.

Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meum. & calix meus [illegible] quam præclarus eſt.

D Ma[illegible] [illegible]

[illegible] ſeruiebant, hæc [illegible]

[illegible] ſequetur me omnibus diebus vitæ meæ, & v[illegible] in domo Domini in lo[illegible]tudine dierum.

[illegible]

I[illegible] tet s, & [illegible] bu[illegible] tum [illegible] vita, [illegible] in futura. H[illegible] oſtendit [illegible], *In longitudine dierum*, [illegible] continue. h[illegible] autem illi [illegible] con-g[illegible] habe[illegible]t.

Pſalmi XXIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauid. Prima Sabbati.

IN aliquibus exe[illegible] inuenit. *Super prima ſabbato-rum.* In Sexta p[illegible] terum ne hoc [illegible] tactum ſe inquinamus [illegible]dum eſt, qu[illegible] Dom[illegible] reſurrectione [illegible] omnium [illegible] & mare di[illegible] H[illegible] præd[illegible] tum [illegible] Cœlos.

Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi, qui habitant in eo.

[illegible] Iudæ[illegible] ipſi[illegible] [illegible] ſiſtunt [illegible] violenter att[illegible] p[illegible] Do[illegible] domi[illegible] n[illegible], quo bene conſtruxit & [illegible] h[illegible]

E

F

Q[illegible] eum, & ſuper flumina præpara-uit eum.

Per[illegible] verum etiam proui[illegible] [illegible] ita eſſet [illegible] [illegible]tem [illegible] regioni[illegible] [illegible] qui per [illegible] De[illegible] [illegible] [illegible] formans [illegible] dialogi.

Quis aſcendet [illegible] aut quis ſtabit in loco ſancto eius.

G *Montem* [illegible] m Sioni montem, ſed cœ[illegible] Paulus *Acceſſiſtis* inquiens, *ad* [illegible] *ciuitatem Dei viuentis Hieruſa-lem cœleſtem.* [illegible], Deum [illegible] & [illegible] oſten-dit [illegible] ad int[illegible] re-ſpo[illegible].
ad Heb. 12

Innocens manibus [illegible] mundo [illegible] qui non accepit in vano a-nimam [illegible] ne.

P[illegible] m conf[illegible] de Iud[illegible] urge, & [illegible] nus [illegible] t. Etenim *Ma*[illegible] P[illegible] ora[illegible], Concu-piſce[illegible] nunt [illegible] exultamus, ilb[illegible] autem [illegible], huiuſmodi homi-[illegible] & [illegible] concupiſcere: has [illegible] etiam Eccleſia[illegible] *Vanitas* dicen[illegible] *vanitatum, & omnia*
Eccleſ. 1. *vanitas.* [illegible] tranſgreſſionum iurandi [illegible] hæc poſt illam reſpuit *Et non [illegible] in dolo proximo ſuo.* Deinde demonſtrat ho-

H [illegible] factorum fructum.

Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſal[illegible] ſuo.

[illegible] admodum miſericordiam cum benedi-ctione [illegible] quæ [illegible] hominu-[illegible]ur. [illegible] nihil [illegible] Deo nob[illegible] edum [illegible], quæ omnem [illegible] cogitatio-[illegible] ſunt.

Hæc generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.

A ... mcnta ... ſta... ipſius virtutis Condi... magnum Iacob ſuo ipſius ... In videmo igitur Pſalmo de ... tera omnibus vitiis affecti. De ... ſtitut, dicens *In Domino cuſtodies nos, & ſeruabis nos à genera... hac in æternum.* Hic autem contraria vaticinatur, *Hæc eſt generatio quærentium Dominum.* Poſt enim humanitatem ... & ſaluatoris noſtri, omnis terra & mare, diuino ... temperans, dereliquit quidem Deos pa... Deum autem Iacob inquirit. Hoc modo orbis ter... ſaluten prædicens, docens demceps eos, qui ad ... ceſſerunt, non ſolum Dominum Chriſtum re... deuicto mortis imperio, ſed etiam in cœlos ... Quoniam enim vigeſimus primus Pſalmus o... racula continebat de ſalutari cruce, necnon prædictio- nem de gentium ſalute; merito rurſus hic cum de gen- tibus mentionem feciſſet, & earum cognitionem præ dixiſſet, Domini aſcentionem deſcribit, nobiſq; Ange- lorum choros oſtendit, hos quidem Dominum Chri- ſtum præcuntes, hos vero interrogantes, & diſcere cu- pientes. Quod nouum eſt ſpectaculum?

B *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini porta æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens. Dominus potens in prælio. Attollite portas principes veſtras, & eleuamini porta æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.*

Nemo cœleſtium ſpirituum miſteriorum audiens, mire- tur, nequenim prænoſcunt nec omnia ſciunt, ſola autem diuina natura hanc ſcientiam habet. Angeli vero, & Arch- angeli aliquæ ſuperiorum ſpirituum cœtus tot ſciunt, quot diſcunt. & propterea diuinus Apoſtolus de ipſis loquens ait, *Innoteſcat nunc Principibus, & poteſtatibus in cœ- leſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei.* Si autem per ea, quæ in Eccleſia geſta ſunt, humanam ſapientiam accu- ratius didicerunt, ab illis ... reliſ... cœleſtes potentias ignorantiæ humanam naturam videntes, & diuinitatem in ipſa latentem minime intuente. Si quiſ tam autem huic expoſitioni animum quieſcere noluerit, ab iis, quæ in hoc Pſalmo interpretata ſunt propoſitam ſolutionem acci- piat. Etenim ſuperius per dialogum doctrinam de mo- ribus formauit, dicens, *Quis aſcendet in montem Domini, & quis ſtabit in loco ſancto eius?* Cum hic interrogaſſet, reſpon- ſionem ſubiunxit, *Innocens manibus, & puro corde, & reli- qua.* Talem & hic putato eſſe ſermonis figuram, neque exiſtimet hic te rogantes ob ignorantiam interrogare, ſed omnes homines hoc perconto aſcendentis ... nium docere. Propterea reſpondentes poteſtates aiunt, ipſam Regem gloriæ eſſe ... veram gloriam perpetuumque Regnum ha- bere. Nuncupant autem ipſum Dominum fortem, atq; in bello potentem: acerbam enim Diaboli tyrannidem euertit, dæmonumque dolum, quo tubil ... deſtru- xit. Aeternas vero portas iſte attribuet, anquam natu- ræ ... nunquam ante hac patefactas. nemo enim per illas nunquam tranſiuit. Verum Deus Verbum, fa- ctus homo, cum humanitatis primitias aſſumpſiſſet; ſu- ſtulit in cœlos, & collocauit in dextera maieſtatis in ex- celſis ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & do- minationem, & omne nomen, quod nominatur, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Magnus autem ... aſſumptus eſt quidem, ſed non in Cœlum verum tanquam in Cœlum. Sic prima interrogatione, & re- ſponſione facta, rurſus hæq uidem interrogant hæ vero reſpondent & dicunt virtutum Dominum, hunc eſſe regem gloriæ, hoc eſt, qui Angelorum, & Archangelo- rum, & totius naturæ inuiſibilis, & genitor, creator, & o- pifex eſt.

D

Pſalmi XXIV Interpretatio.

In finem. Pſalmus Dauid.

Pſalmus hic de precationis figuram habet. Propterea v... eſt, neq; inſcriptio ipſum pſalmum no- minat. Aliqui autem Interpretum ... dixerunt, ... ab illis qui ca... fuiſſe explanatum, finem tantum ... *num inquit, Deus Iſrael ex omnibus tribul...* ... autem hunc Pſalmum à beato Dauide ... ſtimo, cum multos hoſtium impetu ... ex iguur de priſcis, at ne recentibus ... nem facit, ab hiſq, liberari obſecrat, docetq ... nes eandem doctrinam.

Ad te Domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido, non erubeſcam, neque irrideant me inimici mei.

Vndique ab infinitis hoſtibus ſeptus, tibi Domine meam animam affero, & ex tuo auxilio pen... ſe- crans, ne ſemper in ignominia viuam, neue hoſtibus lu- dibrio ſim.

Etenim vniuerſi, qui ſuſtinent te, non confundentur. Confun- dantur omnes iniqua agentes ſuperuacue.

Habeo, ait, idoneum pignus ſpei, eos inquam, qui tibi iam crediderunt, tuaque ope perfructi ſunt: horum e- nim hominum ſolitus es curam gerere, cunctundere au- tem vitiis affectos. Porro notandum eſt, quoniam non peccantes, verum ſuperuacue tranſgredientes, de deco- tis impleri dixit. Non enim omnes æqualiter peccant. nam aliqui quidem ob aliquam calamitatem, vel ob na- turalem imbecillitatem labuntur: aliqui vero in ſcelera- bus ipſis delectantur, alia ... excogitant. F

Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus, ſaluator meus, & te ſuſtinui tota die.

Ego autem in primis tuas vias agnoſcere obſecro, & ſemitas diſcere, quæ ad te ducunt, vt ſemper tuam ... tam, atque veram viam incedam. Deinde preco, ... vt ex rerum euentu diſcam te meum Saluatorem eſſe, tuam enim miſericordiam ſemper expecto. Hoc enim *Tota die,* pro Semper, poſuit, & docere vult ſe non capere ... ſilium, modo hoc, modo illud, ſed ſemper in eadem ſen- tentia perſtare.

Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordia- rum tuarum, quod à ſeculo ſunt. Delicta iuuentutis meæ, & igno- rantias meas ne memineris Domine ſecundum miſericordiam tuam memento mei tu.

Manſuete, inquit, ſemper atque benigne homines guber- nas, & nunc vt hanc bonitatem conſequar, deprecor, tuæque benignitatis & non meorum peccatorum me- mor, & mei recordatus o Domine miſericors, adhortus me iis, non iuſtus. hoc enim & in ſuperioribus precatus eſt, Secundum magnam miſericordiam tuam memor ſis mei, non mei peccati ... benignitas memento mei. G

Propter bonitatem tuam Domine.

Non enim vllo ... promereri, verum ſecundum tu- am benignitatem hanc aſſequi cupio.

Dulcis & rectus Dominus.

Non abſurde, ait, his verbis vſus ſum, ſed ſciens non tantum iuſtum, verum etiam benignum te eſſe Domi- num. hoc autem vbique diuina ſcriptura nos edocet. Tale eſt illud, *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine,* Et *Miſericors miſerator Dominus, & iuſtus & Deus noſter miſeretur,* Et *Deus iudex iuſtus, & potens, & patiens, & non iraſ- citur per ſingulos dies.* Pſal. 100. Pſal. 114. Pſal. 7.

Propter hoc legem dabit delinquentibus in via. Diriget man- ſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas.

Hoc magis dilucide Symmachus explanauit, Prop- terea peccantibus viam demonſtrat bonitate enim v- tens non repente peccantes plectit, verum & rectam ipſis viam oſtendit, & pœnitentiæ legem docet, atque etiam eos, qui manſuetudine, & ſimplicitate vſi ſunt, re- rum naturam diſcernere docet, omniaq; eius myſteria facit, veſt tant, ne ſimplicitas vitiata in ignorantiæ facta, multum detrimenti inferat. Deinde naturam earum viarum, quæ dictæ ſunt, oſtendit. H

Vniuerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum eius, & teſtimonia eius.

Nam ſacrarum literarum alumni per ipſas exactius diſcunt, omnia Dei & Saluatoris noſtri conſilia miſerico- rdia, & veritate temperata eſſe. Nam peccantibus

quidem

A quod in eorum peccatorum,quæ perpetrarunt, miſericordiam, & veniam concedit, inuictos autem virtutis athletas præconio celebrat,atque coronat, cum veritate ſententiam pronuncians,atq; etiam hominibus vitiis affectis,nec pœnitentia ductis, ſecundum veritatis terminos pœnas infligit.

Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.

Ego igitur ait,vt meis peccatis propitius ſis,obſecro, non ob meam exactam pœnitentiam, verum ob tuam benignitatem,qua benignus nominaris, & quia in tuo nomine meas ſpes defixi.

Quis eſt homo, qui timet Dominum? legem ſtatuit ei in via quam elegit. Anima eius in bonis demorabitur, & ſemen eius hæreditabit terram.

Hinc adhortatur, & conducibilem admonitionem affert,& timentibus Dominum omnis generis operam pollicetur. & poſtquam multiplices diuerſique ſunt modi pie viuendi,videlicet ſolitarii, & communes,deſerti,& vrbani,priuati,& militares, Regales, & mercenarii,nautici,& ruſtici,& alii multi, & varii: in ſingulis

B autem fieri poteſt,vt Deo placeamus; iure Vaticinantis ſermo ait, *Quis eſt homo,qui timet Dominum: legem ſtatuit ei in via,quam elegit*, videlicet in illa vita, quam vnuſquiſque viuere eligit, commodas, & congruentes illi leges ponet. Similiter diuinus Ioannes Baptiſta interrogantibus

Luc 3. quidem Publicanis, *Quid oportet facere? respondit, Nihil amplius,quam quod præceptum eſt vobis faciatis. Milites vero admo-*

Ad Rom 7. *net,vt neminem turbent, verum contenti ſint ſuis ſtipendiis*, hoc eſt,determinato cibo. Similiter diuinus Apoſtolus & ſeruis, & dominis, & filiis, & patribus,& vxoribus, & viris mutuas poſuit leges. Iis autem,qui has obſeruauerint leges, vaticinantis lex promiſit eorum animis in bonis conſuetudinem,& ſeminis benedictionem, *Anima enim eius in bonis demorabitur,& ſemen eius hæreditabit terram.* Quoniam enim filios procreare & hæredes relinquere,res eſt deſiderabilis apud Iudæos, imo etiam cæteris hominibus,qui communem vitam amplectuntur, hoc ipſum optatiſſimum eſt; merito ab iſtiuſmodi deſiderio homines auertit, eoſque ad opera virtutis accen-

C dit.

Firmamentum eſt Dominus timentibus eum, & teſtamentum ipſius,vt manifeſtetur illis.

Hoc manifeſtius Symmachus & Theodotion interpretati ſunt, Myſterium Domini timentibus eum, & teſtamentum ipſius declarabit illis. Ipſum autem Domi-

Eſai.24. num audire licet per Vatem Eſaiam dicentem, *Myſteria mea mihi & meis*. Hæc enim non temere omnibus, verum timentibus aperit,diuinorumque oraculorum propoſitum demonſtrat. Atqui ſecundum Septuaginta,Firmamentum Dominus eſt timentibus illum,videlicet ſuperiores hoſtibus illos reddens.

Oculi mei ſemper ad Dominum,quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.

Oculos rurſus hic, pro Mentis oculis dicit, quos ad Deum habere ait,vt qui manifeſto nouit,ſe ob eius curam ſtructas ab hoſtibus inſidias euitaturum.

Reſpice in me,& miſerere mei,quia vnicus, & pauper ſum ego.

D Hoc autem *Vnicus*,Solus,reliqui interpretati ſunt.Dicit autem,quoniam omni ope deſtitutus ſum; quapropter,vt tui auxilii compos fiam, ſupplex peto: valde autem mirabiliter hoc *Reſpice in me, & miſerere mei*, poſuit: intuere meam, ait, deſtitutionem, hoſtiumq; obſidionem,omnino enim cum hæc videris, miſereberis.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt, de neceſſitatibus meis erue me,vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuerſa delicta mea.

Multæ,inquit, afflictiones me circumſtant.Cum igitur hanc meam abiectionem, & miſeriam meis peccatis compenſaueris, concede remiſſionem,atque veniam præbe.

Reſpice inimicos meos,quoniam multiplicati ſunt. & odio iniquo oderunt me.

Si non videor,ait, dignus humanitate, cum talibus in aliis collectus, ſaltem cum iniuſtas inimicorum ini-

E micitias inſpexeris; miſericordiæ participem me fac. in te enim peccaui,cum tua præcepta tranſgreſſus ſim, illi autem nihil me increpare poſſunt, iniuſte bellum gerunt.

Cuſtodi animam meam, & erue me,non erubeſcam, quoniam ſperaui in te.

Si enim aliquas tuarum legum tranſgreſſus ſum, non tamen à tua prouidentia meipſum ſeparaui. propterea, & vt ab hoſtibus liberer, & vt conſeruer, obſecro.

Innocentes, & recti adhæſerunt mihi, quia ſuſtinui te.

Et hoc proprium virtutis eſt improborum conſuetudinem odio habere.eos vero, qui æqualitatem honorant,& rectitudine vtuntur,& à malitia liberi ſunt, hos inquam,familiares & amicos habere. hoc autem Vates feciſſe ait, tanquam in hoc Dominum colere exiſtimans.

Libera Deus Iſrael ex omnibus tribulationibus ſuis.

Hæc deprecatio Deo oblata, Regi conuenit. Decet enim eum, qui in Imperio conſtitutus eſt, de ſubditis omnem curam gerere. propterea beatus Dauid non tantum pro ſe preces obtulit, verum etiam pro populi vtilitate ſibi commiſſi. Habet autem & alium ſenſum

F hæc clauſula. *Diuiſus erat Iſrael, & tempore Saulis, & Memphiboſthæ, & Abſalonis.* Si igitur tuum auxilium conſequeter,& hoſtes ſuperarem,ipſeque Iſrael ciuile bellum finiret;pacem obtineret, & bonis omnibus frueretur.

Pſalmi XXV. Interpretatio.

Pſalmus Dauidis.

ET hunc pſalmum diuinus Dauid in ſe ipſum dixiſſe mihi videtur: exiſtimo autem hunc proxime præcedenti pſalmo ante ſcriptum fuiſſe. Nam ille quidem peccati, & magni peccati meminit, *Propitius eſto enim* ait, *peccato meo, multum eſt enim.* In præſenti autem pſalmo proprias virtutis ſpecies percurrit. Vnde arbitror ipſum his verbis vſum eſſe,cum Saulem fugeret,cumque apud alienigenas degere coactus eſſet, quos impietati & ſuperſtitioni,& omni tranſgreſſioni adhærentes videns; eorum conuenticula aufugit atque epulas,quæ Dæmonibus celebrantur. Interpretatio autem ſequentium

G manifeſtius hoc edocebit.

Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum,& in Domino ſperans,non infirmabor.

Cum autem,ait,integritate vſus ſim,cumq; nihil mali in Saulem perpetrauerim, & ſic acerbe exactus fuerim; vt tu Domine iudex ſis meæ iuſtitiæ, obſecro: te enim Deum eſſe noui, meaſque ſpes in tua prouidentia defixi, atque confido in hoſtium manus me minime peruenturum.

Proba me Domine,& tenta me,vre renes meos, & cor meum.

Hinc patet pſalmum peccato antiquiorem eſſe. Nam vt ſimplex,& innocens,peccatiq; expers ſcopuloſa certamina deſiderat. *Renes* autem,& *Cor*, Cogitationes nominat; & hoc ſæpe diximus.

Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt.

Vt probatus ſim, & more auri comburar deprecor. Quoniam tuæ miſericordiæ confido, & hinc opem expecto: hac enim ſuffultus ſum.

H *Et complacui in veritate tua.*

Deinde placabilitatis ſpecies percurrit.

Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo:Odiui Eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedebo.

Sic autem, ait, tuum cultum curaui, vt cum apud impios,iniquoſque homines eſſem; illorum conuenticula,noxiaſq; conſuetudines effugi. Significat autem per hæc,apud alienigenas vſum, cum quibus ob fugam ſimul habitare coactus;neque impietatis, neque iniquitatis cum ipſis voluit eſſe particeps.

Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum Domine,vt audiam vocem laudis, & enarrem vniuerſa mirabilia tua.

Iſtorum igitur ſuperſtitionem valde abhorreo, aueo autem tuum Domine videre altare, tuaſque laudes au-

ribus

A

[illegible] *[illegible] innocentia* [illegible] tempore ac- [illegible] cum lu [illegible] eſſe nol- [illegible] lauit. [illegible] ipſ [illegible] oſten [illegible]. Vt in- no [illegible] mihi commune cum [illegible], [illegible] lauabo.

Domine dilexi decorem Domus tuæ, & locum habitationis gloriæ [illegible] Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam: in quorum manibus iniquitates ſunt, [illegible] eorum repleta eſt muneribus.

P[illegible] Symmachus, Adytum poſuit, Pro *Viris ſanguinum*, Viros parricidas. Ocyus vero, ait, ab iſto- [illegible] habe a me Domine, [illegible] inquam etiam [illegible] vbi tu [illegible] gratia [illegible], ne cum [illegible] omnibus, & [illegible], quibus [illegible] bus corrupti [illegible], homicidis, hiſque, qui [illegible] produnt, [illegible] m[illegible]. Et per hæc autem eoſdem [illegible] oſtendit. *Tabernaculum* vero, Domum nuncupauit [illegible] diuina domus conſtructa erat. propterea [illegible], *Et locum habitationis gloriæ tuæ.*

Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum, redime me, & miſerere mei: pes meus ſtetit in rectitudine.

B

Tan[illegible] dum [illegible] conſuetudinem habe- [illegible], & ab [illegible] me ſegregaui. C[illegible] pietati ped[illegible] rum, turo [illegible] Deprec[illegible] autem, [illegible] hunc [illegible] animi cuſtodiam: erit autem hoc, [illegible] ſ[illegible] ſ[illegible].

In Eccleſiis benedicam te Domine.

Hic manife[illegible] Dauidem [illegible] hunc Pſalmum di[illegible]. S[illegible] ondit enim [illegible] omnibus [illegible] orbis Eccleſias pe[illegible] tu[illegible] hiſto[illegible], & benedic[illegible] Dominum, propheta [illegible] nationem præuidens. Habuit autem in eam Vat[illegible] in omni terra, & nar[illegible] rum [illegible] magnus Dauid Deum be[illegible].

Pſalmi X X V I. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi, Priuſquam liniretur.

C

HAnc inſcriptionem in S[illegible] triplici [illegible] inueni, ve- rum [illegible] exemplaribus. H[illegible] non- nulli aulam a[illegible] ſcriptio- nes, tanqu[illegible] as. Q[illegible] ait, [illegible] poteſt, Dauid, [illegible] ſpiritus gratiam ac[illegible], prop[illegible] ſcriberet. præſer[illegible] ues pareret, nec Regnum gube[illegible] bus pe[illegible] imparerent. O[illegible]
1. Reg. 16. [illegible] Dauidem [illegible] tum eſſe, [illegible] Re- gum hiſtoria teſtatur. Primo quidem [illegible] Va- [illegible] Samuele [illegible] in Hebron [illegible] poſt Saul perniciem. Te[illegible] vero [illegible]
2. Reg. 2. poſt mortem Me[illegible]phiboſthe. D[illegible] vnctione, Conſuluit Dauid Dominum [illegible] *Non aſcendam in vnam de ciuitatibus Iuda. & ait Dominus ad eum. Aſcende. Dixitq; Dauid, Quo aſcendam? [illegible] reſpondit ei, In Hebron*, Deinde hiſtoricus peregit [illegible] quemadmodum aſcen-
2. Reg. 5 derit, ſubiungit, *Veneruntq; viri Iudæa, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret ſupra domum Iuda*. D[illegible] aut [illegible], *Et venerunt vniuerſæ tribus Iſrael ad Dauid in Hebron*. & paulo poſt *Et percuſſit cum eis Rex Dauid fœdus in Hebron coram Do-*

D

1. Reg. 21. *mino. vnxeruntq; Dauid in Regem ſupra omnem Iſraelem.* Itaque manifeſtum eſt hunc pſalmum [illegible] quam [illegible] cundam acciperet [illegible] commiſſa eſſet rerum gub[illegible]natio. [illegible] lem fugeret, h[illegible] eſt ve[illegible] quando [illegible] ſacerdotem a[illegible]. Et cum [illegible] Dei [illegible] oraculo [illegible] cumq; ſancti panis benedictionem accepiſſet, hoſtium manus declinauit. hoc autem in præſenti pſal-
1. Reg. 22. m[illegible] dicit, *Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum.* Tunc autem Doem Idumæus, cum ibi regales paſ-

cere[illegible] mula[illegible] n Saul non [illegible], propterea in pſalmo ait, *Quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui.* Ma- [illegible] autem dilucide hoc ſigill[illegible] interpretatio edoce- [illegible]

E

Dominus illuminatio mea & ſalus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ a quo trepidabo?

Cum abs te lumin[illegible] perim[illegible] arcana luce illuſtratus ſim; omnes ſimul im[illegible] de[illegible] n.

Dum appropinquant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas, qui tribulant me inimici mei, ipſi in[illegible] ſunt. [illegible] ceciderunt.

T[illegible] ſpe, [illegible] minime fruſtratus ſum, ſic tuo auxilio fretus. Etenim cum præuenire[illegible] me [illegible] more per[illegible] quebantur, nihil [illegible] haud nocuerunt, ipſi ve- [illegible] perniciem paſſi ſunt. h[illegible] autem [illegible] pius [illegible] docet. N[illegible] & ſemel & iterum cum S[illegible] conatu[illegible] po- t[illegible] ipſum inſequentem perdere potuiſſet. [illegible] philo[illegible] ſten[illegible] pœnas [illegible] pe p[illegible] dicta [illegible] futurorum qu[illegible] præ [illegible].

F

[illegible] aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. ſi exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.

C[illegible] de tuo auxilio tale peri[illegible] ulum [illegible] b[illegible] meaggr[illegible] tr[illegible] contra diſc[illegible], hu[illegible] ſpe [illegible] is.

[illegible] petii Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini [illegible] diebus vitæ meæ vt videam iucunditatem Domini [illegible] templum eius. Quoniam abſcondit me in tabernaculo [illegible] in die malorum protexit me, in abſcondito tabernaculi ſui, in [illegible] exaltauit me.

[illegible] inquit, [illegible] potius beneficio, non diuiti- [illegible] neque R- [illegible] verum [illegible] continue aſſi- [illegible] pulchritudine[illegible] tanquam in [illegible] contempl[illegible] atque [illegible] ecundum le- [illegible]. N[illegible] de [illegible] veritate experien- [illegible] meſſuerim, cumque [illegible] declinaue[illegible]. H[illegible] & magnus Da- [illegible] & [illegible] Deo [illegible] N[illegible] & [illegible] & taber- [illegible] bu[illegible] conſtruxit, & diuerſos [illegible] in choro inſtituit & hæc a Paralipomenon li- b[illegible] qu[illegible] ſt. Vocauit *Vnam petii a Domino* [illegible] Sic enim [illegible] legen- dum eſt.

G

1. Para. 16.

Et nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos, circuiui & [illegible] laudis, [illegible] attonitus.

Hic [illegible] ſt hoc [illegible] & Aquila do- cuit: nam pro *Exaltauit caput meum*, Exal[illegible] apud meum, poſuit. Significat [illegible] gnaturum eſſe, ini- m[illegible] qui ſuper[illegible] ipſo circundaturum, qui nunc [illegible] circum[illegible] & Denal [illegible] non l[illegible] p[illegible] be[illegible] quam in[illegible] p[illegible] eo crea- [illegible] no tel p[illegible] ndem a[illegible] pa- ria, [illegible] *laudis. [illegible] ſtrationis*, [illegible] eundem in- te[illegible] Vo[illegible] eſt h[illegible] vox ab an[illegible] ſedit. [illegible]modi vero e[illegible] na, exultantium [illegible] & Domini [illegible], Exultare enim quis ait, [illegible] vobis pſal- lat.

Cantabo, & pſalmum dicam Domino.

H

F[illegible] paulo ante dicta ſunt. [illegible] ſpondet enim ſe cantatu- rum, & [illegible].

Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te, miſerere mei, & exaudi me.

Mi[illegible] di[illegible] quidem implorat, non autem iniu- ſtam, [illegible].

Tibi dixit cor meum, Dominum quæram

N[illegible] veritate carentibus, ſed mente c[illegible] ve[illegible] conſent[illegible] opus perfecit.

Exquiſiuit te facies mea.

A Et quæ iam feci, non ſatis ſunt, verum hoc faciam & in poſterum.

Faciem tuam Domine requiram.

Ne igitur me deſiderantem repellas, neque te deſideratam me priues.

Ne auertas faciem tuam à me, & ne declines in ira à ſeruo tuo.

Hoc ex tranſlatione eorum poſui, qui iraſcuntur, & qui accedentibus ad ſe terga dant, atque in aliam viam declinare conantur.

Adiutor meus eſto ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

Hoc autem ἀποστραφῇς με, Ne pronceris me, dixere alii Interpretes. Ab extremo autem inſtituto Septuaginta hoc verbum fecerunt. hoc enim [illegible], iniuria quædam erat apud antiquos, à quadam ſabula facta.

Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me. Dominus autem aſſumpſit me.

Nam cum à Saule perſecutionem pateretur; longe à genitoribus degere coactus fuerat: ſatis mihi vero, inquit, pro omnibus es tu Domine.

B *Legem pone mihi Domine in via tua, & dirige me in ſemitam rectam.*

Pro, *Legem pone mihi*, Aquila quidem, & Theodotion, Illumina, dixerunt. Symmachus autem, Oſtende mihi viam tuam. Quoniam procul a[illegible] ſunt mihi eiuſdem generis viuere co[illegible], tu ipſe [illegible], & legislator, & Dux, atque oſtende mihi ſemitam ad te ferentem.

Propter inimicos meos ne tradideris me in animas tribulantium me.

H[illegible] [illegible] humiliment procedunt, [illegible] [illegible] [illegible] ſalute indig[illegible] [illegible]. [illegible] cum nu[illegible] [illegible] ho[illegible] [illegible] tamen [illegible] [illegible] expellor [illegible] nuria affectum [illegible], qui [illegible]

Quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi.

C Aquila autem hoc apertius dixit, Steterunt contra me teſtes f[illegible], & apparuit iniuſtitia. Ipſi enim, inquit, calumniis contra me viſi ſunt, ego vero nullum hinc detrimentum paſſus ſum ob tuum auxilium, ſed in ipſos conuerſum eſt, & iacula ab illis contra me emiſſa, rurſus contra ipſos reuerſa ſunt. Hoc autem à communi vſu ſumptum eſt: ſolemus enim dicere de iis, qui inſidiantur, ſe lædere non poſſunt, ipſum offendit, non me. [illegible] beatus Dauid [illegible] *Mentita eſt iniquitas ſibi ipſi.*

Credo videre bona Domini in terra viuentium.

Non enim [illegible] in præſenti vita ſuperior meis inimicis [illegible], verum [illegible] bonis perfruar. Deinde [illegible] admonitionem.

Exp[illegible] Dominum.

Et [illegible] modo hoc [illegible] -

[illegible] & [illegible] & ſuſtine Dominum.

Mens [illegible], & per hanc [illegible] [illegible] ſuper [illegible] facta, corroboratur, & [illegible] promiſſiones expectat, quarum [illegible] ex [illegible] auxilio [illegible]. *Terram* autem *viuentium* vocat futuram vitam, veluti mortis expertem, & ab [illegible] liberam.

D

Pſalmi XXVII. Interpretatio.

Ad te Domine clamabo Deus meus ne ſileas à me, ne quando taceas à me, & aſſimilabor deſcendentibus in lacum.

Dictus quidem hic pſalmus eſt à Dauide cum Saulē fugeret, & ab [illegible] qui [illegible] [illegible] exiſtimabant [illegible] per[illegible] qui [illegible] facere [illegible] [illegible] [illegible] erant Z[illegible] & [illegible] C[illegible] hic pſalmus, [illegible] hominum [illegible] Po[illegible] enim [illegible] exemplo beati [illegible] & ab [illegible] *clamabo* [illegible] [illegible], & [illegible] *lacum* [illegible] ne ſim ſimilis eorum, qui ab aliquibus [illegible] vocantur, & [illegible] interroganti reſpondere nolunt. propterea dicit, Si [illegible] à me [illegible], ope me deſtitueris, repente mortem oppetam. hanc enim *Lacum* vocauit, ſiquidem lacus vt ſepulcrum fodi[illegible]

Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.

Nondum quidem templum ædificatum erat, ſed tabernaculum [illegible] templi, in quo precabatur procul quidem, quod ad corpus pertinet, verum mentem illuc intend[illegible]. [illegible] Daniel cum Babylone precaretur, feneſtras ad Hieroſolymam [illegible] aperiebat, non quod illic Deum [illegible] ipſum eſſe arbitraretur, ſed quod memor eſſet [illegible] Deum apparuiſſe. Daniel 6

Ne ſimul trahas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.

Beatus quidem Dauid precatur, vt nihil commune habeat cum iis, qui inſidiis [illegible] execrabiles enim ait, eſſe eos, qui alia loquuntur, alia vero cogitant. Quapropter vult, vt ipſi præmia ſuis ſtudiis conſentanea percipiant.

F *Da eis illis ſecundum opera eorum, & ſecundum nequitiam adinuentionum ipſorum. ſecundum opera manuum eorum tribue illis, redde retributionem eorum ipſis.*

Nemo autem exiſtimet vir[illegible] iuſtum ſuis inimicis imprecari: non enim ad imprecationem ſpectant, quæ dicta ſunt, ſed ad iuſtam ſententiam, *Redde* (namque ait) *retributionem eorum ipſis*. In ſuas proprias inquit, inſidias incidant, quas contra ſe inuicem ſtruunt. hoc etiam in ſeptimo pſalmo dixit, *Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.* Deinde cauſam ſupplicii docet.

Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ipſius.

Hæc autem inquit, fecerunt, cum neque verbum, neque opus diuinum diſcere voluerint.

Propterea iam deſtrues illos, & non ædificabis eos.

G Vilis enim eſt malis ſibris prauæ ædificii euerſio. & hinc tamen manifeſtum eſt ea quæ paulo ante dicta ſunt, Vatis more dixiſſe non ipſis imprecans, ſed futura prædicens non enim inquit, Deſtrue. ſed *Deſtrues, & non ædificabis*. Poſtea rurſus diuina demonſtratione potitus, & à longe futurum auxilium conſpicatus; in hymnorum cantilenam linguam mouit.

Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ, Dominus adiutor meus & protector meus.

Et oſtendens cauſam rep[illegible] [illegible], ſubiunxit.

In ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum. Et refloruit caro mea.

Spes enim, quam in ip[illegible] coll[illegible], fuit mihi huius beneficii conciliatrix. Quamobrem liberatus ab ærumna, quam propter fugam perpeſſus ſum, reuixi, & florui, atque bonam corporis habitudinem ex lætitia rece[illegible].

Et ex voluntate mea confitebor ei.

H[illegible] eſt, non inuitus, ſed mea ſponte ipſi affero hymnum. Sic & alibi ait, *Voluntarie ſacrificabo tibi.* & rurſus, *Voluntaria oris mei approba iam Domine.* Pſal. 53. Pſal. 118.

H *Dominus fortitudo plebis ſuæ, protector ſaluationum Chriſti ſui eſt.*

Canto autem ipſum, vt bonum Dominum, qui ſuppeditat & Regi, & populo copioſe fortitudinem, & robur, & ſalutem. Chriſtum enim ſeipſum, vt Regem nuncupat: hoc namque nomen commune erat, & Regum, & Vatum, & Sacerdotum.

Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ, & paſce eos, & extolle illos vſque in æternum.

Hanc igitur, inquit, beneuolentiam & ſalutem cum tuo populo communica, dirigens & paſcens, & ſuperiores hoſtibus [illegible]. Ercete[illegible] es ſunt Regi conuenientes pro populo. dignum autē admiratione eſt hoc, quod magnus Dauid facit, nam cum Saulem fugeret, ſubditi [illegible] cum Saule conſpirabant, pro ipſis apud Deum precabatur, ſiquidem præuidebat futuram co-

rum

[illegible]

Psalmi XXVIII. Interpretatio.

[illegible] Dauidi. In Exitu [illegible]

N[illegible] Hinc non[illegible] ore [illegible] Dau[illegible] duce[illegible] æterno[illegible] Dupacet[illegible] Ezechiæ R[illegible] Regi[illegible] Solo[illegible] [illegible]

Paral. [illegible] expe-diam, [illegible] ad nos[illegible] Assy-[illegible] Dei gra-[illegible] [illegible]

[illegible] nobis [illegible]

[illegible]

Præ[illegible] apud Iordanem *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi [illegible] complacuit.* P[illegible] *Tonitruum* [illegible] totum orbem [illegible] *tonitrui* Apostoli [illegible] Theolog[illegible] Marth.

[illegible] Hinc Apostolis [illegible] potentiam præ[illegible]

[illegible] Domini in fortitudine. vox Domini in magnificentia.

Con[illegible] his Actuum [illegible] nos edocet. Nam [illegible] Dominus [illegible] sancto, Apostolis [illegible] *Manete[illegible] ciuitate hac, donec induamini supernam virtutem. Et post dies decem in Pentecostes celebritate Facta est de cælo vox, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit domum vbi erant sedentes [illegible] facta sunt in illis dispertitæ linguæ, tanquam ignis [illegible] que supra singulos eorum.* Cæterum [illegible] quæ Apostolos robo[illegible] magnificos red[illegible] hac voce [illegible] Luc 24. Actor. 2.

[illegible] Domini confringentis [illegible] & confringet Dominus cedros [illegible]

[illegible] cedros [illegible]

[illegible] Libani.

Libanum autem [illegible] *Libani* [illegible] *cedros* [illegible] Psal. [illegible]

[illegible]

[illegible] flammam ignis.

[illegible] Apostolorum [illegible]

[illegible] commouebit Dominus [illegible]

[illegible] Cadesensi [illegible]

[illegible] Dominus praeparantis ceruos [illegible]

A Luc 10. cere. ... in potestatem ... lacit. Apoſtolis Dominus dicit, *tradi enim uit vobis poteſtatem conculcare ſupra ſerpentes, & ſcorpios, & ſupra omnem potentiam inimici*. hac ſermone corroborati, inſidiatores orbis Dæmones eiecerunt, atque Idolorum imbecillitatem patefecerunt. & hoc vaticinatur ... præ dixit. *Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit nemora*. Nam hoc eſt inauditum, vt per Ceruos, multitudinem omnis generis ferarum cornu ferirel, & vanam Philoſophorum ſcientiam per illiteratos, & Idiotas homines redargueret, atque Diaboli tyrannidem per piſcatores euerteret. Porro Nemus appellauit, Idolorum lucos, vt penitus ſteriles: hui uſmodi enim ſunt nemora, quæ optimi agricolæ excidere ſolent, & aperta terra quæ ſub ipſis eſt, fructuoſas arbores conſerere, atque eſculenta ſemina iacere. hoc fecerunt orbis agricolæ: quandoquidem cum Idolorum lucos altis radicibus innixos extirpaſſent, pro illis ...es Eccleſias fundarunt.

B *Et in templo eius omnis dicit gloriam*.

Scilicet, ab hac inaudita magnificentia, in hymnorum cantilenam excitatus.

Dominus diluuium inhabitare facit, & ſedebit Dominus Rex in æternum.

Nam à torrente iniquitatis terram inundatam ædificabit, atque renouabit, & nouum ædificium efficiet. 2.Cor.5. Propterea & beatus Paulus exclamat, *Si quis in Chriſto noua creatura*. Cæterum ait, cum hoc effecerit, non linet amplius impietatem locum habere, verum in æternum regnabit.

Dominus fortitudinem populo ſuo dabit, Dominus benedicet populo ſuo in pace.

Per hæc autem, & impiorum impetus prædixit, & Victorum Martyrum victoriam & poſt hæc, pacem Eccleſiis conceſſam. Dominus fortitudinem populo ſuo dabit, hoc eſt, tempore belli. Et benedicet populum ſuum in pace, cum longum bellum finierit.

Pſalmi XXIX. Interpretatio.

C *In finem. Pſalmus Cantici dedicationis domus ipſi Dauid*.

NEc beatus Dauid diuinum templum erexit, nec pſalmi verba ei, qui conſtruxit templum, conueniunt. *Dedicationem* igitur *domus*, vocat humanæ naturæ inſtaurationem, quam Dominus Chriſtus perfecit, cum pro nobis mortem oppetiſſet, & mortem eneruiſſet, & ſpem reſurgendi nobis dediſſet. Dictus eſt autem hic ipſe pſalmus in beatum Ezechiam. Poſt enim Aſſyriorum interneciónem, & morbi liberationém, (vt veriſimile eſt) maximam celebritatem inſtituit, Deo gratias agens, quoniam & illis ſalutem donauit, & ſanctum eius templum ab hoſtili igne liberauit. Quoniam igitur ea quę ſiebant in dedicationis feſto ſimilia erant, iure & hanc recepit inſcriptionem. Sciendum eſt autem Ezechiæ 2 Paral. 2. per figuram ... gerere, & ſecundum eandem veritatem, omni humanæ naturæ. Cum enim ille altum faſtum concepiſſet, (hoc enim Paralipomenon hiſtoria docuit) mortis ſententiam recepit, diuina autem gratia vitam conſecutus eſt. Eodem modo cum Adam primus parens ſe Deum fore crederet, & contra ſuum Conditorem elatus eſſet; morte quidem mulctatus eſt, diuina ta-D men benignitate reſurrectionem adeptus eſt.

Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me.

Cum enim Dominus noſtras primitias accepiſſet; omnem naturam per ipſas ſalute dignam fecit, & ludibrio eſſe inimicis & hoſtibus Dæmonibus non ſinit.

Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me. Domine eduxiſti ab Inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum.

Hæc humana natura oſtendente audimus. Hoc autem *Clamaui ad te, & ſanaſti me*, Ezechiæ quidem conuenit ... ſecundum ... dictum ... humanæ vero naturæ ... que enim ipſa Deum deprecata eſt, nec interitus liberationem poſtulauit: luctibus ... & ciulatibus ... mortem quidem videns, reſurrectionem vero minime expectans. *Lacrymas* igitur *& fletum*, qui in ægrotantibus & morientibus fiebant, pro precibus poſuit, inexplicabilem Dei benignitatem oſtendens quoniam minime vocatus, ſed tantum lamentationes, quæ fiebant videns, miſertus eſt, & ... mitigauit. Nam in hoc loco rurſus mortem, *Lacū* appellauit.

E *Pſallite Domino ſancti eius, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius. Quoniā ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius*.

Iure ſanctis hymnum, gratiarumque actionem attribuit. Quoniam enim omnibus hominibus reſurgendi donum largitus eſt, verum non omnes hac gratia digni ſunt; congruenter autem viros hoc beneficio dignos in canendis hymnis conſecrauit. Porro quam optimam aliam diuiſionem fecit: nam iram indignationi aſcripſit (*Iram* enim, caſtigationem vocat) Vitam vero voluntati: hoc enim vult, non illud: illa enim mala nobis ipſis nos aſciſcimus. Nam Deus, inquit, mortem non fecit, neque delectatur interitu viuentium: creauit enim vt F ſint omnia, & vt omnes orbis terræ gentes ſaluæ ſint. Ezech. 18. Audimus ipſum per vatem Ezechielem dicentem, *Nolo mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur, & viuat*.

Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.

Hoc autem ſic accidit tempore Ezechiæ, & tempore communis ſalutis. Cum enim Aſſyrii illis comminationibus vſi fuerint, cumque in luctum ciuitatem commouerint; nocte plagam receperunt, & mane quos lacrymari coegere, lætitia impleuerunt. Atque cum diuinus 4 Reg 19. & 20. Eſaias mortis ſententiam Ezechiæ vesperi attuliſſet, rurſus diluculo fauſtum vitæ nuncium ipſi attulit. Idem tempore communis ſalutis accidit. Cum enim ſacri Ioan. 20. Apoſtoli, & illi qui cum eis crediderunt, crucem Domini lugerent, mane mulieres venerunt reſurrectionis lætitiam afferentes.

Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.

Hoc & Adam ſperauit, cum in Paradiſo, antequam deceptus eſſet, verſaretur, & Ezechias, cum Aſſyrium viciſſet, & hoc manifeſto Paralipomenon liber edocet, dicens, *Exaltatum eſt cor Ezechiæ Regis*. 2 Paral. 32.

Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem. Auertiſti faciem tuam à me & factus ſum conturbatus.

G Similiter & hæc conueniunt & Ezechiæ, & omni humanæ naturæ. Etenim ille ob virtutem diuini auxilii compos factus fuit, & Aſſyrios ſuperauit, & rurſus cum diuina gratia deſtitutus eſſet, incidit in morbum, & neceſſarium finem ſuſcepit. Adam vero in paradiſo pulchritudine virtutis ornatus, interitu ſuperior erat, cum autem ob tranſgreſſionem diuina ope denudatus eſſet, victus moleſtiam paſſus eſt. Cæterum hoc valde manifeſto Symmachus poſuit, Domine in bona voluntate tua primo meo parenti fortitudinem ſtatuiſti: vt ſit manifeſtum humanæ naturæ perſonam ad Dominum Chriſtum hæc loqui, qui magnum vitæ donum ei largitus eſt.

Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Nunquid confitebitur tibi puluis aut annunciabit veritatem tuam?

Et his verbis beatus Ezechias vſus eſt, vt quartus liber Regum nos edocet, diuinique Eſaiæ vaticinatio, atque etiam humana natura, licet non omnis exclamauit, H verum per ſanctos ad Deum clamauit, his vtens ſermonibus. quoniam iuſtum eſt, te conditorem laudare, & beneuolis verbis gratias agere: hoc proprium viuentium eſt. Si enim in puluerem, & in cinerem diſſoluti ſint, & humano opere perfuncti fuerint; quomodo tua beneficia decantare poſſent?

Audiuit Dominus, & miſertus eſt mei, Dominus factus eſt adiutor meus. Conuertiſti planctum meum in gladium mihi: conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia, vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.

Et cum Ezechias ſacco indutus eſſet, contra Aſſyrios preces Deo attulit, & humana natura habitum lugubrem induit. Et nunc etiam, cum aliqui ſtulti mortuos deplorant, & in ſacco turpiter ſedent, Vaticinantis verba audire nolunt, quæ aperte exclamant, *Conſcidiſti ſaccū meum, & circumdediſti me lætitia & conuertiſti luctum meum*

ingau-

in gaudium mihi. [illegible] modum Ezechias cum quindecim annorum promissionem accepisset multo gaudio impletus est; sic non est iustum, cum nos resurgendi spem acceperimus eos, qui mortem obierunt lugere: verum illam cum gaudio expectare. Hoc autem, *Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar*, Symmachus sic interpretatus est, Vt cantet te gloria, & ne conticescat: videlicet, ob hoc beneficium decet continue te decantare, & eis qui talem gloriam consecuti sunt, te laudare, & nunquam reticere conuenit. *Compunctio* vero silentium inducit. Septuaginta igitur, pro Gloria, Compunctionem posuerunt. Porro Ezechias quidem gloria perfruitus est, cum tot millia plagam à Deo inflictam acceperunt, atque etiam cum sol præpostero ordine cucurrerit. Cæterum nos maiorem lætitiæ causam habemus, cum talem vniuersitatis Dei amorem circa nos receperimus. sic enim ait, *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ioan. 3

Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

B Non modo in præsenti vita, verum etiam in futura post resurrectionem hymnos tibi semper afferam, egregia & inexplicabilia tua dona exponens.

Pſalmi XXX. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi. Ecſtaſis.

HVnc autem titulum nec apud Hebræus, nec apud reliquos Interpretes inueni, verum in aliquibus exemplaribus. Cæterum mihi videtur, ea quæ contra Vriam facta fuere insinuare: dicit enim in ipso psalmo, *Ego autem dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum*: hoc est, putaui, cum peccauerim, tuo auxilio destitutum fuisse. Videtur autem mihi, hic Psalmus à beato Dauide dictus esse ea tempestate, cum ab Absalone persecutionem pateretur. & hoc magis dilucide

C verborum interpretatio edocebit.

In te Domine speraui, non confundar in æternum.

Multo dedecore, ait, peccatum me circumdedit. obsecro autem, ne diu hoc mecum permaneat, propter eam, quam in te spem collocaui.

In iustitia tua libera me, & eripe me.

Ne meum inquit, peccatum respicias, sed iniquitatem eorum, qui me persequuntur. Nam hac iusta sententia vsus, ab imminentibus calamitatibus me liberabis.

Inclina ad me aurem tuam, accelera, vt ernas me.

Cum meas preces exaudisti; celerem opem concede.

Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii, vt saluum me facias, quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu.

Hæc & in decimo septimo psalmo dixit, omnis generis Dei gubernationem ostendens. Hoc autem, *Fortitudo mea*, Aquila, & Symmachus, Petra mea, interpretati sunt. Videtur autem mihi vaticinantis sermo illi euan-

D gelii dicto quadrare, quod sententiam illius, qui domum ædificauit supra petram ostendit, quam nec ventorum, nec pluuiæ, nec fluminum impetus ob soliditatem læsit.

Et propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Hoc autem *Enutries*, Symmachus, Curabis me, posuit. Dicit autem, quoniam me omni ope dignum facies propter nomen tuum, cui confisus sum. Porro per omnia verba, quæ interpretata sunt, modestiam eius mentis didicimus: non enim petit ob propriam virtutem diuini auxilii compos fieri: verum propter Dei nomen, & Dei iustitiam, & quoniam in ipso sperauit.

Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus Domine.

2.Reg. 17 Architophelis consilium per hæc ostendit, quod contra ipsum mouit, vt iam superius diximus.

In manus tuas commendo ſpiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis.

Cum in multas sæpius calamitates incidissem, ab his ob tuum auxilium liber fui: propterea meam animam tuo auxilio commendaui. Nam *Manus* rursus hic, auxilium nominauit.

Odiſti omnes obſeruantes vanitates ſuperuacue.

E Illi quidem igitur ait, non tibi confisi sunt, verum vanis eorum cogitationibus vsi fuerunt: solum vero [illegible] penitus auersari.

Ego autem in Domino ſperans, exultabo, & lætabor in miſericordia tua.

Etenim cum in calamitatibus sim, tuam opem implorans, & hanc consequens; tuæ benignitati horum bonorum causam acceptam refero.

Quoniam reſpexiſti humilitatem meam, ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam, nec concluſiſti me in manibus inimici, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.

Porro cum semper his cogitationibus vsus sim; minime frustratus sum. Nam sæpius cum in hostium insidias, atque agmina incidissem, cumque intra retia, quæ extensa erant versarer; venantes subterfugi: hoc enim dixit, *Non concluſiſti me in manibus inimici.* Edocet autem 1.Reg. 24

historia sæpius ipsum à Saule comprehensum, atque etiam in spelunca inclusum, illius manus declinasse, & alias Getheunes, cum amentiam simulasset.

Miſerere mei Domine, quoniam tribulor, conturbatus eſt in ira oculus meus, & anima mea, & venter meus. F

Hoc Symmachus sic dixit, Ob excandescentiam oculus meus turbatus est. Cum enim te irritassem, ob peccatum lacrymari continue cogor, atq; etiam anima mea tempestate & tumultu impleta est. *Venter* vero hic, Cogitationum cellam vocauit. Cogitationes enim, sed non venter turbatus est.

Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Omnem meam, inquit, vitam in doloribus, & lacrymis consumpsi.

Infirmata eſt in paupertate virtus mea, & oſſa mea conturbata ſunt.

Porro inopia, & rerum necessariarum penuria corpus meum aridum reddiderunt. huius autem inopiæ & G

historia meminit, & ait, *Sobi Oſephri filius Naas Ammanites* 4.Reg. 1

& Berzellai Galaadites attulerunt triticum, & hordeum, & farinam, & fabam, & lentes, & alia quædam Dauidi, & populo, quoniam dixerunt populum eſurire, & ſitiendo diſſolutum eſſe in ſolitudine.

Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium vicinis meis valde, & timor notis meis.

Inimici mei ait, in lætitia sunt, ego autem ridiculus sum, & finitimis ludibrio, & notis suspectus. & hoc manifestius edocens, subiunxit.

Qui videbant me foras fugerunt à me.

Timent enim, qui mecum versantur, ne in manus meorum inimicorum incidant.

Obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde, factus ſum tanquam vas perditum.

Desperarunt me, ait, omnes, instar vasis perditi, & mortui sepulchrum incedentes.

Quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu. H

Cæterum hæc non suspicandu dico, verum quod propriis auribus conuicia audiui. Significat autem Semei maledicta.

In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam conſiliati ſunt. Ego autem in te ſperaui Domine, dixi Deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meæ.

Illi quidem igitur coacti, meam mortem moliuntur, ego vero Deum & gubernatorem noui: hoc enim dicit, *In manibus tuis ſortes meæ*. Vel vt reliqui, In manibus tuis tempora mea, dixerunt. Videlicet, reddis vt vis cuilibet & lætitiam, & mœrorem, & hæc rursus commutas, vt tibi videtur. *Tempora* enim, vel *Sortes*, nuncupat rerum vicissitudines, diuitias & mendicitatem, seruitutem & dominatum, pacem & bellum, & alia similiter.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à perſequentibus me.

Deinde ostendit & liberationis modum.

Oſtende faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſaluum me fac in miſericordia tua.

A Nam cum tua facie [illegible] mihi apparuerit [illegible] actutum ſolues tui.

Domine non confundar, quoniam inuocaui te. Erubeſcant impii, & deducantur in Infernum.

Et hinc diſcimus multam differentiam inter peccatum, & impietatem eſſe. Propterea & magnus Dauid obſecrat ipſum quidem à pudore, quem ob peccatum habuit, liberari, impios vero cũ dedecore morte affici.

Muta fiant labia doloſa, quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem, in ſuperbia, & contemptione

2 Reg 17. Hoc in loco Architophelis mortem prædicit qui cum Dauidis amicus, & conſiliarius eſſet, antiquum patefecit dolum, & contra eum, quippi minime nocent, linguam mouit. *Superbiam* autem, *& Contemptionem*, Conſilium illud iure appellauit, quoniam contra patrem perſecutionem excitauit.

Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te.

Rurſus hic hęc particula, *Quam*, non ſecundum comparationem, verum ſecundum amplificationem, & exaggerationem poſuit. Quapropter Aquila, & Symmachus ſic explanarunt, Quam repoſitam timentibus te occultaſti. Cæterum hæc clauſula hunc habet ſenſum, Timentium te, inquit, Domine, mercedes & pręmia occultas, & hæc quidem multa & magna, & admirabilia, cum ſudoribus tamen & miſeriis colluctari [illegible]. Verumtamen aliquando victoriæ præmia oſtendi[illegible], athletas bene ſperare iubens hoc enim ſubiunxit.

B *Perfeciſti eis, qui ſperant in te, in conſpectu filiorum hominum.*

Deinde prouidentiam, quæ erga [illegible]los eſt, particulatim percurrit.

Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.

Sufficit, ait, tuus *conſpectus* (hoc enim nuncupat faciem) ad ipſos liberandos ab omni perturbatione, & humanis fluctibus ad protegendos veluti quodam tabernaculo eos, qui in medio tempeſtatis comprehenſi ſunt, & ad reddendos eos inuiſibiles: hanc autem prouidentiam & ipſe conſecutus eſt, cum Saulem fugitaret: nam inita pericula comprehenſus, ſalutem adeptus eſt.

C [illegible] Eodem modo magnus E[illegible]iſeus, cum Syri eum ſepiiſſent; eos ſibt[illegible] fugit, illorum oculis nube circumcirca ſparſa: & alia ſimilia multa in diuinis voluminibus inueniri poſſunt.

Benedictus Dominus, quoniam mirificauit miſericordiam ſuam mihi in ciuitate munita.

Sic autem Symmachus hoc dixit, Benedictus Dominus, qui mi[illegible] [illegible]ordiam eius mihi illuſtrauit, tanquam [illegible] [illegible]itate munit[illegible]. S[illegible] nimi me, ait, propria benignitate [illegible] [illegible] cand[illegible] [illegible]it, & munit, vt ciues valido aggere [illegible]rbem [illegible].

Ego autem dixi in exceſſu mentis meæ, proiectus ſum a facie oculorum tuorum, ideo exaudiſti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Putabam autem ait, cum in peccatum incidiſſem, [illegible] tua prouidentia eſſe: verum meos humiles ſermones conſpicatus, me deprecantem minime deſpexi[illegible].

D [illegible] *[illegible]ſum* vero [illegible] iure peccatum appellauit. nam viam [illegible] incedens. deſti[illegible] quidem ab [illegible]a, & aberrauit, peccauit autem, & in crudeles latrones incidit & hoc [illegible] Dauidis virtutem oſtendit. non enim ſolitus e[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] paulum à ſuo inſtituto aberta[illegible] [illegible] paſſus eſt. [illegible]nc ſermonem, in mon[illegible] [illegible] [illegible] rebus ad ſe pertinentibus, diuinam [illegible] benignitatem, & prouidentiam.

[illegible]igite Dominum omnes ſancti eius quoniam requiret veritatem Dominus & retribuet abundanter facientibus ſuperbiam

Decet inquit, vos omnes, qui diuinum iter incedere [illegible] [illegible] [illegible]tutum moderatorem diligere, [illegible] [illegible]ndam [illegible]gula [illegible]tate vtitur, atque eos, qui [illegible] p[illegible] [illegible]bo[illegible] ſupplicus afficit. Non e[illegible] [illegible] *Facientibus ſuperbiam*, [illegible] *Abundanter* [illegible] [illegible] hoc ad diuinam bonita[illegible] [illegible] Nam [illegible] [illegible], qui quod [illegible]

E [illegible] ſuperbientes vero, & inſ[illegible] [illegible] & [illegible]tos, [illegible]ndigna pœna plectit.

[illegible]iriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.

V[illegible]igitur hæc ſcientes, quo[illegible] præſentem v[illegible] [illegible] d[illegible]ina ſpe[illegible] [illegible], veſtras animas fortitudine armate, gu[illegible] [illegible] [illegible]bus obtemperate, ferentibus v[illegible], [illegible] dirigi. Porro etia[illegible] nobis hoc monitum c[illegible]ngi[illegible] qui pe[illegible] ſpem conſolatio[illegible]m habemus.

Pſalmi XXXI. Interpretatio.

Intelligentia Dauidi.

HIc Pſalmus eundem ſenſum habet, nam [illegible] poſt pe[illegible]atum in illis calamitatibus editus e[illegible]. C[illegible]terum propheticis oculis noui teſtamenti gra[illegible] præuiden[illegible] atque remiſſionem, quæ per ſanct[illegible] [illegible] bap[illegible]iſma [illegible] dentibus ſuppeditatur, h[illegible] beatos eſſ[illegible] prædi[illegible], vt qui [illegible] labe re peccatorum remiſſionem [illegible] [illegible] & exordiens, [illegible] [illegible] bap[illegible] [illegible]pit.

F *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu eius dolus.*

[illegible]um ego luctibus & [illegible] rebu[illegible] [illegible] [illegible] ob peccatum liquefactu[illegible] [illegible], [illegible] in multa calamitate hac d[illegible] ca[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] atque beatos nuncupo qui [illegible] [illegible] veniam D[illegible] [illegible] [illegible]gnitate ad[illegible] [illegible]. Na[illegible] ip[illegible] tali liberalitate [illegible], vt [illegible] [illegible], ver[illegible] [illegible] pe[illegible]a ob[illegible]iter vt ne veſtigia qu[illegible] [illegible] [illegible]um remaneant.

Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea dum clamarem tota die.

Cum peccatum illud perpetrauit non actutum pœnitentiæ reme[illegible] vſ[illegible] [illegible] v[illegible] tum poſt N[illegible]han[illegible] [illegible]henſion[illegible] Hoc [illegible] [illegible]clamat, Qu[illegible] [illegible] accepta plaga non ſtatim me[illegible] [illegible] [illegible]us oſtendi, [illegible] [illegible] tentans illud occulere: [illegible] vt Deus me exaudiret [illegible] [illegible] [illegible]ndo, & pe[illegible] [illegible] [illegible]ndo contenui.

G *[illegible] ſuper me manus tua.*

Cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] atq. ſuppl[illegible] percuſſus e[illegible] luge[illegible], & [illegible]. [illegible], *Grauata eſt manus tua ſuper me*, ex[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui manu ferium, & [illegible] [illegible].

Conuerſus ſum in ærumna mea, dum configitur ſpina

Non [illegible] [illegible] [illegible]tigatio tua eſt, [illegible] [illegible] [illegible] iuſta nam cauſa mea [illegible] [illegible] peccatu[illegible] fuit, quod veluti [illegible] [illegible] produ[illegible] pungor autem ſemper ab ipſa. *Spinam* eni[illegible], [illegible] [illegible] [illegible], tanquam [illegible] [illegible]gemen [illegible] [illegible] natum.

Delictum meum [illegible] [illegible] [illegible], & iniuſtitiam meam non abſcondi. Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

Cum pri[illegible] peccaui [illegible] ver[illegible] poſtea dies noctelque me [illegible] [illegible] [illegible] tep[illegible] [illegible] autem magnos per[illegible] [illegible]ructus peccatorum [illegible] [illegible]iam mi[illegible] [illegible] No[illegible] eſt, quod non dixit, *remiſiſti mihi* pecca[illegible] ſe[illegible] *impietatem peccati* ho[illegible] eſt non condi[illegible] pœn[illegible] pe[illegible]atorum me[illegible], verum ex[illegible] qui-

H dem peccantem [illegible], medi[illegible] [illegible] [illegible]maduerſi[illegible] medi[illegible] adhibuiſti. hoc & hiſtoria edocet. Cum e[illegible]

2 Reg. 12. nim di[illegible]et Dauid, *Peccaui Domino*, reſpondit Nathan, *Dominus quoq; abſtulit peccatum tuum, ne moriaris.* minatus eſt [illegible]amen [illegible] omnibus calamitatibus illius domum impleturum. Eodem modo & in hoc loco, *Et tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Opor[illegible]bat me ait, cum illa perpet[illegible] auſus ſim, ſtatim ſ[illegible]cundum legem morte mulctari verum benignitate vſ[illegible] [illegible] mo[illegible] [illegible] [illegible]dem non affeciſti me di[illegible] vero flagello me correxi[illegible].

Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.

Tempus opportunum, dicit noui teſt[illegible] [illegible] in quo terra marique Dauidicis h[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eum laudant [illegible] [illegible] hic [illegible] [illegible] [illegible]no, Quoniam non ſolus ego pro hac [illegible] [illegible] te de[illegible]precabor. verum omnes, qui p[illegible] totum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ion macceperunt has p[illegible]o me [illegible] [illegible] p[illegible]

La nam

A Et nos quodam modo videmur Dauidis verba loquentes, illius verbum apprehendere, Deum laudando.

Verumtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Hoc autem Symmachus ſic interpretatus eſt, Pro hoc orabit omnis ſanctos opportunitate inuenta, ne aquæ multæ inundantes, circa ipſum appropinquent. Qui ſtudioſam deprecationem tibi affert, omne auxilium conſequetur: vt licet in diuerſas calamitates incidat, quæ veluti aquæ ipſum inundent; ſuperior tamen his erit, atq; potentior calamitatibus euadet.

Tu es refugium meum a tribulatione, quæ circumdedit me, exultatio mea erue me à circumdantibus me.

Cum illa pro peccato dixiſſet, ſupplicat à malis per huiuſmodi liberari, atque etiam reſponſum conſequitur: nam ipſi dicit Dominus.

Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos.

Te inquit, qui à via recta aberraſti, & errorem agnouiſti, reducam iterum in rectam viam, & cognitionem, B & huiuſce ſcientiam tibi dabo, impertiam autem tibi priſtinam beneuolentiam. Hoc namq; dixit, *Firmabo ſuper te oculos meos*, ex translatione eorum, qui erga aliquem bene affecti ſunt, & in ipſum reſpicere continue volunt: nam quemadmodum, qui irati ſunt, faciem auertere videntur, eodem modo propriam beneuolentiam conuertendo faciem oſtendit. Propterea & alibi Propheta

Pſal. 24. ait, *Reſpice in me, & miſerere mei.* Et rurſus, *Ne auertas faciem*

Pſal. 87 *tuam a me*. Et ipſe Deus per Vatem Hieremiam inquit,

Hier. 15. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Hinc Vaticinantis ſermo conſulit impiis quidem, ne ferarum vitam rationis expertem imitentur, iuſtis vero, vt ſpirituum gaudium ſemper habeant dicit autem ſic.

Nolite fieri, ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. in camo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.

Ego quidem inquit, vos commoneſacio ne iſtorum rationis defectum æmulemini, ſi vero non obtemperatis, ac ſpretis frenum, & camum illorum more. Porro C per hęc animaduerſiones demonſtrat: propterea ſubdit

Multa flagella peccatorum.

Poſt hoc documentum his traditum, narrationem in alium transfert chorum.

Sperantes autem in Domino miſericordia circumdabit.

Omnes namq; homines licet virtutis recte factis ornati ſint, diuina tamen indigent gratia. propterea & diuinus Apoſtolus exclamat, *Gratia ſaluati eſtis per fidem, &*

Ephe. 2 *hoc non ex vobis, nam Dei donum eſt.*

Lætamini in Domino, & exultate iuſti. & gloriamini omnes recti corde.

Nemo igitur ſuis recte factis lætetur, ſed in Deo exultet, & hinc voluptatem capiat, & hęc verbis Apoſtolicis

1. Cor. 1. conuenit, *Qui gloriatur, in Domino glorietur*, Et, *Qui ſtat, vi-*

1. Cor. 10 *deat ne cadat*. Propterea docet nos ipſum humilitatis nos ipſos erudire, cunſiderans ait, te ipſum, ne tenteris.

Pſalmi XXXII. Interpretatio.

Sine titulo apud Hebræos.

D HVnc Pſalmum Septuaginta Interpretes explanantes, Ne quæras, dixerunt, inſcriptionis explanationem, quandoquidem titulum minime inuenimus. Cæterum hic Pſalmus a beato Dauide editus eſt ſuper rebus, quæ de admirabili Ezechia feruntur: ſuſcinatur autem velut ab ipſo Ezechia, qui in hymnorum cantilenam populum accendit poſt admirabilem victoriam, Aſſyriorumq; internecionem.

Exultate iuſti in Domino.

Multis in locis hoc verbum *Exultate*, Aquila quidem, laudate, & Symmachus ſimiliter explanarunt.

Rectos decet collaudatio.

Eos namq;, qui Deum nouerunt, atq; ab errore vindicati ſunt, decet ſemper Deum laudare. Deinde edocet, quomodo conueniat ipſos hymnos concinere.

Confitemini Domino in cithara, & in pſalterio decem chordarum pſallite illi, cantate ei canticum nouum, bene pſallite ei in vociferatione.

E Omnia autem hæc ſecundum legis cultum perficiebantur: etenim citharis, & cymbalis & tympanis, aliiſq; muſicis inſtrumentis vtebantur. Cæterum Vociferatio eſt victoriæ vox, quæ contra fugitantes à vincentibus editur. Quadrant autem & nobis, quæ dicta ſunt, cum ſecundum ſpiritum intelligantur, & fieri poteſt, vt nos animatum, & concinnum organum nos ipſos reddamus, & Deum celebrare per inſtrumenta noſtrorum ſenſuum tum interiorum, tum exteriorum.

Quoniam rectum eſt verbum Domini, & omnia opera eius in fide.

Iuſte ait, omnia vniuerſorum Dominus moderatur, & propoſuit nobis ſuorum operum contemplationem, commonefaciens nos, vt credamus, non vt curioſe quæramus quomodo facta ſint.

Diligit miſericordiam, & iudicium Dominus.

Nam quæ ab ipſo facta ſunt, ſimpliciter & ſine vlla dubitatione omnes recipere iubet de vita vero curam gerere, & hanc miſericordia, & iudicio ornare. F

Miſericordia Domini plena eſt terra.

Decet inquit, Creatorem imitari: Nam vt ille miſericordia vtens, gubernat, & iniuria affectos miſeratur, eodem modo oportet & nos iniuſtis quidem iudicium reddere, iniuria affectis vero miſericordiam. Etenim benignus Dominus noſter eſt, iudicio quidem contra Aſſyrios vſus eſt, nos vero miſericordia & benignitate dignos fecit. Sic cum ea, quæ ad diuinam prouidentiam pertinent percurriſſet, in creationem transfert ſermonem, & edocet, quomodo cum creaſſet omnia, vniuerſa gubernet, & curam gerat de his, tanquam de propriis operibus, non alienis.

Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Non labore inquit, & tempore, omnia creans, indiguit. verum ad faciendum, verbum illi ſatis fuit. Nam

ait, *Fiat firmamentum, & factum eſt ſic. Fiant luminaria in firma-* Gen. 1.

mento cæli, & factum eſt ita: aſpectus literæ prima facie hunc ſenſum demonſtrat. hoc enim antiquis Iudæis G congruit. Vera autem Theologia Deum Verbum oſtendit, cum ſancto ſpiritu, & cœlos & cœleſtes potentias effeciſſe. Vaticinatio euangelicam diſciplinam anticipat. Et ſicut diuinus Ioannes Tonitrui filius totum orbem docuit, *Quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*; ſic beatus Dauid prædicit, inquiens, *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris* Iohan. 1.

eius omnis virtus eorum. Porro non attribuit Deo Verbo cœlorum fabricationem, Spiritui vero ſpiritui potentiarum creationem, verum & hæc & alia Deum Verbum, & ſanctum ſpiritum effeciſſe ait. *Potentias* vero *cælorum*, alii quidem cœli luminaria, alii vero potentias, quæ minime cernuntur, eſſe dixerunt. Cæterum mihi videtur ſecunda interpretatio magis eſſe vera. cum namque Deum opificem oſtendiſſet, non vtique de ſolo opere, quod cernitur, mentionem fecit.

Congregans ſicut in vtre aquas maris, ponens in theſauris abyſſos.

Nam omnem quidem aquarum naturam, velut in quadam penu definitis ei locis concluſam continet: H trahit vero hanc in aera ſublimem cum voluerit, & tanquam in vtre quodam eam in nubibus congregat: propterea ait, *Deducens nubes à finibus terræ.* Et alibi diuina ſcri- Pſal. 134

ptura inquit, *Euocans aquam maris, & effundens ipſam ſuper* Amo. 5.

faciem vniuerſæ terræ.

Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes terram. Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.

Cum de cœlis, atque de ſuperis potentiis, deinde de aquarum natura mentionem feciſſet, in medium terram, & eius habitatores affert, opera eius eſſe docens, & adhortans, vt timeant, & contremiſcant Creatorem, & eius nutibus obtemperent. Nam hoc *Commoueantur*, Symmachus quidem Extimeſcant: Aquila vero, Formi-

A [illegible] tempore [illegible] cum hæc [illegible] homines habeant, [illegible] & [illegible] & resurrectionem Domini Christi.

Dominus diſſipat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum. Conſilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generationem & generationem.

Geminam habent explanationem hæc, quæ dicta ſunt. Nam non modo Aſſyriorum, & Sennacherib, & Rapſacis conſilia diſſipauit, & propriæ conſilii potentiam, & veritatem oſtendit, verum [illegible] impetus per orbem contra Apoſtolos diſſoluit, & propriæ potentiæ robur notum omnibus fecit [illegible] hoc vaticinantis ſermo latenter innuit, inquiens, *Cogitationes cordis eius in generationem & generationem* [illegible] memoria docet, & ea, quæ tunc acciderunt, & illa, quæ poſt hæc futura.

Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eius, populus, quem elegit in hæreditatem.

B Oportet, inquit, beatos celebrare non eos, qui diuitiis affluunt, ſed qui in Deo ſuas ſpes collocant, & eius auxilii compotes facti ſunt. Porro populus electus eſt Dei hæreditas hic nominata: olim quidem Iudæicus populus erat, poſtea vero ex gentibus electos, & qui fidei radios recepit, *Poſtula*, inquit, *à me & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.*

De cælo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum. De preparato habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes, qui habitant terram.

Hæc & in tertio decimo, inquit Pſalmo, eandem vaticinationem faciens. & quoniam dixit, *Reſpexit*, Ne quis opinetur ipſum ignorare ea, quæ ab hominibus audacter perpetrantur; tempeſtiue ſubdidit.

Qui finxit ſigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Dixit [illegible] quam vniuerſitatis Deum reſpicere, non [illegible] quam ignorantem, & diſcere cupientem, verum vt diceremus, & iudicantem: quomodo enim poteſt fieri, vt qui hanc animam fecit, eius motiones ignoret? *Corda* enim, [illegible] ratione poſuit.

C *Non ſaluatur Rex per multam virtutem, & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem, in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur.*

[illegible] rerum euentu didicimus, non oportere fidem [illegible] corporis robori, non animi fortitudini, non equorum [illegible] tati, non [illegible] multitudini: omnibus [illegible] his Sennacherib affluens, nihil adiumenti inde percepit [illegible] extremam perniciem paſſus eſt. Quid [illegible] Vates demonſtra.

Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia eius. Vt eruat a morte animas eorum, & alat eos in fame.

O [illegible] inquit, bonorum pietas eſt [illegible] nam [illegible] ad ſe attrahit, & ipſa mortem [illegible] nent [illegible] inopiam, largitur autem bonorum [illegible] Cæterum veriſimile eſt, obſidionis illa [illegible] neceſſariarum fuiſſe [illegible] inde [illegible] internecionem ab hac [illegible] calamitate [illegible] beatos [illegible].

D *Anima noſtra ſuſtinet Dominum, quoniam adiutor & protector noſter eſt, quia in eo lætabitur cor noſtrum, & in nomine ſancto eius ſperauimus.*

[illegible] itaque bona conſecuti ſumus, firmam [illegible] Deo [illegible] habe [illegible] & [illegible] ſemper auxilium [illegible] [illegible] nos præſentem voluptatem [illegible] *Quoniam in nomine ſancto eius ſperauimus* [illegible] conſequatur miſericordiam [illegible]

[illegible] miſericordia tua Domine ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te.

[illegible] *Quæ menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Igitur [illegible] & ſyncerum poſſideamus, & aliam [illegible] non onerantem agamus, multam miſericordiam conſequamur. *Matth.*

Pſalmi XXXIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidis, quando mutauit faciem coram Achimelech.

CVm [illegible] Dauid ab [illegible] Saulis propoſitum [illegible] cum [illegible] dn [illegible] abilis Ionathæ [illegible] attingit & Nobem [illegible] fuerint [illegible] cum [illegible] haberet cum Achimelech [illegible] oculuit [illegible] autem ſe eſſe [illegible] a Rege [illegible] ob quædam [illegible] negotia. [illegible] panes quæſiuit, alios non inuenit, verum [illegible] ſacerdotibus repoſitos. & hos accepit, præbente ſacerdote, omnipotentis [illegible] leges. nam [illegible] facie donis [illegible] cibus [illegible] verum [illegible] æ myſteria adumbrata ſunt, & ianua diuinæ liberalitatis credentibus [illegible] eſt quandoquidem non amplius ſolis ſacerdotibus [illegible] eſt, verum hæc diuinorum [illegible] omnibus proponitur accepit [illegible] magnus Dauid Goliath gladium quem tanquam opima ſpolia [illegible] illo conſecrato Deo [illegible] Achimelech [illegible] Achitob nominauit, tanquam geminum nomen habentem. Quoniam [illegible] accidentia [illegible] rex [illegible] negotium [illegible] [illegible] nunc [illegible] Porro aliqui interpretes aliam [illegible] demum [illegible] Pſalmo. Dixerunt enim Dauid [illegible] mutaſſe, quando ad Achim acceſſit, deinde cum alienigenarum [illegible] timeret inſaniam ſimulauit, & [illegible] modo [illegible] contulit [illegible] nullam conuenientiam cum hoc ſenſu [illegible] habent. reſpondent autem iis, quæ paulo ante [illegible] diuina gratia [illegible] ſtrabitur.

Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.

Et [illegible] inquit, & perſequentes, & in ſecundis rebus, & in aduerſis [illegible] Deum laudo.

In Domino laudabitur anima mea.

Ipſe & [illegible] & inſignem me reddet.

Audiant manſueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipſum.

Non ſolus hymnum [illegible] vult, ſed et [illegible] eiuſdem manſuetudinis participes [illegible] hymnorum [illegible] Deinde huius [illegible] cauſam demonſtrat.

Exquiſiui Dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

Supplicaui, [illegible], & calamitates ſuperaui.

Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur.

Qui enim cum fide ad ipſum accedit [illegible] dios [illegible] Sic fuit magni Moſis facies [illegible] cum a Deo aſpecta eſſet [illegible] Et hoc magnus Dauid ſuperius [illegible] *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* [illegible] adhortatus huiuſmodi homines, ſe ipſum exemplar [illegible] propoſuit. *Pſal. 4.*

Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum, & de omnibus tribulationibus ſuis ſaluauit eum.

H Ex rebus ad me pertinentibus, inquit, diſcite Deo [illegible] Cum [illegible] & omnium paſtor [illegible] propria prouidentia me dignatus eſt, & [illegible]

[illegible] Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Verba Apoſtoli his conſonant, de Angelis [illegible] *Nonne omnes ſunt miniſtri ſpiritus in [illegible] miſſi, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis?* [illegible] *Angelus, qui eruit me ex omnibus malis.* *Ad Heb. 1. Gene. 48*

[illegible] *Deus mittet Angelum ſuum ante faciem tuam* [illegible] Zacharias [illegible] *Angelus, qui in me loquitur* *Gene. 24.*

[illegible] quam ſuauis eſt Dominus, beatus vir, qui ſperat in eo.

[illegible] noſ inquiens, Experi[illegible] Dominum [illegible] in hinc be[illegible]. Sciendum eſt autem, an[illegible] quis [illegible] ſenium, quem omnis, congruere. Porro [illegible], quæ in prol[illegible] littera [illegible] mirum [illegible] ſeniorum, [illegible] nam per ſanctum baptiſma verus [illegible] accedent [illegible], & vi[illegible] guſtus [illegible] nitatem Saluatori [illegible] oſten[illegible]. Quid [illegible] ſic dilucide [illegible] benignitatis oſtendit, [illegible] crux & cruciatus, & mors pro nobis [illegible], & quod ipſe propriatum omnium cibus ſimul & [illegible] factus [illegible].

Timete Dominum omnes ſancti eius quoniam non eſt inopia timentibus eum, diuites eguerunt, & eſurierunt, inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.

B [illegible] aut [illegible], quæ ſuperius conſidet ita ſunt, con[illegible]. Commonefacit enim eos, qui per baptiſma ſan[illegible] [illegible] acceperunt, vt timore amorem [illegible] [illegible] bonum [illegible] a ſolo Deo expec[illegible]. D[illegible] enim multas habent viciſſitudines, & [illegible] hodie [illegible], paulo poſt in inopiam incidit. Et ſud[illegible] [illegible] Dei gubernatione [illegible], pauperes fac[illegible]. [illegible] vero, qui [illegible] bon[illegible] abundantiam a De[illegible].

[illegible] audite me, timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos?

[illegible] vitam perpetuam, & [illegible] [illegible] quodam [illegible] hortatur.

Prohibe linguam tuam a malo & labia tua, ne loquantur dolum. Diuerte a malo, & fac bonum, inquire pacem & perſequere eam.

Primum diſſuadet malitiam deinde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] purgem [illegible] lingua [illegible] labia [illegible], vt quæ [illegible] concurrunt, *De[illegible] enim,* inquit, *a malo.* deinde bona opera iubet [illegible] *fac bonum.* Quænam, inquit, eſt [illegible] *inquire pacem, & perſequere eam.* Nam [illegible] eſt, pacem in omne amplectitur. N[illegible] quæ ſunt pr[illegible], [illegible] bitrahere [illegible] nec parte[illegible] nec [illegible] cohibet, nec male ag[illegible] [illegible] conſu[illegible] ſua bo[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſemper [illegible] ſimul [illegible] tectatur, [illegible]. [illegible] enim eſt [illegible] & [illegible]. De[illegible] fructum [illegible].

Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum.

[illegible] Deo Opt. Max. a[illegible] [illegible], & quæren[illegible] bona, [illegible] Dei [illegible] contrario [illegible] corroborat.

Vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

A[illegible], etiam eos, qui contrari[illegible] committere au[illegible] & [illegible] ſententiam contra ipſos pronunciat.

Clamauerunt iuſti & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxta eſt Dominus his, qui tribulati ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluabit.

Adeſt, inquit, iuſtis Dominus, & eorum preces liben[illegible], qui æqua mente [illegible] tum, eo de cont[illegible] nunc[illegible]. Hoc autem & in al[illegible] pſalmo d[illegible] *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.*

Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, & vnum ex his non conteretur.

[illegible] afflictionum palæſtram deſcen[illegible] [illegible] calami[illegible] [illegible] tationes, [illegible] [illegible] tanquam [illegible] [illegible] per co[illegible]tationes anima ſa[illegible].

Mors peccatorum peſſima, & qui oderunt iuſtum delinquent.

E *Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorum, & non delinquent omnes, qui ſperant in eo.*

Qui [illegible] virtutis ſtudioſi ſunt, tot tantiſque bonis fruc[illegible]. Qui vero [illegible] ſunt inquinati, finem recipient ſuæ vitæ congruentem. Cæterum qui Deum colere ſtatuer[illegible] ſuas ſpe[illegible] in eo collocarunt, ab ipſo ſalutem [illegible], quippe qui nuluerunt penitus delinquere [illegible] lege ab eo po[illegible]tas.

Pſalmi XXXIV. Interpretatio.

Pſalmus Dauid.

HVnc [illegible] Pſalmum eodem modo beatus Dauid protulit, cum Saulem fugitaret: meminit autem [illegible]. Doint ipſe enim nunciauit Sauli ea, quæ de Abimelech feruntur, & auctor fuit illius maximæ interfectionis. Mentionem autem Ziphæorum, & reliquorum facit, qui Dauidem Sauli indicarunt, vt ipſa verba docebunt. 1 Reg 22

Indua Domine nocentes me, & expugna impugnantes me.

F Pulcherrimus eſt verbo [illegible] ordo, & precibus virtuſti [illegible] conuenit. Petit enim prius a Deo rectum omnium [illegible], deinde poſtulauit, vt ſic ſenten[illegible] ſupplicii proferet.

Apprehende arma, & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi. Effunde frameam, & concluda aduerſus eos, qui perſequuntur me.

Cum de bello meminiſſet, neceſſario & armorum [illegible] appoſuit, [illegible] habitu armaturæ homines [illegible] Deus huiuſmodi armis [illegible], [illegible] impios caſtiget: ſatis eſt autem ipſi ſolum verb[illegible] [illegible] pœnam.

Dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum.

Sufficit mihi tuus ſermo, vt ſaluus ſim. Quoniam [illegible] [illegible] docuit Deum miniſtris [illegible], ſed verbo ſolo, & [illegible] ſupplicus, & hos [illegible] afficere.

Confundantur, & reuereantur quærentes animam meam. Auertantur retrorſum, & confundantur cogitantes mihi mala.

Aberrent, inquit, ab his quæ contra me parant, & [illegible] malitiæ ſit ipſis opprobrium.

G *Fiant tanquam puluis ante faciem venti, & Angelus Domini coarctans eos.*

Hoc & in primo Pſalmo poſuit, *Non ſic impii non ſic, ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus a facie terræ.*

Fiant via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos.

Ve[illegible] ipſos in fugam, committens [illegible] Angelis, qui [illegible] perſecutionem. Sic inuenimus etiam Aſſ[illegible] ab Angelo occiſos, & primogenitos Aegyptiorum [illegible] exterminator de medio ſuſtulit. *Tenebras* autem & *lubricum*, Caſum vocat. [illegible] enim oſtendunt & labuntur. [illegible] ſolent. Et oſtendens ſuarum precum iuſtitiam, ſubiungit. 4.Reg.19.

Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui, ſuperuacue exprobrauerunt animam meam.

Iniuſtis enim, inquit, inſidiis in me vſi ſunt. hoc autem verbum *Exprobrarunt* Symmachus expoſuit, Suffoderunt. Innuit autem mortem, quæ clanculum præparabat [illegible]. H

Veniat illi laqueus, quem ignorat, & captio, quam abſcondit, apprehendat eum, & in laqueum cadat in idipſum.

In[illegible], quæ contra me moliuntur, inquit, incidant, & [illegible] caſſes cadant, [illegible] patiantur captionem. [illegible] dixit, Laqueum, quem non cognoſcit.

Anima autem mea exultabit in Domino, & delectabitur in ſalutari ſuo, omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tui?

Ego autem & [illegible] luptatem, & lætitiam ob tua bona conſequar Domine, & [illegible] omnia membra mea cla[illegible] [illegible] eſſe Deum. Hæc enim verba, *Quis ſimilis tui,* [illegible] eſſe Deum, & ſuper omnibus rebus poteſtatem [illegible].

Eripiens inopem de manu fortiorum eo, egenum & pauperem a diripientibus eum.

A Non ſumus enim a potentioribus [illegible] tenu ioribus, ſed & illos opprimus, & his ſubuenis.

Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

Calumniam, inquit, paſſus ſum, accuſatus his de rebus, quas ne cogitaui quidem. Quoniam enim Saul inuidia compunctus, ipſum tyrannum fore ſuſpicabatur, & propterea in bello periſtebat, occaſione hinc arrepta eius æmuli non deſinebant calumnias contra ipſum ſtruere. Huiuſmodi homines, teſtes falſos nominat. ex numero iſtorum erat Doim & erant Ziphæi, & alii inſuper multi.

Retribuebant mihi mala pro bonis, ſterilitatem animæ meæ.

Ego etenim Goliath de medio ſuſtuli audentem & iuueniliter exultantem contra omnem populum, & alienigenas ſæpius expugnaui, & ſpiritus harmonia ipſum Dæmonum furore liberabam: ipſe autem non ceſſat à bello, volens me morte afficere, & obliuione delere. *Sterilitatem* namque, Obliuionem vocauit, quippe quod per filios memoria conſeruatur. Idcirco Deus rerum omnium auctor per Eſaiam Vatem inquit, *Ne dicat Eunuchus, quod ego ſum lignum aridum, quoniam hæc dicit Dominus Eunuchis electis, quæ ego volo, dabo ipſis in domo mea, in pariete meo locum admirabilem, & nomen bonum, quod eſt præſtantius filiis, & filiabus.*

Eſai 56.

B

Ego autem, cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, humiliabam ieiunio animam meã, & oratio mea in ſinu meo conuertetur.

Hinc diſcimus, quonam pacto ferendæ ſint calamitates: Cilicio enim ait præcinctus, & inedia conſumptus, Deo preces afferebam, & percepi fructus precationis meæ. Hæc enim clauſula, *Oratio mea in ſinu meo conuertetur*, hoc denotat, Pro precibus recepi a Deo poſtulata, & gremium meum impleui.

Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam, quaſi lugens & contriſtatus ſic humiliabar.

Omnem, inquit, aduerſus ipſum adhibui reuerentiam, tanquam erga fratrem legitimum, atque imitabar humilitatem hominis dolentis, & lugentis, nolens ob recta facta ſuperbire hoc & hiſtoria docet. Nam cum illi dixiſſet Saul, *Tu fili David, reſpondit dicens, ſeruus tuus domine mi Rex.* Et rurſus, *Cur ſequitur dominus meus Rex poſt canem mortuum, & poſt pulicem vnum?*

1 Reg. 24.

Ibidem.

Et aduerſum me lætati ſunt, & conuenerunt, & congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui.

C Ipſi autem cum multitudine inuaſerunt, occidere me ſperantes, & derepente impetum fecere, conantes me inicum comprehendere. hoc enim, *Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui*, ſic Symmachus interpretatus eſt, Congregati ſunt ſuper me percuſſores, & neſciui.

Diſſipati ſunt, nec compuncti.

Iſti vero, inquit, ſua ſpe fruſtrati, & diſſipati, non ſunt pœnitentia ducti ob ea, quæ male conſultarunt, ſed iterum eadem aggreſſi ſunt.

Tentauerunt me, ſubſannauerunt me ſubſannatione, frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

Omnibus, inquit, inſtigationibus me tentauerunt, volentes proprium animum ſatiare quandoque enim fallacibus vtentes verbis, me capere conati ſunt, quandoque autem leonino more infrenduerunt. Ego autem clamans, dixi

Domine quando reſpicies?

Hoc autem non increpans dixit, ſed opem implorans. Quando, inquit, appares, & opitularis [illegible] tia affecto.

D

Reſtitue animam meam à malignitate eorum.

Superiorem animam meam omnibus machinationibus reddito.

Libera a leonibus vnicam meam.

Cum ſuperius dixiſſet, *Frenduerunt aduerſum me dentibus ſuis* [illegible] propriam [illegible] ipſos Leones nuncupauit, [illegible] inque redarguero. *Vnicam* [illegible] Symmachus [illegible] meam [illegible] aduxit. hoc [illegible] m.

Confitebor tibi Domine in eccleſia magna, in populo graui laudabo te.

E Hæc verba, *In populo graui*, ſignificant, In populo maximo. Hæc autem prædictio eſt, quæ euentum ſortita eſt: in omni enim terra & mari diuinus David Deum celebrat per ora eorum, qui iam crediderunt. *Eccleſiam* namque *Multam*, & *Populum numeroſum*, Eccleſias vocat, quæ per orbem terrarum erectæ fuerunt.

Non ſupergaudeant mihi, qui aduerſantur mihi inique, qui oderunt me gratis & annuunt oculis.

Hic [illegible] eorum, qui Saulem contra ſe armabant, qui quidem amicos [illegible] ſimulabant, ſed hoſtilem in modum [illegible] gerebant. H[illegible] autem explanatius inferius [illegible].

Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant.

Nam amicis verbis vtentes, veluti in quadam terra iram occulere conabantur, dolo mentem plenam habentes.

Et dilatauerunt ſuper me os ſuum, dixerunt, euge euge, viderunt oculi noſtri.

Cum vidiſſent autem me inſidias perſenſiſſe, nuda ſunt deinceps occulta [illegible], cum clamore lætantes ob meas calamitates.

F

Vidiſti Domine ne ſileas, Domine ne diſcedas a me, exurge, & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in cauſam meam.

Iudex es Domine [illegible] inſpicis, & nihil tuum conſpectum præterit ne deſpicias ea, quæ facta ſunt nec me tu rope deſtituas, verum [illegible], & celerem ſententiam profer. hoc autem quæ ſequuntur declarant.

Iudica me ſecundum iuſtitiam tuam Domine Deus meus, non ſupergaudeant mihi inimici mei, non dicant in cordibus ſuis euge euge, animæ noſtræ, nec [illegible] cant, deuorabimus eum.

Si enim multitiam pro[illegible] craſtinas Domine, videbunt rurſus illi, & pro occaſione [illegible] meos dolores arripient, & meam aduerſam fortunam propriam felicitatem exiſtimabunt.

Erubeſcant, & reuereantur ſimul, qui gratulantur malis meis induantur confuſione, & reuerentia, qui magnifice loquuntur ſuper me.

Dedecus congruens eſt iis, qui proximum cauillantur. propterea claris, & grandiloquis huc Vates imprecatus eſt.

Exultent, & lætentur qui volunt iuſtitiam meam, & dicant ſemper magnificetur Dominus, qui volunt pacem ſerui eius.

G

Exultent, & lætentur autem qui [illegible] ſunt bo[illegible], & qui meam pacem expetunt & cum viderint me [illegible] affectum, te Dominum laudent.

Et lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam tota die laudem tuam.

Porro cum tuam opem conſecutus ſim, dies noctesque omnia tua præcepta meditabor, & ſemper tua beneficia laudabo. hoc [illegible] *Tota die*, Omnem di[illegible], Symmachus explanauit, per hæ[illegible] onem ſignificans Pſ[illegible] ur hun[illegible] hab[illegible] ſin[illegible]. Cæterum moneo eos, ut hæc legerint, ne vllam ex iuſti hominis precibu[illegible] ſſent[illegible] nt, [illegible] anſam inimicis obtrectandi [illegible]. Sciendum eſt autem legis ſtatum, & n[illegible] cuan[illegible] mendi modum Vatem attingere. Lex v[illegible] oan, [illegible] proximum diligamus, & inimicum odio habeamus. Dom[illegible] autem [illegible] hriſtus perfectam virtu[illegible] oſtendens inquit, *Dictum eſt antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, & benefacite iis, qui oderunt vos.* Conſonantia vero his diuinus Apoſtolus inquit, *Benedicite, & non maledicite.* In hanc igitur differentiam inſpicientes, cognoſcite quid legi quidem congruat, quid vero gratiæ. Præterea beatus David non maledicens hæc dixit, verum Vaticinantis more prædixit ea quæ penitus futura ſunt quod autem, & idem ſecun[illegible] Euangelii legem [illegible] ſufficientes non vlt[illegible] ſit, au[illegible] dicentem, *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis vacuus, perſequatur inimicus animam, & comprehendat, & conculcet in terra [illegible] am meam, & gloriam meam in puluerem deducat.* & non [illegible] qui lem h[illegible] & non per[illegible] [illegible] ad [illegible] con[illegible] m ho

Matth. 5.

H

Rom 12.

Pſal 7

A ſtem, [illegible] expulſſet, non modo ipſum non occidit, verum etiam eos, qui interficere volebant, prohibuit, atque in prælio occumbentem fleuit, & eum, qui mortem nunciauit, tanquam gaudentem, & iuueniliter exultantem ſe illum occidiſſe, morte mulctauit. Hæc autem percurrere coactus ſui ob illos, qui maledicunt, & diuinum Dauidem in medium proferunt, vt magnam Dauidis philoſophiam vtilitatis exemplar habeant.

Pſalmi XXXV. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauidi.

1.Reg. 24. QVando diuinus Dauid Saulem captiuum, non ſolum non interemit, verum etiam interimere conantes prohibuit, cum prima luce, in quodam monte eſſet, obiurgat Saulem, & iniuſtas inimicitias redarguit, demonſtrans, quod nocte ipſum dormientem inueniens, non vt hoſtem interfecit, ſed vt beneficii auctorem ſeruauit, & oſtendit oram chlamydis, & ſcyphum aquæ,
B & lanceam, quam in demonſtrationem veritatis accepit. Ad hæc Saul reſpondit, verbis vtens beneuolentiæ coloratis, & amicitiæ perſonam præ ſe ferentibus, appoſuit etiam ſermonibus iuſiurandum, pœnitentiam ſimulans. Tunc igitur hunc pſalmum beatus Dauid dixit, accuſans eos, qui cum impietate conſuetudinem habent, & Dei prouidentiam per omnia penetrantem prædicans. Miſcuit autem cum verbis Theologiam, & Vaticinationem. Idcirco & inſcriptio, *In Finem* tranſmittit legentem.

Dixit iniuſtus, vt delinquat in ſemetipſo.

Opinatur, inquit, malitiæ alumnus occulta eius animæ conſilia neminem intueri. Nam hoc verbum *Dixit* pro Opinatur, & Suſpicatus poſuit.

Non eſt timor Dei ante oculos eius.

Porro cauſa huius ſtultitiæ eſt, eo quod non timeat dominum, qui omnia inſpicit.

Quoniam doloſe egit in conſpectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium.

C Ille autem volens libenſque hanc ignorantiam habet, tanquam nolens ea, quæ fecit expendere, atque odio habere ſuos iniquos actus.

Verba oris eius iniquitas, & dolus, noluit intelligere, vt bene ageret. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo, aſtitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

Nam verbis quidem vſus eſt veritate carentibus, & dolo contextis. ea, quæ decent, minime ſcire vult: ſed & nocte mala proximo ſtruit, & die cogitata perficere aggreditur: huiuſce vero cauſa eſt, eo quod ipſe ſpecies malitiæ non execratur, nec penitus auerſatur. Hoc autem, *Malitiam non odiuit*, pro, Non execratus eſt, poſuit. Etenim Idola aliquando quidem abominationes, aliquando vero execrationes diuina ſcriptura nuncupat. Hoc vero Aquila, Non abiecit, explanauit. Sed Theodotion, Non expulit.

Domine in cœlo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes. Iuſtitia tua ſicut montes Dei.

Illi igitur veluti nemine aſpiciente hæc facere conantur. Tu vero Domine & miſericordiam immenſam habes, & veritatem immenſam, & iuſtitiam editis montibus comparatam. Veritas autem tua ad omnes vſque
D homines peruenit per Vates, veluti per quaſdam nubes, quæ ſalutarem imbrem ipſis ſuppeditat.

Iudicia tua Abyſſus multa.

Cæterum hanc veritatem & iuſtitiam habens, qua de cauſa procraſtines, ignoro. Iudicia tua Abyſſum imitantur, quæ conſiderari non poteſt. quemadmodum enim illius fundus perſpici nequit, ſic tuorum iudiciorum cognitionem comprehendere non poſſumus.

Homines, & iumenta ſaluabis Domine.

Et quæ eſt hæc cauſa?

Quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.

Nam vſque ad iumenta tua benignitas peruenit, & non modo homines, verum etiam ea, quæ propter homines facta fuere nutris, etiam per hæc homines beneficiis afficiens. E

Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt.

Sermo prædictionem continet, mutationem ſignificans, quæ poſt humanitatem Saluatoris noſtri facta ſuit. Non enim dixit, Sperauerunt, ſed *Sperabunt.*

Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrentibus voluptatis tuæ potabis eos.

Ad te autem hominum natura confugiet, contemplans bonorum affluentiam, quæ in domo tua effloreſcit. Per hæc innuit, non ſolum diuinæ doctrinæ flumina, ſed & myſtici cibi voluptatem: abundantiam vero torum bonorum torrenti aſſimilauit. primum quidem quoniam à principio hæc hominibus data non fuit, deinde omnes homines adhortando, vt accedant, & bibant, quippe quod non ſit perenne flumen, ſed torrens & ad tempus fluens. Qui namque in hac vita non acceſſerunt, poſt hunc diſceſſum ſacris aquis minime perfruentur. Et oſtendens natura quidem bonorum affluentiam perpetuam eſſe, ſed ob diſpenſationes torrentes fieri, opportune ſubiunxit. F

Quoniam apud te eſt fons vitæ.

Hoc in loco aperte nobis ſanctæ Trinitatis myſterium aperit. Nam Fontem vitæ vnigenitum Dei verbum nominauit. ſic enim & ipſe per Hieremiam Vatem ſe ipſum nuncupat, *Me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & abierunt & effoderunt ſibi ciſternas diſſipatas quæ continere aquam non valent.* dicit igitur fontem hunc apud patrem eſſe, ſecundum Euangelii doctrinam dicentem, *Ego in patre, & pater in me eſt.* Hier. Ioan.

In lumine tuo videbimus lumen.

Nam à ſancto ſpiritu illuminati, vnigeniti tui radios intuemur. *nemo enim*, inquit, *dicere poteſt, Dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto, & illum nobis Deus manifeſtauit per ſpiritum ſuum.* Didicimus igitur exacte per Vaticinantis verba, tres proprietates vnius diuinitatis eſſe.

Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſtitiam tuam his, qui recto ſunt corde.

Quocirca impertias continue tuam manſuetam & iuſtam prouidentiam his, qui diuina cognitione dignati ſunt, & his, qui recte agere decreuerunt. Vtraque enim de eiſdem dixit, & linguæ proprietate diuiſione v- G
ſus: non enim alios dicit ſcientes ipſum, alios vero rectos corde: neque his quidem miſericordiam, his vero iuſtitiam petiit, ſed cum perfectam virtutem veris opinionibus & rectis actionibus definiſſet, his, qui hanc poſſident, miſericordiam & iuſtitiam promiſit.

Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum non moueat me. ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.

Hæc clauſula, *Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem*, Symmachus ſic interpretatus eſt, Vbi cadunt operantes iniquitatem, illuc impellentur, & nequibunt ſtare. Petit autem Vates, vt poſſit naturæ moderationem ſeruare, neque à via recta ob ſceleratorum inſidias diuertere, tanquam contrarii itineris finem cognoſcens. Qui enim, ait, decidunt in illum, non poterunt deinceps reſurgere, & in aliam viam currere. hæc autem his, quæ dicta fuere in ſexto Pſalmo conſonant, *Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui, in Inferno autem quis confitebitur tibi?* H

Pſalmi XXXVI. Interpretatio.

Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

CVm diuinus Dauid experientia didiciſſet, quã multorum bonorum manſuetudo conciliatrix ſit, & quod eorũ, qui iniuſte viuunt, ſuperbiaq; vtuntur, finis ſit triſtis, & vitæ congruens, (didicit autẽ hæc ex iis, quæ contra Saulem, & Abſalonem acciderunt, & ex aliis hominibus quicunque ſimilia fecerunt) admonitionem omnibus hominibus affert, commonefaciens quidem æquo animo ferre res moleſtas, quæ accidere ſolent

A fe[illegible]licitates vero malorum hominum, & proſperitates nequaquam beatas exiſtimare, imo miſeras nuncupare. Idcirco cum primum exorſus eſſet pſalmum, inquit, *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.* Hoc autem, *Noli æmulari*, Symmachus quidem, Ne contendas, Theodotion vero, Ne irritare, interpretatus eſt, Videlicet, Noli incitari in imitationem iniquorum hominum, cum ſecundas res, quæ ipſis accidunt, videris. & oſtendens inconſtantiam felicitatis, ſtatim ſubdidit.

Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum cito decident.

Eſai. 40. Hæc & beatus Eſaias inquit, *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis, quaſi flos fœni, exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum.* hoc & beatus ait Dauid.

Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & paſceris in diuitiis eius. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Per omnia docuit ſpei in Deo collocatæ vtilitatem. Qui enim, ait, in illo ſpem fixam habet, & ab illo paſcitur, bonis ab ipſo ſuppeditatis perfruetur, & plena manu hæc conſequentur, qui veras delicias putant eſſe, habere cum illo conſuetudinem.

B *Reuela Domino viam tuam, & ſpera in eo. & ipſe faciet, & educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.*

Deo, inquit, & te ipſum, & tuas actiones offer, & ab ipſo auxilium expecta. nam ipſe vt Iudex iuſtam ſententiam proferet, & celebrabit te, & illuſtrem te reddet, vt omnibus ſis clarus veluti meridiana lux.

Subditus eſto Domino, & ora eum.

Hæc igitur ſciens, obtemperato Deo gubernanti, & petito bona ab ipſo.

Noli æmulari in eo, qui proſperatur in via ſua, in homine facienti iniuſtitias.

Si quempiam videris praue agentem, nec ſua ſpe deiectum, ſed ſecundo flumine ferri; noli indignari, neq; moleſte feras, tanquam huiuſce mundi machinam nemine gubernante. ea, quæ ſequuntur hæc demonſtrant

Deſine ab ira, & derelinque furorem, noli æmulari, vt maligneris, quoniam qui malignantur, exterminabuntur.

Ne reſpicias ſecundas res illorum, ſed expectato finem, & videbis perniciem.

Suſtinentes autem Dominum, ipſi hæreditabunt terram, & adhuc puſillum, & non erit peccator, & quæres locum eius, & non inuenies: Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

E[illegible] nim erede [illegible] quod [illegible] diuina ſpe pendent, & q[illegible] tam [illegible] runt in otio & pace d[illegible] tiæ ſ[illegible] licet pu[illegible] atem. hi vero, qui inconſtantibus felicitatibus conſi[illegible] ſunt, cele[illegible] em mutationem [illegible], & perpetuæ o[illegible] dentur.

Obſeruabit [illegible] ator iuſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis. Dominus autem irridebit eum, quoniam proſpicit, quod veniet dies eius.

Et per hæc conſolationem iniuria affectis affert. Oſtendit enim peccatorem quidem rabie percitum, & furentem contra eos, qui quietam vitam amplexi ſunt. iuſtum vero Iudicem [illegible] runt audaciam irridentem, vt qui celerem eorum finem prævideat.

D *Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum ſuum, vt deciperent pauperem & inopem, vt trucident rectos corde. gladius eorum intret in corda ipſorum. & arcus eorum confringatur.*

Eundem [illegible] habent, quem & ſuperiora. Nam [illegible] cet iniuſtum quidem omnibus machinationibus contra eos, qui [illegible] ſuum fuiſſe verum [illegible] tra propria tela transfodiendum eſſe. *Gladium* nanque & *Arcum* vocauit diuerſas inſidias. Hæc [illegible] quæ in [illegible] primo Pſalmo dicta ſunt, *Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.*

Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas.

Melior eſt, inquit, frugalitas [illegible] ia, quam diui tiæ iniquæ, & affluentia iniuſta. Deinde oſtendens [illegible] rorumque fructum ait.

E *Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem iuſtos Dominus.*

Brachia eleganti figura potentiam appellauit quoniam per hæc inſitum eſt à natura hominibus vt operentur. Præclare valde hoc verbum, *Confirmare*, iuſtis tribuit: nam a Dæmonibus, & ab hominibus agitati, diuina vero gratia confirmati, conſiſtunt, & ingruentibus calamitatibus ſuperiores fiunt.

Nouit Dominus vias immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit, non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur.

Omnem conſequuntur opem, qui ſine crimine viuere decreuerunt. licet enim in calamitates incidant, his ſuperiores redduntur, & communi inopia graſſante, a Deo frugalitatem accipient & ad hæc ſempiternis bonis perfruentur. Porro *famem* opinor hic ſignificari eam, quæ an[illegible] quis Iudæis intentata fuit *Inducam ſuper terram non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed famem audiendi verbum Dei.* Amos 8.

Quia peccatores peribunt inimici vero Domini, mox vt honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

F Hæc coniunctio *Vero*, differentiam perſonarum inducit, & ſuggerit materiam ſuſpicandi, alios quidem eſſe peccatores, alios vero inimicos Domini. Aquila vero, & Symmachus pro hac coniunctione *Vero* coniunctionem *Et* ponentes, eoſdem eſſe peccatores, & Dei inimicos oſtenderunt. Dicit autem homines ob propria peccata Dei inimicos, (cum parum temporis floruerint, cumque illuſtres, & clari eſſe viſi fuerint) vt fumum diſſolutos fuiſſe.

Mutuabitur peccator, & non ſoluet, iuſtus autem miſeretur, & retribuet.

Talis fuit Saul, qui ſemper quidem beneficiis affectus a diuino Dauide, remunerare vero bonis beneficii auctorem noluit. Sed beatus Dauid proprium dominum imitans qui oriri facit ſolem ſuum ſuper bonos & malos, de omnibus bene merebatur. Tales fuerunt Iudæi qui omnes medicinas a ſacris Apoſtolis recipientes, & internecinum animum contra eos oſtendebant; veruntamen diuini Apoſtoli diuina dona ipſis magnifice diſtribuebant.

G *Quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram, maledicentes autem ei diſperibunt.*

Hoc Patriarchæ Abrahæ [illegible] niuerſitatis Deus promiſit, *Benedicam benedicentes te, & [illegible] icentes te maledicam.* Geneſ. 12.

A Domino greſſus hominis dir[illegible], & viam eius volet nimis, cum ceciderit non collidetur [illegible] a Dominus ſupponit manum ſuam.

Quapropter hac de cauſa [illegible] at quidem laudantem iuſtum, maledicentem vero [illegible] libus rebus remunerat, quoniam ipſe iuſtorum v[illegible] r. Fieri enim non poteſt, vt quis abſque ipſius gra[illegible] ine crimine virtutis viam deambulet. Tanci igitur his, qui tale propoſitum habent, & ne[illegible] ſt in [illegible] virtutis poſſeſſionem, humanam promp[illegible] dinem & diuinam opem in idem concur[illegible] ic enim etſi aliquando is, qui hoc iter facit, prolabatur diuinam tamen opem conſequitur, eodem modo [illegible] Dauid cum offendiſſet, cumque in terrã decid[illegible] e periclitatus eſſet, à diuina gratia erectus eſt.

H *Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. tota die miſeretur, & commodat iuſtus, & ſemen illius in benedictione erit.*

Cum fuerim iunior, & nunc ſenio confectus ſim; nec noui ne[illegible] vidi iuſtum di[illegible] ina prouidentia deſtitutum eſſe. Etenim [illegible] ſtus Iudex non modo ipſorum, verumetiam illorum, qui ex ipſis naſcentur, omnem curam gerit. ſic Iſraelis etiam impie agentis ob maiorũ virtutem rationem habuit. eodem modo Salomonem peccantẽ ob paternam pietatem pertulit. Hoc autem, *Tota die miſeretur, & fœneratur iuſtus*, omnis generis beneficia iuſti declarat, Videlicet, beneficia p[illegible] r opes per negotia, per verba, & [illegible] on[illegible] ia. hæc ve[illegible] iens, miſeratur quidem

eos,

... muratur Deo cum iuſtis ... æternus.

Declina a malo, & fac bonum, & inhabita in ſeculum ſeculi.

Cum hæc igitur noueritis vos omnes, ... & malitiæ didiceritis, fugite ... ambulate vero contrariam ... bonis perfruamini.

Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet ſanctos ſuos, in æternum conſeruabuntur, & iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit, iuſti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in ſæculum ſeculi ſuper eam.

Cum recto & iuſto iudicio vniuerſorum Dominus ... remunerationes ſtudiis accommodatas dabit: iuſtitiæ quidem ſtudioſos omni cura dignos facit ... vero eligentes radicitus euellet. ... cum virorumque tractus oſtendiſſet, deinceps edocet, quomodo fieri poteſt, vt iuſtitia exerceatur, quæ ſit Deo accepta.

Os iuſti meditabitur ſapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipſius, & non ſupplantabuntur greſſus eius.

E

Decet, ait, & lingua & mente diuina oracula circumferre, & hæc ſemper meditari. ſic enim virtutis ſtudioſus quid agendum ſit diſcens, intrepidus & immobilis manebit, ſuperior factus iis, qui decipere conantur. Hæc in primo inquit pſalmo, *Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte, & quæ ſequuntur.*

Conſiderat peccator iuſtum, & quærit mortificare eum, Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.

Diuerſis modis eadem dicit, tenaciorem memoriam faciens ob maiorem meditationem. Dicit autem Dominum minime deſpecturum eſſe hominem iuſtum, cum ab iniquis hominibus inſidiis petitur, neque ... hæret ipſis, qui hæc committere audent, verum ... gratiſſimè hanc opem conſecutus eſt Abraham cum Sara ... vxor bis rapta eſſet, Hanc & Iſaacus ... paſſus eſſet, Hanc Iacob ... a fratre, & ab affine ... inſidiam raptus eſſet, Hanc Ioſeph cum per inuidiam, & calumniam bello petitus eſſet. Et quid oportet omnia percurrere? facile enim eſt ſtudioſis & antiqua colligere, & noua conſiderare.

C

Expecta Dominum, & cuſtodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram, cum perierint peccatores videbis.

Cum igitur hæc didiceris, diuina ... ſenteri ... pecta, & leges primas cuſtodi, ſic enim & in ... ſtatis ... & in ... ſemper ... peccatorum finem. Deinde quoniam multi ... videntur ... ratos homines non ſubito pœnas pendere, ſed diutius in felicitate perſiſtere, ... rebus ... futura ... tat.

Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut Cedros Libani. Et tranſiui, & ecce non erat, quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius.

Vidit namque magnus Dauid & finem Regni Saulis, & ſtragem tyrannidis Abſalonis, & ſuperiorum, & interitum Naas Ammanitæ, & mortem cum faſtu Goliath alienigenæ, & præter hos, multorum non paucorum arrogantiam, & ... & vltimam perniciem. Meritò igitur illorum felicitatem ſterilibus arboribus comparauit. Verùm autem eſſe dicit, non ſolum ipſos, ... etiam eorum loca. Cæterum per hæc memoriam demonſtrauit. deinde rurſus admonitionem, & conſilium affert.

D

Cuſtodi innocentiam, & vide æquitatem, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.

Porro hoc Symmachus ſic dixit. Cuſtodi ſimplicitatem, & vide rectum quoniam ſunt futura homini pacifico. ... ait, in præſentes calamitates, ſed futurum ... nam erit tempus quo vs, qui integritate & æquitatem ... ſungens ... pendetur.

Iniuſti autem diſperibunt ſimul, reliquiæ impiorum interibunt.

... Symmachus ſic explanauit, hopie agentes ... deſebuntur, extrema iniquorum excidentur.

Salus autem iuſtorum a Domino. & protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos a peccatoribus, & ſaluabit eos, quia ſperauerunt in eo.

... inquit, tempore ... malæ ... ha... bu..., & commu... m expectabunt interitum.

E

... diuino auxilio ... & ſuperabunt eos qui offendere conantur quippe qui in Deo totam ſpem fixam habuere.

Pſalmi XXXVII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidis, In Rememoriſcentia.

Confeſſio variis in locis facta, prædicat diligentem diuini Dauidis pœnitentiam. In multis enim P... mis peccati meminit, vulnus ferre nequiens, ſed & morbum, & curationem in medium profert, doctrinæ argumentum hominibus afferens. In hoc igitur Pſalmo & de peccato mentionem facit, & de pœna inflicta ob peccati expiationem. acciderant autem ipſi multæ & variæ moleſtiæ, nimirum Amnonis cædes, Abſalonis tyrannis, Achitophelis conſilium, quod contra ipſum conſultauit, Semei contumeliæ, & cætera, quæ hiſtoria edocet.

F

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Huius etiam Pſalmi procœmium fecit Dauid, precando, vt more medici, non iudicis caſtigetur, neque vt a marioribus medicinis, ſed lenibus curetur.

Quoniam ſagittæ tuæ infixa ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.

Hoc dicit non fruſtra obſecro, ſed videns imbrem ſagittarum mihi immiſſum, tuamq; manum mihi valde imminentem, meq; vehementer cædentem. Hoc enim *Firmaſti ſuper me manum tuam*. ex tranſlatione poſitum ex dentium, multaſq; plagas incutientium.

Non eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ, non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum.

Cum ſupplicio, inquit, afficiar, peccati mei recordor: illius autem recordatio quærimonias mihi & ploratus inducit, ex hi ... vero ærumnæ mihi & miſeriæ accedunt.

G

Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ a facie inſipientiæ meæ. Miſer factus ſum, & curuatus ſum vſq; in finem, tota die contriſtatus ingrediebar.

Inflexit me inquit, graue peccati onus: mœroris autem me afficit grauis odor illorum vulnerum ... putridorum, quæ accepi, cum prudentiam abiecerim, & inſipientiæ ſeruiuerim. Qua de cauſa omni voluptate priuatus, mœreo, & triſtis ſum quotidie, & mœroris viciſſitudinem non inuenio.

Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea.

Per *Lumbos*, Concupiſcentiam tacite innuit; his enim inhærentes tenes, per quos appetitus ex ... Dicit igitur illorum malorum cauſam fuiſſe, quod non ad virtutem, ſed ad laſciuiam concupiſcentia abuſus ſit.

Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei.

H

Ex illa, inquit, concupiſcentia hoc percepi, quod vique in terram incuruus factus ſum, & ſemper lugeo ob acerbos cordis mei dolores. Quapropter mutata concupiſcentiæ vi, illam diuinæ voluntatis effeci miniſtram, hoc namque ſubiunxit,

Domine ante te omne deſiderium meum.

Quoniam enim ſemel ipſa abuſus ſum, ſemper deinceps illam tuis mandatis addicam.

Et gemitus meus à te non eſt abſconditus. Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.

Vide, inquit, ô Domine meos vlulatus & lacrymas, Vides me, ... quam, agitatum, & propriis viribus deſtitutum, conſuetoq; lumine p... atum, & in tenebris tanquam

A in tenebris degentem. Duo autem [illegible] ſſe per hæc ſignificat Et mœroris immenſ[illegible] lux non videtur eſſe lux, Et deſtitutionem diuinæ prouidentiæ, quam *lumen oculorum ſuorum* m[illegible]rito nuncupauit.

Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſteterunt, & qui iuxta me erant de longe ſteterunt.

Hoc autem Symmachus [illegible] interpretatus eſt, Amici mei & ſocii [illegible] aduerſum me [illegible] plagæ meæ contra ſteterunt. Nam ex inimicis [illegible] quidem [illegible] me in plagam [illegible] viſſent hoſtiliter egerunt, & manifeſto contra me ſteterunt [illegible] eſſerunt, neque proprii auxilii me participem fecerunt. Porro [illegible] in [illegible] parte Achitophelem, qui non modo [illegible] ſit, [illegible] perniciosa conſilia attulit. Alii vero [illegible] hæc contra illum fecerunt, imo ve[illegible] plurima pars [illegible], & [illegible] tribus Iudæ pro Abſalone bellum geſſerunt. Subito igitur poſt parricidæ cædem inuicem ſe [illegible] bantur, vt alias tribus præuenirent, & in domos [illegible] Regem Dauidem reducerent.

B *Et vim faciebant, qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi locuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.*

Cum hoſtes me deſtitutum ab amicis vidiſſent, co[illegible] inſidias ſtruebant, meam cædem deſiderantes

Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens & non habens in ore ſuo redargutiones.

Hoc magis diſcende hiſtoria edocet. Nam cum Ab[illegible] ſententias [illegible] damnaret, & [illegible] qui [illegible] ſtabant, ad ſe ipſum [illegible], beatus Dauid æquo [illegible] ferebat. Cumq; Semeus maledicta [illegible] [illegible] & lingua [illegible], Dauid [illegible] tacitus [illegible]. Et Abyſai conatum ab [illegible] prohibuit, dicens, [illegible] maledicat Dauidi. 2 Reg.

Quoniam in te Domine ſperaui, tu exaudies me Domine Deus meus, Quia dixi ne quando ſupergaudeant mihi inimici mei. & dum commouentur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt.

Hac vero inquit, vſus tolerantia, ſpem in te habebam, & tibi meipſius iudicium committebam, [illegible] [illegible] ne inimicis [illegible], neue [illegible] [illegible] ſuperbiæ anſa foret.

C *Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.*

Peccatum [illegible] me flag[illegible] dignum fecit, idcirco ſupplicius me ipſum ſubiicio [illegible] quidem curationem [illegible] cum peccati [illegible].

Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

P[illegible] & veſanus ſum, [illegible]

Inimici autem mei viuunt, [illegible] confirmati ſunt ſuper me, & [illegible] qui retribuunt mala pro [illegible]

[illegible] C[illegible] [illegible] beneficia [illegible] [illegible] ſunt.

Detrahebant mihi, quoniam ſequebar bonitatem.

Rurſus [illegible] Abſalonem [illegible] & multa [illegible] oſtendit. Et poſtquam [illegible] dixit, *Et proiecerunt [illegible] mortuum [illegible] quem etiam diligere oportebat [illegible] natura [illegible] tanquam mortuum grauiter ole[illegible]*

D [illegible] exhibuit.

Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne diſceſſeris a me, Intende in adiutorium meum Domine [illegible]

[illegible]

Pſalmi XXXVIII. Interpretatio.

In finem. Pro Idithum. Canticum Dauidi.

E Aliqui Interpretum Pſalmum Idithum aſcripſerunt, & [illegible] ipſiſſe [illegible] Pſalmum eſſe Dauidi & Idithum a [illegible] humanæ [illegible], & [illegible] Dauid hunc Pſalmum dixit [illegible] præcedent[illegible] Pſalmo [illegible] habet. 2 Reg.

[illegible] vias meas vt non delinquam in lingua mea, poſui ori meo cuſtodiam cum conſiſteret peccator aduerſum me.

Cum Se[illegible] [illegible] bat & [illegible] bat [illegible], & [illegible] ns. Ve[illegible] Dauid v[illegible] aphi[illegible] eſt,

F [illegible] *Dimitte eum quoniam maledicit mihi, [illegible] Dominus [illegible] Dauidi, & quis dicet [illegible] humilitatem meam. & [illegible] bonum pro [illegible] maledictu in die hac* Cæterum [illegible] hiſtoria [illegible] ſcilicet [illegible], & [illegible] per [illegible] tanto magis, licet [illegible] Ipſum enim pe[illegible]. 2 Reg. 16.

Obmutui [illegible] & [illegible] a bonis.

Verum [illegible] quæ ab [illegible] in hiſtoria dicta [illegible] ipſum maledictis laceſſere, quoniam [illegible] diceret Dauidi, vt Dominus videat [illegible] eripiat me hodie ex manu inimicorum [illegible], Quoniam [illegible] & [illegible] & abiectum me [illegible] ibid. vt ſupra.

[illegible] eſt

G [illegible] quod audacte[illegible] [illegible] afflig[illegible] [illegible] Propterea illi Dominus maledicere Dauidi, [illegible] hoc [illegible]

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.

Hoc Symmachus [illegible] [illegible] & [illegible] Rex [illegible]

Locutus ſum in lingua mea notum fac mihi Domine finem meum. Et numerum dierum meorum quis eſt, vt ſciam, quid deſit mihi.

[illegible] Domine autem [illegible] meum [illegible]

H *[illegible] poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihil [illegible]*

H[illegible] Ecce dediſti mihi [illegible], & [illegible] hunc [illegible] de noſtra nam[illegible] videtur [illegible] comparata. [illegible] quibus [illegible] propterea [illegible] Sic & [illegible] *quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna, quæ præteriit, & cuſtodia in nocte.* [illegible] cœlis, & ter[illegible] *peribunt*

[illegible]

A [illegible] *cut* [illegible] *mutabuntur,* [illegible] *in idem ipſe* [illegible] *anni tui non deficient.*

Veruntamen [illegible] *omnis homo viuens.*

[illegible]

[illegible] *pertranſit homo* [illegible] *grauabit ea.*

[illegible] in pi[illegible] & illorum [illegible] fluctibus [illegible] eſt fin[illegible] habens [illegible] nge [illegible] Dauidi [illegible] oſti [illegible] quam [illegible] De- [illegible] tenere [illegible] tanquam prop[illegible] [illegible] ſcriptorum.

B

Et [illegible] *vnus Dominus,* [illegible] *ſu ſlamia* [illegible]

[illegible] potentem [illegible] ſſet; à te [illegible] Aquila. Expoſitio- [illegible] trum [illegible] præſti[illegible] lorum cauſam

[illegible] *me cum me.*

[illegible] *me.*

Reg. 16. Hinc [illegible] ria dicta ſunt congruit. Do- [illegible] *dixit* [illegible] *Dauidi.* Quæ vero ſequuntur, [illegible] hæ[illegible] nt.

Obmutui, [illegible] *meum, quoniam tu feciſti.*

C

Te enim [illegible] per [illegible] nte, ille perbacchatus eſt: & ille quide[illegible] ut vero per illud ca- [illegible] one [illegible] propterea ſilens flagella accepi, [illegible] te vero in me animaduerten- tem [illegible] valde: & quæ ſequuntur po- ſuit.

Amoue à me plagas tuas [illegible] *fortitudine manus tuæ ego de-* *f*[illegible]

Supplico igitur, & [illegible] te Domine, ceſſa dein- ceps [illegible] multitudine enim plagarum conſum- ptus ſum.

In increpationibus propter iniquitatem corripuiſti hominem, & tabeſcere [illegible] *ſicut araneam animam eius.*

Non temere [illegible] frustra inquit, animaduerſionibus vſus es, ſed te [illegible] arguens errata mea, & medici more ſe- cans, atque [illegible] trahens occultam ſaniem, & liquefacis me doloribus [illegible] curatione emiſſis, ſanitatem his, qui ſe- cantur procurans.

Veruntamen vane conturbatur omnis homo.

Hæc igitur mecum [illegible] conſiderans, video omnes ad nullum op[illegible] bonum turbari pro inconſtantibus re- bus.

D

Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam auribus percipe, lacrymas meas ne ſileas, quoniam aduena [illegible] *ſum apud te,* [illegible] *ſicut omnes patres mei, remitte mihi, vt re-* [illegible] *priuſquam abeam,* [illegible] *amplius non ero.*

[illegible] & cum lac[illegible] ntem [illegible] enim habito [illegible] t propter [illegible] ut [illegible] mor [illegible]. Igitur mod[illegible] paucos [illegible] oribus vita [illegible] vitā suo [illegible] eſſem [illegible] hoc eſt, [illegible] r. Cæterum dignum eſt magnum D[illegible] dem admi- [illegible] regno, & [illegible] atque poten[illegible] ipſum

[illegible] [illegible] on [illegible] nulli. Non [illegible] verba [illegible] quem [illegible] & ha[illegible] etiam [illegible]

[illegible] XXXIX [illegible] terpretatio

In Finem. Pſalmus [illegible]

Q[illegible] hunc pſalmum [illegible] qui in admi[illegible] in [illegible] lem, quo [illegible]. E[illegible] dium autem [illegible] erbum ... [illegible] Post [illegible] qui cap- tiuis B[illegible] tibus pſalmum [illegible] Dauidi accid[illegible] nor [illegible] vero [illegible] m hominum [illegible] pem [illegible] dia D[illegible] Saluatore noſtr[illegible] [illegible] etiam diui[illegible] lus [illegible] ad Hebræos, aliquorum [illegible] borum [illegible]

E

Expectans expectaui dominum [illegible] *& exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu mi*[illegible]

Congruunt hæc, quæ [illegible] Dauidi quandoquidem conſonantia ſunt proxime [illegible] enti pſalmo. Nam in illo quidem dixit, *Exaudi Dom*[illegible] *orationem meam, & deprecationem meam aurib*[illegible] *percipe, lacrymas meas ne ſileas, remitte mihi vt refrigerer, priuſquam abeam, & amplius non ero.* Et paulo ſuperius inquit, *Et nunc quæ eſt expectatio mea? nonne Dominus? & ſubſtantia mea apud te eſt.* Hic vero tanquam deprecatione admiſſa & petitione conceſſa dicit, *Expectans expectaui Dominum, & attendit me. Cum enim peccatum meum ante ſatus eſſet, beneuolam faciem mihi oſtendit, & preces meas exaudiuit.* Et quid fecit, cum exaudiſſet? *Deduxit me de lacu miſeriæ, & à luto fecis.* Sic autem ſacræ literæ maxima diſcrimina nuncupare ſolent, ſicut ſuperius diximus. Cum à periculis te liberaſſet, quid tibi rurſus gratificatus eſt?

F *Ad Hebr.*

Et ſtatuit ſupra petram pedes meos.

Super hanc enim inquit, petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam. G *Matt. 16.*

Et direxit greſſus meos.

Cum enim ab errore liberaſſet; rectam veritatis viam oſtendit.

Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro.

Nam pro impio Idolorum cultu, verum Deum celebrare doctus ſum, & canticum non vetus, ſed nouum afferre, atque nouis beneficijs accommodatum.

Videbunt multi, & timebunt, & ſperabunt in Domino.

Poſtquam perſona eorum, qui ſalute [illegible] fruiti ſunt, hæc percurrit; merito Vates inquit eos, qui [illegible] ondum bona guſtauerunt, viſuros eſſe, & formida[illegible], [illegible] qui non hactenus acceſſerunt, & poſtea ſpe corrobo[illegible] a Deo ſalutem conſequentur.

Beatus vir cuius eſt nomen Domini ſpes eius & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.

De hiſce vanitatibus Prophe[illegible] tionem fecit & in præcedenti pſalmo, *Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens.* Et rurſus, *Veruntamen vane* [illegible] *turbatur.* [illegible] H tui enim iudicat beatum, qui præſentia quidem deſpi[illegible], diuinam vero ſpem ante omnia habet.

Multa feciſti tu Domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis, non eſt, qui ſimilis ſit tibi [illegible] *& ſunt multiplicata ſunt ſuper numerum.*

Miracula [illegible] quæ à tua [illegible] ſunt [illegible] nem numerum, & [illegible]. Non [illegible] eſt qui fa[illegible] re [illegible] rebus [illegible] opera tua m[illegible] & pe[illegible] unt aute[illegible] hu[illegible] ea, quæ q[illegible] be[illegible] dentia [illegible] fuere vi[illegible] Æ[illegible] tempo[illegible] M[illegible] [illegible] S[illegible]

A ne lingula [illegible] V[illegible] quod [illegible] factum eſt om[illegible]ibus his eſt [illegible] u[illegible] mi[illegible] vel viſus gentis, [illegible] ſalut[illegible] olu[illegible] eſ, & cum legi [illegible] e, Iudæ[illegible] im imbecillita [illegible] grati[illegible] d[illegible] ue rationi cultum [illegible]

Sacrificium, [illegible] oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi Holocauſta, & pro peccato non poſtula[illegible], tunc dixi, ecce venio.

Ad Ro. Hi[illegible] Apoſt[illegible] h admonitio [illegible], *Obſecro vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra h[illegible]ſtiam viuentem, ſanctam Deo placentem, rationabile [illegible]ſequium veſtrum.* N[illegible] pro le[illegible] ſ[illegible] Domini [illegible] iperauit vt noſtra membra co[illegible] emus. Cu[illegible] nc autem, ait tuam [illegible] atam perſpexe[illegible], me ipſum tibi a[illegible] d[illegible]

Ad Hebr. 10. a[illegible] h[illegible] igitur vocem beatus Paulus [illegible] I[illegible] m C[illegible]ſtum [illegible] pit & congruenter admodum. Noſtræ n[illegible] tu[illegible] eſt primi[illegible] iæ, & ille omnium primi[illegible] a di[illegible]ere [illegible] nuen[illegible], & in ipſo prius adumbrare c[illegible], quæ a no[illegible]s fieri dec[illegible]t. Eodem modo ipſe primus ad bapti[illegible]ma

B acceſſit, no[illegible] oſtendens baptiſmati[illegible] gratiam, co[illegible]ei modo ped[illegible] d[illegible]pulorum lauit, humilitatis exem[illegible]lar[illegible] bis proponens. Propterea Ioanni dicit, *Sine mo-*

Matth. 3. *do, ſic enim decet nos, implere omnem iuſtitiam.* Congruit igitur [illegible] noſtra dicere, q[illegible] ſumus membra illius [illegible]orporis, vt primogenito multorum fratrum ſecundum carnem.

In capite libri ſcriptum eſt de me.

Su[illegible]us inquit, in libris ſacrorum Vatum hæc de me præd[illegible] ſunt. *In capite,* Aquil[illegible] & Symmachus in *Inuolu[illegible] libri* [illegible]xerunt, ſic autem diuina volumina vſque in ho[illegible]ernum [illegible]em Iudæi munire ſolent.

V[illegible] facerem voluntatem tuam Deus meus volui, & legem tuam in medio ventris mei.

Cum acceſſiſſem ad te ait, omne ſtudium adhibeo, vt [illegible]a præcepta impleam, & vt ſecundum tuam voluntatem viuam. Hoc autem *In medio ventris m[illegible]*, Ex tranſla[illegible] [illegible] dixit eorum, qui aliquem amore proſequuntur, & d[illegible] ſiderant illum intra ſua viſcera conijcere. Porro hæc

C n[illegible] H[illegible]e[illegible]iæ, nec Danieli, nec beato Dauidi congruunt: Obtinente enim lege, holocauſta, & ſacrifi[illegible] afferebant Deo. Vaticinantis vero ſermo omnibus his ere[illegible]tis ra[illegible]nis ſacrifi[illegible]um tacite oſtendit. Idcirco per tranſlationem dixi Pſalmum Dauidi congruere, quoniam ille ſecundum vaticinationem futura præuidebat, & ſecundum illa viuere deſiderabat, vere autem hæc gentibus, quæ ſalute dignatæ ſunt, & ab errore liberatæ fuerunt conueniunt.

Annunciaui iuſtitiam tuam in Eccleſia magna, ecce labia mea non pr[illegible]hibebo, Domine tu ſciſti Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi. Non abſcondi miſericordiam tuam [illegible] veritatem tuam a concilio multo.

Beatus D[illegible]uid promittit in Eccleſia multa per totum orbem [illegible]arum [illegible] diuina gratia collecta Dei iuſtitiam prædi[illegible] c[illegible] t[illegible] veritatem, atque ſalutem ad[illegible] one dign[illegible], immenſamque miſericordiam, & ip[illegible]ſat[illegible] ſe[illegible] hanc [illegible] ſalut[illegible] remunerationem datu[illegible] eſſe ſpondet, mun[illegible]um in Eccleſiam confluere, & la[illegible] in hym[illegible] en[illegible] m mouere, atque iuſtum Dei [illegible] b[illegible] [illegible]lemque Dei prouiden-

D [illegible] enarrare, pro[illegible] ſhon[illegible] ue veritatem, quæ præ[illegible] fuere, oſtend[illegible] hoc autem, *A Concilio multo*, Sym[illegible], In multitud[illegible] Aq[illegible]la vero & Theodotion, [illegible] [illegible]leſia magna poſuerunt, vt pateret de eadem eccleſia dixiſſe.

[illegible]u autem Domine, ne long[illegible] facias miſerationes tuas à me, miſericordia tua, & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.

[illegible] n [illegible] item [illegible] nece[illegible]a eſſ[illegible] t; rurſus e[illegible] [illegible] oh ho[illegible]um Dæmonum [illegible] [illegible]tus, quorum in ſequentibus mentionem fa[illegible]cit.

[illegible] circumdederunt me mala, quorum non eſt nume[illegible] [illegible] ebend[illegible] [illegible] iniquitat[illegible] mea[illegible] non potui, vt vide[illegible] [illegible] [illegible]t [illegible] uper capillos capitis mei, [illegible] meum de[illegible]

[illegible]

[illegible] *Peccatorum,* [illegible] AdTim. [illegible] *Non ſum* [illegible] *Apoſt* [illegible] Ad Cor. [illegible] pugnare [illegible], quæ [illegible] & [illegible] &[illegible] [illegible] Dei [illegible] & [illegible] tam am[illegible] tunc & [illegible] ſona, & [illegible]

Cum locat[illegible] [illegible] dum me reſpi[illegible] [illegible] anima meam, vt au[illegible]

F Qua[illegible] pudent [illegible] mo[illegible]

Conuertantur retror[illegible] [illegible]

Verte ipſos in fugam & [illegible] derant mala en[illegible]

Ferant confeſtim [illegible] qui [illegible] euge.

His, qui inſurgunt, & [illegible]

Exultent & lætentur [illegible] & dicant ſemper, magnificetur Dominus, qui di[illegible] [illegible] tuum.

At[illegible] quærentes te inqu[illegible] & laudant [illegible] liger[illegible], pe[illegible] læt[illegible] im[illegible] [illegible] tionem no[illegible] hab[illegible], neque gaudij mutati[illegible] in [illegible]tiam. Non enim ſimpliciter amantibus [illegible] [illegible] tu[illegible] ſed his qui ſemper, & continue amore habent.

Ego autem mendicus ſum & pauper, Dominus ſolicitus eſt mei. Adiutor meus, & protector meus tu es, Deus meus ne tardaueris.

G Sicut ſuperius peccatorum memini[illegible] & [illegible]up[illegible]rem nuncupat, tanquam auxi[illegible] egentem, & diuina op[illegible] [illegible]tentem, & hanc quam primum aſſ[illegible] ſupplic[illegible]. Cæterum ha[illegible] [illegible]tiſſimum beato Daui[illegible] con[illegible] enim cum illam vaticinatione[illegible] & [illegible] præuidiſſet, pauperem [illegible], & [illegible] uina prouidentia perfruat[illegible] [illegible] u[illegible] [illegible]at [illegible]tem, ne ſalus præd[illegible] [illegible]etur [illegible] tempus prorogetur, ſe[illegible] vt [illegible] hominibus [illegible]cedatur.

Pſalmi XL. Interpre[illegible]

In Finem, Pſalmus Dauidi.

PRæſentem Pſalmum aliqui [illegible] qui[illegible] vero Ezec[illegible]iæ aſcripſerunt: veru[illegible] [illegible]ge-

H lium neutrum ex illis accipiendum [illegible] D[illegible] Chriſtu[illegible] cum quoddam coll[illegible] um [illegible] feciſſet, hæc ſubdidit, *Si hæc [illegible], beati eritis, ſi feceritis ea,*

Ioan. 13. *non de omnibus vobis dico, ego ſcio quos elegerim, ſed vt impleatur ſcriptura. Qui manducat mecum panem, ſuſtulit contra me calcaneum ſuum, amodo dico vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis, quia ego ſum.* L[illegible] [illegible] te *vt ſcriptura impleatur,* & dem[illegible] [illegible] pr[illegible] pſalmum ſibi, & non [illegible] congruere [illegible] audacia & temeritate plenam iudico, [illegible] am & huic pſ[illegible] minime congruentem [illegible]

Beatus, qui intelligit ſuper egenum [illegible] pauperem.

Hoc verbum, *Et pauper* [illegible] [illegible]pla[illegible] us inuenit, ne[illegible]ue apud H[illegible]b[illegible] um apud alios [illegible] rum D[illegible] u[illegible] Cor. 8.

A Ad Philip. 2. Luc. 9. nus Apoſtolus) *propter nos egenus factus eſt, vt illius inopia ditemini eſſ. mus* Et, *Cum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt, ſe eſſe æqualem Deo: ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens*. Et, *Viſibilibus, & inuiſibilibus dominans, non habet vbi caput ſuum reclinet*. & natus ex virgine ob inopiam cubilis, in præſepi poſitus eſt. Igitur vaticinanti ſermo beatum facit eum, qui hanc paupertatem intelligere poteſt, & qui pro viribus celebrandum curat eum, qui hanc paupertatem amplexus eſt, deinde beatitudinis fructus demonſtrat.

In die mala liberabit eum Dominus.

Malam autem *Diem* Vexationis diem Symmachus dixit. Tacite innuit, vt opinor futurum diem terribilem iudicij, & peccatoribus infeſtum, & promittit ſyncerum illius paupertatis iudicium, à terribilis diei malis ipſum liberaturum.

Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

B Non ſolum autem futuris bonis perfruetur, ſed etiam in præſenti vita diuinam opem conſequetur, illuſtris & clarus factus, inimicorumque inſidias effugiens. Et quoniam corpus interitui obnoxium habet, & veriſimile eſt, vt in morbum aliquando incidat, ſpondet ab hoc liberationem.

Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius, vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.

Ab omni, inquit, ægrotatione liberabit & in bonam corporis valetudinem morbum permutabit. Hoc enim, *Verſaſti in infirmitate ſtratum*, pro Mutabis poſuit. Sic cum remunerationes eius, qui hanc paupertatem admirabilem intelligit percurriſſet, oſtendit nobis quis ſit, qui hanc habuerit, & quomodo ſe in ipſa geſſerit: ipſum docentem inducens, & ea, quæ ſibi accidit enarrantem.

Ego dixi Domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi.

Ego autem ſum ait, pauper, qui voluntariam paupertatem ſuſcepi, & ſum agnus ille Dei, qui peccata mundi tollo, qui hominum infirmitates mihi ipſi vendico, qui peccatum non feci, hanc precationem pro humana natura, vt primitiæ ipſius naturæ affero. Porro notandum

C eſt, Symmachum non dixiſſe, *Quoniam peccaui tibi*, ſed, Et ſi peccaui tibi.

Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius?

Inimicos, Iudæos vocat inuidentes, & mortem machinantes. Hoc vero ſacrorum euangeliorum hiſtoria edo-

Matt. 26. cet, *Conſilium* inquit, *inierunt, quomodo illum perderent*, hunc in Iudam prædictionem transferr.

Et ſi ingrediebatur, vt videret, vana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras, & loquebatur.

Ibidem Hoc autem diuina Euangelia nos docent, Iudam Iudæis dixiſſe, *Quid mihi datis, & ego vobis tradam? quærebat autem opportunitatem, vt traderet illum*, hæc & vaticinatio inquit, *Et ingrediebatur, vt videret fruſtra, & egrediebatur foras, & loquebatur*. Ingreſſus enim, & egreſſus ſimul cum illis mortem ſtruebat. Deinde eorum malam conſpirationem prædicit.

In idipſum aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me.

D Cæterum rerum euentus hæc demonſtrat. Tacite enim inuicem colloquentes; inſidiarum modum quærebant. Deinde tyrannidis criminationem contra eum ex-

Luc. 23. poſuerunt, cum Pilato dixiſſent, *Se ipſum Regem facit, prohibet cenſum dari Cæſari*. hoc & Vaticinatio inquit, *Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me*. pro, Iniquam accuſationem contra me fecerunt.

Nunquid qui dormit, non adijciet, vt reſurgat?

Etſi mortem oppetam, inquit, non iterum reſurgo. & diſſipo eos, qui hanc mihi pararunt. Hoc autem congruit euangelico dicto, *Soluite templum hoc, & in tribus*

Ioan. 2. Matt. 20. *excitabo illud*, & rurſus, *Ecce aſcendimus Hieroſolymam. & filius hominis tradetur manibus peccatorum & occident ipſum, & tertia die reſurget*. Quamobrem merito Somnum Mortem nuncupauit.

E *Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationem.*

Hoc Aquila, & Theodotion explanatius dixerunt. Etenim vir pacis meæ, cui confiſus ſum. Symmachus vero ſic, Sed etiam homo, qui mecum pacem gerebat, qui fretus eram. Non ſolum enim inimici mei machinati ſunt mihi mortem, ſed etiam homo qui mecum conſuetudinem habebat, & beneuolentiam, pacemque ſimulabat, quique vna mecum accumbebat, & veſcebatur; dolum, quem intus cohibebat, patefecit. *Dolum* merito, Calcaneum nominauit ex tranſlatione eorum, qui de celeritate contendunt, quique ſuo calcaneo nituntur, vt concurrens impingat ſimul, & cadat. Hoc

Gen. 27. etiam Eſau ab Iacob deceptus dixit, *Iuſte vocatum eſt nomen eius Iacob, nam me ſupplantauit iam bis, & iam primogenituram meam accepit, & benedictionem meam.*

Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam eis in hoc cognoui, quoniam voluiſti me, quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.

F Et hæc omnia tanquam ab aſſumpta natura dicta ſunt,

Ioan. 12. Matt. 26. quæ crucem paſſa eſt. Sic etiam in ſacris euangelijs audimus Dominum Chriſtum precantem, *Pater ſalua me ex hac hora*. Et rurſus, *Pater ſi fieri poteſt, tranſeat calix hic à me.*

Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.

Conueniunt etiam hæc ſerui formæ, quam vnigeni-

Ad Hebr. 2. tus Deus ſuſcepit. *Nuſquam enim Angelos apprehendit*, vt inquit diuinus Apoſtolus *ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum*. Quoniam igitur aſſumpta natura libera permanſit ab omni malitia, merito dicit, *Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum*. Nam firmam accepi coniunctionem, & fuit copula indiuidua, & gloria ſempiterna.

Benedictus Dominus Deus Iſrael à ſeculo & in ſeculum, fiat, fiat.

Cum diuinus Vates hæc prædixerit, & inexplicabilem Dei benignitatem ſuſpexerit, cumque intellexerit eum, qui voluntariam paupertatem ſuſcepit, hymnum ipſi

G per linguam pronunciat, vt etiam ipſe beatum reportet finem. Merito autem poſt cruciatus hymnum attulit, docens, non modo hominem fuiſſe, qui prædictus eſt, ſed etiam Deum ante ſecula habentem immortalem naturam, & infinitam.

Pſalmi XLI. Interpretatio.

In finem. Prudentia filijs Chora.

CVM populus peccaſſet; cum Babylonijs Dominus tradidit, cum ad ſeptuagenariam ſeruitutem eum condemnaſſet. Quapropter tanquam ex perſona eorum dictus eſt pſalmus, qui plorabant, & libertatem deſiderabant. Quia enim erant inter illos nonnulli viri pij, vt diuinus Daniel, vt mirabilis Ezechiel, vt victores Martyres Ananias, Azarias, & Miſael, qui vehementiſſime Deum amabant, & legitimum ipſius cultum cupie-

H bant, merito propheticus ſermo ſuſcepta eorum perſona, quæ par erat ab illis dici tempore liberationis à calamitate, multis ante ſeculis docet, vt vaticinatione oblectentur, & doctrina erudiantur. Propterea etiam *In Finem*, hic pſalmus inſcriptus eſt: ſiquidem poſt longiſſimam temporis ſeriem, ea, quæ dicta ſunt, finem acceperunt, apponit autem *prudentiam*, quandoquidem hac maxime egent, quibus calamitates incidunt.

Quemadmodum deſiderat Ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.

Aiunt Ceruos, feras venenoſas deuorare, & hinc in ſitum vehementer accendi, & aquas magnopere deſiderare. Cum igitur filij radicti captiui conſuetudinem cum Babylonijs habuiſſent non impijs & iniquis & vere ſerpentibus beſtijs immitioris, non ſine cauſa ...

A te inſtar Ceruorum Deum ſitite, deſiderantes illinc liberari, & diuinam opem expectantes.

Sitiuit anima mea ad Deum fortem, viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Cupio, inquit, & ſitio cultum Dei mei viuentis. Videri enim à facie Dei, nihil aliud eſſe dicit, quam ipſum ſecundum legem colere: huiuſmodi autem cultus Hieroſolymæ circumſcriptus eſt, & hæc non ſolus Beatus Moyſes docet, ſed etiam tres beati Martyres Ananias,
Daniel 3. Azarias, & Miſael in camino Deum deprecantes. Concinne autem fortem, & viuentem Deum nominant, præ inanimatis & immobilibus Babyloniorum Idolis.

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Vbi eſt Deus tuus? hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam.

Dies noctesque ait, lugendi ſatietas nunquam capit me, ſed veluti quendam cibum lachrymas emitto, cum de te opprobria recipio: hoſtes enim derident me,
B tuam gubernationem proferentes, vt imbecillem, & minime potentem eorum potentia ſuperiorem eſſe. Idcirco hæc continue in memoriam reuocans; indefeſſum luctum habeo. Hoc enim, *Effudi in me animam meam*, hoc ſignificat, Effuſus ſum, & commotus in eiulatus.

Quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domum Dei, in voce exultationis, & confeſſionis, ſoni epulantis.

Tabernaculum nuncupat Dei tectum. Poſt triſtia igitur, grata narrat, & edocet celerem reuocationem conſecuturos eſſe, atque à diuina gratia deductos, in deſideratam terram redituros, & diuinam domum inſtauraturos, conſuetasque ſolennitates celebraturos, atque feſtiuum ſonum, & ſpiritus concentum ſuis auribus
Eſa. 66. percepturos. Prædicit etiam beatus Eſaias cum multo honore ipſos reuerſuros eſſe in mulorum curribus vectos, & pileis tectos, caloris moleſtia abiecta. Hoc autem Aquila tacite innuit, Ingrediar in vmbroſo, præteriens ipſos vſque ad domum Dei in voce laudis, & gratiarum
C actionis multitudinis celebrantis. Tripudiantes inquit, & Deum Saluatorem laudantes, & in via vmbra perfruentes, ſic in diuinam domum perueniemus, tanquam pompa quadam reuerſionem facientes. Cum hanc vaticinationem intellexiſſent, ſe ipſos oblectant, dicentes:

Quare triſtis es anima mea. & quare conturbas me? ſpera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi ſalutare vultus mei, & Deus mei.

Has inquit, promiſſiones ô anima cum acceperis, quieſce quidem à mœrore, & à dolore: ſpe autem corroborata, vaticinationis euentum expecta, in quo ſalutem conſecutam videns, hymnus Deo, qui ſalutem dedit, afferes.

Ad meipſ. in anima mea conturbata eſt, propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonijm à monte modico.

Imitatio eſt quædam animæ ſecum ipſa colloquentis. Quoniam enim dixit, Conquieſce à mœrore, cum bonorum pollicitationes acceperis, reſpondet ad hæc dicens, Quoniam non fruſtra triſtitia afficior, & lamentationibus ſupradictis vtor: quandoquidem paternæ terræ me-
D moria excutit mihi lachrymas. *Terram* enim *Iordanis*, promiſſionis terram nuncupat, Et *Hermonijm*, Montem Aermon vocat. Per *montem* autem, *& flumen*, omnem illam terram oſtendit. Sic autem Symmachus interpretatus eſt, Anima mea liquefit, quando recordor tui à terra Iordanis, & Hermonijm à monte minimo.

Abyſſus Abyſſum inuocat in voce cataractarum tuarum. Omnia [illegible] tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

In illa autem terra degens; hoſtium multitudini traditus ſum, & veluti in quadam abyſſo ſummerſus ſum. [illegible] enim vocat militares acies, multitudinisque [illegible] aquis aſſimilauit, & ea, quæ ab his [illegible] antiquo diluuio comparauit, quod totam [illegible], hæc magis dilucide Symmachus explanat. Abyſſus abyſſo [illegible] ſtrepitu aquæductus tui, Tu enim eos illuc adduxiſti, [illegible] greſſionis pœnam exigens. Procellæ tuæ & fluctus tui ſuper me tranſierunt. Quoniam enim abyſſo exercitum comparauit, perſtat in figura. Impetus exercitus, qui ab ipſo fiunt fluctus & procellas nuncupauit. Propterea inquit, doleo,
E horum namque memoria pungit me. veruntamen tuam benignitatem habeo conſolationem hoc enim ſubiunxit.

In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum tuum. Apud me oratio Deo vitæ meæ.

Semper inquit, ſciens miſericordiam à Deo ſuppeditatam, & nocte hanc mecum ipſe conſiderans, cano, & laudo eum, qui ita de nobis rationem habet: Affero autem illi & preces, hanc aſſequi benignitatem obſecrans. Deinde edocet obſecrationis verba.

Dicam Deo ſuſceptor meus es, Quare oblitus es mei. & quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus: Dum confringuntur oſſa mea, exprobrauerunt me hi qui tribulant me inimici mei, dum dicunt mihi per ſingulos dies, Vbi eſt Deus tuus?

F Hæc inquit, ad meum Dominum dicens, tuam ſemper prouidentiam conſecutus ſum, cur me nunc hac nudaſti? vt aſſidue mœream, & lugeam ob inimicorum opprobria, cædentes enim me, & plagis, & vinculis oſſa mea conterentes, irrident, dicentes, *Vbi eſt Deus tuus?* ob tuam imbecillitatem hæc me pati ſuſpicantur. Hoc autem, *Oblitus es mei*, hoc eſt, Tui auxilij me compotem non feciſti: obliuio enim humana affectio eſt: proprium autem Dei eſt, ſine affectionibus eſſe.

Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Ne deſperes inquit, ô anima ſalutem; habes enim Deum Saluatorem, cuius ſpem firmam habens, extingue mœrorem, & accipe conſolationem.

Pſalmi XLII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi. Sine titulo eſt ad Hebræos.

G *Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, ab homine iniquo & doloſo erue me.*

Sine titulo eſt apud Hebræos Pſalmus hic, tanquam eundem ſenſum habens, quem habet Pſalmus proxime præcedens. Obſecrant autem Deum ij, qui ſuperius verba fecerunt, vt iudex ſit inter ipſos, & Babylonios, qui multa crudelitate, & ferina ſententia vſi ſunt. Idcirco ipſos, *gentem non ſanctam* nominat, iniquе etiam eorum Regem, *hominem doloſum & iniquum*. Hæc etiam de ipſo vaticinatio admirabilis Danielis edocet.

Quia tu es Deus fortitudo mea, quare me repuliſti, & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?

Eaſdem rurſus preces afferunt, obſecrantes, vt ab hoſtium acerbitate liberentur, propter quam triſtes, & mœſti ſemper erant. Hoc autem *Quare*, non tanquam increpantes, dicunt, ſed tanquam ipſi participes fuerint aliorum tranſgreſſionis, & cum illis deſtituti ſint diuina prouidentia, communem tamen pro omnibus obſecrationem contexunt.

H *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.*

Hoc in loco Septuaginta tempus mutarunt, & futura tanquam præterita dixerunt. Porro alij magis dilucide interpretationem fecerunt, *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, quæ deducent me, & adducent in montem ſanctum tuũ, & in tabernacula tua.* Diuina ope perfrui ſupplico, per hanc enim fieri poteſt, vt à duriſſima ſeruitute liberer, & in paternam terram reuertar, & in conſecrato templo cõſuetum cultum afferam. *Tabernacula* enim, Dei templum nominauit: *Montem* vero *Sanctum*, Sionem: *Lucem* autem & *Veritatem*, Iuſtum & ſalutarem Dei conſpectum. Nam quemadmodum tenebras, calamitates nuncupat, ſic lucem ab his liberationem. Cæterum veritatem cum luce poſtulant, tanquam expetentes, vt Deus iudicet ipſos &

A Babylonios, & manifeſto ſcientes Deum veritate, & non [illegible] vtentem, illos quidem condemnaturum, ipſos vero ab illorum ſeruitute liberaturum eſſe.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.

Hoc Symmachus ſic interpretatus eſt, Vt veniam ad altare Dei, ad Deum lætitiam voluptatis meæ, & confitebor tibi in pſalterio Deus Deus meus. Cupio autem reditum inquit, deſiderans optatiſſimum tuum altare videre, vt per illud te Dominum intuear, qui omnis generis lætitiæ & voluptatis anſas mihi præbes, illic vero cum cithara [illegible]itas hymnorum cantilenas faciam: Babyloni enim in ſalicibus ſuſpendimus organa noſtra, exiſtimantes trangreſſionem legis eſſe, ſi extra tuum locum te coleremus.

Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi ſalutare vultus mei, & Deus meus.

B Hic manifeſtum eſt, vtroſque pſalmos eundem ſenſum habere. Qui his ſermonibus vſi ſunt, ſe ipſos adhortantur, vt optimam ſpem habeant & vincant mœroris affectiones, atque à Deo ſalutem expectent, tanquam ſine vlla dubitatione concedendam.

Pſalmi X L I I I. Interpretatio.

In Finem. Filijs Chore. In intelligentiam.

Hic etiam pſalmus futurarum rerum prædictionem habens, finem expectare adhortatur. Apponitur autem inſcriptioni, *In intelligentiam*, vt illi intelligentes ea, quæ ſcripta ſunt, de quibus propheticus ſermo vaticinatur, hanc vtilitatem reportent, prædicit autem pſalmus Macedonicam crudelitatem, illuſtriſque Antiochi impium, & ferinum animum, atque Maccabæorum fortitudinem, & pietatẽ. Nam beatus Mattathias & beatiſſimus cum hoc pſalmo ſæpius ob diuinum amorem cum filijs vſus eſſet, vicit infinitos Macedones, multitudinemque Elephantum cum imbecilles reputaſſet, tanquam C diuina gratia deſtitutos cum paucis contra hos bella geſſit, cumque Idolorum altaria reuulſiſſet, diuinum templum purgauit, & viitatum cultum ſuis gentibus reſtituit, non modo autem ipſe, verum etiam huius filij poſt ipſius [illegible] tuum deprecantes, hoſtes in fugam vertebant, & diuinam opem conſequentes eogebant trophæa. Ex perſona igitur illorum vaticinantis ſermo dixit pſalmum, præmonens quibus verbis in diſcriminibus eos vti conueniat.

Deus auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annunciauerunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Nos ô Domine non fuimus ipſi ſpectatores tuorum miraculorum, à noſtris vero patribus didicimus, quot miracula ea tempeſtate effeciſti, promiſſiones noſtris maioribus factas implens.

Manus tua gentes diſperdidit, & plantaſti eos, afflixiſti populos, & expuliſti eos, nec enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis.

D Tu inquit, ô Domine Chananæos cum alijs gentibus hinc exegiſti, & patres noſtros pro illis habitare feciſti, nec enim robori fidentes, nec armis vtentes, his ſuperiores redditi fuerunt, verum tua gratia in exercitum deducti, hos quidem confixerunt, hos vero ſeruire coegerunt quoniam tua familiaritate illos dignos feciſti, hoc enim dixit, *Complacuiſti in eis. Dexteram*, nuncupat Auxilium: *illuminationem vultus*, conſpectum.

Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus qui mandas ſalutes Iacob:

Idem [illegible], & nunc Domine [illegible]iter regnans, ſimul [illegible] potens, eandem potentiam habens: tua vero natura nullam recipit mutationem. Satis eſt tibi, & verbum in ſalutem, annue, & hanc populus conſequetur. Sic Symmachus interpretatus eſt, Manda de ſalute Iacob:

E *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos.*

Animalia cornuta arma cornua à natura acceperunt, nos vero cornua ſalutis, victriciaque arma tuum nomen habemus, & hoc vtentes, hoſtes ſuperabimus.

Non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me: Saluaſti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudiſti.

Nec enim arcubus, nec alijs telis confido: periculum enim de tua potentia feci, cum per te hoſtes iam expugnauerim.

In Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in ſeculum.

Deprecamur autem ſemper, vt tuum auxilium conſequamur, vtque continue tuorum beneficiorum multitudinem enarremus. Hoc enim *Tota die*, pro Semper poſuit. Nam Symmachus ſic explanauit: pro enim *Tota die*, Per omnem diem, poſuit.

Nunc autem repuliſti, & confudiſti nos, & non egredieris Deus in virtutibus noſtris.

F Hæc igitur ſuperioribus temporibus à te facta fuere: quoniam in præſentia tua prouidentia deſtituti ſumus, & in pedore degimus, à tuaque gratia minime deducti ſumus. Hoc enim, *Non egredieris in virtutibus noſtris*, videlicet, non dux eris noſtri exercitus, inimicorumque victoriam non præbuiſti nobis, vt ſolebas.

Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, & qui oderunt nos diripiebant ſibi.

Nam tuam prouidentiam non conſequentes, nos quidem terga dantes, aufugimus: depopulantur vero hoſtes res noſtras.

Dediſti nos tanquam oues eſcarũ & in gentibus diſperſiſti nos.

Porro vt oues paſtore deſtitutæ à tuis inimicis conſumimur, & qui mortem declinauimus, huc & illuc agitati ſeruire cogimur.

Vendidiſti populum tuum ſine pretio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Hoc Symmachus ſic explanauit, Vendidiſti populum tuum ſine ſubſtantia, non multum pretium illorum feciſti. Hæc per Vatem Eſaiam Deus inquit, *Quid eſt hic liber repudij aut quis eſt creditor meus, cui vendidi vos? Ecce enim in iniquitatibus veſtris venditi eſtis, & in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram.* Et rurſus, *Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini*, & diuinus Apoſtolus, *Scimus enim, quia lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato.* Et hic igitur admirabiles viri dicunt, Quoniam cum nullum pretium ab hoſtibus recepiſſes, vendidiſti nos, verum ob peccata tradidiſti. Eſa. 50. G Eſa. 52. ad Ro. 7.

Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, ſubſannationem, & deriſum his, qui ſunt in circuitu noſtro.

Vicinos & *circum* incolentes, alienigenas vocat, Idumæos, & Moabitas, & Ammonitas, & alios finitimos, quibus ludibrio facti ſunt bello petiti.

Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus, commotionem capitis in populis.

Maxima diſcrimina & narrantes, & audientes, capita mouere ſolemus, ob ſtuporem hoc facere coacti. Solemus etiam cruciatus cruciatui comparare, & dicere, talia illum paſſum fuiſſe, qualia illum: hoc & in hoc loco deplorant. Quoniam hominibus ſimilitudo facti ſumus, qui capita propter nos mouent, hi quidem lætantes, hi vero exceſſum eorum, quæ acciderunt, admirantes. H

Tota die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me, à voce exprobrantis, & obloquentis, à facie inimici, & perſequentis.

Cum autem hos quidem bellum gerentes, hos vero deridentes, & illudentes perſpexerim; verecundia impleor, & totum diem doleo. Deinde, qui Antiochi laqueos ſubterfugerunt, & qui impietatis retia tranſilierunt, propriam virtutem narrant.

Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te, & inique non egimus in teſtamento tuo, & non receſſit retro cor noſtrum.

Porro à tot periculis obruti, tuorum mãdatorum minime obliti ſumus; nec tuam legem tranſgredi auſi ſumus, neque à priſtino propoſito deſtitimus.

A *Et declinaſti ſemitas noſtras à via tua, quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos vmbra mortis.*

Hæc clauſula, *Declinaſti ſemitas noſtras à via tua*, Symmachus ita explanauit, Non declinata ſunt à via tua ea, quæ dirigunt nos. Vt autem opinionem Septuaginta interpretemur, ſic intelligendum eſt, Multis inquit, & omnigeneris malis nos circundediſti, quæ ſufficientia fuerunt auertere nos à via tua, tradidiſti vero nos in ſeruitutem impijs hominibus, qui crudelitate contra nos vſi ſunt, & internecinas pœnas inflixerunt. *Vmbram* enim *Mortis*, Diſcrimina, quæ ad interitum ducunt, vocauit.

Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad Deum alienum. Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim nouit abſcondita cordis, quoniam propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

Hanc virtutem præ ſe tulerunt Macabæi, & ſocij. Matthathiæ, & ſeptem Iuuenes cum matre, & Eleazaro ſacerdote, neque enim illecebris ſe demulceri paſſi ſunt, neque ſupplicijs ſuccubuerunt, ſed verum Dei cultum intactum conſeruarunt, & Idolorum cultum inuiſum reſpuerunt, & hæc inquit, tu noſti Domine. Tibi enim non ſolum res ſunt manifeſtæ, ſed etiam mentis motiones. Cæterum notandum eſt ſermonem duas perſonas oſtendiſſe, cum enim dixiſſet, *Nonne Deus requiret iſta? Ipſe enim nouit abſcondita cordis*, ſubdidit, *Quoniam propter te mortificamur tota die*, hanc pronominis mutationem Hebræus habet & cæteri explanatores poſuerunt.

B *Exurge quare obdormis Domine? exurge ne repellas in finem.*

Somnum, Patientiam vocat, quemadmodum enim qui dormit, non ſentit ea, quæ fiunt; in idem incidit homo patiens, cum iniuria afficitur, & conuicijs laceſſitur, exurgendi actum, motum in vindictam nominat. Deinde eadem rurſus aliter narrat.

Quare faciem tuam auertis, obliuiſceris inopiæ noſtræ, & tribulationis noſtræ?

Deſpicis inquit, Domine ea, quæ contra nos patiuntur, & multis es auertens, & non reſpiciens, ſed oblito, & hac de cauſa non curanti nos vero egemus, auxilij diuinitus non habentes.

C *Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra, & conglutinatus eſt in terra venter noſter.*

Vſque ad terram ipſam inflexi ſumus, vt venter noſter ipſi terræ adhæreret, per hæc autem nimiam humilitatem oſtendit, hoſtiumque potentiam.

Exurge Domine adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum.

Propterea obſecramus te Domine, vt appareas, noſtras calamitates finias, vtque inimicis præſtantiores [illegible] eddas. Cæterum omnia hæc ſpiritus ſancti gratia prædixit, ducens eos, qui futuri erant in illis grauioribus rebus, vt ea, quæ acciderent, viriliter ferant, & à Deo vniuerſorum liberationem ab his poſtulent. Quemadmodum [illegible] illi [illegible] fecerunt [illegible] verbis Deum placarunt, & ab ipſo in exercitum deducti; hoſtes profligarunt, & priſtinam libertatem ſuis gentibus conciliarunt.

D

Pſalmi XLIV. Interpretatio.

In Finem. Pro his, qui mutabuntur. Filijs Chore. Canticum pro Dilecto.

CVm moleſta diuinú oraculum prædixiſſet in proxime præcedenti pſalmo; iucunda deinceps vaticinatur, mœrentes conſolans, & edocens eos victuros, & in victoria perſeueraturos, auxiliumque à Deo conſecuturos, quouſque dilectus filius ex ipſis ſecundum [illegible] nem exorietur, atque mutationem illam notam gentibus tractabit. Dilectum enim, Dei filium vocat. Sic enim [illegible] Eſaias ait, *Vinea facta eſt dilecto in cornu in loco vberi.* Hoc & ipſe pater in filium prædicauit, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui*, hic per ſanctum baptiſma gentibus mutationem donauit. De his autem [illegible] quos adhortatur vt patrios Deos o[illegible] rum Deum vere laudent. Porro eos, qui mutandi [illegible] Flores, Symmachus vocauit, Aquila [illegible] & Theodotion, Lilia. [illegible] res autem, & [illegible] producit. Spiritus vero ver, Saluatoris eſt aduentus, *in quo lætata eſt* [illegible] ſecundum [illegible] vaticinium [illegible] *& exultabit ſolitudo, & florebit vt lilium.* [illegible] præſens vaticinatio prædicat omnium Satorem & Agricolam tacite oſtendens, qui [illegible] dinem permutauit, reddens fœcundam.

Eructauit cor meum verbum bonum.

Nam ſpiritus verbis nutritus, tales ructus emitto & talia verba effundo.

Dico opera mea Regi.

E Quem titulus *dilectum* vocauit, pſalmi exordium *Regem* nuncupat. *opera* [illegible] vaticinationis verum [illegible] mo eſt, qui futura prædicit. Inquit igitur ſe de ipſo Rege verba facere, & do[illegible], non humanis, verum diuinis verbis vſum eſſe, ſubdedit.

Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis.

F Nihil ait, proprium loquor neque meæ mentis partus affero, alius vero [illegible] lingua miniſtra eſt, & ipſa quidem calamum imitatur, gratia vero ſpiritus velocem ſcribam, per hanc, quæ vult ſcribens. Sic Vates cum tacite demonſtraſſet eum, de quo loquitur, ita incipit vaticinationem.

Speciosus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Tu, inquit, quem *Regem* nominaui, quem per inſcriptionem *dilectum* appellaui pulchritudine quidem hominum naturam ſuperas: ſapientiæ vero fontes per linguam profundis, & hos non mutabiles, ſed perennes habes. Sciendum eſt autem [illegible] atis ſermonem non diuinas res ſed humanas Domini Chriſti demonſtraſſe: non enim hominibus Deum verbum comparaſſet, neque hunc à Deo benedictionem accepiſſe dixiſſet, hic enim abyſſus bonorum eſt, benedictionem fidelibus effundens. Res humanas igitur Domini Chriſti per hęc verba prædixit. Cæterum nemo ſuſpicetur, Prophetas ſibi inuicem contradixiſſe, Eſaiam audiens exclamantem, *Vidimus ipſum, & non habebat neque ſpeciem neque pulchritudinem, ſed ſpecies eius deſpecta deficiens præ filijs hominum.*

G Illa enim crucem, & cruciatus prædicunt, quæ violentia, & contumelijs referta ſunt. [illegible] Propheta, *Homo [illegible] plaga [illegible]* [illegible] *vtique [illegible] eſt, & non reputatum eſt, & alia*, [illegible] quæ crucem indicant. Pſalmus autem [illegible] nem vocat, non corporis, ſed virtutis, & totius [illegible], quæ non admiſit labem peccati, ſed fuit omnis maculæ expers.

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, ſpecie tua & pulchritudine tua. Intende, proſpere procede, & regna.

Cum deſcripſiſſet ſpeciem ſapientiam potentiam, & arma oſtendit, quibus vſus aduerſarios profligauit, & edocet nos rem omnium maxime admirabilem. Speciem enim eius, & arma, & potentiam declarat. *Accingere enim* inquit, *gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, ſpecie tua & pulchritudine tua*, & cum dixiſſet, *Intende, proſpere procede, & regna*, actutum ſubiunxit.

H *Propter veritatem, manſuetudinem, & iuſtitiam.*

Manifeſto per hæc docens veritatem, & manſuetudinem & iuſtitiam eſſe eius pulchritudinem potentiam, arma, & victoriam, licet autem ipſum Dominum audire, docentem, *Diſcite à me, quoniam mitis ſum* [illegible] *humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris.* Et [illegible] *ſum via, veritas, & vita*, & ad diuinum Ioannem [illegible], *ſic enim* [illegible] *nos implere omnem iuſtitiam* [illegible] tyrannum [illegible] euertit, & m[illegible], & [illegible], qui crediderunt ſalutem largi[illegible]

Et deducet te mir[illegible]

Poſtquam [illegible] æ men[illegible] fecit. Diuina [illegible] ubus [illegible] us, peccati impoſitum pop[illegible]

Eſa. 35.

Eſaiæ 53.

Matt. 11. Ioan. 14. Baruch

Eſa. 5. Matt. 3

A *Sagittæ tuæ acutæ potentiſſime, populi ſub te cadent in corde inimicorum Regis.*

[illegible] verborum perplexus eſt. [illegible] aut in [illegible] ctis ſagittis contra hoſt[illegible] vtendo, illos quidem rectè iaculando [illegible] nfiges, & co[illegible] vulnerabis, populos vero ab illis [illegible] teſt[illegible], tuum cultum docebis. *Sagittæ enim tuæ acutæ, o potentiſſime* [illegible] rde inimi[illegible] Re[illegible]s, hi autem confixi. Popul[illegible] b[illegible] cadent, d[illegible] bitum [illegible] orem [illegible] bi afferentes. cum per hæc diuinum oraculum ea, quæ poſt humanitatem acciderunt prædi[illegible] uſet, poſt hæc naturam Dei verbi, qui humanitatem ſuſcepit, edocet.

Sedes tua in ſeculum ſeculi, virga æquitatis, virga regni tui.

Quoniam e[illegible] quæ [illegible] tus dicta ſunt, inferiora diuina di[illegible] tate fuerunt, *Speciosus forma præ filiis hominum: propterea benedixit te Deus in æternum*, merito per hæc edocet Deu[illegible], & æternum Regem, qui nec [illegible] pium accepit, [illegible] ne fin[illegible] m acceptu[illegible] us eſt. hoc autem declarat *in ſeculum* [illegible] eo & S[illegible] mmachus, æternū ipſum dixit, Thronus tuus Deus æternus. Cæterum regni iuſtitiam etiam edoc[illegible] *virga* [illegible] *æquitatis virga regni tui.* De[illegible] re[illegible] [illegible] ſum [illegible] tatem ſpectant perſequitur.

B

Dil[illegible] iuſtitiam, [illegible] odiſti iniqui atem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.

Vel ſecundum Symmachum, Præ ſocus tuis. Participes autem eius & ſocij, & fratres ſecundum humanitatem, ſunt credentes. Sic & diuinus Apoſtolus inquit, *Participes enim Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem. firmum retineamus.* Et rurſus, *Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* eodem modo ſancto ſpiritu [illegible] eſt, non vt Deus, verum vt homo. Etenim Deus ſpirituum habet eiuſdem ſubſtan[illegible] [illegible] t homo autem, vel [illegible] nat[illegible] am vncti[illegible] nem [illegible] cœl[illegible] tis ſpiritus dona accipit. Eodem [illegible] do etiam *Dilexit iuſtitiam, & odiſti iniquitatem.* [illegible] am li[illegible] noſtræ [illegible] entis c[illegible] n pertinent, non ad naturalem potentiam [illegible] vt autem Deus, virgam æquitatis, & virgam regni habet.

Ad Heb. 3.

Rom. 8.

C

Myrrha, & [illegible] tta, & Caſia a veſtimentis tuis à domibus eburneis: quibus delectauerunt te filiæ Regum in honore tuo.

P[illegible] pro *domibus eburneis*, Aquila, & Symmachus. A temp[illegible] burneis dixerunt. *Veſtem* autem, eius corpus vocat, [illegible] modum & diuinus Apoſtolus in epiſtola ad [illegible] ebræos *velamen* hoc nuncupat, *Habentes enim aut, fiducia[illegible] [illegible] introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam [illegible] viam nouam, & viuentem per velamen,* id eſt [illegible] *Myrrham* [illegible] ono[illegible] Crucem, ipſa e[illegible] [illegible] mum[illegible] tur. *Guttam* autem & *Caſiam* [illegible] dorem [illegible] qui e[illegible] cruce exhalat. *Domos eburneas*, [illegible] ndum [illegible] ymmachum, & Aq[illegible] ilam *Templa eburnea*, Pu[illegible] her[illegible] nas, & ſplendidas eccleſias, quas Prin[illegible], & R[illegible] es vbique per orbem, & mare erexerunt. [illegible] igitur corpus [illegible] cruciati[illegible] us affectum fuiſſe, & o[illegible] [illegible] oitare [illegible] ium orbem impleturum, adeo vt po[illegible] [illegible] lm erabant, [illegible] mplaip[illegible] engant, quæ pulcher[illegible] ta erun[illegible] regi[illegible] ornamento micabunt. [illegible] autem [illegible] [illegible] aticinati[illegible] tem feciſſet, quæ tha[illegible] [illegible] m [illegible] nuptiali cubiculi ordinem continent; me[illegible] [illegible] mentum [illegible] arrat, & ſpeciem, & genus, [illegible] entem [illegible] nem ipſi affert.

Ad Hebr. 10.

D

Reg[illegible] dextris tuis in veſtitu deaurato & circumdata varietate.

Cum [illegible] ornamenti, & eius ext[illegible] [illegible] um Reginam appellaſſet, [illegible] dextra [illegible] R[illegible] onſuluit, & ornamenta[illegible] [illegible] tea, quæ [illegible].

Audi filia, [illegible] vide [illegible] inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & d[illegible] mum patris tui.

[illegible] quippiam h[illegible] qui [illegible] ma[illegible] [illegible] n [illegible] ffruntu[illegible] pl[illegible] tum [illegible] con[illegible] ur [illegible] nt quam [illegible] [illegible] ber, vt [illegible] atem, role[illegible] [illegible] nend[illegible] orta[illegible] [illegible] maiorum o[illegible] huiſcantur [illegible] gentium an[illegible] [illegible] & [illegible] ores Idolis [illegible] ent[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mus [illegible] derelinquat, & filiam ipſam nominat, eo quod

accepit ſpiritum ſanctum, veluti quandam ſ[illegible] [illegible] regenerationem. promittit autem ipſi mandata cuſtodienti Regi amorem, inquit enim:

Et concupiſcet Rex decorem tuum.

Deinde eius naturam, & Regis dignitatem edocet.

Quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filia Tyri in muneribus.

[illegible] quidem [illegible] Interpretes voluerunt, vt ipſa filia ad[illegible] Sane Aquila, & Theodotion ſic expoſuerunt, [illegible] do[illegible] [illegible] ſium: Symmachus vero ſic. Ipſe enim Dominus tuus, & [illegible] ora ipſum. Septuaginta autem, docent Reginam, non ipſum eſſe ſolum Dominum ſponſum, ſed etiam eos, qui contradicere audent, cuiuſmodi ſunt *filiæ Tyri, dona allaturos*, & ſeruitutem oſtenſuros: per iſtos autem totam innuit impietatem: mos eſt enim ſcripturæ ſacræ à parte totum demonſtrare. ſic alibi *per Libanum*, omnem ſuperſtitionis ceſſationem prædicit. Nam *Libanus* inquit, *cum excelſis cadet.* Porro in ſequentibus de pluribus mentionem facit.

Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis.

Vultus autem *Eccl[illegible]*, propriè quidem ipſe dominus eſt, etenim caput eſt corporis: ſiquidem ipſum ait, dedit caput ſuper omnia Eccleſiæ. [illegible] nde ſacerdotum ordo, veluti quædam facies eſt Eccleſiæ, tanquam maioris ſpiritus dignitate exornatus. Cæterum licet videre huius Vaticinationis euentum: quandoquidem homines diuitus affluentes, & maximarum dignitatum prærogatiuam habentes, honorant Eccleſiæ faciem, quæ dicitur. Quoniam autem dixit Reginam veſtitu deaurato indutam eſſe, ſumptuoſa vero indumenta decorant virtutis athletas, & ideo huiuſmodi veſtibus vtuntur, merito exornationis pompam interpretatur.

E

F

Omnis gloria filiæ Regis intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.

Intus inquit, habet virtutis decorem, & variis Spiritus ſancti gratiis effulget. Quoniam enim diuerſæ ſunt diuini ſpiritus vires; (nam *diuiſiones gratiarum ſunt, ſed idem eſt ſpiritus, & huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alii vero data eſt fides in eodem ſpiritu, alii Vaticinatio. alii genera linguarum,* ex multis autem hominibus, qui varia ſpiritus dona acceperunt, Eccleſia conſtata eſt) merito *fimbrus aureis* comparat gratiarum diuiſionem: Fimbriæ autem à ſe inuicem diuiſæ ſunt, & rurſus coniunguntur, quippe quæ ex eadem ſtola dependent.

Ad Cor. 1. cap 12.

G

Adducentur Regi virgines poſt eam, proximæ ipſius afferentur tibi, afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum Regis.

Quoniam enim non omnes ſummam habent perfectionem, alios quidem vocat ſponſam, vt qui ſunt omnibus numeris abſoluti, alios vero vocat virgines, eo quod quam acceperunt fidem, ſynceram conſeruarunt. Dicit tamen etiam has pediſſequas eſſe Reginæ, atque in regale templum ſimul cum ipſa ingredi. Hanc differentiam docuit nos Chriſtus in ſacris Euangeliis dicens, *Multæ manſiones apud patrem meum* Conſonantia dixit etiam beatus Paulus, *Quoniam enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: ſicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes reuiuiſcent, vniſquiſque autem in ſuo ordine.*

Ioh. 14.

1. Cor. 15.

H

Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

Dicant Iudæi, quos nam habuerint filios; qui toti terræ [illegible] aruerint? certe hoc oſtendere non poſſent: neque enim imperarunt, neque imperant, ſed extremam ſeruitutem ſeruiunt. diuini autem Apoſtoli cum patres habuerint Patriarchas terræ marisq, etiam poſt mortem do[illegible] ſunt, veluti q[illegible] idam Principe & Duces à Chriſto o[illegible] um [illegible] ege[illegible] ſtituti, & qui poſt illos ſecuti ſunt, quos qu[illegible] let Eccleſiæ filios nominare, non erraret alii [illegible] iam triumph[illegible] tores martyres præfecti ſunt, vt ide[illegible] im[illegible] gu[illegible] e[illegible] t & omnes h[illegible] mines habeant ſib[illegible] di[illegible] h[illegible] qui etiam hoc ſtro facientes illos [illegible]

A *Memor ero nominis tui in omni generatione, & generatione: Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi.*

Cum hæc pſalmorum Conditor prædixiſſet, pollicetur quolibet ſeculo per homines pios, qui pro tempore erunt, diuinum nomen celebrare. ſic enim tres Interpretes reddiderunt, Cantabo nomen tuum quolibet ſeculo, propterea populi celebrabunt te in ſeculum ſemper. V[illegible] enim [illegible] nominibus à me compoſitis omnes populi, qui vbique terrarum habitant, & per hæc carmina ſalutem ipſis conceſſam, & multo ante prædictam diſcentes, te beneficii auctorem, & bonorum largitorem concelebrant.

Pſalmi XLV. Interpretatio.

In finem. Pro filiis Chore. Super occultis.

QVAE poſt longi temporis ſeriem futura ſunt, hinc Vaticinantis ſermo prædicens, rurſus *in finem* inſcripſit pſalmum, admonens, vt prædictionis finem expectemus. Præcinit autem impetus, qui contra eccleſias facti fuerunt, & auxilium, quod poſtea è cœlo allatum eſt, & pacem, de qua nunc agitur. Sciendum tamen eſt nonnullos ſuſpicatos eſſe præſentē pſalmum in Gog & Magog compoſitum eſſe: aliqui vero in Achaz, & Phacee:
B alii autem in Ezechiam, & Aſſyrium. Verum interpretatio ſingulatim oſtendet (Deo duce) ſenſum pſalmi nemini e ſupradictis viris conuenire.

Deus noſter refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.

Superior pſalmus cum prædixiſſet eccleſiam ex impiis gentibus conſtitutam eſſe, & regnum fore, cumque oſtendiſſet ipſius filios totius orbis Principes futuros; declarat hic tumultus, qui in principio prædicationis facti ſunt, conſurgentibus obtrectatoribus, & cum viris fidelibus pugnantibus. Deinde deſcribit verbis, quo pacto multitudo eorum, qui perſecutionem patiebantur, freta & munita ſpe diuina irruentes procellas deſpectura ſit:
C habentes enim pro inexpugnabili vallo Deum omnium Conditorem, afflictiones quaſcunque omnino ſeor[illegible]nus.

Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.

Eſai. 40. Huiuſmodi quædam & diuinus prædixit Eſaias, *Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur, & erunt obliqua in rectam, & aſpera in vias planas.* Et *vallem* quidem vocat [illegible], & humiles gentes altitudine priuatas, quas quidem ſermone doctrinæ implendas eſſe vaticinatur. *Montes* vero & *colles*, nominauit Dæmonum delubra, & illorum varias fallaceſque vires deprimendas eſſe, & obſcuritas omnino fore prædixit. Quapropter etiam hic Vaticinantis ſermo demonſtrat eos, qui ſaluatori crediderunt, vociferari, nos nullam timoris tempeſtatem noſtris animis ad[illegible]uros, cum videbimus terram turbari, & in abyſſum dæmones expelli, conantes vincere homines ab ipſis afflictos. Prædicit autem in eandem ſententiam Vaticinantis ſermo impietatem immundorum ſpirituum,
D quæ antiquitus dominabatur, variatum iri, tanquam ad quandam ab[illegible]ſſum demer[illegible], licet prius imitata fuerit montium al[illegible]dinem, & pluriorum roboris per orbem ter[illegible]rum obtinuerit.

Sonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eorum, conturbati ſunt montes in fortitudine eius.

Docent[illegible] nos etiam Actuum hiſtoria, quemadmodum [illegible] Apoſtolis terram obeuntibus ciuitates tempeſtate & tumultu implebantur. etenim in Epheſo Demetrius totam vrbem commouit: & hoc idem in Lyſtris & Derbæ accidit. & rurſus inter Philippenſes & in Theſſalonica, & Athenis, & [illegible]rintho h[illegible] euenit, [illegible]llacibus ſpiritibus has vndas excitantibus. Ab his quidam agitati, contra ſacros Apoſtolos clamaban[illegible] *Qui igitur terram conturbarunt, hi etiam huc adſunt.* Hæc & [illegible] Habacuc [illegible]prædixit, *Vasiſti enim*, inquit, *fluxiſti in mare equos tuos, turbantibus aquas multas.* Equos autem appellauit [illegible]tos [illegible]

poſtolo[illegible] [illegible]um [illegible]
cum ſuper ip[illegible] Dominus ve[illegible] m[illegible] pietati dogmata, vel [illegible] quaſdam aq[illegible]auit. [illegible] igitur etiam hic Vat[illegible]ti[illegible] f[illegible] tem[illegible] recepiſſe, ſicut etiam [illegible]tes terræmotus paſſi ſunt, [illegible] euangelii præ[illegible]catio ci[illegible]. Hoc autem in [illegible]co, *Montes*, Dæm[illegible]num agmen [illegible]inauit, ob [illegible] ſuperbiæ faſtum, & inſolentiæ f[illegible]um. *Aquas* vero, hominum ſententias, quæ aquarum more, [illegible] & [illegible]c facile feruntur, & a fallacibus ſpiritibus circumdantur.

Fluminis impetus lætificant ciuitatem Dei.

Fluminum hic, Euangelicam prædi[illegible]ationem [illegible] [illegible]
E ... [illegible]ur. *Ciuitatem* vero, Piorum ſtatum [illegible] fluuii fluxibus irrigatur, vt fructus ferat. Hoc magis [illegible] ucide tres [illegible] pretes expoſuerunt Fluuii di[illegible]one[illegible] lætificant [illegible]tem Dei. Sicut enim Paradiſi fon[illegible] in quatuor flumina [illegible] uiſus eſt, eodem modo hic Dei fluuius infinito[illegible] & innumerabiles riuos, qui percurrerunt omnes hominum gente[illegible] Hic enim cucurrit ad Indos, Hic v[illegible] ad Hiſpanos, Ille vero Æ[illegible]tum, [illegible] [illegible]æciam occupauit,
F & alii quidem eorum [illegible]o ſuis vt Iudæam irrigarent. Alii autem Syriam, & Ciliciam, Nonnullis vero aliarum gentium cultura mandata eſt, & hoc quidem beatu[illegible] prædixit Habacuc, *fluuios enim*, inquit, *ſcindet terra*, hoc [illegible] diuidetur per riuos terra, recipiens magni fluuios fluxus: nam huius *diuiſiones*, fluuios nuncupauit. *Habac. 3. ſupra.*

Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.

Quam vocauit ciuitatem, hanc nominauit *tabernaculum. Inhabitabo enim*, inquit, *in ipſis, & inambulabo, & [illegible] illorum Deus & ipſi erunt mihi populus*, dicit Dominus omnipotens. eoſdem igitur inquit [illegible]rigari, & ſanctos red[illegible] Deo omnium Conditore. *2. Cor. 6.*

Deus in medio eius & non commouebitur.

Hoc & Dominus [illegible] ſacris Euangeliis promiſit, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.* Et, *Vbi duo vel tres ſunt congregati in nomine meo, ibi ſum in medio illorum.* *Matt. c. 28.* *Matt. c. 18.*

Adiuuabit eam Deus mane diluculo.

Celerem, ait, & velocem ſuæ c[illegible] opem feret vniuerſitatis Dominus. Nam *mane diluculo*, Celeriter, &
G [illegible]locite[illegible] dixit.

Conturbatæ ſunt gentes, & inclinata ſunt regna, dedit vocem ſuam, & mota eſt terra.

Cum ait, diuinum auxilium apparuiſſet; terga hoſtes dederunt, & antiqua regna aduerſantia ceruices dec[illegible]narunt, & ſalutare iu[illegible]um ſuſceperunt. Cum enim Deus [illegible]ntate[illegible] retumq; te[illegible]timonio, & omnis generis mi[illegible]acu[illegible]is, veluti quadam v[illegible]ſim eſſet, propriam altitudinem hominibus oſtendit, & timore eorum animos impleuit.

Dominus Deus virtutum ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Superiores igitur inimicis facti ſumus, adiutorem habentes cœleſtium poteſtatum Dominū, qui Iacob bello petitum hoſtibus potentiorem [illegible] ſau, & Laban inſi[illegible] liberauit. De[illegible] non[illegible] ſtra diuinum oraculum mentionem fecit, [illegible] quoniam ille primus gentium vocationem prædixit, *Non auferetur enim*, inquit, *ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, do[illegible] [illegible] cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* C[illegible] *Gen. c. 32. & 33.* *Gen. c. 49.*
H tur[illegible] hic etiam gentium mutationem vati[illegible]ans, [illegible] Deum Iacob, qui hæc prædixit, hæc [illegible] qui[illegible].

Venite & videte opera Domini quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella vſque ad finem terræ arcum conteret, & confringet arma, & ſcuta comburet igni. vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus, exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

Hoc igitur meum robur o homines cum videritis, cumque frequentem rerum mutationem intuiti fu[illegible], & à maximis fluctibus tranquillitatem [illegible], & belli ceſſationem, atque pacis donum [illegible] ipſis me vniuerſorum Dominum [illegible] [illegible] o[illegible]eni, non [illegible]n Iud[illegible], ſed etiam [illegible] tentiæ [illegible]udine n oſt [illegible] A[illegible] chorus [illegible] ſermon[illegible] au[illegible] [illegible] ...mens [illegible]ma[illegible].

Dominus De[illegible] [illegible] no[illegible], [illegible]tor n[illegible] Iacob.

A Dicant igitur, qui ceperunt pſalmum in Gog, vel qui dictitarunt hunc Achaz congruere, quomodo illis hiſtoriæ hæc clauſula quadret. *Auferens bella vſque ad finem terræ:* Non enim eorum tempeſtate omnia bella ſedauit, ſed regnantibus Gog & Magog ſola Palæſtina pace perfruita eſt. Achaz vero tempore, nec tota Palæſtina, ſed ſola Tribus Iuda: nam Phacee filius Romeliæ Aſſyriorum impetum paſſus eſt. In aduentu autem domini Chriſti Vaticinatio euentum habuit. Primum quidem Tetrarchiæ, & mediocria Regna euerſa fuerunt, ob quæ homines nec modica quidem pace fruebantur, verum omnis ciuitas in armis erat, perhorreſcens impetus, qui derepente fiebant. Cæterum tempeſtate ſaluatoris noſtri Chriſti, cum Romanorum Imperium ſingula regna expugnaſſet; omnium hominum aures Euangelii præconibus accommodauit, nullo timore enim veluti in vno Regno percurrerunt, ſalutaremque doctrinam hominibus attulerunt: ſecundum hiſtoriam quidem ſic accidit, *Auferens bella vſque ad finem terræ, & arcum conteret, & confringet arma, & ſcuta comburet igni.* Porro ſi quis per figuram hæc intelligere

B velit, videbit belli contra Eccleſiam ceſſationem, pacemque a Deo hominibus allatam, atque Vaticinationis euentum contemplabitur.

Pſalmi XLVI. Interpretatio.

In Finem. Pro filiis Chore.

HIc etiam pſalmus omnium gentium ſalutem prædicit, atque contra hoſtes victoriam vaticinatur.

Omnes gentes plaudite manibus. iubilate Deo in voce exultationis: quoniam Dominus excelſus, terribilis, Rex magnus ſuper omnem terram.

Diuinum quidem oraculum hæc prædixit, tacite vero Apoſtolorum chorum oſtendit, qui omnes gentes ad hymnos canendos adhortatur. Proprium autem victoriæ eſt plauſus, & iubilum vincentium eſt vox. Senſus igi-

C tur huius pſalmi ſuperiori cognatus. etenim ille poſt tempeſtatem, & tumultus nuntiatam pacem prædixit. & hic ſimiliter eos, qui victoriam conſecuti ſunt, vt hymnum victoriæ largitori afferant cohortatur: *quandoquidem* inquit, *excelſus, & terribilis Rex* omnibus vobis demonſtratus eſt. & hæc quidem Iudæis tantum olim nota erant, in præſentia vero toti hominum naturæ aperta ſunt.

Subiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris. elegit nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Iacob, quam dilexit.

Pro *Populis*, Reges Symmachus dixit. & pro *Specie Iacob*, Aquila Excellentiam Iacob. Apoſtolorum igitur chorus dicit par eſſe nos exultãtes & tripudiantes, triumphalem hymnum Deo omnium Conditori afferre, qui Reges nobis ſubiecit, & omnium gentium principatum nobis donauit. & ad hæc, ſpeciem & ſplendorem Iacob nobis in manus tradidit: non enim omnes Iudæos, qui vocantur Iacob, ſed pulchritudinem Iacob, & præſtantiam, excellentiam Iacob, eos inquã, qui fide ornati ſunt, qui ſine vllo timore prædicationem ſuſceperunt, qui bo-

D num Saluatoris iugum ſubierunt, *hos dico, & elegit, & dilexit*, Apoſtolatuſque gubernacula credidit. Cæterum vaticinationis euentus oculis perſpici poteſt: licet enim videre eos, qui ex omnibus gentibus crediderunt, ante Apoſtolorum ſepulchra ſupplices proſterni, & illum puſillum puluerem cum multo deſiderio honorare, vt ſecundum ipſius Dauidis vaticinationem videant, & pſallant eum, qui ſubiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris.

Aſcendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

Cum autem omnia hæc, inquit Dominus feciſſet, primum quidem humanitatem accepit, diaboliſque tyrannidem euertit, deinde in cœlos aſſumptus eſt, cœleſtibus potentiis præeuntibus, & Angelorum choris, his quidem deorſum clamantibus, *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum*; his vero ſurſum adhortantibus, *Tollite portas Principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* has enim

E voces iubili atubæque clangorem vocauit, vt illa, quæ per totum orbem terrarum percurrit.

Pſallite Deo noſtro pſallite, pſallite Regi noſtro pſallite: quoniam Rex omnis terræ Deus. pſallite ſapienter. Regnabit Deus ſuper gentes. Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.

Honorate igitur vniuerſorum Imperatorem hymnis canentes & cœleſtibus tripudiis, quandoquidem proprium imperium omnibus hominibus oſtendit, omnibuſque gentibus perſuaſit, ſe Deum & Dominum eſſe, in regalibus ſedibus ſedentem. Hoc autem, *Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam*, Apoſtoli ſententiæ quadrat, *Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis*, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Porro, *Pſallite ſapienter* præclare poſuit, docens non ſola lingua hymnos proferendos eſſe, verum etiam mentem in eorum, quæ dicuntur, intelligentiam excitandam. Ad Heb. cap. 1.

Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham. quoniam Dei fortes vehementer ſuper terram eleuati ſunt.

Promiſſiones, inquit, quæ patriarchæ Abrahæ factæ fuerunt, ſuum finem ſortitæ ſunt. Atqui Dominus omnium rerum autor in ſemine eius gentes benedictum iri

F eſſe promiſit. Idcirco hæ gentes, & earum Principes paternos, Deos derelinquentes cum Deo Abraham congregantur, & hunc proprium Deum nominant. Miniſtri autẽ vocationis harum gentium diuini Apoſtoli fuerunt, miraculis Theologiæ altitudinem firmantes. Hos namque Septuaginta, *Fortes* nuncuparunt, Aquila vero, Scuta, Theodotion & Symmachus, Protectiones appellauit. In omnibus autem non ſolum oſtenditur eorum potentia nemini mortalium ſubiecta, & inexpugnabilis, ſed etiam cuſtodia, quam pro aliis fecerunt. Nam velut quædam ſcuta & propugnacula credentium facti, phalangem in calamitatum impetu infringere non ſiuerunt: verum hoſtes conterendo adhortãtur eiuſdem fidei participes, vt Deum decantent, dicentes, *Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, quoniam Dominus excelſus, terribilis, Rex magnus ſuper omnem terram.*

G

Pſalmi XLVII. Interpretatio.

Pſalmus Cantici. Filiis Chore.

ET hic pſalmus eodem modo eandem victoriam prædicit, atque Dei ciuitatis robur.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius.

Etiam ſupra diximus diuinam ſcripturam non ædificium, ſed Reipublicæ ſtatum, ciuitatem ſæpe nominate: propterea & nunc aſſerit Dominum omnium Conditorem magnum oſtenſum eſſe per ea, quæ ab ipſo circa eius ciuitatem facta ſunt, quam inſignem reddidit altitudo dogmatum, tanquam in edito, & excelſo monte poſitam, *Non poteſt* (inquit Dominus) *abſcondi ciuitas ſupra montem poſita.* Matth. 5.

Bene fundata in exultatione vniuerſæ terræ.

Hanc autem, inquit, in lætitia vniuerſæ terræ bene, & optime, & ſolide ædificauit. *Ædificauit namque ipſam* (ait Ad Heb. 2.

H diuinus Apoſtolus) *ſupra fundamentum, Apoſtolorũ, & Prophetarum, cum ſit petra angularis eius Chriſtus Ieſus.* & ipſe Dominus beato Petro inquit, *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Hoc igitur, *Bene fundata*, pro ſolidis fundamentis poſuit, vt ipſa intrepida, & inconcuſſa permaneat. Matth. 16.

Montes Sion latera Aquilonis, ciuitas Regis magni.

Atque etiam montibus ipſam circumdedit, vt Aquilonis damnum declinet. *Ab Aquilone* enim inquit, *accendentur mala ſupra omnem terram.* Et rurſus, *Aquilonem expellam à vobis.* Cæterum Sionis nomen de cœleſti ciuitate diuinus Apoſtolus accepit, *Acceſſiſtis enim*, inquit, *ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis Ieruſalem cœleſtem.* Montes autem qui boream expellunt, & ciuitatem incolumem cuſtodiunt, iure diceret quis, Apoſtolos, & Vates eſſe, & varias eorum doctrinas. & ad hæc Angelos credentibus præfectos. *Immittet enim* inquit, *Angelus Domini in circuitu timentium eum & eripiet eos.* Ierem. 1. Ad Heb. 12. Pſal. 33.

Deus

A *Deus in domibus eius cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam.*

Vna quidem per totum orbem atque mare eſt Eccleſia, propterea orantes dicimus, *pro ſancta & vnica catholica, & Apoſtolica, Eccleſia, à finibus vſque ad fines terræ.* Rurſus diuiſa eſt ipſa per ciuitates, & oppida, & agros, quas diuinum oraculum domos nũcupauit, quemadmodum quælibet ciuitas intus multas habet domos à ſe inuicem diuiſas, & vna tamen ciuitas nominatur; ſic infinitæ, & innumerabiles ſunt Eccleſiæ in inſulis, & in continenti: communiter autem omnes in vnam rediguntur ob cõſonantiam verorum dogmatum. In his aſſerit Deum vniuerſitatis auctorem apparere, proprium auxilium porrigentem: quandoquidem *Deus in domibus eius cognoſcetur, cum ſuſcipiet eam.* Deinde futuros impetus prædicit, hoſtiumque mutationem.

Quoniam ecce Reges terræ congregati ſunt, conuenerunt in vnum, ipſi videntes ſic admirati ſunt.

Nam concurrerunt quidem tanquam bellum allaturi, conſpicati vero inexpugnabile robur eccleſiæ bello petitæ, conſternati ſunt.

B *Conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores vt parturientis in ſpiritu vehemẽti conteres naues Tharſis.*

Cum inquit, perſpexiſſent infracta eccleſiæ fundamẽta, & diſcentes Vaticinationis veritatem; timuerunt, & horruerunt. Quemadmodum illi, qui maris terga tranſmittunt, & a fluctibus, & procellis agitati; extremam perniciem expectant. Hac de cauſa a bello, & ab incurſionibus ceſſantes, ipſi potentiam eius, quæ oppugnabatur, prædicant, & exclamant.

Sicut audiuimus, ſic vidimus, in ciuitate Domini virtutum in ciuitate Dei noſtri.

Nam prædictiones de ipſa nolentes credere per ipſum rerum euentum veritatem illarum vidimus.

Deus fundauit eam in æternum.

Matth. 16. Ipſius eſt vox, *Et ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam.* ſic cum diuinum oraculum hoſtium mutationem demonſtraſſet; deinceps prædicit, quibus verbis ii, qui ſalutem conſecuti ſunt, vtentur beneficii auctorem laudantes.

C *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio populi tui.*

Accepimus, inquit, hoc tuum auxilium ô domine tuarum promiſſionum veritatem videntes: Tu enim dixiſti, *Vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.*

Secundum nomen tuum Deus, ſic & laus tua in fines terræ.

Falſi Dei non habent potentiam appellationi reſpondentem: non enim ſunt, quod vocantur. Nomen autem tuum o Domine opera ſequuntur, quæ appellationis veritatem prædicant. Idcirco iuſte à toto orbe hymnus tibi affertur. vt enim omnium Deus eſt; ſic ab omnibus laudatur.

Iuſtitia plena eſt dextera tua.

Iuſta enim ſententia vſus; diſſipaſti hoſtes, qui contra nos conſurrexerunt.

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

Montem Sionis vocauit eos, quibus Theologiæ altitudo commiſſa eſt. *Filias* autem *Iudæ*, nuncupauit Eccleſias, quæ per orbem terrarũ ſunt, tanquam ab Apoſtolis fundatas, qui quidem ex Iudæis originem duxerunt. Admonet

D autem & Euangelii præcones, & auditores, vt lætentur, & exultent ob iuſta Dei iudicia, quibus vſus, orbis ſalutem tractauit.

Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite domos eius.

Sionem rurſus vocat piorum rempublicam, hoc eſt, Eccleſiam, quæ per totum terrarum orbem eſt. *Turres* autem *ipſius*, appellat homines ſumma virtute præditos, & angelorũ conditionem imitantes ſuper terram, qui turrium inſtar cingunt, & cuſtodiunt ipſam. *Domos* vero rurſus (vt iam ſuperius diximus) Eccleſias nominat, quæ per vrbes, & oppida, & agros diuiſæ ſunt: nam eandem & vnam vocat & multas. Iubet itaque diuinum oraculum, ſeu ſpiritus ſancti gratia, vt illi, quibus ſalutaris prædicatio credita eſt, circumeant, & concurſent, & turres doctrina ſtabiliant, & reliquam ipſius poteſtatem confirment, & inſuper diſtribuant eccleſiarum curam. Quod quidem in quadrageſimo quinto pſalmo diximus, hoc

E enim & hoc in loco iubet, *Diſtribuite domos eius.* Nimirum vt hic quidem hanc gubernet eccleſiam, ille vero illam, & cuilibet ſuis agricola præſit, & cõgruentem ipſius curam gerat. Et hoc non ſemel atque iterum, ſed omnibus ſeculis faciendum iubet, propterea ſubiunxit.

Vt enarretis in progenie altera. Quoniam hic eſt Deus Deus noſter in æternum, ipſe paſcet nos in ſecula.

Oportet namque, vt quodlibet ſeculum tradat ſequẽti ſeculo ea, quæ nos accepimus à priori. Adeo vt in omnes ætates ſalutis præconium tranſmittatur, omneſque homines cognoſcant, hunc noſtrum eſſe & Deum & dominum, & paſtorem bonum, & ſempiternum. Quia enim dixit, *Diſtribuite domos ipſius*, & paſcendi officium ipſis tradidit; neceſſario docuit, vnum eſſe paſtorem bonum, qui animam ſuam poſuit pro ouibus, in æternum paſcẽs, & paſcens non modo oues, verum etiam eos, qui ouium

F paſtores nuncupantur.

Pſalmi XLVIII. Interpretatio.

In Finem Filiis Chore, pſalmus.

Divinvs Apoſtolorum chorus iam admonuit gentes, vt triumphalem hymnum Deo afferrent. Et nunc ſimiliter eaſdem gentes hortatur, vt fidei virtutem vitæ adiungant, & docet diuitiarum vanitatem, & mundi ſapientiæ inutilitatem. Prædicit autem, & futurum iudicium, & condignam remunerationem. Quocirca & *in Finem* pſalmus inſcriptus eſt, quippe qui totius vitæ finem prædicit.

Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem.

Sane omnibus manifeſtum eſt ſanctiſſimos Vates ſolis Iudæis doctrinam attuliſſe, ſed hoc in loco prophetica vox vniuerſam terram ad audientiam excitat. Hoc autem

G proprium eſt gratiæ Apoſtolicæ: ipſis enim dominus Chriſtus ſalutem omnium gentium commiſit, *Euntes* Marc. 16. *enim* inquit, *docete omnes gentes.* Patet ergo totum ſermones afferri non ſolum Iudæis, neque huic, vel illis gentibus, ſed omni hominum generi.

Et terrigenæ, & filii hominum.

Quidam *Terrigenas*, Adamum, & Euam nuncuparunt: tanquam ex terra effictos, non autem ex coitu natos. Sed hic ſermo non quadrat Eccleſiæ. etenim Apoſtoli non admonent eos, qui iam mortui ſunt, ſed illos, qui adhuc viuunt. Diuerſas itaque vitas tacite innuit: aliqui enim vrbes incolunt: nonnulli agros, & villas, agriculturæ ſtudentes. Et ex hominibus quidam ſunt manſuetiores: quidam agreſtiores: & hi quidem maiori cum ratione viuunt: hi vero ferino more ſolitudinem habitantes: aliqui vero Amaxobii nuncupantur, qui in curribus degunt: aliqui vero pro domibus, vtuntur vmbraculis. Hos puto terrigenas nominari, tanquam ciuilioris vitæ expertes, hoc eſt, vniuerſi homines ea, quæ dicuntur, audite. Nimirum Vrbani, & ſolitudinis incolæ, manſuetio-

H res, & agreſtiores, & communiter omnes, & ſigillatim. ſic enim & Symmachus interpretatus eſt. Nam *pro Terrigenis, & Filiis hominum*, Humanitatem dixit, & inſuper, Filii cuiuslibet hominis: pro eo, quod eſt communiter humana natura audiat, quæ dicuntur, & quilibet ſigillatim fructum percipiat.

Simul in vnum diues & pauper.

Simul & vos, qui diuitiis affluitis, & vos, qui paupertate preſſi eſtis, admonitionem accipite. Nam doctrina huius ſermonis inter diuitias, & paupertatem differentiam neſcit.

Os meum loquetur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam. inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Verba, quæ à me afferuntur inquit, cum ſapientia ſunt. Qui autẽ verbis Domini, quæ in profundo demerſa ſunt,

A [illegible] accommo[illegible] [illegible] Cæterο [illegible] hæc per linguæ instrume[illegible] [illegible] V[illegible] nihil proprium loqui, verum [illegible] [illegible]m [illegible] ſſe. Porro *Para*[illegible]n, Sermo[illegible] [illegible] appellat. E[illegible] [illegible] domi [illegible] [illegible]ocutus eſſet [illegible] [illegible]on [illegible] Apoſto[illegible] [illegible]rebat. [illegible]um hæc [illegible] in exordio [illegible] [illegible] exordiumque [illegible] ad [illegible]nitionem.

[illegible] timebo in die mala [illegible] iniquitas calcanei mei circumdabit me.

Timeo, [illegible] perhorreſco remunerati[illegible]s diem, in quo [illegible] dex cuilibet ſe [illegible]ndum op[illegible] [illegible]ibuet. Cau[illegible] [illegible] eſt iniquas vita [illegible] quam à [illegible] diuerti. *Calcan*[illegible] enim [illegible] qui [illegible]dem Vi[illegible] cuparunt, ego ver[illegible] opinor [illegible] ſignifica[illegible] eorum, qui currunt [illegible] [illegible]us [illegible], qui [illegible] ſæpius aduer[illegible] [illegible]. Hoc

17. B & [illegible]log[illegible] [illegible], *Iuſte enim*, inquit, [illegible]*catum eſt nomen eius Iacob, nam ſupplantauit me en altera vice, primogenita mea ante tulit & nunc ſecundo arripuit benedictionem meam.* [illegible] *malum*, Iudici[illegible], ſecu[illegible]um [illegible]: Q[illegible]and[illegible] [illegible] *diem malum* mul[illegible] nominare [illegible] quo [illegible] in aliqua calamitate in[illegible] & diuin[illegible]s A[illegible] [illegible]lus iudi[illegible] [illegible]em vocat *Secundum duritiam autem, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die ira, & reuelationis iuſti iudicii Dei, qui retribuet cuilibet, ſecundum opera ſua*

Qui confidunt in virtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum glorjantur.

[illegible] horreo, [illegible] tremiſco diem, qui expectat[illegible]. [illegible], qui diuitiis afflu[illegible], de illo die nullam [illegible]n, &[illegible] effer[illegible] [illegible] diuitiarum ſuperbiam [illegible] ditis re[illegible]us [illegible]xi[illegible], & caducis, tanquam firmis, [illegible]

[illegible] ater non redemit, redimet homo. & non dabit Deo placationem ſuam & pretium redemptionis animæ ſuæ.

[illegible] eſt, nec maiorum, nec fratrum [illegible]etate [illegible] his, qui pietat[illegible] deſtituti ſunt, prod[illegible]ſſe,

C n[illegible] [illegible] ta excel[illegible] [illegible] opes ſolus comparari [illegible] *ſt[illegible] [illegible] vita pretium redemptionis* [illegible]t inquit [illegible] *dent ſunt.* C[illegible]n hoc conſilium his, qui [illegible] [illegible]nt, attul[illegible]ſſet, ad virtutis operarios ſermo[illegible] [illegible], & in [illegible].

[illegible] laborabit in æternum & viuet adhuc in finem, & non videbit interitum, cum viderit ſapientes m[illegible]tes.

Q[illegible] [illegible] pietat[illegible], & iuſtitia ſudores ſuſtinuit, & pro ſempiter[illegible] bo[illegible] labores ſuſcepit; immortalem vitam lab[illegible] [illegible]ctum habet, & non erit particeps [illegible] humil[illegible] [illegible]bus, [illegible]os [illegible] Apoſtoli ſententia nominat ſempiterni interitus, & æterni ſupplicii.

Simul inſipiens, & ſtultus peribunt.

[illegible]am in[illegible]uit, iſti, qui vocantur ſapientes, nullam ex hac ſapi[illegible] vtil[illegible]tatem [illegible]entes, eandem mortem ſubibunt, [illegible] Symmachus [illegible]terpretatus [illegible] ſtultus, & inſipiens peribunt. & vocat

D quidem *ſtultum* eum, qui ſapiens vocatur, tanquam ille, qui quod de[illegible] [illegible] ire noluit: *inſipientem* vero eum, qui [illegible] ſapientiæ [illegible] eſt, cum [illegible] tamen vitã degit.

Et relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepulcra eorum, domus eorum in æternum. Taber[illegible] [illegible] in progenie & progenie.

Non mo[illegible] autem ſapientia, ve[illegible] etiam potentia, & omnibu[illegible], finem vitæ accipient, a[illegible] ſtribus [illegible] & hæc habitare ſemper cogunt[illegible].

[illegible]ocauerunt nomina ſua in t[illegible].

At [illegible] inquit, ab [illegible] nom[illegible] hus, eorum prædia no[illegible] [illegible] do[illegible]us. Et illius [illegible] [illegible] [illegible] ſer[illegible] [illegible] cum do[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sicut enim [illegible] ab illis detel[illegible] ad [illegible]ſeunt, ſic e[illegible] no[illegible] [illegible] his appellation[illegible] impoſuerunt. Om[illegible] ba doc[illegible]nt nos, [illegible] [illegible] præ[illegible] [illegible] rerum vt rerum futurarum [illegible]

Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.

E Porro [illegible] [illegible] ſtul[illegible] [illegible] dicit eſſe, quod nos primum honorem [illegible]tellige[illegible], noluimus, & [illegible] [illegible] à Deo omnium conditore data [illegible] nobis, [illegible] iumento[illegible]rum, ferarumque [illegible] [illegible] [illegible]p[illegible]exi[illegible]mus.

[illegible] via [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]tem [illegible] rationis expertem [illegible] d[illegible] [illegible] moribus imbuti fuerint [illegible] [illegible]. *Viam* namque A[illegible] [illegible] no[illegible]

Et p[illegible] [illegible] in ore ſuo complacebunt.

Po[illegible] [illegible] [illegible] excellum vtentur, nihil lucri d[illegible] [illegible].

Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.

Hoc magi[illegible] [illegible] Symmachus [illegible] planauit. Sicut oues [illegible] conſtitu[illegible] [illegible] ipſo[illegible] [illegible]get eos: quandoquidem ipſi ſuppl[illegible] [illegible] [illegible]ſcent, & magis mor[illegible], quam [illegible] [illegible]luerunt.

F *Et dominabuntur eorum iuſti in matutino, & auxilium eorum veteraſcet in [illegible] [illegible]*

Qui ver[illegible] nunc [illegible] [illegible] [illegible] de[illegible], poteſt [illegible] contra ipſo[illegible] habebu[illegible] [illegible] om[illegible] ni priſtina felicitate ſpoliat[illegible] morti trad[illegible] [illegible] autem cum his domini Chriſti ſimil[illegible] [illegible] dem in ſinu Ab[illegible] [illegible] oſte[illegible]dens, & ſuperbum [illegible] acerbis cruciatibus affectum, & pauperis [illegible]ppli[illegible] [illegible]ctum. Sic cum illorum finem percurriſſet, petitionem Deo affert. Cum his verbis v[illegible] [illegible]ſſet, ne eundem finem patiatur, quem illi, dicit autem hic,

Veruntamen Deus redemet animam meam de manu Inferi, cum acceperit me.

His, qui cum inopia degunt, & [illegible] diuitum ſuperbia conculcati [illegible]unt, conſilium, & adm[illegible]nitionem affert.

Ne timueris, cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit, non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius.

G Ne inquit, aliquid magnũ præſ[illegible]ntem felicitatem exiſtimes: non enim perſ[illegible]cuæ diuitiæ ſtabiles [illegible]nt. Nam qui in hac vita ſuperc[illegible] contrahunt, & maxillas inflant, paulo poſt omnibus derelictis, morti tradentur.

Quia anima eius in vita ipſius benedicetur.

Aliqui [illegible]t, diuitem viuentem beatum exiſtimant, atqui mortuum, miſerrimum nominant.

Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.

Ho[illegible] manifeſtius Symmachus di[illegible]t, Laudabunt te, ſi bene feceris ei. Hæ namque ſunt veræ laudes, non modo viuum, verum etiam mortuum celebrem, & clarum eſſe. His laudibus autem dignus eſt, qui diuitias in propriam vtilitatem diſper[illegible]: quandoquidem benefi[illegible] in alios collata, in ipſum beneficii auctorem reuertuntur.

Introibit vſque in progenies patrum ſuorum, & [illegible] in æternum non vi[illegible] lumen.

H Pro *Introibit*, Introibis, tres alii Interpretes explanarunt. Videbis inquit hunc, de quo dixi, Ne timeas, cum diues factus fuerit homo, eandem mortem ſuſtinere quam eius maiores, non modo præſenti lumine, verum etiam ſempiterno priuatum.

Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

Cauſa autem horum ferina vita eſt, quam plerique homines ele[illegible]nt, honoris à Deo collati, obli[illegible] Qu[illegible] rationis parti[illegible]pes dicuntur, temeritatem rationis expertem adamarunt.

Pſalmi XLIX. Interpretatio.

Pſalmus Aſapho.

Hic eſt magiſter cant[illegible]um alius chori, [illegible] hiſtoria Pa[illegible] [illegible]omen[illegible] nos educunt. Nam ea, quæ a quadrageſi[illegible] op[illegible] pſalmo interpretata fuerũ [illegible] *lii Chore* principe[illegible] [illegible] chori ad canendum cõmi[illegible] fuerunt, habens [illegible] & [illegible] p[illegible]nos, quibu[illegible] [illegible]rum inſcriptio eſt, quos (Deo duce [illegible] [illegible] ibimur, [illegible] [illegible] *Aſapho* [illegible] [illegible], conſo[illegible] eſt [illegible] præcedenti pſalmo. Ita-

nam

A [illegible] & [illegible] n ſtr[illegible] V[illegible] etiam [illegible] teſt[illegible] [illegible]tum, o[illegible] [illegible] immune Deo.

Deus deorum [illegible] locutus eſt, & vocauit terram, a [illegible] ortu [illegible].

[illegible] hom[illegible] [illegible] H[illegible] q[illegible] [illegible] cla[illegible]ſula, *Deus de[illegible]* [illegible] [illegible]ſita eſt *Fo[illegible]* [illegible] *vocauit* [illegible]. [illegible] Septuaginta de[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] *Deus [illegible]* [illegible] *autem [illegible] iudicat* [illegible], [illegible] *iudicat* [illegible] *iniquitatem, [illegible] peccatorum ſumitis.* [illegible] *egeno* [illegible] *pauperem in [illegible]*. Por[illegible] ad ſacerdotes, & [illegible] quibus [illegible] datum eſt, vt ius reddant. [illegible] etiam [illegible] *Deos ne maledixeris, [illegible] principi populi tui obtrectaueris.* Verum proprie [illegible] voca[illegible] [illegible] quæ ad [illegible] imaginem [illegible] ſunt, [illegible] conſeruant, horum enim Deus vni[illegible] congregationem [illegible].

B *Ex Sion ſpecies decoris eius.*

Sa[illegible] ipſe Deus [illegible] ſuum decorem, pulchritudinem que [illegible], & ſalutarem crucem per[illegible] [illegible] pſalm[illegible] [illegible], nominatus eſt S[illegible].

Deus manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit.

Ne[illegible] dum aduentum priori ſi[illegible] [illegible] quidem [illegible] propriam in [illegible]ſtatem hu[illegible] & [illegible] obtexit. Nunc autem manifeſtam [illegible] oſten[illegible] [illegible] nando, nō amplius [illegible] iuſte iudicans: hoc namque ſignifi[illegible] *Non [illegible].*

[illegible] in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida.

C Hæc beatus Daniel prædixit, *Fluuius enim,* inquit, *ignis trahit ante [illegible] ſolium eius, flamma ignis, rotæ ipſius ignis vrens.*

Aduocabit cœlum deſuper, & terram, vt diiudicet populum ſuum.

Etiam cum legem promulgauit, beato Moſi impoſuit, vt populum [illegible]ogeret, & cœlum terramque atteſtaretur, id [illegible] exordium cantici voluit eſſe, *Attende cœlum, & loquar [illegible] audiat terra verba ex ore meo.* Vocat autem hæc in [illegible] tanquam animata, ſed vt ea, quæ alia [illegible] ad terrorem audientium. ſic [illegible] iam bea[illegible] ſtatuit teſtes, dicens, *Mem [illegible]* etiam montem Iacob. & Laban vocauit *Collem teſtimonii.*

Congregate illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius [illegible], & annunciabunt cœli iuſtitiam eius, quoniam [illegible] iudex eſt.

D [illegible] ſunt ſanctiſſimus Vates oſten[illegible] [illegible] iudicium, [illegible] autem & per ea, [illegible] legi[illegible] um, nul[illegible] ficiis quæ a[illegible] [illegible] gratum eſſe. [illegible] *ſancti,* M[illegible] n, Phi[illegible]nes [illegible] omnes [illegible] exem[illegible]plo [illegible] in illo [illegible], non [illegible] tanquam [illegible] hominis [illegible] qui de De[illegible] ipſius enim [illegible] lex, & [illegible] [illegible] obtemp[illegible] victim[illegible] [illegible] ſentes propriam mentem [illegible] & [illegible] infantibus congruenti, perfectas [illegible] Vbi autem hæc [illegible] fuerint, *cœli [illegible] iuſtitiam adnunciabuntur.* Sane per Cœlos, [illegible].

Au[illegible] quæ tibi.

[illegible] ſtatem.

[illegible] ibi [illegible] N[illegible] vt [illegible] di[illegible]

E *[illegible] quam [illegible] in conſpectu meo ſunt ſemper.*

N[illegible] tuum.

[illegible]

Non accipiam de [illegible] de gregibus tuis [illegible]. [illegible] meæ ſunt [illegible] in montibus [illegible], [illegible] volatilia cœli, [illegible] pulchritudo a[illegible]

O[illegible] & [illegible] ſtrium [illegible] inexp[illegible] [illegible] Q[illegible] ma[illegible] bo[illegible] [illegible] Columbæ, & [illegible] a Vnum & O[illegible] ne[illegible] omnibus mention[illegible] totum [illegible]

F [illegible] De[illegible] [illegible]tionem [illegible]

Si [illegible], non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius.

Si quis, tibi indi[illegible], tua mihi largitione [illegible]. Siquidem vni[illegible] condit[illegible] Dominus. Deinde propriam naturam [illegible] tem edocet.

Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem [illegible]rum potabo?

Hoc modo cum illorum ſtultitiam oſtendiſſet, d[illegible] ſcerque [illegible] vt antiquitus illæ v[illegible] ab ipſis [illegible] rētur, eo quod adhuc eorum mens ſimplex eſſet; nūc no[illegible] apertè teſtamenti & hoſtiam inſtituit ipſi placentem.

Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, eruam te, & honorificabis me.

G Tempe[illegible] hinc ſanctæ [illegible] numerum patefecit, & cum nou[illegible] [illegible] enim etiam ſanctæ T[illegible] cognitionem [illegible]. Diuiſit autem [illegible] vt diui[illegible] ſanctæ T[illegible] operationes, [illegible] more poſtero [illegible] igitur. *Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ.* Porrò tres perſonas hinc diſcimus. Non quod e[illegible] tantū Deus, neque altiſſimus, neque laudis hoſtium recipiens, [illegible] tiones largitur. Quilibet namque [illegible], & Deus, & altiſſimus, & bonorum largitor eſt. [illegible] *Hoſtiam laudis,* nuncupat Hymnos iuſtis con[illegible] *Preces* ve[illegible] ro, [illegible] miſsiones. ſic enim in vigeſimo primo pſalmo dicit, *Vota mea reddam in conſpectu timentium eum.* Quoniam autem dixit, *Non in ſacrificiis tuis arguam te,* docet poſthac in quibus reprehenſus eſt.

Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu vero odiſti diſciplinam, [illegible] ſermones meos retro [illegible].

H [illegible] legum [illegible] quæ doc[illegible] in [illegible] dice[illegible] iudicen[illegible] & decorum de [illegible] putante [illegible] hinc percipi[illegible] Narrat autem peccatorum genera.

[illegible] furem currebas cum [illegible] & cum adulteris portionem tuam pon[illegible] Os tuum abundauit malitia, & lingua tua con[illegible] Sede[illegible] aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum.

Mu[illegible] & [illegible] peccata abs te aud[illegible] patrata ſunt. [illegible] p[illegible] ſtoli [illegible] *Non adultera[illegible]*, [illegible] eorum [illegible], & particep[illegible] ab [illegible], illud [illegible]

A narrationem de iniquitate feciſſet; docet patientiam, quam habet, & prædicit pœnam, quam irrogaturus eſt.

Hæc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti Inique, quod ero tui ſimilis.

Ego quidem hæc abs te patrari videns, & patientia vtens; expectabam pœnitentiam: Tu vero mea patientia abutens, nunc peccandi occaſione arrepta, cum ſuſpicatus ſis, me tua iniquitate delectari, & ideo te ſupplicijs non afficere. Quapropter

Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua.

Quoniam enim blandis patientiæ medicamentis curari non potuiſti; acerbiores tibi medicinas adhibebo, & correptionis cauterium afferam. Conſonant autem hæc illis Apoſtoli vocibus, *Ignoras quod Dei bonitas in pœnitentiam te ducit, ſecundum vero duritiem tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi ipſi iram in die iræ, & reuelationis, & iuſti Iudicij Dei, qui reddet cuilibet ſecundum opera ſua.* Hoc modo ſupplicium interminatus; rurſus benignus Deus admonitionem attulit. Ad Rom. 2.

B *Intelligite hæc, qui obliuiſcemini Deum, ne quando rapiat & non ſit qui eripiat.*

Studioſe, inquit, vnumquodque ex his, quæ dicta ſunt intelligite. Et vos, qui Deum obliti eſtis, (obliuio enim Dei conciliatrix peccati eſt) pœnitentiæ medicamentis vulnera curate, antequam mors rapiat, quæ quidem Leonis more in homines graſſatur, cum res nulla vehementem illius impetum cohibere poſſit. Deinde nouam legis promulgationem aſſumit, & hac pſalmi finem exornat.

Sacrificium laudis honorificabit me; & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.

Porro hoc Symmachus explanatius expoſuit, Sacrificans ſuper laude honorabit me, & modeſte eunti diuinam ſalutem oſtendam. Conuenit enim nō ſolum hymnis Deum celebrare, & laudis hoſtiam ipſi afferre, verum etiam modeſte incedere & propriam vitam emendare: nam hoc pacto poteſt à Deo ſalus impetrari. Cæterum ſecundum Septuaginta, Sacrificio inquit, laudis oblector, & hoc arbitror, gloriam mihi eſſe congruentem, & per hoc meum iter oſtendam ei, qui mihi illud affert, cuius finis eſt ſalus à Deo obtenta. Sane notandum eſt hoc in loco duarum perſonarum mentionem feciſſe, *Sacrificium enim inquit, honorabit me.* Et cum per hæc propriam

C perſonam oſtendiſſet, ſubiunxit, *et illic iter, quo oſtendam, illi ſalutare Dei.* Oportebat namque ſimul cum nouo teſtamento, quod perfecta omnia docet, etiam perfectam Theologiæ diſciplinam coniunctam eſſe.

Pſalmi L. Interpretatio.

2. Reg. 12. *In Finem. Pſalmus Dauidi. Cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intrauit ad Berſabee Vxorem Vriæ.*

INſcriptio manifeſto argumentum pſalmi nos edocuit, atque ipſa pſalmi verba latis ſunt ad ſententiæ affectum oſtendendum. Tamen ſciendum eſt, pſalmum futurorum prædictionem habere, & idcirco *In Finem* inſcriptus eſt, ſermone declarante, vaticinationem finem habituram. Verum nemo ambigat, An magnus Dauid tempore pœnitentiæ vaticinationis gratia dignatus fuerit: quandoquidem hoc ex alijs pſalmis diſci poteſt, in quib. confeſſus eſt. Etenim in ſexto pſalmo de futuro iudicio vaticinatus eſt, *Non enim inquit, eſt in morte, qui memor ſit tui, in*

D *Inferno autem quis confitebitur tibi?* Et in trigeſimo primo pſalmo beatos exiſtimat, qui abſque labore peccatorum remiſſionem acceperunt, quod ſola baptiſmatis gratia largiri poteſt: atque etiam in propoſito pſalmo propalam nos docuit ſpiritus gratia non fuiſſe priuatum, *Spiritum enim tuum* inquit, *bonum ne auferas à me*: non enim ſpiritus gratiam ſibi ipſi præberi petit, ſed ne hæc ab ipſo auferatur, ſupplicauit. A radio igitur hoc illuminatus, & propheticis oculis prævidens, fore vt populus ab ipſo rectum in peccata incideret, & propter illorum expiatione in ærumnam obduceretur, atque Babylonem incoleret; conſcripſit præſentem pſalmum, & propria vulnera curans, & accommodatum remedium populo præparans,

E atque etiam omnibus nobis, quotquot vulneramur, curatione indigemus.

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.

Et diuino Dauidi, & captiuo populo, & his omnibus, qui poſt male affecti ſunt verba propoſita, quadrant. Magna vulnera æque magnis remedijs indigent, & qui in grauem morbum incidit, maiori indiget cura, & qui maxima commiſit, maxima benignitate eget. Propterea magnus Dauid obſecrat, vt tota miſericordia in ipſum effundatur, totusque miſerationum fons peccati vulneris perfundat, neque enim aliter fieri poteſt, vt peccati veſtigia deleantur: memento autem *iniquitatem* vocat peccatum, duplicem enim habet legis tranſgreſſionem

Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Iam enim inquit, per Vatem Nathan veniam mihi dediſti. Omnis generis autem calamitates, velut quædam

F cauteria, & inciſiones adhibuiſti, verum adhuc purgationibus indigeo, cum plurimum grauis odoris ob peccatum admiſſum, rurſus igitur me laua ò Domine, vt omnes peccati ſordes abſtergas.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper.

Non enim poſt abs te impetratam veniā, peccati oblitus ſum, verum ſemper meorum malorum imagines, & peccata audacter patrata perſpicio, & noctu ſomnio, & interdiu mente reuoluo. Hoc autem vt peccatores efficiant, etiam Deus per Eſaiam iubet, *Ego enim ait, ſum qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor, tu autem recordare, & iudicemur, dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris* Conſonantia his verbis etiam ipſe beatus Dauid ſcripſit in pſalmo, *Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Eſa. 43. Pſal. 31.

Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci.

Cum, inquit, maximas largitiones à te conſecutus ſim; rebus contrarijs dona compenſo, auſus committere ea, quæ à lege denegata ſunt. Non enim dicit, ſe nulla iniuria Vriam offendiſſe, quandoquidē & illum, & eius vxorem offendit, ſed maximum crimē in ipſum Deum

G commiſiſſe, qui eum elegit, qui pro paſtore Regem fecit, & hoſtibus ſuperiorem reddidit, & omnis generis bonis auxit: præclare autē appoſuit, *Malum coram te feci.* Huius enim hiſtoria meminit, *Apparuit enim ait, commiſſum peccatum coram Domino.* At qui ſi ex captiuo populo hæc dicuntur, ſic intelligendum eſt, *Tibi ſoli peccaui*, In tua dona, inquit, ingratus fui, legesque mihi poſitas tranſgreſſus ſum, cumque vniuerſa bona conſecutus ſim, erga hæc, beneficij immemor factus ſum; Babylonios autem cum nihil offenderim, ab illis magnopere offenſus ſum. 2. Reg. 11.

Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris.

Ego ipſe ait, meorum malorum cauſa fui, verum tua iuſtitia ſplendet. Etenim ſi hoc modo iudicium conſtituatur, & beneficia à te in me collata in medium afferantur, & mala à me audacter commiſſa cum illis comparentur, tu quidem iudicaberis & iuſtus, & benignus, ego vero iniquus, & ingratus videbor. Hæc igitur particula *Vt*, in hoc loco non cauſam declarat: non enim propter hoc peccauit, vel ipſe Dauid, vel ipſe populus poſtea, vt Deus iuſtus videretur, ſed contra, peccato ab his commiſſo Dei iuſtitia oſtenditur: omnem enim curam, & de his, & de

H illis, & de omnibus hominibus gerit.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Ab initio ait, & à principio peccatum in naturam imperium habuit: quandoquidem mandati tranſgreſſio Euæ conceptionem præuenit, poſt enim tranſgreſſionem & diuinam ſententiam, & paradiſi priuationem, cognouit Adam vxorem ſuam Euam, & cum concepiſſet, peperit Chaim. Hoc igitur vult dicere, cum peccatū noſtros maiores occupaſſet quandam viam, & tramitem per humanum genus eſſe... Hoc & beatus inquit Paulus. *Quoniam enim per hominē peccatum intrauit in mundum, & per peccatū mors, in quo omnes peccauerūt* Hoc etiam vniuerſitatis Deus Rom. 5.

A admirabili Noe dixit, *Senſum hominis in malum ab adoleſcentia ſua omnibus diebus aſsidue vergere*. Cæterum per hæc omnia diſcimus peccati vim naturalem minime eſſe, (nam ſi ita ſe haberet, à ſupplicio liberi eſſemus) ſed naturã ipſam ad peccatum eſſe procliuem, cum ab affectionibus turbetur, vincit tamen ratio, cum laboribus pro auxilio vſa fuerit. Non igitur vt quidã ſuſpicati ſunt, nuptias exprobrat, & matrimonii coniunctionem, iniquitatem vocat, ſicut nonnulli temere putarunt. Hoc modo intelligentes hanc clauſulam, *In ini quitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea:* verum tranſgreſſionem à principio à primis hominibus audacter patratam in mediũ profert, & illam harum vndarum fontem fuiſſe dicit. Si enim illi inquit, non peccaſſent, non accepiſſent mortem, præmium peccati. ſi autem mortales non eſſent, interitu ſuperiores fuiſſent. ſi vero interitus non extitiſſet, perturbationibus obnoxii non eſſent. ſi aũt non eſſent perturbationes, peccatũ locum nõ haberet, ſed quoniam peccauerunt, interitui traditi ſunt: mortales vero facti, tales procrearunt filios: hos tales, concupiſcentiæ, & timores, & voluptates, & mœrores, & ira, & inuidia ſecutę ſunt. Cũm
B his, & illis, quæ ex iſtis pullulant, ratio certat, & vincens prædicatur, triumphalibusq; coronis coronatur: expugnata vero ignominia afficitur, & pœnas pendit. Atqui pro ἐκίσσησε, Symmachus ἐκύησε poſuit.

Ecce enim veritatem dilexiſti.

Sic aũt ait, iudicas, & nos quidem ſuppliciis, afficis hos vero coronas, quoniam veritatem diligis. veritatem vero amans, naturæque imbecillitatem ſciens, petentibus remedia veniam concede.

Incerta, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

Ego quidem nulla venia me ipſum dignum puto, cum poſt tot dona ingratus euaſerim. Non enim tantum me in regiis ſoliis collocaſti, verum vaticinationis gratia me dignatus es, & futura longo poſt tempore manifeſtaſti, & ea, quæ aliis incerta ſunt, mihi certa feciſti, vt & alios docerẽ vnigeniti tui filii humanitatem, & ſalutarem Crucem, & Reſurrectionẽ, & orbis ſalutẽ, peccatorumq; liberalẽ remiſſionem, ſplendida, & diuina ſancti baptiſmatis dona.
C Cum hæc omnia à ſancto tuo Spiritu didicerim, ſupplico, vt illius gratiæ me comporem facias, quam aliis vaticinans exclamo.

Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Sola enim baptiſmatis gratia hanc purgationem efficere poteſt, & Deus omnium conditor per Vatem Eſaiã, Eſai. 1. hanc daturum promiſit: Nam cum dixiſſet *Lauamini, mũdi eſtote auferte mala à cordibus veſtris*; paulo poſt inquit, *Si fuerint peccata veſtra, vt coccinum, vt niuem dealbabo*. Hæc & ipſe beatus Dauid in ſexageſimo ſeptimo pſalmo prædicit, Nam inquit, *Dum diſcerneret cæleſtis, Reges dealbabuntur in Selmon* hoc igitur hic dicit, Ego indigeo gratia, quæ danda eſt omnib. hominibus: quandoquidem illa ſola me accurate abluere, & niuis candorem mihi dare poteſt. Quod aũt Hyſſopum nullam peccatorum remiſſionem operetur, facile ex Moſaicis ſcriptis diſcere licet, homicidam enim, & alieni tori corruptorem aſperſionibus lex non purgat, verum extremis ſuppliciis ſubiicit. Aliarum
D igitur rerum hyſſopum eſt ænigma. Qui enim Agni ſanguine in Ægypto hyſſopo poſtes inſperſerunt; exterminatoris manus euaſerunt. Illa autem ſalutaris crucis figura erant. Sanguis nanq; etiam hic, & lignum ſalutare fuit, & ſalus his, qui cum fide accedebant afferebatur.

Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.

Huius mihi inquit, lætitię aures imple, perfectam purgationem promittens, vt per omnes partes corporis animi voluptas percurrat, & oſſa, quæ nunc depreſſa ſunt, rurſus floreſcant, & ſuum robur recipiant.

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Ne reſpicias inquit, peccata à mę audacter commiſſa, verum me hæc deplorantem.

Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Quoniam peccati ſenium admiſi, tua benignitate me renoua. Hæc etiam per Vatem Ezechielem captiuis, qui Babyloni erant, Dominus ſpopondit, *Dabo enim ipſis* inquit, *cor nouum & ſpiritum nouum. Spiritum*, non ſanctum dicit, ſed rationis motum, hoc eſt, cum longa hac eruditione erudierim vos, & quos fructus peccatum producat, vos docuerim; faciam, vt virtutem eligatis. Id & hoc in loco magnus Dauid petiit, vt & ſuum cor offenſum renouetur, & mens ſanetur, vt diuinam perſequatur viam. E Ezech. 36.

Ne proiicias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Manifeſto per hæc verba didicimus gratia ſancti ſpiritus minime deſtitutum fuiſſe. Non enim tanquam priuatus ſupplicat, vt eam recipiat, ſed ne hæc auferatur, obſecrat, neue a diuina gubernatione procul ſit, precatur. *Faciem* enim hic, Gubernationem appellauit.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

Quod non amiſit, vt retineat, ſupplicauit, hoc eſt ſpiritus ſancti gratiam. Quod autem proiecit, obſecrat, vt recuperet, hoc vero erat in Deo gaudium: omni inquit, animi voluptate perfruebar, cum tibi plurimum confidebam: nunc autem hac ſpe priuatus, lætitia etiam orbatus F ſum: nudauit me vero hac fiducia voluptatis ſeruitus. Idcirco ſupplico, vt mens priſtinum principatum recipiat, & quæ à perturbationibus in ſeruitutem redacta eſt, rurſus contra has poteſtatem recuperet. Nam hoc in loco iterum *Spiritum principalem*, Rationem imperantem nuncupauit.

Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te conuertentur.

Rurſus tuam benignitatem aſſequens, iniquam vitam amplectentibus pœnitentiæ exemplar ero, & tuæ bonitatis præco, atque impios, & iniquos homines commonefaciam; vt ad tuas preces confugiant.

Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ.

Continue Vriæ cædem in memoriam reuocat, hoc etiam in exordio declarauit, *Quoniam peccatum meum contra me eſt ſemper.*

Exultabit lingua mea iuſtitiam tuam.

Hoc Symmachus ſic interpretatus eſt Loquetur lingua mea miſericordiam tuam. Non enim ſilebo, miſericordiam conſecutus, verum te laudabo, tuaſque gratias G narrabo.

Domine labia mea aperies, & os meũ annũciabit laudẽ tuam.

Siquidem peccatum linguam ligare ſolet, & os oppilare, ſtrangulare, & cogere, vt conticeſcat. Obſecrat igitur propheta per remiſſionem, vt priſtinam fiduciam conſequatur, vtque linguam in laudes moueat.

Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis.

Concinunt & hæc cum illis, quæ in proximo præcedenti pſalmo dicta fuere. Ibi enim audiuimus Deum omnium largitorem dicentem, *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* Cum igitur hoc diuinus Dauid à diuina voce intellexerit; merito inquit, *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis.* Tu enim, inquit. dixiſti ferarum ſacrificia non placere tibi, idcirco ſacrificium tibi gratum afferam.

Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus, & cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. H

Sacrificium inquit, gratum, & acceptum tibi Deo noſtro, mentis modeſtia eſt. Propterea cum cor meum valde depreſſerim, & veluti contriuerim, & valde ipſum attenuauerim, acceptum ſacrificium tibi afferam. His etiam verbis beati illi Pueri in camino vſi ſunt, *In corde enim*, dixerunt, *contrito, & in ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur coram te, vt in ſacrificio arietum, & pinguium taurorum:* vt manifeſtum ſit etiam hinc pſalmum prædictionem habere earũ rerum quæ Babyloni acciderunt, & doctrinam illis accõmodatam, Hinc enim cum generoſi illi Pueri ſacrificium Deo gratum didiciſſent, humilitatem mentis, cordiſque contritionem Domino attulerunt. Daniel. 3.

Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hieruſalem, Tunc acceptabis ſacrificiũ iuſtitiæ, oblationes, & holocauſta, tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Ma-

A [illegible] ſermonem vati[illegible] [illegible] habitationis [illegible] liberationem, & [illegible] hæc [illegible] duitas aliq[illegible] [illegible] habitantes terram, [illegible] ipſa aſſe[illegible] [illegible] & templum [illegible] ſacrificia [illegible] *Et os meũ aperi Domine* [illegible] *labia mea annunciabũt laudẽ tuam* [illegible] *cantic̃um Domini in terra aliena?* [illegible] hic pſalmi habet & aliam vaticinationem. [illegible]

B [illegible]

C [illegible]

Pſalmi LI. Interpretatio.

[illegible] Quando venit ad eum Doeg Idumæus, & nunciaſſe Sauli, venit Dauid in domum Abimelech.

E[illegible] Achimelech [illegible] Saul [illegible] Abimelech [illegible] fortes [illegible] ocuidere.

Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate tota die?

Poteſtem quidem [illegible] Doeg, quippe qui Sauli [illegible] Rhapſacem verò [illegible] conatus eſt Iudæorum [illegible]

[illegible] ſicut nouacula acuta feciſti dolum.

[illegible]

effecit nam rad[illegible] [illegible] falſis vſus verbis contra Abimelech. [illegible] Rhapſaces facere conatus eſt. non tam [illegible] fallaces pollicitationes [illegible] qu[illegible] [illegible]nt, fruſtratus tamen eſt ſuo auc[illegible]

Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.

Non effugies, inquit, cum prauè egeris, De omnium [illegible] quam primum euertet & [illegible] de terra viuentium numero delebit, [illegible] morte mulctabit. Nam [illegible] ſceleſtorum [illegible] interitum videant [illegible]

Videbunt iuſti & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent, Ecce homo, qui non po[ſ]uit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum & præualuit in vanitate ſua.

Iuſtorum [illegible] maiori metu implebitur, iuſtum Dei iudic[ium] [illegible] & lætus, & alacer videbit malitiæ ſteri[litatem], & præ[ſe]nt[is] felicitatis luctum.

Ego autem ſicut o[liua] [fructifera] in domo Dei ſperaui in miſericordia Dei in æternum [illegible]

Hæc enim & d[illegible] Dauid, & Ezechiæ documentum affert; am[illegible] & cultores, & alumni pietatis fuerunt. [illegible] virtutis athletam plantæ ad ripam aquarum conſitæ, ſemper [illegible] fructum [illegible] tempeſtiuum ferenti. [illegible] in multo fructu [illegible] & in domo Dei [illegible] quippe qui ſpem in Deo [illegible] habet, & per [illegible] laboriofos virtutis ſtudius produ[x]ere [illegible]

Confitebor tibi in ſeculum, quia feciſti & expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.

Huiuſmodi beneficium conſecutus [illegible] cantabo Domine, vſque [illegible] & expectans nomen tuum, quod eſt amabile [illegible] & hinc vtilitatem percipi[illegible] bonum namque eſt, & maximè optabile Dei nomen [illegible] hominibus, [illegible] tantum qui diuina cognitione digni ſunt.

Pſalmi LII. Interpretatio.

In Finem. Pro Amaleth. intellectus Dauidi.

PRo Amaleth, The[illegible] adu[illegible]. Pro Chorea Sym[illegible] Aquila autem, Tripudia. [illegible] pſalmus ſententiam, quam & [illegible] decipimus; Vnum eſt [illegible] maledicta [illegible] prædicunt [illegible] ſtragem, quæ [illegible] facta [illegible] lum [illegible] laudarunt. [illegible] adiunguntur inſcriptioni hæc ver[ba], *In Finem*, [illegible] quod [illegible]

Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.

Non modò [illegible] Deus [illegible] dicens, *Non potuerunt dei [illegible] eorum liberare ſuam regionem de manu mea, [illegible] Vbi eſt Deus Emath, & vbi Deus Arphath, & vbi [illegible] Ephraim?*

Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus.

[illegible]

[illegible] ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.

[illegible]

A *Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.*

Inuenit, inquit, omnes a [illegible] recta via diuerſos, [illegible] nemque prauitatis ſpeciem amplexos.

Nonne ſcient omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam vt cibum panis? Deum non inuocauerunt.

Atqui per [illegible] petientiam iniquitatum damnum di[illegible] qui eſuriqui [illegible] panem, populum meum [illegible] conſabantur, atque Deum ducem deſpiciebant.

Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Nam [illegible] ſi per [illegible] reſiant & mœreant faciam, cum non app[illegible] [illegible] ulus exter[illegible], [illegible] tei pœna infli[illegible]. Significat autem per hæc plag[illegible] [illegible] ab Angelo ipſis inflictam.

Quoniam Deus diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniam Deus ſpreuit eos.

Hanc cla[illegible], *Diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placent*, Aqui[la] & [Sy]mma[chus] [illegible] explanarunt, Deus e[illegible] [illegible] agned[illegible] [illegible] Ire-
B [illegible] non [illegible] Q[uoniam] D[eus] [illegible] [illegible] ſitus, cum vid[illegible] [illegible] & eſcam [illegible] [illegible] oſuit, & eorum [illegible] diſſipauit. Porro [illegible] qui Rhapſacem hominibus [pl]acentem [illegible], qui ex Hebræis ortus contra Deum om[illegible] [illegible] conuicia iactauit, h[oc] pacto ab Aſſyriis gratiam inire exiſtimans.

Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael?

[illegible] nobis ha[illegible] [illegible] gratuito largitus eſt, hic etiam [illegible] quiniam cap[illegible] [illegible] quandoquidem [illegible] decem Tribus in [capti]uitatem adductæ, & translatæ fuerant, & ad hæc Iudææ multæ ciuitates. Idcirco ſubdidit.

Cum conuerterit Dominus captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob, & lætabitur Iſrael.

T[u]nc [illegible] perfectam lætitiam capiemus, cum alios [illegible] [illegible] [illegible] videre[mu]s. Diſcamus per hæc [ſecun]dum Apoſtoli præceptum, nos *lugere cum lugentibus,*
C *gaudere cum gaudentibus*, [illegible] idem vltro citroque [illegible]
Roman. 12 te propriamq; lætitiam exiſtimare, proximi felicitatem.

Pſalmi LIII. Interpretatio.

1. Reg. 23 *In Finem. In carminibus. Intellectus Dauidi. Cum veniſſent Ziphæi, & nunciaſſent Sauli, Nonne Dauid abſconditus eſt apud nos?*

A R[illegible] [illegible] pſalmi pater. Nam magnus Dauid [illegible] ppe [illegible] [illegible] [illegible] [Zi]pheos effu[gi]t. Ziphæi [illegible] cui Da[illegible] [illegible] [illegible] dicab[illegible] [illegible] cos, [illegible] tradiderunt [illegible] [illegible]. Con[illegible] [illegible] traſ[illegible] op[illegible] Dein[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cum [illegible] bi [illegible] [illegible] bonum [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] Deo [illegible] qui [illegible] erat, qu[illegible]
D am[illegible].

Deus in nomine tuo ſaluum me fac.

Sa[illegible] hi[illegible]
tio. [illegible] di[illegible] Apo[illegible]
Act. Apoſt. b[illegible] *In nomine* [illegible], *[illegible] ſurge.*

Et in virtute tua iudica me.

[illegible] e [illegible] me[illegible] &c [illegible] [illegible] es

De[us exaudi orationem] meam, auribus percipe verba oris mei.

[illegible] [illegible] tua.

[Quoniam alieni ins]urrexerunt aduerſum me, & fortes quæſierunt animam meam.

[illegible]

A [illegible] amantem [illegible], cumque [illegible] non mul[illegible] opem [illegible] ferendam, ex[illegible].

Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua diſperde eos. Voluntarie ſacrificabo tibi.

Ego a[illegible] [illegible] tua bonitate [illegible] me [illegible] alis com [illegible] comp[illegible] [illegible] qui [illegible] ſolutum, [illegible] [illegible] ur [illegible] *In veritate tua diſperde illos. Voluntarie ſacrificabo tibi.* [illegible] hæc [illegible] tibi [illegible] affectam [illegible] genu[illegible]

Et confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum eſt, quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me, & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.

[illegible]

P[ſalmi] LIIII. Interpretatio.

In Finem. In hymnis. Intellectus Dauid.

D[illegible] [pſa]lmi beatus Dau[id] [illegible] ſecu[illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible] [illegible] gereretur. Vati[illegible] [illegible] [illegible] contra S[aul] [illegible] inſidias, at[illegible] [illegible] ad imbrat [Q]uandoq[illegible] & [illegible] [illegible] forma [illegible] gebatur, & [illegible] prodebat [illegible] & [pro]pheti[illegible] [illegible] m præ[illegible] hoc id [illegible] & *In Finem* [illegible] tranſmit[illegible] [illegible] quæ in hoc pſalmo dicuntur, [illegible] attend[illegible], quæ in [illegible] cinatio[illegible] tempori cuentum habebunt. [illegible] primus deca[illegible] eſt quandam vmbram habens Dominicæ crucis. [illegible] namque eſt [illegible] [illegible] [illegible] tem attender[illegible] [illegible] humana [illegible] S[illegible] met. C[illegible] [illegible] tum, [illegible] uos & ipſ[illegible], & [illegible] & [illegible] opprobria ſuſtinuit & [illegible] vi[illegible] non reſ[illegible] te. [illegible] bus conponent. Ipſius [illegible] *me quia mi[tis ſu]m, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.* [illegible] *Mandatũ accepi [illegible], quid loquar, & [illegible] a meipſo facio.* Et, *Deus [illegible]* & [illegible] & [illegible] humanam [illegible] & hum[illegible] naturam oſte[nde]ns, & [illegible] tem [illegible]. [illegible] igitur [illegible] n[illegible] [illegible] paſſion[illegible] edocet, & [illegible] dominum [illegible] [illegible] [illegible] tumex[illegible], & [illegible] Paulo [illegible], *Egeſtis [illegible] ad dominum [illegible] [illegible] meo parte.*

Matth. 11.
Ioh.
Ad Gal.

[E]xaudi [De]us orationem [meam], & ne deſpexeris deprecationem meam: [intende] mi[hi], [et exau]di me.

[illegible] [illegible] [illegible] me [illegible] tem [illegible] gne [illegible] [illegible].

Contriſtatus ſum in exercitatione mea, & conturbatus à voce [inimici, &] à tribulatione peccatoris.

[illegible] probati[illegible], & bello ab iniquis ho[illegible], [illegible] [illegible] um inſidias conti[illegible] [illegible] dolore afficior. continuam namque exer[illegible] nem [illegible] [illegible] ſcrutæ [illegible] meditan[illegible] [illegible] Sym[ma]chus ſic interpretatus e[illegible] [illegible] ſum meditans ipſe loquer[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] impiu[illegible], vt [illegible] be[illegible] [illegible] mortem [illegible].

Quoniam declinauerunt in me iniquitatem, & in ira mo[leſti] erant mihi.

[illegible] dilucid[illegible] [illegible] dixi[illegible] [illegible] & in ira [illegible]

[illegible]

Extendit manum [illegible] retribuendo.

H[illegible]c [illegible] ufulam [illegible] expoſuerunt. Extend[illegible] ſi[illegible] qui pacem habent ſecum. N[illegible] enim ho[illegible] ſed beneficii auct[illegible], & familiarem, & no[illegible] Saul perſecutu[s] eſt. Neque [illegible]micum Iuda prodidit, ſed Saluatorem bonorumque Largitorem. Hoc igitur, *Extendit manum ſuam in retribuendo,* hoc ſi[gni]ficat, Quoniam cum manum extendiſſet vt merita [illegible] lueret, [ni]hil quidem boni att[ul]it, verum omnia malitiæ referta fuerunt. & hoc de[cl]arant, quæ ſequuntur.

Contaminauerunt teſtame[n]tum eius.

H[illegible] enim di[illegible] expræ[cepi]t *Dil[ig]e proximum ſicut te ipſum:* illi vero ben[efi]cii auctorem vt hoſtem perſecuti ſunt.

Diuiſi ſunt ab ira vultus eorum, & appropinquauit cor illius.

Cu[m] enim iræ obn[illegible] alia ver[o] machinabantur. S[illegible] ut Leuiora [illegible]

[Mo]lliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, [&] ip[ſi] ſunt iacula.

P[illegible] Saulis [illegible] Saul qui[dem] D[auid] dicebat, [illegible] *Dauid* [illegible] vero *Nunquid ego ſum Rabbi? & oſcu[la]tus e[ſt] eum.* Sermones quidem olei [illegible] ſunt, [illegible] iaculis & te[lis] acutiſſimus. *Sagittæ* enim [illegible] ſolo expoſuit, ſic cum [illegible] Dauid [illegible] quæ ſibi [illegible] cumque [illegible] ſidias propoſui[t] [illegible] nibus [illegible] us affert, commonefaciens vt Deu[m] [illegible]

Iacta ſuper Dominum curam tuam, [&] ip[ſe] te enutriet.

G[u]bernatorem, inquit, [ha]bes Deum & aurigam, & res tuæ ab illa prouidentia pendeant [illegible] hoc modo in[co]ncuſſus manebi[s] [illegible]

Non dabit [in] æternum fluctuationem iuſto.

Aliquando enim in tentationes [illegible] permittet, [illegible] em ope[illegible] H[illegible] Apo[ſtolus] [illegible] *Deus qui non patietur vos tentari ſupra [id quod pote]ſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum,* [illegible]

Tu vero Deus [dedu]ces eos in puteum interitus.

[illegible]

Mat. 22.

Reg.

Mat.

Cor.

A *Ego autem [illegible] ad te Domine.*
Nam hanc tuam potentiam, & [illegible] ens; opem a te expecto.

Psalmi L V. Interpre[illegible]

In Finem. Pro populo qui a sanctis longe factus est. In tituli inscriptione ipsi Dauidi, cum tenerent eum alienigenæ in Geth.

Titul[illegible] geminum ſenſum pſalmi, qui conſta[illegible] populo apte to facto, qui alienam [illegible] erat: quandoquidem ea, quæ ac[illegible] concordant. [illegible] enim Babylonii ho[illegible] bus alienigenis ſeruiebant. Et hic Saulem fugiens, alienigenis [illegible] fuit. Sciendum eſt igitur bis in [illegible] primum quidem cum hoſtis eſſe [illegible]
1. Reg. 21 ſt. Deinde cum periclitatus eſſet, & dementiam [illegible] eſt, & aufugit. Poſtremo vero confiſus, ſi[illegible] ſtatus eſt, pacem conſecutus. Præ[illegible] igitur pſalmum, cum [illegible] periculum ſubiiſſe, conſeri-
B pſit.

Miſerere mei Deus quoniam conculcauit me homo tota die impugnans tribulauit me. Conculcauerunt me inimici mei tota die.

Aduerſis inſultis & bello petitus, & tanquam conculcatus, & continue [illegible] patiens, tuam Domine benignitatem expecto. Hoc autem *Tota die*, Omnem diem, Symmachus vertit, pro Aſſidue, & Semper.

Quoniam multi bellantes aduerſum me, ab altitudine diei non timebo.

Non [illegible] inquit, hominum felicitates, quibus freti, bellum [illegible] contra nos [illegible] ſuſcipiunt. *Altitudinem* enim *diei*. Præſe[illegible] tem fel[illegible] atem vocauit, inconſtantem, caducam, fluxam, nec multum temporis permanentem. Deinde edocet, Quare non oporteat timere felicitatibus elatos.

Ego vero in te ſperabo.

Breuem inquit, proſperitatem non timui, tuum auxilium habens. Hoc autem Symmachus ita interpretatus [illegible] Altitudinem diei non timebo, tibi enim confiſus ſum
C [illegible] tuum auxilium, quam in te fixam habeo, oppono.

In Deo laudabo ſermones meos, in Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.

[illegible] loquens ait, Dei memoria meos ſermones orno, & [illegible] tuæ curæ confidens, hoſtes deſpicio.

Tota die verba mea exſecrabantur, aduerſum me omnes cogitationes eorum in malum.

O[illegible] nem, ait, cogitationem in inſidias contra me mouent [illegible] nos, vt falſos aſſerentes, & excuſationem [illegible] repellentes.

Inhabitabunt, & abſcondent, ipſi calcaneum meum obſeruabunt, [illegible] ſuſtinuerunt animam meam.

Magis dilucide Symmachus explanauit, Congregabantur [illegible], & veſtigia mea obſeruabunt, expectantes ani[illegible] nam [illegible]. Por[illegible] manifeſtauit per hæc dicta dolos ipſo[illegible], & inſidias, & fraudes.

Pro nihilo ſaluos facies illos.

Facile tibi [illegible], & valde conueniens eſt, expellere [illegible] ere, & morte mulctare. Hoc enim, *Pro nihilo*, pro Facile, & [illegible] poſuit.

D *In ira populos confringes Deus.*

Non enim [illegible] omnes, qui inique vivere de[illegible] affecies.

Vitam meam annunciaui tibi.

Omnia mea manifeſta ſunt tibi, [illegible] verba cogitationes. Nam hoc modo Symmachus explanauit, [illegible]

Poſuiſti [illegible] meas in conſpectu tuo ſicut & in promiſſione tua.

Annun. 22. Anni[illegible] & promiſſione in [illegible] Tu[illegible] ens, mutua affectio[illegible] inquit, *Inconuertantur* ad me [illegible] *exaudiam* [illegible] *enim ſum.*

[illegible] *tentur* [illegible]

Te [illegible] ute, hoſtes fugiens, & [illegible]

[illegible] meis.

Cum [illegible] ex rebus [illegible] te mei curam [illegible]

In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo ſermonem. In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo.

[illegible] ait, vt [illegible] tua auxiliatione [illegible] eum [illegible] verbum proferam. [illegible] hominibus [illegible] abo, & te [illegible] humanas minas deſpiciam.

In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationis tibi.

F [illegible] ait, ſtudioſe tibi perſoluam, q[illegible] eundem *Vota*, [illegible] rationes Deo factas [illegible] at. [illegible] aliis, *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea, & [illegible] meum in tribulatione mea.* Deinde ed[illegible] quibus & [illegible] promiſſa ſint.

Quoniam eripuiſti animam meam de morte, oculos meos a lacrymis & pedes meos de lapſu, vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

Cum enim tot beneficia conſecutus [illegible] ſim, [illegible] diuerſis inſidiis erueris, tu [illegible] ſtudeo, atque [illegible] modum eligam, qui tibi gratus [illegible], mihi vero [illegible] nam vitam con[illegible] bet, atque illud lumen legitime viuentibus promiſſum. Cæter[illegible] hæc vt dixi & beato Dauidi congruunt, & captiuis, qui Babyloni detinebantur. [illegible] autem etiam nobis, qui multas inſidias ab hominibus & a Dæmonibus ſuſtinemus, per diuinam vero curam detrimentum, quod illinc manat, de[illegible].

Pſalmi L VI. Interpre[illegible]

In Finem. Ne corrumpas ipſi Dauidi, In tituli inſcriptionem Cum fugeret a facie Saulis Regis [illegible] in ſpelunca.

Et primum, & ſecundum periculum decl[illegible] in quadam columna, diuinum bene[illegible] memoria inſcripſit. *In finem* etiam h[illegible] mittit quoniam futura [illegible] eſſe quidem quæ popul[illegible] derunt [illegible] gentium vocationem vaticinatur [illegible] ditur,
G 1. Reg. 24. *Ne corrumpas*, [illegible] nem nobit [illegible] gens. Quoniam enim [illegible] ſſet [illegible] lem perdere, & ex de hoſt[illegible] cum ipſe [illegible] locutus, Ne corrumpas virtutem obliuiſ[illegible] *Abſit enim ait, ne manus meas in ipſum extendam, quoniam Chriſtus Domini eſt* [illegible] titulo, *Ne corrumpas* appoſuit edocens, quibus ratiocinationibus vius, inimicum non interfecit.

Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea, & in vmbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas.

Incluſus in antro, & incluſos hoſtes videns diuinam miſericordiam annunciat & ſpem [illegible] quam in De[illegible] fixam habere [illegible] Cæterum *Alarum vmbram* [illegible] interpretatur eſt de diuinam curam vocare Pot[illegible] generationis [illegible] *Donec* [illegible] *iniquitas* [illegible] donec [illegible]
H [illegible] liber [illegible] *Inſidiantes* [illegible] in Septuaginta [illegible] m ab affectu appellauit [illegible]

Clamabo ad Deum altiſſimum, Deum, qui benefecit mihi.

D[illegible] auxilii [illegible] petentiam præceptorem habens, pro [illegible] hanc conſequi [illegible]. *Clamorem* autem, A[illegible] promptitudinem [illegible] cat.

Miſit de cælo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me.

Cum enim a principio me propria pro [illegible] eſſet, meos [illegible] ulos ſeddi [illegible] ſtoria, [illegible] fuiſſe Saule [illegible] & cum [illegible] eſſet, beneficiu de [illegible] oſtendit [illegible] cum habuiſſet [illegible] fingere. Hoc autem [illegible] eſſe [illegible]

Miſit [illegible] tuam & [illegible] ſuam, & [illegible] animam meam [illegible]

A [illegible] n. b[illegible] gu[illegible] [illegible] ſta[illegible] [illegible] V[illegible] em[illegible] miſericordia con[illegible]

[illegible] conturbatum.

[illegible] planauit, Dominū cum conſu[illegible] [illegible] lus [illegible] [illegible] io, C[illegible] ma[illegible] [illegible] n [illegible] ccen[illegible] ent bus. Iu[illegible] conturbaru[illegible] [illegible] q[illegible] bus [illegible] *Saulem* nan[illegible] mente & a[illegible] enden[illegible] [illegible] mes, & [illegible] n [illegible] m[illegible], & in [illegible] cu[illegible] cau[illegible] te[illegible] ea [illegible] ma[illegible].

[illegible] hom[illegible] dentes eorum ar[illegible], & agitt[illegible] & lingua eo[illegible] [illegible].

C[illegible] um [illegible], mer[illegible] den[illegible] [illegible] [illegible] comp[illegible] ns, & [illegible] ia aute[illegible] perniciosa illo[illegible] [illegible]

[illegible] ſuper cœlo Deus. & in omni terra gloria tua.

B [illegible] tribu[illegible] laud[illegible] e, [illegible] [illegible] & [illegible] amglo[illegible] a[illegible] plen[illegible] [illegible] cuc d[illegible] it *[illegible] per ut cœlo pot[illegible] tua cum, [illegible] terra.* Cæ[illegible] ibi *Exaltare,* [illegible] homi[illegible] u[illegible] alm[illegible] in[illegible]

[illegible] par[illegible] unt pedibus meis. [illegible] incuruauer[illegible] animam meã [illegible] aut faciem meã foueam, & inciderunt in eam.

[illegible] eos [illegible] in[illegible] inſi[illegible] iſſent, & [illegible] idia [illegible] nobi[illegible] ureuti, & propter laqueis il[illegible]

[illegible] meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & [illegible] mum dicam [illegible] gloria mea.

[illegible] n[illegible] ve[illegible] t, Firm[illegible] rum [illegible] or meum. Nã [illegible] eut[illegible] n[illegible] te vide[illegible] onam, ius omnis ge[illegible] [illegible] chna [illegible] ne[illegible] teſco, ſed para[illegible] [illegible] in [illegible] ones proſequendos [illegible] decant[illegible]

[illegible] a cant[illegible] [illegible] te[illegible] um & cithara.

[illegible] [illegible] inn[illegible] contereg[illegible]. P[illegible] *am[illegible] iam,* [illegible] gra[illegible] at[illegible] ocat [illegible]

C [illegible] *terium, & Citharam,* vt [illegible] tus ſanctum [illegible] um.

[illegible] Confitebor tibi in populis Domine, & pſalmum dicam tibi in gentibus.

N[illegible] lu[illegible] cat [illegible] laudes tibi afferam, verum[illegible] [illegible] m vera luce exurta, & lo[illegible] gaignorantiæ nocte d[illegible] pa[illegible] optato diluculo apparente, omnium gentium, & po[illegible] orum magiſter [illegible] hori[illegible] u, & veluti quibu[illegible] daru chor[illegible] [illegible] il[illegible] rum labijs [illegible] tens. gratas tibi laudes canam.

Quoniam magnificata eſt v[illegible] ad cœlos miſericordia tua, & v[illegible] ad nu[illegible] s veritas tua.

Non ſ[illegible] lum enim [illegible] cœlum, & Angeli, qui in [illegible] cœlis manſionem habent, tuam m[illegible] e[illegible] cordiam cognouerunt, verum etiam per nubes vent[illegible] ostendi[illegible] *Nube* ver[illegible], Ho[illegible] [illegible] diuina gratia dig[illegible] natos, ſacræ literæ nuncupãt. Hoc [illegible] iue[illegible] itatis Deus per Vatem Eſaiã nos edocet: cum [illegible] n de I[illegible] el locutus eſſet, *Dimittã vineam meam & non putabitur & n[illegible] fodietur,* ſubdidit, *Et nubibus mãdabo, ne p[illegible] [illegible] eam imbrem.* Quemadmod[illegible] en[illegible] m nubes aliunde in[illegible] [illegible] um cauſas [illegible] cipi[illegible] [illegible] & [illegible] at[illegible] & Apoſto[illegible]

D [illegible] tari, [illegible] num anni [illegible] ſpiritus plu[illegible] uian [illegible] h[illegible]

[illegible] altar[illegible] cœlos Deus [illegible] omnem terrã [illegible] ria tua.

N[illegible] [illegible] quan[illegible] & Apoſto[illegible] [illegible] te [illegible] m[illegible] us [illegible] de[illegible] [illegible] eſt [illegible] omni terra, & mari [illegible] nini [illegible]

[illegible] [illegible] pſalmi[illegible].

Vet[illegible] [illegible] iptionem.

[illegible] le [illegible] us & pe[illegible] [illegible] i[illegible] e Sau[illegible], [illegible] ib[illegible] uq; [illegible] rpius [illegible] [illegible] ir [illegible] u[illegible] ys [illegible] *[illegible] pas,* [illegible] manib[illegible] ia [illegible] e[illegible]

[illegible] *loquimini, rect[illegible] iudica[illegible]* [illegible] colloquitur, qui [illegible] & præter uſiurat[illegible] d[illegible] n [illegible] rerum quæ a[illegible] iu[illegible] [illegible] dicando [illegible] commiſſum eſt, [illegible] n, & [illegible] teu [illegible]

Etenim [illegible] corde iniquitates operamini in terra, iniuſtitiam manus veſt[illegible] concinnant.

[illegible] io[illegible] p[illegible] ſici[illegible] & [illegible] ha[illegible] nt praua, & [illegible] cl[illegible] natione ſunt om[illegible] b[illegible] intid[illegible] teſ[illegible] a. Conſidera [illegible] c[illegible] lem[illegible] nſ[illegible] Veruntamẽ fruſtra [illegible] iu[illegible] iuniti[illegible] d[illegible] t, qui iuſte iudicare noluiſti.

Alienat[illegible] ſunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, locuti ſunt f[illegible]

R[illegible] t, cum v[illegible] ipſo, à veritate ſeparauerint falſi[illegible] tat[illegible] ple[illegible] s. H[illegible] autem *A vulua,* & *A ventre* addi[illegible] d[illegible] q[illegible] a[illegible] it[illegible] teanonem ea, [illegible] ipſis e[illegible] ura etiam [illegible] modu en m [illegible] ler[illegible] miæ dixit, *ante quam [illegible] marem [illegible] vtero, noui te & anteaquam [illegible] de vulua, ſanctificaui te* [illegible] Pharaonem [illegible] pium [illegible] Iere[illegible] — lere. 1.

miam [illegible] nctum feci [illegible] Deus tanquam Deus ea — F

qu[illegible] euentura eran[illegible], [illegible] xlouerit.

Furor illis ſecundum ſimilitu[illegible] nem ſer[illegible]

Mal[illegible] am, & ca[illegible] tatem ſerpenti[illegible] ſunt

Sicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures [illegible] non e[illegible] dict vocem incantantium incantatur incantata à ſapiente.

Porro autes oppilant inſtar aſpidis, [illegible] natur [illegible] eſt hoc facere propter malitiæ exceſſum ne ca[illegible] ni[illegible] b demulceatur, neve cedat inc[illegible] tationi edita ab il[illegible], q[illegible] piens vocatur. Nam *Sapientem* hoc in loco [illegible] prop[illegible] [illegible] taru incantatorem [illegible] uncupauit, vt illud, *Sapientes ſu[illegible]* — Iere. 1.

malefaciendum. Vbi ſapiens, & vbi ſcriba N[illegible] q, hos vt veros — 1 Cor. 1.

ſapiẽtes nominat, ſe[illegible] tanq̃ hoc à quibuſd[illegible] eſſe videt[illegible] r. Qu[illegible] niam enim cum magnus Dauid multis ſermonibus cu Saule vſus eſſet, & ſeruum ſeipſum nominaſſet, & illum Dominum & Regem, cumq; per ipſas res oſtendiſſet eius cædem nunquã deſideraſſe, nõ perſuaſit illi, vt inimicitias finiret; pclare ipſum aſpidi cõparauit, non [illegible] cundu naturã obſurdeſcenti, ſed aures obſtruẽti, vt cãt[illegible] ingreſſum repellat. Hæc aute verba, *Medicatur medicati à Sapiente* ſic Symmachus vertit, Incantatur incanta[illegible] nibus ſapien[illegible],

G

Vt manifeſtum ſit incantationẽ pharmacum no[illegible] [illegible]

Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum.

Veruntamen qui vniuerſa in pr[illegible] e[illegible] us machinationes contra nos vanas demon[illegible] bit.

Molas leonum confringet Dominus.

Erit [illegible] uperiori Pſalmo *Catulos leonũ* ipſos nominauit, & hic *leones,* [illegible] ei[illegible] co & dentium, & m[illegible] la[illegible] meminit. Cæterum *M[illegible] las* vocat interiores dentes, qui[illegible] attenuare cibũ ſolemus: per hæc igitur [illegible] illa oſt[illegible] [illegible] in rerũ omniũ cõditorem vniuerſas eorum fraudes diſſoluturum eſſe.

Ad nihilum deuenient, tanquam aqua decurrens

A[illegible] at, erunt, inſtar aquæ diſſipatæ, & penit[illegible] inutilis.

Intendit arcum ſuum, donec infirmentur.

[illegible] ontecſſit enim pœnas ip[illegible] is infligere donec eorum potentiam retundat.

Sicut cera, quæ fluit, auferentur, ſuper cecidit ignis, & non viderunt Solem.

Veluti autem cera, igni admota, & liquefacta, conſumetur, & vita priuat[illegible] r. Hoc enim [illegible], *Et nõ viderunt Solẽ,* more eorũ, q morẽdn, Solis radiũ intueri nequeũt. — H

Priuſquam intelligerent ſpinæ veſtræ Rhamnum ſicut viuetes, ſic in ira abſorbet eos

Symmachus hanc [illegible] lauſulam manifeſtiu[illegible] explanauit, Priu[illegible] uam ſpinæ veſtræ creſcant i[illegible] Rhamnũ, adhuc [illegible] uente[illegible] tan[illegible] turbo omnia ſiccans, tollet. Quod aut[illegible] cit, hoc eſt, omne quide peccatum, *ſpinam* [illegible] pant. Rhamnus auté, [illegible] eſt, & maxima, & veluti a[illegible] r. Mini[illegible] igitur [illegible] atacinatio Sauli, & eius [illegible] lis ce[illegible] rem per[illegible] P[illegible] iu[illegible] [illegible] t, m[illegible] tia veſtra c[illegible] ſ[illegible] t, [illegible] R[illegible] amno ſimilis ſit, ici[illegible] ip[illegible] e, pla[illegible] a De[illegible] inflicta vos di perd[illegible] & v[illegible] n[illegible] t, quandoq[illegible] d[illegible] t, *A[illegible] bet.* [illegible] di[illegible] ſu[illegible] l, q[illegible] al[illegible] b[illegible] incep[illegible] on vt [illegible] v[illegible] a[illegible] ſen[illegible] [illegible] mini[illegible] [illegible] t N[illegible] p[illegible] n[illegible] ige[illegible]

[illegible] *peccatoribus, labia eorumque* [illegible] *clam* [illegible] *sunt* [illegible], illi vero clamabant, *tolle tolle cru*[illegible] *nos, & super filios nostros*. Certe [illegible] exposuit. Nam [illegible] Translert[illegible] in virtute tu[illegible] propter [illegible] noster Domin[illegible] peccato [illegible] ipsorum Exules [illegible] propter peccatu[illegible] tum ipsorum [illegible] illam [illegible] morbo [illegible] attulit.

Et comprehendantur in superbia sua.

Propter [illegible] patres [illegible] sunt, pœnas dabu[illegible] in largi[illegible] seruite non [illegible], Cæsaris seruituti [illegible] bijcientur.

B

Et de [illegible] *mendacio annunciabuntur in consum*[illegible] *non erunt.*

[illegible] hanc [illegible] insulam exposuit, [illegible] execrationes, & men[illegible] Post[illegible] ipsum [illegible] *Consumptione* au[illegible] populus Dei [illegible] per orbe [illegible] procul [illegible] sceptro orbati fue[illegible] gratia [illegible] Non [illegible] læstitiam [illegible] vero, Omni ge[illegible] & Ne[illegible] derunt. Et [illegible] Tit [illegible] Hiero[illegible] & eos q[illegible] mort[illegible] m de[illegible] & p[illegible] mahas [illegible] erunt & nūc hmiliter [illegible] ne quadam obla a fe[illegible] & [illegible] ut

Et scient quia Deus dominabitur Iacob [illegible] *terra.*

[illegible] Cætemab [illegible] dem sponte [illegible]

Conuertentur ad vesperam, [illegible] *patientur vt canes, &* [illegible] *ciuitatem.*

[illegible]

[illegible] *non* [illegible]

[illegible]

Vaticinatio [illegible] hanc [illegible] nim anim[illegible] *cantabo fortitudinem* [illegible] *tuam.*

[illegible] hæc and[illegible] ia patientur [illegible] mensim tuam benignitat[illegible] lebrabo.

Quia es susceptor meus [illegible] *refugium meum in die tri*-*bulationis meæ. Adiutor meus tibi psallam, quia Deus* [illegible] *meus es. Deus meus misericordia mea.*

Per [illegible] namq; semper tua ope, & per tu[illegible] calamitates [illegible] beati [illegible] calamitates [illegible] & p[illegible] homi[illegible] hymnus [illegible] erens.

Psalmi LX Interpretatio.

F Reg. 4.

In finem. Pro his qui mutabuntur [illegible] *cum* [illegible] *& conuertit Ioab,* [illegible]

HÆc q[illegible] apta[illegible] *In finem*, [illegible] hist[illegible] quædā [illegible] te. Ad[illegible] ū est ē i titulo *His qui mutabuntur.* Mu[illegible] tudine q[illegible] seru, [illegible] etur, sed [illegible] tum [illegible] dixit: H[illegible] mutati sunt, sed, *His, qui mutabuntur.* Cæterū [illegible] victoriam significat. In summa vaticinationi [illegible] ponere neces[illegible] cum superadi[illegible] beatus Da[illegible] d cō[illegible] prophet[illegible] futurā [illegible] transgressionem, propter [illegible] in seruitute [illegible] educe[illegible] erat. Prædicit etiam [illegible] hinc reditum ob diuinā [illegible] & necessarium putauit re tristes & gratas simul [illegible] ob vtilitatem futurorum hominum, qui [illegible] erant in illis rebus.

Deus repulisti nos, & destruxisti nos.

Hoc [illegible] loco seruitutem prædicit, deinde Dei iustitiam, & benignitatem.

G

Iratus es, & misertus es nobis.

Ob peccata enim [illegible] tus es, post vindictam vero misertus es.

Commouisti terram, & conturbasti eam.

Babylonorum irruptiones per hæc ostendit [illegible] nam in[illegible] emotus omnia penitus deleuerunt [illegible] inde benignitatem postulat.

[illegible] *contritiones eius, quoniam commota est.*

R[illegible] ea, quæ acc[illegible] runt percurr[illegible].

[illegible] *endisti populo tuo dura.*

[illegible] nam hæc [illegible]

Potasti nos vino compunctionis.

Multitudine enim [illegible] veluti quo[illegible] vino [illegible] animos d[illegible] replet[illegible] Aquila [illegible] Pot[illegible] nos vino torporis.

Dedisti metuentibus te significationem, & fugiam à facie arcus.

Ho[illegible] magis d[illegible] edocet, [illegible] *aut Angelum* [illegible] *missum, vt totam* [illegible] *imponeret* [illegible] *peccata* [illegible] *puli* Verum [illegible] nost[illegible] à di[illegible] uentes [illegible] Exod. 9. H

[illegible] *tur* [illegible]

H[illegible] no aute[illegible] nt, [illegible] tuas, [illegible] virtute [illegible] digna[illegible]

[illegible] *exaudi* [illegible]

[illegible] populu[illegible] dext[illegible] tua [illegible] ne [illegible] habet, & [illegible]

[illegible] quæ Vati [illegible] nrovis[illegible]

Lat[illegible]

A

Latabor, & partibor Sichimam [illegible] tabernaculorum metibor.

Sublima, ciuitas [illegible] Iacob Ioſepho dereli[illegible]a. in hac autem Ephraim poſt [illegible] tributum diuiſionem re[illegible]num aunt. *Conuallem*, vero *Tabernaculorum*, [illegible] Iſraelitarum [illegible] onem dicit tan[illegible] ua deſertam [illegible] ctam [illegible] nittit igitur Deus om[illegible] eo[illegible], qui capti [illegible] rant, reducere, & patria [illegible] diſtribuere [illegible] & in ipſam habitatorum [illegible] eſertam [illegible] te, v[illegible] de m[illegible] atris incolæ contendant, & hac te[illegible], d[illegible] buti[illegible] nem faciant.

[illegible]us eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes, & Ephraim fortitudo [illegible] mei

[illegible] *laad* non Tribus, ſed locus eſt. *Manaſſes* vero, habet [illegible] nomẽ quod & Tribus. Galaaditem autem terram a [illegible] cipi[illegible] in hæreditatẽ habuit, [illegible] oprià igitur di[illegible] tri[illegible] & huius terra prænuncian[illegible] reditum, & [illegible] oru[illegible] habitationem. *Ephraim* autẽ priſtinam fortitudine ſe [illegible] turũ c[illegible] ſpondet. Porro *Caput mei*, Symachu[illegible], Imperij mei, poſuit, videl. propugnatorẽ ipſũ, vt olim effici[illegible] *[illegible] das [illegible] meus.*

B

[illegible] ſt reditũ, indiuiduæ manſerunt Tri[illegible] ut [illegible] Iudam [illegible] orobabel habeb[illegible] [illegible]u[illegible] em, & Reg[illegible] erito *Ephraim quidẽ fortitudinem capitis*, vel Imp[illegible] uit, *Iudam vero* [illegible] *egẽ* Hęc clauſula *Rex meus*, ſic in[illegible] e ligitur, i. e. à me electus Rex, q[illegible] & meo populo dominatur. Eodem modo apud E[illegible] am. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Domino*, hoc [illegible] me vncto

Moab olla ſpei mea.

Hoc Aqu[illegible] ſic interpr[illegible] tat[illegible] it, Moab lebes lauacri me[illegible] [illegible] ra autem [illegible] terpre[illegible] [illegible] nis meæ. Quoniã [illegible] ni in talib[illegible] va[illegible] & ped[illegible] abl[illegible] iere, & [illegible] ndidatam veſtem pe[illegible] b[illegible] abijcere [illegible] Moab [illegible] Situlam [illegible] nis [illegible] Olla autem [illegible] pœna, [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Lebet [illegible] [illegible] incolas ignem vero Babylo[illegible] [illegible] ſtrenitas *ollam ſuccenſam vidit, Et facie* [illegible] Manaſſes propriã ten[illegible] m [illegible] robur [illegible] piet, & Iudas [illegible] abitur. M[illegible] abitæ autẽ ipſis ſubucien[illegible] [illegible] fortitu[illegible] [illegible] tuentes, [illegible] etiam Iſmaelitæ, & [illegible] alienigenæ.

C

[illegible] calceamentum meum, mihi alienigenæ [illegible]

[illegible] Moabitas, & [illegible] dumæos in ſeruitutẽ redi[illegible] [illegible] urre cogã. *Alienigenæ* igitur, diuina [illegible] vocat, no[illegible] aliæ gentes eiuſdem ge[illegible] ſed q[illegible] cum aliæ [illegible] longe [illegible] ſi[illegible] t, verum eius inter [illegible] [illegible] Idumæam diu incolue[illegible] [illegible] &Gazei, & Alcalo[illegible] [illegible] Deo Vate ita dicit

[illegible]

D

[illegible]

In [illegible] *nihilum* [illegible] *lantes* [illegible]

I[illegible] pl[illegible] ra[illegible] mus, & h[illegible] c fret[illegible] Ip[illegible] a n[illegible] c[illegible] ſt[illegible] s co[illegible] uend[illegible] adi[illegible] po[illegible] m c iect[illegible] la[illegible].

P[illegible] LX[illegible] no

In Finem. In [illegible] mnus Dauidi.

EX[illegible] um huius [illegible] tur. [illegible] am [illegible] m d[illegible] *In Deo fa[illegible] virtutem, [illegible] ad nihilum deducet tribulantes nos*, do[illegible] et [illegible] lum quas pre[illegible] e Deo aff[illegible] te de[illegible] et.

Exaudi Deus deprecationem meam intende orationi mea.

[illegible] d[illegible] e, inquit [illegible] c[illegible] e es [illegible] ine, & be[illegible] ver[illegible] a o[illegible] exexaudi De[illegible] de edocet, q[illegible] qui dep[illegible] it[illegible].

A finibus terra ad t[illegible] clamaui.

Quonia[illegible] en m mul[illegible] ot im [illegible] ere[illegible] re Bab[illegible] na Palæſtina diſtabat, ij qui in [illegible] em ab[illegible] tremitates terræ ſe incolere ſuſ[illegible] icabat [illegible] habitare coa[illegible]

Dum anxiaretur cor meum in pet[illegible] a exaltaſti me.

Obſecro autem te, vt conſ[illegible] n à te [illegible] Nam co[illegible] queren[illegible], at[illegible] [illegible] ominer[illegible] tes [illegible] eplora tua ope pe[illegible] ruitus ſ[illegible]m, hoſtibu[illegible] q, [illegible]

Dedux[illegible] me, quia ſ[illegible] ſpe[illegible], t[illegible] fortitudinis a facie inimici

C[illegible] m tui auxilij [illegible] ceps eſſ[illegible] e m[illegible] deiect[illegible] ſum; quan[illegible] f[illegible] nt[illegible] ſimis. Ob tuam [illegible] ſidias ſubterfu[illegible]

Inhabitabo in taberna[illegible] ro alarum tuarum

[illegible] aber[illegible] aculum Dei [illegible] te ipſis conſpicie[illegible] dum [illegible] tus prouidentia [illegible] *Alas* [illegible] vocat. H[illegible] ca[illegible] *In ſecula*, pro[illegible]

[illegible] Quoniam tu Deus meus exaudi[illegible] [illegible] hæreditatem timentibus nomen t[illegible]

Semper autem te [illegible] im meas p[illegible] ces admiſ[illegible] es hered[illegible] bis illorũ [illegible] oſteri[illegible] red[illegible] cum primu iter ingreſ[illegible] [illegible] verba ve[illegible] hæreditatis [illegible] autem hæredi[illegible] æterna, de[illegible] hæſtus hom[illegible] bus è dextera [illegible] *Venite benedicti patris mei, hæredes [illegible] Regni, quod paratũ e[illegible] vobis ant[illegible] mundi conſtitutionẽ.* Ha[illegible] pondit [illegible] n figura [illegible] n terra reddidit.

Dies [illegible] adj[illegible] annos eius [illegible] in diem generationis, [illegible] generationis, Permanet in æternum in conſpectu Dei.

[illegible]

[illegible] in diem generationis [illegible] conſpectu Dei. Ide[illegible]

[illegible]

[illegible] tuo [illegible] bene[illegible]

E

F

G

Matth.

H

A

Pſalmi LXI. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauidi. Pro Idithum.

SYmmachus autem ſic explanauit. *Triumphalis per Idithum*, Cantus in Dauidem. Declarat igitur pſalmum beati Dauidis eſſe, Idithum vero eum cecinisſe, *vt enim præfectus chori, Deum rerum omnium largitorem in diuino templo laudat*, ſicut Paralipomenon liber inquit. Pſalmus autē Macedonicos impetus, atq; illoſtris Antiochi cōtra Machabæos inſidias vaticinatur, pietatiſq; athletas edocet, quibus verbis in rebus aduerſis vti debeant. (Mac. 1)

Nonne Deo ſubiecta erit anima mea?

Cum diuinam legem tranſgredi coacti eſſent, & Idolis ſacrificare, atq; ſuillas carnes participare; propriā mentem in pietatē accendunt, & pro religione ſtudium exacuunt, nonne ô anima omnibus rebus Dei cultum præferes? Deinde vtilitatem, quæ hinc percipitur, edocent.

Ab ipſo enim ſalutare meum: Nam & ipſe Deus meus, & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, non mouebor amplius.

B Ipſe cultus ô anima tibi ſalutem præbet: nam ipſe eſt Deus & bonorum omnium largitor, & ipſe poteſt eos, q cōmouentur, cōfirmare. Opem eius igitur implorans, ab iis, qui deiicere conantur, liberabor: ſic cum ſuas ratiocinationes accēdiſſent, in aduerſarios, ſermones transferūt.

Quouſq; irruitis in hominem, interficitis vniuerſi vos, tanquā parieti inclinato, & maceriæ depulſæ?

Porro ſenſus huius verſiculi perplexus eſt. Quouſque crudelitate contra nos vtimini, & naturæ communitatem non conſideratis? verum tanquā murum inclinatum, & maceriem, quæ à vento lapſum timet, irruere, & deiicere feſtinatis, internecinam ſententiam habentes, videlicet, ac valde efferamini, tanquam nos imbecilles eſſemus: habemus enim adiutorem vniuerſorum Deum.

Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere,

Vnum inquit, ſtudium habent, vt Dei prouidentia me priuent, à qua omnem honorē, & gloriam habeo: quandoquidem piorum hominum honor, ſeruire Deo eſt. Idcirco & diuinus *Paulus vbiq; ſeruum Chriſti ſeipſum nominat.*

Cucurrerunt in ſiti.

C Has autem inſidias non ſubſecius horis contra me ſtruunt, ſed cum omni ſtudio hoc faciunt, ſitientes me in foueam impietatis deiicere. Quibus autem machinationibus vtuntur?

Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.

Blandis quidem verbis vtuntur, trucidare conantes, verum perniciem intus occultam habent: ſic cum illorum inſidias demonſtraſſent, ruſus ſibi ipſis imperant, vt fortiani animo ſint, & diuinum auxilium expectent.

Veruntamen Deo ſubiecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea.

Ne derelinquas ô Anima Dei cultum, verum auxilio ab ipſo allato confirmata, moleſtiarum impetus perfer.

Quoniam ipſe Deus meus, & ſaluator meus, adiutor meus non emigrabo.

Nam ipſum ſciens, & verum Deum eſſe, & ſalutis fontem, non patiar, vt ſeruitutem permutem, vtq; ad alterius imperiū cōfugiam. Hoc enim, *Nō emigrabo*, pro, Nō tranſferar, poſuit. Nō ero ait, profugus, & impietatis adminiſter.

In Deo ſalutare meum, & gloria mea, Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt.

D Iiſdem ſermonibus ſæpe vtuntur, Deum, & Saluatorē, & gloriam, & adiutorem Deum rerum omnium cōditorem vocantes, vt impietatis impetus repellant. Idcirco & alios omnes conterraneos in eandem pietatem excitant, non ferentes, vt ſoli ipſi victores vocentur.

Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda veſtra, Deus adiutor noſter in æternum.

Omnibus hominibus neglectis ô mei conterranei, in eo firmam ſpem conſtituite, & omnem mentem in ipſo collocate, abſq; vlla dubitatione adiumentum ab ipſo expectantes. Hoc enim, *Effundite coram illo corda veſtra*, hoc ſignificat, videlicet, Omnes cogitationes conſecrate, nec vllam dubitationem admittite.

Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris, vt decipiant.

E Hanc clauſulā magis clare Theodotion exponit, Atqui vapores filij hominum, mendaces filij hominum, vt momentū ſtateræ Nihil, ait, ſtabile in humanis rebus eſt, verum vapori ſimile eſt ſurſum ſublato, & actutum diſſipato. Momēto ſtateræ ſimile eſt etiam, q̄ modo deorſum vergit, modo autē ſurſum fertur, & nihil firmū, & permanens habet. Porro interpretatio Septuaginta ſic intelligenda eſt, Vanæ quidem oēs res humanę ſunt, veruntamē plurimi cōfidunt fluxis reb. tanq̄ perennibus, qui æquitatem deſpiciunt, iniquæ autem mentis ſtultitiam tenent, & iuſtitiam quidem contemnunt, iniuſtitia vero gaudēt.

Ipſi de vanitate in idipſum.

Veruntamen nullum fructum hinc reportant, quandoquidem omnia vana ſunt, quæ velociſſimam viciſſitudinem ſuſcipiunt: ſic enim Symmachus expoſuit, Ipſi euaneſcunt ſimul. Hinc admonitionem aduerſarijs, qui diuitijs exultant, afferunt.

Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere.

Ne ait, humanam fœlicitatem ex iniquitate congeſtam amore dignam exiſtimetis.

Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.

F Inſtar autem fluuij, videntes opes ad veſtras domos cōfluere, nolite illis veſtram mentem ſummittere. Et cur hęc conſulis, & commonefacis?

Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia, quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera ſua.

Audiui, inquit, à Deo rerum omnium cōditore declarante, Iudicium & malorum, & bonorum remunerationem fore. Cæterum hoc verbum *Semel*, nō vt numerum oſtenderet poſuit, ſed vt rem, quæ omnino futura eſt, demonſtraret. Declarauit inquit, ſemel Deus, nec fieri poteſt, vt id non eueniat. *Duo* vero dicit, contra iniquos pœnam, & benignitatem, quæ pijs conceditur. Hæc igitur legem ferens Deus promiſit, *Ego enim ſum* inquit, *Dominus Deus tuus, Deus Zelator, vindicans peccata patrum in filios, vſq; ad tertiam, & quartam generationem, odio habentibus me, & cuſtodientibus mandata mea.* (Exod. 20.)

Pſalmi LXII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi, Cum eſſet in ſolitudine Idumeæ.

G FVgitans Saulem beatus Dauid, venit ad Achimelech, & illinc ad Achim, qui in Geth regnabat, deinde rurſus in periculum incidens, & hoc declinans, peruenit in ſolitudinem, in qua præſentem conſcripſit pſalmum, amorem patefaciens, quem in Deum habebat, Sauliſque interitum prædicens.

Deus Deus meus ad te de luce vigilo, ſitiuit in te anima mea.

Deſiderium, inquit, quod erga te Domine habeo, & ſomnum exigit, & in tuum cultum me excitat.

Quam multipliciter tibi caro mea.

Theodotion explanauit, Multipliciter; Aquila vero, Intenta eſt: Symmachus autē, Deſiderat. Omnes autē interpretationes poſui, vt docerē hanc particulam πολυπλῶς nō diuidi, vt ſegregetur πῶς ab πολλῶς, ſed eſt vna pars orationis exaggerationem deſiderij ſignificans. Reſpōdet enim ait, caro animi amori, & illius ſtudijs non repugnat: vult autem dicere, Anima mea, & corpus meum auet, & exoptat te: quemadmodum ille, qui aquam dulciſſimam, & pellucidam ſitit.

In terra deſerta inuia & inaquoſa. ſic in ſancto apparui tibi.

H Nullum damnū à ſolitudine percepi, ſed vt ille, qui tuo tabernaculo aſſidet, ſic tibi laudes affero. Hoc enim *In ſancto*, Tabernaculum dicit: Nōdum enim diuinum templum erectum erat.

Vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.

Aſto autem tibi, inexplicabilē tuam potentiam contemplans. Quoniā enim tuā naturam nemo aſſequi poteſt, à rebus à te factis occaſionem laudandi te arripio.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas, labia mea laudabunt te.

Nam tuam miſericordiam malo, quam vitam diuitē, & potentem, & ocioſam, & negotiis implicitam, & delicatam, & remiſſam, & in tuas laudes labia moueo.

Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

A Hoc autem per totam meam vitam perficiam, labijs quidem laudans, manus vero expandens, tuam benignitatem poſtulans.

Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea.

Porro has tuas laudes animæ pinguedinē exiſtimo, & pinguem, & opimā hanc fieri opinor: quandoquidē tuorū oraculorū meditatio, voluptas, & ſempiternus cibus eſt.

Et labijs exultationis laudabit os meum.

Idcirco cum omni animi propenſione hymnum tibi affero, ſciens fructum, quod hinc percipitur.

Si memor fui tui ſuper ſtratum meum, in matutinis meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus, & in velamento alarum tuarum exultabo.

Symmachus autem hāc clauſulam ſic explanauit, Recordatus tui ſuper ſtratū meum, per ſingulas vigilias meditabar te, & amictus ſub alis tuis benedicebam. Cæterum Vigilias nocturnas dicit: Diuidētes enim nocturnū tēpus ij, quibus cōmiſſum eſt, vt cuſtodiant, hoc faciunt, ſibi ipſis ſuccedētes, & alij quidē in tres partes diuidunt, alij vero in quatuor, *Et Dominus in quarta vigilia noctis ad ſacros Apoſtolos venit.* Dicit igitur diuinus Dauid ſuper ſtratum iacens, dulciſſimū ſomnum per ſingulas vigilias exegi, tuā contemplationē habens, hymnisq́. beneficia à te in me collata compenſabam. Nam veluti quodam alarum tegumento tua inexpugnabili prouidentia me cuſtodis.

Marc. 6

B

Adhæſit anima mea poſt te.

Nequeo, inquit, vel paululū meam mentem à tua memoria diuellere, ſed veluti quodam poculo amatorio calido inflāmatus, tuo amori alligatus ſum mea memoria, perindeac aliquo glutino. Deinde oſtēdit amoris fructū.

Me ſuſcepit dextera tua.

Cum enim videas me ſic affectum, tuo auxilio me dignum iudicas.

Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam.

Cum nihil deliquerim, ſtudent tamen me de medio tollere.

Introibunt in inferiora terræ.

Atqui noui eos morte afficiendos. Deinde etiam interitus modum prædicit.

Tradentur in manus gladij.

C Hoſtili hoſtium dextera patientur.

Partes vulpium erunt.

Et hoc inquit, non à potentioribus quibuſdā hoſtibus patientur, ſed à finitimis alienigenis, qui quidē more vulpium [illegible] quam inuadunt, identidem vero exagitati, fugiunt. Porro expeditus ſenſus horum verborum hoc tacite innuit, plurimos ex his, qui in cōflictu occumbent, ne ſepultura quidem dignos fore, ſed à feris dilaniandos.

Rex vero lætabitur in Deo.

Ego vero, inquit, cum regnum abs te acceperim, non ob illorum interitū lætabor, ſed ob tuum tantum auxiliū, quo fretus omnes inimicorum inſidias effugi.

Laudabuntur omnes, qui iurant in eo, quia obſtructum eſt os loquentium iniqua.

Omnes autem poſthac audacter Regem nominabūt, & per huius Caput iurabunt, nō amplius veriti ſycophantas, quorum os morte obſtructum eſt. Saule enim inquirente, timebāt cum Dauide colloqui: hoc autem mortuo, omnes deinceps condignum honorem ipſi Regi habebāt, & Regis ſalute, paciſcendo vtebantur: hinc arrepta

D occaſione cōciliandi ſibi apud illum dignitatē & gratiam.

Pſalmi LXIII. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauid.

ET hic Pſalmus eiuſdem eſt argumēti: narrat enim inſidias à Saule cōparatas, & prædicit ſe ab illis liberum fore.

Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, a timore inimici eripe animam meam.

Admitte, inquit Domine meas preces, meamq; [illegible] [illegible] tuus ſum idem.

Protexiſti me à conuentu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem.

[illegible] Concordiam, & conſpirationem in malis, quam vt ſuperet [illegible] tanquam muro quodam muni[illegible] nes illorum machinationes.

Quoniam exacuerunt vt gladium linguas ſuas, intenderunt arcum rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatum.

Calumnias inquit, ſtruunt [illegible], qui in [illegible] tatur, & id quidem cum [illegible] ſum. *Immaculatum* enim vocauit [illegible], qui culpæ [illegible] *Rem vero amaram*. Aquila, Verbum amarū [illegible] & Theodotion, Sermonem [illegible] & Symmachus, impleuerunt arcum ſuum, ſermonem [illegible] *In occultis*, Symmachus dicit. Clanculum, hoc eſt, inſidijs, & dolis vtentes: hoc autem ſequentia indicant.

Subito ſagittabunt eum, & non timebunt.

Inſidiantes, inquit, de repente inuadunt, non timētes Deum, qui omnia videt.

Firmauerunt ſibi ſermonem nequam, narrauerunt, vt abſconderent laqueos.

Hoc apertius Symmachus dicit. Firmauerunt ſermonem prauum, narrauerunt, vt occultarēt laqueos. Etenim cum meam moliremini mortem, narrauerunt, & [illegible] tarunt, quib. machinationibus [illegible] [illegible] & re ipſa ſermones confirmarunt. Hęc autem [illegible] audent, propterea quod neminem putant rebus [illegible] nis præeſſe. Hoc namq, ea, quæ ſequuntur declarant.

F

Dixerunt, quis videbit eos?

Opinamur, aiunt, neminem eſſe iudicem eorum, quæ fiunt.

Scrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

Omnem, inquit, adhibuerūt [illegible], omnes aduerſum me excogitarunt inſidias, nullam doli ſpeciem intactam reliquerunt, palam inuadentes, clanculum inſidiantes, ſpeculatoribus vtentes, ſolitudines obeuntes, [illegible] loca inquirentes.

Accedet homo & cor altum, & exaltabitur Deus.

Hoc explanatius Theodotion interpretatus eſt, dicit autē ſic. Et mentē, & profundū cor hominis Deus configet. Etſi enim millies ſua praua ſtudia occultarint, manifeſta tñ ſunt Deo omnia inſpicienti, qui propriam oſtendit altitudinē, dum pœnas à nequam hominibus exigit.

Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. G

Cæterum quū iſta atrocitate vtuntur, ſua opinione decepti ſunt: Quemadmodū enim iacula à pueris emiſſa nihil damni afferunt his, qui petuntur, ſic iſtorum linguę nihil offendunt eos, qui configuntur, imo in caput illorum, qui percutere conantur, omne malum recidit.

Conturbati ſunt omnes, qui videbant eos.

Qui vero ipſos inſpiciunt à ſuis prauis conſilijs aberraſſe, perturbationis, & formidinis implebuntur, vel potius impleti ſunt, diuinamque prouidentiam timuerunt, hoc autem ſequentia indicant.

Et timuit omnis homo, & annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt.

Cogitantes enim, & reuoluentes Dei regimen, diuinum iudicium timuerunt.

Lætabitur iuſtus in Domino & ſperabit in eo.

Qui enim egregie diuinas leges meditantur, voluptate affecti, fixam in Deo ſpem habent.

Et laudabuntur omnes recti corde.

Nā qui ſuā mentē Deo adhibēt, neq; ſinunt, vt à via recta aberrent, etiā ab hominibus gloriam conſequentur. H

Pſalmi LXIV. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauid.

IN nōnullis exemplarib. adiungitur, *Canticum Ieremiæ, & Ezechielis, & populi peregrinātis, cū profecturi eſſent.* Hæc nō leguntur neq; in Hebraico, neq; in alijs Interpretibus, neq; apud Septuaginta in Sextuplici, ſed quidā fortaſſe, cū neq, pſalmi ſententiā attendiſſet, neq; hiſtoriam didiciſſet, hanc appoſuit inſcriptionem. Primum omnium enim Ieremias minime fuit particeps illius ſeruitutis, ſed conceſſa ſibi electione viuēdi, vbi [illegible] liberet; voluit in Patria vitam degere. Quapropter verba huius pſalmi nequaq̄ cōueniunt ijs [illegible] ē profi[illegible] Cum enim

[illegible] ntur [illegible] eorum in [illegible] *modo* [illegible] *cantionum Domini in terra* [illegible] in Babylone, Deum precantes.

[illegible] hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.

[illegible] omnia, quæ in hoc Pſalmo dicuntur, Babyloni [illegible] commorantibus accommodata ſunt [illegible] ſiquidem [illegible] in Sion [illegible] hunc hymnum Deo afferunt [illegible] in illa [illegible] matio [illegible] *Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in* [illegible] In [illegible] tibi afferri præ- [illegible] tibi reddant, obſecro.

Exaudi orationem meam.

Admitte, inquit, meas preces, & a ſeruitutis vinculis [illegible] libera.

Ad te omnis caro veniet.

[illegible] de vera Dei cognitione, [illegible] es habituræ ſunt, continet. Nam nunc, inquit, [illegible] qui te ſupplicamus, atque in [illegible] tibi [illegible] mus. [illegible] poſt [illegible] titudinis Deo- [illegible] in [illegible] eum [illegible].

Verba [illegible]

Sym[illegible] impior [illegible] hominibus [illegible] declarat.

[illegible] impietates [illegible] propitiaberis.

[illegible] te, [illegible] mnt is ſum, [illegible] a me [illegible] patraram, [illegible] ob [illegible] bene [illegible] tur, quippe quæ [illegible], & [illegible].

Beatus quem [illegible] habitabit in atrijs tuis. Replebimur [illegible] domus tuæ.

[illegible] & be[illegible] omnibus gentib. [illegible] eſt [illegible] idem; [illegible] [illegible] diuinum [illegible].

Sanctum eſt templum tuum mirabile in æquitate.

[illegible] templum [illegible] eſt, & tuam [illegible] per tua [illegible], quæ accedunt, doce-

[illegible] Deus ſalutaris noſter, ſpes omnium finium terræ, & in mari longe.

R[illegible] hoc [illegible] orbis ſalutē prædixit, atq; Patriarcha [illegible] meminit: ipſius enim eſt vox,

49. *Non deficiet princeps ex Iuda, & dux ex femoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* Hunc [illegible] *ſpes omnium finium terræ, & in mari longe.* Significat aut[illegible] es, & homines in [illegible] tione, [illegible] qui [illegible] te elect[illegible], vt fines terræ [illegible]. Exaudi [illegible] inquit, tu qui paulo poſt omnē [illegible] tionis lumine illuſtras. Deinde Dei poten[illegible] narrat.

Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia, qui conturbas profundum maris, ſonum fluctuum eius quis ſuſtinebit?

Hanc vocem *præparans*, Firmans, Symmachus dixit, & [illegible] Theodotion, Mitigans, explanauit. Dicit [illegible] monte[illegible] qu[illegible] immobiles facis, mare autem moue[illegible], cum [illegible] ſedas, cuius ne ſtrepitus qu[illegible]. Perſi[illegible] ait vnumquodq; [illegible] potentia vtens, qua veluti quodam [illegible] Quoniam [illegible] cinctu ad conficiendum [illegible] ped[illegible] eſt. *Zonam* elegāti figura Dei [illegible] deinceps [illegible] teſtamenti [illegible] quitur.

Turbabuntur gentes.

Apoſtolorum [illegible] declarauit, quæ tumultum, & tempeſtatem [illegible] bus actorum cōcitarunt ſecundum [illegible] *Veni namq; ſegregare hominem a proximo ſuo, [illegible] patre [illegible] a matre. [illegible] nurum a ſocru.* Poſt autem tem[illegible] ſedauit, & pacem omnibus conceſſit.

Et timebunt qui habitant terminos à ſignis tuis.

[illegible] it namque tumultus, conſecutus eſt autem timor [illegible] miraculorum magnitudinem exortus, & pieta[illegible].

Exitus matutini, & veſpere delectabis.

Nam miraculorum timore homines perculſi, priſtinum er[illegible] rem derelinquentes, & verum Deum cognoſc[illegible] [illegible] nte, & occidente Sole gratam, & iucundā hymnorum cantilenam Deo afferent. Hoc Symachus oſtendit, Pr[illegible] diente diluc[illegible], & [illegible] ſperi hymnos dicent.

Viſitaſti terrā, & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam.

S[illegible] mmachus autem ita di[illegible] ſit: [illegible] vbertate ipſam [illegible] tabis. Nam [illegible] nplius nobis ſolis myſticam pluuiam afferes, ſed totum [illegible] bem ad ſatietatem vſque irrigabis, Multiplicaſti, vt locupletes eam.

Flumen Dei repletum eſt aquis.

Symma[illegible] cum deſiderio poſuit, Viſita terram, Potabis eam, [illegible] m fertilitate locupletabis ipſam, riuuli Dei aquarum referti. Porro o[illegible] m diui[illegible] fructuoſum, & [illegible] fructibus onuſtum Dominus reddidit, diuinis [illegible] irrigationem aff. rēs. Riuuli aut[illegible] aquarum refe[illegible], quinam alij eſſe poſſunt, quam [illegible] Apoſto[illegible] de quibus Dominus Chriſtus, inquit, *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina ex ventre eius fluent aquæ viuentis*, & rur[illegible], *Qui bibit ex aqua, quam ego dabo illi, non ſitiet in æternum, ſed erit aqua, quam ego dabo illi fons aquæ viuentis ſalientis in vitam æternam.* Cæterum *Dei flumen* ſe[illegible] ndum Septuaginta, eſt ſpiritus ſancti gratia, quæ in [illegible] ulos diui[illegible], & huic quidem ſermonem ſapientiæ effunden[illegible], alij vero [illegible] ientiam ſuppeditans, alij autem medicamētorum [illegible], & alij genera linguarum, & per hæc orbem terrarum irrigans. Ioan. 4 Ibidem

Paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio.

Porro Symmachus hoc modo vertit, Facies, vt omne ſemen eius o[illegible] portuos fructus ferat, ſic cōfirmans ipſam. Nam cū à priſtino errore ipſam liberaſſes, perfeci[illegible], vt [illegible] tutis fructus opportune ferat, qui te delectabunt, agricolas vero nutrient. Secundū enim Septuaginta, fructus, qui producitur, eſt [illegible] entium cibu[illegible] *Paraſti enim*, inquit, *[illegible] illorum quoniā eſt præparatio tua.* Propterea, inquit, perfeciſti, vt ipſi fructum ferant, vt per hunc alantur.

Riuos eius inebrians.

Hinc manifeſtum eſt, vaticinationem rerū futurarum eſſe, & nequaquam narrationem earum rerum, quæ acciderunt.

Multiplica genimina eius.

Perſeuera, inquit, o Domine, quemadmodū quoſdam riuo[illegible] eorum mentes irrigare, & in fertilitatem excitare.

In ſtillicidijs eius lætabitur germinans.

Stillicidia autē à diuinis concionatoribus opportune allata, multa lætitia ipſam afficient, & vt floreſcat, facient.

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.

Annus bonitatis apud Iſaiam vocatur annus Domini acceptus. *Spiritus enim*, inquit, *Domini ſuper me, propter quod vnxit me. Euangelizare pauperib. miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum, prædicare annum Domini acceptum.* Annum igitur bonitatis, tempus poſt Saluatoris noſtri humanitatem nuncupat tanquā quandam vbertatem afferens pietatem ſcilicet. huic igitur diuinum ora[illegible] benedictionem precatur. Iſaia 61. & Luc 4

Et campi tui replebuntur vbertate. Pingueſcent ſpecioſa deſerti, & exultatione colles accingentur.

Hac aute bonitate exoriente, quæ olim ſolitudo erat, maturum fructū dabit. dabit & aræ Idolorum ſacrifi[illegible] js inquinatæ, et [illegible] ipſētes eos, qui Deū ſemper laudant, quiq; Angelorum vitam amplectuntur, ſplendidæ, & [illegible] uſtres erūt. Porro verba ad rem collata ſunt: quādoquide[illegible] tuerunt omnes currentes ad eos, qui montis crepidinē occuparunt, & ad ſummū virtut[illegible] cumulum peruenerunt.

Induti ſunt Arietes ouium

Arietes ouium, Ezechiel Var[illegible] Potentes nominat, ſed ille eos accuſat, q[illegible] bona paſcua paſcebant, & [illegible] qua pedibus conculcabāt, atq; puram aquam [illegible] bebant, & reliquā pedibus turbabant. Hic autem bon[illegible] vati[illegible] natur dicit enim ipſos *veſtiri, & indui*: naturam ve[illegible] indumenti diuinus Paulus declar[illegible] *[illegible] enim, ait in Chriſto baptizati eſtis Christum induiſtis* [illegible] princip[illegible] & mercenari[illegible], & pauperem [illegible] Dominus Chriſt[illegible] gít, ſpiritus gra[illegible] vaticinatur etiam [illegible] uitum, & potēt[illegible] Ezech. 34. ad Gal. 3.

A

[illegible] *Ar* [illegible] *omnium:* [illegible] ad [illegible] tare bapti ſma acce[illegible].

[illegible] abunt [illegible] ento

P[illegible] quiq. p[illegible] [illegible] Sanctum [illegible] hic vero [illegible] gnt, [illegible]

[illegible] nabunt ite [illegible] ſſuxu d[illegible].

P[illegible], qui [illegible] [illegible]

B

[illegible] omnes [illegible] *ſpes omnium ſinium terra [illegible] in mare lon[illegible]* [illegible] ſentiu. Q[illegible] & H[illegible] poſt Iudæorum [illegible]

[illegible] clamante: *Lucerna pedibus meis lex tua. & [illegible].*

Pſalmi LXV Interpretatio.

In finem. Canticum pſalmi Reſurrectionis.

Hic titulus apud Hebræos [illegible] neq. apud alios Interpretes, [illegible] in Sexta [illegible] Cæterum [illegible] Dan[illegible] qui Babyloni erant, hunc Pſalmum [illegible] amplius [illegible] reuerteretur [illegible] rogabant, [illegible]

C

[illegible] erant, & iter arripuerant. Prædi[illegible] etiam [illegible] ſalutem.

Iubilate Deo omnis terra, Pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius.

Omnes homines, inquit, nobiſcum hymnos communicate, & debitum honorem Deo nobiſcu [illegible] autem in eandem communionem omnem hominu naturam acceſſunt, quandoquidem in ipſis omniu ſalus adumbra[illegible]: nam [illegible] ex Babyloniorum ſeruitute liber[illegible] fuere, ſi omnes homines ab acerba Dæmonum tyrannide ſoluti ſunt. Deinde hymnorum cantilenæ modum edocent.

Dicite Deo, quam terribilia ſunt opera tua domine. in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Prouinbus, inquit, admirandi miracula [illegible] Deo vniuerſitatis edita. Tanta [illegible] & talia ſunt, vt magnitudo eorú, quæ acciderút, ab impijs minime credatur. Habet autem alium ſenſum a veritate confirmatú hæc clauſula, *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.* Cum, inquit, lumine diuinæ cognitionis terrarum orbem illuſtraueris, atq, ad pietatem plures conuerteris; tunc qui [illegible] tenebris detinentur, pietatem ſimulabunt, impietate abſcondita, & hoc cótinue [illegible] uidemus: multi nam [illegible] tori inſeruientes, hum[illegible] ſto [illegible] & cum Iudæis [illegible] trophæum celebrant, & vndiq; vaticinationis veritas eluceſcit.

D

Omnis terra adoret te, & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo altiſſime.

Hoc [illegible] teſtius Symmachus dixit, Omnes, qui [illegible] terram ſunt, venerabuntur te, canétes laudabunt nomen tuum. Cæterum hæc vaticinatio eſt præſentis tempo[illegible] quo omnibus in gentibus vniuerſorum Deus lau[illegible] ur, & Dominus Chriſtus altiſſimus ab omnibus vocatur.

Venite & videte opera Dei, quam terribilis in conſilijs ſuper filios hominum.

Adhibete, inquit, mentem, & ſingula conſiderate, quę

D[illegible] re facta ſunt, eiusq; admi[illegible] ipſe [illegible] admir[illegible] hominú genus [illegible] & Theodotion intel[illegible] *[illegible] filios hominum*, ſed Symmachus, Terribiles [illegible] hominum, expoſuit. Terribilibus enim, [illegible] artibus pro omnium ſalute viſus eſt. Deinde [illegible], quæ olim ac[illegible] erunt.

E

[illegible] conuertit mare in aridam in flumine pertranſibunt pede

Hoc in loco tempus mutatum eſt præterit[illegible] enim [illegible] Alij vero tempus permut[illegible] & Symmachus hic dicit, Conue[illegible] flumen tra[illegible] pede. Hic enim eſt inquit, De[illegible] nobis [illegible], & [illegible] qui olim [illegible] maris [illegible] noſtr[illegible] ſine vllo di[illegible] nunc [illegible]

[illegible] in ipſo.

H[illegible] apud Iordanem [illegible] enim [illegible] [illegible] ipſum maior[illegible] noſtri tranſitu[illegible] *[illegible] ibi lætabimur in ipſo.*

[illegible] atur in virtute ſua in æternum.

Se[illegible] habet inquit, Imperium, & R[illegible] gnum ſin[illegible]

[illegible] ntes reſpiciunt.

N[illegible] nob[illegible] prebe[illegible]

[illegible] non exalte[illegible]

H[illegible] Theodo[illegible] Aquila: Manife[illegible] [illegible] ſemet ipſ[illegible] quare [illegible] imp[illegible] cum multitudine con[illegible] oraculum commonefac[illegible]. *Qui exaſperant, non ex[illegible] ſemetipſis.* [illegible] iuſtum Iud[illegible] pœnam ſibi acciſcunt.

Benedicite gentes Deum noſtrum, & auditam facite vocem laudis eius.

Auditam facite, Symmachus dixit [illegible] ait gente[illegible] ad [illegible], vt a patr[illegible] ſtituti [illegible] [illegible] runq, Deum laudent, & [illegible] potentiam [illegible] doceant: hoc enim dixit: *Auditam facite* [illegible] doc[illegible]

C

Qui poſuit animam meam ad vitam, [illegible] dedit [illegible] commotionem pedes meos

Nam cum impijs hominibus me [illegible] me aberrare rectamq; viam linqu[illegible] Verum no[illegible] eſt hæ[illegible] cum e[illegible] pietate [illegible] dam præceptoris, & pædagogi [illegible] & [illegible] & [illegible] omnes [illegible] talis [illegible], Ananias, Azarias, & M[illegible] hæc verba ſupradicta dicere co[illegible] ex perſona enim illorum ſpiri[illegible] hæc [illegible]

Quoniam probaſti nos Deus igne nos examinaſti ſicut examinatur argentum.

Hæc enim nos pati permi[illegible], oſtendere volen[illegible] pietatis noſtræ integritatem.

H

Induxiſti nos in laqueum, poſui[illegible] tribulationes in dorſo noſtro. Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. Tranſiuimus per ignem, & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.

T[illegible] fuit [illegible] in quo ſpiritus [illegible] letas. *Laqueum,* [illegible] & [illegible] veruntamen per diuinam [illegible] hunc laqu[illegible] effugit. [illegible] autē eſt ipſo verber[illegible] captiuos, & ſeruos ab his, [illegible] eos [illegible] dixerunt. *Poſuiſti tribulatione in dorſo [illegible] nes ſuper capita noſtra:* ſeruos pro liber[illegible] men ab [illegible] omnibus his liberati reuerſioneq, [illegible] [illegible] conſtitutus aſſer[illegible] ſubiun[illegible]

Introibo in domum tuam in [illegible], red[illegible] vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum [illegible] in tribulatione mea.

[illegible] cum mœrebam, cumque obſe- [illegible] m.

Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo arietum, offe- [illegible] bo [illegible] cum hircis.

Quod tibi afferre decet, libentiſſime ſacrificabo. Me- [illegible] vero vocauit Pinguia, & Opima: ſic enim & *lex of- [illegible] præcepit pura, & optima.* Verùm Malachias Vates *exe- [illegible] ant eos, qui talia habent, & ceca, & manca adducunt:* Hoc fuit principium [illegible] illorum malorum Chain. Diſcimus autem per hæc Deum venerari illis rebus, quas charisſimas, & pretioſiſſimas habemus.

Venite, audite, & narrabo vobis omnes, qui timetis Deū, quanta fecit animæ meæ.

• Non fruſtra, inquit, hæc dona afferre promitto, verum cum m[illegible]ta munera ab ipſo conſecutus fuerim, quæ & [illegible] gnos exiſtimo, qui diuinum honorem ha- [illegible] Eodem modo in vigeſimo primo Pſalmo inquit: *Vota mea reddam in conſpectu timentium eum.* Cæterum per hæc d[illegible]nis his communicare, & his præcipue res diuinas [illegible] oportet. *Ne detis enim, inquit, ſancta canibus, nec proijciatis margaritas veſtras ante porcos. Et myſteria mea [illegible] meis.* B

[illegible] ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua mea.

[illegible]achus autem ſic explanauit, Ore meo implorani, & [illegible] lingua mea in altum elata eſt. Cum primū [illegible] preces attuliſſem, petitiones mihi cōceſſæ fuere, & [illegible] refertus, in gratiarum actionis hymnum linguam impuli.

Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiat Dominus.

Symmachus ſic dixit, Iniquitatem ſi prœuidi in corde meo, ne exaudiat Dominus. Si obiectionem, inquit, a[illegible] lib[illegible] & editum cōſequi, aliquam iniquitatem poſt re[illegible]onem me facturū eſſe cogitaui, diuinam beni- [illegible]na conſequar. Quoniam autem non mentior, [illegible] mr.

Propterea exaudiuit Deus, & attendit vocem deprecationis meæ.

Cum enim me purum, & innocentem à talibus cogitationibus vidiſſet; copioſe ſuis donis dignum fecit, ſic cum hæc pri[illegible]ū chorus perſecutus eſſet, in hymnum ſermones concludit.

Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam, & miſericordiam ſuam à me.

H[illegible]nus, inquit, beneficij auctorem remunero, qui preces meas admiſit, & miſericordiam largitus eſt.

Pſalmi LXVI. Interpretatio.

In finem. In hymnis Canticū Pſalmi Dauidi.

Hic Pſalmus clarum ſenſum habet, & multorum verborum anfractu in interpretationem non opus eſt: prædi[illegible] enim Dei verbi humanitatem, & ſalutarem aduentum, omniumq; gentium ſalutem.

Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, illuminet vultum ſuum ſu[illegible], & miſereatur noſtri.

Cum ſanctiſſimus Vates propheticis oculis futuram om[illegible] hominibus ſalutem per diuinum aduentū præuid[illegible], ſupplicat, vt hic quam celerrime concedatur, vt benedictioné, quæ ex hoc procedit, per ſpiciamus omnes. Deinde per ea, quæ ſequuntur, hoc manifeſtius nos edocet. D

[illegible]t cognoſcamus in terra viam tuam.

Vt, inquit, rectam in[illegible]lentes ſemitam ad te ferentem diſcant, & ad ipſum ducantur. Et ne quis opinetur de Iudæorum terra hæc dicta eſſe, hæc appoſuit.

In omnibus gentibus ſalutare tuum.

Supplico, inquit, vt tuus conſpectus appareat, vt gente[illegible] tenebris ſedentes illuminet, & ad ſalutem attrahat.

[illegible]nfiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: lætentur, & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, [illegible] gentes in terra dirigis.

P[illegible]terea conuenit, vt omnes populi, & gentes, quæ [illegible] totum orbem [illegible]nt, lætentur, & [illegible] pudient, tuaq; bene[illegible]t: quandoquidem cognouerunt, nihil coram, quæ ſunt, neglectum, & ſine cura eſſe: verum te omnium Iudicem exiſtere, qui iuſtas ſententias pronuncias, atq; errantes ad veritatem conuertis: credere vero nolentes ſupplicijs afficis. E

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Non temere eundem ſermonem repetiuit, verum auditores attentiores reddere voluit.

Terra dedit fructum ſuum.

Non amplius homines ex terra nati, Deū, qui omnibus præeſt, ignorant, qui ſecundum Vatem, *inuenit omnem viam ſcientiæ, Poſthac in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt*: ideirco dulciſſimum pietatis fructum illi afferent. Baruch 3

Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus.

Quemadmodum bis gentes ad hymnos canendos excitauit, eodem modo bis benedictionem illis quæſiuit. Sciendū eſt autem, quod benedicentes homines Deum, verba tantum illi afferunt, operibus vero illum beneficijs afficere nō poſſunt, Deus autē benedicens, ſermones operibus confirmat, & omnis generis bonorum vbertaté benedicti præbet. Deinde edocet, quomodo poſſis diuinam benedictionem conſequi. F

Et metuant eum omnes fines terræ

Qui enim religioſe erga diuinas leges affectus eſt, futurumq; iudicium timet; per harum obſeruantiā De[illegible] colit. Diuinus autem cultus benedictioné operatur, ipſe igitur Pſalmi finis no Iudæos, ſed omnes homines docuit, vt diuinum timore habeant, & declarat ipſum eſſe Deum noſtrum, qui ſalutē ijs, qui in eum credunt, tractauit. [illegible]beſcant Hæretici impie agentes, & minimè confite[illegible] ipſum Deum ex Deo vnigenitum patris filium ante ſe[illegible]la, qui nouiſſimis diebus ipſe filius hominis factus eſt immutabiliter (vt dicimus) ob hominum ſalutem.

Pſalmi LXVII. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauidi.

Videns beatus Dauid impietatem, quæ inter homines verſabatur, & Dæmonis imperium, edoctus autem à ſancto ſpiritu aduentum Dei & Saluatoris noſtri, petitionem affert, rogans, vt quam celerrimé [illegible]uar, & [illegible]pit adiutum futurorum declarationem, & [illegible]dum tempori doceri, & edocet humanæ [illegible]turæ [illegible]ute, hoſt[illegible]que perniciem, & omnino admirabilem rerum viciſſitudinem. G

Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, a facie eius.

Tempus eſt, inquit, vt tu Domine exurgas, vtq; ho[illegible]num ſalutem procures: quamprimū enim totum i[illegible]corum agmen in fugam conuerterut, tui aduentus ſplendore diſſipatum. Cæterum hoc verbum *Exurge* (vt ſæ[illegible] diximus) non modo patientiæ ceſſationem vocat, [illegible] etiā Reſurrectionis Saluatoris mundi per tres dies: cum libentiſſime pro nobis mortem ſubijt.

Sicut deficit fumus deficiāt, ſicut fluit cera à facie ignis, ſi[illegible]reant peccatores à facie Dei.

Quemadmodum enim ventorum impetus fumū diſſipat, [illegible] igni admota diſſoluitur, ſic o Domine tua præſentia hominum hoſtes penitus van[illegible] reddes. Quos namq; *Peccatores*, Septuaginta dixerunt Impios nominarunt omnes alij Interpretes, & Hebraicum exemplar, & Syrum. H

Et iuſti epulentur.

Cum autem, inquit, hoc perfectum fuerit, læti[illegible] refertus erit iuſtorum chorus.

Et exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.

Oſtendit per hæc non contra homines has preces attuliſſe, verum contra Dæmones, hominibus bellum inferētes, quibus diſſipatis, & vanis effectis exultant gentes, & Deum, qui ſalutem largitus eſt laudant.

Cantate Deo, & Pſalmum dicite nomini eius, iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi, exultate in conſpectu eius

A Hic propheticus ſermo ſacros Apoſtolos adhortatur, vt cum tripudijs, & hymnis ad gentes currant, iterq; vniuerſorū Imperatori præparent. Similis ſunt hæc ijs, quæ à
Matth. 28. Domino dicta fuere, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes illos, in nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti.* Per hanc autem diſciplinam, & baptiſmatis regenerationē aſpera via fiet facilis, & præparatur Deo volenti habitare in ipſis & in-
Luc. 12. ambulare ſecundum Vatem: *Super occaſum autem ipſum conſcendiſſe,* inquit, *oſtendet tenebras, quæ in terra hominum animus obſeſſæ ſunt.* Hoc quidem hic Symmachus dixit, Sternite viam ei, qui vehitur in terra inculta: *Inculta autem eſt ſolitudo* quam ſæpius ſacræ literæ gentes nuncupant, *Lætare enim,* inquit *deſertum ſitiens.* Et rurſus, *Multa filia deſertæ, magis quam eius quæ habet virum.* Hanc ſolitudinem & incultam terram, & lumine priuatā, & idcirco occaſum nominatam ſol iuſtitiæ ingreſſus, & caliginem diſſipauit, & ſuum templum effecit.

Turbabuntur à facie eius patris orphanorū, & iudicis viduarū.

Non ferunt nimirum eius conſpectum, iuſtum ipſum iudicem eſſe ſcientes: Nam propter viduarum tutelā & or-
B phanorum curam, ſuis prouidentiæ iuſtitiam oſtendet. Huius dæmonum tumultum, & timorem diuinorum Euangeliorum hiſtoria nos edocet. Intelligimus enim ipſos dicentes: *Quid nobis & tibi fili Dauid, veniſti ante tempus torquere nos?*
Matth. 8.

Deus in loco ſancto ſuo.

Quoniam dixit: *Exurgat Deus, & Iter facite illi, qui aſcēdit ſuper occaſum;* nunc hanc clauſulam apponit, quaſi dicat, Nemo opinetur vniuerſorum Deum gubernare loci mutatione vtentem: ſimile eſt illud, quod à Domino dictum
Ioan. 3. eſt, *Nemo aſcendit in Cœlum, niſi qui deſcendit de Cœlo, filius hominis, qui eſt in Cœlo:* per hæc enim oſtendit diuinam naturam minime circumſcribi poſſe, & docuit deſcendiſſe, & cum in terra degeret, & cum hominibus verſaretur, tamen in cœlis erat, à patre nunquam ſeparatus.

Deus, qui inhabitare facit vnius moris in domo, qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter eos, qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris.

Vnanimes, vocat eos, qui vnum propoſitum habent, quiq; de ſola virtute rationem habere decreuerunt, & nō
C modo hæc, & modo illa malunt: hos in diuina domo inhabitare dicit. *Vinctos* autem, eos, qui vndiq; peccati vinculis circundati ſunt, quos ſolutos fortes euaſuros eſſe prædixit. Tales ſunt Matthæus, talis Iacobus Alphæi, talis Zachæus, qui à peccati vinculis liberati, valde viriliter contra eum, qui eos vinxerat, bellum ſuſceperunt. Non ſolum autē, inquit, vinctos viriles reddit, verū etiam eos, qui in cumulum impietatis peruenerant, & tanquam in ſepulchris grauiter olentibus, videlicet in proprijs corporibus habitabant; hos quoq; cum illis ſalute dignos faciet.

Deus cum egredereris in conſpectu populi tui, cum pertranſires in deſerto, terra mota eſt, etenim cœli diſtillauerunt.

Hanc clauſulā Symmachus ſic interpretatus eſt, Deus cum præcederet populum ſuum, & ambularet per incultam terrā, terra concuſſa eſt, & Cœlum ſtillauit. Cum, inquit, tranſiturus eſſes in illam ſolitudinem, & terram incultam, & quæ nondum radium luminis accepit, agitaſti terrā & commouiſti, & e cœlo gratiæ rores ſtillaſti. Hoc autem tempore ſalutis accidit, quādoquidem terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt: hoc vero poſt in cœlum aſcenſum,
D tunc inſufflata eſt ſpiritus gratia Apoſtolis, quæ ſimilis
Ioan. 20. fuit quibuſdam roris ſtillicidijs. Id inde manifeſtius lucas edocens Deum omnia hæc facientem, ſubiunxit.

A facie Dei Sinai, à facie Dei Iſrael.

Qui enim in Sinai monte, inquit, maioribus noſtris apparuit, hic & terram commouit tempore Crucis, noſtrā inſuauem redarguens, & ſpiritus gratiam largitus eſt.

Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hæreditati tuæ.

Quemadmodum ſuperius *Rores* vocauit, hoc in loco Pluuiam nuncupauit: ad veritatem namq; diſcentium gratia afflatum præceptoribus ſuppeditabatur. *Pluuiam* autem, Doctrinæ irrigationem vocat. *Voluntariam* autem appellauit ob liberum arbitrium, non enim ex neceſſitate coactus aliquis, ſed doctrinæ acquieſcens, conſequitur gratiam.

Et infirmata eſt, tu vero perfeciſti eam.

Infirmatam eſſe ipſam hæreditatem, inquit. *Infirmatatem* vero impiorum impetus nuncupauit: ſic & Dominus Paulo, inquit, *Sufficit tibi gratia mea, nam vt tus mea in infirmitate perficitur.* Verum irruptionis tempore confirmas, & corroboras athletas: hos enim habes hæreditatem ſe-
cundum vaticinationem dicentē, *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Pſalm. 2.
Porro Symachus ſic expoſuit, Quam effeciſti, & fund... & Aquila manifeſtius dixit, Tu ſun... quæ ... rabat: Eam enim quæ in perſecutionibus multos ſuſcepit labores, intrepidam reddidiſti.

Animalia tua habitabunt in ea.

Animalia Dei, ſacros Apoſtolos nuncupat, quibus conſcenſis, citoſé exegit, hominesque ad Dei cognitionem
conuertit: ſic & de Paulo teſtatus eſt. *Quoniam vas electionis mihi eſt iſte, vt portet nomen meum coram gentibus & Regibus, & filijs Iſrael:* Idcirco ipſos *equos* diuinus Abacuc nominauit, *Aſcendere* ... *iſti enim,* inquit, *in mare equos tuos, turbantes aquas multas.* Hos habitare in Dei hæreditate, ... tibus, *de numero auium prædixit.* Habitant enim ... Act. 9. In Cant.
F hodiernum diem, qui non modo ſepulchris ſanctis redduntur accedentes, verum etiam doctrina ſuorum ſcriptorum hominum animos conuertunt.

Paraſti in bonitate tua pauperi Deus.

Hæc autem, inquit, inopi hominum naturæ ob tuam bonitatem largitus es.

Dominus dabit verbum Euangelizantibus in virtute multa.

Quos ſuperius *Animalia* appellauit, hoc in loco Euangelij præcones nominat: & quoniam piſcatores erant, & publicani, & coriarij. electi ſunt autē præceptores Philoſophorum, & Sophiſtarum, & Rhetorum, & eorum, qui ob dicendi facultatē ſeipſos efferebāt, merito edocet vnde haurientes doctrinæ flumina irrigationem afferunt.

Rex virtutum dilecti, ſpecies domus tua diuidere ſpolia.

Symmachus vero hoc modo expoſuit, Dominus dedit verba Euangelizantibus multo exercitu, *Reges militum dilecti fuerunt, amabiles facti ſunt, & regimen domus diſtribuet ſpolia.* Vocat autem *Multum exercitum* eos, qui ... 2. Tim. 2.
ſic & Apoſtolus Timotheo ſcribens dicit, *Milita bonam militiam,* & nemo militans negotijs vitæ implicatur, vt
G exercitus Duci placeat. *Reges* vero *Militum,* horum præceptores appellauit, quos dilectos, amabilesq; nominari dixit, ſic autem ipſe Dominus vocat, *Vos amici mei eſtis,* Ioan. 15.
iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos, ſic & diuinus Apoſtolus dicit: *Si enim diligimus ... continet nos ... quis ſeparabit nos à dilectione Chriſti.* *Spolia* vero nuncupat eos, qui ſua membra peccato ſeruientia ... unt, quiq; hæc in ſeruitutem Diabolo obiecit: hos autē ſacris Apoſtolis diſtribuit, cum hunc quidem Romanis præceptorem, hunc vero Græcis præ..., & hos Indis, & ... Ægyptijs præcones declarallet. Hæc ſpolia ſacris Apoſtolis ſpecies domus diſtribuit: *Domus* autem *Dei* ſecundum diuinū Apoſtolum, hi, qui credidere ſunt. *Species* vero *Domus,* eſt ... ſpiritus ſancti, quæ hanc pulchram, & illuſtrem ... vniuerſi generis donorum largitione, & hoc magis ... per ea, quæ ſequuntur edocuit. Rom. 8.

Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri.

Pennas vero *Columbæ* vocat Spiritus gratiam: in ſpecie
H namq; Columbæ apud Iordanis flumen apparuit. Forſan autem inauratum ornatu eſſe dicit: nam hæc quidem ſimplicioris, & ſacrarum puris affert, perfectionib. vero aliis, Myſteria cum mea mihi & meis: & his quidem vt puris lac præbet, his vero ſolidum cibum. *Cleros* autem nuncupat Duo teſtamenta. Dicit enim, ad vtrunq; doctrinam accedite, & videbitis omnem ... itus ſancti gratiam. Nō ſimpliciter tamen accedere, ſed etiam ... aſſidere iuſſit. Hoc enim ſignificauit *Sidormiatis,* Eo quod qui dormit, immobilis permanet.

Dum diſcernit Cœleſtis Reges ſuper eam niue dealbabuntur in Selmon.

Et ſuperius *Reges,* Apoſtolos nuncupauit, tanquā Regni cœlorum hæredes ... Pſalmo *Principes* nominauit, ... inquit, *vt* ...

[illegible] *montem* [illegible] *mons* [illegible] *perſpicuus.* [illegible]

[illegible] *Conſummaſti* [illegible] ſermo [illegible] eû, [illegible] in capite erant, liberta[illegible]

[illegible] *in altum, captiuam fecit captiuitatem* [illegible] teſtis Apoſtolus dicit: [illegible] *aſcendit* [illegible] libertatem ipſi [illegible]

[illegible] acce[illegible] quã- [illegible] largitur [illegible]

[illegible] Aquila [illegible] eſt, [illegible]

[illegible] *Deus ſalutarium noſtrorum.* [illegible] hic nobis & iter [illegible] fon[illegible] ſalu[illegible] *mortis.* [illegible] eandem mortis cuſto-

[illegible] pe[illegible] [illegible] & hoc per [illegible], quæ ſequuntur declarauit.

[illegible] tamen Deus [illegible] capita inimicorum ſuorum, verticem capilli perambulantium in delictis ſuis. E

[illegible] mortis [illegible] cum cap[illegible] quã inquiunt [illegible] capi[illegible] relinquit. [illegible] per [illegible] peccati. Quod [illegible] Deus mortem [illegible] Diabolus, vt [illegible] humanã morte [illegible] in Chriſtum [illegible] mortis [illegible] *princeps mundi* [illegible] *inueniet* [illegible] affecit. Hæc [illegible] *diabolum mortis imperium habentem.* Ioan. 14. Hebr. 2.

F

[illegible] Dominus: [illegible] auertam, [illegible] in profundum maris.

Porro Symmachus [illegible] poſuit, Dixit D[illegible] Baſan [illegible] maris. *Baſan* autem [illegible] Dedecus ſonat. *Dedecus* ver[illegible] nos [illegible] mortuorum Deus conuer[illegible]. Quod [illegible] *maris profundum,* [illegible] clamans.

[illegible] in ſanguine lingua canum tuorum ex [illegible]

S[illegible] clauſulam explanauit, Vt ſanguine [illegible] & lambat [illegible] linguam [illegible] orum ſuorum. Qu[illegible] quendam vi[illegible] paganorum, & eos, qui multi [illegible] deſcribit, ſanguinem [illegible] inſepultos proie[illegible] in c[illegible] poſit[illegible] excluſam [illegible] *nullus eſt metuens* [illegible] *ſanguinem eorum, & veſtimenta aſperſa* [illegible] G

[illegible] Deus, [illegible] Dei mei, Regis mei, qui [illegible]

Ingreſſus Dei, Gubernation[illegible] *ſanctum* autem, [illegible] Clara [illegible] omnibus [illegible] euidentia facta eſt, [illegible] ſuas [illegible] runt.

[illegible] Principes coniuncti [illegible] in medio iuuencularum tympaniſtriarum.

[illegible] deinceps E[illegible] rum lætitiam docet. *Principes* [illegible] ſacros Apoſtolos appellat, [illegible] harum architec[illegible] *Iuuenculas* autem *Tympaniſtrias,* [illegible] illas vocat [illegible] & diuin[illegible] Deo af[illegible] facit.

In Eccleſiis benedicite Deo Domino de fontibus Iſrael.

Demonſtrauit vet[illegible] teſtamenti [illegible] quan[illegible] dem vnum [illegible] Iudæorum [illegible] multitudinem vaticinatur [illegible] fontibus Deum [illegible] Cæterum *Fontes Iſrael* [illegible] Vatum libros, ex quibus [illegible] Deo [illegible]. Quoniam [illegible] præ[illegible] Apo- ſtol[illegible] H

Ibi Beniamin [illegible] in mentis [illegible]

Aqu[illegible] imperans ip- ſ[illegible] ſecundum [illegible] do[illegible] præceptor ill[illegible]. Porro *Beniamin adole*[illegible] Paulus, qui [illegible] Beniamin [illegible] eſt. *Adoleſcens*, tanquam poſt [illegible], & appellatur [illegible] Adoleſcent[illegible] A[illegible] [illegible] & volente ad [illegible]. Fuit [illegible] tem in ex[illegible] didiciſſe in cæli [illegible] quem ipſe per[illegible] mortuũ exiſtimauit. Poſtquam autem non modo beatus Paulus verum etiam reliquus Apoſto- Philip. 3.

A lorum chori res diuinas credere docet; merito & de his propheticus ſermo mentionem fecit.

Principes Iuda duces eorum, Principes Zabulon, & Principes Neptalim.

Ex his namq; Tribubus cæteri Apoſtoli originem duxerunt, & illi, qui vocabantur Fratres Domini, ex tribu Iudæ genus traxerunt. Petrus autem, & Andreas, & Iacobus, & Ioannes, & Philippus, ex oppido Bethſaidæ fuerunt: Matthæus & Iacobus dicti ſunt habitare Capharnaum. Simon Zelotes Cananæus nominatus eſt, omnia autem hæc loca Galilææ ſunt. Zabulon, & Neptalim ibi ſuã habuerunt ſortem, & huius rei duo ſunt teſtes, vnus quidem Vates, alius vero Euangeliſta, hic prædicens, hic vero teſtimonium perhibens. Dicit autem ſic, *Terra Zabulon, & terra Neptalim, & cæteri maritimam regionem incolētes, trans Iordanem Galilæa gentium, populus, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam.*

Mat. 4. Eſa. 9.

Manda Deus virtuti tuæ, confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, à templo tuo in Hieruſalem.

B Symmachus autem ſic expoſuit. Impera Deus de fortitudine tua, corrobora hoc Deus, quod feciſti nobis per templum tuum, quod eſt ſuper Hieroſolymam. Confirma, inquit, domine gratiã, quam dediſti per templum tuum, quod ex nobis reparaſti, quod collocaſti ſupra omnem imperium, & potentiam, & poteſtatem, & ſuper omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. *Hieroſolymam* enim cœleſtem ciuitatẽ nuncupat, de qua beatus Paulus teſtatus eſt: *Verum ſuperna Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.* Petit igitur per cognationem, quam cum templo habent, vt gratia, quæ ipſis conceſſa fuit, roborentur, vtq; ob ... cumulo beneficij in ſe collati. Hinc prædicit mutationem Regum.

Galat. 4.

Tibi offerent Reges munera.

Cum enim a perſecutionib. deſtitiſſent, debitum honorem tamquam Deo afferent, & quemadmodũ ipſi tributum à ſubditis accipiunt, ſic ipſi velut ſerui, ... tibi dona afferent, & huius rei teſtes ſunt oculi, intuentes vaticinationis veritatem.

C *Increpa feras Arundinis.*

In aliquibus autem exemplaribus, *Nemoris*, habetur: ſiue *Nemus* ſit, ſiue *Arundo*, peccatum per hæc ſignificatur. Porro in his locis feræ rationis expertes luſtra habent, quas per diuinam implorationem Vates nos exigere docuit.

Congregatio taurorum in vaccis populorum, vt excludant eos, qui probati ſunt argento.

Tauros vocat Iudæorum multitudinem, ob eorum vſitatam audaciam. *Iuuencas* vero *populorum*, eos, qui ex gentibus crediderunt, nominauit propter nouitatem vocationis. Prædicit igitur diuinum oraculum Iudæorum impetus factos in principio diuini præconij cõtra homines pios. Hoc vero, inquit, facient, volentes ipſos excludere, & felicitate eos priuare, quæ ipſis data fuit, qui inſtar argenti igne examinati, declarati ſunt eſſe probati. Hoc de ipſis beatus Paulus inquit, *Æmulantur vos non bene, ſed excludere vos volunt*. ... *tendentes excludere, & variis ſanctorum cædes efficientes*, iure etiam de his inquit.

Galat. 4.

Diſſipa gentes, quæ bella volunt.

D Sic cum de illis, qui contradicunt, vaticinatus eſſet, orationem transferri in credentes.

Venient legati ex Ægypto.

Porro primum de Ægypto mentionem facit, vtpote quæ ab antiquo impietati imperio erat. Meminit autem horum Actorum hiſtoria, commemorãs eos, qui collecti erant in die Pentecoſtes, quã ſancti ſpiritus gratia ſuperuenit Apoſtolos.

Act. Apoſt. 2.

Æthiopia præueniet manus eius Deo.

Et hoc euentum ſortitum eſt: teſtis eſt Eunuchus Candacis Reginæ Æthiopum, quem Philippus ad veritatem deduxit. Deinde totius orbis regna vocat.

Act. Apoſt. 8

Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino.

Omnes, inquit, qui per totum orbem terrarum eſtis, diuinæ cognitionis lumen accipite, & pro pietate hymnos afferte.

Qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem. E

Dominus enim Chriſtus non modo in hoc cœlum, quod videtur aſcendit, verum etiam ſuper illud, quod eſt ſuper hoc, & ſedit in dextera magnificentiæ in cœleſti cœnaculo, omnibus hominibus radios ... orientis ...

Ecce dabit vocem ſuam vocem virtutis.

Significat autem per hæc poſt Saluatoris noſtri aſſumptionem, ſpiritus ſancti aduentum: eum *hunc* Dominus etiam virtutem appellauit, *Manete enim*, inquit, *in ciuitate hac, donec induamini virtutem ex alto.* Cæterum de hac voce etiam beatus Lucas mentionem facit, dicens: *Facta eſt autem vox de cœlo tanquam venientis ſpiritus vehementis, & impleuit domum vbi erant ſedentes.*

Luc. 24. Act. 2.

Date gloriam Deo.

Simile eſt hoc dictioni Apoſtolicæ legis. *Glorificate enim*, inquit, *Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſua ſunt*. ... nã cum tot tantaq; bona conſecuti ſumus, iuſtum eſt ſemper beneficiorum auctorem laudare.

1. Cor. 6.

Super Iſrael magnificentia eius, & virtus eius in nubibus.

F Ex Iſrael namq; ſacri Apoſtoli originem traherent ... Dei magnificentiam oſtendebant per ea, quæ ... miracula, & quæ his ſuccedebant, eu docendi munus ... proris more obiſſent, veluti quædam nubes aquas e pelago ſpiritus ſancti haurientes, irrigationem hominibus afferunt.

Mirabilis Deus in ſanctis ſuis.

Cæteri vero, inquit, omnes virtutis ſtudioſi ad horas laudes celebrandas accingunt ſe, ſecundum Domini vocem dicentem, *Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt.*

Matt. 5.

Deus Iſrael, ipſe dabit virtutem, & fortitudinem populo ſuo.

Non temere autem hoc in loco de Iſrael meminit, ſed quoniam cum Iacob Eſau timuiſſet, deinde cum Domino cõſpectu dignus factus eſſet, corroboratus eſt, metumq; timorem excuſſit. Edocet autem nos ſermo eum, qui illum fortem reddidit, & inimicis ſuperiorem effecit, ... uum ſuum populum confirmaturum, & pacatum, & inuictum effecturum eſſe.

Benedictus Deus.

G Finis accommodatus eſt Pſalmo: quando quidem oportebat, ... tantorum bonorum narratio diuino hymno concluderetur.

Pſalmi LXVIII. Interpretatio.

In finem. Pro his, qui mutabuntur. Pſalmus Dauid.

QVarundam rerum viciſſitudines Pſalmus prædicit. Dictus eſt in Iudæos, qui exules ... formatus eſt tanquam ab illis deprecantes ... libertatẽ poſtulantibus. Veruntamen ... beneficiorum ... prorſus ... Continet etiam vaticinationem de Domini cruciatibus, propter hos vltimum Iudæorum perniciem, quæ eis apparata erat. Quoniam enim quæ ab inimicis perpeſſi ſunt, hæc contra beneficij auctorem, & Saluatorem ... quæ inimicis ... hæc in ipſos iuſtus iudex prouunciauit.

H *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſq; ad animam meam.*

Piorum frequentia has preces affert. ... Calamitatum multitudinem: vndiq; ait, res moleſtæ circunſtant me.

Infixus ſum in limo profundi & non eſt ſubſtantia.

Symmachus ſic vertit, Immerſus ſum in ... voragines, & non eſt ſtatus: ex ... profundum mare inciderunt, ... ſequuntur, & vix fundum ... Declarat autem per hæc malorum ...

Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.

Varijs figuris orationem ... dignam compoſitionem ...

[illegible]

[illegible] *in Deum meum.*

[illegible] eorum qui aliquan [illegible] inquit, tuam [illegible] translatione pol[illegible]

Multi [illegible] *capitis mei, qui oderunt me* [illegible] *qui me* [illegible]

[illegible] hoſtes & magnam [illegible] ten[illegible] & [illegible] me proſeq[illegible] tur, hic [illegible] dij [illegible]

[illegible] *exſoluebam*

[illegible] cæpi [illegible] de [illegible]

Deus [illegible] *insipientiam meam* [illegible] *delicta mea a te non ſunt* [illegible]

[illegible] me [illegible] nihil [illegible] quæ [illegible] Hoc namque [illegible] *Deus ſolo* [illegible]

Non erubeſcant in me qui expectant te Domine, Domine [illegible] *non confundantur ſuper me, qui quærunt te, Deus Iſrael*

[illegible] per [illegible] d[illegible] contigerint, illi, qui tui [illegible] habe[illegible] & non decer[illegible]

Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam

De[illegible] ſum tua opprobria recipiens [illegible] obtrectant [illegible] appellant.

Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ

C Enumer[illegible] cauſas, ut mi[illegible] dam illum [illegible] & p[illegible] qui eum impiorum [illegible] deinde cognatorum, & ſociorum ſegregat [illegible] quidem [illegible] nquam bello captum non per[illegible] ru[illegible] cognatos verſus.

Quoniam [illegible] *domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.*

Non parum autem [illegible] tuæ domus, & impiorum ir[illegible] me [illegible] ex mea [illegible] nocinantur & [illegible] laris pungor: videor enim [illegible] Illud verbum *Comedit me,* [illegible] Con[illegible]

Et operui in ieiunio animam meã, & factum eſt in opprobrium mihi. Et poſui veſtimentum meum cilicium, & factus ſum illis in parabolam.

Propter hæc diſcrucior, & ieiunio macero corpus, ve[illegible] & h[illegible] ipſum illis ridendi [illegible] præbet. affligo au[illegible] amictu lugubrem habitum ge[illegible] & hinc etiam illuſionis cantam arripiunt.

Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant in porta, & in me [illegible] *qui bibebant vinum.*

[illegible] tibus inquit, & in conuiuijs mea iactant, [illegible] Olim enim iuxta portas conuentus habebant.

Ego vero [illegible] *meam ad te Domine*

[illegible] ad te Domine. His [illegible] protendo, & a te expecto [illegible]

[illegible] *beneplaciti Deus.*

[illegible] recõcil[illegible] Deus. [illegible] Tempus [illegible] eſt, [illegible] oſtendas. [illegible] appellat [illegible] voluntatem.

In [illegible] *tua exaudi me, in veritate ſalutis tuæ*

[illegible] em [illegible] tes. De[illegible] narratione [illegible]

Eripe me de luto, ut non infigar

Sim[illegible] his, qui in [illegible] foueã cadunt, & mor[illegible] propterea a te [illegible] eflagito.

Libera me ab his, qui oderunt me, & de profundis aquarum

Oro autem & vt ab hoſtibus, & a malis quæ illi mihi infligunt, me liberes. *Profunditatem* enim *Aquæ,* Pœnas ab [illegible] gatas appellauit

Non me demergat tempeſtas aquæ, neq; abſorbeat me profundũ, neq; [illegible] *at ſuper me puteus* [illegible]

Ne [illegible] Domine meam ſalutem, neq; claudas [illegible] In puteum incidentes, do[illegible] apertum eſt habent quandam tenuem ſpem [illegible] operto [illegible] ore, de ſalute deſ[illegible]

Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me

Ob tuam benignitatem [illegible] propter [illegible] meritum [illegible] quæ [illegible] te me [illegible] circumdatum [illegible] calamitates [illegible] conſpectus ad diſſipandam [illegible] nebulam.

Et [illegible] *faciem tuam a puero tuo*

Hoc [illegible] petere [illegible] facere [illegible] reſpiant pr[illegible] nquentium.

Quoniam tribulor, velociter exaudi me

Ob doloris exceſſum celerem conſolationem concede.

Attende animam meam, & libera eam

S[illegible] aſpectu potes moleſtias fiure.

Propter inimicos meos libera me.

[illegible] peccata veniam tranſcendunt [illegible] verum [illegible] & præmeat [illegible] propter igitur opprobri[illegible] perpeſſus ſum, tuæ benignitati me participem fac. Hoc namq; petea, quæ ſequuntur de [illegible]

Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam, & reuerentiam meam, in conſpectu tuo ſunt omnes, qui tribulant me.

Nihil [illegible] quæ fiũt, te latet, ſed omnia perſpicis, & ill[illegible] probra, & [illegible] confuſione: patior enim, & [illegible] ab [illegible] affictor.

Improperium expectauit cor meum, & miſeriam, & ſuſtinui qui [illegible] *& non fuit qui conſolaretur* [illegible] *non inueni*

Nam talibus vndiq; doloribus cinctus, & [illegible] expectans nullam habeo conſolationem. [illegible] mea angoribus [illegible] participatione triſtiti[illegible] non eſt.

Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto

Et ipſum cibum inquit amarulentum, & [illegible] mihi præparaurunt. [illegible] loqu[illegible] cum [illegible] bus ijs, [illegible] cum [illegible] licet [illegible] ſit.

Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum

Læ[illegible] calamitates conuerte & in [illegible] enim, Lætitiam [illegible] Quando quidem [illegible] menſa eorum [illegible] ipſis in laqueum, & ſupplicium, [illegible] dan[illegible]

Obſcurentur oculi eorum ne videant.

In[illegible] tenebr[illegible] calamitatum caligines.

[illegible] *eorum ſemper incurua.*

[illegible] in illos [illegible] condem[illegible] patiantur [illegible] labor[illegible] tempe[illegible]

E

F

G

H

A *[illegible] super eos iram tuam, [illegible] furor iræ tuæ comprehendat eos*

O[illegible] inq[illegible] & c[illegible] [illegible] meum, C[illegible] iram autem [illegible] natura ex. [illegible] tempus durat. Ira vero [illegible] per furorem igitur iræ [illegible] persequ[illegible] pellant.

Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non [illegible] qui inhabitet.

[illegible] iustam [illegible] petit, & [illegible] rebus, quas in [illegible] subijciuntur. Quo[illegible] enim [illegible] Iudææ dispulissent, [illegible] patria pat[illegible] [illegible] obtinuit. Nam Babylon [illegible] solat[illegible] & [illegible] manet. Ta[illegible] Iudæi [illegible] Babylon [illegible] ter[illegible] [illegible] vehebantur [illegible] ipsi [illegible] rem, & [illegible]

B [illegible] bum [illegible] posuerunt, [illegible] præben[illegible] [illegible] Iudæi aut [illegible] bu[illegible] beneficijs [illegible] ipsi be[illegible] amulete, velut [illegible] vinea [illegible] supple[illegible] tribulationes, & in [illegible] qu[illegible] quidem pro [illegible] fuerunt, & oculi eorum [illegible] nolentes, & terga illorum [illegible] inflexa [illegible] & habitatio eorum [illegible] habitabat. Hic [illegible] nemo illorum habitat [illegible] igitur execrationib. [illegible] fuerunt [illegible] quæ Babylon [illegible] precati sunt, hæc [illegible] fuere [illegible] gr[illegible] beneficijs [illegible] Propterea & [illegible] Apostol[illegible] [illegible] sunt, [illegible] vaticinationis [illegible] quentem interpretationem convertant.

C *Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.*

Tu cruciatum [illegible], peccatorum pœnas exigens, vel [illegible] bus carnificibus, [illegible] plurib. [illegible] dederunt, quæ non [illegible] & dolor [illegible] mihi ob pec[illegible] tum accidit, adauxerunt. Hanc cotonam [illegible] humanitatem vivificans Dominus [illegible], & [illegible]

Esa. 47 *Ego eos tradidi in manus tuas, tu autem misericordiam non [illegible] & iugum senioris gravasti, & tunem non misertus [illegible]*

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam.

[illegible] pœnam ob peccatum [illegible] tum, inquit [illegible] [illegible] licet, [illegible] [illegible] pœnam, & ne bo[illegible] [illegible] equantur, [illegible] iustis distribue [illegible] [illegible].

Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.

Hoc respondet [illegible] quæ [illegible] Psalmo ha[illegible] *Et non resurgunt impij in iud[illegible] neque [illegible] in con[illegible] iustorum.* Horum vero libro [illegible] inquit, [illegible] [illegible]

Dan. 7. D [illegible] hoc est, [illegible] participes [illegible] tur, unus [illegible] ob tuam [illegible] [illegible]

Ego sum pauper [illegible]

Hinc de[illegible] [illegible] servitute liberan[illegible] *[illegible] qui contabantur.* N[illegible] dua[illegible] [illegible] Babyl[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pauper & De[illegible] [illegible] paupertate vi[illegible]

[illegible] & in multis [illegible] de me pe[illegible] [illegible] tua [illegible] me dignatus [illegible].

Propterea laudabo nomen Dei cum cantico, & [illegible] ficabo eum in laude.

Non enim immemor beneficiorum ero, [illegible] hym[illegible] [illegible] ationes [illegible] magnitudinem [illegible]

Et placebit Domino super vitulum novellum, cornua producentem, & vngulas.

Magis autem [illegible] quam tumor, & pinguis vitulus, [illegible] modo cornua producens. Stultitia [illegible] cognoscere nolentium leg[illegible] [illegible] ptiui, qui Babylonis [illegible] hym[illegible] celebrare post reditum [illegible] eo quod [illegible] cantus [illegible] dominatione simul cum [illegible] [illegible], & ad [illegible] precationem [illegible]

[illegible] & lætentur.

[illegible] qui [illegible] [illegible]

Quærite Deum, [illegible] ra.

[illegible] & propter precem [illegible]

Quoniam exaudiuit Dominus pauperes, & vinctos suos non despexit.

Nam [illegible] inop[illegible] culaq[illegible] [illegible] quoniam ipse eos in [illegible]

Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Totum, inquit, orbem in hymnum [illegible] voco: quandoquidem non sufficit humana lingua [illegible] beneficia [illegible]

Quoniam Deus saluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ.

Porro hunc hymnum ipsi affero, illustrem & splendidam Sionem videns, & Iudææ ciuitates quæ nu[illegible] latæ sunt, [illegible] ædificationem [illegible] vaticinatus esset [illegible] & in colarum frequentiam.

G *Et habitabunt ibi, & hereditate acquirent eam.*

C[illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hoc [illegible]

Et semen seruorum tuo um possidebit eam.

Q[illegible] autem pro[illegible], quo[illegible] Saluatorem [illegible] futuri erant subire, [illegible] Psalmo imp[illegible]

Et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea

Non enim omnes, qui [illegible] dicunt, [illegible] Israelitæ [illegible] quod [illegible] Abrahæ, [illegible] omnes fi[illegible]. Re[illegible] [illegible] his Vati[illegible] *fuerit numerus filiorum [illegible] tanquam arena maris [illegible]* 4. Reg. 17 [illegible] [illegible] in Sion habitarunt, laudis [illegible]

Psalmi LXIX. Interpretatio.

In finem. In Rememorationem Dauid, quod saluum fecit Dominum

HVius autem titulum [illegible] apud Hebr[illegible] [illegible] congruit tamen [illegible] Vates salutem petit, & liberationem ab [illegible] quebantur. [illegible] terum beati [illegible] dum Absalonem fugitare [illegible] in [illegible] tam in promptum [illegible] vehementius, quam hostes ipsius [illegible] P[illegible] exclamat.

Deus in adiutorium meum intende, [illegible] ad adiuuandum me festina.

[illegible] gen[illegible] calamitate[illegible] ter[illegible] celeritem mihi opem concedas, expeto

[C]onfundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam. Sua ipse, inquit, decipiantur, qui meam cædem desiderat, & [illegible] me verecundiam reportent.

Auertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala. Auertantur statim erubescentes qui dicunt mihi euge, euge.

Præter[illegible] ij, qui m[illegible] mali lætantur, in fugam conuer[illegible]tur, meam [illegible]mutationem vide[illegible]tes.

Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te, & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

H[o]c verbum, *Dominus* non tacet [illegible] Sexcuplici. Omnis [illegible]pin, voluptatis tui studiosos [illegible] redde, vt tua be[illegible] decantantes tripudient.

Ego vero egenus, & pauper sum Deus, adiuua me.

Videlicet, [illegible]orum iustitia, qui [illegible] prædicti sunt, priuatus sum, & inopia degens, virtu[illegible] diuitias non habe[illegible].

Adiutor meus, & liberator meus es tu.

Quandoquidem tuam oper[illegible] [illegible]ecutus sum

Domine ne moreris.

Opem fer quamprimum, & ne petitionem procrastines.

Psalmi L X X. Interpretatio.

Psalmus Dauidis Filiorum Ionadab, & priorum captiuorum. [Si]ne titulo apud Hebræos.

ET ipsem[illegible], qui inscriptionem fecit præ se tulit hanc apud H[e]bræicum exemplar non inuenisse, sed [illegible]e hanc apposuisse: tamen sciendum est, filios Ionadab non [illegible] [illegible] captiuo[s] fuisse, quandoquidem beatus Ierem[ias] [illegible] [illegible] affert [illegible] a Deo iussus fuit, vt Iudæorũ transgressionem redargue[illegible]: at illi cum bibere noluissent [illegible] mandata ill[orum], deinceps Vates Iudæorum perfidiam damnauit, vt qui hominum leges custodiunt, & [illegible] diuinæ legis transgrediuntur. Dictu[s] est autem Psalmu[s] persona eorum, qui Babyloni exulabant [illegible] quiq; reditum desiderabant, a[illegible] liberationem exoptabant. Con[illegible] vero ipsum beatus Dauid, piorum ordini verba accommoda[illegible].

In te Domine speraui non confundar in æternum.

Ne a spe, inquit, decidam, tuam opem expectans, neq; diutiu[s] contum[illegible] [illegible].

In iustitia tua libera me, & eripe me.

Vt mihi, & Babylonijs ius red[d]as, obsecro, vtq; iustam sententiam in illos pronuncies: sic enim ego ab illorum seruitute liber ero

Inclina ad me aurem tuã, & salua me, esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, vt saluũ me facias. Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.

Te propugnatorem habeo, & munitum vallum, & tutum propugnaculum [illegible] benigne igitur meas prece[s] suscipe.

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & iniqui.

D Supplico tibi Domine, vt à potentia iniquorum, & impiorum hominum me liberes.

Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine spes mea a iuuentute mea.

Iuuentutem, nuncupat sub magno Mose tempus, quando liber[i] ate[illegible] sunt cum Ægyptij diutius erui[s]sent. Ex illo, inquit, [illegible]pore spem in te collocaui tuamq; [o]pem [illegible].

In te confirmatus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu es protector meus.

[illegible]em Natalem, & partum, ex Ægypto *reditum* nuncupat [illegible] autem & Deus omnium conditor per sanctissimum E[z]echielem docet. [illegible]m redar[g]ueret enim Hierosol[ymitarum] impietatem, deinde [c]um dixisset, *Pater tuus Amorrhæus, [&] mater tua Cethæa*; subdit, *Et quando nata es, in die ortus tui non est præcisus vmbilicus tuus, & aqua non es lota in salutem, nec sale salita.* Quoniã enim vmbilicus est veluti quædam radix, per quam fœtus augetur, & alitur: Israel vero post ex Ægypto exitum, Ægyptiorum impietatem vnitam habuit, merito, inquit, *non est præcisus vmbilicus tuus.* Quoniam inquit, ex vtero matris cibum trahis, & in pristinis studijs perseueras. Igitur piorum cœtus Deum obsecrans, dicit, *Quoniam ab initio, & a principio spem fixam in te contuli.* E

In te cantatio mea semper.

Te hymnis, & laudibus prosequar, & ob tuam proui[dentiam] [illegible] illustris factus sum.

Tanquam prodigium factus sum multis.

V[er]um post illum splendorem multam mutationem suscep[i], [illegible] res meæ multis veluti portentum & signum [illegible].

Et tu adiutor fortis

V[erun]tamen tuam opem expecto.

Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.

Conuerte igitur imminentem mihi calamitatem, & linguam in hymnorum cantilenam impelle, vt semper tibi [illegible] [illegible] alteram. Nam *Tota die*, Semper Symmachus dixit. F

Ne [pro]ijcias me in tẽpore senectutis, cum defecerit [vir]tus mea, ne derelinquas me

Ill[a] [illegible] rotundẽtia, quam iuuentute perfrui [illegible], & nũc [illegible] obiec[illegible], & ne in ipsa senectute tua [illegible] destitutum [illegible] supplico. Quoniam enim ex Ægypto [ex]itu, [illegible] [illegible] app[ellau]it; *Senectutem* Seruitutis tempus nun[illegible] eo quod multum temporis in medio intercesserit.

[Q]uia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt [illegible], & dicentes, Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est, qui eripiat

Omnes, inquit, hostes meis calamitatib. insultant & omni genere malis me cingunt, tua cura me destitutum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]tus me neglexi[illegible], & nõ amplius tuum [illegible] me consecututum esse. Ideirco exclamo.

D[eu]s ne elongeris a me Deus meus in auxilium meum respice

[C]eterem opem mihi concede, & ne longe à tua cura me constituas. [illegible] *[fa]ciatem* eius, non De[i] naturam dic[illegible] [illegible], cum præ[illegible] [illegible]st, & omnib. adest, [illegible] um Pro[illegible] [illegible]. G

Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ.

Sy[mmachus] his autem sic exp[l]anaui, Confun[d]antur, & consumantur, qui aduersantur animæ meæ. A [illegible] [illegible]tibus frustrentur, & hinc pudorem reportent, & inanes fiant, qui meam mortem struunt.

Operiantur confusione, & pudore, qui quærunt mala mihi

Ignominiosi, & [illegible] fiant qui vniuersis malis me circumdant.

Ego autem semper sperabo in te

Nam hæc facta esse videns, in te firmam spem constituam.

[E]t adijciam super omnem laudem tuam

Et [illegible] hymnorum cantum tibi afferam.

Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum

Non desistam tuam iustam sententiam [illegible] [illegible]are, & omnes [illegible], quomodo me & hostes iudicasti, cum ab illorum seruitute liberasti. H

Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentia Domini

Symmachus sic interpretatus est hanc clausulam, Non enim scio [n]umerare, ingrediar in potentia Domini. Quoniam promisit De[us] iustitiam narrare, & salutem in se[illegible] latam, hæc autem promissio humanas vires superat merito subiunxit *Quoniam ignoro numerare.* Hoc [et]iam in trigesimo nono Psalmo beatus Dauid inquit *Multa fecisti tu Domine Deus meus, mirabilia tua. & cogitationibus tuis, non est, qui similis sit tibi*: subiunxit *Annunciaui, & locutus sum, multiplicata sunt super numerũ* Hoc idem & in hoc [l]oco inquit: *Quoniã non cognoui numerare*: Tales namq; scripturas, & disciplinas mea natura minime didicit, ingrediar

A prædicabor tamen in potentia Domini, prout humana natura poterit, te celebrabo.

Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius, Deus docuiſti me à iuuentute mea.

Laudibus te proſequar Domine, iuſtitiam tuam erga me videns, & tuorum mandatorum recordans: hæc enim ab ineunte ætate me docuiſti: & hinc manifeſtum eſt, *Iuuentutē*, ſub magno Moſe tempus vocare: per illum namque lex lata fuit.

Et vſq; nunc pronunciabo mirabilia tua, & vſq; in ſenectam & ſenium Deus ne derelinquas me.

Ego quidem tua mirabilia neſcios docebo. Tu vero vt à principio vocatus es Deus meus, ſemper me tua cura dignum facias.

Donec annunciem brachium tuū generationi omni, quæ ventura eſt.

Vaticinantis more beatus Dauid futura prædicit, & *Senectutem* legis finem nuncupat. Hoc autem poſt Domini Chriſti aduentum perfectum eſt, manifeſtius vero beatus

Hebr. 8. Paulus nos edocet de nouo Teſtamento narrans: dicens

B autem ſic, *Dicendo autem nouum veterauit prius, quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope eſt interitum*: & hic igitur eos, qui Babylone exulabant, vaticinantis more hæc dicere edocet.

Et vſque in ſenectam & ſenium Deus ne derelinquas me.

Deinde oſtendens quam Senectutem nuncupet, ſubiunxit, *Donec annunciem brachium tuum generationi omni, quæ ventura eſt.*

Potentiam tuam, & iuſtitiam tuam.

Generatio autem ventura fuit poſt humanitatem vnigeniti Dei filij, poſtquam Eccleſia ex gentibus cōflata eſt, quæ ex Iudæis præcones accepit, ſacros ſcilicet Apoſtolos. De hac gente in vigeſimo primo Pſalmo dicit: *Annunciabitur, domino generatio ventura, & annunciabunt iuſtitiam eius populo, qui naſcetur, quem fecit Dominus.* Alius igitur populus eſt præter Iudæorum, quem non gignendum, ſed pariendū eſſe Vates prædixit. Dicit igitur & in hoc loco: *Ne derelinquas me, donec annunciem brachium tuū omni generationi, quæ ventura eſt potentiam tuā, & iuſtitiam tuā.* Simile

Geneſ. 49. eſt autem hoc Patriarchæ Iacob vaticinationi, *Non deficiet*

C *Princeps ex Iuda, & Dux ex femoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium.*

Deus vſque in altiſſima, quæ feciſti magnalia.

Aquila, & Symmachus ſic expoſuerunt, Deus vſq; in altitudinem, quæ feciſti magnalia: videlicet, Sublimia, & magna ſunt Domine, quæ à te facta ſunt, & ſatis ſunt ad perſuadendum omnibus, vt altiſſimum te nominent.

Deus quis ſimilis tibi?

Nihil poteſt, inquit, ſe conferre & æquiparare tibi: tu enim omnes ſuperas & natura, & potentia, & omnibus bonis. Hinc reditum prædicit.

Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas, & malas, & conuerſus viuificaſti me.

Cum, inquit, ob peccata à me commiſſa, vniuerſi generis calamitatibus me affeciſſes; iterum in vitam me reduxiſti.

Et de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.

Quendam reditum in vitam, inquit, me conſecutum eſſe exiſtimo, præter humanam opinionū, cum à tot calamitatibus liberatus ſim. hoc & per Ezechielem Deus in-

D quit: *Quoniam aperiam ſepulchra veſtra, & reducam vos ex Ba-*

Ezech. 37 *bylone*, hoc eſt humanæ deſperationi finem imponam, & præter hoſtium ſpem reditum vobis largiar.

Multiplicaſti magnificentiam tuam, & conuerſus conſolatus es me, & de Abyſſis terræ iterum reduxiſti me.

Symmachus ſic dixit, Augebis magnificētiam meam, & cōſolatione circundabis me: & alia vero ſimiliter prædixit: ob tuam [illegible] curam, quam de me geris, tua bonitas oſtendetur.

Nam & ego confitebor tibi in populis Domine.

Nunquam enim tua dona celebrare deſiſtā, & neſcios edocens. Notandum eſt hoc in loco, multorum populorum mentionem feciſſe, qui, poſtquam Saluator noſter homo factus eſt, per præcones, qui ex Iudæis fuerunt, ſalutem conſecuti ſunt.

E *In vaſis Pſalmi veritatem tuam Deus, Pſallā tibi in cithara ſanctus Iſrael.*

Vtar autem vſitatis inſtrumentis, hymnorum cantilenam contexens.

Exultabunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea, quā redemiſti, ſed & lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuam, cum confuſi, & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

Prædicit eodem tempore Babyloniorum perniciē, quæ fuit tempore Cyri Perſarum Regis, & Iudæorū reuocationem. Nam inquit, Euerſis illis, ego reditum conſequar: conſecutus vero hunc, lætus & gaudens tripudiabo, tua beneficia celebrans, tuamque legem ſemper meditans.

Pſalmi LXXI. Interpretatio.

In Salomonem.

Quod Salomoni propoſitus Pſalmus nequaquam cōgruat, opinor Iudæos etiam confiteri, ſi veritatem dicere voluerint, nedum fidei alumnos. Primum enim nec Salomon finibus terræ dominatus eſt, neque ab his,

F qui Occidentem, & Orientem habitant, tributum accepit. Deinde cū eſſet homo, & vixiſſet tempus naturæ congruens, vitæ finem accepit, & hunc non glorioſum. Pſalmus vero Sole & Luna antiquiorem eum, qui per vaticinationem promittitur, oſtēdit: magis autem aperte verborum interpretatio hæc docebit. Cæterum inſcriptio non inepta eſt, verè autē Saluatori congruit: quandoquidem Salomon pacificus interpretatur, & hoc manifeſtius Paralipomenon hiſtoria nos edocet: dicit enim Dauidi per Nathan Deus, *Quoniam Salomon eſt nomen eius, & pacem* Paral. 22

in diebus eius dabo. Hanc autem appellationem & Dominus Chriſtus habet, inquit & exclamat Paulus magnus veritatis præco, *Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum, & mediū* Epheſ. 2.

parietem maceriæ ſoluens, & ipſe Dominus ſacris Apoſtolis inquit: *Pacem meam do vobis, & pacem meam relinquo vobis.* Ioan. 14.

Eius igitur Regnum, & pacem ab ipſo allatam, atq; gentium ſalutem hic Pſalmus vaticinatur. Et quoniā & Deus eſt, & homo, cum hoc quidem ſit ſemper, hoc autem propter nos aſſumpſerit, vtraq; vaticinatio edocet, & dicit ipſum tanquam Deum omnium poteſtatem habere, hanc vero vt hominem à ſuo patre recipere. G

Deus iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam filio Regis.

Et Rex, & filius Regis eſt Dominus Chriſtus: idcirco *& Regem, & filium Regis* vaticinatio ipſum nuncupat, ſic etiam Patriarcha Iacob, *Leonem, & Catulum Leonis* eum nominat: *Catulus enim Leonis*, inquit, *Iuda ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens recubuiſti, vt Leo, & quaſi Catulus Leonis, quis ſuſcitabit eum?* Non enim ſolum Rex eſt, ſed etiam Regis filius: etenim vt Deus ex Deo vniuerſorum Rege genitus eſt, & vt homo primum parētem Regem Dauidem habet. Hoc diuinum oraculum obſecrat, vt tanquam homini à Deo iuſtitia concedatur. Deinde cauſam aperit. Gen. 49.

Iudicare populum tuum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio.

Eos namq;, qui peccati paupertate tenentur, ab acerbi tyranni ſeruitute liberabit, cum iuſte ipſum, & eos, qui ab eo detinebantur, iudicauerit.

Suſcipiant montes pacem, & colles iuſtitiam.

Perſonæ fictio eſt, omnium rerum viciſſitudinem oſtēdens: ſic populi exitum narrans, inquit, *Montes exultaſtis* Pſal. 113.

vt arietes, & colles ſicut agni ouium. Videmus tamen & montium, & collium mutationem. Nam pro impietate, quæ H olim in ipſis regnabat, homines Angelorum vitam amplexi, Euangelica iuſtitia in ipſis fruuntur. & qui pro hominibus legationes obibant, diuinas reconciliationes gerunt.

Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.

Merito diabolum *Calumniatorem* vocauit: quandoquidem Deum ipſum calumniatus eſt, cū dixiſſet, ipſum ligni communionem propter inuidiam inhibuiſſe: & in Iob huiuſmodi falſis verbis vſus eſt, cum dixiſſet: *Nunquid* Iob 1.

fruſtra timet Iob Deum? tange enim, inquit, cuncta, quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi. Hunc & in octauo Pſalmo *inimicū, & vltorem* nominauit: hic vero *calumniatorem*, ſed hunc dominus depreſſit, & euertit: eos vero,

[illegible] dignos [illegible]

[illegible] permanebit cum Sole, & ante Lunam in generationem [illegible]

[illegible] recte dicit, *neq; dierum princi-* [illegible] Apostolus [illegible] *vitæ finem habet*: [illegible] est [illegible] hoc [illegible] [illegible] Solem [illegible] [illegible]

Descendet sicut pluvia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.

[illegible]

[illegible] Angeli [illegible] cœlo [illegible]

Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

[illegible]

C [illegible] per quod flori [illegible] Hoc autem [illegible] præsentis vitæ [illegible] de futuro dicere quo [illegible]

Et dominabitur a mari usque ad mare.

[illegible] dominabitur: Quoniam [illegible] maria, quæ transmitti non [illegible] vocant, vel Eoum, & Hesperium [illegible] terræ [illegible] vnde [illegible] declarauit, & hoc manifestius se- [illegible]

Et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.

Flumen, [illegible] in quo Dominus baptizatus [illegible] in filium, in quo bene [illegible] inquit Euangelista incepit [illegible] *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim Regnum* [illegible] inquit, *Dominabitur a flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Deinde alio modo hoc manifestat [illegible]

Coram illo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent.

Tharsis, Carthaginem ciuitatem Libyæ principem, & [illegible] & admirabilem [illegible] nuncupant. *Saba* [illegible] Æthiopiæ gens est. Sed Libyci, & Afri etiam [illegible] [illegible] orbis partem occupant: Æthiopes autem Eoam, & [illegible] Arabes [illegible] mediam continentem, & Insulas [illegible] regiones, quæ in mari [illegible] sunt, obtinent: [illegible] ipsum, & adoratione & donis [illegible] inimicos vero execrantur [illegible] fore, *super pectus tuum, & ventrem gradieris*, & *terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Inimici Dei, & Saluatoris nostri [illegible] dæmones sunt, in quos conculcare supra scorpios, & ser-

pentes [illegible] potestatem largitus est. Postquam autem [illegible] vel quatuor nationum mentionem fecit, & per ænigma omnium gentium mutationem manifestauit; magis dilucide [illegible] rationem fecit.

E

Et adorabunt eum omnes Reges terræ.

Alij quidem in præsenti vita volentes, alij vero omnes post [illegible] ctionem. *Nondum enim*, quemadmodum [illegible] diuinus Apostolus, *videmus illi omnia subiecta: sed tunc illi flectetur omne genu cœlestium, & terrestrium, & infernorum.*

Omnes gentes seruient ei.

[illegible] patriarchæ Iacob vaticinationi respondent, *Quoniam* [illegible] *erit expectatio gentium.* Cæterum prædicationis [illegible] nunc: quandoquidem non est gens, quæ [illegible] præconiorum ignara sit, sed sunt in singulis nationibus [illegible] semen acceperunt. Gene. 49.

Quia liberauit pauperem a potente, & pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet.

A [illegible] ipsum omnes [illegible] Diaboli [illegible] *Potentem* namque [illegible] *Pauperem* [illegible] naturam [illegible] F

[illegible] Præterea [illegible] potestatem [illegible] pauperes, hoc enim subiunxit.

Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum.

Fœnus autem Auaritiam appellauit: sic enim antiqua lex [illegible] *Fœnus & auaritiam non tolles*, [illegible] inquit, [illegible] & auaritia [illegible] & benignitate vtantur. Deut. 28.

Et honorabile nomen eorum coram illo.

[illegible] gloriosus apud omnes erit.

Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ.

[illegible] Septuaginta Interpretes posuerunt [illegible] Psallat [illegible] omnibus Regibus, & Barbaris [illegible] *Viuet*, [illegible] Permanebit, posuit.

Et adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei.

C [illegible] ipsum laudibus celebrabunt, & eius patrem laudabunt, cum per ipsum occasionem hymnorum [illegible] arripuerint. Nam hæc clausula, *Et adorabunt de ipso*, illis verbis Apostoli respondet, *Gratias ago Deo meo per Iesum Christum.* & rursus, *Per quem accessum habemus apud patrem*, per [illegible] patrem colet, & laudabunt ipsum [illegible] in [illegible] ipsos collatis. Celebrabunt [illegible] tanquam ab ipso [illegible] G

Erit firmamentum in terra in summis montium.

Ipsi [illegible] eos, qui in ipsum credent [illegible] & sublimes & excelsos [illegible] in ipsis montibus [illegible] & Dominus [illegible] inquit *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt.* Matth. 5.

Superextolletur super Libanum fructus eius.

Postquam de editis montibus mentionem fecit, merito & Libanum meminit, ut altissimi montis inter omnes, qui in Palæstina sunt: & inquit eius doctrinam, atq; huius [illegible] & præcones sublimiores illustrioresq; Libano fore.

Et efflorescent de ciuitate sicut fœnum terræ.

Qui igitur ipsi crediderunt, talem fructum producent. Infideles vero Iudæi arescenti fœno assimulabuntur. H

Erit nomen eius benedictum in secula, ante Solem permanet nomen eius.

Benedictum, apud nullum exemplar legitur, neq; in Sextuplici, neq; in Hebraico. Hæc particula *Ante Solem & Lunam* vetustiorem ipsum esse declarat. Non enim simpliciter, *Ante Solem permanet*, sed *generatione generationum ante solem & Lunam posuit.* Sol namq; & Luna eiusdem temporis sunt, eodem enim tempore facti fuerunt. *Dixit enim*, inquit, *Deus fiant luminaria in firmamento cœli, & fecit Deus duo luminaria magna.* Si igitur est ante Lunam generatione generationum, est etiam ante Solem. Gene. 1.

Et benedicentur in ipso omnes Tribus terræ.

Hoc

A Hoc [illegible] loco [illegible] promiſſionibus Abrahæ, I[illegible], & Iacob [illegible], mentionem [illegible] enim tribus Patriarchis promiſit Deus ſe bene[illegible] modo quidem omnes gentes terræ, modo [illegible] omnes Tribus terræ: Diuerſis modis omnem hominum natu[illegible] appellat. Hoc & beatus *Galat. 3.* Paulus interpretatur, inquit, *Abrahæ autem dicta ſunt promiſſiones, & ſemini eius*: [illegible] & ſeminibus, quaſi in mul[illegible] ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Atq; e[illegible] in Epiſtola ad Hebræ[illegible], *Nequaquam enim Angelos apprehendit.* *Hebr. 2.* De hoc propoſitus Pſalmus prædicit per ipſum, dicens omnes Tribus ſe benedi[illegible] eſſe.

Omnes gentes beatum dicent ipſum.

Partim tanquam de homine, partim vero tanquam de Deo diuinum oraculum narrat. reperimus hanc vocem *1 Timoth. 6.* *Beatum*, de Deo etiam poſitam eſſe, *Beatus*, inquit, *& ſolus, & potens Rex regnantium, & Dominus dominantium, [illegible] habens immortalitatem, lucem inhabitans inacceſſibilem.* Nam omnes [illegible]tates, inquit, beat[illegible] in ipſum, laudibusq; dignum nomi[illegible]bunt. Deinde ſanctiſſimus Propheta manifeſtius eius o[illegible] cultam diuinitatem docens, ſubiunxit.

B *Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia ſolus.*

[illegible]am hic ipſe, inquit, qui prædictus eſt, quique prædicta miracula pe[illegible] ipſe eſt, & Iſrael Deus, & omnium Dominus.

Et benedictum nomen gloriæ eius in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Propterea decet ab omnib. ipſum celebrari, [illegible] etſi enim eius naturam v[illegible] ignoramus, tamen ſalutare eius nomen didicimu[illegible].

Et replebitur gloria eius omnis terra fiat, fiat.

Sæpius per totu[illegible] [illegible]mum hæc præ[illegible], & cum vaticinationem abſol[illegible], appoſuit hæc, vt fi[illegible]miorem prædictionem efficeret. D[illegible] autem ipſum in omni terra manifeſtum, & notum fore, Deum, & omnium Dominũ eſſe, & ab omnibus honorem & cultum ipſi tribuendum eſſe, cum radijs diuinæ [illegible]ognitionis ſuæ eos illuſtrauerit. Cæterum hoc cum per [illegible] ſancti ſpiritus gratiam Propheta didiciſſet, & deſiderio inflammatus eſſet, obſecrat, *vt fiat hoc*, & vaticinatio ſuum finem ſortiatur, idcirco per epi-

C logum dicit, *Fiat, fiat*, Vel ſecundum Aquilam, Confirmans, videlicet, ea, quæ prædicta ſunt, vera, & non falſa ſunt, & certum finem prædicunt.

Pſalmi LXXII. Interpretatio.

Pſalmus Aſaph.

VT ſupra diximus, nonnulli hunc Aſaphum Pſalmos cõpoſuiſſe dictitarunt, aliqui vero muſicum, & Chori præfectum fuiſſe, alij autem Dauidem etiam hos Pſalmos dixiſſe, & Aſaphum conſcripſiſſe, ſed hæc quidẽ, vt quilibet vellet, accipiat: quandoquidem nihil detrimenti hinc ijs, qui vel hoc modo, vel alio id accipiunt, emerget. Cæterum nos diuino numine afflati, Pſalmi ſententiam aperiemus. Abductus populus Babylonẽ captiuus, multis, & varijs calamitatib. circundabatur, ſed videntes Babylonios impiè, & inique viuere, & in multa felicitate, & proſperitate eſſe, ſe ipſos vero aduerſis rebus, & calamitatibus affici: ratiocinationes de diuina prouidẽtia reuol-

D uebãt, mente volutantes, & ratiocinantes, Quare nequiſſimi homines nullũ calamitatum periculum ſuſcipiunt, ſed omni felicitate fruuntur, ſecundi[illegible] ventis delati? Cum hæc ſancti ſpiritus gratia a longe præuidiſſet, veritatẽ illis tractans, atq; etiã omnibus hominibus hunc conſcripſit Pſalmũ, & illorum ratiocinationes manifeſto annunciãs, & quæſitorum ſ[illegible]lutionem afferens. Congruit igitur omnib. doctrina Pſalmi, qui ſimulis ratiocinãtur, vel loquuntur, veruntamẽ formatur tanquam ab illis, qui in patriam reuerſi fuerunt, & mentis perturbationem narrabant.

Quam bonus Iſrael Deus.

Hæc particula, *Quam*, non ſecundum comparationem poſuit, verum [illegible]t exceſſum bonitatis oſtenderet. Dicit autem Deum Iſraelis multam curam gerere.

His qui recto ſunt corde.

Sed hoc non omnes ſciunt, verum hi, qui [illegible] nis cogitationibus vtuntur: ſic cum illos lau[illegible]er, [illegible] gitationum perturbationem, quã illi habebant, pateſ[illegible]

Mei autem pene moti ſunt pedes.

Ego igitur fere à propria via diuerſus ſum.

Penè effuſi ſunt greſſus mei.

Symmachus ſic explanauit, Pro nihilo mota ſunt ea, quæ fulciebant me. Periclitatus ſum, inquit, ne exciderẽ à ſanis, & firmis cogitationibus, & pertuliſſem maximum lapſum: hoc enim declarat, *Effuſi ſunt*, tanquam re effuſa, & diſſoluta, & ſubterfluente. *Pedes* autẽ & *Greſſus*, per trãſlationem Ratiocinationes vocat. Deinde cauſam aperit.

Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.

Inuidia enim accendebar, videns homines impiè, & inique viuentes in pace, atq; in multa felicitate.

Quia non eſt reſpectus morti eorum.

Symmachus autem ſic expoſuit, Non ſunt ægritudines morti eorũ, & non conquerebantur de morte ſua. Non enim, inquit, diſcriminibus agitati, ſe ipſos deſperabant. Porro ἡ [illegible], Renutum ſignificat: quandoquidem

F nos volentes aliquid negare, abnuere ſolemus.

Et firmamentum in plaga eorum

Res triſtes, inquit, ne parum quidem temporis ipſis adhærent.

In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

Secundo flumine, inquit, res eorum feruntur, & neq; laboribus, neq; ærumnis, neq, caſtigationibus cincti ſunt aliorum hominum inſtar.

Ideo tenuit eos ſuperbia in finem, operti ſunt iniquitate, & impietate ſua.

Hinc in ſuperbiam, & faſtum elati ſunt: & cum pœnas pro priſtinis peccatis nõ dederint; in maiorem iniquitatem inciderunt. Hoc enim *Operti ſunt*, Multitudinem iniquitatis declarauit, vtpote quæ vndiq; ipſos circundabat.

Prodijt, quaſi ex adipe iniquitas eorum.

Adeps, vt ſæpius diximus, Felicitatem, & proſperitatem ſignificat. Inquit igitur eos, qui in huiuſmodi [illegible]ecundis rebus ſunt, ſolere magna cum licentia delinquere.

Tranſierunt in affectum cordis, cogitauerunt, & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Poſuerunt in Cælum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra. G

Non ſatis autem fuit ipſis contra homines iniuſtè agere, verum cœlum ipſum verb[illegible], & cogitationib. auſi ſunt petere. Per hæc autem tacite innuit in Deum execrationes, in populum conuitia, & in diuinum templum furores. Hoc manifeſtius dixit in quadrageſimo primo Pſalmo, *Fuerunt lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus?*

Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.

Hæc propheticu[illegible] ſermo tanquam hunc ſermon[illegible] Deo differente poſuit, mœrentes conſolans. Nam cum [illegible] quit, in Deum execrationibus vſi eſſent, cumq; affl[illegible] nib. nos ſubieciſſent; bona de nobis Deus rerũ omnium conditor decreuit, reuerſionem pro[illegible], & vitam naturæ congruentem, & hinc patet, [illegible]um accommodatum eſſe illis, qui iam reuerſi erãt, & ea, quæ Babyloni acciderunt narrabãt. Dicit enim: *Ideo redibit populus meus huc*,

H hoc eſt, in Iudæam: ibi igitur, vitam degentes huc dicunt, ijs namq;, qui Babyloni erant nequaquã hoc reſpondet. Cæterum *Dies pleni*, Senectutem vocauit, videlicet, & redibunt, & ad ſenium vſq; vitam propagabunt. Si cum Dei promiſſiones oſtendiſſet, ad eandem narrationem reuertitur de Babyloniorum conuitijs, atque de perturbatione eorum mentis.

Et dixerunt quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo.

Symmachus autẽ magis dilucide explanauit, Hi vero dixerunt, quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcient[illegible] altiſſimo. Deus enim, inquit, illa promiſit, hi vero apud ſe ipſos opinati ſunt, Deum neq; obſeruare, neq; quæ fiunt perſpicere. Deinde cum illorũ impietatem per hæc demonſtraſſet; proprias cogitatione[illegible] medium profert.

Ecce ipſi peccatores abundantes in ſeculo, obtinuerunt diuitias.

[illegible] & [illegible] *in [illegible]*

[illegible] ergo [illegible]

[illegible] & [illegible]

[illegible] manus meæ.

[illegible] qui [illegible] Hoc [illegible] mini- [illegible]

[illegible] in matutinus.

[illegible] flagitiorum [illegible] & [illegible]

[illegible] filiorum [illegible] in- [illegible]

B D [illegible]

Exo. 4. [illegible] *meus primigenitus [illegible]* Et fil[illegible]

[illegible] labor est [illegible] me, donec in- [illegible] nouissima eorum.

[illegible] reliqu[illegible] me af- [illegible] tamen & [illegible] & [illegible] finem [illegible] docet.

[illegible] eos dum [illegible] somnium sur- gentium.

[illegible] Illos [illegible] lexis [illegible] M[illegible] vi- [illegible]

C [illegible] & [illegible] ab ipsis Babylonis [illegible] paulo ante [illegible] & superbi [illegible] imperantes poten- [illegible] penitus abstulerunt & in extremam seruitu- [illegible]

[illegible] ad nihilum rediges

[illegible] habet, imaginem igitur B[illegible] potent[illegible] breui tempore [illegible] rediges, pœnas [illegible] ciuitatem vlti sunt.

[illegible] meum.

[illegible] illorum iniquitate ac- [illegible] Quæ Z[illegible] [illegible] vocauit, id hoc loco *cor- dis* [illegible]

[illegible] sunt.

R[illegible] Cogitationes nominat, Pias, [illegible] habens [illegible] illorum spiritum a re- [illegible]

D *[illegible]*

[illegible] Porro nesciuis erã, & [illegible] ignorantiam paſ- [illegible]

[illegible] te, & ego semper tecum.

S[illegible] aliquid inda- [illegible] sapientia [illegible] se quat. [illegible] Nam [illegible] tua gratia gube[illegible] prouidentiam [illegible]

[illegible] dexteram meam [illegible] tua deduxi- [illegible] me.

[illegible] Vt be- [illegible] dexteram

E appr[illegible] domum reduxit [illegible] [illegible] me, [illegible] seruitute me liberasti, [illegible] pe- [illegible] largitus es [illegible] gloriosum, & [illegible] me reddidisti

Quid [illegible] in Cœlo, & [illegible] quid volui ſuper terram?

A [illegible] explanant: Quis mihi est in cœlo, & [illegible] noliu [illegible] conferre? Verum & in cœlo, & in terra [illegible] & tuum Imperium am- [illegible]

[illegible] caro mea.

[illegible] & concupisco, & secundum animã, & secundum corpus, & tuam opem expecto.

Deus [illegible] pars mea. Deus in æternum.

Te [illegible] & hære[illegible] & partem habeo, atque bo- norum [illegible]

Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt, perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Qui autem longe [illegible] fecerunt, & Ido- lis seruire decreuerunt, [illegible] habent *Fornicationem* namq; hic, Idolorum cultus vocat:

F sic per Ieremiam inquit D[illegible]: *[illegible] super omnem montem* Ierem. 3.

excelsum, & sub omni ligno frondoso [illegible] fornicata es ibi, & dixi cum fecisset hæc omnia: Ad me [illegible] & non est reuersa & rursus: *Mœchata est cum lapide, & ligno, scilicet cum me sponsum dereliquisset, Deos, qui non sunt, coluit*: & hic igitur fornica- tionem Idolorum honorem nuncupauit. H[illegible] non de Babylonijs dixit, sed de his, qui impietatem in [illegible] [illegible] erant. Hi enim Deum sponsum habentes, fornicati sunt, cum Dæmonum seruitutẽ amplexi essent. verum ipso periculo edocti, exclamant.

Mihi autem adhærere Deo, bonum est, ponere in Deo spem meam.

Nam cum per ipsas res periculum fecissent nunquam à Deo, qui salutem mihi largitus est, me separabo: & spe in ipsum fixa, me ipsum corroborabo.

Et annunciem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion.

G Per hanc spem namque reuersionem [illegible] sim, & tua mirabilia Hierosolymæ prędico: [illegible] Sion nuncupauit. Nam vt filios hominum, homines vo- cat, sic filiam Sion, Sionem nominat: ge[illegible] no- men illa ciuitas habebat, quandoquidem ipsa à sacris lite- ris Sion, & Hierosolyma vocatur.

Psalmi LXXIII. Interpretatio.

Intellectus Asaph.

FVturam Hierosolymæ perniciem diuinum oraculum vaticinans, eos qui hunc psalmum attingunt, iubet, vt perdiscant, & intelligant psalmi sententiam. Nonnulli igitur his rebus, quæ tẽpore illustris Antiochi acciderunt, psalmum accommodarunt, neq; historiam attendentes, [illegible] vaticinationẽ diligenter perpendentes, quã- do[illegible] templi incendium dicit, atque domorum euersionem, ciuitati q; direptionem: [illegible] ro [illegible] ab Antiocho facta fuisse [illegible] neq[illegible] didicimus. Nec Babyloniorum obsidioni [illegible]: Pro- phetas n. tunc temporis multos habebat Ieremiam, Vriã Semei filium, Ezechielem Danielem. Psalmus autem,

H inquit: *Iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius* [illegible] tur neque Babylonijs, neque Macedonibus [illegible] ma- nifestum est, perniciem Romanorum tempore [illegible] ctam prædixisse: postea [illegible] nullam reuocationem [illegible] sunt, [illegible] pendentes, quæ [illegible] S[illegible] sunt Admiratione autem dig[illegible] Domini bonitas: quoniam enim ab[illegible] pr[illegible] poiem, [illegible] futu[illegible] auertere conatur. Verum [illegible] hoc argu[illegible] prophetam habet.

[illegible] Deus [illegible] finem.

N[illegible] tempus no[illegible] repub[illegible], [illegible] Babylonio[illegible] pestate [illegible] quo[illegible] [illegible] annos [illegible]. Neq; [illegible] Antioch[illegible] per sept[illegible], & [illegible] [illegible] sed [illegible] punisti, & ad e[illegible] cond[illegible]

A *[illegible] et cum [illegible]*

Permanentem [illegible] oue[illegible] habuiſti.

Memor e[illegible] congregationis tuæ, quam poſſediſti ab initio.

Ab ini[illegible] nuncupatus es, & pop[illegible] omine [illegible]

R[illegible] hæreditatem tuam

[illegible] eſſemus ab Ægyptiorum [illegible] liberati ſumus. *Hæreditatem* autem ipſo beatus Moſes appellauit, *At autem Dominus, utique populus eius Iacob, funiculus hæreditatis* [illegible]. *Virgam* ve[illegible] Regale ſceptrum nominauit [illegible] ſua hæreditas [illegible] tuo R[illegible]

Deut. 32.

Sic enim & in quadrageſimo [illegible] pſalmo, Regale [illegible] ptrum, *Virgam* appellauit [illegible] *virga æquitatis, virga* [illegible].

Mons Sion iſte in quo habitaſti in eo.

C[illegible] Æ[illegible] im [illegible] aſſes, [illegible] in maio[illegible] montem [illegible] in quo [illegible] bus [illegible] habitans, tuum populum [illegible] [illegible] nondum Ieroſolymis templum ædificatum [illegible] poſt enim Dauidem & Aſaph, Salomon hoc [illegible].

B *[illegible] manus tuas in ſuperbias [illegible] in finem*

Exige ab ijs [illegible] He[illegible] autem *Leua manus tuas* ex metaphora poſ[illegible], qui peccatoris manib. [illegible] Hoc [illegible] gratia [illegible], non propter [illegible] loquidem [illegible] [illegible] bellum [illegible] perijt, [illegible] ut orbem terr[illegible] Deu[illegible] tanquam [illegible] per illos, eos, qui ſe impie geſſerunt, ſupplicium [illegible].

Quanta malignatus eſt inimicus in ſancto?

Nequ[illegible] neque [illegible] Interpre[illegible] neque [illegible] ptuaginta [illegible] exemplaria [illegible] multum [illegible] *In ſancto tuo* [illegible] [illegible] qui hæc [illegible] quuntur, de templo dicere, lugentes, & deplorantes ea, quæ ab illis in hoc templum [illegible] a fuere. Cæterum huic ſententiæ ea, quæ ſequuntur conſonant, & declarant

Et gloriati ſunt, qui oderunt te in medio ſolemnitatis tuæ.

C Nam inſolenti Paſ[illegible] toto [illegible] legem coacto, [illegible] cum exercitum [illegible] metropolim obſedit. Quoniam enim in Paſ[illegible] celebritate S[illegible] ſuffixerunt, per idem tempus impietatis pœnas [illegible].

[illegible] ſigna [illegible], & non cognouerunt ſicut in exitu ſuper ſummum.

Trophæa inquit, quæ ſigna & indicia victoriæ ſunt, erexerunt ſupra noſtras portas, notum omnibus [illegible] & [illegible] regalis [illegible] præter [illegible] introduxit. Suis autem capiti Imperatoris Romanorum in portæ [illegible] Porro [illegible] omn[illegible] diuina cura deſtitutos eſſe. [illegible] dominus in [illegible] Euan[illegible] prædixit: *Cum* [illegible] *abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto, tunc qui* [illegible] *in Iudæa ſugiant ad montes*

Marc. 13.

Quaſi [illegible] ignorum [illegible] exciderunt ianuas eius in idipſum, in ſe[illegible] deiecerunt eam.

D L[illegible] & [illegible] inſtrumentis venientes, & mœnia d[illegible] & domorum [illegible] deſtruxerunt & quæ be[illegible] & [illegible] elaborata erant [illegible] quæ [illegible]

[illegible] ſanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.

Non [illegible] domo [illegible] depopulatio, ſed [illegible] & hæc quid[illegible] manibus euerterun[illegible] tanq[illegible] muni[illegible]

[illegible] cognatio eorum ſimul, quie[illegible] a [illegible] noſtra non vidimus, iam non [illegible] amplius.

C[illegible] magna cu[illegible] tione v[illegible] Modum [illegible] unt, ne[illegible]

[illegible] en [illegible] bus [illegible] Proph[illegible] habuerunt [illegible] Zachariam, M[illegible] & Prophetas [illegible] & popul[illegible] & [illegible] præd[illegible] manifeſtos [illegible] & hoc [illegible] di[illegible] potuit

E *[illegible] quo Deus improperabit inimicus irritat [illegible] in finem?*

[illegible] quſque horum in [illegible], & [illegible] dica[illegible] in æquo [illegible]

[illegible] quid auertis manum tuam, & dexteram tuam [illegible] ſinu tuo in finem?

Sinus Dei [illegible] Op[illegible] ſinu manu [illegible] rum, qui [illegible] lau[illegible]

Deus autem Rex noſter ante ſæcula.

F At [illegible] R[illegible] ſus [illegible] ura Re[illegible]

Operatus eſt ſalutem in medio terræ

Deus, [illegible] qui in [illegible] nibus cla[illegible] feciſti. Ho[illegible] Omnes viderun[illegible]

Tu confirmaſti in virtute tua [illegible]

N[illegible] & [illegible] prohib[illegible] dam [illegible] ros ded[illegible]

Contribulaſti capita Draconum in aquis, tu confregiſti caput Draconis

Dracones quid[illegible] *capita* [illegible] *Draconum.* [illegible] duce[illegible] & [illegible] & præf[illegible] *Draconem*, quem ſingul[illegible] m[illegible] præter [illegible] capit[illegible] mare [illegible] bis contrax[illegible] & [illegible] eos [illegible]

G *De[illegible] populis Æthiopum*

[illegible] Ægypto [illegible] bellum cum [illegible] geſſerunt [illegible] [illegible] deuorat [illegible] deſt, [illegible] Æthiopibus [illegible]

[illegible]

[illegible] hos [illegible] præter [illegible] legitur. [illegible] tes, a [illegible] cus ſermo [illegible] aqua[illegible]

Exod. 17. Num. 20.

[illegible] auſ[illegible] ſemel [illegible] mer[illegible] flui[illegible] *[illegible]* du[illegible] natura [illegible] ad nodum enim [illegible] pluuias aquis [illegible] aqua [illegible]

H *Tu ſ[illegible] flumina [illegible]*

[illegible] tiquos. [illegible] nam [illegible] poſſ[illegible] [illegible]

A eſt [illegible] vaticinatio [illegible] Deum [illegible] al[illegible] vero, qui [illegible] eſſe. *Petra autem* (vt inquit di- 1.Cor.10. uinus Apoſtolus) *erat Chriſtus*, & hæc omnia figura di[illegible] ab [illegible] *Operatus eſt ſalutem in medio terræ*, [illegible] be- neficiorum figuram [illegible] per *aquas* ſer- uatus [illegible] ſunt *& hic per aquas principum* [illegible] eſt. [illegible] Draconum [illegible] & *hic* Dra- conum [illegible] gratia. Illi expu- gnabiles poſt mare Æthiopibus [illegible] ho- ſtes poſt ſanctum lauacrum contemptibiles [illegible], his qui ante nigras animas [illegible] & [illegible] facile videri poſſunt ab his qui attendere volunt. Nos autem ad reliquam interpretationem tranſeamus.

Tua eſt dies, & tua eſt nox, tu fabricatus es auroram, & Solem, tu fecisti omnes terminos terræ, æſtatem, & ver tu plasmaſti ea.

Ab [illegible] ad commemorationē tranſit, & edocet Deum [illegible] conditorem totius naturæ creatorem eſſe, Diei, & noctis conditorem, lumi- nis [illegible], & Solis opificem, & temporum modera- B torem. Nam per *Ver*, & *Æſtatem*, d[illegible] temporum [illegible] & pro hac clauſula. *Tu feciſti omnes fines terræ*, Aquila & Theodotion, [illegible] explanatur: Sym- machus vero *Firmaſti*. dixit. Oſtendit autem ſermo ipſum de[illegible] vt [illegible], & hanc partem terræ in cam- pos, hanc vero in montes, & [illegible] diſtribuit, hanc vero [illegible] aquarum paluſtrium, & maritimarum.

Memento iſtius.

Tu, qui [illegible] omnia [illegible] feciſti, & tot, tantaque mi- [illegible] es, memento iſtius, hoc eſt ſynago- gæ [illegible] ad illud namque [illegible] tendit.

Inimicus exprobrauit Domino, & populus inſipiens incitauit nomen tuum.

No[illegible] reijce, ſed in inimicorum exe- crationes.

Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi.

Non [illegible] omnibus preca- tur, ſed [illegible] diuinum nomen confitentibus. *Beſtias* vero vocat hoſtium feritatem.

C *Et animas pauperum tuorum ne obliuiſcaris in finem.*

Matth.5. Et pauperes eſſe poſſunt, qui mente humiles ſunt, *Be- ati enim pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt Regnum Cælorū.*

Reſpice in teſtamentum tuum, quia repleti ſunt, qui obſcura- ti ſunt terræ domibus iniquitatum.

Nam qui tuo ſplendore minime perfruuntur: ſed i- gnorantiæ tenebras adamant, rele[illegible] domos iniquitatis & ſupplicii, quod hinc emanat, habent: ſcilicet vniuerſis malis [illegible] ſunt, propterea quod tenebras elegerunt.

Ne auertatur humilis factus confuſus.

Obſecramus, ne precibus fruſtremur, neque cum pu- dore reiecti ſimus.

Pauper, & inops laudabunt nomen tuum.

Qui autem tua ope gubernantur, & hanc conſecuti ſunt, hymnum tibi afferre ſolent.

Exurge Domine, iudica cauſam tuam, memor eſto improperio- rum tuorum, eorum, quæ ab inſipiente ſunt tota die.

Concinne admodum pronomen mutauit: non dixit *cauſam meam*, ſed *cauſam tuam*: ego enim inquit, iuſte hæc perpeſſus ſum, illi vero multas exercitationes in te auſi ſunt.

D *Ne obliuiſcaris voces inimicorum tuorum, ſuperbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper.*

Et hic hoſtium ſuperbiam cum ſua perſona copularūt, non propter ſe ipſos ſed propter illos obſecrantes, vt ali- qua miſericordia dignentur.

Pſalmi LXXIV. interpretatio.

In finem. Ne corrumpas. Pſalmus Cantici Aſaph.

Symmachus autem ſic exponit. Triumphalis de im- mortalitate pſalmus Aſaph. Quoniam pſalmus iuſti Dei iudicii prædictionem continet, & vaticinatur opti- ma ſtudioſorum præmia, merito per inſcriptionem ſermo commonefacit, ne pias cogitationes p[illegible], ſed inter [illegible] conſeruemus, vt immortalitatis hæreditatem [illegible]. Hic igitur pſalmus dicitur ex perſona captiuorū qui Babyloni erant, qui Deum laudare ſpondent, ſi diui- nam gratiam conſecuti fuerint.

E *Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi, & inuocabimus nomen tuum.*

Ex hoc patet, hæc eos percurrere, tanquam nondum reuerſionem conſecutos. Promittunt autem Deum lau- dibus proſequi, & auguſto eius nomine illuſtres fore. Hoc enim verbum & *Inuocabimus nomen tuum* hoc decla- rat: [illegible] tuo nomine nuncupabimur, & tuus populus [illegible].

Narrabimus mirabilia tua, cum accepero tempus.

Aquila autem, & Symmachus ſic dixerūt, *Cum accepero Synagogam*: Cum, inquit, reuerſi fuerimus, & in tuum cō- ſecratum templum coacti erimus, tunc te ſecundum legē laudabimus, & tua beneficia docebimus, quandoquidē illud tempus ad hæc faciendum nos adhortabitur: nunc enim [illegible] *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena.* ſic cum ea Propheticus ſermo docuiſſet, [illegible] Babyloni captiuos dicere [illegible] oſtendit Deum F reſpondentem ma[illegible] promi[illegible] [illegible]centem.

Ego iuſtitias iudicabo.

Iuſte, inquit, vobis, & Babyloniis tribuam.

Liquefacta eſt terra, & omnes qui habitant in ea.

Nam totius orbis Iudex ſum, & omnes dignis ſuppli- ciis afficiam.

Ego confirmaui columnas eius.

Vere [illegible] omnia [illegible], quippe qui omnium rerum ſum opifex. Ego enim terram feci, & fundaui, firmans Pſal.143. ipſum habitus, veluti quibuſdam meis columnis. *Præcepto enim poſuit, & non præteribit.* [illegible] eo cum Iudex ſim, punire quidem nolo, ſed ſupplicia prædico, vt cognitionibus peccatorum prudentiores efficiam, & admoneo, & conſulo, vt omnem ſpeciem improbitatis odio habeant, & vt de iuſtis, & moderata mente cūcta gerant. Hæc namq; per ea, quæ ſequuntur, edocuit.

Dixi iniquis, nolite inique agere, & delinquentibus nolite ex- altare cornu.

Nam hæc perturbatio omnium grauiſſima eſt, vt non G modo peccent, verumetiam, vt in hoc glorientur.

Nolite extollere in altum cornu veſtrum.

Deinde, quam altitudinem vocet oſtendit.

Nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem.

Etenim animalia cornuta magnopere his cornibus glo- riantur. Adhortatur autem ipſos ſermo diuinus, ne ini- quitatem ſuperbia augeant, neque linguam in Deum moueant.

Quia neque ab exitu, neque ab occidente, neque à deſertis mon- tibus, quoniam Deus Iudex eſt.

Exitum, Orientem dicit, ſic etiam apud quintam edi- tionem legitur. *Montes* vero *Deſerti*, Boreales, & Auſtrales partes ſunt: Hæ enim ob nimium frigus, & calorem pe- nitus inhabitabiles permanſerunt. Docet igitur Dei iudi- cium ſubterfugi nequaq́ poſſe, ſiue quis ad Eoas partes peruenerit, ſiue ad Heſperias, ſiue in Auſtrales, ſiue in Aquilonares effugere conatus fuerit; diuinæ ſententiæ ſuccumbet. Deinde edocet vitæ viciſſitudines, diuina mente factas.

Hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus miſto, & inclinauit ex hoc in hoc.

H De hoc autem calice admirabilis Ieremiæ vaticinatio edocet: Iubetur enim à Deo omnium conditore, *vt hunc* Ierem.25. *accipiat, & Hieroſolymis, & principibus, & finitimis gentibus potum præbeat. Vinum* vero, Supplicium vocat, vtpote quod ebrietatis inſtar robur auferT, & membrorum com- poſitionem diſſoluit. Dicit igitur diuinus ſermo, modo quidem nobis, modo vero illis pœnam afferre: & [illegible] quidem hunc in altum extulit, [illegible] illum deprimit, & [illegible] ſus altitudinem in altos transfert, & calamitates immu- tat, & felicitates conuertit. Hæc vero non temere Baby- loni captiui dicere didicerunt, verum experti, & Baby- loniorum [illegible], & propriam libertatem. Nam Cy- rus non multum poſt temporis illorum potentiam expu- gnauit, [illegible] priſtinam libertatem reſtituit.

Veruntamen fex eius non eſt exinanita, bibent omnes peccato- res terræ.

A Grauio[illegible] Ego quidem, inquit, [illegible] mali [illegible], ipſi [illegible] Babyloni [illegible] fuerint, id eſt [illegible], qu[illegible]. Quando [illegible] ego [illegible] illi vero [illegible].

[illegible] cantabo Deo Iacob.

Quoniam [illegible] enim [illegible] beneficiis [illegible] nostri [illegible] viuentes, Deo [illegible] nemo [illegible] beneficij [illegible].

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabitur cornu iuſti.

Porro per [illegible] fuerunt, ſe poſt reditum [illegible] bello [illegible]ebantur, [illegible] *frangam.* [illegible] illuſt[illegible] ſuſ[illegible] [illegible]& Zachariæ quibus prædi[illegible], [illegible] aſerunt, quippe qui talem victoriam [illegible] Pium mentem v[illegible] Sion [illegible] voluerit eū, qui ho[illegible], victoriam [illegible] tra[illegible].

Pſalmi LXXV. Interpretatio.

[illegible] Aſaph In [illegible], Canticum [illegible].

HAnc [illegible], *Canticum Aſſyriorum* non [illegible] in S[illegible] Sennacherib accidere [illegible], & pœnam [illegible].

Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius.

[illegible] enim [illegible] nocte [illegible] per [illegible] plagam acceperi[illegible] fuit [illegible] Deus, [illegible] a ſe conſpiciendum [illegible].

Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in [illegible].

Multitudine enim hoſtium [illegible] ſublata, qui ſuperſtites [illegible] manſerunt, ſubterfugerunt, [illegible] potentiam [illegible] idcirco omnes [illegible] ſimul cum huiuſmodi [illegible]. Hinc [illegible] pace perfrui [illegible] & [illegible] ſunt [illegible] placidæ, veriſſime in Sion habitare.

Ibi confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium & bellum.

C [illegible] mœnia, inquit, armatos [illegible] ſagittarios, & [illegible] tempore profligans, penitus [illegible] arma [illegible].

Illuminas tu mirabiliter à montibus æternis.

Symmachus ſic [illegible]: Illuſtris es, & immenſus à montibus [illegible] præda. Quandoquidem in noſtris montibus [illegible] hoſtes mortis prædæ prodi[illegible]: immenſus & illuſtris apud omnes [illegible] es, [illegible] cum miraculo [illegible], & [illegible].

Turbati ſunt omnes inſipientes corde, dormierunt ſomnum ſuum, & [illegible].

D Magna enim ſuperbia abuſi contra te, ſe [illegible] perpeſſi ſunt ob animi [illegible] & [illegible] te [illegible], ſic [illegible]. Quandoquidem ſomnum [illegible] ſuſcepit: hoc etiam hiſtoria edocet: *Cum enim ſurrexiſſent [illegible] tantum inuenerunt.*

Omnes [illegible] diuitiæ [illegible] manibus ſuis.

Symmachus [illegible] Omnes viri fortes manibus ſuis. Nihil, [illegible] robor [illegible] adiuuit, [illegible] & docens, [illegible] ſubdit.

[illegible] Deus Iacob dormitauerunt [illegible] aſcenderunt [illegible].

Anno [illegible] tantum, inquit, & [illegible] ceciderunt illi qui [illegible] efferebantur. Per hoc autem *Dormitauerunt* Mortis procliuitatem declarauit. Quemadmodum [illegible], ſi volueris, [illegible] vitæ [illegible].

Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi?

Quis enim poteſt ubi [illegible], [illegible] effugere poterit, quæ à te [illegible]?

E *Ex tunc ira tua.*

Sub [illegible] peccatorum [illegible] ſuſtinere poteſt, ſed æquo animo [illegible] expectauit.

De Cœlo auditum feciſti iudicium.

E Cœlo [illegible], ſententias pronuncias [illegible] volueris. Hoc quidem [illegible], Auditum fecit Symmachus dixit.

Terra tremuit, & quieuit dum exurgeret in iudicium Deus vt ſaluos faceret omnes manſuetos terræ.

Timore, inquit, impleti ſunt [illegible], & [illegible] impetu contrarios [illegible], cum vid[illegible] iudicem [illegible] quidem ſententiam proferentem & eos, qui rectis cogitationibus vſi ſunt & qui tuam opem annunciant, ſalutis con[illegible] factos eſſe.

F *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.*

Cum tot bona conſecuti [illegible] in [illegible] cantu [illegible] cogitationes [illegible], ne minimam quidem earum partem in aliam curam occupantes.

Vouete & reddite Domino D[illegible].

Inuicem iubentur, vt promiſſa dona & profeſſiones perficiant: turpe enim & [illegible], vt [illegible] ob timorem hoc [illegible] & [illegible] beneficium conſ[illegible] ſunt, vt ingrati animi morbo laborent. Hoc namque per ea, quæ ſequuntur, oſtendit.

Omnes qui in circuitu eius afferunt munera. [illegible], & ei, qui aufert ſpiritum principum, terribili apud reges terræ.

Afferent autem dona, cum propter [illegible] oracula animo fracti eſſent, cumque per [illegible] didiciſſent, ipſum vere Deum eſſe, qui potentibus, & eis, qui terræ [illegible] opinantur, [illegible] infert.

Pſalmi LXXVI. Interpretatio.

G *Pro Idithum. Pſalmus Aſaph.*

POrro Symmachus *per Idithum* dixit, & ipſi etiam chorus Deum laudantium commiſſus erat. Hic igitur pſalmus inſcriptus eſt *Aſaph*, vel quod ipſe dixerit, vel quod Dauidis [illegible] ſubſeruierit: decidere enim de rebus dubiis, non [illegible] periculo eſt. Cæterum prædicit [illegible] perturbationes, & dolores, qui hunc [illegible] Iudæorum, qui Babyloni ſeruire coacti erant. Edocet autem quas preces par eſt, vt illi Deo afferant, malorum liberationem poſtulantes. Formauit vero pſalmum tanquam illi poſt reditum hæc narrarent, & Deū laudibus proſequerentur.

Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit [illegible].

Studioſe, inquit, preces attuli, & actutum petitionis compos factus ſum. Deinde huius tempus docet.

In die tribulationis meæ Deum exquiſiui.

H Nam cum doloribus affectus eſſem, diligenter tuam opem expetiui. Studioſas preces tacite innuit. Deinde oſtendit obſecrationis modum.

Manibus meis nocte contra eum, & non ſum deceptus.

Symmachus autem ſic explanauit: Manus mea nocte continue extenſa eſt. De nocte quietem agens, manus ſuſtuli, ſupplicans, vt benignitatem conſequerer, & ſpe minime decidi, quandoquidem hoc ſignificat *Non ſum deceptus*, videlicet, non fruſtra vigilaui, verum obſecrationis fructum percepi.

[illegible] conſolari anima mea memor fui Dei, & delectatus ſum.

Omnem quidem conſolationis cauſam abieci, ſolam autem conſolationem Dei memoria habui.

Et garriui & defecit ſpiritus meus.

Symmachus ſic dixit: Mecum ipſe loquebar, & con[illegible]

A nue animo deficiebam, cum mecum ipſe ſermocinarer. prætereacum perpenderem mala quibus diſtinebar, deſperabam me fore vnquam ab illis liberum, & ſtimulos acerbi mœroris patiebar.

Anticipauerunt vigilias oculi mei.

Vigilias vocat Noctis diuiſiones, ſecundum quas cuſtodes ſibi inuicem excubias tradũt. Declarat autem per hæc totius noctis vigilias.

Turbatus ſum, & non ſum locutus.

Hæc idem in quadrageſimo primo pſalmo dixerunt, *Ad me ipſum anima mea turbata eſt.*

Non enim æquo animo tuli meas cogitationes aliis patefacere.

Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui, & meditatus ſum.

Tuorum, inquit, priſtinorum beneficiorum memoriam renouaui, & perpendi quot beneficia maiores noſtri à te conſecuti ſunt, Quomodo ab Aegyptiorum ſeruitute liberati fuerunt, Quomodo mare rubrum tranſierint, Quomodo promiſſa terra maiores noſtri potiti ſunt.

B *Nocte cum corde meo garriebam, & inquirebat ſpiritus meus.*

Hoc autem *Inquirebat*, Theodotion quidem, Scrutatus eſt. Aquila vero, Inquiſiuit, dixit. Cum hæc inquit, nocte mecum ipſe mente reuoluerem, ſcrutatus ſum, cur de noſtris maioribus talem curam geſſit, nos vero afflictos deſpicit: & præter hæc, illa etiam cogitaui.

Nunquid in æternum proiiciet Deus, aut non apponet, vt complacitior ſit adhuc? aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet?

Nunquid igitur penitus res noſtras renuit, & alienos nos à ſua cura fecit?

Conſummauit verbum à generatione in generationem.

Symmachus ſic expoſuit, perfecit ſermonem de quolibet ſeculo: innueram autem: & hoc inquit Quoniam Deus præuidens à principio, quæ ſingulis ſeculis euentura erant, ſuos fines ſecundum vnamquanque ætatem impoſuit.

Aut obliuiſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas.

Sed rurſus mecum ipſe conſiderans, me conſolabar,
C Deum miſericordem non paſſurum eſſe, vt res noſtræ veluti cuidam obliuioni proderentur, & vt quodam veluo pariete iræ, fontes miſericordiæ clauderet.

Et dixi nunc cœpi. hæc mutatio dextræ excelſi.

Ego, inquit, huiuſmodi mutationis conciliator mihi ipſi fui Ego autem ob peccatum ſupplicium gentis principium igitur malorum habeo: nunc incepi erudiri à dextera excelſi, quæ pro priſtinis beneficiis ſiniſtras pœnas irrogat: *Mutationem* namque diuinæ dexteræ, Pœnam vocauit vtpote quæ ſolet bona ſubminiſtrare: verum hæ cogitationes, non mihi ſatis fuerunt: admonuit autem me ipſum de domini bonitate. Hoc enim dicit.

Memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis garriam.

Omnia namque miracula, quæ à principio erga nos edidiſti, in medium afferam, & ipſa continue meditans; bonas ſpes minime eiciam.

Deus in ſancto via tua.

D Symmachus ſic dixit, Deus in ſanctitate via tua: Aquila vero, In ſancto facto. Sanctus es inquit, & in ſanctis requieſcis, & in his habitas, & deambulas.

Quis Deus magnus, ſicut Deus noſter? Tu es Deus, qui facis mirabilia.

Omnibus præſtas Domine: ſolus enim, vt voluſti, miracula edis.

Notam feciſti in populis virtutem tuam, redemiſti in brachio tuo populum tuum filios Iacob. & Ioſeph.

Omnibus hominibus fortitudinem tuã demonſtraſti, cũ ab Aegyptiorum ſeruitute liberaſſes populũ, qui tuus vocatur, qui primum parentem Iacob habuerunt, ex cognatione Ioſeph illuſtres euaſerunt.

Viderunt te aquæ Deus, viderũt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ ſunt abyſsi multitudo ſonitus aquarum.

Per omnia Domine tuam potentiam oſtendiſti. Nam Ægyptios cecidiſti, tuum populum liberaſti, in mari aperuiſti, & pelagus diffiſſum eſt, & fluxa natura vtrinque conſtitit. E

Vocem dederunt nubes: etenim ſagittæ tuæ tranſeunt, vox tonitrui tui in rota.

Symmachus ſic vertit, Strepitum dedit Æther. Nam *vehemente flante noto*, vt hiſtoria inquit, *mare diuiſum fuit*. aere autem cõuoluto, & nubibus coactis, ventus fit. Supplicia autem tua inquit, ſagittarum inſtar in inimicos venerunt: fragore vero tonitrui curruum Ægyptiorum rotas impediſti: Hoc & hiſtoria edocet: *Iamq. aduenerat vigilia matutina, & reſpexit Dominus ſuper impetum Ægyptiorum. & ſubuertit rotas curruum & vi ipſos impulit.* Exod 14.

Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ.

Nam miraculorum lux inſtar fulguris per totum terrarum orbem percurrit.

Commota eſt, & contremuit terra.

Perhorruerunt omnes tuam potentiam audientes: hoc enim & Raab meretrix ſpeculatoribus dixit *Terror veſter & tremor veſter irruit in nos, audiuimus quod Dominus Deus veſter mare rubrum diuiſit à facie veſtra.* Ioſu. 2.

F *In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur.*

Facile eſt tibi, & mare diffindere, & ſuper multas aquas ſuperuehi, & ne veſtigium quidem relinquere: incorpoream enim habes naturam. Hæc autem ſuperius poſuit: Tuum, inquit, nemini conſpectus populi dux fuiſti, neq; veſtigium tui greſſus nobis oſtendiſti.

Deduxiſti populum tuum ſicut oues in manu Moyſi, & Aaron.

Nam illis miniſtris vſus, & per illos locutus, tuum populum deduxiſti, & tuam legem docuiſti. Cæterum de his omnibus mentionem fecerunt, Deum rerum omniũ conditorem ad miſericordiam excitantes, precanteſque, vt illius ope digni haberentur.

Pſalmi LXXVII. Interpretatio.

Prudentia Aſaph.

DEus rerum omnium conditor cum legem dediſſet, filiis Iſrael, iuſſit, vt hanc continue ſuis liberos docerent, atq; etiam cauſas dierum feſtorum ſuis poſteris aperirent, & diuina beneficia ediſcentes grati forent in eum, G
qui hæc omnia largitus eſt. Inquit enim: *Docebis hæc omnia filios tuos, & filios filiorum tuorum & obſeruabunt mãdata Dei, vt bene ſit tibi,* hoc etiam per hunc pſalmum vaticinandi gratia effectum id in communefacit populum, omnem eius poſteritatem eorum quæ à Deo effecta ſunt, ac bonorum ab ipſo ſuppeditatorum, & denique ingrati eorum animi, qui hæc acceperunt. Deut. 4.

Attendite popule meus legem meam.

Vos iubeo vt ea quæ dicuntur, ſtudioſe audiatis: quandoquidem præſentem admonitionem, veluti quandam legem affero.

Inclinate aurem veſtram in verba oris mei.

Prompte ea, quæ a me dicuntur, auribus percipite.

Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio.

Quoniam enim patres inſimulat in filiorum vtilitatẽ, *Parabolam* hanc narrationem vocauit, eo quod obſcura eſt, & occultam vtilitatem continet. Appoſuit autem ſe antiquas propoſitiones afferre, & edocens vnde hæc didicit, ſubiunxit. H

Quanta audiuimus & cognouimus ea.

Deinde harum rerum præceptores oſtendit.

Et patres noſtri narrauerunt nobis, non ſunt occultata à filiis eorum in generatione altera, narrantes laudes Domini, & virtutes eius & mirabilia eius quæ fecit.

Ab initio, & à principio inquit, hi, qui miraculorum ſpectatores fuerunt, ſuos filios hæc docuerunt, & illi rurſus ſuis poſteris hanc doctrinam tranſmiſerunt: hoc vero inquit, fecerunt, vt diuinæ legi obtemperarent: hoc enim ſubdidit.

Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob, & legem poſuit in Iſrael.

Teſtimonium vocat Tabernaculum in ſolitudine erectum, tanq̃ tabulas teſtimonij habẽs Nã *Legem* (vt iam ſup diximus) & præcepta vocat, & teſtimonia, & iudicia, & iuſtificationes, & hoc magis dilucide à nobis dictũ eſt in 22 pſal.

A *Quanta mandauit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis.*

Hoc, inquit, per illam legis lectionem iuſſit, vt parentes hanc miraculorum narrationem, veluti quandam hæreditatem poſteris deferrent.

Vt cognoſcat generatio altera filij, qui naſcentur, exurgent, & narrabunt filiis ſuis.

Sic enim illi a parentibus hæc edocti, ruſſus eandem doctrinam ſuis filiis afferebant, & horum memoria perpetua cuſtodiebatur. Et quis eſt doctrinæ fructus?

Vt ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum Domini, & mandata eius exquirant.

Nam Dei potentiam diſcentes, & quomodo illi bona omnia facere facile eſt, ſic etiam ſpem in ipſum conſtituent, & leges; ab ipſo latas ſequentur.

Ne fiant ſicut patres eorum, generatio praua & exaſperans.

Nam parentum ingratum animum diſcentes, & quomodo ob legis tranſgreſſionem Deum ipſius irritauerit, illorum exemplum cuſtodiunt.

Generatio, quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum eo ſpiritus eius.

B Illi namque firmam fidem non habuerunt in Deum, cum rectum tramitem incedere noluerint, ſed cõtrariam mentem diuinis inſtitutis habuerunt.

Filij Ephrem intendentes, & mittentes arcum conuerſi ſunt in die belli.

Tribum Ephraim potiſſimum accuſat, vtpote quæ Idolorum honorem magni fecit. hoc [illegible] q; Iudicum hiſtoria nos edocet, & tertius Regum liber: Ipſi enim iuuēcas conſtituerunt, & nouem Tribus à cultu ſecundum legem deficere fecerunt: & ſic defectionis conciliatores fuerunt: cum hoc ſpiritus gratia vel maxime prævidiſſet, peccata, quæ nondum patrata erant, arguit, accommodatum conſilium ipſis afferens: ſciebat quidem ipſos admonitionem non accepturos eſſe, congruens tamen præſidium afferre: cum autem illorum robur docuiſſet, & iaculandi [illegible] timiditatem redarguit. Conuerſi ſunt in die belli. Nam ob ſcientiam rei militaris ſe efferentes hoſtibus inſequentibus in fugam verſi [illegible].

Non cuſtodierunt teſtamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

C Concinne admodum mentis liberum arbitrium demonſtrauit: quandoquidem inquit noluerunt ſecundum legem viuere, neque vitæ rationem legis amplecti.

Et obliti ſunt benefactorum, & mirabilium eius, quæ oſtendit eis.

Et oſtendens quando hæc fecit, ſubiunxit.

Coram patribus eorum fecit mirabilia.

Deinde tempus, & locum demonſtrat.

In terra Aegypti, in campo Taneos.

Omnes è memoria obliterarunt omnia Dei miracula, quæ in Ægypto edita fuere, quorum eorum parentes ſpectatores extiterunt.

Interrupit mare, & perduxit eos, & ſtatuit aquas quaſi in vtre.

Breuiter miracula narrat, & à maximis exorſus eſt: Quandoquidem maris miraculum, & per hoc iter conceſſum, ſupra naturam eſt. nam aquarum naturæ inſitum eſt, vt in procliuem partem defluant, & tamen illas vtrinque firmauit Deus rerum omnium conditor, tanquam in

D quodam vtre cum coërcuiſſet verbo. Quoniam enim vtrium textura liquidam naturam poteſt continere, merito hanc ſimilitudinem in maris diſſidio poſuit, oſteodens potentiam verbi Dei.

Et deduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.

N[illegible] nubes ipſa interdiu Solis moleſtiam repellebat, nocte vero ignis [illegible] ſum præbebat.

Interrupit petram in eremo, & adaquauit eos velut in abyſſo multa.

Nam non breuem ſtillam eduxit, ſed fontem, qui multis illis myriadibus ſatis fuit: & hoc magis aperte per ea, quæ ſequuntur, edocuit.

Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Aqua enim quæ ſcaturiit, in multos riuulos diuiſa fuit, facilem & magnificam gratiam ſitientibus præbens.

[illegible]ppoſuerunt adhuc peccare ei, in iram concitauerunt excelſum in aquoſo, & tentauerunt Deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis. E

Veruntamen neque hoc à mala eorum mente prauitatē expulit, ſed perſeuerarunt ingrati animi vitio laborare: & poſt tot miracula de diuina potentia periculū facere voluerunt, & cibo indigentes, non petierunt vt acciperent id, quod neceſſe erat, ſed Dei impotentiam accuſarunt.

Et male locuti ſunt de Deo, dixerunt, nunquid poterit Deus parare menſam in deſerto? Quoniam percuſſit petram, & fluxerunt aquæ & torrentes inundauerunt: Nunquid & panem poterit dare aut parare menſam populo ſuo?

Facile, inquit, & leuiter aquarum negotium fuit: nam aqua in terræ cauernis abdita, in lucem edita eſt. Cibum vero panis, qui ſeritur, & tempore producitur, quomodo nobis affatim largietur, imminentemq; famem eximet?

Ideo audiuit Dominus, & diſtulit: & ignis accenſus eſt in Iacob, & ira aſcendit in Iſrael.

Idcirco, inquit, cum Deus rerum omnium conditor indigne tuliſſet, diſtulit ipſis dare terram, quæ eorum maioribus promiſſa fuit, & vniuerſis ſupplicijs affecit: ſed nō celerem mortem ipſis attulit, expectans, vt filij multiplicarentur. De hac autem pœna, quæ per ignem infligitur, etiam beatiſſimi Moſis ſcripta mentionem fecerunt, hanc vero plagam inquit ipſis inflictam eſſe. F

Quia non crediderunt in Deo, nec ſperauerunt in ſalutari eius.

Cæterum cum tales eſſent, cibum tamen ſine labore ipſis præbuit: hoc enim quæ ſequuntur edocent.

Et mandauit nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum.

Non enim viſitatos partus nubes ediderunt, ſed pro imbre, cui natura inſitum eſt, vt ſparſa ſemina irriget, admirabilem cibum emiſerunt. Reſeratas autem Cœli ianuas, ſuppeditationem è ſuperiori loco demiſſam, vocauit. Quoniam enim penuariis cellis ianuas ponere ſolemus, & has reſeramus, cum aliquid auferre volumus, Propheticus ſermo oſtendit Deum rerum omnium conditorem, tanquam ex quibuſdā cellis penuariis manna largientem.

Et panem Cæli dedit eis, panem Angelorum manducauit homo. G

Panem Angelorum vocat, veluti per Angelos ſubminiſtratum. A diuinis enim literis accepimus, Angelos diuinis nutibus obtemperare. Dicit autem ſic diuinus Apoſtolus: *Nonne omnes ſunt miniſtri ſpiritus in miniſterium miſſi, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis:* & ruſſus: *Si enim ſermo, qui per Angelos dictus eſt, factus eſt firmus, & reliqua.* *Panem* vero Cœli, [illegible] ſuperne allatum vocat, etenim *aues*, quæ aerem penetrant, volatilia Cœli, ſacra ſcriptura nuncupat. Hebr. 1.

Cibaria miſit eis in abundantiam.

Ad ſatietatem vſque ait, hunc cibum ipſis impertiit. Dein[illegible] & carnium [illegible] largitionem narrat.

Soluit Auſtrum de cælo, & induxit in virtute ſua Africum, & pluit ſuper eos ſicut puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata.

N[illegible] entos illarum auium [illegible] vndique collegit, & deuorare [illegible] in horum [illegible] tacula venationem vltro venien[illegible] largiens. H

Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum, & circa tabernacula eorum, & manducauerunt & ſaturati ſunt nimis, & deſideriū eorum attulit eis, non ſunt fraudati à deſiderio ſuo.

C[illegible] nſec[illegible] unt, inquit quod de[illegible] erarunt, & ingluuiē impleuerunt: veruntamen iactet[illegible] pœnas pependerunt.

Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit.

Poſtquam enim, cum magnum periculum de diuina potentia feciſſent, non crediderunt Deum poſſe ſuppeditare ipſis cibum, caſtigationem adduxit, edocens vtrumq; poſſe facere, & bona largiri, & pœnas infligere: Veruntamen nihilominus peccare perrexerunt: hoc n. ſubiunxit.

In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius, & defecerunt in vanitates dies eorum, & anni eorum cum feſtinatione.

Peccantes, inquit, & errantes, & nullam curam gerentes de

A tes de his, quę ſibi ipſis prodeſſe poterant: ſed inaniſſimis inutilibuſq; curis confecti, & hæc cum omni ſtudio perſequentes e vita exceſſerunt.

Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. & rememorati ſunt, quia Deus adiutor eſt eorum, & Deus excelſus redemptor eorum eſt.

Non fruſtra ipſis miſericors Deus compedes induxit: quandoquidem hinc non minimam vtilitatem percipiebant. Nam bona conſequentes non intellexerunt, ſupplicijs vero affecti, diuinam benignitatem petentes, ad ipſum acceſſerunt.

Et dilexerũt eum in ore ſuo, & lingua ſua mẽtiti ſunt ei: cor autẽ eorum non erat rectum cũ eo, nec fideles habiti in teſtamento eius.

Porro ipſum diligere ſpondebant, falſis ſermonibus vſi. Nam mens verbis repugnabat, contraria diuinis legibus volens, diuiniſque oraculis credere nolens.

Ipſe autem eſt miſericors, & propitius fiet peccatis eorum, non diſperdet eos.

B Cæterum ipſe propria benignitate vtens, noluit ipſos penitus interimere.

Et abundauit, vt auerteret iram ſuam, & non accendit omnem iram ſuam.

Symmachus autem ſic dixit, Et magnopere auertit iram ſuam, & totam eius iram non accendit. minime celerem ipſis inquit, peccatorum pœnam attulit.

Et recordatus eſt, quia caro ſunt ſpiritus vadens, & nõ rediens.

Nam eorum naturæ imbecillitatem nouit, & breui finem vitæ eos accepturos eſſe.

Quoties exacerbauerunt eum in deſerto. in iram concitauerunt eum in aquoſo. & conuerſi ſunt, & tentauerunt Deum, & ſanctum Iſrael exacerbauerunt.

Per hæc omnia diuinam patientiam edocet; exquiſite autem vnumquodque eorum ex hiſtoria diſci poteſt.

Exod. 32. Num. 25. Nam aliquando quidem Vitulum Deum fecerunt, aliquando vero Belphegor adorarunt, & alias tandem cõtra magnum Moſem meditati ſunt, & cum manna conſecuti eſſent, ingrati animi vitio laborarunt: & cum illi eſſent, vt promiſſam terram acciperent, nimot in proponebant, & præter hæc innumerabilia alia fecerunt, quæ

C derelinquemus ne longum faciamus.

Non ſunt recordati manus eius die, qua redemit eos de manu tribulantis.

Noluerunt in memoriam reuocare priſtina beneficia neq; Dei fortitudinem conſiderare, per quam Ægyptiorum ſeruitute liberati fuerunt. Deinde miracula, quæ ibi edita fuere percurrit.

Sicut poſuit in Ægypto ſigna ſua, & prodigia ſua in campo Taneos.

Tanis Pharaonis domus regia habebat: ibi pœnas magnas Moſes Ægyptijs irrogauit.

Et conuertit in ſanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberent.

Nam primum quidem non modo fluuiatiles aquas, verum etiam quæ ex pluuijs colliguntur, in ſanguinis naturam conuertit, contradicentes ſibi premens.

Miſit in eos Cynomyiam, & comedit eos, ranam, & diſperdidit eos, & dedit rubigini fructus eorum, & labores eorum locuſtæ.

Cynomyia autem, & *Rana* iræ miniſtris vſus, acerbos dolores ipſis incuſſit. *Rubigine* autem & *locuſta* terræ

D fructus conſumpſit.

Et occidit in grandine vineas eorũ. & moros eorum in pruina.

Rubigine quidem, & locuſta fructus terræ corripit: *grandine* & *pruina* ipſas arborum radices euellit. Atqui ſυκαμίνους alij interpretes, ſυκομόρους interpretati ſunt.

Et tradidit grandini iumenta eorum, & poſſeſſiones eorũ igni.

Symmachus vero ſic, Qui tradidit peſtilentiæ iumenta ipſorum, & corpora eorum vulturibus. cum enim frequentem interitum paterentur, eſca facta ſunt volucrum carniuorarum.

Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem, & iram, & tribulationem: immiſſiones per Angelos malos.

Furorem, & Iram, & Afflictionem, Acerbas pœnas nuncupauit. *Angelos* autem *malos*, Supplicij miniſtros appellauit: neque naturæ neque electionis nequitiam, malitiam vocans, ſed ſupplicij pœnam. ſic etiam Malam diem,

E Supplicij diem vocat. Hoc quoque Symmachus oſtendit: etenim pro, Angelis malis Angelos mala infligẽtes, dixit.

Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ.

Pro eo quod eſt, benignitas non impediuit pœnam, ſed locum dedit iuſtæ caſtigationi. Hoc per ea, quæ ſequuntur oſtendit.

Et non pepercit à morte animabus eorum, & iumenta eorum in morte concluſit. Et percuſſit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Cum enim contrariam eorum mentem inſpexiſſet pœnas ipſis abunde incuſſit, primum quidem iumentis perniciem, deinde inſperatam mortem primogenitis infligens. *Tabernacula* vero *Cham* Ægyptum nominauit. Quoniam Meſrem filius fuit Cham, Meſrem autem Ægyptus.

Et abſtulit ſicut oues populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem in deſerto.

Hoc pacto cum illos correxiſſet? in ſolitudinem ſuum populũ deduxit, imitatus paſtorem, qui ſuo gregi antecedit.

Et eduxit eos in ſpe, & non timuerunt.

F Quandoquidem cum multas dediſſet arras ſuæ potentiæ: iuſſit vt ſibi confiderent, neue timerent. Hoc autem a Deo rerum omnium conditore factum eſt: illi autem diuina potentia frui eſſe noluerunt.

Et inimicos eorum operuit mare.

Idem enim mare his quidem iter præbuit, illis vero fluctibus obruit.

Et induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ montem, quem acquiſiuit dextera eius.

Cum igitur eos illinc liberaſſet tradidit ipſis quam pollicitus eſt terram: nam per *Sionem montem*, totam oſtendit terram.

Et eiecit à facie eorum gentes, & ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis.

Quidem cum liberaſſet terram illam antiquis incolis, his ſecundum promiſſiones illius Imperium tradidit: Hoc enim oſtendit, *In funiculo diſtributionis*. Poſſeſſores namque ſolent ſuam terram metiri ſortes autem, & diſtributiones accuratius edocet hiſtoria Ieſu Naue.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum Tribus Iſrael.

G Tribuum enim terram diſtribuerunt. Hoc pacto cum oſtendiſſet infidelitatem eorũ, qua in ſolitudine vſi ſunt, proſequitur iniquitates in terra promiſſionis patratas.

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelſum, & teſtimonia eius non cuſtodierunt.

Poſt tot, tantaque beneficia, perrexerunt delinquere, & diuina mandata violare.

Et auerterunt ſe, & non ſeruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum.

Patrum imitati ſunt nequitiam, & illorum conſpicati ſupplicium, nihil inde adiuti ſunt.

Conuerſi ſunt in arcum prauum.

Arcus artificioſe elaboratus in ſcopum emiſſa iacula dirigit, ſi e aliqua non æquitatem in ſe habuerit, coniectas ſagittas ad deſtinatum locum mittere nequit. Illis igitur mens recta non depranata, atque diuinis beneficijs, vt par erat vſi ſunt: & ea quæ vtilitatem afferre poterant, damni occaſiones reddiderunt.

In iram concitauerunt eum in collibus ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Nam cum a Deo rerum omnium conditore beneficijs

H affecti eſſent, mutis imaginibus ſeruierunt.

Audiuit Deus & ſpreuit.

Eos, inquit, peccantes ſua ope minime dignatus eſt, hæc autem explanatio Iudicum hiſtoria perdocet; Tradidit namque ipſos interdum quidem Ammonitis, aliquando autem Moabitis, alios vero Madianitis, & alienigenis, impietatis pœnas ab illis exigens.

Et ad nihilum redegit valde Iſrael.

Quandoquidẽ celeberrimum illũ populum, qui præter omnium opinionum ab Ægyptiorũ ſeruitute liberatus fuit, quem mare vidit, & fugit & Iordanes conuerſus eſt retrorſum; hũc inquã, finitimi facillime expugnarunt.

Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum ſuum, vbi habitauit in hominibus.

Hæc autem deinceps principium Regum hiſtoriæ 1. Reg. 2.

A docet, quæ mentionem fecit de Eli ſacerdotum princi-pe, & de iniquitate filiorum eius, ſit.

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.

Nume.25. *Virtutem ipſorum & pulchritudinem*, Arcam vocat. Hanc autem Ophni, & Phinees in auxilium ſuorum educentes; propter iniquitatis pœnas luerunt. Cæterum Arcam cum cepiſſent alienigenæ, veluti trophæum quoddam Daon conſecrarunt: Idolum autem erat hoc quod ab illis colebatur.

Et cõcluſit in gladio populũ ſuum & hereditatẽ ſuam ſpreuit.

Deut 32. Tradidit enim ipſos hoſtium manibus ob impietatis exceſſum: *Hæreditatem* autem ipſos nominauit, vt qui ipſi Deo quam maxime curæ fuerint, ſicut etiam eos, & magnus Moſes nuncupauit. *Factus enim eſt*, inquit, *pars Domini populus eius Iacob, funiculus hereditatis eius Iſrael.* Deinde ſupplicii ſpecies percurrit.

Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non ſunt lamentata, ſacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduæ eorum non plorabantur.

B Hos etenim igni tradidit: de his autem vſitatus luctus non edebatur, cum vnuſquiſque in ſuis malis occupatus eſſet cæterum Ophni & Phinees ſacerdotes, qui arcam ipſam inuexerunt, cæſi ſunt: ab ipſo rerum euentu edocti, ne diuina ope freti ſint, qui delinquere pergunt.

Et excitatus eſt tanquam dormiens Dominus.

Veruntamen cũ ipſos huiuſmodi pœnis ſubrecisſet e-doceri illorum hoſtes, quænam fuerint harũ rerum cauſæ.

Tanquam potens crapulatus a vino, & percuſſit inimicos ſuos in poſteriora, opprobrium ſempiternum dedit illis.

Cum enim Deus excuſſiſſet ſe patientiam, veluti ſomnum quendam alienigenis plagam intulit, ob quam apud omnes ignominioſi effecti ſunt. Intelligit enim fun-

1 Reg.5. damenti morbum, id, quod hiſtoria edocet. Hoc etiam vaticinatio oſtendit, inquit enim, *Percuſſit inimicos eorum in poſteriora*: modeſte ſignificans partem, quæ plagam accepit. *Somnum* vero, Patientiam vocauit: Ebrietatem autem ex vino, indignationem nuncupat. Etenim eſt veluti quædam res aduentitia Dei pœna, quæ iuſte peccatoribus infligitur.

C *Et repulit tabernaculum Ioſeph & tribum Ephraim nõ elegit.*

Ruriſus alijs tribubus derelictis, ſolius Ephraim meminit, futuram tyrannidem prouidens: quandoquidem ex hac Ieroboam originem ducens, ex Dauidico Regno decem Tribus abduxit. Ceterum Ioſeph, & Ephraim eandem Tribum dicit, filius enim Ioſeph fuit Ephraim: reiectam autem hanc Tribum eſſe dicit, eo quod tabernaculum in Sylo non permanſerit, ſed Hieroſolymam diuinæ arcæ gratia tranſlata fuerit, in qua Salomon etiam poſtea diuinum templum erexit.

Sed elegit Tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit.

Elegit tamen Tribum Iudæ ob Ieſſe virgam, quæ expectabatur vt floreſceret, hoc autẽ germen & Patriarcha Iacob vaticinatus eſt, benedicens Iudæ, verum meminit

Ad Ebr 7. huius virgæ etiam diuinus Paulus ſic dicens, *Manifeſtum autem eſt, quoniam ex Iuda dominus noſter Ieſus Chriſtus ortus ſit.* propter hanc igitur virgam Tribum Iudæ alijs prætulit. Quoniam autem hoc myſterium a multis quodammodo ignorabatur, valde clare ſubdidit. *Montẽ Sion quem dilexit*, vt aliarum Tribuum inuidiam reſtingueret, ſere

D dicens, nullum inuidiæ anſam arripite, quandoquidem ob *Sionem montem, Iuda Tribum elegit*, præterea & venerandum montem oſtendere vult, eo quod in ipſo templum ædificandum erat.

Et ædificauit ſicut vnicornium ſanctificium ſuum.

Vno cornu aiunt Vnicornem munitum eſſe. Vnum autem Deum colere etiam lex edocuit, iure igitur vnicũ templum vni Deo conſecratum Vnicorni comparauit.

In terra quam fundauit in ſecula.

Symmachus autem ſic, Vt terram, quam fundaſti in ſecula, ceteri etiam eundem ſenſum expoſuerunt. Dicit igitur ſicut vnam terram ædificauit, ſic Iudæis præcepit, vt vnum templum erigerent.

Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouiũ

Eodem tempore per hæc verba oſtendit & Dauidis

virtutem, cum nominaſſet ipſum ſeruum Dei, & Dei li- E
beralitatem, quoniam paſtorem Regem fecit.

De poſt fœtantes accepit eum.

Symmachus vero ſic expoſuit, Sequentem prægnantes duxit ipſum. Porro amplificatio diuinæ liberalitatis eſt hoc: neque enim perfectus paſtor erat, ſed paſtoris miniſter, qui parientes oues ſequebatur.

Paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hereditatem ſuam, & pauit eos in innocentia cordis ſui, & in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos.

Hoc autem gubernationis exceſſum oſtendit: Non enim paſtorem ouium quibuſlibet hominibus præfecit, verum cum prudentiam ſimplicitate temperaſſet, ſecundum diuinas leges ipſos deduxit. His ſimilis eſt latio legis Domini, *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut colũ-* Matth.10.
bæ. Nam cum vtrumque virtutis eripuiſſet, & huius quidem malefiĉentiam, huius vero inſcitiam abſtuliſſet: laudatam virtutem miſcuit: hanc etiam nos in nobis ipſis exercere decet, nos inquam, qui inſtar beati Dauidis vocati ſumus, magis autem maioribus in rebus: nam maiorum rerum miniſterions nobis commiſſum eſt, *digne & deambulare debemus inſtar vocationis, qua vocati ſumus*, ſecundum F
diuinum Pauli præceptum.

Pſalmi LXXVIII. Interpretatio.

Pſalmus Aſaph.

Diuinum oraculum furorem Antiochi cognomento Illuſtris in Iudæorum populum prædicit vaticinationem autem in deprecationem format, tanquam a pijs hominibus, qui tunc futuri erant allatam, qui nondum vicerant, ſed adhuc calamitatibus cincti erant.

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum.

Sapienter ſpiritus gratia eos, qui cum grauioribus illis calamitatibus luctabantur, preces exordiri edocuit: non enim propria mala primum narrant, verum impietatem in diuinum templum audacter patratam, cum templum nihil in diuinas leges commiſerit. Gentes, inquit, impietate, & iniquitate aſſuetæ, tua hæreditate potitæ ſunt: auſi enim ſunt in templi tui adyta ingredi, nedum altaribus ſacrificijsque Dæmonum res tuas ſanctas maculare. G

Poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam.

Nam cum funditus totam Vrbem diruiſſent, fecerunt vt inclyta illa Hieroſolyma nihil differret a tugurio, quod in pomorum cuſtodiam extruitur.

Poſuerunt morticina ſeruorum tuorum eſcas volatilibus Cœli, carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ.

Tanta inhumanitate, & furore in tuos cultores vſi ſunt, vt horum corpora feris, auibuſque carniuoris eſcam exponerent.

Effuderunt ſanguinem ipſorum tanquam aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat, qui ſepeliret.

Porro inſuper inhumanam mentem habentes, pios homines necant, feceruntque vt ſanguinis riui per terram fluerent, nec permiſerunt eos, qui occiduntur ſepultura dignos eſſe.

Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, ſubſannatio, & illuſio his, qui in circuitu noſtro ſunt.

Hæc apud finitimos nos infames reddiderunt, propterea ludibrio vicinis facti ſumus. *Vicinos* autem & *finitimos* vocat Idumæos, Ammonitas, Moabitas, & alias finitimas gentes, quæ ſemper contrariæ & inimicæ ipſis fuerunt. H

Quouſque Domine iraſceris in finem, accendetur velut ignis Zelus tuus?

Deus omnium Conditor legem ferens, ſe ſolũ colendũm eſſe præcepit, & nullum alium, qui Deus vocatur, adorandum, quoniam ego inquit, *Dominus Deus tuus, Deus* Exod.34.
Zelotes ignis conſumens: de hoc autem diuinum oraculum hoc in loco mentionem fecit, *Accendetur velut ignis Zelus tuus.* Ne amplius Domine, inquit, iraſcaris, neue ignis inſtar ob peccata noſtra iram contra nos accendas.

Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in Regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt.

Quoniam

A [illegible] ab hominib. exig[illegible] [illegible], qui penitus tuu[illegible] [illegible] ſed ſupremæ impietati obnoxij ſunt.

[illegible] Iacob, & locum eius deſola[illegible].

[illegible] illorū [illegible] nobis [illegible] interneccio[illegible] ſunt, reliquos verò depopulati ſunt. [illegible] Aquila q[illegible], Symmachus v[illegible] *Pulchritudinem eius*. Theodotion autem, [illegible] interpretati ſunt [illegible] domus [illegible] populū Iacob appellauit, [illegible] Deum ad miſericordiam concitans.

[illegible] iniquitatum noſtrarum antiquarum.

R[illegible] qui hanc deprecationem intulerūt, & [illegible] celebris nanq; eſt [illegible] ſupplicant, [illegible] pœnas [illegible] exigat, ſed hoc quidē [illegible] ſcilicet, vt Deus præſentem eorū pietatem intueretur, hoc n. quā maximè eximiam [illegible] videlicet [illegible] quidem peccatorum [illegible] præſentem [illegible] occulere.

B *Cito anticipent nos miſericordiæ tuæ, quia pauperes facti ſumus nimis, adiuua nos Deus ſalutaris noſter.*

[illegible] inexpugnabilem [illegible] [illegible] ſumus: te autem ſolum adiutorem & ſaluatorem habemus.

Et propter gloriam nominis tui domine libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum.

Nuſquam de ſua virtute mentionem fecerunt, ſed vt [illegible] diuinum auxilium conſequantur [illegible] male habentibus in tuum nomē opprobrium [illegible]. Deprecamur igitur vt errata negligas, calamitatis [illegible] tuam potētiam inſeris oſtendas.

[illegible], vbi eſt Deus eorum?

Poſtea [illegible] tanquā hoc geſtū eſſet, dixerunt, *Quare dicunt gentes, vbi eſt Deus eorū?* hoc inquit, me affligit, hoc me pungit [illegible] culpa[illegible] [illegible] oppro[illegible] dicta eſſe, & [illegible] inſultantes [illegible] vbi eſt Deus veſter, quem [illegible] caſtigaſſe, [illegible] quæ qui[illegible] & celeberrimæ.

C *Et innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt.*

Obſecramus igitur, vt iſti parricidii pœnas pendant, vtque [illegible] nobiſcum iuſtam tuam ſententiam perſpi[illegible] pro tuis cultoribus, qui necati ſunt.

Introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum, ſecundum magnitudinem brachij tui poſſide filios mortificatorum.

Vt [illegible] te obſecro in eos, qui ſuperſtites adhuc ſunt, [illegible] vincula coniecti ſunt, mortemque expectant & ne [illegible] ad extremam perniciem noſtrum genus condemnare [illegible] filios eorum, qui interfecti ſunt, ſaluos reddas, [illegible] ex ipſis efficias.

Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum, improperium ipſorum, quod exprobrauerunt tibi domine.

[illegible] ob opprobrium pati atū finitimis [illegible] ob ea, declarauit, veru vt maxi[illegible] petit, ſimile eſt illud, *Sterilis ge-* 1. Reg. 2.
nuit [illegible] multos. Dixit aūt *Sinum* ex tranſlatione [illegible] aliquid in ſinu ferunt, & tuto cōtinent, vt nihil excidat: videlicet imple eos calamitatib. ſempiternis [illegible].

D *Nos autem populus tuus, & oues paſcuæ tuæ cōfitebimur tibi in ſeculū in generatione & generationem annunciabimus laudem tuam.*

Cum autem tuus populus vocemur, tuuſque grex nominemur; ſi per laudes tibi afferemus, & gratias pro beneficiis [illegible] cumque hæc continue geſſerimus; poſteris hominibus horū narrationē afferemus. Hoc verbum *Cōfitebimur*, quo vſi ſunt, [illegible] actionis nomē declarat.

Pſalmi LXXIX. Interpretatio.

In finem. pro his qui mutabuntur. Teſtimonium Aſaph. Pſalmus pro Aſſyrio.

PRæſens pſalmus quarundam rerum viciſſitudinē prædicere[illegible] mutatio hoc declarat, & eſt [illegible], propterea & *Teſtimonium* inſcriptioni apponitur. Prædicit aūt

E gratia ſpiritus ſancti Iudæorum direptionē, & ſeruitutem, quam apud Babylonios ſeruierunt. Cæterum pſalmus in [illegible] Deo rerum omnium conditori formam, [illegible] ab illis ipſis allatam edocet enim ipſos vaticina[illegible], quibus verbis Deum placare oportet, & [illegible] excitare. Vaticinatur [illegible] in futuram ſalutem [illegible] per dominum Chriſtum.

[illegible]

[illegible] preces admittas, qui paſtoris inſtar pop[illegible]

Qui deducis [illegible] Ioſeph.

Ioſeph populum, q[illegible] velutiovis in [illegible] lupos incidit, cū ab illorū manibus [illegible] in [illegible] deduxiſti, inſidiantibus [illegible] feciſti, [illegible] curat in eum habitā perceperiſſet, in magis [illegible] potentiam deſcendit.

Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare.

Quo[illegible] duntaxat magnus Moſes effigie[illegible] ſanctorum [illegible] [illegible] aliare potuit, per illud vero [illegible] Deus [illegible] præbebat; [illegible] de Cherubim mentionem fecit, atque deprecatus est, vt ille, qui ſuper hos ſedet, ma[illegible]

F *Coram Ephraim, & Beniamin, & Manaſſe.*

Vt tuo populo appareas [illegible] has nanq; Tribus omnem oſtendis [illegible] Horum aūt [illegible] quoniam de Ioſeph mentionem fecit. *Ephraim* vero & *Manaſſes* filii fuerunt Ioſeph. & *Beniamin* frater eius [illegible].

Excita potentiam tuam, & veni vt ſaluos facias nos.

Tanquam [illegible] Deum [illegible] omnem tuam [illegible] moue, noſtram ſalutem tra[illegible].

Deus virtutum conuerte nos.

A ſeruitute nos libera, & reditum [illegible].

[illegible] facilitatem doce.

[illegible] faciem tuam & ſalui erimus.

Satis enim eſt, vt appareas, & noſtris calamitatibus finem imponas.

Domine Deus virtutum quouſque iraſceris ſuper orationem ſerui tui?

G Quouſque domine [illegible] preces auertis, [illegible] mea delicta iratus? Cæterū *Seruum tuum*, Populū no[illegible] alii Interpretes, *In oratione populi tui*, [illegible] poſuerūt.

Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in menſura.

Tempus hoc in loco [illegible] eſt: nam cæteri [illegible] hæc eſſent dixerunt, *Cibaſti nos pane lacrymarū, & potum dediſti nobis in lacrymis cum menſura*. [illegible] autem, te noſtrum cibum, & potum lacrymis [illegible] nam lugentes, & mœrentes neceſſarium cibum ſumimus, hoc autem [illegible] cum ſupplicio peccatis mentis eſſet, hoc etiam do[illegible]. *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis*. Hanc Matth. 7.
menſuram etiam Vates Zacharias vidit. Babylonem [illegible] Zach. 5.
[illegible] prædicens, *Duas enim mulieres vidi, & alas quidem* [illegible] *habentes, menſuramque ferentes, & miſſas, vt hanc Babylonem* [illegible] per hæc diuinæ ſententiæ iuſtitiam dilemmus.

Poſuiſti nos in contradictionem vicinis noſtris, & inimici noſtri ſubſannauerunt nos.

Ignominioſi facti ſumus etiam apud [illegible] gentes, quæ ſemper nobiſcum inimicitias [illegible].

H *Domine Deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.*

Tuo igitur aſpectu tenebroſam calamitatum caligi[illegible] diſcute, & reditum largire potens enim es, & potentiarum dominus. Deinde antiqua beneficia perſe[illegible] [illegible], obſecrans, vt eandem opem [illegible].

Vineam de Ægypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eam. Dux itineris fuiſti in conſpectu eius plantaſti radices eius, & impleuit terram.

Tu dominé inſtam Ægyptiorum potentiam euertiſti, Tu Chananæorum gentes ad interitum vſque conſumpſiſti, [illegible] tuum populum veluti vineam ex Ægypto tranſtuliſti, omnemque commeatus facultate per [illegible] largitus eſſes, in Chananæorum terram [illegible] conſeuiſti.

Operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei, extendit palmites ſuos vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines eius.

Cum

A Compertum [illegible] maceriem [illegible] munisti; [illegible] qu[illegible] [illegible] umbram ver[illegible] op[illegible] S[illegible] p[illegible], qui [illegible] imperium [illegible] A[illegible] R[illegible] nus his [illegible] tum [illegible] hoc [illegible] [illegible] Nam [illegible] A[illegible] apud omnes [illegible] C[illegible] frequenti [illegible] & P[illegible] P[illegible] sac[illegible] runt, quique [illegible] petunt. Per omnia [illegible] declarauit.

[illegible] maceriem eius, [illegible] vindemiant eam omnes, [illegible]

[illegible] ita destruxisti, expugnabilemque [illegible] cupientibus ostenderes? *Ma-*

B *[illegible]* Nam quod est maceries vi[illegible] Dei [illegible] ampla di[illegible] effecti sunt. Cæterum *[illegible]* nuncup[illegible]: [illegible] quemadmodum [illegible] custodia [illegible], tu[illegible] proui[illegible] priuatus est, expugnabili[illegible] liber[illegible] hi.

Exterminauit [illegible] de silua, & singularis ferus depa[illegible] eam.

D[illegible] rectè demonstrauit. Nam [illegible] & Sene[illegible] ciuitates diripue[illegible] ab [illegible] Hierosolymam ob[illegible] sedisset, eos [illegible] in seruitutem a[illegible] duxit. & post[illegible] vineam nuncupa[illegible] agrestem *ap[illegible]* hostem vocauit [illegible] [illegible] *fera.* Porro *singularem ferum* ap[illegible]pellat, [illegible] singulariter [illegible] habet. Quoniam igitur Nabuchodonosor alijs Regibus [illegible] erat, merito *singularem ferum* nominauit.

Deus virtutum conuerte, respice de cælo & vide & visita

C *vineam [illegible] perfice eam, quam plantauit dextera tua.*

Precatur igitur est potentem dominum, vt cælo vi[illegible] neæ detrimentum intueatur, [illegible] curatione [illegible] fiat, quandoquidem illa ipsa prouidentia [illegible] felicitatem donauit. *Dexteram v[illegible]* Prouidentiam vocat.

Et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Hoc [illegible] hac vinea propa[illegible] onem [illegible] cura digna fiat, ob templum, quod ex ipsa genitum erat, quod filium hominis manifesto nuncupauit. [illegible] & dominus [illegible] in Euangel[illegible] cum esset Deus simul, & homo,

Matth. 16. Mar. 14. & Luc. 22. [illegible] *hominis se ipsum nominat*, a natura quæ videtur, appellationem accipiens. Docet igitur propheticus sermo eos qui captiui facti erant, Deum rerum omnium conditorem obsecrare, vt vineæ parcat propter salutarem radicem, quæ [illegible] producenda erat. [illegible]

Ioan. 15. demeo modo etiam seipsum nominat dicens, *Ego [illegible] vera, vos palmites, & pater meus agricola est.* Nam vt homo vitis est, [illegible] Deus, & agricola, bonum lemen[illegible]

D [illegible] Quoniam enim ex hac vite, quæ [illegible] q[illegible] agricolæ [illegible] ortum dunt [illegible] vitis vera [illegible] palmites prodixit, frequentem [illegible] ipsi credideriunt: *[illegible] vmbra vere montes operuit [illegible] cedros: ipsa vitis vere extendit palmit[illegible] ad mare [illegible] ad flumen propagines* [illegible] propter [illegible] illa [illegible] consequatur narrantes omnia eius mala.

Incensa [illegible] & suffossa.

Hic præcipue patet [illegible] in Babylonium, & mun[illegible] Antiochum [illegible] Nam Ba[illegible] templum combussit, plurimamque [illegible] b[illegible] [illegible] eorum etiam illam [illegible] [illegible] & [illegible] igni consumpsisse.

A[illegible] manum tua super vi-

rum [illegible] tuæ, & super filium [illegible] quem confirmasti tibi. & non discedimus a te.

E [illegible] nobis [illegible] tota hom[illegible] tura ver[illegible] cognosce[illegible] benignitatemque [illegible] laudabit

Viuificabis nos, & nomen tuum [illegible].

Hoc autem modo [illegible] in perium destr[illegible] nosque semper etiam [illegible] te [illegible] Deum col[illegible].

Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende [illegible] tuam & salui erimus.

Igitur propter hæc omnia atque propter [illegible] lu[illegible] q[illegible] nos omn[illegible] molesti[illegible] tantum apparueris, [illegible].

Psalmi LXXX Interpretatio.

In finem. Pro Torcularibus Psalmus Asaph.

F PR[illegible] Iudæ [illegible] captiui[illegible] m præ[illegible] atque [illegible] quam postea fecerunt [illegible] aliquam [illegible] t, p[illegible] ipsis [illegible] quidam torcul[illegible] Deo [illegible] matur autem psalmi exor[illegible] sentes quidam deprecationem [illegible] seque [illegible] ad hortantur, vt Deum, [illegible] largitus est, concelebrent.

Exultate Deo adiutori nostro.

Symmachus autem *Benedicite*, dixit, Aquila, *Laudate*. Afferte Deo hymnum de gratiarum actione qui suam [illegible] nobis impertiit.

Iubilate Deo Iacob.

Triumphalis est hæc vox Iubilation[illegible] mus [illegible] minorum can[illegible] tu nam Deo [illegible] tribuit.

Sumite psalmum, & date tympanum [illegible] iucundum cum cithara.

D[illegible] his instrumentis [illegible] cane[illegible] bant, & hoc Paralipomenon histori[illegible] A[illegible] igitur propheticus sermo [illegible] tymphoniacum illorum instrumentorum [illegible] & [illegible] quidem lyra, illos autem [illegible], alios vero [illegible]

G Deum celebrare. Cæterum Symmachus *Psalterium*, *Lyram* appellauit.

Buccinate in neomenia tuba in insigni die solemnitatis vestræ, quia præceptum in Israel [illegible] Iudicium Deo Iacob.

Præcepit Deus [illegible] tribus [illegible] memoriam reuocantes populorum [illegible] quæ in monte fuerunt. Nam Deo [illegible] in monte Sina [illegible] que[illegible] [illegible] vox tubæ valde resonabat. Sacerdotes igitur tubis [illegible] illius aduentus [illegible] admonent, hi igitur [illegible] diuinaque ope adiuti merito eam [illegible] vtrubi [illegible] commonefaciunt.

Testimonium Ioseph posuit illud cum exiret de terra Ægypti.

[illegible] hic [illegible] Totum populum [illegible] enim [illegible] Ægypto [illegible] ferent, [illegible] populum appellauit [illegible] cu[illegible] ex Æ[illegible] hanc [illegible] Deum beneficia quibus ipse perfruitus est, perlequitur.

Linguam, quam non nouerat audiuit.

Nam [illegible] dignatus esset, hanc

H audiuit, legem in solitudine [illegible].

Diuertit ab oneribus [illegible] eius, & [illegible] cophino seruierunt.

In Ægypto labores, acerbamque seruitutem, atque lateres [illegible] per hæc [illegible] nam humeris [illegible] est, lutum [illegible] terga autem potissi[illegible] horum labore [illegible] Dei perfectio [illegible] quem tem inducit, & primum [illegible] perunt, [illegible] in memoriam reuocat, [illegible] admonitione & co[illegible] afferr [illegible] supplicium.

In tribulatione inuoca[illegible] liberaui te.

[illegible] in Æ[illegible] & [illegible] gra-

[illegible] hoc & hi [illegible] *mariis non [illegible] Israel ab ope tua dura* [illegible]

[illegible] *temporis tempestatem.* [illegible] autem sic [illegible] te pet [illegible] tom [illegible]

[illegible]

[illegible] *quidam iratus* [illegible] inuenientes, & [illegible] Ab [illegible] eius est Deus [illegible] eddidi. [illegible] *psalmum* [illegible]

C [illegible] tur p [illegible] mea potestua feceris; prim [illegible]

[illegible] *non erit in te* [illegible] *ne que adorabis* [illegible] *Dominum tuum, qui eduxi te de* [illegible]

[illegible] continet. [illegible] *in* [illegible] *Deus tuus* [illegible] *non erunt* [illegible] & eorum [illegible] ipsis largitu est [illegible] mentiamem [illegible] vocati [illegible] nos est, & nonne [illegible] legem transgredien [illegible] lentes. Verum tempus [illegible] tamus: satis tamen [illegible] uendam.

[illegible] obedientiam te [illegible] Hinc [illegible]

[illegible] *meam, & Israel non in-* [illegible]

Ego [illegible] ipse vero nec audire [illegible] voluit.

[illegible] *cordis eorum, ibunt in ad-* [illegible]

S [illegible] autem sic [illegible] igitur ipsos in [illegible] etiam Aquila? [illegible] ambulabant in [illegible] audientem vidi [illegible] Sibi vero tpsim suis consilijs [illegible] carentem. Ve [illegible] sapientibus in on [illegible] quandoquidem Iudæi cum [illegible] atque mare [illegible] Porro [illegible] Dæmonum [illegible] volentes.

[illegible] *meus, si Israel in vijs meis ambulasset,* [illegible] *eorum humiliassem, & super tribu-* [illegible] *meam.*

S [illegible] at, atque [illegible] hæc [illegible] facile & [illegible] oratione.

[illegible] bentes dominum ne [illegible] pios odium con [illegible] domini [illegible] men [illegible]

[illegible]

— *tempus eorum in secula.*

[illegible] magis dilucide Symmachus dixit [illegible] di [illegible] Osoris [illegible] tres ipsis subdidit. Sed [illegible] tempus eorū in secula. *Tempus* autem vocat, Calamitates sic enim Syri, & Hebræi nominare consueuerunt, & mul[illegible] etiam apud nos eodem modo hanc nominant. Dicit igitur [illegible] tempus quoddam præfixum in huius[illegible] calamitates Iudæos incursuros, verum *in secula* Dei [illegible] priuato [illegible] Cæterum simile est hoc septuag [illegible] psalmi exordio, *Vt quid Deus repulisti in finem* [illegible] dæorum interitum præ [illegible]

Et c[illegible] eos ex adipe frumēti, & de petra melle saturauit eos.

Cum au[illegible] ingr[illegible] tianum morbo magnopere laborassent bonorū, quæ iam ipsis suppeditata fuere [illegible] concdati sunt. in solitudine enim dulcissimam aquam ipsis [illegible] lapide duxi [illegible] quæ illis sitientibus mellis dulcedine similis esse visa est, in terra autem [illegible] missionis fructus è terra vbe[illegible] nus ipsi largitus [illegible] parte n. totum declarauit. & per frumentum aliorum fructuum largitionem significauit.

Psalmi LXXXI. Interpretatio.

Psalmus Asaph.

D*Eus stetit in synagoga deorum* [illegible] *dijs autē Deus diiudicat.* Iudæorum principes *Deos*, vtpote [illegible] quibus iudicandi officium commissum erat, nominauit: e[illegible] mod[illegible] ipsos etiam lex nuncupat, *Deos non detrahes, & Principi populi tui non maledices.* Quoniam enim vere Iudex est Deus, & hominibus iudicandi officium commissum est, propterea Iudices Dei nuncupati sunt, tanquam in hoc Deum imitantes, sed iustus iudex hoc in loco non iuste iudicante, neque simul et iustitiæ [illegible] tenentes, redarguit, futurumque iustum iudicium ab ipso exercendum prædicit. Exod. 22.

Vsque quo iudicatis iniquitatem, & fac[illegible] peccatorū sum[illegible]

Quousque inquit, incorruptam [illegible] iustitiam non profertis, sed potentium atq; iniquorum hominum iniustitiam vestro cum dedecore excusatis, pauperes que ab his iniuria affectos despicitis?

Iudicate e[illegible], & pupill[illegible] humilem, & pauperem iustificate.

Vtrique autem horum auxilio indig[illegible]

Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

C[illegible] praesides [illegible] cumque iudicium vobis creditum sit, ne fiat pauper iniquis hominibus præda.

Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant.

Sed nihil horum cognoscere voluerunt, ne [illegible] meorum verborum lumine [illegible] illuminari: propterea velut in no[illegible], & in tenebris viu[illegible] ntes versantur.

Mouebuntur omnia fundamenta terræ.

Ob hanc veritatem tumultu, & perturbatione [illegible] ferta est crebrisque malis terra quatitur.

Ego dixi dij estis, [illegible] filij excelsi omnes.

Ego igitur vos honoraui, meique nominis participes vos feci, atque meos filios nuncupaui.

Vos a[illegible] sicut hōes morimini, & sicut vnus de principib. cadetis.

Sy[illegible] machus aut sic dixit, Vos autē sicut homines moriemini, & sicut vnus de principib. cadetis. Nam cū apud honoris nescius fuerit [illegible], eadem quæ Diabolus, pati[illegible]tis, cui cū à me imperium credi[illegible] tum esset, cumq; bonis, quæ ipsi largita fuere, vt par erat, vti noluisset, ex honore excidit, cæterum vos similem mortem alijs hominibus patiemini, gloriam nul[illegible] post mortem h[illegible] bentes. sic cum sermo diuinus iniustos Iudices coarg[illegible] illet, vero & iusto iudici supplicat, vt totius terrarum orbis iu[illegible] cium exerceat.

Exurge De[illegible] iudica terrā, quoniā tu hæreditabis in omnib. gētib.

Hęc aūt [illegible] cited[illegible] Christi iudicium pręle[illegible] ipsi nam [illegible] Pater dixit, *Postula a me, & dabo tibi gētes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ.* Psalm. 2.

Propt[illegible] hunc Ps[illegible] sermo obie[illegible] tanquam primum appareat [illegible] Iudices iudicandi officio cessa[illegible], atq; Iudęo[illegible] deterat [illegible] hominib' afferat.

Psalmi LXXXII. Interpretatio

Cantus psalmi Asaph

POst à Babylone reditum [illegible] nos [illegible]

A [illegible] barbaras [illegible] ru[illegible] & N[illegible] [illegible] ne [illegible] ne [illegible]

[illegible] m [illegible] m [illegible] pro[illegible] it.

[illegible] ne vi[illegible] nt [illegible] o [illegible] Si[illegible] rum [illegible] m- [illegible] p[illegible] iut, Nequa[illegible] [illegible] ed [illegible] et o[illegible] ano- ns [illegible].

[illegible] m ecce inimici tui [illegible] & qui te oderunt [illegible] tu- lerunt [illegible] ut.

B In[illegible] niqu[illegible] a [illegible] te[illegible] ant, & ſluctuant ſuperbia & audac[illegible] [illegible] immicitias, q[illegible] en- tra [illegible] [illegible] commen[illegible] lent.

[illegible] p[illegible] lum tuum malignauerunt con[illegible] lium, & [illegible] aue- runt aduer[illegible] us [illegible] anctos [illegible].

S[illegible] m[illegible] ant [illegible] pro[illegible] totuis, C[illegible] o[illegible] l- lum [illegible] A [illegible] ſe[illegible] undam carn[illegible] [illegible] h[illegible] do[illegible] quo[illegible] [illegible] q[illegible] lu[illegible] præd[illegible] [illegible] ructi[illegible] E[illegible] er [illegible] d[illegible] Quomo[illegible] o inquit [illegible] [illegible] quoniam [illegible] [illegible] ter [illegible] ruum meum, vt non di[illegible] dam totum, [illegible] educam de Iacob ſeme[illegible], [illegible] de Iuda tunc inquit [illegible] intermeciom tradam. Ob [illegible] ntur totu[illegible] us cur[illegible] atus eſt, imo vero tota [illegible] perce- pto, [illegible] que fructu cum ip[illegible] o, re[illegible] e feris tradi[illegible], [illegible] apert[illegible] [illegible] ip[illegible] depa[illegible] t & omnes prætergre[illegible] volunt. Hoc autem hic orant [illegible] unt, no[illegible] nos ſed etiam contra [illegible] m tuum furere audent.

D[illegible] unt [illegible] & diſperdamus [illegible] s de gente, & non memo- retur nomen Iſrael vltra.

C Extr[illegible] mam pern[illegible] [illegible] bis in[illegible] rre [illegible] celeb[illegible] namq; H[illegible] ip[illegible] ob[illegible] p[illegible] odere [illegible] unt. D[illegible] c[illegible] ioſenium [illegible], e qui[illegible] [illegible] alii [illegible].

[illegible] erunt vnanimiter, ſimul aduer[illegible] us [illegible] eſta- mentum diſpoſuerunt.

[illegible] ntra te bellum concordiſſime ſuſceperunt, [illegible] ſun[illegible]

[illegible] abernacula Idumæorum, [illegible] Iſmae[illegible] ita.

Idu[illegible] ab[illegible] unt. *Edom* enim Eſau nomina[illegible] c[illegible] *Iſmaelit[illegible]* vero [illegible] nael[illegible] poſteri unt.

D *[illegible] A[illegible]*

Mo[illegible] b [illegible] L[illegible] H[illegible] nſlata [illegible] *rens*, [illegible] Iſmaelis [illegible], ip[illegible] to mat[illegible] r fuit [illegible].

Ge[illegible] al, & Ammon, [illegible] Amalech.

Po[illegible] *Amalech*, ne[illegible] & ipſi [illegible] gen[illegible] dem ab[illegible] *Ammon* [illegible] L[illegible] ens[illegible] dun tio [illegible] At[illegible] & [illegible] nt

A[illegible] m ha[illegible] m.

A[illegible] ſtros vo[illegible] no P[illegible] p[illegible] H[illegible] naan[illegible] itaures, me[illegible] ge- ne[illegible] tuſſi[illegible] in[illegible] ſunt.

[illegible] quabant [illegible] i[illegible] untur

[illegible] A[illegible], in comm[illegible] habi[illegible]

F[illegible] in adiutori[illegible] m [illegible] ter.

P[illegible] A[illegible] ras [illegible] d[illegible], qui in popul[illegible] [illegible] re[illegible] q[illegible]

Fac illis [illegible] cut Madian, [illegible] re, ſicut Iabi[illegible] in E[illegible] dor.

De p[illegible] o neſi[illegible] men[illegible] eande[illegible] H[illegible] s igitur [illegible] u[illegible] B[illegible] [illegible] het [illegible] Deb[illegible] oſt[illegible] Iudi[illegible]

Fa[illegible] t vt ſtercus terr[illegible]

[illegible] inſepu[illegible] p[illegible] & vel- [illegible]

[illegible] et eorum [illegible] e[illegible] Salma- na, [illegible] tor[illegible].

V[illegible] u[illegible] de[illegible] s om[illegible] b[illegible] s Iu[illegible] mem[illegible] Iud. ne[illegible] tem ipſ[illegible] educ[illegible] h tum[illegible] ob[illegible] ctant, cau[illegible].

Qui [illegible] runt, hereditate [illegible] am[illegible] tum [illegible] ei.

F I[illegible] hoc, bis[illegible] in [illegible] or[illegible] in templum t[illegible] H[illegible] nus[illegible]

De[illegible] cus [illegible] ne[illegible] llos,

Vt [illegible] e tempeſt[illegible], vt[illegible] mitatib[illegible] s circum- uertant [illegible].

Et ſic[illegible] ulam ant[illegible] ti.

I[illegible] ipſo inſl[illegible].

Si[illegible] t ignis qui co[illegible] is [illegible] montes [illegible] quer[illegible] tu[illegible] a tua [illegible] bus eos.

In nemoribu[illegible] ipſo[illegible] c[illegible] hores [illegible] chementi[illegible] & [illegible] ntur, G & calli[illegible] ucce[illegible] ac cendutur[illegible] conſumpti co[illegible] quia[illegible] crant [illegible] tem, [illegible] tu lumine ignis Iſa. re[illegible] nam [illegible].

[illegible] mple [illegible] orum, nomi[illegible] & quærent nomen tuum do- mi[illegible].

[illegible] ſtra[illegible] n[illegible] uas volu[illegible] re ſ[illegible] tem[illegible]

[illegible] lum [illegible] fun tur [illegible], & [illegible] al[illegible].

[illegible] llo[illegible] b[illegible] q[illegible] un[illegible] que orbem [illegible] mans[illegible].

Pſalmi L X[illegible] X I[illegible] I. Interpretatio.

Pro Torcularibus. Filys Chora.

P[illegible] atio[illegible] nationem continet non mo- [illegible] ſcula[illegible] m[illegible] F [illegible]

[illegible] uam dilecta [illegible] tuum [illegible] p[illegible] u au[illegible] t.

H[illegible]

A [illegible] ſecundum [illegible] affecta-
[illegible] que etiam [illegible] eadem [illegible] qui ta-
[illegible] conſecuti ſum[illegible] diuinis [illegible] bus vti
litatem percipimus. [illegible] vati-
natio conuenit. [illegible] præcinit,
& multa torcularia [illegible] ſimiliter
mentionem facit. [illegible] tem-
plum, & viuum [illegible] verbum
eorum, quæ a Propheta [illegible]
mentem accend[illegible]. *Dilecta* [illegible] neque
digna Dei tabernacula [illegible] ipſa
[illegible] *concupiſcit anima mea in atria domini.* [illegible]
nantia vero [illegible] ſunt ea, quæ ſequuntur.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Non modo autem anima exultat, [illegible] tur, ſed et-
iam corpus lætitiæ particeps [illegible]
[illegible]. Hoc enim [illegible] diuinus tacite innuit [illegible]
& *viuum Deum* appellauit tanquam vitæ larg[illegible]
[illegible] enim Bab[illegible] Deta[illegible] etiam noſtro[illegible]
B [illegible] pennis inanimi, & ſolidi erant; congruen[illegible]
[illegible] qui ab [illegible] liberati ſunt, viuum, & verum
Deum nominant.

*Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum, vbi repo-
nat pullos ſuos.*

Aquila autem [illegible] exp[illegible], Etenim auis inuenit ſibi
domum, [illegible] nidum ſibi, vbi rep[illegible] pullos ſuos.
[illegible] paſſeres & [illegible] atque [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] propria [illegible]
[illegible] propriis [illegible]
[illegible] cœleſtique [illegible]
[illegible]

[illegible] tua domine virtutum Rex meus, & Deus meus.

[illegible] & ſtabilia, & bonorum [illegible] tua
[illegible] velut [illegible]
[illegible] cibum [illegible] percip[illegible].

C *Beati qui habitant in domo tua domine, & in ſecula ſeculorum
laudabunt te.*

Horum autem ſingula ex [illegible] abſo-
[illegible] nobis [illegible]
veritatem conueniunt. etenim [illegible] in tem-
plo permanentes *beatos* eſſe dicunt [illegible]
[illegible] ſequuntur. & nos cum diuinam [illegible]
nemus, beatos [illegible] eos, qui Deo [illegible]
ſiſtunt, diuiniſque bonis perfruuntur.

Beatus vir cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo.

Diuinus ſermo *beatum* eſſe dicit eum, qui [illegible] per diui-
næ curæ compos factus eſt: quique diuina gratia men-
tem hab[illegible] illuſtratam, & ſemper pias cogitationes in [illegible]
[illegible] quandoquidē *Aſcenſiones* [illegible]
Pias cogitationes de Deo prophe[illegible]

*Diſpoſuit in valle lacrymarum in loco, quem poſuit. Etenim be-
nedictionem dabit legiſlator.*

Qui enim aſcenſiones in ſuo corde admiſit, & legiſla-
D toris benedictiones adeptus eſt [illegible] deſtituit, dehincque,
ſed luctu, & lacrymis [illegible] dat, ex hoc eo pure libe-
rari cu[illegible]: Audiuit enim domin[illegible]
Matth. 7. *qui lugent, quoniam ipſi ridebunt, & beati, qui [illegible] quoniam
ipſi con[illegible]* Cum igitur homo hæc co[illegible]
fuerit, legiſlatoris benedictionem [illegible] *Vallis* [illegible]
lacrymarum, per figuram quidem eſt locus, [illegible]
Angelus apparuerit, pop[illegible] tranſgreſſionem [illegible]
Gen. 3. & in lacrymas concio [illegible] ille ab
illo euentu vallis [illegible] Propterea autem,
Ibidem. & vero præſens vita lacrymarum vall[illegible] *in qua Adam in
ſudore vultus pane veſcitur, & Eua in dolor[illegible] parit.* &
[illegible] peccatores, [illegible] ingemi[illegible]
Matth. 26 quidem dicit, *ad mortem* [illegible] exla-
Marc. 14. mat, *Suſcipe animam meam* [illegible] *quod mihi bonum eſt,
vel ut moriar, vel ut viuam*. [illegible]
Rom. 8. *Et nos primitias ſpiritus habentes* [illegible] hic
[illegible] continue
[illegible] val-

E le lacrym[illegible], qui [illegible] exceperunt, lacrymas ef-
fundunt, & qui labor[illegible] vitam amplexi ſunt, legiſla-
toris benedictionem expectant:

Ibunt de virtute in virtutem

Augent enim quotidie robur, incren[illegible] virtutis
magnam vim ſibi parant. ſicu[illegible] vitam am-
plexi ſunt, a precibus in hymnorum [illegible]
[illegible] ſupplicationem, & ex illa in
[illegible], &
admonitiones impe[illegible] hominum progredi[illegible]
tur, [illegible] virtute in virtutem [illegible]
[illegible] diuinas [illegible]

[illegible] Deus Deorum in Sion.

Deus Verbum, inquit, cum homo factus eſſet, cum-
[illegible] hominibus [illegible] & cum prius num
[illegible] hanc rerum muta-
[illegible].

F *Domine Deus virtutum exaudi orationem meam. auribus per-
[illegible] Iacob, protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem
Chriſti tui.*

[illegible] diuinus Vates deprecatur, [illegible] longe homi-
[illegible] perſpiciens, & [illegible] Deum,
[illegible] propria cura pop[illegible] qui
[illegible] Chri-
[illegible] Apoſtolus ap- 1 Cor. 12
pellauit, *[illegible] membra ex parte.* &
[illegible] *non [illegible] indigeo, aut
iterum caput pedibus [illegible] neceſſarii.*

[illegible] ſuper millia.

Nam [illegible] ſemper [illegible]
templo [illegible]
[illegible] peller, neque [illegible]
[illegible]
[illegible] Babylon [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ſolum [illegible].

G *[illegible] in domo Dei mei magis, quam habitare in ta-
bernaculis peccatorum.*

[illegible] mihi amabilis eſt, vt elegerim
[illegible] eſſe, & ante huius ianuas vo-
[illegible] ſordib. com-
[illegible] modo hæc etiā & his, qui Babylone captiui
[illegible] & nobis accommodata. Ete-
[illegible] ſanctitatis, ne diuinæ domus deſtitu-
[illegible] & nos inſtituimur domus Deo
[illegible] ſemper concupiſcere.

*Quia miſericordiam, & veritatem dil[illegible] Deus, gratiam &
gloriam dabit dominus. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in
innocentia.*

Q[illegible] enim hanc rationem de Deo habent, omnibus
his bonis [illegible]: quandoquidem ex rebus diuinis
noſtra miſericordia [illegible] & [illegible] & affluens
H [illegible] bonorum dogmatum do-
[illegible] diuinamque [illegible] tan-
[illegible] atque etiam inſignes, & a Ino-
dum illuſtres euadimus, & vt vno [illegible] omnium
bonorum fruitionem [illegible] percipimus, omnem mali-
tiam, atque prauitatem abiicientes, ſimplicem & veram
[illegible].

Domine virtutum, beatus homo, qui ſperat in te.

[illegible] accommodatus eſt. Beatum enim eſt
[illegible] nuncupat, qui omnem præſentis vitæ
felicitatem pro nihilo ducit, & [illegible] Deo ſi-
[illegible] habet, ſidit, & demum ſalutem, quæ hinc oritur
[illegible].

Pſalmi LXXXIV. Interpretatio.

In Finem. Filijs Chore Pſalmus.

EOdem tempore, & vmbram, & veritatem pſalmus
[illegible]. Adumbrauit enim [illegible] Deus per
[illegible] humanum ſalu-
tem Etenim illos liberauit nunc quidē ab Ægyp[illegible]

A ſeruitute, nunc vero à Babyloniorum manibus. ſic etiam omnium hominum naturam, & ab acerbi Diaboli tyrannide & ab interitu vindicauit. Vaticinatur igitur pſalmus & Iudæorum è Babylone reditum, & totius orbis terrarum ſalutem.

Benedixiſti domine terram tuam.

Benedicere, eſt aliquid boni velle. Quoniam igitur, & ob ciuium iniquitatem condemnauit, vt Iudæa terra deſerta eſſet, & Adamo poſt peccatum patratũ pœnam inflixit, ſcilicet terræ maledictionem, *Spinas enim* inquit, *& tribulos* ob benedictionem propheticus ſermo terum [Geneſ 3.] iuſtum expulſionem demonſtrauit.

Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorum.

Soluiſti triſtia ſeruitutis vincula, & libertatem captiuis largitus es, cum patrata peccata deſpicere voluiſſes. Cæterum totam hominũ naturam captiuã fuiſſe, & à Saluatore noſtro Deo libertatem accepiſſe, ipſe teſtis eſt per Eſaiam exclamãs, *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum*: Cum enim in Syna- [Eſa 61. B Luc 4.] goga hanc vaticinationem dominus legeret, Iudæis inquit, *Hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.*

Mitigaſti omnem iram tuam, auertiſti ab ira indignationis tuæ.

Dimiſiſti indignationem in nos, & benignitatem oſtendiſti.

Conuerte nos Deus ſalutaris noſter, & auerte iram tuam à nobis.

Hi, & illi bonum libertatis nuncium accepiſſe videntur, ſed nundum hanc conſecuti eſſe: idcirco obſecrant, vt perfectè benignitatem conſequantur.

Nunquid in æternum iraſceris nobis, aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Conuenit his, qui a calamitatibus liberati ſunt, his verbis vti, & nequaquam peccatorum veniæ fidere, verum perhorreſcere, & Iudicem placare. Supplicant igitur hi, ne eadem ira extendatur, vt in ſeculum alterum perſeueret, ſed quamprimum finiatur.

C *Deus tu conuerſus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.*

Nouimus autem te domine benignum, & credimus reditum & vitam nobis largiturum eſſe: nos vero hæc adepti cum lætitia hymnum tibi afferemus.

Oſtende nobis domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis.

Nam cum Cyrus Perſarum Rex (ſecundum Eſaiæ vaticinationem) redeundi poteſtatem largitus eſſet, feſtinant conceſſum iter arripere: propterea igitur Deum orant, vt celerem reuerſionem ob benignitatem ipſis concedat, Tuam, inquit, nobis bonitatem ô domine quamprimum oſtende, & ſalutem, & hinc liberationem conſequemur. ſic cum deprecationem Propheta tanquam ex illorum perſona attuliſſet, Dei reſponſum recipit, & inquit.

Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam, & ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui conuertuntur ad cor.

Audiui, inquit, miſericors dominus preces, & pacis ſententiam pronunciauit, largiuſque eſt hanc iis, qui D pœnitentia ducti ſunt, quique ad Deum mentem flectere mouentur: quandoquidem cordis conuerſio ad Deum eſt liberatio a peccandi licentia, & iuſtitiæ principium. his & ea quæ ſequuntur reſpondent.

Veruntamen prope timentes eum ſalutare ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra.

Adhæret enim Deum timentibus ſalus, & hanc conſequuntur, qui diuinas leges implere decreuerunt. Talis mutatio, & reditum nobis, quem cum gloria faciemus, largita eſt, & priſtinam amplitudinem, per quam patriam videbimus.

Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.

Iis quidem, qui delinquunt, & pœnitentia ducuntur, benignitatis flumina miſericordiã ſuppeditant, eos vero, qui veritatẽ amplectuntur, miſericordiæ flumina inundant: propterea inquit, *Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi.* Nam Iudæi quidem, & tota hominum natura veritatis cognitionem Deo attulerunt, benignus autem Dominus miſericordiam retribuit: ſic rurſus cum hi iuſtitiam attulerint; pacem illis donauit, & reconciliationem largitus eſt, demumq; priſtinas inimicitias finiuit, & veritas iuſtitiæ occurrit, & veritati miſericordia. & hoc magis dilucide per ea, quæ ſequuntur declarauit. E

Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.

Nam cum homines veritatem amplexi eſſent · Deus rerum omnium conditor iuſtam curam de nobis geſſit, & Diabolum e tyrannide eiecit.

Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.

Hac eadem rurſus coniunctione vſus eſt: dicit enim, Miſericordia, & benignitate Deum vſum eſſe, ipſos vero decorum fructum allaturos eſſe. Non enim fertilitatem per hæc demonſtrauit, ſed virtutis fructum.

Iuſtitia ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos.

Finis pſalmi manifeſto potiſſimum edocet nos præſentẽ vaticinationem cõmunem omnium gentium ſalutem prædicere. Dicit enim, dominus iuſtitia vtens, veluti F quidã hoſpitũ dux, noſtri itineris dux eſt, virtutis viam terens, & propriis veſtigiis hanc apertã nobis reddens. Cõfirmat autem ipſe dominus hunc ſermonẽ, modo quidẽ Ioanni dicens, *Sine modo, ſic enim oportet implere omnem iuſtitiam.* modo vero propriis ſuis diſcipulis, *Diſcite a me,* [Matth. 3. Matth. 11.] *quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animis veſtris.* Alias vero cum eorum pedes lauerit, poſt alia & hæc dixit, *Ego dominus & magiſter laui pedes veſtros, exemplum enim* [Ioan. 13.] *dedi vobis, vt quemadmodum feci vobis, ita & vos faciatis.* Ipſe igitur primus iuſtitiæ viam inceſſit & mutauit obliquam in rectam & aſperam in vias planas, & factus eſt nobis via, vt inquit ipſe Dominus, *Ego ſum via, veritas, & vita, nemo venit* [Ioan. 14.] *ad patrem, niſi per me.*

Pſalmi LXXXV. Interpretatio.

Oratio Dauidis.

Beatus quidem Dauid ſecundum inſcriptionẽ deprecationem Deo attulit, orãs, vt alicuius gratiæ compos fieret. Præcinit autem & Aſſyriorũ in Hieroſolymam G impetum, & Ezechiæ ſpem, quam in Deo conſtituit. Prędicit etiam omnium gentium vocationem, & ſalutem.

Inclina domine aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, & pauper ſum ego.

Exordium deprecationis humillimæ mentis eſt. Nam vterq; iuſtitiæ diuitias poſſidens, & diuinus Dauid, & admirabilis Ezechias has quidem nõ conſiderabant, in naturæ vero paupertatem reſpiciebant, & Deum obſecrabant, vt huius communis paupertatis miſeretur. Cæterũ hanc clauſulam, *Inclina Domine aurem tuam*, ex tranſlatione poſuit alicuius ægroti, qui ob imbecillitatem non poteſt adeo clare loqui, vt exaudiatur, & medicum cogit, vt aurem ori eius admoueat.

Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum.

Non pugnantia Propheta locutus eſt, cum *pauperem* ſimul & *ſanctum* nominaſſet, ſed quoniam hic, & ille hoſtes iniuſtos, & iniquos habebãt, qui nulla iniuria ab ipſis H affecti erant, & iniuſtas cædes deſiderabant. Porro ſanctum ſeipſum & Ezechiam nominauit, quoniam nullam hoſtibus cauſam præbuerunt. quod autem dicit, hoc eſt, *Pauper & inops ſum*, cum me ipſum circumſpicio, & nullam virtutis poſſeſſionem habeo, cum vero hoſtib. comparatus ſum, *ſanctus* videor: hi enim impii & iniqui ſunt, ego vero tuam cognitionem habeo, & hi quidem iniuſte petunt me, ego autem iniuſtum impetum recipio.

Saluum fac ſeruum tuum Domine Deus meus ſperantem in te.

Ego ſpem in te collocaui domine, ſaluum me fac, da ſpei ſalutis præmium.

Miſerere mei Domine, quoniam ad te clamaui tota die.

Tuam benignitatem domine præbe: continue enim tuam miſericordiam denuncio. Nam *Tota die*, Symmachus, Singulos dies, dixit.

Lætifica animam ſerui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui.

A [illegible] impone mœrorem eius, qui ſe tuæ ſeruituti addixit, & animæ lætitiam præbe, quæ in te vergit.

Quoniam tu domine ſuauis, & mitis, & multa miſericordia omnibus inuocantibus te.

Natura bonus es, & benignus, & liberalis his, qui ad fontes tuæ miſericordiæ confugiunt. Hoc autem *Mitis*, Aquila, & Theodotion, *Placabilis* dixerunt. Manſuetudo igitur, patientiam tacite innuit.

Auribus percipe orationem meam, & intende voci deprecationis meæ.

Tali igitur benignitate vtens, benigne meas preces admitte.

In die tribulationis meæ clamaui ad te, quia exaudiſti me.

Cum de tua manſuetudine periculum feciſſem; preces tibi afferto: nã obſecranti mihi poſtulata conceſſiſti.

Non eſt ſimilis tui in Diis domine, & non eſt ſecundum opera tua.

4. Reg. 18 Poſtquam impius Rapſaces elatis illis verbis vſus eſt, *Num potuerunt Dii gentium qui libet liberare ſuam ipſius regionem de manu mea: quoniam liberabit dominus Hieruſalem de manu mea.* Vaticinari igitur Ezechiam exclamare edocet, *Non eſt ſimilis tui in Diis domine, & non eſt ſecundum opera tua.* Illi

B enim nomen [illegible] experti habent, & [illegible] vere [illegible] puerunt, tu autem appellationem reſpondent [illegible] habes. Nam congruenter ad [illegible] dum *opera* [illegible] diuina appellatione coniunxit, *Non eſt ſimilis tui in Diis domine, & non eſt ſecundum opera tua.* Hi namque manu [illegible] ſunt, neque ſibi ipſis opitulari poſſunt, tua vero magnificentia omnes hominum linguas vi[illegible]t.

Omnes gentes quaſcunque feciſti venient, & adorabunt coram te domine.

Porro tempore magni Dauidis hoc nequaquam eueniſſe ſcimus: Ezechiæ vero tempeſtate verum [illegible] eſt, [illegible] quoſdam ob Aſſyriorum interitione obſtupefactos ad Deum colendum veniſſe. Cæterum Vaticinationis veritatẽ tempus poſt humanitatem Dei, & Saluatoris noſtri [illegible]. Poſt enim ſalutarem crucem in omnem terrarum or-

C bem diuinus Apoſtolorum chorus miſſus [illegible] quæ te

Matth. 28 nun ipſis dominus, *Euntes docete omnes gentes.* Diſcuſſerunt autem, ſicut iniunctum illis fuit, & ignorantiæ [illegible] diſcutientes, fuerunt in cauſa, vt gentes iuſtitiæ Solem [illegible] derent, & Deum, qui ſalutem largitus eſt, adorarent. Hoc & ea, quæ ſequuntur, edocent.

Et glorificabunt nomen tuum, quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus ſolus.

Afferent tibi hymnum, cum te eſſe ſolum Deum didicerint: etenim tuorum miraculorum magnificentia hanc ſcientiam illis ſubminiſtrabit.

Deduc me domine in via tua, & ingrediar in veritate tua.

Cum futuram liberationem ab [illegible] gentibus vaticinatus eſſet; orat, vt & ipſe hanc veneris demonſtrationem conſequatur, & in veritatis via iter faciat.

Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum.

Qui in Deum hanc reuerentiam habet, legitimam vitam amplectitur: mater vero lætitiæ talis vita eſt: merito

Pſal. 104. Pſal. 76. igitur Propheta precatus eſt, vt metu diuino *ſuum cor lætetur.* ſic enim & alibi inquit, *Lætetur cor quærentium dominũ.*

D & rurſus, *Memor fui Dei, & delectatus ſum.*

Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum, Quia miſericordia tua magna eſt ſuper me.

Noui, inquit te meas preces admiſſurum eſſe, rebuſq; triſtibus finem impoſiturum, atque fa[illegible] gratiarum actionis carmen pro benignitate mihi conceſſa tibi afferam.

Et eruiſti animam meam de inferno inferiori.

Diſcriminum magnitudinem per hæc aperuit: etenim diuinus Dauid talia ſæpius paſſus eſt, & cum à Saule bello petitus eſſet, & cum ab Abſalone perſecutionem pateretur. Cæterũ Aſſyriorum impetus perſpicua mors erat. Idcirco extremam mortem, & talia pericula, *Inferos infimos* nominauit.

Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me, & ſynagoga potentium quæſierunt animam meam.

E Et Dauidis hoſtes iniquitati aſſueuerãt, & Aſſyrii impii, & prauitatis operarii erant, & hi quidem, & illi robur prauitati reſpondens habebant. metus autem hinc his, qui bello petiuerant, ancipitem mentem faciebat: propterea ad Deum confugiunt, & illinc opem efflagitant.

Et non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

Tuam prouidentiam in eorum mentes minime admiſerunt.

Et tu domine Deus miſerator, & miſericors, patiens, & multæ miſericordiæ, & verax, reſpice in me, & miſerere mei.

[illegible] benignitatis fons es, & miſericordiæ & cõmiſerationis flumina profundis: adeſt etiam tibi veritas, & iud[illegible]as vitas affectus, ſi latum tuæ bonitatis participem me fac, hoſtibuſque ſuperiorem me fac.

Da imperium tuum puero tuo, et ſaluum fac filium ancillæ tuæ.

Etenim [illegible] tuus ſum, tuæque ancillæ filius, videlicet, a principio ſub tuo imperio vitam duxi, idcirco veluti [illegible] mus [illegible] d[illegible] mino[illegible] item peto.

F *Fac mecum ſignum in bonum.*

Signorum [illegible] quæ ſupplicii ſunt, vt fuerunt illa apud Aegyptios, Aliqua vero ſalutis, vt apud Hebræos. Propterea [illegible] oppheta diuiſione vſus eſt: & non ſimpliciter *Signum* dixit, [illegible] d ſalutem, & admirationem afferens, bonorumque affluentiam mihi iactans.

Et videant qui oderunt me, & confundantur, quoniam tu domine adiuuiſti me, & conſolatus es me.

Nam [illegible] hoſtes [illegible] qui de me gens, viderint, ignominia plenerunt, & [illegible] apud omnes vent.

Pſalmi LXXXVI. Interpretatio.

Filiis Chore. Pſalmus Cantici.

ET hic pſalmus gentium ſalutem præcinit, & piorum viuendi ſtatum prædicit, quem Dominus Chriſtus cum homo factus eſſet, docuit.

Fundamenta eius in montibus ſanctis.

G *Fundamenta* pietatis, diuina ſunt documenta: *Montes* vero ſancti, ſupra quos fundamenta iecit, Saluatoris noſtri ſunt Apoſtoli: quandoquidem de his beatus inquit

Ephes. 2 Paulus, *Superædificati eſtis ſupra fundamentum Apoſtolorũ & Prophetarum [illegible] ſummo lapide angulari Chriſto Ieſu* & rurſus,

Galat. 2 *Petrus & Iacobus & Ioannes qui videntur columnæ eſſe.* & dominus P[illegible] poſt veram & diuinam [illegible] confeſſionem, *Tu*

Matth. 16 *es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prænalebunt aduerſus eam.* & rurſus, *Vos eſtis lux*

Matth. 5 *mundi. & non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.* [illegible] ſupra hos ſanctos mõtes dominus Chriſtus pietatis fundamenta iecit.

Diligit dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob.

Heb. 12. Quæ ſit autem hæc Sion diuinus Paulus enucleet, *Acceſſiſtis ad Sion montem ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Eccleſiam primitiuorum qui conſcripti ſunt in cœlis.* Et rurſus, *Illa autem quæ*

Gal 4. *ſurſum eſt Hieruſalẽ, libera eſt quæ eſt mater noſtra.* & de Patriar-

Heb. 11. cha Abrahamo in Epiſtola ad Hebræos, cum diſſeruiſſet & hæc appoſuit, *Expectabat enim fundamenta habentem ciui-*

Ibidem *tatem, cuius artifex, & conditor Deus.* & rurſus de aliis ſanctis

H ſermonem habens, inquit, *Qui enim hæc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere, & ſiquidem ipſius meminiſſent, a qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi. nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cœleſtem.* Diſcimus igitur quandam ciuitatem ſuper cœlos eſſe Hieroſolymam nuncupatam, non muros, & mœnia habentem, neque ſplendidis lapidibus micantem, ſed ſanctorum choris illuſtratam, & Angelica conſuetudine decoratam. Huius ciuitatis ianuas, non aberraret quis, ſi terrenas Eccleſias nominaſſet: per has enim in illam introiri poteſt: etenim in his prius inſtructi, & exercitati, illius ciuitatis viuendi modum diſcimus. Has inquit ianuas diuinus ſermo amabiles eſſe vniuerſorũ Deo, Iudæorumque tabernaculis præſtare.

Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei.

Admirabilia quædam, & inopinata ſunt, quæ de te prædicta fuere, & omnem humanam expectationem tranſ-

A

[illegible] hæc, quæ [illegible] y-mæ nequaquam congruent aeſſe, [illegible] quentia teſtantur.

Memor ero Raab, & Babylonis ſcientibus me. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

Hæc, inquit, ô diuina ciuitas de te dicta ſunt: te homines diu vitiis inquinatos, tenebriſque ignorantiæ oppreſſos, vt in te habitent, & tuæ colluetudinis participes ſint, dignos factos eſſe. Idcirco de ſupradictis gentibus mentionē fe[illegible]t, tanquā de iniq[illegible] illimis, & de his, qui imperium coniunctum [illegible] impietate habuerunt, & per hos & aliat de[illegible] Raab enim, & Chananæa & meretrix fuit. Babylon vero effera & impia eſt. Alienigena autem, ſunt Philiſtæi, [illegible] autem, quemam [illegible] & Dæmonū cultores, & imp[illegible] terum in Tyro impietatem & luxuriam Vates [illegible] ſt. Populum autem Æthiopum, non modo [illegible] Æthiopes pro[illegible] hetico ſermo nuncupauit, quorum [illegible] corporis nigrori reſpondent, verum etiam cunctas [illegible] animas nigras: etenim in canticis canticorum ſponſa [illegible] inat, Nigra ſum, ſed formoſa o filiæ Hieruſalem & [illegible] tempore, & impietatis tene[illegible] diuina gratia cone[illegible] Hæ[illegible] tes nunquam in Iudæorum Hieroſolymam cō[illegible] legis dilexerunt. Poſtautem Sal[illegible] & hanc Hieroſolymam ha[illegible] eccleſias [illegible] eunt, & [illegible] Sionem tranſmigrant, illiuſque beatæ con[illegible] compotes fi[illegible].

Mater [illegible] et homo.

Porro vnuſquiſque Sionem, matrem nuncupauit, & omnis homo dicet, quoniam mater Sion eſt.

Et homo natus eſt in ea.

Illi verba, Dicet homo. cum his coniuncta ſunt. Quoniam matrem Sionem non mat, confitebitur etiam omnium hominum, [illegible] natus eſt in ea: & ne quis hunc hominem [illegible] ſtatim ſubdidit.

Et ipſe fundauit eam altiſſimus.

C

Nam hic homo, qui in hac natus eſt, & creator eſt, & opifex, cum altiſſimus ſit, & Deus.

Dominus narrabit in ſcriptura populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea.

Symmachus autem ſic expoſuit, Dominus numerabit ſcribens populos, hic natus eſt [illegible]. Quippe populos in illa [illegible], in ipſa ſcriptura dignatus eſt, in ipſa ſecundum humanitatem natus eſt, cum Dominus eſſet. & Deus. Hoc autem numerum. Dominus noſter [illegible] Apoſtolos ſecit, cum di[illegible]it, Veſtri autem capilli capitis [illegible] ſunt & hanc dele[illegible] propriis ſuis Apoſtolis aperuit, dicens, Nequaquam gaudete, quoniam Dæmones ſubiiciuntur vobis, ſed quoniam nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

Sicut lætantium omnium [illegible] eſt in te.

Etenim [illegible] ab omni mœrore remota, [illegible] & volupatem. Cæterum [illegible] minime tanquam [illegible] ſed tanquam in prop[illegible] & æterna ſede commorantur.

D

Pſalmi LXXXVII. Interpretatio.

Canticum pſalmi. Filiis Chore. In finem. Pro Maheleth ad [illegible] ondendum. Intellectus Heman Ezraitæ.

Symmachus [illegible] pro Maheleth, dixit, Dup[illegible] Aquila [illegible] rebus, quæ ad chorū [illegible] Et Heman [illegible] cantorum, & Dem[illegible] præceptor [illegible]

[illegible]

[illegible] ſunt magis [illegible] congruens.

Domine Deus ſalutis mea in die clamaui, & nocte coram te. Intret in conſpectu tuo oratio [illegible] inclina aurem tuam ad preces meas.

E

[illegible] Deus meæ ſalutis Dominum noui: idcirco dies, no[illegible] que obſe[illegible] meas preces admittas.

Quia repleta eſt malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit.

Cum malorum multitudinem, quæ circumſtant me, perpeſſus ſim, oro te prope enim ipſam mortem ſum, atque auxilio indigeo.

Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum.

In calamitates quaſdam ineluctabiles incidi, & nullam liberationem inuenio, [illegible] ſum, qui in foueam illapſi ſunt, & minime aſcendere poſſunt.

Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio.

Omnino pe & [illegible] orbatus ſum.

Inter mortuos liber.

Cum nondum finem vitæ ſubierim, neque mortis ſermonem acceperim, inter mortuos me ipſum numero.

Sicut vulnerati dormientes in ſepulchris, quorum non es memor amplius, & ipſi de manu tua repulſi ſunt.

F

Illa verba, Factus ſum ſicut homo, & cum his coniuncta ſunt, Factus ſum homo ſine adiutorio inter mortuos liber, & qui nondum mortis [illegible] recepit. [illegible] ſum, ſicut vulneratus, qui in bello plagam accepit. Hoc enim Symmachus dixit, Tanquam vulnerati iacentes in ſepulchro, quorum non es memor amplius, qui è tua manu [illegible].

Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in vmbra mortis.

Et hæc verba & iis, qui Babylonia [illegible] coacti erant accommodata ſunt & [illegible] naturæ: etenim [illegible] hominibus [illegible] funeſtam vitam viuebant, & omnes homine in omnis generis calamitates poſt [illegible] peccatum incid[illegible]unt. Poſt [illegible] mandati [illegible] greſſ[illegible], & lachry[illegible], gemitus, & vlulatus, viduitates, & orbitate & innum[illegible] quæ explicari non poſſunt, [illegible] vtilis.

Super me confirmatus eſt furor tuus, & omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me.

Symmachus autem ſic expoſuit: Furor [illegible] ſuper me irruit & tem[illegible] ſtatibus [illegible] me. P[illegible]gis, inquit, in me animaduertere, & varios [illegible] atum [illegible] perus mi[illegible] ex tranſlatione hæc [illegible] naufragorum, & eorum qui multos vndarum [illegible] petus, & vi[illegible] morum impreſſiones ſ[illegible]int.

G

Longe fecisti notos meos à me.

Deſertus ſum & à familiar b[illegible], & [illegible] cognatis. Etenim [illegible] Babyloni [illegible] iugum ferebant, cum diſſi[illegible] coniunctione, & familiaritate [illegible] hinc conſolationem habebant. C[illegible] omnes homines impie viuentes, nulla ab Angelis cuſtodiuntur.

Poſuerunt me abominationem ſibi.

Videlicet hoſtes.

Traditus ſum, & non egrediebar.

Ab ingruentibus malis nullam liberationem inuenio.

Oculi mei languerunt præ inopia.

H

Hanc clauſula n Symmachus ſic interpretatus eſt, Oculus meus efflux [illegible] afflictionem. In lacrymis enim oculos meos conſumſi, ob dolores lacrymas profundere coactus.

Clamaui ad te Domine tota die expandi ad te manus meas.

Vnam igitur viam [illegible] vt à doloribus liberari poſſim, tuam Domine nempe opem: expandens enim [illegible] precor. Por[illegible] animi dolorem [illegible] coactus, ſtudio[illegible] conſolatur, qui præſidium ſi[illegible] poteſt.

Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur te.

A[illegible] in vitam dicenti, tua miracula oſtende. Nam mortem [illegible] hæ minime intuebor. Non eſt medicus [illegible] liberare poterit, quæ nam [illegible] liberi vim.

Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? Nunquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua, & iuſtitia tua in terra obliuionis?

Fiet

Margin notes: Cant. 1. — Luc. 10. — 1. Paral. 6

A fieri non poteſt, [illegible], vt mortui, qui in puluerem diſſoluti ſunt, & in tenebris mortis degunt & ſempiterna obliuione proditi ſunt, tuam benignitatem percipiant, & tuorum miraculorum ſpectatores ſint.

Ego autem ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.

Nam in vita deſiderans ab impendentibus malis liberari, mœrens, te veneror, & diluculum deprecatione præuenio.

Vt quid Domine repellis orationem meam, auertis faciem tuam a me?

Cur igitur Domine me reijcis, tuamque beneuolentiam non impertis?

Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea.

Iuuentus quidem Iſraelis, ex Ægypto Exitus eſt omnium autem hominum vita extra paradiſum poſt mandati tranſgreſſionem. Hi autem, & illi omne tempus intermedium cal[illegible] totam vitam degerunt.

B *Exaltatus autem humiliatus ſum & conturbatus.*

Nam Iudæi quidem poſt ſplendorem in ſeruitutem inciderunt; & hominum natura ſecundum diuinam ſimilitudinem facta, & vita paradiſi digna effecta, cum maiora concupiuiſſet, etiam a bonis, quæ dono acceperat, excidit.

In me tranſierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me, circum dederunt me ſicut aqua.

Omnem, inquit, iram in me exercuiſti, & maxime horrendis ſupplicijs perterrefecisti, & in his velut aquis me ſubmerſiſti.

[illegible] circundederunt me ſimul.

[illegible] quotidie inundarunt.

Elongaſti a me amicum, & proximum, & notos meos à miſeria.

[illegible], tam[illegible]que calamitatibus colluctans, nullam [illegible] ratibus conſolationem habeo, ob ſeruitutis [illegible] uni conſuetudine priuatus. Cæterum hæc non [illegible] do Iudæis dicere conuenit, neque ſolum omnibus

C hominibus ante Saluatoris aduentum, verum etiam [illegible] qui ſimilia patiuntur hæc deprecatio accommodata, & congruens eſt: quandoquidem ſecundum [illegible] Apoſtolum, *Omnia quæ ſcripta ſunt, ad noſtram*

Rom. 15 *doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam, & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.*

Pſalmi LXXXVIII. Interpretatio.

Intellectus Aethan Iſraelitæ.

BEatus Dauid falſos Deos adytis & templis honoratos videns, ſolam vero Dei arcam ſine honore eſſe; ſe diuinum ædificaturum templum promittit. hanc eius ſententiam Deus amplectens, bonam promiſſionem rependit, & ſpondet ex eius lumbis rationale ſibi templum erectum iri eſſe, & per hoc omnium hominum ſalutem [illegible]ctaturum, & Regnum ei ſine fine largiturum. Hæc

Paral. 17 autem promiſſa per vatem Nathan [illegible] fecit, & hoc aperte Paralipomenon hiſtoria docet. Et in ſecundo Regum

Reg. 7 libro Nathan ei dicit, *Et annunciabit tibi Dominus, quoniam domum ædificabis ei.* De his etiam mentionẽ facit Actuum hiſtoria: Nam beatus Petrus inter Iudæos concionem habens, poſt alia multa, & hæc locutus eſt, *Propheta igi-*

D *tur cum eſſet Dauid, & ſciret, quia iureiurando iuraſſet illi Deus*

Actor. 2. *de fructu lumbi eius Chriſtum, ſecundum carnem oriturum, ſedere ſuper ſedem eius, præuidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quoniam neque derelicta eſt in inferno eius anima, neque caro eius vidit corruptionem.* Has pollicitationes etiam patriarchæ Abraham fecit, dicit enim [illegible], *In ſemine tuo benedicentur o-*

Gal. 3.

Gen. 13. *mnes gentes terræ.* interpretans autem hoc diuinus Paulus, ſic dicit, *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius, non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* In has promiſſiones intuentes horum poſteri, & reſpicientes ſeipſos captiuos factos, & regiam ciuitatem deſertam, & extinctum eſſe Regnum, promiſſa Deo vniuerſorum conditori in memoriam reuocant, & modo quidem Patriarcham Abrahamum in medium afferunt, Deum admonentes de fœderibus filiorum eius, & poſterorum [illegible] odo vero beatum Dauidem, & promiſſiones

E

ei factas atteſtantur. eodem modo beati martyres Ananias, Azarias, & Miſael in camino Deum orantes, de Abrahamo, & Iſaac, & Iſraele mentionem fecerunt. Iam vero vaticinationis gratia in illorũ vtilitatem hunc conſcripſit pſalmum edocens quomodo oporteat Deum demulcere, & ab ipſo benignitatem percipere. Idcirco *Intellectus* inſcriptus eſt. hac igitur intelligentia ijs, qui inſtruuntur, potiſſimum opus eſt, ne quid abſoni, dum af-

1. Par. 6 fliguntur, dicant. ſed *diuinam præſtolentur miſericordiam.* Cæterum *Aethan* ipſi canentium in templo, Deumque laudantium, chorus commiſſus erat.

Miſericordias domini in æternum cantabo, in generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.

Qui diuinam miſericordiam efflagitant, miſericordiam celebrant, & qui pollicitationum veritatem, quæ Dauidi factæ fuerant [illegible] deſiderant, eam omnes poſteros docere p[illegible].

F *Quoniam dixiſti in æternum miſericordia ædificabitur in cœlis, præparabitur veritas tua in eis.*

Dei eſt ſermo Dauid[illegible], ſe miſericordiam in æternum ipſius ſe[illegible] cuſtodiaturum. [illegible] promiſſionem in memoriam reuocant. *Tuetur*, inquit, *dixiſti, te*

2. Reg. *miſericordiam aucturum, ſed non detracturum eſſe*: quandoquidem hoc verbum *Ædificabitur*, pro Augebitur poſuit, & Symmachus Firmabitur dixit. ſpopondiſti, inquit, verborum veritatem re ipſa corroborat[illegible].

Diſpoſui teſtamentum electis meis. iuraui Dauid ſeruo meo, vſque in æternum præparabo ſemen tuum, & ædificabo in generationem, & generationem ſedem tuam.

Illud verbum Dixiſti, & cum his connexum eſt. Has [illegible] electos vero nuncupat Abraham, & Iſaac, & Iſraelem: & inſuper dixiſti iuraſſe Dauidi, in æternum eius ſemen cuſtodire, & ſore vt per omnia ſecula eius: [illegible] nus ſlore [illegible] cũ Dei promiſſa percurriſſent, hucuſque rerum minime cernerent, nihil quidem abſurdi a cal[illegible] atibus dicere coguntur, ſed laudibus vniuerſorum præſidem proſequuntur.

G *Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, etenim veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.*

Theodotion autem hoc modo vertit, Et fidem tuam in eccleſia ſanctorum. Te enim ab omnibus laudari conuenit, maxime vero ab his, qui cœl[illegible] incolunt quique expreſſius tua mirabilia cernunt, & harũ promiſſionum firmitatem ſciunt. De hac eccleſia, quæ ſuper cœlis eſt, & beatus Paulus meminit, *Acceſſiſtis enim* dicens, *ad Sion mon-*

Heb. 12. *tem ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem, & eccleſiam primogenitorum, qui conſcripti ſunt in cœlis.*

Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, & ſimilis erit Deo in filijs Dei?

Symmachus autem ſic, Quis enim in æthere ſe opponet domino, ſeque æquabit domino in [illegible] Deorum? *Filios* Dei appellat Deos, ſicuti filios hominum, homines. Nuncupat autem *Deos*, qui non ſunt, ſed qui ab infidelibus exiſtimantur Dij eſſe. Dicit igitur, omnibus cœlitibus præſtas omnibuſque ſine comparatione ſuperiores, & nullus eorum, qui ſunt, conferri ſecum poteſt. Redarguit enim falſitatem Deorum, qui ab hominibus facti ſunt. ſimilibus verbis etiam alibi vſus eſt, dicens, *Et Deus*

Pſal. 134. H *noſter præ omnibus Dijs.* Cæterum hanc ſimilitudinem Prophetæ faciunt, minime ignorantes differentiæ magnitudinem, ſed vt infidelium imbecillitati accommodatam doctrinam afferant.

Deus qui glorificatur in conſilio ſanctorum, magnus, & terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt.

Quoniam de Dijs, qui non ſunt, mentionem fecit ignorabatur vero ab impijs hominibus Deus, qui eſt; merito ſanctos in medium attulit, à quibus verus Deus laudatur, quibus terribilis eſt, vt qui propinquiores illi ſunt, & inexplicabilem eius potentiam cognoſcunt. *Conſilium* autẽ *Sanctorum* nominauit hoc in loco Sanctorum cœtũ.

Domine Deus virtutum, quis ſimilis tibi? potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Continue d[illegible] veritate mentionem faciunt, cupientes promiſſionum euentum videre, & dicunt ei, Quis tibi domine eorum, qui ſunt, comparari poteſt potentiam

A ... omnia vera, & firma sunt apud ... deinde potentiæ signa proſequitur.

Tu dominaris poteſtati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.

... es, inquit, omnium opifex, & dominus ... facile eſt ... & mare perturbare, & tranquillitatem efficere. Cum autem maris meminerit; & de his, quæ in hoc facta fuere mentionem. *Superbum* enim Pharaonem appellat, & *inimicos*, Ægyptios, quos mari obruit, ſuoque populo ſalutem dedit. ... odem autem tempore vaticinatur ... tum ſuperbiæ interitum ... etenim ſuus cum ſuo malo ... ſancto baptiſmate euertit.

... ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti.

Non modo ... maris, & totius terræ, verum etiam immenſorum cœlorum tu es auctor, & opifex ... eſt non ſolum cœlum, quod conſpicitur, ſed etiam illud, quod hoc ſuperius eſt.

B *Aquilonem & mare tu creaſti.*

Sic ... poſuit Theodotion, boream, & notum tu crea... ... quæ, & orbis partes opera tua ſunt. Porro ... meminit. Sed quoniam ... Hieroſol... Ægyptus, ... ex Aquilonari parte ... cum euertiſſet vero Ægyptiorum ... ſanctum ... ſic tibi, in ... qui non ſunt, de ...

Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt.

Per hæc totam pro... ... quandoquidem ... montes illi terræ ſunt. Hoc autem *Exultabunt*, Aquila, ... Symmachus vero, Benedicent dixit. non dixit hoc ... factuꝛos eſſe, ſed homines, qui montes, vel iuxta montes incolunt.

Tuum brachium cum poteſtate.

Proprium tibi eſt cum potentia omnia efficere. Nam *Brachium*, pro efficacitate ... *Poteſtatem* vero, pro Potentia accepit: etenim Aquila pro *Poteſtate*, Potentiam poſuit.

C *Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.*

Symmachus autem ſic dixit. Inexpugnabilis manus tua, ſublimis dextera tua. Sæpius diximus per *Brachium*, efficaciam declarari, per *Dexteram* vero, bonâ efficaciam. duplici ... efficaciæ indigentes, vtramque mentionem fecerunt: etenim hoſtes profligatos cernere deſiderant, & ipſi ... cum ſequi efflagitant. Ideirco inexpugnabilem ... ſublimem vero dexteram vocant, quippe ... ſupplices affligere poteſt, ipſosq; liberare. Hoc autem & ea, quæ ſequuntur declarant.

Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ, miſericordia, & veritas præcedent faciem tuam.

Supplicantes ... & ipſos, & Babylonios ... ... vt in ... proteruit ... iam ipſis vero miſericordiâ præbeat, & promiſſionis veritatem oſtēdat. Propterea dixerunt eius ... ſolium iuſtitia, & iudicio ornatum eſſe, miſericordiam, & veritatem Deū præ... quippe quia multis ante ſeculis promiſſio facta ſuit.

Beatus populus, qui ſcit iubilationem.

D *Iubilatio*, vt ſæpius diximus, victorum eſt vox. Qui ... igitur debell... ... ab ... *beati* eſſe dicuntur eos, qui ... nam con... ... ſunt. ... diuinus præuidit populum ... exultationem ... terra, & mari Deo afferent ... triumphalemque hymnum canentem. Huic autem ſententiæ ea, quæ ſequuntur conſonant.

Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.

Exultabunt autem, & ob vi... ... contra inimicos parta ... præbunt ... ... minum ... ſſerent, ... aduenit ... ſtitiam, & ... florent ... ſecu... & perenni gaudio perfruentes ... iuſtitiam ... due... ... ... uentes, demum que & illuſtri ...

Quoniam gloria virtutis eorum tu es.

Ob ... potentiam, inquit, extollentur ... te enim ... ... ceperunt.

Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.

E Porro ... inquit, hanc ſpem ... emus vtramq; opem præſto ... propter hanc enim hoſtibus ſuperiores ſumus. ... am *Cornu*, Robur, & Imperium vocauit, ex tranſlatione animalium cornutorum, quæ cornibus munita ſunt, hisque ... aggredientes.

Quia Domini eſt aſſumptio noſtra, & ſancti Iſrael Regis noſtri.

Hac ſane ſpe alimur. te Regem habentes, & ſub tua gubernatione ... ... mentes.

Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis.

Symmachus autem ſic dixit. Tunc locutus es per viſionem ... Quandoquidem tuas promiſſiones per Vates factas ... Hos enim prophetas & videntes, & intuentes appellabant.

Et dixiſti, poſui adiutorium in potente, & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo vnxi eum.

Tu inquit, tuo ſeruo Dauidi teſtatus es, & ... virtutis officiis potentem inueniſſe; ... opem dignatus es, & elegiſti, & vnxiſti, & Regem creaſti. F

Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.

Dixiſti autem te ipſi robur præbiturum, & tuam opem ...

Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

Promiſiſti autem etiam inimicorum eius inſidias vanas demonſtraturum, eisque, qui eum contumeliis afficere conantur, ſuperiorem facere.

Et concidam à facie ipſius inimicos eius, & odientes eum in fugam conuertam, & veritas mea, & miſericordia mea cum ipſo, & in nomine meo exaltabitur cornu eius.

Cæterum promiſiſti & omnes eius inimicos euerſurū, & perennem benignitatem ipſi largiturum, ... amplisſimum ipſum facturum.

Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius.

Dabo autem illi terræ, & maris imperium: quandoquidem per *Flumina* Continentem terram declarauit. G

Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu Deus meus, & ſuſceptor ſalutis meæ, & ego primogenitum ponam illum excelſum præ Regibus terræ.

Atqui ... Dauidi ... ſpectare, nec celeberrimi ... lomonis ... hæc ſortita ſunt: quandoquidem neq; Salomon, neque Dauid maris potitus eſt, neq; primogenitus Dei nominatus eſt, neq; Regum omnium poteſtatem accepit. ſic enim Aquila interpretatus eſt, Sublimem Regibus terræ. & Symmachus, Longe ſuperiorum Regum terræ, dixit. Si autem hæc verba nec Dauidi, nec Salomoni accommodata ſunt, & vera Dei promiſſio eſt, hallucinantur Iudæi, nolentes eum, qui ſecundum carnem ex Dauide ortus eſt, colere, qui totius terræ, & maris imperium habet, omniumq; Regum ſupremus eſt: Habens alios quidem voluntarios cultores, aliorum vero imbecillitatem redarguens, qui contradicere audent: nam infinitis machinationibus vſi ſunt, nec leges ab ipſo latas infirmare potuerunt. Cæterum Primogenitum beatus Paulus ipſum nuncupat, *Vt ſit primogenitus in multis fratribus.* Et *Primogenitum ex mortuis.* Et, *Primogenitus totius creaturæ.* & Dominus ipſe Mariæ poſt reſurrectionem, inquit, *Vade, dic fratribus meis, aſcendam ad patrem meum & patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum.* Vt enim Deus ... genitus eſt, ſolus enim ex patre genitus eſt. Primogenitus autem vt homo. fratres enim habet eos, qui ... derunt, vt homo ... Deus Deum ... vocat, Deum vero ... nominat, vt homo ... gitur ... finem habet ... ſtantur. Rom. 8. Coloſſ. 1. Ibidem Ioan. 20.

In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum fidele ipſi, & ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cœli.

Oſtendant ... Iudæi regnum Dauid ... ſeruum, & vſque in hodiernum diem ... in æternum Deus ſe cuſtoditurū promiſit. Demonſtrent autem illius ſemen Regno præditum. ſi autem ... horum oſtēdere poſſent, & illi, qui hæc ... prudentes ... ſequuntur, duorum alterum ſuper ... promiſſionem nunc ... vel vera ... ſiernt ... mo-

nia ad-

E

[illegible] Chriſtus ex Dauide ſecundum carnem [illegible], *ſedit in dextera maieſtatis in excelſis, tanto melior Angelis factus, quanto differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* De ipſo [illegible] et [illegible] beatus inquit Dauid, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Iam [illegible] per D[illegible] nam Chriſtum Dauidis ſemen in æternum permanet, & eius ſolium perenne eſt. Itemum beatus Eſaias [illegible] natus eſt, nam cum dixiſſet *Quod puer natus eſt nobis, cuius Imperium ſuper humerum eius, & vocatur nomen eius magni conſilij Angelus, admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, Dominus, princeps pacis, pater futuri ſæculi:* ſubdidit [illegible] *Super ſolium Dauid, & ſuper Regnum eius ſedebit, vt [illegible] & corroboret in iudicio & in iuſtitia, a modo vſq, in ſempiternum.* [illegible] cum hæc de Domino Chriſto Dauid [illegible] mo præcinnent de Regibus, qui in medio fuerunt, [illegible].

[illegible] relinquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea non cuſtodierint: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo, neque nocebo in veritate mea.

B

Si, inquit, innumerabilia patrauerint delicta, quia [illegible] pœnas [illegible] pro[illegible] autem, quam Dauidi pollicitus ſum, [illegible] M[illegible] autem meam nequaquam illi [illegible] eſt, nulla pacta Dauidi no[illegible] verb[illegible] *Nocebo*, Symmachus, [illegible] ver[illegible] men[illegible].

Neque profanabo teſtamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita.

[illegible] tiones, non tranſgrediar pa[illegible] veritat[illegible] [illegible].

Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar.

[illegible] feci iam ipſi pro[illegible] hanc [illegible] Verum namque iuramento confirman[illegible] ſiquidem qui aliquid pollicentur, ſolent [illegible].

C

Semen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis.

Pro hoc nomine *Teſtis*, Symmachus dixit, Quis teſtificatus eſt & in ſeptuageſimo primo pſalmo beatus Dauid de Domino Chriſto prædixit, *Ante ſolem permanebit nomen ſ[illegible], & ſimul cum Sole durabit, & ante Lunam in ſæcula ſæculorū.* Q[illegible] niam enim Sol eſt in cauſa temporis metiendi, [illegible], occidens, & diem noctemque efficiens [illegible] per *Solem* voluit ſoli æternitatem oſtendere: promi[illegible] tem[illegible] in perpetuum [illegible] conſeruare. Petro [illegible] hæc pollicitus eſt, & teſtatus eſt, in cælo eſt, & [illegible] [illegible] ſæculisbusque [illegible] bis. Hoc modo cum dixiſſent promiſſiones Dauidi factas, deplorant calamitates [illegible].

Tu vero repuliſti, & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum. Auertiſti teſtamentum ſerui tui.

D

Symmachus vero ſic, Tu autem ipſe reieciſti, & reprobaſti, iratus es cum Chriſto tuo, execratus es pactum ſerui tui. Tu autem ipſe, qui reſpondiſti te illa præbiturum; repuliſti quidem Dauidis poſteros, vileſque reddidiſti. & in ſeruitutem abduxiſti, euertiſti autem huius Regnum: nam *Teſtamentum* Regnum v[illegible], Sane captiui abducti fuerunt bini Dauidis poſteri, Iechonias, & Sedecias, in [illegible] Dauidis Regnum deſiit. Zorobabel autem qui poſt ſeruitutem populum duxit, adminiſtrator fuit, non Rex.

Profanaſti in terra ſanctuarium eius.

Sanctuarium, Templum vocat, quod voluit Dauid quidem ædificare, cæterum Salomon poſt Dauidem illud ex[illegible] hoc dicit, violatum eſſe Babyloniorum incurſu, & ſimile [illegible] eſſe herbæ florenti. [illegible] enim in puluerem [illegible] & ſolo æquatum eſt.

Deſtruxiſti omnes ſepes eius.

O[illegible] deſtituiſti.

Poſuiſti firmamentum eius formidinem.

Antiquitus enim contra hoſtes mœnibus fretum, à ſua audacia excidit, & illud horror circumſtetit.

Diripuerunt eum omnes tranſeuntes viam.

Moabitæ Ammanitę Alienigenæ, Idumæi, Syri, Aſſyrij, Babylonij.

Factus eſt opprobrium vicinis ſuis.

Ridiculus factus eſt populus, & ignominioſus finitimis.

Exaltaſti dexteram deprimentium eum.

Potentiores ipſo hoſtes reddidiſti.

Lætificaſti omnes inimicos eius.

Feciſti, vt ſuis inimicis ludibrio foret.

Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello.

Inutilia ipſi arma fuerunt, cum tua ope priuatus eſſet.

Deſtruxiſti eum ab emundatione.

F

Symmachus autem ſic, Feciſti, vt eius audacia deſineret. Non enim poteſt ab [illegible] ionibus expiari, cum in poteſtate hoſtium ſit, [illegible] tuo templo viuat.

Et ſedem eius in terram [illegible].

Fundamentum Regni [illegible] euertiſti.

Minoraſti dies temporis eius.

Cum [illegible] promiſeris te eius Regnum ſeruaturum, tunc [illegible] tempore ipſi finem impoſuiſti.

Perfudiſti eum confuſione.

Ignominioſus [illegible] eſt, & dedecoris repletus eſt Sedes [illegible] addictus eſt in omne reliquum tempus [illegible] & ipſe ſeruum. Hæc vero [illegible] probitate [illegible]. Hoc pa[illegible] aduerſas oſtendiſſent; [illegible] & precandum.

Vſquequo Domine auertis in finem, exardeſcet ſicut ignis ira tua?

G

Symmachus autem, [illegible] Domine [illegible] in finem, & exardeſcet [illegible] ignis furor tuus [illegible] inquit, Domine [illegible] noſtr[illegible] inſpicere non [illegible], neque appare[illegible] noſtr[illegible] bus [illegible] noſtrorum peccatorum memoria tuam iram [illegible] ignem accende[illegible].

Memorare, quæ mea ſubſtantia.

Auctor es & conditor, & modulos mearum virium cognoſcis.

Nunquid enim vane conſtituiſti omnes filios hominum?

Non temere, neque fruſtra homines eſſinxiſti, ſed bonitas opificij præceſſit, per bonitatem enim ſola[illegible] nos formaſti: ne deſpexeris igitur nos, tot tantiſq; te malis deſtinatos.

Quis eſt homo qui viuet & non videbit mortem, eruet animam ſuam de manu inferi?

Cuiuſlibet hominis finis, mors eſt: fieri enim non poteſt, vt ipſa morte ſuperiores ſimus: viuentibus igitur tuam benignitatem impertias. Deinde rurſus eum de promiſſionibus admonet.

Vbi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine, ſicut iuraſti Dauid in veritate tua?

H

Eleganter autem vbique veritatis affert teſtimonium, excitans ad confirmationem pollicitorum eum, qui pollicitus eſt, & principium à miſericordia exorſus eſt, & in finem [illegible] de miſericordia mentionem facit: hac enim maxime indigebant.

Memor eſto Domine opprobrij ſeruorum tuorum, quod continui in ſinu meo multarum gentium.

Symmachus autem ſic, Et portaui in ſinu meo opprobrium multarū gentium. Ne deſpicias me, inquit, qui nō ab vna, ſed ab infinitis gentibus ignominia afficior, non modo enim Aſſyrij, & Babylonij mihi inſultant, ſed etiā finitimi omnes, qui continenter mecū inimicitias exercent. Cæterum non mihi tantum illudunt, ſed etiam cōtra te linguam exagitant, & maledicis verbis te inceſſunt, putantes [illegible] tuam [illegible] imbecillitate [illegible] dere. huc namque per ea, quæ ſequuntur, oſtendit.

Quod exprobrauerūt inimici tui Domine, quod exprobrauerunt commutationem Chriſti tui.

Symmachus autem, & Theodotion ſic, Exprobrauerūt veſtigia Chriſti tui. *Veſtigia* vero *Chriſti* appellauit illius

A [illegible] Regi [illegible] per quos ſermo de Chriſto Rege ambu laut. & Septuaginta commutationem ipſos nuncupaue runt, vt qui fuerunt maiores ipſius ſecundum carnem quique veluti in tenebris quibuſdam regnum admini ſtrabant. Per Chriſtum igitur tuum, cuius veſtigia, & commutatio hi ſunt, fac domine, vt [illegible] oſtra opprobria ceſſent.

Benedictus dominus in æternum, fiat, fiat.

Bonæ ſpei eſt hymnorum cantilena. nam cum credidiſſent Deum preces admiſiſſe, hunc hymnum ipſi attulerunt. Sane hunc ſenſum & Aquila magis accurate oſtendit; nam cum Amen Amen interpretatus eſſet inquit, Certus & fidelis, videlicet verus, & admodum verax; Benedictus igitur in æternum, promiſſa enim operibus confirmas.

Pſalmi LXXXIX Interpretatio.

Oratio Moſi hominis Dei.

B NOnnulli quidem Interpretum hanc deprecationem magnum Moſem [illegible] eſſe dictitarunt, aliqui vero magnum Dauidem eam conſcrip[illegible], ſed diuino Moſi accommodaſſe, dixerunt. Atqui geminam vati[illegible]nationem Pſalmus continet. prætere[illegible] enim non modo Iudæorum calamitates, [illegible] ducas, & fluxas totius humanæ naturæ edocet. Vaticinatur etiam malorum mutationem in m[illegible]us.

Deus refugium factus es nobis a generatione in generationem.

Nam Iudæorum qu[illegible] [illegible]agium [illegible] non modo in Aegypto, ſed etiam [illegible] & Ieſu Naue [illegible] tempeſtat[illegible], & Ge[illegible] [illegible], & Samp[illegible] [illegible], & Samuelis, & Dauidis & demum per Prophetas ipſis [illegible] opem [illegible] humanum naturalis verbis vtitur, [illegible] Deus in memoriam [illegible] quomodo Enoc [illegible] tulit, [illegible] comites [illegible] nam amplexat [illegible], perdidit & diuin[illegible] [illegible] ſeruauit, vt [illegible] veluti ſem[illegible] humano generi, quo [illegible] patriarcham Abraham legiſſet omnibus gentibus benedictionem ſpopon[illegible]t. Non enim, vt nonnulli infidelium dicere audent, ex pœnitentia Deus rerum omnium cond[illegible] tot ad gentes beneficiis ornandas venit, ſed ſemper de omnibus hominibus curam gerit, & hoc [illegible] [illegible] docuit, *Domine refugium factus es nobis à generatione & in generationem*: ſemper enim tua [illegible] perfruiti ſumus.

C *Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, a ſeculo, & [illegible]que in ſeculum tu es Deus.*

Ante enim omn[illegible] [illegible] tu es, & ante montes, & terram, & totum terrarum orbem: ſempiternus enim es ſine principi[illegible] & [illegible] fine, nullo termino circumſcriptus. Nam cum his verbis, *Priuſquam montes fierent*, hæc etiam clauſula, *Tu es Deus*, coniungitur.

Ne auertas hominem in humilitatem.

D Obſecro te igitur, te inquam peremnem, ſempiternũ, ſemper refugium nobis factum, ne penitus nos tot [illegible] [illegible]ſque malis cinctus deſpicias. [illegible] iam enim ipſe Adamum ad ſudores, & labo[illegible] [illegible] minaui, cum dixerit, *In ſudore vultus tui ve[illegible] pane tuo, donec reuertaris in terram, ex qua ſumptus es, quoniam terra es, & in terram reuerteris*; conſequenter admodum [illegible] nos orare doceret, ne omnino auertamur [illegible] [illegible] atque [illegible] deſti[illegible] miſerias, [illegible] Iudæi [illegible] coacti, hanc deprecati[illegible] [illegible] ſeruitut[illegible] [illegible] plorante.

Et dixiſti, conu[illegible] [illegible] fil[illegible] [illegible].

Aquila au[illegible], Et di[illegible] [illegible] num. Nunſtruiſ[illegible] inquit, nbi [illegible] [illegible]entes ip[illegible] noſtras pr[illegible] [illegible] ad [illegible] que præle[illegible] [illegible] monefaciend[illegible], [illegible] conuertamur, [illegible] que à priſtina lib[illegible]ate liberemur.

[illegible] mille an[illegible] ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quæ præterit, & [illegible]ſtodia in nocte.

Sen[illegible] [illegible] [illegible] eſt. Hæc enim clauſula [illegible] [illegible] pendet, *Ne conuertas h[illegible] [illegible] in humilitatem, quo[illegible] [illegible] anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna, quæ præterit, & cuſtodia in nocte*: [illegible] [illegible] verò [illegible]acent hæc [illegible],

[illegible], comme[illegible] [illegible] [illegible] & admodum calamito[illegible] [illegible] [illegible] vitam [illegible] [illegible]pud te vero quiæ[illegible] [illegible] & ſemper [illegible], etiam [illegible] annorum numerũ [illegible] dies [illegible] [illegible]. *Nocturnam cuſtodiam*, quartam partem no[illegible] appellauit [illegible] bus cuſtodiæ [illegible] eſt, nunc [illegible] quatuor [illegible] diuidunt. *Quarta autem vigilia noctis etiam dominus ad ſuos Apoſtolos peruenit.* [Marc. 6.] [Matt. 14.]

Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

In longum [illegible] [illegible] miſeri[illegible] [illegible] eodem aut[illegible] tempore ind[illegible] Iudæorum abiectio[illegible] [illegible] poſt crucem Salu[illegible] noſtri, atq[illegible] [illegible] tionem, non [illegible] [illegible], ſed d[illegible] [illegible] tam.

Mane ſicut herba tranſeat, mane [illegible] reat, & tranſeat, veſpere decidat, induret, & areſcat.

Nam Iudæi diuino [illegible] [illegible] [illegible] dignati [illegible] [illegible] runt, & germinarunt, maximumque [illegible] ſplendor [illegible] acqui ſiuerunt, cum vero tempeſtiuum fructum agricolæ dare noluiſſent ſed tua c[illegible] obduraſſent [illegible] exaruerũt quando [illegible] in [illegible] amplius [illegible] ſunt. F
Porro *Mane*, vocat Principium curæ Iudæorum *Veſpere* [illegible]to, Diuin[illegible] [illegible] ceſſa[illegible] [illegible], hoc ſane poſt crucem [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]oniam defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati ſumus.

E[illegible] Iudæis, & omnibus hominibus hæc accommodata ſunt. Etenim humana natura [illegible] peccatorum pœnas pendens; calamitatibus ſubdita eſt, & [illegible] fluctibus circumdatur, & Iudæi ob prauitatem mentis [illegible] ceciderunt.

Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, ſeculum noſtrum in illuminatione vultus tui.

Symmachus aut[illegible] [illegible], Appo[illegible] iniquitates noſtras coram te, & neg[illegible] noſtras, vt luceret in conſpectu tuo. [illegible] ſupplici[illegible] nos ſubiece[illegible] cum vid[illegible] leſnus contra leges, quæ in medio ſunt, peccare & [illegible] cum iniquitate vi[illegible] [illegible] traducere. G

Quoniam omnes dies noſtri defecerunt, & in ira tua defecimus.

Peccatum, [illegible] quia iam in nos con[illegible] [illegible] ſupplicium induxit: ſupp[illegible] do[illegible] in doloribus [illegible] noſtram exiguam vitam [illegible].

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur.

N[illegible] [illegible], & [illegible] conſtan[illegible] humana natura habet, ſed inſtar aranearum tela facile conuel[illegible]tur.

Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & ampl[illegible] labor, & dolor.

Similia ſunt hæc iis, quæ à patriarcha Iacob dicta fuere, *Dies mei praui & parui non peruenerunt in dies patrum meorum.* [Geneſ. 49.] Sunt igitur, qui plus temporis, quam quod dictum eſt, viuunt, ſed illos contingit p[illegible] plus viuere. Hic vero docet, quod communiter, & vt plurimum accidit: ſicut enim nulla[illegible] [illegible] mentione de his, qui immatura morte pereunt, ſic etiam m[illegible] longæuam eorum vitam, qui [illegible] [illegible] [illegible]nuerunt. inquit [illegible] [illegible] tempus & breue eſſe, & dolori, & labo[illegible] plenum. H

Quoniam ſuperuenit manſuetudo ſuper nos, & corripiemur.

E[illegible] enim quot malis circumdati ſim[illegible] [illegible] modicam tuam iram. Nam *Manſuetudinem* vocauit Medio[illegible] pœnam, quæ ipſis ſuperuenit.

[illegible] nouit poteſtatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam?

Symmachus autem ſic [illegible]lanauit, Qu[illegible] nouit [illegible] ſa[illegible], & ſecundum [illegible] tim[illegible] iram tuam? Si par[illegible] tua, inquit, [illegible] [illegible] animaduerſionem inflixit, qu[illegible] poteſt [illegible] [illegible] pœnam, quæ ab ira tua [illegible] tog[illegible] [illegible] ſempiternum ſupplicium.

Dinumerare dexteram tuam ſic notam fac, & eruditos corde in ſapientia.

[illegible] inquit, [illegible] tui beneficii compos ſim, & vt donatuæ dexteræ enu[illegible] [illegible], & narrare poſſim, atque à tua [illegible] [illegible] imitari queam, qui al[illegible] [illegible] cognitio[illegible] [illegible].

[illegible]onuertere domine vſquequo, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos.

Ne amplius domine nos dolentes de[illegible], ſed preces a[illegible], benignumque tuum [illegible] dign[illegible] fac.

Repleti ſumus mane miſericordia tua, exultauimus, & delectati ſumus in omnibus diebus noſtris.

Apud Septuaginta tempus mutatum eſt. Nam Aquila, & cæteri [illegible] dixerunt, Imple nos mane miſericordia tua, & laudabimus, & exultabimus in omnibus diebus noſtris. *Mane*, & *Diluculum*, calamitatum viciſſitudinem vocant, & ſupplicant, vt illæ tenebræ diſſipentur, & lux ipſis oriatur [illegible] non ob eorum virtutem, verum propter diuinam miſericordiam, cum hoc, inquit, futurum ſit, omni voluptate referti, congruentes laudes afferemus.

Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, annis, quibus vidimus mala.

[illegible] etiam tempus mutatum eſt. Nam Symmachus, & cæteri, Lætificanos, dixerunt. Præbe, inquit, lætitiam pro mœrore, & largire nobis conuerſionem aduerſarum rerum [illegible] bis [illegible] mentum.

Reſpice in ſeruos tuos, & in opera tua.

B [illegible] hinc patet, hæc non tanquam facta eſſent dixiſſe, ſed veluti futura: non enim dixerunt, *Reſpexiſti in ſeruos tuos, & in opera tua*: tua namque inquit opera nos ſumus, [illegible] ipſi, ideirco vt tuam opem conſequamur [illegible] amus.

Et dirige filios eorum.

Ho[illegible] tuos, tuos. Nam qui Babyloni ſeruierant [illegible] ces a[illegible] entes, obſecrant Deum, vt filios ſeruorum ſuorum, qui mortem oppetierunt, reduceret. & natura hu[illegible], vt a[illegible] ueritatem deducantur ii homines, qui [illegible] Saluatoris noſtri aduentu inueniuntur.

Et ſit ſplendor Domini Dei ſuper nos.

[illegible] nitionis [illegible] illuſtres, & ſplendidos red[illegible] poſt reditum omnium ampliſſimi fuerunt.

Et opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos, & opus manuum noſtrarum dirige.

P[illegible] hæc additio huius clauſulæ, *Super nos* nam iuſtitiæ [illegible] rum noſtrum eſt. & Deus quidem virtutis ſtudioſis [illegible], & his ſuffragatur: hos ſanc[illegible] fructum ferentes me[illegible]

C [illegible] Deus enim nullius rei indiget, gaudet tamen ſecundis rebus, & felicitate hominum.

Pſalmi XC. Interpretatio.

Laus Cantici Dauidis. Sine titulo apud Hebræos.

PSalmus quidem ſine titulo eſt. Docet vero inexpugnabil[illegible] robur ſpei in Deo collocatæ. Nam cum beatus Dauid propheticis oculis ea, quæ in beatū Ezechiam [illegible] erant, a longe perſpexiſſet, & videns, quomodo in Deo ſua ſpe fixa, Aſſyriorum profligauerit exercitum; hunc conſcripſit pſalmum, omnes homines edocens, quantam bonorum affluentiam habent ii, qui firmam ſpem in Deo conſtituerunt.

Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cœli commorabitur.

D Qui, ait, diuino auxilio fretus eſt, à Deo cœli præſidiū conſequetur, firmiſſimumque vallum habebit, atque tutam ſecuritatem.

Dicet Domino, ſuſceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus ſperabo in eum.

Is namque, qui firmam ſpem in eo figit, præter hanc, cum moderatorem, & indiſſolubile vallum appellabit.

Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero.

Hinc deinceps cum illo, qui credidit verba, facit, & dicit, fidendum eſſe, quoniam non modo manifeſtis inimicis ipſum ſuperiorem reddet verum etiam inſidiantibus, & clam inſidias venantibus. Per *Laqueum* quidē, Occultas inſidias demonſtrauit. *Verbum* autem *Aſperum*, Verbum doloſum, Symmachus explanauit. Illius modi ſane ſunt, qui fraudes, & calumnias ſtruunt, veruntamen multi hos ſuperauerunt ob firmiſſimam ſpem in Deo fixam. eodem modo beatus Ioſeph adulteræ calumniam ſuſtinens, hu[illegible] queos declinauit, [illegible] etiam admirabilis illa Suſanna [illegible] adiuta eſt.

Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis.

E Propugnator namque tibi erit, teq; bello petitum operiet. Poſuit ſane hoc ex tranſlatione eorum, qui primarum in acie conſiſtunt, & humeris eos qui à tergo ſunt operiunt. *Pennas* quippe vocat Prouidentiæ vires. poſuit autem hoc, auium ſimilitudine vſus: etenim illæ alis pullos operiunt. Sic beatus Moſes Dei curam vocauit, *Cuſtodiuit ipſos, ait, vt pupillam oculi, & ſicut Aquila quæ protexit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos volat, expandens alas ſuas, aſſumpſit eos, atque portauit humeris ſuis.* Hoc etiam Dominus Hieroſolymæ dixit. *Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis ſuis, & noluiſti?* Deut. 32 Matth. 23

Scuto circumdabit te veritas eius.

Quoniam ſuperius de verbo aſpero. atque de fraudibus mentionem feci; nunc hoc in loco eius armaturam, veritatem eſſe pronunciat.

Non timebis a timore nocturno, à ſagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & dæmonio meridiano.

Non modo ho[illegible]es, qui cernuntur, verum etiam eos, qui nō videntur, ſuperabis, porro ob ſpem in Deo fixam, & nocte ſuperuenientes inſidias declinabis, & interdiu impetus ab hoſtibus factus, & audaciam habens, vtpote F qui à Deo cuſtoditur, timorem exiges, neque [illegible] pugnabis, ſed dæmonum inſidias effugies, cæleſte auxilium nactus. Cæterū *Dæmonium meridianum*, poſuit ſecundum opinionem, quæ apud multos inualuit. Verſimile autem eſt, vt hominum inſidiatores poſt cibum atq; [illegible] veluti ad paratam prædam concurrerent. & eo[illegible], qui cœleſti cura orbati [illegible] ſuperent.

Cadent a latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis.

Pro *Latere tuo* Symmachus, & Aquila. Ex t an[illegible], verterunt. Dicit autem, ſiue à tua [illegible] ex tra, ſiue a læua tua multitudo inimica acceſſerit, tibi quid [illegible] nihil nocebit [illegible] videbis ver[illegible] illos diuina plaga percuſſos. Hoc [illegible] Ezechiæ tempeſtate euenit. duodeuiginti enim [illegible] & quinque milia Aſſyriorū contrita fuerunt [illegible] bellicis inſtrumentis [illegible] Gedeonis tempore, ſic Nathan, atque etiam Ioſaphat, & Eliſæi Vatis tempeſtate hoc idem G factum eſt.

Quoniam tu Domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum.

Porro hanc opem, inquit conſecutus es, cū diuina ſpe vſus fueris, & Deum tibi perfugium feceris. Nam oratio[illegible] nis ſtructuræ aliquid deeſt, nimirum hoc, Dixiſti [illegible]: tu Domine ſpes mea. Prophetia namque [illegible] modum habet, & potiſſimum pſalmi verumtamen conſequentia clarum [illegible] dubium. Quoniam [illegible], inquit, in Deo ſpem tuam conſtituis, & in auxilium [illegible] ploras; ab ipſo opem conſequeris.

Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

H Superior eris Diabolicis incurſionibus, & inde nihil damni accipies. eodem modo diuina gratia domum Iob vallauit, & teſtis eſt ipſe hoſtis exclamās, *Nonne & tu vallaſti ea, quæ intus & foris eius domus ſunt?* Poſtquā autem c[illegible]ceſſit, & ille propriam malitiam oſtendit, & iuſtus Iudex athletam victorem coronauit. Iob 1.

Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.

Hoc & in trigeſimo tertio pſalmo, inquit, *Immittet Angelum Dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Audiuimus etiam Patriarcham Iacob dicentem *Angelus, qui eripuit me ex omnibus malis.* Et magnus Abraham ſeruum adhortans, inquit, *Deus mittet Angelum ſuum ante faciem tuam, & accipies illinc uxorem filio meo [illegible]* Vbique igitur d[illegible] mus per Angelos vniuerſorum Deum eos, qui in eo ſpem collocauerunt, cuſtodire. Geneſ. 48 Geneſ. 42.

In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Omne genus auxilij ab ipſis cōſequeris, ne cunde exiguum detrimentū patiaris: paruum enim malū per hanc

clau[illegible]

A ... clar ... Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. ... in manibus portabunt te, ... deducent, & omne genus auxilii tibi afferent.

Super Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.

De feroci ſſimis, & acerbiſſimis feris mentionem fecit, cum apertam contra omnes ſpecies malitiæ oſtendere voluiſſet: quandoquidem per *Leonem* quidem, & *Draconem*, Robur indicauit: robuſtæ enim ſunt magnopere hæ feræ. Per *Aſpidem* vero, & *Baſiliſcum*, Extremam malitiam ... Aſpis namq; lethale venenum immittit. Baſiliſcus vero aſpectu tantum detrimentum infert, & tamen multi, qui Deo crediderunt, has feras ſuperarunt, ut

Dan 14. Act 28. Iudic 7 admirabilis ille Daniel Leonum ora ligauit, ſic diuinus Paulus nullum ... à Vipera accepit, ſic Noe inter feras verſans, ... innumeri, qui ſolitariam vitam amplexi ſunt, & ſimul cum feris vitam duxerunt, & ob ... ſpem in Deo fixam, iratum perniciem euaſerunt.

Quoniam in me ſperauit, liberabo eũ, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum.

B Hæc deinceps vniuerſorum Deus fatur, edocens, qui nam ſit ſpei fructus. Liberabo enim, inquit, ex ſupradictis viſibilibus, inuiſibilibuſq; inſidiatoribus ipſum mea ſpe munitum. Ideo eo eum cuſtodiam, & protegam, ipſumque loquentem audiam, & preces admittam.

Cum ipſo ſum in tribulatione.

Et ſi in aliquam tentationem inciderit, vna ero, & idoneam conſolationem afferam.

Eripiam eum, & glorificabo eum.

Non modo ... rebus ipſum liberabo, verum etiam illuſtrem efficiam.

Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum.

Reg. 20 Porro faciam, vt ad profundã vſque ſenectutem perueniat, & futuram ſalutem in futura vita illi præmonſtrabo. Hæc etiam beatus ille Ezechias conſecutus eſt: nam cum vitæ incrementum petierit, quindecim annorum numerum accepit. Cæterum ex Aſſyriorum internecione maximam amplitudinem comparauit, & valde ipſi

C hæc clauſula conſonat, *Eripiam eum, & glorificabo eum, & oſtendam illi ſalutare meum.* Verum & omnes, qui ſuas ſpes in Deo collocarunt, vniuerſis bonis perfruentur, quemadmodũ & antiquæ nos edocent hiſtoriæ, & ea, quæ nunc cernuntur, teſtantur.

Pſalmi XCI. Interpretatio.

Pſalmus Cantici, in Diem ſabbati.

SAbbatum otium præcipiebat, ſed non omne otium, quandoquidem ſpiritus opus multiplicabat: precibus enim, & hymnis diei operam iubebat, & Deo geminas hoſtias adolere: corporis otium igitur laborum ceſſationem lex de ſabbato habere dixit. Quoniam igitur futura vita ab huiuſmodi curis erit libera, merito requies nuncupatur. Propterea, & beatus Paulus exclamat, *Feſtinemus ingredi in requiem eius* & rurſus, *Nunquid deeſt ſabbatiſmus populo Dei?* Poſtquam igitur pſalmus iſtorum præmium, & ... ſupplicium prædixit, & in illa quiete hæc fient; merito hanc accepit inſcriptionem.

Heb. 4.

D *Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo altiſsime. Ad annunciandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.*

Vtile, ait, & ... ſum eſſe, de nocte, & interdiu te beneficii auctorem laudibus proſequi, tuaque beneficia narrare, tuam in quam benignitatem nobis conceſſam, atque veritatem in impios homines. Nam in illos quidem veritate vteris, iuſte animaduertis, nos vero tuam cognitionem habentes, tua ope dignaris.

In decachordo pſalterio cum cantico in cithara.

Huiuſmodi ſymphoniacis inſtrumentis Deum laudare ſolebant. Dicit igitur, Iuſtum eſt, nos muſicis inſtrumentis ... perſeuerientes ex lege præſcripta, & vocis cantum efficientes, hymnum ... tibi afferre.

E *Quia delectaſti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.*

Perſpiciens enim tua opera, tuaſque inexplicabiles gubernationes; gaudeo, & exulto, animuque voluptate linguam in hymnorum cantum impello.

Quam magnificata ſunt opera tua Domine? nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.

Symachus vero ſic, Magnopere cogitationes tuæ profundæ ſunt. Aquila vero, & Theodotion, Profundæ factæ ſunt. Tua namque opera, inquit, magna & admirabilia ſunt. Nam hæc particula, *Quam*, amplificationem ſignificat: ſapientia autem tua inacceſſam profunditatem habet. Quænam mens tuæ prouidentiæ rationes inquirere poteſt? ſed nos hoc q... ac ... & neſcios docemus. Cæterum qui mente orbati, rationeſque expertes ſunt; nec ſcire volunt, nec diſcere ab aliis patiuntur. Hæc n. infert.

Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc.

Diuerſis modis hæc dixit. is, qui mente laborat, & prudentia priuatus eſt, nihil horum cognoſcit, neque hæc audire vult.

F *Cum exorti fuerint peccatores ſicut fœnum, & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem, vt intereant in ſeculum ſeculi.*

Hoc verbum *Apparuerint*, Floruerunt Aquila dixit, ſic etiam Symachus explanauit. Noluerunt intelligere inſipientes, quoniam velut fœnum floruerunt, & inſtar herbæ viridis e terra apparuerunt iniquitatis operam, ſempiternumque interitum poſt præſentem felicitatem reportabunt, ſed ſcelus ipſorum, & beatos vocabũt, videbunt tamen calamitoſum eorum finem.

Tu autem altiſsimus in æternum Domine, quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & diſpergentur omnes, qui operantur iniquitatem.

Nam illi quidem fœni inſtar marceſcent, & corrumpentur, tu vero vbique imperium habes, cum omnium ſupremus ſis, & ſuppliciis ſubiicies eos, qui ſtultitia detinentur.

Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.

G Porro nos tuam cognitionem habentes, tuorumque hoſtium euerſionem intuiti; integri ſtabimur, & exhilarabimur, quippe qui a multorum Deorum errore liberati ſumus, & eum, qui vere Deus eſt, colimus. *Vnicornis* etiam rurſus hoc in loco in medium attulit, vt per vnicum cornu, vnum Deum oſtenderet. vt enim illud animal à natura vnum accepit cornu, ſic pietatis alumni vnam diuinitatem venerantur.

Et ſenectus mea in oleo pingui.

Sic Symmachus dixit, Vetuſtas mea ſicut oliua florida. Florebo enim, ſenectutemque deponam florentemque oliuam imitabor. Cæterum ſecundum Septuaginta veluti qui ... oleum ob voluptatem optimus ſiam.

Et deſpexit oculus meus inimicos meos, & inſurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

Hoc verbum, *Deſpexit*, & Theodotion, & ipſum Hebraicum exemplar, Inſpiciet, dixerunt. Quando quidem ea, quæ dicta ſunt, futurorum eſt vaticinatio. ſed eſt mos apud Septuaginta, qui futura tanquã facta explanarunt, in hoc etiam declarantes vaticinationis firmitaté. Nam ſicut non poteſt fieri, vt ea, quæ facta ſunt, infecta ſint, ſic etiam nec poteſt fieri, vt ſpiritus ſancti vaticinatio fine

H certo fine maneat. Dicit igitur, non modo impiorum calamitoſum finem cernam, verum etiam auribus percipiam cunctos hoc enarrantes, & pene iuſtitiam admirantes. ... hanc hæc clauſula diuiditur, *Et inſurgentibus in me malignantibus*, ſic oportet diſtinguere, deinde ſubiungere, *Audiet auris mea.* Audiam (multis enarrantibus) interitum ... quam iniqueque viuentium, eorumq; , qui innumera mala in me aucupati ſunt.

Iuſtus vt palma florebit, & ſicut cedrus in Libano multiplicabitur.

Peccatores igitur fœni inſtar florentes, breui extincti, & corrupti ſunt. Iuſtus vero Cedri denſitatem, & calore, & odore, Palmæ vero altas comas, & ... imitatur, vtræque autem diu permanent, temporis vero ad creſcendum indigent. talis etiam eſt virtutis conſtitutio, multo labore, & tempore producitur, ſed in altitudinem erecta

tempe-

A [illegible]pelbuum, dulciſſimumque fructum fert, multamq; vmbram ei, qui ipſam poſſidet, præbet.

Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri florebunt.

Hi autem, inquit, qui arboribus his comparati ſunt, agricolam quidem habeant Deum, viridarium vero diuinum templum.

Adhuc multiplicabuntur in ſenecta vberi, & bene patientes erunt, vt annuncient, quoniam rectus Dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo.

Symmachus ſic hanc clauſulam interpretatus eſt, Adhuc ſenes fructum ferent, opimi, & floridi erunt, annunciantes, quoniã rectus Dominus, qui munit me, & non eſt iniuſtitia in eo. N[illegible] in futura vita promiſſam perfectionẽ accipientes, multum, & pinguem Deo afferent fructum, iuſtam eius [illegible] laudantes: quandoquidem gubernationẽ quæ nunc occulta eſt, tunc apertã cernentes, &

B ſapientiam admirabuntur, & iuſtitiam laudabunt. *Senectutem* quidem, Perfectionem vocauit. perfectum namq; ſenem appellamus, imperfectum vero iuuenem. per vetuſtatem igitur, futuram demonſtrauit perfectionem, in qua [illegible] fructus multiplex producetur, Deique iuſtitia omnibus perſpicua fiet.

Pſalmi XCII. Interpretatio.

Laus Cantici Dauidis. Sine titulo apud Hebræos.

HOc verbum, *Sine titulo apud Hebræos* non eſt in Sexcuplici, nec apud Euſebium. Mutationem omnium hominum [illegible] præcinit. Deus non immutabilis eſt, perennis [illegible] modo ſe habeo. [illegible] enim modo qui[illegible] modo vero regnum non habet, ſed natura qui-

C dem ſemper eſt Rex, verum non ſemper hoc hominibus apertum fuit. nam diu plurimi ipſum ignorantes, congruentẽ Deo honorem, Idolis afferebant, poſt autem Dei & Saluatoris noſtri humanitatem, inſtar luminis diuina cognitio per totum terrarum orbem percrebuit.

Dominus regnauit, decorem indutus eſt.

53\. Quoniam enim Chriſti crux triſtis viſa eſt his, qui fructum inde omnium ſciebant, ita vt Vates exclamaret, *Et vidimus ipſum, & non habebat ſpeciem, neque decorem, ſed ſpecies eius deſpecta, deficiens præ filijs hominum.* poſt vero in cælos reditum, radios Deo dignos miſit, merito Propheta exclamat, *Dominus regnauit, decorem indutus eſt.* Non eum, quæ non habebat, aſſumpſit, ſed quæ habebat demonſtrauit. eodem modo proprio patri dixit, *Clarifica me pa-*

17\. *ter in claritate, quam habui apud te, priuſquam mundus fieret.*

Indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.

Chriſtum eſſe Dei potentiam, & Dei ſapientiam, manifeſte nos diuinus Paulus edocuit. Igitur non aliunde potentiam accepit, quam non prius habebat, ſed propria potentia in hoſtes vſus eſt. Cæterum ipſum format diuinus ſermo, veluti quendam Regem, vniuerſa arma indutum, cingulo que vtentem, & aduerſus hoſtes dimican-

D tem. Deinde oſtendit recte facta, quæ hinc procedunt.

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Conſtantem, inquit, & firmum orbem reddidit, cum ipſe mundus a diuina cognitione firmitatem habuerit, & à falſo errore liberatus fuerit. non amplius enim homines, nunc quidem hos, nunc vero illos Deos honorant, ſed vero Deo cultum afferunt.

Parata eſt ſedes tua a ſeculo tu es.

Non nunc, ait, Regni electionem accepiſti, ſed perpetuum habes imperium, & Regnum ſempiternum. De Regno etiam in quadrageſimo quarto pſalmo teſtatus eſt, *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi.* Cæterum immutabile eius Regnum, & firmum eſſe in centeſimo primo pſalmo rurſus nos edocuit, *Tu enim*, inquit, *idem ipſe es & anni tui*

1\. *non deficient.* vtraque igitur hæc teſtimonia beatus Paulus ad Dominum Chriſtum retulit.

Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina voces ſuas, eleuauerunt flumina fluctus ſuos.

Flumina Sacros Apoſtolos vocauit, eoſque, qui poſt illos Euangelij præconium acceperunt: hi namque fluuiorum inſtar omnem irrigationem hominibus attulerunt. E

ſic ipſos beatus etiam Abacuc appellauit, *Fluminibus terra ſcindetur*, hoc eſt, diuidetur, & irrigationem accipiet. Abacuc. 3.

ſic etiam Dominus inquit, *Qui credit in me, quemadmodum* Ioan 7.

dicit ſcriptura, flumina ex ventre eius fluent aquæ viuæ. hi igitur fluuij extulerunt ſuam vocem, diuina prædicantes dogmata, & propria itinera facientes. *Fluctus* enim, Semitas nuncupauit. Quoniam enim mos eſt naturæ aquarum, ſubiectam terram terere, ſemitamq; efficere; merito fluctus aquarum iter vocauit: quandoquidem primi illi, quibus diuinum præconium creditum fuit, viam ſecundis præpararunt, & expeditam, & facilem doctrinam tractarunt.

A vocibus aquarum multarum, mirabiles elationes maris.

Quemadmodum magnis fluminibus in pelagus influentibus, & in arena vndarum impetum inhibentibus; marinæ vndæ in multum ſpatium ob fluuialium aquarum pugnam reſtringuntur: ſic & dulcis & potabilis Apoſtolorũ doctrina ad ſalſum, amarumq; orbis mare allata, tem- F

peſtas quædam exorta fuit. & vndæ alia ſuper aliam conſurrexerunt. Hoc etiam beatus Abacuc vaticinatus eſt, cum dixiſſet enim, *Fluminibus terra ſcindetur, videbunt te, &*

dolebunt populi, diuidens aquas itineris, ſubdidit, *Dedit Abyſſus* Abacuc 3.

vocem ſuam altitudo cogitationum ſuarum. Hac perturbatione vna- ibidem

quæque ciuitas referta fuit. ipſius enim domini eſt vox. *Non veni mittere pacem in terram, ſed gladium. ſeparare hominem a proximo ſuo, filium a patre ſuo. filiam a matre ſua, ſponſam*

a ſocru ſua. Verum principium diuini præconij tempeſta- Matth. 10.

tem habuit, nunc vero magis dominus procellam increpuit, & in auram conſtituit & ſiluerunt fluctus eius, & facta eſt tranquillitas magna.

Mirabilis in altis Dominus.

Aquila quidem ſic, Magnus in altitudine Dominus. Sane valde accommodate hoc ſupradictũ appoſuit, officij robur oſtendens. Nam maximus, & altiſſimus eſt, & dominus, & potentiam habens, nec lingua explicandam, nec mente comprehendendam.

Teſtimonia tua domine credibilia facta ſunt nimis.

Omnia autem hæc à principio prædixiſti, & per tuos G

ſanctiſſimos Vates præcinuiſti: effectorum ſane teſtimonio veritas demonſtrata eſt. Perpulchra quippe eſt hæc additio huius particulæ *Nimis*, videlicet, Non minima quidem ſalutis in vaticinationibus conſiderari poteſt, ſed accurate omnia, quæ cernuntur, prædicta fuere.

Domum tuam decet ſanctitudo in longitudinem dierum.

Porro hoc omnium bonorum maximum, & pulcherrimum eſt, quod nõ ad tempus bonorum dilectio nobis conceſſa eſt, neq; temporibus quibuſdam præſcripta, ſecundum Iudæorum cultum, ſed perennis, & perpetua, & ſempiterna: nam hæc recentis tuæ domui congruentia, & accommodata ſunt. *Domum* vero *Dei*, Fideliuos cœtum diuinus Paulus nuncupauit, cui ſanctitatem conuenire ſanctiſſimus Propheta dixit. *Conuenit* igitur *ſecundum*

Apoſtolicum præceptum *purgare quidem nos ipſos ab omni* 2\. Cor 7.

inquinamento carnis, & ſpiritus perficientes ſanctificationem in timore Dei vt dignam Deo domum præparantes, eternum incolam in hoſpitium accipiamus.

H

Pſalmi XCIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidis. Quarta Sabbati. ſine titulo apud Hebræos.

PAtet inſcriptionem quoſdam alios appoſuiſſe, & nec Vatem, nec eos, qui hunc pſalmum à principio expoſuerunt. Argumentum vero huius pſalmi hoc eſt. Multi Iudæorũ, & Principes, & Reges iniquitatem dilexerũt, & iniuſte iudicantes, ſententiã proferebant, homicidiaque patrare audebant, innocentium ſanguinem muneribus

vendentes. hos beatus Eſaias accuſauit, *Audite*, inquiens, Eſa 1.

Principes Sodomorum. Et rurſus: *Principes tui infideles dili-* ibidem.

gunt munera, ſequuntur retributiones, orphano non iudicant, cauſa viduæ non ingreditur ad illos. non modo inſimulauit, verum etiam commonefecit. *Iudicate orphano, & defendite viduam.* Hanc etiam accuſationem beatus

Abacuc

A Abacuc lactauit, colloquium Deo afferens, dicebat: *Facies homines, quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem, & impius deuoret iustum.* sic etiam admirabilis Ieremias, atque etiã reliqui Vates, horum multitudinem arguebant. Hæc à longe propheticis oculis diuinus Dauid prævidens hunc conſcripſit pſalmum, vt per ſymphoniæ harmoniã, quæ in diuino templo fiebat, homines illius temporis vtilitatem perciperent. Cæterum Dei prouidentiam docet, & ſupplicium, quod [illegible] iis, qui inique viuere decreuerunt. format ſane pſalmum ex perſona piorum hominum, qui hæc ab illis patiuntur.

Abacuc 1.

Deus vltionum dominus Deus vltionum libere egit.

Porro pro, *Libere egit*, Aquila, Apparere dixit: ſic etiam cæteri Interpretes. Te a[illegible], obſecro omnium Deum, & dominum, & mundi machinam moderantem, atq; condignum ſupplicium iis [illegible] intelligentem, vt exaudias, vtq; precationem admittas.

Exaltare, qui iudicas terram, redde retributionem ſuperbis.

B Oſtende omnibus tui imperii ſublimitatẽ, & euerte ſuperborum hominum ſupercilium, per experientiam edocens te totius orbis iudicem eſſe.

Vſquequo peccatores domine vſquequo peccatores gloriabuntur, effabuntur, & loquentur iniquitatem? loquentur omnes qui operantur iniuſtitiam?

Non vt in meritum patiantur inquit, obſecrat, ſed ne egeant, & imperium veluti viaticum ad iniuſte agendum habeant.

Populum tuum domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt, viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.

Omne iniquitatis genus o domine, his audacter patratur, & [illegible] imperium [illegible], & [illegible] vtuntur verbis, & [illegible] [illegible]; errore [illegible] hæc quidem viri priuatæ, & ſub parentum [illegible] ſep[illegible], his proponuntur, velut parata præda. & qui ex gentibus accesserunt, & ſecundum illas leges viuere capiunt, multam cædem ab ipſis patiuntur: quandoquidem Proſelytos, hos nunc[illegible].

Et dixerunt non videbit dominus, nec intelliget Deus Iacob.

C Hæc impietatis exaggeratio eſt. hæc enim inquit audent, minime existimantes te inſpicere, neque de humanis rebus te curam gerere. non ſimpliciter autem appoſuit, *Deus Iacob*, ſed [illegible] amplificationem infidelitatis. Nam cum magnam Dei curam erga populum [illegible] cerint, & per Vates, & per ſacerdotes & in bello & in pace non [illegible] Deum tanquam inſpicientem. Hinc demceps conſilium, & admonitionem affert.

Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite.

Sero ſaltem o inſipientes intelligere velitis, & rerum naturam diſcere.

Qui plantauit aurem non audiet, aut qui finxit oculum non conſiderat?

Validam admodum doctrinam ſyllogiſmi inſtar attulit. Qui ex cœno aut oculum finxit, quique videndi vim ipſi largitus eſt, auriſque [illegible] formam, & audiendi ſenſum donauit, ipſe inquam non videt, & non audit, ſed horum opifex his viribus priuatus eſt, quas aliis largitus eſt?

D *Qui corripit gentes, non arguet?*

Gentes autem, quæ neclegem acceperunt, nec prophetica doctrina perfruuntur, ſupplicio ſubiicit, & veſtram iniquitatem non arguet?

Qui docet hominem ſcientiam.

At qui hominum naturam rationis participem ipſe compoſuit, & per ea, quæ in toto mundi machina cernuntur, atque in ſingulos dies fiunt, magnam ſcientiam effecit.

Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.

Sed enim non modo videt & audit, verum etiam noſtras cogitationes ſcit, ſuſpicantes ſalutatem de eius prouidentia. ſic cum congruentẽ eis adhibuiſſet medicinam, ipſis iniuria affectis idoneam conſolationem affert, probabiliorem verbo [illegible] eſſicit.

Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

Nonnulli quidem miſeros vocare ſolent eos, qui pietatem amplectuntur, & qui diuina lege fructu percipiũt. E

Vt mitiges ei a diebus malis.

Qui enim perexiguam correptionem in præſenti vita habuit, futurum ſupplicium mitius habebit. *Diem* enim *malam*, Sempiternum vocauit ſupplicium.

Donec fodiatur peccatori fouea.

Qui enim iniquitatem adamarunt, pereuntium [illegible] prodentur. ſicut enim is, qui in profundam foueam prolapſus eſt, nemine opem ferente ex illa eripi nequit, ſic fieri non poteſt, vt æternam pœnam ſubterfugiant, niſi diuina benignitas hoc promiſerit.

Quia non repellet dominus plebem ſuam, & hæreditatem ſuam non derelinquet.

Et diuinus populus in præſenti vita conuenienti ope perfruetur, vtpote qui hæreditas, & populus eius nuncupatur.

Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium?

Hanc igitur opem conſequetur, donec Dei iuſtitia appareat, omnibus hominibus iudicium ferens. tacite F autem innuit diuinus ſermo & Saluatoris noſtri Dei humanitatem, & Iudæorum infidelitatem. *Iuſtitiam* enim vocauit dominum Chriſtum, & ipſe ſol iuſtitiæ nominatur eſt. & de ipſo beatus Paulus aiſſerit, *Data eſt nobis ſapientia a Deo iuſtitia & ſanctificatio & redemptio.* cum igitur de Dei prouidentia mentionem feciſſet, ac dixiſſet: *Quoniam non repellet dominus plebem ſuam, & hæreditatem non derelinquet*, & futuram eorum negationem præuidiſſet, merito ſubdidit, *Donec iuſtitia conuertatur in iudicium*: donec enim iuſtitiæ aduentum negabunt, cœleſtem tutelam conſequentur. *1 Cor. 1*

Et qui iuxta illam omnes, qui recto ſunt corde.

Aquila vero & Theodotion, Et poſt illam omnes, qui recto ſunt corde. Hanc enim inquit, ſalutem, qui iuſtitiam vocauit, conſequentur ii, qui mentem perfidiæ expertem habent, rectiſque vtuntur ratiocinationibus. hi vero dominum verbis reſpondebunt. Nam videns Petrum, & Andream mittentes rete in mare, dixit eis, *Venite poſt me & faciam vos piſcatores hominum*: & ei, qui dixit, *Permitte me ire vt reuertar, & patrem meum ſepeliam*, dixit, *Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu autem veniens, ſequere me.* Iudæorum igitur prouidentiæ negationem ponit. Ipſa autem iuſtitia eos, qui recto ſunt corde, aſſeclas habebit ipſi adhærentes, & ipſam amplectentes, nec penitus volentes eam derelinquere. *Matth. 4. Luc. 9.* G

Quis conſurget mihi aduerſus malignantes, aut quis ſtabit mecum aduerſus operantes iniquitatem?

Manifeſtius Symmachus explanauit, Quis ſurget ſuper me aduerſus facinoroſos, quis inſtabit ſuper me contra operantes iniquitatem. Omni humano inquit, auxilio priuatus ſum, ſed habeo magnum adiutorem, qui facile hoſtium agmen profligare poteſt. Hoc enim per ea, quæ ſequuntur, declarauit.

Niſi quia dominus adiuuet me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea.

Niſi enim ab ipſo opem conſecutus eſſem, omnes me morti prodidiſſent. H

Si dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia tua domine adiuuabit me.

Adiutum enim tuam opem implorans, & propriam imbecillitatem docens, tuam benignitatem ad piſcebar.

Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Reſpondentem doloribus conſolationem à tua bonitate accipiebam. ſic etiam beatus inquit Paulus, *Sicut abundant paſſiones Chriſti in nos, ita per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* & rurſus, *In omnibus tribulationem patimur, ſed nõ anguſtiamur, egemus, ſed non deſtituimur. perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur.* *2. Cor. 1.* *Ibidem.*

Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?

Manifeſtius autem Symmachus Non communget tibi ſedes ærumnæ, quæ fingit calamitatem contra præceptum. Non patieturinquit, vt cum iniuſte iudicantibus particeps iniuſtitiæ ſit, qui pugnantem tuis præceptis ſen-

tentiam

A [illegible] ex hoc procedunt [illegible] ſtitiam. *Sedem enim* [illegible] *& iniquitatis* Iniuſtos vocauit [illegible] qui laborem & calamitates inferunt, ruinitam iniuſtitiæ fructum.

Captabunt in animam iuſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt.

Solent enim iniuſti iudices contra iuſtos omnes adhibere machinas, & innocentes, & inſontes morti [illegible] tare.

Et factus eſt mihi dominus in refugium, & Deus meus in adiutorium ſpei meæ.

Ego autem à domino opem aſſecutus ſum, ipſumque tutiſſimum vallum habui.

Et reddet illis dominus iniquitatem ipſorum, & in malitia eorum diſperdet eos, diſperdet illos dominus Deus noſter.

Potiores propter eorum laborum vindemiabunt fructus, condignaque ſceleris præmia accipient. Hæc non [illegible], ſed etiam omnibus hominibus ſcripta ſunt de
B omnibus enim hominibus Deus rerum omnium conditor curam gerens; congruentem omnibus adhibet medicinam.

Pſalmi XCIV. Interpretatio.

Laus cantici Dauidis Sine titulo apud Hebræos.

IOſias Rex admodum pius [illegible]. Hic cum [illegible] iſſet maiorem partem populi Idolorum cultum amplexam; præcepit, vt omnes [illegible] orum ſacerdotes necarentur, &
4. Reg 23. horum aræ [illegible] conuellerentur, & effoſſi ſepul-
4. Reg 22. cris ſacerdotum, qui iam deceſſerunt, h[illegible] oſſa in ipſis Dæmonum aris [illegible] mburerent. [illegible] Deinde [illegible] populum coactum [illegible] monefecit, vt [illegible] cum m[illegible] agerent, Deumque placarent, & hoc pacto [illegible] perniciem [illegible] quando quidem [illegible] prophetiſſa grauiore & difficili tot populo [illegible] tur cum beatus Dauid [illegible] prophetico [illegible] exaudiſſet; hunc conſcripſit pſalmum [illegible] ſalutatem, & nomnium [illegible] doctrinam. Formatus itaque
C pſalmus ex perſona Ioſiæ, & Dei ſacerdotum.

Venite exultemus Domino iubilemus Deo ſalutari noſtro.

Tripudiantium eſt exordium, & gaudentium ob [illegible] pietatis [illegible] liberationem. Communiter inquit, triumphalem Deo mittimus hymnum. *Iubilatio* namque vincentium eſt vox. Vicit quippe piorum chorus impiorum agmen [illegible] igitur triumphalem Deo afferunt cantilenam.

Præoccupemus faciem eius in confeſſione, & in pſalmis iubilemus ei.

Ante ſupplicium [illegible] peccatorum [illegible], & [illegible] quam in nos ſent[illegible], do[illegible] de [illegible] mus, affera [illegible] des [illegible] inde Dei vi[illegible], & [illegible] docet.

D *Quoniam Deus magnus, & [illegible] ſuper omnem terram*

Inexplicabilis [illegible] Deus noſter. Hic eſt [illegible] Deos, [illegible] habet, [illegible] quos [illegible] rum, qui Dii appellantur, [illegible] Dei [illegible] Dei [illegible], vt a natura humana [illegible] poteſt.

Quoniam in manu eius ſunt omnes fines terræ & altitudines montium ipſius ſunt. Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam manus eius formauerunt.

Omnium [illegible] conditor, omnium dominus, ipſe omnia gubernat, manu [illegible] humidam ſubſtantiam, [illegible] ipſe [illegible] fabricauit, qui ſunt etiam montium [illegible], [illegible] dæmones ſtolidis hominibus perſuaſerunt [illegible] delubra [illegible] erigerent.

Venite adoremus, & procidamus ante eum, ploremus coram domino, qui fecit nos.

Prompto igitur animo [illegible] mus, & congruentem ipſi honorem afferamus, & lugentes, & plorantes, [illegible] idiam eſſla[illegible] ipſi [illegible]

& dominus. Docet autem hiſtoria Ioſiæ, & populi lacrymas, quas poſt Deuteronomij lectionem profuderunt. E

Quoniam ipſe eſt Deus noſter, nos autem populus eius & oues paſcuæ eius.

Et natura dominus noſter eſt, & præcipue noſter eſt Deus, quandoquidem nos populum ſuum nuncupat, & velut [illegible] propriis ouibus de nobis curam gerit. Deinde infidelibus minitantur pœnam, territantes eos patrum memoria, & per illam accuſationem vtilitatem tractantes.

Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra ſicut in exacerbatione.

Q[illegible] am priſtinam veſtram impietatem dominus ob propriam benignitatem deſpexit, nunc [illegible] eum [illegible] admonitionem facientem, ſalutaremque doctrinam afferentem, audite, & ne præfractam, & contrariam patrum in[illegible] item imitemini. *Exacerbationem* enim in ſolitudine ſæpius factam, Repugnantiam, vocauit, ſicut etiam in alio Pſal 106.
inquit pſalmo *Quoties exacerbauerunt eum in deſerto. & irri-* F
tauerunt ipſum in terra inaquoſa. Cæterum oſtendit mentis liberum arbitrium non enim ampliciter dixit Ne obdureſcite, ſed *nolite obdurare corda veſtra*, edocens ipſos eſſe architectos huiuſmodi duri cordis. Deinde manifeſtius patrum perfidiæ meminit.

Secundum diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt, & viderunt opera mea quadraginta annis

[illegible] niam enim in promiſſam terram ingredi nolebant fortitudinem, & ſtolidam timiditatem obiicientes, die[illegible] nteſque fore, vt ipſi occiderentur, ſuique liberi [illegible] ap[illegible] ererent, per quadraginta annos fecit, vt ipſi in ſolitudine vitam degerent, donec ipſi à die abſorpti fuerint.

Proximus fui generationi huic, & dixi ſemper, hi errant corde.

Aquila, & [illegible] mmachus, pro hac clauſula, Proximos fui [illegible] Ignetuli, tranſtulerunt. Ideirco inquit, genus illud exacerbatus ſum, videns leuem, & inconſtantem eorum G
mentem

Ipſi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.

Illi autem iratas minas noluerunt attendere, neque comminationes pœnitentia finire [illegible] luerunt, propterea terram patribus promiſſam, minime conſecuti ſunt. Nam illam terram, eius *requiem* appellauit vel [illegible] dum alios Interpretes, quietem. Quoniam enim in ſolitudine iter facientes, frequentes locorum mutationes faciebant, præeunte tabernaculo, in quo Deus habitare exiſtimabatur, in terra vero promiſſionis. & ipſi ab itinere ceſſarunt, & tabernaculum in præcipuis locis fixum ſuit, merito requiem promiſſionis terram nuncupauit. *Vias* autem Dei, Gubernationes appellauit.

Pſalmi XCV. Interpretatio.

Canticum Dauidis, quando domus ædificata fuit poſt captiuitatem ſine titulo apud Hebræos.

NEc hanc inſcriptionem beatus Dauid conſcripſit, nec qui à principio [illegible] attem [illegible] em expoſuerunt, ſed alius quiſpiam, vt verisimile eſt ſummatim ſenſum pſalmi attendens, hunc poſuit titulum. Prima facie au- H
tem literæ conuenit his, qui è Babylone reuerſi fuerunt diuinumque templum erexere, quoniam [illegible] ipſis [illegible] omnium hominum ſalus adumbrata ſit. Præ[illegible] tamen vaticinatio & primum, & ſecundum D[illegible] & [illegible] uatoris noſtri aduentum, & futurum iudicium, & ſalutem gentibus iam præbitam.

Cantate domino canticum nouum.

In recentibus enim rebus, recenti [illegible] hymnorum cantilena opus eſt.

Cantate Domino omnis terra.

Quomodo hæc Iudæis, qui bello petuntur ab omnibus, conſonant. non enim lætati ſunt, qui illorũ libertatem viderunt, ſed contra doluerunt, & omnis generis

A [illegible] omni [illegible] Domin[illegible] horeum vocat

Cantate domino, & [illegible] benedicite nomini eius, annunciate de die in diem salutare eius.

Singulis, inquit, diebus benefi[illegible] collatum narrate. Deinde doc[illegible] qu[illegible] post hanc narrationem afferte.

Annunciate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Omne hominum [illegible] hac perfruatur doctrina, diuinaque discant miracula.

Quoniam magnus dominus, & laudabilis nimis, terribilis est super omnes Deos.

Inexplicabilem enim [illegible] sorum [illegible] habet, & propter [illegible] potentiam [illegible] Deo[illegible] sum nomen habent, præ[illegible] ll[illegible] deceptionem redarguit. Hoc enim per [illegible], quæ sequuntur, ostendit.

Quoniam omnes dii gentium Dæmonia, dominus autem cælos fecit.

B Nam, qui dii vocantur, praui Dæmones visi sunt, nostet vero cælorum opifex declaratus est.

Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius.

Atqui cum humanam nat[illegible] acc[illegible] isse, & per [illegible] hominibus apparuisset, suæ maiestatis [illegible] emittit & omnes ad eius cultum [illegible]. *San[illegible]onem* enim eius, Templum nuncupauit, quod [illegible]. Cæterum pulchritudinis iam meminit in [illegible] quarto psalmo, [illegible] inquit, *& pulchritudine præ filiis hominum.*

Afferte domino patriæ gentium, afferte domino gloriam, & honorem, afferte domino gloriam nomini eius.

Accurrite igitur omnes homines ad dominum, qui salutem largiri vult, [illegible] ipsi afferte honorem, & vos, qui benefic[illegible] auctorem [illegible] oculis minime cernitis, nomini [illegible] laudes afferte.

Tollite hostias, & introite in atria eius, Adorate dominum in aula sancta eius.

H[illegible]stias Rationis compotes dicit, quas [illegible] lotibus [illegible] *terrorum* [illegible].

C Ec[illegible] atque Iudæis non hoc imperauit, ne [illegible] sacrificia [illegible] ceretur, sed patrius [illegible] præcept[illegible], quæ noui Testamenti sacrificia in [illegible]. D[illegible], & per alium Vatem Deus locutus [illegible] Iudæ[illegible] loquens. *Non est voluntas mea in vobis, & hostiam ex manibus vestris non accipiam, quoniam ab ortu solis, vsque ad occasum magnum est nomen meum inter gentes, & in omni loco sacrificium affertur nomini meo, & hostia pura.*

Malac. 1

Commoueatur [illegible] facie eius vniuersa terra.

Porro Aqui[illegible] a facie [illegible] vniuersa terra, [illegible] his, quia Vat[illegible] clat[illegible]. *Ob timorem tuum domine in vtero concepimus, & [illegible], & peperimus spiritum salutis tuæ, quem fecimus super terram*: [illegible] propheticus sermo adhortatur [illegible], quæ [illegible] acceperunt, vt pietatem pa[illegible] & pariant, & commoueantur a pristino statu, & [illegible].

Esa. 26.

Dicite in gentibus, quoniam dominus regnauit, etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur.

D [illegible] nuncietis [illegible] Dei Regn[illegible] [illegible] Symmachus [illegible]

[illegible] *in æquitate.*

[illegible] Dei [illegible] ostend[illegible] [illegible] tatem huius demonstrat[illegible]

[illegible], exultet terra.

[illegible] læt[illegible]

Commoueatur mare [illegible] plenitudo eius.

[illegible] & Symm[illegible] R[illegible] mare [illegible] plenitudine eius. Omn[illegible] [illegible], quæ marinam imitatur tempesta[illegible] [illegible] præ[illegible] sortem acciperet, eodem [illegible] impetus infidelium factos [illegible] quemadmodum & malus p[illegible]

Gaude[illegible] campi [illegible] quæ in eis sunt.

Symmachus aut[illegible] Gaudebi[illegible] & [illegible] dom[illegible] [illegible] ndum, d[illegible] tus, [illegible] & [illegible]

Tunc exultabunt omnia ligna syluarum.

A[illegible] nemo[illegible] quod [illegible], per quod [illegible] [illegible] cendum est [illegible] & mare [illegible] Dei [illegible] sunt [illegible] etiam ver[illegible] [illegible] sunt: [illegible] Ang[illegible] qui [illegible] Dei [illegible] Vat[illegible] ex Æ[illegible] *Maceri[illegible] & [illegible] conuersus est retrorsum. Montes exultauerunt sicut arietes [illegible] sicut agni ouium*, & [illegible] recipit, futura [illegible] læti[illegible] [illegible]

E

Psal. 113.

A facie domini quoniam venit, quoniam venit iudicare terram.

Ele[illegible] posuit, *Quoniam venit, quoniam venit*. quarum [illegible] quidem [illegible] di[illegible] omnibus dedit, secundum vero iudicium [illegible] bus [illegible].

Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in veritate sua.

[illegible] non [illegible] patientia [illegible] d rerum [illegible] d [illegible] ns, rectamque sententiam [illegible] in [illegible] nes pr[illegible] ns.

G

Psalmi XCVI. Interpretatio.

Dauidis, quando terra eius constituta est. Sine titulo apud Hebræos.

Q[illegible] hunc titulu[illegible] [illegible] illus est, se non inuenire apud Hebr[illegible] [illegible]. Ig[illegible] [illegible] non [illegible] nihil argument[illegible], quandoquidem [illegible] & [illegible] Iudæ[illegible] [illegible] Verisimile au[illegible] est, & [illegible] hominibus his. [illegible] Præ[illegible] [illegible] diuina[illegible] [illegible]

H

Dominus regnauit, exultet terra, lætentur [illegible].

P[illegible] exultet [illegible] qui contine[illegible] ex futu[illegible] *exultent regna* [illegible] *dominum* [illegible] Regnum tunc ac[illegible] Regnu[illegible] [illegible] erunt [illegible] quæ paul[illegible] [illegible] egant.

[illegible] eius, iustitia, & iudicium [illegible]

[illegible] *Nubem*, diuinam natur[illegible] [illegible] est [illegible]

[illegible]

A Veruntamen mentionem facit eundem ipſum eſſe, qui per nubem, & caliginem in Synai monte apparuit, & edo... licet diuina natura videri non poſſit, tamen per affectum potentia huius conſiderari poteſt. Iuſtitiam enim homines docuit, atque eos, qui ... indifferenter faciunt, cum recto iudicio viuere edocuit. hæc eius regnum, & ... effecit.

Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.

Hæc ſecundi aduentus vaticinationes ſunt, & Diuinus Dan... perexit. *Thronus eius flamma ignis* inquit, *& rota eius ignis accenſus, flumen igneum, rapiduſque egrediebatur à facie eius, millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei, iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Daniel. 7.

Illuxerunt fulgura eius orbi terræ.

Geminæ ſunt vires ignis, videlicet ... comburendi, & illuminandi. Verum hanc illuſtrandi vim ... ctorum chorus conſequitur: Per alteram vero iniqui homines ſupplicus afficiuntur. *Fulguri* vero ſuum aduentum dominus comparauit. Dicit autem ſic, Vt autem fulgur B tranſit ab oriente, & videtur vſque ad occidentem, ſic erit aduentus filii hominis.

Vidit & commota eſt terra.

Quis enim formidabile illud iudicium non perhorreſcet?

Montes ſicut cera fluxerunt à facie domini, à facie domini omnis terra.

Non tantum ſubditi, verum etiam ipſi Dynaſtæ, & Reges ceræ inſtar, quæ igni admouetur, timore co...hcientur. Quanto enim pl...rium rerum regimen habuerunt, tanto maioribus ſuppliciis ſuccumbent. Quanto autem maius eſt æs alien...m, tan... ...

Annunciauerunt Cœli iuſtitiam, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Hoc & fuit, & erit. Nã quando dominus ortus eſt, cũ Ang...lorum choru... appa... ...let, ob ... ...lut in Deo hymnum attulit, & clamabant, laudant..., *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas.* Cœlos Luc. 2 igitur vocauit cœleſtes potentias: quemadmodum terram ſæpius: qui terram i...colunt, nuncupat. Cæterum C videtur populi orbem terrarum ob pr...ptiam ... ...onem Dei & Saluatoris noſtri potentiam. Secundus quidem aduentus manifeſto domini regnum omnes homine docebit, tunc omnes Angelorum ſymph...niam audiemus.

Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia, & qui glorianiur in ſimulachris ſuis.

Vera igitur exorta luce, cedant tenebræ, & confundantur ii, qui errori ſeruiunt, de...ſcant qui ſimulachra venerantur.

Adorate eum omnes Angeli eius.

Et hanc vaticinationem beatus Paulus Saluatori accommodauit: inqu... ...n epiſtola ad Hebræos, *Cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Sane admodum opportune Hebr. 1. hoc in loco Vates hoc poſuit. cum enim oſtendiſſet eos, qui Idola venerantur, pudore affectos eſſe, & deluci...centes; oſtendit innumerabiles myriades Angelorum n...ſtrum Deum laudibus proſequentes.

D *Audiuit, & lætata eſt Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine.*

Et hic piorum Rempublicam *Sionem* nuncupat: *Filias* vero *Iudæ*, Eccleſias per orbem terrarum. ex Iudæis nanque Saluatoris Apoſtoli originem traxere, qui has conſeruerunt & genuerunt, & teſtis eſt diuinus Apoſtolus Corinthiis præcipiens, & plane inquiens, *In Chriſto enim Ieſu per Euangelium ego vos genui.* Quoniam igitur vna eſt 1. Cor. 4. ſaluatoris eccleſia, ... enim corpus omnes fideles ſunt. Et rurſus, Multæ ſunt eccleſiæ, mul... enim membra corporis ſunt. Per *Sionem* igitur communem pio... ...m cœtum vo...auit: per *filias* ver... *Iudæ*, Conuentus ... ... in vrbibus, & ... opp... & in agris, & in an... ...s. Dicit autem hos, & ... los ob iuſta iudicia lætitia ... s fore.

Quoniam tu dominus altiſſimus ſuper omnem terram, & nimis exaltatus es ſuper omnes Deos. E

Porro omnes gaudent, & exultant, cum veri Dei, & Regis ... ognitionem acceperint, Deum vnque qui non ſunt, vituperationem viderint. Nam horum vanitas redarguta, tua vero ſublimitas declarata eſt. Poſtquam vero non ſola fide nobis opus eſt, verum etiam bonis operibus; neceſſario & hanc admonitionem Propheta affe...t.

Qui diligitis dominum odite malum.

Si bonum à vobis amatur, contrarium reſpuite. Quæ tiam ... mmunicatio eſt luminis cum tenebris. Per hoc verbum *Malum*, Omnes mal...iæ ſpecies deteſtatus eſt.

Cuſtodit dominus animam ſanctorum ſuorum, de manu peccatorum liberabit eos.

Auerſantes malitiam, & de recto, nulloque ... modo curam gerentes, gubernatorem, & cuſtodem vniuerſitatis habebitis dominum, ſuperioreſque irruentibus inimicis eritis.

Lux orta eſt iuſto, & rectis corde lætitia.

Non enim omnes homines luce perfrui voluerunt, F neque omnes à fide ... accepérunt: ipſe enim iuſtitiæ ſol ſalutis radios omnibus emiſit, ſed ſunt, qui oculis allucinati ſunt, & lucem cernere noluerunt.

Lætamini iuſti in domino, & confitemini memoriæ ſanctificationis eius.

Omnes igitur, qui lumen conſecuti, virtutiſque fortem amplexi eſtis; exultate, Deumque laudibus extol...te, beneficiorum ... multitudinem enarrantes. *Confeſſionem* enim hoc in loco, Gratiarum actionem appellat.

Pſalmi XCVII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi.

ET hic etiam pſalmus idem habet argumentum: quandoquidem vtrunque Saluatoris aduentum præcinit, ſed plura de priori percurrit.

Cantate domino canticum nouum. G

Quoniam de priſcis ... bus prædicat mutationem, & nouam quandam præcinit rempublicam; iure nouum canticum D... ...fferri iubet.

Quia mirabilia fecit.

Immenſa enim, & inopinata ſunt ea, quæ à Deo vni ueritati ... fiunt.

Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius.

Sæpius diximus, *Manum*, ... otem dicere, *Dexteram* v...o, bonam actionem. Dicit autem hominum ſalutem eius potentiæ eſſe opus, immenſa autem benignitate ... tens, ſuum quæſitum hominum vitam ducere. Propterea ... n dixit, Saluauit ipſum dextera eius, ſed, *Saluauit ſibi.* Nam cum ab idolorum errore ipſos liberaſſet, cumque ...bliniatem ... ius regni oſtendiſſet, ſalutem inpo... & hoc manifeſtius per ſequen... decla...auit.

Notum fecit dominus ſalutare ſuum, in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam.

H Omnibus hominibus ſalutaria flum...na attulit iuſtitiamque eius te...num gentibus demonſtrauit.

Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ Iacob, & veritatis ſuæ domus Iſrael.

Hæc valde ſimilia ſunt vaticinationibus vatis Eſaiæ; per ... ...niuerſitatis Deus domino Chriſto inquit, Eſa. 42. *Dedit te in teſtamentum ... in lucem gentium, vt eſſes in ſalutem ad fines vſque terræ.* Quoniam enim & admirabilibus Patriarchis, Abraham, Iſaac & Iacob, & diuino Dauidi vniuerſitatis Deus ſpopõdit, ex eorum ſemine ſecũdum ...arnem orturum eſſe Chriſtum, ſalutemque per ipſ... omnibus hominibus præbiturum: *Teſtamentum* vocauit promiſſionem in patribus ...ctam. Teſtamentum enim alii interpretes, Fœdus dixerunt. Genus autem eius, Iſraelem nuncupauit; quon...m *ex Iudæis Chriſtus ſecundum carnem originem duxit*, vt ...quit Apo...olus. *Dedit te igitur in teſtamentum generis*, hoc eſt, vt imple... fœdera cum ... ...nita, ſed *in lucem* non amplius Iudæorum, verum *gentium.*

A Hi igitur per [illegible] ſalutem conſecuti [illegible], illi vero per [illegible] tenebras adamarunt. hoc & [illegible] beatus [illegible] quit Da[illegible]: *Recordatus eſt miſericordiæ [illegible] & veritatis ſuæ domui Iſrael*, quandoquidem pro[illegible] ſſiones [illegible] impl[illegible].

Viderunt omnes fines terræ ſalutare [illegible].

Non [illegible], [illegible] omnibus hominibus [illegible].

Iubilate Deo omnis terra, cantate, exultate, & p[illegible].

Quoniam igitur om[illegible] ab [illegible] Diaboli [illegible] liberati eſtis, [illegible] Deo, qui [illegible] affere [illegible]. *Iubilatio* na[illegible] que [illegible] vox, [illegible] quod præceptum eſt Hi[illegible] que [illegible] iubilantes, & ex[illegible] ſicum tempus Deo [illegible] ſolemn[illegible], & pſ[illegible] & cum [illegible] iubilantiæ [illegible].

Pſallite Domino in cithara, & in voce pſalmi.

Et hæc [illegible] expert[illegible] poteſt, qu[illegible] [illegible] impletur: quando [illegible] nam pul[illegible] [illegible] ſtra corpo[illegible]
B chordis [illegible] dentior, & p[illegible] agit [illegible] pulſat [illegible] tius, men[illegible] muſicus ſciens [illegible] [illegible] agr[illegible] eſt Deo, [illegible] teſtis eſt ad Iudæos per Va[illegible]: *Auferte a me ſonum canticorum tuorum, & vocem o[illegible] tuorum non audiam.*

In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Tubam ſæpius Vocem [illegible] vocat. Similiter Dominus [illegible] inquit, *Cum facis eleemoſynam, noli tubam canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt.* videlicet, ne prædi[illegible], ne [illegible] manifeſt[illegible] omnibus [illegible], ne inani gloriæ [illegible] lædas fructum. In hoc igitur loco, *Tubam*, [illegible] per quam [illegible] [illegible] diſcrimen [illegible] docemur leg[illegible]. *Ductiles tubas.* Æneas, [illegible] ex corn[illegible] factas his autem [illegible] Iudæi ſol[illegible]. [illegible] nobis [illegible] [illegible] apud [illegible]
C catam [illegible] tubis, nos vero tub[illegible], & [illegible] noſtri igi[illegible] Apoſtoli & diuini Prophetæ & [illegible], qui poſt illos fuerunt, qui docend[illegible] ſunt.

Iubilate in conſpectu Regis domini.

Triump[illegible] hymnum Regi, & vniuerſitatis d[illegible].

Commoueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi [illegible] in eo.

[illegible], Reſonet mare cum plenitudine [illegible] & [illegible] incolunt. Por[illegible] [illegible] ſequentibus vaticina[illegible]. Mi[illegible] [illegible], pro[illegible]. Tais [illegible] ſecundum autem inter[illegible] [illegible] motum, [illegible] & [illegible] Agr[illegible] quod mouetur mouetur vero, quod [illegible].

D *[illegible] applaudent manu ſimul.*

Ru[illegible] *Flumina*, [illegible] quid o[illegible] munus [illegible] ſunt, [illegible], iuxta [illegible] flumınum diuin[illegible] profu[illegible] Deumq; laudibus proſequi. Vi[illegible] eſt *plauſus*.

Montes exultabunt a conſpectu domini, quoniam venit iudicare [illegible].

[illegible] *Montes* a[illegible] eos, qui excellant & ſublimem [illegible], [illegible] quos Dei ciuitas æd[illegible] eſt, [illegible] *ſupra montem p[illegible]*. E [illegible] eius [illegible] montibus [illegible]. H[illegible] inquit [illegible] Dei & Saluat[illegible] noſtri aduentum [illegible] laborum præmia [illegible].

Iudicabit o[illegible] terrarum in iuſtitia, & populos in æquitate.

[illegible] prior quidem aduentus multam habuit miſe[illegible] ſecundus vero iuſtitiam habebit. Omnes e[illegible] inquit, [illegible] ante tribunal Chriſti, vt [illegible] ſecundum ea, quæ geſſit [illegible], ſiue [illegible] lum. Hoc [illegible] Vates inqu[illegible]: *[illegible] Deus, duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi domine miſericordia, quia tu [illegible] vnicuique iuxta opera ſua.*

Marginal notes: Rom. 14. · Pſal. 61. · Amos. 5. · Matth. 5 · Eſa. 40. · E · F · G · H

Pſalmi XCVIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidis ſine titulo apud He[illegible].

P[illegible] [illegible] Iudæorum e Babylone red[illegible] [illegible], & S[illegible] noſtri aduentum, Iudæorum que [illegible] præd[illegible].

D[illegible] regnauit, iraſcantur populi.

[illegible] Iudæi, & G[illegible], & rabie perciti [illegible], [illegible] Chri[illegible] & cum Iudæi liber[illegible] [illegible], in eos omn[illegible] ſinitimæ regiones [illegible], [illegible] eorum reuerſione [illegible], d[illegible] abat autem hoc potentiam eius, qui ab ipſis colebatur.

F *Qui ſedes ſuper Cherubim moueatur terra.*

[illegible] hi[illegible] quit, qui a nobis prædicatur, eſt Deus, & d[illegible] [illegible] Hanc [illegible] [illegible] ſermocinans dixit. Nam [illegible] corpore quæ comprehendi [illegible] [illegible] poteſt & terræ ambitum, & [illegible] altas continet, cuiusnam indiget ſe[illegible] dis [illegible] tamen [illegible] oratione Deum rerum omnium [illegible] more Cherubinis vehi, terr[illegible] tamen timor [illegible] facientem.

Dominus in Sion magnus, & excelſus ſuper omnes populos.

Cum Iudæi reuerſi eſſent, diuinumq; templum erexiſ[illegible], Dei potentia omnibus [illegible]. Nam [illegible] [illegible] orbis dominus [illegible] eſt, [illegible] Apoſtolis ſalutare præconium gentibus afferentibus.

Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile, & ſanctum eſt.

G Decet igitur omn[illegible] laudibus [illegible] tuaque beneficia percurrere, & [illegible] accurate inquire[illegible] nomin[illegible] [illegible], quod terribile, & [illegible] eſt: quando [illegible] ſanctos credentes reddit, terr[illegible].

Honor regis iudicium diligit.

Co[illegible] Re[illegible], & iuſtitia [illegible] proprium [illegible] Regis eſt, [illegible] iuſte gub[illegible]. Hono[illegible] Regis iudicium diligit, hoc eſt, diligere iuſtitiam, honoratum efficit Regem. Ho[illegible] autem qu[illegible] ſequitur dec[illegible].

Tu paraſti directiones, iudicium, & iuſtitiam in Iacob tu feciſti.

Nam veluti [illegible] Rex rectam, & iuſtam ſenten[illegible] [illegible], [illegible] potentia, quæ erat contra eos, q[illegible] [illegible], liberauer[illegible]. Cæter[illegible] ſecundum [illegible] [illegible] intelligendum eſt. Oſtendiſti [illegible] tuæ veritatem, c[illegible] [illegible], quæ [illegible] Iſraelis factæ fuere perfec[illegible], cum que per [illegible]
H men Abr[illegible] ſalutem [illegible].

Exaltate dominum Deum noſtrum, adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.

[illegible] quas poteſtis, [illegible] *Exaltate autem*, [illegible]. *Scabellum vero pedum eius*. [illegible] quidem [illegible] templum exiſtimabat[illegible] [illegible] per tot[illegible] [illegible] ſunt, in quibus [illegible] Deo a[illegible].

Moi[illegible] Aaron in ſacerdotibus eius, & S[illegible] qui inu[illegible] ipſum

N[illegible] [illegible] V[illegible]

A tem, & tyrannidem doceret, etenim Moſis, & Aaronis tempeſtate ſacerdotium ſubripere conati ſunt. Et Samuelis tempore, diuinum regnum aſpernati, humanum admirarunt. Edocet igitur diuinus ſermo eos nihil noui facere, ſi contra Saluatorem rabie perciti ſunt, ſalutareque eius regnum non admiſerunt, quandoquidem à principio, inſania fuit ipſis familiaris.

Inuocabant dominum, & ipſe exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.

Atqui et, multam cum Deo habebant fiduciam: hi namque implorabant, ipſe vero exaudiebat, & poſtulata concedebat, & cernentibus omnibus cum ipſis loquebatur, per nubem apparens. Deinde edocet non iniuſte hanc ipſis gratiam impertitſſe.

Quoniam cuſtodiebant teſtimonia eius, & præcepta, quæ dedit illis.

Nam ſecundum legem vitam ducentibus, & ſecundum eius præcepta viuentibus, hanc largiebatur gratiam.

B *Domine Deus noſter, tu exaudiebas eos, Deus tu propitius fuiſti eis.*

Tu es ô Domine ait, qui à nobis prædicaris, qui tantæ fiduciæ ipſos participes feciſti, & multa beneuolentia ipſos dignatus es.

Et vl[illegible] omnes adinuentiones eorum.

Symmachus autem [illegible], & vltor in doloribus eorum. Alios quidem magni Moſis tempeſtate tyrannide prementes igni tradidit, eoſque qui ſlammam declinarunt, viuentes ſepulturæ tradit hiantibus terræ, vt illos abſorberet, eorumq, tyrannidi ſepulcrum ex tempore paratum reddidit, & eos, qui per mare ambulauerūt, & profundum illud mare pedeſtri itinere tranſierunt, deuictos in terra, inopinatis fluctibus vſus, alios vero tempore Vatis Samuelis dominatui ſubegit, vniuerſique generis calamitatibus circumdedit.

Exaltate dominum Deum noſtrum, & adorate in monte ſancto eius, quoniam ſanctus Dominus Deus noſter.

Horum igitur admirabilium virorum pietatem imitati, congruentem Deo afferte honorem. Cæterum *Mons*

C
Eſa. 2. *ſanctus*, olim quidem Sion appellabatur, nunc vero diuinæ cognitionis ſublimitas. Sic enim & Eſaias, & Michæas vaticinati ſunt, *Erit in vltimis diebus mons domini perſpicuus*: hoc eſt, Dei cognitio omnibus clara erit, nouit
Hebr. 12. etiam diuinus Apoſtolus myſticum montem Sionem, Montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieroſolymam cœleſtem. Iuſſi ſumus igitur ſecundum ſcientiam, quæ data eſt nobis à Deo, cultum ipſi afferre.

Pſalmi XCIX. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi. In conf. ſionem, ſine titulo apud Hebræos.

VAtes hoc in loco omnes homines in hymnorum cantilenam vocat, adhortans per omnia Saluatorem Deum colere.

Iubilate Deo omnis terra.

D Omnes homines triumphalem Deo afferte hymnū. *Terram* enim, Habitantes terram nuncupat.

Seruite domino in lætitia.

Non enim eſt Dei, & Saluatoris noſtri regnum, ſecūdum amaram Diaboli tyrannidem, ſed eius imperium benignum, & manſuetum eſt. Gaudentes igitur ad ſeruitutem accedite.

Introite in conſpectu eius in exultatione.

Symmachus autem, *Cum gloria*, dixit. Aquila vero: *In laudibus*. Exultantium, & Lætantium eſt hymnus.

Scitote, quoniam ipſe eſt Deus noſter.

Per has res diſcite noſtrum dominum ipſum eſſe Deū rerum omnium conditorem: has eruditiones gentibus ſacer Apoſtolorum chorus attulit, vt Actuum hiſtoria docet.

Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.

Non enim nos noſtrum ipſorum conditores ſumus

E
Act. 17. ſed ab ipſo formati ſumus, ſic beatus Paulus Athenienſes docuit, *Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic cæli, & terra cum ſit dominus, non in manufactis templis habitat, nec à manibus hominum colitur, indigens aliquo, cum ipſe dederit omnibus vitam, & inſpirationem, & omnia, fecitq, ex vno ſanguine, omne genus hominum habitare ſuper vniuerſam faciem terræ.* Hoc etiam hoc in loco vates docet, *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Symmachus vero, Ipſe fecit nos, qui non eramus.

Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius.

Per hæc non modo imperium, verum etiam curam oſtendit, non ſolum enim noſter dominus eſt, ſed etiam paſtor, bonam nobis porrigens paſtionem, nos vero eius populus ſumus, vt Regis, & oues, vt paſtoris.

Introite portas eius in confeſſione, atria eius in hymnis.

Eius portas, & *Atria*, Eccleſias nuncupat, quandoquidē ipſe nobis aditum ad ipſas præbent, in quibus decet diuina, & ſalutaria eius beneficia percurrere, hymnumq; de gratiarum actione veluti donum afferre.

Confitemini illi, laudate nomen eius, quoniam bonus eſt dominus, in æternum miſericordia eius, & vſq; in generationem & generationem veritas eius.

F Quomodo enim nō eſt iuſtū, laudibus proſequi eum, qui inexplicabili benignitate vſus eſt, optimiſque promiſſionibus finem impoſuit. quas enim tempore ſeculi noſtrorum maiorum ſpopondit, has noſtra tempeſtate perfecit, & quam ſalutem pollicitus eſt, vere donauit.

Pſalmi C. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi.

ALiqua exemplaria *Quaternioni ſabbatorum habent*, neque apud Hebræum, neque apud alios Interpretes, neque apud Septuaginta hanc inuenimus additionem. Hoc autem argumentum pſalmus habet. Ioſias Rex omnem Idolorum aras funditus euellit, horum vero ſacer- 4 Reg. 22. 23. & 2 Paral. 34. & 35.
G dotes contriuit, & in priſtinam pietatem populum deduxit, non autem de [illegible] dogmatum ſanitate rationem habuit, verum etiam de officiis virtutis: recte iudicans, honorans [illegible], iniuria affectis opem [illegible] tens, & iniuria afficientes plectens, ciuium [illegible] etiam gerens, cum hæc a[illegible] beatus Dauid perſpexerit; hunc conſcripſit pſalmum & illius virtutem percurrens, & omnibus hominibus, veluti quendam perfectionis characterem proponens.

Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine.

Quoniam enim & iniuria affectos miſerabatur, & iniuria afficientes admirabilis Ioſias condemnabat; illorum narrationem, laudem miſericordiæ, & iudicii nuncupauit.

Pſallam, & intelligam in via immaculata.

Symmachus vero ſic, Canam, conſiderabo viam immaculatam, quam per ſancti ſpiritus gratiam videbam eſſe puram, Deoq; gratam: huic igitur per dulcem ſymphoniam adhærebo.

Quando venies ad me?

H Talem enim hic admirabilis vir puritatem habuit, vt cum fiducia ad Deum clamaret. *Quando venies ad me?* videlicet, regales aulas inſtructas [illegible] præparaui: tuum aduentum domine expecto, tuam præſentiam deſidero, ſed concede, quod efflagitaui.

Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ.

Cum integritate vixi, non vſus ſum fraude, neq, alius eram intus, quam foris videbar, ſed occulta apparentibus reſpondebant.

Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam.

Non modo iniquas actiones deteſtatus ſum, ſed etiā harum cogitationes reſpui, imprimis mentem diſponens, & moderans.

Facientes præuaricationes odiui.

Auerſabar autem deſpicientes diuina præcepta.

Non adhæſit mihi cor prauum.

Familiares autem mihi erant, qui iuſtitiam honorabant, hi vero qui contraria malebant, & rectam men-

A aberenolebant, longe a meis cogitationibus ſumebam.

Declinantem à me malignum non cognoſcebam.

Si autem aliquis familiarium malitia vtens à mea cōſuetudine recedere voluit, ne d[illegible] ceſſionem quid[illegible] m duxi huiuſmodi diſceſſionem, ſic nullius momenti erat mihi is, qui prauitatem eligebat.

Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc perſequebar.

Porro occultas delationes non admittebam, verum eos, qui hoc facere conati ſunt, exigebam.

Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam.

Neque ſuperbia vtentes meos ſodales faciebam.

Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum.

Eos vero, qui fide præditi ſunt, magniq; res diuinas ducebant, meorum collegiorum atq; con[illegible]iorum participes faciebam.

Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.

B Non modo de amicis, & conſiliariis, verum etiam de miniſtris multam geſſi curam, ex ſeruis namque, eis, qui virtutis ſtudioſi erant, & cuiuslibet ſceleris expertes, vtebar.

Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam.

Neminem autem ſuperbia clarum domeſticum habere volui.

Qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum.

Si autem quis conſolaui, aut quæſiuit iniuſta, ſtatim ſpe decidens, abiit.

In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

Hoc manifeſto ab hiſtoria didicimus, quandoquidē omnes impios ſacerdotes morte mulctauit, & ſacram expiauit vrbem. Cæterum qui vult huius viri virtutem 4 Reg. 22. & 23
accuratius diſcere, inueniet hanc ex ſecundo Paralipo- 2 Paral. 34 & 35.
menon libro, & quarto Regum hiſtoria.

Pſalmi CI. Interpretatio.

C *Oratio pauperis, cum anxiaretur, & coram domino ſuas preces effundit.*

PRædictionem afflictionis populi Iudæorum, qui Babyloni captiuus erat, pſalmus habet, reditumque illinc, vaticinatur autem eodem tempore gentium vocationem, & ſalutem. Cæterum conuenit cuilibet homini, qui cum aliqua calamitate luctatur, vtque diuinam opē [illegible]nſequatur, obſecrat. *Pauperem* enim, vocat diuinis [illegible] indigentem.

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Meam deprecationem domine ſuſcipe, mihique obſecranti opem fer. *Clamorem* enim, Suſpirium, Symmachus dixit.

Non auertas faciem tuam à me.

Be[illegible]uolus mihi eſto, & miſſam fac indignationem.

In quacunq; die tribulor, inclina ad me aurem tuam, in quacunq; die inuocauero te, velociter exaudi me.

Hæ pſalmi verba oſtendunt etiam futurorum eſſe prædictionem, & minime rerum iam factarum narrationem. Quoniam eni[illegible] ſelicitate, & ſplendore in
D diuini Dauidis Re[illegible] erat, iure Propheta illo[illegible] [illegible]ma vice[illegible] [illegible]onem affert, & vt diuinam co[illegible]tatis opē [illegible] quandocunque hoc tem[illegible] [illegible]eri[illegible].

Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt.

[illegible]uc ſecundum proprium idioma, futuras cal[illegible]mitates tanquam præteritas narrat & inquit ſumi inſtar vitæ tempus con[illegible]umptum eſſe, & ex mœrore tortem aridum [illegible] eſſe factum, tanquam ab aliquo [illegible] ſis impetrat [illegible] [illegible] [illegible] tam Aquila explanauit, Et oſſa [illegible] [illegible] [illegible]arueruñt.

[illegible] ſicut fœnum, & [illegible] cor meum.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]cinctus [illegible], p[illegible] [illegible]mq; [illegible]

E *Quia oblitus ſum comedere panem meum, à voce gemitus mei, adhæſit os meum carni meæ.*

Cuiuslibet enim cibi appetitum perdidi priſtina vero [illegible] penitus ſpoli[illegible] ſum corpore [illegible] confe[illegible] ex [illegible]be, quæ è triſtitia euenit nudis vero oſſibus [illegible] [illegible]xrentem habeo.

Similis factus ſum pelicano ſolitudinis, factus ſum ſicut nycticorax in domicilio. Vigilaui & factus ſum, ſicut paſſer ſolitarius in tecto.

Multis [illegible] comparatis [illegible]nibus, volens digne ob[illegible] oculos ponere [illegible] per [illegible] [illegible] animi mœrorem den[illegible]ſtrat, [illegible] [illegible] nem. Quandoq[illegible] paſſer ob ægritudinem [illegible] ſomnum abigit, & *nycticorax* habitatas domos fugien[illegible] [illegible] [illegible]taſque præterit[illegible]. *Domicilia* enim, P[illegible] Symmachus dixit [illegible] alia auis in ſolitudinibus verſatur.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, aduerſum me iurabant.

F Ridiculus hoſtibus factus ſum, & ego qui f[illegible]ix, & illuſtris eram, deteſtatio factus ſum iis, qui olim me admirabantur: per meas enim calamitates iurant, ne patiantur ea, quæ quid[illegible] perpeſſi ſunt.

Quoniam tanquam cinerem panem manducabam, & poculū meum cum fletu miſcebam, à facie iræ indignationis tuæ.

Hac [illegible] pſalmus inquit pſalmus, *Cibabis nos pane lachrymarum, & potabis nos lachrymis in menſura.* Magnitudinem enim doloris per hæc oſtendit. Is enim edendi tempus dolore refe[illegible] erat tanto minus aliud tempus ab hoc dolore erat liberum, his autem inquit, circundatus ſum malis, quoniam tu Domine in me iram tuam excitaſti.

Quoniam eleuans alliſiſti me.

Cum enim me [illegible] oſtendiſſes, illuſtremque declaraſſes, repente me ei[illegible]. Hanc enim [illegible] [illegible]ulam, *Eleuans*, ex translatione poſuit eorum qui in altum aliquid ſubleuant, & in ſolo frangunt.

Dies mei ſicut vmbra declinauerunt, ego autem ſicut fœnum arui.

G Prope ipſum vitæ occaſum inquit, ſum, & ſimilis ſum vmbræ d[illegible] [illegible]anti, & d[illegible] ceps deſinenti, aridumq; fœnum imitatur, metentium manus accerſens.

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione, & generationem.

Verum ego quidem talem naturam habeo, talibuſq; calamitatibus obnoxius ſum. Tu autem ſempiternus cū ſis, & æternus, aliquam mutationem præſentium malorum facile largiri poſſes, hoc enim infert.

Tu exurgens miſereberis Sion, quia tempus miſerendi eius, quia venit tempus.

Concede calamitati mutationem in melius, eterum tempus miſericordiam efflagitat. Per hæc tacite innuit finem præſcriptæ pœnæ ſeptuaginta annos, ſic etiam admirabilis ille Daniel cum ſeruitutis tempus enumeraſſet, precationem affert, his concinunt verba huius cœleſtis muſicæ, *Quia tempus miſerendi eius, quia venit tempus.*

Quoniam placuerunt ſeruis tuis lapides eius, & terræ eius miſerebuntur.

H Nam Sion admodum amabilis eſt nobis, licet deſerta effecta ſit. Porro amatu digni ſunt lapides de[illegible], & [illegible] [illegible] pulueres, quæ ex direptione facta eſt, miſericordiam nobis ingerit.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam.

N[illegible] videntes noſtr[illegible] m re[illegible] [illegible]em, [illegible]itatiſq; inſtaurationem, qui [illegible] afflictationem conſpexere, & Reges, & Prin[illegible]pes, & ſub [illegible] tuam adu[illegible]abuntur potentiam, & tim[illegible] [illegible] [illegible]olum et [illegible] Deum credent, hoc quidem factum [illegible] [illegible] [illegible] ſunt, ſed tantu abfuit, [illegible] [illegible] [illegible] De[illegible] [illegible] [illegible] iam vt ipſis eodem tempore bel[illegible] [illegible]. Cæterum hoc in loco [illegible] modi[illegible] [illegible] [illegible] R[illegible] [illegible] [illegible]nem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iam pe[illegible] [illegible] [illegible] mu[illegible] vero futuras eſſe [illegible] [illegible]

A Philip. 2 ... *omnia ... nominandocuit omne genu ipſi flectendum eſſe, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.*

Quia ædificauit dominus Sion, & videbitur in gloria ſua.

Quoniam enim neſcientes diuinas diſpenſationes Iudæorum ſeruitutem, Hieroſolymæque vaſtitatem, Dei imbecillitatem ſuſpicabantur, iure gloriam appellauit Dei, vrbis inſtaurationem, videlicet, rurſus Sione ædificata, in priſtina gloria vniuerſitatis Deum omnes cernent.

Reſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit preces eorum.

Nam non deſpexit veluti captiuorum, & ſeruorum preces, ſed admiſit, libertatemque largitus eſt.

Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit dominum.

Hoc autem beneficium in acta relatum ſemper conſeruabimus, vt poſteri tuam benignitatem diſcant. *Populum* vero *qui creatur*, illum qui e gentibus conflatus eſt, vocauit. De quo & beatus inquit Paulus, *Si quis in Chriſto noua eſt creatura*, & ipſe diuinus Dauid in vigeſimo primo inquit pſalmo, *Annunciabitur domino generatio ventura, populo qui naſcetur, quem fecit Dominus*, hic populus & antiqua, & noua edoctus, congruentem Deo, qui ſalutem largitus eſt, affert hymnum.

2. Cor. 5.

B

Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo, dominus de cælo in terram aſpexit, vt audiret gemitus compeditorum, vt ſolueret filios interemptorum, vt annuncient in Sion nomen domini, & laudem eius in Hieruſalem.

Omnia namque inſpiciens, & moderans rerum omnium conditor Deus, inſpectos audiuit, libertatiſque ſententiam protulit, vt captiui pro interemptis redirent, patriamque vrbem inſtaurarent, vtque conſueto more in illa cultum ſecundum legem Deo afferrent.

In conueniendo populos in vnum, & Reges vt ſeruiant domino, reſpondit ei in via virtutis ſuæ, paucitatem dierum meorum nuncia mihi, ne reuoces me in dimidio dierum meorum.

Cum inquit, reditum conſecuti fuerimus, cogentur populi, & Reges, tuam admirantes potentiam. tunc igitur tantam habebimus licentiam, vt bonitatem tuam obſecremus, vt annorum additionem concedas, & minime in medio noſtrorum annorum nos morte afficias. *Viam* autem *virtutis*, vocat Fortitudinem Dei per reuerſionem conceſſam.

C

In generatione generationum anni tui.

Tu enim ſine fine naturam habes, & facile eſt tibi, & alios longæuos facere.

Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli: ipſi peribunt, tu autem permanebis.

Quid enim ad vniuerſorum opifice non poteſt fieri? Tu donaſti terræ illud, quod eſt, cælos, qui non erant, feciſti. Hæc vero mutationem recipiunt, tu autem immutabilem habes naturam. Cæterum ab elementis, quæ omnia claudunt, aliarum rerum omnium ipſum fuiſſe creatorem oſtendit.

Et omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium volues eos, & mutabuntur.

Symmachus autem ſic, Et omnes ſicut veſtimentum ſeneſcent, & ſicut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Omnia enim, quæ cernuntur, ſeneſcent, vel mentorumque vetuſtatem mutabuntur. Tu autem ipſa mutabis, & renouabis, & immortalia pro mortalibus facies. Hoc & diuinus Apoſtolus inquit, *Quoniam & ipſa creatura liberabitur a ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.*

D

Rom. 8.

Tu idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Tu quidem domine Vniuerſitatem moderaris, vt vis, tu autem immutabilem naturam habes mutationeque ſuperiorem. Hæc autem diuinus Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos ad filii proprietatem retulit verumtamen in filio patrem contemplamur: quæ enim ille facit, hæc & filius eodem modo facit & eadem natura in vtroque cognoſcitur, vnam actionem Trinitatis ſcimus.

Heb. 1.

Filii ſeruorum tuorum habitabunt, & ſemen eorum in ſeculum dirigetur.

Symmachus poſuit, Permanebit. Significat autem eos in æternum liberos Hieroſolymam habitaturos eſſe: At eorum ſemen in æternum permanebit, de hoc ſemine diuinus Apoſtolus inquit, *Donec veniat ſemen, quod promiſſum eſt. Et Habrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius, non dicit, & ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus.* Hoc ſemen in æternum permanebit. vnitum enim cum Deo verbo, immortalem habet naturam, & credentibus vitam largitur, ſecundum domini vocem, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem viuet in æternum.* E

Galat. 3.

Ioan. 6.

Pſalmi CII. Interpretatio.

Halleluia.

Videtur quidem pſalmus præſens conſequens eſſe præcedenti, idemque argumentum habere: quandoquidem in illo calamitates, quas Babyloni patiebantur deplorantes Deum, vt reditum conſequerentur obſecrabant. hic vero illa, quæ efflagitarunt conſecuti, beneficii auctorem laudant. Cæterum ego opinor hanc cæleſtem ſymphoniam omnibus hominibus congruere, & iis, qui ab acerbiori ſeruitute liberati ſunt, maiorique libertate digni effecti fuere. Declarat autem verborum ſenſus hoc argumentum magis eſſe verum, quam iſtud. F

Benedic anima mea domino, & omnia, quæ intra me ſunt, nomini ſancto eius.

Qui erga diuina beneficia grato animo affecti ſunt, in diuinas laudes ſe ipſos accendunt, beneficii auctorem iis rebus, quibus poſſunt, remunerantes. Poteſt autem ſemper laudari, conſtanſque memoria beneficiorum ipſius animo circumferri. Hi & omnia, quæ intra ſunt conuocarunt, omnemque mentem ad diuinum hymnum appellunt. Nam ea, *quæ intra ſunt* Ratiocinationes, cogitationeſque, atque omnes animi motiones appellauit.

Benedic anima mea domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius.

Rurſus ſeipſam animam excitare docetur, obliuioniſque nebulam diſcutere, & beneficiorum memoriam renouare. *Retributiones* quidem, Beneficia Symmachus dixit. Deinde hæc ſigillatim percurrit. G

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas.

Nam hic peccatorum veniam condonauit, hic perturbationum ſanitatem tibi gratificatus eſt: hæc omnia paralyticus conſecutus eſt, quandoquidem eo tempore audiuit: *Dimittuntur peccata tua, & tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* ſimiliter mulier peccatrix hanc veniam conſecuta eſt. ſimiliter latro. ſimiliter publicani. ſimiliter omnes, qui crediderunt.

Mar. 2.

Luc. 7.

Luc. 23.

Qui redimit de interitu vitam tuam.

Et illi vero, qui Babylonem in ſeruitutem abducti ſuere, a ſeruitute liberauit, mortalem autem vitam minime mutauit. Nobis vero reſurrectionis ſpes largitus eſt, pinguiſque ſpiritus præbuit, & veſte immortalitatis nos induit.

Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.

Gratia ſaluati eſtis, vt inquit diuinus Apoſtolus, *& hoc non ex vobis. Dei eſt donum, vt nemo glorietur*, & rurſus, *Ieſus Chriſtus venit in mundum, vt peccatores ſaluos faceret, quorum primus ego ſum, ſed ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri ſunt illi in vitam æternam.* Gratiæ igitur, & benignitatis eſt corona, ſic diuinus Eſaias ex perſona ſponſæ exclamat, *Exultabit anima mea in domino, quia induit me veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis*, & paulo poſt, *Et eris corona gloriæ in manu domini, & diadema regni in manu Dei tui.* Hæc autem omnia munera, & dona ſponſalia ſunt ſponſi, ſolam enim fidem ſponſa attulit.

Ephe. 2.

H

1. Timot. 1.

Eſai. 61.

Idem 62.

Qui replet in bonis deſiderium tuum.

Quoniam concupiſcentia vituperabilis eſt, quam

A diuina lex deteſtatur; elegantiſſime in ſeni appoſuit: bona enim noſtra deſideria dominus implet, *Petite enim* (Matth. 7.) *inquit & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulſate & aperietur vobis: omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. quærite autem Regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.*

Renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua.

Hanc rurſus renouationem dominus per ſanctum baptiſma nobis donauit, cumque peccati ſenium abraſerit, iuuenes pro ſeneſcentibus fecit. conſonantia his per Vatem Eſaiam Deus inquit, *Suſtinentes autem me, mutabunt fortitudinem, & aſſument pennas vt Aquilæ.* (Eſai. 40.) Quoniam enim cum fabricati eſſemus, diuinos, regioſque characteres accepimus: deinde vniuerſis peccati deſiderijs eos tabefecimus, & corrupimus. ſpondet nobis diuinus ſermo reconciliationem. Regia eſt hæc anis, auiumque regnum ei commiſſum eſt. Cæterum edocet nos & diuinæ liberalitatis modum.

Faciens miſericordias dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.

B *Non enim ob iuſtitias, quas fecimus nos,* vt inquit diuinus (Tit. 3.) Apoſtolus *ſed ſecundum magnam miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti.* & cum conſpexiſſet nos iniuria affectos a veritatis inimico, nobis quidem miſericordiæ fontes aperuit, in illum vero iuſtam protulit ſententiam.

Notas fecit vias ſuas Moyſi filiis Iſrael voluntates ſuas.

Non autẽ ex pœnitentia hanc nobis tractauit ſalutẽ, ſed à principio hanc per Vates ſanctiſſimos præcinit, & per diuinum Moſen noſtram adumbrauit ſalutem, & mare ſancti baptiſmatis figuratur, lapis vero immortalium riuorum vmbra, cœleſtiſque cibi manna imago extitit, & alia, ne ſingula percurram, ſic poſſunt inueniri apud illos adumbrata.

Miſerator, & miſericors dominus longanimis, & multum miſericors.

C Porro horum omnium bonorum inquit, eſt cauſa, diuinæ bonitatis abyſſus, immenſa benignitas, & miſericordiæ pelagus.

Non in perpetuum iraſcetur nobis, neque in æternum comminabitur, non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis.

Noluit ſupplicium noſtris peccatis metiri, neque diutius iram extendere.

Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe, quantum diſtat ortus ab occidente. longe fecit a nobis iniquitates noſtras.

Si longiora his ſpatia inuenire potuiſſet, omnino & ipſa in medium attuliſſet, nitens diuinæ bonitatis profunditatem oſtendere: verum humana mens nec cœlo ſubliminorem dimenſionem, nec ortu & occaſu longinquius interuallum inuenit.

Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt dominus timentibus ſe.

Cum ſit opifex, & conditor, patris bonitatem imitatus eſt, & eundem amorem erga ſeruos, quem pater erga

D filios, demonſtrauit.

Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum, recordatus eſt, quoniam puluis ſumus.

Nouit enim opifex noſtræ naturæ imbecillitatem, ſcit vnde formati ſumus, & quo rurſus reuertemur.

Homo ſicut fœnum, dies eius tanquam flos agri ſic efflorebit.

Nihil a fœno, & a flore differimus, qui quidem verno tempore viget, paulo vero poſt langueſcit, & diſſoluit.

Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.

Symmachus autem ſic, Quoniam ſpiritus pertranſit ipſum, deinde non ſubeſt ſpiritus. De anima loquitur, quæ cum præſens eſt corpus, & viuit, & operatur: cum vero demigrat, extinguitur, & corrumpitur, vt nec priora ſigna cognoſcat, nec ſciat hoc corpus illius eſſe, & hoc huius: & id quiliber exquirere bene, poterit, in ſepulcra inſpiciens. omnia enim eodem modo fiunt, inutiles interitus, impenſæ, priſtinoſque characteres non conſeruant.

E *Miſericordia autem domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum, & iuſtitia illius in filios filiorum his, qui ſeruant teſtamentum eius, & memores mandatorum ipſius ad faciendum ea.*

Natura igitur ſic fragilis eſt, ſed diuina miſericordia gratificatur, vt diuturnam ducant vitam, & iuſtitiæ remunerationem maioribus debitam ad poſteros vſque conſeruat. ſic Iehu quidem ad quartam vſque progeniem filio ſeruauit, licet perfectam pietatem minime habuerit, ſed in principio regni zelum oſtenderit. ſic diuino Dauidi integram regni ſucceſſionem cuſtodiuit, præſertim cum multi impii in medio extiterint. hoc autem inquit, ſe miſericordiam cuſtodientibus teſtamentum eius præbiturum eſſe. & non ſimpliciter iis, qui eius mandatorum memores ſunt, ſed iis qui opera verbis addunt, & ſecundum ea propriam dirigunt vitam.

Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam, & Regnum ipſius omnibus dominabitur.

F Hoc quæ in alio pſalmo dicta ſunt, eſt ſimile, *Qui in altis habitat, & humilia reſpicit.* (Pſal. 112.) Etenim hic in loco ſermo diuinus nos edocet, vniuerſitatis dominum in cœlo habere ſolium, & vniuerſi mundi machinam inſpicere, & moderari, quippe qui omnium opifex eſt, & Rex, & dominus.

Benedicite domino omnes Angeli eius. potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius.

Merito cœleſtes potentias in communicationem hymnorum canticique accerſiuit. Nam non poteſt humana natura digne beneficii auctorem laudibus proſequi: incorporeæ vero, & ſanctæ naturæ liberam ab affectionibus habent vitam: ſufficientes ſunt ad diuina mandata perficienda.

Benedicite domino omnes virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.

G Multi, & varii ſunt cœleſtium ordines, *Principatus enim, & Poteſtates, Throni, & Dominationes, & Seraphim, & Cherubim, & alia nomina nobis ignota,* vt inquit diuinus Apoſtolus, ſed omnes per duo hæc nomina diuinum oraculum comprehendit. *Angelos* enim vocauit, tanquam diuinis mandatis operam nauantes, diuinaque verba nunciantes. *Virtutes* vero, tanquam ſufficientes ad id, quod eis præceptum eſt faciendum, & id, quod ſuapte natura poſſunt à ſuo conditore acceperunt.

Benedicite domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius.

Neque hoc Iudæis congruit nam illi cum ab his, qui eos in ſeruitutem abduxerant, aliquod Sionis canticum canere iuſſi eſſent; dixerunt, legitima facientes, *Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?* (Pſal. 136.) nobis vero diuinus Apoſtolus præcipit, *in omni loco orantes, ſurſum tollere manus ſanctas.* (1. Timot. 2) Hoc etiam dominus Chriſtus Samaritanæ dicit, *Amen amen dico tibi, quoniam venit hora, et nunc eſt, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabunt patrem,* (Ioan. 4.) *ſpiritus enim eſt Deus & eos, qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare.*

Benedic anima mea domino.

Finis accommodatus eſt exordio. Cum enim in communicationem diuinæ ſymphoniæ cœleſtes ſubſtantias accerſiuiſſet, docet & nos pro viribus conditorem honorare, hymnumque de gratiarum actione æqualem

H noſtræ potentiæ afferre.

Pſalmi CIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauidi.

GRatia ſpiritus ſancti non modo doctrinam de moribus, & de præceptis hominibus affert, verum etiã quomodo Creatorem laudare conueniat, accurare docet, propterea hunc conſcripſit pſalmum, diuino Dauide miniſtro viã, vt diſcamus omnes, quibus laudibus beneficii auctorem remunerare oporteat. Communia igitur beneficia hoc in loco percurrit, & oſtendit vniuerſitatis Deum ſimul eſſe, & omnium opificem, & moderatorem.

A *benedic anima mea domino.*

Vnumquemque pietatis alumnum Deum beneficij auctorem laudibus proſequi, docet.

Domine Deus meus, quam magnificatus es vehementer.

Per exaggerationem hanc particulam *Quam*, poſuit, & hoc verbum, *Magnificatus es vehementer*, non vt increm[entum] oſtenderet, dixit, ſed vt immenſam magnitudinem indicaret, ſic enim Symmachus explanauit, Et Deus meus magnus valde, non enim cum eſſet paruus magnificatus eſt, verum cum natura magnus eſſet, hoc [nunc] hominibus demonſtratum eſt: neque tota magnitudo, ſed quantam humana natura comprehendere potuit.

Confeßionem, & decorem induiſti.

Symmachus ſic, Laudem, & gloriam induiſti. Non enim amplius hi, qui tuis perfruuntur bonis, te ignorãt, neq; tuum honorem ſimulachris afferunt, ſed te laudãt, & tibi gloriæ debitum pendunt.

Amictus lumine ſicut veſtimento.

B 1. Timot. 6. Conſonantia his Apoſtolus inquit, *Qui ſolus habet immortalitatem, lucem inhabitans inacceßibilem*: tanta enim eſt illa lux, vt nemo appropinquare audeat, redundanti luminis [vi] viſum auertit. Si enim ſenſibilis Sol hoc facere cogit eos, qui inſaturabiliter intueri conantur, quis poteſt inacceſſam lucem contemplari? Sit quidem igitur lux [eius] & amicitur lumine, ſicut veſtimento, & lucem inacceſſam habitat, & nubes, & caligo in circuitu eius, & poſuit tenebras latibulum ſuum, & hæc minime ſibi inuicem pugnantia ſunt, quandoquidem inacceſſa lux iis, qui nequaquam ipſam cernere poſſunt, idẽ eſt, quod caligo, & tenebræ, nec enim hæc in[tueri] poſſunt, & hoc igitur, & illud declarat eius naturam minime conſpici poſſe.

Extendens cœlum ſicut pellem.

Per hæc operis facilitatem docuit, ſicut enim homini pellem extendere facile eſt, & tabernaculum eſſicere, ſic Deus rerum omnium conditor magna cœlorum corpora extendit, verbo [vſ]us.

Qui tegis aquis ſuperiora eius.

C Geneſ. 2. Hoc etiam beatus Moſes docuit, inquit enim Deum dixiſſe, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat mediam aquam, quæ eſt ſuper firmamentum, & mediam aquam, quæ eſt ſub firmamentum.*

Qui ponis nubem aſcenſum tuum, qui ambulas ſuper pennas ventorum.

Per hæc prouidentiam vbique penetrantem declarauit. Stat enim inquit, & ſupra ventos & nubes, & ipſe omnia moderatur, & gubernat, & [v]tilitatem, quæ hinc producitur, opportune largitur. Porro eodem tempore edocet diuinam naturam vbique adeſſe, & ad omnia peruolare. Quoniam enim rerum omnium ſenſibilium, ventorum natura eſt velociſſima: actutum enim ab occaſu ad ortum vſque percurrit, & ab ortu vſque ad occaſum, non inueniens in ſenſibilibus aliam celeritati exactiorem ſimilitudinem, dixit *Deum ſuper pennas ventorum vehi*, per hæc vbique ipſum adeſſe declarans. Inuenimus autem filiis Iſrael in nube diuinitatis creatorem apparuiſſe, & in tabernaculo per nubem ſe conſpiciendum eis præbuiſſe, atqui cum Salomon domum conſecraſſet, *nubes domum operuit*, & dominus Chriſtus in monte tribus [ſu]is Apoſtolis ſplendidam nubem circa ſe ipſum oſtendit, & cum aſſumeretur, *lucida nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.*

Exod. 40. & Num. 9

D 3. Para. 5 Matth. 17 Act. Apoſt. 1.

Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem.

Oſtendit ipſum opificem non modo earum rerum, quæ videntur, ſed [et]iam [il]larum quæ minime cernuntur, eoſdem autem ſpiritus, & ignem appellauit, potentiam, & celeritatem per vtrunque edocens: quandoquidem ſpiritus natura acuta eſt, [ur]ens eſt vero ignis vis. Cæterum Angelis miniſtris vniuerſitatis Deus vtens, [dign]os homines beneficiis afficit, & indignos plectit. Ideirco, *& ignis* meminit, puniendi [vi]m declarans.

Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam.

Aquila vero, & Symmachus, Super ſedem eius.

Non inclinabitur in ſeculum ſeculi. E

Nam cum ipſam ſuper ſe ipſam fabricaſſet, dedit ipſi, vt nunquam moueatur, & hoc modo permaneat, quatenus ipſe voluerit, ſic & alibi inquit, *Suſpendens terram ſuper nihilum,*

Abyſſus ſicut veſtimentum eius

Τ. αὐτ. pro αὐτῆς poſuit, ſic enim Aquila & Theodotion explanarunt, Abyſſum ſicut indumentum induiſti ipſam. Humidam autem naturam *abyſſum* ſacræ litteræ nuncupant, ſic etiam in principio creationis beatus inquit Moſes, *Terra autem erat inuiſibilis, & incondita & tenebræ erant ſuper faciem abyßi.* Quoniam igitur terra aquis vndique cingitur, & magna quidem maria, quæ minime nauigari poſſunt, terræ ſunt complementa, & fines & alia, quæ tranſmitti poſſunt, mediam ipſam ſecant; iure ait *abyſſum ſicut veſtimentum terræ incumbere* Geneſ. 1.

Super montes ſtabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, a voce tonitrui tui formidabunt, aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.

Per omnia docet Dei prouidentiam vniuerſitati præſidentem, nam propterea mare vndis montium crepidines imitans, continentem nequaquam inundat, ſed quemadmodum nos tonitruum perhorreſcimus, ſic illud poſitum terminum timet. Hæc clauſula, *Super Montes ſtabunt aquæ*, videlicet, tanquam montes ſteterunt, illud vero, *Aſcendunt montes*, ſcilicet tanquam montes. F

Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram.

Mare quidem arenam veretur, & vſque ad illam rabie percitum, veluti freno, diuino termino inhibitum, rurſus coercetur, & retrorſum cedit.

Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertranſibunt aquæ.

Deinde horum vtilitatem demonſtrat.

Potabunt omnes beſtiæ agri, expectabunt onagri in ſiti ſua, ſuper ea volucres cœli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces.

Et hoc maximum eſt argumentum diuinæ prouidẽtiæ, non modo hominum indigentiam implere, verum etiam rerum omnium aliarum, propterea montes fecit, itinera aquis fecit, vt non ſolum homines affatim fontium riuos haberent, ſed etiam genera terreſtrium animantiumq; quæ aerem penetrant. Hanc autem clauſulam, *Expectabunt onagri in ſiti ſua*. Symmachus ſic explanauit. Recreabit onager ſitim ſuam. G

Rigans montes de ſuperioribus ſuis, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra

Non modo inferius aquarum naturam ſcaturire facit, ſed ſuperius per nubes irrigationem affert. Deinde vtilitatem, quæ hinc oritur, tacite innuit.

Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum, vt educas panem de terra.

Oritur herba, & iumenta in vſum hominum nata nutrit aluntur autem fructus per imbres & maturi fiunt, & hominibus proponuntur. Hoc & in alio inquit pſalmo, *Homines, & iumenta ſaluabis domine.* Veruntamen ob hominum vſum, & iumenta hac perfruuntur prouidentia.

Et vinum lætificet cor hominis, & exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.

Porro Symmachus explanatius dixit, Producens fœnum iumentis, & herbam vſui hominum, vt proferas cibum ex terra, & vinum vt lætificet cor hominis, illuſtret faciem oleo, & panis cor hominis confirmet. Ad hoc enim inquit, Deus rerum omnium conditor terrę pluuias continue ſuppeditat, vt vniuerſi generis fructus producat, & pane quidem hominum naturam confirmet, & alat, vino vero lætificet, iucundioremq; efficiat vitam, oleo autem non ſolum vt intus nutriat corpora, verum etiam foris illuſtret. H

Satiabuntur ligna campi.

Hebræus autem, & cæteri Interpretes, *Ligna domini*, poſuerunt. Cum fructuoſas arbores percurrit, neceſſario & de ſterilibus mentionem fecit, tanquam hominibus neceſſarium vſum præbentibus, ideirco, & domi

ipſas

A ipſas appellauit, quippe quæ ipſæ ſua ſponte oriuntur, & minime manu elaboratæ ſunt, ſed diuino verbo ſunt productæ, propterea infert.

Et cedri Libani quas plantaſti.

Non enim aliqui lignatores harum conſitores fuerunt, ſed diuinum verbum montium crepidines harum copioſas effecit, & Libani quidem veluti celeberrimi mentionem faciens, & arborum, quæ in ipſo ſunt, alios montes, & arbores per hæc indicauit.

Illic paſſeres nidificabunt, Herodij domus dux eſt eorum.

Aquila vero ſic, Illic aues nidificabunt, Herodii abietes domus ipſi. Nam hæ ipſæ arbores alium hominibus vſum præbent, & alium auibus, hominibus quidem ad domorum ſtructuram ſunt aptæ, auiumque domos ipſæ recipiunt.

Montes excelſi Ceruis, petra refugium Herinaciis.

Tua prouidentia inquit, ne perexigua quidem deſpicit animantia, ſed ceruis quidem montium iuga hoſpitium dediſti, exiguis vero animalibus, ſaxorum cauernas.

B *Fecit Lunam in tempora.*

Cum terreſtria omnia perſecutus eſſet, cumque naturarum, quæ minime cernuntur fabricationem oſtendiſſet; & luminarium mentionem facit, quæ quarta die facta fuere, & dicit Lunæ creationem ob temporum doctrinam fuiſſe, quandoquidem eius mutationes tempus metiuntur: ipſa enim menſuram menſis efficit, cum tot diebus creſcat, & decreſcat.

Sol cognouit occaſum ſuum.

Non quod animatus ſit, neque quod ratione vtatur, ſed quod ex diuino præſcripto iter faciat, ſic apparens diem efficit, & noctem deliteſcens, eundemq; curſum ſemper tenet, atque menſuras conſeruat.

Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox.

Et neceſſarius eſt etiam huius vſus: lucis enim receſſui ſuccedit, requiem vero mortalibus præbet.

In ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Catuli Leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi.

C Nox quidem hominibus quietem procurat, ſecuritatem vero feris largitur, vt eſurientes ventres expleant. Hæc vero clauſula, *vt quærant à Deo eſcam ſibi*, videlicet, etiam his diuina prouidentia vſum præbet. Nam poſtulare quidem hominum eſt, qui ratione vtuntur, quærere vero animalium ratione carentium, veruntamen etiam his Deus neceſſarium nutrimentum donat.

Ortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur, exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.

Oriente autem Sole, hæc quidem in ſua luſtra diuertunt, ſed cum homines prandiarum laborẽ depoſuerint; prompte rurſus laboribus de die incumbunt.

Quam magnificata ſunt opera tua domine, omnia in ſapientia feciſti.

Cum ſingula eorum, quæ dicta ſunt Vates perpendiſſet, cumq; grandem Dei prouidentiam didiciſſet; in medio narrationis in laudes prorumpit, inquiens, omnia

D Dei opera admirabilia, & admiratione digna, atque ſapientia referta eſſe. Nam noctem à nonnullis impius calumniis exagitatam, admodum vtilem inuenit, ſteriles que arbores aliam commoditatem afferentes, & genera ferarum in multis rebus conducibilia.

Impleta eſt terra poſſeſſione tua.

Porro alii Interpretes, Creatione tua, poſuerunt, videlicet, vniuerſi generis bonorum ipſam impleſti, à terra igitur in propinquum mare tranſit, & ait.

Hoc mare magnum, & ſpatioſum: illic reptilia, quorum non eſt numerus, animalia puſilla cum magnis.

Cæterum hoc diuinæ prouidentiæ eſt argumentum, cum perexigua genera cum maximis verſentur, & nequaquam omnino ab illis conſumantur.

Illic naues pertranſibunt.

Et [illegible] hominum vtilitas, quandoquidem per [illegible] perficiendi [illegible], & per nauigandi ſe[illegible] nobis [illegible] vehunt[illegible], & res neceſſarias, hu-

E ctuſq;, qui apud nos ſunt aliis ſuppeditamus, & ab illis, eos, qui apud ipſos ſunt, recipimus.

Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei?

Per *Draconem*, magna cete indicauit, quæ in magnis pelagis libenter morantur. Hanc clauſulam, *Ad illudendum ei*, pro αὐτῇ poſuit, ſcilicet mari: ipſum namque mare Hebræus, & Syrus maſculi generis vocant, adeo inquit, eſt magnum, vt infinita piſcium genera contineat, & maxima cete tuto in ipſo natent. Si vero aliquibus videtur, hunc *Draconem* per allegoriam ſignificare Serpentem obliquum, & marinũ, propterea quod dicit Eſaias, *Gladium magnum, ſanctum, & potentem in Draconem irruere*; nos huiuſmodi ſententiam nequaquam repudiamus: quoniam & apud Iob hoc inuenimus animal à diuinis Angelis conculcatum, & dominus poteſtatem dedit ſuis diſcipulis, vt incederent ſupra Serpentes, & Scorpios, & ſuper omnem potentiam inimici. Luc.10.

Omnia à te expectant, vt des illis cibum in tempore.

A te ait, opportune omnia commodum reportant, animantia namque ratione carentia cibum quærunt, largitorem vero ignorant, recipiunt tamen hunc à Creatore. F

Dante te illis, colligent.

Te præbente hanc affluentiam, horum vnumquodq; perfruitur bonis, quæ à te propoſita ſunt.

Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

Facilitatem ſuppeditationis bonorum per hæc declarauit, ſicut enim facile eſt, digitos introrſum inflexos extendere, ſic facile eſt Deo omnium bonorum copiam largiri.

Auertente autem te faciem turbabuntur.

Quemadmodum autem omni voluptate eos imples, qui tuis bonis perfruuntur, beneuole hæc largiens: eodẽ modo, auertente te, perturbatione, & timore omnia implentur.

Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.

Te namque permittente, & animæ, & corporis diuortium fit, poſt quod corpus interitui traditur, & in priſtinum puluerem diſſoluitur. *Spiritum* quippe hoc in loco, Animam appellauit. G

Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

Hoc in loco manifeſto reſurrectionem nobis prædixit, nouamq; vitam per ſanctum bapriſma, ſicautem Elias ille magnus fecit, cum puerulo viduæ ter inſpiraſſet, 3.Reg 17. cumq; per gratiam ſpiritus, quæ in ipſo habitabat, in vitam reduxiſſet. Sic etiam Eliſæus filium Sumanitidis viuum effecit, cum ſpiritus inſufflatione vſus eſſet, 4.Reg.4. cumq; vitam ſpiritu, qui vitam largitur, procuraſſet. Sic cum diuinam potentiam huiuſq; vim oſtendiſſet; linguam in hymnorum cantilenam transfert.

Sit gloria domini in ſæcula.

Semper ait, ab omnibus cum laudibus affici, iuſtum eſt.

Lætabitur dominus in operibus ſuis.

Futuram Dei cognitionem hominum per hæc vaticinatus eſt: quandoquidem cum à priſtino errore homines liberati eſſent, Deique cognitionem accepiſſent; H lætatur Deus, non quod colitur, ſed quod videat homines ſalutem conſecutos.

Qui reſpicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant.

Iure hæc appoſuit, edocens, diuinam naturam nullius rei indigere, non enim cum colitur, delectatur, veluti huius rei indigens, ſed vt is, qui ſalutem præbere vult, veritatem oſtendit, & cum plectere poſſit, non infligit pœnam, cum *ſola ſua præſentia terram quatiat, & igne, & fumo montes impleat.* Hoc ſane in Synai monte Eſa.19. fecit, cum enim apparuiſſet, totum montem fumantem oſtendit.

Cantabo Domino in vita mea, pſallam Deo meo quamdiu fuero.

Et hæc merito addidit, Quandoquidem *non eſt in morte, qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?* ſic Pſal.6. Matth.25.

ſatuis

[illegible] ſa ſunt, cum [illegible] oleo [illegible] nem tanuerint.
[illegible] nem.

Eloqu [illegible] Symmachus dixit [illegible] Cæterum precor [illegible] dul [illegible] con [illegible] ſuauæ videantur.

Ego vero [illegible] *in domino.*

Non ho [illegible], & hinc [illegible] piam

[illegible] tant peccatores a [illegible], & iniqui ita vt non ſint.

[illegible] diuina [illegible] pulchritudinem, [illegible] que [illegible] ſic [illegible] ſtes eiuſdem cognit [illegible] iderit, quæ pecc [illegible] conuenient [illegible] penitus de [illegible] ſup [illegible] icat, [illegible] interea [illegible] contur [illegible] & vt [illegible] agmen deuſlat [illegible] [illegible] ſiue [illegible] runt. Cæterum [illegible] qui hæc verba [illegible] conſiderate [illegible] tanquam Vate imp [illegible] hunc ex [illegible] ſubi [illegible] etiam hoc pacto Apoſtolicæ [illegible] nemre pond [illegible] Paulus Corinthiis ſcriben [illegible]: *Si quis non diligit dominum Ieſum, anathema ſit* [illegible] qui ad [illegible] ant.

[B]enedic anima mea domino.

O [illegible] Sa [illegible] eſſet

Pſalmi CIV. Interpretatio.

Pſalmus Halleluia.

B. — F. — C.

E[illegible] pſalmu Deum [illegible] rum om [illegible] tem [illegible] iubet [illegible] quidem *Halleluia* [illegible] de promiſſi [illegible] mentionem facit, & [illegible] per illos [illegible] cum ipo [illegible] ſatis nam quæ eſt horum, [illegible] recordatio ad eos [illegible] acuend [illegible], & accender [illegible] qui talibus beneficiis affect [illegible] vt ad maiorum [illegible] virtutis æmulation [illegible] entur, & ſimul [illegible] populum non immiſe [illegible] illum po [illegible] a propria cura priuaſſe. Q[illegible] nam enim Dei [illegible] ſtab [illegible] tur & [illegible] deſtituti [illegible] hac poſtea omnino fuit [illegible] pſalm [illegible] omnes homines edocet, quot, & quantis beneficiis [illegible] eceerit, & quomodo benefi[illegible]orum ingrati [illegible] vt omnes, iuſſa [illegible] ſententia [illegible] perdiderant, pœna [illegible] animi videnti [illegible] qu [illegible], ne dam, ſed rectum [illegible] dantur

Confitemini domino, [illegible] nomen eius.

Hoc autem [illegible] *Inuocate*, Prædicate, Symmachus dixit. Iubet vero [illegible] ſermo diuinus de gra [illegible] laudes afferre, diuina [illegible] beneficia [illegible].

Annunciate inter gentes opera eius.

Clarum, & [illegible] eſt [illegible] non [illegible], ſed etiam gentibus [illegible] nibus v [illegible] tatem [illegible]

Cantate ei, & pſallite ei, narrate omnia mirabilia eius

Laudibus dulcibuſque canti [illegible] ſuis [illegible], atque miracula ab ipſo [illegible] ctos docete

Laudamini in nomine ſancto eius.

Sed Aquila [illegible] lurian [illegible], pro *Laudamini*, poſuit Præ[illegible] [illegible] diuitias, non [illegible] non [illegible] potent [illegible] ſed [illegible] De [illegible] & pro [illegible] dentia. [illegible] Apoſtolus [illegible] *Qui autem* inquit *gloriatur, in domino glorietur.* [illegible] ſapien[illegible] Anna narrat [illegible] *ſapiens in ſua ſapientia, neque fortis in ſua fortitudine,* [illegible] *dites in diuitiis ſuis,* [illegible] *glorietur qui gloriatur* [illegible] *gendo,* [illegible] *cognoſcendo dominum, & faciendo iudicium,* [illegible] *ſtitiam ſupra terram.*

D.

Lætetur cor quærentium dominum.

Nam fructus ſpei in Deo collocatæ, eſt lætitia.

[Quæ]rite dominum, & confirmamini.

Et edocens, quomodo [illegible].

Quærite faciem eius ſemper.

Non ſemel, aut bis, ſed per totam [illegible] auxilium quærere conuenit, vtilitatemque percipere: inexpugnabiles namq; & inuicti erunt quærentes eum hoc etiam dominus legem ferens pollicitus eſt, *Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit & qui quærit, inuenit & qui pulſat, aperietur.* Matth. 7

Mementote mirabilium eius, quæ fecit prodigia eius, & iudicia oris eius.

N[illegible] inexplicabilia miracula obliuioni tradere, quæ iſt [illegible] adorians dominu [illegible]. *Iudicia* [illegible] in l[illegible] M[illegible] la [illegible] Deu [illegible] edita nuncupauit, quo [illegible] de illis, quæ in Ægypto tacta fuere verba facit [illegible] pœnæ Ægyptiorum præd[illegible].

Semen Habraham ſerui eius, & Iacob electi eius

Eoſd [illegible] & hoc, & illo modo nuncupat, filios quidem [illegible] poſteros *Hebræos* [illegible], qui apud omnes g[illegible] populus Dei [illegible]. Hoc autem & per ea quæ [illegible] demonſtrant

Ipſe dominus Deus noſter, in omni terra iudicia eius.

C[illegible] ipſe [illegible] Deus & dominus. tot[illegible] q[illegible] [illegible] populum [illegible] appella[illegible].

Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui verbi, quod mandauit in mi[lle] generationes.

Per hæc commutationem, & perpe[illegible] in promiſſi[illegible] Habr[illegible] hæc [illegible] docet. Non [illegible] aliqui [illegible] xerunt, hic ſermo eſt hyberbolicus, ſed verus, [illegible] autem vniuerſitatis Deus in [illegible] benedictum iri eſſe omnes gentes, ſemen [illegible] dominum Chriſtum [illegible] dum carnem ortus, [illegible] perenne, hoc [illegible] memoratio indicauit, non [illegible] ſignific[illegible], ſed conti[illegible] ſalutum multitudo tacere [illegible].

Quod diſpoſuit ad Habraham, & iuramenti ſui ad Iſaac, & ſtatuit illud Iacob in præceptum, [&] Iſrael in teſtamentum æternum

De hoc iureiurando & diuinus Moſes mentionem facit, *Dixit enim,* inquit, *Deus Habrahæ, per memetipſum iuraui, ſi non benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli multitudine & benedicentur in ſemine tuo omnes Tribus terræ.* Hoc iureiurado etiā ipſum Iſaac admonet, & confir[illegible] ac Iacob [illegible] atq; e[illegible] im[illegible]plet, per Moſem quidem cum illorum poſteros ab Ægyptiorum [illegible] liberauit per Ieſum vero Naue [illegible] dedit, [illegible] promiſſionis per Dominum Chriſtum perfecit Gene. 22 Gene. 26

Dicens tibi dabo terram Chanaam, funiculum hereditatis veſtræ.

Funiculum, Dom[illegible] [illegible] terræ vocauit, propterea [illegible] eſt, qui poſſident, terram menſuris ſubi[illegible].

Dum eſſent numero breui paucißimi & incolæ eius.

H[illegible] inquit, p[illegible] entibus promiſit, cum eſſent pau[c]i & admodum numeratu facil[es]. Demonſt[rat] quippe [illegible] promittent[is] potentiam, licet ſic pauci [illegible], tantæ terræ imperium [illegible] potiti. G

Et pertranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. H

Nam pa[triar]chæ diuerſabantur, & neque in vn[o] lo[co] conſi[ſt]ebant [illegible] modo [illegible] huc, modo vero illuc tab[er]nacula transferebant.

Non reliquit hominem nocere eis.

Eos enim ſupe[rio]res reddidit iis, qui conabantur lædere

Et corripuit pro eis Reges nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari

Si[c] in Pha[raone]m animaduertit animaduerſionibus mag[n]is, & [illegible] bilibus. De Sarra vxore Habrahæ ſic [et] Abima[lech] [illegible] perterruit, [c]um dixiſſet *En morieris propter Sarram vxorem Habrahæ, ipſa vero cohabitat cum viro.* ſic Iſaac venerandum apud il[lo]s, qui tunc Palæſtinam in[illegible] Gene. 12. & 20. 26.

colebant,

A colebant, reddidit, sic mutatus est Labanocc dere volenti, *Caue enim inquit, ne loquaris aspera in filium meum Isaac* Gene. 31.
Christos autem appellat, non tanquam oleo vnctos, sed tanquam eum electos factos, *Prophetam* vero, & ipse Deus Habraham appellauit, *Redde enim ait, mulierem viro, quoniam Propheta est, & orabit pro te, & seruaberis.*

Et vocauit famem super terram.

Peccatum castigationem attrahit. castigatio vero sectinam vitam redarguit, redargutio vero vitæ mutatio nem efficit. Famem igitur induxit ob iniquam hominum vitam, qui tunc temporis erant: verumtamen, & hoc modo de suis curam gessit.

Et omne firmamentum panis contriuit.

Videlicet omnium rerum, quæ nutrire poterant, inopiam fecit, non solum frumenti, sed etiam hordei, & leguminum, & aliarum rerum, per quas homines vitam tolerant.

Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.

Vtraque eodem tempore declarauit, & fratrum nequitiam, & eius sapientiam: nam illorum prauitate opportune vsus est, non enim ipse eos impulit, vt fratrem
B venderent, sed illorum peruersitati indulsit, ipse vero opportune hoc vtens; *Seruum* declarauit tyrannum, & suo generi in Ægyptum reditus dux fuit, oportebat enim eos, qui appellati erant populus Dei, vt amplissimi, & illustres fierent per miracula pro ipsis edita: quandoquidem cura erga illos habita horum Deum prædicauit, audientesque diuinæ cognitionis ... illustrauit.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius.

Post enim adulterii calumniam in vincula coniectus est, & actutum vt verisimile est, ferreo vinculo ipsi circumdederunt. Hoc igitur Symmachus sic dixit, In ferrum pertransiit anima, eius videlicet, ad cædem vsque periclitatus est.

Donec veniret verbum domini, eloquium domini inflammauit eum.

Porro hæc omnia perpessus ex more auri probatus, non vt Deus omnium conditor virtutis Iosephi aliquid adulterinum nosceret, ille inquam, qui nouit omnia,
C priusquam ipsa fiant, sed vt aliis hominibus philosophiam ostenderet, veritatisque exemplar proponeret.

Misit rex, & soluit eum Princeps populorum, & dimisit eum, constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.

Et vtilitatem dispensationis ostendens, infert.

Vt erudiret Principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.

Insignis enim per somniorum interpretationes Regi factus, & potestatem consecutus, ... cognitionem alios deduc... non verbis solum vtens, sed etiam operibus in ... pietatem trahebat.

Et intrauit Israel in Ægyptum, & Iacob incola fuit in terra Cham.

Hæc inquit, occasio fuit Patriarchæ, vt in Ægyptum peregrinaretur. *Terram* vero *Cham*, Ægyptum nominat. Quoniam Mesrem filius secundus Cham fuit. *Cham enim* ... *genuit Chusim ... eum. & Mesrem fratrem eius.* Chus ... Æthiopiam sacræ literæ nuncupant, & *Mesrem* Ægyptum. *Iacob & Israelem* eundem nominat, nam hoc ... nomen ex patribus traxit, & hoc Deus illi ... declarans per hanc appellationem ipsum ei ap... ille.

Et auxit populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.

Hoc & Exodi historia edocet, *Quanto enim magis inquit Ægyptii ipsos affligebant, tanto plures fiebant, terraque ipsos multiplicabat.*

Conuertit cor eorum vt odirent populum eius.

Non quod ipse Ægyptiorum ... mutasset, sed quod eorum libero arbitrio locum dedisset, eorumque ... & vt eos, qui ... patrum, superiores ... ostenderet.

Et dolum facerent in seruos eius.

... dum quidem Ægyptii obstetricibus ... mandarent, vt Hebræorum infantes occiderent, interdum vero, vt hos in flumen proiicerent, iubebant. Verumtamen & hoc modo mortis machinationes Hebræorum genus declinauit.

Misit Moisem seruum suum, & Aaron, quem elegit sibi ipsi, posuit eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

Cum enim ipsos artifices, & ministros libertatis suorum tribulium creasset, potentiam miracula edendi ipsis commisit.

Misit tenebras: & obscurauit, quoniam exacerbauerunt sermones eius.

Non enim hi ... illi serui diuinis mandatis repugnantes fuere. sed iussa exequebantur, & longissimam noctem, & triduanam ipsis induxit, imo potius tenebras nocte obscuriores: quandoquidem nox licet Lunæ lumine careat, astrorum tamen splendore temperatur. Porro *Tenebras* illas, sacræ literæ Palpabiles vocant.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Non enim solum aquarum colorem, sed ipsam gustus qualitatem mutauit, vt omnia piscium genera corrumperentur. F

Et dedit terra eorum ranas in penetralibus Regum ipsorum.

Quoniam enim Hebræorum infantes in flumen proiecerunt; conuertit quidem in sanguinem aquam fluminis, vt in hoc cædem factam redargueret. Ranas vero illinc repentes scaturire fecit, instar necatorum infantium in domos irruentes, & vsque ad ipsos regios thalamos progredientes.

Dixit, & venit Cynomia, & Cynifes in omnibus finibus eorum.

Nam verba effectus consequebantur, & actutum Deo imperante, & Mose dicente, & Cynomia, & Cynifes terram impleuerunt, Ægyptios ... minime transeuntes ... perniciem hanc inferentes, sed Dei hostibus castigationem infligentes, hoc enim indicat, *In omnibus finibus eorum* videlicet, extra Ægyptiorum terminos nihil tale factum erat cernere. Exod. 8.

Posuit pluuias eorum grandinem ignem comburentem in terram ipsorum, & percussit vineas eorum, & ficus eorum, & contriuit ligna finium eorum.

G Nam nubes quidem ... partus commutarunt, & pro imbribus grandines pepererunt: fulmina autem cœlestesque flammæ ... grandine ferebantur, licet contrariæ ... esset, aqua, & ignis inuicem minime ... impediebantur, neque enim ignis congelatam aquam grandinis liquefaciebat, nec aqua flammam restinguebat, sed naturale certamen deponentes; coniuratam pœnam Ægyptiis irrogabant, illorumque feritatem redarguebant: quod cum homines essent, minime naturam verebantur, sed eos qui eiusdem naturæ, cuius & ipsi erant, seruire acerbe cogebant. Idcirco & vineæ, & ficus eorum, aliaque arborum genera funditus ab ipsis corrumpebantur.

Dixit, & venit locusta, & bruchus, cuius non erat numerus, & comedit omne fœnum in terra eorum.

Per grandinem quidem, & ignem, arbores perdidit: per locustam vero, & bruchum paludes, prata, segetes: non enim ... sed etiam eorum herbam corrupit. H

Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum.

Hanc extremam plagam Ægyptus incussit, postquam fecit, vt ... manerexment: omnis domus ... & vlulatibus plena erat, cum omnes filii primigeniti mortem obirent. Nam contra eos, qui charitatem ... exercuit, acerbioribus iaculis feriens eos, qui nihil doloris ob priores calamitates ostendebant.

Et eduxit eos cum argento & auro.

Quoniam enim Ægyptii, vt Hebræos res suas proprias acciperent, minime permittebant, propter res suas proprias, Ægyptiorum opes acceperunt veluti quandam acerbæ seruitutis mercedem, aurum & argentum reportarunt. non enim iniuste hoc facere Deus præcepit

A ... iniuria ... tes plecteret, & iniuria affectos conſolaretur.

Et non erat in Tribubus eorum infirmus.

Non enim plagarum Ægyptiis incuſſarum participes fuerunt.

Lætata eſt Ægyptus in profectione eorum, quia incubuit timor ſuper eos.

Porro ſic huiuſmodi vniuerſi generis ſuppliciis exterriti fuerunt, vt Hebræorum libertatem communc beneficium ducerent.

Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.

Ipſa enim nubes interdiu ipſis vmbraculum fuit, moleſtiamque Solis radiorum prohibebat: nocte vero ignita luminis commodum ſuppeditabat.

Petierunt, & venit coturnix, & pane cœli ſaturauit eos.

Quoniam enim carnes concupiuerunt, inopinatam auium venationem ipſis præbuit. illiſque, qui panis indigebant, ſuppeditauit per nubem non alium cibum, B quam illum è cœlo præbitum.

Dirupit petram, & fluxerunt aquæ, & abierunt in ſicco flumina.

Eorum etiam ſitim curauit inauditis partubus ſaxi: quandoquidem in arida terra, & humore priuara, vt flumina ſcaturirent, imperauit. *Flumina* autem vocat aquarum lapidis riuos, quæ illis largitæ fuere.

Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Habraham puerum ſuum, & adduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.

Cæterum hæc omnia illis impendit, promiſſa ab eo Habrahæ facta perficiens.

Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt.

Non modo enim ab Ægyptiaca ſeruitute liberos fecit, ſed etiam Chananæorum ipſis largitus eſt terram, alienorumque laborum dominos fecit, in illos iuſte animaduertens, & ſuas pollicitationes confirmans, quod autem non iniuſte eos, qui primum Palæſtinam incolebant, exegit, docet quidem & per ea, quæ Iudæis C impoſuit, cum præceperit, vt imitationem vitæ illorum fugerent, edocet etiam cum promiſſiones Habrahæ fecerit, cur non actutum imperium illius terræ dederit, ſed diu diuerſari ſiuit. *Nondum enim* inquit, *impleta ſunt iniqui-*

Gene. 15. *tates Amorræorum vſque in hodiernum diem*, videlicet nondum extrema pernicie digna patrare auſi ſunt, & minime iuſtum erat ipſis pœnam irrogare, neque maioris peccati præſcientia, ſupplicii ſententiam pronunciare, verum rerum finem expectare: menſura enim vtor, & ſtatera moderor, & nihil eſt, quod non apud me libratum ſit, propterea quadraginta annorum periodum expecto, ſic & illos exegit, & his promiſſiones perſoluit.

Vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant.

Largitus eſt quippe ipſis ait, terram, quam promiſerat, cum eis legem dediſſet, cumque vt ſecundum hanc legem vitam degerent, præcepiſſet.

Pſalmi C V. Interpretatio.

D

Halleluia.

IN ... nte imo quarto pſalmo diuinum oraculum diuina perſecutus eſt narrando beneficia: in hoc vero & beneficia commemorat, & eorum ingratum animum, qui beneficia conſecuti ſunt, inſimulat, & pœnas ipſis varie irrogatas docet. Formatus eſt autem tanquam ex perſona hominum magis piorum, communes deplorantium calamitates, & vt indulgentiam conſequantur obſecrantium.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Et propter priſtina beneficia dominum celebrate, & meliores ſpes concipite: bonus enim, & benignus eſt dominus, miſericordiaque ſemper vtitur. Deinde edocet, quam humanam naturam tranſcendit diuinorum E miraculorum narratio.

Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudationes eius?

Nullus ſermo ſatis eſt ad Deum vniuerſitatis laudandum.

Beati qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore.

Peccati agnitionem virtutis beatificatio ſubſequitur, qui enim pro peccato pœnas luit, felices exiſtimat illos, qui peccati expertes ſunt, quique ſuam vitam ex iuſtitiæ præſcripto inſtituunt, felicem vero arbitratur non eum, qui ſemel iuſtitia vſus eſt, ſed qui ſemper, & perpetuo virtutis veſtigiis inſiſtit.

Memento noſtri domine in beneplacito populi tui, viſita nos in ſalutari tuo.

Hoc in loco nouum populum tacite innuit, eccleſiamque ex gentibus conflatam, quam ſalute dignam fecit, cuius aliquam communicationem ſibi ripere Iudæorum populus docetur, concinunt huic ſententiæ & ea, quæ ſequuntur. F

Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua.

Obſecramus inquit, vt nouæ tuæ gentis lætitiæ participes ſimus, vtque illius bonitatis, quæ illis donata fuit, compotes ſiamus.

Peccauimus cum patribus noſtris, iniuſte egimus, iniquitatem fecimus.

Veluti enim hæreditatem quandam ait à parentibus, tuarum legum tranſgreſſionem accepimus. *Parentes* ſane vocat, non ſanctos Patriarchas, ſed eos, qui poſt illos fuere. hoc namque per ſequentia declarauit.

Patres noſtri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua, & non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ.

Tot tantiſque enim in Ægypto miraculis editis, tuam potentiam intelligere noluerunt.

Irritauerunt aſcendentes in mari, mari rubro.

Cum enim Ægyptios perſequentes vidiſſent, mare fugam inhibens; tuam opem præſtolari noluerunt, ſed magno Moſi obſtrepebant, dicentes, Ne eſſent monumenta in Ægypto *eduxiſti nos, vt necares nos in ſolitudine hac.* G verum licet ... poſtea fuerint, tamen ſalute eos di- Num. 21. gnatus es, ho ... ſubdit.

Et ... eos propter nomen ſuum, vt notam faceret potentiam ſuam. ... mare rubrum & exiccatum eſt, & deduxit eos in abyſſis ... in deſerto, & ſaluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.

Nam cum verbo maris fundum aperuiſſet; immenſam illam abyſſum ipſis velut ſolitudinem vt equitari poſſet, fecit. Quoniam enim in ſolitudinibus multa facilitas currentibus eſt, cum non ſint arbores, neque ſepes prohibentes; tranſitus facilitatem ſolitudinis comparatione indicauit.

Operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remanſit.

Omnes namque Ægyptios ſummerſit, & ipſum mare Hebræis quidē ſalutem, Ægyptiis vero ſuppliciū attulit.

Et crediderunt verbis eius, & laudauerunt laudem eius.

Nam virorum laudantium Moſes dux fuit: Mulierum vero chori Maria ſanctiſſima vates, & hoc canti- Exod 15. cum in acta relatum eſt.

Cito fecerunt, obliti ſunt operum eius, & non ſuſtinuerunt con- H *ſilium eius & concupierunt concupiſcentiam in deſerto, & tentauerunt Deum in inaquoſo.*

Nam tot, & talia habentes pignora diuinæ potentiæ, neceſſarium vſum accipere minime poſtularunt, neque diuinum expectarunt donum, ſed actutum conuitiis in diuinos ſeruos vſi ſunt.

Et dedit eis petitionem ipſorum, & miſit ſaturitatem in animas eorum.

Petitionem, Concupiſcentiam vocauit: quandoquidem non petierunt, ſed oblocuti ſunt, & dedit tamen ipſis & carnis affluentiam, & panem minime manibus factum, & aquam dulciſſimam, & copioſiſſimam.

Et irritauerunt Moiſem in caſtris, Aaron ſanctum domini.

Core quidem, & eius Tribus ſacerd... tum ſubripere Num. 16.

A

[illegible]onati ſunt. Dathan & Abiron aliam excogitarunt [illegible] [illegible]amudem.

Aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abiron, & exarſit ignis in ſynagoga eorum, flamma combuſſit peccatores.

Ibidem.

Dathan quidem, & Abiron cum tota familia abſorpti ſunt: Core vero, & qui cum illo erant, ab igne e cœlo miſſo combuſti ſunt, hæc autem ſupplicia Deus inflixit, alios ſapere cogens, ſed nihil emolumenti hinc percipere voluerunt, & hoc declarat narratio earum rerum, quas committere auſi ſunt.

Et fecerunt vitulum in Oreb.

Non temere de monte mentionem fecit, ſed vt impietatis hyperbolen doceret: quandoquidem dominus vniuerſitatis in monte illo apparuit, in hoc inquam monte timore ipſos impleuit, cum apparuerat cum maximo igne, rubis vtens, & ſtrepitu, & tonitruis, & poſt hunc terrorem legem afferens: in hoc igitur monte impietatem patrare auſi ſunt.

B

Et adorauerunt ſculptile.

Et hoc alius dementiæ eſt criminatio, quod enim per humanam artem formam accepiſſe videbant, huic diuinum honorem afferebant.

Et mutauerunt gloriam eius in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

Congruenter admodum illorum dementiam tragico more deplorat. Nam pro illo, qui talia edidit miracula, & inopinatam illam dedit ſalutem, & qui tot, & talia facere poteſt, vituli ſimulacrum honorauerunt, cuius exemplar cibi indiget, ſed vituli cibus non eſt panis, qui iis, qui rationis compotes ſunt, affertur, ſed herba, & fœnum, & eius natura rationis expers eſt, & fœnum eſt cibus, & ſeruitus hominibus data eſt, imago multo vilior eſt, non modo enim rationis eſt expers, verumetiam inanima eſt, nec mugire, nec comedere potens, ſed tamen hanc imbecillem imaginem Deo rerum omnium conditori prætulerunt.

Obliti ſunt Deum qui ſaluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mare rubro.

C

Nec enim ſuæ ſalutis meminerunt, neq; Ægyptiorũ ſupplicii, neq; magni miraculi maris, ſed omnia repente expuerunt.

Et dixit vt diſperderet eos, Si non Moſes electus eius ſtetiſſet, in confractione in conſpectu eius, vt auerteret iram eius, ne diſperderet eos.

Exod. 32.

Nam Deus cum dixiſſet, *Sine me, & iratus ira, delebo eos, & faciam te in gentem magnam*, dixit beatus Moſes, *Aut remitte eis hoc peccatum, aut ſi non vis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti.*

Et pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem, non crediderunt verbo eius, & murmurauerunt in tabernaculis ſuis, & non exaudierunt vocem domini.

Aliam perfidiam commemorat. Nam cum Deus præcepiſſet, vt promiſſam ingrederentur terram; timiditatis vitio laborantes, plane procraſtinarunt, Chananæos quidem generoſos eſſe aſſerentes, ſe ipſos vero idoneam potentiam minime habere, quæ cum illorum potentia conferatur. hoc [illegible]ane perſpicuum eſt argumentum perfidiæ, nam illos, qui tot, tantorumque miraculorum ſpectatores fuere, omnipotentiæ eius, qui ipſis ſalutem largitus eſt, fidere par erat.

D

Et leuauit manum ſuam ſuper eos, vt proſterneret eos in deſerto, & vt deiiceret ſemen eorum in nationibus, & diſperderet eos in regionibus.

Porro pœnam perfidiæ reſpondentem irrogare voluit, & omnes eodem tempore morte mulctare, veruntamen viſitata benignitate vtens; aliqua ex parte anim[illegible]aduer[illegible]ion[illegible] [illegible].

[illegible] ſunt Beelphegor, & comederunt ſacrificia mortuorum, & irritauerunt eum in adinuentionibus ſuis.

C[illegible] [illegible]tantiam rurſus prolapſi eſſent, mu[illegible] [illegible]ne Moabitarum permulti eſſent, illorum im[illegible] [illegible] [illegible]. *Beelphegor* autem, eſt ſimulachrum [illegible] [illegible]. *[illegible]ph gor* quidem ſimulach[illegible] locus vo[illegible] [illegible] Saturnũ

E

lingua Græca nuncupa[illegible] [illegible] *[illegible]a mortuorum*, [illegible] [illegible] Infeciæ appellantur, [illegible] [illegible]is affer[illegible] [illegible] bant, ſed [illegible]aliquis ipſos Deos [illegible] vocare, neq[illegible] quam aberraret.

Et multiplicata eſt in eis ruina.

Nam rurſus [illegible]iam mortem ipſis induxit.

Et ſtetit Phinees, & placauit, & ceſſauit quaſſatio, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam in generationem, & generationem vſque in ſempiternum.

Num. 25.

Quaſſationem, Symmachus plagam dixit. Cæterum hoc hiſtoria edoc[illegible]t, Cum Zambrim cum quadam Madianit[illegible] de rem habere voluiſſet, Phinees aſtu v[illegible], ſimul cum muliere eum confixit: huius amorem Deus ampl[illegible]xus ipſum quidem celebrauit, pœnam vero inflictam ab his pronunciauit.

Irritauerunt eum ad aquas contradictionis, & vexatus eſt Moyſes propter eos, quia exacerbauerunt ſpiritum eius, & diſtinxit in labiis ſuis.

Num. 20.

F

Nam cum Moſes ſororem lugeret, multa cum temeritate neceſſarium vſum ab eo petierunt, ipſe vero mœrore luctus perculſus, & horum incontinentiam intuitus, ita & triſtitia detentus, non cum v[illegible]itata muſica diuinum mandatum miniſtrauit, ſed cum ambiguitatem quandam verbis miſcuiſſet, [illegible]um percuſſit & aquam eduxit: ho[illegible] enim declarat. *Et diſtinxit in labiis ſuis*, ſ[illegible]et, dubiis verbis vſus eſt. inquit enim, *Dixit Moſe[illegible] ip[illegible] Num e petra hac educam vobis aquam*. Idcirco [illegible]iratus v[illegible] [illegible] Deus, non per ipſum terram patribus promiſ[illegible]am [illegible]is dedit, ſed vt ipſe [illegible]tem vitæ obiret, miſit, per Ieſu[illegible] [illegible] Naue promiſſa pert[illegible]. Et videtur quidem vniuerſitatis moderator hanc pœnam ei inf[illegible] illi, ſed alia m[illegible]liens, hoc geſſit. Nam primum quidem Iudæorum inſaniam ſciens, non permiſit per ipſum, vt tota promiſſio ſuum finem ſortiretur, ne ipſum Moſem Deum eſſe ſuſpicaretur: qui enim vituli imaginem Deum fecerunt, quẽ honorem nõ attuliſſent illi, qui tot miraculorum miniſter fuit? Propterea etiam eius ſepulcrum occultauit, ideo legem ad tempus eſſe latam oſtende[illegible] voluit, ab his, quæ legiſlatori acciderunt, ſi enim lator legis promiſſa terra perfrui non potuit; hinc facile cognoſci poteſt, neque ipſos hac cura diutius perfruituros eſſe, ſic cum ea, quæ in ſolitudine acciderunt, narraſſet, tranſgreſſionem in promiſſionis terra patratam redarguit.

Ibidem.

Non diſperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis, & commiſti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcandalum.

G

Commercium enim inhibuit, ne impietatis participes eſſent, finem cum principio de medio tollens, & ſimul cum radice fructum delens, & minori malo peius reprimẽs, ſed tamen iſti cum in hoc diuinam tranſgreſſi fuerint legem; neque impias trucidarunt gentes, neque communicationem cum ipſis fugerunt, ſed prauam illorum viam æmulati ſunt.

Et immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas Dæmoniis, & effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan, & infecta eſt terra in ſanguinibus, & contaminata eſt in operibus eorum.

Colophonem impietatis vltimum reliquit, quam enim impietatis hyperbolen miſſam facit is, qui ſanguinibus filiorum, & filiarum terram inquinat, & Dæmonibus, qui ſanguinem vorant horum ſacrificia affert nam Deo neque legitima afferebant, Idolis vero natorum etiam cædes.

H

Et fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis.

Fornicationem hoc in loco, non modo Intemperantiã, verum etiam Idolorum cultum vocat. Quoniam enim Deo copulati, illorum cultum adamarunt; Dæmonum honorem merito fornicationem appellauit.

Et iratus eſt furore dominus in populum ſuum, & abominatus eſt hæreditatem ſuam, & tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati ſunt ſub manibus eorum.

Hæc & Iudicum hiſtoria ed[illegible]cet atque etiam & Regum libri. Nã modo quidem Moabitis, modo vero Ammanitis,

A [illegible] & M[illegible] [illegible] [illegible] *exacerbauerunt eum in conſilio* [illegible] *ſuo in iniquitatibus ſuis.*

[illegible] pœnam rurſus beni[illegible] nitatem im[illegible] contraria rependebant.

[illegible] tribularentur, & audiuit orationem eorum

[illegible] edocent, ipſos Deum [illegible] [illegible] & cum obiect[illegible] audi[illegible]

[illegible] memor [illegible] teſtamenti ſui, & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ.

Ob [illegible] miſſiones Patriarchis factas, miſericor[illegible] diam ſuį pedit[illegible]. *Pœnitentiam* vero nuncup[illegible]. Pœnæ ceſſ[illegible] tionem [illegible] quidem Deus pœnitentiæ affectum non habet, neque modo hos, m[illegible] do [illegible] diligit, ſed [illegible] ſapienter moderans, & ſupplicia inſligit, & benignitatem porrigit.

B *Et dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium, qui ceperant eos.*

Sic C[illegible] rum demulſit, in miſericordiam deflexit, & vt captiuis libertatem da[illegible] fecit.

Saluos nos fac domine Deus noſter, & congrega nos de nationibus, vt confiteamur nomini ſancto tuo, & glorie mur in laude tua.

Adſum. 2. Et h[illegible] oſtendunt, diuinum oraculum ipſos docere quomodo oporteret Deum placare, & [illegible] ab ipſo conſequi. & diuinus Apoſtolus [illegible] ram Iudæorum [illegible] per Eliam [illegible] aſſerit, *veniet enim ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum,* n[illegible] ationem Hieroſolymæ oportere [illegible] multitudinem [illegible] ſtultorum hominum, & cultum ſecundum [illegible] carentia, & circumciſione[illegible] illas aſ[illegible] ortiones poſt [illegible] baptiſma. Hæc [illegible] omnia [illegible] [illegible] Chriſtum, & [illegible]

Benedictus dominus Deus Iſrael a ſeculo, & vſque in ſeculum, & dicet omnis populus, Fiat fiat.

C [illegible] laudabilis enim in omnibus dominus terrum omnium conditor [illegible], qui [illegible] hominum ſalutem talia molitus eſt. Decet ſane omnem populum laudantium vo[illegible]. *Amen* afferre, quan[illegible] quidem *Fiat, fiat* Hebræus, *Amen, & Amen* vocat. V[illegible] [illegible] ſuetudo [illegible] permanſit, vt precationem [illegible] ſacerdotis populus per[illegible] Amen comprobet. & ne ipſam communem [illegible] benedi[illegible] tione con[illegible] met.

Pſalmi [illegible] VI. Interpretatio.

Sicut prius oſtendimus, [illegible] [illegible] tus, [illegible] teſt: quandoquidem Iudæorum libert[illegible] præcinit, & omnium hominum [illegible] vero conſequentiam cum [illegible] [illegible] ſimus enim quartus p[illegible] ctas continet, & donationum poſteri[illegible] qui po[illegible] quitur. Iudæorum ingratum animum erga

D beneficia docuit, pœnam [illegible] ipſis ob illud [illegible] gratiam animi v[illegible]. Hic autem ſeruitutis libe[illegible] implacabilem Dei be[illegible] [illegible] ſucceſſi[illegible] [illegible] natur, quoniam & in [illegible] noſtræ adumbrata ſunt. [illegible] pſalmo noſtræ [illegible] nes, uno magna ex parte nobi[illegible] conſonat.

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia tua.

Rurſus ſermo diuinu[illegible] Deum b[illegible] ficit auctorem laudemus, hortatur, cauſam ver[illegible] [illegible] be[illegible] tatem eſſe dicit.

Dicant qui redempti ſunt a domino, quos redemit de manu inimici.

Et Iudæos à Babylonio[illegible] ſeruitut[illegible] [illegible] os hym[illegible] nos canere oportebat, & nos hoc [illegible] tur, qui Diaboli tyrannide liberati ſumus.

E *Et de regionibus congregauit eos, à ſolis ortu, & occaſu, ab Aquilone, & mari.*

Hoc Iudæis ita euenit, per totum enim terrarum orbem diſſipati, vitam ducunt. Eccleſiam vero gentium in omnibus orbis partibus, & Eois, & Heſperiis, Auſt[illegible] bus, & Aquilonaribus vocauit, & [illegible] huiuſmodi conuentus vbique terrarum, & maris videri poſſunt. In Iudæis tamen obſcure hoc factum fuit, cum nonnull[illegible] e Babylone reuerſi eſſent, pauci vero quidam [illegible] ex Ægypto, & ex finitimis gentibus col[illegible]

Errauerunt in deſerto, & in inaqueſo,

Et Babylon erat deſerta, & ſine aqua: deſerta enim Deo & [illegible] irrigatione erat: popul[illegible] quidem Iudæorum ſeruiens [illegible] priuatus erat. Et illi, qui ex gentibus crediderunt, [illegible] in ſolitudine, & in terra ſine aqua

F vitam degebant, cum ſpem minime haberent, cumque impii eſſent, vt inquit diuinus Apoſtolus.

Viam Ciuitatis habitaculi non inuenerunt.

Nec enim Iudæi eos, à quibus captiui [illegible] de[illegible] clinare potuerunt, neque ii, qui ex gentibus crediderunt ante Saluatoris hum[illegible] nitatem, viam in diuinam ciuitatem [illegible] inuenerunt. *Ciuitas* hic intelligenda eſt, Pius [illegible]

Eſurientes, & ſitientes, anima eorum in ipſis defecit.

Diuinæ doctrinæ [illegible] & hos, & illos premebat.

Abacuc. 1. [illegible] Babylone [illegible] & ſacerdotes [illegible] bant, & cultum ſecundum legem perficere minime [illegible] Cæterum gentes neque diuinam acceperunt [illegible] neque ſpiritus doctrinis perfruebantur, per quas [illegible] ſolent, hanc [illegible] famem Iudæis Deus [illegible] *Inducam enim ait, famem ſuper terram non famem panis neque ſitim aquæ, ſed famem audiendi verbum Dei.*

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.

Daniel. 1. Iudæorum quidem re[illegible] gioſiſſimi Deo preces attulerunt, & hoc D. meus vaticinatio nos edocet: etenim ipſe, & Anani[illegible] & Azarias, & Miſa[illegible] pro omnibus pec[illegible]

G [illegible] diuinam efflagitarunt miſericordiam, & [illegible] tes vniuerſi generis calamitatibus colluct[illegible] ingemi[illegible] ſcebant, & eiulatibus fletibuſque in conſ[illegible] bantur, reſurrectionis ſpes non habentes, ſolutionem [illegible] malorum à quibus detinebantur ex [illegible] Deo [illegible] expetebant [illegible] vidit tamen eos lugentes benignus Deus & miſeri[illegible] ordiam po[illegible] rexit.

Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.

Iudæis namque [illegible] Cyrum Perſen reditum donauit, gentes vero per ſanctiſſimos Apoſtolos deduxit, ſuper[illegible] amque ciuitatem oſtendit, quæ fundamenta in montibus ſanctis habet, cuius artifex, & opifex eſt Deus.

Confiteantur domino miſericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum.

Symmachus autem [illegible]. Et prodigia eius erga filios hominum edita [illegible] gratiarum action[illegible] [illegible] mirabilia, ſed [illegible] qui talibus bonis perfructi ſunt, admirabilis quidem, & admiratione digna Iudæorum libertas fuit, ſed longe admirabilior, & omni admiratione dignior orbis ſalus,

H & mutatio in melius, erroriſque ceſſatio, atque veritatis cognitio, horum autem omnium diuina miſericordia conciliatrix fuit. *Non enim propter iuſtitias noſtras,*

Ad Tit. 3. *quas fecimus* vt ait diuinus Apoſtolus, *ſed ſecundum multam ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abunde.*

Quoniam ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem impleuit bonis. ſedentes in tenebris, & vmbra mortis, vinctos in mendicitate & ferro.

Et Iudæos ſeruituti, & ærumnis obnoxios, & fame abſumptos [illegible] mali[illegible] quibus detinebantur, liberauit, [illegible] tamque hominum naturam diuinis doctrinis alit &

A [illegible] liberat [illegible] & [illegible] pem las [illegible] & [illegible] solubi [illegible] maculaco [illegible]. *Vnusquisque* [illegible] *quit suorum peccatorum catenis stringitur* [illegible] *cata veluti longo funiculo sibi ipsis asciscunt* [illegible] *tanquam loro iugi* *intendit iniquitates suas.*

Esa. 5.

Qui exacerbauerunt eloquia Dei, & consilium altissimi irritauerunt: & humiliatum est in laboribus cor eorum, & [illegible] mati sunt, nec fuit, qui adiuuaret.

Ho[illegible] [illegible] etiam [illegible] peccatum [illegible] pœna pende[illegible] Babyl[illegible] fuere & [illegible] homines [illegible] laborum [illegible] uit Adam, *Maledicta terra in opere tuo, spinas, & [illegible] germinabit tibi, in dolore in comedes ex ea omnibus diebus vitæ [illegible], in sudore vultus tui vesceris pane tuo donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quoniam terra es & in terram reuerteris.* [illegible]

Gene. 3.

B bus calamitatibus [illegible] solutionem [illegible] tium malorum inuenerunt, sed [illegible] qui [illegible] hos addixit, ipse [illegible] liberationem ab his [illegible] est.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & [illegible] tatibus eorum liberauit eos, & eduxit eos de tenebris & [illegible] mortis, & vincula eorum disrupit.

Mi[illegible] nam [illegible] hos, & [illegible] hos [illegible] pendentibus calamitatibus [illegible] liberau[illegible] utriq. [illegible]

Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum, quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

Portas æreas, [illegible] vectes ferreos. In[illegible] cup[illegible] St[illegible] & vec[illegible] detentus est, effugiat [illegible] dæi Babyl[illegible] que homines [illegible] imperium [illegible] [illegible] autem [illegible] & hinc [illegible] [illegible] rebus tris[illegible]

C

[illegible] de via iniquitatis eorum, propter iniustitias enim suas humiliati sunt.

Nec Iudæi, nec to[illegible] hominum natur[illegible] sed [illegible] qui patiatur ante [illegible] hos, & [illegible] talibus [illegible]

[illegible] animam eorum, & appropinquauerunt [illegible] ad portas mortis.

Nā Iud[illegible] tantis [illegible] & in alio [illegible], *Quoniam [illegible]* [illegible] ad gentes [illegible] [illegible] debant: propter [illegible] S[illegible] condemn[illegible] alii vero [illegible] alii autem [illegible] Ps [illegible] fuisse [illegible] & his [illegible] Deus [illegible] cibum impertiit, & cum omni [illegible] [illegible]

Psal. [illegible]

D *[illegible] clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.*

[illegible] docet

Misit [illegible] & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.

N[illegible] Deus [illegible] Deus [illegible]

[illegible] *domino miser[illegible] hominum, [illegible] sacrificent sacrificium laudis, & annuncient opera eius in exultatione.*

[illegible] omnibus, iustum est, at [illegible] Deum [illegible] gratis [illegible] & [illegible] Q[illegible] *laudis.* A[illegible] S[illegible] P[illegible]

[illegible] descendunt in mare in nauibus fa[illegible] operationem in aquis multis, [illegible] viderunt opera domini, [illegible] in profundo.

F

[illegible]

[illegible] spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos.

[illegible] & postea [illegible]

Anima eorum in malis tabescebat, turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.

[illegible] & videtur quidem de nauigantibus [illegible] nemo humana [illegible] instar agi[illegible] [illegible] potior.

G

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos, & statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius, & lætati sunt, quia siluerunt.

Porro [illegible] nauig[illegible] & [illegible] implorauerunt [illegible] suam [illegible] liberati [illegible] sunt, sic Iudæi ab [illegible]

Et deduxit eos in portum voluntatis suæ.

Simulac [illegible] malorum [illegible] facta est, & pro tempestate, portus apparuit, & [illegible] nobis quam illis congruens est. [illegible] voluntatis namque [illegible] portū nos deduxit [illegible] cognitionem [illegible]

Confiteantur domino misericordia eius, & mirabilia eius filiis hominum, & exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum.

Et h[illegible], quæ [illegible] per [illegible]

H

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salsuginem a malitia inhabitantium in ea.

[illegible]

Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.

[illegible]

A [illegible] quæ [illegible] commodum irriga[illegible] compotes recipiunt.

Et collocauit illic eſurientes, & conſtituerunt ciuitatem habitationis.

E[illegible] namque, qui olim fame laborabant, cœleſti que [illegible], in illis fluminibus habitare fecit, & [illegible] condidit Rempublicam.

Et ſeminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis.

Et [illegible] hæc omnia Vates per translationem dixit, & do[illegible] nus huiuſmodi comparationibus [illegible] ſus eſt, & aliquando quidem *Apoſtolos* meſſores vocauit, aliquando [illegible] *ſe ipſum* ſatorem, & agricolam, & *terram bonam* eos, qui [illegible] in ſe ipſos verbi ſemina admittũt. Et Apoſtolus inquit, *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit*, & rurſus, *Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis*, ſeminarunt [illegible] Apoſtoli ſalutaria præconia, hortoſque [illegible] compotes Deo conſecuerunt, & tempeſtiuum iuſtitiæ fructum Deo attulere, & omnes poſt illos, quibus doctrina commiſſa eſt, hoc idem faciunt.

B *Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis, & iumenta eorum non minorauit.*

Qui enim ſeminat in benedictionibus & in benedictionibus metet, ſecundum diuinum Apoſtolum. *Iumenta* quippe vocat eos, qui ab eis paſti ſunt, quos ipſi [illegible] auxit, cum [illegible] tem ed[illegible] multitudini [illegible] eis ſuppeditaret. & teſtis eſt beatus Lucas in Actibus dicens, *Dominus autem adiungebat eos, qui ſalui fiunt quotidie Eccleſiæ* & ipſ[illegible] oues [illegible] nuncupat, *Oues enim meæ vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis.* Hinc rurſus mala, quæ Iudæis euentura erant vaticinatur.

Et pauci facti ſunt, & vexati ſunt a tribulatione malorum & dolore.

Hi igitur ait, qui olim ſolitudinem incolebant & terram aridam [illegible] tales [illegible], bene[illegible] affluentiaque irrigationes conſecuti ſunt. Iudæi vero ob prauam eorum mentem hac priuati, & penitus [illegible] permittente, in vniuerſas calamitates inciderũt, & per totum terrarum orbem diſtracti ſunt, vt eorum metropolis hominum frequens a paucisſimis habitata ſit.

C *Effuſa eſt contemptio ſuper Principes eorum.*

Euentus ſane prædictionem teſtantur: etenim qui videbantur eorum Principes, & præceptores, [illegible] momenti facti ſunt, ſed qui olim illuſtres, & amp[illegible] erant, penitus ignobiles ſunt, & ab illis ipſis deſpiciuntur.

Et errare fecit eos in inuio, & non in via.

Symmachus autem ſic explanauit. Et errare [illegible] eos in vanitate mentis. Deus neque aquam [illegible] induxit, ſed errorem reſpuit: eos autem, qui [illegible] intemperantes ſunt, ſine gubernaculo [illegible] illi [illegible] gubernaculo huc, & illuc vagantes errant. Hoc & Iudæi perpeſſi ſunt: nam diuina derelicta via, ſuas ſequuntur cogitationes.

Et adiuuit pauperem de inopia.

Gentes namque, quæ olim mendicæ erant, diuinam conſecutæ ſunt opem, ſpiritualibuſque diuitiis potitæ ſunt.

Et poſuit ſicut oues familias.

D Aquila autem ſic expoſuit. Et eripiet pauperẽ ex paupertate, & ponet vt gregem cognationis. [illegible] tanquam enim de ſuis o[illegible]bus curam gerit, & tanquam de cognatis ſecundum carnem rationem habet, & gubernat.

Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.

Hæc namque cernentes [illegible] qui [illegible] viuunt in cogitationibus, voluptate implentur, hi vero, qui impie & inique viuere decreuerunt, [illegible] iam deſpicere & obmuteſcere cogentur, iuſta ſententia [illegible].

Quis ſapiens, & cuſtodiet hæc, & intelliget miſericordias domini:

Nam non cuiuslibet eſt intelligere, & dignoſcere benignas Saluatoris diſpenſationes, neque cuiuslibet eſt [illegible] mãdata cuſtodire, ſed illius, qui ſapientia, & [illegible] dotatus vtitur, quique ad dominum [illegible], *Aperi oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.* E Pſal. 110.

Pſalmi CVII. Interpretatio.

Canticum Pſalmi Dauidis.

ET [illegible] pſalmus eodem modo & Iudæorum reditum [illegible], & gentium ſalutem prædicit. Cæterum multam habet cognationem [illegible] cum quinquageſimo ſexto, & nunc pſalmo.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & pſallam in gloria mea.

Etiam ſupra diximus Vatem ſuam vaticinationis gratiam, *gloriam* vocare, vaticinationis muſica vtentem. Dico tibi domine me amplum habere cor, & propenſum ad diuinæ tuæ gratiæ ſuſceptionem.

Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & cithara, exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis domine, & pſallam tibi in gentibus. F

Pſalterium, & [illegible] citharam *ſe ipſum* Vates nominat. Nam veluti in inſtrumento muſico, ſic in ipſo ſpiritus gratia vaticinationem muſicam pulſat. accendens igitur ſe ipſum [illegible] domini laudes reſpondet rurſus, & promittit hoc [illegible] ma luce facere, quippe qui tunc temporis non ipſe ſolus [illegible] hymnum allaturus, ſed cum infinitis gentibus, & populis diuinam ſymphoniam editurus eſt. *Diluculum* vero, nuncupat Dei, & Saluatoris noſtri humanitatem: ex illo enim veritatis lux illuxit, ex illo inquam per totum terrarum orbem in omnium hominum linguis beatus Dauid canit, diuinaque beneficia laudibus celebrat.

Quia magna eſt ſuper cælos miſericordia tua, & vſque ad nubes veritas tua.

Amplitudo tuæ miſericordiæ cœlorum latitudinem ſuperat, radii tuæ veritatis omnia penetrarunt. Cæterum iam ſupradiximus, *Nubes* Vates, & Apoſtolos, eoſque qui docendi munus conſecuti ſunt [illegible] nuncupare, quandoquidem per hoſce, veluti per quaſdam nubes, ſpiritus irrigationem hominibus affert: per ipſos vera præcepta didicimus. G

Exaltare ſuper cælos Deus, & ſuper omnem terram gloria tua.

Hoc & beatus dixit Abacuc, *Operuit cælos virtus eius, & laudis eius plena eſt terra.* Hoc & beatus Dauid in [illegible] octauo [illegible] Pſalmo, *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra: quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.* Hoc igitur verbum *Exaltare*, pro Oſtende te ſublimem, & omnibus ſuperiorem, & omnis terra tuam diſcat gloriam. Abac. 3.

Vt liberentur dilecti tui, ſaluum fac dextera tua, & exaudi me.

S[illegible] us autem eorum, quos tua conſuetudine dignatus [illegible] omnibus hominibus potentiam declarat. Admitte igitur meas preces, tuamque porrige dexteram. *Dexteram* vero, vocat Bonam actionem.

Deus locutus eſt in ſancto ſuo.

Videlicet, per ſpiritus ſancti gratiam.

Exaltabor, & diuidam Sichima, & conuallem tabernaculorum dimetiar.

Quod Vates efflagitauit, conſecutus eſt. Quoniam dixit, *Exaltare ſuper cælos Deus*, & reſpondet inquiens, *Exaltabor*, deinde modum aperit, *Diuidam Sichima*. H[illegible] ne eſt ciuitas, quæ Ioſepho potiſſimum data fuit. [illegible] *conuallis*, quæ prius deſerta erat, & in qua tuguria paſtorum erant, habitatoribus implebo, & poſtquam [illegible] fuerint, ipſis diuidam. H

Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes, & Ephraim ſuſceptio capitis mei. Iuda Rex meus.

Diligam enim non modo M[illegible] naſſ[illegible], ſed etiam illius regionem. quandoquidem *Galaad* [illegible] men [illegible]. *Manaſſes* vero eſt [illegible] men [illegible] *Ephraim* pri[illegible] am potentiam [illegible] m, & *Iudam* omnium Tribuum Regem faciam. Poſt enim [illegible] diuturnam [illegible] per[illegible] tunt tribus. Zo[illegible] ba[illegible] um, & [illegible] arum dux fui. Sed

A pr[illegible], & [illegible] rifibus [illegible] [illegible] em [illegible] tus, tot [illegible] orbi.

Moa[illegible] spes mea, in [I]dumaam extendam calceamentum me[um], mihi alienigena ſubditi ſunt

Porro tale meo p[o]pul[o] [illegible] n [illegible] & Mo[a]b[illegible] s & I[illegible] habeat, [illegible] curatius quippe hæc in quinquag[esi]mo nono p[salmo] explanauimus.

Quis deducet me in ciuitatem munita[m], vel quis deducet me vſque in Idumaam? nonne tu dominus qui repul[isti] nos?

Vates [illegible] bo[illegible] pr[illegible] conſpicere deſiderat vrbem [illegible] rat, & Idumææ Iudæi [illegible] nemo a[illegible] præſtare poteſt [illegible] repuliſti, cum ſerui te præcepe[illegible]

Non exibis Deus in virtutibus noſtris.

B Sed Symmachus [hoc] expoſuit, [illegible] Deus noſtri [illegible] gnan[illegible] ſumus [illegible] exercituum duce[illegible]

Da nobis auxilium de tribulatione quia vana ſalus hominis

Comprime igitur moleſtia[illegible] ullo enim alio loco hoc conſequi [illegible] namque hominum auxilium, te non adiuu[ante], [illegible] & inutile eſt.

In Deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum rediget inimicos noſtros.

Propterea tuu[m] [illegible] mplo[illegible] auxili[illegible] dein per hoc ſolum [ho]ſtes ſuperat[illegible]

Pſalmi CVIII. Interpretatio.

Pſalmus Dauid.

C SAlu[a]tem [illegible] Iud[illegible] pſalmum [illegible] in [illegible] beatus Petrus [illegible] Iudæ [illegible]

Deus laudem meam ne tacueris, quoniam os [peccatoris et os] do[loſi] ſuper me apertum eſt.

H[illegible] dominus Chriſtus [illegible] *Laudem* vero [illegible] in Euange[lio] [illegible] *hora [vt] glorificetur filius hominis* [illegible] *doloſi*, Iu[dam] appellauit: quando [illegible] tionis fœdera cum Iudæis occulte [illegible]

Ioann. 12.

D *[illegible] aduerſum me lingua doloſa, & [ſe]rmonibus od[ii] c[ir]cumdederunt me.*

A[illegible] orum cœtum ſer[illegible] [illegible] ſeruientes, iniuſtam machinati ſu[nt]

Et [illegible] me gratis, pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi.

N[illegible] non [illegible] bo[illegible] eſſint quibus perfrui[illegible] me debentes, hoſtilia ge[illegible]

[Ego] autem [orab]am.

[illegible]

[illegible] vt ante dimitte illis, non enim [illegible]

[Et poſ]uerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione [mea].

[illegible]

[illegible] ſtatue [ſuper] eum peccatorem, & Diabolus ſtet a dextris eius

[illegible] *C[illegible] & ſtet* [illegible] Euang[elium] [illegible] *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam* [illegible] *Iuda, poſt* [illegible] ſp[iritu] [illegible]

Ioan. 13.

Cum iudicatur exeat condemnatus.

[illegible]

[E]t oratio eius fiat in peccatum.

[illegible]

F

Fiant [filii eius orphani] [illegible]

Act. 1.

[illegible]

G

[illegible] de [illegible] de [illegible]

[illegible]

[illegible] tantes [illegible]

[illegible]

[illegible] Propterea [illegible] adiutor [illegible] eius

[illegible] quæ ad [illegible]

Fiant nati eius in interitum in generatione vna deleatur nomen eius

Nam [illegible] & [illegible] Re[illegible] Christ[illegible] De[illegible]

H

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini, & peccatum matris eius non deleatur.

[illegible] ho[illegible] Dauid [illegible] Sa[illegible] Patres [illegible]

[illegible] templum, [illegible] pœnas pend[illegible].

[illegible] contra [illegible] ſemper, & diſperéat de terra memoria eorum.

[illegible] namq[illegible] impietates, quæ ab eis [illegible] &c [illegible]

[illegible] ſingul[illegible] pe[illegible] in [illegible] eorum.

[illegible] cor meum [illegible] & compunctum corde [illegible]

[illegible] & [illegible] pat[illegible]

[illegible] Apoſtol[illegible]

[illegible] Cum [illegible]

[illegible]

vocabant [illegible] trahunt mi[illegible]

[illegible] domine, domine [illegible] propter nomen [illegible] quia ſuauis eſt miſericordia tua.

[illegible] domin[illegible] Chriſt[illegible]

[illegible]

[illegible] quia egenus [illegible] pauper ſum, [illegible] meum conturbatum [illegible] me.

[illegible] Nunc [illegible] anima mea turbata eſt, [illegible] Pater [illegible] ex [illegible] hanc.

Sicut vmbra cum declinat ablatus ſum, [illegible] ſicut [illegible]

Per hæc [illegible] ſtrauit [illegible] nus, & deficientis, finem [illegible] uſta á ventis iactatæ, & huc, [illegible] vitam duxi, ciuitatem [illegible] non habens, non [illegible] domum, ſed modo quidem in hanc, modo [illegible] m, alias autem in montes tranſiens, & in ſoli[illegible] trens.

Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata eſt propter oleum.

N[illegible] n[illegible] im[illegible] lutam, & [illegible] beatam duxi vitam, ſed [illegible] & inc[illegible] & ſqu[illegible] ldam, & teſtes [illegible] A[illegible] quo[illegible] dignatus eſt. & panes hor[illegible] quas [illegible] bant, manibus [illegible] tam [illegible]. Hanc iane [illegible] *caro mea immutata eſt propter oleum*. Symmachus [illegible] C[illegible] mutata [illegible]

[illegible] factus ſum opprobrium [illegible], viderunt me, & mouerunt [illegible]

[illegible] & [illegible] *Vah qui deſtruis templum hoc, [illegible] tribus diebus [illegible] illud [illegible]* [illegible] *non poteſt ſaluum [illegible]*

[illegible] me domine Deus meus, ſaluum me fac [illegible] miſericordiam tuam. [illegible] hæc, [illegible]

[illegible]

[illegible] terrum [illegible]

[illegible] Paul[illegible] [illegible] formam [illegible] ex [illegible] ad extremum [illegible] & in [illegible] quemadmodum [illegible] animam ſuam [illegible]

[illegible] qui detrahunt mihi [illegible] operiantur [illegible] confuſione ſua.

K[illegible] trahunt [illegible]

[illegible] domino [illegible] in ore meo, [illegible] in medio [illegible] laudabo [illegible].

[illegible] dominus Chr[illegible] & corpus [illegible] hymnos [illegible]

[illegible] à dextris pauperis, vt ſaluam faceret a perſequentibus animam meam.

Ho[illegible] *Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.* [illegible] humanæ naturæ permittebat [illegible] patere[illegible] hominum [illegible] quandoquidem facil[illegible] aſſumpſit [illegible] quia [illegible]

A tum, ſed illam ſua gloria impleuit, & cum illa regnat, atque rebus omnibus dominatur. Quamdiu autem ipſam habuit morti obnoxiam; humano more ſinebat omnia præter peccatum, & pati & loqui.

Pſalmi CIX. Interpretatio.

Pſalmus Dauidis.

CVm in præcedenti pſalmo prædixiſſet ea, quæ ad Chriſti crucem ſpectarent, prædicit nunc Saluatoris aſſumptionem, quæ poſt patibulum fuit. Meminit Act. 2. autem exordii huius pſalmi diuiniſſimus Petrus in Actibus, dicit autem ſic, *Non enim Dauid aſcendit in cælos.* dicit autem ipſe, *Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* & ipſe domi-Matt. 22. nus videns Phariſæos alias de Chriſto opiniones habere; quæſtionem huiuſmodi ipſis propoſuit, *Quid vobis videtur de Chriſto? cuius eſt filius? Cum autem illi dixiſſent, Dauidis, reſpondit. quomodo ergo Dauid in ſpiritu dominum ipſum vocat, dicens. Dixit dominus domino meo?* Deinde argumentatur: *ſi Dauid vocat ipſum in ſpiritu dominum, quomodo filius ipſius eſt?* Hoc autem inquit, non inficiando, quin Chriſtus filius eſſet Dauidis, ſed adiungendum id, quod ignorabatur ei, quod in aperto erat. Chriſtum namque filium eſſe Dauidis, confitebantur etiam Phariſæi, [illegible] eundem Dauidis eſſe dominum penitus ignorabant. Adiungit igitur, quod deerat, ſed rem manifeſtam minime tollit, ducens ipſum Chriſtum & filium eſſe Dauidis ſecundum carnem & eiuſdem eſſe dominum, tanquam Deum, & creatorem. Sapienter ergo beatus Dauid diuinitatem Chriſti prædicat, & inquit.

Dixit dominus domino meo.

Si Dauid Rex, & pius Rex, qui vaticinandi gratia dignus effectus eſt, *dominum* ſuum vocat Chriſtum, merito non ſolum eſt homo ſecundum Iudæorum inſ[illegible]iam, ſed etiam eſt Deus, quippe qui & opifex, & dominus C Dauidis eſt. Cæterum cummunio nominum eiuſdem ſubſtantiæ eos eſſe oſtendit. Dominus enim domino dicit, & non dominus creaturæ, neque dominus figmento.

Sede à dextris meis.

Magnum igitur eſt hoc, & non modo omnem humanam naturam excedit, verum etiam totam vniuerſitatem, atqui & hoc humano more dictum eſt, vt enim filius Deus ſempiternum habet imperium. *Sedes enim tua* Pſal. 44. inquit, *Deus in ſeculum ſeculi*: non enim poſt crucem, & cruciatus hoc hum[illegible]t Deus dignus effectus eſt, ſed vt homo acc[illegible]pit, quod vt Deus habebat, neque enim cum humilis eſſet, [illegible] limis effectus eſt, ſed cum ſublimis eſ-Phil. 2. ſet, *cumque in forma Dei eſſet. humiliauit ſemetipſum, formam* Ioan. 1. *ſerui accipiens,* idcirco & euan[illegible]eliſta e[illegible]clam[illegible]t, *Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. ipſe enarrauit.* [illegible] ipſe dominus in-Ioan. 14. quit, *Ego in patre, & pater in me eſt,* & alibi, *Clarifica me tu pa-*Ioan. 17. *ter claritate. quam habui, priuſquam mundus fieret,* vt homo igitur intel[illegible]git, *Sede à dextris meis:* nam vt Deus ſempiternum habet i[illegible]perium.

Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

D Inimi[illegible] potiſſimum eſt Diabolus, & huius miniſtri Dæm[illegible]nes, & qui ſuis diuinis præceptis reſiſtunt, nimi-Eſa. 3. rum Iudæi, & Græci. Hæc autem particula *Donec,* [illegible]on tempus ſignificat ſed [illegible] num literarum eſt idiom[illegible]a, ſic e[illegible]im & per Vatem inquit Deus, *Ego ſum, ego ſum,* [illegible] *donec ſenio confecti eritis ego ſum,* paret quippe ſubſtantia[illegible] Dei minime ſinit [illegible] um [illegible] nium ſen[illegible] ctute terminari. Si enim de [illegible]cœlis, & te[illegible] V[illegible]te[illegible] [illegible]iut, *ipſi peri[illegible]unt, tu au-*Pſal. 101. *tem permanebis:* & rurſ[illegible] *tu autem idem ipſe e[illegible] & anni tui non deficient:* mu[illegible]to magis, [illegible] t hom[illegible] [illegible]ant, [illegible] inotian[illegible]ur vniuerſitatis cre[illegible] [illegible] [illegible]r ho[illegible] A[illegible] ſtolic[illegible] il[illegible] d[illegible] [illegible] ſimile eſt. *Oportet enim ipſum regnare, donec ponat* Cor. 15. *inimic[illegible]os [illegible]b pedes eius,* ne[illegible] [illegible] e, hæc partic[illegible] *Donec,* [illegible] in [illegible] [illegible] pu[illegible] indicat [illegible]uam [illegible]nim habet [illegible] [illegible]onem [illegible] uc[illegible] bus [illegible] nar[illegible] [illegible] ipſ[illegible] m[illegible] nare, [illegible] ſtau-

tem omnium ſubiectionem regno priuari? Atqui [illegible] E Vate poſt ferarum interne[illegible]tionem *regnare* inquit *in ſecu-* Daniel 7. *la, & regni eius non fore finem,* Quomodo autem, & ſancti ſimul cum ipſo re[illegible]nant, vel cum quo ſimul regnant cum iis, qui regnum promiſerit, regnum di[illegible]poſuer[illegible] igitur particula *Donec,* non tempus ſignificat, ſed ſecundum diuinæ ſcripturæ idioma iacet.

Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.

Virga quidem ex Ieſſe eſt Bethleem, *Egredietur enim* in-Eſa. 11. quit, *virga ex radice Ieſſe. & flos ex radice aſcendet* [illegible] *requieſcet ſuper eum ſpiritus domini. & reliqua:* hæc aut[illegible]m [illegible] [illegible] cis virgæ imperium declarat: per ill[illegible] m [illegible] t[illegible] tam inimicorum aciem ſubegit. I[illegible] Sione autem hæc fixa f[illegible]it.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Non enim ſecun[illegible] ve[illegible]is diuinorum E[illegible]ang[illegible]liſtarum præcones eſſe[illegible] bantur, ſed. Græci & Barbari obſeſſi, vndique [illegible] impietatis [illegible] uincluti [illegible] hoſtibus dominati ſunt, plurimoſque conuert[illegible] runt, & [illegible] uti quoſdam captiuos Reg[illegible] [illegible]d[illegible] erunt, & vt hu[illegible] ſeruitutem amplecterentur, fecerunt.

F *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum.*

Immortale habes imperium, p[illegible]ſſimum autem hoc in die Iudi[illegible]ii oſtendis, in qua ſplend[illegible] [illegible] & illuſtre ſanctos reddes. *Diem enim virtutis,* Se[illegible] [illegible]dum Saluatoris vocauit aduentum, in qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ge[illegible]s in gloria patris, tunc autem & S[illegible] [illegible]i ſicut Sol reſplendent, ſecundum ipſius domini v[illegible]m.

Ex vtero ante Luciferum [illegible]e[illegible] te.

Hoc in loco ſuæ [illegible] [illegible] ma[illegible] [illegible] m[illegible] [illegible], & cum ei dominus dixiſſe[illegible]. *Sede à dextris meis,* eiuſdem ſubſtantiæ eſſe declarat, & eiuſdem eſſe naturę prędicat. Hoc enim *Ante Luciferum,* Ante tempus, & ſecula ipſum eſſe demonſtrat. Hoc autem, *Ex vtero,* eiuſdem eſſe ſubſtantiæ docet. Non enim aliunde ait, ſed ex mea natura genitus es, nimirum ex ventre, qui per ſimilitudinem intelligitur, vt enim ex vtero homines g[illegible]nunt, & ea, G quæ gignuntur, eandem habent naturam, quam & genitores: ſic ex me genitus es, & genitoris in te ipſo ſubſtantiam oſtendis.

Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Accurate hæc diuinus Apoſtolus interpretatus eſt in epiſtola ad Hebræos, & pontificatus huius æternitatem Ad Heb 7. oſtendit: eo quod Leuiticum ſacerdotium non cum iu-Gene. 14. reiurando promiſſiones acceperit: h[illegible]c autem iureiurando [illegible]onfirmatum ſit. ideir[illegible] *Et non pœnitebit* [illegible]ppoſuit, quoniam cum multa ſæpius vniuerſitatis Deus diſpenſaſſe[illegible], hæc mutationibus [illegible]bnox[illegible] [illegible] p[illegible] mitt, ſic Iudæorum ſacerdotium & fecit, & [illegible]edauit, ſic regnum illud conſtituit, & euertit, ſic Aſſyriorum, & Babylon[illegible]rum imperium vt eſſet pe[illegible]mit, & [illegible] [illegible]r[illegible] præcepit. Huc igitur ſacerdotium ſempiternum [illegible] volens, iuraſſe inquit, nequaquam ſure, vt pœ[illegible]eat, humano more hæc dixit: quandoquidem affectus expers eſt diuinitas, affectus eſt autem pœn[illegible]entia. Cæterum Melchiſedech non Iudæorum, ſe[illegible] [illegible] um eſt ſacerdo[illegible], ſic & dominus Chriſtus non pr[illegible] Iudæis tantum, ſed pro omnibus hominibus ſemetipſum obtulit De[illegible]. Exorditur autem [illegible]acerdotium [illegible] nocte, qua crucem ſubiuit, cum H *accepit panem, [illegible] gratias egit, fregit, & dixit, Accipite, & comedi-* Matt. 26. *te ex ipſo. Hoc eſt corpus meum. Similiter & calicem cum temperaſſet, dedit diſcipulis ſuis, dicens. Bibite ex hoc omnes, Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Inuen[illegible]imus aut[illegible]m Melchi[illegible]edech ſacerdo[illegible]m & Re[illegible] [illegible]n eſſe [illegible] [illegible]ura igitur erat veri ſacerdotis, & Re[illegible] & afferentem Deo non ſacriſi[illegible] [illegible]atione care[illegible] [illegible] [illegible]p[illegible] n, & [illegible]inum, Hæc enim Habrahæ attu[illegible] pr[illegible] [illegible]c[illegible]rdo[illegible] exemplar in lumbis patriar[illegible] [illegible]ndu[illegible] ſpiritum præui[illegible] ill[illegible] [illegible] ex Dauide Chri[illegible]us ſe[illegible]undum [illegible] [illegible]em ortus [illegible]ſt, [illegible] au[illegible] ex I[illegible] [illegible] & [illegible]onti[illegible]catum ſecundum [illegible] [illegible] M[illegible] [illegible]edech ac[illegible]pit Chriſtus, [illegible] [illegible] cur ſa[illegible] [illegible]ſtaur, & in Iudæ Tribum ma[illegible]ris [illegible] do[illegible] [illegible]ene[illegible] [illegible]o tranſiit [illegible]acerdos autem nunc eſt [illegible] [illegible] quæ ex Iud[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] fermentum [illegible]

Dominus a dextris tuis confregit in die iræ ſuæ Reges.

[illegible] Principe, & R[illegible] in die [illegible] ſuppli[illegible]. Hoc autem, *Dominus a dextris* [illegible] in quintodecimo pſalmo dixit: *Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi, ne commouear*, [illegible] & [illegible] quod vnum [illegible], & hic eodem tempore [illegible] & hunc [illegible], *Sede a dextris meis*, [illegible] *Ex vtero ante luciferum genui te* Diuinitatem declarat, & *Tu es ſacerdos in æternum*, [illegible]
B [illegible], *Dominus a dextris tuis*, [illegible]

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum.

[illegible] & illo [illegible] ſupplicii [illegible] multis [illegible] generibus obnoxii [illegible]

De torrente in via bibet.

[illegible], inquit, cum [illegible] rem [illegible], hinc [illegible] aquis [illegible] Cæterum [illegible] Cæterum [illegible] non
Matt. 26. [illegible] *Pater enim* inquit, *ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte* [illegible] tem[illegible] ha[illegible]bitum [illegible] ſuppli[illegible]
Cant. 4. C [illegible], *Dentes tui ſicut greges tonſarum quæ aſcenderunt de lauacro*, *quoniam albæ ſunt ad me* [illegible] aquarum copia deſtitutum [illegible] priuatus: quoniam [illegible], & calic[illegible] hæc præmittit [illegible] *De torrente in via bibet.* [illegible] quippe, [illegible] appellat [illegible] ſententia [illegible]
Phil. 2.

Propterea exaltabit caput.

Hoc [illegible] quod ab Apoſtolo [illegible] reſpondet. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis propter quod & Deus exaltauit illum*, [illegible] humano more poſuiſſe, nam [illegible] ſublimi [illegible] accepit.

Pſalmi CX Interpretatio.

Halleluia.

Cum Ammonitæ, & Moabitæ & Idumæi plurimas copias [illegible] tribu Iudæ [illegible] lum intulerunt [illegible] Ioſaphat, ex Dauide [illegible] ducens, [illegible] cum toto populo ad [illegible] & [illegible] ſuæ petitioni [illegible] hoſtes [illegible] ipſos [illegible] & [illegible] inimicos [illegible]

[illegible] illam declinaret, cum hoc ex [illegible] Iu- E
dæorum exercitus [illegible] ſpiceret, veluti ad [illegible] præ[illegible]
[illegible] cucurrit, diripuit vero inimicos, & [illegible]
[illegible] opia rediit, & vt Paralipomenon hiſtoria [illegible] Paral. 2.
[illegible] inſtrumentis in diuinum templum [illegible] victoriæ largitorem laudantes, hæc cum [illegible] conſcripſit pſalmum, veluti quendam hymnum pro Ioſaphat prolatum, hymnus eſt etiam [illegible] quandoquidem *Alleluia*, ſicut iam explanaui [illegible] laudate dominum, ſonat. Significat enim *Allelu*, [illegible] *Ia*, Dominum, vel [illegible] eſt.

Confitebor tibi domine in toto corde meo.

Ex tota mente o domine [illegible] laudes [illegible] actiones [illegible]

In conſilio iuſtorum, & congregatione.

Non ego [illegible] ſed [illegible] coetus vna [illegible] ab Idolorum errore populus liberatus erat, cum Rex omnes [illegible] pietatem docuerit. *Conſilium* [illegible] *iuſtorum*, [illegible] appellat.

Magna opera domini.

Reuera enim admiratione [illegible], admirationeque digna ſunt, quæ ab eius potentia ſunt effecta.

Exquiſita in omnes voluntates eius. F

Efficit enim quæcunque vult [illegible] unumquodque [illegible] quæ perfecta ſunt [illegible] fertum, & ab omnibus laudem tibi [illegible]

Confeſſio & magnificentia opus eius.

Omnia, quæ [illegible] facta ſunt [illegible] magnifica ſunt & naturam [illegible] & apud omnes [illegible] laudibus digna ſunt. *Confeſſionem* hoc in loco [illegible] gratiarum actionem vocat.

Et iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

N[illegible] iniuſtum eſt eorum, quæ facta ſunt, ſed omnia [illegible] prædita ſunt [illegible] per autem hæc [illegible], modera[illegible] omnia.

Memoriam fecit mirabilium ſuorum.

[illegible] hoſtium [illegible] fecit, [illegible] maiorum [illegible] tempore [illegible] quidem cum Ægyptios [illegible], alios vero [illegible] Amalachitas [illegible], [illegible] & cum Chananæos & [illegible] gentes per Ieſum Naue euertit, recor- G
dationem [illegible], hoſtium pœnam vocauit [illegible] illa miracula ab infidelibus [illegible] a[illegible], [illegible] ostendiſti, cum admonuiſ[illegible] deus, quæ noſtrorum maiorum tempeſtate fe[illegible]

Miſericors, & miſerator dominus, eſcam dedit timentibus ſe.

Eſcam, [illegible] Interpretes, Prædam [illegible] vera [illegible] ad hoſtium [illegible] compar[illegible]

Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui.

Symmachus autem [illegible] Prædam de[illegible] timentibus [illegible] promiſſionum enim, quæ patribus factæ ſu[illegible] perpetuam habet memoriam, & [illegible] nobis bona [illegible]

Virtutem operum ſuorum annunciabit populo ſuo, vt det illis hæreditatem gentium. H

[illegible] ſuam potentiam nobis oſtendit, cum hoſtium [illegible] vobis largitus [illegible], non modo [illegible] ſed etiam eorum opes in noſtras domos tranſtulit.

Opera manuum eius veritas, & iudicium.

Non [illegible] iuſte, [illegible] cum enim [illegible] nobis nullam [illegible] poſſint [illegible] nos euer[illegible] veram igitur & [illegible] protulit ſententiam.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in ſeculum ſeculi, facta in veritate, & æquitate.

Legem ferens D[illegible] tibus ſuam legem [illegible] obſeruantia mandat [illegible] promiſ[illegible] & qui hæc perficere decreuerunt, ſuis [illegible] perfruuntur: etenim nos pure [illegible] hoſtibus ſuperiores eua[illegible] ea, quæ [illegible]

Redem-

A *Redemptionem miſit dominus populo ſuo, mandauit in æternum teſtamentum ſuum.*

Pollicitationes enim Dei non modo ſunt veriſſimæ, ſed in æternum per[illegible] ma[illegible]nt.

Sanctum, [illegible] terribile nomen eius.

Iis enim, qui [illegible] edunt, ſan[illegible] & optatiſſimum eſt e-ius nomen, [illegible] effundens bonorum flumen, infideles ve-ro, & vitiis affe[illegible]os caſtigat, & plectit.

Initium ſapientiæ eſt timor domini.

Oporte[illegible] igitur ipſum timere, & cum timore quod im contr[illegible] miſ[illegible]e, quandoquidem hoc eſt primum e[illegible] me tem diuinæ doctrinæ. *Sapientiam* enim, n[illegible] recte lo-quendi facultatem, ſed diuinorum cognitionem [illegible] ad tyr[illegible]nes igitur timor ſpectat, ad perfectos vero [illegible]mo-ris p[illegible]ſſeſſio.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

Ad perfectionem cognitio nequaquam ſatis eſt, ſed contemplatio actione indiget: & conuenit eum, qui di-uino intellectu dignus effectus eſt, cognitionem operi-bus ornare, & per hanc intellectus largitorem co[illegible]e.

B *Laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.*

Congruenter admodum & hoc appoſuit, edocens virtutis ſtudioſum fructum hinc reportare: quandoqui-dem Deus licet nemo ipſum laudibus proſequi v[illegible]t, ſempiternum, & perennem habet hymnum. Hunc igi-tur pſalmum apud Hebræos per elementorum ſe[illegible] conſcriptum eſſe aſſerunt, & ſecundum literarum or-dinem poſitum eſſe, & conſequentem ſimiliter iacere.

Pſalmi CXI. Interpretatio.

Halleluia.

INſcriptio etiam hunc pſalmum hymnum nuncupat, pietatis vero doctrinam volentibus affert.

Beatus vir, qui timet Dominum in mandatis eius volet nimis.

Qui hac reuerentia præditus eſt diuinoque [illegible]more indutus, omne eius auxilium in diuinorum oraculorum executi[illegible]nem tranſfert, & cum omni animi [illegible] te hæc implere feſtinat. Deinde demonſtrat talium ſemi-num fructum.

C *Potens in terra erit ſemen eius*

Quoniam [illegible] nim hominibus illius temporis hoc ad modum delid[illegible] bile [illegible], hoc donum cuſtodientibus mandata [illegible] dat[illegible] eſſe pollicetur [illegible] leo[illegible] H[illegible]br[illegible] quib[illegible] m dedit, [illegible] liſpet Dauidem [illegible], qui [illegible] originem traxere, & per Iſraelem poſteris, [illegible] qui fuerint.

[illegible] eneratio rectorum b[illegible]nedicetur

Nam qui de [illegible]quitate & iuſtitia curam gerunt, diui-næ ben[illegible] d[illegible] nis fructus metent.

Gloria & di[illegible]itia in domo eius.

E[illegible] [illegible]miſſiones tanquam imperfectis, qui non-[illegible] perfecta audire poſſunt, facit, perfecto[illegible] enim Do-minus Chri[illegible]us contraria docet [illegible]nquiens, *Nolite poſſidere aurum neque argentum, neque æs in zonis veſtris, non peram in via, neque calceamenta, neque virgam.* Et rurſus, *Niſi quis renun-ciauerit omnibus, quæ poſ[illegible]idet, non poteſt meus eſſe diſcipulus,* &c. *Si vis perfectus eſſe, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus.* Verun-tamen hæc præcipi[illegible] [illegible]lla imp[illegible] [illegible]cti[illegible] & ſpon[illegible] & largitur, ſic Salom[illegible] glori[illegible]am auxit, ſic [illegible] Iſrael Æ[illegible] [illegible]ias [illegible]t.

Et iuſtitia eius manet in ſeculum ſ[illegible]culi.

Deus enim [illegible] m[illegible]num [illegible]n[illegible]torat [illegible] habet memoriam, [illegible] p[illegible]ctuam [illegible] [illegible]nictuat gloriam.

Exortum eſt in [illegible] eis lumen [illegible] us.

Tenebras modo [illegible] [illegible]lo [illegible] ca-[illegible] n[illegible] *lumen* [illegible] q[illegible] m[illegible] o-[illegible] tionem [illegible] ner[illegible] [illegible] tu [illegible] [illegible] h[illegible] [illegible] tru[illegible] p[illegible] capiu[illegible] [illegible] ph[illegible] [illegible]m Abr[illegible]

per[illegible] ſic Laban perterruit [illegible] potent[illegible]tem oſtendit, [illegible] unæ igitur [illegible] argument[illegible] [illegible] a[illegible]onis cau[illegible] permi[illegible] in grauit[illegible] [illegible]t, & ho[illegible] [illegible] nebulam di[illegible] [illegible] ranque ſe [illegible] tem effic[illegible].

Miſericors, & miſerator, & iuſtus.

Hæc autem mo[illegible] rator, iuſtitia, & mi[illegible] bonitate ve[illegible] [illegible]ram [illegible]dem [illegible] cor[illegible] nare ve[illegible] iuſto [illegible]o[illegible] ens, [illegible] amina permi[illegible] ve[illegible] hæ[illegible] p[illegible] omnis [illegible] b immenſam [illegible] m

Beatus homo, qui miſeretur, & commodat, diſponit ſermones ſuos in iudicio.

Symmachus autem ſic, Bonus [illegible] munificus, & com-modans, qui diſpenſat res ſuas cum [illegible]. [illegible] enim p[illegible] q[illegible] num dominum [illegible]mitatur, large conſeruos [illegible], mi-ſerans quidem vt naturæ [illegible]articeps, commodans vero tanquam [illegible] cor[illegible]um do[illegible]ino remunerati[illegible]nem expe-ctans, nih[illegible] ſane [illegible] iniuſte efficit, ſed rect[illegible]s cogitatio-nibus vſus, & v[illegible]rba, & opera ornat.

Quoniam in æternum non [illegible] mmouebitur.

F [illegible]manet enim [illegible] [illegible]hor[illegible] habet men[illegible] m, quæ nullam mutatione[illegible] [illegible] temporum ang[illegible]ibus.

In memoria æterna erit iuſtus.

C[illegible]leberri[illegible] [illegible] autem e[illegible] [illegible] & ab omnibus decan-tatus, & ſ[illegible] [illegible]nam rel[illegible]que[illegible] gl[illegible]m.

Ab auditi[illegible] mala non [illegible]

Pot[illegible] [illegible] eum[illegible] [illegible]que nunc os, qui terro-rem incut[illegible] [illegible]nt.

Paratum co[illegible] [illegible] ſperare in Domino

Symmachu[illegible] *paratum* [illegible] expl[illegible]nauit [illegible] firmam enim h[illegible] [illegible]t, & [illegible] [illegible] in De[illegible] ſp[illegible]m & propterea humin[illegible] tum[illegible] us p[illegible] nihilo habe[illegible]

Confirmatum eſt cor [illegible], non commouebitur donec deſpiciat inimicos ſuos.

Non modo enim hoſt[illegible] non timeb[illegible], verum [illegible] [illegible]lorum ſtragem ob ſpem in Deo c[illegible]locat[illegible] expe-ctat.

Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſe-culi.

Vnumquodque eorum virtut[illegible] doctrinam [illegible]olen-tibus affert, dicit autem eum, [illegible]ui reuerentia, diuinoque G timore [illegible] tus eſt [illegible]on ſit [illegible] indigentibus mit-t[illegible] diam præbere, ſed cum multa alacritate hoc facit [illegible] [illegible]ferentes la[illegible] le[illegible]na, & diſſipantes ob ma-nipulorum ſpem [illegible] ſerenim & hic iuſtitiæ fructum expectat.

Cornu eius exaltabitur in gloria.

Cornu, Robur vo[illegible], ex tranſlat[illegible]ne animalium, quæ cornibus armat[illegible] ſunt [illegible] & hiſce aggredientes vlciſcun-tur. Dicit [illegible]tur eum, qui [illegible] diuitias poſſidet, po-tentem, atque ampliſſimum fore

Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet, deſiderium peccatoru[illegible] peribit.

Qui ve[illegible] [illegible] ue viuere decreuerunt iuſtorum ſplen-dorem [illegible]nentes, inuidia quidem tabeſcent, parricidi-que machinatione [illegible]ſtruent [illegible]on erunt ſane compotes deſiderii ſui, & quo[illegible] [illegible]n [illegible]petiuerunt non conſequentur: & iniuſta enim [illegible] & admodum illici[illegible] H

Pſalmi CXII. Interpretatio.

Hall[illegible]luia.

A[illegible] [illegible]h[illegible] mnus [illegible] hic eſt in [illegible]tilitatem conſ[illegible]ptus, & [illegible]c[illegible]ns homines ad laudibus decantandum [illegible]bene-ficii au[illegible]rem.

Laudate pueri dominum.

Pueros [illegible]oc [illegible] loco non iuuenes, v[illegible] [illegible]nn[illegible] [illegible]ſuſpicati [illegible] tuos [illegible]ocat[illegible] ſic enim & Aquila, & Symma-[illegible] & [illegible] dution expl[illegible] & [illegible]ebræu[illegible] Abdi di-c[illegible] St[illegible] [illegible]am Syms, & *laudate,* [illegible] Hebræus Halleluia di-[illegible] ma[illegible] [illegible]ſtum, quoniam H[illegible]leluia, [illegible]ud[illegible]te D[illegible]m[illegible] [illegible] interpretatur.

A [illegible] *Domini, ſit nomen Domini benedictum ex hoc* [illegible] *in* [illegible].

Co[illegible], vos cum ſeru[illegible], cumque id, quod [illegible] a Deo accepi[illegible] nomen laudat [illegible] turant, quandoquidem bene[illegible] & [illegible] ſine principio, & ſempiternum habet [illegible] A ſeculo vſque in ſeculum [illegible] potest tamen [illegible] veluti creatori hymnum de gratiarum actione afferri.

A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile nomen Domini.

Diuinam cognitionem post humanitat[illegible] gentibus præbitam pſalmus præcinit. olim namque vniuerſitatis creator, neque à Iudæis omnibus laudabatur, [illegible] à [illegible] pie viuentibus, poſt autem ex virgine ortum, ſalutaremque crucem, in omnem terram ſonus præconum veritatis exiuit. & in fines orbis terræ verba eorum, & impleta eſt tota terra diuinæ cognitionis, velut aqua multa operiret maria, hoc & per Vatem alium

Malach. 1. [illegible]quit Deus, *Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non ſuſcipiam ex manibus veſtris. ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum*

B *ſolis magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Conſonantia autem his cæleſtis ſymphonia præcinit.

Excelſus ſuper omnes gentes Dominus & ſuper cælos gloria eius.

Omnes enim gentes didicerunt ipſum eſſe ſublimem, & dominum, omniumque opificem & à cæleſtibus Angelis celebratum.

Quis ſicut Dominus Deus noſter?

Ierem. 10. Sæpius hoc diuina ſcriptura dicit. *Quis ſimilis tibi in Diis*

Pſal. 88. *Domine? quis ſimilis tibi in ſanctis glorificatus* [illegible] David

Pſal. 17. *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis ſimilis erit Domino in filiis Dei?* & rurſus *Quoniam quis eſt Deus præter Dominum, aut quis eſt Deus præter Deum noſtrum?* Per omnia hæc Deum rerum omnium conditorem nequaquam comparari poſſe, d[illegible]amus, & nihil eſt eorum, [illegible], quod cum Dei natura, aut potentia, aut vi con[illegible] poſſit.

Qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo, & in terra.

Nam ille, qui in cælis habitare videtur, omnia inſpicit, & nihil eorum, quæ ſunt, neglectum ſinit.

C *Suſcitans è terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus populi ſui.*

1 Reg. 2 Hæc & beatiſſima Anna dixit hymnum de gratiarum actione Deo texens. Cernimus autem hac ipſa à Deo vniuerſitatis continue fieri ſic beatum Dauidem cum paſtor eſſet, Regem fecit ſic & Ioſephum cum in ſeruitutem incidiſſet, in regali [illegible]. ſic Moſem cum opilio eſſet, populi gubernatorem declarauit, Pharaon ſque Deum elegit, ſic gentes [illegible] pietatis paupertate ſeruientes & in peccati ſtercore ſedentes bonis, quæ Iſraeli conceſſi fuerant, dignatus eſt, ſic humanam naturam, cum in ipſum mortis profundum decidiſſet, aſſumpſit, & ſurſum erexit, & col[illegible] ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non modo in ſeculo hoc, ſed etiam in futuro.

Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

D Et hoc ſimiliter videri poteſt inter homines accidiſſe. Etenim & Sarram, & Rebeccam, & Rachaelem, & Annam, & Sampſonis matrem, & Elizabeth, cum ſteriles eſſent, matres filiorum reddidit, ſed magis proprie, & magis vere huc in Eccleſia conſiderari poteſt, quandoquidem cum hæc ſterilis. & ſine filiis olim eſſet, matrem fecit ob innumeros filios lætantem, ſecundum vaticinationem dicentem, *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quoniam multi filii deſertæ magis, quam illius, quæ habet virum.* [illegible]14

Pſalmi CXIII. Interpretatio.

Halleluia.

ET hic eſt hymnus, qui beneficia à Deo in Iudæos collata percurrit, Deique potentiam narrat, Idolorumque [illegible] dit. Quadrat autem etiam hic hy[illegible] gentibus crediderunt, quique ab Idolorum [illegible] ſuere. Diſcunt enim quanta ſit diffe[illegible] inter ſimulachra, quæ non ſunt, & Deum, qui eſt.

E *In exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro, facta eſt Iudæa ſanctificatio eius & Iſrael poteſtas eius.*

[illegible]m Dominus Iſraelem ex Aegypto liberaſſet, atque ab ali[illegible] alienig[illegible], & barbarorum ſeruitute vindicaſſet, populum hunc ſuum declarauit, & in Iudæa proprium templum ædificauit *ſanctificationem* enim hoc nuncupauit.

Mare vidit, & fugit, Iordanes conuerſus eſt retrorſum, Montes exultauerunt ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium.

Hæc, quæ dicta ſunt, tanquam perſonas inducit, ſuoque ſermone dat ſenſum rebus inanimatis, Dei potentiam prædicans, te enim, ait, populum ducente, hinc inde cum formidine mare receſſit, expeditum iter præbuit & flumius, & ſuorum fluxuum curſum compeſcuit, & [illegible]bibuit vnda tanquam ſi ratione præditus eſſet

F tuam [illegible] potentiam, & colles, & montes moti ſunt & tripudiare videbantur, quippe qui cælorum dominum in [illegible] reperiunt. Dicit autem montem Sinai & Oreb: in illis enim Deus apparuit, deinde & interrogationem ſup[illegible] affert.

Quid eſt tibi mare, quod fugiſti & tu Iordanes, quia conuerſus es retrorſum: montes exultaſtis ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium.

[illegible] quia ratione carentia, & inanimata erant, ipſe pro eis reſpondet.

A facie Domini mota eſt terra. a facie Dei Iacob, qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Vnumquodque horum [illegible] ob dominum, qui ibi apparuit, terræ motus hanc habet cauſam, maris quæ diuiſio ipſe enim ſterilem lapidem omni humo [illegible]natum, qui neque ob duritiem [illegible] potuerat, aquarum affluentia inundauit, iubens [illegible] fontes ab[illegible] ſcaturient: mirum igitur non ſuit, imper[illegible] rerum auctor, & mare diſſiluit, & rupes aquam emiſit, & cælum manna ſubminiſtrauit, & venti coturnices congregarunt, cæteraque omnia facta ſunt ipſius tantummodo nutu.

G *Non nobis Domine, non nobis ſed nomini tuo da gloriam & [illegible] miſericordiam tuam, & veritatem tuam, ne quando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum.*

Hæc iis, qui olim ex circumciſione erant, dicere congruebat, qui diuinum implorabant auxilium priſtinorumque beneficiorum recordabantur, Ne in nos reſpicias Domine, neque multas contumelias, quæ nobis [illegible]tuor, negligas: quandoquidem ii, qui iuſtam pœnam ignorant, noſtram ſeruitutem tuam imbecillitatem ſuſpicantur, & dicunt, *Vbi eſt Deus eorum.*

Deus autem noſter in cælo omnia quæcunque voluit, fecit.

Porro illi dicunt, *vbi eſt Deus ipſorum?* Nos autem ſcimus [illegible] eſſe Deum omnium opificem. cælum habitationem habentem potentiamque voluntati reſpondentem. Deinde per comparationem idola redarguit, dicens.

H *Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.*

Nam tu quidem, quæcunque vis, f[illegible]is, Simulachra vero à gentibus culta, non efficiunt, ſed efficiuntur, & à materia honorem habent, ex auro enim, & argento, coloribuſque effecta ſunt Ab arte vero formam accipiunt, Argentarii namque, & aurifices, & pictores hæc faciunt, A materia [illegible], & arte ſubſtantiam ſibi comparant. Deinde per plura eorum imbecillitatem tragice decantat, dicens.

Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt.

Simulachra quidem ſenſuum domiciliis induta ſunt, operatione vero priuantur. Viliura igitur non modo

A ſuntius, qui ipſa finxerunt, ſed etiam [illegible] animanti-bus quandoque [illegible] lem muſca, & culices, & his tenuiores, in ſenſuum ſedibus vim habent: vident enim, & audiunt, euolant, & ambulant: ij vero, qui tanquam Dij coluntur, ne que vim tenuiorem animantium ratione carentium habent.

Non loquentur in gutture ſuo.

Quoniam enim Dæmones, qui per ipſa operabantur, falſiſque vaticinationibus vtebantur, non per inanima ſimulachra has proferebant, ſed per homines rationis compotes, vel per nonnulla ſigna aliquid denunciabãt, mento inquit, *Non loquentur in gutture ſuo*, immobiles enim, & inanimæ penitus ſunt huiuſmodi imagines.

Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Porro illis quidem ſimiles fiant, & qui ipſa colunt, & qui efficiunt: quandoquidem cum ratione præditi ſint, & in huiuſmodi temeritatem inciderint, iuſtum eſt, o-

B mnem ſenſum amittere, inſtar idolorum, quæ ab ipſis coluntur.

Domus Iſrael ſperauit in Domino, adiutor eorum, & protector eorum eſt. Domus Aaron ſperauit in Domino, adiutor eorum, & protector eorum eſt.

Illi quidem non emolumentum, ſed detrimentum ex horum adoratione perceperunt, ſed Iſraelis domus ſpem in Deo, qui eſt, habens, continue opem ab ipſo conſequitur, per diuiſionem autem de ſacerdotio fecit mentionem, hoc honorans, & edocens homines [illegible] ius temporis, quantum ſit diſcrimen inter ſacerdotes, & alios homines.

Qui timent Dominum ſperauerunt in Domino, adiutor eorum, & protector eorum eſt.

Alium ordinem præter ſuperiores poſuit, edocet quippe diuinus ſermo, licet aliquis ſacerdotii dignitatem non habeat, neque ex Iſraelitica cognatione ſit, diuino tamen timore præditus ſit, & de virtute curam gerat, æqualem opem etiam ipſum ab vniuerſorum Deo conſecuturum [illegible] apud Iudæos huiuſmodi homines multi, qui ex Abrahæ radice minime orti e-

C rant: ex aliis namque gentibus acceſſerunt Proſelyti nuncupati, quique res diuinas magnifaciebant, & modo gentes cognationem Abrahæ ſecundum carnem non habent, ſed Abrahæ fidem habentes, filii Habrahæ vocantur.

Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nobis, benedixit domui Iſrael, benedixit domui Aaron, benedixit omnibus, qui timent Dominum.

Eandem diuiſionem etiam hoc in loco fecit, fructumque ſpei demonſtrauit, benedictionem enim ſpei coniunxit, & hanc inquit impertiiſſe non modo domui Iſraelis, & Aaronis domui, verum etiam timentibus eum. Deinde rurſus ætatum, dignitatumque diuiſionem facit.

Puſillis cum maioribus.

Non enim modo benedixit iuuenibus, verum etiam ei[illegible] nerunt, nec ſolum diuitiis affluentibus, [illegible] h[illegible] in paupertate viuentibus, nec ſo-

D lum ei[illegible], q[illegible] bertate [illegible] verum etiam eis, [illegible] itutis iugum ferre coacti ſunt.

Adiiciat Dominus ſuper vos, ſuper vos, & ſuper filios veſtros.

Iis qui diuinam ſpem poſſident, incrementum, & amplificationem propheticus ſermo precatur.

Benedicti vos a Domino, qui fecit cœlum, & terram.

Porro conſequenti[illegible] omnino hanc opem, vtpote qui ab vniuerſorum creatore benedictionem accepiſtis.

Cœlum Cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.

Ipſe enim Cœlum habitationẽ habet, non hoc, quod videtur, ſed illud, quod ſuperius eſt, quod huiuſce veluti tectum eſt, quemadmodum hoc, quod videmus, noſtrum eſt tectum. Habitat vero in cœlo vniuerſitatis Dominus, minime circumſcriptam habens naturam, ſed chor[illegible] Angelorum, qui ibi verſantur, gaudens: terram igitur hominum generi diſtribuit. Non igitur Iudæorũ tantum curam gerit, ſed omnium hominum quibus & terram habitationem d[illegible]dit.

E *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes, qui deſcendunt in Infernum, ſed nos, qui viuimus, laudabimus te Domine, ex hoc nunc, & vſque in ſeculum.*

Mortuos vo[illegible] eos, qui inanimis Idolis ſeruiunt: quid enim eſt [illegible] ſtupidius? *Viuentes* vero eos, qui Deum viuentem adorant, quibus diuinum attribu[illegible] hymnum. Præterea edocet decere eos, qui Deum colunt, cũ omni alacritate ipſum laudare, adhuc viuentes vtpote quos hoc mors facere prohibeat. Idcirco in al[illegible] inquit pſalmo, *Cantabo Domino in vita mea, pſallam Deo meo quamdiu fuero.* Pſal. 145.

Pſalmi CXIV. Interpretatio.

Halleluia.

MVltis, & vniuerſi generis calamitatibus Antiochus cognomento Illuſtris Iudæos afflixit, & fuit in cau- F ſa, vt multi, qui in deſidia viuebant, diuinam transgrederentur legem, pietatis vero ſtudioſi pro hoc propenſo animo certamina ſuſcipientes, triumphales coronas adepti ſunt, hanc horum fortitudinem præſens pſalmus præc[illegible]: narrat autem eodem tempore & miſeriarum impetus, & robur ab vniuerſ[illegible]um Deo ipſis præbitum.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ, quia inclinauit aurem ſuam mihi.

Hæc dicere vaticinatio ipſos edocet, nihil mihi potius eſſe nihilque deſiderabilius, quam res diuinas, & Deum colere, quandoquidem meas preces admittit, ſuaque ope me dignatur.

In diebus meis inuocabo.

Propterea per totam meam vitam ipſum laudibus celebrabo, auxiliumq; ab ipſo implorabo, deinde narrat calamitatum multitudinem.

Circumdederunt me dolores mortis, & pericula Inferni inuenerunt me. G

Propriè *dolor*[illegible] [illegible] qui ante partum parturientis ſunt [illegible] translatione *dolores infernorum* vocantur illæ calamitates, quæ prope ipſam mortem ducunt. Dicit igitur mul[illegible], vniuerſiq; generis doloribus circundatos eſſe, adeo vt prope ipſam mortem ſint, inferorumq; ianuas apprehenderint.

Tribulationem, & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui.

Verum nequaquam otio, neque deſidiæ me ipſum addixi, cum in has incidi[illegible]ſem, neque ad alias vitæ voluptates me applicui, ſed luctibus, lacrymiſq; vſus, & continue precans, diuinam efflagitab[illegible]m opem, hoc ex Machabæorum hiſtoria accuratius diſci poteſt. Cum enim in ſolitudinem pietatis alumni effugiſſent, & fame, & ſiti preſſi eſſent, Deum obſecrabant, auxiliumque ab ipſo nacti ſunt.

O Domine libera animam meam.

Hæc, inquit, precans dicebam, Opem fer ô Domine ab impendentibus malis noſtras animas libera nouer- H ram [illegible] tur preces fundens, poſtulata me conſecuturum, cum de eius benignitate periculum fecerim. Hoc enim ſubdidit.

Miſericors Dominus, & iuſtus, & Deus noſter miſeretur.

Fontes enim miſericordiæ hominibus profundit, habet autem & iuſtitiam, iniuſtos pœnitentia vti nolentes plectit, bis enim de miſericordia mentionem facit, cum ſemel de iuſtitia meminerit: Vincit enim Dei benignitas iuſtitiæ ſententiam.

Cuſtodiens paruulos Dominus.

Talem enim de hominibus gerit curam, vt etiam omni cura fœtus dignetur, & non modo eos, qui iam in lucem editi ſunt curat, ſed etiã conſeruat, & cuſtodit qui in vuluis matrum deliteſcunt, atque in aquis male olentibus natant, & in anguſto loco cohibentur, & in lucem effert, lactiſque fontes ſubminiſtrat, & ab inimicis dæmonibus inſidiantibus vindicat, & vt vno verbo dicam,

[illegible] tem [illegible] autem [illegible] [illegible] verum edo [illegible] non [illegible] D[illegible] rum fructus remunera- [illegible] b[illegible] nefa[illegible] ipſum præuenire, & eos, [illegible] & [illegible] effinxerit curam gere- [illegible] poſt perfectam ætatem iuſtitiæ fructu [illegible] & [illegible] us tunc viros probos plu[illegible] mis beneficiis afficer[illegible].

Humiliatus ſum, & liberauit animam meam.

Sy[illegible] autem [illegible], D[illegible] & ſalutem mihi præ- bu[illegible] enim infantes, qui nondum [illegible] ius cognitionem accep[illegible] int, tal[illegible] ab ipſo [illegible] conſequuntur, quan- [illegible] qui ſyncere ipſum co[illegible] [illegible] impe[illegible]. [illegible] cum eos ob calamitates depreſſos vidiſ- [illegible] ſua ope [illegible] ignatus eſt.

B

Conuertere Domine in requiem tuam, quia benefecit tibi.

Adhortantur ſe ipſos, & [illegible] ccendunt in fortitudine ſu, multitudinem beneficiorum præ[illegible] ferent[illegible], & [illegible] ipſos do[illegible] nt, quamuis pro pietate mortem ſubierint, in iu- cundam tamen, & gratam vitam transferendos eſſe. *Re- quiem* [illegible] illum vocauit. ind[illegible] cant autem hoc etiam ea, quæ ſequ[illegible] ntur.

Quoniam eripuit animam meam a morte, oculos meos a lacry- mis, & pedes meos a lapſu, placebo Domino in regione viuorum.

Regionem aut[illegible] *viuorum* non præ[illegible] nuncupat vitam, in qua ſunt fletu[illegible], & [illegible], & morb[illegible], & mortes, & peccata, & calamitat[illegible], ſed [illegible] ab hi[illegible] omnibus li- beram, [illegible] qua [illegible] erumnis eſt virtutis poſſeſſio & ſine la[illegible] ib[illegible] iuſtitiæ diuitiæ adlun[illegible] nun[illegible] compa- tar[illegible] n laboribus voluerint [illegible] tabunt illic ip[illegible] [illegible] ab[illegible] bu[illegible], hymnum [illegible] de [illegible] tiarum actione [illegible] [illegible] uod oculi quidem [illegible] pedes [illegible] effugerunt, & anima peccati mor- [illegible] nat[illegible] & docent ſe ipſ[illegible] [illegible] peru[illegible] ter perfect[illegible] mort[illegible] [illegible] anqui[illegible] morti ſucce[illegible] at.

Pſalmi CXV. Interpretatio.

Halleluia.

C

HI[illegible], cæterique Interpretes atque etiam Syrus hi[illegible] præcedentibus connectunt quandoquidem cum [illegible] m habet, & nouum pſa[illegible] mum biſariam di uide[illegible] horum duorum pſalmorum coniunctione æ- [illegible] pſa[illegible] morum numerum conſeruant idem tamen habe[illegible] argumentum Q[illegible] enim illic de [illegible] uentium regio- [illegible] mentione [illegible] fecerunt & [illegible] unc finem po[illegible] uerunt, hoc in [illegible] exordientes [illegible] ſicunt

Credidi propter quod locutus ſum

N[illegible] im c[illegible] [illegible] am conſpex[illegible] regio nem, ſed manifeſtam fide[illegible] hanc mihi fe[illegible]

Ego autem humiliatus ſum nimis, ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax.

Aquila autem hic, E[illegible] dixi, dum obſtupeſce[illegible] omnis homo mendacium, Theod[illegible], O[illegible] mis ho- mo defecit, ſed Symmachus, Et dixi, dum anxius eſſem omnis homo mentitur. Verum non temere omnes po ſui interpretationes, ſed oſtendere volens humanam [illegible] [illegible] mendacium vocat quæ quamprimum diſ ſluit [illegible] nihil h[illegible] be[illegible] quandoquidem ait, cum

D

re[illegible] ntinam huiuſmodi mutationem conſpexiſſem, c[illegible] ſtinæ noſtræ felicitatis meminiſſem, & alii duas cal[illegible] tes cernerem, dixi mœrens [illegible] ſle fir- mum, q[illegible] le, ſed [illegible] qui præſentibus tanquam per- manentibus [illegible], fruſtratur, ſuaque ſpe aberrat. Hoc e- tiam in trige[illegible] mo [illegible] ctauo P[illegible] mu[illegible] quit *Veruntamen v- niuerſa vanitas omnis homo viuens.* Harum rerum conſcius ſa- piens ille Salomon, [illegible] in felicitate affluxerit, & na- turam rerum humanarum [illegible] ho[illegible] ſui exor- Eccleſ. 1. dium, inquiens, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*

[illegible] *retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?*

Multis, variiſque beneficiis affe[illegible] [illegible] quo[illegible] beneficii auctori rependam. Non temer[illegible] hunc [illegible] iculum cum ſuperiori coniunxit, ſed [illegible] iam [illegible] ſtæ mutationibus propriam opem hominibus

yeu[illegible] Deum imper[illegible] re, vni[illegible] con- ſolationem mœrentibus afferre. hoc & [illegible] inquit Paulus, *Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pa- ter miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, vt poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi a Deo quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita abundat per Chriſtum conſolatio noſtra.* Hoc etiam beatus Dauid inquit *Secundum multitudinem dolorum meorum con- ſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* 2. Cor. 1. Pſal. 93.

Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo, vota mea Domino reddam coram omni populo eius.

De[illegible] tur audacter pro ipſo mortem ſubire. & hāc remunerati[illegible] nem pro variis benefi[illegible] s dare. *Calicem n. ſa- lutis*, pro pietate appellauit m[illegible] tem [illegible] & dominus nominat, *Pater enim, ait, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte.* Matth. 26. & Apoſtolorum iugo communicationem Regni poſtu- lanti [illegible] inquit, *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Matth. 20. Hoc igitur & hoc [illegible] loco præclari, & opti[illegible], & pietatis athletæ vt [illegible] ſe ipſos adhortantur & hanc promiſ- ſionem perficiunt, coram ciuibus cernentibus, vt & [illegible] pſos in eundem amorem accenderent. Deinde huiuſ- modi mortis fructum demonſt[illegible] at

F

Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.

Si autem Deus eſt pretioſus, cur nam ſanctorum non venerandus eſt?

O Domine ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Siquidem igitur mortem illam admiratione dignam [illegible] biuerimu[illegible] gloriam, & honorem a Deo conſequemur. Si vero hoſtibus ſuperiores facti, illorum aciem profli- gauerimus, hymnum de gratiarum actione Domino af- feremus, ſeruitutem confitentes, & hanc ex maioribus habere gloriantes. homines enim ſeruit[illegible] facti, aliquā- do maiores habuiſſe liberos gloriantur. Beneuoli vero Dei ſerui ſeruitutem ex maioribus habere confitentur, meri[illegible] hanc maximam eſſe credentes.

Dirupiſti vincula mea:

Cum a multis, diuerſiſque calamitatibus me liberaſ- ſet.

G

Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini inuocabo, vota mea Domino reddam in conſpectu populi eius, in atriis domus Domini in medio tui Hieruſalem.

Puta[illegible] a calamitatibus liberatus, erga beneficia[illegible] me ingratus ero, ſed laudis ſacrificium rependam, hym- numque de gratiarum actione ciuibus omnibus meis cernent bus per[illegible] luam, & hinc vtilitatem percipiens: afferam quippe hoc ſacrificium rationis compos in tem- plo nominis tuo conſecrato. Hinc [illegible] tur etiam dici po- teſt, lege obtinente eos, qui magis ſecundum ſpiritum legem attendebant hoſtias rationis compotes ſacrificiis [illegible] atione carentibus prætuliſſe, nouum teſtamentum ad- u[illegible] brantes. Decet ſane ſcire omnibus triumphatoribus M[illegible] tyribus vtrumq, Pſalmum congruere: quandoqui- dem idem propoſi[illegible] vni eſt horum, & illorum illi namq; pro lege, & pro latore legis mortem admiratione di- gnam ſubierunt, & hi pro illo, qui ſalutem dedit, mor- temq; euerſit, præſenti vitæ mortem prætulerunt.

Pſalmi CXVI. Interpretatio.

H

Halleluia.

HIc etiam hymnus omnibus hominibus congruens eſt. adhortatur enim ſpiritus gratia eos, qui ſalu- tem adepti ſunt, vt beneficii auctorem laudent.

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Eodem tempore omne[illegible] in choream vocat: quando- quidem gentibus omnibus non modo [illegible] ræcis, & Ro- manis, verum etiam omnibu[illegible] barbari[illegible] ſalutis occaſio nem præbuit [illegible] Apoſtolis bene[illegible] miniſtris vſus, *Euntes enim, in*[illegible] *, do*[illegible] *te omnes gentes, baptizantes illas in no- mine patris, & fi*[illegible] *& Spiritus* [illegible] *ancti, docentes illas ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis.* huiu[illegible] [illegible] obtem perante[illegible], totam terram, [illegible] curr[illegible] & hi quidem In dos ad Chriſtum adduxerunt, hi vero Ægyptios, alius [illegible] Paulus h[illegible] docet, quot Matth. 28

A gentibus [illegible] præconia attulit, [illegible] ita, *Vt ab*
Roman. 15 *Hierusalem per circuitum vſque ad Illyricum repleuerim Euange-*
lium Chriſti. [illegible] enim [illegible] ſectam incedentes viam, ſed
gentes, quæ in medio erant, circumeuntes ſalutaria af-
ferebant præcepta. *Sic autem prædicaui Euangelium hoc, non*
Eſai 52. *vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædifi-*
carem, ſed ſicut ſcriptum eſt, quibus non eſt annunciatum de eo vi-
debunt, & qui non audierunt de eo, intelligent. Poſtea igitur &
Italiam venit, & in Hiſpanias peruenit, & Inſulis, quæ
in mare iacent, vtilitatem attulit, Romanis quidem
ſcribens ait, *Spero enim cum in Hiſpanias profiſciſcar pręterea, quod*
prætereuns, videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi vobis primum
ex parte perfruitus fuero. Et admirabili [illegible] ſcribens [illegible]
Tit 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt conſtituas per ciuitates pres-*
byteros, ſicut ego diſpoſui tibi. Sic maximus ille Ioannes A-
ſiam à priſtino errore liberauit, ſic diuinus Andreas
Græciam diuinæ cognitionis radiis illuſtrauit, ſic [illegible]
niſſimus Philippus vtrorumque Phrygum errorem re-
B darguit, ſic magnus Petrus ab Hieroſolyma vſque ad
Romanorum vrbem percurrit, omnibus veritatis radi-
os afferens, ſic omnes totum terrarum orbem obeuntes,
& ignorantiæ nubem diſcuſſerunt, & iuſtitiæ Solem de-
monſtrarunt: merito igitur diuinum oraculum, vt
omnes gentes Deo afferant hymnum, commonefecit,
poſtquam omnes ſalutem adepti ſunt.

Laudate eum omnes populi.

Per totum terrarum orbem Iudæi olim diſſipati erãt,
vnum Deum colere edocti, poſtquam igitur non am-
plius [illegible] vnicam incolebant Palæſtinam, neque [illegible] faciē-
bant populum, ab vno rege gubernati, ſed inter gentes
diſperſi, illorum principibus obediebant, per ſe ipſos
vero viuebant legis præcepto obtemperantes, merito non
populum ipſos, ſed populos nominat: quandoquidem
plurimi etiam ex [illegible] diuinum ſuſceperunt præconium.
C In vrbem namque Hieroſolymæ tria millia, & quinque
millia eodem tempore piſcatores piſcati ſunt. & poſtea
multæ myriades fuerunt, vt inquit diuinus Iacobus, &
in Syria, & Cilicia, & Lycaonia, & Piſidia, & Aſia, & Pa-
phylia, & in cæteris omnibus gentibus pluſimis Iudæi
diuina præconia Apoſtoli attulere, & hi quidē credide-
rũt, & veritate perfruiti ſunt, alii vero fructuoſis doctri-
nis contradicebant: merito igitur ſermo diuinus hos, vt
beneficii auctorem laudent, adhortatur: [illegible]bus namque
populos nuncupauit.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius.

Vnico namque populo vſus, noſtram tractauit ſalutē.
Tit. 3. ſic & beatus [illegible] Paulus, *Cum autem benignitas & hu-*
manitas apparuit Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ,
quæ fecimus nos, ſed ſecundum multam ſuam miſericordiam ſal-
nos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus
[illegible] quem effudit in nos abunde. Et rurſus *Gratia ſaluati eſtis*
Ephes. 2. *per fidem* [illegible] *non ex vobis.* Dei enim donum eſt, & alibi,
1 Tim. 1 *Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit*
Roman. 5 *in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum,*
ſed miſericordiam conſecutus ſum. Commendat autem Deus
D ſuam charitatem in nobis, quoniam cum eſſemus adhuc
peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, iure igitur
diuinum oraculum inquit, *Quoniam confirmata eſt ſuper*
nos miſericordia eius.

Et veritas Domini manet in æternum.

Quoniam enim ſalutem per ſanctiſſimo Vates pro-
miſit, [illegible] eſt hoc [illegible] beatus ait Paulus exor-
Roman. 1. diens epiſtolam ad Romanos, *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti vo-*
catus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſe-
Roman. 15 *rat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis.* Et rurſus, *Dico enim*
[illegible] Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem
Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum, gentes autem pro miſe-
ricordia [illegible]. Poſtquam igitur Deus rerum o-
[illegible] ſalutem quam
[illegible] quem miſericordiæ fonte
[illegible] os, quire-
[illegible] ſonant in laudem
[illegible]

Pſalmi CXVII. [illegible]

[illegible] ſalutem [illegible]
[illegible] poſt teue[illegible]
[illegible] eſſent, atque
[illegible] alias & barbaras [illegible] deinde cump[illegible]
[illegible] latis pro[illegible] ſecundum [illegible], &
[illegible] Micr[illegible] hanc [illegible]tionem, [illegible]
hymnum de gratiarum actione Deo afferunt. Qu[illegible]
[illegible] poteſtas noſtræ adumbraban[illegible]
[illegible] qui [illegible]us cr[illegible]
[illegible] principibus [illegible], pop[illegible]
& [illegible] populi & Re[illegible]us, & imperatoribus po[illegible]
[illegible] ſuppli[illegible] mo[illegible]
ſp[illegible] hominibus ſup[illegible] uaſe[illegible]
[illegible] & [illegible] gratia h[illegible] doctrinam
propoſuit.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum mi-
ſericordia eius.

[illegible]audibus proſequimini eum, qui bonus eſt, & bono-
rum largitor, quandoquidem [illegible] habet [illegible]
[illegible] & [illegible] ſuperit.

Dicat nunc domus Iſrael, quoniam bonus, quoniam in ſeculum
miſericordia eius. Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus, quo-
niam in ſeculum miſericordia eius.

Cum horum [illegible] eorum qui
ex [illegible] memoriam [illegible].

Dicant nunc omnes, qui timent Dominum, quoniam bonus,
quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Omnes, inquit, Dei benignitatem laudate, & vos, qui
ex Iſraelis genere [illegible] ducitis, maiorumq; pietat[illegible]
gloriamini, & [illegible] ipſo ſacerdotio dignati eſtis, &
qui ex diuerſis gentibus [illegible] maiorum impietat[illegible]
G [illegible], quandoquidem vnus eſt omnium Deus, variae bene-
[illegible] omnibus affert, & petentibus [illegible]
[illegible] Dei [illegible] prouidentiam [illegible]

De tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in lati-
tudine.

Non enim malorum impetũ impe[illegible], ſed [illegible]
[illegible] & [illegible] hæ[illegible] & etiam in quar-
[illegible] pſalmo *In tribulatione dilataſti me*, hoc eſt, ma-
[illegible] dolore conſolationem [illegible] attuliſti.

Dominus mihi adiutor, & non timebo, quid faciet mihi homo:
Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimicos meos.

V[illegible] diutorem h[illegible] ho-
ſtium [illegible] perhorreſco, ſpero [illegible] ab [illegible] o-
pem nactus [illegible] quampluri[illegible] de
bonis rationi[illegible] piam ment[illegible].

Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine, bo-
num eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus.

Nam bonus & benignus eſt, [illegible] bona vult, & quæcun-
H que vult facere poteſt, immortalemq; [illegible] habet.
Homines vero & natura interitui obnoxii ſunt, & men-
te volubiles, & ſæpius bona [illegible] nolentes, [illegible] vo-
lentes iniuria affectis opem afferre, non poſſunt, & [illegible]
imperent, ad tempus [illegible] imperium, & Regnum a-
pud homines fluxum eſt, paruumq; temporis durat, me-
lius eſt igitur hominum ope derelinquere, & diuinum
auxilium implorare.

Omnes gẽtes circuierũt me, & in nomine Domini vltus ſum eos.

Ecce illa quidem omnium [illegible] perpeſſa eſt impe-
tus, Hieroſolyma vero [illegible] omnium, [illegible] ab
illis igitur hyperbolice hæc [illegible] oratio profertur, [illegible]
[illegible] vere. Qui enim [illegible] gentes crediderunt, ab
infidelibus multus & pericula paſſi ſunt, veruntamen
& hi, & [illegible] Deo freti, [illegible] pugnantes expugnarunt.

Circundantes circundederunt me, & in nomine Domini vltus
ſum eos.

Symmachus autem ſic, Circundederunt me, & rur-
ſus circundederunt me, hoc eſt, frequentibus irruptio-
nibus variiſq; obſidionibus vſi ſunt, [illegible] autem De[illegible]
[illegible] munitus, illorum aciem [illegible] obligaui.

Circundederunt me ſicut apes fauum.

Quemadmodum inquit, Apes fauum inueniente

A mellis humorem fugiunt, ... dulcedinem mihi, quæ in me ineſt, eripere conati ſunt.

Et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.

Sperarunt autem admodum facile me ſuperare, ſicut ignis citò ſpinas conſumit.

Et in nomine Domini vltus ſum eos.

Hæc autem expectantes, ſua ſpe deciderunt, mea ſpe debellati, quandoquidem meum dominum omnibus illis oppoſui, & per ipſum victoriam reportaui.

Impulſus euerſus ſum, vt caderem, & Dominus ſuſcepit me.

Hæc his & illis congruunt: illi enim extremam internecionem perpeſſi eſſent, niſi diuinam nacti eſſent gratiam, & hi in impietatem prolapſi eſſent, niſi diuina virtus eos fulſiſſet.

Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

Ipſum igitur habemus, & potentiam, & victoriam, & fontem laudis: ab ipſo enim bona conſecuti, cum lætitia, & laude hymnum afferimus.

Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.

B Poſt enim victoriam cum à priſtinis luctibus liberati eſſent, in gaudiis & laudibus erant, Deum decantantes.

Dextera Domini fecit virtutem dextera Domini exaltauit me.

Dexteram vt ſæpius diximus, Bonam actionem nuncupat. Sane bene agentes victoriam non ſibi ipſis aſcribunt, neq; propria alacritate, & potentia freti ſunt, ſed hanc à diuina gratia ſe adeptos eſſe exclamant.

Dextera Domini fecit virtutem, non moriar, ſed viuam, & narrabo opera Domini.

Cum igitur ſupernum auxilium adeptus eſſem, cumque mortem ſuperaſſem, diuina beneficia & neſcios docebo, & ſcientibus in memoriam reuocabo, horumque beneficiorum memoria amorem erga ipſum accendam.

Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me.

Sint enim, veres triſtes me adorientur, paterne me erudiens, moleſtam vero horum nubem diſcuſſit, a detrimento, quod illinc manare potuerat, me penitus vindicauit.

C *Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas, confitebor Domino.*

Portas iuſtitiæ non templi ianuas nuncupat, ſed diuerſis virtutis ſpecies: per illas namque vniuerſitatis Deus digne laudari poteſt. & hoc planius per ſequentia demonſtrauit, veluti enim reſponſionem quandam dat, & inquit.

Hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam.

Luc. 18. Sic etiam adoleſcenti viam ad æternam vitam ducentem diſcere volenti dominus inquit, *Mandata noſti,*
Exod. 20. *non mœchaberis. non furtum facies, honora patrem tuum, & matrem tuam, & dilige proximum tuum ſicut te ipſum.* eodem modo & dominus portam ſe ipſum nominauit, vtpote qui
Ioan. 10. virtutis eſt dux, & præceptor, *Ego enim ait, ſum oſtium ouium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.* Hinc etiam hic diuinum inquit oraculum, *Hæc domini porta iuſti intrabunt in eam.*

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.

Laudo te igitur, qui meas preces admiſiſti, ſalutemq; largitus es.

D *Lapidem, quem reprobauerunt, hic factus eſt in caput Anguli.*

Hoc licet millies Iudæi impudenter negent, tamen ad alium referre non poſſunt: etenim diuiſarum tribuum Zorohabel dux erat, ſed non diutius perſtitit. Dominus autem Chriſtus cum in vnum coegiſſet duos parietes à ſe inuicem ex diametro diſtantes, eos inquam, qui ex Iudæis, quique ex gentibus crediderunt, hos quidem impietati ſeruientes, illos vero legis iugum ferentes, ea, quæ ſeparata erant, coniunxit, & vnam ex vtriſq; conflauit eccleſiam, Angulum quendam imitatus, duos muros colligantem, hunc igitur lapidem, quem olim ædificabant Phariſæi, & Saducæi, & Sacerdotes, & Scribæ reprobauerunt, & cruci affixerunt, ſed *factus eſt in caput Anguli*, vel ſecundum Symmachum, Angularis. De
Eſai. 28. hoc lapide per Vatem Eſaiam Deus vaticinatus eſt, *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem pretioſum, electum, angularem honoratum in fundamenta eius, & omnis qui crediderit*
E *in illo non confundetur.* Hoc & beatus inquit Paulus, *Super-* Heb. 2.
ædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, cum ſit petra angularis eius Chriſtus Ieſus. Hunc lapidem beatus Dan. 2.
Daniel vidit *exciſum ſine manibus*, edocens Virginis fœtum ſine communicatione fuiſſe, hunc vidit, *idolum terrentem*, hoc eſt vitæ vanitatem, & montem magnum factum, & orbem operientem.

A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.

Huiuſce autem gratiæ largitor eſt Deus, nos vero inexplicabilem eius benignitatem admiramur.

Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.

Diem à Deo factam vocat, in qua hic lapis poſt crucem à mortuis rediit: actutum enim poſt è mortuis reditum ſacris Apoſtolis præcepit, vt irent, & docerent omnes gentes, ſane hanc diem potiſſimum à Deo factam eſſe dicit. Quoniam etiam à principio lucem in hac Deus fecit, & cum hæc Dies Saluatoris reſurrectionem accepiſſet, radios iuſtitiæ ſolis in totum terrarum orbem emiſit, & cum lucem fabricaſſet, lucem diem vocauit, nihil aliud ſane in illa die fecit. hæc igitur dies ſola ſecundum primum diem, luminis inſtitutionem accepit, in ſecun- F
da namq; die firmamentum fecit, in tertia, plantas & ſemina, & in aliis ſimiliter alia. In prima quippe die lucem, vocauit vero lucem diem: iure igitur inquit, *Hæc dies quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea*, vtpote qui in ipſa bonorum fontes accepimus.

O Domine ſaluum me fac, ò Domine bene proſperare.

Et in poſterum tempus ò Domine ſalutem largire, & viam ad te ducentem facilem, & expeditam nobis fac.

Benedictus qui venit in nomine Domini.

Porro hanc vocem pueri domino attulerunt, in reprehenſionem eorum, qui diuina oracula docere profitebantur, & veritatem cognoſcere nolebant. cum enim Scribæ & Phariſæi Samaritanum dominum appellaſſent, pueri ipſum eſſe venientem *& benedictum* dicebant, Matth. 21
& hanc vocem, ò *Sanna*, in hac etiam vaticinatione ineſt, quandoquidem, ſaluum me fac, ò Sanna poſitum in
Hebræo contextu inuenimus. Hinc etiam & beatus Io- G
annes Baptiſta ſuos diſcipulos ad veritatem ducens, per Matth. 17
illos dominum interrogauit, *tu es, qui venturus es, an alium expectemus*: & cum eſſet dominus, *in nomine Domini venit*, ſic etiam Iudæis dixit, *Ego veni in nomine patris mei, veniet alius in ſuo nomine, & illum accipietis*, & cum eſſet benedictus, benedicti eſt filius, ſimiliter & Pontifex interrogauit, *tu es filius benedicti?*

Benediximus vobis de domo Domini.

Hæc ſuis amicis, qui victoriam adepti ſunt inquiunt, Huiuſce lapidis benedictionem vobis afferimus, qui domus factus eſt, in qua Deus verbum habitauit, *Ver-* Ioan. 1.
bum enim, inquit, *caro factum eſt, & habitauit in nobis*, & dominus Iudæis dixit, *Soluite templum hoc, & in tribus diebus* Ioan. 2.
excitabo illud.

Deus Dominus illuxit nobis.

Manifeſto hoc in loco *dominum* Chriſtum Deum declarauit. Quem enim ſuperius *lapidem* vocauit, & poſtea *benedictum*, & *qui venit, in nomine domini*, ipſum nominat *Deum, & dominum*, qui ſe ipſum ad conſpiciendum præbuit, quiq; ſalutem iis, qui crediderunt largitus eſt.

Conſtituite diem ſolennem in condenſis vſq; ad cornu altaris. H

Congregamini omnes, & diem feſtum maximum agite, propriam ſalutem celebrantes, vt ad altare vſque ipſum, frequentia conſtipata perueniat, quandoquidem *in condenſis*, pro Conſtipati, & frequentia coarctati poſuit. Hoc namq; verbum *Condenſum*, denſum etiam qui extra noſtrum ſermonem ſunt, vocant.

Deus meus es tu confitebor tibi, Deus meus es tu, & exaltabo te.

Te nouì Deum, te noui Dominum, te beneficii auctorem per vitam celebrabo.

Confitebor tibi, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum ſeculi miſericordia eius.

Primum ſe ipſos, vtpote aliorum duces in hymnorum cantilenam mouentes, hoc pacto & alios adhortantur, vt bonum dominum celebrent, quippe qui affa-

A tum m[illegible] t. Sec[illegible]d[illegible] eſt aut[illegible] ijs,qui [illegible] ingruere,vt ꝉitent [illegible]m,qui [illegible] ſecundum carnem orti[illegible]us,q[illegible]ne o-mnibus [illegible] audacio[illegible] contra inuadente[illegible] euadebant, [illegible]ea[illegible] ob fidem bene-dictionis,quæ [illegible]pſis occulebat[illegible].

Pſalmi CXVIII. Interpretatio.

Halleluia.

MVltas,v[illegible]iasq. rerum viciſsitudines diuinus Dauid habuit:etenim hoſtes fugauit,& hoſte[illegible] cutus eſt,& in mœrores incidit,& iucundiorem rurſus habuit [illegible]itam,& diuinâ ineſtit viam,& cecidit inter [illegible]undum, & rurſus diuinas ſecutus eſt leges. Hæc omnia igitur eo-dem tempore in hoc pſalmu [illegible]llegit,& prece[illegible] ab ipſo Deo allatas ſingulis tempo[illegible]ibus inuicem connectens, [illegible]nam vti[illegible]ſſimam precationem homines docet,per quę

B affert,quomodo poſſit fieri,vt recte eam virtutis par-tem exequamur,quæ in agendo conſiſtit: non neglig[illegible]t tamen dogmatum ſedulitatem,ſed præceptis de [illegible] bus horũ doctrinam apponit,vt præſens pſalmus poſsit exquiſitæ virtut[illegible] ſtudioſos in ipſa perficere,& ſegniter viuentes ad ſtudiũ accendere,& mœrentes recreare,& corrigere pigros,& vt vno verbo dicam,vniuerſi g[illegible]ne-ris medicinam varijs hominum affectibus adhib[illegible].

Beati immaculati in via.

Eos *beatos* eſſe ait,qui regiam incedunt viam,non de-flectendo nec dextrorſum,neque ſiniſtrorſum legis pię-cepta tranſgredientes:qui ſint hi,edocet.

Qui ambulant in lege Domini.

Qui enim ſecundum hanc viuunt,reprehendi mini-me poſſunt. *Viam* namque *V*itam vocat:quandoquidem hanc ex partu ad ſepulchrum vſque omnes incedimus.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt

C *eum.*

Et decimum octauum explanantes pſalmũ. diximus, quid differat lex a teſtimonio,& a iuſtificationibus,& à iudi[illegible]s,& à mandatis: tamen ſummatim ea,quæ d[illegible]cta ſunt in memoriam reuocemus. *Legem* vocat ab vniuerſi-tatis Deo per diuinum Moſem latam, *Mandata* vero,& præcepta,rurſus vocat legem,tanquam regium [illegible]re ab i pſo iniunctam,& imperatam, *Iuſtificationes* tanquam il-lam,quæ recte a[illegible]entem iuſtu[illegible] declarare poteſt, *Iudicia* autem,tanquam diuinas ſententias oſtendentem,& di-gna præmia eo[illegible]um,qui ſecundum leg[illegible]m.& [illegible]orum,qui iniqu[illegible] iuunt, *Teſti[illegible]nia* vero tãqua[illegible] teſtantem & de-monſtrante quibus [illegible] obno[illegible]ſunt ij,qui [illegible] [illegible]untur. *Beati* igitur eſt [illegible] in hic [illegible],qui [illegible]nonia cont[illegible] perſcrutantur & in toto co[illegible]de D[illegible] quærunt: non [illegible] autem eſt h[illegible],fidens, qui [illegible] pprehendit qu[illegible] quide[illegible] huiuſmodi hom[illegible] mentem [illegible] in Deum,& in

D inanes vitæ curas partitur,ſed totum ſe ipſum Deo ad-dicit.

Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambula-uerunt.

Hanc di[illegible]ion[illegible] etiam in primo pſalmo fecit:e[illegible] [illegible] eſſe di[illegible]et eos,qui dies nocte[illegible] in le[illegible] [illegible] ,& cum meditationi[illegible] fruct[illegible] [illegible]it, *Non ſic imp[illegible], non ſi[illegible]* & hoc in loc[illegible] [illegible] viſſet in iocentes,eoſq́; qui [illegible] poſſunt [illegible] iniquitatis oper[illegible] [illegible] ſeparaſſe,& illam, quæ à Deo [illegible] [illegible]

[illegible] mandaſ[illegible] mandata tua cuſtodiri nimis.

[illegible] l[illegible]g[illegible]m,& per Vat[illegible] & per ſacra Eu[illegible] [illegible] [illegible]ptura huiuſmo[illegible] [illegible]it. N[illegible] [illegible] [illegible]dic[illegible] xcipe[illegible] [illegible] [illegible]ntur v[illegible] ad cuſtodiendas iuſt[illegible] atio[illegible] [illegible] [illegible] poſſi[illegible] [illegible] huius [illegible]

Tum non confundar cum proſpexero in omnibus mandatis tuis. E

Peccati enim fructus eſt p[illegible]dor,[illegible] & d[illegible]uinus Apo- Roman. 6 ſtolu[illegible] inquit. *Quem igitur fructum habetis tunc in illis,in qui bus nunc erubeſcitis?* [illegible] vero omnia mandata Dei pe[illegible] ciunt, [illegible]nſcienti[illegible] [illegible]uciam habent.

Confitebor tibi in directione cordis mei, quod didici iudicia iu ſtitiæ tuæ.

Confitebor. Gr[illegible] rum actionem voc[illegible] tunc inquit purum hymnum aff[illegible] potero,cu[illegible] omnia tua iud[illegible]a didicero,& ſecundum [illegible] vitam d[illegible]o.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam, non me derelinquas vſque-quaque.

Sæpius diuina gratia nunnullos ad breue tempus d[illegible] ſerit,vtilitatem illis hinc procurans. Sic cum magnus E lias derelict[illegible] eſſet [illegible] ffectum incidit,& hu-manæ naturæ imbecillitat[illegible] didicit,ſed actutum rur ſus di[illegible]nam nactus eſt gratiam. Sic diuinus Petrus,cum negaſſet,prolapſus eſt,ſed prom[illegible] dominus eum ſulful-

F ſit. Deſtitutus autẽ penitu[illegible] diuina ope Iudas parata præ-da hoſtibus fuit. Derelictu[illegible] etiam fuit beatus Dauid poſt peccatũ ill[illegible]d,& in aſpera[illegible] illas calamit[illegible]es incidit, [illegible] rurſus erga Deum fiduciam recepit,& illinc [illegible]pẽ conſe-cutus eſt. Saul vero penitu[illegible] hac orbatus,& ſpiritus gra tiam amiſit,& praui ſpiritui obnoxius fuit; ſuæ igitur Vates precatur,ne derelinquatur vſquequaq;, hoc eſt, ne g[illegible]atia auxiliante ſpolietu[illegible].

In quo corriget adoleſcentior viam ſuam? in cuſtodiendo ſermones tuos.

Volubil[illegible]s eſt iuuẽtus,& ad malum prona,varijs enim perturbationum vndis confunditur,indiget igitur du-ce,qui ad portum dirigat. Hoc autem eſt proprium diui norum oraculorum. hæc enim auertendo nos a vijs pra-uis, poſſunt nos corrigere,& ad diuinam viam dedu-cere. quod enim eſt in equino pullo frenum,& domitor, hoc idem eſt in adoleſcentibus diuinus ſermo.

In toto corde meo exquiſiui te,ne repellas me a mandatis tuis.

G Multi quidem Deum quærunt,ſed non in toto corde, partiuntur enim [illegible]oc non modo in terreni humanarum curas,veru[illegible] etiam in abſurdas concupi[illegible]entias,& in inuidias,[illegible] f[illegible]audes,& proximorum [illegible]as, diuin[illegible]rum ve[illegible] ſtudioſus omnem Deo conſecrat mentem,& ab illius prouidentia pende[illegible].

In corde meo abſcondi eloquia, vt non peccem tibi.

Qui aurum poſſidet vel argentum,vel pretioſ[illegible]s lapi-des,non foris hæc proponit,ſed intus in cellis,& thala-mis occulit,[illegible] manus eorum,qui pari[illegible]tes effodiunt de-clinent. Si[illegible] qui vi[illegible]tutis diui[illegible]s habet,has in ani-ma abſcondit,ne per[illegible] inane[illegible] gl[illegible] animarum fures eas ſubripiant. aliud etiam diuinus ſermo edoce[illegible] [illegible] omnibus diuina oracula [illegible]eramus,commonefacit, *Non date enim,* ait, *ſancta canibus, nec proijcite margaritas ve-* Matth. 7. *ſtras ante porcos.*

Benedictus es Domine, doce me iuſtificationes tuas.

Videlicet m[illegible]nſuetus,& benignus,& [illegible]gn[illegible]s,vt ab o-

H mnibus laude[illegible] ideirco precor te,[illegible] ea à te diſcam,quæ me iuſtum reddere poſſunt.

In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

Quæ enim à tua bonitate diſcerem,hæc neſcios do-cebo.

In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum ſicut in omnibus diuitijs.

Laborioſa eſt quidem virtut[illegible] via,ſed perfectis iu-cunda: propterea inquit Dominus Chriſtus, *Accipite iu-* Matth. 11. *gum meum ſuper vos, iugum enim meum bonum eſt, & onus meum leue.* hoc etiam diuinum inquit oraculum, *tuorum teſtimo-niorum poſſeſſionem quibuslibet diuitijs iucundiorem ſibi eſſe.* Hæc claud[illegible], *ſicut in omnibus diuitijs,* non temere tacet [illegible]ed vni uerſi ge[illegible] opes declarat, quandoquidem multæ ſunt diuitiarum ſpecie[illegible]. Alius enim aurum habens,nomina-tur diues,[illegible]lius vero argentum,& alius multa terræ iu g[illegible]a arbo[illegible]ibus conſitæ, partim verò ſatæ,& alius pa ſcua [illegible] omnia Vates comprehendens, diuiniſque te[illegible] comp[illegible]ans,dixit iu[illegible]undam eſſe ſibi diuin[illegible] te-ſtim[illegible],quemadmodum opum ſtudioſis omnes diu itiarum ſpecies.

A *In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas.*

Propterea [illegible] tuorum ſermonum meditationem continue oſtentabo, per tuaſque [illegible] vias iter faciam.

In iuſtificationibus tuis meditabor, nō obliuiſcar ſermones tuos.

Tenacem tuorum oraculorum memoriam mihi ipſi cuſtodiam.

Retribue ſeruo tuo.

Non cuiuis licet eſt hac voce vti. nemo enim prauam conſcientiam circumferens in præmium Iudicem ex[illegible]: qui autem rectis vtitur cogitationibus, cum fiducia hac vtitur voce.

Viuifica me, & cuſtodiam ſermones tuos.

Tuam enim nactus opem, peccati mortem effugiam, & vitam ex ſermonibus tuis percipiam.

Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Non enim omnes, qui diuina oracula lectitant, horum mirabilia conſiderant, ſed hi, qui ſuperno ſplendore perfruuntur. quod etiam beatus inquit Paulus, *Cum autem conuerſi fuerint ad Deum, auferetur velamen, Dominus autem ſpiritus eſt.* 2.Cor. 3.

B Ipſe igitur diuino lumine illuſtratus, iure clamat, *nos vero omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam a domini ſpiritu.* nos autem [illegible] dominum orare, vt velum oculorum [illegible] mentis noſtræ auferens, diuinorum oraculorum potentiam oſtendat.

Incola ego ſum in terra, ne abſcondas a me mandata tua.

Terram nunc habitamus, ſed diuerſamur, cum parum enim temporis vixerimus, in aliam tranſimus vitam. Sane hoc non omnes volunt [illegible], ſed in præſentibus bonis tanquam permanentibus, & ſtabilibus effertuntur, qui vero diuinarum rerum eruditus eſt, breuitatem vitæ nouit, idcirco incolam ſe ipſum nuncupat, & ſupplicat, vt diuina mandata non ignoret.

Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.

C Multi diuina iudicia deſiderant, cælorumque regnum appetunt, ſed non ſemper, modo vero [illegible] oblectantur, & modo corporis affectus ſequuntur, ſed Vates exoptat hoc habere deſiderium continue.

Increpaſti ſuperbos.

Qui diuinas leges deſpiciunt, in ſuperbiæ morbum incidunt, ſed a iuſto Iudice pœnam accipiunt. hoc ſane Abſalon perpeſſus eſt, hoc Saul, hoc Pharao, & Sennacherim, & Nabuchodonoſor, & alii innumeri. Hoc cum Vates ſciret tanquam Propheta ſubiunxit.

Maledicti qui declinant a mandatis tuis.

Hanc execrationem lex etiam tranſgredientibus affert, *Maledictus enim ait, omnis, qui non permanet in iis, quæ ſcripta ſunt in libro legis huius, vt faciat ipſa.* Deut. 27.

Aufer a me opprobrium, & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.

Contumeliis affecit Vatem Nabal, cum ſeruum fugitiuum vocaſſet & [illegible] mœrens igitur ob hos, obſecrat, vt opprobria auferantur, [illegible] quod [illegible] teſtimonia quæſiuit [illegible] non reſpondit [illegible] verba [illegible] a Semei coniectatis, illa [illegible] poſt peccatum tuc[illegible]

D [illegible] hæc vero Nabal, aliorumque ante peccatum extiterunt.

Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur.

Et Saul, & Abner, & Achitophel & Abſalon.

Seruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.

Ego autem tuam dilectionem confitens, tuas iuſtificationes meditabar.

Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum iuſtificationes tuæ.

Humana enim doctrina [illegible], tua mandata ſequor.

Adhæſit pauimento anima mea.

Hyperbolen humiliationis per hæc declarauit. ſic enim & in quadrageſimo tertio inquit pſalmo, *Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra, conglutinatus eſt in terra venter noſter.*

Viuifica me ſecundum verbum tuum.

Non vitam ſine termino petit, ſed vitam ſecundum legem.

Vias meas enunciaui, doce me iuſtificationes tuas.

E Omnes meas actiones [illegible] nihil mearum rerum te latere permiſi, [illegible] precibus annuiſti, precor autem te, vt accurate tuas iuſtificationes perdiſcam.

Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Diuino intellectu nobis opus eſt, vt ſecundum diuinam legem virtutem perpetremus, & qui alius miſericordiam [illegible], ne ad inanem reſpiciat gloriam, & qui in bonis operibus ſe exercet [illegible] humanam laudem contemnat, & vir continens ne ob intemperantiæ dedecus, ſed ob virtutis deſiderium continentiam amplectatur. [illegible] igitur Vates ſupplicat, vt diuini intellectus particeps ſit, vt iuſtitiæ viam cognoſcat.

Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.

Aſſiduus peccati impetus ſæpius cogitationum tenorem diſſoluit, & eſt in cauſa vt athleta deficiat, & eam efficit, quæ [illegible] vocatur, remiſſa vero anima in ſomnum [illegible], ſomnus vero mortem inducit, idcirco vt

F confirmetur & corroboretur Vates obſecrat, hoc etiam in [illegible] inquit pſalm[illegible], *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte.* Pſal. 12.

Viam iniquitatis amoue a me, & de lege tua miſerere mei. viam veritatis elegi, & mandata tua non ſum oblitus.

Neceſſaria eſt etiam hæc precatio, quandoquidem decet nos ab vniuerſitatis Deo implorare auxilium, vt ab iniuſtitiæ via deflectamus, & veritatis iter ſectemur, & firmam memoriam Dei teſtimoniorum circumferamus.

Adhæſi teſtimoniis Domine, noli me confundere.

Non ſimpliciter dixit, Securus ſum, ſed *Adhæſi*, hoc eſt, [illegible] par [illegible] tempori ab hiſce meam mentem [illegible]. Cæterum quærit, vt huiuſmodi affectus fructum percipiat, nimirum, vt ne vnius quidem ignominiæ periculum faciat.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.

G Vtriuſque opus eſt & noſtra promptitudine, & Dei auxilio neque enim diuina gratia bonam alacritatem non habentibus datur, neque humana natura abſque cæleſti auxilio recte agere poteſt. Hoc & Vates edocet, mandatorum tuorum viam ſine impedimento cucurri, cum rurſus facilitatem a te accepero. *Latitudinem* enim [illegible], Facilitatem vocauit. & alibi ait, *In tribulatione dilataſti me.* Pſal. 4. & rurſus, *Dilataſti greſſus meos ſub me, & non ſunt infirmata veſtigia mea.* Pſal. 17.

Legem pone mihi Domine in viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper.

Legem pone, Symmachus, Oſtende dixit. Aquila, & Theodotion [illegible]. Semper inquit, tuæ legis illuſtrationis indigeo, vt iuſtificationum tuarum viam cognoſcam, & hanc ſine impedimento incedam.

Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.

Et Dominus, vt ſcripturas perſcrutemur, iuſſit, ſed perſcrutantibus cæleſti lumine opus eſt, vt & inueniant illud, quod quæritur, & conſeruent quod ceperunt.

Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum, quia ipſam volui.

H Non ſimpliciter flagitat, vt virtutis ſolum Deus eius dux ſit, ſed etiam propenſi animi deſiderium oſtendit.

Inclina cor meum in teſtimonia tua & non in auaritiam.

Aquarum natura in procliue ferri ſolet & ſi quem exitum inuenerit, [illegible] tota confluit, ſic Diabolo peccato [illegible] reſerante, [illegible] hominum natura in peius vergit. Igitur congruenter ad Dominum Vates precatur, vt in diuina teſtimonia [illegible] inclinetur, & vt tentationem tranſgrediendi in alterutram partem effugiat.

Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.

Vanitas, quod inutile & ſtultum eſt, vocatur, huiuſmodi quippe ſunt ea, quæ in vita iucunda videntur. ſic hæc & ſapiens Salomon nominat, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Eccle. 1. & cum enarraſſet quomodo ædes ædificarit, & conſeuit hortos, & [illegible] aquarum piſcinas, ſubdidit, *Et ecce omnia vanitas, & afflictio ſpiritus.* Ibidem. Supplicat igitur Vates, vt mentis oculi in nullam [illegible] contemplationem vergant, & ne præſentium [illegible] vanitate demulceantur.

A *Et iuſtitia tua viuifica me.*

Secundum tuas leges mihi concede, vt viuere poſſim.

Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Conſtantem in tuis ſermonibus me redde, ingiter timorem tuum in me cuſtodiens: videlicet, timor tuus mihi incumbat, terrificans, & nequaquam ſinens, vt e tuis oraculis deflectam.

Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum, quia iudicia tua iucunda.

Aquila autem pro *Suſpicatus ſum*, Formidaui dixit, ſic etiam Theodotion: ſed Symmachus, Quod vereor explanauit. *Opprobrium* autem hoc in loco vocat dedecus, quod ex peccato oritur: hoc enim & formidabat, & timebat, & ſuſpectam ducebat vitam. propterea non ſubdidit, vt ſolet, Quoniam iudicia tua aquæ..., aut cuſtodiui, ſed *quoniam iudicia tua bona.* non modo enim peccatoribus pœnam intermінатis, verum etiam pœnitentibus ſalutem polliceris: quandoquidem *Iudicia*, iuſtas Dei ſententias vocat.

B *Ecce concupiui mandata tua, in æquitate tua viuifica me.*

Mihi optanti vitam iuſtam concede.

Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine.

Omnes namque diuinæ benignitatis indigemes ſumus, & ille, qui ſummum virtutis faſtigium apprehendit, huius continue indiget.

Salutare tuum ſecundum eloquium tuum, & reſpondebo exprobrantibus mihi verbum.

Quam ſalutem ô Domine in ſacris tuis ſermonibus pollicitus es, largire, vt inſultantibus mihi cum fiducia loquar. Qui enim in calamitatibus conſiſtit, conuicia ſuſfert, qui vero iucundam vitam ducit, redarguit contumeliis afficientes.

Quia ſperaui in ſermonibus tuis.

A tuis enim promiſſis pendeo, & per hanc incedo ſpem.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaq;, quia in iudiciis tuis ſuperſperaui.

C Vt nos veritatem diligamus Vates edocet, & vt hanc cum omni alacritate ab vniuerſitatis Deo efflagitemus.

Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Sic enim erga tuas leges propenſior cuſtos euadam. per hanc igitur clauſulam, *In ſeculum, & in ſeculum ſeculi*, futuram vitam demonſtrauit, in qua pura, & ſyncera diuinarum legum obſeruatio omnibus dabitur.

Et ambulabam in latitudine, quia mandata exquiſiui, & loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu Regum, & non confundebar.

Cum multa, inquit, facilitate incedens, & ſecundum mandata tua viuens, neque regum potentiam timui, ſed cum multa fiducia cum ipſis colloquebar, quandoquidem vita ſecundum legem acta, ſiduciam affert, & huiuſce rei teſtis eſt magnus Dauid. Nam ante peccatum cum multa fiducia cum Saule ſermocinabatur poſt peccatum, ... fugiens filium, ... terram, capiteq; operto ... ambulabat. & Elias ille magnus ... Achab impietatem redarguebat, ſic diuinus Daniel Nabuchodonoſor dicebat

D Daniel. 4. *Et nunc Rex conſilium meum placeat tibi, & eleemoſynis redime peccata tua, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum*. ſic diuinus Paulus cum Agrippa, & Pheſto, & Phelice diſſerebat. ſic triumphatores martyres ... Reges deſpiciebant.

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi, & leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi.

Non enim in ſermone eſt Dei Regnum, ſed in opere, & qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Idcirco diuinus Vates meditationi actionem præpoſuit: cum enim dixiſſet, *Meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi*, ſubdidit, *Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi*. Quæ enim per diuina oracula didici, hæc per opera ... *non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum*, vt nos ... diuinus Apoſtolus, *ſed factores legis iuſtificabuntur.*

Et exercebar in iuſtificationibus tuis.

Continue enim has meditabar.

Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.

E Legem ferens Deus cuſtodientibus legem ſuam beneuolentiam promiſit, & tranſgredientibus ſupplicium: vt recordetur igitur ſuarum promiſſionum Deum precatur, quandoque idem an... in illas ſperare me docuiſti, & oſtendens ſpei vtilitatem ſubdidit.

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quia eloquium tuum viuificauit me.

Hanc enim in calamitatibus conſolationem habui, ſuper quam vectus ſuper vndas nauigaui.

Superbi inique agebant vſquequaque, a lege autem tua non declinaui.

Superbos nuncupat Saulem, Abſalonem, Ammanitarum Regem, qui fecit iniqua illa in eos, qui ab ipſo miſſi fuerunt, ſed illi quidem iniqui, iniquam amplexi ſunt vitam, ego vero tuas leges ſecutus ſum. Cæterum hæc dicere poſſent etiam triumphatores martyres, qui grauia, & aſpera illa a crudelibus, & impiis tyrannis perpeſſi ſunt.

F *Memor fui iudiciorum tuorum a ſeculo Domine, & conſolatus ſum.*

In mentem enim reduxi ea, quæ in Abel, & in Habraham, & in Iſaac, & in Iacob, & in Moſem patrata fuere, quomodo vt in varias tentationes inciderent permiſit, & deinceps illuſtres, & ampliſſimos ipſos declarauit, conſolationem hinc idoneam reportabam.

Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuã.

Ego quidem male patiens, tuorum iudiciorum memoria reficiebar: mœrebam tamen, & laborabam, multos cernens intrepide tuas infirmare leges.

Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

Diuerſatus eſt beatus Dauid apud alienigenas, cum a Saule perſecutionem pateretur. *Peregrinationem* autem ipſum vocare opinor humanæ illud tempus, ſed totam vitam, non enim veluti habitans, ſed tanquam diuerſans viuebat, Deique iuſtificationes canens, ... dicebat, ſic enim explanarunt & cæteri Interpretes. Cantica ... mihi omnia mandata tua in loco peregrinationis

G meæ.

Memor fui nocte nominis tui Domine, & cuſtodiui legem tuã.

De nocte ſemper ſanctorum chorus ..., & preces fundit, & Deum rerum omnium conditorem laudat. Opinor porro *Noctem* hoc in loco, Tentationum tempus nominari, quandoquidem nebuloſum ... & noctis inſtar hominibus ſuperuenit ... hoc ſane potiſſimum neceſſaria eſt vniuerſitatis Dei memoria, quæ tegeret, & bono eſſe animo iubet, contrariaſq; cogitationes exigit.

Hæc facta eſt mihi, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

Sic, inquit, ſapere potui, & eligere maxime iuſtificationum poſſeſſionem.

Portio mea Domine, dixi cuſtodire legem tuam.

Non omnium Deus eſt portio, ſed eorum, qui perfectas ſe ampleɴi ſunt: ſic Sacerdotũ & Leuitarum pars, & hæreditas fuit. *Leuitis enim inquit, non erit pars in medio fratrum ſuorum, quoniam pars eorum ego Dominus.* ſic etiam, & in decimooctauo inquit pſalmo, *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.* Dicit igitur & hoc in loco omnia alia deſpiciens, Te partem, & optimam copiam, & diuitias habeo. Idcirco tuas leges cuſtodire feſtino.

H *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo.*

Vbique in toto corde appoſuit, etiam in hoc legi obtemperans: ſic enim vniuerſitatis Deus iuſſit, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex tota potentia tua.* Matth.

Miſerere mei ſecundum eloquium tuum.

Non infinite vt miſericordiam conſequatur obſecrat, ſed vt ſecundum diuinum oraculum ... ſit particeps ſit. Hoc dicere poteſt etiam prudens ægrotus medico, Vt ſcis, medicinam adhibe, & vt ars præcipit. Hoc etiam prudens mercator gubernatori dicere poteſt, Secundum legem artis dirige nauem, & vt ſcientia iubet, guberna. ſic etiam decet nos diuinam miſericordiam efflagitare quandoquidem qui poſtulatur, ſcit miſericordiæ modum: ſæpe enim per animaduerſionem ſalutem procurat, & pœna fit benignitas. ſic etiam medicu

[illegible] actan [illegible] ere. nam al quan [illegible] impertit & [illegible] ndum medi [illegible] contraria curas.

[illegible] tuas [illegible] pedes meos in teſtimonia tua.

[illegible] vias meas habe [illegible] & [illegible] & Septu [illegible] [illegible] dum [illegible] tabitinere, [illegible] deſeterem.

Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.

Cum enim [illegible] ipſum erga [illegible] reddidiſſem, [illegible] Beati [illegible] Salutis [illegible]

Matth. 24. Dominus [illegible] Euange [illegible] adhortatur, *Vigilate quoniam neſcitis qua hora fur veniet.*

Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam non ſum oblitus.

B [illegible] tunc Dæmonum, [illegible] ſunes vocauit, [illegible]

Eſai 5. [illegible] *Væ qui extenditis peccata veſtra ſicut funiculo longo.* [illegible]

[illegible] docet

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitia tua.

Non modo [illegible] interdiu, verumetiam [illegible] & [illegible] in [illegible] medio [illegible] [illegible]

Actor. 16. [illegible] Hoc [illegible] Apoſtolis cum [illegible] Sila [illegible] [illegible] poſt verbera [illegible]

Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

Symmachus hanc [illegible] Particeps, [illegible] dixit, & Syrus, Amicus. Aduerſans [illegible]

C [illegible]

Pſal 138. [illegible] *Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus.*

Miſericordia tua Domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me.

In omnes inquit, [illegible] mali [illegible] Domi[illegible] iuſtificationum [illegible]

Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo ſecundum verbum tuum.

[illegible] beniuitatis [illegible] & vt ſecundum tuas leges [illegible]

Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

D Nomi [illegible] & dominum [illegible] hominibus [illegible] Vates [illegible]

Iere. 10 [illegible] *Corripe nos domine, verumtamen in iudicio & non in furore, ne forte ad nihilum redigas nos.* [illegible] docet [illegible]

Priuſquam humiliarer, ego deliqui, propterea eloquium tuum cuſtodiui.

E [illegible] quando [illegible] ob[illegible]

Bonus es tu Domine.

[illegible] & benign[illegible]

[illegible] bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.

[illegible] audacter [illegible]

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.

[illegible] ſpeciem [illegible]

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus ſum.

Eſai 6. Matth 13. Exod 7. Simile eſt hoc [illegible] *Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos clauſerunt.* [illegible] Pharaone [illegible]

F [illegible]

Bonum mihi, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.

[illegible] agit Vates ob ſeuera [illegible] remedia [illegible]

Bonum mihi & lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.

[illegible] Regno exactus ſum, [illegible]

Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua.

De [illegible] humanam [illegible]

Qui timent te, videbunt me, quia in verba tua ſuper ſperaui.

G [illegible]

Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliaſti me.

H [illegible] condem[illegible] vinxiſſe.

Fiat miſericordia tua vt [illegible] me.

Sed deinceps benignit[illegible] & conſolati[illegible] tempus.

Secundum eloquium tuum ſeruo tuo.

Eſai 54. Nam [illegible] Eſaiam inquit, *Cum autem ueniet miſericordia [illegible]* & [illegible]

Veniant mihi miſerationes tuæ, & viuam, quia lex tua meditatio mea eſt.

Mortuum [illegible] benignitate [illegible]

Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt in me, ego autem exercebor in mandatis tuis.

H Non [illegible] tundit, [illegible] Quam igitur medicinam [illegible] poſtulat.

Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt teſtimonia tua.

Cum longiſſime abeſſet [illegible] choro ob peccatum [illegible]

Deus

A Deus, precatur rurſus ... atque iterum ad eum redeat, & ſimul animam renouet. hoc enim Symmachus explanans dixit, Conuertant me, qui timent te.

Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, vt non confundar.

Cor ab omni reprehenſione liberum habere deſiderat, quandoquidem huiuſmodi cor a pudore liberum eſt: propterea & rurſus pſalmum exordiens, innocentes, & omni reprehenſione vacuos beatos eſſe dixit.

Defecit in ſalutare tuum anima mea, quia in verba tua ſuperſperaui.

Qui vehementer aliquid deſiderant, & re deſiderata ſunt priuati, dicuntur deficere. Similiter qui valde ſitiunt, & aqua indigent, Similiter qui aliquem domeſticum ex peregrinatione expectant, deſiderant quidem ſemper. deſiderium vero compotes facti, liqueſiunt, ſimiliter etiam illi, qui cum aliquibus calamitatibus colluctantur, & diuinam beneuolentiam expectant, ob hanc procraſtinatam deficiunt.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando conſolaberis me?

B *Eloquium*, & promiſſio diuina, vocatur etiam ſcriptura diuino numine inſpirata. Deficit igitur non modo qui diuinam promiſſionem, & liberationem ab imminentibus malis expectat, ſed etiam qui diuina oracula lectitat, horumque ſenſum ſedulo diſcere deſiderat, & putat horum inuentionem eſſe ſibi conſolationem, & animi oblectationem.

Quia factus ſum ſicut vter in pruina, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Vter calefactus mollitur, & tumefactus extenditur: in pruina vero obdureſcit, & contrahitur: ſic etiam eſt corporis natura, mollitur quidem ob delitias, & extenditur, & contra animam conſurgit, mœrore vero exercitationis deprimitur, & premitur, & huius teſtis eſt Apoſtolus exclamans. *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne, cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Igitur Vates cum à Saule perſecutionem pateretur, affectibus ſuperior erat, cum vero pace perfruitu eſſet, delicatarum ſalubus Leſus eſt, cum autem corpus depreſſiſſet, diuinarum legum memoriam renouauit.

1 Cor. 9.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies de perſequentibus me iudicium.

C Breue ait, humanæ naturæ eſt tempus. Dies enim annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Quando igitur ... dies ... ab inimicis me liberabis?

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua.

Pr... conſuluerunt, ipſe ve... obtemperans, diuinam ſeutentiam ... etiam ... idolorum do... fugere non modo Græcorum ... Iudæorum ... perniciem, ſed etiam hæret... dogmata.

Omnia mandata tua veritas.

Propterea ... lege ... eligo, quoniam tua mandat ... ver... ... cerno.

Iniqui perſecuti ſunt me, adiuua me, paulo minus conſummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.

Multa, inquit ... iniquitate ... potentia: eternum propemodum ... vita priuarunt.

Secundum miſericordiam tuam viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

D Huius ... ſermonem ornauit. non enim vitam pro ... ſed vt pro nunc ... cupiat, obſecrauit, cuſtodire promittens ...

In æternum ... verbum tuum permanet in cœlo.

...

E *In generatione & generationem veritas tua.*

Hanc namque ... Iudæorum populo ſeruaſti, aliqui, qui poſt illos ſunt. Deus ſane ex gentibus populum, qui per Saluatorem noſtrum Chriſtum ſalutem adeptus eſt.

Fundaſti terram & permanet, ordinatione tua perſeuerat dies.

Dediſti terræ in longiſſimum tempus ... vitatem, & perſiſtit, ... cum diem à nocte diuidiles, & ſecundum tuas leges progreduur.

Quoniam omnia ſeruiunt tibi.

Omnia enim tibi ſeruiunt, tuiſque nutibus obtemperant: quandoquidem tu omnium opifex es.

Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forte periiſſem in humilitate mea.

Hæc vniuſquiſque, qui in impiorum calamitates incidit, dicere poſſet, & Ioſeph etiam cum ſeruitutem, adulterium, & calumniam aufugiſſet, & Daniel ne obſecratet prohibitus & tres illi, qui vt imaginem venerarentur coacti fuerunt, triumphatoreſque, martyres, qui varias ſpecies ſupplicii perpeſſi ſunt. Merito autem hæc ait beatus Dauid cum à Saule exactus eſſet, & cum alienigenis impiis hominibus ſimul viuere coactus eſſet: particeps namque impietatis fuiſſet, niſi diuinarum legum in ditationem ſecum circumtuliſſet.

F *In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me.*

Cum enim ex ipſis didiciſſem tuas iuſtificationes vitam producere, perennem horum memoriam conſeruabo.

Tuus ſum ego ſaluum me fac, quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

Non omnes hac voce vti poſſumus, peccati enim ſeruus mentitur ſe ipſum Dei ſeruum eſſe nominans: à quo enim quiſque deuictus eſt, illi ſeruus eſt. ſi igitur ab hoc peccato liberare, diuinas ſequeremur leges, hac poterimus vti voce.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me, teſtimonia tua intellexi.

... *Expectauerunt* Symmachus, & Theodotion dixerunt. Illi quidem me morte mulctare ſperabunt, ego vero tua teſtimonia attendens, hoc vitam percipiebam.

G *Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.*

Symmachus autem ſic, ... ſtructuræ vidi finem, amplum mandatum tuum nimis. Omnia, inquit, humana, & diuitiæ, & opum copia, & potentia, & imperia, & militiæ præfecturæ, tyrannide, & Regna ſuem habent, & finem celerrimum: tuum vero ... datum amplum eſt, & immortale & cuſtodientibus illam perennem, & æternam vitam conciliat, & bona, quæ nullam viciſſitudinem capiunt.

Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea eſt.

Non omnis diuinam legem implens, ipſam non amando implet: alii quidem timore, & formidine pœnæ, alii vero humanam gloriam aucupantes, ſed ſyncera virtutis ſtudioſi ob affectum erga res bonas diuina mandata implere feſtinant.

Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quoniam in æternum mihi eſt.

H Cum Vates inſlammato ſtudio diuinam legem diligere conteſſus eſt diuinam gratiam omnia ſibi ... cum à te enim inquit, ſapientiam & ſcientiam accepiſſem, tuam ad ... legem, ... orem enim mihi, quam hoſtibus ... largitus es: propterea me necare ſtudens, ... volui, cum ſemper tecum ... perpendiſſem.

Super omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt. ... quia mandata tua quæſiui.

... Regnum eſt ... ſubditum vero dicere ... Saul, ... etiam ... ſed ne quæ ... poſt illa, neque ... ſed beneficium ... perdere ... cupiebat

vero

A [illegible] [illegible] iam idamaui, & [illegible] ſoluit, neque iniuria aſſi[illegible] [illegible].

Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt cuſtodiam verba tua.

Neque enim fieri poteſt eodem tempore, vt duas incedamus vias, nimirum incontinentiæ & temperantiæ, iuſtitiæ, & iniuſtitiæ, ſed oportet contraria fugere & recta ambulare: nam hoc pacto vt diuinarum legum cuſtodes ſimus, fieri poteſt.

A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.

Cum neutrum te harum rerum latorem legis nouerim, cum [illegible] ſtudio ea amplexus ſum.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.

Non enim ſic mellis dulcedo oris ſenſum dulcem efficit, quam tuorum oraculorum meditatio meam lætificat animam. *Guttur* enim poſuit tanquam vocis inſtrumentum, per vocem vero meditatio fit, his vero anima vtens hinc vtilitatem percipit.

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.

B Intelligens enim quæ Deo placent, aueſatus ſum omnes iniquitatis ſpecies.

Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.

Non enim in tenebris ambulo, velut quadam lucerna, lege illuſtratus. Sciendum eſt, legem *lucernam* nominari, Saluatorem, & dominum noſtrum *iuſtitiæ Solem*. nam illa quidem vt lucerna vix vnam illuminauit gentem, hic vero totum terrarum orbem illuſtrauit. ſic diuinum Ioannem *lucernam* dominus Chriſtus vocauit, cum adhuc nox eſſet, quando ipſe Ioannes Iudæis apparuit, *poſtea vero lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, illuxit*. Et ſacros Apoſtolos *lucem* etiam appellauit, tanquam illius luminis participes, omnes homines illuſtrantes.

Ioan. 1.

Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.

[illegible] animæ *iudicium* iuſiurandum vocauit, quoniam plures res iureiurando corroborantur.

Humiliatus ſum vſquequaque Domine, viuifica me ſecundum verbum tuum.

Non ſimpliciter ſe humiliatum eſſe dicit, ſed *vehementer humiliatum*, præſertim cum Rex eſſet & Propheta,

C & induciam a virtute haberet, & diuitiis affluerer, & hoſtes vinceret, ſed nec ſapientiæ, nec fortitudini, nec peritiæ fidere voluit vnquam: & hæc diuinæ gratiæ donum eſſe opinatur: & vitam ab eo, qui eam dare poteſt efflagitans, non [illegible] [illegible] petit, ſed rationis compotem, & ſecundum legem, & diuina lege illuſtratam.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & iudicia tua doce me.

Diuinæ quidem leges plurima virtutis officia iubent, aliqua vero ex humana mente ſunt appoſita. ſic etiam ex ſacrificiis, aliqua ſunt ex legis præſcripto, alia vero humana mente excogitata. & hæc quidem pro peccato, & delicto, & pro expiatione lex afferre præcipit, & veluti quoddam debitum exoluebantur Deo, hæc vero ob mentis liberalitatem, munera allata appellauit. ſic etiam nunc temperantiam, & iuſtitiam euangelii ſermones præcipiunt. virginitas vero, & poſt nuptias continentia, & paupertas, & ſolitaria vita, & in eremo commoratio, mentis opera ſunt, quæ legem tranſcendunt. Talia igi-

D tur Vates *voluntaria* nuncupauit: quæ enim minime legis neceſſitati ſubiiciuntur, ſed piæ, & religioſæ mentis ſunt fructus, iure voluntaria vocantur.

Anima mea in manibus tuis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.

A tua enim prouidentia cuſtoditus, tuarum legum obliuionem abieci.

Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erraui.

Multas variaſque homines, & Dæmones inſidias in me ſtruunt, ego vero tuorum mandatorum iter inerrans didici incedere.

Hæreditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei ſunt. E

Hæreditatem ſempiternam & tutam, tua teſtimonia eſſe credens, ob huius poſſeſſionem exulto & lætor.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes propter retributionem.

Trutinæ ſimile eſt animæ conſilium, mens vero, quæ ducis vice fungitur, funiculum tenet. ſi igitur piis cogitationibus ſe applicuerit, neceſſe eſt ad meliora ſtateram vergere: hoc ſe feciſſe diuinus Vates ait, *Inclinaui cor meũ ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem*: etenim cum perſpexerim fructum, quod hinc percipis ſolet, volens, libenſq, pro his ſudores ſuſcepi, & docens quomodo res diuinas elegerit, ſubiunxit.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

Cum enim cogitationes titillantes nos vt delinquamus abiecerim, tuam legem prætuli.

Adiutor meus, & ſuſceptor meus es tu, & in verbum tuum ſuperſperaui.

Non abſq; tua ope hoc recte egi, ſed tuum auxilium nactus, tuaq; ſpe educatus. F

Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei.

Hæc, inquit, dicebam meis abſurdis cogitationibus, iſque, qui inania mihi conſulere conantur, quoniam mihi nullum conſilium [illegible] ſuggerebant: quandoquidem vita ſecundum tua mandata chara mihi eſt: non temere hæc ſecutus ſum, ſed cum omni ſtudio ipſa indagabo, vt nihil horum me lateat, verum omnia perficiam, quæ vniuerſitatis dominus præcepit.

Suſcipe me ſecundum eloquium tuum, & viuam, & non confundas me ab expectatione mea.

Hunc igitur habens finem, tua prouidentia me dignare, ne ſpe aberrans, dedecore impleat. *Eloquium* hic in loco Promiſſionem dicit, nimirum ſalutem mihi promiſſam largire.

Adiuua me, & ſaluus ero, & meditabor in iuſtificationibus tuis.

Etenim tuarum iuſtificationum ſalutem conſequi haudquaquam negligam, ſed ſemper has meditabor. *Meditationem* quippe dicit, non in verbis ſolum, ſed etiam in operibus.

Spreuiſti omnes diſcedentes à iudiciis tuis, quia iniuſta cogitatio eorum. G

Talem promptitudinem erga tua mandata habebo, cum infames & ridiculos eſſe hæc tranſgredientes nouerim.

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi teſtimonia tua.

Præuaricantes, Theodotion pro nihilo dixit, Symmachus autem, Scoriam. Sane Vates hoc declarauit, pro nihilo habens ipſe non ſecus ac Deus tranſgredientes, omnem promptitudinem ad diuinorum oraculorum abſolutionem adhibuit, quippe qui tranſgreſſionem nouerit.

Confige timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui.

Anima mea, ait, tuo timore induta eſt, ſed quoniam corpus in hanc conſurgit, huiuſque membra, obſecro vt timore hoc conſtringatur, vt ipſa membra mortua peccato facta, animæ ducatum ſequantur. Hoc eſt ſimile illi Apoſtolico dicto, *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, paſſionem, malam concupiſcentiam, & auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus*. Et rurſus, *Cum Chriſto ſimul crucifixus ſum, viuo autem non amplius ego, viuit vero in me Chriſtus*. Coloſ. 3. Gal. 2. H

Feci iudicium, & iuſtitiam, non tradas me calumniantibus me.

Cum, ait, tuas ſequi leges decreuerim, ne hoſtibus præda fiam. Quis ſane nunc hanc animæ puritatem habet, vt cum fiducia his verbis vtatur? his igitur etiam diuinus Apoſtolus ſimiliter dixit, *Nam gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. 2 Cor. 1.

Suſcipe ſeruum tuum in bonum.

Aquila, & Theodotion *Fideiube*, explanarunt. hoc

eſt,

A eſt. Verum dico, non mentior, crede ſeruo tuo promittenti, ipſe eſto ſponſor meæ promiſſionis, quoniam tuas implere leges ſtudeo.

Non calumniuntur me ſuperbi.

Triſtis eſt calumnia, licet magnam mercedem in ſe habeat: in hanc mirabilis incidit. Ioſeph, & alii innumeri. Iubet autem etiam Dominus, vt obſecremus, ne intremus in tentationem, nihil igitur abſurdum neque Vates fecit, cum hanc petitionem peteret. Vehementer enim dura eſt ſuperborum, & potentium hominum calumnia: iniuſtitia enim cum potentia coniuncta, maiorem efficit perniciem.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iuſtitiæ tuæ.

Rurſus hic *Eloquium*, promiſſionem vocat. Continue inquit, à te ſalutem expecto, & pollicitationis finem deſidero. Poſuit autem hoc verbum *Defecerunt*, vt intenſum oſtenderet deſiderium.

Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas doce me.

B Is, qui tantæ virtutis ſtudioſus erat, precatur, vt miſericordiam conſequatur, & per illam ſalutem petit, nec mercedem repetit, ſed benignitatem implorat.

Seruus tuus ſum ego, da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua.

Omnes quidem homines natura Dei ſunt ſerui. affectu vero qui libentiſſime Dei imperium elegerunt cum huiuſmodi collegii Vates eſſet, ſe ipſum [illegible] uum nominat. & vt prudentia dignus fiat obſecrat, vt Dei teſtimonia ſciat.

Tempus faciendi Domine diſſipauerunt legem tuam.

Deus omnia pondere, & menſura gubernat: [illegible] quidem diutius peccata hominum: cum vero [illegible] ob patientiam auctam vident, tunc pœnam irrogat. h[illegible] igitur & hoc in loco ait, tempus eſt conſurgen[illegible] in auxilium eorum, qui iniuria affecti ſunt ô Domine. [illegible] gnopere enim tuam legem hoſtes conculcarunt.

Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum, & Topazion.

C Illi quidem igitur tuam deſpexerunt legem, ego vero tua mandata auro lapidibusue pretioſis iucundiora duco: quandoquidem *Topazius*, lapis eſt pretioſus, ab vno quippe omnes declarauit. Cæterum veriſimile eſt illa tempeſtate hunc prælatum fuiſſe aliis.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui.

Deſiderium enim promptitudinem efficit, promptitudo vero erat in cauſa vt rectam viam laudaret, & iniuſtitiæ ſemitam odio haberet.

Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt ea anima mea.

Oſtendit ſe non fruſtra horum ſtudioſum fuiſſe. Admiratione enim digna ſunt ait, & poſſunt demulcere, & in amorem excitare eos, qui videre queunt. & vnde horum virtutem didiciſti?

Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Tuo, inquit, lumine illuſtratus, hanc ſcientiam accepi, & tua lex prudentia implet omnes, qui ignorantia detenti, & infantium inſtar ſunt.

Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam.

D Os hoc in loco vocat Mentis alacritatem, quandoquidem hæc ſpiritus gratiam attrahit: etenim alibi inquit, *Dilata os tuum, & implebo illud.* & diuinus Apoſtolus *in patefactione oris vt verbum ſibi daretur* precatur. & idem Vates in alio inquit pſalmo, *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa:* hoc etiam & hoc in loco inquit, *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quoniam mandata tua deſiderabam.* Cum enim tuorum mandatorum me deſiderantem conſpicatus eſſes, tua gratia me dignatus es.

Pſal 80.
Ephes 6.
Pſal 67.

Reſpice in me, & miſerere mei, ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.

Vt diuinam conſequatur beneuolentiam precatur, non ſim[illegible] iciter, ſed vt diligentibus te miſericordiam præbere ſoles. hoc namque [illegible]ixit, *Secundum iudicium diligentium nomen tuum.* videlicet, obſecro, vt æqualem his ſententiam reportem. E

Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia.

Nobis enim promptitudinem antea demonſtrantibus, & Deo opem ferente, atque viam dirigente; peccati vis haudquaquam locum habet.

Redime me a calumniis hominum, vt cuſtodiam mandata tua.

Et Dominus Chriſtus opprobriis, & calumniis affectos, beatos, & felices nuncupat, ſed etiam iuſſit, *vt obſecrent, ne intrent in tentationem*: Conſonat igitur Euangelicis legibus Vatis etiam precatio.

Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas.

Deus quidem incorporeus eſt, & ſimplex compoſitioniſque expers, ſed tanquam de re corporea, & craſſa diuina ſcriptura de ipſo fatur, hominum natura ſermones metiens. Quapropter per diuinæ faciei aduentum conſiderandum eſt, rerum triſtium finem, & bonorum largitionem.

Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam. F

Et hæc lex Apoſtolica eſt, *Si enim vnum membrum*, ait, *patitur ſimul patiuntur* inquit, *omnia membra* Euangelicam igitur perfectionem Vates perſequitur, aliorum iniquitates deplorans. Cæterum *Aquarum exitus*, Lacrymarum multitudinem vocauit, hoc eſt, fluminis inſtar lacrymas profundebam, cum hominum ſcelera conſpexerim. 1.Cor. 12.

Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum, mandaſti iuſti[illegible] teſtimonia tua, & veritatem tuam nimis.

[illegible] omnia gubernas Domine, & hominum curam g[illegible] iuſtitiæ operarios declarare volens, & legem [illegible] tranſgredientes teſtans quas pœnas luent, & [illegible] bona præmia promittis, & operibus [illegible] confirmas. hoc enim indicat, *Et veritatem tuam* [illegible]

Tabeſcere me fecit zelus tuus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei.

Et homines inique viuentes Vates deplorat, & iuſte indignatur, laborem legis neglectum cernens. Hic zelus Phineem prædicauit, hic magnum Eliam celebrem fecit, hoc etiam zelo accenſus triumphator Stephanus Iudæorum perfidiam redarguit, hunc in ſe ipſo diuinus Paulus circumferens exclamabat dicens, *Quis infirmatur, & ego non infirmer? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* & beatus Lucas *de ipſo ait, cum ſpiritum incitaret in ipſo, vidente ciuitatem idolorum cultui deditam.* G

2.Cor 11.
Act 17.

Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud.

Probatus ait, & purus tuus ſermo, & omni reprehenſione liber, ego vero de hoc ardentem amorem habeo.

Adoleſcentulus ſum ego, & contemptus, & iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Cum Deus diuino Samueli iuſſit, vt vnum ex filiis Ieſſe in Regem eligeret, alios quidem & robore, & potentia, & corporis pulchritudine præditos præterit, percunctatus eſt autem Ieſſe ſi reliqui eſſent filii, ipſe vero reſpondit, paruum puerum reliquum eſſe, qui greges paſcit, & tanquam ineptum Regem vocauit. Vates autem hunc ad ſe adduci iuſſit, & cum peruenisſet, actutum vnxit. Huius muneris hoc in loco Vates meminit, & ait. Et cum iuuenis eſſem, cumq; maioribus meis humilis, & tenuis habitus eſſem, tanta gratia me dignatus es, & Vatem ſimul, & Regem me feciſti, quapropter cum omni alacritate tua mandata cuſtodire deſidero. 1 Reg.16. H

Iuſtitia tua iuſtitia in æternum, & lex tua veritas.

Is, qui humanis legibus obtemperat; nec in præſenti vita à latore legis honorem conſequitur: qui autem diuina ſequitur mandata; laborum mercedem habet, nimirum [illegible] æternam. Cæterum etiam humanæ leges non omnino [illegible] nes iuſtitiam continent, ſed Dei lex veritate [illegible] gitur inquit, *Iuſtitia tua iuſtitia in æternum, & lex tua.*

Tabula-

A [illegible] *meditatio mea est.*

[illegible] fortitudinem [illegible]

[illegible] *testimonia tua in æternum* [illegible]

[illegible] mea [illegible] bo-[illegible]

[illegible] *& viuam*

[illegible] exultat [illegible] tam [illegible]

Clamaui in toto corde meo exaudi me Domine [illegible] *iustificationes tuas requiram.*

[illegible] *clamorem* [illegible] Animæ alacritatem [illegible] propter [illegible] hanc [illegible] *in toto corde meo* [illegible] dicens, [illegible] tu uente [illegible] Deus [illegible] *qui* [illegible] *clamat ad me*

Clamaui ad te saluum me fac, vt custodiam mandata tua.

A te enim salutem consecutus, tuarum [illegible] custos [illegible]

Præueni in maturitate, & clamaui, quia in verba tua supersperaui

B Vates in Rex [illegible]

[illegible]

[illegible] *Domine,* [illegible]

[illegible]

C [illegible] *a lege autem tua* [illegible]

[illegible] bellum [illegible] *Quis* [illegible] *inimicis meis, & aduersabor* [illegible]

[illegible] *Domine, & omnes viæ tuæ veri*[illegible]

[illegible] *Deus* [illegible] & beatus Paulus, [illegible]

[illegible] &

[illegible] ordine [illegible]

[illegible] *humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non* [illegible]

[illegible] Domini [illegible]

[illegible] *quoniam* [illegible]

& [illegible]

[illegible] *eloquium tuum viuifica me.*

De [illegible]

[illegible] *a peccatoribus salus, quia* [illegible] *non exquisierunt.*

[illegible] inquit [illegible] ente [illegible] sen[illegible] entes [illegible]

Misericordiæ tuæ multæ Domine, secundum iudicium tuum viuifica me.

E

Multæ [illegible] iusta est [illegible] salutem [illegible]

Multi qui persequuntur me, & tribulant me, a testimoniis tuis non declinaui.

N[illegible], inquit [illegible] multis calamitatibus cinctus esset, aliquid eorum quæ [illegible] Atqui [illegible] argumento [illegible] diximus, [illegible] diuinum Dauidem quæ sibi acciderunt in hoc [illegible] congessisse & alia illi molestis rebus, quæ [illegible] quæ ab Absalone parata sunt, hæc [illegible] cum a Saule persecutionem [illegible] deprecantem dixisse quandoquidem [illegible] expe[illegible] erat.

Vidi prævaricantes & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt.

[illegible] Dominus Hierosolymam deplorabat, [illegible] Ieremias populi iniqui[illegible] lamentatur.

F

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, in misericordia tua viuifica me.

[illegible] & iustificationum, & testimoniorum [illegible] dem [illegible] præscrit [illegible]

Principia verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

[illegible] promissiones [illegible] quæ sermones [illegible] *Principium autem verborum,* [illegible] Hab[illegible] vocat: ex [illegible] impleuit, [illegible] populum [illegible] cœli multitudine, & [illegible] secundum [illegible] gentes benedixit. Hoc [illegible] cum dixisset, *In æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.* Cum enim esset Vates, [illegible] Christi [illegible] Ideo [illegible] esse diuinorum sermonum principium.

G

[illegible] *persecuti sunt me gratis, & a verbis tuis formidauit cor meum.*

[illegible] inquit, & persequentes me minime timui, [illegible] quapropter cum dormientem [illegible] nocere [illegible] ausus sum & [illegible] illum, [illegible] dicens, *Parcite filio meo.*

Reg. 26.

Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

[illegible] quam [illegible]

Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam di[illegible]

H

Veri[illegible] quoniam [illegible] diuinis [illegible] affectus est, contrariis odio habet [illegible]

[illegible] *laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.*

[illegible] *Septies* Sæpissime explanarunt, & [illegible] quando quidem diuinis laudibus [illegible] nequaquam [illegible]

Pax multa diligentibus nomen tuum, & non est illis scandalum.

Qui [illegible] amore [illegible] & [illegible] cum ipso per [illegible] ab [illegible] nibus [illegible] Paulus [illegible] *In omnibus tribulationem* [illegible] *non angustiamur,* [illegible] *non destituimur, persecutionem patimur,* [illegible] *non derelinquimur.* & Dominus cum [illegible] Apostol[illegible] *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* 2. Cor. 4 Matth. 10. & Ioan. 14.

Expectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi

Neque

A Neque calamitatibus cinctus, bona [illegible] ſpes, ſed tuam ſalutem expectaui, tua mandata ſ[illegible]quens.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit eam vehementer: ſeruaui mandata tua, & teſtimonia tua, quia omnes [illegible] mea in conſpectu tuo.

Cum enim nouiſſem te omnia conſpicere, & me viuere ſub te ſpectatore; non modo tua mandata perfeci verum etiam cum flagranti ſtudio hoc feci.

Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo Domine, iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Cum totam deprecationem articul[illegible]et, precatur, vt preces admittantur, & minime proiiciantur, & obſecra[illegible] prudentiam accipiat non humanam, ſed diuinorum oraculorum ſcientiam.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo, ſecundum eloquium tuum eripe me.

Poſtulationem. Obſecrationem vocat: hoc enim apud alios interpretes inueni. Diuerſis igitur verbis vtens, dominum demulcet.

B *Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iuſtificationes tuas.*

Ructus cibum ſequitur: cum enim inquit tuas iuſtificationes didicerim, tibi huiuſmodi rerum præceptori hymnorum cantilenam afferam.

Pronunciabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.

Meditationi tuorum oraculorum linguam conſecrabo, cum nouerim tua mãdata omni iuſtitia prædita eſſe.

Fiat manus tua, vt ſaluet me, quoniam mandata tua elegi.

Symmachus quidem, *Malui*, Aquila vero, & Theodotion, *Selegi* explanarunt. *Manum* autem vocat diuinam vim, à qua obſecr[illegible], diuinam [illegible] quatur opem.

Concupiui ſalutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea eſt.

Deſidero, ait, à te ſalutem adipiſci continue tuam legem meditans.

Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Porro noui me haudquaquam ſpe fruſtrari, ſed veram vitam à te conſequar, & te bonorum largitorem laudabo.

C *Errani ſicut ouis, quæ periit.*

Hoc & Vati dicere poſt peccatum congruebat, & toti hominum naturæ.

Quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.

Etſi enim aliqua manda[illegible] tranſgreſſus eſt, tamen horum obliuionem penitus nõ admiſit, ſed has preces Vates profudit, & tota hominũ natura ſalutem conſecuta eſt: Nam bonus paſtor ad palantem ouem cucurrit, & cum montes [illegible] biuiſſet; quandoquidem apud hos [illegible] honorans [illegible] abat [illegible] inuenit, & ſupra humerum reduxit, & magis ob ipſam lætatus eſt, quam ob nonaginta nouem minime [illegible] agantes. Nos autem cum explanat[illegible] onem Pſalmi ſumm[illegible] labiis attigiſſemus, legentes obſecramus, ne ſint contenti rebus à nobi[illegible] ptis, neque arbitrentur hæc ſ[illegible] lum Vati congruere, ſed [illegible] nuſquiſq; opportunam vtilit[illegible] ex hiſce percipiat, ſalutaremq; medicinam propriis affe[illegible] bus præpare[illegible].

D

Pſalmi CXIX. Interpretatio.

Canticum Graduum.

THeodot[illegible] *Carmen aſcenſuum* [illegible] Symma[illegible], & Aquila, *In aſcenſus*, [illegible] uc [illegible] editum [illegible] quandoqui [illegible] m [illegible] & [illegible] lam p[illegible] [illegible] p[illegible] & [illegible] qu[illegible] [illegible] ſ d[illegible] , quæ B[illegible] nunc [illegible], alius aut[illegible] el[illegible]n, & [illegible] qu[illegible] p[illegible] ſt teuerſionem [illegible] e, [illegible] uratio[illegible] & va-

rietas [illegible] vaticinationis ſanctatem hymn[illegible] cum [illegible] exigit. Cæterum vnuſquiſque horum Pſa[illegible] m[illegible] manus eſt in ſanctorum chorum, qui à temp[illegible] quandoquidem Propheticus ſermo [illegible] poſita ſunt d[illegible] inducit aliquis primus g[illegible] calamitate, & diuinam beneu[illegible]lentiam narrat.

E *Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.*

Porro ex[illegible] di[illegible] m[illegible] magnitudinem, & diuinæ benignitatis [illegible] docuit. M[illegible] Dominum oraui, b[illegible]neuolentiamq; adeptus ſum. De[illegible] denarrat quib[illegible]s verbis vſu[illegible] precan[illegible]

Domine libera animam meam à labiis iniquis, & lingua doloſa.

Ob[illegible] to[illegible] t, vt ab [illegible] uſte[illegible] id[illegible] us, doloſiſque fraudibus [illegible] eres [illegible] h[illegible] erant [illegible] ob præ[illegible] laqueos Daui[illegible] ſunt acerbiæ [illegible] qui eodem tempore quo etiam cum Ab[illegible] erant.

F *Quid detur tibi, aut quid opponatur tibi ad linguam dol[illegible]am Sagittæ poten[illegible] acutæ cum carbonibus deſolatoriis.*

[illegible] hoc in l[illegible] meri[illegible] conſol[illegible]tur, e[illegible] iuſtam [illegible] pronunc[illegible] a amineo, quid [illegible] vtum [illegible] Nam *potentem* quidem vniuerſorum Deum [illegible] *ſagittas* vero *potentis*, ſuppliciorum [illegible] tem, [illegible] ſagittarum, quæ emittuntur, & ſa[illegible] *Carbones* [illegible] *deſolatorios* vocat ſupplicii vehementiam, & [illegible] ſumptionem & euerſi[illegible] huiuſmodi [illegible] natura ignis, h[illegible] affligens ab iniqua lingua percuſſ[illegible] parata namq; ſunt ſupplicia à iuſto iudice emiſſ[illegible], quæ [illegible] in cele[illegible] tatem, & carbonum deſolatoriorum vi[illegible] tantur.

Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.

Hæc ait, dicebam [illegible] & cum has benignus exaudi[illegible], miſeritas [illegible] *Incolatum* autem [illegible], in aliena terra [illegible] Septuaginta quippe annorum tempus, diuturnum [illegible], tantam enim per [illegible] hominum vitam Propheta dicit eſſe [illegible] *Dies enim* [illegible] inquit, *annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni.* Pſal. 89

Habitaui cum habitantibus Cedar.

Cedar ſecundus Iſmael [illegible] filius [illegible] pol[illegible] au[illegible] non longe ab vrbe Babylon[illegible] [illegible] habitant. Quoniam igitu[illegible] em infeſtam vi-

G tam ducebant. *Eiice enim inquit, ancillam & filium eius, non erit enim heres filius ancillæ cum filio meo Iſaac* [illegible] ſe ipſos deplorant, quip[illegible] quidem libertate elapſi ſunt, & prop[illegible] [illegible] ebant, & ſeruite[illegible] uacti ſunt. Geneſ. 21.

Multum incola fuit anima mea.

Longum [illegible] quit, eſt peregrinationis tempus.

Cum his, qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar impugnabant me gratis.

Hoc in [illegible] Babyloniorum prauitatem edocet, cum enim nihil [illegible] conqueri poſſent [illegible] petebant, & iis, & qui pacem amplectebantur, veluti hoſtibus vtebantur.

Pſalmi CXX. Interpretatio.

Canticum Graduum.

H HIs qui Babylone adl[illegible] degebant [illegible] Pſalmus conuenit.

Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.

A nul[illegible] variiſque cal[illegible]mitatibus cin[illegible], vndique [illegible] circumferebam, aliquam opem [illegible] qui [illegible] d[illegible]

Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram.

Ve[illegible] nul[illegible] nul[illegible] [illegible] p[illegible], iam quippe eſt [illegible] b[illegible] enolentia & o[illegible] [illegible] po[illegible] nte[illegible] *Qui fecit cælum & terram.* [illegible] er[illegible] ndi[illegible] [illegible] opem

poteſt

A ... quid ipſi faciendum ſit Vates pe[illegible]

Ne [illegible] in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui cuſtodit [illegible]

Si [illegible] inquit, firmam [illegible] ſpem in ipſo ſpem: omnē ab ipſo [illegible] conſequeris. Hanc igitur [illegible], *Non dormitet qui cuſtodit te*, humano more poſuit, [illegible] latronectorum, qui greges, & exercitus, & [illegible] cuſtodiunt: Nam diuinam naturam affectu carentem eſſe, per ea, quæ ſequuntur, de[illegible].

Ecce non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſrael.

Natura quidem eſt peruigil cuſtos te autem fluctuante, & ipſe [illegible] curam de te veluti quendā ſomnum accipit: quando quidem non amplius de te curam geret, ſed inſidias tibi nectere volentibus permittit.

Dominus cuſtodit te, dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam.

Hoc in decimo quinto inquit pſalmo, *Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi ne commouear*, & hoc in loco igitur inquit, eum prope manum tuam dexteram exiſtentem, te protecturum, & cu-
B ſtoditurum, & omni auxilio dignaturum.

Per diem ſol non vret te, neque Luna per noctem.

Dicunt *Lunam* non modo humidam, verum etiam calidam eſſe, & comburere non ſecus ac Solem corpora. Dicit autem & de nocte, & interdiu ab ipſo curam [illegible] ſecutus, illæſus cuſtodieris. Cæterum de antiquis hiſtorius ipſos admonet: Etenim cum ab Aegyptiorum ſeruitute liberati eſſent, nube tecti, [illegible] flammæ vim non [illegible].

Dominus cuſtodit te ab omni malo cuſtodiat animam tuam dominus. Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum ex hoc nunc & vſq; in ſeculum.

Vniuerſi generis Dei prouidentiam per ea, quæ dicta ſunt, declar[illegible], qua præſente hoſtibus ſuperiores euadimus, laqu[illegible] [illegible] qui cernun[illegible], & haudquaquam cernuntur, declarauit.

C
Pſalmi CXXI. Interpretatio.

Canticum Graduum.

SVpradictos quidem mœrentibus Vates accommodauit. hunc autem iis, qui cum gaudio reditus lætum nuncium iam acceperunt, & iucundiſſimum iter arripuerunt: exultantes enim & tripudiantes [illegible] dicunt.

Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum domini ibimus.

Religioniſ[illegible] hæc vo[illegible] exultant, & gaudent. non tanqua[illegible] domum [illegible], ſed [illegible] diuinum templum viſuri.

Stantes erant pedes noſtri, in atriis tuis Hieruſalem.

Iam inquit, ſtare videmur in [illegible] atriis, diu namque [illegible] permitte[illegible].

Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in id[illegible].

D Symmachus autem ſic explanauit, Hieroſolyma, quę ædificatur [illegible] ciuitas, quæ propinquitatem habet. Quæ cum [illegible] deſerta eſt, domoſque diſiectas habet, rurſus [illegible], & frequentabitur, priſtinaque mœnia habebit.

Illuc enim aſcenderunt Tribus, Tribus domini, teſtimonium Iſrael, ad confitendum nomini domini.

Roboam tempeſtate diuiſæ fuerunt Tribus, & Dauidici Regni decem ſeparatæ fuere. Verum poſt reuerſionem vnum imperium exalit, & omnes in Hieroſolymam concurrerunt, vſitatum honorem ſecundum legem Deo afferentes. Hoc igi[illegible] Vates hic vaticinatur, Tribus priſtinam concordiam fore vt accipiant, vtque in Hieroſolymam concurrant, Deum vſitato more laudantes. Cæterum *teſtimonium*, Diuinam n[illegible] cupauit legem palam iubentem, vt Iſrael in locum concurrat, quem ſelegit dominus Deus.

Quia ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper do[illegible]

Cum diuina vaticinatus eſſet, & [illegible].
Quoniam enim Hieroſolymæ non modo di[illegible]ctum erat templum, verum etiam regia d[illegible] omnes [illegible] confluebant, qui controuerſias decider[illegible] habent, neceſſario hoc etiam prædixit Vates: Qu[illegible] minime in Samariam decem Tribus confluent, [illegible] quemadmodum Dauidis tempore illud certum habebant tribunal, ſic etiam poſt reditum ibi omnes cogentur.

Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem, & abundantia diligentibus te.

Porro Symmachus ſic dixit, Amplectimini Hieroſolymam, otiabuntur qui diligunt te. hoc eſt, cum profunda pace perfruuntur [illegible] Hieroſolymæ habitationem amplectimini: quandoquidem in omni lætitia, qui hanc diligunt, erunt.

Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Symmachus autem ſic vertit, Pax in mœnibus ſit, robur in regiis domibus. Sane precatur ipſi Hieroſoly- F
mæ diuinus Dauid bona, [illegible] & mœnia, & domus regię, & habitationes, quæ in ipſa ſunt, pace fruantur.

Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te, propter domum Dei noſtri quæſiui bona tibi.

Hæc autem inquit, tibi precor, non ego ipſe in te degens: quoniam enim ille, qui multo ante finem vitæ ſuſcepit, hæc dicere poteſt [illegible] ſed deſiderans, vt ſui ciues pace fruantur, & exoptans, vt domus Dei mei priſtinam amplitudinem recipiat.

Pſalmi CXXII. Interpretatio.

Canticum Graduum.

ET hic pſalmus pietatem iuſtorum illius temporis oſtendit.

Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.

Cum omne humanum auxilium pro nihilo habuerim, tuam [illegible] domine expecto opem, à tuaque prouidentia pendeo, te namq; noui eſſe cœlorum dominum. Cæterum ipſum in Cœlis habitare dicit, non veluti loco circumſcriptum, ſed veluti lætantem cœleſtibus potentiis, quæ cœlos incolunt. G

Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum.

Sicut enim inquit, famuli in dominorum manus reſpiciunt, vtpote qui vitæ commeatus illinc percipiunt, eodem pacto etiam nos domine à te bonorum fructum percipere præſtolamur. Ancillæ quidem, non vt [illegible] [illegible]eret, mentionem fecit, ſed vt affectus magnitudinem [illegible]: quandoquidem magis ancillæ, quam ſerui, quippe quæ continue verſantur in cubiculis ſuarum dominarum, has attendere ſolent, & ab ipſis beneuolentiam ſibi parare ſtudent.

Donec miſereatur noſtri.

Non enim præ[illegible] tempore ſpem deſiuimus, ſed expectamus, donec miſericordia digni effecti ſimus. H

Miſerere noſtri Domine miſerere noſtri.

Repetitio deprecationis ſtudium demonſtrat.

Quia multum repleti ſumus deſpectione, quia multum repleta eſt anima noſtra.

Efflagitamus quippe, ait, miſericordiam, non tanquam digni hanc conſequi, ſed admodum contumelioſi facti.

Opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.

Symmachus hoc pacto interpretatus eſt, Anima noſtra ſatiata eſt, obloquentibus his, qui abundant, deſpicientibus ſuperbis. Efferentibus enim ſe Babyloniis, nobiſque inſultantibus, & exprobrantibus, nos triſtitia afficimur. ſecundum Septuaginta ſic conſiderandum eſt, *Opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis.* Conuerte [illegible]quit, domine te, & iis, qui nunc efferuntur propter felicitatem, qua [illegible] confluunt, noſtras calamitates [illegible]roga.

 R

A Pſalmi CXXIII. Interpretatio.

Canticum Graduum.

P[illegible] dit[illegible] omnes[illegible] Iud[illegible] [illegible] ſum tu[illegible] gente[illegible] tempore [illegible] tore vt delere[illegible] D[illegible] tulit,& [illegible] Cæterum [illegible] plurimi [illegible] & Ioel, & Ezechiel, & Michæas, & Zacharias,& præter hos inſuper multi. Hæc etiam [illegible] vaticinatus eſt beatus Dauid.

Niſi quia dominus erat in nobis dicat nunc Iſrael, niſi quia dominus erat in nobis, cum exurgerent homines in nos, forte viuos deglutiſſent nos.

Nolite [illegible] noſtræ potentiæ victoriam attribuere, De[illegible] huius [illegible] Dicite igitur [illegible] Niſi diuinam opem conſecuti [illegible] ſed veluti a [illegible] mentes abſorpti [illegible].

B *Dum iraſceretur furor eorum in nos, forſitan aqua abſorbuiſſet nos.*

Inuidiam & [illegible] ſinitimarum gentium per hæc declarauit, [illegible] enim Iudæorum [illegible] libertatem.

Torrentem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.

Per figuram omnia dixit. Quoniam [illegible] inquit, [illegible] te viuos deglutiſſent nos: oſtendit copiarum magnitudinem, torrentis inſtar irruentium, & omnes opprimere deſiderantium: igitur congruenter admodum torrentis ſimilitudinem poſuit: ſicut enim torrens ex multis aquis pluuijs collectus, vehementior [illegible] eodem pacto illi, qui tunc in Hieroſolymam irruperunt, ex multis, variiſque gentibus [illegible] fuere. ſed diuina ſententia fuerunt profligati [illegible] & Vates docet.

Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

Eodem tempore & illorum immanitatem, & Dei auxilium demonſtrauit. quandoquidem dentes poſuit, vt

C illorum feritatem oſtenderet.

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.

Gratiam [illegible] propriam imbecillitatem confitentium. [illegible] ipſos comparantes, & Dei prædicant poten[illegible] hoſtium demonſtrantes [illegible]. *Venatores* namque [illegible] appellant, edocet vero ſalutis modum.

Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.

Nam non modo ſalutem ſumus conſecuti, verum etiam hoſtium internecionem perſpeximus.

Adiutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram.

Quapropter omnem humanam potentiam pro nihilo habemus & cæli [illegible] opificem auxilium habe[illegible] cuius vel [illegible] appellatio ad ſalutem nobis ſatis eſt.

Pſalmi CXXIV. Interpretatio.

Canticum Graduum.

D QVI illam victoriam adepti ſunt, triumphalem canunt hymnum, & [illegible] Dei [illegible] locatæ vim prædi[illegible]

Qui confidit in Domino, ſicut mons Sion.

Qui [illegible] ſpe munitus eſt, ſicut mons Sion firmus, [illegible] que manebit ampli[illegible] & [illegible].

Non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem.

[illegible], qui Hieruſalem [illegible] ſecundum Hie[illegible] viuere [illegible] ijs namque, qui hoc pacto [illegible] & legis ſcopo obtemperant, firmitatem Vates [illegible].

[illegible] in circuitu eius, & dominus in circuitu populi ſui.

[illegible] ciuitatem [illegible] ſic diuina cura [illegible]

[illegible] vſque in ſæculum.

[illegible] potentia ſed [illegible], qui [illegible] magni[illegible]

Quia non relinquet dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum.

Et Aſſyrios virgam furoris per Eſaiam vatem dominus [illegible] *Væ enim, inquit Aſſur virga furoris mei, & ira mea, [illegible] manu eius indignatio mea, gentem iniquam mittam, & con[illegible] pulo meo mandabo, vt ſpolia auferas, & prædam diri[illegible]* [illegible] Aſſyrios, animad[illegible] Dominus [illegible] ſententia, non [illegible] iuſtorum cætui [illegible] Deinde cau[illegible]

[illegible] non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.

Vt ne [illegible] inquit, virtutis ſtudia [illegible] ſine ordine, & ſine gubernatione [illegible] virg[illegible], & hanc [illegible].

Benefac domine bonis, & rectis corde.

C[illegible] Dei [illegible] iuſtis prec[illegible] orationem [illegible] *[illegible] remittet [illegible] vobis [illegible] beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*

Declinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem.

Obligationes, Aquila quidem Sim[illegible] Obliquitates Symmachus & Theodotion. [illegible] qui Vates [illegible] conſequantur qui [illegible] & ob[illegible] & tumultantibus [illegible] reſpondentem finem inueniant.

Pax ſuper Iſrael.

His autem interitum recipientibus, hi pace perfruentur. Sciendum eſt autem hoc nomen Iacob adeptum eſſe cum diuino conſpectu dignus effectus eſſet [illegible] habetur [illegible] qui [illegible] mam, ſidemque [illegible] omnes [illegible] ex Iſrael Iſraelitæ ſunt, [illegible] ſtatuitur.

G Pſalmi CXXV. Interpretatio.

Canticum Graduum.

CYrus Rex vt omnes [illegible] iuſſit. [illegible] legibus [illegible] tamen [illegible] pietatis [illegible] gerebant, [illegible] cum deſiderabant, libentiſſime redierunt. [illegible] igitur in hoc pſalmo [illegible] liber[illegible] exultant, & precantur, vt [illegible]

In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus quam conſolati.

Quam, exaggerationem hoc in loco ſignificat. Multam inquit lætitiam conſecuti ſumus, cum Deus finem ſupplicij ſolueret, & libertatem [illegible] largitur. [illegible]

Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.

H [illegible] veſtigio enim voluptate perfuſi, linguas in hymnorum cantilenam impulimus. *Exultationem* enim Aquila, Laudem, Symmachus, Cantum interpretati ſunt.

Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominum facere nobiscum.

Hoc ſanè nos apud omnes [illegible] ſimos reddidit. omnes namque Dei magn[illegible] admirantur, quoniam ab acerba illa ſeruitute nos liberauit, & nos quidem [illegible]

Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes.

[illegible] idem eſt enim, vt hi, qui diuina [illegible] bene[illegible] nobis largitam [illegible] ntur. nos [illegible] conſecuti ſumus [illegible] borem[illegible].

Conuerte domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in Auſtro.

Q[illegible] bona adepti [illegible] tu [illegible] & [illegible] ſpernat [illegible] torrent[illegible] tetur. Cæterum *Auſtri* in H[illegible]

A ſ ... yrniam vocat,appellationem à ſitu poſuit: ſic etiam ipſam Eze ... iel & Abacuc nominant: Verum aliud ſermo demonſtrat. Cum enim auſter humidus ventus ſit, nebularum aerem implet,& vehementes pluuias inducit, atque e ... iam niuem diſſoluere ſolet, & aquis torrentes implet, ſic igitur inquit,noſtros ciues vndique diſſipatos, iube vt cogantur,& torrentis inſtar iter faciant.

Qui ſeminant in lacrymis,in exultatione metent.

Non fruſtra preces fundimus, ſed ſerentes lacrymarum fructus qui enim cum his ſemina iaciunt, vberrimam meſſem cernentes,lætantur.

Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina ſua: Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.

Diuerſis modis eandem dixit ſententiam, varietate doctrinæ maiorem vtilitatem procurans.

Pſalmi CXXVI. Interpretatio.

Canticum Graduum Salomonis.

B OLim Salomon diuinum erexit templum, ſed illud æquatum ſolo à Babylonijs Zorobabel excitauit. hunc opinor *Salomonem* nominari,tanquam ex Salomone genus ducentem, & tanquam opus Salomonis inſtaurantem: quandoquidem diuinus ſermo minime Salomonis ædificationi congruit, ſed ei,quæ à Zorobabel poſt reditum facta fuit. Tunc quidem ipſi ædificationē tentarunt,prohibebant autem finitimæ gentes continue ipſæ bellum inferentes,& Perſarum Regem in ipſos laceſſentes: & hæc Eſdræ hiſtoria manifeſtius edocet. Qui igitur Zorobabel tempeſtate,& Ieſu filij Salatiel,& qui poſt ipſos pietate præditi erant, hanc pſalmi narrationem afferunt.

Niſi dominus ædificauerit domum,in vanum laborauerunt qui ædificant eam, niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.

Nemo neque ex ijs,qui ædificant, neq; ex ijs, qui cuſtodiunt, propria ſit fretus potentia, ſed diuinum imploret auxilium: hoc namque concurrente, vtrunq; facile eſt. procraſtinata vero diuina ope,vanum eſt hominum ſtudium.

C *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere, ſurgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris.*

Surgere,& non Surgite, legendum eſt, vt infinitus ſit modus,& non imperandi Dicit autem omnia vana eſſe, Deo rerum omnium conditore minime concurrente,& ante lucem ſurgere, & expergiſci ob ciuitatis excubias, & ob præſens ædificium. Quapropter commonefacit eos,qui cum dolore ob hoſtium impetus panem comedunt, vt ſpes in Deo collocent

Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris.

Somnum hoc in loco per translationem quietem appellauit. quietem vero etiam ſomnus hominibus præbet. Deo igitur, inquit,propria cura nos dignante, hoſtes ſuperare poterimus,& ſine labore ædificare,& tuto viuere, & ſine cura dormire, plurimorumq; filiorum patres eſſe ſecundum promiſſionem, promiſit enim ſe noſtrum genus facturum,ſicut arenam,quæ eſt apud littus

D maris. hoc & hoc in loco inquit, *Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris*,hoc eſt, diuina promiſſio, & circa filios benedictio veluti quædam merces nobis, qui in ipſo ſpem conſtituimus,data eſt.

Sicut ſagitta in manu potentis, ita filij excuſſorum.

Theodotion, Sicut ſagittæ in manu potentis, ſic filij iuuentutis: ſecundum hunc ſenſum Aquila, & Symmachus explanarunt. Dicit autem, Deo confiſi,non modo frequentes erimus, verum etiam potentes veluti quædam ſagittæ à quodam potente emiſſæ,& licet imbeciles nunc ſimus,& admodum miſeri; (hoc namque indicat, *Excuſſorum*) valde robuſti euademus ſuperum auxilium nacti.

Beatus vir, qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis.

Hoc eſt, hoſtibus. Nam non modo non vincemur, verum etiam hos ſuperabimus, & felices apud omnes erimus.

Non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in p ... E

Videlicet, cum ante portas cum legatis ab ... miſſis ſermonem habuerimus: ſanè hoc ſecund ... terem morem dixit: Non enim intra portas legati admittebantur,ſed foris reſpondebant. Cæterum in omnibus in Deo ſpei collocatæ fortitudinem demonſtrauit.

Pſalmi CXXVII. Interpretatio.

Canticum Graduum.

CVM in præcedenti pſalmo oſtendiſſet, quantum conciliet boni ſpes in Deo collocata; hic beatus eſſe dicit, qui cum ſpe diuinum habent timorem, per quem virtutis poſſeſſio augetur: neceſſaria quippe eſt his, qui Deo crediderunt, vita ſecundum Deum: quandoquidem hic finis pietatis perfectus eſt.

Beati omnes, qui timent Dominum.

Non eum,qui ex Habraham genus trahit, neque ex Iſraele ſemen diuinum oraculum beatum eſſe aſſerit,ſed eum,qui diuino timore eſt decoratus. hoc beatus Petrus F in Actibus inquit, *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus,ſed in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.* Cæterum tacite oſtendit diuinus ſermo & diuini timoris characterem: infert enim. Act. 10.

Qui ambulant in vijs eius.

Non enim omnis,qui dicit,Domine Domine,intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt. Proprium igitur eorum, qui Deum timent, a diuinis vijs haudquaquam deflectere, ſed in ipſis continue iter facere. Matth. 7.

Labores manuum tuarum manducabis.

Porro Symmachus, Labores manuum tuarum manducans, beatus es. vt planum ſit Septuaginta Interpretes καρπῶν, non fructuum perceptionem vocaſſe, ſed manuum partem. Dicit autem bonorum, quæ à te ſeminata ſunt, fructus vindemiabis. Hoc etiam beatus inquit Apoſtolus, *Qui parce ſeminat parce metet, & qui ſeminat in benedictionibus, in benedictionibus metet.* 2.Cor. 9.

Beatus es, & bene tibi erit.

Non modo enim verbo felix,& ampliſſimus eris,ſed re ipſa felicitatem habebis. G

Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.

Quoniam illa tempeſtate hæc felicitas cenſebatur, pollicetur ipſis propheticus ſermo etiam mulierum fœcunditatem, vt florentibus vitibus, & botris onuſtis ſint ſimiles.

Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ.

Et in quinquageſimo primo pſalmo iuſtum oliuæ comparauit, *Ego enim* inquit, *ſicut oliua fructifera in domo Dei*,& hic timentis dominum filios nouellis plantis oliuarum aſſimilauit, tanquam pietatis irrigationem, tempeſtiuumq; fructum ferentes, & folium minime abijcientes, ſecundum virum in primo pſalmo beatum dictum.

Ecce ſic benedicetur homo, qui timet dominum.

Nam notum, & non generis Deus eſt Iudex. ſic etiam Iacob ex Eſau genus ducentem, coronis dignatus eſt. ſic etiam Abimelech ad veritatem deduxit, ſic Eunuchum, ſic Cornelium, ſic omnes gentes. H

Benedicet tibi dominus ex Sion.

Secundum opinionem, quæ tunc increbuerat, locutus eſt quandoquidem ibi Deus habitare cenſebatur.

Et videas bona Hieruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Hoc namq; videre ſitiebant ij, qui è Babylone regreſſi fuerunt, ciuitatis ſolitudinem cernentes.

Et videas filios filiorum tuorum.

Magna gratia exiſtimabatur, in extremam peruenire ſenectutem, filioſq; filiorum videre benedictiones illius temporis opinionibus accommodatas terminat. bonorum poſſeſſionem minime in his bonis conſiſtere beatus Eſaias docuit, *Ne dicat Eunuchus, ego ſum lignum aridum, quoniam hæc dicit dominus Eunuchis cuſtodientibus ſabbata mea, & eligentibus, quæ ego volo, dabo ipſis in domo mea, & in pariete meo locum clarum, & nomen bonum præſtantius filijs, & filiabus.* Eſai. 56.

A

Pax ſuper Iſrael.

Ruſſus Iſrael pacem precatur, vera autem pax, pax eſt cum Deo: carnalis vero Iſrael, cum ex il a excidiſſet, etiam alia orbatus eſt.

Pſalmi CXXVIII. Interpretatio.

Canticum Graduum.

ETiam hic pſalmus gentium prædictionem continet, quæ in Iudæos poſt reditum irruerunt, & docentur dicere.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael, ſæpe expugnauerunt me a iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi.

Iuuentutem, Vocat in Aegypto vitam, & illinc liberationis, & beneficij auctorem celebrans, diuinas gratias enumerat, quoniam ab initio, & à principio multi inimici in me irruerunt, & vniuerſis m me cingere conati ſunt, verum per diuinũ auxilium declinaui illorum inſidias. Verius igitur hæc nuuo popul congruunt, qui multos quidem hoſtium impetus ſuſtinuit, omnes vero ſuperauit, hoſteſque ſupplices reddidit.

B

Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores.

Aquila, & Theodotion, *Arauerunt*, explanarunt, Iudicat autem ſermo flagella, & verberationes triumphatoribus Martyribus ab impijs inflicta hæc & ij qui cum beato Daniele erant, & admirabiles nanias, Azarias, & Miſael, & Antiochi tempore Machabæi.

Prolongauerunt iniquitatem ſuam.

Aquila autem, Produxerunt, ſed Symmachus, Protraxerunt malo afficientes, hoc eſt, diutius mihi bellum inferre perſeuerarunt, & ſuam iniquitatem augere.

Dominus iuſtus concidit ceruices peccatorum.

Ceruices, Laqueus Aquila, & Symmachus dixerunt, ſed Theodotion, Torques interpretatus eſt. ſane omnia ſunt vera, etenim quos laqueus ſanctis viri, pararunt, horum Deus contudit, & torques ipſis circundatos contriuit, & ipſas peccatorum ceruices concidit.

C

Confundantur & conuertantur retrorſum omnes, qui oderunt Sion.

A ſuis malis conatibus decidant, ait, & in fugam conuertantur, qui Sioni bellum inferunt.

Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur exaruit, de quo non impleuit manum ſuam qui metit, & ſinum ſuum, qui manipulos colligit.

Nonnulla exemplaria, non Priuſquam exaruit, habent, ſed *priuſquam euellatur*, quod etiam in ſegetibus fieri ſemper cernimus. Nemo enim ſpicam adhuc viridem metere vult, ſed expectat, vt maturescat, & creſcat, & tunc ſ... immittit. Herba vero ſuper dumos orta, ... tum producat, ... impetu areſcit. his ... hoſtium conatus ſimiles ſint, precatur, vtque ... maturum ... accipiant.

Et non dixerunt, qui præteribant, benedictio domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine domini.

D

Quia ... bere ſegetes inſiciuntur, agricularum ... & prætereuntes eis benedicunt, ... talia metunt, col... ibus vero fœnum è tectis, nemo vnquam quippiam dixit.

Pſalmi CXXIX. Interpretatio.

Canticum Graduum.

IV... orum chorus hanc Deo affert precationem, teſtatur autem & h... exordium.

De profundis clamaui ad te domine.

Hoc eſt, ab imo, & ipſo corde preces fundo: eos namque ... untur, diuinæ literæ condemnant

Ierem. 11 ... modo quidem ... Vates ... Deo ... o-

... *Prope es tu ab o... eorum, & lon... a renibus eorum*, modo vero ipſe D... p... ſaiam vat... m I... d... o...

Eſa. 29 ... quiens ... *populus labiis me honorat, cor autem longe eſt a me* ... eum ... præſentia pe... cantur, ex pe... nd... p... ſenti ſunt.

Domine exaudi orationem meam: fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

E

Licet h... mano more verbis vſi ſint, ... men diuinitatem incorpoream eſſe norunt, & audi ndi vim au... s appellarunt, & videndi potentiam, oculos: quandoquidem noſtri oculi ... dendi vim habent, & auribus audien... s communicat... autem qui potentia audit, hac etiam videt, & qua videt hac etiam audit.

Si iniquitates obſeruaueris domine.

Iuſt... rum chor... dominum prec... ne pe... pe... catis mederetur: ... beatus Anania populi peccata ſua perſonæ acceptt.

Domine quis ſuſtinebit.

Si enim inſti... t ... recte ... nobis, quis poteſt ſententiam ab hac ... ſuſtinere. neceſſe eſt enim omnes interitum ſubire.

Quia apud te propitiatio eſt.

Habes benig... itatem ... æ coniun... & ... magis, quam ... les.

F

Propter nomen tuum ſuſtinui te domine, ſuſtinuit anima mea in verbo eius.

Nomen, Aquila, & Theodotion, Timorem explanarunt, Symmachus autem, Legem: veruntamen ... monis ſenſu patet Dicitenim, Hanc tuam bonitatem ... luti ... eadam lege miſericordia ... me ... e ſpe ... honorum promiſſionem ... Na... , h... bonam promiſſionem vocat ... ſane ... in pœnitentibus pol... tus eſt.

Sperauit anima mea in domino, a cuſtodia matutina vſque ad noctem.

Nimirum toto die, quandoquidem *matutina cuſtodia* nouiſſima eſt noctis hora: pulſrema enim ... odes ad vſque tempus ... cub...

A cuſtodia matutina ſperet Iſrael in Domino.

Non contenti ſunt iuſti ſolum diuitias ſpei ... Deo collocatas habere, ... etiam omn... ... poſſeſſionem adhortantur, & fructum, q... p... nit, de... cant.

G

Quia apud dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. & ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus eius.

Vaticinationem oratio contin... de Domino *Ipſe enim eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. ſic etiam diuinus Gabriel ſanctiſſimæ Virgini inquit, *Paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum, quoniam ipſe ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum.* Ioan 1. Luc 1.

Pſalmi CXXX. Interpretatio.

Canticum Graduum.

PRopheticus ſermo humilitatem edocet, & ...orum, qui hanc dignam ... induxit, precantium, Deumque obteſtantium.

Domine non eſt exaltatum cor meum.

Co... ndo non modo impios, ſed etiam ſanctiſſimus lædit viros, & edocet Paralipomenon hiſtoria, de prorege Ezechia dicens, *Quoniam humiliatum eſt ab altitudine cordis eius.* Propterea etiam Dominus ſ... os ſuos diſcipulos adhortatur inquiens, *Omnis, qui ſe humiliauerit, exaltabitur. & omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur.* Paral. 32. Luc 14.

H

Neque elati ſunt oculi mei.

Proprium ſuperborum eſt, ſupercilia erigere, & ... cas ... are, & omnes deſpicere. Hi vero ab effectu ... non ... docere, iudicem tanquam neſcium, ſed tanquam ſcientem in teſtimonium implorant.

Neque ambulaui in magnis.

Symmachus autem, In maieſtatibus, Aquila v..., In magnificen... js.

Neque in mirabilibus ſuper me.

At Symmachus, Neque in tranſcendentibus ... Hoc ... metiebar, & q... me ... dunt, non aggreſſus ſum.

Si non humiliter ſentiebam ... exaltaui animam meam, ſicut ablactatus eſt ſuper matrem ſuam, ita retributio in anima mea.

Iam

A Porro Symmachus, Ni indignam cenſui,& comparaui animam meam infantulo à lacte depulſo apud matrē ſuam, ſic retribue animæ meæ. ſi non,ait, te timui, & me ipſum tibi ſubegi infantis inſtar ab vbere depulſi, ſiiamque matrem [illegible] verentis, ſed altam habui mentem, obſecro, vt eandem remunerationem conſequar.

Speret Iſrael in Domino ex hoc nunc, & vſq; in ſeculum.

Demonſtrauit diuinus Sermo qua de cauſa de rectis officijs narrationem fecit: non enim ſeipſos iactantes propriam virtutem narrant,ſed alios in æqualem amorem accendentes. propterea totum Iſraelem, vt eidem ſpei inhæreat, adhortati ſunt: & vt continue hanc habeat,vtq; fructus, qui hinc oriuntur,percipiat.

Pſalmi CXXXI. Interpretatio.

Canticum Graduum.

MVltam hic pſalmus cum octogeſimo octauo cognationem habet: etenim ibi, & hic captiui, qui Babylone erant,vniuerſitatum Deum obſecrant,promiſ-
B ſiones magno Dauidi ab ipſo factas pro precibus afferentes,vt veniam conſequantur [illegible] tes [illegible] antes. Cęterum variationem totius orbis Saluatoris,qui ſecundum carnem e Dauidis genere ortuus erat,continet

Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.

Quoniam cum multa peccata commiſimus omni audacia orbati ſumus: oramus te Domine, vt Dauidis recorderis,illiuſq; manſuetudinis,& pietatis Huius ſane præcedens pſalmus mentionem fecit, & plane edocuit eius mentis moderationem.

Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob, ſi introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei: ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob.

1 Paral. 17 & 22 Hæc planius Paralipomenon hiſtoria edocet. Nam primum quidem preces fundit,ſe ipſum erecturum diuinum templum. Poſtquam autem per Vatem Natham Deus prohibuit,prædixitq; templi ædificationem Salomone faciendam,ipſe ſtultà quidem ædificium, non au-
C tem ſegnitiam amplexus eſt,ſed aurum, & argentum,& ferrum,& æs, & ligna, & lapides coacernauit, & hæc omnia,vt dixi,libere [illegible] eus, qui [illegible] ent

Ecce audiuimus eum in Ephrata,inuenimus eum in campis ſiluæ.

Preces fundit,vt Deus [illegible] Iudæis [illegible] num Dei verbum extructa [illegible] ibi animatum,ta [illegible] participatem [illegible] ædi [illegible] eum eſſe prom [illegible] Quapropter inquit [illegible] *Ecce audiuimus eum in Ephrata,& inuenimus ipſum in campis ſiluæ.* Ephrata [illegible] appellatur Bethlehem [illegible] Dominus Chriſtus [illegible] eſt, qui ſud [illegible] oſten-
Ioan. 2. dens [illegible] *Soluite templum hoc* Campo [illegible] nuncupat locum templi [illegible] vnde [illegible] erat, & [illegible] Dauid extermin [illegible] preces Deo [illegible] ben [illegible] & aram [illegible] & [illegible] templi ædificationem côlec [illegible] Quoniam autem duo [illegible] tabernacula [illegible] aliud vero corpore, & anima, & hoc Hieroſolymæ a Salomone
D [illegible] aliud vero in Bethlehem ſancti ſpiritus grati [illegible] conteximt qui autem ea tempeſtate erant [illegible] quidē [illegible] & illud expectabant,iure propheticus ſermo [illegible] *audiuimus eum in Ephrata,* hoc à ſpiritu ſancto [illegible] *inuenimus eum in campis ſiluæ,* ſecundum pro [illegible] ſpiritus a Salomone ædificatum

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi ſteterunt pedes eius

Tempus permutatum eſt. Dicunt autem, nos illuc ingreſſos adorare, credentes templum diuino conſpectu dignum effectum eſſe. Hunc namq; habet ſenſum Vbi ſteterunt pedes eius: non modo ſine corpore diuinitatem eſſe, ſed etiam incircumſcriptam credimus. Secundum corpus diuina ſcriptura de ipſo narrat, humanis auribus ſermonem accommodans.

Surge Domine in requiem tuam

E Excitationem Dei cultum ſecundum legem vocant, non hoc indigentis,ſed afferentium pietatis amplectentis,& obſecrant, vt eius gratia [illegible] appareat, vtque priſtinam amplitudinem templo largiatur.

Tu,& arca ſanctificationis tuæ.

Quoniam in ſanctis ſanctorum arca ſtabat,tabulas legis habens, imminebat autem huic propitiatorium, per illud autem Pontifici indicia quædam diuini aduentus fiebant,iure arcæ meminit. Nam cum *Deus cælum,& terram feciſſet* (ſecundum beati Pauli vocem) *non in manu factis* Hebr. 9 & Act. *templis habitat.* ſic etiam ſapiens Salomon precatus eſt, *Si* 2 Paral. *cælum cæli non ſufficiunt tibi.* Hoc etiam vniuerſitatis Deus Act. 7 ait, *Cælum mihi ſedes, terra autem ſcabellum pedum meorum, quam domum ædificabitis mihi, aut qui locus requiei meæ eſt?*

Sacerdotes tui induantur iuſtitiam, & ſancti tui exultatione exultabunt.

Hoc namque,ait,perfecto,& domo inſtaurata,& rurſus ara [illegible] pietis poſita,ſacerdotes quidem rem diuinā
F ſecundum legem facientes,iuſtificabuntur, qui vero ſacerdotalis dignitatis minime participes ſunt,pietatis tamen ſunt ſtudioſi,omni lætitia implebuntur.

Propter Dauid ſeruum tuum non auertas faciem Chriſti tui.

Chriſtum hoc in loco Regnum nuncupat. & quia tunc temporis Reges impij erant, per Dauidem orant, ne regni genus relinquatur. Deinde de promiſſionibus factis admonent.

Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum

Veriſſimus,ait,eſt ille, qui pollicitus eſt, veritatiſque [illegible] eſt,& fieri haudquaquam poteſt, quin pollicitatio ſuum ſortiatur finem.

De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.

Vna quidem promiſſio hæc eſt,& finem habuit:non modo enim Salomon,ſed etiam qui ex Salomone originem traxerunt,regiis ſedibus digni effecti fuere. Cæterum [illegible] ationis finem dominus Chriſtus confirma-
G uit, Dauidis regnum corroborans hoc namque beatus
Eſa. 9 [illegible] eſt Eſaias *Quoniam puer natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius, & vocatur nomen eius magni conſilij Angelus, admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis potens, princeps pacis, pater futuri ſeculi, amen.* & paulo poſt *Super thronum Dauid & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, [illegible] in iudicio, [illegible] in iuſtitia a modo vſque in [illegible]* quippe pol [illegible] [illegible] Corol [illegible] aliorum vero minime intermi [illegible] Deus de [illegible] autem ſic.

[illegible] teſtamentum meum, & teſtimonia mea [illegible] & filij eorum vſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam

Talis igitur domini promiſſio eſt, [illegible] eorum iniquitatem [illegible] ueſtigia [illegible] Salomon [illegible] impietatem incidiſſet,diuinam iram ſibi aſciuit. Quapropter [illegible] tyrannide preſſum eſt. alterumq; regnum [illegible] tribus admiſerunt. poſtea autem duæ Tribus regno Dauidico priuatæ fuere

H *Quoniam elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi.*

A principio inquit, domine hanc alijs vrbibus prætuliſti, & hanc propriam habitationem reddidiſti.

Hæc eſt requies mea in ſeculum ſeculi.

Hæc,inquit,tu dixiſti domine, & pollicitus es in Sione ſemper requieſcere. etſi enim priſcum templum ob Iudæorum ſtultitiam deſolatum eſt,tamen ibi rurſus luces illi ob diuinam gratiam cruce, & reſurrectione & aſſumptione digni effecti fuerunt, & ex omni terra, & mari omnes concurrerunt,vt gratiam reportent, quæ in illis affluit.

Hic habitabo, quoniam elegi eam.

Et hoc ſuum ſortitum eſt finem, & domorum mutatio facta eſt. diuinū autem oraculum Sionis mentionē fecit: illius autem eſt crucis, reſurrectioniſq; locus.

Venationem eius benedicens benedicam.

Symmachus autem, Annonam eius benedicens benedicam.

A nedicam. Hoc eſt, omnium bonorum affluentiam ipſis præbebo.

Pauperes eius ſaturabo panibus.

Porro indigentibus largiar neceſſarium rerum vſum.

Sacerdotes eius induam ſalute.

Quam ſuperius iuſtitiam vocauit, hoc in loco *ſalutem* nominauit: quandoquidem iuſtitiæ fructus eſt ſalus.

Et ſancti eius exultatione exultabunt.

Sane virtutis ſtudioſi omnis voluptatis repleti erunt.

Illuc producam cornu Dauid.

Hic verſiculus prima facie Zorobabelem demonſtrare videtur. Quoniam autem nec in poſteros, nec in [illegible] regimen tranſmiſit; aliquis iure non poſſet ipſum [illegible] nare cornu, cum parum temporis imperaſſet: quandoquidem *cornu* fortitudinem, & firmitatem indicat. Poſt quam vero vaticinatio Zorobabeli minime cong[illegible] ſermo Chriſti ortum ſecundum carnem prædi[illegible] et iam beatus Petrus in actibus inquit, *Propheta igitur cum* B *eſſet Dauid, & ſciret, quia iureiurando iuraſſet illi Deus, de fructu lumbi eius Chriſtum ſecundum carnem oriturum, ſedere ſuper ſedem eius, prævidens, locutus eſt de reſurrectione eius.*

Paraui lucernam Chriſto meo.

Lucernam rurſus diuinus ſermo Templum [illegible] Da[illegible] le nominat, cum lucem Dei matris race [illegible] demonſtra[illegible].

Inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea.

Dedecoris igitur Iudæi ſunt teſtes, qui inimi[illegible] as amplexi ſunt, & confuſionem collegerunt. *Sanctificatio*nem vero Eccleſias per totum orbem atque mare dixit, quæ Chriſti corpus vocantur, quæque ſanctitatis fontes ab ipſo reportant.

Pſalmi CXXXII. Interpretatio.

Canticum Graduum.

C ROboam tempeſtate Tribus diuiſæ fuerunt. & decem quidem Ieroboam ſecutæ ſunt, duæ vero D[illegible] dicum regnum a[illegible]plexæ ſunt poſt igitur e Babyl[illegible] ne [illegible] ditum, & in [illegible] lus coactę ſunt, & concordiam adam[illegible] & vnu[illegible] habuerunt imperium, & communem cultum ſecundum legem perficiebant. h[illegible]c igitur pſalmus præcinit.

Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnũ.

Per ipſos, inquit [illegible] tentus d[illegible] us, [illegible] l frate[illegible] concordia iucundius eſſe. *Fratres* quippe nuncupat Tribus quoniam etiam harum principes co[illegible] nomines [illegible] mus par[illegible] is h[illegible] erant.

Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam barbam Aaron.

Oleum ſacerd[illegible]tale ex varijs rebus odoriferis compoſitum erat ſed neque [illegible] ud ipſum ex ſe ipſo tam [illegible] odorem emittebat, [illegible] nni in [illegible] iſtio, & temperamentum quam plurimum [illegible] odorem [illegible] ddebat. hunc [illegible] ne [illegible] tro [illegible] nunc [illegible] unionem comparauit: quandoquidem [illegible] lect. D c[illegible] plu[illegible]ious [illegible] officiis perfectæ virtutis, odorem ef[illegible] fic[illegible]t.

Quod deſcendit in oram veſtimenti eius.

[illegible] vnguent[illegible] ſimilis eſt amoris vnctio, quod a [illegible] pite Aaronis fluebat: non modo autem ad mentum v[illegible] deue[illegible] bat, ſed [illegible] tiam eius tunicam circa p[illegible] [illegible] ctam red[illegible] bat, *Oram* enim vocauit, quem Torquem [illegible] p[illegible] pe[illegible]la[illegible]nus h[illegible] autem Aquil[illegible], Veſtimentorum os d[illegible] xit. quemadmodu[illegible] [illegible] tur a capite p[illegible] t barbam ad veſtem vſque ſacrum vng[illegible] tum perei[illegible] ens [illegible] od [illegible] ſa[illegible] rdo te [illegible] implebat, [illegible] a [illegible] ncipe ad [illegible] bditos vſque conc[illegible] diæ vtili[illegible] pe[illegible] enit.

Sicut ros Hermon qui de[illegible] endit in montem Sion.

R[illegible] in al[illegible] [illegible] militudinem tr[illegible] it [illegible] ſenſi[illegible] [illegible] [illegible] ces, & hunc diui[illegible] um [illegible] em eſſe ro[illegible], qui ab [illegible] n[illegible] m aff[illegible] ur. T[illegible] nte[illegible] utem [illegible] c[illegible] [illegible] m [illegible] tam. *Hermon* autem mo[illegible] ſt, c[illegible] Pa [illegible] a [illegible] ac [illegible] nat.

[illegible] *mandauit Dominus benedictionem, & vitam* [illegible]

E Non in Ermon ſed in Sione, in quo [illegible] ſpiritus in ſacro Ap[illegible]ſtolos miſſus fuit, per quem [illegible] illi, qui crediderunt ſempiternam gratiam perci[illegible]

Pſalmi CXXXIII. Interpretatio.

Canticum Graduum.

COnſonat ante [illegible] um hic pſalmus ij [illegible] q[illegible] Babylone regreſſ[illegible] Cæter[illegible] [illegible] b[illegible] p[illegible] d[illegible] mitionem proponit [illegible] mod[illegible] interdi[illegible] verum [illegible] de n[illegible]cte De[illegible] [illegible] bus proſequamur.

Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Dominum.

Non omnium eſt Deum laudare, [illegible], qui diuinum [illegible] perium amplexi ſunt, & domini cultum magni fac[illegible]: commune enim, qui peccati vul[illegible] perunt proprium eſt l[illegible] s [illegible] nas profundere, & lug[illegible], diuinam que benignitatem [illegible] flagitare.

Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.

F Cum Deu[illegible] cel[illegible] br[illegible] [illegible] tatus [illegible] docuit et iam laudis modum. *Vbiq, enim vt ſancti manus tollant*. diuinus Paulus p[illegible] t, pia[illegible] rum autem [illegible] [illegible] lo cis debitum hono[illegible] m Deo afferre decet.

In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.

Cum locum docuiſſe[illegible], docuit etiam tempus, quandoquidem ad h[illegible] no [illegible] do accommodat[illegible] eſt nox, quæ multam qu[illegible] [illegible] ggerit & [illegible] mul[illegible] [illegible] ltibus eſt libera. loc[illegible] autem *Manus tollere*, & [illegible] itatus mos etiam iubet.

Benedicat tibi Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

Nam ne quis rerum omnium condi[illegible] rem Deum S[illegible] ner[illegible] circumſcriptum eſſe ſuſpicetur merito ipſum rerum omnium opificem e[illegible] [illegible] monſtrauit [illegible] *Cælum* namq, *& terram*, vniuerſitatem totam comprehendit. nam inquit, In Cœlo enim Angel[illegible], & in te[illegible] ra homine[illegible] & [illegible] a, G quæ propter hos facta ſunt.

Pſalmi CXXXIV. Interpretatio.

Halleluia.

HÆC eſt alia laus, & ipſ[illegible] ab his, qui libertatem ade[illegible] pti fuerunt, Deo al[illegible] ta. Cęterum *Halleluia* iam interpreta[illegible] ſimus.

Laudate nomen Domini, laudate ſerui Dominum.

Poſtquam diuina natura haudquaquam cerni poteſt, [illegible] hæc laudetur commo[illegible] ef[illegible] inte dixit, *Laudate nomen Domini*. contenti eſt[illegible] te, inquit Dei appe[illegible]latione, & ne quæratis cernere, quæ n[illegible] fas eſt cernere.

Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.

A ſeruitute Babyloniorum, ait, vos liberati diuinorum atriorum magnificentia perfruentes, horum bonorum lar[illegible] itorem lau[illegible]ate.

Laudate Dominum, quia bonus Dominus.

H Pro anſa canend[illegible] rum hymnorum, benitatem eius, qui celebratur, arripite.

Pſallite nomini eius, quoniam bonum.

Pe[illegible] o plurimum emolum enti [illegible] ine [illegible] obis acquiritur. D[illegible] inde de be[illegible] eficiis in p[illegible] s [illegible] olatis mentionem facit.

Quoniam Iacob elegit ſibi Dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſib[illegible].

Symmach[illegible] s a[illegible] m[illegible], E Iſraelem in electionem ſi b[illegible] Multa [illegible] [illegible] eſt propinquiq, pop[illegible] lum appel[illegible] [illegible] t, & om[illegible] [illegible] curatis hu[illegible] um[illegible] [illegible] ſlit Hæc a[illegible] etiam beatus M[illegible] xi[illegible] *Quando diuidebat a[illegible] ſſimus gent[illegible], quando ſepar[illegible] filios* Erat ſi- *Adam, [illegible] t, [illegible] inos gentium iuxta numerum Angelorum [illegible] [illegible] da e[illegible] par[illegible] Domini. populus eius Iacob, funiculus hæreditatis [illegible].*

[illegible] *quoniam magnus eſt Dominus, & Deus noſter [illegible].*

P[illegible] [illegible] d[illegible] m[illegible] noſtri De[illegible] robur & D[illegible] [illegible] ; ipſi [illegible] [illegible] m[illegible] m[illegible] imp[illegible] um, qui

[illegible] tacit [illegible].

[illegible] in cœlo, & in terra, & in mari [illegible].

[illegible] minime potentes [illegible] possint, [illegible] & plu[illegible], sed [illegible] & alta vo[illegible] [illegible] cœlestia, terra & [illegible] multitudinem. [illegible] quoniam unum mare [illegible] quando [illegible] Atlan[illegible], & Oceanus, [illegible] & Ionicus, & Aegæus, & A[illegible], & Indicus, & Pontus Euxinus & Propontis, & [illegible] multo plura, quam [illegible].

[illegible] nubes ab extremo terræ.

[illegible] aquarum natura, quæ [illegible] verbum [illegible] sublimia [illegible]. Ab [illegible] autem terræ [illegible]. Nubes [illegible], quoniam [illegible] aquis constant [illegible].

[illegible] in pluuiam fecit.

Mittit [illegible] imbribus, & ostendit miraculum [illegible] aquis [illegible], neque [illegible].

Qui educit ventos de thesauris suis.

Ventorum thesauros, non quasdam apothecas [illegible], quoniam [illegible] Aer ven[illegible] voluntas diuina cum vult facile [illegible] vocauit. Simul [illegible] communes [illegible].

Qui percussit primogenita Aegypti [illegible] ad pecus.

N[illegible] ultimam plagam [illegible] quoniam post hanc liberati [illegible] sunt.

[illegible] signa, & [illegible] Aegypti.

[illegible] & animaduersio[illegible] per hæc [illegible].

In Pharaonem, & in omnes seruos eius.

Non enim potuit Regnum a [illegible] Dei [illegible] liberari, sed & [illegible] mala & [illegible] & Rex [illegible] & [illegible] Mosi [illegible] *[illegible] primogenitum Aegypti a primo[illegible], qui sedet in solio eius, [illegible] primog[illegible] ancillæ, [illegible].*

[illegible] percussit gentes multas.

[illegible] Palæstinam [illegible] incolebant.

[illegible] Reges [illegible] Regem Amorræorum, & Og Regem Ba[illegible]

Hos [illegible] Moses [illegible].

Et omnia regna Chanaan.

Hos [illegible] expugnauit, & [illegible] & ciuitate[illegible], quæ [illegible] inquit.

[illegible] eorum hæreditatem, hæreditatem Israel seruo suo.

Nam [illegible] quandam hæreditatem paternam [illegible] impiis Regibus [illegible] a [illegible] est.

Domine nomen tuum in secula, & memoriale tuum in generatione, & generationem.

N[illegible] magnitudo, quæ [illegible] edita [illegible] secula tuorum beneficiorum [illegible].

Quoniam iudicabit Dominus populum suum, & in seruis suis deprecabitur.

Non enim nos ab hostibus [illegible] cernens, de [illegible], neque [illegible] dignum [illegible] peccatis supplicia infli[illegible]. [illegible] Dei, qui [illegible] potentiam ostendisset, consco[illegible] eorum, qui vocantur, & non sunt Dii, imbecillitatem irridet: & quoniam Dei nomine [illegible]; ostendit [illegible] appellatione priuatos.

[illegible] argentum & aurum, & opera manuum hominum.

[illegible] Deus [illegible] est, [illegible] autem [illegible], sed [illegible] ipsum [illegible] quod [illegible].

[illegible] non loquentur, oculos habent, & non uidebunt, aures habent, & non audient.

Sim[illegible] habent, actione autem [illegible].

Neque enim est spiritus in ore ipsorum.

[illegible] participes, quandoquidem quodlibet [illegible] Id [illegible] neque [illegible] hoc animalibus [illegible] possint.

[illegible], qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

[illegible] digni [illegible], & [illegible] sunt [illegible], qui [illegible], & [illegible] illorum temeritatem [illegible].

[illegible] benedicite Domino.

[illegible] honorem maximis [illegible] omnium opifi[illegible] in laudibus [illegible].

Domus [illegible] benedicite Domino.

[illegible] populo, & commonet [illegible] different an ostendisset [illegible].

[illegible] Domino.

[illegible], Leuitæ enim [illegible] deinde [illegible] Mose [illegible] ab [illegible] omnibus di[illegible] eum.

[illegible] benedicite Dominum.

[illegible] quæ [illegible] plexuum. [illegible] autem [illegible] certam [illegible] Deum [illegible] rationi [illegible] referre.

Benedictus Dominus [illegible] qui habitat in Hierusalem.

Deus benedictus, benedicit, benedi[illegible] & [illegible] laudant [illegible] benedictio [illegible] affect[illegible] per effe[illegible] Ac[illegible] Hier[illegible] habit[illegible] appar[illegible].

Psalmi CXXXV. Interpretatio.

Halleluia.

P[illegible] hymnum eis[illegible] con[illegible] per plura documenta [illegible] ditatem ip[illegible] [illegible].

C[illegible] Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius.

Afferte, inquit, Deo de gratiarum actione hymnum, recordati [illegible] quæ ab ipso [illegible] perdita fuerunt, inexplicabilemque [illegible] adint[illegible].

Confitemini Deo Deorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Deus ho[illegible] in loco, non [illegible] non enim ipsum [illegible] non sunt appellasset. Nam *non Deus est [illegible] mortuorum, sed viuentium.* V[illegible] Deos eos, qui sacerdotio præditi sunt, qui filii Dei vocantur. [illegible] lege, inquit [illegible] *non detrahes, & principi populi tui non maledices.* & *filium primogenitum meum Israel.* & per E[illegible] *[illegible] & exaltaui.* Et in psalmis, *Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes.* Hos Deos vocauit, tanquam Dei filios appellatos.

Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.

A Matth. 2. Et cum Reges, & Principes à Deo poteſtatem acceperint, ſubditis imperant. ſic etiam dominus inquit, *Reges gentium dominantur eis, & principes poteſtatem exercent in ipſos.* Sunt etiam Angeli quidam, qui dominationes vocantur, propterea & diuinus inquit Apoſtolus, 1.Cor 8 *Nam etſi ſunt, qui dicantur Dii multi, qui dicuntur, & non ſunt, nominis participes, & non rei, ſiue in Cœlo ſiue in terra, ſiquidem ſunt Dii multi, nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.* Hunc vocauit pſalmus dominum dominorum ve[illegible]tum.

Qui facit mirabilia ſolus, quoniam in æternum miſericordia eius.

Miraculorum editiones ſunt etiam beneuolorum ſeruorum eius: etenim diuinas vocamus res Moſis, & Ieſu, & miracula Eliæ: ſimiliter autem & ſigna, quæ á ſacris Apoſtolis ſunt facta; iure igitur ipſum vates ſolum dicit maximorum miraculorum opificem eſſe. Deinde oſtendit opera eius magna.

B *Qui fecit cælos in intellectu, quoniam in æternum miſericordia eius.*

Cœlum tantummodo conſpectum Dei ſapientiam prædicat, quandoquidem multa eſt magnitudo, & pulchritudo, & diuturna perſeuerantia.

Qui firmauit terram ſuper aquas, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et hoc eſt admiratione dignum, & humanam mentem tranſ[illegible]. Cum terra v[illegible]diq; aqui[illegible] cincta ſtet, & ſupra prop[illegible]am naturam permaneat, me[illegible]o pſalmographus omnibus dictis æternam miſe[illegible]ia[illegible] coniunxit: quoniam [illegible] ob propriam neceſſitatem, ſed ob [illegible] ſuam benignitatem benignus omnia condidit.

Qui fecit luminaria magna ſolus, quoniam in æternum miſericordia eius.

Homines cum diuinæ prouidentiæ ſint participes, lampad[illegible] accendere[illegible] ſed totus terreſtris ignis v[illegible]nus aſtra[illegible] haudquaquam imitatur: ſed ſtellarum omnium [illegible] ſplendidiſſimus eſt Sol, quandoquidem [illegible] apparens, & [illegible] oculis, & ipſius Lunæ radios obtundit.

C *Solem in poteſtatem diei, quoniam in æternum miſericordia eius. Lunam & ſtellas in poteſtatem noctis, quoniam in æternum miſericordia eius.*

Diuiſit, inquit, luminaribus tempus, & ſolaribus quidem rad[illegible] diem facit: Luna vero & aſtris noctem illuminat. Per hæc, quæ facta ſunt, propriam bonitatem oſtendit.

Qui percuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

Se[illegible] poſſet, quomod[illegible] p[illegible] [illegible] conſideret [illegible] [illegible] [illegible]ctos [illegible] [illegible] in hoc loco Vates ſub[illegible].

Q[illegible] Iſrael de medio eorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

[illegible] hunc pop[illegible]um [illegible] pœnam inflixit, & [illegible] quandoquidem & [illegible] illius tunc ſupplicia aff[illegible]t.

D *In [illegible] potenti, & brachio excelſo, quoniam in æternum miſericordia eius.*

Manum, Vim appell[illegible]t *Brachium* vero, Robur. Per vtraq; igitur de[illegible] populo præbuiam propriam po[illegible] nſtr[illegible]ſſe.

Qui diuiſit mar[illegible] brum in diuiſiones, quoniam in æternum miſericordia eius.

Non nul[illegible] tam fabu[illegible], dixerunt [illegible] [illegible] bro æqualis [illegible] [illegible] non [illegible] ſed diuiſi[illegible] [illegible] [illegible] propter [illegible] [illegible]

Q[illegible] duxit Iſrael per medium eius, quoniam in æternum miſericordia eius. Et excuſſit Pharaonem, & virtutem eius in mari rubro, quoniam in æternum miſericordia eius.

E Vnaquæque enim ſuæ potentiæ opera ſunt, cum his conceſſerit, [illegible] facile pelagus tranſire[illegible], & vt ille aquis ob[illegible]ueretur.

Q[illegible] traduxit populum ſuum per deſertum, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et hoc diuinæ [illegible] demonſtratio [illegible] tum populu[illegible] tanto tempo[illegible] [illegible] affluentem quæ [illegible] neceſſ[illegible] ipſi ſuppe[illegible].

Qui percuſſit Reges magnos, quoniam in æternum miſericordia eius. Qui occidit Reges fortes, quoniam in æternum miſericordia eius.

Summatim & [illegible]ctiam explanamus.

Seon Regem Amorræorum, & Og Regem Baſan, quoniam in æternum miſericordia eius.

Non temere autem al[illegible]os Reges prætereuns, hos p[illegible] tiſſimum in medi[illegible] t, ſed populo victoriam diu[illegible] conceſſam [illegible] reuoc[illegible] quandoqui[illegible] [illegible] ob robur, & potentiam, & corporis magnitudinem gloriabantur. F Deut 3 Cæterum Og [illegible] lecto vtebatur ob corporis magnitudinem, cuius nouem cubitorum longitudo erat, & quinque latitudo.

Et dedit terram eorum hæreditatem, quoniam in æternum miſericordia eius: Hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo, quoniam in æternum miſericordia eius.

Om[illegible] illos cum morte mulctaſſet, Iſraelem dominum [illegible] declarauit.

Quia in humilitate [illegible]ſtra memor fuit noſtri, quoniam in æternum miſericordia eius. [illegible] ab inimicis noſtris, quoniam in æternum miſericordia eius.

Exod. De his etiam be[illegible] Moſes mentionem facit, *Ingemuerunt enim* inquit [illegible] *ab operibus, & aſcendit clamor eorum ad Deum.* E[illegible] miſertus eſt, & in patr[illegible] du[illegible].

Qui dat eſcam omni ca[illegible], quoniam in æternum miſericordia eius.

A ſingulari pro[illegible] generalem deſcendit, De[illegible] [illegible] non enim mod[illegible] hominibus, ſed [illegible] carentibus cibum [illegible] G Matth [illegible] in euangeliis [illegible] *volatilia cæli, quæ neque ſerunt, neque congregant in horrea, & pater [illegible] paſcit illa.*

C[illegible] *Deo cæli, quoniam in æternum miſericordia eius.*

[illegible] quid [illegible] Dei eſt Deus, omnium enim eſt op[illegible] pr[illegible] cœli Deus nuncupatur, cum ab Angelis, qui in cœlis degunt, colatur: quandoquidem ille locus pec[illegible] purus eſt.

Pſalmi CXXXVI. Interpretatio.

Hic pſalmus [illegible] titulo eſt apud Hebræos, ſed non [illegible] audacem [illegible] inſcripſerunt *Dauid per Ieremiam*, & appoſuerunt [illegible] titulo apud Hebræos. Porro hoc [illegible]ſcriptionis figmentum, ſtultitiam eorum, qui in[illegible]ſcripſerunt, p[illegible]. [illegible] namque minime Babylonem cum captiuis peruenit, ſed cum parum temporis Hiero[illegible] vixiſſet [illegible] quis [illegible] coactus in Aegyptum [illegible] parti[illegible]. Quo modo igitur conue[illegible] Ieremiæ dicere, *Super flumina Babylonis, illic ſedimus & fleuimus.* Illi Vati haudquaquam hæc conuenit [illegible] H [illegible]. Veruntamen pſalmi ſenſus plenus eſt illic in captiuitatem abductis, & reditum conſecut[illegible] [illegible] Baby[illegible] [illegible]ſunt, narrant.

Super flumina Babylonis illic ſedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.

Mœrentes ſolent deſerta loca petere, & ibi proprias calamitates com[illegible] [illegible] flumin[illegible] aſſi[illegible] [illegible]tes, & ſuæ metropolis [illegible] perpe[illegible]ſente[illegible] profund[illegible] lacrymas [illegible] [illegible].

In ſ[illegible] in medio eius [illegible] organa noſtra.

Quandoquidem p[illegible] ipſi [illegible], cum ex [illegible] co[illegible] efficitur.

Qui-

A *Quia illic [illegible] rogauerunt nos, qui captiuos [illegible] verba cantionum. [illegible] qui duxerunt nos, hymnum cantate nobis [illegible] canticis Sion.*

I[illegible]lentes nos, & noſtris calamitatibus inſultantes nos canere præcipiebant, ut noſtris cantibus ipſi de[illegible] [illegible]ntur, non ut hinc aliquam vtilitatem perciperent [illegible] ſed ut [illegible] oſtras [illegible] irriderent.

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

Nos autem præcipientibus minime [illegible] obtemperauimus, ſcientes [illegible] anigr[illegible] [illegible] eius, quod nobis præcipiebatur. Sa[illegible] hæc [illegible] Iudæos redarguunt, legem implere ſtudentes, & extra inſtitutos locos legalia perficientes.

Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuiſcatur dextera mei. Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui.

Hæc a Vate [illegible] docentur, vt ſacræ ciuitatis tenacem memoriam habeant, & [illegible] ditus [illegible] ca[illegible], ne compluri[illegible], qui ipſos in ſeruitutem abduxerit, [illegible] pietatem ab[illegible]cant. Dicunt igitur [illegible] longe abeſſe[illegible] Hieruſalem, obliuionem [illegible] tam prod[illegible], et [illegible] [illegible] [illegible]lem hoc patiar, & [illegible] auxilium [illegible] hoc enim vocat *Dexteram.*

B *Si non propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ.*

Summam, inquit, [illegible] mentem conſpect[illegible] [illegible] beo, tuamq. [illegible] [illegible], & [illegible] celebrit[illegible] [illegible] hæc [illegible] [illegible] lætitiam percip[illegible].

Memor eſto Domine filiorum Edom in die Hieruſalem: qui dicunt, exinanite, exinanite vſque ad fundamentum in ea.

[illegible] x Edom [illegible] [illegible] [illegible] per exercunt: [illegible] [illegible] incenſa, & [illegible] politæ, dicebant [illegible]. *exinanite, exinanite vſque ad eius fundamenta*, hoc eſt, ex fundamentis ipſi [illegible] [illegible], vt ne [illegible] aliquid [illegible] fund[illegible] remaneant.

Filia Babylonis miſera.

Sic cum in Deo Iudæorum [illegible], prædicit Babylonis futurum [illegible] pernicie[illegible] [illegible] ipſam, tanquam [illegible] [illegible] ſed Aquila [illegible] *Miſera*, [illegible] dicit.

C *Beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis.*

Quid autem eſt hoc?

Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petram.

Quoniam enim & ipſi Iudæorum filios [illegible] ſunt, [illegible] aleum [illegible] n Vates pr[illegible] [illegible] Cyrus [illegible] Cy[illegible] [illegible] cum [illegible] du[illegible] & [illegible] beraſſet, [illegible] quia [illegible] pietat[illegible] [illegible], [illegible] quoniam [illegible] opulum libertate dignatus eſt, & vt diuinum templum ædificaretur iuſſit. C[illegible] Deus perexiguos fructus ſuſcipit, & magnas remun[illegible]tiones præbet: ſic duo [illegible] luxo[illegible] aud.

Pſalm. CXXXVII. Interpretatio.

Dauid.

POſt Babylonem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuerunt Iudæi dum [illegible] profug[illegible] [illegible] [illegible] de gratiarum actione afferunt. Hæc nunc [illegible] Dauid [illegible] [illegible] atu[illegible].

Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam audiſti verba oris mei.

D Ergo beneficii auctorem [illegible] [illegible] [illegible] fuerunt, ſed [illegible] deprecation[illegible] [illegible] ſunt, auxi[illegible] [illegible] eſſent, [illegible] vitibus beneficia rependunt, & hymnos pro auxilio [illegible] afferunt.

In conſpectu Angelorum pſallam tibi.

[illegible], inquit, Angelorum cœtus & quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible]pudiantes, laudibus [illegible] Deum proſequuntur, ſic etiam nos in terra ſpiritus ſymphoniam afferamus.

Adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo, ſuper miſericordiam tuam, & veritatem tuam.

Erit autem mihi pro Cœlo templum tuo nomini conſecratum, in illo enim te colam. & benignitatem qua in me vſus es pro anſa laudes de gratiarum actione tibi canendas arripiam, iuſtitiam in hoſtes cernens, hos enim tanquam iniuſtos veritate [illegible] [illegible] condemnaſti, me autem tua miſericordia [illegible].

E *Quoniam magnificaſti ſuper omne nomen ſanctum tuum.*

In omnibus namque tuum nomen [illegible] [illegible] eſt, & ab omnibus celebratur, qui tuam potentiam conſpexerunt.

In quacunque die inuocauero te, exaudi me.

Vt h[illegible] [illegible] [illegible] continue conſequar, precor.

Multiplicabis in anima mea virtutem.

[illegible] eſt, in tua potentia meam animam curabis, & conſolationes, & confidentiæ implebis. ſed Symmachus [illegible] planauit. Conſtituiſti in potentia animæ meæ. multa me [illegible] ope & prouidentia dignatus es.

Confiteantur nomini tuo Domine omnes Reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui.

Et tunc cum omnes maximam [illegible] victoriam [illegible], vniuerſitatis Dei potentiam admirati ſunt: po[illegible]ſimum autem poſt Dei, & Saluatoris noſtri humanitatem, & Reges & principes rerum omnium opificem [illegible] [illegible] non verba audierunt, ſed [illegible] inopinatam pe[illegible] [illegible] ſed [illegible] & verba audie[illegible], & [illegible] angel[illegible] [illegible] [illegible].

F *Et cantent in viis Domini, quoniam magna eſt gloria Domini.*

Per modum opinandi futura dicit, [illegible] [illegible] [illegible] rad[illegible] prædicit: qu[illegible] Dei prouidentia [illegible] gubernationem omnes admirabuntur. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]nes vocat.

Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit.

[illegible] tam in alio [illegible] pſalm[illegible], *Qui in excelſis habitat, & humilia reſpicit.* Deus autem, cum natura ſublimis ſit, [illegible] explicabili, neque tenuiores negligit, rerum [illegible] [illegible] propria prou[illegible] [illegible] dignatur. Pſal. 112

Et alta a longe cognoſcit.

Nouit namque omnia, antequam ipſa fiant, & [illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] maieſtate [illegible] ſunt cernens, quibuſ[illegible] [illegible] modarit [illegible] dia [illegible].

Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me.

Sync[illegible] [illegible] [illegible] eſt, [illegible] ſi [illegible] me vndiq. calamitates [illegible] [illegible] ſuperiorem fore, [illegible] [illegible] [illegible] percep[illegible] [illegible].

G *Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dextera tua.*

Na[illegible] [illegible] meo, hoſtes natus illos quidem ſupplic[illegible] affec[illegible] [illegible] me dignatus es & [illegible] [illegible]. *Manum* quid [illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] [illegible] pœnam [illegible] beneficio vero in [illegible] *dexteram.*

Dominus retribuet pro me.

Ego, [illegible] & [illegible] [illegible], bene ſi[illegible] [illegible] dere nequeo. V[illegible] Dominus [illegible] [illegible] [illegible] eſt mihi cum humanam [illegible] accep[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impleuit [illegible] debitum. C[illegible] [illegible] diuinus Apoſt[illegible] [illegible], *Dominum Chriſtum deleuiſſe chirographum, quod contra nos erat.* Coloſ. 2

Domine miſericordia tua in ſæculum, opera manuum tuarum ne deſpicias.

[illegible] namque igitur [illegible] [illegible] eſt [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] extenditur [illegible] [illegible] operibus [illegible] [illegible]. Hanc dep[illegible] [illegible] Propheta [illegible] [illegible] ſpiritu eductus, debitum naturæ opificem [illegible] [illegible] luturum.

H

Pſalmi CXXXVIII. Interpretatio.

In Finem. Pſalmus Dauid.

IN nonnullis exemplaribus inſcribitur, *Zachariæ in diſperſione* hoc ne[illegible] [illegible] Hebræum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gi[illegible], ne apud alios [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum pſalmum intellexerit vt [illegible], inſcriptione[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Atqui pſalmus [illegible] Regis prædictionem continet. Hic enim ex impio [illegible] [illegible], talis, et [illegible] [illegible] nepos, impietatem qu[illegible] [illegible] [illegible] ex[illegible] eſt, & per omnem vit[illegible] [illegible] [illegible] & diuino amore ſucceuſus: omnes idolorum ſacerdotes [illegible] eo

vero,

A vero, qui pietatem ample[illegible] ſunt; omni cura dignatus eſt: hæc pſalmus vaticinatur. Cæterum propheticus ſermo ipſum deprecantem inducit, & Dei præſcientiam erga ſe ipſum admirantem.

Domine probaſti me, & cognouiſti me.

Virtutis index non modo eſt paupertas, & calamitas, ſed etiam Regnum, & felicitas. ſicut enim in rebus triſtibus probamur, ſi viriliter ferre poſſumus res graues, quæ accidunt; eodem pacto in ſecundis rebus exercemur, & oſtendimur, ſiue ob felices res efferimur, ſiue harum rerum naturam cognoſcimus. Igitur cum Regnum beato Ioſiæ commiſſum eſſet, & cum pietate ipſum gubernaſſet: iure ait, *Domine probaſti me, & cognouiſti me.*

Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.

Omnia, inquit, diligenter didiciſti, quæ operatus ſim ſedens, & quæ fecerim ſurgens: Nam per *Seſſionem* & *Reſurrectionem*, totam vitam demonſtrauit. Cæterum puræ animæ, & conſcientiæ ſanæ ſunt verba, & poſtquam dixit, *Probaſti me, & cognouiſti me*, ne quis ſuſpicaretur, poſt

B finem rerum Deum ea, quæ fiunt, diſcere; congruenter admodum ſubdidit.

Intellexiſti cogitationes meas de longe.

Nam ab initio, & à principio, & multis ſeculis ante meam creationem non modo meas actiones præuidiſti, verum & futuras meas cogitationes.

Semitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti.

Porro Theodotion ſic dixit, Semitam meam, & viam meam inueſtigaſti. *Viam*, & *Semitam*, Actiones vocat, *Funiculum* vero harum rectitudinem, ex translatione fabricatorum, & perpendiculo parietes dirigentium: Cognouiſti, inquit, meas actiones, & nihil mearum rerum tuam ſcientiam præterit.

Et omnes vias meas præuidiſti, quia non eſt dolus in lingua mea.

3. Reg. 13. Non modo præuidit, verum etiam prædixit vniuerſitatis dominus per Vates, & Ieroboam ſacrificanti, & [illegible] diuini in [illegible] orem afferenti, vaticinatus [illegible], filium oriturum eſſe Dauidi Ioſiam nomine, & Idolorum ſacerdotes morte mulctaturum, & eorum oſſa in illo altari combuſturum.

C *Ecce Domine tu cognouiſti omnia nouiſſima, & antiqua.*

Per ipſos euentus didici te omnium ſcientiam habere, & eorum, quæ olim facta fuere, & eorum, quæ nondum effecta ſunt.

Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Quomodo enim aliqua mea res te meum opificem latere poteſt, qui me intra maternum ventrem formauit, & [illegible] cura dignatus eſt: Cæterum hæc clauſula,

Pſal. 118. *Poſuiſti ſuper me manum tuam* ſimilis eſt, *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me.* Indicat ſane eodem tempore, poſt creationem [illegible] curam

Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.

E[illegible] his, quæ [illegible] ga me facta ſunt, tuam cognoui potentiam, & tua[illegible] [illegible] tiam l[illegible] udare [illegible] lens, & deinde nequiens p[illegible] digni[illegible] h[illegible] efficere, meam imbecillitatem [illegible] & ſcientiam, & præſcientiam vniuerſitatis Dei admirat[illegible] eſſet, & nihil præteritarum, & futurarum rerum eum latere poſſe; in aliud tranſit, hæc dicens.

D *Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam?*

Quomodo fieri poteſt, vt homo fugiens, lateat eum, qui ſic manifeſto omnia nouit: Notandum eſt autem, docuiſſe eandem operationem habere, & Deum, & ſanctum ſpiritum, *Quo ibo ait, a ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam:* ſane quorum eſt vna operatio, vna omnium eſt potentia, & quorum eſt vna potentia, vna eſt natura: Vna igitur eſt Dei, & ſpiritus ſancti natura.

[illegible] aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero in infernum, ades.

Omnia inquit, imples, & ſuprema, & infima, & hæc e[illegible] na[illegible] alt[illegible] & illa vero profunda. Porro congruen[illegible] ad[illegible] modum cœlo quidem coniunxit, *Tu illic es, & Infernum ades*: q[illegible] do[illegible] id[illegible] in Ang[illegible]s, qui in cœlis degant, conqui[illegible] ſcri. Vbi[illegible] autem adeſt, & omnibus præ-

E ſto eſt, & *in ipſo viuimus*, (ſecundum diuinum Apoſtolum.) *& mouemur, & ſumus.* Acto 17

Si ſumpſero pennas meas diluculo & habitauero in extremis maris: etenim illuc manum tua deducet me. & tenebit me dextera tua.

Diluculum, Orientis partes vocauit, *Extrema* vero *maris partes*, Occiden[illegible] [illegible] alto, & profundo longitudinem, & latitudinem ma[illegible] [illegible] docens diuinam naturam minime circumſcri[illegible] p[illegible] ſic. ſane huius potentiæ propheta Ionas periculum fe[illegible]t: Cum enim vniuerſitatis Deum fugitare conatus eſſet, & captus fuit & vndis proditus eſt, & veluti in quibuſdam vinculis in cetos coniectus eſt, & ad quam miſſus erat vrbem, deductus eſt. Vere igitur hic vaticinationis verba oſtenduntur, quoniam *ſi habitarem in extremis maris, illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.*

Et dixi: forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis.

Symmachus autem ſic, Si dicam fortaſſe, tenebræ operient me, tamen nox lucida me circumſtat. & ſi ad orientem, inquit, Solem, vel ad occidentem confugero, tuam non effugiam potentiam, & ſi tenebris noctis me ipſum occultare conatus fuero, neque ſic deliteſcam: ti- F bi enim lux eſt, & tenebræ.

Quoniam tenebræ non obſcurabuntur a te, & nox ſicut dies illuminabitur.

Symmachus autem [illegible] interpretatus eſt, Neque tenebræ tenebris [illegible] erunt ſuper [illegible], ſed & nox ſicut dies apparebit. tenebræ [illegible] tenebræ mihi ſunt, ego enim lucis, & tenebrarum [illegible] habeo, tibi vero mentis lumini, & nox lucidiſſima, & omni luce meridiana clarior.

Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.

Nam [illegible] admodum [illegible] tenebricoſa eſt nox, ſic eſt tib[illegible].

Quia tu poſſediſti renes meos.

H[illegible] dico, ſed cum tua illuſtra[illegible] que cogitationibus tuum ſplen[illegible] accep[illegible] quandoquidem *Renes*, hoc in loco, cogitationes appellauit. quoniam enim vis concupiſ- G cendi in renibus poſita eſt, cogitationes vero huius impetum recipi[illegible], Cogitationes iure *renes* vocauit.

Suſcepiſti me de vtero matris meæ.

Tu nutrix & pædagogus, & gubernator, & præceptor, & cum primum ex vulua exiui, tua prouidentia perfruitus ſum.

Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.

Propterea igitur te laudabo, tuis magnificentiis illuſtratus, & [illegible] ſus.

Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

Omni[illegible] ad [illegible] ſpectant inquit, exquiſite cognoſcis, tu enim [illegible] me in materno [illegible] abſconditum effinxiſti, perinde ac ſi ſimilem in quadam nouiſſima terræ parte in lucem eduxiſti. ſic enim Aquila interpretatus eſt Non deli[illegible] oſſa mea à te, quibus in occulto factus ſum, effictus ſum ſicut in infima parte terræ. nihil inquit, te [illegible] poteſt, qui hominum naturam in recondita naturæ officina formas.

Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur dies formabuntur, & nemo in eis.

Porro Symmachus ſic explanauit, Informem me H præuiderunt oculi tui cum omnibus, qui in libro tuo ſcripti ſunt, nulla die deficiente ad creationem. ſic me ait, vidiſti, priuſquam effictus, & formatus eſſem, vt eos, qui iam in lucem editi, & perfecti ſunt, & nulla die indigent, & in tuis libris inſcripti ſunt. Horum librorum etiam beatus Daniel meminit, *Iudicium enim* inquit, *ſedit, &* Dan. 7. *libri aperti ſunt.* & Dominus ſacris in Euangeliis, *Veſtri capilli capitis omnes numerati ſunt:* Matth. 10. *libri* igitur intelligendi ſunt, Dei ſcientia, & tenax memoria omnia continens. ſic cum diuina percurriſſet proprium propoſitum aperit, non ambitione vten[illegible] ſed veritatis exemplar proponens.

A [illegible] *benedictio [illegible]* [illegible]

[illegible] hiſtoria edocet [illegible] humos facti dot[illegible] [illegible] ies pr[illegible] nes [illegible]

Gen 12 [illegible] *[illegible]dicam* [illegible]quiet, *ben[illegible] te* [illegible] *te maledicam*. C[illegible] omnibus hanc [illegible] *principatum eorum*, Theodotion ſic exp[illegible] [illegible] quando p[illegible] [illegible]um Regem [illegible] antig[illegible] [illegible]ta degebant, omnem honorem [illegible]

Dinumerabo eos & ſuper arenam multiplicabuntur

Nam Regis pietate, & qui o[illegible] [illegible] luſtrat, palinodiam cecinerunt, & cultum [illegible] legem amplexi ſunt, & qui quondam numeraſti [illegible] rant, ſuperiores numero facti ſunt. [illegible] mo ſimul etiam mutati[illegible] orbi [illegible] poſt [illegible] tationem Dei & Saluatoris noſtri. [illegible] per quamlibet ciuitatem, & regionem Dei cultus ſtu-

B [illegible]

Exurrexi, & a[illegible] ſum tecum.

Symmachus autem [illegible] Expergiſcar, & ſemp[illegible] [illegible] Semper enim [illegible] [illegible]m exigam, & tuam memoriam in mente [illegible] [illegible] tua perfruar ope.

Si occideris Deus peccatores, viri ſanguinum declinate a me, quia litigioſi eſtis in cogitatione.

Propri[illegible] eſt eorum, qui bonos dil[illegible]unt [illegible] [illegible] tu ben[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bonu[illegible] ad[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] in vanitate ciuitatis ſuas.

Interficies autem ip[illegible] [illegible] multis, ſed poſtqu[illegible] [illegible] ſtrenuos [illegible] [illegible]gibus [illegible] percipientes.

Nonne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos & inimici facti ſunt mihi.

C A tuo amore Domine pendeo, & [illegible] quas tu & diligere, & odio habere volo. propterea [illegible] tui adhærentes amo & honoro, odio [illegible] non modo odio proſequor, verum etiam propter [illegible] [illegible] [illegible] omnes, & ob naturalem [illegible] [illegible] deteſtor autem rurſus ipſo[illegible] maximam prauitatem.

Proba me Deus, [illegible] cor meum, interroga me & cognoſce [illegible] meas, & vide ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna.

Hæc [illegible] hoc pacto habere ſuſpicor, te autem optimum animarum me[illegible] [illegible] diligenter perſpic[illegible] [illegible] reliq[illegible] [illegible] legibus oppugnan[illegible] tua ſapientia curetur, obſecro, [illegible] æternam [illegible] deducatur. Hæc a beato Dauide dicta ſunt, & omnibus, qui ſaluti[illegible] occaſionem nol[illegible] arripere, ſunt prædicta.

D

Pſalm. CXXXIX. Interpretatio.

In [illegible]. Pſalmus Dauidis.

CVm beatu[illegible] Dau[illegible] [illegible] perſe[illegible]tionem patere-tur in auxilium De[illegible] [illegible] conditorem implorat.

[illegible] me Domine ab homine malo, a viro iniquo eripe me.

Iniuſtus Saul & erga benef[illegible] auctorem ingratus fuit. ſtudent enim beatum Dauidem o[illegible] [illegible] modo ipſum nulla iniuria affecit, v[illegible] [illegible] multo [illegible] beneficiorum ei fuit auctor.

Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die conſtituebant prælia.

[illegible] [illegible] ſolus eſt [illegible] [illegible] opera cog[illegible] addidit. Verum *Tota die*, E Symmachus Quotidie explanauit.

Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes, venenum aſpidum ſub linguis eorum.

[illegible] ſæpius dolo[illegible], ipſum interimere conatus eſt, & ſæpe cum iuraſſet, amicitiſque verbis vſus eſſet, [illegible] [illegible] violauit. Subdolam [illegible], & occultum dolum [illegible] ſerpentium feratum *veneno* compara-[illegible]

Cuſtodi me Domine de manu peccatoris, ab hominibus iniuſtis [illegible] me.

Hæc [illegible] [illegible] accommodata eſt. Non [illegible] [illegible] ſed ſibi ipſi ſalutem efflagi-tat.

[illegible] ſupplantare greſſus meos

[illegible] Saul [illegible] beatus Dauid, ad alienigenas aufugi[illegible] [illegible] & omnis iniquitatis operarii [illegible] [illegible] ne dignus eſt, quippe qui vbiq. F [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ve-[illegible] parum abfuit, quin [illegible] eſſus pie[illegible] mea ſupplantare.

A[illegible] ponderunt ſuperbi laqueum mihi, & funes extenderunt in laqueum, iuxta iter ſcandalum poſuerunt

Ip[illegible] Sa[illegible] *ſuperiorum* [illegible] *Laqueos*, & *funes* & *ſcandala*, diuerſas in[illegible] fra[illegible]des, & dolos. C[illegible] hæc [illegible] [illegible] extranſi[illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] extenderunt.

Dixi Domino, Deus meus es tu

Cum autem omnia humana de[illegible] [illegible] ipſum tibi [illegible] Dominum [illegible], & a [illegible] pe[illegible].

[illegible] vocem deprecationis meæ Domine Domine virtus [illegible] tu[illegible].

H[illegible] [illegible] & deſid[illegible] eſt. In te, ait, [illegible]

[illegible] ſuper caput meum in die belli.

Et hoc [illegible] d[illegible] quando Goliath cū ſingulari certa[illegible] [illegible] & q[illegible] contra alienige-G nas [illegible] tuo auxilio muniſti me.

Ne tradas me Domine a deſiderio meo peccatori.

Porr[illegible] Symmachus [illegible] Ne [illegible] Domine deſide-[illegible] Aquila & Theodotion [illegible] De-ſiderant, ait, meam cædem [illegible] [illegible] [illegible] Ne permit[illegible] [illegible] [illegible] capit quando [illegible] [illegible] perimere cupit [illegible] [illegible] [illegible] beas.

Cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, ne exaltentur.

Omnem cogitationem [illegible] meam cædem mouent, [illegible] tur me tua ope [illegible] ne animam ſuperbiæ ipſis præ-be[illegible]

Caput [illegible] eorum, & labor labiorum ipſorum operiet eos.

Hinc futura eis mala prædicit. Hoc autem planiu[illegible] Symm[illegible] [illegible] Acerbit[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] H In [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Hoc ſimul eſt illi, quod in [illegible] eſt, *Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit*

Cadent ſuper eos carbones & in ignem deiicies eos.

Nam [illegible] quod [illegible] ipſ[illegible] [illegible]ſumes.

In miſeriis non ſubſiſtent.

In calamitate [illegible] [illegible] ſupe[illegible] [illegible]erunt. Hæc a[illegible] Sauli [illegible] in b[illegible]llo contra alienige-nas [illegible] [illegible] ſuſcepit.

Vir linguoſus non [illegible]getur in terra.

Per[illegible] [illegible] qui continuo apud Saulem ipſum calumniabantur [illegible] Doim, Ziphai, & alii, qui multis vſi ſunt calumniis, & edocet eos[illegible] [illegible] [illegible] qui ob [illegible], & imperiū

talis

falſis vtentes verbis, haud conſequuntur, quæ deſi[illegible]rant.

A *Virum iniuſtum mala capient in interitu.*

Hæc enim & Saul perpeſſus eſt captus eſt namque in bello, letalemq; plagam accepit.

Cognoui quia faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum.

Sane didici, inquit, diuinæ ſententiæ iuſti[illegible]m, & noui te eos, qui omni humano auxilio priuati ſunt minime ſinere, vt in detrimentum hoſtibus ſint expoſiti, [illegible] dignas ab improbis pœnas exacturum.

Veruntamen iuſti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo.

Idcirco igitur iuſtorum chorus te laudabit, hoc [illegible] ſtdio à te adiutus, & tuam dignitatem amabunt, [illegible] de te cogitantes, tuamq; faciem ſe intueri putantes. [illegible]iuſmodi eſt illud, quod in decimoquinto pſalmo dictum eſt, *Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.*

B

Pſalm. CXL. Interpretatio.

ET hic etiam pſalmus eundem habet ſenſum, quem & præcedens. Nam cum à Saule perſecutionem pateretur, Deum obſecrat.

Domine clamaui ad te, exaudi me.

Exod. 14. *Clamorem* enim Animæ alacritatem nuncupat: quandoquidem ſic & Moſi tacenti Deus inquit, *Quid clamas ad me?*

Intende voci meæ, cum clamauero ad te.

Beneuole, ait, Domine meas preces admitte.

Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

Virtutis actionem precibus coniunxit quandoquidem manuum erectio, hanc declarat, nam opus manus aggrediuntur. Cæte[illegible]um obſecrat, vt perinde ac thuris vapor preces aſcendant, il[illegible]uſque bonum odorem imitentur. eodem enim modo & manuum extenſio veſpertino ſacrificio videtur eſſe ſimili[illegible] veſpertini quidem, & non matutini mentionem fecit quoniam in calamitatibus, & mœroribus erat, tenebris quippe, & nocti ſimiles ſunt calamitates.

C *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

Duos parietes opifex linguæ dedit, nimirum d[illegible]ntium, & labiorum, temerarios eius i[illegible]npetus cohibens. Veruntamen Vates & vt alias cuſt[illegible]dias conſequatur obſecrat, timens, ne quid indecorum in miſeriis [illegible]icat. [illegible]m neque ipſi[illegible] Saule perſecutionem p[illegible]tientem, a[illegible]li[illegible]quod maledictum vn[illegible]uam dicere voluiſſe, hiſtoria [illegible]tur. Cũ enim alii ipſum Saulem necare tentaſſent, [illegible] te Chriſtum Domini eum vocauit. Et ipſum alloquens, ſe ipſum ſeruum nuncupauit, & eum, qui cædem nunciauit, ſe hanc effeciſſe annuentem, interemit, cum

2 Reg. 1. dixiſſet *ſanguis tuus ſuper caput tuum, quoniam tu dixiſti, occidiſſe Chriſtum Domini.*

Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.

Obſ[illegible]crat, vt non ſolum lingua, ſed etiam [illegible] mentis mo[illegible]iones cuſtodiantur, ne a[illegible] co[illegible]tatio[illegible] deprehendatur, niſi diui[illegible] leges. *Excuſationes in peccatis.* Symmachus di[illegible]t, Ad [illegible]ogi[illegible]andum cogitationes iniquas. & ſecundum Septuag[illegible] cſt poterat ſic [illegible] Saul, meam [illegible] igitur huiuſ[illegible]

D [illegible]ge,

Matth. 5 *Diliges proximum tuum. & odio habebis inimicum tuum* ſed [illegible] und[illegible] [illegible] volu[illegible] & pre[illegible] [illegible] peccandi oc[illegible] m[illegible]

Cum [illegible]om[illegible] operantibus iniquitatem, & non communicabo cum elec[illegible] eorum.

[illegible] iniquita[illegible]

E t[illegible] can. *Electis enim* [illegible] in loco, Præuos [illegible] mine[illegible] [illegible] viuentes nuncupauit

Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Ei[illegible]da inquit ſunt mihi magis triſti[illegible] iuſti ob correctionem [illegible] vtilitatem profecta, q[illegible] à peccatoribus allata, quamuis hæc [illegible] iucundam [illegible] corripi quam à peccatoribus co[illegible]

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.

Symmachus [illegible] ſic Ad[illegible] autem & pr[illegible] mea [illegible] a malitiis ipſorum. T[illegible] ab eſt, [illegible] lutum vitam æmule[illegible] precet & ip[illegible] mu[illegible] hi[illegible] rate, in [illegible] ne [illegible] ar[illegible] p[illegible]t.

Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorum.

F B[illegible]m, inquit, imbecilles euadent, [illegible] qui ſummo imp[illegible] hærent, inſtar ſe[illegible]pulcrum, qui in mari debel[illegible] & aquis obruuntur, [illegible] ſubmergentur, hoc eſt, obliuioni prodentur

Audient verba mea, quoniam dulcia ſunt.

Cum autem experient[illegible] didic[illegible] meorum verborum veritatem; & horum dulcedinem, & vtilitatem ſentient.

Sicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram, diſſipata ſunt oſſa eorum ſecus infernum.

Craſſitudinem terræ, Soliditatem terræ nuncupat quæ aratro ſecta, in glebas diuiditur [illegible] bar[illegible], qui nunc ſtant, morte diſſoluentur, & eorum oſſa quæ in ſepulc[illegible] diſſipabantur. Secus *infernum* e[illegible] [illegible], ſepulcra nu[illegible]upauit.

Quoniam ad te Domine D[illegible] oculi mei, in te ſperaui, ne auferas animam meam

Ego autem nullo h[illegible] fretus ſum, ſed tuam expecto opem, & precor ne ha[illegible] me a[illegible]ma ſit priuata.

Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem.

De laqueis horum, & ſcandalis in præce[illegible] mentionem fecit. *Laqueos,* [illegible], & *ſcandala* [illegible] cat, à quibus v[illegible] liberetur obſ[illegible]t.

Cadent in retiaculo eius peccatores

G Hoc eſt, Dei. Q[illegible] enim a[illegible] laqu[illegible] os parant [illegible] ſuppl[illegible] comprehend[illegible] velut q[illegible] quæ geſſerunt, ſuſtinebunt, & quæ al[illegible] intulerunt patientur.

Singulariter ſum ego donec tranſeam.

Porro [illegible] remotus, vitam traducam, donec vitæ finem accipiam.

Pſalm. CXLI. Interpretatio.

Intellectus Dauidi, Cum eſſet in ſpelunca orans. 1 Reg. 24

PLanum [illegible] pſalmi [illegible] Cum enim à Saule beatus Dauid per[illegible]cutionem p[illegible]teretur in antrum aufugit, & in intimi[illegible] penetralibu[illegible] delituit: Deinde conſpicatus Saulem [illegible] d[illegible]latum, mentis timorem exegit, diuinumque au[illegible] imp[illegible]rauit, & hoc conſecutus eſt.

Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Deum deprecatus ſum.

H Et hinc patet *clamorem* mentis alacritatem vocare. Quomodo enim qui delitеſcit, & [illegible] erat [illegible] teſt vti voce, & clamar[illegible] D[illegible] cum omni ala[illegible]tate Dominum orauit.

Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio.

Ca[illegible] notas ip[illegible] feci, & pro ipſ[illegible]cationem ſe[illegible]ulo [illegible] quand[illegible] pe[illegible]tionis magni[illegible] pe[illegible] hæc [illegible] ibnm [illegible] rauit.

In deficiendo ex me ſpiritum meum.

Cr[illegible] hæc faciebam cum m[illegible]orum m[illegible]gnitudinem [illegible] ſenſimam prope [illegible]ſam [illegible]tem h[illegible]bitabam.

Et tu cognouiſti [illegible] ſemitas meas.

Omnia mea [illegible] nud[illegible] & nulla mearum actionum tuum præter[illegible] oculum.

A *In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.*

[illegible] venatione [illegible] in [illegible] pa- [illegible] quæ Dauidi [illegible] erant, [illegible] & [illegible] ibi insidias parabat [illegible] dent, temperan- [illegible] qui clemen[illegible] [illegible] ſe te punit [illegible] quæ [illegible] auat [illegible] canones [illegible], & [illegible] vt [illegible] verbo dicam, [illegible] modo [illegible] [illegible] modatum recte.

Conſiderabam ad dexteram & videbam, & non erat, qui cognoſceret me.

[illegible] ad [illegible] videbam. *Dexteram* [illegible] auxilium vocat.

Periit fuga a me & non eſt qui requirat animam meam.

[illegible], & tamen non inueni fugæ, [illegible]

Clamaui ad te Domine, dixi tu es ſpes mea.

Te igitur [illegible] in [illegible] ſpem poſui.

[illegible] terra viuentium: intende deprecationem meam, quia humiliatus ſum nimis.

B Sæpius diuinus Dauid *partem propriam* Deum vocauit. [illegible] aliam, inquit, aliam habeo, ſed te ſolum adiuto- [illegible], & per te vt vitam conſequar precor. Cæterum *humilitatem*, calamitates [illegible] loco vocat: quandoquidem [illegible] chus [illegible], Intende loquelas meas quoniam [illegible] ob [illegible].

[illegible] me a perſequentibus me, quia confirmati ſunt ſuper me.

[illegible] me tunc [illegible] per tuum autem aux[illegible] [illegible]

[illegible] custodia animam meam ad confitendum nomini tuo.

[illegible] hæc, Educ ex carcere [illegible] in quodam carcere, & [illegible] [illegible] ibus [illegible]. [illegible] autem ſalutem nactus, [illegible] beneficia rependere.

Me expectant iuſti donec retribuas mihi.

C S[illegible] expoſuit. Nomen tuum coronabunt iuſti, cum beneficiis [illegible] Quandoquidem [illegible] in me collatam ſalutem [illegible] ſemper [illegible], & te iuſtum iudicem laudabunt.

Pſalmi CXLII. interpretatio.

Pſalmus Dauidis, quando perſecutus eſt Abſalon filius eius ipſum.

[illegible] IN nonnullis exemplaribus inueni, *Quando ipſum perſecutus eſt Abſalon filius eius*. Neque autem [illegible] Hebræo exemplari, nec apud alios Interpretes hanc inueni additionem, tamen [illegible] inhæret: quandoquidem hunc habet ſenſum pſalmus.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam, in veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.

Porro diuinus Dauid pœnas luens eorum, quæ commiſit, in illa incidit mala. Veruntamen cum iniuſtus, & iniquus, & impius, & parricida Abſalon genitoris cædem deſideraſſet, propterea beatus Dauid Deum obſecrat, vt in veritate, & iuſtitia preces exaudiat.

D *Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.*

Precatus ſum, ait, vt mea verba in veritate, & iuſtitia exaudirentur, non mea iuſtitia fretus, ſed ho[illegible] quitate [illegible] enim [illegible] poſſ[illegible] ne p[illegible] [illegible] tribunali diſced[illegible] [illegible] regul[illegible] [illegible] latarum [illegible] nes, nemo ſe[illegible] dum has vi[illegible] videbit [illegible] ſi autem [illegible] ſua beneficia in medium attulerit [illegible] quot bona [illegible] ppeditaue[illegible], quæ rurſus humana iuſtitia tuis do[illegible] æquiparabitur?

Quia perſecutus eſt inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.

Precor [illegible] tur vt tuam [illegible] tem, & iuſtitiam cõſequar, & non [illegible] mecum [illegible] iudi[illegible] das, [illegible], & hoſtes iudicemur: [illegible] ectus ſum enim ab illo [illegible] Regno, & exactus [illegible] patria. hanc enim hum[illegible] tatem [illegible]

docet: nam ſine calceis, & abſ[illegible] uditu [illegible] nans incedebat. E

Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſæculi.

Nam nihil differo à mortuo in tenebris [illegible], cum exa[illegible] ſim, & in d[illegible] ſertis loc[illegible] degere [illegible]

Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus.

Propterea magno mœrore & triſtitia affectus ſum. *Spiritum* namque hoc in loco, Animam vocat.

In me turbatum eſt cor meum.

Omnes inquit, cogitationes meæ tumultu, & perturbatione [illegible] ſunt.

Memor [illegible] dierum antiquorum, meditatus ſum in operibus, & in factis manuum tuarum meditabar.

In memoriam [illegible] reuocans, à quot calamitatibus [illegible] tes noſtro [illegible] & expugnabile [illegible] non inueni, & [illegible] tuum quæ [illegible] Habraham contul[illegible], & in Iſaac, & in Iacob, & [illegible] Ioſeph, & [illegible] Moſ[illegible] & conſolationem hinc percipiebam.

Expandi manus meas ad te.

H[illegible] eſt, cum [illegible] alacritate preces eff[illegible]

Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.

Sic autem tuum ſitiu aux[illegible] velut arida terra imbrem expectat.

Velociter exaudi me Domine, defecit ſpiritus meus.

Ma[illegible] namdolet [illegible]

Non auertas faciem tuam a me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.

N[illegible] ſtatus fuerit meas preces [illegible] peccatu[illegible] to [illegible] mulctabor. quandoqui[illegible] perturb[illegible] udinem vocauit. Nam quemadmodum [illegible] detentus eſt, [illegible] poteſt [illegible] non poteſt, vt mortuus in vitam rede[illegible], nolente Deo.

Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.

Tuam benignitatem, inquit, mihi [illegible] dica, & de ſpe ne [illegible] Nam *Mane* hoc in loco [illegible] dixit.

C *Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.*

Eſto mihi, inquit, dux, rectumque iter mihi oſtende: [illegible] rebus humanis meam ſeparaſſem animam [illegible] Domi[illegible]

Eripe me de inimicis meis Domine ad te confugi.

[illegible] hoſtes, te [illegible] locum habeo, & vt ab illorum [illegible] liberes precor.

Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

C[illegible], vt non modo ſciam quid velis, verum [illegible] vt faciam velis, quoniam te Deum [illegible] & [illegible]

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

Hinc etiam ſpiritus dignitatem di[illegible] mus: [illegible] Deus b[illegible] eſt, ſic etiam ſpiritus nominatur [illegible] & [illegible] Deum obſe[illegible] vt ipſum [illegible] precatur, vt [illegible] ſanctis [illegible] arduum, [illegible] ſed rectam viam, & planam, & ab errore l[illegible] cedat.

Propter nomen tuum Domine viuificabis me. D

Tu Regem me cle[illegible] & [illegible] ſum [illegible] ſi in causa [illegible] tuum [illegible] me at dignitatem [illegible] ſed ob tuum nomen ſalutem [illegible] mihi [illegible]

In æquitate tua educes de tribulatione animam meam.

Nam cum me, & [illegible] à calamitatibus ab illis [illegible] me liberaris.

Et in miſericordia tua diſperdes omnes inimicos meos, & perdes omnes, qui tribulant animam meam, quoniam ego ſeruus tuus ſum.

Hoc etiam in [illegible] *Qui percuſſit Ægyptum cum primogenitis eorum, quoniam in æternum miſericordia eius.* [illegible] *In miſericordia tua diſperdes omnes inimicos meos.* Nam [illegible] adhibita, qu[illegible] afficiet [illegible]

A [illegible] licet amen [illegible] mus agri [illegible] [illegible] spinas [illegible], irrigat autem, & colit plantas.

Pſalmi CX[illegible]III. Interpretatio.

Dauidi.

IN nonnullis exemplaribus inſcriptionem [illegible] ad [illegible] inuenimus *Contra Goliath*. neque autem in Hebraico exemplari, neque apud alios Interpretes, neque apud Septuaginta inuenitur Scriptum. Cæterum hoc habet [illegible] de [illegible] hominibus, quæ in Iudæos poſt e Babylone reditum [illegible] conſurrexerunt, multi Vates [illegible] tionem fecerunt [illegible] quam [illegible] minus Ezechiel [illegible] *Poſt dies multos viſitaberis, & [illegible] terram, quæ reuerſa eſt a gladio, & congregata eſt de populis multis in terra Hieruſalem, quæ fuit de[illegible] iugiter, & ipſi ex gentibus educti ſunt, & habitabunt in pace omnes ipſi, & aſcendes quaſi imber, & venies quaſi tempeſtas, & quaſi nubes, ut operias terram, tu & omnia agmina tua, & gentes [illegible] tecum.* Deinde poſt [illegible] loco [illegible] molitum,
Ezech. 38
B *& conuocabo aduerſus eum in cunctis montibus meis [illegible] [illegible], ait Adonai Dominus: gladius hominis in fratrem eius erit, & iudicabo ipſum in morte, [illegible] in ſanguine, & imbre vehementi & lapidibus grandinis, ignem, & ſulphur pluam ſuper eum & ſuper omnes, qui ſunt cum eo, & ſuper gentes multas quæ cum eo ſunt.* Cæterum volens hæc de gente [illegible] vaticinationem legere [illegible] poteſt. hæc [illegible] ſupplex [illegible] [illegible], *[illegible] cœlos Domine, & deſcende, tange montes, & fumigabunt, fulgura coruſcationem, & diſſipabis eos: emitte ſagittas tuas & conturbabis eos.* Plerumque autem [illegible] [illegible] [illegible] decebit.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Nam nuper e Babylone [illegible], & [illegible], & [illegible] [illegible] diuinitus [illegible] [illegible] tibus [illegible] ſuperiores fuerunt. Sane [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Diaboli [illegible] [illegible]. Deo pugnare [illegible], Manibus quid [illegible] operas [illegible], & per digitos [illegible] ſignum [illegible].

Miſericordia mea, & refugium meum, ſuſceptor meus, & liberator meus, protector meus in ipſo ſperaui.

C Ab euentibus appellationes fecit. Tu namque *miſericordia mea* es [illegible] [illegible] *refugium meum* [illegible] iam ad te confugiens ſeruatus ſum. [illegible] *ſuſceptor meus* [illegible] enim auxilium [illegible] [illegible] ſuperaui. Tu es *liberator meus, & protector meus* in [illegible] bello [illegible] muniuiſti, & obſeſſum liberaſti, in te nunc firmam ſpem [illegible].

[illegible] ſubdis populum meum ſub me.

Hoc Zorobabeli congruit, & Ieſu ſacerdoti: hi [illegible] tunc populum [illegible] duxerunt.

Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei, aut filius hominis, quia reputas eum?

Pro *Innotuiſti* Cognoſceris, Symmachus interpretatus eſt. [illegible] immenſam tuam benignitatem [illegible] cum Deus ſis, omniumque [illegible] de huiuſmodi [illegible] curam geris. Deinde naturæ imbecillitatem [illegible].

D *Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut vmbra prætereunt.*

[illegible] nattem. [illegible] ſimilis eſt, ſed Sym[illegible] [illegible] longæ [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] vita incedit, [illegible] homines curæ ſunt.

Domine [illegible] deſcende.

[illegible] naturam [illegible] [illegible] auxilio [illegible].

Tange [illegible] fumigabunt.

Hoc [illegible] [illegible] ante factum eſt: *Nam mons [illegible] fumabat.*

Fulgura coruſcationem, & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.

Ieremiam [illegible] eo tempore [illegible]. Prædixit [illegible], quæ per Vatem Ezechielem [illegible] Deus [illegible] [illegible].

Emitte manum tuam de alto.

Edocet [illegible] præbet [illegible] [illegible]. *Manum* autem [illegible] appellauit, ſicut ſæpe [illegible].

Eripe & [illegible] me de aquis [illegible].

Multas aquas, [illegible] [illegible] [illegible] etiam [illegible] [illegible] *[illegible] ſunt [illegible]* [illegible] & [illegible] [illegible] *aquas* [illegible], ſubdidit.

Ex manu filiorum alienorum.

P[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] quas [illegible].

[illegible] os locutum eſt vanitatem.

Deceptiones inquit, [illegible] [illegible] iam.

Et dextera eorum, dextera iniquitatis.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dextera [illegible] dexterum efficit, [illegible] [illegible].

E *Deus canticum nouum cantabo tibi, in pſalterio decachordo pſallam tibi.*

[illegible] adeptus [illegible] ero, [illegible] [illegible] vitæ, [illegible] de gratiarum actione [illegible].

Qui das ſalutem Regibus.

[illegible] [illegible] quibus [illegible] ſuſceperat Regnum. [illegible] & [illegible] [illegible], Dauidem, Ioſaphat, Ezechiam [illegible] [illegible] [illegible] lenim.

Qui redemiſti Dauid ſeruum tuum.

Nempe fœdera cum illo [illegible] nobiſcum [illegible].

De gladio maligno eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum.

Gladium malignum, [illegible] & [illegible] tatem [illegible] vocauit, [illegible] [illegible] impios.

G *Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.*

[illegible] [illegible], prauitatis [illegible] ſimulationem [illegible], [illegible] in Deum [illegible]. Iſti enim, ait, [illegible] [illegible] viuentes [illegible] [illegible] bonorū. [illegible] [illegible] [illegible] felicitatem habent.

Quorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua.

Multos, & bonos [illegible], & ab eorum [illegible] [illegible], [illegible] nouellas plantas imitantes.

Filiæ eorum compoſitæ, circumornatæ ut ſimilitudo templi.

Non modo naturæ pulchritudo ornat ipſas, ſed etiam ab arte magnopere decorantur, [illegible] templis [illegible] [illegible] honorem. Cæterum huiuſ[illegible] fucus, & ars meretricia.

H *Promptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud.*

[illegible] [illegible] ſuperuacua, [illegible], *Deſtruam borrea, & maiora ædificabo.*

Oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis, boues eorum craſſæ.

[illegible] [illegible] pingues [illegible].

Non eſt ruina maceriæ neque tranſitus, neque clamor in plateis [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

A Prophetæ [illegible] ta his consonantia inuenimus, sed omnes malorum solutionem concludunt. Hoc sane hoc in loco diuinus Dauid [illegible] infert enim.

Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, beatus populus, cuius Dominus Deus eius est.

Nam veritatis expertes nesciunt rerum naturam discernere, sed delicias, & opibus, & potentia felicitatem [illegible], & quib[illegible] [illegible] es, & beatos nuncupant. Veritatis autem studiosi cum diuinam sapientiam [illegible] populum [illegible] beatum esse dicunt, & [illegible] [illegible] [illegible]. Huiusmodi beatitudinem etiam Dominus nos edocuit. *Beati, inquit, pauperes spiritu, Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, & beati qui lugent, & beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est Regnum cælorum.* [illegible] autem vitæ delicias e[illegible], hi parum temporis [illegible], ex breuibus de[illegible] diuturnum dolorem percipiunt.

B

Psalmi CXLIIII. Interpretatio.

Laudatio Dauidi.

PRopositum psalmi inscriptio indicat. Adhortatur enim, vt Deum vniuersorum conditorem laudemus, Dei potentiæ, & magnificentiæ, & Regni, & maiestatis reminiscentes. Cæterum [illegible] alios huiusmodi psalmos gra[illegible] ad [illegible] illum populum [illegible]. Habet autem prædictionem de gentium vocatione, & diuina cognitione. [illegible] autem hymnus per literas [illegible] compositus est, & [illegible] sermonis tenorem Prophetæ [illegible] docet.

Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi.

Natura quidem Deus altissimus est, & nunime asci[t]am habet altitudinem prædicant quippe hoc pietatis alumni, nec [illegible] que edocent. Huiusmodi est illud à Christo factis in Euangeliis dictum, *Pater glorificaui nomen tuum in terra.* & pau[lo] post educet, non gloriam [illegible], quam prius non habebat, sed quam habebat ignorantibus demonstrasse, inquit enim, *Manifestaui nomen tuum hominibus* [illegible] iam Pater filio non dedit gloriam, quam prius non habebat, sed quam habebat inscius docuit, *Glorifica me, inquit, tu pater claritate, quam habebam apud te priusquam mundus fieret* non igitur assumpsit, quod non habebat, sed quod habebat [illegible] ignorantibus [illegible]. Igitur etiam hoc in loco Vates non altum Deum efficere promittit, sed eius altitudinem hominibus ostendere, vt fieri potest, & vniuersum Deum, & Deum, & Regem proprium nominat, ob amorem ad hoc faciendum impul[sus].

Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

Semper te, inquit, celebrabo, & nullum diem laudis expertem [illegible].

Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis

Quoniam omnis magnitudo sensibilis longitudine, & latitudine, & profundo dimensa ostenditur magna; merito subdidit, *Magnitudinis eius non est finis.* vt eum, qui celebratur, incorporeum, & incircumscriptum esse demonstraret. Nam magnum quidem ipsum, inquit noui, non tamen inuenio eum posse neque comprehendi, nec mensuræ obnoxium esse, neque principium, neque finem magnitudinis habere: quandoquidem hæc infinita est, & [illegible] [illegible] excedit.

Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt.

Hinc & gentium præcinit diuinam cognitionem. Nõ solùm [illegible] inquit, nos qui [illegible] deleer dimus secundum hoc seculum te beneficii auctorem laudabimus, sed etiam alia ætas, nimirum ex gentium ecclesia operum tuorum magnificentiam prædicabit.

Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.

Natura eius, qui laudatur, Vatis vires vincit. Nam diuinas, & naturales appellationes [illegible] quitens, deinde [illegible]

non posset [illegible] qui, [illegible] E

[illegible] tionis gloriam, & gloriæ [illegible] Hæc igitur præc[illegible] ab alia generatione prædicanda esse.

Et virtutem terribilium tuorum dicent & magnitudinem tuam narrabunt.

Videtur quidem eiusdem sermonis repetitio esse, diuersa tamen significat. Mirabilia quidem [illegible] miracula in quorundam beneficiis edita. [illegible] autem terribilium, magnificentias ob aliorum supplicia demonstratas, veluti per diuinum Mosem Ægypto [illegible] uersa flagella [illegible] quippe intelligenda sunt, [illegible] terribilium [illegible] solitudine mannam populo suppeditauit, & [illegible] coturnices [illegible], & terram aridam inundauit. Hæc in admirationem [illegible] hominum linguas [illegible]. Hanc etiam diuinus Apostolus fecit, inquit enim, *[illegible] sancto datas fuisse non modo gratias sanitatum, verū etiam operationes virtutum,* & vocat *gratias sanitatum,* claudorum cursum, & ægrotantium salutem, mortuorum resurrectionem, & alia huiusmodi. *Operationes* vero *virtutum,* cæcitatem [illegible] lymæ, Ananiæ, & Zaphiræ mortem, qui Sathanæ traditi fuerunt, vt erudirentur, ne Deo maledicere [illegible]. 1. Cor. 12. / Act. 5. F

Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, & iustitia tua exultabunt.

Vult sane Vates diuinæ bonitatis, & potentiæ ostendere diuinas. humana vero vsus lingua, & quod [illegible] a[illegible] sequens, plurima rursus [illegible] prædicat [illegible] gratum animum, diuinis [illegible] fruentium, velut quotidiam fuchis diuinæ beni[illegible] [illegible] affecte. H[illegible] igitur & diuinus A[illegible] nebat, & dicne cui non posset [illegible] plura nomina hoc tenuit. *Quæ tam, [illegible] bonitatis tuæ.* & alibi, [illegible], *Quam incomprehensibilia, inquiens, sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius?* Rom. 11.

Miserator, & misericors Dominus patiens, & multum misericors.

Idem etiam hoc in loco rursus Vates passus est [illegible] o[illegible] enim renocans, quomodo [illegible] nat[illegible] maverit, & quanto honore, & vaticinatione [illegible] dignatus fuerit, & quomodo totam vniuersitatem [illegible] tur, [illegible] necessariam [illegible] præcepe[illegible] modo quotidie peccantes sustinet, & [illegible] suum super bonos, & malos, & pluat super [illegible] stos, Non [solum] misericordem vocat, [illegible] tem & patientem, & multū misericordem [illegible] sa vtens bonitate, *longe [illegible] distat oriens ab occidente, & dilexit [illegible] nam cognouit [illegible] ipse.* G

Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

Non modo [illegible] de Iudæis curam gessit, verum [illegible] omnes homines benignitatem profudit [illegible] homines, sed etiam [illegible] ratione carentia curat, & omnibus necessaria subministrat.

Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

Non ea, quæ animis carent, Deum lau[illegible] rationis expertes vocē ration[illegible] [illegible] sed per hæc hi, qui rationis participes, Deique [illegible] sunt, hymnorum cantilenam componunt, in qu[illegible] enim intuentes [illegible], quæ ab ipso facta sunt & sapientiæ magnificentiam obseruantes, in laudes linguam impellunt. H

Gloriam Regni tui dicent & potentiam tuam loquentur, vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ Regni tui.

Hi enim sanctissimi Viri, siue Vates, siue Apostoli, & qui postea præconii ministerium acceperunt, sempiternum Regnum, & inexplicabilem [illegible] omnes homines docuerunt. Non enim Iudæis solis, sed etiam toti hominum naturæ hanc doctrinam attulerunt.

Regnum tuum Regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generationem.

Perennem namque habes [illegible], & æternū Reg[num] neque incipiens, neque finiens.

A *Fidelis Deus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.*

Nam verborum veritas ſplendet effectibus confirmata, & hi iuſtitia ornantur.

Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes eliſos.

Nam non modo de iuſtitiæ alumnis rationem habet, ſed etiam de iis, qui prolabuntur, & franguntur, & peccati vulnera recipiunt: hos enim firmans cadere non permittit; eos vero, qui ceciderunt erigit, dexteram porrigēs.

Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno.

Hoc in loco hoc verbum *Sperant*, non propter affectū poſuit: neque enim qui impie viuunt hanc habent ſpem, nec genera animaliū ratione carentium ſenſum rationis compotē habent, ſed edocet vnumquodque ab ipſo cōgruentem vſum accipere. Deinde facilitatem ſuppeditandi facile indicat.

Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

B Simul enim & vis, & vnumquodque conſequitur ſua bona à te ſubminiſtrata. Sicut enim nobis facile eſt contractos digitos extendere, & aperire manum, ſic tibi facile eſt puncto temporis bonorum affluentiam præbere.

Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.

Porro in omnibus tuis diſpenſationibus iuſtitia ſplendet. *Vias* enim, Diſpenſationes vocauit.

Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate.

Hæc particula *Prope*, non loci ſpatium ſignificat: natura enim vbique adeſt Deus. Nam *in ipſo viuimus, & mo-* Act. 17.
uemur, & ſumus, ſecundum diuinum Apoſtolum, ſed per hæc affectionem, & ſtudium declarauit. Pulchra autem eſt hæc additio veritatis: non enim ſimpliciter inuocantibus adeſt, ſed iis, qui in veritate hoc facere decreuerunt.
Matth. 7. *Non omnis enim, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum Dei, ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt.* ideo infert.

Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos.

C Qui diuinum habent timorem, prius Dei voluntatem faciunt. Quoniam igitur eorum propoſitum diuinæ voluntati reſpondet; neceſſario dominus eorum volūtates perficit, neque enim aliquid repugnans iis, quæ vult, cupiunt.

Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet.

Oſtendit quomodo iuſtus eſt Dominus in omnibus viis eius: Nam proprium iuſti eſt, ſuum vnicuique tribuere: propterea eos, qui erga ipſum bene affecti ſunt, tuetur, & cuſtodit, & ab inſidiatoribus liberat. eos vero, qui contrariam ingreſſi ſunt viam, ſuppliciis afficit.

Laudationem domini loquetur os meū, & benedicat omnis caro nomini ſancto eius in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Ego igitur, inquit, hunc hymnum conſcripſi. conuenit autem toti hominum naturæ, ſemper laudibus opificem honorare, congruentemque cultū diuino nomini afferre. Notandum eſt autem hic non Iudæis hymnum tribuiſſe, ſed omnem carnem in hymnorum cantilenam vocaſſe: manifeſta eſt igitur vaticinatio euentu confirmata.
D In omnibus namque per totum orbem terrarum gētibus ſecundum vaticinationem vniuerſitatis Deus celebratur.

Pſalmi CXLV. Interpretatio.

Halleluia.

IN nonnullis exemplaribus additū eſt *Eggæi, & Zachariæ*: ſane hoc nec apud Hebræum, nec apud alios Interpretes, nec apud Septuaginta inueni in ſexcuplici. Atqui præſens pſalmus, vt Deum rerum omnium conditorem laudibus proſequamur, adhortatur, quandoquidem etiam inſcriptio hoc ſignificat: Nam *Halleluia*, Laudate Dominum interpretatur, vt ſæpius explanauimus.

Lauda anima mea Dominum.

Spiritus gratia omnes nos cōmonefacit, vt in Dei laudes nos ipſos excitemus.

Laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quamdiu fuero. E

In ſexto, inquit, pſalmo, *Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui, in Inferno autem quis confitebitur tibi?* Idcirco in vitæ tempore Deum laudare docemur, donec huiuſce vitæ finem acceperimus.

Nolite confidere in Principibus.

Bona admonitio: neque enim Principes ſemper imperant, ſed ad tempus habent imperium, neq; omnes Principes iuſtitiam honorant. Vtraque ſic ſe habere, naturæ imbecillitas reſpicienda eſt. Hoc enim ſubdit.

In filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.

Inſpice naturam, & ne potentia fretus eſto: *Homo enim* Pſal. 103.
vanitati ſimilis factus eſt, & homo ſicut fœnum dies eius. & 143.

Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam.

Spiritum hoc in loco Animam vocat: hac enim tranſmigrante, in propriam cognationem corpus reuertitur Geneſ. 3.
ſecundum diuinam ſententiam, *Quoniam terra es, & in terram reuerteris.*

In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

F Nam anima ſeparata, & corpore in puluerem diſſoluto; inanes cogitationes oſtenduntur. Hoc etiam per ſimilitudinem nos edocuit. Cum enim diuitē introduxiſſet, cuius ager vberrimos fructus reddidit, cogitans deſtruere horrea, & maiora ædificare, ſubdidit, *Stulte hac nocte repe-* Luc. 12.
tunt animā à te, quæ congregaſti cuius erunt? Et ex aliis hominibus, hi quidem imperium, & potentias, hi vero agrorū poſſeſſiones, & ædificia cogitant, & alii victorias in bellis ſomniant, alii vero hoſtibus mortem ſtruunt, ſed adueniens derepente mors, imperfectas cogitationes illorum facit. ſic cum vanitatem ſpei, quæ in hominibus collocatur, oſtendiſſet, vtilitatem ſpei in Deo fixæ demonſtrat.

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in Domino Deo ipſius.

Deum Iacob nō temere vocauit, ſed admonens nos quātam opem conſecutus fuerit Iacob, cum in Deo ſpes ſuas conſtituiſſet, & quales, & quot fructus ſpei perceperit: vt in Deo huius ſperemus commonefacit, & Dominū ipſius, & Deum nominat, & per vtraque potentiam prædicat. Deinde ex ipſa operum ædificatione eius bonitatem, & potentiam educet. G

Qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt.

Breui totum mundum, qui conſpicitur, & qui minime conſpici poteſt, ſermone comprehendit. Nam non modo de Cœlo, & terra, & mari fecit mentionem, ſed etiam de omnibus, quæ in eis ſunt. In Cœlo autem ſunt Angeli, & naturæ, quæ minime cerni poſſunt, & Sol, & Luna, & ſtellarum multitudo: In terra vero & mari, homines, & animalium ratione carentium genera: Talis ait, vniuerſitatis conditoris eſt potentia: Cernis igitur quantum differant caduci Principes à rerum omnium opifice ſic cum oſtendiſſet ipſum rerum omnium conditorem, demonſtrat ipſum curam gerere eorum, quæ fecit.

Qui cuſtodit veritatem in ſeculum, facit iudicium iniuriam patientibus, dat eſcam eſurientibus.

Verax enim eſt ille, qui pollicetur, & ſtudioſe promiſſa perficit. Fauet autem his, qui iniuria afficiuntur, & iuſte iudicat: præbet vero omnibus eſurientibus congruentē cibum. Hinc & beneficia in nos per humanitatem Saluatoris collata prædicit. H

Dominus ſoluit compeditos, Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit eliſos.

Hæc etiam per Vatem Eſaiam Deus vniuerſorum prædixit, cum dixiſſet enim, *Dedi te in lucem gentium*, ſubdidit, Eſa. 42.
Vt aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctos, & ex domo carceris ſedentes in tenebris & alibi ex perſona ait Domini Chriſti, *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus miſit me, vt mederer contritis corde, &* Eſa. 61.
prædicarem captiuis indulgentiam, cæcis viſum. Et alibi, *Tunc au-* Eſa. 29.
dient ſurdi verba libri, & qui ſunt in tenebris, & in nube, oculi cæcorum videbunt.

Dominus diligit iuſtos, Dominus cuſtodit aduenas.

Deus rerum omnium conditor cuilibet congruentia affert, & iuſtis, qui ipſum diligūt, paria rependit, paternūque amo-

A quæ amorem oſtendit. eos vero, qui patriam impietatem fugerunt, & cum fide ad ipſum acceſſerunt, omni cuſtodia, & ope dignatur. Proſelytos enim hoſpites vocat. ſic etiā beatus, inquit Paulus, *Quando eramus in illo tempore ſine* Ephes. 2. *Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorū, promiſsionis ſpem non habentes. ſed nos, qui aliquando longe eramus, facti ſumus prope.*

Pupillum, & viduam ſuſcipiet, & vias peccatorum diſperdet.

Ab vniuerſali prouidētia in ſingularia ſermonē tranſfert, & loquit neminem vniuerſitatis moderatorem negligere, ſed etiam eos, qui omni humano auxilio ſunt destituti, omni cura dignos facit, omneſque inſidias illis comparatas diſſoluit.

Regnabit Dominus in ſecula Deus tuus Sion in generationem, & generationem.

Nam ſempiternum habet imperiū, Regnumque perenne omnes, qui ſub iſtum ô Sion Deus exiſtimabatur.

B
Pſalmi CXLVI. Interpretatio.

Halleluia.

Hic manifeſto diſcimus interpretationē *Halleluia*, Laudate enim Dominum Halleluia Hebræus dicit. ſed Symmachus hoc ſine interpretatione miſſum fecit. dicit autem ſic, *Halleluia* quoniā bonum eſt pſalmus. Theodotion autem, Laudate Ia, dixit. Vt laudemus igitur etiam, hic pſalmus nos adhortatur: prædicit autem ē Babylone reditum, & poſtea Hieroſolymæ inſtaurationem factam. Nunc enim Iudæi expectant Hieroſolyma inſtaurationem, diuinum oraculum illam ædificationem, quæ Zorobabel facta fuit, vaticinatur.

Laudate Dominum, quoniam bonum eſt pſalmus. Deo noſtro iucunda, decoraq; ſit laudatio.

Vtilis, inquit, eſt hymnorum cantileua, & bonorum eſt cauſa. At hymnus minime Deo gratus eſt, ſed laudantium propoſitum. ipſe autem nulla re egens, gaudet vero hominum ſalute.

Ædificans Hieruſalem Dominus diſperſiones Iſraelis congregabit.

Et ideo ait, ipſum laudate deum, quoniam & Hieroſolymam euerſam ædificabit, & captiuos abductos
C reditu dignos faciet. Cæterum hi non omnes reuerſi ſunt. non diuinus mentitus eſt ſermo, ſed illorum prauitas redarguta eſt, quandoquidem ipſe per Cyrum omnibus vt redirent iuſſit: iſti vero repugnantem habentes mentem externam terram pro patria elegerunt.

Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Corporis rebus ea, quæ ſpiritus ſunt, coniunxit & oſtendit non modo captiuis libertatem largitum eſſe verum etiam iis, qui peccati vulnera ſuſceperunt, ſanitatem gratificari.

Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat.

In omnibus Dei potentiam prædicat. Hanc autē clauſulam, *Qui enumerat*, hic cognitionem vocant, & aſtrorum nomina, aſtrorum differentias, & horum poſitionē, & ordinem, & motum habitum. non enim nominibus
D vtens vniuerſitatis Deus *ſtellas* vocat: quandoquidem hæ inanimæ ſunt, & rationis expertes. Cæterum homines impia mente vtentes, ex fabulis ab ipſis confictis, nomina ſtellis poſuerunt.

Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus.

Immenſa ſunt omnia & magnitudo, & robor, & laus, vt poſſumus tamen laudamus.

Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians autem peccatores vſque ad terram.

Symmachus vero *Recuperans* dixit, & hoc eſt, proprium diuinæ prouidentiæ. eos quidem qui ob manſuetudinem à quibuſdam inſidiis ſunt petiti, prouidentia dignetur: eos vero, qui iniuſte ipſos inuaſerunt, morte mulctat, & hos illuſtres, & ampliſſimos efficit, illorum autem memoriam obliuioni tradit: ſic ſanctorum Apoſtolorum chorus celeber fuit, ſic celeberrimus Martyrū cœtus, eo-

E rum vero memoria qui in hos bellum geſſerunt, obliuione deleta eſt.

Præcinite Domino in confeſsione, pſallite Deo noſtro in cithara.

Hanc igitur ſcientes Dei bonitatem, & ſapientiam incipite hymnorum cantilenam vſitatis muſicis inſtrumentis vtentes.

Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Vtraque ſunt ſigna, & potentiæ, & bonitatis. nam vt bonus & benignus de his, quæ ſupra terram ſunt, curam gerit, vt autem omnia potens, aquarum naturam ſublimem fert, cœlique aſpectum operit, per nebulas fabricans, velut quoddam tectum inter cœlum, & terram, & harum partibus terrā irrigans. Deinde fructum, qui hinc oritur, oſtendit.

Qui producit in montibus fœnum, & herbam ſeruituti hominum.

Nam non ſolum terram ab hominibus cultam irrigat, ſed etiam montes, & deſerta loca, fœnum ex his ortum animalibus afferens, & hoc vt beneficus hominibus afficiat facit, quandoquidem ſtatuit, vt animalia hominibus F
ſeruirent.

Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Non eſt rationis particeps coruorum natura, neque ſecundum rationē opificem inuocat, ſed clamor ob neceſſitatem emiſſus, petitionem imitatur. Hinc opinor etiam Dominum Chriſtum aliarum auium memoria prætermiſſa, coruorum meminiſſe, & diſcipulis dixiſſe, *Reſpicite* Luc. 12.
coruos, quia non ſeminant, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illos.

Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei: Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia eius.

Non corporis robore, vt, & equeſtri arte, & pedum celeritate Deus delectatur, ſed bonis actionibus oblectatur, quarum auctor eſt religio. Cæterum nō modo de his ſtudioſe gerit curam, ſed etiā de illis, qui in peccata prolapſi ſunt, & pœnitentia vtuntur, & benignitatis ſpe confirmantur. non ſolum enim dicit, Deum delectari perfectis virtutis athletis, ſed etiam his, qui diuinam expectant miſericordiam. G

Pſalmi CXLVII. Interpretatio.

Halleluia.

Etiam hoc in loco diuinum oraculum, vt Deum laudemus iubet. Cæterum prædicit etiam poſt reditum ædificationem factam: præter hanc autem Apoſtolorū præconia etiam vaticinatur, quæ totum terrarum orbem quam celerrime percuſſerunt.

Lauda Hieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit ſeras portarum tuarum.

Per inexpugnabile Dei robur, & ab hoſtibus, & ab obſidione liberata ô Hieroſolyma, hymnos beneficii auctori repende. *Hieroſolymam* autem non ędificia vocat, ſed huius incolas. H

Benedixit filiis tuis in te.

Nam benedictione accepta de procreandis liberis, & multis, in multitudinem aucta es.

Qui poſuit fines tuos pacem.

Vndique pax tibi donata eſt: exterriti enim terrore eorum, qui in bello occubuerunt, cæteri rurſus redire non audent.

Et adipe frumenti ſatiat te.

Inundauit te etiam bonis e terra ortis. *Adipem* enim *frumenti*, fructuum affluentiā vocauit, à parte totum vocans: nam *frumentum* eſt triticum, *adeps* autem frumenti eſt pulcherrimus panis. Cæterum per hunc alios fructus declarauit. Verum hac prouidentia olim Iudæi perfruiti ſunt, cum autem in Saluatorem rabie peruerſi fuerint, omnibus bonis orbati fuerunt. Propterea diuinum oraculum cum hæc de illis percurrit, gentium vaticina ut ſalutem.

A *Qui emittit eloquium ſuum terra, velociter currit ſermo eius.*

Sermonem hoc in loco, Euangelii præconium vocauit. Hoc autem non Iudæis ſolum, ſed etiam gentibus omnibus miſit, *Euntes enim*, inquit, *docete omnes gentes.* (Matth. 25) Oſtendit vero celeritatem curſus, breui enim tempore totam terram, & mare doctrinæ impleuit. hoc præuidens Vates inquit, *Velociter currit ſermo eius.* & nec nouum, nec inopinatum eſt: omnia enim diuinæ voluntati cedunt, actutum igitur volens cum vna aquarum natura ſit, in infinitas ſpecies transfert.

Qui dat niuem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit, mittit cryſtallum ſuam ſicut bucellas.

Nam ex vna aquarum natura fit quidem repugnans cryſtallus, fit autem nix rara, & mollis, & lanæ mollitiem imitatur, fit etiam puluis humidus: huiuſmodi enim eſt nubis natura.

Ante faciem frigoris eius, quis ſuſtinebit?

Atqui aerem facile permutat, & eum, qui modo calidus erat, paulò poſt frigidum facit.

B *Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea, flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ.*

Sed rurſus cũ vult aquam conglaciatam facile diſſoluit, & per riuos currere facit: Nam ſpirante Auſtro & nix, & cryſtallus conſumitur. Cæterum de his non temere narrationem fecit, ſed alia per hæc indicans. Quemadmodum enim nix deorſum delata, montes implet, liquefacta vero, in proximos fluuios it, & ad alia loca irrigationem affert, ſic bonorum affluentia diuinitus data, Iudæis primis ſane allata fuit, illis vero gratiã renuentibus, per ſacros Apoſtolos veluti per quoſdam fluuios doctrinæ irrigatio gentibus allata eſt.

Qui anunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael.

Olim quidem legem, poſtea vero & gratiam, ſed vtroque indigni cogniti ſunt.

Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

C Nulli enim gentium per Moſem legem dedit, neque per Prophetas vtilitatem attulit: hos autem ſolos hac irrigatione dignos fecit, tamẽ ingrati erga beneficii auctorem fuerunt. Gentes autem per ſacros Apoſtolos cum mentis luminis radium accepiſſent, proprium creatorem agnouerunt, & huic continue cultum afferunt.

Pſalmi CXLVIII. Interpretatio.

Halleluia, Halleluia.

DVplicem admonitionem Vates fecit, vt ad maiorem alacritatem animos accenderet. Cæterum hic eſt alius hymnus totam vniuerſitatem, & quæ ſub intelligentiam cadit, & ſub ſenſum, rationis compotem, & rationis expertem animatam, & inanimam, in vnum conſenſum canendorum hymnorum excitans. Cœlũ igitur, & terram, & Abyſſos, & luminaria, quæ in cœlis ſunt, & montes, & plantas, & alia huiuſmodi quæcunque animam, & rationem habent, laudes, & hymnum afferre iubet. Verum in hæc eos, qui rationis compotes ſunt, intueri imperat, & ſapientiam, quæ in his cernitur diſcentes, creatorem celebrare.

D *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis.*

Duos cœlos à Deo factos eſſe magnus Moſes nos edocuit, vnum ſimul cum terra conditum, alterum poſtea medium inter aquas poſitum eſſe, quod & firmamentum appellauit: propterea de cœlis, & excelſis Deum laudare præcepit, hoc eſt, & eos, qui in hoc, & in illo degunt, nimirum incorporeorum choros. quoniam enim diuinus Moſes nihil de naturæ cœleſtium ſpirituũ creatione nos docuit, neceſſario hic Vates de his fecit mentionem: propterea vt afferant creatori hymnũ mandat, quandoquidem hoc debitum ab his, qui creati ſunt debetur, & omne, quod ab ipſo conditum eſt, & ratione honoratum, hoc debitum ſemper exoluere conuenit. ſi autem ea, quæ creatam naturam habent laudant, ſed nec filius, nec ſanctus ſpiritus cum laudantibus connumeratus eſt, patet

E creatæ naturæ haudquaquã eſſe, certe enim ante omnes alios opificem laudarent, & fontes iuſtitiæ honorarent iuſtitiam, ſed nec filius laudat, nec ſpiritus ſanctus: non igitur creatę naturę eſt nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed nimirum laudatur & ipſe, & ſpiritus ſanctus, quandoquidem minime eſt aliud quid medium inter eos, qui laudant, & laudantur, ſed profecto is, qui creatus eſt, laudat, creator vero laudatur. ſi autem aliquis ſuum conditorem non laudat, tanquã ingratus non laudat, ſed hæc copioſius in ſermonibus de ſpiritu ſancto narrauimus: igitur ad continuationem interpretationis tranſeamus.

Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius.

Angelos, & *Virtutes*, intelligentes naturas vocat: *Angelos* quidem vtpote qui diuina verba tranſmittunt: *Virtutes* vero quippe quæ corporeis affectibus carent, & iuſſa perficere poſſunt: Potentes enim, inquit, fortitudine ad faciendum verbum eius. totam enim naturam intelligibilium per hæc nomina comprehendit. Cæterum congruenter admodũ cæleſtes choros primos in hymnorum cantilenam vocauit.

F *Laudate eum Sol, & Luna, laudate eum ſtellæ, & lumen.*

Symmachus ſic explanauit, Laudate eum omnes ſtellæ luminis: ſic etiam cæteri. Atqui ſecundum Septuaginta ſic eſt intelligendum. Prima die lucem Deus fecit, quarta vero luminaria: & propterea ſeorſum luminis mẽtionem fecit, non quod per ſe ipſum conſiſtat, ſed quod luminaribus attributum ſit. Verum hæc etiam iam ſupra diximus, hæc Prophetam conuocare nõ veluti animata, & rationẽ habentia, ſed vt nos in hæc intueamur, Deiq; ſapientiam diſcamus, & per omnia vt ipſi laudes componamus, adhortatur.

Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt.

Firmamento aquarum naturam Deus diuiſit inexplicabili ſapientia, maximam iis diſtinctionẽ impertiens, & inter aquas in nubem coactas immenſum luminarium ignem percurrere iuſſit. aqua autem & ignis ſibi inuicem aduerſantur, ſed tamen neque ignis aqua extinguitur, neque coacta illa aqua immenſo igni conſumitur. Porro

G hæc Dei inexplicabilem potentiã oſtendunt. Cæterum *cælos* multitudinis numero hos vocant, quemadmodum nos Athenas, & Thebas dicimus. Denique quos hic *Cælos cælorum* vocauit, alibi *Cælum cæli* nuncupauit. *Cælum cæli*, inquit, *cæli domino.* (Pſal. 1..)

Statuit ea in æternum, & in ſeculum ſeculi præceptum poſuit, & non præteribit.

Non modo autem condidit, verum etiam de ipſis curam gerit, vnde & perſeuerantiã habent donec ipſe voluerit: nulla res enim terminos ab ipſo poſitos tranſgredi poteſt. Igitur ea, quæ in anima ſunt, atque etiam aliorum genera leges poſitas verentur, ſola autem hominum natura ratione prædita leges tranſgreditur, & mare quidem terminos ſcit, & arenam veretur, & nox atque dies menſuras poſitas conſeruant, homines vero diuinas leges pro nihilo ducunt. Sic autem cum cæleſtia, & ea, quæ ſupra cælos ſunt, in communicationem canendorum hymnorum vocaſſet, in terram communem matrem hominum, & animalium ratione carentium digreditur.

Laudate Dominum de terra.

Deinde particularim.

H *Dracones, & omnes Abyſſi.*

Pars terrę eſt mare, & in hoc ſunt cete. Atqui hæc prouidentia opificis admiratione digna eſt, cum maxima, & ſuperba animalia ab ipſo efficta in maribus, quæ minime nauigari poſſunt concluſerit, ſtupefaciens opificio homines, & horum commemoratione territans, Deique bonitatem prædicans, cum hinc detrimentum, quod hinc oriri poſſet, impediuerit.

Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum.

Et hæc ex aquis cauſam habent, ſane in aere, & grando, & nix, & glacies fit & vehementes venti: hos vero *procellas* nuncupauit, & ignis ſimiliter, non ſolum in terra, ſed etiam in aere cerni poteſt. etenim aſtra, fulgura, & flumina, & accenſi turbines ex aere deferuntur.

Quæ faciunt verbum eius.

Et hæc

A Et hæc, inquit, illis nutibus cedunt, non tanquam animata, & rationem habentia, ſed vtpote quæ voluntatem eius ſequuntur: nam annuente Deo eorum quodlibet fit.

Montes, & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri.

Et hæc etiam in gratiarum actionem linguas noſtras impellere poſſunt: Nam non modo horum magnitudo admiratione digna eſt, ſed etiam vſus, qui hinc oritur, quandoquidem maximus eſt, & vniuerſi generis.

Beſtiæ, & vniuerſa pecora.

Per diuiſionem etiam hæc dixit, non enim ſimpliciter animalia quatuor pedum dixit, ſed agreſtia à manſuetis ſeiunxit, & per hæc igitur & illa Deum celebrare iubet. Nihil enim ſuperuacaneum, & inane eſt, licet noſtram ſcientiam fugiat.

Serpentes & volucres pennatæ.

B Serpentium commemorationi etiam piſcium natura coniungitur, quandoquidem illi in aquis ſerpunt. ſic autem ipſos etiam Deus appellauit, *Producant enim*, inquit, *aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia per firmamentum cæli.* Poſt hæc omnia eum, qui per hæc omnia Deum laudat, vocat. Poſt omnia namque diuina ſtructura dignus effectus fuit homo, & hunc per ordinem, & per gradus excitat. Primum Regum introducit chorum, deinde ſubditorum populum, & inquit

Geneſ. 1

Reges terræ, & omnes populi.

Cæterum nec ſecundos principes hymnorum Cantilena priuat, nec poſt hos iudices, ſed etiam his vniuerſam, quæ hinc oritur, impertit.

Principes, & omnes iudices terræ.

Et quamlibet ætatem & vtrumque genus, & virorum, & mulierum hoc facere iubet, & primos, & primas, quæ perfectam habent ætatem.

Iuuenes & virgines.

Deinde vtrumque extremum dicit

Senes cum iunioribus laudent nomen Domini.

C Et matura, inquit, & immatura ætas Deum celebret.

Quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.

Reſtincta enim eſt falſorum Deorum memoria, & ſolius Dei, qui eſt, venerandum nomen adeſt.

Confeſſio eius ſuper cælum, & terram.

Nam non amplius ſolum cæleſtia ipſum laudant, ſed tota terra Diuini cognitione plena eſt, vt multa aqua maria operit.

Et exaltauit cornu populi ſui.

Inexpugnabilem, ait, ſuum populum, & illuſtrem oſtendet: Quandoquidem *cornu* robur vocauit, ex tranſlatione animalium cornutorum, quæ ob robur, quod in illis habent, gloriantur.

Hymnus omnibus ſanctis eius.

Non ſolum fortes eus, qui in ipſum crediderunt, ſed etiam celebres apud omnes faciet.

Filiis Iſrael populo appropinquanti ſibi.

Hac autem gloria & Iſrael perfruitus eſt, quando Deo adhærebat, ſed nunc cum pietate ſplendor tranſiuit, & hi quidem hac priuati ſunt, & gentes diuinis donis lætantur.

D

Pſalmi CXLIX. Interpretatio.

Halleluia, Halleluia.

Illi, qui poſt reditum multas illas gentes ob diuinum auxilium vicerunt, hunc afferre hymnum iubentur. Cæterum habet etiam prædictionem de illis, quæ à Machabæis recte geſta fuere.

Cantate Domino canticum nouum, laus eius in eccleſia ſanctorum.

Non enim peccatorum, ſed ſanctorum proprium eſt Deum laudare.

Lætetur Iſrael in eo, & filiæ Sion exultent in Rege ſuo.

Omnium quidem Deus vniuerſitatis eſt Deus: proprie autem Iſraelitarum Rex nuncupabatur. Cum primum igitur ingrati animi morbo laborarunt, alium Regem vt eis ſet eis petierunt, inquit Deus Samueli, *Non te abiecerunt, ſed me, ut regnem ſuper eos.*

1. Reg. 8.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & in pſalterio pſallant ei.

Per omne muſicum inſtrumentum, ait, ſecundum legem noſtrum beneficii auctorem laudibus efferamus. E

Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo.

Multa benignitate nos dignatus eſt, & propriam bonitatem nobis aperuit.

Et exaltauit manſuetos in ſalutem.

Eos autem, qui omni auxilio deſtituti ſunt, bonisque moribus viuunt, ſublimes, & illuſtres reddit.

Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis.

Et qui iuſtitiam honorant, in gloria erunt, multa quiete perfruentes, quandoquidem eclm quietem indicat.

Exultationes Dei in gutture eorum.

Sane diuina beneficia iuſte prædicant, horum cauſam celebrantes.

Gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.

Non eſt quieti repugnans, in bellis vincere. Omni namque quiete iucundius eſt vincere. Prædicit igitur per hæc Maccabæorum virilitatem, qua vi & finitimos captiuos ceperunt, & Macedones expugnarunt. F

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

Multa huiuſmodi ab illis geſta fuiſſe hiſtoria edocet, & facile legere volentes vaticinationis veritatem diſcere poſſunt.

Vt faciant in eis iudicium conſcriptum.

Quæ enim in illos iuſte geſſerunt, in acta relata ſunt, & vſque in hodiernum diem celeberrima eorum gloria permanſit: Hoc enim infert.

Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius

Nam gloriæ mater eſt ſanctitas, & huius operarii per ipſam celebres fiunt.

Pſalmi CL. Interpretatio.

Halleluia Halleluia.

Et hic hymnus triumphalis eſt. Vaticinatur autem omnibus hominibus ſummam Dei cognitionem.

Laudate Dominum in ſanctis eius.

Nam hæc eſt potiſſimum occaſio canendorum hymnorum. Si enim à planetis, & feris, & reptilibus in gratiarum actionem aniam arripere iuſſi ſumus; quanto magis iuſtum eſt in ſanctos inſpicere, & horum celebrare Deum? Quis enim non linguam impelleret ad hymnos canendos ei, qui tantam bonorum copiam hominibus largitus eſt, cum ea, quæ beato Paulo acciderunt, didicerit, vel diuino Petro, vel Ioanni, vel aliis Apoſtolis, vel victoribus Martyribus, vel cæteris ſanctis, vel his, qui nunc veritatis Athletæ ſunt? G

Laudate eum in firmamento virtutis eius.

Symmachus ait ſic, Laudate eum in firmamento inexpugnabili eius: ſolus enim firmum, & immortale, & ſempiternum habet imperium.

Laudate eum in virtutibus eius.

Inexplicabilis namque ſunt ea, quæ per ſanctos eius continue recte geruntur.

Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius.

Simile eſt hoc ijs, quæ iam à nobis interpretata fuere, quoniam magnitudinis eius non eſt finis. Infinita enim eſt eius, ait, magnitudo, & immenſa potentia: per omnia igitur ipſum celebrate. H

Laudate eum in ſono tubæ.

Sacerdotale erat hoc Inſtrumentum, quandoquidem ſacerdotes tubis vtebantur, tubas quæ in Sinai monte fuerunt in memoriam reuocantes.

Laudate eum in pſalterio & Cithara. Laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis, & organo. Laudate eum in cymbalis beneſonantibus laudate eum in Cymbalis iubilationis.

His Symphoniacis inſtrumentis olim Leuitæ vtebantur, Deũ in diuino templo laudantes: Non quoniã Deus horum ſono oblectabatur, ſed quoniã propoſitum eorũ, qui hæc faciebant, amplectebatur. Nam Deum minime cantibus, & ſonis delectari audimus ipſum Iudæis dicentem, *Aufer à me ſonum cantionum tuarum, & vocem organorum tuorum non audiam:* Hæc igitur fieri permiſit, cum ab idolorum errore eos liberare voluerit. Quoniam e- Amos 5.

A ... ſuperſtitionum quid fierent, & ... usitato erant, & ... omnia in idolorum templis fiebant; permiſit hæc, hoc pacto eos alliciens, & minori detrimento maius impediens, & per imperfecta perfecta prædocens. E

Omnis ſpiritus laudet Dominum.

Non Iudæi ſolum, ſed omnes homines *Non enim Iudæorum Deus eſt tantum*, ſecundum diuinum Apoſtolum, *ſed etiam gentium.* In centeſimo igitur & quadrageſimo quarto pſalmo inquit, *Benedicat omnis caro nomini ſancto eius.* Hoc in loco, *Omnis ſpiritus*, dicit, *laudet Dominum:* ſed nec ibi ſolam carnem, nec hic ſpiritum ſolum vocauit, verum per hoc & illud, & corpore, & anima Deum rerum omnium conditorem laudari præcipit. Cæterum admiratione dignus eſt hic finis totius pſalmorum tractatus, & vaticinationis propoſito reſpondens: etenim vaticinatio gentibus prędicat ſalutem, & prophetiæ finis eos, qui hanc cõſecuti ſunt, beneficii auctorem laudibus efferre iubet. Nos autem non modo verba audimus, ſed etiam hoc in loco euentus perſpicimus: quandoquidem in qualibet ciuitate, & pago, & in agris, & in angulis, & in montibus, B & collibus, & ... penitus inculta Deus vniuerſitatis conditor laudatur.

Ego autem huius libri lectores obſecro, vt ſi bene & concinne expoſitus fuerit, vtilitatem ex his rebus percipiant, ſicubi vero arcana ſancti ſpiritus myſteria aſſecuti non ſumus, ne nobis vehemẽter ſuccenſeant. Quæ enim inuenire potuimus, omnibus abunde propoſuimus, & quæ à patribus noſtris didicimus, ſtuduimus noſtris poſteris afferre. Et nos quidem laborem ſuſcepimus, vt ſine labore cæteris fructum afferremus, quos precor, atq; obteſtor, vt ſuis precibus noſtrum laborem compenſent, vt illorum precibus adiuti, verbis opera adiungamus, & hoc modo felicitatem ex vtriſq; compoſitam reportemus, *Qui enim*, inquit, *fecerit, & docuerit, magnus vocabitur in Regno cælorum*: quod quidem vtinam nos omnes conſequamur per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cum quo patri gloria conuenit, & cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum, Amen. F

Beati Theodoreti Epiſcopi Cyri in centum quinquaginta Pſalmos interpretationis Finis.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICA CANTICORVM EXPLANATIO: INTERIECTIS MAXIMI, NILI, PSELLIQVE NOTATIONIBVS FRANCISCO CIGNO, INTERPRETE.

C

DEI AMANTISSIMO EPISCOPO IOANNI THEODORETVS S. D.

G

DIVINARVM ſcripturarum expoſitio cum animum purum, atque ab omni macula alienum requirit; tum mentis oculos acres, qui & res diuinas queant perſpicere, & in penetralia ſpiritus ingredi audeant; tum linguam eiuſmodi, quæ menti deſeruiat, eiuſque ſenſum explicet pro dignitate. Mihi vero & animus magno peccatorum onere premitur: & mentis acies negotiorum, quæ mihi commiſſa ſunt, curis ita præſtringitur, vt humi affixa ſacras literas accurate nequeat contemplari: & lingua mente etiam eſt inferior, ac tardior. Verum, quoniam tu, Ioannes cariſſime, præcepiſti, vt Cantici Canticorum librum interpretarer, & quæ obſcure ac myſtice dicta ſunt, perſpicue ac plane declararem, ea, quæ vires noſtras ſuperant, aggreſſi ſumus. Et quamuis innumerabilibus tum domi, tum foris, tum militaribus, tum ciuilibus, tum ad eccleſiam, tum ad rempub. pertinentibus occupationibus diſtracti ſimus: vaſto tamen pelago nos commiſimus, vt in ... tera profunditatem deſcendentes, tibi intelligentiæ margaritam extraheremus. Neque vero oleum ore ſumpſimus, cuius auxilio tanquam factitio lumine vteremur. ſed orationem ac preces, quarum præſidio potiſſimum egent ij, qui ad ſacroſanctæ ſcripturæ cognitionem cupiant peruenire. ſic enim dicere nos docuit beatus Dauid: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. *Det igitur gratiam, quæ nobis huiuſce libri ſenſum atque intelligentiam aperiat, imploremus. Cæterum, quia plerique ex iis, qui Canticum canticorum calumniantur, ac ſpiritualem eſſe librum negant, fabulas quaſdam ne aniculis quidem delirantibus dignas contexunt: alij nimirum, quod ſapiens Salomon de ſe ipſo, ac de Pharaonis filia conſcripſerit: nonnulli autem eiſdem affines ſtultitia pro Pharaonis filia ſponſam eſſe Abiſag Sunamitidem confinxerunt: quidam vero prudentius conſiderantes, ſermonem hunc regium appellarunt, vt ſponſæ nomine populus, ſponſi autem rex intelligatur* D H *operæ pretium nos facturos puto, ſi interpretationis initio prius falſas ac pernicioſas iſtarum opiniones confutemus, deinde verum ac dilucidum ſcriptoris propoſitum aſtendamus. Atqui debebant iſti, ſe longe vel ſapientia vel ſpiritu præſtantiores agnoſcere ſanctos Patres, qui librum hunc inter diuinas ſcripturas collocarunt, cumque vt ſpiritu refertum comprobantes eccleſia dignum cenſuerunt. Neque enim ſi aliter ſenſiſſent, ſanctarum ſcripturarum numero intemperantiæ ac libidinis argumentum adſcripſiſſent. Sed quid neceſſe eſt, Patrum auctoritatem adhibere, cum ipſius diuini ſpiritus vti liceat teſtimonio? Nam cum ſacra volumina partim à Manaſſe, qui omnes, qui & ante, & poſt ipſum fuerunt, ſcelere atque impietate ſuperauit, combuſta eſſent, partim captiuitatis tempore, templo à Babyloniis incenſo, euerſaque ciuitate, & populo in ſeruitutem abducto, penitus interiiſſent: Beatus vir Eſdras, excellenti virtute præditus, & Spiritu ſancto plenus, vt res ipſa declarat, multis poſt annis, cum populus eſſet reuocatus, neceſſarias nobis ac ſalutiferas ſcripturas reſtituit: nec ſolum Moſis libros, ſed & Ioſue, & Iudicum, & Regum hiſtoriam, & ſtrenui Iob monumenta, & Eccleſiæ lætitiam, ſacros Dauidis cantus, & ſexdecim Prophetas, & ſapientis Salomonis tum Prouerbia, tum Eccleſiaſtem, tum Canticum Canticorum. Si*

igitur

A igitur Eſdras nullo adiutus exemplari, ſed diuino ſpiritu afflatus, hæc ad animum hominum vtilitatem conſcri- E
pſit, qui fieri poteſt, optimi viri, vt liber hic argumentum illud contineat, quod affirmatis? impudica ſcripta non
à ſpiritu diuino, ſed diabolico proficiſcuntur. Fructus enim ſpiritus, vt inquit beatus Paulus, caritas, gau-
dium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continen-
tia, caſtitas. Si diuini ſpiritus fructus eſt continentia, & caſtitas; diabolici profecto eſt incontinentia, & impu-
dicitia. Impudicitiæ autem argumentum ſententia veſtra complectitur Canticum Canticorum. Cernitis, quò
maledicta veſtra perueniunt? contumelia, qua librum afficitis, tendit in Spiritum ſanctum. Huius enim gratia
repletus beatus Eſdras librum amiſſum, vt diximus, renouauit. Quod cum beati Patres non ignorarent, eum in
ſacrarum ſcripturarum numerum retulerunt. Quin etiam multi ex veteribus illum commentariis & interpre-
tationibus illuſtrarunt. Et qui non ſunt interpretati, eius tamen ſententiis ſcripta ſua decorarunt: nec ſolum
Euſebius Palæſtinus, & Origenes Ægyptius, & martyrij corona redimitus Cyprianus Carthaginenſis, & his an-
tiquiores, apoſtoliſque propinquiores: verumetiam qui poſt in eccleſiis excelluere, magnus ille Baſilius Prouerbio-
rum principium exponens, & vterque Gregorius, quorum alter ſanguine, alter amicitia Baſilio coniunctus fuit, &
fortis ille pietatis propugnator Diodorus, & Ioannes, qui adhuc vſque diē doctrinæ fluentis irrigat vniuerſum or-
bem terrarum, & denique, vt paucis rem complectens conſulam breuitati qui poſtea fuere, librum hunc omnes ſpi F
ritalem eſſe cenſuerunt. Quæ cum ita ſe habeant, conſideremus, an æquum ſit, vt tot tantiſque viris deſpectis, con-
B temptoque ipſo Spiritu ſancto, proprias opiniones conſectemur, non audientes eum, qui præclare dicit: cogitatio-
nes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ: & beatum Paulum de quibuſdam ita loquentem:
euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor ipſorum. Nos igitur cum beato
Petro ita clamemus: obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Dicamus item ad illos: an iuſtum ſit
in conſpectu Dei, vos potius audire, quam Deum, iudicate: nos enim non poſſumus, quæ vidimus per Spiritum ſan-
ctum, & audiuimus, non loqui. Verum, ne nobis tantum conſulere, aduerſarios autem negligere videamur, age
unde morbi occaſionem arripuerint, veſtigemus, & curationem ipſis, quoad fieri poteſt, ex ſacris ſcripturis depro-
mamus. Legentes, vt arbitror, hoc volumen, animaduertenteſque in eo vnguenta, & oſcula, & femora, & ven-
trem, & vmbilicum, & genas, & oculos, & lilia, & mala, & nardum, & ſtacten, & myrrham, & his ſimilia, cum
propriam diuinæ ſcripturæ conſuetudinem ignorarent, noluerunt ingredi, & litteræ velum tranſilire, atque intus
ſpiritum intueri, ac reuelata facie gloriam Domini contemplari: ſed quæ dicta ſunt, carnaliter intelligentes, in
hanc blaſphemiam prolapſi ſunt. Oportebat autem eos conſiderare, hunc eſſe etiam in veteri teſtamento diuinæ
ſcripturæ morem, vt multa figurate dicat, & ſub aliis vocabulis alia ſignificet. Nam cum de Babylonia rege loque-
retur, nec proprium illius, nec commune naturæ nomen poſuit: neque enim Nabuchodonoſor, neque hominem ap- G
pellauit; ſed, Aquila, inquit, grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, vnguium plena,
C cui voluntas fuit, vt intraret in libanum, & tulit medullam cedri, & ſummitatem frondium eius a-
uulſit: nec quiſquam tamen vnquam per aquilam, aquilam; neque per libanum, libanum; nec per cedrum, cedrū
intellexit: ſed pro aquila, quæ regium eſt animal, regem ipſum: pro alis autem, amplitudinem regni. pro vn-
guium verò multitudine, copias militum. Porro voluntas dixit, quia nutu diuino ferebatur, ad ea, quæ geſ-
ſit, perpetranda. Per libanum autem Hieruſalem ſignificauit, propter multa ac magna illius munera ſpiritalia.
Nam medulla cedri innuit homines deliciis ac voluptatibus deditos, & in dignitatibus conſtitutos. Atque hæc
quidem ſic intelliguntur non ſolum à pietatis alumnis, verum etiam à Iudæis, qui craſſius & carnalius diuinas
ſcripturas ſolent interpretari. Et beatus Zacharias, Aperi, inquit, Libane, portas tuas: & comedat ignis
cedros tuas. Vlulet abies, quia cecidit cedrus. Per libanum non intelligimus libanum. neque per cedrū,
cedrum: neque per ignem, ignem: neque per abietem, abietem: ſed ignis rurſus regem Babylonia deſignat, quem
Ezechiel aquilam nominauit. Libanus Hieruſalem: Cedrus homines diuitiis & honoribus ſuperbos atque in-
ſignes: Abies verò his abiectiores. Idcirco ſubiicit: Vlulet abies, quia cecidit cedrus. Quoniam proceres
vehementer afflicti ſunt. Verum non eſt neceſſe, cuncta memorare, quæ per translationem diuina dicit ſcriptura.
Omiſſis igitur reliquis, oſtendamus omnium Deum cum Iudæorum gente tanquam cum muliere colloquentem, at-
que iiſdem vtentem membrorum vocabulis, quibus de hac ſponſa ſcribens vſus eſt Salomon. Sic igitur vniuer-
ſorum Deus Ezechielem alloquitur: Fili hominis notas fac Hieruſalem abominationes ſuas, & dices:
D Hæc dicit Dominus Deus Hieruſalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus H
Amorrhæus, & mater tua Chætea. Et quando nata es, in die ortus tui, non eſt præciſus vmbilicus
tuus, & non vinxerūt vbera tua, & in aqua non es lota in ſalutem, neq; ſale ſalita, nec inuoluta pan-
nis. Non pepercit tibi oculus, vt faceret tibi vnum de his, miſertus tui: ſed abiecta es ſuper faciē
terræ, in abiectione animæ tuæ, in die, qua nata es. Tranſiens autem per te, vidi te cōculcari in ſan-
guine tuo. Et dixi tibi cum eſſes in ſanguine tuo: Viue. Dixi, inquam, tibi: in ſanguine tuo viue.
Multiplicatam quaſi germen agri dedi te. Et multiplicata, & grandis effecta, & ingreſſa es, & per-
uenisti ad mundum muliebrem. Vbera tua correcta ſunt, & pilus tuus germinauit, & eras nuda, &
confuſione plena. Et tranſiui per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium: & ex-
pandi alas meas ſuper te, & operui ignominiam tuam. Et iuraui tibi, & ingreſſus ſum pactum
tecum, ait Dominus Deus. Et facta es mihi. Et laui te aqua. Et emundaui ſanguinem tuum
ex te: & vnxi oleo. Et veſtiui te diſcoloribus; & calciaui te hyacintho: & cinxi te byſſo: & indui
te ſubtilib. Et ornaui te ornamento: Et dedi armillas in manib tuis, & torquem circa collū tuum:
& dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et pau-
cis interiectis, ſimilam, inquit, & oleum, & mel meum comediſti. Et facta es pulchra valde, & exiit
nomen tuum in gentibus propter pulchritudinem tuam. Et paulo poſt rurſum: Et accidit poſt om-
nem malitiam tuam, ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis. Ad omne
caput viæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ; & abominabilem feciſti decorem tuum. & diuiſi-

ſti pe-

A ſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium: & multiplicaſti fornicationes tuas ad irritandum me. *Et rurſus poſt pauca:* Nec facta es quaſi meretrix quæ fastus colligens, ſed quaſi mulier adultera, quæ ſuper virum ſuum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes. Tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis: & dona donabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum. Factumque eſt in te contra conſuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & poſt te non erit fornicatio. In eo enim, quod dediſti mercedes, & mercedem non accepiſti, factum eſt in te contrarium. Et quæ ſequuntur, ſunt eiuſdem generis. *[illegible] enim [illegible], qui Cantici canticorum ſcripta carpunt, & tanquam impudica interpretari minime verentur, [illegible] in veteri teſtamento non diſſimilia dici de gente Iudæorum inuenerint? Ecce enim & hic vbera, & [illegible] pedes, & manus, & os, & aures, & complexum, & contumeliſionem inuenimus, eaque dicta a Deo omnipotenti, neque tamen, vt legimus, ſic intelligimus. Neque occidenti adhæremus literæ, ſed interius penetrantes ſpiritu [illegible] inueſtigamus, eiuſque lumine illuſtrati, quæ ſpiritalia ſunt, ſpiritaliter intelligimus. Et cum Deum [illegible] verbis Hieruſalem alloquentem:* Pater tuus Amorrhæus, mater tua Chethæa: *non natura ſed [illegible] cognationem conſideramus. Natura enim erant filij Abrahæ, qui ex Sem genus ducebant: morum autem improbitate erant ex genere Chanaan. Ideo patrem appellat Amorrhæum, matrem autem Chethæam, qui Chanaan erant filij. Quorum enim ſcelera imitabantur, eorum erant ſortiti genus. Quamobrem & beatus Ioannes Baptiſta exeuntibus ad*

B *dicebat.* genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere a ventura ira? Facite fructus dignos pœnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. *Qui ſe filios Abrahæ iactitabant, eos propter malitiæ cognationem vocauit* genimina viperarum. *Quinetiam ipſe Dominus dicentibus habere ſe patrem Abraham reſpondit:* Vos ex patre veſtro Diabolo eſtis. *Et cauſam afferens, ſubiecit:* Et opera patris veſtri vultis facere. *Quæ autem ea ſint opera, declarans, ille, inquit,* homicida erat ab initio. *Eodem modo & hic omnium Deus,* radix, *inquit,* & generatio tua ex Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chethæa. *Tum abie[illegible] neglectam in Ægypto declarans [illegible] rationem & [illegible]linam,* in qua, *inquit,* die genita es, non vinxerunt vbera tua. *Per tran[illegible] vbera & [illegible] nominat. Mos enim eſt virginibus ab ipſa pueritia, vt vberum curam gerant. Ex quo Deus etiam per Hieremiam prophetam,* nunquid obliuiſcetur *inquit,* virgo ornamenti ſui aut ſponſa faſciæ pectoralis ſuæ. *Hac autem [illegible] curant vt placeant ſponſis ſuis. Quoniam igitur populus Iudæorum, quamdiu [illegible] nullam habuit vitæ diſciplinam, nec [illegible] partes excoluit, merito ait:* In qua die genita es non vinxerunt vbera tua. *[illegible] partem, qua animus alitur, vnde lac, quod nutriendi vim habet [illegible] minime coluerunt, vt in tempore [illegible] diſciplinæ papillas exhiberet. Et in tranſlatione perſiſtens* in aqua *inquit,* non es lota: *Id eſt, ab Æ-*

C *ptiæ [illegible] latriæ ſordibus non es mundata. Sed ex ſeruitute exeundo tanquam in lucem edita, adhuc partus [illegible] retines, cum abluta non ſis, ſed maternas ſordes circumferas. Huc ſpectant & quæ ſequuntur.* Neque ſale ſalita es, *quod obſtetrices ſolent infantibus adhibere. Hoc item ex allegoria legibus intelligimus vt ſal ſpiritalem prudentiam ſignificet, & diuinam doctrinam, qua ea, quæ corrumpi poſſent, a putredine integra conſeruantur. Quamobrem & Dominus dicebat diſcipulis:* habere ſal. *Et rurſum:* vos eſtis ſal terræ. *Et in veteri teſtamento reperimus,* nullum ſine ſale ſacrificium fieri. *Sic illud [illegible]* non eſt præciſus vmbilicus tuus. *[illegible] enim, quoniam vmbilicus, vt tradunt [illegible] qui hac profitentur [illegible] ex quadam embriono. per ipſum enim fœtus nutritur, augetur, atque perficitur: idcirco Hieruſalem non eſſe præciſum ait, quippe quæ cum ex Ægypto eſſet [illegible], adhuc Ægyptiacam idololatriam hauriret, & ex materno vtero [illegible] cibum alieret. Et tranſiens, inquit,* per te, vidi te conculcari in ſanguine tuo. *Sacrificia [illegible] quæ idolis immolabantur.* Et dixi tibi: viue in ſanguine tuo. *Iudæis enim conceſſit, vt immolarent ſed ſibi, cum ipſe tamen ſacrificiis eorum minime egeret, ſed infirmitati ipſorum indulgeret.* Victimis, *inquit,* & ſanguine delectari, victimas igitur macta, non dæmonibus, ſed mihi. *Quanquam ego victimis non indigeam, tamen vndique conſulam ſaluti tuæ.* Viue igitur ex ſanguine tuo, multiplicare. *Ad eundem modum intelligendum eſt illud:* Vbera tua correcta ſunt. *Quæ enim præ nimia laſciuia, atque idolorum inſania intumuerant, atque pendebant, diligentia & curatione mea correcta ſunt [illegible] redacta modum. Oſtendit*

D *mutationem in melius & impetum ad ſuperiora, & temperantiæ [illegible].* Et pilus tuus, *inquit,* germinauit, *[illegible] cum eſſes ornatu ſpoliata, repente capillos, & qui comi & componi poſſent extuliſti.* Nuda autem eras, & confuſione plena. *Nondum enim lex data fuerat, neque conſtructum tabernaculum, [illegible] ipſa dona ſponſalia. Itaque ſubiicit* Et tranſiui per te, & vidi te. Et ecce tempus tuum tempus amantium. *Nubilis [illegible] & ad coniugium idonea. Quapropter* expandi alas meas ſuper te, & operui ignominiam tuam. *Per alas varia [illegible] munerum intelligit: nempe, ſacerdotium, prophetiam, regni [illegible], miracula, & alia dona, quæ verbis nequeunt explicari.* Et iuraui tibi. *Hoc in magni M[illegible] perſpicue [illegible] nitur.* Tollo, *inquit,* in cœlum manum meam: & iuro per dextram meam. Et [illegible] vuo ego in ſeculum *& rurſum:* Viuo ego, & viuit nomen meum. Et implebit manus Domini vniuerſam terram. *Iuramenta [illegible] ſuis illis commemorat,* iuraui, *inquiens,* tibi, & ingreſſus ſum pactum meum tecum, ait Dominus Deus. *Legitimum inquit, connubium contractum e[illegible] ſunt pacta dotalia [illegible] ſunt, & hac [illegible] voluntaria conditione confirmata [illegible] pacta violaueris, [illegible] quemadmodum veneras, reuertaris. [illegible] enim ad nuptias [illegible] in iuuentus [illegible] expertem ſale condiui, nudam indui, diſſolutam [illegible]. Quamobrem ait:* Et ingreſſus ſum pactum tecum, dicit Dominus Deus. Et facta es mihi. Et laui te aqua, & emundaui ſanguinem tuum ex te. Et vnxi te oleo. Et veſtiui te diſcoloribus: & calciaui te hyacintho: & cinxi te byſſo. & quæ deinceps ſequuntur. *Hæc autem ex diuino [illegible] colligere. Ille enim & ſacerdotibus ornamenta, [illegible] ſanctum vnctionis oleum, quemadmodum ab omnipotente fuerat edoctus. S[illegible]*

manum

A [illegible] uum armillas, & colli torque[illegible] [illegible] auro circulos aureum [illegible] coronam [illegible] capitis [illegible] sit intelligimus. Per manuum [illegible] armillas [illegible] *virtutes morales* [illegible] per circulos [illegible] *diuinarum* [illegible] *sententiam, qua vt circulis aure, sic animus* [illegible] *per* co[illegible] [illegible] *prudent.* [illegible] *pendentem, qua in corde quo pend* [illegible] per inaurem [illegible] super [illegible] *metaphora* [illegible] sicut vacca la[illegible] [illegible] Israel. [illegible] [illegible] Domin[illegible], & eruditus [illegible] [illegible] lupanar, & pro[illegible] [illegible] [illegible] ad omne ca- [illegible] istuc & abominab[illegible] decorem tuum & [illegible] *exprimit* [illegible] [illegible] Mi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & mi[illegible] [illegible] & fornicata es cu[illegible] Æg[illegible] magnarum carnium. [illegible] Nec [illegible] ta es quasi meretrix quæstus co[illegible] mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos. Omnib. meretricib. dantur [illegible] Tu autem [illegible] mercedes [illegible] amatoribus tuis & dona donabas ei[illegible] [illegible] ad te vn[illegible] [illegible] Factumq; est in te contra consuetudinem [illegible]

[illegible] *Dei* [illegible] *frumentum* [illegible] Non aute, *inquit*, mœch[illegible] [illegible] In [illegible] expectans eos [illegible] *Et beatus* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in iniquitatib. vestris vendit[illegible] [illegible] mater [illegible]

C [illegible] *diuina scriptura* [illegible] [illegible] [illegible] *Cantica* [illegible] *sanctos inuitemur* [illegible] *sponsam cum* [illegible] *magn*[illegible] [illegible] *Paulus* [illegible] spondi enim vos vni viro virginem [illegible] exhibere Christo. *Sponsam ex multis* [illegible] de sponsa tanquam [illegible] *perfectas* Spons[illegible] *enim* [illegible] [illegible] sponsum [illegible] *Ioannes* [illegible] [illegible] *quatenus vmbra* [illegible] Qui habet, *inquit*, sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi, qui stat, & [illegible] eum, gaudio gau[illegible] det propter vocem sponsi. [illegible] *Dominus* [illegible] *Cum enim Phari*[illegible] [illegible] *accusarent* [illegible] nunquid possunt, *inquiens*, filii sponsi lugere, quandiu [illegible] est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. [illegible] *ecclesiam* [illegible] *Christum* [illegible] Adolescentulos vero, *quæ sponsam sequuntur*, [illegible] *quæ sponsæ* [illegible] *perfectionem nondum* [illegible] *consecutæ* [illegible] *quid sponsam* [illegible] *non appellantur. Habet præterea textus & alias* [illegible] *sponsi* [illegible] *Domini mandatum* [illegible] *sponsam exornantes* [illegible] *Prophetas* [illegible] *multa* [illegible] *ang*[illegible] *Dominicis* [illegible] *non aberrabit* [illegible] *an*-

D *gelos intelligere. Nam animas in virtute perfectas sponsam* [illegible] *docent diuinæ scripturæ. Nihil* [illegible] *A postolos & Prophetas* [illegible] *potius angeli videntur* [illegible] *Quandoquidem* [illegible] *sponso* [illegible] *inuenimus* [illegible] *exultantem, & iucundis canticis* [illegible] [illegible] in excelsis De[illegible] & in terra pax [illegible] omnib. b[illegible] [illegible] untatis. *Præterea in ipsa conce*[illegible] *Gabriel archangelum* [illegible] *Ad hæc* [illegible] *accedent* [illegible] *cum acclamationibus, ac laudibus, atque omnis obsequii ministerio* [illegible] *adepugnauerat, & aduersarium vicerat. Nec non* [illegible] *tempore* [illegible] [illegible] *confirmantes* [illegible] *Apostolos dixerunt*: Viri Galilæi quid statis [illegible] in cœlum? hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cœlum sic veniet iter[illegible] [illegible] *sponsi* [illegible] *ordines angelorum, qui & illius obseruent nutus, & sponsam omnibus officiis ac studiis prosequantur.* [illegible] [illegible] *volumina, Prouerb*[illegible] [illegible] *Cantica* [illegible] Pro[illegible] *quidem* [illegible] *de moribus disciplinam complectit*, Ecclesiasten [illegible] *quæ sensibus percipiuntur, naturam* [illegible] *docere* [illegible] *vt ea fluxa & fragilia cognoscentes* [illegible] *æterna permanentia concupiscamus.* Cantic[illegible] vero [illegible] *sponsæ & sponsi necessitudinem &* [illegible] *Salomonis do*[illegible] [illegible] *quædam, quæ tribus gradibus con*[illegible]*, morali, naturali,* [illegible] *Principio* [illegible]

A *[illegible] atque viuendi diſciplinam accedas, neceſſe eſt, vt bonis atque honeſtis actionibus & operibus animum purges, atque ita deinceps fugaces rerum prætereuntium, quæ ſenſu iucunda videntur, vanitatem deſpicias, & inde poſtremo ſeſe explicans ſublimis anhelet ad ſponſum, perpetua ac ſempiterna bona pollicentem, amandum complectendum. Idcirco teri[illegible] liber, vt ratione & via ad perf[illegible]tionem contendamus. Arbitror autem ſapientem Salomonem a patre (vtpote propheta, ac magna quidem propheta) edoctum hæc [illegible] ſe. Audierat enim omnino illum ita canentem:* Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu de auro, circumdata varietate. *& alibi:* audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere domum patris tui: & concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus. *Huius quidem libri lectione adoleſcentibus atque ætate adhuc imperfectis prorſus interdicunt. Solis autem viris perfectis, qui recondita & arcana percipere valent, & ſpiritaliter intelligere, quæ ſcripta ſunt, legendum præbent. Omittatur itaque diſputatione vtrum prophetice ſcriptus ſit, an quæ a patre didicerat Salomon, ea literarum monumentis mandarit, ne furti nos [illegible] ſi quid, quod a patribus [illegible], in his commentariis offenderint. Fatemur enim & nos ab illis explanationis occaſionem accepiſſe. Hæc autem non furtum appellari debet, ſed paterna hæreditas. Quanquam ad illa quæ ab eis accepimus, adiunximus, quæ noſtra non ſunt, [illegible] quod latius a [illegible] explicatum erat, nos contraximus: quod autem diligentiam requirebat, dilatauimus. Laborem denique ſuſcepimus, lectoribus, vt arbitror, haud inutilem. Quamobrem, qui ſine labore laborum noſtrorum fructum*

B *ſunt percepturi, rogatos volumus, vt nobis pro laboribus [illegible] orationes ac preces impertiant ſuas.*

Quod ſi minus accurata [illegible] explicatio, laborem ſaltem boni conſulant,

[illegible] quæ deſunt, [illegible].

Alia Cantici Canticorum per paraphraſim interpretatio, collecta ex ſancti Gregorii Nyſſæ Pontificis, & ſancti Nili, & ſancti Maximi commentariis.

QVONIAM & Prouerbia & Eccleſiaſtem ceciniт Salomon, in Prouerbus quidem deterrens a vitiis, & [illegible] mores [illegible]rans, atque moraliter inſtituens: In Eccleſiaſte autem declarans rerum præſentium vanitatem, eaſque deſpiciendas ſuadens, ac naturaliter docens, ex quibus

C [illegible] actitas in Deum proficiſcatur, quæ nimirum ab eo, quod bonum videtur, ad id, quod vere bonum eſt, animos noſtros incitet atque inflammet. & reliqua.

Alia expoſitio in Cantici Canticorum à Pſello verſibus ciuilibus explicatum.

CVM animus tuus diſcendi cupidus, Stephephore, eo deſiderio teneatur vt canticorum Canticum noua & varia explanationis atque intelligentiæ ratione declaretur: en voluntati ac ſtudio tuo obſequimur, Imperator, atque Domine [illegible] magiſtro [illegible], totam Canticorum ex[illegible] ſimplici & vulgari oratione concinnatam aſſ[illegible]mus.

Sapientiſſimus ille propheta Salomon, Dauidis filius [illegible] quæ ſunt Veræ, tria quædam in vita volumina conſcripſit. Vnum prudenter ab omnibus Prouerbiorum nomine nūcupatur, quod morum [illegible] ac diſciplinam pertinet, [illegible] animi emendationem, recteque viuendi rationem, ac diuina præcepta: alterum Eccleſiaſtes ab hominibus appellatur, quod vitæ præſentis aperit vanitatem: tertiu, Domine, quod [illegible] ſequitur, eſt ipſum Canticum canticorum, quod quidem ſubtile, aliter admodũ, & ſub ſpecie ac figura quadam nuptiarum tradit humanæ animæ perf[illegible]nem. Sapiens enim proponit Chriſtum ſponſum ſponſam [illegible] animam ſponſi amore languentem, atque inflammatam, & ad [illegible] huius gratias & munera vel [illegible] petulantem. Continet etiam dicta quædam eccleſiæ congruentia. Sed

G iam, adiuuante Deo, verba incipiamus interpretari.

D

H

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICVM CANTICORVM INTERPRETATIO.

Q[illegible]VAM diuina [illegible] conſiſt [illegible] hunc ſuſcepimus expli[illegible] age primum [illegible] [illegible]pionem [illegible] expenden[illegible] planam ac dilucidam reddamus.

Canticum canticorum, quod Salomon cecinit.

[illegible] dere[illegible], cur nam librum hunc non Canticum [illegible] ſcripſerit, [illegible] *Canticum canticorum.* N[illegible] diuino ſpi[illegible] [illegible] ſe [illegible] tien, apud [illegible] pru dentes [illegible] dubium eſt. [illegible] cum ita ſit, explorandum eſt, qua de cauſa Canticum canticorum, non autem Canticum volumen hoc fuerit appellatum. M[illegible] igitur cantica, & pſalmos, & hymnos, & odas [illegible] a beato Dauide, tum à prophetis, qui ante & poſt [illegible] ederant, [illegible] ta fuiſſe non [illegible] Ac M[illegible]ſes quidem [illegible] magnus *primum* [illegible] in mare diuiſum Iſ[illegible] quidem [illegible] Ægyptius autem ſepulturam. *alterum* [illegible] [illegible] aqua inuenta [illegible] *tertium* [illegible] diuina munera [illegible] ingrati a[illegible] arguit. At be[illegible] Dau[illegible] [illegible] & [illegible] as, & [illegible] de [illegible] & [illegible] occaſum, celebrauit. Sapiens autem Salomon [illegible] non [illegible] turias, non dier[illegible] [illegible] *Cantica*, quæ [illegible] ant *Epinicia*, [illegible] tendunt & excuſſi[illegible] ſeruitutis [illegible] *Auferens bella vſque ad fines terræ.* [illegible] *& contringet arma, & ſcuta comburet igni. Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus exaltabor in gentibus & exaltabor in terra* [illegible] [illegible] & [illegible] d[illegible] [illegible] ſperta in [illegible] [illegible] conſtituto, in quo libro[illegible] ſeruitent [illegible] *exaltabor in gentibus,* [illegible] *bor in terra.* [illegible] & laude[illegible] *plaudite manibus: iubilate Deo in voce exultationis. Quoniam Dominus excelſus, terribilis, rex magnus ſuper omnem terram* [illegible] *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime: ſpecie tua, & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna.* Et alibi *Attollite portas principes veſtras & eleuamini portæ æternales & introibit rex gloriæ. Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* His igitur car[illegible] in celeb[illegible] prophetæ, eumque [illegible], quod [illegible] liberi[illegible]. At cant[illegible] Canticum nuptias illius deſcribit, & [illegible] em [illegible] at, ſpo[illegible] m autem appellat [illegible] beati [illegible] memor [illegible], & [illegible] ad eas partes ſe [illegible] que bene[illegible] memoria [illegible] neu[illegible] at[illegible] que [illegible] dec[illegible] ſum a[illegible] tantur. Tum [illegible] poteſt [illegible] iſte rex [illegible] ipſi quoque [illegible] ac [illegible] ex[illegible] [illegible] ſalu[illegible] [illegible] erunt. [illegible] H[illegible] de[illegible] [illegible] cantica propter [illegible] Canticum facta ſunt & ad [illegible] et [illegible] unt. [illegible] bo[illegible] [illegible] ſt [illegible] eſt [illegible]

dib[illegible] miſericordia immenſa clementia, inenarrabi[illegible] quod auctor ipſe, & effector, & procrea[illegible] Dominus & Deus, & princeps, atque [illegible] m hoc animal, mortale & corruptibi[illegible] m, atque inutile à morte, & ſeruitute [illegible] atque ita libertatem [illegible] ſit, vt non ſol[illegible] conſtituerit, ſed in filios adoptarit, ne[illegible] tribuerit adoptationis munus, [illegible] etiam ſp[illegible] & vocarit & [illegible] eodemque numero ſponſum [illegible] atque innumerabilia do[illegible] & cubile & [illegible] adorna[illegible], & nudam [illegible], & denique fa[illegible] ipſe & ſponſe & amictus & [illegible], & potus, & via, & oſtium, & [illegible] & lux, & [illegible]. Sed ego arenam & aquæ guttas enume[illegible] & [illegible] dimetiri, qui diuinæ humanitatis magnitudinem verbis conor explicare. Canticum igitur canticorum hic liber inſcribitur, propterea quod maiora Dei bonitatis genera nos edocet & maxime recondita atque arcana & [illegible] ſancta diuinæ nobis humanitatis myſteria patefacit.

Ex tribus Patribus.

A Salomone inſcriptum eſt canticorum Canticum, in quo ſponſæ eccleſiæ [illegible] Chriſtum ipſius ſponſum amor oſtenditur. Nam poſt Prouerbiorum ad virtu[illegible] exhortationem & dehortationem a vitiis, & poſt [illegible] humanarum atque mortalium con[illegible], quem ab Eccleſiaſte didicerat, ca[illegible] ipſi ſponſo Chriſto pacifico, quod & nobis a Deo factus eſt pax, & per ſeipſum nos patri ſuo reconciliauit. Cui quidem caritate fidelium eccleſiam deſpondit ſib[illegible], [illegible] ne, a lege ſpirituali, & reuelatione myſteriorum quæ de ipſo tradita ſunt, erudiens illam, quam prius per Prouerbia & Eccleſiaſten moraliter & natur[illegible] ex[illegible] tiatam inſtituerat. Eccleſia igitur Chriſto deſponſata, quæ per legem [illegible] naturalem, quarum vires in Prouerbiis & Eccleſiaſte Salomon expreſſerat, perque totius ſcripturæ & creaturæ notas, quaſi [illegible] & rudimentis quibuſdam eadidicit, quæ ad prouidentiam & [illegible] pertinent, atque [illegible] [illegible]bilem ſponſi erga ſe amorem intellexit, vult hæc ab ipſo Dei verbo per eius in carne diſpenſationem, lege ſpirituali, ſine vllo medio perdiſcere, vt per caritatem ipſi coniuncta, atque vnus effecta ſpiritus, ex ſponſi ſui ore vocem eius exaudiat.

Oſculetur me oſculo oris ſui.

Theodoreti.

Hæc loquitur ſponſa, obſ[illegible]ans ſponſi patrem. Au[illegible] & promiſſa, quæ facta ſunt Abrahæ patriarchæ: Et quæ prædicta fuerunt ip[illegible] cob in bene[illegible] ctionibus: Audiuit & Moſe[illegible] de [illegible] rem. Et Dauidem in Pſalmis pulchritudinem eius & po[illegible] narr[illegible]ntem: *Speciosus forma præ filiis hominum diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Propterea benedixit te Deus in æternum accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Specie tua & pulchritudine tua intende, proſpere procede, & regna. Propter veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam.* Didicit, [illegible] ipſ[illegible] [illegible] ac de[illegible] ſponſum & Deum

[illegible] *virga directionis, virga regni tui* [illegible] *Quid ille, qui ve*[illegible] *de bona* [illegible] [illegible]

[illegible] quod [illegible] oscul[illegible] date [illegible] At [illegible] pertur be[illegible] que [illegible]

B [illegible]

[illegible] *mihi in fide. Et* [illegible] *quia ego Dominus* [illegible] *Lætare sterilis, quæ non paris, decanta laudem* [illegible] *quæ non paris: quoniam multi filii desertæ magis, quam eius quæ habet virum* [illegible]

C [illegible] perfolu[illegible]. Hæc innuit, dicens:

O[illegible] *in ortu fuit.*

Ex tribus Patribus.

Spon[illegible] elegan[illegible] que, & [illegible]ationibus, quid expe[illegible] [illegible]

Theodoreti.

A[illegible] interpretemur eorum, quæ [illegible] adducamu[illegible] [illegible]

D [illegible]

[illegible] *quia aromata* [illegible] *aromata* [illegible] *bum tuum in* [illegible] *quod* [illegible]

Fons [illegible] *aromata*

[illegible] Patrum.

Ubera [illegible] pect[illegible] adhuc & infantibus præbere [illegible] Paulus [illegible] *potum dedi, non cibum, nondum poteratis.* Neque vero [illegible] solum de [illegible]

G [illegible]

[illegible] *Quoniam ubera tua meliora sunt vino* [illegible] *aromata* [illegible]

H [illegible]

A ſti. D[illegible] inquit, *in odorem vnguentorum tuorum curremus.* S[illegible] igitur te morem atque inſtitutum imitantes, [illegible] ad ſenſum optimæ voluntatis tuæ perduxiſti, [illegible] vt animam ponamus pro ſalute multorum, quod [illegible] perfectæ caritatis indicium, omnia diuina mandata complectentis.

Et odor, inquit, tuus ſuper omnia aromata.

Theodoreti.

Nota, inquit, ſunt mihi vnguenta, quæ Moſes confecit, & oleum vnctionis, & thymiama compoſitionis, ſed omnium illorum aromatum vnguentum tuum eſt ſuauiſſimum. *Vnguentum* hic vocat gratiam ſpiritalem, qua ille refertus, ex plenitudine ſua nobis omnibus impertiit. Quamobrem clara voce beatus Paolus, *Chriſti bonus*, inquit, *odor ſumus in iis, qui ſalui fiunt, & in iis, qui pereunt.* Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis B autem odor vitæ in vitam. Vulturibus enim cadauera deuorantibus ſuauitatem exhibent fœda corpora; vnguentum vero, perniciem. Sic hominibus impiis ſeque in fœditate peccati volutantibus tetet libidinis odor eſt ſuauiſſimus, grauis autem ac moleſta Chriſti diſciplina: quapropter & voluntariam ipſis mortem affert. *Hoc enim eſt*, inquit, *iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt magis homines tenebras, quam lucem.* Merito igitur ait ſponſa *Et odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Non dicit: Vnguenti tui. ſed *vnguentorum tuorum*: indicans, multa eſſe munera gratiarum. *Alii enim per ſpiritum*, teſte beato Paulo, *datus eſt ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alii fides in eodem ſpiritu, alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum alii interpretatio ſermonum.* Propterea non dicit odor vnguenti tui ſed, *odor vnguentorum tuorum.* Oſtendens multa, & varia dona ac munera, docet ea ab vno eodemque fonte profluere. Ideo ſubiicit.

Vnguentum effuſum nomen tibi.

Multiplices, inquit, hi ac varii fontes, qui totum orC bem terrarum odoris ſuauitate repleuerunt, vnicam habent venam, & originem, vnguentum tuum. *In eo namque inhabitauit omnis plenitudo diuinitatis.* Et ipſe cuncta ſimul ſpiritus dona, vt homo ſuſcepit. Quocirca clamat etiam Eſaias: *Egredietur virga de radice Ieſſe & flos de radice eius aſcendet: & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris Domini.* Ideo dicit: *Vnguentum effuſum nomen tibi.* Non, *vnguentum* ait ſimpliciter, ſed *effuſum.* Quemadmodum enim vnguentum in vaſe concluſum incluſam continet & ipſam odoris fragrantiam, ſin autem effundatur, ipſius quoque replet aerem. ſi dominus Chriſtus ante paſſionem paucis notus erat. at poſteaquam crucem mortemque ſuſtinuit, ac veluti corporis [illegible] contin[illegible] beati Apoſtoli ſuauitate [illegible], [illegible] terrarum orbem[illegible], & maria tranſeuntes, omnibus [illegible] annuncian tes, odoris ſuauitate mundum vniuerſum compleuerunt. Ob id ait ſponſa:

Vnguentum effuſum nomen tibi.

D Satis eſt enim Chriſti nomen ad piorum animas vnguentis quodammodo imbuendas, atque omni odoris ſuauitate conſpergendas. Quod ſi magis etiam myſtice vis intelligere, ſacri baptiſmatis myſterium recordare, in quo qui initiantur, poſt Satanæ abnegationem, & Dei confeſſionem, veluti ſigno ac nota quadam regia, ſpiritalis vnguenti chriſmate muniti, ſub ea viſibili vnguenti ſpecie inuiſibilem ſanctiſſimi ſpiritus gratiam ſuſcipiunt.

Vnguentum effuſum nomen tibi.
Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te:
Traxerunt te, poſt te in odorem
Vnguentorum tuorum currentes.

Hanc, inquit, vnguenti tui, hoc eſt, diuinæ ac ſaluferæ doctrinæ tuæ fragrantiam percipientes animæ adoE leſcentes ac ſtrenuæ (has enim *adoleſcentulas* appellat) amore tuo ſic incenſæ ſunt, vt te ad ſe traxerint, & poſt te ita ſecutæ ſint, vt curſu id fecerint, ne relinquerentur, neue ſeiungerentur à dilecto ſuo, curſum hunc explicat & beatus Paulus, *ſequor*, inquiens, *ſi quo modo comprehendam, in quo & comprehenſus ſum*, & alibi *Sic currite, vt comprehendatis.* & alio loco. *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui.* Animæ igitur ſtrenuo ac viriliſ[illegible] ſtu præditæ vitæque voluptatem, & laſciuiam, atque deſidiam fugientes, & laborem deliciis anteponentes poſt ſponſum currunt, vnguenti fragrantia illectæ atque attractæ, ac veluti vinculo quodam inexplicabili vinctæ & colligatæ. Sponſa nondum ad nuptias admiſſa, ſponſi patrem, & ſponſum ipſum ad ſe profectum alloquitur. Ad nuptias autem, & ſponſi thalamum, & cubiculum admittitur, & ad genialem lectum introducitur.

Introduxit me rex in cubiculum ſuum.

F Id eſt, recondita mihi conſilia ſua pateſecit. Myſterium a ſeculis & generationibus mihi indicauit. Theſauros abditos, & abſconditos, atque inuiſibiles aperuit mihi ſecundum Eſaiæ prophetiam. Et hoc ex ſacris euangeliis clarius licet intelligere, vbi Chriſtus ad Iudæos in parabolis loquitur, Apoſtolis autem parabolarum ſenſum exponit, *Vobis*, inquiens, *datum eſt, noſſe myſteria regni, illis autem non eſt datum.* Porro *cubiculum* Dominus mentem vocat dicens, *Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & ora ad patrem tuum, qui eſt in abſcondito.*

Trium Patrum.

Anima ex Chriſti eccleſia per vitam perfectam ipſi deſponſata, & docendi munus aſſecuta, atque ideo iam idonea, quæ animas imperfectiores ad perfectionem adducat, ſic eas alloquitur: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Sua nimirum diuina atque a[illegible] ia myſt[illegible] iaretexit mihi: id quod & magno cont[illegible] Paulo, qui vſque ad tertium cœlum ſublatus, id eſt [illegible] & naturalem philoſophiam prætergreſſus [illegible] vſque peruenit, & audiuit arcana verba, [illegible] non licet homini loqui.

G

Theodoreti.

Introduxit me rex in cubiculum ſuum, propemodum dic[illegible] cum beato Paulo: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Nobis autem Deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Nos enim ſenſum Chriſti habemus, in quo omnes ſunt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Non alienum eſt, quærere, cur ſola ſponſa introducatur, adoleſcentulæ autem non item. Foris enim ſtantes, ſponſam ingreſſam operiuntur, eaque egrediente, atque enarrante, quo modo rex ipſam introduxerit in cubiculum ſuum, adiiciunt:

Exultemus, & lætemur in te.
Amabimus vbera tua ſuper vinum.
Rectitudo dilexit te.

H Omnes, qui crediderunt, in eodem quidem habentur fidelium numero, non tamen ſunt in eodem dignitatis gradu. *Multæ enim manſiones apud patrem meum*, dicit Dominus: hoc eſt, multæ dignitatum differentiæ. Nam alius eſt ordo Patriarcharum, alius Prophetarum, alius Apoſtolorum, alius martyrum, alius virginitatis decore præſtantium, alius matrimonii iugum legitime ſubeuntium, alius inter diuitias Deo ſeruientium fideliumque diſpenſatorum, alius paupertatis ærumnas fortiter ſuſtinentium, alius cuiuſlem ex colentium virtutem, alius in montibus degentium, ac ſoli diuinæ vacantium contemplationi. Atque in his ipſis vitæ generibus multa diſcrimina reperiuntur, cum ardentius alii, alii remiſſius, alii accuratius, alii negligentius munera obeant ſua. Quod quidem vel in Domini parabola facile poſſumus intueri. Cum enim decem virgines

A intro[illegible], quinque ex [illegible] pru[illegible] & qu[illegible] fatuas nominat. Atque illas quidem ad nuptias [illegible] ducit: [illegible] autem occludit fores. Respond[illegible] tamen ipsi, virginitatem honorans, sed reiicit propter inertiam in reliquis virtutibus excolendis. His ita constitutis, per *sponsam* accipiamus animas [illegible] his, quæ virtutibus sunt omnibus expolitæ: per *adolescentulas* vero, quæ sponsam comitantur, eas, quæ sponsum quidem diligunt, atque illum sequi student, sponsæ tamen perfectionem nondum sunt assecutæ. Hæc autem ita se habere testatur Spiritus sanctus in psalmo quadragesimo quarto. Cum enim sponsi pulchritudinem, & gratiam in labiis diffusam, & benedictionem æternam, & formidabilem armaturam, & hostium internecionem, & populorum, qui iam erant captiui, obseruantiam, atque ad [illegible]ratio nem, regiumque ipsius solium, ac sempiternum & regni insignia illa, iustitia & æquitate decorata, atque humanam præterea virtutem, quam excoluit, cum forma Dei existens, non rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens,

B itemque vnctionem illam more humano confectam, & munera à Magis oblata commemorasset, subiicit: *Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* *Reginam* vocat animas in virtute perfectas. Quandoquidem & Paulus ait: *si sustinemus, & conregnabimus. Vestitus deauratus, & varius* sunt ipsa spiritus diuersa dona. Tum ipsi consilium dat: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui & concupiscet rex decorem tuum.* Neque vero [illegible]lum ostendit, se [illegible] necessitudine coniunctum propter humanitatem, sed [illegible] etiam Dominum ac principem ipsius esse propter absconditam diuinitatem. eamque admonens ut[illegible] benignitatis suæ, *Quoniam ipse est*, inquit, *Dominus & Deus tuus, & adorabis eum.* Illi haud ita multo post prædicit fore, vt a regibus & principibus adoretur. *Vultum tuum*, inquit, *deprecabuntur omnes diuites plebis.* Ecclesiæ facies specie quidem ipsa est dignitas sacerdotalis, intelligentia vero est ipse sponsus, qui caput ecclesiæ fieri dignatus est, vt [illegible] testatur Apostolus. *Omnis enim gloria filiæ regis abintus.* *Quoniam*, vt beatus Paulus [illegible]it, *vita nostra abscondita est cum Christo in*

C *Deo: in hac autem vita omnes, qui pie viuere volunt in Christo persecutionem patientur* ex qu[illegible] idem Apostolus clamat: *Si in hac vita sperantes sumus in Christo tantum, miserabiliores sumus omnibus hominibus*, propterea dicit: *omnis gloria filiæ regis abintus est, in fimbriis aureis circumdata varietate: fimbrias* [illegible]tus aure[illegible] & v[illegible]tias, diuersa [illegible] gratiarum dona Itaque subiungit: *Adducentur regi virgines post eam. Proximæ eius adducentur tibi. Adducentur in lætitia, & exultatione. adducentur in templum regis.* Ex [illegible], quæ dicta sunt, declaratur, [illegible], qui euaserunt in virum perfectum, ad mensuram ætatis vt beatus ait Apostolus, quique virtutis perfectionem adepti sunt, sponsam appellari. Qui vero nondum perfectionem sunt consecuti, atque [illegible] sunt inferio[illegible] [illegible] nequitam adolescentulas quasdam sponsam comita[illegible], omnem beneuolentiam atque amorem tum erga [illegible]ipsam, tum erga sponsum indicantes.

Trium Patrum.

D Respo[illegible]dentes igitur, vt dictum est, animæ quæ d[illegible] [illegible] sponsæ ducenti, quoniam, inquiunt, vt ip[illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible] cubiculum suum, in quo thesauri [illegible] [illegible] sunt abs[illegible], atque huius diuitias ost[illegible] [illegible] exultabimus & lætabimur in te. Quomodo [illegible] [illegible]emus vbera tua super vinum, id est, plusquam [illegible] [illegible] vini [illegible] tate mentem auertentis, [illegible] [illegible] [illegible] sublimium [illegible] ciem, plusquam legis literam [illegible] [illegible] mus ea quæ [illegible] [illegible] adiuuantur rudi[illegible], [illegible]us, vel lacte disciplinæ, potas infantes in Christo, & [illegible] ad pietatem. Quid ita? Quia te[illegible], qui [illegible] [illegible] ipse enim vt est [illegible], [illegible] [illegible] Diligens autem te, aperuit tibi [illegible] [illegible] ducis ad [illegible] [illegible] [illegible] illis [illegible] [illegible]. Quanto [illegible] [illegible] ma[illegible], [illegible] rerum [illegible]

[illegible] quæ auocant à v[illegible] [illegible]mur. E

Theodoreti.

Introduxit me rex in cubiculum suum. Exul[illegible] [illegible] lætabimur in te. Non obtrectant, non æmulantur, non [illegible] dem, dum foris manent, nec in [illegible] [illegible]mum admittu[illegible], sed propter honorem sponsæ lætantur, & [illegible] studio triumphant, præclareque [illegible] quod iucundi[illegible] ipsius voce perfrua[illegible]tur. [illegible] *[illegible]gemus*, inquiunt, *vbera tua super vinum.* [illegible] verba [illegible] [illegible] dixit sponso, ea ipsæ dicunt sponsæ, [illegible] benevolentia & amore, sponsi a[illegible] [illegible] ac beneuolentiam consequentes. Christus enim ad Apost[illegible]

F *qui vos*, inquit, *suscipit, me suscipit. Et, quicunque dederit calicem aquæ frigidæ vni ex paruulis istis, qui in me credunt amen d[illegible] vobis, non perdet mercedem suam.* *Sponsæ vbera* tur[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]emulæ appellant disciplinæ fontes, ex [illegible] omnibus ætatibus [illegible] emanant. P[illegible] [illegible] autem se sponsæ vbera [illegible], q[illegible] [illegible] humanam lætitiam delecturas. Id [illegible] *vinum* di[illegible]tur quod homini[illegible] cor exh[illegible]. Hæc autem cum [illegible] teri & noui testament[illegible] [illegible] [illegible] diebus fieri perspicimus. Deu[illegible] [illegible] stamento Prophetis [illegible] pate[illegible] ciens per [illegible], hominibus qui tunc viueb[illegible] [illegible] ostendebat. Et [illegible] quidem ipsi rerum [illegible] tatum & animarum [illegible] tur atque ex[illegible] [illegible] talibus ea[illegible] [illegible] fuerant, indi[illegible]bant. Quapropter & [illegible] *incerta*, inquit, *& occulta sapientiæ tuæ manif[illegible] [illegible]* [illegible] prophetas diuinæ cognitionis [illegible] [illegible] phetis [illegible] Dei atque hominum [illegible] [illegible] adhibebant. Apostoli quoque diuino [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per omnes homines [illegible] pro[illegible] [illegible]. Atque Apost[illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] tur [illegible] Apostolorum autem audit[illegible] [illegible] Apostolicis, tanquam ex vberibus [illegible] doctrinam omni vino ac nectare suauiorem h[illegible] [illegible] H[illegible]

G [illegible] tempore ecclesiæ doctor[illegible] diuinos latic[illegible] [illegible] subministrant tanquam ex re[illegible] [illegible] [illegible]. Qui autem auscultant tanquam ex vberibus spiritale attrahunt [illegible]mentum quod [illegible] [illegible] oblectatione iucundius arbitrantur. Iccirco in C[illegible] sponsa *introduxit, me rex*, [illegible] *in cubiculum suum.* A[illegible] lescentulæ vero respondent: *Exultemus & lætemur in te.* Et pollicentur, dicentes: *diligemus vbera tua super vin[illegible]* Cautamque te asserunt. *Rectitudo dilexit te.* Si enim Christu[illegible] & rectus Dominus, vt ait [illegible] [illegible], & virg[illegible] [illegible] studium virga regnum, & ob id te diceant decet & nos ex te pendere, & assidue accurrere, & tuis vberibus frui. Tum rursus loquitur sponsa.

Nigra sum, & formosa filiæ Hierusalem. sicut tabernacula cedar, sicut pelles Salomonis. Ne aspiciatis me, quod ego sim denigrata, quia decolorauit me sol.

Hæc [illegible] adolescentulis arbitror sponsa dici[illegible] aduersus illas, quæ in lege gloriantes & ve[illegible] [illegible] læte testamento, sibique placentes, exprobrant, non solum quod alienigena sit ac peregrina, verum [illegible]nam, quod dæmones ante [illegible] coluerit, eorumque [illegible] fœdata nigrum colorem contraxerit. Quamobrem ad eas *nigra*, inquit, *sum fateor [illegible]ed tamen pulchra.* Olim eq[illegible] dem [illegible], sed iam video [illegible] laceris quondam ob[illegible] pannis, nunc in vestitu deaurato circumdata varietate regiam obtineo dignitatem & regi ass[illegible], re ex[illegible] [illegible], quæ [illegible]gem insanisti, atque eum occidisti, & adulter[illegible] [illegible] [illegible] lumina detorsisti. Ne [illegible] mihi nigrum colorem obiicias [illegible] exprobres [illegible]. Me nigram esse [illegible] [illegible] tamen formo[illegible], & sponsi gratam. [illegible] [illegible] da, quæ cum Mosi, quod Æthiopissam duxisset vx[illegible] [illegible] [illegible]probr[illegible], leprosa [illegible] instar [illegible] [illegible], [illegible] tanquam [illegible] [illegible] castris fuit eiecta, neque [illegible] [illegible] contumeliæ pœnam [illegible]. Ego

A [illegible] ſed mei ſponſa magni le[illegible] fil[illegible] qui [illegible]em ſacerdotis Ma[illegible]iam, hominis [illegible] ſtimulis ſuum populum meum, & domum [illegible] Itaque concupiuit rex decorem meum. [illegible] me igitur, quod fuſca ſim, quia de[illegible] [illegible] Quæ in præſentia fuſca ſum, candidiſſi[illegible] ſpectatæ; & præ admiratione conclamabitis [illegible] iſta, quæ aſcendit dealbata. Vobis autem & cauſam huiuſce nigredinis exponam. *Denigrata ſum*, ſum [illegible] as adoro omiſſo creatore, & ſolem hunc aſpectabilem colo pro ſole iuſtitiæ. Verum, quæ ſit inter hunc atque illum differentia, animaduertens relicta creatura ad creatorem adorandum me contuli. Nolite igitur me, quod fuſca nigraque ſim, conſiderare. Me namque ſol aſpexit: vel (vt Symmachus interpretatur) attigit me ſol. *Nigra ſum, atque pulchra filia Hieruſalem.* Nigra ob ſuperiorem impietatem: pulchra propter pœnitentiã. Nigra propter infidelitatẽ: pulcra propter fidem. Quæ fuſca fueram, ſicut cedar, quod ſignifi at obſcuritatem, ita ſum facta formoſa, quales Salo-
B monis ſunt pelles. Qualia nimirum ſunt Salomonis veſtimenta, de quibus Dominus ait: *Reſpicite lilia campi, quæ neque nent, neque texunt: & pater veſter cæleſtis veſtit ea. Amen dico vobis, neque Salomon in gloria ſua veſtiebatur, ſicut vnum ex his.* Ideo paulo poſt lilium etiam ſponſus illam nominat, vt quæ neque neat, [illegible] at ſed omnem ten[illegible] ſollicitudinem, ab ipſo ſponſo veſtiatur, & nutriatur. Quæ igitur, inquit ſponſa, tabernaculis cedar, quod eſt obſcuritas, olim [illegible] non illuminis, tenebris ſeruiens, ac dæmones colen[illegible] nunc repente mutata ſum, factaque ſimilis pellibus Salomonis, ſiquidem Chriſti pacifici non ſolum ſponſa, ſed etiam templum effecta eſt.

Trium Patrum.

Quoniam igitur ſponſa Chriſti eccleſia ex gentibus & Iudæis conflata eſt, ac gentiles quidem prius omnino erant obſcuri, quippe qui [illegible] ſplendore per legem & prophetas non erant illuſtrati: Iudæi ve-
C ro, vtpote his illuminati, haud ita prorſus erant pulchritudinis expertes: idcirco proprias vtriuſque populi partes innuens, ait: *Nigra ſum, & formoſa, filia Hieruſalem.* Ac nigra quidem propter populos ex gentibus congregatos, qui plane erant obſcuri, atque impietatis tenebris circumfuſi. Pulchra autem ob eos, qui ex Iſrael aduenerant per legem & prophetas diuinæ pietatis pulchritudine decorati. Ac rurſum ſimilitudine quadam nigredinem declarans, & pulchritudinem dicit: *ſicut tabernacula cedar, ſicut pelles Salomonis. Nigra ſum*, inquam, propter electos ex gentibus, (tha bitacula tenebrarum (obſcuritatem enim cedar interpretamur) *pulchra* vero propter eos, qui ſunt e[illegible], quale tabernaculum eſt pacifici regis. Nam tabernaculum pellis, pacificum vero ſignificat Salomon. Pacificus autem plane eſt regis, & prophetarum ſermo, qui regit Iſraelitas, quia [illegible] ab eis in Deum & proximum dilectionem. Porro illud: *filiæ Hieruſalem*, licet ante nigredinis, & pulchritudinis exempla dictum ſit, tamen [illegible] pe latto [illegible], & ſolum ad illa verba. *Ne aſpi-*
D *ciatis me, quod nigra ſim*: ſecundum intelligentiam referendum. Hæc enim verba vna eccleſiæ pars dicit ad alteram [illegible], quæ ex gentibus conſtat, ad alteram, quæ ex I[illegible]. Nam *filiæ Hieruſalem* accipiuntur pro [illegible] qui ex Iſrael crediderunt, qui gentiles non admittebant, quod quidem [illegible] tigit inter Apoſtolos, qui aduerſus Petrum principem ſcandalizati ſunt, quod Cornelium ſuſcepiſſet, donec ab ipſo Petro linteï declarationem intelligentes, a ſcandalo deſtiterunt. Deſpici enim ſe ab Iſraelitis collecta ex gentibus eccleſia propter nigredinem volens, & non ob illam, ab ipſis ſeparari, ad illos, ea, quæ dicta ſunt, loquitur. Deinde cauſam exponit quamobrem euaſerit nigra: *me ſol*, inquiens, *deſpexit*. Nigrefacta ſum vtique quoniam deſpexit me [illegible] iuſtitiæ, impietatis tenebris me contegentibus [illegible] diuinæ cognitionis radiis illuſtrarer, quem

E admo[illegible] elux per legem & prophetas ad Dei cognitionem ſunt inſtituti.

Præclari Pſelli.

Hæc ſtatim ad angelos ſponſa loquitur, qui per fili[illegible] Sion intelliguntur. *Nigra ſum, & pulchra, filia Hieruſalem, ſicut tabernacula cedar, ſicut pelles Salomonis.* His verbis angelos ſponſa primum alloquitur. Oportet enim ipſa verba ſponſæ præponere, & neutiquam implicare verſibus, & commutare. Audite vocem meam, inquit, o filiæ [illegible] ius ſupernæ Hieruſalem maxime venerabil[illegible] pariter egu[illegible] ſane pulchra, & nigra ſum. *Nigra* quidem, vt cedar tabernaculum, apparens, nempe ex tranſgreſſione præcepti illius primi. *Cedar* enim obſcuru tenebroſuſque dicitur. *Pulchra* nunc rurſus exiſto per pœnitentiam cum Chriſto ſumme pacifico mortificat[illegible]. Pacificus enim quiſque merito dicitur Salomon. Tu vero ne mireris, quod ſponſa pariter
F ſe & nigram, & pulchram nuncupet. Omnis enim anima, quæ proficit in virtutis ſtudio, ſic ad lucem ex tenebris progreditur, vt non repente tota illuſtris & pura fiat, ſed quo propius ad virtutem accedit, eo longius recedat à fraudis obſcuritate, atque ita ſplendidior & clarior euadat. Deinde filias ipſas ſponſa alloquitur ad hunc modum: *Nolite aſpicere me, quod ego ſum denigrata, quia deſpexit me ſol.* Ne inquit, exiſtimetis, me ita fuſcam, & obſcuram, & nigram fuiſſe procreatam. Tota enim lucida à creatore meo formata ſum. Sed ardens ſol tentationum æſtus me vehementer exuſſit, ac denigrauit. Deinde quomodo à iuſtitiæ ſole deſpecta ſit, explicat.

Filij matris meæ pugnauerunt in me.

A matre igitur, vt rerum eſt omnium cauſa, ſapientia cum deceſſiſſent, eorum, quæ ſunt rationes, ad eam me non reduxerunt, viſibilium enim aſpectu decepta ſum: ſed dum mihi videntur contrariæ, me in opiniones innumerabiles diſtraxerunt. Atque hoc quidem pa-
G cto *me cuſtodem in vineis conſtituerunt*, vt in ipſis perſtans opinionibus, ab ea, & a veritate penitus diſſiderem. Quæ quidem mihi propterea contigere, quia *vineam meam non cuſtodiui*, qui eſt ille, qui dixit: *Ego ſum vitis, & vos palmites*, vnigenitus Dei filius & verbum, cuius ad imaginem facta natura humana, ſimul quæ in vniuerſo ſunt omnes obtinuit rationes, quippe mixtas in ſe quodammodo creaturas vniuerſas continet & comprehendit. Verum cum vnam propriæ naturæ rationem non ſeruaſſet, ſed in vanas diſtracta opiniones, Deos multiplices coleret, propriam vineam non cuſtodiuit. Neque enim recta per mundum veluti per imaginem ad eius archetypum reſpexit, hoc eſt, ex rebus procreatis ad earum contendit auctorem.

Filij matris meæ pugnauerunt in me.

Me enim oppugnarunt, inquit ſponſa, ac deſertricem reddiderunt dæmones deſertores. Hos enim matris ſuæ filios dicit, quippe qui cum reliquis [illegible]bus à Deo ſint procreati. Quandoquidem omnes, quæ ſumus in mundo, creaturæ, ſiue angeli, ſiue homines, ſi-
H ue dæmones ſiue lapides, ratione creationis tanquam fratres ſumus; omnes enim rerum omnium opifex Deus fecit & condidit. Deinde belli rationem declarat his verbis, *Poſuerunt me cuſtodem in vineis. Vineam meam non cuſtodiui.* In paradiſo, inquit formata, & collocata, vt obſeruarem mandatum illud ne comederem intempeſtiue, legem non cuſtodiui, mandato non obtemperaui. Et hæc quidem cum angelis ita conquerebatur.

Filij matris meæ pugnauerunt in me.

Theodoreti.

Hæc pendent ex ſuperioribus. Docet enim filias Hieruſalem, quomodo nigra cum eſſet, atque deformis, pulchra repente facta ſit. *Filij enim*, inquit, *matris meæ pugnauerunt in me. Filios* vocat ſacroſanctos apoſtolos

A de quibus in q[illegible] spon[illegible] ctus ad reginam loquens, *pro patr[illegible] sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram.* Matrem autem s[illegible] atque ip[illegible] Hierusalem [illegible] beatus ait apostol[illegible] *autem sursum est Hierusalem, libera [illegible], qua mater est omnium nostrum.* Ergo *filii matris meæ*, inquit, *pugnauerunt in me.* Bellum [illegible] [illegible] eliqua vitia depugnantes [illegible] rum mores expellerent, piet[illegible] susceperunt. V[illegible] autem [illegible] sancti pietatis præc[illegible] [illegible] beatum audiamus Stephanum [illegible] dicentem: *Dura ceruice, & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis, sicut patres vestri, & vos.* Et beatus Paulus ad Corinthios scribens, *omnino auditur*, inquit, *inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes.* Et rursus: *Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam.* Ad Galatas autem, *o insensati*, inquit, *Galatæ, quis vos fascinauit, non obedire veritati, ante quorum oculos [illegible]*

B *Christus proscriptus est, & in vobis crucifixus.* H[illegible] increpantes, & admonentes & p[illegible] tientes, & inueteratos mores abstergentes, [illegible] Christiana pietatis doctores & [illegible] sponsam domini ex veteri nouam, extinp[illegible] pulchram ac formosam, ex nigra [illegible] rum. Sponsa igitur, cum esset [illegible] pulchr[illegible] decoraque euaserit, *filii*, inquit, *matris meæ [illegible] Posuerunt & me custodem in vineis.* [illegible] enim mihi veluti vinea [illegible] que non solum vt [illegible] & excele[illegible] vt [illegible] neque improb[illegible] [illegible] & abelactaret, [illegible] *Vineam meam non custodiui.* [illegible] verborum duplex [illegible] que prius, atque [illegible]. Aut enim di[illegible] qu[illegible] christianam fidem, sibi [illegible] moribus [illegible] neglectam atque [illegible] que, vt priora instituta penitus corrum[illegible] & [illegible] delentur etatis, vineam suam [illegible] neglexisse, & aliorum commodis pr[illegible]

C commodis prætulisse. *Caritas enim*, vt beatus Paulus [illegible], *non quærit, quæ sua sunt.* Et alibi *nemo*, inquit, *quærat [illegible] est, sed quod alterius, quisque.* Et de se [illegible] *non quæro, [illegible] quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.* V[illegible] proponere placuit, vt [illegible] tor ac [illegible] ipsi videretur, & probi [illegible]. Sponsa post hæc omittens cum adolescentibus loqui, & cum [illegible] Hierusalem disputare, conuertit se ad sponsum [illegible] suum erga illum [illegible] [illegible]

Indica mihi, quem [illegible] anima mea, Vbi pascis, vbi cubes [illegible], ne quando fiam velut circumducta in gregibus sodalium tuorum.

[illegible] ne sponso p[illegible] tores, qui non ab [illegible] reguntur, sed ab [illegible] sodales, non ex dignitate, neque ex [illegible] instituti imitatione. nuncup[illegible]

D [illegible] simplex appellat, quoniam, inquiens, *dilexit te anima mea, indica mihi*, vbi pascas huius meridian[illegible] [illegible] boues colloces: ne ignara huc illuc v[illegible] & erra[illegible] [illegible] eges, qui [illegible] cura [illegible] pastori [illegible] & bubulcis gubernentur. Illud [illegible] apud Symmachum est: errau[illegible] N[illegible] [illegible] quærit, vbi meridiano tem[illegible] [illegible]

[illegible]

Psalli.

Spons[illegible] [illegible]. *Indica mihi quem dilexit anima mea. [illegible] pascis, [illegible] cubes in meridie.*

[illegible]

[illegible] dominic [illegible] declina, [illegible] loca [illegible] quæ [illegible] de [illegible] ad cal[illegible] guſtum, atque aſperum [illegible] ulum [illegible] ſunt. Pro[illegible] caue, [illegible]

Theodoreti.

Spo[illegible]ſus [illegible] ſponſæ reſpondet, & ait: *Si ignoras te ipſam, o pulchra inter mulieres, exi tu in veſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* Quod autem dicit, [illegible] eſt [illegible] te ipſam, ſpeciem, & dotes tuas [illegible] pulchritudinem [illegible], & mulierum omnium for[illegible] quæ [illegible] ſimile, agnoſce. Si te ipſam i[illegible]gnoras, [illegible] veſtigia gregum explora, & ſequendo paſce non oues ſolum, ſed etiam hædos tuos, in tabernaculis
B
paſtorum. Vult enim benignus [illegible], non [illegible] doctus, verum etiam peccatores omni ſtudio [illegible]ra complectamur. *Non egent, inquit, qui ſani ſunt, medico: ſed qui male habent. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Et per Ezechielem prophetam, *Numquid voluntatis meæ eſt mors impii? & non, vt conuertatur à via ſua, & viuat.* Et [illegible] Apoſtolus Paulus de ipſo, *Qui vult,* inquit, *omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* [illegible] vult ſponſam hædos etiam [illegible]. *Hædorum* autē nomine peccatores intelligit diuina Scriptura. Hos enim [illegible] ſiniſtram [illegible], ſe[illegible] ab agnis, qui dextrum [illegible] obtinebunt. Nam in lege quoque pro peccato non ouis, ſed hircus [illegible] [illegible] ſponſ[illegible] ad [illegible] ſequ[illegible] [illegible] & ſanctorum [illegible] *[illegible] paſtorum tabernaculis,* [illegible] apoſtolicis [illegible] hædus [illegible] pa[illegible] angel[illegible] audiuc[illegible] *[illegible] videte, ne contemnatis vnum de puſillis iſtis minimis, qui in me credunt. Amen enim dico vobis, angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, qui eſt in cœlis.*
C

Ex tribus Patribus.

Reſpondens [illegible] ad hanc ex gentibus collectam eccleſiam paſtor bonus & ſponſus ipſius, Si te ipſam, inquit, non noſti. [illegible] ignoras te ipſam, in qua ego, [illegible] deſcribi nequeo, deſcriptus ſum, &, ſicut in imagine archetypum, [illegible] Et à ratione alieno [illegible] nos [illegible] Ex [illegible] quaſi virga [illegible] tanquam fiſtula ad æternas te caulas duco [illegible] quibus ſecundo aduentu meo te faciam conqu[illegible] [illegible] ineor [illegible] atque [illegible] nulla vmbra perturbationum occupabit. O pulchra inter mulieres [illegible] ſpecioſa propter ſimilem [illegible] a me, in omni genere moderationis morbo labor[illegible], & [illegible] voluptatibus mundi [illegible]. Tu, inquam, [illegible] ſi myſterium [illegible] complecteris, ex parte mentis interiore ad ſenſum pro[illegible] ere, tu, quæ ratione prorſus [illegible] ornata. Nam ſi [illegible] omnino vis [illegible], ne tu hac quidem [illegible] oportet te à ratione penitus in contra[illegible] [illegible] dere autem in veſtigiis gregum, nem[illegible] diuerſarum naturarum re ipſa expreſſis veſtigiis, per quæ [illegible] ndo pr[illegible] tatiu deſi[illegible] [illegible] decuntur [illegible] naturæ, quoniam ea[illegible] [illegible] ſunt dignæ, quas prouidentia ſua [illegible] omnium Deus quaſi paſtu gubernet, modere[illegible]tur, ac [illegible]. *Et paſce hædos tuos,* [illegible] ſcilicet animi [illegible] iuſtitiæ [illegible] retinente locum. *In tabernaculis paſtorum:* [illegible] rerum naturalium, ſpoſi[illegible] [illegible] omnium cauſam [illegible] diligentiam, [illegible] atque [illegible] eſſe cenſetur, con[illegible] ac [illegible] ipſa quoque in præſenti tempore qu[illegible] futuro pertinuerit. Quemadmodum & illæ ve[illegible] æſtate [illegible] comportantes [illegible]

E
Per [illegible] diligentiam enim [illegible] animæ [illegible] quæ eſt rerum olim [illegible], colligitur. Imprudentiam autem, quæ [illegible] recte ex natura [illegible] naturæ repo[illegible] auerſio ad prudentiam exempli [illegible] gens, vt ſicut ille pro [illegible] defenſione totum [illegible] offerre non dubitat, ſic [illegible] fide [illegible] ne [illegible] ipſam totam periculis omnibus obiectas [illegible] [illegible], quæ [illegible] commotio rationi minime obtemperans, columba [illegible] reuocan[illegible] [illegible] [illegible] atque oppugnat, [illegible] per equum, quod [illegible] columbæ quidem propter inſidias [illegible] ſublimibus ac diripientibus [illegible] Inte[illegible] quæ eſt animi [illegible] [illegible] ad temper[illegible] ita [illegible] cum opus eſt, a rebus [illegible] iucundis abſti[illegible] [illegible] & illa, amiſſo coniuge, vidu[illegible] [illegible]git. [illegible] & ſponſ[illegible] [illegible], ſponſ[illegible] pr[illegible] hisce verbis.
F

Equæ meæ in curribus Pharaonis aſſimilaui te proxima mea.

Cum ſponſam amoris ſtimulo percitam, & ad ſe [illegible] feſtinantem cerneret, equæ [illegible] ſimilem [illegible]. Si enim tu virgo, inquit, hoſtes profligabis, [illegible] equitatus mei inſtruct[illegible], hoc eſt, angelici agmi[illegible] Pharaonis copias diſſipa[illegible]. Quod [illegible], [illegible] ipſo [illegible] angelorum ordinem comparet, [illegible] reſponſio. Qui bellum gerit, [illegible] pugn[illegible] eſt, arcu & [illegible] parat: [illegible] cum peltre, galeam atque haſtam ſumit: eques cum equite, imperator cum imperatore congreditur. Quan[illegible] robur exercitus Pharaonis [illegible] equitatu potiſſimum [illegible] equitatu etus ex aduerſo inſtru[illegible] [illegible] angelorum. Ac ne forte ſponſam [illegible] contumelia, quod perſpicue ſimilis equæ dicatur, [illegible] quid ad ea deinceps ſponſus [illegible].

Quàm pulchræ factæ ſunt genæ tuæ, vt turturis? collum tuum ſicut monilia?
G

Cum equo te ſimulem dixerim velociſſimo, in maxilla tu[illegible] non indiges freno, genæ enim tuæ ſunt ornatiſſimæ, & freni loco, naturali pudore ſunt præditæ, inſtar pudicæ turturis, turturis inquam, amant[illegible] [illegible]tudinem. *Collum tuum admirabile, aureum geſtans monile.* Prouerbiorum. Torquem enim mihi cogita, monil[illegible], quod dixi.

Trium Patrum.

Cum igitur ſponſus eccleſiam ex gentibus collectam in qua paſcit, allegoricè demonſtrauerit ex illa reſponſione, [illegible] non noſti te ipſam: nunc idem apertius indicat, *equæ,* inquiens, *meæ in curribus Pharaonis aſſimilaui te, propinqua mea.* Quæ quidem verba vt fiant magis perſpicua, ſic ordinanda ſunt: *Equæ meæ aſſimilaui te propinqua mea, in curribus Pharaonis,* hoc eſt, apoſtolis meis, in quos [illegible] ad euangelium diuulgandum currentes, ego [illegible], omnes [illegible] terrarum terminos ſum peragratus, te virtute ſimilem dixi. Quia ſicut in
H
illis paſcer [illegible], ſi & [illegible] te, quæ mihi pe[illegible] fidem [illegible], mihi propinqua es & neceſſitudine coniuncta. *In curribus Pharaonis,* id eſt, in gentibus, quibus inſidens Pharao intelligibilis vehebatur. Equus e[illegible] plurali numero ſignificat equeſtres copias. Sunt autem ſancti Apoſtoli, iuxta illud *Aſcendens ſuper equos tuos, & quadriga tua ſaluatio.* Currus autem myſti[illegible] Pharaonis ſunt gentium cœtus, ab improbiſſima ipſi[illegible] voluntate dependentes. Quibus [illegible] cœtibus eccleſia prædicationem Apoſtolo[illegible] audiens & credens in Chriſtum, qui ab ipſis prædicabatur, atque ipſius effecta propinqua: quandoquidem fides credentis, & illius, qui creditur, eſt immediata coniunctio. Apoſtu[illegible] is ſimilata eſt ab ipſo Chriſto, cum illius mandatis

 obedu[illegible],

A obediret, & Apoſtolicam vitam imitaretur. Iam quo modo ipſam Apoſtolis aſſimilarit, videamus. *Quid*, inquit, *pulchra facta ſunt genæ tuæ, ſicut turturis?* Mirum in modum profectò pulchræ factæ ſunt genæ tuæ, quæ ad ſimilitudinem turturis verecundiam, & continentiam amplecteris, & Apoſtolorum conſuetudinem imitaris, nec gentium more, immoderato genarum motu vteris in diſputationibus, & nugis, & orationibus, & edacitate in cibis, vnde reliqua omnis naſcitur intemperantia: ſed eiuſmodi potius moderatione, vt conciſo compoſitoque ſermone ſuperuacaneam Græcorum ſapientiam viceris: in orationibus autem regnum Dei, & iuſtitiam eius tantummodo quæras: cibis vero non exquiſitis, & iucundis veſcaris, ſed neceſſariis contenta ſis. Ex quo fit, vt omnibus in rebus temperanter viuas, neque vero hæc referas ad gloriam & oſtentationem, quin etiam, quod ad fortitudinem & patientiam ſpectat, tam leni animo feras, in dextera gena te percuti, vt percutienti etiam alteram præbeas, ad Christi imitationem æquo animo alapas ſuſtinentis, & mandatum ſeruari poſſe te ipſi comprobantis: atque inſtar

B turturis volucris ſolitariæ, ſecedentis in ſolitudinem, ibique ieiunantis, atque ita docentis oſtentationem atque humanas laudes eſſe fugiendas. Atque hoc quidem pacto decoræ factæ ſunt genæ tuæ quaſi turturis dum te & in cohibendis per abſtinentiam cupiditatibus temperantem: & in iracundia per patientiam moderanda fortem ac ſtrenuam præbes. Collum item pulchrum effectum eſt, ſicut monilia. Neque enim tibi ferreum eſt collum, vt propter ſuperbiam flecti nequeat: ſed propter modeſtiam facile verti poſſit, vt monilia ex auro elaborata: cuius quidem auri probitatem ac puritatem humilitas tua ſimplicitate non ficta imitatur. Quod ſi minime ſimulatam humilitatem monile ſignificat, vt dictum eſt, ſponſæ Christi collum, tanquam monilia, commendatum, & virtutum indicat multitudinem, & implicitam in ſingulis virtutibus humilitatem. Quemadmodum enim monile recta figura prius ab artifice conflatur, deinde in circulum accommodate ad vſum circumflectitur: ſic homo virtute perfectus, cum abſoluta vitæ moderatione rectus

C ſit, cæteris compatiendo per humilitatem flectitur atque demittitur. At collum humilitate circundatum, eſt animi ratio, quæ, vt collum reliquo corpori caput coniungit, ſic ipſa mentem cum ſenſibus connectit, dum ex virtutum habitu mentem per actiones ſenſibus applicat: ſenſuſque rurſum ex virtutum præcepto ad mentem reducit. Flectitur item per humilitatem, dum non ex propria extollitur dignitate: ſed ex pulueris ac materiæ abiectione demittitur. His rationibus eccleſiam ex gentibus coactam per fidem in ſe ſponſus ipſius Christus, Apoſtolorum cœtui ex Iſrael aſſimilauit, ſimplicem animi partem per continentiam, & patientiam, & humilitatem ex ſtatu naturæ contrario ad habitum naturæ congruentem redigens, & nigredinem ipſius abluens contractam ex infidelitate.

Theodoreti.

D *Equæ meæ in curribus Pharaonis aſſimilaui te, propinqua mea.* Allegorice hic improbum humanæ naturæ hoſtem Pharaonem appellat. Quem quidem exitioſum & communem [illegible] noſtrum non aliter, quam olim Pharaonem [illegible] in his aquis baptiſmatis demerſum oppreſſit. Equa [illegible] vtens mea demerſi atque obrui Pharaonem [illegible]. Huic te ſimilem iudico, quam mihi charitatis vinculo ac neceſſitudine propinquam [illegible]. Formam autem ſerui quaſi currum quendam adhibuit cum eam indutus exinaniuit ſemetipſum, vt vniuerſo generi humano ſalutem pareret. Tali igitur equæ ſponſam ſimilem dicit. Cuius quidem ſententiæ Apoſtolus et [illegible] de ſaluatore Christo loquens in hunc modum: *[illegible] reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* [illegible] *Nos vero omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem tranſformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini ſpiritu.* Ex verbis

E igitur Apoſtoli his myſtica Cantici verba intelligamus, audiuimuſque ſponſum ita dicentem: Te propinquam meam factam, atque ideo propinquam appellatam, & te ipſi nominis fructum, ſecutam, equæ dixi eſſe ſimilem meæ, qua ego vtens Pharaonem intelligibilem ſubmerſi, tibique largitus ſum libertatem. Huic adiungit: *Quid pulchra facta ſunt genæ tuæ, ſicut turturis? collum tuum ſicut monilia?* Hæc quoque non carnem [illegible], ſed ad animum referenda ſunt. Verbis enim corpori conuenientibus plerumque ſcriptura vtitur, cum de anima loquatur. Vt cum Hieremias *ventrem meum*, inquit, *ventrem meum doleo.* Et tamen, vt intelligas, cum non de ventre loqui, ſubiicit, *ſenſus cordis mei turbati ſunt in me.* Et cum beatus Paulus, ait: *Remiſſas manus, & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.* non de manibus, neque de pedibus, neque de corporis claudicatione apoſtolus admonebat, ſed his nominibus animi mores & actiones indicabat. Proinde ſic intelligamus & illud: *Pulchra facta ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collum tuum ſicut monilia.* Ex multis enim viris & mulieribus conſtans eccleſia, F

quoſdam habet in ſe, qui genarum, quoſdam qui oculorum; quoſdam qui aurium: quoſdam qui oris: alios qui manuum; alios qui pedum partes ac nomen obtinent. Eos igitur laudat ſponſus qui grauitate ſunt ornati, quique verecundiæ pudore ſunt inſignes, & ait: *Pulchra facta ſunt genæ tuæ ſicut turturis.* Tradunt autem, qui animalium naturas conſcripſerunt, turturem non ſolitudinis ſolum amantem eſſe, verum etiam pudicum, ac marem quidem cum vnica coniungi fœmina: fœminam rurſus vnico mare contentam eſſe: & neutrum eorum poſt mortem alterius cum vllo alio velle copulari. Quamobrem eccleſiam Christo coniunctam merito ſimilem turturi dixit, quæ [illegible] horum vitat conſuetudinem nec poſt ipſius mortem, eum relinquit, ſed reſurrectionem, & ſecundum eius expectat aduentum. At collum [illegible] monilibus aſſerit ſimile. Eſt autem ornamentum genus quo decoratur collum. Eamque laudat, quod pietatis iugum recte ferat, de quo in euangelio ſponſus loquitur: *Tollite*, inquiens, *iugum meum ſuper vos,*

G *iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* [illegible] in Canticis [illegible] iugum hoc ferens ad [illegible] quippe quod [illegible] ſecus egeat ornamento aut adiectitio decore, [illegible] ideo ſit formoſum atque inſigne vt n[illegible]s, monilibus, quibus colla ornari ſolent, [illegible]nt. Poſt hæc ſponſi verba, reſpondent etiam ſponſi comites ac miniſtri, & ſponſæ dicunt.

S[illegible]itudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti quouſque rex in accubitu ſuo.

Videntur hic mihi tempus ante aduentum Domini Christi ſignificare ſponſam autem conſolantes, tecum, inquiunt, erimus ſemper quoad rex reſurgat, & quocunque ornatu poterimus, te decorabimus, neque ante reſurrectionem ipſius te deſeremus, ſed afferemus tibi ſimilitudines auri & argenti diſtinctiones. Recte autem non aurum ipſum, ſed auri ſimilitudines dixerunt. Maiora namque ſunt ſponſi dona, quam miniſtrorum, quæ parem non obtinent gloriam. Itaque maiorem in H

honorem diuinis habemus euangelus, quamuis & legem, & Prophetas, & ſanctorum Apoſtolorum ſcripta veneremur. Quamobrem iure ſponſi miniſtri dixerunt: *ſimilitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti, donec rex ſit in accubitu ſuo.* Per *argenti diſtinctiones* atque *auri ſimilitudines* gratiarum varietatem, & Dei curam circa nos, ac prouidentiam intelligamus. Fruimur enim & angelorum auxilio. *Immittet*, inquit, *angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Et *angelis ſuis mandabit de te vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Quin etiam lex ipſa angelis miniſtrantibus data eſt. Quamobrem Apoſtolus ait, *ſi enim qui per angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus.* Quamdiu igitur rex accumbit & reſurgit, nos, quæ [illegible]ſſumus afferemus. Ac[illegible] autem mortem eius appellant. Quapropter & Balaam propheta ait. *Prodietur homo ex ſeminibus eius, & dominabitur gentibus multis.* Et pau-

lo [illegible]

A [illegible] *ulu iconu. Quæ ex-* [illegible] *maledictus* [illegible], *ſunt maledic* [illegible] quos [illegible] propter [illegible] patriarcha Iacob, qua benedixit Iuda, &c. inuenire.

Trium Patrum.

Amici autem ſponſi ſunt autem hi omnino ſancti angeli, quippe qui ſanctiſſimæ illius obtemperant voluntati, ea, quæ ſequuntur, ſponſæ pollicentur: *Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti, quouſque rex in accubitu fuerit ſuo*: quaſi dicant: Quoniam à nigredine [illegible] contracta, liberata es, & Apoſtolis per virtutem ſimilis reddita, & cognoſcendæ veritatis ſtudioſa, noſtram quidem diuinam, quæ, vt aurum alia cum materia nulla, ſic ipſa nullis cum aliis naturis comparari poteſt, tradere minime valemus: cum ea nec oculis cerni, nec mente comprehendi queat, ſimulacra

B tamen ipſius quædam ex rerum naturalium aſpectu & contemplatione, argento quaſi diſtincta ac vermiculata faciemus tibi, eorum, quæ in mundo ſunt, rationes oſtendentes, quoad rerum omnium Dominus, qui eſt ipſa veritas, in te velut in accubitu & requie ſua, conquieſcens propriam ſimilitudinem ſuam te ipſam oſtendat, vt tutemet ipſius imaginem agnoſcas, eumque in te paſcentem, &, tanquam ſigillum in proprio ſigno expreſſum recubantem.

Pſelli.

Amici igitur ſponſi ex iis, quæ dicta ſunt, tum ingentem ſponſæ erga ſponſum amoris flammam, tum propenſam huius erga ſponſam voluntatem conſiderantes, atque inde rei finem proſpicientes, quod ad eam procul dubio ſponſus eſſet deſcenſurus, ac regio more in illa conquieturus, ſponſam iam inſtruunt, atque auro exornant, vt cum rex voluerit aduenire, eam ad quieſcendum aptiſſimam reperiat. Itaque ſic alloquuntur: *Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti quouſque rex ſit in accubitu ſuo.* Quando, inquiunt, futu-

C rum eſt, vt rex inte, quæ ipſum puriter amas, & quæ is te iudicat, age ſuie te [illegible] nobis inſtrui atque exornari. Quamuis enim non, vt aurum, ô ſponſa, virtutibus fulgeas, ſed adhuc, vt argentum, ſplendeas præ nigredine, te ad auri tamen ſimilitudinem decorabimus, ſimilemque reddemus cherubico, & flammeo, ac venerando ſolio, in quo rex deſcendens ſe reclinet, & acquieſcat. Superior omnis apparatus, meo quidem iudicio, mirabilem ſponſæ & virginis ex argento in aurum mutationem, ab amicis verbis & ſponſi accurate commutatum, id eſt, decorem & gratiam ſponſæ ab angelis Dei adhibitam ſignificat. Hic enim Domini amicorum eſt mos atque inſtitutum, vt cum animam aliquam virginem ad Chriſtum ſtudioſe feſtinantem nacti ſint, vndique tanquam cuſtodes illam circumdent, atque adiuuent, & ad rectas & cum virtute coniunctas viuendi rationes moueant, quoad illam domino aptam gratamque reddant. Sed iam interpretando longius progredimur, & quæ ſponſa amicorum ſtudio ac diligentia exornata, ad amicos ipſos, id eſt, angelos dicat, audiamus.

D *Nardus mea dedit odorem eius.*

Animæ virtutis ſtudioſæ progreſſionis fructum perſpicis. Cum enim in recta vitæ ratione virgo profecerit, atque ita ad verbum & ſponſum optatum appropinquarit, ſponſi pulchritudinem ſe dicit agnouiſſe, ſed per ſenſum quendam ſolum: nempe odoratum. Cur autem, inquis, nullum aliud vnguentum, ſed nardum duntaxat dominum ait redolere? An quia inter vnguenta nardus obtinet principatum? An potius diuinius aliquid vult innuere. Si quis enim homo ex præſenti vita, licet omnes labore & induſtria acquirens virtutes recte viuat, niſi Chriſtum diuino baptiſmate induerit, nil reuera vitæ æternæ hiſce virtutibus conſequetur. Arcanum hoc, quod animo complecteris, vnguentariorum exemplo fit manifeſtum. Cum enim nardinum

E [illegible] hoc [illegible], licet alia multa in vnum conticiant, [illegible] quidem eſt herba, ſimul adhibuerint, [illegible] conſtituunt. Præterea Chriſtus quidem & [illegible], ad cœnam Simonis leproſi vocatus, hoc [illegible] vnguento a peccatrice. Merito igitur nardi [illegible] facit.

Theodoreti.

Hæc igitur cum a miniſtris ſponſi dicta eſſent, ſponſa rurſum, *nardus*, inquit, *mea dedit odorem eius. Faſciculus ſtactes fratruelis meus filius mihi.* Quærendum eſt primo, cur eum ſororis filium appellet. *Sponſam* eſſe didicimus, collectam ex gentibus eccleſiam: at priorem ſponſi vxorem multitudinem Iudæorum, quæ propter impudicitiam repudii libellum in manus ſuas accepit. *Sorores* autem ſunt, quoniam ſe ex Adam patre genitas ambæ gloriantur. Sed ſponſus, quod ad eius pertinet humanitatem, ex priore natus eſt. *Manifeſtum eſt autem*, inquit beatus Paulus, *quod ex Iuda ortus ſit Dominus.* Et alibi, *Abrahæ*, inquit, *dictæ ſunt repromiſſiones, & ſemini eius. Non dicit ex ſeminibus, quaſi in multis: ſed, quaſi in vno, & ſemini eius qui eſt Chriſtus.* Ac de Dauid ait beatus Petrus: *Propheta igitur cum eſſet* [illegible], *quia iureiurando iuraſſet illi Deus, de fructu lumbi eius ſeſſurum ſuper ſedem eius*, prouidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia *neque derelictus eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.* Itaque cum Iudæorum multitudo & eccleſia gentium ſorores ſint, atque [illegible] ſit Chriſtus, quantum ad carnem attinet, iure ipſum ſponſa nepotem vocat, vtpote ſororis filium ſecundum humanitatem. Hic ergo nepos meus & nardus eſt mihi, & faſciculus ſtactes. Multis enim nominibus appello fragrantia vnguenti illius delinita. [illegible] vti appellatione non poſſum, cum ſuauitatis eius vis omnibus nominibus antecellat. Quamobrem amore ipſius ſuperata, cum & nardum nomino, & ſtactes faſciculum appello. *Nardum* quidem, quoniam & vnctus eſt nardo piſtica illa pretioſa, cuius odor repleuit totam domum, quæ mundum ſignificat vniuerſum. Obſequium enim à piis hominibus Domino exhibitum orbem terrarum impleuit fidei ſuauitate. *Stactes* autem faſciculum [illegible], quoniam ipſe *deſcendit ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.* Et à prophetis etiam vocatus eſt ſtillans. *Erit enim*, inquit, *ex ſtilla populi huius congregatio congregabitur Iacob.* Id ſi ignorandum non eſt, a Symmacho & Aquila pro *ſtacte* myrrham dici. *Myrrha* autem ſponſi mortem, &, quia inde ad ſponſam peruenit, indicat ſuauitatem. Subiicit autem.

Hebr. 7

Gal. 3

F

G

Pſal. 71

In medio vberum meorum commorabitur.

Hoc eſt, in præcipua animæ meæ parte, nempe in corde, quod inter vbera ſitum eſt. Quod quidem prophetiæ ſimiliter declarat, in qua Deus ait: *Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus dicit Dominus omnipotens.* Quin & ipſe ſponſus ita pollicetur: *Veniemus ego & pater, & manſionem apud eum faciemus.* Quamobrem & Paulus clara voce, *num experimentum*, inquit, *quæritis Chriſti in me loquentis?* [illegible] co ſponſa dicit, *In medio vberum meorum commorabitur.*

Trium Patrum.

H Sponſa deinceps [illegible] virtutum [illegible] in agendo, tum in contemplando [illegible] & ad perfectionem progr[illegible], [illegible], quæ tibi ab amicis ſponſi dicta fuerant reſpondet, *Nardus*, inquiens, *mea dedit ſuauitatem eius*: id eſt, [illegible] agendi ſpeculandique rationibus [illegible] conſtructa, inſtar nardi ex variis aromatibus conditæ præbui ſpeciem [illegible] eius, ſponſi nimirum per naturam inacceſſi, cuius ego ſpeciem ac notam gero, vt imago ipſius ac ſimilitudo. Cum enim mixtio quædam ſit eorum, quæ in mundo vnam illam rerum omnium cauſam participant: quippe quæ ex intelligibili & ſenſibili creatura naturaliter conſtet, ſcientiaq; rationes rerū ac modos in ſe cōplectatur: pro-

pterea

A preterea moribus ſimilitudinem referens, cum in ſe antiquam in imagine exemplar repræſentat. Verum, quia ſenſu, vt dixit, ſponſum agnouit, quid ipſo ſenſu ſit, explicat, dicens: *Faſciculus myrrhæ nepos meus mihi*. Nexus eſt, & conſeruatio ſtillæ diuinæ gratiæ, quæ mihi communicata eſt, dilectus meus, vt Symmachus interpretatur. Per fidem enim acceptus, ſpiritalia tuetur, atque conſeruat eccleſiæ munera, fideleſque confirmat, & corroborat, ne à veritate deſciſcant. Tum, vbi ſponſus in ipſa manens, conſtantiam hanc ſibi largiatur, exponit, *in medio*, inquiens, *vberum meorum commorabitur*. Vberum medium obtinet cor, vnde vitalis ſpiritus in reliquum corpus diffunditur. Præſtantem vero animæ partem mentem innuit, in qua dominus habitat, cum eius ſponſa perfectione ſibi copulata, vnus ſpiritus efficitur, virtutis habitum adipiſcens per Sancti ſpiritus operationem, vnde vita in Chriſto abſcondita in omnes animæ potentias tanquam in huius membra influens, ſtabilem ipſis firmitatem ac robur inſtillat. Atque ita ſponſus erit ſponſæ, cum ad perfectionem venerit, virtutum immo-

B bile firmamentum.

Pſelli.

Sed iam & ea, quæ deinde ſequuntur, audiamus. Sponſa enim progreſſu quaſi afflata inſtitutum cum amicis ſermonem ſtudioſe perſequitur, & poſt nardi mentionem, ſic ait.

Faſciculus ſtactis filius ſororis meæ: in medio vberum meorum commorabitur.

Elegantium virginum mos eſt, vt non ſolum exteriori ornatu ſe decorent, quo celeriter amatores ſuos alliciant, verum etiam ſuauia in veſtimentis vnguenta gerant. Quoniam igitur canticorum verbis anima, vt pudica virgo, eſt exornata & hominum more ſponſalibus decora veſtimentis ad nuptias adducta conſentaneum eſt, vt verba quædam muliebria loquatur, licet interius arcanum ſenſum contineant. Aperte igitur quaſi delicias faciens, quamuis, inquit, mulieres quædam ad amorem excitandum alia geſtent vnguenta in veſtimentis, ego tamen cuiuſuis fragrantiſſimi odoris loco pul-

C cherrimum ſponſum, vti ſuauiſſimum vnguentorum faſciculum collo ſuſpendens, retinebo. Vel potius hoc ſignificat: Quamuis aliæ animæ mundi curis & negotiis implicentur, ego ſponſi mei percipiens voluptatem, eum inſculpam in tabulis cordis mei. Vberum enim medium cordis eſt ſedes.

Theodoreti.

Botrus Cypri ſororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

Quo nomine ſponſum appellet, hæſitans ſponſa, huc illuc ſeſe vertit, atque illi vndique collectas appellationes imponit. Cum enim amore ad eum vocandum incitetur, neque illo dignum nomen inueniat, eum rurſus *botrum Cypri*, hoc eſt, florentem nominat. Vitis enim, quo tempore floreſcit, eſt odorifera. Addit autem: *In vineis Engaddi*. Si locum intelligas in Iudæa vitibus eximius præſtantem, per translationem ſic accipiendum eſt, quaſi dicat: Vineas illas odoris ſuauitate ſuperat botrus tuus. Sin vocabuli vim attendens dixit, *Engaddi*, quod quidem ſignificat oculus tentationis, ſic intelligendum eſt: In tentationibus etiam conſtituta, & à multis oppugnata, tuam ſentio ſuauitatem: & vineis hoc tempore floreſcentibus (allegorice accipiantur) ſed in medio tentationum exiſtentibus (tentatio enim eſt vita hominis ſuper terram) ſuauem botri tui florentis odorem antepono. Qui ſi dum floret, tam eſt iucundus, qualisnam fore putandus eſt, cum ad maturitatem accedet? Quod ſi ... teſcens eſt melior, qualisnam erit, cum plane iam maturus & coctus torcularibus ſubiicietur? Exiſtimo enim, cum pro ſpiritalium ætatum ratione aliis quidem ... eſſe, aliis acerbum, aliis maturum, ſed

Pſal. 22. à perfectis bibi. *Calix enim tuus inebrians perquam præclarus eſt.*

E

Trium Patrum.

Botrus Cypri ſororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

Qualis eſt vua adhuc florens, quæ vinum cordi lætitiam afferens poſt maturitatem, talis eſt mihi propter imperfectionem meam dilectus meus in vineis, hoc eſt, in variis rerum naturis, quæ perſpicuæ ſunt oculo tentationis (id enim eſt Gaddi oculus) omnium rationis naturas rerum ac veritatem in omnibus explorantis. Hæc enim eas indagans tanquam florentem vuam, ex ipſis colligit ... ritatem, quæ veluti vinum quoddam à figuris mentem diimouebit, cum diuerſa, quæ in mundo ſunt, rationes in ſe ipſa coactas amplectetur.

Pſelli.

Ex ſponſæ verbis quædam ſuperſunt, quæ quidem nunc pro vi... bus ſunt ex... plicanda, ſic enim ipſos angelos

F alloquitur.

Botrus Cypri ſororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

O præclaram progreſſionis ſponſæ mutationem. Quæ enim perſpicuæ paulo ante ſimilis equæ dicta fuerat, nunc amicorum obſequio plane proficiens, ſeipſam vt vitem fructiferam agnoſcit. Omnis enim anima pura domini ſuccenſa deſiderio, operum progreſſu fit omnia. Nunc quidem ſedes cherubim, nunc ſedes regis, nunc autem vitis fructifera in aula domini. Quod igitur puriter ſponſa dicit, hoc eſt: Sic agnoui ſororis meæ filium, id eſt, ſponſum, ſicut botrum, qui nobis diſtillauit multum æternitatis. Haud omnibus virtutes capeſſentibus animabus eſt maturus, ſed pro virtutum menſura iucunditatem ſuam ſubinde mutat. Aliis namque floret, in aliis nigreſcit, in aliis maturus eſt, in aliis plane coctus ac dulcis eſt. Sponſa igitur, dum florentem botrum ſe ferre dicit, oſtendit ſe nondum ad perfectionem perueniſſe. Aut ... nquam florentis pulchritudinem exaggerans, ... inquit, mihi floret Chriſtus & ſponſus, vt odoriferi botri iucunde florent in Gaddi. Quæ quidem regio vitibus abundans vuæ ſuauitate cæteris omnibus antecellit. Hæc anima caſta & pura cum

G dixiſſet, ſponſus reſpondet, ita ſponſam alloquens.

Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es: oculi tui columba.

Quemadmodum qui aurum tractant & elaborant, quos aurifices appellamus, ſi aurum adulteratum velint expurgare, & purius atque ſplendidius reddere, ſæpius illud in fornaces coniiciunt: ſic animas, quæ nigredinem contraxerunt, curat, expolitque Deus. Cum enim pr... ſponſam equæ comparaſſet, oſtendiſſetque eam adhuc ... um repere, virginem ad hanc ſublimiorem virtutem incitauit: illa autem amicorum officiis vere proficiens fit ignea ſedes regis vniuerſorum. Deinde virtutibus ſurſum altius prouecta, atque iterum ad purum ſponſum appropinquans, ab eo præclare commendatur. *Ecce enim*, inquit, *pulchra es propinqua mea*: & pulchritudinis laudem ingeminans, *ecce*, inquit, *pulchra es, o virgo*. Iucundis enim es oculis prædita columbæ virginis, cum oculos tuos ab errore auerteris, & eos in

H me creatorem tuum intenderis. *Columbæ* autem *oculos* memorat, vt purum virginis obtutum ſignificet. Tam mundos enim oculos habet, vt puriter pulcherrimum ſponſum aſpiciat.

Theodoreti.

His dictis à ſponſa, ſponſus eam rurſus alloquitur, *Ecce*, inquiens, *pulchra es propinqua mea: ecce pulchra es: oculi tui columba*. Eius iterum laudat pulchritudinem, & formam admiratur, ac decore ipſius dupliciter obſtupeſcit. Inprimis autem oculos ipſius commendat dicens: *Oculi tui ſicut columba*, hoc eſt, ſpiritales. Nam ſub columbæ ſpecie deſcendit ſpiritus ſanctus, & in ſponſo inhabitauit. Iccirco non ait: ſicut ipſius columbæ, ſed *ſicut ipſa columba*, id eſt, ſpiritales, diuina gratia pleni,

ab

[illegible] *Deus concludit* [illegible]

Trium Patrum.

[illegible] puritate præſtantem, & [illegible] *proxima ac propinqua* [illegible] [illegible]

Theodoreti.

[illegible] *umbroſus.* [illegible] *noſtri* [illegible] [illegible] *domus* [illegible] [illegible] *capreſi.* Hæc [illegible]

Trium Patrum.

[illegible] teſtimonium [illegible] oculis [illegible] [illegible] *Tigna noſtra cedri* [illegible] dogmata, quæ [illegible] ecclesiam [illegible] in Chriſtum [illegible]

[illegible] *& capreſſi.* [illegible] His virtutes ſunt ſimiles qui [illegible] & [illegible] exper[illegible] earumque fragrantia ſpi[illegible] quæ minimè ſenſu habent exercitato.

Pſelli.

Sponſam [illegible] laudanti [illegible] *Ecce,* inquiens, *pulcher es mi, dilecte mi, ... inquam ... Ecce formoſus es, ac plane decorus* [illegible] *in ſponſe* [illegible] Nepo[illegible] quæ pe[illegible] plurimus ex [illegible] ſponſa [illegible] laudans [illegible] *uestrum umbroſum.* Ad in[illegible] accelli [illegible] Nunc [illegible] tu [illegible] *Tigna domorum noſtrarum cedri, laquearia noſtra cupreſſi.* Quoniam [illegible] [illegible]

Theodoreti.

Ego flos campi & lilium conuallium.

[illegible] meam [illegible] [illegible] & prophetas [illegible]

Trium Patrum.

Ego flos campi, & lilium conuallium.

[illegible] quidem [illegible] Iſrael [illegible] & prophetas ab incredulitate & malitia [illegible] [illegible] cœleſti [illegible] [illegible]

A in ſublime conſurgens, & ab radice ad idoneam magnitudinem per calamum aſcendens, ne vallium profunditate abſcondatur, ſed excellentiam pulchritudinem ſuam præferat, fide in Chriſtum nititur, & per purgationem ex confuſione vitiorum emerſit, atque ſic in contemplationis faſtigio, virtutum decore ſum exornata.

Pſelli.

Tempus iam eſt, vt quæ deinceps ſponſa dicit, audiamus.

Ego autem flos campi: Lilium conuallium.

O præclaram puræ virginis progreſſionem. Ecce enim te ipſam cum eximium totius campi, naturæ humanæ florem, tum diuinum conuallium lilium agnoſti. Omnis enim profectò anima vitæ probitate ac vir-
B tutibus florens, atque excellens, nec mundi ſolicitudinibus vllo modo ſuffocata, redolet. Cuius quidem rei teſtis eſt Chriſtus ac ſponſus, qui ſponſæ ſermonem, vt ordine inuenies, ita confirmat.

Sicut lilium in medio ſpinarum, ſic propinqua mea in medio filiarum.

Recte, inquit, de te locuta es, ſponſa. Sic enim inter animas, quæ curarum & ſolicitudinum ſpinis ſuffocantur, vt odorifera roſa floruiſti. Hanc autem ſororem verbum ac ſponſus vocat, quoniam diuinæ obtemperat voluntati. Eos enim in Euangeliis fratres, & propinquos, & amicos appellat, qui patris ſui voluntati parent.

Theodoreti.

Deinde, cum ſe his nominibus appellaſſet, ſic ait ad ſponſam.

Sicut lilium inter ſpinas: ſic propinqua mea inter filias.

C Quantum ſpinis lilium præſtat, tantum forma tu filiis antecellis. Dicuntur autem *filiæ*, quia vocatione dignæ ſunt habitæ. Sed quo minus electæ ſint, ipſarum culpa factum eſt. *Multi enim*, inquit, *ſunt vocati, pauci vero electi.* Hoc autem nomine ſponſam vocat etiam E-
Eſa. 35. ſaias Propheta, *Lætare*, inquiens, *deſertum ſitiens. Exultet ſolitudo, & floreat quaſi lilium.* Deſerta enim & ſolitaria, atque infructuoſa, & arida erat ſponſa, nec lectum vmbroſum habebat, ſed ardebat ſiti ſponſi ſui, atque ideo clamabat: *oſculetur me oſculis oris ſui.* Quod quidem videns propheta, erat enim ſpiritalis, *Lætare*, inquit, *ſterilis ſitiens, exultet ſolitudo, & floreat ſicut lilium.* Ob id & ſponſus ad eam, *ſicut lilium*, inquit, *inter ſpinas, ſic propinqua mea inter filias.* Videtur autem hoc loco hæreticorum eccleſias propter vocationem non propter electionem ipſarum, filias appellare. Atque illas quidem ſpinis, ſponſam autem odorato lilio comparat. Lilium enim cum exteriori decore ſplendet, tum aureum intus floſculum continet. Talis eſt anima iuſtitiæ ſplendore circumdata, & ſpiritalem ſapientiæ cognitioniſque donum in intimis penetralibus geſtans.

D

Trium Patrum.

Itaque ſponſus lilio ſponſam ſimilem dicit, vt quæ vitæ ſpinis non ſuffocetur.

Sicut lilium, inquit, inter ſpinas, ita propinqua mea inter filias,

Et hanc quidem lilio comparat, quoniam eorum, quæ ad victum pertinent, nulla premitur ſolicitudine, ſed rebus obuiis ſatisfacit corporis neceſſitati. Quod
Matth. 6. etiam in euangelio docens, *de veſtimento*, inquit, *quid ſoliciti eſtis? conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent.* Oſtendit, eos, qui tranquillam & ſingularem viuendi rationem propter regnum cœlorum complectuntur, lilios eſſe ſimiles, qui naturalis gloriæ nitore Salomonis purpuram ſuperant. Animas vero carnis voluptatibus effœminatas ac propterea diaboli [illegible], vt in euangelio [illegible] declarat, *vos*, [illegible] *ex patre diabolo*

E *eſtis*, ſpinis aſſimilat, quia omnem curam & ſolicitudinem in eas conferunt res, quæ ad vitam hanc ſpectant, vt vndique voluptatum materiam aucupentur. Cum enim omnem ſuam ſpem non in eo, qui ſapientia ſua cuncta moderatur, & rebus omnibus conſulit, ſed in ſe ipſis ſitam habeant, terrenis ſolicitudinibus ſuffocantur nec perfectum fructum ferunt.

Theodoreti.

Sponſæ reſpondet Sponſus, & ait.

Sicut pomum inter ligna ſiluæ, ita nepos meus inter filios. In vmbra illius deſideraui, & ſedi: Et fructus eius dulcis gutturi meo.

Magna eſt inter pomum, & lilium differentia. Hoc enim oculos tantum & odoratum oblectat, pomum autem & ſpectandi, & odorandi, & guſtandi ſenſus afficit voluptate, veſcum enim eſt, & cibo opportunum.
F Proinde ſponſa quidem *lilium* nuncupatur, ſponſus autem *pomum*. Hic enim editur, & ſponſæ fit cibus. Sponſa vero non comeditur, ſed odoris duntaxat habet ſuauitatem. Idcirco ait *ſicut pomum inter ligna ſiluæ, ita nepos meus inter filios.* *Filios* hic, vt antea filias, nominat eos, qui cum facti ſint vocatione digni, ſe ipſos electione indignos præſtiterunt. Hos ſponſa lignis ſiluæ ſimiles dicit, & arboribus infructuoſis. At ſponſum appellat *pomum*, quod quidem & tactu molle eſt, & guſtu dulce, & odoratu ſuaue, & aſpectu iucundum ac venuſtum, & auditu amabiliſſimum: ſimul enim audiendo cunctos orationi ſenſus accomodamus. Talis eſt dominus noſter, & ſaluator, & ſponſus, qui conuiuio ſuo ſenſus omnes noſtros explet ſuauitate. Sub huius vmbra ſedere ſe ſponſa dicit concupiuiſſe, & conſediſſe, ac mox fructum etiam eius decerpſiſſe, cumque gutturi ſuo fuiſſe dulciſſimum. Ardentes malitiæ radios vitare ſtudet, ne iterum nigra fiat. *Vmbra* autem ſponſi ſunt ea, quæ nunc, vt beatus Paulus ait, in ſpeculo & ænigmate conſpiciuntur. *Videmus*, inquit, *nunc per ſpeculum in ænigmate:*
G *tunc autem facie ad faciem.* Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Ideo *in vmbra*, inquit, *eius cupiui, & ſedi: & fructus eius dulcis in gutture meo.* Etenim ſub vmbra ſedens, fructum decerpo, & comprehendo. Et teſtes ſunt illi, qui initiati in ſponſi membris oblectantur.

Trium ſanctorum Patrum.

Quoniam per totum hoc drama ſponſus & ſponſa quaſi mutuis cantibus ſe viciſſim celebrant, aſſiduis amoris ſignificationibus oſtendentes, alterum alterius ardere deſiderio, ita rurſus ſponſa ſponſum alloquitur. *Sicut pomum inter ligna ſyluæ, ſic nepos meus inter filios.* Certe ſicut pomum tum ſpecie decora, tum odore ſuaui, tum guſtu dulci, ac propterea hominibus ad edendum vtili, inter arbores huius qualitatis expertes excellit, in ſilua, quæ nemoroſa eſt, & fructum ad veſcendum non hominibus, ſed beſtiis idoneum ſuppeditat: ſic dilectus meus inter hominum filios præſtat. Pulchritudine enim ſpecioſus eſt inter filios hominum, non ſolum vt Dei filius vnigenitus, & verbum, verum etiam
H vt inter homines ſolus ſine peccato. Odore autem iucundo fragrans propter ſpiritalia gratiarum munera, quæ in ſe credentibus dilargitur, ex quibus ſenſum
Pſal. ipſius percipimus. Guſtu vero ſuauis eſt. *Guſtate enim*, inquit, *& videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.* Nam mellis dulcedo illis ſolum, qui guſtauerunt, cognita eſt. Quamobrem & hominum cibus eſt, qui vitam eis tribuit ſpiritalem. At cæteri hominum filii, quia omnes peccauerunt, & diuina gloria priuati ſunt ad ſiluæ ſimilitudinem luxuriant, & belluinis voluptatibus nutriuntur. Idcirco *in vmbra*, inquit, *eius cupiui, & ſedi.* *Vmbra* omnino Chriſti, eſt Chriſtiana reſpublica, in qua qui deſideratus eſt confirmatus, cupiditatum æſtu non comburitur, ſed [illegible] protegitur. *Et fructus eius dulcis gutturi meo.* Fructus autem [illegible] *fructus ſpiritus*, qui eſt [illegible]

A [illegible] P[illegible]us [illegible] *[illegible], gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, [illegible] mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas*: [illegible] dulcedinem sentiunt illi, qui experimentum, [illegible] gaudio spiritus, & tranquillitate, & ca[illegible] dulcedinem. At *guttur*, quod [illegible] fructus [illegible] dulcedinem sentit, est vis animæ ratione prædita, sine qua verbum non admouetur, quemadmodum nec cibus sine gutture.

Pſelli.

Has laudes ſponſa cum audiuiſſet, quibuſdam ipſa quoque ſponſum laudibus extollit. Dominum enim hiſce verbis alloquitur: *ſicut pomum inter ligna ſiluæ: ſic nepos meus inter filios.* Quemadmodum, inquit, inter omnes hominum animas, quas, ô verbum ac ſponſe, [illegible] appellaſti, ego ſola ſum tanquam lilium inter ſpinas: ſic [illegible] tu arcana ratione è cœlo [illegible]manans, & deſcendens ſuper terram in hanc vitam [illegible] & carnem noſtram

B aſſumens, in hac ſilua te inter filios hominum conſpicuum præbuiſti, tanquam pomum ſuauiſſimum, & guſtu iucundiſſimum. Cur autem verbum appellat *pomum*? Quia multiplici gratiæ fructus eſt [illegible]. Etenim ſi forte à quopiam comprimatur, liquorem ſanguineum, & aqueum, emittit & [illegible] ſunt fontes illos ſalutares, qui ex latere [illegible] & [illegible] emanarunt. O puræ virginis prudentiam admirabilem, ſapienter enim ipſum vere pomum dixit eſſe. Nam [illegible] te [illegible] anima humana [illegible] virtutum præſtantia ad angelos accedat, flos tantummodo, & [illegible] iudicatur, non alens agricolam, neque cuiquam herba alij, ſed ſeipſam ſpeciei pulchritudine exornans. [illegible] ex nobis non quærit agricola, vt quodam in loco ſponſum ipſum alloquens, oſtendit Dauid: *Deus*, inquit, *meus es tu, quia bonorum meorum non eges.* At Christus [illegible] ſponſusque noſter cum carnem humanam induens,

C [illegible] pomum euaſerit [illegible] nostros, eoſque præcipue nos ſenſus oblectat, viſum, odoratum, atque [illegible] guſtum. Aſpectu enim nunquam decorus eſt, quippe [illegible] hominum, qui in terra nati ſunt, ſpecioſiſſimus, reſpicientes [illegible] ſe, clariſſimos reddat. Olfactu autem periucundus, eſt enim vnguento [illegible], immo vnguentum ipſum, quod deſcendit in barbam Aaron. Guſtu vero [illegible] ſuauiſſimum, guſtantibus enim [illegible] immortalem. Nam *qui digne manducat corpus eius [illegible], vitam vere æternam poſſidebit.* Ac de propoſito huius carminis hactenus. Ad reliqua Canticorum explicanda pergamus. Sponſa de [illegible] *in vmbra [illegible], cum deſiderauī, & [illegible], & fructus eius dulcis gutturi meo.* Huius, inquit, admirabilis vitalisque pomi ſæpenumero vmbram [illegible] concupiui, cum ardor tentationum me vehementer exureret. At ecce in ea iam [illegible] oblector & gaudeo, atque ardorem tentationum declino. Quandoquidem mihi [illegible] omnibus [illegible] mini mediantem verbum [illegible] ſponſus meus dulciſſimus diuinis ſuis obumbrans alis procul arcet tentationum

D faces. Hæc cum veluti læta bunda protuliſſet, ad [illegible] ſponſi conuertit ſermonem ſuum, hortaturque [illegible], vt progrediantur, & ad formoſum ſponſum accurrant. Sed verba ipſius mihi ſunt expendenda.

Introducite me in cellam vinariam. ordinate in me caritatem. Fulcite me vnguentis, ſtipate me in pomis, quoniam ego amore ſum vulnerata.

Sum vigeo, inquit, ad ſponſum meum, ad vitæ bo[illegible] maturum, atque diuinum, per crucis mortem dulcedine fluentem. Quamobrem in huius cellam me quoque introducite, vt pure ſponſi pulchritudinem conſpicata, amoris ignem [illegible]. Adhuc autem ad maiora conten[illegible]. Hæc ad Angelos loquitur. *Fulcite me vnguentis. ſtipate me in pomis.* Quando, inquit, dilexit me abiectam admirandus ille, & metuendus atque pulcherrimus ſponſus, ad eius me caritatem, vos [illegible] verbi & ſponſi amici eſtis, incitate [illegible] hibuiſtis aurum, nunc autem adhibete vnguenta, quę [illegible] fœtorem peccati, ne atque [illegible] aberrem,

[illegible] declinē. Tu vero per amicorū vnguenta [illegible] ſed pomis proxi[illegible] ea flagitat, vt [illegible] pere. A[illegible] alloqui [illegible] odo vt ſponſa, & vit[illegible] ibus veſtimentis exornata [illegible] do vt lectus an[illegible] [illegible] modo vt diuinum ſolium. In vnam. profe[illegible] anima puriſſima Christi [illegible] & ſponſus nunc

E [illegible] ambulat, & ſedet ſæpiſſime. Quæ quidē omnia indicat pomorum conſtipatio. Prorſus aūt flagrat ſponſa, ac plane ardet deſiderio ſponſi, qui dicitur pomum è ſilua, cupitque illum ſemper ſic ſibi eſſe [illegible], cibum deliciaſque, & vmbram, & ſtipationem, & [illegible]. quemadmodū & ipſa erga illum hæc eſt vniuerſa: ſponſa nimirum, & ſedes, & cubile, & domus. Tum aſſiduæ flagitationis [illegible] cauſam Angelis explicans, *ego enim*, inquit, *amore ſum ſauciata.* Ego veſtram operam imploro. Totam domum meam pomis conſtipari cupio. Quoniam ſagitta amoris [illegible] confixa ſum. Per *amorem* intellige

F patrem, qui nullum habet principium: Per *ſagittam* vere *electam* verbum & ſponſum. Hanc enim in eos, qui ſaluantur, euoijcere conſueuit.

Theodoreti.

Introducite me in cellam vini: ordinate in me caritatem.

Cellam vini, vt arbitror, diuin[illegible] vocat torcularia, de quibus Propheta ait: *Quam dilecta tabernacula tua, domine, virtutum. Concupiſcit, & deficit anima mea in atria domini.* Cum enim pſalmi [illegible] *Pro torcularibus* inſcripſerit, hæc verba Pſal. 83. ſubiecit vt doceret, torcularia ſe Dei ecclesias appellare. in quibus ſpirituale vinum tanquam [illegible] expreſſum promit, animas lætitia perfundit vt patet ex illa prophetia. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis* Pſal 35. *tua potabis eos.* Ideo ſponſa in cellam ipſius vinariam ingredi concupiſcit. Et ſponſi [illegible] *ordinate*, inquit [illegible] *in me caritatem*, hoc eſt, docete caritatis rationem [illegible] nolumne patrem, aut matrem, aut [illegible], [illegible] magis, quam ſponſum diligens, ſponſo [illegible] dear indigna. Sic enim ipſe ſententiam tulit, *Qui amat pa-*

G *trem aut matrem plus quam me, non eſt me dignus & qui amat filios aut filias plus quam me, non eſt me dignum.* Vetus etiam lex, quæ data fuit Adam, talia protulit. *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ. &* Gene. 2. *erunt duo in carne vna. Ordinate* [illegible] *go in me caritatem* vt ſponſo [illegible] meo, eumque & patri, & matri, & cæteris [illegible] ponam. *Fulcite me vnguentis*, id eſt, confirmate me, & communite ſponſi ſuauitate, ne quid me concutiat, & labefactet. Fragrāti illa aſſidue me cumulate, ne ſponſi obliuiſcar, & ad alia aberrem. *Malis*, hoc eſt, ſponſi [illegible] ibus me conſtipate, vt ſub vmbra illius ſedens & vnguentis eius delibuta, fructuque conſtipata, perpetuam ipſius memoriam conſeruem. *Illius enim amore ſum ſaucia.* Eſt enim ſagitta electa, quæ animas, quas petit, transfigit.

Trium Patrum.

Ita quidem ſponſa cognitam ſponſi pulchritudinem, ſuauitatem, donum, dulcedinem prædicat. Miniſtros autem ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui

H ſalutis hęreditatem ſunt adepturi, rogat, vt ſibi, [illegible] ſint, ad perennem fruitionem aſſequendam, *introducite*, inquiens, *me in cellam vini*, hoc eſt, docete me diuinas incarnationis rationes. Deum enim verbum appellat vinum quod animas guſtantium lætitia afficit ad diuinitatemque perducit. Huius *cella* caro eſt ab [illegible] aſſumpta: quam quidem in cellam ecclesia introducitur, vna caro cum Christo futura. Sic enim Apoſtolus locum illum: *Et erunt duo in carne vna*. interpretatur, ego autem, inquit, dico, in Christo & in ecclesia. Fidelium enim eccleſia, dum carnis & ſanguinis Christi particeps, atque vnum cum ipſo corpus efficitur, incarnationiſque rationes ab Angelis diſcit, atque eas moribus cum[illegible] in vini cellam ingreditur. *In me* introducta *ordinate caritatem*, illa [illegible] diuinæ gratiæ commu-

moneri-

A nionem, qua vos ordine fruimini, in me quoque, fideles ſingulos pro cuiuſque ratione diuinis myſteriis inſtituentes, ordinate. *Fulcite me vnguentis*: ſanctiſſimi ſpiritus donis, vnguentorum inſtar fidelium animas odoris ſuauitate conſpergentibus me corroborate, & corporis imbecillitate labantem in diuina pietate confirmate. *Stipate me pomis*: impletem Dei cognitione in diuinis ſermonibus, qui pomorum inſtar gutturi meo dulcedinem afferunt. Hæc autem a vobis peto, *quia amore langueo*. Quia ſcilicet non timore, ſed amore incitata (caritas enim foras mittit timorem) cum Chriſto per fidem coniuncta ſum. Nam vt ante pœnarum formidine purgata, deinde futurorum bonorum ſpe illuſtrata, ita nunc caritate commota feſtinat per ſanctos Angelos ad perfectionem adduci. Quamobrem ait.

Læua eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

Comminatio ſuppliciorum, quæ à ſiniſtris conſtitutos manent, *ſub capite meo*, ſub ea videlicet parte, quæ vt caput in corpore ſic ipſa in anima principatum obtinet, mente nimirum ſenſus ipſi ſubiiciente. Itaque *dextera*
B *illius*, vt ſpero, iam *amplexabitur me*. Promiſſio ſcilicet bonorum, quæ à dextris collocati ſuſcipient, regnum vtique Dei in ſeculo futuro me complectetur, quod cum nec temporis initium nec finem habeat, mihi tamen & principium & finis inuenitur, quippe quæ & ortus initium nacta ſim, vt regni cœleſtis æternam hæreditatem, & in eo tandem propter humanitatem illius, tanquam fine ac termino circumſcripta, procul ab omni mutatione conquieſcam.

Pſelli.

His rurſus ſponſa ſubiicit quædam verba, quemadmodum ordine reperies. Sunt autem hæc.

Læua eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

C Varietas hæc in res incorporeas cadit. Ecce enim quæ paulo ante mirabili ſagitta ſauciata erat, nunc ſagitta fit in manibus iaculantis. Id quod animæ contigit Pauli vulneratæ. Siquidem & ille ex infideli factus fidelis à Chriſto verbo & ſaluatore, confeſtim veluti ſagitta miſſus eſt a [illegible] ipſi [illegible] atque [illegible] re demerſas, vt prædicationis & doctrinæ verbo animas aberrantes in viam vitæ reduceret. Hæc mihi quidem ſententia, Stephephore, ita ſe habent. Te [illegible] nunc moneo, quod cum ſiniſtra ſub capite ſponſæ ſuſtineat, eius dextera illam complectatur. Quæ ſiluquidem ad ſimilitudinem volantis [illegible] dicta eſt. E

Theodoreti.

Læua eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

Cauendum eſt, ne [illegible], læuam & dexteram audientes in opiniones corporeas incidamus. Etenim de ſapientia, quæ habitus eſt, non autem ſubſtantia, loquens Salomon, *Longitudo* inquit *vitæ, & anni vitæ in dextera eius: in ſiniſtra autem illius diuitiæ & gloria*, & de amplexu in Prouerbiis ita dictum eſt illud: *Dilige eam, & conſeruabit te: Arripe illam, & exaltabit te: honora illam, vt te complectatur.* Ex his locis diſcamus etiam ea magis ſecundum ſpiritum intelligere, vt amplexum, diuini verbi & piæ animæ coniunctionem credamus eſſe. Læua autem & ſiniſtra à nobis ſumptum conſideremus. Quod quidem [illegible] ſine contemplatione prætereamus, animaduertendum eſt, Deum vel beneficia conferre, vel ſuppliciis afficere, pro cuiuſque meritis. Pro *dextera* igitur beneficium, pro *ſiniſtra* ſupplicium intelligamus. *Læua eius*, inquit ſponſa, *ſub capite meo*: hoc eſt, ſuppliciis altior ſum, neque illa ſubiicior, quia cum ſponſo coniuncta ſum, atque illum ſtudioſe ſector. *Dextera illius amplexabitur me*: id eſt beneficiis me ſuis exornabit, ac veluti amplectens, & comprehendens & deſiderium meum explens meritis cumulabit. Hoc autem & beatus Paulus oſtendens, ſic inquit, *ſemper cum Domino erimus.* Atque vtinam nos quoque vltricem eius potentiam minime experiamur, ne ſupplicia, quæ comminatur, deguſtemus: ſed donis & muneribus quæ pollicitus eſt, perfruamur per gratiam atque benignitatem ipſius ſponſi Chriſti domini noſtri, cui gloria, & imperium in ſæcula ſæculorum,

Amen.

Prouerb.

G

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS

Liber Secundus.

Adiuraui vos, filiæ Hieruſalem, per potentias & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.

D QVi corporum amore capti ſunt, eorum vt ipſi potiantur ſoli, ſtudioſe curant, ab amatiſque æmulos totis viribus conantur arcere: at qui ſpiritus amore ſunt inflammati, Deique tenentur deſiderio, eadem flamma omnes vt homines incendantur, exoptant. Quamobrem & in Cantico canticorum cum ſponſa ſponſi complexum expoſuiſſet, *Læua*, inquiens, *eius ſub capite meo*: ſubiecit ſtatimque: *& dextera illius amplexabitur me*: ſe in ſponſi deliciis ſolam verſari non ſuſtinet, neque ſatis eſſe putat, ſi ipſa ſola ſanctis illis complexibus perfruatur: ſed omnes inuitat adoleſcentulas, neque tantum inuitat, ſed cogit, ac iureiurando obſtringit necessitate, vt ſuſcitent, atque ex[illegible] quod ſponſus ipſe voluerit. Has autem appellat filias Hieruſalem, cœleſtis illius nimirum, de qua beatus Paulus, *Quæ autem ſurſum eſt*, inquit, *Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.* Agrum vero mundum vocat. Siquidem & dominus in ſacris Euangelii parabolam exponens, *ager*, inquit, *eſt mundus*. At *potentias & fortitudines agri*, angelicas nominat poteſtates, quæ Dei iuſſu mundum obeunt: aut ſanctos Prophetas, & Apoſtolos, qui diuino repleti ſpiritu per vniuerſum vagantes orbem terrarum, Dei aduerſarios atque hoſtes dæmones expulerunt, pietatiſque ſurculos in animis hominum inſeruerunt. Cum igitur ſponſa ſponſo frueretur, experimentoque delicias eius deguſtaret, exclamans, *Adiuraui vos*, inquit, *filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, atque excitetis caritatem, donec voluerit*, hoc eſt, ne caritatem erga Deum in vobis dormire patiamini, ſed eam ſuſcitetis, atque accendatis, & memoriam beneficiorũ illius tanquam oleum ſuperefſundatis, ne de vobis iterum dicatur, *dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt.* Niſi enim [illegible] [illegible] ſaluti[illegible] eius, & meminer[illegible]itis mirabilium ipſius, quæ fecit, extinguetur caritas, & quodammodo intercidet. Oportet autem vos H

ſlam

A illam [illegible], & flammam [illegible], ac modum ipſius dimetiri po[illegible] ergo hanc excitare deſiſtant [illegible] dere, quoad ſponſus ipſam habere [illegible] odum dic[illegible]. His ſimilia videntur ea, quæ beato Paulo Corinth[illegible], & per Corinthios nobis omnibus ſcripta ſunt: *Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, & confortamini, omnia veſtra in caritate fiant.* Atque in fine epiſtolæ, *Si quis non amat*, inquit, *dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſit anathema.* Ita amant, qui ſic ardenter amant ſalutis auctorem, vt non amantes eum, tanquam putrida ac fœtida corpora deteſtentur. Idem ſignificat beatiſſimus Dauid. *Nonne*, inquiens, *odientes te, domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam: Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi.* At de illis, qui ſponſum diligunt, *Mihi*, inquit, *nimis honorificati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* Atque hac quidem ratione amicos ab amicis amandos eſſe ſancti viri didicerunt à rerum omnium Deo, qui primus Abrahæ, *Benedicam*, inquit, *benedicentibus tibi: & maledicam maledicentibus tibi. Inimicus ero inimicis tuis, & perſequar eos, qui te perſequuntur.* Ex his locis didicit Dauid, illa dicere & beatus Paulus eos, qui non amant dominum, anathemate deteſtari. Quapropter & ſponſa filias Hieruſalem obteſtatur, vt erga ſponſum, quoad ipſi libuerit, ſuſcitent, atque excitent caritatem.

1 Cor. 16.

Pſal. 138.

Ibidem.

Geneſ. 12.

B

Trium Patrum.

Magiſtra anima ad rudes, quæ inſtituuntur, *adiuraui vos*, inquit, *filiæ Hieruſalem*: Quo autem pacto adiurauit ſponſi minas & promiſſiones, quæ auditores cogendi, non ſecus, ac iuſiurandum, vim habent, vobis proponens, vt ipſius ſponſi tantum meritæ deſiderio teneamini. Doce[illegible] utem omnino vos, quas [illegible] Spiritu ſancto, qui eſt viſio pacis, vtpote qui nos [illegible] veritatem, quæ verbum eſt, filius vnigenitus, a quo [illegible] reconciliati ſumus. *Hieruſalem* enim idem eſt, quod pacis viſio. *Per potentias, & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, & excitetis caritatem, dum ipſe voluerit.* Hoc igitur pacto vos adiuraui, vt per animi potentias, & corporis ſenſus animæ enim potentiæ in mundo, tanquam in agro, per ſenſus agunt [illegible] in vobis ipſis per virtutem ſuſcitetis, & magis ac magis per contemplationem excitetis caritatem; quæ quidem eſt ille qui pro ſalute noſtra mortem oppetiit, vnigenitus Dei filius & verbum: donec ipſi placuerit, viſione ſua nos dignas reddere, & per gratiam prouehere ad diuinitatem. [illegible] enim caritate ſicaffectæ fueritis, fruſtra vobis ſponſi minas & promiſſa propoſuero cum per illa, tanquam per iuſiurandum timorem & deſiderium eius in vobis non excitarim, quoad ipſe, qui caritas eſt, quæ nunquam excidit, aduentu ſuo nobis immutabilitatem largiatur.

C

Pſelli.

Verum tempus eſt, vt quæ ſequuntur in Canticis audiamus. Rurſus enim Angelos obſecrat & obteſtatur.

Adiuraui vos, filiæ Hieruſalem, per potentias, & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.

D

Ager tibi ſit mundus: Illius *fortitudo* poteſtas domini verbi [illegible] ſponſi. Vos, inquit, qui ſponſi nuptiarum miniſtri eſtis atque amici aſſiduis flagitationibus omiſſis, iureiurando precor ex animo, atque obteſtor, ne prius me decorare deſiſtatis, quam partibus ac numeris omnibus ornatam, atque expolitam moribus reddideritis, & ſponſi voluntas expleta fuerit, cuius quidem hæc eſt voluntas vnic[illegible] vt homines petuelit omnes ſaluos fieri, meq; plane mundam, ac diuino ſplendore illuſtrem eſſe. Sed orationis ſeriem contemplari pergamus.

Vox nepotis mei.

Tantum abeſt, vt diuinitas comprehendi queat: vt licet virtutibus ſit quiſpiam omnibus exornatus, rectiſque viuendi rationibus ſublimis tollatur in cœlum, ac propterea ſe proxime ad Deum putet acce[illegible]ere, [illegible] tamen natura is diſtare ſe ſciat quam longiſſime. Ecce enim ſponſa, quæ proficiendo, ad eam ſublimitatem progreſſa eſt, vt proxime ad ſponſum videretur acceſſiſſe, diuinitatis eſſentiam haud percepit omnino. Tu per *vocem ſponſi* oracula Prophetarū accipe, quæ arcanam verbi incarnationem prodiderunt. Quid autem deinceps dicat, eſt attendendum.

E

Ecce hic venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.

Cum antea ſponſi vocem audire ſe dixiſſet, iam, inquit, *hic venit ſaliens ſuper montes.* Scite pura virgo philoſophatur. Nam verbum Dei, antequam deſcenderet in terram, præmiſit Prophetas, qui aduentum ſuum, & diuinam incarnationem prænunciarent. Mox & ipſe de cœlo profectus eſt. Hæc igitur verba Canticorum innuunt diuini verbi incarnationem, per quam animas in tenebris conſidentes liberauit, iuſſu ſolo fugatis dæmonibus vniuerſis, quos *montes* appellat, ac deinde *colles* vocat. Chriſtus enim edens miracula, atq; integras dæmonum legiones eijciens verbo ſolo, cunctos ſimul tum maiores tum minores in tartarum detruſit. Quid ſtatim ſponſa dicere pergat, expendamus.

F

Similis eſt nepos meus capreæ, hinnuloue ceruorum in montibus Bethel.

Hæc prope ſimile quiddam ſignificant iis, quæ dicta ſunt. Declarant enim, verbum & ſponſum expuliſſe dæmones atq; in tartarum detruſiſſe. Sponſum autem hinnulo ceruorum comparat virgo, ita dæmonas profligātem, vt hinnulus ſerpentes deſtruit. Hinnulus hic in montibus foueas habet. *Mons* enim *Bethel* cœleſte indicat domicilium. *Caprea* vero allegorice videntem ſignificat. Nam ipſe omnium corda intuetur.

Trium Patrum.

Hoc autem pacto cum diſcentes animas magiſtra ſponſa docuiſſet, vt tum pœnæ formidine, tum promiſſorum ſpe, virtutem excolentes, in ſe caritatem accenderent, eamq; per contemplationem inflammarent, donec ſponſo placeret ad ipſas aduenire, atque eas in ſtatu immutabili conſtituere: ne forte ſponſi aduentum tardiorem futurum exiſtimantes, excolendæ virtutis laborem detrectarent, illas confirmat, *vox*, inquiens, *nepotis mei.* Nam dilecti vox præcurſor eſt, ille pœnitentiæ promulgator, diuinas inſtruens vias, ac dirigens ſemitas. Voces ſunt minæ, & promiſſiones, quæ partim auditores ad pœnitentiam impellunt: partim vias domini ex virtute conſtituunt, & rectas per cognitionem in ipſis faciunt ſemitas eius: *Ecce hic venit.* Venit profecto, ecce iam adeſt, ſi comminationes illius, atque promiſſa exaudientes a prioribus peccatis per pœnitentiam recedamus: & per ſpem futurorum bonorum illuſtremur. Venit autem ad nos, vt dictum eſt, præparatos *ſaliens ſuper montes*, ſuper excelſa videlicet decreta diuinitatis ſuæ, ſublimis, quæ verticis montium inſtar obtinent. Ex affirmatiua enim ipſum theologia comprehendere conantes, in qua conſtitutus ex actu præcelſus oſtenditur, ex hac eum aſpicimus in negatiua theologia, quatenus eſſentia præſtantior eſt *tranſiliens colles.* Verum colles item, vt eminentes ſunt, diſpenſationis oſtendunt inſtituta, quæ ipſa quoque nequeunt comprehendi. Super colles autem, quantum ad cognitionem noſtram attinet, ſponſus tranſilit, dum ex eo, quod Deus eſt, videtur vt homo. Et ſaliens in id, quod homo eſt, cognoſcitur vt Deus. Quod autem de ſponſo dixit *ſalire ſuper montes, & colles tranſilire*: ſalire & tranſilire capreæ & ceruis laſciuientis eſt proprium, quibus deinceps aſſimilans ſponſum, *ſimilis eſt*, inquit, *nepos meus capreæ hinnuloque ceruorum in montibus Bethel. Bethel* autem ſignificat domum Dei, quæ eſt fidelium eccleſia. Cuius montes intelliguntur propter excellentiam ſanctiſſima vnigeniti diuinitatis atque humanitatis inſtituta, ſuper quæ hic ſponſæ dilectiſſimus ſaliens, vt ſupra diximus, atque tranſiliens more animalium prædictorum ſpiritales feras, quæ veluti venenum, opiniones veritati contrarias, aduerſus eccleſiam iaculantur,

G

H

A lantur, [illegible] procul [illegible] pellit. N[illegible] capr[illegible] no mirum eſt [illegible] venenoſas beſtias in[illegible]

Theodoreti.

Dum hæc [illegible] ad[illegible] ſponſi diſſe[illegible] ad caritatem ſimilem coho[illegible] ſpon[illegible] audit [illegible] nientantem, &, *Vox* inquit, *nepotis mei.* S[illegible] ſermonibus aſſuefacta, [illegible]. Quemad-

Ioan. 10. modum & dominus [illegible], *oues meæ*, [illegible] quit, *vocem meam audiunt.* Alienum autem non ſequuntur, quia non nouerunt vocem alienorum. Nouit [illegible] ſponſa vocem ſponſi [illegible] nouit [illegible] & ſponſum interfit, atque adulteros [illegible] & mercenarios [illegible] lucrſatur ſponſi [illegible] omnibus patet. Itaque, ſimulac aduen[illegible] lit, clamans, *Vox*, inquit, *nepotis mei* [illegible] exurgit, atque oſt[illegible] & circum[illegible] aſpiciens, magna [illegible], *Ecce*, inquit, *hic venit*, [illegible] *montes, tranſiliens colles. Similis eſt nepos meus capreæ, [illegible] hinnulo ceruorum in montibus Bethel.* Operæ pretium eſt quærere

B cur eum capreæ [illegible] que ceruorum ſimil[illegible] & quinam ſint montes Bethel, quid [illegible] ſignific[illegible] colles & montes in quib[illegible] ge[illegible] *Capream* ex videndi acumine dor[illegible] [illegible]

[illegible] *tranſiliens ſuper colles. Similis eſt nepos meus capreæ aut hinnulo ceruorum in montibus* [illegible] Deus [illegible] *Mont*[illegible] *colles* [illegible]

[illegible] ſapientia, & [illegible]

[illegible]

Ecce [illegible] *ſtat poſt parietem* [illegible] *fene*[illegible]*as, pro*[illegible] *per cancellos.*

[illegible]

[illegible] *Bethel* [illegible]

Num. 24. [illegible]

C [illegible]

G [illegible]

D [illegible]

A [illegible] mobi[illegible] eſſet. Eo [illegible] cum [illegible] pietis in horrendam illam [illegible] ſus eſt. Eodem modo [illegible] Apoſtolis à Iudæis in cuſtodiam detruſis ſuſſuppeditauit, iuſſitque, vt pietatis verbum auda[c]ter p[ro]mulgarent. Eodem modo poſtea beatum Paulum compreh[e]nſum & mortem expe[ct]antem confirmauit, confide, inquiens, Paule, quemadmodum enim Hieroſolymis de me teſtificatus es, ſic te oportet & Romæ teſtificari. Hoc & ſpon[ſa] innitens, ait

Act. 23

En [ipſe] ſtetit poſt parietem noſtrum, proſpiciens per feneſtras, deſpiciens e retibus.

Trium Patrum.

Quando capreæ & [hinnulo] naturalis ea vis eſt, vt peſtiferas beſtias fugent. *ecce*, inquit, *ipſe ſtetit poſt parietem noſtrum.* *Paries* noſter eſt natura creata, poſt quam ſtetit, qui creatus non eſt, ſed creator eſt omnium Deus verbum, vt rerum principium, quæ motum habent ad finem. Quanquam enim & prius eſt ipſe, vtpote initium & finis vniuerſorum, tamen quoniam ipſum ex fine nondum inuenimus: nondum enim in eo, qui finis eſt, ab omni motu conquieuimus, poſt ſtare di[ci]tur: *proſpiciens per feneſtras.* *Feneſtræ* autem ſunt ea, quæ naturæ [c]reatæ ab increato communicata ſunt per quæ ipſe ad eam proſpicit, dum prouidentia ſua cuncta moderatur, nobiſque [ni]ſi feneſtras has aduerſus eum motionibus animi n[ostr]æ contr[ari]is occludamus [ad nos] proſpicit. *Reſpiciens per retia*, hoc eſt, inſpiciens per mutuam virtutum con[ne]xionem. Nam [quæ] feneſtras, quæ dicta ſunt, habuerimus [a]pertas illas quidem, ſed tamen ita mutuo virtutum, tectum inſtar, recte complicatarum contextu communitas, [v]t nulla ex volucribus, ex aere [illegible] ſpiritibus [illegible] turrim ingrediatur, atque [illegible] nobi[s] [illegible] ſemen [illegible] nos per hæc reti[a] [illegible] virtutum et [illegible] ipſe vide licet, qui factus eſt nobis à Deo ſapientia, [& iuſtitia &] ſanctificatio, & redemptio, [v]nigenitus eius filius & verbu[m].

B

C

Ecce hic ſtetit poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per retia.

Pſelli.

Ecce, inquit, verbum & ſponſus venit, demigrans [illegible] ſuperna domo. Nondum autem ſibi tectum in[illegible]: ſed [illegible] ſta[t] poſt parietem, per feneſtras [illegible]. Tu autem [illegible] per *parietem* legem [illegible] intel[ligas], [v]mbram & [illegible] hominibus [illegible], per *feneſtras* vero, *& retia*, oracula Prophetarum. Nam ante diuini verbi incarnationem multifariam multiſque modis locutus eſt. Sed quid ſponſa deinde dicat conſideremus.

Reſpondet dilectus meus, & dicit mihi. ſurge, veni, propinqua mea, formoſa mea, columba mea.

Quoniam inquit, venit verbum & ſponſus, qui Prophetis, tanquam ſenes[tris] quibuſdam, [illegible] hoc primum [illegible] introſpicite: Surge de lapſu errorum, & [illegible] me [illegible] de, & mihi propinqua efficer[e]. H[æc] inquit, [illegible] ha mihi dixit.

D

Ecce hiems tranſiit, imber abiit recesſit ſibi: flores apparuerunt in terra: tempus putationis ad[uenit].

Quoniam, inquit, nam iam dæmoni[orum] quibus hu[mana] [illegible] & cetera, atque [illegible] ſus ad [illegible] hiems [illegible] & gr[illegible] omni[illegible] ac deſfluxit: & iucundum ver[illegible] eſt [illegible] florere cœpit tellus, natura [illegible] mana. [T]empus [p]utationis iam venit. Le[illegible] flores, [illegible] ex floribus conte[xere]. Hominum enim naturam quam terram appellant, idolis & fraudi ceruicem inclinans, [illegible] ſpec[illegible] præbuit: id enim *flos* ſignifi[illegible] ma hiem[illegible] deceptionis

in glaciem redacta, ac propemodum perdita. Quis enim ſe in tantis errorum tenebris, pietatis profeſſionem tueri, modeſtiam ſeruare, temperantiam amplecti, oſculari iuſtitiam vnquam ſperaſſet. At [iam] *flores apparuerunt in terra noſtra.* Surge igitur, & [c]orona [tibi] ex virtutibus [ne]cte. Ac florum teſtis minime reiiciendus eſt ille præcurſor gratiæ, *pœnitentiam*, inquiens, *agite*. qui multos ex Hebræis baptizauit cum videret eos florentes in confeſſione. Huc enim ſpectant ea verba Canticorum,

E

Vox turturis audita eſt in terra noſtra.

V[ox] enim clamantis fuit præcurſor iſte, qui paſſeri, torturi dexteræ comparatur.

Ficus protulit groſſ[o]s ſuos, vineæ florent: dederunt odorem.

Eundem hæc forte ſenſum habent cum ſuperioribus. *Ficum* enim ruſſus intellige naturam humanam. *groſſos* interiores virtutes. *vites florentes*, animas quæ in recta viuendi ratione ac via progredi iam cœperunt

Surge, veni propinqua mea formoſa mea, columba mea.

Theodoreti.

F

Teſtimonio [ſ]uo ſponſæ pulchritudinem ſponſus commendat. nec formoſam ſimpliciter eam vocat, ſed *formoſam ſuam*. vt doceat, eam ſibi admodum placere. Appellat autem ipſam & *columbam*, hoc nomine ſpiritu[alem] gratiam innuens. Nam ſub columbæ ſpecie deſcendit ſuper eum ſpiritus ſanctus. Eos porro, qui perfecti ſunt, ſpiritales vocare ſolitus eſt beatus Paulus. Quamobrem ad imperfectos adhuc ſcribens, *Et ego*, inquit, *fratres, non potui vobis loqui vt ſpiritalibus. ſed vt carnalibus tanquam paruulis in Chriſto.* Perfectis autem ſcribit *Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu. [ſi] tamen ſpiritus Dei habitat in vobis.* Merito inquit animam in virtute perfectam ſp[onſ]us *columbam* appellas, id eſt, ſpiritalem & ſpiritu ſancto repletam. [E]tenim Eſaias propheta longe ante [pro]ſpiciens, & ſanctos Apoſtolos tanquam aligeros [illegible] vniuerſum orbem terrarum peruolantes, eorumque diſcipulos, & auditores, quaſi pullos quoſdam con[ſe]quentes, contemplans, magna voce clamat in hu[nc] modum. *Qui ſunt iſti qui vt nubes volant, & quaſi columbæ cum pullis ſuis.* Eodem modo ſponſus eccleſiam hic iam in terra [illegible] laborantem [illegible] atque conf[illegible] nectris aſpiciens tentibuſque pec[illegible] hortatur, vt ſurgat, & a[d ſe] euolet. Dedit enim ei columbæ [illegible] pennas, de quibus beatus Dauid, *ſi dormiatis*, inquit, *inter medios ſortes, alæ columbæ deargentatæ. & poſteriora dorſi eius in colore auri.* [illegible] appellat duo [teſt]amenta. *Columbam* [a]ute[m] ſpiritus [ſa]ncti gratiam, *pennas* habentem *deargentatas*, o[illegible] ſplendorem. *Poſteriora* vero [illegible] occultorum myſteriorum il[illegible]. Quaſi di[ceret]: ſi in medio duorum [te]ſtamentorum [illegible] inquieueritis, & ex vtroque perceperitis [illegible] ſpiritus ſancti dona reperietis. Spõſa [illegible] admonitionem, du[m] in medio [illegible] alas inuenit argento obductas, quibus iubet [a]d ſponſum aduolare.

1 Cor. 3.

Rom 8.

G

Eſa. 6.

Pſal. 67.

Ecce, inquit, hiems tranſiit. imber abiit. receſſit ſibi, flores viſi ſunt in terra tempus ſectionis aduenit. vox turturis audita eſt in terra noſtra ficus protulit groſſos ſuos: vineæ florent dederunt odorem.

His addamus, ſi placet, & verba Domini. quæ ſunt in euangelio. Cum enim turbam vndique ad ſe confluentem conſpexiſſet ad ſanctos Apoſtolos, *meſſis*, inquit, *multa. operarii autem pauci.* Et alibi, *iam*, inquit, *& qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam.* Et rurſum, *alius*, inquit, *eſt, qui ſeminat & alius qui metit, ego miſi vos metere.* Hinc nobis perſpicuum fit illud: *ecce hiems tranſiit.* Tempus [illegible], quod præceſſit aduentum ſuum, *hiemem* vocat: [illegible] id, quod poſt ad[uentum] eſt ſubſecutum, æſtatem vero [illegible] quod expectatur. Ideo *tranſiit*, inquit *hiems*, & *imber*: leg[illegible], & graues peccatorum pœnæ. *Et receſſit ſibi.* Cedi[t] enim [v]mbra corpori [illegible] ſapienti præceptori. *Viſi*

H

A *ſunt flores in terra.* An[illegible] eſt [illegible] n[illegible] quæ enim de[illegible] fructus, ſi [illegible] *flores.* Abſol[illegible] bonorum poſſeſſio d[illegible] hominibus in [illegible] releuatur. Quandum[illegible] nt, cum [illegible] P[illegible] *Nunc video tanquam in ſpeculo & tanquam in ænigmate [illegible] autem facie ad faciem.* Sed & *tempus,* [illegible] *ſectionis aduenit,* vel vt Symmachus [illegible] Aquila [illegible] putationis. Nam poſt dominum [illegible] nem gentes [illegible] Quapropter [illegible]
Ioan. 15. Dominus, *Ego,* inquit, *ſum vitis vera, vos autem palmites, pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit eum: & omnem, qui fert fructum, purgat eum, vt vberiorem fructum ferat.* [illegible] *tempus,* inquit, *putationis aduenit.* [illegible] *& vox turturis audita eſt in terra noſtra. Vocem turturis* [illegible] ſanctum Spiritus doctrinam vocat [illegible] & [illegible] Dauid [illegible] Pſalmo, qui, *pro torcularibus,* inſcriptus eſt loquitur. Cum enim dixiſſet, *Quam dilecta ſunt tabernacula tua, Domine virtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini, Cor meum, & anima mea exultauerunt in Deum viuentem* explicat etiam exultationis cauſam & ait, *Etenim paſſer inuenit ſibi domum. & turtur nidum ſibi, vbi ponat pullos ſuos* & oſtendens, quinam ſint [illegible] *altaria tua, Domine*
B *virtutum* Docetque nos, eos eſſe pullos, qui [illegible] nem per baptiſmum ſunt conſecuti. *Domum autem & nidum,* diuina [illegible] in quibus [illegible] plumeſcunt, ac paulatim ad perf[illegible] Mater vero, [illegible] genitæ ſunt, eſt [illegible] tranſlatione turtur dicitur propter [illegible] prudentiam, & ſolitudinis ſtudium, [illegible] brolis arboribus conſtructionem. *Vox igitur turturis,* in qua ſponſa, *audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos,* id eſt, præcocem videt fructum, per quem & alter opertum fructus ſimus ac [illegible] & non decidit, ſed matureſcit. *Vineæ florentes* [illegible] *Vineæ florentes dederunt odorem.* Floruerunt, inquit, qui metaphorice dicuntur vites, & odorem effuderunt ſuauitatem.

Trium Patrum.

Cum igitur magiſtra animæ [illegible] adoleſcentibus exercuerit, iam, quæ ipſa [illegible] narrat: reſpondet, inquiens, nepos meus, [illegible] videlicet meum ad diſcipulos profert: reſpondet dilectus meus, & dixit mihi: *ſurge, veni propinqua mea:* [illegible] deſine qui a me per naturalem [illegible] ſternis ad me pertinentes [illegible] [illegible] tu, quæ propter lectionem es propinqua mea [illegible] confer, quæ ex [illegible] inſtant ſpiritali [illegible] [illegible] terna [illegible] comprehendar. Itaque te [illegible] oportet ad [illegible] contende, *formoſa mea, columba mea. Formoſa* quidem [illegible] operibus, & præceptis sequentem mundatus & decorata: *columba* [illegible] illuſtrata es donis Spiritus ſancti. *Surge autem,* inquit, *& veni. Quoniam ecce hiems tranſiit:* [illegible] ſummæ [illegible] pulchritudinis [illegible] præcipit [illegible] ſublimibus [illegible] ad [illegible] maiores exercere. Quandoquidem
D perturbationis quæ [illegible] vexans [illegible] ſt [illegible] it, cum [illegible] Vel ſunt flores [illegible] & operibus [illegible] H[illegible] *tempus putationis aduenit:* quod quidem [illegible] Chriſtus [illegible] *Non enim*
Matth. 10 [illegible] *mittere pacem, ſed gladium* [illegible] *ſeparare hominem aduerſus patrem* [illegible] *& filiam* [illegible] *ſuam,* [illegible] *aduerſus ſocrum ſuam.* [illegible]

affecte[illegible], *vox* [illegible] *turtur audita eſt in terra* [illegible] nominat aduen[illegible] Propter [illegible] prædic[illegible] in qui[illegible] ne[illegible] nt au[illegible] *protulit groſſos* [illegible] baptiſmate baptizati ſunt. [illegible] ram baptiſmonem ipſum [illegible], qui Ioannis [illegible] Chriſto [illegible] credent [illegible] in Chriſto [illegible] *vineæ florentes, dederunt odorem.* [illegible] Chriſto qui [illegible] tibus plantatæ ſunt [illegible] florem fructum [illegible] annunciantes, [illegible] Magi [illegible] Chriſtum ab oriente [illegible] & Deo, &
F propter nos [illegible] obtulerunt: ſua [illegible] ipſum Chriſtum odorem exhibere [illegible] ſolum [illegible] Propterea [illegible] *ſurge, veni* [illegible] *mea, formoſa mea, columba mea* [illegible] ratione, quæ [illegible] continetur. [illegible] propter ſuam ad [illegible] propinquam [illegible] Spiritus ſancti [illegible] mod[illegible] tecedit [illegible] pulchritudinem [illegible] præceptis [illegible] Domino [illegible] tem [illegible] *ſurge, eamus hinc:* quæ [illegible] ad [illegible] ut. Quocirca nunc etiam illud [illegible]

Et veni columba mea in foraminibus petræ.

G Quamdiu [illegible] quando [illegible] les doce[illegible], quæ ſpiritu fuit [illegible] mea, qui ſim immutabilis [illegible] euangelica doctrina fenata, ne [illegible] abhorrea a præcept[illegible] rum legis ſcripturæ obſeruatione [illegible] ipſa imitar propugna [illegible] ab actionum vit[illegible] & [illegible] tantaxat vetere [illegible] bat quæ [illegible] ordine ad perfectionem ita tendebant [illegible] vitiorum purgationem, tota [illegible] cogitatiorum improbarum ablutio: [illegible] rum autem contemplationem ſpiritalis ad veritatem prouectio ſequeretur. Qui quidem docet [illegible] Euangelium videlicet, in quo [illegible] ſpiritali petra *qui,* vt diuus ait Apoſtolus, *Chriſtus eſt.* Sic igitur ſponſam vocans, quid deinceps velit, oſtendit [illegible] umbræ doctrina [illegible] in ſpiritu & veritate ad [illegible] niat.

Oſtende mihi faciem tuam.

H [illegible] imaginem meam & ſimilitudinem [illegible] faciem ac formam ſpiritalem, quam [illegible] rudes [illegible] ſpicere, figuris ventis & [illegible] lis cont[illegible]

Sonet vox tua in auribus meis.

Dum mecum [illegible] verſatis. Vox enim magiſtræ animæ [illegible] tus quidem ducit ad au[illegible] [illegible] ba[illegible] [illegible] poſt [illegible] ad aures du[illegible]

Vox enim tua dulcis.

Dulcis profecto, cum ea pronunciet [illegible] [illegible]

Et facies tua decora.

[illegible] & [illegible] eſt ornata.

A

Theodoreti.

S[illegible] vem propinqua mea, in tegmine petræ.

V[illegible] ipſam ſub petræ tegumentum, ne iterū n[illegible] fiat[illegible] appellat fidei pietatem [illegible] eneatis pro fu[illegible]unem. Domino enim ex diſcipulis quærente, que[illegible] eſſe[illegible] hominem eſſe homines dicerent, *tu es*, in-quit, *beatus Petrus*, *Chriſtus filius Dei viuentis*. [illegible] ut domi-nus reſpon[illegible], *amen amen* inquiens, *dico tibi tu es Petrus*, *[illegible] hanc petram ædificabo eccleſiam meam: [illegible] porta inferi non præualebunt aduerſus eam.* Vult etiam illam a præ-ſe[illegible] motam eſſe. Quamobrem & beatus Pau-lus [illegible] Hebræos ſcribens, *Exeamus igitur ad eum*, inquit, *extra caſtra, improperium eius portantes.* Vult illam conſi-derare non ea quæ videntur, ſed quæ non videntur. *[illegible] enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna.* Itaque hortatur eam, vt ſit iuxta propugna-culum. [illegible]:Mortifica membra tua quæ ſunt ſuper terram. Ea, quæ ſunt [illegible] carne remotiſſima, in [illegible] pore meditare. Inter perturbationes præſta te a

B

perturbationibus vacuam. Extra præſentem ciuita-tem, eiuſque muros conſiſtas. Niſi enim iuxta pro-pugnaculum extiteris, conſuetudine mea frui non po-teris. Niſi cum Paulo clamaueris, *In carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus.* Nemo enim [illegible] implicat ſe negotiis huius vitæ, [illegible] placeat qui [illegible] ele-git. Ni[illegible] in medio præſentium & futurorum [illegible] teris, [illegible] enim arbitror per *propugnaculum* [illegible] nu[illegible] [illegible] non puterunt. Te vero [illegible] pro-[illegible], o [illegible] das mihi faciem [illegible]. De[illegible] tu [illegible] habes nulli [illegible] [illegible] matam. Il[illegible] [illegible] [illegible], pu-[illegible] enim [illegible] quoque ab omni [illegible] [illegible] aliena. Tunc [illegible] mihi vox tua dulcis, & [illegible]. Mea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] agnoſco. & [illegible] tuam [illegible] omnibus orna-tam audiui.

C

Pſelli.

Surge veni propinqua mea, formoſa mea, columba mea.

Huius ſermonis ſignificationes ſæpe di[illegible] [illegible] quæ dei[illegible] [illegible], interpretem [illegible]. O ſu-go[illegible] quit, anima purriſſima, ſurge de [illegible] & [illegible] ve-n[illegible] [illegible] timen, & nulla coacta nec [illegible] lens [illegible]. Non multa inquam, ſed [illegible]. Sic [illegible] ad me accedes, petram [illegible] Chri-[illegible]. Ap[illegible] pugnacu[illegible] ter le-g[illegible] petræ [illegible] [illegible]. Venit e-[illegible], ap[illegible] ad petræ propugna-culum. [illegible] etiam [illegible]. *Pr[illegible] pugnaculum* au-tem [illegible] antiqua lex: *petra* vero [illegible] nouum te-ſtamentum. Ac [illegible] videntur inter ſe diſtare lex Moſaica, & Euangelium, virtute tamen [illegible] atque inter ſe con[illegible]. Quid [illegible] poteſt eſſe coniunctius? Antiqua lex [illegible] ad [illegible] Euangelium amputat cupiditatem. Illa, vt [illegible] ab-ſtineas iubet: hoc prohibet, ne protſus [illegible]. Quod [illegible] & oues, & ſabbata, & paſcha, quæ illic ſecun-dum carnem; hic ſecundum ſpiritum [illegible] tendens, [illegible] [illegible] [illegible] ſpiritalis, non autem [illegible], eſt pa-[illegible]. Sed, quæ ſequuntur verba, iam audiamus. Sponſa [illegible] reſpondet ſponſo.

D

Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

Ne mecum amp[illegible], [illegible] formoſe, per libros [illegible] propheticos & legales coll[illegible], ſed tan-[illegible] mihi videre te [illegible] [illegible], ſo-n[illegible] vox tua in auribus meis, oſtende mihi faciem tuam. Nam ſi vox tua nobis iucundiſſima fuit atque dulciſſi-m[illegible], ſi vultus tuus pulcherrimus [illegible] & maxime d[illegible] us, cum vox tua per Prophetas intonar[illegible], & [illegible] mam tuam tanquam in ſpeculo cerneremus: quanta n[illegible] præſentiæ tuæ pulchritudo, quanta vo[illegible]

E

pſius dulcedo, quæ ſine vllo medio [illegible] ſæ preces audiunt ſponſus, qui vt ſeipſum coram [illegible] conſpicuum præbeat, venatores ad prædam excitat [illegible] cens.

Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas: & vi-nea noſtra florent.

Omnipotentis verbi terribile ac formidandum: o vir-tutem omnipotentem, o robur incredibile. Venatori-bus enim præcepit, vt vulpeculas quaſdam paruulas co-piu diffi[illegible] latebras peruestigent, comprehendant, ſupe-rent, vinciant. Totam inimicum deſertricem dæmo-num poteſtatem: draconem [illegible] illum maximum: illum re-bellem natura, qui non aliter in nos quam leo in greges deſtruit, mundi principis Sathan, principem tenebra-[illegible] [illegible] tenebroſas fauces ſuas aperientem, ha-bentem ac ferentem mortis imperium, qui ſe paſſe[illegible] [illegible], orbem ſcilicet vniuerſum, tanquam oua pu-t[illegible] [illegible] [illegible] & diripuiſſe gloriatur, qui [illegible] & mare euerſurum, & [illegible] nubibus ſe-de[illegible] cuius quidem latera ſunt

F

[illegible] & [illegible] ferreum, viſcera autem ſinyrites lapis: [illegible] ipſum [illegible] illum ſenem, ingentem il-lum [illegible] eius [illegible] manum virus vero poten-[illegible] vulpec[illegible] paruas & natura fraudulentas appellat. *Comprehendite* inquit, *mihi paruas vulpes*, q[illegible] [illegible] humanas demoliuntur. H[illegible] enim ſolas vi-neas vocat.

Theodoreti.

Sponſus his verbis ſponſam allocutus, m[illegible] [illegible] ſibi [illegible] hunc modum.

Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

[illegible] ſpectes quidem [illegible] *paruulas* ad vinea retule-runt. Sed nihil intereſt, hoc, an illo modo intelligatur. [illegible] appellat eos, qui anim[illegible] imbuti fraudulento [illegible], quæ modo [illegible] tere incipiunt [illegible] & vaſtan[illegible]. [illegible] *vineæ noſtræ florent.* Per [illegible] autem hæreticos innuit, qui animas appu-[illegible] eccleſiaſticas, & dolis ac fraudibus eos decipere [illegible] qui nondum in fide ſunt confirmati. Illi [illegible]

G

[illegible] ſermonis ſtrauiate, & laqueis ac retibus a[illegible] [illegible] ſimplicitores decipientes, vineas demoliuntur. Quo[illegible] nobis præcipit[illegible], qui docendi gratiam & mi-n[illegible] conſecuti, vt hæreticos perſequantur, & ver[illegible] [illegible] communicant: atque [illegible] vineas floreſcentes ab ipſorum peſte tutas integraſque conſeruent.

Trium Patrum.

Cum autem ad ſponſi mandatum magiſtræ animæ ipſi præſto eſſent, & cum [illegible] ex doctrina ipſius verſa-[illegible] tur, ad eas hæc verba facit. *capite nobis vulpes paruulas.* obſeruantia præcept[illegible]um, ſimul cum vitiorum motio-nibus aſtutiſſimos [illegible] rum auctores ſpir[illegible] us cohibe-te: qui paruuli videntur adhuc, cum [illegible] tiones non-dum in actum pro[illegible] int. Nobis autem, dixit, pro-pter ſanctum propoſitum, qui in illis erudiendis exple-[illegible] ur. *Qui demoliuntur vineas.* Id eſt, [illegible] euertunt, quæ per fidem in me ſunt plantatæ. *Et vinea noſtra flo-*

H

rent. Animæ diligenter a nobis [illegible] inſtitutæ iam florent ſecundum virtutem, fallaciſſimis vt dictum eſt ſpiritibus profligatis.

Theodoreti.

His auditis ſponſa ſtatim dicit.

Nepos meus mihi & ego illi.

Sicut enim ipſe me omnibus prætulit, ſic ipſum e-go omnibus antepono, cum alio coniungi non patior. Ab illis, qui vulpes & fraudulenti vocantur, abhorreo. Abſurdum enim eſt, me quæ tantopere dilecta atque ornata ſum, amantem amore pro viribus non reſpon-dere. His ſimile videtur id, quod beato Paulo ad Co-rinthios ſcriptum eſt. *corpus autem non fornicationi, ſed domi-no: & dominus corpori.* Simile rurſus eſt illud, quod 1.Cor.6.
ab eodē dictum eſt: *ſed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus* Philip 3.

A *ſum propter Chriſtum detrimenta. Quin etiam omnia* [illegible] *ſum vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam.* Eiuſdem generis [illegible] enam illud: *cum Chriſto crucifixus ſum. Viuo autem non amplius ego. viuit autem in me Chriſtus*, tale id quoque: *Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fame? an perſecutio? an nuditas? an periculum? an gladius? & quæ ſequuntur.* Eiuſmodi & illud eſt: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* His conſequenter videntur ea, quæ [illegible] ſponſa. *Nepos meus mihi & ego illi.* Quis autem hic ſit, & quid agat, & vbi, & quando, & quamdiu d[illegible]rat.

Qui paſcit, inquiens, inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ.

Animaduertendum eſt, ſponſum primo ſe ipſum, quantum ad humanitatem pertinet, lilium appellaſſe: *Ego*, inquit, *flos campi: lilium conuallium.* Deinde [illegible]m, ſponſam. *Sicut lilium enim*, inquit, *inter ſpinas, ſic propinqua mea inter filias.* Hic vero & herbam ipſam lilia vocat. [illegible] *paſcit*, inquiens, *inter lilia.* Quaſi dicat ipſe qui que paſtus, qui ouibus ſuppeditatur, plenus eſt ſuauitate. Et

B hoc quidem modo intelligendum eſt ſecundum Septuaginta. Symmachus vero ſic interpretatur: [illegible]centes, flores vt ipſi, ideliceт, qui p[illegible] ſunt ſint flo[illegible] lilia nuncupantur. *Donec aſpiret dies & inclinentur vmbræ.*

Pſal. 108. *vmbras* autem vocat res humanas. Quare beatus [illegible] Dauid, *ſicut vmbra*, inquit, *cum declinat, ablatus ſum.* Et [illegible]

Pſal. 101. ſum. *Dies mei ſicut vmbra declinauerunt* [illegible] ſtrenuus [illegible], *vmbra enim eſt*, inquit, *vita hominis ſuper terram.* Nihil [illegible] humanum, nihil ſtabile, nihil conſtans, nihil perpetuum, ac vere exiſtens habent ea, quæ iucunda videntur in hac vita. Non diuitiæ, non gloria, non imperium, non corporis valetudo, non forma, non denique aliud quidquam, ſed inania ſunt, & tanquam vmbræ diſſoluuntur. Sponſus ergo ipſis paſcit, donec [illegible] dies ipſe [illegible] at, & nos ſalutis aſpiret [illegible] moueantur vmbræ & futura, quæ ſtabilem ac perpetuam naturam habent, appareant, ve[illegible] quæ [illegible] aquam [illegible], ſunt animæ perfectæ & Chriſto deſponſatæ, ſi[illegible] ipſi reſpondente, dicunt: *Nepos meus mihi, & ego illi.* Dilectus meus [illegible] ſecundum imaginem cernitur & *ego* [illegible] *viuo, non autem mihi* vt magnus ait apoſtolus. *Qui paſcit in liliis.* Qui per

C ſancta ſua præcepta, in animabus illis quæ mundiciæ ſunt, nec ſollicitudinibus illius vitæ ſuffocantur, [illegible] tatione præditas regit, eos nutriturum, qui per ipſas [illegible] tuuntur. *Donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ.* Quod lucidiſſimus ille rerum futurarum dies ab omni vmbra remotiſſimus adſit: & res præſentes, quæ illius ſunt vmbræ, pertranſeant. Quo quidem die gregem ſuum paſtor ille formoſus in æternarum ſedium quiete collocabit.

Pſelli.

Sed videamus quid dicat etiam ſponſa & virgo. [illegible] *Nepos meus mihi & ego illi.*

Verum moroſe deinceps ſponſo loquitur. *Qui paſcit inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. Reuertere. Similis eſto tu nepos mi, capreæ hinnuloue ceruorum ſuper montes*

D *conuallium.* O pulcherrime paſtor omnium, quæ mente ſunt prædita, inquit ſponſa ad ipſum verbum & ſponſum; qui [illegible] tuas [illegible], vt [illegible] paſ[illegible], rurſus [illegible] præ, aut ceruorum hinnulo ſimilis [illegible], vt paulo ante ſuper vallium montes [illegible] omnem potentiam aduer[illegible] & colles [illegible] latus exæqua. Sic enim [illegible] omni[illegible] implebitur, & omnis malitiæ [illegible] humilitabitur: & omnis impietatis vmbræ di[illegible] & [illegible] lutis mortalibus aſpirabit.

Theodoreti.

Reuertere, aſſimilare tu nepos mi capreæ, aut hinnulo ceruorum ſuper montes conuallium.

Hic autem ſponſus [illegible] hortatur [illegible] ribus ani[illegible] al[illegible] [illegible] ndat [illegible]

[illegible] præſentia [illegible]. *Montes* [illegible] qui in medio [illegible] rum [illegible] mente ſunt elata, & ſub[illegible] vtuntur [illegible], vt ipſi quoque [illegible] pra[illegible] f[illegible]antur. Quod quidem ſponſus p[illegible]bus ſponſæ [illegible] ductus fe[illegible]

Trium Patrum.

Reuertere, aſſimilare, tu nepos mi, capreæ, hinnuloue ceruorum ſuper monte conuallium.

Spiritus [illegible], animas [illegible] corruptiones, [illegible] nos [illegible] per[illegible] ore [illegible] [illegible] pelle. Et propterea [illegible] quibus & [illegible] atque [illegible] [illegible] ſolent ex[illegible] [illegible] tant[illegible], vt procul a nobis [illegible] [illegible] Tu [illegible] am, ille [illegible] vena [illegible] in ma[illegible] animas [illegible] perturbationum [illegible] depr[illegible] [illegible] [illegible] æquabilita[illegible] latebras conſtituunt. Ac[illegible] æquabilitatem redde.

F

Theodoreti.

S[illegible] r & cruciatur, & ſollicitudine [illegible] narrat.

In lectulo meo [illegible] *quem diligit anima mea quæſiui eum & non inueni.* [illegible] *non audiuit me. Surgam iam, & circuibo in ciuitate per vicos & plateas & quæram, quem diligit anima mea. Quæſiui illum, & non inueni: vocaui eum, & non audiuit me.*

Sæpenumero pro [illegible] animas [illegible] Deus vniuerſorum, permittit eas [illegible] tentationi [illegible]. Et [illegible] liberantur [illegible] auxilium [illegible] dilec[illegible] impatiens. T[illegible] dicit, quod ce[illegible] D[illegible] *quo domine, obliuiſceris me in finem: Quouſque auertis* [illegible] *me. Quamdiu ponam conſilia in anima mea*, [illegible] *in corde meo per diem &*

Pſal. 12.

G *nocte* [illegible] *exaltabitur inimicus meus ſuper me?* Sæpe [illegible] finem implo[illegible] obtinet quod obſecrat. Q[illegible] ingemiſcens [illegible] dolen[illegible] humanus [illegible]. Beatus [illegible] Paulus: *Ne magnitudo*, inquit, *reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter do-*

Cor. 12.

minum rogaui. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. R[illegible] & [illegible] trat. Sic etiam [illegible] Itaque diſcens, quod neſcie[illegible] [illegible] rat, nunc accepiſſe, & clara vo[illegible] *libenter, inquit, gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.* El[illegible]s quoque cum Iezabel [illegible] in ſolitudinem aufugit, quær[illegible] ad[illegible] [illegible] ſtorum magiſter, & [illegible] apparet ei, & [illegible] fugæ cauſam exqui[illegible] non illudens [illegible] eum, cur ipſum fugere [illegible] nique, cum homo eſſet

H & humanis affectionibus tangeretur, vt humanitatem & clementiam coleret.

Sed tem[illegible] eſt, [illegible] ad propoſitum reuertamur. [illegible] enim ſpon[illegible] paulo ſeparabilem, quærit eum quidem in le[illegible] [illegible] nocte: verum non inuenit que[illegible] quamuis ipſum non ſolum q[illegible] ſed etiam v[illegible] Surgit autem, & [illegible] ciuitatem, [illegible] platea[illegible] De[illegible] [illegible] bat, n[illegible] manere d[illegible] [illegible]nebat [illegible] flamma [illegible] mineo [illegible] [illegible] atque [illegible] tur.

Inuenerunt me cuſtodientes, & circumeunt in ciuitate. [illegible] ſtis, quem diligit anima mea? [illegible] *cum pertranſiſſem eos, inueni, quem diligit anima mea.*

Ipſius [illegible] nem eſt [illegible], & per[illegible] [illegible] immut[illegible] Cur au[illegible] [illegible] & in [illegible] non [illegible]

[illegible] & [illegible] meum [illegible] necum [illegible] in ciuitate. Inuenerunt [illegible] actionem purgant, & per contem[illegible] illu[illegible] me, quæ malitia atque ignorantia perieram, & [illegible] improbitatis diſcipula quondam extiteram, [illegible] bo[illegible] his [illegible], vt erudirer, no[illegible] [illegible], qui obſeruant, vt laudent vel coarguant in [illegible] ſolo die iudicij, tam manifeſtas, quam occultas [illegible] nes meas & omnes cogitationes, & opera. Ac ne quid [illegible] orum relinquant inexploratum, circumeunt [illegible] uum in me, tanquam in aliqua ciuitate, circumna[illegible] munus exequentes. Ad hos igitur ego, cum inue[illegible] me, *num*, inquam, *quem diligit anima mea vos ſpexi-ſtis* [illegible] ne, cuius ego comprehendendi teneor deſiderio, [illegible] men eum aſſequi valeo: vos, qui [illegible] & ſtupu[illegible] eſtris illum [illegible] eius [illegible], contuitumini, perſpexiſtis, quomodo natura ſe habeat [illegible] eam me [illegible] que do[illegible] tis. Ceterum, quia ne [illegible] ſanctis quidem

B

angelis ſponſus natura comprehendi poteſt. atque ideo quærenti mihi [illegible] eſponderunt, ſilentio ipſi de[illegible] tantes, cum ne a ſe quidem, v[illegible] ſcrutatum ac [illegible] percipi poſſe: propterea ab illis diſceſſi, quæ deſiderabam, inquirens. Commodum ab ipſis [illegible] cum [illegible] peri, quem diligit anima mea. tenui eum. Paululum [illegible] eſſeram a[illegible] bus procreatis, mente pertranſiens [illegible] quoque naturam angelicam, [illegible] meum, de me o[illegible] me [illegible] um inueniret, cum [illegible] fide ſola [illegible] comprehendi [illegible] omnes perceta [illegible], & ab ipſa ſe ne [illegible] humana [illegible], qui [illegible] omnium [illegible] rebu[illegible] in vlla natura [illegible] non [illegible] et [illegible] per [illegible] ille, cum aperte [illegible]. Si igi[illegible] ipſa [illegible] ſtudens [illegible] ſponſum me oducere. *Et non dimiſi eum, donec introducam in domum matris meæ* & *in cubiculum eius, quæ concepit me.* Ego non deſtiti quærere dilectum meum, donec illum introduxi [illegible] mentem, quæ domus quidem eſt, tanquam matris, rerum omnium [illegible] Dei

C

ſapientiæ. Mens enim, huius ſapientiæ capax, eſt velu[illegible] illum propter ſimilitudinem & [illegible] ipſius, quia arcanos eius theſauros propter [illegible] ſe reconditos ſeruat. Hæc me ſapientia con[illegible] quippe quæ ante mundi conſtitutionem [illegible] in me habuit voluntatem. Quamobrem & propter me naturam [illegible] humanam, [illegible] nocte [illegible] quem diligit anima mea. *Quæſiui illum* [illegible] *non inueni.* [illegible] per [illegible] cos, [illegible] donec introduceret [illegible] domum matris [illegible], & in cubiculum eius, a qua concepta erat. *Ciuitatem* vocat domum Dei, quam eccleſiam appellamus. *Fora*, & *plateas*, diuinas ſcripturas: *Cuſtodes ciuitatis*, ſanctos prophetas, & ſacros apoſtolos, quos percontatur, & [illegible] gat anima pia diuinum verbum deſiderans. Poſt quos [illegible] ſponſum miniſtris & omnibus qui [illegible] ſtipitum: comprehenſumque tenet nec di[illegible] vult, donec in domum matris ſuæ, & in cubiculum eius, a qua concepta eſt, introducat eum. P[illegible]

D

[illegible] matrem cœleſtem eſſe Hieruſalem non ignoramus [illegible] qu[illegible] eatus P[illegible] nius, *quæ autem ſurſum eſt*, inquit, *Hieruſalem, libera eſt quæ eſt mater omnium noſtrorum.* Sponſa igitur, ſe ſponſum inuentum dimiſſurum negat, priuſquam in thalamum & cubiculum inſtructum ſimul ingrediantur.

Trium Patrum.

Hæc igitur magiſtra [illegible] de[illegible] pulis ſponſo d[illegible] ſerui[illegible], ad eas mox ſermonem conuertit [illegible] ad ſe [illegible] pertinent exponit, atque [illegible] ſtudet eas inſtruere. *In lectulo*, inquit, *meo per noctes quæſiui, quem diligit anima mea.* In carne videlicet mea, in qua [illegible] per noctes ignorantiæ videbar conqui[illegible] *quæſiui*, quod vere bonum eſt, (is autem dilectus eſt [illegible] ipſius [illegible]) inuenire. Sed ipſe propter cauſam, quam commemoraui, quia minimum nox me miſeram occupabat, non agnoui. Illuminationum enim eſſe delicias arbitrabar. *Quæſiui illum, & non inueni. Vocaui eum, & non audiuit me. Quæſiui* ſcilicet ipſum in carnis voluptatibus, & non inueni. Nam carnis voluptati naturaliter coniun[illegible] cauſa dolor. Corruptionis enim, quæ quidem eſt [illegible] lor, voluptas quæ ſenſu percipitur, eſt cauſa. Quapropter ex[illegible] mento d[illegible] dilectum meum abeſſe a carnis voluptate: in qua cum illum [illegible] vt [illegible] mo[illegible] obleétarer non audiuit me. Itaque [illegible] cuta ſum *ſurgam & circuibo in ciuitate in foro, & plateis, & quæram, quem diligit anima mea.* Exurgam ab habitu carnali. & contemplabor primum, atque [illegible] tum per experientiam perfectius contemplabor. Et tanquam à contemplatione incipiens, atque in [illegible] dem [illegible] in meipſa [illegible] actionem qu[illegible] dem, vel

F

uti in [illegible] alicuius ciuitatis: labores quaſi a[illegible] probat [illegible] impendens, & [illegible] comparans: per contemplationem autem, tanquam in plateis, per [illegible] in naturalibus rerum ſpeculationibus. [illegible] va[illegible] [illegible] qui [illegible] *Vocaui eum, & non audiuit me* Per actionẽ [illegible] & contemplat[illegible] [illegible] do. *Vocaui eum, & non audiuit me.*

Pſelli.

T[illegible]

[illegible] Quem vere ſponſi [illegible] anima [illegible] perfectionem [illegible], & ad [illegible] cognitionem peruenit, ſe [illegible] tar[illegible] ſpectet. Qu[illegible] non inuenit, audiamus quid ipſa velit. Sic enim [illegible]

G

Surgam iam, & circuibo in ciuitate, in foro & plateis [illegible] *quæram quem diligit anima mea. Quæſiui illum, & non inueni. Vocaui eum, & non audiuit me.*

Exurgam, inquit, & perquiram illum. N[illegible] quæ mundo continetur [illegible] ciuitatem [illegible] appellat hoc loco [illegible] & per *plateas* intelligi[illegible] Ad illos igitur in [illegible] Atque hoc propoſi[illegible] natur[illegible] omnes ma[illegible] labo[illegible] exploratum ſperans me illum in angelis aſſecuturam. Verum cum [illegible] angelos perſcrutaret, vt quis, qui [illegible], vnde principium haberet, & quo fine con[illegible] intelligentes, cuſtodes ſupremæ ciuitatis Sion me peruagantem, atq; inquirentem conſpexe[illegible] Sic [illegible] perſequitur ſuam: *Inuenerunt me cuſtodes qui obeunt ciuitatem.* Tum, inquit, percontata [illegible]

Num, quem diligit anima mea vidiſtis?

H

Sp[illegible]bam [illegible] profecto verbum & ſponſum me[illegible] in angelis ſaltem intelligi & comprehendi poſſe. Verum [illegible] & hos animaduerterem nihil ſcire ab [illegible] [illegible] inquit, receſſi. Ab angelis autem haud [illegible] cum conceſſeram [illegible] *inueni, quem diligit anima mea.* Vt [illegible], inquit, ab angelis pertran[illegible], per [illegible] intelligens. Chriſtum omnipotentem, & verbum Deum [illegible] que hominem nullatenus comprehendi poſſe, nec in ipſum in iis, quæ ingenii rationiſque vim atque intelligentiam omnem ſuperant. Diuini enim verbi ac ſponſi natura eo tantum, quo non poſſe comprehendi cognoſcitur ſit comprehenſibilis *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ. & in cubiculũ illius quæ me concepit.* [illegible] niam incomprehenſum, inquit,

illum

A illum inueni, intus cum tenui, & in me[illegible] cordis, patrique coæternum eſſe cognoui. *Nos enim domus, & templa, & cubicula ſumus Spiritus ſancti*, vt Paulus ait, *qui & genuit nos, & nutrit, quemadmodum ipſe nouit.*

Theodoreti.

Hæc cum ad adoleſcentulas dixerit, eas ad idem rurſus deſiderium incitat, *adiuro*, inquiens, *vos, filiæ Hieruſalem per virtutes & fortitudines agri, vt ſuſcitetis & excitetis caritatem, donec velit.* Hæc quidem huiuſce ſermonis initio ſunt explicata. Bis enim illis affert hoc inſiurandum, vt ſponſi amore eas inflammet. Quæ cum dixiſſet ſponſa, incredibilemque ex ſponſi complexu pulchritudinem hauſiſſet, diuinæ virtutis admiratione plenæ.

Quæ eſt, inquiunt, iſta, quæ aſcendit e deſerto, ſicut virgula fumi redolens myrrham, & thus, ex vniuerſis pulueribus vnguentarij:

B Quemadmodum enim ſponſum conſpicientes poſt diaboli ſtragem mortiſque diſſolutionem in cœlum redeuntem, admirantur, & dicunt: *Quis eſt iſte rex gloriæ?* audiuntque: *Dominus fortis, & potens, dominus potens in prælio.* Et quo clarius intelligant, rurſu[illegible] *Quis eſt iſte rex gloriæ?* rurſumque audiunt: *Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ*: ita hi ſponſę pulchritudi[illegible]em [illegible]ſpicientes, *quæ eſt*, inquiunt, *iſta, quæ aſcendit de deſerto? Deſertum* appellant huminum na[illegible]ram ob [illegible]iorem impietatem. Quapropter

Eſa. 35. Eſaias etiam clamat: *Lætare de[illegible]rtum ſitiens. Exultet ſolitudo, & floreat ſicut lilium.* Ac quemadmodum hic obſtupeſcunt quod tanta ex deſerto pulchritudo germinaret: ſic admirantur in Eſaiæ prophe[illegible], ſponſum aſpicientes. *Quis eſt* in[illegible]quiunt, *iſte qui venit de Edom: rubor veſtium eius de Boſor.* Significa[illegible] autem *Edom* terram: *Boſor* autem carnem. Et eius decorem cum ſtupore contuentes exclamant: *iſte formoſus in ſtola ſua, qui vi incedit cum fortitudine. Quare tua rubra ſunt veſtimenta tanquam ex calcato torculari pleno conculcata?* Et dicunt, & *in corpore exiſtens ſplendet.* Stolam corpus appellarunt. Et violentam habet pulchritudinem, quæ vniuerſos cogit intuentes. Ita mirantur hoc

C loco, non ſolum quod pulchra ſit ſponſa, verum etiam, quod aſcendat [illegible] deſerto, id eſt, ex profundo [illegible] ſublime gradiatur, ex humilibus ad excelſa incedat. *Et ſimilis*, in[illegible]quit, *vi[illegible]etus virgula fumi incenſæ.* Obſcura [illegible] compoſi[illegible] Dui[illegible] Hebræorum linguæ deſerunt Septuag[illegible] ſententiam non explicarunt. At Aqui[illegible] ſenſum nobis perſpicuum r[illegible] [illegible]ticu: [illegible] ſuffimento. Imi[illegible] & [illegible] ſuffimenti [illegible]mus in arte [illegible] ipſam [illegible] [illegible] *membra ſua con*[illegible] *Deo placentem, quæ [illegible] ſacrifi*[illegible] *ſunt ſuper terram,* [illegible] *Chriſto [illegible] mundita eſt & offert ſe ipſam holocauſtum* [illegible] tam [illegible] ſuffitionis fumo [illegible]ham & th[illegible] ex vniuerſis pul[illegible]eribus [illegible]ntarii. Thus Deo [illegible] ex lege Moſaica facile in[illegible]ligitur: nam myr[illegible] condiuntur corpora defu[illegible]

D rum. Quamobrem [illegible] ſponſæ pul[illegible]hritudinem ad[illegible]rantur, eam his [illegible] ant, odoris ſuauitate [illegible]grantem quia & [illegible] manitat[illegible]m & diuinitatem adorat [illegible] poſtque rum mor[illegible], tum e[illegible] etiam ſempiternam confitetur. Itaque ex vniuerſis pulueribus vnguentarii m[illegible]am ipſius, [illegible] admirantur. Habet [illegible]nim eti[illegible] alias virtutes e[illegible] diuina ſcriptura [illegible] quam ex aromata[illegible] officina [illegible] S[illegible] tamen e[illegible]cellit myrrh[illegible] & thu[illegible], hoc eſt, ſponſi d[illegible]nitatis humanitatiſque cognitio.

Pſelli.

Se[illegible]præſtantiorem ſponſa progreſſum aſſecuta, rurſus [illegible] bis.

E *Adiurani vos filiæ Hieruſalem per virtutes & [illegible] agri, vt ſuſcitetis & excitetis caritatem, donec voluerit.*

Hæc [illegible] e[illegible]planauimus, qu[illegible] pergamus a[illegible] reliqua.

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto ſicut virgula fumi redolens myrrham, & thus ex vniuerſis pulueribus vnguentarij?

Hæc autem [illegible] quæ [illegible] meo ſpectant, qu[illegible] amica ſp[illegible] his ne[illegible] ſpe fide, manſuetudine, inſtit[illegible] ad[illegible] habitus al[illegible] vig[illegible] orationi perpetuæ, atque ſpe[illegible] do[illegible] tionis ſponſi, pr[illegible] ſuper[illegible] & [illegible] de illa inter ſe conq[illegible] *quænam eſt* [illegible] *iſta quæ de ſolitudine in cælos aſcendit, vel ut virg[illegible] fum[illegible] odorem redolens myrrhæ & thuris ex im*[illegible] Om[illegible] quæ ſtudet eſſe thus, & iucund[illegible] od[illegible] [illegible] ne[illegible] eſt, vt prius mort[illegible] omnia membra ſua, atq; ita myrrha fiat cum Christo c[illegible] mortua, [illegible] thus domino fieri nunquam poterit.

F

Trium Patrum.

Cum igitur has meas aſſenſiones perſ[illegible] explicarim. *Adiuro vos filiæ Hieruſalem per virtutes, & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, atque excitetis caritatem, donec velit.* Quaſi dicat, quemadmodum [illegible] vos per [illegible] & [illegible] miſſiones e[illegible] modo vos rurſum adiuro per eorum, quæ ad me pertinent expoſitionem, exemplo me[illegible] quam iureiurando vos obſtringen[illegible] atque c[illegible]firmamus, vt perpetuo curſ[illegible] Deum contendati[illegible] præſentia ſua nobis in[illegible] mutabil[illegible] At[illegible] admiratione plenæ, at[illegible] ſponſ[illegible] qua[illegible] ſeruerat colloquente. *Quænam eſt*, [illegible] *iſta, quæ aſcendit de deſerto, ſicut virgula* [illegible] Q[illegible] perturbationibus remoto, pe[illegible] virtutem[illegible] ad Deum ſublata conſcendit, velut ſurculus [illegible] qui ab igne [illegible] depaſcente leui[illegible] Sic enim om[illegible] quoque a[illegible] ſpiritu ſuc[illegible] quidem carnis craſſitudinem per [illegible] autem

G rerum ſpecies extenuans [illegible] moribus, rum ſe monibus leuis ad Deum [illegible] pondere depri[illegible] Hac ratione myr[illegible] & th[illegible] aromatibus [illegible] puluere pigmentarii redolens, ad cœle[illegible] Virtute igitur quaſi myrrha, cum [illegible] mortificauerit, fragrat: ſci[illegible] ver[illegible] qua[illegible] thu[illegible], tanquam veritatis notis, ſe ipſam di[illegible] ginem oſten[illegible] rerum [illegible] pertranſiens ſuauiter ol[illegible], ad [illegible] tendit auctorem: ex quibus inſtat puluer[illegible] & modi excitantur, attenuante hi[illegible] exploratricibus accurato ſermone, qui totum hoc tanquam in igne ſpiritus excoquit.

Theodoreti.

Ad [illegible] ſponſæ pulchritudinem admirati ſponſi d[illegible] declarant. *En lectulum Salomonis, ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi. Vniuſcuiuſque enſis ſuper femur eius à timore in*

H *noctibus.* In primis quæ[illegible] endum eſt, cur Salomo[illegible] ſponſum appellent. *Salomon* pacificum ſonat. Idque [illegible] Paralipomenon libris licet inuenire. Deus en[illegible] vellet Dauid templum æd[illegible] are, *ecce* inquit, *filius naſcetur tibi. Hic erit vir quietiſſimus, & faciam eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum. Quia Salomon nomen eius. Et pacem & otium dabo in Iſrael cunctis di[illegible] eius. [illegible] ædificabit domum nomini meo. Et ipſe erit mihi in filium & ego ero illi in patrem, firmaboque ſolium regni eius ſuper [illegible] in æternum.* Conſtat autem Salomo[illegible] haud ita diu [illegible] mortuum e[illegible] habui[illegible] finem. Qu[illegible] Sa[illegible]mon[illegible] pacificum dominum noſtrum. De quo [illegible] Pa[illegible], *Ipſe enim eſt*, inquit, *pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens.* Quoci[illegible] ca beatus etiam Dauid [illegible]

1. Paral. 22.

Epheſ. 2.

[illegible] ptua-

A [illegible] ac- [illegible] ſaluatore noſtr[illegible] *& ſalues faciet filios* [illegible] *calumniatorem. Et permanebit cum ſole,* [illegible] *generationes generationum.* Atqui Salomon [illegible] man[illegible] neque eſt ante [illegible] ne [illegible] ques genera[illegible] n.S[illegible] Ieſ[illegible] [illegible] [illegible] ant, [illegible] ſecula ex Sal[illegible] quantum

Pſal. 71. [illegible] tempo[illegible] *originem dicem. [illegible] endet, ſicut pluuia in vellus, [illegible] illans ſuper terram.* [illegible] hic bea- [illegible] Quemadmo[illegible] enim plu- [illegible] ſe fœtus [illegible] omnibus [illegible] natus eſt. Deinde [illegible] *or[illegible] in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec au[illegible] ratur luna. Et dominabitur a mari vſque ad mare: & a flu- minibus vſque ad terminos orbis terrarum.* [illegible] *quæ ſequuntur in eandem omnia ſententiam*, nequ[illegible] enim [illegible] in præſentia

B pl[illegible] interpretari. Salomon quide[illegible] orbis te[illegible] rarum minime domi[illegible] eſt [illegible] ſed, qui e[illegible] Salom[illegible] ne du[illegible] hominem [illegible] Ieſu Chri[illegible] & Salomon nominatur, quia pacificus, & manſue- tus fuit, & pacem [illegible] . Cæterum [illegible] qu[illegible] Salomon didicimus, ad interpretandum [illegible] *Ecce lectulus Salomonis.* Per ſponſi lectulum diuina acci- piam[illegible] ſcripturas. [illegible] ſponſa cum ſponſo, & doctrinæ ſemina ſuſcipiens concipit, atque [illegible] & p[illegible] rtum, pa[illegible] que ſpiri[illegible] [illegible] vt clamet cu[illegible] p[illegible] pheta: *Propter timorem tuum Domine*

Eſa. 26. *in ventre concepimus & parturiuimus, & peperimus, ſpiritum ſa- lutis tuæ fecimus ſuper terram.*

Sexaginta, inqu[illegible] fortes ambiunt ex fortiſ[illegible] Iſrael, omnes tenentes gladios, [illegible] ad bella doctiſſimi. [illegible] enſis ſuper [illegible] timore in noctibus.

Sexagenarius [illegible] hic poſitum [illegible] hanc [illegible] nai quant[illegible] arum, ſed [illegible] [illegible] præſtant[illegible] N[illegible] enim [illegible] perfectum eſſe [illegible] ntendum [illegible] eorum [illegible]

Exod. 20. [illegible] quicunque ſub lege. *Sex enim*, inquit, *die-*

C *bus facies opera tua.* Perfecto igitur in lege [illegible] ulum [illegible] ambiunt [illegible] ex Iſrael, qui ſunt omnium maxime ſtrenui, [illegible] tos tenentes gladios, & in bello peritiſſimi. Ac [illegible] dios quidem [illegible] ſuper femor[illegible] [illegible] *a timore, [illegible] in noctibus.* Quod [illegible] [illegible] interpretans: *propter timores nocturnos.* [illegible] tulum ipſius am[illegible] ſponſam [illegible] hoſtium [illegible] cuſtodientes. [illegible] autem geſtant gl[illegible] s, vnum ſuper [illegible] Vnum [illegible] [illegible] rum intelligent [illegible] in promptu [illegible] hone myſti[illegible] tanquam in vagin[illegible] myſteria peruer[illegible]

En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis [illegible] omnes tenentes gladios, [illegible] ſingulis enſis ſuper femur ſuum a timore in noctibus.

Pſelli.

Hæc amici ad virginem dicunt, lectul[illegible]

D [illegible] tudinem explicantes, quo magis [illegible] po[illegible] [illegible] rum. Tu vero mihi ad horum expoſitionem [illegible] [illegible] rate [illegible] nde. *Lectulus Salomonis* eſt eorum, q[illegible] [illegible] *Sexaginta* autem *fortes*, qui illum ambiunt, ſunt illi [illegible] profect[illegible] qui [illegible] ſunt. Sexaginta vero di[illegible] quicunque diuina gratia [illegible] præſtantes, dæmonum, qui per noctes homine[illegible] oppugnant, ag[illegible] fortitudine [illegible] ſteterunt. Q[illegible] modum [illegible] dio vi[illegible] belles homines [illegible] in prælii [illegible] exercitatos perter- refac[illegible] Illi enim ſigno [illegible] tanquam gladio ancipiti armati, aduerſus principatus, & [illegible] & tene- brarum principem Satan conſtituerunt. H[illegible] quidem a nobis pro[illegible] dicta ſunt. Qu[illegible] orationis ſeries haud ita continua videatur, [illegible] ne [illegible] commoueatis. ſic enim pleraque ſunt [illegible] pro- phetic[illegible].

Trium Patrum.

D[illegible] ipulæ igitur, quæ de magiſtra ſua dubitauerant quænam eſſe[illegible] nunc de ipſa d[illegible] unt: *Ecce lectulum Salomo- nis*, [illegible] quo quidem Chriſtus rex pacificus conquieſcit qui n[illegible] tum ſibi, tum inter nos, tum patri ſuo [illegible] on [illegible] liauit. *Sexaginta fortes ambiunt.* cogitationes nimirum effi[illegible], quæ diuina virtute vndique tuentur animam ad [illegible] uiet [illegible] præparatam, aduerſus fallacias ſpiri- tu[illegible] improborum. Ratio [illegible] nim, quæ quinque ſenſi- bus præeſt, ſimul cum ipſis [illegible] bus accepta ſenarium conſt[illegible] numerum. At cum diuina præcepta, quæ ſunt decem numero [illegible] quinſenſibus ratione imperat, per- ſic[illegible], nu[illegible] merum abſoluit ſexagenarium [illegible] virtute [illegible] [illegible], vt dictum eſt. *Ex fortiſ[illegible] Iſrael,* hi ſunt omnino [illegible] Deum videntis, notione [illegible] ex quibus con- ſt[illegible] efficac[illegible] illæ cogitationes ad bonum peragen- du[illegible]. Ambiunt autem animam, in qua Deus requieſcit, *omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi.* Cogitationes enim, quæ dictæ ſunt, ex [illegible] mplationis quidem ha- bi[illegible] gladios habent ancipites, quibus ea, quæ ſunt [illegible] on tr[illegible] act[illegible] ſum[illegible] ex per[illegible] obt[illegible], quomodo poſſint a ſiniſtræ poteſtates proſlig[illegible]. *Vnuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum a timore in noct[illegible].* Singulæ illæ, quas d[illegible] cogitatio- nes, gladium [illegible] quo[illegible] concidunt, aduerſus concup[illegible] animæ poteſtatem intentant, propter [illegible] qu[illegible] dæmones dolis ſuis animæ [illegible] ignorantiæ [illegible] impetus cupidi- ta[illegible] [illegible].

Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, & reclinatorium eius aureum, aſcenſum eius pur- pureum, medium eius lapidibus conſtratum, caritatem a filiabus Hie[illegible] ſalem.

Theodoreti.

G *Ferculum* hic rurſus [illegible] os intelligamus apoſtolos, qui nomen domini in conſpectu gentium, & regum, & filiorum Iſrael promulgarunt. Nam de beato Paulo Chriſtus ad Ananiam, *vade*, inquit, *quia vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & fi- liis Iſrael.* Quin etiam diuinus ipſe Paulus clara voce, *an experimentum*, inquit, *quæritis, eius, qui in me loquitur, Chri- ſti.* [illegible] etiam equ[illegible] nominat beatus Abacuc, *aſcendens,*

Abac. 3 [illegible] *ſuper equos tuos. Et quadriga tua ſaluatio.* Et rurſum *Viam feciſti in mari equis tuis, conturbantibus aquas multas.* Ma[illegible] [illegible], qui tunc, apoſtolis prædicantibus com- motum [illegible]. Quamobrem & increduli dicebant de illis:

Actor. 17 [illegible] *qui orbem concitant etiam huc venerunt, quos* [illegible] *cepit Iaſon.* [illegible] ergo Abacuc equos appellauit, hos ferculum in Can[illegible] canticorum [illegible] ocari reperimus. *Fecit igitur ſibi ferculum rex Salomon de lignis libani. Libanum* ſæp[illegible] numero [illegible] ſcriptura appella[illegible] Hieruſalem, & multitudinem [illegible] quod in proœmiis ſermonis ex propheticis [illegible] dicamus. [illegible] igitur ex illi[illegible] beati Apo- ſtoli [illegible] ferculum de lignis libani [illegible] dicitur. *At columnas eius*, inquit, [illegible] *argen- teas.* Ipſo[illegible] columnas appellatos inuenimus. Nam beatus Paulus ad Galata[illegible] ſcribens, *Petrus, inquit, & Iaco-*

Gal. 2. H *bus, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos in gentes, ipſi autem in circum- ciſionem. Reclinatorium eius aureum dicunt eſſe.* Eſt autem Eu- angeli[illegible] prædicatio, in qua diuinum verbum conqui- eſcit. *Aſcenſum eius purpureum* cudes enim regi par[illegible] per- fectos autem, vt ſponſam, ornari.

Et medium eius lapidibus conſtratum.

Margaritis enim & lapidibus pretioſis diuina elo- quia ſunt ſimilia. *Iudicia domini*, inquit Propheta, *vera*

Pſal. 18. *iuſtificata in idipſum deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pre- tioſum multum.* Et rurſum: *ecce concupiui mandata tua ſuper*

Pſal. 118. Matt. 14. Math. 7. *aurum & topazium. Et regnum cælorum, vt dominus ait, ſi- mile eſt homini negotiatori quærenti bonas margaritas.* Et alibi *ne proiiciatis margaritas veſtras ante porcos.*

Pſelli.

A

Pſelli.

Ferculum fecit ſibi rex Salomon.

Sermo propoſitus Cantici canticorum ſapientiſſ[illegible] eccleſiam ex gentibus [illegible] etiam ſuit. *Rex* [illegible] *Salomon*, id eſt, ſponſus, qui eſt gentium olim reiectarum. *Libanus* etiam eſt, ven[illegible] dus, & la[illegible] de quo pl[illegible] rum con[illegible] Dau[illegible] *iuſtus*, [illegible] *vt palma florebit, ſicut cedrus libani multiplicabitur.* E[illegible] autem rurſum libanus reputatus in [illegible] bus, cuius [illegible] Dauid cedros confring[illegible] *columnas* & [illegible] poſtolos & prophetas intell[illegible] qui Chriſt[illegible] etiam ſuſtinuerunt, & [illegible] ritatem [illegible] humanarum, quæ reiectæ erant [illegible] fuerunt [illegible] Hæc igitur ſponſa de [illegible] ipſa [illegible] eſt.

Pſal. 91.

Trium Patrum.

B Ex [illegible] enim, qui ex improba iſta radice [illegible], & ſuper Chriſtum fidei fundamentum ædificati, ferculum ſibi fecit ipſe Chriſtus rex ille pacificus. [illegible] ſuper his ad perfectionem adductis, tanquam [illegible] dicendos homines veheretur. Sigil[illegible] narrantes, *columnas eius*, inquit, *fecit argenteas*, quæ quidem ſunt eloquia domini, de quibus Dauid, *Eloquia*, inquit, *domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum*. Super quibus, tanquam columnis quibuſ[illegible] ſublatam ſponſam a[illegible] traxit, proprium ip[illegible] vehiculum con[illegible] quæ in ſeipſa teneret vera[illegible] eloquiorum connexionem. Et reclinatorium eius autem [illegible] menti ipſius [illegible] tranquillitatem, præcip[illegible] tibi [illegible] quieſceret. [illegible] conſtituit. [illegible] per aurum oſtend[illegible] quod [illegible] omnibus ex materia conſtantibus antec[illegible].

Pſal. 11.

Aſcenſum eius purpureum, regiam [illegible] Dei. Nam ſi Salomon ſignificat pacificum, & Chriſtum [illegible], qui in ſe cuncta pacificauit, [illegible] autem eſt animi [illegible] omni turbatione remota. [illegible] vera læticia eſt Dei [illegible] ab omni [illegible] aliena. Regia vtique Dei [illegible] animæ, quæ ferculum ſtat [illegible] regem pacificum. *Medium eius lapidibus ſtratum*, caritatem a filiabus Hieruſalem [illegible] videlicet animæ, quæ ferculum eius declarata eſt, lapis [illegible] diuina doctrina atque exemplis caritatem conſtratam a buccinatoribus [illegible] apoſtolicis animabus [illegible] Hieruſalem dictæ [illegible] quoniam quantum ad carnem attinet, unde o[illegible]. Cum ap[illegible] ad [illegible] ſuas pro ſalute [illegible] [illegible] Cui[illegible] *imitatores*, inquit, *mei eſtote ſicut & ego Chriſti*.

C

Theodoreti.

D Cum [illegible] ferculum de[illegible] ſpectandum ſpon[illegible] & [illegible] dicunt.

Egredimini & videte [illegible] regem Salomonem in diademate, [illegible] coronauit illum mater [illegible] in die deſponſationis ipſius, & in die [illegible] cordis eius.

[illegible]

Hebr. 12.

E *[illegible] ſumam [illegible] adeo [illegible] ſunt agnum [illegible] erit [illegible]* [illegible] *matrem hac* [illegible] *nauit* [illegible]. *Matrem* [illegible]

[illegible]

[illegible] accipiens panem & gratias agens fregit dedit[illegible] diſcipulis [illegible] Accipite & edite ex hoc omnes, hoc enim corpus meum quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. [illegible] bibent[illegible] nem [illegible] Hic [illegible] *[illegible]*, inquit [illegible] *coronauit eum diademate*, qu[illegible] ſuam Iudæa, quæ illum genuit & coronauit illum, in die deſponſationis ipſius.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

F

Pſelli.

D[illegible] de omni[illegible] hominum [illegible] [illegible] ſum [illegible] alloquitur, *egre[illegible]* [illegible] quit ſponſ[illegible] facta [illegible] ſum diademat[illegible] hodie deſponſauit. Mater vero [illegible], patris caritas ſun[illegible]

Trium Patrum.

G [illegible]ia magiſtra [illegible] hæret [illegible] quæ ad [illegible] [illegible] & merito dubitare, atque admi[illegible] quomodo ipſe ſalutiferis [illegible] bus ac mo[illegible] nobis & vitam largitus ſit. [illegible] *Egredimini*, inquit, *& videte filiæ Sion*. [illegible] quæ a[illegible] & in domino [illegible] contemplantes, [illegible] ſpiritaliter per fidem generat [illegible] ſpecu[illegible] gnificat. Spe[illegible] facile poteſt [illegible] eſt generatio, qui [illegible] eſt, [illegible] & manu [illegible] veritati [illegible] Spiritu [illegible] inquit, diſpe[illegible] rationem *in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis ipſius*, [illegible] corona, [illegible] Iudæorum ſynagoga, ex qua ipſe [illegible] [illegible] mortem [illegible] [illegible] ſponſ[illegible] eſt allocuta [illegible] quod [illegible] eſt, & humanam gl[illegible] [illegible] tantummodo omnes ad[illegible].

H

Theodoreti.

Poſt [illegible] ſurſum cum ſponſa [illegible]

Ecce [illegible] propinqua mea, ecce pulchra es. Oculi tui columb[illegible] ſilentium tuum.

[illegible] pulchritudinem [illegible]

A [illegible] tenens per ſingula [illegible] quidem appellat *colum*[illegible] contemplationem. Quod *non aſpi*[illegible] *ſunt, ſed quæ ſurſum ſunt quærant,* [illegible] Paulus *in dextera Dei ſedens.* A[illegible] eius opportunum, quod [illegible] commendatur. Quamobrem & in P[illegible] legimus: *Poſui cuſtodiam ori meo, conſiſteret peccator aduerſum me.* Et pſallentes dicimus: *Pone domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.* Et dominum apud [illegible] inuenimus non aperientem os ſuum in afflictione ſua. Quippe qui, vt euangelica etiam refert hiſtoria, cum a Pilato interrogaretur, nihil reſpondebat. Laudabat ergo ſponſus ſponſæ ſilentium tempeſtiuum, quo quidem ipſe quoq; in tempore vſus eſt.

Pſal. 38.
Pſal. 140.
Eſai. 53.

Pſelli.

His ſponſę verbis auditis ſponſus in eius pulchritudinis laudes excitatur. *Ecce,* inquiens, *pulchra es propinqua mea.* Pulchra profecto es, inquit, propinqua mea, cum hominum cunctorum animas ſalutem aſſequi cupias. Deinde cum vellet ſingulas eius partes laudare, ad ipſam, eccleſiam nimirum, loquens, *oculi,* inquit, *tui columbæ.* Quemadmodum in hominis corpore multæ ſunt partes, vt pedes, & manus, & vbera & pectus, & venter: ſic etiam ſunt in ſancto diuinæ eccleſiæ corpore, cuius caput eſt Chriſtus, qui & ſponſus, ab oculis cœpit coronam contexere. Si eccleſiæ ſanctæ oculos intellige ſcripta prophetarum acutiſſime intuentium. Cum autem v[illegible] et interiores huius oculos collaudare, hæc etiam prorſus verba, vt in ipſa ſerie reperies. *Præter ſilentium tuum.* Oculos, inquit, tuos exteriores commendaui, interiorum enim laude nulla aſſequi poteſt oratio.

B

Trium Patrum.

Itaque ſponſus eam vt omnibus partibus formoſam ſuſpiciens, *Ecce,* inquit, *pulchra es propinqua mea.* Pulchra profecto es, quæ mihi propinqua per imitationem euaſiſti: quæque pulchritudinem, quam propter imaginem & ſimilitudinem hauſiſti, efficaci cognitione cumulaſti. Ecce pulchra es etiam, quoniam ad reliquas omnes virtutes tuas humilitatem adiungis. Hoc igitur pacto cum eam in vniuerſum laudarit, nunc ſingularum partium laudes perſequitur, *oculi,* inquiens, *tui columbæ, præter ſilentium tuum. Oculi,* qui & ea, quæ ſub ſenſum cadunt, percipiunt, & ea, quæ mente ſola intelliguntur, vt ſpiritales, comprehendunt. Quia per ipſos omnia, quæ creata ſunt, refers ad laudem creatoris. Sic autem oculi iſti tui ſpiritales ſunt, præter tuam de Deo taciturnitatem: hæc enim magis etiam eſt ſpiritalis, nam in Spiritu ſancto, id, quod omnem cognitionem ſuperat, cognoſce de Deo, nempe quod nequeat comprehendi.

C

Theodoreti.

Laudat autem ipſius etiam crines: admiratur & dentes, atque ait.

Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ reuelata ſunt de Galaad. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, quæ omnes gemellis ſunt fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.

D

Neque per capillos capilli ſunt intelligendi, neque pro dentibus dentes, ſed capilli ea quodammodo ſignificant, quæ in ſponſa haud ita ſunt neceſſaria, quæque ad corpus pertinent. Vita enim capillis & ſenſibus carent. [illegible] in negotijs etiam humanis, in quibus non poſſumus non implicari, te laudabiliter decoreque geris: caprarumque gregi videris ſimilis, qui paſcitur in monte Galaad, & propter montis altitudinem inſignis eſt. Hoc autem de monte Hieremias propheta, *Numquid reſina,* inquit, *non eſt in Galaad, aut medicus non eſt illic?* Et animaduertendum eſt, ne forte per caprarum gregem intelligantur ij, qui ex peccato reſipiſcunt, & ad pœnitentiā redeunt, atq; ideirco paſcuntur in Galaad, medicamentaque ſalutaria, & curationem conſequuntur: vt ſponſæ partes abiectæ, poſt[illegible] modo mortuæ, illius gregis dotibus compar[illegible] tes tui adeo puri, & ab omni ſuperflua diſputatione, atque iocis, & ſcurrilitate, & mendacio, verborumque obſcœnitate mundi, atq; integri ſunt, vt ſimiles videantur gregibus tonſarum, quæ, eo, quod ſuperuacaneum erat, reiecto, aſcenderunt de lauacro. Arbitror autem à ſponſo per *tonſarum greges* eos indicari, qui per baptiſma reciſis peccatis, *& lauacro aquæ in verbo,* vt beatus ait Paulus, *mundati ſunt.* Sic enim puris, inquit, dentibus [illegible] iſti, & ab omni verborum ſorde purgatis, vt eorum vi deantur ſimiles, qui recens ſalutari baptiſmate digni ſunt habiti. Porro greges illi gemellos omnes fœtus edunt, & ſterilis non eſt in eis: ne te illis videar comparare, qui poſt ſaluiferum baptiſma, rurſus ad malitiam redeunt, ſed qui datam ſibi gratiam cuſtodiunt, duplicemq; tum contemplationis, tum actionis virtutem pariunt. His ergo ſponſæ partibus collaudatis ad reliquas progreditur.

Hieremiæ 8.
Epheſ. 5.

Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.

Per funiculum coccineum ſponſæ redigit in memoriam Raab meretricem, quæ figuram eius gerebat in veteri teſtamento. Etenim cum ſpeculatores miſſos à Ioſue filio Naue ſuſcepiſſet, per illos æterna ſalute digna effecta eſt: habuitque ipſa quoque ſalutis ſignum funiculum coccineum, quem è feneſtra ſuſpenſum dimittere iuſſa eſt, vt Iſraelitæ in vrbem ingreſſi, atq; illam euertentes, eo ſigno commoniti placarentur, & Raab ſaluti conſulerent. Signum hoc ſponſus in ore ſponſæ, tanquam in feneſtra collocatum intuetur. Et *ſicut funiculus coccineus,* inquit, *labia tua, & eloquium tuum decorum.* Duxit enim colorem ex ſanguine meo, & verba profert veritatis, quibus tanquam funiculo quodam capiuntur auditores, & [illegible] incitantur. Nam eloquium tuum eos demulcet, & retinet, nec diſcedere permittit, ſed labijs tuis cogit inſiſtere. Laudat ipſius etiam genas.

F

Sicut cortex, inquiens, *mali punici genæ tuæ, extra ſilentium tuum.*

Significat ſponſę ruborem illi inſitum ex verecundia, propter quam tempeſtiua vtitur taciturnitate, celans opportune arcanas myſteriorum rationes quemadmodum cortex mali punici grana contegit.

G

Coma tua ſicut greges caprarum, quæ reuelata ſunt ex Galaad.

Pſelli.

Hæc tanquam cum muliere cum ſponſa loquitur. Quod ſi vis altius rem indagare: *Coma* ſponſæ virginis, hoc eſt, diuinę Eccleſię ornamenta ex gentium grege eſt multitudo.

Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt ex lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.

Dentes mihi intelligito diuinos doctores ſacroſanctam nobis ſcripturam interpretantes, qui detonſis receſiſq; carnis ſollicitudinibus, & conſcientiæ lauacro munda tum animæ, tum corporis puritatem quaſi gemellos fœtus habere dicuntur. *Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.* ſponſæ labia rurſus commendat. Tu vero per *funiculum,* ſilentijq dotem accipe per *eloquium* vero decorum, diuinam prædicationem. Tunc gratia taciturnitatis ſic, inquit, excellis, vt nihil ſuperfluum, nihil abſurdum excidat e labris tuis. Si quid enim aliquando vis loqui, quæ ad fidei promulgationem doctrinamque pertinent, loqueris. *Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es.* Geminam hic quoque protulit laudem pulchritudinis. Genis enim vultus eius a purpureo modeſtiæ decore collaudatis, animæ quoque commendat pulchritudinem, vt taceam, inquiens, ſilentij decus animæ tuæ. Hæc enim extrinſecus quidem iucundum ſpectaculum præbent, intus autem præſtantiam continent ſingularem.

H

Coma tua ſicut greges caprarum, quæ reuelata ſunt ex Galaad.

A

Trium Patrum.

Cogitationes ſubiectæ, quæ [illegible] lectionem, quæ ue [illegible] ſpiritum ad contemplationem pertinent, ſermone [illegible] & rerum diuinarum, quæ cognitionem ſuperant, [illegible], ex mente tua vt ex capite comæ, [illegible] omnium [illegible] buntur: & ad ea, quæ in carne [illegible] mus duq, ſunt, [illegible] ent, vt florentes caprarum [illegible], quæ [illegible] uelatæ ſunt monte multibus Galaad, quæ nimirum [illegible] ſunt ex tenebris malitiæ, & ignorantiæ, & impietatis, ex qui [illegible] ad veritatem & ſcientiam, & pietatem quaſi [illegible] runt, per euangelium, quod fidelibus [illegible] turum iudicium atteſtatur. *Galaad* enim, ut interpretentur, teſtimonium [illegible] ficat migrationem.

Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de Galaad, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.

Meditationes tuę, quibus tanquam dentibus quibuſdam corporea legis [illegible] ſcripturæ tum naturalis [illegible] do in veros ſenſus extenuatur, & ad eum ſpiritualem doneareddituṙ, caprarum tonſarum inſtar, falſis omnibus opinionibus [illegible] putatis, [illegible], circa [illegible] tem ſolam immorantur. & qui [illegible] lauacro purgatæ [illegible] renis iſtis atque carnalibus ſublime ad ſpiritualia atque cœleſtia conſcenderunt. Omneſque per [illegible] legis geminos virtutum fœtus [illegible] dunt. Et ſterilis atq, inutilis cogitatio non eſt in eis.

B

Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.

Verum ſermonem [illegible] ſtat ſimul [illegible], [illegible] cinei, promunt [illegible]. Quamobrem [illegible] omnino decorum eſt.

Sicut cortex mali punici gena tua, extra ſilentium tuum.

Cortex [illegible] licet mali punici [illegible] genæ tuæ, vt ſenectutis amantes, atque ab [illegible] diſſolutione [illegible] tæ quando [illegible] mutuiſq, ſermonibus iucunditas [illegible] propter tuam [illegible] quoque temperantiam, quod [illegible] fuſum ac diſſolutum [illegible] eſt, [illegible].

Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt in Thalphioth. Mille clypei pendent ſuper eam, omnia iacula fortium.

C

Theodoreti.

Pro *Thalphioth* Aquila poſuit *propugnacula.* Symmachus autem *altitudinem.* Quemadmodum igitur, inquit, turris a Dauid ædificata, ſuperat propugnacula, in quibus conſtructa eſt, ſublimiſque extat atque conſpicua [illegible] collum tuum excelſum eſt, & ſublime, altaque circum ſpicit, & contemplatur. Neque enim brutorum [illegible] pronum in terram deſpicit: neque in ventrem ve [illegible] [illegible] ſed [illegible] atque arduum eſt, & [illegible] [illegible] omnium [illegible]. Hæc autem [illegible] pro [illegible] multitudine poſitus eſt. Habet [illegible] quod caput tuum, & faciem ſuſtinet, [illegible] doctrina, quibus tanquam iaculis [illegible] [illegible] ſpes multos [illegible], & ignita hoſtis [illegible] extinguis. Munit [illegible] & ſic hoſtes vulnera [illegible] cum omnibus [illegible] ſagittis abundes. Eoſque in [illegible] do per [illegible], modo per apoſtolos redarguis, atque plurium tegis imbecillitatem.

D

Sicut turris Dauid collum tuum.

Pſelli.

[illegible] hæc [illegible] Cum e- [illegible] Dauid [illegible] Dauid [illegible] [illegible] tu vero [illegible] mille [illegible]

lex oris tui ſuper millia auri, & argenti. [illegible] bi, mi [illegible], in quo [illegible] *latantium.*

Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt in Thalphioth.

Trium Patrum.

Sicut turris Dauid eſt [illegible] contemplation [illegible] præ [illegible] per virtutem [illegible] pugna [illegible] autem per [illegible] Dauid [illegible]. Collum autem [illegible] ratio, [illegible] *ædificata eſt in thalphioth*, Aqui [illegible] qu [illegible] pugnacula. Symmachus [illegible] quæ [illegible] hoſtis [illegible] ad veræ cognitionis ſublimitatem [illegible] *per eam.* [illegible] actiones [illegible] multiplicare [illegible] multip [illegible] tanquam [illegible] contineri [illegible] ab ea parte, quæ [illegible] quam [illegible] dependent per hanc [illegible] Dei volunt [illegible] dicitur [illegible] continentiam [illegible] pertinet [illegible] mille pendentes [illegible] naturalem [illegible] ſponte [illegible] dependent [illegible] protegunt. Neque [illegible] pendent ſuper eam, [illegible] omnia [illegible] & [illegible] omnibus ſpote per contemplationem [illegible] quæ con [illegible] conjunctur ad [illegible] aduc [illegible] euerten [illegible] Euangeli [illegible] iaculari [illegible] plinæ, tanquam ex collo [illegible] ratione ipſius di [illegible] cuntur dependere.

Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ.

Theodoreti.

H [illegible] dem pacto quo ſuperio [illegible] *vbera* [illegible] doct [illegible] accipiamus q [illegible] tibus congruentia ſubminiſtrent, alij [illegible] la [illegible] ipſa autem [illegible] E [illegible] capreæ v- bera ſponſæ dicit eſſe ſimul [illegible] acute intuen [illegible] plane [illegible] ipſorum admirari. He [illegible] paruulos autem [illegible] capreæ, [illegible] vt beatus inquit Paulus, *nunc cognoſcimus ex parte, tunc autem cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus.* Et [illegible] & ex parte prophe [illegible] ſimilis [illegible] doctrina [illegible]. Cum autem [illegible] quod perfectum eſt, [illegible] quod ex parte eſt. [illegible] *autem inter* [illegible] [illegible] doct [illegible] At Symmachus [illegible] pinus [illegible] ex [illegible] [illegible] fluunt, pal [illegible] *aſpi* [illegible] & [illegible] hoc eſt, vitæ [illegible] *inclinentur vmbra*, [illegible] negocia præſentis, quę nobis [illegible] in parte [illegible] beat [illegible] laudat

H

[illegible] inquit: *mihi ipſi ad montē myrrha, & ad collem thuris.* [illegible], inquit, adeo decora es, adeo formoſa, adeu [illegible] dile[illegible] & amoris erga me [illegible] ſau-[illegible] te mortem op[illegible] etiam & myrrhę montem ſpon-te co[illegible] ndam Sed [illegible] um ſugam, & reuertar ad col-lem thuris: vt per *myrrham* mortem ſignificet. per *thu*[illegible] naturam diuinam. Quærendum eſt igitur, cur [illegible]tem, de morte [illegible]quens, dixerit: collem autem de [illegible]tate Qu[illegible] illud tam excelſum, atq; arcanum eſt, vt [illegible] homine animo & cogitatione nequeat comprehen-dicum *in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratum eſſe, ſe eſſe æqualem Deo, ſed exinaniſſe ſemetipſum formam ſerui accipientem, & in ſimilitudine hominum factum, & habitu inuentum vt hominem, humiliaſſe ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Vt autem ad propriam gloriam rediret, & clarifi-caretur ea gloria, quam habuit antequam mundus fie-ret, id vero nec magnum, nec laborioſum, imo facile ad-modum fuit. I[illegible]rcu montem myrrhæ dixit, collem au-tem thuris, vt hoc tibi facile demonſtraret: illud autem arduum imprimis propter humanitatem. Itaque [illegible]um ad mortis cruciatum appropinquaret, *nunc*, inquit, *anima mea turbata eſt.* Et *Pater, ſi poßibile eſt, tranſeat a me calix iſte.*

B

Ioan. 12. Et rurſum ſubijcit *Et quid dico? Pater ſalua me ex hora hac. Sed propterea veni in horam hanc* Id hoc etiam loco ſignifi-cans, *vadam* inquit, *mihi ipſi ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.* Vtrunq; enim [illegible]beus facio, nulla vi, nulla coactus neceſſitate. *Poteſtatem enim habeo ponendi animam meam. &*

Ioan. 10. *poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Nemo tollit eam a me. Sed ego pono eam a me ipſo. vt iterum ſumam illam.*

Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur inter lilia.

Pſelli.

Et hoc conuenienter ad mulieris decorem [illegible]extrinſe-cus dictum eſt. Intrinſecus venerabilem continet c[illegible]-poſition[illegible]m, & gratiam. Gemina enim diui[illegible] ecclet[illegible] ra int[illegible]lli[illegible]e ſanguinem & aqu[illegible]m illam [illegible] ſan[illegible]tam verbi & ſaluatoris, ex quibus animæ fidelium ſalutem [illegible]auriunt.

Donec aſpiret dies, & moueantur vmbræ, vadam mihi ipſi ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

In his innuit cruciatus & mortem ſaluatoris. H[illegible]c e-nim tu per myrrhæ montem intellige. At per coll[illegible]m thuris intellige gloriam ipſius, qua pater de[illegible] per eum & ſolum illuſtrauit. Totum hoc igitur, quod loquitur virgini, factum eſt. Age tu mecum, qui [illegible] afflictus ſum, crucifigere, vt magna item à patre gloria mecum afficiare. Sponte enim volo ego ſane mortem appetere

C

vt fide[illegible]bus dicm [illegible]lutis aſ[illegible]irem, & vmbras diſcutiam impietatis. *Mihi*, inquam, [illegible] *vadam*, hoc eſt, [illegible]olen[illegible] ac h[illegible]bens. Verum quia [illegible] in ſe cam eſſe crucifixam, & o-mnibus præcep[illegible] ſuis obtempe[illegible]aſſe, rurſus eam com-mendat his verbi[illegible]:

Tota pulchra es, propinqua mea, tota pulchra & macula non eſt in te.

Trium Patrum.

A et tale quidem eſt collum tuum. *Duo vero vbera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli.* Moralis videlicet, & n[illegible]tu-ralis doctrina, ex quibus velut vberibus lac in[illegible] adhuc ſuggerens, eos alis & nutris ad perfectionem, c[illegible] te ſimul fluunt: vtpote quæ nec mores ſine ratione do-ces: nec rationem ſine moribus. Quamobrem capreæ aſſimilata es, tum propter acumen in contemplaud[illegible], tum propter curſus celeritatem in peragendo. *Hinnuli*, inquit, *qui paſcūtur inter lilia, quouſque dies aſpiret, & inclinentur vmbra.* Diſciplinæ videlicet moralis & naturalis, quæ in animabus ab omni vitæ ſollicitudine remotis, dum imperriuntur, coaleſcunt, & incrementum accipiunt, donec clariſſimus ille futuri temporis dies illuceſcat, & omnia, quæ vmbris ſunt inuoluta, pertranſeant. Verum, quoniam in carne veniens ego ſponſus tuus te ita for-moſam reddidi, iam *vadam mihi ipſi ad montem Myrrha, & ad collem thuris.* id eſt ſponte mea ad mortis: tanquam ad montis myrrhæ, ſublimitatem, quæ quidem eſt crux, proficiſcar. Voluntaria enim per [illegible]rucem mortis ſuſce-ptio communem omnibus animalibus ab ea abhorren-tis naturæ infirmitatem ſuperauit. *Et rurſum vadam ad me ipſum, ad Patrem rediens, à quo exiui, & in mundum veni.* Qui

E

F

ſane patet per *collem* intelligitur, quoniam, vt cauſa, ma-ior eſt me vnigenito, & ſpiritu ſancto, qui ſumus illi con-ſubſtantiales Mortalitatis enim ſymbolum eſt myrrha, thus autem diuinitatis. Quare illud: *vadam mihi ipſi* tum voluntarium per crucem ad mortem aditum ſignificat: tum diuinitatis cel[illegible]itudinem per reditum ab humilita-te noſtra ſuſcepta ad ſeipſum Deum verbum, dum ad patrem vadit. Sic autem, inquit, vadam, quoniam opus patris, quod ad te pertinet, perfeci. Etenim.

Tota pulchra es, propinqua mea, & macula non eſt in te.

Mente nimirum, & anima, carne pulchra es: carne quidem, vt per actionem a varijs perturbationibus pur-gata, & virtutum moribus excellens. Anima autem, vt ab omni improba cupiditate ſe iuncta, & ſermonibus decorata [illegible]andatorum Mente vero, vt ab exilibus etiam cogitationibus liberata, ac ſplendida, & per gratiam in Spiritu ſancto diuina effecta. Et propterea *macula non eſt in te*, quæ mihi ob perfectionem propinquas es.

G

Theodoreti.

Tota pulchra es propinqua mea, tota pulchra es. & macula non eſt in te.

Ephes. 5. Hæc beati Pauli verbis ſimilia ſunt, cum de ſponſo loquens, *vt exhiberet*, inquit, *ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habētem maculam, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi ſed vt ſit ſancta & immaculata.* Immaculata autem & pulchra euaſit, quia propinqua ſponſi effecta eſt, atq; ita omnes ſplen-

2. Cor. 3. dores ſuſcepit, & lucida ex ipſa luce reddita eſt. Vtinam nobis etiam concedatur, *vt reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformemur à claritate in claritatem tanquam à Domini ſpiritu*, cui cum patre, & cum ſancto Spiritu gloria in ſecula ſe-culorum, Amen.

D

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS

H

Liber Tertius.

ORANDVM eſt nobis, diligenter, inquam, & ſtudioſe orandum eſt, vt oculi noſtri columbæ fiant: quibus ſpi[illegible]aliter intuentes, & literæ velum tranſuolantes, myſteria recondita dilucide inter-p[illegible]etemur. Neque enim al[illegible]ter fieri poteſt, vt diuinæ ſcripturæ, inprimiſq; Cantici canticorum intel-ligentiam conſequamur, niſi eum, qui ſcriptoribus illis largitus eſt ſpiritum, gratiæ radijs oculos noſtros illu-ſtret, & ſenſum reconditum aperiat. Age ergo auxilio il-

Dan. 2. lius, *qui reuelat myſteria*, vt ſapiens ait Daniel, implorato, ad inſtitutam interpretationem, ſcripti ſequentes ordi-nem, accedamus. In fine ſuperioris orationis ſponſum audiuimus ſponſæ pulchritudinem ſic admirantem, vt ſingulas eius parte[illegible] laudibus efferret, & totam ipſam deinque vt immaculatam commendaret. *Nullam enim*

A ba[illegible] rugam, aut aliquid [illegible] modi, [illegible]catus in [illegible] horus. [illegible] [illegible]sam appel[illegible] cat ea[illegible] de [illegible]ano.

Veni inquiens, de libano sponsa mea, veni de libano venies & [illegible] transibis à principio fidei [illegible] Sanir, [illegible] Aermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

Hæc mihi [illegible] congruere, quæ in 44 Psalmo ad sponsam di[illegible]ntur. *Audi filia, & vide, & in[illegible]na aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, [illegible] domum patris tui: & concupi[illegible] rex speciem tuam. Quoniam ipse est Dominus Deus tuus.* Nam [illegible] quoque monet [illegible] datur consilium, vt obliui[illegible] populum [illegible] sponsum, nihil fecerit [illegible] pulch[illegible]nem eius concupiturum. Porro populum eius, & *domum patris* appellat antiquos mores, de quibus b[illegible] Paulus: *Eramus enim* inquit, *aliquando & nos insipientes, in[illegible], errantes, seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs, in malitia, & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas, & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde: & quæ [illegible]quuntur.* [illegible] *de libano* vocat eam, *& de Sanir*, per [illegible] quidem significans cult[illegible] idolorum, per Sanir aut[illegible] lucernarum [illegible], legis instituta. Luc[illegible] lex, quæ in nocte fulget. Sol autem Christus, vt qui splendet in die. Quapropter & Deus per prophetam, *timentibus* [illegible] *oritur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius.* S[illegible] *Et Aermon* [illegible] legis [illegible] indicans. Nam [illegible] Dauid in psalmis *sicut ros*, inquit, *Aermon, qui descendit super montes Sion* hoc est, legis præcepta, quæ super montibus Sion [illegible] sunt. *Montes* autem virtut[illegible] perfectos [illegible] debemus intelligere, qui excel[illegible], & insignes & di[illegible] sensu præcellunt. Hos igitur sponsus vocat de [illegible], qui idolorum cultui deseruiebant. Illos autem de Sanir & Aermon, qui legislatorem & diuinorum mandatorum lumen acceperant. His ad[illegible]: *de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Leonum* qui[illegible] [illegible] *Per* [illegible] sapientes, qu[illegible] copia, & ar[illegible] salutatem, [illegible] decipiebant. Cum ita voc[illegible] sponsam, [illegible] e montibus congregasset, ac [illegible] pulchritud[illegible] illius inde con[illegible] allo[q]uitur.

Vulnerasti cor nostrum, soror mea sponsa, vulnerasti cor nostrum in vno oculorum tuorum, in vno torque colli tui.

Illud, *vulnerasti*, a Symmacho versum est *excitasti*. Ho[illegible] A[illegible] quidem ocul[illegible] sunt admi[illegible] spiritual[illegible], & [illegible] umbræ metuo non mali. Sed [illegible] eorum, qui [illegible] contemplatur, qui p[illegible]ophatur de Deo, qui [illegible] terra [illegible] meum stupor [illegible] ornamenta [illegible]. Per hæc aute[illegible] eas intelli[illegible] quæ in actione [illegible] ornamenta in collo tuo splend[illegible] commendo [illegible] imprim[illegible] pulch[illegible] em [illegible] Quæramus au[illegible]m, quod [illegible] ornaue[illegible] [illegible] Paulus *qui* [illegible] *autem* [illegible] *le tundo* [illegible] *dilecti* [illegible] *tota ordetuo* [illegible] *proximum tuum* [illegible]

[illegible]

Pſelli.

[illegible] hanc [illegible] *Veni* [illegible] *sponsa. Age de libano veni.* [illegible] [illegible] Christ[illegible]

Vulnerasti cor nostrum soror nostra, [illegible]

De [illegible] qui[illegible] [illegible] *Vere cor nostrum* [illegible] *excitasti* [illegible] quidem [illegible] collaudaui[illegible]

Trium Patrum.

[illegible] de pulch[illegible] *veni de libano sponsa, veni de* [illegible] Ad[illegible] qui comprehen[illegible] quæ quidem [illegible] [illegible] Aermon [illegible] [illegible] pardorum [illegible] *Vulnerasti cor nostrum, soror mea sponsa* [illegible] *in vno oculorum* [illegible]

Quam [illegible] *sunt mammæ tuæ soror mea, sponsa. Quam* [illegible] *omnia aromata.*

Ex vino [illegible] vbera [illegible] columnæ. Vet[illegible] [illegible] quem [illegible] Me enim ſponſum indu[illegible] dque ant[illegible] [illegible] eſt [illegible]. Exultet, inquit, *anima mea in Domino* [illegible] *enim me veſtimento ſalutis & indumento l[illegible] circumdedit me*. Iſta tua veſtimenta [illegible] tates, vt [illegible] ex illis paſſim d[illegible] galem, quæ per aromata metaphorice [illegible] [illegible] llas. Vocat autem illam non ſolum ſponſam, ſed etiam ſororem, quandoque [illegible] Paulus, *vt ſit*, inquit, *primogenitus in multis fratribus*. Et ipſe Dominus cum reſurrexiſſet mulieribus ad ſepulchrum [illegible] tibus, *ite* inquit, *dicite fratribus meis & Petro* [illegible] *præcedo vos in Galilæam*. Ipſa eſt ergo & ſoror, & ſponſa, & propinqua. *Propinqua* quidem, iuxta illud, *Adhæſit anima mea poſt te*. *Sponſa* autem, quoniam ab ipſo doctrinæ [illegible] ſuſcipiens parit pietatis fructum. *Soror* vero quia, quantum attinet ad [illegible] [illegible] ſecundata. Manet igitur illam, & laudationem proſequens ait:

Fauum diſtillant labia tua ſponſa: mel, & lac ſub lingua tua & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.

Operæpretium eſt, his adiungere ea quæ dicit Apoſtolus, *Sicut* inquiens *corpus vnum eſt, & membra habet multa omnia autem membra corporis vnius cum ſint multa vnum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus etenim in vno ſpiritu nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus ſiue Iudæi ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi & omnes in vno ſpiritu potati ſumus. Nam & corpus non eſt vnum membrum, ſed multa*. Et paulo poſt: *Quod ſi eſſent*, inquit, *omnia vnum membrum, vbi corpus? [illegible] Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra ex parte*. Ex multis igitur [illegible] conſtituitur [illegible] corpus vnum [illegible] [illegible] orum, qui ſidam [illegible] [illegible] obtinent. Quibus [illegible] ſponſus, *Fauum*, inquit, *diſtillant labia tua: mel, & lac ſub lingua tua*. Ecclesiæ doctores ſignificat, qui [illegible] diſciplinam, & quaſi fauos [illegible] labiis gerunt, & melle diffluunt [illegible]. Nec [illegible] mel tantum habent, ſed etiam lac [illegible] ſalutarem, & [illegible] modum, [illegible] perfectis enim congruit [illegible] *fauus mel* [illegible] doctorum geſtantur labiis [illegible] diuinæ [illegible] [illegible] continent [illegible] mel is eſt [illegible] prophetas, & apoſtolos, qui [illegible] [illegible] & diuinarum ſcri[illegible] [illegible] atque doctrinæ mel [illegible] diſtendentes [illegible] [illegible] [illegible] ſunt. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nutrit [illegible].

Et odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris.

Sponſum [illegible] ſponſæ factum eſſe indumentum [illegible] eſt beatus Paulus, *Quicunque in Chriſtum* inquiens, *baptizati eſtis Chriſtum induiſtis*. Sponſus autem & Deus eſt æternus & homo in extremis [illegible] ex ſancta virgine natus, [illegible] manens Deus, quod [illegible] aſſumpſit quod non erat, ſponſam [illegible] [illegible] eam, *odor*, inquit, *veſtimentorum* [illegible] *ſicut odor thuris*. Christi [illegible] enim indu[illegible] [illegible] De[illegible] [illegible] humanitas autem indi[illegible] [illegible] offerebatur.

[illegible]

Quam pulchræ factæ ſunt mammæ tuæ ſoror mea, ſponſa: quam pulchra facta ſunt vbera tua a vino.

[illegible] laudat diuinæ [illegible] vbera hoc eſt [illegible] incrementum [illegible] [illegible] populum [illegible] [illegible] ad diuinæ ætatis menſuram [illegible] [illegible] balbutie [illegible]

[illegible] ſecti [illegible] ſtra Patris enim, vt [illegible] Filium, & Spiritum ſanctum D[illegible]. Quod quidem [illegible]. Nam monet, vt modeſtiam, caſtitatem, temperantiam [illegible] tur, vt iuſtitiam diligant. Quæ quidem ſunt [illegible] doctrinæ vinum.

Et odor veſtimentorum tuorum ſuper omnia aromata.

Quem enim ex te veſtimentorum amictum gero, [illegible] quam, ſacrificia, quæ mihi abs te offeruntur, [illegible] buo omnibus aromatibus præſtare.

Fauum diſtillant labia tua, ſponſa.

Doctrina enim, qua nutris filios tuos, fauo & melle dulcior eſt.

Mel & lac ſub lingua tua.

Neque [illegible] eadem om[illegible] ratione [illegible], ſed pro ſua quemque [illegible] atque ætate. Nam imbecilliores lacte paſcis, melle autem perfectiores.

Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris.

Cum eccleſiæ veſtimentorum odorem ſuperius cum aromatibus [illegible] poſuiſſet, nunc thuri ſimilem & parem eſſe pronunciat. Thus autem eſt omnium aromatum præſtantiſſimum.

Trium Patrum.

Quam pulchræ factæ ſunt mammæ tuæ, ſoror mea ſponſa.

Mirum in modum profecto diuina [illegible] pulchritudine decorata es, ſpeculatio [illegible], & actio [illegible] quibus tanquam [illegible] non præter naturam, nec ſuper naturam, ſed ſecundum naturam verbis & moribus, tanquam infantes [illegible] nos ad pietatem alis, quæ in his inſtitutus [illegible].

Quam pulchra facta ſunt vbera tua a vino.

Hæc quippe [illegible] effecta ſunt pulchra ex diuinitate tibi gratis conceſſa, a qua tanquam a vino [illegible] tam per ſummam bonitatem [illegible] fide [illegible]. Hinc [illegible] [illegible] odor [illegible] orum ſuper omnia aromata. *Veſtimenta* autem ſponſæ, *quæ* quidem [illegible] Apoſtolus Paulus electis Dei [illegible], *ve induant* [illegible] [illegible] benignitas & humilitas; quæ primo [illegible] [illegible] diuinum mandatum aſſignauit, quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſe [illegible] Deus [illegible] [illegible] normam oſtendit nobis, [illegible] *cum in forma* [illegible] *eſſet, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens*. Benignitate autem [illegible] noſtra [illegible] [illegible] ipſe [illegible] [illegible] [illegible] odor [illegible] [illegible] qui hæc [illegible] ſunt indutis [illegible] benignitatem & immutabilitatem [illegible] [illegible] omnia aromata. Nihil enim comparari poteſt [illegible] [illegible] naturam [illegible] Ac veſtimenta quidem tua talem [illegible] Cetera vero quid?

Fauum diſtillant labia tua, ſponſa: mel, & lac ſub lingua tua.

Docens [illegible] ab apicula fauum confectum cernimus. Neque [illegible] auditoribus affers [illegible] ſed pro [illegible] ſingulis accommodans [illegible] perfectioribus, & iis [illegible]. Ac mentem quidem [illegible] qui ſunt perfecti, diuinioribus verbis, tanquam melle dulciſſimam [illegible]. Qui vero rudes, tyrones, ſunt eorum animos tanquam lacte naturalibus [illegible] inſtitutis. Duplex [illegible] hæc [illegible] nempe diuinior & humanior docendi ratio ita viget ſub lingua tua, vt eas haud intempeſtiue promas, ſed opportune, atque accommodate [illegible] inſtituuntur [illegible].

Et odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.

Fragrantia [illegible] operum tuorum, quibus tum [illegible] naturalibus [illegible] mentis præſentia [illegible] mores [illegible] diuinæ [illegible] [illegible] in rebus [illegible]

A est [illegible] ad [illegible] nem Dei, [illegible] multorum [illegible]. Propter enim ratione quadam [illegible] Deitatem. Atque quemadmodum thus [illegible] odor, [illegible] Deus ex rerum omnium prouidentia, & singul[illegible] animi affectio [illegible] ribus indi[illegible]. Si enim [illegible] odorem vestimentorum [illegible] ma[illegible] esse dixisset, [illegible] quo mo[illegible] illud ostendit, dum odorem illum [illegible] odoribus [illegible] dicit [illegible]. Nam sicut [illegible] Deus autem hinc illa compa[illegible] præstantissi[illegible] opera [illegible] ad diuin[illegible] bonitatis imitationem, [illegible] omnibus [illegible]

Hortus conclusus soror mea sponsa. [illegible] fons signatus.

B

Theodoreti.

Hortum nominat sponsam, [illegible] virtutumq; fructum, sed multos & [illegible] *Conclusum* autem, quod [illegible]

Psal. 79 Nam *porta inferni*, inquit, *non præualebunt aduersus eam.* [illegible] enim est sicut illa, quæ ex Ægypto deducta [illegible] vindemiarunt omnes, qui prætereunt [illegible] viam [illegible] terminauit eam aper de silua, & singularis [illegible] est eam. Sed circum munita est, [illegible] & horto concluso comparata. Itaque [illegible] fructu [illegible] nus reformid[illegible] *Fons item est, & signatus*, [illegible] quibus [illegible] Dominusq; quoq; locutus est, *Qui bibit*, inquit, *ex aqua*

Ioan. 4. *quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. sed fiet in ipso fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam.* Merito igitur sponsam *fontem* appellat, vt non omnibus, sed dignis duntaxat expo[illegible]. Neq; enim profanis, sed initiati [illegible] mysteria, non in [illegible] post expiationem [illegible]

C [illegible] sed ex virtute vitam studiose traducentibus, aut sese per pœnitentiam expurgantibus. Nec vero solum dicit, *hortus conclusus, & fons signatus*, verum etiam.

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum: cypri cum nardo. nardus & crocus, calamus & cinnamomum cum vniuersis lignis libani, myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis. fons hortorum, puteus aquæ viuentis, quæ fluit impetu de libano.

Hæc, inquit, [illegible] & tempore [illegible] Et [illegible] eundem [illegible] malorum punic[illegible] alio rum fructuum expers erit. Pro *malo punico* mea quidem sententia [illegible] Quandoquidem sub [illegible] mali [illegible] multa sunt grana, [illegible] non compriment [illegible] parte [illegible] aliquam medio [illegible] Possim [illegible] per medium discurrentibus [illegible] Multi [illegible] enim [illegible] ordine [illegible]. Nam alius est virginum ordo, alius conti[illegible], alius matrimonii ferentium iugum, & [illegible] opibus affluentium, alius inopem vitam [illegible] alius [illegible] vitam [illegible] & legitime imperantium. Eodem

D modo & mali [illegible] tanquam parti[illegible], qui [illegible] in quibus [illegible] grana [illegible] & [illegible] [illegible]

[illegible]

Pſelli.

Hortus conclusus soror mea, sponsa hortus conclusus fons signatus.

V[illegible] sponsam [illegible] dicit *Hortus* enim *conclusus soror mea sponsa*, [illegible] te [illegible] [illegible] *fons signatus*. [illegible] aquas [illegible] po[illegible]

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum

[illegible] verbis [illegible] complectitur omnia, [illegible] sid monstrauit [illegible] quam non p[illegible] *Emissiones tuæ* [illegible] *paradisus malorum punicorum.* [illegible] *Fons hortorum.* Nam [illegible] fide [illegible]

Puteus aquæ viuentis, quæ fluit, impetu de libano.

Ad[illegible], videm, quod [illegible] omnino viuentis aquæ [illegible] pluuiis in [illegible] ex [illegible] & [illegible] monte Libano descendit.

Trium Patrum.

A[illegible] quidem sunt membra, & [illegible] tua [illegible]

Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

Q[illegible] conclusus rum [illegible] tum [illegible] quantum ad animam pertinet [illegible] earum [illegible] ad carnem, & [illegible] quod [illegible] velut in mandato [illegible] vallo. Quantum autem [illegible] in aspectu, qui [illegible] [illegible]

E

A [illegible] mento [illegible] magnitudo [illegible] quatum arbor [illegible] [illegible] quatrum [illegible] [illegible] nale, uni [illegible] [illegible] [illegible] ad futurorum bonorum [illegible] amore, quem [illegible] quemadmodum [illegible] pertinent [illegible]. Hæc doctrina igitur, [illegible] [illegible]

B [illegible] proximum [illegible]

[illegible]

C [illegible] etiam corpora [illegible]

[illegible] Spiritus [illegible]

D [illegible] tanquam [illegible] quæ dicit [illegible]

Theodoretus.

Sponſa ſuper [illegible] laudibus [illegible] lætitiaque, & [illegible] quod ſponſus non modo [illegible] admiratus, verum etiam veſtimentum [illegible] odoraſſet.

Surge, [illegible] aquilo, & veni auſter, & perfla [illegible] meum, [illegible] fluant aromata eius. Deſcendat nepos meus in hortum ſuum, [illegible] comedat fructum [illegible] ſuarum E

Inter [illegible] aquæ diuina ſcriptura d[illegible] aqu[illegible] [illegible]. Quamobrem & Deus per Hier[illegible] *ab aquilone, inquit, exardeſcent mala.* Et rurſum, *Malum,* Hier. 1 [illegible] *adduco ab aquilone.* Et [illegible] *commotio magna de terra aquilonis.* Iubet igitur aqui[illegible] Hier. 10 [illegible] & [illegible] cedat [illegible] auſter [illegible] [illegible] [illegible] autem auſtrum [illegible] & notum appe[illegible] [illegible] & humida [illegible]. Manifeſte [illegible] etiam lucet. Vnde A[illegible] Dominum venturum prædi[illegible]. *Deus [illegible], inquit, de Theman veniet.* quod & Hebræorum & Sy[illegible] [illegible] Præcipit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Trium Patrum.

[illegible] *& veni auſter.* Facit ſpiritus [illegible] [illegible] quæ a me [illegible] [illegible] [illegible] F

Perfla hortum meum, & fluant aromata eius.

Animas [illegible] perfla, quas ego doctrina [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2 Cor. 6. [illegible] Propterea [illegible] inhab[illegible] [illegible] [illegible] *meus* [illegible] *cibus eſt, ut faciam voluntatem patris mei* [illegible] voluntas eſt, ut [illegible] Ioan. 4. [illegible] quæ quidem manda[illegible] [illegible] [illegible].

Surge aquilo, & veni auſter. Perfla hortum meum, & fluant aromata mea. Deſcendat nepos meus in hortum meum, & comedat fructum nucum eius. G

[illegible]elli.

Poſtquam [illegible] perſpicuitatem receptui omnino, [illegible] hortum [illegible] [illegible] peſſimum [illegible] pellere [illegible] [illegible] Apoſto[illegible] hortum [illegible] [illegible] ſpiritum vocat, [illegible] ſalut[illegible] [illegible] & Chriſtum [illegible]. Cum igitur [illegible] aquilonem [illegible] [illegible] hortum ſuum [illegible] H [illegible] *Niſi enim ad nos hu[illegible] & abiecta [illegible] deſcendat, manſuetus [illegible]* inquit [illegible] *nullo modo poſ[illegible] in cælum [illegible]*. His ſponſa [illegible] inuocauit. At [illegible] [illegible] *adiuua[illegible]* [illegible] [illegible] ſpon[illegible].

Veni in hortum meũ, [illegible] mea, ſp[illegible] myrrhã meã

A *cum aromatibus meis. comedi panem meum cum melle meo. bibi vinum meum cum lacte meo.*

Deſcendi ego quidem, inquit, in hortum tuum, o virgo, & pulchris fructibus tuis cupiditatem meam proſus expleui. atque ex ardenti filiorum tuorum fide ac pœnitentia magnam lætitiam percepi. Totum autem hoc factum eſt, meſſis myrrhæ, eſus mellis, & lactis potus. Hæc cum dixiſſet Chriſtus idem & ſponſus, vt pro melliflo conuiuio quaſi gratiam aliquam referret, ipſis virginis filiis dat corpus ſuum. Sic enim illos, ſed dignos tantum, quos & propinquos ſuos ita eſſe dixit, alloquitur.

Comedite propinqui mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.

Quicunque eſtis, inquit, operibus fratres mei, corpus meum comedite, & ſanguinem bibite meum. Deinde inebriamini, inquit, præ lætitia, & propter ebrietatem ſtupore perculſi, omnino mundi ſollicitudinum obliuiſcimini.

Theodoreti.

B *Veni in hortum meum, ſoror mea, ſponſa.*

Veni, inquit, *in hortum meum*, quem tu mihi adornaſti, & collegi primum myrrham meam, id eſt, quam ego in te plantaui. Primus enim ego pro te mortem oppetii. Deinde tu mecum commori, atq; vna ſepeliri cœpiſti. Conſepulta enim es mihi per baptiſma in morte, & mortificaſti membra tua, quæ ſunt ſuper terram. *Collegi ergo myrrham meam cum aromatibus meis*, & reliquarum virtutum, inquit, quas à me didiciſti, fructum percepi. Comedi præterea panem meum cum melle meo ſolidũ, & dulcem cibum, qui apud perfectos inuenitur. *Bibi vinum meum.* Iure addidit pronomen *meum*. Ipſe enim eſt vitis vera, ex qua vinum hoc perfectum eſt. *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Nam ne infantes quidem, ac veluti vbera ſugentes, & lactentes excludit, ſed ab illis etiam, ætati eorum congruentem fructum capit, cumq; ſit bonus ſit, amicos etiam ad conuiuium inuitat his verbis.

Comedite, propinqui mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei.

C *Propinqui* ſunt ipſius viri perfecti, quiq; incorruptam ſeruant imaginem, & cum eo coniungi cupiunt. His non ſolum præcipit, vt bibant, ſed vt inebrientur. Eſt enim ebrietas, quæ temperantiam, non autem intemperantiam parit; quæ membra corroborat, non autem diſſoluit: nam *calix tuus inebrians, præquam præclarus eſt*. Et alibi beatus Dauid, *Inebriabantur*, inquit, *à pinguedine domus tua, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.*

Pſal. 22. Pſal. 35.

Trium Patrum.

Eſa. 58.

Sponſæ preces ſponſus exaudiuit, iuxta illud: *Adhuc loquente te, dicet; Ecce adſum.* Talis enim erat, quæ precabatur, vt deſpici non deberet. Quamobrem illi reſpondens, *Veni*, inquit, *in hortum meum, ſoror mea, ſponſa*. Quem tu mihi [illegible] doctrina conſeuiſti, quibus perturbationum procella [illegible] eſt. [illegible] autem Sanctus ſpiritus meus [illegible] plantæ iſtius horti, veluti [illegible] vnguenta varia, virtutes [illegible] protulerunt, [illegible] ego [illegible] in hunc hortum ingreſſus ſum, in quo voluntates [illegible], ſanctæ præceptiorum plantata ſunt. Illis [illegible] fructũ omnino decerpſi. [illegible] *ſoror mea*, qui [illegible] ſuum [illegible] quippe quæ [illegible] voluntati [illegible] adoptione. *ſponſa mea* [illegible]

D [illegible] *cum aromatibus meis* [illegible]

Ioan. 4. [illegible] *panem meum cum melle* [illegible] *meum cum lacte meo* [illegible]

E aliquis in euangeliis, *cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei. Mel* autem eſt [illegible] eius eloquia, quæ [illegible] dulcedine perfuſa ſunt. *Vinum* vero eſt gratia diuinitatis [illegible], quæ id, quod naturæ [illegible] ſuperat [illegible]. *Lac* autem eſt doli expers ſimplicitas. Sponſus igitur, in quas, per ſancta mandata ſua, animum ingreditur, [illegible] quaſi pane quodam cũ melle, virtute cum [illegible] monet ſuti potat, quaſi vino cum lacte, [illegible] diuinitate, cum tenora [illegible] ſimplicitate. Hortum vero [illegible] tanquam [illegible] quendam cum melle ipſe comedit ac veluti vinũ quoddam cum lacte [illegible]. Itaque ad quos [illegible] ingreſſus eſt, quoſque domum [illegible] in Spiritu Sancto [illegible], ipſos inuitat ad hunc modum: *comedite propinqui mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei*: qui videlicet conuerſi eſtis, & vitia repuliſtis, & ad me, virtutem cum [illegible] cognitione colentes, acceſſiſtis. Bibite autem obſtupefaciens diuinitatis vinum cum doli expertem erga me fide, & ab illis, quæ naturalia ſunt, ad ea, quæ naturæ præſtãt, transferimini. Quos ego per gratiam in Sancto ſpiritu

F filios adoptaui patri meo. Hæc igitur ſponſus cum per ſponſæ adhortationes ad eius diſcipulas dixiſſet, ipſa ſe illis exemplum præbens, quomodo audire debeant vocem ſponſi ſui, cumque in domum introducere, *Ego*, inquit, *dormio, & cor meum vigilat. Vox nepotis mei pulſat ad oſtium.* Et dormio quidem ad ea, quæ in hac vita iucunda videntur, cum ſenſus mei, quaſi per contemptum ipſorum, ſopiti ſint. Vigilat autem mens mea, ne ſponſus meus, verbum, verbis inexplicabile veniens, inueniat eam dormitantem. In quibus autem mens vigilat, audit vocem dilecti mei [illegible] ad eam, per quam, tanquam per ianuam quandam in animam ingreditur.

Theodoreti.

Superioribus ita pronunciatis, ſponſa, *Ego*, inquit, *dormio, & cor meum vigilat.* Quamuis enim, inquit, ſomnum cogar [illegible] & ſomnum capere, mente tamen vigilo, & [illegible] ſomnum minime ſuſcipio, cum ſponſi aduentum expectem. Quamobrem, & ipſum pulſantem ſentio. *Vox enim*, inquit, *nepotis mei pulſat ad oſtium*, addamus, ſi videtur, hæc ea, quæ diuinis in euangeliis a bono paſtore dicta ſunt. *Oues enim*, inquit, *meæ vocem meam audiunt.* Et rurſum: *alienum autem non ſequentur, quia non nouerunt vocem alienorum.* Quare beatus ille, qui paſcitur, & paſtoris vocem agnoſcit. Beatus, qui in ſponſam electus eſt, atq; interadulteri, & ſponſi vocem ſcit diiudicare. *Beatus, qui dicit: non dabo ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem.* Sed vigilat, & ſponſum expectat quemadmodum ipſe dominus monet, *vigilate*, inquiens, *quia neſcitis qua hora Dominus veſter veniet.* Idem conſilium afferet etiam beatus Paulus, *vigilate*, inquiens, *ſtate in fide, viriliter agite, confortamini, omnia veſtra in caritate fiant.* Dum vigilat [illegible] ſponſa, licet dormiat ſomno corporeo, [illegible] ſponſi ſui, cumque ad fores pulſantem [illegible]. Quæ autem fores [illegible] ſunt [illegible] corporis [illegible] ſponſa ſponſum [illegible] pulſantem [illegible] præcipientem vt ſibi fores aperiantur.

Ioan. 10. Pſal. 131. Matth. 24. 1. Cor. 16.

Pſelli.

G Cum purus Dominus, & ſponſus ſe ſponte morti pro nobis obieciſſe demonſtraſſet, carnemque, non autem diuinitatem ſuam, pati [illegible] eſſe, hæc etiam dilectos, quos propinquos vocauit, loquitur. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Licet, inquit, [illegible] mortem pertuli, nihil tamen [illegible] diuinitas paſſa eſt. *Aperi mihi*, inquit, *ſoror mea propinqua mea, columba mea, perfecta mea. Quia caput meũ plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctis.* Per noctem quidem [illegible] ſignificat Iudæorum [illegible], quo illum nocte [illegible] per *rorem* [illegible] mortem, quam [illegible] corpus [illegible]. Quoniam igitur, in [illegible] mortem ſuſtinui, & propter hæc in [illegible], aperi [illegible] & [illegible] Deo [illegible] tuam, & [illegible]

A [illegible] *Perfectum* [illegible] *pater* [illegible] *cælestis perfectus est.* [illegible] *vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & tolle crucem tuam sequere me.* *Columba* [illegible] effectae, & [illegible] & [illegible] spiritualiter potes [illegible] *Propinquam meam* appello, quia per vestigia mea [illegible] & ad me appropinquare [illegible] *Ego enim* [illegible] *appropinquabo vobis. Sororem* de[illegible] non solum propter naturæ, quam suscepi, [illegible] verumetiam propter pietatis [illegible].

Matth. 5
Matth. 19

Iac. 4

Pſelli.

Sed ſponſæ Canticu rurſum audiamus. *Vox nepotis mei pulſat ad oſtium. Aperi mihi ſoror mea,* inquit, ſponſus meus [illegible] Cordis oſtium mihi, inquit, [illegible] ſimul cum patre meo. [illegible] enim profecto mihi propinqua facta es. [illegible] aperueris [illegible], dabo tibi munus magnum [illegible] guttas [illegible] largiter [illegible] hominum facultatem. Ros enim meus [illegible] medicina.

B

Trium Patrum.

Talia autem eſt ad me vox ſponſi mei. Aperi mihi, ſoror mea, proxima mea, columba mea, perfecta mea.

A[illegible] qui comprehendi [illegible] *ſoror mea,* [illegible] *Proxima mea* tam facta propter mentis [illegible]. *Columba mea,* [illegible] quibus [illegible] *perfecta mea,* vel per actionem purgata, & per contemplationem [illegible] omnibus [illegible]. *Aperi autem mihi quoniam* [illegible] *caput meum eſt plenum rore, & cincinni mei noctis.* [illegible] *caput* quidem ipſius, quod [illegible] declaratum [illegible] quæ verbum [illegible] ſermonibus [illegible] Impletur autem [illegible] perfectæ [illegible] [illegible] tanquam [illegible] quod com[illegible] Ex quo *noctis* [illegible] incomprehenſi[illegible] Per quas quidem [illegible] Deo [illegible] ſponſæ [illegible] aperta ipſum introducit [illegible] Qui propter & tanquam [illegible] *Aperi mihi* [illegible] *Quia caput meum* [illegible] *quo ſequuntur.* Ca[illegible] vocem [illegible] & in [illegible] atque incolam poſſedi [illegible] inprimis [illegible] tunicam [illegible] expo[illegible] Quomo[illegible] ipſam [illegible] baptiſmatis, & ſancti [illegible] & [illegible] ſequens, [illegible]

C

D

Expoliaui me tunica mea, quomodo induam illam. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos.

Pſelli.

E[illegible] tanquidem fores aperi[illegible] Tranſgreſ[illegible] [illegible] *vt* [illegible] Terrenas *abſtulit* [illegible] ſponſa [illegible] illos. Hæc ſponſi verba ſponſus cum audiſſet, vt [illegible] tabernaculo voluit habitare, ſed [illegible] potest, minime capiet. Hoc [illegible] eaque ſibi repleabatur, vt ex ipſius ſponſæ cantu poſſimus intelligere.

E

Theodoreti.

Superioribus igitur verbis auditis ſponſa reſpondet *Exui tunicam, tunicam meam.*

Quamuis [illegible] pigritia pariat, & quantum [illegible] afferat [illegible] cognoſcamus. [illegible] ſponſa [illegible] ſponſo ianuam vult aperire, [illegible] paulo poſt non ſolum ad ianuam vſque progr[illegible] ſed cuſtodes percutere & plateas circumire, atque in cuſtodes incidere, quibus vulnera etiam accipit, & vix [illegible] inuenit [illegible] Quod ſi itaim vocan[illegible] hæc omnia [illegible] Nunc attendite, *Exui,* inquit, *tunicam meam. Quomodo induam illam. Laui pedes meos. Quomodo inquinabo illos.* Atqui hoc illi ſponſus non præcipit, neque enim vult, vt [illegible] vetere [illegible] hominem iterum ſumat, aut ſanctis manibus ſuis ablutos conquinet pedes, [illegible] vt ſine labo[illegible] [illegible] aperiat ſibi vel auditum, vel ocul[illegible] ſpiritu aut per cognitionem, aut per auditum [illegible] in animabus ſanctificat [illegible] Verum quia ſponſa [illegible] tardior fuit, eam ſponſus excitat alta [illegible] non amplius pulſat extrinſecus tantum, ſed [illegible] per quandam [illegible] *Manum* autem intelligimus ſenſum tactus, & diuinam ipſius actio[illegible] clamat.

F

Nepos meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi vt aperirem nepoti meo: manus meæ ſtillauerunt myrrham, digiti mei myrrham plenam ſuper manum peſſuli. Aperui ego nepoti meo: at nepos meus declinauerat, atque tranſierat. Anima mea egreſſa eſt, vt nepos locutus eſt meus. Quæſiui eum, & non inueni eum: vocaui eum, & non reſpondit mihi. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem, percuſſerunt me, & vulnerauerunt me: abſtulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.

G

Quia noluit [illegible] aperire pulſanti, tangit eam [illegible] quod *foramen* appellauit [illegible] manum, hoc eſt, actionem. Amorem autem illi [illegible] Id enim pa[illegible] verbis *venter meus intremuit ad tactum eius* [illegible] Sponſa autem [illegible] ad oſtium [illegible] [illegible] myrrham [illegible] perfecta[illegible] ſiue [illegible] particulas affecta ſum. [illegible] oſtio, nepotem meum [illegible] Ego vero [illegible] [illegible] reſpondere. Obc[illegible] cuſtodes, qui me [illegible] percuſſerunt, & [illegible] affecerunt, & pallium ab[illegible] *Murorum,* & *ciuitatis cuſtodes* [illegible] quidem [illegible] magiſtratus, & principes, & [illegible] appellat, qui ſponſ[illegible] Eccleſiam quondam oppugna[illegible] runt, & victoria illuſtres [illegible] ipſius [illegible] & ſupplicijs excruciatos, animas ipſorum [illegible], & corpus ab illis, [illegible] auferentes necaue[illegible]unt. Martyres enim ardentes deſiderio ſponſi, & vbique gentium illum in ciuitatibus, & agris [illegible] vſque [illegible] terminos prædicantes, has ærumnas omnes perpeſſi ſunt. Ex his ergo, quæ dicta ſunt, diſcamus, omnem de[illegible] poſita tarditate ſponſo pulſanti protinus aperire, ne, ſi diſceſſerit, cogamur paſſim circumuagari, & deſidera[illegible] tum inquirere.

H

Pſell.

A

Pſelli.

Nepos meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.

Etſi enim, inquit, oſtium meum aperui, vt Chriſtum verbum & ſponſum meum ſuſciperem, tamen vis manus eius, eaq; ſolaris miſſa eſt. Itaque magnitudinem ipſius magnopere ſum admirata. Præclare pura virgo philoſophatur. Hominum enim natura minor eſt, quã vt diuinam admirandi verbi naturam opinione, aut [illegible] entia queat vniuerſam comprehendere. *Surrexi, vt aperirem nepoti meo. Manus meæ ſtillauerunt myrrham: digiti mei myrrham plenam in manum peſſuli.* Ego, vt ſponſum, inquit, exciperem, aperui. At ille penetralibus meis capi non poterat. Surrexi ad laborioſum & magis diuinum or[illegible]nem, vt quem antea capere non potueram, laboribus multis, & carnis mortificatione, latiorem cogitationis portam patefaciens, ſponſum comprehenderem. Vnde manus meæ, inquit, cum digitis continentes myrrham

B

diſtillarunt vſque ad peſſulum. Quinetiam peſſulis omnibus reductis fores aperui, id eſt, carnis meæ in[illegible] mbris mortificatis, animæ ſenſus omnes patefeci. *Pandi fores nepoti meo. At ille declinauerat, atq; tranſierat.* Quam[illegible] fores meas patefecerim vniuerſas, non tamen verbũ & [illegible] ſponſum potui comprehendere. Anima mea egreſſa eſt, vt nepos locutus eſt meus. Suſtuli mentem meam, inquit, ad cœlum, vt de dilecto meo aliquid intelligerem. At [illegible] le cœlo erat ſublimior multo. Sic enim deinceps loquitur ſponſa & virgo. *Quæſiui, & non inueni illum: vocaui & non reſpondit mihi.* Ecquonam modo inueniri, comprehendique poterit, qui nihil eſt eorum, quæ cogitatione percipiuntur, non ſpecies, non figura, non locus, non quantitas? *Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem: percuſſerunt me, vulnerauerunt me.* O pulcherrimam virginis progreſſionem! Ecce enim ad angelos vſque progreſſa eſt. Hi namque ſunt cœleſtis ciuitatis cuſtodes. Inuenerunt enim me verbum inquirentem, & verbis deterruerunt ac vulnerarunt. Dixerunt enim id nulla prorſus ratione

C

fieri poſſe, vt incomprehenſi comprehenſio reperiatur. *Abſtulerunt pallium mihi cuſtodes murorum.* Velum, inquit, abſtulerunt ab oculis meis, vt clarius ſponſum intueret, qui ne ab angelis quidem poteſt omnibus comprehendi. Quamobrem mœſtior diſcedens omnino, cuſtodes, id eſt, angelos etiam auerſatur, quod ne ab illis quidem ingens ſponſi deſiderium queat imminui.

Trium Patrum.

Quomodo autem, inquit, ſponſa ad diſcipulas ſuas, ſordidam peccati tunicam depoſuerim, atque puri[illegible] [illegible] [illegible] audite. *Nepos meus demiſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.* Dilectus meus de[illegible] patre, procedentem ab eo [illegible] ſpiritum ipſi con[illegible] ſtanti[illegible] m. cum tanquam manus peragit diuina gratia[illegible] per mentem meam veluti per foramen aliquod. & patiente me [illegible] ſapientiæ, timorem dilecti mei, t[illegible] [illegible] iudi[illegible], gulæ ventriſque corripitur vitium, vnde genus omne naſcitur intemperantiæ. *Et ſtatim ſurrexi ego, vt aperirem nepoti meo* per efficacem contemplatione ab habitus di[illegible] ſum excitata, vt mentis tanquam pateſac[illegible] dil[illegible] meo. *Manus meæ ſtillauerunt*

D

myrrham. Actiuæ nimi[illegible] potentiæ meæ mens & ratio per electione [illegible] ſermone & mores carnalem ſenſum mortificante. *Digiti mei myrrham plenam in manus peſſuli.* Paſtiuæ [illegible] potentiæ meæ, ſenſus, concupiſcentia, & iracundia quæ mei & rationi, vt manibus digiti cooper[illegible] pta, per cognitionem & virtutem, mo[illegible] probatiſſimam diſtillauerunt in affectione mo[illegible] era, quæ inſtar peſſuli excludunt aditum incredul[illegible] tanquam & huius operibus, quæ per [illegible] *manum peſſuli* vocata [illegible], mortis[illegible] vna cum paſ[illegible] potent[illegible], quas memorauimus. Quoniam [illegible] operum incredulitatis mortificatio eſt perfecto [illegible] des autem corruptio infidelitatis, hæc [illegible] p[illegible] quemadmodum diximus, corrupta [illegible]. *Aperui nepoti meo ego* [illegible] meæ ianuam dilecto meo per [illegible]

E

[illegible] *Nepos meus declinauerat atque tranſierat.* [illegible] per [illegible] non ſubiacet cum per illam [illegible] hentibilis. *Anima mea egreſſa eſt in ſermone eius.* [illegible] ab me [illegible] cognatione ad [illegible] per natura[illegible] contemplatione [illegible] vt inueniret ſponſum ſuum. *In ſermone eius.* co[illegible], quo [illegible] eſt allocuta, cum diceret *egredere in veſtigiis gregum:* vt indicaret ei, vbi ipſe paſceret. *Atque ita quæſiui eum, & non inueni.* In rebus enim creatis [illegible] creatus, non inuenitur. *Vocaui illum, & non reſpondit mihi.* Eum qui eſt appellaui [illegible], cum ea quæ [illegible], numen [illegible] ante [illegible]. Appellaui ſubſtantiam eum, qui eſt ſuperſubſtantialis. Appellaui [illegible] vitam, qui [illegible] ctor eſt [illegible], & [illegible] eſſe [illegible] vniuerſarum. *Non reſpondit mihi,* [illegible] ea vocarem quæ ipſe per eſſentiam & naturam [illegible] non eſt. Dilectum igitur meum reperire quidem [illegible] non potui. At [illegible] angeli, qui cuſtodes ſunt, & ciuitatem [illegible], inuenerunt me diſcipulam quondam ipſorum per ignorantiam ober[illegible] vacantemque [illegible] naturalium ſpe-

F

culationi [illegible], qui [illegible] naturam, velut ciuitatem quandam per cognitionem [illegible] eius circumeunt. Termini [illegible] rerum ſunt earum rationes, quibus factæ ſunt, quæque naturas ipſarum [illegible] ſcribunt. Vnde angeli, q[illegible] ill[illegible], tanqu[illegible] in terminis creaturam circume[illegible]. Sic igitur hi me c[illegible], *Percuſſerunt me, vulnerauerunt me, abſtulerunt pallium meum mihi.* Deprehenderunt me, indicantes mihi me [illegible] ondum, vt oporte[illegible]. Deum comp[illegible] hendiſſe. Reprehendentes autem perculſerunt con[illegible] ientiam me[illegible], quæ ſe increatum compr[illegible] hen[illegible] a[illegible] trahebatur; dum [illegible] quæ creatæ [illegible], nomini[illegible] ocat. At dum oſtendunt diuinum [illegible] ne [illegible] nutione præſtantius, *abſtulerunt mihi pallium,* id [illegible] ne [illegible] cam, qua ita rerũ cognitio col[illegible] importantur. De[illegible] terruerunt que[illegible] ſi comprehenſibilem redigere cuna[illegible] p[illegible] henſionem. Hæc egerunt in [illegible] muro[illegible] in cuſtod[illegible], hoc eſt, obſeruatores per perui diuinam[illegible] [illegible], quibus tanquam muris rerum natu[illegible] [illegible]. Quomodo hæc [illegible]

G

ſta, cum diſcipulas ſuas ſponſ[illegible] docuiſſet, ruſus eas iureiurando obteſtatur.

Adiuro, inquiens, vos, filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, ſi inueneritis nepotem meum, nunciate illi me caritate eſſe vulneratam.

Theodoreti.

Appare[illegible] [illegible]n ſæpe etiam imperfectis adhuc, & infantibus ſpo[illegible] [illegible], commodans ſe eorum imbecillitati & ad perſ[illegible] tionem [illegible] [illegible]. *Neque enim egent, qui ſani ſunt, medico, ſed qui male habent.* Adoleſcentulas [illegible] tur iureiurando obſtringit, vt ſi inuenerint nepotem ſuũ, nuncient illi quanto erga [illegible] lum amore teneatur, & quod electa caritatis ſagitta ſit ſauciata. Adoleſcentulæ nepotis nomen ignorant. Ad[illegible] huc enim ſunt imperfectæ, [illegible] cognitam habent myſteriorum profunditatem. [illegible] que Mar. 2.

Qualis eſt, inquiunt, nepos tuus, ô pulchra inter mulieres. Qualis eſt nepos tuus ex nepote, quia ſic adiuraſti nos?

Frequenter enim, inquiunt, audiuimus te [illegible] ntem *Nepos meus, nepotis mei:* nec verborum horum vim intelligimus. Quando igitur interp[illegible] itum eſt [illegible], negligere non poſſumus mandata tua. Nos ergo doce, ô pulchra inter mulieres [illegible] adoleſcentularum & [illegible]

H

larum omnium f[illegible] moſiſ[illegible] ma quid ſibi velit ho[illegible] nomen. Identidem enim reſonat in ore tuo, nunc nepotis mei, nunc nepos meus. Nam ſi ex te qual[illegible] iſte ſit, [illegible] di[illegible] ceri[illegible] us, & quibus inſignis ſit notis, curabimus te, & capeſſemus mandata tua.

Trium Patrum.

Proinde cum hos meos ad perfe[illegible] tionem gradus explicauerim, *adiuro vos, filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, ſi inueneritis nepotem meum. Quid? nunciate illi, me caritate eſſe vulneratam.* E[illegible] in[illegible] me tanquam [illegible] iurando corroboraui [illegible] [illegible] os: diſcipulæ meæ

quæ

[illegible] utilitat [illegible] ote [illegible], qu [illegible] [illegible] d pichi [illegible] modo ſordidam, [illegible] qui [illegible] utuas [illegible] obſtringe [illegible] caritate [illegible] ſtrarie [illegible] Hi ſpon [illegible] quæ [illegible] ſunt ipſius [illegible] tamen [illegible] agend [illegible] ſeceptæ pro luce tenebris [illegible] interrogant hunc in modum. *Qualis eſt nepos tuus ex nepote. ô pul chra inter mulieres: qualis eſt nepos tuus ex nepote, quia ſic adiu raſti nos.* Quibus [illegible] lignoſcitur in contemplando [illegible] ipſius [illegible] lucem ſimulat, cum ſit tenebræ [illegible] ampl [illegible] ſui ipſamus [illegible] ſpecioſiſſima [illegible], quæ illi ſunt deſponſatæ, [illegible] perfect, & magiſtra omnium. Ex quibus [illegible] ſignis in agendo di [illegible] ne perturbationibus [illegible] excelſium deceptæ, & rebus ſecundis pellectæ pro bono malum complectamur. Hæc ex te quærimus, quia [illegible] iureiurando denuncians, [illegible] nobis erga [illegible] lum ſuſcitaſti, cogiſtique, vt eum ſedulo con [illegible] tes inueniremus.

Adiuro vos filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, ſi inueneritis nepotem meum, nunciate illi, me caritate eſſe vulneratam.

Pſelli.

Adiuro, in [illegible] *per agri potentiam*, hoc eſt per diuinæ caritatis vim, [illegible] quidem verbis ſponſa angelos [illegible] At [illegible] diſperantes etiam angel [illegible] modo, inquiunt, *nepotem* [illegible] Virginalos do [illegible]

Theodoreti.

Sponſa igitur [illegible] ſuis indicat ſponſi notas ac [illegible] dicen[illegible]

Nepos meus candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Caput eius aurum ophaz, comæ eius ſicut elata palmarum, nigræ quaſi coruus. Oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum conſidentes, quæ in lacte [illegible] lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Genæ illius ſicut phialæ aromatum ſerentes pigmentaria. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ tharſis. Venter eius pixis eburnea, ſuper lapide ſapphiro. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. [illegible] eius vt libani, electus vt cedri. Guttur illius dulcedo, & totus deſiderabilis. Hic nepos eſt meus, & hic propinquus meus, filiæ Hieruſalem.

Ad [illegible] reſpondet [illegible] & quibus ſponſum [illegible] oſtendit *nepos*, inquiens, *meus candidus & rubicundus*. Prius candidum, deinde ruborem [illegible] Deus [illegible] per ſun [illegible] autem eſt hom[illegible] id, quod erat, neque in hominem conuerſus, ſed humana [illegible] *Candidus* ergo eſt, vt Deus. Quid enim [illegible] luce? *Lux autem eſt vera* [illegible] Euangeliorum verba teſtantur. *Erat*, inquiunt, *lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Verum non modo candidus eſt [illegible] rubicundus. Neque enim [illegible] Deus, [illegible] *Rubicundus* aut [illegible] terrenum [illegible] apud E[illegible] [illegible] ſeum e terra [illegible] cælum [illegible] item quærunt, &, *Quis eſt*, aiquiunt, *iſte, qui venit de Edom? Rubor veſtimentis eius de Boſor: iſte* [illegible] *in ſtola ſua, gradiens in multitudinem fortitudinis ſuæ* [illegible] & corporis pulchritudinem, quæ [illegible] appa[illegible]nt. [illegible] *ſpecioſus forma præ filiis hominum*, [illegible] De[illegible] ca[illegible] ſtpul[illegible] udine, [illegible] multitudine poteſt explicari. Qu[illegible] autem [illegible] & [illegible] *Quare ergo tu [illegible] ſunt indumenta tua tanquam ex calcato pleno torculari depreſſo?* [illegible] que [illegible] gere [illegible] dixer, *torcular*, inquiens, *calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum*. Non enim [illegible] patri, neque angelis, [illegible] dor [illegible] nos iuxta [illegible] Prophetam, *Conculcaui eos*, inquit, *in furore meo, & colliſi eos in ira mea*, hu[illegible] nimium nati [illegible] hoſtes dæmones, atq; [illegible] *Et aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta mea.* Ex ipſorum enim ſtrage atque internecione [illegible] ſanguinis gutt[illegible] veſtimenta mea conſperſa [illegible] mortem, ſignific[illegible]t. Non [illegible] autem: ſanguine [illegible] conſperſus ſum ego: ſed *aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper veſtimenta mea*, id eſt, corpus meum. Quod diligenter annotandum eſt. Nam diuina natura pati non potuit, ſed corpus paſſum eſt, quod quidem corpus Deus verbum ita contraxit, [illegible] inde [illegible] Diuinit[illegible] enim præſtantior eſt quam vt pati poſſit. [illegible] ſponſa, *Nepos meus*, inquit, *candidus & rubicundus, electus ex decem millibus*. Primus [illegible] Chriſtus [illegible] naturæ præcellit. Quippe *qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*. Itaque pro omni[illegible] hoſtia [illegible] Quamobrem & [illegible] prophetam Deus [illegible] *Ecce*, inquit *puer meus quem elegi, electus meus complacuit ſibi in eo anima mea, ponam ſpiritum meum ſuper eum, iudicium gentibus proferet.* [illegible] ſa, *nepos me*[illegible] inquit *candidus & ru*[illegible]*cundus, el*[illegible] *millibus*. Decebat enim illum qui [illegible] peccata [illegible] quæ rubra erant ſicut purpura, & [illegible] candidum fieri, & [illegible] pellari. *Caput autem* [illegible] quit, *aurum ophaz*. Symmachus [illegible] habet, inſigne auro. Caput in[illegible]gne auro. *Caput* ipſius [illegible] vocat diuinit[illegible], quam ſuper [illegible] Auro igit[illegible] & ap[illegible] comparat, quia nullum habet [illegible] *Comæ eius ſicut elata palmarum, nigræ quaſi coruus.* Ex capite illius fluentes gr[illegible] *comas* vocat. Nigras [illegible] ob aliam cauſam, [illegible] maculatum, qui feminis adiuncti [illegible] fructus [illegible] Quoniam [illegible] re[illegible] d[illegible] clum illi[illegible] comæ eius elat[illegible] [illegible]cuntur autem nigræ vt per profundum & [illegible] colorem, abdita & [illegible] incarnationis [illegible] clatetur. *Coma elata, nigra quaſi coruus.* Coruum [illegible] colorem tantummodo [illegible] *Oculi enim*, inquit, *ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum*. Per oculos [illegible] aſpectum eius admiratur. [illegible] columba[illegible] dicit Super plenitudines aquarum. [illegible] nobis redigit columbam illa[illegible] qu[illegible] Iordane [illegible] dit. Neque [illegible] oſtendat, qu[illegible] ipſæ columbæ, non autem, ſicut ipſius columbæ. [illegible] mus in diuina ſcriptura non modo ſpiritum [illegible] ſpiritus. Non quod mul[illegible] ſpiritus ſanctus ille [illegible] ra beatus Paulus ſpiritus vocat. *Et ſpiritus prophetarum*, inquit *prophetis ſubiecti ſunt.* Cum igitur dominus Chriſtus, vt homo omnia ſpiritus haberet dona, ideo ſponſa, [illegible] inquit *eius ſunt columbæ ſuper plenitudines aquarum.* Ali[illegible] ad [illegible] mouet [illegible] oculte[illegible], expectantes [illegible] autem [illegible] appetentes, ſuper plenitudines aquarum. Qui etiam *columbæ in lacte*, inquit *lotæ, & conſidentes ſuper plenitudines aquarum.* Alios enim in lacte [illegible], qui eo indigent cibo. Alios qui in peccato [illegible] renouant. *Conſi*[illegible] *ſuper plenitudines aquarum*, & [illegible] cantes. Nec in numero [illegible] *plenitudines aquarum*. Nam qui perf[illegible] non habent fidem, [illegible] non ſincera fide accedunt, eos non ſuſcipit. [illegible] Simon qui baptizatus quidem eſt [illegible] indignum [illegible] plenus non eſſet, ſed mancus, & [illegible] haberet. *Genæ illius ſicut phialæ*, inquit, *aromatum ſerentes pigmentaria. Et labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam*. [illegible] turtus & *labra* doctrinam v[illegible]. Sermonis enim inſtrumenta ſunt labra & genæ. Homini enim motu vox [illegible]

ar[illegible]

Eſa. 63

1 Pet. 2

Eſa. 42

1 Cor. 14

B C D E F G H

A *aromatum* appellat genas, prop[illegible] d[illegible] *Pigmentaria* vero [illegible] ſunt, quoniam [illegible] menta ſumunt doctores eccleſiæ, qui tanquam pigmentarii prædicationis, vnguentum [illegible]ficiunt [illegible]. Labia porro ſimilia videntur [illegible] labia, quia [illegible] ſplendent [illegible] ſermones licet humani ornamenti nihil habeant. Non enim nent, neque texunt [illegible]a, vt dominus docet, ſed pater cœleſtis veſtit ea. Quoniam igitur omni humana ſapientia diuini ſermones ſunt nudi, ſed diuinam ſolum habent pulchritudinem, merito dicit *labia tua lilia diſtillantia myrrham plenam*: docent enim in præſenti vita mortificationem. Quale eſt illud domini documentum
Matth. 10. *Qui non relinquit patrem, & matrem, & vxorem, & agros, & vineam propter me, non eſt me dignus*. Et, *Qui non ac-*
Luc. 14. *cipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus*. Et, *Si vis perfectus eſſe, vende, quæ habes, & da pauperibus & ſublata cruce tua*
Matth. 19. *ſequere me*. Idcirco diſtillant labia eius myrrham plenam. *Manus autem tornatiles, aureæ, plenæ tharſis*. Manus, eas virtutes vocat quæ in actione conſiſtunt, quas omnibus officiis ſigillatim ita diligenter excoluit, vt inde velut con-
Matth 3. centus quidam reſultaret. Quamobrem & ad Ioannem *ſine*, inquit, *modo. Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam*. *Aureas* appellat, vt pretioſas, & eximias. Nam illud *tharſis*
B propter auri præſtantiam poſuit. Hunc enim dicit diuina ſcriptura ſyncerum, & purum, ac probatum aurum deportari. *Venter eius pixis exigua eburnea, ſapphiris diſtincta*. Profunditas enim myſteriorum, & penu [illegible] [illegible] ſunt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei [illegible] eburneum illis, qui reuelati[one] [illegible] digni. E[t] natura quidem comprehendi nequeunt. [I]deo ſapphiris diſtincta eſt pixis, vt [illegible] diuinarum oſtendat arcanam profunditatem. Ac licet profunda, & recondita obſcura [ſin]t, eburnea tamen efficitur illis, qui non ſunt indigni.
Col. 1. Quamobrem beatus Paulus clara voce, *oculus*, inquit, *non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Nobis autem Deus reuelauit*
Eph. 3. *per ſpiritum ſuum*. Et rurſum *Myſterium eius, quod ab conditum fuit a ſeculis & generationibus: & quod aliis generationibus non eſt agnitum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis eius Apoſtolis & Prophetis*. His de cauſis ventrem illius prædem dixit eſſe eburneam ſapphiris diſtinctam. Ac comas eius, cum perſpicuæ ſint, ait eſſe nigras. Illis enim, qui nondum diuinam aſſecuti ſunt reuelationem, ea quoque videntur obſcura & difficillima, quæ manifeſta ſunt, & [o]mnibus
C comprehenduntur. Qui vero ad intima myſteria ſunt admiſſi, his perſpicua videntur etiam illa, quæ ſunt ob-
Pſal. 5[illegible] ſcura. Itaque beatus item Dauid, *incerta*, inquit, *& occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi*. Quod etiam ſponſa dicit, *venter*, inquiens, *eius pixis exigua eburnea ſapphiris diſtincta. crura illius columnæ marmoreæ quæ fundatæ ſuper baſes aureas* [illegible] ſtabilitatem & conſtantiam perpetuitatemque per *columnas* oſtendit *marmoreas*. *Baſes* autem *aureas* nominat, vt pretioſum actionum [illegible] [illegible] *eius vt thus, electus vt cedri*. Hic rurſus [illegible] [illegible] Ac Libanum quidem appellat *thus*, [illegible] *Cedrum* [illegible] humana[illegible] [illegible] arbor[illegible]
Pſal. 11[illegible] [illegible] *[illegible]tur eius dulcedo*. [illegible] eius [illegible] [illegible] Dauid, *quã dulcia*, inquit [illegible] *tua ſuper mel ori meo*. [illegible] *tua vera, iuſtificata in ſemetipſa, pretioſa ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fa[uum]*. Itaque [illegible] miniſtri [illegible] [illegible] ſunt, [illegible] ſermo[illegible]
Ioan. & [illegible] *Nunquam ſic*, inquiunt,
Luc 11. *locutus eſt homo ſicut [illegible]*. [illegible] clamabant. *beatus venter qui te portauit & vbera, quæ ſuxiſti*. Quare *guttur eius dul-*
D *[cedines] [illegible] deſiderabil[is]*. [illegible] enim quibus [illegible] verbo ex [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Quando vos eum dic[illegible] quæritur qui ſit nepos meus [illegible] *talis eſt nepos meus, & talis eſt propinquus* [illegible] ignorando [illegible], nolite illud negligere, [illegible] nepotem meum, atque [illegible] nunciate.

Trium Patrum.

Incipit magiſtra [illegible] nota [illegible] Ac primum quidem [illegible] *Nepos*, [illegible] *meus candidus & rubicundus, electus ex* [illegible] *millibus*. *Di[lectus] meus* quod ad naturam [illegible] *eſt candidus* [illegible] *rubicundus* [illegible] qui [illegible] ex matre [illegible] *electus ex decem millibus*, vt ſolus [illegible] gen[illegible] Quantum autem [illegible] humana[illegible], *candidus* eſt, [illegible] purus atque integer ab omni peccato. *Rubicundus*, vt qui proprium ſanguinem in cruce pro nobis effudit. *Electus ex decem millibus*, vt ſolus ipſe ex omnibus ſine ſemine natus [illegible] virgine. Atque ad [illegible] modum [illegible] contemplamur. Rebus autem & factis candidum experiuntur, qui ab omnibus peccatorum purgati ſunt ſordibus. Rubicundum, qui in
F varias incidente tentationes, [illegible] per [illegible] vt igneus [illegible] ex fornace [illegible] ſplendent. *Electum* [illegible] *millibus* [illegible] abſtinent [illegible] [illegible] illum [illegible] humanum [illegible] [illegible] abſ[illegible] ſtate. D[illegible] lingua perſe quitur, *Caput eius* [illegible] *aurum ophaz*. [illegible] [illegible] quam vt [illegible] [illegible] per[illegible] quas [illegible]
Cant. tione, di[illegible] *Caput enim* [illegible] *eſt Deus & pater*. [illegible] bus ita con[illegible] experie[illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] obin[illegible] purissimum [illegible] *Comæ eius ſicut elatæ palmarũ, nigræ* [illegible]. Bona [illegible] voluntates, ab vni-
G genito [illegible] Ens[illegible] ita, ſapientia, & his [illegible] tualiter, [illegible] capilli caput aliqu[illegible] ium, & cauſam re[illegible] vni[illegible] [illegible] prehendi non poteſt [illegible] [illegible]. Elatæ quidem [illegible] vſque, tendentes, quo [illegible] amplectuntur, dum [illegible] [illegible], operibus autem imitationi perducunt ad diuinæ beatitudi[nis] [illegible] latem. *Nigræ autem ſiculi corui* [illegible] peruestigabi[l]i diuinorum iudiciorum [illegible] [illegible] [illegible] albis viſum [illegible] confirmat. *Oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum*. Sanc[illegible] affectiones *oculi* [illegible] vocantur. Q[illegible] per ipſas Deus [illegible] [illegible] Vt [illegible] quædam ad plen[illegible] [illegible] virtutes, quæ aqu[illegible] [illegible] eſt, diuinorum [illegible] deſcendet [illegible] conceptacula. Quia ſermones earum operib[us] [illegible]
H [illegible] datorum. Incitare autem aſſe[ctione] [illegible] virtute di[illegible] ſunt, quia [illegible] dominu[s] [illegible] ipſas [illegible] tanquam domum [illegible] [illegible] *lumba*, inqu[it], *quæ in lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima*. Pu[illegible] ac penitus mundæ [illegible] [illegible] abus, quas [illegible] & [illegible] tas atque perfectas pe[illegible]. Ac paulo quidem [illegible] *ſicut phiala aromatum ſerentes pigmentaria*. Dum [illegible]

bus,

A [illegible] ad [illegible] aluiſſet, virginum m[illegible] [illegible] nt & [illegible] iter nutriunt, molſentes [illegible] mod [illegible], qu[illegible] ndum eſſentiam in[illegible] poteſt dum [illegible] ione ipſum c pla[illegible] cto impletæ ſunt ſpiritu, quaſi odoriferæ quæ [illegible] plenæ variorum vnguen orum varios illos, quos [illegible], ſpiritales mores ferentes. Verbum enim Dei [illegible] reguntur & gubernantur [illegible] n [illegible] ſan [illegible] ſpiritu conſubſtantiali, prouidente [illegible] ſua cuncta di[illegible] & moderatur. Atque ita quidem ſe habent genæ. [illegible] *labia diſtillantia myrrham plenam*. hoc eſt, diuini iu[illegible] per quas verbum Dei [illegible] quid [illegible] mentique congruit, quaſi quibuſdam [illegible] per communionem implicatur ſunt [illegible] perſpicuæ ſicut lilia, dum rerum naturas, [illegible] quamque proprietate, firmas & ſine confu[illegible] ione conſeruant, nudumq; docent [illegible] mortificatio[illegible] omnium mo [illegible]. per electionem animi adiſtre[illegible] pantium. *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ Tharſis*. Vniuer[illegible] ſales videlicet rerum effectrices inſtaurantricesque ratio[illegible] nes quæ ad creationem, & prouidentiam, & iudicium

B perti[illegible] ent, quibu[illegible] Dei verbum cuncta fec[illegible] & regit, & ſine confuſione conſeruat, tornatiles ſunt, & variapiſius ſapientia expolitæ, purgatæque, vt aurum [illegible] ab omni fæditate, & tanquam Tharſis, quod gaudi[illegible] con[illegible]templationem ſignificat. plenæ [illegible] ius, qui [illegible] omnia [illegible]. *Bonitas* enim Græce vide[illegible] tur dici ex eo, quod va[illegible] aut ſit poſita, aut curat. Rerum enim [illegible] declarat Deum [illegible] præſtare. Potius autem [illegible] immutabiles [illegible] rationes, [illegible] pluſquam [illegible]. Curſus vero per [illegible] motu [illegible] actu ſempi[illegible] ternum. *Venter eius [illegible] eburneus [illegible] lapide ſapphi[illegible]* [illegible] Sapientia, quæ in ſe ipſa qui [illegible] [illegible] habet per eſſentiam ea, [illegible] rum propter [illegible] tatem, atque [illegible] mobilitatem [illegible] cœruleum. Per [illegible] autem deſcriptaeſt in [illegible] per quas [illegible] quidem eburneu[illegible] & purus di[illegible]

C uinam tum gloriam [illegible] vere perſp[illegible] cueque repræſentat. *Inuiſibilia enim [illegible] a creatura mun-*

Rom. 1. *di per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur*, vt magnus ait Apoſtolus. Atque hoc quidem modo mens ex iis, quæ de Deo per eius opera comprehenduntur, cernit id, quod per eſſentiam eius non poteſt comprehendi: [illegible] autem, quod per eſſentiam non comprehenditur, [illegible] ſpecul[illegible] ndi percipit, requieſcit, [illegible] enim [illegible] ſcientiam, ad [illegible] dolorem, confirma[illegible] [illegible] rurſus ad rerum contemplationem. Quemad[illegible] modum albo colore [illegible] oculo videndi [illegible] tran[illegible] [illegible] ingi[illegible] reficitur & recreatur. Ac venter quidem eſt talis. *Crura autem illius columnæ marmoreæ, quæ fundata ſunt ſuper baſes aureas*. Dei videlicet ſummi, & quæ reliqua complectuntur, il[illegible] lius mandata, vt enim & proximum diligamus [illegible] ipſum Dei verbum tanquam binis cruribus in animibus [illegible] & per ſcientiam atque virtutem cur[illegible]

D ſum [illegible] unitæ quædam marmoreæ fir[illegible] mi fide & vita ſplendida ſuſtinent ipſum verbum, quod [illegible] editor: ne propter nos nomen eius eo decidat, [illegible] [illegible] blaſphemetur. *Fundata ſunt ſuper baſes aureas*, [illegible] rum, & bonum [illegible] propter naturæ immutabi[illegible] [illegible] propter promerendi benignitatem [illegible] Dei, [illegible] naturæ præſtat vniuerſæ. Poſtquam [illegible] ſponſa [illegible] ſponſi pa[illegible] eſſet, [illegible] illum diſcipulis deſcribens. *Species*, inquit, *eius, vt [illegible] electus, vt cedri*. A [illegible] Dei & patris conſubſtantialis pote[illegible] omnibus [illegible] [illegible] conſpicuus, vt [illegible] qui inter [illegible] montes eminet. Bonum enim, quod [illegible] ab omnibus eligitur, quoniam illud expetunt vni[illegible] [illegible]. Quamobrem, per actum, vt diximus, electus eſt ſponſus, & a tenebris, quæ lucem ſe eſſe ſimulant, ſecer[illegible] [illegible] vt cedris aſſimilati iuſti, ab iniuſtis & improbis, *Guttur illius dulcedo, & totus deſiderium*. Nouum quippe re-

ſtamentum, per quod [illegible] nquam per [illegible] ora[illegible] ſtituit [illegible] lucem hominum, dulce eſt guttur noſtro. Ex eo namque dulcis manat de virtutibus ſermonis ſponſi [illegible] taque totus etiam eſt deſiderium, vtpote rerum optabi[illegible] lium atque expetendarum extremum. *Hic nepos eſt meus, & hic propinquus meus, filiæ Hieruſalem*. Hic vtique dilectus [illegible] ſt meus [illegible] ego ſingulatim [illegible], in vnum [illegible] notas [illegible] ſigna vobis expoſui. Hi[illegible] eſt declaratus propinquus meus quæ ad ipſum, vt ad [illegible] ritatem per ſcientiam: vt ad bonum, per efficacem fidem appropinquam. *Filiæ Hieruſalem*, di[illegible] ipulæ meæ, quæ ab [illegible] perturbatione & vitio ſeparat[illegible] humanam pacem [illegible] & [illegible] ab omni p[illegible] urbatione remotam Dei nimirum intra nos regnum.

Pſelli.

Candidus, & rubicundus, electus ex decem millibus. Ille eſt, inquit, vere nepos meus, qui in [illegible] x immaculato latere haſta v[illegible] ne[illegible] pro hominibus ſanguinem & aquam mutabiliter effudit. Qui ſolus inter omnes ex virgine ſine dolore natus eſt homo. *Caput eius ſicut aurum Cephaz*. F
Qui ab omni, inquit, integer, ac [illegible] itus eſt peccati labe. *Coma eius ſicut elata, nigra quaſi coruus. Ornatus*, inquit, coma[illegible] rum eius ſunt Petrus & Paulus, qui antea [illegible] tenebro[illegible] ſique fuerant, & quiſquis ex gentibus ba[illegible] izatus eſt, & a[illegible] lum acc[illegible] llit. *Oculi eius ſunt columbæ ſuper plenitudines aquarum lota*. Illius *oculi* ſunt prophetæ prudentia [illegible] plices, & moribus admirandi. *Super plenitudines*, in[illegible] quit, *aquarum lota*. Id eſt, omnibus [illegible] tutibus exor[illegible] natæ. *In lacte conſidentes ſuper plenitudines aquarum*. Non glorioſe virtutem oſtentantes, ſed admodum tranquil[illegible] le eam excolentes. *Genæ illius ſunt phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam*. To[illegible] tum autem indicant hæc verba Chryſoſtomum, & re[illegible] liquos doctores illius æquales, maximum Baſilium, exi[illegible] mium Gregorium, quorum e labiis doctrinæ ſermones melle dulciores manarunt, quos qui deguſtant, multa impleuntur myrrha, id eſt, laboribus mortificant mem[illegible] bra ſua ſuper [illegible] rram, & ſimul cum Chriſto crucifigun[illegible] tur, atque ex[illegible] ltantur. *Manus illius tornatiles, plenæ tharſis. Venter eius pixis exigua, eburnea, ſuper lapide ſapphiro. Crura* G
illius columnæ marmoreæ, fundatæ ſuper baſes aureas Hæc vir[illegible] go pura & ſponſa cuſtodibus, hoc eſt, angelis, ſponſi ſui pulchritudinem ſignificans, enarrauit. Tu autem mihi omnia dicta per tranſlationem intellige. Quoniam enim Chriſtus ſolus caput eſt omnium: corpus autem ipſius diuina eſt eccleſia: membra autem [illegible] ſponſi [illegible] ctos eſ[illegible] ſe dicimus, alium quidem collum, alium autem pedes, per *manus* eius *tornatiles* venerandos apoſtolos accipe di[illegible] uinos ſacerdotum principes, fideles diuinæ gratiæ di[illegible] ſpenſatores, qui ſeipſos omnem malitiam amputantes ex[illegible] poliuerunt. Quamobrem ſpe bonorum repleti ſunt. [illegible] tus item *ventrem ac pixidem* agnoſce omnium vir[illegible] te præſtantium [illegible] as & cord[illegible] in quibus Dei verbum inſculptum eſt, qui mente[illegible] ſenſuſq; ſuos ad cœlorum regem erectos habent. Id [illegible] *ſapphirus* ſignificat, qui ſolus lapis cœli ſpeciem & colorem obtinet. Per hunc *crura* [illegible] intellige Apoſtolorum principem. In hoc enim dominus in euangelijs ſe eccleſiam ſuam ædifica[illegible] turum promiſit. *Species eius vt libanus, electus*. Sponſi ſpe[illegible] H
ciem vere maximam, & terribilem, admirandamque, ac diuinam ex pulchra libani altitudine conijcito. *Guttur illius dulcedo, [illegible] totus deſiderabilis. Guttur* eius diuus ille præcurſor fuit, qui verbi & ſponſi vox dicitur.

Theodoreti.

Cum igitur ſponſi notas & ſigna intellexiſſent, rurſus quo profectus ſit, quoue declinauerit, percontantur his verbis:

Quo abijt nepos tuus, o pulchra inter mulieres? Quo reſpexit nepos tuus? & quæremus eum tecum.

Nam ſi locum [illegible] didicerimus, non negli[illegible] gemus, ſed in eo, quem deſideras, peruestigando nos tibi laboris ſocias adiungemus. Rurſus igitur eis re[illegible] ſpondet.

A

Nepos [illegible] descendit in hortum ſuum, ad phialas aromatum, vt paſcat in hortis, & colligat lilia.

Quemadmodum [illegible] at hortum & plures. *Deſcendit enim in hortum ſuum, et paſcat in hortis.* [illegible] enim [illegible] ecclesia, vt docet [illegible] *deſponde*, inquiens, *vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Et alibi: *viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam.* At beatus item Paulus [illegible] quoque [illegible] ecclesias non [illegible] [illegible] *Paulus*, inquit, *apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominem [illegible] ecclesiis Galatiæ.* Et ad Corinthios [illegible], *mulieres*, inquit, *veſtræ in eccleſiis taceant.* Quamobrem [illegible] dicit: *Nepos meus deſcendit in hortum ſuum, ad phialas aromatum, vt paſcat in hortis, & colligat lilia.* Omnes enim paſtores ecclesias, & phialas aromatum delectantur [illegible] redolent fragrantiam [illegible], & ſponſæ pulchritudinem [illegible] imitantes ſunt lilia, quos colligit, & [illegible] delectatur [illegible]. Ad hæc ſponſa ſubiicit:

Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui paſcit inter lilia.

B Ex eo pendeo, atque illi me ipſam dicaui. Nam & ipſe me orbi prætulit, ſibique copulauit [illegible] ſenio confectam reddidit iuuenem, ex inope opulentam [illegible] formoſam: putridis, atque fœtentibus vulneribus [illegible] guentem curauit, repleuitque odoris ſuauitate. [illegible] cauſis, ita [illegible] loquor. *Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui paſcit inter lilia* vel [illegible] Symmachus vertit qui paſcit [illegible] tes. Nam & eos, qui [illegible], [illegible] qui digni ſunt, paſcit in liliis. Diuinis autem [illegible] ſuauius eſt nihil.

Trium Patrum.

Cum diſcipulæ ex magiſtra, quis eſſet [illegible], per ſigna & notas ipſius didiciſſent [illegible] cuperent, quonam abiiſſet, ſic illam compellant:

Quo abijt nepos tuus, o pulchra inter mulieres.

C O quæ inter animas imaginis & ſimilitudinis pulchritudinem mandati tranſgreſſione perditam [illegible] recuperaſti, quia Dei verbo es deſponſata, quandoquidem [illegible] ſignis ac notis eius abs te enumeratis, nondum ipſum in nobis conſpicimus, quonam reſpexit nepos tuus [illegible] & quæremus eum tecum. Vbi dilectus tuus, qui eſt [illegible] bilis, aſpici voluit? Indica nobis, vt e duc [illegible] ad præſta [illegible] tiora contendentes, cum tum agendo, tum contemplando perueſtigemus, & aſſequamur. His ſponſa reſpondet:

Nepos inquiens, meus deſcendit in hortum ſuum ad phialas aromatum.

Dilectus meus, qui ſubſtantiæ ſuæ celſitudine eſt immutabilis, re ipſa tanquam in hortum [illegible] deſcendit in creaturam, quam diuinis voluntatibus ſuis [illegible] plantauit, & tanquam ad phialas [illegible], ad animas [illegible] fidem in Deum [illegible] ſuauiſſimo [illegible] odore perfuſas, quæ quidem [illegible] per contemplationem & actionem, imaginis & ſimilitudinis decus [illegible] inſtaurat, vt ſponſus in illis tanquam exemplari [illegible] proprio [illegible] expreſſum. *Deſcendit autē, vt [illegible], vt paſcat in hortis, & colligat lilia*, hoc eſt, vt [illegible] ne præditas regat, & nutriat per ſcientiam atque virtutem, in natura tum intelligibili tum ſenſibili, in quibus [illegible] rationes ac modi tanquam in hortis [illegible]

D [illegible] conditi ſunt. Et colligat veluti lilia de ſpinis, [illegible] pe ex animabus, quæ corporeis ſollicitudinibus [illegible], animas [illegible], quæ [illegible] ſpi [illegible] ipſi, ut euangelijs dicenti: *conſiderate lilia agri [illegible] laborant, neq; nent.* Quarum etiam [illegible] dicit: *Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui paſcit inter lilia.* [illegible] Deus [illegible] mundo, & [illegible] ſolus [illegible] qui [illegible] animam, quæ ipſum ſequitur [illegible] in ſplendoribus virtutum.

Matth. 6.

Pſelli.

Hæc cum his verbis ſponſa eum [illegible] diſſet, [illegible] rurſus [illegible]

[illegible] nepos tuus o pulchra inter mulieres. Quo reſpexit [illegible] quæremus eum tecum.

[illegible] intelleximus. Nunc audiemus illud

[illegible] tam habent [illegible]

Nepos, inquiens, meus deſcendit [illegible] in hortum ſuum ad phialas aromatum, vt paſcat in hortis, & colligat lilia.

[illegible]

Ego nepoti meo, & nepos meus mihi.

Verum quo [illegible] inquit, vos [illegible] [illegible] ſponſa eſt abſcondita.

Theodoreti.

Spiritus [illegible] ſponſæ verbis, quæ [illegible] de fidei [illegible] & pulchritudinis [illegible] laudibus [illegible] debat, [illegible] conſpicuum præbet [illegible]

Pulchra es, propinqua mea, ſicut probatio, decora ſicut Hieruſalem, terribilis, vt acies ordinata.

Ex [illegible] propter [illegible] nomen imponit. [illegible] quia *Dominus probauit terram ſuam, & conuertit captiuitatem Iacob, remiſit iniquitatem plebis ſuæ, operuit omnia peccata eius*, merito ſponſam appellat *probationem*. Et quemadmodum ipſe in [illegible] ſponſum *deſiderium* nominauit, ex affectu [illegible] deſiderio [illegible] etiam [illegible] probans [illegible] & [illegible] ſponſum [illegible] *pulchra*, vt probata [illegible] atque [illegible] ſolum es pulchra, [illegible] etiam *decora*, [illegible] ſimpliciter, ſed *ſicut Hieruſalem*: non [illegible] ſed ſuperior illa, de qua beatus Paulus [illegible] *Quæ autem*, inquit, *ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.* Illi [illegible] Angelicam enim viuendi rationem imitatur. Medita [illegible] quæ cœleſtia ſunt. Et in carne [illegible] militas ſecundum carnem. Et ſecundum [illegible] tum perſequitur ad brauium ſupernæ vocationis. Et quæ ſurſum ſunt, quærit vbi [illegible] dextera Dei ſedens. Ideirco *decora eſt ſicut Hieruſalem*. Nec de [illegible] do, ſed [illegible] omnium [illegible] admirantur. Nam [illegible] in [illegible] nihil [illegible] ordinata, & certa [illegible] Rerum [illegible] Quippe quæ ſponſum [illegible] antepone [illegible] ſponſum [illegible] num obſeruandos, qui ad eum proxime accedunt. His addit

Auerte oculos tuos a me. Quia ipſi me auolare [illegible].

Quid autem [illegible] O [illegible] pulchritudo, & acumen [illegible] & [illegible] amandam [illegible] moderatius in me oculos [illegible] quid detrum [illegible] comprehendere nequeo [illegible] angelorum [illegible]

A [illegible] nihil assequeris, sed [illegible] [illegible] sem red[illegible] atque obrutiorem. [illegible] est, [illegible] quemad[illegible]modum oculum [illegible] inlan[illegible]bili.

[illegible] *me. Altera te me quæ [illegible]. & fortio-* [illegible] *præcipit tibi* [illegible] *cogita semper.* [illegible] superiores, & ait

[illegible] *caprarum, quæ reuelatæ sunt de Galaad.* [illegible] *tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, o-mnes* [illegible] *& steri-*[illegible] *non est in eis. Sicut fun-iculus coccineum labia tua, & eloquium tuum decorum. Sicut cor-tex mali punici gena tua, præter silentium tuum.*

H[illegible] cum supra sint [illegible] exposita, superuacaneum duximus iterum explanare. Si quis enim eorum, quæ dixi[illegible] oblitus sit, ad superiora confugie[illegible], poterit declar[illegible] iterum intenire. Non simpliciter [illegible] autem, aut te-mere spon[illegible] repente ab[illegible] in laudes, sed vt propter me mor pulchritudinis, eam [illegible] labe permittat. Considera enim, inquit, qualis ante [illegible] & qu[illegible] ego [illegible] redd[illegible], quo te decore [illegible], & quantum pulchritudini [illegible] perpetuo integras [illegible]. Sem[illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible] da b[illegible], neque pulch[illegible] tuæ detrah[illegible].

B

Trium Patrum.

Venit [illegible] decu[illegible] [illegible] an[illegible] [illegible] *Pulchra es* [illegible] *mea* [illegible] [illegible] propinqua mea [illegible] [illegible] [illegible] quæ voluntatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

C

[illegible]

D

[illegible] *Dentes tui sicut greges* [illegible] *de lauacro, omnes* [illegible] [illegible]

rum, vnde præclara quoque est eius pronunciatio. *Sicut cortex mali punici gena tua, præter silentium tuum,* propter [illegible] stri[illegible] am ac minime fusam orationis vim genæ tuæ sunt similes cortici mali punici. Et quando non taces, breuitate corrigis in concionibus dissolutionem.

E

Psell.

Hæc cum angelis sponsa loquebatur, cum hum[illegible] sim[illegible] dominus & sponsus, eam [illegible] amantem, [illegible] ac vehementius sollicitam, [illegible] se indagando [illegible] tus, rursum ad laudes eius sese conuertit [illegible] *pulchra es*, inquiens, *propinqua mea* sicut bona volunta[illegible], *decora sicut Ierusalem, terror sicut acies ordinata. Pulchra,* [illegible] quit, *facta* [illegible], *& macula non est in te*, [illegible] bonæ [illegible] comparata. Nam tu quoque vis omnes [illegible] Quamobrem & ter[illegible] [illegible], & formidabilis es, [illegible] angelorum meorum acies ordinatæ. Mi[illegible], inquit locutus est venerandus sponsus meus, *Auerte oculos tuos a me.* [illegible] coniice in me oculos tuos. Lux enim oculorum tu[illegible] rum auolare [illegible] fe-[illegible] mundi ne [illegible] despexi. Sed qui volunta-tem diligentium [illegible], contesti[illegible] [illegible] los suos [illegible] sponsam conuer[illegible], vidensque [illegible] [illegible] his verbis collaudare. *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges* [illegible] *quæ ascenderunt de lauacro,* [illegible] *Sicut funiculus* [illegible] *labia tua. & eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici* [illegible] *na tua, præter silentium tuum.* His sponsam laudi[illegible] [illegible] & [illegible] amores aptissimus spo[illegible] [illegible] omnium ex[illegible] lanati[illegible], Steph[illegible] nus à nobis accepisti. Quare iam Canticorum [illegible] mediamus. Psal. 44.

F

Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescen-tulæ, quarum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa est genitrici suæ. Viderunt illam filiæ, & beatissimam prædicabunt eam Reginæ & concubinæ lauda-runt eam.

G

Sapientissimus ille Salomon, mirabilis ille propheta tanquam in speculo propheticis oculis, animarum, quæ [illegible] assequuntur, mores & virtutes, immo, vt vere di-[illegible]am, ordines & gradus aspexit. Tres enim, vt mihi per-[illegible], sunt ordines eorum qui [illegible]. At enim sunt filij aut mercenarij, aut serui. Qui enim [illegible] [illegible] sex [illegible] Deum rerum omnium auctorem o-[illegible], & amore [illegible], mundum, & quæ [illegible] mundo sun[illegible] [illegible] Christo verbo & sponso [illegible] coniunguntur, diuina gratia filiorum ordinem obti-[illegible]. Qui autem [illegible] cælestis cupiditate adducti, vero [illegible]ntur, Christ[illegible] [illegible] inseruiunt in me[illegible] [illegible] loco constituuntur. At qui [illegible] omnibus ob[illegible], [illegible] ego [illegible], cruciatuum & suppliciorum formid[illegible] [illegible], [illegible] pœnitentiam agunt, quorum [illegible] [illegible] quoque, [illegible] per [illegible] tuam, o Christe [illegible] saluator [illegible] in seruorum qui tamen salui fiunt, or-[illegible] collocantur. Has classes atque [illegible] ordines Salomon [illegible] prospiciens, & diuino afflatus spiritu, tanto ante [illegible] [illegible] sponsi purissimi [illegible] incarnationem, & quæ [illegible] sum [illegible] feminæ genuit sanctissimam Dei genitricem Mariam [illegible] immaculatissimam, quam omnibus, omnes [illegible] [illegible] generationes, vocibus nunquam [illegible] [illegible] beatissimam prædicant, qui con[illegible] mundi pe[illegible] [illegible] [illegible]. Tu vero princeps Stephephore, [illegible] *sexaginta re-ginas* [illegible] [illegible] [illegible] talentum [illegible] [illegible] multipli-cante diuin[illegible] gratia filiorum [illegible] *Concubinas* autem eos esse [illegible], qui [illegible] talentum sibi ad mini-[illegible] [illegible] multipli-ca[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]. [illegible] innumera-[illegible] adolescentulas agno[illegible] [illegible], qui præ nimia [illegible] talentum à domino acceptum [illegible] terra defoderunt [illegible] quidem, sed tamen salutem ob [illegible] Inte[illegible] omnium [illegible], qui sal[illegible] tur, vt electa columba est vna illa sola, quæ Christum

H

A [illegible] ergo mater puel[illegible] Cherubim & Seraphim [illegible]

Petr[illegible]

Mandacatum, [illegible] expli[illegible] enim [illegible]rum Canticum ad vmbilicum peruenit. Quod si p[illegible]ceps optime [illegible] ſapientiſſime [illegible] uxtas, quid[illegible] in ſumma ex huius propheti[illegible] luminis puritate [illegible]gatur. Mortalium naturam [illegible] prolapſam, & e[illegible] bu[illegible] dam, verbum, a quo fuerat condita, perquiſiuit, i[illegible]uentamq́; atque humeris ſuis impoſitã domitus in cœlum ſuſtulit, patriq; obtulit, atque angel[illegible] ſub[illegible] de[illegible] larauit. Quod [illegible] prophetico [illegible] Salomon, tem[illegible] & multiplici carmine eſt perſ[illegible] Nos vero [illegible] tua, [illegible] apell[illegible] cupiente[illegible] vt imperio ſubiecti tuo, idem argumentum p[illegible] noſtris [illegible] verbis expoſuimu[illegible]. Quod ſi [illegible] veritatis tramite alicubi deflexerim[illegible] tum [illegible]
B num nemini videri debet. Noſtrum [illegible] iam [illegible] attingere. Cum [illegible] tus [illegible] debet nihil ab ip[illegible], qui eode[illegible] ſunt ſpiritu, tractare. Verum, quando id auſi ſumu[illegible] omnipotens Chriſtus mihi de[illegible] veniam.

Pſelli commentariorum in canticorum Canticum finis.

Trium Patrum.

Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarum non e[st] numerus. Animæ [illegible], quæ non ſup[illegible] meritum, ſed promiſſum Dei regnum a[illegible] di deſiderio [illegible] quinque ſenſibus imper[illegible] tem, atque vna cum [illegible] ſenarium numerum [illegible] tem[illegible] duplicant decem præcepta. Animæ item [illegible], quæ cupiditate quidem ad malum inclinant, ſed pœn[illegible]rum [illegible] territæ ad vitia operibus implenda immotæ manent. Nam octogenarius numerus
C immobilitatem, ſi per ſe ipſum ſpectetur, oſtendit, [illegible] ptuagenarij autem numeri, qui impar eſt, [illegible] lectitu[illegible] animæ poſtremo, quæ adhuc [illegible] ſunt [illegible]des, & adoleſcunt, ſed ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti nondum iuſtitiæ operibus mundatæ, atq; [illegible] ſtratæ peruenerunt: & quia mortuam adhu[illegible] dem gerunt, nondum ad earum, quæ ſaluantur, ordines aſcribuntur. Ex omnibus autem ordinibus, quos [illegible] memorauimus, *vna eſt columba perfecta matri ſuæ, electa genitrici ſuæ.* Quæ nimirum poſtquam Deo [illegible] & p[illegible]narum formid[illegible] purgata eſt, & ſpe promiſſionum [illegible] [illegible] caritatis affe[illegible] bonum colit, & nulla [illegible] [illegible] ſed ipſum propter ſe, vt nam[illegible] bonum, c[illegible] [illegible] [illegible] vna pr[illegible] eſt, vtpote pe[illegible] [illegible] Deo coniun[illegible], & apud ipſum [illegible] [illegible] manet. Columba autem, vt ſpiritalis at[illegible] [illegible] omnium effectrice ſapientia per ampl[illegible] [illegible] coniuncta, eque in ipſa per [illegible] [illegible] fructus progre[illegible]diens. Quia qui [illegible] [illegible] & mercenarijs exuitur, & in [illegible] ad [illegible] atque ele[illegible] ad diuinitate [illegible] gratiam adip[illegible]
D tur. [illegible] illam fi[illegible], & beatiſſimam prædicabunt [illegible] cam, [illegible] concubinæ [illegible] laudabunt eam. Recta & p[illegible] [illegible] facta [illegible] tantum eius [illegible]pulc[illegible] [illegible] genuit. [illegible] ſunt, [illegible] beatam [illegible] prædicabunt. Qu[illegible] [illegible] opera [illegible] regnum Dei [illegible] timore [illegible] peccatis [illegible] etiam operibus collaudabunt.

Theodoreti.

[illegible] ſponſus dicit, ſponſam adhort[illegible] [illegible]

Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus.

[illegible] eſſe piorum ordines [illegible] *multa* [illegible] *manſio*[illegible]

ne[s] ſunt apud patrem meum E[illegible] tion[illegible] [illegible] *ter duo, tertium vnum,* p[illegible] *parab[illegible]. Aliud* inquit *cecidit in terram bonam* [illegible] *fecit fructum, [illegible] vnum, [illegible] centum.* [illegible] non ſolum [illegible] quæ [illegible] [illegible] quoque, quæ [illegible] [illegible]. Non enim [illegible] dupl[illegible] [illegible] ſexage[illegible]. Centeſi[illegible] eſt [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] Tetragonum [illegible] [illegible] Quani[illegible] [illegible] numerus perfe[illegible] tamen ſexag[illegible] [illegible] [illegible] ſpon[illegible] [illegible], que[illegible] [illegible] virtutis [illegible] Quibus [illegible] Paulus [illegible] *Certus ſum enim, quia neq;*
mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neque virtutes, neq; inſtantia, neque futura, neque [fortitu]do, neque altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à caritate Dei, [quæ est] in [Chr]iſto Ieſu domino noſtro. [illegible] oſte[illegible] [illegible] non prop[illegible] [illegible] [illegible] Chriſt[illegible], quam ſolius [illegible] caritate [illegible] [illegible] quæ ſunt [illegible] [illegible] ſponſi [illegible] mouent [illegible] ſponſæ [illegible] ordinem [illegible]. Sunt au[tem] qu[illegible] [illegible], qui futurorum bo[nor]um deſiderio p[ro] virtute [illegible]. [illegible] *reginas* [illegible] appella[illegible] [illegible] quod [illegible] bonis [illegible]. Al[illegible] præterea ſunt, qui no[illegible] [illegible] liber[illegible] ſed adhuc ſponte [illegible] & [illegible] formid[illegible] [illegible] quoque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nec regni [illegible] metu [illegible], ſed [illegible] negli[illegible], cum tamen & [illegible] & [illegible] integra [illegible] peregrina diſciplina [illegible] modo viden[illegible] modo [illegible] ſe, nunc [illegible] per pœniten[illegible] [illegible] appellat [illegible] & concubinas ſu[illegible] multitudine [illegible] *Et adoleſcentulæ,* inquit, *quarum non eſt numerus.* Ad[oleſ]centul[arum], inquit, non eſt nu[merus] [illegible] qui præ multitudine numerari non [illegible] ſunt quæ [illegible] apud patrem [illegible] quando cō[illegible] & ad ea, quæ [illegible] vndiq; ſalu[illegible] congruat. [illegible] *reginas* [illegible] *ſexaginta, concubinas* autem octo[illegible]. Numerus ſexagenarius dena[illegible] [illegible] impletur. Denarius autem in[illegible] [illegible] Senarius vero creationis mundi [illegible]. [illegible] omnium [illegible]. Quæcunq[ue] [illegible] ſolum animæ, [illegible] [illegible] Spo[illegible] [illegible] [illegible] & ſup[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſunt. At il[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſu[illegible] *pro octaua* [illegible] *Dan. ne*[illegible]

Maſſ[illegible]
Rom. 8.
Matth.
Pſal. 6.

inquit, *ne in furore tuo ar[illegible] me, neq; in ira tua corripias me.* Et paulo p[illegible] *quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui. In inferno autem quis [illegible]* Quibus verbis indicat, iis qui [illegible] & non [illegible]ſipuerunt, nullum pœnitentiæ locum datum iri. Cum igitur hæ formidantes non regni deſiderio, neq; ſponſi amore permotæ diuinas leges obſeruauerint, merito dicuntur octoginta.

Numerus enim octauus illam octauam ſignificat, demus autem perfectionem. Sponſam igitur & ſexaginta & octoginta dicit eſſe præſtantiorem. *Vna enim,* inquit, *columba mea, perfecta mea,* rurſus eam nominans ſpiritalem, atq; vnicam. Nam ſupra ſexaginta & octoginta eſt vna matri ſuæ. Matrem autem habet ſacram illam ſuperiorem illam Hieruſalem. *Electa autem eſt genetrici ſuæ,* quæ, cum illam quoq; genuerit, hanc tamen omnibus prætulit, & filiam electam habet. Itaq; viderunt eam filiæ, & beatam prædicabant, hoc eſt, adoleſcentulæ, [illegible] ſolum adoleſcentulæ, ſed etiam reginæ, & concubinæ [illegible] eam laudibus concelebrabunt. Omnibus enim ipſa præſtat, quippe quæ nec ſpe præmij, nec metu ſupplicij, ſed ſponſi deſiderio ad ſummum philoſophiæ faſtigium aſpirarit. Atque vtinam nobis item concedatur, vt diuina gratia adiuti ad ſponſæ perfectionem perueniamus. Quod ſi conſequi non potenimus, inter reginas ſaltem numeremur: at ſi ab ipſis quoq; defecerimus, haud procul certe à concubinis recedamus: ſin hoc etiam gradu fuerimus indigni, [illegible] ad numerum adoleſcentularum aſcribamur, puramq; pietatis profeſſionem conſeruemus, neq; omnino ſponſi priuemur ſocietate, ſed per eius gratiam, ipſius pulchritudine perfruamur.

Quoniam ipſi eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS,

Liber Quartus.

Theodoreti.

Matth. 7. AVxilio confiſi illius, qui dixit: *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis: omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur.* in præſentia petemus, vt nobis reliqua verba Cantici canticorum [illegible] & ſupplici voce clamabimus: *[illegible] oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.* Nam ipſe dixit verbum euangelizantibus [illegible] *aperi,* inquit, *os tuum, & implebo illud.* Quin etiam ad [illegible] totum commodum indignis ſæpe gratiam impertitur. Quamobrem ſperamus eum nobis quoq; huius partis profunditatem planam dilucidamq; facturum: non quod eo munere nos ſimus digni, ſed propter eorum, qui interpretationem [illegible] legent, vel audient vtilitatem. Hac [illegible] fiducia freti, ad id, quod reliquum eſt, explicandum accedamus.

Pſal. 118

Pſal. 81.

Quæ eſt [illegible], quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, [illegible]

In ſuperioribus ſponſæ pulchritudinem ſponſus oratione deſcripſit. [illegible] eam ſingula eius membra commendauit, [illegible] communem rurſus adhibuit laudationem, quam quidem veluti e [illegible] comparatione, ſic eam cum adoleſcentulis, & concubinis, reginiſq; conferens, vt illa [illegible] partibus antecellere demonſtraret, [illegible] formæ præſtantia, vt [illegible] omnes [illegible] victas confiterentur, ipſamque beatam, immo vero beatiſſimam prædicarent. Hic autem ſponſi [illegible], cum ab eo ſponſæ pulchritudinem, & [illegible] cognouiſſent, ad eam accuratius ſpectandam [illegible], & præ gaudij magnitudine animæ eius ipſius [illegible] do adhuc ſub corporis velo [illegible] clamantes.

Quæ eſt, inquiunt, *iſta, quæ ſicut aurora conſurgit?*

Ex parte hactenus, ſponſæ lux mortali hoc corpore contecta cernebatur [illegible] quemadmodum aurora noctis eſt dieiq; confinium, atque huius quidem [illegible], illius autem indicat finem, & ſolem ſignificat aduentare: ſic in hac vita animæ pietate ſapientiaq; perfectæ, quas cœleſtes ſponſæq; nomine vocat diuina ſcriptura, & propria virtute [illegible] emittunt ſplendores: *cum autem,* vt inquit beatus Paulus, *corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tota ipſarum lux aperietur.* Quod quidem miniſtri ſponſi prævidentes, eam non ſolum comparant auroræ, ſed pulchram, vt lunam eſſe dicunt electam, terribilem vt ſolem fulgore ſuo ſpectantium oculos obſtringentem. Addiderunt, *electam,* non ſolum, vt diſcrimen inter illam & ſtellas indicarent, ſed etiam vt ipſius lunæ perfectionem oſtenderent. Quaſi dicerent: vt luna plena nitens, non [illegible] oſtentans cornua, non ſemiplena, non decreſcens, ſed perfecta ac toto orbe ſplendida, non quidpiam [illegible] imperfectionis, ſed totum globum lucidum [illegible] tens. Sic igitur, inquiunt, *eſt pulchra, vt [illegible].* [illegible] autem qui in rebus eiuſmodi [illegible] periti, lunam [illegible] radijs lucem mutuari, ac lumen quidem ex [illegible] pere, cum paruula ipſius particula ſolem [illegible] autem ex aduerſo totum ſolem vt ſpeculum [illegible], maculis abſtergens ſuas, illuſtrari [illegible] corporis partem obſcuram retinet. [illegible] & Chriſti eccleſia animarum virtute perfecta [illegible] cœtus *reuelata facie gloriam domini ſpeculans,* vt inquit beatus Paulus, *in eandem imaginem transformatur a claritate in claritatem tanquam a domini ſpiritu,* & ſit tota ſplendida, vt lunæ ſimilis videtur, lunæ, inquam, electæ, id eſt, plenæ, nec ſolum lunæ videtur ſimilis, verum etiam [illegible], inquam, ſtuporem ſpectantibus inijcienti. Neq; vero ſimpliciter hunc ordinem poſitum exiſtimo. Haud enim temere hæc ita dicuntur à diuino ſpiritu. Sed, quoniam vita nox eſt ex beati Pauli ſententia, qui, *Nox,* inquit, *præceſſit, dies enim appropinquauit.* neceſſario vt in nocte quaſi luna quædam eſt eccleſia, quæ iter facientibus lumen præbet, & rectam oſtendit viam. Eſt etiam *vt aurora.* Nam tempus, quod domini aduentum eſt ſubſecuturum, [illegible] veluti quædam aurora, quæ tranquillitatem [illegible] dies præſentiam ſignificabat. *Sicut auroram,* [illegible] *paratum inueniemus eum. Cum autem magna illa dies domini manifeſta venerit,* vt ait propheta, de qua beatus Paulus, *dies,* inquit, *appropinquauit:* tunc non iam vt luna fulgebit, ſed [illegible] admirationem afferens non ſolum hominibus inſidiantibus, ſed adoleſcentulis, & concubinis, & reginis, atq; etiam ipſis virtutibus incorporeis. Quod quidem dominus ipſe teſtatur, *tunc,* inquit, *fulgebunt iuſti, ſicut ſol.* Et beatus Paulus, *alia,* inquit, *eſt claritas ſolis, & alia eſt claritas lunæ, & alia eſt claritas ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in claritate.* Progreditur autem ſponſa Chriſti, ſicut aurora. Ex parte enim hoc tempore cognoſcitur illius pulchritudo. *Et pulchra eſt, vt luna* [illegible], quæ domini luce plena, radijs ſuis totum orbem illuminat. Quapropter & dominus in euangelio [illegible] ad diſcipulos ſuos: *vos eſtis lux mundi.* [illegible] qualisnam lux, ſubijcit. *Sic luceat lux veſtra coram homi-*

1. Cor. 15.
2. Cor. 3.
Rom. 13.
Oſ. 6.
Rom. 13.
Matth. 13.
1. Cor. 15.
Matth. 5.

A *nibus, vt [illegible]ant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Nec ſolum eſt ſpon[illegible], tum electa lun[illegible], verum etiam vt ſol in futura vita ſplendebit & [illegible] ſuo cunctis ſtuporem injiciet. Admi[illegible] [illegible] plus non modo lucem, [illegible] etiam ordine[illegible]. Nihil enim incompoſitum, nihil in[illegible], nihil confuſum in ſponſa domini. Ad amuſſim enim actiones dirigit, vitamque ſuam, quaſi regula ac norma quadam vtens, componit.

Trium Patrum.

Quando gloria magiſtræ eſt diſcipularum illuminatio, & purgatio, de qua etiam dicunt:

Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens? pulchra vt luna? electa vt ſol? terribilis, vt aciés ordinata:

Vere admiranda eſt magiſtra noſtra. Nam diſcipulis ſuis, quę per purgationem à tenebrarum operibus receſſerunt, ſed per cognitionis illuſtrationem nondum ad iuſtitiæ opera peruenerunt vt docendi ratio requirit, ſeſe accommodat, ac præbet quaſi lucem matutina[illegible], B ea celans myſteria, quæ nondum valent comprehendere, atque illa tradens, quibus percipiendis ſunt idoneæ, futurarumque pœnarum minis eas ad fidem atque obedientiam adducens. Illis vero, quæ cum veritatis crediderint prædicationi, à malitiæ tamen operibus tenebrarum nondum ſunt purgatæ, ita ſe exhibet bonam, vt pœnitentiæ diſciplina quaſi lunæ quandam lucem ſuppeditans, ignorantiæ noctem ab eis repellat. At cum animabus illis, quæ virtute præditæ tanquam in die decore ambulant, ſe electam gerit, (qualis eſt ſol, qui tum amplitudine, tum ſplendore cæteris cœli luminibus antecellit) & vere cognitionis lucem ſubminiſtrat. Atque ita ſtupore ac terrore afficit ſe intuentes, vt inſtructa atque ordinata agmina angelorum. Ac de magiſtra quidem ſua diſcipulæ ita locutæ ſunt.

Theodoreti.

Poſt ſponſi miniſtrorum laudes ſponſa de ſe ipſa diſſerens

C *In hortum nucis, inquit, deſcendi, vt viderem in germinibus torrentis, vt viderem, an floruiſſet vinea, an floruiſſent mala punica. Illic dabo vbera tibi. Non nouit anima mea. poſuit me currus Aminadab.*

Verborum obſcuritate valde abſtruſus eſt ſenſus. Sed diuinæ gratiæ auxilium implorantes, ex profunditate theſaurum effodiemus. Oſtendit, homines pios (quos diuina ſcriptura *ſponſam* appellat) propria non eſſe ſalute [illegible]nte[illegible]s, neque illis ſatis eſſe, quod ipſi ſoli nuptias optatas ſint aſſecuti: ſed totis viribus in eam curam incumbere, vt reliquos omnes homines ab infrugifera [illegible] ad[illegible] moueant, quo fertiles effecti virtutis fructum ferant. Quod quidem dum præſtant, & cæteris hominibus vacant inſtituendis, ſimiles ſunt curribus Aminadab, vel, vt Symmachus interpretatus eſt, curribus populi præeuntis, vel, vt Aquila vertit, curribus populi ſponte imperantis. Per *hortum nucis* præſentem intelli-

D [illegible]mus vitam, quæ cum amara ſit, & ærumnis, atque la[illegible]ibus plena, [illegible]conditum tamen habet virtutis fructu[illegible]. Nam & nucis fructus, cum extrinſecus corticem [illegible] amarum habeat, alterum autem aſperum ac durum, intus, tanquam in penu quodam nucleum eſculen[illegible]um continet reconditum, qui ſine labore non po[illegible] ex[illegible]. Talis eſt etiam præſens vita. cum enim do[illegible] & m[illegible]eſtiarum [illegible] referta ſit, labores habe[illegible] quidem & [illegible], non tamen inutiles, aut in[illegible]. [illegible] beatus etiam Paulus, *Vita, in-[illegible] noſtra ab[illegible] ita eſt cum Chriſto in Deo. cum autem Chri-[illegible] vita noſtra [illegible] & vos apparebimus. In hortum* [illegible], h[illegible] eſt, [illegible] humanam. Curau[illegible], vt viderem in germinibus tor[illegible] Ru[illegible] *torrentem* appellauit. Torrens [illegible] neque quidem fluit, æſtate [illegible]. Huiuſmodi ſunt, quæ iu[illegible] [illegible] vita. Torrentis enim inſtar tum

E gloria, tum opes, tunc regnum, tum deliciæ, atque alij [illegible] huiuſce vitæ flores dilabuntur. Cum autem apparuerit vita futura, corrumpentur, & deſinent, & tanquam torrens, cel[illegible] exareſcent. *Deſcendi igitur,* inquit, *in nucis hortum, vt viderem in torrentis germinibus, & animaduerterem, an floruiſſet vinea, an mala punica floruiſſent.* In hac enim vita, [illegible] varijs virtutum officijs, quidam per translationem vites, quidam autem mala punica nominantur. Nam alij caritatem colunt, & concordiam diligunt, animi ſenſu [illegible] inter ſe coniuncti, vt mali punici grana coniunguntur. Alij autem vacantes contemplationi, vinum patrijs torcularibus dignum ferunt. Deſcendere autem ſe dicit, quoniam aliorum naturæ & moribus ſe accommodat. Quandoquidem & beatus Paulus fiebat infirmis tanquam infirmus, vt infirmos lucrifaceret: & ijs qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſet, cum tamen non eſſet ſine lege Deo, ſed in lege eſſet Chriſto, vt eos, qui ſine lege erant, lucrifaceret. 1 Cor. 9.

F *Deſcendi ergo,* inquit, *in nucis hortum*, torrentis germinum, & vineæ, & mali punici fructuum curam gerens. Non recedam à te ne illic quidem, ſed *dabo tibi vbera mea,* hoc eſt, doctrinæ meæ fontes. Quæ enim illis tribuuntur, ea in te conferri putas: *Quamdiu,* inquiens, *feciſtis vni ex paruis iſtis minimis, mihi feciſtis* his ſubijcit. *Non nouit anima mea. Poſuit me currus Aminadab.* Clarius vertit hoc Symmachus, dicens: Anima mea dubitauit à curribus populi ducentis. Hæc, inquit, dum facio, dubito, & obſtupeſco, quoniam ego ſtudioſe operam dedi vt ſalui fierent, ipſi autem impoſuerunt mihi, dum parent imperio diaboli, & tanquam currus illius fiunt, atque ab eo gubernantur. *Aminadab* enim ſignificat, populi ducentis: aut populi imperantis, quod facile licet intelligere ex interpretatione Aquilæ, & Symmachi: & ex quinta editione. Sponſa igitur, id eſt, eorum, qui virtute perfecti ſunt, chorus, ego, inquit, omne ſtudium & curam adhibui, vt increduli ad fidem accederent, & ſalutem conſequerentur. Sed quidam eorum tanquam currus principis ſæculi iſtius, *qui nunc,* vt beatus Paulus ait, *operatur in filiis diffidentiæ,* mala pro bonis retribuentes, impoſuerunt mihi. Quod quidem perſpicue poſſumus inuenire, tum in Actibus apoſtolorũ, tum in beati Pauli epiſtolis. Pietatis ii ſermonem promulgantes, alijs quidem perſuadebant, vt crederent, ab incredulis autem eijciebãtur, vrebantur, torquebãtur, innumerabilia mortis genera ſuſtinebant. Ac teſtis quidẽ beatus eſt Paulus, *In laboribus,* inquiens, *plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter, a Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæſus ſum, ter lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui. In itineribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, & quæ ſequuntur.*

Matth. 25. Epheſ. 2. G 2 Cor. 11.

Trium Patrum.

Hæc quidem diſcipulæ de magiſtra dixerunt. Ipſa vero de diſcipulis ad ſponſum ita loquitur: *In hortum nucis deſcendi, vt viderem in germinibus torrentis, vt viderem, an floruiſſet vinea, an floruiſſent mala punica.* De myſticæ contemplationis ſublimitate deſcendi ad animas virtutis excultrices, tanquam ad nuces, quarum cortex exterior alter quidem amarus, alter autem durus eſt, nucleus autem, qui his corticibus includitur, iucundus: dulcedo nimirum virtutis; quæ tum amaritudine grauium tentationum, tum aſperitate laborum ſponte ſuſceptorum, à perturbationibus & vitijs in defectu atque exceſſu conſiſtentibus in medio conſeruantur. Vt viderem in patientia ipſarum, quæ veluti partus quidam ex tribulatione tanquam ex torrente tentationum (tribulatio enim patientiam operatur) vel per gratiarum actionem, vel per lamentationem offertur tibi non acerbe, ſed medici more caſtiganti. Vt viderem rurſus, an is, qui in H euangelijs dixit: *ego ſum vitis*, in hac patientia appareat Ioh. 15. ſicut flos botri vitium naturam obſtupefaciens per diui-

A ... gratiam producentis. Qui enim ipſam quoque animam propriam per patientiam depicit, dum ... ſcientia ... præſtantiorem adipiſcitur. *An floruiſſent mala punica.* An quæ inſtar malorum punicorum, quibus cortex quidem extrinſecus adeſt aſtringendi vim habens, intrinſecus autem ineſt fructus guſtantibus dulcedinem afferens: virtutes illæ timoris tui auſteritate conſeruatæ, guſtantium autem animos ſpei in te dulcedine delectantes, nempe prudentia & ſimplicitas ad ſimilitudinem fructus floreſcentis extarent in patientia. prudentia quidem fidem erga te ab hoſtis ictibus, veluti caput quoddam integrum ſeruans: ſimplicitas autem dilectionem erga proximum in variis tentationum inuaſionibus. Quemadmodum in euangeliis ipſe dixiſti. *Ecce mitto vos ſicut oues inter lupos. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Illic dabo tibi vbera mea.* In communi virtutum horto, quem dixi, quæ ſunt diſcipulæ in ipſis plantatæ, naturalem & moralem doctrinam meam, quarum quaſi mutuo ac naturali quodam lactis cibo ipſas nutrio præbebo tibi ſponſo, ea ratione obtemperans voluntati tuæ. atque illas tibi a me inſtitutas adducens. B Tum ad diſcipulas conuertens ſermonẽ, deſcendi, inquit, ad vos ab illa magis arcana ſpeculatione, qua ſponſum meum in me ipſa contemplor, vt viderem ipſum in vobis, quemadmodum dixi. *Sed non nouit anima mea.* Nondum profecto illum in vobis perſpexi, quæ quidem adhuc perfectæ non eſtis ſecundum Chriſtum. Hic autem inquit eo *poſuit me currus Aminadab*, hoc eſt, currus me ſuos conſtituit, quæ diſciplinis, cum in me ipſa, ad vos, habita cuiuſq; veſtrum ratione. perferrem. *Aminadab* enim interpretamur principes populi, qui Chriſtus eſt noſtræ ſalutis auctor.

Theodoreti.

Cum dixiſſet hæc ſponſa, miniſtri ſponſi ita reſpondent, ac dicunt

Reuertere, reuertere Sulamitis: Reuertere, reuertere: & intuebimur in te.

Clarius hæc Aquila vertit, hoc modo:

Reuertere, reuertere pacifica.

C Quemadmodum in hoc libro dominus noſter Salomon, id eſt, pacificus, ſic etiam eius ſponſa, vt ab illo pacem aſſecuta, & à veteri liberata bello, pacifica nominatur. Iam igitur miniſtri ſponſi, cum à curribus illis vexatam oppugnatamque perſpicerent, cohortantes, *reuertere*, inquiunt, *pacifica, reuertere, reuertere, & intuebimur in te.* Ne timeas eos, qui te perſequuntur, ſed doctrinam tuam ne, pietatis prædicationem profer. Currus ne reformides, bellum ne metuas, quæ pacata, & tranquilla nominaris. Si enim in diſciplinæ promulgatione perſtiteris, regnum tuum intuebimur. His ea videntur ſimilia, quæ ad beatum Paulum à domino dicta ſunt. Etenim ille quoque laboribus feſſus, & multis afflictus tentationibus, *datus eſt*, inquit, *mihi ſtimulus carnis, angelus ſatanæ, qui me colaphizet, vt non extollar. Propter quod ter dominum rogaui, vt diſcederet a me. Reſpondit ergo illi, ſufficit*, inquiens, *tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur.* Id etiam hoc loco dicunt ſponſi miniſtri: *reuertere, reuertere Sulamitis: reuertere, reuertere, intuebimur in te.* Ad hos ſponſus.

D *Quid, inquit, intuebimini in Sulamitide, quæ venit ſicut chori caſtrorum?*

Quid, inquit, in pacifica ſpectatis intueri? Ne putetis, vos exilia, atque inchoata quædam bona conſpecturos. Ecce enim *venit, ſicut caſtrorum chori.* Quæ quidem verba videntur inter ſe quodammodo pugnare. Neque enim caſtris conueniunt chori. Hi namque rebus ciuilibus pacatiſque congruunt, illa bellicis & militaribus. Pax autem bello contraria. At ſponſa multis è ſanctis conflata cum propter fortitudinem, atque excelſum animi robur, armaque militaria caſtris eſt ſimilis: tum etiam chorus exiſtit diuinas laudes in ore gerens. Quod quidem beatus oſtendit Dauid, *vox*, inquiens, *exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.* Et rurſus: *conſtituite diem ſolennem in condenſis vſque ad cornua altaris.* *Caſtra* vero declarat beatus Paulus, *arma*, inquiens, *noſtra non carnalia, ſed valida per Deum ad deſtructionem munitionum: conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.* Et alibi, *Accipite*, inquit, *armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.* Ac velut imperator quidam arma quoque militibus ſubminiſtrat: *ſtate ergo*, inquiens, *ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes veſtros in præparatione euangelii pacis, & in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* Quod autem non ſolum caſtris, ſed etiam choris ſancti ſimiles ſint, audiamus dominum id explicantem. *Tunc*, inquit, *ſimile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo.* Iure igitur ſponſus ait: *quid videbitis in Sulamitide, quæ venit ſicut chori caſtrorum?* Neque vero dixit: caſtra caſtrorum, ſed, *chori caſtrorum.* Ex caſtris enim fiunt chori. Cum enim in caſtris vicerint virtutis milites, pæana canentes reuertuntur, & choros ducentes victoriæ præconium laudibus concelebrant.

Trium Patrum.

F Diſcipulæ dicunt ad ſponſam.

Reuertere, reuertere Sulamitis: Reuertere, reuertere: & intuebimur in te.

Ab arcanæ contemplationis ſublimitate ad moralem quatuor generalium virtutum doctrinam deſcende, atque ex quadruplicem earum ratione, nos, quæ perturbationibus adhuc commouemur, rege, atque inſtitue, ô Sulamitis, ô quæ ab omnibus perturbationibus libera, tranquillitatis & pacis nomen habes. Et ea ſpe ſcimus in te, quæ propter noſtram imperfectionem adhuc in nobis non vidimus. Quærit autem à diſcipulis ſponſa, *et quid in Sulamitide, quæ venit ſicut chori caſtrorum,* iuſte conſpecturæ. Quidnam conſpicietis in me pacifica, vt quæ non amplius per actionem, in hoſtili certamine, animi affectionem per corpus oſtendo, ſed ratione & ſcientia propter perfectionem veris in bonis permaneo) quæ ex perturbationum bello multiplex redeo, ſicut chori quidam ex prælio reuertentium victoriæ præconium celebrantes. G Cum enim ſtrenue vos in certamine aduerſus vitia, virtutum inſtitutis, & moribus geſſeritis, horum rationes vti victoriæ laudes ſcite concinitis.

Theodoreti.

Hæc cum ad miniſtros dixiſſet ſponſus, orationem ad ſponſam conuertit.

Quam pulchri, inquiens, ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Nadab.

Aquila vertit, *principis*. Symmachus *ducis*. Quis autem alius hic dux, ſiue princeps eſſe poſſit, niſi ſanctus ille ſpiritus conſolator: qui in 44. item pſalmo ad ipſam, *audi*, inquit, *filia, & vide, & inclina aurem tuam & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui & concupiſcet rex decorem tuum: quia ipſe eſt dominus tuus.* Quod autem dux etiam appelletur Spiritus ſanctus, beatus docet Dauid, *Redde*, inquiens, *mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.* H Sponſus igitur primo ſponſæ commendat inceſſum, quis rectus ſit, & viam regiam teneat, atque in calceamentis eluceat. Quæ porro ſint hæc calceamenta, beatus Paulus oſtendit dicens *calceati pedes in præparatione euangelii pacis.* Pedum illorum decorem proſpiciens Eſaias propheta, *Quam precioſi*, inquit, *ſunt pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Huiuſmodi verbis vſus eſt etiam ſponſus hoc loco, *Quam pulchri ſunt greſſus tui, filia Nadab.* Verum vt non modo ex nominis interpretatione, ſed etiam ex ipſa perſona contemplationis alicuius naſcatur occaſio, quis Nadab ſit, inueſtigemus. Fuit Aaron filius, qui cum ignem alienum in Dei tabernaculum intuliſſet, vitæ finem accepit. Inuenimus igitur & dominis ſponſam eccleſiam diuinũ in tabernaculum nõ

Marginal notes: Matth. 10. (beside "Quemadmodum in euangeliis"); 2. Cor. 12. (beside "datus eſt ... ſtimulus carnis"); Pſal. 117 (beside "vox ... exultationis"); E 2. Cor. 10. (beside "arma ... noſtra non carnalia"); Philip. 6 [Ephes. 6] (beside "Accipite ... armaturam Dei"); Matth. 25 (beside "ſimile erit regnum cælorum"); Pſal. 50. (beside "Redde ... mihi lætitiam"); Ephe. 6. (beside "calceati pedes"); Eſai. 52. (beside "Quam precioſi"); 1. Para. 24 [Lev. 10] (beside "Fuit Aaron filius").

A ignem legalem, ſed quem ab ipſo ſponſ[o] ſuſceperat, intuliſſe. *Ignem enim, inquit, veni mittere in mundum. Et quid volo, ſi iam accenſus eſt?* [Luc. 12.] Ignem hunc nouum ex nouo teſtamento in Dei tabernaculum intulit ſponſa clamans, & dicens: *Vetera tranſierunt, & c. ecce facta ſunt omnia noua.* [2. Cor. 5.] Merito igitur vocat eam filiam Nadab, quæ ign[e] nouo ſacrificium hominum obtule[r]it. Licet enim diuerſo conſilio ignem commutarint, idem tamen ab vtroque factum eſt. Hæc autem à nobis in præſentia dicta ſunt, ne ſine diſquiſitione nomen hoc præteriretur. Rurſum ergo ſponſus omnia ſponſæ membra percurrit, & propriam ſingulis tribuit commendationem.

Concinnitates femorum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis non indigens poculo. Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus lilijs. duo vbera tua ſicut duo hinnuli gemelli capreæ. collum tuũ ſicut turris eburnea. Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſſebon in portu filiæ multorum. Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit faciem Damaſci. Caput tuum vt Carmelus ſuper te. Et coma capitis tui ſicut rex purpura indutus in tranſcurſibus.

B Antea ſponſus à ſuperioribus ſponſæ partibus incipiens laudauit. Nunc ab inceſſu & calceamentis initiũ ſumens ad capitis cæſariem vſque ſingula percurrit. Ac poſt calceamenta atq; inceſſum admiratur non femora, ſed aptas & concinnas femorum iuncturas, quas monilibus ſimiles dicit eſſe ab artifice fabrefac[t]is. Quemadmodũ enim, inquit, illa ex auro confecta & lapillis apte incluſis diſtincta ſunt, adeo, vt ſpectantes non ſolum precioſam auri lapillorumque materiam, verum etiam aurificis artificium admirentur: ita ſingulæ virtutum moralium particulæ numero & concentu inter ſe implicatæ atque coniunctæ ſunt. Allegoricè autem *femora* appel[lat] virtutes morale[s], quoniam illis iter facientes, agimus ea, qu[æ] volumus. Sponſ[a]m ergo commend[an]s ſponſus, ab illis incipiens v[irt]utibu[s], quæ in actione conſiſtunt, & ad eas progreditur, quæ pertinent ad contemplationem. In ſuperioribus autem a contemplatione principium ſumens ad actionem progreſſus eſt. Dicebat enim: *oculi tui ſicut columbæ*, ſpiritalem animæ ſpeculationem ſignificans. Hic autem moralem pri[u]s virtuté admiratu[r]. Ac merit[o] id quidem. Primo enim illuminati, & clauſos mentis ocul[o]s aperientes, diuinamque ad-

C mitt[entes] lucem, fide confirmamur: deinde ad agendũ ex vi[rt]ute progredimur. Iccirco ſponſus laudationem contexens ab oculis exorſus eſt, quoniam ipſi primum cu[ltura]m admittunt. Nunc autem quoniam perfecta eſt ſponſę pulchritudo, ab inf[er]ioribus partibus exorditur, & ſponſæ formam laudibus extollens, eas primum virtutes enumerat, quæ in actione conſiſtunt, tum ad eas accedit, quæ ſitæ ſunt in cont[e]mplatione. Greſſus enim ext[ulit], & calce[a]ment[a], [et] femoru[m] concinnit[atem]: item p[o]ſt autem vmbilic[um]. *Vmbilicus*, inquit, *tuus crater tornatil[is] non indigens poculo*. Aſſe[qui]mus [illegible] vi deſur, quæ de vmbi[li]co ſ[ponſæ] [illegible] forum Deo p[er] Ezechielem [illegible]. Impudicitiam [illegible] illius redarguens [illegible] impietate accuſans, vt in primo [illegible] [Ezech. 16.] [illegible] :Fac, inquit ad prophetam, *notas Hieruſalem impietates ſuas. Et dices: Hæc dicit Dominus Hieruſalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chethæa. Et quando nata es, in die ortus tui non eſt præciſus vmbilicus tuus.* Ad illam igitur

D ait: *Non eſt præciſus vmbilicus tuus.* Ad hanc autem: *Vmbilicus tuus crater tornatilis, non indigens poculo.* Illa enim ex Aegypto oriunda non præcidit vmbilicum ſuum: ſed veluti per radicem quandam ex Aegypto impiæ doctrinæ traxit improbitatem. Hæc aut[e]m non ſimpliciter modo præcidit vmbi[licum] ſuum ſed ita penitus amputauit, vt omnem idololatriæ radicem euelle[re]t, & crateri tornatili ſimilis videretur, qui lætitiæ poculum ſemper habet, nec gaudio [...] quod ex pietate proficiſcitur, vnquam indiget. *Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus lilijs.* Id eſt animæ tuæ penu arcanis plenum myſterijs, quorum odor ſolus imperfectis adhuc & infantibus notus eſt. *Lilijs enim inquit circumuallatus*, vt p[er] vallum ac ſeptum eius, quæ rec[o]ndi[t]a ſunt, per *lilia* autem vn-

E diqueex eo ſluentem fragrantiam intelligamus. *Et duo vbera tua ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.* Nam doctrinæ tuæ f[o]ntes, nouos latices effundentes, mentis aciem, & ſpiritalem contemplationem docent. Caprea enim ex videndi acumine dorcadis cognomen ha[b]et: & hinnulus nouum ſignific[a]t. *Collum autem tuum ſicut turris eburnea.* Remotum enim eſt [a] nigredine, & iugum meum ſuſcipiens factum eſt candidum. Et cum hoſtibus, vt turris, eſt formidandum, tum amicis amabile propter nitorem. *Oculi vero tui ſicut piſcinæ in Eſſebon in portu filiæ multorum.* Hoc vertens Aquila pro Eſſebon poſuit cogitationem. Docet igitur ſponſus animarum piarum oculos eſſe piſcinas, quæ diuina fluenta ſuſcipiunt, & exundant perpetuo, quippe quæ multis è portis, id eſt per ora multa (per tranſlationem enim *portas* ora nominauit) copiam aquarum admittunt. Siquidem à magno Moſe & à Ieſu filio Naue, & a Samuele propheta, & à Dauide, eodem tum propheta, tum rege, & ab Eſaia, & Hieremia, & Daniele, & Ezechiele, à duodecimque prophetis, & ex diuinis euangelijs, & ſacroſanctis

F Apoſtolis, & à doctoribus, qui poſt illos fuerunt, latices vtilitatis excipiunt. Ideo ſponſus ait: *Oculi tui ſicut lacunæ in Eſſebon, in portis filiæ multorum.* Contemplationes enim animæ tuæ, & piarum cogitationum copia ſimilis videntur pi[ſc]inis aquas vndique ſuſcipientibus: quandoquid[e]m per ora multa doctrinæ latices excipiunt. *Et naſus tu[u]s eſt ſicut turris Libani, quæ reſpicit faciem Damaſci.* Nam Iuda[i]cus [popu]lus propter inobedientiam & audaciam effre[n]atam [o]ſſium tanquam frenum accepit, vt taurus co[n]nip[e]t[ens] legis minas. *Nam vt vacca laſciuiens declinauit Iſrael.* [Oſea 4.] At ſponſ[æ] *naſus eſt*, inquit, *ſicut turris Libani, quæ reſpicit faciem Damaſci* cel[s]us enim eſt, ac ſublimis, & cœl[e]ſtem ſuſcip[it] odoris ſuauitatem ſponſique vnguentum percipiens, clam[at]: *Poſt te in odorem vnguentorum tuorum curremus.* [Cant. 1.] [illegible] aptata eſt turri, quæ in Libano ſita eſt & reſpicit D[ama]ſci faciem. Nam [q]uia Diabolus, vt aſſerit beatus Paulus, *in angelum lucis transfiguratur*, vnguentique ſpi[ri]talis ſpeciem ſumit, [1. Cor. 11.] neceſſ[ari]o ſponſæ naſus excel[ſu]s ac vigilans reſpicit faciem Damaſci, ne decepta verum omittens vnguentum, v[i]lax & adulterium ſequatur. *Damaſcum* autem pro genti[l]ibus, atque impietate, quæ eo tempore vi-

G gebat, frequenter ponit diuina ſcriptura. Vt cum beatus Eſaias, ea, quæ ad domini ortum pertinen[t], prænunciaret atque ex Spiritus ſancti [illegible] dixiſſet: *Acceſſi ad propheti[ſſ]am*, id eſt, ad virginem, *& concepit & peperit filium*: ſubijcit dicens: *Et dixit dominus ad me: Voca nomen eius, Celeriter ſpolia detrahe, velociter prædare. Quia antequam ſciat puer reuocare patrem, aut matrem, auferet fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samari[æ] [co]ram rege Aſſyriorum.* [Eſa. 8.] Adhuc ſcilicet puer exiſtens reg[e]m Aſſyriorum, id eſt, diabolum profligabit. *Auferet autem Damaſci fortitudinem*, hoc eſt, idololatriæ robur euertet, & ipſe captiuis ſub Diaboli poteſtate conſtitutis potietur. *Auferet enim*, inquit, *fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samariæ.* id eſt, Iudæos gentileſque liberans, & ab erroribus abducens, deuic[t]o tyranno, in ſuam rediget poteſtatem. Merito [i]gitur ad ſponſam ait: *Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit faciem Damaſci.* Proſpicis enim, ne diabolus ſub

H ſpecie rerum diuinarum te decipiat, & pro veritate mendacium obtrudat. *Et caput tuum vt Carmelus ſuper te*: hoc eſt, omnibus refertum bonis. Nam Deus omnium, arguens ingratos animos Iudæorum: *Et induxi vos*, inquit, *in terram Carmeli, vt comederetis fructum eius & bona illius.* [Hierem.] Simile eſt igitur, inquit, caput tuum Carmelo omnia bonorum genera ferenti, & omnem fructum mihi agricolæ ſuppeditanti. Sequitur autem: *Et coma capitis tui ſicut rex purpura indutus in decurſibus.* Capilli enim tui veteres erant diſſoluti, atq[ue] ideo captis aſſimilati, quæ apparuerunt in Galaad. Nunc autem compti ſunt, nec ſolum compti, verum etiam m[y]ſtice tincti, vt regi purpura induto, & vndique diffluenti ſimiles videantur. Vocat autem [cri]nium nexum & pl[i]caturam purpuræ comparatam do[cti]nam apt[am] & decore compoſitam ac pronun[ci]atam, q[uam] C[hriſti] [li]n-

guin[æ]

A [illegible] .Neq [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & pietat. [illegible] [illegible] [illegible] præd [illegible] [illegible] linam, caq, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Trium Patrum.

D[illegible] [illegible] autem ſpo[illegible]ſam hic incipi[illegible] collaudare. *Quam [illegible] [illegible] ſunt greſſus tui in calciamentis, filia Nadab.* Mi[illegible] [illegible] [illegible] pulchritudinem greſſus tui, qui[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] actiones accommodas. quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] imperfecti de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exemplo tuo, filia Dei, quippe quę, [illegible] [illegible], audis ſermones eius, qui omnibus [illegible] [illegible] [illegible] autem volens dominatur. Nadab enim [illegible] [illegible] [illegible] dux, qui ſponte imperat. Sic [illegible] [illegible] pulchri ſunt greſſus tui, quia con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſicut monilia, quæ fabricata ſunt [illegible]. Recte videlicet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] generatione ac corruptione con[illegible] [illegible] cupiditatem atque iracundiam dico) quaſi ab artifice [illegible] [illegible], quæ generantur, & corrumpuntur, ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] monilibus ma[illegible] [illegible] & figura flexis. Quamobrem

B *& vmbilicus tuus crater tornatilis, non indigens poculo.* Quum [illegible] [illegible] [illegible], vt per vmbi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſpeculatione, [illegible] [illegible] omnium [illegible] [illegible] comprehenſa & malitia patnula natu[illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & ab [illegible] [illegible], ac propterea haud temere, quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] virtutum [illegible] ſpiritualibus [illegible] rationibus [illegible] *[illegible] ventre autem tuus ſicut acervus tritici vallatus [illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eſt repoſito & conſervatio quod quidem [illegible] indicat [illegible] rerum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

C [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & cuſtodia eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſollicitudinibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fructu [illegible]. Atque ita [illegible] [illegible] [illegible]. *Duo autem vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.* Naturalis & moralis doctrina, qua [illegible] imperfectas, tanquam lacte, [illegible] doceas eſſe complectendam. Ad hæc *collum tuum ſicut turris eburnea.* R[illegible] [illegible] [illegible], quæ vt collum capiti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cœleſtes extollitur [illegible] *Et oculi tui ſicut piſcinæ in Eſſebon in portis filiæ multorum.* A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſpeculantur, tanquam piſcinæ, aquas, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

D [illegible] comparatur. Præt[illegible] *[illegible] nasus tuus ſicut turris Libani quæ reſpicit faciem Damaſci.* Nempe [illegible] hæreditatem conſequentur, ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], diiudicat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] montem libanum [illegible], quæ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mundorum [illegible] pectus & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] los mentis tuæ Deum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], te [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] integram conſeruat. Talis autem eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *caput tuum vt Carmelus ſuper te.* Chriſtus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *viuens atque efficax verbum pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circumciſioni, quæ in te eſt [illegible] [illegible] Carmelum [illegible] [illegible] [illegible], amputans à te quod ab [illegible] habes vitiorum [illegible] [illegible] gladio ſpiritus. Ex quo [illegible] [illegible] mentis tuæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoſtium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] valeat, nulla perturbatione [illegible] [illegible] offund[illegible] [illegible]. Quamobrem *& coma capitis tui ſicut purpura.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & morum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] indumentum eſt animi [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] perturbationibus dominatur, & eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], hoc [illegible], nulli ſubiectus perturbationi, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] diximus, do[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præſentis vi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] prola[illegible]

Theodoreti.

Quam decora, & quam iucunda facta es caritas in delitiis tuis.

Decora enim facta es, cum antea non eſſ[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] fœditate omni [illegible] plena [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]. Idque es [illegible] conſecuta, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] oblectari. Dil[illegible] gens enim [illegible] antea te ſpo[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quamobrem *& decora. & ſuauis effecta es. & magnitudo tua ſimilis facta eſt palmæ, & vbera tua botris.* Non [illegible] [illegible] præſtas pulchritudine, ſed etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *Vbera vero tua ſimilia ſunt botris.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], adeo vt cœli faſtigium attingas, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] diſcipulis tuis, quibus do[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] præbes doctrinæ. Palma [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dentes habet. Hoc etiam per [illegible] Dauid indicat Spiritus ſanctus, *iuſtus*, inquiens, *vt palma florebit.* Cum [illegible] [illegible] igitur ſponſa tam multis ſe laud[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] cumulari, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] atque inflammata loquitur ad hunc modum.

Dixi, aſcendam in palmam, apprehendam altitudines eius: & erunt vbera tua, ſicut botri vineæ & odor [illegible] tui, ſicut poma: [illegible] guttur tuum, ſicut vinum bonum, vadens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] labiis meis, & dentibus meis.

Quando ſponſi deſiderio ſponſa teneatur hinc patet [illegible] [illegible], quod & cupit [illegible] [illegible] [illegible] altitudine, & quemadmodum beatus Paulus [illegible], *nondum ar bitratur ſe comprehendiſſe, ſed perſequitur, vt comprehendat: & eorum, quæ retro ſunt, oblivi[illegible]itur, & ad anteriora contendit.* [illegible] [illegible] [illegible] autem [illegible] [illegible] [illegible] & palma [illegible] [illegible] palmæ [illegible] [illegible] [illegible] habeat fructum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] reconditum duce[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *apprehendam altitudines eius*, [illegible], apprehendam [illegible] eius. Sunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fructus [illegible] fœmini[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & maturo [illegible] [illegible] fructus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & ait. *Dixi aſcendam in palmam, & apprehendam altitudines eius*, vel, vt Aquila vertit, [illegible] [illegible] eius. *& erunt vbera tua, ſicut botri vineæ.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ex qua [illegible] [illegible] vinum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], vnde *calix impletur ille inebrians ſane quam præclarus.* *[illegible] odor naris tuæ ſimilis eſt pomo fragranti.* Etenim etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fragrantiam [illegible]. Sed de pomo ſatis mul[illegible] ſuperioribus dicta ſunt. *Et guttur tuum ſicut vinum bonum vadens [illegible] [illegible] in rectitudinem, ſufficiens labiis meis, & dentibus meis.* Qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] doctrina dunt, quacunque [illegible] [illegible] [illegible], & qualibet huius vitæ volupta[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], tu nepos tua, ad animas, quæ in te

Marginal notes: Heb. 4. (beside "vt Carmelus ſuper te"); Pſal. 91. (beside "vt palma florebit"); Phil. 3. (beside "nondum arbitratur"); Pſal. 22. (beside "calix impletur"). Margin letters E, F, G, H in the right margin.

[illegible] His congruunt [illegible] beato P[illegible] *Audiui enim, inquit, arcana* [illegible] *non licet homini loqui.* [illegible] sponsa quoque dicit. [illegible] *Ego nepoti meo, & ad me conuersio eius.* [illegible] dixi & confessus sum [illegible] Iudæorum tum hæreticorum [illegible] Nam ipse quoque [illegible] Cumque multas habeat [illegible] adolescentulas [illegible]

Trium Patrum.

Quam decora, & quam iucunda facta es. [illegible]

[illegible]

Veni, nepos mi, [illegible] *mane* [illegible] *florueri[t]* [illegible] *mea. Mandr[agoræ]* [illegible] *mater mea, nepos mi, seruaui* [illegible].

Theodoreti.

[illegible] *mane* [illegible]

[illegible] *Mandragoræ* [illegible]

Trium Patrum.

Sponsa [illegible] *Veni nepos mi, egrediamur in agrum.* [illegible] *Mane* [illegible]

[illegible]

[illegible] *genuit* [illegible] quæ [illegible] in [illegible] quæ [illegible] quid in [illegible] Nam [illegible] pe in [illegible] quæ [illegible] quidem [illegible] autem [illegible] Ecce quidquid [illegible] propter futuri præmii [illegible] carnis [illegible] laboriis præbet [illegible] tatem. [illegible] *dare vbera mea tibi*. [illegible] quem [illegible] ipsa [illegible] profe[illegible] obi [illegible] quam [illegible] ad-

B [illegible] bet doctrinis [illegible] vt [illegible] hanc [illegible] ducens eos ad [illegible] per noctes [illegible] vt [illegible] plu-[illegible] *mandragora dederunt odorem*. Rerum [illegible] ce quidem [illegible] quædam [illegible] sent in [illegible] non autem [illegible] eas ad [illegible] atem [illegible] obdormiat & torpere [illegible] tur.

P[illegible] in [illegible] omnibus [illegible] spiritalibus [illegible] & *in portis nostris omnes nuces*. [illegible] in [illegible] velut portæ quadam [illegible] ad me per [illegible] promptæ sunt [illegible]

C [illegible] procte [illegible] quæ tan-[illegible] nuces [illegible] tum per [illegible] ludæorum [illegible] *nouas super veteres nepos mi* [illegible] natural [illegible] & [illegible] & p[illegible] tialem [illegible]

Theodoreti.

Quis det te nepos mi, sugentem vbera matris meæ. Ipse quoque [illegible] homo omnem accepit spiritus gratiam. *Puer enim*, inquit, *crescebat, & confortabatur spiritu, & gratia [illegible] erat in eo*. Itaque ip[illegible] inceptam [illegible] anitatis [illegible] stupens etiam tu inquit, suxisti vbera matris m[illegible]

D Cæterum vt dictorum [illegible] em atque ordinem seruemus [illegible] tum [illegible] alium [illegible] sermonem breuiter percurramus. A[illegible] inquit non solum veterem [illegible] nouam matrem meam, eaque tibi conseruabo.

Verum ipse quoque propter in[illegible] benignitatem tuam naturam meam suscepisti [illegible] ad [illegible] quæ [illegible] vbera sugere voluisti, vt in hoc [illegible] meus [illegible] dec[illegible]

Suxisti autem non quod indigeres, [illegible] loce[illegible] me quomodo mihi sugendum esset & quo

[illegible] *vnum* [illegible] in [illegible] per [illegible] ibi [illegible] atque [illegible] omni [illegible]

E *Quis det te, nepos mi, sugentem vbera matris meæ. [illegible] tua [illegible] ingenitate concitata [illegible] te foris, osculabor te: & non despicient me. Apprehendam te: introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ me concepit. Docebis me. Dabo tibi poculum ex vino condito, & de latice malorum punicorum meorum.* [1 Par.]

Amore enim tuo ebria non solum in thalamo, & intra [illegible] sed etiam in foro & publice [illegible] amplexus atque oscula tua neque [illegible] id facientem spectatores inculabunt, cum perspexerint caritatis flammam.

F In [illegible] apprehensum *introducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*. Quæ autem [illegible] domus [illegible] sancti [illegible] diuinum templum, quod cœlestem imitatur [illegible] Ierusalem [illegible] sponsa [illegible] suscipientes, cum fiduc[illegible] sponsum alloquuntur: *Et illic*, inquit, *potabo te vino condito, & latice malorum granatorum meorum*. *Conditum vinum* appellat [illegible] doctrinam diuinam [illegible] gratia [illegible] atque [illegible] *laticem* autem *malorum granatorum* vocat [illegible] quæ ex caritatis fructibus conficitur.

Trium Patrum.

Quis det te nepos mi, sugentem vbera matris meæ.

G Quoniam [illegible] aduentus [illegible] me [illegible] perfruen[illegible] præparauit [illegible] quis tribuet mihi secundo [illegible] in [illegible] dilectum meum [illegible] in patris [illegible] quæ *fidelium est mater, superna Hierusalem* [illegible] bibens [illegible] poculum quod ex ipsa in [illegible] gratiam, [illegible] quasi lac ex matris vberibus [illegible] filios ipsius fluat, atque ad salutem [illegible] nutriat [illegible] & diuinam [illegible] voluptatem quam ipse natura [illegible] Sic enim *inueniens te foris* [illegible] *nemo sane me contemnet*. [illegible] cognoscens te [illegible] substantia [illegible] incorruptibilem [illegible] immutabilem [illegible] & [illegible] mundi sapien[illegible] propter amorem tuum caduca [illegible]

H Quis autem [illegible] fruendi modus? *Apprehendam te: introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ concepit me. Dabo tibi poculum de vino condito, de latice malorum granatorum meorum.* Capiam te, qui [illegible] splendore tu[illegible] introducam te in mentem quæ [illegible] est gratiæ Spiritus sancti, à qua [illegible] per baptismum [illegible] & propter similitudinem [illegible] est capax. Cubiculum autem eius est ipsius, quoniam propter [illegible] thesauros [illegible] in se recond[illegible] habe[illegible] quidem gratia concepit me per fidem. Ad hæc [illegible] salutem meam [illegible] poculum quod[illegible] offert in perpetuum [illegible] veritas [illegible] ex compositione diuer-

A ſarum rationum, quæ in omnibus creaturis ſcripturaq; ſunt, inſtructam & concinnatam. Hæc enim, tanquam vinum odoratum lætificant cor, lætitia conſpergit animas, à quibus percipitur, perennemq; mihi tui, vt ſummi boni, amorem infundit, ex præſtantia timoris tui, & deſiderii te perfruendi. quorum quidem tanquam malorum punicorum alter acerbitate ſua comprimit, alterum dulcedine oblectat.

Theodoreti.

Sponſa his verbis ſponſum allocuta, cum adoleſcentulis ita loquitur:

Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Superior ſum pœnarum minis, & dexteræ tuæ capio benedictiones. Ideo læuam ſuam ponit ſub capite meo: & dextera ſua me complectitur.

Adiuram vos, filiæ Hieruſalem, per potentias & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.

B Oportet enim aſſidue à vobis illam excitari atq; inflammari, vt ardenter ipſum concupiſcatis, & quemadmodum ipſe vult, contendatis ad perfectionem. His à ſponſa pronunciatis adoleſcentulæ omnem ipſius excellentiam conſpicatæ, præ ſtupore dicunt:

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, innixa ſuper nepotem ſuum?

Et non dicunt albam, ſed *dealbatam*. Sponſa enim nigra de ſponſo, *nepos meus*, inquit, *candidus*, non autem dixit, dealbatus. Natura enim eſt talis. At ipſa cum eſſet denigrata, *propterea quod eam ſol aſpexiſſet*, dealbata eſt, & candoris ſponſi particeps effecta, qui ſicut lux exiſtens ipſam lucidam & reddidit, & appellauit: & ſanctus exiſtens ſanctam & fecit & nominauit, & cum ſit reſurrectio, reſurrectione dignam eſſe voluit. ſic etiam albedinem ſuam illi communicauit. Quocirca adoleſcentulæ eam contuentes. *Quæ eſt*, inquiunt, *iſta, quæ aſcendit dealbata, innixa ſuper nepotem ſuum?* (Can. 1.) Ab ipſo enim recta, & quaſi manu ducta, aſcendit in cælum, & iter facit ad dilectum ſuum per firmam in ipſum fidem. Poſt hæc ſponſus illam ita compellat:

Sub pomo excitaui te. Illic peperit te mater tua, illic peperit te genitrix tua.

C Hæc verba nobis erunt intellectu facilia, ſi quæ huius voluminis initio dicta ſunt à ſponſa, meminerimus. (Can. 2.) Sic enim ad ſponſum loquebatur: *Sicut pomum inter ligna ſiluæ, ita nepos meus inter filios. In vmbra illius deſideraui, & ſedi & fructus eius dulcis gutturi meo.* Quoniam igitur futurorum bonorum vmbra ſunt ea quæ nobis hic data ſunt (1 Cor. 13.) (*nunc enim*, inquit, beatus Paulus, *video ſicut in ſpeculo, ſicut in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*) concupiuit autem ſponſa in vmbra ſponſi ſedere, hoc eſt, in arrha nunc conceſſa (nam *pomum* appellat ſponſum ob eas, quas diximus, cauſas) neceſſario ſponſus ait:

Sub pomo excitaui te. Illic peperit te mater tua.

Credentes enim ea, quæ de ſaluatore noſtro prædicata ſunt, ad baptiſma diuinum acceſſimus, & accedentes regenerationem conſecuti ſumus. Nam *peperit, nos gratia Spiritus ſancti*, vt Actuum teſtatur hiſtoria. Cum enim diuiniſſimus Petrus ad eos, qui conuenerant, de ſaluatore noſtro concionatus eſſet, & illi, qui audierant eius verba compuncti dixiſſent ad Petrum: (Act. 2.) *Quid faciemus, vt ſalui ſimus? Petrus ad eos*, vt ſcriptor refert, D *pœnitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, & accipietis donum Spiritus ſancti. Vobis enim facta eſt repromiſſio.* Quare merito ſponſus ad ſponſam

Sub pomo, inquit, *excitaui te. Illic peperit te mater tua, illic peperit te genitrix tua.*

Nec fruſtra geminantur hæc verba. Vt enim oſtenderet, quæ mater eſſet, dixit, *genitrix tua*. Poſt hæc præcepit ei, dicens:

Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum. Quia fortis eſt vt mors caritas. Dura ſicut infernus æmulatio. Scintillæ eius ſcintillæ ignis: Prunæ ignis flammæ eius. E Exemplaria quædam habent non, *Scintillæ eius ſcintillæ ignis*, ſed, *alæ eius alæ ignis: prunæ ignis flammæ eius.*

Sponſus igitur ad animas, quas ſponſam diuina vocat ſcriptura, *pone me*, inquit, *pro ſignaculo in corde tuo & ſuper brachium tuum. Cor* quidem appellat animæ vim contemplatiuam, *brachium* autem actiuam. Quamobrem & ſacerdotibus à populo tum brachium dexterum, tum pectuſculum ſeparabatur. (Exod. 29. Num. 18.) Vult ergo ſaluator noſter, vt eum pro ſignaculo in contemplationibus & in actionibus noſtris habeamus, & notam ipſius in omnibus tum dictis tum factis imprimamus. Sic enim erunt numiſmata regia non adulterina, ſed regiam imaginem præferentia. Hoc autem tibi factu, inquis, non erit difficile, ſi erga me retinueris caritatem, *quæ fortis eſt, vt mors.* Quemadmodum enim hæc, poſt latam à Deo ſententiam, omnibus dominatur, (Gene. 2.) ſic etiam ipſa ſuperat omnia, adeo, vt mortem etiam vincat: Si æmulationem poſſederis. Quæ quidem in te ſi viguerit, non patieris vllam aliam eſſe te præſtantiorem, vt tu quidem ignaua timidaq; torpeſcas, illa vero conſuetudine mea potiatur. F *Dura enim* & ad expugnandum difficilis *eſt æmulatio, perinde, atque infernus. Infernum* autem ex opinione, quæ inualuit, vſurpauit, hoc etiam morti nomen imponens. Ita fortis autem eſt caritas quia primum volucris eſt. deinde circum alas ſuas habet flammam ignis & ſcintillas eiaculatur. Quid autem, cum tam ignea flammeaque ſit, ea poſſit eſſe vehementius? præſertim cum ignis eius ſit ex eo genere ignium, qui non extinguuntur?

Aqua enim, inquit, multa, non poterit extinguere caritatem, nec flumina obruent illam.

Idque teſtimonio confirmant ſuo cuncti tam in veteri, quam in nouo teſtamento ſanctitate præſtantes viri. Nam Abrahæ caritatem erga Deum nec vitæ traductio in terra aliena, neque inopia & fame neceſſitas, neque vxoris ereptio, neque filii ablatio, neque de puteis contentio potuit extinguere. Neque Iſaac caritatem moleſtiæ, quibus afflictus fuit. Neque caritatem Iacob aſſidui labores, & dolores vitæ. Quid Ioſeph tentationibus acrius? qui à fratribus venditus eſt, & parentibus, à quibus diligebatur, & maiorum ſuorum priuatus G eſt domo, & libertate, & fortunis, & indigne ſeruiuit, & pudicitiæ prænuium calumniam retulit, & in carcerem coniectus eſt, & incommoda ſuſtinuit innumerabilia. quibus tamen omnibus caritas eius erga Deú ſplenduit illuſtrior. Atq; vt magnum Moſem, & Ioſue imperatorem, & eximios prophetas Samuelem, & Dauidem, & Heliam, & Eliſæum ſilentio prætereamus, quid Babiloniis immanius, aut truculentius vnquam fuit? Quid camino ignis ab illis incenſo formidabilius? Attamen ne ille quidem trium puerulorum extinxit caritatem, ſed eam magis incendit, atque excitauit. Quid leonibus illis, quibus beatus Daniel obiectus eſt, ſæuius, aut terribilius? At illum quoque caritas erga Deum reddidit fortiorem. Denique, vt ſanctos alios in præſentia prætermittam, ſolus beatus Paulus ſatis erit ad indicandam nobis vim caritatis, quippe qui maxime omnium illam expertus eſt. *Quis enim nos, inquit, ſeparabit à caritate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt. Propter te mortificamur, tota die, reputati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus*, inquit, *ſuperamus propter Chriſtum, qui dilexit nos.* (Rom. 8. Pſal. 43.) H Hæc quidem idonea ſunt ad caritatis victoriam demonſtrandam, Verum ea, quæ ſubſequuntur celebrant atque extollunt illam clarius multo. Subiicit enim: *Certus ſum enim quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque vlla alia creatura poterit nos ſeparare à caritate Dei, quæ eſt in Chriſto domino noſtro.* Vt oſtendat eam eſſe rerum omnium potentiſſimam, verbis effingit creaturam, quæ non eſt cum illa comparat caritatem Dei, demonſtratq; hanc eſſe fortiorem. Itaq; ſponſus merito.

Aqua multa, inquit, non poterit extinguere caritatem: & flumina non obruent illam. Si dederit vir omnem vitam ſuam in caritate, deſpectione deſpicient eum.

Qui

A Qui victum, fortunas, ac vitam denique profudit, pro caritate, eum contemnent, & [illegible] inducent [illegible], qui ſunt caritate ſpoliati ac nudi. Quamobrem beatus Paulus dicebat: *Maledicimur, & benedicimus. Perſecutionem patimur & ſuſtinemus. Blaſphemamur, & obſecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium peripſema vſque adhuc.*

1 Cor. 4. Deum protecto [illegible] ſunt [illegible], qui vertigine vexantur, vt [illegible] minime conſiſtant, omnia [illegible] moueri putent. Ita caritatis expertes eos, qui caritate ſunt [illegible], vt ſtultos atque inſipientibus [illegible] Quia tamen tantum abeſt vt officiat caritati, vt eam [illegible] ardentiorem. Apoſtoli contumeliis [illegible] benedicebant. Vexati calumniis [illegible]. Et cum exiſtimarentur quaſi excrementa mundi, ſe omnium adhuc eſſe illuuiem & ſordes [illegible] bantur.

Trium Patrum.

Deinde ad ſcipulas ſuas ſermonem conuertens, cauſam exponit, quamobrem ea dixerit ad ſponſum ſuum.

B *Laua eius ſub capite meo.*

Quia ſponſi comminationes ſuppliciorum, quæ à ſiniſtra eius collocandis impendent, nunc ſub capite meo, [illegible] mente videlicet, quæ animæ meæ pars eſt præcipua, [illegible] ſubiiciunt, ideo futurum ſpero, [illegible] eius dextera [illegible] nimirum regni cœleſtis bona quæ à dexteris collocandos manent, me ſit complexura, id eſt, comprehenſura me [illegible] tam in futuro ſæculo, tum tam animæ, & corpori lætitiam [illegible].

Adiuro vos filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, vt ſi [illegible], & [illegible] caritatem, donec velit.

[illegible] ſponſione tanquam [illegible] [illegible] diſcipulæ meæ, quæ in ſancto [illegible] ideo eum, qui nos patri ſuo reconciliauit, dum [illegible] ostendi, qua per intellectuales, actualesq; potentias, perq; [illegible] fortitudines in hoc mundo [illegible], vt vtique [illegible] & [illegible] eum vobis, nam dormire videtur, dum ignoratur, quid tectum bonumq; eſt, nec te ipſa perficienti [illegible] dilexit nos & ſeipſum vt nos redimeret, obtulit. donec [illegible] aduentu ſuo voluerit, quæ [illegible] per naturam [illegible], eam nobis per gratiam accipiendam [illegible] exequi. [illegible] admirati [illegible] ac ſtupore plenæ de ma [illegible].

C *[illegible], inquiunt, iſta, quæ aſcendit dealbata, innixa ſuper nepotem ſuum.*

Quænam eſt hęc, quæ tam perite docens, à rebus arca [illegible] magis arcanas reconditasq; progreditur? ab omni peccatorum macula purgata atque innixa nepoti ſuo. Sponſus igitur animaduertens ſponſæ in diſcipulis inſtituendis diligentiam amplectensq; illius ad bonum ſedulitatem, commonet eam prioris vitæ, vt ſummiſſe de ſe ſentiat, nec laudibus elata incidat in arrogantiam.

Sub pomo, inquiens, excitaui te.

Id eſt, ſub rebus iſtis procreatis, quę ſuauis pomi inſtar, ſenſus omnes oblectant, te deſidia ad bonum amplectendum inertem, & rerum caducarum ſtudio conſupitam excitaui prouidentiæ, iudicuque rationibus & ſermonibus impellens ad deſiderium mei. etenim

Illic peperit te mater tua. Illic peperit te genitrix tua.

D In affectione ſcilicet rerum fluxarum concepit te prima mater tua Eua generans cum voluptate & pariens cum dolore. Quibus affectionibus, rerum fragilium deſiderio laborabas, voluptatem ſequens, doloremque fugiens, ad voluptatis finem ita côtendens, vt à dolore velles ſeparari, quod quidem fieri nullo modo poteſt. Proinde ſi cupis ab iſtis perturbationibus eſſe libera, *pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum & vt ſignaculum ſuper brachium tuũ.* In me vnicum exemplari [illegible] manentu, principe quidem tui parte mente ſeruans imaginem per veram côtemplationem & deſiderium [illegible] autem, qua ad agendum vales, ſimilitudinem ſeruans per actionem minime ſimulatam, [illegible] declinationem à mal[illegible]. Sic enim ipſe quoque in te [illegible] ſignaculum tum intelligendi, tum agendi [illegible] à rerum fragilium & caducarum affectionibus integras conſeruabo.

Quia fortis eſt, vt mors, dilectio: dura ſicut inferus æmulatio. Hoc eſt, ſi in caritate mea permanſeris, [illegible], & conſecrata eris vt dictum eſt. Nam [illegible] atque perfecta erga me caritas tam fortis eſt, vt mortis inſtar, omnes ad malum motiones atque [illegible] ſedet. æmulatio autem propter me malu non cedit, ſed tanquam infernus tationi repugnantes motus vincit, vinctosque ne progredi poſſint, coercet. *Alæ enim eius alæ ignis, prunæ ignis flammæ eius.* Operæ quippe ardentis erga me caritatis ſunt [illegible] alæ, quæ illuſtrat in luce veritatis mentem per contemplationem, atque ignorantiæ tenebras diſcutit, & per actionem atque opera mandatorum malis [illegible] flammæ materiam accenſu facilem [illegible] & incrementum ſuggerit. *Quamobrem aqua multa non poterit extinguere caritatem, & flumina non obruent eam.* [illegible] nimirum, vt aquarum copiæ ex [illegible] tentationum multæ tribulationes, & [illegible], tanquam animam fluctus, ingruentes earum impetus, quibus nequitiæ ſpiritus caritatem erga me conantur aut radicitus per impietatem in Deum e[illegible]ellere, aut per [illegible] proximum obruere, nec poterunt eam extinguere per ipſa[illegible] hemiam, nec obruere atque abolere per [illegible] tempt[illegible] mandatorum, quæ caritatem tum erga me declarant, tum perficiunt erga proximum. Attamen *ſi dederit homo omnem vitam ſuam in caritate, deſpectione deſpicient eum.* Si [illegible] rerum iſtarum fragilium blanditiis [illegible] effeminatus aut deceptus, propter [illegible] bona ſua pauperibus diſtribuent, ad [illegible] poteſt [illegible] ſpe[illegible] buntur commiſſu [illegible] contempto, quo [illegible] omnibus [illegible] adeptus, ita deſpexerunt, vt eum [illegible] per [illegible] ſoles explorandum flagitantes etiam [illegible] ac ipſum contumeliis vexandum incitarit [illegible] perſpiciens, cum omnia mandata mea cuſtodieris, & permiſſu meo te carnis dolor inuaſerit, cogitato ibi contingere, non quod prouidentia non ſit, quæ cuncta gubernet ac moderetur, ſed vt tua tentationibus minime ſuccumbentis erga me caritas fiat omnibus manifeſta.

Soror noſtra parua, & vbera non habet. Quid faciemus ſorori noſtræ in die in qua verbum factum fuerit in ea? Si murus eſt, ædificabimus ſuper ea propugnacula argentea. Si oſtium eſt, deſcribamus ſuper eam tabulam cedrinam.

Theodoreti.

Sancti illi prophetæ, qui in veteri teſtamento præſtiterunt, cum ſponſam ſpiritali ætate paruulam, & papillis imperfectis adhuc atq; tecundiis cernerent, [illegible] nuptiarum côciliatores atq; interniunci, ſecum ipſi [illegible] loquebantur: Quando rex [illegible] noſtram [illegible] ſponſam eſt accepturus, quæ parua eſt, atq; [illegible] nexpers, neque enim vim habet prolificam, nec [illegible] aut ſolidum cibum poteſt ege[illegible] but [illegible] qui facto opus ſit, nobis eſt cogitandum. Cum enim [illegible] magno regi copulanda ſit, & tanquam [illegible] ſitura [illegible], vt curet & cuſtodiat ea, quæ intus ſunt, & tanquam [illegible], ea, quæ recondita [illegible] conſeruet tanquam [illegible] munu quidem ædificemus *argentea propugnacula* [illegible] eloquia ratione ſplendentia. *Eloquia enim Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ* vt in [illegible] piis conſiſtens hoſtes ſagittis petat & [illegible] perſequatur. Ipſi autem, vt [illegible] tabulas, eaſque cedrinas, quæ peccati corruptione [illegible] nequeant, imponamus. putredinis enim expers eſt cedrus. Pſal. 11.

H

Trium Patrum

Sponſa Chriſti [illegible] eſia, cum iam ſuam ipſius abeo ſecuritatem eſſet aſſecuta, cuperetq; tum Iudæorum tum gentilium à ſe initiatorum multitudinem per baptiſmi [illegible] x ſcientia & virtute ad perfectionem peruenire, hæc de illa ad ſponſum verba facit: *Soror noſtra parua, & vbera non habet.* Quæ naturæ ſimilitudine ſoror eſt noſtra, n[illegible] do, parua adhuc eſt propter infidelitatem & ideo rationes, & mores, qui à te ſponſo tanquam [illegible] bera calubèrat, vt ſalutem ſuam ex illis ſugat non habet. *Sit quid faciemus ſorori noſtræ in die, in qua verbum factum fuerit in ea?* Quid de hac, quæ noſtra ſoror dicitur eo tempore agemus, cum per fidem accipiet, prædicationem tuam? *Si murus eſt,*

A *[illegible] eam propugnacula argentea. & ſi oſtium eſt de- [illegible] ſuper illam tabulam cedrinam.* Si legalium præceptorum [illegible] ſtructione tanquam murus extructa eſt imponemus ſuper eam veluti propugnacula argentea, fulgentes in legali litera myſteriorum rationes. Quod [illegible] naturali contemplatione per ſenſum aperta eſt, tanquam porta, cognitionis aditum patefaciens, ſirmemus, in ea quaſi tabulam cedrinam, mentem, quæ ſenſus contr[illegible] in perfectos, quæque fidem ex operibus perfectam habeat, & gladio ſpiritus amputet tum falſas omnes opiniones, tum [illegible] defectus, atque exceſſus, quibus ex rebus perfecti [illegible] in te huic, quam dixi, multitudini, tu quidem largiens, ego autem miniſtrabo.

Theodoreti.

Ad hæc ſponſa reſpondet, ſponſi magnificentia atque opibus [illegible].

B *Ego murus, & vbera mea turres. Ego fui in oculis eius quaſi reperiens pacem.*

Cum enim me præſciuerit, & prædeſtinauerit, & ſciens, [illegible] quam, & perſequens eam, & perſequens [illegible] pacificam appellauit, tum Sulamitidem, & murum fecit inexpugnabilem, hoſtibus [illegible] vbera mea, id eſt, doctrinam moralem & [illegible] in ſublime extulit, & quaſi turrem [illegible], ex ea pugnans ſponſi hoſtes propellam. Neque vero ſum murus [illegible] m, vt dixi, ſed vinea.

Vinea enim, inquit, fuit Salomoni in Beleamon. Tradidit eam cuſtodibus. Vir afferet pro fructu eius mille argenteos.

Symmachus illud *Beleamon*, ve[illegible] in tecti[illegible]one populi. Aquila autem, in habente multitudine. Hanc ergo vineam Deus olim [illegible] didit Iſraeli. Sed cum is non modo [illegible] ad fructum exigentium nullos lapidibus obruiſſet, & occidiſſet, verum [illegible] hæredem ipſum eg[illegible] ſet in crucem, [illegible] ex ſententia [illegible] vinea fuit ablata, dataque [illegible] facienti fructus [illegible]. Idcirco ſponſa, *Salomoni*, hoc C [illegible], Pacifico, inquit, *vinea fuit in Beleamon*, id eſt, in [illegible]tentione populi, vel, in habente multitudine *& illam tradidit cuſtodibus. Vineam* autem vocat homines qui ad pietatem acceſſerunt, ſeruantes vero, & [illegible]lentes, & cuſtodientes, eos, qui ſacerdotali [illegible] funguntur munere, quibus mandatum eſt, vt eam ſpiritali doctrina [illegible] & irrigent, & tueantur. Porro quod dicit: *Vir afferet pro fructu eius mille argenteos:* ſignificat [illegible] numerus dextetæ manus vnitatem. Quod [illegible] fructum feterius [illegible] indicat. Ab hoc enim is, qui vineam plantauit, fructum alium non exigit, quam ipſius plantatæ, fructumque ferentis ſalutem. Quamobrem ſponſa:

Vinea, inquit, mea coram me eſt. Mille Salomoni.

Quod autem dicit, [illegible] potteſt enim, vt quod [illegible] dictum eſt, [illegible] perſpicuum reddamus. *Vinea mea*, inquit, *mea eſt*, & fructus eſt meus. Mille enim argenteos, qui pacifico ſponſo, hoc eſt, Salomoni putantur exhiberi [illegible] ſunt. E[illegible] enim nihil iterum reddet. Nã D quod in præſentia fructum exigit, id facit, quia ſalutem meam exoptat, meque [illegible] cupit intueri.

Vinea mea coram me eſt. Mille Salomoni. Et ducenti cuſtodientibus fructum eius.

Vineæ meæ [illegible] des accipiunt, & mercedem def[illegible]n. Qui [illegible] quinque ſenſus vineæ cuſtodiunt, viſum, guſtum, odoratum, auditum & tactum, iure ducentos accipiunt, [illegible] quidem numerum mille ve[illegible] in quinque [illegible]. Digni enim ſunt, qui Dei vineam cuſtodiunt, vt præmium accipiant ab eius plantatore. Itaque non ſolum ſponſus, ſed [illegible] ponſa [illegible] mercedem dat [illegible] ſuis. Et beatus Paulus
1. Cor. 3 ſicut, inquit, *opus manſerit, quod ſuperædificauit, mercedem*
Matth 20 *accipiet.* Et iis, qui in vinea laborauerant, cum ad[illegible] eſſet veſpera, *iuſſit paterfamilias dari ſingulos denarios.* Conſtat igi-
Matth 10 tur apud Deum nihil eſſe ſine mercede. Quod *ſi qui dederit*
Marc 9. *calicem aquæ frigidæ vni ex paruulis minimis, non perdet mercedem ſuam* quanto magis a Domino [illegible] vineæ præmium accipietis, qui vineam cuſtodit? Ita quoque vinea quoque [illegible] obedi[illegible] t am exhibeb[illegible] & implebit ducentos, qui quin[illegible] tes [illegible] definite [illegible] rum, qui [illegible] & ſ[illegible] q

[illegible] cuſtodiunt. Nam numerus millenarius in Chriſto ſignificat perfectionem, cum ſit vnitas abſoluta, [illegible] ſolum vt, ſed etiam [illegible] ipſo continea[illegible] Ab vnitate enim incipit, & per vnitatem oſtenditur, & vnitatis effectus eſt. Nam vnitatis nota mille & myrias [illegible] d[illegible]tur. Numerus vero ducenarius naturæ noſtræ [illegible] ipſam [illegible] ſæpe obſeruationem mandatorum ſignificat conſtitutionem, quippe qui de [illegible] perfectum per decem mandata vicenarium continet ex quater quinque compoſitum, & propterea naturam [illegible] quæ ex materia formaque conſt[illegible] oſtendentem. H[illegible] dictis ſponſa inſignem modeſtia [illegible] que bonorum futurorum deſiderio hæc item ad ſponſum loquitur. *Qui ſedes in hortis, amici, attendentes, vocem tuam audire me facito.* O ſponſe mi, tu, qui in natura tum in [illegible] in ſenſibili, quæ, tanquam horti voluntatibus [illegible] plantatæ ſunt, [illegible] præter nos ſunt, qui [illegible] non [illegible] perpet[illegible] angeli[illegible] inutilium Ego vero q[illegible] vt ego ne debeam, ac [illegible] aduentum tuum ſedulo [illegible] atque expectans ſupplico, vt audire me facias vocem illam tuam [illegible]: *Venite, benedicti patris mei: poſſidete paratum vobis regnum.* Atque ita,
Matth 25

F

Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ, hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum.

Aduocas enim [illegible] ad paratum ipſis regnum à mundi conſtitutione, abſcede [illegible] quæ per ſenſus exercentur, dignos [illegible] tates grauatum. eos ſpiritali odoris ſuauit[illegible] perfundentium, quibus tu quaſi caprea [illegible] ceruus hinnulus venenoſas deſtruens feras, [illegible] tus in nos [illegible] & bello, quo [illegible] oppugnant, finem imp[illegible] nam nos [illegible] Quod ſi forte in [illegible] incidetimus, ad eum, qui pro nobis exaltatus eſt, reſpicientes, curationem hauriamus.

G

Trium Patrum.

Multitudo ex Iudæis ad fidem vocata, cum de ſe verba illa [illegible] *verba non habet.* Et *ſi murus eſt*) à magiſtra ſponſa dici animaduertiſſet, ad vtrunque reſpondens [illegible] exſultabunda quodammodo, *Ego*, inquit, *murus, & vbera mea ſicut turres.* Murus ſum ego plane, ex Iſraelitis conſtans multitudo, vtpote exædificata legalium mandatorum diſciplina, quale eſt illud: *Non mœchaberis, & reliqua.* Turribus autem vi-
Exod 20.
dentur ſimiles figuræ & notæ illæ legalis literæ, quæ mihi vberum [illegible] cibum infantibus & rudibus nutriendis atque in [illegible] idoneum ſubminiſtrant, meque gentilium mo[illegible] inexpugnabilem cuſtodiunt. Etenim *Ego fui in oculis eius, quaſi reperiens pacem:* Ego profecto viſitatione diuina digna quondam fui. Ac tametſi veram pacem nos proprio patri reconciliantem non agnoui, eam tamen per figuras in prophetis didiceram. Ad hanc ſponſa, vt H magiſtra, quid, inquit, mihi vetera proponis? *Vinea fuit Salomoni in Beelamon:* ſpiritalis ſcilicet plantatio fidelium eccleſia facta eſt pacifico regi in multitudine gentium, id enim ſignificat Beelamon. *Tradidit vineam cuſtodibus.* Id eſt, commiſit eccleſiam Apoſtolis & doct[illegible] qui vigilanter cuſtodiunt eam, ne varii aduerſus [illegible] ingentes eam vaſtent, atque vnitatem ipſius in diuerſas ſecent opiniones.

Vir afferet pro fructu eius mille argenteos. Is nimirum, qui ex numero perfectorum, deſtructis, quæ erant paruuli in afferend[illegible] ab initiatoribus ſpirit[illegible] eccleſiæ fructu, purgatione [illegible], & perfectione, [illegible] argenteos pu[illegible] atq[illegible] perfectionem. *Mille*, inquit, *tibi Salomon, & ducenti cuſtodientibus fructum eius.* Perfect[illegible] quidem [illegible] um, qui rerum es & princ[illegible] & pacis conciliator. Naturæ autem noſtræ inſtauratio fit per mandatorum tuorum obſeruationem qui quidem eſt noſter eccleſiæ fructus. Sponſus audierat ſponſam ad d[illegible] alias ita de ſe loquentem [illegible] *ad dit vineam cuſtodiui.* Itaque, ne verbis illis aud[illegible] pot[illegible] nt [illegible] ſe vineæ [illegible] uiam [illegible] feciſſe [illegible]

A ad ſponſam *Vinea mea coram me eſt.* [illegible] aliquos electæ meæ c[illegible]ſtituerim, tamen ego Dominus eius [illegible] usque [illegible], & [illegible] dum [illegible] mea [illegible] eſt & p[illegible] entia. *[illegible] enim ciuitatem, fruſtra vigilat, qui* [illegible] Sp[illegible] autem [illegible]

Pſal. 126

Qui [illegible] in hortis amici attendentes vocem tuam audire me facito: [illegible]ge, dilecte mi, aſſimilare capreæ, hinnuloue ceruorum ſuper montes aromatum.

Ad ſponſam hæc item loquitur, qui [illegible] in hortis [illegible] ete di[illegible] autem di[illegible] [illegible] [illegible]ta, rorum[illegible] qu[illegible] [illegible]man [illegible] int vitam, co[illegible] uenius [illegible] nteos p[illegible] [illegible] ex afficere tibi [illegible] obſecrat, et [illegible]um [illegible] loquatur, ſed [illegible] neque contemnat [illegible] quæ [illegible] denuo [illegible] ſermonibus ipſius.

E O[illegible] ea. [illegible] [illegible] adhuc [illegible] longa[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] monti[illegible] matum [illegible] & hinnuli [illegible] [illegible] [illegible] ſublim[illegible] [illegible] venias, ad [illegible] [illegible] montes inter valli[illegible] [illegible] ſerunt [illegible] gra[illegible], [illegible] P[illegible] ere. *Chriſti [illegible] ſumus.* Fax[illegible] Deus, [illegible] emimus mo[illegible] [illegible] matum, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & beatitud[illegible] [illegible] *Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te, [illegible] in corde eius.* Tib[illegible] gloria in ſæcula ſæculorum. A[illegible].

1. Cor. 2.

Pſal. 83.

F I N [illegible]

B

F

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN DIVI IEREMIÆ PROPHETIAM INTERPRETATIO.

Per Ioannem Picum Latine verſa.

PRÆFATIO

C ARbitrabar equidem diui Ieremiæ prophetiam nulla egere interpretatione. At cum ſtudioſi non pauci me hortati ſint, vt hunc etiam librum interpretarer, eo quod pleroſque prophetiæ ſenſum ignorare dicerent, implorato diuinæ gratiæ auxilio, id quod ſuaſerunt, implere conabor: & eorum quæ clariora ſunt, ſummariam interpretationem conficiam: quæ vero maiorem deſiderant operam, explicare ſtudebo: propoſito tamen inprimis ipſius prophetiæ argumento. G

TOMVS PRIMVS.

Ὑπόθεσις SIVE ARGVMENTVM.

IOSIAS Rex impium quidem habuit patrem Amon, & auum Manaſſen impietatis paternæ magiſtrum. Ipſe vero contraria, quam illi, via incedens, piorum parte ſonit. Liberos habuit, non paternæ pietatis æmulos, ſed qui auitarum impietatem ſunt imitati. Hæc itaque dum proſpicit Deus omnium, anno regni Ioſiæ decimotertio, deſignat hunc prophetam, quem iubet prænunciare tum ciuitati, tum populo futuras calamitates. Cæterum hanc prophetiam proſecutus eſt, non reliquo duntaxat tempore Ioſiæ, ſed etiam temporibus Ioachaz, qui, cum eſſet Ioſiæ filius, ſucceſſit in regnum: & tempore Ioacim: qui & huius frater erat, & Ioſiæ filius: Nec non etiam regnante Iechonia, filio Ioacim, & Ioſiæ nepote. Itidem & ſub Sedecia, qui etiam ipſe patrem

D habuit Ioſiam. Ita vt vniuerſum prophetiæ tempus ſit annorum quadraginta duorum, paucis menſibus exceptis. Prænunciat autem factam à Babyloniis obſidionem, famem impendentem, ipſius Hieruſalem euerſionem, diuini templi incendium, & populi mancipationem. Propheticat etiam captiuorum reditum, Babyloniorum exitium & aliarum nihilominus permultarum gentium varia ſupplicia. Tradidit quoque præſtationem noui teſtamenti & veteris ceſſationem: vocationem gentium, & futuram orbis ſalutem. H

A

CAPVT PRIMVM.

VErbum Dei quod factum eſt ad Ieremiam filium Helciæ de ſacerdotibus qui habitabat in Anathoth: I[illegible] ſacerdotalem prophetiam [illegible] ſacerdotali,& prophetica [illegible] quam [illegible] texit [illegible], hanc [illegible] beneficio ſuper[illegible] [illegible] eſt Refert [illegible] tempus prophetiæ. *In diebus enim,* [illegible] *Ioſiæ, filij Amon, regis Iuda, anno decimo tertio regni eius.* Meminit [illegible] eorum, qui [illegible] regnarunt ad [illegible] tremam [illegible] que [illegible]. Deinde docet [illegible] dictata [illegible] à Deo omnium. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens, Priuſquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, ſanctificaui te,* [illegible] non iniqua [illegible] ceſſit. No[illegible], [illegible] cauit [illegible] omnium, [illegible] bum [illegible], *an-ctificaui.* [illegible] Poſtea commemorat [illegible], [illegible] *Prophetam in gentes poſui te.* [illegible] non [illegible] atque [illegible] ad [illegible] xos, ſed etiam

B

[illegible] *dixi Dominator Domine, quia ecce neſcio* [illegible]. [illegible] propheta cum quo [illegible] magis pe[illegible] [illegible]. Cum [illegible] magnus [illegible] [illegible] Deum [illegible] nomen diuinum diſ[illegible]

Exod. 3. d.

[illegible] *Ego sum, qui ſum.* Moſi [illegible] [illegible] tatur, diuinat, [illegible] non [illegible] [illegible]. At [illegible] Dominus denuntiat ei ne pueri[illegible] [illegible] ſed vt mandatum per [illegible]. Abeſt etiam metum excutit *Ne timeas enim,* inquit, *a facie eorum, neque terrefias coram ipſis.* Deinde [illegible] di[illegible] cautam [illegible]: *Quia ego ſum tecum, vt eruam te, dicit Dominus.* Hoc [illegible] Moſi dixit Dominus Deus [illegible] enim miniſterium [illegible], ac dicenti, *Quis ego ſum vt vadam ad Pharaonem? inquit Dominus, quoniam ero tecum.* Eandē ſa[illegible] Apoſtoli [illegible] tamen [illegible] [illegible] ſcum [illegible] omnes gentes [illegible], vt [illegible] & vt Verbum, qui [illegible] poſſet, vt vnd[illegible] pau-

C

pere [illegible] & facultate dicendi deſtituti [illegible] per[illegible], [illegible]

Matth. 5. d.

Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationē ſæculi. [illegible] & hic prophetæ dixit [illegible] *Ego ſum tecum, vt eruam te, dicit Dominus.* [illegible] opus ipſum confirmat. *Extendit enim,* ait, *manum ſuam, & tetigit os meum: ac dixit Dominus ad me, Ecce, dedi verba mea in os tuum.* Et docet quæ ſint verba. [illegible] *conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, vt eradices & euellas & ſuffodias & deſtruas, & ædifices & plantes.* Prophetauit enim non ſolum Iudæorum captiuitatem, ſed etiam à Cyro præſtitam libertatem. Prophetauit item aliis plerumque [illegible] omnibus [illegible] tantum calamitates omnimodas, ſed & ſalutem per [illegible] Chriſti Domini [illegible]. [illegible] propterea [illegible] deſtruendi verba [illegible] ædificandi vero & plantandi, inter contra[illegible].

Deinde monſtrat ei *virgam nuceam,* [illegible] ſecundum ſermonem Syrorum & Hebræorum, [illegible] vtrinque virgam appel[illegible] interrogato ac reſpondenti prophetæ, quid [illegible]: dixit ad eum Dominus, *Recte vidiſti quia vigilo ego ſuper ſermones meos, vt impleam eos. Vigilās* appellat, ex [illegible] *longanimitatem* vero, [illegible]. In [illegible] beatus Dauid *Exurge quare obdormis Domine* [illegible], *Et excitatus eſt, tanquam dormiens, Dominus.* [illegible] porro [illegible] tem vindictæ. Siquidem [illegible] hæc arbor [illegible] arbores. At ſecundum Sept[illegible], Fructus [illegible] amaram [illegible] & aſ[illegible] habet, ſub qua latet quod [illegible] ſe ſecre videtur acerbitatē & [illegible] tur ſunt peruilia. Poſt hæc oſtendit [illegible] *ollam ſuccenſum, & faciem eius a facie aquilonis.* Vocat au[illegible] [illegible] Ieruſalem [illegible] Babylonii [illegible] ab aquilone [illegible] Babylon ſita eſt à par[illegible] [illegible] ſius [illegible] quam quidem Ieruſalem [illegible] Ezechiel *lebetem* appellat: & [illegible] eius, *carnes.* Deinde clarius docet, quæ parabola dicta ſit. *Ecce enim,* inquit, *ego conuoco omnia regna terra a terra aquilonis dicit Dominus: & venient, & ponent quiſque ſolium ſuum ſuper veſtibula portarum*

D

Pſal. 43. d.
Pſal. 78. g.

Ezech. 11. b.

[illegible] *& ſuper omnes ſuos muros eius, & ſuper omnes vrbes Iuda,* [illegible] *& loquar ad eos* [illegible] *& ad adorauerunt opera manuum ſuarum.* A[illegible] dementia [illegible] relictoque prio[illegible] D[illegible] hic vero [illegible] [illegible], [illegible] gratia ſua prius eos: qua [illegible] hominibus ſerui erunt. Iubet autem, [illegible] accingat, hoc eſt, ſuccincte & viriliter ſe ornet [illegible] educens [illegible] ſiones tam [illegible] & [illegible] declaratum [illegible] ferrea [illegible] æneo, [illegible] muni[illegible] non modo erga ſacerdotes Iudæorum & principes, ſed etiam erga [illegible] gesipſos & [illegible] ſubditorum multitudinem. Pollicetur autem ei non pacem nec quietem, ſed certamina &

E

F

victoriam. *Pugnabunt enim,* inquit, *tecum & non præualebunt aduerſum te, quia ego ſum tecum, vt liberem te, dicit Dominus.* [illegible] fecit etiam Eccleſiæ Nā [illegible] dixit, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Non [illegible] pugnabunt: ſed *pugnando non præualebunt* Quoniam [illegible] pugnantes non ſine labore victoriam [illegible].

Matth. 16.

CAP. II.

EXinde dicere iube[illegible] Ieruſalem, *Hæc autem dicit Dominus. R*[illegible] *miſeratus,* [illegible] *tiam tuam & dilectionem perfectionis tuæ: dum* [illegible] *Iſrael in deſerto in terra quæ non ſeminatur, dicit Dominus. Adoleſcentiam* [illegible] Iudæorum. Tunc [illegible] Ægypto [illegible] ingemebant: [illegible] eſt, & [illegible] Moſis [illegible] liberauit eos. Iſtud autem, *dilectionem perfectionis tuæ,* [illegible] fuit. N[illegible] nunquam [illegible] dilectionem habuerunt erga benefactorem [illegible] Dauide dicimus. *Dilexerunt enim eum,* inquit, *in ore ſuo & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum eo nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius.*

G

Pſal. 77.

Sanctus Iſrael Domino. [illegible] ac ſi diceret [illegible] cœleſti gratia prætuli te reliquis [illegible] nibus, & populus meus appellatus es. Hunc etiam [illegible] beatus Moſes dixit, *Et factus eſt portio Domini populus ipſius Iacob & funiculus hæreditatis eius Iſrael. Primitiæ* [illegible] *ipſius.* Nam præ cæteris omnibus elegit ip[illegible]. Q[illegible] dixit Pharaoni, *Filius meus primogenitus Iſrael* [illegible], *Vt vuas in deſerto reperi Iſraelem, ac velut fructum ficus maturum* [illegible] *patres eorum. Omnes qui deuorant eum, delinquent: & inducam mala ſuper eos, dicit Dominus* Quandoquidem non tanquā De[illegible] gerebant, qui [illegible] [illegible] Iſraelem: ſed [illegible] Deo ſuperiores [illegible] poſſent. Sic etiam Senna[illegible], *Ne te decipiat Deus tuus, in quo confidis, dicens, quod Dominus liberabit Iſraelem de manu mea.* Hac de cauſa etiam [illegible] vindictam. Deinde populum vniuerſum [illegible] alloquitur, *Quid inuenerunt patres veſtri in me iniquitatis, quia elongauerunt* [illegible] *a me, & abierunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt?* Quis ſatis idoneus [illegible] [illegible] bonitate beneuu[illegible] Domini [illegible] [illegible] pe qui non vt iudex, [illegible] [illegible] reus [illegible] prop[illegible], & vult conuinci. Aut [illegible] & non [illegible]. Cumq; ſit Deus [illegible] peccaui? Quam [illegible] Dicite Re[illegible]. Quam habentes [illegible] patres [illegible] quidem re [illegible] autem [illegible] Atqui li[illegible] per terram [illegible] permeabi[illegible] quia carente copioſa [illegible] aqua[illegible] terram promiſſionis, [illegible] o[illegible] induxi: (per Carmelum [illegible] vniuer[illegible] [illegible] promiſſionis ſignificauit [illegible] At ne hæc quidem [illegible] multa bona conſecuti [illegible] collatorem [illegible]: ſed imitati eſtis paternam abominationem.

Deut. 32.

Exod. 4.
Oſea 9. c.

H

Eſa. 37.

Deincep

A Deinceps diuiſim in ſingulos ordines accuſationem depromit: *Sacerdotes non dixerunt, Vbi eſt Dominus?* Hoc omnium maxime profanum, eos qui ducunt, ... ſe ſſ principes ... is. *Et qui tenent legem neſcierunt me.* Hoc ... tribus & doctores accuſat, vt qui legem quidem interpretentur, p... ve ... tranſgrediantur eam. *Paſtores impie egerunt in me.* Sic reges appellauit. *Et prophetæ prophetauerunt in Baal.* Prophetas vocat eos, qui ſuot pſeudoprophetæ: ve... ... rurſum Deo, ... os qui non ſont Dii. *Et abierunt poſt id quod eſt inutile.* Oſtendit ſtupiditatis exceſſum. Relicto ... quotumque bonorum ſuppeditatore, damnoſis idolis ſeruierunt. *Propterea adhuc iudicio contendam cum eis, dicit Dominus: & cum filiis filiorum diſceptabo.* Perſeuerat in modeſtia. Non enim dixit, ... cabo vos poſterosque veſtros ſed, *Iudicio contendam vobiſcum & cum aliis* pro eo ac ſi diceret, Iudicium ... & ... meam tranſgreſſores. Vt au... ... tranſgreſſionis grauitatem, hortatur, vt ... polca... viuendi ... ntium, tum occidentalium ... mentalium ... cogitent, an quædam illarum mutauerint Deos pat... ... *Cethim* vocat Cyprum, adiacentesque ei inſulas: & per eas, Heſpertas partes: *Cedar* vero, ... os qui verſus orientem ſolem incolunt deſertum ... eos ſubindicat partes orientales: docetque, ... qui ... tres paternos, & quos edocti ſunt, Deos ... ... vero iſti eum, qui re vera Deus eſt, abnegarunt. ... o dixit, *Obſtupeſce cælum, & terra inhorreſcito:* non ... ... prædita, ſed quod hæc, velut ... ... beatus Moſes vocauit in teſtimonium. *Audite, cæli, quæ loquor: audiat terra verba oris mei.* *Quia duo mala fecit populus meus: me quidem reliquerunt fontem aquæ viuæ. Et foderunt ſibi ciſternas ... quæ non poterunt continere aquas. Ciſternas diſſipatas*, nuncupauit ipſa idola. Siquidem ciſterna manifeſte, quæ ſcaturientem aquam non habet, ſed a nobilibus partam & vndecunque collecta ſuſcipit. Quod ſi etiam diſſipata & perfluens fuerit, confeſtim aquam e cœlo collectam perdit. Huiuſmodi ... idolorum natura. Iuam ... materia & arti ... ... tur ... mendicat & quam ex his comparat ... pulchritudinem ... tempus delet. At qui vere Deus eſt, fons eſt ... perennis.

Deut. 32.

C Deinde ... interrogationem, *Nunquid ſeruus eſt Iacob, aut vernaculus Iſrael? Quare factus eſt in prædam? Super eum rugiebant leones.* Ne opinentur ... quod liberatus ſit Ægyptiorum ſeruitute ... que mea ... ſua prouidentia ... erat a ſeipſo, ... erat omnibus ... conſpicuus. Quæ fuit igitur cauſa captiuitatis quo pacto iſſi facile expoſiti ... aggredientibus illum regibus? Reges enim appellauit *leones*. Et hos dicit ... tantopere diuiſiſſe, & vibes ... ſe. Et hæc paſſi eſt non modo ab Aſſyriis, ſed ... Ægyptus. *Inſuper etiam*, inquit, *filii Mempheos & Taphnes cognouerunt te, & illuſerunt tibi.* ... tua gratia vulgaria illa pertu erunt: ... deinde pro ... ... tradidit. Poſtmodum cauſam infirmitatis ... poni. *Nunquid non iſtud factum eſt tibi, quia dereliquiſti me,*

D *dicit Dominus Deus tuus?* Tum initium apoſtaſiæ. *In tempore, quo ducebat te in deſerto.* Mox enim vt liberatus eſt ab Ægypto, me dereliquiſtis & vitulum pro Deo conſtituiſtis. *Et nunc quid tibi eſt in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? Et quid tibi cum via Aſſyriorum, vt bibas aquam fluminum?* Quando bello petebantur a Syris, vocabant Aſſyrios ... auxilium cum ... Aſſyri ... eos bellum geſſerunt, tum ... fugiebant ad Ægyptios. *Terreſtre* enim ... ... fluminum. *Erudiet te apoſtaſia tua & malitia tua increpabit te. Scito, & vide, quia malum & amarum eſt, quod dereliquiſti me, dicit Dominus Deus tuus.* Non mihi ... te complacuit, dicit Dominus Deus tuus. Non me, inquit, vocaſti in auxilium, ſed illos: propterea tradidit te ... Tale quippiam accidit iis, qui Saluatorem crucifixerunt. Negantes enim illum, dixerunt, ſe non habere regem, niſi Cæſarem. hac de cauſa, Cæſari tradidit illos.

Quoniam a ſæculo contriuiſti iugum tuum, & confregiſti vincula tua: & dixiſti, Non ſeruiam tibi. Inueterata ſunt autem ſtudia tua. A principio enim contrita ſunt iugum legis & gentium legem non obſeruantium mores ſecuti ſunt. Conuerſationi legitimæ prætulit ſtatas & nemora. *Ego vero te plantaui*

E *tam vineam fructiferam totam veram* ... ... tapſum, *totam* ... eo quod ... ... & ... prophetæ, & qui ... ... at ſi diceret, Volebam ... ... omnium æqualiter curam geſſi. *Quomodo conuerſa es in amaritudinem vinea aliena?* ... vera, non eſſet aliena: ſed quia mutata eſt in amaritudinem, non iam vera, ſed aliena vocatur. Ad eundem modum magnus ille Moſes, inquit, *De vinea Sodomorum vinea eorum, & palmites eorum de Gomorrha. Vua eorum vua fellis, botrus eorum amariſſimus.* Vnde ... D... ... obtulerunt. At quoniam diuinam plantationem contumelia afficerunt, ſuntque in amaritudinem conuerſi, & pro vua germinauerunt ſpinas: Chriſtus, qui ſecundum carnem ex ipſis natus eſt ... ... tam vitem appellat, dicens: *Ego ſum vitis vera.* Eos autem qui crediderunt in ... nomine ... *palmites. Si lauerìs te nitro, & multiplicaueris tibi herbam, maculata es in iniquitatibus tuis coram me, dicit Dominus.* ... id eſt, herbam appellat, herbas purgatorias, quæ naſcuntur ... terra. Et per hæc tropice docet, quæ ſecundum legem ſunt aſperſoria, non præſtare liberationem a peccatis: ſed ... & pœnitentiam & auerſionem a nequitia. Poſt hæc impudentiam plus reprehendit. *Quomodo dicis, Non ſum polluta: poſt Baal non abii?* Mox quam manifeſta ſit eius impietas, oſtendit. *Vide vias tuas in ſepulchro, & cognoſce quid feceris.* ... id eſt, *ſepulchrum*, ... filios & filias idolis ... ... *Sero*, poſt ... ... dolorem ... ... dicit propheta ... ... *captiuitatis ſuæ pœnitentia. Vias ſuas dilatauit ad aquas deſerti* ... dilatauit ... docuit. *Aquas deſerti*, appellat ... ... *in deſideriis animæ ſuæ* ... *propinquitate* ... ... enim audire ... ... obiiciebantur ſe prædicere ... vero ... ... *Tradidit, quis auertet eam* ... ... tradente, quis idoneus ad hoc oſtendunt? Non aliter per magis ... ſenatus. *Omnes qui quærunt eam, non deficient, in humilitate eius reperient eam.* Cum his, qui ampleæ ... ... impietatem, ... captu faciles.

G Exinde docet, quo pacto ſæpe dato ei conſilio, vt declinaret ... noxia, me ... apoſtaſiam ... tur. *Ob id vero*, inquit, omnes vna reges, principes, ſacerdotes, & eos qui mendacia prophetant, pudore ... ... dam ... ... & erubeſcunt vehementer. *Qui dicunt ligno & lapidi, Pater meus es tu* ... *& veluti beſtiam auerſati ſunt. Et tempore afflictionis ſuæ dicent, Surge, ſalua nos.* Iſtud extremæ potiſſimum ... impudentiæ, deliciantem bonis, erga eum ingratos eſſe, ... dum premuntur inopia, ... *Vbi ſunt Dii tui, quos feciſti tibi? Surgant & ſaluent te in tempore afflictionis tuæ.* ... neminem eorum. *Quia ſecundum numerum ciuitatum erant Dii tui Iuda: & ſecundum numerum viarum Ieruſalem ſacrificabant Baal.* Oſtendit ... pacto ... ... notem, ... multitudinem atque imbecillitatem, benigne increpabat ingratos. *Quare loquimini ad me? Omnes vos impie egiſtis, & omnes vos inique feciſtis in me, dicit Dominus.* Reducit etiam in memoriam ... ... *Fruſtra percuſſi filios veſtros: diſciplinam non receperunt.* Neque bene ... ... afficere ... ... igitur ... ... *Gladius* ... *Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus, Nunquid ſolitudo factus ſum domui Iacob, aut terra inſpinis ... Propterea dixit populus meus, Non ... ... ad te.* Hæc dicit ironice. Nunquid, ait, ... ſeruitute mea ... ... fructum ... ob idque ſeruitutem meam ... ... ſponſam ... ... mundum ſuum, omnem autem virginem de ... ... tam eſſe: eum autem qui dicitur ... ſuus, parui pendere curatorem. Tum

Ænigmatice ironice, *Quid adhuc boni conaris oſtendere in viis tuis, ad quærendam dilectionem?* Quid aliud, inquit, addere vis prædictis, vt meum erga te concilies amorem? Adeo nihil eſt ex iis quod ad amicitiam moueat, vt è diuerſo pariat odium. Non enim ad impietatem duntaxat appuliſti, ſed & cædem pollutione plenam audacter perpetraſti. *In manibus enim tuis,* inquit *inuentus eſt ſanguis animarum innocentium.* Quod etiam non ſiluit beatus Dauid, *Et immolauerunt filios ſuos dæmoniis. Et effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan: & infecta eſt terra in ſanguinibus.* Verum vt oſtenderet, quod hæc non clam, ſed palam agere audebant, ſubiunxit, *Non in foſſis reperi eos, ſed ſub omni quercu.* Quia non quemadmodum parietum effractores clam facinus committunt, ita hi iniqua agentes latere nitebantur: ſed collis omnis & omne nemus horum impietatem ſuſcepit. Impudentes vero cum eſſent & execrandi, quæ palam commiſerant, pernegabant. *Dixiſti enim,* ait, *Innocens ſum: Ideo auertatur à me indignatio tua.* Deinde ſubiunxit. *Ecce ego iudicio contendam tecum: quia dixiſti, Non peccaui.* Non dicit, Iudicabo te, ſed, *contendam tecum iudicio.* perinde ac ſi diceret, Iudiciali more diſceptabo, & te mentientem & impudenter denegantem conuincam. *Quia leue admodum putaſti, ſi iterares vias tuas.* Nam impudentia vallo circumdat iniquitatem. Cæterum per hoc, etiam aliud obſcure ſignificat, nempe, quemadmodum vocatis in auxilium Aſſyriis ea opitulatione nihil profeciſtis: ſic etiam tunc confugientes ad Ægyptios, nullam inde conſequemini vtilitatem. quod indicat per ea quæ ſubiunguntur: *Et confunderis ab Aegypto. ſicut confuſa es ab Aſſur. Nam & egredieris inde, & manus tuæ ſuper caput tuum.* Proprium eſt lugentium, complicatas manus imponere capiti. Malorum autem cauſa eſt, *Quia proiecit Dominus ſpem tuam. & non proſpere beris in ea.* Nam ſi ſperaſſes in Deum, maturum ex ſpe collegiſſes fructum: ſed quoniam in hominibus collocaſti fiduciam, ſpe excidiſti.

CAP. III.

Exinde pronunciat, vxorem quamcunque, quæ receſſit à viro ſuo, & alteri ſe miſcuit, ad priorem virum redire non poſſe lege hoc prohibente. tu vero quæ reliquiſti me ſecundum legem tibi copulatum dæmonibus impuris adhæſiſti: tamen, cum ſenſeris damnum, ad me denuo redeas ego non auerſabor. Quod ſi putas hæc me leuiter dicere, *Leua oculos tuos in directum, & vide, vbi non fueris permixta,* pro, non proſtituta fueris. Quod etiam per Ezechielem dixit ei, *Inueni te pollutam in ſanguine tuo* Sic etiam interpretatus eſt Symmachus. Et in ſequentibus ait, nempe, *Non modo ſuſcipiebas accedentes. ſed etiam exibas inquirens & cornicum more ſedebas in viis, expectans illorum aduentũ, terramque repleſti pollutionibus, iniquitatibus tuis, proinde paſtoribus vſa. Plures paſtores.* appellauit idola. Qui enim modo patres mentiebantur, ſuſtrahentes denominationem diuinam, vocitabantur Dii. ita, ſubrepto paſtoris veri nomine, paſtores ſunt appellati. *Facies meretricis facta eſt tibi: exuiſti pudorem erga omnes.* Quo enim modo, quæ pulchritudinem venditant, frontis abſterſo pudore, pariter omnibus ſe proſtituunt: ita tu nullam modeſtiam tuam conſeruaſti: ſed cũ frugum vbertatem à me datam accepiſſes, ſeruiebas idolis: vt autem in calamitates lapſa, illorum impotentiam ſenſiſti, auxilium meum expoſcebas. *Num inuocaſti me, tanquam domum, patrem & ducem virginitatis tuæ:* Non impoſuiſti mihi tales familiaritatis denominationes: quæ tamen olim quandoque patrem appellabas, quandoque rogitabas verum, interdum ſomniabas aſylum. Sic enim & beatus Dauid, *Eſto mihi in Deum protectorem, & domum refugii. vt ſaluum me facias. Num perſeuerabis in ſeculum?* Pro eo, mendacium tuum & verborum ludibrium. *Inſeruabitur ad victoriam?* An putas per hæc ſuperiorem & victricem te futuram: Tum ironice, *Ecce, locuta es, & feciſti mala hæc. & potuiſti.* Ac ſi diceret, Exiſtimatis illuſiſſe & effugiſſe, quæ tam ſæua & tam iniqua facere auſa es. Deinde ait, Dominũ dixiſſe in diebus Ioſiæ regis, *Vidiſti, quæ fecit mihi domus Iſrael?* Quandoquidem abierunt ibi, (ſeruiebant enim in Babylone) docet prophetam æquitatẽ ſupplicii. *Abiit ſuper omnẽ montem excelſum, & ſub omni ligno frondoſo, & fornicata eſt ibi.* Mox ſuam bonitatem & longanimitatem oſtendit. E
Et dixi, poſtquam fornicata eſſet. Ad me reuertere. Et non eſt reuerſa. Volens igitur, interitum ſibi contraxit, quæ nec ab initio viuendi rationem legi conſonam amplexa eſt, neque poſt impietatem reuerti voluit. Inde amplificata accuſationem, tribum Iuda: *Et vidit præuaricationem eius præuaricatrix Iuda ſoror eius Et vidit. quod horum omnium cauſam quibus deprehenſa eſſet ſeruitio domus Iſrael dimiſiſſem eam, & dediſſem ei libellum repudii in manibus eius. Et non timuit præuaricatrix Iuda, ſoror eius: & abiit. & fornicata eſt etiam ipſa.* Cum perſpexiſſet, inquit, nequitiam ſororis ſuæ & illius ergo iniuſtitiam etiam pœnam, non cauit, ne imitaretur nequitiam, ſed ſecuta eſt veſtigia eius *Cum fornicatione vilis facta eſt.* Nihil enim, inquit, iniquum agere putabat. *Fornicationem* porro vocat idololatriam: quia relicto Deo, qui ſponſus earum dicebatur, ſeruiebant idolis. *Et cædibus infecit terram, immolans filios dæmonibus: & mœchata eſt cum lapide & ligno.* Aperta ſororis accuſationem peregit. Deinde pluribus docet, non exhorruiſſe ſororis impietatem, licet interitum eius perſpiceret. maiore que venia dignas eſſe decem tribus, quam ſit tribus Iuda. quia, cum calamitates earum peruidiſſet in cauſis calamitatum committendis perſeuerauit. Quamobrẽ iubetur illis vaticinari propheta: *Perge,* inquit, *& recita ſermones hos ad aquilonem: & dices, Reuertere ad me domus Iſrael, dicit Dominus. Et non obfirmabo faciem meam ſuper vos: quia miſericors ſum, dicit Dominus. & non iraſcar vobis in perpetuum.* Immenſa eſt beneuolentia & humanitas Domini: quippe qui poſt ingentem numerum iniquitatem, ſolam requirit pœnitentiam: nec non docet illis modum, *Verum agnoſce iniquitatem tuã quia in Dominum Deum tuum iniqua egiſti.* Sanitatis enim principium eſt. infirmitatem ſentire. *Effudiſti vias tuas in alienos* F
... Dei ac Domini ... bene ... adhæſiſti. Sed qui erant illi *ſub omni ligno frondoſo* ... ſtrat ... nullum eſſe quæſtum. Carent enim fructu plantæ in Deos formatæ. *Vocem autem meam non obediſtis, dicit Dominus.* Quia dum legem ferret, ait, *Non erunt tibi Dii alii præter me. Conuertimini filii qui receſſiſtis, dicit Dominus.* Etiã recedentes, nominat filios propter ineffabilem eius bonitatem. *Quia ego ero Dominus veſter.* Iterum enim curabo vos, & vnius ſollicitudine dignos exiſtimabo. *Et aſſumam vos, vnum ex ciuitate, & duos ex cognatione: Et intro ducã vos in Sion: & dabo vobis paſtores ſecundum cor meum. Et paſcent vos paſcentes cum ſcientia.* Figurate quidem facta ſunt hæc ſub Zorobabel. Redierunt enim regnante Cyro Perſarum rege, habentes paſtores Zorobabel filiũ Salathiel, & IESVM ſummum ſacerdotem, filium Ioſedec, ambos pietate & æquitate præſtantes: Re tamen vera vbi DEVS & SALVATOR noſter factus eſt homo. prophetia finem accepit. Elegit enim DOMINVS ex Iudæis vnum ex ciuitate, & duos ex cognatione, quos conſtituit paſtores ſecundũ cor ſuum, ſacrus videlicet Apoſtolus. Idcirco dixit diuiniſſimo Petro, *Simon Ioannis diligis me? Paſce oues meas* Et quod prophetiæ eam ſententia, ſequentia teſtificantur. *In diebus illis & in tempore illo vocabunt Ieruſalem Solium Domini. & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Ieruſalem. Et non ambulabunt vltra poſt cogitationes cordis ſui peſſimi.* Ioan 21.
Illud non contigit poſt reditum è Babylone. Non enim tunc gentes reliquerunt impietatem. At poſt Deum & Saluatorem noſtrum hominem factum, petrulerunt diuini Apoſtoli pietatem prædicationem in vniuerſam terram: reliquerunt autem priſtinum errorem, qui illis inſeruiebant, & adorantes Deum vniuerſorum concurrunt omnes in Ieruſalem, tanquam ad ſolium diuinum. Docet exinde, poſt regreſſum è Babylone decem tribus non iam iterum diuiſas, ſed ſimul conuenturas, terramque poſſeſſuras paternam. Tum propheta, lætus de iſtis promiſſionibus inquit, *Et ego dixi. Fiat Domine* Hæc interſerens propheta, ... promiſſionem concludit *Quia conſtituã te in filios.* Rurſus enim, ait, eritis mihi filii ſinguli *Daboque vobis terram electam hereditatem percelebrem. Dei, inquam, omnipotentis gentium* Terram promiſſionis ita vocauit. Eum ipſarũ gentium Deum omnipotentem nominauit docens illũ eſſe omnium Deum & vniuerſorum opificem: gentes item adepturas notitiam Dei, & ad eas peruenturam gratiam H

ſancti

A [illegible] pietas. De[illegible], ut [illegible] tem, quam habent filii erga patrem [illegible] tum. Mox conqueritur, quod n[illegible] sed et [illegible] tribus [illegible] centu, quæ deliqu[illegible] pacta [illegible] euenta. [illegible] pœn[illegible] quorū mentib calam[illegible] tis sensum *Vox enim pro* [illegible] *ex labijs eiulantium audita est, ac deprecationum filiorum Israel, nempe quod iniquè egerunt in viam suam* [illegible] *sunt sancti Dei sui.* [illegible] *reuertimini* [illegible] *& ego sanabo contritiones vestras.* [illegible] quibus verbis [illegible] Hæc dicen[illegible], *Ecce servi* [illegible] *tibi quia tu es Dominus Deus noster.* [illegible] *montium* [illegible] *erant mendacium.* [illegible] *Deum nostrum salus* [illegible] Ipsa [illegible]

B [illegible] esse [illegible] damnum [illegible] & [illegible] *Confusio* [illegible] *patrum nostrorum, ab adolescentia* [illegible] *quæ immolabant* [illegible] *filios suos & filias suas.* In qui dem [illegible] exhibe [illegible] & oues [illegible] & quod inde non modo [illegible] que [illegible] *Deum* [illegible] *& ignominia nostra* [illegible] *quia coram Deo* [illegible] *peccauimus nos & patres nostri, ab adolescentia nostra* [illegible] *Domini Dei nostri* [illegible]

[illegible] *Quem ergo fructum* [illegible] *in quibus nunc erubescitis?*

CAP. IV.

C Hoc pacto posteaquam [illegible] poterit etiam [illegible] enim [illegible] abominationes [illegible] & cul[illegible] Deum [illegible] non [illegible] ipsum iurent, vera dicentes [illegible] non mentientes. Ho[illegible] *Viuit Dominus,* [illegible] *in iudicio & iustitia.* Cæterum [illegible] Euangelio perfectis [illegible] *Dictum* [illegible] *Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino.* Adhortatur Iudæos, [illegible] adhuc gestantes [illegible] iurate per ipsum [illegible] iurandi consuetudine [illegible] tur autem, modo [illegible] *per ipsum gentes* [illegible] *& laudibus extollent Deum in Ierusalem.* [illegible] enim illi verum Dei cul[illegible] bant [illegible] religio[illegible] bant [illegible] & ait, *Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas* [illegible] animas vestras [illegible] euellite [illegible] hæc enim *spinas* appel[illegible] docet, quæ [illegible]

D [illegible] *vestri, viri Iuda & qui habitatis Ierusalem* [illegible] apparentem [illegible] [illegible] ad Romanos [illegible] *in manifesto in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Iudæus est:* [illegible] *& circumcisio cordis in spiritu, non litera,* [illegible] Audiat [illegible] Deum [illegible] *Circumcidimini Deo vestro* [illegible] *præputium cordis vestri, viri Iuda, & qui habitatis Ierusalem. Ne* [illegible] *non sit qui extinguat* [illegible] *malitiam* [illegible] *vestrarum.* [illegible] potestis [illegible] vindicta [illegible] Propheta [illegible] [illegible] Iuda, vt tuba canant, & [illegible] [illegible]

E [illegible] sui [illegible] *Propterea* [illegible] *ira Domini a nobis.* [illegible] Postmodum Propheta [illegible] ad Dominum, *Nunquid ergo decepisti* [illegible] *populum* [illegible] *Ierusalem* [illegible] [illegible] Prophetæ [illegible] *In tempore illo dicetur populo huic & Ierusalem* [illegible]

F [illegible] quod Spiritus [illegible] *Nunc autem ego loquar* [illegible] quas [illegible] & tempest[illegible] [illegible]

Reg. 3. d. [illegible] Babylonis [illegible] Regis [illegible] Ierusalem [illegible]

G [illegible] *quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro* [illegible] *custodiunt* [illegible] Docet [illegible]

H [illegible] *cor meum* [illegible] *quoniam vocem buccinæ audiuit anima mea* [illegible] *contritio* [illegible] [illegible] *& non* [illegible] *ad faciendum mala, bene autem facere nescierunt.* [illegible] *& ecce vacua erat & nihil, & cælos, & non erat lux in eis.* [illegible] *& omnes colles conturbati sunt.* [illegible] *& non erat homo, & omnis volucris cæli recessit.* [illegible] *& ecce Carmelus desertus, & omnes vrbes*

A *... fugâ vagantes à facie Domini & à facie iræ eius erant desertæ* ... similiter quidem, dum irruerent hostes, ipsum Carmelum vastatum esse. Ego autem arbitror, hic vrbem Ierusalem figurate vocari *Carmelum*, ob multitudinem incolarum. *Hæc porro dicit Dominus, Deserta erit omnis terra: sed consummationem non faciam.* Omnem terram, dicit Palæstinam; sed reuocationem pollicetur. Tum exhortatur, *Propterea lugeat terra, obtenebrescat cælum desuper: quia locutus sum.* Consonat enim creatura cum creatore. *Statui: nec me pænitebit.* Verbum hoc *nec me pænitebit*, humano more posuit. Diuinum alioqui numen est impatibile, perinde, ac si dicat, decreui supplicium sumere. *Impetum feci: nec auertar ab ipso*, scilicet, impetu. Docet autem qualis ille sit nempe *præ timore equitum & sagittariorum omnes conuertentur in fugam.* Et alii quidem in montibus, alii in nemoribus fiduciam collocare tentauerunt, plerique relictis vrbibus vertices montium occuparunt. Deinde sermone ad Ierusalem conuerso. *Et tu misera, quid facturа es?* pro, quo fugias? Quem locum apprehendes. *Si tibi circumdederis purpureum vestimentum, & ornaueris te aureo ornamento, & stibio pinxeris oculos tuos, frustranea est pulchritudo tua,*

B *Repulerunt te amatores tui: animam tuam quærunt.* Solebant diebus festis dæmonum pulchritudini operam dare: vndeq. ... in memoriam ... ornamenta, docetque illa omnia ... esse & noxia: quæ nullum dæmonibus auxilium compararunt imo potius illis procurarunt hæc mala. *Vocem enim vt parturientis audiui & gemitum eius velut primo parientis.* Perfi... similitudinem doloris modum repræsentat: *Væ mihi, quia defecit anima mea super interfectis.* Implet legem diuinam, *Flere cum flentibus*: condolentes ... qui ... angunturRom. 12. c. Cæterum nos hic inter quiescentes ... admoneamus eos qui in librum hunc inciderint, ... temitatis dæmonum ... laudibus, Deum per omnia colant. Hac enim ratione cum in præsenti vita prouidentia eius perfrui poterimus, cum futura bona consequi, per gratiam ac beneuolentiam Domini nostri

C Iesu Christi, cum quo patri vna cum Sacrosancto Spiritu, gloria, honor, & imperium, nunc semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

TOMVS SECVNDVS.

CAP. V.

C*Ircumite in viis Ierusalem, & videte, considerate & quærite in plateis eius, an reperiatis virum in ea: an inueniatur qui faciens iudicium, & quærens fidem: & propitius ero illi, dicit Dominus.* Immensa est tum illorum impietas, tum Domini beneuolentia. Illic enim tendunt vniuersaliter ad inique agendum: hic autem, vel vnius beneficio vitam legi consonam agentis, pollicetur omnibus veniam. Istud itaque, *videte, considerate, & quærite*, ponitur pro o-

D mni diligentia seruanmus. *Dicunt quidem. Viuit Dominus: nihilominus iurant in mendacijs.* Non enim in sermonibus ante dictis simpliciter cauit, vt ... iurandum: sed veritatem cum ... Tum propheta, *Oculi tui ad fidem*, hoc est ... perhibes de his quæ dic... *Flagellasti eos, & non doluerunt. Consummasti eos, & renuerunt accipere disciplinam.* Prius quidem ... cum ... moderatam: illud autem, *συνετέλεσας*, id est, *consummasti*, significat vehementius intens... autem neutrum illis profuit: quia ferreo erant animo. Hoc enim ... in sequentibus, *Indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti.* Per hæc innuit impudentiam illorum & pertinaciam. *Et ego dixi, Forte pauperes sunt: propterea non possunt, & non agnoscunt viam Domini, & iudicium Dei sui. Ibo ad magnates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, & iudicium Dei.* ... magnates siue optimates, vocat sacerdotes & legis doctores: *Pauperes* autem alios qui diuinæ cognitionis opus non possident. Ambos ... transgressionis accusat, dum subiicit, *Et ecce vnanimiter contriuerunt iugum,*

... fregerunt vincula. E Propheta non protulit simpliciter ... sed post ... iram Domini clementiam atque humanitatem. Ostendit igitur, se quæsiisse quemadmodum ei mandatum erat, an vnum saltem inueniret, facientem iudicium, & quærentem fidem ... at inuenit cunctos iugum legis ... *Ideo percussit eos leo de sylua, lupus perdidit illos, vsque ad domos eorum pardus vigilans super ciuitates eorum.* Leonem vocat Nabuchodonosor, lupum autem ... Nabuzardan coquorum principem: qui posteriore loco missus, ciuitatem & templum Dei incendit, & eos qui relicti fuerant, subegit seruituti. *Pardum* vero existimo vocari Antiochum Epiphanem. Nam & diuus Daniel Macedonicum regnum ... adumbratum pardo. A ..., inquit, omnibus deprædatæ es ob errorem ... idola commissum. Deinde Iudaico more, *Super quo propitius ero tibi.* Recenset

F etiam speciem transgressionis. Non enim vos, ait, solum & filii vestri iurastis per eos qui non sunt Dii: sed & alios adiurastis. Ego autem abundantiam bonorum donabam vobis. quod ... is verbis innuit, *Et saturaui eos.* Insuper alienas etiam perfodiis nuptias ... lasciuia vestra non sit absimilis equis in equas ... tentibus. Mox syllogistice, *Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? Aut de tali gente non vlciscetur anima mea:* Potestne fieri, inquit, vt hæc negligam. Qua ratione corrumpi poterit ... iustitiæ. Hac de causa etiam illam pro... murat, & ... ber, vt destruātur muri, & propugnacula euertantur: temperatq. iustitiam bonitate. *Consummationem enim, ait, ne faciatis. Relinquite bases eius, quia Domini sunt.* Per hæc designat ob... verbis reuocationem & secundam instaurationem: sed prædicit aduersorū causam, nempe quod ... iniqui & ingrati in beneficiorum collatorem insolescebant, seq. meliores æstimabant, quam q... merito afflictiones pateretur. *Non veniet enim, inquit, in nos mala, & gladium ac famem non videbimus.* Authores enim horum erant pseudoprophetæ. quos in sequentib. arguit, *Prophetæ vestri erant in ventum & verbum Domini non aderat eis.* Istud, *in ventum*, vanitatem & mendacium eorum quæ dicebantur, ostendit: eo quod spiritus Domini participes non erant. Quare dicit prophetæ, *Verbum quod per linguam tuam pronuncio, instar ignis absumet eos.* Ostendit porro modum etiam vindictæ.

G *Ecce, adducam super vos gentem e longinquo domus Israel, dicit Dominus, gens est antiqua.* Dicit Assyrios, quos appellat gentem antiquam, quod regnum eorum sit omniū vetustissimū: vtpote quibus post diluuium Nemrod primus imperauerit. Deinde recitat vocem alienæ linguæ, & cum aperto sepulchro pharetram comparat: eo quod ... sunt lethifera, ... oraculandi peritissimi. Enarrat et á regionis vastationem, depopulationem domorum, & hominum ... Prędicit nihilominus horum reuocationē, & fusionem hostium. *Non faciam vos ait, in consummationem.* Et quia stupidi dolore nesciebant; nec videbāt proprias iniquitates, sed dicebant, *Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia?* præcipit prophetæ, vt dicat eis, *Pro eo quod dereliquistis me, & seruistis Diis alienis in terra vestra, sic seruietis alienis in terra non vestra.* Iusta supplicia sententia.

H Quia meum, inquit, repudiastis regnum, ergo vos aliis tradam dominis. Iubet eos ista diligenter audire, stultos & insipientes eos appellans: quia non ... ebantur, vt decet ... sibus corporeis. *Oculos habentes, inquit, non vident: & auribus præditi, non audiunt.* Quin etiam ostendit, ipsis inanimatis eos esse magis irrationales, cū mare custodiat suos terminos, populi autem eos terminos: non murū adamantinum ..., sed ... arenam leuissimam: dum tamen exagitatur & turbatur, non egreditur fines: ad quos dum propius ..., retrorsum vergit. at hi ratione dignati, irrationabrat ... amplexi sunt. *Populo enim huic, ait, innatum est cor inobediens & incredulum.* Non enim sentiunt bona illis à me suppeditata verbi gratia, pluuiam temporaneam serotinam ... his cōmenter præbeo: deinde fruuntur etiam bonis è terra nascentibus. Hoc enim dixit, *in tempore plenitudinis, & dum mandantur messes.* Vsus est enim voluntate, velut mandato quodam: vberesq; de terra largitur fructus. Veruntamen cum viderem vos inique versantes, etiam his bonis priuati. *Inuenti sunt enim in populo meo impij, qui laqueos statuerunt ad capiendas viros, & comprehenderunt. Sunt*

laquei

A *loquens applicat in plenus auibus, ita domus illorum plena dolo.* Per hæc [illegible] ſubdolas [illegible] aperit, & memorat opes ex iniquitate comparatas, & ex opibus prodeuntem [illegible] [illegible], & [illegible] quæ in pupillos & viduas committitur. Poſtea ſubdit, *Nunquid ſuper his non viſitabo? aut in tali gente non vlciſcetur anima mea?* A iuſto iudicio meo alienum eſt, talia negligere. *Stupor & terribilia facta ſunt ſuper terram.* Quando præter omnem ſpem quippiam inuſitatum videmus, ſolemus hæc dicere, Hæc res in ſtuporem me adduxit. Exterritus ſum, audiens iſtud. Mox horum cauſas refert. *Prophetæ vaticinabantur iniuſta,* id eſt, mendacia, *Et ſacerdotes applauſerunt manibus ſuis.* Conſenſerationis [illegible] [illegible]. *Et populus meus ita dilexit.* Improbam omnium oſtendit concordiam. *Et quid fiet in nouiſſimis?* [illegible] ſupplicium. quod declarat per ea quæ ſequuntur.

CAP. VI.

B HOrtatur porro populum Beniamin, ex tribus, quæ [illegible] Iuda [illegible], denuntiare tuba, vt ſe præparent [illegible], tanquam ab aquilone irrumpant hoſtes in Ieruſalem. Formoſam [illegible] & delicatam vocat: *formoſam* quidem ob pulchra ædificia, *delicatam* vero, propter incolas delicate viuentes. *Venient paſtores & greges eorum, & figent iuxta eam tentoria. Paſcent vnuſquiſq; manu ſua gregem ſuum.* *Paſtores* appellat, reges, qui eum Nabu[illegible] [illegible] mu[illegible]tabant. *greges* vero & oues [illegible] exercitus, qui ſub eis merebant. Ex quibus declarat obſidionem vrbis. Nec multo poſt memorat [illegible], & occidentales incurſiones, ac nocturnos impetus. iubeturq; excidere illa, nō aliter, quā [illegible] non ferentē. quia tota [illegible] eſt, quæ [illegible] in po[illegible]. Contingunt hæc & iis quos ante diximus. *Sicut ciſterna frigefacit aquam ſuam: ita nequitiam ſuam frigefacit.* Dicebat [illegible] in Deo te [illegible], etiam eos qui perperā viuebant excipiendo legitime vitæ-ditationē docere, Nunc vero quod contrariū fecerit, accolunt, nempe quod impietatis magiſtra euaſerit, & quemadmodū ciſterna mutat aquam in frigidam quali[illegible] ita acer[illegible] dentes [illegible] ſe muta[illegible] in nequitiā. Dum autē vrbem dicit, nō ædificia [illegible] ſed incolas intelligit. *Impietas & miſeria audietur in te coram me ſemper.* Neq; reueriti ſunt, quod ibi inhabitarem, ſe [illegible] audacter prorupe[illegible]

C in omnem impietatem. Deinde exhortatur, & conſilium dat. *In labore & flagello erudire Ieruſalem, ne forte recedat a te anima mea, & faciam te terrā deſertam & inhabitabilem.* Hæc declarant ineffabilem Domini humanitatem: qui comminatus ei dura, pollicetur ab his liberationem, ſi mores [illegible]. Quia vero non receperunt exhortationem, conuocat hoſtes vindemiatores: quibus præcipit vt o[illegible] colligant, perinde ac fructum vineæ: & [illegible] docet. *Quem alloquar, aut conteſtabor: & audiet? Ecce incircumciſa aures eorū, & non poſſunt audire. Ecce, verbum Domini factum eſt illis in opprobrium: nequaquā volunt illud audire.* Vocat *aures incircumciſas*, quæ ſine diſcrimine excipiunt omnia. Tales erant illi, qui [illegible] quidem admittebant pſeudoprophetarum ſermones, prolatos delectationis gratia, verbis autem diuinis nolebant attendere, ſed ſugillabant & ſubſannabant prophetas.

D Paulò poſt diuturnæ patientiæ ſuperlationem demōſtrat. *Furorem meum impleui, & ſuſtinui, nec conſummaui eos.* pro eo, pro[illegible] ad [illegible]ndum, ſed iterum eos comm[illegible] ratione & venia dignatus ſum. Minatur porro, ſe pari ſupplicio iuuenes & ſenes, viros ac mulieres affecturum: eo quod cuncti communem adamarunt iniquitatem, etiam ſacerdotali dignitate præditi cum his qui mendacia prædicare audebant. Refert etiam quæ ab ipſis perpetrabā[illegible]. *Et curabant contritionem populi, contemnentes eam, & dicentes, Pax pax.* Tum ſub interrogatione, *Et vbi eſt pax?* Contemnebant, inquit, curare dolores aſperitatibus medicamentis: ſed pollicitatione pacis attriuerunt eos. Vbinam ergo ſermonum exitus? Videtis enim loco pacis, [illegible] interitum. Oſtendit impudentiæ ipſorum exceſſum. Nam cum illi, inquit, velut qui mendacia prædixiſſent, erubeſcere neſciuerunt. Hoc enim dicit, *Non confuſione ſunt confuſi, neque ignominiam ſuam agnouerunt.* Nihi[illegible]lominus tamen luent, ait, in tempore pœnas eorum quæ commiſerunt. *Tempore enim viſitationis ſuæ corruent, dicit Dominus.* Inde & Iudæorum incredulitatem notat, & [illegible] vocationem gentium incipit: *Hæc dicit Dominus, State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis æternis: & videte, quæ ſit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis ſanctificationem animis veſtris.* Multæ quidem viæ ſunt ſanctæ prophetæ: via autem vere bona eſt Dominus noſter. *Audimus* [illegible] *dicentem, Ego ſum via, & veritas, & vita.* Ad hanc tamen ducit vnaquæque via prophetarum. hanc etenim legiſlator Moſes ſubindicat his verbis, *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus noſter de fratribus veſtris, tanquam me, & quæ ſequuntur.* Dauid etiam rex propheta, nec non Eſaias, Micheas, Ezechiel, & ſinguli prophetæ viam hanc oſtendunt. [illegible] enim vna eſt via, quæ deducit ad maximas vrbes: quam regiam appellare ſolemus: ad hanc porro ſemitæ quædam à pagis & agris deſſluentes diriguntur: ſic vna eſt via, quæ ducit ad Patrem, nempe vnigenitus Filius Dei: at beati prophetæ, velut ſemitæ quædam, ducunt ad hanc eos

E *Ioan 14 a.*

Deut 18.

F quib. per hæc ire libuerit. Quare propheta [illegible] præcipit Iudæis [illegible] vias propheticas, & per eas diſcere viam bonam & in ea ambulare: ſed more ſuo contradicunt, nec faciunt quod iuſſum eſt. *Dixerunt enim, ait, Non ibimus.* Veruntamen & aliam proponit eis adhortationem, *Conſtitui ſuper vos ſpeculatores, audite vocem tubæ.* Deinde prophetas appellat *ſpeculatores.* Siquidem, ait, Ezechieli, *Speculatorem dedi te domui Iſrael:* Iulianus [illegible] præd[illegible] apoſtolorum [illegible] ſpeculatores [illegible] At cum ſum Iudæi repugnant, & aperte dicunt. *Non audiemus.* Horum igitur contradictione monſtrata [illegible] credulitatem gentium. *Propterea audierunt gentes, & qui paſcunt greges in eis.* *Paſtores* autē vocat, earum præfectos: non eos modo qui ſpiritali [illegible] ſunt [illegible], ſed [illegible] reges & principes. Nā & hi prædicationem diuinam receperunt. Hoc ipſum fecerunt diuini Paulus & Barnabas Apoſtoli: qui ſynagogam [illegible] [illegible] verbis diſputaſſent cum Iudæis, [illegible] credulitate eorum perſpecta, dixerunt, *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. ſic enim præcepit nobis Dominus. Poſui te in lucem gentium, vt ſis* [illegible] *gentium, & ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ.* Sortita eſt ergo prophetia exitum. Hoc tamen loco ſermo propheticus minatur Iudæis incredulis vltionem [illegible] conuenientem: prohibet tamen cultum [illegible]

Ezech 3 d & 33 b.

Actor 13 g

G eum. *Vt quid mihi thus de Saba offertis, & cinnamomum de terra longinqua? Holocautomata veſtra non ſunt mihi grata, & ſacrificia veſtra non me delectant.* Quod ſi vel regi ante lege hæc iudicata ſunt ſuperflua, fruſtra profecto poſtea quam [illegible] ſauit lex, perſeuerarunt Iudæi dare operam ſuperſti[illegible] ſtis legalibus, tanquam neceſſariis. Re[illegible] [illegible] ſeriam cui ſe ſubdiderunt, non ſolum [illegible] renuentes, ſed execrandos omnibus ſe exhibentes. Ex [illegible] uet [illegible] prophetiam ad regem Babylonis, & illos qui cum eo militabant, reges. quorum de[illegible] pe[illegible] armaturam, ſæuitiam ac feritatem animi: nec ſubticet [illegible] fortitudinem. *Diſſolutæ ſunt enim, ait, manus noſtræ, & tribulationes obtinuerunt nos dolores vt parturientis.* Suadet autem, ne

H dechinent ad vrbes, quaſi hoſtes obſideant. Admonet etiam Ieruſalē vt induatur facco: & capita cinere conſpergantur, & filii vnigeniti luctum imitentur. Tum denuntiat propheta, vt eorum obſeruet iniquitates. *Probatorem enim,* inquit, *dedi te in populo meo concluſo, & conſiderabis probando viā eorū.* Ac ſi dicat, Non ſatigeris circumiens mœnia vrbis & agros: quia [illegible] belli [illegible] congregati ſunt in Ieruſalē. Monſtrat autē ei mentis eorū peruerſitatem. *Omnes inobedientes, incedentes oblique. Omnes contaminati ſunt, vt æs & ferrum.* Perinde ac ſi dicat adulterini ſunt nihil habē-tes probi. *Defecit conflator ab igne, [illegible] conſumptum, fruſtra conflat faber argentarius: iniquitates eorum non ſunt conſumptæ.* *Argentarium fabrum* vocat, ſermonem ad erudiendum aptum: *ignem* vero & *plumbū* ipſam pœnam: *conflatorium* autem, ſententiā diuinam, qua pronunciatur pœna. Solent enim fabri argentarii, volētes purgare argentum, inicere plum-

A [illegible] pe[illegible] illud abſun[illegible] quie pa[illegible] [illegible] Do[illegible]nus, Volens eos [illegible] metho- [illegible] cunque vlus ſum, caſtigationes v[illegible] & [illegible] curari nequeunt. Vnde ſubdit. *Argentum reprobatū vocate eos: quia reprobauit eos Dominus Deus*, Immoratus eſt in eorum [illegible]onuerſione: nullum, inquit, [illegible] ſuperauit eorum malitiam. Hæc vero dicit, non accuſans naturam, ſed voluntatem. Ipſe enim eſt author naturæ, nec, quam condidit, vnquam accuſaret: voluntatis autem illi ſunt opifices.

C A P. VII.

POſt hæc oſtendit propheta, quo pacto iuſſus ſit ſtare [illegible] ſtibus templi diuini, cunctiſque ingredientibus propheticum ſermonem offerre. qui quidem ſermo pro- [illegible] cus continebat [illegible], & rerum proſperarum pollicitationem. *Dirigite vias veſtras & ſtudia veſtra: & inhabitare faciam vos in loco iſto*.

R[illegible] arguit etiam [illegible] in mendacem. *Ne ter ſiducia in vobis ipſis, ait, aut in ſermonibus mendacibus, quia nihil omnino vobis proderunt dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini eſt* [illegible] os, aiebant [illegible] poteſt [illegible] Dei. Ipſe vero demum [illegible] fidant: ſed libenter mutent [illegible] refor- mident, ac dignentur eorum age[illegible] indigent: ceſſent etiam à p[illegible] [illegible]uſione, idolorumque cultu. *Hæc enim*, [illegible] *facientes, non eritis peregrini, ſed manebitis in terra paterna.* Sin contraria perpetrare [illegible] in omni genere [illegible] [illegible] dignos [illegible] fructus decerpetis.

B

[illegible] non intueor [illegible] pœnitentiam, nec [illegible] [illegible] ſermones mendaces. [illegible] omnia, quæ ſiunt. *Ecce enim, ait, ego vidi, dicit Dominus. Nequaquam etiam ſeram. domum mihi conſecratam eſſe refugium latronum.* Poſtmodum ex euentis confirmat quæ dixit. *Nam ite in domum meam quæ eſt in Silo, vbi antea adificaui tabernaculum nomini meo: & videte quæ fecerit ſi [illegible] malitia populi mei Iſrael.* Silo locus eſt [illegible] intra decem tribus: in quas cum Aſſy[illegible] [illegible] exercitum, deletus eſt etiam ipſe. Suadet igitur Dominus, [illegible] templo ſed vitæ legitimæ. quamobrem ſubiicit, quod & domus Dei eadē patietur, & ip[illegible] pœnas fratrum ſuorum luent. *Proiiciam enim vos, ait, a facie mea, ſicut proieci fratres veſtros omne ſemen filiorum Iſrael.* Tum [illegible] propheta, ne vllam pro eis ſupplicationem [illegible] at. *Non enim exaudiam te, ait.* Et oſtendens, quam iuſte eos auerſetur, ſubiunxit, *Nam vides quid ipſi faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ieruſalem?* [illegible] *eorum colligunt ligna, & patres eorum accendunt ignem, mulieres autem eorum ſubigunt farinam, vt faciant placentas militiæ cœli. Et [illegible] Diis alienis, vt me prouocent ad iracundiam.* [illegible] habebant [illegible], dactylos, [illegible] generis, hæc [illegible] offerebant. De hiſce etiam per alium prophetam ait: *Non me ad iracundiam prouocarunt, dicit Dominus, & non ſeipſos [illegible] faciei eorum confundantur.* Et declarat [illegible] confuſion[illegible] non hominum duntaxat interne[illegible] [illegible] planetarum [illegible] [illegible]

C

D [illegible] cultu[illegible] legale[illegible] *Hæc dicit Dominus virtutum, Deus Iſrael, [illegible] veſtra [illegible] veſtris, & comedite carnes, quia non ſum locutus cum patribus veſtris, neque præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de ſermone holocauſtorum [illegible] eorum: ſed hoc tantum verbum præcepi [illegible], Audite vocem meam. Et ero vobis in Deum, & vos eritis mihi in populum: & ambulabitis in omnibus viis meis quas præcepero vobis, vt bene vobis* [illegible] [illegible] fluxit [illegible] ad [illegible] eſſe. Cum enim in Ægypto [illegible] ſacrificarent, [illegible] tans, vt ab [illegible] recederent. peromne enim prophetas hunc [illegible] ſed condeſcendens cum in [illegible] rum, dixit illud *comedite carnes*: quaſi diceret, ſacrificia etiam repellens, [illegible] vero de carnibus ede[illegible]. S[illegible] qui [illegible] volentes in vrbibus aut pagis ſuis de carnibus ſumere, iubet [illegible] lege immolare, & effuſo in terram ſanguine, deſumere, non tanquam de ſacrificiis, ſed veluti de car-

E nibus communibus. Vetuerat enim ſacrificare extra locum [illegible] ge deſignatum [illegible] *Ed[illegible], vt domum & ceruicem*: nempe, vt [illegible] quæ [illegible] ad alia. [illegible] poſt a partum [illegible] edientiam: quia dū hæc [illegible] conſiderem, *ambulauerunt in cogitationibus cordis ſui mali,* [illegible] *Et facti ſunt retrorſum, & non in ante, a die qua egreſſi ſunt patres eorum de terra Ægypti, vſque in diem hanc.* [illegible] tunc enim ob ſuam iniquitatem quandoque M[illegible], quandoque Ammonitis interdum Madianitis, [illegible] alienigenis. Declarat [illegible] iam [illegible] quam de iis [illegible] [illegible]tudinem. [illegible] deſii enim, [illegible], continenter al[illegible] eos per prophetas, & quæ meliora ſunt admonere: & perſeuerarunt contradicere: facti ſunt deteriores quam patres eorum, qui ex illis contradicebant ſermonibus. Increpa nihilominus [illegible] dic, *Hæc eſt gens quæ non audiuit vocem Domini Dei ſui, & non receperunt diſciplinam.* At incredulitatis cauſa hæc eſt *quia defecit fides, & ablata eſt ex ore eorum.* Mox lamentari [illegible], lugentis habitum ſumere, & caput tondere, quaſi populus electus ſit reprobatus. Et iuſtam indignationem oſtendere [illegible] inſigne nomen impieta-

F [illegible] reuelat. *Multi enim pec[illegible] erunt, inquit, abominationes ſuas in loco, in quo inuocatum eſt nomen meum ſuper eum, vt polluant illum.* Hoc autus eſt Manaſſes Ezechiæ filius: ad iuſtam impietatem [illegible] Teſt ſe[illegible] diuinus Ezechiel: qui [illegible] e Babylone adductus in Ieruſalem, ſe tales [illegible] ſpectaſſe mem[illegible] iniquitates. C[illegible] iminatur aut [illegible] filios & [illegible] in holocauſta immolauerint dæmonibus. *Hos, inquit, non præcepi, nec cogitaui in corde meo.* Qua enim ratione peterem de eiuſmodi homicidi[illegible] legem, qui irrationalium animalium ſacrificia [illegible] eorum gratia [illegible]. Dicet aram *Topheth* [illegible] vocati: quod interpretatur, incluſio ſiue [illegible]; In loco porro loco nuſtros ipſorum aſſerit [illegible] eſſe, & pro pabulo [illegible] proponendos auibus & feris. Quinetiam loci denominationem mutandam: nec vltra *vallem*

G [illegible] vocitandum, ſed vallem interfectorum. Iſraeli [illegible] ciuitatem omni lætitia deſtituendam, inſtar deſerti.

C A P. VIII.

DIcit etiam, Babylonios irruentes non modo viuos [illegible] [illegible] ſed etiam ſacerdotibus & regibus iamdudum defunctis [illegible] & effoſſis ſepulchris oſſa [illegible] inſepulta. [illegible] ponantur ſoli, lunæ, & ſideribus *Quorum, inquit, dilexerunt adorationem.* etiinullum abſ[illegible] conſequentur au[illegible]. *Quia maluerunt, ait, mortem quam vitam.* Cum hæc & his ſimilia copioſius dixiſſet, denuo porrigens manum, hortatur ad pœnitentiā. *Nunquid qui cadit, non reſurgit? Et qui auerſus eſt, non reuertetur?* Deinde increpat incredulos: *Quare auerſus eſt populus iſte & Ieruſalem auerſione impudenti & obfirmati in voluntate ſua, [illegible] reuerti?* Manifeſte docet nos, malitiam non [illegible] opus naturæ, ſed voluntatis. Deinceps accuſat animum impœnitentem. *Dicunt enim ait, Non eſt homo qui pœnitentiam agat de malitia ſua, dicens, Quid feci?* Talis cogitatio [illegible] permaneat nequitiæ. quod clarum eſt ex ſe-

H quentibus *Curreus deſecit a curſu ſuo, velut equus deſſiens in [illegible]* [illegible] Syrus interpretatus eſt, Agitur omnes [illegible] quaſi equus impetu vadens ad prælium. [illegible] enim [illegible] ge diuina [illegible] ſequuntur cogitationes. Voce [illegible] nullum eſſe temus ant [illegible] [illegible] in equus impetu vtens & [illegible] In vero nullam malorū capi [illegible] tatem. Huic [illegible] conſonant, quæ ſequuntur: *Et miluus in cœlo cognouit tempus ſuum. turtur, et ciconia, hirundo & agreſtes aucula cuſtodierunt tempora aduentus ſui: populus autem meus non cognouit verba Domini.* Ab irrationalibus auget accuſationem. Etenim norunt volucres varietatem temporum, & nunc huc, nunc illuc tranſuolantes, reperiunt natura quæ ſibi ſunt vſui: iſti vero, licet rationis participes, fructum legis non decerpunt. Verum [illegible], id eſt, miluus, eſt auis quam nonnulli aiunt [illegible] vocari. *Quomodo dicitis, Sapientes nos ſumus, & lex Domini*

A [illegible] Extremæ dementiæ eſt, [illegible] rudentia[illegible] ſuam non ſentire & inique agentes, non agno[illegible]ere peccat[illegible] *[illegible] mendax ſtilus ſcribarum.* Hæ-rec[illegible] cat *ſumum & ſumanium* quam ar[illegible] legis nil [illegible] quia dilexerunt mendacium. [illegible] decantad[illegible] ſtultos eſſe, qui ſeipſos ſapientes nominabant, *dabo mulieres eorum exteris, & agros eorum heredibus.* Heredes appellauit h[illegible]es, vtpote ſuc[illegible]uros in Domini [illegible] poſſeſſionum ad[illegible] pertinentium. [illegible] ter communem omnium ſacerdotum & [illegible] etarum [illegible] qui tatem qui promis[illegible] ne populus pœniteat [illegible] turam [illegible] em tenebr[illegible] udine, & fugam. Serpentes aut[illegible] ſeipſos hoſtes: qui incantari [illegible] queunt [illegible] quia [illegible] adhortationibus non ob[illegible] per[illegible].

Poſtea prædi[illegible] captiuitatem, *Ecce vox clamoris filiæ populi [illegible].* Tum per interrogationem, *Nunquid Dominus non eſt in Sion aut rex eius non eſt in ea?* V-
B biquo. [illegible] Quam igitur ob cau-ſam [illegible] *quare me concitauerunt ad iracundiam in ſculptilibus ſuis, & in vanitatibus alienis.* Horum, inquit, [illegible] legi contraria & im-pia [illegible] *Tranſiit meſſis, & finita eſt æſtas & nos ſalui non ſumus.* [illegible] declarauit tempus ob [illegible] diuturnum, [illegible] quadraginta [illegible]

Cæterum [illegible] debemus [illegible] quam ſecundum [illegible] *quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, [illegible] conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus.* [illegible] amus per Chriſtum I[illegible] potentem [illegible] Spiritu, [illegible] nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

TOMVS TERTIVS.

Super contritione filiæ populi mei contritus ſum. Obtenebratus ſum, [illegible] obtinuerunt me dolores vt parturientis. Plangit propheta commun[illegible] populo [illegible] & earum cauſa inuectas calamit[illegible] recenſet.
C Vrbem vocat, *filiam populi:* quoniam illam [illegible] ædificauerant. *Contritus ſum* autem, plaga ex pecca[illegible] contracta. *Nunquid reſina non eſt in Galaad? aut medicus non ſunt illic? Quare non aſcendit ſanatio filiæ populi mei?* Medicos, appellat ſa[illegible]dotes: & doctrinam [illegible], figurate *reſinam.* *Galaad* autem, vrbs [illegible] ſacerdotibus d[illegible]ata. Conqueritur er[illegible]o, quod ciuitas perſeuerauerit in delicto, nec pœnitentiam receperit: cum tamen non deeſſ[illegible] ſacerdotes, & præcepta legis.

CAP. IX.

QVamobrem prophetia diuinus poſtulat lacrymarum fontem dol[illegible] recentem: vt diu noctuq. [illegible] balium peccata defleat. [illegible] Poſtulat etiam [illegible] quendam interiorem in finibus deſerti: vbi [illegible] deſi-
D derat, ne audiat perpetrata a po[illegible] facinora. *Omnes enim,* inquit, *[illegible]* Et eſt coll[illegible] modam committens iniquitatem. hoc enim [illegible] *præuaricatorum. Intenderunt, vt arcum, linguam ſuam* [illegible] mentientes, inſidiates proximo. hoc enim dic[illegible] hæc cloula, *Mendacium, & non fides præualuit ſuper terram, quia ex malo mala egreſſa ſunt.* Declarat ex his [illegible] ne carentem neq[illegible] quoniam mala ma-l[illegible] Horum autem [illegible] eſt, eorum diuinarum neg[illegible] *Et me non cognouerunt, dicit Dominus* Et vt clariorem reddat malitiam in eis vigentem, [illegible] ne quis [illegible] imo ne[illegible] fratri [illegible] vtriq. [illegible] & dolis vtantur, [illegible] Sed accuſat omnes ad-iungit vſuram [illegible] quæ contra legem exercebatur *Vſura ſuper vſuram, dolus ſuper dolum* Recordatur horum contemptu. *Ne[illegible]erunt, ait, ſcire me dicit Dominus. Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego [illegible] examinabo eos, & probabo illos.* Quo-

E [illegible] obellum & quæ ex eo [illegible] *examinationem & probationem.* Hinc in[illegible] & diuus Dauid Pſal. [illegible] [illegible] ab [illegible] *[illegible]* *probaſti nos Deus, [illegible] examinatur argentum.* Scilicet [illegible] examinatum [illegible] probi. At hic igne examinati declarat, qui de[illegible] probi. Decur[illegible] ſubtra[illegible] generibus, linguam confert cum plumbo, plenoq dolo dicit eſſe ſermones. *Loquuntur enim, inquit [illegible] ſed doloſa cogitant. Nunquid ſuper his non viſitabo, [illegible] Dominus [illegible] aut in tali [illegible] non vlciſcetur anima mea* Abſurdum quidem eſſet, [illegible] multam relinquere [illegible] vltionem porro vocauit vltionem [illegible] *anima mea,* potius humano more: cum [illegible] conſtet anima & corpore. ſed ſimplex [illegible] & in[illegible] ſpiritus itaq, pro noſtra audie[illegible] ſtate.

Poſt [illegible] hortatur [illegible], vt lugeant [illegible] viarum & mo[illegible] bus, ſed pe[illegible]
F bu[illegible] Pecora [illegible] verſan[illegible] quæ incoluntur: [illegible] autem, [illegible] Minatur quoque [illegible] m & deſer[illegible] vrbem quam dicit futura [illegible] habit[illegible] draconum cum eius generis animalia, continua ſolitudine [illegible] lantur [illegible] lugeat [illegible] & multiplic[illegible] *eſt vir ſapiens [illegible] & ad quem verbum oris [illegible] fiat, vt annunciet vobis quare perierit terra & incenſa ſit, inſtar deſerti, eo quod [illegible] tranſeat per eam* Iubet [illegible] os [illegible] tudinis Qu[illegible] gem [illegible] cogitatio[illegible] idolorum [illegible] *Propterea ego cibabo [illegible] anguſtia, & potabo illos [illegible]* per hæc decl[illegible] & acerbam vitam *Et [illegible] eos in gente [illegible] nouerunt, nec patres eorum. & mittam ſuper eos gladium, donec conſumam illos in eo* [illegible] plicem [illegible] dem bellicam, [illegible] in capt[illegible] hos abduxerunt captiuos, qui bellum effugerant. Auget autem eis formidinem, iubetq, vt aduocentur lamentatrices, quæ lachrymarum fonte[illegible] Denunt[illegible] ſam mulieribus, nullum [illegible] luge[illegible] tes [illegible] introducit, explicata lam[illegible] cauſa.
G *[illegible] mors aſcendit per feneſtras veſtras, ingreſſa eſt in terram veſtram vt conterat paruos de foris, & iuuenes [illegible] plateis.* Feneſtras vocat errorum commentationes, per quas errorem ſuſceperunt & illius ergo, inflicta eſt plaga. Nec erraueri[illegible] quippiam [illegible] ſenſus corporis, appell[illegible] feneſtras animæ [illegible] ta, viſum, guſtum, o[illegible]ctum, [illegible] Per hos enim vita & mors ingredi poſſunt. Nam qui tempe-rate intuetur, conſequitur vit[illegible], qui autem intemperate, decepit mortem. Et [illegible] vetax, comperat a[illegible] ſalutem: quæ autem [illegible] Et de reliquis ſenſibus idem [illegible] *Hæc autem dicit Dominum, Et mortui ex hominibus erunt exemplum, ſuper faciem agri terræ veſtræ, & ſunt [illegible] a tergo metentis & non erit, qui colliget.* Quæ vrbi [illegible] dicæ præbebunt occaſio[illegible]. Hoc enim ſibi vult, *exemplum.* Illud vero, *ſunt ſicut fœnum a tergo metentis,* indic[illegible]
H mortuorum de[illegible] multitud[illegible] Cæ[illegible] qui dam eorum ſuperbiebant ob di[illegible] propter ſapientiam, alii ob robur corporis. ſuadet non [illegible] gl[illegible]riandum ſed de notitia Dei, & iuſtis operatio[illegible]. Cum etiam propter circumci[illegible] tollerent [illegible] arrogantiam eorum reprimens, docet, [illegible] alias gentes circum[illegible] quas etiam vocaui [illegible] prædicit & [illegible] *Ecce dies veniunt, dicit Dominus & viſitabo ſuper omnes circumciſos præputia eorum. ſuper Ægyptum, ſuper Iudam, & ſuper Edom, & ſuper filios Ammon, & ſuper filios Moab, & ſuper omnes attonſos in facie ſua, qui habitant in deſerto* [illegible] quidem ducentes genus ab Eſau circumcidebantur [illegible] legem Abrahæ datam: Ammonitæ vero & Moabitæ, [illegible] vicinitate iuncti, æmulati ſunt cognationem Qui autem ab [illegible] & Cetura deſcenderunt, lege ma[illegible] circumcidebantur. Hos ergo vocat, circumtonſos faciem quia pilos genarum auellere conſueuerunt. At Ægyptios incolæ pop[illegible] docuerunt circumciſionem. Coniunxit

autem

A ... in his Iudam, vt reprimeret arrogantiam. Verum in ... entibus grauiorem reddit eorum accuſationem. *Quia omnes gentes carne ſunt incircumciſæ: omnis autem domus Iſrael incircumciſi ſunt corde ſuo.* Igitur veteres etiam ſcripturæ docent fructũ circumciſionis ſpiritalis, & corporei præputii turpitudinem. Non enim gentes incircumciſas accuſat: ſed Iudæos, corpore quidem circumciſos, habentes autẽ cor incircumciſum.

CAP. X.

Hæc dicit Dominus, Iuxta vias gentium nolite diſcere & a ſignis cæleſtibus nolite metuere. Vias gentium, appellat veterem errorem. alioqui aſtronomiam & aſtrologiam non vocauit ſigna cœleſtia, quæ ſequi non conceditur, ſed Domino cœli credendum. Perſtringit etiam idolorum ſtructuram: & ait, illa quidem ex ligno, alia vero ex auro & argento conſtrui. ac ſubſidio egere, clauis & aliis inſtrumentis, nec non artificio & deinceps manibus ſtabilientibus: cum etiam argentum ex eo loco tranſuehatur, aurũ autem ex alio. *Tharſis autem*, appellat Carthaginem. Eiuſmodi enim argentum maxime laudatur. Et procul dubio

B etiam nunc, qui ſtudent opibus, Africum inquirunt. Hæc er[go] cum ſint eius naturæ, merito non ſunt metuenda: cũ ... re nequeant, aut lædere. Idola eſſe ridicula, vbi ſic propheta monſtrauit, texit hymnum Deo vniuerſorum, *Vnde ſimilis tui Domine? Magnus es tu, & magnum nomen tuum in virtute. Quis non timebit te, rex gentiũ?* Deridet hic ſuperbiam Iudæorum: quia non dixit, Potius Dominum, populus ipſius Iacob. ſed Deum omnium, vocauit regem cunctarum gentium, prædicens, cognitionem Dei gentibus euenturam. *Nam inter cunctos ſapientes gentium, & in vniuerſis regnis eorum, vnde nam ſimilis tui Domine?* Mox adductis in medium Diis gentium, oſtendit, eos ex artificio & materia ſubſiſtere. ac denuo redit ad laudandum Deum. *Dominus autem eſt verus Deus, Deus viuentium, & rex ſempiternus.* Idola, inquit, non viuunt: at Deus & eſt vitæ largitor, & viuorum Deus, & rex perpetuus. *Ab indignatione eius commouebitur terra & comminationem ipſius gentes non ſuſtinebunt.*

C Pſal. 103. Ita etiam dicit beatus Dauid, *Qui reſpicit terram & facit eã tremere.* Deinde præcipit dicere iis qui Dii vocitantur, *Dii qui nõ fecerunt cœlũ & terrã pereant de terra, & de his quæ ſub cœlo ſunt.* Nam Dei proprium eſt, creare: non, ab alio creari. Ideoque ſi Filius eſt creatus, non eſt Deus: ſin vniuerſorũ eſt opifex & conditor, reuera Deus eſt. De ipſo enim enuntiat propheta, quæ ſubduntur *Dominum, qui fecit cœlũ in virtute ſua, ipſe direxit terram in ſapientia ſua, & in prudentia ſua extendit cælos.* Hæc, Dei ſunt propria: nõ ab alio conſtrui. *Qui miniſtrat pluuiam, & tonans fragores emittit. Educens nubes ab extremo terræ.* Aquam ſiquidem marinam ſurſum eleuat pro voluntate, & ex ea nubes conſiſtunt. *Fulgura in pluuiã*

Pſal. 33. b. *fecit.* Cum ipſa pluuiam indicent. *Qui profert ventos de theſauris ſuis. Theſauri* enim ipſius, ſunt voluntas eius. *Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.* Et omnia quæcunque voluit, Dominus fecit in cœlo & in terra. Verus ergo Deus horum omnium eſt opifex. At plerique homines in eam abſurditatẽ prolapſi ſunt, vt nonnulli Deos cõdiderint, alii vero conditos ab illis adorauerint. Sed ab errore ceſſatorum prædicit. Cum enim dixiſſet, *Vana ſunt opera riſu digna*: hoc eſt, idola ſubiunxit, *In tempore viſitationis ſuæ peribunt.* Nam apoſtolica prædicatio prorſus

D deleuit eorum memoriam. Videmus itaque exitum prophetiæ. *Non eſt ſimilis pars Iacob. Qui enim fecit omnia, ipſe eſt hereditas eius: & Iſrael, virga hereditatis eius: Dominus exercituũ nomen illi.* Tu, inquit, non es edoctus hunc errorẽ: quoniã è ſuperis te elegi, & ſollicitudine mea te lum[m]opere dignatus ſum. *Congregauit e terra aliena ſubſtantiam tuam, habitantem in electis.* Cum vocaſſet Patriarcham è terra Chaldæorum, tranſtulit in Palæſtinam: & progeniem ipſius ab Aegyptiaca ſeruitute liberatam eduxit. quod ſermo propheticus declarauit, *Cõgregauit è terra aliena ſubſtantiam tuam, habitantem in electis.* hoc eſt, ſtatim vt elegit ex aliis gentibus, terram electam donauit tibi. *Quia hæc dicit Dominus. Ecce, ego ſupplanto inhabitantes terram hanc tribulatione, & affligam eos, vt deprehendantur* an recte currerent & incederent. At cum curſus ... noxius, obtenebrantur, vt deſiuant pernicioſe currere. *Inuentũ eſt vn ſuper contritione tua, peſſima eſt plaga tua. Contritionem*, vocat peccatum: *va* autẽ, ſupplicium. Nequitiam, inquit, tuam ſecuta eſt pœna, & grauiſſimam plagã accepiſti. Poſt hæc componit lamentationem ex perſona ciuitatis, inſtruens eam, quibus ſermonibus vti debeat, quæ plangit delicta, & ait, *Reuera hoc eſt vulnus, & comprehendit me.* Quaſi dicat, Plaga peccati, fuit mihi cauſa malorum. *Tabernaculum meum miſere vaſtatũ eſt, periit & omnes pelles meæ diſperſæ ſunt. Tabernaculum* vocat,

E non modo templum diuinum, ſed etiam domos & turres & porticus. *Filii mei & oues meæ receſſerunt à me, & non ſunt. nõ eſt locus tabernaculi mei: non eſt locus pellium mearum.* Omnibus ſimul deſtituta ſum. Refert etiã nequitiæ magiſtros: *Paſtores deſipuerunt, & Deum non inquiſierunt. Paſtores* vocat, reges & ſacerdotes. Hi ſiquidem & illi errorem procurauerunt. quæ clarius docet Regnorum, & Paralipomenõ hiſtoria. *Propterea omnis paſtura eorum non intellexit: ſed diſperſi ſunt.* Hoc loco *νομὴν*, id eſt, *paſturam*, vocat, non herbã, ſed ouilia: & ait, imprudentiam paſtorum fuiſſe cauſam erroris ouium. *Vox auditionis ecce venit, & commotio magna è terra aquilonis: vt ponat ciuitates Iuda in deletionẽ & cubile ſtruthionum. Struthiones* dicit, ingentes illos Libycos, quos plerique ſtruthiocamelos appellant. ſolitarium enim eſt huiuſmodi animal. Exinde propheta docet, à quo adducatur Nabuchodonoſor. *Noui Domine, quod non ſit hominis via eius, neque vir ambulabit, & rectam faciet viam ſuam, nõ eſt qui diriget profectionem ſuam.* Nunquã, inquit, Domine, irrupiſſet ille contra nos, te non volente: & ſi irrupiſſet, nequaquã proſpere geſſiſſet quæ decreuerat, nobis opitulante dextera tua. Scio enim quæ acciderint Sennacherib. Sed obſecramus te, ne ille exigat a nobis pœnas impietatis: verum tu ipſe erudias nos paterna caſtigatione. Hoc namque dicit in ſubſequentibus, *Corripe nos Domine: verumtamen in iudicio, & non in furore: ne paucos facias nos. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt: & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. Quia comederunt Iacob, & conſumpſerunt eum pa-*

G *ſturam eius deſolauerunt.* Perſpicuũ eſt igitur, tam ex eis quæ dicta ſunt, quam ex his quæ ſubiiciuntur, clauſulã hanc, *Noui Domine quod non ſit hominis via eius*, non ſubiicere libertatem arbitrii noſtri ſeruituti naturali, neque res noſtras fatali neceſſitati ſubmittere: verũ diſerte nos docere, quo pacto Dominus Deus totius mundi gubernacula tenet, & ſapienter gubernat, ſuppeditans bona, & corripiens ſtulte, vbi poſt diuturnam patientiam ſæpius in nequitia perſeuerare videtur.

CAP. XI.

Poſt hæc præcipit, vt dicat vniuerſo populo, *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Maledictus vir, qui non audierit verba pacti huius, quod præcepi patribus veſtris, in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de fornace ferrea.* Hoc ipſum cum legem ſanciret, addidit legi, & dixit, *Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.* Pollicetur tamen illo quam hoc rurſum loco, ſe dignos habiturũ omnimoda prouidentia, qui obſeruauerint mandata diuina. Et reuocat in memoriam quæ dicta ſunt patribus eorum, & illorum inobedientiam. *Declinauerunt enim*, ait, Deut. 27. *aurem ſuam, & ambulauerunt quiſque in rectitudine cordis ſui praui.* *εὐθύτητα* vero, id eſt, *rectitudinem*, hic ponit, non pro iuſtitia & æquitate: ſed pro prauitate perſeuerante in malitia. Nam ab ea non receſſerunt, ſed in ea continenter

H incedebant. *Et induxi ſuper eos omnia verba pacti huius, quod præceperam, vt facerent & non fecerunt.* Variis enim ſuppliciis addixit eos. Interdum Ammonitis, interdum Moabitis, interdum alienigenis ſeruiebant. *Et dixit Dominus, Inuenta eſt colligatio in viris Iuda, & in viris habitantibus Ieruſalem: conuerſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priorum, qui noluerunt audire verba mea.* Iſtud, *inuenta eſt colligatio*, perinde eſt, ac ſi dicat, colligati ſunt & implicati cum patribus, & itinere eorum incedunt. Hoc enim ſubiecta ſignificant *Et ecce, ipſi vadunt poſt Deos alienos, vt ſeruiant eis.* Quæ quidem committentes pactum illis datum tranſgrediuntur. Quamobrem omnimodis eos obruam calamitatibus, nec plãgẽtes veniã dignos exiſtima-

bo: tam

A [illegible] nullum [illegible], quæ [illegible] unt, omnesquan- [illegible] quorum multitudinem commemorat: *Quia iuxta numerum ciuitatum tuarum erant Dii tui, Iuda & iuxta numerum viarum Ieruſalem, poſuerunt aras confuſionis, ad [illegible] andum Baal.* Idcirco propterea [illegible] dicit [illegible] ietatem [illegible] propheta, ne p[illegible] [illegible] nemo [illegible]. *Ne oraueris pro populo iſto, & ne deprecaris pro ipſis deprecatione aut oratione, quia non exaudiam, in tempore quo inuocauerint me [illegible] ſum [illegible].* [illegible] in [illegible] dicit [illegible] ment [illegible] Quod et Dauid Propheta de [illegible], his verbis: *Præoccupemus faciem eius in confeſſione.* Porro Pſal. 94. a
h[illegible] impietatis ipſius demonſtrat. *Quid eſt, quod dilecta operata eſt in domo mea abominationem?* Vtrumque declarat grauitatem impietatis, tum hoc, quod vocata eſt dilecta, tum illud, quod interius in templo Dei collocauerit ſtatuas eorum, qui non ſunt Dij. *Numquid preces & carnes ſancta auferent a te malitias tuas, aut per hæc effugies?* Clare noſtri ruit intentio & ſermo prophetæ. Dominum opera bona requirere. Quod etiam diuus Dauid
B inc[illegible] *Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi.* Et iterum: *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique: holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.* Pſal. 39. b Pſal. 50. d
A[illegible] vero eam, dilectam, [illegible] alia [illegible] plus denominationem. *Oliuam [illegible] ſam, ſpecie valde ſpecioſam vocauit Dominus nomen tuum.* Hanc appe[illegible] addidit, vt imitaretur eam ad [illegible] ſæpe vocauit eam, vineam. *Ad vocem putationis ipſius exarſit ignis ſuper eam.* Vt [illegible] oliuam, meminit purgationis. *Putationem* enim, nuncupat purgationem. Sic & Dominus in ſacris Euangelijs dicit, [illegible] *palmes in me non ferens fructum excidetur, [illegible] in ignem mittitur. Magna tribulatio ſuper te, [illegible] rami eius inutiles facti ſunt.* Qu[illegible] [illegible] non regem Babylonis potentem [illegible] ſed Dominum [illegible] Ioan. 15. a
Et Dominus Deus exercituum qui plantauit te, locutus eſt ſuper te mala, pro malitia domus Iſrael, & domus Iuda, quia fecerunt ſibi hoc, ad irritandum me [illegible] Baal. Ipſe [illegible] [illegible] tauit, præcidit ramos. tu vero [illegible] quæ [illegible] bos fructus, ſed exitiales protuliſti.

C In ſequentibus docet propheta quæ commiſerunt in ſe ipſum, & in Dominum Chriſtum, [illegible] propheta hæc adumbrata ſunt. *Domine demonſtra mihi, & cognoſcam.* Ipſa precatio teſtatur, eum non modo [illegible], quæ [illegible] ſunt in ſe. [illegible] nulla reuelatione opus erat, ad [illegible] quæ tum habebant, [illegible] eum admitterentur. Reuelatio autem præmonſtrat futura. *Tunc vidi ſtudia eorum. Ego autem quaſi agnus innocens, qui ducitur ad victimam, non [illegible].* Iſtud [illegible] *ignoraui* [illegible] propheta [illegible] triſtia [illegible] debat
Cap. 1. d dominica [illegible] deum audiuit [illegible] *Poſui te hodie in ciuitatem [illegible], [illegible] ferream, & murum æneum* [illegible] lum:
At [illegible]
Ibidem. adu[illegible] *Pugnabunt contra te, & non præualebunt ad[illegible] te. quia [illegible] vt liberem te, dicit Dominus.* V[illegible] ſermo [illegible] de [illegible] bet [illegible] lectum. Tanquam [illegible] inquit, qui ducitur ad victimam non nouit, qui paſſurus ſit, & [illegible] paſſionem, ſequitur ducentes. *Quia cogitauerunt
D ſuper me cogitationem, dicentes. Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradicemus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur vltra.* Iſtud omnino non conuenit Prophetæ. Quis enim [illegible], lignum immitteret in panem? At Chriſto Domino [illegible] prophetiæ vel in [illegible] quadrat. Nam ſuum [illegible] corpus, panem appellauit, *Panis,* inquit, *quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.* Panem hunc [illegible] abant ſe memoriam [illegible] extincturos. [illegible] *Tu vero Domine exercituum, qui iudicas iuſte, & [illegible] renes & corda, videam vltionem tuam ex eis. Tibi enim reuelaui cauſam meam.* Renes [illegible] vocat, vt ſæpe diximus, cogitationes [illegible] quod [illegible] concupiſcendi vis in renibus ſita, frequenter incitat cogitationem. Non tamen fruſtra permiſit Deus [illegible] aduerſus tentat[illegible] ſed cum ſæpe conatus eſſet [illegible]

agentibus [illegible] ſua [illegible] ne [illegible] plum putaret clementem theſaurum autem bonitatis, crudelem, inſulſum hunc [illegible]. Ille vero dolore confectus ſupplicat Deo, vt iuſte iudicet, & de [illegible] ſumat pœnas. Quam ſupplicationem ſuſcipit Dominus, ac data reſponſione punitionem [illegible] & quosdam in bello interficiendos eſſe dicit, alios fame perituros.

CAP. XII.

CÆterum propheta cum iterum animaduerteret [illegible] proſperitatem improbe [illegible], poſtulat ſup[illegible] do[illegible] [illegible] cauſa. *Iuſtus es Domine. Nam diſputabo tecum: veruntamen, iudicia tecum loquar.* Probe noui, ait, quam iuſta ſit ſententia tua: nec ego abſurdum [illegible] tibi propono quæſtionem. *Quare via impiorum proſperatur, & bene eſt omnibus qui prævaricantur prævaricationem? Plantaſti eos, [illegible] miſerunt radices, ſilios procreauerunt, & fecerunt fructum.* [illegible] hæc monſtrat proſperitatem [illegible] ſubſequentia Deo [illegible] declarat, non ſine nota, *Prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum.* Nihil, ait, verbis te appellitant, a cogitationibus enim tui memoriam expulerunt. *Et tu Domine nouiſti me: vidiſti me, probaſti cor meum.* O[illegible] quæ patent, cognoſcis, ſed etiam [illegible] cogitationes meas. *Congrega eos velut oues ad victimam, & ſanctifica eos in diem occiſionis eorum.* Verbum illud, *ſanctifica,* dicit, pro, ſegrega. Segregat enim ſe, qui [illegible] Propterea Symmachus [illegible], id eſt, præpara, poſuit pro, [illegible] quod eſt ſanctifica. *Vſquequo lugebit terra [illegible] omnis herba agri deſiccabitur, propter malitiam [illegible] tantium in terra? Perierunt animalia & volucres, quia dixerunt, Non videbit Deus vias noſtras.* Propter iniquitatem eorum deſerta manſit terra Domine, quia exiſtimant, te non obſeruare neque videre, quæ perpetrantur ab ipſis. *Pedestres curtunt ad nequitiam, & diſſoluerunt te. Quomodo præparabis [illegible] aduerſus equos? [illegible] in terra pacis confidis.* Hoc ita interpretatus eſt Symmachus. Vide [illegible], dum cum [illegible] dimicandum [illegible] pedestribus: & quo pacto equitibus reluctari [illegible] quod dicit, eſt eiuſmodi, Hoſtes vicini, [illegible] Ammonitæ, Idumæi atque [illegible] gentes [illegible] pedeſtre bellum gerebant, & tu certans cum illis, ſæpe [illegible].
G Quid [illegible] igitur, [illegible] iſtas Babylonis, cum equeſtri exercitu in aciem prodeuntibus? At ſecundum interpretationem græcam [illegible] dum eſt, nempe, ob nequitiam tuam curſu [illegible] & viribus [illegible] fortitudine porro & viribus deſtituta, quomodo repugnare poteris & gerere bellum cum his, qui ingenti [illegible] numero militant? Vtrumque ſenſum poſſum [illegible] tione. *Quomodo te [illegible] eris in elatione Iordanis?* S[illegible] ita dicit, Quo pacto [illegible] Iord[illegible] Figurate multitudinem hoſtilis exercitus vocauit, fluuium inundantem Red[illegible] autem [illegible] memor [illegible] quando [illegible] ebant, fluuium illum exſuantem [illegible] *Quia & domus patris tui, & ipſi ſpreuerunt te, & ipſi clamauerunt a tergo tuo: & [illegible] conuenerunt contra te.* Plerique enim [illegible] decem tribubus iam in captiuitatem deductis, ſub hoſtibus militabant. *Ne credas, quando loquentur tibi proſpera.* Talis erat Rabſaces, qui hebraica [illegible] blaſphemabat in Deum. H[illegible] interiectis Propheta [illegible]
H prophetiam de Domino: & prænuntians Iudæorum [illegible] cidium, ait ex perſona Dei: *Reliqui domum meam, dimiſi hereditatem meam. tradidi animam meam dilectam in manus hoſtium eius.* Bonitatem [illegible] & docet, ab inimicitione [illegible] eorum increpando. Ipſe enim verbis [illegible] plene, vocans eam, quæ hoſtis erat, animam ſuam dilectam. illa vero, inſi[illegible] futurum [illegible] hoſt[illegible] pera, quod [illegible] ſequentibus declaratur: *[illegible] eſt hereditas mea mihi, quaſi leo in ſylua.* Q[illegible] quæ ſponſum deuorauit. *Dedit ſuper me vocem ſuam,* Vere [illegible] prophetæ [illegible] Euangel[illegible] pacto clamabant, *Tolle Tolle: Crucifige eum. Propterea odi eam.* Iuſtam eſſe vindictæ cauſam docet. *Numquid ſpelunca hyænæ eſt mihi hereditas mea? aut ſpelunca, quæ in circuitu eius ſunt* Ioan. 19. a

A In his quæ ante expoſita ſunt, vocauit templum, *ſpeluncam latronum*, ob ſacrificulorum iniquitatem: hoc vero loco non vrbem duntaxat, ſed etiam quæ circum adiacent, hoc eſt, Iudæam, appellat *ſpeluncam hyænæ*: & rurſum accuſat iniquitatem in ſe admiſſam, *Mihi enim*, ait ſacta eſt *ſpelunca hyæna*. Deinde vaticinatur extremum illius interitum. *Venite ad eam, & congregamini omnes beſtiæ agri & veniant ad deuorandum eam.* Nam Romani ſuſcepto orbis imperio, coacto ex variis nationibus exercitu, alios interfecerunt, alios duxerunt captiuos. Legis autem doctores ait fuiſſe authores impietatis. *Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam: conculcauerunt partem meam: dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertum non habitatum. excaſerunt in deletionem & interitum:* Principes enim ſacerdotum ſcribæ, & Phariſæi, decipientes populum, & Dominum crucifigentes, accerſiuerunt Iudæis vulgata illa mala. Idque docet clarius. *Propter me, deletione deleta eſt omnis*
B *terra. Omnem terram.* Iſraeliticam dicit: quoniam ob ea quæ commiſſa ſunt in eum, tunc quidem ipſorum regio redacta eſt ab hoſtibus in ſolitudinem: modo vero, celeberrima ſua metropoli prorſus priuati ſunt. *Non eſt vir qui ponat in corde.* Quaſi dicat, Non vtuntur piis cogitationibus. *Ad omne diuerticulum deſerti venerunt, miſere degentes in deſerto.* τὴν διεκβολὴν, Syrus interpretatus eſt, ..., hoc eſt, *diuerticulum*, ſemitam, Omne, inquit, deſertum repleuerunt diuerticulis calamitoſi, & hoſtes effugientes. Proprium eſt enim fugientium, non vti viis regiis. *Quia gladius Domini deuorabit ab extremo terræ, vſque ad extremum eius. Non eſt pax vniuerſæ carni.* Commemorat ea, quæ Iudæis acciderunt ab extremo terræ, vſque ad extremum terræ Iſraeliticæ.

Prædicit etiam, quæ diuerſis temporibus inuecta ſunt gentibus, contra quas prænuntiat circa finem prophetiæ. *Seminaſtis triticum, & ſpinas metetis.* Admonet, non eſſe collocandam in fertilitate terræ fiduciam: ſed in bonis
C illius operationibus. Qui enim nequitia vtitur, ſpinas ex ea colligit. *Sortes veſtræ non proderunt vobis. Sortes* rurſum vocat, pinguem hæreditatem: cui non eſſe fidendum, conſulit. *Confundemini a gloria veſtra, ab opprobrio in conſpectu Domini.* Quæ putatis illuſtrare vos, verbi gratia, opes, potentiam, hæc vos pudore perfundent, dum cauſam agetis apud Deum. Eius enim beneficia abunde experti, contraria illi rependiſtis. *Hæc autem dicit Dominus, de omnibus vicinis peſſimis, de paſtoribus, qui tangunt hæreditatem meam, quam diſtribui populo meo Iſrael*, Idumæi, Moabitæ, Ammonitæ, & alienigenæ infenſum & hoſtilem ſemper in Iudæos gerebant animum, quod tandem ſibi perſuaſerunt, attendentes clades ſibi illatas. Ideo præmonet eos futuræ ludibrium renouationis. *Paſtores* autem vocat, principes illorum. *Ecce ego euellam eos de terra ſua: & domum Iuda euellam de medio eorum. Et erit, poſtquam eiecero eos, conuertar, & miſerebor eorum: & inhabitare eos faciam, vnumquenque in hæreditate ſua, & vnumquenque in terra ſua.* Hiſce vaticinatur
D reditum, qui fuit ſub Cyro & Dario: & quæ deinceps futura ſunt, prædocet. *Et erit, ſi docentes docuerint populum meum viam meam, vt iurent in nomine meo: Viuit Dominus, quemadmodum docuerunt populum meum iurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei. Quod ſi conuerſi non fuerint, euellam gentem illam euulſione & perditione, dicit Dominus.* Omnimodam refert Iudaicæ gentis expulſionem, *Euellam enim, gentem illam euulſione & perditione, dicit Dominus.*

CAP. XIII.

EXinde præcipitur Prophetæ, vt cingulum lineum ſibi comparet. & cum eo cinxerit renes, illud apud Euphratem flumen occultet: quod mandatum mox impleuit. Elapſis autem diebus non paucis, denuo præcipitur, vt cingulum adferat: & peregit iterum, quod mandauerat Dominus: & cum illud in manus ſumpſiſſet, ... computruiſſe, & nulli vſui aptum eſſe. tum audiuit Dominum, dicentem. *Sic computreſcere faciam ſuperbiam Iuda ſuperbiam Ieruſalem ſuperbiam hanc multam, populum hunc peſſimum: qui nolunt audire verbum meum, qui ambulant in prauitate cordis ſui peſſimi: abieruntque poſt Deos alienos, vt ſeruirent eis, & adorarent eos: & erunt ſicut cingulum iſtud, quod*

E *nulli amplius vſui aptum eſt.* Per hæc, captiuitationem in Babylone peractam innuit. Euphrates enim vrbem illam mediam diuidit. Iuſſit autem eum abſcondere cingulum iuxta Euphratem in foramine petræ. *Eo autem petra,* vocat Babylonem. Populus ille ægyptius moriſ... non ... vnctus ... populus Dei, nec a ſe ipſo regebatur, neque cultum diuinum a lege mandatum celebrabat: & dum ... erat perinde ac cingulum illud putrefactum. In ſequentibus ... explicat vſum cinguli. *Sicut enim cingulum adhæret lumbis viri, ſic agglutinaui mihi ipſi domum Iſrael & omnem domum Iuda, dicit Dominus: vt eſſet mihi in populum & in nomen, in exultationem & gloriam, & non audierunt me.* Per prædicta munificam Dei bonitatem declarat, & copulationis modum edocet, & quod deſcenderet, eos claros & illuſtres reddere, at illi per iniquitatem probra ſibi contraxerunt. Hoc modo ex rebus contexta prophetia, ſub alia rurſum imagine, futura prædicit. *Hæc dicit Dominus*
F *Deus Iſrael. Omnis vter implebitur vino. Et erit, ſi dixerint tibi, Num cognoſcentes non cognoſcimus, quod omnis vter implebitur vino. Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Ecce ego, implebo omnes qui habitant terram hanc, & reges, filios Dauid, qui ſedent ſuper thronum eius*, mox dicit, *prophetas & ſacerdotes, & vniuerſum populum ebrietate.* Et docens, quid ſignificet ebrietas, ſubiungit. *Et diſpergam eos, virum & fratrem eius, & patres eius, filios eius pariter, dicit Dominus*, Ac vt oſtendat, firmum & inevitabile propoſitum iræ, addidit, *Non deſiderabo, non parcam, non miſerebor a diſſipatione eorum.* Pro, diſſipationis eorum ... vocauit, *ebrietatem.* Qui enim in grauiſſimas calamitates labuntur, ſunt perturbatis ſimiles, qui præ grauitate doloris ſe gerere nequeunt. *Audite, & auribus percipite: & nolite eleuari. quia Dominus locutus eſt.* Ceſſate ab audacia & inſana arrogantia, & excipite quæ dicuntur, tanquam a Deo. *Date Domino Deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri in montes caliginoſos.* Præoccupate, ait, tempus vin-
G dictæ Quod & diuus Apoſtolus ſuadet, *Igitur, dum tempus habemus, operemur bonum. Et expectabitis lucem illic vmbra mortis: & ponet eam in caliginem.* In ipſo ſupplicio implorabitis opem, & nullam conſequemini humanitatem. *Quod ſi non audieritis, in abſcondito lugebit anima veſtra, a facie iniuriæ, & plorans plorabit. Et deducent oculi veſtri lacrymas: quia attritus eſt grex Domini.* Iſtud, *in abſcondito lugebit*, indicat obſcure malorum exceſſum: nempe, ſeruientes hoſtibus, aperte plorare non audebitis, ſed clam duntaxat hoc facietis. Hortatur porro regem & principes, vt defleant rerum mutationes: & reuocat in memoriam, quæ iam euenerunt. *Vrbes verſus auſtrum clauſæ ſunt: & non eſt qui aperiat. Tranſlatus eſt Iuda: compleuit tranſlationem perfectam.* Mancipationis ſcilicet. Nam vrbes Iudææ non paucas Sennacherib ſubiugauerat. Et hæc, inquit, perpeſſi ſunt, exoluentes pœnas delictorum, quæ commiſerant. Præcipit autem ipſi Ieruſalem, vt intueatur multitudinem hoſtium venientium ab aquilone: & intert. *Vbi eſt*
H *grex, qui datus eſt tibi, oues gloriæ tuæ?* Pro, incolarum multitudo *Quid dices, quando viſitauerint te?* Nempe hoſtes. *Et tu docuiſti eos aduerſum te artes, in caput tuum.* Dum enim a Syris bello peterentur, Aſſyrios accerſiuerunt in auxilium, cum prouidentiam diuinam implorare debuiſſent. *Dolores apprehendent te, vt mulierem parientem.* Doloris magnitudinem declarat. *Quod ſi dixeris in corde tuo, Quare occurrerunt mihi iſta? Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata ſunt poſteriora tua, vt infamentur plantæ tuæ.* Denudatio eiuſmodi, pudorem adfert iis, quibus hoc accidit. Dicit igitur, Cum denudata ſis, nonne delicta tua vel has calamitates tibi pepererunt? *Si mutet Aethiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas: & vos, qui mala didiciſtis, bene agere poteritis.* Verus profecto ſermo, Conſuetudinem, videlicet, eſſe alteram naturam. Omnia enim quæ longa conſuetudine comparauit animus, paria cenſentur cum naturalibus. Quapropter minatur, ſe diſſipaturum illos, inſtar ſtipularum, quæ a turbine venti huc & illuc agitantur. Cæterum receſſit multitudinem peccatorum eius, intentam amentiam, temeritatem, & idolorum cultum: quem vocat abalienationem fornicationis, vnde ſubiecit: *ſuper colles, & in agro vidi abominationes*

Gala. 6.

A *[illegible] tua.* Tunc lamentando, *ait, tibi Ieruſalem, quia non es mundata poſt me. Vſquequo adhuc?* Nam cum iniquitates non paucas commiſeris, pœnitentia uti noluiſti. Ego vero non iam longanimis ero, ſed ultionem inducam. Præſtabat equidem, viuere ſecundum leges diuinas: at quoniam homines eſtis, probabile eſt, vos errare poſſe, pœnitentiæ medicamentis uti debebatis. & horum ope placato iudice, pœnarum, quas comminatus eſt, periculum effugere. Quas utinam & nos perpetuo non experiamur, Per gratiam & humanitatem Domini noſtri Ieſu Chriſti, Cum quo Patri ſit gloria & imperium, vna cum ſacroſancto Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

TOMVS QVARTVS.

CAPVT XIV.

B ET *factum eſt verbum Domini ad Ieremiam de ſiccitate.* Omnigenas caſtigationes infligit eis, vt prauitatis curſum abſcindat. Narrat autem prophetæ luctus & lamentationes quæ acciderunt ob penuriam imbrium. Dicit enim, defeciſſe fontes, puteos, & nebularum congregationes, vnde ſecuta eſt terræ ſterilitas. Et huius ſiccitatis dolorem ſenſiſſe beſtias, non manſuetas duntaxat, ſed etiam agreſtes, *Ceruæ enim,* inquit, *pepererunt in agro, & reliquerunt, quia non erat herba. Aſini agreſtes ſteterunt in rupibus, & attraxerunt ventum, more draconum.* Quod etiam faciunt homines, dum ſitiunt, tenuiorem ventorum auram refrigerantes calorem.

Poſt hæc precibus oblatis, propheta recenſet peccata communia, & hoc pacto Deum reddit propitium, *Tu enim,* ait, *Domine, expectatio Iſrael, & ſaluator eius in tempore tribulationis.* Ad te enim miſericordiam expectamus omnes. *Quare factus es velut aduena in terra, & velut indigena declinans in diuerſorium?* Illud [illegible], id eſt, velut indigena, Syrus interpretatus eſt, [illegible], hoc eſt, tanquam viator, Cur nos contemnis, inquit, & præterſeris minime aduenæ, paruis facientis domicilia in quibus habitat, tanquam aliena: & viatoris prætereuntis, qui negligit ea quæ occurrunt in via: *Nunquid eris, vt homo dormiens, & vt vir, qui ſaluare non poſſit?* Qui dormit, non audit inuocantes: & qui tenetur infirmitate, ſuccurrere nequit.
C Ac ſi diceret, Ne differas miſericordiam, tu enim potes, & vigilas, vbique es, & cunctis adſiſtis. Nam hoc ſubiunxit: *Et tu in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum eſt ſuper nos. Ne derelinquas nos.* Exponit reſponſionem à Deo datam: *Dilexerunt mouere pedes ſuos, & non pepercerunt.* Nempe, in viam nequitiæ. Hoc enim docuit, quæ ſubiecit: *Et non placuit Deo in eis.* Inquit etiam, Deum reducturum in memoriam iniquitates eorum, & impie commiſſorum pœnas exacturum.

Condicit autem Dominus prophetæ, ne precetur pro eis & aſſerit, eorum ieiunia non obſeruaturum, nec ab eis oblata ſacrificia ſuſcepturum ſed fami, peſti, & interneciioni traditurum eos. Quibus auditis, Propheta in medium adducit pſeudoprophetarum prædictiones: & ait, illos contraria prædicere, pacem eis pollicere, & bonorum copiam. At rurſum Dominus ait prophetas, illos falſa prædicere, verbis diuinis non inſeruire: nec eſſe organa gratiæ, ſed pro arbitrio loqui.
D *Non præcepi eis,* inquit, *neque locutus ſum eis quia viſiones mendaces, diuinationes, & auguria, & intentiones cordis ſui, ipſi prophetant vobis.* Somnia vocat *viſiones:* auium obſeruationes, *auguria diuinationes,* quæ fiunt opera dæmonum: *intentiones cordis,* ſeductionem à cogitationibus prodeuntem. Poſtmodum illis ipſis comminatur interitum infirmitati ſuccedentem, & cædem bellicam. *Morte,* inquit, *morboſa morientur, & gladio & fame conſumentur.* Ad hæc vero, & qui ſectati fuerint ſermones eorum, ne ſepultura quidem digni habebuntur, omnes ſimiliter iiſdem afflictionibus occumbent. Atqui rurſum benigniſſimus Dominus, vbi locutus eſt acerba, ſuadet vti medicamentis pœnitentiæ. *Deducite enim,* ait, *oculi veſtri lacrymas*

die noctuque. Propter magnitudinem calamitatum vobis incumbendarum. Memoratque propheta rerum geſtarum tragœdiam: *Si egreſſus fuero in agrum, ecce, gladio*
E *vulnerati: ſi ingreſſus fuero ciuitatem, ecce, fame afflicti.* Addit etiam his captiuitatis anguſtias: *Quia propheta & ſacerdos abierunt in terram quam neſciebant.* Beatus Dauid propheta, & diuus Ezechiel ſacerdos & propheta, & alii præter hos plurimi ſacerdotes, Fuerunt participes aduerſorum. Deus enim volens conſolari & iuuare profanos illos, miſit cum illis prophetas, velut quoſdam pædonomos & præceptores: ne rurſus ad impietatem declinarent. His enarratis, Propheta conuertit ſermones ad Deum: *Nunquid reprobans reprobaſti Iudam, & à Sion deſcit anima tua?* Pro, prouidentia tua. Humano enim more poſuit, animam, ad clariorem prophetiæ elucidationem. Dicit porro, vulnus inflictum eſſe incurabile, ſubiiciens hæc verba, *Cognoſcimus Domine peccata noſtra, & iniquitates patrum noſtrorum: quia peccauimus coram te. Ceſſa, propter nomen tuum.* Quaſi dicat, Deſine nos affligere: & ne reſpicias in nos, ſed in nomen tuum, populus enim tuus
F appellamur. *Ne deſtruas thronum gloriæ tuæ.* Ita Ieruſalem appellauit. Dominus etiam in ſacris Euangeliis, cum prohiberet iurare, ait, *Non iurabis per Ieruſalem: quia thronus eſt magni regis.* Nam illic propitie apparuit. Reducit autem in memoriam fœdus cum patribus initum. nullumque ab idolis ſuppetere auxilium: ſed ipſum è ſuperis labentem pluuiam ſuppeditare, quia creatura non caret gubernatore. Hoc enim dicit. *Et cælum dabit plenitudinem ſuam. Nonne tu ipſe Domine, & expectamus te: quia tu feciſti vniuerſa hæc.* Matth. 5.

CAP. XV.

RESpondet iterum ad hæc Dominus. *Quia ſi ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea in eis.* His demulcet Prophetam. Ne putes, inquit, quod per tui contemptum, ſupplicationem non ſuſceperim. quia neque his acquieuiſſem ſupplicantibus, qui tanta ediderunt miracula. Horum meminit, tanquam antiquorum: eo etiam, quod hi frequenter pro populo ipſum interpellantes, perſuaſiſſent. Etenim magnus ille Mo-
G ſes, in conflatione vituli, cum Deus dixiſſet, *Sine me, vt indignabundus deleam eos,* feruentiſſimis precibus oblatis, conciliauit Dominum, his qui peccauerant. Itidem & Exod 32. b
Samuel huic non diſſimile præſtitit, dum pluuiam copioſam tempore meſſis adduxit. Mox præcipit Prophetæ, vt dimittat populum aſtantem. *Quod ſi dixerint tibi,* 1 Reg. 12. c
inquit, *Quo egrediemur: dices eis, Hæc dicit Dominus, Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium, & qui ad famem, ad famem & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Hiis enim quatuor calamitatibus ſubiiciam illos, Inſuper & qui mortui fuerint, beſtiis ac volucribus pabulum erunt. Et tradam eos cunctis regnis terræ anguſtiis premendos.* Prædicit etiam, quæ poſt reditum ſunt futura, & ſigenre Macedonum regno ventura: atque interitum ipſis à Romanis inferendum. In primis tamen obuentura dicet, ob impietatem à Manaſſe audacter admiſſam. Verum non eſt iniquus iudex, nec ab aliis debitas exigit pœnas: ſed velut eiuſdem impietatis ſocios, & qui impiiſſimo regi libenter operam contuliſſent, prædictis ſubiicit afflictionibus *Quis miſerebitur tui Ieruſalem? & quis contriſtabitur de te: aut quis incli-*
H *nabit ſe, ad rogitandum tibi pacifica:* Quaſi dicat, Vt omnibus hominibus iuſta perpeti videbere. Solent enim homines, cum quoſpiam eorum qui nequiſſime viuunt, plecti vident non ſolum condolere, ſed etiam congratulari his qui læti ſunt, tanquam ab eius nequitia liberatis. *Tu auerſa es à me, dicit Dominus: retrorſum ibis.* Et quod perpetraſti, patieris. Hoc autem, *retrorſum ibis,* poſuit, pro, humiliaberis. *Et extendam manum meam in te, & delebo te: nec vltra parcam ipſis.* Iam enim non vtar priſtina patientia. Deinde, vt oſtendat, ſe præter voluntatem ad puniendum cogi, quaſi condolens, ait, *In portu populi mei nati ſunt filii, deſperdidi populum meum, propter malitiam eorum: & tamen non ſunt conuerſi.* Ipſi dum à nequitia ceſſare noluerunt, acceſſiuerunt exitium. Dicit etiam, ex virorum internecione creuiſſe numerum viduarum, & can-

A dem ob cauſam mater liberi [illegible]. *Induxi enim, ait, ſuper matrem adoleſcentum miſeriam. In media die proieci ſuper eam repente tremorem ac laborem. Sterilis facta eſt, quæ pariebat ſeptem, defecit anima eius.* Varijs modis deplorat calamitatem: vt doceat pervicaces, & ſuadeat relinquere priſtinam impietatem. *Occidit ei ſol, medio etiam die.* Lugentibus enim vel ipſa lux appellatur tenebræ. His & horum ſimilibus dictis, luget & lamentatur Propheta, *Væ mihi mater, quod me peperiſti, virum contentioni & diſceptationi expoſitum, in vniuerſa terra. Non profui, nec profuit mihi quiſquam: Potentia mea defecit inter maledicentes mihi.* τὸ ὠφέλησα, Syrus interpretatus eſt, ἐφλόγισα. Dicit igitur, Non profeci, nec fœneraui: multos tamen comparaui conuiciatores aſsiduos, ſuperbe ſe efferentes. Conſilia enim vt plurimum parere ſolent contumacias. At vero ista græcam interpretationem ita debet intelligi, nempe, Dignus ſum lamentatione, fruſtra editus in hanc vitam: quia nulli profui, nec ab alijs emolumentum adeptus ſum: maledicta duntaxat refero, ab audientibus prophetias. *Fiat, Domine, dirigentibus illis: ſi non aſtiti tibi in tempore afflictionis eorum & in tempore tribulationis eorum, in bona contra inimicum.* B Audi ipſos elatos, inquit, ſæpe pro illis ſupplicationes tibi obtuli. Tum ex perſona Dei, *Si agnoſcetur ferrum & veſtimentum æneum: robur tuum & theſauros tuos dabo in prædam & compenſationem omnium peccatorum tuorum, in omnibus terminis tuis.* Ne fiduciam, inquit, collocetis in indumentis æneis aut ferreis, cunctas enim opes veſtras tradam hoſtibus, & hæc erit peccatorum tuorum remuneratio. Quibus addit etiam captiuitatem, quam iam paſſi erant. Hæc vbi prædixit Propheta, periculum imminere ſentiens ab his, qui audire recuſant, & eum interficere conantur, inuocat Deum omnium, & ait, *Recordare mei, Domine & viſita me & tuere me ab his qui perſequuntur me.* Ac ſi dicat, Ne tradas me perſequentibus me. innocens enim liberatur, *Noli in patientia tua ſuſcipere me.* Nonnulla habent ἐκ μακροθυμίας hoc eſt, ne magnatolerantia vtens, & punire ſontes differens, nos læſos diſcrucies. *Scito, quod ſuſtinuerim opprobrium propter te, ab his qui auerſantur ſermones tuos.* Tua cauſa, Domine, his moleſtijs obrutus ſum. Dum enim ſermones tuos perferrem, factus ſum inimicus. *Adimple eos: & erit ſermo tuus mihi in lætitiam, & gaudium cordis mei, quia inuocatum eſt nomen tuum ſuper me.* C Quia me falſa prædicere arbitrantur, promiſsionibus autem pſeudoprophetarum, tanquam veris, attendunt, rebus ipſis confirma ſermones meos: & ita conſolare me.

Poſtea narrat, quo pacto non cum epulantibus, nec cum ridentibus verſatus ſit: ſed timore Dei omnibus antepoſito, de eorum malitia & ſupplicio anxius permanſerit. Quem Dominus protinus conſolatur, his verbis, *Si conuerteris, conuertam te: ante faciem meam ſtabis. Si ſeparaueris pretioſum a vili, quaſi os meum eris.* Non exiguam inquit, mercedem conſeruo tibi, qui tantum laboris ſuſcepiſti. Nam ſi quempiam errantem conuerteris, multam apud me fiduciam conſequeris, quod indicat clauſula hæc: *ante faciem meam ſtabis.* Et ſi quenquam ex impijs conuerteris, ac perſuaſeris, vt amplectatur quæ tendunt ad meliora, ori meo adſimilabere. Ego ſiquidem ea quæ D ſunt, verbo condidi: & tu verbo perperam agentes conuerti feceris ad virtutem. Promittit autem ei denuo vim inexpugnabilem & inuictam, repetita pollicitationum initio factarum mentione.

CAP. XVI.

DEnuntiat autem ei, ne ducat vxorem, neue procreet liberos eo quod parentes & liberi tradendi ſint fami, peſti, cædi ac ſeruituti. Admonet porro, ne lætetur cum lætantibus, nec dolcat cum dolentibus. *Abſtuli enim, ait, pacem meam a populo iſto, dicit Dominus: & miſericordias meas, & miſerationes meas. Et morientur magni & puſilli in terra iſta.* Narrat vero futurum, vt digni ſepultura non habeantur, luctus eorum nomine ſolito more, non ſit celebrandus, nec lugentes vllam conſequantur conſolationem. Et tandem comminatur ciuitati eiuſ[illegible] lætitiæ priuationem: ita vt nulla vox inferatur nuptiarum, conuiuiorum, aliorumue, quæ gratam hominibus E vitam reddere ſolent. Percontantibus autem eis, ait, ac dicentibus, *Quam ob cauſam in has incidimus mala* reducito illis in memoriam impietatem paternam: & quæ perpetrata ſunt ab eis, oſtendito, nempe, grauius quam patres peccaſſe, dum non conuerſati ſunt iuxta legem meam, ſed propriæ cogitationes ſunt ſecuti. *Quare procul dubio eiiciam vos de terra iſta, in terram quam vos ignoratis, & patres veſtri. Et ſeruietis ibi Dijs alienis die ac nocte: qui non dabunt vobis miſericordiam.* Quia colitis eos qui non ſunt Dij, expellam vos e terra paterna, & tradam vos hoſtibus: vt cum illis ſ[illegible] errori. Pollicetur nihilominus reditum: & ait, tunc temporis non vltra commemorandis veteribus beneficijs Deum laudaturos, nec enarraturos liberationem ab Ægyptiaca ſeruitute: ſed reditum e Babylone, velut rem admirandam, omnes celebraturos, *Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos. Et poſt hæc mittam venatores multos, & venabuntur eos, de omni colle, & de cauernis petrarum.* Quibus verbis vltionem ineuitabilem ſignificant. Hoſtes enim piſcatorum ac venatorum more, omnes illos retibus circundantes, etiam eos qui in montibus latere conabuntur, F in ſuam poteſtatem redigent. *Quia oculi mei ſuper omnes vias eorum non ſunt abſcondita, a facie mea. Et non fuerunt occultata iniquitates eorum a conſpectu oculorum meorum.* Omnia video: ex his quæ ſunt, nihil eſt, quod me lateat. *Et reddam illis primum duplices iniquitates eorum & peccata eorum, quibus polluerunt terram meam in morticinis abominationum ſuarum.* Qui ita plenus humanitate, vltionem appellat, peccatorum duplicationem. Non enim iuxta normam & rationem, pares perſoluerunt pœnas. *Morticina* vero abominationem vocat, filiorum & filiarum mactationem. quam offerebant idolis. Impietate populi ſic ob oculos poſita vaticinatur conuerſionem gentium. *Domine fortitudo mea & auxilium meum, & refugium meum in die tribulationis: ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent, Vere mendacia poſſederunt patres noſtri idola & non eſt vtilitas in eis.* Qui tanta cura digni habiti ſunt, tum legali tum prophetica diſciplina freti, impie agere & legem tranſgredi non deſierunt: gentes vero, quæ eiuſmodi conſolatione caruerunt, Auditis duntaxat præceptis G Apoſtolicis, errorem vitarunt, & ad lumen diuinæ notitiæ peruenerunt. Et facta mentione priſtini prouerbij inclamant: *Nunquid faciet ſibi ipſi homo Deos, & ipſi non ſunt Dij? Idcirco, ecce, ego oſtendam eis in tempore hoc manum meam: & potentiam meam notam faciam eis. Et ſcient, quia nomen mihi Dominus.* Multo ante, ait prædico illis futura, & prædoceo eos quæ ſit potentia mea: quam mirum per abiectos & paucos homines procurator ſum conuerſionem gentium.

CAP. XVII.

HVnc in modum vaticinatus conuerſionem gentium rurſum accuſat impietatem Iudæorum. *Peccatum Iuda inſcriptum eſt in ſcriptura, in vngue adamantino, in pectore cordis eorum, & in cornibus altarium eorum.* Nihil potentius conſcientia, in qua ſcilicet confixæ iter æ ſunt ſolidæ. Quamuis enim omnes homines ſuæ ipſorum conſcientiæ de bona vita teſtificari conentur: peccata nihilominus eorum qui mentiuntur, conſcientia ferre nequit: ſed percutitur ac perforatur, incorruptamque pro- H fert ſententiam. Quod & hic dicit, facinora tua, videlicet te arguunt, & conſcientia tua teſtimonium præbet. Reuocat autem illis in memoriam lucos & aras, & in eis commiſſum errorem. Et minatur, omnia bona eorum cum idolis ſe traditurum hoſtibus. Prædicit etiam deſolationem vrbis. Poſtea miſerum, imo ter miſerum quippiam, ait, & maledictionibus ſubijcit eum, qui recedit a Deo, & humanæ potentiæ fidit, eumque confert cum plantis quibuſdam vilibus & fructuoſis, quæ naſcuntur in deſertis, & nulla diligentia excoluntur. *Eſt enim velut agreſtis myrica in deſerto: & non videbit, cum euenerit bona. Et habitabit in locis ſalſis in terra deſerta, in terra ſalſuginis, quæ non inhabitatur.* Porro hanc dictionem, ἐν ἁλμυρίσιν, id eſt in ſalſis, Syrus interpretatus eſt, ἐν φωλεοῖς. hoc eſt, in latebris, & ſpeluncis ferarum. Cæterum per hæc omnia quæ dicta ſunt a Deo, lucrum illud quam ſit inu-

A ... iat. Confidentem autem Deo, ſimilem eſſe dicit & comparat plantæ, quæ continenter irrigatur, & ardore nimio non læditur, ſed ſemper fructum fert opportunum. Quæ quidem non dixit fruſtra, ſed vt admoneat, ne fidant ſuppetiis Ægyptiorum. Verum per vitæ conuerſionem ſibi concilient auxilium diuinum. *Graue eſt cor ſuper omnia. Et homo eſt, & quis cognoſcet illum? Ego Dominus ſcrutans corda, & probans renes, vt dem vnicuique iuxta vias ſuas, & iuxta fructum ſtudiorum ſuorum.* Ab hominibus comprehendi nequeunt conſilia proximi, qui ſunt occulti motus cordis: mihi vero conditori, etiam ipſi patent. Non enim factis ſolum, ſed etiam cogitationibus ius reddo: & æquam iuſtamque fero ſententiam. Rurſum transfert ſermonem ad regem Babylonis. *Vocem emiſit perdix: congregauit, quæ non peperit, comparans diuitias ſuas ſine diſcrimine.* Venatores perdicum manſuefaciunt perdices, & harum voce alias eiuſdem generis conuocant: quæ concurrentes, decidunt in caſſes. Huius perdicis ſimilem eſſe dicit regem Babylonis, B qui dominari quidem nititur in omnes homines: at opes congregat iniquas. Prædicit autem, quæ contingent illi aduerſa. *In dimidio dierum ſuorum derelinquent eum: & in extremo ſuo erit inſipiens.* Iſta quoque diuino numine afflatus Daniel nos docuit. Nam incidit in maniam, & beluinus effectus, expulſus eſt regno. *Solium gloriæ exaltatum.* Priuatus eſt etiam ſolio. *Sublimis ſanctificatio noſtra ab initio, locus ſanctificationis noſtræ, expectatio Iſrael.* Tu autem, inquit, Domine ſanctificatio noſtra, ſplendor loci noſtri, ſempiternum habes imperium. Te igitur expectamus. Tu enim præbebis nobis liberationem ab aduerſis. *Nam qui te derelinquunt, omnes pudore replebuntur. Sana me Domine, & ſanabor: ſalua me, & ſaluabor, quoniam tu es gloriatio mea.* Ego prouidentiæ tuæ meipſum dimoueo: & vt à te ſalutem conſequar, ſupplex peto. *Ecce, ipſi dicunt mihi, Vbi eſt verbum Domini? Veniat ſane. Ego vero ſane multa captus ſum laſsitudine, ſequens te, & diem hominis non cupiui. Tu ſcis, quæ procedunt de labiis meis, in conſpectu tuo ſunt.* Conqueruntur de tarditate vindictæ & illum differri ſupplicium, C mendacem exiſtimant prophetiam. Ego vero, etſi mihi perſpectum erat, quod dolere neſcirent, eos in calamitates labi nolui. Hoc enim innuit, *diem hominis non concupiui. Ne ſis mihi in abalienationem. Miſerere mei tu, in die afflictionis.* Vocat *diem afflictionis*, inſultationem in ipſum factam & obſecrat, vt ad ſolicitudinem diuinam pertinere mereatur: vt illi quidem conatibus ſuis excidant, & pudore perfundantur, ipſe vero inſidiarum victor emergat. Deinde præcipitur Prophetæ, vt regiis portis occupatis, denunciet omnibus, tam regibus quam priuatis, ne tranſgrediantur legem de Sabbatho latam, ſed diem illum otio & quiete exigerent: & ne æmulentur patrum inobedientiã. Hoc enim ſi fiat, inquit, emolumentis pacis fruemini: & concurrent vndique, qui Deo in pace ſacrificia offerant. Quod ſi violaueritis legem quietis, & die Sabbathi portaueritis onera, tradam igni non ſolum portas, ſed & vrbem totam.

CAP. XVIII.

HOc ſermone ſic finito, mandatur prophetæ, vt ingrediatur domum figuli. quod mandatum executus, vidit figulum fingentem vas quoddam: deinde illud, cum excidiſſet, & contritum eſſet, iterum de nouo D conficientem. *Cecidit enim, ait, vas quod ipſe fingebat ex luto, in manibus eius, & iterum fecit illud, vas alterum, quemadmodum placebat in oculis eius facere.* Vbi hoc modo demonſtraſſet, figulum habere facultatem in lutum, & illud pro nutu transformare poſſe, dixit prophetæ, Dic illis. *Nunquid ſicut figulus, ſic nõ poſſum facere vobis, domus Iſrael, dicit Dominus? Ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos eſtis in manibus meis, domus Iſrael.* Quemadmodum enim ille poteſt pinſere lutum, & illud pro arbitrio formare: ita facile poſſum tradere ſupplicio, & largiri ſalutem: & proſpere agentibus calamitates immittere: & contra, viuentibus in moleſtia proſperitatem gratuitam præbere. Hoc enim ſequentia indicant: *Denique loquar aduerſus gentem & regnum, & exterminem, auferam, & diſsipem eas. Et ſi conuerſa fuerit gens illa à malis ſuis, & ego pœnitentiam agam à malis, quæ cogitaueram vt facerem.* E Ne deſperetis, inquit, de ſalute. Etenim ſi decreuero condemnare gentem: & comminatus fuero ſupplicium extremum, videro autem pœnitentiam eorum, non inferam ſupplicium: ſed miſericordiam deſidero. *Sine* diuerſo bonorum copiam promiſero, illi vero contemnentes, amplexentur nequitiam, promiſsionem bonorum non præſtabo. Hoc igitur exploratum habentes, inquit, ne deſperetis meliora: verum offeratis pœnitentiã, & ſalutem capeſſite. *Ecce enim, inquit, fingo aduerſum vos mala, & cogito contra vos cogitationem. Auertatur quiſque à via mala, & dirigite ſtudia veſtra, & vias veſtras.* At vero, cum benignus ſit, offert huiuſmodi remedia. Illi vero quæ ſuggerebat medicus, reſpuerunt: ſed dixerunt, *Obfirmati ſumus quia poſt auerſiones noſtras ibimus & vnuſquiſq; quæ placent cordi ſuo, faciemus.* *Auerſiones* vocat viam deteriorem. *Propterea hæc dicit Dominus, Interrogate gentes. Quis audiuit talia horribilia valde, quæ fecit virgo filia Ieruſalem?* *Virginem* illam appellat, non quod non ſit intemperans: ſed quod formæ det operam, & de pulchritudine glorietur. *Nunquid deficient à rupe mammæ ſtillantes, aut nix à Libano? Num fluent aquæ violenter ſurſum verſus?* F Fontes, inquit, ſine intermiſſione ſcaturiũt. Libanus ſemper habet niuem: aqua quæ fertur impetu, trita via fluit: iſti vero viam legis deſeruerunt, & mandatorum meorum apud eos nulla eſt mentio. Hoc enim ſignificant, quæ ſequuntur. *Quia obliti eſt mei populus meus, fruſtra libauerunt, & infirmi ſunt in viis ſuis* funiculis æternis vt incedant ſemita, quæ non habet viam ad proficiſcendum.* Excogitauerunt, ait, diuerticula minimeque trita. & hæc declarauerunt vias perpetuas. Quaſi dicat, iis viis perſeuerant, quapropter tradam deſolationi terram eorum, quod ſubiunxit. *Vt ponam terram eorum in vaſtationem & exſibilationem perpetuam. Exſibilatio*, deſolationem vrbis innuit. Qui enim ciuitatem aliquam florentem viderunt, ſi poſtea deſolatam conſpexerint, exſibilare conſueuerunt, & hoc modo calamitatem deſignare. *Tanquam ventum vrentem diſsipabo eos, in conſpectu hoſtium ſuorum.* Nullam, inquit, miſericordiam conſequentur ab G inimicis: ſed odio proſequentur eos, non aliter quam auerſatur quis ardorem. *Dorſum, & non faciem, oſtendam eis, in die interitus ipſorum.* Quia captiuorum & ſeruorum proprium eſt, inclinari in terram, vt dorſum magis appareat, quam facies. Poteſt & aliter intelligi. Auerſorum enim faciem non videmus, ſed dorſum. *Sermo* igitur ſignificat, Auerſionem Dei. Quare, quæ comminatus eſt Deus illis per Prophetam, ſunt eiuſmodi. Vtinam vero medicinæ loco nobis ſint afflictiones illorum: vt aliorum pœnis eruditi, & vitam legibus diuinis conſonam agentes, legiſlatorem propitium habeamus in ſecula, Amen.

* alias ſemitis.

TOMVS QVINTVS.

ET dixerunt, *Agite, excogitemus etiam aduerſus Ieremiam cogitationem. Non enim peribit lex à ſacerdote, neque conſilium à ſapiente, neque ſermo à propheta.* Tria teſtificantur de eo maxima, ſacerdotium, prophetiam & ſapientiam. & chariſmatis cuiuſque vim ſeruot & certitudinem. Et cum obſequi deberent iis, quæ dicuntur, non H ſolum ipſi contradicunt, ſed mortem etiam moliuntur. *Agite enim, ait, percutiamus eum lingua, & non audiamus cunctos ſermones eius.* Adeo vel ipſa Dei verba reddebant eos pigros. Iſtud vero, *percutiamus eum lingua*, ponitur pro, texamus in eum calumniam.

Hæc ſentit propheta, ſupplicat Deo, vt velit eſſe iudex: eiq; reducit in memoriam preces, quas eorum nomine ſæpius obtulit. Tum optatiuo ſermone formato, prædicit orituram è fame mortem, cædes ab hoſtibus committendas, & reliquam bellis accidentia.

* * *

CAP. XIX.

A CVm hæc & alia huiuſmodi [illegible] iuberetur, accepta lagena teſtacea, ex[illegible] chrium, cum [illegible] ſacerdotibus & ſenioribus populi [illegible] erum [illegible] ciuitati exitium, [illegible] lotum cultu an[illegible] oculis [illegible]. Prædixit quoque ob[ſi]dionis incommod[a] [illegible] rum neceſſariarum penuriam. Et poſt hæc omnia, iubetur conterere lagenam, ac dicere, *Sic conteram populum iſtum, & ciuitatem iſtam, quemadmodum conteritur [vas] teſtaceum, quod iterum non poterit inſtaurari.* Minatur etiam domini [illegible] euerſionem, & totius [illegible] vaſtationem, quia non modo publice, ſed etiam in ipſis domibus [illegible], & [illegible] cia offerebant. Quin et [illegible] in ipſo [illegible] deſtinato ſepelientium [illegible]. *Sepelient enim in [Tophet, eo quod] non erit locus, vbi ſepelire poſſint.* In quo numerum [illegible] um declarauit. Redeunti [v]ero Prophetæ [illegible] iterum Dominus, vt [illegible] atrio ſancto prophe[t]iam [illegible] ibus enuntiaret, & propheta[r]et tam ciuitati, quam cun[c]tis vi[ci]s B bus & pagis ei ſubdi[t]is vaſtationem.

CAP. XX.

CVm audiſſet hunc ſermonem Phaſſur princeps ſacerdotum, non ſolum percuſſit prophetam, ſed etiam incluſit. *Percuſſit enim,* inquit, *Phaſſur Ieremiam prophetam, & coniecit eum in neruum.* Locum autem quendam dicit ſubterraneum: cum [illegible] aedificatum. Poſtea vero [illegible] ſalomone ædificatum. Poſtea v[illegible] eum, iterum dicentem audiunt, *Non [illegible] Dominus vocauit Phaſſur nomen tuum, ſed Aduenticium [illegible].* Nec enim dumtaxat, ſed et [illegible] familiares [illegible] in captiuitatem redigendos eſſe, & poſt captiuitatem interficiendos. Quin etiam comminatur ſe [illegible] intum regi Nabuchodonoſor vniuerſum populum. Hæc ergo cum pluribus dixiſſet propheta, moleſte ferr[illegible], quin[illegible] ter [illegible] & [illegible] conſcientiæ fidens, [illegible] ergo Dominum, inquiens, *Decepiſti me, Domine, & deceptus ſum: viciſti me, & inualuiſti.* Fugiebam inquit prophetan[illegible], dicebam, me iuniorem eſſe, & huic ad miniſtrationi imparem eſſe: & [illegible] C durum: vt impugnantibus me fortior eſſem, oſtendit [illegible], me muro æneo & columnæ ferreæ ſimile[m]. Nunc autem [illegible] effectus ſum. Hoc enim dicit, *Factus ſum in riſum toto die: perpetuæ ſubſannationi obnoxius ſui, quia amaro verbo meo [illegible], vaſtitatem & miſeriam clamito. Profecto, ſermo Domini factus eſt mihi in opprobrium & deriſum tota die.* An[illegible] propheta, non quod calamitate & [illegible] herbis [illegible], ſed quod eloquia diuina fugerilantum. *Et dixi. Nequaquam nominabo nomen domini, nec loquar in nomine ipſius.* Quaſi dicat, minime prophetabo: nec enuntiabo [illegible] minime credentibus, quæ Deus prædicenda mandauit. *Et factum eſt in corde meo velut ignis ardens, & flammas emittens, incluſus in oſſibus meis: & ardeo ex omni parte, nec ferre p[o]ſſum.* Hoc ipſum etiam accidit diuino Paulo A[thenis], dum [illegible] expectaret: *Incitabatur,* inquit, *ſpiritus Pauli, videntis idolatriæ dedicam ciuitatem.* Idem accidit prophetæ. Gratia namque prophetica incitabat eum [illegible] vt loqueretur. Deinde narrat, quo pacto non ſolum affligebant & pulſabant eum, ſed & alias adſtruebant inſidias, vt eum inuenirent illum, & niterentur D ſeducere a Deo. *Dixerunt enim,* ait, *Inſultemus ei nos omnes viri amici eius: & obſeruate animum eius an fallatur. Et inualeſcemus in eum, & vltionem noſtram de eo ſumemus.* Quis digne deplorare poſſit malignæ mentis commendatio[nem]? Non tamen [illegible] propheta, ſed laudat opem diuinam. Et ait, *Mecum eſt quaſi pugnator fortis.* Docet quoque [illegible], diuo auxilio partam. *Propterea perſecuti ſunt, [non] vincere [pot]uerunt. Obruti ſunt pudore nõ modico, quia non potuerunt [intelligere] ignominias ſuas: quæ per ſeculum non tradentur obliuioni.* Mox denuo poſtulat [vt] Deus ſit iudex, [illegible] machinationibus d[ig]nas.

[illegible] dolore omnino confectus, nec non [illegible] laudat imprimis Deum vniuer[illegible] quam [illegible] parta[illegible] pa[illegible]. *Cantate* inquit, *Deo, laudate eum, quia eripuit animam pauperis de manu malignantium.* Præponit [illegible] omnem accul[illegible] [illegible]. De [illegible], *Maledicta dies in qua natus ſum. in qua die peperit me mater mea: maledictus homo, qui nuntiauit [patri] meo dicens, Natus eſt tibi filius maſculus, [et] [lætificauit eum].* [illegible] angunt [illegible] re[illegible] quando[illegible] [illegible] quidem [illegible] Prophet[illegible] ſubliſtens [illegible] ipſa [illegible] ipſum [illegible] eſt vero, m[illegible] tum egredi, quam in has omni[illegible] nitates.

CAP. XXI

E

SErmo quem habuit dominus cum Ieremia, quando rex Sedecias miſit ad eum Phaſſur, [filium] Melchiæ & Sophoniam [filium] Maſſiæ ſacerdotem. [illegible] Phaſſur, nempe [illegible] filius, qui vero [illegible] eſt, filius [illegible] dum [illegible], prophe[tias] non ex ordine poſitas eſſe. F He[illegible] prophetia [illegible] eorum, quæ regnante Sedecia [illegible] paulo poſt autem, quæ temporibus Ioa[chi]m & Iechoniæ [illegible] Sedeciam. Sedecias igitur dum ob[illegible] [illegible] [illegible] andarum [illegible] *[illegible] Dominus [illegible]. [illegible] ego auerto arma [illegible] in manibus [illegible] quibus debellare vultis regem [illegible] Chal[dæorum] qui extra murum vos circumdant. [illegible] in medio vrbis huius. Et expugnabo vos in manu [extenta et] brachio excelſo, cum furore, [et] ira & in indignatione magna.* [illegible], inquit, vobiſcum ſunt arma, me duce [illegible] gente, & cum illis contra vos [illegible] [illegible] modum [illegible] [illegible] omnes [illegible] [illegible]: vita quoque [illegible] illis ipſum regem [illegible], militibus pedeſtribus & armigeris, quorum alios quidem interficient, alios vero abducent in [captiuitatem]. Et G hæc dicere populo mandat. *Ecce, ego dedi ante conſpectum veſtrum viam vitæ, & viam mortis.* Deinde docet, quod qui habitabit in vrbe, volens hoſtibus repugnare, viam mortis ibit: qui autem ſua ſponte ad hoſtes abierit, vita perfruetur. Hanc enim [illegible] vrbem protuli ſententiam, vt ipſa hoſtili tradatur incendio. Hæc vbi comminatus eſt, admonet regem & principes, curare quod iuſtum eſt, pro vtro iuſto æquam ferre ſententiam, & eorum qui læduntur, [illegible] iniuriam: hocque pacto cohibe[re], quod infligitur, ſupplicium. *Ecce, ego ad te qui habitas in conualle Sur campeſtri, dicit Dominus.* Pro, [illegible] ne ſitam in loco concauo, in medio montium, [Sur] enim interpretatus eſt Syrus. Vult autem dicere, Ieruſalem, quæ hunc habet ſitum. *Sur* vero per interpretat[ionem] dicitur, vix angustia, atque [illegible], petra. Concluditur itaque vrbs iſta montibus. *Dicentes, Quis percutiet nos? aut quis ingredietur domum noſtram?* Audaciam eorum declarat, & vanam arrogantiam. Deinceps minatur, ſe igne conſtructum ſyluam eius. *Syluam* autem vocat, domorum & habitantium multitudinem.

CAP. XXII.

H POſt hæc præcipit iterum Prophetæ, vt accedat ad regiam, & hortetur regem ac principes, vt iuſte iudicent, & incorruptam ferant ſententiam: conſolentur diligenter eas, quæ lugent viduitatem, orbatos item parentibus: abſtineant ab homicidio, & caueant priſtinam impietatem. Et pollicetur hæc agentibus, pacem atque proſperitatem: & regni copiam rerum ſufficientem. *Quod ſi non feceritis iuxta ſermones iſtos, per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia in ſolitudinem erit domus hæc.* Iuſiurandum addidit, ad confirmanda quæ dixit. Hoc autem, *per memetipſum iuraui*, demonſtrat immenſam iurantis excellentiam. Nam etiam diuinus Apoſtolus ait, [quia] per nullum alium maiorem iurare poſſet, dixit *Per memetipſum iuraui, dicit Dominus.* Heb. 6. a

Inſuper adiungit iſta comminationi; *Hæc dicit Dominus con-*

Act. 17. d

A [illegible] *[illegible] domum regis Iuda, Galaad [illegible] tu [illegible] caput [illegible] Libanum* Galaad autem palatium [illegible] Libanum Et [illegible] lebanque [illegible] non [illegible] Et & alie a Galaad, quæ [illegible] ad terram [illegible]. Verum [illegible] imo, [illegible] cum eo, quæ [illegible], comparata esse palatia regia, propter [illegible] *[illegible] abocrim, inquit, super te interfectores [illegible] Sanctificabo [illegible]* egil [illegible] per [illegible] dixit, Sa[illegible] *[illegible] ego adduco eos, pro [illegible]*. Et his [illegible] in pluribus [illegible] Eius interpretationem. *Virum, & securim eius: & succident electas cedros tuas & proiicient in ignem* Quæ meminit Libanum perseuerat in allegoria. Cedros autem [illegible] superbos imperatores Romanos. Inde prædicit vrbis v. [illegible]nem: quam qui viderint admirabuntur ac rogantes aliorum causam, dicent esse nequitiam habitantium: & eorum causa, vrbem a Deo talem [illegible] esse [illegible].

Theodoretus contra [illegible] Esaiam

Admonet autem non lugendum mortuum, sed viuentem: vt qui migret, & nadamir in durum [illegible]. *Hæc dicit Dominus super Sellum filium Iosia regis Iuda, qui regnauit* B *pro Iosia patre suo Egressus est de loco isto, non reuertetur amplius. In loco, in quem transtuli eum illic morietur. & terram hanc non videbit vltra.* Sellum non, vt quidam [illegible] est Ioacim, sed est Ioach[illegible] Hic enim regnauit [illegible] Iosiæ patris sui, hunc Pharao Nechao captiuum abduxit in Ægyptum. Nam Ioacim [illegible] est in Ierusalem, quod & [illegible] idem Propheta [illegible] docet, & Regnorum [illegible] quartus, ac Paralip[illegible] [illegible].

[illegible] qui ædificans domum suam fine iustitia: & palatia sua, non in iudicio Non quod damnet ædificationem, [illegible] ædificationem quæ fit in [illegible]: quod declaratur ex sequentibus, *Apud eum proximus illius operatur gratis [illegible] mercedem eius non reddit ei. Ædificasti tibi domum moderatam.* Moderationem non collocauit in ex[illegible], [illegible] quod habeat prop[illegible] [illegible] altitudinis, latitudinis [illegible] dictatis. Quod autem [illegible] domus haberet, testimonio sunt quæ sub[illegible] iunctur: *Palatia spatiosa, distincta fenestris, contignatione cedrina compacta, [illegible] a minio. Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro?* Cedrum vocauit, Iosiam, cui constans erat regnum Reprehendit autem Sel-C lum, qui & Ioachaz [illegible] natur, eo quod cedri quidem altitudinem imitabatur: at non æn[illegible] [illegible] in corruptionem ipsius: sed de regno fastuose gloriabatur. Docens itaque, Deum non damnare ædificationem, sed impietatem, subdidit. *Pater tuus nunquid edebat, bibebat, & faciebat iudicium & iustitiam: tumque bene erat [illegible] Iudicabat causam humilis & pauperis: & tunc ei bene erat. Nonne hoc est nosse me, dicit Dominus* Istud persimile est euangelico sermoni, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est.* Hæc enim etiam hic dixit, nempe. Odio prosequi iniustitiam: læsorum iniuriam [illegible], argumentum est, cum qui hæc [illegible], nosse me. *Ecce enim oculi tui non sunt recti neque cor tuum rectum.* Post hæc arguit auaritiam illius, & homicidium: calumniam [illegible], qua cædes perpetrabat. *Idcirco hæc dicit Dominus in Ioacim filium Iosiæ regis Iuda.* Hoc loco ex ordine sita est prophetia. Post hæc Ioachaz siquidem regnauit Ioacim, qui & ipse filius erat Iosiæ regis. Prædicit autem huius [illegible] interitum. *Non plangent eum, Væ mihi domine: væ mihi frater.* D *Neque lugebunt eum. O frater væ mihi frater. Nec faciet sepulchrum ei, quo vna damnatus fuerit Stercoris instar proiicietur vltra portas Ierusalem* Patet etiam hinc Sellum non esse Ioacim. Dixit enim de illo, *Terram hanc non videbit: sed in transmigratione morietur.* De hoc vero *proiicietur extra portam*, [illegible] mortuarium autum, quæ clarius docent historiæ. Deinde vrbi denuntiat, vt fugiat ad Libanum, ad Basan [illegible] autem montes [illegible] trans mare: & vociferetur, lugens proprias calamitates quod nullum ab idolis consecuta sit auxilium, illa enim vocat *amatores. Locutus sum tecum in casu tuo, & dixisti. Non audiam.* Con[illegible] bam peccantem: vt recederes ab errore, & consilium non [illegible] cepisti: *Hæc est vita tua à iuuentute tua quia non audisti vocem meam.* A supremis annis, & ab imo, inobediens fuisti, *Pascet ventus cunctos pastores tuos.* Reges improbos [illegible] ad prophetas *Amatores tui pergent in captiuitatem.* E [illegible] idoli, quæ, vt verisimile est argentea erant & aurea, hostes acceperunt *Tunc [illegible] ignominia perfunderis, a facie earum omnium qui te diligebant.* Nihil enim ab illis ad[illegible] habere. Post [illegible] prosperitatis pristinæ mentionem [illegible] *Quæ habitas in Libano, & pasturis in cubilibus cedrinis* O [illegible] eminens, conspicua & celebris apud omnes [illegible] *[illegible] dum tibi obuenerint dolores, vt parturientis.* Cum [illegible] prophetiæ, de Ioacim compositæ, [illegible] de Iechonia: qui erat filius Ioacim, Iosiæ vero [illegible] [illegible] dumtaxat regnasset mensibus captiuus [illegible] abductus est, & in Babylone [illegible] diu [illegible]. *Viuo ego dicit Dominus. Si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda [illegible] annulus in manu mea dextera quia inde euellam te, & tradam te in manus quærentium animam tuam, in manus eorum, a quorum facie formidas. In manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum.* Quia [illegible] spectatem maiorum, de cognitione illorum gloriabantur, afferentes [illegible] Abraham, Isaac, Iacob, Israel, Dauid, Ezechiam, Iosiam, F [illegible] de causa Deus [illegible] pellit [illegible] inquiens, *Etiam si annulus, [illegible] in dextera manu mea, inde euellam illum & tradam hostibus.* [illegible] gitur [illegible] de virtute maiorum, [illegible] *Eiiciam te, & matrem tuam quæ peperit te [illegible] terram alienam, in terram in qua nati non estis [illegible] illic morientur* [illegible] non reuertentur [illegible], in qua [illegible] [illegible] supplici cantum dicit. *[illegible] est contemptum & abiectum* [illegible] [illegible] sermonibus illis [illegible] *[illegible] motus est Iechonias, tamquam vas inutile* Propterea pro[illegible] ipse, & semen eius [illegible] in terram, quam [illegible] Mox quasi non audiant [illegible] participes [illegible] terram anima carentem. *[illegible] terra, audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus, Scribe [illegible] virum, virum eiectum, virum qui non prosperetur [illegible] quoniam ex eius semine non crescet vir, qui [illegible] Dauid & imperet Iuda.* Ostendit [illegible] Iudæis. [illegible] innocentissimus. Nec prol[illegible] [illegible] medium Zorobabelem. Non enim [illegible] populi sed [illegible] dux exercitus Dominus. porro ex G [illegible] genus secundum carnem, sedibus [illegible] non sedit, sed, *supra omnem principatum, potestatem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro.* C[illegible] ergo mendacio prophetia.

Ephes. 1. d

CAP. XXIII.

Hic fit, vt ac[illegible] p[illegible] illos, reges [illegible] licet, vt authores di[illegible]. Et his quidem [illegible] minatur interitum, aliis autem reuocationem, *Suscipiam etiam, ait, reliquos populi ex omni terra, in quam expuleram eos, in pascuis suis & crescent, atque multiplicabuntur.* Pollicetur etiam maiora bona. *Et suscitabo eis pastores, qui pascent illos. Et non formidabunt vltra, neque obstupescent, nec illis unquam deficient, dicit Dominus* Ista quidem temporibus Zorobabelis & Iesu filii Iosedec, typice euenerunt. non tamen tota prophetia. Multi enim insurrexerunt [illegible] eos, non modo [illegible], sed etiam Macedones post [illegible] & tandem Romani. Verum prædicto sufficientem gratiam pollicetur. Quocirca [illegible] est, illa quidem tem-H poribus [illegible] contigisse: hæc vero temporibus [illegible] Apostolorum [illegible] soli dominii Spiritus sancti habuerunt. Cui sententiæ adstipulantur, quæ subnectuntur. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid orientem iustum & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et hoc est nomen, quo vocabit eum Dominus, Iosedec: ipse in prophetis* Iudæi attoniti, conantur hæc impudenter trahere ad Zorobabelem: verum illos etiam intelligere oportebat illum non esse regem, sed ducem populi, nec nominari Iosedec. Atqui nec interpretatio [illegible] nominationis quadrat illi. Significat enim nomē, Dns iustitia nostra vel, iuxta Syri interpretationem, Domine, iustifica nos. Neutrum autem conuenit Zorobabeli. Verum quia typus erat Christi Domini, & captiuos e Babylone in

A Iudæam reduxit, quemadmodum Chriſtus mancipatos à diabolo traduxit ad veritatem. Si quis typice volet iſta illi adaptare, nihil alienum à verbis illis faciet. Sciendum tamen eſt, quod Dominus Ieſus Chriſtus, qui ex Dauide ſecundum carnem [illegible] deſcendit, Oriens, iuſtus, Rex iuſtus, & Dominus [illegible] maxime prædicatur a prophetis.

Exinde conuertit ſermonem a [illegible] mendaciorum præcones, eoſque vocitat adulteros [illegible], qui adulterent & corrumpant verbum diuinum. [illegible] etiam clamitat eſſe authores malitiæ populi & [illegible] eorum ſocios effectos dicit ſacerdotes: Prædicit autem mala eis obuentura: & comparat eos prophetis Samariæ, qui Prophetæ Baal palam vocabantur. Etenim [illegible], ait, dum pacem populo falſo promiſerunt, in cauſa fuerunt, ne quiſquam auerteretur à via ſua mala: atque eorum conſilio imitati ſunt Sodomæ & Gomorrhæ nequitiam.
B *Quapropter ecce ego paſcam illos doloribus, & potabo eos aqua amara, Quoniam egreſſa eſt a prophetis Ieruſalem pollutio in omnem terram.* His aût verbis varias ſignificauit omnibus calamitates, Admonet vero populum ne excipiat ab illis, quos enũtiant ſermones: *De corde enim ſuo*, ait, *loquuntur: non ex ore Domini. Pollicentur pacem, quam non promiſi ego. Dixerunt omnibus, qui ambulant iuxta voluntates ſuas, & cuilibet ambulanti in errore cordis ſui, Non venient ſuper te mala. Nam quis ſtetit in conſiſtorio Domini, & vidit, & audiuit verbum eius? Quis auribus hauſit, & audiuit verbum eius:* Dum hæc, ait, dicunt, ubi timant perpetrantes mala, & pertinaces redduntur ad iniquitatem, ac prohibent, ne ſermonem propheticum intelligant. *Ecce quaſſatio & ira a Domino proſilietur, in quaſſationem, qua non auertitur.* Per hæc ſignificat mala inuicem ſuccedentia: & quod hæc à Deo immittuntur. Ipſe enim vobis infliget ſupplicia.

Tum refert eos qui paſſuri ſunt. *Super impios veniet. Non auertetur furor Domini, donec peregerit quæ voluit [illegible] in corde ſuo.* Quæ enim prædixit, ad finem perducentur. *Extremis diebus intelligetis.* Cum videritis res ipſas, verborum te
C cordabuntur.

Refert poſtea, [illegible] prophetas ſua ſponte non iuſſos, populo ſermones contrarios nuntiaſſe. *Si enim*, inquit, *ſtetiſſent in conſilio meo, audiſſentque ſermonem meum docerent populum meum, & auertiſſent eos a via ſua praua & à ſtudiis eorum peruerſis.* Ego vero per legem aperte prohibui ſpecies omnes nequitiæ. Qui ſi ſecuti eſſent ſermones meos, redarguiſſent vtique iniquitates populi, & in rectam viam reduxiſſent. Docet [illegible] eos, ex occultis nihil eſſe, quod ignoret. *Deus enim propinquus ego ſum, & non Deus e longinquo. An abſcondetur homo, & non videbo eum, dicit Dominus.* Dehinc docet, Deum non circumſcribi, *Nonne cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?* Si igitur vbique præſens [illegible], quo pacto arbitrantur homines, ignorare me quippiam eorum quæ geruntur? Intentiorem autem denuo mouet accuſationem aduerſus pſeudoprophetas, tanquam ſomnia narrantes, & circumuenientes populum, qui talia committere audeant, qualia prophetæ Baal.

D Deinde iubet fieri comparationem inter prophetam & pſeudoprophetam. *Propheta*, inquit, *in quo eſt ſomnium, narret ſomnium [illegible]: & in quo eſt verbum meum, [illegible] vere ſermonem meum.* [illegible] [illegible] *Quid palea ad triticum, dicit Dominus. Nonne iſta ſe habent ſermones mei, [illegible], dicit Dominus: & velut [illegible] [illegible].* Vim diuini [illegible] parabolis [illegible] monſtrauit. Mox docet quam dicet [illegible] pſeudoprophetarum ratio. [illegible], inquit, quorundam furum more, ſurripiunt nonnullos ſermones propheticos, quos immutationibus corrumpunt. [illegible] fingunt falſam prophetiam. Tertio ſomnia, quæ non [illegible] ſunt, recitant: ſicque bonis iuſtat [illegible] miſerum [illegible] populum, in nequitia [illegible] dunt obſtinatum. Tum [illegible] prophetæ *Si interrogauerit populus iſte ſacerdos aut propheta, dicens, Quod eſt onus Domini. Dices eis, Vos eſtis onus Domini, & eiiciam vos, dicit Dominus. Et propheta, & ſacerdos & quicunque dixerint, Onus Domini, viſitabo ſuper hominem & domum eius.* Impii *prophetas* appellabant, ſceleſtos: & prophetiam *onus*. Hortatur ergo Deus, ne [illegible] appellatione [illegible]: ac non obtemperantibus,
E minatur [illegible] [illegible]. Iubet autem eos, ſic interrogare *Quid reſpondit Dominus. Quid locutus eſt Dominus? & non vltra nominetur onus Domini.* Iis vero qui mandata tranſgrediuntur comminatur dicens, *Ecce ego aſſumo vos [illegible] & proiiciam [illegible] & ciuitatem quam dedi vobis & patribus veſtris, a facie mea [illegible] & dabo vobis opprobrium ſempiternum & ignominiam æternam: quæ nunquam obliuione delebitur.* Verum iſtud præcepit Dominus Deus [illegible] vt amputaret inueteratos ex malorum dæmonum cultu [illegible] [illegible] doceret, [illegible] nomina [illegible] eſſe diuinorum [illegible]. Cæterum poſt comminationem captiuitatis, pollicetur etiam reditum, quem adeo [illegible] futurum [illegible], vt ob [illegible] excellentiam obliuioni tradatur exitus ab Ægypto. Nos autem & prophetiæ & apoſtolicos ſermones [illegible], ſectemur, & eum, qui per hos & illos locutus eſt, adoremus, eiuſque [illegible] leges obſeruemus: vt promiſſis fruamur bonis, per gratiam & beneuolentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri ſit gloria, vna cum ſacroſancto Spiritu, nunc, & ſemper, & in ſæcula
F ſæculorum, Amen.

TOMUS SEXTUS.

CAP. XXIV.

RVrſum [illegible] parabolis & ſignis texit prophetiam. Et per quandam reuelationem videt duos calathos ficubus plenos, ſitos ante templum diuinum: idque expreſſo prophetiæ tempore. Nimirum, ait, poſt Iechoniæ tranſlationem & regnum Sedeciæ, ſe hæc vidiſſe. Et vnum quidem calathum, habentem ficus optimas [illegible] [illegible] habentem valde deformes & ad edendum [illegible]. Poſt hæc accepit [illegible] interrogatione diuina, [illegible], quæ optima ſunt duæ [illegible]. [illegible], quid per hæc ſignificetur. Deus [illegible] [illegible] adſi
G [illegible], qui iam fuere captiui, quibus pollicetur inde [illegible], [illegible] [illegible] rerum proſperitatem ficubus [illegible] & non aptis cibi, comparat non ſolum [illegible] ſunt in Iudæa, ſed etiam [illegible] qui confugerunt in Ægyptum, & cum eis regem Sedeciam [illegible] quibus minatur Babyloniorum ex [illegible], & [illegible] ex bello naſcuntur moleſtias, famem, peſtem, cædem, & captiuitatem. Et [illegible] modum [illegible] prædictis, quid antea euenire debeat, prædicit. [illegible] ſiquidem poſt Iechoniam acciderunt [illegible] dicturus eſt, euenerunt tempus [illegible] Iuſtini regis, [illegible] Iechoniæ. Declarat autem [illegible] tempus.

CAP. XXV.

SErmo, qui factus eſt ad Ierem. [illegible] de omni populo Iuda. ipſe eſt anno quarto Ioacim filii Ioſia regis Iuda: ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor regis Babylonis. Eo anno Nabuchodonoſor, ducto aduerſus Ieruſalem exercitu, quoſdam in ſeruitutem redegit, aliis vbi tributum imperaſſet, reuerſus
H eſt. Dicit ergo nonnulla iam dicta. *A decimo tertio anno Ioſia filii Amon regis Iuda, vſque ad captiuitatem hanc iſte eſt tertius & viceſimus annus, factum eſt verbum Domini ad me, & locutus ſum vobis mane conſurgens, & non audiſtis.* Multitudinem annorum commemorauit, vt Dei longam patientiam demonſtraret: qui illis non obtemperantes, tam diu pertulerit. *Miſi enim, ait, ad vos ſeruos meos prophetas* Denuntio vobis, vt relicta pernicioſa via, pergatis ad alteram vitæ conciliatricem. *Et pollicebar vobis, ſi hoc faceretis, bona: & non audiſtis.* Sed idolorum cultum præoptaſtis. Et arguens intentionem incredulitatis & inobedientiæ illorum, ſubiunxit. *Vt me ad iracundiam prouocaretis, in operibus manuum veſtrarum, in damnum veſtrum.* Me enim irritantes, iſta perpetrabatis, atqui damnum etiam iamdudum decepiſtis. Propterea, ait, cum Nabuchodonoſor congregabo reges qui ſub eo militant, contra vos & contra vicinos veſtros, a quibus idolis ſeruire didiciſtis:

A ac[illegible], & [illegible], tradam penitus in ſoli tudinem [illegible] *eos cum alacritia*, hunuſcemodi ſuni propiti, *vox ſponſi & vox ſponſæ vox molæ, & lumen lucernæ.* Quã deſolationem [illegible] terminat ſeptuaginta annorum tempore. Nam poſt ſeptuaginta annos tam de rege Babylonis, quam de ſubditis eius, ait ſe pœnas impietatis & iniquitatis eſſe ſumpturum, ac totam Ieremiæ prophetiam impleturum. Quocirca confeſtim præcipitur ei, *vt accipiat calicem vini meri de manu Domini, & potare faciat omnes gentes, ad quas, ait, ego mittam te. Et potabunt, & euoment, & inſanient, à facie gladij, quem ego mittam in medium illorum. Calicem vini meri,* vocat iuſtam vltionem. Sic & diuinus Dauid dixit, *Quia calix in manu Domini, vini meri plenus mixto.* Per hæc verba, *potabunt & euoment,* ſatietatem ſignificat. per hanc dictionem, *inſanient*, acerbitatem vltionis ſubobſcure deſignat. Poſt hæc refert propheta, quomodo potum præbuerit Ieruſalem, & ciuitatibus illi ſubditis, cum regibus & magiſtratibus, & docet, quæ ſignificentur per calicem. *Vt ponat eas in deſertum & tumum, in exſibilationem, & in maledictionem, hod erna die.* Hoc eſt hoc tempore. Et appellans *tumum*, ſolitudinem innuit, per *exſibilationem* vero, declarat ſpectantium ſtuporem. Cum enim res in deterius mutari videmus, ſibilare ſolemus. His conſequens eſt maledictio. Conſueuerunt enim quidam dicere, Hæc patiaris, quæ paſſus eſt ille. | Pſal. 74.b

B

Addit etiam, ſe propinaſſe Pharaoni regi Ægyptiorum, principibus ac ſubditis eius: & vltra indigenas, etiam aduenis, illos enim permixtos vocat. His ſubobſcure dicit, etiam Iudæos qui aufugerint, in eadem mala delapſuros. Refert etiam ſe propinaſſe, *regibus Chaldæorum, tota Arabia, cunctiſque regibus regionis Hus.* Ita vocauit Idumæam, quod & ipſe propheta clarius docet in ſequentibus. Ait enim: *Propinaui etiam regibus alienigenarum, Moabitis, Ammonitis, Tyriis, Sidoniis, Dedan & Thema.* Quæ ſunt ciuitates Arabiæ, vt oſtendimus in interpretationibus aliorum prophetarum. *Buz item Perſica gente, & omni populo, qui eſt circumtonſo capite.* Sarracenos dicit. *Et omnibus regibus Arabiæ, nec non cunctis regibus permixtis, habitantibus in eremo: ac vniuerſis regibus Zambri.* Apud Hebræum & Syrum inuenimus Zamram, hic erat Cetutæ filius. Et hi quoque deſertum incolebant. *Omnibus regibus Elam.* Et hi ſunt gens Perſica. *Cunctis regibus Medorum ac Perſarum. Regibus etiam omnibus ſubſolanis, tam propinquis, quam remotis. Et vnumquemque contra fratrem ſuum.* Id eſt, vt ſe mutuis pœnis impietatis afficiant. *Cunctis regnis terræ, quæ ſunt ſuper faciem terræ. Et rex Seſach bibet poſtremus eorum.* Regem Babylonis ita appellatum arbitror. Huius enim opera & prædicti biberunt, & paulo poſt, hunc poſtremo bibere indicat, quia poſt pœnas per hunc aliis inflictas, ipſe pœnas dedit. Poſt hæc minatur bibere nolentibus, vel inuitos potaturos. *Incipiam enim à ciuitate, ait, in qua nominatum eſt nomen meum ſuper illam: ab ipſa incipio affligere. Et vos purgatione purgabimini: & non eſtis purgati.* Segregatam, inquit, dedi ciuitatem, & vos effugietis ſupplicium? Non poteſt hoc fieri. *Et prophetabis aduerſum eos omnes hos ſermones, & dices eis, Dominus ab alto iam dicet, & de ſancto ſuo dabit vocem ſuam.* Vtrunque declarant, ſe & de cœlo proferre ſententiam, & in loco ſancto manifeſtum reddere. *Reſpondebis verbum de loco ſuo, & nouit, quo pacto qui ibus adolent, ſeparandi ſunt ab omnibus ſedentibus ſuper terram. Reſponſionem* dicit, effectum, quia verbum diuinum ſequitur effectus. *Venit interitum in partem terræ: quoniam Domino iudicium eſt in gentes iudicatur cum omni carne. Impij vero traditi ſunt in gladium, dicit Dominus.* Demonſtrat iterum ſuam indicibilem bonitatem. Non enim dixit, [illegible], id eſt, iudicabit omnem terram. ſed [illegible], id eſt, *iudicatur & diſceptat cum omni carne.* Beneficia ſua ſubiicit oculis, & eorum qui accipiunt, arguit ingratitudinem. In ſequentibus bellorum incommoda narrat, & quod interfecti iacebunt inſepulti, & pro ſterquilinio terræ habebuntur. *Vlulate paſtores, clamate, plangite arietes ouium, quia completi ſunt dies veſtri in occiſionem, & diſperſiones veſtræ, & cadetis velut arietes electi. Et peribit fuga à paſtoribus, & ſalus ab arietibus ouium. Paſtores*, vocauit reges. *oues* autem, ſubditos: *arietes* vero *ouium*, principes, quibus omnibus fugam minatur, & tranſlationem.

C

D

Prædicit porro lamentationes regum ac principum. *Quietiſſima autem, ait, commoda pacis à facie iræ furoris Domini.* Sunt autem commoda pacis iſta, agricultura, plantationes, negociationes, artium & contractuum exercitia, permutationes, nuptiæ, cœtus, feſta, delectationes animi, & quæcunque ſunt his ſimilia. E

CAP. XXVI.

POſt hanc, alteram rurſum ſubiicit prophetiam, quam regnante Ioacim populo proponere iuſſus eſt. Mandatum autem accepit vt ſtans in atrio diuino vaticinaretur populo, cunctoſque perferret ſermones diuinos. *Ne auferas enim*, ait, *verbum.* Tunc ſubiicit cauſam rei futuræ. *Fortaſſe audient, & conuertetur quiſque à via ſua mala. Et ceſſabo à malis, quæ cogito facere illis, ob ſtudia ſua praua.* Dixit, *fortaſſe*, non quaſi ignorans: nouerat enim illorum incredulitatem. Sed ambigua dictione vſus eſt, ne ſententiæ diuinæ attendentes, deſperarent de ſalute. Non abſimile dictum eſt ab Ezechiele, *Si forte audiant: ſi forte videant.* Non enim hoc ignorandi verbum eſt: verum ne dicant, Prædixit incredulitatem noſtram. Nunquid mendax eſt? Quis ergo poteſt fieri, vt nos immutemur? Docet itaque per ea quæ dicta ſunt, eos poſſe, ſi velint, ſuſcipere morum mutationem. Ob eam cauſam etiam apponit comminationem: *Quia ſi non audieritis ſermones meos, quos ego vobis pronuncio per prophetas meos, dabo domum hanc, vt Silo. Et ciuitatem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.* His auditis, ſacerdotes, pſeudoprophetæ, & omnis populus minantur Prophetæ mortem. Principes autem cum hæc audiſſent, concurrerunt ad templum Dei. Cumque ſacerdotes & pſeudoprophetæ accuſarent prophetam blaſphemiæ, vt qui aduerſus ciuitatem & templum Dei prophetiam emiſiſſet, dixit propheta, ſe miſſum eſſe à Deo omnium: ſermoneſq; quos protuliſſet, eſſe oracula diuina. Exhortans autem eos, *Meliores*, inquit, *facite vias veſtras, & opera veſtra. Audite vocem Domini Dei veſtri & ceſſabit Dominus à malis, quæ locutus eſt contra vos.* Quod ſi inobedientes ſoliti vtantur ingenio. *Ecce, ego ſum in manibus veſtris: facite mihi, prout expedit, & quod vobis melius videbitur.* Moxque ponit ante oculos fructum homicidij. *Veruntamen ſcitote & cognoſcite, quod ſi me occideritis, ſanguinem innocentem traditis contra vos & contra ciuitatem iſtam. Mandato enim Domini locutus ſum ſermones iſtos.* Principes ac populus hæc audientes, reprehenderunt iniquam ſacerdotum & pſeudoprophetarum ſententiam: dicentes, [illegible] eſſe Prophetam, vt qui diuinis verbis inſeruiſſet. Tum quidam è ſenioribus, reuocatis in memoriam eorum antiquis prophetis, retulerunt, Michæam Moraſthitem quondam prophetaſſe, Sion inſtar agri arandam, & Ieruſalem in aceruum pomorum redigendam, ac montem domus Domini in ſaltum & ſyluam: & cum talia dixiſſet, graue nihil paſſum eſſe ſed contra extimeſcentes comminationem, mutata quamprimum vita, nam effugerunt, vos autem ait, plane atrocia commiſiſtis. Vriam enim Semei filium, qui quondam vaticinatus erat talia, & timens regem Ioacim fugerat in Ægyptum, negligentes permiſimus interfici à rege Ioacim: qui abductum illinc iaculis confodit. Planum facit, illum prius viſum eſſe ſermonibus, atque ait, *Veruntamen manus Ahicam filij Saphan, erat cum Ieremia, vt non traderetur in manum populi, ne interficerent illum.* | Ezech. 2.e

F

G

H

CAPVT XXVII.

PEracta hoc modo narratione illa, tranſit ad aliam hac vetuſtiorem. *In principio regni Ioacim filij Ioſiæ regis Iuda, factum eſt verbum iſtud à Domino ad Ieremiam, dicens.* Deinde narrat, quemadmodum iuſſus eſt, vt collo circum ponat vincula, & illa mittat regibus vicinorũ, quos nominat. Mandatum eſt autem ei, vt his ſermones mitteret per legatos: *Ego feci terram & cœlos, & iumenta quæcunq; ſunt ſuper faciem terræ in virtute mea magna, & brachio meo excelſo. Et dabo eam, cuicunq; viſum fuerit in oculis meis.* Poſuit iſtud, *in virtute mea magna, & brachio meo excelſo*, propter

elemen-

A elementorum magnitudinem, & imbecillitatem audientium. Sufficit alioqui, ipſum velle, & producere quæ velit. *Et nunc, Ego ſum, Dedi terram hanc in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis ſerui mei: & beſtias agri dedi ei, vt operentur & ſeruiant ei. Beſtias agri*, dicit gentes barbaras. Effector, inquit, ſum & Dominus prout volo, moderor. *Et ſeruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius, donec veniat tempus terræ ſuæ.* Manifeſte docet, ſe, poſtquam vſus fuerit Babyloniis, tanquam carnificibus, & eorum opera de reliquis gentibus pœnas ſumpſerit, tandem etiam illos internecioni traditurum. His autem qui contradixerint, & à ſe iugum hoc repulerint, minatur famem, cædem, & captiuitatem.

Condicit etiam eis, ne credant diuinatoribus, vatibus, auguribus, & ſomniatoribus: ſed pareant, & ſuſcipiant iugum regis Babylonis: & obtemperantibus pollicetur pacem. Eadem dixit Sedeciæ Regi, ac denunciauit ne crederet pſeudoprophetis promittentibus pacem, & ſacrorum vaſorum in Babylonem aſportatorum, reſtitutionem quia mendacia dicunt. *Quod ſi ſunt prophetæ, & verbum Domini eſt in eis, occurrant Domino exercituum: vt non veniant in Babylonem vaſa, quæ derelicta fuerant in*
B *domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ieruſalem.* Iſtud *occurrant Domino*, pro, impediant, & vincant prædictiones diuinas: & oſtendant, prophetias diuinas eſſe otioſas & vanas. Videbitis enim omnia ſacra vaſa quæ relicta fuerint, in Babylonem transferri, & poſt ſeptuaginta annorum tempus inde remitti, & ædi ſacræ reddi. De Mechonoth facit mentionem tertius liber Regnorum, & quod
3.Reg.7.d ſuppleant vſum craterum, conſtructa autem erāt ex ære.

CAP. XXVIII.

POſt hæc commemorat, quomodo regnante Sedecia, anno quarto, præſentibus populo & ſacerdotibus, Hananias propheta auſus eſt dicere, *Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael. Contriui iugum regis Babylonis: & intra duos annos, & ſacra vaſa quæ aſportata ſunt, reſtituam: & Iechoniam reducam, cum omnibus captiuis*, Propheta porro Ieremias, vt oſtenderet, ſe percupere iſta euenire, dixit, omnibus audientibus, *Stabiliat Dominus ſermonem tuum, quem prophetizas, vt referantur vaſa domus Domini, & vniuerſa colonia, de Babylone in locum ſuum.* Non tamen aſſenſione permiſit prophetiam confirmari. Dixit enim, *Veruntamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus totius populi: Prophetæ à ſæculo ante me & ante vos fuerunt, &*
C *de terris pleriſque, & regnis ingentibus vaticinati ſunt prophetias, tendentes ad bellum, ad afflictionem, & ad mortem. Qui vaticinatus eſt pacem, cum euenerit verbum prophetæ, agnoſcetur eſſe propheta, quem vere miſit Dominus.* Euentus, inquit, rerum, declarabit veritatem prophetiæ. Videbimus ergo, an iuxta prophetiam [illegible] Babylonis. At his nihilo melior [illegible] pſeudopropheta, qui etiam catenas, [illegible] iuit, inquiens, *ſic contritum [illegible] Nabuchodonoſor, duobus annis elapſis.* Deus autem [illegible] prophetam, vt diceret Hananiæ, *Catenas ligneas contriuiſti, & loco earum conflabis catenas ferreas.* [illegible] appellauit iugum Babyloniorum, ſiquam ob incredulitatem & inobedientiam, grauius futurum ſit ſupplicium. Cæterum propheta ægre ferens Hananiæ vaticinium, certo ſciens illud eſſe falſum, dixit ei, *Audi ſane Hanania: Non miſit te Dominus. Et tu feciſti, vt populus hic*
D *fiduciam collocaret in rebus iniquis.* Prædixitque mortem eius intra paucos menſes. *Quia defectionem*, inquit, *locutus es contra Dominum.* Quaſi dicat, Inſtruxiſti populum, vt deficeret ab eloquiis diuinis, & crederet mendacio tuo. Commemorat inde obitum pſeudoprophetæ, immenſamque Dei longanimitatem: qui expectans pœnitentiam, non ſtatim priuauit illum vita, ſed cum perduraſſet in nequitia, poſt ſeptem menſes, tradidit illum morti.

CAP. XXIX.

TRanſit exinde ad aliam narrationem, & docet, quonam pacto, Deo ita ſuadente, literas miſerit ad captiuos in Babylone, poſt captiuitatem Iechoniæ regis. Recenſet etiam nomina eorum, qui detulerunt literas: E
quæ continebant iſta, nempe, Deum omnium mandare iam eſſe [illegible] captiuis, vt procreent liberos, domos ædificent, deſpondeant filias, vxores [illegible] adducant, ſoliciti ſint de augendo genere, deprecentur pro illis qui mancipaturunt eos. *Quia in pace illorū*, ait, *erit vobis pax.* Huic ſermoni congruit lex ab Apoſtolo lata, quæ denunciat, *vt fiant obſecrationes & orationes pro regibus, & omnibus qui in* 1.Tim.2.a
ſublimitate & poteſtate conſtituti ſunt vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & caſtitate. Hæc ſiquidem Deus omnium fieri mandauit, vt inſtrueret eos, ne crederent pſeudoprophetis, ſed præfinitum tempus expectarent. Hoc enim per ſubſequentia declarauit his verbis, *Ne perſuadeant vobis pſeudoprophetæ veſtri, qui ſunt apud vos. Et ne decipiant vos vates veſtri. Neque audiatis ſomnia veſtra, quæ vos ſomniatis. Quoniam ipſi prophetant vobis iniqua in nomine meo. Non miſi eos, dicit Dominus.* Docet etiam tempus reditus. *Completis enim*, inquit *ſeptuaginta annis, viſitabo vos, & bona promiſſiones adimplebo.* Promittit autem, illos omnes in ſollicitudinem ſuam ſe recepturum. & precantibus bona præſtiturum. *Cum enim*, ait, *quæſieritis me in toto corde veſtro, apparebo vobis, dicit Dominus. Hoc tamen ſcitote, quod eos qui priorem captiuitatem effugerint, traditurus ſum in famem & occiſionem. Et dabo eos ſicut ficus Suarem, quæ comedi non poſſunt,* F
eo quod ſint peſſimæ. Quas ſupra dixit *deformes*, hic appellauit *Suarem.* Suarem autem Hebræa voce ſunt, quæ in Sap.14.a
ſyluis naſcuntur, hoc eſt agreſtes, incultæ & minime dignæ quæ comedantur, & eſui inutiles. *Et dabo vos in vexationem vniuerſis regnis terræ.* Extimeſcent enim omnes, qui audierint inflictas calamitates, *In iuramentum, in ſibilum, & in opprobrium apud omnes gentes ad quas diſperſi illos.* Solent pleri que dicere, Vtinam non patiar, quæ paſſus eſt ille. propterea dicit, *in iuramentum* iſtud vero, *in ſibilum*, frequenter diximus. Opprobrii vero meminit etiam beatus Dauid, *Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris ſubſannatio & illuſio his, qui in circuitu noſtro ſunt.* Et iterum, *Poſuiſti nos in* Pſal.78.a
opprobrium gentibus. Hæc autem patientur, inquit, *Quia miſi* Pſal.43.b
eis ſeruos meos prophetas, diluculo conſurgens & mittens & non audierunt, dicit Dominus. Per hoc, *diluculo conſurgens*, declarauit diligentiam. Non enim velut acceſſorium habebat illud, ſed curam eorum valde ſtudioſam gerebat. Deinde prædicit interitum duorum pſeudoprophetarum, Achab, & Sedeciæ. *Dabo enim eos*, inquit, *in manus Nabuchodonoſor regis Babylonis, & percutiet eos ob oculos veſtros. Et aſſument de eis maledictionem prouerbium, in omni colonia Iuda,* G
& in Babylone, dicentes, Faciat te Dominus, vt fecit Sedeciam & Achab. Aperte dicimus hic interpretationem maledictionis. Refert quoque ſupplicii modum. *Quos rex Babylonis frixit in igne: propter iniquitatem, quam fecerunt in Iſrael.* Cuius quidem iniquitatis ſpeciem declarat. *Et fornicati ſunt cum vxoribus ciuium ſuorum. Et reſponderunt in nomine meo ſermonem iniquum, quem non reſpondi eis. Ego ſum cognitor & teſtis, dicit Dominus.* Nihil enim eorum quæ geruntur, me latet: ſed video velut quæ in ſecreto committuntur. Comminatur etiam Semeiæ Nehelamitæ. quippe qui auſus ſit contraria reſpondere, & mittere literas Sophoniæ ſacerdoti, & ſub eo profitentibus ſacerdotibus. Miſit autem literas huiuſmodi, *Dominus dedit te in ſacerdotem, pro Ioiade ſacerdote. Ioiades*, pontifex celebris erat. Volens ergo erigere animum Sophoniæ, mentionem fecit de eius principatu. *Vt ſis præfectus in domo Dei, omni viro prophetanti, & omni homini inſanienti: vt tradas eum in carcerem Sinoch, & in neruum.* Antea iam diximus, vt prophetas accuſabant, tanquam reprehenſibiles. quod etiam hinc clarum eſt, prophetam enim conſtituit, inſanientem. *Sinoch*, interpretatus eſt Syrus, carcerem. Dicit itaque, Propterea principatum geris, vt prophetantes aduerſa, includas & punias, quod patet ex ſequentibus. *Quamobrem*, inquit, *non increpaſti Ieremiam, qui auſus eſt talia ſcribere, vt vos & domos ædificetis, & plantetis hortos?* Hanc epiſtolam Sophonias pontifex legit prophetæ. Mox vero Deus omnium admonet prophetam, vt ex aduerſo ſcribens, ſignificet populo in Babylone, Semeiam falſa prædixiſſe, neque cum à Deo vniuerſorum miſſum. Idcirco illum cum toto ge-

[illegible] ſuam [illegible], non [illegible] bit [illegible]. Quare, qui [illegible] mus [illegible] mendac[illegible] & credamus [illegible]: & ambiguitate animis expulſa, [illegible] mone diuinos ſectemur, vt bona ſupernæ [illegible] idem vide[illegible] poſſimus, per gratiam & humanitatem Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo Patri ſit gloria, cum Spiritu ſancto, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

TOMVS SEPTIMVS.

CAP. XXX.

Dominus Deus, volens oſtendere veritatem prophetiæ iubet prophetam mandare ſcriptis prædictiones factas tam de captiuitate, quam de reuocandis captiuis. In primis tamen prædicit triſtia. *Sic dixit*
B
Dominus, Vocem formidinis audiuimus, formido, & non eſt pax. Interrogate, & videte, an peperit maſculus. Et conſonant ſequentia. Et de formidine, in [illegible] quod tenebunt lumbos. *Propterea vidi omnem hominem habentem manum ſuas ſuper lumbos, more mulieris parturientis.* Nunc quidem, vt repræſentet dolorem, proponit imaginem parturientis mulieris: alibi vero, vt luctum demonſtraret, dixit, vnumquemque habere manus complicatas ſuper caput. *Facies omnes ſpeciem morbi regii præ ſe ferunt.* Quod etiam eſt ſignificatiuum formidinis. *Quia magna eſt dies illa, & non eſt ei ſimilis. Et tempus anguſtiæ & afflictionis vniuerſo Iacob.* A magnitudine ſupplicii, diem nominauit magnam. Poſtea coniungit aduerſis conſolationem, ait enim, *Et ex hoc ſaluabitur.* Et promittit, ſe contriturum iugum ſeruitutis prædicitque [illegible] nunc [illegible] iuncturorum. *Et non ſeruient vltra alienis: ſed ſeruient Domino Deo ſuo.* *Alienos*, appellauit idola. Etenim vbi cognouerint, Dominum Deum eſſe, qui tum bona ſuppeditat, tum caſtigationes infligit, ante omnia reuerebuntur prophetiam ipſius. *Et Dauid regem ipſorum ſuſcitabo eis.* Prophetiæ finem impoſuit Chriſtus Dominus.
C
E Dauide ſiquidem natus eſt ſecundum carnem: & paſcit iam non Iſraelem modo, ſed omnes gentes. Prædictiu hæc euentum quendam habuit, veluti in vmbra & figura, tempore Zorobabelis. Hæc vbi prædictus eſt, rurſum conſolatur eos, dum reuocationem promittit, & Babylonis minatur interitum. *Profligabo enim, ait, omnes gentes, ad quas diſperſi te.* Eis autem, bonorum pollicitationes exhibet. *Tecum* ait, *non faciam in profligationem: & erudiam te in iudicio. Non tamen indemnem & innoxiam te habebo.* Quaſi dicat, Caſtigabo & conſolabor, non te permittam carere caſtigatione, nec auxilii expertem relinquam. Hoc enim ſignificat, *Non tamen indemnem & innoxium te habebo.* Perinde ac ſi diceret, non feram, quin ſentias afflictionem.

Deſideratis conuertere nequitiam illorum, ad comminationis atrocitatem addit etiam iſta. *Violenta eſt contritio tua, acerba eſt plaga tua, Non eſt, qui iudicet cauſam tuam.* Nemo enim redarguebat iniuſtitiam regis Nabuchodonoſor. *Acerbe curata es*, hoc eſt, cum dolore. *Non eſt tibi*
D
auxilium. Nunc vero conſtituit auxilium, non in anima: ſed in ſuppetiis humanis, quod indicant ſequentia. *Omnes amici tui obliti ſunt tui. Non interrogabunt de te. Plaga enim hoſtili percuſſi te.* Quia non vſus ſum ſolita longanimitate, [illegible] adhibui [illegible] ctionem diuinam. Quod etiam facere conſueuit [illegible] us, perſpiciens difficultatem morbi. Et vt oſtendat, quam iuſta ſit cauſa ſupplicii, ſubiunxit. *Caſtigationem duram in omnibus iniquitatibus tuis: quia multiplicata ſunt peccata tua.* Quibus connectuntur, quæ ſequuntur: *Quid clamas, propter contritionem tuam? violentus eſt dolor, & reliqua.* Pro, vehemens, ſed tam [illegible] iuſtus. *Ob multitudinem iniquitatum tuarum,* Quia creuerunt peccata tua, [illegible] cauerunt tibi iſta. Minatur nihilominus cædem & ſeruitutem hoſtibus, qui inſurrexerunt in eis. Qui enim mortem effugerunt, à victoribus in ſeruitutem [illegible] d[illegible]ti ſunt. Porro perſeuerat conſolari eam blandis p[illegible] miſſionibus, nempe, *Apertam curationem tuam: ſanabo te à*
E
plaga tua acerba, dicit Dominus. Sectione, ſpongia, à ſterioribus [illegible] que lenioribus vſus eſt medicamentis. *Quia diſperſa vocata eſt Sion.* Inuolauerant enim in eam vicinæ gentes: quæ captiuitatem & ſeruitutem impoſuerant. *Hæc eſt præda noſtra, quia nemo exquirit eam.* Quando, inquit, aſpernabar eam, & non tuebar, expoſita erat impugnantibus eam, velut parata præda. At propter caſtigationem ſeruitutis, liberabo eos, vt reuertantur & ædificent vrbes, & templum inſtaurent, & celebrent [illegible] eo cultum legitimum. Hoc enim dicit, *Et templum ſedebit ſecundum iudicium eius.* Cumulat etiam ea quæ propriè pertinent ad proſperitatem. *Et egredientur ab eis cantiones, & vox ludentium.* Promittit etiam eis, incrementum generis & fœcunditatem. *Effundam enim, ait, eos & non imminuentur. Et egredientur filii eorum, vt prius. Et teſtimonia eorum in conſpectu meo dirigentur.* τὰ μαρτύρια, id eſt, *teſtimonia*, Syrus interpretatus eſt ſynagogas. *Et viſitabo cunctos, qui affligunt eos. Et fortiores illis dominabuntur in illos.* *Affligentes*, vocat Babylonios: *fortiores autem illis*, Medos & Perſas, nempe, qui
F
ſalutem eorum diſſoluerunt. *Et principes eius egredientur ab eo.* Tempore captiuitatis habuerunt regem Babyloniorum pro principe. poſt reditum [illegible] primum quidem habuerunt Zorobabelem, & filium Ioſedec: poſtea vero à pontificibus regebantur. *Nam quis eſt ille, qui dedit cor ſuum, vt conuertatur ad me, dicit Dominus?* Ho[illegible] & ali[illegible] dicit, *Interrogate generationes quæ fuerunt ante vos, quis credidit Domino, & confuſus eſt?* Eccle 2. b

Poſtmodum exponit tribulationes, quæ illis obuenerunt ab ira diuina, quam vt oſtendat eſſe iuſtam, ſubiicit, *Ad impios veniet.* Vt autem doceat, [illegible] poſſe inficit. *Nequaquam auertetur ira indignationis Domini, donec fecerit, & donec compleuerit cogitationem cordis ſui.* Nam quis reſtitit conſilio eius? Redarguens incredulitatem eorum, ait, *In nouiſsimis diebus intelligetis ea*, Quoniam verbis non creditis, ipſarum rerum experientia diſcetis.

CAP. XXXI.

Rurſum permiſcens grata triſtibus, reddit rationem eorum. *Ita dicit Dominus, Inueni calidum in deſerto, cum his qui perierunt gladio ambulantes in ſtudium Iſrael.* Pro *calido*, G
Syrus & Hebræus poſuerunt, miſericordiam: & cum eo, græcæ vocis interpretatio quandam habet cognationem. Quia dum quis calefit, laxatur ad miſericordiam. *Deſertum* autem, vocat Babylonem: & docet, Dominum deſertum eſſe ſeruientium illic: Et interpretationi per Syrum datæ ſatis quadrant quæ ſequuntur. *Charitate perpetua dilexi te: propterea traxi te in commiſerationem*, Non tua, ait, viuendi ratio cauſa eſt vbertatis: ſed miſericordia mea. Prædicit vero, illos tympanis & aliis inſtrumentis vtentes, denuo choreas ducturos, plantandi ſerendique curam habituros, atque celebraturos feſta diuina. Prædicit quoque vnionem tribuum. *Quia dies eſt vocationis reſpondentis in montibus Ephraim, Surgite, aſcendamus in Sion, ad Dominum Deum noſtrum.* Hi enim qui quondam [illegible] cas colebant priſtinorum delictorum rationem reddent: & ad Sion confugient adoraturi Deum vniuerſorum. Hortatur autem illos, vt Deum quidem collaudent cum lætitia at contra gentes vicinas glorientur, Hoc enim ſignificet, *Hinnite ſuper caput gentium*, Et in eo declarate opitulationem diuinam. H

Dicit quoque tempus reditus. *Congregabo eos*, inquit, *in feſto Phaſe, ab extremo terra.* *Phaſe* autem, per interpretationem, d[illegible] iam græca voce, πάσχα. Et v[illegible] ultitudinem eorum indicet, *Inter eos*, inquit *claudus, cæcus, prægnans & pariens, vna in vnum conſenſu cætus magnus.* In vrbibus ſiquidem populoſis, huius generis omnia reperire licet. Repetito etiam vlulatu, qui audiebatur tempore captiuitatis, prædicit oble[illegible]ationem, quam animo concipient reuertentes: ſolatia item, quibus fruentur in itinere obeundo. *In conſolatione, ait, reducam illos, caſtrametans iuxta torrentes aquarum, in via recta in qua non amplius errabunt.* Et oſtendens, quæ cauſa ſit ſollicitudinis, ſubiunxit, *Quia factus ſum Iſraeli in patrē: & Ephraim eſt primogenitum meum.*

A Cur decem tribus vocentur Ephraim.

meus Ephraim [illegible] *lium* Ioſeph [illegible] minus: inter quas erat Ruben primogen[illegible] Simeon ſecundus. Appellabantur autem E[illegible]hraim, decem tribus, eo quod palatia [illegible] conſtructa eſſent in ſorte Eph[illegible]a im. Et quemadm[illegible] nunc ab vrbe Romano[illegible] m di cimur omnes R[illegible]an[illegible]ta[illegible] nc decem tribus denominabantur ab Ephraim. Mandat autem iſta promulg[illegible] apud gentes, & c[illegible] nctis de populo ſigni[illegible]cari red[illegible]um. quod factum eſt, non verbo tum præconio, ſed v[illegible] magis cl[illegible]moſa audierunt omne[illegible] reb[illegible] [illegible] ſis clamitan[illegible]b[illegible]s. Pollicetur ad hæc, terræ fertilitatem, fœcunditate[illegible] [illegible]mentorum, & animi lætit[illegible]m. Quod autem [illegible] *Et inebriabo animam ſacerdotum, filiorum Leui*, pro eo eſt, ac [illegible] di[illegible]e ret, quibuſuis bonis cumulabo. quod clarum e[illegible] ex [illegible] quentibus: *Et populus meus replebitur bonis, dicit Dominus.* [illegible] *dixit Dominus, Vox in Rama audita eſt luctus, fletus, & lamentatio. Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari propter filios ſuos, quia non ſunt.* Rama erat Beniamiticæ tribus. [illegible]ach elis ſepulchrum, eſt in hippodromo Chaphratha, qua venitur in Ephratha. Et finem accepit p[illegible]op[illegible]ia ſub Herode primo, qui interfecit infantes, ſpe[illegible]ans ſe ſimul occiſurum Saluatorem natum.

B

Iſta vero poſuit propheta inter promiſſiones bonorum, vt doceat, Domini ac Saluatoris noſtri in carne natiuitatem, eſſe reuera bonum & caput ſalutis, propter quam natiuitatem infantes pert[illegible]lerunt cædem illam iniquam. *Hæc dicit Dominus, Quieſcat vox tua à ploratu & oculi tui à lacrymis quia eſt merces operibus tuis, dicit Dominus. Et conuertentur filii tui ad montes ſuos* Et docens quorum operum mercedem pollicetur, ponit ob oculos, eius pœniten tiam, quam egit in [illegible]abylone. *Audiens audiui Ephraim lugentem.* Docet etiam, quibus ſermonibus vtebat. *Erudiſti me Domine, & non ſum eruditus: tanquam vitulus, non ſum edoctus.*

Sup. 5. a. Oſea 10. 6.

Idem dixit propheta ſuperius, *Flagellaſti eos, & non doluerunt: conſummaſti eos, & noluerunt ſuſcipere diſciplinam.* Oſea etiam prophe[illegible]t[illegible] ait, *Ephraim iuuenca edocta diligere victoriam.* C[illegible]ntradic[illegible], inquit, nec ſuſcepit iugum legis. Et ite rum, *Ephraim factus eſt, vt iuuenca inſaniens*

C

Subijcit præterea, quæ obſecrans dicebat, *Conuerte me Domine & conuertar, quia tu Dominus Deus meus es.* Te ſi[illegible]qu[illegible]dem nolente, non liberabor ſe[illegible]ntite: *Quia poſt captiuitatem meam, pœnitentiam egi, & poſtquam cognoui percuſsi femur meum & ſuſpiraui in diebus confuſionis meæ.* Poſteaquam enim expertus eſt tribulationes peruenit ad notitiam peccati, quod non ſubticuit beatus Dauid, *Priuſquam humiliarer, ego deliqui: propterea eloquium tuum cuſtodiui.* Et rurſum. *Bonum mihi, quia humiliaſti me: vt diſcam iuſtificationes tuas. Percutere* vero *femur*, proprium eſt dolentium, & pœni[illegible] [illegible]agentium. *Conuerſus ſum, & obediui tibi, quia opprobrium accepi ab adoleſcentia mea.* Retroactis enim tempo ribus & ab initio, perdurauit [illegible]n tranſgreſſione mandatorum tuorum. [illegible] nou[illegible]rat naq[illegible]e beneu[illegible]lentiam ſu[illegible]am Dominus, & a[illegible], *T[illegible]u es f[illegible]lius meus dilet[illegible]us Ephraim: tu es puerulus in d[illegible]*[illegible] pro. ſe [illegible] & [illegible]atus. Si perſeuere[illegible] [illegible]it [illegible] ntiæ meæ, bonis perfrue[illegible] [illegible] [illegible]quentia po[illegible] [illegible]ionem appo[illegible] [illegible]. *Pr[illegible]rea quod verba mea in eo ſunt, [illegible]ibus certe recordabor ipſius.* [illegible] a pœn[illegible] [illegible]nti[illegible]us eſt, & meminit eſt mandat[illegible]rum meorum, [illegible]xp[illegible]ri[illegible]tur prouidentiam meam. *Propterea* inquit, *viſitabo eum, & miſerens miſerebor illius.* Hortatur poſtea, vt medic[illegible] in [illegible] pœnitentiæ vtatur, *Conſtitue te ipſam Sionim.* Hanc dictionem *Sionim*, Syrus [illegible]t interpretatus, ſigna. qua[illegible] [illegible], An[illegible] oportebat, quos [illegible] [illegible]ctus ex[illegible] tranſg[illegible]eſ[illegible]ne [illegible]e[illegible]iſti: quæ vere [illegible]ona non c[illegible]ciliau[illegible] [illegible] pœn[illegible] admonet, vt ſpont[illegible] [illegible]aſtigat[illegible] [illegible]e[illegible]vtatur *Sume de te ipſa ſupplicium.* [illegible] *cor tuum in humeros tuos.* A[illegible] [illegible]cat. [illegible] [illegible] [illegible]ibu ſi onus pr[illegible] [illegible]x: per[illegible]anc [illegible] q[illegible] præelegiſti. Illud en[illegible] ſubd[illegible] *In via [illegible] ambulaſti*, [illegible]ortatur poſtea, vt [illegible] [illegible] & [illegible] ad [illegible]e, non tamen luctum dele[illegible] rat. *Reuertere enim luge[illegible] [illegible] vrb[illegible] tuas.* Nec h[illegible] [illegible] luctus adu[illegible]atur [illegible]r, [illegible]m nos al[illegible] qui [illegible]ente bo[illegible] [illegible] [illegible]res [illegible]beamus [illegible] prioru[illegible] del[illegible] [illegible] *[illegible] quoque quæ avertens [illegible] ignominioſa [illegible] crea*[illegible] *[illegible] [illegible]ſ[illegible], in plantationem nouam, vndequa*[illegible]

D

[illegible] *ment*[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]e[illegible]tionis [illegible] [illegible] vag[illegible] [illegible] plant[illegible] [illegible] [illegible]ndo atu[illegible] nati [illegible] poſt [illegible] non ob[illegible] [illegible] phe[illegible], *[illegible] meus in ſal* [illegible] [illegible]teante [illegible] [illegible] g [illegible] tera. [illegible] [illegible]tiat [illegible] bo[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] autem [illegible] *domum [illegible], [illegible]per d[illegible] ſemen hominum [illegible] ſemen iume[illegible]m,* [illegible] [illegible]at. *In diebus [illegible] [illegible] ac[illegible] rbam, [illegible] de[illegible] [illegible] [illegible]ato ſuo morietur [illegible] [illegible] [illegible] dent [illegible] [illegible]cent.* [illegible]uſc[illegible] [illegible] [illegible]minus dix[illegible] pe[illegible] [illegible]andum [illegible] nos [illegible] [illegible] [illegible]dimus. Q[illegible] [illegible] [illegible]. Quema[illegible] dum fieri non poteſt vt qui [illegible]mmedat [illegible] ac [illegible] & non obſtupeſcant dente[illegible] [illegible]edent[illegible] [illegible]fier[illegible] [illegible]quit, vt pœnæ pa[illegible]um, qui peccaue[illegible]unt, exigantur a fi[illegible]us. Et ad confirm[illegible]dum q[illegible]od di[illegible]ctũ eſt, ſubijcit quæ ſequuntur: *Ecce, dies veniunt, dicit Dominus, & teſtabor domui Iſrael & domui Iuda teſtamentũ nouum, nõ iuxta teſtamentũ, quod teſtatus ſum patribus eorum, in die qua ego apprehendi manum eorum, vt educerẽ eos de Aegypto: quia ipſi non permanſerũt in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus* Ita inquit, fieri non poteſt, vt [illegible]ulua[illegible] pœnas pro pe[illegible] pa[illegible]ibus: ob[illegible]que filius pulliceor bona, [illegible] pa[illegible] [illegible] pec[illegible].

F

Cæterum prædic[illegible]iones non paucas nos docu[illegible] [illegible]tra eos. Inpri[illegible], vnum eſſe [illegible]giſlatorem [illegible] teſtament[illegible] de imperfectionem priori teſtamenti. præterea, vn[illegible] [illegible]um Dei Verbum euangeli[illegible] bonorum [illegible] [illegible]bis ſup[illegible] [illegible]tat[illegible] ipſum libera[illegible] Iſraelem [illegible] [illegible]um itaque eſſ[illegible] Moſem [illegible]oquen[illegible] *[illegible]go [illegible]m, [illegible] ſum* Et ſuſtici[illegible] ſ[illegible]m[illegible] ad [illegible] [illegible]n [illegible]in Iud[illegible] [illegible] [illegible]eſſionem, ſed etiam de[illegible] [illegible]ndam h[illegible] [illegible]blat[illegible] [illegible]. *Quoniam hoc eſt teſtamen[illegible] [illegible] quo[illegible] di ponam domus Iſrael, & domus Iuda, poſt d[illegible], dicit Dom[illegible] [illegible] leges meas in mentibus eorum, & in pe[illegible] [illegible] Et ero illis in Deum [illegible] ipſi erunt mihi [illegible]* [illegible] [illegible]bus ip[illegible] d[illegible] monſ[illegible] nobis Deu[illegible]. Cum [illegible] ſacros Apoſtolo[illegible] ab duxiſſet in [illegible], [illegible] [illegible] cordibus [illegible] [illegible]uinas. & dantibus [illegible] peram virtutem b[illegible] [illegible]. *N[illegible] docebit vltra vnuſquiſque proximum ſu[illegible] [illegible] fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum, qu[illegible] omnes me cogn[illegible], a [illegible] filio vſque ad magnum eorum* H[illegible] [illegible] [illegible]entur [illegible] [illegible] futura vita. In [illegible] [illegible] [illegible] amplius indigebimu[illegible] [illegible] [illegible] es manifeſt[illegible] appareant, & [illegible]ceſcant a[illegible] fe[illegible] : & [illegible]pora quidem corr[illegible]ptione m[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] expertes mutationis. [illegible]olet porro [illegible]criptura diuina intermiſcere prophetias. Coniungit enim ſermonibus de captiuitate, ſermones de reuocatione Do[illegible]minus [illegible]uoq; in [illegible] Euangelijs [illegible] dẽ cõtextu[illegible] [illegible] ſermone d[illegible] [illegible]ſalem, & de c[illegible] ſummat[illegible]ne. *[illegible] propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor amplius.* D[illegible] [illegible]at hoc [illegible] ſacroſ[illegible] [illegible]aptiſmatis. Nam [illegible] miſſi[illegible] [illegible] priorũ delictorũ non [illegible]. Tum, [illegible] [illegible]t, ſ[illegible] & lunę, ſtellarum [illegible]e opificem: & mand[illegible] [illegible] qui [illegible], vt conſtitu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nutuet[illegible] [illegible] mate[illegible] [illegible] ſubſidi[illegible]. *Si deſinent leges iſtæ coram me, di[illegible] Dominus, & genus Iſrael deſinet eſſe gens in conſpectu meo, omnibus diebus.* His a[illegible] gendum eſt, quod dictũ eſt p[illegible] [illegible]Oſ[illegible] prophetam: *Si [illegible] numerus filiorum Iſrael, velut arena maris, reliquiæ ſaluæ fient:* Ambæ igitur prophe[illegible] [illegible] veritat[illegible] *Non enim omnes qui nati ſunt ex Iſrael, [illegible] ſunt Iſraelitæ [illegible] qui Deo crediderunt, & per adoptionem ſalutari e ample[illegible]unt.* Ex [illegible] & qu[illegible] [illegible]cõl[illegible] per vn[illegible] [illegible] *Hæc dicit dominus [illegible] exaltatum fuerit [illegible] cœlum ſu[illegible] [illegible] depreſſa ſ[illegible] in ſolũ deorſum, & ego reprobabo domum [illegible] dominus.* [illegible] ra [illegible] non poteſt vt [illegible] [illegible] qua[illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] *Ecce dies veniunt, dicit Domi[illegible] [illegible]bitur ciuitas Domino, ab Hananeel vſq; ad portã anguli* [illegible]

Oſea. 1. d

Rom. 9. b

Exod. 3

A A [illegible] ueret [illegible] dimenſionis [illegible] collum Gareb R[illegible] omnia [illegible] circuitu [illegible] Et per circuitum *ædificabitur urbs ex lapidibus.* id eſt [illegible] & [illegible]. *Et uſque ad omnem conuallem Phagarim, & ad Spodiam, & ad uniuerſam Aſaremoth, uſque ad torrentem Cedron [illegible] ad portam anguli [illegible] orientis, erit ſanctuarium Domino.* Spodiam [illegible] locum in quem [illegible] Phagarim autem, locum [illegible]. Vt vero ſupra dixit [illegible] templi ambitum demonſtrat. *Et non euelletur, & [illegible] uetur ultra in æculum.* Ambiguitates [illegible] in [illegible] ſupra diſſoluit: *Denique, [illegible] qui [illegible] loquar de gentibus [illegible] regnis de ædificatione & plantatione, Quod ſi gens illa conuerſa [illegible] perpetrauerit mala non adducam illi ea, quæ dixi, proſpera.*

Supr. 6

CAP. XXXII.

HOc [illegible] loco pollicitus eſt iſta: at quoniam aduerſus D[illegible] & [illegible] ſtrum mult[illegible] [illegible]runt, & in templo ſuo [illegible] cum pr[illegible] annum, tran[illegible] hunc ad alterum prophetiam Conuſ [illegible] accepit regni Sedeciæ

B anno decimo, qui erat annus decimus octauus Nabuch donoſor [illegible] Babylonis. Tunc autem obſidebatur ab eo ciuitas, [illegible] vero habitabat in carcere in quem [illegible] Sedecia, quia pronuntiauerat, urbem [illegible] & [illegible], populumque in ſeruitutem redigendum [illegible], *habitabat in carcere.* Præcipitur ei [illegible] Deo [illegible] emat ag[illegible] patris [illegible]. *Tibi enim, [illegible] competit emptio tanquam cognatione proximori.* Acceſſit ad me, qui agrum vendebat: & emi, prout miſſus ſum: & accepi, omnibus præſentibus, tam venditore quam teſtibus, cautionis hac de re [illegible]mentum quod dedit Baru[illegible], d[illegible]. Deum præ[illegible] [illegible] ſecundere [illegible] ſed [illegible] ſtud por[illegible] Deus [illegible] fieri, vt [illegible] ipſa [illegible] uidet [illegible] populo, [illegible] tamque [illegible] quod ex propheta di[illegible]. *[illegible] dixit Dominus omnipotens Deus Iſrael, A[illegible] ædebuntur [illegible] agri, & vineæ in terra iſta.* His itaque [illegible], inquit, [illegible]cationem obtuli domino, ſub [illegible] verbis, nempe. Cæli & terræ es opifex: & [illegible] intuens, [illegible] tam ex præſentibus quam futuris. habes etiam theſauros miſericordiæ immenſo[illegible]. & [illegible] pœnas de[illegible]rum. Quod ſi filii paternam [illegible] fuerint [illegible] [illegible] illi inſligis ſuppliciæ: eo quod afflictione paterni non fuerint erudi[illegible].

C

E[illegible] [illegible] multa ad[illegible] [illegible]iſſet, re[illegible] quæ in Ægypto facta ſunt, miraculis, domiſque [illegible] liberationem inde factam præſtitis, nihilominus ta[illegible] ingrati [illegible] beneficia accep[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quamobrem [illegible] agrum emere, [illegible] cautionem [illegible], [illegible] obſideant hoſtes, & oppugnent [illegible]tatem: & qui intus ſunt, fame & peſte pere[illegible], vrbſque vaſtetur. Quibus reſpondet De[illegible] *[illegible] Dominus, Deus vniuerſæ carnis. Nunquid me latebit vllum [illegible].* [illegible] omnium [illegible] & Dominus [illegible] quæ geruntur. *Propterea hæc dixit Dominus, [illegible] dando tradetur hæc ciuitas in manus Ch[illegible] in manum Nabuchodonoſor regis Babylonis & capient eam.* De[illegible] fuerint [illegible]

D ſi, inco[illegible] ea[illegible] & [illegible] in quibus ſacrifi[illegible] Baa[illegible] Diis alienis. Repr[illegible] [illegible] quæ fiebant *Vt me irritarent.* [illegible] vero, ait [illegible] greſſionem [illegible]. *Ex qua enim die illam ædificauit [illegible] diem [illegible], ſemp[illegible] ſere [illegible] perſeuerarunt. [illegible] de cauſa cenſui abiicere illam a facie mea, propter omnem malitiam filiorum Iſrael [illegible] filiorum Iuda. Vno ſiquidem animo & reges, [illegible] ſacerdotes, & principe[illegible], & [illegible] mendacia, cum omni [illegible] populo, verterunt [illegible] ter[illegible], & non faciem.* Cum [illegible] Ezechiel docet, quomodo te[illegible]a præbentes [illegible], [illegible] adorabant. *Ego vero,* ait, *nunquam non edocui eos veritatem per prophetas.* At illis non ſuffe[illegible] [illegible] [illegible] *quinetiam in æde mihi conſecrata, idolorum ſtatuas collocauerunt & conſtruxerunt aras Baal, in valle filii Ennom, &* *turres quæ ſunt in Geb.* Ex hoc etiam loco [illegible]larum eſt, Tophet eſſe nomen idoli. Baal enim nomen eſt idolorum generale. Et in his lo[illegible], ait, filiorum & filiarum homicidium p[illegible] [illegible]trate auti ſunt. *Propterea, inquit, tradidi vrbem hanc in famem, peſtem, ſtragem, & ſeruitutem. Mancipatos nihilominus, poſt præfinitum tempus, participes libertatis efficiam & reducam in terram paternam [illegible] pristina prouidentia dignos habebo.* Iſt[illegible] autem, *Et dabo eis cor aliud, & viam aliam: vt timeant me omnibus diebus* [illegible] intelligi debet, Nimirum per caſtigationes, & eas ſubſequentes liberationes, cognoſcent, me eſſe [illegible] [illegible]eum, & errore priſtino liberabuntur. *Et ius [illegible] [illegible] ſempiternum: quod non auertam poſt eos.* Adepti fuiſſent [illegible] poſt[illegible]tationem, ſi voluiſſent: ipſi vero de[illegible]ſecerunt & gratia priuat[illegible] ſunt. Cum hæc & his ſimilia copioſe dix[illegible], ſub[illegible] *Et poſſidebuntur agri in terra, quam tu dicis deſertam fore gentibus & iumentis, & tradendam in manus Chaldæorum: & comparabunt argento agros, qui deſcribentur in libro ſigillis obſignando.* Reſpondit iſt[illegible] ad interrogationem propheta docens, ideo præcepiſſe ei, vt agrum emeret, quo veritatem prophetiæ rebus ipſis demonſtrar[illegible]. *Emiene enim agros,* inquit, *in terra Beniamin, & in circuitu Ieruſalem, & in ciuitatibus Iuda, & in vrbibus montanis, & in oppidis Sephela, & in vrbibus Nageth.* Voca[illegible] *Sephela*, campeſtrem regionem: *Nageth*, meridionalem.

CAP. XXXIII.

AL[illegible] iam ruſum videt poſtea [illegible] propheta, manens adhuc in carcere. *Et ait ad eum Dominus, Clama ad me [illegible] ego exaudiam te. Et annunciabo tibi grandia, & firma quæ neſcis.* Et poſtquam oſtendit obſidionem, prædicit etiam liberationem. *Ecce enim ego obducam ipſi cicatricem, etiam ſanitatem, & curabo eos* [illegible], id eſt, *cicatricis obductionem,* vocat, [illegible], id eſt, perfectam ſanitatem. Tum doc[illegible], quo pacto gentes reditum intuentes, laudibus extollent liberationis adminiſtrum: & qui [illegible] probeque viuunt, admirabuntur: qui vero nequi[illegible] [illegible], ac [illegible], dum videbunt, pr[illegible] agere [illegible] & feſta diuina pro more celebrari. *In diebus illis & in tempore illo, excitabo cornu Dauidi orientem iuſtum & faciet iudicium & iuſtitiam in terra* Iam diximus ſuperius, iſta figurate tempore Zorob[illegible]belis [illegible] pleta eſſe [illegible] vero Dominum nos docuiſſe [illegible]tatem prophetiæ. *In die illa ſaluabitur Iudea & Ieruſalem habitabit confidenter. Et hoc eſt nomen quo vocabitur, Dominus iuſtitia noſtra.* Hoc [illegible] nomen etiam ſuperius impoſuit, Hebraica [illegible] appellans [illegible] *Ioſedec. Quia hæc dicit Dominus, Non delebitur Dauidi vir ſedens ſuper ſolium domus Iſrael.* Quod etiam patriarcha Iacob prædixit. *Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius donec veniat, qui repoſitus eſt. Et ipſe eſt expectatio gentium.* At poſt Zorobabelem non nouimus [illegible]quam fuiſſe duc[illegible] de [illegible] Iuda. Reperimus tamen prophetiæ [illegible]tatem [illegible] tribus regiæ & ſacerdotalis facta eſt commixtio. Sacerdotes autem imperauerunt vſque a[illegible] Herodem alienigenam. Quocirca præſens prophetia, [illegible] quæ d[illegible] [illegible] ea, quæ pertinent [illegible] ſacerdotes. *Et de [illegible] ſacerdotibus,* inquit, *& Leuitis non interibit a facie mea vir, offerens holocauſtomata, & adolens ſacrificium, & faciens iudicium omnibus diebus.* C[illegible]ius prophetiæ videmus euentum. Donat[illegible] [illegible] promiſſionem diuinam [illegible] teſtament[illegible], donatu[illegible] eſt [illegible] ſacerdotium ſecundum ordinē Mel[illegible]ſedec quod qui adepti ſ[illegible], offerunt Deo iugiter ſacrificium rationa[illegible]

Supr.

G

Gen.

M[illegible] ait, quemadmodum die[illegible] non poteſt eſſe [illegible] dies: [illegible], vt d[illegible]ſtruatur re[illegible] D[illegible]uidi [illegible]. Atque huius p[illegible]phetiæ manifeſtus eſt exitus. Chriſtus [illegible] ex Dauide ſecundum carnem ortus, non thronum inferior[illegible] obtinens, ſed in eodem cum patre ſedens ſoli[illegible], gubernat omnia, Et tamen iſtud ipſum di[illegible] de [illegible]cerdotibus & L[illegible], adeo vt genus illorum conferatur cum [illegible] teſta[illegible] [illegible] & [illegible] maris. Ac de [illegible] quæ dicuntur, [illegible]ſtimonium præbent res ipſæ. Te[illegible] namque vniuerſa & mare plena ſunt pontificibus & diac[illegible] [illegible] munere fungentibus. Exploſa igitur [illegible] impiorum opi[illegible]ne, per [illegible] [illegible]citata, qua aſſerebant, Deum elegiſſe duas tribus, regiam, & ſacerdota-

H

A lem, po[illegible]

CAP. XXXIV

HAc ſic co[illegible] berunt [illegible] perſeuerant [illegible] detur. & qu[illegible] rum: veru[illegible] ctus, in terra[illegible] ſcipies, atqu[illegible] tuis. Et hæc [illegible] ſalem obſide[illegible] rum huic pro[illegible] alia[illegible] ctit. Iuſſit Sedecias, ſeruos He[illegible] nam liberos dimitti. Lex e[illegible] quidem annos ſeruire, ſeptimo [illegible] conſequi. Cumq; his auditis omnes [illegible] ſuis dediſſent, illos in priſtinam ſeruitutem [illegible] gerunt, peruerſa vſi pœnitentia. Indignatus [illegible]

B omnium, illis quidem reuocat in memoriam [illegible] Aegypto [illegible] collatam eis libertatem, & [illegible] gum d[illegible] [illegible] [illegible] ctionem. Conque[illegible] d dilig[illegible] legi[illegible] obſeruationem, [illegible] n- tiam conuenirent [illegible]. *Conuerſi enim eſtis, [illegible] quod rectum eſt in oculis meis, & prædicaretis quiſque [illegible] proximi ſui. [illegible] pactum in conſpectu meo, in domo in qua inuocatum eſt nomen meum ſuper eam.* Intus enim [illegible] hi conſecrata, cum [illegible] me præſente [illegible] [illegible] ergo nolui [illegible] dimiſſionem [illegible]: *[illegible] miſſionem, dicit Dominus, ad gladium, ad mortem, & ad famem. Et dabo vos in diſperſionem cunctis regnis terræ.* R[illegible] pr[illegible] du etiam [illegible] tranſgreſſionem. *Et dabo homines, qui tranſgreſſi ſunt pactum meum, qui non ſteterunt verbis pacti, quod pepigerunt coram me, vitulum quem diuiſerunt in duo, & tranſierunt per medium [illegible] eius, principes Iuda, principes Ieruſalem, potentes, ſacerdotes, & cunctum populum terræ qui tranſierunt per medium duarum portionum vituli.* Q[illegible] ita [illegible] conſueuerat. Profecto etiam Deus [illegible] cum fœdera iniret cum Abraham: vbi [illegible] at [illegible]

C [illegible] vitulum ac hircum [illegible] ætatis, in du[illegible] partes diuidi, eiq; ex aduerſo collocari: tandemque fecit clibanum fumantem & lampadem ardentem, per medium ambarum portionum [illegible] paciſcens cum eo, iuxta morem qui tunc [illegible]. Illud etiam hi fecerunt, qui de liberta- te ſeruorum Hebræorum promiſſionem [illegible] miſerunt, & voluerunt [illegible] rando firmare libertatem: ſed mox [illegible] tran[illegible] unt. Q[illegible] propter minatur, ſe traditu- rum e[illegible] ibi[illegible], & proſtituturum corpora eorum beſtiis d[illegible] nda: necnon regi principibuſque ſeruitutis iu- gum impoſiturum.

CAP. XXXV

HAc prophetia finit[illegible] mentionem facit antiquioris [illegible] Ioakim [illegible] Iuda [illegible] Rechab[illegible] [illegible] præberem [illegible] in vna aularum. [illegible] mandatis impleuit: & propoſitis vaſis [illegible] dixerunt [illegible]. Contradicebant autem illi, dicentes, Non [illegible] vinum quia Ionadab, [illegible] Rechab, pater

D no[illegible] Ne [illegible] bibetis vinum vos & filij veſtri, [illegible] domum non ædificabitis, nec ſementem ſeminabitis [illegible] plantabitis, nec erunt [illegible]. Sed in tabernaculis [illegible] omnibus diebus veſtris, vt [illegible] ſuper terram, in qua vos [illegible]. [illegible] ſermones audi[illegible] pater [illegible] cum vxoribus [illegible] filiis. Et domus [illegible] ad [illegible] agrum [illegible] in tabernaculis habitauimus [illegible] ad [illegible] hanc conſ[illegible]. Ad [illegible] lati[illegible], & [illegible] Q[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]

[illegible]

ab[illegible]

CAP. XX[illegible]

NArrat p[illegible] pr[illegible] C[illegible] *[illegible] volumine,* [illegible] Proph[illegible] qu[illegible] [illegible] pœ[illegible] c[illegible] [illegible] iuſſum & [illegible] ple, [illegible] qu[illegible] illius [illegible] Baruc [illegible] Cum [illegible] diretur [illegible] ede- [illegible] I taque [illegible] templo, [illegible] ra- [illegible] V[illegible] [illegible] us relig[illegible] icat [illegible] [illegible] [illegible] Baruch autem de [illegible] diuino afflatus gratia, iſta ſcri[illegible] [illegible] B[illegible] [illegible] Nu[illegible] qui[illegible] de [illegible] & [illegible] [illegible] *[illegible] Et non [illegible] Non timuerunt & non [illegible] rex & [illegible] ſermones [illegible] audierunt omnes [illegible]* V[illegible] ſtup[illegible] [illegible] Iehudi [illegible] nathan, D[illegible] & Gamar[illegible], [illegible] *[illegible] non audiuit eos.* [illegible] Baruch [illegible] compre hen- [illegible] At Deus [illegible] præcep[illegible], vt pr[illegible] beret. C[illegible] [illegible] Verum [illegible], *Hæc dicit Dominus, Tu exuſſiſti librum hunc, inquiens [illegible] eo, dicens, Feſtinus veniet rex Babylonis [illegible] & ceſſare faciet ex illa hominem [illegible] iumentum. Propterea [illegible] dixit Dominus contra Ioakim regem Iuda. Non erit [illegible] qui ſedeat ſuper ſolium Dauid. Et cadauer eius proiicietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem.* [illegible] Et [illegible] gnauit [illegible] poſt [illegible] abductus eſt [illegible] [illegible] vbi [illegible] & popu[illegible] [illegible] eius eſt [illegible] & [illegible] B[illegible] [illegible] propheticam. *In qua plures [illegible] ſunt ſermones quam [illegible].* [illegible] quod rex [illegible] quas aud[illegible] [illegible] N[illegible] [illegible] & tan[illegible] credam [illegible] quæ digni [illegible] & con[illegible] [illegible] Dominum noſtrum [illegible] [illegible] S[illegible] nunc [illegible] & in [illegible] [illegible]

A

TOMVS OCTAVVS.

CAP. XXXVII.

ENarraturus diuinus propheta circumſtantias, captiuitatem vrbis ſpectantes docet imprimis in qua ætate Sedecias regnare cœpit, quantoque tempore regnauerit: & obſidionis tempore, cum didiciſſet prædictiones contra ſe & contra vrbem per prophetam enunciatas, cum nuntiis quibuſdam miſſis obſecrauiſſe prophetam, vt pro eo ſupplicationes offerret Deo. Eo enim tempore non habitabat in carcere: ſed libere meru degebat in vrbe.

Cum autem Babylonii obſiderent vrbem, in auxilium Iudæorum venerunt Ægyptii, ad opem ſcilicet ferendam à rege accerſiti. B Quod cum intellexiſſent Chaldæi, deſtiterunt ab obſidione. Igitur Dominus Deus indicit Prophetæ, vt denunciet regi & principibus, ne fidant auxilio Ægyptiorum, neue Chaldæos contemnât. Nam Ægyptii cœptum auxilium citiſſime deſerent, & Chaldæi denuo reuerſi obſidebunt vrbem & incendent. Atque vt doceat, ſe contra eos ſententiam tuliſſe, ſubiungit etiam illa, *Quin etſi percuſſeritis vniuerſum exercitum Chaldæorum, qui vos impugnant, & inter eos relicti fuerint viri quidam vulnerati, quiſque in tentorio ſuo: exurgent iſti, & ſuccendent vrbem igne.* Neque vero exiſtimetis, vos ſuperaturos fortitudinem Chaldæorum. Sufficiunt enim vel pauci vulnerati, qui propter infirmitatem relicti ſunt in tentoriis, ad vos penitus delendos, quia peccatum vos reddidit imbecilles. Deinde oſtendit, quo pacto, cauſis quibuſdam inductus, eo quod ſe ſubduxiſſent Chaldæi, ipſe quidem volens emere panem egreſſus eſt ad ciues ſuos, quidam autem Ierias, qui ſuſpicabatur illum profugere ad hoſtes, detulit apud principes, qui cum audiſſent, incluſerunt eum, non in cuſtodia publica: nam plena erat, inquit, illa: ſed in domo Ionathan C ſcribæ. Tranſactis porro diebus non paucis occulte quidem accerſit eum Sedecias, & rogat, num ſermo à Domino: Propheta vero prædicit ei captiuitatem, & poſtquam prædixit, conqueritur de iniuria in ſe commiſſa. *Quæ enim*, inquit, *iniuria te affeci, & ſeruos tuos, vt me traderetis in domum cuſtodiæ? Et vbi ſunt prophetæ veſtri, qui prophetarunt vobis, dicentes, Nequaquam veniet rex Babylonis ad vos in terram hanc?* Cum res ipſæ, inquit, demonſtrauerint prophetiæ meæ veritatem, veſtrorum autem prophetarum mendacium iuſte iudicandum erat & ſumendæ pœnæ de iis qui mentiebantur, non de eo qui vera vaticinatus eſt. Tum precatur, vt liberetur à domo ſcribæ. Sedecias vero inde quidem eduxit illum, ſed remiſit eum in carcerem publicum: & præcepit, ſingulis diebus vnum panem ſuppeditari.

CAP. XXXVIII.

QVidam tamen è principibus, qui ægre ferebant vaticinia Prophetæ contra vrbem vaticinantis, eo D quod diceret, adepturos ſalutem eos qui transfugiſſent ad Chaldæos: qui vero paſſi eſſent obſidionem, perdendos: irritarunt regem aduerſus prophetam, dicentes, eum eiuſmodi vaticinationibus remittere animos alacres militum pugnandi facultate valentium. Rex autem parum prudens tradidit prophetam delatoribus, qui accepta poteſtate, exercentes in eum animi motum, miſerunt illum in lacum fœtidum & cœnoſum. Nulluſque Iudæorum tulit opem prophetæ tales pœnas luenti, diuinorum eloquiorum nomine. Abdemelech autem eunuchus, vir Æthiops, redarguebat regem, & clamabat audacter. Perperam egiſti. Nam quia non ſint amplius in vrbe panes, virum Dei fame enecari feciſti. Sedecias vero, reprehenſione benigne accepta, conſtituit Abdemelech ſalutis prophetæ miniſtrum qui aliis adiutoribus aſſumptis, cum proieciſſet prophetæ vetuſtos panniculos, & hos ſub axillis circa funem mittere iuſſiſſet, extraxit eum ex lacu Cheteth (*Chereth* autem vocat lacum) Eductum vero eum, & in carcere manentem, *rex iterum accivit, & introduxit ad ſe domum, in ἀσελισὼ, quæ erat in domo Domini.* Hoc Syrus interpretatus eſt, intra eternum oſtium. Precatur autem prophetam, vt indicet ei verbum Dei, & ne celet veritatem. Ait vero propheta. *Si annuntiauero tibi, nonne occides me? Et ſi dedero tibi conſilium, non audies me.* Nouerat ſiquidem, vt propheta futura: & experientiam habebat magiſtram. Et cum rex iuraſſet nobis, ſe non traditurum illum impiis, dixit iterum, *Si egrediens egreſſus fueris ad ducem regis Babylonis, viuet anima tua, & ciuitas hæc non ſuccendetur igne: & viues tu, & domus tua. Quod ſi tu non exieris ad principes regis Babylonis, & tradetur ciuitas hæc in manus regis Chaldæorum, & incendent eam igne, & tu non ſaluaberis è manibus eorum.* Frequenter iſta prædixit. At inquirendum eſt, quamobrem exeuntibus quidem pollicetur ſalutem: non exeuntibus autem, exitium comminatur. Sedecias iureiurando F promiſerat regi Nabuchodonoſor, quando promouit eum in regem, ſe ſoluturum tributum, & fœdera amicitiæ erga illum, qui eum regem creauerat, ſeruaturum. At paulo poſt tranſgreſſus pacta conuenta, & tributum non ſoluit, & ad Ægyptios effugit. Quare, cum ille non per idola anima carentia, ſed per omnium opificem iuraſſet, & iuſiurandum auſus eſſet prætergredi, Dominus Deus præcipit Chaldæis, vt egrediantur, & hunc in modum caſtigent iuriſiurandi tranſgreſſionem. Sedecias nihilominus dicit Prophetæ. *Ego habeo rationem Iudæorum, qui profugerunt ad Chaldæos, ne tradant me in manus eorum: & illudant mihi.* Vereor, inquit, ne ridiculus fiam his, qui transfugerunt. Ipſe nihilominus propheta rurſum adhortatur: & non credenti, comminationem adiicit: *Ecce enim, ait, omnes mulieres, quæ derelictæ fuerunt in domo regis Iuda, abducuntur ad principes regis Babylonis, & hæ dicunt, Deceperunt te, & præualuerunt tibi viri pacifici tui fortiores te erunt, in lapſu pedes tui.* Metuis, inquit, ne illudaris à transfugis: videbis poſt hæc, vrbe capta, è domibus regiis educi mulieres, reducentes tibi in memoriam, errorem pſeudoprophetarum, & dicentes, Hi nempe tibi procurarunt iſta, qui pollicebantur pacem, & apud te G potiebantur honore: & ob eam cauſam à diuinis legibus deſciſcere fecerunt. *Et omnes vxores tuas & filios tuos educent ad Chaldæos: & ciuitas incendetur: & tu abduceris captiuum.* Atqui rex attonitus, permanſit incredulus, admonuit tamen prophetam, ne cuipiam principum indicaret, quæ dicta ſunt, ſed diceret, ſupplicabam regi, ne me remitteret in illum moleſtiſſimum carcerem. Deinde commemorat, vt venerunt, & diſcere tentauerunt, quæ dicta erant regi, quibus perſuaſit, ſe proſecutum quæ ad carcerem pertinebant.

CAP. XXXIX.

HInc deinceps enarrat, quæ geſta ſunt, dum vrbs caperetur: & ait, anno quidem nono regni Sedeciæ exercitum adduxiſſe Babylonios. vndecimo vero anno Sedeciæ, menſe quarto, nona die menſis, murum deiectum eſſe, hoſtes autem impetum feciſſe in vrbem, quo facto, fugit Sedecias, & omnes qui de robore gloriabantur. H *Perſecuti vero Chaldæi, anteuerterunt eum, & comprehenderunt iuxta vrbem Iericho.* Araboth autem eſt *Iericho*: ab occaſu vrbis Iericho, ait, *Et abduxerunt eum in Reblatha, quæ eſt in terra Emath* Subditus eſt autem locus ille regioni Emeſan ita vt manifeſtum ſit, *Emath* hic vocari Emeſan, *Et locutus eſt cum eo iudicia.* Quaſi diceret, Reprehendit tranſgreſſionem iuriſiurandi, & maleuolentiam atque ingratitudinem, quam commiſerat in illum, qui de eo bene meritus erat, & eum regem creauerat: conuictoque de iniuſtitia, pœnas inflixit. Et primum quidem, eo ſpectante, interfecit pueros, & omnes honoratiores & nobiliores. Et cum ſic eum triſtium rerum ſpectaculo puniuiſſet, priuauit oculis.

Refert etiam, quemadmodũ regia palatia & alias domos incenderunt, & muros vrbis deſtruxerunt: reliquos Nabuzardan præfect⁹ culinæ regiæ redegit in ſeruitutẽ.

A Quoſdam vero paucos in paupertate viuentes reliqui quibus terram colere præcepit. *Et præceperat Nabuchodonoſor rex Babylonis de Ieremia, Nabuzardan, dicens, Tolle eum & pone oculos tuos ſuper eum:nihilque ei mali facias: ſed prout dixerit tibi,ſic facies cum eo.* Auxerunt etiam Iudæorum Nabuchodonoſor rex, & Abdemelech Æthiops. Hi enim cum ſint alienigenæ,ſolati ſunt prophetam: Iudæi vero, in verbis propheticis enutriti, diuinis ſermonibus attendere noluerunt: & prophetas quibuſuis ſupplicijs ſubegerunt. Effectum tamen ſortita eſt promiſſio diuina. Nam cum Deus illum creaſſet prophetam,pollicitus eſt, *Oſtenſurum illum inuictum, & columnæ ferreæ, muroq; æneo ſimilem: quia oppugnabunt illum, at non euadent ſuperiores.* Porro Nabuzardan & vniuerſa principũ decuria transtulerunt Ieremiam è carcere, & tradiderunt Godoliæ, quem iuſſerat rex imperare relictis in Iudæa. Poſtulauit autem propheta inſtrumentũ emptionis: & quæ de Abdemelech prædicta erant à Deo, exitum habuerunt. Nihil enim apud eum neglectum aut irremuneratũ. Tunc
B ait,promittit Deus iſta inquiens, *Ecce,ego induco verbum meum ſuper ciuitatem iſtam in mala,& non in bona. Et erunt in conſpectu tuo in die illa,Et ſaluabo te in die illa, dicit dominus. Et non dabo te in manus hominum,à quorum facie reformidas. Et eruens liberabo te,& gladio non cades,Et erit anima tua in lucrum: quia in me habuiſti fiduciam,dicit dominus. Vere beatus,cuius Deus Iacob adiutor eius:& ſpes eius in Domino Deo ipſius.* Et, *Beatus populus,cuius Dominus Deus eius.* Quid enim Sedeciæ profuit regnum? Quid vero nocuit Abdemelech ſeruitus. Nam ille quidem, propter impietatem, paſſus eſt ea omnia: hic autem,ob pietatem,non expertus eſt mala.

Pſal.136 a
Pſal.143.d

CAP. XL.

DOcet deinceps propheta, quæ Nabuzardan princeps coquorum dixit ei: *Dominus Deus tuus locutus eſt mala hæc ſuper ciuitatem iſtam, & adduxit. Et fecit dominus,ſicut dixit:quia peccaſtis ei, & non audiuiſtis vocem eius:& verbum hoc factum eſt vobis.* Ex hoc etiam loco manifeſtum eſt, Deum, vt de alijs gentibus bene mereretur, initio elegiſſe Iſraelem. Nam & miracula, quæ in gratiam eorum facta
C ſunt,omnes in ſtuporem trahebant:& aperte docebant, Deum illorum eſſe ſolum verum Deum: & rurſum, aduerſa quæ illis contingebant, accuſabant eorum iniquitatem:Dei vero ſententiam iuſtam prædicabant. Quam primum ergo dixit Nabuzardan, & illos merito pœnas dediſſe,& Deum iuſte feciſſe,poſtea dat optionem prophetæ:& pollicetur obſequium in Babylone,ſi illius habitationem elegerit. promittit etiam, ſe relicturum, ſi hoc maluerit. Et ait, *Ecce,omnis terra in conſpectu tuo eſt:quo bonum fuerit & commodum vt vadas, perge: & priuſquam ego diſcedam,progrediere tu.& diuertere ad Godoliam, filium Achicã, filij Saphan:quem conſtituit Rex Babylonis in terra Iuda: & habita cum eo in medio populi tui. Sin minus, ad omnia quæ bona viſa fuerint in oculis tuis vt vadas,vade.* Tu iutis es,ait,extra poteſtatem meam degis,ſub diuino es dominio: quod tibi placuerit, age. His & ſimilibus vſus ſermonibus: cum plurima munera dediſſet,abijt: Propheta vero ſe contulit ad Godoliam. Tum memorat propheta, quo pacto principes,qui aufugerant, vbi datam Godoliæ poteſtatem intellexerunt,concurrebant ad eum. Godolias vero interpoſito iureiurando,ſuadebat,eos nullam à Chal-
D dæis moleſtiam eſſe paſſuros. Et exhortatus eſt incolas terrę,vt colligerent fructus,& pacifice fruerentur bonis pacis. Reuerſi ſunt etiam, qui confugerant ad Idumæos, Moabitas, & Ammonitas, cum didiciſſent Godoliam conſtitutum eſſe principem. Exinde docet,qui Iohanan cum alijs principibus indicauit Godoliæ, inſidias quaſdam quæ ſtruebantur ab Iſmahele, ſed eos qui indicabant:perſuadere non potuiſſe,quod vera dicerent. Qui etiam voluerit Iohanan clam interficere Iſmahelem. *Ne interficiat,inquit,animam tuam:& diſſipentur omnes Iudæi,qui congregati ſunt apud te: & pereant reliquiæ Iuda.* Sed neque etiam audiuit propheta Godolias:ſed conatum prohibuit, delationem vocans calumniam.

CAP. XLI.

E SEptem vero menſibus elapſis, iterum acceſſit Iſmahel:qui cum eſſet de genere regio, & cultui... eum ipſo menſæ particeps,interfecit Godoliam, cunctoſque qui cum illo inuenti ſunt, Chaldæos & Iudæos. *In diebus autem diebus præteritis,venerunt,inquit, viri de Sichem & Salem, & de Samaria,octoginta viri,raſa barba, & ſciſsis veſtibus, plangentes,& manna & thus in manibus eorum, vt inferrent in domum Domini.* Tam Hebræus quam Syrus appellat Salem,Silo. Docet autem,Iſmahelem iaculis confodiſſe hos omnes,& eorum cadauera proiecit in puteum. At quidam alij decem procumbentes, precibus petierunt ab Iſmahele,vt cædem cohiberet, pollicentes ſe theſauros aliquos ipſi indicaturos. His omnibus peractis, abijt,aſſumptis cunctis qui ſupererant:& fugit ad Ammonitas. Iohanan porro vbi cum alijs principibus intellexiſſet quæ geſta ſunt, congregatis copijs duxit exercitum aduerſus Iſmahelem. Qui vero mancipati fuerant ab Iſma-
F hele,cum viderent expeditiones in eum venientes,læti ſunt,& ad eas peruenerunt, Iſmahel autem cum octo viris Ammonitis aufugit. Et hæc quidem Iudæis enuntiabat ſententia diuina. Nam cum exiſtimarent hoſtes fugiſſe, traditi ſunt inimicis dexteris. Cæterum Iohanan coacta horũ multitudine cupiens fugere in Ægyptũ, eo quod metueret Chaldæos, ob Godoliam interfectum, contulit ſe in pagum vbi Bethlehem proximum.

CAP. XLII.

CVncti nihilominus principes ac populus vna rogant prophetam,his verbis, *Cadat miſeratio noſtri in conſpectu tuo, & deprecare Dominum Deum tuum pro reliquijs iſtis,quia relicti ſumus pauci ex multis,ſicut oculi tui nos intuentur. Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam per quam pergamus, & verbum quod faciamus.* Recte quidem ſupplicant, cupientes diſcere quid agendum ſit:ſed more ſuo,non credunt,& legibus diuinis contradicunt. Attamen propheta ſe ſupplicaturum promittit,at illos iuſſis non adhibituros animum. Illi contra polliciti ſunt, per omnia obſecuturos,ac iureiurando firmarunt promiſſionem. *Sit*
G *enim,inquit, Dominus inter nos teſtis iuſtus ac fidelis, quia iuxta ſermonem in quo miſerit te Dominus Deus ad nos,ſic faciemus,ſiue bonum ſiue malum:& vocem Domini Dei noſtri, ad quem te mittimus,audiemus: vt melius nobis ſit, eo quod audierimus vocem Domini Dei noſtri.* Verba quidem pietatis plena:ſed verbis non conſonant opera. Non enim propheta reſponſum accepit, niſi certis diebus tranſactis. Reſponſionis autem dilationem, exiſtimo ceſſiſſe in vtilitatem poſtulantium: vt cognoſcerent, Deum vix ſuſcepiſſe prophetæ ſupplicationem. Ipſe ergo propheta dicit, Deum præcepiſſe, vt permaneant in terra. *Omnem ſiquidem veſtri curam geram*, ait. *Et ædificabo vos, & non deſtruam, & plantabo vos, & non euellam. Quia placatus ſum ſuper malis,quæ dixi me facturum vobis.* Expellit autem ab eis metum,& confidere iubet. *Nolite metuere*, inquit, *à facie regis Babylonis,à cuius conſpectu formidatis: quia vobiſcum ſum ego,vt ſaluos vos faciam, & eruam vos de manu eius.* Pollicetur
H etiam captiuorum reuocationem. *Quod ſi reſtiteritis*, inquit,*verbis meis,vt veniatis in Aegyptum:*intentes hac via hoſtes effugere,inuitam illuc hoſtes,quos formidatis. *Eueniet enim,ait,vt gladius,à cuius facie extimeſcitis,illic ſit, & veniat vos in terra Aegypti. Fames rurſum,quam exhorreſcitis, irruet in vos in terra illa.* Hiſque latius dictis, ſubdit & iſta, *Quemadmodum diſtillauit furor meus & ira mea ſuper habitantes Ieruſalem: ita ſtillabit furor meus ſuper vos, vbi ingreſsi fueritis Aegyptum. Et eritis in deſertum, & mancipati, & in maledictionẽ & in opprobrium nec videbitis vltra locum iſtum.* Oſtendit, homines perſpicere potuiſſe magnitudinem potentiæ: cũ aſſlictiones Iudæis illatas, vocauerit *guttas furoris*, hoc eſt, iracundæ operationis.

Poſtmodum propheta reuocat eis in memoriam pollicitationes & iuſiurandum. *Vos enim*, inquit, *miſiſtis me ad Dominum Deum veſtrum,dicentes, Precare pro nobis. & omnia quæcunq; locutus fuerit Dominus Deus noſter,renũtia nobis,& faciemus:& annuntiaui vobis hodie & non audiuiſtis vocem Domini*

[illegible] omniaque quæ mi[illegible] adue[illegible] quibus [illegible] morte perie[illegible] habitas. Qu[illegible] tate [illegible] in Ægypto.

CAPVT XLIII.

CVm hæc [illegible] audi[illegible]nt, qui præter [illegible] ted [illegible] tionum [illegible] prophe[illegible] mendacia. *Non miſit te Dominus Deus noſter, ad nos dicens: Nolite ingredi in Aegyptum. ſed Baruch filius Neriæ ſuggerit [illegible] nos vt tradamur in manus Chaldæorum, & in[illegible] nos, & migrare nos faciant in Babylonem.* Hæc [illegible] manifeſto tranſgrediente præſtita [illegible] populo congregato, magno [illegible] prophetam & Baruch. *Ta[illegible] huc igitur*, quæ [illegible] Ægypti. iubetur propheta [illegible] lapides, [illegible] ſpectantibus Iudæis, recondere profo[illegible] regiorum, ac iſta præmunire, *Ecce, ego mitto & adduco Nabuchodonoſor regem Babylonis, ſeruum meum: & imponet ſolium ſuum ſuper lapides iſtos & [illegible] arma ſua ſuper eos. Et ex Aegyptus quoſdam interficiet, alios autem in ſeruitutem redactos traducet. [illegible] quoque delubra idolorum [illegible] ipſa vero comprehendet captiua.* [illegible] non [illegible] ter ducturum exercitum aduerſus Ægyptum, ſed [illegible] eam [illegible] comparat enim paſtori, veſtimenti pediculos colligenti. [illegible] enim hoc faciant paſtores, [illegible] abundante. [illegible]*ſtutabitur*, inquit, *Aegyptum, quemadmodum paſtor diſpuit pediculos veſtimenti ſui & exibit inde in pace. Et conteret [illegible] Heliopoleos, & quæ ſunt in On. Et domos Deorum ipſorum incendet igne.* Ciuitas erat [illegible] Nam [illegible] *Heliopolis*, quod etiam nos [illegible] An[illegible] Iſrael vrbes [illegible] Pharaoni [illegible] & Ram[illegible] & On, quæ eſt Heliopolis. Deus porro appellat Nabuch[illegible] *ſeruum ſuum*, non quod [illegible] & animo [illegible] quod natura ſeruus ſit. Creato[illegible] ſeruus eſt. Docet autem eadem opera, quod [illegible].

CAP. XLIV.

CÆterum per humanitas Dominus Iudæos nihilominus etiam laborantes incredulitate, rurſum ad[illegible] tatur, viens miniſterio prophetæ. Primumque repetit calamitates, quibus afflicta eſt Iudæa, propter iniquitatem m[illegible]larum. Deinde conqueritur de illis ipſis, ſi qui ſimilia perpetrent, & p[illegible] diuinam. *Ecce, enim*, ait, *vos facitis mala grandia in animas veſtras: vt abſcindatur a vobis virum & mulierem puerum & lactentem de medio Iuda adeo vt nullus ve[illegible]rum relinquatur: vt irritetis me operibus manuum veſtrarum, ſacrificando Diis alienis in terra Aegypti, in quam ingreſſi eſtis, vt ibi habitaretis: vt abſcindamini. & ſitis in maledictionem & opprobrium apud omnes gentes terræ.* Renoc[illegible] illis in [illegible] vtpote recentem habentibus mem[illegible], & mala quæ commiſſa ſunt a patribus eorum, [illegible] regibus, necnon a magnatibus, & [illegible] illis propterea qui ſubiſſe afflictiones. [illegible] his ſubuicit comminationem, [illegible] plum [illegible] *Dominum exercituum*, & *Deum Iſrael*: [illegible] potentiæ magnitudinem audierint, & curam, quam de [illegible] habuit, intellexerint [illegible] meant. *Ecce, conſtituo vultum meum contra vos in mala.* Ind[illegible] proprium eſt, torue intueri, [illegible] habere oculum & diuinus [illegible] inſpicere, qui laceſſunt. Ab [illegible] mote format comminationem, & ait, *Conſtituo vultum meum contra vos in mala vt perdam vniuerſum Iudam.* Poſt hæc refert, [illegible] fami & gladio tradendos, & omni modo delendos: futuros etiam iuramento & exi[illegible]tio, maledictioni & opprobrio: atque eadem patientur, quæ paſſi ſunt, qui obſidebantur in Ieruſalem. *Horum tamen nullus effugiet, nec reuertetur in terram Iudæam.* Verum nihil horum [illegible] terruit miſeros, ac ter[illegible] homines: ſed palam clamabant omnes, tam viri quam mulieres, maxime vero Babylonij, nempe, *Sermones tuos non ſu[illegible]*. Et, quod iſto acerbius eſt, hos Deos eſſe [illegible] æſtiman-

[illegible] *In verbo enim, ait, quod locutus es [illegible] in nomine Domini, non audiemus te, quia [illegible] facientes facieemus [illegible] quod [illegible] de ore noſtro vt ſacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, ſicut fecimus nos & patres noſtri, & reges noſtri, & principes [illegible] in ciuitatibus Iuda & in plateis Ieruſalem.* Reginam cœli vocant Venerem [illegible] & G[illegible] cœleſtem. *Hac autem argentes [illegible] fruemur bon[illegible] ſatietatem. Quod ſi deſeruimus cultum eius, bello [illegible] fami tradeimur.* Tum mulieres impudentius vociferabantur. *Quod ſi nos ſacrificamus reginæ cœli & [illegible] libamina. Nonne abſque viris noſtris fecimus et placentas, & libauimus ei libamina.* [illegible] quidem factum, ſed dictus verum. In his [illegible] ſuperius expoſuimus, dixit Deus omnium. *Num vides, quid iſti agunt? Filij eorum colligunt ligna, & patres eorum ignem accendunt, & mulieres eorum [illegible] farinam, vnde conficiant placentas militiæ cœli.* Pro[illegible] nihilominus [illegible] Ob ſuperſtitio[illegible] Deorum cultum & [illegible], Dominus Deus omnimodis ſupplicijs [illegible]. His enim tru[illegible] ingreſſi [illegible] producere [illegible]. Quos licet per [illegible] habuerit, [illegible] tamen ſuiſſe in errore. *Perſeuerate in conſcriptionibus veſtris & perſi[illegible] deſideria veſtra. Veruntamen audite verbum Domini: Ecce ego iuraui per nomen meũ magnum, dixit Dominus Deus. Si vltra inuocatum fuerit nomen meum per os cuiuſquam Iudæi, in vniuerſa terra Aegypti, dicentis, Viuit Dominus.* Oſtendit [illegible] dum, enim qui [illegible] nihil habere excellentius. [illegible] autem [illegible] Ægypto [illegible] dicta declarauit, & [illegible]. [illegible] enim eis & famem & gladium, [illegible] quin iſta eſſi[illegible] tranſlationem, *Et cognoſcent omnes reliquiæ Iudæ habitantes in Aegypto, verbus ſermo firmus ſit. Meus an illorum.* [illegible] cognoſcent [illegible] meorum [illegible]. *Et hoc vobis ſignum, dicit Dominus. Nam ego viſitabo vos in loco iſto in mala: vt ſciatis quia firmi [illegible] ſermones [illegible] contra vos in mala.* [illegible] Sicut enim tradidi Sedeciam regi Babylonis, [illegible] ita tradam Pharaonem Ephree, ad quem vos confugiſtis ipſi Nabuchodonoſor.* Vocat autem *Ephree*, Pharaonem: vt do[illegible] habere hoc nomen proprium: nomen autem Pharaonis, ſignificare dignitatem [illegible]. Hunc etiam [illegible] modum, [illegible] appellamus imperatores Tyberium Caium, Claudius Cæſar, in quo alterum quidem, eſt nomen proprium, alterum pertinet ad regium ordinem.

CAP. XLV.

HAc vbi narratione impleuit [illegible] prophetiam, meminit antiquioris [illegible] qui [illegible] ferre iuſſus eſt Baruch, temporibus Ioacim. *Dixit Dominus Deus Iſrael, Quia tu, Baruch, dixiſti, Væ mihi: quia addidit Dominus laborem labori meo, dormiui in gemitibus, & non inueni requiem: Sic dices ei, Hæc dicit Dominus, Ecce, quos ædificaui, ego deſtruam & quos plantaui ego euellam etiam terram illam vniuerſam. Et tu quæris tibi grandia: Noli quærere [illegible] ecce ego adduco mala ſuper vniuerſam carnem, dicit Dominus: & dabo animam tuam in ſalutem in quemcumque locum perrexeris.* Dominus conſ[illegible] Baruch. [illegible] autem prophetæ, & oracula ſcribe[illegible] cum miſeria & moleſtia viuentem. Hortatur vero, [illegible] animam dolore plenam generoſo animo ferat. Si enim [illegible] cunctum populum, quem eduxi ex Ægypto, & plantaui in terra iſta, exim po nunc & amputo, totque ſupplicijs afficio: deſpondes tu animum, quod non ſolus viuas abſque ſolatio? Certe non ita te agere oportet. Ego vero de te ſollicitus ero: & dum vleiſcar de his, tibi conſolationem afferam, & vbicunque degas: prouidentiam meam experier[illegible].

Quamobré decet nos, qui iſta accepimus, nó iniquè ferre, cum moleſtum quippiam nobis obuenerit: ſed à Deo meliora poſtulare, tolerare nihilominus præſentia. Hanc enim patientiam noſtram vt Dominus animaduerterit, *non ſinet nos tentari ſupra vires noſtras ſed faciet cum tentatione prouentum: vt nos poſſimus ſuſtinere.* Cui competit gloria & magnificentia, cum vnigenito eius Filio, & ſanctiſſimo Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

A

TOMVS NONVS.

CAP. XLVI.

SErmo quem habuit Dominus cum Ieremia propheta contra omnes gentes. Poſt hi[illegible] poſitum proph[illegible] de populo [illegible] vaticinatur quæ ventura ſunt aliis gentibus, docens, ſe eſſe omnium opificem, Deum, ac Dominum. Primo itaque [illegible] narrat de Ægypto, deſignato tempore prophetiæ [illegible] poſt mortem Pharaonis Nechao, qui [illegible] iuxta [illegible] uium Euphratem atque itidem ipſi [illegible] Babyloniorum. *Aſſumite arma, & ſcuta & adducite ad bellum, ſternite equos, & aſcendite equites, ſtate in galeis veſtris* [illegible] *haſtas, & induite loricas veſtras.* Quia hi conſidebant, equitandi ſcilicet & armorum peritia, [illegible] verbis [illegible] betur, vt doceat, ea fore inutilia. Iſtud enim addi[illegible] quæ ſequuntur. *Cur ipſi pauent, & rec[illegible] retro. [illegible] fortes eorum cadentur. fuga fugerunt & non ſunt reuerſi, obiecerunt circuitu, ait Dominus.* Deinde imperando [illegible]: *Ne fugiat leuis, & ne ſeruetur fortis ad aquilonem. Quæ iuxta flumen Euphratem, infirmata ſunt, & ceciderunt.*

B

Poſtea meminit priſtinæ pro[illegible] *Quis eſt iſte qui tanquam flumen aſcendet: & ſicut [illegible] inundant aquæ eius? Aegyptus vt flumen aſcendit [illegible] tamen perturbant aquæ eius.* Oſtendit autem ſe mo[illegible] atque ita plenos. *Et dixit, Aſcendam, & tegam terram, perdam ciuitates, & habitatores earum.* Et vt oſtend[illegible] non ſi [illegible] cedere [illegible] ut commentatum erat & cogitatum dicit [illegible] *Conſcendite equos, præparate currus: egredimini pugnatores.* Dicit autem, adiutores Ægyptiorum *Aethiopes & Lybes inſtructi armis* [illegible] *Lydi aſcendite & intendite arcum.* Mo[illegible] docet, Dei nutu temeritatem Ægyptiorum [illegible]. *Et dies [illegible] Domino Deo noſtro, dies vindictæ, vt vleiſcatur de inimicis ſuis. Et deuorabit gladius meus carnes, & ſaturabitur & inebriabitur ſanguine eorum.* Per hæc declarat interfectorum multitudinem. *Quia ſacrificium Domino exercituum, a terra aquilonis ad flumen Euphratem.* Quoniam Ægyptii luerunt pœnas impietatis, & Deo volente ſunt necati, idcirco cædem illorum appellauit ſacrificium. *Aſcende [illegible] Galaad, & cape reſinam virgo filia Aegypti.* Etiam fratres Ioſephi reſinam & ſtacten detulerunt in Ægyptum. *Reſina* vero eſt arborum lacryma, medicamentis apta: quam potiſſimum [illegible] Galaad. [illegible] autem hæc per ironiam. oſtendens [illegible] bum eſſe incurabilem, quod deprehenditur ex ſequentibus: *Fruſtra auxiſti medicamina tua: vtilitas non eſt in te.* Et oſtendens plagæ magnitudinem, ſubiunxit. *Audierunt gentes vocem tuam, & clamore tuo repleta eſt terra. Quia pugnator aduerſus pugnatorem infirmatus eſt: eodem loco ceciderunt vterque.* Per hæc enim [illegible] futuram prænunciauit inter[illegible] nec[illegible]. [illegible] propheta vaticinatus eſt de priore bello [illegible]. In ſequentibus, prædicit venturum in Ægyptum exercitum Nabuchodonoſor: & admonet, prophetiam [illegible] Magdalo, Memphis Taphnis, vniuerſo denique regno Ægyptiorum, & ait *Sta [illegible] præpara, quia deuorauit gladius hederam tuam.* Syrus interpretatur [illegible], quæ ſunt in circuitu tuo, hoc enim ipſum ſibi indicare videtur [illegible], hoc eſt, *hedera.* Eſt enim herba, quæ plantis ſuccreſcentibus implicatur. Figurate ergo adiutores Ægyptiorum ſic appellauit: quorum, [illegible] cladem tum fugam vaticinatus eſt. *Quia fugit Apis, [illegible] electus [illegible] & non expectauit.* Vitulum electum, dicit Apin. Hi autem bouem [illegible] ab ipſis alebatur, & adorabatur. Sermo [illegible] docet quam ob cauſam [illegible], quoniam [illegible] vitulum conſtituentes Deum, & in eo [illegible], nullum adepti [illegible]. *[illegible] Dominus diſſoluit eum.* H[illegible] Deſtru[illegible] qui miracula faciebat in co[illegible] *Et multitudo tua infirmata eſt, & ce[illegible]*

C

D

[illegible] quæ [illegible] inuaſerat: atque [illegible] fugam veri Hoſtes, &

E

[illegible] *Surgamus & reuertamur* ait, *ad populum noſtrum, & in patriam noſtram, a facie gladii Græci.* Ver[illegible] eſt, qu[illegible] Arbitror aut[illegible] Ægyptiorum regn[illegible] *[illegible] nomen Pharaonis Nechao, regis Ægypti. Sat Neeſb emod.* Syrus [illegible] interpretatus eſt, v[illegible] Ægyptiorum [illegible] perturbabat, multorumque re[illegible] proſper. [illegible] *[illegible] ego dicit Dominus Deus [illegible] exercituum nomen illi. [illegible] ſicut [illegible] habor in montibus, & ſicut Carmelus in mari, [illegible]* [illegible] dubitare [illegible] Thabor [illegible] & Carmelum [illegible]. *Vaſa migrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti.* Po[illegible] captiuitati. M[illegible] *Deſerta erunt enim, ait, principes Taneos, & exaltati ſunt principes Memphecos. Vitula exornata Aegyptus.* His verbis de[illegible] & iugi experientia naturam, [illegible] ſolum regionem [illegible] oſtendit, [illegible] etiam ad[illegible] hoſtibus, eos reſiſtere [illegible] *Euulſione ab aquilone venit a [illegible] veluti [illegible].* Declar[illegible] Nam ſtulti[illegible] comeditur. Eorum quo[illegible] *[illegible], ait, & fugerunt vnanimiter, non ſteterunt.* [illegible] *Quia dies interitus venit ſuper eos & tempus vindictæ eorum.* Opo[illegible] pœnas luere. Doce[illegible] *[illegible] vox eorum, quaſi ſerpentis [illegible].* Propterea eſt [illegible] *in arena ambulabunt.* [illegible] debilitatem eorum innuit. Etenim Dominus ardentem verbum ſuum [illegible] comparat [illegible] arenam. *Cum [illegible] venient contra eam, quaſi cædentes ligna.* Deinde [illegible] imperans: *Excidite ſaltum eius, dicit Dominus Deus. Nam non habebit dilectum Deus plures [illegible], nam locuſtæ.* D[illegible] to incolarum [illegible] git. *Non eſt iis eis numerus.* [illegible] & hoſti[illegible] *Pudore perfuſa eſt filia Aegypti: tradita eſt in manus populi ab aquilone, dicit dominus exercituum Deus [illegible].* [illegible] propheta prædixit Iuda[illegible] cum deſcendiſſet in Ægyptum. quando [illegible] ſub veſtibulis palatii [illegible]. *Ecce, ego vleiſcar de [illegible] filio eius.* Ægyptii ſolent [illegible] vocant *Ammona*: a quo etiam regio Ammoniaca denominata eſt. Huic autem delubrum maximum extruxerunt. *Filium autem eius* [illegible] Ammona, eo quod ab ipſa [illegible] Deus ſimulachrum enim eſt manufactum. Minatur ergo, ſe traditurum Babyloniis idolum Ammon, [illegible] etiam alios Deos eorum. Hoc enim ſibi vult: *Et de Pharaone, & de Aegypto, & de Diis eius, & de regibus eius. Et de Pharaone, & de confidentibus in eum.* Hoſtes, ait, eodem momento victores erunt de [illegible] & de [illegible], & de principibus, & de [illegible] & de copiis auxiliaribus. Cæterum vbi tradita fuerit [illegible] Babyloniorum, priſtinam dominationem recuperabit. *Poſtea enim inquit, in tranquillitate viuet, iuxta dies priſtinos, dicit Dominus.* Deinde etiam Iſraeli grata prædicit, & vaticinatur reditum [illegible] Babylone. Prænunciat etiam Babyloniorum [illegible] *Tu vero, ait, ne timeas, ſerue meus Iacob, dicit Dominus, quia ego ſum tecum. Etenim faciam conſummationem in omni gente, ad quam expuli te: te autem non faciam deficere. Et caſtigabo te in iudicio: non tamen velut innocentem abſoluam te.* Med[illegible] caſtigatione te affliciam. Hoc enim vult, *Et caſtigabo te in iudicio.* Nec velut incorruptum abire permittam, hoc enim indicat, *Non tamen velut innocentem abſoluam te.*

F

Eſa.

G

Matth.

H

CAP

CAP. XLVII.

E[illegible] propheta[illegible] [illegible] habuit[illegible], eos q[illegible] [illegible] [illegible] Azotum, Geth & Accaron. [illegible] [illegible] Pharaone[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Babyloniorum [illegible] [illegible] perdiderunt vrbes, deleuerunt [illegible] [illegible], [illegible] strepitum armorum & [illegible] [illegible] Deum [illegible] ipsa formidine, patres [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] neglexisse. *Non sunt reuersi patres ad filios suos, præ dissolutione manuum suarum, die aduenientis [illegible] [illegible] omnes alienigenæ.* Prædicit ad hæc Tyri & Sidonis exitium, qui [illegible] [illegible] ad auxilium eorum. *Et vastabo*, inquit, *Tyrum & Sidonem, & omnes reliquos auxiliatores eorum. Quia exterminabit Dominus alienigenas, reliquias insularum, & Cappadociæ.* Dum interpretatur prophetas, ostendimus aduenas qui erant apud Cyprios & Cappadoces, quondam habitasse in Palæstina. *Venit caluitium ad Gazam.* [illegible] dicat. Antiquo splendore priuabe[illegible]. *Caluitium* autem frequenter [illegible] [illegible] [illegible] Radet enim, ait, caput tuum, & sume in labiis lamentationem. *Proiecta est Ascalon, & reliquiæ Enacim.* Posteri autem [illegible] [illegible] fuerunt Ascal[illegible]. *Quousque concidemini. Quousque incides gladius Domini.* Vocauit Nabuchodonosor, *gladium Domini*, eo enim permittente, fecit ista: & impii de se [illegible] [illegible] inchabant impietatis pœnas. *Restituere in vaginam tuam, quiesce & tolerare.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exercere, subdit: *Et Dominus præcepit ei vt pugnat aduersum Ascalonem, aduersus maritimos, & aduersus reliquos.* Pro[illegible] parat[illegible] est, vt [illegible] apertius creaturam non carere gubernatore. [illegible] [illegible] [illegible] præesse, qui interdum quidem suppeditat ipsis copiam bonorum, quandoque vero permittit, [illegible] [illegible] calamitate.

CAP. XLVIII.

VErum propheta conuertit [illegible] in Moab. *Moab [illegible]. Dominus exercituum, Deus Israel, Væ super Nabo quia periit capta est.* Ille erat idolum, cuius meminit
Esa.46.a Esaias propheta, [illegible], *Cecidit Bel, contrita est Nabo.* Est etiam vrbs idolo cognominis. *Capta est Cariathaim: pudefacta est Masigath, atque victa est. Non est vltra medicamen Moab insolentia in Hesebon.* Erant vrbes præclaræ, de quibus
C gloriabantur Moabitæ. *Cogitauerunt de ea mala, Venite, et dissipemus eam de gente & quietem quiescet.* Deinde ostendit, ne fugam quidem salutem esse adepturos: *Post te vadet gladius.* Per hoc [illegible] perse[illegible]. *Quia vox clamantium de Oronaim.* Hæc [illegible] [illegible] vrbs. Refert [illegible] Zagoram accepisse nuntium [illegible], reliquasque vrbes vlulam pertrahenda. Hortatur autem eos, vt [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] more degant in [illegible]. [illegible] [illegible] non muris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] subiunxit. *Quia confidisti in munitionibus tuis, venient tibi afflictiones. Et non solum tu ab hostibus capieris, sed etiam Chamos egredietur in migrationem.* Chamos autem erat idolum Moabitarum. *Sacerdotes eius & principes eius simul. Et veniet vastitas in omnem ciuitatem. Et peribunt istud valles, ait, & regiones campestres.* Prædicit [illegible] hostium desolation[illegible]. *Date enim*, inquit, *signa Moab.* In desertis locis & nulli prorsus peruiis, cum homines posuerunt signa quædam ex lapidibus, hoc modo pergunt,
D & in e[illegible] [illegible], incedunt absque errore. *Quia plaga petetur*, Hoc est, incendetur. *Et ciuitates eius in vnum vertentur, eo quod non sit habitator in ea. Vnde habitator in ea?* Per h[illegible] quæ sequuntur, docet, mandato Dei omnium ista fieri. *Maledictus, qui facit opera Dei negligenter. Et maledictus, qui subtrahit gladium suum a sanguine.* Atqui si iussu Dei sermo propheticus subiicit hic maledictioni eos, qui negligenter occidunt, quantas nos pœnas exoluemus, si munus spirituale parui penderimus. *Quieuit Moab a puero, & confisus est gloria sua: & non infudit de vase in vas.* Hoc est, non immutauit suam habitationem, non fuit sedibus suis pulsus. *Nec abyt in transmigrationem. Ideo permansit gustus eius in ipso, & odor eius non defecit.* Permansit in metaphora, quia meminit vasis, necessario fecit etiam men[illegible] [illegible]. Propterea, inquit, *permanserunt* [illegible] [illegible] [illegible] experitus sit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] locis. *Ecce ergo dies* [illegible] [illegible] [illegible] *mittam ei stratores, & sternent* [illegible] [illegible] *& cornua eius conterent.* Parabo[illegible] [illegible] [illegible] Dixit enim, *sternent*, sicut de va[illegible] [illegible]. Nec sufficiet ipsis hostibus (scilicet) [illegible] [illegible] [illegible] sunt in vasis, sed & vasa [illegible] conterent. Vocat [illegible] [illegible] [illegible], vrbes quæ autem sunt in vasis, opes, [illegible] [illegible] vero fecerunt hostes, & depopulati sunt, & [illegible] [illegible]. *Et pudefiet Moab a Chamos, sicut pudore affecta est domus Israel, propter Bethel, in qua habebat fiduciam.* Ierobo[am] [illegible] [illegible] in Bethel vitulam. Docet ergo [illegible] propheta [illegible] Moab nullo modo adiutam esse a Chamos, quem [illegible] [illegible], nec Israel vllum consecutus est auxilium ab [illegible]. Posthæc ostendit, eos qui tantopere de robore gloriabantur, [illegible] tamen perpeti [illegible] quia Deus [illegible] [illegible] [illegible]. Vbi vero dixit, supplicii tempus iam aduenisse, hortatur [illegible] nos, vt excitent ipsum ad [illegible] [illegible], & ad [illegible] robur erigant. Denuntiat au[tem] [illegible] [illegible], *Quomodo contrita est virga gloriosa, baculus magnificentiæ.* Hæc autem declarant facultatem tuam, & [illegible] viribus tuis superbiam. Recenset quoque ciuitates, quæ quondam [illegible] [illegible] & [illegible] & ostendit prosperitatis commutationem. Idque subiecta causa. *Inebriate enim*, inquit, *illum, quia aduersus Dominum se extulit.* Cum enim Moabitæ [illegible] [illegible], quæ Iudæis acciderant, subsannabant, arguentes Deum vniuersorum imbecillitatis. Hoc enim docent sequentia. *Applaudet Moab manu sua.* Quasi dicat, choreas [illegible] & gaudens, *Et erit etiam ipse risui.* Mox apertius: *Atqui contemptus tibi erat Israel. An in furtis tuis inuentus est, quia oppugnabas eum.* Quid ait, ab illo damni passus, cum impetebas? Patentum [illegible] [illegible] & prædatores reperisti. *Propter ipsum migrabis.* Hoc est, propter iniuriam, qua illum affecisti. Lotum et [illegible] fugam narrat. *Qui habitabant Moab, reliquerunt ciuitates, habitauerunt in petris, facti sunt quasi columba, nidum construentes in petris, ore fouea.* Possederunt enim speluncas in verticibus montium constitutas, eo quod ferre non possent incursionem hostium. Vocat itaque eum contumeliosum, arrogantem & superbum. *Et ego*, inquit, *horum ipse spectator fui.* Et vt ostendat [illegible] [illegible] horum ipsa rerum experientia coniunctum esse, subiunxit. *Nonne iuxta sufficientiam ipsius fit & brachia eius?* Non ita fecit. [illegible] bellum enim
G magna cum arrogantia minabatur, se fortiter facturum: videns hostes, aufugit. Istud autē, [illegible] [illegible], id est, *tonsor sicitatis* Syrus [illegible] interpretatus est, Caput [illegible] erant rasa, & barbæ eorum [illegible] [illegible] capti [illegible] habitus. Patefacit autem sermo propheticus in Moab, *Vlulate super viros murorum, tonsoris siccitatis.* Id est, qui muris olim vtebantur & mœnibus: nunc [illegible] detonsi sunt, quantum ad pristinorum dierum prosperitatem, & squalore circundati. *Quasi planctum Iazar plangam tibi.* Meminit cuiusdam historiæ. Et de [illegible] lamentationis excessum. *Vinea Sabama, palmites tui transierunt mare.* Ipsa optimum vinum & plurimum ferebat. ideoque amplitudinem [illegible] neæ comparat mari, & ait, huius terram esse calcatam, & vineam labefactatam. *Vinum*, inquit, *erat in torcularibus*
H *tuis: mane non calcauerunt neque vespere fecerunt quicquam.* Hoc Syrus ita interpretatus est, Non vltra calcantes torcular d[illegible] cebant. [illegible] Era Atque vbi illa varie dixit, explicat, *tonsor siccitatis Omne caput in omni loco radent & omnis barba [illegible] detur. & omnes manus insidentur, & in omni lumbo [illegible] & in omnibus tectis Moab. & in plateis eius. planctus.* Per hæc omnia vim calamitatis edocet. *Quia contriui Moab, tanquam vas, cuius nullus est vsus, dicit Dominus.* Ostendit, quam plane sit inutilis. Subiicit item oculis velocitatem regis Nabuchodonosor. *Hæc dicit Dominus, Ecce, instar aquilæ cum impetu veniet. & extendet alas suas ad Moab.* Diuinus etiam Ezechiel parem facit Nabuchodonosor aquilæ. Est enim animalium [illegible], & omnium volucrum velocissimum & potentissimum. Ad hæc prædicit ipsius Moab timidum animum: quem comparat cum animo mulieris parturientis. Patefacit etiam ipsius impietatem. *Periit Moab a turba, quia contra Dominum magnificata est.* Prædicit

A

[illegible] *perte, qui cibes in Moab* [illegible] *iniiciet in foueam, & qui* [illegible] *quco*. Sed nulla [illegible] captos [illegible] & in [illegible]

[illegible] *Quia educam hoc* [illegible] *Moab* [illegible] *ibo tam, dicit Dominus*. Veniat tempus *annum* [illegible] inquit, placet erit mihi [illegible] bus eos afflictio ibus [illegible] cundab [illegible]

Prædica etiam [illegible] pforum bellum [illegible] testinum. *Quia ignis egreſſus eſt de Heſebon, & flamma de vrbe Seon: & deuorauit duces Moab*: Suauitas tamen illis quæ [illegible] prædictis [illegible] *tamen aptinuitatem Moab in nouiſſimis di* [illegible] *dicit Dominus*. [illegible] ſumpta vbi [illegible] humana [illegible] omnes, qui [illegible] Dominum [illegible] xatis ſe Deum, [illegible] hominum.

Hucuſque iudicium Moab. Id eſt, prolix contra eum ſententia.

CAP. XLIX.

B

CÆterum [illegible] prophetiam ad filios Ammon, in quibus dicit Dominus [illegible] *Filii non ſunt in Iſrael: An non eſt in ea* [illegible] *Quare Melchom accepit Galaad: & populus eorum in* [illegible] *habitat*. [illegible] poſſidebant Galaaditem [illegible] aptum [illegible] Ammon [illegible] Deus, Populum [illegible] Melchom [illegible] Ammon [illegible] *Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & audiri faciam in Rabbath filiorum Ammon, tumultum belli* [illegible] Abbas [illegible] *Et erit in tumulum & interitum & altaria eius igne ſuccendentur: & poſſidebit Iſrael poſſeſſores ſuos, dicit Dominus*. [illegible] *Vlulate Heſebon, quia periit* [illegible] *clamate filiæ Rabbath, accingite vos ciliciis, plangite, &* [illegible] *quia Melchom* [illegible] *in transmigrationem* [illegible] *ſacerdotes eius & principes eius ſimul*. Demonſtrauit [illegible]

C

[illegible] *Quid gloriaris in vallibus? Effluxit vallis* [illegible] Impudentiam eius arguit & te [illegible] *Quæ confidebas in theſauris tuis, & dicebas, Quis veniet ad me?* [illegible] *Ecce ego inducam ſuper te terrorem, dicit Dominus exercituum* [illegible] Prædi [illegible] *perit conſilium a prudentibus*. [illegible]

D

[illegible] *Dedan, quia diſperdam* [illegible] *Adduxi ad eum in tempore*. [illegible] Dedan [illegible]

Dei quadam

[illegible]

E

[illegible] alius [illegible] *mortis ſuperſ-* [illegible] *perrupti* [illegible] Omne [illegible] *Quia iudicium non erat ut biberent calicem* [illegible] *inebriaberis* [illegible] *ſecit* [illegible] Auditu [illegible] *Auditum audiui a Domino, & legatus ad gentes miſſus eſt: Congregamini, & venite contra eam, & conſurgite in prælium. Ecce enim paruulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines*. [illegible]

F

[illegible] *Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis*. [illegible] *Nam eſt ſicut aquila, nidum tuum, inde te detraham, dicit Dominus. Et erit Idumæa in deſertum*. [illegible]

G

[illegible] Sodoma [illegible] Dedan, Theman, & Boſor [illegible] *Nam quis ſimilis mei? & quis ſuſtinebit me? Et quis eſt iſte paſtor, qui reſiſtat vultui meo?* [illegible] *Propterea audite conſilium Domini, quod iniit de Edom: & cogitationes eius, quas cogitauit de habitatoribus Theman*. [illegible]

H

[illegible] *Pudefacta eſt Emath & Arphad, quia auditum peſſimum audierunt*. Emath, ut ante iam diximus, [illegible] Arphad [illegible] Riphanæ. *Obſtupuerunt in mari* [illegible] *non potuit*. Mare [illegible] Damaſcenos [illegible] *Diſſoluta eſt Damaſcus, verſa eſt in fugam, tremor apprehendit eam: anguſtiæ & dolores tenuerunt eam, quaſi parturientem*. [illegible] *Quare reliquerunt*

tione

[illegible] *Vrbe* [illegible] ſtachis [illegible] unt nimio. *Propterea cadent iuue-nes eius in plateis eius: & omnes viri bellatores eius cadent in die illa, dicit Dominus exercituum: & ſuccendam ignem in muro Damaſci & deuorabit bimia filii Ader* [illegible] *ilius Ader*, eſt nomen. Benadad enim nominabitur lingua Syrorum [illegible] hic [illegible] enim erat rex Damaſci: &, vt prophetæ [illegible], ſplendidis ad [illegible] cam exornarunt quibus minatur incendium. P[illegible] prop heta, etiam Iſmaelitis, qui nunc dicuntur Saraceni, calamitates obuenturas *Cedar reginæ Aulæ, quam percuſſit Nabuchodonoſor rex Babylonis, ſic dicit Dominus. Cedar*, vnus erat è filiis Iſmaelis: idque docemur ex libro Creationis. Illo vero tempore illa reliquis tribubus, vt veriſimile eſt, imperabat. vnde etiam illam appellauit *reginam*, *aulam* vero nominat, vniuerſum ſtatum Saracenorum. Erant namque paſtores habitantes in tentoriis. Adhortatur autem, vt in eos ducant expeditionem, & depræ-

B dentur oues & camelos, ac tentoria depopulentur. *Cedma* quoque erat filius Iſmaelis. Admonet eos, vt ſub terra lateant quod dicitur per id, *demergite vos in ſeſſionem*: vt euitare poſſint hoſtium impetum *Surge aſcende ad gentem quietam, ſedentem in refrigerio, dicit Dominus. Quibus non ſunt portæ, non ſera, non vectes, ſed ſoli habitant.* Tib[illegible] in hæc, [illegible] facilia: quando nulla obſidione aut [illegible] moratibi opus eſt, aut tempore longo: captu faciles ſunt, & mon[illegible] geri. Oſtendit [illegible] ſe viſionem immittere. *Et ventilabo eos omni vento, qui ſunt attonſa facie. E omnibus finibus eorum afferam inuerſionem eorum.* Hoc [illegible], ad [illegible] declinat ver [illegible] & qui [illegible] ad o[illegible] & qui habitant circa veſperam [illegible] *Aula, commoratio ſtruthionum, & inuia, vſ[illegible] æternum.* [illegible] *illic homo, nec habitabit filius eius* [illegible] *natus eſt.* [illegible] verbi [illegible] ipſæ te-ſti[illegible] nonium perhibent Nam [illegible] plane de[illegible]

C [illegible] habit [illegible]. P[illegible] item, qu[illegible] Elam. explicat [illegible] tempore. Nam [illegible] Sedecias, [illegible] eſt. *Hæc dicit Dominus exercituum, ecce ego contero arcum Aelam & cap[illegible] dominationis eorum. Aelam* [illegible] maris ſub[illegible] autem [illegible] quondam emporium [illegible] ne, vnde etiam hodie proueniunt [illegible] qui nauigant ad Indos *Et inducam ſuper Aelam quatuor ventos* [illegible] *quatuor extremis cæli Et non erit gens, quæ non veniat illuc.* C[illegible] Babylonius obtinuiſſet Æg[illegible] ediens irrupit [illegible] habens exerc[illegible] partibus aquilonis & orientis coa[illegible] Cu[illegible] multitudo hominum [illegible] cidentis incolæ [illegible] ſecum etiam aſſi[illegible] Æg[illegible] ptios, Afros, & [illegible] [illegible] Hæc propheta [illegible] prædixit. *Et at[illegible] eos coram hoſtibus ſuis quærentibus animam eorum Et inducam* [illegible] *iram indignationis meæ, dicit Dominus. Et immittam*

D *a tergo eorum gladium meum, donec conſumam eos.* V[illegible] tum *gladium ſuum*, Babylonios quoniam [illegible] miniſterio pœnas ab hi[illegible] ex[illegible] git. *Et ponam ſolium meum in Aelam, & perdam inde reges & magnates, dicit Dominus. Ponam ſolium meum*, dixit pro. illic iudicium exercebo, & proferam [illegible] ſententiam, [illegible] hoſtibus, tanquam publi[illegible] quibuſdam miniſtris. Nunc aut[illegible] m, cadem ciuitate co[illegible] ueſa. ibi etiam ſolium tenet ad pietatem [illegible], vt iuxta hunc ſermonem [illegible] propheta *Et erit in extremis dierum, conuertam captiuitatem Aelam, dicit Dominus.* Exiſtimo, bonum Dominum per hanc & ali[illegible] prophetias, quibus promiſit reuocationem, non modo polliceri liberationem a captiuitate corporis, ſed etiam à cap[illegible] men[illegible] tis: vtpote qui maiorem animarum curam h[illegible] beat. Eamm de cauſa caſtigationes infligit [illegible] corporibus. Prædicit ergo deſtructionem diaboli, ceſſationem ab impietate, & liberationem hominum, à pec[illegible] in captiuitatem redactorum. Quam adepti, collaudabimus illius adminiſtrum: & liberam vitam amplectentes, Priſtinam ſeruitutẽ execrabimur: vt tribunali dominico ſecur[illegible] poſſimus adſiſtere, per gratiã ac beneuolen[illegible] iuſti iudicis, cũ quo patrẽ vna cũ ſanctiſſimo Sp[illegible] de[illegible] gl[illegible] & magnificentia, nũc & ſemper, & in ſæcula ſæculorũ. Amen.

TOMVS DECIMVS.

CAP. L

Poſtquam vaticinatus eſt quæ ſunt aliis nationibus euentura, prædicit de cætero Babylonis exitium. *Annunciate in gentibus, auditum facite, attollite ſignum: euulgate, & ne celetis, dicite, Capta eſt Babylon* Cum rex Babylon[illegible] euertiſſet alia regna, ſuoque ſubiugaſſet imperi[illegible], iubet ſignificari gentibus, regni Babylonici deſtru[illegible]nem. *Pudefactus eſt Bel* Idolum erat, quod apud Babylonios ſummo habebatur in honore: & nonnulli quidem [illegible] illud Iouem: quidam vero Saturnum. Atq; pudef[illegible] eſſe tum quod adoratoribus ſuccurrere nequiuerit tum quod [illegible] cultoribus omnino ſit ſpoliatus. *Bel*, *us*, inquit, *imperterritum & delicatum* facultatem eorum & mollitiem indicat *Traditus eſt Merodach.* Eum qui primus imperauit Babyloniis, nominauerunt *Merodach* H[illegible] igitur lo[illegible] poſtremum dic[illegible] ſub quo euerſio regni contigit [illegible] primũ, qui tranſtulit regnum à Niniue in Babylonem Illud autem, *traditus eſt*, poſſit quiſpiam accipe[illegible] tam prius quam ſecundi tempore factum eſſe, modo ſub ſecundo de ipſo regno intelligit cuius omnia idola dicit eſſe pudore perfuſa, ac perſpicuam euaſiſſe [illegible] orum imbecillitatem *Per gentem*, quæ in expeditionem aduerſus Babylonios venit ab aquilone, vult dicere Medos, hi enim, [illegible] terram ipſorum [illegible] deſertam, ac depopulati ſunt *Illo*, inquit, *tempore decem ac dua tribus recipient libertatem: & vna reuertentur & confugient ad Dominum. Teſtamentũ enim æternum non dabitur obliuioni.* Hoc eſt, promiſſio patribus facta Deinde comparat eos ouibus, quæ perierunt: ad[illegible] ſibens paſtoribus cauſam interitus omnium. V[illegible] n autem *paſtores*, non modo reges, ſed etiam ſacerdotes [illegible] in quo fecerint eos errare *Expulerunt eos in montes, errare fecerunt eos. De monte in collem abierunt. obliti ſunt cubilis ſui.* Delubra idolorum, appellat *colles & montes* quoniam in eis adorabant idola. [illegible] templum autem [illegible] dominum, *cubile* eorum. Inde enim con[illegible] nebantur bonorum fruitionem. Error, inquit ille tradidit eos hoſtibus, propterea quæ commiſerunt in Dominum. *Paſcua iuſtitiæ, qui congregauit patres eorum Domino* Sic & beatos Dauid dicit *Nos autem populus eius & oues paſcuæ eius.* Illud etiam hic dicit eos fuiſſe paſcua iuſtitiæ Domino, qui patres eorum elegit. *Abalienamini de medio Babylonis: & de terra Chaldæorum egredimini. Et eſtote velut arietes ante faciem ouium* [illegible] id eſt, [illegible] ſicut Syrus interpretatus eſt, [illegible] id eſt, hircos. Hortatur ergo eos, vt ſint potentiores Babylonius, & patriam ſuam occupent. Propterea comparauit eo[illegible] hirci[illegible]. Sunt enim hirci robuſtiores ouibus. Hunc etiam in modum diuinus Daniel vidit Alexandrum, hirco ſimilem: Darium autem, ariet[illegible]. Narrat

H porro multitudinem aggredientium Babylonem qui, vt ait, ſuperiores erunt. [illegible] bunturbon[illegible] ibi congr[illegible] ti. Et explicat cauſam, propter quam patiuntur aduerſa. *Q[illegible] exultatis & gloriamini diripientes hæreditatem meam, & quoniã more vitulorum in herba laſciuiebatis, & cornu petebatis, vt tauri Et pudore vehementi affecta eſt mater eorum.* Id eſt, Babylon *Effoſſa eſt mater, quæ peperit vos, quantum ad bona.* Pro, exhauſta eſt. Illud euerſionis ſuperlationem indicat. quod etiam ſequentia do[illegible] ebunt. *Ecce, extrema gentium deſerta & aqua carens præ ira Domini non habitabitur, tota vaſtabitur* Ait etiam, prætereunt[illegible], ob vim tribulationis immenſam triſtem vultum geſtare, & ſibilu ſtuporem ſignificare. Præcipit inſuper ſagittariis, vt inceſſ[illegible] inter[illegible] culentur, & ſumant pœnas de impietate ipſius. *Peccauit enim*, inquit, *Domino.* Prædicit item formidinem Babylon[illegible], ac murorum euerſionem: cauſamque calamitatis colligit. *Quia vltio a Deo eſt Vlciſcamini de ea ſicut fecit, ita facite illi. Diſperdite ſemen de Babylone, tenentem falcem in tempore meſſis.* Quaſi diceret. Non ſolum milites ſed etiam agricolas interficite: Id enim ipſi perpetrarunt, dum bellum gererent aduerſus Iſraelem. *A facie gladii Gra-*

ci vmuſ-

A *et vnuſquiſque ad populum ſuum reuertetur: & quiſque ad terram ſuam fugiet.* Cyrus ante deſtruxit Lydos, quam Babylonem. Subiugauit etiam Iones & Aeoles qui migrantes e Græcia, habitauerunt in Aſia. Hos ergo Cyrus etiam ducens, iniit expeditionem contra Babylonem. Nec vero frustra Græcorum meminit in hac prophetia: verum vt doceret, etiam nationes vbicunque procul habitantes, diuina ſententia congregatas eſſe aduerſus Babylonem. *Oues errans Iſrael.* Error circa idola, fuit illi cauſa malorum. *Leones eiecerunt eum.* Nominauit ita, reges Aſſyriorum. *Primus deuorauit eos rex Aſſur.* Theglath Phalaſar, Salmanaſar: & Senacherib: atque ita poſteriore loco *Nabuchodonoſor rex Babylonis oſſa eius comedit.* quaſi dicat proauorum reliquias. Quamobrem, inquit, pœnas exigam ab eis: & eadem patietur, quæ paſſa eſt Niniue antiqua metropolis Aſſyriorum. Vbi vero de his vindictam ſumpſero, reducam Iſraelem ad terram paternam, quam vocat Baſan, Carmelum, & montem Ephraim. Prædixit quoque commutationem in meliora, & ab errore priſtino liberationem. Deinde terram Chaldæorum vocat, *ter-*

B *ram turſus exacerbantium. gladium* vero hoſtes, quibus præcepit, vt ſæuiant in illos, & mandata ſua peragant. Regnum Babyloniorum, nominauit *malleum vniuerſæ terræ*, eo quod cunctas gentes plaga affecerit, & aliis ægre gna euertetit. Nam mallei proprium eſt, comminuere quæ percutiuntur. *Aperuit Dominus theſaurum ſuum, & protulit vaſa iræ ſuæ. quia opus Deo ac Domino exercituum eſt in terra Chaldæorum. venerunt enim tempora eius.* Theſauros enim vocat, vltricem ſententiam: tempora vero eius, ipſum ſupplicium. Non vltra ſiquidem ait, Dominus longanimiter feret, ſed de impietate ſumet pœnas. Poſtea vero docet, ſe eſſe, qui pœnas irroget, mandat, vt ſ. ... apothecas, & cuncta perdant, ac ne veſtigium quidem priſtinæ felicitatis relinquant. Prædicit itero quo pacto Iudæi cum magna multitudine illinc aufugientes, ſint recepturi Hieruſalem, declaraturique mala, quæ Babylonem apprehenderint. Tum, poſtquam ſuſtineat eam pati, quæ commiſit, *Reddite, inquit, eiuxta operarum.* Ac demonſtrans illius contra ipſum Deum inſaniam, alloquitur eam. *Ecce, ego ad te, inquit, Dominus exercituum, ſuperbiam contumelioſam.* Nam ὑζ ίτριαν, id eſt, *ſuperbia contumelioſa*, hic poſitum, ſu-

C perbiam aduerſus Deum obtinere indicat, & declarat iniquitatem in homines. *Quia venit dies caſus tui, & dies vltionis tua. Et infirmabitur ſuperbia tua, & cadet & non erit qui ſuſcitet eam. Et accendam ignem in ſylua eius: & deuorabit omnia, quæ ſunt in circuitu eius.* Syluam vocat, multitudinem moenium atq; habitantium ea quæ ſunt in circuitu, finitimos: *infirmitatem* vero *ſuperbiæ*, imperii diſſolutioné. Hæc vero conuertit, inquit, qui cum populum meum in ſeruitutem redegiſſent, noluerunt tempore opportuno eis concedere libertatem. Propterea ... ſtratiturum hominibus ciuitati ... etiam vaticina, eoſq; ... colloca ... in illis abuto-res ... Minime autem ſeq... ... ſiguratē voca...

D • *... aquam.* Verū inſuper itaq; prænuntiat quæ ſunt aquis obuentura. Quondam enim Euphrates vrbem ipſam mediam diuidebat: nunc autem flumus conuerſus eſt ad aliam vtam, & nimium alueo per rupes fluit. Inſulas vero vocat, *domos ciuitatis*: quaſi aqua muros ambientes circumfluat, turſumque vrbem in medio flumen habeat. Statuas vero dæmonii *imaginationes* vocat. Filias Syrenarum Syrus interpretans ... *ſtruthi camelos* atque ſcriptura diuina ſolet ita vocare dæmones eo quod demul... ant & fallant homines, quæ ... o vaſtitatem ſignum ... *Et non adſſuabit: r vltra in ſeculum: & non habitabitur amplius in generationes & generation ...* Et vt vnique euenit. Nam nec eſt ædificata: ... dictum vſque diem caret toutu, & vt plurimum manet non habitata. Hoc enim ſibi vult *in generationes & generationes*. Nunc itaque pauci talen... ne... ſunt ... dæi. Et comparat illam Sodomæ & Gomorrhæ, ob eadem poſtea ... etiam. Subiecit etiam ... is æmatu ... m h ... iam: quem ... uanit mari ſimilem eſſe di... ... prop... titudinem. Babylo... ... tc ... d il. ... utas &

E ... omnia do ores, mulieb ... et propterea, ſe ducem ... Medorum. *Quis enim, vt ego? & quis reſiſtet mihi? & quis iſte paſtor, qui ſtabit contra faciem meam.* Quoniam paſtor Iſraelis nominabitur, & reges Babylonis arbitrabantur ſe ... peratu ... Deum om... den oſtrat, ſe eſſe eum, qui vlcerit ... de illis ... incomparabili præditus potentia. Deinde hortatur, vt ... etiam ouium agniculos ... & paſcuum deuaſtent. Vocat autem *agniculos*, ... *paſcuum* ... ac ... tiam ſubditam. De pueris ... idem beat ... David etiam vaticinatur. *Beatus enim, ... qui tenebit paruulos tuos, & allidet eos ad petram. Quoniam a voce captiuitatis Babylonis commouebitur terra. & clamor eius in gentibus audietur* ... um eſt ... vrbs inſignis, peruagata eſt fama gentes vniuerſas.

CAP. LI.

POſt hæc denominat hoſtes ... nominibus. Et in primis quidem, *ventum vrentem*, qui plantas interimere ſolet: mox, *contumelioſos*. In quo iuſtam ſupplicii cauſam depromit. *Patietur enim, ait, quæ commiſit.* Præcipiens

F eis, ne parcant, ſed ... contra omnes ... ffundant, ſubiunxit, *Quoniam Iſrael & Iudas non ſunt viduati Deo ſuo, nec Domino omnipotenti: quia terra eorum repleta eſt iniquitate a ſancto Iſrael.* Propter impium dæmonum cultum & iniquitatem eorum, contempſi illos, neque enim ipſos mea cura priuaui. *Poculum aureum Babylon, in manu Domini, inebrians omnem terram vino ſuo. Gentes biberunt illud commotæ ... & repente cecidit Babylon, & contrita eſt.* beatus Daniel, interpretans ſomnium ... regnum Babylonicum dixit ... *caput aureum.* Hoc itaque loco, ſupplicium aliis gentibus a Deo illatum nuncupauit *poculum aureum*. Ait ergo Babylonem ... quæ ... gentes pœnis affeciſſe, & mox, præter ... omnem ... & euerſam. Deinde de iis gentibus, ... *ſtrillam: adhibete reſinam ... ptionis eius, ſi ... Per ... m auxilium ... Et ... propheta ... ſubiungens illam ... *Medelam adhibuimus & non eſt ſanata* ... *& abeamus vnuſquiſque in terram ... appropinquauit ad cœlum iudicium eius, & elatum eſt ... vſque ad aſtra ... tulit Deus iuſtitiam ... in eius.* Prædixit hic ... Babylonis ... ſuper ... Eſ-

G aias: *Dixiſti ... ſupra ſidera ponam ſolium meum.* Ducet postea ... Medos ... & iubeat. *Suſcitauit Dominus ſpiritum regis Medorum, quia contra Babylonem ira eius, vt perdat eam. Quandoquidem vltio Domini eſt, vltio templi ſui, in muris Babylonis.* Indignum muris Babylonis, quæ perpetrauit contra templum. Tum iterum loquens, hortatur Babylonios, ve conſtituant in muris cuſtodes, quos excitent & commoneant arma ... Et vt doceat, nullam illis vtilitatem inde aſſuturam, ſubdidit, *Et fecit Dominus, quæcunque locutus eſt de habitantibus in Babylone.* Prænunciant ſiquidem per prophetas, eius perſionem. Verum, ait, Deum iura ... ſuam ... dicat, per ſuam ipſius potentiam. Hoc enim ſubiunxit: *Qui fecit terram robore ſuo. qui parauit orbem terrarum ſapientia ſua intellectu ſuo extendit cælum. Qui poſuit aquarum multitudinem in cœlo, vt audiatur ſonus vocis eius. Et eduxit nubes ab extremo terra fulgura in pluuiam fecit. Et eduxit lumen de theſauris ſuis.* Poſtquam ea quæ pertinent ad creationem, tum quæ faciunt ad prouidentiam, quia non modo condidit vni-

H uerſa, ſed etiam in eis gubernandis perſeuerat. Iſtud autem, *poſuit aquarum multitudinem in cælo, vt audiatur ſonus vocis eius*, ſpheat tonitruum ſtrepitum, qui miniſterio nubium editur. Sed diuinæ ſapientiæ opponit dæmoniorum imbecillitatem: quæ oſtendit, aurificum induſtria opus habere, & ab ... conficit nec, perinde vt animalia ... ſpirare poſſe. Illaque prædicit ceſſatura. *Tempore ... viſitationis, ait, peribunt. Non eſt eiuſmodi pars Iacob. Nam qui formauit omnia ipſe eſt pars eius & Iſrael, virga hereditatis eius: Dominus exercituum nomen illi.* Hi ... Babylonis Iſraelis autem Deus eſt, qui omnia condidit. Quare merito illi dæmonaue ... tibi vero tedeunt. *Tu diſſipas mihi vaſa belli & diſſipabo gentes in te.* Syrus interpretatus ... illud ... præpara mihi inſtrumenta bel... At iuxta græcam interpretationem,

A ſe intelligendum eſt. Qui enim vſus eſt me tamquam malleo contra populum meum, & tela haſtaſque eius ſuſtulit, eſt in eo: Ecce ego diſſipabo in te gentes. Hoc communiunt. Et ego diſpenſans diſſipabo gẽtes, quæ venient in te: currus eorum, equos & aſcenſores eorum: homines cuiuſcumq; ætatis & ſexus, principes, & ſubditos: paſtores, & agricolas. Et hæc patiemini propter ea quæ commiſiſtis in Sion. *Ecce ego ad te, mons corrupte, qui corrumpis vniuerſam terram, dicit Dominus.* Ipſam vocat *montem*, ob excellentiam imperii: *corruptam* autem, impietatis & iniquitatis ergo. *Et extendam in te manum meam, & deuoluam te a petris.* Hoc eſt, humilem te exhibebo. *Et dabo te in montem combuſtum.* propter incendium, quod declaratur ex ſequentibus: *Et non ſument de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamentũ quia redigeris in vaſtitatem æternam, dicit Dominus.* Nec regẽ creabunt, nec principem ex recentibus incolis. Fundamenta enim ſuſtinent ædificium, anguli vero compingunt. *Erigite ſignum in terra. Canite tuba inter gentes. Sanctificate cõtra eã gentes pro, legite ea. Annunciate contra eam regnũ Ararat, Menni, & Aſchanezeus.* Armeniam, appellat *Ararat*. Aſchanazei vero, ſunt gens alia, illorum vicina. Hos porro iunctos coegit rex Perſarum ac Medorum. hoc enim ſubiungit: *Sanctificate contra eam gentes, regem Medorum & omnes*
B *magiſtratus eius, & omnes duces eius.* Atqui dicit terram eſſe commotam. *Quia ſuſcitata eſt cogitatio Domini contra Babylonem. vt redigat terram Babylonis in vaſtitatẽ, ne ſit habitator.* Prædicit etiam obſidionem, & imbecillitatem bellatorum intus exiſtentium: vrbis incendium, & eos qui captiuitatem eius egiſſent nuntiaturi: comparantque domorum deſtructionem cũ area atteruntur, & meſſe maturata. & refert verba, quæ dicebat Ieruſalem de rege Babyloniorum: *Profligauit me, abſorbuit me. Inſtar tenuium tenebrarum comprehendit me Nabuchodonoſor, rex Babylonis.* Tenuiſſimus aer magis penetrat corpora noſtra. Ait ergo. Tenebræ calamitatis velut aura animæ meæ membra repleuerunt. *Reddidit me velut vas inane: abſorbuit me, quaſi draco ventrem ſuum impleuit deliciis meis.* Spoliauit, inquit, me omnibus bonis: & accipiens vniuerſas opes meas, & proſperitate me priuans, imitatus eſt draconem, qui leonum catulos abſorbentem. Eo autem docet, quomodo iniquitates eius illã infirmam exhibuerunt, illum autem robuſtum. *Expulerunt me labores mei, & miſeria mea in Babylonem,*
C *dicet Sion habitantibus: & ſanguis meus ad habitantes Chaldæam dicet Ieruſalem.* Vindicabitur, inquit, ſanguis meus de illis: & perſoluent pœnas eorum nomine, quę perperam geſſerunt in me hac ratione, quæ dicta ſunt de Ieruſalem, oſtendunt iuſtã a Deo latam eſſe ſententiam. *Propterea hæc dicit dominus. Ecce, ego iudicabo aduerſariam tuam, & vlciſcar vltionem tuam.* Quia, inquit, iniuſti, quantũ tibi ex peccato naſcitur detrimenti. *Et deſertũ efficiam mare eius.* hoc eſt, ſubditorum multitudinem. *Et deſiccabo fontẽ eius.* Regnũ & dominationem in omnes. Deinde refert, quę proprie pertinẽt ad vaſtitatẽ de quibus ſæpe diximus. *Non habitabitur vna.* Pauci enim nunc habet domos, eaſq; diſſipatas. Optimates autem eius cũ pares feciſſet ſcomb. prædicit meticuloſum eorum animum, & internecionem, *Dabo enim, & potum eũ & inebriabo illos vt conſopiantur, & dormiant ſomnum ſempiternum, & non exurgent, dicit Dominus. Et deducam eos, vt arietes, ad victimam, & ſicut agnus cum hædis.* Et principes, & quibus imperant, & vna cum rege ſubditos. *Agnos*
D enim, & *hædos*, appellauit ſubditos. *arietem* autem principes. *Quomodo capta eſt Seſach: & venando arrepta eſt gloria vniuerſæ terræ.* Babylonem ipſam ita vocauit. Illius enim regem, in his quæ ſuperius interpretati ſumus, *Seſach* vocitauit: Veriſimile porro eſt, cum ita quondam nominaretur, poſtea Babylonem fuiſſe nuncupatam. Et quod eo nomine ciuitatem vocet, teſtimonio ſunt quæ ſubiiciuntur: *Quomodo redacta eſt Babylon ad vaſtitatem in omnibus gentibus?* Oſtendit etiam multitudinem exercitus inuadentis. *Aſcendit in Babylonem mare: in ſonitu fluctuum eius capta eſt.* Deinde poſtquam prædixit vaſtationem, denuo profert in medium ipſum Bel. *Vlciſcar enim, ait, de Bel in Babylone: & eiciam ex ore eius quæ deuorauit. Et non congregabuntur ad eum vltra gentes.* Daniel quoque meminit ciborum, qui offerebantur ei: & quo pacto ſacerdotes conſumebant

Sup. x.c.

E eos. Prædicit vero ſermo propheticus, errorum ceſſationem: & conſolatur populum, exhortans, ne pertimeſcat mala, quæ obuentura ſunt Babyloni, docens, ea multo ante denuntiata eſſe. *Ingredietur enim eodem anno auditio & poſt hunc in anno auditio, & iniquitas in terra, poteſtas aduerſus poteſtatem, & ait. Propterea autem.* Quoniam vno aut duobus annis ante denuntiatum aduentum hoſtium, more ſuo perſeuerabant in iniuſtitia & iniquitate, propterea minatur interitum tam ſculptilibus quæ adorantur, quam his qui adorant illa. Et vniuerſam creaturam dicit lætari de excidio eius. Nec non iuſtam eſſe vindictæ eiuſdem oſtendit poſtliminio, nempe; de Babylone. *In qua cum reciderint vulnerati Iſrael, ob id Babylonis vulnerati ab vniuerſa terra cadent.* Quæ enim commiſerunt in Iſraelem, patientur ab aliis. *Cum abdita ſitis e terra, pergite ne ſiſteritis. Memores eſtote Domini, qui procul veniſtis,* Iudæis captiuis ita dicit. *& Ieruſalem aſcendat in cor veſtrum.* Ne obliuiſcamini dedicatæ Deo ciuitatis.

F Deinde ex perſona illorum: *Erubuimus, quia audiuimus opprobrium noſtrum, ignominia operuit faciem noſtram. Ingreſsi ſunt alienigenæ in ſancta noſtra, in domum Domini.* Itaque in modum lugentium verba dicit Dominus. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus. & vlciſcar de ſculptilibus eius: & in omni terra eius cadent vulnerati. Quia ſi aſcenderit Babylon ſicut in cælum & ſi muniuerit ſublimitatem potentiæ ſuæ, a me prodibunt, qui deuaſtent eam, dicit Dominus.* Maximis muris ac vallis ſublimibus Deus illos nullum inde conſecuturos auxilium, ipſo contra eos ferente ſententiam. Annectit etiam ſententiæ diuinæ effectum. & dicit. *Vox clamantis in Babylone, & contritio magna in terra Chaldæorum, quia vaſtauit Dominus Babylonem, & ſuſtulit ex ea vocem, ſonantem quaſi aquæ multæ.* Per hæc multitudinem incolarum deſignauit: & quod ei tela vel haſtæ nihil proderunt, Deo pœnas ab ea exigente. Præter ducum & imperatorum interitum, *muri ingens illius effodientur: & portæ ſublimes ſicut pabulum ignis.* Hęc vbi ſic prædixit, oſtendit ſe prophetiam hanc iuſſu diuino ſcripſiſſe: anno regni Sedeciæ quarto: librumque tradidiſſe Saraiæ, qui Babylonem a Sedecia miſſus eſt. ei denuntiauit, vt librum iſtum legeret in Babylone, & diceret, *Domine, tu locutus es contra locum iſtum vt depopulareris eum, & vt non eſſet habitator in eo ab homine vſque ad pecus, quia vaſtitas in ſempiter-*
G *num erit.* Iſta vero, inquit, cum precatus fueris, & librum illigaueris lapidi, proiice in Euphratem. & dices, *Sic ſubmergetur Babylon & non reſurget a facie malorum, quæ ego induco ſuper eam.* Hoc autem Dominus ſic ipſi præcepit, in conſolationem captiuorum: vt cum illius captiuitatem, ſuamque liberationem intellexerint, pro conſolatione, ſpem bonorum conciperent: Hic prophetia finem accepit.

CAP. LII.

QVæ vero ſequuntur hiſtorico potius more proſequitur: & docet, quo pacto Sedecias regnauit, & perſeuerauit iniquè agere. Quo etiam modo, anno nono regni eius, exercitum adduxit Nabuchodonoſor qui in obſidenda Ieruſalem perdurauit, vſque ad annum vndecimum, altero extrinſecus ex ingenti lapide muro extructo: vtque fames eos qui intus erant cruciabat acerbius, quam hoſtes ipſi. Recitat autem quemadmodum poſt caſum murorum potentiores noctu cum rege aufugerunt: quos perſecuti Chaldæi comprehenderunt &
H abduxerunt in Reblatha, & regi Nabuchodonoſor exhibuerunt. Ille vero redarguens Sedeciam, quod iuſiurandum violaſſet, primũ quidẽ filios eius interfecit, deinde principes & poſt acerbum illud ſpectaculum, cum regis oculos effodiſſet, & ei compedes impoſuiſſet, deduxit in Babylone, & piſtrino tradidit. Docet item, qua ratione Nabuzardan, miſſus a Nabuchodonoſor, templum diuinũ incendit, & præterea palatia regis illuſtreſque ciuitatis domos & muros vrbis funditus euertit. Et reliquis omnibus in Reblatham adductis, paucos quoſdã e pauperibus reliquit vt terrã excolerent. Columnas etiã æneas immenſæ magnitudinis, quas apparauerat Salomon, & mare æneum cum conflaſſet, tranſtulit Babylonẽ & τοὺς ποδιστῆρας, ac pelues vinũ recreationi paratas ποδιστῆρας autẽ, Syrus interpretatus eſt, pelues lauandis

pedibus

A pedibus aptas & alia [illegible] vaſa ab[illegible] Sappho autem, vocat obeliſcos. D[illegible] t porro [illegible] pacto rex Bab[illegible]loniorum [illegible] um & [illegible] dum ſacerdotem, & [illegible] ſcique numerum [illegible] q [illegible] hæc refert [illegible] imo [illegible] poſt [illegible] tatem I[illegible] ipſum [illegible] vocat [illegible] Euil rodach [illegible] um ip um I[illegible] ſiam [illegible] cere liberatu beneuolentiæ participem effec[illegible] di[illegible] lio regio, quem etiam ante [illegible] quos [illegible] dere preci[illegible] uiuam habebat, omniumq; rerum neceſſariarum, qui [illegible]

[illegible] p [illegible] & [illegible] S [illegible] A [illegible]

BEATI THEODORETI EPI SCOPI CYRENSIS, IN BARVCH PRO-PHETIAM INTERPRETATIO

B

TOMVS VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ADint[illegible] B[illegible] uch d[illegible] na [illegible] qui [illegible] ant in Aegypt[illegible] hoc [illegible] præ [illegible] de[illegible] bus [illegible] ſtimus [illegible] tamen poſt quinque annos ex quo capta eſt vrbs peruent Babylonem. Omnem enim ope-ram impendebant pietati alu-mni, vt confirm[illegible] tur mos, & ad veritatem deduce-rent. Cum ergo peruenisset Babylonem, tec[illegible] Ieremiæ prophetiam [illegible] tis captiuis, & potiſſimum Iechoniæ qui cum regnaſſet modico tempore, factus eſt captiuus. Nec [illegible] à ſcopo: quia duxit [illegible] ſenſum peccatorum priſtinorum: vt etiam calamitatis
C cauſam agnoſcerent, multi etiam lacrymis profuſis, & quique conf[illegible] pecunias, quas mittebant ſacerdoti-bus [illegible] in Ie[illegible] m, ad comparandas victimas, quas immolarent [illegible] Dominum Deum ſibi propitium red-derent [illegible], Hebræi [illegible] vocant, P[illegible] ſtulant aut[illegible] vitam re[illegible] Nabuchodonoſor, & B[illegible]
1.Cor 2.a [illegible] [illegible] diuus Apoſt[illegible] to[illegible] [illegible] rege[illegible], qui relig[illegible] onem [illegible] & [illegible] qui in [illegible] & [illegible] [illegible]

[illegible] R [illegible] [illegible] q[illegible] ot D[illegible]

[illegible] *dicetis, ait Domino Deo noſtro iuſtitia, nobis autem confuſio faciei ſicut eſt dies [illegible] omni Iuda, & habitantibus Ieruſalem, [illegible] principibus noſtris, & ſacerdotibus noſtris, [illegible] Domini* [illegible] q[illegible] pronuntiat[illegible]

D con[illegible] [illegible] autem pudore [illegible] pa [illegible] *ſumus, & non audiuimus vocem Domini Dei noſtri, vt ince-deremus in mandatis Domini, quæ dedit nobis ante faciem.* R[illegible] [illegible] facto[illegible] Nam ex quo [illegible] *patres noſtros* [illegible] *hanc* [illegible] *neceramus* [illegible] *audiremus* [illegible] *ipſum* [illegible]

Rom 1.d [illegible] *mala* [illegible] autem [illegible] *erunt enim nobis mala* [illegible]

[illegible]

bus quidem, bene [illegible] tranſ[illegible] ver[illegible] lectiore.

CAP. II.

REſ[illegible] prophe [illegible] cum [illegible] com pleta ſunt [illegible] *Et adduxit in quin ſuper nos grandia mala* [illegible] *ſunt facta deorſum ſub vniuerſo cælo, iuxta ea quæ* [illegible] *in Ieruſalem.* Et [illegible] ſten dere, ipſ[illegible] *vt audent ea quæ* [illegible] *pta ſunt in lege M*[illegible] *homo carnem* [illegible] *& homo car-nes filiæ ſua* [illegible] fame [illegible] Ex oltab[illegible] [illegible] *Et*
G *acti ſumus* [illegible] in [illegible] *Deo noſtro, & non* [illegible] R [illegible] ſtitiam [illegible] eam [illegible] & iſta [illegible] dicebant [illegible] *vigilauit Dominus in mali*[illegible] *nos* [illegible] *latione*[illegible] eſt, [illegible] R [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] adepti [illegible] ti [illegible] *Peccauimus* [illegible] *iniquitatem feci-mus, Domine Deus noſter, in omnibus* [illegible] *ſationibus tuis* O[illegible] [illegible] ſumus omnem

H [illegible] *Auertatur quæſo, ira tua a nobis, quia relicti ſumus pauci ex multis* [illegible] *ad quas diſperſiſti nos* [illegible] redacti ſumus, qui quon [illegible] *Domine orationem no-ſtram* [illegible] & benign[illegible] vocamu [illegible] conſequemur. *Et da nobis gratiam* [illegible] *eorum, qui nos tranſtulerunt.* N [illegible] *terra, quia tu es Dominus Deus noſter, & nomen tuum inuocatum* [illegible] [illegible] & [illegible] tuam Dei noſtri [illegible] *Domine* [illegible]

A ... *& ... eadem mente.* *Domum ſanctam vocat*, ... quod ... habitus. In illa n. ... præſentiam exhibebat. *Inclina Domine aurem tuam, & audi. aperi oculos tuos, & vide.* Solent moleſtia aliqua affecti claudere oculos, ſtatim vt ... qui fuerint illi, qui inimici iam ſe ... runt: & ... uolunt ... tueri, dum ij qui iniuria eos affecerunt, præ...

Hæc igitur poſuerunt, humano more loquentes. Numen enim diuinum non eſt comprehenſibile. Hi addiderunt. *Non mortui te laudare ſolent.* Sed hoc proprium eſt viuentium. *Anima enim anxia ſurſum aſcendit. Spiritum curuum & infirmum. oculi deficientes, & anima eſuriens, dabunt tibi gloriam & iuſtitiam, Domine.* Qui in grauiſſimas calamitates delapſi ſunt, & in deſperatione melioris fortunæ conſtituti, deinde mutationem quandam adepti, tuam ingenue collaudant clementiam. Mox dicunt, nempe, *Non de iuſtitijs patrum aut noſtris confidentes, miſericordiam aliquam conſequi precamur.* B Sumus enim digni malis, quæ nobis comminati ſunt prophetæ. Hi namque, ſuadebant nobis, vt correctionem iuſti iudicij tui ſuſciperemus & ſeruiremus regi Babylonis, & perpetuo contradiximus. Et impleuiſti Domine, quæcunque per illos prædixiſti. Et non ſolum nos, qui viuimus, tradidiſti in ſeruitutem, ſed & ſepulchra patrum noſtrorū, quin etiam regum extra ſunt a fundamentis ita vt illorum oſſa proiecta ſint in aëra, & contrarijs mutationibus acri ... *Et mortui ſunt doloribus peſſimis in fame, & in gladio, & in emiſſione.* At vero non modo tradidiſti nos in famem, cædem & ſeruitutem (nam τὴν ἀποικίαν, hoc eſt, *emiſſionem*, captiuitatem appellat), ſed & templum ſanctum tuum, factum propter nomen tuum, præclarum & ſpectabile, fecisti deſertum. Et hæc nihilominus adduxiſti, nō pro meritis impietatis noſtræ: ſed rigorem iuſtitiæ clementia temperaſti. *Nam exercuiſti, ait in nos, Domine Deus noſter: omnem æquitatem tuam, & miſerationem tuam magnam.*

Faciunt etiam mentionem comminationum deſcriptarum in lege. Diſerte enim prædixit in Cantico, mala eis euentura. *Dentes beſtiarum emittam in eos.* Et vt oſtenderet, C ſe vocare hoſtes, beſtias, ſubiungit, *Foris abſq; liberis faciet eos gladius intus pauor.* Et rurſum, *Diſpergam eos.* Harum itaq; meminerunt comminationum. Recolunt item bonorum promiſſiones. Dixiſti enim, aiunt, te miſerturum pœnitentium, è captiuitate liberaturum, & priſtinam reſtituturum libertatem.

Deut. 32. d

CAP. III.

DOmine omnipotens, Deus Iſrael, anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te. Excellum inquit, vides ... tum, & magnitudinem deſperationis. *Audi Domine & miſerere quia Deus miſericors es tu. Et miſerere quia peccauimus in conſpectu tuo.* Pelagus habes clementiæ, poſſides abyſſum miſericordiæ: porrige illam opus habentibus. Decet enim peccatores pœnitentiam agentes, miſericordia. *Quia tu ſedes in æternum, & nos peribimus in æuum.* Tu inquit, es æternus: nos autem, temporanei. Tu ... interitui minime obnoxius ... noſtra exiguæ menſuræ dimenſione continetur. Ad hoc ſignificandum, D poſuit. *Tu ſedes in æternum. Domine omnipotens, Deus Iſrael, audi orationem mortuorum Iſrael.* ... oſtendunt immortalitatem animæ. *Et filiorum ipſorum, qui peccauerunt ante te.* Tu inquit, dixiſti, *Dentes comedentium vuam acerbam, obſtupeſcent.* Intuere igitur in adoleſcentulos expertes peccati ... & ne memineris peccatorum, quę commiſerunt patres noſtri. *Sed recordare manus tuæ, & nominis tui, in tempore iſto.* Vtere, inquit, ſolita miraculorum effectione: & quemadmodum eduxiſti ab Aegypto, ita libera e Babylone. *Quia tu es Dominus Deus noſter.* Quia tu es ille ipſe, & non es immutatus: eadem pręditus es facultate, eadē clementia. *Laudabimus te Domine quia propter hoc dediſti timorem tuum in cor noſtrum, vt inuocetur nomen tuum.* Oſtendit ſupplicij fructum. Eruditi enim, ait, conuerſi ſumus. *Et laudabimus te in peregrinatione noſtra. Quia auerſati ſumus in corde noſtro omnem iniquitatem patrum noſtrorum, qui peccauerunt ante te.* Non ſequimur, ait, patres, nec iuxta eorum inſtitutionem ambulamus: ſed inſequimur leges tuas Re-

E ... ergo opprobria noſtra, & acerbam ſeruitutem ... iam ſuſtinemus, tum ob impietatem noſtram, cum ob iniquitatem paternam. Hanc populi orationem ... ſeruit Baruch admirabilis operi ſuo, apponit & ... diuinum. *Audi Iſrael præcepta vitæ. Auſcultate, vt cognoſcatis prudentiam. Quid eſt Iſrael, quod in terra hoſtiliter: Inueteratus es in terra aliena, pollutus es cum mortuis: deputatus es cum deſcendentibus in infernum.* Quid hoc noui, inquit: Quid hoc tam præter opinionem? Qui populus meus vocabatur, illuſtris, omnium ore cele... tus, ſeruus pro libero, alienigenarum virorum & impiorum conuiua, præ malorum exceſſu, accedit ad mortuorum ſimilitudinem. Mox docet, quæ ſint horum cauſæ. *Dereliquiſti fontem ſapientiæ. Si in via Dei ambulaſſes, habitaſſes in pace, tempore perpetuo.* Tibi ipſi, ait, procuraſti hæc mala. Cum enim vti debuiſſes duce lege, quam amiſerat tibi fons ſapientiæ, ſectatus es vanas cogitationes. F *Diſce. vbi ſit prudentia, vbi ſit fortitudo, vbi ſit intellectus: vt cognoſcas ſimul, vbi ſit longæuitas & vita: vbi ſit lumen oculorum, & pax.* Nunc talem, quandoquidem non antea, quærito, & cognoſcito, quæ ... bonorum adminiſter. *Quis reperit locum eius. & quis ingreſſus eſt in theſauros illius.* Hoc eſt, prudentiæ. *Vbi ſunt principes gentium, qui dominabantur beſtiis quæ ſunt ſuper terram? Qui in auibus cœli ludebant. qui theſaurizabant argentum & aurum, in quo confidunt homines: & non eſt finis acquiſitionis eorum: qui argentum fabrefaciunt, & ſoliciti ſunt, nec eſt inuentio operum illorum.* Comparat cultum diuinum cum diuitijs & potentiam: hortaturque reuocare in mentem reges lege carentes, qui nunquam opibus ſatiari poterant. Hi quoque, inquit, arte venatoria in beſtias & aues imperium obtinebant. Illorum vero etiam exitum edocet. *Exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & loco eorum alij ſurrexerunt. Iuniores viderunt lumen, & habitauerunt ſuper terram. & viam ſcientiæ neſcierunt, nec intellexerunt ſemitas eius, neque aſſecuti ſunt eam.* Illi etiam, inquit, traditi ſunt corruptioni: & qui deſcenderunt ex illis, ſunt quidem connumerati cum viuentibus, eiuſdemque luminis ſenſibilis ſplendorem participarunt, non tamen adepti ſunt radium intellectus & notitiæ diuinæ. G Recenſet porro Chananæos, Idumæos & Iſmahelitas, qui gloriabantur de ſapientia. *Theman* enim, eſt Idumæa: *Agar* autem mater Iſmahelis. Hos vocat fabulatores, quia parabolice diſputare conſueuerunt. Veruntamen neque hi viam ſapientiæ agnouerunt: tempore quinimo quam impietati ſeruire debuerunt. *O Iſrael, quam magna eſt domus Dei, ingenſque locus poſſeſsionis eius: Magnum eſt, & non habet finem excelſus & immenſus.* Ne putes, ait, illud eſſe templum Dei, quod præparauit Salomon. Templum enim Dei maximum eſt & immenſum: nempe expers interitus, cum fine careat.

Mentione autem facta gigantum, qui ob magnitudinem corporis fuerunt celebres, ſubdidit: *Non hos elegit Deus, neque viam ſapientiæ dedit illis: & perierunt, eo quod non habuerint ſapientiam. perierunt, propter ſuam inſipientiam.* Iſta porro percurrit, volens oſtendere, ſe antepoſuiſſe illos omnibus gentibus, ſolisque dediſſe legem ſcriptam, prophetas miſiſſe, omni ſolicitudine digno habuiſſe: nouiſſime tandem ad ipſos, H factum hominem, deueniſſe. Id enim clare docet ex ſequentibus: *Quis aſcendit in cælum, & accepit eam, & deduxit eam de nubibus?* Hoc eſt ſapientiam. *Quis tranſiuit mare, & inuenit illam, & attulit illam ſuper aurum purum?* Non eſt venditioni obnoxia, inquit, nec facile proſtat mercatoribus. *Non eſt qui cognoſcat viam eius, nec qui excogitet ſemitam illius.* Excedit, inquit, cogitationem humanam. *Sed qui ſcit vniuerſa, nouit illam & adinuenit illam intellectu ſuo.* Hanc dictionem, ἐξεῦρεν, id eſt, *adinuenit*, poſuit humano more. Nam vocauit eum, fontem ſapientiæ & in procemio huius prophetiæ, fontem vitæ nominauit ipſum. In ſequentibus vero demonſtrat omnipotentiam diuini opificij. *Qui præparauit terram in æterno tempore & repleuit eam iumentis quadrupedibus.* αἰῶνα id eſt, ſæculum, vocatur etiam vita præſens quadrupedum: futura autem μέλλων αἰών, hoc

A eſt ſeculū in ſæcula. *Qui emittit lumen, & vadit. & vocauit illud, & obedit illi in tremore. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodijs ſuis, & lætatæ ſunt. Vocauit eas, & dixerunt, Adſumus. Luxerunt cum lætitia, ei qui fecit illas.* Cuncta, inquit, parent factori: quicquid factum eſt, cuſtodit proprios terminos. *Cuſtodias* autem *ſtellarum* vocat καιρους, id eſt, tempora & opportunitates. Nam vnaquæque definito oritur tempore. *Hic eſt Deus noſter*, Horum omnium opifex, horum gubernator & præfectus. *Non æſtimabitur alius erga eum.* Non facit comparationem Patris & Filij: ſed reijcit eos, qui vocantur Dij. *Adinuenit omnem viam ſcientiæ.* Item humano more loquens, poſuit illud verbum, *adinuenit*, cum ſit fons bonorum. *Et dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo.* Vtpote doctrinam notitiæ diuinæ, & legem datam per Moſem. *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Sermo iſte nobis dilucide oſtendit, Vnigenitum humanam naturam aſſumpſiſſe, B ipſumque vniuerſorum eſſe opificem, & ſapientiæ fontem: illius etiam ipſum eſſe factorem, & Dominum. Et de ipſo ait in Prouerbijs, *Dominum creauit me initium viarum in opera ſua.* Non enim Deus Verbum illa dicit, ſed Dei Verbi ab ipſo præparata ſapientia.

Prou. 8.

CAP. IIII.

Hic eſt liber mandatorum Dei. Vtpote, datus per humanæ naturæ aſſumptionem vnigeniti Filij Dei. *Et lex, quæ eſt in æternum.* Vetus enim teſtamentum finem accepit. *Omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: & qui dereliquerunt eam, morientur.* Vtrorumque finem oſtendit.

Deinde hortatur populum, qui nominatur Iacob. *Conuertere Iacob, & apprehende illam: ambula ad ſplendorem contra lumen illius.* Sectare ſplendorem radij: illuſtrabit enim te, & deducet ad vitam. *Ne des alteri gloriam tuam, & quæ tibi conferunt genti alienæ.* At non audiuit Iſrael. Propterea ipſi procul ſteterunt a bonis: gentes autem, C fruuntur bonis a Deo datis. *Beati ſumus, Iſrael: quia quæ placent Deo, nota ſunt nobis.* Nullum, inquit, habemus ignorationis prætextum, quia certiores nos fecit eorum quæ placent illi.

Deinde bono animo eos eſſe iubet, docetque; tunc quidem duræ ſeruituti traditos, non quod plane Deus omnium auerſatus ſit illos, ſed quod per caſtigationem de illis bene mereri nititur. Relictio enim eo, ait, qui erga vos beneficus erat, pro illis vos vltum dæmonum, inimici etiam veſtræ vaſtationis cauſa effecti.

Vtens inſuper proſopopœia, exhibet ciuitatem lugentem ſibi ſubditis ciuitatibus, ſuum luctum dicentem, *Profecto luctum acerbum adduxit mihi Dominus.* Vidi enim quosdam ex incolis interfectos, alios in moleſtam ſeruitutem traditos. *Nemo congratuletur mihi viduæ, a populis derelictæ.* Scriptam appellat viduam, tanquam deſtitutam prouidentia diuina. *Deſolata ſum, propter peccata filiorum meorum.* Enumerat, & recitat hoſtium crudelitatem. *Non erubuerunt* inquit, *ſenem, non miſerti ſunt pueri: & abduxerunt dilectos viduæ, & ſolam, filiabus carentem effecerunt.* Scriptam, vt arbitror, vocat *ſolam*, eo quod iu ea ſola ſit D templum Dei: aut forſitan, quod relicta ſit ſola, eius ſtibus ab Aſſyrijs depopulationem paſſis. Tum dicit ipſa, ſe quidem opem ferre non poſſe, ſed auxilium diuinum polliceri: lugens nihilominus præ lecti verba, ſiti monem. *Relicta ſum, inquit, deſolata: & exui me ſtola pacis.* Oſtendit autem eorum, qui relicti ſunt, mutationem. *Et induam me ſacco obſecrationis meæ, & clamabo.* Poſtea illum exhortatur eos, ad fiduciam collocandam in beneuolentia diuina, & miſericordiam implorandam. Nam ego, inquit, expecto reditum veſtrum. *Quia ego Ioel. 2. ... ſed reſtituet mihi vos Deus cum gaudio & lætitia ...* hæc eorum quæ dicta ſunt a beato Da... *... abant ... mittentes ſemina ſua. Venientes ... cum exultatione, portantes manipulos ſuos*, omnes ... ... ſunt, quam captiabant ... orum captiuitate & mœrore in quo

tenebantur poſt reditum illorum. Admonet ... eos, vt patienter ferant caſtigationem inflictam, ac ... licetur rerum in mutationem. *Perſecutus eſt*, ait, *te inimicus tuus: & videbis breui interitum eius. Et ſuper ceruices illius ambulabis.* Inimicos vocat Idumæos, Ammonitas Moabitas alienigenas. *Delicati mei ambulauerunt vias aſperas: ablati ſunt, velut ouile quod direptum eſt ab hoſtibus.* Delicatos vocat eos, qui opibus ac rebus omnimodis abundant, vt qui nulla experti ſunt dificilia. Tum hortatur eos, vt per pœnitentiam ſibi comparent ſalutem. Hæc ut dixit ex perſona ſuiſſet ... conſolatur ipſam ſermonibus aliquibus ... *Ieruſalem conſolabitur te, qui tibi nomen dedit.* Suſcepit tuam, ait, in meliora mutationem. Mutabit ... in calamitatem ... denominationem impoſuit, hoc eſt ... tuus: qui te præ cunctis ciuitatibus in honore habuit. *Miſeri, qui te vexauerunt, & gauiſi ſunt de caſu tuo. Infelices vrbes, quibus filij tui ſeruierunt.* Babylonij enim de... runt pœnas iniquitate dignas. Docet deinceps fore, vt Babylon ſua lugeat mala. *Amputabo enim*, inquit, *turbulentam exultationem eius, & iactantia illius vertetur in luctum. Nam ignis prodiens a Sempiterno aggredietur eam in dies pancos. & habitabitur a dæmonis longo tempore.* Hanc vaſtationem paſſa eſt opera Perſarum. At vero oſtendit hic ſermo non prædixiſſe, illam fore prorſus inhabitabilem, ſed diu: nunc autem a paucis Iudæis incolitur. *Circumſpice Ieruſalem ad orientem, & vide lætitiam tuam, a Deo tibi obuenientem.* Vaticinatur te bonam aptuiorum. *Ecce veniunt filij tui, quos emiſeras: veniunt congregati ab oriente vſque ad occidentem, verbo ſancti gaudentes ob honorem Dei.* Non enim proprijs viribus ſuperauerunt hoſtes, ſed quia addidit eos Deus, teſtitui libertatem.

F

CAP. V.

Vbet porro, ſtolam lugubrem deponere, & induere cam habitu ſacerdotali. Indue, inquit, decorem ſplendoris qui eſt a Deo: & impone capiti tuo mitram gloriæ æternæ. In mitra enim ſacrata lamina aurea, in qua inſcriptum erat nomen Dei. *Ita Deus oſtendet ſplendorem tuum vniuerſæ creaturæ, quæ ſub cælo eſt. Vocabitur enim a Deo nomen tuum in ſæculum: Pax iuſtitiæ, & gloria pietati.* Hæc autem nomina nunc habet: propterea concurrunt ad eam cuncti. Saluatoris enim paſſio reddidit illam ſplendidam & illuſtrem. Hortatur deinde illam, vt ſpectet captiuos redeuntes ab oriente & occidente: docetque victos illos pedibus abductos eſſe, reuerſuros autem omni cumulatos honore. Sciendum tamen eſt redeuntibus illis, qui erant in Babylone, tanquam pergentes præſtita, ... eos etiam eſſe ... qui aufugerant tempore belli, & deuenerant ad partes auſtrales & occidentales: ideo meminit etiam redeuntium ab occidente. *Conſtituit enim Deus, omnem montem excelſum & rupes perennes humiliari, & conualles repleri ad æqualitatem terræ: vt ambulet Iſrael tuto in honorem Dei.* Omnem inquit, aſperitatem repreſſit. Diſſoluit Babylonios, qui videbantur eſſe ſimiles montibus exc... eos autem qui ſub iugo illorum tenebantur & humilibus vallibus ſimiles erant, ſuper omnes oculos emgere fecit. Nobis ergo ſecuritas reditus indeclinabilis parata eſt. *Siluæ condenſæ & vmbroſæ, atque omne lignum, mandato Dei, cepit in odorem ſuauem Iſraeli.* Hæc accedere videntur ad ea, quæ dixit Dauid, *Montes exultauerunt, vt arietes: & colles, ſicut agni ouium.* *Syluas* ergo figurate vocat, gentes intertaceutes: quæ non ferebant Deo fructum pietatis, Iſraelem tamen redemptum cum omni obſequio honorifice proſecutæ ſunt. Et profert cauſam bonorum. *Deus enim erit dux Iſraelis cum lætitia, in lucem gloriæ cum cum miſericordia & iuſtitia, quæ eſt ex ipſo.* Deo duce omnia leuia & facilia. Miſericordia quidem ... erga populum, iuſtitia vero contra Babylonios. Illi enim per antea, per caſtigationem emolumentum adepti ſunt, hos vero victoria reddidit dementes, & magis impios. Quamobrem ſupplicemus nos Deo vniuerſorum, peregrinationis noſtræ dux & imperator eſſe ...

G

H

Iob. 114.

A [illegible] nobis licet, pe[illegible] & benedo- | ſentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo Patri ſit & gloria, vna cum ſanctiſſimo Spiritu, & nunc ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen. E

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN DIVI IEREMIÆ LAMENTATIONES INTERPRETATIO

TOMVS DVODECIMVS.

CAPVT PRIMVM

B LAmentatio equidem commiſerationis & intimi amoris eſt indicium. Cæterum arbitror diuinum prophetam ſcripſiſſe lamentationes in gratiam & vtilitatem tum eorum, qui tunc temporis viuebant, hominum, tum poſteriorum, vt tum illi quam hi intelligant ex ſcripto, quam totum peccatum ſit cauſa malorum. Quatuor igitur conſcripſit Lamentationes quarum vnaquæque, verſus compoſitos iuxta numerum [illegible] elementorum. Luget autem vrbis vaſtationem [illegible] antequam deſtructa [illegible] ſolueri [illegible] quæ ab alijs ciuitatibus [illegible] dam acce[illegible]. Vt autem proſopopœia, [illegible] miſerum [illegible] effundere, eo quod non [illegible] & omnes amici [illegible] eam Prote[illegible] Iudææ tranſlationem, & moleſtam [illegible], facile [illegible] propter peccatum. *Omnes perſequentes*, inquit, *illam*, *apprehenderunt eam inter affligentes*. Meminit [illegible] tempore ſolennitatum, nam vndecunque concurrebant omnes ad vrbem & luget. Videtur enim [illegible] quam anguſtiæ, [illegible] mutationem [illegible]. Et horum [illegible] refert *Facti ſunt tribulantes eam, in caput & inimici eius locupletati ſunt. Quia Dominus humiliauit eam propter multitudinem impietatum eius.* Hoc & beatus Moſes prædixit [illegible] legem [illegible] *Erunt hoſtes tui ſupra, & non ſubtus* [illegible] temporibus [illegible] tum [illegible] ait, *[illegible] cum eo qui [illegible] euaſit*. [illegible] *eius perre[illegible] in captiuitatem, ante faciem tribulantis.* Narrat porro [illegible] priuata eſt [illegible] & [illegible] [illegible] Deus iubet, [illegible] quæ [illegible] multo [illegible] quod de vrbis calamitate [illegible] quæ [illegible] tanta calamitas [illegible] *Peccatum enim*, inquit, *peccauit Ieruſalem*, *propterea facta eſt in commotionem.* [illegible] propter [illegible] qui prius eam [illegible] abantur [illegible] in eam. [illegible] hæc meminit peccatorum [illegible] quæ [illegible] *Sordes ante pedes eius, non eſt recordata finis ſui, & [illegible] mirabiliter*

C

D

Deut. 28. b

Conuenit enim, [illegible] peccare mutati [illegible] fert conſolationem, [illegible] eam [illegible] tem luget quod [illegible] *Manum ſuam extendit, qui affligebat omnia deſiderabilia eius. Vidit enim gentes ingreſſas in ſanctuarium ſuum, de quibus præceperat ne intrarent in eccleſiam tuam.* [illegible] ſolum [illegible] pontifici licebat in-

F gredi, & hoc, ſemel in anno: in ſancta vero anteriora, ſoli ſacerdotes ingrediebantur: in interiorem vero aulam, etiam Leuitæ: at in exteriorem, qui erant de genere Iſrael & Proſelyti cuncti. Omnem namque nô circumciſum etiam in illam lex prohibebat intrare: maxime tamen Moabitas & Ammonitas ingredi vetat. *Ammonita & Moabita non intrabit in eccleſiam Domini in æternum.* Huius legis meminit lamentatio. Deinceps recitat mala, quæ contigerunt ex fame *Omnis populus eius gemens quærit panem, dederunt deſiderabilia ſua pro cibo, ad reducendam animam.* Hoc loco *deſiderabilia* vocat, infantes. Nam guſtauerunt tempore famis etiam de carnibus humanis. Implorat inſuper [illegible] clementiam diuinam. *Vide Domine, & reſpice, quia [illegible] facta ſum.* Mox admonet tranſeuntes per eam, [illegible] incomparabilem dolorem illius. *Hunc autem ait, induxit mihi Dominus, [illegible] in me.* Hoc eſt, [illegible] duntaxat, & inflicta ſunt mihi mala. [illegible] idest, vindemiauit me. Symmachus interpretatus eſt [illegible] hoc eſt, [illegible] me: Refert [illegible] plagam diuinitus ſibi illatam. *De excelſo ſuo emiſit ignem in oſſa mea, & adduxit eum ſuper me.* Ipſe [illegible] hoſtibus, vt auxi[illegible] [illegible], & incenderent [illegible] *Expandit rete pedibus meis, auertit me retrorſum. Tradidit me deſolatam tota die dolentem.* Rete vocat, mala quæ ciuitati [illegible] poſſunt. [illegible] qui aufugerant capti ſunt. Oſtendit quoque iuſtam eſſe [illegible] *Vigilauit in impietates meas, & manibus ſuis [illegible] me.* Pro, compedes iniecit mihi, & hoſtibus tradidit *Aggrauauit iugum ſuum ſuper collum meum.* Quoniam acerbe me coegit ſeruire [illegible] *Et infirmata eſt virtus mea, quia dedit Dominus in manibus meis dolores, quos non valeo ſuſtinere.* Deflet etiam optimatum interitum. *Abſtulit omnes robuſtos meos Dominus vocauit ſuper me tempus conterendi electos meos.* Syrus & Hebræus vocant *tempus* calamitatem. Et nos ſæpenumero ſolemus lugere [illegible] temporum. *[illegible] calcauit Dominus [illegible] propterea ego fleo.* [illegible] comparat [illegible] ſupplicium [illegible] quæ [illegible] omnes [illegible] interantur, [illegible] quæ [illegible], vt plurimum [illegible] *Oculi mei [illegible] aquam [illegible] longatus eſt a me [illegible] me.* Et oſten[illegible] quis ſit ille [illegible] *Qui conuertit animam meam* Nam per id caſtigationem addi[illegible] animæ meæ [illegible] eſt.

Deut. 23. a.

G

H

[illegible] etiam filiorum internecionem, & domi[illegible] hoſtium. [illegible] non ipſius lugentis habitum [illegible] *[illegible] Sion manus ſuas.* Illa enim quæ luget [illegible] & extendere & con[illegible] manus ſuas. [illegible] illam admittere non poſſe conſolationem præ[illegible] cum Dominus permiſerit hoſtibus [illegible] meam, & conſecrata [illegible] polluere. *Facta eſt enim [illegible] Ieruſalem quaſi [illegible] in medio eorum.* Immun[illegible] ſecundum [illegible] quæ [illegible] fluxum [illegible] Hunc ergo [illegible] abominationem [illegible] Sane propheta [illegible] perditionem [illegible] *Iuſtus eſt Dominus: quia os eius irritaui.* Qui [illegible] legis [illegible].

P[illegible] & [illegible] ma[illegible]pari[illegible] cultum [illegible] *amasios* quid [illegible] uenti[illegible] potest delere [illegible] m[illegible] n[illegible] nititur pe[illegible] *amonim, ait, exasperant A*[illegible] in v[illegible]to grauitercam [illegible] ludatur ab hostibus. Et hoc, inquit, annuente te factum est. *Nam adduxisti diem & vocasti tempus & obtigerunt mihi heu, heu.* [illegible] exoptat, [illegible] los in eadem in[illegible] dere calamitates. *Prodeat enim, ait, omnis iniquitas eorum ante faciem tuam.* Sicut contemplat[illegible], inquit, iniquitatem meam [illegible] itaetiam intuere impietatem eorum. *Et vindemia illos, quemadmodum vindemiasti me, pro omnibus peccatis meis, quia multi gemitus mei, & tristatur cor meum.* [illegible] hoc loco Syrus [illegible] quod est [illegible] *mia*, sic interpretatus est, & afflige [illegible], [illegible] afflixisti me. Prima ergo Lamentatio finita est hunc in [illegible].

CAP. II.

B PRoœmium [illegible] ro secundæ est huiusmodi: *Quomodo obtexit Dominus caligine iræ suæ filiam Sion. Proiecit de cælo in terram gloriam Israel: Et non est recordatus scabelli pedum suorum in die iræ suæ.* [illegible] hinc [illegible] latum est, diuinum [illegible] *scabellum pedum eius*, appellasse templum De[illegible] *Adorate enim*, ait, *scabellum pedum eius*. Sine dubio propheta [illegible] simile in tecta caligini: & dicit ciuitatem [illegible] esse proiectam. Eo quod prima [illegible] ab hostibus [illegible] facta est captiuitas. *Præcipitauit Dominus non parcens omnia speciosa Iacob. Destruxit in furore suo munitiones filiæ Iuda: applicauit eas in terram.* Hoc [illegible] solum deturbauit. *Polluit reges eius, & principes eius.* [illegible] beatus Dauid prædixit, *Polluisti, ait, firmamentum eius [illegible] dinem. Dissipauerunt eum, omnes transeuntes viam. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel.* Appellat *cornu*, principes & potentes. *Auertit retrorsum dexteram suam a facie inimici: & accendit in Iacob ignem ardentem & deuorauit omnia quæ sunt in ambitu eius.* Ingruentibus enim hostibus, [illegible] tradiu [illegible]. Atqui [illegible] debatur genere suo ductum [illegible] qui facile possit hostes [illegible]dere, [illegible] manus in tergum [illegible], &

C velut [illegible] victoriam. Et docet [illegible] me visus est inanibus. *Tetendit enim arcum suum, quasi inimicus firmauit dexteram suam, velut aduersarius occidit omnia desideria mea, in tabernaculo filiæ Sion effudit, velut ignem, furorem suum.* E[illegible] hostes in templo cædes committere ausi sunt. Hoc sermone docemur, quod permittente Deo omnia [illegible] a[illegible]ebant. Ob id enim quod peccauerunt, [illegible] partibus [illegible] & [illegible] tos destruxit, & domos incendit, viris & mulieribus lu[illegible]xit. Hoc enim ait: *Multiplicauit filiæ Iuda humiliatum & humiliatam & demolitus est quasi vineam tabernaculum eius.* [illegible] hostes [illegible] plum De[illegible] *Aboleuerunt* [illegible] non amplius [illegible] celebrabant: sed [illegible] cogebantur. *Dominus fecit, vt Sion obliuisceretur* [illegible] *sabbathi.* Ad [illegible] *Repulit Dominus altare suum*, [illegible] destructionem [illegible], & quod omnium molestissimum est, *vocem hostium dederunt in domo Domini*, tanquam psalmum [illegible] [illegible] psalmodiæ [illegible] hostium. *Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum*, [illegible] quam & istam sententiam. Hoc

D [illegible] beatus Zacharias.

Lacta [illegible] muro[illegible] & principum [illegible], *Non est lex.* Si [illegible] [illegible] fortissimum [illegible] gredieban[illegible] [illegible] capi[illegible], & incendium templi [illegible] portant iuxta [illegible] perag[illegible] *prophetæ quoque eius non inuenerunt visionem a Domino.* Dixit [illegible] hetas: qui vaticin[illegible] [illegible].

S[illegible] [illegible] lugentes, & [illegible] lutos, qui tet[illegible] *Defecerunt in lacrymis oculi mei.* [illegible] *in terram gloria mea in* [illegible] *Dum exanimarentur pueri* [illegible] [illegible] *Matribus suis di*[illegible] *dum deficerent* [illegible] Di[illegible] reperire [illegible] & pondus [illegible] *testificabor tibi, aut qui* [illegible] *comparabo* [illegible] R[illegible] [illegible], qui falsa prædicebant. *Prophetæ tui viderunt* [illegible] *tuam, & imprudentiam tuam & non* [illegible] *runt iniquitatem tuam, vt auerterent* [illegible] *Et* [illegible] *derunt tibi assumptiones vanas* [illegible] *ex*[illegible] *te.* Qu[illegible] [illegible] gra[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *omnes prætereuntes viam sibilauerunt* [illegible] *super filiam Ierusalem.* [illegible] [illegible] mutatæ res in deterius mut[illegible] R[illegible] *Fratne hæc* [illegible] *corona gloriæ, decor honestum* [illegible] *vniuersæ terræ?* Cuncti [illegible] d[illegible] [illegible] diuina [illegible] verbi [illegible] exultantes, ob adiuta quæ [illegible] *Hæc est dies, quam sperabamus inuenimus & vidimus eam.* Quæ & beatus Dauid prædixit, dicens: *Facti sumus opprobrium vicinis nostris subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt.* Et rursus, *Posuisti nos in similitudinem in gentibus: commotionem capitis in populis.* Denuo vero propheta pro[illegible] populis suis, suadet mitti & vrbi, noctu diu[illegible] [illegible] das calamitates: & malorum [illegible] [illegible] *medium ne multi* [illegible] *fructum ventris sui* [illegible] [illegible] *comes.* Hoc [illegible], fructum fero natum [illegible] Hoc [illegible] *interficientur infantes multi. Lactentes* [illegible] *occidentur in sanctuario Domini sacerdos & propheta.* P[illegible] & loc[illegible] [illegible] super [illegible] *vocasti in circuitu tanquam ad diem festum, colonias meam. Et nullus fuit in die iræ Domini saluatus & derelictus.* Namque [illegible] nec lu[illegible] [illegible] conting[illegible] [illegible] omnes [illegible] Conuocauerant enim [illegible] adeo [illegible] *Enutriui, obtinui, multiplicaui* [illegible] *hostis cuncta simul absumpsit* [illegible] [illegible] nem dedit secundæ Lamentationi.

CAP. III.

TErtiam [illegible] to exorditur in hunc modum. *Ego vir, videns paupertatem.* In omnibus prophet[illegible] tempus [illegible] *Paupertatem* [illegible] *in virga furoris eius* [illegible] *meum tenebras, & non in lucem.* Tribulationes contra [illegible] explicat, *tenebras* [illegible] tumum. *Verumtamen in me conuertit* [illegible] *manum suam totam diem.* Non enim solet [illegible] adducit [illegible] *Ad vetustatem redegit carnem meam & pellem meam, ossa mea contriuit.* [illegible] *Ædificauit contra me, & circumdedit me.* [illegible] ruin, [illegible] dente [illegible] *Collocauit me in tenebris, sicut mortuos sæculi.* Obscu[illegible] *rum* [illegible] *vexauit sedere me fecit in tenebris, sicut mortuos sæculi.* Obscu- 11 te[illegible] hæc delig[illegible] [illegible] [illegible] *cum* [illegible] quod de[illegible] ex his quæ [illegible] *Aggrauauit iugum* [illegible] *mei.* Crudelissimus [illegible] *at clamauerim & clamemque* [illegible] Non [illegible] *mean* [illegible] *Ædificauit vias meas in marmore, & semitas meas deleuit.* O[illegible] [illegible] *Vr* [illegible] *factus est mihi* [illegible] *vt leo in abditis. Persecutus est* [illegible] *recedentem* [illegible] *perturbauit me.* Docet, quam [illegible] Ego [illegible] [illegible] *me* [illegible] *tetendit arcum suum, & posuit me tanquam signum ad sagittam* [illegible]

A ... non ... quatuor ... tela mittere ... Per *iaculationes* ... calamitatum multitudinem. Refert quoque dolorem animi, *renes* e nim appellat cogitationes) itidem, & exultationi factam eſſe hoſtibus, illatas ei calamitates aſſi ... canentibus. Demadauit, ait, me omni ... bore. Iſtud enim deſignat. *Et eiecit lapillo dentes meos & aluit me cinere* Syrus autem dicit, ... ,id eſt, lapide. Nam & priſtina pace priuauerunt me, & quibuslibet boni. *Et dixi, Periit gloria mea: & ſpes mea a Domino.* Meliorem, inquit, ſpem abieci. Veruntamen macero animam continua moleſtiarum memoria, & attraho Dominum ad miſericordiam. *Miſericordia Domini multa: quia non defecimus. quia non ſunt conſumpta miſerationes eius.*)Si enim par peccato ſupplicium inflixiſſet, cædem nunquam euadere potuiſſemus. Deinde propheta ſupplicationem offert, eorum nomine: *Renoua eos, velut diluculum matutinum.* Qui ca. lamitatem nominauit, *tenebras*: mutationem eius, comparat diluculo, *Multiplicata eſt fides tua in matutinis* Quoniam facta mutatione meliorem dabunt operam pietati. Multæ ſunt enim anguſtiæ meæ. defecit cor meum.

B *Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expecto eum.* Nullum, inquit aliud habeo perfugium: ſed tuum auxilium expecto. Poſtea docet, quænam ſit vtilitas ſpei in Deum. *Bonus Dominus expectantibus eum, Animæ, quæ quærit eum, viuet. Bonum eſt ſuſtinere, & ſperare in ſalutare Domini.* Ad conſolationem eorum, qui deſpondent animum, hæc docet, & alia. *Bonum eſt viro, cum tulerit iugum a iuuentute ſua. Sedebit ſolus, & tacebit: quia tollit ſuper ſeipſum graue iugum.* Hoc & bea-

Pſal 118. tus Dauid dixit, *Bonum mihi, quia humiliaſti me vt diſcam iuſtificationes tuas.* Illud autem, *Sedebit ſolus, & tacebit,* docet conſtantem eſſe, & ... Cui conſonant, quæ ſubduntur: *Dabit in puluere os ſuum.* ... ſi eſt ſpes patientiæ. *Dabit percutienti ſe maxillam ſuam, & ſaturabitur conuicijs.* Hæc eſt lex euangelica. Dominus enim præcepit, percutienti dexteram maxillam, vertere & aliam. Hoc autem, *Dabit ...*, id eſt, *in puluere os ſuum.* Syrus dixit ..., hoc eſt, in terra. Tacebit, ſcilicet, & animo generoſo ſe ... conuicia & probra, perinde ac ſi habeas os plenum terra. Hoc & diuinus Da-

C
Pſal 38. uid perſpicue dixit, *Cum conſiſteret peccator aduerſum me, humiliatus ſum: & ſurdus effectus, ſilui a bonis.* Mox docet, Dominum, vtpote clementem, non vti diuturnis caſtigationibus ſed poſt caſtigationem adducere miſericordiam. *Non enim humiliauit. ait, ex toto corde ſuo, neque repulit filios hominum.* Species enim eſt iraſcentis. ſed voluntas plena ... humanitatis & clementiæ. Sane quam ad vtilitatem hominum caſtigatione vtitur, ... ſubijcit. nempe, *Vt humiliaret ſub pedibus ſuis omnes vinctos terræ.* Hoc eſt. a ligatos ... & ... lectum ſublimem minime gerentes ... membris ..., non extimeſceret ... *Quis ita dixit, & factum eſt? Dominus non mandauit. Ex ore Altiſsimi non egredientur mala & bona.* Hæc ... eos, qui tollunt prouidentiam noſtram ... & ... nunc adſcribunt ea quæ ſunt. *Quid murmurabit homo viuens vir de peccato ſuo:* Ignauia ſiquidem, non natura, eſt cauſa peccati, quamobrem & iudex afficit pœna delinquentes. *Diſquiſita eſt via noſtra. & inueſtigata eſt.* Nouit enim ... a nobis

D iniquitatem. *Et conuertamur ad Dominum* Pœna ſit nobis occaſio pœnitentiæ. *Reſumamus corda noſtra, & inuocamus in excelſum, & habitantem in cælo.* Superfluarum, inquit, curarum cogitationibus liberati, flagitemus miſericordiam diuinam. *Nos peccauimus, & impie egimus, & non es propitiatus.* Iuſto, inquit, ſupplicio affeciſti. *Obuelaſti in furore, & perſecutus es nos occidiſti nos, & non pepercisti. Condenſatam nubem tibi ipſi obduxiſti ne tranſiret ad te oratio noſtra.* Idem dicit Deus per alterum prophetam,

Eſa 59 *Quia peccata veſtra diuiſerunt inter vos & me.* Quæ quidem iſte nubis inſtar eſſe dicit, precationis ingreſſum impedientis. Luget porro, & conqueritur vehementer ... dens hoſtes conuiciantes. & probra populo obijcientes, quos dicit venatos eſſe, mactaſſe, proieciſſe in lacum lapidem impoſuiſſe, & irriguum aquæ feciſſe quibus omnibus declarat malorum pondus immenſum.

Hoc eademmodo diuinus Dauid, ex horum perſona dixit, *Saluum me fac Deus: quoniam intrauerunt aquæ vſq; ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi: & non eſt ſubſtantia. Veni in altitudinem maris: & tempeſtas demerſit me* Pſal. 68. Et iterum, *Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum: neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.* Ibid. Et hic. *Inuocaui nomen tuum, Domine de lacu: audiſti vocem oris mei. Ne obturaueris aures tuas ad deprecationem meam, & ad vociferationem meam.* Docet, ſe credere, Deum eſſe clementem. *Appropinquaſti enim, ait, in die, quo inuocaui te & dixiſti, Ne timeas.* Vel breuis iſte ſermo ſufficit ad conſolationem.

Tum docet, quemadmodum Deus, iuſtum ferens de illis ac de inimicis iudicium, hos quidem tradidit in ſeruitutem, illos autem libertate donauit. Impeccatis autem impijs hoſtibus exitium, tertiam abſoluit Lamentationem.

CAP. IV.

Quomodo obſcuratum eſt aurum, alteratum eſt argentum bonum, effuſi ſunt lapides ſancti, a principio omnium compitorum: Cum eiuſmodi materijs confert pietatem maiorum doletq;, poſteros immutatos eſſe. Illud enim in- F
nuitur per ſubſequentia: *Filij Sion inclyti, qui erant elati, qui ſuperabant aurum, quomodo æſtimati ſunt. vt vaſa teſtacea, opera manuum figuli* Idem prædixit Dominus per diui- Eſa 3
num Eſaiam. *Quia erunt inutiles, vt vas figulinum in minuta contritum. in quibus aquam haurire non poſſumus, nec ignem e fornace carpere. Atqui dracones nudauerunt mammas, lactauerunt catulos ſuos filia populi mei deuenerunt ad id quod eſt inſanabile, quaſi ſtruthio in deſerto.* Etiam crudeliora animalia ſolicita ſunt de catulis ſuis: immenſa vero tribulationis magnitudo effecit, vt incolæ Sion vel ipſius naturæ obliti ſint Et cæſis quidem plurimis, alijs vero in ſeruitutem redactis, pauci quidam remanſerunt, perſimiles ſolitarij ſtruthioni, per deſertum errantis. Declarat autem incommoda quæ peperit fames: *Lingua lactentis adhæſit gutturi, præ ſiti. Paruuli petierunt panem. & non erat, qui frangeret eis.*

Exponit quoque luxum, qui præceſſit iſta: *Qui veſcebantur delicate, perierunt in compitis.* Pro, in foro proiecti. G
Enutriti in cocco, amplexati ſunt ſtercora. Horum autem cauſam, dicit eſſe peccatum: quod comparat cum peccato Sodomorum.

Explicat porro, quantopere ſplenderent Nazaræi ante calamitates. tempore vero calamitatis. quam male tractarentur. atq;, necem quæ bello, quam quæ telis famis oppetitur, eſſe optabiliorem.

Inſerit autem Lamentationi etiam afflictionem omnium acerbiſſimam. *Manus mulierum miſericordium coxerunt filios ſuos. facti ſunt illis in eſcam in contritione filiæ populi mei.* Amorem enim intimum & naturalem, violentia famis ſuperauit. Hac affecit clade Sion Dominus iure indignatus. *Non crediderunt reges terræ, & vniuerſi qui incolunt orbem, quod hoſtis & perſecutor ingreſſurus eſſet per portas Ieruſalem.* Qui tamen pro ... pignoribus credendi habebant ea, quæ geſta ſunt temporibus Sennacheribi: cuius exercitum fudit Dominus breui parte noctis. Tradita eſt autem hoſtibus, ob ſacerdotum occiſionem. *Repebant pueri eius in exitibus* ..., id eſt, *exitus*, appellat, ... & quas vocant ..., id eſt, vicos, plateas. *Polluti ſunt in ſanguine, eo quod ipſi non poſſent. proiecti ſunt cum ſuis veſtimentis* Fame quidem vrgebat, vt proijcerentur: at hoſtes obſidentes, prohibebant, ne ſepelirentur: canes vero, proiectos abſumebant. Recitat item, quæ vulgo iactabantur ab hoſtibus: *Recedite ab immundis. Immundos* vocabant nos. Deinde, vt oſtendat, quos appellet immundos, reſumpſit quod dictum eſt, & ait, *Recedite ab immundis. Recedite, & ne appropinquetis illis, quia irritauerunt.* Deum ... *ſuccenſi ſunt, & ... commoti ſunt.* Propter iniquitatem, ... ope diuina. *Dicite in gentibus, Non addent, vt habitent in conſpectu Domini.* Prorſus ait, repudiauit nos. *Oculi noſtri defecerunt ad auxilium noſtrum. dum rebus vanis intenderemus Intendimus in gentem quæ non ſaluat.* Nam confidentes de ſuppetijs Aegyptiorum, falſi ſu-

A [illegible] *meritum non perpetratum* [illegible] *nostros* [illegible] *Venati sunt* [illegible] vero perrel[illegible] omnium [illegible] & ne[illegible] tem, tum [illegible] ter agere, tum [illegible] contemptum agere vid[illegible] nem [illegible] nar.

Mox [illegible] atem h[illegible] tem aquilarum. [illegible] *Spiritus* [illegible] *nostra Christus Dominus captus est in corruptio[illegible] bus nostris.* [illegible]

[illegible] propheta [illegible]

[illegible] us, & sub dom[illegible] Hunce[illegible] finem pro[illegible]

B [illegible]

F [illegible] Spiritu [illegible]

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRI, IN PROPHETAM EZECHIELEM COMMENTARIVS IOANNE BAPTISTA G[illegible]BIO

C

Veronensi Interprete.

G

ARGVMENTVM.

C[illegible] or[illegible] tuti sunt [illegible] qui [illegible] deant, tum demum [illegible] rimetu [illegible] fungantur, [illegible] ero sint imbecillius [illegible] tione aberrantes, nec assecuti [illegible] rum decentiam, ob[illegible] ta sibi re [illegible] enter laeduntur, vt vel prorsus non videant, vel alia pro aliis cernentes, eorum, quae sub aspectum cadunt naturam perperam discernant: animae autem pars illa in qua inest [illegible] endi vis, quoque [illegible] hanc eandem subminist[illegible] alteramque, accepit ab op[illegible] facultatem [illegible] rum modo, & colorum [illegible] saporumque, & [illegible] us, atque aliorum huiusmodi [illegible] unt ratione [illegible] orationes [illegible] ens impias [illegible] ntur, diuinarumque, & humanarum [illegible] omnino secundum sapientem Salomonem intelligit parabolam, [illegible] tenebrosum sermonem, verbaque [illegible] tum & aenigmata. verum [illegible] numquodque horum, cum recte [illegible] est, & ab incredulitate [illegible] ac libera, di[illegible] ernit. at vbi [illegible] est caligo, idem, quod oculi corp[illegible] fa sustinet, & alia pro aliis intuetur, vel perturbatione [illegible] nihilominus videt. In istiusmodi morbum collapsi quidam diuinam scripturam a[illegible] aggressi sunt, & pro[illegible] prophetarum oracula, veluti obscuritate operta, contra quos merito [illegible] Paulus [illegible] quod si

D

opert[illegible] euangelium nostrum in iis [illegible] reunt est opertum [illegible] iam e[illegible] loquimur in [illegible] perf[illegible] *his ea quoque consentiunt quae a d[illegible] mino & [illegible] luatore n[illegible] postolis dicta sunt.* Vob[illegible] datum est, *inquit*, nosse mysteria regni, illis autem non est [illegible] tum, *causamque docens statim subiecit.* vt vi[illegible] d[illegible] tes non v[illegible] eant, & audientes non intelligant. *ipsi enim voluntarias, inquit, ad [illegible] inscitia tenebras at[illegible] traxerunt. nam* [illegible] mue[illegible] si fuerint ad dominum, *sicut auctor est diuinus* [illegible] *postolus*, auferetur velamen. *non omnibus igitur diuina obscura sunt, sed solum* [illegible] *caecitate laborantibus, quos animaduerti[illegible] & consider[illegible] oportuit,* [illegible] *rumque pretiosa* [illegible] *in promptu hominibus* [illegible] *margaritam quispe.* [illegible] *sicut etiam purpurea* [illegible] *florem, maris occultat profundum: & aur[illegible] ar[illegible] superficie non extant* [illegible] *in* [illegible] *bus conteguntur in domibus item pr[illegible] intus in* [illegible] *bus impositis vinculis clausis &* [illegible] *dimus* [illegible] *quoque carum rerum quae* [illegible] *ponderis, fidelioribus amicis nō omnibus te-mere enunciare consueuimus. verum* [illegible] *modo* [illegible] *augustiora diuina sunt tantoque prae* [illegible] *quanto* [illegible] *sub oculorū sensum minime cadunt, ab iis quae* [illegible] *dentur, & quae mente ab iis quae sensu* [illegible] *hendun-tur* [illegible] *differūt. Decet igitur cum maiore custodia diuina cens[illegible] nte* [illegible] *omino ducere,* [illegible] *das m[illegible]*

Prouerb

[illegible]

Mat.

Luc. 8

2 Cor. 3.

H

A [illegible] te [illegible] omnis [illegible] m ſuperſit: ſed quæ labore par- E
[illegible] imagin [illegible] qua diximus. illud quoque ad [illegible]
[illegible] orum prophetarum ora [illegible] confeſſionem [illegible] continere, & bona gentibus pro
mi [illegible] oportebat veluti [illegible] tam prophetiam [illegible] inuidia morbo laborantes Iudæi, &
[illegible] ſignificant [illegible] etiam obſcuritatis illius, quæ in ipſis
[illegible] reſpiſ [illegible] obſcura e [illegible] re, vt literarum monumentis
[illegible] ta ſeruaretur. [illegible] pradi [illegible] comprobata, & ſcripta res conſecuta
[illegible] & per ſpicua facta ſunt [illegible] prophetarum. quicunque enim propheticos legunt
[illegible] interpretationes per [illegible] nemo [illegible] ex iis præſertim qui ſunt pietatis alumni, in diui-
[illegible] tum audacter innectus eius orationes condemnet ob [illegible] veram ſacra verba cupiens intelligere
[illegible] Dauid exclamet, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. [illegible]
[illegible] omnino [illegible] ſtudium expetendi ſibi hanc cognitionem ad vtilitatem dari profe [illegible] hanc quippe nos quo
[illegible] deprecatione in Domino adhibentes, qui ſecundum diuinum Dauid cæcos illuminat & ſecundum Eſaiam
[illegible] eos, qui in tenebris & caligine verſantur, diuini Ezechielis audacter aggrediemur interpretatio-
nem, & prophetia reconditiora, quantum in nobis eſt, perſcrutari, & quodcunque inde lucri [illegible] ratur, id omnibus
[illegible] proponere conabimur. age igitur ante interpretationem ſummatim ipſius percurramus argumen-
tum. Prophetiam ſuam exorſus eſt hic propheta captiuitatis Ioacim, qui etiam Iechonias dictus eſt, anno quinto.
atque hæc captiuitas non prima fuit, ſicut quibuſdam [illegible] ſum eſt ſed Hieroſ [illegible] tertia. Iudæ quarta. omnis vero Iſ
raelis ſexta. primus enim [illegible] Teglathphalaſſar maximam decem tribuum partem abduxit. ſecundus Salmanaſar
Samaria & finitimis vrbibus in ſeruitutem redactis [illegible] tertius Sennacherib aliàs Iudææ vrbes obſidione
expugnauit, multoſque captiuos in exilium abduxit, ad Hieroſolymam autem cum exercitu pr [illegible] ſimul [illegible] cum
impietate [illegible] maledicta prauia tulit, [illegible] exercitu, cum paucis [illegible] ſeſe recepit. Poſt
hunc quartus Nabuchodonoſor, anno tertio regni Ioacim [illegible], regno potitus, cum ingenti exercitu in Iudæ-
am peruenit [illegible] que acceptis auri & argenti talentis, captiuiſque e regio genere compluribus, & nonnullis ſacris
vaſis correptis, impoſitoque regi tributo inde profectus eſt. breui autem interiecto tempore impoſitum ſibi tribu-
tum ſoluere noluit. [illegible] Nabuchodonoſor vndecimo eius regni, ſui vero imperii octauo anno rurſus ad Hieroſolyma
adductis [illegible] Ioacim interfectum de muro præcipitari iuſſit, inſepultumque diutius relinquit, & omni-
bus quicunque pr [illegible] erant, in ſeruitutem redactis, ac vel [illegible] rege conſtituto Ioacim, qui etiam Iechonias dictus
eſt [illegible] autem [illegible] Ioacim Babylonem ſe recepit, tribus vſque menſibus, diebus inſuper paucis præteritis, cum
[illegible] ſuſpicionem concitaſſ [illegible] eum que vinctum cum haud mediocri multitudine bel
[illegible] captum abducit, regnumque eius patruum [illegible] prioris Ioacim fratrem, Ioſiæ filium Mathaniam, qui item Sedecias
appellatus [illegible] ab eo iureiurando accepto [illegible] eum ſibi fidum beneuolumque, & ſtato tempore ſoluturum tributum.
verum cum hic quoque violato iureiurando tributum reddere noluiſſet, neque in officio, & fide manſiſſet ſed ad
Ægyptios confugiſſet rurſus coacto exercitu inuaſit vrbem, qua cum hominibus capta, regionem, & ſacrum Dei tem-
plum, atque adeo omnem ſplendidam [illegible] combuſſi [illegible] quiq; ſana, & hoſtium cædi ſuperfuiſſent, eos omnes ca-
ptiuos abduxit, vaſaque omnia non ſolum, quæ ex [illegible] argento atque materia con [illegible] erant, ſed etiam columnas ex
ære conſtru [illegible] in Babylonem cum aliis omnibus aſportauit. itaque captiuitas Iechoniæ non prima fuit, vt quibuſ
dam viſa eſt, ſed Hieroſolymorum tertia, quemadmodum nos quartus quoque Regum, & Paralipomenon liber docet. Diuus
item Daniel propheta, qui ſuam prophetiam ſic exorditur: In anno tertio regni Ioacim, regis Iuda, venit
Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalem & obſidebat eam, & dedit Dominus in manu e
ius Ioacim regem Iuda, & de parte vaſorum domus Dei. & paulo poſt: Et dixit, inquit, rex Aſphenez
principi eunuchorum ſuorum, vt introduceret de filiis captiuitatis Iſrael, & de ſemine regni.
C Primo igitur Hieroſolyma capta ſunt anno tertio regni Ioacim qui primus fuit annus regni Nabuchodonoſor. atq;
hoc [illegible] nos propheta docet, cũ dicit, anno ſecundo regni Nabuchodonoſor ſomniaui ſomniũ. itera
capta [illegible] vndecimo regni Ioacim anno, [illegible] modo dixi, octauo vero imperii Nabuchodonoſor tertio primo Iecho-
niæ [illegible] regni, imperii Nabuchodonoſor nono, atque hæc aperte nos docet beatus Hieremias propheta & fa-
cile eſt ſi quis velit tempora colligere ex illo [illegible] que propheta hæc aperte perci [illegible] ere. igitur Ezechiel prophetiam ex-
orſus eſt anno quinto captiuitatis Ioacim, qui Iechonias etiam dictus eſt, quintus item annus hic fuit Sedeciæ regis
qui [illegible] ro Iechoniæ Iudæorum rex fuerat declaratus. duodecim vero annis prior Daniel prophetiam exorſus erat. [illegible]
dem autem temporibus hi in Babylone prophetabant. & in Iudæa Hieremias, & Sophonias & Vrias Samæi, ſed
rurſus illis maiore [illegible] non ſolum Ezechiele, ſed etiam ipſo Daniele. anno enim tertio decimo Ioſiæ regis beatus
Hieremias ſuæ prophetiæ fecit initium, & Sophonias Ioſia rege prophetaſſe dicitur. Vrias autem Samæi cum re-
gnante priore Ioacim prophetaſſet, & futuras calamitates prædixiſſet, intaſſam ab illius cæde necem ſuſtinuit. eo-
rum igitur qui captiuitatis tempore prophetarunt, poſtremus eſt diuus Ezechiel propheta. Aggæus autem, & Za-
charias, & Malachias poſt reditum prophetandi munus obierunt. Vidit hic propheta diuinas reuelationes metus
D & horroris plenas, vaticinatur autem non ſolum Iudæorum excidium, ſed etiam Tyriorum, & Sydoniorum, alio- H
rumque externorum Moabitarum, & Ammanitarum, & Idumæorum, prætereaque Aegyptiorum. prædicit
tempore, vt [illegible] ſeruitute Iudæi [illegible] inducentur, & ſacrum Dei templum ad [illegible] cent, & alia infinita, quæ ſingula inter-
pretantes, ne argumentum prolixius fiat, obſeruabimus ipſum igitur propheta Deum per prophe-
tam deprecati, vt intelligendi nobis munus impertiatur, age inter-
pretationem exordiamur.

A

SECTIO PRIMA.

Et factum eſt in trigeſimo anno, in quarto menſe, quinta menſis.

Quibuſdam viſus eſt triceſimus iubilæi annus eſſe & iubilæum vocant Iudæi, quinquaginta annorum numerum. ſicut enim Romani quindecim annis temporis conuerſionem notant, ita Iudæi quinquaginta. horum qui quaginta triceſimum annum eſſe prophetiæ tempus dixere, ego vero primum in annalibus temporum accurate inueſtigato tempore comperi Iechoniæ captiuitatis annum quintum non cum trigeſimo iubilæi, ſed cum [illegible] quinto conſentire. Deinde cum animaduertiſſem [illegible] vnquam prophetarum hoc tempus declaraſſe, perſcrutatus comperi hunc eſſe annum trigeſimum, paulo poſt enim hic idem propheta dormire iubetur in dextrum latus, & aſſumere peccata domus Iuda quadraginta dies, die in annum computata. cum igitur conſideraſſem ſeptuaginta annis clementem dominum Iuda captiuitat [illegible] definiſſe & quadraginta annos ipſis ſeptuaginta deeſſe, cognoui prophetam captiuitatis tempus trigeſimum annum eſſe dixiſſe. & retro numerans tempuſque [illegible] quibus comperio non ante triginta annos, ſed ante vndecim captiuitatem fuiſſe. bonus enim, & amator hominum Deus à ſua ſententia non à rerum euentu [illegible] tempus numerare conſueuit. ita etiam erga patriarcham Abraham fecit, cui cum dixiſſet, *peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubiicient eos ſeruituti & affligent quadringentis annis*, non permiſit eos hoc omne tempus degere apud Aegyptios [illegible] verum à ſententia ſua quadringentos annos enumerat. & Noe [illegible], cum ad pœnitentiam centum viginti annos præfiniſſet, conſpecto iniquitatis incremento, haud expectauit ſententiæ finem, vt peccati progreſſionem comprimeret, ita hic quoque comperimus triginta annorum numerum, ſi à Dei ſententia numerandi initium faciamus. [illegible]ondemnauit autem Iudæos Deus captiuitate, & ſeruitute, decimo octauo anno Ioſiæ regni. nam [illegible] Chal[illegible]ias princeps ſacerdotum defoſſam comperiſſet Moſaicam legem, tantum enim Iudæorum iniquitas ſuſceperat incrementi, vt omnia diuina obliuioni prorſus tradita eſſent, deinde eã rex legiſſet, animaduertiſſetque ea, quæ populus auderet, aperte legi contraria, & [illegible] haud mediocri terrore affectus ſacerdotum principem iuſſiſſet operam dare vt Deus placaretur, confert ſe princeps ſacerd[illegible]um ad Ald[illegible] [illegible]piam mulierem, quæque diuinas leges obſeruaret, quæ diuino inſtinctu con[illegible]tata diu[illegible]que ſpiritus p[illegible] [illegible] ad eum, *hæc dicit dominus Deus Iſrael dicite viro, qui miſit vos ad me. ecce ego adduco mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes in eo, omnia verba libri, quem legit rex Iuda, qui dereliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alienis, vt irritarent me in omnibus operibus manuum ſuarum, & ſuccendetur indignatio mea in loco hoc & non extinguetur. regi autem Iuda, qui miſit vos, vt conſuleretis dominum, ſic dicetis, hæc dicit Dominus Deus Iſrael, pro eo quod audiſti verba mea, & pœnituit cor tuum, & reuerſus es à facie mea, vt audiſti quæcunque locutus ſum ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes in eo, vt fierent in interitum, & ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me, etiam ego audiui dicit dominus, nonne ſic. Ecce ego appono te ad patres tuos & adduceris ad ſepulchrum in pace, & non videbunt oculi tui omnia mala, quæ ego adduco ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes eum.* atque hæc item Paralipomenon liber docet. hæc autem geſta ſunt, vt dictum eſt, anno octauo decimo Ioſiæ regni, qui [illegible] & triginta regnauit annos. ab octauo decimo igitur vſque ad trigeſimum anni [illegible] ſunt quatuordecim. p[illegible] hunc regnauit Ioachaz menſes tres, qui cum his annis coniungendi ſunt propterea quod octauo menſe octaui de[illegible] anni hu[illegible] [illegible] eſt prophetæ oraculum. deinde coniunctis cum prioribus [illegible] Ioa[illegible] [illegible] annis, viginti quinque comperimus. [illegible] Iechoniæ menſes & dies rurſus paucos pro[illegible] menſ[illegible] qui deerant o[illegible] decim[illegible] anno, computabimus; & ipſis vigintiquinque captiuitatis Iechoniæ, quinque additis triginta annorum numerum deprehendemus. ita etiam ſeptuaginta captiuitatis annos ver[illegible] poterimus percipere, nam ab octauo decimo Io[illegible] regni vſque ad primum Cyri Perſarum regis, quo regnante primus [illegible] reditus, ſeptuageſimus annus expletur. qui vero [illegible] deſolationis templi ſeptuaginta annos numerare velit, is in[illegible]ipiat ab vndecimo anno Sedeciæ, tunc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] incenſum fuit deinde atque in ſecun[illegible] Dari[illegible] Hyſtaſpis [illegible] [illegible] regnante omni ſtudio templum inſtaurari [illegible] opus [illegible] exitum perductum eſt [illegible] igitur p[illegible] [illegible]eta.

Ezech. 9

B

Gen 15.

C

4. Reg. 20

D

Trigeſimo anno in quarto menſe quinta menſis, ego eram in medio captiuitatis ſuper flumium Chobar, & aperti ſunt cæli & vidi viſiones Dei quinta menſis. hic annus quintus captiuitatis Ioacim regis.

Vulg. *Cum eſſem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar, aperti ſunt cæli, & vidi viſiones Dei in quinta menſis. ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis regis Ioacim.*

Noſque ipſe quoque aperte docuit, haud ſimpliciter captiuitatis annum quintum, ſed captiuitatis Ioacim regis eſſe hic autem vt dixi Iechonias fuit qui tres menſes, & paucos inſuper dies regnauit. huius enim pater Ioacim anno ſui vndecimo in Hieroſolymis interfectus eſt. apertos autem fuiſſe cœlos dixit, [illegible] [illegible] vere neq; re ipſa, ſed ſpirituali contemplatione. *vidi*, inquit, *viſionem Dei*, non eſſentiam Dei, ſed viſionem, reuelationem quandam, & veluti expreſſam effigiem, quæ ab humana natura comprehendi poſſet. & eam in me[illegible]o captiuitatis, pius cum impiis cum multis iuſtus tanta enim Do[illegible] benignitas eſt, vt peccatorum cauſa ſuos famulos ſuppliciis & cala[illegible]atibus afficiat.

F

Et factum eſt verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi ſacerdotem in terra Chaldæorum ſuper fluuium Chobar. Vulg. *ſecus flumen Chobar.*

Duobus di[illegible] [illegible]oratur, & ſacerdotio, & prophetia vtraque autem [illegible] [illegible]tus dona. [illegible] menti[illegible] [illegible] regionis, & loci, vbi [illegible] [illegible]nam reuelationem conſpexit, multa per hæc ſignificans, primum [illegible] [illegible] [illegible] eſſe, quod non in ſolis Hieroſolymis poteſt [illegible] haberi. neq; ſolis Iudæis dominatur, ſed [illegible] [illegible] effector eſſet, & moderator. & hoc [illegible] [illegible] [illegible] in hortatione indi[illegible]t, quia quos captiuos tradidit eos haud neglegit, ſed omni prouidentia decentique [illegible] proſequitur. ad aquas vero cum hac viſione dign[illegible] [illegible] omnium hominum ſalutem præſignificans, & eam, quæ futura eſt per aquæ [illegible] generationem, piorum Dei cognitionem declarans. ita etiam diuinus Daniel prop[illegible] aquas diuinas illas viſiones conſpexit, & legiſlator Moſes ad ripam proiectus per aquam ſalu[illegible] [illegible] eſt conſecutus ita rurſus ipſi putei[illegible], & aqu[illegible] nuptias conciliauit. [illegible] item ſuperioribus patriarchis non Iacob [illegible]ntum, ſed etiam Iſaac [illegible] [illegible]. verum [illegible] [illegible] [illegible]tionem [illegible] tamus, neque enim in præ[illegible] hoc eſt orationis inſtitutum.

G

Et facta eſt ſuper me manus Domini.

Vulg. *Et facta eſt ſuper eum [illegible] manus Domini.*

Diuin[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vocauit etenim diuus Paulus [illegible] [illegible] [illegible] docens, ita dicit, *ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus non videns ſolem vſque ad tempus.* [illegible] [illegible] ſpiritus erit efficacia, vt ipſe Paulus ait, in virtute ſignorum & prodigiorum in virtute ſpiritus Dei *facta e[illegible] ſuper me*, inquit, *manus Domini.* Actor. 13

Et vidi, & ecce ven[illegible] extollens veniebat ab aquilone, & nubes magna in eo, [illegible] ſplendor in circuitu eius, & ignis fulgurans

H

Vulg. *Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, & nubes magna & ignis inuoluens & ſplendor in circuitu eius.*

N[illegible] [illegible] eſt prius re[illegible] [illegible]lationis cauſam explicare [illegible] de inde ſign[illegible] [illegible] hæc inte[illegible]pretari mul[illegible] ho[illegible] [illegible] [illegible] ſi propheta prophetis contradiceb[illegible] quod nos maxime docet beatus Hieremias. cum [illegible] vincula [illegible] ipſum Deus miſiſſet, & [illegible] ac [illegible] populi captiuitatem pr[illegible] [illegible] Anan[illegible] qui[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] contrarius [illegible] contradicebat [illegible], quæ à proph[illegible]ta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hierem. 28

A [illegible]

[illegible] ſeptuagin[illegible] & [illegible] um in lud[illegible] & [illegible] apti[illegible] abd[illegible] [illegible] poſt[illegible] [illegible] hoc en in igne[illegible], *ventus ex[illegible] [illegible]*, vel vt Symmac[illegible] ait, impetu ſtans [illegible] ven[illegible] Baby[illegible] impetum: & *maxi[illegible] a nube*, [illegible] ſtatum & iacul[illegible], omniúq; generi[illegible] [illegible] quaſi [illegible]ndationem *ignis* vero *fulgurans* [illegible] [illegible] d etiam vrbis demulitioné ab igne profectam - *ſplendorque in circuitu*, Dei gloriam quæ [illegible] per ſupp[illegible]ium oſtendet. nam quia beneficiorum [illegible] neque ex [illegible] beneficiorum aucto[illegible] [illegible] per ſupplicium cognitionem [illegible] etiam exclamant, poſt captiuita[illegible]

D *Et in medio eius quaſi viſio electri in medio ignis, & ſplendor in eo.*

Vulg. *Et de medio eius, quaſi ſpecies electri, id eſt, de medio ignis.*

Hactenus igitur omnem nobis reuelationem declarauit, deinceps eam ſecundum partes explicare incipit.

Et in medio quaſi ſimilitudo quatuor animalium.

Animal rationis particeps eſt & homo & angelus, ſed alter rationale mortale, alter rationale immortale animal eſt. [illegible] autem poſſit reuelationem aperte declarare, cum ipſe prophetam eius enarratione defatigatus [illegible] ſimpliciter quatuor ſe animal [illegible] neq; item ſimilitudinem animalium, [illegible] *ſimilitudinem quatuor animalium*, ita [illegible] perſpi[illegible] [illegible] nos prophetas [illegible] orum qui [illegible] ſimilitudines, & formas ab eo [illegible] ad vnumquemque viſum oſte[illegible] [illegible] conſpectori in ſe animalium [illegible]

Hæc enim viſio, inquit, ipſorum, ſimilitudo hominis in eis. & quatuor facies vni, & quatuor alæ vni. & crura eorum recta, & pennati pedes eorum, & ſcintillæ vt æs fulgurans. & manus pennæ eorum, manus hominis ſub pennis eorū in quatuor partibus ipſorum.

C *Et hic aſpectus eorum, ſimilitudo hominis in eis. & quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni, & pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum, quaſi planta pedis vituli. & [illegible] in illa [illegible] æris candentis, & manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus.* Vulg.

Fo[illegible] igitur eorum, quæ conſp[illegible] recti eſſ[illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible] habere [illegible] [illegible] Dei [illegible] [illegible] ſplend[illegible] [illegible] poteſtatem, [illegible] & [illegible] efficacia [illegible]

D *Non reuertebantur cum ambularent ipſa, vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.*

Non reuertebantur, cum incederent, ſed vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.

Homo enim ad bo[illegible] part[illegible] [illegible] vult ad a[illegible] [illegible] in faciem [illegible] [illegible] & quocun[illegible] [illegible]

Et ſimilitudo, inquit faciei eorum facies hominis, & facies [illegible] ipſis quatuor, & facies aquilæ quatuor, & facies vituli a ſiniſtris ipſis quatuor, hæ facies ipſorum.

E *Similitudo autem vultus eorum facies hominis, & facies leonis, [illegible] ipſorum quatuor: facies autem bouis, a ſiniſtris ipſorum [illegible] & facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor* Vulg.

[illegible] beſtiarū, & anima [illegible] ex[illegible] imagines habere eas [illegible] quidem [illegible] nuntur, homin[illegible] regum, [illegible] ſignificat, per vitulum [illegible] principe [illegible] [illegible] [illegible] *aquilam* prophe[illegible] declar[illegible] eſt [illegible] volans, & prophet[illegible] quæ [illegible] contemplans [illegible] futura doceri ignis [illegible] [illegible] omnibus regi [illegible] [illegible] ſubiecta [illegible]

Et alæ, inquit, extenſa ſuper quatuor, vnicuique duæ coniunctæ altera ad alteram, & duæ cooperiebant ſuper corpus eorum.

[illegible] eorum, & pennæ eorum extenta deſuper, duæ pennæ ſingulorum iungebantur [illegible] duæ tegebant corpora eorum. Vulg.

His declarat ne a diuinis quidem poteſtatibus omnia comprehendi poſſe, [illegible] eſſe, quæ [illegible] haudquaquam [illegible] [illegible] ſed duas alas conc[illegible] ſibi contemplandi mu[illegible] nere exultantes extend[illegible], & duabu[illegible] [illegible] cote[illegible]unt, [illegible], quæ occulta ſunt [illegible] neq; contendentes, vt capere [illegible] quæ percipere nefas eſt.

F

Et vnumquodque coram facie ſua gradiebatur. quocunq; erat ſpiritus, ambulabant, nec reuertebantur.

Et vnumquodque eorum coram facie ſua ambulabat: vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent. Vulg.

Poteſt [illegible] in quæ ce[illegible] ne queunt in omnibus obedientiam ſignificat, atq; etiam [illegible] [illegible] quæ [illegible]. & hoc [illegible] quoq; Dauid [illegible], *Benedicite Dominum omnes angeli eius potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonū eius.*

Et in medio animalium, quaſi viſio carbonum ignis ardentium, quaſi viſio lampadarum diſcurrentium per medium animalium, & ſplendor ignis, & de igne egrediebatur fulgur, & animalia currebant & reuertebantur, quaſi ſpecies Bezek fulguris.

Et ſimilitudo animalium, & aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium, & quaſi aſpectus lampadarum. hæc erat viſio diſcurrens in medio animalium, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens, & animalia ibant, & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. Vulg.

Hoc [illegible] Symma[illegible] interpretatus eſt, ſicut ſpe[illegible] cies rad[illegible] fulguris, terribilis contemplatio & horroris plena pœnas præſignificans. [illegible] [illegible] diſcurrentes lampades, & inde [illegible] [illegible] futura mala declarant. hæc enim beatus quoque Dauid in pœnis numerat, cum modo ait, *grando, & carbones ignis*, modo, *cadent ſuper eos carbones ignis*. & alio loco. *fulgura multiplicauit & conturbauit eos* & alibi *fulgura coruſcationem tuam & diſſipabis eos. emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos*

G

Pſal 17. Pſal 119. al. [illegible] Pſal 143.

Et vidi, & ecce rota vna ſuper terrā coniuncta animalibus quatuor, & ſpecies rotarum, & aſpectus earum ſicut ſpecies tharſis.

Cumq; aſpicerem animalia, apparuit rota vna ſuper terram iuxta animalia habens quatuor facies, & aſpectus rotarum, & opus earum quaſi viſio maris. Vulg.

Secundum Sy[illegible]machum vero, ſicut viſio hya[illegible]

H

Et ſimilitudo [illegible] quatuor, & opus ipſarum vnum.

Et vna ſimilitudo ipſarum quatuor. & aſpectus ipſarum & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ. Vulg.

Rotam [illegible] animalium coniunctam contemplabatur, quæ [illegible] ſimilitudinem haberet, nullum q; [illegible] diſcrimen [illegible] ſpexiſſe [illegible] quatuor inter ſe fui[illegible], aſpectus enim [illegible] & [illegible] vnum, perinde ac eſſet [illegible] in rota.

In quatuor partes earum ambulabant neque reuertebantur cum ambularent ipſa, neq; dorſa eorum, & altitudo erat eis, & terribilia erant.

[illegible] quatuor partes earum euntes ibant, & non reuertebantur Vulg.

cum

A *cum ambularent. ſtatura quoque erat rotis [illegible] altitudo [illegible] horribilis aſpectus.*

Quaſi animalia quatuor vult[illegible] habēria, ait, quocunque pertinentem De[illegible] inſpectionem [illegible] cla rans. itaetiam rotarum ſpe[illegible] em intercp[illegible] pe[illegible] de ac eſſet, inquit, rota in rota. hoc [illegible] ſpica, ſi quis duos circulos [illegible] one ſumpt[illegible] um in altero crucis inſtar interſerat. talis [illegible] figura etiam in eadem ſede poſita, in quatuor partes motum admittit, orientem, inquam, & occidentem, aquilonalem & auſtralem. hoc itaq; ſignificans propheta ait, perinde ac eſſet rota in rota, in quatuor partes earum ambulab[illegible] nt, & non reuertebantur cum ambularent ipſæ. [illegible] modi enim figura conuerſione non [illegible] namque in v[illegible] namquamq; inclinationem ab eadem ſe[illegible] mota facile fertur. Atq; hoc indem vbique Dei præſentiam ſignificat, his craſſius propter humanam imbecillitatem, & corpulentius conſpectis.

Et vidi, inquit, ipſas. & ecce dorſa ipſarum plena oculis, in circuitu quatuor, & cum ambularent animalia, ambulabant etiam rotæ coniunctæ ipſis, & cum attollerentur animalia de terra, attollebantur etiam rotæ, vbicumque erat nubes, illuc concitabatur ſpiritus ambulare ambulabant animalia. & rotæ incedebant cum

B *ipſis, quia ſpiritus vitæ erat in rotis.*

Vulg. *Et totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor. Cumq; ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur ſimul & rotæ quocunq; ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur ſequentes eum, ſpiritus enim vitæ erat in rotis.*

Hoc aperte nos beatus Paulus d[illegible]cet, naturarum quæ oculis cernun[illegible] queunt [illegible] ordine [illegible] enſens, & cum aliis

Coloſ. 1. virtutibus thronos [illegible] nam q[illegible] dam connumerans, *in ipſo enim condita ſunt vniuerſa, [illegible] in Chriſto, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue angeli, ſiue poteſtates, omnia per [illegible] & in ipſo creata ſunt*, igitur et[illegible] in throni[illegible] ratione præditus & corporis expers eſt ordo. quare propheta quo[illegible] ue aſſerit, ſpiritum vitæ in [illegible] eſſe, vnde ſpontaneum [illegible] voluntarium eſſe motum ne[illegible] [illegible] mo ait iugum an[illegible] bus erat impoſi[illegible] [illegible] maxi[illegible] [illegible] nube[illegible], violent[illegible] aut[illegible] vehemens [illegible] ſequ[illegible] & diuinum vehiculum [illegible] currebat, animo[illegible] cum [illegible] rotis per ſe motis & in

C quatuor partes [illegible] ita [illegible] non redirent, latis. *Dorſa enim ipſarum plena, inquit, oculis* erant, hoc eſt, plena erant cognitione, quod Cherubim interpretatio declarat, in Græcam quippe vocem tra[illegible] latum nom[illegible] n cogn[illegible] ionis [illegible] interpretatur.

Vulg. *Et ſimilitudo, inquit, ſuper caput ipſorum deſuper. & ſub firmamento alæ ipſorum extenſæ, volantes altera ad alteram, vnicuique duæ cooperientes corpora ipſorum, & au[illegible] vocem alarum [illegible], cum volarent [illegible] quaſi vocem [illegible] aquarum multarum, ſicut vocem Dei Sadai. & [illegible] quaſi vocem [illegible] [illegible] ſuper firmamento [illegible] ſtarent [illegible] antur alæ [illegible]*

Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis, [illegible] extenti ſuper capita eorum deſuper, ſub firmamento autem pennæ eorum [illegible] ad alterum, vnum quodque duabus alis [illegible] corpus ſuum, & alterum ſimiliter velabatur, & audi[illegible] ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum [illegible] Dei, cum ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, vt [illegible] caſtrorum, cumque ſtarent, dimittebantur

D *pennæ eorum.*

Vbique [illegible] pr[illegible] ſimilitudinem ponit [illegible] [illegible] ad [illegible] intelligam [illegible] corporal[illegible] [illegible] plo[illegible] [illegible] [illegible] nerunt, [illegible] [illegible] [illegible] cœli [illegible] [illegible] [illegible] ſimilitudinem ſi[illegible] [illegible] contemplatur, & animali[illegible] [illegible], alaſque [illegible] [illegible] temere ſed [illegible] ipſ[illegible] [illegible] [illegible] & curſus [illegible] immobi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inde [illegible] aquarum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] addu[illegible] [illegible] Dei Sadai, [illegible] Aqu[illegible] [illegible] interpr[illegible]

cur[illegible] bor[illegible] [illegible]
lara[illegible] [illegible] fati [illegible]
q[illegible] hæc [illegible], & per illu[illegible]
n[illegible] declara[illegible] [illegible]
omnia per[illegible] [illegible]

Et deſuper, inquit, firmamento [illegible] capitis ipſorum, ſicut lapidis ſapphiri ſimilit[illegible] de throni ſuper eum.

Et ſuper firmamentum quod erat im[illegible] capiti eorum, [illegible] aſpectus lapidis ſapphiri [illegible] throni.

Hæc itidem [illegible] [illegible] lorum [illegible] *nubes enim & caligo*, inqui[illegible] [illegible] *circuitu eius.* & [illegible] propheta *poſuit*, ait, *tenebras latibulum ſuum*, *tenebræ* autem & *nubes & caligo* diuinam naturam [illegible] declarant, quæ nequeat videri, nam [illegible] & inacceſſum lumen nobis tenebræ ſunt, qui præ naturæ imbe[illegible] oculorum aciem in [illegible] intendere [illegible] valemus. ſi enim quicunque ſolis orbem accuratè cupi[illegible] intueri, in eo amplius æquo oculis [illegible] intuetur, id aſſequitur, vt etiam medi[illegible] [illegible] videndi [illegible] tatem a[illegible] mittat, & lumine [illegible] [illegible], quid non euenturum ei exiſtimandum, qui co[illegible] diuinum & inacceſſum lumen [illegible] inſpectare. F

Et ſuper ſimilitudinem, inquit, throni, ſimilitudo, quaſi ſpecies hominis deſuper ipſo, & vidi quaſi viſionem electri, quaſi aſpectum ignis, & ſplendorem eius in circuitu, quaſi viſionem arcus, quando fuerit in nube, in die pluuiæ [illegible] viſio ſplendoris in circuitu.

Et ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper, & vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis intrinſecus eius per circuitum, à lumbis eius, & deſuper [illegible] à lumbis eius [illegible] que deorſum vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu, velut aſpectum arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ. hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum. Vulg.

Vbique & ſimilitudinem, & q[illegible] ap[illegible] [illegible] vt doceat no[illegible] no[illegible] hactenus com[illegible] [illegible] [illegible] dum [illegible] vnamquamq; [illegible] ionem [illegible] accommodari. na[illegible] patriarchæ Abraham [illegible] rum do[illegible] [illegible] videndum præbuit, ne[illegible] que ip[illegible] [illegible] eum & ip[illegible] & per ipſum cun[illegible] [illegible] rum orbi promiſſa eſſet bona præbiturus promi[illegible] nim Iſaac domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti [illegible] [illegible] quare etiam G gent[illegible] in benedictio cum Iſaac po[illegible] [illegible] commun[illegible] *in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, [illegible] um vero

Geneſ. ip[illegible] adiecbat [illegible], non itac benignus

Gene 3 app[illegible] [illegible] tum[illegible] tem, & lampades ignis, [illegible] [illegible] [illegible] la [illegible] [illegible] [illegible] ſel[illegible] vt ho[illegible] [illegible] eſt & Moyſi [illegible]

Exod. [illegible] eadem ho[illegible] [illegible] m in ru[illegible], & rubum [illegible] ardentem [illegible] comburebatur, deinde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mutere & [illegible] [illegible] [illegible] ſam [illegible] ſumamenti oſte[illegible] dit, [illegible] ingen[illegible] [illegible] [illegible]

1 Reg. [illegible] Hoc item [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſpiritum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impietas & [illegible] [illegible] quare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

A [illegible] . & [illegible] ndeetiam bene [illegible] mines [illegible] nt, Dei [illegible] quam & [illegible] ne [illegible] peni [illegible] tionem. hac de cauſa [illegible] i [illegible] naturas vero duas, alteram [illegible] alte [illegible] & alteram ferentem, altera [illegible] diuina [illegible] humanam induerit [illegible] peccati [illegible] eſſe ait, tanquam ſpeciem [illegible], inferiora vero a lumbis & infra, quæ in ſpecie ignis, *igne* diuinam innuente naturam. *Deus enim tuus*, inquit, *ignis conſumens eſt*, *electro* vero humanam. tale enim eſt electrum, veluti mixta quadam ſpecie præditum, neq; auro neq; argento ſimile, ſed quaſi vtriuſq; commiſtio. tale etiam corpus humanum: neq; enim ſolum terra eſt, neque aqua ipſum per ſe, neque ignis, neq; aer, ſed ex quatuor elementis eſt compoſitum. immo vero talis neque anima ratione prædita tantum, neque mortale corpus, ſed vtraque ſimul. propterea propheta videt, à lumbis eius & deſuper ſicut ſpeciem electri, quin etiam ſicut viſionem ignis intrinſecus eius per circuitum. etenim humanitas verbi Dei, hilaris, & ſplendida, & glorioſa, immortaliſque, & à corruptione libera ab inhabitante diuina natura facta eſt, idcirco congruenter dixit: *Et vidi ſicut ſpeciem electri, velut aſpectum ignis, intrinſecus eius per circuitum, a viſione lumborum & vſque deorſum, ſicut viſio ignis*, natura enim diuina ferebat humanam. *& ſplendor eius in circuitu ſicut viſio arcus, quando fuerit in nebula in die pluuiæ, ita viſio ſplendoris in circuitu*. & hæc diuina dona ſignificant, quę ſplendoris inſtar inde profecta humanum genus beneficiis proſequuntur, pluuiam illinc defluentem & indicantia, & ſecum afferentia. ita omnibus narratis propheta ſubiecit.

Deut. 4.

B

Hæc viſio ſimilitudinis gloriæ Domini. — *Cap. 2.*

Neque dixit, hæc natura Domini, neque gloria Domini, ſed *viſio ſimilitudinis gloriæ Domini*. ſicut enim voluit ita figurata viſione [illegible] me contemplatione dignatus eſt.

Et vidi, & cado in faciem meam.

Vulg. *Et vidi, & cecidi in faciem meam.*

Et meritiſſimo. ſi [illegible] Seraphim celebrantia velant ora, quid non ſuſtinuiſſet homo mortali corpore indutus veram viſionem contemplans. verum metum excutit benignus Dominus.

C

Audiui enim, inquit, ad me loquentem: & dixit ad me, Fili hominis ſta ſuper pedes tuos, & loquar ad te.

Vulg. *Et audiui vocem loquentis & dixit ad me, Fili hominis ſta ſuper pedes tuos & loquar tecum.*

Filium hominis appellat tantum non ita dicens, ne naturæ obliuiſcaris ea contemplatione dignatus, quæ tuā ſuperat naturam, verum noſce te ipſum, neq; tamen immenſo metu diutius detinearis, cum tibi auctor ego ſim vt bono ſis animo, ſed ſtans audi, quæ [illegible] me dicantur, non huc aut illuc te circumuertens, ſed ipſo ſtatu ſtabilitatem ſignificans neq; hæc ſolum bonus dicebat Dominus, ſed etiam ipſis rebus metum [illegible].

Venit enim ſuper me, inquit ſpiritus, & aſſumpſit me, & extulit me, & ſtatuit me ſuper pedes meos, & audiui ipſum loquentem ad me.

Vulg. *Et ingreſſus eſt in me ſpiritus, poſtquam locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos. & audiui loquentem ad me & dicentem.*

Diuina enim quædam virtus cum tetigiſſet me, velut ſolutum metu collegit, & ita comparauit, vt conſiſtens verba, quæ ferebantur, audire poſſem.

D

Et dixit ad me, fili hominis, mitto ego te ad domum Iſrael irritantes me. qui irritauerunt me ipſi & patres eorum, & præuaricati ſunt in me vſque ad hodiernum diem.

Vulg. *Fili hominis mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt à me, ipſi & patres eorum præuaricati ſunt pactum meum vſque ad diem hanc.*

Qui [illegible] oratione diuinam potent [illegible] clementiam quæue mens illius bonitatis pelagus ubi [illegible] poſt infinita ſcelera impiaque facinora, non denegat illis ſalutem, ſed & ipſos & parentes eorum accuſat quod legi non obedierint, & compoſita fœdera violarint, & vſque ad hodiernum diem in improbitate degere perſeuerarint, reuocat eos tamen & inſanabili morbo laborantes ad ſanitatem mutat. præſertim cum ipſorum contumaciam noſſet, & animos rebelles, quamobrem ſubiicit. — E

Et filii duræ faciei, & graui cordis, ad quos ego mitto te.

Vulg. *Et filii dura facie & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te.*

Hoc eſt, impudentes, qui neſciunt erubeſcere, quique molliri nolunt, neque verbis eorum qui conſulunt obtemperare, neque item ſuppliciorum neceſſitate mutantur.

Et dices ad ipſos, hæc dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et dices ad eos, hæc dicit Dominus Deus.*

Illud autem *Adonai* etiam ipſum dominum ſignificat & habet aliam quandam paruam emphaſim. hæc dicit, inquit, Dominus Dominus meus.

Si forte audiant, aut timeant, quia domus exaſperans eſt, & cognoſcent quia propheta es tu in medio ipſorum.

Illud, *ſi forte*, non ignorationem ſignificat. nihil enim eorum quæ futura ſunt ignorat is qui omnia cognoſcit antequam fiant, quamobrem beatus quoque Dauid exclamat erga ipſum. *Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam, tu intellexiſti cogitationes meas de longe, ſemitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti, & omnes vias meas præuidiſti, ecce tu Domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua.* certo itaque ſciens ipſorum pertinaciam, apponit, *ſi forte*, per hæc liberam mentis facultatem docens, quia poſſunt immutari, ſi voluerint. ſimile dictum eſt in ipſo quoq; euangelio, ex perſona patris *mittam filium meum ad agricolas. forte verebuntur hunc.* neque enim illud, *forte*, ibi ambiguitatis ſignum eſt. nouerat quippe fore, vt non vererentur ſed ea facit, quæ ſuæ iuſtitiæ conſentanea ſint. ne quis enim ſuam præſcientiam rerum euentus cauſam opinetur, neceſſario apponit ambiguitatis verba, oſtendens voluntati liberum arbitrium, ſibique defenſionem ad diem iudicii reſeruans. Hac de cauſa prænoſcens eorum contumaciam rebellionemq; omnem [illegible] mouet, vt ab improbitate deficientes reſipiſcant, quamobrem per Eſaiam prophetam exclamat, *Quid amplius faciam vineæ meæ huic, & non feci.* & per Oſee [illegible], *Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda?* veruntamen ſciens inſanabili eos morbo ægrotare adhibet remedia, vt in die iudicii ſine controuerſia rebelles latam [illegible] ſententiam approbent, diuinis beneficiis in medium prolatis. quare beatus quoque Dauid exclamat, *vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris*: noſtra enim iniquitas cum diuinis beneficiis collata, nunc nos ſupplicio ſubiicit, & ipſe iuſtus iudex eu [illegible] ab iis qui puniuntur, vt victor accipit ſuffragium, vt is qui nullum humanitatis genus reliquerit, neque vllam rationem qua poſſit de hominibus bene mereri intactam prætermiſerit. illud itaque, *ſi forte audiant, aut timeant*, non inſcitiam Dei ſignificat, ſed illis tribuit pœnitentiæ locum quandoquidem Pharaonis etiam contumaciam noſcens Deus

Vulg. — F — *Pſal. 130.*

Luc. 20.

Eſa. 5. *Oſee 6* — G

Pſal 50

Noui enim ego, inquit quod non dimittet vos Pharao niſi in manu valida & in brachio excelſo. — *Ex Cap 3.*

Diuina ſua lenitate vſi perſeuerauit nam ſi ſupplicia intuliſſet Dominus iam inde cum præmouiſſet, quia ex te cognoſci potuiſſet diuina iuſtitia ab iis, qui præcognitionis haud cernerent euentum idcirco finem expectat, & tunc infligit pœnas. & me [illegible], inquit, ô propheta, & quæ à me dicuntur vt intermuncius ad tuos cognatos perferto, vt ipſis vtilitatis auctor ſis, diſcantq; te eſſe inter ipſos prophetam, diuinorum verborum miniſtrum. — H

Et tu fili hominis ne timeas eos, neque formides a facie ipſorum, quia inſanient, & congregabuntur contra te in circuitu, & in medio ſcorpionum tu habitas, verba eorum ne timeas, & a facie ipſorum tu ne formides, quia domus irritans eſt

Vulg. *Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque ſermones eorum metuas, quoniam increduli, & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas, verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus aſpera eſt.*

Cauſa

A Cauſa idonea eſt ad contemptum eorum qui inſidiari aggrediuntur, improbitas, legis enim violatores, & à diuina ope vacui ſunt, non ſunt itaque huiuſcemodi viri metuendi, inquit, quamuis more ſcorpionum lædant, quamuis temeraria verba proferant, quamuis multa tabie multaque inſania efferantur. hoc enim per illud verbum innuit, παροιστρῶντες, à boum translatione, quas œſtrus paſcentes impellit, & ſæpe per præcipitia ferri cogit. eſt autem muſcæ genus quolibet ſtimulo vehementius, boues exagitans. ita igitur inſaniam per translationem appellauit.

Et tu fili hominis, loqueris verba mea ad eos, ſi forte audiant, aut timeant, quia domus irritans eſt.

Vulg. *Loqueris ergo verba mea ad eos, ſi forte audiant, & quieſcant, quoniam irritatores ſunt.*

Rurſus ambiguitatem adiecit vt ad pœnitentiam adducat. par eſt enim ipſos, inquit, ſuppliciorum comminatione expaueſcere, & minarum euentum vereri, quando mitioribus verbis cedere recuſant.

B *Et tu fili hominis audi loquentem ad te, & ne ſis irritans, quemadmodum domus irritans eſt. aperi os tuum, & comede quæ ego do tibi.*

Vulg. *Tu autem fili hominis audi quæcunque loquar ad te, & noli eſſe exaſperans ſicut domus exaſperatrix eſt, aperi os tuum, & comede quæcunque ego do tibi.*

Ne repugnes, inquit, iis quæ tibi præcipiam neq; contradicentes æmuleris, verum imperata perficito.

Et vidi, & ecce manus extenſa ad me, & in ipſa caput libri, & euoluit ipſum coram me, & in eo ſcripta erant, quæ ante & quæ poſt, & in eo ſcripta erat lamentatio, carmen, & væ. & dixit ad me. fili hominis comede caput hoc, & abi & loquere filiis Iſrael.

Vulg. *Et vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus & foris, & ſcriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ: & dixit ad me,*

Cap. 3. *fili hominis, quodcunque inueneris comede, comede volumen iſtud, & vadens loquere ad filios Iſrael.*

Merito ſupra dixit, *ſi forte audiant, aut timeant*. terroris enim plena, quæ prophetæ mandantur, *lamentatio & carmen, & væ*, in toto capite ſcripta, intus & foris, *caput* autem vocat libros inuolutos. ſic enim priſci ſcripta monumenta ſeruabant, & Iudæi ad hoc vſq; tempus in huiuſcemodi voluminibus diuinas continent ſcripturas.

C *Et aperuit os meum, & cibauit me eo capite. & dixit ad me. fili hominis, os tuum comedet & venter tuus implebitur hoc capite, tradito tibi. & comedi ipſum, & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.*

Vulg. *Et aperui os meum & cibauit me volumine illo. & dixit ad me, fili hominis venter tuus comedet, & viſcera tua complebuntur volumine iſto, quod ego do tibi, & comedi illud, & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.*

Pſal. 118. *Quam dulcia enim*, diuinus Dauid inquit. *faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo*. dulcis quippe & iucundiſsima eſt ob peccata lamentatio. defectio ſiquidem tenuit me, inquit, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuã, & vidi præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt: eiuſque filius nos admonet cum ait, *melius eſt ire ad domum luctus, quam ire ad domum riſus*. ita prophetæ fuit melli ſimilis voluminis comeſtio, cum nihil iucundi, aut vnde oblectaretur contineret, ſed lamentationem tantum, & carmen, & væ. nemo autem opinetur eiuſcemodi cibum fuiſſe, qui aut ſenſu percipi poſſet, aut corpore conſtaret. quemadmodum enim viſionem illam ſpiritu contemplatus eſt, ita hunc quoque

D guſtum ſpiritu percipit.

Et dixit ad me, fili hominis vade, accede ad domum Iſrael, & loquere verba mea ad eos, quia non ad populum labii profundi, & tardæ linguæ tu mitteris, ad domum Iſrael neque ad populos multos alterius vocis, aut alterius linguæ, neque graues linguæ, quorum non audias ſermones.

Vulg. *Et dixit ad me, fili hominis vade ad domum Iſrael, & loqueris verba mea ad eos: non enim ad populum profundi ſermonis & ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Iſrael, neque ad populos multos profundi ſermonis & ignotæ linguæ, quorum non poſſis audire ſermones.*

Hic aperte oſtendit diſcrimen inter apoſtolicos & prophet... labores. illis enim vnius tantum gentis, ex qua oriundi erant, cuiuſque natiuam linguam habebant, cura commiſſa fuit, Apoſtolis vero cunctus orbis

E terrarum & omnes gentes commendatæ ſunt, ſecundum Domini iuſſum. *Euntes enim docete*, inquit, *omnes gentes*. quæ infinitas habebant & diuerſas linguas moreſque varios, & contrarias leges. attamen ii, quibus

Matth. 28 multæ gentes, diuerſæ linguæ, varii mores, omnis generis leges creditæ fuere, orbem terrarum ad præſtantiora inſtituta traduxere quibus vero effrenatus ille populus commiſſus eſt, ii multos quidem ſuſtinuerunt labores, non dignos tamen laborum fructus tulere: in culpa autem non agricolarum ſegnities, ſed eorum qui colerentur difficultas. quamobrem ipſe quoq; Dominus ait.

Et ſi ad eiuſcemodi miſiſſem te, ii audiſſent te, domus vero Iſrael nolent audire te, quia nolunt audire me, quia omnis domus Iſrael contentioſi ſunt & duri corde.

Vulg. *Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirent te. domus autem Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me: omnis quippe domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde.*

Per hæc autem oſtendit gentium obedientiam, & ipſius Iſrael contumaciam, & interpretatus eſt etiam illud, ſi forte audiant, aperte docens non ignorare ſe, ſed

F optime noſſe ipſorum peruicaciam, ſimulque ſignificat iam ea voluntate non à natura profectam. *domus enim Iſrael*, inquit, *nolent audire te, quia nolunt audire me*: hoc eſt, ne ægre tuleris, cum tibi non obediunt: mihi enim reſiſtentes, verbis à te prolatis repugnant. cauſa vero cur repugnent, à voluntate contentionum ſtudioſa, & corde aduerſandi cupido, & mentis temeritate proficiſcitur. verum ne timeas cum ad hos mitteris.

Ecce dedi faciem tuam potentem contra faciei eorum, & contentionem tuam corroborabo contra contentionem eorum, & erit ſemper. duriorem petra dedi frontem tuam: ne timeas ab eis, neq; verearis à facie ipſorum, quia domus irritans eſt.

Vulg. *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem tuam, ne timeas eos, neque metuas à facie eorum, quia domus exaſperans eſt.*

Cum noris, inquit, illorum improbam mentem, metum omnem ex animo excutito: tribuam enim tibi robur, quod eorum contentioni proportione reſpondeat,

G & vires laboribus conuenientes ſubminiſtrabo, & omni lapide duriorẽ frontem tuam conſtituam, vt neq; contumelia affectus, neq; pulſatus, neq; aliud quippiam graue ſuſtinens effugias, quin mandata exequaris, & iſtorum curam abiicias.

Et dixit ad me, fili hominis omnes ſermones quos ego locutus ſum tecum, aſſume in cor tuum, & auribus tuis audi, & vade ingredere in captiuitatem ad filios populi tui, & dices ad eos, hæc dicit Adonai Dominus, ſi forte audiant, ſi forte quieſcant.

Vulg. *Et dixit ad me. fili hominis omnes ſermones meos, quos ego loquor ad te, aſſume in corde tuo, & auribus tuis audi, & vade ingredere ad tranſmigrationem ad filios populi mei, & loqueris ad eos, & dices eis, hæc dicit Dominus Deus, ſi forte audiant, & quieſcant.*

Nihil, inquit, tuo nomine cum ipſis loquaris, ſed eſto verborum meorum miniſter, & quæcunque mando tibi, ea proferas: par eſt enim ipſos, & tuos verecundari labores & meas minas pertimeſcere. ambiguitas autem rurſus, vt dixi, non inſcitiam indicat, ſed liberæ voluntatis vim excitat.

H *Et aſſumpſit me ſpiritus, & audiui poſt me vocem commotionis magnæ. benedicta gloria Domini de loco ſuo.*

His enim acceptis mandatis, inquit, properabam munus hoc obire, neque pedum fungi ſinebar officio, verum à diuina virtute, ad quos miſſus fui, transferebar. neceſſitatio autem commotionem ſenſu percipit, vt metu ſtimulatus exequatur mandatum. narrat cantum, quem poſt commotionem ſenſiſſe ſe aſſerit: *Benedicta gloria Do-*

Geneſ. 33 *mini de loco ſuo*. hoc vero ab ipſo Deo doctus dixit, qui beato Moyſi ſupplicanti vt ei ſe ipſum indicaret, & co... præberet, *nemo*, inquit, *videbit faciem meam & viuet*. deinde ſubiicit, *Ecce locus apud me, & ponam te in foramen petræ, & protegam te manu mea, & videbis poſteriora mea,*

faciem

A *fa[illegible] rerum [illegible]* non quod [illegible] & poſt hora numen diuiſum ſit, ſed quia per *faciem* ac [illegible] primus diuinam eſſentiam, per *poſteriora* vero diuinas diſpenſationes, ac beneficia, quæ plurima, omnisq; generis in nos conferuntur. *Iacum* itaq; beneficentiam vocant, propter quam, cum natura eiuſmodi ſit, vt comprehendi ne[illegible]eat [illegible]ijs, qui digni ſunt, quoad eius fieri poteſt [illegible] comprehenditur.

Et vidi vocem alarum animalium ſ[illegible]entium alterum ad alteram, & vox rotarum coniuncta eis, & vox commotionis magna.

Vulg. *Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum ſequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.*

His enim mihi dictis animalia mouebantur alas concutientia, & rotæ inſequebantur, maximaq; commotio his motis fiebat: ingens enim crepitus erat, qui vndique ferebatur.

Et ſpiritus ſuſtulit me, & ſuſcepit me, & abij ſublimis in impetu ſpiritus mei.

B

Vulg. *Spiritus quoque leuauit me, & aſſumpſit me, & abij amarus in indignatione ſpiritus mei.*

Diuini enim ſpiritus gratiam quæ mihi [illegible]ceſſit, id effecit vt interiectum inter cœlum & terram aerem veluti quidam [illegible]olucer alatus ſe[illegible]arem.

Et manus Domini erat ſuper me fortis.

Vulg. *Manus enim Domini erat mecum, confortans me.*

Rurſus ipſam ſpiritus grati[illegible] ſignificat.

Et ingreſſus ſum ad captiuitatem ſublimis.

Vulg. *[illegible] veni ad tranſmigrationem ad acervum nouarum frugum.*

Ho[illegible] eſt, non ambulans, ſed per ae[illegible] vectus.

Et [illegible] habitantes ad fluuium Chobar, qui erant ibi, & ſedi illic ſeptem dies verſatus in medio eorum.

Vulg. *Ad eos qui habitabant iuxta flumen Chobar, & [illegible] ibi illi ſedebant, & [illegible] ibi ſeptem diebus mœrens in medio eorum.*

Cum [illegible] ad quos [illegible] illis fui [illegible], dies ſeptem [illegible] commoratus ſum, diuinam expectans [illegible]irtutem.

Et factum eſt poſt ſeptem dies verbum Domini ad me, dicens. Fili hominis ſpeculatorem dedi te in domo Iſrael, & audies de ore meo verbum, & minaberis eis a me.

C

Vulg. *Cum autem pertranſ[illegible] ſeptem dies, factum eſt verbum Domini ad me dicens. Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me.*

L[illegible] me, inquit, [illegible] quem [illegible] quem [illegible] barbarorum irruptiones: & tu itaq; [illegible] quadam ſpecula, & vertice propheticæ [illegible] præ[illegible]es, ea [illegible] prædicit[illegible], & verbo [illegible] ad ipſ[illegible] in his [illegible].

Cum dixero ego iniquo, morte morieris, & ſi non diſtinxeris ipſi, neque locutus fueris, [illegible] iniquo, vt [illegible] à via [illegible] eius, ille in iniquitate ſua morietur, & ſanguinem eius de manu tua requiram.

Vulg. *Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via ſua impia, [illegible] ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram.*

Ter[illegible] & ho[illegible] ple[illegible] idonea ad [illegible] terren[illegible] quin [illegible] ſunt [illegible] bilis autem quæ per [illegible] comminatione [illegible] demonſtrat [illegible] natur enim [illegible] ſe ab eorum [illegible], [illegible] quo mortem [illegible] ſignificet, [illegible] quod [illegible] & [illegible] conſ[illegible] & domin[illegible] atorum [illegible] [illegible] ditas [illegible] ſibi anim[illegible] prode[illegible] pœna [illegible] erga [illegible] vero par[illegible], ho[illegible] genu[illegible] adhibere, [illegible] autem [illegible] & adhibitum reme[illegible] dium [illegible] admittere, neceſſario adijcit,

D

[illegible] tu ſi diſtinxeris iniquo, & non reuerſus fuerit à via ſua, & ab iniquitate ſua, iniquus ille in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam liberabis.

Vulg. *[illegible] autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus*

E

ab impietate ſua & à via ſua impia, ipſe quidem in impietate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti.

Inſons, inquit, eris ſi quæ te decent, feceris, quæq; a te requiruntur executus fueris: etenim ſi illius morbus manſerit inſanabilis, ipſe ſolus ſuæ pertinaciæ ſoluet pœnas. decet autem intelligere, & ſuperius & hic impiũ punitum [illegible] dixiſſe in iniquitate degere perſeuerantem, ſiue diſtinguentem habuerit, hoc eſt, docẽtem, ſiue minus. ſufficit enim natura ad ea, quæ facto opus ſunt, diſcernenda. doctrina vero vel ſuperuacua adhibetur, diuina bonitate omnes vias ad hominũ ſalutem moliente.

Et cum auerterit ſe iuſtus a iuſtitiis ſuis, & fecerit delictum, & dabo tormentum in faciem eius, ipſe morietur. quia non diſtinxiſti ei, in peccatis ſuis morietur, quia non tenebuntur memoria iuſtitia eius, quas fecit, & ſanguinem eius de manu tua requiram.

Vulg. *Sed & ſi conuerſus iuſtus a iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo ipſe morietur, quia non annunciaſti ei, in peccato ſuo morietur, & non erunt in memoria iuſtitiæ eius quas fecit, ſanguinem vero eius de manu tua requiram.*

Non ſimpliciter dixit, ſi peccarit iuſtus, ſed ſi auerſus fuerit a iuſtitijs ſuis, & fecerit delictum, hoc eſt, ſi relicta recta, qua incedebat, via, in alteram verſus fuerit, nam beatus etiam Dauid peccauit, & maxima commi[illegible] fa[illegible] nora, non reliquit tamen viam, qua incedebat: ſed cum offendiſſet [illegible] lapſus eſſet, [illegible] & idem iter ſecutus eſt. ſi itaq; iuſtus, inquit, relicta ſua [illegible], contrariam perſequatur, tuq;, hoc cognito, non arguens illius errorem, neq; in priſtinam viam reducere ſtudueris, ille quidem alterum [illegible] ſed [illegible] inuenier, cum o[illegible] ſuſceptis [illegible] labor [illegible] ſuſceptis perierit: in alterā [illegible] viam deſle[illegible] autem ſuum exitus, & vis conue[illegible] alt[illegible] alterius mor[illegible] eſt [illegible] prior [illegible] omnia ſ[illegible] amittet, in [illegible] vitæ lapſus exitium, amiſſa [illegible]; illius vitam de manu tua requiram, pœn[illegible] tuæ negli[illegible] ſumens.

F

Si vero tu diſtinxeris iuſto, vt non pe[illegible], & ipſe non peccarit, iuſtus vita viuet, quia annunciaſti ei, & [illegible] animam tuam [illegible].

Vulg. *Si autem tu annunciaueris iuſto, vt non peccet iuſtus, [illegible] ille non peccauerit, viuens viuet, quia annunciaſti ei, & tu animam tuam liberaſti.*

G

Duplicem enim lucraris vitam tibi & illi. ille enim tuis admonitionibus effugiet per[illegible]tionis barathrum, & viæ iuſtæ di[illegible] ſe repe[illegible]: tu autem à reddendis [illegible] liber eris, habitaq; ſalutis proximi tui ta[illegible] atque hæc ſatis [illegible] ad [illegible] excitandos, & impel[illegible] adhibe[illegible] neq; [illegible] ſupplicia, quæ nobis [illegible] conſequamur ſalutem, in C[illegible] Domino noſtro, cum quo pat[illegible] nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO II.

Et fa[illegible] eſt ſuper me manus Domini, & dixit ad me, ſurge, & egredere in campum, & ibi ſermo[illegible] habebitur.

Vulg. *Et facta [illegible] me manus Domini, & dixit ad me, ſurgens egredere [illegible] campum, & ibi loquar tecum.*

Quies enim diuinarum rerum contemplationi apta eſt, cu[illegible] mens libera ab ijs quæ ext[illegible], quæ [illegible] non amplius [illegible] & illuc diſtrahitur, ſed in ſeipſam [illegible] accurati[illegible] poteſt diuina per[illegible].

H

Et [illegible] & egreſſus ſum in campum & ecce ibi gloria Domini ſtabat quaſi [illegible] gloria quam vidi ſuper fluuium Chobar, & cado in faciem meam, & venit in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos.

Vulg. *Et ſ[illegible] egreſſus ſum in campum, & ecce ibi gloria Domini ſtabat, quaſi gloria quam vidi iuxta fluuium Chobar. & cecidi in faciem meam, & ingreſſus eſt in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos.*

Crebrius viſionem [illegible]ſequitur vt ad verbi miniſterium ſtudioſior reddatur. & [illegible]ud nos ſcire opus eſt, ne eas quidem reuelationes, quarum modum poſſit humana natura [illegible]cipere, ab ijs, qui admodum pura mente fuerint, potu[illegible] ſicut tandem hic etiam pro

A phera, quamuis viſionis experientiam cepiſſet, ſtatim tamen cadit, vt contemplatus eſt, & gratia indiget [illegible] xcitate.

Et locutus eſt ad me, & dixit mihi, ingredere, & includere in medio domus tuæ.

Ipſis rebus iubet prophetiæ munus obiri, & per ea, quæ propheta facere iubebatur, Hieruſalem obſidionem prænuntiari.

Et tu fili hominis ecce data ſunt ſuper te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum. & linguam tuam colligabo gutturi tuo, & mutus fies, neq; eris ipſis in virum arguentem, quia domus irritans eſt.

Vulg. *Et tu fili hominis ecce data ſuper te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum, & linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt.*

Prædotribę inſtar Dominus veluti athletam quendam prophetam vngit, futuras ipſi calamitates prædicens, & moleſtias, quas exhibiturus eſt populus, ſuſtinere tamen B & perferre iubet, atq; ſilere quoad ipſi loquendi facultatem conceſſerit. & vbique addit, quia domus irritans eſt, docens non eſſe eos metuendos, qui abſque metu Deum irritent, aſpernandi ſiquidem ſunt iniqui.

Et cum loquar ego ad te, aperiam os tuum. & dices ad eos, hæc dicit Adonai Dominus. qui audit audiat, & qui non obedit, non obediat, quia domus irritans eſt.

Vulg. *Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum. & dices ad eos, hæc dicit Dominus Deus. qui audit, audiat, & qui quieſcit, quieſcat, quia domus exaſperans eſt.*

Hæc item liberam mentis voluntatem declarant. tu enim communem inquit omnibus affer doctrinam. & docens voluntariam obedientiam ſuis verbis apponit, qui vult, obediat, & nō obediens qui contraria ſentit, cōtradicat. vnuſquiſq; enim pro meritis optione præmia feret.

Cap 4. *Et tu fili hominis cape tibi ipſi laterem, & ponas eum ante faciem tuam, & deſcribes in eo vrbem Hieruſalem. & dabis circa ipſam munitionem. & ædificabis contra eam propugnacula. & circuitum eam pones vallum, & dabis contra eam caſtra, & ordinabis machinas telorum miſſilium in circuitu.*

C Vulg *Et tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum coram te. & deſcribes in eo ciuitatem Hieruſalem, & ordinabis aduerſus eam obſidionem. & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam caſtra. & pones arietes in gyro.*

Ipſius Hieruſalem obſidionem deſcribere iubetur, in latere autem fit deſcriptio, propter incolarum debilitatem, qui non ædificarunt domum ſuam ſecundum ſa- Matth. 7. pientem [illegible], ſupra petram ſed ſuper arenam, quare venerunt flumina & deſcendit pluuia, & flauerunt venti, & irruerunt in domum ipſorum, & cecidit & fuit ruina illius magna.

Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones ipſam murum ferreum inter te & inter ciuitatem. & parabis faciem tuam ad eam, & erit in conclusione. & concludes eam ſignum eſt hoc filiis Iſrael.

Vulg. *Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum inter te & inter ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. & erit in obſidionem, & concludes eam: ſignū eſt domui Iſrael.*

Dei formam continere iubetur propheta, quamobrem ſartaginem quoque ferream inter ſe & vrbem in latere deſcriptam ponere iubetur: quo docetur ferè vt D præſens Deus & quæ contra Hieroſolymam fierent intuens omnia, nulla eos prouidentia dignetur; ſed quaſi muro quodam ferreo coercitus, neque cernere quæ fiant neque ſibi ſupplicantes audire videatur. hæc autem, inquit facito, ſignum dans iis, qui obedire renuant, & dictis [illegible] pugnent prophetiam per res ipſas.

Et tu dormies in latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates domus Iſrael ſuper eo, ſecundum numerum dierum quinquaginta & centum quos dormies ſuper eo, & accipies iniquitates ipſorum & ego dedi tibi duas iniquitates ipſorum in numerum dierum nonaginta & centum diebus & accipies iniquitates domus Iſrael. & complebis eas.

Vulg. *Et dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates domus Iſrael ſuper eo numero dierum quibus dormies ſuper illud. & aſſumes iniquitates eorum, ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum numero dierum trecentos & nonaginta dies, & portabis iniquitatem domus Iſrael & cum compleueris hæc.*

Poſt Salomonem regnante Roboam diuiſæ ſunt E duodecim tribus, & decem modo Ephraim, modo Iſrael vocabantur. Iudas autem & Beniamin, Iudas dicebantur, veruntamen vnus erat populus ab Iſraele & Abraham oriundus, quare & nunc in de vno populo quæ ſeparatim dixit eadem rurſus coniunxit. cum enim tribuiſſet centum quinquaginta dies Iſrael, & Iuda quadraginta, tum ſimul in [illegible] de vno corpore, vnaque cognatione [illegible] centum nonaginta diebus coniunxit, [illegible] quæ rurſus diuiſerat.

Et dormies ſuper latus tuum dextrum iterum, & aſſumes iniquitates domus Iuda quadraginta diebus, [illegible] in annū poſui tibi ipſas.

Dormies ſuper latus tuum dextrum ſecundo, & aſſumes iniquitatem domus Iuda. quadraginta diebus diem pro anno, diem inquam pro anno dedi tibi. Vulg.

Maior enim erat iniquitas illius populi, qui Iſrael vocabatur, qui cum penitus a Deo defeciſſent, modo vitulos colebāt, modo omnis generis idola adorabant, ideirco illis centū quinquaginta dies definit. Iudæ vero quadraginta vnūquemq; diem in annū poſuit ſibi: ſignificant quadraginta dies Iuda, quadraginta annos illos, qui deerant ſeptuaginta annis. declarauit. Deus per prophetam F Hieremiam, ſe ſeptuaginta annos vt in Babylone illi degerent decreuiſſe, ſed triginta iā tranſierant anni: trigeſimo ſiquidē captiuitatis ſuam prophetiam exorſus eſt diuinus Ezechiel, circiter annū quintū Iechoniæ captiuitatis, a quo vſq; ad annum I. regni Cyri Perſę reliqui quadraginta computantur anni. quod non ſolū ab annalibus tēporum colligitur ſed etiā à diuinis ſcripturis percipi poteſt: etenim beatus Hieremias propheta & Paralipomenon liber docet, quemadmodum in tricefimo & ſeptimo anno captiuitatis Ioachim, qui etiam Iechonias dictus eſt, 4 Reg 25. exultauit caput ipſius Euiladmarodach, & eduxit eum de domo cuſtodiæ in anno regni ſui. poſt hunc Babyloniorum regno potitus eſt Baltaſar, haud diutius, quia cum ſe impium præbuiſſet, occiſus fuit regnauit autem circiter annos tres, nam tertio eius regni anno viſionē varia Daniel vidit. poſt ipſum Darius Aſſueri à Medis oriundus accepit regnū. & breui ipſe quoq; tempore impera- G uit, idq; nos docet beatus Daniel, qui cum dixiſſet: *In primo anno Darij filij Aſſueri, in anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam prophetam vt complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni.* Igitur dies definiti ipſi Iuda, quadraginta annorum quadraginta qui deerant, numerum ſignificāt. centū vero quinquaginta ipſi Iſraeli præfiniti, centū quinquaginta annos indicant. poſt quod tempus & vrbs ædificata eſt, & incolis completa, muroq; cincta, & ſeptis vndiq; cōmunita, aliæq; vrbes & Iſrael. & Iuda, inſtauratæ fuere multis receptis incolis. hoc autem factum eſt anno vigeſimo regni Artaxerxis filij Xerxis, à quo Neemias eius pincerna ab ipſo delectus hoc impetrato a rege, quod petierat, beneficio, multa alacritate in Iudæam rediit, omniaq; paulo ante dicta confecit. quod aperte nos Eſdrę docet hiſtoria. quod ſi quis etiam annorum numerum velit accurate perdiſcere, principium numeri capiat annum quintum captiuitatis Iechoniæ: ab illo enim quadraginta numerauimus: comperies enim quadraginta vſq; ad primum annum Cyri H Perſæ, inde reliquos Cyri viginti nouem, tum Cambyſis ſeptem, deinde Darij Hiſtaſpis triginta quinq;, prætetea Xerxis viginti, & Artaxerxis vndeuiginti: anno enim vigeſimo vrbis muros præcepit ædificari. & nemo dicat ipſius Iſrael ædificationem Hieruſalem nihil intereſſe, cum iam pridem à tribu Iuda diuiſus eſſet: namque poſt reditum haud manſit illa diuiſio, verum concordes & vnanimes omnes, qui reditum conſecuti fuerant, degebant, Hieruſalem metropolim incolentes.

Et ad concluſionem Hieruſalem, inquit, parabis faciem tuam, & brachium tuum firmabis, & prophetabis ſuper eam.

Et ad obſidionem Hieruſalem conuertes faciem tuam, & brachium tuum erit extentum, & prophetabis aduerſus eam. Vulg.

Apparatus faciei indignationem ſignificat, brachii confirmatio diſciplinam quæ adhibetur.

A *Et ecce dedi ſuper te vincula, & non conuerteris a latere tuo in latus aliud, donec expleantur dies obſidionis tuæ.*

Vulg. *Ecce circumdedi te vinculis, & non te conuertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obſidionis tuæ.*

Oportet enim ipſos ex iis, quæ meditaris, percipere nullam ſe veniam conſecuturos, vt reuocentur in patriã. quare decet te definitum illud tempus ita in latus vtrumq; incubantem degere, vt ne moueatis in aliam partem, quo ipſi latam contra ſe ſententiam intelligant.

Et tu fili hominis ſume tibi triticum & hordea, & fabam & lentem, & milium, & ſiliginem, & iniicies ea in vas vnum fictile, & facies ea tibi ipſi in panes, ſecundum numerum dierum quibus tu dormis, in latus tuum nonaginta & centum diebus comedes ea, & cibus tuus, quem comedes in pondere, viginti ſiclos, in die a tempore vſque ad tempus comedes ea.

Vulg. *Et tu ſume tibi frumentum, & hordeum & fabam, & lentem, & milium, & viciam, & mittes ea in vas vnũ, & facies tibi panes numero dierum, quibus dormies ſuper latus tuum, trecentis & nonaginta diebus comedes illud, cibus autem tuus quo veſceris, erit in pondere viginti ſtateres in die, a tempore vſq; ad tempus comedes illud.*

Laborioſa ſunt quæ prophetæ imponuntur, vt typum in ſe eorum, qui puniantur, gerens, populum doceat, per ea, quæ facere iubebatur, futuram Hieroſolymis famem. quare non ex tritico tantum panem conficere iubebatur, ſed etiam ex milio, & ſiligine & faba. atq; huiuſmodi cibus argumentum eſt inopiæ. & pondus item indigentiam ſignificat: ſemel enim die, inquit, comede viginti ſiclus, qui tres vncias & paulo amplius in ſuper conficiunt, vt aſſerunt ii, qui pondera hæc & menſuras diligenter perſcrutati ſunt.

B *Et aquam menſura bibito, ſextam partem hin, a tempore vſque ad tempus bibito.*

Vulg. *Et aquam in menſura bibes ſextam partem à tempore vſque ad tempus bibes illud.*

Et hoc rurſus inopiæ indicium ementum illud, quod agit obſidio, declarat. *Hin* autem menſura apud ipſos erat, cuius ſexta pars ſecundum Syrum dimidium xeſtem capiebat: hanc menſuram bibere propheta iubebatur, vt præſignificaret eorum quæ ad victum neceſſaria ſunt, inopiam quæ ab obſidione proficiſceretur.

C *Et panem ſubcinericium hordeaceum comedes ea, in ſtercoribus ſimi humani occultabis ea, ante oculos eorum.*

Vulg. *Et quaſi ſubcinericium hordeaceum, comedes illud, & ſtercore quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.*

Panes conficies, inquit, ex his omnibus ſeminibus, ſicuti conſueuerunt hordeaceos conficere panes & materia ignis ad panis confectionem humanum ſtercus ſit, vt indicentur inquinamenta, quibus inter gentes polluendi ſint. idcirco ſubiicit.

Sic comedent filii Iſrael panem ſuum immundum inter gentes, vbi diſpergam eos.

Vulg. *Hæc dicit Dominus, ſic comedent filii Iſrael panem ſuum pollutum inter gentes ad quas eiiciam eos.*

Neceſſe enim erat, vt, qui capti iuiſſent, & cum gentibus alienigenis commiſti non ſecundum legem gubernarentur, ſed multas ex con[illegible] ad legem violandam caperent occaſiones.

D *Et dixi, nequaquam Domine Deus Iſrael. ecce anima mea non eſt polluta immunditia, & morticinum, aut captum à beſtiis non comedi, ab ortu meo vſque nunc, neque ingreſſa eſt in os meum omnis caro putrida & profana.*

Vulg. *Et dixi, a, a, a, Domine Deus. ecce anima mea non eſt polluta, morticinum, & laceratum à beſtiis non comedi ab infantia mea vſq; nunc, & non eſt ingreſſa in os meum omnis caro immunda.*

Coactus propheta legitimam ſuam vitæ degendæ rationem nudans aperte ac domino benigno ſupplicat, vt alio iuſſu, quæ ſibi antea imperata fuerant, abrogaret, & ſtatim exorauit. bonus enim Dominus eſt & quibus ſupplicum precibus facile flectatur, vt eo tempore fa[illegible]. nam cum exclamaſſet, ac iuſſiſſet ſimo vti ad conficiendum panem, ſubiicit,

Fili hominis ecce ego contero firmamentum panis in Hieruſalem, & comedent panem in pondere & in indigentia, & aquam in menſura, & in interitu bibent, vt indigentes fiant panis & aquæ: & [illegible] gelibitur homo, & frater eius, & contabeſcent in iniquitatibus ſuis.

E *Et dixit ad me, fili hominis, ecce conteram baculum panis in Hieruſalem, & comedent panem ſuum in pondere & in ſollicitudine, & aquam in menſura & in anguſtia bibent, vt deficientibus pane & aqua corruat vnuſquiſque ad fratrem ſuum, & contabeſcant in iniquitatibus ſuis.* Vulg.

Duo per illam panis confectionem ſignificantur, inuſitata fames in Hieruſalem, ab immundo apparatu, vita degenda inter gentes, quæ legem violent, verum iuſtitia ſupplicium continet: pœnas enim ſoluent, inquit, eorum quæ deliquerint.

Et tu fili hominis cape tibi rompheam acutam, ſicut nouaculam tonſorum, & poſſide eam tibi ipſi, & indues ſuper caput tuum, & ſuper barbam tuam. & ſumes ſtateram ponderum, & diuides ea. Cap. 5.

Et tu fili hominis ſume tibi gladium acutum radentem pilos, & aſſumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam, & aſſumes tibi ſtateram ponderis, & diuides eos. Vulg.

Romphea, id eſt, gladius, inimicum vlciſcendi facultatem: ademptio autem capillorum & barbæ, decoris priuationem: *ſtatera & pondera*, diuinæ ſententiæ iuſtitiam: nihil eſt enim quin ponderetur, apud incomprehenſibilia iudicia eius. Rom. 11.

F *Quartam partem in igne combures in media ciuitate ſecundum completionem dierum obſidionis tuæ, & accipies quartam partem & combures in medio eius, & quartam partem concides in romphæa in circuitu eius, & quartam partem diſperges vento, & gladium nudabo poſt eos.*

Tertiam partem igni combures in medio ciuitatis iuxta completionem dierum obſidionis, & aſſumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius, tertiam vero aliam diſperges in ventum, & gladium nudabo poſt eos. Vulg.

Hæc ipſe paulo poſt interpretatur, & vocat ignem, & famem, & mortem, idcirco duas quartas partes in ignem iniici præcepit, quia & hæc & illa ignis inſtar, homines depaſcuntur: per *gladium* hoſtium impetum ſignificauit, & eas cædes, quas erant facturi: per *diſperſionem venti* captiuitatem, & [illegible] diſſipationem futuram, de quibus adiecit, *& gladium nudabo poſt eos*: etenim poſtquam bello capti fuere, infinita mortis genera ſubiere.

G *Et aſſumes, inquit, inde paucos in numero, & circumligabis eos indumento tuo, & ex his excipies adhuc, & proiicies eos in medium ignis, & combures eos in igne, ex ea egredietur ignis in omnem domum Iſrael.*

Vulg. *Et ſumes inde paruum numerum, & ligabis eos in ſummitate pallii tui, & ex eis rurſum tolles, & proiicies eos in medio ignis, & combures eos igni, & ex eis egredietur ignis in omnem domũ Iſrael.*

Per hos eos qui relicti fuerant ſignificat quos Nabuzardan [illegible] princeps cũ Godolia [illegible], qui rurſus diuerſis modis conſumpti ſunt, modo aliis ab [illegible], modo in Aegyptum fugientes, & ab impietate [illegible] non deſiſtente. Idque nos aperte Hieremię prophetia docet. Illud autem, *ex ipſa egredietur ignis in omnem domum Iſrael*, innuit quidem & Babyloniis, qua tunc exarſit, indignationem, & exitum ipſis in Aegypto illatam, præſignificat vero ſeditiones ortas poſt [illegible] regnante Antiocho Epiphane, propter quas innumerabiles calamitates inciderẽ. ſed præcipue prædicit inſaniam contra Chriſtum Dominum, & illud exitium, quo funditus poſt crucem interiiſſe eos conſtat. & in omnem terrarum orbem diſſipatos, hæc inquit cum feceris, dicito etiam pœnarum cauſas.

H *Hæc dicit Adonai Dominus, hæc Hieruſalem, in medio gentium poſui eam, & regiones in circuitu eius, & dices mutauit iuſtificationes meas in iniquitatem, ex gentibus quæ ſunt in circuitu eius, quia iuſtificationes meas repulerunt, & in legitimis meis non ambulauerunt.*

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, iſta eſt Hieruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras, & contempſit iudicia mea, vt plus eſſet impia quam gentes, & præcepta mea vltra quam terræ, quæ in circuitu eius ſunt. iudicia enim mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt.*

Auctor omnium [illegible] Deus Iudæorũ gentem elegit, per quos [illegible] beneficiis volebat afficere. idcirco legem ipſis, qua ſe ab omnibus eos diſtingueret, dedit, vt hinc eam [illegible] obtinere [illegible] conceſſit item ad habitandum locum, orbis terrarum vmbilicum, ad

A [illegible] Deus [illegible] ad o [illegible] iden-
te [illegible] per mise per [illegible] ab auſtro [illegible]
[illegible] patet [illegible] Noſi quoq; [illegible]
[illegible] unt *poſui igitur Hieruſalem*, inquit Deus, *in medio gentium*, vt [illegible] ab hac [illegible] tatem capiant & [illegible]
[illegible] verum legis [illegible] cultum percipiunt [illegible]
[illegible] fe [illegible] neq; enim datam a me ſibi [illegible]
tum cum ipſis non communicauit, ſed etiam [illegible]
impietatis particeps ipſa fuit.

Propterea hæc dicit Adonai Dominus, propterea quod forma veſtra ex gentibus quæ ſunt in circuitu veſtro [illegible] in legitimis meis non ambulaſtis, & iuſtificationes meas non feciſtis, [illegible] neque ſecundum iuſtificationes gentium quæ ſunt in circuitu veſtro feciſtis, [illegible] hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego ſuper te, & faciam in medio tui iudicium in conſpectu gentium.

Vulg. *Iccirco hæc dicit Dominus Deus, quia ſuperaſtis gentes quæ in circuitu veſtro ſunt, & in præceptis meis non ambulaſtis, [illegible] iudicia mea non feciſtis, & iuxta iudicia gentium quæ in circuitu veſtro ſunt non eſtis operati, ideo hæc dicit Dominus Deus, [illegible] ecce ego ad te, & ipſe ego faciam in medio tui iudicia in [illegible] lis gentium.*

B Quando enim gentium [illegible] iudulsitis, & [illegible] in inſtitutis perſiſti mea [illegible] & leges auerſati eſtis, & propter iniquitatis exuperantiam impietate [illegible] ipſis [illegible] quam eam didi [illegible]: hac de [illegible] aper te iudicabo te inſpectantibus iudicium gentibus & pœnas audientibus, vt quę [illegible] tua æquitate [illegible] item percepere [illegible] tua ſupplicio.

Et faciam in te quæ non feci [illegible] non faciam ſimilia ipſis amplius, propter omnes abominationes tuas.

Vulg. *Et faciam in te, quod non feci, & quibus ſimilia vltra non faciam, propter omnes abominationes tuas.*

Deinde docet, quænam ſint ea, quæ minatus eſt.

Ideo patres comedent filios in medio tui, [illegible] filij comedent patres.

Hoc accidit in obſidione & Babyloniorum & Romanorum, [illegible] debili vi famis ad hoc nefarium facinus & impium impellente.

Et faciam in te iudicia.

Hoc eſt, iuſto te iudicio condemnabo.

C *Et diſpergam omnes reliquos tuos in omnem ventum.*

Vulg. *Et ventilabo vniuerſas reliquias tuas in omnem ventum.*

Non indiget interpretationis oratio, cum ipſa res clament.

Iccirco viuo ego dicit Adonai Dominus, profecto eo quod ſancta mea polluiſti in omnibus offenſionibus tuis, & in omnibus abominationibus tuis, etiam ego repellam te.

Vulg. *Iccirco viuo ego, dicit Dominus Deus, niſi pro eo quod ſanctum meum violaſti in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam.*

Sancta [illegible] non ſolum præcepta legis, ſed etiam de[illegible] [illegible] templum, quod idolis in eo collocatis pol[illegible] [illegible] *offenſiones* [illegible] & *abominationes* idola nuncu[illegible] [illegible] abo[illegible] plena, offenſiones, vt omni [illegible] [illegible] hinc [illegible] eſt illud quod à Rebecca dici-
Gen. 27. tur: *Tædet* [illegible] *animam mea propter filias Chananæorum: ſi acceperit Iacob* [illegible] *meus ex ipſis vxorem, vt quid mihi viuere?* hoc
eſt, [illegible] hominis filias Chananæorum. & rurſus Deus
Pſal. 94. per Dauid: *Ideo offenſus ſui generationi illi, & dixi ſemper, errant corde,* hoc eſt, auerſatus ſum. & de iniquo item idem
Pſal. 35. propheta ait, *malitiam autem non odiuit*, id eſt, non abominatus eſt [illegible].

Non parcet oculus meus, & non miſerebor ego.

Tanta eſt [illegible] iniquitatis exuperantia, vt miſericors miſe[illegible] [illegible] ſuſtineat, & clemens pœnis reorum ſe [illegible] [illegible] deinde [illegible] iam interpretati ſumus [illegible] quemadmodum tunc quartam partem conſumet [illegible] aliam morte, id eſt peſte, tum aliam belli cæde, reliquam partem [illegible] tradet pœnis rurſus eo quoque [illegible] quentibus. & ſubijcit:

Et explebitur furor meus, & ira mea ſuper eos, & conſolabor, & [illegible] quia ego Dominus locutus ſum in zelo meo, cum expleuero iram meam ſuper eos.

Vulg. *[illegible] complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam [illegible], & conſolabor, [illegible] ſcient quia ego Dominus locutus ſum in [illegible] zelo meo, cum impleuero omnem indignationem meam [illegible].*

E *[illegible] ipſis aff [illegible] numen [illegible] ab ira prorſus vacuum vtitur autem humanis nominibus, ita appellans [illegible] nunc [illegible] illud vero, expletur ira mea ſuper ipſos [illegible], finem habebit. cumq; [illegible] didicerint ipſi me Deum eſſe ac Dominum [illegible] qui auerſatus eorum ſcelera ſupplicia intul[illegible] [illegible] enim conſ[illegible] pœnas irrogaui.*

Et ponam te in deſertum & in opprobrium, qui ſunt in circuitu tuo.

Vulg. *Et dabo te in deſertum, & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo ſunt.*

[illegible] eſt ac acerbe eam excruciandũ [illegible] bellantes [illegible] [illegible].

Et filias quæ ſunt in circuitu tuo in conſpectu omnium prætereuntium.

Vulg. *Et in conſpectu omnis prætereuntis.*

Filias vo[illegible] & regiones.

Et eris ſuſpirij plena, manifeſta diſciplina, & deſolatio, & filiæ tuæ in circuitu tuo in gentibus, quæ ſunt in circuitu tuo.

Vulg. F *Et eris opprobrium & blaſphemia, exemplum & ſtupor in gentibus quæ in circuitu tuo ſunt.*

Inſignem, inquit, te in malis faciam: ita, vt omnes qui audierint & tuum [illegible] tibi [illegible] ſuſpirent ac lugeant.

Cum fecero ego in te iudicia in ira, & furore, in vltione furoris, & increpationibus.

D[illegible] mendacio, quæ dicta ſunt oſtendens;

Ego Dominus inquit, locutus ſum.

E[illegible] perſonæ declaratio idonea ad veritatem [illegible] oſtendendam.

Cum miſero ego ſagittas meas famis ſuper eos, & erunt in deſectionem, & mittam eas vt corrumpam vos, & famem congregabo, & conteram firmamentum panis tui, & emittam in te gladium, & beſtias malas, & puniã te, & mors & ſanguis tranſibit ſuper te, & gladium inducam ſuper te in circuitu ego Dominus locutus ſum.

Vulg. *Quando miſero ſagittas famis peſſimas, quæ erunt mortiferæ, quas mittam vt diſperdam vos, & famem congregabo ſuper vos & conteram in vobis baculum panis, & immittam in vos famem, & beſtias peſſimas vſq; ad internecionẽ, & peſtilentia & ſanguis tranſibunt per te, & gladium inducã ſuper te, ego Dominus locutus ſum.*

G Eadem ſæpius [illegible] audientes, vt miſerabilium malorum metu ad veram pietatem eos traducat & [illegible] ſedere exemplum eorum quę minatur. *beſtias* vero *malas*, crudeliſſimos Chaldæos appellauit inſtar beſtiarum cruorem [illegible], inuadentes, & alios [illegible] dentes, alios viuos capientes, alios bello captos in [illegible] abducentes.

Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ad montes Iſrael, & propheta ad eos, & dices.

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam ad montes Iſrael, & prophetabis ad eos & dices*

Non ſunt montes ratione præditi [illegible] animati, quin etiam ſenſu carent [illegible] loquitor, vt [illegible] ratione præditos magis [illegible]. ita etiam regnante Hieroboam, ad altare vir Dei verba fecit. 1 Reg. 13.

Montes Iſrael audite verbum Adonai Domini. hæc dicit Adonai Dominus montibus, & collibus, & rupibus, & vallibus. Ecce ego induco ſuper vos gladium, & exterminabuntur excelſa veſtra & delebuntur altaria veſtra, & conterentur delubra veſtra, & deijciam vulneratos veſtros in conſpectu idolorum. H

Vulg. *Montes Iſrael audite verbum Domini Dei, hæc dicit Dominus Deus montibus & collibus, rupibus & vallibus. Ecce ego inducam ſuper vos gladium, & diſperdam excelſa veſtra, & demoliar aras veſtras & confringentur ſimulacra, & deijciam interfectos veſtros ante idola veſtra.*

Cum enim [illegible] omnibus his locis aras erexiſſent idolis, neceſſario prædixit futurum hoſtium impetum & cædes quæ vbiq; patrabuntur, & templorum in quibus idola colantur demolitionem.

Et dabo cadauera filiorum Iſrael ante faciem idolorum ſuorum, & diſpergam oſſa veſtra in circuitu altarium veſtrorum, in omni habitatione veſtra.

Et dabo cadauera filiorum Iſrael ante faciem ſimulacrorum veſtrorum, & diſpergam oſſa veſtra circum aras veſtras in omnibus habitationibus veſtris.

A Ab inanimis ad ratione præditos connectit orationem [illegible] inanimiq; cadaueribus completurum ſe idolorum delubra, & humanis [illegible] ius dæmonum aras, docens [illegible] [illegible] dæmonum profuiſſe cultum, neq; [illegible] opem aliquam aut auxilium habuiſſe in ijs, quæ ſibi fuerunt [illegible] latæ, calamitatibus.

[illegible] ſi erunt, & exci[illegible] a delebuntur, vt exterminentur, & deſol[illegible]tur altaria veſtra, & conterantur.

Vulg. *[illegible] deſerta erunt, & excelſa demolientur, & diſſipabuntur, & interibunt aræ [illegible] & confringentur.*

Illud deſolabuntur, ita interpretatus eſt Symmachus.

Et ceſſabunt idola veſtra, & auferentur delubra veſtra, & delebuntur opera veſtra.

Vulg. *Et ceſſabunt idola veſtra, & conterentur delubra veſtra, & delebuntur opera veſtra.*

Oſtendit pœnarum cauſas: clemens enim Dominus ita punit, vt medici more ſanitatis habeat rationem; vt comprimat impietatis licentiam. hæc enim omnia inquit, facio, & ſolitudinem inducam, vt inſaniam & rabiem, qua excitati eſtis ad idola colenda, extinguam.

B *Et cadent vulnerati veſtri in medio veſtri. & cognoſcent quia ego Dominus.*

Vulg. *Et cadet interfectus in medio veſtri, & ſcietis quia ego ſum Dominus.*

Quamobrem pœna diuinæ cognitionis eſt magiſtra. idcirco etiam beatus Dauid dicebat: *Bonum mihi, quia humiliaſti me vt diſcam iuſtificationes tuas.*

Pſal. 118. *Et aſſumam eum fuerit ex vobis ſaluatum ex gladio in gentibus, in diſſipatione veſtra in regionibus.*

Vulg. *Et relinquam in vobis eos qui fugerint gladium in gentibus, cum diſperſero vos in terras.*

Quia dixit, *cognoſcetis quia ego Dominus*, neceſſario oſtendit, eos qui perceperint ſint vtilitatem. nam qui ex [illegible] captiuitate fuerint diſperſi, ex pœnis vtilitatem percipient. idcirco ſubijcit.

Et recordabuntur mei ſaluati ex vobis, quo captiui ducti fuerint.

Vulg. *Et recordabuntur mei liberati veſtri in gentibus, ad quas captiui ducti ſunt.*

Vtilis igitur quę a Deo adhibetur diſciplina pœnitentiæ mater.

C *Inſaniui enim cordi eorum fornicanti, recedenti a me, & oculis eorum fornicantibus poſt inſtituta ipſorum, quia plorabunt ante faciem ſuam pro malis, quæ fecerunt in omnibus abominationibus ſuis, & cognoſcent quia ego dominus non gratis locutus ſum, vt facerem eis omnia mala hæc.*

Vulg. *Quia contriui cor eorum fornicans & recedens a me, & oculos eorum fornicantes poſt idola ſua, & diſplicebunt ſibimet ſuper malis quæ fecerant in vniuerſis abominationibus ſuis. & ſcient quia ego Dominus non fruſtra locutus ſum, vt facerem eis malum hoc.*

Sine vlla dubitatione, inquit, eos pœnitebit, quod a me deficientes idolorum cultum complexi fuerint: hoc enim hoc in loco fornicationem vocauit; & ipſa experientia diſcent, a me neque iniuſte, neque ſine [illegible] vti[illegible] ſta[illegible] te [illegible] huiuſcemodi ſupplicijs affectos. impietas enim iuſtitiam oſtendit, vtilitatem pœnitentia.

Hæc dicit Adonai Dominus: plaudito manu tua, & obſtrepito pede tuo. & dic heu ad omnes abominationes malorum domus Iſrael, in gladio, & in fame, & in morte cadent.

D Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, percute manum tuam, & allide pedem tuum, & dic heu ad omnes abominationes malorum domus Iſrael, quia gladio, fame, & peſte ruituri ſunt.*

Me, inquit, declarante, & ſententia decernente omnis generis ſupplicia, tu plaude, & admirare ſententiæ iuſtitiam, deinde ijſdem rurſus prædictis tebu[illegible], eos videlicet fame, peſte, & hoſtium cæde intra muros, & captiuos abductum iri, ac fore vt circum aras idolorum cultui dicatas pereant.

Et in nemoribus, quæ ab ipſis, inquit, culta fuerint, & ſub quercu denſa dederunt, inquit, odorem ſuauitatis omnibus idolis ſuis.

Vulg. *In omni colle excelſo, & in cunctis ſummitatibus montium, & ſubtus omne lignum nemoroſum, & ſubtus vniuerſam quercum frondoſam, locum vbi accenderunt thura redolentia vniuerſis idolis suis.*

E Oſtendit [illegible] in ſolitudinem terminos.

Ponam enim terram, inquit in deſolationem, & interitum a deſerto De[illegible]laba in omnibus habitationibus eorum, & cognoſcent quia ego Dominus.

Vulg. *Et extendam manum meam ſuper eos, & faciam terram eorum deſolatam, & deſtitutam a deſerto Deblatha in omnibus habitationibus eorum, & ſcient quia ego Dominus.*

Et ſciens crebras calamitatum prædictiones idoneas eſſe ad molliendos eos quoque qui maxime aduerſarij ſunt, rurſus alijs verbis futura mala prædicit.

Factus eſt enim ſermo, inquit, Domini ad me dicens, & tu fili hominis hæc dicit Adonai dominus terræ Iſrael finis venit, finis venit ſuper quatuor alas terræ, venit finis nunc, & veniet finis ſuper te habitantem terram.

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, & tu fili hominis hæc dicit Dominus Deus terræ Iſrael, finis venit, venit finis ſuper quatuor plagas terræ, nunc finis ſuper te.*

Quatuor alas terræ non orbis terrarum dicit, ſed Iſrael, hoc eſt, res veſtræ ad finem peruenere: ne exiſtimetis enim poſſe vos ea mala fugere. quæ ſum comminatus, niſi reſipiſcentes pœnitentiam agatis, nam contra vos omnes exitium procedit.

F *Et immittam ego furorem in te, & iudicabo te iuxta vias tuas.*

Nunc tempus eſt cum beato Paulo dicere, *Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis, reddet enim vnicuique ſecundum opera ſua.* quod etiam hic [illegible], *& iudicabo te iuxta vias tuas.*

Hebr. 10. *Et dabo ſuper te omnes abominationes tuas*

Vulg. *Et ponam contra te omnes abominationes tuas.*

Hoc eſt, merces, quæ ſeuiſti, & digna factis præmia ſeres.

Non parcet oculus meus ſuper te, & non miſerebor.

Cum enim ita deliquerimus, vt iniquitatis noſtræ nullus ſit modus, & in inſanabilem morbum progreſſi fuerimus, Dei miſericordiam excludimus.

Quia viam tuam ſuper te dabo, [illegible] abominationes tuæ ſuper te erunt, & cognoſces quia ego dominus.

Vulg. *Sed vias tuas ponam ſuper te & abominationes tuæ in medio tui erunt, & ſcietis quia ego Dominus.*

G Maxima conſolatio ijs eſt, qui puniuntur, punientis Dei cognitio.

Hæc dicit Adonai Dominus, afflictio vna, afflictio ecce venit finis venit. venit finis, excitata eſt aduerſum te, ecce venit finis, venit complicatio ſuper te habitantem terram.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus afflictio vna, afflictio ecce venit, finis venit, venit finis, euigilauit aduerſum te, ecce venit, venit contritio ſuper te qui habitas in terra.*

Ineffabilis Dei clementia pœnas minatur, ne pœnas inferat. cum vero non veriti fuerimus minas, tunc experientia eas percipimus, quod etiam iſtis accidit qui cum audiſſent finem venire, non tamen veriti ſunt finem. vocat autem *afflictionem vnam*, illatam omnibus perniciem, & complicationem vinculi peccati. catenis enim ſuorum quiſque peccatorum obſtringitur. Et Eſaias ait: *Væ qui trahunt peccata ſua quaſi funiculo longo, & quaſi iugi loro vitulæ iniquitates ſuas.*

Eſa. 5. *Inſtat, inquit tempus, appropinquauit dies, non cum perturbatione, neque cum doloribus, nunc cominus effundam iram meam ſuper te.*

H Vulg. *Venit tempus, prope eſt dies occiſionis, & non gloriæ montium, nunc de propinquo effundam iram meam ſuper te*

Non erit, inquit, pœnarum dilatio, ſed adeſt & impendit ipſum tempus [illegible] inde rurſus narrat, vt ſuorum peccatorum pœnas lu[illegible]. Et complebo furorem meum in te & quæ ſequuntur. ac paulo poſt adijcit

Virga floruit, & contumelia ſurrexit, & conteret firmamentum iniqui.

Vulg. *Floruit virga, germinabit ſuperbia, iniquitas ſurrexit, in virga impietatis.*

Virgam vocauit pœnam ab iniquitate irrigatam, & efflorefcentem; & *contumeliam* impietatem erga Deum appellauit, in qua plurimum temporis degentes diuinam longanimitatem contemnere perſeuerarunt; ſed ipſa, inquit, in præ[illegible] *ſurrexit, & conteret firmamentum iniqui*, ac[illegible] [illegible] jecit.

... non lugeat, quia ira in omnem multitudinem eius, quia emens ad vendentem non amplius reuertetur.

Qui emit non laetetur, & qui vendit non lugeat, quia ira super omnem populum eius: quia qui vendit, ad id quod vendidit non reuertetur.

Hoc eſt cupiens permutare commercium. omnes enim in eadem mala incident, æque lugentes ac ſuſpirantes. veruntamen,

Et adhuc, inquit, in vita viuere ipſorum, quia viſio ad omnem multitudinem eius non reuertetur.

Vulg. *Et adhuc in viuentibus vita eorum, viſio enim ad omnem multitudinem eius non regredietur.*

Tot enim malis eos opprimentibus, non tamen ipſi viuere recuſant, neq; viſio prophetica omnibus ipſis fide videtur digna. oportebat autem eos cognoſcere, vt:

Vir in oculis vita ſua non roborabitur.

Vulg. *Et vir in iniquitate vitæ ſuæ non confortabitur.*

B Hoc eſt, non omnes humanas ſpes ipſæ res conſequuntur, ſed ſæpe cum viuere aliquis ſperauerit, contrarium inuenit finem.

Canite tuba & iudicate omnia, & non eſt proficiſcens ad bellum: quia ira mea in omnem multitudinem eius.

Vulg. *Canite tuba, præparentur omnes, & non eſt, qui vadat ad prælium. ira enim mea ſuper vniuerſum populum eius.*

Quando putatis, inquit, falſa eſſe, quæ à me prædicantur, tubis veſtris vtimini, exiſtimate vos omnibus præſtantiores eſſe. at certe nihil id vobis profuturum eſt: neq; enim habebitis, qui poſſint prælio dimicare ſiquidem omnibus communiter omnis generis inferò ſupplicia.

Bellum & gladius foris, & fames & mors intus: qui in campo, gladio vitam finient, eos qui ſunt in vrbe fames & mors conſumet.

Vulg. *Gladius foris, & peſtis & fames intrinſecus: qui in agro eſt gladio morietur, & qui in ciuitate peſtilentia & fame deuorabuntur.*

C Quomodo itaq; bello contendere poteritis à tot tantiſq; malis vndique circumſepti?

Et ſaluabuntur, inquit, ſaluati ex ipſis, & erunt in montibus ſicut columbæ meditantes.

Vulg. *Et ſaluabuntur qui fugerint ex eis, & erunt in montibus ſicut columbæ conuallium.*

Conquerentes enim & lugentes columbis ſublimibus aſſimilabuntur; ſuſpirantibus quippe columbarum ſimilis eſt vox.

Omnes, inquit, interficiam vnumquemque in iniquitatibus ſuis.

Vulg. *Omnes trepidi, vnuſquiſque in iniquitate ſua.*

Non inutile inferam ſupplicia, ſed debitas ab vnoquoque repetam pœnas.

Omnes manus diſſoluentur, & omnia femora polluentur humeri.

Vulg. *Omnes manus diſſoluentur, & omnia genua fluent aquis.*

Vtrumque timiditatis eſt ſignum.

Et induentur ſaccis, & operiet eos ſtupor, & ſuper omnem faciem dedecus, & ſuper omne caput caluitium.

D Vulg. *Et accingent ſe ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confuſio, & in vniuerſis capitibus eorum caluitium.*

Quando enim viderint, inquit, malorum ſibi nubem inferri, & nullum ex vlla parte afferri remedium, tunc abiecto animo arma bellica proiicient, & lugubrem aſſument habitum. idcirco etiam ſacci meminit, & capitis rafi. hæc enim conſueuerant eo tempore lugentes obſeruare.

Et argentum ipſorum in plateis proiicietur, & aurum ipſorum contemnetur.

Vulg. *Argentum eorum foras proiicietur, & aurum eorum in ſterquilinium erit.*

Deinde etiam cauſam docet, cur pecuniæ contemnentur.

Argentum enim ipſorum & aurum non poteſt liberare eos in die iræ Domini.

Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini.

E Cernentes enim inutilem auri & argenti poſſeſſionem, ipſa proiecta deſpicient, non amplius cuſtodientes vt prius.

Et anima ipſorum non explebuntur, & ventres ipſorum non ſaturabuntur, quia tormentum iniquitatum ipſorum factum eſt.

Vulg. *Animam ſuam non ſaturabunt, & ventres eorum non implebuntur, quia ſcandalum iniquitatis eorum factum eſt.*

Quam enim viduitatem afferet ipſis aurum aut argentum, bellante fame, & rerum victui neceſſariarum vigente inopia, propter quam vacui à cibo ventres, & animæ cibos expetunt: tormentum autem, & quæſtio iniquitatum ipſorum fit. tum rurſus cauſam pœnarum docet

Electa ornatus in ſuperbiam poſuerunt ea, & imagines abominationum ſuarum & offenſionum fecerunt ex eis.

Vulg. *Et ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt, & imagines abominationum ſuarum & ſimulacrorum fecerunt ex eo.*

Aurum enim & argentum & lapides pretioſos habuerunt ſuperbiæ ſimul & impietatis materiam ſumptuoſum ſibi inde ornatum comparantes, & plurima ad conficienda idola impendentes. F

Propterea hoc, inquit, dedi ipſis ea in immunditiam, & tradam ea in manus alienorum, vt diripiant ea, & peſtilentes terræ in ſpolia, & inquinabunt ea, & auertam faciem meam ab eis.

Vulg. *Propter hoc dedi eum illud in immunditiam, & dabo illud in manus alienorum ad diripiendum & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud, & auertam faciem meam ab eis.*

Peſtes autem *terræ* Babylonios vocauit crudeliſſimos homines, & ſceleratiſſimos, & omni impietate obſtrictos. his inquit tradam, quæcunq; aurea & argentea confeciſtis, & ornatum illum, quem vobis ſumptuoſum comparaſtis. Et inquinabunt ea, hoc eſt, pretioſis veſtris idolis ad alia conficienda vtentur.

Et pollruent viſitationem meam, & ingredientur in ea ſine cuſtodia, & inquinabunt ea, & facient inquinationem.

Vulg. *Et violabunt arcanum meum, & introibunt in illud emiſſarii, & contaminabunt illud facite concluſionem.* G

Viſitationem ſuam dedicatum ſibi templum nominat, vnde explorare videbatur Iſrael, & ſua eum prouidentia dignari. tradam autem inquit non ſolum idola ipſorum Babyloniis, ſed etiam conſecratum mihi templum, & ingredientur in ipſum abſq; cuſtodia, hoc eſt, non luſtrati neq; expiati ſecundum legem, neq; prius circumciſi, ſed vna cum apparatu ſanguine perfuſo bellicam induti armaturam intus in ipſis adytis etiam audacter occurrentes. hoc enim declarauit, cum dixit, *& inquinabunt ea, & facient inquinationem.* tum etiam cauſam addit.

Quia plena terra populis, & ciuitas iniquitatum plena.

Vulg. *Quoniam terra plena eſt iudicio ſanguinum, & ciuitas plena iniquitate.*

Similis eſt enim multitudo ſcelerum iſtorum hominum multitudini orbem terrarum incolentis.

Et adducam improbos gentium, & hæreditate poſſidebunt domos eorum, & auertam fremitum roboris eorum, & polluentur ſancta ipſorum.

Vulg. *Et adducam peſſimos de gentibus, & poſſidebunt domos eorum, & quieſcere faciam ſuperbiam potentium, & poſſidebunt ſanctuaria eorum.* H

Et non dixit ſancta mea, ſed *ſancta eorum*, hoc eſt, quæ ab ipſis mihi conſecrata ſunt, quibus ego non indigebam, ſed propter eam curam, quam habeo ipſorum, ea accepi at rurſus hæc eadem propter ipſorum ſcelera polluta & conculcata deſpiciam.

Propitiatio veniet, & quæret pacem, & non erit.

Vulg. *Anguſtia ſuperueniente requirent pacem, & non erit.*

Deprecabuntur, inquit, cum mala in ipſos vigueriut, vt beneuolentiam conſequantur, & ab ipſis vindicentur, ſed nihil exorabunt.

Væ ſuper væ erit, & nuncius ſuper nuncium.

Vulg. *Conturbatio ſuper conturbationem veniet, & auditus ſuper auditum.*

Mala ad alia mala ipſis accedent, & triſtem famam triſtior alia excipiet fama.

Et quæretur viſio ex propheta, & lex peribit a ſacerdote & conſilium ex ſenioribus.

A *Et quærent [illegible] prophetæ, & lex peribit à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus.*

Hæc hodie quoque apud ipſos graſſantur, neque enim ſacerdotium ſecundum leges apud ipſos adminiſtratur, & propheticæ donum extinctum eſt.

Rex lugebit, & princeps induetur interitum, & manus populi diſſoluentur.

Vulg. *Rex lugebit, & principes induentur mœrore, & manus populi terræ conturbabuntur.*

Hoc apertius nos Hieremias edocet, enarrans quæ Sedeciæ acciderunt, & illius fugam.

Secundum vias ipſorum faciam eis, & iudiciis eorum vlciſcar ſuper eos, & cognoſcent quia ego Dominus.

Vulg. *Secundum viam eorum faciam eis, & ſecundum iudicium eorum iudicabo eos, & ſcient quia ego Dominus.*

Has inquit ab ipſis pœnas exigam pro iis, quæ in me commiſerunt, ſupplicia repoſcens. idcirco decet nos omnes ex vnoquoque eorum quæ dicta ſunt veritate percepta non excitare contra nos improbitate ſcelerum vltionem, ſed pœnitentiæ lacrymis peccatorum vulneribus mederi, ne ſuper infuſum naufragium nos in profundum demergat ſecundum iuſta Dei iudicia, quem decet gloria in ſæcula, Amen.

B

SECTIO III.

Cap. 8. *Et factum eſt in anno ſexto, in quinto menſe, quinta menſis, ego ſedebam in domo, & ſeniores Iuda ſedebant coram me.*

Vulg. *Et factum eſt in anno ſexto, in ſexto menſe, in quinta menſis ego ſedebam in domo mea, & ſenes Iuda ſedebant coram me.*

Perſpicuum eſt prophetam cum Iechonia in captiuitatem abductum fuiſſe, quare vbique tempus ipſum notat. perſeuerabat autem veluti quidam magiſter & præceptor puerorum captiuos inſtituere, & ad diuinam voluntatem eos adducere. quod declarauit cum dixit, *& ſeniores Iuda ſedebant coram me.* deinde ſubiicit:

Et facta eſt ſuper me manus Adonai Domini.

Vulg. *Et cecidit ibi ſuper me manus Domini Dei.*

Diuini ſpiritus efficaciam, manum Domini appellat.

Et vidi, & ecce ſimilitudo viri à lumbis eius vſque deorſum, ignis, & à lumbis eius ſupra, quaſi viſio ſplendoris, quaſi ſpecies electri.

Vulg. *Et vidi, & ecce ſimilitudo quaſi aſpectus ignis, ab aſpectu lumborum eius & deorſum ignis, & à lumbis eius & ſurſum, quaſi aſpectus ſplendoris & viſio electri.*

C Quem ſuper Cherubim contemplatus fuerat, hunc videt vbique Cherubim. interdum enim ipſis formidabilis, interdum mitis apparet, omnia pro vtilitate diſpenſans. ipſius enim dictum illud eſt, *ego viſiones multiplicaui, & in manibus prophetarum aſſimilatus ſum*, non ſecundum eſſentiam viſus ſum. quare propheta quoque ſimilitudinem ſe dicit vidiſſe.

Oſee 12. *Et extendit, inquit, ſimilitudinem manus hominis, & aſſumpſit me in vertice capitis mei, & aſſumpſit me ſpiritus inter terram, & inter cœlum, & adduxit me in Hieruſalem, in viſione Dei, ad veſtibula portæ interioris reſpicientis ad aquilonem, vbi erat columna imaginis zeli poſſidentis.*

Vulg. *Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me ſpiritus inter terram & cœlum, & adduxit me in Hieruſalem in viſione Dei, iuxta oſtium interius, quod reſpiciebat ad aquilonem, vbi erat ſtatutum idolum zeli, ad prouocandam æmulationem.*

D Sciendum eſt prophetam dixiſſe vidiſſe hæc ſe in viſione Dei, non igitur tranſlatum fuit corpus, neque oculis carnis contemplatus eſt, ſed domi ſedens inter ſeniores Iuda, hanc totam vidit viſionem, quod poſt eius

Ezech 11 enarrationem perſpicuum facit. *aſcendi enim à viſione mea*, inquit, hoc eſt, ad me ipſum redii. Cum enim acerbas prædicat pœnas, neceſſario ipſarum quoque cauſas docet, & aſpicit in ſacro Dei templo columnam imaginis zeli. erat enim ibi præter legem ſtatutum idolum, quod zelum vocat per tranſlationem à mulieribus ſumptam, quæ adulterium committunt, & viros ſuos relinquunt, aliiſque commiſtæ ad zelotypiam eos adducunt. Hoc

Deut. 32. item per magnum Moyſen dixit Deus: *Ipſi me ad zelum prouocauerunt in eo qui non erat Deus, atque id interpretans ſubiecit: Irritauerunt me in idolis ſuis.*

E *Et ecce ibi erat gloria Domini Dei Iſrael, ſecundum viſionem, quam vidi in campo. & dixit ad me, fili hominis reſpice oculis tuis ad aquilonem: & reſpexi oculis meis ad aquilonem: & ecce ab aquilone ſuper portam ad orientem altaris, vbi imago zeli huius in introitu ipſius.*

Vulg. *Et ecce ibi gloria Dei Iſrael ſecundum viſionem quam videram in campo, & dixit ad me, fili hominis leua oculos tuos ad viam aquilonis: & leuaui oculos meos ad viam aquilonis, & ecce ab aquilone portæ altaris idolum zeli in ipſo introitu.*

Iam ante diximus prophetam docere iuſtas cauſas, cur Iudæi puniantur, quamobrem ipſi iuſtus iudex increpat omnia, quæ audent illi, facinora.

Et dixit ad me, fili hominis, vidiſti quid iſti faciunt, iniquitates magnas, quas domus Iſrael faciunt hic, vt recedas ipſi à ſanctu meo.

Vulg. *Et dixit ad me, fili hominis putaſne vides tu, quid iſti faciunt, abominationes magnas quas domus Iſrael facit hic, vt procul recedam à ſanctuario meo.*

Vides, inquit, vt ipſi propriis ſceleribus in ſe attrahunt ſupplicia: nam ipſi [illegible], & meum cultũ contemnentes procul etiam à ſanctis locis meis: ſecundum Dauid prophetam, Omnia *qui elongant ſe à te, peribunt.*

Pſal. 72.

F *Et [illegible] duxit me ad veſtibula aulæ, & vidi, & ecce foramen in pariete, & effodi, & ecce porta vna in pariete, & dixit ad me, ingredere & vide iniquitates malas, quas iſti faciunt hic.*

Vulg. *Et introduxit me ad oſtium atrii, & vidi, & ecce foramen vnum in pariete, & dixit ad me, fili hominis fode parietem, & cum fodiſſem parietem apparuit oſtium vnum, & dixit ad me, ingredere & vide abominationes peſſimas, quas iſti faciunt hic.*

Cum oſtendiſſet ipſi Deus [illegible] tatem, qua aperte illi audebant impiè [illegible], oſtendit ſimiliter quæ occulte ab ipſis [illegible]bantur.

Ingreſſus enim [illegible], & vidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilis, & iumenti, vana abominationes, [illegible] omnia idola domus Iſrael depicta in pariete in circuitu per totum, & ſeptuaginta viri ex ſenioribus domus Iſrael, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio ipſorum, & vnuſquiſque thuribulum habebat in manu ſua, & vapor incenſi aſcendebat.

Vulg. *Et ingreſſus vidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilium & animalium abominatio, & vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete in circuitu per totum, & ſeptuaginta viri de ſenioribus domus Iſrael, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorum ſtantium ante picturas, & vnuſquiſque habebat thuribulum in manu ſua, & vapor nebulæ de thure conſurgebat.*

G Præter impietatem ingens ſtultitiæ exuperantia. quid enim ſtultius iis, qui venenatorum ſerpentium, & rationis expertium iumentorum adorant imagines [illegible] illos enim vt noxios, atque inſidioſos occidere [illegible], hæc vt nobis ſeruirent ac miniſtrarent, Dominus attribuit. *qui producit enim in montibus*, inquit, *fœnum & herbam*

Pſal 146. Pſal 103. *ſeruituti hominum* Conſideremus igitur quantum [illegible] abhorreat, ſi quis famulorum ſeruorumque adoret imagines. quare Dominus iure ſuccenſens ait propheta.

Vidiſti fili hominis, quæ ſeniores domus Iſrael faciunt, vnuſquiſque in cubiculo ſuo occulto, quia dixerunt, non videt Dominus, dereliquit terram.

Vulg. *Et dixit ad me, certe vides fili hominis, quæ ſeniores domus Iſrael faciunt in tenebris, vnuſquiſque in abſcondito cubiculi ſui, dicunt enim, non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.*

Cauſa quippe impietatis, Dei ſtolidum iudicio: qui enim ſibi perſuaſerunt, nihil [illegible], quæ ipſi committerent, à Deo inſpici, eo iniquitatis proceſſerunt. ſed à beato Dauid contraria ſententia docemur & loqui. *prouidebam enim Dominum*, inquit, *in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.*

H *Et dixit ad me, adhuc videbis iniquitates maiores, quas iſti faciunt, & introduxit me ad veſtibula ianua domus Iſrael reſpicientis ad aquilonem, & ecce mulieres ſedentes & lugentes Thammuz.*

Vulg. *Et dixit ad me, adhuc conuerſus videbis abominationes maiores, quas iſti faciunt. & introduxit me per oſtium portæ domus Domini, quod reſpiciebat ad aquilonem, & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem.*

Horum non ſolum impietatem ſed etiam laſciuiam

accolunt Thammuz, enim ſecundum græcam linguam Adonis eſt. Veneteorum igitur orgiorum lamentatio eſt laſciui dæmonis, & propter incontinentiam cultum admittentis.

Et dixit ad me, fili hominis adhuc etiam maiora his videbis iniquitates, & introduxit me ad veſtibula in aulam domus Domini interiorem, & in veſtibulo templi Domini inter Vlam, & inter altare circiter vigintiquinque viri, poſteriora ſua ad templum Domini, & facies eorum e regione ad orientem, & ipſi adorabant ad orientem ſolem.

Vulg. *Et dixit ad me, certe vidiſti fili hominis, adhuc conuerſus videbis abominationes maiores his, & introduxit me in atrium domus Domini interius; & ecce in oſtio templi Domini inter veſtibulum & altare quaſi viginti quinque viri, dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum ſolis.*

Maximus etiam hic impietatis cumulus. adulare enim conſeruum ſolem, Domino tergi dantes, cuinam inſaniæ exuperandæ locum relinquit? Vlam autem diuini templi veſtibulum vocauit, ante quod æreum altare poſitum erat: & inter Vlam & altare ſtantes dixit audere con illa impia committere. & rectè in ſingulis, quæ oſtendebat, quaſi defenſionem afferens dominus pro

B

Iudæorum pœna ſuo miniſtro ait.

Vidiſti fili hominis, nunquid parum eſt domus Iuda facere iniquitates, quas fecerunt hic: quia compleuerunt terram iniquitate, & auerſi ſunt, vt irritarent me. & ecce ipſi extendunt palmitem ſicut ſubſannantes me.

Vulg. *Et dixit ad me, certe vidiſti fili hominis, nunquid leue eſt hoc domui Iuda, vt facerent abominationes iſtas quas fecerunt hic, quia replentes terram iniquitate conuerſi ſunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares ſuas.*

Ego enim elegi eos, inquit, hoc conſilio, vt opera ipſorum alij quoque ab impietate deſiſcerent. ipſi vero nó modo cum cæteris vtilitatem non communicarunt, ſed magis impia auſi ſunt facinora patrare, vt in reliquũ omnis terra iniquitate compleretur: propagarunt enim ramos impietatis, meo contraria conſilio committentes. iccirco ait,

Et ego faciam ipſis cum furore: non parcet oculus meus, & non miſerebor, & clamabunt in aures meas voce magna, & non exaudiam eos.

Vulg. *Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miſerebor, & cum clamauerint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.*

C

Quemadmodum enim ipſi non pietatis ſed impietatis ramos propagarunt, & finitimorum auxerunt damna, ita ego minime parcens medicam ipſis ſectionem adhibebo, neque eos inuocantes ſuſtinens, neq; exclamantes exaudiens. neq; enim miſericordia eſt, ipſis parcere: medicum ſiquidem decet illius, qui ſecetur, neque lacrymas, nec verba attendere, ſed artis legem obſeruare.

Cap. 9. *Et clamauit in aures meas voce magna dicens, appropinquauit vltio vrbis, & vnuſquiſque habuit vaſa exterminationis in manu ſua.*

Vulg. *Et clamauit in auribus meis voce magna dicens, appropinquauerunt viſitationes vrbis, & vnuſquiſque vas interfectionis habet in manu ſua.*

Deinde docet qualia vaſa.

Et ecce ſex viri veniebant à porta excelſa reſpiciente ad aquilonem, & vniuſcuiuſque ſecuris in manu eius.

Vulg. *Et ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad aquilonem, & vniuſcuiuſque vas interitus in manu eius.*

D

Cum enim ab aquilone & idolum poſitum eſſet, & mulieres Thammuz lugerent, neceſſario inde ſuppliciũ reperit aditum. & men miſſe oportet eorum, quæ ſupra dicta ſunt, quartam videlicet vrbis partem morte conſumptum iri. vide igitur eas poteſtates quibus puniendi munus commiſſum eſt ad conſtitutum ſupplicium paratas. Et profectò Aſſyriorum multam vnus angelus iaculis confecit, & Ægyptiorum primogenitos angelus vnus iuſſus eſt interficere. hic vero propter præcipuam exuperantiam, ſex angelis Iudæorum puniendorum munus eſt impoſitum.

Et vir inquit, vnus in medio ipſorum indutus veſte talari & zona ſapphiri ſuper lumbis eius.

Vulg. *Vir quoque vnus in medio eorum veſtitus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes eius.*

Septimi habitus erat ſacerdotis non enim exitii erat, qui puniret, ſed eorum, qui ſupplicarent pro reliquis nendis ſalute dignis. nam quia ſeptenarium dicim colit, exceptit, nec ſtatio ipſum maxime honoratum oſtendit.

Et ingreſſi ſunt, & ſteterunt adhærentes altari æreo.

Vulg. *Et ingreſſi ſunt, & ſteterunt iuxta altare æreum.*

Hoc autem in aula poſitum erat ante templi veſtibula.

Et gloria Dei Iſrael aſcendit à Cherubin, quæ erat ſuper ipſis in ſubdio domus.

Vulg. *Et gloria Domini Iſrael aſſumpta eſt de Cherub, quæ erat ſuper eum ad limen domus.*

Cum enim ſit contra ciuitatem ſententiam laturus, extra ſancta loca id facit, quæ non ſupplicia, ſed ſalutem ſuppeditant.

Et vocauit virum talari veſte indutum, qui habebat ſuper lumbis ſuis zonam, & dixit Dominus ad eum: tranſi mediam ciuitatem, mediam Hieruſalem & da ſignum ſuper frontes virorum gementium, & dolentium ſuper omnibus iniquitatibus, quæ ſunt in medio eorum.

E

F

Vulg. *Et vocauit virum qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis. & dixit Dominus ad eum: tranſi per mediam ciuitatem in medio Hieruſalem, & ſigna thau ſuper frontes virorum gementium & dolentium, ſuper cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius.*

Conducit enim profectò præcipere, & conſulere peccantibus. ſed cum repugnant, neque obediunt, neceſſaria eſt & vtilis lamentatio. iccirco beatus quoque

Paulus dicebat, *Quis infirmatur, & ego non infirmor. quis ſcandalizatur & ego non vror:* & rurſus, *Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam.* pungunt etiam etiam hi, qui lugebant, plorabantq; populi ſcelera. iccirco ſigno conſpicui fiunt, ne pœnarum participes fiant. ſic, inquit, qui illi hæc mandauit, cæteris præcipit. 2. Cor. 11. 2. Cor. 12.

Ite in ciuitatem poſt eum, & percutite, neq; parcite oculis veſtris, neq; miſereamini ſeniorum, & iuniorum virginum, & infantes, & vxores interficite ad internecionem, ad omnes autem, ſuper quos eſt ſignum, ne prope accedatis, & à ſanctis meis incipite.

Vulg. *Et illis dixit, audiente me, tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite, non parcat oculus veſter, neq; miſereamini. ſenem, adoleſcentulum, & virginem, paruulum, & mulieres interficite vſque ad internecionem, omnem autem ſuper quem videritis thau ne occidatis: & à ſanctuario meo incipite.*

G

Rurſus dico, *horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis,* ſecundum id quod à beato Paulo dicitur addo illud etiam quod dixit diuinus Dauid *Beati qui cuſtodiunt iudiciũ, & faciunt iuſtitiam in omni tempore in die enim mala liberabit eos dominus.* vtraq; enim hæc in iis, quæ modo dicta ſunt, comperimus, hos quidem cum toto genere cædi abſq; vlla venia, & in omnem ætatem peruadere ſupplicium, illos vero iuſte ſeruari, & ab eorum communione liberos permanere. iubet vero vt à ſanctis ſuis vltrices poteſtates initium faciant, non reuera ſanctos eos nuncupans, ſed quia hoc eſſe exiſtimabantur, quaſi ad diuinũ cultum ſecreti. neq; enim, vt quidam opinati ſunt, de ſanctis locis hoc dictum eſt, ſed de hominibus ad Dei cultum ſegregatis. quod perſpicuum faciunt prophetiæ ſequentia. ſtatim enim ſubiecit.

Et incepit à viris ſenioribus, qui erant intus in domo.

Vulg. *Cœperunt ergo à viris ſenioribus, qui erant ante faciem domus.*

H

Quos præcipit intus interfici. iuſtum eſt enim, qui ibi legem tranſgreſſi erant, ibi quoque pœnas dare.

Dixit enim ad ipſos, inquit. polluite domum, & complete vias cadaueribus, egredimini & percutite.

Vulg. *Et dixit ad eos, contaminate domum, & implete atria interfectis, egredimini.*

Propterea quod ipſi idolis domum polluerant, iuſtus iudex in eorum cæde hoc fieri iubet.

Et egreſſi percutiebant ciuitatem.

Vulg. *Et egreſſi ſunt, & percutiebant eos qui erant in ciuitate*

Et factum eſt cum percuterent relictus ſui ego ſolus, & cado ſuper

faciem

A *faciem meam [illegible] Domine dele tu reliquos Iſrael, in eff[illegible] iram tuam ſuper Hieruſalem.*

Vulg. *Et cadens completa remanſi ego, ruiq; ſuper faciem meam, & clamans aio, Heu heu heu, Domine Deus, ergone diſperdes omnes reliquias Iſrael effundens furorem tuum ſuper Hieruſalem?*

Humanus propheta, & ad miſericordiam propenſus. talis [illegible] beatus Paulus, qui pro Iudæis optabat anathema à Deo eſſe. verum dominus antiſſimum prophetam conſolatur, & iuſt[illegible] edocet ſupplicia.

Iniuſtitia enim domus Iſrael, inquit, & Iuda magnificata eſt admodum valde.

Vulg. *Et dixit ad me, iniquitas domus Iſrael, & Iuda magna eſt nimis valde.*

Ex conduplicatione illius, *valde*, exuperantiam incrementi declarauit.

Quia completa eſt terra populis multis, & ciuitas completa eſt iniuſtitia & immunditia, quia dixerunt, dereliquit dominus terram.

Vulg. *Et repleta eſt terra ſanguinibus, & ciuitas repleta eſt auerſione dixerunt enim, dereliquit dominus terram, & dominus non videt.*

B Cum enim ſum[illegible] carbones præc[illegible]perit & per[illegible] diſſipari. reced[illegible] eq[illegible] quodam modo videtur, ei, c[illegible] uſſus erat, imperat faciendi locum conce[illegible] veritus e[illegible] ſuerat omnino appropinquare ipſi gloriæ diuinæ quæ in Cherubim [illegible] & maximus edebatur [illegible] cum mouerentur alæ Cherubim [illegible] æſtimari poſſet vel tonitru eſſe vel diuina vox. [illegible] vox Dei Saddai. Idonei Dei tonitrui, Symmachus & Theodotion interpretati ſunt, hoc eſt, ſonitum [illegible] comparare potuiſſes Idonei & potentis Dei voci [illegible], tonitrui quoda diuina vi prohciſ[illegible].

Et venit inquit & ſtetit adhærens rotæ, & extendit, inquit, Cherub manum ſuam, de medio ipſorum Cherubim [illegible] medium ignis qui erat in medio Cherubim, & accepit & ded[illegible] in manus eius, qui indutus erat ſtolam ſanctam, [illegible] accepit, & egreſſus eſt.

Vulg. *Egreſſus ille ſtetit [illegible] rotam, & extendit Cherub manum de medio Cherubim, ad ignem qui erat inter Cherubim, & [illegible] ſit, & dedit in manus eius, qui indutus erat lineis, qui accipiens egreſſus eſt.*

C Ordinum, qui cerni nequeunt, [illegible] imen bin[illegible] quoque licet agnoſcere. ſex enim imperat[illegible] fu[illegible], ut ip[illegible] pe quidem acce[illegible] ad ipſa Cherubim [illegible] appropinquare [illegible], non tamen audet int[illegible] ipſa [illegible] d ipſa Cherubim porrigunt carbone[illegible].

Et vidi, inquit, Cherubim, ſimilitudinem manuum hominum ſub alis eorum.

Vulg. *Et apparuit in Cherubim ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum.*

Opera *manus* ſignificant deinde [illegible] narr[illegible], quæ ad [illegible] pertinent omnibus [illegible], quæ [illegible] diximus, ſpeciem [illegible] coloris [illegible] ait [illegible] ſecundum Symmachum, [illegible] ſpeciem hyacinthi dixit ſe conſpexiſſe hic [illegible] ſecundum ſeptuaginta, quam [illegible] [illegible] hoc loco d[illegible] ete poſſumus non vidiſſe eaſdem [illegible] cerni nequeunt [illegible] ſimilitudines quaſdam & imagin[illegible] ideo etiam [illegible] contemplatur atq; h[illegible] rationem in ipſis quoque Cherubim conſpexerit. [illegible] primam faciem hominis ſimilem dixit [illegible], ſecundam leoni, tertiam vitulo, quartam aquilæ. [illegible]
D ordine conuerſo & faciem primam Cherubim, quod [illegible] vituli, di[illegible], ſecundam hominis, deinde leonis, tum aquilæ. non igitur talis eſt poteſt [illegible] quæ [illegible] nequeunt natura. Sed perinde atque opus eſt, huiuſcemodi viſiones dominus adminiſtrat. & [illegible] quia in templo hanc vidit viſionem, [illegible] vituli faciem vidiſſe, quando hoc ad typum ſacerdotum ſumptum eſt, docetq; dorſa ipſorum & manus horum, & alas & rotas plenas oculis fuiſſe, edo[illegible] ipſorum: quod ſignificat hoc nomen, *Galgal.*

Rotis autem iſtis, inquit, impoſitum eſt nomen Galgal audiente me.

Vulg. *Et rotas iſtas vocauit volubiles audiente me.*

E Hoc eſt, imperatum fuit ipſis [illegible] volu[illegible] commouerentur.

Et eleuata ſunt, inquit, Cherubim.

De inde docet [illegible] hæc prius etiã ſe conſpexiſſe, & ait.

Ipſum eſt animal, quod videram iuxta flumen Chobar.

Vulg. *Hoc animal quod vidi ſuper fluuium Chobar.*

Verum tunc quidem viſionem percepit, ſed nomen ignorauit [illegible] quod nunc didicit.

Et cum incederent Cherubim incedebant etiam rotæ, & ipſæ adhærebant ipſis, & cum extollerent Cherubim alas ſuas, vt extollerentur à terra, non reuertebantur rotæ eorum, & ipſæ iuxta illa, & cum ſtarent ipſa ſtabant, & cum attollerentur ipſa, attollebantur cum ipſis quia ſpiritus vitæ in ipſis

Vulg. *Cumq; ambularent Cherubim ibant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarent Cherubim alas ſuas, vt exaltarentur de terra, non reſidebant rotæ, ſed & ipſæ iuxta erant, ſtantibus illis ſtabant, & cum eleuatis eleuabantur, ſpiritus enim vitæ erat in eis.*

Sequebantur [illegible] omnibus [illegible] ipſa Cherubim, c[illegible], il[illegible] mo[illegible] ſimul [illegible] mouebantur, & [illegible] [illegible] & cum [illegible] ſtabant, non ab [illegible] ſponte [illegible] vnumquodque horum [illegible], quia [illegible] quoque ſpiritalis vita communicata erat.

F *Et [illegible] eſt gloria domini [illegible] ſubdio domus, & aſcendit ſuper Cherubim, & aſſumpſere Cherubim alas ſuas, & [illegible] ſunt à terra coram me cum attollerentur [illegible] & ſt[illegible] ad veſtibula portæ domus domini e regione, & gloria D[illegible] Iſrael [illegible] ſuper ipſis deſuper.*

Vulg. *Et egreſſa eſt gloria domini à limine templi & ſtetit ſuper Cherubim, & eleuantia Cherubim alas ſuas exaltata a terra coram me, & illis egredientibus rotæ quoq; ſubſecutæ ſunt, & ſtetit in introitu portæ domus Domini orientalis, & gloria Dei Iſrael erat ſuper eos.*

Quando enim ſumpturæ erant carbones viſa eſt quodam modo [illegible] imperatum vt accederet auderet [illegible] ideri & mue[illegible] Cherubim, inquit [illegible] & facile per [illegible] ferebantur [illegible] pedibus [illegible] & ſequebantur rotæ ne parum qui[illegible] vehebatur autem Dei gloria, non ipſe Deus, qui incircumſcriptus eſt & vbiq; [illegible] & omnia [illegible] gloria, quæ ſecundum illius diſpenſationes [illegible].
G

Hoc inquit, eſt animal, quod vidi ſubter Deum Iſrael iuxta fluuium Chobar, & cognoui Cherubim eſſe.

Vulg. *Ipſum eſt animal, quod vidi ſubter Deum Iſrael, iuxta fluuium Chobar, & intellexi quia Cherubim eſſent.*

Viſionem enim prius [illegible] iam percep[illegible], ſed [illegible] præſenti didici [illegible] aperte intelligi [illegible] iſtam ab [illegible] conſpectam fuiſſe, natura [illegible] nequeunt, [illegible], ſed [illegible] quaſi [illegible] tudines namque in altera viſione [illegible] bent vnum ex Cherubim, hic [illegible] octo [illegible] mutationem non [illegible] dimitteret. verum pro re nata expreſſa [illegible] viſio. quando enim ampliorem cognitionem ex diuino [illegible] eloquio percepit propheta [illegible] & alæ cognitionis [illegible] [illegible] cognitioni [illegible] duplicata [illegible] Cherubim oſtendit [illegible] las. quarum app[illegible] græca vo[illegible] vim [illegible] cognitionis ſignificat.

Cap. 11. *Et aſſumpſit me, inquit, ſpiritus & eduxit me ad portam domus Domini, quæ erat è regione, reſpicientem ad orientem, & ecce in veſtibulo eius, quaſi viginti quinque viri, & vidi in medio ipſorum Iezaniam filium Azur, & Phaltiam filium Banæ duces populi, & dixit Dominus ad me, fili hominis, iſti viri ratiocinantur vana & conſulentes in [illegible] ciuitate hac, dicentes nonne recenter ædificatæ ſunt domus? hæc eſt lebes, vos autem carnes.*
H

Vulg. *Et eleuauit me ſpiritus & introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ reſpicit ad ſolis ortum & ecce in introitu portæ viginti quinque viri, & vidi in medio eorum Iezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banaiæ principes populi, dixitque ad me, fili hominis hi ſunt viri, qui cogitant iniquitatem & tractant conſilium peſſimum in vrbe iſta, dicentes, nonne dudum ædificatæ ſunt domus? hæc eſt lebes, vos autem carnes.*

Accuſat & principes, & [illegible] ut contraria Deo conſulentes, & prophetis repugnantes [illegible] q; eorum dictis volentes habere fidem, fore ſcilicet vt hoſtibus

tradan-

A tradantur, [illegible] ibi perſuadentes vt vrbem incolentes ibi ſortiantur vitæ finem: nuper enim domus, aiunt, ædificatæ ſunt, & in ipſis habitabimus, & vitam finiemus. hac de cauſa ſuccenſens Deus futuram hoſtium inuaſionem per prophetam prædicit.

Cecidit enim ſuper me, inquit ſpiritus Domini, & dixit ad me, hæc dicit Dominus.

Vulg. *Et irruit in me ſpiritus Domini, & dixit ad me, loquere, hæc dicit Dominus.*

Hoc eſt, diuini ſpiritus virtute completus hæc dicer ex perſona Dei iuſſus ſui.

Sic domus Iſrael dixiſtis. etiam peſſima conſilia ſpiritus veſtri ego ſcio, multiplicaſtis mortuos in vrbe hac, & impleuiſtis vias eius vulneratis, quos percuſiſtis in medio eius, iſti ſunt carnes, & hæc eſt lebes, & vos educam e medio eius. romphæam timetis, & romphæam inducam ſuper vos, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Sic locuti eſtis domus Iſrael, & cogitationes cordis veſtri ego noui, plurimos occidiſtis in vrbe hac, & impleſtis vias eius interfectis, propterea hæc dicit dominus, interfecti veſtri quos poſuiſtis in medio eius, hi ſunt carnes, & hæc eſt lebes, & educam vos de medio eius, gladium metuiſtis, & gladium inducam ſuper vos ait Dominus Deus.*

Vos quidem, inquit, lebetem feciſtis vrbem, quam infinitis cadaueribus compleuiſtis. [illegible], quæ ſperatis minime aſſequemini, neque à moleſtiis vacuum fortiemini vitæ finem, verum hoſtibus, quos vereamini, mox B trademini, & illorum gladio peribitis.

Et educam vos de medio, & tradam vos in manus alienorum, & faciam in vobis iudicium.

Vulg. *Et eiciam vos de medio eius, daboq; vos in manum hoſtium, & faciam in vobis iudicia.*

Iure, inquit, vos vlciſcar. nam quia vos cognatos interfeciſtis, alienis & hoſtibus iure trademini.

In montibus Iſrael iudicabo vos, & cognoſcetis quia ego Dominus.

Vulg. *In finibus Iſrael iudicabo vos, & ſcietis quia ego Dominus.*

Extra vrbem, inquit, eorum quæ impie patraſtis, luetis pœnas, & experientia dominum eſſe me diſcetis.

Hæc vobis non erit in lebetem, & vos non eritis in medio eius in carnes, ſuper montibus Iſrael iudicabo vos, & cognoſcetis quia ego Dominus.

Vulg. *Hæc non erit vobis in lebetem, & vos non eritis in medio eius in carnes, in finibus Iſrael iudicabo vos, & ſcietis quia ego Dominus.*

Non moriemini, inquit, in vrbe, neq; in ipſa ſepultura afficiemini ſecundum ſpes veſtras, ſed procul ab ipſa C interficiemini. cauſamq; docens.

Quia in iuſtificationibus meis non ambulaſtis, & iudicia mea non fecistis, ſed neq; ſecundum iudicia gentium quæ ſunt in circuitu veſtro feciſtis.

Vulg. *Quia in præceptis meis non ambulaſtis, & iudicia mea non feciſtis, ſed iuxta iudicia gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt eſtis operati.*

Iniquitatis exuperantia, & impietatis maximum argumentum non ſolum diuinam violare legem, ſed etiam gentibus in impietate degentibus magis impia perpetrare.

Et factum eſt cum propbetarem ego & Phaltias filius Banæ mortuus eſt, & cado in faciem meam & clamaui voce magna & dixi, heu Adonai domine in conſummationem tu facis reliquias Iſrael.

Vulg. *Et factum eſt cum prophetarem, Pheltias filius Benaia mortuus eſt, & cecidi in faciem meã clamans voce magna, & dixi, heu, heu, heu, domine Deus conſummationem tu facis reliquiarum Iſrael.*

Videt propheta illorum opera, qui nihil [illegible]
D [illegible] nulli [illegible] cædere, [illegible] interfecti. [illegible] [illegible] accepit [illegible] menti domino ſupplicat, vt [illegible] medicamento [illegible] docetur q; fore [illegible] quidem [illegible] propter [illegible] improbit. [illegible] iam captiui abducti fuerant, [illegible] in ext[illegible] [illegible] conſolationem percipient, & reditum [illegible] tur.

Fili enim hominis, inquit, fratres tui & viri captiuitatis tuæ & omnis domus [illegible] conſummata eſt

E *Et factum eſt verbum domini ad me dicens fili hominis fratres tui viri propinqui tui, & omnis domus Iſrael.*

Vulg.

Aliquos, inquit, bello captos, qui iam pœnas eorum facinorum, quæ auſi ſunt, dederunt, ſeruabo in populum.

Quibus dixerunt habitantes Hieruſalem, longe abeſtis à domino, nobis data eſt terra in hæreditatem.

Vulg. *Quibus dixerunt habitatores Hieruſalem, longe recedite a domino, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.*

Deridentes illos qui nunc habitant Hieruſalem dicere audebant vos dominus [illegible] procul eſſe [illegible] ſed nobis promiſſionis terram diſtribuit. [illegible] contra [illegible] & [illegible] tradam, illorum [illegible] curam habebo.

Propterea dixit, hæc dicit Adonai dominus, quia repellam eos in gentes, & diſpergam ipſos in omnem terram & ero ipſis in ſanctificationem paruam in regionibus, quo ingreſſi fuerint.

Vulg. *Propterea hæc dicit dominus Deus quia longe feci eos in gentibus, & quia diſperſi eos in terris ero eis in ſanctificationem modicam in terris, ad quas venerint.*

Interim enim ipſos quidem captiuos, & exules, & profugos feci, veruntamen in exilio, expectatione mutationis calamitatum, & ſpe bonorum conſolationem iis afferam. hoc enim declarauit, cum dixit, *ero ipſis in ſanctificationem paruam*, non multo poſt autem ipſis [illegible] iis reſtituam, & in patriam terram reducam. F

Cogam enim ipſos, inquit, ex gentibus, & accipiam eos de locis, in quibus diſperſi eos, & dabo ipſis terram Iſrael, & ingredientur illuc, & educent omnes abominationes eius, & omnes iniquitates eius de ea.

Vulg *Propterea loquere, hæc dicit dominus Deus, congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus diſperſi eſtis, daboque vobis humum Iſrael, & ingredientur illuc, & auferent omnes offenſiones, cunctaſq; abominationes eius de illa.*

Hoc autem docet Eſdræ hiſtoria, & Maccabæorum ſcriptura. nam poſt euerſionem Babylonis, [illegible] idolorum cultu, auctorem omnium rerum Deum ſtudioſe colere perſeuerabant.

Et dabo ipſis, inquit, cor alterum, & ſpiritum nouum dabo eis.

Vulg. *Et dabo eis cor vnum, & ſpiritum nouum tribuam in viſceribus eorum.*

His autem non liberi arbitrii euerſionem declarauit, ſed futurum ab ipſo auxilium ſocietatemque ad efficienda bona opera. *Spiritum nouum* vocauit animæ ad honeſta impetum. Cum enim ad contraria propenſi fuerint, mutationem in melius nouum ſpiritum appel- G lauit. quemadmodum enim cum dixiſſet *alterum cor*, non naturæ mutationem ſignificauit, ſed mentis in melius propenſionem, ita etiam per ſpiritum nouum hoc idem declarauit, [illegible] ſequentia teſtantur.

Et extrahant enim cor, inquit, lapideum de carne ipſorum, & dabo eis cor carneum.

Vulg. *Et auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum.*

Et nemo eorum, qui natura prudentes ſunt [illegible] *lapideum cor* lapidis eſſe, ſed [illegible] [illegible], quodq; Deo nolu[illegible] *carneum* [illegible] obedien[illegible], & quod facile cedat.

Vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, faciantq; ea, & ſint mihi in populum & ego ſim eis in Deum.

Quando enim ipſorum reſpub. ſecundum meas leges adminiſtrabitur, ego ipſorum Deus vocabor, ipſi populus meus nuncupabuntur. hæc deus locutus, qui [illegible] bello capti fuerant, [illegible] transfert ad eos, qui tunc Hieruſalem habitabant, orationem. H

[illegible]orum autem, inquit, in cor abominationum ſuarum, & iniquitatum ſuarum cor eorum ambulauit, vias ipſorum in capita eorum dedi, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Quorum autem cor poſt offendicula, & abominationes ſuas ambulat horum viam in capite ſuo ponam dicit dominus Deus.*

His autem, inquit, qui illorum [illegible] haud [illegible], ſed [illegible] addicti [illegible] ea per[illegible] degere [illegible] [illegible] [illegible] iuſti [illegible] pœn[illegible].

Et extolerunt [illegible] alas [illegible], & rota adhærente ipſis [illegible] ſuper ea de ſuper ip[illegible] & aſcendit [illegible] domini de me-

A *de medio ciuitatis, & ſtetit ſuper montem qui erat contra ciuitatem.*

Vulg. *Et eleuauerunt Cherubim alas ſuas & rotæ cum eis, & gloria Dei Iſrael erat ſuper ea, & aſcendit gloria domini de medio ciuitatis, ſtetitq; ſuper montem, qui eſt ad orientem vrbis.*

His ita dictis, inquit, receſſerunt de ciuitate Cherubim gloriam Dei inſidentem vehentia, ſteteruntque ſuper montem è regione Hieruſalem. eſt autem hic mons qui vocatur oliuarum, vnde etiam ſecundum carnem ſaluator noſter aſſumptus eſt. merito igitur eo quoque tempore cum & in humana figura apparuiſſet, duasque in vna perſona naturas oſtendiſſet, & diuina quidem *per ignem* ſignificata, humana vero per *electrum* declarata, lata contra Hieruſalem ſententia, in hunc montem proficiſcitur, & inde redit in cœlum: etenim poſt crucem & mortem lata rurſum contra Hieruſalem ſententia, quia non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui nō deſtruatur, in montem illum cum diſcipulis profectus, ab intelligētibus, & quæ cerni nequeunt poteſtatibus latus in cœlos aſſumptus eſt. figura igitur futurorum ea quoque erant, quæ prophetæ oſtenſa ſunt. hæc autem ita contemplatus ait.

Spiritus aſſumpſit me, & adduxit me in terram Chaldæorum in viſione, in ſpiritu Dei.

B

Vulg. *Et ſpiritus leuauit me, adduxitq; in Chaldæam & transmigrationem in viſione in ſpiritu Dei.*

Neque enim corpore, inquit, reuera modo in Iudæam, modo in Chaldæorum terram transferebar, ſed *in viſione*, hoc eſt, in ſpeculatione, & *in ſpiritu Dei*. id eſt, Dei virtute & efficacia mente illuſtratus, & ſuſcipiens propheticos oculos vnumquodq; horum ſpeculabar, atque hoc apertius declarans ſubiecit:

Et aſcendi à viſione, quam vidi, & locutus ſum ad captiuitatem omnia verba domini, quæ oſtendit mihi.

Vulg. *Et ſublata eſt à me viſio quam videram, & locutus ſum ad transmigrationem omnia verba domini quæ oſtenderat mihi.*

Ad me ipſum inquit redii, cum finis factus eſſet ſpiritalis contemplationis, & illa quidem non amplius videbam, ſolos autem eos, qui vna aderant ſeniores, quibus etiam narraui ſingula, quæ videram, quæque audieram. verum tempus nunc eſt euangelicum illud dictum proferre: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* quod nos abunde docuerunt etiam quæ dicta ſunt: multis enim ſimul ſedentibus, ſolus tamen propheta viſionem illam percepit. Hanc cordis munditiē nos quoque conſequi ſtudeamus, ac ſupplicemus, vt ab omni lippitudine liberi continenter in præſenti vita Dei memoriam in anima circumferamus, cum fiducia autem ipſum videre digni cenſeamur in die aduentus eius. ipſi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Matt. 5.

C

SECTIO IV.

Et factum eſt verbum domini ad me dicens. fili hominis in medio domus irritantis tu habitas, qui habent oculos ad videndum & non vident, & aures ad audiendum, & non audiunt; quia domus irritans eſt.

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis in medio domus exaſperantis tu habitas, qui oculos habent ad videndum & non vident, & aures ad audiendum & non audiunt; quia domus exaſperans eſt.*

Animæ vim in vtriſque oratio declarauit: *habent enim oculos*, inquit, *ad videndum, nec vident, aures ad audiendum, nec audiunt.* docenſque non naturaliter iis affectionibus eos obnoxios fuiſſe factos, adiecit, quia domus irritans eſt. illud παραπικραίνων Symmachus irritatrix, interpretatus eſt, id eſt, contentioſa, rebellis & obedire renuens, atque hæc prophetæ prædixit dominus, cum ſit præcepturus ipſi, vt per ipſas res prophetiæ munus obeat, & veluti ſe excuſans, quod propter populi obſtinatam voluntatem ac peruicaciam, hæc præcipere cogatur.

D

Et tu fili hominis facito tibi vaſa captiuitatis, & eſto captiuus die coram ipſis, & captiuus duceris à loco tuo, in locum alterum coram eis, vt videant, quia domus irritans eſt.

Vulg. *Tu ergo fili hominis fac tibi vaſa transmigrationis, transmigrabis per diem coram eis, transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conſpectu eorum, ſi forte aſpiciant, quia domus exaſperans eſt.*

E

Et clariora faciens, quæ dixit, adiecit.

Et afferes vaſa tua ſicut vaſa captiuitatis die ante oculos ipſorum & tu egredieris veſpera coram ipſis, ſicut egreditur captiuus. perfodito tibi ipſi parietem, & egredieris per ipſam coram eis, in humeris ſuſtolleris, & occulte exibis, faciem tuam cooperies, & non videbis terram, quia portentum dedi te domui Iſrael.

Vulg. *Et efferes foras vaſa tua, quaſi vaſa transmigrantis per diem in conſpectu eorum: tu autem egredieris veſpere coram eis, ſicut egreditur migrans: ante oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum, in conſpectu eorum humeris portaberis, in caligine efferéris, faciem tuam velabis, & non videbis terram, quia portentum dedi te domui Iſrael.*

Imitare, inquit, aliquem obſeſſum, deinde vrbe capta etiam fugere coactum, effodientem parietem, & exitum excogitantem, & faciem tegentem, ne omnibus, qui viderint, notus fiat. per te enim hæc facientem volo habitantibus Hieruſalem præſignificare futuram captiuitatem. atq; horum vnumquodque nos apertius beatus Hieremias edocet narrans, vt Sedecias vrbe capta cum domeſticis & ſatellitibus noctu fugit exitum quendam per hortum regiæ machinatus. deinde docet propheta, vt vnumquodque eorum, quæ dicta ſunt, ad exitum perduxit, vtpote diuina mandata exhauriens. His autem, inquit, à me ita geſtis

Hierem. 39.

F

Factum eſt verbum domini ad me diluculo dicens: fili hominis, nonne dixit ad te domus Iſrael, domus irritans? quid tu facis: dic ad eos, hæc dicit Adonai dominus, principi & duci in Hieruſalem, & omni domui Iſrael, qui ſunt in medio eorum dic quia ego portentum facio, quemadmodum feci. ſic erit in ipſis, in transmigratione, & in captiuitate ibunt.

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini mane ad me dicens. fili hominis nunquid non dixerunt ad te domus Iſrael, domus exaſperans quid tu facis? dic ad eos, hæc dicit dominus Deus. ſuper ducem onus iſtud, qui eſt in Hieruſalem, & ſuper omnem domum Iſrael, quæ eſt in medio eorum. Dic, ego portentum veſtrum, quomodo feci, ſiet illis, in transmigrationem & in captiuitatem ibunt.*

Interrogatus, inquit, ab iſtis contumacibus & aduerſariis, eorum, quæ à te facta ſint, cauſam, aperte diceris, portentum vobis ego ſum & ſignum, rebus ipſis prophetiæ munus obiens, & in meipſo adumbrans, quæ tum regi ipſius Hieruſalem, tum omnibus principibus euentura ſunt.

Et princeps enim ipſorum in medio eorum ſuper humeros extolletur, & occulte exibit per murum, & effodiet, vt exeat per eum, faciem ſuam cooperiet, vt ne videatur oculis, & ipſe terram non videbit.

G

Vulg. *Et dux qui eſt in medio eorum in humeris portabitur, in caligine egredietur, parietem perfodient, vt educant eum: facies eius operietur, vt non videat oculo terram.*

Veruntamen fugam ſic quoque faciens, & ita machinatus vt lateret, ab hoſtibus comprehendetur.

Et extendam, inquit, rete meum ſuper ipſum, & comprehendetur in munitione mea, & ducam eum in Babylonem, in terram Chaldæorum, & ipſam non videbit, & ibi morietur.

Vulg. *Et extendam rete meum ſuper eum, & capietur in ſagena mea, & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipſam non videbit, ibiq; morietur.*

His omnibus, quæ dicta ſunt, docuit, vt inſtrumentis vſus ipſis hoſtibus pœnas repeteret impietatis à rege, & principibus, omnique illis ſubiecto populo. *rete* enim ſuum vocauit hoſtes, & munitionem ſuam obſidionem. Hæc etiam quartus regum liber, & beatus Hieremias aperte docent. Nabuchodonoſor enim miſſo equeſtri exercitu in ſolitudinem, quæ eſt ad Ierico, Sedeciam atque eos qui cum eo fugerant, correptos adduxit in Deblatha, ibiq; Sedeciæ filiis prius interfectis, & facto ipſo filiorum cædis ſpectatore, deinde illius oculos effodit, circumiectiſque vinculis ex ære confectis eum in Babylonem abduxit, atq; in piſtrino coegit habitare. Iccirco ait prophetia, *in Babylona adducetur, & ipſam non videbit.*

H

Et omnes, inquit, in circuitu eius, auxiliatores eius, & omnes

opem

A *opem ferentes ei, diſpergam in omnem ventum, & gladium effundam poſt eos. & cognoſcent quia ego dominus, cum diſſipauero ego eos in gentibus, & diſſeminabo eos in regionibus.*

Vulg. *Et omnes qui circa eum ſunt, præſidium eius & agmina eius diſpergam in omnem ventum, & gladium euaginabo poſt eos, & ſcient quia ego dominus, quando diſperſero illos in gentibus, & diſſeminauero eos in terris.*

Quicunque autem in prælio cædem effugerint, efficiam vt captiui abducantur & exules faciam & profugos, vt ipſis rebus diſcant, muta eſſe idola, & ab omni prorſus efficacitate vacua, me vero dominũ atq; herum.

Et relinquam ex ipſis viros numero ex gladio, & ex fame, & ex morte vt enarrent omnes iniquitates ſuas in gentibus, quo ingreſſi ſunt, & cognoſcant quia ego dominus.

Vulg. *Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, & fame, & peſtilentia, vt enarrent omnia ſcelera eorum in gentibus ad quas ingredientur, & ſcient quia ego dominus.*

Hi autem ipſi, inquit, reliquiæ erunt famis, & mortis, & bellicæ cædis, accuſatores propriæ impietatis, & iniquitatis erunt, docentes eas gentes, in quibus captiui degent, pœnas eorum dare ſe, quæ in me deliquerunt.

B *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis panem tuum cum dolore comedes, & aquam tuam cum tormento, & tribulatione bibes.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis panem tuum in conturbatione comede, ſed & aquam tuam in feſtinatione & mœrore bibe.*

Et hoc rurſus ſignum famis illius, quæ in obſidione eſt futura.

Et dices ad populum terræ, hæc dicit Adonai dominus, habitantibus Hieruſalem, & in terra Iſrael, panes ſuos in egeſtate comedent, & aquam ſuam cum deletionibus bibent, vt deleatur terra cum plenitudine eius in impietate omnium habitantium in ea, & vrbes ipſorum habitatæ deſolabuntur, & terra in deſolationem erit, & cognoſcetis, quia ego dominus.

Vulg. *Et dices ad populum terræ, hæc dicit dominus Deus ad eos, qui habitant in Hieruſalem, in terra Iſrael, panem ſuum in ſollicitudine comedent, & aquam ſuam in deſolatione bibent, vt deſoletur terra a multitudine ſua propter iniquitates omnium qui habitant in ea. & ciuitates quæ nunc habitantur deſolatæ erunt, terraq; deſerta, & ſcietis, quia ego dominus.*

Cum enim fruentes iis bonis, quæ à me accepiſtis, & fructibus terræ delicate veſcentes ignoraueritis largitorem, & erga eum qui bene de vobis meritus eſt, ingrati fueritis ipſa priuatione bonorum, & vrbium ſolitudine C meam dominationem intelligetis. Hæc iis, qui in Hieroſolymis erant prædixit propheta, cum inter captiuos verſaretur, & eos qui iam capti fuerant conſolari Deus vellet, quod non ſolum ea perpeſſi eſſent, ſed etiam alios habebant participes: & eos qui in Hieruſalem habitabant metu malorum, quæ propheta prædiceret, ab improbitate ſtudere ab[du]cere: ad hæc, quia ii, qui incolebant Hieruſalem diuini Hieremiæ verbis repugnabant, & admirabilis Ezechielis, itidem ii, qui in Chaldæorum regione degebant, neceſſario alter alterius dicta confirmaut, conſentanea prædicentes, & ipſa concordia diuina verba eſſe oſtendunt. nam ſi prope inter ſe habitaſſent, locum facile habuiſſet, illorum ſermonum concordiæ ſuſpicio: quia vero multis ſtadiis diſtãtes, eadem prædicebant, merito diuina eſſe quæ dicunt, oſtenduntur. Hac de cauſa Hieremias epiſtolam ſcribit iis, qui in Chaldæa erant, Ezechiel iis, qui in Iudæa: auctore omnium rerum Deo & iis & illis omnia ad vtilita- D tem prouidente.

Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis quæ vobis hæc parabola in terra Iſrael dicentibus: longe dies, periit omnis viſio.

Vulg. *Fili hominis, quod eſt prouerbium iſtud vobis in terra Iſrael? dicentium: In longum differentur dies & peribit omnis viſio.*

Carnam, inquit, Iudæam incolentes dicere conſueuerunt prophetis, poſt multum annorum numerum futura prædicitis, mendacia verbis commiſcentes, nihilque veri prænunciantes:

Propterea dic ad eos, hæc dicit Adonai dominus, & auertam parabolam hanc, & non amplius dicent parabolam iſtam domus E *Iſrael, quia loqueris ad eos dicens: Appropinquauerunt dies & tempus omnis viſionis.*

Vulg. *Ideo dic ad eos, hæc dicit dominus Deus, quieſcere faciam prouerbium iſtud, neq; vulgo dicetur vltra in Iſrael, & loquere ad eos quod appropinquauerint dies, & ſermo omnis viſionis.*

Quando diuinam lenitatem mendacium vocant, indicatur ipſis mox futurus prophetiæ euentus, & in veſtibulis deinceps prædictum ſupplicium imminere.

Quia non amplius erit omnis viſio falſa, & vaticinans ea, quæ ad gratiam ſunt in medio filiorum Iſrael.

Vulg. *Non enim erit vltra omnis viſio caſſa, neque diuinatio ambigua in medio filiorum Iſrael.*

Auferam enim falſos, inquit, prophetas veſtros, qui meis prophetis contraria prædicere conantur, bonorum abundantiam vobis falſo prænunciantes.

Quia ego dominus loquar verba mea, & faciam, & non differam vltra, quia in diebus veſtris domus Iſrael exaſperans, loquar verbum, & faciam, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Quia ego dominus loquar, & quodcunq; locutus fuero verbum & fiet, non prolongabitur amplius, ſed in diebus veſtris domus exaſperans loquar verbum, & faciam illud, dicit dominus Deus.*

F Ne animum adhibete prophetis meis ſicut aliis loquentibus, ego enim per ipſos loquor, & dicto citius, quæ locutus fuero, perducam ad exitum, vos ipſos faciens veritatis meorum verborum ſpectatores. ita rurſus aliis verbis eiſdem rebus ſignificatis, & iis, qui prophetas accuſarent, quaſi præſentia haud prædicentes, & multis poſt ſeculis futura falſo prænunciantes minatus celeritatem eorum, quæ prædixerint, veritatem.

Non enim amplius, inquit, producentur ſermones mei, quos locutus fuero, quia loquar verbum, & faciam, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Non prolongabitur vltra omnis ſermo meus, verbum quod locutus fuero complebitur, dicit dominus Deus.*

Contra falſos prophetas reliquũ orationis conuertit.

Cap. 13. *Fili enim hominis, inquit, vaticinare ad prophetas Iſrael qui prophetant.*

Et ne æquiuocatio aliquid damni afferret hominibus, prophetæ enim tam veri quam falſi nominabantur, merito ſubiecit.

Et dices prophetis prophetantibus de corde ſuo.

Vulg. *Et dices prophetantibus de corde ſuo.*

Hoc eſt, iis, qui omnino ſunt ope diuina deſtituti, & mendacia ſecundum proprias cogitationes loquun- G tur.

Et prophetabis, inquit, & dices ad eos, audite verbum domini, hæc dicit Adonai dominus, væ prophetantibus de corde ſuo, & ambulantibus poſt ſpiritum ſuum, & omnino non videntibus.

Vulg. *Audite verbum domini: Hæc dicit dominus Deus, væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident.*

Luctus, inquit, occupabit eos, qui non ſunt afflati diuino ſpiritu, ſed proprio conſilio obediunt. conſilium enim animi, ſpiritum ipſorum appellauit.

Sicut vulpes in deſerto prophetæ tui Iſrael, non ſteterunt in ſtabilitate, neq; congregauerunt gregem ad domũ Iſrael, non ſurrexerunt ſicut in prælio, dicentes ſunt in die domini.

Vulg. *Quaſi vulpes in deſerto prophetæ tui Iſrael erant, non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die domini.*

Hæc autem Symmachus apertius interpretatus eſt: ſicut vulpes in ruinis prophetæ tui Iſrael, non aſcendiſtis ad interciſiones, neque obſepiuiſtis ſepem circa filios Iſrael, vt ſtarent in prælio dicentes in die domini: Vulpibus enim ſimiles, inquit, prophetæ tui ſunt Iſrael, H in ruinis habitantibus. nam ſicut illæ ruinarum non obſepiunt exitus, per quos cuilibet exire & introire licet, ita illi videntes populi ſegnitiem, non intercluſerunt ei vias ad improbitatem, neque piis verbis obſepiuerunt, vt in die iræ domini ſuperiores hoſtibus eſſe poſſent, imo populi impietate ad proprium quæſtum abuſi ſunt.

Videntes, inquit, mendacia, vaticinantes vana, dicentes dicit dominus, & dominus non miſit eos, & cœperunt ſuſcitare ſermonẽ, nonne viſionem falſam vidiſtis, & diuinationes vanas dixiſtis? & dicitis, dominus, dominus, & ego non ſum locutus.

Vulg. *Vident vana, & diuinans mendacium, dicentes, ait dominus, cũ*

domi-

A *Dominus non miſerit eos, & perſeuerauerunt confirmare ſermone, numquid non viſionem caſſam vidiſtis, & diuinationem mendacem locuti eſtis? & dicitis, ait dominus, cum ego non ſim locutus.*

Non [illegible] inquit, [illegible] fictis, [illegible] la vaticinia populo prædicentes, ego autem nihil [illegible] vobis inſpiraui.

Ideo dic, hæc dicit Adonai dominus: quoniam verba veſtra mendacia, & diuinationes veſtræ vana, id[illegible] ecce ego ſuper vos dicit Adonai dominus, & extendam manum meam ſuper prophetas videntes mendacia, & loquentes vana, in diſciplina populi mei non erunt, neque in ſcriptura domus Iſrael ſcribentur, & in terram Iſrael non egredientur, & cognoſcent, quia ego Adonai dominus.

Vulg. *Propterea hæc dicit dominus Deus, quia locuti eſtis vana & vidiſtis mendacium, ideo ecce ego ad vos dicit dominus Deus, & erit manus mea ſuper prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur, nec in terram Iſrael ingredientur, & ſcietis quia ego dominus Deus.*

Meum inquit, erudia populum, iſti vero funditus peribunt, neque [illegible] in memoria literis prod[illegible]tur, neque cum populo meo [illegible] te[illegible]untur, cauſamque oſtendens,

B *Quia, inquit, deceperunt populum meum, dicentes pax pax, non eſt pax.*

Vulg. *Eo quod deceperint populum meum dicentes pax pax, & non eſt pax.*

Ego [illegible] populo b[illegible], & cædem, & captiuitatem prædicebam, [illegible] natione malorum cupiens eos reſipiſcere: [illegible] ſibi facientes p[illegible]em ipſis in callum [illegible]

Et ipſe [illegible] inſtruunt, vt ſolidum, & ipſi liniunt eum, cadet [illegible]

Vulg. *[illegible] autem liniebant eum luto abſque paleis, [illegible] ad eos qui liniunt abſque temperatura, quod caſurus ſit.*

Populus enim ædificat murum debilem, propter improbitatem & impietatem, illi vero bonas prædictiones, & [illegible]ones, veluti quoddam linimentum [illegible] & [illegible] adhibent, cum opus [illegible] debilem [illegible] & operam da[illegible] ſolida fieret, illinentes autem [illegible] opinabantur, ea vnctione ſecum tutum effecere, dicit [illegible] ipſis, cadet, & di[illegible]

C *Erit enim imber, inquit, inundans, & dabo lapides ingentes, qui iaciantur in iuncturas eorum, & cadet, & ſpiritum auferens veniet, & dirumpetur, & ecce cecidit murus.*

Vulg. *Erit enim imber inundans & dabo lapides prægrandes, deſuper irruentes, & ventum procellæ diſsipantem, ſiquidem ecce cecidit paries.*

Per tranſlationem omnia [illegible] le muro dixit & his [illegible] hoſti[illegible] decl[illegible] *vincula* autem *muri* regem, & principes appellauit, qui ſicut commiſſuræ ædificium, ita populum conſtringebant. *imbrem* igitur *inundantem*, & *ventum auferentem* Chaldæos nuncupauit, cum cecid[illegible] igitur m[illegible]us,

Nonne dicent ad vos vbi eſt litura, quam liniſtis?

Numquid non dicetur vobis, vbi eſt litura, quam liniſtis?

Cum rebus ipſis didicerint falſas eſſe veſtras prædictiones, & bellum, & cædem, & captiuitatem, pro [illegible] pace, nonne dicent vobis, vbi pulchra veſtra [illegible] verba, & pacis pollicitationes? ita ruſus [illegible] eadem locutus, minatuſque hoſtilium telorum inundation[illegible] & lapidum inſtar niuis defluxus, male ædificati muri [illegible]damentis euerſionem, & certum argumentum mendacii eorum qui bona prædixerint, apertius [illegible]

D *[illegible] adulos, inquit, non eſt murus, neque linientes eum prop[illegible] Iſrael prophetante ſuper Hieruſalem, & videntes hæc pax & pax non eſt dicit Adonai dominus.*

Vulg. *Dicamque vobis, non eſt paries, & non ſunt qui liniunt eum prophetæ Iſrael, qui prophetant ad Hieruſalem, & vident ei viſionem pacis, & non eſt pax, ait dominus Deus.*

Omnia, inquit, delebuntur, & linimentum & murus; [illegible] linimentum adhibuerunt prophetæ. obſidio enim [illegible] nuitas, inquit, pro promiſſa pace Hieruſalem oc[illegible] his dictis de pſeudoprophetis ad eas mulieres, quæ quidem falſo prophetabant [illegible] orationem. quas humanæ naturæ h[illegible] cum inuenitle [illegible] per eas quoque mendacia exercebat, & prophetis quidem falſos

prophetas opponebat, mulieribus vero propheticas [illegible] diuinatis, eas quæ mendacii præd[illegible] [illegible] ſtæ [illegible]. prædicit igitur ipſis quoque futura.

E *Et tu fili hominis [illegible] faciem [illegible] per ſi[illegible] pu[illegible] tui prophetantes de corde ſuo, & propheta ſuper eas, & dices, hæc dicit Adonai dominus, [illegible] conſuentibus puluinaria ſub omnem cu[illegible] manus, & facientibus velamina ſuper omne caput in [illegible] ætate, vt peruertant animas animas populi mei peruertebant, & animas ſeruabant.*

Vulg. *Et tu fili hominis pone faciem tuam contra filias populi tui quæ prophetant de corde ſuo, & vaticinare ſuper eas & dic. Hæc dicit Dominus Deus, væ, quæ conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas, & cum caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum.*

Hoc autem [illegible] Symmachus apertius interpretatus [illegible] væ conſuentibus pul[illegible], ſub omni [illegible] man[illegible] & facientibus [illegible] capit[illegible] [illegible] dum [illegible]. His per [illegible] ſtationem molliores ac mit[illegible] res [illegible] & [illegible] quibus ſup[illegible] [illegible] us au-

F res [illegible] is affe[illegible] runt [illegible] populo animæ ca[illegible] pius p[illegible]rum [illegible] phe[illegible]tes, quæ [illegible] *animas populi mei peruertebant. & animas ſeruabant*, peruertentes enim [illegible] & à Deo recedentes [illegible] ebant, [illegible] dacti illi [illegible] detem, deinde [illegible]

Et contaminabant me ad populum meum, pro pugno h[illegible] coctum, & pro fragmento panis

Vulg. *Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis*

[illegible] is viuus: & quid moleſtius damn[illegible] hin profecto?

Vt interficerent, inquit, animas quas non oportebat mori, & vt ſeruarent animas quas non oportebat viuere, cum loquerentur vos populo, vana reſponſa exaudienti.

Vulg. *Vt interficerent animas quæ non moriuntur & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacys.*

G Parui enim [illegible] lucri cauſa [illegible] laudabant [illegible] alios eſſe ſupplicio dignos aiebant, populi lenitate [illegible] facilitate [illegible] abutentes, illi enim veſtris [illegible] hos eſſe ſaluos iubebant, alios ſine cauſa occidebant. [illegible] redarguta [illegible] ſupplicium minatur.

Propterea [illegible] dicit Adonai dominus: ecce ego ſu[illegible] puluinaria veſtra, ſuper quæ vos conuertitis ibi animas, & dirumpam ea ſub brachijs veſtris, & omittam animas, quas vos peruertiſtis, animas ipſorum in diſsipationem [illegible] rumpam velamina veſtra, & eruam populum meum de manu ve[illegible], & non amplius erunt in manibus veſtris in conuerſionem, & cognoſcetis quia ego dominus.

Vulg. *Propter hæc dicit Dominus Deus: ecce ego ad puluillos veſtros, quibus vos capitis animas volantes, & dirumpam [illegible] de brachijs veſtris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum, & dirumpam ceruicalia veſtra, & liberabo populum meum de manu veſtra, neque erunt vltra in manibus veſtris ad prædandum & ſcietis quia ego Dominus.*

H Redarguam, inquit, verba veſtra, & falſa oſtendam, & pro bonis [illegible] pollicitationibus quæ [illegible] mol[illegible] us certum [illegible], & pulem[illegible] calamitate populo qui vobis crediderit, & [illegible] eam co[illegible] pet[illegible] d[illegible] ens mendacia veſtra, lib[illegible] tamen [illegible] to mendacio perſuaden[illegible] ipſis [illegible], quæ ſuſtinebunt, haud amplius veſtris [illegible] at e[illegible] u, [illegible] me[illegible] u-minum atque hetum [illegible] ibendum

Pro eo quod peruertiſtis cor iuſti iniuſte, & ego non peruertebam eū, & vt corroboretis manus impij, ne penitus conuerteretur [illegible] via ſua mala, & viueret ipſe, propterea mendacia non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu veſtra, & cognoſcetis quia ego Dominus.

Vulg. *Pro eo quod mœrere fecitis cor iuſti mendaciter, quem ego non contriſtaui, & confortaſtis manus impij, vt non reuerteretur à via ſua mala, & viueret; propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu veſtra, & ſcietis quia ego dominus.*

Quia enim multos [illegible] qui [illegible] conturba[illegible] ac veluti [illegible]

A & re exa[..]batis, ita quippe Aquilas interpretatus eſt, calamitates ipſis prædicentes, & audaciores improbos reddebatis, bona eis vaticinantes, & vtraque hæc præter meum conſilium faciebatis: ideo omnibus exitiis vos perdam, & falſo vaticinio finem imponam, & ab interitu, quo veſtra opera vtebatur, populum meum vindicabo. His ita de iſtis vaticinatus ad aliud transfert orationem.

Cap. 14. *Et venerunt, inquit, viri de ſenioribus Iſrael, & ſederunt ante faciem meam, & factum eſt verbum domini ad me dicens. fili hominis, viri iſti poſuerunt cogitationes ſuas in cordibus ſuis, & pœnam iniquitatis ſuarum poſuerunt ante faciem ſuam, et reſpondent reſpondebo eis?*

Vulg. *Et venerunt ad me viri ſeniorum Iſrael, & ſederunt coram me, & factus eſt ſermo domini ad me dicens: fili hominis, viri iſti poſuerunt immunditias ſuas in cordibus ſuis, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerunt contra faciem ſuam, numquid interrogans reſpondebo eis?*

Apertius hoc Aquilas interpretatus eſt; Viri iſti dedicarunt idola in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ poſuerunt contra faciem ſuam. quæ enim male excogitarunt, ea perficiunt, & impudenter neglecta ſupplicii comminatione, quā minatus ſum peccantibus, accedere nerunt percontari aliquid ſtudentes, & ſperantes aliquo B ſe reſponſo dignatum iri.

Idcirco loquetor ipſis, & dices ad eos hæc dicit Adonai dominus, homo de domo Iſrael qui poſuerit cogitationes ſuas in corde ſuo, & pœnam iniquitatis ſuæ poſuerit ante faciem ſuā, & venerit ad prophetam, ego dominus reſpondebo ei in iis, in quibus tenetur mente ſua, vt auerteret domum Iſrael ſecundum corda eorum abalienata à me in cogitationibus eorum.

Vulg. *Propter hoc loquere eis, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, homo. homo de domo Iſrael, qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo. & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum, vt capiatur domus Iſrael in corde ſuo, quo receſſerunt a me in cunctis idolis ſuis.*

C Quandu prophetis & pſeudoprophetis ab[..] partatione ii qui obſtricti erant impietatis ſcelere percontabantur, non vt à Deo imperata prorſus perficerent, ſed ea gratia vt intelligerent an prædictiones ſuis eſſent cogitationibus reſponſuræ, hac de cauſa auctor omnium rerum Deus per prophetā ait, quicunque homo de domo Iſrael diuinæ repugnans doctrinæ, ſuiſque ſuis rationibus obſecutus, & eam deſpiciens comminationem quam improbis minatus ſum, ad pſeudoprophetam abierit ſua incœpta perficere ſtudens & periculum faciens, an quæ prædicta ſunt euentui nec reſpondeant cogitationibus: ego, inquit, reſpondebo ei, ſiquidem non recta mente vſus eſt, concedam pſeudoprophetæ, vt eius conſilia conformet, exitio enim dignus eſt. concedam idcirco in[..], vt auerteret domum Iſrael ſecundum corda eorum abalienata à me in cogitationibus eorum. nam, quia ipſi à mea cura pr[..] recedunt, gaudentque pſeudoprophetarum deceptione, permittam [..] laborum percipiant fructus. hoc etiam Achaab euenire inuenimus. Sedecias enim pſeudopropheta confectis ſibi cornibus ferreis, dicebat ipſi Achaab, *his cornibus Syriam petes, his ventilabis Syriam.* cumque Ioſaphat quæ[..] pſeudoprophetis diceretur, nequaquam admittens diuinum prophetam inquireret, accerſitus fuit Michæas, qui contraria Sedeciæ vaticinatus, non perſuaſit ipſi Achaab: neque enim volens ea [..]cere, quæ Deus prædiceret, prophetam interrogabat, ſed modis omnibus, quod ſibi faciendum proponeret, id ratum fieri ſtudebat. idcirco Dei permiſſu prædixerunt pſeudoprophetæ falſa, quibus ille credens exiit in expeditionem, & impietatis pœnas dedit.

2. Par. 18 D

Propterea dic ad domum Iſrael. hæc dicit Adonai dominus, conuertimini & recedite ab inſtitutis veſtris, & ab omnibus impietatibus veſtris, & conuertite facies veſtras.

Vulg. *Propterea dic ad domum Iſrael: Hæc dicit dominus Deus. conuertimini, & recedite ab idolis veſtris, & ab vniuerſis contaminationibus veſtris auertite facies veſtras.*

Salutis conſiliarium tradit admonitionem, & quid inde lucri futurum ſit oſtendit.

[Q]uia homo, homo de domo Iſrael. & de proſelytis qui peregrinantur in domo Iſrael, qui abalienatus fuerit à me, & poſuerit cogitationes ſuas in mente ſua, & pœnam iniquitatis ſuæ poſuerit ante faciem ſuam. & venerit ad prophetam vt interroget eum in me, ego dominus reſpondebo ei in [..] quib[..] ſ[..]e[..]n [..]

E Vulg. *Quia homo homo de domo Iſrael & de proſelytis, quicunque aduena fuerit in Iſrael. ſi alienatus fuerit a me, & poſuerit idola ſua in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam, vt interroget per eum me, ego dominus reſpondebo ei per me.*

Hæc apertius iterauit. omnis, inquit, quicunque ſe mea cura abalienant, & duce mala cogitatione vſus fuerit, ſciensque pœnas, quas malis comminatus ego ſum, ea contempta acceſſerit ad aliquem pſeudoprophetam, ab eo videlicet cupiens quid facto opus ſit intelligere, ego, inquit, reſpondebo, & permittam vt propheta vocatus ea reſpondeat, quæ illius cogitationibus conſentanea ſint. deinde dignum ſupplicium minatur.

F *Et firmabo faciem meam ſuper hominem illum, & ponam eum in ſolitudinem, & in interitum, & auferam eum de medio populi mei, & cognoſcetis. quia ego dominus.*

Vulg. *Et ponam faciem meam ſuper hominem illum, & faciam eum in exemplum & in prouerbium, & diſpergam eum de medio populi mei, & ſcietis quia ego dominus.*

Oſtendeuſque non de diuinis prophetis hæc à ſe dici, ſed de iis, quibus eſt ſolum prophetæ nomen, & ab ipſa re omnino vacui ſunt, ſubiecit.

Et propheta ſi errauerit, & locutus fuerit ſermonem, ego dominus errare feci prophetam illum, & extendam manum meam ſuper ipſum & delebo ipſum de medio populi mei Iſrael, & capient iniuſtitiam ipſorum.

Vulg. *Et propheta cum errauerit. & locutus fuerit verbum ego dominus decepi prophetam illum, & extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum de medio populi mei Iſrael. & portabunt iniquitatem ſuam.*

At non eſt iuſti iudicis proprium & decipere prophetam & in errorem inductū punire. Non igitur ſecundum efficaciam, vt ſe prophetam in errorem inductum ire, ſed ſecundum permiſſionem hoc eſt, cum poſſim ipſius ſtatim mendacium redarguere, ſuſtineo, & diuina lenitate G vſus permitto, vt dolo vtatur, quem voluntate, non autem neceſſitate exercet. Ideirco etiā par ſupplicium comminatur & male interroganti, & male reſpondenti.

Secundum enim iniquitatem, inquit, interrogantis, ſic etiam iniquitas prophetæ erit, vt non errent amplius domus Iſrael a me, & vt ne polluantur amplius in omnibus delictis ſuis, & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Iuxta iniquitatem interrogantis, ſic iniquitas prophetæ erit, vt non erret vltra domus Iſrael a me, neque polluatur in vniuerſis præuaricationibus ſuis, ſed ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum: ait dominus exercituum.*

Non ſine cauſa, inquit, hoc illis infligam ſupplicium, ſed vt illorū interitu populo meo benefaciam, & eum ab illorum impietate vindicem. volo enim ipſum habere populum, & eſſe illorum Deus, omni eos cura proſequens.

H *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis, terra ſi peccauerit mihi, vt delinquat delicto, etiam extendam manum meam ſuper eam & conteram eius firmamentum panis, & emittam in eam famem, & auferam de ea hominem & iumentum. & ſi fuerint tres viri hi in medio eius, Noe, & Iob, & Daniel, ipſi iuſtitia ſua ſaluabuntur, dicit Adonai dominus.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis, terra cum peccauerit mihi, vt præuaricans prævaricetur, extendam manum meam ſuper eam, & conteram virgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem & iumentum, & ſi fuerint tres viri iſti in medio eius, Noe, Daniel & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas: ait dominus exercituum.*

Si nationem quæ peccarit, inquit, punire voluero, & fame necare, & ii, qui punientur noluerint ad pœnitentiam adduci, nullam veniā conſequentur, ne ſi Noe quidem & Iob & Daniel in ipſis inuenti fuerint, verū hi certe ſuæ iuſtitiæ colligent fructus, & ſalutem adipiſcentur, ſed illos ab illato ſupplicio minime liberabunt. horū autem virorum mentionē fecit, vt valde iis, quæ dicta ſunt, conſentientibus, quæ illorum tempeſtate acciderunt. nā

A & Noe in impiorum generatione inuentus haudquaquam potuit eos à diluuii exitio liberare, qui noluerunt ad pœnitentiam adduci: & Daniel ſimiliter, cum captiuitatis tempore vigeret, alios propter ingentem ipſorum impietatem ab illatis malis haud vindicauit. ſed ipſe bello captus hoſtium tamen potius eſt, & eos, qui ſe in ſeruitutem abduxerant, ſibi ſubiectos habuit. neque filius Iob parentis iuſtitia profuit, ſed ipſe ſolus aduerſarii ſuperauit inſidias. aliis autem rurſus pluribus hæc aſſerit, & ſi necem inferam terræ illi, & ſi feras contra eam exuſcitem, & ſi aduenientium hoſtium impetum, inuentique fuerint tres viri iſti in medio ipſorum, ne filios quidē ſuos aut filias ſeruare poterunt, ſed ſoli ſalutem conſequentur. perſpicuum eſt autem eos, qui à reſipiſcentia vacui ſint, nullam à iuſtis vtilitatem percepturos, pœnitentiæ ſi quidem ſalutem conſequi teſtis eſt diuina ſcriptura, hoc vbique docens, Nineuitæ enim neque Noe, neque Iob, neq; Daniel habentes, ſed Ionam, qui non pro eis ſupplicabat,
B ſed vera dicere cupiebat, ipſa pœnitentia ſalutem inuenere. docet igitur oratio prophetica, ſcelerib. obſtrictos nullam veniam habituros, & quicunque reſipiſcere nolint, etiam ſi inter iuſtos degere ſe glorientur. ad hęc oſtēdere vult auctor omnium rerum Deus, quod erga aliam nationem non fecit, hoc erga Iſrael ſe feciſſe.

Hæc enim dicit, inquit, Adonai dominus, ſi autem & quatuor vltiones meas malas, (malas autem moleſtas ait) gladium, & famem, & beſtias malas, & mortem emiſero ſuper Hieruſalem, ad exterminandum ex ea hominem & iumentum, & ecce relicti in ipſa ſaluati ex ea, qui educent ex ea filios & filias, ecce ipſi egrediuntur ad vos, & videbitis vias eorum.

Vulg. *Quoniam hæc dicit Dominus, quod & ſi quatuor iudicia mea peſſima gladium, & famem, ac beſtias malas, & peſtilentiam immiſero in Hieruſalem, vt interficiam de ea hominem & pecus, tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & filias: ecce ipſi ingredientur ad vos, & videbitis viam eorum.*

Mortem quidem vocat repentinum interitum, *gladium* vero occidionem, *famem* egeſtatem, *beſtias malas* eos qui
C crudeliter in ſeruitutem redigunt, *malas vltiones* acerbas & amaras. his pœnis, inquit, Iſrael illatis, relinquam qui ex ipſa ſaluentur, filios & filias, vt diſcant omnes ingentem eorum impietatem, & improba inſtituta, cognoſcantq; iuſta ſupplicia. & vos item illorum cognati, conſpecta iſtorum improbitate, haud accuſabitis pœnarum crudelitatem, idque declarans adiecit.

Et pœnitebit vos ſuper mala, quæ induxi ſuper Hieruſalem, in omnibus malis, quæ induxi ſuper eam, & conſolabuntur vos, quia videbitis vias eorum, & cogitationes eorum, & cognoſcetis, quia non fruſtra feci, omnia quæcunque feci in ipſa, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Et conſolabimini ſuper malo, quod induxi in Hieruſalem, in omnibus quæ importaui ſuper eā, & conſolabuntur vos cum videritis viam eorum, & adinuentiones eorum, & cognoſcetis quod non fruſtra fecerim omnia quæ feci in ea ait dominus Deus.*

D Hac de cauſa, inquit, non omnes funditus perdam, ſed relinquam ex ipſis, qui ſaluentur, per quos omnes iuſtum fuiſſe illatum ipſis ſupplicium cognoſcant.

Cap. 15. *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, & tu fili hominis quid fiet lignum vitis, ex omnibus lignis ſarmentorum, quæ ſunt in lignis ſiluæ, ſi capient ex ea lignum vt faciant in opus, ſi capiant ex ea paxillum vt ſuſpendant ſuper eum omne vas, præter id quod igni traditum eſt in conſumptionem, annuam purgationem eius conſumit ignis, & deſinet in finem.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſiluarum? numquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat in eo quodcunque vas? ecce igni datum eſt in eſcam, vtramque partem eius conſumpſit ignis, & medietas eius redacta eſt in fauillam.*

Pſal. 79. Eſa. 5. Hier. 2. Cum vineam ſemper Iſrael per prophetas nuncupārit, per Dauid enim, *vineam*, loquit, *de Aegypto tranſtuliſti*: Eſaias autem: *vinea facta eſt dilecto meo*, ait. Et Hieremias. *quomodo conuerſa es in amaritudinem, vitis aliena?* per tranſlationem à ſarmentis vitis oſtendit inutilem Iſrael. quemadmodum enim præter omnia ligna ad opus minime idonea ſunt ligna vitis, neque enim paxillum vel tenuiſſimum ex ea quis poterit conficere, ſed tantum [illegible] mentum, & annua item ipſius expurgatio in ignem proiicitur, ita iſte populus ad aliud nihil idoneus, quam ad interitum ac ſupplicium. *annuam*, inquit, *ipſius expurgationem conſumit ignis, & deficiet in perpetuum.*
E

Numquid vtile erit ad opus? numquid etiam ſi ignis illud conſumpſerit in finem, amplius erit ad opus? aut fiet in opus, neque adhuc ipſo exiſtente integro, non erit in opus amplius.

Vulg. *Numquid vtile erit ad opus? etiam cum eſſet integrum non erat aptum ad opus quanto magis cum illud ignis deuorauerit, & combuſſerit, nihil ex eo fiet operis?*

Si enim antequam in ignem coniiciatur ad nullum opus eſt idoneum, nullo pacto vtile eſſe poterit vbi fuerit ab igne conſumptum, ita dicta comparatione, eam interpretatur.

Idcirco dic, hæc dicit Adonai dominus: quemadmodum lignum vitis in lignis ſiluæ, quod dedi igni in conſumptionem. ita dedi habitantes Hieruſalem, & dabo faciem meam ſuper eos.

Vulg. *Propterea hæc dicit dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna ſiluarum, quod dedi igni ad deuorandum, ſic tradam habitatores Hieruſalem, & dabo faciem meam in eos.*
F

Hoc per tranſlationem dixit ab iis deſumptam qui vultum iracundum terribilemque præ ſe ferunt.

De igne egredientur, inquit, & ignis comedet eos.

Vulg. *De igne egredientur, & ignis conſumet eos.*

Liberati quippe à fame, occidione peribant, aut captiui abducentur.

Et cognoſcent quia ego dominus, cum firmauero faciem meam ſuper eos, & dabo terram in deſolationem pro eo, quod deliquerunt delicto, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Et ſcietis, quia ego dominus, cum poſuero faciem meam in eos, & dedero terram inuiam & deſolatam eo, quod præuaricatores extiterint, dicit dominus Deus.*

Ipſos quidem in ſeruitutem redigi permittam, & occidione conſumi, terram vero ab ipſis cultam, deſertam reddam & à cultoribus vacuam, atque hæc patientur pœnas eorum quæ in me deliquerint perſoluentes. cū igitur *quæcunque ante ſcripta ſunt ad noſtram vtilitatem ſcripta ſint, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus, ne ſimus ligna & fœnum & calamus, quæ ſunt ignis alimenta. ſed aurum & lapides pretioſi, regii diadematis materia, vt cum Chriſto*
G *regnemus*, cum quo patrem gloria decet cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum. Amen.

SECTIO V.

Cap. 16. *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis teſtificare Hieruſalem peccata ipſius.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis notas fac Hieruſalem abominationes ſuas.*

Bona eſt peccatorum reprehenſio, quæ cum vtilitatis cauſa adhibetur, ſtupore laborantibus ſenſum affert, & in memoriam ipſis propria reuocat delicta. triſte eſt enim & admodum moleſtum morbo laborare, ſed longe moleſtius ipſum morbum non agnoſcere. qua de cauſa ſæpe etiam medicorum natio ita affectos, qui ægrotationis ſenſum nolint percipere, morbi grauitatem docet,
H vt percepto illius ſenſu deſinant morbo ſuppeditantes materiam cauſas ſuis offenſionibus enutrire, ſed medicæ artis legibus obſequantur: hoc etiam auctor omnium rerum Deus erga eos, qui peccant, & ita affecti ſunt, vt ſenſum morbi non capiant, continenter facit. peccatori enim per Dauid dicit, *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua*, & ipſi Hieruſalem per Hieremiam, *cognoſce, quia in dominum Deum tuum impie egiſti.* & rurſus, *vide vias tuas, in ſepulcro multitudinis, & cognoſce quid feceris.* & infinita alia huiuſcemodi inuenire licet. hoc igitur hic quoque prophetæ Ezechieli faciendum præcipitur. *teſtificare enim Hieruſalem*, inquit, *iniquitates eius.* oſtendito, inquit, vulnera, demonſtra vlcera ipſius, vt ne exiſtimet ſupplicium eſſe diſſectionem, ſed intelligens eſſe ſectionem eiuſmodi, quę medeatur, medico agat gratias. Deinde ſigillatim ipſe delicta narrat.

Pſal. 49. Hier. 2.

Et dices hæc dicit Adonai dominus Hieruſalem.

Vulg. *Et dices hæc dicit dominus Deus Hieruſalem.*

A Vbique conduplicatio veram docet dominationem.

Radix tua & generatio tua de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus & mater tua Cethæa.

Valde gloriabantur Iudæi propter cognationem Abraham, ideo etiam domino in ſacris Euangelijs dicebat, *ſemen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam.* hanc arrogantiam beatus quoque Ioannes Baptiſta compeſcens dicit, *Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos, quia patrem habemus Abraham, Amen enim dico vobis, poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ*, quemadmodum [illegible] diuinus hic viros, qui ſermi erant, & [illegible] degebant, venenatis [illegible] comparauit [illegible] Dominus Deus per prophetam, Chananæam ipſius ſtirpem vocat, *patrem Amorrhæum & matrem Cethæam, & omnino generationem externam.* quorum enim æmulari fuerant impietatem, eorum [illegible] cognationem contraxere. & propter mores ſimul cum iſto genere [illegible] hæreditatem. hoc autem [illegible] [illegible] non ſolum propter iſta

B rum gentium, quæ tunc vigebant, ſcelera, ſed etiam propter ignobilitatem, quam maioribus acceptam referebant, Chanaan quidem execrationibus obnoxius factus fuit, & ab auo Noe ſeruituti eſt condemnatus. ab hoc, inquit, es oriundus, & nulla es cum Abraham & Sem cognatione coniunctus quorum enim pietatem repudiaſti, eorum etiam cognationem amiſiſti, & illa nobilitate prorſus ſpoliata es. ita ipſis Chanaan cognatione deteſtatis, ſeparatim [illegible] eorum ſcelera & proprium narrat beneficium.

Non eſt præciſus, inquit, vmbilicus tuus.

Hoc eſt, adhuc Ægyptiacum haurîs alimentum, & generationem ipſius ex Ægypto exitum vocat. aſſerunt autem medici fœtum in vtero matris veluti quandam radicem habere vmbilicum, per quem alimentum nutriri & augeri. cum igitur obſtetrices partem illam vmbilici à qua propendet infans, incidere conſueuerint, moraliter per tranſlationem ait, vmbilicus tuus non eſt præciſus,

C hoc eſt, hodie quoque ab vtero materno, id eſt, Ægypto, impietatis attrahis alimentum.

Et in aqua non es lota in ſalutem.

Hoc itidem per tranſlationem ab infantibus, qui poſt partum abluuntur, & occultantur, & à ſanguine ex vtero contracto liberantur. tu igitur, inquit, ab his non es liberata, ſed adhuc hodie quoque materni vteri ſigna defers.

Neque ſale ſalita es & faſcijs non es faſciata.

Vulg. *Nec ſale ſalita, nec inuoluta pannis.*

Non accepiſti, inquit, doctrinæ ſales, neque allatas tibi ſunt faſcias [illegible] legis diſciplinã, quæ adhibentur infantibus, vt [illegible] quo [illegible] membris in ipſo partu à recto ſitu peruerſum fuerit, reſtituatur, decentemque formam ſuſcipiat.

Neque [illegible] ſuper te oculus meus, vt facerem in te vnum ex omnibus [illegible], vt pateretur quid ſuper te, & proiecta es à facie campi prauitate animæ tuæ, in qua die nata es.

Vulg. *Non pepercit ſuper te oculus, vt faceret tibi vnum de his miſeratus tui, ſed proiecta es ſuper faciem terræ in abiectione animæ tuæ in die, qua nata es.*

Statim enim & e veſtigio, inquit, nata, & ab Ægypto liberata, & à me legis æqualitatem edocta peruerſa es, obliqua ſemper & deprauata complexa: *campum* enim æ-

D qualitatem hic nuncupauit: ego autem in Ægypto quidem nullam tibi inquit legem attuli neque mandatorum ſales, neque vmb[illegible], neque membrorum per ſa[illegible] reformationem. poſtea vero quam inde profecta es, omni curatione indignam cenſui ideo ſubiecit.

Et veni ſuper te, & vidi te miſtam in ſanguine tuo, & dixi tibi, in ſanguine tuo viues, & dixi tibi, cum ſanguine tuo vita multiplicare innocenter, ſicut ortum agri dedi te.

Vulg. *Tranſiens autem per te vidi te conculcatam in ſanguine tuo, & dixi tibi cum eſſes in ſanguine tuo, viue, dixi inquam tibi: in ſanguine tuo viue. multiplicatam quaſi germen agri dedi te.*

Conſpicatus enim te idololatriæ ſanguine inquinatam, & [illegible] tuorum ſanguine complexantẽ, conceſſi tibi [illegible] non idolis ſed mihi. quod declarauit cum

E dixit, *in ſanguine tuo* [illegible] *innocenter*, hoc eſt non præter legem, ſed ſecundum legem [illegible], ſed Deo [illegible] ficans: hoc enim [illegible] ſimilis terræ [illegible] germinabis, omniſque generis fructibus exornaberis.

Et multiplicata es, & magnificata es, & ingreſſa es in vrbes vrbium.

Vulg. *Et multiplicata & grandis effecta, & ingreſſa es & peruenisti ad mundum muliebrem.*

Meam, inquit, benedictionem ſecum eſt opus, ego enim dixi, [illegible] agri dedi te, tu quidem accepta benedictione, ſimul & multitudinem & magnitudinem adepta es conſpicuaque & illuſtris facta maximas vrbes tibi ſubiecisti, ita breuiter & ortu & incremento ipſius enarrato, turſus partium narrat incrementum.

Vbera tua, inquit, recta facta ſunt, & capillus tuus ortus eſt.

Vulg. *Vbera tua intumuerunt & pilus tuus germinauit.*

Omnia per tranſlationem à pueris moraliter narrat, his amp[illegible] oſtendens affectionem, & *vbera* vocat rationalis animæ partis iudicium, cor enim vbera cooperiunt. *capillos* vero, ornatum illum qui ab ætatis maturitate proficiſcitur.

Tu autem eras, inquit, nuda, & ignominia plena.

Vulg. *Et eras nuda & confuſione plena.*

F Nondum enim acceperas legis tegumentum.

Et tranſiui ſuper te, & vidi te, & ecce tempus tuum, & tempus diſſoluentium, & expandi alas meas ſuper te, & operui ignominiam tuam, & iuraui tibi, & ingreſſus ſum in teſtamento tecum, dicit Adonai dominus.

Vulg. *Et tranſiui per te & vidi te & ecce tempus tuum tempus amantium, & expandi amictum meum ſuper te, & operui ignominiam tuam, & iuraui tibi & ingreſſus ſum pactum tecum, ait dominus Deus.*

Cum enim conſpexiſſem te in reliquum idoneam, quæ me[illegible] per legem ſocietatem coires, expandique ſi quaſdam alas ſalutarium præceptorum doctrinam, & cooperui iniquitatis nuditatem, & hoc connubium etiam dotis libellus eſt conſecutus: ingreſſus enim ſum, inquit, in teſtamentum tecum & quia opus erat vt libello adhiberetur iuſiurandum, ne hoc quidem facere recuſaui: ſed quamuis fide dignus eſſem vel verbo tantum promittens, attamen iuſiurandum quoque verbo adhibui. hoc autem intelligere facile eſt volentibus legis ſcripturas percurrere.

G inueniet enim in beati Moyſis cantico [illegible] omnium rerum auctorẽ Deum ita dicentem: *Leuabo in cælum manum meam & iurabo dexteram meam, & dicam, viuo ego in ſæculum.* Deut. 32.

Et facta es mihi inquit.

Hoc eſt coniuncta es mihi, & nuptiæ perfectæ ſunt.

Et laui te in aqua, & laui ſanguinem tuum, & vnxi te in oleo & indui te varia, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & circumdedi te ſubtilibus ex crinibus contextis.

Vulg. *Et laui te aqua & emundaui ſanguinem tuum ex te, & vnxi te oleo & veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus.*

Sigillatim ſua enarrauit beneficia. primum enim *aqua*, inquit, doctrinæ *laui te*, & luſtrationes, & aquiminaria adhibui, deinde *vnxi te oleo*, hic ſacerdotij genera recenſet, ſacerdotes enim oleo ſancto vngebantur, ipſique byſſinam induebantur, & hyacinthinam veſtem. Innuit etiam diuitias, quæ acceſſerunt ipſi populo tam ſpiritales, quam corporis ſua ipſius prouidentia. *& circumdedi te ti-*

H *thapio*, hoc eſt, rete è capillis confectum, quod mulierum capitibus circumponebatur. per tranſlationem igitur, impoſitum ipſis decorem ſua in omnibus rebus curâ declarauit, & innuit etiam vt ego arbitror tabernaculum, ex ſagis cilicinis collectum, in quo & ſacrificia pro peccato offerebantur, & reuelationes de mundandi[illegible] factæ exponebantur ex propitiatorio cum principe ſacerdotum Deo colloquente. Exod. 26.

Et ornaui te ornamento, & circumdedi armillas circa manus tuas, & monile circa collum tuum, & dedi inaurem circa naſum tuum, & circulos circa aures tuas, & coronam gloriationis ſuper caput tuum.

Vulg. *Et ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum, & dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.*

Et vnum-

Et vnumquodque horum moraliter decet intelligere: *armillas manibus impoſitas*, eam virtutem, quæ ad agendum nos excitat: *monile collo tuo circundatum*, legis iugum: *inaurem naſo inditam*, à vitiis dehortationem, quæ per mandata ſtrenui inſtar adhibetur à tranſlatione taurorum, qui ferreum annulum naribus excipiunt, quo huc atque illuc circumducuntur. & bobus eorum audaciam comparaſſe teſtis eſt item Oſeæ propheta, qui ex perſona Domini loquens, ait, *Sicut iuuenca irritans irritauit Ephraim*: *inaures vero auribus adhibitas* bonam ſignificat doctrinam, ornamentum auribus ea vi, quæ ad obediendum adducit homines, imponentem: *coronam ſuper caput impoſitam* eam gloriam, quæ à pietate, & cultu legis, atque adeo ex omnibus bonis comparata ſit.

Et ornata es auro & argento, & indumenta tua byſſina, & trichapta, & varia.

Vulg. *Et ornata es auro & argento, & veſtita es byſſo, & polymito, & multis coloribus.*

Et vnumquodque item horum ita poteſt intelligi. & illud ad ea quæ dicta ſunt addere opus eſt: non ſolum ea

B quæ ſunt ſpiritus per modo dicta innui, ſed etiam beneficia ad corpus pertinentia ſignificari. ſtatim enim ex Ægypto egreſſi ab Ægyptiis vaſa argentea & aurea mutuati eos ſpoliarunt, iuſtam violenti operis repetentes mercedem, & tandem earum quoque gentium, quæ Palæſtinam incolebant, omnes facultates deprædati ſunt. ſignificat itaque præter ſpiritalia bona, eorum quoque quæ ad corpus pertinent, abundantiam. Idcirco ſubiecit.

Similam, mel, & oleum comediſti.

Omnibus, inquit, terræ bonis potita es ad fruendum.

Et facta es pulchra valde valde.

Vulg. *Et decora facta es vehementer nimis.*

Obſeruans legem adepta es decorem ab ipſius legis cultu profectum.

Et directa es in regnum.

Vulg. *Et profeciſti in regnum.*

Ita, inquit, aucta es in regnum, vt formidabilis facta ſis omnibus finitimis, & regium honorem perceperis. hoc enim innuit his, quæ ſubiecit.

C *Et exiuit tibi nomen in pulchritudine tua in gentibus.*

Vulg. *Et egreſſum eſt nomen tuum in gentes propter ſpeciem tuam.*

Illuſtris enim facta es & celebris vbique. deinde etiam huiuſce rei cauſam docens, ait.

Quia completum erat in decore, quem poſui ſuper te, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Quia profecta eras in decore meo, quem poſueram ſuper te, dicit Dominus Deus.*

Ego enim tibi decoris iſtius auctor eram, qui præceptis & legibus te propriis inſtruxeram.

Et confiſa es in pulchritudine tua.

Vulg. *Et habens fiduciam in pulchritudine tua.*

Hoc eſt, malorum initium, ſpem diuinam abieciſſe, ſuisque proſperis gloriari ſucceſſionibus.

Et fornicata es in nomine tuo, & effudiſti fornicationem tuam ſuper omnem tranſitum, ipſi erat, non erit.

Vulg. *Fornicata es in nomine tuo, & expoſuiſti fornicationem tuam omni tranſeunti, vt eius fieres.*

D Cum nobiliſſima facta eſſes, & idcirco maxime gloriareris, à me deficiens in extremam laſciuiam collapſa es, nō vnum aut alterum excipiens amatorem, ſed omnes qui per te tranſire cuperent, & cum vnoquoq; ipſorum conſuetudinem habebas, præter legem eam admittens. hoc enim declarauit cum dixit: *ipſi erat, non erit.* cum aliis coniuncta es, ad quos nihil attinebas, mihi quippe à principio te ipſam dedicaſti: & *fornicationem* hic idolorum cultum vocat: & *omnem tranſitum*, diuerſas dæmonum inſidias.

Et cepiſti de veſtimentis tuis, & feciſti tibi ipſi idola conſuta, & fornicata es ſuper eis, & non ingredieris, quæ non erunt, neq; fient.

Vulg. *Et ſumens de veſtimentis tuis feciſti tibi excelſa hinc inde conſuta, & fornicata es ſuper eis, ſicut non eſt factum neque futurum eſt.*

Noua, inquit, & incredibilia tua idololatriæ inſtituta: non enim aliorum tantum æmulata es mala, ſed ipſa etiam alia excogitaſti idolorum imaginibus è veſtibus confectis, diisq; nuncupatis, me præſertim omnino per legem interdicente.

Et ſumpſiſti vaſa gloriationis tuæ ex argento meo, & ex auro meo, ex iis quæ dedi tibi, & feciſti tibi imagines maſculinas, & fornicata es in eis.

Vulg. *Et tuliſti vaſa decoris tui, de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi, & feciſti tibi imagines maſculinas, & fornicata es in eis.*

A me, inquit, argentum & aurum accipiens deosque ex meis donis fabricans meo cultui eos prætuliſti. imagines autem maſculinas appellant, quia fornicationem idololatriam per tranſlationem nominat.

Et tuliſti, inquit, veſtimentum tuum varium, & induiſti ea, & oleum meum, & thymiama meum poſuiſti ante faciem eorum, & panes quos dedi tibi, ſimila & melle & oleo cibaui te, & poſuiſti ea ante faciem ipſorum in odorem ſuauitatis.

Vulg. *Et ſumpſiſti veſtimenta tua multicoloria, & operuiſti illas, & oleum meum & thymiama meum poſuiſti coram eis, & panem meum quem dedi tibi, ſimilam & oleum & mel, quibus enutriui te, poſuiſti in conſpectu eorum in odorem ſuauitatis.*

Quæ à me, inquit, bona accepiſti hæc adulteris illis inſanis offerebas, aliis eos inſtruens & adornans, aliis libamina & ſacrificia peragens.

F *Et factum eſt dicit Adonai Dominus, & tuliſti filios tuos, & filias tuas, quas genuiſti, & ſacrificaſti eis in conſumptionem.*

Vulg. *Et factum eſt, ait Dominus Deus, & tuliſti filios tuos & filias tuas quas generaſti mihi, & immolaſti eos ad deuorandum.*

Deinde reprehenſio eſt per ironiam.

Quaſi parum fornicata es.

Vulg. *Numquid parua eſt fornicatio tua.*

Ex quibus apertum eſt & maxime perſpicuum *fornicationem* hic idolorum cultum ab eo vocari.

Et iugulaſti, inquit, filios tuos, & dediſti eos, vt conſecrares expians eos ipſis, hoc præter omnem fornicationem tuam, & abominationes tuas.

Vulg. *Immolaſti filios meos, & dediſti illos conſecrans eis, & poſt omnes abominationes tuas & fornicationes.*

Omnium enim reuera & improbiſſimum & maxime deteſtabile iniuſta filiorum cædes, quam inſania correpti ſacrificantes perpetrabant, mala deorū auerſantes, & liberationem à malis, vt ſtulte opinabātur, ſibi molientes.

G *Et non meminiſti dies infantiæ tuæ, quando eras nuda & ignominioſa, & inquinata ſanguine tuo, & vixiſti.*

Vulg. *Non es recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, quando eras nuda & confuſione plena, conculcata in ſanguine tuo.*

Non reuocaſti, inquit, in memoriam priſtina, vt ego te nudam & omni prouidentia orbatam, atque idolorum ſanguine pollutam excipiens ablui, auctorque fui vt & viueres, & omni cura te protegi intelligeres.

Et factum eſt poſt omnes iniquitates tuas, væ tibi, væ tibi, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et accidit poſt omnem malitiam tuam væ væ tibi, ait Dominus Deus.*

Fructum enim ingratæ tuæ mentis lamentationem percipis & luctum. deinde diffuſius illius impietatem recenſet.

Et ædificaſti tibi domum fornicationis, & feciſti tibi proſtitutionem in omni platea, & in principio omnis viæ ædificaſti lupanaria tua, oſtendiſti pulchritudinem tuam, & diuiſiſti crura tua omni tranſitui.

H Vulg. *Et ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis, ad omne caput viæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum, & diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti.*

Hæc apertius cognoſci poſſunt ex hiſtoria Iudicum, & ex libro Regnorum. vbique enim & in domibus, & in foris ſtatuerunt idolorum ſtatuas, atq; has domos impietate complerūt, & in ipſo Dei templo perniciosis dæmonibus aras conſtruxerunt, vbi ſimulacra dæmonumque imagines poſuerunt. & hoc Dominus hic accuſat, *domum fornicationis* idolorum ſui occupans delubra. & huiuſce fornicationis exuperantiam redarguens, oſtendit ipſam omnibus congredi cupientibus omnino proſtitutam, per ea idola, quibus vias, plateas, & omne forum compleuit, pietatisque pulchritudinem læſit, omnemque tranſitum ad iſtiuſmodi excepit laſciuiam modo Ægyptiorum

A [illegible]do Aſſyriorum, & Chaldæorum deos adorans, idque docens ſubiecit:

Et multiplicaſti fornicationem tuam, & fornicata es ſuper filios Ægypti finitimos tuos, magnos carnibus, & multis modis fornicata es ad irritandum me.

Vulg. *Et fornicata es cum filijs Ægypti vicinis tuis, magnarum carnium, & multiplicaſti fornicationem tuam ad irritandum me.*

Per tranſlationem [illegible] magnos carne eos, qui ſupra modum idolorum cultui addicti erant, nominauit, qui hircos, & boues, & oues, caneſque, & ſimias, & crocodilos, & ibes, & accipitres adorarunt.

Et ecce extendam manum meam ſuper te, & auferam legitima tua, & tradam te in animas odientium te, filias alienigenarum declinantes a via tua, qua impie egiſti.

Vulg. *Ecce ego extendam manum meam ſuper te, & auferam iuſtificationem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum Palæſtinarum, quæ erubeſcunt in via tua ſcelerata.*

Mouebo, inquit, ad diſciplinam manũ meam, & ſpoliabo te ſplendore legis, & te hoſtibus tuis conſtituam ludibrium, finitimarumque vicinorum vrbes adducam, vt in te illudant, quæ tuæ impietatis exuperantiã inimicæ ſunt æmulatæ.

B *Et fornicata es, inquit, ſuper filios Aſſur, & ne ſic quidem expleta fuiſti: & fornicata es & non es ſatiata, & multiplicaſti lupanaria tua ad terram Chanaan, & in Chaldæos, & neque in his expleta es.*

Vulg. *Et fornicata es in filijs Aſſyriorum, eo quod nec dum fueris expleta & poſtquam fornicata es nec ſic es ſatiata, & multiplicaſti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis, & nec ſic ſatiata es.*

Vnaquæque natio, inquit, proprijs ſeruiuit idolis: tu vero cum adoraueris deos omnes, & omnium idolorum, quæ ſunt vbique terrarum, cultũ complexa ſis, nondum tamen ne hodie quidem vlla te impietatis ſatietas cepit.

Quo mundabo cor tuum, dicit Adonai Dominus, cum facias tu hæc omnia opera mulieris adulteræ licentia abutentis?

Vulg. *In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis & procacis?*

C Quonam, inquit, tua impietate dignam tibi pœnã infligam? quo adhibito remedio vlcera tua putrida expurgabo: auſa es enim opera mulieris, quæ à fronte pudorem abſterſerit, impudenterque & propalam intemperantiam profiteatur.

Et fornicata es tripliciter in filiabus tuis.

* Iniquitas tua ſubiectarum tibi vrbium triplex eſt, & quam oportuit falſi pietatis magiſtram, hæc omnis impietatis exſtitit exemplar.

Cum ædificaueris, inquit, lupanar tuum in principio omnis viæ & proſtitutionem tuam feciſti in omni platea, & non fuiſti vt meretrix cogens mercedes.

Vulg. *Quia fabricaſti lupanar tuum in capite omnis viæ & excelſum tuum feciſti in omni platea, nec facta es quaſi meretrix faſtidio augens pretium.*

Neque enim rerum neceſſariarum inopia ad iſtam te laſciuiã redegit: omnibus quippe bonis perfruens, meiſque delicate abutens muneribus, quæ à me tibi tribuebantur, illis offerebas: idcirco ſimilis es mulieri, viro quidem matrimonio coniunctæ, ſed adulteris forma[illegible] proſtituenti, & quæ viri ſunt elargienti, & amatoribus ea ſuppeditanti.

D *Mulier enim adultera, inquit, ſub viro ſuo ſimilis tibi in alienos, quæ a viro ſuo accipient mercedes, & in omnibus fornicantibus in eam prodens merces.*

Vulg. *Sed quaſi mulier adultera, quæ ſuper virum ſuum inducit alienum.*

[illegible] hoc idem [illegible] narrans, vt aperte quam ſit illa res abſurda redarguat,

Omnibus, inquit, meretricibus dantur mercedes, tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis, & onerabas eos vt venirent ad te per circuitum in fornicatione tua.

Vulg. *Et dona dabas eis vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum.*

[illegible] in aliquid vnquam boni à peſſimis dæmo[illegible], conceſſa li[illegible]

[illegible] bus [illegible] cum eſſet, [illegible] & oneraba[illegible] eos vt venirent ad te per circuitum in ſornicatione tua, quæ illis [illegible] rebus, [illegible] vt [illegible] accederent, te cumque [illegible] venter [illegible].

Et factum eſt in te peruerſum præter mulieres in fornicatione tua, & poſt te non fornicabuntur. in eo enim quod tu das mercedem, & mercedes non dantur tibi, factum eſt in te peruerſum.

Vulg. *Factum eſt in te contra conſuetudinem mulierum, in fornicationibus tuis, & poſt te non erit fornicatio. in eo enim quod dediſti mercedes, & mercedes non accepiſti factum eſt in te contrarium.*

Similis enim facta es, inquit, laſciuis mulieribus, quæ omnibus [illegible] ſunt, multorum admittens conſuetudinẽ: quod vero non accipias ſed præbeas mercedem, contrarium [illegible] illis facere perſeueras. quapropter & eas, quæ ante fuerunt, & quæ poſt futuræ ſunt, [illegible] odi laſciuiæ genere viciſti. ita exundata ipſius iniquitate a rebus ei nomen imponens ait.

Idcirco meretrix audi verbum Domini, hæc dicit Adonai Dominus, eo quod effudiſti æs tuum, & reuelabitur ignominia tua in fornicatione tua, ad amatores tuos, & in omnes cogitationes iniquitatum tuarum, & in ſanguinibus filiorum tuorum, quos dediſti eis.

Vulg. *Propterea meretrix audi verbum domini, hæc dicit Dominus Deus, quia effuſum eſt æs tuum & reuelata eſt ignominia tua in fornicationibus tuis ſuper amatores tuos, & ſuper idola abominationum tuarum in ſanguine filiorum tuorum, quos dediſti eis.*

Subæratum vocatur adulterinum numiſma, in quo alia commiſta ſit materia, quando igitur meis legibus, inquit, haud mediocrem quandam iniquitatem admiſcuiſti, imo multum æs effudiſti, ita vt ne vel exiguum quidem auri appareat na[illegible], ſed totum [illegible] æreum conſpiciatur, deinceps te in ea pro[illegible] ignominia complebo, omnis generis tuæ iniqu[illegible] repetens pœnas, ſed præcipue ob [illegible] filiorum cædem, quos cruentis dæmonibus obtuliſti.

Ideo ecce ego ſuper te cõgrego omnes amatores tuos quibus commiſta es, & omnes quos amaſti, cum omnibus, quos oderas, & congregabo eos ſuper te in circuitu.

Vulg. *Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commiſta es, & omnes quos dilexiſti, cum vniuerſis, quos oderas, & congregabo eos ſuper te vndique.*

Per ipſos, inquit, amatores tuos vlciſcar te. æmulata es Chaldæorum, Aſſyriorum, Chananæorum, & Ægyptiorum impietatem, his contra te inſtrumentis vſus debita tibi infligã ſupplicia, & cũ amatoribus tuis eos quoque quos odiſti coniungam, vt & iſti, & illi ingentem tuã conſpicentur iniquitatem.

Reuelabo enim malitias tuas, inquit, ad eos, & videbunt omne dedecus tuum, & vlciſcar te vltione adulterarum, & [illegible] fundentium ſanguinem, & ponam te in ſanguine furoris mei & zeli.

Vulg. *Et nudabo ignominiam tuam coram eis, & videbunt omnem turpitudinem tuam, & iudicabo te iudicijs adulterarum, & effundentium ſanguinem, & dabo te in ſanguinem furoris & zeli.*

Homicidarum enim & adulterarum [illegible] pœnas lues, quarum enim imitata es ſcelera, earum ſupplicia ſubibis.

Et tradam te in manus eorum, & effodient lupanar tuum.

Vulg. *Et dabo te in manus eorum, & deſtruent lupanar tuum.*

Hoc eſt, dæmonum delubra.

Et deſtruent baſim tuam.

Vulg. *Et demolientur proſtibulum tuum.*

His innuit [illegible] Dei templum, baſis enim ipſorum, & crepido, & fundamentum cultus qui [illegible] eo adhibebatur.

Et exuent te veſtimentis tuis, & ſument vaſa gloriationis tuæ & dimittent te nudam & ignominia plenam.

Vulg. *Et denudabunt te veſtimentis tuis, & auferent vaſa decoris tui, & derelinquent te nudam plenamque ignominia.*

[illegible] & [illegible] declarauit.

Et adducent ſuper te [illegible], & lapidabunt te in lapidibus, & [illegible] & [illegible] in igne & facient in te vltionem coram mulieribus multis.

Vulg. *Et adducent ſuper te multitudinem & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladijs ſuis, & comburent domos tuas igni, & facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum.*

Hæc captiuitatis tempore [illegible]

[illegible]

pieta

A [illegible] *vltiones* *coram multis* [illegible] *re* [illegible]
[illegible] tandi [illegible] vrbe [illegible]
[illegible] q [illegible] vrbem m [illegible]
add [illegible] inde [illegible] a p [illegible].

Et auertam te à fornicationa, & mercedem non dabis amplius.

Vulg. *Et deſine fornicari, & mercedem vltra non dabis.*

Spo[illegible] tua tanqu[illegible] m abducta non habebis a [illegible] pro[illegible] olius [illegible] deg[illegible]titas [illegible] ubi [illegible] lati [illegible] it.

Et dimittam furorem meum ſuper te & auferetur zelus meus à te & requieſcam, [illegible] g, ſollicitum ero amplius.

[illegible] requieſcet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus à te, & quieſcam, nec iraſcar amplius.

P[illegible] emitus tanqua[illegible] de homine zelot[illegible] [illegible] ferente vxoris adulterium, hæc dixit ad-
B [illegible] ccio inquit [illegible] tuam comprimã, [illegible] habeo [illegible]. non am-[illegible] tua ad zelotypiam adducent, & [illegible] tuiteram [illegible] cium.

Eo quod non es recordata dierum infantiæ tuæ, & moleſta aſſuebas me in omnibus his, & ego [illegible] vias tuas in caput tuum dedi, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Eo quod non fueris recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, & prouocaſti me in omnibus his, quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus.*

[illegible] am, cum no-[illegible] & vere, quæ te-[illegible] atque o[illegible] celebrem red-[illegible] illuſtrem.

[illegible] ſecundum omnem impietatem tuam in omnibus [illegible] nationibus tuis.

Vulg. *[illegible] non feci iuxta ſcelera tua in omnibus abominationibus tuis.*

Nihil tu[illegible] inquit, peccati dig[illegible] um feciſti e [illegible] paruum enim eſt [illegible] licium ſi cum impietate [illegible] conferatur.

Hoc ſunt omnia, quæcunque dixerunt contra te in parabola dicentes: ſicut mater, ita & filia.

Vulg. *Ecce omnis, qui dicit vulgo prouerbium, in te aſſumet illud di-*
C *cens, ſicut mater ita & filia eius.*

[illegible] inquit, prouerbium illud quod circum-[illegible] matri [illegible] eſſe filiam: & matrem ipſius ſupra [illegible] xam nuncupauit.

[illegible] matris tuæ es tu, quæ repulit filios ſuos & virum ſuum: & ſoror [illegible] tuarum quæ expulerunt virum ſuum, & filios ſuos.

Vulg. *Filia matris tuæ es tu quæ proiecit virum ſuum, & filios ſuos & [illegible] quæ proiecerunt viros ſuos & filios ſuos.*

H[illegible] oſtendi[illegible] no[illegible] [illegible] eſſe [illegible] Deum, ſed [illegible] illorum antiquitus Deus appellatus eſt [illegible] ipſi eo detrimento afficerentur, vel [illegible] ropter illos quoque & virum & filios [illegible] Deo, dæmonibusque filios immo-[illegible] quitur.

Mater veſtra [illegible] & pater veſter Amorrhæus, ſoror tua ſenior Samaria [illegible] filiæ eius, & ſedens à ſiniſtris tuis, & ſoror tua iunior [illegible] à dextris tuis Sodoma & filiæ eius.

Mater veſtra Cethæa & pater veſter Amorrhæus, & ſoror tua maior Samaria ipſa & filiæ eius quæ habitant ad ſiniſtram tuã, ſoror autem tua minor te [illegible] habitat à dextra tua, Sodoma & filiæ eius.

[illegible] ipus, ſed ſecundum impietatis do-[illegible] tempore enim Sodomæ antiqu[illegible] p[illegible] æmulata eſt inſtituta, deinde [illegible] ta vt etiam Sodomis aſſimulata [illegible] appell[illegible] Sodoma, vt quæ poſtea [illegible] tpia [illegible] imple[illegible] impietatis enim [illegible] item *à dextris & ſiniſtris*, p[illegible] his enim [illegible] à dex[illegible] is [illegible] ma ſita ſunt [illegible] Sama[illegible] [illegible] gers [illegible] ulone [illegible] & [illegible] cupiens [illegible] im[illegible] tatis exuperan-[illegible]

[illegible] quæ [illegible] ambulaſti [illegible] iniquitatis [illegible] parum [illegible] tuis.

Vulg. *Sed nec in viis earum ambulaſti, neque ſecundum ſcelera earum*
E *feciſti pauxillum minus. pene ſceleratiora feciſti illis in omnibus viis tuis.*

Auxiſti inquit, commentus praua earum inſtituta, & [illegible] pœnas percipere.

Viuo ego, dicit Adonai Dominus, ſi fecit Sodoma ſoror tua hæc, [illegible] ta eius quemadmodum feciſti tu, & filiæ tuæ.

Vulg. *Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma ſoror tua ipſa & filiæ eius, ſicut feciſti tu & filiæ tuæ.*

D[illegible] oſtendit.

Verumtamen in quæ [illegible] Sodomorum in ſuperbia, & in ſaturitate panis, & in abundantia delicia bantur ipſa & filiæ eius, hæc fuit in ipſa, & [illegible] & manum mendici & pauperis non aſſume-bant; [illegible] gloriabantur. [illegible] fecerunt ea quæ ſunt abſurda coram me, & abſtuli eas ſicut vidiſti.

Vulg. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ ſunt & fecerunt abominationes coram me, & abſtuli eas ſicut vidiſti.*

Circumfluentes [illegible] tum, inquit, abundantia,
& in ſuperbiam, & [illegible] plæ ſunt, & eos qui F
egerent deſpiciebant, [illegible] mnibus deliciis perfruentes, ex quo [illegible] meruerunt, & pœnas impiis factionibus dignas pertulere.

Et Samaria [illegible] dimidia peccatorum tuorum non peccauit, & multiplicaſti iniquitates tuas ſuper eas, & iuſtificaſti ſorores tuas in peccatis tuis [illegible] omnibus iniquitatibus tuis, quas feciſti.

Vulg. *Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit, [illegible] ciſti eas ſceleribus tuis, [illegible] ficaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.*

H[illegible] non fecit ſecundum ſolam peccati, [illegible] ſecundum prouidentiæ qualitatem, nam tametſi peccaſſet, & iniunita [illegible] mota aula eſſet Samaria, at procul aberat à Dei templ[illegible] parua ni certe quandam veniam habebat, cum & ſub alius regis imperio degere & in ſacro Dei templo legitima perficere nequiret. & Sodoma item neque propheta[illegible] bebat, neque leg[illegible] tem, ſed ſola naturalis legis doctrina fruebatur [illegible]
& legem habens, & ſacerdotes & prophetas & [illegible] Dei templum, legitimumque cultum [illegible] impieta- G
tem conſectata es, quare illas oſtendis venia dignas.

Et tu ſuſtine tormentum tuum ſuper ea in quo corrupiſti ſorores tuas in peccatis tuis, quibus iniqua egiſti, uper eas, & iuſtificaſti eas ſuper te ipſam.

Vulg. *Ergo & tu porta confuſionem tuam, quæ vicisti ſorores tuas peccatis tuis ſceleratius [illegible] iuſtificatæ ſunt enim à te.*

Haud ſimpliciter dixit, iuſtificaſti, ſed *ſuper te ipſam*. tu enim illarum ſcelera [illegible] ta, non habes excuſationem qua te defendas, à lege & prophetis adiuta. illæ vero propter impietatis exuperantiam veniam conſequi cupiunt. ſuſcipe igitur tuorum inſtitutorum ſupplicium. quia illis quoque detrimentum attuliſti.

Et tu confundere, [illegible] ſuſcipe ignominiam tuam, eo quod iuſtificaſti, [illegible] tuas.

Vulg. *Ergo & tu confundere & porta ignominiam tuam, quæ iuſtificaſti ſorores tuas.*

Cum aliquis eſt in honore nec intelligit, ignominia affectus ſenſum priſtini percipit h[illegible] Et Hieruſalem igitur non cognito honore ſibi [illegible] eo conceſſo [illegible] oblitione, & [illegible] ſuum agn[illegible] Deum. Id[illegible] beat
Dauid docta exclamat, *confuſio ſua mea cooperuit me, à voce exprobrantis & obloquentis, a facie inimici & perſequentis.* Pſal. 43.

Et auertam, inquit, auerſionem [illegible], auerſionem Sodomorum & filiarum eius, & auertam [illegible] Samariæ & filiarum eius.

Vulg. *Et conuertam & reſtituam eas conuerſione Sodomorum cum filiabus ſuis, & conuerſione Samariæ & [illegible] eius.*

Opus eſt ſcripturæ [illegible] no[illegible] intercrus conſilium percipi poteſt. h[illegible] igitur [illegible] ter alia multa vtem habet, vt [illegible] tura narret, & futura, vt ea quæ [illegible] ita [illegible] co ſimiliter res geſtas. [illegible] dicent, [illegible] Sodoma & ſubiectæ illi vrbes, [illegible] ratio [illegible] ſub-[illegible] ectis Samaria, ſed ego item au[illegible] ſum, [illegible] p[illegible] peccauit exegi pœnas.

Tuam [illegible] idem auertam auerſionem in medio earum, vt

A *portes tormentum tuum, & ignominia afficiaris ex omnibus quæ feciſti, cum tu ad iracundiam prouocares me.*

Vulg. *Et conuertam reuerſionem tuã in medio earum, vt portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus quæ feciſti conſolans eas.*

Eadem, inquit, tu quoque patieris, quæ illæ paſſæ ſunt, & eorum quæ in me deliquiſti pœnas dabis.

Et ſoror tua Sodoma, & filiæ eius reſtituentur ſicut fuerunt à principio, & tu & filiæ tuæ reſtituemini ſicut fuiſtis à principio.

Vulg. *Et ſoror tua Sodoma, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem ſuam, & Samaria & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem ſuam, & tu & filiæ tuæ reuertemini ad antiquitatem veſtram.*

Reſtitutionem hic non in melius, ſed in peius appellauit, rurſus enim idioma illud ſcripturæ, quod de præteritis loquitur vt de futuris, Sodomis appoſitum eſt. quod autem dicit, eſt huiuſmodi: quemadmodum Sodoma cũ eſſent clara & à plurimis habitata, in priſtinam formam reſtitui, fecique vt prorſus à cultoribus eſſent vacua, qualia erant antequam ædificarentur, ita & tibi adempto omni decore operam dabo vt in priſtinam redeas formã.

B *Et niſi fuiſſet Sodoma ſoror tua in auditum in ore tuo. in diebus ſuperbiæ tuæ antequam reuelarentur malitiæ tuæ, quemadmodum nunc opprobrium fuiſti filiarum Syriæ & omnium quæ in circuitu tuo, & filiarum alienigenarum, circumdantium te in circuitu.*

Vulg. *Non fuit autem Sodoma ſoror tua audita in ore tuo in die ſuperbiæ tuæ, antequam reuelaretur malitia tua, ſicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ. & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæſtinarum, quæ ambiunt te per gyrum.*

Si non didiciſſes, inquit, Sodomorum ſupplicium, & diuulgatum fuiſſet in ore tuo illorum exitium, quemadmodum tua nunc obſidio in Syriæ & Palæſtinæ ciuitatibus, quidnam amplius mali perpetraſſes: neque enim illorum tibi exemplum profuit, ſed cum noris & quæ illi auſi ſunt, & illatas ipſis calamitates, nihilominus delinquere perſeueras. propterea

Iniquitates tuas & iniuſtitias tuas tu portaſti, dicit Dominus Deus. hæc dicit Adonai Dominus, & faciam in te, ſicut feciſti, ſicut deſpexiſti execrationem vt violares teſtamentum meum.

C Vulg. *Scelus tuum & ignominiam tuam tu portaſti, ait Dominus Deus, quia hæc dicit Dominus Deus. Et faciam tibi, ſicut deſpexiſti iuramentum, vt irritum faceres pactum.*

Habuit lex execrationẽ eos, qui violaſſent ipſam perſequentem, iuſſitque hanc ſex tribus in monte Gebal ſtantes percurrere, & omnem populum reſpondere Amen. Cum igitur ne execrationem quidem verita fueris, ſed abſque metu pactum meum violaris, percipe ſeminũ fructus. deinde poſt pœnam bona quoque pollicetur.

Et recordabor ego teſtamenti mei tecum in diebus infantiæ tuæ, & ſtatuam tibi teſtamentum meum, teſtamentum ſempiternum.

Vulg. *Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adoleſcentiæ tuæ, & ſuſcitabo tibi pactum ſempiternum.*

Tu enim mea fœdera, inquit, aſpernata es, & pacta, quæ mecum pepigeras, violaſti, ſed me ne hoc quidem adducet vt te omnino deſeram, verum vbi te diſciplina inſtructam, æquitatem edocuero, fœderum illorum recordabor, quæ olim tecum percuſſi cum adhuc eſſes infantula: & ita vocat tẽpus illud, quo in ſolitudine eſt cõ-

D morata, *& ſtatuam teſtamentum meum, teſtamentum ſempiternum.* non legis ſed gratiæ, non per Moyſem ſed per Apoſtolos: illud enim ad tempus durabat, hoc eſt æternum.

Hier. 31. hoc item per Hieremiam prophetam ſe facturum pollicitus eſt *diſponam enim domui Iſrael*, inquit, *& domui Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum, quod diſpoſui patribus eorum, in die qua apprehendi ego manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, quia ipſi nõ manſerunt in teſtamento meo, & ego repuli eos, ſed diſponam ipſis teſtamentum nouum dans leges in mentem eorum & in corde eorum ſcribam eas. hoc item teſtamentum hic* quoque pollicetur.

Et recordaberis, inquit, viarum tuarum, & ignominia afficieris cum receperis tu ſorores tuas ſeniores tecum cum minoribus te.

Vulg. *Et recordaberis viarum tuarum & confunderis cum receperis ſorores tuas te maiores cum minoribus tuis.*

A ſupplicio enim ſenſum tuarum viarum percipiens, ignominiamq; tibi circumiectã cõſpicata propriũ agnoſces Dominũ: videbiſq; etiam iſtas ſorores tuas eodẽ tecũ fœdere fruentes, imo te ipſam vna cũ illis fidẽ adeptã.

E *Dabo enim tibi ipſas, inquit, in ædificationem, & non ex teſtamento tuo.*

Vulg. *Et dabo eas tibi in filias, ſed non ex pacto tuo.*

Non enim illæ per te, ſed tu ex illis percipies vtilitatem, non iſto teſtamento, ſecundum quod nunc rempublicam adminiſtras, hanc ſocietatem conciliante, ſed ſempiterno illo quod tibi poſtea tradetur. innuit per Sodoma & Samariam omnium gentium & Iudæorum pariter futuram pietatem.

Et ſuſcitabo, inquit, ego teſtamentum meum tecum, & cognoſces quia ego Dominus.

Vulg. *Et ſuſcitabo ego pactum meum tecum & ſcies quia ego Dominus.*

Primum enim Iudæis prædicatum eſt euangelium, deinde omnibus gentibus, ſed etiam per magnum Heliam rurſus prædicabitur ante mundi conſummationem. ego igitur, inquit, omnia faciam tuam vtilitatem prouidens. Ex his enim cognoſces qualia fuerint ea, quæ à te in me profecta ſunt, & qualia ea bona quæ ex me tibi acciderũt. idcirco ſubiecit.

F *Vt recorderis, & pudore perfundaris, & non ſit tibi amplius aperire os tuum à facie ignominiæ tuæ, cum tu placauerís me ſecundũ omnia quæcunque feciſti, dicit Adonai Dominus.*

Vulg. *Vt recorderis & confundaris & non ſit tibi vltra aperire os præ confuſione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ feciſti, ait Dominus Deus.*

His verbis tres pueri quoque in fornace vſi ſunt. aſcitis enim ſibi populi ſceleribus ſupplicantes dicebant: *& nunc non eſt nobis aperire os, confuſio & opprobrium facti ſumus ſeruis tuis, & colentibus te.* & diuinus Daniel itidem in captiuitate ſupplicans exclamat. *Tibi Domine iuſtitia, & nobis cõfuſio faciei, ſicut dies hæc, & regibus noſtris, & patribus noſtris, &*

Dan. 3. *principibus noſtris.* cauſamque oſtendentes merito ſubiecerunt: *Quia peccauimus tibi.* Igitur exitum hæc quoque prophetia ſortita eſt. expers enim mendacii eſt, qui ſpiritu ſuo afflat prophetas. itaque oportet nos item noſtra examinantes, & accurata habita eorum quæ adminiſtrauimus quæſtione, noſtriſque cum delictis diuina beneficia conferentes his vti ſupplicantes verbis, & pudore peccatorũ quæ ante commiſimus opus illud effugere, quod ignominiæ efficiendæ vim habeat, Deique memoria animam

G illuſtrare. ſic enim poterimus à peccati machinis procul abeſſe, & Deo aſſiſtentes eiuſdem gratia perfrui in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO VI.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens: fili hominis, narra narrationem, & dic parabolam ſuper domum Iſrael, & dices, hæc dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domum Iſrael, & dices, hæc dicit Dominus Deus.*

Aenigmatice iubetur ipſis prophetare, vt qui audiunt non intelligentes quæ dicantur, ad ea inquirenda maius adhibeant ſtudium, & per interrogationem à propheta interpretationem percipiant.

H *Aquila magna, magnis alis prædita, longa extenſione, plena vnguium.*

Vulg. *Aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis & varietate.*

His Nabuchodonoſor innuit, quem *magnum* nominauit, propterea quod celeberrimus fuerit, *magniſque alis præditum*, quia maxime regnum dilatauit; *longum extenſione*, vt ſuperbum & arrogantem; *& plenum vnguium* ipſum vocauit, vt cui ſuppeditaret multus exercitus & equitatus & peditatus, leuiſque armaturæ & ſcutati milites: *vngues* enim regis ſunt milites, qui extremam corporis obtinent partem: eo quod ducibus ſubiecti ſint, & celeres ſint atque validi ad percutiendum, & feræ inſtar dilaniandum eos qui contradicere conentur.

Quæ habet, inquit, ductum intrandi in Libanum.

Vulg. *Venit ad Libanum.*

Hic aperte docuit non ſponte ad Hieruſalem illum acceſſiſſe, ſed ab auctore omniũ rerum Deo quadã haud conſpicua ratione impulſum & adductum. *Libanum au-*

A tem Hieruſalem appellauit, non tantum vt illuſtrem, ſed etiam vt id temporis ſuperbia elatam, & incolis refertam, & legitimus ſacerdotib. prophetiſq; diuina vaticinantib.

Et ingreſſa eſt, inquit, & cepit ſelecta cedri, ſummum mollitiæ velleauit.

Et tulit medullam cedri, ſummitatem frondium eius auulſit.

Iechoniam per hæc innuit, *ſelecta* vero *cedri* propter regnum dixit; *ſummum* autem *mollitiæ*, non ſolum propter celſitudinem, ſed etiam propter iuuenilem ætatem. iuuenis enim cum adhuc eſſet ætate & regnum excepit & captiuitatem pertulit: & congruenter appoſuit illud *velleauit*, quia aquilā appellauit plurimis vnguibus vtētem.

Et introduxit ea, inquit, in ciuitatem Chanaan, in vrbem muro munitam poſuit ea.

Et transportauit eam in terram Chanaan, in vrbe negotiatorum poſuit illam.

Babylonem per hæc ſignificauit, ipſamq; vrbem Chanaan propter morum cognationem nuncupauit.

B *Et accepit de ſemine terræ, & dedit eam campum ſatiuum vt acciperet radicationem plantarum, in aqua multa conſpicuum poſuit illud.*

Et tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine, vt firmaret radicem ſuper aquas multas, in ſuperficie poſuit illud.

Per hoc Sedeciam declarauit. hoc enim pro Iechonia rege declarato abiit, neque amplius Hieruſalem Libanū appellat, ſed *campum ad ſerendum aptum*, & illud, *in aqua multa conſpicuum poſuit illud*, ſignificat, cum ſubiectus eſt, eique impoſitum eſt tributum.

Et ortum eſt, inquit, & factum eſt in vineam, & fecit ſurculos & extendit ramos ſuos.

Cumque germinaſſet creuit in vineam latiorem humili ſtatura reſpicientibus ramis eius ad eam, & radices eius ſub illa erant.

Maxime imbecille fuit nouiſſimum Iudæorum regnū. cum enim ter iam ſuſtinuiſſent obſidionem, & in ſeruitutem abducti eſſent, in paupertatem quoque compulſi ſunt, & multitudine ſpoliati. idcirco ait.

Quaſi facta eſt in vitem imbecillem, & paruam magnitudine, & palmites eius ſuper eam.

Facta eſt ergo vinea, & fructificauit in palmites, & emiſit propagines.

Non amplius, inquit, extendit ſecundum Dauid prophetiam, vſque ad mare, & vſque ad flumina, neque operuerunt mōtes vmbræ eius, & arbuſta eius cedros Dei. illud autem, *extendit ramos ſuos*, non magnitudinem ſignificat, ſed erga Ægyptum amicitiam. idcirco ſubiecit.

C *Et facta eſt altera aquila magna magnarum alarum, & multa vnguibus: & ecce vitis hæc implicata ad eam, & radices eius ad ipſam, & ramos ſuos extendit ei, vt potaret eā cum gleba à radice plantationis ſuæ in campum pulchrum, in aqua multa hæc bibet, vt faciat germina & ferat fructum, vt ſit in vitam magnam.*

Et facta eſt aquila altera grandis magnis alis multiſq; plumis, & ecce vinea iſta quaſi remittens radices ſuas ad eam, palmites ſuos extēdit ad illam, vt irrigaret eā de areolis germinis ſui, in terra bona ſuper aquas multas plantata eſt, vt faciat frondes & portet fructum, vt ſit in vineam grandem.

Aquilas vocat reges propter impetum; regium enim eſt animal & in aues imperium ſortitum; & per has Ægyptiorum innuit regem. hic Vaphres erat, cuius meminit

D Hieremias propheta, quo cum Sedecias fœdus percuſſit, violato iureiurando & pactis, quæ cum Nabuchudonoſor ipſe pepigerat. illud autem *ramos ſuos extendit ei*, pecunias à Sedecia regi Ægyptiorum miſſas ſignificat: miſit autem, inquit, *vt potaret eam cū gleba*, vt & pro rege & pro illi ſubiectis pugnet. *glebam* enim appellauit populum, in tranſlatione commoratus, ſiquidem & regem *vitem* nuncupauit. vitis autem in terra plantata & proprias huic tribuit radices & humorem ab hac exhaurit. miſit igitur pecunias, inquit, Ægyptiorum regi Sedecias, vt illius auxilio & ipſe & populus tutelam adipiſceretur, *vt faciat germina & ferat fructum*. vitis autem permanens, hoc eſt, cum non amiſerit eam quam accepit dignitatem.

Propterea dic, hæc dicit Adonai Dominus, ſi dirigetur nonne radices teneritudinis, & fructum eius computreſcet, & areſcent omnia, quæ oriuntur ante eam?

Dic hæc dicit Dominus Deus. ergone proſperabitur? & radices eius euellet, & fructum eius diſtringet, & ſiccabit omnes palmites germinis eius, & areſcet? E

Spes eius, inquit, fallet eā, neq; poterit ei, quę expectat, irrigatio Ægypti nō ſolū nullam eraſſeret vtilitatē, ſed etiam in radicib. gigneret putredinem. & inde natus fructus areſceret. atq; hoc rerum euentu comprobatum eſt. fretus enim Sedecias Ægypti auxilio, violauit fœdera quæ cum Nabuchodonoſor percuſſerat. ille vero eo cum exercitu profectus. & ipſum captiuum cepit, & populum in ſeruitutem redegit, & vrbem combuſſit.

Et non in brachio magno, neq; in populo multo, vt euellat eam à radicibus eius.

Et non in brachio grandi, neq; in populo multo, vt euelleret eam radicitus.

Neq; enim multū exercitū mittet ipſi Ægyptius, & hic non ſolum ipſi non proderit, ſed etiam à radicib. euellet.

Et ecce [illegible] dirigetur?

Ecce plantata eſt [illegible] proſperabitur? F

Et interim, inquit, aux[illegible] ſolidit, ſed nō ppetuo fruetur.

Nonne ſimul eam [illegible] vrentem, areſcet ari[illegible], cum gleba germinis ſui areſcet.

Nonne cum tetigerit eam ventus vrens ſiccabitur, & in areis germinis ſui areſcet?

Statim enim cum Babylonorum rex, inquit, aduenerit, & rex & omnis ei ſubiectus populus in [illegible]

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis, dic ad domum exaſperantem, nescitis quid iſta ſint? dic eis. Ecce venit rex Babylonis ſuper Hieruſalem & accipiet regem ipſius, & principes eius, & abducet ipſos ad ſe ipſum in Babylonem.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, dic ad domum exaſperantem: neſcitis quid iſta ſignificent? dic: ecce venit rex Babylonis in Hieruſalem & aſſumet regē & principes eius, & adducet eos ad ſemetipſum in Babylonem.

Illud *ecce venit* præſentis tēporis, pro *ecce veniet* [illegible]: interim in quæ iam facta ſunt enarrat, & de Iechonia hæc recenſuit, & ſecundum propriū ordinem, præteritum, nondum geſta cōmemorat. illa vero de Iechonia ab eo dicta fuiſſe, qui ſextū iam reliquum degebat annum captiuus, ſecundum ipſius prophetæ doctrinam ſequentia docent. G

Et capiet, inquit, de ſemine regni, & diſponet cum eo ſacramentum & introducet ipſum in maledictionem & duces terræ capiet, vt ſit in regem infirmum, & omnino non extollatur, ſed cuſtodiat teſtamentum eius, & ſtatuat illud.

Et tollet de ſemine regni, ferietq; cum eo fœdus, & ab eo accipiet iuſiurandum, ſed & fortes terræ tollet vt ſit regnum humile, & non eleuetur, ſed cuſtodiat pactum eius, & ſeruet illud.

Hæc de Sedecia dixit, quæ ſex annis ante acciderant illud igitur, *capiet, diſponet & introducet*, pro cepit, diſpoſuit & introduxit. fœdera enim cum Sedecia percutiens, ab eo maxime horribile iuſiurandum exegit, ne pacta ſibi impoſita violaret, ſed ille ſtatim iuſiurandum conculcauit. ſubiiciens autem ipſum, inquit, regem omnes duces ſuperbos in ſeruitutem captiuos abducet. Quod nos & quartus Regum, & ſecundus Paralipomenon docuit, itemque beatus Hieremias propheta. & hæc omnia, inquit, Babylonius molitur, vt minimum reddat regnum, vt perpetuo obediat, neque vlla ei ſit ſeditionis occaſio. H

Et recedet ab eo, vt mittat homines in Ægyptum, vt det ſibi equos & populum multum.

Qui recedens ab eo miſit nuncios ad Ægyptum, vt daret ſibi equos & populum multum.

Quæ ſupra adumbratim, & per ſimilitudinem dixerat, hic aperte docuit, deinde per interrogationem ſubiicit.

Num dirigetur, num ſaluabitur, faciens contraria, & violans fœdus, num effugiet?

Numquid proſperabitur, vel conſequetur ſalutem, qui fecit hæc & qui diſſoluit pactum, numquid effugiet?

Vobis, inquit, vlus ſum iudicib. an iuſtū ſit eū, qui iuſiurandū & fœdera violarit, pœnas effugientem cōſequi ſalutem. quia vero nihil reſpōdiſtis, ego ſententiā profero.

A *viuo ego dicit Adonai Dominus. Certe in loco Regis, qui constituit eum regem, qui non honorauit maledictionem meam, & transgressus est testamentum meum cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in exercitu magno, neq; in turba multa.*

Vulg. *Viuo ego dicit Dominus Deus, quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, cuius fecit irritum iuramentum & soluit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in exercitu grandi neq; in populo multo.*

Ignorans me Babyloniorum rex, inquit, meo impulsu ab isto iusiurandum exegit: sed iste qui sub meis legibus degebat, iurisiurandi violator fuit: idcirco ei regi, qui ipsum delegerit, tradetur, & in Babylone sortietur vitæ finem.

Faciet autem Pharao bellum in iactu aggeris, & in extructione vallorum, vt auferat animas multas.

Vulg. *Faciet contra eum Pharao bellum in iactu aggeris, & in extructione vallorum, vt interficiat animas multas.*

Et hoc iterum nos edocet beatus Hieremias propheta. Cum enim Chaldæi Hierusalem obsiderent, Ægyptiorum rex venit auxilio Iudæis, cuius aduentum veriti Chaldæi recesserunt, verum Sedeciæ per Hieremiam prophetam

B præcipit auctor omnium Deus, ne confideret Ægyptiorum suppetiis, *statim enim reuenet*, inquit, *rex Babylonis & capiet regem* Hæc ... per Ezechielem ait Deus.

Et non honorauit iuramentum vt violaret fœdus, & ecce dedit manum suam & omnia hæc fecit non saluabitur.

Vulg. *Spreuerat enim iuramentum vt solueret fœdus, & ecce dedit manum suam, & cum omnia hæc fecerit non effugiet.*

Nullam, inquit, vtilitatem ex Ægypti ... pietate percipiet, sed violati fœderis pœnas persoluet.

Propterea dic, hæc dicit Adonai Dominus. Amen, iuramentum meum quod inhonorauit, & testamentum meum quod transgressus est, & dabo illud in caput eius, & extendam super eum rete meum, & capietur in circumplexione eius, & ducam ipsum in Babylonem, & disceptabo cum eo illic de iniustitia eius, qua iniuste egit in me in omnibus exilijs suis, & omnes electi eius cum omnibus aciebus eius in gladio cadent, & omnes reliquos ipsorum in omnem ventum dissipabo, & cognoscetis quia ego Dominus locutus sum.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus, viuo ego quoniam iuramentum quod spreuit, & fœdus quod præuaricatus est, ponam in caput eius, & expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in*

C *præuaricatione qua despexit me. & omnes profugi eius cum vniuerso agmine suo gladio cadent, residui autem in omnem ventum dispergentur, & scietis quia ego Dominus locutus sum.*

Fretus, inquit, Ægyptiorum auxilio meum iusiurandum conculcauit, sed ego veluti quodam rete vsus Chaldæorum exercitu, viuum capiam ipsum & in Babylonem transmittam, & profugos eius, & optimates exercitus necabo, eos vero qui ... effugerint, capiendos curabo, & ipsa experientia vos discetis verba ... carere mendacio. quod significauit cum dixit, *& cognoscetis quia ego Dominus locutus sum.*

Hæc dicit Adonai Dominus, capiam ego de electis cedri alta de vertice, & dabo de capite ramorum eius, ex corde verticis eius auellam & plantabo super montem excelsum ego, & suspendam illud in monte sublimi Israel, & plantabo illud, & emittet germẽ, & faciet fructum, & erit in cedrum magnã, & requiescet sub ea omnis auis, & omne volatile sub vmbra eius requiescet, & rami eius restituentur.

Vulg.
D *Hæc dicit Dominus Deus. & sumam ego de medulla cedri sublimis & ponam: de vertice ramorum eius tenerum distringã & plantabo super montem excelsum & eminentem, in monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum & erit in cedrum magnam & habitabunt sub ea omnes volucres, & vniuersum volatile sub vmbra frondium eius nidificabit.*

Vere domus irritans Israel est, & oculos habent neque vident quod si hæc non ita se habent, nobis ostendant, quisnã ille sit sumptus de electis cedri sublimis ex corde verticis, & primũ plantatus in excelso monte, deinde suspensus in sublimi mõte Israel, qui postquã suspensus fuit protulit germẽ, fecitq; fructũ, magna cedrus euasit, ita vt omnis auis, omneq; alatum, non quadrupes, neq; reptile, sed omnis auis, & volatile, sub eius vmbra quiescat. nam si hæc de Zorobabel dicta fuisse asseruerint, ostendant, in quo monte Zorobabel suspensus sit, aut sub vmbra eius

E omnes aues volucresq; requieuisse. Zorobabel enim populo tantũmodo, qui e captiuitate simul redierat, imperauit, aliæ vero nationes non modo ei non obtemperarunt, sed etiã cõminẽtes ei bellũ inferre cœperunt, quamobrem ne ædificatio quidẽ tẽpli breui est absoluta. quod si nequaquam Zorobabeli hæc congruunt, vix alij ab eis poterũt conuenire. quod si conentur ad Maccabæos, prophetiam hanc referre, facile ipsorum mendacium coarguetur, neque enim illi à regali, sed à sacerdotali tribu oriundi fuere; hic autẽ *cedrum* regium genus appellat, etenim de Iechonia ita dixit: *aquila magna magnarum alarum prædita, teneram cedri auulsit, & in Babylonem abduxit*: hoc est, regium genus. Igitur si neque Zorobabeli, neque Maccabæis conueniũt, quæ dicta sunt, perspicuum est de Domino ac saluatore nostro Iesu Christo hæc fuisse prænunciata, qui à Dauid secundum carnem genus duxit, non ex aliquibus regni ramis maiores habens, sed ex ipsa regum successione. idq; nos beatus Matthæus accurate docet: qui cum dixerit Salomonem Dauid filium, & illius Roboam, deinde ordine omnes genealogias percurrerit vsque ad transmigrationem Babylonis, subiicit: *& post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel*, iste ipse qui captiuus fuit *Salathiel autem genuit Zorobabel*, atque hic est, qui post reditum populo imperauit. ab his Dominus Christus secundum carnem genus ducit. Idcirco ait: *capiam de electis cedri sublimis ex vertice*, hoc est, ex ipsa regia stirpe. & rursus idem significans: *& dabo a capite ramorum eius ex vertice capitis auellam* captiuos enim Babylonius auulsit, quam vero suscepit carnem ipse Dominus, vt ante diximus, amputauit: sibi enim humanum ædificauit templum: *& plantabo super montem excelsum* ego non Babylonius: *montem autem excelsum* Ecclesiæ nobilitatem vocat. sic enim Esaias quoque & Michæas prædixerunt. *& erit*, inquit, *in nouissimis diebus conspicuus mons Domini, & domus Dei in summitatibus montium, & quæ sequuntur.* ita ostensa sua nobilitate per miracula atque præconia, prædicit etiam quod subiturus erat supplicium: *& suspendam ipsum in monte Israel*, ipsius enim permissu eius quoque passio absoluta est. & hoc ipse Dominus Pilato perspicuum fecit cum eo colloquens. cum enim gloriaretur ille, quasi potestatem haberet & puniendi, & absoluendi, non haberes dixit Dominus potestatem, nisi tibi datum esset desuper. vt efficientem causam igitur passionem appellauit: *& suspendam ipsum in monte excelso Israel* excelsus autem Golgathas est, vbi ... crux est: deinde post passionem, resurrectionem, & euangelij propagationem: *& plantabo eum & producet germen, & faciet fructum*, quem orbis terrarum vindemians & depascens æternam vitam sperat, *& requiescet sub eo omnis auis*: tum apertius: *& omne volatile sub vmbra eius requiescet*, nullum neque iumentum neque reptile, aut abiectum humile, sed si quid alatum est, & in aere incedens, & ad sublimia naturalem habeat impetum. Tales enim sunt fideles alumni, ad superiora mentem transmittentes, & cœlestia cogitantes, & sub vmbra maximæ cedri sedentes: & *cedrum* ipsum vocauit secundum humanitatem, Dauidicum siquidem regnum cedrum quoque nuncupauit: eaque est cedri natura, vt nunquam putrescat, quemadmodum etiam Dominus secundum humanitatem id habuit, vt peccare non posset. *& rami eius restituentur*, inquit, hoc subiecit propter eam solitudinem Hierusalem, quæ tunc erat, hoc est, ne respiciatis in eam solitudinem, quæ futura est vrbis post captiuitatem. hic enim sempiternus rex ab ea profectus regnabit, & ex ea accipiet ramos. significat autem Apostolicum chorum. restituetur igitur Dauidicæ tribui regnum, inquit, secundum ea pacta quæ cum Dauid pepigit ipse Deus: deinde subiicit.

Et cognoscent omnia ligna campi, quia ego Dominus humilians lignum excelsum, & exaltans humile lignum, & arefaciens lignum viride, & germinare faciens aridum lignum, ego Dominus locutus sum & faciam.

Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliaui lignũ sublime, & exaltaui lignum humile, & siccaui lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum & feci. Vulg.

Cognoscẽt, inquit, omnes homines facile mihi esse &

ea quæ

A ea quæ alta ſunt humilia reddere, & quæ ſunt humilia extollere, humidaque exſiccare, & ſicca florentia denuo ſtatuere, quando enim viderint, poſt vrbis [illegible] germen ex ea productum ſecundum Eſaiæ prophetiam: egredietur enim virga, inquit, de radice Ieſſæ & flos de radice eius
Eſa. 11 aſcendet, & hunc totius orbis terræ regem declaratum, cognoſcent omnes eſſe me dominum hæc prædicentem, & verbum [illegible] pere compro[illegible]ntem.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis quæ vobis parabola hæc in terra Iſrael? dicentium, patres comederunt vuam acerbam & dentes filiorum obſtupuerunt, viuo ego, dicit Adonai Dominus, ſi [illegible] erit amplius parabola hæc in Iſrael quia omnes animæ meæ ſunt, quemadmodum anima patris ita etiam anima filij, omnes animæ meæ ſunt. & anima peccans ipſa morietur.

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens quid eſt, quod inter vos parabolam verſitis in prouerbium iſtud in terra Iſrael, dicentes, patres comederunt vuam acerbam & dentes filiorum obſtupeſcunt, viuo ego Dominus Deus, ſi erit vltra vobis parabola hæc in prouerbium in Iſrael, ecce omnes animæ meæ ſunt, vt anima patris, ita & anima filij mea eſt. anima quæ peccauerit ipſa morietur.*

B Quibuſdam videtur ad aliud caput digreſſa eſſe prophetia, [illegible] cum iis quæ ante dicta ſunt quam [illegible] tur conſentanea videre licet. Cum enim [illegible] memorata Sedeciæ fœderis violatione futurum ex ſemine regio [illegible] terrarum imperium vaticinatus ſit, ne [illegible] popu[illegible] pulum, non eſſe abutendum eo prouerbio quod iuſtitiæ Deum accuſ[illegible], videlicet, cum patres vuam acerbam comederint, [illegible] orum dentes obſtupeſcere vel ſecundum Symmachum confringi. ecce enim, cum reges illi, qui tunc regnabant, iniqui fuerint, ſemen ex ipſis orbis terrarum potietur imperio, non enim iuſtitue[illegible] eorum quæ parentes deliquerint à filiis pœnas repetere, cum & horum & illorum ſim Dominus, eandemq; omnium curam habeam. omnes quippe animæ meæ ſunt, & anima peccans ipſas pœnas luet. tum iuſtitiæ nos genera docet, & qua ratione poſſint homines & vita frui, & à ſupplicio ſoluti ac liberi eſſe.

C *At homo, qui eſt iuſtus faciens iudicium & iuſtitiam.*

Vulg. *Et vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam.*

Hoc eſt, æqua detinens iuſtitiæ pondera.

Super montes non comedet.

Vulg. *In montibus non comederit.*

Quia ab idolorum, inquit, cultu procul abfuerit, quorum templa in montibus erant poſita.

Et oculos ſuos non attollet ad [illegible] domus Iſrael.

Vulg. *Et oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſrael.*

Hoc eſt, ſi non perſequetur mala Iſrael conſilia. & per hæc ſimiliter & impietatem & ſcelus declarauit.

Et vxorem proximi ſui non polluet, & ad mulierem in fluxu ſanguinis prope non acceſſerit.

Vulg. *Et vxorem proximi ſui non violauerit, & ad mulierem menſtruatam non acceſſerit.*

Oportet autem ipſum neq; alienum cubile prædari, neq; ad eam, quæ fluxu ſanguinis menſtruo laboret, prope accedere. etenim hoc quoque interdictum lege fuit.

Et hominem non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet.

Vulg. *Et hominem non contriſtauerit, pignus debitori reddiderit, per*
D *vim nihil rapuerit.*

Si ab omni, inquit, auaritia liber conſpectus fuerit. deinde ſequitur virtutis incrementum.

Panem ſuum eſurienti dabit, & nudum induet veſtimento.

Vulg. *Panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento.*

Non enim ſatis eſt non rapuiſſe, ſed oportet facultatum participes indigentes accipere.

Argentum ſuum ad vſuram non dabit, & id quod amplius eſt non accipiet.

Vulg. *Ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit.*

Etenim hæc quoque auaritiæ ſpecies.

Ab iniuria auertet manum ſuam.

Vulg. *Ab iniquitate auerterit manum ſuam.*

Breuiter iniquitatem interdixit.

Et iudicium faciet inter virum & proximum ſuum.

Vulg. *Et [illegible] verum fecerit inter virum & virum.*

Si iuſtum iudicium protulerit [illegible], neque [illegible] odio ſeu [illegible] deinde breuiter, E

Et in præceptis meis ambulauit, & iuſtificationes meas cuſtodiuit, vt faceret eas, iuſtus hic eſt vita viuet, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit, vt faciat veritatem, hic iuſtus eſt, vita viuet ait Dominus Deus.*

Qui omnia, inquit, fecerit, quæ dicta ſunt, & ab omnibus quæ [illegible] ſunt, liber fuerit, & iuſti cognomento decoraſtabitur, & vitæ colliget fructum.

Et ſi genuerit filium, peſtem, effundentem ſanguinem, & facientem peccata.

Vulg. *Quod ſi genuerit filium latronem effundentem ſanguinem, & fecerit vnum de iſtis.*

Tum breuiter.

In via patris ſui iuſti non ambulat.

Sed vnumquodque eorum, quæ tam prohibita ſunt, patrauit, & contraria via inceſſit.

Iniquitatem, inquit, fecit iſte vita non viuet, omnes iniquitates F
has fecit morte morietur, ſanguis eius ſuper ipſum erit.

Vulg. *Et hæc quidem omnia non facientem, ſed in montibus comedentem, & vxorem proximi ſui polluentem, egenum & pauperem contriſtantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola leuantem oculos ſuos, abominationem facientem, ad vſuram dantem & amplius accipientem, nunquid viuet? non viuet. cum vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſanguis eius in ipſo erit.*

Nihil, inquit, ſcelerato proſit erit patria virtus, qui alium vitam atque ille viuere inſtituat, ſed ſuorum ſcelerum fructus percipiet.

Cum vero genuerit, inquit, filium, & viderit ille omnia parentis ſui quæ fecit & timuerit neq; fecerit ſecundum hæc.

Vulg. *Quod ſi genuerit filium qui videns omnia peccata patris ſui quæ fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis.*

Deinde ordine perſequitur, quia ab idolorum cultu ſe liberum oſtendit, neque ſcelerum domus Iſrael particeps fuit, alienisq; nuptiis inſidiatus non eſt, omne genus auaritiæ odit, eamq;, quam potuit curam indigentibus adhibuit, al[illegible]orum famem expellens, alios induens & à nuditate liberans, omniaque ſimul præcepta ſeruauit.

Non morietur hic, inquit, in iniquitatibus patris ſui, ſed vita viuet. G

Vulg. *Super montes non comederit, & oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſrael, & vxorem proximi ſui non violauerit, & virum non contriſtauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit & nudum operuerit veſtimento, a pauperis iniuria auerterit manum ſuam, vſuram, & ſuperabundantiam non acceperit & iudicia mea fecerit, & in præceptis meis ambulauerit, hic non morietur in iniquitate patris ſui ſed vita viuet.*

Neque enim iuſtum eſt, ab hoc pro ſceleribus illius exigi pœnas.

Pater autem, inquit, quando tribulationes tribulauit, & rapinam rapuit, & contraria fecit in medio populi, & mortuus eſt in iniquitate ſua. & dixiſtis, cur non tulit filius iniquitatem patris ſui?

Vulg. *Pater eius, quia calumniatus eſt, & vim fecit fratri, & malum operatus eſt in medio populi ſui ecce mortuus eſt in iniquitate ſua, & dicitis, quare non portabit filius iniquitatem patris?*

Vos autem iniuſte, inquit, iudicantes vultis filium pro parente ſcelerato ſupplicia ſubire, & vos inter vos percontamini, cur nam pro ſceleribus patris haud ſoluit pœnas? ego autem vobis dico, H

Quia filius iudicium, & iuſtitiam, & miſericordiam fecit, omnia legitima mea cuſtodiuit & fecit ea vita viuet.

Vulg. *Videlicet, quia filius iudicium & iuſtitiam operatus eſt, omnia præcepta mea cuſtodiuit, & fecit illa, viuet vita.*

Quando non eandem viam, quam pater ſecutus eſt, ſed meam viam viæ patris antepoſuit, dignum & reperit vitæ exitum.

Anima autem peccans ipſa morietur, filius non feret iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij ſui.

Vulg. *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij.*

Eadem rurſus apertius, breuiterque declarauit.

Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit.

A [illegible] per [illegible] & [illegible]

Vulg. Sæpe eadem repetit, cum velit in [illegible] ſtabiliet memoriam.

Et impius ſi conuerſus fuerit ex omnibus iniquitatibus ſuis quas [illegible] & cuſtodierit omnia mandata mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam, & miſericordiam, vita viuet, & non morietur. Omnia [illegible] eius, quæcunque fecit, non commemorabuntur, in iuſtitia ſua, quam fecit, viuet.

[illegible] autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, [illegible] omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam vita viuet & non morietur, omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor, in iuſtitia ſua, quam operatus eſt viuet.

Tantum abeſt, [illegible], vt ab alio pro [illegible] pœnas [illegible] etiam ipſ[illegible] facinora [illegible] vias perſe[illegible], & [illegible] dignam [illegible] eam, deinde propter ambon[illegible] declarat.

Nunquid volunt[illegible] mortem impii dicit Adonai [illegible] quam vt conuertatur ipſe à via ſua mala & viuat?

B *• Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis & viuat?*

[illegible]

Etenim conuerſus ſi [illegible] iuſtitiam, ſecundum omnes [illegible] omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non memorabuntur in [illegible], quo deliquit, & in peccatis ſuis quæ peccauit, in ipſis morietur.

Vulg. *Si autem auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, [illegible] omnes abominationes quas operari ſolet impius, nunquid viuet? omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur, in præuaricatione qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo, quod peccauit in ipſis morietur.*

D Qu[illegible] inquit ſi quis impius [illegible] admittem [illegible] pœnitentiam [illegible]

[illegible]

contrariæ viæ [illegible]

Et dixiſtis, inquit, non eſt recta [illegible] Domini, audite quæſo domus Iſrael, numquid via mea non eſt recta?

Et dixiſtis, non eſt æqua via Domini, audite ergo domus Iſrael, numquid via mea non eſt æqua?

[illegible]

E [illegible] eadem rurſus breuiter narrat, [illegible] inuerti [illegible] & peccatores rurſus pœnitentia adduc[illegible] virtutem incedere in[illegible] vitam ex reſipiſcentia [illegible] cipiet.

Hæc autem, inquit, videns domus [illegible] ait non eſt recta via Domini. numquid [illegible] Domini non eſt recta domus Iſrael nonne via veſtra non eſt recta?

Et dicunt filii Iſrael. non eſt æqua via Domini, numquid via mea non ſunt æqua domus Iſrael? & non magis via veſtra praua?

[illegible] iudicia mea recta & iuſta [illegible] plenum.

Idcirco vnumquemque ſecundum viam ſuam iudicabo vos domus [illegible] dicit Adonai Dominus.

Idcirco vnumquemque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael ait Dominus Deus.

[illegible] ſta prolata ſententia ad admonitionem [illegible]

F *Conuertimini, & reuertimini ab omnibus impietatibus veſtris & non erunt vobis in offendiculum iniquitatis, proiicite à vobis ipſis omnes impietates veſtras, quibus impie egiſtis in me, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & vt quid moriemini domus Iſrael?*

Vulg. *Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris & non erit vobis in ruinam iniquitas. proiicite à vobis omnes [illegible] in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum & quare moriemini domus Iſrael?*

Reſipiſcite, inquit [illegible] & aliam ſuſcipite [illegible] mortem ex [illegible] ſpiritum nouum animæ, ad me [illegible] deinde propriam quoque [illegible]

Quia nolo mortem morientis dicit Adonai Dominus, vt conuertatur ipſe à via ſua, & viuat anima eius, dicit Adonai Dominus, reuertimini igitur & viuite.

Quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite.

[illegible] inquit, me non [illegible] ſed pœnitentiâ pe[illegible] percipite hæc

G [illegible] medicina congruit, [illegible] Iudæorũ D[illegible] tantum ſed etiam gentium & ipſe Dominus omnium [illegible] omnes qui inuocant illum, [illegible] igitur in probitatis via, [illegible] & perditio, & tandem vita in diuinam [illegible] ad cœlos ducit, quæq; nobis ad D[illegible] quam vtinam conſequamur in C[illegible] D[illegible] cum quo patri gloria cum [illegible] ſæculorum, Amen.

SECTIO VII.

Cap. *Et tu aſſume lamentationem ſuper principem Iſrael & dices quid mater tua leæna?*

Vulg. *Et tu fili hominis aſſume planctum ſuper principes Iſrael & dices quare mater tua leæna*

Quæ euen[illegible] inquit, regi Iſrael, [illegible] ges, prædicito [illegible] Hieruſalem [illegible] quod nos & quartus docet R[illegible] & Paralipomenon [illegible] mater autem [illegible] cum [illegible] reges [illegible] non ſolum propter vrbis regiam nobilitatem, ſed etiam propter morum audaciam.

H *Inmedio [illegible]*

Inter leones cubauit.

Eorũ regum qui in circuitu erant mores æmulata eſt.

In medio [illegible] catulos ſuos.

Vulg. *In medio leonum nutriuit catulos ſuos.*

Significat autem ea, quæ poſt Ioſiam acciderunt quatuor [illegible] breui tempore [illegible] Hieruſalem dominati [illegible], Ioachas, Ioacim, [illegible], Sedecias.

[illegible] vnus de catulis ſuis leo [illegible] eſt & didicit rapere prædas homines comedit, & exaudierunt de eo gentes, & comprehenſus eſt

A *ſus eſt in corruptione ſua, & adduxerunt eum in camo in terram Aegypti.*

Vulg. *Et eduxit vnum de leunculis ſuis, leo factus eſt, & didicit capere prædam hominemque comedere, & audierunt de eo gentes, & non abſque vulneribus ſuis, ceperunt eum & adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti.*

De Ioachaz loquitur, qui cum Ioſiæ parenti ſucceſſiſſet, & in Deum impius fuit, & in ſibi ſubiectos iniquus, ſed hunc Pharao Nechao Ægyptiorum rex bello captum & compedibus vinctum introduxit in Ægyptum, vbi ille ſcelerum pœnas perſoluit, quod ſignificans cum dixit, *comprehenſus eſt in corruptione ſua.* deinde ſubiicit.

Et vidit quia repulſus eſt ab ea, & periit expectatio eius & cepit alium de catulis ſuis, leonem conſtituit eum, & verſabatur in medio leonum, leo factus eſt & didicit rapere rapinas, & homines comedit, & paſcebatur in audacia ſua, & ciuitates eorum deſertas fecit, & deſolauit terram, & plenitudinem eius à voce rugitus ſui.

Vulg. *Quæ cum vidiſſet quoniam infirmata eſt, & periit expectatio eius, tulit vnum de leunculis ſuis, leonem conſtituit eum, qui incedebat inter leones, & factus eſt leo, & didicit prædam capere & homines deuorare, didicit viduas facere, & ciuitates eorum in deſertum adducere, & deſolata eſt terra & plenitudo eius à voce rugitus*

B *illius.*

His Iechoniam Ioacim filium declarauit: de iis enim qui captiui fuere & in externa regione ſeruitute ſunt vſque finem, verba facit. Ideo Ioacim in præſenti mentionem omiſit, quia ipſe in Hieruſalem interfectus fuit, breuiter igitur recenſuit Iechoniæ ſcelera, qui menſibus tribus diebus inſuper paucos cum regnaſſet, iniuſtis cædibus vrbem compleuit, & his ab eo innui non Ioacim, ſed Iechoniam ſequentia teſtantur, ait enim.

Et irruerunt ſuper eum vndique ex regionibus gentes, & expanderunt ſuper eum retia ſua, & in corruptione earum comprehenſus eſt, & poſuerunt eum in camo, & in cauea, & adduxerunt eum ad regem Babylonis, & introduxerunt eum in cuſtodiam, vt ne audiatur vox eius amplius ſuper montes Iſrael.

Vulg. *Et conuenerunt aduerſus eum gentes vndique de prouinciis & expanderunt ſuper eum rete ſuum, in vulneribus earum captus eſt, & miſerunt eum in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis, miſeruntque eum in carcerem, ne audiretur vox eius vltra ſuper montes Iſrael.*

C Ioacim vero non captiuus abductus eſt, ſed in Hieruſalem fuit interfectus, at Iechonias, quæ modo dicta ſunt, omnia paſſus eſt, & iure tanquam contra leonem exercitus imperum *retia* nominauit, camumque & caueam, iniecta ipſi vincula, cum enim per tranſlationem eum *leonem* vocarit, congruenter quoque ea, quæ ipſi acciderunt, per tranſlationem appellat, leoni enim & retia, & cauea conueniunt, his ita narratis tranſit ad aliud parabolæ genus, & ait.

Mater tua vitis, ſicut flos mali granati in aqua plantati fructus eius, & germen ipſius factum eſt ex aqua multa & facta eſt virga roboris in tribum ducum, & exaltata eſt in magnitudine ſua in medio ſtipitum, & vidit magnitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum.

Vulg. *Mater tua quaſi vinea in ſanguine tuo ſuper aquam plantata eſt, fructus eius & frondes eius creuerunt ex aquis multis, & factæ ſunt ei virgæ ſolidæ in ſceptra dominantium, & exaltata eſt ſtatura eius inter frondes, & vidit altitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum.*

D Viti ſimilis eſt, inquit, mater tua & malo granato apud ripam conſito, apud ripam inquit & propter eam irrigationem, quæ inde proficiſcitur, virenti & floribus ornato, multumque fructum producenti, & illud annotare oportet, non pulchrum fructum appellaſſe, per *aquam* autem omnis generis dona Dei declarauit, & *virgam roboris*, regnum ipſum nuncupauit, omni virga corripiendi vi prædita, illud autem *in tribum ducum* appoſuit, quia non dominatus eſt omni Iſrael, ſed tribui Iudæ duci, & quod ait: *vidit magnitudinem ſuam in multitudine palmitum ſuorum* ſuperbiam illam, declarauit, quæ ex tranquillitate acceſſit ei, quare ſubiicit:

Et confracta eſt in furore, ſupra terram proiecta eſt, & ventus vrens areſecit, electa eius, vindicata ſunt, & deſolatæ ſunt virga roboris eius, & ignis areſecit eam, ignis conſumpſit eam. E

Vulg. *Et euulſa eſt in ira, in terramque proiecta, & ventus vrens ſiccauit fructum eius, marcuerunt & areſacta ſunt virga roboris eius, ignis comedit eam.*

Omnia per tranſlationem atque ſimilitudinem tanquam de vite & malo granato, *ventumque vrentem* hoſtium vocauit incurſum, *ignem* autem ſupplicium, quod eos oppreſſit, à diuina ira profectum, & virgas roboris eius exaruiſſe dixit, propterea quod extinctum fuit regnum: deinde ruſſus docet, quæ poſt Sedeciæ captiuitatem mala ſint euentura.

Et nunc plantauerunt eam in deſerto, in terra ſine aqua & ſitienti.

Vulg. *Et nunc tranſplantata eſt in deſertum in terra inuia & ſitienti.*

Poſt vrbis & ſacri Dei templi incendium omnibus principibus partim interfectis, partim bello captis & abductis, relictis ibi pauperibus Nabuzardan Godoliam principem præfecit, & vrbs omnino deſerta fuit, immo omnis Iudæa, & muris dirutis & ædificiis incenſis, & plurimis incolis aut cæſis aut in ſeruitutem redactis. Idcirco ait, *& nunc plantauerunt eam in deſerto*, ſed ne hic quidem permanebit, inquit, verum reliquiæ quoque perimentur. F

Egredietur enim ignis, inquit, ex virgis electorum eius, & deuorabit eam.

Vulg. *Et egreſſus eſt ignis de virga ramorum eius, qui fructum eius comedit.*

Iſmael enim e regio genere oriundus Godoliæ inuidia adductus, fictaque erga eum amicitia viſus occulte inſidiatur, & eorum plurimos, qui eum ſequebantur, interficit, reliqui omnes Chaldæorum metu territi, cum Hieremia propheta in Ægyptum ſe recepere, atque hoc declarauit cum dixit, *& egredietur ignis de virgis electorum eius, & comedet eam.* 4 Reg. 25

Et non erit in ea virga roboris tribus, ſceptrum ad habendam poteſtatem in parabolam lamentationis eſt, & erit in planctum.

Vulg. *Et non fuit in ea virga fortis, ſceptrum dominantium, planctus eſt, & erit in planctum.*

Perſpicuum eſt ante reditum hæc dicere, tunc enim à ſuis plorabatur, & alienis fuit lamentationis prouerbium, conſueuerunt enim homines de iis, qui in maximas incidunt calamitates, dicere: ne mihi talia eueniant, qualia ille paſſus eſt: huc igitur *lamentationis prouerbium* vocauit, adiecitque, non eſſe in ea virgam roboris, aut tribum, aut ſceptrum: nullum enim principem habuit, aut agmen, quod tribum facere poſſet ante reditum, poſt reditum vero priſtinum ſplendorem recepit, hæc ita vaticinatus interponit inter prophetiam breuem quandam narratiunculam, cum qua mox prophetiam coniungit. G

Et factum eſt in anno ſeptimo, in quinto menſe decima menſis venerunt viri de ſenioribus domus Iſrael, vt interrogarent Dominum, & ſederunt ante faciem meam, & factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis loquere ad ſeniores Iſrael, & dices ad eos, hæc dicit Adonai Dominus. ſi ad interrogandum me vos venitis, viuo ego ſi reſpondebo vobis dicit Dominus, ſi vltus fuero eos vltione, ſi vltus fuero eos. Cap. 20. H

Vulg. *Et factum eſt in anno ſeptimo, in quinto, in decima menſis venerunt viri de ſenioribus Iſrael, vt interrogarent Dominum & ſederunt coram me, & factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis loquere ſenioribus Iſrael, & dices ad eos, hæc dicit Dominus Deus, nunquid ad interrogandum me vos veniſtis? viuo ego, quia non reſpondebo vobis ait Dominus Deus, ſi iudicas eos, ſi iudicas fili hominis.*

Admodum congruit hiſce verbis, quod à Deo & ſaluatore noſtro dictum eſt, *non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum Dei, ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum Dei.* etenim iſti quoque ſceleribus addicti, ac pœnitentiæ remediis ſanari recuſantes, Dominum interrogare tentarunt, non vt ea omnino facerent quæ ſibi imperarentur, ſed vt diſcerent in ſuis cogitationibus diuina oracula conſentirent, Matth. 7.

A hoc item Sedecias ſæpius fecit, adactoque iureiurando Hieremia, vt quæ Deo viſa eſſent, aperte ſibi prænunciaret, cum didiciſſet, quæ iuſſa fuerant ijs contraria patrauit, & qui in Ægyptum poſt captiuitatem peruenere, hoc idem auſi ſunt, quare auctor omnium rerum Deus non vult his reſpondere ipſe enim nouit ſecundum ſacrorum euangeliorum doctrinam, quid ſit in homine, iccirco ipſi quoque prophetæ præcipit, vt eos deſpiciat, neque vllas pro ipſis preces adhibeat, quod ſignificauit, cum dixit, *ſi vltus fueris eos vltione fili hominis, ſi vltus fueris eos*, hoc eſt, ne vllam habeas ipſorum rationem, veluti curator ipſorum: ne admittas eorum interrogationem.

Iniquitates autem patrum ipſorum conteſtare eis, & dices ad eos, hæc dicit Adonai Dominus: a qua die elegi domum Iſrael, & cognitus ſum ſemini domus Iacob, & cognitus ſui ipſis in Aegypto, & cepi manum ipſorum dicens, ego Dominus Deus veſter, in die illa apprehendi eos manu mea, vt educerem eos de terra Aegypti, in terram quam paraui eis, terram fluentem lac & mel, fauus eſt vltra omnem terram.

Vulg. *Abominationes patrum eorum oſtende eis, & dices ad eos, hæc dicit Dominus Deus, in die qua elegi Iſrael, & leuaui manum meam*

B *pro ſtirpe domus Iacob, & apparui eis in terra Aegypti, & leuaui manum meam pro eis dicens: Ego Dominus Deus veſter, in die illa leuaui manum meam pro eis vt educerem eos de terra Aegypti, in terram quam prouideram eis fluentem lacte & melle, quæ eſt egregia inter omnes terras.*

Iſtis, inquit, ô propheta, qui ad te adierunt, & mea oſtendito beneficia, & parentum ipſorum ſcelera recenſeto, narrato item, quemadmodum in Ægypto parentibus ipſorum adhuc impie viuentibus & Ægyptiorum idola colentibus me ipſum oſtenderim, eoſque docuerim eſſe me Deum, ac dominum, quibus verbis vſus ſum, cum & eos à ſeruitute vindicare vellem, & quæ pollicitus eram, perficere, promiſſamque illis infinitorum bonorum parentem terram & omnis generis fructus incolis ſuis ferentem reddere, & quam nemo erraret omni regione præſtantiorem aſſerens, apumq; opus appellans, hoc enim declarauit, cum dixit: *fauus eſt vltra omnem terram*, ita nuncupauit fauos mellis plenos.

Et dixi, inquit, ad eos, vnuſquiſque abominationes ab oculis

C *ſuis proijciat, & in inſtitutis Aegypti ne polluamini, ego Dominus Deus veſter.*

Vulg. *Et dixi ad eos, vnuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abijciat, & in idolis Aegypti nolite pollui, ego Dominus Deus veſter.*

Admonui autem ipſos, inquit, vt ſocietatem Ægyptiorum impietatis effugerent, meamque dominationem agnoſcerent, quam ipſos & ſignis, & miraculis edocueram. at illi nequaquam meis præceptis animum adhibere voluerunt, quod ſignificans adiecit:

Et receſſerunt à me & noluerunt obedire mihi vnuſquiſque abominationes oculorum ſuorum non abiecit, & inſtituta Aegypti non reliquerunt.

Vulg. *Et irritauerunt me, noluerunt que me audire, vnuſquiſque abominationes oculorum ſuorum non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt.*

Deinde docet iram ſuam iuſtam eſſe.

Et dixi vt effunderem furorem meum ſuper eos, vt complerem iram meam in ipſis in medio Aegypti.

Vulg. *Et dixi vt effunderem indignationem meam ſuper eos, & implerem iram meam in eis in medio terræ Aegypti.*

Tum clementiam, & longanimitatem docet, qua vſus humanam naturam gubernat.

Et feci vt nomen meum non omnino profanum eſſet coram gentibus, in quarum medio ipſi ſunt, in quibus cognitus ſum eis, coram

D *ipſis, vt educerem eos de terra Aegypti.*

Vulg. *Et feci propter nomen meum vt non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis vt educerem eos de terra Aegypti.*

Volui, inquit, quod non obedierint ſtatim punire, ſed quando populus meus nuncupatus eſt, pœnas ab ipſis pro impie rebus geſtis haud exegi, vt ne omnino nomen meum pollueretur coram gentibus, quibus cum iſti habitabant: ne cauſa, inquit, in me maledicti, ipſorum foret ſupplicium, volebam enim per beneficium in iſtos collatum illorum quoque mentes immutari, atque hæc nos apertius docet Exodi liber, narrat enim beatus Moſes vt ipſi populus attribuebat diuina verba, quæ interpretem agens referebat Pharaoni. Hac igitur longanimitate adhibita, inquit, *hunc eduxi ex Aegypto*.

E *Et adduxi eos in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iuſtificationes meas notas feci illis, quicunque homo fecerit ea, etiam viuet in eis: & ſabbata mea dedi ipſis vt ſint in ſignum inter me & inter ipſos, vt cognoſcerent, quia ego Dominus ſanctificans ipſos.*

Vulg. *Eieci ergo eos de terra Aegypti, & eduxi eos in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo viuet in eis, inſuper & ſabbata mea dedi eis vt eſſent ſignum inter me & eos, & ſcirent quia ego Dominus ſanctificans eos.*

Liberatos inquit illos ab amara illa ſeruitute in deſerto tanquam in palæſtra aliqua probis & vtilibus legibus, quaſi pueros, inſtruebam, quibus ſeruandis vitam illis moliebar leges enim erant vitæ conciliatrices, *præcepta* autem ipſa & *iuſtificationes* appellauit, non enim alia

F ſunt præcepta, alia iuſtificationes, ſed eadem diuerſis nominibus vocata ſunt, *præcepta* ſunt enim tanquam à Deo & Domino ſcripta, quæ iuſſi ſunt homines ſeruare. *iuſtificationes* vero non ſolum vt iure ſcripta, & quod iuſtum eſt continentia, ſed etiam, vt quæ recte agentem iuſtificare poſſint, & illud ſcire neceſſe eſt ab his præceptis & iuſtificationibus, quæ poſſunt ea obſeruantibus vitam miniſtrare, ſabbata eum diſtinxiſſe, cum dixiſſet enim, *dedi ipſis præcepta mea & iuſtificationes meas notas feci illis*, declaraſſetque inde profectam vtilitatem, *qui fecerit ea homo, viuet in ipſis*, tunc ſubiecit, *& ſabbata mea dedi eis*, neque dixit, vt illa obſeruantes viuant in eis, ſed *vt ſint in ſignum inter me & inter ipſos, vt cognoſcant ipſi quia ego Dominus ſanctificans eos*, nam ſabbatorum ipſis otium lege præſcripſi, non vt quod ipſis ſuppeditare vitam poſſet, ſed vt hæc ciuilis adminiſtrationis ratio peculiaris à gentium quidem eos diſtinguat inſtitutis, ſed meorum beneficiorum

G in memoriam adducat. otio enim & ceſſatione à cæteris operibus, dum diuino cultui continenter vacarent, & diuina audirent eloquia, lucrum percipiebant cum diſcerent ex ipſis diuinis eloquijs & effectorem omnium Deum, & de omnibus benemeritum, non igitur ſimpliciter otium, vitæ auctor eſt, ſed Dei aſſiduus cultus.

Et dixi, inquit, ad domum Iſrael in deſerto, in præceptis meis ambulare, & irritauerunt me domus Iſrael, in deſerto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iuſtificationes meas proiecerunt, quæ faciet homo & viuet in eis, & ſabbata mea polluerunt vehementer.

Vulg. *Et irritauerunt me domus Iſrael in deſerto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo viuet in eis.*

Rurſus hic quoque ſabbatorum mentionem fecit, neque ea cum alijs iuſtificationibus coniunxit, neque enim hæc vt illæ vitam conciliant, ſed quendam peculiarem reipublicæ adminiſtrandæ characterem continent, illud enim *non mœchaberis, non occides, non furaberis* & alia cum his coniuncta alios quoque homines natura

H lex edocuit, at ſabbati obſeruandi non natura magiſtra, ſed latio legis. in alijs igitur cum alijs communione iuncti, in obſeruatione ſabbati propriam quandam videbantur obtinere rempublicam: nulla enim alia gens hoc otium obſeruabat. neque circumciſio ita ipſos ab alijs diſtinguebat, vt ſabbatum, quippe circumciſionem Idumæi quoque habebant, qui ab Eſau genus ducebant, & Iſmaelitæ ſimiliter, Ægyptij item à Iudæis hanc edocti obſeruare ſtudebant. quod per prophetam Hieremiam Deus declarauit cum dixit: *Et viſitabo ſuper omnes circumciſos præputium ipſorum, ſuper Aegyptum, & ſuper Edom, & quæ ſequuntur*, ſabbati vero obſeruationem ſola Iudæorum natio cuſtodiebat, iccirco dixit Deus, quia *ſabbata mea dedi eis, vt ſint in ſignum inter me & inter ipſos, vt cognoſcant quia ego Dominus ſanctificans eos.* commemorata Hier. 9. igitur illorum in Ægypto contumacia, ſuaque longanimitate rurſus eorum legum quas tulit in ſolitudine & præceptorum mentionem fecit, & vt illi obedire recuſantes ea violarunt, deinde docet iuſtam ſuam iram, & ineffabilem bonitatem.

A *Et dixi vt [illegible] furorem meum ſuper eos in deſerto vt conſumerem eos. & feci vt nomen meū omnino non violaretur coram gentibus, à quibus eduxi eos, ante oculos earum.*

Vulg. *Dixi ergo vt effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto & conſumerem eos. & feci propter nomen meum ne violaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in conſpectu earum.*

Et hæc item dixit [illegible] Moyſes cum ait dixiſſe
Exod. 32 Deum, *& nunc dimitte me [illegible] iratus furore delebo eos, & faciam*
Numer. 14 *te in gentem magnam*, d[illegible] ſuam deprecationem expo- ſuit & in fine a[illegible] *putaſ[illegible] reuſſerit eos audiat Aegyptus & dicet, eo quod non potuerit Dominus introducere eos in terram quam pollicitus eſt patribus eorum. conſumpſit eos in deſerto.* hoc etiam declarauit hoc loco cum dixit, *& feci vt nomen meum omnino non violaretur coram gentibus à quibus eduxi eos ante oculos earum.* tum [illegible] narrat, voluiſſe ſe omnes ipſos in deſerto fund[itus] perdere, vt qui iuſtificationes vitam ſubminiſtrantes conculcaſſent, ac ſabbata polluiſſent, tur uſque ſeparatim facta ſabbatorum mentione ſubuexit.

Et pepercit ipſis oculus meus vt non delerem eos, & non feci eos in conſumptionem in deſerto.

Vulg. *Et pepercit oculus meus ſuper eos, vt non interficerem eos, nec conſumpſi eos in deſerto.*

B Diuerſis enim ſupplicijs affectis improbis illis, liberos eorum qui tam[en] nihilo meliores ipſis erant [illegible] ſeruauit, & in promiſſam parentib[us] terram introduxit.

Et dixi inquit ad filios eorum in deſerto, in legitimis patrum veſtrorum ne ambulate, & iuſtificationes eorum ne cuſtodite, & in inſtitutis eorum ne commiſceamini, ego Dominus Deus veſter. in præceptis meis ambulate, & iuſtificationes meas cuſtodite & facite eas, & ſabbata mea ſanctificate, & erunt in ſignum inter me & inter vos vt cognoſcatis quia ego Dominus Deus veſter.

Vulg. *Dixi autem ad filios eorum in ſolitudine in præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec in idolis eorum polluamini. ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite & facite ea, & ſabbata mea ſanctificate, vt ſint ſignum inter me & vos, & ſciatis quia ego ſum Dominus Deus veſter.*

Et filiis item ipſorum, inquit, à parentibus ſeparatis doctrinæ præcepta dedi in ſolitudine, conſulinque vt

C à patriis moribus deſciſcerent, meumque dominium agnoſcentes & mea præcepta ſequerentur, & datas ſibi iuſtificationes perficerent, ſabbatique obſeruatione peculiarem ſuam tempub. declararent, & per legem du[c]em ad legis latorem peruenirent, ſed iſti quoque has leges contempſerunt, quod declarans adiecit.

Et irritauerunt me etiam filii ipſorum, in præceptis meis non ambulauerunt, & iuſtificationes meas non cuſtodierunt vt facerent eas, quas faciet homo, & viuet in eis. & ſabbata mea polluerunt.

Vulg. *Et exacerbauerunt me filii, & in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea non cuſtodierunt vt facerent ea quæ cum fecerit homo viuet in eis, & ſabbata mea violauerunt.*

Deinde addit, ab iſtis quoque ſurſus impietatis pœnas ſeſe exigere voluiſſe. alios in ſeruitutem [illegible], alios interfici permittentem, hoc enim ſignificauit, cum dixit.

Et ſuſtuli manum meam ſuper eos in deſerto, vt diſpergerem illos in gentibus. & diſſeminarem eos in regionibus.

Vulg. *Iterum leuaui manum meam in eos in ſolitudine, vt diſpergerem illos in nationes, & ventilarem in terras.*

Ne vero aliquid hinc detrimenti & Ægyptiis & Chananæis accideret, hoc inquit non feci, ſed

D *Dedi eis præcepta non bona & iuſtificationes in quibus non viuent.*

Vulg. *Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent.*

Quidam igitur hæc de idolorum cultu dicta acceperunt, *dedi* pro permiſi, intelligentes. ſed perſpicuum eſt, eos nequaquam eorum quæ dicta ſunt ſententiam percepiſſe. impiam enim idolorum [religi]onem nemo recte ſentiens non bonam dixerit, ſed admodum malam. non ergo ſapientiæ fons, pietatis legiſlator, impietatis accuſator, extremam impietatem non bonam appellauit, quam malitiæ terminum vocat, alia igitur hæc innuit oratio, cum enim dederim inquit iuſtificationes ipſis, *quas faciet homo & viuet in eis.* & per hæc intelligit, decem verba legis, à quibus migrarunt ipſi, atque ea ſine vllo metu aſpernari perſeuerarunt, aliis eos præceptis obſtrinxi ac veluti affixi, quæ vitam nullam ipſis miniſtrare poterant, ſed ſua obſeruatione & in ipſis occupatione id efficiebant, vt neceſſarias leges illas violare deſiſterent, atque his innuit præcepta de lepra. de oſſibus cadaueris & morticinio, & feminis fluxu laborantis, & de aliis huiuſcemodi, & crebras propter hæc expiationes, & ſacrificia, quæ pro his offeruntur, in his enim obſeruandis illi occupati, non amplius neceſſarias illas & tales leges poterant aſpernari, iccirco non dixit dediſſe ſe illis mala præcepta ſed *non bona*, neque enim vitium edocebant, neque virtutis ipſa per ſe [e]rant efficientia, ſed crebro ad ſacrum Dei templum aduentare & Deo præſto eſſe cogebant. qui enim ſe pollutum credebat, is ad expiationem accurrebat, ad quam cum peruenisſet, in Dei memoriam redibat, atque hæc ipſa memoria impiam mentem exterminans diuinas leges obſeruandas perſuadebat, ipſa igitur per ſe non bona, quæ diuino conſilio haud conſentiebant, ſed eorum, quibus lex imponebatur, imbecillitati congruebant, non tamen ipſa pulchra neque neceſſaria, ſed ad bona & neceſſaria adducebant, his ſubiunxit.

E

Et polluam eos in donis, cum traiecero ego omne aperiens vuluam, vt delram eos, vt cognoſcant quia ego Dominus.

Et pollui eos in muneribus ſuis. cum offerrent omne quod aperuit vuluam propter delicta ſua. & ſcient quia ego Dominus. Vulg.

F

Hoc ſimile e[ſt i]lli, quod per beatum Dauid à Deo dictum eſt. *Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis;* vbi enim vidi ipſos ex meis præceptis vtilitatis nihil percipere, permiſi eos deinceps ſua conſilia perſequi, haud ſuſtinens eos gubernare, quod hic quoque declarauit cum dixit, *polluam eos in donis ſuis*, ſed [a]pertius hoc Aquilas interpretatus eſt, qui dixit, & pollui eos in dogmatibus ipſorum, cum traducerent ipſi omne aperiens vuluam, permiſi enim ipſos ſuis iniquitatis [inſ]titutis, cum per ignem traducerent filios, & pueros primogenitos dæmonibus offerrent, dignas ipſis in reliquum pœnas infligens. Psal. 80.

G

Iccirco loquere ad domum Iſrael, fili hominis & dices ad eos, hæc dicit Adonai Dominus, vſque ad hoc etiam ad [tra]nſgreſſionem irritarunt me patres veſtri, in delictis ſuis, in quibus deliquerunt in me. & introduxi eos in terram, in quam ſuſtuli manum meam, vt darem eam ipſis, & viderunt omnem collem excelſum, & omne lignum vmbroſum, & ſacrificauerunt ibi diis eorum, & poſuerunt ibi furorem munerum ſuorum, & poſuerunt illic odorem ſuauitatis ſuæ, & libauerunt illic libamina ſua.

Vulg. *Quamobrem loquere ad domum Iſrael fili hominis & dices ad eos, hæc dicit Dominus Deus. Adhuc & in hoc blaſphemauerunt me patres veſtri, cum ſpreuiſſent me contemnentes, & induxiſſem eos in terram ſuper quam leuaui manum meam vt darem illam eis, viderunt omnem collem excelſum & omne lignum nemoroſum, & immolauerunt ibi victimas ſuas & dederunt ibi irritationem oblationis ſuæ, & poſuerunt ibi odorem ſuauitatis ſuæ, & libauerunt libationes ſuas.*

Non contenti fuerunt, inquit, in Ægypto mihi ſua pertinacia reſiſtere, iuſque in deſerto facinoribus, ſed etiam ingreſſi in terram ſibi promiſſam multa eam impietate compleuerunt, in omnibus collibus, nemoribuſque conſtitutis aris, impoſitiſque idolis, quibus & libamina, & ſacrificia obtulerunt, illud autem, *poſuerunt ibi furorem munerum ſuorum*, hoc eſt, iniquis ſuis illis donis iram meam concitarunt.

H

Et dixi ad eos, quid eſt Abama, vel vt Symmachus dixit, quid eſt Bama, id eſt, excelſum, quia vos ingredimini illuc: & vocauerunt nomen eius Bama vſque in hodiernum diem.

Vulg. *Et dixi ad eos, quid eſt excelſum, ad quod vos ingredimini? & vocatum eſt nomen eius excelſum vſque ad hanc diem.*

Locus ille nobilis ex impietate ergo idola factus eſt, dixit igitur ipſis, quodnam lucrum inde percipitis? quæ vobis ab ipſa Bama vtilitas accidet, quam ita etiam illuſtrem [re]ddidiſtis, vt cognomentum quoque illius vſque ad præſens tempus ſtabile permaneat?

[illegible] dic ad domum Iſrael, hæc dicit Adonai dominus: ſi in [illegible] patrum veſtrorum vos polluemini, & poſt abomina[illegible] vos ambulatis, & in primitiis [illegible] veſtrorum, [illegible] vestris, in traducendo [illegible] veſtros in igne vos [illegible], & in omnibus cogitationibus [illegible] diem, & [illegible] vobis domus Iſrael, ſi [illegible] vobis ſi aſcendet in ſpiritum veſtrum hoc.

Vulg. *Propterea dic ad domum Iſrael, hæc dicit Dominus Deus, Certe in via patrum veſtrorum vos polluimini, & poſt offendicula eorum vos fornicamini, & in oblatione donorum veſtrorum cum traducitis filios veſtros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis veſtris vſque hodie, & ego reſpondebo vobis domus Iſrael. viuo ego dicit Dominus Deus, quia non reſpondebo vobis, neque cogitatio mentis veſtra fiet.*

Hoc ſperatis, inquit, vigente in repub. veſtra [illegible] iniquitate & impietate & omnia iſta, quæ enarraui, audientibus vobis, reſponſum à me aliquod conſecuturos vos eſſe, ne fallite vos ipſos, ſiquidem [illegible] nequiu, vt veſtris ego interrogationibus reſpondeam, quas audet impietas veſtra. ſed id vobis rebus ipſis [illegible] ideo, vt [illegible]

B eiuſmodi quoque ſpem abiiciatis. hoc enim ſignificauit cum dixit, & *ſi aſcendet in ſpiritum veſtrum hoc.*

Et non erit, quemadmodum vos dicitis, erimus ſicut gentes & ſicut tribus terræ, vt ſeruiamus lignis & lapidibus.

Vulg. *Dicentium, erimus ſicut gentes & ſicut cognationes terræ, vt colamus ligna & lapides.*

Veruntamen ne illud quidem [illegible] ad [illegible] perducetur, vt [illegible], ſicut aliæ omnes gentes [illegible] & lapides Deos facient [illegible] ipſi Deo conuenientis munus offeratis, & [illegible] iureiurando rurſus [illegible] eſt, nam ſecundum beatum Apoſtolum, cum neminem habeat per quem iuret maiorem, ait.

Hebr. 8 *Propterea viuo ego dicit Adonai Dominus, ſi non in manu forti, & in brachio excelſo, & in furore effuſo regnabo ſuper vos.*

Vulg. *[illegible] viuo ego dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper vos.*

Non amplius enim vltaram, inquit, longanimitatem adhibebo, ſed regnum meum, meamque poteſtatem per

C caſtigationem enudabo: nam per *manum fortem, & brachium excelſum* poteſtatem ſimul, & [illegible] iudicandi facultatem declarauit, deinde etiam modum caſtigationis docet.

Et educam vos de populis, & accipiam vos de regionibus, in quibus diſſeminati fuiſtis, in manu forti & in brachio excelſo, & in furore ſuccenſo.

Vulg. *Et educam vos de populis & congregabo vos de terris in quibus diſperſi eſtis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper vos.*

Primum enim ab [illegible] captiuitate, inquit, quæ nunc vos de[illegible], in libertatem vindicabo, & in priſtinam terram reducam.

Deinde adducam vos in ſolitudinem populorum, ibique iudicio diſceptabo vobiſcum facie ad faciem quemadmodum iudicio diſceptaui cum patribus veſtris in ſolitudine Aegypti, ita iudicabo vos dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et adducam vos in deſertum populorum, & iudicabor vobiſcum ibi facie ad faciem, ſicut iudicio contendi aduerſus patres veſtros in deſerto terræ Aegypti, ſic iudicabo vos dicit Dominus Deus.*

D *Deſertum* autem populorum vocat, gentes [illegible] a Deo deſtitutas & per hoc præſigni[illegible], ſorte, vt [illegible] [illegible] introducta, iſti quoque ab idolorum cultu [illegible] [illegible], ea [illegible] gentium, quæ [illegible] fuere, [illegible] [illegible] erubeſcentes, illud autem, *iudicio diſceptabo vobiſcum facie ad faciem*, reprehenſionem illam declarat quæ rebus [illegible] enim res inquit, [illegible] non [illegible] [illegible] veſtram contumaciam & [illegible] quam mentem [illegible] [illegible] populorum antiquitus deſtit[illegible] obe[illegible] [illegible] [illegible] patribus veſ[illegible] [illegible] dicto [illegible], funditus eos perdidi ita [illegible] ſup[illegible], quod apertius [illegible] [illegible] ſequitur.

[illegible] ſub virga mea, & introducam vos in nu[illegible] [illegible] ex vobis impios, & rebelles

E *Et [illegible] & educam [illegible] & eligam de vobis tra[illegible] & impios.*

Impios enim [illegible] legibus a me [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Apoſt[illegible] [illegible] ad[illegible].

[illegible] de terra [illegible] & [illegible] non [illegible], quia [illegible]

Vulg. *Et de terra [illegible] Iſrael non ingredientur, & [illegible] Dominus*

C[illegible] enim à ca[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] inquit [illegible] noſtri [illegible] [illegible] pibo, quod poſt [illegible] ductu[illegible] eſt, quippe [illegible] Ro[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſunt, [illegible] [illegible], totum vrbe de[illegible] ita p[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in me[illegible] [illegible] dixit *nolle ſe mortem peccatoris, vt conuertatur ipſe, & viuat* ait igitur.

F *Et vos domus Iſrael, hæc dicit Adonai Dominus, [illegible] exiognatione [illegible] auferte [illegible] poſt hæc ſi vos audieritis me, & nomen meum [illegible] non pollueritis amplius [illegible] veſtris, & adinuentionibus [illegible], quia in monte meo ſancto, in monte excelſo Iſrael [illegible] Dominus, illic ſeruient mihi omnis domus Iſrael in finem in terra [illegible] ſuſcipiam eos, [illegible] viſitabo primitias veſtras, & primitias ſeparationum veſtrarum in omnibus [illegible] ationibus veſtris.*

Vulg. *Et vos domus Iſrael hæc dicit Dominus Deus: ſinguli poſt idola veſtra ambulate & ſeruite eis. quod ſi & in hoc non audieritis me & nomen ſanctum meum pollueritis vltra in muneribus veſtris, & in idolis veſtris in monte ſancto meo, in monte excelſo Iſrael ait Dominus Deus, ibi ſeruiet mihi omnis domus Iſrael omnes inquam in terra, in qua placebunt mihi. & ibi quæram primitias veſtras, & initium decimarum veſtrarum in omnibus ſanctificationibus veſtris.*

S[illegible] adduc[illegible] voluerit[illegible] obtemperens. & deteri[illegible] pollu[illegible] nomen meum [illegible] nctum, [illegible] me [illegible] quidem ap[illegible] & impie vi[illegible] munera [illegible] offerentes [illegible] [illegible] iniuriis, in patriam terram [illegible] & vltaræ prouidentiæ [illegible] fructus pe[illegible] [illegible] a [illegible] bonorum primitias [illegible], neque [illegible] igne accipere cernentes.

In odore enim bonæ fragrantiæ ſuſcipiam vos, cum eduxero ego vos de populis & [illegible] vos de regionibus in quibus diſperſi fuiſtis, & [illegible] in vobis ante oculos populorum. & cognoſcetis quia ego Dominus, cum introduxero vos in terram Iſrael in terram in quam [illegible] manum meam, vt darem eam patribus veſtris.

Vulg. *In odorem ſuauitatis ſuſcipiam vos, cum eduxero vos de populis, & congregauero vos de terris, in quas diſperſi eſtis. ſanctificabor in vobis in oculis nationum, & ſcietis quia ego Dominus cum reduxero vos ad terram Iſrael, in terram pro qua leuaui manum meã, vt darem eam patribus veſtris.*

G Illud autem *ſanctificabor*, poſuit vt ita intelligatur. omnes enim videntes & mea beneficia, & veſtr[illegible] animi

H erga me æquitatem, vtilitatem multam percipient, eorum quos ipſi deos vocant imbecillitatem cernentes, & meam ex beneficiis in vos collatis poteſtatem contemplantes.

Et recordabimini ibi viarum veſtrarum, & adinuentionum veſtrarum omnium in quibus polluti eſtis, & percutietis facies veſtras in omnibus malitiis veſtris quas feceſtis.

Vulg. *Et recordabimini ibi viarum veſtrarum, & omnium ſcelerum veſtrorum quibus polluti eſtis in eis. & diſplicebitis vobis in conſpectu veſtro in omnibus malitiis, quas feciſtis*

Agni[illegible] peccati pud[illegible] eſt initium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible] & hu[illegible] ſignificauit [illegible] [illegible], [illegible] qu[illegible] inquit [illegible] & m[illegible] fue[illegible] [illegible] [illegible] meas [illegible] pr[illegible] [illegible]

[illegible] ecu- [illegible] q [illegible] cinan- [illegible]

[illegible] quia ego Dominus cum fecero ego ſic vobis, vt nomen meum ne violetur, non ſecundum vias veſtras malas, neque ſecundum adinuentiones veſtras corruptas domus Iſrael, dicit Adonai Dominus.

Et ſcie[tis] quia ego Dominus cum beneſecero vobis propter nomen meum [illegible] non ſecundum vias veſtras malas, neque ſecundum ſcelera veſtra [illegible] ma domus Iſrael ait Dominus Deus.

H[illegible] inte[illegible] ura, inquit, vos [illegible] ignos [illegible] enſebo alios etiam [illegible] homines per meam [illegible] beneficium ſtudens ad [illegible] in [illegible] ducere, neque [illegible] vos [illegible] in [illegible] dig[illegible] is, in impiis inſtitutis edu[illegible]. Cum [illegible] didicerimus, quam impium ſit nomen Domini polluere, [illegible] in Domino conuictum [illegible] amus, qui enim ab ipſo eius nomine dignati ſunt, [illegible] qu[illegible] indignos eo ciues præbent, in repub. degentes ad [illegible] ios omnium ſtultorum concitant linguas. quod etiam de Iudæis dic[illegible] bat Deus, *Et polluiſtis nomen meum in gentibus, cum diceretur vobis populus Domini iſti, & de terra eius egreſſi ſunt*: nos autem idem quoque quod Domini [illegible] nomen obtinuimus, ſiquidem à Chriſto [illegible] ideirco *decet omnes nos* ſecundum Apoſtolicam legem, *ſiue manducemus, ſiue bibamus, ſiue aliud quid faciamus, omnia in gloriam Dei facere, & ſine offenſione eſſe Iudæis & gentibus & eccleſiæ Dei*, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO VIII.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ſuper Theman, & reſpice ad Darum & propheta ſuper quercetum, ducem Nagem.

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam contra viam auſtri & ſtilla ad aſtrum, & propheta ad ſaltum agri meridiani.*

Theman græcæ linguæ meridies eſt, [illegible] *darum* liba ſignificat, *nagem* vero notum, & [illegible] Symmachus interpretatus eſt, fili hominis firma faciem tuam ſuper notum viam libis, & propheta de [illegible] in regione meridiana, & his omnibus innon ip[illegible] Hieruſ[illegible] ad [illegible] enim & meridiem & liba Babylonis [illegible] habet Hieruſalem, & quia non [illegible] ad meridiem [illegible] ſed paruper vergit ad occidentem, neceſſario [illegible] talem [illegible] tem appo[illegible] *quercetumque* ducem appellauit Hieruſalem, & [illegible] fructuum ſterilitatem, tale enim eſt querceti [illegible] propter mentis duritiam, talis enim eſt [illegible] & præ[illegible], quia non ord[illegible] igna, ſed multa eſt in illis confuſio, & in [illegible] ceptac[illegible] eſt querc[illegible] & hæc [illegible] facile inuenimus id temp[illegible] in [illegible] miſſe.

Et dic[illegible] nagem, audi verbum Domini: hæc dicit Adonai Dominus, [ec]ce ego accendo in te ignem, & deuorabit in te omne li[gn]um [illegible], & omne lignum aridum non extinguetur flamma [illegible] cenſa.

Vulg. *Et dices ſaltui meridiano, audi verbum Domini hæc dicit Dominus Deus, ecce ego ſuccendam in te ignem, & comburam in te omne li[gn]um viride, & omne lignum aridum non extinguetur flamma [illegible] cenſionis.*

Com[illegible] tatus eſt in tranſlatione, & cum *ſyluam* Hieruſalem vocauit, iure etiam hoſtium exercitum *ignem* nuncupat, & *ligna combuſta* [illegible] qui ab ipſis inte[illegible] ine, *lignumque viride*, [illegible] *lignum aridum*, [illegible] diuitis elato, & pauperie oppreſſos, deinde [illegible] intereectas quoque gentes calamitatis participe[illegible], ait [illegible]

Et comburetur in ea omnis [fa]cie ab apeliote, [vſ]que ad aquilonem, & cognoſcet omnis caro quia ego Dominus ſuccendi ea & non extinguetur.

Vulg. *[illegible] comburetur in ea omnis facie ab auſtro vſque ad aquilonem, [et] videbit vniuerſa caro, quia ego Dominus ſuccendi eam nec ex[tin]guetur.*

[Qu]od *ab apeliote*, Symmachus rurſus à meridi[illegible] [in]tatos [illegible], & docet a Chaldæorum terra vſque ad Hie-

[Hie]roſolyma, ſe adh[illegible] eorum exercitus ignem, & interfectis gentes conſumpturum, vt ſaltem calamitate docti dicant omnes ipſum eſſe, qui cuncto dominetur orbi te[rrar]um.

Et dixi nequaquam Adonai Domine, ipſi dicunt ad me, nonne parabola hæc eſt quæ dicitur?

Vulg. *Et dixi A, a, a, Domine Deus ipſi dicunt de me, nunquid non per parabolas loquitur iſte?*

Hi[s] ita dictis, inquit, ego quidem populi incredulitatem Domino indi[c]aui cum dixi, eos opinari parabolam, non autem [illegible] a eſſe quæ dicerentur, ipſe vero deinceps Dominus [qu]æ parabolice dicta fuerant, apertius me proferre in[ſſ]it & ita ait.

Cap. 21. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, ideirco propheta fili hominis, & firma faciem tuam ſuper Hieruſalem, & reſpice ad ſancta eorum, & propheta de terra Iſrael.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam ad Hieruſalem, & ſtilla ad ſanctuaria, & propheta contra humum Iſrael.*

Quando enim parabolam omnino, inquit, & non veritatem eſſe ea quæ d[i]cta ſunt opinantur, indicato ipſis aperte, *ſaltum Nagem*, hoc eſt, meridianum & auſtralem, [i]pſam eſſe Hieruſalem.

Et dices ad terram Iſrael, Hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego ad te, & extraham gladium meum de vagina ſua, & exterminabo ex te iniuſtum & iniquum.

Vulg. *Et dices terræ Iſrael, hæc dicit Dominus Deus. ecce ego ad te & eiciam gladium meum de vagina ſua, & occidam in te iuſtum & impium.*

Perſpicuum eſt ab eo *gladium* vocari ſupplicium, *vaginam* vero hoc eſt gladii thecam longanimitatem appellat, quam cum deſinit adhibere, apertum deinceps [ii]s, qui commeruere, infertur ſupplicium. iuſtaſque oſtendens pœnas, recte appoſuit, *exterminabo ex te iniu[ſtum] & iniquum*, cum d[ic]eret, quæ aliis quoque interiectis gentibus illo tempore [illegible] euenerit.

Eo quod exterminabo ex te iniuſtum & iniquum, ita egredietur gladius meus de vagina ſua, & non reuertetur amplius.

Vulg. *Pro eo autem quod occidi in te iuſtum & i[m]pium ideirco egredietur gladius meus de vagina ſua ad omnem, a[b] auſtro vſque ad aquilonem, vt ſciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina ſua irreuocabilem.*

Propter ſcelera enim tua, inquit, veluti gladium quendam è vagina educens Chaldæorum exercitum, e[ti]am pœnis afficiam eos quoque qui inter te & Chaldæos i[n]terie[c]ti ſunt, idque efficiam vt omnes experientia docti omnia eſſe in poteſtate mea ſita cognoſcant, meque [i]n eos in talem calamitatem miſiſſe.

Et tu fili hominis ſuſpira in contritione lumbi tui, & in doloribus geme ante oculos ipſorum.

Vulg. *Et tu fili hominis ingemiſce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemiſce coram eis.*

C[o]nſ[e]quatur, inquit, [illegible] quæ di[c]untur, tua quoque anim[i] affectio qua adducens ad mi[ſ]ericordiam, & doceto eos tuis ſuſpiriis vera eſſe quæ dicantur.

Et erit ſi dixerint ad te, propter quid tu gemis? & dices ſuper nuncium, quia venit & ſeangetur omne cor, & diſſoluentur omnes manus, & refrigeſcet omnis caro, & omnis ſpiritus & omnia femora polluentur humore. ecce venit & erit dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Cumque dixerint ad te quare tu gemis? dices, pro auditu quia venit, [&] tabeſcet omne cor, & diſſoluentur vniuerſæ manus, & infirmabitur omnis ſpiritus, & per cuncta genua fluent aqua, ecce venit, & fiet ait Dominus Deus.*

Te, inquit, ſuſpirantem neceſſario interrogabunt cupientes doloris cauſam cognoſcere [illegible] per [illegible] ibus ign[illegible] reſponde: quia futur[illegible] prouide[illegible] [illegible] ſtoſque nu[illegible] ios, atque hinc omnibus [illegible] ctum terr[illegible] rem, ſuſpiro ac ploro cogitatorum meorum calamitates.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis propheta & dices. hæc dicit Adonai Dominus, dic. gladius, gladius, acuere, & iraſcere, vt iugules iugulationes. acuere vt ſis in ſplendorem paratus in diſſolutionem, iugula, deſpice, reiice omne lignum.

 Et fa-

A

Vulg.

[illegible] *hæc dicit Dominus* [illegible] *eſt* [illegible] *limatus, vt cadat vi*[illegible] *limatus eſt, qui mouet ſceptrum filij mei ſuccidiſti omne* [illegible].

Gladium turſus [illegible] tranſl[illegible] per Babyl[illegible]os & Iudæis, [illegible] latum, mil[illegible]que [illegible] ipſ[illegible] præ[illegible], [illegible] dum redder[illegible] ſingulare, & [illegible] lig[illegible] le[illegible], docere [illegible] & non propter Babylon[illegible] potentiam, [illegible] propter ſuam [illegible] hæc omnia pe[illegible] ſectam [illegible] Deu[illegible] ronomio ab ipſo Deo dictum eſt: *Quoniam* [illegible] *ſicut fulgur gladium meum, & arripiet iudicium manus mea, &* [illegible], *& reddam vltionem hoſtibus, & odientibus me* [illegible] *inebriabo ſagittas meas ſanguine & gladius meus deuorabit carnes.* [illegible] his enim *gladium* quoque & *ſagittas* p[illegible] [illegible] appellauit, debitas [illegible] exig[illegible] pœn[illegible] deinde [illegible].

B

Vulg.

Et dedit eum paratum, vt teneret manum eius exacutus eſt gladius paratus eſt, ad dandum eum in manus occidentium.

Et dedi eum ad leuigandum vt teneatur manu, iſte exacutus eſt gladius, & iſte limatus eſt in manus interficientis.

Hunc enim *paratum gladium*, inquit, [illegible], qui ad puniendum idonei ſunt, & Chaldæos ſign[illegible] le eſt [illegible] etiam apud [illegible] Babyloniorum [illegible] Aſſyrium dictum.

Eſa. 10

numquid gloriabitur ſecuris ſine [illegible] *dente cum ea: aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam?* [illegible] *extollat virgam,* [illegible] *lignum,* [illegible]

Ibidem.

furoris mei & ira mea eſt in manibus eorum. [illegible] ad caſtigandum idone[illegible] [illegible] inſtrumenta, quæ plantis deſtruendis [illegible] habea[illegible] appellauit, [illegible] gladium [illegible] quæ factum [illegible] Babylon[illegible] quibuſdam [illegible] atque hoc [illegible] ſupra quoque *ignem* [illegible] nominibus eos deter[illegible], & ad pœnite[illegible] adducere, qui ſunt impietati penitus addicti. [illegible].

C

Vulg.

Exclama, & vlula fili hominis, quia hic factus eſt in populo [illegible] *omnibus ducibus Iſrael, qui prope habitabant* [illegible] *in gladium facti ſunt* [illegible] *populo meo.*

Clama & vlula fili hominis, quia hic factus eſt in populo meo, hic in cunctis ducibus Iſrael, qui fugerant, gladio traditi ſunt cum populo meo.

Quid huius [illegible] bonitatis? iuſte puni[illegible], & lugere [illegible] prophetam [illegible] non enim libens punit, ſed populi [illegible] coactus. [illegible] propheta, vt quali mulier, ad[illegible] populus, [illegible] etiam eos [illegible] omnium maxime moleſtum, *qui habitabant prope me*, [illegible] *in gladium facti ſunt cum populo meo* [illegible] ſacerdot[illegible] ſcelerum populi patrati[illegible] participes [illegible] fuere ſuppli[illegible], hoc liquide [illegible] *prope habitantes* nominauit, [illegible] Dei [illegible] quibuſque [illegible].

Ideo plaude ſuper manum tuam quia iuſtificatus eſt, & quid [illegible] *tribus repulſa fuerit non erit dicit Adonai Dominus.*

D

Vulg.

Ideo plaude ſuper femur, quia probatus eſt, & hoc cum ſceptrum ſubuerterit non erit dicit dominus Deus.

Manuum plaudi[illegible] quit, ſig[illegible] calamitatis exu[illegible] [illegible] neque enim [illegible] populus [illegible] nam [illegible] *tribus* [illegible] hoc [illegible] gladius [illegible] dominu[illegible].

Et [illegible] *hominis propheta & plaude manum ſuper manum & duplicetur* [illegible] *gladius* [illegible] *eſt gladius, inter*[illegible] *magnus.*

[illegible] *hominis propheta, & percute manu ad manum* [illegible] *gladius* [illegible] *gladius* [illegible] *eſt* [illegible].

[illegible] *gladium* [illegible]

S[illegible] eicit a[illegible] c[illegible] H[illegible] numero q[illegible] ofe[illegible] [illegible] tur, vl[illegible] [illegible] us eſt [illegible] bylonem [illegible] dum [illegible] [illegible] ſim[illegible] [illegible] dicitur [illegible] gum [illegible], turnam [illegible] d[illegible].

Et obſtupeſcere faciet eos vt frangatur cor eorum & mul[illegible] [illegible] *errorantes ſuper omnem portam eorum, &* [illegible] [illegible] *ladij.*

Qui obſtupeſcere eos facit & corde ta[illegible] *& mu*[illegible] *at ruinas in omnibus portis eorum dedi conturbationem g*[illegible] *acuti.*

[illegible], inquit, & [illegible] omnia, quæ [illegible] queant [illegible] [illegible] corda fra[illegible] hoc eſt, [illegible] adhi[illegible] [illegible] prædictione, [illegible] eſt autem ad [illegible] & plen[illegible] [illegible] deinde quadam [illegible] [illegible].

Bene acutus [illegible] *bene* [illegible] *ſicut fulgur* [illegible] *acuere a dextris & ſiniſtris, quocunque* [illegible] *tua exe*[illegible].

Vulg.

Acuti [illegible] *limati ad fulgendum* [illegible] *exacuere vade ad dexteram ſiue ad ſiniſtram, quocunque faciei tuæ* [illegible] *tum.*

Ante [illegible] inquit gladius [illegible] adhuc [illegible] [illegible] ſplendore [illegible] [illegible] & ad ſiniſtram [illegible] auxilium [illegible] quod [illegible].

[illegible] *autem plaudam manum meam ſuper manum, & immittam* [illegible] *Dominus locutus ſum.*

Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam ego Dominus locutus ſum.

Propter [illegible] Hieremias dicebat, *Noui* [illegible] quia [illegible] eſt hominis via eius, neque ambu[illegible] [illegible] Vulg. *Scio Domine quia non eſt hominis via eius, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos.* [illegible] Dei auxilio, aut [illegible] efficit quæ decent [illegible] more permittit, & libe[illegible] [illegible] & in hunc modum [illegible] [illegible].

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens: & tu fili hominis, diſpone tibi ipſi duas vias, vt ingrediatur gladius regis Babylonis [illegible] *regione vna egredientur duo imperia, præpara* [illegible] *in initio via vniuſcuiuſque ciuitatis* [illegible] *in principio viæ* [illegible] *ingrediatur gladius ad* [illegible] *babath filiorum Ammon, & ad Iudam in Hieruſalem.*

Vulg.

Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, & tu fili hominis pone tibi duas vias, vt veniat gladius regis Babylonis, de terra vna egredientur ambæ, & manu capiet coniecturam, in capite viæ ciuitatis coniciet, viam pones, vt veniat gladius ad [illegible] *abbath filiorum Ammon, & ad Iudam in Hieruſalem munitiſſimam.*

[illegible] quam in imagine inqui[illegible] viam vnam in duas.

Partis diuiſam, quarum altera recta ferat ad Hieruſalem, altera vero [illegible] *babath filiorum Ammon pertineat.*

[illegible]

A ... ad ... tonem, ... ad ... ...ere ... ,
& ... explorat.

Vulg. Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum diuinationem quærens, commiſcens ſagittas, interrogauit idola, exta conſuluit.

Occupata enim via, inquit, in duas partes diuiſa, quarum altera in ... ram, altera in Rhabbat ducit: quæ per virgas ... diuinatione vtetur, & itidem victimarum extiſpicio, ... quo ... ſibi ... cum exercitu proficiſcendum ... & ... hæc inquit ab eo fient.

A dextris eius facta eſt diuinatio ſuper Hieruſalem, vt circumdet vallum, & aperiat os in clamore, & exaltet vocem cum clamore tubæ, & ponat vallum contra portas eius, & faciat aggerem, vt ædificet munitiones.

Vulg. *Ad dexteram eius facta eſt diuinatio ſuper Hieruſalem, vt ponat arietes, vt aperiat os in cæde, vt eleuet vocem in vlulatu, vt ponat arietes contra portas, vt comportet aggerem, vt ædificet munitiones.*

B Illud ſcire oportet, eorum quæ futura ſunt dæmones ſcire nihil, ſed è rebus coniecturam capientes prædicere conantur, & aliquando recta ſeruntur, ſæpius vero aberrant, & hoc non ſolum à rebus ipſis licet intelligere, ſed etiam à diuina ſcriptura docti ſumus, cum enim per Sedeciam pſeudoprophetam ipſi Achaab victoriam prædixiſſent, a veritate exciderunt, neque enim prælio tantum victus, ſed etiam interfectus fuit. Hi vero & datam Iſrael legem non ignorantes & eos cernentes aliter adminiſtrare rempubl. quam ſibi legibus præſcriptum eſſet, & inſuper propheticas prædictiones exaudientes diuinam indignationem docebantur. Hinc igitur etiam per vaticinia impio regi præſignificabant, prius eſſe cum exercitu ad Hieruſalem proficiſcendum, & vallis atque aggeribus vtendum, aliaque omnes machinas ad oppugnationem idoneas adhibendas, verum cum hæc ab iſto fiant, qui obſidentur contemnunt, non virtute freti, ſed ſocordiæ morbo laborantes, idque docens is dixit.

Et ipſe eis diuinans diuinationes coram ipſis, hebdomazantes hebdomadas ſibi.

Vulg. *Eritq; quaſi conſulens fruſtra oraculum in oculis eorum, & ſabbatorum otium imitans.*

C Ita, inquit, affecti ſunt, quaſi vaticinia ipſis bona ſignificent, hoc enim innuit per illud *coram ipſis*, hoc eſt, quaſi pro ipſis vaticinia facta ſint, & vt hebdomada hebdomadarum celebrantes ita degunt, hæc autem vna erat ipſis ex tribus maximis celebritas, ſed eorum opiniones res ipſæ haud conſequuntur.

Et ipſe enim commemorans inquit iniuſtitiam eorum, vt capiantur.

Vulg. *Ipſe autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.*

Memoria enim improbitatis illorum ... erit, vt capiantur ipſi.

Ideirco hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod recordati eſtis iniuſtitias veſtras, cum reuelarentur impietates veſtræ, vt viderentur peccata veſtra in omnibus iniquitatibus veſtris, & in omnibus inſtitutis veſtris, pro eo quod recordati eſtis in iſtis, capiemini in ipſis.

Vulg. *Idcirco hæc dicit Dominus Deus, pro eo quod recordati eſtis iniquitatis veſtræ, & reuelaſtis præuaricationes veſtras, & apparuerunt peccata veſtra in omnibus cogitationibus veſtris, pro eo inquam quod recordati eſtis, manu capiemini.*

D Vos, inquit, & hoſtium confidentiæ & dæmonum veritatis auctores fuiſtis, veſtrorum enim inſtitutorum improbitas, & impietatis exuperantia, & mea vos gratia exhauſit, & in hoſtium poteſtatem redegit, qui per vaticinium in vos cum exercitu inuadere ... vident vaticinia ... ipſas reſpondere, cum igitur vos illorum veritatis auctores fueritis ... ſupplicio afficiemini, hinc ad principes digreditur, & regem & ſacerdotes, atque.

Et tu, profane, inique dux Iſrael, cuius venit dies in tempore iniquitatis finis, hæc dicit Adonai Dominus, aufer cidarim, & repelle coronam, ... non talis erit:

Vulg. *Tu autem profane impie dux Iſrael, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita, hæc dicit Dominus Deus, aufer cidarim, tolle coronam, nonne hæc eſt?*

E Tu quidem inquit ſacerdos propter improbitatem ſacerdotali cidari ſpoliatus fuiſti, tu autem rex impietati addictus te ipſum corona priuaſti, vtrumque igitur imperium ſua deponit inſignia. hæc enim obſeſſio ſuperioribus haud ſimilis eſt, finis ſiquidem veſtro regno impoſitus eſt, cauſamque docens

Humiliaſti inquit excelſum & exaltaſti humilem in iuſtitia.

Qui humilem ſubleuauit, & ſublimem humiliauit. Vulg.

Altera enim tibi ſocia iniuſtitia, quod excelſum erat propter virtutem, depreſſiſti, & quod humile erat propter iniuſtitiam, verbis extuliſti corrupto iure, ideo ait,

Iniuſtitiam, iniuſtitiam ponam eam.

Iniquitatem iniquitatem, iniquitatem ponam eam. Vulg.

Hac de cauſa, inquit, iniuſtitiæ iſtius abs te pœnas exigam, deinde ſubiicit.

Neque hæc talis erit, donec venerit, cui congruit, & tradam ei.

F *Et hoc non factum eſt, donec veniret, cuius eſt iudicium, & tradam ei.* Vulg.

Superiorum enim oppugnationum, inquit, hæc grauior erit, non tamen penitus extinguam regiæ cognationis ſemellam, quoad venerit, ad quem attinet, cuique conuenit, & ipſi tradam regnum. Hoc item beatus Paulus ait, *donec veniret ſemen, cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris*, & Iacob item patriarcha Iudæ benedicens dixit, *non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe expectatio gentium.* Gal 3. Gen.49.
Igitur hic quoque domini Chriſti regnum innuit cum dixit, *neque hæc talis erit, donec venerit, cui congruit, & tradam ei.* nam tametſi obſidionem ſuſtinuit, & depopulationem Hieruſalem à Nabuchodonoſor, non tamen talem, qualem pertulit à Romanis poſt ſalutarem crucem, poſtquam enim primo capta fuit, cum ſeptuaginta tranſiiſſent anni, rurſus inſtaurata eſt, & priſtinam recepit felicitatem: ſed poſt ſalutarem crucem extremam ſubiit ſolitudinem, ipſique Iudæi ne aſcendere quidem audent ad fines illius lege prohibiti, ideirco dixit, *neque hæc talis erit*, hoc eſt, qualis futura. Seruabo enim genus, *donec veniat, cui conuenit, & tradam ei*, cum enim apparuerit ille, inquit, in quem pollicitationes referuntur, tunc tradito ipſi regno, iſtos exterminabo. Hinc contra Ammanitas prophetiam conuertit, qui male erga Iudæos animati in illorum calamitates inſultabant.

G *Et tu fili hominis propheta, & dices. Hæc dicit Adonai dominus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices, Gladius gladius extractus ad occiſiones & enudatus ad conſumptionem, excitare vt ſplendeas in viſione tua vana, & in diuinando mendacia.*

Vulg. *Et tu fili hominis propheta & dic, hæc dicit dominus Deus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices, mucro, mucro euagina te ad occidendum, lima te vt interficias & fulgeas cum tibi viderentur vana, & diuinarentur mendacia.*

Vaticinatus autem eſt non gladius, ſed iis, qui eo vſi ſunt, falſumque vaticinium, & *viſionem* appellant, tanquam a veritate alienum, nam tametſi vera tunc præſignificabat, at diuinis Prophetis diuinam ſententiam prænunciantibus quæ ab illis audiuit, ea ante indicare, viſus eſt. Improbitati enim addicti peſſimi dæmones Nabuchodonoſor per vaticinia, quæ à prophetis acceperant, renunciabant, & Iudæis per falſos Prophetas contraria prædicebant, pacem ipſis & hoſtium fugam pollicentes, vt Deo non obedientes, & reſiſtentes, vitataque prouidentia orbati, hoſtibus ab ipſa iuſtitia traderentur, & vera ipſorum declararentur oracula, cum ita præcepit gladio, vt imponeretur in ceruicibus eorum, qui iniuſte, impieq; vixiſſent, quaſi aduenerit exitus & finis ipſorum, eidem gladio hæc imperat. H

Reuertere in vaginam tuam, ne deſieris in loco iſto, vbi fuiſti, in terra propria tua iudicabo te.

Vulg. *Vt dares eum ſuper colla vulneratorum impiorum, quorum veniet dies in tempore iniquitatis præfinita, reuertere ad vaginam tuam in locum, in quo creatus es, in terra natiuitatis tuæ iudicabo te.*

A Vos autem inquit o Babylonii, quos gladium voco, qui hæc feciſtis quæ præcepi, non licet diu propter ceteras impietatis pœnas à vobis repetam.

Et effundam ſuper te iram meam, in igne iracundiæ meæ inſufflabo in te.

Vulg. *Et effundam ſuper te indignationem meam, in igne furoris mei ſufflabo in te.*

Diuinæ potentiæ facultatem his declarauit, ſi enim facile eſt, inquit, inſufflare, ita prolixum admodum & promptum eſt, omnis [illegible] generis afficere ſupplicio.

Et tradam te in manus virorum barbarorum fabricantium interitum, in igne eris cibus, ſanguis tuus erit in medio terræ tuæ, non erit tui memoria, quia ego dominus locutus ſum.

Vulg. *Daboq; te in manus hominum inſipientium, & fabricantium interitum, igni eris cibus, ſanguis tuus erit in medio terræ, obliuioni traderis, quia ego dominus locutus ſum.*

Per hæc innuit cum Medi & Perſæ in Babylonem inuaſerunt, qui omne machinarum genus ad mœnia, quæ obſidebant, admouerunt, & noctu, in ipſa celebritate, intra vrbem ingreſſi, omnem quidem ciuitatem ſibi [illegible] gerunt, plurimam vero partem combuſſerunt, ac ſanguine & domos & vias omnes compleuerunt.

B *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, an iudicas ciuitatem ſanguinum: an oſtendis ei omnes iniquitates eius: & dices, hæc dicit Adonai dominus.*

Vulg. *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, & tu fili hominis nonne iudicas ciuitatem ſanguinum, & oſtendis ei omnes abominationes ſuas: & dices, hæc dicit dominus Deus.*

Traducit rurſus orationem ad Hieruſalem, propheta que præcipit vt iudicium inſtituat, & arguat, quæ ipſa ſcelerate audet facinora, ipſamque *ciuitatem ſanguinum* vocat, [illegible] multas iniuſta fecerit cædes, quam obrem rurſus eiſdem nominibus appellat, exclamatque his verbis.

O ciuitas effundens ſanguinem in medio eius, vt veniat tempus eius, & faciens cogitationes contra ſeipſam, vt ſe ipſam polluat.

C Vulg. *Ciuitas effundens ſanguinem in medio ſui, vt veniat tempus eius & quæ fecit idola contra ſemetipſam, vt pollueretur.*

Tu inquit attrahis calamitates, o ciuitas, quæ commenta meditata, ea in actum perducis, & his pollueris, iniuſtoque ſanguine expleris, *tempus* autem calamitatem nuncupauit.

In ſanguinibus tuis, quos effudiſti, deliquiſti, & in cogitationibus tuis, quas feciſti, polluta es, & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxeſti tempus annorum tuorum.

Vulg. *In ſanguine tuo, qui a te effuſus eſt, deliquiſti, & in idolis tuis quæ feciſti polluta es, & appropinquare feciſti dies tuos, & adduxiſti tempus annorum tuorum.*

Tempus enim certa quadam menſura præfinitum ſecundum diuinam longanimitatem, iniquitas amplior eſſe [illegible] contrahit, quod etiam factum fuiſſe Noe tempore [illegible], [illegible] enim centum & viginti annorum tempus [illegible] hominibus illis, qui tunc viuebant, ad pœnitentiam præmiſiſſet, conſpicatus eorum impietatem [illegible] augeſcere, præfinitum tempus illud contraxit, & anno centeſimo, per diluuium ſupplicium illis inflixit. Hoc etiam hic innuit, cum dixit, *& appropinquare feciſti dies tuos,*

D *& adduxiſti tempus annorum tuorum*, deinde ſcelerum [illegible] recenſet.

Propterea dedi te in opprobrium gentibus, & in illuſionem omnibus regionibus appropinquantibus ad te, & iis, quæ procul abſunt à te.

Vulg. *Propterea dedi te opprobrium gentibus & irriſionem vniuerſis terris quæ iuxta ſunt, & quæ procul à te.*

Hac de cauſa te, inquit, eiuſmodi reddam, cui gentes illudant, quamque [illegible] omnes finitimi, & propter te incolentes, inſuper [illegible] iam ii, qui procul habitant.

[illegible] illudent tibi, & clamabunt in te, impura, nominata eſt multa [illegible] ciuitatis [illegible].

Vulg. *[illegible] habunt de te, ſordida nobilis grandis interitu.*

[illegible] in tua [illegible] impura [illegible] te & [illegible] bu [illegible]

de [illegible]

Ecce duces domus Iſrael vnuſquiſque ad cognatos ſuos commiſti ſunt in te, vt effundant ſanguinem.

Ecce principes Iſrael ſinguli in brachio ſuo fuerunt in te ad effundendum ſanguinem.

A principibus exorſus eſt accuſationem [illegible] ſubiecti populi [illegible] principes ſequuntur [illegible] capite [illegible] affecto, [illegible] eſt, vt corpus [illegible] ægrotationem [illegible] ceps fiat, [illegible] cognatos [illegible] mere, ſed [illegible] gnatos [illegible] contundere [illegible] cædem perpetrant [illegible] quin et [illegible]

Patri, inquit, & matri maledicebant in te.

Vulg. *Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te.*

Et hoc etiam vnum eſt ex iis, quæ lege ſunt interdicta.

Et ad proſelytum, inquit, auertebant in iniuſtitia in te.

Vulg. *Aduenam calumniati ſunt in medio tui.*

Et hoc item lex prohibuerat, quæ ita dicit, *Aduenam non affligetis, quia aduenæ fuiſtis in terra Aegypti*, ab iis quæ paſſi eſtis, inquit, diſcite humanitatem, ſed hanc quoq; legem [illegible] violabant, deinde & aliam.

Pupillum & viduam opprimebant in te.

Vulg. *Pupillum & viduam contriſtauerunt apud te.*

Deut. Omnia autem contra bonus lex præcipit Deus, *Iudicate enim pupillum*, inquit, *& viduam iuſtificate*, & in le[illegible] *non iterum vindemiabis vineam tuam, & erit pupillo & viduæ, & aduenæ*: [illegible] item non [illegible] do ipſis [illegible] communicarunt, [illegible] male quoque tractarunt, & alia hoc grauiora commiſerunt.

[illegible] ſancta mea ſpernebant, [illegible] ſabbata mea polluebant in te.

Vulg. *Sanctuaria mea ſpreuiſti, & ſabbata mea polluiſti.*

Moyſis enim leges inquit [illegible] bant, & diem illum qui [illegible] operibus contumeli[illegible] bant, & [illegible] impia.

Viri latrones fuerunt in te [illegible] funderent ſanguinem, in montibus comedebant in te.

Vulg. *Viri detractatores fuerunt in te, ad effundendum ſanguinem, & ſuper montes comedebant in te.*

G Improbitati enim addictos, homicidas, & ſanguinarios, & [illegible] omnibus dæmonas colentes, quiq; templis idolorum cultui dedicatis gloriarentur, habebas in te vitam traducentes.

Et impia faciebant, inquit, in medio tui.

Vulg. *Scelus operati ſunt in medio tui.*

Deinde horum vnumquodq; narrat.

Verecundiam patris diſcooperuerũt in te, & in immunditiis ſedentem humiliabant in te.

Vulg. *Verecundiora patris diſcooperuerunt in te, immunditiam menſtruatæ humiliauerunt in te.*

Cum nouercis, inquit, commiſcebant corpus, hincenim reuelationem turpitudinis patris appellauit, ita enim [illegible] ipſum in lege nuncupauit, *Turpitudinem eius vxoris*, inquit, *patris tui non diſcooperies, turpitudo enim patris tui eſt*, cum enim laſciuiſſimi eſſent & admo[illegible] incontinentes, ne a mulieribus quidem quæ fluxu menſtruo laborarent, quod non ſolum eſt contra legem, ſed etiam maxime impurum, abſtinebant, demum [illegible] vſanda libidine commorantur.

H *Vnuſquiſque in vxorem proximi ſui iniqua agebat, & vnuſquiſque nurum ſuam polluebat in impietate.*

Vulg. *Et vnuſquiſque in vxorem proximi ſui operatus eſt abominationem, & ſocer nurum ſuam polluit nefarie.*

Hoc autem iniquitatis eſt incrementum, neque enim æquale eſt cum aliena vxore miſceri, & propriis filii nuptiis inſidiari, ſed quanto fornicatione adulterium grauius, tanto adulterio cum nuru conſuetudo ſceleratior.

Et vnuſquiſque ſororem ſuam filiam patris ſui humiliabat in te.

Vulg. *Frater ſororem ſuam filiam patris ſui oppreſſit in te.*

Et hic item ap[illegible] ſcelus [illegible] ex [illegible] no patre natis [illegible] & vx[illegible] pl[illegible] nonem [illegible]

Munera accipiebant in te, [illegible] funderent ſanguinem.

Vulg. *Munera acceperunt apud te [illegible] m.*

A

[illegible] am, [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible] in te.* [illegible] *[illegible] ſti.*

[illegible] [illegible] gramus poſitum [illegible] eſt intamen erat cum his, quæ d[illegible] [illegible] endo [illegible] [illegible] genus e[illegible] ugiendum [illegible] cum [illegible] [illegible] & impi[illegible] coniuncti [illegible] [illegible] idolatris, & [illegible] [illegible] [illegible] numeratum eſt, [illegible] [illegible] gentibus, docet deinceps [illegible] [illegible] [illegible]

Et con[illegible] conſummationem malitiæ tuæ, in oppreſſione, mei autem oblita es dicit Adonai Dominus ecce igitur percutiam manum meam ad manum, in quibus conſummata es, & quæ feciſti, & in ſanguinibus facta in medio tui. ſi ſuſtinebit cor tuum, & ſi prævalebunt manus tuæ in diebus [illegible] quibus ego faciam in te.

B Vulg.

Et auare proximos tuos calumniaberis, mei oblita es ait Dominus Deus, ecce complo[illegible] manus meas ſuper auaritiam tuam, quam feciſti, & ſuper ſanguinem qui effuſus eſt in medio tui, numquid ſuſtinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi?

Mo[illegible] domi[illegible] [illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible] manus o-ſte[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui ne-[illegible] [illegible] & le[illegible] reuocare [illegible] [illegible] [illegible] calamitates [illegible] [illegible] & [illegible] perturbationes [illegible] pleto ſalute[illegible] [illegible], [illegible] quæ dicta ſunt menda-[illegible] [illegible]

Ego domi[illegible] [illegible] ſum, & faciam.

Dicta [illegible] [illegible], qu[illegible], auct[illegible] eſt [illegible] [illegible] cogn[illegible] qui locutus [illegible] dicti [illegible] [illegible]

Et diſpergam te in gentibus, & diſſeminabo te in cogitationibus.

Et diſpergam te in nationes, & ventilabo te in terras.

Tum quæ hinc proficiſcatur vtilitas docet.

C Vulg.

Et deficiet immunditia tua ex te, & hereditabo in te ante oculos gentium, quia ego dominum.

Et deficere faciam immunditiam tuam a te. & poſſidebo te in conſpectu gentium, & [illegible] quia ego dominus

Quando enim [illegible] ſeruitutem redacti inqu[illegible], exules e-[illegible], tunc [illegible] [illegible] [illegible] reſipiſcere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deum [illegible] [illegible] [illegible] & hæc [illegible] mea [illegible] [illegible] diſcent [illegible] gent[illegible] apud [illegible] [illegible], d[illegible] [illegible] & potentiam meam.

Vulg.

Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis [illegible] [illegible] domus Iſrael, commiſti omnes [illegible] [illegible] ſtannum [illegible] [illegible] in medio fornacis argenti commiſti ſunt.

Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis, verſa eſt mihi domus Iſrael in ſcoriam, omnes iſti æs, & ſtannum & ferrum & plumbum in medio fornacis, ſcoria argenti facti ſunt.

Sim[illegible] eſt, [illegible], populus iſte [illegible] [illegible] argento adulte[illegible] cui [illegible] [illegible], & ferri & ſtanni, ac plumbi commiſtum [illegible]. Hoc item Deus ait per Hieremiam pro-

D

pheta. *Argentum reprobatum vocate eos, quia reprobauit eos dominus Deus,* & per horum, quæ dicta ſunt materiam, o-mnis gen[illegible] [illegible] ſcelerum ſpecies declarauit, quod [illegible] per Hieremiam prophetam diſci poteſt, [illegible] hoc eodem crimine Iudæos ac[illegible] [illegible] *defecit ſufflatorium ab igne. defecit plumbum [illegible] [illegible] argentarius argentum cudit, malitia eorum non ſunt liquefactæ.* [illegible] quod dicit *Argentum reprobatum vocate eos, quia reprobauit eos dominus Deus.* *Sufflatorium* autem diuinæ virtutis efficaciam [illegible], *Ignem* vero modo orationem, quæ [illegible] & ex[illegible], modo ſupplicium quod ipſis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] virtus ad aliquid efficiendum [illegible] [illegible] [illegible] propheti[illegible] induſtriam nuncup[illegible], *& plumbum* [illegible] quia plumbum in arge[illegible] quod [illegible] flatur [illegible] funditur, vt quod in ipſo adulterinum eſt [illegible] [illegible] ſupplicium [illegible], qui eo digni ſunt inferuntur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc eſt [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ad dominum, pro eo quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ecce ego [illegible] [illegible] vos in me-[illegible] [illegible] excipitur argentum, & æs, & ferrum, & plumbum [illegible] in medio fornacis, ad inſufflandum in eam ignem [illegible] [illegible] excipiam [illegible] in ira mea, & [illegible] furore meo [illegible] ad-[illegible] [illegible] conflabo vos & inſufflabo [illegible] in igne ira [illegible] conflabimini in medio eius quemadmodum conflatur ar-[illegible] in medio [illegible] [illegible] [illegible] in medio eius, & [illegible] [illegible] quia ego dominus effudi furorem meum ſuper vos.

Vulg.

Propter [illegible] dicit Dominus Deus, eo quod [illegible] omnes in [illegible], propterea ecce ego congregabo vos in medio Hieruſalem [illegible] argenti & æris, & ſtanni, & ferri & plumbi in medio [illegible] vt ſuccendam in ea ignem ad conflandum ſic congregabo [illegible] furore meo [illegible] ira mea [illegible] requieſcam & conflabo vos. & congregabo vos, & ſuccendam vos in igne furoris mei. & conflabimini in medio eius, vt conflatur argentum in medio fornacis ſic eritis in medio eius. & [illegible] quia ego dominus cum effuderim indignationem meam [illegible]

Quando, [illegible] [illegible] ſcelerum colluuionem admiſiſtis, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] improbitatem adulte[illegible] [illegible] fornac[illegible] [illegible] conſtituam [illegible] [illegible] [illegible] hoſtes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quo[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] conflab[illegible], vt [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] materiam. [illegible] [illegible] [illegible], veluti [illegible]

F

Et factum eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] es, in [illegible] non rigata neque pluuia facta eſt in te in die iræ. & ex bello [illegible] [illegible] pluuiam, neque [illegible]

Vulg.

Et factum eſt [illegible] domini ad me d[illegible] [illegible] hominis dic ei tu es terra immunda [illegible] non compluta in die furoris

Atqui d[illegible] pluuiam p[illegible] [illegible] propheta ad[illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pluuiæ irrigationis [illegible] præbe-ad [illegible], merito ipſam te[illegible] [illegible] garam nominauit, dein de [illegible] principe[illegible] [illegible].

Cuius duces in medio eius tanquam leones rugientes, rapientes [illegible], animas deuorauer[illegible] in potentatu, diuitias & honores accipient [illegible] viduas eius multiplicarunt in medio eius

Vulg. G

Coniuratio prophetarum in medio eius ſicut leo rugiens [illegible] prædam, animas deuorauerunt, opes [illegible] pretium acceperunt viduas eius multiplicauerunt in medio illius.

Viris enim interfectis perſpicuum eſt viduitati locum datum eſſe [illegible] hinc in [illegible] [illegible] accuſatoriam transfert orationem.

Et ſacerdotes eius ſpreuerunt legem meam

Vulg.

Sacerdotes e[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Maximum [illegible] [illegible] quos enim alios duces eſſe oportuit, [illegible] pe[illegible] [illegible] [illegible].

Et profanabant [illegible] mea

Vulg.

Et polluerunt ſanctuaria mea

Haud [illegible] qui perti[illegible] [illegible] quæ ad eorum miniſteria pertin[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] recenſet.

[illegible] ſanctum [illegible] profanum non diſtinguebant & inter purum & impurum non diſtinguebant.

Vulg.

Inter ſanctum & pr[illegible] non habuerunt diſtantiam, & inter pollutum [illegible] mundum non [illegible]

H

Non di[illegible] [illegible], inquit, neque docebant quid ſanctum, & diuinum & quid profanum, & humanum, *profanum* enim hoc loco, non impium [illegible] [illegible] quod commune eſt, & a rebus diuinis diſtinctum, *purum & impu[illegible]*, [illegible] [illegible] [illegible] ſeparata [illegible] quæ [illegible] ſecundum [illegible] interdicta, neque de cibis tantum & la[illegible] [illegible] [illegible] de indumentis & aliis qu[illegible] [illegible] voluntate, cum præter voluntatem accidunt, fluxu ſemini[illegible] & m[illegible] [illegible], & contactu lepræ, & [illegible] cadaueris, & morticini, & [illegible] capi[illegible], & de aliis omnibus, quæcunque lex prohibet [illegible] hæc addit

[illegible] ſabbat[illegible] mea cooperiebant oculos ſuos, & profanabant me in medio ipſorum.

Vulg.

Et a ſabbatis meis auerterunt oculos ſuos & coinquinabar in medio eorum.

Videntes enim [illegible] [illegible] ſabbatorum diem contumelia affici [illegible] & opus lege non permiſſum quietis die

perfici

A perfici, arguere nolebant eos, qui delinquere audebant. ſed veluti conniuentes oculis, diſſimulabant ea videre, quæ continenter cernebant, rurſus ad principes reuerſus ait.

Principes eius in medio eius, vt lupi rapientes rapinas ad effundendum ſanguinem ad perdendum animas, vt auaritia plus haberent.

Vulg. *Principes eius in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam, ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auare ſectanda lucra.*

Occaſionem lucri, inquit, faciebant imperium ſortiti iniuſtas cædes, & quos oportebat eorum quibus fieret iniuria propugnatores eſſe, ij eorum qui iniuriam faciebant, partes ſequebantur. Hinc ad prophetas digreditur hæc loquens.

Et prophetæ eius vngentes eos.

Vulg. *Prophetæ autem eius liniebant eos abſq; temperamento.*

Hoc etiam ſupra dixit, cum docuit male conſtructum murum à populo, peius à falſis prophetis iniunctum, confirmabant, inquit, qui prophetæ vocabantur, ea quæ à principibus perperam fiebant, adulatoriis verbis vii, & principatus obſeruare edocti, deinde horum docet ſupplicium.

B *Cadent videntes vana, diuinantes mendacia, dicentes. hæc dicit Adonai Dominus. & Dominus non eſt locutus.*

Vulg. *Videntes vana & diuinantes eis mendacium, cum dominus non ſit locutus.*

Imitantes enim veros prophetas Dei per [illegible] ſua oracula adſcripſerunt, & veritatis fonti attribuerunt mendacium, hæc autem dicebant, inquit.

Populum terræ opprimentes iniuſtitia. & diripientes rapinas, mendicum & pauperem opprimentes, & ad aduenam non reuertentes cum iudicio.

Vulg. *Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter, egenum & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia abſque iudicio.*

Mendacio, inquit, vtebantur, & ad voluntatem principum diuinabant, ſecuritatem contra pauperes nanciſci ſtudentes, & occaſionem lucri mendacium facientes.

C *Et quærebam ex ipſis virum conuerſantem recte, & ſtantem in interceſſione ſepis ante faciem meam in tempore terræ, vt ne in finem delerem eam, & non inueni.*

Vulg. *Et quæſiui de eis virum qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni.*

Hiere. 5. Hæc etiam per Hieremiam docet cum ait, *circumcurrite vias Hieruſalem, & aſpicite, & quærite in plateis eius. ſi inueneritis vnum facientem iudicium. & quærentem fidem, & propitius ero ei.* Igitur hic quoque ait, ex principibus, ex ſacerdotibus & ex aliis omnibus inquirebam vnum certe virum, qui p[illegible] ſtare, hoc eſt, cohibere illata ſupplicia [illegible] & eam in[illegible] quæ propter iniquitatem facta fuerat, & [illegible] obturare, neque inueni. Ideo

Effudi, inquit, furorem meum ſuper eam, in igne iræ meæ, ad conſumendum eos.

Vulg. *Et effudi ſuper eos indignationem meam, & in igne iræ meæ conſumpſi eos.*

I[illegible] atque oſtendens ſupplicia ſubiecit.

Vias ipſorum in capita eorum dedi, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.*

D Hinc percipi poteſt non ſolum diuinæ bonitatis exuperantia, ſed etiam Iudæorum impietas, nam de Sodomis pollicitus fuit ſi quinque iuſtos inueniret, omnem ſe vrbem à ſupplicio illæſam conſeruaturum. Hic vero cum vnum quæſiuiſſet, non inuenit, quamobrem inimicis eam traditam curauit euertendam, decet igitur nos, quibus exploratum eſt, diuinam miſericordiam cum iudicio coniunctam eſſe, *miſericordiam enim & iudicium*, inquit,

Pſal. 100. *cantabo tibi domine*; haud commorari in inſtitutis pe[illegible]orum, *neq; Dei longanimitatem contemnere, neq; tibi ſancare nobis ipſis iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei,*

Rom. 2. *qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius*, ipſi glo[illegible] in ſæcula ſæcu[illegible]rum, Amen.

SECTIO IX.

E

Cap. 23 *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis duæ mulieres erant filiæ matris vnius. & fornicatæ ſunt in Aegypto.*

Vulg. *Et factus [illegible] ſermo domini ad me dicens, fili hominis duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt, & fornicatæ ſunt in Aegypto.*

In iis, quæ [illegible] pretati ſumus, omnem populum vn[illegible] *meretricem* [illegible] nauit, [illegible] populus etiam à principio vocatus fuit, vbi vero regnante Roboam facta eſt diuiſio, & hi Ephraim, & Iſrael nominabantur, hi vero Iudæi: iure etiam parabolica & translationis formula ſecundum diuiſionem vſus eſt, vocatq; ipſos à metropolibus, decem quidem tribus à Samaria. Iudam autem & Beniamin à Hieruſalem, aſſeritque eas vnius matris, non ſolum propter vnam generis ſtirpem, ſed etiam quia ſecundum impietatem vnam habuerunt parentem Ægyptum, etenim ſuperius per translationem, matrem ipſorum *Cethæam*, & *Amorrhæum* patrem appellauit. Hæ igitur

Fornicatæ ſunt inquit, in Aegypto.

Deinde etiam tempus declarat.

F *In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt ibi ceciderunt vbera earum, ibiq; deuirginatæ ſunt.*

Vulg. *In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, ibi ſubacta ſunt vbera earũ, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.*

P[illegible] Abraham & Iſaac & Iacob pietate [illegible] permanſerunt vt [illegible] tur, verum qui ex [illegible] cum in Ægypto commorarentur, [illegible] & *adoleſcentiam* eorum vocat, [illegible] multitudo, *corruptionem* vero & [illegible] in [illegible] matum [illegible], quemadmodum [illegible] in mammarum [illegible] Deo defecerit, [illegible] nobis principatu non obtinet, [illegible] mam[illegible] ipſas nomi[illegible] in Ægypto ob [illegible] nomina imponit, atque.

Et nomina [illegible] Oolla ſenior. & Ooliba iunior ſoror eius.

G

Vulg. *Nomina autem earum Oolla maior, & Ooliba ſoror eius minor.*

Cum ſuper[illegible] ænigmatice dixiſſet, ad id quod apertius eſt, tranſtulit [illegible] & meretricum illarum mulierum mentionem fecit [illegible] accuſationem amplificans, dum cupit in ipſis per exemplum impietatis ſenſum ingeneratum iri, deinde beneficium à ſe in eos protectum commemorat.

Et fuerunt mihi & pepererũt filios & filias, & nomina earum, Samaria Oolla. & Hieruſalem Ooliba.

Vulg. *Et habui eas, & pepererunt filios & filias, porro earum nomina Samaria Oolla. & Hieruſalem Ooliba.*

Conſuetudinem autem & ſocietatem vocat eorum per legem conſenſum, ille enim leges [illegible] ſe leges latas obſeruaturus pollicebantur, illud vero, *pepererunt mihi filios & filias*, declarat, ad quod [illegible] tempus eos ſub lege degentes pietate filios imbuit. Hactenus igitur communiter vtroſque accuſauit, deinceps vero facta tribuum diuiſione, Samariam prius accuſat, quam Oollam nominauit, etenim prior in vitulorum impietatem collapſa eſt, in duas partes regno diuiſo.

H *Et fornicata eſt Oolla a me, & adiuncta eſt ad amatores ſuos.*

Vulg. *Fornicata eſt igitur Oolla ſuper me, & inſaniuit in amatores ſuos.*

Tanquam de muliere loquens amatorum poſuit nomen, innuit autem ſignificatque dæmonas, quos colere perſeuerauit, tum etiam impietatis genera d[illegible]cet.

Et Aſſyrios, inquit, appropinquantes ſibi, veſtitos hyacinthinis principes, & duces, iuuenes electos omnes, equites equitantes in equis, & dedit fornicationem ſuam ſuper eos, ſuper electos filios Aſſyriorum omnes, ad quos appoſita eſt in omnibus deſideriis ſuis polluebatur.

Vulg. *In Aſſyrios propinquantes veſtitos hyacintho, principes & magiſtratus, iuuenes cupidinis vniuerſos, equites aſcenſores equorum*

A [illegible] *[illegible] aliud [illegible] eorum*

[illegible] *veneſtiſsimos indutos* [illegible] vo[illegible] [illegible] ta & figurata, et [illegible] [illegible] ti ſediti [illegible] re[illegible] ponere [illegible] Romani [illegible] ſecundu[illegible] propter [illegible] ſant [illegible] condu[illegible] [illegible] ſedi, alii [illegible] & ſimiliter vnaquæque [illegible], quæ [illegible] natio. attamen doceri ipſos [illegible] ſibi [illegible] acceſſiſſe, neglecto D[illegible] [illegible] Yphul, erat h[illegible] [illegible] orum, [illegible] con[illegible] tributum & vectigal ipſi pendens polliciti [illegible]: hinc deinceps commercium impietates [illegible] [illegible].

Et fornicationem ſuam ex Aegypto non dereliquit, quia cum ea dormiebant in adoleſcentia eius, & ipſi demirginauerunt eam, & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam.

Vulg. B *Inſuper & fornicationes ſuas, quas habuerat in Aegypto non reliquit, nam & illi dormierunt cum ea in adoleſcentia [illegible] illi confregerunt vbera pubertatis eius. & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam.*

Copulata, inquit cum [illegible], eorumq. ſuperſtitione perfuſa ne Ae[illegible] priſcas quidem diſciplinas neg[illegible] [illegible] mo illas ſtudioſiſſime obſeruauit [illegible] [illegible] generibus, iuſtas etiam pœ[illegible] oſtendit.

Propterea tradidi eam in manus amatorum ſuorum, in manus filiorum Aſſyriorum ad quos commota eſt.

Vulg. *Propterea tradidi eam in manus amatorum ſuorum, in manus filiorum Aſſur, ſuper quorum inſaniuit libidinem.*

Cum [illegible] mea lege non [illegible] [illegible] ſed mihi dedi[illegible] cata alios amarit, mea ipſam prouidenti[illegible] tradi-
C diq. eam illi[illegible] [illegible] me æ[illegible] tati.

Ipſi inquit, di[illegible] operuerunt verecundiam [illegible], filios & [illegible] [illegible] tulerunt. & ipſam gladio occiderunt, [illegible] facta eſt locutio in mulieres. & vltiones [illegible] eius in ea, in [illegible].

Vulg. *Ipſi diſcooperuerunt ignominiam eius, filios [illegible] eius tulerunt, & ipſam occiderunt gladio, & facta [illegible] famoſæ mulieres, & iudicia perpetrauerunt in ea.*

Itaq. inquit à me proiecta experientia [illegible], quæ nam mea ſit ſocietas, & quæ amatorum [illegible] [illegible], ſtatim enim, vt ipſa [illegible] [illegible] [illegible] ſupplicijs, illius eiudauerunt adulte[illegible] [illegible] crud[illegible] ſſime & abſque vlla miſericordia [illegible] tosq. ipſius & [illegible] bello cap[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] per tranſlationem ruſus ciuitates nuncup[illegible] crudeliter hanc adhibu[illegible] [illegible] [illegible] autem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſtituerent [illegible] [illegible] ph[illegible] inde à Salmanaſar, qui [illegible] [illegible] A[illegible] [illegible], quæ ad Samariam pertinent, ad [illegible] [illegible] translationem transferen[illegible].

Et vidit ſoror eius Ooliba, & corrupit [illegible] [illegible] ſuper eam. Aquilas vero, [illegible] interpretatum eſt deſiderium & fornicationem ſuam. ſuper fornicationem ſororis [illegible] [illegible] Aſſyriorum adiuncta eſt, duces & pr[illegible] pr[illegible] & indutos ſpecioſos equites equitantes in equis, iuuenes [illegible] [illegible].

Vulg. D *Quod cum vidiſſet ſoror eius Ooliba, pluſquam illa inſaniuit libidine & fornicationem ſuam ſuper fornicationem [illegible] ſua ad filios Aſſyriorum præbuit impudenter ducibus & magiſtratibus ad ſe venientibus indutis veſte varia, equitibus qui [illegible] [illegible], & adoleſcentibus forma cunctis egregiis.*

Eadem inquit [illegible] [illegible] Samaria, & ſimiliter [illegible] violato fœdere quo [illegible] Syriorum deos mihi antepoſuit, quorum freta [illegible] me in contemptu, nam per duces & præfe[illegible] [illegible] tam cum illis inniuit ſocietatem.

Et vidi inquit, ego quia polluta eſt via vna duarum.

Vulg. *Et vidi quod polluta eſſet, via vna ambarum.*

Par[illegible], & ſimili[illegible], inquit, earum [illegible] ſtructa.

Et adiecit ad fornicationem ſuam, & vidit viros depictos in pariete imaginem Chaldæorum depictas in coloribus in ſtylo [illegible]

E [illegible] *[illegible] ſuper lumbos eorum, & tiaras tinctas ſuper capita eorum aſpectus triplex omni [illegible] ſimilitudo filiorum Babylonis, Chaldæorum terra patria eorum, & adiuncta eſt ad ipſos [illegible] viſione oculorum ſuorum.*

Vulg. *Et auxit fornicationes ſuas cumque vidiſſet viros depictos in pariete imagine Chaldæorum expreſſas coloribus, & cinctos baltheo renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium ſimilitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua [illegible] inſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum.*

Recte & admodum congruenter idolorum imbecillitatem [illegible] [illegible] ſendit, nihil aliud eſſe docens, quam colores & figuras & [illegible] ſuperficia, illud autem, *aſpectus omnium triplex* [illegible] [illegible] ſuperiorum formas ſignificat. Symmachus vero, [illegible] [illegible] [illegible] omnium, interpretatus eſt. Hos inquit cum conſpexiſſet [illegible] aliquid aliud cernere, quam picturam [illegible] [illegible] [illegible] amauit conſuetudinem, & [illegible] idolorum inniuit cultum.

Et miſit inquit, nuncios ad eos in terram Chaldæorum & venerunt ad eam filii Babylonis, ad cubile diuertentium. & polluerunt eam in fornicatione ſua, & polluta eſt in eis & receßit anima eius ab eis.

Vulg. F *Et miſit nuncios ad eos in Chaldæam, cumque veniſſent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum polluerunt eam ſtupris ſuis, & polluta eſt ab eis & ſaturata eſt anima eius ab illis.*

[illegible] ſa enim, inquit, [illegible] ipſi [illegible] ſibi [illegible] ferrent [illegible] & ex eorum commercio contraxiſſet impietate[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] autem hic non ad [illegible] [illegible] ab ipſis Bab[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Iechonias, & Sedecias, fœdera, quæ cum Babylonis percuſſerant, violarunt.

Et reuelauit fornicationem ſuam [illegible] [illegible] cooperuit verecundiam ſuam, & receßit anima mea ab ea, quemadmodum receßit anima mea à ſorore eius.

Vulg. *Denudauit quoque fornicationes [illegible], & diſcooperuit ignominiam ſuam, & receßit anima mea ab ea, ſicut receſſerat anima mea à ſorore eius.*

Con[illegible] [illegible], inquit, impietatis ipſius exuperantia. [illegible] pro[illegible] dentia [illegible] oth[illegible] [illegible] rurſus enim [illegible] [illegible] ali[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & corpus numen diuiſum [illegible], quod & à corpore & [illegible] compoſitione vacuum eſt, h[illegible] [illegible] autem & vſitato [illegible] more [illegible] loquitur, ho[illegible] [illegible] ſe ac ommo[illegible] [illegible] beſtiarum. Hactenus [illegible] cum propheta vi[illegible]
G [illegible] [illegible] tacere, deinceps vero [illegible] [illegible] memoriam ſe[illegible] [illegible] per narrationem eorum quæ ipſa auſa eſt, ad eam [illegible] [illegible].

Et multiplicauit, inquit. fornicationem tuam, vt recordareris dierum adoleſcentiæ tuæ in quibus fornicata es in Aegypto.

Vulg. *Multiplicauit enim fornicationes ſuas recordans dies adoleſcentiæ ſuæ, quibus [illegible] [illegible] terra Aegypti.*

Obliuioni, inquit, tradideram, quæ tu in Ægypto de[illegible] [illegible], verum [illegible] eorum memoriam poſterio[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], conſueuit enim ſæpe pri[illegible] morum [illegible] [illegible] [illegible] improbitatis ſimilitudo, [illegible] [illegible] per all[illegible] [illegible] & tranſlationem idolorum cul[illegible] [illegible] accuſat.

Et adiuncta [illegible] Chaldæos, quorum carnes vt carnes aſinorum, pudenda equorum [illegible] eorum. & viſitaſti iniquitatem adoleſcentiæ tuæ quæ ſacta [illegible] Aegypto in diuerſorio tuo, vbi vbera adoleſcentiæ tuæ [illegible].

Vulg. H *Et inſaniuit libidine ſuper concubitum eorum, quorum carnes [illegible] carnes aſi[illegible] [illegible] equorum fluxus eorum & viſitaſti ſcelus ad[illegible] [illegible] tuæ, quando ſubacta ſunt in Aegypto vbera tua, & [illegible] ſunt mammæ pubertatis tuæ.*

Et eum C[illegible] inquit [illegible] [illegible] ne Æ[illegible] [illegible] quid [illegible] [illegible] [illegible], ſed & horu[illegible] & [illegible] deo col[illegible], [illegible] autem ipſorum impietatem, mul[illegible] [illegible] eorum ſuperſtitionem p[illegible] [illegible] quorum & [illegible] [illegible] [illegible]. quando quidem *fornicationem* quoque idol[illegible] [illegible] vocat [illegible] [illegible] quæ Deo [illegible] & dedu[illegible] ſunt [illegible] [illegible] dæmonum conſo[illegible] [illegible] ample[illegible] [illegible] adul[illegible] [illegible] [illegible]

Propterea hæc dicit Adonai Dominus Ecce ego excito amatores tuos contra te, à quibus defecit anima tua, & adducam eos ad te in

A *circuitu, filios Babylonis, & omnes Chaldæos, Phacum, & Sud, & Cud, & omnes filios Aſſyriorum cum ipſis, iuuenes electos, duces, & præfectos, omnes triſtatas, id eſt, regios ſatellites, & nominatos, equitantes in equis, & venient contra te omnes ab aquilone cum armis, & curribus, & rotis, & multitudine populorum, & thoraces, & clypeos, & galeas circumponent contra te, & iacient ſuper te cuſtodiam in circuitu.*

Vulg. *Propterea Ooliba, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus ſatiata eſt anima tua, & congregabo eos aduerſum te in circuitu, filios Babylonis, & vniuerſos Chaldæos, nobiles, tyrannoſque & principes omnes filios Aſſyriorum, iuuenes forma egregia, duces & magiſtratus vniuerſos, principes principum, & nominatos aſcenſores equorum, & venient ſuper te inſtructi curru, & rota, & multitudo populorum lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te vndique.*

Ab ipſis, inquit, rebus percipies, quinam ego ſim, & quinam amatores tui, ego enim à te neglectus long[illegible] mitatem adhibui: illi autem ſimulatque tuam defectionem di[illegible]cerint, omni armorum apparatu [illegible]uenient, equis, & curribus inſtructi, ſubiecto[illegible] ſibi omnes adducentes, valliſque & aggeribus tuos [illegible]ditus circumdabunt, hoc enim ſignificauit, cum dixit: *Iacient ſuper te cuſtodiam in circuitu*, deinde adiicit.

Et dabo ante faciem ipſorum iudicium, & vindicabunt te in iudicio ſuo, & dabo zelum meum in te, & facient tecum in ira furoris mei.

Vulg. *Et dabo coram eis iudicium, & iudicabunt te iudiciis ſuis, & ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore.*

Quando enim illos meæ prouidentiæ prætuliſti, per eoſdem illos eorum quæ in me deliquiſti à te pœnas exigam, ipſorumq; te iudiciis tradam, ſuppliciorum autem genera recenſet.

Nares tuas, & aures tuas auferent, & reliquos tuos gladio deiicient, ipſi filios tuos & filias tuas capient, & reliquos tuos deuorabit ignis, & exuent te veſtimentum tuum, & capient vaſa gloriationis tuæ.

Vulg. *Naſum tuum, & aures tuas præcident, & quæ remanſerint gladio concident, ipſi filios tuos, & filias tuas capient, & nouiſſimum tuum deuorabitur igni, & denudabunt te veſtimentis tuis, & tollent vaſa gloriæ tuæ.*

C Alios enim bello captos abducent, inquit, alios in prælio iaculis confodient, alii extremas partes ſummo odio & crudelitate amputabunt, & omnia quæ ad te pertinent prædabuntur, & igne plurimas res tuas conſument, oſtendit item ex crudelitate ſuturam vtilitatem.

Et auertam impietates tuas à te, & fornicationem tuam de terra Aegypti non recordaberis amplius.

Vulg. *Et requieſcere faciam ſcelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Aegypti, nec leuabis oculos tuos ad eos, & Aegypti non recordaberis amplius.*

In illis enim malis cum verſaberis, tua ſcelera ſenties, & admodum ea abominaberis, quæ calamitatem iſtam tibi conciliarunt.

Quia hæc dicit Adonai dominus, ecce ego trado te in manus eorum, quos odiſti, a quibus defecit anima tua, & facient in te in odio, & capient omnes labores tuos, & defatigationes tuas, & eris nuda, & ignominioſa, & reuelabitur ignominia fornicationis tuæ, & impietatis tuæ.

Vulg. *Quia hæc dicit dominus Deus, ecce ego tradam te in manus eorum, quos odiſti, in manus de quibus ſatiata eſt anima tua, & agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te*

D *nudam & ignominia plenam, & reuelabitur ignominia fornicationum tuarum, ſcelus tuum & fornicationes tuæ.*

Amore, inquit, Chaldæorum capta rurſus eos odiſti, [illegible] ego i[illegible] tradam, per quos [illegible] pœnas exigam ſupplicia, quibus [illegible] nudam impietatem tuam indicabo, dicentem [illegible] tuas co[illegible]ſpexerint calamitate, earum au[illegible] tuam ſu[illegible] iniquitatem, recte [illegible] merito [illegible]

Fornicatio tua fecit tibi hæc, cum ambulares poſt gentes, & polluebaris in cogitationibus earum.

Vulg. *[illegible] tua fornicata es poſt gentes inter quas polluta es in idolis earum.*

[illegible] in iſti[illegible] quæ ſu[illegible]

[illegible] tatem [illegible] caſtrarunt [illegible]

In via ſororis tuæ ambulaſti, & dabo ego calicem eius in manus tuas.

In via ſororis tuæ ambulaſti, & dabo calicem eius in manu tua.

Quæcunq; [illegible] imitata [illegible] inquit, Samaria, eadem [illegible] qu[illegible] que inbibi[illegible] calicem enim ſuppli[illegible] vocat [illegible], vt qui gra[illegible]udinem [illegible] bi[illegible] item inger[illegible]

Hæc dicit Adonai Dominus. Calicem ſororis tuæ bibes profundum & latum, & eris in riſum & ſub[illegible]ationem, qui abundat in perſpicuitate ebrietatem, & diſſolutio[illegible] eple[illegible] calicem perditionis & diſſi[illegible], calicem ſororis tuæ Samariæ, & bibes eum & exhauries feces & teſtas ipſius deuorabis, & vbera tua dilacerabis.

Vulg. *Hæc dicit dominus Deus calicem ſororis tuæ bibes profundum & latum, eris in deriſum, & in ſub[illegible]nationem, quæ eſt capaciſſima, ebrietate & dolore repleberis [illegible] calicem mæroris & triſtitiæ, calicem ſororis tuæ Samariæ, & bibes illum & epotabis [illegible] ad fæces, & fragmenta eius deuorabis, vbera tua lacerabis.*

F *Profundum* calicem vocauit [illegible] in[illegible] nem, *latum* autem propter ſeptuaginta annorum tempus, *deletionis* vero *calicem* nun[illegible]upauit propter [illegible] nem, quæ vrbem occupauerat, & illud *exhauries* [illegible] poſuit qui [illegible] extremā pertulit ob[illegible]onem *teſtas* [illegible] *uorabis* dixit, propter extr[illegible] in quæ [illegible] *vbera lacerabis* propter eam pœnitentiam, qua [illegible] tura eſſent mala.

Et celebritates tuas, inquit, & neomenias tuas auertam, quia ego locutus ſum dicit Adonai Dominus.

Omnem [illegible] publ[illegible] conuentum, omn[illegible] lætitiam extinguam, & imponam verbis finem, [illegible] ſum & mendacii expert[illegible] dom[illegible]

Propterea hæc dicit Adonai Dominus, eo quod oblita es mei, & proieciſti me poſt corpus tuum, & tu cape impietatem tuam, & fornicationem tuam.

Vulg. *Propterea hæc dicit dominus Deus, quia oblita es mei, & proieciſti me poſt corpus tuum, tu quoq; porta ſcelus tuum & fornicationes tuas.*

Quando meo cultui corporis voluptates [illegible] poſuiſti, ſuſcipe, inquit, intemperantiæ præm[illegible] [illegible] teminuit, fundamentum impietatis ſcelera [illegible]

G ſeruientes enim voluptatibus in idolorum pro[illegible] cultum.

Et dixit Dominus ad me, fili hominis, num iudicabis Oollam, & Oolibam, & annunciabis eis ſcelera earum quia adulterium committebant, & ſanguis in manibus earum, & in cogitationibus ſuis adulterium committebant, & filios ſuos, quos genuerunt mihi, traduxerunt per ignem:

Vulg. *Et ait dominus ad me dicens, fili hominis numquid iudicas Oollam, & Oolibam & annuncias eis ſcelera earum, quia adulteratæ ſunt, & ſanguis in manibus earum, & cum idolis ſuis fornicatæ ſunt, inſuper & filios ſuos quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad deuorandum.*

Illud, *num iudicabis?* alii interpretes interpretati ſunt, iudica, mea, inquit, ſuſcepta perſona propheta, [illegible] iudicium de Samaria, & Hieruſalem, earum [illegible] ſcelera redarguito, vt videlicet me relicto [illegible] id[illegible] committebantur, & vt filios, quos è me illis concep[illegible]bantur, vt ſacrificium illis offerebant, meas leges ſpernant, meaq; ſabbata profanantes, hoc enim ſubiecit.

Quoad & ipſa fecerunt mihi polluebant ſancta mea in die illa, & ſabbata mea profanabant.

Vulg. *Sed & hoc fecerunt mihi, polluerunt ſanctuarium meum in die illa, & ſabbata mea profanauerunt.*

Tum docet profanationis [illegible] modum.

Et cum iugularent ipſi filios ſuos idolis ſuis, & cum ingrederentur ipſi in ſancta mea in die illa profanabant ea.

Vulg. *Cumq; immolarent filios ſuos idolis ſuis, & ingrederentur ſanctuarium meum in die illa, vt pollueret illud.*

Multa autem impieta[illegible] [illegible] quod ipſi ſi[illegible] iugul[illegible] [illegible] qui d[illegible] obtu[illegible]nt, rurſus [illegible] ſabbato nec au[illegible] fuerunt, qu[illegible] [illegible]

A [illegible] ad [illegible] circo enim [illegible] ac [illegible]

Et ecce ſit [illegible] medio domus meæ.

Vulg. *Etiam hæc fec[illegible] medio domus meæ.*

H[illegible] inquit [illegible] dedicata auxilium.

Et mittebant viris venientibus de longe, ad [illegible] nuncios mittebant, & ſimulac [illegible] eut ipſi ſtatim lauabaris, [illegible] ſtibio limbas oculos tuos, & ornabaris ornatu & ſedebas in l[illegible] rato, & menſa ornata ante ipſam.

Vulg. *Miſerunt ad viros venientes de longe ad quos nuncium miſerāt, [illegible] ecce venerunt, quibus te lauiſti, [illegible] circumliniſti ſtibio oculos tuos [illegible] ornata es mundo muliebri, [illegible] ſti in lecto pulcherrimo & menſa ornata eſt ante te.*

Omnia, quæ dicta ſunt [illegible] anquam de [illegible] muliere meretrice deſcripta, ſignific[illegible] quæ ſuntam ab ipſis cum Aſſyriis & Chaldæis [illegible] & inde introductam [illegible] p[illegible] tatem, de[illegible] arat inſuper [illegible] uos [illegible] tus, quos in dęmonum celebritatibus adhibebant, [illegible] omnia quæ [illegible] in huiuſcemodi publ[illegible] s [illegible] ribus fieri conſuc[illegible], quæ [illegible] ſign[illegible] quæ [illegible] untur.

B

Vulg. *Et thymiama meum & oleum meum ponebas ante eo.*

Thymiama meum & unguentum meum poſuiſti ſuper eam.

H[illegible] eſt ante [illegible].

Et lauabantur in eo.

Let[illegible] quippe [illegible] hominu[illegible] eſt intueritus, [illegible] hæc ait.

Et vocem harmoniæ reſonabant ad viros ex multitudine hominum venientes ex deſerto.

Vulg. *Et vox multitudinis exultātis erat in ea, & in viris qui de multitudine hominum adducebantur [illegible] venieb[illegible] de deſerto.*

Qui[illegible] enim [illegible] eſt [illegible] idola [illegible] [illegible] quit animus impietatis [illegible] documenta [illegible] mulieris [illegible] aucunt [illegible].

Et dabant ipſi armillas in manibus eorum, & coronam gloriationis in capite eorum.

Vulg. *Poſuerunt armillas in manibus eorum, & coronas ſpecioſas in capitibus eorum.*

C

Nihil enim ab idolis [illegible] unt, quæ [illegible] bi [illegible] ndos inſtituunt, imo dona [illegible] D[illegible] on[illegible] offerunt omnis generis [illegible] uenies.

Et dixi, non [illegible] his mœchabantur, & opera meretricis [illegible], & ipſa fornicata eſt.

Vulg. *Et dixi [illegible] in adulteriis, nunc fornicabitur in fornicatione ſua etiam hæc.*

Dicebam enim [illegible] pro[illegible] he [illegible] ad[illegible] ulte[illegible] [illegible] bu[illegible] [illegible] hæc [illegible] rae[illegible].

Et ipſi ingred[illegible] ant [illegible] ad [illegible] am, quemadmodum ingrediuntur ad mulierem meretricem, ita ingrediebantur ad Oollam, & ad Oolibam mulieres iniquas vt facerent iniquitatem.

Vulg. *Et ingreſſi ſunt ad eam quaſi ad mulierem meretricem, ſic ingrediebantur ad Oollam, & ad Oolibam mulieres nefarias.*

Licentiam enim [illegible] tel [illegible] ex[illegible] orum iniquitate, t[illegible] nqua[illegible] aul[illegible] meretrices, [illegible] nbuſq; proſtitutas, ita ad Samariam & Hieruſalem [illegible] ſunt [illegible] umnarum cuerſ[illegible] dæmones, q[illegible] tum [illegible] fuere, Chaldæi, deinceps [illegible] hos tiant[illegible] fe[illegible] orationem & ait:

D

Et viri iuſti.

Vulg. *Viri ergo iuſti [illegible] unt.*

Iuſti epitheton app[illegible] non eorum iuſt[illegible] perhibēs teſtimonium, eran[illegible] ad[illegible]modum impii, [illegible] ſtius facinorum, appoſuit, iuſtum, [illegible] eſt, ſi tec[illegible] tantur hauſti ſunt, quod etiam ſuperius [illegible] de [illegible] lem loqueretur, [illegible] it enim, *& iuſti ficaſti [illegible] tuas impiecatis tu[illegible] & in iniquitatibus tuis, quas feciſti*, & hi[illegible] viri [illegible], id eſt, iuſtiores te ſunt.

Et [illegible] ſicientur eas vltione adulterarum & iudicio effundentium ſanguinem, quia adulteræ ſunt & ſanguis in manibus earum.

Vulg. *Hi [illegible] iudicabunt eas iudicio adulterarum & iudicio effundentium ſanguinem, quia adulteræ ſunt & ſanguis in manibus earum.*

E

Illi [illegible] inquit & adulterii pœnas luent ſuos amatores [illegible] ſores, & ea patientur, quæ adulteræ mulieres & homicidæ iure perferunt, ita abſoluta ænigmatis [illegible] atione contra ipſos ſententiam pronunciat.

Hæc dicit Adonai dominus, adduc ad eas multitudines, & da in ipſis perturbationem, & direptionem, & lapidentur lapidibus turbarum, & confodiant eas gladiis ſuis, filios earum & filias interficient [illegible] domos earum incendent igne.

Vulg. *Hæc enim dicit dominus Deus, adduc ad eas multitudinem & trade eas in tumultum & rapinam, & lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum, filios & filias earum interficient, & domos earum igne ſuccendent.*

Deinde oſtendit ex his rebus v[illegible] litatem futuram.

Et auertam impietatem de terra & erudientur omnes mulieres, & non facient ſecundum impietates earum.

Vulg. *Et auferam ſcelus de terra, & diſcent omnes mulieres ne faciant ſecundum ſcelus earum.*

His enim hæc inquit ſuſtinentibus, lapidibuſque, & gladi[illegible] & igne conſumptis, omnis ciuitas percipiet [illegible] [illegible] qualia ſint impietatis præmia, atq; hic [illegible] mulieres nuncupauit ciuitates.

F

Et dabitur impietas veſtra ſuper vos, & omnia peccata cogitationum veſtrarum [illegible], & cognoſcetis quia ego dominus.

Vulg. *Et dabunt ſcelus veſtrum ſuper vos, & peccata idolorum veſtrorum portabitis, & ſcietis quia ego dominus Deus.*

Impietatis veſtræ fructus, inquit, feretis, non enim [illegible] ipſam [illegible] ſed voluntate atque [illegible] er [illegible] ipſo ſupplicio maximam colligetis [illegible] quia [illegible] dominum agnoſcetis, quam [illegible] [illegible] ſequantur, non malorum experientia docti, [illegible] [illegible] ſentientes, & [illegible] gratum animum abo[illegible] & [illegible] Deum [illegible] in ſingulos dies renouati & [illegible] ſpiritus virtute in Dei [illegible] & domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum expectemus, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO X.

G

Et factum eſt verbum domini ad me in anno nono, in menſe decimo decima menſis dicens, fili hominis ſcribe tibi ipſi [illegible] n diem, a qua confirmatus eſt rex Babylonis ſuper Hieruſalem a die ho[illegible] na.

Vulg. *Et factum eſt verbum domini ad me in anno nono in menſe decimo, decima die menſis dicens, fili hominis ſcribe tibi nomen diei huius in qua confirmatus eſt rex Babylonis aduerſum Hieruſalem hodie.*

Docuit nos, quo tempore contra Hieruſalem Babylonius cum exercitu eſt profectus, illo aut[illegible] in vrbem obſidente propheta[illegible], qui iam bello capti fuerant, impendentia mala præſignificat, tertio prophetiæ quoque veritatem oſtendens dominus, annotari iubet diem, qua ho[illegible] ag[illegible] vrbem, vt [illegible] ex tempore tum e[illegible] euentu rerum di[illegible] ant, & ij qui iam in ſeruitutem redacti ſunt, & ij qui obſidentur, ab initio hæc de[illegible] Deum præ[illegible] & non propter hoſtium virtutem ſe victos eſſe, ſed ſuorum peccatorum pœnas perſoluere.

Et dic ad domum exaſperantem parabolam.

H

Vulg. *Et dices per prouerbium ad domum irritatricem parabolam.*

Poſt annotatum tempus per ſimilitudinem & ænigmata [illegible] beat propheta, quæ ciuita[illegible] euentura ſint docere, vt propter eorum quæ dicuntur obſcuritatem, ſtudioſiores ad interrogandum auditores effecti exploratius oracula diuina percipiant.

Et dices ad eos, Hæc dicit Adonai Dominus, ſtatue lebetē, ſtatue, effunde in ipſum aquam, & immitte in eum diuiſione in duas partes, omnem diuiſionem bonā crus & humerum a[illegible] ſeparata, ab oſſibus delectu pecorum aſſumptum, & ſuccende oſſa ſub [illegible].

Vulg. *Et loquens ad eos, hæc dicit dominus Deus, pone ollam, pone inquam, & mitte in eam aquam, congere fruſta eius in eam, omnem partem bonam femur, & armum electa, & oſſibus plena, pinguiſſimum pecus aſſume, compone quoq; ſtrues oſſium ſub ea.*

A [illegible] vrbem, a p[illegible] , om[illegible] tis [illegible] em *patinam, & iura,* [illegible] r[illegible] x electis [illegible] antia [illegible] ac [illegible] opibus affl[illegible] & duces a [illegible] d[illegible] d[illegible] ſimul [illegible], *oſſa ve*[illegible] pau-pertate oppreſſos, p[illegible]um fame [illegible] igne m Ba-bylonium vocat, eiuſque prælium, [illegible] adiicit.

Eff.rbuit, efferbuit, & cocta ſunt oſſa ipſius in medio eius.

Vulg. *Efferbuit coctio eius & diſſ[illegible]cta ſunt [illegible] illius in medi[illegible] eius.*

Igne enim iniecto, inquit, oſſa ſuccenſa co[illegible] ſunt, famis enim conſumptio fuit, quique effugerunt famis impetum, ad ſummum malorum [illegible] obſidentium oppugnationes ſuſtinente[illegible]

Propterea hæc dicit Adonai dominus, [illegible] ciuitas ſanguinum lebes, in quo eſt ru[illegible]go, & rubigo non egreſſa eſt ex ea, per membrum ſuum protulit, non cecidit ſuper eam ſors.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus, væ ciuitati ſanguinum, ollæ cuius rubigo in ea eſt, & rubigo eius non exiuit de ea, per partes, & per partes ſuas eiice eam, non cecidit ſuper eam ſors.*

Docuit [illegible] nos etiam ſupra ſe *lebetem* vrbem nominaſſe: *rubiginemque lebetis* peccatum vo[illegible]t, & maxima eſt accuſatio, quod ne tantus quidem calamitatum ignis lebetis rubiginem conſumpſit, illud autem, *per membrum ſuum protulit, non cecidit ſuper eam ſors,* declarat ne [illegible] lat[illegible]s effugiſſe calamitates, neque ſorte delect[illegible]s fuiſſe [illegible] ad perniciem, alios ad ſalutem [illegible] quibuſdam [illegible] iam vſu venerat calamita[illegible]bus, ſed omnes o[illegible] partim fame, partim peſte [illegible] que qui hæc euaſ[illegible]nt, vel prætante[illegible] ctos, [illegible] gnatos obſidione in ſeruitutem red[illegible]ctos, cantamque malorum docens

Quia ſanguis, inquit, eius in medio eius fuit.

Vulg. *Sanguis enim eius in medio eius eſt.*

Hæc autem ſuſtinent, inquit, eximiæ cædis pœnas luentes.

Super leuem petram poſui illum, non effudi ipſum in terram, vt operiret ipſe terram, vt aſcenderet furor in vltionem, vt [illegible] dedi ſanguinem eius, ſuper leuem petram dedi ipſum, ne operiret ipſum.

Vulg. *Super limpidiſſimam petram effudit illum, non effudit illum ſuper terram, vt poſſit operiri puluere, vt ſuperinducerem indignationem meam, & vindicta vlciſcerer, dedi ſanguinem eius ſuper petram limpidiſſimam ne operiretur.*

C Non cooperiam, inquit, ea facinora, quæ ipſi auſi ſunt, ſed [illegible] nudabo, omnibuſque oſtendam, quaſi ſan[illegible] non in terra effuſum, & ab ea abſorptum, ſed ſuper [illegible] lapidem iniectum, qui continenter [illegible]eruatur, vt c[illegible]ulet, qui illum effunder[illegible] auſi ſunt.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, o ciuitas ſanguinum & eg[illegible] magn[illegible]abo terram, & multiplicabo ligna, & incendam [illegible] car[illegible] & [illegible] & oſſa torreantur & [illegible] carbones [illegible] incenſa eſt, vt comburatur, & cale[illegible] ratur [illegible] eius, [illegible] liqueſiat in medio eius immunditia ei[illegible] & [illegible] rubigo eius, & humilietur rubigo eius, & non exeat ex ea.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus, væ ciuitati ſanguinum cuius [illegible] grandem faciam pyram, congere oſſa quæ igne ſuccendam, con[illegible] carnes, & coquetur vniuerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent [illegible] quoque eam ſuper prunas vacuam vt incaleſcat, & liqueſcat æs eius, & conflet ur in medio eius inquinamentum eius, & conſumatur rubigo eius, multo labore ſudatum eſt & non exiuit de ea nimia rubigo eius.*

D *Magnificabo*, inquit, *torrem*, id eſt, augebo malorum [illegible], *& ligna multiplicabo*, hoc eſt, multas occaſio[illegible] præbebo, mult[illegible]que materiam malorum igni, vt [illegible] incendam, & *carnes* coctas, homines videlicet in [illegible] abeſce[illegible] faciam, ita vt aliæ fame conficiantur [illegible] [illegible] aliæ [illegible] aliis omnis generis calamitatibus, velut [illegible] urantur, multoque ignis impetu [illegible] conſumatur omne videlicet quod ad [illegible] [illegible] eſſe poſſit, cuiuſque rei cauſa, vt deinceps [illegible] [illegible] appropinquans liqueſiat, & cum [illegible] [illegible] humatur, victis enim iis, qui propugna[illegible] deinde [illegible] euerſa fuit, & incendio conſum[illegible] [illegible] q[illegible] eam [illegible] la oppre[illegible]

E [illegible] reman[illegible] ad p[illegible]ccan[illegible]

[illegible] rubigo eius, [illegible] illam in immunditia tua ſcelus.

Vulg. *Neque per ignem immunditia tua execrabilis.*

[illegible] ſceleribus tuis e[illegible] hanc & [illegible] flammam [illegible] multam enim ob[illegible] [illegible] nem, q[illegible] præſenti patefacta [illegible] perfunderetur.

Pro eo quod polluebaris tu, & non es emundata ab immunditia tua & non eris emundata amplius, donec implebo furorem meum in te.

Vulg. *Quia mundare te volui & non es mundata a ſordibus tuis, ſed nec mundaberis prius, donec quieſcere faciam indignationem meam in te.*

Cum enim tua vulnera pœnitentia ſanare noluer[illegible], veniam [illegible] neque item [illegible] vt emunderis, quoad [illegible] quæ deli[illegible] deinde [illegible] quæ dicta ſunt, oſtendit perſonæ qualitate.

F *Ego Dominus locutus ſum.*

Quæq[illegible], futura ſunt abſque vlla controuerſia.

Et veniet, & faciam, non differam, non parcam neque conſolabor.

Vulg. *Veni & faciam, non tranſeam, nec parcam, nec placabor.*

Non [illegible] alios [illegible] am, alios aff[illegible]am, ſed omnes [illegible] malis, quæ minatus ſum, afficiam, [illegible] etiam iuſta ſupp[illegible].

Secundum vias tuas, & ſecundum cogitationes tuas iudicabo te dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Iuxta vias tuas, & iuxta adinuentiones tuas iudicabo te dicit Dominus.*

Atque [illegible] idem diffuſius.

Propterea ecce ego iudicabo te ſecundum cogitationes tuas. & ſecundum ſanguines tuos iudicabo te, immunda & nominata, multaque ad irritandum.

[illegible] inquit, ob improbitatem facta es, tuorum aute[illegible] cauſa [illegible], quod improba[illegible] perſequeris cogitationes, quod declarauit cum dixit *ſecundum cogitationes tuas, & ſecundum ſanguines tuos iudicabo te* prius enim ratiocinantes co[illegible] bonane an mala ſint, tum opus [illegible] adhibemus [illegible] hinc ad aliud genus G prophetiam transfert & ait.

Factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis: ecce ego auſero a te deſideria oculorum tuorum, non planges, neque plorabis, nec venient tibi lacrymæ, geme tacens, gemitus ſanguinis luctus lumbi eſt.

Vulg. *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis ecce ego tollo a te deſi[illegible] oculorum tuorum in plaga, & non planges, neque plorabis, neque fluent lachrymæ tuæ, ing[illegible] tacens, mortuorum luctum non facies.*

Cogitationes ſeu deſideria oculorum, ita enim quædam habent exemplaria, coniugem vocat mulierem, qua mortua [illegible] propheta iubetur, neque plorare, neque lamen[illegible], ſed ſilentio [illegible], præſertim cum luctus ſit circa [illegible] bos, p[illegible] *lumbos* enim procreandæ ſobolis appet[illegible] declarauit, ita enim diuus quoque Ap[illegible]olus, de Leui verba faciens dixit, *adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchiſedech, eque benedixit*, [illegible] etiam lumbos præcingere iubemur, vt cupiditatem comp[illegible] co[illegible] ceteramque impetus, cum v[illegible] affect[illegible] H exuperantiam iudicare, merito dixit, *gemitus ſanguinis luctus lumborum eſt*, hoc eſt, mortis gemitus, & luctus [illegible] lumbos eſt, veruntamen cum talis eſſet calamitas iubetur non lamentari.

Heb. 7.

Humanum enim luctum non facies.

Tunc etiam modum do[illegible].

Erunt crines tui complicati ſuper te, & calceamenta tua in pedibus tuis, & non conſolaberis in labiis eorum, & panem virorum non comedes.

Vulg. *Corona tua circumligata ſit tibi, & calceamenta tua [illegible] in pedibus tuis nec amict[illegible] ora velabis, nec [illegible] lugentium comedes.*

N[illegible] eorum [illegible] nt facere [illegible], neque caput detondere, [illegible] [illegible] ſed [illegible]

A [illegible]

[illegible] *super te* [illegible]

[illegible] *ad populum* [illegible] *mandaueras* [illegible]

[illegible] *ergo ad populum mane & mortua est* [illegible] *mea* [illegible]

[illegible]

B [illegible]

[illegible] *fiunt hæc* [illegible] *me docet* [illegible]

C [illegible]

Et dixit ad me populus [illegible] *Dominus* [illegible]

[illegible]

D [illegible]

Et [illegible] *nonne in die quando capio ab ipsis robur eorum elatio* [illegible] *in gloriat* [illegible] *eorum* [illegible] *filios* [illegible] *in die illa,*

[illegible] *eruct saluatum ad te,* [illegible] *aures. in illa* [illegible] *os tuum ad saluatum, & loqueris, & non eris mutus amplius,* [illegible] *eris ipsis in portentum, & cognoscent quia ego Adonai Dominus.*

Et tu fili hominis ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem [illegible] *eorum* [illegible] *gaudium dignitatis,* [illegible] *desiderium oculorum eorum, super* [illegible] *requiescunt anim*[illegible] *eorum, filios & filias eorum. in die illa cum venerit* [illegible] *ad te,* [illegible] *tibi. in die inquam illa aperietur o*[illegible] *tuum* [illegible] *loqueris,* [illegible] *non silebis vltra, eris*[illegible] *que* [illegible] *quia ego Dominus.*

N[illegible] hæc [illegible] docebit, sed etiam [illegible] omprobata, & impus [illegible] ac filii ipsorum & [illegible] quis facta doceat, [illegible] prædictiones haud [illegible] eoque [illegible] ipsorum [illegible] sed pro[illegible] quęcunque pertulerunt. [illegible] Israel quique propter [illegible] primosque filios Ammon [illegible]

Cap. 25 F

Et factum est verbum [illegible] *dicens, fili hominis firma* [illegible] *super filios Ammon, &* [illegible] *super eos, & dices* [illegible] *Ammon, audite verbum Adonai domini, Hæc dicit Adonai* [illegible] *eo quod gauisi estis super* [illegible] *sancta mea, quia profanata* [illegible] *super terram Israel quia desolata est, & super domum* [illegible] *quia abierunt in captiuitatem propterea ecce ego trado vos filiis* [illegible] *hæreditatem* [illegible] *tentoria in* [illegible] *eorum in te* [illegible] *tabernacula sua, & comedent fructus tuos, &* [illegible] *dabo ciuitatem Ammon in* [illegible] *Ammon* [illegible] *& cognoscetis quia ego* [illegible] *Dominus.*

[illegible] *Dominus* [illegible] *hominis pone faciem* [illegible] *Ammon,* [illegible] *Domini Dei* [illegible] *dicit Dominus Deus, pro* [illegible] *super* [illegible] *in captiuitatem,* [illegible] *hæreditatem* [illegible] *comedent fructus tuos,* [illegible] *Rabbath in habitaculum* [illegible] *Dominus.*

G [illegible]

[illegible] propheta [illegible] templum [illegible] Israel [illegible] ante [illegible] tum autem [illegible] populus meus, sed propter suam [illegible]

[illegible] *hæc dicit Adonai dominus, eo quod plausisti manu tua,* [illegible] *inimicitia tua, & in omni* [illegible] *super terram Israel* [illegible] *ecce extendam manum meam super te,* [illegible] *dabo te in* [illegible] *gentibus,* [illegible] *exterminabo te de populis, & perdam te de* [illegible] *perditione, & cognosces quia ego Adonai Dominus.*

H

Quia hæc dicit dominus Deus, pro eo quod plausisti manu, & [illegible] *super terram Israel* [illegible] *ecce extendam manum meam super te, & tradam te in* [illegible] *gentium,* [illegible] *te de populis,* [illegible] *perdam de terris &* [illegible] *quia ego Dominus.* vulg.

Quan[illegible] & admodum [illegible] pul[illegible] & ipsi [illegible] Ammon & [illegible]

[illegible] *Hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod dixit Moab &* [illegible]

A

[illegible] *inodum* [illegible]

[illegible] *ſſe* [illegible] *mer* [illegible]

[illegible] *mo* & *Carta* [illegible]

[illegible] *rom Ammon* [illegible]

Hec [illegible] *Deus*, [illegible] *Moab* & *S* [illegible] *aperta* [illegible] *rum Moab de* [illegible] *civitatibus* [illegible] *terra* [illegible] *Belme* [illegible] *orientis* [illegible] *Ammon* [illegible] *vltra memoria filiorum Ammon in gentibus* [illegible] *in Moab faciam iudicia*, & [illegible] *quia ego Dominus*.

[illegible] *Moab* [illegible] *& Seir* [illegible] *Idom* flauum videlicet aut rubrum [illegible] *egreſſus eſt enim primogenitus* [illegible] *tanquam pellis hirſutus*, [illegible] *autem Iacob* [illegible] *quemadmodum eſt Eſau frater meus vir piloſus* [illegible] quandoigitur Seir & Moab [illegible] la dicere auſi ſunt, nihil intereſſe [illegible] & reliquas gentes, & hoc maledictum [illegible] eſt, ſiquidem perinde atque aliarum [illegible] imbecillitate populo auxilium [illegible] *humerum Moab* [illegible] ſed etiam maritimas [illegible] *maritimas* [illegible] enim ab [illegible] quoque [illegible] [illegible] mon, & experientia [illegible] rentem, qui opem ferre valeat [illegible] ta id facere [illegible] *quia Dominus*, ita præ [illegible] Se [illegible], quidem [illegible] Edom, transfer [illegible]

C *Hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod fecit* [illegible] *mea* [illegible] *cos vltione in* [illegible] *domo Iuda*, & *memoriam malorum* [illegible] *vltionem ab eis*, [illegible] *hæc dicit Adonai Dominus*, & *extendam manum meam ſuper Idumæam*, & *exterminabo ab ea hominem* [illegible] *pecus*, [illegible] *Dedan fugientes* [illegible] *cadent*, & *dabo* [illegible] *meam ſuper Idumæam in manu populi mei* [illegible] *Idumæa ſecundum iram meam*, & *cognoſcent* [illegible] *meam dicit Adonai Dominus*.

Hæc dicit Dominus Deus, pro eo [illegible] *mea vltionem* [illegible] *Iuda* [illegible] & *vindictam* [illegible] *hæc dicit dominus Deus*, *extendam manum meam ſuper Idumæam*, [illegible] *populi mei* [illegible], & *facient in Edom* [illegible] *meum*, & *ſcient* [illegible] *vindictam meam, dicit Dominus Deus*.

Cum [illegible] Moab [illegible] & [illegible] [illegible] *Iacob*, [illegible]

D [illegible] *Dedan*, [illegible]

[illegible]

SECTIO XI.

[illegible]

A [illegible] um iri, has enim *filias* [illegible] præterea vesaniatem à calamitatibus ſui [illegible], *cognoſcent quia ego Dominus*.

Quia hæc dicit Adonai dominus: ecce ego adduco ſuper te Sor Nabuchodonoſor regem Babylonis ab aquilone, rex regum eſt, cum equis & curribus, & equitibus, & congregatione gentium multarum valde, iſte filias tuas quæ in campo ſunt gladio interficiet, & dabit ſuper te præuaricationem, & circumædificabit te, & ponet tibi vallum, & circumædificabit ſuper te in circuitu, & vallum, & circumſtantiam armorum, & lanceas ſuas contra dabit.

Vulg. *Quia hæc dicit Dominus Deus, ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonoſor regem Babylonis ab aquilone regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu populoque magno, filias tuas quæ ſunt in agro, gladio interficiet, & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro, & eleuabit contra te clypeum.*

Speculam, vocat arces quas inuadentes hoſtes ædificare conſueuerunt, vt & quæ foris prædentur, & rerum neceſſariarum inopia obſeſſos interficiant. *circumædificare* autem ea quæ extra ab hoſtibus ædificantur mœnia nuncupat, & addet inquit ad hanc ædificationem vallum & foſſas, & aggeres, vt nemo exire audeat, & facile
B inde omnis generis tela coniici poſſint, deinde ſubiicit.

Muros tuos, & turres tuas deſtruet in armis ſuis, à multitudine equorum eius, operiet te puluis eorum, & à voce equitum eius, & rotarum curruum ipſius, commouebuntur muri tui, ingrediente illo portas tuas tanquam ingredientes in vrbem de campo, in vngulis equorum ſuorum, conculcabunt omnes plateas tuas, populum tuum gladio interficiet, & ſubſtantiam roboris tui in terram deducet, & deprædabitur potentiam tuam, & ſpoliabit facultates tuas, & deſtruet muros tuos, & domos tuas deſiderabiles euertet, & lapides tuos, & ligna tua, & puluerem tuum in medio maris inmittet, & diſſoluet multitudinem muſicorum tuorum, & vox pſalteriorum tuorum non audietur amplius, & dabo te in limem petram, exſiccatio ſagenarum eris, & non ædificaberis amplius, quia ego locutus ſum dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et vineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas deſtruet in armatura ſua, inundatione equorum eius operiet te puluis eorum, à ſonitu equitum, & rotarum & curruum mouebuntur muri tui, cum ingreſſus fuerit portas tuas quaſi per introitum vrbis diſſipatæ, vngulis equorum ſuorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio cædet, & ſtatuæ tuæ nobiles in terram corruent, vaſtabunt omnes opes tuas, diripient negotiationes tuas, &*
C *deſtruent muros tuos, & domos tuas præclaras ſubuertent, & lapides tuos & ligna tua, & puluerem tuum in medio aquarum ponent, & quieſcere faciam multitudinem canticorum tuorum, & ſonitus citharum non audietur amplius, & dabo te in limpidiſſimam petram: ſiccatio ſagenarum eris, nec ædificaberis vltra, quia ego Dominus locutus ſum ait Dominus Deus.*

Vera, inquit, omnia ſunt quæ à me prædicuntur, igitur vt [illegible] mendacio vacuam excipe prædictionem, nam muros tuos diruent Babylonii, & domos tuas euertas, quæ illis propinquæ ſunt, lapidibus complebunt, tantuſque erit equorum & curruum ſtrepitus, vt videatur quodam veluti terræ motu vrbs commoueri, & facultates tuas diripient, & incolas tuos redigent in ſeruitutem, tantaque ſolitudine occupabunt, vt in te piſcatores ſagenas madefactas exſiccent, & quæ in locubus ſuis mari propinquis facere [illegible] ſoliti fuerunt, ea in te præ multa ſoli-
D tudine faciant, illud autem *non amplius ædificaberis*, ex beati
Esa. 23. Eſaiæ prophetæ prophetia cognoſcemus, etenim propheta ille itidem calamitates Tyro vaticinatus eſt, verum tempore quodam definito miſerias terminauit. *derelinquetur enim Tyrus*, inquit, *ſeptuaginta annis, ſicut tempus regni vnius, ſicut tempus hominis, & erit poſt ſeptuaginta annos ſpeculationem Deus faciet Tyri, & rurſum reſtituetur in antiquum, & erit emporium omnibus regnis orbis terræ, ſuper faciem totius terræ, & erit negotiatio eius ſancta Domino, & quæ ſequuntur*, illud igitur *non ædificatur*, motum innuit mutationem quia ſecundum priſtinam impietatem non ædificabitur, ſed aliam & aperte contrariam ædificationem naniſcetur, quæ ſecundum prophetam Eſaiam ſancta erit Domino, & res teſtantur, atque ea quæ nunc viget pietas, à priſtina enim ſuperſtitione, & errore circa idola ad Deum conuerſa diuinæ cognitionis lumen excepit.

Quia hæc dicit Dominus Sor, nonne à voce ruinæ tuæ, cum ge-
E *muerint vulnerati tui, cum interfecti fuerint gladiis in medio tui, commouebuntur inſulæ, & deſcendent de thronis ſuis omnes principes gentium maris, & auferent mitras de capitibus ſuis, & veſtimentum ſuum varium exuent, furore inſanient, ſuper terram ſedebunt, & verebuntur perditionem ſuam, & ſuſpirabunt ſuper te?*

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus de Tyro, numquid non à ſonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum cum occiſi fuerint in medio tui commouebuntur inſulæ, & deſcendent de ſedibus ſuis omnes principes maris, & auferent exuuias ſuas, & veſtimenta ſua varia abiicient, & induentur ſtupore, in terra ſedebunt, & attoniti ſuper repentino caſu tuo admirabuntur?*

Illuſtris fuit Tyrus à principio non in Aſia tantum ſed etiam in Europa, neceſſario igitur, quæ ei accidit calamitas, nota fuit, qua percepta, inquit, inſulas habitantes perterrebuntur, & eorum reges præ triſtitia & mœrore, etiam diadematis capita ſpoliabunt, hæc enim *mitras* vocauit, & ſumptuoſa depoſita veſte, lugubrem habitum aſſument, eadem ſe paſſuros ſperantes, quod ſignificauit
F cum dixit *& verebuntur perditionem ipſorum*, itaque eos cruciabit malorum nuncius, vt etiam

Lamentum ſuper te aſſumant, & dicant: quomodo periſti, & euerſa es ex mari, ciuitas laudabilis: quæ fuit fortis in mari ipſa & habitantes eam, quæ dedit timorem ſuum omnibus habitantibus eam, & verebuntur inſulæ à die ruinæ tuæ, & turbabuntur inſulæ à poteſtate tua in mari.

Et aſſumentes ſuper te lamentum dicent tibi, quomodo periſti, quæ habitas in mari, vrbs inclyta, quæ fuiſti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant vniuerſi, nunc ſtupebunt naues in die pauoris tui, & turbabuntur inſulæ in mari, eo quod nullus egrediatur ex te? Vulg.

Reputantes, inquit, tuam priſtinam poteſtatem, & eam quæ in præſenti calamitas occupauit, conſpicien[illegible] te quidem lamentis proſequentur vrbem olim notiſſimam ac celeberrimam, res vero ſua per ſe ipſi cogitabunt, verentes in eadem incidant mala.

Quia hæc dicit Adonai Dominus, cum dedero te vrbem deſolatam ſicut vrbes quæ non habitabuntur, cum reduxero ego ſuper te abyſſum, & cooperiet te aqua multa, & deducam te ad deſcendentes in puteum, ad populum ſæculi, & collocabo te in profunda terræ, ſicut ſolitudinem æternam cum deſcendentibus in foueam, vt ne habiteris, neque reſurgas ſuper terram vitæ.
G

Quia hæc dicit Dominus Deus, cum dedero te vrbem deſolatam ſicut ciuitates quæ non habitantur, & adduxero ſuper te abyſſum, & operuerint te aquæ multæ, & detraxero te cum his, qui deſcendunt in lacum ad populum ſempiternum, & collocauero te in terra nouiſſima ſicut ſolitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum, vt non habiteris, porro cum dedero gloriam in terra viuentium. Valg.

Abyſſum vocauit Babylonii exercitum propter multitudinem, cum enim ipſa quoque circumfluua ſit & rotunda inſula & tota intus in mari ſita, vnum à terra aditum habens, congrua vſus eſt tranſlatione, *aquam multam & abyſſum* cum hoſtium vim nuncupauit: illud autem, *deducam ad deſcendentes in foueam ad populum ſæculi*, mortem ſignificat, ſub qua omnes præteriti æuum tranſigunt, quicunque e vita deceſſerunt, *populum* igitur *ſæculi* mor- H
tuos nominauit; illud vero *neque reſurgas ſuper terram vitæ*, id quod in pſalmis habetur declarat, *ideo non reſurgent impii in iudicio, neque peccatores in conſilio iuſtorum*, cumque impii fuerint, qui eo tempore Tyrum incoluere in terram vitæ non reſurgent, quam beatus Dauid viuentium nominat regionem, *quia eripuit*, inquit, *animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu vt placeam coram domino in regione viuentium*, & dominus in ſacris euangeliis hanc facit diuiſionem, *hi enim reſurgent*, inquit, *in vitam æternam, & hi in pœnam, & dedecus ſempiternum*, minatur igitur iis quoque qui tunc Tyrum incolebant impie degentes non ſolum Babylonii euentum, & futuram per illum perniciem, ſed etiam in futura vita triſtes cruciatus, & moleſtias, quid enim triſtius quam ſuper terram vitæ non reſurgere? ad hæc adiicit. Pſal. 1. Pſal. 114.

A *Perditionem te dabo, & non eris vltra, & quæreris, nec inuenieris in ſæculum, dicit Adonai Dominus.*

Vulg. *In nihilum redigam te & non eris, requiſita non inuenieris vltra in ſempiternum, dicit Dominus Deus.*

Omnes diuini prophetæ ſi quidem Apoſtoli eundem ſpiritum percepere, non igitur ea quæ inter ſe diſcre[illegible]pent, loquuntur, ſpiritus enim veritatis Spiritus [illegible] eſt, quod ſi eodem ſpiritu diuini prophetæ dignati ſunt & veritatis ſpiritus, Spiritus ſanctus eſt, inter [illegible] prophetarum oracula conſentiunt, & quamuis inueniamus definitam Tyri ſolitudinem apud Eſaiam prophetam, & audiamus prophetam Ezechielem, cum Tyro dicit, *quæreris, neque inuenieris in ſæculum, dicit Adonai Dominus* non tamen diſcrepare inter ſe prophetias aſſeremus, ſed ex idiomatis ſcripturæ, id quod quæritur diſſoluemus, conſueuit enim diuina ſcriptura ſæpe etiam breue tempus *ſæculum* vocare: tale eſt & illud quod à beato Dauid dictum eſt, *ſæculum noſtrum & in illuminatione vultus tui.* &

Pſal. 84. Ibidem. idem inſuper *dies*, inquit, *annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni, ſi autem in potentatibus octuaginta anni. & amplius eorum labor & dolor.* tantam igitur cum noſſet humanam vitam, ſæculum eam nominauit: ergo illud *non inuenieris in ſæculum*, hoc eſt, in definitum tibi ſolitudinis tempus, definiuit autem ipſi ſuum ſeptuaginta annorum tempus,

B [illegible] et Eſaiam prophetam, quod ſi quis hunc locum magis ſecundum ſpiritum velit intelligere, hic quoque veram comperiet prophetiam, ſi quis enim quæſierit [illegible] vitam, non inueniet illam priorem, illa enim in pia ſecit, quæ vero poſt illam deſertam floruit, ac pullulauit, pia conſpicitur diuinæ cognitionis lumine illuſtrata. tunc igitur ſecundum id quod dictum eſt velit aliquis prophetiam intelligere, comperiet ſæculum nominatim tempus ipſi definitum, ſiue in penitiorem partem velit quis penetrare, reperiet rurſus Tyrum non illam eſſe, ſed illi omnino contrariam.

Et factum eſt verbum domini ad me dicens, & tu fili hominis aſſume ſuper Sor planctum, & dices Sor habitanti in introitu maris emporio populorum ab inſulis multis.

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, tu ergo fili hominis aſſume ſuper Tyrum lamentum, & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad inſulas multas.*

C Clementiæ Dei bonitatiſque exuperantiam ſignificant ea quæ dicta ſunt, docet autem nos hæc oratio, cum peccantibus correctionem quandam adhibemus, non odio aliquo aut inimicitia id facere, ſed commiſerantes, & admodum dolentes, etenim ipſe mire & triſtiſſime iudicans prophetæ præcipit vt ciuitatem punitam lamentetur, declarans qua animi affectione illam puniret.

Hæc dicit Adonai Deus ô tu Sor, tu dixiſti ego circumdedi mihi ipſi decorem meum, in corde maris Baalim.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus ô Tyre tu dixiſti, perfecti decoris ego ſum, [illegible] in corde maris ſita.*

[illegible] ei[illegible] eius animi vitium redarguit, vt ſuperbiam, quæ [illegible] De[illegible] acceptis de[illegible] oris occaſionibus ingrata erga bonorum largitorem fuit, propriæque ſapientiæ ac viribus, quæ ſibi acceſſit, bonorum aſcripſit abundantiam, quam [illegible] Baalim attribuit, ita autem idola ſacra nuncupa[illegible], duplex igitur impietas, non enim ſolum bonorum datorem ignorauit, ſed etiam ijs, qui prorſus [illegible] ſ[illegible] pulchritudinem quidem, quæ ſenſu per[illegible] ſibi vendicare poſſunt, eorum ſubminiſtratio[illegible] eſt, deinde narrat, quot & qualia do[illegible], & ex quot gentibus ipſi abundantiæ occa[illegible]

D [illegible]

[illegible] ædificauerunt tibi pulchritudinem, cedrum ex Sanir [illegible] tabularum cypariſſi ex Libano capta ſunt, vt [illegible] B[illegible] fecerunt remos tuos.

Vulg. *[illegible] impleuerunt decorem tuum, [illegible] ſtruxerunt te, cum omnibus tabulatis maris, [illegible] vt facerent, ſibi malum, quercus de Ba[illegible] remos tuos.*

[illegible] producunt: enumerat igitur [illegible] malos, inquit, à Libano [illegible], & à Baſanitide remos, & ædificia [illegible]

Templa tua fecerunt ex ebore, domos nemoroſas ab inſulis Chettym. E

Et tranſtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de inſulis Italiæ. Vulg.

Pro *templa tua* alij interpretes *cornu tuum*, poſuerunt. [illegible] ea quæ ante dicta ſunt, conſequatur. malum enim & [illegible] quoque conſequitur. quod ſi etiam de inſulis dictum ſit, à ratione non abhorret, eburnea enim conſtruant [illegible] idola, & domos nemoroſas, id eſt, tabulis contectas, ita enim Aquilas interpretatus eſt, de claranſque quam pretioſa eſſent ligna illa, eorum loca ſignificauit. hæc enim afferebas, inquit, ab inſulis Chettim, *Chettim* vero Græcas inſulas appellat, etenim per Hieremiam Deus ait: *Tranſite ad inſulam Chettim & videte, & in Cedar mittite & conſiderate valde ſi facta ſunt talia, ſi mutabunt gentes Deos ſuos, & ipſi non ſunt dij* & per *Cedar* ſitas ad orientem gentes declarat, per *Chettim* ad occidentem. Citium vero oppidum in Cypro eſt, & ad hoc vſque tempus ita nuncupatur, quod aſpirationis nota ſignatum ſecundum Hebræorum idioma [illegible] Chettim cognationem oſtendit, & Cyprus eo [illegible] tempore inſularum imperio potiebatur. idcirco Græcas inſulas Chettim vocat, ex his, inquit, inſulis pretioſa tibi ligna afferebantur, his ſubnixa. Hier. 2.

Byſſus cum varietate ex Aegypto, facta eſt ſtratum vt circumdaret tibi gloriam, & operiret te hyacintho & purpura, ex inſulis Eliſa facta ſunt indumenta tua. F

Byſſus varia de Aegypto texta eſt tibi in velum, vt poneretur in malo, hyacintum & purpura de inſulis Eliſa facta ſunt operimentum tuum. Vulg.

Ægyptus, inquit, tibi varia ſtrata omniſque generis afferebat, [illegible] tapetas, & alia inde allata, Græcia vero indumenta tibi mittebat, omnis quidem generis purpurea, ſed hyacinthino quædam colore tincta, *Eliſa* enim Græciam vocat.

Et principes tui habitantes Sidona, & Aradij fuerunt remiges tui.

Habitatores Sidonis & Aradij fuerunt remiges tui. Vulg.

Hebræorum & Syrorum volumina non habent *principes tui*, ſed *ſapientes tui*, vt vero etiam Septuaginta interpretationem intelligamus, ita accipiamus, Sydonij olim tibi imperantes nunc vna cum ijs, qui Aradum colunt, naualem tuam claſſem complent, tuas remis naues impellentes, & qui apud te ſapientes ſunt, hi gubernatoris obeunt munus.

Sapientes enim tui, inquit, Sor, qui erant in te, iſti gubernatores tui, ſeniores Bibli & ſapientes eorum, qui erant in te, iſti corroborabant conſilium tuum. G

Sapientes tui Tyre facti ſunt gubernatores tui, ſenes Biblij & prudentes eius habuerunt nautas ad miniſterium variæ ſupellectilis tuæ. Vulg.

Non propriam vrbem confirmabant, ſed tibi optima conſilia conſultationeſque afferebant.

Et omnia nauigia maris, & remiges eorum fuerunt in te permutantes commercio tuo, & facti ſunt tibi in accidentem occidentem.

Omnes naues maris, & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ. Vulg.

Vndique, inquit, ad te mercatores confluebant, tum vendentes, tum ementes. hoc enim ſignificat, *permutantes commercio tuo.* & non ſolum finitimi tui ad portus appellebantur, ſed etiam extremas occidentis partes incolentes: illud enim *ad occidentem occidentem* hoc declarat, quia non ſolum illi, inquit, qui habitant tibi ad occidentem, ſed etiam ij, qui illis magis incolunt ad occaſum. H

Perſæ, & Libyes, & Lydi erant in exercitu tuo viri bellatores tui, qui peltas & galeas ſuſpenderunt in te, iſti dederunt gloriam tuam, filij Aradiorum, & exercitum tuum in muris in circuitu erant ſed etiam Medi in turribus tuis erant cuſtodes, pharetras ſuas ſuſpenderunt ſuper humeros tuos in circuitu, iſti perfecerunt pulchritudinem tuam.

Perſæ & Lydi & Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui, clypeum & galeam ſuſpenderunt in te pro ornatu tuo, filij Aradij cum exercitu ſuo erant ſuper muros tuos in circuitu. ſed & Pygmæi qui erant in turribus tuis, pharetras ſuas ſuſpenderũt Vulg.

in mu-

A *[illegible] rum: [illegible] compleuerunt pulchritudinem tuam.*

En [illegible] diuerſitate, veſtrum item va[illegible] tibus, [illegible] montibus, conſiliatis [illegible] indicarent mercatoribus vndiq; aduenientibus, [illegible] item quoque cœtum recenſet [illegible] [illegible] tuta eductis profectum Perſis & Lydis & Libybus, Aradiiſque, & Medis commemorat autem & omnia armaturæ genera, pharetras, p[illegible]as, & galeas, *pelta* [illegible] eſt ſcutum, quod leuis armaturæ milites [illegible] hoſtes ferunt, quo item vtuntur [illegible] ludentes.

Chartaginenſes mercatores tui a multitudine totius potentiæ tuæ, argentum & aurum, & æs & ferrum & ſtannum & plumbū, dederunt forum tuum.

Vulg. *Chartaginenſes negotiatores tui à multitudine cunctarum diuitiarum argento, ferro, ſtanno, plumboque repleuerunt nundinas tuas.*

Chartaginem [illegible] metropolis hæc eſt illius quæ olim Libya nunc Africa nominatur, & Syrus & Hebræus Tharſis appellat, & pertinet [illegible] olim negotiationem earum rerum, quæ ex omni natione afferebantur, è multiplice materia ibi inuentarum declarauit.

B *Græcia omnis, & pertinentia ad eam negotiati ſunt in te in animalibus hominum, & vaſa ærea dederunt forum tuum.*

Vulg. *Græcia, & Thubal, & Moſoch ipſi inſtitores tui, mancipia & vaſa ærea adduxerunt populo tuo.*

Mancipia, inquit, & vaſa ærea, à Græcia finitimiſque regionibus afferebantur tibi.

E domo Thorgoma equos & equites, & mulos dederunt forum tuum.

Vulg. *De domo Thorgoma equos & equites & mulos adduxerunt ad forum tuum.*

Equos autem, inquit, & equites & mulos tibi Phrygia mittebat; ita enim domum *Thorgoma* interpretantur.

Filij Rhodiorum mercatores tui ab inſulis multiplicarunt negotiationem tuam, cornua & dentes elephantinos.

Vulg. *Filij Dadan negotiatores tui [illegible] inſulæ multæ negotiatio manus tuæ, dentes eburneos, & hebeninos commutauerunt in pretio tuo.*

C *Cornua* Symmachus hebenos interpretatus eſt, à quibus ea fiunt, quæ hebenina vocantur, hæc inquit Rhodij mare tranſmittentes afferebant tibi, & horum tibi vſum ſupplebant.

Et tu, qui introducebantur, reddebas mercedes tuas homines negotiationis tuæ a multitudine commiſtos tuos.

Vulg. *Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum.*

Hæc autem omnia inquit tu ſuſcipiens reddebas [c]omportantibus mancipia, [c]um [c]olonos plurimos haberes, hos enim *commiſtos* vocauit ex alijs quidem [g]entibus profectos, ſed cum ipſis habitare non recuſantibus.

Guttam, & purpuram, & variatas veſtes, & byſſum e Tharſis & Rhaamoth, & Choth dederunt forum tuum.

Vulg. *Guttam & purpuram & ſcutulata, & byſſum, & ſericum, & chodchod propoſuerunt in mercatu tuo.*

Habebas item, præter ea, quæ iam dicta ſunt, alia à Carthagine bona, quæ non ſolum veſtibus te exornarent, & varijs indumentis induerent, ſed etiam vnguenta multam tibi odoris ſuauitatem afferētia, *guttam* enim nominat id, quod balſamum vocatur *choth* autem, gemmam quæ onyx dicitur, & *rhaamoth*, alia aromata.

D *Iudas & Iſrael, ipſi mercatores tui in frumenti venditione, & vnguentorum & caſia, & primum mel & oleum, & reſinam dederunt in commercium tuum.*

Vulg. *Iuda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in frumento primo balſamum & mel & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis.*

Tanta enim erat inquit ex Iudaica negotiatione, quæ ad te afferebatur, abundantia, vt indigenæ tui, & hoſpites, & coloni comportatis bonis fruerentur, alijs ad vſum edendi, alijs ad odoris delicias.

Damaſcus negotiatio tua in multitudine operum tuorum, in multitudine potentia tua.

Vulg. *Damaſcenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuerſarum opum.*

A m[ult]itudine, inquit omnium opum tuarum, quæ apud te [i]gnebantur, emebat Damaſcus, negotiabatur i[ta]que ei [i]pſa quoque ei vendens, quæ tibi [ſu]perabant, & i[n]de aurum cogens. E

Vinum pingue ex Chelbon, & lanam lucidam è Mileto, & vinum Dadan, [&] Ioauan, & Mezzel in forum tuum dederunt.

In vino pingui, in lana coloris optimi, Dan & Græcia & Mozel in nundinis tuis propoſuerunt. Vulg.

Ioauan Ioniam vocat, *Dadan* vero vrbem Idumææ, & *Chelbon* vicus quidam erat ipſi finitimus, vndique tibi inquit bona afferebantur, vinum dulce, & odoratum, ex hac gente, optimaque lana e Mileto, hæc autem vrbs olim quidem & ipſa Ioniæ, nunc vero Cariæ eſt. *Chelbon* Symmachus Ch[e]len, interpretatus eſt.

Ex Aſel ferrum elaboratum, & rota in commiſtione tua ſunt, Dadan negotiatores tui, cum iumentis electis ad currus. Arabia, & omnes principes Cedar, iſti negotiatores per manus tuas camelos & arietes & agnos in quibus negotiantur tibi.

Ferrum fabrefactum, ſtacte & calamus in negotiatione tua. Dadan inſtitores tui in tapetibus ad ſedendum, Arabia & vniuerſi principes Cedar, ipſi negotiatores manus tuæ, cum agnis & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiatores tui. Vulg. F

Alij quidem tibi inquit ferrum elaboratum afferebant, alij autem mulos & equos ad currus. alij vero camelos, & arietes & agnos, vt illis ad onera ferenda, his ad cibos & veſtes vteretis. *Cedar* vero ab Iſmaele oriundos vocat, & *Dadan* Idumææ vrbem ſicut iam etiam paulo ante diximus, ita enim & apud Hieremiā & apud ipſum Ezechielem in viſione contra Idumæam inuenimus Theman cum Dædan coniunctam, & *Aſel* Aſiam quidā eſſe opinati ſunt, optimos habentem ferri artifices, & è ferro vaſa optime conſtruentem.

Mercatores Saba & Rhegma & ipſi mercatores tui cum primis vnguentis, & lapidibus pretioſis, quę etiam aurum dederunt mercatum tuum.

Venditores Saba & Reema ipſi negotiatores tui, cum vniuerſis primis aromatibus, & lapide pretioſo & auro, quod propoſuerunt in mercatu tuo. Vulg.

Saba & Rhegma à Chuz genus ducunt, Chus aūt Cham primogenitus fuit. Æthiopiæ igitur hæ & Indiæ gentes, declaratq; ea quæ inde comportabantur.

Lapides pretioſi & aurum & vnguenta. Charran, & Chalan, & Dadan, iſti mercatores tui. G

Haran, & Chenne, & Eden negotiatores tui. Vulg.

Charran, Cara, & Challan, Chalane eſt, vbi turris ædificata fuit, *Dadan* vero, ſæpe interpretati ſumus.

Saba & Aſſur, & Cham, negotiatores tui ferentes negotiationem in Mechalim, & Galima, hyacinthum & varietatem & theſauros electos in Magozim compoſitos, colligatos in funiculis, & in cypariſſinis nauigijs, in ipſis negotiatio tua.

Saba, Aſſur & Chelma venditores tui, ipſi negotiatores tui multifariam inuolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretioſarum, quæ obuoluta & aſtricta erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis, naues maris principes tui in negotiatione tua. Vulg

Saba Indicam nationem appellat, comperimus enim hoc nomen in ipſius Sem genealogia, & *Aſſur* Aſſyrium, Charman vero eam, quæ Carmaene nuncupatur, & illud, *in Machalim & in Galima, hyacinthum & varietatem, & theſauros electos in Magozim compoſitos.* Aquilas ita interpretatus eſt, conſtructis inuolucris hyacinthi & varietatis, & in Magozis compoſitis, & *in Magozim* ab hebræo in græcam linguam vertit, ſignificatq; in occultis vaſis, ita e[n]im Symus quoq; in hanc ſententiam interpretatus eſt, ſtatim autem ſumptuoſa, inquit, & varia pretioſis inuolucris contecta, & in vaſis optime inſtructis repoſita, funiculiſq; deuincta tibi afferebantur. H

Naues Chartaginenſium in negotiatione tua in multitudine commiſtorum tuorum.

Et ad negotiationem vſa es Chartaginenſium nauibus infinitam habens multitudinem, non ſolum domeſticam, ſed etiam aduentitiam.

Et repleta es, & grauata es valde in cordibus marium, in aqua multa duxerunt te remiges tui.

Et repleta es & glorificata es nimis in corde maris, in aquis multis adduxerunt te remiges tui. Vu'g.

A Satietas, inquit, te ad exitiandum induxit, percepti ſque bonis auctorem beneficiorum ignoraſti, hoc quoque nomine Iſrael accuſauit, *comedit eum Iacob,* inquit, *& expletus eſt & recalcitrauit dilectus*, quia vero nihil ex tranquillitate vtilitatis percepiſti, contrariis te reſipiſcere docebo.

Vulg. *Spiritus enim auſtri inquit contriuit te in corde maris.*

Ventus auſter contriuit te in corde maris.

Per translationem Babylonium ita appellauit, quando maximos excitare fluctus auſter conſueuit, & difficilem contra nauigantes ſuſcitare tempeſtatem, per translationem quaſi contra maritimam vrbem *auſtrum* vocat, hoſtium incurſum, tum dicit, vt ne eiſdem immoremur, & te & inquilinos tuos & remiges, & gubernatores, & conſiliarios & mercatores, & bellicos ſupplentes cœtus pernicies opprimet, hoc enim ſignificauit cum dixit.

Vulg. *Cadent in medio cordis marium.*

B *Cadent in corde maris.*

Ad hæc addit ita fore vt obſeſſa & capta vrbe procul degentes gubernatores tui, multo terrore affecti in fugam vertantur, eademque nautæ facient cunctis, qui ad proram imperant, relictiſq; nauigiis lamentantes & lugentes in terram deſcendant, & terra caput conculcent, atque in ipſo ſolo recumbant puluerem inde extergentes capitaq; capillorum ſpolient ornatu, ſaccisq; induti lamétari & lugere perſeuerent, deinde lamentationem, quam ipſi adhibebant, enarrat.

Vulg. *Quis ſunt Tyro quæ conticuit in medio maris?*

Quaſi vt Tyrus quæ obmutuit in medio maris?

In otio inquit & pace omne hoc tempus tranſegiſti, quo nemo tibi perturbationem excitare auſus eſt.

Quantam inuениſti mercedem a mari?

Satis hoc eſt ad docendos omnes homines ne ſuperbia efferantur propter eam, quæ videtur, felicitatem, propterea quod mutatio conſequitur, hoc enim ipſi Tyro ait, Quid tanto tempore à negotiatione tua lucrata es? atqui inquit.

Et à commiſſione tua, & à commercio ditaſti omnes reges terræ, nunc autem contrita es in mari, in profundo aquæ, commiſtio tua

C *& omnis congregatio tua in medio tui ceciderunt, & omnes remiges tui, habitantes inſulas triſtabuntur ſuper te, & reges ipſorum ſtupore obſtupeſcent, & fleбit facies eorum, mercatores a gentibus ſibilabunt ſuper te, perditio facta es, & non vltra eris in æternum.*

Vulg. *Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari impleſti populos multos, in multitudine diuitiarum tuarum, & populorum tuorum ditaſti reges terræ, nunc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuæ & omnis multitudo tua quæ erant in medio tui ceciderunt, vniuerſi habitatores inſularum obſtupuerunt ſuper te, & reges earum omnes tempeſtate percuſſi mutauerunt vultus, negotiatores populorum ſibilauerunt ſuper te: ad nihilum deducta es, & non eris vſq; in perpetuum.*

Conſideraſti, inquit, vt nihil tibi negotiationis labor profuit, neque ad te omnium gentium concurſus, inſtar enim nauigii depreſſi malorum deformitate cooperta es, velut quidam fluctus excipiens hoſtilium legionum deluuies, quamobrem omnes inſulani, maritimique vna ſimul cum regibus lugent conſpicati nunc ... olim vrbem ... deletam, & ad nihilum ... ctam, admirantéſque in extremam te ſolitudinem ... tam, ſibilo ſuæ mentis ſtuporem ſignificabunt, il-

D lud autem *non eris amplius in ſæculum*, ſecundum eam interpretationem, quæ iam a nobis allata eſt, intelligimus quod ſi ... littera quoque ad ea quæ dicta ſunt addendum ... ſatisfacere nos non pigebit, audiuimus auctorem omnium rerum Deum per Hieremiam prophetam dicentem. *Si enim loquar ſuper gentem & regnum, vt auferam eos,*

Hier. 18. *& deſtruam, & perdam, & ſi conuerſa fuerit gens illa à malo ſuo, pœnitentiam agam de malo, quod cogitaui facere illi, & ſi in eo loquar ſuper gentem & regnum, vt iterum ædificetur, & plantetur, & ſi fecerint mala coram me vt non audiant vocem meam, pœnitentiam agam de bono quod locutus ſum, vt facerem eis.* Igitur & ... Dominus ſententiam, & ... tam antiquat, neque ve... enim ſententiam contrariorum pœni... tes, in his vero, qui pœnitentiæ remedium accept...

E runt ſupplicii decretum nullum ... locum, hoc venit viris Niniuitis, quos damnauerat exitio. cum dixit, *Adhuc tres dies & Niniue ſubuertetur*, verum factis pœnitentes excepit, ſententiamque diſſoluit. Hic igitur itidem longi ſupplicii decretum abrogauit poſterorum commutatio.

Cap. 28. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens & tu fili hominis, dic principi Tyri, hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod exaltatum eſt cor tuum, & dixiſti: Deus ego ſum, habitationem Dei habitaui in corde maris, tu autem es homo, & non Deus, & dediſti cor tuum, quaſi cor Dei.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis dic principi Tyri, hæc dicit Dominus Deus eo quod eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum & in cathedra Dei ſedi in corde maris, cum ſis homo & non Deus, & dediſti cor tuum, quaſi cor Dei.*

Execranda quidem omnia peccatorum genera, ſed omnium maxime deteſtabilis ſuperbia, *omne enim excelſum*, inquit, *abominatio coram Domino & ſuperbis Deus reſiſtit,*

1.Tim.3. & diuus Apoſtolus, *non neophytum*, inquit, *ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli*, hoc morbo laborabat et ...

F princeps Tyri, tum is qui ... debatur, tum is qui cerni non poterat, etenim nos ... mur proprie ac vere ab auctore omnium rerum Deo regimur item ab hominibus pietate præditi : & Tyrus igitur nunc quidem perinde ac nos, regem Deum habet & eos homines quibus ab eo ... iam regnum commiſſum eſt, olim vero Dei ignoratione quaſi morbo laborans & impietati addicta ... principem habuit & regem, ſceleratum impietatiſque ... in giſtum diabolum, habuit item & ... , ab illo male vexatum, cont... ratio, ſed neque in hunc nequem ... conuertimus, quædam autem in vtroque ... tantum, & quæ nunc lecta ſunt ... , diabolus enim in illam inſaniam lapſus ... Deum ſe ipſum appellauit, hominibusque ... adhiberent, perſuaſit, & qui eo ... princeps, hoc ſaltu laborãs cum in ... felicitatem, opinabatur eſſe ſe Deum, ... Deus ait, *tu autem es homo & non*

G *Deus*, & per comparationem,

Numquid ſapientior es tu Daniele? ſapientes non erudierunt te ſapientia ſua.

Vulg. *Ecce ſapientior es tu Daniele. omne ſecretum non eſt abſconditum à te.*

Tantum abeſt inquit, vt tuas cum diuina natura comparem, vt etiam te ... hominibus longe ... oſtendam. Daniel enim & diuina ſapientia ... ditus fuit, & Chaldæorum ſcientiam ſibi comparauit, tu vero & diuina ... orbatus es, & ab hominibus ſapientibus haud percepiſti ſcientiam, deinde à rebus te ... arguit.

Numquid in ſcientia tua, aut in prudentia tua feciſti tibi vires? & comparaſti argentum & aurum in theſauris tuis, aut in multa ſcientia tua, & negotiatione tua multiplicaſti potentiam tuam, exaltatum eſt cor tuum in potentia tua:

Vulg. *In ſapientia tua, & prudentia tua feciſti tibi fortitudinem & acquiſiſti aurum & argentum in theſauris tuis, & multitudine ſapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicaſti tibi fortitudinem, & eleuatum eſt cor tuum in robore tuo.*

H Ipſis, inquit, rebus diſce, non tua ſapientia, ſed me ſubminiſtrante fuiſſe tibi hanc negotiationem, bonorumq; abundantiam, nam ſi voluero ego ſtatim te his omnibus orbabo, atq; iſtiamq; tibi rerum experientiam præficiam, ſi enim tua ſapientia iſtam poſſeſſionem adeptus eſſes, eadem ſapientia, iis, quæ poſſediſti, haud fuiſſes orbatus, ſed ſpoliatus vacuuſque ab iſtis omnibus redditus inſanas abiicito cogitationes, & cognoſce eum eſſe me qui dederim, quiq; iſta ruſus ademerim, cum enim non noueris me quando ea accepiſti, diſces quando ipſis ſpoliatus fueris.

Propterea hæc dicit Adonai Dominus quia dediſti cor tuum, ſicut cor Dei propter hoc, ecce ego adduco ſuper te alienas peſtilentias a gentibus, euaginabunt gladios ſuos ſuper te, & ſuper pulchritudinem ſcientiæ tuæ, & ſternent pulchritudinem tuam in perditionem, & deducent te, & morieris morte vulneratorum in corde maris

A [illegible] Dominus [illegible] ſicut [illegible] ſuperbum [illegible] homo [illegible].

Vulg. [illegible] Dominus [illegible] ſapientior [illegible] Daniele [illegible] abſconditum [illegible] homo [illegible] Dominus [illegible].

Quando [illegible] te [illegible] quos [illegible] & [illegible] nomina- [illegible] enim commutatio [illegible] diceb̃que hominem eſſe [illegible] & [illegible] æque [illegible] vanda eſt enim, & cui

B [illegible] quod ſignificatur, cum di- [illegible] Dominus. Hæc etiam [illegible] principe, qui [illegible] & pe- [illegible]. Tales autem olim [illegible] quiper euangelicum prædicationem ad pœnitentiam adducti [illegible] quoque Apoſtolus [illegible] *errantes* [illegible]

Act. [illegible] *Deut.* 32. [illegible] & Deus per [illegible] Moy- [illegible] Dei [illegible] & [illegible] & [illegible] & gentiles, [illegible] prophetica, pronuntiat oratio. [illegible] qui [illegible] alienorum

Ephes. 2. [illegible] *vos enim, inquit, qui olim longe eratis,* [illegible] Hortatur [illegible] ſcientiæ pulchri- [illegible] & ad nihilum eam redacturos, hoc

C eſt, [illegible] & inſidias, quas contra ho- [illegible] dabunt, quæque ab ipſis tibi [illegible] à fundamentis euertent, & [illegible] tradent *accepta poteſtate*

Luc. 10 [illegible] *ſuper omnem virtutem* [illegible] te homi- nibus [illegible] Domine hæc patietur, quia [illegible] arrogantiæ [illegible].

Et factus eſt [illegible] *fili hominis aſſume lamentationem ſuper principem* [illegible] *hæc dicit Adonai Dominus: tu* [illegible] *ſimilitudinis, plenus ſapientia, & corona pulchritudinis, & in delicijs paradiſi Dei fuiſti, omnem lapidem pretioſum induiſti: ſardium, & topazium, & ſmaragdum, & carbunculum, & ſapphirum, & iaſpidem, & argentum, & aurum, & ligurium, & achatem, & amethyſtum, & chryſolithum & beryllum & onychium, & auro impleuiſti theſauros tuos* [illegible].

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens: fili hominis leua planctum ſuper regem Tyri, & dices ei: hæc dicit Dominus Deus: tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & perfectus decore, in delicijs paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis pretioſus operimentum tuum, ſardius, topazius & iaſpis, chryſolithus, & onyx, & beryllus, ſapphirus, &*

D *carbunculus, & ſmaragdus, aurum opus decoris tui, & foramina tua, in die qua conditus es, præparata ſunt.*

Hæc [illegible] qui [illegible] principi Tyri dicta acceperit [illegible] ſolo [illegible] de principe Tyri [illegible] *tu es ſignaculum ſimilitudinis* [illegible] ſapientia conditus [illegible] homo [illegible] pulchritudine [illegible] quippe rationis capax [illegible] [illegible] vbus, aquatilibus & amphibijs,

E [illegible], [illegible] bus beſtijs tum in aqua tum in terra de- [illegible] paradiſi Dei fuiſti, a priore [illegible] genus duci, qui ſimul atque creatus eſt,

Gen. 2. [illegible] delicijs [illegible] poſitus fuit, vt operaretur & cu- [illegible] illum, & ante eum [illegible] quæ ſacra & [illegible] appellabatur, *paradiſum* vocat habentem & [illegible] & ponit [illegible] maximi arbores, vitam [illegible] autem [illegible] vero Tyriorum regi [illegible] Hebræorum [illegible] edebat amicitia, eratque [illegible] inter ipſos commercium, quod ex [illegible] perſpicuum [illegible] illud autem, *omnem lapidem pretioſum induiſti* perſpicuum ſi ſecundum lite- [illegible] & [illegible] dictum accipiatur, [illegible] & omnis generis vndi- [illegible] vnde diadematis & co- [illegible] & zonis annulisque conſtructis, & pe- [illegible] abundantiam & orna- [illegible] quod ſi ad diabolum hæc [illegible] ſunt verum illud:

Tu es ſignaculum ſimilitudinis [illegible] regno ipſi olim tradito & poteſtate [illegible] an enim diuus

Ephes. 2. Apoſtolus, *ſecundum principem poteſtatis aeris huius ſpiritus qui*

F *nunc operatur in filios diffidentiæ*, vt per ipſum [illegible] diuinæ rationis illi commiſſam [illegible] ſed propter ſuperbiam [illegible] defectum, [illegible] credit [illegible] verbo [illegible] patefacere, *plenus ſapientia & corona pulchritudinis, & in delicijs paradiſi fuiſti* pri- ſtinam [illegible] virtutem. *Vidit enim Deus cun-*

Gen. 1. *cta, quæ fecerat, & erant valde bona*, & iſte quoque vnus erat eorum, quæ facta ſunt, cum in deteriorem partem non- dum [illegible] commutaſſet, per *lapides* autem qui com- memorati ſunt, omnis generis ſapientiam, ſcientiam- que [illegible] etenim ſacerdotum princeps, ra- tionale [illegible] in quo poſiti erant [illegible] lapides in pectore [illegible] in ſancta [illegible] dicebatur, pectus vero eſt veluti quoddam cordis [illegible] & phylacterium, & quę [illegible] omnia, non principi Tyri, qui [illegible] nebatur, ſed ei, qui [illegible] conueniunt.

Præparatus enim fuiſti, inquit, cum Cherub vnctus a Deo in tabernaculo habitante.

Vulg. *In Cherub extentus, & protegens.*

Cum ſanctis enim illis & auguſtis poteſtatibus & [illegible] & [illegible] hoc loco [illegible] à diuino ſpiritu, corporis exper-

G tibus & ſanctis poteſtatibus ſubminiſtratam.

Et poſui te in monte ſancto Dei, factus es in medio lapidum ignitorum.

Vulg. *In medio lapidum ignitorum ambulaſti.*

Montem ſanctum Dei [illegible] vocat & *lapides ignitos* ſanctiſſimas poteſtates, etenim id quod pre- [illegible] & [illegible] prædita ſunt, con- [illegible] ſcriptura, [illegible] quoque homines ſanctos lapides nuncupare. *Lapides enim ſancti* [illegible] *voluuntur ſuper terram*, ſed in ſancta quidem, non tamen [illegible] de ſuperioribus vero poteſtatibus audiemus

Pſal. 10. Dauid loquentem, *qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos flammam ignis*. Homini [illegible] Tyriorum principem, qui [illegible] conuenit, etiam ſi [illegible] qui [illegible] lapides ignitos [illegible] eſt & Tyriorum cum ipſis commercium [illegible] que enim Iudæi [illegible] quod [illegible] prophetas, qui in ipſis fuere,

H lapidibus [illegible] vetoita [illegible] ob [illegible] viuentibus Tyriis [illegible] prophetis, [illegible] ſed commercia ne- [illegible] cum abiectiſſimis & [illegible] Iudæis habebant, quorum nullus vnquam ſanæ mentis lapides ig- [illegible] appellare, diuinam legem violantes, [illegible] cum gentibus commercia [illegible] illud quidem, *poſui te in monte ſancto Dei*, huic conuenire vider̃i poteſt, neque enim in Hieroſolymis degebat, vt concedamus etiam de Sion hæc monte dici, & quæ ſequuntur hoc aperte de- clarant.

Ambu-

A *Ambulaſti enim immaculatus, inquit, [illegible] quâ creatus es tu, quoad inuentæ ſunt iniquitates in te.*

Vulg. *Perfectus in vijs tuis, à die conditionis tuæ [illegible] inuenta eſt iniquitas in te.*

Talis enim fu[illegible] ipſum d[illegible] de [illegible] omni[illegible] vero audiui[illegible] nemo mundus à ſorde [illegible] et quidem fuerit [illegible] [illegible] autem [illegible] corporis [illegible] ſſet, immaculat[illegible] principi[illegible] [illegible] ind[illegible] voluntat[illegible] [illegible] eſt, v[illegible] pe[illegible] inceſſit.

A multitudine enim circuitus tui repleſti cellaria tua iniquitate, & peccaſti, & vulneratus es.

Vulg. *In multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate [illegible].*

[illegible] enim data tibi [illegible] ntia & pote[illegible], [illegible] ſuperbitate inceſſiſti, inquit, te repletus [illegible] & p[illegible] accepiſti. Hæc item proph[illegible]

Eſai.14 [illegible] loquitur, *quomodo cecidit de cælo Lucifer, mane exoriens, contritus eſt in terram, qui mittebat ad omnes gentes* [illegible] omnes ſibi ſubiectos haberet, per ſalutare [illegible]

B tem à tyrannide deiectus eſt, deinde [illegible] narrat inſaniam, & ingentem arrogantiam. *tu autem dixiſti in corde tuo, in cælum aſcendam, ſuper aſtra cæli ponam thronum meum, ſedebo in monte alto, ſuper montes excelſos ad aquilonem, aſcendam ſupra nubes, ero ſimilis altiſſimo* [illegible] *ad aquilonem* vocat, ſcelerum [illegible], *ab aquilone enim* ſecundum prophetam *exardeſcent mala ſuper omnes habitantes terram*, & ita patefacta [illegible] ſuperbia, pr[illegible] euerſionem. *nunc autem in inſernum deſcendes in fundamenta terræ* hoc item diuinus Ezechiel [illegible] loquitur

A monte enim Dei, inquit, deduxit te Cherub obumbrans de medio lapidum ignitorum.

Vulg. *Et eieci te de mõte Dei, & perdidi te ô Cherub protegens de medio lapidum ignitorum.*

Te [illegible] igitur Cherub, quod vt diuinam gloriam ferret, dignum effectum fuerat. ipſum à ſanctis poteſtatibus [illegible] quæ [illegible] ignitæ appellantur, nunc vero [illegible] qui ſunt diuino aſcenſu digni, propter animi [illegible] in quorum cordibus ſunt aſcenſus Deo ſecundum diuinum prophetam, poteſtatem ipſum [illegible]

C [illegible] accepere.

Eleuatum eſt cor tuum, propter pulchritudinem tuam.

Vulg. *Et [illegible] cor tuum in decore tuo.*

In[illegible] ſuperbia [illegible] latus ex conſpectus ijs bonis, quæ à me [illegible] tata ſunt.

[illegible] *a tua cum pulchritudine tua.*

Vulg. *Pe[illegible] in decore tuo.*

O[illegible] bi[illegible] orbatus fuiſti, cum aſſignatum tibi ordinem [illegible] reliquiſti.

Propter multitudinem peccatorum tuorum in terram proieci te, [illegible] coram regibus dedi te [illegible] ad ſcalam.

Vulg. *In terram proieci te, ante faciem regum [illegible] te, vt cernerent te.*

Multa, inquit, improbitate à ſuperiore ordine e[illegible] [illegible] de[illegible] improbitate [illegible] qui al[illegible] [illegible] quique te de ſuis a[illegible] onibus [illegible] ne noſſent [illegible]

[illegible] *multitudinem [illegible] atorum tuorum, & iniquitatem negotiationis* [illegible] *ſan[illegible] tuam.*

Vulg. *In [illegible] iniquitate negotiationis* [illegible]

D [illegible]

Et ed[illegible] ignem de medio tui

Vulg. *P[illegible]*

[illegible]

[illegible] E

[illegible]

Hi dentes [illegible]

Vulg. *Qui* [illegible]

H[illegible]

Et dabo te in cinerem ſuper terram [illegible] *in omnium videntium te.*

Et hoc [illegible]

[illegible]

Et om[illegible]

Omnes [illegible]

[illegible]

[illegible] animum [illegible]

[illegible]

Interitio factus es, & non eris amplius in ſæculum

Vulg. F *Nihil factus es, & non eris in perpetuum*

Illi [illegible] ita [illegible] Sidonis [illegible]

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, [illegible] *faciem tuam ſuper* [illegible] *Dominus, ecce ego ad te* [illegible] *ipſum D*[illegible] *& immittam in ea mortem* [illegible] *cadens vulneratus* [illegible] *in circuitu tuo, & cognoſcent quia ego Dominus.*

Vulg. *H[illegible] faciem tuam* [illegible] *Dominus Deus* [illegible] *ſcient quia ego* [illegible]

G Quando [illegible] me, multi [illegible] hoſtium [illegible] num, n[illegible]

Et non [illegible] *domui Iſrael* [illegible] *amaritudinis* [illegible] *doloris* [illegible] *qui ſunt in* [illegible] *eorum* [illegible] *aſſ[illegible] cognoſcent quia ego* [illegible] *Adonai Dominus.*

Vulg. *Et non erit* [illegible] *domui Iſrael* [illegible] *amaritudinis, & ſpina dolorem inferens, vndique per circuitum eorum qui aduerſantur eis,* [illegible] *ſcient quia ego Dominus Deus*

Hæc [illegible] ma[illegible] que [illegible] p[illegible] vo[illegible] [illegible] ites, ita calam[illegible] augens in [illegible] onem doloris ipſi[illegible]

H *Hæc dicit* [illegible] *Dominus* [illegible] *domum Iſrael de gentibus in* [illegible] *ſunt* [illegible] *in eis coram populis & gentibus,* [illegible] *in terra* [illegible] *quam dedi ſeruo meo Iacob* [illegible] *& ædificabunt domos, & plantabunt vineas* [illegible] *indicia in omnibus* [illegible] *cauſa ipſorum. & cognoſcent quia* [illegible] *Deus ipſorum, & Deus patrum* [illegible]

Vulg. [illegible] *Deus, quando congregauero domum Iſrael de populis* [illegible] *habitabunt in ea* [illegible] *quam dedi ſeruo meo Iacob,* [illegible] *ædificabunt domos* [illegible] *fecero iudicia in omnibus* [illegible] *per circuitum,* [illegible] *ſcient quia ego* [illegible]

[illegible]

A ... *corripe nos Domine, veruntamen* ... idem quoque Dauid petens, *Domine ne* ... *arguas me, neque in ira tua corripias me.* Hoc dis... enam, quæ paulo ante interpretati sumus, videre licet, alii enim in ... nihil polli... itus est boni, sed Israel ab ... uocationem, & reditum in patriam, domorum ædificationem, terræ cultum, arborum sationes, & bono... spem, quodque omnium est bonorum caput, Dei cognitionem. His enim gestis inquit *cognoscent me ipsorum esse Dominum, Deumque patrum ipsorum.* Hanc nobis quoque contingat continenter adesse cognitionem, vt ipsum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus, & ex toto robore diligamos, non in partes beneuolentiam diuidentes, sed totam ibi collocantes, vt ipsum spiremus, & indelebilem ipsius memoriam retineamus, & sedentes & resurgentes, dormientes & ambulantes in via, sic enim continua illius quoque prouidentia fruemur, & promissa bona consequemur, in Christo Iesu Domino nostro, cum quo patri gloria cum sancto spiritu nunc & semper & in sæcola sæculorum. Amen.

B

SECTIO XII.

Cap. 29. *In anno duodecimo in duodecimo mense vna mensis factum est verbum domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam super regem Aegypti, & propheta super eum, & super Aegyptum totam loquere.*

Vulg. *In anno decimo, decimo mense vna die mensis factum est verbum domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti & prophetabis de eo & de Aegypto vniuersa.*

Prædictionibos de Tyro imposito fine ad Ægyptum prophetiæ verba transfert.

Et dic, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draconem magnum sedentem in medio fluminum, & dicentem, mea sunt flumina & ego feci ea.

Vulg. *Et dices, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum.*

Quidam interpretes singulari numero *fluuium* dixerunt, alii vero numero multitudinis *fluuios*, & vtrumque verum est, vnus enim Nilus, sed aliis fossæ plurimæ: & fluuius vnaquæque fossa ab indigenis vocatur, reprehendit igitur Pharaonis arrogantiam, ... ipsum propter flumina gloriantem, quasi ab ipso confecta: *draconem* autem eum vocat propter ... & potentiam qua ... Deo opponebat. ita enim diabolum ... diuina nuncupat scriptura, *dic enim illa inquit* ... *Deus gladium sanctum, & magnum & fortem, super draconem, serpentem, & quæ sequuntur.*

C

Et ego dabo frenum in maxillas tuas, & adglutinabo pisces fluminum ad alas tuas, & extraham te de medio fluminis tui, & omnes pisces fluminum squammis tuis adglutinabuntur, & proiiciam in desertum te & omnes pisces fluminum, & deiiciam te celeritate & omnes pisces fluminis tui, super faciem campi cades, & non congregaberis, & non colligeris, bestiis terræ & volatilibus cæli dedi te in deuorationem, & cognoscent omnes habitantes Aegyptum, quia ego sum dominus.

Vulg. *Et ponam frenum in maxillis tuis, & adglutinabo pisces fluminum tuorum squammis tuis, & extraham te de medio fluminum tuorum, & vniuersi pisces tui squamis tuis adhærebunt, & proiiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui, super faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis, bestiis terræ & volatilibus cæli dedi te ad deuorandum, & scient omnes habitatores Aegypti quia ego dominus.*

D

Terribilia sunt, quæ ... tus est, & horroris plena, non solum ipsum enim, sed illos quoque ... ios, ... tuse ... se neci daturum, *pisces* quippe *adglutinatos* subiectos appellauit, & quemadmodum de Tyro loquens, translationis occasiones a mari sumpsit, maritima enim ... erat ita hic translatione à flumine sumpta vsus est, *squammas* autem eius & *alas*, imperium & potestatem nuncupauit, quibus necessario regi subiecti illius ... participes fuere, & abunde per *frenum* innuit, ...

E

tiones ante fre...um, & minatos est alios in desertam regionem se bello captos enulsurum, alios interfectorum bestiisque escam relicturum, causam quoque subiicit.

Pro eo quod fuisti virga arundinea domui Israel, quando apprehenderunt te manu sua, & confractus es & quando plausit super eos omnis manus, & quando requieuerunt super te, contritus es, & confregisti omnem lumbum eorum.

Vulg. *Pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel, quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & lacerasti omnem humerum eorum, & innitentibus eis super te, comminutus es, & dissoluisti omnes renes eorum.*

Tyro igitur & alienigenis, de quibus superius diximus, minatus est ... calamitate illaturum, vt qui lætarentur iis malis, quæ Israel euenissent. sed Ægyptum non ob hanc causam reprehendit, sed omnia potius contra. quia ... operam de... vt populus suo confideret ... dium eum prouidentia priuauit. nihilque ... sua ope iuuit, quod per *arundineam virgam* de... *contritam confractamque* ob imbecillitatem, ita ... Sennacherim apud Esaiam Ægyptiorum auxilium ... *confisus est enim super virgam* inquit *arundineam fractam super Aegyptum super quam si innixus fuerit vir, ingredietur in manum eius, sic est rex Aegypti & omnes qui confidunt in eo,* Esa. 36

F

hoc item hic dixit, *apprehenderunt te manu sua, confractus es & plausit super eos omnis manus,* ridiculi inquit & eiusmodi facti sunt, quibus hostes illuderent, te instar arundineæ virgæ ... fracto victoque.

Propterea hæc dicit Adonai dominus. ecce ego adduco super te gladium, & perdam homines a te, & iumenta, & erit Aegyptus in perditionem & desertum, & cognoscent quia ego sum dominus.

Vulg. *Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego adducam super te gladium, & interficiam de te hominem & iumentum, & erit terra Aegypti in desertum & in solitudinem, & scient quia ego dominus.*

Cum enim superbia elatis aliis quoque te opem ... tutum pollicea... experientia di...es ne pro tua quidem terra propugnare te posse me tibi supplicium inferente, cognoscetque populus meus meam potentiam, deinde rursus facta illius arrogantium verborum mentione.

Dicebas enim flumina, inquit, mea sunt, & ego feci illa.

Vulg. *Pro eo quod dixeris fluuius meus est, & ego feci eum.*

Solitudinem Ægypto minatur, non omni, sed ei quæ est a Magdolo & Syene vsque ad fines Æthiopum, & neque his vrbibus perpetuam solitudinem, sed ad quoddam tempus.

G

Ideirco ecce ego ad te & ad flumina tua, & dabo terram Aegypti in desertum, gladium, & perditionem a Magdolo & Syene vsque ad terminos Aethiopum.

Vulg. *Idcirco ecce ego ad te, & ad omnia flumina tua, daboque terram Aegypti in solitudinem gladio dissipatam a turre Syenes vsque ad terminos Aethiopum.*

Non transibit eam inquit pes hominis, & pes iumenti non transibit super eam, & non habitabitur quadraginta annis, & dispergam Aegyptum in gentibus, & ventilabo eos in regionibus.

Vulg. *Non pertransibit eam pes hominis, neque pes iumenti gradietur in ea, & non habitabitur quadraginta annis.*

Ir... est Dei clementia quæ mensura quadam ... pondere infert supplicia, & rursus ea sanat quæ percussit, ... dictum ... est, *ego occidam, & viuere faciam, percutiam & ego sanabo,* & hic igitur captiuitatem Ægyptus minatur, & dispersionem, & solitudinem, quam breui tempore desinit, qu... inquit annos erit ... ad quam nemo accedat, neque omnis Ægyptus, ... Magdolo, & Syene vsque ad terminos Aethiopum, statimque fore promittit vt reuocentur.

H

Post quadraginta enim annos inquit congregabo Aegyptios de gentibus in quibus dispersi sunt, & reducam captiuitatem Aegyptiorum, & collocabo eos in terra Pathures, in terra vnde capti fuere.

Vulg. *Post finem quadraginta annorum congregabo Aegyptum de populis in quibus dispersi fuerant, & reducam captiuitatem Aegypti, & collocabo eos in terra Phatures, in terra natiuitatis suæ, in terra de qua sumpti sunt.*

Ita

A Ita pollicitus liberationem à captiuitate, prædicit etiam futuram regni illius tenuitatem.

Et erit enim regnum humile inquit ibi præter omnia regna, & erit humillima, vt non extollatur amplius ſuper gentes, & pauciſſimos eos faciam, ne ſint ipſi plures in gentibus.

Vulg. *Et erunt ibi in regnum humile, & inter cætera regna erit humillima, & non eleuabitur vltra ſuper nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus.*

Res prophetiæ veritatem teſtantur, euerſum enim à Nabuchodonoſor Ægyptiorum regnum, rurſus Cyro Perſa regnante floruit, verum priſtinam potentiam minime recuperauit, interiecto enim haud multo tempore, Cambyſes Cyri eodem rurſus euerſo regno in ſuam poteſtatem redegit Ægyptum, ſibique ferre coegit tributum, deinde Macedonas quoque reges accepit, Ægyptiis regibus omnino ſublatis.

Et non erunt amplius domui Iſrael in ſpem reminiſcentem iniquitatem, vt ſequantur poſt eos, & cognoſcent quia ego ſum dominus.

Vulg. *Neque erunt vltra domui Iſrael in confidentia docentes iniquitatem vt fugiant, & ſequantur eos, & ſcient quia ego dominus Deus.*

Ita enim Ægyptiorum inquit regnum imminuam, vt non amplius meus populus illorum ope confidat, &

B impietatis ab illis capiat occaſiones, verum meam inquirat prudentiam, ſiquidem me dominum eſſe percipient.

Et factum eſt in ſeptimo & viceſimo anno in vna menſis primi, factum eſt verbum domini ad me dicens fili hominis, Nabuchodonoſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna contra Tyrum, omne caput caluities, & omnis humerus depilatus, & merces non fuit ei, & exercitui eius ſuper Tyro, & ſeruitute qua ſeruiuit propter eam.

Vulg. *Et factum eſt in viceſimo & ſeptimo anno in primo in vna menſis, factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis, Nabuchodonoſor rex ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, omne caput decaluatum & omnis humerus depilatus eſt, & merces non eſt reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro ſeruitute qua ſeruiuit mihi aduerſus eam.*

Illa decimo anno captiuitatis Iechoniæ prædixit, ſiue duodecimo, ita enim & Hebræus dicit & Syrus, hæc vero ſeptimo & vigeſimo poſt captam Tyrum, & longam obſidionem, propter quam etiam omne caput caluum factum eſſe ait, omnemque humerum depilatum. commoratio enim diutina ſub dio talia facere conſueuit,

C æſtu ſæpe cutem diſtrahente partibus illis, quæ nudæ membris corporis propoſitæ ſunt, pollicetur autem Nabuchodonoſor ſe mercedem daturum Ægyptum, pro laboribus ad oppugnationem Tyri ſuſceptis, non quia animo diuinæ miniſtrans voluntati, hæc molitus fuit, ſuo enim conatu contra omnes has gentes adduxit exercitum, verum per hæc declarat, nihil ſe inuito factum

Matt. 10 iri. *duo enim paſſeres*, inquit, *aſſe veneunt & vnus ex illis non cadet ſine patre veſtro qui in cælis eſt*, quem nihil latet eorum quæ fiunt, verum alia quidem ipſe moderatur, alia vero fieri permittit, modo libero hominis cedens arbitrio, modo eos, qui digni ſunt, per alios puniri concedens. Igitur vt oſtenderet ſuo permiſſu hanc Nabuchodonoſor potentiam adeptum, promittit etiam mercedem eſſe daturum, pro Tyriorum oppugnatione, Ægyptiorum ſeruitutem.

Hæc dicit Adonai dominus: ecce do Nabuchodonoſor regi Babylonis terram Aegypti: & capiet multitudinem eius, & diripiet ſpolia eius, & prædabitur prædam eius, & erit merces exercitui illius,

D *pro miniſterio eius, quo ſeruiuit contra Tyrum, dedi ei terram Aegypti pro omnibus quæcunque fecit.*

Vulg. *Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi pro quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laborauerit mihi.*

Rurſus eadem dixit, repetitione atque iteratione prędictionem confirmans.

Hæc dicit Adonai dominus, in die illa orietur cornu omni domui Iſrael, & tibi dabo os apertum in medio ipſorum & cognoſcent quia ego dominus.

E Vulg. *Ait dominus Deus, In die illo pullulabit cornu domui Iſrael, & tibi dabo apertum os in medio eorum, & ſcient quia ego dominus.*

Cornu diuina ſcriptura alias pietatem vocat, alias potentiam, alias regnum, hoc autem, *orietur cornu* per tranſlationem à vitulis ſumptam poſuit, qui ante cornuum productionem ſunt imbecilles, ſed poſtquam ea creuerint, multum roboris naneiſcuntur. Ægypto igitur euerſa, inquit, meus populus efflorеſcet, pietateque potietur, non habens ſibi magiſtram improbitatem, præbebunt autem propheticis verbis aures, quod me dominum eſſe perceperint, hoc enim declarauit cum dixit, *& dabo os apertum in medio eorum*, nam per Ezechielem omnem propheticum chorum ſignificauit.

Cap. 30. *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & dic: hæc dicit Adonai dominus, vlulate, ô. ô, diei, quia prope dies domini, & appropinquat dies nubes, & tempus gentium erit.*

Vulg. *Et factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & dic, hæc dicit dominus deus vlulate, væ, væ, diei, quia iuxta eſt dies, & appropinquabit dies domini, dies nubis, tempus gentium erit.*

F His omnibus quæ dicta ſunt terrorem incutit, lamentari & lugere iubens, *diem* vocat ſupplicii tempus, *nubem* autem animis offuſas à calamitate tenebras; *& tempus gentium* ſupplicium gentibus illatum nuncupauit, non ſolum enim meus, inquit, populus in hæc incidet mala, ſed etiam gentes impietatis pœnas dabunt.

Et veniet gladius ſuper Aegyptios, & erit perturbatio in Aethiopia, & cadent vulnerati in Aegypto, & capietur multitudo ipſorum, & corruent fundamenta eius, & capientur Perſæ & Cretes & Libyes & Aethiopes & Lydi & omnis Arabia, & omnes commiſti, & ex filijs teſtamenti mei in ipſo gladio cadent cum ea.

Vulg. *Et veniet gladius in Aegyptum & erit pauor in Aethiopia cum ceciderint vulnerati in Aegypto, & ablata fuerit multitudo illius, & deſtructa fundamenta eius, Aethiopia & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub & filii terræ fœderis cum eis gladio cadent.*

Quæ Ægypto, inquit, euentura ſunt perturbationem Æthiopiæ quoque efficient, quæ finitima illius ſollicita erit ne eadem patiatur. deinde narrat Ægyptiorum adiutores cum Ægyptijs interfectum iri, Cretenſes & Libyas,

G & Æthiopas, & Lydos, & Arabas. Græcorumque hiſtoriæ Lydorum & Ægyptiorum docent ſocietatem, Perſas autem non eos qui è Perſide eſſent ipſius auxilio, veniſſe dicit, qui enim fieri poterat, vt Aſſyriis & Chaldæis cum ipſis bellantibus ſocios Perſas haberent, ſed eos qui olim inde coloni deducti in Ægypto inquilini erant. aiuntque hac de cauſa etiam Ægyptiacam Babylonem Perſicæ cognominem fuiſſe, vtpote quam Perſæ incoluiſſent, *filios* vero *fœderis* Iudæos ipſos vocat, qui poſt obſidionem Hieruſalem, in Ægyptum aſſumpto ſecum Hieremia propheta deſcenderunt, & his ſimiliter pœnas minatur, quandoquidem præter ſuam voluntatem relicta Iudæa contenderunt in Ægyptum, atque item per Hieremiam prophetam dicta ſunt. *cognoſcent enim omnes* inquit *reliqui Iuda habitantes in terra* Hier. c. 44.
Aegypti, cuiuſnam verbum maneat, meum an ipſorum, & hoc vobis ſignum, dicit Dominus, ecce ego do Pharaonem Vaphrem regem Babylonis, traditum in manus inimicorum ſuorum, & in manus quærentium animam eius, ſicut dedi Sedeciam regem Iuda in manũ

H *Nabuchodonoſor regis Babylonis inimici eius, & quærentis animam eius.* conſentiunt igitur inter ſe quæ diuinis prædicta ſunt prophetis, vnus enim ſpiritus verba ſunt. ita rurſus prædicta Ægypti ſolitudine definiti temporis, nuncupatoque igne Aſſyriorum rege, ſubiicit.

In die illa egredientur nuncij à facie mea in Sim, feſtinantes delere Aethiopiæ ſpem, & erit perturbatio ipſis in die Aegypti: quia ecce venit.

Vulg. *In die illa egredientur nuncij à facie mea, in trieribus ad conterendam Aethiopiæ confidentiam, & erit pauor in eis in die Aegypti, quia abſque dubio veniet.*

Spem Aethiopiam vocauit, eo quod Ægyptij illorum ope confiderent, *Sim* autem græca lingua, in robore declaratur. hæc autem Ægyptiis inquit ſuſtinentibus per-

turbabuntur

A turbabuntur eorum adiutores Aethiopes, non ſolum propter ea mala, quæ illos inuaſerint, ſed propter ſibi ipſis imminentes calamitates, quæ eos occupabunt per nuncios quoſdam à me miſſos teſtantesq; imperata perficere.

Hæc dicit Adonai dominus. & perdam multitudinem Aegyptiorum per manum Nabuchodonoſor regis Babylonis, ipſius & populi eius cum eo, peſte à gentibus miſſæ ad perdendam terram, & euaginabunt omnes gladios ſuos ſuper Aegyptum, & implebitur terra vulneratis, & dabo flumina eorum deſerta, & reddam terram in manus improborum, & perdam terram, & plenitudinem eius in manibus alienorum, ego Dominus locutus ſum.

Vulg. *Hæc dicit dominus Deus, & ceſſare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis, ipſe & populus eius cum eo fortiſſimi gentium adducentur ad diſpergendam terram, & euaginabunt gladios ſuos ſuper Aegyptum, & implebunt terram interfectis, & faciam alueos fluminum aridos, & tradam terram in manus peſſimorum, & diſſipabo terram & plenitudinem eius in manus alienorum, ego dominus locutus ſum.*

B Omnibus inquit gentibus crudelioribus Babylonijs Aegyptum tradam, vt omnis eorum terra cædibus compleatur, & flumina ab incolis deſerantur. illud autem *& reddam terram in manus improborum*, pro *tradam* poſuit. conuenit hoc ijs etiam, quæ ante dicta ſunt, mercedem ſe daturum dixit Nabuchodonoſor Aegypti ſeruitutem, pro exhauſtis ab ipſo laboribus in oppugnatione Tyri. deinde prædicit abominationes ipſorum, id eſt, ſimulacra abominationis plena, ab hoſtibus euerſum iri.

Et ceſſabunt Memphis principes.

Quibus tunc Aegypti habenæ creditæ fuerint. & terror omnes inuadet Aegyptios, ipſa Tane incenſa, & Dioſpoli funditus deleta, potentiſſimaque Saitarum vrbe in difficillimas calamitates collapſa, & omnino ignis inſtar hoſtibus omnem vaſtantibus Aegyptum, ita vt etiam Syene in intimis eius partibus ſita hinc maxime perturbetur, & repentinum incurſum ſatis declarauit cum dixit, *erunt in Memphi bella eadem die.* nam ſimulatq; nuncius allatus fuerit, prælium committetur. illud autem *in Dioſpoli erit ſciſſura, & diffundentur aquæ,* murorum innuit demolitionem, & hoſtium aduentum inſtar aquæ influentium, & in omnes eius vicos domosq; diffuſorum. ad hæc addidit.

C *Iuuenes Heliopoleos & Bubaſti gladio cadent.*

Perſpicuum autem eſt, propter hos tanquam optimates & potentes eos gloriari, quinetiam

Mulieres inquit in captiuitate ibunt.

Vulg. *Et ipſæ captiuæ ducentur.*

Tum adijcit.

Et in Taphnis obtenebreſcet dies.

Vulg. *Et in Taphnis nigreſcet dies.*

Significans tenebras à calamitatibus profectas, quod idem rurſus ſignificauit, cum dixit, *& ipſam nubes operiet*, qui enim in mala inciderunt, haud æque lumen vident, ſed omnibus tenebris obſcuriorem diem opinantur. deinde eorum quæ fiant propoſitum ſibi finem declarauit.

D *Et faciam iudicia in Aegypto, & cognoſcent Aegyptij quia ego ſum dominus.*

Vulg. *Et iudicia faciam in Aegypto & ſcient quia ego dominus.*

Hæc enim omnia inquit fieri permittam, vt etiam Aegyptij diſcant, non propter ſe ipſos gloriari, ſed meæ dominationis ius agnoſcere.

Et factum eſt in vndecimo anno, in primo menſe in ſeptima menſis factum eſt verbum domini ad me dicens.

Hoc loquendi genus apud Hieremiam quoq; prophetam reperitur, etenim ille ſparſim apponit tempora. & priore loco poſitis quæ regnante Sedecia geſta ſunt, qui poſtremus regnauit. rurſus quæ ad Ioacim pertinent, recenſet, qui quidem ante illum regnum adminiſtrauit. atq; huiuſce rei cauſa hæc eſt, quod non ſimpliciter ipſi hiſtoriam conſcribunt, ſed prophetias quibuſdam temporibus factas. neceſſario vero, & iure optimo huius temporis nunc mentionem fecit. cum enim tantam calamitatum nubem ſit Aegypto minatus, ſeptimo

E & vigeſimo anno, iuſtum illud eſſe nos edocet ſupplicium.

In decimo enim anno, inquit, dixit dominus ad me, fili hominis brachia Pharaonis regis Aegypti contriui. & ecce non eſt colligatus, vt daretur ei ſanitas, vt imponeretur ei malagma, vt colligaretur & corroboraretur, & apprehendent gladium.

Fili hominis brachium Pharaonis regis Aegypti confregi, & ecce non eſt obuolutum vt reſtitueretur ei ſanitas, vt ligaretur pannis, & faſciaretur linteolis, & recepto robore poſſit tenere gladium. Vulg.

Mediocre inquit ipſi ſupplicium intuli, neque pœnitentiæ remedijs vti voluit, vt priſtinam rurſus potentiam recuperaret.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, & conteram brachia eius fortia, & extenta, & contrita, & deijciam gladium eius de manu eius. & diſſeminabo Aegyptum in gentes, & ventilabo eos in regiones, & corroborabo brachia regis Babylonis,

Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, & comminuam brachium eius forte, ſed confractum, & deijciam gladium de manu eius, & diſpergam Aegytum in gentibus, & ventilabo eos in terris, & confortabo brachia regis Babylonis. Vulg.

F Cum noluerit mediocribus caſtigationibus reſipiſcere, maximis illum pœnis afficiam, omniq; eum robore priuabo, vt ne bellicis quidem inſtrumentis vti queat, omniq; robore & virtute imbuam Babylonium: per *brachia* ſiquidem, & de Aegyptio & de Babylonio loquens vires indicauit, quandoquidem brachijs res bellicæ perfici conſueuere.

Et dabo inquit gladium meum in manus eius, & inducet eam ſuper Aegyptum, & prædabitur prædam eius, & ſpoliabit ſpolia eius.

Daboq; gladium meum in manu eius, & confringam brachium Pharaonis, & gemient gemitibus interfecti coram facie eius. Vulg.

Ego inquit vlciſcendi facultatem ei committam, vt omnia, quæ prædicta ſunt, faciat Aegypto, & hæc denuo adiecit iteratione priora confirmans, quamobrem vt perſpicua & aperta, ex ijs, quæ ante interpretati ſumus, interpretari ſuperſedimus.

G *Et factum eſt in decimo anno in tertio menſe vna menſis factum eſt verbum domini ad me dicens. fili hominis dic ad Pharaonem regem Aegypti, & ad multitudinem eius, cui aſſimilaſti te ipſum in altitudine tua?* Cap. 31.

Et factum eſt in anno vndecimo tertio menſe vna menſis factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis dic Pharaoni regi Aegypti, & populo eius, cui ſimilis factus es? Vulg.

Quando longanimitate, cum opus erat, vti noluit, ſed faſtu ſuperbiaq; inſoleſcere perſeuerauit, per interrogationem cum eo colloquitur: dic inquit ò rex Aegypti quibus te ipſum comparas, & cuinam regum eſſe te ſimilem cenſes? qui tanta ſuperbia abuteris? deinde ſubijcit.

Ecce Aſſur cypariſſus in Libano pulcher propaginibus, & altus magnitudine, & denſus tegumento, & in medio nubium factum eſt imperium eius.

Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſusq; altitudine, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. Vulg. H

Tranſlationis rurſus vſus eſt charactere, atque Aſſyriorum regem cypreſſo in Libano natæ ſimilem fuiſſe & magnitudine celſitatis, & frequentia, & copia ſibi ſubiectorum, & decore prætorum & ducum, hos enim *propagines* vocauit. illud autem, *in medium nubium factum eſt imperium eius*, non ſolum hyperbolice ſecundum hominum ita loquentium idioma poſuit, plerique enim dicere conſueuere, vſque ad nubes elatus eſt hic, ſed etiam cogitationem eius arrogantiam patefecit, eius quippe dictum illud eſt: *aſcendam ſuper nubes, ſuper aſtra cæli ponam thronum meum.* quod vndique è diuina ſcriptura percipere licet. nam Sennacherib exclamabat, *numquid eruet dominus Hieruſalem de manu mea?* Nabuchodonoſor vero conſtructam imaginem auream, omnes ſibi ſubiectos, & principes, & princi-

A pium pare[illegible] enio [illegible] que ſuperbam [illegible] ad hæc ad[illegible].

Aqua enutriuit illum, abyſſus [illegible] eum. flumina eius [illegible] in circuitu plantarum eius, & omnes congregationes eius [illegible] omnia ligna campi.

Vulg. *Aquæ nutrierunt illum, abyſſus exaltauit illum, flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos [illegible] ad vniuerſa ligna regionis.*

Aquam & abyſſum infinitas gentes ab eo [illegible] redactas appellauit, quas vecti[illegible] dam irrigationem exercitui [illegible] quaſdam enutriuit, effecitq., vt eius [illegible] nes militares *ad omnia ligna campi* [illegible] ad eos qui nec dum ſubacti, neq. [illegible] ſent, vt illi etiam ſubijcerentur.

Propter hoc exaltata eſt magnitudo eius, vltra omnia ligna campi, & inde dilatati ſunt rami eius, & exaltata ſunt propagines eius, ab aqua multa, cum extenderet ſe.

Vulg. *Propterea eleuata eſt altitudo eius ſuper omnia ligna regionis, & multiplicata ſunt arbuſta eius, & eleuati ſunt rami eius præ aquis multis.*

B Hoc inquit ipſi arrogantiæ & ſuperbiæ cauſa fuit. ab infinitis enim gentibus excipiens irrigationem [illegible] propaginibus auctus eſt.

In propaginibus eius. inquit, nidos ſtruxerunt omnia volatilia cœli.

Vulg. *Cumq. extendiſſet vmbram ſuam in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia cœli.*

Per hoc prudentiores homines & veluti mente volantes ac celeres indicauit.

Et ſub ramis eius gignebant omnes beſtiæ campi.

Vulg. *Et ſub frondibus eius genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum.*

His barbaras gentes ſignificauit & ferinas, & humilia ſentientes. quod ipſe quoque interpretatus eſt cum dixit,

In vmbra illius habitauit omnis multitudo gentium.

Vulg. *Sub vmbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.*

Et quod ſupra dictum & per translationem dixit, hoc communiter & aperte hic adiecit *vmbramq.* ipſius & *propagines & ramos*, non ſolum prætores, & duces, ſed etiam C gentibus imperantes ſatrapas vocauit, quibus ſubiecti populi ſeruiebant. Hæc item Nabuchodonoſor ipſe vidit in ſomnijs, & beatus Daniel arboris interpretatus eſt ſomnium.

Et fuit inquit pulchritudo in altitudine eius propter multitudinem ramorum ſuorum.

Vulg. *Eratq. pulcherrimus in magnitudine ſua, & in dilatatione arbuſtorum ſuorum.*

De[illegible] autem nos [illegible] multitudinem beatus Dani[illegible] qui dixit [illegible] ſatrapas Dario fuiſſe q[illegible] deinde cauſam quoque [illegible] docet

[illegible] radices eius in aquam multam.

Vulg. *Erat enim radix illius iuxta aquas multas.*

Extenſis enim circumquaq; radicibus multaq; exce[illegible] irrigatione hos ramos enutriuit. & in translatione [illegible] minorans,

D *Cypariſſo. inquit, non ſupereextulerunt eum in paradiſo Dei.*

Vulg. *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei.*

Nec enim [illegible] ijs, qui tunc per orbem terrarum regnabant illuſtrior illo fuit. *paradiſum* quippe hi[illegible] orbem terrarum nuncupauit. namq, omnia mod[illegible] per translationem narr[illegible].

Et pinus inquit non ſimiles ramis eius, & abietes non fuerunt ſimiles propaginibus eius.

Vulg. *Abietes non adæquauerunt ſummitatem eius, & platani non fuerunt æqua frondibus illius.*

Non ſolum aut[illegible] ipſe, inquit, illuſtrior alijs omnibus [illegible] fuit. ſed etiam eius rami, propaginesq. [illegible] & proceritate & denſitate aliarum gentium [illegible] fuerunt, *pinusq. & abietes* per translatio[illegible] [illegible] gentium reges appellauit, quibus ſatrapas præfecit: quorum minus erat vt hos ubedire coge[illegible].

E [illegible] regi[illegible] nobiliores[illegible] dio qu[illegible]

Omne lignum in paradiſo Dei non aſſimilatur [illegible] pulchritudine eius propter mul[illegible] ramorum eius.

Vulg. *Omne lignum paradiſi Dei non eſt aſſimilatum illi & pulchritudini eius.*

Pulchritudinem [illegible] dicit [illegible] natum conſpicitur [illegible] bus omni[illegible] quæ [illegible] coram inſ[illegible] re, aliſ[illegible] gno potiti [illegible] tantiſ, quemo[illegible] rentur.

Aemulata enim ſunt ipſum inquit, omnia ligna deliciarum paradiſi Dei.

Vulg. *Quoniam ſpecioſum feci eum & multis condenſisq. frondibus & æmulata ſunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiſo Dei.*

Deinde animi [illegible] ſtum [illegible]

F *Propterea hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod factus eſt magnus magnitudine, & dedit principatum ſuum in medium [illegible], & exaltatum [illegible] cor eius in exaltatione ipſius, & vidi eum extolleretur ipſe, & tradidi eum in manus principis gentium, & [illegible] perditionem ſecundum impietatem eius.*

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus, pro eo quod ſublimatus eſt in altitudine, & dedit ſummitatem ſuam virentem atq. condenſam. & eleuatum eſt cor eius in altitudine ſua, tradidi eum in manu fortiſſimi gentium, faciens faciet ei iuxta impietatem eius, & eieci eum.*

Quando, inquit, haud contentus fuit in homine [illegible] perio, ſed [illegible] contra me ſuperbia abu[illegible]. *tradidi eum in manus principis gentium*, Cyrumq. [illegible] ma[illegible] gene[illegible] Medus, paterno Perſes erat, [illegible] duabus na[illegible] Babylonis [illegible] [illegible] obtin[illegible]. *Et fecit in eum perditionem ipſius, ſecundum impietatem eius* [illegible] quæ admi[illegible] pertulit. Secundum hiſtoriam igitur hæc Nabuchodonoſor acc[illegible], qui tantæ crude[illegible] ſuperbiæque & impiet[illegible] labutauit. [illegible] vero hæc accura[illegible] aliquis velit inſpicere competiet etiam communem hominum G peſtem, Deo[illegible] teſtum, & inimicum diabolum per hæc indicari, [illegible] qui recte & pulchre fabrefactus, principibusque poteſtatibus exæquatus, inferioribusque nobilior, *paradiſum* enim *deliciarum*, & *ligna* in eo ſecundum allegoriæ [illegible], corporis expertes naturas vocauit, contr[illegible] opificem ſuum [illegible] quiq; ſibi talem decorem poteſtatemq. tribuerat, veluti [illegible] exarſit [illegible] que tyrannidem. cum ſe Deum fore [illegible], excidit. hoc item beatus Paulus [illegible] dicit *non neophytum, ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli.* ne- Tim. 3 ſciens enim perinde vt opus eſt honore vi[illegible] ijs patietur, quæ diabolus paſſus eſt, qui tributum ſibi honorem faſtus & arrogantiæ fecit occaſionem, *hunc autem principi gentium traditum* [illegible] quis autem hic princeps H gentium, [illegible] genitus, Dei verbum, Chriſtus dominus ad quem [illegible] prophetauit. *quis non timebit te rex gentium* & beatus Iacob. *non deficiet princeps ex Iuda & dux de femoribus eius, donec veniat cui repoſitum eſt, & ipſe expectatio gentium.* hæc item Eſaias exclamat, *erit enim radix inquit,* Hiere. 10 *Ieſſe & qui conſurgit vt princeps ſit gentium, in ipſo gentes ſperabunt.* & [illegible] eum, *dedi te in fœdus generis, in lucem* Eſa. 1 *gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ.* & ipſe [illegible], *laborauit Aegyptus, & negotiatio Aethiopum & Sabaim viri excelſi ad te aſcendent [illegible] te ſequentur vincti compedibus, & in te ſupplicabunt quia in te Deus eſt & non eſt Deus præter te. &* Eſa. 45 *quæ ſequuntur* [illegible] quoque beatus Dauid [illegible] *populus quem non cognoui ſeruiuit mihi.* & infin[illegible] [illegible] idem ducen[illegible]. Huic igitur [illegible] communem peſtem, & hoſtem [illegible] ab hoc perditum illum fuiſſe ſecundum impietatem ſuam his [illegible].

A *Et eieci eum ego, & exterminauerunt eum alieni a pestilentes à gentibus. & derelinquerunt eum super montes.*

Vulg. *Et succident eum alieni, & crudelissimi nationum, & proijcient eum super montes.*

Cum enim dominus illum vidisset, & principatu ac tyrannide deiecisset, qui olim pestilentes erant & a Deo alieni ex gentibus, & diuinæ præconio crediderunt, ij prorsus eum exterminarunt, & radicitus eius tyrannidem extirparunt, & deiecerunt eum in montibus, vbi prius habebat delubra, arasque, erectis philosophiæ columnis.

Et in cunctis vallibus ceciderunt rami eius, & contrita sunt stirpes eius in omni campo terræ.

Vulg. *In cunctis conuallibus corruent rami eius, & confringentur arbusta eius in vniuersis rupibus terræ.*

B *Ramos* autem & *stipites* omnis generis idolorum templa nuncupauit, quæ ab ipso occasionem, vt erigerentur, acceperant, quæque in montibus & campis omnium deleta sunt, per eos qui pridem pestilentes erant, sed postea fideles fuere gentes.

Et descenderunt ab vmbraculo eius omnes populi terræ. & strauerunt eum.

Vulg. *Et recedent de vmbraculo eius omnes populi terræ, & relinquent eum.*

Cognita enim eius fraude non solum illius dominium effugerunt sed etiam vsq; ad ipsum solum prostrauerunt Domini mandatum illud exequentes. *ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones & super omnem virtutem inimici.*

Luc. 10

Super ruina eius requieuerunt omnia volatilia cœli, & super truncum eius fuerunt omnes bestiæ agri.

Vulg. *In ruina eius habitauerunt omnia volatilia cœli, & in ramis eius fuerunt vniuersæ bestiæ regionis.*

Si quis enim in sublime volat, ad cœlum mentis oculos intendens, is lætatur eius contemplans interitum, impietatisque arrogationem. & qui prius ferino more viuebant, in eius ramos inuadent, idolorumque suis manibus templa subuertent. quæ *stipites* nominauit.

C *Et non exaltentur magnitudine sua omnia ligna quæ sunt in aqua, neq; dent principatum suum in medio nubium, neq; stent in excelsitate sua ad eum bibentes aquam.*

Vulg. *Quamobrem non eleuabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa, atq; frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia, quæ irrigantur aquis.*

Istius, inquit, pernicies, & principatus eius euersio proderit alijs, & securitatis erit argumento, quia cernentes, quæ ipsi acciderint, haud sustinebunt immerito superbia abuti. neque tenebunt imperium sibi nequaquam decorum vsurpare, occasionem ad tyrannidem nacti, quasi irrogatione in quandam honorem sibi à me submisisti tum

Quia omnes dati sunt in mortem.

Vulg. *Quia omnes traditi sunt in mortem.*

Non enim ipse solum diabolus, sed etiam qui eius tyranni his participes fuere dæmones, funditus interiere. Sed turius ad historiam redire tempus est, satis enim

D sunt ea quæ dicta sunt ad hoc docendum, non tantum de Nabuchodonosor superiora similé dicta, sed etiam de illo qui in eo operatus est. quique eum sua superbia instruxit: ait igitur ipsum Nabuchodonosur & omnes qui cum eo fuerint morituros, atq; eadem, quæ alij homines perpessuros.

In terram profunditatis inquit in medio filiorum hominum qui abducuntur in foueam,

Vulg. *Ad terram vltimam in medio filiorum hominum ad eos qui descendunt in lacum.*

Ad hæc adijcit.

Hæc dicit Adonai dominus, in qua die deductus est in infernum, luxit eum abyssus. prohibuit & statuit flumina sua, circumdedit multitudinem aquæ.

Vulg. *Hæc dicit dominus Deus, In die quando descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abysso, & prohibui flumina eius, & coercui aquas multas.*

Abyssum vocauit subiectas illi gentes, quæ cum eo militaria munera exequebantur, lugebantq; non tamen illius cædem, sed suam cladem, & euersionem. illum enim non luxisse eos abunde declarauit cum dixit: *prohibuit multitudinem aquæ*, hoc est, non amplius tibi mittere tributa sustinebit.

E *Obtenebratus est super eum Libanus, omnia ligna campi super eum soluta sunt.*

Vulg. *Contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt.*

Libanum autem non montem vocat, sed regni densitatem, & *ligna agri* principes, qui sub eo erant, persectis inferiores, velut in agro quodam consitos. intelligit autem satrapas præfectis & ducibus subiectos, & in Libano consitos maiores principes. sicut igitur non *Libanum* Libanum, neque *agrum* agrum, neque item *ligna* ligna hic intelligimus, ita neq; *paradisum deliciarum*, eum qui paradisus Dei vocatus est. sed si de Nabuchodonosor dictum accipiamus, regna vrbis terrarum, si de diabolo, intelligentes & corporis expertes potestates.

F *A voce ruinæ eius, inquit, commota sunt gentes quando deducebam eum in infernum cum descendentibus in lacum.*

Vulg. *A sonitu ruinæ eius commoui gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum.*

Propter vtrumque hoc accidit, etenim interfecto Babyloniorum rege, fama, quæ circumquaque peruaserat, subiectas illi gentes perturbauit, & diabolo profligato commotæ sunt gentes, & à pristina fraude ad salutarium dogmatum veritatem defeciuere, namq; beatus Paulus commotionem, *defectionem* vocat.

Et consolabantur eum, inquit, in terra ima omnia ligna deliciarum, & delecta & pulcherrima Libani, omnia bibentia aquam, etenim & ipsa descenderunt cum eo in infernum, cum vulneratis à gladio.

Vulg. *Et consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atq; præclara in Libano, vniuersa quæ irrigabantur aquis, nam & ipsi cum eo descenderunt ad infernum ad interfectos gladio.*

Imam autem *terram* & *lacum* & *foueam*, cum de Nabuchodonosor loquitur, mortem appellat, cum de diabolo, in extremam detrusionem. ait igitur horum & illorum

G participes fore interitus, qui cum eo regnarint: euerso enim rege necesse est omnem magistratus, qui sub eo degunt, commutari. Illud vero consolabuntur ipsum, ab ijs quæ apud nos accidunt, dictum est. consueuit enim quodam modo calamitatum communio ijs, qui animum desponderunt, aliquid consolationis afferre. non solum autem ab ipso delecti principes euertentur, sed etiam

Semen eius, habitantes sub vmbraculo eius, in medio vitæ eorum perierunt.

Vulg. *Et brachium vniuscuiusq; sedebit sub vmbraculo eius in medio nationum eius.*

Balthasar enim semen & filius Nabuchodonosor propter ingentem impietatem haud permissus est ad senectutem peruenire, sed cum iam medium hominibus definiti temporis cursum transigeret interfectus est. si vero ad diabolum hæc referas, opus est intelligere, *semen*, disseminatam ab ipso impietatis doctrinam, quia ipsa quoque funditus delebitur, quique pro ea propugnare contenderint. deinde ad ipsum orationem conuertit.

H *Cui assimilatus es in virtute, & in gloria, & in magnitudine inter ligna deliciarum, descende, & deducaris cum lignis deliciarum in terra profundum.*

Vulg. *Cui assimilatus es ô inclyte atq; sublimis inter ligna voluptatis, ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam.*

Cum enim nolueris ijs lignis, quæ simul tecum sata sunt, similis esse, sed ipsi satori, cum eisdem lignis, quæ eadem quæ tu cogitarunt, iubeo te proijci, proijcique in terræ profundum. Hoc igitur vtrique item conuenit. His subijcit.

In medio incircumcisorum dormies cum vulneratis gladio.

Vulg. *In medio incircumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio.*

Incircumcisorum, non corpore, sed corde dixit, nouit enim non solum noua sed etiam vetus scriptura cor-

A [illegible]

[illegible] *fuo.* [illegible]

[illegible] tem al [illegible]

Sic Pharao & omnis multitudo roboris eius, dicit Adonai Domi[illegible]

Vulg. *Ip[se] est Pharao & omnis multitudo eius dicit Dominus Deus.*

Cum e[illegible] pia dixerit, *sic aſsimilaſti teipſum in exc[elſi]tate tua* [illegible] ante [illegible] pertinere ad Aſſyrium [illegible] ue Babylon [illegible] Pharao, *& omnis multitudo roboris eius:* na[illegible] ir qui [illegible] & [illegible] hæc patiet[ur] [illegible] quoq; idem expect[a]to ſupplicium, ea dem præditus imp[ie]tate.

Et factum eſt in decimo anno, in decimo menſe, vna menſis factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis aſſume lamentum ſuper regem Aegypti. & dices, leoni [ge]ntium aſsimilatus es, tu. & [u]t draco in mari, & ventilabas cornu [illegible] fluminibus tuis & conturbabas aquam pedibus tuis, & conc[ulc]abas flumina tua

B

Vulg. *Et factum eſt duodecimo anno in menſe duodecimo, in vna menſis factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis aſſume lamentum ſuper Pharaonem regem Aegypti, & dices ad eum: leoni gentium aſsimilatus es, & draconi qui eſt in mari, & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis & conculcabas flumina earum.*

Iſtius arr[o]ganti[am] ruſſus & faſt[um] [illegible] acenſ[illegible] atq; ie x[illegible] mulatum eum fuiſſe drac[oni] [illegible] qui [illegible] in mari ſuperbiam, docti ſumus [illegible] iſtum eſſe diabo[lum] [illegible] olim inte [illegible] ſti gentium & ama[illegible] ſuperbia con[illegible] eſt & Eſai[as] ait *induc[t]urum Deum gladium ſanctum ſuper draconem qui eſt in mari,* alleritque illum tentaſſe, & ſimil[e]m factum eſſe leoni, leonem vero gentium regno potientem dominum eſſe didi[cimus], *recumbens enim requieuit,* [in]quit, *vt leo, & vt catulus leonis quis excitabit eum.* Hoc igitur dicit, quia tentaſti ſimilis fieri gentium leoni per[in]de [at]que draco qui eſt in mari, & contra auctorem omnium [illegible] Deum ſuperbia inflatus e[s], fluuio fretus [illegible] [illegible] ilis, vt qui non indi[g]eres neq; nubibus, neque pluuia neque ſuperna prouidentia & cura, verum pedibus a[illegible] conturbans eam deriuares ad agros irrigandos [h]ac de cauſa

Gen 49.

C

Circumiiciam, inquit, ſuper te retia mea in eccleſia multorum & extraham te in hamo meo.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus, expandam ſuper te rete meum, in multitudine populorum multorum & extraham te in ſagena mea.*

Con[ſe]quenter fluuio, & admodum appoſite hamum [illegible] rete, [illegible] interpretatus eſt [illegible] *multorum* [illegible] quodam rete adhibit[o] ho[illegible] ex[illegible] quaſi quodam hamo mea voluntat[e] [illegible] te, & piſcis inſtar venab[o]r.

[Ex]tendam te inquit ſuper terram, & campi tui replebuntur, [illegible] faciam ſuper te omnia volatilia cœli, & implebo ex me[illegible] beſtiæ terræ, & dabo carnes tuas ſuper montes, & im[ple]bo a ſanguine tuo campos, & potabitur terra a ſtercoribus tuis [ſu]per montes, & valles implebo a te.

Vulg. D *[E]t proiiciam te in terram ſuper faciem agri abiiciam te, & habitare [faci]am ſuper te omnia volatilia [cœli], & ſaturabo de te beſtias [illegible] terræ, & dabo carnes tuas ſuper montes, & implebo colles [tuos] [ſa]nie tua, & irrigabo terram fœtore ſanguinis tui ſuper montes, & valles implebuntur ex te.*

Quando [in]quit ab hoſtibus captus & interf[e]ctus [illegible] inſepultus permanebis [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] enim [illegible] [illegible] & montes [illegible]

[illegible] *obtenebrabo* [illegible] *& luna non oſtendet lumen ſuum,* [illegible] *dabo tene*[illegible]

Vulg. [illegible] *& nigreſcere faciam* [illegible] *non dabit lumen* [illegible] *omnia lu*[illegible] *ſuper te, & da*[illegible] *ſuper terram tuam,* [illegible] *Dom*[illegible]

Non [illegible] *ſtabo* [illegible] [illegible] *ſuper omn*[illegible] [illegible] [illegible]

Et [ir]ritabo cor populorum multorum, quan[do] [illegible] ciuitatem tuam in [illegible], in terram quam non [illegible] contriſtabuntur [ſu]per te [illegible] [illegible] ſtupore conſtupeſcent, cum ex[illegible] ego [illegible] contra facies ipſorum expectantes [illegible] ſuam [illegible] tua.

E

Vulg. *Et irritabo cor populorum mult[o]rum, cum induxero [contri]tionem tuam, in gentibus ſuper terras, quas ne[ſcis.] & [ſtupe]ſcere faciam ſuper te popul[o]s multos, & reges eor[u]m horr[ore] [ni]mio formidabunt ſuper te propter vniuerſas iniquitates quas operatus es cum volare cœperit gladius meus [illegible] rum, & obſtupeſcent repente ſinguli pro anima [illegible] na ſua.*

Cum capti [inquit] fuer[is] ali[i] quidem [illegible] rec[illegible] dicere ſe immunes erga te [illegible] ſtetter [illegible] ali[i] vero lugebu[nt] [illegible] tim [illegible] ex iis quæ tibi accide[illegible] imp[illegible] [illegible] conijcientes [illegible] docet, Baby[illegible] [illegible] [illegible] dam, hos enim *gigantes* v[illegible] [illegible] mnibus gent[i]b[u]s [illegible] [illegible] pœna [illegible] Acc[e]pte ſuper [illegible] [illegible] nuncupant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] neque [illegible] neq [illegible] pter eam ſolitudinem quam [illegible] vt deſi[illegible]entes huc atque [illegible] [illegible] incedant, hoc eſt, le[illegible] & pla[illegible] te. atq; hæc inquit erunt [illegible] ſolitudo [illegible] & incolæ eius bello capt[i] in ſeruitutem abdu[illegible] rint.

G

Et cognoſcent, inquit, quia ego ſum Dominus.

Vulg. *Et ſcient quia ego Dominus.*

Experientia enim malorum & [illegible] docebuntur [illegible] [illegible] & meum dominium agnoſ[ce]nt. deinde [illegible] etiam.

Filiæ gentium intelligit autem vrbes & vicos lamentabuntur ſuper Aegyptum, & [ſu]p[er] omne robur eius, [illegible] Lam[en]tabuntur ipſum, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Planctus eſt, & plangent eum filiæ gentium ſuper Aegyptum & ſuper multitudinem eius plangent eum, ait Dominus Deus.*

Non ſolum inqui[t] Ae[gyptiorum] [illegible] nationem, [illegible] ipſorum [illegible] [illegible] aliarum gentium [illegible] priſtinam [illegible], & repentinam fa[illegible] co[m]mutati[onem] cernen[tes].

H

Et factum eſt in decimo anno primo menſe in quinta [dec]ima menſis factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis lamentare [ſu]per robur Aegypti, & declinans attrahe ip[ſu]m.

Vulg. *Et factum eſt in duodecimo anno in quintadecima menſis factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hom[inis] [illegible] carmen lugubre ſuper multitudinem Aegypti & detrahe eam [ip]ſam.*

V[er]bi[s] [i]nq[ui]t propheti[cis] de ſtatu ipſum d[illegible] [illegible] [illegible] detrahito atq deduc[ito]

Et d[illegible] ſicut eum gentes mortuum in pro[f]und[u]m terr[æ] ad deſ[ce]ndentes in [lac]um.

Et [fi]l[i]as gent[iu]m robuſtarum ad terram vltimam cum [illegible] d[eſcendu]nt [in] lacum

Vulg.

A Filias rurſus vrbes & vicos vocat, quas ait interfectum iri, *foueam* enim mortem à ſepulchro impoſito nomine nuncupauit.

Ex aquis pulchra deſcende, & dormi cum incircumciſis.

Vulg. *Quo pulchrior es deſcende & dormi cum incircumciſis.*

Quæ enim inquit aquis fluminis oblectata es fructibus qui inde naſcebantur, honorem adepta es, neque cordis impietatem circumcidiſti, cum ijs quibus te ſimilem præſtitiſti cædis particeps fias. tum rurſus eiſdem commemoratis adiecit.

Et dicent tibi gigantes, qui ſunt in profundo foueæ, ſis, quo enim meliores? deſcende dormi cum incircumciſis in medio vulneratorum gladio.

Vulg. *Loquentur ei potentiſſimi robuſtorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus eius deſcenderunt, & dormierunt incircumciſi interfectiq; gladio.*

Eſa. 14. Hæc item beatus Eſaias de Babylonio ait, *& dicent tibi principes qui à ſæculo ſunt, & tu captus es, ſicut & nos, in nobis*

B *autem connumeratus es, deſcendit in infernum gloria tua. & multa lætitia tua. ſubter te ſternent tineam & operimentum tuum vermis.* & hic quoque dicent tibi, inquit, qui fuerunt potentia illuſtres, & olim mortui ſunt, hos *gigantes* vocauit, *ſis*, id eſt, ſimilis nobis mortuus, quo enim præſtantior es, qui tentaris fieri immortalis? deſcende igitur, & ſimul vitam, & cum ijs, qui eadem quę tu auſi ſunt, ſimili cæde perimaris, tum commemorat eos, qui potentia illuſtres fuere.

Ibi Aſſur & omnis congregatio eius, omnes vulnerati illi traditi ſunt, & ſepulchrum eorum in profundo foueæ, & facta eſt congregatio eius in circuitu monumenti eius.

Vulg. *Ibi Aſſur & omnis multitudo eius in circuitu illius ſepulchra eorum, omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulchra in nouiſſimis laci.*

Quis inquit fuit adeo celeber vt Aſſyriorum rex? veruntamen iſte quoq; ſortitus eſt vitæ finem, & omnis eius exercitus mortis illius particeps fuit.

Omnes vulnerati qui ceciderunt gladio, qui dederunt ſepulchra ſua in femoribus lacus.

Vulg. C *Omnes interfecti & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulchra in nouiſſimis laci.*

Sepulchrorum formam ita nuncupauit, longa enim ſepulchra & femoribus ſimilia.

Et facta eſt eccleſia in circuitu ſepulchri eius, omnes vulnerati cadentes gladio.

Vulg. *Et facta eſt multitudo eius per gyrum ſepulchri eius vniuerſi interfecti, cadenteſq; gladio.*

Quemadmodum enim rex ipſorum, ita ipſi quoq; interfecti ſunt & apud illius ſepulchrum necati. & hæc inquit, paſſi ſunt viri,

Qui dederant timorem ſuum in terra vitæ.

Vulg. *Qui dederant quondam formidinem ſuam in terra viuentium.*

Attamen illi omnes perterrentes & territi capient, inquit, dedecus ſuum cum ijs qui deducuntur in foueam. Illa enim gloria priuati, cum dedecore vitam finient eadem cæde interfecti, qua alios ipſi occidere. deinde commemorat gentium monumenta.

Ibi Elam, & omnis potentia eius in circuitu monumenti eius, &

D *omnis multitudo eius, & omnes vulnerati qui ceciderunt gladio, & qui deſcenderunt incircumciſi in terræ profundum.*

Vulg. *Ibi Elam & omnis multitudo eius per gyrum ſepulchri ſui, omnes hi interfecti ruenteſq; gladio, qui deſcenderunt incircumciſi ad terram vltimam.*

Mos erat in bellis, vt ſecundum gentes, ſtruerentur ſepulchra, propinquos enim coniunctos cognati vna ſepulturæ mandabant. hoc igitur indicauit hic quoq; gentem Elam feciſſe quę Aſſyrijs proxima eſt, docetq; etiam incircumciſos periiſſe, cum ab impietate nequaquam receſſerint. deinde cum ſimul dixerit eos, qui formidabilem olim omnibus fuere, proprio tormento punitos, & æque atq; alios mortuos eſſe, adiecit.

Vnicuique in circuitu ſepultura eius, omnium incircumciſorum vulneratorum gladio.

Vulg. *In medio interfectorum poſuerunt cubile eius in vniuerſis populis eius in circuitu eius ſepulchrum illius omnes hi incircumciſi interfectiq; gladio.*

E Aliaſque gentes enumerat, quæ hac cæde ſunt interfectæ.

Ibi traditi ſunt Moſoch & Thobel.

Vulg. *Ibi Moſoch, & Thubal.*

Thobel vocantur Iberes, *Moſoch* Cappadoces. eiſdemq; repetitis, quæ de Elamitis dixerat, ſubiecit.

Et poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis.

Superuacua enim arma ſunt ijs interfectis, qui ipſis vterentur. narrat etiam cædis cauſam.

Et facta ſunt iniquitates eorum in oſſibus eorum.

Vulg. *Et fuerunt iniquitates eorum.*

Pœnas inquit impietatis perſoluerunt. deinde etiam impietatis genus declarat.

Quia terruerunt gigantes in vita ſua, & timor dominantium fuit, in terra viuentium.

Vulg. *Quia terror fortium facti ſunt in terra viuentium.*

Tantam inquit crudelitatem adhibuere, atq; temeritatem vt omnibus terrorem incuterent, non ſolum tenuibus ſed ijs quoq; qui robore & potentia gloriabantur. Iccirco inquit, ſimili cæde peribis, qua ij, quos i-

F pſe occidiſti. hæc autem ſuſtinuere aliæ quoque gentes.

Ibi enim Edom, & reges ipſius, & omnes principes eius qui dederunt robur ſuum in vulnera gladij.

Vulg. *Ibi Idumea & reges eius, & omnes duces eius, qui dati ſunt cum exercitu ſuo cum interfectis gladio.*

Hoc eſt, qui ad cædes viribus abuſi ſunt. cumque oſtenderit iſtos ſimiliter interfectos itidem ſubiecit.

Ibi principes aquilonis omnes ipſi, omnes duces Aſſur, qui deducti ſunt cum vulneratis cum timore ſuo.

Vulg. *Ibi principes aquilonis omnes & vniuerſi venatores, qui deducti ſunt cum interfectis pauentes & in ſua fortitudine confuſi.*

Exibit enim ſpiritus eius & reuertetur in terram ſuam, vt inquit diuinus Dauid, *in illa die peribunt omnes cogitationes eius.* hoc etiam hic Deus ait, *qui deducti ſunt cum vulneratis, cum timore ſuo*, morte enim etiam potentiæ terror euertitur, *nudi* inquit, *a robore ipſorum*, id eſt, nudi & vacui à robore fuerunt. *dedecore affecti dormierunt incircumciſi*, nihil enim ita ignominia afficit, vt illius, qui ſibi ſceleris eſt conſcius, accuſatio. & *incircumciſos* denuo vocauit eos qui

G peccati non amputent excrementa. deinde cum dixerit.

Acceperunt tormentum ſuum, cum deſcendentibus in foueam.

Hoc eſt, ſupplicium ſubiecit.

Illos videbit rex Pharao, & conſolabitur ſuper omne robur ipſorum, vulnerati gladio Pharao, & omnis exercitus eius dicit Adonai Dominus, quia dedit timorem ſuum ſuper terram vitæ, & dormiet in medio incircumciſorum vulneratorum gladio, Pharao & omnis multitudo eius dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Vidit eos Pharao & conſolatus eſt ſuper vniuerſa multitudine ſua, quæ interfecta eſt gladio Pharao & omnis exercitus eius ait dominus Deus, quia dedit terrorem ſuum in terra viuentium & dormiuit in medio incircumciſorum cum interfectis gladio, Pharao & omnis multitudo eius ait dominus Deus.*

In illos enim reſpiciens, inquit Pharao, qui maiores fuerunt, & longe potentiores, aliqua conſolatione afficietur & vna illi ſubiecti, dabit tamen impietatis pœnas, quia multo ſibi ſubiectis incuſſo metu, ipſe legem meam

H non admiſit, ſed animam reliquit incircumciſam. quamobrem cum talibus ipſe quoque & vna qui eadem ſentientes ſimiliter vixerunt, occidentur. His igitur perceptis cum cognouerimus ex diuinis oraculis, quales pœnas luant, qui animam non circumcidunt, accipiamus, horror, ſanctiſſimi ſpiritus haud manufactam circumciſionem: de qua beatus Paulus ait: *& circumciſio cordis in ſpiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo eſt.* circumciſionem vero cordis edocti ſumus peccati ablationem, & improbarum mentis affectionum amputationem eſſe. quod Dominus docebat, cum diceret: *ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, excide, & proijce à te*: & de manu ac pede idem dixit, addiditq; *expedit tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, & non totum corpus tuum proijciatur in gehennam.* & *membra* hoc loco, membrorum actiones vocauit, quæ circumcidere opus eſt, & excide-

A re & patrem in eum ratio me est expurgare, totumq; diuinis legibus dedicare & consecrare ita eum ab aduersarij ... nostrum, & dominum nostrum, & beneficiorum nobis auctorem in nobis habitantem excipiemus: quem decet gloria in saecula. Amen.

SECTIO XIII.

Cap. 33. *Et factum est verbum domini ad me dicens: fili hominis loquere filijs populi tui.*

Vulg. *Loquere ad filios populi tui.*

Beneuolus Deus suum populum, *populum* vocat: sed propter scelera eum auersatus non amplius domestico nomine vsus est: quod erga magnum Moysem fecisse conspicere licet: siquidem ante scelus admissum dixit Pharaoni, *dimitte populum meum, vt seruiat mihi*: sed post vitulum cultum Moysi dicit, *festina descende celeriter hinc peccauit enim populus tuus*. Ita igitur hic quoque non suum populum, sed prophetæ populum vocat.

B *Et dices ad eos, terra super quam ego induco gladium, & capiet populus terræ virum vnum ex ipsis, & dabit eum sibi in speculatorem, & viderit gladium venientem super terram, & canet tuba, & significabit populo, & audierit audiens tubam, & non obseruauerit, & venerit gladius, & comprehenderit eum, sanguis eius super caput eius erit, quia voce tubæ audita, non obseruauit se, sanguis eius super eum erit.*

Vulg. *Et dices ad eos, terra cum induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem, & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ, & non obseruauerit, veneritq; gladius & tulerit eum, sanguis ipsius super caput eius erit: sonum buccinæ audiuit & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit.*

Gladium dicit bellum, *speculatorem* vero exploratorem: docetq; nos oratio, ipsum esse qui pacem hominibus præbet propter bonitatem, & bellum fieri permittit propter hominum scelera, quæ ad calamitates trahunt. Si igitur suscepto inquit bello contra vrbem aliquam speculatorem in tumulo aliquo constituerint ij,
C quibus bellum infertur, deinde ille conspecto aduenientem exercitu signum tuba dederit, neq; contempserint neglexerintue eos, qui se hac de causa ibi illum præposuerunt: ipse quidem inquit insons erit, cum commissum sibi munus executus fuerit: qui vero noluerit obseruare, neq; suæ salutis rationem ducere, sibi & cædem & captiuitatem conciliabit. Idcirco ait, *sanguis eius super eum erit*, sibi, inquit cædis causas attribuet. Ille autem quia obseruauit, animam suam liberauit. si vero inquit obseruarit, salutis sibi auctor erit.

Et speculator si viderit gladium venientem & non cecinerit tuba, & non significauerit populo, & populus non obseruauerit, & gladius veniens ceperit ex ipsis animam, ipsa quidem propter suam iniquitatem capta est, sanguinem autem eius de manu exploratoris requiram.

Vulg. *Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritq; gladius & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram.*

D Quod si, inquit, delectus speculator neglexerit, neq; populo significauerit hostium aduentum, capti quidem pœnas eorum quæ deliquerint persoluent: sed proditionis quam speculator fecerit, pœnas ipse sustinebit. atq; hæc dicit, vt magis attentum prophetam, ac studiosiorem in dispensatione verbi redderet. Idcirco subijcit.

Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo sermonem, & praecustodies ipsum a me.

Vulg. *Audiens ergo de ore meo sermonem annunciabis eis ex me.*

Quod in hostibus obseruandis facere speculator consueuit, hoc te facere o propheta decet, & quæ a me dicuntur ... annunciare.

Cum dixero ego peccatori, peccator morte morieris, & non ... ut ... impius a ... & reuertatur ... sua, ... in iniquitate sua morietur, sanguinem ... requiram.

E *Si me dicente ad impium, impie morte morieris, non fueris locutus vt se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.*

Si aliquem, inquit, morte damnato, neque ei ... ut pœnitentia ... ille quidem dignum vitæ ... ; me decreta sunt, indicaris impie ... & ille ... contemptis verbis in suo scelere perseuerit, ille iustum subibit supplicium, tu vero te ipsum a pœnis liberabis.

Et tu fili hominis dic domui Israel ita locuti estis dicentes, peccata nostra & iniquitates nostræ in nobis sunt, & in ipsis nos tabescimus, & quomodo viuemus?

Vulg. *Tu ergo fili hominis dic ad domum Israel, sic locuti estis dicentes, Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus, quomodo ergo viuere poterimus.*

Me inquit omnia pro salute Israel molientem, nolentemq; eos repudiare, ipsi verbis vtuntur, quibus se repudiant, & fieri non posse existimant, vt pœnitentia salutem consequantur. grauissimum peccatorum pondus sibi impositum asserentes, & hodie quoque scelere & iniquitate se obstrictos: animiq; non posse ita affectos pœnitentia salutem adipisci.

Dic igitur eis, viuo ego dicit Adonai Dominus, quia ego nolo mortem peccatoris, vt conuertatur ipse a via sua, & viuat ipse.

Vulg. *Dic ad eos, viuo ego dicit Dominus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius a via sua, & viuat.*

Quis pro digne satis admirari poterit Domini bonitatem? quem egregie actus ab ijs, quos beneficijs affecit, sibi admodum ingratis, tamen ingratissimi animi eius ... execrandos omni prouidentia prosequitur, vt eorum conspiciat mutationem. Iccirco subijcit paternam, & beneuolentiæ plenam admonitionem.

Conuersione conuertimini a via vestra mala, & vt quid moriemini domus Israel.

G *Conuertimini a viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israel?*

Conduplicatio Hebræorum linguæ idioma est, declaratq; ingenuam conuersionem.

Et tu fili hominis dic ad filios populi tui: iustitia iusti non liberabit eum in qua die errauerit, & impietas impij inquit non occidet eum in qua die reuertetur ab iniquitate sua.

Vulg. *Tu itaq; fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunq; die peccauerit, & impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua.*

Cum persuadere velit acceptam sibi esse peccatorum pœnitentiam, a contrario hoc ostendit. quemadmodum enim si quis eorum, inquit, qui cum virtute vixerunt, hac via electa, alteram vitiorum illi ante posuerit, necesse est vt dignum vitæ exitum inueniat: ita si quis in sceleribus educatus ad virtutis viam redire voluerit, ab eo supplicio quod sceleratis definitum est, liber prorsus erit.

Cum dixero ego iusto quia vita viuet, & iste confisus est in iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius non memorabuntur: in iniustitia sua quam fecit, in ipsa morietur. & cum dixero ego impio, morte morieris, & reuersus fuerit ab iniquitate sua,
H *& faciet iudicium & iustitiam, & pignus debitoris reddiderit, & rapinam restituet, impius in præceptis vitæ ambulauit, vt non faciat iniustum, vita viuet & non morietur.*

Vulg. *Etiam si dixero iusto quod vita viuet, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. si autem dixero impio morte morieris, & egerit pœnitentiam a peccato suo, feceritq; iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum, vita viuet & non morietur.*

Neque iusto, inquit, profuerit ea quæ facta est a me bonorum pollicitatio, nisi in bonis operibus extremis perseuerauerit, sed pro eorum, quæ ille vita egerit dignitate pœnas dabit, neq; peccatori supplicij sententia nocebit, qui pœnitentiæ remedijs vti non recusarit, ... ab omni impio scelere destiterit, & ... quæ sibi proximus est, ... & omnino ... seruare

A [illegible]

Omnia [illegible] peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, in ipſis viuet.

Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iuſtitiam fecit, vita viuet.

Ita eſt [illegible] bonitate [illegible] qui & in [illegible] populo c[illegible]mentem [illegible].

Et dicunt [illegible] populi tui, non recta via Domini, & hæc via ipſorum non recta.

Vulg. *Et dixerunt filij populi tui, non eſt æqui ponderis via Domini, & ipſorum via iniuſta eſt.*

Tan[illegible], inquit, à me propoſita bonitate atque clementia, accuſare meas audent [illegible] ſententias [illegible] rectas audent, atqui oportebat eos à rebus ipſis [illegible] te mea quidem omnia & recta & iuſta eſſe, [illegible] deinde idem apertius per interrogationem di[illegible].

Audite domus Iſrael, num via mea non recta, nonne via veſtra non recta?

Tum repetens [illegible] quæ dicta ſunt ait: iuſtus, qui [illegible] electa perſequi in [illegible] punietur, & peccator ad iuſtitiam [illegible] [illegible] vobis autem hoc, inquit, haud [illegible], [illegible] ſubiecit.

B *Et hoc eſt quod dixiſtis, non recta via Domini.*

Vulg. *Et dixiſtis non eſt recta via Domini.*

Deinde p[illegible] [illegible] expolationem.

Vnumquemque ſecundum vias veſtras iudicabo vos domus Iſrael.

Vulg. *Vnumquemque iuxta vias ſuas iudicabo de vobis domus Iſrael.*

Satis hoc eſt ad perſuadendum [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] vitæ [illegible] [illegible] complect[illegible].

Et factum eſt in duodecimo anno in duodecimo menſe, quinta menſis captiuitatis noſtræ, venit ſaluatus ad me de Hieruſalem dicens: capta eſt ciuitas. & manus Domini [illegible] eſt ſuper me veſpere antequam veniret ſaluatus. & aperuit meum os donec veniet ad me mane, & apertum os meum non ſe continuit amplius.

Vulg. *Et factum eſt in duodecimo anno, in decimo menſe, in quinta menſis transmigrationis noſtræ, venit ad me qui fugerat de Hieruſalem dicens, vaſtata eſt ciuitas. manus autem domini facta fuerat ad me veſpere antequam veniret, qui fugerat, aperuitque os meum donec veniret ad me mane, & aperto ore meo non ſilui amplius.*

C Syrus ait, *vndecimo anno, & duodecimo menſe*, idque [illegible] conſequitur [illegible] [illegible] vndecimo capta eſt ciuitas. aſſeritque eo tempore quod dictum eſt, veniſſe quendam qui captam [illegible] [illegible], ſed an[illegible] [illegible] Domini [illegible] [illegible] propheticæ [illegible] [illegible], cumque mane ille apparuiſſet, non amplius me ſilen[illegible] [illegible], ſed [illegible] ter ea proferre me [illegible] idque [illegible] omnium quippe maxime & [illegible] & loc[illegible] tempus nouit Dominus.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis habitantes deſertas has in terra Iſrael dicentes, vnus erat Abraham & obtinuit terram, & nos plures ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſsionem.

Vulg. *[illegible] factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis qui habitant in ruinoſis his, ſuper humum Iſrael loquentes aiunt, vnus erat Abraham, & hæreditate poſſedit terram, nos autem multi ſumus nobis data eſt terra in poſſeſsionem.*

D Stulti[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nihil ſupra [illegible]. qui poſt tot, tantaque [illegible] adhuc temeritate [illegible] & ſolitudinem Iudeæ [illegible] ante [illegible] aiebant [illegible] ſoluscum eſſet Abraham hanc [illegible] poſſedit, multo magis nos qui plures ſumus, ipſius [illegible] ſumus. oportebat autem ſimul nouiſſe Abrahæ vi[illegible], [illegible], neque multitudine [illegible], ſed [illegible] [illegible] [illegible] etiam Dominus hanc ipſis adhibet correctionem.

Propterea dic eis, hæc dicit Adonai Dominus, quia ſanguinem comeditis, & oculos veſtros attollitis ad idola veſtra, & ſanguinem effunditis, & terram hæreditate obtinebitis [illegible] gladio ve[illegible] [illegible] abominationes & vnuſ[illegible] [illegible] terram hæreditate obtinebitis.

E

Vulg. *[illegible] ad eos, hæc dicit Dominus Deus: qui in ſanguine comeditis, & oculos veſtros leuatis ad immunditias veſtras, & ſanguinem funditis, numquid terram hæreditate poſſidebitis? ſtetiſtis in gladijs veſtris, feciſtis abominationes, & vnuſquiſque vxorem proximi ſui polluit, & terram hæreditate poſſidebitis?*

P[illegible], inquit, confidentes operibus [illegible] patria [illegible] poſſeſsuros, & tamen ſcelerata eſt veſtra vita. ca[illegible], quæ lege vobis interdicta ſunt, ſanguinem [illegible] quod legem [illegible] [illegible] [illegible] M[illegible] in terram eſſe [illegible] & idolo[illegible] [illegible] plurimi facitis, & cædes atque adulteria pa[illegible] hæcque [illegible], ne ſperate terram [illegible] hæreditate poſſeſſuros.

Hæc dicit Adonai Dominus. Viuo ego vere, qui in deſertis cadent gladio, & qui in facie campi beſtiis agri tradentur ad deuorationem, & eos qui fuerint in vrbibus muro munitis, & qui in ſpeluncis, morte interficiam & dabo terram in ſolitudinem.

Vulg. *Sic dicit dominus Deus, viuo ego quia qui in ruinoſis habitant gladio cadent, & qui in agro eſt, beſtiis tradetur ad deuorandum: qui autem in præſidiis & ſpeluncis ſunt peſte morientur. & dabo terram in ſolitudinem & deſertum.*

Eorum quæ dicta ſunt obligatio eſt, *viuo ego*. & aſſerit eos qui muro [illegible] [illegible] vrbe [illegible] [illegible] in ſpeluncis & de[illegible] locis degent, [illegible] pœnas [illegible] [illegible] oſtendens ſubiecit.

F *Et peribit contumelia roboris eius, & deſolabuntur montes Iſrael, eo quod non ſit pertranſiens, & cognoſcent quia ego Dominus, & faciam terram ipſorum deſertam, & deſolabitur propter omnes abominationes ſuas quas fecerunt.*

Vulg. *Et deficiet ſuperba fortitudo eius. & deſolabuntur montes Iſrael eo quod nullus ſit, qui per eos tranſeat. [illegible] quia ego Dominus, cum dedero [illegible] eorum deſolatam & deſertam, propter vniuerſas abominationes ſuas, quas operati ſunt.*

H[illegible] omnibus & [illegible] & nos d[illegible] [illegible]. [illegible] ſcelerate [illegible], ne multi [illegible] & in [illegible] [illegible], nos [illegible] [illegible] [illegible], ſed ſolis pœnitentiæ [illegible] quæ [illegible] Dominus oſtendit.

Et tu fili hominis filij populi tui loquentur de te apud parietes, & in oſtiis domorum, & loquentur vnuſquiſque proximo ſuo, & vnuſquiſque fratri ſuo dicentes, congrediamur [illegible] quod verbum egrediens a Domino, & veniunt ad te, ſicut conueniet populus, & ſedet coram te populus meus, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

Vulg. G *Et tu fili hominis filij populi tui qui loquuntur de te [illegible] muros & in oſtiis domorum, & dicunt vnus ad alterum [illegible] [illegible] ſuum loquentes, venite & audiamus quis [illegible] [illegible] a Domino. & veniunt ad te, quaſi ſi [illegible] [illegible] coram te populus meus, & audiunt ſermones tuos & non [illegible].*

Igitur omnia [illegible] ante [illegible] ſunt, de [illegible] Iudæa erant dicta ſunt. hæc vero de [illegible] qui iam capti [illegible] fuerant, & Babylonem [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] ſtabant prophetat[illegible] ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intemperate. verum [illegible] [illegible] hortatus [illegible] prophetam ac[illegible] [illegible]. [illegible] De[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circo ne que [illegible] ea, inquit

Quia mendacium in ore ipſorum

Vulg. *Quia in canticum oris ſui vertunt illos*

Non conſentit, inquit [illegible] [illegible] corde.

Vulg. *Poſt pollutiones enim cor eorum graditur.*

Et [illegible] auaritiam ſuam ſequitur cor eorum.

Iucunda enim [illegible], non [illegible] verba audiunt, quæ te c[illegible] [illegible] ter ad[illegible].

H *Et eris eis quaſi vox pſalterij [illegible] conſonans.*

Vulg. *Et es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulcique ſono canitur.*

Sicut muſicum, inquit, quoddam inſtrumentũ con[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] tamen [illegible] [illegible] tua propheta [illegible] [illegible] [illegible] afficiunt, anima [illegible] probr[illegible] [illegible] minime demulcent, hoc [illegible] [illegible].

Et audient verba tua & non facient ea, quia mendacium in ore ipſorum.

A Sed nunc, inquit, [illegible] credentes, cum viderint e[illegible] experientia [illegible].

Quando enim venerint, inquit, dicent, ecce venit, & cognoſcent, quia propheta erat in medio eorum

Vulg. *Et cum venerit quod prædictum eſt, ecce enim venit, tunc ſcient, quod prophetes fuerit inter eos.*

Iis enim quibus nullam nunc [illegible] habent, rebus ipſis credent, & tunc propheticam vim percipient. Hinc ad paſtores tranſfert orationem, [illegible] *paſtores* non ſolum reges, ſed etiam ſacerdotes, quorum accuſat impudentiam, & [illegible], omnium proditionem.

Cap. 34. *Fili enim [illegible], inquit, propheta ſuper paſtores Iſrael, propheta & dic paſtoribus. hæc dicit Adonai Dominus: ô paſtores Iſrael, num paſcunt paſtores ſeipſos? nonne oues paſcunt paſtores?*

Vulg. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis propheta de paſtoribus Iſrael, propheta & dices paſtoribus. Hæc dicit Dominus Deus, væ paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges a paſtoribus paſcuntur.*

Dicite, inquit, vos, quodnam proprium paſtoris munus eſt, ſeipſum paſcere, an oues

Ecce lac comedebatis, & lanis induebamini, & craſſum occidebatis, & oues meas non paſcebatis.

Vulg. *Lac comedebatis & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis.*

B Omnia per tranſlationem dicit, vos enim ſacerdotes primitias, & decimas, & [illegible] partem [illegible] ablatas percipiebatis, vos autem reges tributum & vectigal exigentes haudquaquam [illegible], ſed [illegible] ditionibus eorum diuitius fruebamini, neque ſacerdotes veſtri, neq; vos vllam [illegible] curandorum habebatis. deinde ſigillatim [illegible] eorum negligentiam recenſet.

Quod infirmum fuit non corroboraſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, & contritum non colligaſtis, quod que male ſe habebat, non in vnum redegiſtis, & errans non reduxiſtis, & quod perierat, non inquiſiſtis, & quod omnium grauiſſimum, validum oppre[illegible] labore, & impotentia inſtruxiſtis eas, & in ludo.

Vulg *Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia.*

Non enim infirmis tantum idoneum non attribuiſtis remedium, ſed etiam valentibus multos impoſuiſtis labores; quod ex hiſtoriis facile eſt percipere. namque eos, qui idola colerent, ſceleribus addictos, curare, & ad Deũ transferre improbi paſtores recuſarunt, diuinoſq; prophetas ſumma virtute præditos, flagris cædere, & in vincula conicere, infinitis malis opprimere perſeuerarunt, atq; hæc facientes, [illegible] illudebant, ea quæ ab ipſis dicebantur reprehendentes. [illegible] ait: *in potentia inſtruxiſtis eas, & in ludo*, oſtendens ſimul eſcalamitates [illegible] ſanctis & [illegible] quas hærent duxiſſe.

C *Propter hoc improbat, inquit paſtores, diſperſi oues meas, & factæ ſunt in deuorationem omnibus beſtiis agri.*

Vulg. *Et diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri.*

Per tranſlationem [illegible] beſtias vocauit quando[illegible] tractatione oues quoq, [illegible] appellat autem beſtias intelligendas [illegible] præditos dæmonas [illegible] marum interfectores, [illegible] vndiq, impios hoſtes adtentantes.

Et diſperſæ ſunt & errauerunt oues meæ in omni monte, & in omni colle excelſo, & ſuper faciem totius terræ diſperſæ ſunt oues meæ, & non erat exquirens, neque reducens.

Vulg. D *Diſperſi ſunt, errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerſo colle excelſo, & ſuper vniuerſam faciem terræ, diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam qui requireret.*

Montes, & colles & alta quæ [illegible] cultu [illegible] [illegible] *non erat* inquit, *exquirens*, [illegible] paſtoribus pœna [illegible]

gentiam [illegible] veſtræ [illegible] percepen[illegible] [illegible] propriam & [illegible] tuntur.

Propterea [illegible] audite verbum Domini [illegible] Dominus, [illegible] paſtores & requiram oues meas [illegible] manibus eorum, [illegible] faciam eos paſcere oues meas, neque paſcent eas amplius pa[illegible] eruabo oues meas de ore ipſorum & non amplius erunt ei in deuorationem.

Propterea paſtores audite verbum Domini, hæc [illegible] Dominus Deus: ecce ego [illegible] requiram gregem meum de manu eorum, & [illegible] eos, vt vltra non paſcant gregem meum, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos, & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in eſcam.

Per hæc verba præſignificauit & regni Iudæorum & ſacerdotii [illegible]: liberabo enim [illegible] meas, inquit [illegible] mala [illegible] eorum cura, qui [illegible] gubernarunt [illegible] deinde per ſaluatorem noſtrum [illegible].

Quia hæc dicit Adonai Dominus ecce ego requiram oues meas & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum in die quando fuerit caligo & nubes in medio ouium ipſius ſeparatarum ita requiram oues meas, & eruam eas ex omni loco, vbi diſperſæ fuerunt, in die nebulæ & caliginis.

F Vulg. *Quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum in die quando fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum ſic viſitabo oues meas, & [illegible] de omnibus locis in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caliginis.*

Nubem [illegible] caliginem [illegible] appellat quæ per orbem terrarum [illegible] [illegible] diſſi[illegible] [illegible] gentis paſtori [illegible] [illegible] habet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vnum vnde eſt [illegible] & [illegible] De inde [illegible] oſtendit [illegible] quod [illegible] quaſi in vlterium [illegible] tempus præſentia [illegible] noſtrum, [illegible] accidet, cum illorum [illegible], & a captiuitate liberatione, nollet quoq; à diabolo [illegible] Deum reditus, & tyrannica illa ſeruitute in libertatem vindicatio conſentit.

G *Et educam eos de gentibus, & congregabo eos de regionibus, & introducam eos in terram ipſorum, & paſcam eos in montibus Iſrael, & in vallibus, & in omni habitatione terræ, in paſtu bono paſcam eos*

Vulg. *Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram ſuam, & paſcam eas in montibus Iſrael in riuis, & in cunctis ſedibus terræ, in paſcuis [illegible] paſcam eas.*

Rom *Atque bona lex & mandatum [illegible] Apoſtolum, ſanctum & iuſtum & bonum, [illegible] pabulum [illegible] legalem paſtum habebat [illegible] autem [illegible] legalem bonum paſtus an perſpicuum eſt diuinorum euangeliorum [illegible], quam depaſcentes oues Dei [illegible], & ſalutem conſequuntur? [illegible] declarans*

In monte, inquit [illegible] excelſo Iſrael erit decor ipſarum

Vulg *Et in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum.*

At [illegible] multorum montium, & vallium [illegible] quendam excelſum præcipue commemorat in quo [illegible] eorum qui paſcantur, [illegible] Huius [illegible] montis B. Dauid meminit [illegible] *mons pinguis, mons coagulatus mons pinguis*. tum [illegible] montibus huic ipſi [illegible] *vt quid ſuſpicamini montes coagulatos mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo, etenim Dominus habitabit in finem*. [illegible] inquit, [illegible] quod [illegible] Deus decreuit, quod perpetuo [illegible] ita nos [illegible] intelligere alii interpretes docuerunt [illegible] Theodotion vero, vt quid [illegible] [illegible] & Mi[illegible]

A

Mose. 3. [illegible]

[illegible] cutia terra

[illegible] nob [illegible] conue[illegible] em [illegible] uilequod [illegible] in [illegible] um, [illegible] uerunt [illegible] in innumerabiles per orbem [illegible] terr[illegible] m ecclesias.

[illegible] dormient, & requiescent illic & in delicijs bonis [illegible] in pascu pinguia pascentur in montibus Israel, [illegible] ego pascam oues meas.

Vulg. *Ibi re[illegible] escent in herbis virentibus, & in pa[illegible] nis pinguibus pascentur super montes Israel, ego pascam oues meas.*

Delicias bonas & pingues diui[illegible] intellig[illegible] t [illegible] la: *delectare enim in Domino*, inquit, *& dabit tibi petitiones cordis tui.*

Psal 36. *montes* autem *Israel* prophet[illegible] os libros, in quibus rursus [illegible] p[illegible] mitt acc[illegible] quendam per [illegible] los ad [illegible] um nec[illegible] habentes [illegible] à prophet[illegible] [illegible] an[illegible] ducitur do[illegible] quam [illegible] ta[illegible], habe[illegible] que pasto[illegible] em [illegible] herum ac dom[illegible] ex [illegible] [illegible] *pastor bonus*. quod hoc quoque loco præ[illegible] di[illegible] go, inquit, *pascam oues meas*.

B

Et ego [illegible] p[illegible] scere faciam eas, & cognoscent, quia ego sum Dominus.

Vulg. *Et ego eas [illegible] cubare faciam dicit Dominus Deus.*

Ab ipso enim pasci[illegible] in eius doctrina velut [illegible] quadam herba quiescentes, [illegible] um esse Domi[illegible] um [illegible] cunt.

Hæc dicit Adonai Dominus, quod perierat requiram, & errans reducam.

Vt Paulum, qui, q[illegible] cum [illegible] iebantur *& contritum colligabo*, [illegible] & [illegible] *& quod infirmum fuerat* [illegible] vt Petrum [illegible] & [illegible] vt sanctos Ap[illegible] & [illegible] dum delegere [illegible] *pascam eas cum iudicio*. [illegible] stians, & cum [illegible] contra [illegible] pastores oratione, & futuræ [illegible] diligentiæ præd[illegible] ad oues transfert orationem, docetque pastorum ignauiam nullam ouibus ad se defendendum requirere [illegible] vim discernendi habent, possuntq́ue, & mala fugere, & bona [illegible].

C

Et vos oues meæ, inquit, hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego iudico inter [illegible] & ouem, arietem & hircum.

Vulg. *V[illegible] autem greges mei hæc dicit Dominus Deus, ecce ego iudico inter pecus & pecus arietum & hircorum.*

S[illegible] ute[illegible] [illegible] inquit, & oues iudico, ita etiam omnium iudex [illegible] & pe[illegible] pu[illegible].

E[illegible] nonne satis vobis quia b[illegible] pastum pascebatis, & reliquias pastus vestri conculcabatis pedibus vestris, & [illegible] aquam bibebatis, & reliquum [illegible] pedibus vestris turbabatis [illegible] oues meæ con[illegible] pedum vestrorum pascebantur, & turbatam aquam à pedibus vestris bibebant.

Vulg. *Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris, & cum [illegible] aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis, & oues meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, & quæ pedes vestri turbauerant hæc bibebant.*

D

Contra locupletes h[illegible] habemr oratio, qui [illegible] ad [illegible] nam abutebantur [illegible] solam quo [illegible] etc[illegible] ipsis percipi [illegible] quibus opus habe[illegible] fine [illegible] quod in præsenti [illegible] quoque ab aliquibus [illegible] testatur etiam Lazari [illegible] ostendit [illegible] de m[illegible] cadentibus [illegible] [illegible] sed [illegible] *conculcabatis reliquias pedibus* [illegible] tam [illegible] conculantibus [illegible] bibentibus, deinde pedibus [illegible] turbantibus.

[illegible] occabat [illegible] Adonai Dominus [illegible] ecce ego ad [illegible] inter [illegible] & imbecillem.

Vulg. *[illegible] dicit Dominus Deus ad vos, ecce ego ipse iudico inter [illegible] & macilentum.*

De[illegible] [illegible] confidentiam narrat.

[illegible] lat[illegible] vestris, & humeris vestris [illegible] cornu ventilabatis, omnesq; deficientes affligebatis, quoad ex[illegible] foras, & dispersa [illegible] oues meæ [illegible] pertransierunt, & [illegible] oues meas non amplius erunt in prædam.

Vulg. *Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec disspergerentur foras, [illegible] non erit vltra in rapinam.*

O[illegible] [illegible] humeros & cornua & [illegible] quibus [illegible] potentiam [illegible] [illegible] petu[illegible].

Et iudicabo inter ouem & ouem, & inter arietem & arietem.

Vulg. *Et iudicabo inter pecus & pecus.*

Iudicabo, inquit, [illegible] negligam qui iniuria affecti fuerunt, sed [illegible] ex[illegible] poenas. deinde communis [illegible] sequitur.

Et suscitabo super eos pastorem vnum [illegible] seruum meum Dauid, ipse pascet eos, & ipse [illegible] & erit eorum pastor.

F

Vulg. *Et suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.*

Cum [illegible] ego pascam, [illegible] Dauid pastorem [illegible] qui etiam [illegible] [illegible] Dauid [illegible] propter [illegible] tanquam [illegible] [illegible] credidere [illegible] quod [illegible] Paulus [illegible] *in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens*. [illegible] [illegible] *hæc dicit Dominus, qui formauit me ex utero seruum sibi, vt congregatem Iacob, & Israel congregabitur ad eum, ecce dedi te in testamentum generis in lucem gentium vt sis in salutem vsque ad extremum terræ: & Iacob autem puer meus assumam eum*. apud Hebræos [illegible] *seruus meus*. atque hoc testimonium etiam [illegible] Dominum nostrum Iesum. [illegible] est [illegible] & hoc, sicut dixit [illegible] secundum [illegible] [illegible] vnum vero esse pastorem [illegible] in euangelio dixit, *& alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor*. deinde subiecit.

Esai 49

Esai. 42.

G

Et ego Dominus ero ipsis in [illegible], & [illegible] meus Dauid princeps in medio ipsorum.

Vulg. *Ego autem Dominus ero in eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum.*

E[illegible] dicit [illegible] mendacio vacua esse ostendit [illegible] quæ [illegible].

Ego Dominus [illegible].

Satis [illegible] confirmanda [illegible] quia ea dixit [illegible].

Et disponam Dauid testamentum pacis.

Vulg. *Et faciam cum eis pactum pacis.*

Ephes. 2. H[illegible] Paulus [illegible] cum de Christo exclamat, *ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum & medium parietem maceriæ soluens*. hoc [illegible] dixit, *& suscitabo super eos pastorem vnum*. [illegible] eos qui ex gentibus, tum [illegible] ex Iudæis credidere, pacit.

H

Et delebo bestias malas de terra.

Vulg. *Et cessare faciam bestias pessimas de terra.*

Et ma[illegible] [illegible] coetus [illegible] & sentatis morbo [illegible] partim [illegible] deductos, & ad [illegible] pen[illegible] ne be[illegible] stiæ omnin[illegible], liberatos [illegible] partim vero morte consumptos.

Et habitabunt in deserto confidentes, & dormient in siluis.

A

Vulg. *Et qui habitant in deſerto ſecuri dormient in ſaltibus.*

Vtrumque huius fructum e [illegible] pe[illegible] dicit autem fore vt ſolitudinem gentium obtineant, & earum terrarum colant, & in ſilua Iudæorum quietem, & curationem conſequantur. Et ſupra item cum ve[illegible] Hieruſ[illegible]lem ſterilitatem oſtendere, prophetã inquit *fili hominis ſuper ſaltum Nageb:* indicat autem, vt prædiximus, auſtrum.

Et dabo in circuitu montis mei benedictionem, & deducam pluuiam robu in tempore ſuo. pluuia benedictionis erunt.

Vulg. *Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore ſuo, & pluuiæ benedictionis erunt.*

Talia enim diuinorum Apoſtolorum documenta irrigationem benedictione plenam credentium animis afferentia, & ſæpe in diuina ſcriptura *pluuiam* doctrinam vocari, teſtis eſt propheta Eſaias, qui ex perſona Dei antiquæ vineæ minatur, *non putabitur neque fodietur, & nubibus* Eſai. 5. *mandabo ne pluant ſuper eam imbrem.*

Et ligna in agro dabunt fructum ſuum, & terra dabit robur ſuum.

B

Vulg. *Et dabit lignum agri fructum ſuum, & terra dabit germen ſuum.*

Nam & ij qui animo terreni ſunt, id eſt, ex gentibus profecti, & Iudæi inſtar arborum ſterilium infœcundi ad fidem accedentes, & huiuſmodi irr[illegible]tione fruentes mihi præbebunt pietatis fructum.

Et habitabunt in terra ſua in ſpe pacis.

Vulg. *Et erunt in terra ſua abſque timore*

Et non dixit *in pace*, ſed *in ſpe pacis.* [illegible] enim, qui in ipſum credidere Dominus dixit, *in mundo preſſuram habebitis, ſed* Ioan 16. *confidite, ego vici mundum.* & diuinus item Apoſtolus; Rom. 8. *ſpe enim ſalui,* inquit, *facti ſumus. ſpes autem quæ videtur, non eſt ſpes: quod enim videt quis, quid etiam ſperat? ſi autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectam[illegible]. [illegible] [illegible] non ſolum autem, ſed & nos [illegible] ſ[illegible] primitias ſpiritus habentes, & [illegible] intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis noſtri.* Deinde, quod omnium quæſtuoſiſſimum eſt.

Et cognoſcent quia ego ſum Dominus, cum contriuero ego catenas iugi eorum, & liberabo eos de manu eorum, qui eos in ſeruitutem redegerunt, & non erunt amplius in prædam gentibus, & beſtia terræ non amplius comedent eos

C

Vulg. *Et ſcient quia ego Dominus, cum contriuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantium ſibi. & non erunt vltra in rapinam in gentibus, neq; beſtia terræ deuorabunt eos.*

Etiam dixi duplicem eſſe prophetiam, & alteram Iudæis, alteram omnibus hominibus conuenire: [illegible] enim [illegible] eos a Babylonio[illegible] captiuitat[illegible] vindicauit, & om[illegible] [illegible] a diabol[illegible] tyrannide liberauit: *catenas autem iugi,* ſeruitutis neceſſit[illegible] vocauit. [illegible] autem *& beſtias*, ij ad Iudæos hæc [illegible] [illegible] hoſtes. Si ad no[illegible] [illegible] vanas [illegible] legi[illegible], qui inſtar ferarum [illegible] [illegible] [illegible] inde etiam ſecutum o[illegible] [illegible] [illegible] inquam in ipſum.

Et habitabunt in ſpe [illegible] [illegible] [illegible] deterreat ipſos.

Vulg *[illegible] habitabunt confidenter abſque [illegible] terrore.*

Bonum enim eſt [illegible] ſperare in Domino quam ſperare in homin[illegible], [illegible] qui hanc ſpem habet, exclamat, *omnes gentes [illegible] Dominum vltio ſumus.*

[illegible] [illegible]tabo eis plantam pacis in nomen.

Et ſuſcitabo eis germen nominatum.

D

Hoc item Eſaias prædicit, *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei: & quæ ſequuntur.* & ruſius *Erit radix Ieſſe, & qui conſurget regere gentes, in ipſo gentes ſperabunt, & erit requies eius honor.* ho[illegible] interpretans Dominus dixit. *Ego ſum vitis vera vos palmites.* & in canticis canticorum compertmus ſponCant. 2. ſam [illegible] dicentem *ſicut malum in lignis ſiluæ, ſic nepos meus in medio filiorum.* [illegible] hic qu[illegible]que, *ſuſcitabo eis,* inquit. *plantam pacis in nomen.* id eſt, nobilitatam, glorioſam, celeberrimam. Et fortaſſe aliud quoque innuit oratio, ſcilicet à [illegible]lantis eos nomen adepturos, a Chriſto enim omnes [illegible] C[illegible]ni.

Et non amplius erunt pauci numero in terra.

H[illegible] eſt, [illegible], qui admodum exigui fuerunt ante Chri[illegible] [illegible]uent[illegible]

E

[illegible] erunt fame perennes in terra.

Vulg. *Et non erunt [illegible] [illegible]ra imminuti fame in terra.*

Omn[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mento. hic enim *famem* v[illegible] [illegible] [illegible] nam vo[illegible], quam per prophetas Amos 8. minatu[illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] famem panis* inq[illegible] *neque ſitim a[illegible] [illegible] [illegible] audiendi verbum Domini*

Et non [illegible] [illegible] [illegible]

Vulg. *Neque pr[illegible] [illegible] [illegible] opprobrium gentium.*

Et hoc [illegible] [illegible] [illegible] conueni[illegible] ſemi[illegible] in m[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ple[illegible] [illegible] [illegible] ab [illegible] qui [illegible] impietate per manſeru[illegible] [illegible] [illegible] immo potius nobis in[illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] vero poſt [illegible]tum è Babylone a[illegible] [illegible] liberati [illegible] exiſtimat[illegible] nem recep[illegible]

[illegible] cognoſcent quia ego ſum Dominus Deus ipſorum, [illegible] ipſi populus meus domus [illegible]ael, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et ſcient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipſi populus meus domus Iſrael, ait Dominus Deus.*

Neceſſe eſt Apoſtoli verba meminiſſe: quia *non omnes* Rom. 9. *qui ex Hieruſalem, ſi Iſrael, neque quia ſunt ſemen Abrahæ, omnes* F *filii.* ad quæ ad[illegible] [illegible] oportet ea [illegible] quæ à diuino I[illegible] BaMatth. 3. ptiſta Phariſæis fuere dicta: *quoniam; potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* Ex quibus perſpicuum eſt omnes [illegible], qui credidere, & auctorem omnium rerum [illegible] [illegible] [illegible] videnti, [illegible] poteſt, [illegible] [illegible] nun[illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] interpretatur, & [illegible] hoc ac[illegible] [illegible]um, & nobis in [illegible] proprie vtrumq; con[illegible] [illegible], quando non figura noſtra ſum, ſed verit[illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & oues paſcuæ meæ.

Vulg. *[illegible] [illegible] [illegible] greges paſcuæ meæ.*

Oſtend[illegible] [illegible] [illegible] cum Iſrael colloqui, ſed cum omn[illegible] [illegible] neceſſario appoſuit.

Homines [illegible] [illegible] Deus [illegible] Deus veſter, dicit Adonai Dominus.

Vos en[illegible] [illegible] [illegible] conuenire item hominum nat[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ero Deus [illegible] eſſet & [illegible] [illegible] vos prouidentia & cura cōplectar. pro[illegible] [illegible] [illegible] habet ſenſum. Ego vero Iudæos qu[illegible] [illegible] more deſipere, nihil noui arbitror; admiror autem, quod ex noſtris audeant q[illegible]dam omnia hæc de Zorobabel ac[illegible]pere, cum non intelligāt G eorum quæ dicta ſunt plurima aperte ijs eſſe contraria, quæ ab illo geſta ſunt. [illegible] enim, *Diſponam Dauid teſtamentum pacis; & exterminabo [illegible] malas de terra; & habitabunt in deſerto [illegible], & dormient in [illegible]; & habitabunt in ſpe, & non erit qui exterreat eos, & ſuſcitabo eis plantam pacis in nomen, & non amplius erunt pe[illegible] [illegible] in terra, & non portabunt amplius opprobrium gentium,* [illegible], quæ de illo habetur, ſunt omnino contraria. [illegible] enim [illegible] Babylone reuerſus, cum cœpiſſet ſacrum Dei templum [illegible] ædificare, [illegible] [illegible] gentibus [illegible] [illegible] eſt operi finem imponere [illegible] cum ſex & quad[illegible] [illegible] præt[illegible] ruſſent anni, & ſecundum antiquam hiſtor[illegible] & ſecundum euangelio[illegible] [illegible] ſolum templum recens factū eſt, poſt vero [illegible] duos & octoginta annos vrbs muros recep[illegible], qu[illegible] Neemias erexit altero & vigeſimo Artaxerxis [illegible]. doc[illegible] [illegible] nos E[illegible] hiſtoria tantum metum ædificantes [illegible] vt c[illegible] [illegible] arma geſtantes ædificare, eodemque tempore & lapides afferre, & in hoſtes tela iaculari. quomodo igitur his conueniunt, *non erit qui exterreat eos, vel ſuſcitabo eis plantam pacis, vel nō erunt pauci in numero:* H docet item nos ruſus Eſdras, vt multo labore Neemias ſacerdotibus p[illegible], vt deſiuentes in agris degere vrbem incole[illegible], & al[illegible] [illegible] diſcendi ſtudioſis facile eſt hiſtoriæ apponere, diſcrepantiamque percipere. Igitur [illegible] illis conueniunt, pl[illegible] vero vrbis terrarum ſaluti. Itaq; relictis Iudæo[illegible] [illegible], qui ad animam tranſtulerunt corporis c[illegible]ltum, [illegible] matris, [illegible] inquam imbecillitatem neque veritatem olunt inſpicere, qui nobi[illegible] [illegible] ſunt, [illegible] hortemur, *vt omnia probent, & quod bonum eſt,* ſecundum diuinum Apoſtolum *teneant*, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], vt et quod [illegible] iucundum eſt [illegible] antep[illegible]namus. &

A tomen [illegible] iucunde [illegible] tamen diuinis oraculis [illegible] mentem, [illegible] *verba discernit, guttur autem cibos gustat*, & in multo tempore sapientia inuenitur, in longo autem & multo [illegible] tempore, accurata enim experientia inuenitur, [illegible] ad [illegible] adiutricem reuelationem, quam [illegible], & [illegible] illius splendore illustrati, nunquam [illegible] in Christo Iesu Domino nostro, cum quo [illegible] gloria [illegible], nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

SECTIO XIV.

Cap. 35. *Et factum est verbum Domini ad me dicens, fili hominis confirma faciem tuam ad montem Seir, & propheta super eum, & dic ei: hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego super te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desertum & desolatum, & in ciuitatibus tuis solitudinem faciam, & tu in desertum eris, & cognosces quia ego sum Dominus.*

Vulg. *Et factus est sermo Domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam aduersum montem Seir & prophetabis de eo & dices illi, hæc dicit Dominus Deus, ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum, vrbes*
B *tuas demoliar, & tu desertus eris, & scies quia ego Dominus.*

Seir mons est Idumææ, [illegible] etiam ante diximus, *Idumæi* vero ab Esau oriundi [illegible] admodum & hostiliter erga Iudæos affecti erant, quare cum nullatis [illegible] calamitatibus [illegible] illud vero: *extendam manum meam super te*, per translationem [illegible] percutiunt, posuit, [illegible] vehementiam ostendens [illegible] omnis affectionis [illegible] & [illegible] viribus metienda. [illegible] suppli[illegible] etiam [illegible].

Eo quod fuerit tibi inimicitia sempiterna, & insidiatus es domui Israel in dolo in manu inimicorum gladio in tempore tribulationis eorum, & in tempore iniquitatis in extremo.

Vulg. *Eo quod fueris inimicus sempiternus, & concluseris filios Israel in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.*

Reprehendit Idumæos, eis obiicit inimiciarum memoriam, & insidias [illegible], quas occulte contra Israel
C moliti sunt: hæc enim indicare [illegible] dixit, *insidiatus es domui Israel in dolo, in manibus inimicorum gladio in tempore tribulationis eorum*, hoc est, cum [illegible] hostes [illegible] inuaserunt, [illegible] cohortibus [illegible] obsidebas [illegible] fugiendi quidem facultatem [illegible] sic enim [illegible] etiam interpretes [illegible] *filios Israel, in manus gladii in tempore tribulationis ipsorum, in tempore iniquitatis* [illegible]. [illegible] non, vel [illegible] Septuaginta, iniustitiæ [illegible] perpetratæ pœnas luente [illegible] Israel, incrementum habuere [illegible] dolo, [illegible] hostibus insidias [illegible] igitur nos prophetica [illegible], non insultandum eis [illegible] propter peccata puniuntur, sed *cum flentibus* secundum Apostolicam admonitionem *flendum.*

Propterea viuo ego dicit Adonai Dominus, vere in sanguinem peccasti, & sanguis te persequetur te, sanguinem enim tuum odisti sanguis tuus persequetur te.

Vulg. *Propterea viuo ego dicit Dominus Deus, quoniam sanguini tradam te & sanguis te persequetur, & cum sanguinem oderis sanguis persequetur te.*

Sanguinem autem hoc loco non bellum sed [illegible]
D nem nominat, quando enim generis hoc [illegible], inquit, præterito, inerito ab ipso debellaberis, & cognati quos odisti excitabunt hostes. [illegible] cognati autem Idumæorum [illegible] Iudæi, quia a duobus fratribus genus ducunt, hi quidem ab Edom, qui & Esau dictus est, illi vero a Iacob, qui item Israel est appellatus.

Et dabo montem Seir in desertum & desolatum.

Vulg. *Et dabo montem Seir desolatum atque desertum.*

Deinde narrat desolationis modum.

Et perdam ab eo hominem & iumenta, & prætereuntem & redeuntem.

Vulg. *Et auferam [illegible] euntem & redeuntem.*

E H[illegible] [illegible] superantia [illegible] [illegible] [illegible] iter [illegible] prætereuntibus, prædicitque qua ratione incola [illegible]

Et implebo vulneratis tuis colles tuos, & valles tuas & in vaginibus tuis vulnerati gladio cadent in te, & solitudinem sempiternam te, & vrbes tuæ non habitabuntur amplius, & cognosces quia ego sum Dominus.

Vulg. *Et implebo montes eius occisorum suorum in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent, in solitudines sempiternas tradam te, & ciuitates tuæ non habitabuntur & scietis quia ego Dominus Deus.*

Rursus *solitudinem sempiternam, & non habitabuntur amplius*, secundum scripturæ idioma posuit [illegible] quæ iam interpretati sumus in solitudine Tyri hæc etiam [illegible] gentem [illegible] supplicium minatus, denuo improbitatem [illegible].

Propterea quod dixeris tu duæ gentes, & duæ regiones meæ erunt, & hæreditate possidebo eas, & dominus illic est.

Vulg. *Eo quod dixeris duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hæreditate possidebo eas, cum Dominus esset ibi.*

V[illegible] secundum alios interpretes, *& Dominus ibi est.* h[illegible] autem non solum [illegible] cupiditatem, & auaritiam arguit, sed etiam impietatis ostendit exuperan-
F tiam: & insolentibus atque arrogantibus Sennacherim [illegible] hæc similia sunt. etenim ille dicebat, *nunquid liberabit Dominus Hierusalem de manu mea*. & tunc ner[illegible] [illegible] loquebantur: *etiamsi Dominus fuerit in Hierusalem, duas nos obtinebimus regiones.* & [illegible] auctor [illegible] Deus cum eduxisset Israel ex Ægypto [illegible] permisit ipsum bellum facere Idumæis: *non pugnabis enim aduersum eum*, inquit, *quia frater tuus est*, [illegible] ab [illegible] exclusit [illegible] montem & [illegible] [illegible] fuerant. & deorum [illegible] terra dixit D[illegible] [illegible] *non dabo tibi eam. Esau enim dedi eam in hæreditatem.* [illegible] tamen haud contenti Idumæi bonis sibi a Deo concessis, [illegible] etiam se hæreditate Iudæorum regiones obtenturos. quare merito auctor omnium [illegible] Deus & pœnas [illegible], & tutetur dando sententiam [illegible] confirmat.

Propterea enim viuo, inquit, ego dicit Adonai dominus, & faciam tibi secundum inimicitiam tuam, & secundum zelum tuum, quem fecisti, cum eos odisses eos.

G Vulg. *Propterea viuo ego dicit Dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuam, & secundum zelum tuum, quem fecisti, odio habens eos.*

Inuidia, inquit, & odio digna pati[illegible].

Et notus ero tibi cum iudicabo te, & cognosces quia ego sum Dominus.

Vulg. *Et notus efficiar per eos cum te iudicauero, & scies quia ego Dominus.*

H[illegible] tibi suppl[illegible] me ipsum, inquit, perspicuum faciam, nec [illegible] inde eas tum [illegible] [illegible], sed cum [illegible] cognoueris [illegible] Dominum esse, ab ea cognitione [illegible] petes [illegible].

Audiui vocem omnium blasphemiarum tuarum, quas dixisti de montibus Israel dicens, Montes Israel exules, sempiterni, de erit nobis dati sunt in possessionem, & magnifice locutus es super me ore tuo, & multiplicasti super me verba tua quæ ego audiui.

H Vulg. *Audiui vniuersa opprobria tua quæ locutus es de montibus Israel dicens, Deserti nobis ad deuorandum dati sunt, & insurrexistis super me ore vestro, & derogastis aduersum me verba vestra, ego audiui.*

Verba maledica ne commemorare quidem sustinet, docens nos aliorum mala dicta nunquam lingua proferre, meminisse vero dicta illius prophetici, *vt non loquatur os meum opera hominum.* his omnibus autem non solum [illegible] plorum odium, & iniuriarum memoriam ostendit, sed etiam arrogantiam, & contra Deum rabiem & insaniam. & vtilissime apposuit, *multiplicasti super me verba tua, quæ ego audiui*, vt doceat nos nihil esse eorum, quæ vel dicuntur vel aguntur a nobis, quod ipsius videndi vel audiendi vim latere possit.

A *Hæc dicit Adonai Dominus: in lætitia omnis terræ deſertum te faciam ſempiternum, ſicut gauiſus es hæreditate domus Iſrael, quia deleta eſt, ita faciam tibi, in deſertum erit mons Seir, & omnis Idumæa conſumetur, & cognoſcent quia ego ſum Dominus Deus ipſorum.*

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus: lætante vniuerſa terra in ſolitudinem te redigam, ſicut gauiſus es ſuper hæreditatem domus Iſrael, eo quod fuerit diſſipata, ſic faciam tibi, diſſipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis, & ſcient quia ego Dominus Deus.*

Supplicium eiuſmodi minatus eſt, cui remedium adhiberi non poſſit. omnibus enim, inquit, in pace & tranquillitate animi degentibus, te calamitatibus afficiam, vt ne ab iis quidem qui ſocii ſint malorum conſolationem queas percipere, quam oblectationem habuit Iſrael, cum Nabuchodonoſor non ſolum ipſos, ſed etiam Tyrios, & Sidonios, & Palæſtinos atque Aegyptios inuaſiſſet. attamen ad hæc pollicetur per ſupplicia beneficium. *Cognoſcent enim quia ego ſum*, inquit, *Dominus Deus ipſorum.* vtilitatem igitur affert diſciplina, *quæ* ſecundum prophetam Eſaiam, *noſtras aures aperit, efficitque vt proprium Dominum agnoſcamus percutientem & ſanantem.*

Cap. 36. *Et tu fili hominis propheta ſuper montes Iſrael, audite verbum Domini, hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod dixit inimicus*

B *ſuper vos Euge, ſolitudines ſempiternæ in poſſeſſionem nobis factæ ſunt, idcirco propheta & dic: Hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod fuiſtis vos in deſolationem omnibus gentibus, & pro eo quod inhonorati fuiſtis vos, ab omnibus qui in circuitu veſtro ſunt, vt ſitis vos in poſſeſſionem omnibus reliquis gentibus, & aſcendiſtis loquela linguæ in labiis, & in opprobrium gentibus.*

Vulg. *Tu autem fili hominis propheta ſuper montes Iſrael & dices: Montes Iſrael audite verbum Domini, Hæc dicit Dominus Deus, eo quod dixerit inimicus de vobis; Euge, altitudines ſempiternæ in hæreditatem datæ ſunt nobis, propterea vaticinare & dic. Hæc dicit Dominus Deus, pro eo quod deſolati eſtis, & conculcati per circuitum, & facti in hæreditatem reliquis gentibus, & aſcendiſtis ſuper labium linguæ, & opprobrium populi.*

Triſtibus atque moleſtis Idumæis prænunciatis ad montes Iſrael verba transfert, ipſiſque bona pollicetur, iubetque bono animo eſſe, quod quæ ab inimicis dicta ſint, ea falſa ſint ac vana. non enim diutius, inquit, ſolitudo permanebit: ſed gentium quæ vobis finitimæ ſunt opprobria redarguam: ipſarumq; contra vos audaciam ita comprimam, vt non amplius veſtras enarrent calamitates, veſtraq; mala diuulgent. His ſubnicit.

C *Propterea montes Iſrael audite verbum Domini. hæc dicit Adonai Dominus, montibus & torrentibus, & vallibus, & ſaltibus, & deſertis, & deſolatis, & vrbibus derelictis, quæ factæ ſunt in prædam, & in conculcationem reliquis gentibus, quæ ſunt in circuitu ipſorum.*

Vulg. *Propterea montes Iſrael audite verbum Domini Dei, Hæc dicit Dominus Deus montibus & collibus, torrentibus, vallibuſq; & deſertis parietinis, & vrbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt, & ſubſannatæ a reliquis gentibus per circuitum.*

Facile erat & admodum in promptu omni terræ Iſrael ſummatim bona polliceri, verum ſigillatim montium & vallium, & collium, & vrbium atq; aliorum omnium meminit, vt eos, qui animum propter ſolitudinem deſponderant, conſoletur.

Propterea hæc dicit Adonai Dominus, vere in igne zeli mei locutus ſum, ſuper reliquas gentes, & ſuper Idumæam omnem, quia dederunt poſſeſſionem meam ſibi in hæreditatem cum lætitia, ex toto corde inhonorantes animas, vt delerent in præda.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus: quoniam in igne zeli mei locutus ſum de reliquis gentibus & de Idumæa vniuerſa, quæ dederunt terram meam ſibi in hæreditatem cum gaudio & toto corde*

D *& ex animo, & eiecerunt eam vt vaſtarent.*

Me valde, inquit, irritauit Idumææ & aliarum gentiũ audacia, quæ contra meam terram, ipſius ſolitudine exultantes abuſi ſunt, cum ſperarent ea ſe potituros, & animas, quæ in ipſa incolerent, ſe in ſeruitutem redacturos. quamobrem contra eos ſententiam tuli.

Propheta igitur, propheta rurſus ſuper terram Iſrael & dic montibus & collibus, & rupibus, & vallibus, hæc dicit Adonai Dominus. Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod opprobria gentium tuleritis vos, propterea hæc dicit Adonai Dominus:

Ecce ego extollo manum meam ſuper gentes quæ ſunt in circuitu veſtro: iſti ignominiam ſuam capient. E

Idcirco vaticinare ſuper humum Iſrael, & dices montibus & Vulg.
collibus, iugis & vallibus, hæc dicit Dominus Deus, ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod confuſionem gentium ſuſtinueritis, idcirco hæc dicit Dominus Deus: ego leuaui manum meam, vt gentes, quæ in circuitu veſtro ſunt, ipſæ confuſionem ſuam portent.

Opprobrium contra vos illatum, inquit, cauſa fuit vt contra eos, qui probris laceſſierunt, ſententia lata ſit, & illi quidem impietatis in me, & memoriæ iniuriarum veſtrarum, atq; audaciæ fructus ferent.

Veſtram autem montes Iſrael vuam, & fructum veſtrum comedet populus meus Iſrael, quia ſperant vt veniant.

Vos autem montes Iſrael ramos veſtros germinetis, & fructum Vulg.
veſtrum afferatis populo meo Iſrael, prope enim eſt vt veniat.

Confirmabo, inquit, populi ſpem, ſtabiliamq; ipſius bonam expectationem, & reuertetur, & iis fructibus qui à vobis producuntur, fruetur, perſpicuum eſt autem non cum montibus vt animatis eum colloqui, qui & ratione, & animo vacant. ſed ipſo cum inanimis colloquio eorum incolas bona promittens conſolatur.

Ecce ego ſuper vos, & reſpiciam ad vos, & colemini, & ſeminabitur in vobis, & multiplicabo ſuper vos homines omnem domum
Iſrael in finem, & habitabuntur vrbes, & deſerta ædificabuntur, & F
multiplicabo homines ſuper vos, & iumenta, & augebuntur, & multiplicabuntur, & habitare faciam ſuper vos, ſicut in principio veſtro. & bene faciam vobis, ſicut annis ſuperioribus veſtris, & cognoſcetis quia ego ſum Dominus.

Quia ecce ego ad vos, & conuertar ad vos, & parabimini, & Vulg.
accipietis ſementem. & multiplicabo in vobis homines omnemque domum Iſrael, & habitabuntur ciuitates, & ruinoſa inſtaurabuntur: & replebo vos hominibus & iumentis: & multiplicabuntur, & creſcent, & habitare vos faciam ſicut à principio, boniſque donabo maioribus quam habuiſtis ab initio, & ſcietis quia ego Dominus.

Non montes cognoſcent, ſed in montibus incolentes, hæc autem ad exitum poſt reditum è Babylone perducta ſunt, & res ipſæ teſtantur, incolis enim refertæ ſunt Palæſtinæ vrbes: omneſq; inſtauratæ ita ſunt, vt nobilitate ſplendeant. Iſrael autem ſola deſerta permanſit, in qua contra Dominum & ſaluatorem rabie perciti Iudæi crucis audax facinus patrarunt, omnibus quidem hominibus ſalutem, ſibi vero exitium machinati. vt vero
omnis Iſrael reditum conſequeretur, & pollicitus eſt G
Dominus, & promiſſum ſeruauit; effecit enim vt Cyrus omnibus reditum concederet. ſed ii, qui viſitato contumaciæ morbo laborabant, imperatis reſtitere, & ſuæ externam patriam prætulere.

Hæc dicit Adonai Dominus, eo quod dixerunt tibi, terra comedens homines es tu, & à liberis ſpoliata à gente tua fuiſti, propterea homines non amplius comedes, & gentem tuam non abſque filiis faciet amplius, dicit Dominus, non audietur amplius ſuper vos ignominia gentium, & opprobrium non amplius portabitis, & gens tua non abſq; filiis fiet amplius, dicit Adonai Dominus.

Hæc dicit Dominus Deus, pro eo quod dicunt de vobis, deuora- Vulg.
trix hominũ es, & ſuffocans gentem tuam, propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis vltra, ait Dominus Deus, nec auditam faciam in te amplius confuſionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.

Hæc item ad exitum perueniſſent ſi Iudæi voluiſſent: quia vero quaſi canes rabie furentes in dominum inſanierunt, ipſi auctores fuere, vt quæ prophetia prædixit, minime perficerentur, atq; ita mendacii expers eſt prædictio.
auteueritens quippe auctor omnium rerum De- H
us, per Hieremiam prophetam dixit: *finem loquar ſuper* Hier. 18.
gentem & ſuper regnum vt iterum ædificetur & plantetur, & faciant mala coram me, vt non audiant vocem meam, & pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus ſum vt facerem eis. Iudæi igitur in culpa fuere, ne per prophetiam promiſſa ſibi conſequerentur bona.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis domus Iſrael habitauit in terra ſua, & polluerunt eam in via ſua, & in ido-

A *in idolis ſuis & omnium immunditiis ſuis ſecundum immunditiam menſtruatæ facta eſt via eorum ante faciem meam, & effudi furorem meum ſuper e*

Vulg. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens: fili hominis domus Iſrael habitauerunt in humo ſua, & polluerunt eam in viis ſuis, & in ſtudiis ſuis iuxta immunditiam menſtruatæ facta eſt via eorum coram me. Et effudi indignationem meam ſuper eos.*

Ipſæ, inquit, iuſtum eſſe ſupplicium ... tantum, ... cum ſ... generis idola colere perſeueraſſent, ſed et omne ſceleris genus perſecuti ſunt, ... execratione ... odio imbuerentur, & quando ſecundum legem admodum impura menſtruata habebatur, hoc eſt, cui ſanguis flueret, illi excremento ſceleris comparat execrationem. deinde rurſus ſo accuſatione commotans

Eo quod effuderunt ſanguinem, inquit, in terra, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſſipaui eos in gentes, & ventilaui eos in regiones

B Vulg. *Pro ſanguine, quem fuderunt ſuper terram, & in idolis ſuis polluerunt eam. & diſperſi eos in gentes, & ventilati ſunt in terras.*

Ac rurſus iuſtum oſtendit ſupplicium.

Secundum vias ipſorum, & ſecundum inſtituta eorum iudicaui eos.

Vulg. *Iuxta vias eorum, & adinuentiones eorum iudicaui eos*

Collegerunt, inquit, quos ... fructus ſanguinem, hoc ... ocauit non ſ... alias cædes, ſed ... iam filiorum ſacrificia, quæ ... uda vorantibus, & improbis dæmonibus adhibebant. ... contenti enim fuere, inquit, ſceleribus ante captiuitatem admiſſis ſed etiam poſtquam bello capti exules fuere in ... dem facinoribus permanſere.

Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & profanauerunt nomen meum ſanctum, cum diceretur ipſis populus Domini ... & de terra eius exierunt.

Vulg. *Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de eis populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt.*

C In improbitate, inquit, degentes auctores fuerunt, vt in me maledicta conijcerentur. primum ſiquidem opinatæ ſunt gentes propter meam imbecillitatem ... vi ... fuiſſe, & in hoſtium poteſtatem redactos: deinde experientia cognita ipſorum improbitate contra me conuicia ... qui talibus initiis gauderem, ... les tos homines meum populum nominarim, ... tam ... eundem ipſorum habita ration...

... *propter nomen meum ſanctum, quod profanauit domus ... t ... ſunt.*

Vulg. ... *nomini ſancto meo, quod polluerat domus Iſrael in gent... greſſi ſunt.*

Cu... quit, docere ... ſ ab immin ... talis vindicab...

Propterea dic domui Iſrael, hæc dicit Adonai Dominus; non vobis ego facio domus Iſrael, ſed propter nomen meum ſanctum, quod profanaſtis in gentibus, ad quas ingreſſi eſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum profanatum in gentibus, quod profanaſtis in medio ipſarum, & cognoſcent gentes, quia ego ſum Dominus, dicit Adonai Dominus, cum ſanctificatus fuero ego in vobis ante oculos ipſorum.

D Vulg. *Idcirco dices domui Iſrael, hæc dicit Dominus Deus, non propter vos ego faciam domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in gentibus, ad quas intraſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum quod pollutum eſt inter gentes, quod polluiſtis in medio earum, vt ſciant gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in vobis coram iis.*

Non vos, inquit, ſalute digni eſtis, ſed decet gentes, quæ à vobis in me maledicendi occaſionem accepere, conſequi remedium, veſtra autem ſalute, qua mea virtus indicabitur, hoc ipſorum maledictum opprimetur nam cum didicerint quodammodo meum magnum eſſe nomen, & eiuſmodi, quod idoneum ſit ad opem domeſticis ſuis ferendam, meam potentiam laudabunt & celebrabunt. hoc enim declarauit, cum dixit, *& cognoſcent gentes, quia ego ſum Dominus Deus, cum ſanctificatus fuero ego in vobis ante oculos ipſorum.*

Et accipiam vos de gentibus, & congregabo vos ex omnibus generationibus, & introducam vos in terram veſtram. E

Vulg. *Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtram.*

Hoc iam omnes eos conuenit, qui redierunt: quicunque enim redire voluerunt, reditum conſecuti ſunt: ea vero quæ ſequuntur non item in omnes, ſed in eos tantum, qui euangelico præconio fidem inſtituerunt habere. ait enim.

Et ſpargam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris, & ab omnibus idolis veſtris mundabo vos.

Vulg. *Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos.*

Aquam autem *mundam* regenerationis aquam nuncupauit, in qua baptizati remiſſionem peccatorum accepimus. & quæ ſequuntur ea confirmant, quæ dicta ſunt.

Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo vobis.

Vulg. *Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri.* F

Per hæc mentis mutationem ſignificauit, ad meliora enim cor veſtrum inclinabit, non item ſecundum priſtinam conſuetudinem ad deteriora propendens illud vero, *dabo*, nequaquam libera lædimt voluntate, verbis enim, & operibus, & infinitis adhibitis miraculis non illis tantum, ſed etiam omnibus gentibus, vt ad pietatem accederent, perſuaſit, non coegit: & tamen, quamuis non coegerit, ſed perſuaſerit, ſe, ait dediſſe animi ad meliora propenſionem: quippe ipſe auctor huiuſce rei, tum his, quæ dixit, tum quæ fecit, effectus.

Et auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in vobis.

Vulg. *Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri.*

Nec hæc quidem ante Chriſti Domini aduentum facta ſunt: cum enim tres duntaxat poſt reditum prophetas habuiſſent, Aggæum, & Zachariam, & Malachiam, poſt ipſos iſtum prophetico munere ſpoliati ſunt ſed poſtquam Deus ſaluator noſter homo factus eſt & ad cælos aſcendit, aduenit ſuper ſactos Apoſtolos Spiritus ſanctus per quos gratia non Iudæis ſolis ſed etiam omnibus his qui ex gentibus ad fidem conuenere, ſubminiſtrata fuit. *Lapideum* autem *cor* vocat aduerſarium, & rebelle, *carneum* vero obediens, & dicto parens, quodque diuinarum literarum figuras poſſit excipere. G

Et faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & faciatis ea.

Vulg. *Et faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini.*

Hoc autem ſpiritus gratiæ proprium eſt, quæ noſtrum adiuuans liberum arbitrium efficit, vt recte procedant quæ dicta ſunt.

Et habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris.

Rurſus ad communem redit orationem, quam à ſpiritalibus ad ea, quæ corporis ſunt, transfert.

Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & mundabo vos ab omnibus peccatis veſtris, & vocabo frumentum, & multiplicabo ipſum et non dabo ſuper vos famem, et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, vt non accipiatis amplius opprobrium famis in gentibus. H

Vulg. *Et ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris, et vocabo frumentum. et multiplicabo illud, et non imponam vobis famem. et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, vt non portetis vltra opprobrium famis in gentibus.*

Non igitur vnumquodque horum etiam ſecundum ſpiritum exponi poſſe: attamen exiſtimo propheticam orationem ea, quæ corporis ſunt, Iudæis nunc polliceri: cum enim multa ſolitudo terram eo tempore occupaſſet, pollicetur ipſis omnis generis fructuum abundantiam, & futuram hinc vtilitatem prædicit.

Et recordabimini, inquit, vias veſtras malas, et inſtituta veſtra non bona, et odio erunt vobis ante faciem ipſorum ſcelera veſtra, et abominationes veſtra.

A

Vulg. *Et recordabimini viarum veſtrarum peſſimarum, ſtudiorumq́, non bonorum, & diſplicebunt vobis iniquitates veſtræ & ſcelera veſtra.*

His, inquit, bonis fruentes, & quanto afferat iuſtitia fructus diſcentes priſtinæ reminiſcemini improbitatis, & illius ſupplicij, quod propter illam vobis fuerit illatum, & priora ſcelera ſummo vobis erunt odio. illud enim *abominabimini*, pro, execrabimini poſuit. tale eſt illud, quod de improbo dictum eſt à Dauid, *aſſiſtit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit*, hoc eſt, malitiam non eſt execratus, imò ipſis bona pollicitus, eorum denuo ſuperbiam deprimit, cum dicit.

Non propter vos ego facio domus Iſrael, dicit Adonai Dominus, notum ſit vobis domus Iſrael.

Vulg. *Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum ſit vobis.*

Non vos, inquit, promiſſis bonis digni eſtis, ſed ego ea facio quæ meam decent naturam. deinde admonens ſimul ac redarguens

Erubeſcite & conuertimini, inquit, à viis veſtris domus Iſrael.

B

Vulg. *Confundimini & erubeſcite ſuper viis veſtris domus Iſrael.*

Ne ſtulte, inquit, neue abſque ſenſu varia veſtra ſupplicia feratis, ſed ſero tandem veſtrorum inſtitutorum improbitate in mentem reuocata pro iis quæ ante eſtis erubeſcite.

Hæc dicit Dominus, in die qua mundauero vos ab omnibus iniquitatibus veſtris & habitari faciam vrbes, & ædificabuntur deſerta, & terra deſolata coletur, eo quod deſolata fuit ante oculos omnium tranſeuntis.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, in die qua mundauero vos ex omnibus iniquitatibus veſtris, & inhabitari fecero vrbes, & inſtaurauero ruinoſa, & terra deſerta fuerit exculta, quæ quondam erat deſolata in oculis omnis viatoris.*

Quando, inquit, remiſſionem vobis peccatorum gratificabor, voſq́; puros ignoſcendo efficiam, tum & vrbibus ædificia, & terræ cultiones præbebo, & pro priſtina ſolitudine, quam omnes viatores conſpiciebantur, vt incolantur, auctor ero.

Et dicent, terra illa deſolata, facta eſt vt paradiſus deliciarum, & vrbes deſertæ & deſolatæ, & effoſſæ in muris munitæ ſederunt.

Vulg. *Dicent, terra illa inculta, facta eſt vt hortus voluptatis, & ciuitates deſertæ, & deſtitutæ atq; ſuffoſſæ, munitæ ſederunt.*

C

Quemadmodum enim omnes, inquit, olim tuam ſolitudinem in ore habentes diuulgabant, ita nunc etis celeberrima, omnibusque afferes admirationem cum deſerta tua terra paradiſo voluptatis æquiparabitur, & vrbes ab incolis vacuæ, atque adeo euerſæ validis communientur muris.

Et cognoſcent gentes, quæcunq; relictæ fuerint in circuitu veſtro, quia ego Dominus ædificaui deſtructas, plantaui deſolatas: ego Dominus locutus ſum & faciam.

Vulg. *Et ſcient gentes, quæcunq́; derelictæ fuerint in circuitu veſtro, quia ego Dominus ædificaui diſſipata, plantauiq́; inculta, ego dominus locutus ſum, & fecerim.*

Diſcent autem finitimæ gentes me eum eſſe, qui triſtia prius, & nunc iucunda ac læta præbuerim, atq; ea quæ dicta ſunt illius qui dixit auctoritate confirmantur, *ego Dominus locutus ſum, & faciam*: Dominus enim cum ſim ac facere poſſim, ea quæ dixi ad exitum perducam.

Hæc dicit Adonai Dominus: Adhuc hoc quærar domui Iſrael vt faciam eis.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, adhuc in hoc inuenient me, domus Iſrael vt faciam eis.*

D

Illud *quærar*, Symmachus *inueniar* dixit. ad priſtina, inquit, beneficia hoc quoque addam, vt eos reuocandos cenſeam.

Et multiplicabo eos vt oues ſanctas.

Vulg. *Multiplicabo eos ſicut gregem hominum, ſicut gregem ſanctum*

Cum enim ouium inſtar ſub meam tutelam eos ſegregarim, paſtoritiam ipſis curam impertiar.

Sicut oues Hieruſalem in ſolemnitatibus ipſius, ſic erunt vrbes deſertæ plenæ ouium, & hominum, & cognoſcent quia ego Dominus.

E

Vulg. *Et gregem Hieruſalem in ſolemnitatibus eius, ſic erunt ciuitates deſertæ plenæ gregibus hominum, & ſcient quia ego Dominus.*

Sicut enim Hieruſalem [illegible] erat omnibus in maximis [illegible] ita [illegible] ipſorum vrbes & hominibus [illegible] his bonis [illegible], & [illegible]. Dominum [illegible] per [illegible] & ſanationem. Cognoſcamus igitur Dominum noſtri bonitate & potentia [illegible] ſane meminimus, vt & [illegible] data obſeruemus, & promiſſa bona [illegible] in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo patri [illegible] cum Sancto Spiritu in ſecula ſeculorum, Amen.

SECTIO XV.

Cap. 37.

Et facta eſt ſuper me manus Domini.

Manum rurſus diuinam virtutem vocat.

Et eduxit me in ſpiritu Domini, & poſuit me in medio campi.

F

Vulg. *Et dimiſit me in medio campi.*

Spiritualis hæc rurſus contemplatio eſt, non enim oculis corporis ea cernebat, quæ ſibi oſtendebantur, ſed ſanctiſſimi Spiritus reuelatione in percipiebat.

Et hic erat plenus oſſibus, & circumduxit me [illegible] ſuper ea rurum in circuitu, & ecce valde multa ſuper faciem campi.

Vulg. *Qui erat plenus oſſibus & circumduxit me per ea in gyro, erant autem multa valde ſuper faciem campi.*

Conſentaneas rebus accipit reuelationes. [illegible] enim propter perfidiam, cuius morbo laborabant, meliora deſperaſſent Iudæi illi, qui ex Iudæa captiui abducti fuerant, ſuam ipſis auctor omnium rerum Deus potentiam oſtendit, & longe difficiliorem illa in priſtinam [illegible] ipſorum reſtitutione, mortuorum corporum reſurrectionem indicat prophetæ per quem omnem populum docet, omnia ſibi eſſe facilia volenti [illegible] & alios Iſraelitas, per hunc docuit facile ſibi eſſe volenti Deo, in ſeruitutem redactos in priſtinam libertatem vindicare, nobis autem & omnibus [illegible] qui præconium euangelicum cum fide exceperimus, reſurrectionis corporum noſtrorum oſtendit facultatem, diuinoque verbo ac nutui rerum obſequi naturam.

G

Et dixit ad me, fili hominis, an viuent oſſa hæc? & dixi [illegible] ne Deus tu [illegible] hæc.

Vulg. *Et dixit ad me fili hominis putas ne viuent oſſa iſta. Et dixi [illegible] mine Deus tu noſti.*

Non dubitauit propheta, ſed accurationem [illegible] tionem Deo conceſſit, cum optime quidem [illegible] potentiam, ſed voluntatem ignoraret.

Et dixit ad me: propheta ſuper oſſa hæc, propheta fili hominis & dices ad ea, oſſa arida hæc audite verbum Domini. hæc dicit Adonai Dominus oſſibus iſtis. Ecce ego introduco in vos ſpiritum vitæ & dabo ſuper vos neruos, & reducam ſuper vos carnes & extendam ſuper vos pellem, & dabo ſpiritum meum in vos, & viuetis, & cognoſcetis quia ego ſum Dominus.

Vulg. *Et dixit ad me, vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis, oſſa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his, ecce ego intromittam in vos ſpiritum: & viuetis. & dabo ſuper vos neruos & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem, & dabo vobis ſpiritum, & viuetis, & ſcietis quia ego Dominus.*

H

Miniſtro propheta, ac veluti quodam reſurrectionis in viſione viſus eſt inſtrumento. & linguæ verbo, [illegible] inanimis & prorſus mortuis oſſibus, [illegible] nes producant, & neruos, atque cutem, [illegible] ſpiritum excipiant. Et fuerunt hæc non ſolum [illegible] tionis in priſtinum [illegible] Iudæorum, ſed etiam [illegible] omnium hominum [illegible] *canet enim tuba, & [illegible]* diuus Apoſtolus, *& mortui reſurgent incorrupti.*

1. Cor. 15.

Et prophetaui, ſicut mandauerat mihi Dominus. & factum eſt [illegible] cum prophetarem ego, & ecce commotio, & accesserunt [illegible] os, vnumquodq́; ad iuncturam ſuam.

A [illegible] *au ſicut* [illegible] *eſt au* [illegible]

Vulg. *phetan eme, &* [illegible] *commotio,* [illegible] *acceſſerunt oſſa ad oſſa,* [illegible] *quodque* [illegible] *ad* [illegible] *am.*

Pru[illegible] taquidem diui[illegible] *inſeruiens* præcepto, quæ iuſſus fuerat [illegible] ut [illegible] tum [illegible] mi [illegible] Dei adu [illegible] declarat, v [illegible] an [illegible] diui [illegible] ſtian [illegible] quitae urr [illegible] & pr [illegible] tu [illegible] a pri [illegible] fue [illegible] do [illegible].

Et [illegible] *ea* [illegible] *ant* [illegible] *carnes,* [illegible] *antur,* [illegible] *ſuper ea* [illegible] *deſuper,* [illegible] *ſpiritum non erat in eis.*

Vulg. *Et vidi* [illegible] *ſuper ea neruis & carnes aſcenderunt, & extenta eſt in* [illegible] *deſuper,* [illegible] *ſpiritum non habebant.*

Pri[illegible] dicit [illegible] conſequitur, ſic [illegible] corpus [illegible] effectum fuit [illegible] anima [illegible] quoq; vtra[illegible] que [illegible] propriam [illegible] gem [illegible] rant [illegible] coope[illegible] verum que [illegible] pus [illegible], & [illegible] motus exp[illegible] quæ [illegible]

B [illegible] vita [illegible] volu[illegible] [illegible]

Et [illegible] *ad me,* [illegible] *pheta* [illegible] *ſpiritum, propheta* [illegible] *hominis & dic* [illegible] *à quatuor ventis veni ſpiritus, &* [illegible] *interfectos iſtos & viuant.*

Vulg. *Et dixit ad me, vaticinare ad ſpiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad ſpiritum, Hæc dicit Dominus Deus, à quatuor ventis veni ſpiritus, &* [illegible] *ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.*

Docet nos h[illegible] quod facta omnia [illegible] ſint po[illegible] in manu eius eſſe: *In manu e-*

Iob 12. *nim eius anima* [illegible] *omnium viuentium.* [illegible] ergo [illegible] prophetæ præ[illegible] vt [illegible] animas, [illegible] ſint, redire, [illegible]

Et propheta [illegible] *ſicut* [illegible] *mihi,* [illegible] *ingreſſus eſt in eos ſpiritus,* [illegible] *& ſteterunt* [illegible] *pedibus ſuis* [illegible] *multa valde.*

Vulg. *Et prophetaui ſicut præceperat mihi, & ingreſſus eſt in ea ſpiritus,* [illegible] *vixerunt, ſteteruntq; ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde.*

Reuin[illegible] inquit [illegible] diuino præcepto, reuixerunt [illegible]

C [illegible] conſecuta, neq; [illegible] gua erat [illegible] um, [illegible] ita reuelatione conſpecta [illegible] interpretatio [illegible]

Et locutus eſt Dominus ad me dicens fili hominis oſſa hæc domus [illegible]*, & ipſi dicunt, arida facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes noſtra* [illegible] *ſumus.*

Vulg. *Et* [illegible] *fili hominis oſſa h*[illegible] *uerſa domus Iſrael eſt, ipſi dicunt,* [illegible] *aruerunt oſſa noſtra,* [illegible] *periit ſpes noſtra,* [illegible] *ſumus.*

[illegible] dec[illegible] pem [illegible] bon[illegible] ſpe[illegible] endi

Propterea propheta fili hominis, & dic ad eos hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego aperiam monumenta [illegible] *popule meus, & reducam vos de ſepulchris veſtris, &* [illegible] *vos in terram Iſrael,* [illegible] *cognoſcetis quia ego ſum* [illegible] *cum aperuero ego ſepulchra veſtra, & cum eduxero* [illegible] *ſepulchris veſtris populum meum, & dabo ſpiritum meum ſuper vos & viuetis, & ponam*

D *vos ſuper terram veſtram, & cognoſcetis quia ego Dominus locutus ſum & faciam, dicit Adonai Do*[illegible].

Vulg. *Propterea vaticinare & dices ad* [illegible]*, hæc dicit Dominus Deus, ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris populus meus, & inducam vos in terram Iſrael,* [illegible] *quia ego Dominus cum aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de* [illegible] *mulis veſtris popule meus,* [illegible] *dedero ſpiritum meum in vobis,* [illegible] *xeritis, & requieſcere* [illegible] *faciam ſuper humum veſtram, & ſcietis quia ego Dominus locutus ſum,* [illegible]*, ait Dominus Deus.*

Sed quod vobis mu[illegible] diffic[illegible] us vid[illegible] dum facile [illegible] me fieri poſſe oſtendi [illegible] perſp[illegible] hoc item me facillime ac nullo neg[illegible] facturum, qui vos è captiuitatis vinculis veluti [illegible] q[illegible] b[illegible] dam [illegible] pulchris [illegible] ductos in propriam patriam reducam: [illegible] nem [illegible] acium enim [illegible] eritate alienum, [illegible] ita red[illegible] tum [illegible] oll[illegible], futuram poſt [illegible] ditum tribuum concordiam prædicit.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens fili hominis cape

E *virgam* [illegible] *& ſcribe ſuper ea* [illegible] *Iudam* [illegible] *Iſrael appoſitos ad ipſum, & virgam alteram cape* [illegible] *ipſi,* [illegible] *Ioſeph virgam Ephraim, & omnes filios Iſrael appoſi*[illegible] *ad eos coniunges eas inter ſe, tibi ipſi in virgam vnam, vt colliges eas* [illegible] *erunt ſimul in manu tua.*

Vulg. [illegible] *factus eſt ſermo Domini ad me dicens, & tu fili hominis ſume* [illegible] *lignum vnum & ſcribe ſuper illud, Iudæ* [illegible] *filiorum Iſrael ſociorum eius, & tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud Ioſeph* [illegible] *lignum Ephraim, & cunctæ domus Iſrael, ſociorumq; eius, & adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum, & erunt in vnionem in manu tua.*

Regnante R[illegible] boam d[illegible] a fuere tribus, & decem per [illegible] in vnam [illegible] Ephraim Samariam cum ſe [illegible] regn[illegible] dam [illegible] tribus vero Iuda [illegible] & Beniamin [illegible] imperauit. verum poſt [illegible] vnu omnes imperio degere, idcirco [illegible] duas [illegible] gas caperet, præcepit, & alte[illegible] Ephraim, & [illegible] ſubie[illegible] tribus adiyce[illegible] alteram vero Iuda, & eorum qui cum illo conſen[illegible]

F [illegible] deinde virgas ſimul coniungeret, vt in poſte[illegible] diui[illegible] futuraque vnitate: tum prophetæ [illegible] pit, vt percontanti populo & cognoſ[illegible] cupienti, [illegible] interpretationem aperte renun[illegible] ciet.

Et ergo capiam tribum Ioſeph per manum Ephraim, & tribus Iſrael appoſitas ad ipſum, & dabo eas ſub tribum Iuda, & erunt in virgam vnam in manu Iuda.

Vulg. *Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & tribus Iſrael, quæ ſunt ei adiunctæ, & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum, & erunt vnum in manu eius.*

E[illegible], inquit, qui olim ſeipſos à Iudæ regno ſeparaunt, [illegible] compacabo, vt rurſus illius agnoſcant imperium, & [illegible] diuiſionem [illegible] efficiamq; vt omnes tribus [illegible] Iuda communi conſenſu obediant, quod item aperti[illegible] interpretatur.

Ecce ego aſſumo omnem domum Iſrael de medio gentium, ad quas ingreſſi ſunt [illegible] *congregabo ipſos in terram Iſrael, & dabo eos in gentem vnam in terra mea &* [illegible] *in montibus Iſrael, & princeps vnus erit omnium ipſorum in regem.*

G

Vulg. *Ecce ego aſſumam filios Iſrael de medio nationum ad quas abierunt, & congregabo eos vndiq;, & adducam eos ad humum ſuam, & faciam eos in gentem vnam in terra in montibus Iſrael, & rex vnus erit imperans.*

Hæc ex[illegible] conſecuta ſunt, ſecundum figuram in Zor[illegible] bab[illegible] ritate autem & ver[illegible] in Domino Chriſto, neque enim rex fuit Zorobabel, ſed populi atq; ex[illegible] tus ductor.

Et non erunt am[illegible] *in duas gentes, neq; diuidentur amplius in duos reges vt ne polluantur am*[illegible] *in idolis ſuis, & in off*[illegible] *nibus eorum, & in omnibus impietatibus ſuis & eruam eos ab omnibus impietatibus eorum, in quibus peccauerunt & mundabo eos, & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio ipſorum, & paſtor vnus erit omnibus ipſis.*

Vulg. *Et non erunt vltra duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna neq; polluentur vltra in idolis ſuis, & abominationibus & cunctis iniquitatibus ſuis, & ſaluos eos faciam de vniuerſis ſedibus ſuis in quibus peccauerunt, & emundabo eos, & erunt mihi populus,* [illegible] *ego ero eis Deus & ſeruus meus Dauid rex ſuper eos & paſtor vnus erit omnium eorum.*

H His etiam ea congruunt, quæ à Domino C[illegible] riſto in

Ioan. [illegible] ſacris Eu[illegible] ngel[illegible] dicta ſunt *Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili* [illegible] *illas oportet me adducere, & vocem meam audient & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.* Dauid autem D[illegible] dicit Chriſtum, vt ex Dauid ſecundum carnem or[illegible] dum. ſeruum vero propter humanam naturam: cum enim in forma Dei eſſet, [illegible] ſerui ac[illegible] vt aſſumpta [illegible] igitur naturam oſtendat, [illegible] hoc eſt, è ſeruis ſecundum carnem ille natura [illegible] nitus eſt, non enim ſeruus eſt omnium Dominus v[illegible] nitus, ne[illegible] que item, qua Deu[illegible] aut[illegible] nominatu[illegible] qua ex Dauid, Dauid a[illegible] que ſ[illegible] cund[illegible] um [illegible] umpti[illegible] nem aut[illegible] m ſeruus eſt. quo[illegible] c[illegible] eru[illegible] nc etiam naturam [illegible] bum Deus homo factus [illegible] pit, non [illegible] ſit quod [illegible] ſe[illegible] nteam cum diuina natura hu[illegible] t[illegible] glorioſam redd[illegible] hit. docet [illegible] gitur pro-

[illegible] pietatem [illegible] & [illegible] tumentiorem, regnorum [illegible] lem: imperiorum [illegible] tam ab vno p[illegible]ore signi[illegible] suu & Deum & Dominum agnoscent.

Et in praeceptis meis ambulabunt, [illegible] iudicia mea custodient, facient ea, & habitabunt in terra [illegible], quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres ipsorum & habitabunt in ea [illegible] filij eorum & [illegible] filij eorum [illegible] in saeculum. & Dauid seruus meus princeps eorum erit in saeculum.

In iudicijs meis ambulabunt, & mandata mea custodient & facient ea, & habitabunt super terram quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres vestri, & habitabunt super eam ipsi, & filij eorum, & filij filiorum eorum [illegible] in sempiternum, & Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuum.

Dicant Iudaei, quis sempiternus ipsorum [illegible] Dauid appelletur nequaquam [illegible] huiuscemodi appellationes conuenire ipsi [illegible] primum enim haud [illegible] populi [illegible] deinde etiam illud ipsum imperium [illegible] est: quod [illegible] de genere Dauid [illegible] hunc semper [illegible] intelligunt Dauid, ostendant Dauid genus [illegible] quod [illegible] regnum ipsum quoque Dauid [illegible] tum est, in praesenti duorum alterum necesse est [illegible] sam prophetiam oputant [illegible] Domini Christi [illegible] secundum carnem nati regnum [illegible] dacio vacuam [illegible] prophetiam [illegible] quod si verum est quemadmodum [illegible] est, neque videmus aliud Iudaeorum [illegible] per ipsum genus Dauid, clarum [illegible] & perspicuum [illegible] regnat, [illegible] secundum carnem [illegible] Dei secundum diuinitatem, etiam semper [illegible] net imperium [illegible] & aperta est & [illegible] perfid[illegible] que, & nostra Dei cognitio [illegible] mantur enim quae dicta sunt in ijs, quae sequuntur. [illegible]

Disponam, inquit, ipsis testamentum pacis, testamentum aeternum erit cum ipsis.

Et percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum erit eis.

Ostendant igitur nobis vel pacis, vel sempiternum testamentum: at non poterunt, cum vtroque priuati sint: nobis autem vtrunque dedit Dominus. namque & sempiterna nobis bona pollicitus est, & [illegible] nobis est elargitus, vt cum ipso reconciliaremur. *Ipse enim est pax nostra*, sicut auctor est diuus Apostolus. & rursus, *vnus ac mediator Dei & hominum, Christus Iesus, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus*. & quae sequuntur item ijs consentiunt, quae dicta sunt.

Et ordinabo eos, inquit, & multiplicabo eos, & ponam sancta mea in medio ipsorum [illegible] erit tabernaculum meum in eis [illegible] Deus [illegible] erunt mihi populus.

[illegible] multiplicabo [illegible] dabo sanctificationem meam in medio eorum [illegible] perpetuum, & erit tabernaculum meum in eis [illegible] Deus [illegible] erunt mihi populus.

At [illegible] templum [illegible] quae antiquitus [illegible] quomodo [illegible] promisit se positurum [illegible] saeculum, & tabernaculum suum [illegible] bonum aeternum [illegible] Iudaeorum sententiam, docuimusque [illegible] verborum veritatem, ita haec intelligemus [illegible] quae interpretati sumus habemus [illegible] ipsarum consentiens testimonium [illegible] domus Dei, sed etiam [illegible] omnibus hominibus donata sunt. neque solum [illegible] qui Iudaeis [illegible] reddiderunt [illegible] Deo [illegible] *omnibus omnium in [illegible] omnes qui inuocant illum*. [illegible]

[illegible] gentes [illegible] quia ego sum Dominus, sanctificans eos, [illegible] mea in medio ipsorum in [illegible]

[illegible] quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit [illegible] in medio eorum in perpetuum.

[illegible] Iudaei [illegible] perunt [illegible] Apostoli, & primi Apostolorum [illegible]

[illegible] phetiae [illegible] quae apud Iudaeos custod[illegible] Christum p[illegible] [illegible]

[illegible] Gog [illegible] Magog [illegible]

[illegible] contra Gog [illegible] Magog [illegible]

Gog & Magog [illegible] Cappadociam [illegible] capit M[illegible] [illegible]

[illegible] dicit Adonai Dominus [illegible] Gog, & Magog, principem Ros & Mosoch, & Thobel [illegible] circumdabo frenum in maxillis tuis [illegible] congregabo te & omnem exercitum tuum, equos & equites indutos [illegible] omnes congregationem multam, peltas & galeas, gladios [illegible] habentes.

Et vaticinare de eo, & dices ad eum. haec dicit Dominus Deus, ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch, & Thubal, & circumagam te, & ponam frenum in maxillis tuis. & educam te, & omnem exercitum tuum, equos & equites vestitos loricis vniuersos, multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium.

His quae dicta sunt [illegible] statem, & [illegible] voluntate, quae [illegible] propter bona [illegible] illud igitur [illegible] in maxi[illegible] quod [illegible] sed quod natu diuino G[illegible] & M[illegible] adeo omnes, qui cum [illegible] quot [illegible] genera recenset.

Persae enim & Aethiopes, inquit, [illegible] & Libyes & Phut cum ipsis.

Vnus autem etiam iste [illegible] ex filijs Cham Libyam ad occidentem incolent [illegible]

Omnes ipsi, scuta, & galeas & peltas habentes.

Omnes scutati & galeati.

Gomer, [illegible] omnes [illegible] circa eum.

Gomer & vniuersa agmina eius

Galatas, [illegible]

Domus Thogorma.

Phr[illegible] hos aiunt esse

Ab extremo aquilone [illegible] omnia [illegible] eum & gentes multae cum eo.

Latera aquilonis et cuncta robur eius, populique multi tecum.

Falsa dic[illegible] subiectos [illegible] populos regnum [illegible] tes, [illegible]

Praeparare, praepara te ipsum [illegible] & omnis congregatio tua, coacta ad te, & eris mihi in [illegible] a diebus pluribus praeparaberis et in extremo annorum venies et venies in terram auersam a gladio collectam a populis multis in terram Israel, quae facta est deserta omnino.

Praepara et instrue te, et omnem multitudinem tuam quae coaceruata [illegible] ad te, et esto eis in praeceptum. post dies multos visitaberis [illegible] annorum venies ad terram quae reuersa est [illegible] et congregata est de populis multis, ad montes Israel, qui fuerunt deserti iugiter.

Post [illegible] Babylone, ij qui fuere [illegible] Ecclesiae [illegible] exercitu [illegible] [illegible] gladio, ab hosti[illegible]

C[illegible] a populis [illegible]

A [illegible] exercitus [illegible], has [illegible] de manubijs ipſorum ſacrum D[illegible] neque enim pauperes homines [illegible] abundabant: ac verißimile eſt [illegible] Iudæorum felicitati inuidentes, has contra [illegible] mercede conduxiſſe. ædificationem [illegible] ab ipſis prohibitã fuiſſe modo præfectis, modo Perſarum regibus deceptis, teſtis eſt Eſdræ ſcriptura [illegible].

Et ipſi ex gentibus exierunt. & habitant in pace omnes ipſi.

Vulg. *Hæc de populis educta eſt, & habitabunt in ea confidenter vniuerſi.*

[illegible] his item perſpicuum eſt, ſtatim poſt reditum in ipſos [illegible] inuaſiſſe, cum dicat *& ipſi ex gentibus exierint, & habitant in pace.*

Et aſcendes, quaſi pluuia, & venies vt procella & vt nubes operire terram, & cades tu & omnes qui circa te erunt, & gentes multæ tecum.

Vulg. *Aſcendens autem quaſi tempeſtas venies, & quaſi nubes vt operias terram, tu & omnia agmina tua, & populi multi tecum.*

B Ab [illegible] inquit expectant [illegible] patie[illegible], & victoriam ſperans, exitio peribis. deinde ipſius quoque cogitationes deſcribit.

Aſcendent, inquit, cogitationes in cor tuum, & ratiocinaberis malas cogitationes, & dices aſcendam in terram abiectam, veniam ad quieſcentes populos, in quiete habitantes terram, in qua non eſt murus, neque porta, neq; vectes ad diripiendum ſpolia, & prædandum prædam ipſorum, vt conuertam manum meam ad terram deſertam, quæ habitata eſt, ad gentem [illegible] de populis multis, qui fecerunt poſſeßionem & ſubſtantiam, habitantibus ſuper vmbilicum terræ.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, in die illa aſcendent ſermones ſuper cor tuum, & cogitabis cogitationem peßimam & dices, aſcendam ad terram abſq; muro, veniam ad quieſcentes, habitantesq; ſecure, hi omnes habitant ſine muro, vectes & portæ non ſunt eis, vt diripias ſpolia, & inuadas prædam, vt inferas manum tuam ſuper eos qui deſerti fuerant & poſtea reſtituti & ſuper populum qui eſt congregatus ex gentibus, qui poßidere cœpit, & eſſe habitator vmbilici terræ.*

C Et hæc [illegible] omnia nos docent poſt captiuitatem hæc [illegible], cum neque muros haberent vrbes Iudææ, neq; portas, neq; vectes [illegible] prophet[illegible], quare [illegible] auſæ ſunt paulo ante dictæ gentes in ipſam cum exercitu inuadere. Inſignis autem poſt reditum Iſraelites populus euaſit, diuino munere reditum conſecutus. & ſicut exitus ex Aegypto [illegible] ipſi attulit claritatem, ita reditus [illegible] Babylone illuſtres & conſpicuos eos [illegible], quare contra ipſos cum exercitu profici[illegible] auſæ hæ ſunt gentes. ac ne quis exiſtimet à fide propheti[illegible] abhorrere, [illegible] reputan[illegible] quod inter [illegible] Scythicas gentes & [illegible] interuallum, [illegible] noſtra quoq; memoria ab hac gente omnem orientem occupatum, quæ maxim[illegible] hominum numero in ſeruitutem redacto, [illegible]. Phrygas autem & Galat[illegible] Iberas & Perſas & Aethiopas non [illegible] obedientes aſſerit cum eo [illegible], ſed [illegible] rationibus cum eo coniunctos, & partim, qui ad eum transfugere, ac voluntate militarunt, partim bello captos & vi coactos bellare. quibus etiam diuina oratio morum inſtitutionem ex aliarum gentium perſona attribuit, cum dicit,

D *Saba & Dedan mercatores Tharſis, & omnes vici eorum, dicent tibi, num ad prædam prædandum tu venis, & ad ſpoliandum ſpolia? congregaſti populum tuum, vt acciperes argentum & aurum, & ferres poſſeßionem, & ſubſtantiam, vt ſpoliares ſpolia magna.*

Saba vero, ſicut [illegible], natio eſt Aethiopica & Indica, *Dedan* autem [illegible] finitima, eſt item alia Aethiopia; & *Tharſis* ipſa [illegible] Carthago. Omnes inquit hæ gentes cum te inuaſiſſe [illegible], pecuniarum cupiditate iſtam tuam cum exercitu profectionem fuiſſe intelligent.

Iccirco propheta fili hominis & dic Gog, hæc dicit Adonai Dominus: nonne in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael in pace, cognoſces & excitaberis, & venies a loco tuo, ab extremo Babylone, tu & multæ gentes tecum, aſcenſores equorum omnes, congregatio magna & exercitus multus & aſcendes ad populum meum Iſrael quaſi nubes vt operias terram: in nouißimis diebus erit. E

Vulg. *Propterea vaticinare fili hominis & dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus, numquid non in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael confidenter, ſcies? & venies de loco tuo a lateribus aquilonis, tu & populi multi tecum, aſcenſores equorum vniuerſi, cœtus magnus & exercitus vehemens, & aſcendes ſuper populum meum Iſrael quaſi nubes vt operias terram: in nouißimis diebus eris.*

Hoc eſt, poſt reditum Iſrael, quod etiam ſuperius dixit, cum habitauerit populus meus Iſrael in pace, cognoſces & excitaberis. tale eſt & illud quod a beato Moyſe dictum eſt, *oſtendam eis quid erit in nouißimo dierum, quia generatio peruerſa eſt.* vocatque *nouißimum dierum* non conſummationem, ſed tempus quo ipſi diſſipati fuere. F

Et adducam te ſuper terram meam, vt cognoſcant me omnes gentes, cum ſanctificatus fuero in te, coram [illegible] Gog.

Vulg. *Vt ſciant gentes me cum ſanctificatus fuero in te in oculis eorum ò Gog.*

Gentes nunc Gog non indigent, ad percipiendam auctoris omnium rerum Dei doctrinam, quæ per Chriſtum dominum hanc cognitionem adeptæ ſunt. antiquitus vero, antequam Dominus homo fieret, huiuſmodi miraculis indigebant. etenim cum Sennacherim multa [illegible] in Iudæa conſeciſſe [illegible] gentes omnium Deum agnouere quapropter beatus quoque Dauid exclamat; *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius.* & his item gentibus interfectis omnes cognita auctoris omnium rerum Dei poteſtate linguam ad eum hymnis celebrandum excitarunt. Iccirco *vt cognoſcant me* inquit *omnes gentes cum ſanctificatus ego fuero in te*; hoc eſt, cum mea gloria celebrabitur perſpicua facta mea poteſtate. Pſal. 75.

Hæc dicit Adonai Dominus, Gog tu es de quo locutus ſum ante dies priores per manum ſeruorum meorum prophetarum Iſrael, qui prophetarunt in diebus illis, & annis vt adducerem te ſuper eos. G

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus. Tu ergo ille es de quo locutus ſum in diebus antiquis in manu ſeruorum meorum prophetarum Iſrael, qui prophetauerunt in diebus illorum temporum, vt adducerem te ſuper eos.*

Et Ioel, & Oſee, & Michæas, & alij prophetæ de his gentibus vaticinati ſunt. nam Oſee dicit, *Et diſponam ipſis teſtamentum in die illa, cum beſtiis agri, & cum volatilibus cæli, & cum reptilibus terræ, & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & habitare faciam eos in ſpe.* Et Ioel *Ecce ego,* inquit, *in diebus illis, & in tempore illo, quando conuertam captiuitatem Iuda & Hieruſalem, & congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi pro populo meo, & hæreditate mea Iſrael.* Michæas vero inquit. *Dole & viriliter age filia Sion, quaſi parturiens, quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in campo, & venies vſque ad Babylonem: inde liberabit te Dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum, & nunc congregatæ ſunt ſuper te gentes multæ, dicentes, exultabimus & intuebuntur oculi noſtri in Sion, & ipſi non cognouerunt cogitationem Domini, & non intellexerunt conſilium eius, quia congregauit eos, vt manipulos areæ. ſurge & tritura eos filia Sion, quia cornua tua ponam ferrea. & vngulas tuas ponam æreas [illegible] deducet in ipſis gentes, & minues populos multos, & conſecrabis domino multitudinem ipſorum, & robur eorum Domino totius terræ.* Et Zacharias item; *Hoc verbum Domini* inquit *ad Zorobabel, dicens non in poteſtate magna, neque in robore, sed in ſpiritu meo dicit Dominus omnipotens, quis es tu mons magnus ante faciem Zorobabel vt corrigas?* ex quibus perſpicuum eſt poſt reditum [illegible] gentes cum exercitu profectas, quæ diuina manu euictæ ſunt. Oſee 2. Ioel. 3. Mich. 4. H Zach. 4.

Et erit in die illa in die qua venerit Gog ſuper terram Iſrael dicit Adonai Dominus, aſcendet furor meus in ira mea, & zelum

[illegible] *in die illa erit commotio* [illegible]

Vulg. *Et erit* [illegible] *ſuper terram Iſrael ait Dominus Deus* [illegible] *in furore meo, & in zelo meo in igne iræ meæ locutus ſum, quia in die illa erit commotio magna ſuper terram Iſrael.*

Commotionem vocat [illegible] commotionem [illegible] ſenſu percipi [illegible] etiam [illegible] ne [illegible] tione abhorret [illegible] & immanibus [illegible] *terram, & cælum, & ignem* [illegible] nunt intelligemus [illegible] plicia declarans, ait autem [illegible] quæ facta fuerint, vt non homines [illegible] volucres, & ſerpentes, & [illegible] tes abrumpantur, valles impleantur [illegible] ex quibus perſpicuum eſt [illegible] commotionem vocatam. non [illegible]

B dus, ſed etiam [illegible] commotio, monteſq; abrumpit [illegible] quæ abſciſſæ ſunt, valles obturentur [illegible] & vrbes in puluerem redigit. & pro [illegible] giſtra eſt experientia.

Et conuocabo aduerſus eum metum gladij in omnes montes meos dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et conuocabo aduerſus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus.*

Commotione, inquit, præeunte terrorem ipſis inij [illegible] ciam, & hoſtium metum ita vt fugæ ſe committentes [illegible] lius alium ignorent, ſeque mutua cæde conficiant. hoc enim declarauit, cum dixit.

Gladius hominis in fratrem ſuum erit. & iudicabo ipſum in morte & ſanguine.

Vulg. *Gladius vniuſcuiuſq; in fratrem ſuum dirigetur. & iudicabo eum peſte & ſanguine.*

Non ſolum autem ipſi mutuo occidentur, ſed ego etiam ſuperne cum ipſis præliabor.

C *In pluuia inundante & lapidibus grandinis. & ignem & ſulphur pluam ſuper eum & ſuper omnes qui cum ipſo erunt & magnificabor. & glorificabor. & ſanctificabor. & cognoſcar coram gentibus multis & cognoſcent quia ego ſum Dominus.*

Vulg. *Et imbre vehementi. & lapidibus immenſis. ignem & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper exercitum eius, & ſuper populos multos, qui ſunt cum eo, & magnificabor, & ſanctificabor. & notus ero in oculis multarum gentium, & ſcient quia ego Dominus.*

His enim exitio datis, qui tunc ignorabant me, meam [illegible] agnoſcent, meumque dominium [illegible] Dominus [illegible] totius prophetæ præcipit vt de [illegible] & de ijs gentibus, quæ [illegible] permittente eas ab exitio [illegible] vt meritis ſe [illegible] pœnas [illegible] futuram ipſorum imbecilli[illegible]

Cap. 39. *[illegible] cutiam enim arcum tuum, inquit de manu tua ſiniſtra, & ſagittas tuas de manu tua dextera, & deijciam ſuper te montes Iſrael. & cades tu. & omnes qui circa te erunt, & multæ gentes tecum.*

D

Vulg. *Et percutiam arcum tuum in manu ſiniſtra tua & ſagittas tuas de manu dextera tua deijciam, ſuper montes Iſrael cades tu et omnia agmina tua, et populi tui, qui ſunt tecum.*

Tuas inquit [illegible] tes deſtruam ita vt arma quæ manibus geſtaueris [illegible] : ad hæc adijcit, volucribus cœli & [illegible] tibus feris ad deuorandum eum traditum [illegible]

Mittam ignem ſuper Gog. et habitabuntur inſulæ in pace et [illegible] *quia nomen meum Dominus.*

Vulg. [illegible] *mittam* [illegible] *in Magog. et in his, qui habitant in inſulis* [illegible] *quia ego Dominus.*

[illegible] poſtquam [illegible] og tali [illegible] funditus [illegible] ſolum, qui [illegible] nentem [illegible] lant, [illegible]

[illegible] *nomen meum, inquit, ſanctum* [illegible] *medio Iſrael, & non profanabitur nomen meum ſanctum* [illegible]

Vulg. *Et nomen ſanctum meum notum faciam in medio populi mei Iſrael & non polluam nomen ſanctum meum amplius.*

[illegible] quæ docet.

Et cognoſcent gentes quia ego ſum Dominus ſanctus in medio Iſrael.

Vulg. *Et ſcient gentes quia ego Dominus ſanctus Iſrael.*

[illegible] mex pro [illegible] & quemadmodum pr[illegible] qui m[illegible] tur, propugn[illegible] meam [illegible] ſabunt, [illegible] propter [illegible] [illegible] dicta ſunt ſtabilitat [illegible]

Ecce venit, & cognoſces quia erit dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Ecce venit, & factum eſt ait Dominus Deus.* F

Exiſtimato hæc inquit accidiſſe, & quaſi de ijs quæ [illegible] nerit, minime dubiam habeas fidem. nam quæ à me prædicta ſunt, ea prorſus fient.

Hæc eſt dies, de qua locutus ſum.

De hac inquit die ſæpe prædixi, vocatq; *diem* tempus ſupplicij Gog. deinde [illegible] vt omnis Iſrael pro lignis, [illegible] vtentur haſtis, & arcubus, & ſagittis, ſcu[illegible] & [illegible] neque opus hab[illegible] [illegible] dicta ſeptem annis ad vſum [illegible] ſup[illegible] per hæc [illegible] frequentiam declarat, præ[illegible] futurum G[illegible] monumentum.

In die illa dabo Gog locum nominatum, monumentum Iſrael, ſepulchrum aduenientium ab oriente maris.

Vulg. *Et erit in die illa dabo Gog locum nominatum ſepulchrum in Iſrael. vallem viatorum ad orientem maris.*

Vbi ſepelierunt, inquit, eos qui ab orientis partibus in ipſos inualere, [illegible] etiam hunc ſepelient. & per ho[illegible] eandem [illegible] Senn[illegible] cherim factum eſt, qui [illegible] tempore ipſius [illegible] ita deinceps eiuſdem prouidentiam [illegible] quentur.

Propter multitudinem autem mortuorum, inquit, ædificabunt circuitum oris vallis. & ſepelient ibi Gog. & omnem multitudinem eius. & vocabitur vallis ſepulchrum Gog.

Vulg. *Quæ obſtupeſcere faciet prætereuntes & ſepelient ibi Gog & omnem multitudinem eius & vocabitur vallis multitudinis Gog.*

Tanta enim erit inquit interfectorum copia, vt nulla foſſa manu facta eos excipiat, ſed altiſſima vallis ipſis [illegible] ſepulchrum vtrinq; circumædificata & ſuperne aggeribus obruta. ſeptemq; menſium inquit in hanc ſepulturam tempus conſumetur, [illegible] illius exitij, quo tandem is peribit. inſignem facient.

Erit enim ipſis, inquit, in nomen dies in qua glorificabor, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et erit nominata dies, in qua glorificatus ſum, ait Dominus Deus.* H

Sed & viros, inquit ſe[illegible] ent, vt circumeant terram, & ſepulturæ mandent [illegible] qui inter fugiendum occubuerint.

Et quærent omnis pertranſiens terram, & prætereunt, & videns os hominis ædificabit iuxta illud ſepulchrum, quoad ſepeliant ipſum ſepelientes. in valle ſepulchri Gog.

Vulg. [illegible] *circuibunt peragrantes terram. cumq; viderint os hominis ſtatuent iuxta illud titulum. donec ſepeliant illud pollinctores. in valle multitudinis Gog.*

Multum inquit [illegible] circuibunt inſepultos ſepulturæ [illegible] tatores [illegible] nientes, lapidibus apud [illegible] congeſtis [illegible] quibus ſepelien[illegible] [illegible] fuerit. [illegible]

Vulg. *Nomen autem [illegible] uocabitur ruina. & ſepulchrum, & expiabitur terra.*

Nomen autem ei [illegible] *Amona, & mundabunt terram.*

His ita præd[illegible] bus & beſtijs præcipit, vt ad [illegible] on

[illegible] *[illegible] carnes [illegible] arietum, & agnorum [illegible] & taurorum [illegible] altorum omnium*, p[illegible] nem [illegible] t, cibus ipſorum, & prin[illegible] pibus [illegible] tulorum & arietum & h[illegible] & [illegible] omn[illegible] c[illegible] natis. & per *agnos* [illegible] populi [illegible] dicantur *ac ſacrificium* ſuum vocauit illorum [illegible] de ſua voluntate factam.

Et ſaturabimini, inquit, ſuper menſam meam.

H[illegible] eſt [illegible] à me vobis al[illegible] atq; oſtend[illegible] quiſnam [illegible] bu[illegible] ibus adieci[illegible].

Equum & aſcenſorem, & gigantem, & omnem virum bellatorem dicit Adonai Dominus.

De equo, & equite forti, & de vniuerſis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

H[illegible] interpretatus eſt, arietes, & tauros, & hir[illegible]s.

Et dabo gloriam meam in vobis, & videbunt omnes gentes iudicium meum, quod [illegible], & manum meam quam induxi [illegible] eos.

Et ponam gloriam meam in gentibus, & videbunt omnes gentes iudicium meum, quod fecerim, & manum meam quam poſuerim ſuper eos.

Facta, inqui[illegible] ac cæl[illegible], & tali [illegible] bis exhibit[illegible] conui[illegible]uio, conſpicient omne[illegible] & meæ prou[illegible]de[illegible] te, & meum [illegible] im[illegible]. qu[illegible]nus. [illegible] quit, Iſrael [illegible] pe[illegible] eſſe me D[illegible] p[illegible]um, & [illegible]etum. Illud [illegible] *ac die & vltra*, [illegible] acceſſ[illegible] at initium.

Et cognoſcent omnes gentes, quia propter peccata [illegible] in ſeruitutem redacti ſint domus I[illegible], pro [illegible] in me dereliquerunt, & auerſa eſt facies mea ab e[illegible] & [illegible] in manus inimicorum ſuorum, [illegible] ceciderunt omnes gladio ſecundum immunditias eorum & ſecundum iniquitates ipſorum feci eis & auerti faciem meam ab eis.

Et [illegible] gentes quoniam in iniquitate ſua capta ſit domus Iſrael, eo quod dereliquerint me, & a[illegible]conderim faciem meam ab eis, & tradiderim eos in manus hoſtium, & ceciderint [illegible] gladio vniuerſi iuxta immunditiam eorum, & [illegible] feci eis, & abſcondi faciem meam ab illis.

Conſpi[illegible]entes, inquit, gentes [illegible] Gog perniciem, co[illegible] quæque [illegible] ſuppli[illegible] inferre potuiſſe. [illegible] Iſrael imperi[illegible] ac ſcelerum pœnas exi[illegible] in[illegible] dignos [illegible] in ſeruitutem red[illegible] gerentur. [illegible] autem nos item ape[illegible] poſt [illegible] inuaſiſſe. *cognoſcent enim omnes gentes*, inquit, *propter peccata ſua in ſeruitutem redacti* [illegible] *domus Iſrael*. [illegible] qui conſpexerint frequen[illegible] intelligent, [illegible] pœnas pe[illegible] ten[illegible] clam[illegible] it [illegible] prius [illegible] qu[illegible] item [illegible] quuntur.

Propterea hæc dicit Adonai Dominus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor domus Iſrael. & zelabor propter nomen ſanctum meum, & capient ignominiam ſuam & omnes iniuſtitias ſuas quas iniuſte egerunt in me [illegible] cum habitauerint ſi[illegible] in terra, [illegible] in pace. & non erit exterrens cum reduxero ego eos de gentibus, & eduxero eos de regionibus ipſorum.

Propterea hæc dicit Dominus Deus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael, & aſſumam zelum pro nomine ſancto meo, & portabunt confuſionem ſuam, & omnem præuaricationem, qua præuaricati ſunt in me, cum habitauerint in terra ſua confidenter neminem formidantes. & reduxero eos de populis & congregauero de terris inimicorum ſuorum.

[illegible] *capient ignominiam ſuam, & omnes iniuſtitias ſuas quas iniuſte egerunt in me*, [illegible] ſecum [illegible]putabi[illegible], propter eas quas [illegible] ates, [illegible] bimet ſe auctores fuiſſe [illegible] ignominiæ cauſ[illegible] iniuſtitiam. hæc autem cogitabu[illegible], inq[illegible] reuerſi, atque ab his grauibus hoſtibus liberati. [illegible] enim

[illegible] ſanctificabor in ipſis coram gentibus.

Et ſanctificatus fuero in eis in oculis gentium plurimarum.

[illegible] eſt, perſpicua facta mea potentia [illegible] r. propter eam prouidentiam, quam [illegible] buerim.

Et cognoſcent, quia ego ſum Dominus Deus ipſorum, cum apparuerim ego ipſis in gentibus.

Et ſcient, quia ego Dominus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes. Vulg.

Mea enim prouidentia a Babyloniorum domin[illegible] liberati [illegible] etiam Scythicarum gentium interitum conſp[illegible]cabun[illegible]tur.

Et congregabo eos in terram ipſorum, & non dereliquerim amplius ex ipſis ibi.

Et congregauerim eos ſuper terram ſuam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi. Vulg.

Hoc etiam quantum in diuina prouidentia fuit, effectu[illegible] eſt: qu[illegible]d ſi diuinis legibus repugnare conſue[illegible] [illegible] noluerunt, at plures certe patriam terram externa[illegible] [illegible] noluerunt.

Et non auertam amplius faciem meam ab eis, eo quod effudi furorem meum ſuper domum Iſrael, dicit Adonai Dominus.

Et non abſcondam vltra faciem meam ab eis, eo quod effuderim ſpiritum meum ſuper omnem domum Iſrael ait Dominus Deus. Vulg.

H[illegible] etiam ſequitur hominum voluntatem, in nobis eſt en[illegible] [illegible] bonas pollicitationes ad exitum perducere[illegible] n[illegible] bis quoq; regnum cœlorum Dominus promiſit, ſed [illegible] id conſequi nonnunc poterimus, ſi nos eo in[illegible] in hac re [illegible] gentes præbuerimus [illegible] ſtudioſe, om[illegible] q; alacritate diuinas leges obſeruauerimus, omnibus promiſſis bonis perfruemur. [illegible] Iudæis pollicitus fue[illegible], non auerſurum ſe faciem ab [illegible], parentibus videlicet & credentibus, diuinasq; leges obſeruantibus. A[illegible] q; hæc ita ſe habere [illegible] eſt hiſtoria. cum enim de Ae[illegible] populum eduxiſſet, in promiſſam eos terram pollicitus eſt ſe introducturum, at vbi diuinis decretis [illegible] impie viuere perſeuerarunt, in deſerto o[illegible]mnes eo[illegible] occidit, duobus tantum ex iis, q[illegible] poſt[illegible] [illegible] ſperati [illegible] ſeruat[illegible]. [illegible] & [illegible] præc[illegible] exceperunt [illegible] [illegible] non enim auertit faciem ſu[illegible] q[illegible] vero ea [illegible], quæ diuinæ voluntati [illegible] procul abſunt aſpectu neque vllam eius prouidentiæ fructum percipiunt, *ambulantes* ſecundum [illegible] *lumine ignis ſui, & flamma, quam ſuccenderunt*, & *ibunt* ſecundum diuinum Dauid *in adinuentionibus ſuis*. [illegible] hæc quidem nos ita intelligere a diuina ſcriptura docti [illegible] ego vero admiror non [illegible] Iudæorum inſcitiam ſed etiam quorundam, qui Chriſtianum nomen obtinent, ſed Iudaicas fabulas attendunt & Gog, atq; Magog innaſ[illegible] nondum factam aſſerunt, ſed futuram expectant. quos intellexiſſe oportuit primum huius prophetiam cum [illegible] e Babylone coniunctam fuiſſe, deinde per hæc dixiſſe gentes Dei potentiam cognituras. [illegible] qua enim doctrina nunc dicant ipſi g[illegible] ad diuinam potentiam cognoſcendam, qui credentes in nomen patris & filii & ſpiritus ſancti [illegible] ſunt, celebrare [illegible] & ad[illegible] diuinam didicerint naturam & ab idolorum errore liberati ſunt quam vero [illegible] doctrinam Gog in cæteris afferre potuit, qualem ſanctorum Apoſtolorum continet p[illegible]. hæc enim quæ ad trinitatem, & vnitatem pertinent, omnes homines educet, & [illegible] vna natura [illegible] pr[illegible] nos contemplari, & ad hæc mortuorum [illegible] tionem, & iudicium & præmium tum bonorum, tum malorum, cœlorum regnum, ſuppl[illegible] in gehenna, virtutis diſciplinas, philoſophiæ documenta, & [illegible] quæcumq; diuinum continet Euangelium, & ſacra apoſtolorum volumina. Gog autem in[illegible] gentes duntaxat edocuit, maxima potentia pr[illegible] Iudæorum Deum, & non propter ipſius in[illegible] ſed propter propriam ipſorum iniquitatem in Babyloniorum eos [illegible] ſtatem [illegible]. Si igitur nondum ea quæ ſpectant ad Gog, [illegible] euenient, & per illum di[illegible] gentes auctorem omnium [illegible] Deum colere, maiora [illegible] ad Gog attinent [illegible] & morte illa, quæ mortem de-

ſtruxit,

A ſtrorum, & diuinis apoſtolis, qui cognitionis Dei lumine orbem terrarum illuſtrarunt, hæc enim omnia non potuerunt gentes auctorem omnium rerum Deum docere, ſed ſolus Gog [illegible] itus per piorum ipſum omnibus efficiet. ita aperte Iudæis ſauent qui hæc fabulantur. nos autem diuina ſcriptura adducti arbitramus mundo dictam interpretationem, qua diximus & iſtum veniſſe. & ea quæ ad ipſum pertinebant, ad exitum perducta. & tunc quidem gentes didicere non propter diuinam impotentiam ſeruitutem ſuſtinuiſſe Iudæos, ſed propter ſua impia facinora. In præſenti vero per domini [illegible] mortem & reſurrectionem cognitionis Dei radios gentes excepere, & a patria impietate ſolutæ ac liberæ adorare didicimus patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum: ipſum decet gloria in ſæcula, Amen.

SECTIO XVI.

Cap. 40. *Et factum eſt in vigeſimo & quinto captiuitatis noſtræ anno, in quinto menſe, decima menſis, in quartodecimo anno poſtquam capta eſt vrbs.*

Vulg. *In vigeſimo quinto anno transmigrationis noſtræ in exordio anni decima menſis, quartodecimo anno poſtquam percuſſa eſt ciuitas.*

B Hinc etiam perſpicuum eſt prophetam Iechoniæ regis captiuitatis ſocium fuiſſe. post quem Sedecias vndecim regnauit annos, minus tamen menſibus paucis, quippe cum vndecimo Sedeciæ regis anno capta ſit vrbs. [illegible] igitur dixit, annum quo capta fuit vrbs quartumdecimum ſuæ captiuitatis quintum & vigeſimum [illegible]ſſe.

In die hac facta eſt ſuper me manus Domini, & duxit me illuc in viſione Dei, adduxit autem me in terram Iſrael, & poſuit me ſuper montem excelſum valde, & in eo quaſi ædificia ciuitatis e regione.

In ipſa hac die facta eſt ſuper me manus Domini & adduxit me illuc in viſionibus Dei, adduxit me in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad auſtrum.

Vaticinatus ipſis auctor omnium rerum Deus reditum a captiuitate, oſtenſiq; per [illegible] illorum [illegible] reſtitutionem ſua pote[illegible], prædi[illegible] vrbis ac

C templi ædificationem, neq; verbis tantum viſus eſt, ſed etiam talem indicat viſionem prophetæ diuini ſpiritus efficacia mentis illius acie illuſtrata. Ne vero ſingula interpretantes huius libri legendi ſtudioſos orationis longitudine defatigemus, eorum quæ in ſpiritu diuino prophetæ oſtenſa ſunt, ſummatim paraphraſim quandam facere inſtituimus. Ait enim *in viſione Dei* hoc eſt, ſpiritus, non corporis viſione, [illegible] mentem in terram Iſrael abductam fuiſſe, vidiſſeq; [illegible] monte quodam [illegible] ædificium. & quendam [illegible] autem humana quidem forma [illegible] ſplendidiſſima, atque pulchritudine [illegible] calamumq; & funiculum ad ædificandi [illegible] afferentem, ſibiq; præcipientem, vt quæ [illegible] conſpiceret quæ diceret, [illegible] caeteris [illegible]. vt & oſtenderet [illegible] doceret, *vt etiam tu*, inquit, *hæc renunties domui [illegible]*, deinde metiens calamo oſtendit mihi omnes ædificii menſuras, ac primum portarum menſuras, & eorum quæ [illegible]mina vocantur, & ſuperliminarium & poſtium. *Aelam* enim ſingulari numero poſtem vocat, *Aelamoth* vero nu-

D mero multitudinis poſtes, & *Thee* rurſus, & limen [illegible] & ſu[illegible] liminare, *Theim* vero eadem numero multitudinis. [illegible] enim comperi apud Syrum horum interpretationem. [illegible] autem vidiſſe non ſolum exteriores, ſed etiam interiores portas, & rurſus aulas interiectas, atq; [illegible] interiores [illegible] ſacerdotibus attributæ fuerant, [illegible] omnibus Iſraelitis aditus patebat. & vnum electum [illegible] habebat Dei templum, maximum & [illegible]num, & intus poſt illud alius muri [illegible] omne, quod ſub [illegible], [illegible]trum fuerat, & hæc quidem omni [illegible] fuerant attributa; interiora [illegible], & quæ prope [illegible] [illegible] ſacerdotibus dedicata. [illegible] vidiſſe [illegible], locaq; [illegible] [illegible] exedras appellauit. [illegible]

[illegible] ſacerdotibus [illegible] ta fu[illegible]
E docet diuino autem [illegible]: *Ingredere [illegible] ad ſummam [illegible]*, dicitq; centum [illegible] latitudinem exterioribus aulis aſſignatam [illegible] illi quæ ad aquilonem, & [illegible] quæ reſpiceret ad meridiem, eademque eſſe quæ ad orientem ſolem. interiorum vero aularum longitudinem cubitorum quinquaginta, latitudinem cubitorum viginti quinque. aſſe[illegible] portas ſibi ſimiles in omnibus fuiſſe & ſecundum menſuras, & ſecundum palmarum ſculpturas, & ab vtraq; parte ianuæ piſtomata [illegible] Aelam appellat, in quibus inſculptas fuiſſe dixit palmarum imagines. ait item conſpexiſſe ſe menſas ab vtraque parte portarum poſitas, in quibus poſitas victimas ſacerdotes iugulabant, & holocauſtomata, & quæ pro peccatis & ignorantiis offerebantur, & prope fuiſſe dixit rimam quendam ſanguinem victimarum excipientem, & in quendam locum procul remotum deferentem. Habebant autem menſæ, inquit, etiam tecta ſuperne operientia, pluuiæq; & [illegible] propulſantia. deinde narrat, duas [illegible] exedras conſpexiſſe, alteram ad aquilonem, alteram reſpicientem ad [illegible], vtramque in interioribus aulis ædificatam, & quæ ad au-

F ſtrum reſpiceret, eam fuiſſe dixit ſacerdotibus attributam ſacrum Dei templum cuſtodientibus: quæ vero ad aquilonem [illegible], qui exterius altare cuſtodirent, & tum hos, tum illos a Saduch oriundos dixit, antiquitus enim Abiathar [illegible] ſacerdotio abdicauit auctor omnium rerum Deus ſecundum [illegible] contra Eliu principem ſacerdotum ſententiam: interiorem quoq; aulam, quæ reſpiceret ad orientem ſolem, a [illegible] veſtibulo Dei templi vſq; ad portam centum habuiſſe cubitos longitudinis, totidemq; latitudinis: e regione vero templi altare & templi veſtibulum, viginti cubitorum longitudinem, portamq; ipſius ſuuiſſet quatuordecim latitudinem; & ab vtraq; parte ipſius latera vel poſtes vſq; ad angulum ex tribus cubitis vtrumq;. ita enim viginti cubitorum menſura perficitur; ianua quatuordecim excipiente, & anconibus ab vtraq; parte, hos enim *epomidas* vocauit, a hos ſex, ternos hinc, ternos illinc: ipſius quoque templi portam habere dixit longitudinem cubitorum decem, &

G ab vtraq; parte ancunas quinque, vt rurſus viginti cubitorum ab [illegible] luceſcentur. & dimenſus eſt inquit, & ipſum templum, & oſtendit mihi quadraginta cubitorum longitudinem, a [illegible] viginti latitudinem æqualem veſtibuli menſuræ. & vidi inquit, alteram quoque portam illa interiorem, cuius lati[illegible] erant cubiti [illegible], & ab vtraque parte ancones cubit[illegible] ſeptem. ſex igitur cubiti quatuordecim additi [illegible] perficiunt. conſpexiſſe item affirmat ſe portas ſeparantes a ſanctis ſancta ſanctorum, quarum longitudinem dixit æqualem fuiſſe templi menſuræ. hoc eſt cubitorum viginti, altitudinem vero cubitorum quadraginta. cum vero quadriennium & apud Syrum & apud Hebræum menſuris, [illegible] altitudinem menſura æqualem latitudini. conſentiunt enim [illegible] & Syrus & Hebræus, qui latitudinem & altitudinem viginti cubitorum dixere. commemorat quoq; duplex ſe in circuitu templi ædificium conſpe[illegible] & alios muros extra tectum conſtructos, & inter duos muros vndiq; porticum & aditum, atque huiuſce ædificii cauſam aſſe[illegible]. ne quis inquit, templi parietibus [illegible] propinquare. & hunc ipſum anguſtum ambitum [illegible] plana & cœnacula diuiſum fuiſſe, ac feneſtras extrinſecus anguſtas, intrinſe-

H cus latiores habere, quas [illegible] appellare conſueuimus: & alias, inquit, duas exedras ab vtraq; parte Dei templi conſpexi, alteram ad aquilonem reſpicientem, alteram autem ad auſtrum [illegible] vocauit orationem, [illegible] Hieruſalem, quæ magis vergunt ad aquilonem [illegible] Iudæis mos eſt cum precantur ad meridiem reſpicere ſecundum vrbis ſitum [illegible] Dei templum & eam quæ voc[illegible] exedra quinque cubitorum definiuit, & [illegible] pariete occidentali [illegible] cubitos [illegible] & longitudinem cubitorum no[illegible], [illegible] autem Dei templum, inquit [illegible] totum contectum, non parietes tantum, ſed [illegible] pauimentum & tectum [illegible]

[illegible] ſancturum [illegible] ſtans [illegible] eſſe [illegible] altare eum [illegible] ipſam duntaxat [illegible] aperit [illegible] per propheta [illegible] decem cubito [illegible] nuncupatur [illegible] [illegible]

prudens, oſtendit [illegible] quem mentius [illegible] in quanquam ſpe patiem, [illegible] quadratum in bis mille [illegible]

Et adduxit me, inquit, [illegible] que reſpiciebat ad orientem, [illegible] eduxit me, [illegible] gloria [illegible] veniebat per viam ad orientem, & vox eius erat [illegible] multarum.

Apud Hebr. eum & apud Syrum [illegible] rum mediarum.

Et terra ſplendebat [illegible] a gloria eius per circuitum, & viſio quam vidi, ſecundum ſpeciem quam videram quando ingrediebar vt vngerem ciuitatem.

Quando veni vt diſperderem ciuitatem:

Rurſus hic etiam & apud Syrum & apud Hebræum [illegible] *ingreſſus ſum vt perderem ciuitatem.* [illegible] quam contemplatus eſt & [illegible] qui aſſerebant [illegible] & ciuitatem [illegible] lebant, & [illegible] per omnem vrbem diſſipa[illegible] quando etiam ſignum illud imp[illegible] qui populi ſcelera deplorabant. & verſ[illegible] Septua[illegible] ſum attendentes *vnctionem* [illegible] nem [illegible] qui hoc [illegible] fuerant [illegible] pœnas.

Et viſio currus, ſimilis erat viſioni, quam vidi ſuper flumium Chobar.

Et ſpecies ſecundum aſpectum quem videram iuxta flumium Chobar.

Statim autem conſpicatus

Cecidi, inquit, & gloria domini ingreſſa eſt in domum per viam portæ reſpicientis ad orientem.

Et cecidi ſuper faciem meam. & maieſtas domini ingreſſa eſt ad templum per viam portæ quæ reſpiciebat ad orientem.

Neque dicit Dominum ingreſſum eſſe: diuina enim natura eiuſmodi eſt, quæ circumſcribi nequit: ſed Domini gloriam, id eſt, [illegible] conſpectam [illegible] onem.

Et aſſumpſit me ſpiritus, & introduxit me in aulam interiorem, & ecce plena gloria domus Domini [illegible] & ſtetit, & ecce vox ex domo loquentis ad me.

Et eleuauit me ſpiritus, & introduxit me in atrium interius. & ecce repleta erat gloria Domini domus, & audiui loquentem ad me [illegible] domo.

Cum enim eo quoque tempore quo tabernaculum beatus [illegible] Moyſes, gloria Domini ipſum repleuerit, &

quod Salomon abſoluta templi [illegible] in celebritatem peregit, rurſus eadem [illegible] [illegible] dominum [illegible], neceſſario etiam h[illegible] oſtenta, & Dominus apparet, & [illegible] [illegible] tendens [illegible] vt non ſolum [illegible] [illegible] etiam domini [illegible] aturi.

[illegible] adhærens mihi.

[illegible] iuxta me.

O[illegible] lum fuiſſe qui [illegible] tionem [illegible] [illegible] & verſimile [illegible] ſanctum Michaelem [illegible] in populi [illegible]

Et dixit ad me. Non angelus ſed Dominus [illegible] locum [illegible] locum veſtigii pedum meorum.

Et [illegible] locus ſolii mei, & locus veſtigiorum pedum meorum.

[illegible] David, *ſcabellum Dei*, diuinum tem[illegible] [illegible] *ate enim ſcabellum*, inquit, *pedum eius quoniam ſanctum eſt.* & *locum throni* hunc appellauit [illegible] ſeat. hic ſubijcit,

Vbi habitabit nomen meum in medio domus Iſrael in [illegible]

Vbi habitabo in medio filiorum Iſrael in æternum.

Non [illegible], habitauit, ſed *habitabit*: habitabit autem in perpetuum in medio [illegible], & [illegible] qui vere [illegible] impoſſunt quatenus [illegible] *vide eum [illegible] omnia ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt in monte* [illegible] Chriſtus [illegible] Apoſtolis [illegible] *multæ manſiones apud patrem meum* [illegible] *parabo vobis locum, iterum veniam & accipiam vos ad me* [illegible] *vt vbi ego ſum & vos ſitis* [illegible] non habitauit [illegible] habitabit [illegible] in perpetuum [illegible] *relinquetur domus veſtra deſerta* [illegible] ad veritatem [illegible] & [illegible] habitationem expectare: & quæ [illegible] ntur, modo dictæ interpretationi conſentiunt.

Et non profanabunt, inquit, amplius hi domus Iſrael nomen meum ſanctum ipſi, & duces ipſorum in fornicatione ſua & in ruina ducum ſuorum in medio eorum.

Et non polluent vltra domus Iſrael nomen ſanctum meum ipſi & reges eorum in fornicationibus ſuis, & in ruinis regum ſuorum, & in excelſis

Hoc autem ſi quis de Iſrael ſimpliciter acceperit, [illegible] ſum compertu, quos etiam poſt [illegible] ditum [illegible] impietatis & Eſdræ [illegible] & Machabæorum hiſtoria & non ſolum aios Iſraelitas [illegible] dotes & principes ſacerdotum [illegible] domum [illegible] nam impietatis illius exuperant [illegible] quæ hæc igitur Iſrael [illegible] ramentis ac deprædati ſunt [illegible] Deum [illegible] qui ſpiritalem cultum comple[illegible]

[illegible] ponerent ipſi veſtibulum meum, iuxta [illegible] ſtibulu ſua, & limina mea iuxta limina ſua, & dederunt parietem [illegible] inter me & ipſos, & profanarunt nomen meum ſanctum in iniquitatibus ſuis, quas faciebant.

Cum ſtatuerat ſic [illegible] limen ſuum iuxta limen meum, & poſtes ſuos iuxta poſtes meos, & murus erat inter me [illegible] eos, & polluerunt nomen ſanctum meum in abominationibus quas fecerunt.

His omnibus docet [illegible] tum D[illegible] templum attributum fuiſſe, vt [illegible] domi [illegible] conuer[illegible] quære

Et conſumpſi eos, inquit in ira mea, & cæde.

Propter quod conſumpſi eos in ira mea.

Pœnas, inquit, ab ipſis [illegible], co[illegible] dit. Deinde admo[illegible] piet [illegible] deficie[illegible] & [illegible] & duce [illegible] poſt [illegible] um habitaturum, & hæc [illegible] Dominum, [illegible] quia cum vidiſſent ipſum [illegible] *remus occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.*

A Illos quidem d[illegible] mea deiectos in orbem terrarum di[illegible] paui, vid[illegible]am vero tra[illegible] tal[illegible]is [illegible]gricolis, qu[illegible]bus cum in perp[illegible]tuum habitat[illegible] tempore ab [illegible] f[illegible]ctur [illegible] per[illegible]cipiens. D[illegible]nd[illegible] [illegible] p[illegible] [illegible]tæ vi popu[illegible] oſten[illegible] lat templi æd[illegible]fici[illegible] [illegible] e[illegible] [illegible] [illegible]itudinem, & ſpem teſt[illegible] [illegible]onis [illegible] [illegible]ll[illegible]num ſtatim conuerſi delin[illegible]quere del[illegible]nant, & ab impi[illegible]tate d[illegible]ſi[illegible]ſtiterint. non ſolum autem leuiter adumbrare, & deſcribe[illegible]e templi ædificationem iuſſus eſt, ſed etiam illius cæremonias & conſuetudines [illegible]ſtendere, vt ipſorum obſeruatione Dominum colant. aſſ[illegible] [illegible] item contemplatum eſſe ſe, & thymiamatum altare, cuius altitud[illegible] duorum cubitorum, longitudo vnius, & [illegible]titudo eiuſdem menſuræ. & duo ſe altaria con[illegible]pexiſſe ait, non æqualis menſuræ, ſed al[illegible] [illegible]m maius, alterum minus. neceſſe eſt inquirere, cur nam [illegible]num beatus Moyſes vnum altare ſecundum diuinum præceptum f[illegible] [illegible]t, hic propheta duo contempletur. arbitror autem [illegible] [illegible]d breue eſt, maioris eſſe figuram. figura enim [illegible]rat [illegible] [illegible]m noui teſtamenti, & altare illud noſtri [illegible] ſtatis, C[illegible] [illegible]s autem propitiatio noſtra eſt, ſicut ait d[illegible]uus Apoſtolus, *quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ.* ait item inter duo [illegible]ltaria cubitos quatuor eſſe diuinis euangelijs numero æquales [illegible] inter legem enim [illegible] & ſpeciata bona euangeliorum gratia data eſt.

B

Et Ariel, inquit, cubitorum [illegible] [illegible]um longitudine, & latitudine totidem.

Ariel vero Hebræorum lingua montem Dei ſignificat, vel ſecundum aliam interpretationem lumen Dei. Vocat autem, vt ego arbitror, [illegible] altaris baſim, atque hic numerus c[illegible]bitorum cum ſacris Apoſtolis conſentit, qui baſes & [illegible]epidines diuinæ gratiæ fuerunt [illegible] & Eccleſiæ fundamenta, & crepido. *Tu enim es Petrus*, inquit, *& ſuper hanc petram æd[illegible]ficabo Eccleſiam meam*, dixit D[illegible]minus,

Matt 16.

& rurſus: *vos eſtis lux mun[illegible]i.* & ipſum altare duobus cubitis aſſent[illegible] maius e[illegible] [illegible] [illegible] longitudin[illegible], & l[illegible] [illegible] dine neque c[illegible] [illegible]ſ[illegible] [illegible]e, ſed etiam [illegible] [illegible] [illegible]n in[illegible]tate infinito inte[illegible] [illegible] maior eſt ſeruis dominus. D[illegible]in[illegible] p[illegible]ophetæ imper[illegible] [illegible] auctor omnium rerum Deus, vt ſacrificiorum leges edoceat ſacerdotes. & quemadmodum oporteat pro peccato vitulum & afferre, & ſacrificare, & vbi oporteat deſiſt[illegible]re, & quemadmodum item altaris cornua circum aſpergenda ſint, & altaris anguli, deinde pro peccato hœdi ab omni macula liberi offerendi [illegible] Et[illegible] [illegible]lus [illegible] [illegible]em nodo [illegible]nguine altare p[illegible] [illegible] m[illegible]de[illegible] [illegible]lum, & [illegible] inquit [illegible] [illegible] [illegible] fuerint, & [illegible]oluta [illegible] p[illegible] [illegible] [illegible]o pe[illegible]ato [illegible]ffere [illegible] [illegible] [illegible] & ouem, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]on[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]bus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]atio [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]ns; neque c[illegible] [illegible] [illegible]ter, a[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hæc [illegible] [illegible]nt, ſed [illegible]uadam enim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] te [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] ienta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible]; adde v[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ne ſingula percurram.

Matt 5.

C

Cap 44.

Oſtendit item [illegible] portam quoque ad orientem conſ[illegible]m clauſa[illegible], præcepitque hanc continenter claudi, & [illegible]tribui ipſi auctori omnium rerum domino, [illegible] quod p[illegible]rta indigeret, cum ingredi vellet, qui vbi[illegible]que [illegible] teſt, & omnibus adeſt. quomodo enim ha[illegible] [illegible]lauſa ingreſſus eſſet, ſi per p[illegible]tas ingredi conſueuiſſet [illegible] ve[illegible]ru[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]bus a[illegible]ribus ſeſe accommodans h[illegible] d[illegible] [illegible]at, & pate[illegible] per hæc nobis virginalem aluum in[illegible]nui, per quam neq; ingreſſus eſt, neq; eg[illegible]eſſus al[illegible]quis a[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible]lus ipſe Dominus. præcepit item apud h[illegible]nc ipſam po[illegible] am d[illegible] in quoque, hoc eſt, principem ſacerdotu[illegible] [illegible] [illegible]bo[illegible] [illegible]ſci, & [illegible] veſtibulum tranſire [illegible] & acce[illegible] [illegible] [illegible]beunt [illegible] [illegible] [illegible] enim vocauit *Aelam.* Ita h[illegible] [illegible] [illegible]enſis rurſus intuetur Domin[illegible] [illegible] [illegible]iam in po[illegible] [illegible] [illegible]qu[illegible]onem ſita, [illegible] dicere iubetur [illegible]xacerbanti populo [illegible]ſingi[illegible] & [illegible]nte[illegible]tioſo, iracundi & alii in[illegible]terpretati ſunt, [illegible] [illegible] [illegible] ent ſint priſtinis [illegible]actionibus, [illegible] [illegible] [illegible]uſ[illegible] [illegible] a[illegible] [illegible]igenas & in [illegible]circunciſo in ſa[illegible] [illegible] templum [illegible] [illegible]oducentes [illegible] & qu[illegible] maxi[illegible]um

D

E [illegible] [illegible] me[illegible] quia [illegible]on ſ[illegible]lum carnem incircumci[illegible] [illegible] [illegible]h[illegible]bebant, [illegible] etiam am[illegible] [illegible] [illegible]ne [illegible] [illegible]entem [illegible] [illegible] ta [illegible] p[illegible] ſpi[illegible] in[illegible] [illegible] [illegible]or[illegible] [illegible] circum[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]iuſtiti[illegible] [illegible] [illegible] in[illegible] [illegible] ver[illegible] [illegible] [illegible] eſſ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ci[illegible]nis, quæ m[illegible] n[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]gume[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]m. [illegible] [illegible]pit [illegible] [illegible] [illegible] omn[illegible] rerum De[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]rant, & c[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ere & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que en[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]us vero S[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] du[illegible]taxat miniſt[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] neq[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] miniſtrandi temp[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & ſubligacula [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] populum, veſtes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] egrediantur, neque enim [illegible] [illegible] accide[illegible] [illegible] [illegible] ſacerdotalibus veſtibus a[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *capita item non radent.* quod facer[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſacerdotes, *& comas ſuas non nudabunt.* [illegible] [illegible] ve[illegible]ro & Syru[illegible]. *non nutrient* d[illegible]xere. n[illegible]que [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] oportet, ne[illegible] [illegible] [illegible]mas nutrire, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] d[illegible] [illegible] [illegible] obſeruare. hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum di[illegible]xit: *cooperientes cooperient capita ſua.* [illegible]portet [illegible] in ipſos e[illegible] tempore, quo ſacer[illegible] [illegible] [illegible] fungendum [illegible] a vini potu abſtinere: ac [illegible] [illegible] [illegible] vxorem ducere neque viduam, neque repudiatam mulie[illegible] [illegible] accipere [illegible] [illegible] virginem. [illegible] [illegible] etiam al[illegible] [illegible] [illegible] ſacerdotis vxor vidua reli[illegible]cti, & voluerit ali[illegible] [illegible] eam ducere ne tal[illegible] [illegible]uidem [illegible] [illegible] [illegible] lege [illegible] [illegible] [illegible]tur, [illegible] [illegible] [illegible]laium ſiquidem ma[illegible] [illegible] ſacerdotum genu[illegible] [illegible] [illegible] ex ſacerdoti [illegible] [illegible] [illegible] ſacer[illegible] [illegible] rurſus coniun[illegible] [illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] [illegible] etiam po[illegible]pulum eru[illegible] [illegible] & commun[illegible]um ſac[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]m n docer[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod iuſtum eſt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pe[illegible]gant, & [illegible] [illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] honore[illegible] [illegible], *ad [illegible] [illegible] hominis [illegible] [illegible] [illegible], vt polluantur*, hoc e[illegible] [illegible]d cadauer, ſic enim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Syrus d[illegible] [illegible]t, *ſed ad ſolum patrem, [illegible] matrem.* qu[illegible] *filium, & filiam, fratrem, & ſororem [illegible] [illegible] nuptam.* Deinde præcipit quomodo immund[illegible]is [illegible]mundandus ſit, vt ita poſſit ad obeundum [illegible] acced[illegible]re, non qu[illegible] [illegible] execrandum eſſet mortuos in [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] hoc læti[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] etiam mortui [illegible] [illegible] aut [illegible] aut fratris ſpectaculum; ſed per h[illegible] oſtendere vult maiore [illegible]bſeruantia dignum apud Iudæos [illegible] qui patria ex [illegible] lege didicerant eſſe ſacerdotem. [illegible] [illegible] præcipit ſacerdotem quoque pro ſe ipſo oblat[illegible] [illegible] [illegible] ſancta ingredi [illegible] neque partem accipere cum [illegible] Iſrael andi tribu[illegible] [illegible] one terræ. *ego enim hæreditas*, inquit, *ipſorum, & poſſeſſio eorum*, mihi enim oblata primog[illegible]nita, & primitias ipſis ad fruendum dedi, & parte[illegible] [illegible] [illegible]blatas rurſus eis attribui. ego enim [illegible]ul[illegible] [illegible]s indigeo.

F

G

Iubet item terram quandam in ſuburbanis definiri ſacer[illegible]otibus, ab [illegible]riente ſole ad occaſum decem millia cubitorum, & ab aquil[illegible]ne ad meridiem viginti quinque m[illegible]lia, vt habeant [illegible] ipſi decim[illegible] & primitias. & pe[illegible] [illegible] [illegible]enta, & ſacrificio[illegible]um ſeparatas partes, & à terra [illegible] [illegible]ationem, [illegible]il quod iuſtum eſt, amplectantur [illegible] ne[illegible] ampli[illegible]s concupiſcant, [illegible] [illegible] populo noceant eo fruen[illegible]tes, quo contenti eſſe queant. icirco ſubiecit.

H

S[illegible]fficiat vobis duces [illegible] [illegible]ael, iniuſtitiam & miſeriam proiicite, & iudicium & iuſtitiam facite, & auferte oppreſſionem à populo dicit Adonai dominus.

Vulg. *Sufficiat vobis principes Iſrael, iniquitatem & rapinas intermittite, & iudicium & [illegible] [illegible]itiam facite, ſeparate confinia veſtra à populo meo, ait Dominus Deus.*

Deinde de ſtateris & ponderibus & menſuris p[illegible] [illegible]pit, quæ æqualitat[illegible] & [illegible] [illegible]it, obſ[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]que [illegible] & [illegible] [illegible]nam eſſe [illegible] [illegible] [illegible]m, [illegible]

A [illegible] dt. [illegible] ... & [illegible] & [illegible] quam decem [illegible] rat [illegible] blatis frumenti [illegible] continere quæ apud [illegible] enim [illegible] gomor [illegible] decima pars [illegible] dumn [illegible] trium autem [illegible] commendi [illegible] iussit [illegible] nam [illegible] lam offerri, & oui [illegible] dem de [illegible]. Hæc [illegible] omnia dabit, inquit, populus principi ac [illegible] vsum, vt in neomeniis & [illegible], & [illegible] ab ipso sacrum munus obeatur, & pro populo Deus placetur. præterea d[illegible], quænam [illegible] neomenia decimi mensis, quæ quarta decima, & quæ tum septimi mensis. [illegible] autem [illegible] sacrum vocat sacrificium [illegible] inquit [illegible] veritatem [illegible] ad [illegible] tempus.

B Cap. 46. Iubet [illegible] quæ respicit [illegible] orientem, sex hebdomadis [illegible] aperiri diem autem [illegible] inquit [illegible] ipse sacerdos [illegible] ipse super hac [illegible] stabit, & cum [illegible] stans [illegible] vestibulo adorabit [illegible] & cum populus [illegible] hanc portam stans Deo cultum [illegible] bit in sabbatis & neomeniis & [illegible] offeret principes sacerdotum [illegible] recenset [illegible] munera [illegible] quæ [illegible] offerenda [illegible] tum nuncupat [illegible] st. præcipitque [illegible] ad [illegible] Deum, in exteriorem aulam [illegible] porta quæ est ad aquilone ingrediuntur per eam quæ est ad meridiem exire quod si ha[illegible] ordine ingressi & [illegible] Deum ad[illegible]nt. & [illegible] populo sabbatis, & aliis [illegible] portam [illegible] quæ est ad orien[illegible], principes [illegible] sacerdotum [illegible] sacrificium [illegible] quæcunque die voluerit [illegible] peragere [illegible] portam [illegible] sabbatorum [illegible] & ex [illegible] filii [illegible] det [illegible] ius, qui [illegible] ob[illegible] ad remissionis annum. & anno [illegible] sacerdotum redde hæred[illegible] generi hæc hæreditas dedicat[illegible]. non enim decet paterna hæred[illegible] priuatis filiis & spoliatis ad [illegible] pro[illegible], alia rursus [illegible] tibus pro [illegible] sacerdotibus [illegible] gen[illegible]ius. Et ostendit, inquit, mihi [illegible] atrium, & [illegible] exedris propinquum, quæ [illegible] sacerdotibus deli[illegible] ignorantia & pro [illegible] ibi [illegible] quant, & manna [illegible] coquant. neque [illegible] fas [illegible] definita sunt. & [illegible] ea communia facere ext[illegible] endo. & vidi alias aulas [illegible] exteriores, circum maximam aulam [illegible] tas & [illegible] quæque habebat longitudine cubitos triginta latitudine quadraginta, apud quas æd[illegible] exedras vocauit in quibus populi sacrificia coqui præcepit.

C

D

Cap. 47. [illegible] inde me rursus assumens introduxit ad vestibula domus, & ecce aqua egrediebatur de subtus domus ad orientem, [illegible] facies domus respiciebat ad orientem, & aqua descendebat ab angulo domus dextro ab austro ad altare.

Vulg. [illegible] conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ quæ egrediebantur subter limen domus ad orientem: facies enim domus respiciebat ad orientem, aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.

E Has [illegible] aquas [illegible] aperte [illegible] ceat esse [illegible] gu[illegible] d[illegible] tur animarum [illegible] expiat[illegible] & [illegible] fieri, videt autem hanc aquam [illegible] autem & per altare transire in per[illegible] partes [illegible] aquilonares ad orientem procedere [illegible] Iudæis [illegible] gentibus & [illegible] ex Dauid secundum [illegible] virginali [illegible] quibusdam diuinis [illegible] apparens per aquam & spiritum regeneratio[illegible] Hæc item beatus E[illegible] vaticinatur cum dicit: *Erit in die illa, sicut fluuium qui [illegible] gloriam [illegible] terra sitienti.* & beatus Zacharias prædi[illegible] obscuritas *non dies enim, in[illegible] & non nox, & dies illa nota domino* neque enim [illegible] neque plena nox, media enim [illegible] accidere subiecit, *in die illa egredia[illegible] Hierusalem dimidium eius in mare nouissimum, & dimidium eius in mare primum,* & per hæc de[illegible] ortum [illegible] quibus totus terrarum orbis intelligitur. [illegible] tempus, *in æstate,* inquit, *& in vere sic erit* hoc etiam Samaritanæ dixit Dominus *qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. sed erit aqua, quam ego dabo ei fons aquæ viuentis salientis in vitam æternam* & alibi [illegible] *si quis sitit, veniat ad me & bibat qui credit in me, sicut dixit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ* hanc aquam diuinus Ezechiel vidit, profluere a [illegible] domus; per legem enim & prophetas fuere prædicta nostra bona; & [illegible] per altare, quia per Iudæos dumtaxat [illegible] qui vbi non credentes fidei [illegible] noluerunt, transit ad [illegible]ntes, & [illegible] atque pulcherr[illegible] ecclesiarum irrigat paradisum. At deinde se [illegible] vidisse quendam, qui mensus [illegible] & tra[illegible]que ad [illegible], & rursus eandem [illegible] esse quantitatem & pertransisse [illegible] ad genua: & tertio adhibita eade mensura, transisse [illegible] ad lumbos. at vbi quartum impleuit [illegible], torrens, inquit, factus est maximus quem pertransire non potuit, quia ebulliens aqua vt impetus [illegible] non pertransibit quis. Docuitque [illegible] initio euangelicum præconium paucos ad [illegible] adducat deinde eos duplicet ac triplicet, ac postea totum impleat orbem terrarum, secundum prophetiam illam *Replebitur vniuersa terra cognitione Domini, sicut aqua multa operiens maria.* & [illegible] operæ pretium est, quater illum dimensum fuisse & diuinis euangeliis æqualem numero mensuram adhibuisse. existimo vero quartam mensuram diuini Ioannis euangelium indicare, quod theologiam continet inaccessam, & ad quam hominibus aspirare minime liceat: quæ enim mens vltra illud, *in principio,* poterit penetrare & quæ ad illud, *erat,* transcendere quare ebullientem aquam, quasi torrentis fluctum, quem nemo pertransire queat dixit, exiisse & [illegible] inquit, atque [illegible] ostendit mihi apud [illegible] aquæ ab [illegible] omnis generis producentes [illegible] & in [illegible] aquæ [illegible] neque [illegible] Deum sed etiam actionem secundum Deum hæc aqua, vt ho[illegible] producere efficit. & dixit, inquit, ad me. aqu[illegible] quæ egreditur in Galilæam ad orientem, & de[illegible] ad mare, & veniunt [illegible]que ad mare ad aquam ostii maris. & hæc licet in historia nobis accurate inuenir[illegible] nam [illegible] in Galilæam salutare præconium cucurrit, inde ad incultam & a pietate vacuam gentium [illegible], peruenit etiam ad mare [illegible] barbarorum gen[illegible] sanaturum et [illegible] vt Græcæ & fabulosæ doctrinæ diuino præconi[illegible] & morbosæ aquæ illæ per has aquas sanctificat[illegible] salutem suppeditent.

F Ioan 4. Ioan 7.

Zach. 14. Esa. 11.

G

H

Et erit omnis anima animalium bullientium, super omnia ad quæ aduenerit fluuius, viuet.

Vulg. *Et omnis anima viuens quæ serpit, quocunque venerit torrens viuet.*

Omnis enim [illegible] qui[illegible] salutaribus aquis fruetur, salutem [illegible] qu[illegible]. & [illegible] plenam piscium [illegible] qu[illegible]. & p[illegible] multos habuimus, multi

enim

A

Hieron. [illegible]

[illegible] *[illegible]*

[illegible] m

[illegible] aten-

[illegible]

Sic Pharao & omnis multitudo roboris eius, dicit Adonai Do-mi[illegible].

Vulg. *Ip[illegible] eſt Pharao & omnis multitudo eius [illegible] Dominus Deus.*

Cum en[illegible] a dixerit, *cui aſsimilaſti teipſum in excel-ſitate tua*, narrauer[illegible] qu[illegible] ad [illegible] ut Bab[illegible]loni[illegible] *Pharao* [illegible] *omnis multitudo ro-boris eius* [illegible] & ill[illegible] hæc patietur, tu quoq; idem [illegible] ſupplicium, ea de[illegible] prae[illegible]tus in pietate.

Et factum eſt in decimo anno, in decimo menſe, vna menſis fa-ctum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis aſſume lamen-tum ſuper regem Aegypti, & dices ei, leoni gentium aſsimilatus es, tu, & vt draco in mari, & ventilabas cor[illegible] fluminibus tuis & conturbabas aquam pedibus tuis, & conculcabas flumina tua

B

Vulg. *Et factum eſt duodecimo anno in menſe duodecimo, in vna mē-ſis factum eſt verbum domini ad me dicens, fili hominis aſſume la-mentum ſuper Pharaonem regem Aegypti, & dices ad eum: leoni gentium aſsimilatus es, & draconi qui eſt in mari, & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & con-culcabas flumina earum.*

Illius arrogant[illegible] rurſus & faſtum accuſat, atque æ-mulatum e[illegible] fuiſſe [illegible] ſuperbiam, docti ſumus [illegible] illum eſſe [illegible] qui olim in te[illegible] ſti gentium & amata ſuperbia conim[illegible] eſt & [illegible] ait, *induct urum Deum gladium ſanctum ſuper draconem qui eſt in mari*, aſſeritque illum ten[illegible]aſſe, & [illegible] factum eſſe leoni. Leonem vero gentium regno potientem domi-num eſſe didicimus, *recumbens enim requieuit*, inquit, *vt leo & vt catulus leonis, quis excitabit eum.* Hoc igitur di-cit, quia tentaſti [illegible] fieri gentium leoni pe[illegible] que draco qui eſt in [illegible], & contra auctorem omnium [illegible] Deum ſuperbia inflatus es, fluuio fretus, cui[illegible] [illegible] vt qui non indigeres neq; nubibus, neq[illegible] pluuia, neque ſuperna prouidentia & [illegible]ura, verum pe[illegible]bus a-quam conturbans eam deriuares ad agros irrigan[illegible], hac de cauſa

Gen. 49.

C

Circumiiciam, inquit, ſuper te retia mea in eccleſia multorum & [illegible] rabam te in hamo meo.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus, expandam ſuper te rete meum, in multitudine populorum multorum & extraham te in ſagena mea.*

Co[illegible] uenter fluuio, & admodum appoſite hamum [illegible] rete, [illegible] interpretatus [illegible] cum dixit [illegible] *meam*, nam [illegible] quodam rete adhibit[illegible] ho-[illegible] ex[illegible], & quaſi quodam ham[illegible] mea volunta[illegible] [illegible] te, & [illegible] inſtar venabor.

[illegible] te inquit ſuper terram, & campi tui replebuntur, & [illegible] faciam ſuper te omnia volatilia cæli, & implebo ex me-dio tuo [illegible] terra, & dabo carnes tuas ſuper montes & im-plebo a ſanguine tuo campos, & potabitur terra a ſtercoribus tuis ſuper monte[illegible], & valles implebo a te.

Vulg. *Et proiiciam [illegible] in terram, ſuper faciem agri [illegible] te, & ha-bitare faciam ſuper te omnia volatilia cæli, & ſaturabo de te beſtias vniuerſæ terræ, [illegible] carnes tuas ſuper montes, & implebo colles [illegible] ſanie tua, & [illegible] terram fætore ſanguinis tui ſuper mon-tes, & va[illegible] [illegible] a te.*

D

Quando inquit ab hoſtibu[illegible] captus & in[illegible]fectus [illegible] permanebis, [illegible] rumque & [illegible] [illegible] & putre-[illegible] *ſtercora* [illegible], & a[illegible] & [illegible] [illegible]unt.

[illegible] tum extinctus [illegible], & obtenebrabo [illegible] nube tegam [illegible] luna non oſtendet lumen ſuum, [illegible] in [illegible] obtenebrabo ſuper te & dabo tenebras [illegible] dicit Adonai Dominus.

Vulg. *[illegible] & nigr[illegible] ſcere faciam ſtellas eius, [illegible] nube tegam [illegible] non [illegible] lumen [illegible] omnia luminaria cæli mærere [illegible] ſuper te, & [illegible] ſuper terra[illegible] [illegible] dicit Dominus [illegible].*

Non [illegible] hæc [illegible] ſed pe[illegible] [illegible] lis oppreſſi [illegible] dicen[illegible] quæ [illegible] docen[illegible] *tenebras* [illegible] *[illegible]* quod [illegible] Ae[illegible] [illegible] B[illegible] [illegible] fui[illegible] [illegible]it.

Et irritabo cor populorum multorum, quando [illegible] captiuitatem tuam in gentes, in terram quam non [illegible] contriſtabuntur [illegible] per te gentes [illegible], & [illegible] in ſtupore conſtupeſcent, cum extraxero ego [illegible] contra facies ipſorum expectantes [illegible] a die ruinæ tuæ.

Et irritabo cor populorum multorum, cum induxero contritionem tuam, in gentibus ſuper terras, quas ne[illegible], [illegible] ſtupere faciam ſuper te populos multos, [illegible] eorum horrore nimio formidabunt ſuper te propter vniuerſas iniquitates quas operatus es cum volare cœperit gladius meus ſuper [illegible] eorum, & obſtupeſcent repente ſinguli pro anima ſua, [illegible] ruina ſua.

E

Cum [illegible] inquit fueris, alii quidem [illegible] [illegible] te immittes cig[illegible] & [illegible] ſera ordia [illegible] bunt, alii vero [illegible] iurque [illegible] iis q[illegible] [illegible] dedint impender[illegible] la [illegible] docet, Babyl[illegible] rum [illegible] dam, hos [illegible] gigante [illegible] qui [illegible] mnibus ge[illegible] ribus [illegible] deliores. pœn[illegible] Ae[illegible]pte imperii [illegible] [illegible] nunc ipſ[illegible] con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipſorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible] ſolitudinem [illegible] quem [illegible] [illegible] huc atque [illegible] incedant, hoc eſt, [illegible] & [illegible] nulla re impe[illegible] te. atq; hæc inquit erunt [illegible] ſolitudo [illegible] & incolæ eius bello [illegible] in ſeruitutem abducti fue-rint.

G

Et cognoſcent, inquit, quia ego ſum Dominus.

Vulg. *Et ſcient quia ego Dominus.*

Experientia enim malorum & [illegible] [illegible] nutatem, & meum dominium agnoſ[illegible]nt. deinde [illegible] etiam.

Filiæ gentium, intelligit autem vrbes & vico[illegible] lamentabun-tur ſuper Aegyptum, [illegible] ſuper omne robur eius, [illegible] lamentabun-tur ipſum, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Planctus eſt [illegible] & plangent eum filiæ gentium ſuper Aegy-ptum & ſuper multitudinem eius plangent eum, ait Dominus Deus.*

N[illegible] lum inquit Aeg[illegible] [illegible] ſed etiam ipſorum [illegible] [illegible] gentium [illegible] [illegible] & repentinam fac[illegible] con[illegible].

Et fa[illegible] eſt in decimo anno primo menſe in quintadecima menſis factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis la-mentare ſuper robur Aegypti, & declinans attrahe ip[illegible].

Vulg. *Et factum eſt in duodecimo anno in quintadecima menſis factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis cane carmen lugubre ſuper multitudinem Aegypti, & detrahe eam ipſam.*

V[illegible] bi[illegible] quit prophetiæ de ſtatu ipſ[illegible] d[illegible] [illegible] eum de[illegible] alto atq; deducito

Et d[illegible] [illegible] as eius gentes mortuas in profundum terr[illegible] ad deſ[illegible] in [illegible] eam.

Vulg. *[illegible] gen[illegible] robuſtarum ad terram vltimam cum [illegible] deſ[illegible] in lacum.*

A [illegible] ſepulchra [illegible] nomine [illegible]

Ex aquis [illegible] & dormi cum incircumciſis.

Vulg. *[illegible] & dormi cum incircumciſis.*

[illegible] fluminis oblectata ac fructi- [illegible] honorem adepta es, neque [illegible] tuam, cum his quibus te ſimi- [illegible] ps has. tum [illegible] iiſdem [illegible] cat.

Et dicent [illegible] qui ſunt in profundo foueæ [illegible], quo enim melior [illegible] deſcende [illegible] dormi cum incircumciſis in medio vulneratorum gladio.

Vulg. *Loquentur ei potentiſſimi robuſtorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus eius deſcenderunt, & dormierunt incircumciſi interfecti gladio.*

Eſa. 14 [illegible] beatus Eſaias de Babylone ait, *& dicent tibi principes qui [illegible] ſeculo ſunt: & tu captus es ſicut & nos, in nobis autem connumeratus es, deſcendit in infernum gloria tua & multa lætitia tua: ſubter te ſternent tineam & operimentum tuum vermis.* & hic quoque dicent tibi, inquit, qui fuerunt potentia illuſtres [illegible] & [illegible] mortui ſunt, hos *gigantes* vocauit, [illegible] id eſt, [illegible] mortuus, quo enim præſtantior es, qui tentaris [illegible] immortalis? deſcende igitur, & ſitu [illegible] & cum iis qui eadem quæ tu [illegible] tum illi cæde [illegible] tum commemorat [illegible] qui [illegible] illuſtres fuere.

B *Ibi Aſſur & omnis congregatio eius omnes vulnerati illic traditi ſunt, & ſepulchra eorum in profundo foueæ, & facta eſt congregatio eius in circuitu monumenti eius.*

Vulg. *Ibi Aſſur & omnis multitudo eius in circuitu illius ſepulchra eorum, omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulchra in nouiſſimis laci.*

Quis, inquit, fuit adeo celeber [illegible] tamen [illegible] quoq; fortitus eſt vita [illegible] ius [illegible] mort [illegible] ius particep [illegible].

Omnes vulnerati qui ceciderunt gladio, qui dederunt ſepulchra ſua in femoribus lacus.

Vulg. *Omnes interfecti & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulchra in nouiſſimis laci.*

C Sepulchrorum [illegible] ita nuncupauit, longa enim ſepulchra & femoribus ſimilia.

Et facta eſt eccleſia in circuitu ſepulchri eius, omnes vulnerati cadentes gladio.

Vulg. *Et facta eſt multitudo eius per gyrum ſepulchri eius vniuerſi interfecti, cadentes [illegible] gladio.*

Quemadmodum [illegible] ipſorum, ita ipſi quoq; in- [illegible] ſunt [illegible] ſepulchrum [illegible] & hæc [illegible]

[illegible] terrorem ſuum in terra vita.

Vulg. *[illegible] in terra viuentium.*

At [illegible] potentes [illegible] inquit [illegible] cum iis qui deducuntur in foueam [illegible] quia [illegible] idere. [illegible]

[illegible] omnis potentia eius in circuitu monumenti eius, & omnis multitudo eius, & omnes vulnerati qui ceciderunt [illegible] & qui [illegible] incircumciſi in terra profundum.

D

Vulg. *[illegible] omnis multitudo eius per gyrum ſepulchri ſui omnes hi interfecti ruentesq; gladio, qui deſcenderunt incircumciſi ad terram [illegible]*

Moſe [illegible] ſecundum [illegible] ſepulchr [illegible] ſepulturæ [illegible] quoq; gentem Elamit [illegible] incircumciſos peri [illegible] nequaquam eccelſerunt. deinde cum [illegible] bilem ol in omnibus [illegible] punitos, & æque atq; alios mortuos [illegible]

Vndique in circuitu ſepultura eius, omnium incircumciſorum vulneratorum gladio.

Vulg. *In medio interfectorum poſuerunt cubile eius in vniuerſis populis eius in circuitu eius ſepulchrum illius omnes hi incircumciſi interfectiq; gladio.*

Aliaſque gentes enumerat, quæ hac cæde [illegible] infectæ. E

Ibi traditi ſunt Moſoch & Thobel.

Vulg. *Ibi Moſoch, & Thubal.*

Thobel vocantur Iberes, *Moſoch* Cappadoces. eiſdemq; repetit ijs, quæ de Elamitis dixerat, ſubiecit.

Et poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis.

Superuacua enim arma [illegible] ijs interfectis, qui ipſis vterentur. nar [illegible] cædis cauſam.

Et [illegible] ſunt iniquitates eorum in oſſibus eorum.

Vulg. *Et fuerunt iniquitates eorum.*

Pœnas, inquit, impietatis perſoluerunt. deinde etiam imp[illegible]tatis genus declarat.

Quia terruerunt gigantes in vita ſua, & timor dominantium ſuit, in terra viuentium.

Vulg. *Quia terror fortium facti ſunt in terra viuentium.*

Tantam inquit crudelitatem adhibuere, atq; temeritatem vt omnibus terrorem incuterent, non ſolum tenuibus ſed ijs quoq; qui robore & potentia gloriabantur. Iccirco inquit, ſimili cæde peribis, qua ij, quos ipſe occidiſti. hæc autem ſuſtinuere aliæ quoque gentes. F

Ibi enim Edom, & reges ipſius, & omnes principes eius qui dederunt robur ſuum in vulnera gladij.

Vulg. *Ibi Idumea & reges eius, & omnes duces eius, qui dati ſunt cum exercitu ſuo cum interfectis gladio.*

Hoc eſt, qui ad cædes viribus abuſi ſunt. cumque oſtenderet iſtos ſimiliter interfectos iidem ſubiecit.

Ibi principes aquilonis omnes ipſi, omnes duces Aſſur, qui deducti ſunt cum vulneratis cum timore ſuo.

Vulg. *Ibi principes aquilonis omnes & vniuerſi venatores, qui deducti ſunt cum interfectis pauentes & in ſua fortitudine confuſi.*

Exit enim ſpiritus eius & reuertetur in terram ſuam, vt inquit [illegible] diuinus Dauid, *in illa die peribunt omnes cogitationes eius.* Hoc etiam hic Deus ait, *qui deducti ſunt cum vulneratis cum timore ſuo*, morte enim etiam potentiæ [illegible] eripitur, [illegible] qui, *a robore ipſorum*, id eſt, nudi & vacui a robore fuerunt. *dedecore affecti dormierunt incircumciſi*, nihil enim [illegible] ignominia affert, vt illius, qui ſibi ſceleris eſt con- [illegible] accuſatio. & *incircumciſos* denuo vocauit eos qui peccati non amputent excrementa. deinde cum dixit. G

Acceperunt tormentum ſuum, cum deſcendentibus in foueam,

Hoc eſt, ſupplicium ſubiecit.

Hos videbit rex Pharao, & conſolabitur ſuper omne robur ipſorum, vulnerati gladio Pharao, & omnis exercitus eius dicit Adonai Dominus, quia dedit timorem ſuum ſuper terram vitæ, & dormiet in medio incircumciſorum vulneratorum gladio, Pharao & omnis multitudo eius dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Vidit eos Pharao & conſolatus eſt ſuper vniuerſa multitudine ſua, quæ interfecta eſt gladio Pharao & omnis exercitus eius ait dominus Deus, quia dedit terrorem ſuum in terra viuentium & dormiuit in medio incircumciſorum cum interfectis gladio, Pharao & omnis multitudo eius ait dominus Deus.*

Hos enim reſpiciens, inquit Pharao, qui maiores fuerunt & longe potentiores, aliqua conſolatione afficietur & vna [illegible] dabit tamen impietatis pœnas, quia [illegible] ſibi ſubiecit incuſſo metu, ipſe legem meam non admiſit, ſed animam reliquit incircumciſam. quamobrem cum talibus ipſe quoque & vna qui eadem ſen- [illegible] exerunt, occidentur. His igitur perceptis [illegible] ex diuinis oraculis, qual pœnas [illegible] non circumcidunt, accipiamus [illegible] ſpiritus haud manufactam circum- [illegible] quam beatus Paulus ait: *& circumciſio cordis in ſpiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo eſt.* [illegible] onem [illegible] peccati [illegible] & improb[illegible] mentis [illegible] eſſe quod [illegible] dixeret. *ſi oculus tuus dexter ſcandaliſat te, excide, & proijce a te*: & de manu ac pede idem dixit addiditq; *expedit tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, & non totum corpus tuum proijciatur in gehennam.* & *membra* hic [illegible] membrorum actiones vocauit, quæ [illegible] opus eſt, & excide H

A [illegible] pu[illegible] [illegible] [illegible] m. b [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] b [illegible] [illegible] [illegible] mus: quem [illegible] [illegible] xculs. At [illegible]

SECTIO XIII.

Cap. 33 *Et factum est verbum domini ad me dicens. [illegible] hominis loquere filijs populi tui.*

Vulg. *Loquere ad filios populi tui.*

Beneuolus Deus suum [illegible] populum [illegible] [illegible] propter scelera eum [illegible] [illegible] pluris [illegible] nomine vsus est, quod erga [illegible] Moysem [illegible] conspicere licet. [illegible] [illegible] Pharaonem, *dimitte populum meum, vt seruiat mihi* [illegible] vitulum cultum Moysi [illegible], *festina descende celeriter* [illegible] *peccauit enim populus tuus.* [illegible] [illegible] hic quoque [illegible] populum, [illegible] prophetæ populum voc[illegible].

B *Et dices ad eos, terra super quam ego induxero gladium, [illegible] populus terræ virum vnum ex ipsis, & dabit eum [illegible] in spe[illegible]rem. & viderit gladium venientem super terram, & canet [illegible] signisicabit populo & audierit audiens tubam, & non obseruauerit. & venerit gladius & comprehenderit eum, sanguis eius [illegible] eum erit, quia voce tubæ audita, non obseruauit [illegible] eius super eum erit.*

Vulg. *Et dices ad eos, terra cum induxero super eam gladium, [illegible] lerit populus terræ virum vnum de nouissimis [illegible] eum super se speculatorem, & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ & non obseruauerit, veneritque gladius & tulerit eum, sanguis ipsius super caput eius erit, sonum buccinæ audiuit & non obseruauit, sanguis eius in ipso erit.*

[illegible] gladium [illegible] bellum, *speculatorem* vero exploratorem [illegible] [illegible] ipsum ille qui pacem hominibus præbet propter bonitatem, & bellum [illegible] permittit propter [illegible] scelera, quæ ad calamitates trahunt [illegible] suscept[illegible] inquit belli [illegible] [illegible]

C [illegible] [illegible] [illegible] constituerit [illegible], quos bellum [illegible], deinde ille conspectu aduenie[illegible] [illegible] signum tuba dederit, neque [illegible] ne[illegible] [illegible], qui se hac de causa [illegible] illum præp[illegible] [illegible] ipse quidem inquit insons erit, [illegible] con[illegible] suum tibi munus executus fuerit. qui vero noluerit obseruare ne[illegible] [illegible] rationem duce[illegible], ubi & cædem & cap[illegible] [illegible] *sanguis eius super eum erit,* [illegible] qui ex[illegible] causas attribu[illegible] autem quia ob[illegible] nauit, [illegible] [illegible] liberauit [illegible] si vero inquit obseruasset, salutis [illegible] erit.

Et speculator [illegible] viderit gladium venientem & non cecinerit tuba & [illegible] populo, & populus non ob[illegible]uerit. & gladius [illegible] ceperit ex ipsis animam, ipsa quidem propter suam iniquitatem capta est, sanguinem autem eius de manu exploratoris requiram.

Vulg. *[illegible] si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit [illegible] & populus se non custodierit, veneritque gladius & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram.*

D [illegible] inquit, electus speculator neglexerit, neque populo signum [illegible] hostium aduentum [illegible] [illegible] pœnas eorum [illegible] queunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] spec[illegible] fe[illegible] [illegible] ipse [illegible] [illegible] [illegible] ag[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] spe[illegible] one verbi [illegible] [illegible] [illegible]

Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo [illegible] præcisus [illegible] a me.

A[illegible] meo sermonem annunciabis eis ex me.

[illegible] [illegible] obl[illegible] [illegible] facere [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nunciare.

[illegible] morte morieris [illegible] [illegible] & reuertatur [illegible] [illegible] [illegible] iniquitate sua morietur [illegible] sanguinem [illegible] [illegible]ram.

[illegible] me dicente ad impium, impie morte [illegible] non [illegible] [illegible] a via sua [illegible] impius in iniquitate sua [illegible] [illegible] autem de manu tua requiram.

Si [illegible] [illegible] neque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] & in ipsis nos [illegible] [illegible] viuemus.

[illegible] ad domum [illegible] dicentes iniquitates nostræ [illegible] peccata nostra super nos sunt, & in ipsis [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Dic [illegible] [illegible] Dominum, quia ego nolo mortem peccatoris, vt conuertatur [illegible] via sua [illegible] viuat ip[illegible].

Vulg. *Dic ad eos, viuo ego dicit Dominus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius a via sua & viuat.*

Qui [illegible] [illegible] bonitate ad [illegible] Domini bonitatem: quin [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eorum con[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & beneuolentiæ [illegible] [illegible].

Conuertimini [illegible] viis vestris malis, & vt quid moriemini domus Israel?

Vulg. *Conuertimini a viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israel?*

C[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est, declarat [illegible] [illegible] conuersionem.

Et tu fili hominis dic ad filios populi tui [illegible] iustitia iusti non liberabit eum in qua die [illegible] erit, & [illegible] iniquitas iniqui non occidet eum in qua die reuertetur ab iniquitate sua.

Vulg. *Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui. Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit. & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.*

C[illegible] [illegible] persuadere velit [illegible] [illegible] est [illegible] peccato[illegible] pœnitentiam [illegible] [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] enim si quis eorum, inquit, qui [illegible] [illegible] via electa, alteram [illegible] antepo[illegible] necesse [illegible] vt d[illegible] vitæ [illegible] inueniat. ita si quis in sceleribus educatus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] supplicio quod [illegible] [illegible] est liber prorsus [illegible].

Cum dixero ego iusto quia vita viuet [illegible] iste confisus est in iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius non memorabuntur in iniustitia sua quam fecit in ipsa morietur. & cum dixero ego impio, morte morieris & reuersus fuerit ab iniquitate sua, & fecerit iudicium & iustitiam, & pignus debitori reddiderit, & [illegible] restituerit, in [illegible] præceptis vitæ ambulauerit, vt non faciat iniustum, vita viuet & non morietur.

Etiam si [illegible] iusto quod vita viuet, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in [illegible] quam operatus est, in ipsa morietur. si autem di[illegible] impio morte morieris [illegible] egerit pœnitentiam a peccato suo, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impius [illegible] reddiderit [illegible] [illegible] ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum, vita viuet & non morietur.

[illegible] [illegible] protulerit [illegible] [illegible] [illegible] est a b[illegible] [illegible] [illegible] bo[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & omni[illegible]

Vulg.

E

F

A [illegible]

Omnia [illegible] quæ p[illegible] [illegible], non memorabuntur ei, quia iudicium & iuſtitiam fecit, in ip[illegible] [illegible].

Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei [illegible] iudicium & iuſtitiam fecit, vita viuet.

It[illegible] [illegible]tentia [illegible] bonitate [illegible] iniqui & ingrati populi [illegible]men [illegible] largi[illegible].

Et dicunt [illegible] populi tui, non recta via Domini, & hæc via ipſorum non recta.

Et dixerunt [illegible] populi tui, non eſt æqui ponderis via Domini, & ipſorum via iniuſta eſt.

Tan[illegible] [illegible]quit, à me propoſita bonitate atq. clementia [illegible] accuſare me [illegible] adminiſtrandi rationes, [illegible] vias rectis, auden[illegible] atqui oportebat eos à rebus ipſis [illegible] [illegible] meas quidem [illegible] omnia & recta & iuſta eſſe, ſuas vero perueſa. [illegible] [illegible] apertius per interrogationem di[illegible].

Audite domus Iſrael, num via mea non recta, non vo via veſtra non recta.

Tum repetens [illegible] quæ dicta ſunt ait: iuſtus, qui [illegible]lecta perſequi inſtituer[illegible] [illegible] [illegible]pametur, & peccator ad iuſtitiam reuerſus [illegible] [illegible] [illegible] quem[illegible] vobis autem hoc, inquit, [illegible] [illegible] [illegible] iuſtum [illegible] [illegible], iccirco ſubiecit.

B

Et hoc eſt quod dixiſtis, non recta via Domini.

Et dicitis non eſt recta via Domini.

[illegible] inde p[illegible] [illegible] ſententiæ prolationem.

Vnumquemque ſecundum vias veſtras iudicabo vos domus Iſrael.

Vulg. *Vnumquemque iuxta vias ſuas iudicabo de vobis domus Iſrael.*

Si[illegible] hoc eſt ad p[illegible] [illegible]uadendum [illegible], qui [illegible] damanti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]letibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]plect[illegible] [illegible].

Et factum eſt in duodecimo anno in duodecimo menſe, quinta menſis captiuitatis noſtræ, venit ſaluatus ad me de Hieruſalem dicens: capta eſt ciuitas, & manus Domini facta eſt ſuper me veſpere antequam veniret ſaluatus, [illegible] aperuit meum os donec venit ad me mane, & apertum os meum non ſe continuit amplius.

Vulg. *[illegible] factum eſt in duodecimo anno, in decimo menſe, in quinta menſis transmigrationis noſtræ, venit ad me qui fugerat de Hieruſalem dicens, vaſtata eſt ciuitas, manus autem domini facta fuerat ad me veſpere antequam veniret, qui fugerat, aperuit q; os meum donec veniret ad me mane, & aperto ore meo non ſilui amplius.*

C

Syrus ait, *vndecimo anno, & duodecimo me[illegible]ſe*, idq; magis conſequi v[illegible] [illegible] [illegible] anno enim vnd[illegible]cimo capta eſt ciuitas. aſſeritq; eo tempore quod dictum eſt, veniſſe quendam [illegible] qui captam Hieruſal[illegible] [illegible] renunciaret, ſed antenenens Dominu[illegible] [illegible] ſpe[illegible] imp[illegible] [illegible] m[illegible] pr[illegible]phetiæ verba. cumq; mane ille [illegible]paruiſſet, non amplius me ſilen[illegible] [illegible] propheticauer[illegible] a[illegible] [illegible] [illegible]ter pe[illegible] [illegible], ſed indeſinenter ea proferre [illegible] [illegible] idque [illegible] ſe effecit, omnium quippe maxime & ſilentii & locutionis tempus nouit Dominus.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicen[illegible] fili hominis habitantes deſerta has in terra Iſrael dicentes, [illegible], vnus erat Abraham, & obtinuit terram, & nos plures ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.

Vulg. *[illegible] factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis qui habitant in ruinoſis his, ſuper humum Iſrael loquentes aiunt, vnus erat Abraham, [illegible] hæreditate poſſedit terram, nos aut[em] multi ſumus, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.*

D

Stu[illegible] [illegible] morb[illegible] [illegible] [illegible] laborant, vt nihil ſupra p[illegible]ſſit, qui poſt tot, tantaq; [illegible] [illegible] adhuc temeritat[illegible] [illegible] & ſolitudinem Iudeæ [illegible]ſpicantes di[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ſolus cum eſſet Abraham, hanc [illegible] [illegible] poſſed[illegible] [illegible] m[illegible] [illegible]o magis nos qui plures ſumus, ipſius [illegible] [illegible]poteri[illegible] [illegible]mus. oport[illegible]bat autem ſimul nouiſſe Abrahæ vir[illegible]tem, vnumq; vir[illegible]m, neque multitudine confidere, ſed iuſt[illegible]tiam inquirere. [illegible]uare etiam Dominus hanc ip[illegible]s adhibet [illegible]orrec[illegible]nem.

Propterea dic eis, hæc dicit Adonai Dominus quia ſanguinem comeditis, & oculos veſtros attollitis ad idola veſtra, & ſanguinem effunditis & terram hæreditate obtinebitis ſtetiſtis in gladio veſtro [illegible] abominationes & vnus[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & terram hæreditate obtinebitis.

E

Vulg. *[illegible] [illegible] dices ad eos, hæc dicit Dominus Deus: qui in ſanguine comeditis, & oculos veſtros leuatis ad immunditias veſtras & ſanguinem [illegible] [illegible]nditis, numquid terram hæreditate poſſidebitis? ſtetiſtis in gladiis veſtris, feciſtis abominationes, & vnuſquiſq; vxorem proximi ſui polluit, & terram hæreditate poſſidebitis?*

P[illegible] p[illegible]as, [illegible]quit, confidentes operibus ſperatis patria [illegible] [illegible] [illegible] a p[illegible]ituros, & tamen ſcelerata eſt veſtra vita, ea enim fac[illegible]tis, quæ [illegible]ge vobis interdicta ſunt. ſanguinem quippe [illegible] [illegible]meditis, quod legem ſcie[illegible] [illegible] [illegible] Noe interdixit [illegible] [illegible] Moſem in terram effu[illegible] [illegible] præ[illegible]pit & idolo[illegible] [illegible] [illegible]ltu[illegible] plurimi facitis, & cædes atque adulteria pa[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]uerat[illegible] hæc igitur [illegible] [illegible]lente[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] terram vos hæreditate poſſeſſuros.

Hæc dicit Adonai Dominus. Viuo ego vere, qui in deſertis cadent gladio, & qui in facie campi beſtiis agri tradentur ad deuorationem, & eos qui fuerint in vrbibus muro munitis, & qui in ſpeluncis, morte interficiam & dabo terram in ſolitudinem.

Vulg. *Sic dicit dominus Deus, viuo ego quia qui in ruinoſis habitant gladio cadent, & qui in agro eſt, beſtiis tradetur ad deuorandum qui autem in præſidiis & ſpeluncis ſunt, peſte morientur. & dabo, terram in ſolitudinem & deſertum.*

Eorum quæ dicta ſunt obſ[illegible]natio eſt, *viuo ego*, & aſſerit eos qui muro [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] vrbe[illegible], quique in ſpelunc[illegible] & deſer[illegible] locis degent, [illegible]od[illegible] dictas pœnas perſolu[illegible]ro[illegible] [illegible]auſamq; oſtendens ſubiecit.

F

Et peribit contumelia roboris eius, & de ſolabuntur montes Iſrael eo quod non ſit pertranſiens, & cognoſcent quia ego Dominus, & faciam terram ipſorum deſertam, & deſolabitur propter omnes abominationes ſuas quas fecerunt.

Vulg. *Et deſinet ſuperba fortitudo eius. & deſolabuntur montes Iſrael, eo quod nullus ſit, qui per eos tranſeat & [illegible]ſcient quia ego Dominus, cum dede[illegible] [illegible] [illegible]ram eorum deſolatam & deſertam, propter vniuerſas abominationes ſuas, quas operati ſunt.*

His [illegible] [illegible]us & [illegible] & no[illegible] d[illegible] [illegible]ſumus, qui ſcelerate viuimus, ne mul[illegible]s qui[illegible]dem & [illegible] [illegible]merabil[illegible]bu[illegible], nos [illegible] [illegible]ndere opo[illegible]te[illegible] [illegible] hominum m[illegible] [illegible], ſed ſolis pœnitentiæ re[illegible] [illegible], quæ ant[illegible] [illegible] [illegible]ns Dominus oſtendit.

Et tu fili [illegible] [illegible] filii populi tui loquentur de te apud parietes, & in oſtiis domorum, & loquentur vnuſquiſq; [illegible]roximo ſuo, & vnuſquiſq; fratri ſuo dicentes, congrediamur [illegible] quod verbum egrediens à Domino, & venient ad te ſicuti conuenit populus & ſ[illegible]det coram te populus meus, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

G

Vulg. *Et tu fili hominis, filii populi tui qui loquuntur de te [illegible] [illegible] muros & in oſtiis domorum, & dicunt vnus ad alterum vir a[illegible] [illegible] [illegible]mum ſuum loquentes, venite & audiamus quis ſit [illegible] [illegible] egrediens à Domino. & veniunt ad te, quaſi ſi ingrediatur popu[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] coram te populus meus, & audiunt ſermones tuos & non [illegible] [illegible].*

Igitur e[illegible] mu[illegible] quæ ante dicta ſunt, de iis qui [illegible] Iudæa etant, d[illegible]cta ſunt hæc vero de iis qui iam [illegible] [illegible] [illegible] fuerant, & Babylonem incolebant, qui [illegible] [illegible] quidem ſtudebant prophetarum oracul[illegible] [illegible] [illegible] iis quæ dic[illegible]rentur, n[illegible] [illegible] obtemperare. verum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ſe [illegible] hortati [illegible] ad p[illegible]oph[illegible] [illegible] accurrent[illegible]s, [illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] [illegible]bent [illegible] ediſcerent repugnare perſeuerabant. iccirco neque [illegible] [illegible]cient ea, [illegible] [illegible]uit.

Q[illegible] ia mend[illegible] [illegible]ium in ore ip[illegible]ſ[illegible]rum.

Vulg. *Quia in canticum oris ſui [illegible]ertunt illos.*

Non conſentit, [illegible]nqu[illegible], [illegible]ingua cum corde.

Poſt pollutiones enim cor eorum graditur.

Vulg. *Et auaritiam [illegible] ſequitur cor eorum.*

Iucunda enim [illegible] [illegible]um, non ve[illegible]a verba audiunt, quare congru[illegible] [illegible]ter ad[illegible] [illegible].

H

Et eſes quaſi vox p[illegible] alteri[illegible] [illegible] [illegible] concinens.

Vulg. *Et es eis quaſi carmen muſicum quod ſuaui dulcique ſono canitur.*

Sicut muſicu[illegible] [illegible], inquit, [illegible]uod [illegible] [illegible] inſtrumentū con[illegible]innam vo[illegible] [illegible] red[illegible] [illegible]ns, [illegible] [illegible]tes inde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cō tamen ſonorum percip[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]rba tua [illegible] propheta au[illegible] [illegible]ntur [illegible] [illegible] d[illegible]ctatione afficiunt, animam vero improbitat[illegible] [illegible] [illegible]dd[illegible]ctam [illegible] [illegible] demulcent: hoc en[illegible]m [illegible]biecit.

Et audient verba tua & non facient ea, quia mendacium in ore ipſorum.

A Sed nunc [illegible] haud credentes, cum viderint e-uentum experientia [illegible].

Quando enim venerint, inquit, dicent, ecce venit, & cognoſcent, quia propheta erat in medio eorum.

Vulg. *Et cum venerit quod prædictum eſt, ecce enim venit, tunc ſcient, quod prophetes fuerit inter eos.*

Iis enim, quibus nullam nunc fide[illegible] habent, rebus ipſis credent, & tunc prophetiam [illegible] percipient. Hinc ad paſtores transfert orationem, vocatq. *paſtores* non ſolum reges, ſed etiam ſacerdotes, quorum accuſat impudentiam, & [illegible], omnium proditionem.

Cap. 34. *Fili enim hominis, inquit, propheta ſuper paſtores Iſrael, propheta & dic paſtoribus, hæc dicit Adonai Dominus: ô paſtores Iſrael, num paſcunt paſtores ſeipſos? nonne oues paſcunt paſtores?*

Vulg. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis propheta de paſtoribus Iſrael, propheta & dic paſtoribus. Hæc dicit Dominus Deus, væ paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges à paſtoribus paſcuntur?*

Dicite, inquit, vos, quodnam proprium paſtoris munus eſt, ſeipſum paſcere, an oues?

Ecce lac comedebatis, & lanam induebamini, & craſſum occidebatis, & oues meas non paſcebatis.

Vulg. *Lac comedebatis & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis.*

B Omnia per translationem di[illegible], vos [illegible] ſacerdotes primitias, & decimas, & [illegible] partem [illegible] ablatas percipiebatis, [illegible] autem reges tributum & vectigal exigent[illegible] haudquaquam [illegible], ſed occiſis ditionibus eorum diuitiis fruebamini, neq. [illegible] ſacerdotes veſtri neq; vos [illegible] curandarum habebatis. deinde [illegible] negligentia recenſet.

Quod infirmum fuit non corroboraſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, & contri[illegible] non colligaſtis, quodque male ſe habebat, non [illegible], & errans non reduxiſtis, & quod perierat, non inquiſiſtis, & quod omnium grauiſſimum, validum oppreſſiſtis labore, & impotentia inſtruxiſtis eas, & in ludo.

Vulg. *Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia.*

Non cui [illegible] infirmis tantum idoneum non attribuiſtis remedium, ſed etiam valentibus multos impoſuiſtis labores; quod ex hiſtoriis facile eſt percipere. namq; eos, qui idola colerent, ſceleribus addi[illegible], curare, & ad Deū transferre improbi paſtores [illegible], diuinoſq; prophetas ſumma virtute prædi[illegible]tos, flagris cædere, & in vincula con[illegible], infinitis malis opprimere perſeuerarunt, atq; hæc facientes [illegible] ipſis illudebant, ea quæ ab ipſis dice[illegible] reprehen[illegible]. [illegible] ait: *impotentia inſtruxiſtis eas, & in ludo*, oſtendens ſimul eos calamitates intuliſſe ſanctis [illegible] quæ [illegible] duxiſſe.

C *Propter hos [illegible], inquit, paſtores, diſperſi oues meas, & factæ ſunt in deuorationem omnibus beſtiis agri.*

Vulg. *Et diſperſæ ſunt oues meæ eo quod non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri.*

P[illegible] rurſus beſtias vocauit: quandoquidem hac [illegible] oues quoq. [illegible] appellat autem *beſtias* [illegible] prauitos [illegible] maturum [illegible], [illegible] vero [illegible] undiq; [illegible] hoſtes ad[illegible]tantes.

Et diſperſæ ſunt & errauerunt oues meæ in omni monte, & in omni colle excelſo, & ſuper faciem totius terræ diſperſæ ſunt oues meæ, & non erat exquirens, neque reducens.

Vulg.
D *Diſperſa ſunt, errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerſo colle excelſo, & ſuper omnem faciem terræ, diſperſi ſunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam qui requireret.*

Montes, & *colles*, & [illegible] dixit, cu[illegible] ab [illegible] ad [illegible] omnibus [illegible] [illegible], at [illegible] do[illegible] com[illegible] ne[illegible] doribus impie[illegible] [illegible] *non erat* inquit, *exquirens, neque reducens.* [illegible] paſtoribus per[illegible] [illegible] ac neq. [illegible]

gen[illegible] veſtræ [illegible] fructu [illegible] [illegible] propriam, & corpo[illegible] [illegible]

Propterea [illegible] audite verbum Domini. hæc dicit A[illegible] Dominus, ecce [illegible] paſtores [illegible] requiram oues meas de manibus eorum, [illegible] faciam eos paſcere oues meas, neque paſcent eas amplius pa[illegible] [illegible] oues meas de [illegible] ipſorum, & non amplius erunt ei [illegible].

Vulg. *Propterea pa[illegible] verbum Domini. hæc dicit Dominus Deus: ecce ego [illegible] requiram gregem meum de manu eorum, [illegible] vltra non paſcant gregem meum, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos, & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in eſcam.*

Per hæc verba præſignificauit & regni Iudæorum & ſacerdotii finem: liberabo enim oues [illegible] inquit, [illegible] malaſtorum [illegible], qui [illegible] vnquam [illegible] gubernarunt, ſed tantum eas comederunt [illegible] deinde per [illegible] noſtrum [illegible] pol[illegible]

Quia hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego requiram oues meas & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum, in die quando fuerit caligo & nubes in medio ouium ipſius ſeparatarum, ita requiram oues meas, & eruam eas ex omni loco, vbi diſperſæ fuerunt, in die nebulæ & caliginis.

F
Vulg. *Quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum in die quando fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum, ſic viſitabo oues meas, & [illegible] de omnibus locis in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caliginis.*

Nubem hic & *caliginem* [illegible] tenebras appellauit, quæ per orbem terrarum [illegible] noſter homo fieret, [illegible] I[illegible] paſtoris, ſu[illegible] [illegible] habi[illegible] innumera [illegible] nube [illegible] quæ lupi [illegible] ſecurit[illegible] [illegible] atque [illegible] unum [illegible] [illegible] De[illegible] inde du[illegible] oſtendit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lorum enim a[illegible] ne, & a captiuitate liberatione, no[illegible] quoq; à diabo[illegible] ad Deum reditus, & à tyrannica illa ſeruitute in [illegible] indicatio conſentit.

G *Et educam eos de gentibus, & congregabo eos de regionibus, & introducam eos in terram ipſorum, & paſcam eos in montibus Iſrael, & in vallibus, & in omni habitatione terræ, in paſtu bono paſcam eos.*

Vulg. *Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram ſuam, & paſcam e[illegible] in montibus Iſrael in riuis, & in cunctis ſedibus terræ, in paſ[illegible] paſcam eas.*

Rom. *Atque bona lex & mandatum [illegible] Apoſtolum ſanctum & iuſtum & bonum*, ſed [illegible] pabulum [illegible] [illegible] legalem paſtum habeb[illegible] qui autem hic vltra legalem bonu[illegible] paſtu[illegible] perſpicuum eſt diuinorum euangeliorum [illegible] doctrinam, quam depaſcentes oues Dei [illegible] & pingueſcunt, & ſalutem conſequuntur [illegible] apert[illegible] declarans.

Vulg. *In monte inquit excelſo Iſrael erit decor ipſarum.*

Et in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum.

A[illegible] mentionem [illegible] multorum montium, & val[illegible] [illegible] quendam excelſum præcipu[illegible] [illegible] qui paſcantur, d[illegible] [illegible]. Huius item montis B. Dauid memi[illegible] [illegible] *Mons Dei mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis.* [illegible] huic ipſi mon[illegible] [illegible] *ſuſpicamini montes coagulatos, mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo, etenim Dominus habitabit in finem.* fruſtra, inquit, huic monti inuidetis [illegible] in ipſo habitare Deus decreuit, quod [illegible] [illegible] intelligere alii interpretes docuerunt. [illegible] [illegible] dixit vt quid [illegible] mont[illegible] coagu[illegible] The[illegible]dotion [illegible] qui [illegible] de[illegible] Et[illegible] quoque [illegible] & M[illegible] [illegible] *Erit in*

A

Matth. [illegible]

[illegible]

[illegible] *omnia* [illegible]

[illegible] *conue* [illegible] ulle quo [illegible] lum [illegible] per totum orbe [illegible] ecclesias.

[illegible] *& requieſcent illi* [illegible] *& in delicijs bonis* [illegible] *paſtu* [illegible] *montibus Iſrael* [illegible] *ego paſcam oues meas.*

Vulg. *Ibi requieſcent in herbis virentibus, & in* [illegible] *pinguibus paſcentur ſuper montes Iſrael, ego paſcam oues meas.*

Deliciæ bonas & pingues diuina nunc [illegible] *delectare enim in Domino, inquit,* [illegible] *dabit tibi petitiones cordis tui.* [illegible] *montes autem Iſrael* prophetas [illegible] libros [illegible] quendam per illos ad [illegible] prophetis enim oraculis [illegible] doctrin[illegible] quam [illegible]

Vul. 5.

B

[illegible] ipſum herum ac dominum [illegible] *paſtor bonus.* q[illegible] hoc quoque loco præ[illegible] *ego, inquit, paſcam oues meas.*

F

Et ego [illegible] *faciam eas, & cognoſcent, quia ego ſum Dominus.*

Vulg. *Et ego eas accubare faciam dicit Dominus Deus.*

[illegible] ipſo enim paſti & [illegible] doctrina velut in quadam herba quieſcentes ipſum eſſe Dominum agno[illegible]

Hæc dicit Adonai Dominus, quod perierat requiram, & errans reducam.

Vt Paulus, q[illegible] *& contritum colligabo,* [illegible] *quod infirmum fuerat corroborabo,* vt Petrum qui [illegible] *Iudæam,* vt ſanctos A[illegible] ad [illegible] dum de[illegible] *paſcam eas cum iudicio.* [illegible] ſtans, & cum [illegible] contra [illegible] oratione, & [illegible] oratione [illegible] ouibus ad ſe defenden[illegible] oues [illegible] prædæ [illegible] poſſimq; & mala [illegible] te, & [illegible]

C

Et vos oues meæ, inquit, hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego iudico [illegible] *ouem, arietem & hircum.*

Vulg. *Vos autem greges mei hæc dicit Dominus Deus, ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietum & hircorum.*

Sicut [illegible] paſtores [illegible] & oues iudico, ita etiam [illegible] & pec[illegible]

[illegible] *paſtu veſtro conculcabatis pedibus veſtris* [illegible] *aquam bibebatis, & reliquum pedibus veſtris turbabatis* [illegible] *oues meæ conculcatione pedum veſtrorum paſcebantur, & turbatam aquam a pedibus veſtris bibebant.*

Vulg. *Nonne ſatis vobis erat paſcua bona depaſci, inſuper & reliquias paſcuarum veſtrarum conculcaſtis pedibus veſtris* [illegible] *cum puriſsimam aquam biberetis reliquam pedibus veſtris turbabatis. Et oues meæ his, quæ conculcata pedibus veſtris fuerant, paſcebantur, & quæ pedes veſtri turbauerant hæc bibebant.*

D

C[illegible] tra locupl[illegible] oratio, qui [illegible] ad [illegible] bantur [illegible] ipſis percip[illegible] bant [illegible] quibus opes habe[illegible] quod [illegible] ceſtatur [illegible] Lazar[illegible] bona [illegible] pauper [illegible] *conculcabatis reliquias pedibus* [illegible] conculca[illegible] biberibus deinde pedibus eam [illegible] bantibus

[illegible] *ecce* [illegible] *Adonai Dominus* [illegible]

E

[illegible] *dixit* [illegible] *Deus Adonai, ecce ego* [illegible]

Deus [illegible] narrat.

[illegible] *& humeris* [illegible] *cornibus veſtris ventilabatis* [illegible] *ad extra* [illegible] *diſperſa* [illegible] *oues meæ* [illegible] *ſalu* [illegible] *oues meas* [illegible] *amplius erunt in prædam.*

Vulg. *Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus veſtris ventilabatis omnia infirma pecora, donec diſpergerentur foras, ſaluabo gregem meum, & non erit vltra in rapinam.*

O[illegible] dixit [illegible] cornua & [illegible] ipſo [illegible] ſed [illegible]

Et iudicabo inter ouem & ouem, & inter arietem & arietem.

Vulg. *Et iudicabo inter pecus & pecus.*

Iudicabo [illegible] affecti fuerint [illegible] pœnas, deinde [illegible]

Et ſuſcitabo [illegible] *paſtorem vnum, qui paſcet eos ſeruum meum David, ipſe paſcet eos, & ipſe* [illegible] *eis, & erit eorum paſtor.*

F

Vulg. *Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem vnum, qui paſcat eas ſeruum meum David, ipſe* [illegible] *eum paſtorem.*

Cum ſup[illegible] *ego paſcam,* [illegible] *ſeruum* [illegible] Chriſtum ex [illegible] Dau[illegible] & [illegible] credider[illegible] *qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens.* & Eſaias ex perſona ipſius clamat [illegible] *qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi, vt congregarem Iacob.* [illegible] *dedi te in teſtamentum* [illegible] *in lucem gentium vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. & Iacob autem puer meus aſſumam eum.* apud Hebræos [illegible] *ſeruus* [illegible] atque hoc teſt[illegible] ipſe in Dominum noſtrum Ieſum [illegible] eſt [illegible] & hoc, ſicut dixit [illegible] tem [illegible] ſumpſit. vnum vero eſſe paſtorem [illegible] Dominus [illegible] dixit, *& aliæ oues* [illegible] *hoc ouili,* [illegible] *illas oportet me adducere,* [illegible] *vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor* [illegible]

Eſai. 49

Eſai. 42

G

Et ego Dominus ero ipſis in Deum, [illegible] *ſeruus meus David princeps in medio ipſorum.*

Vulg. *Ego autem Dominus ero in eis in Deum, & ſeruus meus David princeps in medio eorum.*

Et ca[illegible] mendacio vacua eſſe oſtendit [illegible]

Ego Dominus locutus ſum.

S[illegible] qui ea dixit [illegible]

Et diſponam David teſtamentum pacis

Vulg. *Et faciam cum eis pactum pacis.*

H[illegible] Paul[illegible] eſt, cum de Chriſto exclamat, *ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum & medium parietem maceriæ ſoluens.* [illegible] *& ſuſcitabo ſuper eos paſtorem vnum:* [illegible] eos qui ex gentibus, tum [illegible] Iudæis crediderunt paſcit.

Vulg. Aphes.

H

Et delebo beſtias malas de terra.

Vulg. *Et ceſſare faciam beſtias peſſimas de terra.*

Et mal[illegible] cœtus & [illegible] homines [illegible] deductos, & ad [illegible] ac penitus [illegible] beſtiæ omnino [illegible] morte conſumptos.

Et habitabunt in deſerto confidentes, & dormient in ſiluis.

A *Et qui habitant in deſerto ſecuri dormient in ſaltibus.*

Vulg. Vtrumque horum fructuum expers. dicit autem fore vt ſolitudinem gentium obtineant, & earum terrarum colant, & in ſilua Iudæorum quietem, & curationem conſequantur. Et ſupra item cum vellet Hieruſalem ſterilitatem oſtendere, propheta inquit *fili hominis ſuper ſaltum Nageb*: indicat autem, vt prædiximus, auſtrum.

Et dabo in circuitu montis mei benedictionem, & deducam pluuiam vobis in tempore ſuo. pluuiæ benedictionis erunt.

Vulg. *Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore ſuo, & pluuiæ benedictionis erunt.*

Talia enim diuinorum Apoſtolorum documenta irrigationem benedictione plenam credentium animis afferentia, & ſæpe in diuina ſcriptura *pluuias* doctrinam vocari, teſtis eſt propheta Eſaias, qui ex perſona Dei antiquæ vineæ minatur, Eſai. 5. *non putabitur, neque fodietur, & nubibus mandabo ne pluant ſuper eam imbrem.*

Et ligna in agro dabunt fructum ſuum, & terra dabit robur ſuum.

B Vulg. *Et dabit lignum agri fructum ſuum, & terra dabit germen ſuum.*

Nam & ii qui animo terreni ſunt, id eſt, ex gentibus profecti, & Iudæi inſtar arborum ſterilium infœcundi ad fidem accedentes, & huiuſmodi irrigatione fruentes mihi præbebunt pietatis fructum.

Et habitabunt in terra ſua in ſpe pacis.

Vulg. *Et erunt in terra ſua abſque timore.*

Et non dixit *in pace*, ſed *in ſpe pacis*. his enim, qui in ipſum crediderε Dominus dixit: Ioan. 16. *in mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum.* & diuus item Apoſtolus; Rom. 8. *ſpe enim ſalui*, inquit, *facti ſumus, ſpes autem quæ videtur, non eſt ſpes: quod enim videt quis, quid etiam ſperat? ſi autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.* & rurſus: *non ſolum autem, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis noſtri.* Deinde, quod omnium quæſtuoſiſſimum eſt.

Et cognoſcent quia ego ſum Dominus, cum contriuero ego catenas iugi eorum, & liberabo eos de manu eorum, qui eos in ſeruitutem redegerunt, & non erunt amplius in prædam gentibus, & beſtiæ terræ non amplius comedent eos.

C Vulg. *Et ſcient quia ego Dominus, cum contriuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantium ſibi, & non erunt vltra in rapinam in gentibus, neq; beſtiæ terræ deuorabunt eos.*

Et iam dixi duplicem eſſe prophetiam, & alteram Iudæis, alteram omnibus hominibus conuenire: etenim Iudæos a Babyloniorum captiuitate vindicauit, & omnes nos à diaboli tyrannide liberauit: *catenas* autem *iugi*, ſeruitutis neceſſitatem vocauit. *gentes* autem *& beſtias*, ſi ad Iudæos hæc teſtamus, feritnos hoſtes. Si ad nos ipſos, varias dæmonum legiones, qui inſtar ferarum agreſtium homines inuadunt. deinde etiam ſecurum oſtendit inexpugnabile, ſpem inquam in ipſum.

Et habitabunt in ſpe, & non erit qui deterreat ipſos.

Vulg. *Sed habitabunt confidenter abſque vllo terrore.*

Bonum eſt enim ſperare in Domino, quam ſperare in homine, quia qui hanc ſpem habet, exclamat, *omnes gentes, & nomine Domini vltus ſum eos.*

Et ſuſcitabo eis plantam pacis in nomen.

Vulg. *Et ſuſcitabo eis germen nominatum.*

D Eſai. 11. Hoc item Eſaias prædicit, *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei: & quæ ſequuntur.* & rurſus *Erit radix Ieſſe, & qui conſurgit vt princeps ſit gentium, in ipſo gentes ſperabunt, & erit requies eius honor.* hoc interpretans Dominus dixit: *Ego ſum vitis vera vos palmites.* & in canticis canticorum comperimus ſponſam dicentem Cant. 2. *ſicut malum in lignis ſiluæ, ſic nepos meus in medio filiorum.* Igitur hic quoque, *ſuſcitabo eis*, inquit, *plantam pacis in nomen*, id eſt, nobiliſſimam, glorioſam, celeberrimam. Et fortaſſe aliud quoque innuit oratio, ſcilicet a planta eos nomen adeptum iri, à Chriſto enim omnes pii Chriſtiani.

Et non amplius erunt pauci numero in terra.

Hoc eſt, qui admodum exigui fuerunt ante Chriſti aduentum.

E *Et non amplius erunt fame perennntes in terra.*

Vulg. *Et non erunt vltra imminuti fame in terra.*

Omnes enim qui ſpirituali fruentur alimento. hic enim *famem* verbi indigentiam vocat, quam per prophetas Amos 8. minatus eſt Deus: *Inducam enim non famem panis*, inquit, *neque ſitim aquæ, ſed famem audiendi verbum Domini.*

Et non portabunt amplius opprobrium gentium.

Vulg. *Neque portabunt vltra opprobrium gentium.*

Et hoc rurſus tum nobis, tum Iudæis conuenit: nos enim in multitudinem aucti cum orbem terrarum compleuerimus, non amplius ab iis, qui in impietate permanſerint contemptus afficimur, immo potius nobis inuidetur, & alii nos æmulentur: Iudæi vero poſt reditum è Babylone a captiuitate liberati ſuam exiſtimationem receperunt:

Et cognoſcent quia ego ſum Dominus Deus ipſorum, & ipſi populus meus, domus Iſrael, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et ſcient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipſi populus meus domus Iſrael, ait Dominus Deus.*

Rom. 9. Neceſſe eſt Apoſtoli verba meminiſſe: quia *non omnes qui ex Hieruſalem, ii Iſrael, neque quia ſunt ſemen Abrahæ, omnes filii.* ad quæ addere oportet ea quæ à diuino Ioanne Baptiſta Phariſæis fuere dicta: Matt. 3. F *quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* Ex quibus perſpicuum eſt omnes illos, qui credidere, & auctorem omnium rerum Deum per fidem vident, ſicuti videri poteſt, Iſrael nuncupari. Hoc enim nomen interpretatur, & illis hoc accidit ... & nobis magis proprie vtriuſq; conuenit prophetia, quando non figura noſtra ſunt, ſed veritas.

Et vos oues meæ, inquit *& oues paſcuæ meæ.*

Vulg. *Vos autem greges mei greges paſcuæ meæ.*

Oſtendit, non ſolum ſe cum Iſrael colloqui, ſed cum omni humana natura neceſſario appoſuit.

Homines eſtis, & ego Dominus Deus veſter, dicit Adonai Dominus.

Vos enim à ſeruitute liberati conuenientem hominum naturæ ſcientiam adepti eſtis, ego autem ero Deus veſter & dominus, qui omni vos prouidentia & cura complectar. prophetia igitur talem habet ſenſum. Ego vero Iudæos quidem vſitato more ſolitos repete, nihil noui arbitror; admiror autem, quod ex noſtris audeant quidam omnia hæc de Zorobabel accipere, cum non intelligāt, eorum quæ dicta ſunt plurima aperte iis eſſe contraria, G quæ ab illo geſta ſunt. illud enim; *Diſponam Dauid teſtamentum pacis; & exterminabo beſtias malas de terra; & habitabunt in deſerto confidentes, & dormient in ſaltibus; & habitabunt in ſpe; & non erit qui exterreat eos; & ſuſcitabo eis plantam pacis in nomen; & non amplius erunt perennntes fame in terra; & non portabunt amplius opprobrium gentium.* hiſtoriæ, quæ de illo habentur, ſunt omnino contraria. ille enim e Babylone reuerſus, cum cœpiſſet ſacrum Dei templum rurſus ædificare, à finitimis gentibus prohibitus eſt operi finem imponere. quare cum ſex & quadraginta præteriiſſent anni, & ſecundum antiquam hiſtoriam & ſecundum euangeliorum teſtimonium ſolum templum recens factū eſt, poſt vero alios duos & octoginta annos vrbs muros recepit, quos Neemias erexit altero & trigeſimo Artaxerxis regni. docetq; nos Eſdræ hiſtoria tantum metum ædificantes inuaſiſſe, vt cogerentur arma geſtantes ædificare, eodemque tempore & lapides afferre, & in hoſtes H tela iaculari. quomodo igitur his conueniunt, *non erit qui exterreat eos*, vel *ſuſcitabo eis plantam pacis*, vel *nō erunt pauci in numero*? docet item nos rurſus Eſdras, vt multo labore Neemias ſacerdotibus perſuaſit, vt deſinentes in agris degere vrbem incolerent, & alia ſimiliter diſcendi ſtudioſis facile eſt hiſtoriæ apponere, diſcrepantiamque percipere. Igitur aliqua illis conueniunt, plurima vero orbis terrarum ſaluti. Itaq; relictis Iudæorum nugis, qui ad animam tranſtulerunt, corporis oculum, ſuæ matris, Iudææ inquam imbecillitatem, neque veritatem volunt inſpicere, qui nobiſcum fideles ſunt, adhortemur, *vt omnia probent, & quod bonum eſt*, ſecundum diuum Apoſtolum *teneant*, & quod in cibis facere conſueuimus, vt ei, quod inſuaue dum eſt, iucundum anteponamus, &

tamen

A tamen etiam iucundo iucundius præferentes. hoc etiam in diuinis oraculis faciant, *mens enim*, ſicut Iob ait, *verba diſcernit, guttur autem cibos guſtat*, & in multo tempore ſapientia inuenimus, in longa autem & multa vita ſcientia, accurata enim experientia magiſtra eſt ſuperne adeptæ adiutricem reuelationem, quam conſecuti, & ab illius ſplendore illuſtrati, nunquam a veritate aberrabimus, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen.

SECTIO XIV.

Cap. 35. *Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis conuerte faciem tuam ad montem Seir, & propheta ſuper eum, & dic illi, hæc dicit Adonai Dominus: ecce ego ſuper te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te, & dabo te deſertum & deſolabere, & in vrbibus tuis ſolitudinem faciam, & tu in deſertum eris, & cognoſces quia ego ſum Dominus.*

Vulg. *Et factus eſt ſermo Domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam aduerſum montem Seir & prophetabis de eo & dices illi, hæc dicit Dominus Deus, ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te, & dabo te deſolatum atque deſertum, vrbes tuas demoliar, & tu deſertum eris, & ſcies quia ego Dominus.*

B *Seir* mons eſt Idumææ, ſicuti etiam ante diximus, *Idumæi* vero ab Eſau oriundi inimice admodum & hoſtiliter erga Iudæos affecti erant, quare etiam illatis ipſis calamitatibus gauiſi ſunt. his minatur auctor omnium rerum Deus extremam ſolitudinem. illud vero: *extendam manum meam ſuper te*, per translationem eorum qui manibus percutiunt, poſuit, iræ vehementiam oſtendens. nouimus tamen diuinam naturam omnis affectionis expertem, & huiuſcemodi verba adiutorum viribus metienda. ita ſupplicium minatus cauſam etiam ſubiicit.

Eo quod fuerit in te inimicitia ſempiterna, & aſſedisti domui Iſrael in dolo in manu inimicorum gladio in tempore tribulationis eorum, & in tempore iniuſtitiæ in extremo.

Vulg. *Eo quod fueris inimicus ſempiternus, & concluſeris filios Iſrael in manus gladii, in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.*

C Reprehendit Idumæos, eis obiicit iniuriarum memoriam, & inſidias arguit, quas occulte contra Iſrael moliti ſunt: hæc enim indicauit cum dixit; *aſſediſti domui Iſrael in dolo, in manu inimicorum, gladio in tempore tribulationis eorum*, hoc eſt, cum in ipſos hoſtes inuaſerunt, inſidiis, & cohortibus vias eorum obſtruebas, vt ne fugiendi quidem facultatem ipſis concederes: ita enim alii etiam interpretes interpretati ſunt, *& concluſiſti*, inquit, *filios Iſrael, in manum gladii in tempore tribulationis ipſorum, in tempore iniquitatis coram me.* iniquitatis enim, vel ſecundum Septuaginta, iniuſtitiæ in me perpetratæ pœnas luentes, inquit, domus Iſrael, incrementum habuere calamitatum, tuos dolos, & cum hoſtibus inſidias. docet igitur nos prophetica oratio, non inſultandum eſſe in eos, qui propter peccata puniuntur, ſed *cum flentibus* ſecundum Apoſtolicam admonitionem *flendum*.

Propterea viuo ego dicit Adonai Dominus. vere in ſanguinem peccaſti, & ſanguis perſequetur te, ſanguinem enim tuum odiſti, ſanguis tuus perſequetur te.

Vulg. *Propterea viuo ego dicit Dominus Deus, quoniam ſanguini tradam te & ſanguis te perſequetur. & cum ſanguinem oderis ſanguis perſequetur te.*

D *Sanguinem* autem hoc loco non bellum ſed cognationem nominat, quando enim generi tuo bellum, inquit, prætuliſti, merito ab ipſo debellaberis, & cognati quos odiſti excitabunt hoſtes. cognati autem Idumæorum ſunt Iudæi, qui à duobus fratribus genus ducunt, hi quidem ab Edom, qui & Eſau dictus eſt, illi vero à Iacob, qui item Iſrael eſt appellatus.

Et dabo montem Seir in deſertum & deſolatum.

Vulg. *Et dabo montem Seir deſolatum atque deſertum.*

Deinde narrat deſolationis modum.

Et perdam ab eo hominem & iumenta & prætereuntem & redeuntem.

E *Et auferam de eo euntem & redeuntem.*

Hæc autem declarant ſolitudinis exuperantiam, quia non ſolum ipſum incolis ſpoliabit, ſed etiam viatoribus, prætereuntibus. prædicitque qua ratione incolis [illegible] bit.

Et implebo vulneratis tuis colles tuos; & valles tuas, & in [illegible] bus agri tui vulnerati gladio cadent in te, & ſolitudinem ſempiternam ponam te, & vrbes tuæ non habitabuntur amplius, & cognoſces quia ego ſum Dominus.

Vulg. *Et implebo montes eius occiſorum ſuorum in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent. in ſolitudines ſempiternas tradam te, & ciuitates tuæ non habitabuntur, & ſcietis quia ego Dominus Deus.*

Rurſus *ſolitudinem ſempiternam, & non habitabuntur amplius*, ſecundum ſcripturæ idioma poſuit, ab iis quæ iam interpretati ſumus in ſolitudine Tyri hæc etiam intelligemus, ita ſupplicium minatus, denuo improbitatem patefacit.

Propterea quod dixeris tu duæ gentes, & duæ regiones meæ erunt, & hereditate poſſidebo eas, & dominus illic eſt.

Vulg. *Eo quod dixeris duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hereditate poſſidebo eas, cum Dominus eſſet ibi.*

Vel ſecundum alios interpretes, *& Dominus ibi es.* hoc autem non ſolum inſatiabilem cupiditatem, & auaritiam arguit, ſed etiam impietatis oſtendit exuperantiam: & inſolentibus atque arrogantibus Sennacherim verbis hæc ſimilia ſunt. etenim ille dicebat, *nunquid liberabit Dominus Hieruſalem de manu mea?* & ſimiliter Idumæi temerarie loquebantur: *etiamſi Dominus fuerit in Hieruſalem, duas nos obtinebimus regiones.* & tamen auctor omnium rerum Deus cum eduxiſſet Iſrael ex Aegypto, non permiſit ipſum bellum facere Idumæis: *non pugnabis enim aduerſus eum*, inquit, *quia frater tuus eſt*, idcirco etiam ab itinere excluſi circuierunt montem & ſolitudinem, vt iuſſi fuerant. & de omni illa terra dixit Deus Iſrael, *non dabo tibi eam, Eſau enim dedi eam in hereditatem.* verumtamen haud contenti Idumæi bonis ſibi à Deo conceſſis ſperarunt etiam ſe hæreditate Iudæorum regionem obtenturos. quare merito auctor omnium rerum Deus & pœnas minatur, & iureiurando ſententiam ſuam confirmat.

G *Propterea enim viuo, inquit, ego dicit Adonai dominus, & faciam tibi ſecundum inimicitiam tuam, & ſecundum zelum tuum, quem feciſti, cum tu odiſſes eos.*

Vulg. *Propterea viuo ego dicit Dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuam, & ſecundum zelum tuum, quem feciſti, odio habens eos.*

Inuidia, inquit, & odio digna patieris.

Et notus ero tibi cum iudicabo te, & cognoſces quia ego ſum Dominus.

Vulg. *Et notus efficiar per eos cum te iudicauero, & ſcies quia ego Dominus.*

Illatis tibi ſuppliciis me ipſum, inquit, perſpicuum faciam, ne exiſtimes aliunde eas tibi calamitates, ſed cum cognoueris me Dominum eſſe, ab ea cognitione vtilitatem percipias.

Audiui vocem omnium blaſphemiarum tuarum, quas dixiſti de montibus Iſrael dicens, Montes Iſrael excelſi, ſempiterni, deſerti nobis dati ſunt in poſſeſſionem, & magnifice locutus es ſuper me ore tuo, & multiplicaſti ſuper me verba tua quæ ego audiui.

Vulg. H *Audiui vniuerſa opprobria tua quæ locutus es de montibus Iſrael dicens; Deſerti nobis ad deuorandum dati ſunt, & inſurrexiſtis ſuper me ore veſtro, & derogaſtis aduerſum me verba veſtra, ego audiui.*

Verba maledica ne commemorare quidem ſuſtinet, docens nos aliorum maledicta minime lingua proferre, meminiſſe vero dicti illius prophetici, *vt non loquatur os meum opera hominum.* his omnibus autem non ſolum ipſorum odium, & iniuriarum memoriam oſtendit, ſed etiam arrogantiam, & contra Deum rabiem & inſaniam. & vtiliſſime appoſuit, *multiplicaſti ſuper me verba tua, quæ ego audiui*, vt doceat nos nihil eſſe eorum, quæ vel dicuntur vel aguntur à nobis, quod ipſius videndi vel audiendi vim latere poſſit.

A *Hæc dicit Adonai Dominus: in lætitia omnis terræ deſolatam te faciam ſempiternum, ſicut gauiſus es hæreditate domus Iſrael, quia deleta eſt, ita faciam tibi, in deſertum eris mons Seir, & omnis Idumæa conſumetur, & cognoſcent quia ego ſum Dominus Deus ipſorum.*

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus lætante vniuerſa terra in ſolitudinem te redigam, ſicut gauiſus es ſuper hæreditatem domus Iſrael, eo quod fuerit diſſipata, ſic faciam tibi, diſſipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis. & ſcient quia ego Dominus Deus.*

Supplicium eiuſmodi minatus eſt, cui remedium adhiberi non poſſit. omnibus enim, inquit in pace & tranquillitate animi degentibus, te calamitatibus afficiam, vt ne ab iis quidem qui ſocii ſint malorum conſolationem queas percipere, quam oblectationem habuit Iſrael, cum Nabuchodonoſor non ſolum ipſos, ſed etiam Tyrios, & Sidonios, & Palæſtinos atque Aegyptios inuaſiſſet. attamen ad hæc pollicetur per ſupplicia beneficium. *Cognoſcent enim quia ego ſum*, inquit. *Dominus Deus ipſorum.* vtilitatem igitur affert diſciplina, *quæ* ſecundum prophetam Eſaiam, *noſtras aures aperit, efficitque vt propriam Dominum agnoſcam imperantem & ſanantem.*

Cap. 36. *Et tu fili hominis propheta ſuper montes Iſrael, audite verbum Domini, hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod dixit inimicus ſuper vos Euge, ſolitudines ſempiternæ in poſſeſſionem nobis factæ ſunt,*
B *iccirco propheta & dic: Hæc dicit Adonai Dominus, pro eo quod fuiſtis vos in deſolationem omnibus gentibus, & pro eo quod inhonorati fuiſtis vos, ab omnibus qui in circuitu veſtro ſunt, vt ſitis vos in poſſeſſionem omnibus reliquis gentibus, & aſcendiſtis loquela lingua in labiis, & in opprobrium gentibus.*

Vulg. *Tu autem fili hominis propheta ſuper montes Iſrael & dices: Montes Iſrael audite verbum Domini, Hæc dicit Dominus Deus, eo quod dixerit inimicus de vobis; Euge altitudines ſempiternæ in hæreditatem datæ ſunt nobis, propterea vaticinare & dic. Hæc dicit Dominus Deus, pro eo quod deſolati eſtis, & conculcati per circuitum, & facti in hæreditatem reliquis gentibus, & aſcendiſtis ſuper labium linguæ, & opprobrium populi.*

Triſtibus atque moleſtis Idumæis prænunciatis ad montes Iſrael verba transfert, ipſiſque bona pollicetur, iubetque bono animo eſſe, quod quæ ab inimicis dicta ſint, ea falſa ſint ac vana. non enim diutius, inquit, ſolitudo permanebit ſed gentium quæ vobis finitimæ ſunt opprobria redarguam. ipſarumq; contra vos audaciam ita comprimam, vt non amplius veſtras envitent calamitates, veſtraq. mala diuulgent. His ſubiicit.
C *Propterea montes Iſrael audite verbum Domini. hæc dicit Adonai Dominus, montibus & torrentibus, & vallibus, & ſaltibus. & deſertis, & deſolatis, & vrbibus derelictis, quæ factæ ſunt in prædam. & in conculcationem reliquis gentibus, quæ ſunt in circuitu ipſorum.*

Vulg. *Propterea montes Iſrael audite verbum Domini Dei, Hæc dicit Dominus Deus montibus & collibus, torrentibus, vallibuſq;, & deſertis parietinis, & vrbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt, & ſubſannatæ a reliquis gentibus per circuitum.*

Facile erat & admodum in promptu omni terræ Iſrael ſummatim bona polliceri, verum ſigillatim montium, & vallium, & collium, & vrbium atq; aliorum omnium meminit, vt eos, qui animum propter ſolitudinem deſponderant, conſoletur.

Propterea hæc dicit Adonai Dominus, vere in igne zeli mei locutus ſum, ſuper reliquas gentes. & ſuper Idumæam omnem, quia dederunt poſſeſſionem meam ſibi in hæreditatem cum lætitia, ex toto corde inhonorantes animas, vt delerent in præda.

Vulg. *Propterea hæc dicit Dominus Deus quoniam in igne zeli mei locutus ſum de reliquis gentibus & de Idumæa vniuerſa, quæ dederunt terram meam ſibi in hæreditatem cum gaudio & toto corde*
D *& ex animo, & eiecerunt eam vt vaſtarent.*

Me valde, inquit, irritauit Idumææ & aliarum gentiũ audacia. quæ contra meam terram, ipſius ſolitudine exultantes abuſi ſunt, cum ſperarent eaſe potituros, & animas, quæ in ipſa incolerent, ſe in ſeruitutem redacturos. quamobrem contra eos ſententiam tuli.

Propheta igitur, propheta tu ſuper terram Iſrael & dic montibus & collibus, & rupibus, & vallibus, hæc dicit Adonai Dominus. Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod opprobria gentium tuleritis vos, propterea hæc dicit Adonai Dominus:

E *Ecce ego extollo manum meam ſuper gentes quæ ſunt in circuitu veſtro: ipſi ignominiam ſuam capient.*

Vulg. *Iccirco vaticinare ſuper humum Iſrael, & dices montibus & collibus, iugis & vallibus, hæc dicit Dominus Deus, ecce ego in zelo meo. & in furore meo locutus ſum, eo quod confuſionem gentium ſuſtinueritis, iccirco hæc dicit Dominus Deus. ego leuaui manum meam, vt gentes, quæ in circuitu veſtro ſunt, ipſæ confuſionem ſuam portent.*

Opprobrium contra vos illatum, inquit, cauſa fuit vt contra eos, qui probris laceſſierunt, ſententia lata ſit, & illi quidem impietatis in me & memoriæ iniuriarum veſtrarum, atq. audaciæ fructus ferent.

Veſtra autem montes Iſrael vuam, & fructum veſtrum comedet populus meus Iſrael, quia ſperant vt veniant.

Vulg. *Vos autem montes Iſrael ramos veſtros germinetis, & fructum veſtrum afferatis populo meo Iſrael, prope enim eſt vt veniat.*

Confirmabo, inquit, populi ſpem, ſtabiliamq; ipſius bonam expectationem, & recreetur, & iis fructibus qui à vobis producuntur, fruetur, perſpicuum eſt autem non cum montibus vt animatis eum colloqui, qui & ratione, & animo vacant, ſed ipſo cum inanimis colloquio eorum incolas bona promittens conſolatur.

Ecce ego ſuper vos, & reſpiciam ad vos, & colemini, & ſeminabitur in vobis. & multiplicabo ſuper vos homines omnem domum
F *Iſrael in finem, & habitabuntur vrbes. & deſerta ædificabuntur, & multiplicabo homines ſuper vos, & iumenta, & augebuntur, & multiplicabuntur, & habitare faciam ſuper vos, ſicut in principio veſtro. & bene faciam vobis, ſicut annis ſuperioribus veſtris, & cognoſcetis, quia ego ſum Dominus.*

Vulg. *Quia ecce ego ad vos, & conuertar ad vos, & arabimini, & accipietis ſementem. & multiplicabo in vobis homines omnemque domum Iſrael. & habitabuntur ciuitates, & ruinoſa inſtaurabuntur & replebo vos hominibus & iumentis. & multiplicabuntur, & creſcent, & habitare vos faciam ſicut a principio, bonisque donabo maioribus quam habuiſtis ab initio, & ſcietis quia ego Dominus.*

Non montes cognoſcent, ſed in montibus incolentes, hæc autem ad eam poſt reditum e Babylone perducta ſunt & res ipſæ teſtantur, incolis enim refertæ ſunt Palæſtinæ vrbes omneſq; inſtauratæ ita ſunt, vt nobiliter ſplenduerint. vna autem ſola deſerta permanſit, in
G qua contra Dominum, & ſaluatorem rabie percitis Iudæis crucis audaciam ... patrarunt, omnibus quidem hominibus ſalutem, ſibi vero exitium machinati. vt vero omnis Iſrael ... conſequeretur, & pollicitus eſt Dominus, & ... militum ſeruitute; effecit enim vt Cyrus omnibus ... qui vſitato contumaciæ morbo laborabant, imperare reſiſtere, & ſuæ externam patriam prætulere.

Hæc dicit Adonai Dominus, eo quod dixerunt tibi, terra comedens homines es tu, & a liberis ſpoliata a gente tua fuiſti, propterea homines non amplius comedes, & gentem tuam non abſque filiis facies amplius, dicit Dominus, non audietur amplius ſuper vos ignominia gentium, & opprobrium non amplius portabitis, & gens tua non abſq; filiis fiet amplius, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, pro eo quod dicunt de vobis, deuoratrix hominũ es. & ſuffocans gentem tuam, propterea homines non comedes amplius. & gentem tuam non necabis vltra, ait Dominus Deus, nec auditam faciam in te amplius confuſionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.*

Hæc item ad exitum perueniſſent ſi Iudæi voluiſſent: quia vero quaſi canes rabie furentes in dominum inſanierunt, ipſi auctores fuere, vt quæ prophetia prædixit, minime perficerentur, atq. ita mendacii expers eſt prædicto. anteuertens quippe auctor omnium rerum De-
H us, per Hieremiam prophetam dixit: *finem loquar ſuper*
Hier. 18. *gentem & ſuper regnum vt iterum ædificetur & plantetur, & faciunt mala coram me, vt non audiant vocem meam. & pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus ſum vt facerem eis.* Iudæi igitur in culpa fuere, ne per prophetiam promiſſa ſibi conſequerentur bona.

Et factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis domus Iſrael habitauit in terra ſua, & polluerunt eam in via ſua, &

in ido-

A *in idolis ſuis, & omnis immunditiis ſuis, ſecundum immunditiam men-ſtruatæ fa[illegible] via eorum ante faciem meam. & effudi furorem meum ſuper te.*

Vulg. *[illegible] factum eſt verbum Domini ad me dicens fili hominis domus Iſrael habitauerunt in humo ſua, & polluerunt eam in vi[illegible], & in ſtu[illegible] iuxta immunditiam menſtruatæ facta eſt via eorum coram me. [illegible] indignationem meam ſuper eos.*

Ipſæ, inquit, te[illegible] iuſtum eſſe ſupplicium teſtantur, [illegible] enim ſolum omni[illegible] generis idola colere perſeuerarunt, ſed etiam [illegible] ſceleris genus perſecuti ſunt ita, vt omni execratione [illegible] imbuerentur, & quando ſecundum legem admodum impura menſtruata habebatur, hoc eſt, cui ſanguis flueret, [illegible] excremento ſceleris comparat execrationem. deinde rurſus in accuſatione commorans

Eo quod effuderunt ſanguinem, inquit, in terra, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſſipaui eos in gentes, & ventilaui eos in regiones.

Vulg. B *Pro ſanguine, quem fuderunt ſuper terram, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſperſi eos in gentes, & ventilati ſunt in terras.*

Ac rurſus iuſtum oſtendit ſupplicium.

Secundum viam ipſorum, & ſecundum inſtituta eorum iudicaui eos.

Iuxta vias eorum, & adinuentiones eorum iudicaui eos.

Collegerunt, inquit, quos [illegible] fructus *ſanguinem.* [illegible] loco vocauit non ſolum alias cædes, ſed [illegible] filiorum [illegible], quæ [illegible] orantibus, & improbis dæmonibus adhibebant. non contenti enim fuere, [illegible] ſceleribus ante captiuitatem admiſſis, ſed etiam poſtquam bello capti exules fuere in eiſdem facinoribus permanſere.

Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & profanarunt nomen meum ſanctum, cum diceretur ipſis populus Domini iſti, & de terra eius exierunt.

Vulg. *Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de eis populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt.*

C In improbitate, inquit, degentes auctores fuerunt, vt [illegible] me [illegible] ſcta conijcerentur primum ſiquidem opinatæ ſunt gentes propter meam imbecillitatem illos victos [illegible], & in hoſtium poteſtatem redactos: deinde experientia cognita ipſorum improbitate contra me [illegible] congeſſere, vt qui talibus inſtitutis gauderem, [illegible] ſceleſtos homines meum populum nominarem, [illegible] eundem ip[illegible] orum [illegible] habita ratione

[illegible] propter nomen meum ſanctum, quod profanauit domus [illegible] ad [illegible] unt.

Vulg. *[illegible] non [illegible] ancto meo, quod polluerat domus Iſrael in [illegible] gre[illegible] ſſi ſunt.*

Cur [illegible] it, docere [illegible] ſe ab immane [illegible] malis vindicab[illegible]

Propterea dic domui Iſrael, hæc dicit Adonai Dominus, non vobis ego facio domus Iſrael ſed propter nomen meum ſanctum. quod profanaſtis in gentibus, ad quas ingreſſi eſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum profanatum in gentibus, quod profanaſtis in medio ipſarum. & cognoſcent gentes. quia ego ſum Dominus, dicit Adonai Dominus, cum ſanctificatus fuero ego in vobis ante oculos ipſorum.

D Vulg. *Idcirco dices domui Iſrael, hæc dicit Dominus Deus, non propter vos ego faciam domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in gentibus, ad quas intraſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum quod pollutum eſt inter gentes, quod polluiſtis in medio earum, vt ſciant gentes, quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in vobis coram eis.*

Non vos, inquit, ſalute digni eſtis, ſed decet gentes, quæ à vobis in me male dicendi occaſionem accepere, conſequi remedium, veſtra autem ſalute, qua mea virtus indicabitur, hoc ipſorum maledictum opprimetur nam cum didicerint quodammodo meum magnum eſſe nomen & eiuſmodi, quod idoneum ſit ad opem domeſticis ſuis ferendam, meam potentiam laudabunt & celebrabunt hoc enim declarauit, cum dixit, *& cognoſcent gentes, quia ego ſum Dominus Deus, cum ſanctificatus fuero ego in vobis ante oculos ipſorum.*

B *Et accipiam vos de gentibus. & congregabo vos ex omnibus generationibus, & introducam vos in terram veſtram.*

Vulg. *Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtram.*

H[illegible] in omnes eos conuenit, qui redierunt: quicunque enim redire voluerunt, reditum conſecuti ſunt: ea vero quæ ſequuntur non item in omnes, ſed in eos tantum, qui euangelico præconio fidem inſtituerunt habere. ait enim.

Et ſpargam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris, & ab omnibus idolis veſtris mundabo vos.

Vulg. *Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos.*

Aquam autem *mundam* regenerationis aquam nuncupauit, in qua baptizati remiſſionem peccatorum accepimus. & quæ ſequuntur ea confirmant, quæ dicta ſunt.

Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo vobis.

Vulg. F *Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri.*

Per hæc mentis mutationem ſignificauit, ad meliora enim cor veſtrum inclinabit, non item ſecundum priſtinam conſuetudinem ad deteriora propendens. illud vero, *dabo*, nequaquam libera læditur voluntate, verbis enim, & operibus, & inſignis adhibitis miraculis non illis tantum, ſed etiam omnibus gentibus, vt ad pietatem accederent, perſuaſit, non coegit: & tamen, quamuis non coegerit, ſed perſuaſerit, ſe, ait dediſſe animis [illegible] ad meliora propenſionem: quippe ipſe auctor huiuſce [illegible], tum his, quæ dixit, tum quæ fecit, effectus.

Et auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in vobis.

Vulg. *Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri.*

Ne hæc quidem ante Chriſti Domini aduentum facta ſunt: cum enim tres duntaxat poſt reditum prophetas habuiſſent, Aggæum, & Zachariam, & Malachiam, poſt ip[illegible] ſtatim prophetico munere ſpoliati ſunt. ſed poſtquam Deus ſaluator noſter homo factus eſt, & ad cœlos aſcendit, aduenit ſuper ſacros Apoſtolos Spiritus ſanctus, per quos gratia non Iudæis ſolis ſed etiam omnibus iis, qui e[x] gentibus ad fidem conuenere, ſubminiſtrata ſunt. *lapideum* autem *cor* vocat aduerſarium, & rebelle, *carneum* vero obediens, & dicto parens, quodque diuinarum literarum figuras poſſit excipere.

G *Et faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & faciatis ea.*

Vulg. *Et faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini.*

Hoc autem ſpiritus gratiæ proprium eſt, quæ noſtrum adiuuans liberum arbitrium efficit, vt recte procedant quæ dicta ſunt.

Et habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris.

Rurſus ad communem redit orationem, quam à ſpiritalibus ad ea, quæ corporis ſunt, transfert.

Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & mundabo vos ab omnibus peccatis veſtris, & vocabo frumentum, & multiplicabo ipſum et non dabo ſuper vos famem, et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, vt non accipiatis amplius opprobrium famis in gentibus.

H Vulg. *Et ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris, et vocabo frumentum, et multiplicabo illud, et non imponam vobis famem, et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, vt non portetis vltra opprobrium famis in gentibus.*

Non igitur vnumquodque horum etiam ſecundum ſpiritum exponi poſſe: attamen exiſtimo propheticam orationem ea, quæ corporis ſunt, Iudæis nunc polliceri: cum enim multa ſolitudo terram eo tempore occupaſſet, pollicetur ipſis omnis generis fructuum abundantiam, & futuram hinc v[illegible]tatem prædicit.

Et recordabimini, inquit, vias veſtras malas, et inſtituta veſtra non bona, et odio erunt vobis ante faciem ipſorum ſcelera veſtra, et abominationes veſtræ.

A
Vulg. *[illegible] dabimini viarum veſtrarum [illegible] ..., non bon[illegible], & diſplice[illegible]nt vobis iniquitates veſtra & ſcelera veſtra.*

His, inquit, bonis fruentes, & quanto[illegible] at [illegible] ſt tia fructus d[illegible] ntes priſtinæ re[illegible] nili[illegible] m[illegible] probitatis, & [illegible] us in pli[illegible] quod propter i[illegible]am vobi[illegible] ierit [illegible]latum, & pr[illegible] ra ſcelera ſummo vobis c[illegible] ui[illegible] il ude nim *abominabimini*, pro, execrabimini po[illegible] i. [illegible] e [illegible] lud, quod de improbo dictum eſt a Dauid, *aſtitit omni via non bonæ, malitiam autem non odiuit*, h[illegible] eſt, [illegible]litiam non eſt execratus, iis ipſis bona pollicitus, e[illegible] u[illegible] dei uo ſuperbiam deprimit, cum dic[illegible]

Non propter vos ego facio domus Iſrael, [illegible] onai Dominus notum ſit vobis domus Iſrael.

Vulg. *Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum ſit [illegible]obis.*

Non vos, inquit, promi[illegible]s boni[illegible] d[illegible] [illegible] ſt[illegible] [illegible]d e[illegible] ea facio quæ meam decent naturam [illegible] unde ad [illegible] ſimul ac redarguens

Erubeſcite & conuertimini, inquit, a vi[illegible] veſtris domus Iſrael.

B
Vulg. *Confundimini & erubeſcite ſuper vias veſtras domus [illegible]ael*

Ne ſtulte, inquit, neue abſque ſenſ[illegible] van[illegible] eſt [illegible] ſupplicia feratis, ſed ſero tandem veſtrorum inſtit[illegible] ſuum improbitate in mentem reuocata pro iis quæ [illegible] eſtis erubeſcite.

Hæc dicit Dominus, in die qua mundauero vos ab omnibus iniquitatibus veſtris & habitari faciam [illegible] & [illegible] [illegible] r deſerta, & terra deſolata coletur, eo quod [illegible] [illegible] ante oculos omnis tranſeuntis.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, in die qua mundauero vo[illegible] ex omnibus iniquitatibus veſtr[illegible], & inhabitari fecero vrbes & inſtaurauero ruinoſa, & terra deſerta fuerit exculta, quæ quondam erat deſolata in oculis omnis viatoris.*

Quando, inquit, remiſſionem vobis peccatorum gratificabor, vosq; puto [illegible] lcendo eſſici [illegible] ſum & vrbibus ædificia, & terræ culturas præbebo, & pr[illegible] priſtina ſo[illegible]tudine, quam omnes viatores conſpicabantur, vt incolantur, auctor ero.

Et dicent, terra illa deſolata, facta eſt vt paradiſus del[illegible]iarum, & vrbes deſerta & deſolata, & eff[illegible]ſſa in muris munita ſederunt.

Vulg.
C
Dicent, terra illa inculta fa[illegible]a eſt vt hortus voluptatis, & ciuitates deſerta, & deſtituta atq; ſuffoſſa, munita ſederunt

Quemadmodum enim [illegible] inquit, olim tuam ſolitudinem in ore habentes diuulgabant, ita nunc eris celeberrima, omnibusque afferes admirationem cum deſerta tua terra paradiſo voluptatis æquiparabitur, & vrbes ab incolis vacuæ, atque adeo euerſæ validi[illegible] communientur muris.

Et cognoſcent gentes, quæcunq; relictæ fuerint in circuitu veſtro, quia ego Dominus ædificaui deſertas, plantaui deſolatas ego Dominus locutus ſum & faciam.

Vulg. *Et ſcient gentes, quæcunq; derelictæ fuerint in circuitu veſtro, quia ego Dominus ædificaui diſſipata, plantaui [illegible]ita, ego dominus loc[illegible]us ſum, & fece[illegible]m.*

D[illegible]cent autem fi[illegible] timæ gentes me eum eſſe, qui triſtia priu[illegible], & nu[illegible]c iucunda ac læta præbuerim, atq; ea quæ [illegible] his quæ dixit auctoritate confirm[illegible]ntur, *ego Dominus locutus ſum, & faciam* Dominus enim cum ſim ac facere poſſim, ea quæ di[illegible] ad exitum perducam.

Hæc dicit Adonai Dominus. Adhuc hoc quærar domui Iſrael vt faciam eis.

Vulg.
D
Hæc dicit Dominus Deus, adhuc in hoc inuenient me, domus Iſrael vt faciam eis.

Illud *quærar*, Symmachus *inueniar* dixit, ad priſtina, inquit [illegible] neficia hoc quoque addam, vt eos [illegible] euocandos [illegible] enſe[illegible]m.

Et multiplicabo eos vt oues ſanctas.

Vulg. *Mu[illegible]ltiplicabo eos ſicut gregem hominum, ſicut gregem ſanctum.*

[illegible]um enim ouium inſt[illegible] [illegible] ſub meam tutelam eos ſegre[illegible] [illegible] ſtoritiam ip[illegible] [illegible]tam impertiar.

[illegible] t oues Hieruſ[illegible]m in ſolennitatibus [illegible] ſuis, ſi[illegible] erunt vrbes [illegible] plenæ ouium, & hominum, & cognoſcent quia ego [illegible] minus.

E
[illegible] [illegible] em Hieruſa[illegible] in [illegible] [illegible] tates [illegible] erit plenæ gr[illegible] hominum, [illegible] ego Dominus. Vulg.

[illegible] cu[illegible] num Hieruſa[illegible]m ant[illegible] [illegible] ar[illegible] us [illegible] max[illegible] is [illegible] p[illegible] [illegible] ip[illegible]orum vrbes & [illegible] [illegible] c[illegible] o[illegible] [illegible] omu[illegible] m[illegible] m[illegible] [illegible] n & [illegible] m. [illegible] rtat & p[illegible] pr[illegible] [illegible] ru[illegible] [illegible] Ieſ[illegible] C[illegible] [illegible] u[illegible] p[illegible] [illegible] ipſi[illegible] ſecu[illegible] [illegible].

SECTIO XV

Et facta eſt ſuper me manus Domini. Cap. 37.

Manum [illegible] d[illegible] m[illegible] m[illegible]

Et eduxit me in ſpiritu Domi[illegible], & [illegible] it me in medio campi.

Vulg. *Et demiſit me in medio campi*

F
Spi[illegible]talis hæc rurſus e[illegible] te[illegible] [illegible] tio e[illegible] [illegible] o [illegible] corp[illegible] ea cerneb[illegible]t, quæ [illegible] [illegible] [illegible] Spi[illegible]tus [illegible] u[illegible]lation in[illegible]

[illegible] ibi erat plenus oſſibus, & circumduxit me [illegible] [illegible] rum [illegible] , & ecce valde multa ſuper faciem [illegible]

Vulg. *[illegible] rat plenus oſ[illegible] & ci[illegible] duxit me per ea [illegible] [illegible] autem multa valde ſuper faciem campi.*

Contentaneas rebus accip[illegible] [illegible] uelation[illegible] [illegible] propter perfidiam, [illegible]nus [illegible] b[illegible] labora[illegible] [illegible] ſperaſſent Iudæi [illegible], qui ex Iudæa captiui a[illegible] ta [illegible] am ip[illegible] [illegible] [illegible] tum Deus [illegible] [illegible] enit, & longe d[illegible] [illegible] n [illegible] [illegible] u[illegible] [illegible] ip[illegible] orum reſtitutione, mortuorum corpo[illegible] [illegible] reſurrectionem indicat prophetæ per que[illegible] [illegible] pu[illegible] [illegible] d[illegible] c[illegible] omni[illegible] bi eſſe [illegible] vol[illegible] [illegible] tu[illegible] & a[illegible] ſ[illegible] tac[illegible], per hunc docuit [illegible] ſe[illegible] [illegible] in ſeruitutem redactos [illegible] [illegible] bertatem vindicare, nob[illegible] autem & [illegible] n[illegible] qui præconium euan[illegible]um [illegible] c[illegible] p[illegible] teluri[illegible] [illegible] ſporum [illegible] um [illegible] tam, diuinoque verbo a[illegible] nutui [illegible] um obſequi[illegible] ram.

G
Et dixit ad me, fili hominis, an viuent oſſa hæc. & d[illegible] me Deus [illegible]

Vulg. *[illegible] dixi[illegible] ad me fili hominis putasne viuent oſſa iſ[illegible] [illegible] mine Deus tu noſti.*

N[illegible] d[illegible]bitauit prop[illegible]et[illegible], ſed accur[illegible] [illegible] o[illegible] [illegible] tionem Deo conc[illegible] [illegible]um optime qu[illegible] de[illegible] [illegible] p[illegible]tentiam, ſed v[illegible]luntatem ig[illegible]aret.

Et dixit ad me propheta ſuper oſſa hæc, propheta [illegible] [illegible] due[illegible] ad ea, oſſa arida [illegible] audite verbum Domini [illegible] [illegible] nai Dominus oſſibus iſtis. Ecce ego introduco in [illegible] [illegible] & dabo ſuper vos neruos. & redu[illegible] ſuper vos carnes [illegible] tendam ſuper vos pellem, & dabo ſpiritum meum in vos, [illegible] viuetis. & cognoſcetis quia ego ſum Dominus.

Vulg. *Et dixit ad me, vaticinare de oſſibus iſtis & dices eis, oſſa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Domi[illegible] Deus oſſibus his, ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis [illegible] dabo ſuper vos neruos & increſcere faciam ſuper vos c[illegible] [illegible] & [illegible]perextendam in vobis cutem, & dabo vobis ſpiritum, & viuetis, & ſcietis quia ego Dominus*

Miniſtris prophet[illegible], ac [illegible] quodam reſurr[illegible] [illegible] nis in viſione viſus eſt [illegible] [illegible] & linguæ v[illegible] b[illegible] [illegible] & pro[illegible] [illegible] bus, præ[illegible] [illegible] n[illegible] pr[illegible] dicant, & ne[illegible], atque cutem [illegible] [illegible] iq[illegible] [illegible] m e[illegible] [illegible] t ſiet [illegible] t hæ[illegible] n[illegible] [illegible] im p[illegible] nui[illegible] ſtatim In[illegible] [illegible] un[illegible] [illegible] omn[illegible] um hom[illegible] inum [illegible] ta *cantatum* [illegible] qui[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible] *[illegible] mortuis* [illegible] *incorrupti* 12.

[illegible] rophetaui ſicut m[illegible] [illegible] omi[illegible] [illegible] cum prophetarem eg[illegible] [illegible] commotio, [illegible] [illegible] eru[illegible] [illegible] os, vnumquodq; ad iun[illegible] am[illegible] m.

A Vulg. *[illegible] pheta [illegible] autem [illegible] me pro-phetante [illegible] commotio, & ac[illegible] ossa ad ossa, vnum quodque [illegible] iuncturam [illegible].*

Prop[illegible] q[illegible] lem di[illegible]no in[illegible] ens præcept[illegible] quæ [illegible] ſus fuer [illegible] p[illegible] [illegible] tum, & [illegible] tio Dei a[illegible] [illegible] bat [illegible] [illegible] an [illegible] dau [illegible] xvulu [illegible] [illegible] mq [illegible] nt [illegible] p[illegible] [illegible] ti [illegible] [illegible] ane [illegible].

[illegible] ant [illegible] nerui, & [illegible] naſc[illegible] antur, aſcend[illegible] ant ſuper ea [illegible] cutude [illegible] ſpiritus non erat [illegible].

Vulg. *Et vidi & ecce ſuper ea nerui [illegible] carnes aſcenderunt, & exten-ta eſt in e[illegible] cutis [illegible] & ſpiritum non habebant.*

Pr[illegible] conſequitur, [illegible] Ad[illegible] primus effectum [illegible] anima [illegible] quoq, vtra-q[illegible] co[illegible] compagem produ[illegible] erant [illegible] te coopert[illegible] rerum B qu[illegible], & motu expe[illegible] [illegible]. quæ [illegible] & [illegible] andur a[illegible] olunt[illegible] conſequuntur.

E[illegible] in [illegible] pitta [illegible] ſpiritum, propheta [illegible] hominis dic ſpiritu[illegible] dicit Adonai Dominus, a [illegible] quatuor ventis veni ſpiritus, & in[illegible] in mortuos iſtos & viuant.

Vulg. *Et dixit a[illegible] vati[illegible] ad ſpiritum [illegible] fili hominis. & dices ad ſpiritum, H[illegible] dicit Dominus Deus a quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.*

D[illegible] nos [illegible] qu[illegible] in fac[illegible] omni[illegible] ſunt p[illegible], [illegible] in manu eius eſſe: *In manu e-* Iob 2. *nim [illegible] anima [illegible] omnium viuentium.* [illegible] p[illegible] præ[illegible], vt iube[illegible] omnes a[illegible] [illegible] bicumq; [illegible] di[illegible] [illegible].

Et propheta[illegible] ſi[illegible] [illegible] mihi. [illegible] ingreſſus eſt in eos ſpi-ritus, & [illegible] & [illegible] erant in pedibus ſuis [illegible] multa valde.

Vulg. *[illegible] propheta[illegible] ut præcep[illegible] mihi, & ingreſſus eſt in [illegible] ſpiri-tus, & reuixerunt, ſteteruntq; ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde.*

Rerum [illegible] diuino præ[illegible] tunc C ol[illegible], & re[illegible], neq, [illegible] [illegible] orum, q[illegible] tre[illegible] xere, multitudo [illegible] reuelatione conſpectaci[illegible] do[illegible] interpretationem.

[illegible] locutus eſt Dominus ad me dicens, fili hominis oſſa hæc domus Iſrael eſt, & [illegible] dicunt, aruḋa facta ſunt oſſa noſtra, periit ſpes no-[illegible].

Vulg. *[illegible] dixit ad [illegible] fili hominis oſſa h[illegible] vniuerſa domus Iſrael eſt, i-pſi dicunt [illegible] aruerunt oſſa noſtra [illegible] periit ſpes noſtra & [illegible] ſumus.*

I[illegible] q[illegible] [illegible] Iſrael [illegible] propter [illegible] d[illegible] deu[illegible] p[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] no[illegible] ſpe[illegible].

Propterea propheta fili hominis, & dic ad eos hæc dicit Adonai Dominus, ecce ego aperiam monumenta v[illegible] populo meus, & reducam vos de ſepulchr[illegible] veſtr[illegible] & [illegible] cam vos in terram Iſ-rael & cognoſcetis quia ego ſum [illegible] cum aperuero ego ſe-pulchra veſtra, & [illegible] eduxero [illegible] ſepulchris v[illegible] populum meum, & [illegible] ſpiritum meum ſuper [illegible] & viuetis, & ponam D *vos ſuper ter[illegible] veſtram & cogno[illegible] quia ego Dominus locutus ſum & faciam, dicit Adonai Do[illegible].*

Vulg. *Propterea va[illegible] & dices a[illegible], hæc dicit Dominus Deus, ecce ego a[illegible] tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris ve-ſtris popul[illegible] meus, & induc[illegible] vos in terram Iſrael [illegible] quia ego Dominus cum aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tu-mulis veſtris popule meus. [illegible] ſpiritum meum in v[illegible] [illegible] x[illegible], & requieſcere vo[illegible] ſuper humum veſtram, & [illegible] quia ego Dominus locutus ſum. [illegible], ait Dominus Deus.*

S[illegible]d. quod vobis mul[illegible] [illegible] vid[illegible] d[illegible] dum facile a me fieri poſſe oſt[illegible] ta[illegible] perip[illegible] [illegible] ſt, hoc item me faciliime ac nullo neg[illegible] facturum qui vos e captiuitatis vinculis velut[illegible] q[illegible] huſdam ſepulchris [illegible] ductos in propriam patriam [illegible] ant[illegible] mendacium e[illegible] nim [illegible] ritate alienum. [illegible] reditum po[illegible], futuram poſt [illegible] ditum tribuum concordiam prædicit.

Et fa[illegible] eſt verbum Domini ad me dicens fili hominis cape [illegible] virgam vnam & ſcribe ſuper eam Iudam [illegible] ap-po[illegible] ad [illegible] ſum, & virgam alteram cape tibi ipſi [illegible] Ioſeph virgam Ephraim, & omnes filios Iſrael ap[illegible] adiun[illegible] coniunges eas inter ſe, tibi ipſi in virgam vnam, vt colligere [illegible] ru[illegible] ſimul in manu tua.

E Vulg. *[illegible] factus eſt ſermo Domini ad me dicens, & tu fili hominis ſu[illegible] ti[illegible] lignum vnum, & ſcri[illegible] ſup[illegible] illud, Iuda & filiorum Iſrael ciu[illegible] [illegible] tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud Ioſeph lignum [illegible] raim, & cuncta domus Iſrael. ſociorumq; eius, & [illegible] iunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum, & erunt in v-nionem in manu tua.*

R[illegible] ante R[illegible] bo[illegible] [illegible] bus, & decem per [illegible] Samariam cum ſe [illegible] regi[illegible] [illegible] ituendam curarunt. [illegible] tribus ve[illegible] Iuda & [illegible] [illegible] [illegible] perarunt. [illegible] tum poſt [illegible] omnes imperio degere, ideirco [illegible] Deu[illegible] dua[illegible] irgas caperet, præcepit, & alte ram [illegible] Ephraim, & illi ſubiectas tribus adijce-ret, a[illegible] [illegible] corum qui cum illo conſen[illegible] deinde [illegible] simul coniungeret, vt in poſte- F ru[illegible] [illegible], futuraque [illegible] ditate: tum propheta præcepit, vt pet[illegible] ontanti populo & cognoſcere cupienti, interpretationem aperte [illegible] nunciet.

[illegible] ecce ego capiam tribum Ioſeph per manum Ephraim, & tribus Iſrael appoſitas ad ipſum, & dabo eas ſub tribum Iuda, & erunt in virgam vnam in manu Iuda.

Vulg. *[illegible] ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & tribus Iſrael, quæ ſunt ei adiunctæ, & dabo eas pariter cum li-gno Iuda, & [illegible] faciam eas in lignum vnum, & erunt vnum in ma-nu eius.*

Eos, inquit, qui olim [illegible] ipſus a Iudæ regn[illegible] ſeparatrunt, ita comparabo, [illegible] illius agnoſcant imperium, & [illegible] am diuiſ[illegible] in finiam, efficiamq; vt omnes tribus i-p[illegible] Iuda communi conſenſu obediant, quod item aper-t[illegible] [illegible] [illegible].

Ecce ego aſſumo omnem domum Iſrael de medio gentium, ad quaſcunque [illegible] ſunt & congregab[illegible] ipſos in terram Iſrael, & dabo eos in gentem [illegible] in terra mea & in montibus Iſrael, & princeps vnus erit omnium ipſorum in regem.

G Vulg. *Et ecce ego aſſumam filios Iſrael de medio nationum ad quas abie-runt, & [illegible] congregabo eos vndiq; & adducam eos ad humum ſuam, & faciam eos in gentem vnam in terra in montibus Iſrael, & rex vnus erit imperans.*

Hæc ex[illegible] confecuta ſunt, ſecundum figuram in Zorobabel, accurate autem & vere in Domino C[illegible] neque e[illegible] rex fuit Zorobabel, ſed populi atq, ex[illegible] tus ductor.

Et non erunt am[illegible] in duas gentes, neq; diuidentur amplius in duos reges vt ne polluantur am[illegible] in idolis ſuis, & in [illegible] nibus eorum, & in omnibus impietatibus ſuis. & eruam eos ab omnibus impietatibus eorum, in quibus pec[illegible] auerunt, & mundabo eos, & e-runt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, & ſeruus meus Da-uid princeps in medio [illegible] eorum, & paſtor vnus erit omnibus ipſis.

Vulg. *Et non erunt vltra duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna neq; polluentur vltra in idolis ſuis, & abominationibus & cun-ctis iniquitatibus ſuis, & ſaluos eos faciam de vniuerſis ſedibus ſuis in quibus peccauerant, & emundabo eos, & erunt mihi populus, ego ero eis Deus & ſeruus meus Dauid rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum.*

H Ioan. His etiam ea congruunt, quæ à Domino Chriſto in ſacris Euangel[illegible] dicta ſunt *Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili [illegible] illas oportet me adducere, & vocem meam audient & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.* Dauid autem D[illegible] dicit Chriſtum, vt ex Dauid ſecundum carnem o[illegible] dum. [illegible] ſeruum ve[illegible] propter humanam naturam: cum enim in forma Dei eſſet [illegible] accepit. vt aſ-ſumptam igitur naturam oſtendat, [illegible] hoc eſt, è ſemini ſecundum carne[illegible] ille [illegible] eſt, non enim ſeruus eſt [illegible] Dominus [illegible], neque item, qua Deus Dauid nominatu[illegible] qua ex Dauid, Dauid a[illegible] pe[illegible] tur [illegible] ſecundum [illegible] ſumptio-nem au[illegible] ſeruus eſt. quo[illegible] ſeruo hanc etiam [illegible] turam [illegible] Deus homo [illegible] epit, non [illegible] ſic qu[illegible] [illegible] tam cum diuin[illegible] natura humani tate [illegible] m gloriosam redd[illegible] ducet igitur pro-

A [illegible] Zorobabel [illegible] dux [illegible], has [illegible] & de manubijs ipſarum ſacrum [illegible] templum. neque enim pauperes bo- [illegible] pecuniis abundabant: ac veriſimile eſt [illegible] Iudæorum felicitati inuidentes, has [illegible] mercede conduxiſſe. ædificationem [illegible] ipſi prohibitã fuiſſe modo præfectis, mo- d[o] Perſarum regibus deceptis, teſtis eſt Eſdræ ſcriptu- ra, [a]d hæc a[dij]cit,

Et ipſi ex gentibus exierunt, & habitant in pace omnes ipſi.

Vulg. *Hæc de populis educta eſt, & habitabunt in ea confidenter vni uerſi.*

Ex [h]is item perſpicuum eſt, ſtatim poſt reditum in ipſos iſtas gentes inuaſiſſe, cum dicat *& ipſi ex gentibus exie- runt & habitant in pace.*

Et aſcendes, quaſi pluuia, & venies vt procella & vt nubes ope- rire terram, & cades tu & omnes qui circa te erunt, & gentes mul- ta tecum.

Vulg. B *Aſcendens autem quaſi tempeſtas venies, & quaſi nubes vt ope- rias terram, tu & omnia agmina tua, & populi multi tecum.*

A[l]ia inquit expectans, alia patieris, & victoriam ſpe- rans, exitio peribis. deinde ipſius quoque cogitationes deſc[ri]bit.

Aſcendent, inquit, cogitationes in cor tuum, & ratiocinaberis malas cogitationes, & dices aſcendam in terram abiectam, veniam ad quieſcentes populos, in quiete habitantes terram, in qua non eſt murus, neque porta, neq; vectes ad diripiendum ſpolia & prædan- dum prædam ipſorum, vt conuertam manum meam ad terram de- ſertam, quæ habitata eſt, ad gentem coactam de populis multis, qui fecerunt poſſeſſionem & ſubſtantiam, habitantibus ſuper vmbili- cum terræ.

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus, in die illa aſcendent ſermones ſuper cor tuum & cogitabis cogitationem peſſimam & dices, aſcendam ad terram abſq; muro, veniam ad quieſcentes, habitanteſq; ſecure, hi omnes habitant ſine muro, vectes & portæ non ſunt eis, vt diri- pias ſpolia, & inuadas prædam, vt inferas manum tuam ſuper eos qui deſerti fuerant & poſtea reſtituti, & ſuper populum qui eſt congregatus ex gentibus, qui poſſidere cœpit, & eſſe habitator vm- bilici terræ.*

C Et hæc item omnia nos docent poſt captiuitatem hæc accidiſſe, cum neque muros haberent vrb[es] Iudææ, neq; portas, neq; vectes ſecundum prophetiam, quare etiam auſæ ſunt paulo ante dictæ gentes in ipſam cum exercitu inuadere. Inſignis autem poſt reditum Iſrael- tes populus euaſit, diuino munere reditum conſecutus. & ſicut exitus ex Aegypto multam ipſis attulit [c]larita- tem, [i]ta reditus e Babylone illuſtres & conſpicuos eos reddidit. quare contra ipſos cum exercitu profic[iſci] auſæ hæ ſunt gentes. ac nemo exiſtimet a [f]ide prophe- [t]iam abhorrere, [r]ecum reputans quod inter [Gog] inter Scy- thicas gentes & Iudæam inte[r]uallum. verum [co]gitet no- ſtra quoq; memoria ab hac gente omnem orientem oc- cupatum, quæ maxim[o] hominum numero in ſeruitu- tem redacto, diſceſſit. Phr[yg]as autem & Gala[tas] Iberas & Perſas & Aethiopas non vt ipſi obedientes aſſerit eum eo militaſſe, ſed [variis] rationibus cum eo coniun- cto[s], & partim, qui ad eum transfugere ac voluntate militarunt, partim bello capt[os] & vna coactos bellare. quibus etiam diuina oratio morum inſtitu- tionem ex aliarum gentium perſona attribuit, cum di- cit,

Saba & Dedan mercatores Tharſis, & omnes vici eorum, di- cent ti[bi], num ad prædam prædandum tu venis, & ad ſpolian- dum ſpolia? congregaſti populum tuum, vt acciperes argentum & aurum, & ferres poſſeſſionem, & ſubſtantiam, vt ſpoliares ſpo- lia magna.

D *Saba* vero, ſicut iam dixi, natio eſt Aethiopica & Indica, *Dedan* autem Idumææ finitima. eſt item alia Aethiopia; & *Tharſis* ipſa eſt Carthago. Omnes inquit hæ gentes cum te inuaſiſſe conſpe[x]erint pecuniarum cupiditate iſtam tuam cum exercitu profectionem fu[iſ]- ſe intelligent.

Iccirco propheta fili hominis, & dic Gog, hæc dicit Adonai Do- minus: nonne in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael in pace, cognoſces & excitaberis, & venies a loco tuo, ab extremo Ba- bylone. tu & multa gentes tecum, aſcenſores equorum omnes, con- gregatio magna & exercitus multus, & aſcendes ad populum meum Iſrael quaſi nubes vt operias terram: in nouiſſimis diebus erit. E

Vulg. *Propterea vaticinare fili hominis & dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus. numquid non in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael confidenter, ſcies? & venies de loco tuo a lateribus a- quilonis, tu & populi multi tecum, aſcenſores equorum vniuerſi, cœ- tus magnus & exercitus vehemens, & aſcendes ſuper populum meum Iſrael quaſi nubes vt operias terram: in nouiſſimis diebus eris.*

Hoc eſt, poſt reditum Iſrael, quod etiam ſuperius di- xit, [c]um habitauerit populus meus Iſrael in pace, co- gnoſces & excitaberis. tale eſt & illud, quod [a] beato Moyſe dictum eſt, *oſtendam eis quid erit in nouiſſimo die- rum, quia generatio peruerſa eſt*: vocatque *nouiſſimum dierum* non conſummationem, ſed tempus quo ipſi diſ- ſipati fuere. F

Et adducam te ſuper terram meam, vt cognoſcant me omnes gentes, cum ſanctificatus fuero in te, coram i[pſis] Gog.

Vulg. *Vt ſciant gentes me cum ſanctificatus fuero in te in oculis eo- rum ô Gog.*

G[e]ntes nunc Gog non indigent, ad percipiendam au- [c]toris omnium r[e]rum Dei doctrinam, quæ per Chri- ſtum dominum hanc cognitionem adeptæ ſunt. anti- quitus vero, antequam Dominus homo fieret, hu- iuſcemodi miraculis indigebant. etenim cum Senna- cherim mult[a] illa millia in Iudæa conſeciſſet, hoc mira- culo gentes omnium Deum agnouere quapropter bea- tus quoque Dauid exclamat; *Notus in Iudæa Deus, in Iſ- rael magnum nomen eius.* & his item gentibus intert[itu] his omnes cognita auc[t]or[is] omnium rerum Dei poteſtate linguam ad eum hymnis celebrandum excitarunt. [i]d- circo *vt cognoſcant me* inquit *omnes gentes cum ſanctificatus ego fuero in te*, hoc eſt, cum mea gloria celebrabitur per- ſpicua facta mea poteſtate. Pſal. 75.

Hæc dicit Adonai Dominus, Gog tu es de quo locutus ſum an- te dies priores per manum ſeruorum meorum prophetarum Iſrael, qui prophetarunt in diebus illis, & annis vt adducerem te ſuper eos. G

Vulg. *Hæc dicit Dominus Deus. Tu ergo ille es de quo locutus ſum in die- bus antiquis in manu ſeruorum meorum prophetarum Iſrael. qui prophetauerunt in diebus illorum temporum, vt adducerem te ſu- per eos.*

Et Ioel, & Oſee, & Michæas, & alij prophetæ de his gentibus vaticinati ſunt. nam Oſee dicit, *Et diſponam ipſis teſtamentum in die illa, cum beſtiis agri, & cum volatilibus cœli, & cum reptilibus terræ, & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & habitare faciam te in ſpe.* Et Ioel. *Ecce ego, inquit, in diebus illis, & in tempore illo, quando conuertam cap- tiuitatem Iuda & Hieruſalem, & congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſophat, & diſceptabo cum eis ibi pro populo meo, & hæreditate mea Iſrael.* Michæas vero it[a] ait *Dole & viriliter age filia Sion, quaſi pariens, quia nunc egredie- ris de ciuitate & habitabis in campo, & venies vſque ad Ba- bylonem: inde liberabit te Dominus Deus tuus de manu inimi- corum tuorum, & nunc congregatæ ſunt ſuper te gentes multæ, dicentes, exultabimus & intuebuntur oculi noſtri in Sion, & ipſi non cognouerunt cogitationem Domini, & non intellexerunt conſilium eius, quia congregauit eos, vt manipulos areæ, ſurge & tritura eos filia Sion, quia cornua tua ponam ferrea, & vngulas tuas ponam æreas, & deduces in ipſis gentes, & minues populos multos, & conſecrabis domino multitudinem ipſorum, & robur eorum Domino totius terræ.* Et Z[a]char[ia]s item: *Hoc ver- bum Domini inquit ad Zorobabel, dic[en]s, non in poteſtate ma- gna, neque in robore, ſed in ſpiritu meo dicit Dominus omnipo- tens, quis es tu mons magnus ante faciem Zorobabel, vt corri- gas?* ex quibus perſpicuum eſt poſt [r]editum, gen- tes cum exercitu profectas, quæ diuina manu euer- ſæ ſunt.

Oſee 2. Ioel 3. Mich 4. H Zach 4.

Et erit in die illa in die qua venerit Gog ſuper terram Iſrael, di- cit Adonai Dominus, aſcendet furor meus in ira mea, & zelus

[illegible] *in die illa erit* [illegible] *magna* [illegible]

Erit in die [illegible] *ſuper terram Iſrael ait Dominus Deus, aſcendet indignatio mea in furore meo, in zelo meo, in igne iræ meæ locutus ſum, ſi non in die illa erit commotio magna ſuper terram Iſrael.*

Commotionem vocat [illegible] ſicut enim [illegible] commutionis omnes [illegible] ſenſibus [illegible] ita etiam miraculorum [illegible] ingemiunt [illegible] neq; [illegible] tione abhorret commotionem [illegible] cum in [illegible] & immanibus inferet ſupplicium, [illegible] vero, & *terram, & cœlum, & ignem* [illegible] nunt intelligentias humanas [illegible] pheta declarauit, [illegible] quæ facta fuerint, vt non homines [illegible] ſed [illegible] volucres, & ſerpentes, & beſtiæ commo[illegible] & montes abrumpantur, valles impleant [illegible] quibus perſpicuum eſt [illegible] commotionem vocatam, non [illegible] tione [illegible] dicis, ſed etiam [illegible] expertibus [illegible] commotum [illegible] monteſq; abrumpit [illegible] quæ abſciſſæ ſunt, valles obruent [illegible] & vrbes in puluerem rediget. & [illegible] magiſtra eſt experientia.

Et conuocabo aduerſus eum meum gladij in omnes montes meos dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et conuocabo aduerſus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus.*

Commotione, inquit, præeunte [illegible] timorem [illegible] ciam, & hoſtium metum, ita vt fuga [illegible] [illegible] alterum [illegible] neque mutua cæde [illegible] hoc enim declarauit, cum dixit.

Gladius hominis in fratrem ſuum erit, & iudicabo ipſum in morte & ſanguine.

Vulg. *Gladius vniuſcuiuſq; in fratrem ſuum dirigetur, & iudicabo eum peſte & ſanguine.*

Non ſolum autem ipſi mutuo occidentur ſed ego etiam ſuperne cum ipſis præliabor.

C

In pluuia inundante & lapidibus grandinis, & ignem & ſulphur pluam ſuper eum & ſuper omnes qui cum ipſo erunt [illegible] *magnificabor, & glorificabor, & ſanctificabor, & cognoſcar coram gentibus multis, & cognoſcent quia ego ſum Dominus.*

Vulg. *Et imbre vehementi & lapidibus immenſis, ignem & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper exercitum eius, & ſuper populos multos, qui ſunt cum eo, & magnificabor, & ſanctificabor, & notus ero in oculis multarum gentium, & ſcient quia ego Dominus.*

Hi enim exitio dati [illegible] qui [illegible] [illegible] me [illegible] cognouerint, meamque domum [illegible] [illegible] Deinde [illegible] prophetæ [illegible] [illegible] & de ijs gentibus, quæ cum [illegible] videlicet [illegible] ab [illegible] vt meritas [illegible] pœnas perſoluerent [illegible] futuram ipſorum imbecillitatem.

Cap. 39. *[illegible] enim arcum tuum, inquit de manu tua ſiniſtra, & ſagittas tuas de manu tua dextera, & deijciam ſuper te monte Iſrael, & cades tu, & omnes qui circa te erunt, et multæ gentes tecum.*

D

Vulg. *Et percutiam arcum tuum in manu ſiniſtra tua, & ſagittas tuas de manu dextra tua deijciam, ſuper montes Iſrael cades tu et omnia agmina tua, et populi tui, qui ſunt tecum.*

Tuas inquit vires deſtruam ita vt arma quæ manibus [illegible] [illegible] ad hæc adijcit, volucribus cœli & [illegible] bus terræ ad deuorandum eum traditum [illegible] [illegible],

Mittam ignem ſuper Gog, et habitabuntur inſulæ in pace et [illegible] *quia nomen meum Dominus*

Vulg. *Et immittam ignem in Magog, et in his, qui habitant in inſulis* [illegible] *ter, et ſcient quia ego Dominus.*

Declarat, [illegible] Gog tali [illegible] funditus periit [illegible] [illegible] qui continentem incolant, ſed e[illegible] bo[illegible] [illegible] & [illegible] qu[illegible] [illegible] eum, [illegible]

Et nomen meum [illegible] *non cog*[illegible] *non profanabitur nomen meum ſanctum amplius.*

Vulg. *Et nomen ſanctum meum notum faciam in medio populi mei Iſrael & non polluam nomen ſanctum meum amplius.*

Ca[illegible] quæ [illegible].

Et cognoſcent gentes quia ego ſum Dominus ſanctus in medio Iſrael.

Vulg. *Et ſcient gentes quia ego Dominus ſanctus Iſrael.*

C[illegible] & quemadmodum [illegible] populo, quem [illegible] tur, propugno non [illegible] meam [illegible] fabu[illegible] neq; [illegible] propter meam [illegible] [illegible] populi [illegible] [illegible] deinde omnia quæ dicta ſunt [illegible] oſtendit.

Ecce venit, & cognoſces quia erit, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Ecce venit, & factum eſt ait Dominus Deus.*

F

Exiſtimato hæc inquit [illegible] cidiſſe, & quaſi de ijs quæ [illegible] minime dubiam habeas fidem. nam quæ a me prædicta ſunt, ea prorſus fient.

Hæc eſt dies, de qua locutus ſum.

De hac inquit die [illegible] prædixi; vocatq; *diem* tempus [illegible] Gog. deinde [illegible] omnis Iſrael [illegible] lignis, [illegible] ſcutis & arcubus, & ſagittis, [illegible] neque opus habebunt [illegible] cædere, [illegible] dicta ſeptem annis ad vſum [illegible] ſup[illegible] frequentiam declarat, [illegible] monumentum.

In die illa dabo Gog locum nominatum, monumentum Iſrael, ſepulchrum aduenientium ab oriente maris.

Vulg. *Et erit in die illa dabo Gog locum nominatum ſepulchrum in Iſrael, vallem viatorum ad orientem maris.*

[illegible] inquit, eos qui ab orientis partibus [illegible] ſepelient. & per hoc [illegible] cædem A[illegible] quæ [illegible] [illegible] facta eſt, quia vt tempore [illegible] [illegible] ita deinceps eiuſdem prouidentiam [illegible] [illegible].

Pr[illegible] multitudinem autem mortuorum, inquit, ædificabunt [illegible] *vallis, & ſepelient ibi Gog, & omnem multitudinem eius, & vocabitur vallis ſepulchrum Gog.*

Vulg. *Quæ obſtupeſcere faciet prætereuntes & ſepelient ibi Gog & omnem multitudinem eius & vocabitur vallis multitudinis Gog.*

Tanta enim erit inquit interfectorum copia, vt nulla foſſa manu facta eos excipiat, ſed altiſſima vallis ipſi [illegible] ſepulchrum [illegible] circumædificata & ſuperne ag[illegible] obruta. ſeptemq; menſium inquit in hanc ſepulturam tempus conſumetur, diemq; illius exitij, quo funditus peribit [illegible] ignem facient.

Erit enim ipſis, inquit, in nomen dies in qua glorificabor, dicit Adonai Dominus.

Vulg. *Et erit nominata dies, in qua glorificatus ſum, ait Dominus Deus.* H

Sed & viros, inquit [illegible], vt circumeant terram, & ſepulturæ tradent [illegible] qui inter fugiendum occu[illegible]

Et quærent omnes pertranſiens terram, & prætereuns, & videns os hominis ædificabit iuxta illud ſepulchrum, quoad ſepeliant ipſum ſepelientes, in valle ſepulchri Gog.

Vulg. *Et circuibunt peragrantes terram, cumq; viderint os hominis ſtatuent iuxta illud titulum, donec ſepeliant illud pollinctores, in valle multitudinis Gog.*

M[illegible] tum inquit [illegible] circuibunt inſepultos ſepulturæ [illegible] & [illegible] os inue[illegible] lapidibus apud eum congeſtis [illegible] qui [illegible] ſepeliendi munus commiſſum fuerit, [illegible] etiam [illegible] [illegible] iuſta fa[illegible].

Vulg. *Nomen autem loci vocabitur, ruina, & ſepulchrum, & expiabitur terra.*

Nomen autem ciuitatis Amona, & mundabunt terram.

Hi ita præ[illegible] beſtiæ [illegible]

uiui[illegible]

[illegible] carnes vitulorum [illegible] & taurorum [illegible] altorum omnium [illegible] m de [illegible] bus ipſorum, & prin [illegible] rum & arietum & hir [illegible] mo [illegible] atis. & per agnos ſub [illegible] icant, ac ſacrificium inum vo [illegible] illorum cædem ſua volu[n]tate f[ec]am.

[S]aturabimini, inquit, ſuper menſam meam.

Hoc [illegible] ibo [illegible] me vobis al[t]ato. atq; oſtendens quiſ nam [illegible] adie[illegible]

Equum & aſcenſorem. & gigantem, & omnem virum bellatorem dicit Adonai Dominus.

De equo, & equite fortis. & de vniuerſis viris bellatoribus, ait Dominus Deus

His [illegible] ſ eſt, arietes, & tauros, & hi[rcos].

Et dabo gloriam meam in vobis, & videbunt omnes gentes iudicium meum, quod feci & manum meam quam induxi ſuper eos.

E ponam gloriam meam in gentibus, & videbunt omnes gentes iudicium meum quod fecerim & manum meam quam poſuerim ſuper eos.

B [illegible] ta inquit, [illegible] & [illegible] commo, cum [illegible] omn[illegible] & mex p[illegible] vi [illegible] & meum [illegible] in iudic[illegible] inquit, Iſrael rebus [illegible] Dominus [illegible] pl[illegible] hac die & vltra, p[illegible] accu[illegible] tiam.

[E]t cognoſcent omnes gentes, quia propter peccata ſua in ſeruitutem redacti ſint domus Iſrael, pro eo [illegible] in me [illegible] & auerſa eſt facies mea ab eis & [illegible] in manum inimicorum ſuorum, & ceciderunt [illegible] ſecundum immunditiam eorum & ſecundum iniquitates ipſorum feci eis & auerti faciem meam ab eis.

[illegible] ient gentes quoniam in iniquitate ſua capta ſit domus Iſrael, eo quod dereliquerint me & abſconderim faciem meam ab eis, & tradiderim eos in manus hoſtium, & ceciderint in gladio vniuerſi iuxta immunditiam eorum, & ſcelus ſcelerum, & abſcondi faciem meam ab illis.

C [illegible] inquit, gentes [illegible] in Gog pernitiem, [illegible] B[illegible] qu[illegible] ſuppl[illegible] potuiſſe [illegible] Iſrael [illegible] rum peccatis [illegible] tem, [illegible] conceſſiſſe [illegible] ſeruitutem red[illegible] Hos [illegible] nos item aperte docet [illegible] poſt [illegible] tnualeſſe. cognoſcent enim omnes gentes [illegible] propter peccata ſua in ſeruitutem redacti ſunt omnis domus [illegible] enim [illegible] erant ſi eque [illegible] ete [illegible] intelligent, [illegible] luc[illegible] tenuiſſe [illegible] ſi [illegible] ea quæ ſ[e]quuntur.

Propterea hæc dicit Adonai Dominus, nunc reducam captiuitatem Iacob & miſerebor domus Iſrael. & [ze]labor propter nomen ſanctum meum. & capient ignominiam ſuam & omnes iniuſtitias ſuas quas iniuſte egerunt in me, cum habitauerint [illegible] in terra ſua in pace & non erit exterrens cum reduxero ego eos de gentibus, & eduxero eos de regionibus [ip]ſorum.

Propterea hæc dicit Dominus Deus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael, & aſſumam zelum pro nomine ſancto meo. & portabunt confuſionem ſuam, & omnem præuaricationem, qua præuaricati ſunt in me, cum habitauerint in terra ſua confidenter neminem formidantes. & reduxero eos de populis & congregauero de terris inimicorum [illegible].

D [illegible] capient ignominiam ſuam & omnes iniuſtitias ſuas quas iniuſte egerunt in me, [illegible] ſecum reputabu[nt] propter eas quas iuſt[illegible] arum [illegible] bunt ſe auctores [illegible] & igno[illegible] tiam. hæc autem [illegible] inqu[illegible] am [illegible] reuerti, atque ab [illegible] hoſtibus [illegible] enim

Et ſanctificabor in ipſis coram gentibus.

Et [s]anctificatus fuero in eis in oculis gentium plurimarum.

[illegible] ſt, perſpicua facta mea [illegible] orabor. propter eam prouidentiam, [illegible] adhibuerim.

Et cognoſcent, quia ego ſum Dominus Deus ipſorum, cum apparuerim ego ipſis in gentibus.

Et ſcient, quia ego Dominus eorum, eo quod tranſtulerim eos in nati[on]es.

Mea [e]nim prouidentia a Babylonicorum dominio [illegible] erati etiam Scythicarum gentium interitum conſpicabu[nt]ur.

Et congregabo eos in terram ipſorum, & non derelinquerim amplius ex ipſis ibi.

Et congregauerim eos ſuper terram ſuam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi.

Hoc etiam quantum in diuina prouidentia fuit, effectum eſt quod [illegible] diuinis legibus repugnare conſuetudine noluerunt, at plures certe patriam terram exteris anteponuerunt.

Et non auertam amplius faciem meam ab eis, eo quod effudi furorem meum ſuper domum Iſrael, dicit Adonai Dominus.

[E]t non abſcondam vltra faciem meam ab eis, eo quod effuderim ſpi[ritum] meum ſuper omnem domum Iſrael ait Dominus Deus.

F [illegible] iam ſequitur hominum voluntatem, in nobis [illegible] bonas pollicitationes ad exitum perducere [illegible] qu[illegible] regnum cælorum Dominus promi[ſit] [illegible] minime poterimus, ſi nos eo indignos in hac re p[illegible] entes præbuerimus [illegible] ſtudio te, omniq; alacritate diuinas leges obſeruauerimus, omnibus promiſſis bonis perfruemur [illegible] Iudæis pollici [illegible] non [illegible] faciem ab eis, parentibus [illegible] credentibus, diuinasq; leges obſeruantibus. A[illegible] hæc ita ſe habere, teſtis eſt [illegible] cum enim de A[illegible] populum eduxiſſet, in promiſſam eos terram p[illegible] eſt ſe introducturum [illegible] in ſolitudine decertis adu[illegible] impie viuere p[illegible] rarunt, [illegible] omnes [illegible] cidit, duobus tantum ex iis. qui poll[illegible] t [illegible] promi[illegible] qui [illegible] & ſalutari [illegible] pollicitat[illegible] non eum [illegible] facien[illegible] qua [illegible] voluntat[illegible] neque vllum [illegible] percipiunt ambulantes ſecundum [illegible] lumine ignis ſui, & flamma, quam ſuccenderunt: & rurſum ſecundum diuinum Dauid in adinuentionibus ſuis. [illegible] nec quidem nos ita intelligere [illegible] diuina [illegible] ptur[illegible] vero [illegible] Iudæorum [illegible] qui Chriſtianum nomen obtinent, ſed Iudaicas fabulas attendant & Gog [illegible] M. [illegible] factam aſſerunt, [illegible] futuram expectant. [illegible] oportu[illegible] primum hanc prophetiam cum [illegible] tione e Babylone coniunctam fuiſſe, deinde per hæc dixiſſe gentes Dei potentiam cognituras. [illegible] doctrina nunc [illegible] religi[illegible] ad diuinam poten[illegible] dum, quæ credere [illegible] patris & fi[lii] & ſpi[ritus] ſan[cti] [illegible] & adorare diuinam dicere naturam & ab idolo[illegible] liberati ſunt quam vero [illegible] doctrinam Gog in eum [illegible] afferre p[illegible] quam [illegible] auctorum Apoſtolorum continet præ[illegible] hæc enim quæ ad trinitatem, & vnitatem pertinent omnes homines edocet, & in [illegible] natura [illegible] proprietate [illegible] contemplari, & ad hæc mortuorum [illegible] dionem, & iudicium & præmium tum bonorum, tum malorum, cælorum [illegible] ſuppl[illegible] in

H gehenna, virtutis d[iſci]plinas, philoſophiæ do[cu]menta, [illegible] quæcunq; diuinum continet Euangelium, & [ſa]cra apoſtolorum volumina. Gog autem [illegible] gentes duntaxat edocuit, maxima potentia præd[illegible] Iudæorum Deum, & non propter ipſius [illegible] tatem, ſed propter propriam ipſ[illegible] iniquit[illegible] Babylonio[rum] [illegible] poteſtatem [illegible] ea quæ ſpectant ad Gog, [illegible]; verum nouiſſimis diebus e[illegible] & per illum di[illegible] gentes auctorem omnium rerum Deum [illegible] ea quæ ad Gog attinent. [illegible] cruce, & morte illa, quæ mortem de-

ſtruxit,

Vulg.

Vulg.

Vulg.

Eſai 10.
Pſal 10.

A ſtruxit, & diuinis apoſtolis, qui [illegible] omnis Dei [illegible] orbem terrarum illuſtrarunt, hæc enim omnia non potuerunt gentes auctorem omnium rerum Deum dicere, ſed ſolus [illegible] ogni [illegible] itus perſpicuum ipſum omnibus efficiet. ita aperte Iudæis [illegible] ut hæc fabulantur nos autem diuina ſcriptura adducti atque [illegible] modo dictam interpretationem, qua docuimus & iſtum veniſſe & ea quæ ad ipſum pertinebant, ad exitum perducta. & tunc quidem gentes di[illegible]cere non propter diuinam impotentiam ſeruitutem ſuſtinuiſſe Iudæos, ſed propter ſua impia facinora. In præſenti vero per dom[illegible]icam mortem & reſurrectionem cognitionis Dei radios gentes excepere; & a patria impietate ſolutæ ac liberæ adorare [illegible] [illegible]imus patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum: ipſum decet gloria in ſæcula, Amen.

SECTIO XVI.

Cap. 40. *Et factum eſt in vigeſimo & quinto captiuitatis noſtræ anno in quinto menſe, decima menſis, in quartodecimo anno poſtquam capta eſt vrbs.*

Vulg. *In vigeſimo quinto anno transmigrationis noſtræ in exordio anni decima menſis, quartodecimo anno poſtquam percuſſa eſt ciuitas.*

B Hinc etiam perſpicuum eſt prophetam Iechoniæ regis captiuitatis ſocium fuiſſe. poſt quem Sedecias [illegible]decim regnauit annos, minus tamen menſibus paucis, quippe cum vndecimo Sedeciæ regis anno capta [illegible]. [illegible]te igitur dixit, annum quo [illegible] ipſa fuit vrbs quartum decimum ſuæ captiuitatis quintum & vigeſimum eſſe.

In die hac facta eſt ſuper me manus Domini, & duxit me illuc in viſione Dei, adduxit autem me in terram Iſrael, & poſuit me ſuper montem excelſum valde, & in eo quaſi ædificatio ciuitatis e regione.

In ipſa hac die facta eſt ſuper me manus Domini & adduxit me illuc in viſionibus Dei, adduxit me in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad auſtrum

Vaticinatus ipſis auctor omnium rerum Deus reditum à captiuitate, oſtenſaq; per aridorum illorum [illegible]lium reſurrectionem ſua pot[illegible]nti[illegible], prædicit item vrbis ac

C templi ædificationem; neq; [illegible]erbis tantum viſus eſt, ſed etiam talem indicat [illegible]itionem prophetæ diuini ſpiritus efficacia mentis illius acie illuſtrata. Ne vero ſingula interpretantes huius libri legendi ſtudioſos orationis longitudine defa[illegible]emus, eorum quæ in ſpiritu diuino prophetæ oſtenſa ſunt, ſummatim paraphraſim quandam facere inſtituimus. Ait igit[illegible] *in viſione Dei*, hoc eſt, ſpiritus non corporis viſione, ſuam mentem in terram Iſrael [illegible] [illegible]tam fuiſſe, vidiſſeq, [illegible] monte quodam [illegible] [illegible]to ædificium, & quend[illegible] [illegible] virum humana qui[illegible] [illegible] forma pr[illegible]ditum, ſed colore ſplendidiſſimi, atque pulcherrimi [illegible] calamumq, & funiculum ad ædifican[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]tum afferentem, ibiq; [illegible] præcipientem, [illegible]t quæ oſtenderentur conſpi[illegible] & quæ diceremur, [illegible]heret. ea enim gratia ſe veniſſe aiebat, vt & oſtenderet & doceret, *tetiam tu*, inquit, *hæc renuncies domui Iſrael*, deinde metiens calamo oſtendit mi[illegible] omnes ædific[illegible] menſuras, ac primum portarum menſuras, & eorum quæ limina vocantur, & ſuperliminarium & poſtium, *Aelam*

D num ſingulari numero poſtem vocat, *Aelamoth* vero numero multitudinis poſtes, & *Thee* [illegible] & limen, & [illegible] ſuperliminare, *Theim* vero eadem numero multi[illegible] [illegible] [illegible] enim comperi apud Syrum horum interpret[illegible] aſſerit autem vidiſſe [illegible] non ſolum exteriores ſed etiam [illegible]teriores portas, & rurſus aul[illegible] intericctas, [illegible] interi[illegible] [illegible] ſacerdoti[illegible] attributæ fu[illegible] ad [illegible] omnibus [illegible] aditus patebat. & vnum [illegible] ſeptum habebat Dei templum, maximum & [illegible]ſtium, & intu[illegible] poſt [illegible] mor[illegible] id omne, qu[illegible] [illegible] erat, d[illegible] tum fuerat, & hæc quidem omni populo [illegible]erant attributa; [illegible]teriora vero, & [illegible] prope [illegible] [illegible]um ſac[illegible] dotibus dedicata. [illegible]

[illegible]

[illegible] ſacerdo[illegible] de[illegible] [illegible] idem p[illegible] docet. diuino autem [illegible] *Ingredere, inquit, in faſt[illegible] ad Somniam*, [illegible] dicitq; ce[illegible]tum cubit[illegible]rum latitu[illegible] [illegible]nem exterioribus aulis aſſignatam fuiſſe illi quæ ad aquilonem, & illi quæ reſpi[illegible] ad meridiem, [illegible] quæ ad ori[illegible]ntem ſ[illegible]lem int[illegible]torum vero aul[illegible] [illegible]gitudinem cub[illegible]torum quinquaginta, latitudi[illegible]em [illegible]torum vi[illegible]intiquinque. ait erit item portas ſibi [illegible] in omnibus [illegible] & ſecun[illegible] menſuras, & ſecundu[illegible] [illegible]marum [illegible]lptu[illegible], & ab [illegible] aq, parte an[illegible] pi omata [illegible] [illegible] [illegible]niarica *Aelam* appe[illegible]la[illegible] [illegible] quibus inſculptas fuiſſe dixit palma[illegible]um imagines. ait item conſpexi[illegible] [illegible] men-

E [illegible] ab vtraque parte portarum poſitas in quib[illegible] poſitas victimas ſac[illegible]rdotes iugulabant, & h[illegible]locauſt[illegible]mata, & quæ pro peccato & ignorantia offe[illegible]ebantur, & prope [illegible] dixit rimum quendam ſanguinem [illegible]aruinem ex[illegible]pientem, & [illegible] quendam locum prorſus remotum d[illegible]ſ[illegible]entem. Habebant autem menſæ, inquit, etiam tecta ſuperne operientia, pluuiæq, & [illegible]olis in petum propulſantia. deinde narrat, duas [illegible] exedras conſpexiſſe, alterã ad aquilonem, alteram reſpicientem ad meridiem. [illegible] namque in interioribus aulis æd[illegible] cat[illegible]m, & quæ ad auſtrum reſpiceret, eam fuiſ[illegible] dixit ſacerdotibus attributam ſacrum Dei templum cuſtodientibu[illegible] quæ vero ad aquilonem, iis, qui exterius altare cuſtodirent. & tum hos, tum illos a Sadoch oriundos dixit, antiquitus enim Abiathar genus ſacerdotio abdicauit aucto[illegible] omnium rerum Deus ſecundum [illegible] contra [illegible] principem ſacerdotum ſententiam: interiorem quoq; aulam, quæ reſpiceret ad orientem ſ[illegible]lem, ait à veſtibulo Dei templi vſq; ad portam centum habuiſſe cubitos longitudinis, totidemq; latitudinis: è regione vero templi altare, & templi veſtibulum, viginti cubitorum longitudinem, portamq; ipſius ſimiliter quatuordecim latitudinem; & ab vtraq, parte ipſius latera ve[illegible] poſtes vſq; ad angulum ex tribus cubitis vtrinq;. ita enim viginti cubitorum menſura perficitur; ianua quatuordecim excipiente, & anconibus ab vtraq; parte, hos enim *epomidas* vocauit, alios ſex; ternos hinc, ternos illinc: ipſius quoque templi portam habere dixit latitudinem cubitorum de[illegible]em & ab vtraq; parte anconas quinque, vt rurſus viginti cubi-

G ti [illegible] ſoluerentur. & dimenſus eſt, inquit, & ipſum templum, & oſtendit mihi quadraginta cubitorum longitudinem, ac viginti latitudinem æqualem veſtibuli menſuræ. & vidi inquit, alteram quoque portam illa interiorem, cuius latitudo erant cubiti ſex, & ab vtraque parte ancones cubi[illegible]orum ſeptem. ſex igitur cubiti quatuordecim ad[illegible], vi[illegible]inti perficiunt. conſpexiſſe item affirmat ſe por[illegible]as ſeparantes [illegible] ſanctũ [illegible] ſanctorũ, quarum l[illegible]udinem dix[illegible] [illegible] lem fuiſſe [illegible]pli menſuræ. hoc eſt cubitorum vigi[illegible], altitudinem ve[illegible] cubitorum quadr[illegible]ta. cum ver[illegible] quæſi[illegible] [illegible]m & ap[illegible] Syrum & apud Hebræum menſuras, [illegible] [illegible]udinem menſura æqualem latitudini. [illegible] Syrus & Hebræus, qui latitudinem & altitu[illegible]em vi[illegible] cubitorum dix[illegible]. commemorat quoq; [illegible] ex [illegible] circuitu t[illegible]mpli ædificium conſpe[illegible], & alio[illegible] [illegible]uros extra tectu[illegible] conſtructos, & in[illegible] [illegible]uos muros vn[illegible]iq, porticum & a[illegible]rum, atque huiuſ[illegible] [illegible] ſam affert. ne quis [illegible] quit, templi parietib[illegible] app[illegible] [illegible]uaret. & hunc [illegible]pſum a[illegible]ſtutu ambitum [illegible] [illegible] plana & cœnacula di[illegible]

H nitum [illegible] ac feneſtr[illegible] extrinſecus anguſtas, intrinſecu[illegible] [illegible] habere, qu[illegible] obliquas appellare conſueui mus. & alias, inquit, duas exedras ab vtraq. parte [illegible] templ[illegible] [illegible]onſpexi, alteram ad aquilonem reſpicientem, alteram aut[illegible] [illegible] hoc [illegible] vocauit orati[illegible] [illegible] meas par[illegible] [illegible]cruſalem, quæ ma[illegible] vergunt d[illegible] [illegible]o [illegible] [illegible] Iud[illegible] [illegible] eſt, cum pie[illegible]tur ad meridiem re[illegible] te, ſecu[illegible] vrb[illegible] [illegible] atque inter Dei te[illegible] [illegible] & eam quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] que [illegible] ip[illegible] in exedram ſep[illegible] cubito [illegible]. & [illegible]on[illegible] [illegible]udinem cubitor[illegible] [illegible] autem D[illegible] plum inquit [illegible] [illegible] [illegible] parie[illegible] [illegible] pauimentum [illegible]

A [illegible]

[illegible] cub [illegible] du [illegible] hæc [illegible] id eſt, [illegible] [illegible] oportet etiam, quo [illegible] *altare* eum appellaſſe [illegible] *men, am* ipſam duntaxat [illegible] apertius tamen per prophetam [illegible] *[illegible] ſanctorum*, [illegible] duorum [illegible] & hæc [illegible] habebant adnexa etiam [illegible] & ante [illegible] decem cubitorum [illegible] *[illegible]* vocat, quod apud [illegible] occuparet. [illegible] dixit dedicata [illegible] fuiſſe ad [illegible] cibo, præcepit [illegible] eum, qui ſibi hæc oſtendebat, vt nemo [illegible] tali eſſe induti, & [illegible] mun[illegible] [illegible] neque enim fas eſt ali[illegible] [illegible] in illis domibus dedicatam diuino [illegible] & [illegible] indutos ad populum pro[illegible] oſtenditur [illegible] quem menſus eſt, & cum [illegible] vnamquamque partem [illegible] aquilonem & auſtrum [illegible] [illegible] in bis [illegible] cubitos [illegible].

B

43. *Et adduxit me, inquit, ad portam quæ reſpiciebat ad orientem, & eduxit me. Et ecce gloria Dei Iſrael veniebat per [illegible] ad orientem, & vox caſtrorum quaſi vox gemmantium multorum.*

Apud Hebræum & apud Syrum computo, vt vo[illegible] [illegible] multarum.

Et terra ſplendebat [illegible], a gloria eius per circuitum, & viſio quam vidi ſecundum ſpeciem quam videram, quando ingrediebar vt vngerem ciuitatem.

C

Vulg. *Quando venit vt diſperderet ciuitatem.*

Ruſſus hic etiam &c. apud Syrum & apud Hebræum [illegible], *quando ingreſſi ſunt vt perderent ciuitatem*, [illegible] [illegible] autem ſecundam viſionem, qua contemplatus eſt & eos qui afferebant [illegible], & [illegible] [illegible] bones per omnem vrbem diſſiparet, quando etiam ſignum illud impoſuerunt [illegible] qui populi ſcelera deplorabant. & veriſimile eſt Septuaginta ſenſum attendentes *vnctionem* vocaſſe frontium [illegible] nem eorum qui liberati fuerant a cædentium pœnis.

Et viſio currus, ſimilis erat viſioni, quam vidi ſuper flumium Chobar.

Et ſpecies ſecundum aſpectum quem videram iuxta flumium Chobar.

S[illegible] autem conſpicatus

[illegible], & gloria domini ingreſſa eſt in domum per viam portæ reſpicientis ad orientem.

Vulg. *Et c[illegible] ſuper faciem meam, & maieſtas domini ingreſſa eſt ad templum per viam portæ quæ reſpiciebat ad orientem.*

D

Neque dixit Dominum ingreſſum eſſe: diuina enim natura eiuſmodi eſt, quæ [illegible] ſcribi nequit: ſed *Domini gloriam*, id eſt, [illegible] onem.

Et aſſumpſit me ſpiritus, & introduxit me in aulam interiorem, & ecce plena gloria domus Domini, & ſte[illegible] & ecce vox ex domo loquentis ad me.

Vulg. *Et eleuauit me ſpiritus, & introduxit me in atrium interius. & ecce repleta erat gloria Domini domus, & audiui loquentem ad me de domo.*

Cum enim eo quoque tempore quo tabernaculum [illegible] fixit M[illegible]ſes, gloria Domini ipſum repleuerit, & quando Salomon abſoluta templi [illegible] [illegible] celebritatem peregit, rurſus eadem [illegible] domum impleuerit, neceſſario [illegible] [illegible] oſtenſa, & D[illegible] appaiet, & p[illegible] [illegible] [illegible] ſedetiam [illegible].

Vulg. *Et [illegible] adhærens mihi.*

Vulg. *[illegible] ſtabat iuxta me.*

Oſt[illegible] fuiſſe qui ædificationem menſus eſt, & [illegible] oſtendit, & veriſimile eſt ipſum ſanctum Michaelem [illegible] populi curæ [illegible] factus.

Et dixit ad me [illegible] angelus ſed Dominus: Vidiſti ſi hominis locum throni mei [illegible] locum veſtigii pedum meorum.

Vulg. *Fili hominis, locus ſolij mei, & locus veſtigiorum pedum meorum.*

Pſal. 98. [illegible] etiam [illegible] David, *ſcabellum Dei*, diuinum templum [illegible] *adorate eum ſcabellum*, inquit, *pedum eius quoniam ſanctum eſt*. & *locum throni* hunc appellauit [illegible] quam [illegible] ſuit.

Vulg. *Vbi habitabit nomen meum in medio domus Iſrael in æternum.*

Vbi habitabo in medio filiorum Iſrael in æternum.

Non dixit habitaui, ſed *habitabit*: habitabit autem in perpetuum in medio [illegible], & eorum qui vere Iſrael appellantur, [illegible] [illegible] nus hominum [illegible], non [illegible], ſed reuera, [illegible] to ſupercæleſtium etiam figura. *vide enim facies* inquit *omnia ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt in monte*

Exod. 26. mendacii igitur [illegible] eſt promiſſio quam D[illegible] Chriſtus [illegible] Apoſtolis confirmans [illegible] *multæ manſiones apud patrem meum. ſi quo minus dixiſſem vobis: quia [illegible] parabo vobis locum: iterum veniam, [illegible] accipiam vos ad meipſum, vt [illegible] ego & vos ſitis* [illegible] non habitaui [illegible] que habitabit Deus in perpetuum, condemnant eum [illegible], cum dixit, *ecce relinquetur domus veſtra deſerta.* [illegible] ad veritatem [illegible] & ill[illegible] Dei habitationem expectare: & qu[illegible] modo dictæ interpretationi conſentiunt.

Iean 14.

Et non profanabunt, inquit, amplius hi domus Iſrael, nomen meum ſanctum ipſi, & duces ipſorum in fornicatione ſua & in ruina ducum ſuorum in medio eorum.

Vulg. *Et non polluent vltra domus Iſrael nomen ſanctum meum ipſi, & reges eorum in fornicationibus ſuis, & in ruinis regum ſuorum, & in excelſis*

Hoc autem ſi quis de Iſrael ſimpliciter accipiet [illegible] ſum competet, quos etiam poſt [illegible] multæ impietatis & Eſdras [illegible] & Machabæorum hiſtoria [illegible] & non ſolum alios Iſraelitas, ſed [illegible] ſacerdotes, & principes ſacerdotum. [illegible] rabies vero [illegible] dominum [illegible] nam impietatis illius exuper[illegible] relinq[illegible] que hæc igitur Iſrael [illegible] [illegible] mentis acie præditi ſunt, [illegible] Deum pu[illegible], quique ſpiritualem cultum complectuntur.

Cum ponerent ipſi veſtibulum meum, inquit, in veſtibulis ſuis, & limina mea iuxta liminibus ſuis, & dederunt parietem [illegible] prope me [illegible] & ipſos, & profanarunt nomen meum ſanctum in iniquitatibus [illegible], quas faciebant.

Vulg. *Qui fabricati ſunt limen ſuum iuxta limen meum, & poſtes ſuos iuxta poſtes meos, & murus erat inter me & eos, & polluerunt nomen ſanctum meum in abominationibus, quas fecerunt.*

His omnibus docet [illegible] quidem [illegible] Dei templum attributum fuiſſe [illegible] domi fa[illegible] [illegible].

Et conſumpſi eos, inquit, in ira mea, & in [illegible].

H

Vulg. *Propter quod conſumpſi eos in ira mea.*

Pœnas, inquit ab ipſis ſcele[illegible] [illegible] Dei [illegible] admonet [illegible] priſtina [illegible] pietate deſi[illegible] & [illegible] inquam [illegible] pol[illegible] [illegible] fiant [illegible] um habitaturum, & [illegible] promi[illegible] Dominum, qui ad [illegible] pulſent, [illegible] quia cum [illegible] ipſum [illegible] *hic eſt hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem [illegible]*

Matt. [illegible]

A illos quidem [illegible] deiectos in orbem terrarum diſſipauit, videam vero tradi[illegible] aliis [illegible] gricolis, quibus cum in perpetuum habitatio [illegible] ab ipſis fructum percipiens. [illegible] propheta [illegible] populo oſtendat templi [illegible] ſicut magnitudinem, & ſpem [illegible] priſtinum ſtatum conuerſi delinquere deſinant, & ab impietate deficiant. non ſolum autem leuiter adumbrare, & deſcribere templi ædificationem iuſſus eſt, ſed etiam illius cæremonias & conſuetudines oſtendere, vt ipſorum obſeruatione Dominum colant. aſſerit item contemplatum eſſe ſe, & thymiamatum altare, cuius altitudo duorum cubitorum, longitudo vnius, & latitudo eiuſdem menſuræ. & duo ſe [illegible] altaria conſpexiſſe ait, non æqualis menſuræ, ſed [illegible] vnum maius, alterum minus. neceſſe eſt inquirere, [illegible] cum beatus Moyſes vnum altare ſecundum diuinum præceptum fecerit, hic propheta duo contempletur. arbitror autem [illegible] breue eſt, maioris eſſe figuram. figura enim [illegible] at [illegible] m noui teſtamenti & altare illud noſtri [illegible], C[illegible]us autem propitiatio noſtra eſt, ſicut ait diuus A-
Rom. 3.
B poſtolus, *quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ.* ait item inter duo altaria cubitos quatuor eſſe diuinis euangeliis numero æquales: inter legem enim [illegible] ſperata bona euangeliorum gratia data eſt.

Et Ariel, inquit, cubitorum [illegible] in longitudine, & latitudine totidem.

Ariel vero Hebræorum lingua montem Dei ſignificat, vel ſecundum aliam interpretationem lumen Dei. Vocat autem, vt ego arbitror, ſic altaris baſim, atque hic numerus cubitorum cum ſacris Apoſtolis conſentit, qui baſes & crepidines diuinæ gratiæ fuerunt, & Eccleſiæ
Matt 16.
fundamenta, & crepido. *Tu enim es Petrus*, inquit, *& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, dixit Dominus,
Matt 9.
& rurſus: *vos eſtis lux mundi.* & ipſum altare duobus cubitis aſſerit maius [illegible] & longitudine, & latitudine, neque enim o[illegible], ſed etiam aſſumptam hum[illegible] vitare infinito ſint [illegible] maior eſt ſeruis dominus. Deinde prophetæ imperat auctor omnium rerum Deus, vt ſacrificiorum leges edoceat ſacerdotes, & quemadmo-
C dum oportet pro peccato vitulum & afferre, & ſacrificare, & vbi portreat deſiſtere, & quemadmodum item altaris cornua circum aſpergenda ſint, & altaris anguli, deinde pro peccato hœdi ab omni macula liberi offerendi. Et rurſus eodem modo ſanguine altare perfundere [illegible], & ita inquit cum h[illegible] fuerint, & abſoluta [illegible] pro pe[illegible] afferre vitulum & ouem, [illegible] maculæ expertes, [illegible] ſalibus [illegible] dum [illegible] & p[illegible]; neque [illegible] templi [illegible] au[illegible] hæc f[illegible]erint, ſed quadam [illegible] one & [illegible] quod recte agere [illegible]ituerit, & [illegible] huiuſcemodi ſacrificia; à die [illegible], ne ſingula percurram.

Cap. 44.
Oſtendit item mihi portam quoq; ad orientem conuerſam clauſam, præcepitque hanc continenter claudi, [illegible] attribui ipſi auctori omnium rerum domino, non quod porta indigeret, cum ingredi vellet, qui vbique [illegible]ter ſit, & omnibus adeſt. quomodo enim hac lauta
D ingreſſus eſſet, ſi per portas ingredi conſueuiſſet [illegible] imbecillioribus auribus ſeſe accommodans h[illegible] d[illegible] at & par eſt per hæc, nobis virginalem aluum in [illegible], quam neq; ingreſſus eſt, neq; egreſſus aliquis [illegible] quam ſolus ipſe Dominus. præcepit item apud hanc ip[illegible] portam ducem quoque, hoc eſt, principem ſacerdotum [illegible] eſui, & pe[illegible] veſtibulum tranſire & acce[illegible] [illegible] euntem: [illegible] enim vocauit *Adam.* Ita hi [illegible] enſus rurſus intuetur Domini gloriam in po[illegible] d[illegible] quilonem ſita, [illegible] dicere iubetur exacerbanti pop[illegible] litigioſo & contentioſo [illegible] enim & alii interpretati ſint [illegible] contenti ſint priſtinis facinoribus, [illegible] atque [illegible] alienigenas & incircumciſos in ſa[illegible] templum [illegible] od[illegible] ntes, & quo[illegible] maximum

E [illegible] quia [illegible] ſum [illegible] [illegible]bebant, [illegible] etiam [illegible] mentem [illegible] pe[illegible] num ſit cor[illegible] circum[illegible] iuſtitiæ [illegible] carnis vero [illegible] nis, quæ [illegible] ſſ & [illegible] meruerant, & [illegible] re no pro[illegible] in pop[illegible] neque [illegible] cr[illegible] pee [illegible] ſed [illegible] nus vero Sa[illegible], dum [illegible] munera ob[illegible] neq[illegible] capiti imponant, [illegible] res ad populum, [illegible], & alias [illegible] egre[illegible] ſacerdotio alienum [illegible] appropinquare &
F *capita item non radent.* quo [illegible] tum [illegible] tores, *& comas ſuas non nudabunt.* Hebræus vero & S[illegible], *non nutrient* d[illegible] neque [illegible] ad ipſos inquit, oportet, neque [illegible] mas nutrire, [illegible] tonſuræ mediocritatem obſeruare. [illegible] enim ſignificatur cum [illegible] xit: *cooperientes cooperient capita ſua.* oportet item ipſos eo tempore, quo ſacerdo[illegible] fungentur [illegible] vini potu abſtinere: ac ſi velint vxorem ducere neque viduam, neque repudiatam mulierem accipere ſed virginem. quod ſi etiam aliqua fuerit ſacerdotis vxor vidua relicta, & v[illegible] al[illegible] eam ducere [illegible] tal[illegible] quidem nuptiæ à lege [illegible] tur, [illegible] quidem manet ſacerdotii gen[illegible] eius quæ ſacerdo[illegible] ſacerdoti rurſus commi[illegible] quos rurſu[illegible] po[illegible] pulum erudire, & [illegible] um [illegible] m[illegible] docere, ipſi etiam [illegible] ad ſacerd[illegible] pe[illegible] nen[illegible] d[illegible], & [illegible] diſſoluant, [illegible] quod [illegible] eſt, præcipient[illegible], & cel[illegible] tes ſecundum legem p[illegible]
G gant, & ſabbata quiete, & [illegible] hon[illegible] rent. *& ad animam hominis non ingredientur vt polluantur*, hoc [illegible] ad cadauer, ſic enim & [illegible], *ſed ad ſolum patrem, & matrem, & [illegible] & filiam, fratrem, & ſororem nondum nuptam.* Deinde præcipit quomodo immundus emundandus [illegible], vt ita poſſit ad obeundum munus accedere, non quia re vera execrandum eſſet mortuos inſpicere, ſi enim vere hoc læſiſſet, læſiſſet etiam mortu[illegible] [illegible] aut fratris ſpectaculum; ſed [illegible] hæc oſtendere vult maiore obſeruantia dignum apud Iudæos [illegible] parua extollere didicerant eſſe ſacerdotem. Deinde præcipit ſacerdotem quoque pro ſeipſo oblaturum in ſancta ingredi, neque partem accipere cum filiis I[illegible] in [illegible] terræ: *ego enim hæreditas* inquit, *ipſorum, & poſſeſſio eorum*, mihi [illegible] oblata primogenita, & primitias ipſis ad fruendum dedi & partes ſacrificiis ablatas rurſus eis attribui: ego enim nullius indigeo.

Iube[illegible] item terram quandam in ſuburbanis definit ſacerdotibus, ab oriente ſole ad occaſum decem millia cubi[illegible], & ab aquil[illegible] ad meridiem viginti quinque mi[illegible], vt habente ipſi decimas & primitias, & pri-
H [illegible] genita, & ſacrificiorum ſeparatas partes, & à terra [illegible] [illegible]ationem, id quod iuſtum eſt, amplectantur [illegible] ne amplius concupiſcant, neq; populo noceant eo fruentes, quo [illegible] eſſe queant. ideirco ſubiecit.

Sufficiat vobis duces Iſrael, iniuſtitiam & miſeriam proiicite, & iudicium & iuſtitiam facite, & auferte oppreſſionem a populo dicit Adonai dominus.

Sufficiat vobis principes Iſrael [illegible] iniquitatem & rapinas intermittite, & iudicium [illegible] iuſtitiam facite, ſeparate confinia veſtra à populo meo, ait Dominus Deus.

Deinde de ſtateris & p[illegible] deribus & menſuris præcipit, quæ æqualitati [illegible] ſtitia [illegible] obſeruand[illegible], iubetque introitus & [illegible] menſuram, [illegible]

do

A [illegible]

[illegible] tas ob [illegible] continere, quæ [illegible] ud [illegible] cum enim omis [illegible] ina pars [illegible] ſſe [illegible] or esse medimnorum trium [illegible] orum [illegible] medimnus eſt [illegible] dec [illegible] ty- vnam [illegible] lam off [illegible], & [illegible] dem decimas. [illegible] ua dabit, inquit, popu [illegible] principi ad [illegible] tot [illegible] um, vt in neomeniis & [illegible] atibus, & [illegible] ab ip [illegible] ſacrum [illegible] obeatur, [illegible] pro popul[illegible] Deus [illegible] cetur. præterea docet quæ [illegible] nunc [illegible] ua decā [illegible] menſ [illegible], quæ quarta [illegible] cima & quæ [illegible] ſeptimo menſe. [illegible] cat. [illegible] coction [illegible] atic [illegible] & oler [illegible] erem [illegible] ſtimi [illegible] per.

B Cap. 46. [illegible] p [illegible] quæ [illegible] ſex [illegible] ſabbat [illegible] a- [illegible] patere: & [illegible] inquit, pro principe ſa- [illegible] tum [illegible] offeren [illegible] bus, ipſe ſup [illegible] porta [illegible] & [illegible] ſtan [illegible] n veſtibulo [illegible] t, & [illegible] greditur, & [illegible] nnis popul [illegible] hanc [illegible] ſtans Deo cu [illegible] ſabbatis & neo- [illegible] & [illegible] ſabbatorum [illegible] et princeps [illegible] dotu [illegible] m vocat. recenſet etiam [illegible] tunc [illegible], & ſimiliter, [illegible] T [illegible] nd [illegible] docet. Manna vero ſimil [illegible] nuncupat [illegible] præcipitque eos qui [illegible] ſſi fuerint ad adoran [illegible] De [illegible] aquilone [illegible] eam quæ eſt ad meridiem [illegible] quod [illegible] per alteram ex [illegible] eſſi & [illegible] perturbatione Deum adorent. [illegible] princeps [illegible] quæ ſiant [illegible] vt mature ve [illegible] adhibeatur. & omni populo abba- tas, [illegible] celebritatibus portam aperi [illegible] quæ eſt ad

C orie [illegible], pri [illegible] ere [illegible] acerdotum vol [illegible] ſacri- cium afferre D [illegible] eu [illegible] n [illegible] inquit, [illegible] ſabbato- rum [illegible] & ex [illegible] horum [illegible] tradere [illegible] per [illegible] m ius, [illegible] ob- [illegible] quod [illegible] fuerit [illegible] porta- [illegible] ad remiſſionum annum. & au [illegible] lo, [illegible] heb- dom [illegible] appe [illegible] incipit [illegible] redd [illegible] hæ redi [illegible] tali generi hæc hæredi [illegible] as [illegible] non enim decet paterna hæred [illegible] pri- uatis filiis & ſpoli [illegible] rurſus ſacerdotibus pro compenſatione [illegible] figitur definitæ ſacerdotib [illegible] terræ hæres [illegible] oſtendit, inquit, [illegible] locum ſitum ad occaſum, & [illegible] exedræ propinquum, quem [illegible] ſacerd [illegible] ibus [illegible], vt pr [illegible] & [illegible] quant, & manna [illegible] coquant neque [illegible] el defin [illegible] ſunt & ſanctificata, ea communia

D facere [illegible] do. & vidi alias aulas [illegible] circum maximam aul [illegible] & vnaquæque habe- bat longitudine cub [illegible] ginta [illegible] quadra ginta, apud qua [illegible] domus erant [illegible] dras vocant, in quibus popu [illegible] ſacrific [illegible] coquus præ- cepit.

Cap. 47. *Et inde me rurſus aſſumens introduxit ad veſtibula domus & ecce aqua egrediebatur de ſubdio domus ad orientem, quia facies domus reſpiciebat ad orientem, & aqua deſcendebat ab angulo domus dextro ab auſtro ad altare.*

Vulg. *Et conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ quæ egrediebantur [illegible] ter limen domus ad orientem: facies enim domus reſpiciebat ad orientem, aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.*

E [illegible] ux [illegible] pe [illegible] neq [illegible] ſte [illegible] d [illegible] h- gu [illegible] d [illegible] tur [illegible] nimarum [illegible] expiationem ex a- [illegible] fieri, [illegible] det aute [illegible] han [illegible] aqua [illegible] à p [illegible] untem & per altare tranſieu [illegible] per parte [illegible] ad orientem pr [illegible] ludæis [illegible] gentibu [illegible] & C [illegible] ex Dauid [illegible] virginali [illegible] tero [illegible] diuinis [illegible] apparens, per aq [illegible] m & ſpiritum regeneratio [illegible] um eſt [illegible] Hæc item beatus E- ſa [illegible] vaticinatur cu [illegible] dixit: *Erit in die illa, ſicut flumen quod fertur glorioſum in terra ſitienti.* & beatus Zacharias prædi- Zach. 14.
[illegible] ſalutari paſsione & [illegible] a quæ accidit obſcuritas; *non dies enim, inquit, & non nox, & dies illa nota domino* [illegible] que enim [illegible] es, inquit, neque plena nox, media enim d [illegible] *in die illa egredie- tur aqua* [illegible] *de Hieruſalem dimidium eius in mare nouiſsimum, & dimidium eius in mare primum,* & per hæc declar [illegible] ortum & occaſum, [illegible] bus [illegible] terrarum orbis intelligitur. memorat etiam [illegible] tempus, *in æſtate, inquit, & in vere ſic erit.* hoc etiam Samaritanæ di [illegible] Dominus *qui bi [illegible] erit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed erit* Ioan. 4.

F *aqua, quam ego dabo ei fons aquæ [illegible] ſalientis in vitam æter- nam* & ali [illegible] *ſi quis ſitit, veniat ad me & bibat, qui cre- dit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* hanc quam diuinus [illegible] chiel vidit, profluer [illegible] veſtibu [illegible] domus; per l [illegible] enim & prophetas fuere prædicta noſtra bo [illegible]; & tranſeuntem per altare, qui [illegible] per Iudæos dontaxat tranſiit: qui vbi non credentes fi- d [illegible] noluerunt, tranſiit ad gentes, & ma- ximam atque pul [illegible] ecclesiarum irrigat para- [illegible]. At deinde ſe conſp [illegible] quendam, qui menſus eſt [illegible] & tranſiit vſque ad talos, & rurſus eandem dim [illegible] eſſe quantitatem, & pertranſiiſſe vſque ad genua: & tertio adh [illegible] eadē menſura, tranſ- [illegible] ſque ad lumb [illegible] quartum implerim nume- [illegible] factus eſt maximus, quem pe [illegible] non potuit, quia ebulliens aqua vt [illegible] ns, quem non pertranſibit quis. Docuitque nos per [illegible] ſore vt initio euangelicum præconium paucos ad [illegible] tem adducat, deinde eos duplicet ac triplicet, ac poſtea totum repleat orbem terrarum, ſecundum prophe- Eſa. 11.
G tam [illegible] *Replebitur vniuerſa terra cognitione Domini, ſicut aqua multa operiens maria.* & [illegible] pretium eſt, qua- ter illum dimenſum fuiſſe, & diuinis euangelius æqua- lem numero menſuram adhibuiſſe. exiſtimo [illegible] tam menſuram diuini Ioannis euang [illegible] indicare, quod [illegible] eologiam continet inacceſſam, & ad quam ho- minibus aſpirare [illegible] ime liceat: quæ enim mens vltra illud, *In principio*, poterit penetrare? & quæ ad illud, *erat*, tranſ [illegible]: quare ebullientem aqua [illegible], quaſi torren- tis fluctum, quem [illegible] pertranſire queat, dixit, exiiſſe. & [illegible] inquit, atque veſtigio oſtendit mihi apud ripā aquæ [illegible] producentē [illegible], & in vtraque [illegible] arbores erant [illegible] tum in Deum [illegible] etiam actionem [illegible] eundum Deum [illegible] aqua, vt non [illegible] produceret, effec [illegible] & dixit [illegible] inquit ad me [illegible] quæ egreditur in Galil [illegible] ad o- rientem, & deſcendit ad in [illegible], ac venit [illegible] ſque ad ma- re ad aquam oſtii maris. & [illegible] licet in hiſtoria nobis accurate inuenire nam primo in Galilæam ſalutare præ-

H conium [illegible] inde ad [illegible] & à [illegible] gentium regionem, peruenit etiam ad mare [illegible] baro- rum gener [illegible] ſe aquas ſanaturum ef- ficiet [illegible] Græcæ & [illegible] doctrinæ diuinæ præ- conio [illegible] & morboſæ aquæ illæ per [illegible] aquas [illegible] ſalutem ſuppeditent.

Et erit omnis anima animalium bullientium, ſuper omnia ad quæ aduenerit ſiniuſm, viuet.

Vulg. *Et omnis anima viuens quæ ſerpit, quocunque venerit torrens viuet.*

Omnis enim, quicunque [illegible] aquis fruetur, ſalute[illegible] ſequ [illegible] nam p [illegible] quam futuram. & piſcatores multos habituram, mu [illegible]

enim

A
nim per has aquas ad lucem quaſi expiſcatione capientur, & multi etiam quibus huius venandæ prædæ munus committetur. illud vero *Engaddi, vſque ad illud Enaglim*, ſignificat à tentationibus & afflictionibus lætitiam, *Engaddi* enim, oculum tentationis deſignat *Enaglim* vero, oculum vituli ad ſacrificium oblati & peccatum ſoluentis, vel ſub iugum tracti, cui colendæ terræ munus imponatur. *exſiccatio autem ſagenarum*, non ſolum frequentiam, ſed etiam ſtudium & curam ſignificat: non enim deſiſtent piſcari, inquit, ſed ibi requieſcent, requietem enim ſagenarum *exſiccationem* vocauit. quandoquidem ceſſantes expiſcari piſcatores ſagenas explicare & exſiccare conſueuerunt. per ſe, inquit, erit, hoc eſt, ab impietate remota anima, quæ ſaluatur, & copiam piſcium aſſerit non fluuio ſimilem fuiſſe ſed maximo mari; neque enim priſtino populo æqualis numero nouus populus, ſed gentium mari comparatus & orbem terrarum complens. his ſubiicit.

Et in exitu eius, & in conuerſione eius, & in elatione eius, lacunæ eius non ſanabuntur, in ſales tradentur.

Vulg. *In littoribus autem eius & in paluſtribus non ſanabuntur, quia in ſalinas dabuntur.*

B
Matt. 24.
Et hoc in præſenti videmus accidiſſe, qui in multitudinem aucti, in ſegnitiem lapſi ſumus, & conſentanea Dominus quoque prædixit: *cum enim abundauerit*, inquit, *iniquitas, refrigeſcet caritas multorum.* Eos igitur qui in ſuperficie verſantur, & prædicatione duntaxat induti, quales noſtrum plurimi, *lacunas* vocat. etenim lacunæ non profundam, ſed in ſuperficie continent aquam. eos igitur qui ita affecti ſunt aſſerit minime conſequi remedium, quin etiam iſti inquit, reliquis non inutiles, caſtigati enim vtilitatis aliis cauſa erunt. quamobrem *in ſales dabuntur* dixit: inſtruere enim nos quodammodo & vtilitatis implere conſueuit, non ſolum oratione docens, ſed etiam illatum pro peccato ſupplicium. ita iis prædictis, quæ ad ſegnes attinent, rurſus ſt... ... torumq; fructus commemorat, & ni... ... infructuoſum, ſed omnia eiuſmodi quæ ... poſſint.

Et præter fructum, inquit, etiam folium eius non diffluet, neque intereaſcet ſuper ea. neque deficient fructus eius: nouitatis ipſius in menſes eius primitiua aſſeret, quia aqua eorum de ſanctis hæc egredientur, & erit fructus earum in cibum, & germinatio earum ad ſanitatem.

C
Vulg.
Non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius, per ſingulos menſes afferet primitiua, quia aqua eius de ſanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum & folia eius ad medicinam.

Hæ inquit, arbores omnes ad eſum vtilem producent ... atque hunc in perpetuum. non enim ſemel ... neque in celebritatibus tantum ... leges obſer... *non defluent ab ipſis.* habent ... conſequentem ... tran... *ipſarum erit in cibum*, admirari e... virtutis athletas, & germinatio earum ... ſanitatem. reputantes enim quantum ſit bonum ſecundum Deum vita, hinc vtilitatem percipimus: & ſanitatem, quæ eſt ſecundum Deum, conſequimur. deinceps educetur propheta, quinam ſint fines Iſrael: ab aquilone ait viam eſſe Emath per fines Damaſci, *Emath* autem Athiphaniam vocant, & quidam Emiſam, etenim diuina ſcriptura duas nouit eiuſdem nominis, quæ dicit, ad Emath magnam, & ab ortu, ait

D
Iordanem finem, & Phæniconem ad orientem. à meridie vero vſque ad aquas contradictionis, ſic enim Mariboth Syrus interpretatus eſt, Cades, ab occaſu vero mare finem eſſe. Et hanc præcepit non ſolum iis qui ab Iſrael genus ducerent, diſtribui, ſed etiam proſelytis inter eos incolentibus qui filios, inquit, in vobis genuerint, & in vnaquaque tribu incolentes proſelyti cum eadem tribu hæreditatem capiant.

Cap. 48.
Deinde præcipit vt primam capiat tribus Dan ab aquilone, alteram Aſer, ... Nephthalim, ... Manaſſe, quintam Ephraim, ſextam Ruben, ſeptimam Iuda, ſum eam quæ ſacerdotibus attributa eſt, quinque & viginti millium latitudinem, decem millium longitudinem: iubetque huius hæreditatem circum ipſam ... poni. Erit enim ſanctificatio in ea, inquit, in medio ... tum ſacerdotibus ſanctis, filiis Sadoch cuſtodientibus cuſtodias domus. Præter ... templi cubitos diuidit ... vrbem: cum vero ... tur vrbs, inquit, huius terræ ... cantibus. deinde poſt hanc hæreditatem capere iubet Beniamin, & poſt illum Symeon, tum Iſachar, deinde Zabulon, poſtremo Gad. ait enim portas fore vrbi duodecim, in vnaquaq; parte tres, omnemq; circuitum decem & octo millium cubitorum dixit.

Nomen autem vrbis ex qua die, inquit, facta fuerit, erit nomen eius.

Vulg. *Et nomen ciuitatis ex illa die dominus ibidem.*

Non quod alterum poſt ædificationem nomen inuenerit, Hieruſalem enim etiam poſt Zorobabel vocata

F
fuit, ſed inſignem eam denuo futuram per hæc indicauit: conſueuit ſiquidem diuina ſcriptura *nomen* ipſam gloriam nominare. ſicut deniq; idem propheta ad Hieruſalem ex perſona Dei dixit, *& fuit tibi nomen.* hæc vrbis ædificatio poſt reditum e Babylone à Zorobabel primo facta eſt, longo tempore conſtructo templo propter finitimorum bellum, mœnia vero erexit Neemias poſt abſolutam templi ædificationem interiectis annis octoginta. & Maccabæis item florentibus multa cum felicitate renouatum eſt, & poſt illos rurſus Herodes illud nobilius effecit. at fabuloſis orationibus gaudens Apollinarius, & à vetulis fabellas enarrantibus nihil differens, aliam quoq; nobis polliceturs Hieruſalem ædificationem, & ſecundum Iudæorum legem cultum, & præter legis obſeruationem in dominum fidem. Deinde rurſus eccleſias mutuo ſibi aduerſantes: quæ ex gentibus conſtet, extra legem viuentem, quæ ex Iudæis ſecundum legem ſuam rempub. adminiſtrantem, neque cognouit ſapientiſſimus, diuinarum ſententiarum veritatem. nam de Iudæis dixit *malos male perdet, & vineam*

Matt. 21.
ſuam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus

Ioan. 5.
ſuis. Et item, *ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me. veniet alius in proprio nomine & illum accipietis.* de tem-

Matt. 24.
plo vero, ait: primum, *non relinquetur hic lapis ſuper lapi-*

Matt. 23.
dem qui non deſtruatur. deinde: *ecce relinquetur vobis domus*

Amos 5.
veſtra deſerta. Et Eſaias quoque exclamat, *impiorum ciui-*

Eſai. 24.
tas in æternum non ædificabitur & domus Iſrael cecidit, non am-

G
plius reſurget. non audiuit item, vt pat eſt, Pauli doctri-

Gal. 5.
nam, quam Galatis protulit, cum dixit: *qui in lege iuſti-*

Gal. 2.
ficamini a gratia excidiſtis. & rurſus *propter quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro, ſed per fidem Ieſu Chriſti.*

Rom. 4.
lex enim iram operatur. vbi enim non eſt lex nec præuaricatio.

Rom. 8.
itemque: *nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambula-*

Rom. 5.
mus, ſed ſecundum ſpiritum. & alio loco *iuſtificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* & Petro qui legis obſeruationem ſimulauerat, propter diſcipulorum imbecillitatem, coram omni-

Gal. 2.
bus dixit *ſi tu cum Iudæus ſis gentiliter viuis, & non Iudaice, quomodo gentes cogis iudaizare?* deinde ſubiicit: *nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. ſcientes autem quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per auditum fidei, & nos*

H
in Ieſum Chriſtum credidimus, vt ex fide iuſtificemur. ita Galatas qui ſuſtinuerant poſt fidem circumcidi *inſenſatos*

Philip. 3.
vocat, & ad Philippenſes ſcribens, accuſanſque quod hæc docerent, *canes* appellat, cum dicat *videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem, nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſeruimus Deo, & non in carne fiduciam habentes.* & ne quis ipſum opinaretur ſpiritualibus iniri, tanquam eorum quæ carnis ſunt ... merito ſubiecit; *quanquam & ego habeam fiduciam in carne, & ſi quis alius videtur confidere in carne ego magis.* ... quibus Iudæi gloriabantur: *octaua die*, inquit, *ſecundum legem*

A *circumciſus ſum*, & quia ac[illegible] proſely[illegible] dierum numerum ei eumcid[illegible] *ex genere Iſrael.* ne[illegible] hæc appell[illegible], tribus quoque [illegible] demo-ſtendens, *de tribu Beniamin*, à Rachel [illegible] inquit, ortus ſum non enim [illegible] ſunt ſeruuſum, ſed etiam liberis ex illo, tanquam ex ea quæ prius deſponſa fuit, & valde dilecta propagatus, & hinc ad antiquiorem ſtirpem progreditur, *Hebræus ex Hebræis.* Hebræi enim ab Heber appellati ſunt. quin etiam honeſtiſſimæ ſectæ, inquit, fui, *ſecundum enim legem Phariſæus*, neque ſolum nomen pietatis obtinui, ſed etiam re ornari alacri animo ſtudebam, *ſecundum zelum enim perſequens*, inquit, *eccleſiam.* Ita omnibus pro quibus gloriandum videretur, enarratis, adiecit: *ſed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta, & arbitror omnia ſtercora eſſe, vt Chriſtum lucrifaciam.* ſed quæ beatus Paulus *detrimentum* & *ſtercora* appellauit, cum ſpiritu [illegible] illata: hæc ſapienti[illegible] Apollinarius ab Hebræis [illegible] & ab ipſo Chriſto Domino con-
B
[illegible] dixit. qua de cauſa [illegible], qui è Iudæis [illegible], reipub. adminiſtrationem dabit ſecundum legem [illegible] fides ſalutem d[illegible]e nequeat? & cur hanc nobis [illegible] omnibus gentibus tradidit, vt ipſis perfectam præbeat ſalutem? quod ſi vt fidei idonea ad ſalutem af[illegible] & conciliandum nobis regnum cælorum, le[illegible] obſer[illegible] abrogauit, qua de cauſa legem, quæ ſaluti [illegible] nequit, ruſus Iudæis conſtitueret [illegible] ſima [illegible] nullam afferre obſeru[illegible] iuſtitiam ipſe [illegible] prophetam nos docuit: *dedi enim ipſis*, inquit, *præcepta non bona*, & *iuſtificationes in quibus non viuent.* quomodo [illegible] non bon[illegible], quæque vitam præbere nequeant, Iudæis ruſus imponet, cum eos ſaluare velit & non perdere. & alia quoque ratione facile eſt hæc expectantium amentiam cognoſcere. ſi enim res Iudæorum ſacrificiorum figura [illegible] fuere, quod ipſi confitetur, neque repugnat, [illegible] anniculo agno opus eſt poſt immaculati agni qui tuſtulit peccatum mundi, ſacrificium? &
C
quæ azymorum vtilitas poſt ſuper cæleſtem panem? vel paſchatis [illegible] poſt ſpiritale? ſed neque diuinum Apoſto-
1. Cor. 5. lum audit, dicentem: *itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis: etenim paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus.* neque Dominum ſuos diſcipulos docentem, cum dicit: *hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in meam commemorationem. & hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum, hoc facite in meam commemorationem.* & alibi cum dixiſſet Iudæis. *patres veſtri*
Ioan. 6 *manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt*, adiecit: *Hic eſt panis vitæ. vt ſi quis ex ipſo manducauerit non moriatur.* & vt alia quæ infinita ſunt, & innumerabilia omittam, etiam nunc in Hieroſolymis & crucis templum, & reſurrectio,
D
& in cælum aſſumptio, & templum in Sion & ſacra Bethleem, & alia infinita orationis loca exiſtunt. Inſtaurato igitur Iudæorum templo, deſtruentur iſta, vel eodem in honore habebuntur, & in priſtino honore perſe-

uerat[illegible] igitur [illegible] pri[illegible] illa nia [illegible] E
[illegible] vir tantum ex magis Heliæ præd[illegible] honore habebunt, quæ orationis [illegible] loca, vel reſurrectionis, vel eum qu[illegible] ſeſt. [illegible] an plus quam no[illegible] perfecta cognitione præditi [illegible] quod ſi hæc antepoſuerint [illegible] Iudæorum ædificatio, ſi vero æqualem hono[illegible] tribuent & iſtis & illis, offerent quidem in ſacrificio, [illegible] myſteriis [illegible]. & quomodo hi [illegible], vt vna cum iis, qui e gentibus crediderunt, diuinis ipſi myſteriis fruantur, cum lex commercium cum gentibus ipſorum prohibeat? relinquitur igitur, vt eodem in templo & euangelica & legalia eodem tempore abſoluantur, ac ruſus neceſſe eſt & pugnam & contentionem intercedere: nobis quidem ſecundum legem noſtram [illegible], illis vero cultum ſecundum legem præſ[illegible] & quomodo verus eſt
F
Ephes. 2 Paulus cum [illegible] *Chriſtus eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitiam in carne ipſius, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat, hoc eſt, gentilem & Iudæum in vnum nouum hominem [illegible] reconciliet ambos in vno ſpiritu cum patre?* ac ruſus, *non eſt Iudæus neque Græcus.* & [illegible] *non eſt Iudæus, neque Græcus, circumciſio [illegible] præputium, ſed omnia [illegible] in omnibus Chriſtus.* vtique, inquit, [illegible] & Apoſtolis prædicantibus qui in Hieroſolymis [illegible] Iudæi, [illegible] ſecundum [illegible] legis cultum [illegible] facti Apoſtolos illorum [illegible] imbecillitati, hoc eo tempore fie[illegible] ipſos libere legem non obſeruaſſe, quamuis [illegible] nequaquam ſuſtinuiſſent, ſi legis obſeruationem neceſſ[illegible] cognouiſſent: [illegible] cum optime noſſent ſuperim [illegible] eſſe ſecundum legem reipub. adminiſtrationem, euangelicam vitam [illegible] egere, iis vero qui imbe[illegible] affecti [illegible] legis obſeruationem conc[illegible] debant, paulatim eos ad perfectiora ducentes. ita Timotheum [illegible] Paulus circumciſum euangelicæ reſp. magiſtrum delegit. verum fortaſſe nus etiam Apollinarii nugationis participes facti ſumus, cum ei non falſam ſolum, ſed etiā iniucundam illius fabulatio-
G
nem redarguere, contra quem beatus Paulus merito di-
Gal. 5 xerit: *vtinam & abſcindantur, qui vos conturbant.* Hic igitur orationi fine impoſito, hunc librum lecturos boni abitur, vt ſi quid inuenerint in iis, quæ interpretati ſumus ſtudio dignum, omnium celebrent Dominum, qui pro communi hominum beneficio occultorum tribuit reuelationem: quod ſi minus ipſa ſpe lucrum, neque laboribus æqualem fructum [illegible] rederint, naturæ imbecillitati veniam tribuant, animi tamen alacritatem complectantur, & labores precibus [illegible] penſent, remiſſionem pec-
H
catorum nobis ab omnium ſaluatore deprecantes, cum quo patri gloria cum Sancto ſpiritu nunc & ſemper & in infinita ſæcula ſeculorum.

AMEN.

FINIS.

BEATI THEODORETI CYRI VRBIS EPISCOPI, IN VISIONES DANIELIS PROPHETÆ COMMENTARIVS IOANNE BAPTISTA GABIO INTERPRETE.

PRÆFATIO

SI facile omnibus eſſet diuinorum prophetarum oracula explicare, & ab iis quæ litterarum ſuperficie continentur, in profundum penetrare, ibique obſtruſam ſententiæ margaritam venari fortaſſe non iniuria ſuperuacaneum cenſeri potuiſſet, literarum monimentis eorum prodere interpretationem, nullo quippe negotio propheticam mentem cunctis ipſa lectione
B *percipientibus. verum quando omnes, etſi vnam ſortiti naturam ſumus: non tamen omni-* F
1. Cor. 12 *bus cognoſcendi par cocceßit facultas:* Vnicuique enim datur, *inquit*, manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, & alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, & quæ deinceps ſequuntur, *omnia pari diuiſionis ratione diſtribuuntur; nihil me, quod à ratione abhorreat, arbitror facturum, ſi diuinarum rerum rudibus earundem doctrinam his ſcriptis impertiar, ſiquidem mihi à puero in illis educata plurestum per ſcriptores mediocrem quandam cognitionem contulere. etenim diuina lex præcipit, vt, quæ à parentibus didicimus, ea filios noſtros edoceamus.* Docebis ea, *inquit*, filios tuos & nepotes *quare magnus ille quoque*
Deut. 4. Pſal. 77. *doctor Dauid,* Attendite, *inquit*, popule meus legem meam, inclinate aurem veſtram in verba oris mei, aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio. *deinde, vnde hæc didicerit, oſtendit:* Quanta audiuimus, *inquit*, & cognouimus ea, & patres noſtri narrauerunt nobis, non ſunt occultata à filiis eorum in generatione altera, *docensque cognitionis cauſam,* Legem poſuit, *inquit*, in Iſrael, quanta mandauit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera, filii, qui naſcentur, & exurgent, & narrabunt filiis ſuis. *vtilitatem itidem, quæ ab hac doctrina proficiſcitur demonſtrans ſubiicit,* vt ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum Dei, & mandata eius exquirant. *hanc itaque doctrinam à parentibus acceptam, quaſi iuſto ære alieno obſtricti iis, qui nobis natu minores ſunt, ac poſteris debemus, gratoque animo par eſt perſoluere. neque ſolum nos diuina lex excitat, verum etiam plerique illuſtres viri nobis familiaritate coniuncti ardentiore ſtudio contendentes, vt hoc certamen auda-*
C *cter intremus, impulerunt. Age itaque beatiſſimi Danielis prophetiam quam maxime licet ignaris perſpicuam* G *faciamus, & fortaſſe ne iis quidem, qui conſecuti ſunt, vt intelligerent, labor hic noſter erit inutilis. nam vel plura comperient, quam opinati ſint, vel ſua in noſtris deprehendentes, quod à ſe quaſi venatione indagatum & inuentum fuerit, communi conſenſione ſtabilient. conſueuit enim quodammodo plurium conſenſus intellecta corroborare. hunc autem prophetam in præſentia conamur interpretari, non quaſi alios, quod Deus prohibeat, contemnentes. omnes enim nouimus eſſe diuini ſpiritus inſtrumenta, ſed primum quia ipſius interpretationem à nobis familiares efflagitarunt, æquumque cenſuimus beneficium iis, qui petierunt, non denegare. deinde Iudæorum amentia, atque adeo impudentia factum eſt, vt aliis in præſentia omiſſis, huius prædictiones enudare, atque aperire operæ pretium ducamus: eà ſiquidem impudentiæ proceſſere, vt vel à prophetarum choro ipſum ſegregent, prophetíæque cognamenta defraudent. Impudens quidem certe hoc ipſorum eſt commentum, non tamen ab eorum propoſito fine abhorrens, cum enim multo apertius, quam alii omnes, magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti prædixerit aduentum, neque ſolum ea, quæ facturus eſſet, ante commemorarit, ſed etiam tempus præſignificarit, numerumque aſcripſerit annorum, qui vſque ad illius aduentum interceſſere, operte collectis iis omnibus calamitatibus, quæ mox poſt admiſſum perfidiæ ſcelus in eos eſſent inuaſura, meritò, vtpote Deo infeſti, & veritatis hoſtes audent impudenter aſſerere non eſſe prophetam, qui hæc, & infinita alia ediderit oracula, ſatis idoneum rati ad* H
D *hoc mendacium confirmandum ſuam eſſe ſententiam. nil mirum eſt autem, ſi qui in vnigenitum tanta rabie inſanierunt, bene de ſuo Domino ſentientes miniſtros columniis inſectantur, prioribus enim poſteriora conſequuntur. quare ipſe quoque Dominus ait,* Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur *ac rurſus,* Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? *ut autem ipſorum impudentiam abunde*
Ioan. 15. Matth. 10. *admodum redarguamus, ſi ab eos interrogemus, quidnam prophetæ proprium aſſeritis atqui fortaſſe reſpondebunt, futura prænoſcere, eademque prædicere. inſpiciamus itaque, num hæc & prænouerit, & prædixerit beatus Daniel quæ de Domino Chriſto locutus eſt interim ſilentio contineamus, alias vero ipſius prædictiones in medium praferamus. Comperiemus [illegible] de Babyloniorum, de Perſarum ac Macedonum, de Romanorum regno ipſum complura prædixiſſe. quænam videlicet Babyloniæ regi euentura eſſent, & quemadmodum Perſæ illius regnum occupaturi [illegible] iis euerſis Macedo [illegible] ſe quam celerrime e vita deceſſurus, quatuor vero pro vno, re[illegible] quaſi hæreditate poti[illegible] non vt ex vno i[illegible] ſorum quidam oriundus infinita damna Iudæis illaturus, qui [illegible] impetrato ope ab [illegible] tur. Tum inde digreſſus prædicit Romanorum potentiam, qui regnum omni [illegible] ab omnibus eſſent exacturi tributa. nam quid eo commemorem quæ de Ægyptiorum ac Syrorum [illegible] vaticinatus eſt? quantas ſibi illi mutuo clades illaturi, & pacem poſtmodum fœdera, & connubiorum iura, [illegible] tum rurſus [illegible] reconciliationem bella, neque eo per præconem indicta? quis [illegible]*

A hæc omnia & prænouit, & prædixit, eorumque memoriam literis commendatam reliquit, quomodo non iniquum ac nefarium ſit, ſi quis hunc à prophetarum exterminet cœtu? ſi enim hæc a propheta ſunt aliena, quænam erunt propria prophetiæ? quod ſi propterea, quod propriæ orationi non aſcribat, hæc dicit Dominus: idcirco è prophetarum choro exemptũ volunt, nobis dicant, quid tale dixerit Abraã patriarcha, qui ab omniũ rerũ auctore Deo propheta nuncupatus eſt: de Abraam enim dictum eſt, Et nunc redde vxorem viro, quia propheta eſt, & orabit pro te, & ſaluaberis tu, & omnis domus tua. Beatus item Dauid de ipſo, & filio, ac nepote ait: Et corripuit pro eis Deus reges dicens, nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. maximus quoque propheta Samuel, ille à puero æditus, non quemadmodum alij prophetæ habet prophetiæ viſionem, ſed ipſe etiam vel per ſomnia, vel per quædam ſibi interdiu diuinitus reuelata, præneſcendi, intelligendi, & prædicendi munere donatus eſt. cum illis igitur palam contendite, eoſque è prophetarum cœtu aperte eiicite. quod ſi in illos debacchari veremini, in hunc quoque cauete ne calumniam inferatis. propheta eſt enim, & propheta, qui ſummo ſtudio & cupiditate futurorum cognitionem eſt adeptus: ſudore, & laboribus, ieiunio, & afflictione futura perdoctus, quique non ea modo, quæ ſolis Iudæis euentura eſſent, ſed etiam quemadmodum res communes in toto orbe terrarum adminiſtrandæ forent & prænouit, & præſignificauit. conſiderate itaque num admodum iniuſtum ſit, Abdiam, qui mala in Iudæos inuaſura duntaxat prædixerit, & Ionam, atque Naum de vna tantum ciuitate Niniue vaticinatos, aſcribere in numerum prophetarum, at beatum Danielem, qui non de vna ciuitate, aut de exigua natione, ſed de maximis regnis Chaldaico, Perſico, Macedonico, Romano, & de ijs, quæ B ab ipſis ſigillatim geſta ſunt, prænuntiarit, prophetico cognomine defraudare, & à diuini ſpiritus beneficio alienum aſſerere. atqui oportebat vos vel iniquiſſimos iudices pudore aliquo perfundi ob Nabuchodonoſor impium illum, F agreſtem, barbarum, diuinis myſteriis minime initiatum, qui de Daniele exclamans ita loquitur, quia ſpiritus Dan. 4. Dei ſanctus eſt in ipſo. etenim reuera diuini ſpiritus munus erat, & ſomnium illud, quod cum alius conſpexiſſet, oblitus fuerat, enarrare, & eiuſdem accuratam ac veram interpretationem afferre. vos vero ne hac quidem re adduci poteſtis, vt in prophetam deſinatis inſanire: ſed per prophetam prophetæ Domino repugnatis: at propheta ipſe nihil veſtris machinis lædetur, quem prophetam diuina volumina demonſtrant: cuiuſque præcognitio prædictionis confirmatur euentu. verum enimuero nos nunc res ipſas cernentes, antiqua illa intelligimus oracula, & ab ipſis rebus ducti facile comprehendimus ipſum rerum euentum. vos autem propriam inſaniam etiam per hæc declaratis & nos nunc ſummatim veſtram impudentiam redarguimus: at ſingularum rerum interpretatio amentiam veſtram euidentius confutabit. Age itaque, cum & pro nobis idonea defenſione vſi ſimus, & Iudæos abunde accuſauerimus: primum prophetiæ declaremus argumentum, deinde verborum interpretationem aggrediamur. Poſt Ioſiam, fuit hic pius rex, Iudææ regno potitus eſt eius filius Ioachaz menſes tres totos ac dies paucos. duplex huic nomen fuit. in libris enim Regum, & Paralipomenon Ioachaz appellatur, ſed beatus Hieremias pro- 4. Reg. 23 propheta ipſum Selim vocat: hunc bello captum Ægypti rex Pharao Echao in Ægyptum captiuum abduxit, & in e- 2. Par. 36 ius locum Eliacim fratrem eius regem ſuffecit & Ioacim nuncupauit. regnauit hic annos vndecim, menſes paucos inſuper. regni cuius anno tertio Nabuchodonoſor Babyloniorum rex cum exercitu profectus haud paucos ex iis, qui C generis nobilitate præſtarent, bello cepit, & non nulla ſacra vaſa diuinis tantum vſibus dedicata corripuit, impoſitoq; ipſi Ioacim tributo Babylona ſe recepit. deinde cum ille imperatum tributum nollet perſoluere, rurſus ad Hiero- G ſolyma adduxit exercitum, captaq; vrbe, & Ioacim interfecto, pro eo regem creat illius filium, à Iudæis itidem Ioacim vocatum, ſed mutato nomine rurſus Eliacim nuncupatum. atque hunc beatus Hieremias propheta Iechoniam nominat.

Viuo ego, inquit, dicit Dominus, quia ſi fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda ſigillum in manu dextera mea, inde euellam te, & tradam te in manus quærentium animam tuam, quorum tu formidas faciem, in manus Chaldæorum. Hier. 22.

Viuo ego, dicit Dominus, quia ſi fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda annulus in manu Vulg. La. dextera mea, inde euellam eum, & dabo te in manum quærentiũ animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis, & in manu Chaldæorũ.

Cumque hic regnum menſes tres, dies præterea paucos adminiſtraſſet, tunc rurſus Nabuchodonoſor Babyloniorum rex miſſo duce cum exercitu ipſum captiuum Babylona perducendum curauit, & Sedeciæ, eius patruo, regnum tradidit, qui cum annos vndecim regnaſſet, ac poſtea non perſoluiſſet impoſitum ſibi tributum, cum maximis copiis Babyloniorum rex ad Hieroſolyma proficiſcitur, quæ deinde obſidione oppugnans, auxilio famis ad id ſibi opitulantis vſus, admotiſque machinis muros demolitur, & plurimis occiſis reliquos in ſeruitutem redactos captiuos abducit, igne & vrbe & templo ſuccenſis. Verum auctor omnium Deus, qui hæc Iudæos propter eorum multa ſcele- D ra pati permiſit, ne penitus quidem eos puniens propria tutela deſtituit, ſed iis, qui in Iudæa erant, quaſi puerorum H magiſtros tradidit Vriam Samæi, & Hieremiam Chelcii virum ſacerdotio & prophetia clariſſimum: iis vero qui in prima captiuitate bello capti abducti fuere Babylonem, vna cum beato Daniele miſit Ezechielem, Ananiam, Azariam, & Miſaelem, vt habentes legitimæ reipublicæ perfectos in doctrina magiſtros, haud multum ex barbarorum commercio perciperent detrimenti, ſed exempla haberent quæ patriæ ipſos virtutis ac philoſophiæ commonefacerent: tantam rerum omnium auctor Deus adhibet regendis peccatoribus prouidentiam; vt qui ex animo illi ſeruientes eum ſibi in omni vita colendum præ cæteris rebus ſtudioſe propoſuere, eos vtilitatis ipſorum cauſa captiuos abduci permiſerit, ac difficilem perferre ſeruitutem, & in multa pericula incidentes per fluctus ac tempeſtates vitam traducere. ita enim per Oſeam prophetam loquitur: Quia propter vos occidi prophetas in verbis oris mei: ita etiam ille qui orbi terrarum ſalutem ſubminiſtrauit, ſanctos permiſit apoſtolos ea pati, quæ Oſe. 6. literis commendata ſunt. eadem prouidentia Iudæos excipiens, eos qui cum beato Daniele erant, voluit in Babylonem cum ipſis peruenire. qui cum & iuuenis eſſet, & forma floreret, cum piis illis adoleſcentibus in regia educatus, & à puero in ſe vigentem diuinam gratiam adeptus; omnique ſapientiæ genere & cognitionis imbutus, multam apud principem loquendi nactus eſt libertatem, & quaſi præconio commendata religione illi quoque vtilitatis

A *auctor fuit, neque illis ſolis, ſed omnib etiam [illegible] ſuo imperio ſub[illegible]s. quæ enim ab huius d[illegible] trina didicit ille, ea tranſmittenda ad eos curauit, qui in ſua ditione erant, impoſita lege, quæ palam iuberet vt omnes [illegible] Deum quem ipſe Daniel prædicauerat, adorarent. Qua tempeſtate igitur Babylonem adm[illegible] [illegible] propheta [illegible] qua cauſa abductus fuerit, & quot bonorum non iis modo, quibus erat cognatione coniunctus, [illegible] etiam barbaris fuerit auctor, breuiter di[illegible] erimus. ipſius vero Prophetiæ vim ea interpretatione, quam ad ſingula adhibebimus, accuratius exponemus: diuina itaque implorata nobiſcum cooperante gratia, eam declarare ex[illegible]amur.*

ORATIO PRIMA.

Anno tertio regni Ioacim regis Iuda venit Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalem, & obſedit eam.

Neceſſario ante alia omnia, & de rege, qui tum regnabat mentionem fecit: & tempus eos edocuit, vt primæ captiuitatis tempus à nobis poſſit aperte cognoſ[illegible]. Anno B enim tertio regni Ioacim, qui Eliacim quoq; dictus eſt, qui poſt Ioachaz regnauit, pater autem ipſius Ioachaz fuit is, qui Ioacim & Iechonias appellabatur; primo capta fuit Hieroſolyma; atque hinc quod regũ, qui tunc erant, & temporum meminerit, propheticus character indicatur. Ita enim al[illegible]s quoque prophetas feciſſe comperimus. *Viſio,* inquit, *quam vidit Eſaias filius Amos in diebus* (marg.: Eſa. 1.) *Oziæ, & Ioatham, & Achaz, & Ezecia, qui regnauerunt in Iudæa.* (marg.: Ier. 1.) *& factum eſt verbum Domini ad Hieremiam in diebus Ioſiæ fi[illegible] Amos regis Iuda anno tertio decimo in regno eius.* & Ezechiel, & alii omnes prophetæ vt plurimum hoc propheticæ proœmio vſi ſunt. Et hoc igitur ad conuincendam Iudæorum iniquitatem, & prophetam reuera prophetam oſtendendum tam eſt.

Et tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iuda, & de vaſorum domus Dei.

[illegible] tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iuda, & partem vaſorum domus Dei.

Hoc quoque gratiam illius ſpiritalem declarat. neque enim omnium eſt diuinam procurationem noſſe. hic autem diuino ſpiritu donatus & aperte nouit, & alios docet auctoris omnium rerum Dei permiſſu propter populi & regis ſcelera, ingentemque impietatem, tum vrbem captam, tum ſacrorum vaſorum partem in hoſtium poteſtatem conceſſiſſe. & admodum neceſſario adiecit: *Dedit Dominus in manu eius regem Iuda,* ne quis ſuſpicaretur propriis viribus illum Nabuchodonoſor vrbem Deo dicatam ſuperaſſe; omnesque plane intelligant, propterea quod Deus eam ante tradiderit, & eam gratiam, quæ ciuitatem pridé cuſtodiebat, ademerit, idcirco ſubiectam hoſtibus fuiſſe. hoc item per Eſaiam prophetam declarans auctor omnium rerum Deus ita ait,

(marg.: Eſa. 10.) *Nunquid gloriabitur ſecuris ſine eo, qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra ſine eo à quo trahitur?*

(marg.: Vulg. La.) *Nunquid glorIabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum, à quo trahitur?*

Et his quidem nos admonet, ſolis hominibus inferre ſupp[illegible], & inſtrumentis ad hoc idoneis vti. *Et aſportauit,* inquit, *ea in terram Sennaar, in domum Dei ſui, & vaſa intulit in domum theſauri Dei ſui.* Dixerit fortaſſe aliquis, curnam, cũ homines peccarint, ſancta vaſa Deo dedicata impiis hominibus tradita ſunt? verum hæc animi, quibus eſt di- D uinæ prou[illegible]ntiæ incognita ratio. (marg.: 1. Cor. 2.) *animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi, ſpiritualis autem,* ſecundum [illegible]uum Apoſtolum *iudicat omnia,* & exploratum habet à diuin[illegible] prouidentia nihil fruſtra admi[illegible] [illegible] autem [illegible] ſpiritu illuſtratus etiam cauſas perdiſcit, quemad[illegible]odum tandem & id quod nunc quæritur, ab eo comprehendi poteſt, qui ſecundum ſpiritum inſtituit intel[illegible] hinc enim non Iudæis tantum, ſed ipſis etiam barbaris allata eſt vtilitas. primum enim docti ſunt Iudæi eiuſmodi [illegible] diuinam naturam, quæ nul[illegible] re prorſus [illegible]eat, ne[illegible] enim vt indigens omnium rerum auctor Deus ac[illegible] a, quæ ſi[illegible] ab hominibus offeruntur, [illegible] os [illegible] tos eſſe doceat eiſque colendi & [illegible] am, [illegible] ſunt, referendæ, [illegible] [illegible]nem. q[illegible] [illegible]us emus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de nobis Deum p[illegible] us

remunerari, niſi hæc exigua, & tenuia ab offerentibus accepiſſet? volens itaque Iudæis perſuadere non vt proprios vſus expl[illegible]et, ſed vt [illegible] rum ſe imbecillitati accommodaret, accepiſſe oblata ab illis ac[illegible] [illegible] ſacrificia, me[illegible] to illos auerſatus, & ipſos & vaſa ab illis dedicata, quibus eum colere conſueuerant, vna cap[illegible] voluit. nam quid [illegible] F tione prædit[illegible] homines ſupplicio affecerat, cur inanimis vaſis pepercifſet? His autem rebus docet eos a Baby[illegible]nus, barbaris, impiis nihil differre, æque enim atque [illegible] impie agunt. Illi enim neque accepta lege, neque conceſſis ſibi, quibus ducibus vterentur prophetis, in ignoratione degebant. Iudæi vero ab innumerabilibus tum priſcis, tum recentibus prophetis illuſtrati, & infinitorum ſpectatores ipſi miraculorum rerum omnium auctorem Deum contemnebant, & inanima ſimulacra colere perſeuerabant: tradidit itaque barbaris vaſa, tantum non rebus ipſis ita eos obiurgans, nullum inter vos barbaroſque diſcrimen eſt, æque enim & vos ſceleribus ea polluitis, & tantundem eſt & vos, & Babylonios ea poſſidere. Impietas enim & vobis & illis dominatur. Ad conuincendos Iudæos, & [illegible] rudiendos, & haud mediocrem illis vtilitatem afferendam ſatis hoc erat, Babylonii autem dum in honore habuerunt, vt conſueuerant, vaſa, neque ad humanos vſus ea adhibuere, diis quos ipſi colebant dedicata, nihil prorſus malorum expe[illegible]nt. At vbi Baltaſar rex illis in conuiuio vti auſus eſt, ſtatim punitus debitas pœnas luit, ſuoque ſuppli[illegible] documento [illegible] G quanta illorum eſſet vaſorum vis: Deumque ipſum non inuitum ſuis rebus priuatum fuiſſe, ſed volentem propter ingentia populi ſcelera ea tradidiſſe. Hoc [illegible]d[illegible] de arca (marg.: 1. Reg. 4.) olim fecit, nam poſtquam Op[illegible], & Phinees H[illegible] ſacerdotis filii, & impii & deteſtabiles ea ſecum aſſumpta ad ſuppetias cognatis ferendas exiere, redarguit ipſorum impietatem Deus, nullaque eos prouidentia dignatus digna cæde interfic[illegible] [illegible]dos curat, arcam vero alienigenis tradit [illegible]elem rurſus [illegible]ud[illegible] [illegible]mmonefaciens ea [illegible]bi arca nihil opus eſſe, ſed ipſorum cauſa illam conſtruxiſſe. & ſuperuacaneum ipſis quoque [illegible] ius vſum ſine metu diuinam violantibus legem, & impie viuere inſtituentibus. ne vero ſuperbia elati alienigenæ gloriarentur, quaſi ipſi Deum vici[illegible]ent, quando [illegible] o Deo Iudæorum arcam habebant, de ſuis idolis, quæ ipſi conſtruxerant, coniecturam facientes, neue propterea ingens [illegible] detrimentum acciperent. [illegible] qui Iudæ[illegible] um D[illegible] quaſi captiuum cepiſſent, & veluti quoddam victoriæ tropha- H um ſuis diis conſecraſſe[illegible] id efficit vt Dagon i[illegible] olu, quod ipſi colebant, ante arca[illegible] cadens conteratur: & adorationis ſpeciem præ ſe [illegible]enar[illegible] bus ip[illegible] [illegible]tum ſe fateatur & incolentis ibi dæmonis oſtendat ſeruitutem: idque non ſemel, ſed iterum, ac ſæpius. diuerſas enim plagas illis inflig[illegible], donec ar[illegible]m red[illegible]ere, & munera ſupplicium teſtantia dedicarunt. dupl[illegible]x itaque & eo tempore, & regnante Nabuchodono[illegible]r percepta eſt vtilitas. neque enim Iudæis tantum, ſed barbaris etiam profuit quod ad breu[illegible] temp[illegible] eo[illegible] tranſſumeſt.

Et ait [illegible] Aſphenez principi eunuchorum ſuorum, vt introduceret de [illegible] Iſrael captiuitatis [illegible] de ſemine regni, & de Parthemim. [illegible] in quibus nulla [illegible] macula. pulchros [illegible], & intelligentes in omni ſapientia, & ſcientes ſcientiam, & doctrinam, & intelligentes prudentiam, & quibus eſſet robur, vt ſtarent in domo regis, vt doceret eos litteras & linguam Chaldæorum.

Et ait rex Aſphenez præpoſito eunuchorum, vt introduceret de (marg.: Vulg. La.) *filiis Iſrael, & de ſemine re[illegible]o, & [illegible] tyrannorum [illegible] nulla*

[illegible] a, decoros forma & eruditos omni ſapientia, cautos [illegible] & doctos d[illegible] ſpina, & qui poſſent ſtare in palatio regis, vt doceret eos literas, & linguam Chaldæorum.

Gen. A ſectoriigitur omnium rerum Deus ſtulta mundi elegit, & [illegible] ma, & contemptibilia, vt hos ſapientes, potentesque conf[illegible] d[illegible] homines autem corporum pul[illegible]ritudinem & magnitudinem, ac robur ſequuntur, neque eam ſapientiam quæ diuina cognoſcantur, ſed artifi[illegible] am & faſtu elata eloquentiam. licet itaque [illegible] etiam percipere, quanto humana [illegible] diſtent interuallo; hoc item regis ſuperbiam declarat, quod non ſolum alios captiuos ſibi miniſtros aſſcire voluit, ſed etiam [illegible]ius qui è regio genere eſſent oriundi. at[illegible]men hic perficitur id, quod Eſaias E-

Eſa. 39. zeciæ regi prædixerat.

Audi, inquit, verbum Domini exercituum, quod locutum eſt ad me, Ecce dies veniunt, & auferentur omnia, quæ in domo tua ſunt, & quæcunque congregauerunt patres tui vſque in diem hanc, in Babylonem venient, & nihil relinquent dixit Deus, quia & de filiis tuis, quos genueris, tollent, & facient ſpadones in domo regis Babylonis.

B

Vulg. La. *Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo tua ſunt, & quæ theſaurizauerunt patres tui vſque ad hanc diem in Babylonē, non relinquetur quidquam, dicit Dominus, & de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.*

Huius [illegible]s prophetiæ admonens beatus Daniel, rege [illegible]mandaſſe, vt introd[illegible]cerentur de captiuis filiis Iſrael, & [illegible] ortis, & de Parthemim. *Parthemim* autem, virgi[illegible] [illegible]bræorum lingua vocauit at Symmachus *Parthemim* interpretatus eſt, electos.

Et conſtituit eis rex quotidianum cibum de menſa regis, & de vino, vnde [illegible]bat ipſe, & vt nutrirentur tris annos, & poſtea ſtarent ipſi in conſpectu regis: & fuerunt in eis de filiis Iuda, Daniel, & Anania, & Azarias, & Miſael.

Vulg. La. *Et conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vino vnde bibebat ipſe, vt enutriti tribus annis poſtea ſtarent in conſpectu regis. fuerunt ergo inter eos de filiis Iuda Daniel, Ananias, Miſael & Azarias.*

C

Hic igitur nos regis edocet munificentiam, qui nun[illegible] [illegible] bello captis, vilia quædam, & qualia ſeruos decent, præbuit alimenta, ſed eos regia menſa frui iuſſit: ac paulò poſt ſuam & ſoci[illegible] ſuorum c[illegible]ntinentiam, philoſophiamq; declarat, non gloriæ cupiditate id faciens, ſed vtilitatem perſequentibus vtilitatis doctrina propoſita. licet autem mentis [illegible] intueri modeſtiam. cum enim ſupra dixerit imperaſſe regem, vt eli[illegible]entur è ſtirpe rege iuuenes forma [illegible]onſpicui, & magnitudine decori, & hic perſona[illegible] no[illegible] puluent [illegible]ibus Iuda ſimpliciter mentionē fecit, [illegible] egiam co[illegible] onem occultauit.

Et impoſuit eis princeps eunuchorum nomina, Danieli Baltaſar, & Ananiæ Sidrach, & Miſaeli Miſach, & Azariæ Abdenago.

Vulg. La. *Et impoſuit eis præpoſitus eunuchorum nomina, Danieli Baltaſar, & Ananiæ Sidrach, & Miſaeli Miſach, & Azariæ Abdenago.*

Et hic dom[illegible] apud quoſdam eſt in more, qui ſeruos ementes eorum mutant nomina, vt nominis mutatione ſeruitutem agnoſcant. quod hic quoque ab eunuchorum principe fact[illegible] eſt; nam demptis Hebraicis nominibus, Chaldaica illis impoſuit, ſiquidem & rex iuſſerat, vt Chaldæorum linguam iuuenes illi perciperent.

D

Et poſuit Daniel in corde ſuo ne pollueretur in menſa regis, & in vino potus eius, & rogauit principem eunuchorum ne contaminaretur.

Vulg. La. *Propoſuit autem Daniel in corde ſuo ne pollueretur de menſa regis, neque [illegible] vino potus eius, & rogauit eunuchorum præpoſitum ne contaminaretur.*

[illegible] enim hom[illegible] Deum, qui in omnibus eſt, non in loco quærunt, ſed qu[illegible] [illegible] inuenerint, eodem illū cultu [illegible]nerantur, & cum aduerſis rebus [illegible]guntur, ſummi itidem c[illegible] [illegible] ens atque ex[illegible] licet hoc loco nobis reperire m[illegible] [illegible]. pue[illegible] enim apud Iudæos educati doctique Deum [illegible] loco colendū, deinde externam regionem incolentes, a[illegible] compulſi tenera[illegible] admodum ætate, & a[illegible] [illegible]ibus viuere coacti, [illegible] pietatē retinere accurat[illegible] ſtudent. & quia vide[illegible] [illegible]ylonios idolorum ſuplorationi [illegible] inqui-

E

nantes, vinum libationibus pol[illegible] negle[illegible] ſalute, & conculcata regii cunuium omnium ciborum genere referta voluptate, eunuchorum præfecto ſupplicant, vt ſibi regios cibos recuſantibus, illorum expertibus eſſe conced[illegible].

Et dedit Deus Danielem in miſericordiam & miſerationem in conſpectu principis eunuchorum.

Vulg. La. *Dedit autem Deus Danieli gratiam, & miſericordiam in conſpectu principis eunuchorum.*

Sequitur enim voluntates diuina cura, & ſimulatque diuina [illegible] inſtituerunt, ſtatim diuino fruuntur auxi[illegible]. [illegible] Ioſeph vſu veniſſe comperimus Fuit, in-

Gen. 39. quit, *Dominus cum Ioſeph, & voti compos fuit, & effudit illi miſericordiam, & dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris.* Hinc itaque do[illegible] eorum, qui in ipſum crediderunt, neminem [illegible] quam a[illegible] quo pacto à Deo neglectum & derelictum [illegible] iſſe. quare alius quoque propheta exclamat,

eccl. *Interrogate [illegible] nationes, quæ fuerunt ante vos, quis ſperauit in Domino, & conf[illegible]*

F

Et dixit princeps eunuchorum Danieli, Timeo ego Dominum meum, regem, qui conſtituit cibum, & potum veſtrum ne quando videat vultus veſtros triſtiores præ pueris coæui veſtris, & condemnetis caput meum regi.

Vulg. La. *Et ait princeps eunuchorum ad Danielem, Timeo [illegible] Dominum meum regem, qui conſtituit vobis cibum & potum, [illegible] viderit vultus ve[illegible] [illegible] macilentiores præ cæteris adoleſcentibus coæuis veſtris, condemnabitis caput meum regi.*

Haud bonus [illegible] eunuchorum metus erat, homo enim erat [illegible] gratiam haudquaq[illegible] ſenſu ſ[illegible] guſtans [illegible] humano more humana conſide[illegible] optim[illegible] [illegible] ſumptuoſiorum ciborum alimento corpora [illegible] atque floreſcere, veritus eſt. ne cum illi opiparè [illegible]entur, hi parce & continenter victitarent, in eorum vultu diſcrimen aliquod appareret, & extremum ſubire ſupplicium a rege, qui contra iuſſerat, cogeretur. ſed vbi hunc metuere animaduertit beatus Daniel, tran[illegible] ad Amelaſar depr[illegible]tionem, quem conſtituit princeps eunuchorum curatorem ſ[illegible]ius, & Ananiæ, & Azariæ, & Mi[illegible] [illegible].

G

Tenta, obſecro, ſeruos tuos dies decem, & dent nobis de ſeminibus terræ, & comedemus, & aquam bibemus, & appareant coram te vultus noſtri, & vultus puerorum comedentium menſam regis: & ſicut videris fac cum ſeruis tuis.

Vulg. La. *Tenta nos obſecro ſeruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum & contemplare vultus noſtros & vultus puerorum, qui veſcuntur cibo regio, & ſicut videris facies cum ſeruis tuis.*

Fide in Deum val[illegible] nihil eſt; quod cum multis aliis ex loci[illegible] percipi poteſt, tum præcipue ex his diuini Danielis verbis. nam quod crediderit, & confiſus [illegible] erit fore, vt ope diuina ſubleuaretur, & non comeder[illegible] comedeo [illegible]hos, ac delicate viuentibus, & regio luxu potis[illegible], magis decorus, & longe pulchrior, atq[illegible] [illegible]deo [illegible] videretur, id vero quid pietatis cuiquam reliquum fecit? recte autem perſuaſurum preces committit. *Tenta* inquit, *ſeruos tuos decem dies, & dent nobis de ſeminibus, & comedemus, & aquam bibemus:* & eſto tu vultuum iudex. quod ſi inueneris ab huiuſmodi alimento corp[illegible]ribus noſtris detrimenti aliquid accidiſſe, quodcunqu[illegible] tibi viſum fuerit iubebis, nos minime repugnabimus; tantam habuit à puero diuinus h[illegible] vir & diuinarum legum curam, & erga latorem legis fidem: & hic quidem hæc dixit. Amalaſar precibus conſenſit.

H

Et audiuit, inquit, eum in verbo hoc, & tentauit eos dies decem; & poſt finem decem dierum viſi ſunt vultus eorum boni & ipſi fortes carnibus, præ pueris comedentibus menſam regis.

Vulg. La. *Qui audito ſermone huiuſcemodi tentauit eos [illegible]ebus decem: poſt dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo regio.*

Al[illegible]ntus eſt enim, quæ [illegible]oluit diuinus ille propheta, & pu[illegible] [illegible]tationes ſuas ei, cui ipſorum cura commiſſa fuerat [illegible] veras oſtendit. diuina enim gratia potiti longe præſtantiores [illegible] fuerunt, qui regia [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] Amelaſar auferebat cœnam eorum & vinum poculi ipſorum, dabatque eis ſemina.

A

[illegible] ſcias ponebat cibaria, & vinum [illegible] eis legumina.

Et duplicem quæſtum [illegible]: pri[illegible] poſtea ignem v[illegible] ob[illegible] bi co[illegible]parare, deinde [illegible]nta, quæ [illegible] præ[illegible] pſe accipiens, pr[illegible] pt[illegible] [illegible]ppe[illegible] tabat [illegible] a [illegible] an[illegible] de [illegible] ſo[illegible] quoq; ætati[illegible] vo[illegible] at, [illegible]

Et pueris his quatuor [illegible] Deus intellectum, & prudentiam in omni literatura [illegible] entia.

[illegible] m, [illegible] te [illegible] c [illegible] m, [illegible] diuinagi[illegible] [illegible] ſapientia, atque adeo omni[illegible] [illegible] omnibus [illegible].

Da[illegible] [illegible] intel[illegible] xit in omni v[illegible] [illegible] mnia.

Vulg. La. *[illegible] autem [illegible] Deus [ſ]cientiam & diſciplinam in omni [illegible] & ſapientia, Danieli autem intelligentiam omnium viſionum, [illegible] orum.*

Apueri enim quæ [illegible] bi diuinitus [illegible] bantur, de [illegible]

B

[illegible], ſ[illegible] letiam [illegible] & poterat, [illegible] tat [illegible] Hinc etiam docem[illegible] [illegible] ætatis ratione habe[illegible] ſed piet[illegible] [illegible] natu maioribus an[illegible] [illegible] q[illegible] pe[illegible] imper[illegible] a Samuelem prop[illegible] nam [illegible]

Reg. 1. [illegible] pp[illegible] [illegible] ſupplicia præ[illegible] mus ontectum [illegible] & gratiam in adoleſ[illegible] vi- g[illegible] tem oſte[illegible].

Et poſt finem dierum, quos d[illegible] xit rex, vt introducerentur ipſi, introduxit eos princeps eunuchorum in conſpectum Nabuchodonoſor, & locutus eſt cum eis rex, & non inuenti ſ[unt] ex omnibus ipſis ſimiles Danieli, Ananiæ, Azariæ, & Miſaeli, & ſteterunt in conſpectu re[illegible] [in] omni verbo ſapientiæ & ſcientiæ, quæcunque quæſiuit ab eis rex, inuenit eos decuplo præſtantiores, ſuper omnes incantatores & magos, qui erant in regno eius.

Vulg. La. *Completis itaque diebus poſt quos dixerat rex, [v]t introducerentur, introduxit eos præpoſitus eunuchorum in conſpectu Nabuchodonoſor. cumq; eis lo[cutus] [fuiſſe]t rex, non ſunt inuenti tales de vniuerſis vt Daniel, Ananias, Miſael, & Azarias. & ſteterunt in conſpectu regis. & omne verbum ſapientiæ & intellectus, quod ſciſcitatus eſt ab eis rex, inuenit in eis decuplum, ſuper cunctos ariolos & magos, qui erant in vniuerſo [regno] eius.*

C

Verum Amel[illegible] nouit [illegible] boc[illegible] [illegible] men, & prorſus didici diuinæ gra[illegible] vi[illegible], rex v[illegible] o forta[illegible] [illegible] hocum [illegible] mouerat. qui enim cognoſcere pot[ui]t, cum æque cibos [illegible] ſuppedi[illegible] et, & [illegible] ab Amal[illegible] con[illegible] renter [illegible] [illegible] ete [illegible] quoque haud me[illegible] [illegible] pit vniſ[illegible] tatem cum [illegible] pe[illegible] [illegible] us qui exal[illegible] nationibus tulit [illegible] ciat [illegible] & magnitud[i]ne corporis præſtan[illegible] [illegible] entia vero & prudentia [illegible], ac verbo[illegible] eloquen[illegible] [illegible] a, quæ rati one con[illegible] [illegible] tiores [illegible] [illegible] ple[illegible] [illegible] [illegible] ad[illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] gat[illegible] bus experientiam [illegible] pit [illegible] ag[illegible] ipſi [illegible] ſque [illegible] [illegible] and impli[illegible] [illegible] dece[illegible] [illegible] [illegible]

D

dem [illegible] omnibus nationibus ſapie[n]tiores. [illegible] his dictis ſubiecit,

Et fuit Dan[iel] [illegible] ad annum [illegible] re[illegible] gis.

Vulg. La. *[Fu]it autem [Daniel] [v]ſque ad annum primum Cyri [regis].*

[illegible] lic [illegible] de [illegible] o- phetæ [illegible] plet [illegible] [illegible] nem [illegible] [illegible] a [illegible] os [illegible] [illegible] plu[illegible] [illegible] e [illegible] b [illegible] [illegible] [illegible] præſ[illegible] te[illegible] [illegible] m [illegible] lib[illegible] q[illegible] [illegible] pe[illegible] [illegible] te[illegible] [illegible] [illegible] ſ q[illegible] [illegible] [illegible] teuer[illegible] [illegible]

[illegible]

Danie[l] [illegible]

dicit Dominus [illegible]

[illegible] propheta ante ſaeculum [illegible] [illegible] conſringam, [illegible] tenebras [illegible]

Vulg. [illegible] *H[ieruſ]alem habitabit, & ciuitatibus Iudæ[illegible] mihi [illegible] paſtor meus, [& o]mnem voluntatem meam [illegible] [illegible] Dominus [illegible] dextera [illegible] [illegible] eam ante fa[illegible] [illegible] ter[illegible] tam & [illegible] [illegible] portas non [illegible] te[illegible] [illegible] [illegible] terræ humilia[illegible] [illegible] conteram, [illegible] [illegible] gam, & dab[o] [illegible] the[ſauros] [ab]ſconditos, [&] arcana ſecretorum.*

H[illegible] C[y]rus [illegible] [illegible] trum [illegible] triam [illegible] atus eſt: & libe[illegible] P[illegible] ponendo [illegible] te [illegible] edocet.

An[no] enim primo, inquit, Cyri [illegible] [illegible] Domini per os [Hi]eremiæ, [illegible] [illegible] Perſarum, & iuſſ[illegible] [illegible] ſcriptura d[illegible]. Hæc d[icit] Cyrus [re]x Perſarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus [illegible] ſ[illegible] præ[cepit] [illegible] vt ædificarem ei domum in Hieru[ſale]m quæ [eſt] in [Iud]æa. [Quis] in vobis [eſt] ex omni populo eius, Dominus Deus [ſu]us cum eo, [&] aſcendat.

Anno autem primo Cyri [illegible] Domini, quem locutus fuerat per os Hieremiæ, ſuſcitauit D[ominus] ſpiritum Cyri regis Perſarum, qui iuſſit p[r]ædicari in vniuerſo regno ſuo etiam per ſcripturam dicens. hæc [dic]it Cyrus rex Perſarum, omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & [ipſe] præ[cepit] mihi vt ædificarem ei domum in Hieruſalem [illegible] [illegible] ex vobis eſt in omni populo eius, ſit Dominus [Deus] eius cum eo, & aſcendat.

H[ac] de cauſa beatus etiam Daniel [illegible] tradens Iudæorum [illegible] [illegible] bus [illegible] que ad [illegible] num vnum C[illegible] tore quieſcere, bonum celebr[illegible] [illegible] tientem & [illegible] [illegible], flagi[illegible] [illegible] pœna & clementia vtenter[illegible] [illegible] [illegible] la[illegible] um, AMEN.

ORATIO II.

In anno ſecundo Nabuchodonoſor ſomniauit N[a]b[uc]hod[on]oſor ſomnium, & ſtupefactus eſt ſpiritus eius, & ſomnium eius ſ[u]g[it] ab eo.

In anno ſecundo regni Nabuchodo[noſor], vidit Nab[uc]hodonoſor ſomnium, & conterritus eſt ſpiritus eius, & ſomnium fugit ab eo.

Hinc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pill[illegible] [illegible] prol[illegible] [illegible] regi [illegible] [illegible] capitiui ab ductis in Aſ[ſyri]orum regionem d[illegible]. H[ier]emias etem propheta teſtatur hoc [illegible], cum [illegible] ad[illegible]

Ier. 25 *Verbum, quod factum [eſt] ad Hieremiam prophetam ſuper omnem populum Iuda in anno quart[o] Ioacim fi[lii] Ioſi[æ regis] Iuda, ipſe eſt annus primus Nabuchodono[ſor] reg[is] Ba[b]ylonis.*

Vulg. La. *Verbum quod factum eſt ad Hier[emi]am de om[ni populo] Iuda in anno quarto Ioacim filii Ioſiæ regis Iuda, [ip]ſe e[ſt] annus primus Nabuchodonoſor regis Babylonis.*

H[illegible] [illegible] Nab[uc]ho[donoſor] [illegible] [illegible] pulum [illegible] [illegible] [illegible] chrono[illegible] [illegible] capti[illegible] Iudæi [illegible] In anno [illegible] Nabuchodonoſor [illegible] ſomnium: [illegible] hæ[illegible] [illegible] [illegible] regnum [illegible]

H

In a[nno] [illegible] ſec[undo] [illegible] Nabuchodonoſor [illegible] [illegible] ſpiritus eius [illegible] [illegible] [illegible] ma[illegible] [magi], & [illegible]

Vulg. La. *[illegible] ariolos, magos, & [illegible]*

[illegible]

A [illegible]

Vocate inquit, [illegible] steterunt [illegible] regi, & dixit eis rex [illegible] somni [illegible]

[illegible]

Hæc autem non solum ipsius temeritatem ac feritatem, [illegible] dementiæ est [illegible]

In veritate scio quod tempus redimitis, quia videtis quod recessit a me verbum. Si igitur somnium non ceperitis [illegible]

D

Respondentque rex & ait, certe noui quod tempus redimitis [illegible]

[illegible] quidem & inana est [illegible] vera, rulus enim somniū [illegible] Chaldæi, qui, vt [illegible] erat [illegible]

[illegible] enim, dixerunt, homo super terram, qui possit indicare [illegible] quia rex magnus & potens verbum tale non interrogat omnem [illegible] & Chaldæum: quia sermo quem rex interroga gra-

ue & alius non est qui indicet [illegible] nisi [illegible] quorum non est habitatio cum carne.

E

Non est homo super terram qui sermonem tuum rex possit implere [illegible]

[illegible] supra naturam [illegible] Hæc [illegible] Chaldæis [illegible] & plus Daniel [illegible] sed Deorum [illegible] interpretabantur.

F

Tum inquit rex in furore multo, & ira dixit, [illegible] sapientes Babylonis, & sententia egressa est, [illegible] cubantur, & quærebant Danielem, & amicos eius [illegible]

Quo audito rex furore & ira magna præcepit [illegible] omnes sapientes Babylonis, & egressa sententia [illegible] bantur, quærebantur [illegible] Daniel & socij eius, vt perirent.

[illegible] & non regius conatus, aperte [illegible] fuis, expersque [illegible] quidem arrogantia [illegible] facultatem nacta [illegible] Iudæis pernicie [illegible] tur. Cæterum sanctissimus Daniel multam [illegible] conspicatus, de Arioch, cui crudelissima [illegible] missa fuerat, percontatur [illegible].

Princeps regis, qua de causa impudens hæc sententia egressa est a facie regis?

G

Et interrogauit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia [illegible] egressa.

Ignorabat enim, vt videtur, [illegible] pro [illegible] Babylonis non duo [illegible] nimis anni sibi præterierant, quibus [illegible] tritos, constitutoque [illegible] tempore ad [illegible] Babylonium rex [illegible] & [illegible], vt quispiam [illegible] cum enim [illegible] omnia quæ [illegible] accidere, aperte docuit [illegible] sursus ad ea narranda redit, quæ intereece [illegible] regesta sunt [illegible] apud regem [illegible] veritatem loquendi, quando Babylonis [illegible] git, multæ [illegible] Arioch [illegible] gabat [illegible] cum rege [illegible] locutus. [illegible] tempus

H

[illegible] veritatem ac mentem [illegible] multum interest, [illegible] humanis ratio [illegible] at [illegible] manent [illegible]

Ingressus est, inquit, Daniel in domum suam, & Ananiæ [illegible] Azariæ, [illegible] sodalibus suis indicauit [illegible]

Et ingressus est domum, [illegible] Azariaque [illegible] socijs suis indicauit [illegible]

[illegible] ha[illegible] narum commentati[illegible] n[illegible] [illegible]mes, quod diuinu[s] Daniel teſtatur [illegible] in-qui[illegible] ndum ſomn[i]um exiguu[m] ſibi tempus dari petiiſſet, [illegible] ud in [illegible] ndo, ſed in [illegible] tibus ac ſupplicat[i]onibus cólum[illegible] aud te ſ[illegible]o [illegible]s, ſe[illegible] [illegible]nt [illegible] quoque ſ[illegible] ua [illegible] mmuniter ſupplicand[illegible] alcitis [illegible] ſpes [illegible]it.

[T]unc, inquit, [illegible] in viſione noctu myſterium reuelatum eſt, & benedixit [illegible] D[illegible] & dixit, ſit nomen Domini Dei be[nedi]ctum a [illegible] & [illegible] que in ſæculum, quia ſapientia & intellectus eius [illegible], & [illegible] mutat tempora & annos, conſtituit reges, & transfert, [illegible] entiam ſapientibus, & prudentiam ſcientibus intellectum, [i]pſe reuelat profunda & abſcondita, cognoſcit ea quæ in tenebris [illegible], & lumen cum eo eſt.

Vulg. La. *[T]unc [D]anieli [m]yſterium per viſionem nocte reuelatum eſt. & [b]enedixit Daniel Deum cæli, & locutus ait, ſit nomen Domini benedi[c]tum à ſæculo & vſque in ſæculum, quia ſapientia, & fortitudo [e]ius ſunt, & ipſe mutat tempora & ætates, transfert regna atque [c]onſtituit. dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſ[ci]plinam, ip[ſe] reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris [c]onſtituta, & lux cum eo eſt.*

B

In omnibus propriam grati animi præ ſe fert probitatem, hymnumque connectit non ſimpliciter, ſed illius connectendi argumentum nactus ſomnii ipſius in[u]entionem. Decet enim, inquit, perpetuum ac ſempiternum Deum conuenienter celebrare ſapientiæ & intelligentiæ fontem, recte & probe omnia moderantem, ſeriemque mutationibus arguentē humanæ tranquillitatis inconſtantiam, omnibusque ſuam aperte potentiam indicantem, quippe reges creans rurſus ipſos regno facile abdicat, tribuensque poteſtatem, eandem, cum vult, adimit: ſapientiamque ac prudentiam ipſe ſuppeditat, quam tamen haud temere impertitur, ſed iis qui illius cognoſcendi ſtudio tenentur, reuelatque, quibus ei viſum eſt, ea, quæ nuſquam apparent, ſed veluti quodam profundo occultantur, cum nondum facta ſint, & lumen cum ſit, quod mente percipitur, lucem habitans inacceſſibilem, quæ in tenebris geruntur, omnia perfecte cognoſcit.

C

Quare tibi Deo patrum meorum confiteor, & laudo quia ſapientiam & virtutem dediſti mihi, & nunc indicaſti mihi, quæ rogauimus a te, quia viſionem regis notam feciſti mihi, vt indicarem regi hæc.

Vulg. La. *Tibi Deus patrum noſtrorum confiteor, teque laudo quia ſapientiam, & fortitudinem dediſti mihi, & dediſti mihi, & nunc oſtendiſti mihi quæ rogauimus te, quia ſermonem regis aperuiſti nobis.*

Tales piorum animæ, Deum agnoſcentes illum eſſe, qui ad neceſſarios vſus opportunè ſubminiſtrat, & ad eius potius confugientes, ac poſt ſuppeditata bona haud ſuſtinentes beneficiorū memoriam obliuione delere, verum laudes de ſe bene merito Deo reddere. operæ pretium eſt autem diuini huius viri notare modeſtiam: nam & precibus petens, ſocios obſecrationis ſibi ſimiles aſciuit, & prouis, quæ conſecutus erat, laude [c]ontexens ſuſius eorum mentionem fecit: neque enim dixit *indicaſti mihi*, quæ petiite, ſed *quæ rogauimus a te.* ita abſoluta diuina laude

Et ſtatim venit, inquit, Daniel ad Arioch, quem conſtituit rex, vt perderet ſapientes Babylonis, & dixit ei, Sapientes Babylonis ne perdas, introduc autem me in conſpectu regis, & interpretationem viſionis annuntiabo regi.

D

Vulg. La. *Poſt hæc Daniel ingreſſus ad Arioch, quem conſtituerat rex vt perderet ſapientes Babylonis, ſic ei locutus eſt, ſapientes Babylonis ne perdas, introduc me in conſpectu regis, & ſolutionem regi narrabo.*

Hæc quoque miſericordia prophetam decet. neque enim tulit ſolus cum amicis ab iniuſta cæde liberari, ſed etiam Chaldæis incolumitatem molitur, hoc miraculo confidens eos ab impietate ad omnium rerum auctorem Deu[m] [illegible] abductum.

Hinc audito, Arioch cum feſtinatione introduxit Danielem in conſpectu regis, & dixit ei, inueni virum de filiis captiuitatis Iudææ, qui interpretationem [regi] annuntiabit.

Vulg. La. *[T]unc Arioch [feſti]nus introduxit Danielem ad regem & dixit ei, [inueni] hominem [de filiis] tranſmigrationis Iudæ, qui ſolutionem re[gi] annuntiet.*

[illegible] nob. [illegible] cum factum eſt, à rege dum de D[illegible]is virtute [illegible] fuiſſe periculum. n[on] enim [illegible] tus ille fuit [illegible] haud definite d[illegible] A[r]ioch, *inueni virum de filiis captiuitatis Iudææ qui interpretationem regi annuntiabit.*

Rex autem [illegible] letus dixit Danieli [cuius] nomen Baltaſar, an potes renunciare ſomnium quod [vidi], & interpretationem e[ius]?

Vulg. La. *Reſpondit rex [&] dixit Danieli cuius nomen erat Baltaſar, putaſne vero potes indicare mihi ſomnium quod vidi, & interpretationem eius?*

Hoc q[uo]que animaduertendum eſt, [quod] ſe ipſu[m] ſemper Baltaſar appellat, ſed quando cum rege, q[ui] [illegible] nomen illud impoſuerat, colloquitur. verumtamen interrogatus an poſſet & ſomnium & interpretationem [re]nuntiare regi, ita reſpondit,

Myſterium quod rex interrogat, non eſt ſapientum, magorum incantatorum, aruſpicum annuntiare regi, ſed eſt Deus in cælo reuelans myſteria.

Et reſpondens Daniel coram re[ge] [ait], Myſterium quod rex interrogat ſapientes, magi, & arioli [&] aruſpices nequiunt indicare regi, ſed eſt Deus in cælo reuelans myſteria.

Admirabiliter doctrinæ fe[c]it initium: eiecto enim [illegible] ſapientium illorum choro, eorumque detecta [illegible] tate, Deum eſſe aſſeruit arcana reuelandi magiſt[er]ium, & adiecit, *in cælo*, iis d[e] is, qui deo ſum verſantes coleren[t] erectis, & ſingulari quidem nomine deo ti, q[ui] non [illegible] expellit multitudinem, eo vero, quod in cælo d[e]ere[t] pſum dixit, eos qui d[e]o [illegible] um videntur, non [illegible] D[eo] oſtendit; ſed fraudem ab humano art[illegible] ncio pr[illegible] tam.

Hic Deus indicauit Nabuchodonoſor, quæ oportet fieri in nouiſſimis diebus.

Vulg. La. *Qui indicabit tibi rex Nabuchodonoſor quæ ventura ſunt in nouiſſimis temporibus.*

Ita exorſus rurſus benigne appellando ſibi ad audi[en]dum regis beneuolentiam concil[i]at, rex, inquit, in [illegible] la viue. nam quia ſomnium dicturus eſt & [i]nter[pretatio]nem allaturus, ipſique regni euerſi[o]nem prædi[cturus] præfatur, cupiu ego animo meo [illegible] perpetuum [illegible] ne itaque mihi adiciſperis, quod tibi per ſomnium [de]claratur. tum ait:

G

Somnium tuum & viſiones capitis tui in cubili tuo aſcenderunt hoc eſt, rex, prompt, quæ nocte vidiſti. hæc ſunt, cogitationes tuæ in cubili tuo aſcenderunt. quæ oportet fieri poſt hæc.

Vulg. La. *Somnium tuum & viſiones capitis tui in cubili tuo, huiuſ[c]emodi ſunt: tu rex cogitare cœpiſti in ſtratu tuo quid eſſet futurum poſt hæc, & qui reuelat myſteria oſtendit tibi quæ ventura ſunt.*

Cogitabas, inquit, in lecto cubans an [illegible] ur vi[c]turus eſſes, an vero humanæ naturæ lege moriturus, cu[i]u[s] [illegible] bas que ea, quæ nondum acciderẽ, cognoſcere & is qui [ar]cana reuelat, indicauit tibi, quæ oporteat euenire: [v]bique autem vnum Deũ prædicat, vt multitudinis d[eorum] m exclu[d]at errorem; deinde mentis quoque ſuæ modeſti[am] præ ſe ferens ait:

Et mihi non in ſapientia, quæ eſt in me præter omnes [v]iuentes, myſterium hoc reuelatum eſt, ſed ideo vt interpretationem [regi] [ma]nifeſtem, & vt cognoſcas cogitationes cordis tui.

Mihi quoque non in ſapientia, quæ eſt in me plus quam in cunctis viuentibus, ſacramentum hoc reuelatum eſt, ſed vt interpretatio regi manifeſta fieret, & cogitationes mentis tuæ ſcires.

Aſſecutus, inquit, ſum, vt [illegible] reuelatetur, non quia ſim ſapientior omnibus hominibus, ſed vt tu cognoſcas, quæ diſcere concupiſti. in [illegible] que propr[ie] [illegible] [ſti]mulo huius cognitionis [illegible] ſtro, exordi[um] itaque narrare, ac primum ipſum aff[ert] ſomnium.

Tu rex videbas, & ecce imago vna multa, im[ago] [i]lla magna & facies eius eleuata ſtans [contra] te, & viſio eius terribilis, imago cuius caput ex auro puro, manus, & pectus, [&] brachia eius argentea, venter & femora ærea, tibiæ ferreæ, pedes pars quædam ferrea & pars quædam fictilis.

Vulg. La. *Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis, ſtatua illa magna, & ſtatura ſublimis ſtabat contra te, & intuitus eius erat terribilis. huius ſtatuæ caput ex auro optimo erat, [pectus] autem & brachia de argento porro venter & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.*

O[illegible] mplicem mater[illegible]

A rum, argentum, æs, ferrum: nam teſtam haud per ſe, ſed ferro commiſtam dixit, atque per hæc maxima, latiſſimeque patentia regna declarat, quæ cum [illegible] ibi deinceps ſucceſſiſſent, maximam orbis terrarum partem obtinuere. alia enim regna viguiſſe, & in præſenti [illegible] perſeuerare eſt, non tamen omnibus, aut pluribus, ſed vni aut duabus ſolum nationibus imperantia licet videre. primum itaque omnium fuiſſe Aſſyriorum aſſerit imperiũ, quod idem eſt, ac Babyloniorum, Aſſyrij enim & hi, & illi, ſed alias in Nino, quæ apud Hebræos Nineue vocatur, alias in Babylone regiam obtinuere, & vnum horum atque illorum regnum eſſe etiam ipſe propheta teſtatur, qui ſomnium interpretans ait, *caput aureum tu es rex.* &

Hier. 25. beatus item Hieremias propheta, *calix*, inquit, *aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram, de vino eius biberunt gentes, ideo commotæ ſunt, & ſubito cecidit Babylon, & contrita eſt*, quod ſi aliud ab hoc fuiſſet Aſſyriorum regnum, ipſo antiquius, quænam materia vocari poſſet? teſtatur item ſanctiſſimus Moyſes hæc ita ſe habere. qui cum in

Gen. 10. creatione mundi de Nembroth dixiſſet, *fuiſſe illum gigantem venatorem coram Domino*, ſubiecit, *& fuit principium regni eius Babylon, Orech, & Chalane.* externi quoque ſcriptores Babylonios Aſſyrios appellant, & vſque adhuc Aſſyriam ipſam Perſæ nominant. igitur prima materia, quæ aurum eſt, Aſſyriorum & Babyloniorum ſignificat regnũ, ipſum[que] *caput* appellat, vtpote quod primum fuerit, altera autem materia, [illegible] eſt, *argentum*, Perſarum regnum eſt & Medorum, Cyrus enim vtrinque profectus, & materno genere [illegible] M[illegible] paterno a Perſis oriundus Aſſyriorum ſiue Babyloniorum regnum euerſum tranſtulit ad Perſas.

B

pectuſque [illegible] vocauit & *brachia*, vt oſtendat eum duabus gentibus cognationem. per dexterã enim paternum, per ſiniſtram maternum ſignificat genus, quarum conionctio [illegible] commiſſa eſt cor ipſum rationum penu continenti, ratione autem commercia quoque nuptialia perficiontur. *æs* vero Macedonicum regnum nuncupauit, quod poſt deletum Perſicum omnibus quoque ſimiliter imperauit: *ventremque* ipſi ac *femora* attribuit, per

C ventrem Alexandri ſolum principatum ſignificans, per femora eam, quæ poſt ipſius obitum facta eſt regni diuiſio; *ferrum* autem Romanum appellauit regnum, quod Macedonicum excepit, ipſiſque *tibias* aſſignauit, vtpote quæ ad finem totius corporis ſitæ totum etiam corpus ferre valeant, pedumque baſes & ipſas ferreas, ſed teſtæ commiſtas, & hac re non aliud innuit regnum, ſed ipſum ſe ipſo imbecillius futurum, & teſtæ imbecillitati cõmiſtum, & materiæ differentiam appoſuit, non vt honoris, ſed [illegible] diſcrimen o[illegible] deret, auro enim denſius eſt argentum, argento æs ſolidius, at ferrum etiam ipſo ære multis partibus robuſtius, differentia itaque non in honore, ſed in viribus, potentiaque conſiſtit. illud autem neceſſario quærendum eſt, qua de cauſa in imagine multiplicis [illegible] uſce materiæ vidit compoſitionẽ. nihil enim temere neque fruſtra ab auctore omnium rerum Deo reuelatur. imago figuras, ſed non res habet. talis eſt & pręſens vita, quæ nihil habet perpetuũ, neque ſtabile. qua-

D re beatus quoque Paulus exclamabat, *quia præterit figura*

1 ad Cor. 7. Rom. 12. Pſal. 38. *huius mundi*: & alio loco præcipiens, *nolite*, inquit, *conformari huic ſæculo.* & beatus Dauid humanæ tranquillitatis arguens [illegible] nitatem *veruntamen*, inquit, *vniuerſa vanitas omnis homo viuens. veruntamen in imagine pertranſit homo, theſaurizat & [illegible], [et] ignorat cui congregabit ea.* quando itaque præſen[illegible] cel[illegible] nas habet mutationes, mortalia enim om[illegible], [illegible] le[illegible], ad exiguum tempus permanentia fluxerunt, [illegible] aduer, & imago rerum vim haud conti[illegible] um, [illegible] ſubiectorum figuras o[illegible] ipſa quoque figura faciliime d[illegible] auctor Deus, [illegible] ſuperbum [illegible] quanta ſit hu[illegible] ſuperc[illegible] [illegible] habeant res [illegible] permutationes [illegible] in ſomnis [illegible], eum [illegible] a diſtinguit, [illegible] regum [illegible] docens alius [illegible] ſucceſſiones, [illegible] ue perſuadens [illegible] perpetuo imperio [illegible] ue & principio [illegible] & omni-

no ſempiternum obtinere. his beatus Daniel ſubuciens E reliqua ſomnii proſequitur:

Videbas donec abſciſſus eſt lapis a monte ſine manibus. & percuſſit imaginem ſuper pedes ferreos, & fictiles, & comminuit eos in finem, tunc comminuta ſunt omnino, ferrum, teſta, æs, argentum, aurum, & facta ſunt quaſi puluis ab area æſtiua, & extulit ea multitudo venti, & omnis locus non eſt inuentus in illis, & lapis qui percuſſit imaginem factus eſt in montem magnum, & impleuit omnem terram.

Vulg. La. *Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus & percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos, tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ, quæ rapta ſunt vento, nulluſque locus inuentus eſt eis, lapis autem, qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram.*

Talis eſt ſomnii finis. Decet autem nos ab extremis interpretationẽ exordiri. quæremus itaque prius, quiſnam ſit hic, qui lapis appellatur, & qui prius paruus viſus, mox F maximus euaſit, & orbem terrarum contexit. igitur audiamus ipſum Deum per Eſaiam prophetam dicentem.

Eſa. 28. *Ecce pono in Sion lapidem pretioſum, ſummo angularem, pretioſum electum, in fundamenta eius, & omnis qui credit in ipſum non confundetur.*

Vulg. La. *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum angularem pretioſum in fundamento fundatum, qui crediderit non feſtinet.*

Audiamus item beatum Dauid prædicentem & clamantem, *lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus eſt*

Pſal. 117. *in caput anguli.* & hoc teſtimonium etiam ipſe Dominus

Matth. 21. Chriſtus in ſacris euangeliis protulit Iudæis. *non legiſtis*, inquit, *lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. a Domino factum eſt iſtud. & eſt mirabile in oculis no-*

Act. 4. *ſtris.* & beatus item Petrus apud Iudæos concionem ha-

Ad Eph. 2. bens adducta in medium Domini prophetia, *hic eſt*, inquit, *lapis, qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt*

1 ad Cor. 3 *in caput anguli.* & beatus quoque Paulus, *ſuperædificati*, in-

G quit, *ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.* & alibi. *fundamentum*, inquit, *aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* ac rurſus, *bibebant*, inquit, *de ſpirituali conſequente eos*

1 ad Cor. 10 *petra, Petra autẽ erat Chriſtus.* Docemur igitur tũ à veteri, tũ à nouo teſtamento Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ appellatum fuiſſe *lapidem.* hic enim exciſus eſt à monte ſine manibus, natus de virgine abſque nuptiali commercio: conſueuitq, ſæpe ortum præter naturam *lapidis exciſionem* diuina ſcriptura nuncupare. Iudæis enim in memoriam

Eſa. 51. redigens Eſaias eam filii procreationem, quæ præter naturam Abraam conceſſa fuit, *inſpicite* aiebat, *in ſolidam petram, ex qua exciſi eſtis.* igitur *mons* quidem Dauidica tribus eſt, *lapis* autem Chriſtus, qui, quantum ad humanitatem attinet, non ſecundum naturæ legem exciſus eſt. hic au-

H tem cum paruus olim videretur, propter eam, quam induerat naturam, confeſtim maximum ſe montem oſtendit, qui vniuerſum compleuit orbem terrarum.

Eſa. 11. *Repleta eſt enim vniuerſa terra ſcientia Domini, ſicut aqua multa operiet maria.*

Vulg. La. *Quia repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aqua maris operientis.*

Hic percutiet imaginem ſuper pedes fictiles ac ferreos, hoc eſt, nouiſſimo quoque regno finem imponet, ipſumque demolietur, ac delebit. neque enim aliud ipſum excipiet regnum, verum ipſe ſuum nudabit, & omnibus patefaciet: illorumque omniũ regnorum ipſam quoque memoriam pulueris inſtar delebit, qui [ex] area paruus à vento diſſipatur. ita omni ſomnio regi indicato, ſubiecit:

Hoc eſt ſomnium, & coniecturam eius dicemus coram rege.

Vulg. La. *Hoc eſt ſomnium, interpretationem quoque eius dicemus coram te rex.*

Tu rex regum. non adulans hoc dixit, ſed conſueta v[illegible] eſt appellatione. etenim in omnes qui tunc gentibus [im]perabant, regeſque appellabantur, imperium obtine-

tu, inquit, *rex regum*, cuius Deus cœli regnum forte, ac validum & glorioſum dedit in omni loco: non enim humanis viribus omnibus ſuperior euaſiſti, ſed quia Deus ſuper cœleſte regnum obtinens, iſtam tibi conceſſit poteſtatem, vt omnibus hominibus qui vſquam gentium degunt imperares, eorumque rex eſſes. beſtiasque agri, & volatilia cœli dedit in manu tua, & conſtituit te Dominum omnium & *beſtias* vocat magis fero moto viuentes barbaros, *volatilia* autem prudentia præditos, & aliis hominibus præſtantiores, & ad excelſa ſe cogitatione erigentes. horum, inquit, omnium te regem declarauit. *Tu itaque es caput aureum*, hoc eſt, tuum regnū, neque enim de perſona, ſed de ipſo regno loquitur, ſiquidem poſt obitum ipſius Euilad Marodach Babyloniorum regno potitus eſt, cui Baltaſar ſucceſſit. quod ſi de ipſa perſona locutus dixit, *tu es caput aureum*, quomodo illud intelligemus, *poſt te ſurget regnum aliud, minus te*? neque enim filiorum ipſius regnum indicat, ſed Perſicum. *caput* igitur *aureum*, non ipſe Nabuchodonoſor eſt, ſed omne Aſſyriorum ſiue Babyloniorum regnum. *& poſt te ſurget regnum aliud minus te*, Perſicum ſcilicet, quod *minus* vocat, non vt imbecillius, ſed vt ſecundum: *& tertium regnum quod eſt æs, quod dominabitur omni terræ.*

Vulg. La. *Tu rex regum es & Deus cœli regnum & fortitudinem & imperium & gloriam dedit tibi & omnia in quibus habitant filij hominum & beſtiæ agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua. & ſub ditione tua vniuerſa conſtituit, tu es ergo caput aureum, & poſt te conſurget regnum aliud minus te, argenteum, & regnum tertium aliud æreum. quod imperabit vniuerſæ terræ.*

Macedonicum intelligit: Alexander autem Philippi dominatus eſt omni terræ: duodecim regni ſui annis omnibus hominibus in ſuam ditionem redactis.

Et regnum quartum erit forte, quaſi ferrum: quemadmodū enim ferrū comminuit & domat omnia, ita cōminuet omnia & domabit.

Vulg. La. *Et regnum quartum erit velut ferrum. quomodo ferrum comminuit & domat omnia, ſic comminuet & conteret omnia hæc.*

De Romano regno loquitur, quod robuſtiſſimū fuit, omnesque nationes, vt ita dixerim, ſuperauit, & ab omnibus tributum ac vectigal exegit. illud enim *comminuet*, idcirco aſcripſit, vt hoc ſignificaret, & illud *domabit*, vt indicaret obedientiam, & ordinem, ac legitimam reipub. adminiſtrationem.

Et quia vidiſti pedes & digitos partem quandam ferream, partem autem quandam fictilem, regnum aliud diuiſum erit, & à radice ferri erit in eo, quemadmodum vidiſti ferrum commiſtum teſta lutea.

Vulg. La. *Porro quia vidiſti pedum & digitorum partem teſteam figuli, & partem ferream, regnum diuiſum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, ſecundum quod vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos & ex parte fictiles, ex parte regnum erit ſolidum & ex parte contritum.*

Aliud, non ſecundū genus dixit, ſed ſecundum virium qualitatem: ſi enim ſecundum genus aliud dixiſſet, quintum ipſum appellaſſet, ſicut item tertium & quartum antea dixit, quia vero nouerat regni ferrei extrema imbecilliora fore, adiecit, *aliud* propter imbecillitatem, idque iure optimo: ſupra enim longe robuſtiſſimum ipſum oſtendit. talia enim ipſius initia fuere; verumtamen ne extremas quidem ipſius partes prorſus imbecilles aſſerit futuras.

A radice enim ferri, inquit, erit in eo, quemadmodum vidiſti ferrū commiſtum teſta lutea, commiſti erunt in ſemine hominum, & digiti pedum pars quidē quædam ferri, pars autē quædam teſtæ.

Vulg. La. *Quod autem vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicuti ferrum miſceri non poteſt teſtæ.*

Ne hoc quidem noſtræ indiget interpretationis, ipſe enim propheta interpretans, *pars quædam*, inquit, *regni, erit fortis, & ab ea erit contritum*. His adiicit. *& quia vidiſti ferrum commiſtum teſtæ luteæ, commiſti erunt in ſemine hominum.* & hoc nomine indicat non aliud regnū hoc eſſe à regno ferreo, ſed idem imbecillius affectum, & partem quandam ipſius robuſtam, partem imbecillem, attamen ius cognationis imbecillem partem cum robuſta coniunget, illud enim, *commiſti erunt in ſemine hominum*, hoc ſignificat, commixtio, inquit, quædam erit, & ius connubii inter hos & illos. verumtamen diſcordia cognationem iura peruertet. non enim erunt adhærentes, inquit, hi cum hoc, ſicuti ferrum non miſcetur teſtæ. nos igitur in hanc ſententiam diuini Danielis interpretationem intelleximus. decet etiam quorundam eorum, qui ante nos interpretati ſunt, opiniones in medium adducere, ita enim euidentius veritas patefiet. quidam itaque ſcriptores quartum regnum, hoc eſt, ferrum, dixerunt, Alexandrum Macedonem eſſe, pedesque ac pedum digitos ex ferro & teſta compoſitos Macedonas, qui poſt ipſum regnarunt, Ptolemæos, & Seleucos, & Antiochos, & Demetrios, quorum alii imbecillius, alii admodum viriliter imperio potiti ſunt. oportebat autē ipſos animaduertere, primum, ipſum dixiſſe, *caput aureum* eſſe Nabuchodonoſor, hoc eſt, Babyloniorū, ſiue Aſſyriorum regnum: quod eodem tempore à Perſarum & Medorum regno exceptum eſt; Cyrus enim ab vtraque gente oriundus erat, & his atque illis imperans Babyloniorum euerſo regno Perſis dominatus eſt, regnum vero Perſarum, quod ſecundum fuit, Alexander Macedo demolitur, quem etiam beatus Daniel dominatum eſſe dixit vniuerſæ terræ. hoc *regnum tertium* vocauit cui nullum aliud præterquam Romanorum ſucceſſit. oportebat itaque ipſos primum ex numero, & rebus præterea declaratis intelligere, atque percipere, tertium eſſe Macedonum regnum, hoc eſt, *æs*, quartum vero Romanorum, hoc eſt, *ferrum*. quod ſi omnino ipſis illa eſſe obſcuriora viſa ſunt, at certe ab euentu oportebat omnem ab ipſis prædictionem diſcerni. nam ſimulatque oſtendit ferrei regni imbecillem & fictilē finem, ſtatim ſubiecit, & in diebus regum illorum, hoc eſt, fictilis & ferrei, qui commercium, mutuamque cognationem complexi, ne propter cognationem quidem concordes fuere.

Suſcitabit Deus cœli regnum, quod in ſæcula non corrumpetur, & regnum eius populo alteri non relinquetur. comminuet & ventilabit omnia regna. & ipſum ſtabit in æternum, quemadmodum vidiſti, quia exciſus eſt de monte lapis ſine manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, æs, argentum, aurum.

Vulg. La. *In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli regnum quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur, comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.*

Hæc aperte oſtendunt præſentium quidem rerum finem, regnum vero cœlorum fine carens. cum enim ferreum regnum imbecilliter affectum fuerit, ac teſtæ commiſtum, tunc apparebit *lapis ſine manibus exciſus & comminuet teſtam, ferrum, & æs, argentum, aurum*, & ad nihilum ea prorſus rediget: regnumque ſempiternum ſucceſſionis ac finis expers iis, qui digni eo fuerint, præbebit: *in æternum enim*, inquit, *non corrumpetur, & populo alteri non relinquetur, & comminuet, & domabit omnia regna, & ipſum ſtabit in æternum.* quod ſi quis repugnet, atque hæc ita ſe habere nolit, oſtendat ille ex humanis rebus quidnam ſit æternum, & quodnam hominum regnum ſit fine cariturum. ſtultum enim eſt, atque admodum demens ſæculi præſentis expectare finem, & regnum aliquod in præſenti vita finis expers futurū aſſerere. ſi vero aliquibus quoque videtur per hæc verba regnum illud ſignificari, quod dignis impartiturus Deus eſt, non igitur Macedonicum regnum appellauit ferrum, neque enim illo vigente præſenti vitæ impoſitus eſt finis. ſed Romanum euerſo Macedonico orbis terrarum clauos tenet. quod ſi contendant priſtinum Domini aduentum his verbis ſignificari, oſtendant Romanorum imperium, ſimulatque Saluator noſter apparuit, periiſſe. omnia enim contra reperiuntur, vigere ipſum, at non periiſſe cum Saluatoris ortu: ſiquidem Auguſto regnante Dominus in lucem editus eſt. ſecundus quidem ille regnauit, omnes autem, vt ita dixerim, homines ſuæ ditioni ſubiunxit, omnemque terrarum orbem, vt euangelia teſtantur, deſcripſit, tributumque imperauit. *Luc. 2.* Regnum igitur Romanorum, quod illo obtinente viguit, vſque adhuc permāſit. igitur ſi Domini priſtinus ortus Romanorum haud euertit imperium, relinquitur ſane, vt ſecundum illius intelligamus ad-

[illegible] eum lapis qui prius exciſus eſt ſine manibus, [illegible] uit in montem magnum, & orbem terrarum [illegible] hic in ſecundo aduentu percutiet imaginem [illegible] hiles, hoc eſt, an ipſo tunc [illegible], quod [illegible] factum fuerit imbecille, ad [illegible], & omnia regna demolitus credaturi tradet obliuioni, ſempiternumque ſuum regnum dignis communicabit. hæc ita interpretatus Daniel neceſſario ſubiecit,

Deus magnus indicauit regi quæ oportet fieri poſt hæc, & verum ſomnium & fidelis coniectura eius.

Vulg. La. *Deus magnus oſtendit regi, quæ ventura ſunt poſtea, & verum eſt ſomnium & fidelis interpretatio eius.*

Operæ pretium eſt admirari auctoris omnium rerum Dei erga omnes homines curam. neque enim impie viuentes propria deſtituit prouidentia, ſed ipſos etiã omni diligentia dignatur, ſicut denique barbarum iſtum agreſtem & impium haud reliquit, neque neglexit, ſed primũ per ea, quæ ipſi reuelauit, præſentis ei vitæ felicitatem ſiluam oſtendit, & caducam, regnumque ipſius celerrimæ mutationi obnoxium, ac nihil quod ad humanam tranquillitatem pertineat, ſtabile, quæ inſtar florum ſiue liliorum areſcit, & extinguitur. atque hæc idonea erant ad illius arrogans & ſuperbia inflatum ſupercilium ſedandum, eique perſuadendum vt humana cogitaret, vitæque & regni finẽ expectaret. primum igitur per hæc ipſius curam habet. deinde ſomnii obliuione magorum, & Chaldæorum arguit mendacium, ſuo unq; miniſtrorum oſtendit veritatem. & per eorum, à quibus colitur, ſapientium diuinam ſuam virtutem declarat, & ad ſe adorãdum attrahit, imo potius eos, qui ab omnibus id requirunt, vt adorentur, eo redigit, vt ſanctos ſuos famulos adorent: idque nos edocet hiſtoria.

Tunc enim rex Nabuchodonoſor, inquit, cecidit in faciem, & Danielem adorauit, & Mannaa & bonum odorem dixit libare ei.

Vulg. La. *Tunc rex Nabuchodonoſor cecidit in faciem ſuam, & Danielem adorauit, & hoſtias & incenſum præcepit vt ſacrificarent ei.*

Conſidera autẽ quanti ſit, atrogantem illum, inſaniæ morbo correptum, qui etiam Deum eſſe ſe exiſtimauerat, Ezech. 28. cui per aliũ prophetam Deus dixit, *tu autem es homo, & non Deus*, qui omnes homines in ſuam ditionem redegerat eo adductum eſſe, vt captiuum adoret Iudæum, in mancipiorum ordinem redactum, ſibiq; perſuadeat per ipſum ipſius Deum adorare. hac enim de cauſa, *Mannaa, & bonũ odorem libare ei*, hoc eſt, thus, & ſuffimentum ei offerri mãdauit, atque per hæc innuit hiſtoria, hoc illum præcepiſſe, vt facerent, iis, qui ſacerdotes haberentur, qui enim adorauerat, prorſus etiam odorem attuliſſet, ſi modo ſacerdotis officio fungi conſueuiſſet. quia vero aliis hoc omnino conueniebat, ipſe non aggrediebatur ea facere quæ minus decerent, verum iis, qui facere conſueuerant, id præcipit vt faciant, & ne fruſtra videretur hominem adorare, Danieli dicit,

In veritate Deus veſter ipſe eſt Deus deorum, & Dominus regum, & reuelans myſteria, quia potuiſti reuelare myſterium hoc.

Vulg. La. *Loquens ergo rex ait Danieli, vere Deus veſter Deus deorum eſt, & Dominus regum, quoniam tu potuiſti aperire hoc ſacramentum.*

Tantum & ex ſomnio, & ex ſomnii obliuione ei attulit vtilitatis omnium rerum moderator; primum enim ſuam agnouit humilitatem, deinde eorum deorum, quos colebat, didicit imbecillitatem, ad hæc doctus eſt, quanta ſit Dei illius, qui vere eſt, virtus. idcirco exclamat, *In veritate Deus veſter ipſe eſt Deus deorum, & Dominus regum, & reuelans myſteria. Deum* autem *deorum* appellat non ſecundum diuinæ ſcripturæ ſententiam, nam diuina ſcriptura ſacerdotii dignitate honeſtatos *deos* vocat. *diis*, inquit, *nõ* Exod. 22. *detrahes, & principi populi tui non maledices*: iſte autem *Deos* appellauit idola, nondum enim poterat ipſorum imbecillitatem penitus intelligere, diſcrimen tamen didicit, quare etiam *Deũ deorum* omnium rerum auctorem Deum & Dominum regum vocat, hæc ita confeſſus

Magnificauit Danielem, & dona multa dedit ei, & conſtituit eum ſuper omnem regionem Babylonis, & principem ſatraparum, & ſuper omnes ſapientes Babylonis.

Vulg. La. *Tunc rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa & magna dedit ei, & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & præfectum & magiſtrum ſuper cunctos ſapientes Babylonis.*

Hoc item diuinæ curæ proprium eſt; maximam ſubiectis populis principis pietas affert vtilitatem, quod etiam erga Ioſeph Dominus fecit, de quo breui veluti compendio narrans, quæ ipſi videlicet acciderunt, beatus Dauid, & diuinam celebrans prouidentiam, *miſit*, inquit, *ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph*; deinde commemoratis, quæ ei euenere, calamitatibus, & carceris ac vinculorum mentione facta, ſubiecit: *Miſit rex, & ſoluit eum princeps populorum, & dimiſit eum, & conſtituit eum dominum domus ſuæ & principem omnis poſſeſſionis ſuæ, vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* ita etiam hic fecit omnium rerum moderator. Cum enim principem ſatraparum, & ſapientum Babylonis beatiſſimum Danielem conſtituit, ilet exemplar ipſum pietatis omnibuſq; aliis virtutis propoſuit, ſed tamen hoc honore ſolus perfrui non ſuſtinuit propheta, verum precum ſocios honoris etiam ſibi ſocios aſciuit.

Poſtulauit enim à rege, inquit, & conſtituit ſuper omnia opera regionis Babylonis, Sydrach, Miſach, & Abdenago: & Daniel erat in aula regis.

Vulg. La. *Daniel autem poſtulauit à rege, & conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis Sydrach, Miſach, & Abdenago, ipſe autem Daniel erat in foribus regis.*

Hæc etiam accidunt ſecundum Apoſtoli doctrinam: *nunc enim, inquit, manet fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem omnium charitas*: etenim diuinus etiam hic propheta dilexit Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & ex totis viribus, eumque ſe ſemper amaſſet, ſyncere credidit, & cum ſyncere crediſſet, ſperauit ab ipſo auxilium ſe conſecuturum, & quæ ſperauerat conſecutus oſtendit erga proximum dilectionem, & participes eorum, quæ acceperat, fecit tribules ſuos. *quæcunque autem ante ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus in Chriſto Ieſu*, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula Amen.

ORATIO III.

Anno decimo octauo Nabuchodonoſor rex fecit imaginem auream, & ſtatuit eam in campo Deira, in regione Babylonis.

Vulg. La. *Nabuchodonoſor rex fecit ſtatuam auream altitudine cubitorum ſexaginta, latitudine cubitorum ſex, & ſtatuit eam in campo Dura prouinciæ Babylonis.*

Bonus noſter Dominus, & amator hominum, vtpote effector & opifex, *vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire, & non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur ipſe & viuat*, idcirco omnia pro noſtra ſalute molitur. qui vero ſtultitia laborant, & inſaniæ & arrogantiæ morbo inſeruiunt, nullam ex diuinis remedius vtilitatem percipiunt, ſed quibuſdam ægrotis ſimiles ſunt, qui auerſantur adhibitam ſibi ab arte medica curationem, ſed incontinentia magna atque intemperantia morbum ſibi incumbentem quotidie magis augent. Talis fuit ſuperbus iſte rex, qui cum auctor omnium rerum Deus immenſa erga illum clementia vſus eſſet, & poſt infinita ſcelera impiaque facinora remedium ei adhibuiſſet, indicaſſetque & præſentis tranquillitatis fragilitatem & vanitatem & virtutis præſtantiam & ſplendorem, dum ei bello captos ac ſeruitutis iugum ferre coactos, inuidos oſtendit, ſtatim quidem admiratus eſt prophetæ ſapientiam, & huius Deum auctorem omnium rerum Deum eſſe confeſſus eſt, ſed breui interiecto tempore ad ingenium ſuum redit, *quemadmodum canis ad proprium vomitum* vt inquit diuina ſcriptura. & condidit imaginem auream altitudine habentem cubitos ſexaginta, latitudine cubitos ſex, quam cum inæqualiter plano campo ſtatuiſſet, vt æqualiter omnes ſuperaret, & ab omnibus æq; cerneretur, ab omnib. ſibi ſubiectis eã iubet adorari. nõ ſimplex autẽ hic ſuperbiæ modus fuit, ſed Deo

A [illegible] D[illegible] [illegible] lo-cutus maximam illi oſtenderat imaginem è quadruplici materia confectam, per quam & quatuor regnorum ſucceſſi[illegible] declarauit. proprium faſtum, quaſi caſtra, Deo opponens, [illegible] ſe quoque ſtatuam [illegible] ſtruit, tantam ipſi magnitudinem [illegible] ens, quantam potuit ars humana præbere. non autem ipſam etiam ex auro, argento, ære, ferro [illegible], [illegible] ex vna auri materia conficiendam curat [illegible] lexiſſe [illegible] oſtenſurum Dei præ[illegible]o-nes. & q[illegible] ab[illegible] tus Daniel ſomnium interpretan[illegible] ipſum eſſe *aureum caput* dixit, hoc [illegible], [illegible] Babyloniorum, ſiue Aſſyriorum r[illegible], alias [illegible] imaginis partes, ex alia o ul-tiplici [illegible], quæ caput excepit, ipſe omnem ex auro imaginem [illegible].

Et [illegible], inquit, omnes ſatrapas, & conſules [illegible] præſ[illegible], & toparchas, ducesque, & tyrannos, & qui in magiſtratibus erant, & omnes principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem imaginis, quam ſtatuit Nabuchodonoſor rex.

Vulg. La. B
Itaque Nabuchodonoſor rex miſit ad congregandos ſatrapas, magiſtratus & iudices, duces & tyrannos, & præfectos omnesque, principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem ſtatuæ, quam erexerat Nabuchodonoſor rex.

Horum etiam vnumquodque ſummam [illegible] perbiam declarat, non enim quoslibet promiſcue ex iis qui ſibi ſubiecti erant ad imaginis ſolennitatem [illegible], ſed toparchas, & præfectos, quibus præfecturarum imperium commiſſum eſſet, & ſi quod aliud magiſtratus genus apud illos habebatur. & ſtatim quidem [illegible] quædam conuocatio exiſtimabatur, mox vero per conuocationem illam tyrannicum [illegible] perium deprehenſum eſt. vbi enim conuenerunt omnes,

Præco, inquit, clamabat in fortitudine; hoc eſt, maxima voce, vobis dicitur, gentes, populi, tribus, linguæ quacunque hora audieritis vocem tubæ, fiſtulæque & cytharæ, ſambucæque, & pſalterij, & ſymphoniæ, & omnis generis muſicorum, cadentes adorate imaginem auream, quam ſtatuit Nabuchodonoſor rex, & quicunque non proſtratus adorauerit, eadem hora inijcietur in fornacem ignis ardentem.

C
Vulg. La.
Et præco clamabat valenter, vobis dicitur populis, tribubus & linguis, in hora qua audieritis ſonitum tubæ, & fiſtulæ & cytharæ, ſambucæ, & pſalterij & ſymphoniæ & vniuerſi generis muſicorum, cadentes adorate ſtatuam auream, quam conſtituit Nabuchodonoſor rex. ſi quis autem non proſtratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.

Ita vſurpauit infelix, vt opinatus eſt, diuinum honorem, neque ſatis ipſi fuit, a ſubiectis ſibi populis adorari, quin etiam eodem adorationis cultu [illegible] eni coli lege ſanciuit. & omnes materia, & arte & magnitudine ſtatuæ perterrefacit, deliniit autem atque demulcet omnis generis muſicorum inſtrumentorum ſono, eos vero qui neque magnitudine ſtatuæ obſtupeſcerent, neque muſicorum inſtrumentorum cantu ac voluptate demulcerentur, fornacis minis deterret; & in aliis [illegible] omnibus minime a propoſito fine ex[illegible]ſit. videbat enim omnes imperata facientes, qui & metu & voluptate ſeruire conſueuerant, ſoli autem beatiſſimi adoleſcentes illi patria nobilitate incorruptam [illegible] etiam ſeruitute retenta, Ananias, Azarias, & Miſael [illegible] noluerunt adorare. non latuere autem impios Chaldæos, qui omnes impietatis participes habere ſtudebant. ſtatim itaque ad regem adeunt, eumque legis conſtitutæ admonent, quæ ip[illegible] iubeb[illegible], vt omnes regi ſubiecti ſtatuam adorarent, & h[illegible] recuſantibus fornacem min[illegible] batur: accuſant[illegible] ſactos [illegible] illos h[illegible] verbis.

D

Sunt viri Iudæi, quos conſtit[illegible] ſuper opera regionis Babylonicæ, Sydrach, Miſach, & Abdenago, viri illi non obedierunt decreto tuo rex.

Vulg. La.
Sunt ergo viri Iudæi quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonis, Sydrach, Miſach, & Abdenago, viri iſti contempſerunt rex decretum tuum.

His, & propriam iniu[illegible]an declarant, & regis accendunt iram, per hæc innuentes ac [illegible] tum non [illegible], vide quos ſuam nobis prætuleris, quibus Babyloniorum commiſeris imperium, qui h[illegible]oris ſibi habi[illegible] præſtantiam minimo æſtimare noluerunt, neque lecti[illegible]to præbere, a quo [illegible]nore [illegible] cti, imo honoris [illegible] tiam [illegible] legi[illegible] dicente, tu quid de[illegible] eq[illegible] hi[illegible] [illegible] potius [illegible] us [illegible] tum an[illegible], ſed illius [illegible] quia [illegible] cum præ ſtant. quæ ſubie[illegible] c[illegible] nos [illegible] illum [illegible] ex[illegible] mans [illegible] nuncupent [illegible] qui a [illegible], eos ip[illegible], & ſtatuam [illegible] adorandam omnes contemnere, ip[illegible] d[illegible] rate [illegible] perte [illegible] ſtatuunt. quibus auditis [illegible] captus ille rex, & eorum quæ Daniel dixerat [illegible] nus, *vere Deus veſter ſic, eſt Deus deorum & Dominus regum* adduc[illegible] eum, interrogatque an reuera p[illegible] noluit, & ſtatuam recuſ[illegible] de præcepit & conſultet [illegible] ignis [illegible].

Si enim non adorauerit[illegible], eadem hora inijcietur in fornacem ignis ardentem.

Vulg.
Quod ſi non adorauerit[illegible], eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis.

Tum vel [illegible] illud & [illegible] num atque impium [illegible] maledictum proferre *& quis eſt Deus qui eripiet vos de manibus meis* [illegible] m cito, quem conf[illegible] us fuerat & *Deum deorum* vocauerat, ei detraxit, ipſumque hominum in[illegible] rem op[illegible] eſt eſſe, [illegible] item *Dominum regum* appellarat, & cum vin[illegible] ete ſe infe[illegible] x in [illegible] glorians [illegible] a maioribus aut [illegible] ſalesil[illegible] aud [illegible] conar[illegible] ter [illegible] nach[illegible] rim [illegible] le qui maxim[illegible] contra [illegible] copias adduxit, per nuncios ta[illegible] eſt Eze[illegible] *n te decipiat Deus tuus, in quo tu con[illegible] us es, quia eruet Hier[illegible] em de manibus meis. nunquid eruerunt [illegible] cunctam [illegible] eas de manu mea, vbi Deus [illegible], vbi Deus [illegible] vrbis Sepharuim. nunquid potuerunt eruere [illegible] am mea quia eruet Dominus [illegible] de manu mea* [illegible] tum atque [illegible] effugio maled[illegible] pia m[illegible], [illegible] millia [illegible] angelus [illegible] commiſſet, ſeque in patriam recep[illegible] ab [illegible], qu[illegible] nuerat, interfectus eſt. n[illegible] quia [illegible] cem ſuum haud continet, ab hon[illegible] us, [illegible] ca-uerat, occiditur. verum ne hoc quid[illegible] Nabuchodonoſoris linguam compeſcuit, ne[illegible] illud, quod regum ſucceſſiones oſtendit, co[illegible] eſſe docuit; ſed contra eum, qui ſe fecerat, furore [illegible] re perſeuerabat, contra quem Deus miſit veluti [illegible] non angelum, quod erga illum Sen[illegible] cherib fecerat, ſed tres adoleſcentes captiuos, externa[illegible] regionem incolere coactos, qui ſeruitutis iugo p[illegible] tem[illegible], iuuenilem ducentes ætatem, in ipſo [illegible] ætat[illegible] ver[illegible]. Hi enim ſimulatque audierunt rabiem illam, & [illegible] maledictum, iracundia & indignatione percitt, ita regi reſponderunt:

Esa. 37.
4. Reg. 18.

F

G

Non neceſſe habemus nos de verbo [illegible] reſpondere tibi.

Vulg.
Non oportet nos de hac re reſpondere tibi.

Supernacanea, aiunt, iſta tua eſt percontatio, quam adhibes nobis. quæ enim ſentiebamus, etiam nunc ſentimus, nihilque propter tuas minas immut[illegible] bimur.

Eſt enim Deus noſter in cælis, cui nos ſeruimus, potens eripere nos de fornace ignis ardente, & ex manibus tuis rex eruet nos.

Vulg.
Ecce enim Deus noſter quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis ô rex liberare.

Q[illegible] non iure admi[illegible] atus obſtup[illegible] c[illegible] ruio beatorum iuuenum fortitudinem, ſapientiam, pietatem, erga leges conſtantiam, omnibus [illegible] us coniunctam? quod enim m[illegible] m verum [illegible] atum [illegible] lom tyrannum, qui cũ omnibus, vt ita dixerim, hominibus [illegible] poſuerat, neque maximam illam p[illegible] , non minacius tantum verbis ad terrorem propoſitam, ſed reuera [illegible] perfectã, [illegible] adamante rob[illegible] ſtio [illegible] illorum [illegible] tur: quod vero diuinas leges præſe[illegible] antepoſuerunt, id [illegible] nam iuſtitiæ quidquam reliquum [illegible] ci. ip[illegible] rum aut in coniunctio[illegible] id maxime commen[illegible] t, qu[illegible] neque amarib. erga regem verbis vſi ſunt, n[illegible] tetu[illegible] us [illegible] nas dedecorarunt, ſed prudentiam [illegible] ſapientiam imp[illegible] & nefarius oppoſita maledictis pietas [illegible] ſtendit. ille enim dicebat, *quis Deus, qui eruet vos de manibus meis?* at [illegible] *eſt* clamabant, *Deus noſter in cælis, cui nos ſeruimus, potens eripere n[illegible] de fornace ignis ar[illegible], & ex manibus tuis re[illegible] eruet*

A *nos*, ne exiſtimato enim Deum noſtrum dijs tuis ſimilem eſſe, illos quippe merito contemnis, qui ab arte & materia hos habent vt ſint, Deus autem noſter cœli & terræ, omniumque opifex talem habet virtutem, qualem nobis oſtendunt ea omnia quæ cernuntur, illam enim, quæ his omnibus ſuperior eſt, haud facile poſſunt intueri, qui non ſunt diuinis initiati myſterijs, hunc venerantes ab ipſo opem & auxilium expectamus, idoneus eſt enim ad nos è tuis manibus eripiendos, & à fornace ignis quam molitus es. Quæ autem poſtea dicta ſunt, nullam fortitudinis ac religionis exuperantiam reliquam faciunt. Cum enim dixiſſent:

Eſt Deus noſter in cœlis cui nos ſeruimus potens eripere nos de fornace ignis ardẽte, & ex manibus tuis rex eruet nos, ſtatim adiecerunt, *quod ſi noluerit, notum ſit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & imaginem auream, quam ſtatuiſti, non adoramus.*

Non enim pro mercede noſtra Domino ſeruimus, ſed beneuolentia & amore ſtimulati omnibus æque Dei noſtri præferimus cultum, quare ne ab his malis quidem temere liberari petimus, ſed Domini guberna-
B tionem ac prouidentiam amamus, & illius, quod futurum eſt ignari, gubernatori, quocunque ei libuerit, nauem dirigendam committimus, pro certo enim compertum nobis eſt, poſſe illum nos à malis, quæ minatus es, eripere; vtrum vero id facere velit ignoramus, ſed cum ſapiens ſit, ei rerum noſtrarum moderationem committimus, & iudicij ſententiam, nobis eam conferre credentes, accipimus, ſiue igitur nos liberabit, ſiue nolet, imaginem tuam, deoſque tuos adorare recuſamus, cum talibus tibi animis certamen eſt, quæcunque volueris ratione contende, neque honoribus delinies, neque minis deterrebis, omnium enim nobis Deus noſter & amabiliſſimus eſt, & maxime formidabilis.
Rom. 8. Quid hiſce verbis ſublimius? his Apoſtolicum dictum illud conuenit accommodare, *quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus*, ſed ferox & inſaniſſimus tyrannus furore plenus, ita vt vultu etiam præ ſe ferret animi perturbationem, amplius accendi fornacem præcepit, compedibuſque vinciri ſanctos viros imperauit, & vt nulla interponeretur pœnæ mora, dum veſtis & calceamenta detraherentur, vna cum ipſis in pyram eos conijci iuſſit.
C *Sarabara* autem ſunt Perſicorum indumentorum genera, *Tiara* autem capitum tegumenta, *Tibialia* vero ea dicit, quæ anaxyrides vocantur, id eſt, braccæ ſeu femoralia, vel coriaceas extrinſecus, vel ex corio confecta calceamenta, vel extrinſecus ex corio, ita deuincti ſancti viri in ignem coniecti ſunt, & ille quidem celeritatis ac breuitatis cauſa ipſos ita comburi præcepit: diuina vero gratia aliud hinc moliebatur myſterium, nam circumiecta ipſis ferrea vincula vſitato more ignis natura diſſoluit, indumenta autem, quæ admodum facilia ad comburendum eſſent, integra & illæſa conſeruauit, & ſanctorum virorum accuſatores, & impij imperij miniſtros, qui foris aſtabant, flamma conſumpſit, ipſiſque ſanctis appropinquare non potuit, verum ijs, qui intus erant terga præbens, contra proprios adoratores procedebat, quaſi pœnas ab ipſis pro Domini cultoribus exigens:
D tanta autem intus pietatis præcones ſecuritate Deum colentes fruebantur, vt per igneos carbones, quaſi per quaſdam roſas incederent.

Deambulabant, inquit, *in medio flammæ, laudantes Deum & benedicentes Dominum.*

Vulg. La. *Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino.*

Hæc item præſtantiſſimæ illorum philoſophiæ apertam ſignificationem habent, neque enim petebant, inquit, à moleſtijs liberari, ſed laudibus eum celebrabant, qui ita res ſuas moderatus, eoſque hac pulchra confeſſione dignatus fuerat, licet autem videre recentibus priſca ſimilia, etenim beati Apoſtoli Petrus & Ioannes à Phariſæorum conſpiratione flagris cæſi, *exierunt gaudentes quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati*; &
Act. 5. beatiſſimus *Paulus cum Sila*, poſt plagas illas in Philippis ſibi à magiſtratibus inflictas in carcere degentes, &
Act. 16. *compedibus deuincti circiter mediam noctem, orantes*, ait, *laudabant Deum*. ita etiam beati, de quibus loquor, adoleſcen- E
tes in fornace tripudiantes diuinum hymnum contexere perſeuerabant, & primum Azarias os commune effectus, & a flammæ fluctibus circumſperſus *aperiens* inquit *os ſuum in medio ignis dixit*;

Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabile, & glorificatum nomen tuum in ſæcula.

Quis pro dignitate procemij huius ſapientiam poterit admirari? neque enim in felicitate aut tranquillitate conſtitutus, neque in proſpero vitæ curſu, ſed in fornace, & in eiuſcemodi fornace, auctorem omnium rerum celebrat Deum, & mentis præ ſe fert modeſtiam, cum etiam patrum prædicat virtutem, laudamus enim te Domine nos, quib patres illi fuere, quorum Deus vocari voluiſti, tu enim dixiſti famulo tuo Moyſi, *ego Deus Abraam, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. hoc tuum nomen laudabile eſt & glorioſum*, non in aliquo definito, præſcriptoque tempore, ſed in *omnia ſæcula.*

Quia iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis.

Laudamus autem inquit te, iuſtum tuum iudicium agnoſcentes, recta enim & iuſta de nobis lata ſententia, in ſeruitutem nos redigi, & procul à patria captiuos abduci præcepiſti. F

Et vniuerſa, inquit, *opera tua vera, & via tua recta, & omnia iudicia tua vera, & iudicia veritatis feciſti, iuxta omnia quæ induxiſti nobis, & ſuper ciuitatem ſanctam patrum noſtrorum Hieruſalem, quia in veritate & iudicio induxiſti hæc omnia ſuper nos.*

Iudicia enim vera feciſti iuxta omnia quæ induxiſti ſuper nos. Vulg. La.

Eandem ſententiam habent omnia quæ dicta ſunt, varie tamen ea protulit iuſtum Dei celebrans iudicium, & nullum ingrati animi vitio locum relinquens, idcirco cum de Hieruſalem mentionem feciſſet, & *ſanctam* ipſam appellaſſet, ac *patrum illorum* electorum *ciuitatem* nuncupaſſet, ſtatim pœnarum cauſam adiecit.

Hæc omnia, inquit, *induxiſti ſuper nos propter peccata noſtra, peccauimus enim, & inique egimus recedentes à te.*

Non enim temere, inquit, & quam conſecraueras vrbem, & nos bello captos hoſtibus captiuos tradidiſti, ſed *quia peccauimus & inique egimus recedentes à te.* multamque G
emphaſim habet illud *à te*, quaſi pro, à te factore & opifice, bono hero, nutritore, & cuſtode, qui ab Ægyptiorum ſeruitute nos liberaſti, qui mare ſecuiſti, qui petram aridam fontes educens alluiſti, aliaque omnia bona liberis prodita nobis ſuppeditaſti. peccauimus itaque recedentes à te, & deliquimus in omnibus, neque enim hoc vel illud violauimus, ſed omnia.

Præcepta tua, & mandata legis tuæ non audiuimus, nec obſeruauimus ea, nec fecimus ſicut præceperas nobis, vt bene nobis eſſet.

Et hinc rurſus pietatis ac ſapientiæ præſtantiam oſtendit, legum enim & mandatorum obſeruatio, inquit, tibi latori legis nihil præbebat, nobis autem bonorum abundantiam conciliabat, hac igitur de cauſa & leges illas poſueras, vt nobis ſubminiſtrares cauſam ſalutis, poſtquam itaque tua iuſſa violauimus,

Omnia quæcunque induxiſti ſuper nos, & omnia quæcunque feciſti nobis, in vero iudicio feciſti. H

Dignum eſt enim peccato ſupplicium, quod deinde oſtendens ſubiicit.

Et tradidiſti nos in manus inimicorum, iniquorum, inimiciſſimorum, præuaricatorum, & regi iniuſto, & peſſimo vltra omnem terram tradidiſti nos.

Et tradidiſti nos in manibus inimicorum noſtrorum iniquorum, & peſſimorum, præuaricatorumque, & regi iniuſto & peſſimo vltra omnem terram. Vulg. La.

Nam quia te non coluimus regem noſtrum, verum bonitatem tuam contemſimus, merito nos crudeliſſimo, & infeſtiſſimo, & omnis iuris prorſus ignaro ſeruire coegiſti regi, cui ſunt etiam ſubiecti populi eidem regiæ improbitati conſentientes, & quamuis in tot malis verſemur, attamen omnem loquendi libertatem amiſimus, & præ pudore tibi ſupplicare prohibemur, hoc enim ſignificat cum ait:

A *Et nunc non poſſumus aperire os, confuſio & opprobrium facti ſumus ſeruis tuis, & his qui colunt te.*

Obturat, inquit, nobis os multitudo ſcelerum, ſed tamen, quamuis opprobrijs obnoxij, & ridiculi atque eiuſmodi facti ſumus, vt nos admodum hoſtes irrideant: nos qui ſerui tui vocamur, tibi ſupplicamus, vt propter illud nomen tuum, quod nos tuetur, quo te Dominum agnoſcimus, aduerſarijs oſtendas potentiam tuam, & ne prorſus nos tua prouidentia deſtituas.

Ne tradas, inquit, *nos in perpetuum propter nomen tuum. & ne diſſipes teſtamentum tuum, neque auferas miſericordiam tuam a nobis.*

Audemus autem, inquit, hæc dicere, cum multa tuæ bonitatis pignora habeamus, primum ipſum tuum nomen, quo te Dominum vocamus, deinde immenſam miſericordiam, qua vniuerſa moderaris, ad hæc pacta illa, quæ cum patribus noſtris pepigiſti quibus pollicitus es illorum genus illuſtre & glorioſum te effecturum, tum etiam patrum nomina commemorat, vt memoria

B iuſtorum bonum Dominum prouocet ad miſericordiam.

Propter Abraam, inquit, *dilectum à te: & propter Iſaach ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum, quibus locutus es dicens, multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam iuxta labium maris.*

Vulg. La. *Propter Abraam dilectum tuum & Iſaach ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum, quibus locutus es pollicens, quod multiplicares ſemen eorum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam quæ eſt in littore maris.*

Hæc, inquit, illis pollicitus es Domine quos amaſti, & celebres feciſti, *vt arenæ*, quod ad numerum attinet, eorum genus compararetur, *ſtellis* vero, vt æque ſplendidum, & excelſum eſſet, & illuſtre deinde, res cum pollicitationibus confert, *quia Domine*, inquit, *imminuti ſumus vltra omnes gentes, ſumuſque humiles in vniuerſa terra hodie.* & ne pollicitationes mendacij argueret, ſtatim adiecit cauſam, *propter peccata noſtra*, non enim tu, inquit, Domine mentitus es, quæ pollicitus fuiſti, ſed nos fœdera violauimus, & cum multi eſſemus ſecundum pollicitationem, & innumerabiles, propter peccata noſtra ad pan-

C citatem redacti ſumus, hoc enim innuit, cum dixit, *imminuti ſumus*, non enim dixit, parui ſumus, & pauci vltra omnes gentes, ſed *imminuti ſumus*, fuimus quidem innumerabiles ſecundum tuam pollicitationem, ſed violatis mandatis tuis pauci pro multis facti ſumus, deinde oſtendit Deo calamitatem, qua detinebantur, non quaſi ignarum docens, ſed calamitatum commemoratione ad clementiam eum prouocans, *& non eſt*, inquit, *in tempore hoc, princeps, & propheta, & dux*: priuati enim ſumus, inquit, regno, prophetia, ſacerdotio, diuinis tuis, magniſque muneribus, quibus continenter gubernabamur, *neque holocauſtum, neque ſacrificium, neque oblatio, neque incenſum* cauſamque oſtendens, cur ſacrificare nun liceat, conſequens adiecit,

Neque locus, vt primitias offeramus coram te, & inueniamus miſericordiam.

Vulg. La. *Neque locus primitiarum coram te, vt inuenire poſſimus miſericordiam tuam.*

D Tua enim lex ſacrificiorum miniſterium vno tantum loco circumſcripſit, & aperta legis violatio eſt, alibi tibi ſacrificare. Hæc audire nolunt Iudæi, ſed oculis conniuentes, obſtructiſque auribus omnia audent violata lege perficere, at hi ſancti adoleſcentes finem legis callentes, non eſſe dicebant locum, vt primitias offerre poſſent coram ipſo, & miſericordiam inuenire, & quando hoc, inquit, aſſequi non poſſumus, cum à ſacra illa ciuitate procul abſimus, modum quendam inuenimus tui colendi Domine.

In anima enim contrita, & ſpiritu humilitatis ſupplicationem tibi offerentes deprecamur, vt ipſam ſuſcipias, ſicut in holocauſtis arietum, & taurorum, & ſicut in millibus agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, vt perficiatur poſt te, quoniam non eſt confuſio confidentibus in te.

Cum enim tua lex, inquit, conſueta ſacrificia tibi offerri, [illegible] non permittat, pro arietibus, & tauris, & agnis innumerabilibus, contritum tibi & humiliatum cor offerimus, & ſupplices petimus, vt hæc tibi ſint omni ſacrificio gratiora, ſiquidem conſueuiſti in te confiſos ab omni ignominia vindicare, hæc autem haud ita

E ſimpliciter dixit ſanctus hic vir, ſed à propheta Dauid eruditus, qui in quinquageſimo pſalmo, *quia ſi voluiſſes*, inquit, *ſacrificium, dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis, ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.* & ruſus ex perſona Dei, *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me.* Pſal. 49. ac paulo poſt, *ſacrificium laudis honorificabit me. & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare meum*, hæc edoctus diuinis hic vir *contritum cor* pro omni ſacrificio ſuſcipi ſupplicauit, tum adijcit.

Et nunc ſequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam, ne confundas nos.

Multitudo enim calamitatum ex alijs, alios nos fecit, & qui mandata tua violauimus, vt toto corde & timeremus, & quæreremus te, effecit, *faciem* autem Dei hoc loco, beneuolentiam vocauit & libertatis recuperationem, F qua potiti & ſacrum templum poterant videre, & quæ ibi peragebantur ſacrificia, per quæ corporis expertem Deum, quique oculis cerni non poteſt, videre ſe cogitabant, quando itaque tantum nos hoc ſupplicio imminuiſti. *ne confundas nos. ſed fac nobiſcum iuxta manſuetudinem tuam, & ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ, & erue nos ſecundum mirabilia tua, & da gloriam nomini tuo.* Propter hæc nos, inquit, tua miſericordia & clementia dignare, miſereri enim tua natura conſueuiſti, & longanimitate erga omnes homines vti, conditemque voluntatis habes poteſtatem, idque teſtantur ea quæ à te continenter fiunt miracula. quæ enim in nos facta ſunt, cauſa erunt, vt nomen tuum celebretur, non à nobis tantum, qui ſaluemur incolumes, ſed etiam ab ijs, qui noſtram conſpexerint ſalutem.

Da itaque gloriam nomini tuo Domine. & confundantur omnes qui oſtendunt ſeruis tuis mala. & confundantur ab omni potentia, & robur eorum conteratur, & ſciant quia tu es Dominus Deus ſolus & glorioſus ſuper omnem orbem terrarum.

G Hac enim erga nos à te adhibita clementia aduerſariorum infringetur audacia, ipſorumque rabies extinguetur, ſuperbaque eorum cogitatio conteretur, cognoſcentque te ſolum Dominum ac Deum eſſe ab vniuerſo terrarum orbe dignum celebrari, & qui nunc multos adorant deus, ſuorum deorum cognita imbecillitate, tuam adorabunt potentiam, illi igitur intus in fornace choros ducebant, regis autem miniſtri, & ſanctorum accuſatores haud deſinebant flammæ materiam ſubminiſtrare, & vinum ſarmenta, ac ſtupam, *naphtamque*, id autem genus eſt, quod in ea regione natum, idoneum eſt ad accendendum ignem, tantumque pyræ ſuppeditabatur alimentum, vt ad quadraginta nouem cubitus diffuſus ſit ignis, & Chaldæorum complures, qui proximi aderant, combuſſerit, & illi qui foris erant, flammam incen-

H debant, ſed ſanctus angelus flammam diſſipabat, & mediam fornacis partem igneis carbonibus nudans auram quandam frigidam ac mediocriter humidam, quæque ſanctis multam afferret voluptatem, non ignem qui dolorem eis pareret, & cruciatum, parabat, atque hanc in ſanctorum corpora immittebat.

Fecit enim, inquit, *medium fornacis quaſi ſpiritum roris ſibilans, & non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtauit eos, neque moleſtiam exhibuit ipſis.*

Vulg. La. *Et fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtauit, nec quicquam moleſtiæ intulit.*

Verum nemo hæc contemplans ſanctorum certamen extenuet, ſed ſacra illa verba reminiſcatur, *eſt Deus in cœlis, cui nos ſeruimus, potens eripere nos de fornace ardenti & ex manibus tuis rex eruet nos, & ſi minus, notum tibi ſit rex, quia dijs tuis non ſeruimus, & imaginem auream, quam ſtatuiſti, non adoramus.* Quamobrem ſancti adoleſcentes illi, flammam illam contempſerunt, non ad hunc euentum reſpi-

A [illegible] ac cetera [illegible] illuſtres red[illegible] beatiſſimi [illegible] laudibus cele[illegible]

Et [illegible] glorificabant Deum, & benedi[illegible] in fornace.

Optimè [illegible] ſymphoniam, & admirabilem hymnorum cantionem [illegible] qui flatus adhibebatur, [illegible] quanto non adoraſſe [illegible] hymnum [illegible] ordiuntur.

Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula, & benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum, & ſuperlaudabile & ſuperexaltatum in ſæcula.

Vulg. La. *Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabilis & glorioſus & ſuperexaltatus in ſæcula, & benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum, & laudabile & ſuperexaltatum in omnibus ſæculis.*

B [illegible] ardentiſſimi, maximeque inexplebiles hæc [illegible] quæſierunt, quibus poſſunt [illegible] dignitatem, qui [illegible] non [illegible] omnibus contexunt, *ſuperexaltatum [illegible] & ſuperlaudabilem*, neque [illegible] & recte [illegible] *Dominum ac Deum patrum* [illegible] appellatione [illegible] ſeipſos [illegible] appellatione [illegible].

Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ, & ſuperlaudabilis & ſuperglorioſus in ſæcula.

Vulg. La. *Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ, & ſuperlaudabilis & ſuperglorioſus in ſæcula.*

Indelebilem [illegible] templi memoriam [illegible] tenent, & [illegible] ſecundum legis [illegible] precum [illegible] templum [illegible] gloria apparere [illegible] corpori [illegible] Deum, qui [illegible] non poteſt, [illegible]

C *Benedictus es in throno regni tui, & ſuperexaltatus in ſæcula.*

Vulg. La. *Benedictus es in throno regni tui, & ſuperlaudabilis, & ſuperglorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula.*

Deinde oſtendentes quemnam thronum vocent, ſtatim addunt.

[illegible] in [illegible] abyſſos ſedens ſuper Cherubim, & ſuperlaudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula.

Vulg. La. *Benedictus es [illegible] abyſſos, & ſedes ſuper Cherubim, & laudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula.*

Et [illegible] Cherubim [illegible] qui Deum [illegible] verbis:

Benedictus es in firmamento cæli, & ſuperlaudabilis, & ſuperexaltatus in ſæcula.

Vulg. La. *Benedictus es in firmamento cæli, & laudabilis, & glorioſus in ſæcula.*

[illegible] enim & [illegible] omnia [illegible] aiunt, & omnem continens creaturam [illegible] omnem genitam naturam non [illegible] rationalem, ſed [illegible] & animæ expertem ad laudis & cantus communicationem

D invitant.

Benedicite enim, inquiunt, omnia opera Domini Domino, laudate & ſuperexaltate eum in omnia ſæcula.

Vulg. La. *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.*

Neq; omnia communiter inuitaſſe duntaxat contenti ſunt, ſed [illegible] ſingillatim [illegible] neq; ea duntaxat quæ oculis cernuntur, ſed naturam etiam illam quæ ſub oculorum ſenſum minimè [illegible]

Benedicite enim, inquiunt, angeli Domini Domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.

Et [illegible] ſingula interpre[illegible] infinita orationis vt ad longitudinem, ad hanc choream, & cantum inuitant & cœlū,

E [illegible] aquas, quæ ſuper cœlos ſunt, & quæ diuinū thronum circumeunt, virtutes, vocant item ſolem & lunam, & alia ſidera, neque ſolum quæ in cœlo ſunt, ſed etiam quæ in aere gignuntur, imbrem & rorem, & ſpiritus, tum [illegible] & æſtum, deinde naturam ſimul, & efficaciam, ignem & æſtum, & [illegible] naturæ nomen eſt, æſtus autem [illegible] natura, ſed [illegible] vocant etiam rorem & niuem, & glaciem & frigus, & pruinas & niues & fulgura & nubes, quæ [illegible] naturæ [illegible] ſunt, tum [illegible] atq; [illegible] lucem ac tenebras, hæc [illegible] res exiſtunt. *Vocauit enim inquit Deus lucem diem, & tenebras*

Gen. 1. *appellauit noctem*, [illegible] tenebræ [illegible] non ſubſiſtunt, attamen [illegible] efficiens, & quia *rorem & niuem* [illegible] neceſſario eorum fontes [illegible] *Benedicite enim, dicebant fulgura & nubes*, [illegible] *fulgura* quæ [illegible] *Fulgura* pro

Pſal. 134. pheta inquit *in pluuiam fecit*. [illegible] commemorati qui in

F cœlo degunt, & in aere [illegible] ad communem [illegible] conſortes, eam quoque ad celebrandum inuitant, & a[illegible]

Benedicat terra Dominum, laudet, & ſuperexaltet eum in ſæcula.

Deinde ſigillatim [illegible]

Benedicite montes & colles Domino.

[illegible]

Benedicite vniuerſa germinantia in terra Domino.

Et quia [illegible] ſine neceſſario etiam [illegible] mentionem [illegible] item eorum [illegible] in aquis nutriuntur.

Benedicite enim, aiunt, cete & omnia quæ mouentur in aquis Domino.

[illegible] vocant, & beſtias, & pecora, & omniū [illegible] naturam [illegible] Moyſes primum [illegible] natas diuino [illegible] arbores [illegible] producta [illegible] genera & [illegible] atque adeo [illegible] naturam [illegible] poſtremo hominem, [illegible]

G num concinendum, [illegible] efficerent [illegible] Iſrael ad [illegible] tantum, quos etiam multifariam diuidunt, ac primo [illegible] ponunt ſacerdotes, quippe quibus diuinum [illegible] ſacerdotibus hoc celebrandi hymni munus præſcribere, ſubnectunt.

Benedicite ſerui Domini Domino, laudate & ſuperexaltate eum in omnia ſæcula.

Tantum non adijcientes poſſe etiam beneuolo animo Domino ſeruire, quicunque non ſit ſacerdotio [illegible] oratus, reſurrectionem quoque ſuo [illegible] commendant.

Benedicite enim, aiunt, ſpiritus & animæ iuſtorum Domino.

Id eſt, ſpirituales animæ iuſtorum [illegible] bationibus ſuperiores effectæ, quæ ſpiritus gratiam receperunt [illegible] quoque, qui virtutis quodam genere præditi ſunt.

Benedicite ſancti, & humiles corde Domino.

H [illegible] & de ſe [illegible] & placere Deo, & [illegible] hymnum afferre, atq; [illegible] orationem [illegible] motem [illegible] beneficium, quæ verbis [illegible] optime, quod hominum cauſa [illegible] his enim verbis hæc [illegible] & ſuperexaltimus te, quod [illegible] beneficia, quod cœlum propter nos [illegible] diem illuſtras, & luna noctis [illegible] & temporis nos edoce [illegible] auctor fuiſti, vt cœlum nobis [illegible] duceret, & floribus, qui nunquam marceſcunt, [illegible] nostros

A nostros [illegible] nobis [illegible] me [illegible] pram [illegible] dignè [illegible] ideas terr[illegible] conuerſi[illegible] tudin[illegible] tis te[illegible] auras, [illegible], & lumin[illegible] pro[illegible] quodque [illegible] ordine pr[illegible] dens [illegible] fulgu[illegible] pluuiam indi[illegible] es pluui[illegible] p[illegible] entes, [illegible] & plana [illegible] fontes [illegible], & plantæ [illegible] gantes flumios inde ſinenter fluen[illegible] neque ſui curſus [illegible] llam quietem admittentes, [illegible] in medio po[illegible] auctorum atque [illegible] ncordiæ, commu[illegible] cumque [illegible] & illorum commercia cap[illegible] ntem, & ne ſingula proſequar, primum horum omnium [illegible] beati, [illegible] præ ſe ferrent animi æq[illegible] itat[illegible], ide[illegible] ſtudentes, vt flagrantius ob beneficiorum memoriam h[illegible] mnum perficerent, deinde [illegible] quod etiam [illegible] b[illegible] os ſocis audientes docere [illegible] abant, quæ ab ipſi[illegible] colerentur elementa, ea auctor[illegible] omni[illegible] rerum Dei eſſe opificia, idcirco ignis & aquarum, ſolisque & lunæ, cœli & terræ euidenter mentionem faciunt, cum perſuadere [illegible] ignaris, vt ea quæ ſub oculorum ſenſum cadunt, deſinant adorare, verum illorum Dominum agnoſcant, & congruentem ipſi tribuant cultum, par erat [illegible] eos magnum illud miraculum con[illegible], & [illegible] profligatum cernentes, ſuumque & [illegible] apertiorumque ad [illegible] quendi libertat[illegible] m, per hunc hymnum animum pietatis percipere doctrinam, cumque illita [illegible] miſſent, poſt[illegible] ſubijciunt.

Benedicite Anania, Azaria, Miſael Domino, laudate, & ſuperexaltate eum in ſæcula.

Ita ſeipſos [illegible] omnium, quæ creata ſunt, [illegible] bant, & omnium hominum abiectiſſimos. Talis [illegible] beatus [illegible], qui, *mihi enim*, inq[illegible], *omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hac*: & alio loco, *Chriſtus*, inquit, *[illegible] peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum*. [illegible] peccatorum quidem [illegible] ſeipſum nominat, ſanctorum vero [illegible], ſic etiam beati hi adoleſcentes [illegible] hortantur ad celebrandum Dominum, & laudibus extollendum in ſæcula, tum miracul[illegible].

Ad Epheſ.
1. Tim. 1.

B

C

Quia eruit nos de inferno, & ſaluos fecit de manu mortis.

Humanis enim ſuffragijs omnis ſpes nobis interdicta fuit.

Et liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit [illegible] confitemini itaque Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.

O [illegible] probitas, quid [illegible] gnius eo, qui in rebus [illegible] ordinem, cumque [illegible] miſericordia ſe ſalutem conſe[illegible] fatentur [illegible] ſacrantum ſupra me [illegible] qui [illegible] gentes pie vin[illegible] in cultus [illegible] vocant.

Benedicite omnes qui colitis Dominum, Deo deorum, laudate & confitemini, quia in omnia ſæcula miſericordia eius, & in ſæculum ſæculorum.

Vulg. La. *Benedicite omnes religioſi Domino Deo deorum, laudate & confitemini ei, quia in omnia ſæcula miſericordia eius.*

Et [illegible] tam il[illegible] bo[illegible] tatem oſten[illegible] ſumm[illegible] [illegible], & in ea [illegible] ſæpe *ſæculorum* nomen rep[illegible]. Talis hic fuit ſan[illegible] orum [illegible], qui cum [illegible] & [illegible] m percul[illegible], obſtup[illegible] regio ſur[illegible] xit, atque vltro [illegible] feſtinanti & [illegible] in fornace tripudiante conſ[illegible]

D

[illegible] ait optimatibus ſuis: Nonne viros tres miſimus in medium ignis [illegible] Ecce ego conſpicio viros quatuor ſolutos, & de[illegible] lantes in medio ignis, & corruptio non eſt in ipſis, & viſio quarti [illegible] filio Dei.

Vulg. La. *Et ait optimatibus ſuis, nonne tres viros miſimus in medium ignis [illegible] Qui reſpondentes regi dixerunt, vere rex. Reſpondit rex [illegible] ait: ecce ego video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.*

Et [illegible] in an[illegible] [illegible] iam [illegible], *quia & [illegible] ſa[illegible] in[illegible] rum.* [illegible] iſto[illegible] q[illegible] laſtu [illegible] um [illegible] & [illegible] crudel[illegible] tibi[illegible] & [illegible] lum[illegible] ſtupe[illegible] vinc[illegible] *corruptio enim [illegible] non eſt* [illegible] factu[illegible]

Et ait [illegible] Miſa[illegible] & Abdenago [illegible] & accedite. Egreſſique ſunt Sidrach, Miſa[illegible] ignis.

Vulg. La. *Et ait Sydrach, Miſach, [illegible] nago ſerui [illegible] excelſi egredimini, & venite. Statimque egreſſi [illegible] Sidrach, Miſach, Abdenago de medio ignis.*

Didici[illegible] qui di[illegible], *qui eruat vos de manibus meis* [illegible] Deum [illegible] rantem, vt [illegible] ſancti[illegible] quem *Deum* [illegible] appellabat, D[illegible] ſſimum Deum [illegible] inueſ[illegible] corpora [illegible] & illæſa [illegible], ipſoſque [illegible] flamma [illegible] que [illegible] metu [illegible] permanſerant [illegible] quoque [illegible] Nabuchodon[illegible] Deum laudat.

F

Et ait: Benedictus Dominus Deus Sydrach, Miſach, & Abdenago, qui miſit angelum ſuum, & liberauit ſeruos ſuos, qui ſunt in eo, [illegible] tradiderunt corpora ſua, vt ne [illegible] neque adorarent omnem Deum aliu[illegible] Deum ipſorum.

Vulg. La. *Et erumpens Nabuchodonoſor ait: Benedictus Deus eorum [illegible] drach videlicet, Miſach, & Abdenago qui miſit angelum ſuum & eruit ſeruos [illegible] qui crediderunt in eum, & verbum regis immutauerunt, & tradiderunt corpora ſua, ne ſeruirent, & ne adorarent omnem Deum excepto Deo ſuo.*

G

Semper expe[illegible] Dei percipi[illegible] virtutem obliuioni tradit miracul[illegible] Hoc ergo ſanctiſſim[illegible] lem [illegible] *ſurgere enim illum adorauit, eique thus & odorata ſacrificia offerri præcepit*: & nunc ſimiliter [illegible] conſpecta[illegible] orum ſanctorum [illegible], Deum laudat, & [illegible] admiratur, quod regis verbum mutarint, & [illegible] piam mo[illegible] poſuer[illegible].

Et nunc inquit, [illegible] ego pono decretum vt omnis populus, tribus, lingua, quæ dixerit blaſphemiam contra Deum Sydrach, Miſach, Abdenago, pereat, & domus ipſorum diripiantur, quia non eſt alius, qui poſſit liberare ſic.

Vulg. La. *A me ergo poſitum eſt hoc decretum, vt omnis populus, tri[illegible] & lingua, quæcumque locuta fuerit blaſphemiam contra Deum [illegible] drach, Miſach, & Abdenago, diſpereat, & domus eius vaſtetur, neque enim eſt alius Deus, qui poſſit ita ſaluare.*

Ec ho[illegible] nomen experi[illegible] um enim [illegible] tum quid [illegible] templ[illegible] & penetralia prædat[illegible] demol[illegible] cum [illegible] occidi[illegible] caciæ, cœpit experien[illegible] contra eos, qui ſe D[illegible] virtutem, & ineffabilem [illegible] longanimitatem [illegible] ſuos famulos integros & illæſos conſeruauit [illegible] nulla [illegible] pœnas [illegible] degere pe[illegible] tem, pau[illegible] m[illegible] tiam per[illegible] tia ſua clementia di[illegible] eſt.

H

Tunc tamen rex inquit rerum moderationem commiſit Sydrach, Miſach, & Abdenago in regione Babylonis, [illegible] honoribus, volúitque præeſſe omnibus Iudæis, qui erant in regno eius.

Vulg. La. *Tunc rex promouit Sydrach, Miſach & Abdenago in pro[illegible] Babylonis.*

Tanta fu[illegible] n[illegible] ſtudi[illegible] D[illegible] gubernat & merito ex[illegible]

qui

A *quia non eſt confuſio iis, qui in te confiſi ſunt*, etiam nos itaque tantam adepti ſpem, omni creaturæ ſimul opificem & gubernatorem præferamus. ſintque nobis beati hi adoleſcentes vtilitatis exemplum, pietatis exemplar, duces ad Deum & ad ea, quæ à Deo, iis qui digni ſunt, ſuppeditantur, quæ vtinam omnes nos conſequamur gratia & clementia Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen.

ORATIO IV.

Nabuchodonoſor rex omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in vniuerſa terra, pax vobis multiplicetur.

Vulg. La. *Nabuchodonoſor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in vniuerſa terra, pax vobis multiplicetur.*

Operæpretium exiſtimo prius huiuſce epiſtolæ argumentum & cauſam percurrere, deinde eam interpretari. Nabuchodonoſor qui tota Aſia potitus Ægyptum quoque in ſuam ditionem redegerat, & Æthiopas ad Ægyptum incolentes ſibi ſubegerat, crudelem admodum ſe, & ſæuum ſubiectis ſibi populis præbuit, B atque eo ſuperbiæ proceſſit, vt exiſtimaret ſe non ſolum iis, qui dii vocarentur, ſed etiam eo, qui vere Deus eſt, maiorem, atque potentiorem & iſtum ipſius maxime inexplebilem faſtum non ſolum docet admirabilis Daniel. ſed etiam ſanctiſſimus Eſaias propheta, immo vero ipſe omnium rerum auctor Deus per prophetam ita loquens, Eſa. 10. *Væ Aſſyrio, virga furoris mei, & ira mea eſt in manibus eorum, iram meam in gentem iniquam mittam, & in meo populo conſtituam, vt faciat ſpolia & prædam, & conculcet ciuitates, & ponat eas in puluerem*: quod autem dicit, id ſignificat: luctuoſis calamitatibus digni ſunt Aſſyrii, cum ſint infinitorum molitores malorum, attamen iis vtar ad peccatores puniendos miniſtris, ac veluti virgam quandam ad pœnas infligendas idoneam, eos delinquentibus adhibebo, neque aliis tantum hominibus, ſed etiam populo, qui meus appellatur: adhibebo autem propter magnam ipſius impietatem, & iniqua facinora, & vrbes ipſorum per eoſdem euertendas curabo, & efficiam, vt ea quæ fuerint in vrbibus ſpolia, ipſi potiantur, ego igitur veluti quodam carnifice Aſſyrio vtens, per ipſum à peccantibus exigam ſupplicia. Eſa. 10. *Ipſe autem* inquit *non ſic cogitauit, & animo non ſic ratiocinatus eſt. ſed diſcedet mens eius, &* C *vt diſperdat gentes non paucas, & ſi dixerint ei tu ſolus es princeps, & dicet, non cepi regionem quæ eſt ſupra Babylonem, & Chalanem, vbi turris ædificata eſt. & cepi Arabiam & Damaſcum, & Samariam, quemadmodum has, etiam omnes regiones capiam*: per hæc igitur ipſius arrogantiam declarauit. deinde prædicit ea mala, quæ Hieruſalem innaſura ſint, & oſtendit etiam pœnarū cauſas, *vlulate enim*, inquit, *ſculptilia in Hieruſalem & in Samaria, quemadmodum enim feci Samariæ & manuſactis eius, ſic faciam & Hieruſalem, & ſimulachris eius*. didicimus autem Hieruſalem haud fuiſſe ſuperatam à Sennacherim Aſſyriorum rege, ſed Nabuchodonoſor tranſlata in Babylonem regia, regiaque illa vrbe declarata, poſt excidium Niniue in Iudæam cum exercitu profectum euerſa Hieruſalem plurimos incolarum interfeciſſe, reliquos in ſeruitutem redactos captiuos abduxiſſe, ita vt hinc quoque perſpicuum ſit, diuinam ſcripturam vnum nouiſſe Babyloniorum & Aſſyriorum regnum, quod ex iis etiam, quæ ſub- D iiciuntur, facile eſt intelligere. *Erit enim* inquit *cum conſummauerit Dominus faciens omnia in monte Sion & Hieruſalem, inducet Dominus ſuper mentem magnam principem Aſſyriorum, & ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius.* Vltus eſt Hieruſalem Deus non per Sennacherim, qui Aſſyriorum regno potitus eſt, ſed per Nabuchodonoſor. ille enim non modo non expugnauit vrbem, ſed omni exercitu amiſſo ſolus fugit, & domi à filiis interfectus eſt, Nabuchodonoſor autem & vrbem diruit, & Dei templum combuſſit, & populum bello captum abduxit, docet itaque nos diuina ſcriptura, vt, *poſtquam impleuerit Dominus omnia faciens in monte Sion, & in Hieruſalem, quæ comminatus eſt dicens, vlulate ſculptilia in Hieruſalem, quemadmodum enim feci Samariæ, & ſimulachris eius, ita faciam Hieruſalem & manuſactis eius, inducet ſuper mentem magnam principem Aſſyriorum*. neque dicit Babyloniorum, ſed *Aſſyriorum*, vnum eſt E enim horum, atque illorum regnum; & *mentem magnam* vocat, propter ſuperba & arrogantia conſilia, quare etiam merito adiicit, *& ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius*: neque temere dixit *gloriæ oculorum eius*, hoc eſt, quia homo cum ſit, celſiſſimum & maximum eſſe ſe cogitat: *dixit enim, in fortitudine faciam, & ſapientia intellectus, auferam montes gentium, & fortitudinem ipſorum prædabor, & concutiam vrbes habitatas, & orbem terrarum totum comprehendam manu mea, ſicut nidum, & ſicut oua derelicta tollam, & non erit qui effugiat me, aut cōtradicat mihi*, ita patefacta cogitatione Aſſyriorum, ſuperbiam & vana conſilia reprehendit, ac docet nihil eorum quæ facta ſunt, ab ipſis fieri potuiſſe, niſi Deus conceſſiſſet, qui voluit pœnas impietatis exigi ab iis, quibus hæc accidere. quare iure ſubiicit, *numquid gloriabitur ſecuris ſine incidente cum ea, aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam: ſimiliter ſi quis extulerit virgam vel lignum.* Quemadmodum inquit fieri non poteſt, vt ſponte ſecuris, F vel ſerra, aut virga moueatur, tunc enim vnumquodque horum operatur, cum aliquis admota manu ea voluerit commouere, ſic etiam tu mea prouidentia feciſti, quæcunque feciſti, propter eorum ſcelera, qui hæc paſſi ſunt: ne itaque exiſtimes propria ſapientia, & virtute hæc tibi proſpere ſucceſſiſſe, quod ſi hæc nolis modeſte intelligere, & arrogans ſupercilium comprimere, experientia diſces hæc ita ſe habere, *mittet enim dominus Sabaoth in tuum honorem ignominiam, & in tuam gloriam ignem ardentem incendet*, & alio loco rurſus, hæc dicit Deus prophetæ: Eſa. 14. *& ſumes planctum hunc ſuper regem Babylonis, & dices in die illa, quomodo ceſſauit exactor: ceſſauit feſtinator: contriuit Deus iugum peccatorum, iugum principum, percutiens gentem furore, plaga inſanabili*: deinde oſtendit orbis terrarum inſipientiam, *omnis terra* inquit *cum lætitia, & ligna Libani lætabuntur ſuper te, & cedrus Libani, ex quo dormiſti, non aſcendit qui excidat nos*, hæc per tranſlationem loquitur, & *cedros Libani* appellat vel Iſrael illuſtrem & glorioſum, vel dignitate claros, quibus regnum commiſſum eſt: ac paulo poſt increpans ipſius faſtum, admonensque vt arrogantiam comprimat, *Quomodo*, inquit, *cecidit de cælo Lucifer mane exoriens, contritus eſt in terram, qui mittebas ad omnes gentes, tu autem dixiſti in cogitatione tua, in cælum aſcendam, & ſuper aſtra ponam thronum meum, ſedebo in monte ſublimi, ſuper montes excelſos ad aquilonem, aſcendam ſuper nubes, & ero ſimilis altiſſimo*: tum humanæ tranquillitatis fragilitatem oſtendit. G *tu autem*, inquit, *qui hæc cogitare auſus es, in infernum deſcendes, & in fundamenta terræ, qui viderint te admirabuntur ſuper te, & dicent: iſte homo, qui concitabat terram, qui concutiebat reges, qui poſuit totam terram deſertam, & vrbes ipſius deſtruxit, eos qui in captiuitate erant non eſt miſeratus, omnes reges gentium dormierunt in honore, homo in domo ſua, tu autem proiectus in montibus, ſicut mortuus abominabilis cum multis mortuis percuſſis gladio deſcendentibus in infernum.* & ne omnibus de ipſo prædictionibus adductis moleſtia afficiam, & eos, qui nunc audiunt, & eos qui in poſterum hæc lecturi ſunt, ad illa relegatis, quicunque velint eius ſuperbiam crudelitatemque cognoſcere, ad propoſitum reuertar. Hunc itaque auctor omnium rerum Deus ad pietatem ducere volens, multa ei ſæpe ſalutaria adhibuit reme- H dia: & primum anno ſecundo regni in ſomnis ei ſtatuam illam oſtendit, deinde obliuione ſomnii effecit, vt prophetæ indigeret, tum per interpretationem regum ſucceſſiones accurate docuit, humanæ felicitatis oſtendens breuitatem & fragilitatem, ac ſtatim ille vtilitatem percepit, & immenſum cultum obtulit Danieli, cui quaſi Deo, thus & libamina præcepit offerri, ſed rurſus haud multo interiecto tempore imaginem illam erexit, quam omnes ſibi ſubiectos coegit adorare, atque eos qui pietatem antepoſuerant, in pyram inexplebiliter enutritam coniecit, ſed rurſus bonus Dominus adhibita longanimitate pœnas ab ipſo ſuperbiæ & crudelitatis non exegit, verum diuinam ſuam virtutem oſtendit amicis ſuis famulis ab illa flamma liberatis, ac denuo parua inde percepta vtilitate laudat auctorem omnium rerum Deum, extremumque ſuppli-

A

cium minatur ijs, qui maledictum aliquod in ipſum conijciunt, ſed ſtatim, atque adeo ipſo anno rurſus, obliuioni tradito hoc maximo edito miraculo, cum exercitu ad Hieroſolyma proficiſcitur, & vrbis mœnia demolitur, incenditque ſanctum templum, audetque in eius adyta penetrare, prædatuſque omnia munera, in Babylonem ea cum c ptiuis abduxit. hoc autem de quo loquimur tempore profectũ illum eſſe cum exercitu, beatus etiam nos edocet Hieremias, cum ita dicit. *Verbum quod factum eſt ad Hieremiam a Domino in anno decimo Sedeciæ regis Iuda, hic annus octauus & decimus Nabuchodonoſor regis Babylonis, & exercitus regis Babylonis obſedit Hieruſalem*, & ſtatuæ hiſtoriam ſcribens beatus Daniel hoc tempus aſcripſit. *Anno octauo decimo Nabuchodonoſor rex fecit ſtatuam auream*, ita vt perſpicuum ſit anni initio illum poſtulaſſe, vt ſtatua coleretur. deinde præmiſſo exercitu ipſum etiam ſecutum eſſe, atque Hieruſalem expugnaſſe vndecimo anno Sedeciæ regni, decimo autem nono, quo ipſe regnabat. quando itaque nullam omnino miſer percepit vtilitatem, indignatus auctor omnium rerum Deus, deterret ipſum ſomnio prius, deinde per Danielem, quæ ſomnium ſignificabat, ei patefecit, & ne ſic quidem ſtatim infert ſupplicium, ſed conſilium ei affert, admonetq; per Danielem, annumque totum longanimitate tolerat, expectans eius pœnitentiam, vbi vero nullum remediũ ex illius lenitate ac longa patientia decerpere voluit, quæ minatus fuerat infert, ac punit ipſum non ſimplici pœnarum genere, ſed ſuperbam mentem illam, quæ ea ſomniauerat, quæ ſunt ſupra naturam, dementia percutit, & inſania, deinde ferinum effectum curat expellendum, ita vt deſerta diuturno tempore loca incoleret. tum illud quoque molitur, vt malorum, quibus premebatur, ſenſum acciperet, neque enim fieri poterat, vt is documentum, quod ſibi vſui eſſet, perciperet, ſi ita affectus fuiſſet, vt omnino omnis doloris ſenſu careret, ita ſublatis oculis ille celerrimas vitæ mutationes agnoſcit, lamentatur autem & luget propriam ſtultitiam, confiteturque Dei regnum ſucceſſione carens in omnia ſæcula permanere. Hac experientia doctus rurſus propter ineffabilem Dei clementiam in ſuum regnum rediit, ſeque omnibus hominibus iniuriam facere ratus, ſi diuinam prouidentiam occultaret, per epiſtolam omnibus ſibi in orbe terrarum ſubiectis & priſtinam felicitatem narrat, & calamitatem, quæ ſibi acciderat, tum reſipiſcentiam, qua dominum placauit. Hoc eſt igitur epiſtolæ argumentum, quod idcirco pluribus expoſui, quod & huius ſuperbiam ſcripturæ teſtimonijs oſtendere, & Dei omnium rerum auctoris erga omnes curam indicare volui: Age itaque, ad ſigillatim hæc interpretanda aggrediamur.

Hiere. 32.

B

C

Nabuchodonoſor rex omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in vniuerſa terra, pax vobis multiplicetur.

Vulg. La. *Nabuchodonoſor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in vniuerſa terra, pax vobis multiplicetur.*

Decet his verbis accommodare illud prophetæ dictum, *Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas*, iſte quoque experientia doctus reſipiſcere, pietatis magiſter euaſit, & mala quæ ſibi acciderunt, omnibus hominibus, vt remedia, proponit, neque ſibi tantum ſubiectis, ſed ijs etiam, qui extra ſuum regnum degebant, recte autem & congruenter hac ſalutatione vſus eſt, *pax vobis multiplicetur*, hoc eſt, ſitis eorum expertes malorum, quæ ego expertus ſum, & pace perpetua fruentes degite, tum ſubijcit.

Pſal. 118.

D

Signa & prodigia quæ fecit mecum Deus altiſſimus, placuit in conſpectu meo annunciare vobis.

Vulg. La. *Signa & mirabilia fecit apud me Deus excelſus, placuit ergo mihi prædicare ſigna eius.*

Diuinorum, inquit, miraculorum ſpectator ipſe factus, æquum cenſui vos omnes participes & ſocios mihi ipſorum contemplationis aſciſcendos, neque enim vulgaria ſunt, ſed

Magna & fortia. & quam magna & fortia regnum eius, regnũ æternum, & poteſtas eius in generationem & generationem.

Vulg. La. *Quia magna ſunt, & mirabilia eius, quia fortia. & regnum eius, quia regnum ſempiternum, & poteſtas eius in generatione, & generationem.*

E

Humana enim, qualiacunque fuerint, finem habent, & celerem finem, ſolum autem perpetuum, & quod commoueri nequit, eſt regnum Dei, cumque re ... cauſam prius edocuerit, ipſius epiſtolæ facit initium ita narrans.

Ego Nabuchodonoſor abundans eram in domo mea, & florens in throno meo, & pinguis in populo meo.

Vulg. La. *Ego Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo.*

Non ſine cauſa ſuum nomen poſuit, ſed vt nomen ipſum verbis quaſi teſtimonium auctoritatem faceret, cum enim illuſtriſſimus eſſet, quippe omnium, qui in Aſia erant, & Ægypto, & Æthiopia, imperium adeptus, nomen ſuum præpoſuit, quod idoneum eorum, quæ dicerentur, eſſet teſtimonium. dixit autem; in ſumma felicitate degens infinitis bonis circumfluebam, quibus fruens

F

Somnium, inquit, vidi, & perterruit me, & admiratus ſum ſuper omnibus his, & turbatus ſum in cubili meo, & viſiones ſpiritus mei conturbauerunt me.

Vulg. La. *Somnium vidi quod perterruit me. & cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbauerunt me.*

In tanta enim felicitate ſomnium vidi mihi moleſtum, ac vehementer perterritus ſum ea ſpecie, quæ mihi in ſomnis oblata eſt, ſed multo magis perturbabar, quod quæ per ſomnium ſignificarentur non poſſem intelligere, quare hæc interpretandi peritos acceſſiui.

Et ingrediebantur incantatores, magi, Gazareni, Chaldæi, & ſomnium dixi ego in conſpectu eorum, & coniecturam eius non indicarunt mihi donec alius ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cuius nomen Balthaſar, ſecundum nomen Dei mei, qui ſpiritum Dei ſanctum habet in ſeipſo.

Vulg. La. *Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruſpices, & ſomnium narraui in conſpectu eorum, & ſolutionem eius non indicarunt mihi, donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cui nomen Baltaſar ſecundum nomen Dei mei, qui habet ſpiritum deorum ſanctorum in ſemetipſo.*

Non ſimpliciter hæc poſuit, ſed comparate, vt ipſa comparatione omnibus prophetæ ſapientiam declararet, quare gentes quoque ſapientum Babylonis connumerat, vt oſtendat illos quidem nihil omnino ſcire, hunc vero diuino ſpiritu illuminatum; ipſumque vocat non eo tantum nomine, quod illi impoſuerat, ſed addit etiam nomen Hebræorum: *Daniel*, inquit, *cui nomen Baltaſar ſecundum nomen Dei mei*, ita enim à principio, inquit, admiratus ſum, vt eum nomine illius Dei, qui à me pridem colebatur, appellarim, & cauſam oſtendens, *qui ſpiritum*, inquit, *Dei ſanctum habet in ſeipſo*, & hoc quoque ex prophetæ doctrina didicimus, vnde enim alia ex re cognoſcere potuiſſet ſanctiſſimi ſpiritus appellationem, qui adulterinis adeo addictus erat ſimulachris?

G

Et ſomnium, inquit, coram eo dixi.

Vulg. La. *Et ſomnium coram ipſo locutus ſum,*

Atque ita exorſus dixi.

Baltaſar princeps incantatorum, quem ego cognoui, quia ſpiritus ſanctus in te, & omne myſterium non eſt impoſſibile tibi, audi viſionem ſomnij, quod vidi, & coniecturam eius dic mihi, & viſiones capitis mei in cubili meo,

H

Vulg. La. *Baltaſar princeps ariolorum, quoniam ego ſcio, quod ſpiritum ſanctorum deorum habeas in te, & omne ſacramentum non eſt impoſſibile tibi, viſiones ſomniorum meorum, quas vidi, & ſolutionem eorum narra: viſio capitis mei in cubili meo.*

Pleroſque hominum proſperi ſucceſſus faciunt eorum, qui de ſe bene meriti ſunt, obliuiſci, neceſſitates vero quibus premuntur, eos illis in memoriam reuocant, qui beneficia contulerunt, & cum aliquis proſpera corporis vtitur valetudine, medicæ artis minime recordatur, cum vero in morbum inciderit, memoria repetit, ſe cum prius etiam eodem morbo laboraret, alicuius medici ope refectum, eſſe ſe ſalutis potitum, ita etiam Nabuchodonoſor, quando ſanctos illos in pr-

A [illegible] bat benefi[illegible], quod à Daniele ac[illegible]perat, non memini[illegible], sed [illegible] [illegible]tum [illegible]it, & ani[illegible] [illegible]ettur-batus eſt. Danielis [illegible]pientiam in me mortami[illegible]oc. nit, ſimulque priſtini ſomn[illegible] [illegible]tationem, [illegible] [illegible]terpretationem, quamobrem etiam [illegible]pi[illegible]tum Dei [illegible]o[illegible] illum aſſerit, & ad omne myſterii interpretandum ido-neum, eumque hortatur, vt hoc quoque ſomnium ſibi incognitum & obſcurum declaret, tum ſomnium ita re-cenſ[illegible].

Contemplabar arborem in medio terræ, & altitudo eius peruenit vſq; ad cœlum. & latitudo eius ad fines terræ.

Vulg. Lat. *Videbam & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia, magna arbor & fortis. & proceritas eius contingens cœlum, aſpectus illius erat vſq; ad terminos vniuerſæ terræ.*

Per *arborem*, ipſum ſignificari dixit beatus Daniel, *altitudinem* vero ait *vſq; ad cœlum perueniſſe*, non arboris naturam ſignificans, ſed cogitationes, & quæ ille ſibi animo fingebat, quare etiam Eſaias dicebat, *Inducet Deus ſuper mentem magnam regem Aſſyriorum, & ſuper altitudinem gloriæ*
B *oculorum eius*, *mentem* autem *magnam* ipſum appellauit, vt eum, qui ſibi magna cogitatione finxiſſet, ac ſummaſſet, quæ paulo poſt enarrauit, *tu enim dixiſti, ſupra aſtra ponam thronum meum, & ero ſimilis altiſſimo*, idcirco proceritatem arboris videt vſque ad cœlum perueniſſe, quia vero etiã toto terrarum orbe, vt ita dixerim, potitus eſt, videt arboris cumulum, id eſt, latitudinis molem hinc vſque ad ipſos fines terræ propagari.

Folia eius pulchra, inquit, *& fructus eius multus.*

Vulg. Lat. *Folia eius pulcherrima & fructus eius nimius.*

Folia autem vocat decus illud, quod conſpiciebatur, in veſte & throno, & regiis, & ſcutatis, haſtatis, ſatellitibus ac ſtipatoribus corporis, *fructum* vero, tributum, quod vndique ei afferebatur, idcirco *multum fructum*, non autem pulchrum dixit, neque enim iuſte impoſitum erat.

Et cibus omnium in eo.

Vulg. Lat. *Et eſca vniuerſorum in ea.*

Siquidem & agricolę ipſius procuratione pace fruentes è terra fructus percipi[e]bant, & milites ab ipſo com-
C meatus accipientes in armis vitam degebant.

Subter eam, inquit, *habitabant beſtiæ agreſtes, & in ramis eius habitabant volucres cœli, ex ipſa nutriebatur omnis caro.*

Vulg. La. *Subter eam habitabant animalia & beſtiæ, & in ramis eius cõuerſabantur volucres cœli, & ex ea veſcebatur omnis caro.*

Nam & ferino more viuentes barbari, & ratione magis vtentes, ac mitiores, & acuto ingenio homines, & altamente præditi, ſub ipſius imperio ac poteſtate vitam traducebant.

Videbam itaq;, inquit, *in viſione noctis in cubili meo, & ecce Ir, & ſanctus de cœlo deſcendit.*

Vulg. Lat. *Videbam in viſione capitis mei ſuper ſtratum meum, & ecce vigil, & ſanctus de cœlo deſcendit.*

Ir vocat vigilantem, ſic enim græca lingua interpretatur, & vigilantem vocat angelum, vt ſignificet corporis expertẽ, qui enim corpore indutus eſt, ſomno obnoxius eſt, qui vero ſomno præſtantior eſt, is eſt libera corpore, vidit itaq; angelum, cuius natura corporis expers erat, inquit, qui de cœlo deſcendit.

Et clamauit in fortitudine, & ſic dixit: excidite arborem, & euellite ramos eius, & excutite folia eius, & diſpergite fructum eius.

Vulg. Lat. *Clamauit fortiter, & ſic ait ſuccidite arborem, & præcidite ramos eius, & excutite folia eius, & diſpergite fructus eius*
D Et videt angelum qui de cœlo deſcendit, vt diſcat omnium rerum auctorem dominum, ipſum eſſe qui contra ſe ſententiam tulit; docetur autem, qui [illegible] regnum tradiderit, amittens [r]egnum, videt enim arborem exciſam, & *ramos ſeparatos*, hoc eſt, principes, & præfectos, & ſatrapas, & eos, quibus aliquis alius magiſtratus mandatus fuerat, *folia* autem *excuſſa*, quam ſibi gloriam comparauerat, foliorum inſtar fluentem, & tabeſcentem, *fructum* vero *diſperſum*, quia cum rex in illam calamitatem incidiſſet, miniſtri, qui tributum exigebant, ad ſeipſos in reliquum ſine vllo metu lucrum conuertebant.

Cõmoueantur, inquit, *beſtiæ ſubter eam, & aues de ramis eius.*

Fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres de ramis eius. E

Qui enim præter voluntatem ei ſeruire coacti fuerãt, Vulg. La.
inuenta occaſione regis mutatione, ab eius imperio defecerunt.

Et in vinculo, inquit, *ferreo, & æreo, & in herba quæ foris eſt, & in rore cœli pernoctabit.*

Et alligetur vinculo ferreo, & æreo, in herbis quæ foris ſunt, & rore cœli tingatur. Vulg. La.

Vt is enim qui dementiæ, & inſaniæ, ac phrenetico morbo correptus erat, & Corybantum more furore agitatus, contra omnes rabie inſaniebat, neceſſariis vinculis conſtrictus fuerat, quæ tamen haud idonea erant vt ipſum intus detinerent, ſed vagabũdus deſertis in locis morabatur, ſub dio infelix iumentorum inſtar depaſcens herbam, hoc enim ſignificat, cum dixit,

Et cum beſtiis pars eius in herba terræ cor eius, ab hominibus commutabitur, & cor beſtiæ dabitur ei, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper ipſum.

Et cum feris pars eius in herba terræ, cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei, & ſeptem tempora mutentur ſuper eum. Vulg. La.
F
Hoc itidem Dei longanimitatem declarat breui enim tempore ſupplicium definit, expectans eam pœnitentiam, quam ſit paritura diſciplina, deinde oſtendit, quæ dicta ſunt ſine controuerſia futura.

Per decretum, inquit, *vigilis ſermo, & verbum ſanctorum interrogatio.*

In ſententia vigilum decretum eſt, & ſermo ſanctorum, & petitio. Vulg. La.

Mendacio, inquit, verbum caret, angelus enim ſanctus eſt, qui illud dixit, vigilans, corpore carens, dicta autem ſunt hæc, inquit, & ſiunt non temere, ſed

Vt cognoſcant viuentes, quia Dominus eſt altiſſimus regni hominum, & cuicunq; viſum fuerit, dabit ipſum, & contemptum hominum exurgere faciet ſuper ipſum.

Donec cognoſcant viuentes, quoniam dominatur excelſus in regno hominum, & cuicunq; voluerit, dabit illud, & humillimum hominem conſtituet ſuper eum. Vulg. La.

Hæc inquit angelus dixit, idcirco euentura ea, quæ G
ad arborem pertinent, vt hinc diſcant omnes, vnum eſſe Deum, Dominum, ac regem, qui in terris reges conſtituit, & regnum cui voluerit, committit, oſtendens enim ſuam poteſtatem, etiam tenuiſſimum interdum, & qui nullius pretii cenſetur, regem declarat, & eos, qui maximis vtantur honoribus eo redigit, vt illi dicto ſint obedientes, ita abſoluta ſomnij narratione, Danielem ſic alloquitur:

Hoc ſomnium vidi ego Nabuchodonoſor rex, & tu Baltaſar coniecturam dic aperte, vere, & accurate, quia omnes ſapientes regni mei non poſſunt coniecturam ipſius declarare mihi, tu autem potes.

Hoc ſomnium vidi ego Nabuchodonoſor rex, tu ergo Baltaſar interpretationem narra feſtinus, quia omnes ſapientes regni mei non queunt ſolutionem edicere mihi, tu autem potes. Vulg La.

Cauſamque oſtendens,

Quia ſpiritum, inquit, *ſanctum Dei in te.*

Quia ſpiritus deorum ſanctorum in te eſt. Vulg. La.

Illi enim humanis rationibus innituntur, tu autem à Deo occulta & arcana diſcis.

Tunc Daniel, cuius nomen Baltaſar, obſtupefactus eſt, quaſi horam vnam, & cogitationes ipſius conturbabant eum. H

Tunc Daniel, cuius nomen Baltaſar, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare, quaſi hora vna, & cogitationes eius conturbabant eum. Vulg. La.

Oſtendenda enim erat humana imbecillitas, & tunc gratia inſpirans aperienda.

Reſpondit itaq; rex, & dixit, Baltaſar, ſomnium hoc, & coniectura eius, ne conturbet te.

Reſpondens autem rex ait, Baltaſar ſomnium & interpretatio eius non conturbent te. Vulg. La.

Vidit enim ipſum perturbatum, & neceſſario conſolans demulcet, cupiens id, quod ignorat, cognoſcere, atque ita cum eo loquitur: ne valde feſtines, ſed paulatim inuentis iis, quæ per ſomnium ſignificantur, ea mihi perſpicua facito.

A *Reſpondit itaq; Baltaſar, & dixit, Domine mi rex, ſomnium hoc iis, qui te oderunt, & coniectura eius inimicis tuis.*

Vulg. Lat. *Reſpondit Baltaſar & dixit, Domine mi, ſomnium his, qui te oderunt, & interpretatio eius hoſtibus tuis ſit.*

Sapientiſſime ac prudentiſſime ei moleſta deprecatur, hoc prœmium exorſus, veritatem tamen declarat.

Arbor, inquit, *magnificata & corroborata, cuius altitudo peruenit in cælum, & latitudo eius in omnem terram, & folia eius florentia, & fructus ipſius multus, & cibus omnibus in ea, ſubter eam habitabant beſtiæ agreſtes, & in ramis eius habitabant aues cæli, tu es rex.*

Vulg. Lat. *Arborem quam vidiſti ſublimem, atque robuſtam, cuius altitudo pertingit ad cælum, & aſpectus illius in omnem terram, & rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & eſca omnium in ea, ſubter eam habitantes beſtiæ agri, & in ramis eius commorantes aues cæli, tu es rex.*

Operæ pretium eſt Danielis admirari ſapientiam; neque enim ſimpliciter dixit, *arbor* magna, ſed *magnificata & corroborata*, hoc eſt, non ab initio fuiſti magnus, B ſed paulatim factus es, & potentiam non ab ortu adeptus es, ſed ſenſim eam tibi comparaſti; quare rurſus ſubijcit:

Quia magnificatus es, & inualuiſti, & magnitudo tua magnificata eſt, & peruenit ad cælum, & dominatio tua in fines terræ.

Vulg. Lat. *Qui magnificatus es, & inualuiſti, & magnitudo tua creuit, & peruenit vſq; ad cælum, & poteſtas tua in terminos vniuerſæ terræ.*

Et hæc apte admodum & opportune cœlo & terræ accommodauit: dominationem enim dixit perueniſſe ad fines terræ, hoc eſt, poteſtatem, ad cœlum vero non item dominationem, ſed magnitudinem, hoc eſt, cogitationis phantaſiam.

Et quia vidit, inquit, *rex vigilem, & ſanctum deſcendentem de cælo, & dixit, euellite arborem & corrumpite ipſam, veruntamen germen radicum eius in terra ſinite, & in vinculo ferreo, & æreo, & in herba quæ foris eſt, & in rore cæli pernoctabit, & cum beſtiis agreſtibus pars eius, donec ſeptem tempora immutentur ſuper eum, & hæc coniectura eius rex.*

Vulg. Lat. *Quod autem vidit rex vigilem, & ſanctum deſcendere de cælo, & dicere, ſuccidite arborem, & diſſipate illam. attamen germen* C *radicum eius in terra dimittite, & vinciatur ferro, & ære, in herbis foris, & rore cæli conſpergatur, & cum feris ſit pabulum eius, donec ſeptem tempora mutentur ſuper eum, hæc eſt interpretatio altiſſimi, quæ peruenit ſuper dominum meum regem.*

Et fidem orationi faciens, neceſſario ſubiecit, *& decretum altiſſimi eſt, quod peruenit ſuper dominum meum regem.* Hinc plane diſcere licet Apoſtolicæ doctrinæ vtilitatem, *Omnis enim anima,* inquit, *poteſtatibus ſublimioribus ſub-*

Rom. 13. *dita ſit*, etenim beatus quoque Daniel dominum ipſum impium regem vocat, & legi poteſtatis obediens congruis vtitur appellationibus, ac moleſtam eſſe ſomnij veritatem oſtendit.

Expellent enim te, inquit, *ab hominibus, & cum beſtiis agreſtibus erit habitatio tua, & fœno vt bouem cibabunt te, & a rore cæli corpus tuum inficietur, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te.*

Vulg. Lat. *Eiicient te ab hominibus, & cum beſtiis feriſque erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cæli infunderis, ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te.*

Septem autem tempora alii ſeptem annos dixerunt, alii tres cum dimidio, neque enim in quatuor conuerſiones diuina ſcriptura annum diuidit, ſed in duas maxi- D me generales partes, hyemem, & æſtatem, ſeptem igitur huiuſcemodi partes tres annos cum dimidio perficiunt, ac tantum temporis, inquit, in calamitate deges.

Donec cognoſcas, quia dominetur altiſſimus regno hominum, & cui viſum fuerit dabit ipſum.

Vulg. La. *Donec ſcias, quod dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicunq; voluerit, det illud.*

Quando enim ſomnias, inquit, te Deum eſſe, immo vero etiam ſuperiorem Deo, adimet tibi Deus etiam humanam cogitationem, efficietque vt ſimilis euadas beſtiis feris vt experientia percipias, quid homo, quid Deus, & quid humana felicitas, & quid regnum diuinum & fieri non poſſe, vt quis illud conſequatur inuito Deo. E

Et quia dixit, inquit, *ſinite plantam radicum arboris, regnum tuum tibi manet, ex quo cognoueris regnum cæleſte.*

Vulg. La. *Quod autem præcepit vt relinqueretur germen radicum eius, id eſt, arboris, regnum tuum tibi manebit, poſtquam cognoueris poteſtatem eſſe cæleſtem.*

Cum enim regno ſpoliatus fueris illa omnia perpeſſus, agnoſces regni largitorem, quo agnito priſtinā poteſtatem recuperabis, vt & ademptione, & redditione plane percipias, quis omnium ſit rerū gubernator, quis ſapienter omnia regat, & moderetur, ita prædictis futuris admonitionem & conſilium optimum affert, remediumq; adhibet vulneri contentaneum.

Idcirco rex, inquit, *conſilium meum placeat tibi, & peccata tua in eleemoſynis redime, & iniuſtitias tuas in miſerationibus pauperum.*

Vulg. La. *Quamobrem rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.*

His autem inexplebilem illius crudelitatem decla- F rat, quam in ſibi ſubiectis exercuerat: Vis, inquit, clementiæ fructum percipere: hanc eandem erga eos oſtendito, qui vnam tecum ſortiti ſunt naturam, ita enim iudici perſuadere poteris, vt minas extinguat, neque ſinat eas ad exitum perduci.

Forſitan enim, inquit, *erit longanimitas delictis tuis.*

Vulg. La. *Forſitan ignoſcet Deus delictis tuis.*

Propheta igitur hanc ſententiam expoſuit, ille vero cum ſe durum & inexorabilem præbuiſſet, ſcelerum præmia tulit, & quæ audierat triſtia, hæc oculis conſpicatus eſt. deinde tempus etiam indicat diuinæ longanimitatis, nam cum duodecim menſes effluxiſſent, prædictæ minæ certo rerum comprobatæ ſunt euentu, & cum tantum temporis ei ad reſipiſcendum datum fuiſſet, male dementiam pœnitentiæ tempus conſumpſit, ad quem beatus Paulus merito dixerit, *An diuitias* Rom. 2. *bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, ſecundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq;* G *ſecundum opera eius, iis quidem, qui ſecundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, iis vero qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum*, hæc enim etiam Nabuchodonoſor euenere, qui Dei longanimitate non opportune vſus eſt, cuius rei teſtis eſt ipſe, qui ita narrat.

Et poſt duodecim menſes in templo regni eius in Babylone deambulabat, & ſuper mœnia ciuitatis cum omni gloria ſua, & ſuper turres eius incedebat, & reſpondit rex & dixit, Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in potentia fortitudinis meæ in honorem gloriæ meæ?

Vulg. La. *Poſt finem menſium duodecim in aula Babylonis deambulabat, reſponditq; rex & ait, Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quā ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?*

Intuere mentis faſtum, inſpice arrogantiæ exuperantiam, ego enim ipſam, inquit, regiam vrbem feci, regiam ipſa conſtituta in honorem gloriæ meæ, & hæc feci poten- H tentia maxima præditus, omniumq; potitus: verum hęc glorians & fremens locutus eſt, at Dominus Deus ſtatim ſupplicium intulit.

Cum enim ſermo, inquit, *adhuc eſſet in ore regis, vox de cælo facta eſt.*

Vulg. La. *Cumq; ſermo adhuc eſſet in ore regis, vox de cælo ruit.*

Nam, quia in cœlum aſcendere ſe ſomniauit, illico ſententiam de ſe latā ſentit, & quia non ſatis ei fuere ædes regiæ in terris deorſum, ſed ſimul & ſuperiores dementer appetiit, iis etiam priuatur, quas deorſum obtinebat, & qui cœlum rapere voluerat, è terra quoque expellitur, vox itaque de cœlo venit:

Tibi, tibi dicitur Nabuchodonoſor rex.

Vulg. La. *Tibi dicitur Nabuchodonoſor rex.*

Prono-

A P[illegible], sed [illegible] cum[illegible] [illegible] adhuc [illegible] & [illegible] o-ſit[illegible]

[illegible] tuum inquit tranſiit [illegible] & ab hominibus te expellent, [illegible] habitatio [illegible] & [illegible] quaſi [illegible], [illegible] te, [illegible] tem tempora mutabuntur ſuper [illegible], donec [illegible] [illegible] natus [illegible] regno hominum, [illegible] cui [illegible] ſuerit, dabit ipſum.

Vulg La. Re[illegible] tuum tranſiit a te & ab hominibus [illegible] te, & [illegible] eſt [illegible] ferus [illegible] habitatio tua, fœnum quaſi bos comedes, [illegible] ſeptem [illegible] mutabuntur ſuper te, donec ſcias quod dominetur excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit, det illud.

De[illegible] [illegible]endens ſuppliceſ [illegible] atem, & oratione [illegible] [illegible] em ill[illegible].

Eadem, inquit, hora [illegible] completum eſt ſuper Nabuchodono-ſor, [illegible] hominibus expulſus eſt.

Vulg La. Eadem hora [illegible] completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abiectus eſt.

B E[illegible] [illegible] proprie ipſum [illegible] fi[illegible] re[illegible], & [illegible] [illegible] pe[illegible] aſſet, [illegible] propter [illegible] valebat, [illegible] [illegible] delinatem ipſum ab-[illegible]

[illegible] tanquam [illegible] bos comedit.

Propter [illegible] deſpiciendum, non ſolum dicere [illegible] [illegible] & omni careant, ſed omnia [illegible] [illegible] quod etiam [illegible] [illegible] & [illegible] neque ſolum vt bos comed[illegible] [illegible].

Etiam a [illegible] corpus eius infectum eſt.

Et rore [illegible] corpus eius infectum eſt.

Sub dio [illegible] [illegible] neque [illegible] cum ge-lu & [illegible] [illegible] [illegible].

C Donec capilli eius quaſi leonum magniſicati ſunt, & vngues eius, quaſi auium.

Vulg La. Donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius, quaſi vngues auium.

N[illegible] [illegible] neque reſecti vngues [illegible] [illegible] ha-buit [illegible] [illegible] ſuiſſe, di-[illegible] [illegible] [illegible] quidem [illegible] [illegible] gra[illegible] fulgens [illegible] quia ho[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſubi[illegible] [illegible] mente & animo fuerat [illegible] [illegible] ratus [illegible] Do[illegible] ſupplicio, [illegible] docuerat, [illegible] Dom[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] com[illegible].

Poſt finem autem dierum, inquit, ego Nabuchodonoſor oculos meos [illegible] cœlum [illegible].

D Igitur poſt finem dierum ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cœlum leuaui.

Non [illegible] [illegible] ego, ſed vt omnes homines do-[illegible] ego, qui tanta olim arrogantia [illegible] quis eſt Deus, qui eruat vos de manibus meis? [illegible] [illegible] cœlum aſcendam, [illegible] ſuper aſtra ponerem thronum meum, e[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cœlum oculos meos ſuſtu-[illegible] [illegible].

[illegible] mea ad me rediit.

[illegible] La. Et [illegible] mea reddita eſt mihi.

Id eſt ab [illegible] liberatus ſui, ſtatimque ratione con-[illegible] & [illegible] [illegible].

Et altiſſimo benedixi, & viuentem in ſæcula laudaui, & glorifi-cani [illegible] ſtas eius poteſtas æterna, & regnum eius in genera-tio[illegible] [illegible] ratione[illegible].

Vulg La. E[illegible] [illegible] benedixi & viuentem in ſempiternum laudaui & glorificaui [illegible] poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generationem, & generationem.

E C[illegible] [illegible] dixerit, quid homo, quid De[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], & regn[illegible] pri[illegible] [illegible] propriamque [illegible] agnou[illegible], [illegible]

Et omnes inquit, habitantes terram in nihilum reputati ſunt.

Vulg. La. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt

Nam vſque ad [illegible] tempus [illegible] me-[illegible] [illegible] & [illegible], [illegible] autem [illegible] recogn[illegible] [illegible] Deo [illegible] [illegible] tur nihil [illegible] quandi[illegible] [illegible] non [illegible], [illegible] nihil, poſuit, quod [illegible] & [illegible] idoneam habet declarat[illegible]-nem[illegible] Deum [illegible] altiſſimum, & Dominum, & [illegible] uentem, [illegible] regnum ſempiternum vocant [illegible] vero [illegible]

F [illegible] appel[illegible] [illegible] Eſaias [illegible] mulachro[illegible] [illegible], [illegible] genus in medio [illegible]

Eſa 40. [illegible], inquit, ſicut ſtilla a ſitula, [illegible] ſicut momentum ſtateræ reputata ſunt, [illegible] quaſi ſaliua reputabuntur. [illegible] [illegible] autem non idoneus ad combu[illegible] [illegible] omnia quadrupedia non ſufficiunt ad holocauſtum, & omnes gentes [illegible] nihil ſunt, & in nihilum reputata ſunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Vulg La. Ecce gentes, quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt, ecce inſulæ quaſi puluis exiguus. [illegible] Libanus non ſufficiet ad ſuccendendum [illegible] & animalia eius non ſufficient ad holocauſtum. omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & [illegible] reputatæ ſunt ei. [illegible] [illegible] Deum? aut quam [illegible] [illegible]

Tantum [illegible] ex [illegible] Nabu-ch[illegible] donoſor, [illegible] Deo & ſentiat & lo-quatur.

Omnes inquit habitantes terram quaſi nihil reputati ſunt, & ſecundum voluntatem ſuam facit, [illegible] [illegible] & in [illegible] [illegible] terræ.

Vulg. La. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt, iuxta enim voluntatem ſuam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ.

G Atque hæc etiam alius prophetæ do[illegible] eſt, ete-nim beatus Dauid, omnia inquit, quæcunque voluit Domi-nus fecit, in cœlo & in [illegible], hoc [illegible] prædicat, quæ-

Pſal. 134. cum vult, inquit, & in virtutibus [illegible] [illegible] terra moderari, & [illegible] [illegible] [illegible] cœli ipſis, deinde oſtendens [illegible] [illegible] [illegible] pa-[illegible]

Et non eſt, inquit, qui reſiſtat manui eius, & dicat ei quid fe-ciſti:

Vulg La. Et non eſt qui reſiſtat manui eius, & dicat ei quare feciſti.

N[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſapienter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible] &

Eo enim tempore mens [illegible] ad me, & ad honorem regni mei veni, & forma mea rediit ad me.

Vulg La. In ipſo tempore ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perueni, & figura mea reuerſa eſt ad me.

S[illegible] [illegible] deleti[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] hom[illegible] [illegible], qui prius [illegible] adminiſtrabat [illegible].

Et tyranni mei [illegible] & optimates quærebant me.

Vulg La. Et optimates mei, & magiſtratus mei requirebant me.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Et in regnum meum confortatus ſum, & magnitudo amplior addita eſt mihi.

Vulg La. Et in regno meo reſtitutus ſum, & magnificentia mea amplior addita eſt mihi.

Et

A Et hoc item pietatis ple[illegible] neq [illegible] dixit magnitudinem amplitorem [illegible] *eſt mihi*, & largitorem ſignificans, & [illegible] cum con[illegible] dans auctorem.

Nunc igitur, inq[illegible], ego Nabuchodonoſor, laudo & [illegible] glorifico regem cœl[illegible] quia omnia opera eius vera, & viæ eius [illegible], & omnes incedentes in ſuperbia poteſt humiliare.

Vulg. La. *Nunc igitur ego Nabuchodonoſor laudo & magnifico & glorifico regem cœli, quia omnia opera eius vera, & omnes viæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.*

Expertus enim moleſta, deinde ab ipſis liberatus laudo & celebro eum, qui hæc & ill[illegible] [illegible] & ſapientiſſime, ac nouit plurimi cœl[illegible] & omnium Dominum, veritate & iuſtitia omnia moderante [illegible] qui que ſuperbia elatos pote[illegible] ad humilitatem redigere. Cum itaque didicerimus, quantum ſuperbia & faſtus hominibus afferat detrimenti, eoque q[illegible] in his vitiis gaudeant, haud bonos fructus colligere, [illegible] bonorum humilitatem, ad[illegible] tamur, ha[illegible] Dominus qu[illegible] que poſſeſſionem beati[illegible] cenſet [illegible] quæ prouentum habeat regnu[illegible] cœlorum. *Beati enim pauperes ſpiritu*, inquit, *quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum*, & ſeipſum exemplar [illegible] qui [illegible] volu[illegible] propter nos, *diſcite a me*

Matt. 11 B inquit, *quia mitis ſum & humilis corde*: & oſtendens quales & quantus ho[illegible] fit fructu[illegible] ſubiecit, *& inuenietis requiem animabus veſtris*. quod [illegible] effe[illegible] & Domi[illegible] us *humilem* [illegible] qu[illegible] ab alio loco [illegible] [illegible] gl[illegible] ba, vel cin[illegible] [illegible] in [illegible] a diuinat[illegible] [illegible] itaque Dominum ed[illegible] am [illegible] mendacus [illegible] vt no[illegible] eſſemus, & [illegible] tanquil [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ga [illegible] cogitemus [illegible] [illegible] & iucund[illegible] [illegible] nus, & bona [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nobis omnibus [illegible] [illegible] noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri [illegible] ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæ-

C culorum Amen.

ORATIO. V.

Nabuchodonoſor, F[illegible] d Marodach, B[illegible].

Baltaſar rex fecit cœnam magnam optimatibus ſuis.

Balta[illegible] rex [illegible] grande conuiuium optimatibus ſuis mille.

[illegible] Nabuchodonoſ[illegible] non ſtatim aut [illegible] [illegible] [illegible] ſuſtulit [illegible] [illegible] propheta [illegible]

32. *[illegible] trigeſimo & ſeptimo [illegible] tranſmigrationis Ioacim [illegible] duodecimo menſe in quarta & viceſima menſis, [illegible] Marodach rex Babylonis in anno quo [illegible] caput Ioacim regis Iuda, & eduxit ipſum de domo [illegible] & [illegible] dedit thronum eius [illegible] regum, qui cum eo erant in Babylone, & mutauit veſtem carceris eius, & comedebat ſemper panem ante faciem illius omnes dies, quos vixit.*

Vulg. La. *Et factum eſt in trigeſimo ſeptimo anno tranſmigrationis Ioacim regis Iuda duodecimo menſe viceſima quinta menſis, eleuauit Euil Merodach, rex Babylonis ipſo anno regni ſui, caput Ioacim regis*

D *Iuda, & eduxit eum de domo carceris, & locutus eſt cum eo benigna, & poſuit thronum eius ſuper thronos regum, qui erant poſt ſe in Babylone & mutauit veſtimenta carceris eius, & comedebat panem coram eo ſemper cunctis diebus vitæ ſuæ.*

Hic autem Ioac[illegible] eſt, qui item Iechon[illegible] [illegible] Ioac[illegible] patrem, qui & E[illegible] [illegible] beatus Dani[illegible] [illegible] dac[illegible] [illegible] inter[illegible] [illegible] mur[illegible] [illegible] poſt [illegible] ad Merodach regnat, poſt quem Baltaſar [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſed [illegible]

E [illegible] quamobrem ne[illegible] omnia [illegible] [illegible] [illegible] taxat, qu[illegible] [illegible] [illegible] Ba[illegible] Deus [illegible] quod [illegible] randum [illegible] non [illegible] viuebant ſed etiam p[illegible] [illegible] pietatem [illegible] bene [illegible] [illegible] monum[illegible] [illegible]

Baltaſar [illegible] rex fecit cœnam magnam optim[illegible] mille, & [illegible] vinum.

Vulg. La. *Baltaſar rex fecit grande conuiuium optimatibus ſuis mille. & vnuſquiſque ſecundum ſuam bibebat ætatem.*

Hoc eſt, vinum mille [illegible] [illegible] paratum.

Bibens autem, inquit, Baltaſar [illegible] afferentur vaſa aurea & argentea, quæ aſportauit pater [illegible] Nabuchodonoſor de templo, quod eſt in Hieruſalem, [illegible] bibebant in eis rex, & optimates eius & concubinæ eius & [illegible]

Vulg. La. F *Præcepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportauerat Nabuchodonoſor pater eius de templo, quod fuerat in Hieruſalem, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxores, & concubinæ illius.*

His [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible] *[illegible] inquit, dixit inuiſit in [illegible] aſ[illegible] vaſa aurea & argentea*, [illegible] [illegible] & dedicata diuino [illegible] Nab[illegible] pater ipſius Deo [illegible] [illegible] [illegible] & ab [illegible] vſibus ea [illegible] [illegible] & profanis [illegible], nequ[illegible] ſed etiam re [illegible]

[illegible] argentea quæ aſportauit Nabuchodonoſor de templo Dei, quod fuit in Hieruſalem.

Vulg. La. *Tunc allata ſunt vaſa aurea, quæ aſportauerat de templo, quod fuerat in Hieruſalem.*

Recte autem [illegible] oſtendit exuperantiam, cum præter *templum*, Dei quoque [illegible] templique [illegible] itende [illegible] nobilitatem, *ipſius Hieruſalem* nomen appoſuit.

G Hæc enim v[illegible] inquit, non [illegible] deorum, ſed ipſi [illegible] [illegible] fictitiæ [illegible] [illegible] [illegible] ipſe eſt, ſua gloria impleuit [illegible] [illegible] omnium [illegible] Deo [illegible] indigenti, ſed tanquam [illegible] [illegible] iuſſit, & in ipſis bibebat, [illegible] ſed etiam optimates ipſius, & pe[illegible] bebant vinum.

Vulg. La. *[illegible] bibebant in eis rex, & optimates eius, vxores & concubinæ illius [illegible] vinum.*

[illegible] inſtrument [illegible] [illegible] inſtrumentis præceptique [illegible] quæ tum explebant laſci[illegible] [illegible] [illegible] extremam oſtenden[illegible] item propheta ſubie[illegible]

Laudabant deos aureos, & argenteos & æreos, & ferreos, & ligneos, & lapideos.

Vulg. La. *Et laudabant deos ſuos aureos, & argenteos, æreos, ferreos ligneosque, & lapideos.*

Crapulans enim improbiſſimus, & diuinis vaſis del[illegible] & voluptatis [illegible] omnium [illegible] Dominum obliuiſcebantur, [illegible] veros, quos nouerant [illegible] [illegible] ex [illegible] materia confectos, [illegible]

H [illegible] formam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] homines, quorum [illegible] & [illegible] ſuam potentiam [illegible]

[illegible] hora, inquit, exiverunt [illegible] manuum hominis & ſcripſit [illegible] lampad[illegible] in tectorio parietis domus regis, & rex [illegible] manus [illegible]

Vulg. La. *In eadem [illegible] apparuerunt [illegible] quaſi manus hominis ſcriben-*

A *b. niu contra candelabrum, in ſup. ſicie parie.u aulæ regia, & rex aſpicie at ar ... los manus ſcribentis.*

Quando enim ab omni efficacitate vacua laudauit ſimulacra, & unicum Deum contempſit, docet ipſum omnium rerum opificem, ſuam naturam eiuſmodi eſſe, quæ cerni nequeat, & corpore carentem, ſolos enim digitos ipſi ſcribentes oſtendebat, erudiens item ne ſic quidem his ab illo conſpici potuiſſe, nisi ipſe huius rei præbuiſſet occaſionem, maximam item conuiuæ hinc percipiebant vtilitatem, qui docebantur Dei poteſtatem, præterquam quod intelligebant eum corporis expertem, & oculis cerni minime poſſe, deorum vero, quos ipſi laudauerant, imbecillitatem, & eiuſmodi naturam, quæ nihil omnino poſſet, cum ex ſola inanima materia conſtarent, hoc autem miraculo ingentem metum omnibus incuſſum fuiſſe, teſtatus eſt propheta, qui ita dixit:

Tunc regis forma immutata eſt, & cogitationes eius conturbabant ipſum, & compages lumborum illius diſſoluebantur, & genua eius colli:debantur.

B *Vulg. Lect.* *Tunc facies regis commutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur.*

Quod ſi digitorum ſcribentium ſpecies ita perterruit eum, qui maximum adminiſtrabat regnum, vt etiam articulorum compages præ metu diſſoluerentur, & artus tremore occupati concuterentur: quid non ſuſtinuiſſet Deo infeſtus, ſi preſteras, id eſt, fulminis genus, aut fulmina conſpexiſſet, aut angelus terrae inuenientes, & nouo figuræ habitu deterrentes, quorum conſpectum ne magnus quidem Daniel abſq; metu ferre potuit: *ſuperbit terra & ſinus*, tanto itaque terrore perculſus

Ezech. 10. *Exclamauit voce magna, vt introducerentur magi, Chaldei, Gazareni.*

Vulg. Lect. *Exclamauit itaque rex fortiter, vt introducerent magos, Chaldæos, & aruſpices.*

Metus enim vocem excitiebat, & animi perturbatio ſtimulabat, vt ſententiam intelligeret, tum præmium ſcripturam legenti, eiuſque interpretationem afferenti

C proponit, veſtem regiam, & auream torquem, & vt tertium locum poſt regem obtineret.

Et proloquens rex ait ſapientibus Babylonis, quicunque legerit ſcripturam hanc, & interpretationem eius manifeſtam mihi fecerit, purpura veſtietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

Sed magorum & Chaldæorum conuincebatur impietas, qui rationem inuenire non poterant, qua diuinas literas legerent, præſertim tanto propoſito præmio, quod ipſos valde incitabat.

Rex autem Baltaſar perturbatus eſt, & forma eius immutata eſt ſuper eum, & optimates ipſius conturbabantur.

Vulg. La. *Vnde rex Baltaſar ſatis conturbatus eſt, & vultus illius immutatus eſt, ſed & optimates eius turbabantur.*

Hinc perſpicuum eſt, dominum, cui curæ erat aliorum vtilitas, non ſtatim regi viam adeuiſſe, qui primũ ſcribentis digitos oſtendit: qua re cum ipſum regem perculiſſet, terroremque ei inieciſſet, effecit, vt Chaldæorum ſapientes acceſſerentur, quorum mendacium

D conuigit, & imbecillitatem, eoque redegit, vt ſapientia Danielis opus haberet, cuius lingua & ipſum reprehenderet, & aliis benefaceret, & his ita geſtis tunc impio regi ſupplicium inferret, perturbato itaque & rege, & conuiuis,

Regina contra ſermones regis, & optimatum eius, in domum conuiuij ingreſſa eſt.

Vulg. La. *Regina autem pro re, quæ acciderat regi, & optimatibus eius, domum conuiuij ingreſſa eſt.*

Hoc eſt, conſultantibus ipſis, quidnam facto opus eſſet, & aliis alia afferentibus, quæ metus cogebat, *regina* ingreſſa eſt. videtur autem hæc mihi mater ipſius eſſe; vxores enim cum pellicibus conuiuii participes erant, bibebant enim in vaſis aureis, & argenteis ipſe, & optimates eius, & concubinæ ipſius: hoc eſt, vxores eius, & pellices eius, quæ non legitime, ſed laſciuiæ cauſa cum illo

E eſſet ... iam, ipſa autem poſt perturbationem ingreſſa eſt, & ... ſimile erat eam, vt ſenio confectam neq; ebrietati, neque luſibus, aut ſaltationibus cum aliis tunc indulſiſſe

Et reſpondit, inquit, *regina & dixit, rex in ſæcula viue.*

Vulg. La. *Et proloquens ait, rex in æternum viue.*

Hæc autem erat præfatio, qua ſubiecti regibus eos tunc ſalutabant, & ad hoc vſq; tempus hic mos inualuit: quidam enim imperii, reges eos, qui nunc ſunt, æternos vocare conſueuerunt, in ſyngraphis quoq; commerciorum hoc quidem inſcribunt, ſtultitiæ magis quam impietatis damnandi, ait itaque regina.

Ne conturbent te cogitationes tua, & forma tua nõ immutetur.

Vulg. La. *Non te conturbent cogitationes tuæ, neq; facies tua immutetur.*

Deinde cauſam affert, cur metum abiiciat.

Eſt adhuc vir inquit in regno tuo, in quo ſpiritus Dei ſanctus eſt, & in diebus patris tui vigilantia & intelligentia inuẽta eſt in eo.

Vulg. La. *Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum deorum ſanctorum habet in ſe, & in diebus patris tui ſcientia & ſapientia inuenta ſunt in eo.*

F Hic etiam percipere licet, matrem illius hanc eſſe, idcirco & ea, quæ pridem geſta fuerant, vt ignatum, docet, & beatum ei Danielem indicat, quem diuino ſpiritu plenum eſſe confitetur, & iiſdem verbis, quibus olim Nabuchodonoſor, vſa eſt: hæc eadem enim ille quoque de Daniele dixit. addidit que, *& in diebus patris tui, vigilantia & intelligentia inuenta ſunt in eo*, & *vigilantiam* vocauit animi ſobrietatem, *intelligentiam* vero occultorum cognitionem, & eorum, quæ multos laterent, contemplationem.

Et rex inquit *pater eius Nabuchodonoſor, principem incantatorum magorum, Chaldæorum, Gazarenorum conſtituit ipſum.*

Vulg. La. *Et rex Nabuchodonoſor pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruſpicum conſtituit eum, pater, inquam, tuus ô rex.*

Tum etiam cauſam adiicit.

Quia ſpiritus excellens in ipſo.

Vulg. Lect. *Quia ſpiritus amplior.*

Hoc eſt, excellentem habet ſpiritus gratiam, tum ſpiritualis virtutis ſpecies connumerat.

Et prudentia, inquit, *& intelligentia comprehens ſomnia, & annuntians occulta, & ſoluens coniunctiones Daniel.*

G *Vulg. La.* *Et prudentia, intelligentiaq;, & interpretatio ſomniorum, & oſtenſio ſecretorum, ac ſolutio ligatorum inuenta ſunt in eo, hoc eſt in Daniele.*

Hic enim diuini ſpiritus vas effectus, ſapienter omnia conſulit, & prudenter omnia loquitur, & ſomniorum ænigmata declarat, & ea quæ obſcuritate aliqua occulta ſunt, ab obſcuritate vindicat, & veluti ſubligaculaquædam & ſigilla, & quaſi ea quæ in penu cuſtodiuntur, à vinculis liberans ſoluit, & aperit, & ad ipſa, quicunque velint, introducit, hoc enim ſignificat, *annuncians occulta, & ſoluens coniunctiones Daniel*, & hac de cauſa

Rex inquit impoſuit ei nomen Baltaſar.

Vulg. La. *Cui rex poſuit nomen Baltaſar.*

Vbi enim vidit ipſum diuina virtute illuminatũ, Dei ſui nomine appellandum cenſuit.

Nunc igitur vocetur Daniel, & coniecturã eius annũtiabit tibi.

Vulg. La. *Nunc itaq; Daniel vocetur, & interpretationem narrabit.*

H Neque dicit vocetur *Baltaſar*: cum enim experientia docti cognouiſſent prophetæ virtutem, anteponunt Chaldææ Hebræam appellationem, quare in reliquum ipſum Danielem nominant.

Tunc, inquit, *Daniel ingreſſus eſt in conſpectu regis, & dixit rex Danieli, tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudææ?*

Vulg. La. *Igitur introductus eſt Daniel coram rege, ad quem præfatus rex ait, tu es Daniel de filiis captiuitatis Iuda, quem adduxerat pater meus rex de Iudæa?*

Videtur ille præ multa impietate poſt patris obitum Danielis conſuetudinem fugiſſe, quare ſtatim terrore perculſus magos quidem & Chaldæos vocat, ſed prophetæ memoriam etiam ab animo abiecerat: verum vbi ipſius mater ea commemorauit miracula, quæ patris illius memoria facta fuerant, & acceſitus Daniel ingreſſus eſt, ſtatim ipſum agnouit, neque enim, ſi non agnouiſſet, generis illius mentionem feciſſet, & Iu-

dææ

A dæ captiuitatem in medium protuliſſet, attamen percontatus, & ait: *Tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudææ*? cumq; ille nondum reſpondiſſet,

Audiui, inquit, *de te, quia ſpiritum Dei ſanctum in te, & vigilãtia, & intelligentia, & ſapientia excellentior inuenta eſt in te.*

Vulg. Lat. *Audiui de te, quoniam ſpiritum deorum habeas, & ſcientia, intelligentiaq; ac ſapientia ampliores inuentæ ſunt in te.*

Illud de hoc quoque dici congruenter poteſt, quod

Pſal. 77. de Iſrael dicebat propheta, *cum occideret eos, tunc quærebant eum*: ecce enim iſtum quoq; diuinæ ſententię metus coegit, Deum qui vere eſt, pro iis, qui non ſunt dii, Deum appellare, & ſancti ſpiritus gratiam celebrare, & Babylonis quidem ſapientes accuſare, qui diuinam ſcripturam cognoſcere nequiuerint, hortari vero Dei prophetam, vt ea, quæ ignorabat, indicaret, & ipſi item pollicetur, purpuream ſe veſtem largiturum, & torquem, & tertium in regno locum: ſed beatus Daniel irriſis impij regis pollicitationibus, dixit ei,

Dona tua tibi ſint, & munus domus tuæ alteri da, ego autem

B *ſcripturam legam regi, & coniecturam indicabo tibi rex.*

Vulg. Lat. *Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da, ſcripturam autem legam tibi rex, & interpretationem eius oſtẽdam tibi, ô rex.*

Apoſtolica ſiquidem vera prophetarum vox eſt: etenim illos dominus præcones mittens omnibus hominibus ita

Matth. 10 hortatus eſt, *gratis accepiſtis, gratis date*, & beatus hic propheta regi dixit *dona tua tibi ſint, & munus domus tuæ alteri da, ego autem ſcripturam legam regi, & coniecturam indicabo tibi rex*: neque enim diuina vendere didici, neque humanam mercedem pro diuinis myſteriis accipere, gratis itaque accipe eorum, quæ tu ignoras, cognitionem.

Deus, inquit, *altiſſimus regnum, & magnificentiam, & honorem, & gloriam dedit Nabuchodonoſor patri tuo, & propter magnificentiam, quam dedit ei, omnes populi, & tribus, & linguæ tremebant eum, & metuebant à facie eius.*

Ne exiſtimaueris, inquit, propriis viribus parentem tuum omnem terrarum orbem ſubegiſſe, & innumera nationum genera diuerſis linguis vtentia ſub vnum redegiſſe imperium: nam omnium rerum dominus, qui omnia fecit ſapienter omnia moderans, hoc ei regnum

C dedit, & propterea quod ita à Deo definitum & decretum erat, parentis tui metus ſubiectos illi populos occupabat.

Et quos volebat ipſe extollebat, & quos volebat ipſe humiles faciebat.

Vulg. La. *Quos volebat interficiebat, & quos volebat percutiebat, & quos volebat exaltabat, & quos volebat humiliabat.*

Tantam, inquit, à Deo poteſtatem accepit, vt poſſet & eos, qui in altiſſimo gradu politi erant, humiles reddere, & eos, qui admodum obſcuri eſſent & viles, illuſtres efficere.

Et quando elatum eſt cor eius & ſpiritus eius corroboratus eſt vt ſuperbiret, deiectus eſt a throno regni ſui.

Vulg. La. *Quando autem eleuatum eſt cor eius, & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui.*

Quemadmodum enim, *quos volebat*, inquit, *ipſe extollebat, & quos volebat, humiles reddebat*, non iuſto omnium id ſuffragio faciens, ita omnium rex & Dominus dedit, vt voluit, patri tuo regnum, ſed cum vidiſſet ipſum animo immodice elatum, ſuperbiaque inflatum, arroganter &

D inſolenter regnum adminiſtrare, & ipſius ſuperbię morbo laborare, & regiis thronis eum ſpoliauit, & honorẽ, qui ab omnibus ei habebatur, ademit; neque ſolo regnu ſpoliauit, ſed etiam à communibus hominum cœtibus expulit, & dementia, ac rabie correptum cum onagris ac beſtiis degere coegit: quorum enim feritatem imitatus fuerat, eorum vitam excepit, commemoratq; ipſum herbam more boum comediſſe, nudumq; vagatum eſſe, ac ſub dio miſerum degentem, priſtinum corporis colorẽ amiſiſſe, aliumq; induiſſe, qualem gelu & æſtus attulerat, & hoc inquit ſuſtinuit,

Donec cognouit, quia Dominus eſt altiſſimus regni hominum, & cui viſum fuerit, tradit illud.

Vulg. La. *Donec cognoſceret, quod poteſtatem haberet altiſſimus in regno hominum, & quemcunq; voluerit, ſuſcitabit ſuper illud.*

Verum ille experientia, quid opus facto eſſet, didicit,

E & ipſis rebus inſtructus eſt, humanis in rebus ſtabile nihil eſſe, omnium vero Deum ſempiterna potentia perinde ac velit humana gubernare, & quibuſcunq; voluerit regni munus elargiri.

Tu autem, inquit, *filius eius Baltaſar, non ſubmiſiſti cor tuum in conſpectu Dei, nonne hæc omnia noſti?*

Tu quoq; filius eius Baltaſar, non humiliaſti cor tuum cum ſcires hæc omnia. Vulg. La.

Parentis enim tui malis haudquaquam reſipuiſti, neque ex iis, quæ ille perpeſſus eſt, diſcere voluiſti diuinam potentiam.

Contra Dominum cœli exaltatus es.

Sed aduerſum dominatorem cœli eleuatus es. Vulg. La.

Recte docet præſentes, ne ea, quæ videntur, ſed ipſorum opificem, ac Dominum adorent, & ſimul etiam regis reprehendit faſtum, docetque maximum cœlum opificem habere Deum, qui oculis cerni nequeat, tu autem, inquit, celſius oſtendiſti cor tuum, non cœlo, ſed Deo cœli, omnis creaturæ Domino, neq; enim vaſa domus eius, niſi tanto faſtu elatus eſſes, tibi afferri præcepiſſes. F

Et tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ bibiſtis vinum in ipſis.

Hoc eſt, quia ad vinolentiam & ebrietatem Deo dicatis vaſis vſus es, deinde impietatis exuperantiam oſtendens

Et deos, inquit, *aureos, & argenteos, & æreos, & ferreos, ligneoſq; & lapideos laudaſti.*

Et commotans in reprehenſione, ait,

Qui non vident, & non audiunt, & non cognoſcunt.

Qui non vident, neq; audiunt, neq; ſentiunt. Vulg. La.

Atqui potuiſti illorum imbecillitatem, tum ex materia, tum ex arte, quæ ad illam fingendam incubuit, cognoſcere, & præterea ex partibus omni ſenſu carẽtibus, ſiquidem cognitione, viſu, & auditu orbatæ ſunt, & ſenſuum nullam omnino efficaciam habent, verum nuda tantum ſunt ſimulachra, tu vero ne ita quidem adduci potuiſti, vt quid deceret, intelligeres, immo deos, qui nihil prodeſſe queunt, laudare non deſinis.

Deum vero, in cuius manu ſpiritus tuus, & omnes viæ tuæ, ipſum non glorificaſti. G

Porro Deum, qui habet flatum tuum in manu ſua, & omnes vias tuas, non glorificaſti. Vulg. La.

Recte autem & ſapientiſſime, cum comparaſſet idola cum omnium auctore Deo, propter audientium vtilitatem, oſtendiſſetque illa neque videre neque audire, non adiecit de ipſo omnium rerũ auctore Deo loquens, illum & videre, & audire, & cognoſcere, ſed, quod omnium maximũ eſt, addidit, *quia vita tua, & viæ tuæ in manu eius*, id enim vita maius eſt, aliis etiam vitam præbere, & rurſus ipſam, quando velit, adimere, oſtendit igitur ſimulachra & vita & omni ſenſu carere; ſed omnium rerum Dominum illum eſſe, qui omnibus vitam ſubminiſtret, eamque & largiatur, & adimat, perinde ac velit gubernantem, attamen hunc inquit talem, ac tantum, cui vitæ neciſque poteſtas eſt, reges eligentem, eoſdemque regno abdicantem, hunc inquam non ſolum celebrare omittis, ſed potius ludibriu habere perſeueras, dedicatis ipſi vaſis inſultans.

Ideirco a facie eius miſſus eſt articulus manus, & ſcripturam hanc ordinauit. H

Idcirco ab eo miſſus eſt articulus manus, qui ſcripſit hoc, quod exaratum eſt. Vulg. La.

Neque dixit, ipſe ſcripſit, ſed *miſſus eſt a facie eius articulus manus*: hoc eſt, ſcribi iuſſit: neque enim totum qui ſcripſit oſtendit tibi, verum cum tuum redarguere faſtum vellet, ſolis te digitis perculſit, ac tanto metu compleuit: & diſce, inquit, & ipſam ſcripturam, & ſcripturæ interpretationem.

Scriptura igitur eſt hæc.

Hæc eſt autem ſcriptura, quæ digeſta eſt. Vulg. La.

Mane, Thecel, Phares, & coniectura verbi hæc.

Mane, Thecel, Phares, & hæc eſt interpretatio ſermonis. Vulg. La.

Coniecturam interpretationem vocat.

Mane, menſus eſt Deus regnum tuum, & impleuit illud.

Mane

A *Mane numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud.*

Vulg. La. Hoc eſt, iudicauit te regno indignum, & ipſo te ſpoliandum cenſuit.

Thecel, appenſum eſt in ſtatera, & inuentum eſt poſterius.

Vulg. La. *Appenſus es in ſtatera & inuentus es minus habens.*

Docuit autem per hæc non illum ſolum, ſed nos ipſos etiam propheta, nihil eſſe, quod apud eum non ponderetur, qui etiam miſericordiam ac diuinam lenitatem menſura quadã & pondere hominibus adhiberi quando itaque tranſgreſſus es, inquit, clementiæ fines, accipe diuinam ſententiam.

Phares, diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis.

Illud inquirendum eſt, cur nam auctor omnium rerum Deus eruditum Nabuchodonoſor rurſus in regnum reduxerit, iſtum vero ſtatim & regno priuarit & vita? conſiderantes itaq; comperimus, primum, quia Nabuchodonoſor alterum impietatis pœnas luiſſe non conſpexerat, idcirco dignum venia iuſto Dei iudicio exiſtimatum; ſed iſte ſummum patris ſupplicium ſuſpicatus, nihil inde percepit vtilitatis: iure itaque iuſtus iudex illi definito tempore ſupplicium præſcripſit, iſtum

B autem nulla venia dignum cenſuit; alioqui & omnia futura prouidens Deus, & perinde aperte ea cognoſcens, atque iam præterita, præcognita illius pœnitentia, ita quæ ad eum pertinebant, moderatus eſt, illius autem præcognoſcens perpetuam impietatem, morte ſedat impietatis incrementum. ſtatimque auditis Balthaſar iis, quæ Daniel interpretatus fuerat, iuſſit illum propoſitum præmium accipere, purpuream veſtem, & torquem auream, deinde, cum illum ita ornaſſet, ſubiectos ſibi populos præconis voce curauit edocendos, ipſum tertium regni principem à ſe declaratum.

Vulg. La. *Tunc iubente rege indutus eſt Daniel purpura, & circumdata eſt torques aurea collo eius, & prædicatum eſt de eo, quod haberet poteſtatem tertius in regno ſuo.*

Verum nihil horum diuinam ſententiam mutauit.

Eadem enim nocte, inquit, *interfectus eſt Balthaſar rex Chaldæus.*

Chaldæum ipſum hoc loco appellauit, vt oſtenderet Chaldaici regni reliquum finem, reuera *horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis*, ſecundum diuum Apoſtolum,

AdHeb. 10. Ad Roma. 2. *horrendum diuitias bonitatis illius, & patientiæ, & longanimitatis contemnere*, & non adorare, & colere pro viribus, *quæ enim durus effectus*, vt ait propheta, *coram Domino fleuit* idcirco beatus quoque Dauid præcipit, *hodie ſi vocem eius*

Pſ. 94. *audieritis, nolite obdurare corda veſtra ſicut in exacerbatione:* quod interpretans beatus Paulus hortatur, *Videte fratres*

AdHeb. 3. C *ne forte ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi a Deo viuo, ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, vt nõ obduretur quis ex vobis fallacia peccati*, conſueuit enim ſæpe per varium voluptatibus nos demulcens, quemadmodum ſtultum quem tigrem per ebrietatem, ita cor noſtrum durum reddere ... inſanabile morbum efficere, vt etiam impietatis morbum ... excipiat, fugiamus itaque diaboli dolos, ſtabilemque virtutem peccato breuis ... voluptate coniunctæ anteponamus, vt à ſocietate Baltaſar alieni declarati, Danielis commercio fruamur, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

D

ORATIO VI.

Nabuchodonoſor. Euilad Marodach filius eius. Balthaſar ipſius frater, Darius Medus, ſecundum Ioſephum, filius Aſtyagis, & Cyri auunculus, alij vero; Cyrus Perſes, Cyaxarem illum Græci vocant.

Et Darius Medus accepit regnum ſexaginta duos natus annos.

Vulg. La. *Et Darius Medus ſucceſſit in regnũ annos natus ſexaginta duos.*

Chaldæorum regnum ſecundum diuinam prædictionem ad exitum peruenit, & ad Medos tranſlatum eſt orbis terrarum imperium, ſic etiam Daniel prædixit, & illud *Phares* interpretatus eſt, *diuiſum eſt enim regnum tuum*, inquit, *& datum eſt Medis, & Perſis*, ſed cum breue tempus Darius Medus regnaſſet, Cyrus exceptũ imperium ad Perſas tranſtulit. Ioſephus autem hiſtoricus Darium Aſtyagis filium aſſerit, & Cyri auunculum, verum Græcos ſcriptores aliter ipſum appellaſſe, qui Cyaxarem illum vocauerint, narratque, cum eodem tempore exercitum ad Babylonem adduxiſſent, Darius & Cyrus, eius ex ſorore nepos, per obſidionẽ vrbis potitos eſſe, & Baltaſar ab ipſis illa nocte interfectũ, qua ſcriptas illas Syllabas in pariete conſpexerat, verum non ita credendum eſt: quæ enim à beato Daniele conſcripta ſunt, ea nos docent in poſteriori parte eorum, quæ de Dario commemorantur, Danielem proſpere permanſiſſe in regno Darij, & in regno Cyri Perſæ: oſtenditque aliud Darij regnum eſſe, aliud Cyri, quod ſi vna eorum fuiſſet contra Babylonem cum exercitu profectio, vnum omnino regnum fuiſſet, nunc autem aliud hoc, aliud illud eſſe cõfirmat, & in fine prophetiæ ſua Daniel ait: *& rex Aſtyages*

Dan. 13. *appoſitus eſt ad patres ſuos, & accepit Cyrus Perſes regnum eius*, non igitur eodem tempore Darius & Cyrus regnum obtinentes Baltaſar interfecerunt, verũ Darius Aſſuero prior, Cyrus poſterior regnauit, neque etiam quæ à Ioſepho dicuntur, cum Græcis hiſtoricis conſentanea ſunt: neque in illis facile licet inuenire, Cyaxarem Aſtyagis filium, cognominatum Darium, quem iſte inquit vna cum Cyro

F contra Babylonem cũ exercitu profectum, ita vt omnino Ioſephi oratio a fide abhorreat, ego autẽ diuina ſcriptura adductus, hunc ipſius Nabuchodonoſor inuenio ex filia nepotem, cum enim præcepiſſet Deus Hieremiæ,

Hiere. 27. vt ſibi vincula circundaret, eaque mitteret finitimis regibus Idumæorum & Moabitarum, & Amanitarum, Tyriorumque & Sidoniorum, hæc ipſis, vt dicerent, imperauit, *Sic dixit Dominus Deus Iſrael, ſic dicetis ad dominos veſtros, ego feci terrã in fortitudine mea magna, & brachio meo excelſo, & dabo eam cui placuerit in oculis meis, dedi omnem terram regi Nabuchodonoſor regi Babylonis, vt ſeruiat ei, & ſeruient ipſi omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius, donec veniat tempus terræ ipſorum.* Baltaſar itaque à Daniele filio appellato, inquit, Darius eſt nepos. quod ſi quis contradicat, Darium aſſerens Medum appellari, diſcat ille noſtræ ſententiæ id nihil obeſſe, etenim Cyrus ex filia nepos Aſtyagis, qui Medus fuit, & Medorum regno potitus eſt, etiam Perſa nuncupatur, ex patria enim cognatione conſueuere homines gentilia imponere cognomenta, veriſimile eſt itaque & Darium a Medo patre eſſe, & a Chal-

G dæa matre, & paterno cognomine vocari, quod ſi hæc non ita ſe habent, oſtendant, qui velint, Nabuchodonoſor nepotem auitum regnum hæreditate obtinuiſſe, & nihil de hac re repugnabimus, veriſſimã enim eſſe magni Hieremiæ prædictionem, quicumque recte ſentit, confitebitur, quod ſi aliem magis probetur non eſſe ex filia nepotem ipſius Nabuchodonoſor Darium, ſed pronepotem, propterea quod propheta dixerit, *ſeruient ipſi & filio eius, & filio filij illius*, diſcat diuinæ ſcripturæ idioma, quæ cum conſueuerit genealogiam à maribus tradere, volueritque nepotem dicere, *filium filij* appellauit, verum filij non eſſe filium teſtis eſt beatus Daniel, qui ita loquitur, *Darius Medus accepit regnum*, vſque ad nepotes autem tranſmiſſum regnum fuiſſe Nabuchodonoſor, diuus Hieremias prædixit, ex vtraque igitur prophetia percipi tota veritas poteſt: ex ea Hieremiæ, nepotem ipſius Nabuchodonoſor regnum obtenturum, ex alia vero beati Danielis Baltaſar filio Nabuchodonoſor diuina ſententia mortuo, Darium Medum regnum excepiſſe. Hunc conſiderantes & prophetas minime mentiri

H pro comperto habentes, reperimus hunc paterno genere Medum, materno Chaldæum eſſe, & ipſius Nabuchodonoſor nepotem. Hæc igitur nos ex vtraque prophetia inueſtigata rei veritate inuenimus, quã de re quilibet, quod ei libet, ſentiat, nihil enim ex ambiguitate generis poteſt afferri detrimenti, age itaque reliquã ſignificationem interpretemur.

Regno potitus, inquit, *Darius conſtituit ſuper regnum ſuum ſatrapas centum viginti, vt eſſent ipſi in toto regno ſuo, & ſuper eos ordinatores tres, ex quibus erat Daniel vnus ex eis, vt redderent ſuis ſatrapæ rationem, vt nulla moleſtia rex afficeretur.*

Placuit Dario, & conſtituit ſuper regnum ſatrapas centum viginti, Vulg. La.

ginti,

A *[illegible] ſicut [illegible]*
[illegible]
[illegible] mo[illegible]

N[illegible] ap[illegible] que it, [illegible] c[illegible] pimo[illegible] ſpſ [illegible] te b[illegible] primus ſi[illegible] atu[illegible] pecſ[illegible] ia poteſt [illegible] in [illegible] ip[illegible] venerunt, qu[illegible] na regione [illegible] nanie Nabu[illegible] h[illegible] ſo[illegible] [illegible]dis rege ad[illegible] nec minus [illegible] ſucceſſi[illegible] nes nihil de e[illegible] ſ[illegible] commutarun[illegible] ſed [illegible] morte extin[illegible] regnantibus ſem[illegible] ei ipſ[illegible] [illegible]bitum atque [illegible] ueie re[illegible] q[illegible] magiſtratus [illegible] de tur. minime [illegible] ere ij [illegible] qui priorum regum [illegible]

B fuerunt: hi autem apud [illegible] eandem n[illegible]ctus eſt lo quendi [illegible] beri [illegible] xqua[illegible]e honoris præmiu[illegible] tis d[illegible] que [illegible] omni [illegible]chatur imperium, [illegible] que regna[illegible] te Dario vnus fuit ex illis tribus o[illegible], *ordinarios* [illegible] appellari eos qui nunc voc[illegible]tur [illegible] parchi, [illegible] præfecti *ſatrapas* autem [illegible] pes, verum cum [illegible] beatus [illegible] ijs

Superabat, inquit, & ordinarios & ſatrapas.

Vulg. La. *Igitur Daniel ſuperabat omnes principes & ſatrapas*

Nationum [illegible] ncipes, con[illegible] id eſt per comparatio nem cum [illegible] compoſitus, iudicatus, & examinatu[illegible], deinde [illegible] cur eos vinceret.

Quia ſpiritum inquit *abundam erat in eo.*

Vulg. La. *Quia ſpiritus Dei amplior erat in illo.*

Hoc eſt, multo maio[illegible] & copioſiorem à Deo gratia [illegible] accipiebat: diſcamus autem ex hoc loco, ijs quibus ad [illegible] communi inſtituendam magiſtratus mandantur, et [illegible] pietatis expertes fuerint, quoddam tamen ſapientiæ munus ad [illegible] biectum ſibi populum gubernandum diuinitus concedi [illegible] idque innuit beatus Daniel, cum dixit, *quia ſpiritus amplior erat in illo*, hoc eſt, gratiam piet[illegible] pro[illegible]tione reſpondentem acceperat, quod cũ co[illegible]x[illegible]let.

C *Rex, conſtituit [illegible], inquit, ſuper omni regno ſuo.*

Vulg. Lat. *P[illegible] ſtabat conſtituere eum ſuper omne regnum.*

Intel[illegible]gens enim illum eſſe [illegible] Deo gratum, qui que ſin[illegible] ciue, o[illegible]ne ipſi regnum admini ſtrandum [illegible], ſed hono[illegible] magnitudo [illegible] [illegible]

O[illegible] enim [illegible] ſatrapa quærebant, inquit, *occaſionem inuenire [illegible] ex regno, vel vt quadam exemplaria habent, ex la[illegible] reg[illegible].*

Vulg. La. *[illegible] pri[illegible] & ſatrapa quærebant occaſionem vt inuenirent Danieli ex [illegible].*

H[illegible] eſt, omnia volebant [illegible] cupientes eum inuen[illegible] re [illegible] reg[illegible] deliquiſſe, ſed à propoſito con[illegible] [illegible].

Om[illegible] occaſionem, inquit, *& omne delictum, & peccatum [illegible] inuener[illegible] quia fidelis erat.*

Vulg. Lat. *[illegible] ullamque cauſam, & ſuſpicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis [illegible] & [illegible] ulla, & ſuſpicio non inueniretur in eo.*

E[illegible] hoc [illegible]ſtimonium datum eſt beato Danieli non ab

D ij [illegible] qui cum d[illegible] bant ſed etiam ab [illegible], qui [illegible] [illegible] obſeruans erga Deũ. [illegible] etiam concilia [illegible] vhi [illegible] [illegible] commiſiſſe,

D[illegible] ordinarij, ſui inuenieint contra Danielem [illegible] Dei [illegible].

Vulg. Lat. *D[illegible]runt ergo viri illi non inueniemus Danieli huic aliquam occ[illegible] Dei [illegible].*

[illegible]um [illegible] ex [illegible] haberent perfectam illius p[illegible] ponunt.

[illegible] ſatrapa [illegible] cum alloquuntur. [illegible] omnes in ſuo regno pra-

[illegible] ſatrapa, vt conſtituer[illegible] [illegible] decretum, vt quicunque petierit [illegible] hominis [illegible] dies triginta præ[illegible] [illegible] leonum [illegible] [illegible] decretum M[illegible] [illegible] rex [illegible] [illegible] ſcriptam decretum.

Vulg. Lat. *Tunc [illegible] ſcripſerunt rex [illegible] omnes [illegible] & [illegible] decretum [illegible] qui petierit aliquam petitionem a quocunque Deo [illegible] ad triginta dies [illegible] mittatur in lacum leonum. Nunc [illegible] ſententiam [illegible] Medorum [illegible] prævaricari [illegible] edict[illegible]*

[illegible] quæ [illegible] gr[illegible] [illegible] Deo preces & vota [illegible] [illegible] malis [illegible] neque ab [illegible] d[illegible] [illegible] bonam [illegible] dinem, neque [illegible] neque pluuiarum [illegible] quæ à [illegible] Deo petentes accipimus, verum [illegible] attribunne, quæ D[illegible] [illegible] infano [illegible] beatus Daniel [illegible] impias [illegible] leges curat[illegible],

F

Statim ingreſſus domum ſuam [illegible] inquit, *ingreſſus feneſtris apertis in cœnaculo ſuo, contra H[illegible]ſalem tribus temporibus dies flectebat ſe ſuper genua ſua, & orabat [illegible] confitebatur coram Deo, ſicut ante faciebat.*

Vulg. *Quod cum Daniel comperi[illegible]et, id eſt, conſtitutam legem, ingreſſus eſt domum ſuam, & feneſtris apertis in cœnaculo [illegible], contra Hieruſalem tribus temporibus in die [illegible] genua ſua [illegible] confitebaturque coram Deo ſuo [illegible] & ante facer[illegible] conſu[illegible].*

Vide autem quot [illegible] innuit q[illegible] Danielis pietatem, acto[illegible] primum enim Daniel, inquit [illegible] nouit ſtatutum de rem [illegible] *ingreſſus eſt in domum ſuam*, hoc eſt, cum [illegible] lic[illegible] [illegible] vehementer ea ncon[illegible] facere p[illegible] ucrabat, dei [illegible] etiam alius [illegible] addit, q[illegible] aperte illi [illegible] magnitudin[illegible] dicat *feneſtra enim,*

G

inquit, *apert[illegible]* neque enim [illegible] batur, [illegible] pal[illegible] omnibuſque [illegible], no[illegible] ambitionis ſtud[illegible], ſed impiam [illegible] d etiam appoſitum eſt, quod hanc ipſius fortitu[illegible] non minus oſtendit *in cœnaculo ſuo*, non enim in plano, ſed tanquam in quadam [illegible] preces Deo aff[illegible] conſpicuus, & quod in edi[illegible] & quod feneſtras a[illegible] haberet, *orabat autem*, inquit *contra Hieruſalem* [illegible] quod non ſolum accuſat[illegible] [illegible] ſed [illegible] antiquam legem obſeruans. Salomon enim, cum templum illud ædificaſſet & [illegible] peragerct publicum conuentum, ſupplicaus [illegible] gratiam implorans, vt ea templum complectetur, ac præ ter alia plurima hoc quoque dicet. *& erit*, inquit, *ſi tradiderim populum tuum coram inimicis ſuis, & captiuum duxerint, ipſum, ap[illegible] in terram longinquam, vel prope, & conuerterint corda ſua in terra tranſmigrationis ipſorum, dicentes [illegible] iniquè egimus, impie geſſimus. & reuerſi fuerint ad te in toto corde ſuo. & in tota anima ſua, in terra inimicorum ſuorum, quo traduxiſti eos, & orauerint ad te viam terræ ſuæ, quam dediſti [illegible] tribus eorum [illegible] ciuitatem quam elegiſti, & domos quam ad[illegible] nomini tuo, & exaudies de cœlo, de parato habitaculo tuo [illegible] pitius eris peccatis eorum, quæ peccauerunt t[illegible], & cunctis omnibus iniquitates eorum, quibus præuaricati ſunt in te, [illegible] in eos in miſerationes coram eis, qui eos captiuos [illegible]*

H

2. Paral. 6.

His [illegible] [illegible] precab[illegible] tur, neque [illegible] [illegible]

pe-

A perſeuerabat; & figura ſitus mentis illius oſtendit contritionem, ſuis enim genibus innixus non deſiſtebat Deo confiteri. Cum hæc ita fierent, illi qui effecti erant inuidiæ vaſa iniquitatis Danielem accuſant, & conſtitutam recitant legem, & Danielem deferunt, eumque arguunt illam violaſſe, at rex doluit audita accuſatione, & aduocatus pro iudice effectus inſontem Danielem oſtendere conabatur, hoc enim ſcriptura innuit, cum dixit.

Tunc rex, vt verbum audiuit, multum contriſtatus eſt ſuper eo, & pro Daniele contendit, vt liberaret eum.

Vulg. La. *Quod verbum cum audiſſet rex, ſatis contriſtatus eſt, & pro Daniele poſuit cor, vt liberaret eum.*

Sed malitioſi homines illi, & ſceleribus innutriti conſilium regis agnouerunt, hoc enim ſignificat illud, *anteuerterunt precibus viri illi regem*, hoc eſt, intellexerunt eum Danieli opitulari, deinde,

Dicunt regi, ſcito rex, quia decretum Medis & Perſis eſt, omne decretum, & conſtitutionem, quam rex conſtituerit, non oportere immutari.

Vulg. La. B *Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei, ſcito rex, quia lex Medorum atque Perſarum eſt, vt omne decretum, quod conſtituerit rex, non liceat immutari.*

Non es, inquiunt, dominus ea, quæ lege ſanxiſti, vt poſſis euertere. Medorum enim & Perſarum leges iubent, vt latæ leges à principe rege obſeruentur, vi coactus rex videlicet & oratione, & multitudine accuſatorum beatum Danielem leonibus tradit, & pro eo ita precatur.

Deus cui ſeruis continue, ipſe liberabit te.

Vulg. La. *Deus tuus, quem colis ſemper, ipſe liberabit te.*

Pium verbum, & prioribus omnino conſentaneum, ſi enim tantam atteſtaris eſſe Dei virtutem, quomodo lege ſanxiſti, ne quis ipſi triginta dierum ſpatio ſupplicaret? ſed videtur Darius probus quidem fuiſſe, & moribus æquus, potiuſque pietatis ſtudioſus, meticuloſus tamen & admodum facilis deceptu, neque enim regnum adminiſtrans, quibus dux eſſe deberet ſubiectis ſibi, ab iis duceretur, videturque Danielem valde admirari. *Deus enim*, inquit, *cui ſeruis continue*, propter quem etiam meas, inquit, leges aſpernatus es, & quem aſſiduo cultu veneraris, tuam pietatem remunerabitur, & à malis te opprimentibus liberandum curabit, deinde etiam C diuina virtute fretus, ac ſuſpectas habens accuſatorum inſidias, lapide obſtruit oſtium lacus, & annuli effigie imponit ſigilla, ne quem illi contra Danielem dolum machinarentur, confiſus [illegible] fore, vt Deus non permitteret ſacroſanctum Danielis corpus à leonibus lædi. Hæc itaque cum feciſſet

Abijt rex in domum ſuam, & dormiuit incœnatus, & cibos non attulerunt ei, & ſomnus receſſit ab eo.

Vulg. La. *Et abijt rex in domum ſuam, & dormiuit incœnatus, cibique non ſunt allati coram eo, inſuper & ſomnus receſſit ab eo.*

Vnumquodque horum & humanitatem illius teſtatur, & metum, quod enim cibis vesci noluerit, neque ſomnum oculis capere, ſed vigil permanſerit iniuſto Danielis ſupplicio dolens, id eſt humanitatis; quod vero ita affectus non reſtiterit accuſatoribus regio imperio ac poteſtate vſus, & eum qui iniuria puniebatur, non ſeruarit, id metui eſt aſcribendum, ita autem tranſacta nocte

D *Darius rex ſurrexit mane in luce:*

Vulg. La. *Tunc rex primo diluculo conſurgens.*

Hoc eſt, cum adhuc tenebræ eſſent circiter diluculum, ita vt opus haberet lampadibus: illud enim *in luce* hoc ſignificat.

Et celeritate venit ad lacum leonum, & cum appropinquaret ipſe lacui.

Vulg. La. *Feſtinus ad lacum leonum perrexit, appropinquauitque lacui.*

Hoc eſt, cum nondum ad ipſum perueniſſet.

Danielem voce magna exclamauit, reſponditque rex, & dixit Danieli.

Vulg. La. *Danielem voce lachrymabili inclamauit, & affatus eſt eum.*

Cum enim ad ipſum lacum nondum perueniſſet, præ ardenti animi affectione exclamare cogebatur, & Danie-E lem vocare, ac de eo percontari an diuinam opem ſenſiſſet, & leonum crudelitatem ſuperaſſet.

Daniel, enim, inquit, ſerue Dei viuentis, Deus cui tu ſeruis continue an potuit liberare te ab ore leonum?

Vulg. La. *Daniel ſerue Dei viuentis, Deus cui tu ſeruis ſemper, putaſne valuit te liberare à leonibus?*

Vnumquodque eorum quæ dicta ſunt, religioſum oſtendit regem, qui propter pietatem ex Daniele gaudium perciperet, primum enim ipſum non ſuum, ſed *Dei ſeruum* appellat, deinde Danielis Deum, *viuentem* nominat, tum pietatem commendans, *cui tu*, inquit, *ſeruis continue* hoc eſt, qui ne propter eam quidem vim, qua cogebaris à lege, impeditus es ab hoc cultu; illud vero, *an potuit liberare te ab hoc ore leonum*, ſignificat, an voluit ſuperiorem te leonibus oſtendere? neque enim impotentem Deum vocaſſet, quem viuentem Deum nuncupauit. His auditis

Daniel reſpondit dicens, rex in ſæcula viue.

Vulg. La. F *Et Daniel regi reſpondens ait, rex in æternum viue.*

Vſitatam præfationem ſuis ſermonibus præponit, videlicet, liceat tibi rex diutiſſime viuere, etenim in præſentiam, vt iam ante diximus, ſempiternos reges in commentariorum ſcriptis, quidam appellare conſueuerunt.

Deus meus, inquit, miſit angelum ſuum, & obturauit ora leonum, & non læſerunt me, quia & coram ipſo rectitudo & iuſtitia inuenta eſt in me, & in conſpectu autem tuo rex delictum non eſt inuentum in me.

Vulg. La. *Deus meus miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram eo iuſtitia inuenta eſt in me, ſed & coram te rex delictum non feci.*

Iuſtus enim cum ſit Deus, & iuſte, inquit, omnia moderetur, quia vidit impijs legibus illius à me cultum antelatum fuiſſe, atque in tuum regnum nihil vnquam me admiſiſſe, præſtantiorem me oſtendit, quam cui poſſent leones nocere, potiuſque leonum imagines, quam leones mihi obtulit.

Tunc rex, inquit, vehementer gauiſus eſt ſuper eo, & Danielem præcepit educi de lacu.

G Gauiſus enim ſupra modum, & lætitiæ plenus, quippe cum & Dei virtutem cognouiſſet, & illius, quem diligebat, ſalutem didiciſſet, ſtatim ipſum è lacu educi iuſſit, deinde conſpicatus ipſum ſaluum, ac recte valentem, nihilque detrimenti paſſum ex impetu leonum, *Danielis accuſatores imperauit leonibus cum filiis, & vxoribus proijci.*

Et non peruenerunt, inquit, vſque ad pauimentum lacus donec potiti ſunt ipſorum leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

Vulg. La. *Et non peruenerunt vſque ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.*

Hoc quoque diuinæ iuſtitiæ opus eſt, & ſapientiæ, ne dicerent enim propter expletionem ac ſatietatem leones à Daniele abſtinuiſſe, & inuidia extenuarent factum miraculum, iniectâ eo teſtimonium perhibuere leonum crudelitati, corripuerunt enim ipſos leones dum deorſum ferrentur, & cum demiſſi ad terram nondum perueniſſent, ex ipſo aere rapientes, alimenta ſibi fecerunt. quod igitur dignas pœnas perſoluerint, iuſtitiam Dei commendant, quod autem ita facillime conſumpti fuerint à feris, Dei ſapientiam indicant, omneſque docent non leonum ſaturitate, ſed Danielis erga Deum ſtudio illum præſtantiorem effectum eſſe, quam cui poſſent leones nocere. Hæc contemplatus

H *Darius rex ſcripſit omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in omni terra.*

Vulg. La. *Tunc Darius rex ſcripſit vniuerſis populis tribubus & linguis habitantibus in vniuerſa terra,*

Impius ratus tantum occultare miraculum, & non omnes homines ſocios & participes pietatis accipere, ſcribit itaque in hanc ſententiam.

Pax nobis multiplicetur.

Hoc eſt, liceat vobis perpetua pace frui: & ſimilis hæc eſt noſtræ ſalutationi, qui cum epiſtolas alicui mittimus, initio ſcribere conſueuimus in Domino gaudere: deinde narrat id, quod & vtilitatis & lucri plurimum poſſit afferre.

A *[illegible] decretum [illegible] omni imperio [illegible] sint omnes [illegible] tementes [illegible] Dei Dani[illegible]*

Vulg. Lat. *A me constitutum est decretum, vt [illegible] imperio, & regno meo, tremiscant [illegible] paueant Deum Danielis.*

Volo, inquit, omnes h[illegible], qui [illegible] degunt, Deum Da[illegible] ad[illegible]rare [illegible] [illegible]o, sed cum metu [illegible] horrore [illegible] ad [illegible] pendere, cau[illegible] quę subiiciens [illegible]

Quia ipse est Deus viuens, & manens in [illegible].

Vulg. Lat. *Ipse enim est Deus viuens, & æternus in [illegible].*

Eiuſmodi [illegible], qui perpetuus, [illegible] obnoxius. & [illegible] odem mo[illegible] se h[illegible], & in [illegible]ula permanet, [illegible]

Et regnum eius non corrumpetur, & dominatio eius vsque in [illegible]nem defendit, & [illegible]berat.

Vulg. Lat. *Et regnum eius non diſſi[illegible]abitur, & poteſtas eius vſque in æternum, ipſe liberator e[illegible], atq[illegible] ſaluator.*

In perpetuum inquit, permanet, & regnum eius [illegible] di obtinet, quod [illegible] umpi nequit, ac do[illegible] [illegible] carens, quod quidem liberat, ac redimit omnes, qui in eum crediderint.

B *Et ſigna autem facit in cælo.*

Vulg. Lat. *Faciens ſigna & mirabilia in cælo, & in terra.*

Licetque contemplari ipſius miracula, & quæ in cœlo, & quæ in terra fiunt, quibus ſuam [illegible] potentiam [illegible]ſtendit, quam [illegible] præſenti quo[illegible], nob[illegible] [illegible] [illegible]amus.

Liberauit enim, inquit, Danielem ex ore leonum.

Vulg. Lat. *Qui liberauit Danielem de [illegible] leonum.*

Et fame atque iracun[illegible] concitatis feris ſuperiorem effecit, epiſtola igitur hæc orbem terrarum edocuit, finis autem narr[illegible]tionis [illegible] continet vt

Proſpere ſucceſſere Danielis res in regno Darij, & in regno Cyri Perſæ.

Vulg. Lat. *Porro Daniel perſeuerauit, vſq; ad regnum Darij, regnumq; Cyri Perſæ.*

Hoc eſt, in vtroque regno floruit, & omnibus conſpicuus & illuſtris fuit honoribus, nos autem decet percepta pietatis vi, hanc eligere, & omnibus rebus ipſam anteponere, ac nullis periculis territos nulloque diſcrimine ab ea deſiſcere, immo etiamſi omnes homines ſimul propter ipſam contra nos pugnent, alacri[illegible]r eorum impetum excipere huiuſce vi fretos, ita enim beatorum

C quoque Apoſtolorum chorus, à cuncto, vt ita dixerim, orbe terrarum obſeſſus, inexpugnabilis permanſit, atq; hoſtes ſibi dicto obed[illegible]ntes fecit: pari ratione beatus Daniel, cui tot ſatrapæ, & ordinarii moliebantur inſidias, ſibi aduerſantes, ac veluti bello pugnantes vicit, & cum inimicitiam ſe victo[illegible]iam adeptos exiſtimarent, ſūt funditus interiere. Talia itaque habentes exempla, ſynceram er[illegible] eum beneuolentiam conſeruemus, vt eius auxilio conti[illegible]enter perſiſtamus, quod vtinam nos omnes conſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

ORATIO . VII.

In primo anno Baltaſar regis Chaldæorum Daniel ſomnium vidit, & viſio capitis eius, in cubili ſuo, & ſomnium ſcripſit.

Vulg. Lat. *Anno primo Baltaſar regis Babylonis Daniel ſomnium vidit, viſio autem capitis eius in cubili ſuo. & ſomnium ſcribens breui ſermone comprehendit: [illegible]mmatimq; perſtringens ait.*

D A[illegible] hac v[illegible] [illegible]ue verba beatus Daniel magis hiſtorico more prophetiam conſcripſit, primum enim exorſus, ab initi[illegible] [illegible] quæ ipſis bello captis accid[illegible]re, commemorauit, ad[illegible] [illegible]itque, quantæ auctori omnium rerum Deo curæ fue[illegible]nt; deinde narrauit quantas Nabuchodonoſor & crudelitatis & ſuperbiæ pœnas perſoluerit, tum qualē [illegible] [illegible]ium Baltaſar ob ſacra vaſ[illegible] ludibrio ha[illegible]ta[illegible]uerit [illegible]o diuina plaga interfecto, & ad Medos imperio transl[illegible]o, quæ ſibi, & Dario accidere conſti[illegible] p[illegible], docuitque quemadmodum ille erga ſe affectus fue[illegible] [illegible]ualet [illegible] ipſe [illegible]ſtinuerit inſidias à præfectis & ſatrap[illegible] [illegible]u bu[illegible] [illegible]mo ſit auxilio vindicatus. Q[illegible]bus velu[illegible] [illegible]ce [illegible]euſis, deinceps expon[illegible]re incipi[illegible]

[illegible]

Ego Daniel videbam in viſione mea nocte, [illegible] cæli [illegible]pellebāt in mare magnum, & [illegible] [illegible]tuor [illegible] magna [illegible]debant de mari differentes inter ſe.

Vulg. Lat. *Videbam in viſione mea nocte, [illegible] ecce quatuor venti [illegible]ant in mari magno. & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de [illegible] ri diuerſæ inter ſe.*

Nabuchod[illegible]o[illegible] [illegible] ltur tu[illegible] tur tertio præ[illegible] [illegible] amitatem [illegible] has [illegible] [illegible]ſſe, ſi[illegible]ut a[illegible] [illegible] Apo[illegible]olus [illegible] [illegible] ipſis eſt, qu[illegible] maneat au[illegible] [illegible] fluuium, & [illegible] [illegible]puntur, & tabe[illegible] [illegible]ant [illegible]cat [illegible] Dani[illegible]l *mare* ce[illegible], quo præſentis vitæ fluctus e[illegible] cum enim exter[illegible]am regionem viden[illegible] cog[illegible]ur b[illegible] captus, neceſſari[illegible] d[illegible] [illegible] procellas ac tempeſ[illegible] & rex quidem [illegible] qui propter [illegible] *argentum, & [illegible] ferrum* ſuperbus e[illegible], per[illegible] [illegible] [illegible]it regum æn[illegible]ta, & regum ſucceſſiones p[illegible] [illegible] dinoueturque n[illegible] propt[illegible] regnum celeri ac [illegible] mutatione obn[illegible] extollitur, propheta autem, vtpote qui mult[illegible] [illegible] [illegible]am materiam contemneret [illegible] *tuor be[illegible]* v[illegible]ct[illegible] bus comprehendit quatuor illa te[illegible]bil[illegible] [illegible] gna, quæ omnibus hominibus metum incute[illegible] [illegible] habitura, vnum autem ſolum [illegible] ſi[illegible] [illegible]num p[illegible]pe[illegible] tuo permanſurum, quod ſancti[illegible] par[illegible] Deus, *mare* atque vitam vocat, v[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] beat maximas procellas [illegible] *ventos* au[illegible] [illegible] ipſius [illegible] lentes, rerum mutationes [illegible] [illegible] a[illegible] flant [illegible] arcticam partem fluctus accurrunt, & borea mare c[illegible] citante rurſus vnda[illegible] ad auſtralem partem i[illegible] pe[illegible] quando Aſſyrij orbis terrarum [illegible] ſæcula obtinebat, omnes ſubiect[illegible] populos ad ſe [illegible]ahebant, translato autem ad Perſas regno, translatus eſt [illegible]am ſtatum [illegible] [illegible]ctorum ad [illegible] lo[illegible] concurſus, cum [illegible] Ma[illegible] [illegible]nes ſe[illegible] p[illegible]ra rurſus obtinuiſſent, omn[illegible], omiſſi[illegible] illis quibus p[illegible] obediebant, his vi[illegible] [illegible] tum afferebant tributum, a[illegible] v[illegible] vbi Romani omnium gentium in[illegible] [illegible] occidentem omnes nulla habita M[illegible] concurrunt, ſiquidem & [illegible] ſubie[illegible] [illegible] conſenſerunt. Merito itaque [illegible]erum mutatio [illegible] paraui[illegible], quimodo huc [illegible] m[illegible] d[illegible] illuc [illegible] propellunt: quamobrem quatuor etiam [illegible] [illegible]tionem fecit, cum quatuor item fuer[illegible] [illegible]um ſucceſſiones, docet nos quo[illegible], quo differunt [illegible] beſtiæ inter ſe differrent.

Prima enim, inquit, quaſi leæna, & alæ ipſi vt aquilæ, contemplabar donec euulſæ ſunt alæ ipſius, & ſublata eſt à terra, & in [illegible] dibus hominis ſtetit, & cor hominis datum eſt ei.

Vulg. Lat. *Prima quaſi leæna, & alas habebat aquilæ, aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum e[illegible] ei.*

Aſſyriorum ſiue Chaldæorum re[illegible]num [illegible] primum maximam obti[illegible]it parte[illegible] orb[illegible] per *leænam* ſi[illegible]nificauit, ho[illegible] [illegible]im animal [illegible] *alas aquilæ ſimiles fuiſſe* ait, quia [illegible] [illegible]rem [illegible] bus omnibus imperat [illegible] quemad[illegible] [illegible]um [illegible] gnis quo[illegible] [illegible]us Nabuchodo[illegible] [illegible] [illegible]e caput [illegible] [illegible]pex [illegible] [illegible]od [illegible] Daniel d[illegible] *[illegible]put au[illegible] [illegible] eu rex.* [illegible] ſtat[illegible] [illegible] [illegible] in p[illegible] [illegible] [illegible]ut [illegible]

E

G

A [illegible] totem [illegible] eſt, ac [illegible] dei totam & priſtina pote- [illegible] eſt [illegible], *de terra*, [illegible] regna- [illegible] *in pedibus* [illegible] *hominis ſtetit* [illegible] *& cor hominis datum* [illegible] exp[illegible] humana [illegible] tate [illegible] que me[illegible] cogitatione [illegible] æterni [illegible] nam qui [illegible] gubernacula ten[illegible], ſuperbiæ [illegible] morbo [illegible] & [illegible] beatus E[illegible], *induet*, in quit, *Deus cor mentem magnam principem Aſſyriorum*, iure [illegible] entiae igi[illegible] & ſubita ac fluxa [illegible], hum[illegible] cogn[illegible], & ſe ipſos agnoſcentes humanum co[illegible] adep[illegible], [illegible] igitur quæ ad primam beſtiam pertinent enarrauit, ſubijcit autem.

Et ecce beſtia alia ſimilis urſo, & in partem vnam ſtetit, & tria latera in ore eius, inter dentes ipſius, & ſic dicebant ei, ſurge comede carnes multas.

Vulg. La. *Et ecce beſtia alia ſimilis urſo in parte ſtetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant ei, ſurge comede carnes plurimas.*

Perſicum hi[illegible] innuit re[illegible] quod *urſo* ſimile ſuiſſe aſſerit, propter [illegible] ſuppliciorum crudelitatem, immanitatemq., nam h[illegible] orum omnium crudeliſſimi Perſæ in puniendo, vel ipſa coria hominibus det[illegible] tes, & ſingulorum artuum ſectione longas pœnas machinati, amara eos, qui puni[illegible] entur, mo[illegible] multabant. [illegible] dicebant ipſi, inqu[illegible], *ſurge, comede carnes multas*, non, vt id faceret concedentes, [illegible] fu[illegible] prædicentes, & crudelitatem [illegible] tatemque earum [illegible] *Tria autem latera*, inquit, *in ore eius*, nam tribus orbis terrarum partibus impe[illegible] uit, orienti, aquilonali, & auſtrali. Cyrus enim, qui primus Perſarum regnum obtinuit [illegible] orientem vſque ad Helleſpontum in ſuam d[illegible] onem redeg[illegible]. Cambyſes autem illius filius ſu[illegible] Ægypto Æthiopa quoque ſibi [illegible] Darius vero Hyſtaſpis Scytharum Nomadum potitus eſt, qui [illegible] ad incolendum ſorte obtigit pars aquilonalis, & Xerx[illegible] D[illegible] conatus Europam cum ea parte, quæ [illegible] ſpectat [illegible], coniungere, ſed nauali pugna vi[illegible] ab Athenienſibus, turpi[illegible] domum rediit, ſenſitque cladem ab inexplebili cupiditate profectam. [illegible] *tria ala*, inquit, *in ore eius*, quæ d[illegible] ant[illegible] m exemplaria habent *latera*: [illegible] v [illegible]
C fert, [illegible] ho[illegible], ſiue illud [illegible] onatu[illegible], docet, quem [illegible] mo ſum ex tribus orbis terrarum partibus fructus percip[illegible] & [illegible] a [illegible] trib[illegible] & [illegible] app[illegible] ſuit, *in ore ipſius*. [illegible] nderet tributum, quod ab omnibus ei perſoluebatur, & quia non omnino regnum illud deletum [illegible] d[illegible] m quandam priori[illegible] imperij obt[illegible] nun, n[illegible] d[illegible] d ea [illegible] nuiſſe, quæ regnum ipſo primo perpeſſum fuerat, quod & [illegible] ijs primatum fu[illegible], *& in pedes hominis ſtetit, & cor hominis datum a cepit*: [illegible] d in vnam partem ipſam ſt[illegible] tiſſe dixit. *in vnam autem* inquit *partem ſtetit*, hoc eſt, cum trium o[illegible] bi[illegible] ter[illegible] arum p[illegible] ium potitum eſſet, ma[illegible] a parte ſpoliatum eſt. vnius que tantum partis imperium obtinuit, Aſiæ enim ac Libyæ pridem [illegible] rans, Ægyptum a[illegible] & Æthiopi[illegible] m, neque item [illegible] & Phœnicum, Syrorumque potitur, *n*[illegible] tumque [illegible] eſt Aſiæ imperium itidem, & Pontus [illegible] ab [illegible] ſceptri deſciuit, & ſolam Perſidem, & Media[illegible] Aſſyriam obtinet. & paucas quaſdam finitimas nationes, *propterea in vnam*, inquit *partem ſtetit*. His
D item de ſecunda beſtia enar[illegible] tis

Poſt ipſam, inquit, aſpiciebam, & ecce alia beſtia quaſi pardalis, & ipſi ala quatuor volucris ſuper eam, & quatuor capita beſtia, & poteſtas data eſt ei.

Vulg. La. *Poſt hæc aſpiciebam, & ecce alia quaſi pardus & alas habebat quaſi auis, quatuor ſuper ſe & quatuor capita erant in beſtia & poteſtas data eſt ei.*

Macedonicum regnum per hæc deſi[illegible] na[illegible], & admodu[illegible] con[illegible] ruenter Alexandrum *pardali* comparauit [illegible] pter celeritatem, & acumen in[illegible] eij, & varietatem *quatuor autem alas volucris* beſtiæ fuiſſe dixit, quia vol[illegible] Alexander [illegible] um percurriſſet quatuor orbis terrarum partes, omnes in ſuam pot[illegible] redegit, & per *quatuor capita* eam ſignificauit, quæ poſt Alexandrum facta eſt imperij diuiſio; quatuor enim pro vno conſtituti ſunt reges, & Ptolemæo Lagi Ægypti commiſſa ſunt [illegible] uberna[illegible] ula, Seleuco orienti[illegible] imperium adminiſtran[illegible] ditum eſt, Antigonus potitus eſt Aſiæ, Antipater Macedon[illegible], vt quidam auctores ſunt, vt alij vero, P[illegible] [illegible], qui & Aridæus dictus eſt, ipſius Alexandri fra[illegible] *quatuor igitur capita* quatuor poſt Alexandrum innuunt imp[illegible] ria, & *quatuor al*[illegible] ipſum Alexandri principatum, qui qu[illegible] uor orbis te[illegible] ra[illegible] partes ſuperauit: *poteſtatem autem* [illegible] *non* dixit *fuiſſe* [illegible], [illegible] ndo ea etiam, quæ ſuperiores reges non ubi[illegible] uerant, obtinuit ipſe, ve[illegible] tamen illud quoque regnum, quod omn[illegible] us ſuperius fuit, finem habuit.

Poſt hanc enim aſpiciebam, inquit, in viſione noctis, & ecce beſtia quarta, terribilis & valde ſtupenda. & dentes eius ferrei, & magni & vngues eius ærei comedebant & comminuebant. & reliqua pedibus ſuis conculcabat. & ipſa valde differebat vltra omnes beſtias, quæ erant ante ipſam.

Vulg. La. *Poſt hæc aſpiciebam in viſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis. dentes ferreos habebat magnos comedens atq. comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans, diſſimilis autem erat cæteris beſtijs, quas videram ante eam.*

Quartam beſtiam Romanorum regnum vocat neque ipſi nomen ponit, quia ex plurimis nationibus Romanorum ciuitas conflata, orbis te[illegible] rum potita eſt, a regibus primum, deinde modo populari ſtatu, modo ab optimatibus adminiſtrata, demum ad priſtinum regnandi genus rediit, *terribilemque* ipſam beſtiam aſſerit, *& valde ſtupendam*, quia aliorum omnium regnorum potentiſſimum hoc fuit regnum, & in imagine item, quartam materiam *ferrum* po[illegible] uit, & ſubiecit quemadmodum itaque ferrum co[illegible] minuit, & domat omnia, ita omnia comminuet & [illegible] mabit, & h[illegible] c ſimiliter, beſtiæ, i[illegible] uit, *dentes ferrei*, [illegible] perſpicuum ſit & hic, & i[illegible] c[illegible] n regnum ſignificari, *comedebant* inq[illegible] *& bibebant*, [illegible] uera [illegible] a Romanis ſubi[illegible] us po[illegible] is [illegible] ſunt tributa *& reliqua*, inquit, *pedibus ſuis conculca*[illegible] re[illegible] des autem regi[illegible] xercitum & mil[illegible] qui[illegible] bus haud mediocres cl[illegible] des inco[illegible] & [illegible] & r[illegible] gionum inferuntur, *&* [illegible] *valde differebat vltra omnes beſtias, quæ erant ante ipſam*, potent[illegible] us enim atque illuſtrius Romanorum regnum ſuperioribus omnibus regnis fuit.

Et cornua ipſi decem, inquit.

Vulg. La. *Et habebat cornua decem.*

Significat [illegible] loco fore vt circiter regni finem decem ſimul ex[illegible] ant reges, quorum alij potentes erunt, alij admodum imbecil[illegible] es, h[illegible] etiam in ima[illegible] inis quoque ſomnio locum, namque [illegible] *digiti pedum* decem erant, *quorum* [illegible] *ars ferrea, pars erat fictilis*, quod beatus Daniel interpretans dixit, *partem quidem regni robuſtam fore, partem vero imbecillem*, ita vt aperte conſtet eadem vtroque ſomnio ſignificari *& cornua ipſi decem* ait.

Conſiderabam, inquit, cornua eius, & ecce cornu illud paruum conſpicuum, aſcendebat in medio ipſorum, & tria ante ipſam eradicata ſunt à facie eius, & ecce oculi, quaſi oculi hominis in cornu iſto; & os loquens magna, & bellum faciebat cum ſanctis.

Vulg. La. *Conſiderabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt a facie eius, & ecce oculi, quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia.*

Hic Antichriſtum innuit, qui inte[illegible] d[illegible] cornua exoritur, atque *ipſum tria cornua radicitus* a[illegible] [illegible] quo ſignificat illum ex decem qui eo dem [illegible] n[illegible] bunt, tres reges euerſurum ire, & *paruum* [illegible] *cornu* vocat, vt à parua Iudæorum tri[illegible] n tum *conſpicuum* [illegible] n, vt qui deinde futurus ſit illuſtris, per *oculos* ve[illegible] prudentiam, aſtutiamque deſignauit [illegible] ille p[illegible] d[illegible] ip[illegible] quin etiam *os*, inquit, *loquens magna*, hoc eſt, arrogantia atque ſuperba, idque aperte be[illegible] [illegible] nos d[illegible] cet, cum ait: *ne quis vos ſeducat* [illegible] *llo modo, quoniam niſi venerit diſceſ-*

2. ad Theſ. 2.

[illegible]

Contemp[illegible] quem dicens [illegible] ignis ard[illegible] [illegible] lia mi[illegible]

A[illegible] donec [illegible] candidum quasi nix [illegible] capitis eius [illegible] lana munda: thronus eius flam[illegible] eius ignis accensus, [illegible] ignis [illegible] millia mil[illegible] ministrabant ei [illegible] decies millies centena millia a[illegible]ssistebant ei [illegible]

[illegible], inquit, [illegible] illud [illegible] quen[illegible], & [illegible] arrogantia, [illegible] gnans donec [illegible] illu[illegible] Deum corp[illegible] præ[illegible]um, quinquam [illegible] cum ipsius natura[illegible] qu[illegible] [illegible] [illegible]tia, pen[illegible] fi[illegible] rare [illegible] no [illegible] d[illegible]ndut[illegible] A[illegible] ob[illegible] aliâ Mo[illegible] & al[illegible] & Ezechieli [illegible] itaque vid[illegible] non [illegible], nemini[illegible] nus [illegible], & ipsum [illegible] Oseam prop[illegible] etiam dicentem, *Ego visiones multiplicaui, & in manibus prophetarum assimilatus sum. assimilatus sum* dixit, non visus sum: quemadmodum enim vis[illegible]iones [illegible], sicut d[illegible] que beatus etiam Ezechiel contemplatus ex electro & [illegible] compositum [illegible], quem viderat, narrataque visione subiecit *hæc similitudo gloriæ Domini*, ac neque ipsum Dominum a se conspectum di[illegible] neque ipsam Domini gloriam. Hic itaque beatus Daniel [illegible] per *antiquum dierum* docetur [illegible] men, quod cum quidam interpretes [illegible] intellexi[illegible]nt pro *antiquo dierum*, pri[illegible] [illegible] dies, contemplatur item *capillos puros, & vestimentorum splendorem*, unde [illegible] dique in[illegible] & [illegible] eiusmodi [illegible] a quæ [illegible] percip[illegible] possunt, edoctus, [illegible] prouidens [illegible], curam iudicium, quo[illegible] *coram superbis vocis verbi*, & Dei cultoribus infinitas [illegible], ex[illegible] undique coruscante [illegible] & [illegible] illud aude[illegible], & ne[illegible] Deum [illegible] [illegible] *ignea praditas* [illegible] *trahit* [illegible] *& mille millia* [illegible] *ministrantes*, & per hæc quidem [illegible] per illa vero incorrupt[illegible] [illegible] *per antiquitatem* [illegible] [illegible] [illegible] Apostol[illegible] *duodecim sedes [illegible] sedentes iudicabitis* [illegible]

[illegible]

[illegible] magnorum quæ [illegible] donec interfecta [illegible] bestia [illegible] ignis.

[illegible] vocem sermonum grandium, quos [illegible] bestia, & per[illegible] ad comburendum igni.

[illegible]

[illegible] ERPRET[illegible]

[illegible]

[illegible] in conspectu eius [illegible]

A[illegible]

[illegible]

Aspiciebam in visu [illegible] quasi filius hominis veniebat [illegible] & in conspectu eius allatus [illegible] honor [illegible] & [illegible] a eius [illegible] æterna, quæ non transibit [illegible] rumpetur.

Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum [illegible] qui filius hominis veniebat, & usque ad antiqu[illegible] [illegible] in conspectu eius obtulerunt eum [illegible] honorem & regnum, & omnes populi [illegible] eius potestas æterna, quæ non auferetur [illegible] quod non corrumpetur.

Vere [illegible] supportune [illegible] possent, qui prophetia [illegible] dicebat. *Facies meretricis facta est tibi, sine pudore facta es ad omnia*, quid enim his verbis apertius? etiam [illegible] uera potius & apost[illegible] [illegible] & [illegible] propheta hæc [illegible] prædixit: [illegible] quod enim in [illegible] Dominus *Videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli cum [illegible] luce*, beatus Paulus, *Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo, & mortu[illegible] gent incorrupti, & nos qui viuimus, qui relinquimur [illegible] in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cum Domino erimus*: hoc aperte nos docuit beatus Daniel [illegible] Saluatoris [illegible] aduentum; *filium* quidem *hominis* [illegible] aperte propter eam, quam sibi [illegible] *venientem in nubibus*, [illegible] id, qui [illegible] ostendat [illegible] potestatem [illegible] & ho[illegible] & [illegible] & regnum ab antiquo [illegible] qu[illegible] hominem, hoc enim etiam in [illegible] ipsius Domini persona [illegible] *dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te, postula a me, [illegible] tibi gentes hereditatem [illegible], & p[illegible] tuam ter[illegible]* [illegible] beatus Daniel asserit, *omnes enim po[illegible] & linguæ ipsi seruient*, ostendens [illegible] regnum. *potestas eius* inquit *potestas æterna, quæ non [illegible] & regnum eius non corrumpetur*, [illegible] adic[illegible]

Horruit spiritus meus, ego Daniel in [illegible] meo, & visiones capitis mei contur[illegible]abant me.

Horruit spiritus meus, ego Daniel territ[illegible] sum in his, & visiones capitis mei cont[illegible]auerunt me.

Et [illegible] enim horribil[illegible] erat, inquit, & igno[illegible] rum, quæ in [illegible] mente [illegible] confundens turba[illegible] [illegible].

Accessi ad vnum de assistentibus, [illegible] veritatem [illegible] ab eo de omnibus his.

Assistentes [illegible] millia, & [illegible] millia [illegible]

[illegible]

[illegible] m.

[illegible] *quatuor* [illegible] *a, quæ a* [illegible] *in* [illegible] *lum ſ calorum.*

Vulg. Lect. [illegible] *dixit mihi interpretationem ſermonum, & docuit me. Hæ* [illegible] *ſtia magna quatuor* [illegible] *regna* [illegible] *de terra.* [illegible] *autem regnum ſanc* [illegible] *& obtinebunt regnũ* [illegible] *in ſæculum, & in ſæculum ſæcul* [illegible]

[illegible] *regna quatuor* [illegible] *quatuor* [illegible] *ſinem regni ferrei imbecilliorem fore dixit, &* [illegible] *tria cornua radi* [illegible] *ex decem euulſa, vt imbe-* [illegible] *hæc itaque* [illegible] *inquit delebuntur, &* [illegible] *piteri* [illegible] *gnum ſanctis alti* [illegible] *trade-* [illegible] *expeter* [illegible] *inquit, pro* [illegible] *præſenti vita, quæ haud multo poſt* [illegible]

[illegible] *quærebam,* [illegible] *accurate de quarta beſtia, quia e-rat* [illegible] *& terribilis valde* [illegible] *& vngues ipſius ærei, comedebat & comminue* [illegible] *at, & reliqua pedibus* [illegible] *conculcabat.*

Vulg. La. [illegible] *diligenter* [illegible] *de quarta beſtia, quæ erat* [illegible] *valde ab omnibus* [illegible] *terribilis nimis, dentes & vngues* [illegible] *comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus ſuis conculcabat.*

[illegible] *dentes ferreos dicit, & vngues æreos.* Romani [illegible] *quod ſunt* [illegible] *reges æreos appel-* [illegible] *quidem* [illegible] *quoque regnum æreum* [illegible]

[illegible] *inquit* [illegible] *& de cornibus eius decem, quæ e-rant in capite illius, & de quarto, quod aſcenderat* [illegible] *& ex* [illegible] *priora tria: cornu illud* [illegible] *erant oculi, & os lo* [illegible] *magna, &* [illegible] *maior reliquis.*

Vulg. Lect. [illegible] *nibus decem, quæ hab* [illegible] *in capite* [illegible] *& de alio quod* [illegible] *tria cornua,* [illegible] *de cornu illo, quod* [illegible] *maius erat cæteris.*

N [illegible] *arnum* [illegible] hic ve- [illegible] opo [illegible] quanta- [illegible] *arnum* [illegible] obſ [illegible] *tria ſuperiora cornua,* [illegible] *maiorem* vocat, addit itaque ad [illegible]

[illegible] *cornu illud bellum faciebat cum* [illegible] *& præualuit aduer* [illegible]

Vulg. La. *Aſpiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus ſan-* [illegible] *præualebat* [illegible]

[illegible] & humiles f [illegible]

[illegible] *tiquus dierum, & iudicium dedit* [illegible] *altiſſi-* D
mi, [illegible] *tempus aduenit* [illegible] *obtinuerunt ſancti.*

Vulg. La. *Donec* [illegible] *antiquus dierum* [illegible] *iudicium dedit* [illegible] *excelſi, & tempus aduenit* [illegible] *obtinuerunt ſanct*

[illegible] quit, v [illegible] qui [illegible] cornu [illegible] ſanct [illegible] prim [illegible] datque ſanc [illegible] regnũ, [illegible] infrogat pote [illegible]

Et [illegible] *mihi* [illegible] *quit* [illegible] *ſic beſtia* [illegible] *quarta regnum quartum erit in terra quod ſuperabit omnia regna, & deuora* [illegible] *omnem terram, & comminuit, & concidet eam.*

Vulg. La. *Et* [illegible] *quarta regnum quartum erit in terra quod ma-* [illegible] *erit omnibus regnis, & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit* [illegible] *comminuet eam.*

H [illegible] per ænigmata dicebant, uos [illegible]

[illegible] expe [illegible] dum [illegible] qui [illegible] demus præ [illegible] exact [illegible] tributorum [illegible] [illegible] & alia quorum fieri co [illegible]

[illegible] *decem cornua ipſius, inquit, decem reges ſurgent*

Vulg. Lect. *Porro cornua decem* [illegible] *reges erunt*

[illegible] non [illegible] fo [illegible] ſinguli [illegible] alius ali [illegible] dentes, ſed eodem temp [illegible] tes [illegible] tque hæc [illegible] habere [illegible] teſtantur.

E poſt eos enim [illegible] *quit, rex alius, qui ſuperabit malis o-mnes ſuperiore* [illegible]

Vulg. La. *Et alius con* [illegible] *eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.*

Quod [illegible] tempore [illegible] narunt, verũ [illegible] ſuper [illegible] bus [illegible] quomodo iſte [illegible] ſuper [illegible] humi [illegible] perſpicuum [illegible] ita prædice [illegible] decem [illegible] ſimul exur gunt, & poſtrem [illegible] regnumque obtinere [illegible] bellaturum ac tres exſpi [illegible] contentu [illegible] victoria, quam [illegible] port [illegible] uerit. F

Etiam ſermones, inquit, contra al [illegible] *loquetur, & ſan-ctos altiſſimi debellabit,* [illegible] quædam [illegible] exempl [illegible] *humiliabit, & cogitabit mutare tempo* [illegible]

Vulg. Lect. *Et ſermones contra excelſum loquetur, &* [illegible] *ſanctos altiſſimi con-teret* [illegible] *putabit, quod poſſit mutare tempora & leges.*

Tanta con [illegible] bie, inquit, & inſania concitabitur, vt ſuperba verba & maledicta contra Deum altiſſimum coniiciat, omneque ſupplicii genus inferat iis, qui ipſi Deo grato & b [illegible] anno inſeruientes [illegible] participes fuerint. opinabiturque poſſe ſe pietatem, quæ tunc vigebit, funditus euertere, optimamque ipſius rempub. commutar [illegible] Hoc enim innuit, cum dixit, *cogitabit mutare tempora &* [illegible] *gem,* hoc eſt, [illegible] rempub. quæ tunc res ad miniſtrabit, deinde [illegible]

Et tradetur in manu eius.

Hoc eſt, permittet diuina prouidentia, oſtendenſque deformitatis malorum illorum tempus: *neque enim in fi-nem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem* G Pſal. 9.
cum dixiſſet, *tradetur in manu eius*, adiecit.

Vſque ad tempus & tempora, & dimidium temporis.

Idque apertius in fine prophetiæ nos edocuit. *à tem-pore enim mutationis continuitatis* inquit. *& vt data fuerit abo-minatio deſolationis. & dies mille ducenti nonaginta. tempus igitur & tempora, & dimidium temporis,* tres annos [illegible] dimidio dicit, quibus cornu illud magna loquens imperabit.

Sed iudicium ſedet, & principatum eius tranſmutabunt, vt de-leat & perdat vſque in finem.

Vulg. Lect. *Et iudicium ſedebit, vt auferatur potentia, & conteratur, & diſ-pereat vſque in finem.*

Hoc item aperte beatus Paulus nos docuit, cum enim dixiſſet ea, quæ paulo ante memorauimus, hæc [illegible] ſub-iecit, *tantum, vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. & tunc reuelabitur ille iniquus quem Dominus Ieſus interficiet ſpiri-tu oris ſui & deſtruet illuſtratione aduentus ſ* [illegible] *eum cuius e* [illegible] *ad-uentus ſ* [illegible] *cundum operationem ſatanæ, in omni virtute, & ſi* [illegible] 2. ad Theſ
& prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis iis, qui pereunt. quod autem di [illegible] tale eſt, opo [illegible] aliquod m [illegible] detinet è medio tolli, extinguetur [illegible] error, qui [illegible] tinet, & fini idolo [illegible] imponetur, *tunc reuelabitur ille iniquus,* hoc [illegible] Dominus quoque in ſacris euangeliis [illegible] *prædicabitur enim hoc euangelium,* inquit *in o-mnes fines* [illegible] *terræ in teſtimonium ipſis,* [illegible] *tunc veniet finis,* [illegible] H Mat. 24.
inde edoctus b [illegible] Paulus Theſſalonicenſ [illegible] docet, ac per illos omnes pietatis [illegible] dicat, ne [illegible] ſtimetis fore, vt nun [illegible] appareat, oportet enim prius idolorum [illegible] errorem qui h [illegible] mines detinet, extingui & [illegible] horum euangelij prædicationem, deinde ſic [illegible] illum reue-lari, tum ipſius quoque pern [illegible] *quem Do-minus inq* [illegible] *t, Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. & d* [illegible] *illu-ſtratione aduentus ſui* tum etiam quo pacto appareat, declarat. *cuius eſt, inquit, aduentus ſecundum operationem*

A

[illegible] humanam [illegible] Dei [illegible] bolus [illegible] per ipsim [illegible] ostendet, [illegible] ſignis, & [illegible] hominis [illegible] mittat auctor [illegible] De[illegible] *eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ad con ſenſerunt iniquitati.* Hoc [illegible] dem dominus quoq; Iudæis [illegible] *Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me, veniet alius in nomine ſuo, & illum accipietis*, hæc autem docet an[illegible] Daniel [illegible] *ſermones contra altiſsimum loquetur, & ſanctos altiſsimi debellabit & cogitabit mutare tempora & legem, & dabitur in manu eius vſq; ad tempus & tempora & dimidium temporis, & iudicium ſedit, & principatum eius tranſmutabunt, vt deleat & perdat vſq; in finem*, videte quemadmodum [illegible] interpretatus eſt, aperte beatus Paulus docuerit, & [illegible] nus [illegible] futuras in ſanctos impiorum [illegible] uationes, *Erit*, dicebat, *tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vſq; modo, neq; fiet, & niſi breuiati eſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. ſed propter electos breuiabuntur dies illi*, [illegible] [illegible] diſcipulis [illegible] los omnibus [illegible] *erent ne ſeducerentur ab iis, qui dicerent hic vel illic Chriſtum eſſe* [illegible] *ſed palam cum gloria apparebit*, adhuc *in tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maieſtate, & mittet angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius a quatuor ventis a ſummis cælorum vſque ad terminos eorum*, hæc [illegible] Daniel præd[illegible] angelus, [illegible] xerat, adie[illegible]:

Et regnum & poteſtas, & magnitudo regum, qui ſunt ſubter omne cælum, data ſunt [illegible] & regnum eius regnum æternum, & omnes principatus ipſi ſeruient, & obedient, huc vſque finis verbi.

Regnum autem & poteſtas & magnitudo regni, quæ eſt ſubter omne cælum data eſt populo ſanctorum altiſsimi, cuius regnum, regnum ſempiternum eſt, & omnes reges ſeruient ei, & obedient, huc vſque finis verbi.

Hoc eſt, omnium rerum huiuſce vitæ hic eſt finis, vt [illegible] terræ [illegible] tradanturque ſanctis altiſſi[illegible] [illegible] æternum, ac regnantes ei obediant & amice [illegible] eſt enim perenne regnum eius ac fine carens [illegible] inquit, ego [illegible] multo comple[illegible] [illegible] & forma mea multum ha[illegible] de cauſa immutaretur, [illegible]

[illegible] myſteria haud paſsim diuulgaui, ſed in corde meo [illegible]

[illegible] cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata [illegible] in me, verbum autem in corde meo conſeruaui.

[illegible] Daniel hæc nos docuit, ego autem in præſenti [illegible] Iudæorum accuſatione, vehementer admiror, quoſdam [illegible] *quartam beſtiam* [illegible] Macedonum [illegible] oportuit enim ipſos primum [illegible] beſtiam quatuor habuiſſe a[illegible] quod aperte [illegible] poſt Al[illegible] [illegible] Deinde animaduerten[illegible] & quartam beſtiam eodem tempore decem habuiſſe cornua, & paruum coram tria priora cornua [illegible] at non decem reges Ale[illegible] [illegible] alios omnibus [illegible] Illud [illegible] *ſancto altiſsimo regnum traditum iri, quare etiam iudicium ſedit, ſancto* [illegible] non poſt Antiochum Illuſtrem, id eſt, Epiphanem, [illegible] regnum exceperunt, quod li potentiam quandam [illegible] beati Maccabæi, non tamen diutius regna[illegible] Simon [illegible] [illegible] tanto [illegible]

[illegible] ex [illegible] cum [illegible] [illegible] Iudæ [illegible] quod [illegible] ab angelis [illegible] *poteſtatem & magnitudinem regum, qui ſunt ſubter omne cælum* [illegible] *alti ſimi* [illegible] *cuius regnum æternum* [illegible] Mac[illegible] tum fuit [illegible] quartam [illegible] Romanorum [illegible] ges, atque [illegible] poſt [illegible] Dei [illegible] aduentu, & [illegible] omnibus iudicium [illegible] potentur [illegible] eorum [illegible] geſta [illegible] hoc eſt, illi [illegible] adempta [illegible] poteſtate [illegible] tum concedent [illegible] redderat in [illegible] *[illegible] benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum a conſtitutione mundi* [illegible] gratia, & [illegible] Chriſtus, cum quo patri gloria cum [illegible] in ſecula [illegible] Amen.

ORATIO VIII.

In anno tertio regni Baltaſar, viſio apparuit mihi, ego Daniel, poſt conſpectum [illegible].

Anno tertio regni Baltaſar regis, viſio apparuit mihi, ego Daniel, poſt id, quod [illegible].

Cum ad [illegible] C[illegible] orum, ſiue Aſſ[illegible] vigeret imperi[illegible] enim vidit [illegible] ſed docens mult[illegible] rum omnium auctorem [illegible] cognoſceret.

Et vidi in viſione, & factum eſt cum viderem ego, & eram in Suſan caſtro, quod eſt in regione Elam

Vidi in viſione mea, cum eſſem in Suſan caſtro, quod eſt in Elam ciuitate.

Suſa olim metropolis erat Perſarum, quando itaque Perſ[illegible] in illa vrbe ſibi videtur inſpicere [illegible] *vidi*, inquit, *in viſione* [illegible] que interdiu hæc co[illegible] ſed [illegible] mihi au[illegible] rerum omnium D[illegible]

Et eram, inquit, ſuper Vbal.

Vidi autem in viſione eſſe me ſuper portam Vlai.

Iuxta portam inquit me vidi [illegible] ſtare, [illegible] enim qui dam poſuerunt interpretes.

Et [illegible] oculos meos & ecce aries vnus ſtans ſuper V[illegible], & ipſi cornua excelſa & vnum excelſius altero, & excelſius aſcendebat in extremo.

Et leuaui oculos meos & vidi, & ecce aries vnus ſtabat ante paludem habens cornua excelſa, & vnum excelſius altero, atq; ſuccreſcens.

P[illegible] um regnum *arietis* nidle intuetur, [illegible] abun[illegible] duo [illegible] primus ipſo [illegible] Cyrus & [illegible] illius [illegible] quod paulo [illegible] vſq; ad [illegible] [illegible] Duo itaque [illegible] mus, [illegible]

A tu[illegible] nam C[illegible]rus Pont[illegible] & A[illegible] Darius [illegible] Scythas [illegible] ſubiectis communiit. Xerxes [illegible] gum imponere conatus eſt. Idcirco duo cornua [illegible] ontes [illegible] planit ſed al[illegible] tum prius, alterum [illegible] & poſte[illegible] us [illegible] lius [illegible]tiore.

Et vidi [illegible] qui arietem cornu petentem contra mare, & boream, & auſtrum.

Vulg. La. *Poſtea vidi arietem cornibus ventilantem, contra occidentem, & contra [illegible]onem, & contra meridiem.*

Omn[illegible] enim & ad aquilonem, & ad auſt[illegible] un ſua ſibi ſubiecta habebat, & itidem ea, quæ ad oc[illegible]tem vſq; ad ip[illegible] mare, & plurima[illegible] nem inſulas in ſeruitutem [illegible] itaque [illegible] Xerxe bellum Græciæ infe[illegible] & Rhodii, Samii, & Lesbii, & Chii, & C[illegible]des [illegible] pugnabant, [illegible] de cauſa *vidit arietem cornu petentem contra mare, & aquilonem, & auſtrum.*

Et omnes inquit, *beſtiæ non ſtabunt in conſpectu eius, & non erat l[illegible]erans de manu eius, & fecit ſecundum voluntatem ſuam, &* B *magni[illegible]atus eſt.*

Vulg. La. *Et omnes [illegible]ſtiæ non poterant reſiſtere ei, neq; liberare de manu eius fecitq; ſecundum voluntatem ſuam, & magnificatus eſt.*

Beſtias [illegible] ſingularia vocat Syrorum, Cilicum, A[illegible], Ægyptiorum, & beſtias ipſa appellat eo, quod [illegible] populis terribilia forent, nullum itaque regnum, [illegible], reſiſtere poterat regno illi, quod cornu petebat contra auſtrum, & aquilonem, & mare, & nemo hominum poterat ab illo imperio liberū que[illegible]piam demonſtrar[illegible], ed quodcunque ei videbatur, illud ad exitum perdu[illegible]ebat.

Et ego, inquit, *intelligebam.*

Hæc, [illegible]nquit, contemplans mecum ipſe reputabam, quæ per hæc ſignificarentur, ea cupiens inuenire, ineque ha[illegible]ant.

Ecce hircus caprarum veniebat à Libyco ſuper faciem totius terræ & hirco illi cornu erat conſpicuum inter oculos eius.

Vulg. La. *Ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente ſuper faciē totius terræ, & non tangebat terram, porro hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos.*

C Macedonicum regnū hoc in loco à ſomnii ænigmate ſignificatum eſt, quod propter celeritatem, agilitatemque *hircum* appellauit, ariete enim velocior eſt hircus, *& à Libyco ipſum veniſſe* dixit, quia cum Ægyptum prius ſubegiſſet, deinde in Perſarum regionem conceſſit, [illegible]cit enim Darium [illegible] Cilicia, & inde percurſa Aſſ[illegible]ria, Phœnice, & Palæſtina & vrbibus partim deditione, partim vi captis, in Ægyptum profectus eſt, deinde illo quoque regno po[illegible]tus, Pe[illegible]ide occupata maximum Perſarum euertit regnum, *vnum autem cornu conſpicuum*, hoc eſt, in[illegible]ne & illuſtre ipſum vocat Alexandrum, *& inter hirci oculos* natum aſſerit illud cornu propter ingenium, & prudentiam, & ſagacitatem me[illegible] ipſius Alexandri.

Et venit, inquit, *hircus vſque ad arietem habentem cornua, quem vidi ſtantem ſuper Vbal. & cucurrit ad eum in impetu roboris ſui, & vidi ipſum perueniſſe vſque ad arietem, & efferatus eſt contra eum, & percuſſit arietem, & contriuit vtraque cornua eius, & non erat robur arieti, vt ſtaret coram ipſo, & proiecit ipſum in* D *terram, & conculcauit ipſum, & non erat eripiens arietem de manu eius.*

Vulg. La. *Et venit [illegible]ue ad arietem illum cornutum, quem videram ſtantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ, cumque appropinquaſſet prope arietem efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem, & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries reſiſtere ei, cumq; eum miſiſſet in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius.*

Primum enim cum il[illegible]us ducibus congreſſus [illegible] Aſiæ regionibus, omne ipſis imperium ademit deinde cum Darius in Cilicia [illegible]genti cum exercitu occurriſſet, alterum prælium [illegible]ommittitur & Darius in fugam vertitur multiſque militibus interfectis captiuas Darii filias Alexander accepit, tum tu[illegible]us poſt [illegible]uerſionem [illegible] Babylonem inſtructa a[illegible] & ipſum Da[illegible] & [illegible] euertit regnum, *& contriuit ait*

E *vtraque [illegible] fuiſſe cornua*, eo quod Medi [illegible] Pe[illegible] [illegible]ur, cum Cyrus, qui primus reg[illegible], à patre M[illegible]o, & à matre Perſa duceret o[illegible] & qui [illegible]us ip[illegible]orum rex vtrique his nomi[illegible] eſt, neceſſario illi quoque qui ſub eius regno erāt Med[illegible] & Perſas ipſo nominabant, in vnum enim principatum [illegible]traque regna conuenerat, exteriq; [illegible] Medos co[illegible] nuncupant, ita autem in qu[illegible] [illegible]ntius arietis cornibus

H[illegible] caprarum magnificatum e[illegible], vſq; valde.

Vulg. La. *Hircus autem caprarum magnus factus eſt nimis.*

P[illegible] nim hunc Medo euerſo regno Alexander in om[illegible] perium ade[illegible]tus eſt, ſed iſte quoque cum breue tempus ſuperuixiſſet, ſortitus eſt vitæ finem, & hoc vidit beatus Daniel, idcirco ait,

Et cum roboraretur ipſe, contritum eſt cornu illud magnum.

Vulg. La. *Cumq; creuiſſet fractum eſt cornu magnum.*

Poſt victoriam illam [illegible] [illegible]it communem hominum Alexander ſor[illegible]itus [illegible]em.

Et aſcenderunt, inquit, *quatuor cornua ſubter illud ad quatuor ventos cæli*

F

Vulg. La. *Et orta ſunt quatuor cornua ſubter illud per quatuor ventos cæli.*

Quatuor autem cornua, quatuor [illegible]os reges [illegible]nuunt, qui eodem tempore ſimul Alexandro ſucceſſere. Ptolemæus enim Lagi Ægypti accepit imperium Seleucus Nicanor Babylonem obtinuit, & reliquas partes vſque ad Syriam pertinentes, Antigonus Aſia potitus eſt, Macedonia Antipater, aut, vt quibuſdam ſcriptoribus videtur, Philippus, qui etiam Aridæus di[illegible]us eſt, Alexandri frater, & illud notandum eſt, conſpexiſſe prophetam [illegible]tiam beſtiam quatuor habentem capita, & hi[illegible] cum poſt vnum cornu contritum quatuor cornua produxiſſe, vt perſpicuum ſit, eadem & per *hircum* & per *tertiam beſtiam* ſignificari.

Et ex vno, inquit, *cornuum egreſſum eſt cornu vnum robuſtū.*

Vulg. La. *De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum.*

Antiochum dicit [illegible]lu[illegible]m, id eſt, E[illegible]iphanem, qui Antiochi illius, qui Magnus vocabatur [illegible]ius fuit.

G *Et magnificatum eſt inquit ad auſtrum, & ad orientem, & ad Libyum, & ad virtutem.*

Vulg. La. *Et factum eſt grande contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem.*

Potens, inquit, effectus ſuperauit Ægypti regem, & nationes ad orientem ſitas in ſuam redegit poteſtatem, & cum exercitu profectus Iudæis quoque, inquit, bellum intulit, & ſanctam Metropolim ſubegit, *virtutem* enim ipſam appellauit, propter diuinam gratiam, quæ id temporis in templo florebat, idque planius faciens ſubiecit,

Et magnificatum eſt vſq; ad virtutem cæli, & cecidit in terram de virtute, & de ſtellis, & conculcauit eas.

Vulg. La. *Et magnificatum eſt vſq; ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas.*

Hæc nos apertius edocent primus & ſecundus Maccabæorum libri, & Ioſephus hiſtoriographus [illegible]xactè accurate conſcripſit, & [illegible]os itero breuiter quæ ad ipſum pertinent, en[illegible]abimus. Cum Iudæi [illegible], qui ex eo genere H nati erant, cuius erat maximus pontificatus, contra principem ſacerdotum eo tempore ſeditionem cōcitaſſent, qui hunc principatum appetebant, ad Antiochum profecti ei perſuadent, vt I[illegible]dæorum rempub. ad Græca transferat inſtituta, & gymnaſium in vrbe ædificandum curet, qui[illegible]us rebus geſtis pii homines in luctu erant, & mœrebant, quod ape[illegible]am cernerent legum violationem, ac r[illegible]liqua turba liberè abſque [illegible] metu diuinam legem [illegible]onculcabat & in circumci[illegible]ionis præceptum contumelioſe illudebat, vehementiore autem conflata ſedi[illegible]one cum eo peruen[illegible]ſſet Antiochus, plurimos pi[illegible] homines occid[illegible], & auſu[illegible] eſt in [illegible] templi adyta ing[illegible]di, quo ingreſſus omnia quæ tem[illegible]li erant præ[illegible]tus eſt, ſibique theſauri [illegible]endicans, & [illegible] paris omnibus muneribus, & poculis & ph[illegible]lis & [illegible]tenibus, aureaque men[illegible]a, & aureo thuribulo, & candelabris ex auro confectis, & omnibus omn[illegible]d miniſteri-

piſtery

A nisterij vaſis, aram · · · que in Dei · empl · Ioui conſtruxit, omnemque vrbem idol · · · nmp eutt, · omnes · · · ficare cogebat, & ipſe etiam · · · nam in diuina ara mactauit, ac Iouis Olymp · · · mplum nuncupauit, hæc · · · · beatus Daniel multo a · · · docet, · idet enim per · · · ipſum Antiochum, *qui magnum factus eſt, vſque ad virtutem cœli*, id eſt, inſania contra ipſum rerum · · · nium auctorem Deum concitatus eſt, cui & popul · · , & templum dedicatum erat, *& cecidit in terram de virtute, & de ſtellis, & conculcauit eas*, plurimi enim e · · populo vi · lata Dei · ge ex ordine cœleſtium exciderunt, & ab iſtius tyrannide conculcati ſunt, qui ſeipſos pe · d · derunt, ac *ſtellas* · · os propter nobilitatem, ſple · dorem que pietatis app · llauit, innuitque quod olim Abrahæ promiſſum fuit · *faciam enim ſemen tuum*, inquit, *ſicut ſtellas cœli*, neque enim contentus fuit, inquit, conculcaſſe plures eorum, qui *ſtellæ* vocabantur, ſed etiam

Vſque ad principem virtutis magnificatum eſt.

Vulg. La. *Et magnificatum eſt vſ · ue ad fortitudinem cœli.*

B Rabie enim & inſania contra ipſum Deum & regem huius exercitus, id eſt, populi ſancti, exarſit, & hæc · · cere, inquit, perſeuerabat, quoad princeps exercitus libe raret eos è captiuitate, id eſt, quoad opem diuinam conſequerentur, & nos per Archangelum illum, · · munus hoc impoſitum eſt, vt noſter ſit præſes & cu · · os, adipiſceremur ſalutem, deinde apertius quæ auſurus foret Antiochus præſignificat,

Et per ipſum, inquit, *ſacrificium turbatum eſt peccato.*

Neque enim permittebat ſecundum legem offerri ſacrificia, ſed Græco more ea perfici cogebat, tum ſubijcit,

Quæ etiam factum eſt, & proſpere ei ſucceſſit.

Tunc enim impedimentum nullum fuit, quod eius rabiem coerceret.

Et ſanctum, inquit, *deſolabitur. & datū eſt ſuper ſacrificium peccatum, & proiecta eſt in terram iuſtitia, & fecit, & proſpere ſucceſſit.*

Vulg. La. *Et ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius, robur autem datum eſt ei contra iuge ſacrificium propter peccata, & proſternetur veritas in terra. & faciet, & proſperabitur.*

C Furore enim percitus, & tyrannide vtens polluere auſus eſt altare peracto non legitimo ſacrificio, vacuum autem ab ornatu diuinum templum fecit, iuſtiſque leges conculcauit iniuſta piis hominibus illata nece, & interim dum hæc faceret, *proſpere ei ſuccedebat*, deinde

Audiui quendam ſanctum loquentē. & dixit vnus ſanctus phelmoni loquenti vſquequo viſio ſtabit, & ſacrificium oblatum, & peccatum d · olationis datum, ſanctum, & fortitudo conculcabitur?

Vulg. La. *Et audiui vnum de ſanctis loquentem, & dixit vnus ſanctus alteri neſcio cui loquenti, vſquequo viſio & iuge ſacrificium, & peccatum deſolationis, quæ facta eſt, & ſanctuarium & fortitudo conculcabitur?*

Phelmoni Hebraica lingua Græca voce quendam ſignificat, idque teſtatur Syrorum lingua Hebrææ affinis, ait itaque beatus Daniel, *audiui quendam ſanctum de alio ſancto quærentem*, & perſpicuum eſt illum vidiſſe angelos inter ſe colloquentes, ac diſcere cupientes, quantum

D futurum ſit temerariæ impietatis, iniquitatiſque & deſolationis templi, & minime legitimi, deteſtabiliſque ſacrificij tempus, ac tyrannidis illius, qua populus opprimere · r.

Et dixit ei, inquit, *vſq. ad veſperam & mane dies duo mille & trecenti, & purgabitur ſanctum.*

Vulg. La. *Et dixit ei, vſq. ad veſperam & mane dies duo millia trecenti, & mundabitur ſanctuarium.*

Veſperam vocauit calamitatum initium, & *mane* calamitatum finem, quia quæ dolorem afferunt, ea nocti ac tenebris comparantur, à præſenti, inqu · , initio calamitatu · · vſque ad finem malorum tantum te · poris intercede · · & · omputari dies hi ſecundum H · · ræorum · monem ſ · x annorum & ſex menſium numerum per · · · · tamdiu enim graſſata eſt Iudæorum cal · mi · · ·

Et factum eſt, inquit, *cum viderem ego Daniel viſionem, quærebam intelligentiam.*

E

Vulg. La. *Factum eſt autem, cum viderem ego Daniel viſionem & quærerem intelligentiam.*

His, inquit conſpectis, intelligere & accurate per · pere c · · · · bam, quæ p · r hæc ſignificarentur ænigmata.

Et ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi viſio viri.

Vulg. La. *Ecce · · · it in conſpectu meo quaſi ſpecies viri.*

Videbar, inquit, mihi vide · · · · rum.

Et audiui vocem viri inter V bal · · vocauit, & dixit, Gabriel fac intelligere illum viſionem.

Vulg. La. *Et audiui vocem viri inter Vlai, & clamauit, & ait, Gabriel fac intelligere iſtum viſionem.*

Audiui etiam alium quendam humana voce · teuté, & imperantem ei, qui aſſiſteb · t mihi, quem Gabrielem quoque nominauit, vt interpretaretur ni · · · reuel · tionis ænigmata, ex iis, quæ dicta ſunt conijci poteſt, eum, qui iubebat, Dominum fuiſſe.

Et venit, inquit, *& ſtetit iuxta ſtationem meam.*

F

Vulg. La. *Et venit, & · · · it iuxta vbi ego ſtabam.*

Statim, inquit, iuſſus venit, & prope me ſtetit.

Et cum veniret ipſe obſtupui, & cado in faciem meam.

Vulg. La. *Cumq. veniſſet, pauens corrui in faciem meam.*

Idonea hæc ſunt ad conuincendum Eunomij faſtum, qui ipſam ſe cognoſcere Dei eſſentiam arroganter iactitat, ſi enim angelorum contemplationem, eandemque contemplantis viribus dimenſam tantus propheta non tulit, quid magis impium aut deteſtabilius iis qui gloriantur diuinam ſe nouiſſe ſubſtantiam · ſed ad propoſitum reuertamur.

Et dixit ad me, intellige fili hominis, adhuc enim in temporis finem.

Vulg. La. *Et ait ad me, intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur viſio.*

Ne exiſtimes, inquit, in præſentia his rebus finem impoſitum iri, ſiquidem poſt multos annos fient, expleto enim definito tempore, horum vnumquodque ad exitum perducetur.

G *Et cum loqueretur ipſe mecum, cado in faciem meam ſuper terram & tetigit me, & ſtatuit me ſuper pedes meos, & dixit, ecce ego indico tibi futura in nouiſſimis iræ filiis populi tui, adhuc enim in temporis finem manens.*

Vulg. La. *Cumq. loqueretur ad me collapſus ſum pronus in terram, & tetigit me, & ſtatuit me in gradu meo, dixitq. mihi, ego oſtendam tibi, quæ futura ſunt in nouiſſimo maledictionis, quoniam habet tempus finem ſ · um.*

Cum vidiſſet me, inquit, præ metu collapſum, primum erex · me, deinde conſolatus indicans ea ſe gratia veniſſe, vt mihi futura cupienti præmonſtraret, & qualia propter diuinam iram eis ius eſſent inuatura po · pulum meum, deinde metum, quo afficiebar, mihi ademptum cupiens, hæc longo poſt tempore futura indicauit, & quæ videram ea mihi ſingula interpretatus eſt, ita locutus

Iſte aries, quem vidiſti, habens cornua, rex Medorum eſt, & Perſarum.

Vulg. La. *Aries quem vidiſti habere cornua rex Medorum eſt, atque Perſarum.*

H Nam quia ſimul atq; Chaldæorum ſiue Aſſyrium Darius Medus excepit regnum, etiam Cyrus Perſa tunc ad Perſas tranſtulit imperium, qui & Medus erat & Perſa, propter generis coniunctionem, neceſſario Perſis Medos præpoſuit, & ait, *arietem eſſe regem Medorum & Perſarum*, ambo enim, & poſtremus Darius qui Arſamenis appellatus fuit, quem Alexander Macedo confecit, · itaque regna adminiſtrauit.

Et hircus, inquit, *caprarum rex Græcorum, & cornu illud magnum, quod erat inter oculos eius, ipſe eſt rex primus.*

Vulg. La. *Porro hircus caprarum rex Græcorum eſt, & cornu grande, quod erat inter oculos eius, ipſe eſt rex primus.*

De Alexandro loquitur.

Quod autem contritum eſt, & ſteterunt quatuor cornua ſub illud, quatuor reges conſurgent de gente eius, · non in robore illius.

Vulg. La. *Quod autem fracto illo ſurrexerunt quatuor · · · , quatuor reges de gente eius conſurgent, ſed non · ſ · · · · eius*

A Nam poſt illius [illegible] qu[illegible] [illegible], quæ
tunt regna diuidetur, quæ etiam eius [illegible] qui
regnent, non poterunt [illegible] regna [illegible] [illegible], quæ
ille taciebat, perficere, verum multo ſe eius virtute inſe-
riores præſtabunt.

Et in extremo, inquit, *r[illegible]nt [illegible] ſorum, completis peccatis eorum.*

Vulg. La. *Et poſt regnum eorum, [illegible] creſcent iniquitates.*

Q[illegible] [illegible] inquit ad ſummam [illegible] peruene-
rint [illegible] [illegible] inex[illegible] [illegible] iniquitatis [illegible] deliquerint

Conſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones, & forte robur eius, & non in robore ſuo.

Vulg. La. *Conſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones, & roborabitur fortitudo eius, ſed non in viribus ſuis.*

Antiochi verſutiam malitiam per hæc innuit, & præ-
ter malitiam, potentiam, quam ille ſibi comparauerat,
deinde docens eum hæc facturum, Deo videlicet per-
mittente, neceſſario ſ[illegible] [illegible], *& non in robore eius*. & Aſſy-
rio ait Deus per Eſaiam prophetam, *nunquid gloriabitur*
B *ſecuris ſine incidente in ea: aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam*
[illegible] & hic, audebit hæc, inquit, Antiochus non vt potens,
ſed Deo permittente.

Et mirabilia, inquit, *corrumpet, & diriget, & faciet, & interficiet fortes, & populum ſanctum & iugum vinculi eius diriget.*

Vulg. La. *Et ſupra quam credi poteſt, vniuerſa vaſtabit, [illegible] proſperabitur, & faciet, & interficiet robuſtos, & populum ſanctorum ſecundum voluntatem ſuam*

Id eſt, nihil ipſi erit impedimento, quin omnia fa-
ciat quæcunque voluerit, de talibus beatus Dauid præ-
Pſal. 36. cipit, cum ait, *noli æmulari in eo, qui proſperatur in via ſua, in homine faciente iniuſtitias*, perſæpe enim accidit vt impie-
tati & iniquitati addictis [illegible] omnibus, quæque au[illegible] [illegible]
ad modum iniuſta, res proſpere ſuccedant. *Iugum igitur*,
inquit, *vinculi eius diriget*, hoc eſt, quæcunque ſubiecti
pop[illegible] [illegible] [illegible], ea coget illos perficere. deinde [illegible]
[illegible] malitiam, doloſamque ſimulationem præ-
dicens,

Dolus inquit *in manu eius, & in corde ſuo magnificabitur, & dolo interficiet multos*

Vulg. La. *Et dirigetur dolus in manu eius, & cor ſuum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos.*

C A principio enim Gymnaſium in Hieroſolymis ædi-
ficari præcepit, deinde ſuillis veſci carnibus, tum etiam
coegit ſacrificare ac verbis fallacibus viros pios homines
in fraudem impellere conabatur, ac regia munera pol[illegible]-
citus omnes [illegible] legem delinquentes cernere cupiebat,
ideirco *dolus*, inquit, *in manu eius, & in corde ſuo magnificabitur*, maximum enim [illegible] ſeipſum [illegible] hominum exiſti-
mauit eſſe, [illegible] *dolo interficiet multos*, quoſcunque ſcilicet in
fraudem inducere potuerit.

Et in perditione multorum, inquit, *ſtabit*.

Hoc eſt, quæſtione adhibita, exquiſitis tormentis v-
tetur, donec plures viderit propriam ſalutem amiſiſſe,
neque contentus ea contra homines inſania,

Etiam in principem, inquit, *principum ſtabit*.

Vulg. La. *Et contra principem principum conſurget.*

Hoc eſt, contra ipſum regem regum qui dominanti-
bus dominatur, inſaniens dedicatum illi templum pol-
luere aggreſſus, & permiſſam ſibi contra Iudæos licen-
tiam oſtendens.

D *Et quaſi oua*, inquit, *manu ipſos conteret*.

Vulg. La. *Et ſine manu conteretur.*

Ita facillime omnia hæc, inquit, perficiet, perinde at-
que ſi quis oua manu vellet conterere, atque hic ipſorũ
Iudæorum ſegnitiem notat, qui [illegible] neglectis [illegible] rebus diuinis,
ab ipſo Deo deſerti, & ſuperna ſuere prouidentia deſti-
tuti, his adiicit,

Et viſio veſpere & mane, quæ dicta eſt, vera eſt.

Hoc eſt, & tempus calamitatibus definitum ſine vlla
dubitatione verum eſt, quia vero multum temporis in-
tercedit,

Et tu ſigna, inquit, *viſionem, quia in dies multos erit.*

Vulg. La. *Tu ergo viſionem ſigna, quia poſt multos dies erit.*

Hoc eſt, obſcurã adhuc ipſam multis relinque, tibi e-
nim vt cupienti hæc ante res ipſas declaranda curaui.

Et ego, inquit, *Daniel dormiui, & obtorpui dies, & ſurrexi, & [illegible] faciebam opera regis, & admirabar viſionem, & non erat intelligens.* E

Vulg. La. *Et ego Daniel langui, & ægrotaui per dies, cumque ſurrexiſſem, faciebam opera regis, & ſtupebam ad viſionem, & non erat qui interpretaretur*

Cum enim dubitarem ea mala quæ rurſus populum
meum eſſent oppreſſura, tanto mœrore affectus fui, vt
etiam ob eam rem in ægritudinem inciderim; verum-
tamen ea [illegible] qu[illegible] [illegible] [illegible] commiſſa fuerant,
adminiſtrabam, [illegible] infirmitatis cauſam cogno-
ſcente. Hic nonetat etiam [illegible] a beato Paulo dicere, *Quis*
2. ad Cor. 11 *infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur & ego non vror. & flere cum flentibus, & gaudere cum gaudentibus, & ſi patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra*, ita affe-
ctus & hac [illegible] [illegible] beneuolentia præditus per-
ceptis iis calamitatibus, quæ multis poſt ſæculis in i-
pſos conſecuturæ eſſent [illegible], lamentari ac lugere
F perſeuerabat; præſertim cum exploratum haberet eo-
rum ſe malorum omnino expertem fore, qui e præſenti
vita haud multo poſt eſſet deceſſurus, hanc eandem
charitatem decet nos item cognatis & conſeruis præſta-
re, idemque mutuo ſentire, & membrorum mutuam,
qua ſibi compatiuntur, cognationem imitari. ſiquidem
membra alter alterius vocati ſumus, ac digni eſſe [illegible], qui
Chriſti corpus appellemur, ipſi gloria in ſecula ſæcu-
lorum, Amen.

ORATIO IX.

Cap. 9. *In primo anno Darij filij Aſſueri de ſemine Medorum qui regnauit ſuper regno Chaldæorum in anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, d[e] quo factus eſt ſermo domini ad Hieremiam prophetam, vt compleretur deſolatio Hieruſalem, [ſeptu]aginta anni.*

Vulg. La. *In anno primo Darij filij Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnum Chaldæorum, anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus eſt ſermo domini ad Hieremiam prophetam, vt complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni.*

Hinc quoque perſpicuum eſt aliud fuiſſe Darij Aſſue-
G ri, aliud Cyri Perſæ regnum, & cum iis, quæ paulo ante
dicta ſunt, modo recitata conſentiunt neque enim Da-
rium ſimpliciter Medum appellauit, ſed *de ſemine Medorum*, vt planum ſit ei non vtrinque materno ſcilicet &
paterno genere Medum illum fuiſſe, regnauit tamen
ſuper regnum Chaldæorum Baltaſar poſt ſuppliciũ
di[illegible] plaga nocte interfecto, & breui [illegible] tem-
pus Darius iſte [illegible] [illegible] videtur, [illegible] [illegible] Da-
niel, cum iam [illegible] exactum vidiſſet captiuitatis
terminum, iam enim [illegible] ſeptuaginta ann[orum] num[e]-
rum, quem per prophetam Hieremiam præſtituit auctor
omnium rerum Deus, pro populo cœpit [illegible] ſup-
plicare, [illegible] autem expletum eſt regnante Cyro
Per[illegible] [illegible] [illegible] Eſdras ait, qui ſtatim initio
ſui voluminis poſt proœmia facta [illegible] [illegible] mentione de
Hieroſolymorum expugnatione, & de ſeruitute, in quã
patria redacta ſunt, & de captiuis in Babylonem abdu-
[cti]s, ſubiecit,

H *Et fuerunt pueri ei, & filiis eius, quoad regnarent Perſæ, vt explerentur ſermo Domini per os Hieremiæ, quouſque ſuſciperet terra ſabbata ſua, omne tempus deſolationis ſuæ ſabbata celebrabit, vt explerentur anni ſeptuaginta regnante Cyro Perſarum rege, anno primo vt perficiatur verbum Domini per os Hieremiæ.* Paral. 36. 1 Eſd. 1.

Vulg. La. *Si quis euaſerat gladium ductus in Babylonem, ſeruiuit regi & filiis eius, donec imperaret rex Perſarum, & compleretur ſermo Domini ex ore Hieremiæ, & celebraret terra ſabbata ſua: cunctis enim diebus deſolationis egit ſabbatum vſque dum complerentur ſeptuaginta anni: anno autem primo Cyri regis Perſarum, ad explendum ſermonem Domini, quem locutus fuerat per os Hieremiæ.*

Et ſanctiſſimus Hieremias ita ait,

Hiere. 25. *Ecce ego mitto, & aſſumam gentem aquilonis, Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum & adducam eum ſuper terram hanc, & ſuper incolentes eã, & ſuper omnes nationes quæ ſunt in cir-*

cuitu

A *[illegible] ſeruum, & deſolabo eos, & dabo eos in deſolationem, & in ſibilum, & in opprobrium ſempiternum, & auferam ab ipſis vocem gaudij, & vocem lætitiæ, & vocem ſponſi, & vocem ſponſæ, odorem vnguenti, & lumen lucernæ. & erit omnis ipſius terra in deſolationem, & ſeruient in gentibus ſeptuaginta annos, & cum expleti fuerint ſeptuaginta anni, vindicabo ſuper regem Babylonis, & ſuper gentem illam, dicit Dominus, iniquitates ipſorum, & ſuper terram Chaldæorum & ponam eos in deſolationem ſempiternam.*

Vulg. Lat. *Ecce ego mittam & aſſumam vniuerſas cognationes aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum, & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores eius, & ſuper omnes nationes, quæ in circuitu illius ſunt, & interficiam eos, & ponam eos in ſtuporem & in ſibilum, & in ſolitudines ſempiternas, perdamque ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ, vocem molæ, & lumen lucernæ, & erit vniuerſa terra hæc in ſolitudinem & in ſtuporem, & ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumq; impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, & ſuper gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum, & ponam illam in ſolitudines ſempiternas.*

B Beatus igitur Hieremias tunc expletum iri captiuitatis tempus innuit, cum Chaldæorum regnum euerteretur, quod Eſdras facta Cyri mentione apertius declarauit. Comperimus etiam beatiſſimum Zachariam aliter hoc numeraſſe tempus, nam poſt Cyri obitum, & Cambyſis eius filij Dario Hyſtaſpis Perſarum imperium adepto, tempus commemorans propheta, *quarta*, inquit, *& vigeſima vndecimi menſis, hic eſt menſis ſabath, factum eſt verbum Domini ad Zachariam Barachiæ filij Addo prophetam* & paulo poſt ſubiecit, *& reſpondit angelus Domini & dixit, Domine omnipotens, vſquequo non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda quas ſpreuiſti?* iſte ſeptuageſimus eſt annus, & quidam ex ijs qui incredulitatis morbo laborant, ſanctos inter ſe prophetas diſſentire opinantur, qui vero ſacris in ſermonibus educati ſunt, diuina gratia illuſtrati ſanctorum prophetarum inueniunt conſenſum. Age [illegible] que illo ſplendore precibus exorato, ignaris eum perſpicuum faciamus. Tempus igitur captiuitatis omnes idem nihil diſcrepantes poſuere: & diuus Hieremias, & diuinus Zacharias, & beatus Eſdras, in ſeptuageſimo numero omnes conſenſere, ſed non ab eiſdem temporibus omnes numerare exorſi hoc tempus alij in Cyrum, alij

Zach. 1.

C in Darium hunc ipſum numerum deſinere dixerunt, beatus enim Hieremias, & Eſdras à primæ captiuitatis initio numerantes, iure vſque ad Cyrum Perſarum regem ſeptuaginta definiunt annos, ſed ſanctiſſimus Zacharias à nouiſſima obſidione, qua funditus interiere numerans, ſeptuaginta annorum numerum Dario regnante Perſarum rege, expleri aſſeruit, etenim reuera ipſo regnante ſanctum rurſus ædificatum eſt templum: nam quia ter populus captiuus fuit, primo tempore Ioacim filij Ioſiæ regis Iuda, iterum Iechoniæ filij Ioacim, tertio Sedeciæ fratris Ioacim patrui Iechoniæ: neceſſario ter etiam in patriam reditum conſequuntur, primo enim dimiſit ipſos Cyrus Perſa, deinde Darius Hyſtaſpis filius, tum Artaxerxes Xerxis, quo tempore prius Eſdram, poſtea Neemiam miſit, vt muros Hieruſalem iterum conſtruendos curarent. Eorum igitur, qui primo capti fuere,

D ſeptuaginta annorum numerus Cyro Perſa regnante expletur, & templi deſolatio hoc eodem tempore finitur, anno ſecundo Darij Hyſtaſpis, ita vt vtraque prophetia & Hieremiæ, & Zachariæ, & itidem Eſdræ ſcriptura mendacio careat, & vera ſit, hoc tempus beatus Daniel intelligens, cum numeraſſet, & iam appropinquare compeniſſet.

Dedi, inquit, *faciem meam ad Dominum Deum, vt quærerem orationem, & deprecationem in ieiunijs, & ſacco, & cinere.*

Vulg. Lat. *Et poſui faciem meam ad dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, ſacco, & cinere.*

Non enim, inquit, ſimpliciter expectabam vt à ſeruitute vindicaremur, ſed domino cognatorum meorum libertatem petens ſupplicabam, nam & ſi millies bona polliceatur, & nos met ipſos tali munere præbeamus indignos, diuinæ munificentiæ impedimento ſumus, quod etiam per Ezechielem prophetam ait Deus, *finem loquar ſuper gentem & regnum vt ædificem & plantem, & erit, ſi auerſa gens illa fecerit mala, non inducam ſuper eam omnia bona, quæ locutus ſum.* hæc edoctus beatus Daniel, *ieiunio & ſacco & cinere*, quaſi alis inſtructas preces Deo offerebat.

E *Et deprecatus ſum*, inquit, *ad Dominum Deum meum, & confeſſus ſum, & dixi, Domine Deus, magne & terribilis, qui cuſtodis teſtamentum, & miſericordiam diligentibus te, & cuſtodientibus mandata tua.*

Vulg. Lat. *Et oraui Dominum Deum meum, & confeſſus ſum & dixi, obſecro Domine Deus magne & terribilis cuſtodiens pactum & miſericordiam diligentibus te, & cuſtodientibus mandata tua.*

Et *magnum atque admirabilem* vocat, vt qui magna, & mirabilia poſſit efficere, ab actionibus enim & efficacia diuini viri diuina imponere nomina conſueuere; & *cuſtodire ipſum* dixit *teſtamentum, & miſericordiam diligentibus eum*, admonens eorum quæ Abraam, Iſaach & Iacob olim promiſſa ſunt, omnique ſtudio orans docet haud ſimpliciter illum cuſtodire, ſed *diligentibus eum, & cuſtodientibus mandata eius*: ſi quis enim tua, inquit, mandata violet, ſeipſum indignum tuis pollicitationibus reddit, hoc item nobis vſu venit.

F *Peccauimus enim, iniquitatem fecimus*, inquit, *impie egimus, & declinauimus à mandatis tuis, & à iudicijs tuis.*

Vulg. Lat. *Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & receſſimus, & declinauimus à mandatis tuis, ac iudicijs.*

Cum admodum conuenienter glorioſa & admirabilia illa nomina Deo impoſuiſſet, contraria & penitus aduerſa ſibi ipſis impoſuit, neque contentus dixiſſe *peccauimus*, adiecit inſuper *iniquitatem fecimus, impie geſſimus*, ingrati erga tua beneficia fuimus, *impie geſſimus* autem alijs dijs animo ſenſuque carentibus ac nulla vi præditis tibi prælatis, deinde oſtendens eam curam, qua ſe Deus continenter tuebatur, & ingentem populi ſtultitiam, ſubiecit.

Neque audiuimus ſeruos tuos prophetas, qui loquebantur nomine tuo ad reges noſtros, & patres, & ad omnem populum terræ.

Vulg. Lat. *Non obediuimus ſeruis tuis prophetis, qui locuti ſunt in nomine tuo regibus noſtris, principibus noſtris, patribus noſtris, omnique populo terræ.*

Neque enim deſinit tua nos gratia tueri, & per prophetas colloqui modo cum regibus, & principibus, modo cum ſacerdotibus & doctoribus, hos enim *patres* vocauit, & ſæpe etiam [illegible] omni populo, ſed quamuis hæc ita fierent, nos tamen contradicere perſeuerauimus,

G ideo iure addidit.

Tibi Domine iuſtitia, & nobis confuſio faciei. ſicut dies hæc viro Iuda, & habitantibus Hieruſalem, & omni Iſrael, ijs, qui prope, & ijs qui longe, in omni terra, vbi diſſeminaſti eos illic in præuaricatione eorum, qua præuaricati ſunt in te Domine.

Vulg. Lat. *Tibi Domine iuſtitia, nobis autem confuſio faciei, ſicut eſt hodie viro Iuda, & habitatoribus Hieruſalem, & omni Iſrael, his qui prope ſunt, & his qui procul in vniuerſis terris ad quas eieciſti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in te Domine.*

Ea enim, quæ à te facta ſunt, inquit, Domine, tuam quaſi præconio iuſtitiam commendant, nos vero propter ingentia noſtra ſcelera, pudore perfuſi ingrati animi noſtri crimen accuſamus, tibi enim ex noſtra impietate damni accidit nihil, nos autem ſeminum fructus tulimus, & miſerabiliter, quia cognatos accuſans ſeipſum quoque cum ijs, qui legem violarent, coniungit.

H *Nobis* inquit, *confuſio faciei, & regibus noſtris, & principibus noſtris, & patribus noſtris, qui peccauimus tibi.*

Vulg. Lat. *Nobis confuſio faciei, regibus noſtris, principibus noſtris, & patribus noſtris, qui peccauerunt.*

Vnumquodque horum ſatis eſt ad flectendum & inducendum vel crudeliſſimum ad miſericordiam, nedum mitiſſimum & humaniſſimum, his enim verbis oſtendit, non tenues homines è plebe, neque ignobiles tantum, ignominia affectos, ſed etiam reges ipſos & principes, & quos *patres* nuncupauit, ſacerdotes, iuſtaſque pœnas oſtendens, addidit, *qui peccauimus tibi*, verum nos quidem dignos iniquitate noſtra tulimus fructus.

Domini

A *Domini autem Dei noſtri miſerationes & propitiationes.*

Vulg. La. *Tibi autem Domino Deo noſtro miſericordia & propitiatio.*

Decet enim te mitem & clementem miſericordia & miſeratione erga nos commoueri, & commorans in accuſandis peccatis, audiuit quippe Deum per alium prophetam dicentem,
Eſai 43. *Dic tu iniquitates tuas primum vt iuſtificeris.* aſciſcens ſibi populi ſcelera, ea accuſat, diuinam prouocans miſericordiam.

Quia receſsimus, inquit, & non audiuimus vocem domini Dei noſtri, vt ambularemus in legibus eius, quas dedit ante faciem noſtram in manu ſeruorum ſuorum prophetarum.

Vulg. La. *Quia recessimus a te, & non audiuimus vocem Domini Dei noſtri, vt ambularemus in lege eius, quam poſuit nobis per ſeruos ſuos prophetas.*

Illuminati enim à prophetis, inquit, & docti iis, quæ facienda erant, aduerſari ſemper perſeuerauimus.

Et omnis Iſrael violarunt legem tuam, & declinauerunt ne audirent vocem tuam.

Vulg. La. *Et omnis Iſrael praeuaricati ſunt legem tuam, & declinauerunt ne audirent vocem tuam.*

B Si enim alij violaſſent, alij perfecti fuiſſent, legum tuarum obſeruatores, non vtique hanc ſuſtinuiſſent calamitatem, cum vero communis omnium iniquitas hæc cauſa fuerit, merito inquit,

Venit ſuper nos maledictio, & iuſiurandum ſcriptum in lege Moyſis ſerui Dei, quia peccauimus ei.

Vulg. La. *Et ſtillauit ſuper nos maledictio, & deteſtatio, quæ ſcripta eſt in libro Moyſi ſerui Dei, quia peccauimus ei.*

Iuſiurandum autem vocat, quod Deus iurauit in Deuteronomio ſcriptum: *Leuabo enim in cælum, inquit, manum meam, & iurabo dextera mea, & dicam, viuo ego in æternum, quia*
Deut 32. *acuam vt fulgur gladium meum, & arripiet iudicium manus mea, & vindicabo, & reddam vltionem hoſtibus meis, & odientibus me retribuam, inebriabo ſagittas meas a ſanguine, & gladius meus deuorabit carnes a cruore vulneratorum, & captiuitate, a capite principum gentium.* & paulo ante, *dixi, diſpergam eos, ceſſa-*
Deut 27. *re faciam ex hominibus memoriam eorum.* execrationem vero eam dicit, quæ à ſex tribubus facta eſt in monte Gebal: illud itaque iuſiurandum, inquit, & execratio, quæ facta eſt in lege Moyſis, in nobis exitum ſortita eſt.

C *Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ſuper nos, & ſuper iudices noſtros, & quicunque iudicarunt nos vt induceret ſuper nos mala magna.*

Vulg. La. *Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ſuper nos, & ſuper principes noſtros, qui iudicauerunt nos, vt ſuperinduceret in nos malum magnum.*

Et malorum oſtendens exuperantiam,

Qualia, inquit, non fuere ſub omni cælo, ſecundum ea, quæ facta ſunt in Hieruſalem.

Vulg. La. *Quale nunquam fuit ſub omni cælo, ſecundum quod factum eſt in Hieruſalem.*

Neque enim inuenio, inquit, noſtrorum malorum exemplum. deinde docens diuinæ prædictionis veritatem,

Sicut ſcriptum eſt, inquit, in lege Moyſis.

Et ſupplicia inflicta declarans,

D *Omnia inquit mala hæc venerunt ſuper nos, nec deprecati ſumus faciem domini Dei noſtri, vt recederemus ab iniquitatibus noſtris, & intelligeremus in omni veritate tua domine.*

Vulg. La. *Omne malum hoc venit ſuper nos, & non rogauimus faciem tuam domine Deus noſter, vt reuerteremur ab iniquitatibus noſtris, & cogitaremus veritatem tuam.*

Neque enim tot ac talibus nobis illatis calamitatibus reſipiſcere voluimus, & à priſtina iniquitate diſcedere, legumque obſeruatione malis remedium adhibere. Idcirco

Vigilauit, inquit, dominus Deus noſter ſuper malitiam noſtram, & adduxit eam ſuper nos.

Quaſi enim excuſſo quodam ſuæ diuinæ lenitatis ſomno dignas nobis pœnas iis, quæ adminiſtrauimus, inflixit. quia

Sanctus, inquit, Dominus Deus noſter, ſuper omnem facturam ſuam, quam fecit, quia non audiuimus vocem eius. E

Iuſtus Dominus Deus noſter in omnibus operibus ſuis, quæ fecit, non enim audiuimus vocem eius. Vulg. La.

Ipſe enim innocens eſt, inquit, & nulla ob ea, quæ fecit, reprehenſione dignus, nos autem impietate & improbitate obſtricti ſupplicium in nos attraximus. ita peracta ſcelerum accuſatione, de reliquo ſupplicat, & clementiam implorat.

Et nunc domine Deus noſter, qui eduxiſti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & feciſti tibi ipſi nomen, ſicut eſt dies hæc, peccauimus, inique egimus domine in omni miſericordia tua, auertatur quæſo furor tuus à ciuitate tua Hieruſalem, monte ſancto tuo.

Et nunc Domine Deus noſter, qui eduxiſti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & feciſti tibi nomen ſecundum diem hanc, peccauimus, iniquitatem fecimus Domine, in omnem iuſtitiam tuam auertatur obſecro ira tua, & furor tuus à ciuitate tua Hieruſalem, & a monte ſancto tuo. Vulg. La.

Poſtmodum commemorat beneficia, vt gratiarum ſignificatione, dum ea ſe memoria tenere aſſerit, miſericordiam ſibi concilieт. & ait; facile eſt tibi Domine libertatem nobis gratificari, etenim infinitis iam editis miraculis, & pœnis Aegyptijs illatis ab amara illa ſeruitute F in libertatem populum tuum vindicaſti ita, vt ad omnes homines eorum mirabilium, quæ eſſe iſti, fama percurrerit, & potentia tua omnibus declarata ſit. & quia nos peccauimus, atque indignos nos ipſos tua clementia præſtitimus, ſupplices petimus vt ciuitatem tuam tua venia dignam cenſeas, ac montem illum, quem *ſanctum* eo, quod ibi apparueris, oſtendiſti. & commorans in precibus pro ipſa ciuitate

Quia in peccatis noſtris, inquit, & iniquitatibus noſtris, & patrum noſtrorum, Hieruſalem, & populus tuus in opprobrium facti ſunt in omnibus, qui ſunt in circuitu noſtro.

Propter peccata enim noſtra, & iniquitates patrum noſtrorum, Hieruſalem & populus tuus in opprobrium ſunt omnibus per circuitum noſtrum. Vulg. La.

Nam propter ſcelera noſtra, & peccata parentum noſtrorum & nos tales euaſimus, quibus finitimæ gentes illudant, & celeberrima atque illuſtris ciuitas deſerta eſt. G

Et nunc exaudi Domine Deus noſter deprecationem ſerui tui, & preces eius, & oſtende faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum deſertum.

Nunc ergo exaudi Deus noſter orationem ſerui tui, & preces eius, & oſtende faciem tuam ſuper ſanctuarium, quod deſertum eſt. Vulg. La.

Accipe, inquit, ſerui tui preces Domine, & inſpice quam deſertus ſit locus ille, quem tu ſanctum feciſti, ipſumque rurſus tua gratia comple, & quia indignus erat populus, qui hæc obtineret, valde opportune ſubiecit,

Propter te Domine.

Propter temetipſum. Vulg. La.

Ea quæ te decent fac, inquit, Domine, & ne ſcelera noſtra tecum reputaueris, ſed perennes tuæ clementiæ fontes, & in deprecatione commorans,

Inclina inquit, Deus meus aurem tuam, & audi, aperi oculos tuos, & vide deſolationem noſtram, & ciuitatis tuæ.

Et amplius ipſum adhuc ciuitati concilians, H

In qua inuocatum eſt nomen tuum, inquit.

Et ciuitatem, ſuper quam inuocatum eſt nomen tuum. Vulg. La.

Illud autem, *inclina aurem tuam, & aperi oculos tuos*, idem eſt, ac ſi diceret, ne auerſeris preces meas, ſed amice & beneuole audi deprecationem meam nouit enim ipſe quoque numen corporis expers eſſe, aliter tamen, cum homo eſſet, cum Deo colloqui neſciuit ſed quando quilibet homo oculis videt, auribus audit, hæc eadem corpore carenti Deo attribuit, ita ea vocans, quæ ab illo efficiuntur, his ſubiecit,

Quia non in iuſtitijs noſtris nos proiicimus miſerationem noſtram in conſpectu tuo, ſed in miſerationes tuas multas domine.

Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, sed in miſerationibus tuis multis. Vulg. La.

A Neque enim nos iis freti, quæ iuſte egerimus, inquit, tuam imploramus benignitatem, ſed tua miſericordia confiſi audemus tibi ſupplicare.

Exaudi igitur Domine, propitius eſto Domine, attende Domine, ne moratus fueris propter te Deus meus.

Vulg. La. *Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac, ne moreris propter temetipſum Deus meus.*

Admirari operæpretium eſt eorum, quæ dicta ſunt, ordinem. ſupplicat enim Deo primum vt *audiat* deprecationem, & ne preces auerſetur, deinde vt, cum audierit, *propitius fiat*. & propitius factus benigne *attendat*, tum oſtenſa ſua beneuolentia, id perfici concedat, quod obſecratione petitur. ad hæc addidit, *ne moratus fueris*; hoc eſt, ne quod precamur in aliud tempus dilatum velis, ſed mox dignos nos cenſeas, quibus teipſum oſtendas. & finis deprecationis dignus eſt Dauidis humilitate. *propter te*, inquit, *Deus meus*. neq; enim ego, inquit, dignus B ſum, qui hanc à te gratiam exorem, ſed

Quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper ciuitatem tuam, & ſuper populum tuum.

Cum ita petiiſſet, ac tanto ſtudio pro cognatis ſuis ſupplicaſſet, precatuſq; eſſet, ne Deus moraretur, ſtatim diuinum accipit reſponſum.

Adhuc enim me loquente, inquit, & deprecante, & confitente iniquitates meas, & peccata populi Iſrael, & proiiciente miſericordiam meam coram Domino meo. & adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem vidi in viſione mea, in principio volans.

Vulg. La. *Cumq; adhuc loquerer, & orarem. & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Iſrael, & proſternerem preces meas in conſpectu Dei mei pro monte ſancto Dei mei, adhuc me loquente, in oratione mea, ecce vir Gabriel, quem videram in viſione a principio cito volans.*

Hac inquit oratione vtens, & communem noſtram iniquitatem accuſans, nondum impoſito precibus fine, video Gabrielem volantem & ad me accurrentem, cognoui autem quis eſſet, quod iam prius in ſomnis illum conſpexeram, & nomen ipſius tunc didici, cum audiui C Dominum, qui illi ad ſe accerſito ita imperauit: *Gabriel* Dan 8. *fac intelligere illum viſionem*, & *virum* ipſum vocauit, ab eo quod viderat impoſito illi nomine. etenim in illo ſomnio, *ecce*, inquit, *ſtetit in conſpectu meo, quaſi viſio viri*, quamobrem hic quoq; *ecce ait, vir Gabriel, quem vidi in viſione mea, in principio volans*, & *volare* ipſum dixit, aera celeriter ſecantem & ad ſe accurrentem conſpicatus.

Et tetigit me quaſi horam ſacrificij veſpertini.

Vulg. La. *Tetigit me in tempore ſacrificij veſpertini.*

• Hoc eſt, circiter tempus veſpertini cultus, vel tantum temporis ſpatium, quantum veſpertinus occupat cultus.

Et locutus eſt mecum & dixit, Daniel nunc egreſſus ſum, vt praberem tibi intelligentiam, in principio orationis tuæ egreſſus eſt ſermo. & ego veni vt renuntiarem tibi, quia vir deſideriorum tu es, & animaduerte in verbo, & intellige in viſione.

Vulg. La. *Et docuit me & locutus eſt mihi, dixitque Daniel, nunc egreſſus ſum, vt docerem te & intelligeres, ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo. ego autem veni. vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es, tu autem animaduerte ſermonem & intellige viſionem.*

Statim, inquit, ſimulatque deprecari cœpiſti, communis dominus admiſſa obſecratione, conſpectaque tua laudabili cupiditate, miſit me, qui futura te edo- D cerem. tu autem diligenter attende, quæ dicuntur. quæ enim dicentur, te conditiora ſunt, quam vt ab homine percipi queant. hoc enim ſignificat, *intellige in viſione*, id eſt, per ænigmata hæc dicentur, & accurata tibi opus eſt intelligentia, vt hæc ipſa comprehendas. per ænigmata ve[...] interdum diuina & dicuntur & [...], ne omnibus perſpicua ſiant quæ ſanctis [...]. ſic enim facile contemptui [...], hæque ab omnibus cognoſcerentur. [...] ipſum vocat, vel [...], qui [...] dedicus [...] corporis cupiditate [...] deceret, [...] vt experientem co[...] ete, & quę [...] euentura percipere cupiceE tem; vel quia iucundus eſt & admodum amabilis tales virtutis ſplendores emittens. cum ita ſanctus Archangelus ad ea intelligenda, quæ dicenda erant, prophetam excitaſſet, doctrinam affert.

Septuaginta hebdomades, conciſæ ſunt ſuper populum tuum & ſuper vrbem ſanctam tuam, quoad antiquetur præuaricatio, & conſummetur peccatum. & ad ſignandum peccata, & ad delendum iniquitates, & ad propitiandum propter iniuſtitias, & adducendum iuſtitiam æternam, & ad ſignandum viſionem, & prophetam, & vngendum ſanctum ſanctorum.

Vulg. La. *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum. & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum.*

Ante alia omnia illud eſt animaduerſione dignum, prophetia in deprecatione ſua loquente de populo & de Hieruſalem ita vt diceret, *populum tuum, & ciuitas tua, & ſanctuarium tuum*, reſpondere Deum ac dicere Danieli, *ſeptuaginta hebdomades conciſæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper ciuitatem ſanctam tuam*, quaſi nolentem populum F ſuum vocare eum, qui antiquitus eius populus nuncupatus fuit, neque item ciuitatem, quæ ipſius olim appellata eſt. Hoc erga magnum Moyſem quoque fecit. quando enim conſtructo vitulo, diuino illum cultu venerati ſunt, dixit ad prophetam Deus. *feſtina* Exod. 32. *deſcende celeriter hinc, peccauit enim populus tuus, quos eduxiſti de Aegypto.* ait itaque Deus ad ipſum per Archangelum, ita admiſſa deprecatione concedam vt Hieruſalem ædificetur, & populum tuum iubebo redirum in patriam conſequi. ſed poſt ipſius Hieruſalem ædificationem ad quadringentos nonaginta annos tempus ſecundum legem adminiſtrantes permanebunt, tantum enim temporis conficiunt ſeptuaginta hebdomades, ſi ſinguli dies, in ſingulos annos computentur. & quia ſeptuagenario annorum numero captiuitatem eorum definiuit, ſepties in ſe hoc tempore multiplicato, reipublicæ ſecundum legem adminiſtrationem definit. *ſeptuaginta hebdomades conciſa ſunt*, hoc eſt, probatæ ſunt, & decretæ ſunt, ita enim quidam interpretes ediderunt, *ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſan-* G *ctam tuam, quoad antiquetur præuaricatio, & conſummetur peccatum*, id eſt, quoad augeatur impius ipſorum conatus, & peccatum ad exitum perducatur. *peccatum* autem *conſummatum, & præuaricationem antiquatam*, ſiue auctam, & ad ſummum perductam crucem vocat, quam auſi illi ſunt contra dominum patrare. nam ante hoc tempus infinita auſi facinora pœnas dederunt, & luerunt ſupplicia pro iis, quæ patrarant, ſed ruſſus impetrata venia clementia dignati ſunt, poſt inſaniam vero qua contra dominum concitati crucis facinus auſi fuere, nonquam aſſecuti ſunt vt in priſtinum ſtatum reuocarentur, ſicut ipſæ res clamant. verum cum amplius quadringentis quadraginta effluxerint anni, diſperſi per orbem terrarum, ex aliis in alia loca migrantes, & exules vagantur. Idcirco ſanctus Archangelus beato Danieli ait; *ſeptuaginta hebdomades conciſa ſunt ſuper populum tuum. & ſuper vrbem ſanctam tuam, quoad antiquetur præuaricatio & conſummetur peccatum.* & quia dominus Chriſtus erat in ſe credentibus peccata remiſſurus atque condonaturus, vt etiam beatus Ioannes ex- H clamabat, cum diceret, *Ecce agnus Dei qui tollit peccata* Ioan 1. *mundi*; merito ſubiecit, *& ad ſignandum peccata, & ad delendum iniquitates, & ad propitiandum propter iniuſtitias*; deleuit enim iniquitates eorum qui in ſe crediderunt, *deleto quod contra nos erat chirographo*, ſicuti beatus Pau- 1 ad Col. 2. lus aſſerit. *obſignauit autem peccata*, cum reipub. ſecundum legem adminiſtrationis finem impoſuit. & ſpiritus gratiam elargitus eſt, qua adiuti, qui ſpiritaliter in ipſius repub. degunt, ſuperant affectiones. ad hæc addidit, *& ad ducendum iuſtitiam ſempiternam. Iuſtitia autem* 1 ad Cor. 1. *ſempiterna* propter ipſe Dominus Chriſtus eſt. de quo beatus Paulus ait, *Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.* & de euangelio Romanis in epiſtola ſcribens dixit, *quia iuſtitia Dei in eo reuela-* Ad Rom 1 *tur.*

A

tur. ſiquidem liberalitate vſus æternæ vitæ conciliatricem iuſtitiam ijs,qui in ſe crediderunt, gratificatus eſt, quam etiam vt peterent orantes hortatus fuerat, *quærite*, inquiens, *regnum Dei, & iuſtitiam eius.*

Matth. 6.

& ideirco ſanctus Gabriel neceſſario dixit, *& ad ducendum iuſtitiam ſempiternam.* adiecitque, *ad ſignandum viſionem & prophetam*, hoc eſt, ad imponendum finem omnibus prophetijs,

Ad Ro. 10.

finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, & ad hoc efficiendum, vt à Iudæorum natione in reliquum tempus propheticum munus deficiat, niſi enim apparuiſſet Dominus Chriſtus, & ea feciſſet ac paſſus eſſet, quæ prophetæ prædixerunt, non oſtenſa fuiſſet veritas prophetarum. perficit itaque, obſignat, & confirmat à prophetis prædicta, omnia faciens ac patiens quæ illi vaticinati fuerant. his rurſus adiecit. *& ad vngendum ſanctum ſanctorum.* quis autem eſt iſte *ſanctus ſanctorum* dicant Iudæi: quod ſi ignorant, diſcant à nobis ipſum eſſe Dominum Chriſtum, per Eſaiam prædicentem:

Eſa. 61.
Luc. 4.
Pſal. 44.

ſpiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me Dominus. cui item Dauid teſtimonium perhibet. *quia dilexit iuſtitiam, & odit iniquitatem, & propterea vnxit eum Deus oleo lætitiæ præ participibus eius.*

Act. 10.
B

& beatus quoque Petrus Apoſtolorum princeps teſtis eſt, cum dicit, *Ieſum à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus ſpiritu ſancto, & virtute, qui pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.* docuit itaque beatus Daniel propheta viſum eſſe Deo quadringentorum & nonaginta annorum tempus ipſi Hieruſalem concedendum, quo illa viſitato more diuinis potiatur muneribus, donec nefarium illud, & maxime horribile facinus auſa ſit, crucem inquam contra Saluatorem. qui ſanctus ſanctorum nuncupatus vtpote ſanctitatis fons, vngitur quidem ſecundum humanitatem ſpiritu ſancto, obſignat autem & confirmat antiquas prophetias, omnia, quæ ab illis prędicta ſunt, perficiēs, remiſſionemq; peccatorum ijs, qui in ſe credidere, gratificans. deinde docet diuus Archangelus vnde exordiri oporteat ſeptuaginta hebdomadum numerum.

Et cognoſces, inquit, & intelliges ab exitu ſermonis, vt reſpondeatur, & ædificetur Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ.

C
Vulg. Lo.

Scito ergo & animaduerte ab exitu ſermonis vt iterum ædificetur Hieruſalem vſq; ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt.

Quidam opinantur initium ædificationis, quod factum eſt regnante Cyro, principium eſſe numeri hebdomadum, quidam autem à ſexto anno regni Darij Hyſtaſpis numerare incipiunt, tunc enim ædificatio templi decenni fine abſoluta eſt, cui finitimi propter odium erga Iudæos tempore quod interceſſit, impedimento fuere, & Cambyſes Cyri filius ab ipſis deceptus ædificari prohibuit, ſed nihil horum verum eſt. primum enim plurium annorum numerus, ſi quis hinc numerare velit, reperietur: deinde non licet nobis inuenire ab alio peccata deleta, remiſſa ſcelera, condonatam iuſtitiam ſempiternam, impleta prophetarum oracula, neq; vnctum fuiſſe ſanctum ſanctorum, niſi de ſolo Chriſto hæc intelligantur, quod ſi hæc ita ſe habent & conſentiunt qui ita hebdomadas numerari iubent, ſurſum verſus quadringentos & nonaginta numerent annos.

D

ſi enim ab eo tempore, quo ad Iordanem apparuit, quando prædicare, docere, & miracula facere Saluator & Dominus noſter cœpit, nos numerare exorſi retro pergamus, non ſolum vſque ad Cyrum, ſed nec vſque ad Darium quidem hunc numerum peruenire deprehendemus, verum anno vigeſimo Artaxerxis Xerxis filij regni expletum, quo tempore Neemias huius regis pincerna æmulatione ductus cum Deo ſupplicaſſet impetrata ope diuina petit à rege ſupplex, vt muros Hieruſalem ſibi ædificandos permittat, nactuſque ſibi beneuolum regem in patriam reuerſus omni animi alacritate, quæ ſacro Dei templo deerant, addenda curat, & vrbis mœnia inſtaurat. quæ turribus vndique communita, ei portas imponit, hortatuſque ſacerdotes vacuam ab habitatoribus vrbem incolis complet. hoc etiam diuus Archangelus innuens dixit. *& cognoſces & intelliges ab exitu ſermonis vt reſpondeatur, & ædificetur Hieruſalem, vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ.*

E

Et reuertetur, & ædificabitur platea & murus, & tempora renouabuntur.

Vulg. Lo.

Et rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia temporum.

Exorſus enim ab vrbis ædificatione numerare, cum ipſa ſua recepit mœnia, & habitatorum frequentiam excepit, ita vt præ incolentium multitudine ne dilatari cogeretur, inueniet, *vſque ad Chriſtum ducem hebdomadas ſeptem, & hebdomadas ſexaginta duas*, Chriſtum autem *ducem* ipſum rurſus nominauit, quem ſanctum ſanctorum vocauit, ſicut beatus Petrus ad Iudæos concionem habens dixit,

Act. 3.

auctorem vero vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, ſolutis mortis doloribus. Dux vero noſter eſt ſecundum humanitatem, vt *primogenitus omnis creaturæ*, nouæ videlicet,

Ad Col. 1.
2. ad Cor. 5.

ſiqua enim, inquit, *in Chriſto noua creatura*, atque *vt primogenitus ex mortuis; vt ſit*, ſecundum quod ait Paulus,

Ad Col. 1.
F

in omnibus ipſe primatum tenens. Hac de cauſa ipſum ſanctus quoque Gabriel *Chriſtum ducem* appellauit. *vſque ad ipſum itaque* ab ædificatione Hieruſalem *hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ.* & ne fruſtra hæc nos nugari aliqui opinentur, age etiam ipſorum annorum numerum apponamus. Igitur à vigeſimo anno regno Artaxerxis filij Xerxis cum Neemias ad Hieruſalem profectus extruere cœpit muros vrbis, vſque ad Darium Arſamis, quo interfecto Alexander Macedo Perſarum euertit regnum, anni interſunt quatuordecim amplius centum, & à ſexto Alexandri anno, quo Darius interemptus eſt, vſque ad Caium Iulium Cæſarem primum Imperatorem Romanorum anni omnes regni Macedonum ducenti octoginta duo, & ab imperio Iulij Cæſaris vſque ad quintum decimum Tiberij Cæſaris, quando Ioannes Baptiſta venit ad Iordanem prædicans baptiſmum pœnitentiæ, & exclamans, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, anni intercedunt ſeptuaginta tres, qui ſimul collecti quadringentorum ſexaginta nouem numerum conficiunt, & hi Hebraicos annos faciunt quadringentos octoginta tres, totidemque conficiunt ſeptem & ſexaginta duæ hebdomades.

G

Sciendum eſt enim, quemadmodum Hebræi ſecundum lunæ curſum numerantes annum, vndecim dies ſupereſſe demonſtrant, quos etiam nos intercalares vocamus, namque lunæ curſus viginti nouem diebus ac ſex horis conficitur, & ita numerantes trecentorum quinquaginta quatuor dierum efficiunt annum. Cum itaque ſanctus Archangelus cum B. Daniele viro Hebræo colloquens, ipſumque docens annorum numerum, vſitatum omnino dixerit numerum, neceſſario addendi ſunt anni illi, qui ex intercalaribus colliguntur, quibus additis tres & octoginta ſupra quadringentos reperientur anni. totidemque colligunt ſeptem & ſexaginta duæ hebdomades. Quas non ſine cauſa diuiſit, ſed vt quarundam rerum præſignificaret mutationes. Nam ab ædificatione ipſius Hieruſalem, quæ Neemiæ & Eſdræ memoria facta eſt, vſque ad Hircanum vltimum ex Aſamonibus principem ſacerdotum, quem occidit Herodes, duarum & ſexaginta hebdomadum numerus expletur, & ab illius interitu vſque ad tempus illud, quo Saluator noſter ad Iordanem accedens apparuit, reliquæ ſeptem perficiuntur hebdomades.

H

Atque hoc ipſo tempore, poſt Hircani cædem, inquam, vſque ad tempus illud, quo Saluator noſter apparuit, contra legem in reliquum ſacerdotum principes creabantur. Cum enim lex iuberet vt principes ſacerdotum in omnem vitam ſacerdotio fungerentur, & poſt obitum ſucceſſores acciperent Herodes, & poſt illum Romani facto pontificatu maximo venali, auctores erant vt crebræ ſucceſſiones fierent, & quoſdam etiam, qui è ſacerdotali genere minime erant oriundi, ſacerdotum principes deligebant. Idque docens Ioſephus ſcriptor Hebræus ita ait,

Ioſeph. 20. 8.

Herodes autem à Romanis accepto regno,

A *non amplius eos qui ab Aſamone genus ducerent: ij autem erant, qui Maccabæi vocabantur, ſacerdotum principes conſtituit, ſed quoſdam ignobili loco natos, qui tantum ex ſacerdotibus erant.* & paulo poſt rurſus ita ait, *& imitatus eſt Herodem in creandis Iudæorum principibus ſacerdotum Archelaus eius filius, & poſt hunc, occupato imperio Romani.* & alio loco. Ioſeph. 18. 3. *Valerius autem Gratus Romanorum præfectus cum ſacerdotio abdicaſſet Ananon, Iſmaelem principem ſacerdotum creandum curat Fabi filium, quo item haud multo poſt ſacerdotio abdicato Eleazarum Anani principis ſacerdotum filium, ſacerdotum principem declarat, elapſoque anno, cum eum itidem abdicaſſet, Simoni Camithæ filio pontificatum maximum committit, cui non amplius annum eo honore potito Ioſippus, qui etiam Caiaphas dictus eſt, ſucceſſit.* hæc docens etiam beatus Lucas ait. Luc. 3. *Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris ſub principibus ſacerdotum Anna & Caipha.* duoſque eodem tempore principes ſacerdotum ſecundum legem creatos fuiſſe nunquam accepimus. hæc ſanctus Gabriel prædicens,

B *Et poſt hebdomadas,* inquit, *ſexaginta duas exterminabitur vnctio, & iudicium non eſt in eo.*

Vulg. La. *Et poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt.*

Vt perſpicuum ſit ſexaginta duas hebdomadas priores poſuiſſe, & poſtea ſeptem, in quibus *exterminatum iri vnctionem* dixit, id eſt, florentem in principibus ſacerdotum gratiam, & cum illi etiam qui contra legem creabantur, ſacerdotum principes appellarentur, merito *iudicium* inquit, *non eſt in ipſo.* etſi enim vnguntur, inquit, at non ſecundum legem vnguntur, verum præter legem hoc facere audent; & hoc ſuperius quoque planum fecit, ſeptem ſe hebdomadas vltimo loco poſuiſſe cum dixit, *vſq; ad Chriſtum eum ducem hebdomades ſeptem; & hebdomades ſexaginta duæ.* quas in ſeptem multiplicatas in ſua mente repoſuit, vt intelligamus ſi a Chriſto ſurſum verſus numerare velimus, ſeptem nos prius hebdomadas comperturos, deinde ſexaginta duas. quod apertius exponens, *reuertetur,* inquit, *& ædificabitur platea, & murus, & innouabuntur tempora,* hoc eſt, tempus ante ædificationem. *& poſt hebdomadas,* inquit, *ſexaginta duas exterminabitur vnctio,* & non dixit poſt ſeptem, ſed *poſt ſexaginta duas,* quas illæ ſeptem ſequuntur, C *in quibus exterminabitur vnctio, & iudicium non eſt in eo,* Herode alienigena regnante, qui paterno genere Aſcalonites, materno Idumæus erat, & ijs qui principes ſacerdotum vocabantur non ſecundum legem vnctis, ſed ab alienigenis principibus Herode, Archelao, & Romanis ducibus electis, deinde commemorat excidium, quo & ciuitas opprimenda erat, & hoc ipſum alienigenarum regnum euertendum, & pontificatus maximus non legitimus auferendus, & ait:

Et vrbem, & ſanctum diſſipabit cum duce veniente.

Vulg. La. *Et ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo.*

Hoc eſt cum principibus venientibus, qui non erunt legitimi, etenim vrbs, inquit, euertetur, & templum ſanctum penitus diſſoluetur. atque hæc patietur ciuitas *cum duce veniente,* hoc eſt, ducibus venientibus non legitimis, *ducem enim venientem* externum alienigenarum regnum, & non legitimum pontificatum maximum appellauit. D deinde docens fore, vt multo peiora prioribus mala ſuſtineant, ſubiecit,

Et excidentur ſicut in diluuio.

Hoc eſt, perniciem funditus ſuſtinebunt, qualem olim ſuſtinuerunt homines, cum omnem terram diluuium contexit, & admonens item futurum vt nunquam reuocentur, aut inſtaurationem vllam conſequantur,

Et vſq; ad finem inquit, *belli conciſi deſolationibus.*

Vulg. La. *Et finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.*

Funditus enim delebuntur, inquit, bello illo, veluti quodam diluuio oppreſſi, & in perpetuum his malis ſuccumbent, neque vllam vnquam, vt ab ipſis indicetur, veniam conſequentur. His de Iudæorum pernicie ita prædictis, reuertitur rurſus ad ſeptuaginta hebdomadum numerum, atq; eam, quæ ſexaginta nonem decrat, addens ait. E

Et confirmabit teſtamentum multis hebdomas vna, & in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium & libamen, & ſuper templum abominatio deſolationis & vſq; ad conſummationem temporis conſummatio dabitur ſuper deſolationem.

Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio. Vulg. La.

Igitur quænam futura ſint poſt ſexaginta duas hebdomadas, ſeptem hebdomadibus prædixi, inquit, decet autem percipere, quæ alia fient hebdomade. in hac enim nouum teſtamentum dabitur credentibus, atque omni eos virtute imbuet, *& in dimidio huius hebdomadis auferetur ſacrificium & libamen,* hoc eſt, ſacrificium ſecundum legem deficiet, oblato immaculati agni qui tollit peccata mundi, vero ſacrificio, quo quidem in reliquum oblato illa terminabuntur. quamobrem ſtatim peracto ſacrificio, cum ſpiritum Saluator noſter emiſiſſet, *velum templi ſciſſum eſt a ſummo vſq; deorſum,* ea quæ F pridem cerni non poterant, omnibus conſpicua faciens, Matth. 27. & quæ contingi, aut ad quæ adiri non licebat, adeunda aperiens. cum enim velum ſepararet a ſanctuario ſancta ſanctorum, in quibus erant propitiatorium & Cherubim & arca, fractum totum velum, rebus ipſis oſtendit quemadmodum ab interioribus partibus quæ ibi cuſtos aſſidebat, gratia receſſerit, & communia illa facta ſint, ad quæ pridem ſoli principi ſacerdotum aditus patebat. quod ſi quis etiam tempus percipere cupiat, ex Euangelio Ioannis cognoſcetur. cum enim annos circiter tres, cum dimidio prædicaſſet Dominus, ſanctoſque ſuos diſcipulos doctrina & miraculis confirmaſſet, tunc paſſus eſt, ac poſt crucem, & mortem, & reſurrectionem, & ad cælos aſcenſum, & ſanctiſſimi ſpiritus aduentum, reliquum hebdomadis tempus ſancti Apoſtoli Hieroſolymis prædicantes, & miracula edentes multis hominum millibus ad Euangelicam doctrinam ductis, noui teſtamenti munus impertiti, vt ſanctiſſimi quoque baptiſmatis gratiam conſequerentur, auctores fuere. G deinde cum Iudæi in ſanctum Stephanum impia illa facinora auſi fuiſſent, per oppida Iudææ populis diſſipatis, diui Apoſtoli breue tempus Hieroſolymis commorati, Samariam, Lyddam, & Ioppem obeuntes omnibus hominibus afferre ſalutaria decreta feſtinabant. Quamobrem diuus Archangelus beato Danieli, *confirmabit,* inquit, *teſtamentum multis hebdomas vna;* tempore ante crucem Domini, & quo ſancti Apoſtoli poſt Saluatoris reſurrectionem Hieroſolymis docuerunt, ſimul collecto. tum bifariam diuidit hebdomadem, & ait. *& in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium & libamen;* oblato enim vero ſacrificio, finem habebit vmbra legis. ad hæc ait, *ſuper templum abominatio deſolationis.* propter hoc enim ſacrificium inquit, non ſolum illud ſacrificium deficiet, ſed etiam *abominatio deſolationis* ſuper templum dabitur, hoc eſt, illud olim venerandum, & horribile templum omnino deſeretur. *ſignum* autem *deſolationis* erunt imagines quædam legibus interdictæ in ipſum illatæ. H quod Pilatus fecit, qui noctu in ſacrum Dei templum Imperatorum contra diuinam legem intulit imagines. hoc item Dominus in ſacris Euangelijs ſanctis ſuis diſcipulis prædixit. Matth. 24. Luc. 21. *Cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt a Daniele propheta, cognoſcite quia appropinquauit deſolatio eius: tunc qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes: qui in tecto non deſcendat tollere aliquid de domo ſua.* hæc autem dicebat vt ſignificaret quam celerrime appropinquare ipſorum excidium, quo funditus eſſent perituri. & paulo ante ait, Matth. 23. *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? ideo dico vobis, quia relinquetur domus veſtra deſerta.* hæc prædicens ſanctus Gabriel, poſtquam va [illegible]

natus

A natus fuerat fore, vt omnibus illis quæ ſecundum legem adhibebatur finis imponeretur, adiecit, *& per templum abominatio deſolationis*. & ne exiſtimarent Iudæi iterum templum priſtinum decorē & gloriam ruſus recuperaturum, neceſſario ſubiecit, *& vſq; ad conſummationem temporis conſummatio dabitur ſuper deſolationem*, vſq; ad finem enim ſæculi, inquit, conſummatio deſolationis manebit, nulla mutatione. quod item beatus Dauid dicit, *in ira conſummationis & non erunt, & ſcient quia Deus dominatur Iacob, & finium terræ*. cognoſcent autem quando videbunt ſignum filij hominis in cœlo, *tunc enim plangent omnes tribus, tunc videbunt in quem transfixerunt*. quod ſi hæc non ita ſe habent, quia quadringentorum & nonaginta annorum numerus tranſijt, & inſuper anni amplius quadringenti quadraginta, oſtendant quibus regnantibus Archangeli oraculum euentu comprobatum. Maccabæis at quadringenti nonaginta anni non intercedunt à Dario vſque ad ipſos, neq; item à Cyro, qui primus Perſarum regnum obtinuit, à Cyro enim ad Antiochum Illuſtrem, id eſt, Epiphanem, quo regnante Maccabæi iuſta indignatione adducti remp. adminiſtrandam ſuſcepere, B circiter quadringenti & triginta duo interſunt anni. præterea quis horum *ſanctus ſanctorum* vocatus eſt Iudas, an Ionathan, an Simon, an aliquis poſterorum his. atqui ne Abraham quidem patriarcha, neq; Moyſes legiſlator, neque Helias maximus prophetarum, ſanctus ſanctorū appellatus vnquam fuit. Igitur & tempus, & nomina nobis aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti aperte præſignificarunt, in quem cum credide rimus alterum eius aduentum expectantes ſupplicabimus vt in die iudicij ipſius clementiam conſequamur, cuius vtinam nos omnes compotes ſimus gratia & benignitate eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria, cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

Psal. 9. | Zach. 12. | Matth. 24.

ORATIO X.

Cap. 10. C *In anno tertio Cyri regis Perſarum verbum reuelatum eſt Danieli, cuius nomen vocatum eſt Balthaſar.*

Vulg. La. *Anno tertio regni Cyri regis Perſarum verbum reuelatum eſt Danieli cognomento Baltaſar.*

Quibuſdam videtur hic in tempore erratum eſſe, & pro anno primo, qui ab initio librum ſcripſit, *tertium* poſuiſſe, idq; ex eo conijciunt, quod beatus Daniel dixerit ſtatim poſt initium prophetiæ, *& fuit Daniel vſq; ad annum vnum Cyri regis*, ſi enim vſq; ad annum duntaxat primum Cyri regni permanſit, quomodo, inquiunt, propheta, quomodo tertio anno reuelationem vidit? ego autem arbitror, neque eo quod dictum eſt prius certum ac definitum ſignificari tempus neque primo anno Cyri regni beati Danielis vitam definiri. neque enim dixit, *vſq; ad primum annum Cyri regis*, ſed *vſq; ad annum vnum*. voluit autem, vt mihi videtur, eos qui propheticam ſcripturam legerint, docere, vt ipſe vſq; ad Cyrum Perſarum regem permanſit, qui ex bello captis Iudæis in libertatem vindicatis, iuſſit volentes in patriam redire, ſacrumq; Dei templum inſtaurare. D hoc etiam aperte nos docet ſanctus Angelus, qui cum Daniele paulo poſt colloquens, Dan. 11. *& fuit*, inquit, *in anno primo Cyri ſteti in fortitudinem & robur*, id eſt, in quo Cyrus regno potitus eſt, omnia moliri perſeuerabam, vt populum captiuum a ſeruitute liberarem, & in fine item Dan. 14. libri, *accepit*, inquit, *Cyrus Perſa regnum, & erat Daniel conuiua regis, & glorioſus ſuper omnes amicos eius*. ita vt vbique tertij anni numerus oſtendatur. *anno itaque tertio Cyri regni verbum reuelatum eſt Danieli, cuius nomen vocatum eſt Balthaſar.*

Et verum verbum, & potentia magna, & intelligentia data eſt ei in viſione.

Vulg. La. *Et verbum verum & fortitudo magna, intellexitq; ſermonem, intelligentia enim eſt opus in viſione.*

Iuſte *verbum & viſionem* vocant, conſpexit enim ſanctos Angelos, & audiuit eos colloquentes, & futura accurate edocuit, aſſeritq; *verum eſſe verbum*, vt ſine ambiguitate hæc dicentium ... accipiant.

E *In diebus illis ego Daniel eram lugens tres hebdomadas dierum, panem deſideriorum non comedi, & caro & vinum non introiuit in os meum, & vnguento non vnctus ſum vſq; ad trium hebdomadum dies.*

Vulg. La. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neq; vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.*

Neceſſe eſt luctus cauſam, quam prophetia obſcure docet, inquirere. præſentium enim nulla triſtitiæ ſubeſt cauſa. & rex enim mansuetus & humanus ac diuina in honore habens Danielis amicitiam plurimi faciebat, & cunctus populus ob regis manſuetudinem pace haud mediocri fruebatur, ac potius, ſi quis velit ad beati Hieremiæ prophetiam, ad Paralipomenon hiſtoriam, & ad Eſdræ ſcripturam animum attendere, inueniet Cyrum primo anno regni Iudæis omnibus qui redire vellent præcepiſſe, vt in patriam reuerſi ſanctum Dei templum ruſum ædificarent, ita vt propheta vndique animi lætitiæ cauſas habuerit. verum enimuero ſi quis hæc ſingula diligenter examinarit, hæc eadem comperiet Danieli doloris cauſas fuiſſe. cum enim rex omnibus, F qui vnque cuperent, libertatem ac reditum in patriam conceſſiſſet, complures, qui ſibi in Babylone domos conſtruxerant, earum quaſi vinculo detenti, neglecto in patriam reditu, externam patriæ regionem prætulerant. ſoli veræ pietatis amatores, patriarumque legum cuſtodes, poſtpoſitis, quæ in Babylone poſſidebant, facultatibus, patriam ſolitudinem vel ipſi regno anteponendam duxere. hoc itaq; beato Danieli maximum attulit luctum. videns enim diuinæ prædicationis veritatem, & regis manſuetudinem ..., clementiam, populiq; ingentem contumaciam & ..., animo vehementer angebatur, neq; lugere ... lamentari deſiſtebat. & iure aliquis quæſierit ... aliorum cauſa, qui ſe ſegnitiei tradiderant ... patriam aſpernati fuerant, lugeret ..., ipſe in patriam non eſt reuerſus ... facile diſſolui poſſe comperiet, ſi cap... G conſideret. quemadmodum enim non propter propria peccata permiſit illum Deus bello capi, ſed populi proſpiciens vtilitati, & veluti quendam ... oratorem & magiſtrum ſimul cum ipſis miſit, ita etiam reditus tempore cum plures in Babylone incolere, ea habitatione contenti, decreuiſſent, ruſus diuinus propheta cum illis degere compellitur, vt ne ſpirituali cura prorſus deſtituti, in impietatem penitus labantur hac de cauſa cum rex, qui tunc imperium obtinebat, in honore illum habens, omnique obſeruantia colens alijs omnibus anteferret, nullam beatus Daniel inuenit conſolationem, ſed ipſum valde angit & excruciat populi contumacia, & ſanctæ ciuitatis obitio, quare tres quoque dierum hebdomadas ieiunans permanſit. nam, *panem deſideriorum* inquit *non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, neque vnguento vnctus ſum vſque ad trium hebdomadarum dies*. nullam enim diligentiam, inquit, omnibus his diebus adhibui corporis ... non vnguentum extrinſecus, non ... tum, recte autem & admodum congruenter ... H nibus ſed *pani* verbum illud *deſideriorum* ... enim neceſſarius eſt, & communis omnium ... in carnibus ditiores veſcantur, pane autem præter ... res, etiam pauperiores alantur. Ideirco *panem deſideriorum* appellauit, vt cibum communem, & omnium alimentorum amabiliſſimum.

Et in die vigeſima & quarta menſis primi in anno tertio ego eram iuxta flumen magnum, ipſe eſt Tigris

Vulg. La. *Die autem vigeſima, & quarta menſis primi eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris.*

Et menſem & ieiunij dies annotare opus eſt ad Iudæorum iniquitatem coarguendam. diuina enim lege Leuit. 23. iubente *quartadecima primi menſis ad veſperam paſcha celebrari*, beatus Daniel vſque ad vigeſimam quartam ieiunus permanebat. quod ſi dicant Iudæi panem illum deſideriorum non comediſſe, quod panes azymos comederet

A uel [illegible] quidem ſita [illegible] hæc quo[illegible] dem in[illegible], panis enim & [illegible]mentatus [illegible] mentatus vocat[illegible]r. deinde quæ [illegible] os eorum impudens [illegible]hcuran[illegible]. *caro enim & vinum, non* [illegible] *non introierunt in os meum.* quod ſi carnes non attigi[illegible] qui-

Exod. 12. modo cel[illegible]brauit paſcha? [illegible] *cha enim nihil aliud eſt quam agnus, maſculus, anniculus, abſq; macula, ad [illegible] ſacrificatus, & aſſus igni.* qui [illegible] ca[illegible] [illegible] lit, quo[illegible] paſcha cel[illegible]brabat [illegible] pal[illegible] acceptat [illegible] diret legi ap[illegible] iuben[illegible] e[illegible] petagi celebrit[illegible] co quem elegerit dominus Deus. euidente[illegible] itaque le- gem [illegible] Iudæi cum has audent [illegible] extrema regi[illegible] ne celebrare [illegible]erum nos ad propoſ[illegible] reuertamur. *quarta* [inquit] *& [vi]geſima primi menſis in anno tertio ego eram iuxta fluuium magnum, ipſe eſt Tigris.* Hinc rurſus [illegible] mur non eſſe erratum in tempore, etenim hic *anno tert[io]* non primo dixit ſe viſionem vidiſſe.

Et ſuſtuli oculos meos & vidi, & ecce vir vnus indutus Baddim, & lumbi eius præcincti auro Ophaz, & corpus eius quaſi

B *Tharſis.*

Vulg. La. *Et leuaui oculos meos & vidi, & ecce vir vnus veſtitus l[i]neis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quaſi C[hryſo]lithus.*

Baddim, græca lingua ſignificantur By[ſ]ſina, [illegible] itaque i[illegible]ſus, qui viſus eſt, indumentum [illegible] by[ſſ]inum [illegible] xiſſe. Zonam vero *Ophaz*, hoc eſt auro [illegible] & maxime puro, *corpus autem, quaſi Tharſis* id eſt, [illegible] rat auro probatiſſimo è T[h]ar[ſ]is allato, etenim [illegible] Salomoni rude afferebatur aurum.

Et facies eius velut ſpecies fulgoris.

Splendor inquit, illuminans à facie eius fluebat.

Et oculi eius quaſi lampades ignis, & brachia eius & crura, quaſi viſio æris ſplendentis, & vox ſermonum eius quaſi vox turbæ.

Vulg. La. *Et oculi eius vt lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorſum ſunt vſq; ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis, & vox ſermonum eius, vt vox multitudinis.*

Habebat, inquit, oculos ignem emittentes, & bra-

C chia pulcherrimo æri ſimilia, viſus tibi eſſes illum audiens multam turbam [c]olloquentem audire.

Et vidi ego Daniel viſionem ſolus. & viri illi, qui mecum erant, non viderunt viſionem, ſed eſtaſis magna incidit ſuper eos, & fugerunt metu.

Vulg. La. *Vidi autem ego Daniel ſolus viſionem, porro viri, qui erant mecum, non viderunt, ſed terror nimium irruit ſuper eos & fugerunt in abſconditum.*

Sed aliquis fortaſſe dixerit, curnam fugerunt ij, qui viſionem non viderunt [illegible] at veriſimile eſt hoc ipſo maiorem il[li]s metum incuſſum, nullum enim conſpicati, & maximam v[oc]em audientes, merito terrore perculſi aufugerunt. *eſtaſin* [a]utem hic vocat non timiditatem ſolam, ſed [illegible] quæ græce dicitur [illegible]. & [ſi]milia ſunt hæc ijs quæ beato Paulo in itinere acci-

Act. 9. derunt, cum Damaſ[c]o appropinquaret. etenim ibi vidit ipſe lumen, quod eum circumfulſit, & qui cum eo erant nulla re viſa ſolam vocem audierunt. [S]icut hic quoque qui cum diuino propheta e[r]ant [illegible],

D ſed ſola audita voce ac nemine viſo fugiunt, ipſe ſolus manet.

Ego enim relictus ſum, inquit, *ſolus & vidi viſionem hanc magnam, & non eſt relictum in me robur, & gloria mea conuerſa eſt in corruptionem, & non obtinui vires.*

Vulg. La. *Ego autem relictus vidi viſionem grandem hanc, & non remanſit in me fortitudo, ſed ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium.*

Tantus enim mihi metus incidit ex ea viſione, vt membrorum harmonia diſſolueretur, & colo[r] ille, qui erat in corporis ſuperficie, mutaretur, atq; omnibus viribus [illegible] tuerer.

Et audiui, inquit, *vocem ſermonum eius, & cum audirem ego eram compunctus ſuper faciem meam, & facies ſuper terram.*

Vulg. La. *[Et] audiui vocem ſermonum eius, & audiens iacebam conſternatus [ſ]uper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.*

[illegible] tim enim audita, inqu[i]t, maxim[illegible] la v[illegible] [illegible]

[illegible] in te[rr]am demiſi.

Et ecce manus attingens me & erexit me ſuper genua mea, & ſuper veſtigia pedum meorum ſtatuit me.

[Vulg. La.] *[Et] ecce manus tetigit [me] & erexit me [ſu]per genua mea & ſuper articulos manuum mearum.*

Ita [illegible] aſſe[illegible] o velut [illegible] man[illegible] me t[illegible] [illegible] que [illegible] nab[illegible].

Ille [illegible] ad me Daniel [illegible] mon[illegible] in his, quæ ego loquor ad te, [illegible] tua [illegible]

Et dixit ad me Daniel vir deſideriorum intellige verba, quæ ego loquor ad te, [&] ſta in gradu tuo, nunc [illegible] ad te.

[illegible] beneuolentia qu[illegible] [illegible] non Baltha[ſar] [ſe]d *Danielem.* [illegible] [illegible] ab impi[illegible] [illegible] *Daniel* [illegible] præd[illegible] [illegible] iudicio prop[illegible] dignatus, [illegible] poſt ſæculis futur[illegible] rit.

Cumque loqueretur ipſe ad me ſermonem, [illegible]

Vulg. La. *Cumque dixiſſet [mihi ſ]ermonem [illegible]*

Sermo q[illegible] ſurgerem, verum metu [illegible] tam.

Et dixit ad me, ne timeas Daniel, quia à prima die, [q]ua dediſti cor tuum, vt intelligeres, [&] affligeres te coram domino Deo tuo, audita ſunt [ſ]ermones tui, & ego veni in ſermonibus tuis.

Vulg. La. *Et ait ad me, noli metuere Daniel quia ex die primo quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſer[mones] tuos.*

G

Hinc doc[e]mur quantum nobis [illegible] flictio, etenim B. D[a]n[iel] cum [illegible] [illegible] mo aſſli[illegible] voti ſui compo[s] [fac]tus [e]ſt. Q[illegible] viſione obtul[illegible] *à prima* [illegible] *qua dediſti cor tuum vt intelligeres, & vt aff[lige]re te coram [dom]ino D[e]o tuo audit[i] ſunt ſermones tui,* [illegible] indicium aduent[illegible] *ego enim veni in ſermonibus tuis,* id eſt, prop[ter] [illegible] tuo [illegible] quas adhibuiſti, p[illegible].

Et princeps, inquit *regni Perſarum ſtetit ex a[duerſo] mei, [v]num & viginti dies.*

Vulg. La. *Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi [viginti] [v]no diebus.*

P[r]ima ipſ[a] die, [i]nquit [illegible] tuis precibus ad [illegible] miſſus ſui, ſed [illegible] pr[o]hibuit me, ne ad te venir[em], Pe[rſar]um reg[ni] [prin]ceps.

Et [ec]ce Michael vnus [d]e principib. primis venit ad opitulandum mihi, & ipſum reliq[ui] ibi cum principe regni Perſarum.

Vulg. La. *Et ecce Michael [v]nus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remanſi [i]uxta regem [P]er[ſ]arum.*

H[o]c ap[illegible] doc[et] Moyſe[s], cum ait,

Quando diuiſit alt[iſſ]imus gentes, quando diſſeminauit [filios] Adam, conſtituit terminos gentium iuxta numerum ang[elo]rum Dei.

Quando diuidebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat [fili]os Adam conſtituit terminos populorum iuxta numerum [filiorum Iſ]rael.

Matth. 18. Et D[o]minus in [ſ]a[n]ctis Eua[nge]lijs Apo[illegible] inquit [illegible] *ne contemnatis vnum ex his puſillis, quia [illegible] rum quotidie vident faciem patris mei [qui] in cælis [eſt].* [illegible]

A [illegible] in diuina [illegible] hiſtoria que [illegible] ſingulis angeli [illegible] noſtrum [illegible] curam, vt cuſtodiant [illegible] tur, [illegible] liberent inſidiis. [illegible] [illegible] ſitum, vt gentium ſint præ[illegible] ſicut [illegible] docuit cuius di[illegible] beatus item Daniel con[illegible] icit ipſe *regni Perſarum principem* & [illegible] *principem Græcorum Michaelem* [illegible] *principem vocat.* [illegible] itaque tum ex hoc, tum ex illo loc[illegible] [illegible] quanam de cauſa Per[illegible] princeps [illegible] ſiſtere videbatur ei qui p[illegible] populo [illegible] m ſuſceperat, nam perturbationibus ange[illegible] naturam non eſſe ubnoxiam, quippe ſancti [illegible] [illegible], cuiuis perſpicuum eſt. & diuinis eos nutibus obtemperare ſine vlla controuerſia vſquequaque licet intelligere. Quomodo itaque Iſraelitarum tutelæ aduerſari videbatur Perſarum regni princeps? verum enimuero [illegible] quis diligenter conſiderare velit, [illegible] penet eorum, quæ dicta ſunt, ſenſum. nam *Perſarum princeps, & princeps Græcorum,* hoc eſt, ii, quibus eorum cuſtodia, & [illegible] commiſſa eſt [illegible], vt potè erga eos beneuo[illegible]
B [illegible] affecti [illegible] tutelam habebant [illegible] [illegible] [illegible] iniqui[illegible] ægre ferebant, ſi [illegible] [illegible] deb[illegible] [illegible] prouidentiæ fructus [illegible] ne[illegible] [illegible] in Deo, qui omnia creauit [illegible] [illegible] namque p[illegible] [illegible] hominem factus [illegible] *innotuit,* [illegible] beatus Paulus,

Epheſ. 3. *principibus & poteſtatibus per eccleſiam multiformis ſapientia Dei.* Hoc [illegible] myſterium ignorantes, & multam De[illegible] entiam [illegible] [illegible], quibus alia[illegible] [illegible] fuerat, indignabantur, quod [illegible] ne poſt legem [illegible] prophetas tan[illegible] ue docti [illegible] & curam, penitus affec[illegible], qui à [illegible] erentur [illegible] vel pluribus ma[illegible] op[illegible]; hoc etiam beato Danieli angelus, qui ſe [illegible] dum obiulit, [illegible] ebat, *& princeps regni Perſarum* [illegible] *ex aduerſo mei vnum & viginti dies,* hoc eſt, [illegible] omnibus diebus perſuadere ſtudebant, [illegible] hac pr[illegible] dignos cenſeri, opitulantem mihi Michaele, qui vnus erat e primis principibus, *& ipſum* [illegible], *reliqui ibi cum principe regni Perſarum.*

Et veni vt docerem te quæcunque occurrent populo tuo in nouiſſimis diebus, quia ecce viſio in dies.

C Vulg. La. *Veni autem, vt docerem te, quæ ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus, quoniam adhuc viſio in dies.*

Cumque [illegible] inquit veni [illegible] ad te, vt quæ haud [illegible] ſunt populo tuo, ante te [illegible] Michael [illegible] cum principe [illegible] cum prin[illegible] Per[illegible] *cum principe regni Perſarum,* hoc eſt, cui [illegible] Perſ[illegible] [illegible] ſumet imperium.

Cumque loqueretur [illegible] mecum ſecundum verba hæc, dedi faciem meam in terram, & compunctus ſum.

Vulg. La. *Cumque loqueretur mihi huiuſcemodi verbis, deieci vultum meum ad terram, & tacui.*

Cum enim [illegible] angelorum quoque principes [illegible] fuiſſe [illegible], quæ haberet [illegible] populum, [illegible] [illegible] turbus [illegible] deiecto in terram vultu [illegible], nec [illegible] poteram.

Et ecce quaſi ſimilitudo filii hominis tetigit labia mea, & locutus ſum, & dixi ad ſtantem coram me, Domine in viſione tua conuerſa ſunt interiora mea in me & ecce non habeo robur, & quomodo poterit dominus [illegible] *cum loqui cum domino meo hoc?* [illegible] *ego imbecillus factus ſum, & ex hoc tempore non ſta*[illegible] *in me robur, & ſpiritus non eſt relictus mihi.*

D Vulg. La. *Et ecce quaſi ſimilitudo filii hominis tetigit labia mea, & aperiens os meum locutus ſum, & dixi ad eum, qui ſtabat contra me, Domine mi, in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remanſit virium, & quomodo poterit ſeruus Domini mei loqui cum Domino meo, nihil enim in me remanſit virium. ſed & halitus meus intercluditur.*

Cum vidiſſet, inquit, me denuo animi anxietate cruciatum, ac velut humana quadam manu labia mea attigiſ[illegible] det mihi colloquendi facultatem, & dixiſſem, tuus ſolus conſpectus ipſe omnes mihi vires ademit [illegible] ani[illegible]

E [illegible] confuſionis ac perturbationis [illegible] & pr[illegible] [illegible] tation[illegible] innudauit deniqu[illegible] be[illegible] præ metu effectus ſum, vt ne vitato quid[illegible] e puſ[illegible] ſpiritum ducere: quomodo igitur potero, quæ [illegible] dicantur, intelligere, aut co[illegible] uens reddere reſponſum? [illegible] autem ex[illegible] me qui ab eo viſus eſt, illum [illegible] [illegible] pteret [illegible] nod [illegible] ipſum *Dominum* ap[illegible] let. [illegible] ſe[illegible] [illegible] *ſublatis,* inquit, *manibus ſuis* [illegible] *cælum, per viuentem* [illegible] *iurauit* [illegible] [illegible] ſi [illegible] ſ[illegible] tutem. *Dominum* [illegible] cat [illegible] vt Deum, ſed honorem [illegible] buum tribuens. [illegible] nos cum [illegible] oribus [illegible] loquentes hac appellati[illegible] e vti conſueuimus, quemadmodum etiam

Gen. 18. beatus Abraam [illegible] lo[illegible] vt homines con[illegible] picatus, & cum [illegible], vt cum [illegible] mini bu[illegible] colloquens, *obſecro* dixit *Domine ſi aliquam inueni gratiam coram te ne tranſeas, ſeruum tuum.* &

Gen. 24. be[illegible] Rebecca beati [illegible] in ſeruo, *bibe,* inquit, *Domine. & camelis tuis hauriam aquam.* igitur hoc etiam loco *Dominus* non [illegible] [illegible] auctorem ſignificat Deum, quod aperti[illegible] e[illegible] noſcemus, interim autem in[illegible] perſe[illegible] [illegible].

F *Et addidit,* inquit, *& tetigit me, quaſi viſio hominis, & corroborauit me. & dixit mihi, ne timeas vir deſideriorum, pax tibi, viriliter age, & eſto robuſtus.*

Vulg. La. *Rurſum ergo tetigit me, quaſi viſio hominis & confortauit me, & dixit, noli timere vir deſideriorum, pax tibi, confortare & eſto robuſtus.*

H[illegible] eſt, tulit [illegible] tus ſis, neque enim vt detrimenti ali[illegible] tibi afferre[illegible] iſtuc [illegible], ſed vt ea tibi [illegible] carem quæ di[illegible] concupiſti[illegible] [illegible] taque metu, [illegible], & fortem præbeas. & [illegible] bum res eſt confecta.

Et [illegible] *loqueretur ipſe,* inquit, *mecum corroboratus ſum & dixi, loquatur Dominus meus, quia corroboraſti me, & dixit, an noſti cur veni ad te? & nunc reuertor, vt prælier cum principe Perſarum. &* [illegible] *egre*[illegible] *, & princeps Græcorum veniebat, veruntamen annunciabo tibi quod conſtitutum eſt in ſcriptura veritatis, & non eſt qui reſiſtat mecum de his, niſi Michael princeps veſter.*

Vulg. La. *Cumque loqueretur mecum, conualui & dixi, loquere Domine mi, quia confortaſti me. & ait, numquid ſcis quare venerim ad te? & nunc reuertar vt prælier aduerſum principem Perſarum.* [illegible] *ergo egrederer apparuit princeps Græcorum veniens. veruntamen annunciabo tibi, quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis, & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps veſter.*

G Curnam, inquit, vnum aut duo dicam, Perſarum principem, & Græcorum [illegible] nulla earum virtutum, quæ ſuper cælos ſunt, velit populum veſtrum boni alicuius compotem fieri, p[illegible] ter multa vide[illegible] ſcelera, niſi ſolus Michael, cui [illegible] tutela credita eſt. *præliari* vero pro diſſerere ac perſuadere poſuit, cum oſtendere vellet illius iuſtam contra populum indignationem, & ſuam e[illegible] eundem populum beneuolentiam. eſt autem veri ſimile eum qui di[illegible] ebat, ſanctum eſſe Gabrielem, qu[illegible] in alias etiam reuelationes ipſi interp[illegible] atus eſt.

Cap. 9. *Et factum eſt,* inquit, *in anno primo Cyri ſtetit in fortitudinem & robur.*

Vulg. La. *Ego autem ab anno primo Darii Medi ſtabam vt confortaretur & roboraretur.*

Stati[illegible] inquit, cum Cyrus regno potitus eſſet, & terminus captiuitatis expletus, iuſtiti[illegible] quoad effeci vt populus diuin[illegible] us in libertatem vindicaretur.

H *Et nunc renunciabo tibi veritatem.*

Vulg. La. *Et nunc veritatem annunciabo tibi.*

Vere tibi dico quæ futura ſunt.

Ecce adhuc tres reges ſurgent in Perſide.

Vulg. La. *Ecce adhuc tres reges ſtabunt in Perſide.*

Poſt Cyrum Cambyſes regnauit [illegible] cuius ſucceſſores Magi decem menſes regno potiti ſunt, poſt illos Darius Hyſtaſpis.

Et quartus, inquit, *ditabitur diuitiis magnis ſuper omnes.*

Vulg. La. *Et quartus ditabitur opibus nimiis ſuper omnes.*

Xe[illegible] hic eſt, de quo [illegible] tur Da[illegible] tilius.

A

Et poſtquam ipſe obtinuerit diuitias, inuadet in omnia regna Græcorum.

Vulg. Lat. *Et cum inualuerit diuitiis ſuis concitabit omnes aduerſum regnum Græciæ.*

Huius etiam, qui nobis ſunt externi, hiſtorici, ſcriptores, ſophiſtæ, & oratores meminerunt, qui narrant & illius ſuperbam cum exercitu profectionem, & ridiculum diſceſſum. nam vſque ad ipſum ſummatim [illegible] tis Perſicis rebus & iis, qui poſt ipſum [illegible] narunt, vt [illegible] imbecilliores effecti fuerunt, omiſſis, ad Macedonem tranſtulit orationem.

Et conſurget, inquit, *rex potens & Dominus erit dominii multi, & faciet ſecundum voluntatem ſuam, & cum ſteterit regnum eius, conteretur, & diuidetur in quatuor ventos cæli.*

Vulg. Lat. *Surget vero rex fortis & dominabitur poteſtate multa, & faciet quod placuerit ei, & cum ſteterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cæli.*

Alexandro enim, vt iam etiam diximus, omnem, vt ita dixerim, orbem terrarum adepto, deinde communem hominum finem ſortito, quadripartitum diuiſum eſt regnum, vt ſæpius iam memorauimus, & hic rurſus diuinus Archangelus ita ait,

B

Et diuidetur in quatuor ventos cæli, & non in nouiſſima eius, neque ſecundum dominationem eius qua dominatus eſt.

Vulg. Lat. *Et diuidetur in quatuor ventos cæli, ſed non in poſteros eius, neque ſecundum potentiam illius, qua dominatus eſt.*

Quod autem dicit, ita ſe habet. Alexander cum duodecim annos integros regnaſſet, ſex vltimis annis & Perſarum & Aegyptiorum demolitus eſt regnum, omneſque interiectas nationes ſub ſuam ditionem ſubiunxit. erit itaque, reges, qui poſt ipſum regnarint, nulla in re ſimiles futuros Alexandro, neque virtute, neq; poteſtate illa, quam nouiſſimis annis ſibi fuerat adeptus, hoc enim ſignificat, *in nouiſſima eius, neq; ſecundum dominationem ipſius qua dominatus eſt.*

Quia euelletur regnum eius, & dabitur aliis præter hos.

Vulg. Lat. *Lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his.*

Non ſolum enim in hos quatuor, inquit, diuidetur, ſed etiam aliis præter hos tradetur. His enim regnantibus Arſaces Perſa bello victor adeptus eſt regnum, & partem quandam Perſici imperii recuperauit, ex quo ad hoc vſque tempus Perſarum reges Arſacidæ vocantur; cum ſuperiores non Arſacidæ, ſed Chamænides appellarentur: & Romanis item Macedonico diuiſo regno

C

maior fuit potentia, qui deinde ab his eiſdem regibus tributum exegerunt. ita præſignificata diuiſione, duorum regum meminerit [illegible], neque enim rex Aſiæ, neque [illegible] Macedoniæ diutius permanſit. præterea quæ nihil ab [illegible] calamitatis accidit Iudæis. duorum igitur dumtaxat meminit, per quos difficiles calamitates experti [illegible] Iudæi. & [illegible], Aegypti rex, & is cui natior [illegible] orientem [illegible] commiſſum fuit imperium. qui in Antiochia, & Babylone obtinuerunt regias. decet autem nos [illegible] eorum, quæ dicenda ſunt, argumentum [illegible] declarare, deinde ſingillatim interpretari. *Hircus ille, quem beatus Daniel vidit, poſt vnum cornu confractum, quatuor cornua produxit.* hos ipſos reges, *ex vno ipſorum alterum cornu natum eſt*, quod & Aegyptum maxime debellauit, & in infinitas Iudæorum nationem calamitates coniecit. & per hoc *cornu* ſignificatur Antiochus Illuſtris, id eſt, Epiphanes. *& quartam beſtiam beatus Daniel vidit decem cornibus præditam, inter cuius cornua aſcendebat paruum cornu, quod oculos habebat, & os loquens magna, & prælium committebat cum ſanctis.* rurſus autem ex

D

his intelligimus in fine Romani regni decem eodem tempore exorituros reges, qui multa ſibi vltro citroque damna inferent, alter alterius regna mutuo debellantes, quemadmodum Macedones faciebant. cumque hæc acciderint, oſtenturum ſe virum peccati filium perditionis, id eſt, Antichriſtum. Quando itaque ſimiles fuerint regni Romanorum fines diuiſioni regni Macedonici, quæ tum ab his, tum ab illis facienda ſunt, ſimul edocet beatus Daniel. alia enim ex iis, quæ dicenda ſunt, Macedonibus conueniunt, alia futuris decem cornibus, atque illi, quod rurſus ex ipſis productum fuerit. & hæc ita

& haberet, ea ipſa prophetia diſcemus. decet itaque, nos omni ſtudio animum adhibere, vt congruenter diuidamus, quæ his, quæue illis conueniant. cuius rei exemplum habemus Euangelicam doctrinam. etenim cum Dominus de templo quod erat in Hieroſolymis Apoſtolis dixiſſet, *Amen amen dico vobis non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.* deinde illis inter [illegible] tibus. *quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui* & [illegible] plici allata interrogatione, Dominus pro[illegible] red[illegible] dit reſponſum, ſimul ea dicens, & quæ Hie[illegible] mis eſſent euentura, & quæ in conſummatione ſæculi [illegible] ra. quis vero ſunt diuinis inſtituti m[illegible] is, [illegible] & hi & [illegible] lis congruentia temporibus facile di[illegible] hoc [illegible] que nos etiam hoc in loco adhibita, q[illegible] par eſt demonſtratione, facturi ſumus. Cum docuiſſet igitur b[illegible] tum Danielem is, qui cum eo colloquebatur, quad[illegible] natio regnum diuiſum iri, duobus omiſſis Maced[illegible], inquam, & Aſiæ, ſiue Helleſponti regibus, qui breue tempus regnaſſent, ac Iudæos minime offen[illegible] nt, ſubiicit:

Mat. 24.

Et corroboratus eſt rex Auſtri, & de principibus eius vnus corroborabitur ſuper ipſum, & dominabitur dominatione multa extra poteſtatem ſuam.

F

Vulg. Lat. *Et confortabitur rex Auſtri, & de principibus eius prævalebit ſuper eum, & dominabitur ditione, multa enim dominatio eius.*

Ptolemæum Philopatorem dicit, qui non [illegible] Aegypti regno etiam Phœnicem, & Samariam [illegible] dæamque ſibi aſciuit. vnum autem de principibus [illegible] corroboratum Scopam intelligit, cuius etiam Ioſephus ſcriptor Hebræus meminit. qui cum operi nauio ſe ducem præbuiſſet, multa eorum, quæ extra Ptolemæi regnum erant, in Ptolemæi ditionem redegit. hoc [illegible] cus, *& dominabitur*, inquit, *dominatione multa extra poteſtatem ſuam.* hoc eſt, potietur multarum nationum, quæ fuerint extra ſibi definitam poteſtatem.

Et poſt annos eius commiſcebuntur, & filia regis Auſtri ingredietur ad regem Aquilonis vt faciat fœdera cum eo.

Vulg. Lat. *Et poſt finem annorum fœderabuntur, filiaq; regis Auſtri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam.*

Poſt Ptolemæi Philopatoris obitum regnauit Ptolemæus filius eius Epiphanes appellatus. hoc ſignificat cum dicit, *poſt annos eius commiſcebuntur*, & docens quomodo commiſcebuntur, *filia*, inquit, *regis Auſtri ingredietur ad regem Aquilonis, vt percutiat fœdera cum ipſo.* regem vero *Aquilonis* appellat Antiochum, non Epiphanem, ſed

G

illum, qui vocatus eſt Magnus, Antiochi Epiphanis patrem, hic enim fuit illis Ptolemæis æqualis.

Et non obtinebit robur brachii, neque ſtabit ſemen eius, & tradetur ipſi, & ferentes eam, & puella & corroborans ipſam in temporibus.

Vulg. Lat. *Et non obtinebit fortitudinem brachii, nec ſtabit ſemen eius, & tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam, adoleſcentes eius, & qui confortabant eam in temporibus.*

Verum nuptiæ quidem fient, inquit, non tamen diuturnius connubium manebit, ſed reddetur ei, qui tradidit ipſam, per eos, qui ipſam adduxere, vna cum iis, quæ cum ea fuerint allata; hoc enim ſignificat, *& corroborans ipſam in temporibus*, id eſt, diuitiæ, quæ matrimonium potens, opulentumq; efficiunt.

Et ſurget, inquit, *de flore ex radice eius in præparatione ipſius.*

Vulg. Lat. *Et ſtabit de germine radicum eius plantatio.*

Hoc eſt, reddetur quidem parenti, ſed pariet regem, qui regno illius, qui dederit, aduerſabitur.

H

Et veniet, inquit, *ad virtutem.*

Et veniet cum exercitu.

Virtutem ipſam Hieruſalem vocat, vt quæ diuina gratia fruens diuinam [illegible] turem per eam [illegible] o tempore fiebant, oſtend[illegible] quod n[illegible] ius Maccabæorum liber docuit. [illegible] præter omnem ſpem demum Antiocho [illegible] pertueni, Deoq; in [illegible], conſtituq; ingredi in ad [illegible] dom[illegible] ſupp[illegible] cantes eum arceban[illegible] Hageliis peru[illegible] tur, interim a

Maccab. 3

A [illegible] autem Iudæi Alexandriam ſe recepit, & illa facere aggreditur, quæ hiſtoria docet. Idque etiam propheta prædicit, veniet inquit ad virtutem.

Et ingredietur in munitiones regis Aquilonis, & faciet in ipſis, & corroborabitur.

Vulg. La. *Et ingredietur prouinciam regis Aquilonis, & abutetur eis, & obtinebit.*

Munitiones vocat tributum ipſi præbentes ciuitates, [illegible] enim fulciunt, & ſuſtentant regnum quæ [illegible], quibus militaris alitur exercitus.

Deos eorum, cum conflatilibus eorum, omne vas deſiderabile [illegible] & auri cum captiuitate introducet in Ægyptum, ipſe ſtabit ſuper regem Aquilonis.

In[illegible] eorum, & ſculptilia, vaſa quoque pretioſa auri [illegible] captiua ducet in Ægyptum, ipſe præualebit aduerſus regem Aquilonis.

Primo enim & altero prælio Ptolemæi vicerunt, vt docent [illegible]. Ioſephus quoque ita ait erat. Iudæis e[illegible] Antiocho magno Aſiæ regnum obtinente euenit, [illegible] multis laboribus premerentur vexata eorum [illegible]ne, & illi itidem qui Cœlen Syriam incolebant, nam bellum ipſo gerente aduerſus Ptolemæum Philopatorem & contra filium ipſius Ptolemæum cognomento [illegible]hanem, vſu venit vt ipſi multa mala ſuſtinerent, & [illegible] victo, quam victore eadem [illegible] ac paulo [illegible]mque viciſſim Ptolemæum Antiochus Iudæam [illegible] vita functo Philopatore filius eius ma[illegible] exercitum duce Scopa, [illegible] que [illegible] Syria, qui & multas eorum cepit vrbes, & [illegible]tem, quæ debellata adiuncta eſt [illegible] mul[illegible] po[illegible] Antiochus Scopam [illegible] ad fontes Iordanis eum [illegible] ac magnam [illegible] partem occi[illegible] [illegible] vero cum Antiochus vrbes in Cœle Syria [illegible], quas Scopas occuparat, & Samariam, ſponte ad [illegible] adiunxere Iudæi [illegible] in ciuitate omni eius [illegible], & militibus, & elephantis, abunde commeatum præbuere, & præſidia à Scopa in arce Hieroſo[lymorum] relicta obſidenti alacriter opem tulere. & ne alia [illegible] ſequens vlteriùs modum protogans volumen pro[illegible] ad illa volentem relego.

Et ingredietur, inquit, in regnum regis Auſtri, & reuertetur ad terram ſuam, & filii eius cogent turbam exercituum multorum.

Vulg. La. C [illegible] rabitur in regnum rex Auſtri, & reuertetur ad terram ſuam, [illegible] autem eius prouocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum.*

[illegible] autem eos vocat, quibus militandi munus impoſitum fuerat, ſicuti filios hominum homines, & filios prophetarum prophetas, quod eſt Hebræorum linguæ idioma.

Et ingredietur veniens, & inundans.

Vulg. La. *[illegible] veniet properans & inundans.*

Hoc eſt, impetu latus, & diluuii inſtar omnia corrumpens.

Et prateribit, & ſedebit, & congredietur vſque ad robur eius.

Vulg. La. *[illegible] reuertetur, [illegible] concitabitur & congredietur cum robore [illegible]*

Hoc eſt, omnibus viribus inuadet in Ægyptum, & [illegible]te adhibita caſtra ponet translato in eam regio[illegible] bello. [illegible]

Et irritabitur rex Auſtri, & egredietur, & pugnabit bello cum rege Aquilonis, & ſtatuet turbam multam, & tradetur turba in manu eius, & capient turbam multam & exaltabitur cor eius, & deiiciet multa millia, [illegible] corroborabitur.

Vulg. La. D *[illegible] rex Auſtri [illegible] & pugnabit aduerſum regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu eius, & capiet multitudinem, [illegible] exaltabitur cor eius, & deiiciet multa millia, ſed non præualebit.*

Cum enim rex Auſtri inſtructam turbam multam in acie oppoſuerit, ſuperabit, inquit, Antiochum, ac multitudinem illam ſibi ſubiiciet, & [illegible] ſuperbiæ [illegible] multa hominum millia conficiet. Verumtamen [illegible] potietur Ægypto, neque obtinebit Ptolemæi ſe[illegible], qua de cauſa indignatus rurſus

Reuertetur, inquit, rex Aquilonis, & adducet turbam multam ſupra priorem, & in fine temporum ingredietur ingreſſu in virtute magna, & in [illegible] multa.

Vulg. La. *Conuertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo maiorem, quam prius, & in fine temporum, annorumque, veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis.*

E

Rurſus enim maiore, inquit, priore exercitu coacto inuadet Ægyptum, quod faciet circiter regni ſui finem, id enim ſignificat, *in fine temporum, & ingredietur ingreſſu in virtute multa.* Hic conduplicatio eſt Hebraica, volunt enim dicere, magno comitatu ingredietur, eſt autem idioma tum Hebræorum tum Syrorum, qui conſueuerunt dicere: ingrediens ingreſſus eſt, & comedens comedebat, & alia omnia huiuſcemodi interpretes itaque multa adhibita diligentia idiomata quoq; Hebræa ſecuti ſunt.

Et in temporibus illis, inquit, multi conſurgent aduerſus regem Auſtri.

Ita enim ab Antiocho debellatum Ptolemæum vt imbecillem, in reliquum etiam finitimi contemnent.

Et filii peſtilentiarum populi tui, extollentur, vt ſtatuant viſionem, & debilitabuntur.

Vulg. La. *Filii quoq; præuaricatorum populi tui extollentur vt impleant viſionem, & corruent.*

F Hic rurſus peſtilentes *filios peſtilentiarum* appellauit, ſceleſti enim & improbis moribus deprauati, impiamq; vitam pietati præferentes per hos reges cultum legitimum demoliri conabuntur, neque poterunt, illi enim minus impii Iudæorum nationem coluerunt, & [illegible] uarunt.

Et accedet, inquit, rex Aquilonis, & effundet aggerem & capiet vrbes munitas.

Vulg. La. *Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet vrbes munitiſſimas.*

Hoc eſt, obſidens aggeribus adhibitis, machiniſque admotis.

Et brachia regis Auſtri non ſtabunt.

Vulg. La. *[illegible] brachia Auſtri non ſuſtinebunt.*

Hoc eſt, omnibus deſtituetur viribus

Et conſurgent electi eius, neque erit robur ad ſtandum.

Vulg. La. *Et conſurgent electi eius ad reſiſtendum, & non erit fortitudo.*

Et coactis optimatibus ſuis nihil proficiet

Et faciet adueniens aduerſus eum ſecundum voluntatem ſuam.

Vulg. La. *Et faciet veniens ſuper eum iuxta placitum ſuum.*

G Facile enim erit in[illegible]quum, inquit, vn[illegible]que eum contemnere, quod reſiſtere nequeat, & aduerſarios ipſe ſuperare.

Et ſtabit in terra Sabir.

Vulg. La. *Et ſtabit in terra inclyta.*

Quædam exemplaria *in terra Sabair* habent & quidam [illegible]rum, qui Hebræorum vocem in Græ[illegible] tranſtulere, voluntatis terram, *terram Sabair* vocarunt, ſignificatq; promiſſionis terram, quæ voluntatis erat, *& montem Sion quem dilexit, & in quo beneplacitum eſt Deo habitare in* Pſal. 77. Pſal. 67. *eo*, & *Sabair*, [illegible] ſiue exercituum interpretantur, ſiue igitur terra voluntatis, ſiue terra exercituum Iudæa vocata ſit, etenim ſupra quoque *exercituum* ipſam appellauit. Hic etiam *Sabair ſiue Sabir* eam nuncupat. accedet inquit, rex Babylonis ad ipſam quoque.

Et conſumetur in manu eius.

Hoc eſt proſpere ſuccedet. ſic enim o[illegible] Ioſephus [illegible] hiſtoria, Iudæos Antiocho [illegible] accepto magno [illegible] honore ab illo habitos fuiſſe.

H *Et ponet faciem ſuam, inquit, vt veniat in robore totius regni eius.*

Vulg. La. *Et ponet faciem ſuam vt veniat ad tenendum vniuerſum regnum eius.*

Conabitur enim omne regis Auſtri regnum ſibi vindicare

Et recta, inquit, omnia cum eo faciet.

Vulg. La. *Et recta faciet [illegible] eo.*

Quæcunque enim dirpuerit, ea, inquit, omnia red[illegible].

Et filiam mulierum tradet ei, vt corrumpat ipſam & non permanebit, neque erit illi.

Vulg. La. A *Et filiam fœminarum dabit ei, vt euertat illud, & non ſtabit, nec illius erit.*

Quod ſupra obſcure dixerat, hic apertius declarat, dabit enim ipſi, inquit, vxorem filiam ſuam, nec multo poſt tempore ipſa redderet ei, qui dederit, ſoluto matrimonio. cumq; ita affecerit Aegyptum,

Conuertet faciem ſuam ad inſulas, & capiet multas, & ceſſare faciet principem opprobrii ſui, verum opprobrium eius conuertetur in eum.

Multis enim inſulis in ſuam ditionem redactis illarum principes imperio abdicatos eiuſmodi reddidit, qui ludibrio haberentur. verum ne ipſe quidem huius rei expers opprobrii. Romani enim illi ad Thermopylas debellato, compreſſa eius ingenti audacia, mille impoſuere talentorum tributum, quod ſibi ſingulis annis eum afferre coegerunt, filiumque eius Antiochum cognomento Epiphanem acceptum obſidem Romæ cuſtodiebant. quod nos docet primus liber Maccabæorum. (1. Macca. 1.) cum enim ſcriptor locutus de iis eſſet, qui Alexandri regnum excepere, ſubiecit. *& exiit ex eis radix peccatrix Antiochus Illuſtris*, id eſt, Epiphanes *filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obſes.* hoc præſignificans Daniel, is, qui cum eo colloquitur, *verum*, inquit, *opprobrium eius in eum conuertetur*. bis adducit.

B *Et conuertet faciem ſuam ad obtinendam terram ſuam.*

Vulg. La. *Et conuertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ.*

His in inſulis peractis, inquit, in ſuum regnum reuertetur.

Et infirmabitur, & cadet, & non inuenietur, & ſurget de radice eius planta regni, & ad præparationem ipſius transferens.

Vulg. La. *Et impinget, & corruet, & non inuenietur, & ſtabit in loco eius viliſſimus, & indignus decore regio.*

De Antiocho Illuſtri, id eſt, Epiphane loquitur, qui Roma profectus Seleuco fratri ſuo ſucceſſit, nam Antiocho Magno Seleucus cognomento Philopator ſucceſſerat filius eius, quo mortuo Antiochus Epiphanes accipit regnum, de quo ait: *ſurget de radice eius planta regni, & ad præparationem ipſius transferens*, hoc eſt, patris imperium imitans, & idoneus ad obtinendum ſibi ab illo paratum regnum. hoc declarans adiecit,

Et faciens gloriam regni.

Id eſt, in rebus gerendis ſe maxime ſtrenuum præbens.

C *Et in diebus illis conteretur, & non in facie, neque in bello.*

Vulg. La. *Et in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio.*

Idoneus enim erit, inquit, qui vel ſolo nomine abſq; prælio, ac ſine ſanguine omnibus terrorem incutiat, eoſque ſibi ſubiiciat.

Et ſtabit in præparationem eius.

Vulg. La. *Et ſtabit in loco eius deſpectus.*

Tanta, inquit, eius erit virtus, vt etiam ſine prælio regnum ad ſe à parente tranſlatum obuocat.

Et deſpectus fuit, & non eſt data ſuper eum gloria regni.

Vulg. La. *Et non tribuetur ei honor regius.*

Atqui non erat, inquit, illuſtris, vt rex, ſed vilis quidam videbatur, qui Romæ cuſtodiretur.

Et reuertetur in abundantia, & obtinebit regnum in lapſibus.

Vulg. La. *Et veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.*

Verumtamen, inquit, quamuis valde deſpectus, cum multa copia veniet, plurimoque exercitu, & dolo ſibi opitulante, ac fraude adhibita regnum obtinebit. Hoc etiam in ſecunda viſione beatus Daniel conſpexit, audiuitque ſanctum Gabrielem cum diceret, *dolus in manu eius & in corde ſuo magnificabitur, & occidet multos, & in perditione multorum ſtabit*, & hic ſimiliter, *obtinebit enim re-* D *gnum*, inquit, *in lapſibus*.

Et brachia inundantis inundabuntur à facie eius, & conterentur.

Vulg. La. *Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie eius & conterentur.*

Hic denuo Aegyptiorum innuit regnum, quia etiam illi multum potentes, & inſtar diluuii aduerſarios corrumpentes, & ad internecionem delentes ab ipſo inundabuntur, & conterentur. neq; iſti ſoli, ſed etiam

Dux teſtamenti, & à commiſtionibus erga ipſum faciet dolum. E

Vulg. La. *Inſuper & dux fœderis, & poſt amicitias cum eo faciet dolum.*

Hic præſignificat ſeditionem concitatam contra Oniam principem ſacerdotum, a Ieſu, qui etiam Iaſon dictus fuit, & Oniæ filio Menelai, ex quibus Iaſon cum prius ad Antiochum contendiſſet, fratrem ſuum pontificatu eiecit, Menelaus vero muneribus & auro Antiocho miſſis, ad ſe rurſus reuocato pontificatu expulit Iaſonem. hinc graues & moleſtæ calamitates Iudæorum nationes inuaſere. Hæc ante beatus Daniel doctus audit. *Brachia inundantis ab ipſo inundabuntur.* & loquitur de Ptolemæo Philometore, qui Ptolemæo Epiphani ſucceſſit, his ſubiecit. *& dux fœderis.* principem ſacerdotum intelligi vult pium Iaſonis fratrem, præmonetque fore vt illum etiam abdicet pontificatu maximo. deinde docet, quomodo *& a commiſtionibus erga illum faciet dolum*, vtetur enim miniſtris, inquit, qui ſe idem habere glorientur genus, adhibitoq; dolo, in nationem infinita mala patrabit.

Et aſcendet, & ſuperabit ipſum modica gente.

Vulg. La. *Et aſcendet & ſuperabit in modico populo.* F

Deceptis enim Hieroſolymorum incolis, quaſi pacificus ingreſſurus, primum in ſacri Dei templi adyta ingredi auſus eſt, deinde ablato omni impoſito ornatu, & vaſis diuino cultui dedicatis, egreſſus eſt. rurſuſq; adducto ad vrbem exercitu octuaginta hominum millia occidit. neq; his contentus miſſis ducibus ſuis innumerabiles cædes faciendas curauit. hæc præſignificans, *& ſuperabit*, inquit, *ipſos modica gente.*

Et in abundantia, & in pinguibus regionibus veniet.

Vulg. La. *Et abundantes & vberes vrbes ingredietur.*

Neq; enim propter inopiam cum paucis, inquit, veniet, ſed propter ſuæ mentis ſuperbiam: eſt enim ipſi & abundantia, & fructus infinitarum gentium pinguium, ſibi vectigalia multa ſuppeditantium.

Et faciet, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius, prædam, & ſubſtantiam, & ſpolia ipſis diſperget.

Vulg. La. *Rapinas & prædam, & diuitias eorum diſſipabit.*

Nam cum omnes eius patres & maiores Iudæorum nationem in magno honore habuerint, iſte contraria omnia faciet, occidens, & rapiens, atque in ſeruitutem addicens, & militibus eorum bona concedens.

Et ſuper Aegyptum, inquit, *cogitabit cogitationes ſuas, & vſque ad tempus.*

Vulg. La. G *Et contra firmiſſimas cogitationes inibit, & hoc vſque ad tempus.*

Hoc eſt, neque diutius hoc obtinebit.

Et excitabitur robur eius, & cor eius contra regem Auſtri in virtute magna.

Vulg. La. *Et concitabitur fortitudo eius, & cor eius aduerſus regem Auſtri in exercitu magno.*

Hanc ipſius in Aegytum profectionem prima nos Maccabæorum docet hiſtoria. *ingreſſus eſt enim Antiochus*, inquit, *in Aegyptum, in turba graui, & in curribus, & elephantis, & equitibus, & in claſſe magna, & conſtituit bellum aduerſus Ptolemæum regem Aegypti, & veritus eſt Ptolemæus à facie eius, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi, & ceperunt vrbes munitas in terra Aegypti, & ceperunt ſpolia Aegypti.* (1. Macca. 1.) & hæc cum ante doceretur beatus Daniel audiuit:

Et rex Auſtri prælio cum ipſo confliget, in virtute magna & forti valde, & non ſtabit, quia cogitabunt contra ipſum cogitationes.

Vulg. La. H *Et rex Auſtri prouocabitur ad bellum multis auxiliis & fortibus nimis, & non ſtabunt, quia inibunt aduerſus eum conſilia.*

Hoc eſt, multas & varias inſidias ei molientur.

Et comedent, inquit, *neceſſaria eius.*

Vulg. La. *Et comedentes panem cum eo.*

Hoc eſt, conſument omnem illius prouentum, & vectigal, quod ipſi pendetur, diripientes ad ſe conuertent.

Et conterent ipſum, & copias eius diſſoluent, & cadent vulnerati multi.

Vulg. La. *Conterent illum, exercituſq; eius opprimetur, & cadent interfecti plurimi.*

Neq;

A Neq; ipſum ſolum, ſed etiam exercitum eius inſtar diluuii corrumpet, & ingentem cædem patrabit.

Et vtriq;, inquit, reges corda eorum in improbitatem, & in menſa vna mendacia loquentur, & non dirigetur.

Vulg. La. *Duorum quoq; regum cor erit, vt male faciant, & ad menſam vnam mendacium loquentur, & non proficient.*

Romani enim ſicut nos Ioſephus hiſtoricus docet, audita eius cum exercitu profectione, per legatos denuntiarunt, vt recederet ab Aegypto. *quare percuſſo fœdere,* inquit, *pacem fecit, & ſocietatem cum Ptolemæo iniuit.* ſimulatam vero amicitiam docens iis, qui cum Daniele colloquebatur; *& vtriq;,* inquit, *reges corda eorum in improbitatem, & in menſa vna mendacia loquentur, & non dirigetur,* hoc eſt, non erit ſtabilis pax illa.

Quia adhuc finis erit in tempus.

Vulg. La. *Quia adhuc finis in aliud tempus.*

Hoc eſt, rurſus enim cum hoc tempus effluxerit, congredientur, & prælio dimicabunt.

Et reuertetur, inquit, *in terram ſuam in ſubſtantia multa.*

Vulg. La. *Et reuertetur in terram ſuam cum opibus multis.*

Veruntamen tunc, inquit, cum multis diuitiis, multarumque facultatum abundantia in ſuum regnum redibit,

Et cor eius aduerſus teſtamentum ſanctum.

Hoc vno in reliquum ſtudio tenebitur, vt legem à B Deo Iudæis datam euertat, atq; hæc inita conſilia ad exitum perducat.

Et faciet enim, & reuertetur, inquit, *in terram ſuam.*

Hoc quoq; Maccabæorum liber, & Ioſephi tradit hiſtoria.

Et in tempus ſuum reuertetur, & veniet in Auſtro, & non erit ſicut prima etiam nouiſſima.

Vulg. La. *Statuto tempore reuertetur, & veniet ad Auſtrum, & non erit priori ſimile nouiſſimum.*

Hoc eſt, non ſimiliter vincet, ſed victus reuertetur. illud autem, *in tempus ſuum*, idoneum bello tempus ſignificat.

Et ingredientur ad ipſum ingredientes Citiæ, & humiliabuntur.

Vulg. La. *Et venient ſuper eum Trieres, & Romani, & percutietur.*

Aſcitis enim ſibi multis Cypriis, & aliis inſulanis, nam *Citium* ad hoc vſque tempus oppidum eſt Cypri, inuadet quidem Aegyptum, ſed victus & profligatus redibit.

Et reuertetur, inquit, *& indignabitur contra teſtamentum ſanctum.*

Vulg. La *Et reuertetur, & indignabitur contra teſtamentum ſanctuarii.*

C Omnem enim iracundiam, inquit, qua propter acceptam cladem exarſerit, contra ſanctum teſtamentum euomet. factumq; oſtendens,

Et faciet, inquit, *iracundiam.*

Secundo enim aduentu & multam faciet cædem, & eos, qui effugerint, rediget in ſeruitutem.

Et reuertetur, & intelliget ſuper derelinquentes teſtamentum ſanctum.

Vulg. La. *Reuerteturq;, & cogitabit aduerſus eos, qui dereliquerunt teſtamentum ſanctuarii.*

Omni, inquit, cura eos complectetur, qui à lege deſciuerint, & repudiato Iudaico ritu Græcorum mores & cultus amplexi fuerint.

Et brachia ex eo ſurgent, & polluent ſanctuarium imperii & transferent continuationem, & dabunt in ipſum abominationem deſolatam.

Vulg. La. *Et brachia ex eo ſtabunt, & polluent ſanctuarium fortitudinis* D *& auferent iuge ſacrificium, & dabunt abominationem in deſolationem.*

Brachia vocat, vt iam ante diximus, duces et ſeruientes, vt, inſtar brachiorum iuſſa regis exequentes. mittet itaque aliquos, inquit, qui ſanctuarium imperii polluant, hoc eſt, Deo omnipotenti dedicatum templum, ara, in qua colantur idola, in ipſo erecta: hoc enim vocat *abominationem deſolatam*. hoc etiam nos docet ſecunda 2. Macca. 5. Maccabæorum hiſtoria, cum ſic ait. *circa hoc tempus ſecundam profectionem Antiochus in Aegyptum profectus eſt.* deinde interpoſitis quibuſdam de contentione principum ſacerdotum, qui haud legitimi eſſent, ſcriptor ſubiecit. E *cumque hæc accidiſſent regi, pro rebus geſtis ſuſpicatus eſt defecturam Iudæam. vnde reuerſus ex Aegypto efferatus animo, armis vrbem cepit, iuſſitque militibus vt obuios quoſcunque nulli parcentes cæderent.* tum narrata cæde, quæ in omnem ætatem inuaſerat, & quemadmodum octuaginta millia cadauerum numerata eſſent, rurſus paulo poſt, *inimicam,* inquit, *erga Iudæos mentem habens Antiochus, miſit odioſum principem Apollonium cum exercitu viginti duorum millium præcipiens, omnes, qui erant in ætate, prorſus interficere.* & paulo poſt item. *Sed non poſt multum tempus miſit rex ſenem A-* 2. Macc. 6. *thenienſem, qui cogeret Iudæos migrare à patriis legibus, vt Dei legibus minime gubernarentur: contaminaretque quod erat in Hieruſalem templum, & Iouis Olympii nominaret.* hæc prædicens iis, qui cum beato Daniele colloquebatur, *& brachia,* inquit, *ex eo ſurgent, & polluent ſanctuarium imperii, & transferent continuationem*; hoc eſt, cultum qui Deo ſingulis diebus adhibebatur. *& dabunt in ipſum abominationem deſolatam*; aram, quam Ioui erexit impius rex, in qua etiam porcum immolauit.

Et inique agentes in teſtamentum inducent in lapſibus.

Et impii in teſtamentum ſimulabunt fraudulenter. Vulg. La.

Nam impios & iniquos ita parabunt, vt palam impie agere non vereantur, doloſis verbis vtentes.

Et populus cognoſcentes Deum ſuum, continebunt & facient. F

Populus autem ſciens Deum ſuum continebit & faciet. Vulg. La.

Eos hic innuit, qui beatum Matthiam ſequebantur, qui cum primus Antiochi decretis reſtitiſſet, ſeque cum filiis in deſerta loca recepiſſet, parua manu illius duces debellauit.

Et intelligentes populi, inquit, *intelligent in multa.*

Et docti in populo docebunt plurimos. Vulg. La.

Nam qui opportune vtentur ea ſcientia, quam ſibi Deus ſuppeditauit, vehementer illius leges aſpernabuntur, & mortem pro lege diuina impiæ vitæ anteponent. idq; ſignificans ſubiecit.

Et infirmabuntur in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in direptione dierum ipſorum.

Et ruent in gladio, & in flamma & in captiuitate & in rapina dierum. Vulg. La.

Diuerſis enim & omnis generis tormentis impius ille pios homines deterrere conatur immaturam ipſis inferens necem, & quaſi reliquos ipſorum dies diripiens. deinde quæ à beato Matthia & filiis eius ſuſtinenda & facienda erant prædicit.

Et cum infirmati fuerint ipſi adiuuabuntur auxilio paruo. G

Cumq; corruerint ſubleuabuntur auxilio paruulo. Vulg. La.

Diuinæ ſiquidem gratiæ fructum percipient, & tunc hoſtes ſuperabunt, non tamen pace ſuis diebus fruentur, aut à malis vindicabuntur, idcirco *paruum auxilium*, interpoſitas inter bella inducias vocauit.

Et applicabuntur, inquit, *ad ipſos multi in lapſibus.*

Et applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Vulg. La.

Hoc enim ſtrenuum eorum facinus intuentes ex iis, qui lapſi fuerint, multi, & pietatem repudiarint, pœnitentia adducti ad ipſos accurrent.

Et de intelligentibus, inquit, *infirmabuntur multi,*

Et de eruditis ruent. Vulg. La.

Et eorum, qui pii viſi fuerint, in contrariam partem venient.

Vt igne conflentur, inquit, *ipſi, & eligantur, & dealbentur vſque in temporis finem, quia adhuc in tempus.*

Vt conflentur, & eligantur, & dealbentur vſque ad tempus præfinitum, quia adhuc aliud tempus erit. Vulg. La.

Neque hæc, inquit, lædent futuros homines. hinc H enim docebuntur non eſſe fidendum priſtinis proſperis ſucceſſibus, ſed ſemper eſſe metuendum, ac tremendum ſecundum beati Pauli admonitionem. *qui enim* 1. Cor. 10. *ſe exiſtimat,* inquit, *ſtare, videat ne cadat.* nam mutationes temporum, quaſi igne conflant, & probant, & diſcernunt ab eo, quod probatum eſt, adulterinũ, immo etiam dealbant veluti lanam, ac probant vtrum naturalem an aduentitium habeat colorem, & vtrum totus per totum corpus à natura inſitus color ſit, an in ſo-

la cutis

A la cutis ſuperficie impoſitus. hæc quidem in præſenti vita, inquit, ſingulis accidunt hominibus, at in futuro tempore generalis erit hominum examinatio. His dictis de Antiocho Illuſtri, id eſt, Epiphane, tranſit deinde ab imagine ad exemplar, exemplar autem Antiochi eſt Antichriſtus, & Antichriſti imago Antiochus. quemadmodum enim ille impie agere Iudæos cogebat, & contra legem ſuam rempub. adminiſtrare, ita *homo peccati, filius perditionis, qui ſuperextolletur, & ſuperexaltatur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, ſicut ait beatus

2. Theſ. 2. Paulus, *ita vt ipſe in templum Dei ingreſſus ſedeat oſtendens ſe ipſum, quaſi ſit Deus* in omnibus ſignis & prodigiis mendacibus, ita ille iniquus omnia molietur vt pios in fraudem impellat, modo doloſis miraculis decipere ac fallere conatus, modo vi ad[illegible] bita, & omne ſupplicii genus pietatis inferens alumnis. quod ſi quis prophetiæ ſeriem inquirens, hæc non ita ſe habere credat, is euangelicam doctrinam mente reperat, vbi dominus ſimul & quæ ad communem, & quæ ad ipſius Hieruſalem conſummationem pertinent, prædicit. cum enim dixiſſet,

Matt. 24. *orate ne fiat fuga veſtra in hyeme, neque ſabbato*, quod Iudæis ſolis congruit, ſtatim ſubiecit, *erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vſque modo, neque fiet, & niſi*

B *breuiati fuiſſent dies illi non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi*: oſtendenſq; ad Iudæos nihil horum pertinere adiecit. *tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere.* paucisque de pſeudochriſtis prædictis, ad illa addidit, *ſicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vſque in occidentem, ita erit & aduentus filii hominis.* & alia omnia ſimiliter, ne ſingula recenſeam. hinc itaque inſtructi etiam prophetiam intelligemus, quæ ab Antiocho ad Antichriſtum, vt ab imagine ad exemplar tranſiens, quæ ad illum pertinent, ea nos ante docet aperte.

Faciet enim ſecundum voluntatem ſuam, inquit, rex, & exaltabitur & magnificabitur ſuper omnem Deum deorum, & loquetur ſaſtuoſa, & dirigetur

Vulg. La. *Et faciet iuxta voluntatem ſuam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur.*

Id eſt, proſpere ei cedent, ſed non in perpetuũ.

Donec enim perfecta fuerit ira.

Vulg. La. *Donec compleatur iracundia, perpetrata quippe eſt definitio.*

Quoad, inquit, veh[illegible] dicit [illegible] iram inflammarit, ipſam quem ſic prouocat [illegible]. *Iram* autem ſupplicium vocat, numen enim affectionis eſt expers.

C *Quia in conſummationem & iudicium fit.*

[illegible] omnes prouectad impietatem, [illegible] pœnarum ſocios & participes [illegible] quentia autem [illegible] eorum [illegible], quæ hæc de Antiocho dicta fuiſſe opinentur, [illegible]:

Et ſuper omnes deos patrum ſuorum non intelliget.

Vulg. La. *Et Deum patrum ſuorum non reputabit.*

Inuenimus autem Antiochum aris, in quibus idola colerentur, & Hieruſalem, & omnem Iudæam compleuiſſe, & in templo Dei Ioui ſacrificaſſe. Iouiſque Olympii nuncupaſſe templum, quod erat in Hieroſolymis, Iouis autem Xenii, id eſt, hoſpitalis, alterum quod erat in Garizim. Quomodo igitur qui ita ſuperſtitioſus dæmonibus colendis, & idolorum cultui ita addictus fuit, *ſuper deos patrum ſuorum non intelliget*? omnia enim contra Antiochus facere perſeuerabat, qui

D patrios deos colens eum, quia Iudæi adorarent, inficiabatur eſſe Deum. nequaquam itaque in Antiochum hæc congruunt, ſed in ipſum exemplar Antiochi, cuius imago & typus Antiochus impietate omnes ſuperiores reges viciſſe contendit. de Antichriſto itaque hoc dicit; *ſuper omnes deos patrum ſuorum non intelliget.*

Et ſuper concupiſcentiam mulierum, & ſuper omnem Deum non intelliget.

Vulg. La. *Et erit in concupiſcentiis fœminarum, nec quenquam deorum curabit.*

E Hoc quoque aperte contrarium eſt Antiochi inſtitutis. Hic enim non modo legitimo ſibi matrimonio coniunctis vxoribus non erat contentus, ex quibus Antiochum Eupatorem, & Alexãdrum liberos procreauit, ſed etiam cum [illegible] pellicibus [illegible], & vnius ex ipſis ſecunda Maccabæorum [illegible] hiſtoria. Vbi ſic

2. Macc. 4. ſcriptor ait: *Contigit autem Tarſenſes & Malleotas ſeditionem mouere, quod Antiochi regis concubinæ dono eſſent dati* [illegible] ciuitatem [illegible] meretrici muliere [illegible] concupiſcentiam mulierum [illegible] aperte [illegible] Antiochum referre conantur. Nos vero [illegible], inquit, *& ſuper concupiſcentiam mulierum*, inquit, *& ſuper omnem Deum non intelliget.*

Quia ſuper omnes magnificabitur.

Vulg. La. *Quia aduerſum vniuerſa conſurget.*

Hoc eſt, arbitrabitur omnium eſſe ſe maximum.

Et Deum Maozim, in loco ſuo glorificabit. & Deum quem non cognouerunt patres eius glorificabit in argento & auro, & in lapide pretioſo, & concupiſcentiis.

Vulg. La. *Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur. & Deum quem ignorauerunt patres eius, colet auro & argento & lapide pretioſo, rebuſq; pretioſis.*

F Cum enim parentes illius agnita propria natura Deum, qui omnibus præeſt, ſeipſos nominare non auſi fuerunt, iſte Deum fortem & potentem, hoc enim ſignificat *Maozim*, ſeipſum appellat. Illud enim, *in loco ſuo*, pro ſeipſum, poſuit.

Et faciet munitionibus refugiorum cum Deo alieno, quem cognouit, & multiplicabit gloriam, & ſubiiciet ipſis multos, & terram diuidet in dona.

Vulg. La. *Et faciet vt muniat Maozim cum Deo alieno, quem non cognouit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis poteſtatem in multis, & terram diuidet gratuito.*

Eriget enim ſibi ipſi templa, inquit, & argento & auro, & lapidibus [illegible], & ſubiiciet ipſis multos, [illegible] videlicet [illegible], vel ſuppliciis molliuos, ſed etiam *terram diuidet in dona*, [illegible] ſibi populus, qui impietati conſen[illegible] plurimam largietur.

Et in temporis fine confliget cum eo rex Auſtri, & congregabitur contra eum rex Aquilonis in curribus, & [illegible] & in nauibus multis, & ingredietur in terram in inundationibus & conteret.

G *Vulg. La.* *Et in tempore præfinito prœliabitur aduerſus eum rex Auſtri, & quaſi tempeſtas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in claſſe magna, & ingredietur terras & conteret.*

Sæpe diximus quartæ beſtiæ decem cornua, quæ eodem tempore apparuerunt, decem reges illos ſignificare, qui circiter finem Romani imperii regnabunt. ex his itaque rurſus *Auſtri* rex cum ipſo dimicabit, qui *Aquilonis* rex vocatur.

Hier. 1. *Ab aquilone enim exardeſcent*, inquit, *mala ſuper omnes habitantes terram.*

Vulg. La. *Ab aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ.*

Et Antiochus, qui eius typus erat, *Aquilonis rex* vocabatur. [illegible] cum itaq; rex Auſtri cum ipſo congreſſus fuerit, iſte cum exercitu tam maritimo quam terreſtri aduerſus eum prœliabitur, victoriamq; adipiſcetur. atque hos ipſos Ptolemæ[illegible] in ſacris euangeliis prædixit Dominus.

Matth. 24. *Conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentia & fames, & terræmotus per loca. hæc autem omnia initia ſunt dolorum.* habentes itaq; Domini prædictionem

H cum hac prophetia conſentaneam, propoſita intelligemus.

Et pertranſibit, inquit, & ingredietur in terram Sabir.

Vulg. La. *Et pertranſiet, & introibit in terram glorioſam.*

Rurſus terram *Sabir* Hieroſolyma declarauit.

Et multi infirmabuntur.

Vulg. La. *Et multi corruent.*

Decepti videlicet, vel magnitudine ſuppliciorum molliti.

Et

A

Et [illegible] ein [illegible] [illegible] tu, [illegible] Ammon.

Vulg. La. *Hæ aut[illegible] [illegible] abuntur [illegible] manu[illegible] Edom, [illegible] Moab, [illegible] principium [illegible]*

N[illegible] [illegible] temunt, etenim [illegible] hos [illegible] quod [illegible] [illegible] le [illegible] que [illegible] patro[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] interp[illegible] quam [illegible] Achem [illegible] tus, vt qui [illegible] & sanguis [illegible] quam [illegible] Dominum [illegible] dignitate [illegible] quam sanguinis Domini [illegible] tur. [illegible] enim filia [illegible] cum ex patre conce- pisset, [illegible] peperisset, [illegible] vocauit, [illegible] qui

B

Ioan. 1 *filii Dei nuncupantur, qui non ex sanguinibus, neque ex vo- luntate carnis, neque ex volantate viri, sed ex Deo nati sunt* [illegible] Moab nominantur. Amman quoque [illegible] ne [illegible] ficat. hoc enim [illegible] &

Act. [illegible] beatus Paulus ad Athen[illegible] concionem habens, *ge- nus ergo* inquit *cum simus Dei, non debemus [illegible] aut argento aut lapidi [illegible] et cogitationi hominum diuinum esse simile.* nec non [illegible] Deus [illegible]

Esa. 43. *vt bibere faciam [illegible] genus meum electum, vt enarret [illegible] tu[illegible]* [illegible] gr[illegible] [illegible] Amman [illegible] uero [illegible] historiam, ita [illegible] obstricti, [illegible] haud [illegible]

Et extendet [illegible] manum suam super terram [illegible] terra Aegypti non erit in salutem, & dominabitur in ab[illegible] auri [illegible] omnibus desiderabilibus Aegypti, & Libyo- rum [illegible] Aethiopum [illegible] munitionibus ipsorum.

C

Vulg. La. *Et mittet manum suam in terras, & terra Aegypti non effugiet, & dominabitur thesaurorum auri & argenti & omnium pretio- sis Aegypti per Libyam quoq, & Aethiopiam [illegible]*

E[illegible] [illegible] Anti[illegible] qui neque Libya, neque Aethiopia, neque etiam ipsi Aegypto potitus [illegible] Romanis, [illegible] tus [illegible] significantur, quæ à parte[illegible] [illegible] mas Aegyptum, Aethiopiam & Libyam, quæ à tribus, [illegible]

Et auditiones & celeritates perturbabunt eum, ab oriente, & ab aquilone, & veniet in furore multo, vt anathematizet [illegible] deleat multos.

Vulg. La. *Et fama turbabit eum ab oriente & ab aquilone, & veniet in [illegible] magna, vt conterat & interficiat plurimos.*

Ne hic quidem in Antiocho conuenit, [illegible] [illegible] Aegyp[illegible] [illegible] fore [illegible] Aegypto Li- byæ & Aethiopia, [illegible] ditionem redacta te- nuerit [illegible] multo [illegible] *vt deleat & anathematizet multos,* [illegible] verbo, *delere,*

D

[illegible] *anathematizare,* [illegible]

Et [illegible] tentorium suum in Apadano, inter maria su- per montem Sabir sanctum.

Vulg. La. *Et figet tabernaculum suum Apadno inter duo maria super montem inclytum & sanctum.*

N[illegible] ab Antiocho factum, al[illegible] [illegible] locus ille, vbi tentorium suum fi- xerit Antiochus, inter duo maria situs [illegible] ostenderit. Igitur nihil horum adhuc peruenit ad exitum. [illegible] omni[illegible] [illegible] *Sabir autem* [illegible] Deo dicatum

[illegible] vocat, & *Apadanum* locum quendam [illegible] nomina- tum, ne procul ab Hierosolymis positum vbi [illegible] pe[illegible]

E

Veniet [illegible] que ad partem [illegible] inquit, & non erit qui li[illegible] eum.

Vulg. La. *[illegible] veniet vsq, ad [illegible] tatem eius, & nemo auxiliabitur ei.*

Ill[illegible] [illegible] hia [illegible] ipsum nemo po- [illegible] Paulo [illegible]

Thess. [illegible] *quem Dominus interficiet, [illegible] verbo oris sui, & spiritu labiorum [illegible] interficiet [illegible]*

Cap. [illegible] *Et in tempore illo, inquit, consurget Michael princeps magnus, [illegible] in populum*

Vulg. La. *In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui.*

Archangelus enim [illegible] vestri, [illegible] commissa [illegible] tutela, [illegible] & hoc altera quoque interpretatione [illegible] perspicuum fiet. nam per Malachiam prophetam ad Iudæos Deus ait.

Malach. 4 *Ecce ego mitto vobis Heliam Thesbiten, antequam veniat dies Do- mini magnus & illustris, qui conuertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum, ne forte veniens percutiam ter- ram funditus.* [illegible] dum Antichristo

F

illa audente [illegible] magnus Helias, Iudæis domini prædicans aduentum, & multos conuertet, id enim significat *conuertet cor patris ad filium*, id est, Iudæos ad eos, qui crediderunt ex gentibus, hos enim *patres* vo- cauit, vt cognitione antiquiores. Id [illegible] non con- uertet [illegible] ad patrem, sed *cor patris ad filium,* di- [illegible] Iudæorum qui crediderint, cum Ecclesia [illegible] [illegible] quidem Iudæos antiqui[illegible] vno vero [illegible] rum natura est, merito sub- iecit. *[illegible] hominis ad proximum suum,* docens vnam [illegible] naturam, sed cognitionem Dei Iudæis prius datam fuisse. verum quia non crediderunt, [illegible] [illegible] sunt, at qui crediderint propter [illegible] He- liæ prædicationem, cum gentibus misam[illegible] salutem [illegible] coniuncti in vnam censebuntur Eccle- siam. Hoc etiam hic innuit, fore vt hæc faciente Anti- christo, sanctus Michael Archangelus [illegible] tur, vel Helias aduenicus Domini præmuntiet aduentum, quo Iudæi, qui tunc [illegible] salutem [illegible] deinde [illegible] malorum exuperantiam, quæ impius ille pati[illegible]

G

Et erit, inquit, tempus tribulationis, qualis non fuit ex quo fa- cta est gens super terram, vsq, ad tempus illud.

Vulg. La. *Et veniet tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœpe- runt vsq, ad tempus illud.*

Matth. 24 Hoc etiam Dominus in sacris Euangeliis dixit: *Erit e- nim tribulatio, inquit, qualis non fuit ab initio [illegible] neq, fiet, & nisi breuiati fuissent dies illi non fieret salua omnis caro, sed propter electos meos breuiabo dies illos,* consentiunt itaq, pro- phetiæ [illegible] oraculis, ad hæc adiecit,

Et in tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro.

Hos [illegible] digni, Heliæ prædicationi obtempe- rantes, quos Deus iam inde à principio præcognitos [illegible] cognitionem, librum nuncupauit.

H

Et multi dormientium in terræ puluere excitabuntur, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & dedecus sempiter- num.

Vulg. La. *Et multi de iis, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium vt videant semper.*

Dicant, qui hæc Antiocho aptare conantur, quinam resurrexerint illo regnante, ex quibus vitam æternam alij consecuti sunt, alij opprobrium & dedecus sempi- ternum perceperint. quod si per hos Maccabæos de- clarari dixerint, qui ex [illegible] digni [illegible] sanctimoniam & pieta- tis [illegible] prophetia di- cat *multi dormientium in terra puluere excitabuntur, hi in vitam æternam & hi in opprobrium & dedecus sempiternum.* qua- re si de Maccabæis hæc dicta accipiant, eosdem Mac- cabæos improbos & probos asserent, vel aliquos ex

A ipſis bonos, aliquos malos. ſed nec hoc quidem [illegible] uen [illegible] tarſurt o [illegible] ſpi[illegible] vita æter[illegible] modum pe[illegible] n [illegible] interfecti de vita deceſſ[illegible] tabulis [illegible] ctis, communem [illegible] mortuorum [illegible] ctionem, & iudicium, quod poſt [illegible] fiet, dicamus. alii enim ex ipſis vitam æ[illegible] nam [illegible] hæreditate con[illegible]quentur, alii vero [illegible] op-probrio in perpetuum reddentur. *multi*, [illegible] mues dixit. etenim beatus quoq; Ap[illegible] *multi* pro omnes poſuit, cum dixit. *ſi enim vnius delicto multi mortui ſunt*, *multo magis gratia Dei*, *& donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit.*

Ad Rom. 5.

Et intelligentes, inquit, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.

Vulg. La. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.*

Matth. 13. Et Dominus in ſacris euangelijs ait; *tunc fulgebunt iuſti* [illegible] *el.*

Et a iuſtis multis quaſi ſtellæ in ſecula & vltra.

B Vulg. La. *Et qui ad iuſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.*

Probatiſſimi enim & electi ſplendori firmamenti & ipſi ſolis lumini ſimiles fient, inferiores vero illis, hos enim ſignificauit per *multos*, ſtellarum lumen imitabuntur, hunc perpetuo emittentes ſplendorem. ita etiam beatus Paulus piorum ordines diſtinxit. *alia enim claritas*, inquit, *ſolis. alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. ſtella enim differt a ſtella in claritate.* hæc locutus, qui cum Daniele colloquebatur, ſubiecit,

1 ad Cor. 15.

Et tu Daniel claude ſermones, & obſigna librum, vſq; ad tempus conſummationis, donec doceantur multi, & multiplicetur cognitio.

Vulg. La. *Tu autem Daniel claude ſermones, & ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum. plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia.*

Impone inquit libro ſigilla obſcuritatis, neque perſpicua omnibus ea facias, donec multiplicetur ſcientia, *& impleatur omnis terra cognitione Domini, ſicut aqua multa operiens maria* ſecundum prophetiam. His ſignis ablatis diu in ſpiritus gratia poſt noſtri Saluatoris aduentum, obſcura credentibus perſpicua fecit.

Iſa. 11.

C *Et vidi, inquit, ego Daniel, & ecce duo alij ſteterant, & vnus ex altera parte fluminis, vnus ex altera. & dixerunt viro induto Baddim, qui erat ſuper aquam fluminis vſquequo finis eorum, quæ dixiſti, mirabilium, & expiatio horum*

Vulg. La. *Et vidi ego Daniel, & ecce quaſi duo alij ſtabant, vnus hinc ſuper ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis, & dixi viro qui erat indutus lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, vſquequo* [illegible] *horum mirabilium:*

[illegible] cum tacitus, inquit, ſtabam neque interrogare [illegible] duo alij ripis vtrinque fluuii aſſiſtentes [illegible] qui Byſſina veſte indutus erat, & in aquæ ſuperfi[illegible] [illegible] ſtabat, [illegible] rogabant. quamdiu durabunt hæc [illegible] mirabilia & horroris plena? & quando ab his erit liberatio.

Et audiui virum indutum Baddim, qui erat ſuper aquam fluminis [illegible] *extulit dexteram ſuam, & ſiniſtram ſuam in cælum, &* [illegible] *viuentem in ſecula. quia in tempus & tempora & dimidium temporis.*

D *Et audiui virum, qui indutus erat lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, cum eleuaſſet dexteram ſuam, & ſiniſtram ſuam in cælum, & iuraſſet per viuentem in æternum. quia in tempus & tempora & dimidium temporis,*

Hic plane di[illegible]cimus, qui tunc loquebatur non [illegible] pſum [illegible] dominum: *dominus enim. quoniam neminem habuit aliam per quem iuraret maiorem*, ſicut ait diuus Apoſtolus, *per ſemetipſum iurauit dicens, viuo ego dicit Dominus.*

Ad Heb. 6.

beatu[illegible] Moyſes ipſum hæc dicentem oſtendit. *le-*

Deu. 32.

[illegible] *manum meam, & iurabo dextera mea* [illegible] *& dicam* [illegible] *æternum.* [illegible] unus cum eſſe [illegible] ijs, qui [illegible], & ben[illegible] uolo [illegible] affecti [illegible] *& iurauit per viuentem in æter*[illegible] [illegible] ipſum [illegible] quia [illegible] [illegible] expertem [illegible] angelicam

[illegible] *euidentem* [illegible] *figuram* [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] redditus [illegible] *per viuentem in æter-num, quia* [illegible] *tempora, & dimidium temporis* fig[illegible] [illegible] eundem diu. Hoc ide[illegible] de [illegible] quod poſt [illegible] [illegible] regni [illegible], [illegible] Gab[illegible] enim. [illegible] *& ſanctos altiſsimi debellabit*, [illegible] *& in manus eius vſq; ad tempus & tempora, & dimidium temporis* [illegible] dimidio temporis [illegible] quod ex [illegible] ſequitur, [illegible] *in tempus, neque* [illegible] *tempora, & dimidium temporis.*

Dan. 7.

Cum perfecta fuerit diſperſio populi ſanctificati cognoſcent ſanctum, & perficientur omnia hæc.

Vulg. La. *Et cum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti complebuntur vniuerſa hæc.*

F Deinde *cognoſcent ſanctum.* magnum Heliam hic innuit, nam circa finem illius imperii, cum apparuerit magnus Helias, ſecundum ſaluatoris noſtri prædicans præ-nunciabit aduentum. His obij[illegible] beatus Daniel,

Et ego audiui, & non intellexi, & dixi Domine, quid extrema horum?

Vul. *Et ego audiui, & non intellexi, & dixi Domine mi, quid erit poſt hæc?*

Non intelligens, inquit, id quod dictum f[illegible] tempore interrogare coactus ſu[illegible], apertius d[illegible] piens. deſiderabam enim, quæ deinceps conſe[illegible] eſſent, percipere, ille autem

Dixit mihi, veni Daniel quia clauſi & ſignati ſermones vſq; tempus finem, quo ad eligantur, & dealbentur, & probentur multi, & inique agent iniqui, & non intelligent omnes impij. intelligentes intelligent.

Et ait, vade Daniel qu[illegible] clauſi ſunt ſignatiq; ſermones, [illegible] ad præſinitum tempus, eligentur, & dealbabuntur, & quaſi igni probabuntur multi. & impie agent impij, neque intelligent omnes impij, porro docti intelligent.

G Non ſine cauſa, inquit, hæc obſcurius di[illegible] ſigilla verbis obſcuritatem impoſui, neq[illegible] re omnibus diuina ſunt proponenda, ſe[illegible] propter eam cognitionem, quæ ſibi di[illegible] ſtrabitur, intelligent, iniqui vero & impietati [illegible] rum, quæ propoſita ſunt, po[illegible] unt intelli[illegible] ver[illegible] tes euenerint, aperte percipient, quæ de his [illegible] fuerint. *tunc etiam ſeparabuntur a iuſtis, qui operantur iniquitatem: omnia enim incendium probabit.* hoc b[illegible] atus quoque Paulus tradidit. *vniuſcuiuſque enim opus, inquit, manifeſtum erit. dies enim declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit.* [illegible] non oportere omnibus [illegible] diuina proponi. Dominus in ſacris euangelijs ait *no*[illegible] *dare ſanctum canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante por*[illegible] & beatum D[illegible] ſanctum & bene ſentie[illegible] de ſuo [illegible] lum ſanctus Angelus docet [illegible] pus.

1. ad Co. 3.

A tempore, inquit, mutationis contemutatu, & vt data fuerit abominatio deſolationis, dies mille ducenti nonaginta.

Et a tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem dies mille ducenti nonaginta.

Cum enim dixiſſet *in tempus & tempora & dimidium temporis*, nouit [illegible] beatum Danielem [illegible] explicato die [illegible] tempore, quod ignorabat [illegible] ſpicuum fe[illegible]; aliis vero etiam ſic orationem obſcuram reliquit. *Abominationem* autem *deſolationis* [illegible] vocat Antichriſtum, *mutationem commutatam* eccleſiæ cultus ordinem ab illius inſania & rabie diſſi[illegible] & abolitum ad hæc ducit ſanctus Angelus.

Beatus qui expectat & peruenit vſque ad dies mille trecentos triginta quinque.

[illegible] innuit, & declar[illegible] [illegible] ad nihil [illegible]

A permaneat magnum Heliasq; aliquos quinque & quadraginta prædicans dies. tum appareat dominus veniens in nubibus cœli, qui coronabit eos qui incorruptam perſeuerantiæ poſſeſſionem ſeruarint. quod item dominus in ſacris euangelijs aſſerit *qui autem perſeuerauerit*
Matth. 10. *vſq; ad finem, hic ſaluus erit.* Hinc etiam plane diſcere licet nihil horum in Antiochum conuenire, illo enim regnante *duo mille ducentos dies* dixit. Antichriſto vero *mille ducentos nonaginta* graſſaturam calamitatem. ita vt etiam temporis differentia, perſonarum ac rerum differentiæ teſtimonium perhibeat.

Et tu, inquit, *huc accede, & quieſce.*

Vulg. La. *Tu autem Daniel vade ad præfinitum, & requieſces.*

Tempus enim eſt, vt vitæ finem ſortiaris.

Nam adhuc dies ad abſolutionem conſummationis.

Non enim breue tempus adhuc, inquit, reliquum eſt præſentis vitæ ſtatus. & hoc loco quoq; nos aperte docuit conſummationem, cum prædicta euenerint.

Et requieſces, & ſurges in ſorte tua in conſummationem dierum.

Vulg. La. *Et requieſces & ſtabis in ſorte tua in finem dierum.*

B Nunc enim decet te communi morte obire, *reſurges autem*, neq; ſimpliciter reſurges, ſed *in ſorte tua*, hoc eſt, cum cœtu eorum, qui ſimilibus moribus præditi fuerint. & oſtendens quando, adiecit *in conſummationem dierum.* ſic aperte nos diuus Archangelus per beatum Danielem docuit reſurrectionem. atque ita abſoluta reuelatione ſubiecit propheta,

Dan. 13. Dan. 14. *Et rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & accepit Cyrus Perſa regnum eius. & erat Daniel conuiua regis & glorioſus ſuper omnes amicos ſuos.*

Vulg. La. *Et rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & ſuſcepit Cyrus Perſes regnum eius. erat autem Daniel conuiua regis & honoratus ſuper omnes amicos eius.*

Aſtyages autem fuit Cyri maternus auunculus, quo vita functo, cum Cyaxares illius filius regnum adminiſtrare non potuiſſet, Cyrus Aſſyriorum & Chaldæorum demolitus regnum Medorum imperium tranſtulit ad Perſas. *& erat* inquit *conuiua regis* & contubernalis, omnibuſque illius familiaribus prælatus. hac enim prædictus loquendi libertate, & quæ in ipſum à Deo per Eſaiam prophetam prædicta fuerant oſtendit, & ei dimittendi populi auctor fuit. nos itaq; ex diuina Danielis prophetia hæc didicimus. Iudæos autem iuſtum eſt nos lamentari
E ac lugere, qui extra prophetarum catalogum diuinum hunc prophetam audent conſtituere, præſertim experientia docti prophetiæ veritatem. veruntamen perſpicuum eſt noſtræ tempeſtatis Iudæos ad alia impia ſcelera hanc quoque blaſphemiam addidiſſe, ſaluatoris noſtri aduentus manifeſtum teſtimonium inficiatione prophetiæ obumbrare conantes. verum nihil amplius ipſis erit hanc negantibus prophetiam: nam & alij prophetæ teſtantur, & ipſæ res clamant, prædictionibus de ipſo ſeſe congruere. Antiquos vero Iudæos beatum Danielem maximum prophetam vocaſſe teſtis locuples eſt Ioſephus Hebræus, qui Chriſtianam quidem prædicationem non admiſit, veritatem tamen occultare non ſuſtinuit. hic in decimo Iudaicæ antiquitatis libro, cum multa alia de beato Daniele dixiſſet, hæc quoq; adiecit. Ioſep. 10. an.
omnia, inquit, *ipſi incredibiliter, vt vni ex maximis prophetis conceſſa ſunt, omniq; vitæ tempore honorem & gloriam & apud reges, & apud populum eſt aſſecutus, mortuus autem monimentum habet*
F *ſempiternum. libri enim, quoſcunq; ille conſcriptos reliquit, apud nos etiam nunc leguntur, quibus adducti ſumus, vt credamus Danielem cum Deo collocutum fuiſſe. non enim futura ſolum, quemadmodum alij propheta, prædicebat, ſed etiam tempus, quo illa euentura eſſent, definiebat.* & paulo poſt, *ab euentu autem prædictionum, veritatis fidem, & diuinitatis opinionem apud multitudinem conſequitur:* ac deinceps huiuſcemodi infinita de ipſo commemorat. atq; itidem in duodecimo antiquitatis ita rurſus ait *accidit vero vt templi deſolatio fieret ſecundum id, quod Daniel quadringentis & octo annis ante prædixerat: oſtendit enim ipſum à Macedonibus euerſum iri.* & hæc quidem Ioſephus Ioſeph. 12.
vna cum propheta teſtatur. Iudæi vero omni impudentia laborantes ne ſuos quidem erubeſcunt magiſtros. verum nos adhortor à propheta Dei percepta futurorum cognitione, nosmetipſos ad horribilem diem illam ita comparemus, vt ne in dedecus ſempiternum, ſed in vitam reſurgamus æternam: quam vtinam omnes nos conſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu, nunc & G
ſemper, & in ſecula ſæculorum, Amen.

Deo noſtro gloria.

C

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, EXPLANATIONES IN DVODECIM PROPHETAS, QVOS MINORES VOCANT,

iuxta interpretationem ſeptuaginta.

PETRO GILLIO ALBIENSI INTERPRETE.

PROOEMIVM.

QVOD Prophetas explicare aggredimur, nonnulli fortaſſe ſuperuacaneum quiddam, & redundans nos facere arbitrabuntur: cum nimirum laborem alij hunc exhauſerint. Qui autem permagno diuinam doctrinam æſtimant, perfecte, abſoluteque ad ſacram ſcripturam inſtituti ſunt, non modo nobis infeſti non erunt, neq; ſimiliter, vt illi accuſatorio animo, & H
D *querelis pleni, noſtrum inſtitutum damnabunt, verum etiam & probabunt, vt par eſt, & tametſi nihil egregium in noſtris conſcriptionibus inuenient, laudibus ornabunt. Animus promptus, & ſtudij plenus ſatis eſt apud æquos iudices ad colligendam laudem. Nam ſic ſeruator & Dominus noſter in ſacroſanctis Euangelijs de obolis duobus viduam illam laudibus extulit, animi conditio-*
Luc. 21. *ni, non muneris magnitudini laudem tribuens. In lege cum diuitibus aurum, argentum, lapides pretioſos in taberna-*
culi confectionem imperaſſet: non pauperes hac lege priuauit, ſed & partim ex his iuſſit pelles, partim pilos afferre:
Exod. 25. *ab his vero inopes artificium, & vires pro iſtis contulerunt, nentes videlicet, & pilos pertexentes. Non præterea ignoramus magnum Moſen non prophetam ſolum extitiſſe, ſed Ieſum quoq; filium Naue, & Samuel, Dauid, Nathan, Gad, Achiam, Eliam, Heliſeum, ac alios innumerabiles: tum euangelij non præcones ſoli fuere Petrus, Iacobus, Ioannes, Andreas, vniuerſusq; Apoſtolorum chorus: neque item Paulus & Barnabas, poſt hos in euangelium cooptati, in omnes homines permeauerunt: ſed etiam Titus, Silas, Timotheus, Apollos, illorum magnorum virorum diſcipuli: neq; in his tantummodo docendi munus apparuit: ſed etiam eis in euangelium ſuccedentes ſua gra-*

A ita lumine illuſtrauit, tum eo[illegible] [illegible]: deinde [illegible] [illegible] in hanc ætatem in diuinis Eccleſiis ſpiri- E
ritus ſanctiſ fons permanas, diu [illegible] [illegible] nata perſeuerauit in [illegible] [illegible] mun[illegible]. Non alienum igitur quippiam recto & iuſto iudici [illegible] facere videbimur, tanquam pi[illegible] q[illegible]ſdam na[illegible] ingen[illegible] partus in unum [illegible] ſubſtructionem attulerimus, quod Deus [illegible] & non [illegible]. [illegible] qui [illegible] alt[illegible] [illegible] [illegible] dicet, id quod res eſt, inueniet, lanam in [illegible] n[illegible] rum conuenientem [illegible]. Non enim fecimus, quam illa, quæ ab aliis allatos pilos nibant, & texeban[illegible], nos vnaquaq; præclara dic[illegible] [illegible] numen ex omnibus [illegible] volumen contexuimus. atq; duodecim prophetarum [illegible] ſententiam planam fecimus. Explanationem autem cum veritate congruentem nos inueniſſe nihil alienum eſt. nam lucerna diuina verba [illegible] ſunt, [illegible] gratia non reſtincta eſt: ſed tanquam fons perennis [illegible] fluit in homines: maxima dona non dignis modo ſup[illegible] ſed etiam his, quibus abſolutio, perfectioq; abeſt. Ac videmus [illegible] ſenſu comprehenſi[illegible] non [illegible] ſed etiam eos conſecutis, denique nobis ſuas radios edere, pariterq; in [illegible] terr[illegible] & maria [illegible] Ea[illegible] magis huius opifex, qui hunc ſua ſola bonitate candidit, ita eorum, qui ad[illegible] ſuſpicere ſtudent, men[illegible] Hac ſpe nobis oſtenſa, ac magna accuſatorum contemptu, vt ſemel [illegible] qui hortatu ad [illegible] preces in ſubſidium implorauerim, propheticam explanationem attentabimus. [illegible] modo [illegible] pauca de temporibus, cum quiſque prophetiam docuerit, perſ[illegible] fuerimus. ſingillatim interpretationem [illegible].

B

DE TEMPORE QVO QVISQVE EX HIS DVODECIM PROPHETIS PROPHETIAM DOCVERIT. F

DVODECIM prophetæ, non quia vna tempore vixerint, ſub vnum volumen ſubiiciuntur: diuerſis enim temporibus futurorum præ[illegible]ficationes oſtenderunt. Oſee ſuam prophetiam edidit temporibus Oziæ, Ioathan, Achaz, [illegible] regum Iuda. Amos ſimiliter temporibus O[illegible]. Iael pariter horum coæuus, ac æqualis fuit. Mich[illegible] poſt mortem Oziæ prophe[illegible] diebus Ioathan Ach[illegible], & Ezechiæ [illegible]. Ionas horum [illegible]porum etiam æqualis fuit: quamuis prophetiæ tempus tacuit, volumen tamen Paralipomenon hoc planè d[illegible]cet. Naum poſt Ionam prophetiæ munus ſuſcepit, id quod prophetiæ argumentum declarat: nam Ionas cum vniuerſum interitum Niniuitis futurum denunciaſſet, eos, vt reſipiſcentiæ remediis vterentur, comparauit: quæ cauſa fuit, quare in periculum horribilium, quæ futura prædixerat, non incurrerent. Vbi vero in priſtina flagitia iterum prolapſi, ſummo ſupplicia digna commiſerunt: Naum poſt hæc eorum funditus perditionem prædixit. Iam vero Abdias ex grauiſsimis caſibus, quos Iudææ prænunciauit, apparet poſt hos munus prophetiæ recepiſſe. Sophonias autem planè ex[illegible]cat, vt ſub Ioſia rege diuinam reuelationem [illegible] cutus fuerit, quo tempore etiam admirandus Hieremias proph[illegible] [illegible]. Habacuc non multo poſt prophetiam profeſſus eſt. Cæterũ Aggæus, Zacharias, & Malachias longe [illegible] multos annos extiterunt. Nam non modo poſt Oſiam, Ioachim, Iechoniam, & Sed[illegible] verumetiam poſt Babylonicam captiuitatem, poſtq; Cyrum primum Perſarum regem, qui populum Iſraeliticũ redire perm[illegible]: ac poſt Cambyſem huius filium Dario Hyſtaſpis filio regnante, atque Zorobabel iam tum ſanctum templum ædificante prophetiam docuit. Poſt quos apud Iudæ[illegible] nemo alius propheta inuenitur. N[illegible] itaque quod vno eodemq; tempore fuer[illegible] ſub vnum volumen ſubiunguntur: ſed & quia paucis prædictiones oſtendiſſent: & quia non ſatis ob breuitatem ſu[illegible] et ex his qui[illegible] ad vnius libri confectionem iure maiores, qui diuinarum rerum diligentes extiterunt, duodecim prophetarum prædictiones cogentes in vnum librum concluſerunt. Iam vero tempus eſt vt per partes attingamus Oſee prophetiam, modo ante ſummatim argumentum explicauerimus. G

C

ARGVMENTVM PROPHETIÆ OSEE.

1 Reg. 12. POPVLI ſub Roboam filio Salomonis diuiſione fa[illegible], decem tribubus Hieroboam filius Nabath regnauit: hic cum metueret, ne feſtis diebus populum ad templum Hieroſolymitanum vocantibus, in Dauidicum regnum rediret, ac deficeret, grauiſsime impius in Deum eſſe cœpit, duoſq; vitulos

1 Reg. 12 aureos confecit: quorum alterum in Dan, alterum in Bethel collocari curauit. hinc impietas in decem tribus irrepſit, eaſq; idolis finitimarum gentium ſ[illegible] docuit: tumque in extremam iniquitatem prolapſa, diuina prouidentia ſpoliatæ fuerunt. Primus eos debellauit Syrorum rex: deinde Phoa Aſſyriorum rex maximum tributum exegit. Poſt hunc Theglaphallaſar, cum multas vrbes euertiſſet, incolarum alios interfecit, al[illegible] in captiuitatem redegit. Poſt autem Salmanaſar, vt et in regnum ſucceſſit, eiuſmodi edidit in vrbe [illegible] & quæ non vaſtata fuerant, atque ex[illegible] in obſidionem explicato, vna cum habitatoribus Samariam cepit, de[illegible] tribuum reliquias in Aſſyriorum terram abduxit. Poſtremus vero rex Aſſyriorum Sennacherib contra [illegible] cum [illegible] atq; vrbes quaſdam cepiſſet, Hieruſalemq; obſidere tentaſſet, diuinitus [illegible] ex[illegible] ſe integer [illegible], & [illegible] vt præ[illegible] numinis diuini, ac laudator eſſe po[illegible]: H

D [illegible] [illegible] a ſ[illegible] liberis necatus fuit, quoniam & ipſe a Deo factus contra ſuum factorem inſaniſſet. Hac [illegible] in [illegible] propheticum adſ[illegible], mentis oculis longe proſpiciens, prædicere iubetur populo, vt [illegible] [illegible] ret, at non in malorum periculum ſubiret. Neq; eo Deus pœnas minatur, vt eas, quib[illegible] [illegible] ad reſipiſcentiam veniret, & cum nequitia, quam committunt, [illegible] [illegible] vellet. Cum commitantibus agit, oſtendi[illegible] ſerua[illegible] [illegible] tribubus, & duabus pariter [illegible] prædicet, atque [illegible] tet: cum etiam a Babylonus pernicies eis ſit afferenda, p[illegible] et. I[illegible] ex Beniamitide, ſed ex Iuda tribu regnũ [illegible] fuerat. Cu[illegible] [illegible] ſu[illegible] [illegible] non his ſolũ, ſed aliis omnibus præſtabant virtutus, & multitu[illegible] [illegible] Decem vero tribus appellat E[illegible], quoniam Hieroboam [illegible] fuit & [illegible] in [illegible] vrbe conſtitutus [illegible] floruit etiam ex [illegible] [illegible] Hiſtoria percur[illegible] [illegible] per partes incipienda.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, ENARRATIONES IN OSEE PROPHETAM.

Verbum Domini, quod factum eſt ad Oſee, filium Beeri, in diebus Oziæ, Ioathan, Achaz, Ezechiæ regum Iuda & in diebus Hieroboam, filij Ioas, regis Iſrael.

Plane nos docuit, vt his & alijs rerum potientibus in munus propheticum adſcitus & cooptatus fuerit. Ob id ipſum non Iuda modo *regum* mentionem fecit, ſed etiam *Hieroboam*, qui

B fuit filius Ioas, nepos Ioathan, pronepos vero Iehu,

4. Reg. 9. quem diuinus Heliſæus ditione, numineque Dei perunxit, atq; & tempore, & regibus ita explicatis, quibus rerum ſummam adminiſtrantibus & regnantibus propheta electus fuerit, inducit.

Principium verbi Domini ad Oſee.

Hoc eſt, nihil ante hoc ipſum mihi præcepit Dominus, ſed ſimulac ad me verborum initium fecit, ſtatim iuſſit me vxorem fornicationis ducere, & filios fornicationis procreare, & addit cauſam.

Quia fornicans fornicabitur terra poſt dominum.

At illa adiungit, quemadmodum ſine dubitatione imperatum fuerit, atque edit nomen meretricis, & explicat ex qua natalis, planamque facit conſuetudinem, & commercium, conſuetudinisque fructum, & partus nomen ab eo impoſitum oſtendit, qui etiam matrimonium inſtituit.

C *Dixit enim Dominus, voca nomen eius Iezrael.*

Eorum audaciam mirari ſatis non queo, qui non verentur dicere, verba hæc eſſe rebus deſtituta: & quod ea quidem Deus exequenda iuſſerit, non tamen propheta receperit, ac non ipſa exhauſerit. verbaq; prolata fuiſſe, verum prophetam non executum fuiſſe: qui etiam h... ere aggreſſi, ſentiunt multa ſæpe eiuſmodi Deum

Eſa. 20. imperaſſe. Eſaiam quidem ſoluere de lumbis tunicam ſaccum, & pedibus non calceatum, reliquoque corpore nudum ... dere, itaque prophetiam edere & docere iuſ-

Hier. 27. ſit Deus. Hieremiæ catenas ſiue furcas circum collum

Ezech. 4. imponere iuſſit. Ezechieli ſiniſtro lateri iacere dies quinquaginta dies, dextro quadraginta incubare iuſſit: comedere panem humano ſtercore opertum, vaſa captiuitatis accipere, murumque perfodere, imaginem fugientium depingere, & prælignatione ... Sed... hæc fugam. Huiuſmodi multa alia in ſacroſancta ſcriptura inuenire licet, quorum ſcopum & propoſitum ſi quis ignorauerit, prophetica virtute hæc indigna ducet: qui autem Dei ſtudium & amorem in homines plane ſciuit, vtque omnia ad hominem ſalutem adminiſtrat inde,

D vnde ... contemnunt, Dei laudationum occaſiones arripiunt, ac diuinos prophetas omni ex parte diuino obedire ſtupentes admirantur. Vniuerſorum Deus ... quam ad homines ex mutieratio & robuſto miro bo labo antes verba faciens, non verbis perſuaſit, ... bus iubens ... m adumbrat ... forma oſtendit, viſorumque admirabilitate ad ſpeculationem & contemplationem, eos qui ad peccata obdurauerant, & percalluerant, trahit. ... iam porro nudum conſpicientes ad inſolitæ nimirum rei ſpectaculum accurrerunt, illiuſmodi cauſam ... cognoſcere ſtudent: qui ... chi lem ... nia ... facie ... m viderunt, factorum ... m, vt par erat, ... rtaban ... r. In huc modum ... orum Dominus beatum Oſee ornat, & compulitad ducendam vxorem impuram, & impudicam, vt ho... facta populi impietatem coarguat, & ſuam toler... incredibilem oſtendat. Si vero vniuerſorum Deus libidine perdita adulteram ſuſcepit ſynagogam, & non contaminatus eſt ſanctitatis fons ex impura hac, & execrabili. neque propheta ex illa ſtupri plena vxore maculam ſuſcepit. non enim appetitioni immoderatæ inſeruienti, ſed Dei imperijs obtemperanti, cum illa conſuetudo interceſſit. Scopo autem & propoſito bonum & malum iudicari ſciendum eſt: hoc ſpeculo enim matrimonium ab adulterio ſeiunctum internoſcitur. Coitus enim coitu nihil differret, niſi propoſito & lege diſcrimen demonſtraretur, his

F fas nefaſque, legitimum & illegitimum diiudicantur. Inuenire quiſpiam poſſet hoc idem in cæde, ſi modo conſideret: interficit homicida, interficit & iudex: ſed hic legitime & iuſte, ille iniquè & illegitime: & cum ſit vnum, & idem opus, ſolo tamen propoſito differt & ſcopo. Vt vero apertius ex ſacra ſcriptura hoc cognoſcamus, hanc conſiderationem ſuſcipiamus: Cæ-

Gen. 4. dem fecit Cain, ſed ex inuidentia laborans, & dolo

Num. 25. malo, & fraude flagrans. Cædem fecit Phinees, ſed pro honeſtate, & pietate propugnationem ſuſcipiens, atque odio maximo inflammatus ab impietate abhorrens. Idem tamen opus, conſideratio vero & propoſitum ex diametro contrarium. Eodem modo, tametſi furtum ex genere eorum eſt, quæ per legem improbantur, à pa-

Gen. 27. tre tamen Iacob benedictionem furatus eſt, & non modo furti non actus fuit, verum etiam ab omnibus generationibus ex hac re magnam laudem eſt adeptus.

1. Reg. 21. Helias magnus ieiunus fuit, & abſtinuit, ieiuni fuerunt etiam hi, qui Naboth lapidibus obruerunt: ſed ille honeſtatis ſtudio, ij vero calumniam aucupantes.

1. Reg. 15. Saul miſericors in Agag fuit, & ſpoliatus fuit regno, & denudatus, iniqua hac miſericordia, & illegitima. Samuel interfecit Agag, & legi diuinæ ſatisfecit. Alia innumerabilia eiuſmodi inuenire facile eſt, neque id

G modo in ſacra ſcriptura, verum etiam in noſtris quotidianis factis. Itaq; myſticus Oſee non libidini ſeruiens, ſed nutui diuino & arbitrio parere ſtudens, accepit meretricem: atque omnibus nuptijs grauior, & laudabilior hæc ſocietas fuit, neque ob id ſolum, quod ex Dei nutu & arbitrio facta fuerit, ſed quod Deum expreſſerit, & deſignatione quadam retulerit, vt ſanctus ille & in ſanctis requieſcens ſponſum ſe fecit contaminatæ multitudinis Iſraelitarum. Oſee filium, quem ſuſtuliſſet, iuſſit nominari dumtaxat Iezrael.

Quia adhuc modicum, & vlciſcar ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu: & quieſcere faciam regnum domus Iſrael: & in illa die conteram Iſrael in valle Iezrael.

Eiuſmodi eſt quod dicit: *Iezrael* locus eſt, vbi Naboth ſcelerate & indigne ſaxis lapidatione facta necatus fuit: *Iehu* vero diuino conſilio huius mortis vindex

4. Reg. 10. factus eſt. Cuius domum ob ea, quæ in Iezabel effeciſ-

H ſet, vſque ad quartam generationem regnum ... permanſurum confirmauit. Vt vero poſteri ... in obliuionem diuinæ voluntatis adducti, eorum impietatem, qui ante ſe regnaſſent, imitari cœperunt: minatur dominus ſe etiam hoc regnum deleturum, & arcum Iſrael corrupturum, hoc eſt, diſſoluturum vires & potentiam in valle Iezrael. Conſulto in huius loci mentionem incidit, ad diuinæ benignitatis memoriam reuocare cupiens regem tum regnantem, docet ... per pratum Iehu pœnas de his, qui Naboth confecerant, ſumpſiſſe dominos: ita illum ab eo tum regnante, ac eius ſucceſſoribus animi ingratum ſe pœnam repetiturum. Huc accedit, alteram procreationem, quam ſuſcepit Oſee à Deo nominatam fuiſſe.

[illegible] concepit adhuc, & peperit filiam, & dixit ei: Voca nomen eius abſque miſericordia: quia nequaquam addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed aduerſans aduerſabor eis. Filiorum autem Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino Deo ſuo, & non ſaluabo eos in arcu, neque in gladio, neque in bello, neque in equis, neque in equitibus.

Eſa. 37. Ex his aperte demonſtrat, quæ facta fuerunt in Sennacherib, tum non inſtructa acie Aſſyrii victi ſunt, ſed Angelorum robore centum octoginta quinque millia cęſa ſunt. hinc ſubiungit

Et concepit, & peperit filium. Et dixit. Voca nomen eius non populum meum.

Cauſam exponit, *quoniam vos non populus meus, & ego Deus non ſum veſter:* Iam vero ne quis arbitretur eos à Deo repudiari, quod ſint ad numerandum faciles, & admodum pauci, commode appoſuit: *quod erat numerus filiorum Iſrael, ſicut arena maris, quæ non menſurabitur, neque numerabitur.* At vero non multitudine Deus gau-

Matth. 18 det, ſed *vbi duo, aut tres congregati ſunt in meo nomine ibi in medio eorum eſt.* Sic Noe omnibus mortalibus antetulit, ſic Abraam, ſic Moſen. Horum vero poſteros innumerabiles non populum ſuum vocat propter [illegible]

B pietatem. Cæterum Deus miſericors illatam negationem reuocauit his verbis:

Et erit in loco, vbi dictum eſt eis, non populus meus vos, vocabuntur filij Dei viuentis: & congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael ſimul. & ponent ſibi principatum vnum, & aſcendent de terra, quoniam magnus eſt dies Iezrael.

Per hæc reuocationem ab vrbe Babylone prædixit, & quod poſt inde reditum non amplius habebunt reges diuerſos, ſed in idem, & vnum conſentientes, & coacti habebunt regem vnum: hunc enim finem inuenit temporibus Zorobabel. *Diem vero Iezrael*, appellauit calamitatem, quam populo Iſrael intulerunt Aſſyrij in valle Iezrael. Magnam, inquit, poſteaquam eos pœnam conſtituam, magnam rurſus eis ſalutem afferam, ſeruituteque liberatos in patriam reſtituam. Deinde eos adhortatur, & conſolatur, mutatis rebus ſe immutaturum nomina, & vocaturum non populum, populum: non dilectam, dilectam. Vos qui ſalutem eſtis adepti, & qui Babylone reuertiſtis, iudicate matrem

C veſtram, hoc eſt, maiores veſtros, qui contra me peccauerunt.

Cap. 2. *Quia hæc non vxor mea: & ego non vir eius.*

Repudium [illegible] ctum eſt ex illa cauſa. Tale quippiam inuenimus in Eſaia, *nunc domus Iuda, & habita-*

Eſa 5. *tores Hieruſalem iudicate inter me, & vineam meam, quoniam expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruſcas.* ac tum inquit.

Iudicamini cum matre veſtra. quia hæc non vxor mea: & ego non vir eius.

Cum oſtendit hoc diuortium non factum fuiſſe ad eam perdendam, ſubiungit:

[illegible] auferam fornicationem eius à facie mea, & adulteria eius de medio vberum illius.

Eiuſmodi eſt à beato Dauid dictum: *Bonum mihi,*

Pſal. 118 *quoniam humiliaſti me, vt addiſcam iuſtitias tuas.* Hanc autem ſe erudituram, & fornicatione, & adulterio liberaturum pollicetur: neque id leuiter, ſed radicitus hoc e medio vberum reuulſurum. Cor autem designat

D ſub vberibus ſitum, ex quo proficiſcuntur cogitata mala, inuidiæ, homicidia, adulteria, & his ſimilia. Maximam opem [illegible] Dei inſtitutio, & diſciplina, quæ e fornicatione erudiens liberat, docet etiam eruditionis genera.

[illegible] expoliem eam nudam, & reſtituam eam iuxta diem natiuitatis ſuæ.

Diem natiuitatis vocat in Aegypto viuendi conſuetudinem & verſationem [illegible] & mea [illegible] Aſſyrijs ſer- [illegible] quemadmodum ſer[illegible] Aegyptus, eſſi [illegible]

[illegible] terra, & [illegible] ſimilem eam reddam & occidam eam [illegible].

Per ſitim [illegible] quæ penuria [illegible] nuit, [illegible] pr[illegible] m. B

Et filiorum eius non miſerebor: quoniam [illegible] fornicationis ſunt, patrum imitatores in malitiam.

Malitiam [illegible] orum cultum vocat. [illegible] tus per [illegible] induci [illegible]

[illegible] adam poſt a[illegible]

Hoc eſt id [illegible] abundan[illegible] ueſt. Et [illegible] tem [illegible] orauit [illegible]

Propterea ecce [illegible] viam [illegible] illam [illegible] ſemitam ſuam non in[illegible]

Hæc ſane vltio miſe[illegible] rat, vt imp[illegible] ceſſ[illegible] m[illegible] im experient[illegible] id [illegible] plorauit ea in auxilium [illegible] & adiumentum ab eis non c[illegible] inueniet.

Vadam & reuertar ad virum meum priorem: quia [illegible] erat tunc, quam nunc eſt. F

E[illegible] quis Dei erga homines ſt[illegible] & amorem [illegible] tuens, non iure ſtupeſcat [illegible] Deus ſit, [illegible] & dominus, *virum & ſponſum* [illegible] & quia vx[illegible] ris erga virum [illegible] dominum multus & vehemens e[illegible] ctum ac ſtudium inducere cu[illegible] ſponſum & virum appellat. V[illegible] tamen [illegible] atos, & peruertis [illegible] & gratum animum erga Deum haben[illegible] de ſit vt de [illegible] dicat,

Et ipſa neſciuit. quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei: hæc autem argentea & aurea fecit ipſi Baal.

Quæ à Deo dona accepit, ea ad Dei hoſte[illegible] he. ea re offenſus Deus, minationibus ag[illegible] frumento & vino eſſe priuaturum, & ne qu[illegible] ex fœcunditate terram laborare arbitretur, [illegible] dedit

Ideo conuertar, & ſumam frumentum in tempore ſ[illegible]

Hoc [illegible] tum eſt [illegible] ſimul ac primum [illegible] meſſis ac vindemiarum tempore. M[illegible] eam adeo veſte denudaturum, [illegible] veſtimen[illegible] neceſſariis indigeat. Eius vero, inquit, [illegible] hæc inſpiciente [illegible] adiu[illegible] ſtationem item ſe illaturum, ne te[illegible] omnemque immoderationis [illegible] tem reſtincturum, ſicut & vine[illegible] pheta [illegible] eſt. Poſtquam, inquit, hæ[illegible] dolis dixit accepiſſe, me autem [illegible] giorem, ponam e[illegible] in teſti[illegible] ait, & volucribus, & ſerpentibus [illegible] pta, & veſtram impietatem c[illegible] rum aff[illegible] ne meæ diſciplinæ [illegible] autem m[illegible] a perpetietur, quoniam B[illegible] lis, cultum meum [illegible] duxi [illegible] & multiplici inſtructa, feſtos [illegible] dies [illegible] re inquit: G

Ideo ecce ego ſiducam eam: & ponam illam quaſi d[illegible] ertum H

H[illegible] eſt, e[illegible] ibus [illegible] uam fac[illegible] m eſſiciam [illegible] biſque [illegible] bonis [illegible] tutam perficiam, veruntamen [illegible] labo[illegible] eam [illegible] lis.

Loquar, inquit, ad cor eius: & dabo ei poſſeſſiones ſuas inde, vallem Achor ad aperiendam intelligentiam eius.

Achor, apud Syrum *Achar* inuenit: is vero eſt, q[illegible] ſub Ieſu filio Naue [illegible] ac dona D[illegible] ſecrata furtu [illegible] De[illegible] pœnas de[illegible] populus eum, lapidatione facta, necauit. [illegible] necem cum agnoſceret quan[illegible] adueha[illegible] De[illegible] huc propheta [illegible] Achar [illegible] gnouerunt [illegible] de [illegible] Hoc [illegible]

A [illegible] *ſuam ſervabit [illegible] ſua* [illegible] *erit tibi, & ad dominum* [illegible] *vltra Baalim: & auferam nomina Baalim de ore eius, & non recordabitur vltra nominum eorum.*

Non A[illegible] ſectus, inquit, ſeruient, atque Ae[illegible] ſerui erunt [illegible] ſua iam vo[illegible] A[illegible] tu[illegible] nem & [illegible] ne in ſeruitute. At[illegible] ſeruitatis [illegible] dolo co [illegible] captiuitate [illegible] nominabit, cuius animi factam [illegible] ationem [illegible].

Diſponam eis teſtamentum in die illa cum beſtijs agri, & cum volatilibus cœli, & cum reptili humi terræ.

[illegible] & volucribus loquitur, ſed de [illegible] more [illegible] ſerpentum [illegible] C[illegible] duxit,

Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra.

Deinde [illegible] terra [illegible].

Et habitare eos faciam in ſpe.

B De hac [illegible] loquitur *Spe enim, inquit, ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes, nam quod videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.* Q[illegible] loquitur, & non de alia, [illegible] tantur.

Et ſponſabo te mihi in æternum in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus.

Q[illegible] magnam non in [illegible] ſponſam [illegible] etiam eccleſia [illegible] tes [illegible] cta eſt. hæc [illegible] ſpiritu [illegible] *Iuſtitia & in iudicio* in tyrannum [illegible] *miſericordia* [illegible] *miſerationibus* in eos, qui [illegible] mentum [illegible] rem, obumbr[illegible]

Et ſponſabo te mihi in fide, & ſcies, quia ego dominus.

Simul enim [illegible] ad Chriſtianiſmum [illegible] deunt, ſtatim [illegible] fidem [illegible] per lauacrum regenerationis à Deo ſaluatore. [illegible] poſſidens, in Dei notionem venit. Poſt [illegible] æternorum bonorum prædict[illegible] ad nos æternum eam eſſent [illegible] ſtatique, his magis, quam [illegible] dabatur [illegible] loco adpromittit ſe [illegible] & elaboratum, vt terra bo[illegible]

C

Et exaudiam cælum, & ille exaudiet terram, & terra exaudiet frumentum [illegible] & [illegible] Iezrael:

Deinde [illegible].

Et ſeminabo eam mihi ſuper terram.

Hoc eſt: eam agrico[illegible] & iuſtitiam [illegible]

Et miſerebor eius, quæ fuit abſque miſericordia, & dicam non populo meo, populus meus es tu. & ipſe dicet, Dominus Deus meus es tu.

Hæc typice & adumbrate ſub Zorobabel [illegible] Chriſtus ſe homine [illegible] in æternum: [illegible] vere extiterunt [illegible] vocatus eſt Deus, [illegible] bonorum promiſſa & ſponſiones. Rurſus Deus prophe[illegible] adulteræ & in ceſſeribus [illegible] oſtendit [illegible] amoris.

D

Sicut diligit dominus filios Iſrael, & ipſi reſpiciunt ad deos alienos, & amant ſicilitates vuarum.

Cap. 3. [illegible] Propheta vero [illegible] : & [illegible]

E [illegible] ſeruauit oſtendit poſtea [illegible]

Quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, ſine principe, ſine ſacrificio, ſine altari, ſine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus [illegible].

[illegible] inquit, vt hæc cum prioribus amatoribus [illegible] ſpiritumque [illegible] & ho[illegible] abducti & ab[illegible] alienam, non à te ſibus neque [illegible] Cum non eſt altare, quæ ſacra [illegible] neque per ſacerdotes, aut per prophet[illegible] non præmonſtrabitur, omniquæ pene eorum [illegible] Cum videlicet non aperte meam [illegible] prohibebo, at quæ præ[illegible] Ideirco propheta [illegible] cum muliere [illegible] habitabat quidem, vt dominus [illegible] matrimonij conſuetudine non vtebatur. ex quo [illegible] quod dominus non penitus ſua prouidentia populum [illegible] neque tamen planam [illegible] diuinas prædictiones nominauit, & [illegible] ſacerdo[illegible] rationali iudicio [illegible] & veritatem & quod per quaſdam ſignificationes [illegible] futura prædicebat, vnde [illegible] Moſe [illegible] inquit: [illegible] triſtia [illegible] eſt permiſte cum his implicat & [illegible]

F

Et poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent dominum Deum ſuum, & ſtupebunt ad dominum, & ſuper bona eius in nouiſſimo die.

Nam cum decem tribus, quæ à regibus profectis a Dauid defecerant, proprium regem libere [illegible] poſt ex B[illegible] reuerſionem [illegible] habuerunt [illegible] Zorobabel ex Dauidica tribu procreatum, ex quo diuinitus bonorum [illegible] fructum ceperunt. Hæc omnia prius quam [illegible] plane [illegible] propheta voce prænunciat. *In nouiſſimo die,* id eſt poſt exactio[illegible] annorum captiuitatis. Cum [illegible] rurſus in ſcelera commiſſa accuſationem [illegible] Veritate [illegible] & miſericordia priuabimini, Dei notione deſtituti, [illegible] mendacium, [illegible] cædes [illegible] hominibus alter alterius inſidiamur. Itaque quoniam omnis terra [illegible] ſceleribus [illegible] tantam hoſtium multitudinem immittam [illegible] vt funditus pereant, non ſolum in bonorum [illegible] tes, terram, & volantium [illegible] & ſerpentum in pauperes inuidentes, & velut quibuſdam [illegible] & potentia [illegible] omnes alij, qui [illegible] nauigant in [illegible] pelago. Tropice & per [illegible] *reptilia & volatilia* potentes prædatur, *piſces* vero [illegible] homines appellauit. Cum id fiet, terra [illegible] tibus, & intus vocantibus deſtituta erit.

G

Populus autem meus quaſi ſacerdos in contradicentibus: & infirmabitur per diem, & infirmabitur propheta tecum.

Cap. 4.

Sacerdotio [illegible] & quæ ex [illegible] dignitate [illegible] multos [illegible] vna cum veſtris prophetis mendacia enunciantibus. *Pro phetam* vocat [illegible] pſeudoprophetam à conſuetudine, quæ à pud eos inualuerat.

H

Noctem ſimilem matrem tuam.

Docet quam ma[illegible] vocat & *aſſimilatus eſt populus meus [illegible] ſcientiam non habens.* Nam cum in [illegible] ignorant [illegible] addiderunt [illegible] ad D[illegible] notionem perducentis [illegible] te vellent [illegible] comparantur [illegible] oppreſſi. *Matrem* vocat [illegible] *populum* vero [illegible] ex hac profectos, hoc etiam apud Eſaiam inuenimus *Quæ eſt hic libellus repudij matris meæ.*

Eſa. 50.

Quia tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi: & quoniam oblita es legis Dei tui, & ego obliuiſcar filiorum tuorum.

Explicatius oſtendit ſuam benignitatem & eorum animum ingratum, *ſecundum multitudinem eorum peccauerunt mihi*, id eſt: ego eos, vt quamplurimi eſſent effeci: illi vero in me peccare perſeuerauerunt, *quare eorum gloriam in ignominiam conuertam.*

Peccata populi mei comedent: & in iniquitatibus eorum accipient animas eorum.

Id eſt, Metent quæ ſeuerunt, & ſitorum peccatorum fructum vindemiabunt. Quidam dicunt per hæc deſignari ſacerdotes, qui cum ex ſacrificiis oblatis pro peccatis certam quandam portionem ſecundum legem acciperent, hoc beneficio conſtricti peruerſe, & ſcelerate viuentes, accuſare nolebant: quamobrem offenſus Dominus ait, Quoniam in ſacrificiis pro peccatis oblatis delicate, diſſolute, & indulgenter verſamini, & congruam curationem labentibus non admouetis, horum delictorum, & iniuſtitiarum pœnas dabitis, alienis gentibus ad cædem veſtram traditi. Hoc docet manifeſtius, cum adiungit.

Et erit ſicut populus, ſic & ſacerdos.

Id eſt, Similiter vt populus pœnam veſtri ſceleris ſufferetis, quia populi curationem cum recepiſſetis, in ſumma inertia vitam traducentes, omnem male habentium curam abieciſtis, Quare ait.

Et vlciſcar ſuper eum vias eius: & cogitationes illius reddam ei.

Non ſolum pro iniquis operibus, ſed & cogitationibus malis pœnam ſumam.

Et comedent, & non implebuntur.

Exaggerata, inquit in eos inducam mala, quemadmodũ panis ſatietate affectis plura apponuntur eſculẽta. Rurſus eorum iniquitates commemorat, eorum violentiam criminans, & idolorum cultum, quem vocat *fornicationem.* Huc accedit ridicula vaticinatio, docens vt profitentibus ſe vaticinari dederunt operam reſponſum qualecunque dantibus.

In auguriis, inquit, *interrogabant, & in virgis ſuis annunciabant ei.*

Etenim, inquit, nonnulli per auguria & ſignificationes quaſdam agenda noſcere exquirebant, alii virgis quibuſdam fraudis adiutricibus vſi, quæ volebant, enunciabant. Hæc per ſe audebant, quod ſententiam animi ſui fornicatoriam poſſiderent. *Spiritum fornicationis* vocat appetitum, & ſtudium in eiuſmodi fornicationem, dilucidiuſque docuit, quam fornicationem appellaret, cum ſubiunxit:

Et fornicati ſunt à Domino.

Ac modum oſtendit:

Super verticem montium ſacrificabant, & ſuper colles immolabant ſub quercu, & populo, & arbore vmbroſa: quia bonum erat vmbraculum.

Oblectantes enim ſe arboribus vmbroſis, non harum creatorem venerabantur: at loco Dei conditoris his ſacrificia afferebant. Quocirca, inquit, nullam de vobis curationem ſuſcipiam, neque de filiis veſtris, neque de ſponſis propalam adulteratis ab inuadentibus vos, quæ obſcure, & occulte apud vos intentata ſunt, hoc palam fieri permittam. Hoc enim oſtendit, cum dixit:

Quoniam ipſi cum meretricibus miſcebantur: & cum initiatis immolabant: & populus non intelligens adhærebat meretrici.

Fornicationem interdum appellat procliuitatem ad Venerem: interdum impietatem. *Initiatos* vocat ſacris impietatis deuotos, ac dedicatos. Nam vt nos diuinis myſteriis ornatos fideles vocamus, ita Græci [illegible], id eſt, initiatos nominauerunt exactius ad ſuam impietatem inſtitutos. Ipſis cum iratus eſt, rurſus eis conſolationem adhibet:

[illegible] *Tu autem Iſrael ne ignores, & Iuda nolite ingredi in Galgala, ne aſcendatis in domum [illegible]: & ne iuraueritis viuentem dominum.*

T[illegible] eſt nomen idoli in Bethel, non vt quidam opinati ſunt, *ſempiternum* ſignificat, hoc eſt, exiſtentem, ſed Hebraicum eſt non Græcum nomen. Hoc plane nos docuerunt cum plerique alii linguæ Hebraicæ interpretes, tum Aquila & Theodotio, *Domum inutilem* interpretati ſunt. Symmachus *domum iniquitatis*: quod vtrunq; in hanc rem conuenit. Nam qui illic proſtituerunt, nullum modo quæſtum fecerunt, ſed etiam inde magnum damnum, & detrimentum acceperunt impii, ingrati erga ſuum benefactorem effecti. *Galgala* vrbs eſt [illegible] dedicata ac deuota idolis, vbi Ieſus filius Naue non circunciſos populi cultris lapideis circumcidit in hac eadem duodecim lapides repoſuit, quos ex medio Iordani alueo accipiendos iuſſerat domino[illegible], vt beneficii accepti eſſet monumentum, atque per hos lapides poſteri noſcerent, vt ſiccato alueo, populus viam flumen tranſmiſiſſet. [Ioſue 4.] Maxime ingrati animi ſignum eſt vrbem illam, in qua tanta diuinæ beneficentiæ monumenta accepiſſent, impietatis eſſe factam metropolim. Hoc autem, *ne iuretis dominum viuentem*, non abs re vetat: ſed propterea, quod qui [illegible] adhæſerant, per hoc idolum iurabant, & viuentem dominum id vocabant. Hoc aliunde licet cognoſcere *Si abſtuleris*, inquit, *Baalim de ore tuo, & nominaueris, viuat dominus cum veritate.* Hoc eſt, Si idolorum depoſueris memoriam, & mihi colendo dederis operam, & viuentem dominum me appellans iuraueris in veritatis honorem, & mendacii deteſtationem.

Quoniam ſicut vacca aſilo percuſſa, inſaniuit Iſrael: nunc paſcet eos dominus ſicut agnum in ſpacioſo.

Oeſtrus ſiue *aſilus* vulgo tabanus, muſca quædam eſt vaccis infeſtiſſima, cuius morſus tanto ſenſu doloris exiſtit, vt vaccæ, quibus admoti fuerint eius ſtimuli, non voce bubulci reuocari poſſint, neque cum reliquis vaccis compaſcant, ſed interdum præcipites agantur. His, inquit, aſſimilis eſt Ephraim quæ idolorum colendorum œſtrum ſuſcepit. *Ephraim* decem tribus, vt ſupra diximus, nominat. Eos à me etſi ita abhorrentes, tamen non ſine cura paſtoritia relinquam, ſed per mundum captiuos factos longe lateque diſpergam, vt ab agno [illegible] tante, & vbera matris requirente nihil differant. Hæc perpetietur Ephraim, quod vitulos reliquerit idola tanquam impedimenta offenſionis plena, & laqueos ſibi proponens Cananæorum impietatem ſit imitata, ſuperbiaq; contra me vtens idolorum obſeruantiam mei cultui, & venerationi antetulit.

Dilexerunt ignominiam ex fremitu eius.

Sed ob id ipſum

Turbo ſpiritus ſibilabit in alis eius.

Vt alarum commotione aerem aues cum ſono quodam diſſecant, hæc ita, veluti alata, in alienam terram arripietur, tanquam turbine iræ meæ ſubtrahente eam, illicque commorari cogente, hæc perpetietur ex idolorum altaribus fructus percipiens. Ita vos ſacerdotes has minas attendite, omniſque populus, & in aulis principum vitam agentes attentis animis Oſee dicta excipite.

[Cap. 5] *Ad vos enim eſt iudicium, quia laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expanſum ſuper Itabyrium, quod qui capiunt, venationem confixerunt.*

Omnes vos in iudicium meum adducam, nam omnes mille mala in meos prophetas intendiſtis, infixiſtiſque: & inſidias veſtras tanquam retia quædam contra eos explicaſtis: nec aliter, quam qui in Itabyrio monte, venationis varietate pleno, venandi inſtrumenta defigunt, inſidiarum machinas molimini, & conſuitis in prophetas, veſtræ ſalutis cauſa à me miſſos. *Speculationem prophetarum*, collegium & concilium vocat. [Ezech. 3.] Ezechieli dixit: *Speculatorem dedi te domui Iſrael.* Eam ob rem dicit, *Ephraim & Iſrael*, id eſt, omni populo correctionem afferam.

Etenim fornicatus eſt, & commaculatus, & defecit à meo cultu: & non dederunt cogitationes ſuas, vt reuerterentur ad dominum Deum ſuum: quia ſpiritus fornicationis eſt in eis, dominum autem non cognouerunt.

Nam cum rationibus abſurdis vterentur, à veri Dei notione aberrauerunt, ac ad idola curanda ſe dederunt: quo fit, vt pro hac contumelia pœnas Deo perſoluturi ſint palam videntes qui pietatis fructus.

Hoc enim dixit in faciem eius, Iſrael & Ephraim infirmabuntur in iniquitatibus ſuis, infirmabitur Iudas cum iis.

A [illegible] p[illegible] man[illegible] p[illegible]x. & in ſeruitu-
te [illegible] uni [illegible] priuscam[illegible] *Iſrael*
[illegible]app[illegible] *[illegible]am.* Iuda [illegible] commod[illegible] po-
ſ[illegible]te [illegible] quoniam poſt illos ſeruitutem ſuſtinuit.
Poſt d[illegible] de [illegible] duo vituli & omnibus acceptus
ſ[illegible] a [illegible] *Perquire[illegible] dominum, & non inuenient,
cum, nam de[illegible] manus ab illis.* E[illegible] cauſam oſtendit, cum ſub-
iunxit

[illegible] dominum reliquerunt.

[illegible] ex [illegible] ethibus externis, quas acce-
pe[illegible] [illegible] ſuſceperunt: hoc enim expl[illegible] auit, cum
di[illegible]

Quia filios alienos genuerunt ſibi, nunc deuorabit eos rubigo, & clero[illegible] m.

[illegible] id, quod ex cœli intemperantia terræ frugibus
a[illegible] *rubiginem* vocat tropice ve[illegible] & adumbrate ho-
ſt[illegible] omnes corrumpentes. Hoc lucidi[illegible]
interpretatur, cum adiungit

C[illegible] tuba ſuper colles, ſonate ſuper excelſa, prædicate in domo [illegible] excidit Beniamin, Ephraim in deſolatione factus eſt in diebus correptionis, in tribus Iſrael oſtendi fidelia.

B Hæc omnia eis per prophetas præſignificanti mihi fides non habetur: verum habebitur poſt pericula rerum, iniquitates, & ſcelera con[illegible]gens, prophetæ prædictionem veram oſtendam. Scite ridet, & pulchre ludit idolorum infirmitatem: *Clangite,* inquit, *in domo [illegible],* excitate in auxilium eos, quibus honorem habetis: ceſſare faciant, quas caſtigationes vobis infero. Comprehendite editi[illegible] nos c[illegible]s, in quibus omni cultu idola cataſtis, impartiant vobis te[illegible]poribus neceſſariis ſuum ſubſidium. Cæterum probe de *Beniamin* mentionem fecit, quoniam contingit memoriam Iuda.

Facti ſunt principes Iuda, quaſi transferentes terminos: ſuper eos eff[illegible] impetum meum ſicut aquam.

Nam perinde legibus meis impudenter præuaricantur, ac qui turpiter li[illegible] tores lapides, agrum ab agro diuidentes, loco mouere ac transferre aggrediuntur. Quamobrem inſtar torrentis pœnarum aceruos in eos exaggerabo. Cum *Beniamin* commemorat, patet quod tribum Iuda complectitur. Rurſus cum *Iuda* accuſat, Beniamin ſimiliter contingit: nam ſub vno regno vixerunt. Eodem modo cum *Ephraim* dicit, decem tribus Iſraelis nominat, cumque *Iſrael* commemorat, hoc idem ſignificat.

C *Oppreſſit Ephraim aduerſarium ſuum, conculcauit iudicium, quia cœpit abire poſt vana.*

Qui, dd doloru[illegible] obſeruans fuerit, inquit, cauſa eius iniuriæ extitit, ſi quidem notionem mei habuiſſet, ex meis legi[illegible] ad honeſtum decorumque inſtitutus fuiſſet.

Et ego quaſi conturbatio Ephraim & quaſi ſtimulus domus Iuda.

Hoc eſt, Hoſtium conturbationem in eos inferam, & tanquam [illegible]ulo quodam pungam, & *ſtimulum,* videlicet [illegible]tiones [illegible] per hoſt[illegible] eis [illegible]uebo.

Et vidit Ephraim infirmitatem ſuam, & Iudas dolorem ſuum.

Nam ex periculo malorum cauſam didicit.

Et abiit Ephraim ad Aſſyrios.

Nam cu[illegible] S[illegible] bellum intuliſſent, Phoa regem Aſſyriorum [illegible] ſuum ſubſidium accerſiuit.

Et miſi[illegible] legatos ad regem Iarim, & ipſe non potuit liberare vos, nec ceſſare faciet à vobis dolorem.

D C[illegible] ruſus [illegible] bellum contra vos ſuſcipient, de auxilio petendo legatos mittetis ad Iarib regem Aegypti, vnde tamen non mittetur [illegible] vobis ſubſidium, vt liberari poſſitis, ſed dolorum aceruo cumulabimini. Quod autem *Iarib* rex eſſet Aegypti, ex his quæ ſequuntur, facile cognoſcitur. *Et erat Ephraim quaſi columba inſipiens, non habens [illegible], Aegyptum inuocabit, & in Aſſyrios abierunt.* Nam cum [illegible] e pet[illegible] oporteret auxilium, quod ſa[illegible] eſt ad eum defendendum, & [illegible] ei vicinum proximum: huc illuc circum reges externos non ceſſat concurſare, & tamen auxilia, quæ petit, nulli erunt ei adiumento.

[illegible] ego [illegible], inquit, *quaſi panther Ephraim, & quaſi leo in domo Iuda & ego rapiam & vadam, & tollam & [illegible], qui eruat.* E

Nam quis in eis factis ſe opponere poſſet, quis eos, qui à me plectuntur, liberabit?

Ibo & reuertar in locum meum, donec deficiant.

Perſiſtit in comparatione, [illegible] inquit, *ve panther, & leo* [illegible] ap[illegible] olite adiunxit, *Reuertar in locum meum, donec deficiant:* quoniam mos eſt his feris, cum quiddam venatæ fuerint, [illegible] priſtina loca redire, ibique ſe recreare à labore, quem e[illegible] venatione ſuſceperint. Ego, inquit, more panther[illegible] & leonis, per hoſtes vbi vobis bellum intulerim, apud me in reliquum [illegible]ro, nullam pro vobis curam ſuſcipiam. Cum hæc, inquit, fient, meam curationem requirent: inter ſeſe adhortabuntur ad ſupplicationes, mihi correctiones inducens faciendas, vt eorum vulneribus commodam medicinam adhibeam.

Quia ipſe verberauit, & ſanabit nos. percutiet, & curabit nos. Cap 6.

Et compendium medicinæ oſtendens *ſanabit nos.*

Poſt duos dies in tertio reſurgemus.

Non [illegible] ambitu indiget, ſed multipli[illegible] ſanitatem afferet. Per hæc deſignat, poſt tres dies F
factam conſeruatoris reſurrectionem quæ publicam reſurrectionem conciliauit, omnibuſque nobis ſpem immortalitatis dedit ingeneratam ex De[illegible] cognitione. *In* 1 Cor. 13.
tertio, inquit, *die reſurgemus, & viuemus coram eo, & cognoſcemus.* Poſt inquit, *reſurrectionem* Apoſtolus *cognoſcam, & cognitus ſum. nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum.* Tunc, inquit, rerum notionem [illegible]piemus, nunc perſequemur vt cognoſcamus dominum. Studioſe, inquit, & prompte requiremus.

Nam quaſi mane paratum inueniemus eum.

Nam vt diluculum noctis tenebras diſſoluit, ſic ipſe in nos intentata pericula repellet, & ſuæ prouidentiæ radio[illegible] nobis afferet.

Et veniet nobis quaſi pluuia temporanea, & ſerotina terræ.

Omnium bonorum copiam nobis faciet poſt in melius conuerſionem, & mutationem, tanquam pater quiſpiam liberorum amantiſſimus ad eos verba facit.

Quid faciam tibi Ephraim: quid faciam tibi Iuda: miſericordia autem veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros mane pertranſiens.

G Ego, inquit, omni miſericordia commoneri in vos cupio. & veſtra pœnitentia ad tempus fit, & parum diu permanet, rori [illegible] perſimilis, qui facile à ſole exhauritur, & nebulæ quæ mane proſpicitur, & à ſolis radiis diſſipatur. Pœnitentia meis [illegible] miſericordia, attamen omni cura vos proſequi [illegible], vt mortis auctores [illegible] prophet[illegible]rum: nam ad vos inſtituendos eos mittens, eis mortem à vobis conciliaui. Hæc oſtendit, cum dixit.

Propterea ſuccidi prophetas veſtros, occidi eos in verbo oris mei, & iudicium tuum quaſi lux egredietur.

Nam etſi omnes prophetas tollaris de medio, non tamen prophetiam oſtendere falſa [illegible] poteritis: nam tanquam lumen quoddam veritatem eius [illegible]ndam.

Quia miſericordiam volo, & non ſacrificium: [illegible] Dei magis quam holocauſta: [illegible] ſi vero ſunt ſicut homo præteriens teſtamentum. ibi enim contempſit me.

Sacrificiis, inquit, quamuis non egeo, ſu[illegible]ipio tamen veſtræ mentis infirmitati aſſeruiens. H[illegible] reduu expecto, erga me amorem, ergaque proximum dilectionem. Hæc duo prima poſui, cum leges ponerem: *Diliges dominum Deum tuum ex tota corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: & diliges proximum* Exod 20.
H *tuum ſicut teipſum.* Atqui hæc cum lege ſanxiſſem, vos ſimiles facti eſtis homini, qui frangit pactiones, quas cum quopiam feciſſet. Similiter hi patientiam meam contemnentes, leges eis impoſitas violauerunt.

Contempſit me Galgala ciuitas, quæ operatur vana. & conturbat aquam. & fortitudo tua viri ptrata.

Huius vrbis etiam ſupra mentionem fecit, vt idolis dedicatæ, & multos ad impietatem prouocantis, & *conturbare eos aquam,* inquit, quæ nimirum Dei notio-

A nem puram ſordibus inficit: *pirata eorum fortitudinem comparat*, quod præſtigiarum plenis machinationibus, & fallacibus quibuſdam idola moueri facerent. Etenim vt piraticam facientes, occulte nauticam rem exercentes adoriuntur: ſimiliter idolorum c[illegible]s, & cultores non aperte valentes iſtorum vim, & efficaciam demonſtrare, tanquam machinis quibuſdam admotis inſipientes inducunt, fallunt. Cum autem par eſſet, vt Dei ſacerdotes libere reprehenderent, impietatem temere admiſſam ſilentio præteribant, impiorum timentes inſaniam. Iuſtis igitur de cauſis eos accuſat, dicens:

Abſconderunt ſacerdotes viam Domini: interfecerunt Sicema, quia iniquitatem operati ſunt in domo Iſrael: vidi horribilia, ibi fornicationem Ephraim: contaminatus eſt Iſrael, & Iuda dimiſit meſſem ſuam.

Quod propheta ait, eiuſmodi eſt. Leui ſacerdotum
Gen. 24. primus, Symeone collega, & adiutore vſus, Sicemitarum vrbem funditus deleuit, pœnam ſumens pro ſtupro ſorori illato, de his qui tale facinus in ſe admiſiſſent. Increpat propheta ſacerdotes, quod ab illis profecti & procreati, illos, inquit, non æmulati eſtis: illi enim ſororem iniuria affectam vlti ſunt, & pro domo paterna ve-
B hementer propugnauerunt: vos omnibus ſceleribus vltione dignis diffluentes, ne accuſare quidem in me commiſſa facinora curaſtis. Quin cum viderent horribilia illa, & metuenda nefaria ſcelera non ab vno admiſſa, ſed ab omni Ephraim & Iuda, perpetuo ſilentio tranſiſtis. Quod vero ſceleratiſſimum eſt, eo tempore cum metendi eſſent, & percipiendi diuinorum promiſſorum fructus, tum meſſem non collectam reliquit, at otio & inertia poſthabita à Iuda.

Incipe vindemiam tuam, cum conuerterem captiuitatem populi mei: cum ſanare vellem Iſrael.

Quoniam, inquit, antequam mala tentaſſes, & periclitatus fuiſſes, iuſtitiæ fructus percipere noluiſti, nunc poſt periclitationem, poſtque à captiuitate reditum legitime viue, fructuſque inde prouenientes decerpe, commode dixit: *Incipe vindemiare tibi*: nam Deo nihil donamus, cum iuſte viuimus, ſed nobis ipſis inde bona conciliamus.

Cap. 7. *Et reuelabitur iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati ſunt mendacium.*

Manifeſta omnibus iniquitas eius fiet ob acceptam vltionem.

C *Et fur ad eum ingredietur, ſpolians latro in via eius.*

Poſtquam verum Deum cognoſcere neglexerunt, & idolorum erroribus ſe aſtrinxerunt, hoſtes latronum in modum eos inuadentes, nonnulla incendent, quædam depopulabuntur, alia abigent, boniſque omnibus eos ſpoliabunt.

Vt concinant quaſi canentes in cordibus ſuis.

Hæc cum fient, lamentabuntur aſſiduo, prementur mœrore: neque tamen voce lamenta edent, ſed ſecum taciti in animo fletus, gemituſq; facient.

Omnes malitias eorum recordatus ſum: nunc circundederunt eos cogitationes ſuæ, contra faciem meam factæ ſunt.

Diutiſſime, inquit, magno animo perpeſſus ſum, quaſi non viſus videre eorum facinora: nunc aperte ipſa perſpiciens, vltionem de his accipiendam cenſeo. Quare beatus Dauid exclamat: *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* Cogitationes Aquila, & Symmachus *excogitationes & ſtudia* interpretati ſunt, quod idem pene ſignificant. Septuaginta *primam animi motionem*, cogitationes ſpouerunt. Aquila & Symmachus *ex his profecta ſtudia, & opera.*

D *In malitiis lætificauerunt reges, & in mendaciis ſuis principes.*

Nam procliues & prompti ad perniciem facti, propter ſuam iniquitatem, & nequitiam, gaudio, & lætitia eos, qui ſe vicinſſent, perfuderunt.

Omnes adulterantes quaſi clibanus ardens ad coquendum.

Omnes, inquit, perditi & diſſoluti animi incendio flagrantes, ſimiles ſunt ignito, ac incenſo clibano, prompto ad excipiendum fermentum, parato ad panis confectionem.

In deuſtionem flamma.

Id eſt, libidinum ignis hoſtilem flammam in eas inferet.

E

A commiſtione fermenti, donec fermentaretur totum, dies regum veſtrorum.

Nam vt fermentum commiſtam & dilutam farinam conuertit in ſuam naturam, ſic impietatis fermentum à Hierobo[illegible] primo rege veſtro importatum vobis, & his qui poſt tempus reges veſtri fuerunt, impietatis omnes participes fecit in reliquum tempus regnantes. Accuſat præterea principes vinolentia gaudentes, ex vino flagrantes [illegible], atque [illegible] corrumpit viuentes, ac malos viros cum ſce[illegible] moribus viuentes: hos enim vocat *peſtes*, nimirum [illegible], & corruptionis autores: Vt peſtis contagio ſi quippiam contigerit, accedentes ad ſe, & propinquos corrumpit: ſic [illegible]ribus verſantes familiaribus perniciem inferunt: nam corrumpunt bonos mores, viſus, ſocietateſque malæ. Docet inſuper vt nocte inſidias aſſidue machinantes de
F die, ignis more, à ſe iniuria affectos perdiderunt. Cæterum illud, *Cum præcipitarentur nocte*, omnes interpretes concorditer, *Inſidiarentur*, interpretati ſunt. Verum pro his omnibus malis dabunt pœnas.

Ignis enim deuorabit iudices ſuos: omnes reges eorum ceciderunt. & quod eſt omnium malorum fundamentum, non fuit in eis, qui inuocaret me.

Præterita dixit, futura oſtendens, vt omni ex parte hæc efficientur, nihilque prohibebit prædictionis excurſum. Hoc etiam apud alios prophetas inuenimus proprium. Etenim Eſaias exclamat: *Sicut ouis ad occiſionem* Eſai. 53.
ductus fuit. Et, *Iudicium ſublatum eius eſt. Vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque formam.* Pro eo videbimus, auferetur, ducetur. Item, *Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt* Eſai. 9.
nobis. Pro eo, naſcetur, & dabitur. Poſtea in ſecundam accuſationem conuertit ſermonem:

Ephraim populis ſuis commiſcebatur.

Id quod manifeſtum & certum delictum erat, quod etiam beatus Dauid damnat: *Immiſcuerunt ſe cum gentibus, & didicerunt opera eorum.*

Ephraim factus eſt ſubcinericius, qui non reuerſatur.

Malitiæ immoratus eſt, & perſtitit, nullamque mutationem fecit in melius, ſicut panis ſubcinericius in vnam partem incumbens in igne c[illegible]iſtit, & aduritur.

Comederunt alieni fortitudinem eius, ipſe vero neſciuit.

Sed, inquit, tot malis incumbentibus, ignorat corrigentem Deum. G

Et cani effloruerunt ei, & ipſe ignorauit.

Propterea quod, inquit, longo tempore non inſtitutus fuit ad decorum & honeſtum.

Et humiliabitur contumelia Iſrael in facie eius.

Perſpicietur, inquit, non obſcure, & cognoſcetur quales impietatis parit fructus.

Et non ſunt reuerſi ad dominum Deum ſuum, & non quæſierunt eum in omnibus his: & erat Ephraim quaſi columba inſipiens, non habens cor. Aegyptum inuocauit, & in Aſſyriis abiuit.

Has à me ſuſtinentes correctiones, me nequaquam implorauerunt, vt impetum malorum in eos inuectorum prohiberem. ſed ad Aſſyrios excurrerunt, cum à Syris bello laceſſerentur, ac rurſus ad Aegyptios, cum ab Aſſyriis obſiderentur, columbæ inſipientiam eſſe in ſeipſis demonſtrantes: quemadmodum illa ſuis pullis priuata non abſcedit, nec loco mouetur, ſed in eiſdem locis commoratur: ſic ii frequentiſſime, cum interdum ab his, interdum ab illis tollerentur, & in ſeruitutem
H digererentur, ad Aſſyrios, & Aegyptios accurrentes, nullum auxilium aſſequuti fuerunt.

Mittam ſuper eos rete meum, vt volatilia cæli detraham illos: corripiam eos in auditu tribulationis eorum.

Primum eos malorum minis & terroribus corripiam, deinde tanquam rete quoddam hoſtium copias immittens, velut aues eos omnes comprehendam: neque tamen interim ſuæ ſolitæ miſericordiæ immemor eſt, imo præ paterno in filios amore flocum adhibet.

Væ eis, quoniam receſſerunt à me: manifeſti ſunt, quoniam impie egerunt in me.

Poſte-

A Poſteaquam miſ[illegible] os appellauit, [illegible] pio fact[illegible] in ſe, benef[illegible] orum ſuorum [illegible] rorum memoriam recitat.

Ego vero redemi eos.

N[illegible] Aegyptiaca ſeruitute eos liberaui.

[illegible] locuti ſunt contra me mendacium.

Pſal. 77. [illegible] atere ei amb[illegible] itus Dauid eos accuſauit, cum [illegible] os l[illegible] quentes *quoniam percuſſit petram, & fluxerunt aquæ [illegible] torrentes inundauerunt nunquid & panem poterit dare? aut [illegible] rare menſam populo ſuo*

[illegible] clamauerunt ad me corda eorum.

Eſai. 29 [illegible] dem per [illegible] exclamat dicens: *Populus hic labiis me orat, corde autem longe abſiſtit à me.* Deinde reprehendit [illegible] dolorum cau[illegible] perficiebant.

[illegible] ululabant in cubilibus ſuis, ſuper tritico, & vino diſſecabantur.

Nam quam promiſſam patribus ſuis terram [illegible] cepe[illegible]runt hanc vocauit *cubile*, nempe quæ eos à laboribus, quos in deſerto ſumpſerant, refeciſſet [illegible] gentilia ſacra [illegible] fecerunt, & me[illegible] um bonorum delitiis diffluentes in idolorum templis appellatas inciſuras ſuis corporibus adm[illegible] onerunt [illegible] quam ob rem ait, *a me corrigentur, quo-*

B *niam cum a me accepiſſent potentiam*, quam *brachium* vocat,

Contra me cogitauerunt mala, conuerſi ſunt in nihilum, facti ſunt quaſi arcus non contentus.

Nam quod me reliquiſſent, nullum auxilium ſuſceperunt, ſed arcui remiſſo, laxato, & non contento ſimi[illegible] facti ſunt, qui nullam perniciem hoſtibus inuehit. Quocirca

Principes ipſorum in gladio cadent, propter ineruditam linguam eorum. ſic eſt ſubſannatio eorum in terra Aegypti.

Cap. 8. *In gutture eorum quaſi terra inuia, ſicut tuba, ſicut aquila ſuper domum Domini.*

V[illegible] patres ipſorum ſemper refragati ſunt, meamque pot[illegible] tem aſpernantes, Moſi & Aaron aperte obſtiterunt, [illegible] ios ad eorum libertatem tuendam miſeram: ſic e[illegible] m illorum inhumanitatem, & iniuriam imitati, vt [illegible] terra v[illegible] ſtata, & inuia efficientur, ſolitudinumq; vaſtitati dabuntur, hoſtium tuba claſſicum canente, & rege hoſtium [illegible] inſtar aquilæ in eos inuolante, diuinumque templum cum quam plurimo furore impetente. Quod autem hoſtium regem vocauerit *Aquilam*, Ezechielis prophetia idem atteſtatur: *Aquila*, inquit, *grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis & varieta-*

C *te [illegible] : [illegible] banum, & cetera.* Hæc vero perpetientur

Pro eo, quod tranſgreſſi ſunt teſtamentum meum, & contra legem meam impie egerunt quocirca, inquit, *propediem me inuocabunt, Deus cognouimus te*

In illorum malorum periclitatione verſantes, tum [illegible] m adiumentum requirent. Sed cur hæc perpetiuntur?

Q[illegible] Iſrael auerſata eſt bona.

E[illegible] iuſmodi hæc demonſtrans, ſubiungit:

Inimicum perſecuti ſunt, ex ſemet ipſis regnauerunt, & non per me. [P]rincipes extiterunt, & non indicauerunt mihi

Etenim cum mea prouidenti[illegible] ent[illegible] , omnes hoſtes vincebant. ſed et tamen iſtud ip[illegible] per [illegible] decre[illegible], vt meam prouidentiam amplecterentur. at [illegible], Deo me non conſulto ſibi fec[illegible] unt. H[illegible] cauſæ decem [illegible] bus accuſat, quæ ibi Hieroboam regem con[illegible]ſtituerunt, non in c[illegible] nſilium reuocato Deo, at hoc ſaci[illegible] nd[illegible] e[illegible]. ſed nemo ex his, qui in aulis verſantur, pu[illegible] et bo[illegible] tra eos, qui illic agunt: non [illegible] ad po-

3. Reg. pulum Ac[illegible] n Silonitem miſit, ſed ad I[illegible] ſi[illegible] oboam, Nulla venia digni ſunt ſibi attribuentes regis electio-

D nem. Poſtea cum arguit eos, quod argentum & aurum, à Deo vniuerſorum acceptum, in idolorum comparationem conſumpſerunt, admonitionem eis adhibet, & e[illegible] conſilium affert:

Proiice vitulum tuum Samaria.

In[illegible] rpoſuit ſequentia:

Concitatus eſt furor meus ſuper eos: vſqueque non potuerunt emulari in Iſrael.

Sub[illegible] ungit & inducit.

Et hoc artifex fecit, & non eſt deus: quia ſeducens erat vitulus tuus Samaria.

E [illegible] de a[illegible] immunditie idolo[illegible] m [illegible] infir[illegible] m[illegible] & [illegible] niſt int, indigent[illegible] ate [illegible] terra[illegible] pientes vt lignum, lapides, aurum, a[illegible] entum, plumbumque ſp[illegible] iem vero & formam [illegible] [illegible] n es, manu fact[illegible] imulachra [illegible] [illegible] tq. [illegible] natum me reprehendi [illegible]

[illegible] corrupta [illegible] ento ſeminauerunt: & ſubuerſio eorum ſuſcipiet [illegible] manipulus non habens vires, vt faciat farinam. quod etſi [illegible] it alieni comedent eam.

N[illegible] ictum ex idolorum ſeruitute percip[illegible] quorum [illegible], & perceptiones ſimiles ſunt vento corrup[illegible] is ſpic[illegible], quæ vaginas extrinſecus plenas oſtendunt, [illegible] mentum v[illegible] o intus non habent: eiuſmodi [illegible] idola ſunt [illegible] & natura: etenim ſpeciem aut viri, aut mulieris, aut leonis, aut al[illegible] alius animalis apparentem ab an[illegible] [illegible] be[illegible], & efficacia exiſtu[illegible] vacua. Q[illegible] qui, ſimul [illegible] uis obſeruatoribu[illegible] peribu[illegible] nam ſ[illegible] ipſorum, inquit, *eam ſuſcipiet, atque alieni comedent eam.*

Deuoratus eſt [Iſ]rael: nunc factus eſt in nationibus quaſi vas immundum [illegible] ipſi a[illegible] ſer[illegible] [illegible] rios.

Aſſ[illegible] rio[illegible] um ſub[illegible] ntes, in ſeruitutem tradentur, [illegible] ficientes

Germinauit apud [illegible] um Ephraim

Per me cui rex [illegible] plantæ germinaſſet, à me [illegible] manans

Munera dilexerunt [illegible] rea tradentur in gentibus.

Non [illegible] onis exſaturatus eſt, ſed plus ſemper [illegible] ppetiuit qua re in ſeruitutem [illegible] redigetur.

Nunc [ſuſ]cipiam eos.

Id [illegible] ſt, [illegible] eginne.

F *Et quieſcent [illegible] vt vngant reges & principes.*

Itaq; ab alio magis, quam à me [illegible] ntes [illegible] b Aſſyriorum ditionem, poteſtatemq; ſub[illegible] itur, nec in poſterum ſibi reges eligere poterint:

Quia multiplicauit Ephraim altaria: in peccatum facta ſunt ei altaria dilecta: ſcribam ei multitudinem.

Iure, ait, ceſſare faciam regnum eius p[illegible] iniquitum, quando per hoc in altarium, quæ idolis dedic[illegible] ſunt, multitudinem prolapſus eſt, illincque ferè omnem impietatem hauſit affectus in nefaria altari[illegible]. *Scribam ei multitudinem*, & legitima eius, horum enim altarium [illegible] multitudinem, atq; de his adinuentarum legum, quibus [illegible] rum ſacra obierunt, memoriam funditus ad eorum [multi]plicem impietatem notandam deſtruam.

Reputata ſunt altaria dilecta.

G Hæc, inquit, perni[illegible] altaria ſummo ſtudio cur[illegible] ſunt. Dei vero altaria, quibus omni cura [illegible] tat ſer[illegible] dum, & ſummo amore, & ſtudio, tanquam ad alie[nos] quoſdam pertinentia incurata reliquerunt: veruntamen hanc accuſationem non inſtitui, vt ſacrificiorum ab eis indigeam.

Nam ſi immolauerint hoſtias, & comederint carnes, dominus non ſuſcipiet.

Illud vero, *comederint carnes*, non temere appoſitum eſt. N[illegible] m in victimis, quæ non omni ex parte c[illegible] ſumebantur igni, ſed litterant renunculos, [illegible], fine fibras reticulorum, adipem [illegible] ad altare ad[illegible], pectora, & armos dextros ſac[illegible] dotibus ad eſum diſtribuere: reliquum quod ex victimis ſupererat, a[illegible] b[illegible]enum [c]onſumebatur. Quocirca poſuit *[si i]mmolauerint hoſtias. & comederint carnes, dominum non [ſuſc]ipiet* [illegible] n[illegible] e[illegible] get his dominus, ſ[illegible] d animi ſtudium & deuotionem [illegible] it. Sacrificia, inquit, *Deo ſacrificium laudis.*

Nunc recordabitur iniquitates eorum. & vlciſcetur iniuſtitias eorum: & peccata eorum.

H His ſimili[illegible] ſunt verba Apoſtoli: *Ignorans, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: ſecundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicii dei, qui reddet vnicuiq; ſecundũ opera eius.*

Ipſi in Aegyptum conuerſi ſunt.

Illinc enim [illegible] perierunt, eodemq; periculis, & calamitatibus [illegible] ſtantibus aufugerunt [illegible] in Aſſyriorum regionem abducentur, & vitam [illegible], & inique traducent.

A *Et oblitus eſt Iſrael eum, qui fecit illum: & ædificauerunt delubra: & Iudas multiplicauit vrbes munitas: & mittam ignem in ciuitates eius, & deuorabit fundamenta eius.*

Tum, inquit, condiucet Iudas vrbibus deflagratis non murorum robori, ſed mihi confidendum eſſe: Iſrael vero non delubra dæmonibus ſubſtruere, ſed me ex legibus obſeruare.

Oſe. 9. *Noli gaudere Iſrael, & noli lætari ſicut populi: quia fornicatus es à domino Deo tuo.*

Neque inquit, conuenit tibi ſimiliter gaudere atque alijs gentibus: illæ enim nullam doctrinam a prophetis acceperunt: tu aſſidua horum conſuetudine diffluens, nullam vtilitatem ab his reportaſti: ſed bonorum, quæ tibi à me ſuppeditantur, dæmonibus decimas obtuliſti. Hoc explicauit cum dixit,

Dilexiſti munera ſuper omnem aream tritici, area, & torcular non cognouit eos, & vinum mentitum eſt illis.

Spoliabo vos bonis, quæ vobis ſuppeditare ſolitus ſum.

Non habitauerunt in terra Domini.

Etenim non vt in terra Deo dedicata vixerunt, ſed iniquitatibus plenam vitam egerunt.

Habitauit Ephraim in Aegypto.

B Aegyptiorum inſtituta, conſuetudinemque viuendi ambitioſiſſime æmulata eſt.

Et in Aſſyrius immunda comedit.

Quando in terra promiſſionis iniquitatem amplexi ſunt, inique in Aſſyriorum regione viuentes.

Non libauerunt Domino vinum nec placuerunt ei.

Spreuerunt Dei cultum, alioqui accuratiſsimam idolis obſeruandis dantes operam.

Sacrificia eorum quaſi panis luctus eorum: omnes qui manducauerint ea, contaminabantur.

Quemadmodum lugentibus panis appoſitus eos ipſos lugentes propter luctum ad dolorem concitat, & ſimul parentantibus non eſt gratus, ob luctus communionem, ac coacti comedere, ſordes quaſdam illinc contrahere ſe arbitrantur: ita ſacrificia eorum abominationis & odii penitus cumulata ſunt.

Quia panes animarum eorum non intrabunt in domum Domini.

Quæ non cum ſyncero affectu offeruntur, iudex iuſtus non ſuſcipit. Cuiuſmodi fuerunt Cain ſacrificia:

Eſai. 1.
C cuiuſmodi Eſaias clamat, *Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra incenſum abominatio eſt mihi.* Et Micheas propheta: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non ſuſcipiam ex manibus veſtris.* Mox illis memoriam affert malorum, quæ euentura illis eſſent in captiuitate.

Quid facietis in die conuentus, & in die ſolennitatis Domini?

Coacti ſeruire & ex legibus alienis vitam agere, non poteritis ſecundum legis Moſaicæ traditionem Domino feſtos dies agere. Poſt docet, vt fugient in Aegyptū, ac nunc in hanc, nunc illam tranſferentur vrbem, ſtaul eorum argentum conſument, fruſtra tegi Aegyptiorum dona aſſerentes.

Spinæ in tabernaculis eorum inuenient.

Eſai. 5. Hoc eſt, Nullum fructum ſ... ipſum aut vtilem capient. Damnum & calamitatem ex fuga in Aegyptum per hæc deſignauit: cuiuſmodi & illud: *Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas*: id eſt, nullum hinc fructum vtilem ſuſcepi: ſed contra, omnia mala.

Venerunt dies vltionis tuæ, & affligetur Iſrael ſicut propheta inſaniens, homo qui habebat ſpiritum propter multitudinem iniquitatum tuarum, multiplicata eſt amentia tua.

D Quum in te iniquitatum fructus huic tempore apprehenderit, pſeudoprophetæ ens ſimilis à ſpiritu inhabitante decipienti, hinc illincque circumuagato, tanteque de mente deductio comprehendet: hanc autem inſaniam tibi afferet tua iniquitatum multitudo.

Speculator Ephraim cum Deo, propheta laqueus tortuoſus ſuper omnes vias eius.

Exech. 3. Meminiſſe non alienum eſt eorum quæ Ezechiel tradit: *Speculatorem dedi te domui Iſrael*, dixit illi Dominus: tu enim admoneas populum ab iniquitate, tanquam quendam ſpeculatorem & prophetam Dei te conſtitui vicinis gentibus, vt tua prouidentia animi, & ſecundum legem conſuetudine tua viuentes illæ me cognoſcerent: E contra penitus feciſti eis, nimirum tortuoſis factus laqueus tua impietate idolorum obſeruantiam auxiſti: neque id in alijs vrbibus modo altaria & delubra idolis excitaſti, verum etiam dedicato mihi templo idola, & ſimulachra conſpicienda curaſti.

Inſaniam in domo Dei confinxerunt, corrupti ſunt ſecundum dies collis.

Ex quo tempore collium ſtudio teneri cœperunt, ibique confectiones ſacrorum amauerunt, ex morbo animi laborauerunt: ſed horum quam celerrime pœnas dabunt. Mox reuocat eos ad memoriam virtutis patrum ad æmulationem eorum commouens.

Sicut vuam in deſerto inueni Iſrael: & ſicut ficum in arbore ficus temporaneam vidi patres eorum: ipſi autem ingreſſi ſunt ad Beelphegor: & abalienati ſunt in confuſionem, & facti ſunt abominabiles ſicut dilecti.

Ac ſi quis deſerto loco, plantiſque omnino deſpoliato vuam inuenerit, & ficum præcocem, & temporaneam

F in ficu arbore decerpit: pariter ego cum olim inter homines in peccatis verſantes Abrahæ virtutem vidiſſem, eam excepi, cum eoq; pactiones feci, cumq; eius filio, & pronepote. Verum qui ab illo manarunt, non illorū imitati ſunt virtutem: quam... enim recens & ampium haberent beneficiorum monumentum, à ſeruitute liberationem, multiplicia Aegyptiorum flagella, peregrina & mutatam maris traiectionem, aliaq; quibus vſi ſunt, Beelphegor tamen cultum meo cultui antepoſuerunt ſed ... confuſionem inde aſſecuti: quamobrem olim dilecti abominabiles facti ſunt.

Ephraim quaſi auis auolauit.

Eodem modo in alienam terram traducentur: non enim virtutis diligunt gloriam, ſed maxime numerorum prolis ſeriem arbitrantur eſſe gloriam. Nam, inquit,

Gloria eorum in partu, & in parturitionibus, & conceptu: quia etiam ſi enutrierint filios ſuos ſine filiis erunt in hominibus: quia & væ eis eſt, quia diuiſi eos.

Fruſtra, inquit, animo elato eſtis ex filiorum multitudine, nam impetens hoſtis deſertos filiis, & nudos vos efficiet, cum mea prouidentia & cura orbati fueritis. Hinc accedit,

Caro mea ex eis.

G Veruntamen non funditus peribitis vſque dum ex vobis ſuſcepero carnem. Hoc planius nos docet diuinus

Heb. 2. Paulus his verbis: *Nunquam angelos apprehendit, ſed ſemen*

Gal. *Abrahæ apprehendit.* Item, *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius*: non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed

Rom. 9. quaſi in vno. *Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* Et alibi, *Ex quibus eſt Chriſtus, ſecundum carnem, qui eſt ſupra omnia Deus.* Mille alia inuenire licet in ſacra ſcriptura. Quoniam, inquit, caro mea, quam ſumpturus ſum, ex vobis eſt: non prorſus eos deleram, donec eam ſuſcepero, & vocatio-

Eſai. 65. ni obedientes delegero. Hoc etiam per Eſaiam prophetam teſtatur: *Quomodo ſi inueniatur granum in botro & dicatur, ne diſſipes illud, quoniam benedictio eſt: ſic faciam propter ſeruos meos, vt non diſperdam totum, & educam de Iacob ſemen, & de Iuda, & hæreditabunt montem ſanctum meum.* Et paulo infra, *Qui dereliquiſtis dominum, dabo vos in gladium.* Sic filiorum ſublationem prædicens demonſtrat vltionis iuſtam cauſam: nam inquit,

Ephraim in venationem & captiuitatem filios ſuos præbuit, & eduxit ad interfectionem.

H Dum eos ſemper idolis mancipat, ac applicat, ob id filios ad cædem dabo, atque viros ſteriles præſtabo: infœcundaſque efficiam mulieres. Hoc perſpicuum fecit, cum dixit,

Da eis domine. Quid dabis eis? vuluam ſine filiis, & vbera arentia.

Quando donatis rebus male vſi ſunt, iniquitatem eorum infœcunditate ceſſare faciam. Mox rurſus vbi mentionem fecit de Galgala, ac impietate quæ ibi committitur, & de iniquitate principum ipſorum commemorauit,

A *Doluit Ephraim radicem ſuam, areſactus eſt: fructum nequaquam afferet. quia & ſi genuerint, interficiam deſiderabilia ventris eorum: repellet eos Deus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus.*

Radicem vocauit regnum quod radicitus Salmanaſar euertit, cum vaſtitatem intulit Samariæ. Poſt huius obſeſſionem non amplius habuerunt regnum decem tribus. Hoc vero cum ait, *erunt vagi in nationibus*, perſpicue oſtendit diſperſionem.

CX *Vitis frondoſa Iſrael, fructus abundans in ea.*

A multis prophetis hanc appellationem ſuſcepit. Eſaias cum exclamat: *Vinea domini exercituum domus Iſrael eſt.* Eſa. 5.
Et Dauid ante illum, *Vineam de Aegypto tranſtuli.* Tum Dominus per Hieremiam, *Ego autem plantaui te vineam frugiferam.* Tum Chriſtus in euangeliis, *Homo quidam plantauit vineam, & locauit eam colonis, & ipſe peregrè fuit multis temporibus.* Hoc loco *vitem frondoſam* vocat Iſrael, & *fructum abundantem*, non propter eius pietatem, aliaſue virtutes, ſed propter procreatorum multitudinem, id quod planum fecit, cum ait, Pſal. 79. Iere. 2.

Secundum multitudinem fructuum ſuorum multiplicauit altaria.

B Multitudine cumulatius aucti paſſim altaria idolis locauerunt.

Iuxta bona terræ eorum ædificauerunt titulos.

Bonorum meorum, inquit, defenſores cippos & titulos idolis excitauerunt.

Diuiſerunt corda ſua.

Ne erga illa quidem ſtudium & amorem ſeruauerunt, ſed nunc hoc, nunc illud idolum coluerunt: at ego in occiſionem, & ſeruitutem eos tradam, eaque funditus delebo. Poſt eos docet, quibus verbis neceſſe erit eos vti, cum ſe ex malo ad bonum transferent, & reſipiſcent.

Nunc dicent, non eſt rex nobis, quia non timuimus Dominum: rex autem quid faciet nobis? loquens verba, occaſiones mendaces, diſponet teſtamentum,

Nullum, inquit, à rege ſubſidium aſſecuti ſumus, ac Deo cum fidere æquum eſſet, nos omni procuratione ſua curanti, hominis fiducia nixi fuimus mendacia loquentis, ſpecioſas occaſiones fingentis, nunc cum his, nunc C cum illis fœdera ſancientis: atqui, inquit, huius nequitiæ dabitis pœnas: nam

Orietur ſicut gramen iudicium ſuper deſertum agri.

Quemadmodum in terra inculta, & illaborata abunde exoritur gramen, nullo interpellante ligone, nullo aratro diſſecante, ita facile pœna vobis à me conſtituetur, quam perſoluetis.

Apud vitulum domus On morabuntur, qui habitant in Samaria.

Aſſidebunt, inquit, idolo auxilium ab eo expetentes.

Quia luxit populus eius ſuper eum, & ſicut irritauerunt illum, gaudebunt ſuper gloria eius, quia tranſlata eſt ab eo.

Non, inquit, modo vllum eis auxilium non tulit vitulus hic: verum etiam multas lachrymas eis aduehit, cum ignominia coopertum eum vident.

Ipſum ligantes, tulerunt munera regi Iarim in domo.

Cum eius vidiſſent infirmitatem, conflarunt eum, donoque regi Ægyptiorum attulerunt, ab eo contendentes D auxilium, nullum tamen inde impetrant.

Ephraim ſuſcipiet confuſionem, confundetur in conſilio ſuo.

Eius eorum conſilio ignorationis plena exiſtunt: cum ad Deum perfugere conueniret, ab idolis, atque hominibus ſubſidium petit. Deinde docet, vt Samariæ rex inſtar ligni cohortandis, quod impetu vehementis aquæ reſungitur, delebitur: vtque altaria idolorum impietatis Iſraelitic æ monumenta funditus demolientur, vt etiam aliarum locaſ[illegible] nis plena [illegible] efficientur: tum magnitudinem calamitatum exprimere volens, ſubdidit:

Et dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite ſuper nos.

Tanta, inquit, erit redundantia malorum in bello quod vobis ab hoſtibus inferetur, vt nemo futurus ſit, qui non malit obrui ante terra diſcedente, aut repentino montium caſu, quam mala ab hoſtibus admuſſa ſuſtinere. Hæc perpetiuntur, vt propter inſanum in idola ſtudium pœnas perſoluant: nam ex eo tempore, quo collibus, eorumque altaribus dare operam ſtuduerunt, me [illegible] deſtituti, verum non amplius ad hos commorabuntur. Nam, E

Bellum ſuper filios iniquitatis veniet: vt corripiet eos ad deſiderium meum: & congregabuntur ſuper illos populi: quando correpti fuerint in duabus iniquitatibus ſuis.

Harum duarum iniquitatum alteram, vocat, quod Deum reliquiſſent: alteram, quod non exiſtentia Deo exiſtenti antetuliſſent. Hoc idem per Hieremiam planum fecit: *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.* Hier. 2

Ephraim vitula edocta diligere contentionem.

Vitulæ ſimilis eſt, quæ ſuſcipere iugum recuſans aduerſus hoc reluctatur.

Ego autem veniam ſuper pulchritudinem colli eius.

Veruntamen eius collum contumax, & ſuperbum domabo, & manſuefaciam:

Et ſupponam Ephraim.

Nam eum vectabor, & commode ferre docebo.

Et reticebo Iudam.

Aſſyriis eum non prodam, ſed Sennacherim vires conſumam, quoniam roboratur Iacob, ac vires ei addit: idcirco à me curatur, quia Iacob virtutem oſtendit, ac refert. Per hæc deſignat Ezechiæ virtutem, per quã omnis populus diuinum auxilium conſequutus fuit, mox ad exhortationem conuertit ſermonem: quoniam, inquit, patriam virtutem profitens Iudas, euaſit hoſtibus ſuperior. F

Seminate vobis in iuſtitia, & metite fructum vitæ.

Nam vobis, non Deo ſemina ſeminantur, & metũtur.

Illuminate vobis lumen ſcientiæ.

Prius par eſt alias virtutes cura præceptas animo eſſe, poſt diuinorum notionem aggrediendam eſſe.

Quoniam eſt tempus, quærite dominum, donec veniant fruges iuſtitiæ vobis.

Tale quiddam eſt Dauid dictum: *Præoccupemus faciem eius in confeſſione.* Interea dum nos patientia ſua patitur, in meliorem rationem commutemus noſtrum genus viuendi, vt fructus iuſtitiæ percipiamus. Pſal. 94

Quid reticuiſtis impietates, & iniquitates eius vindemiaſtis?

Vos, inquit, qui impie commiſiſtis, pœnitentiæ remediis curari oportebat, & non tacere, ſed confiteri mala, quæ in vos admiſiſtis. G

Comediſtis fructum mendacem. quia ſperaſti in curribus tuis in multitudine fortitudinis tuæ.

Fructum mendacem vocat vanam ſpem: nam cum multitudini, & curribus confidiſſes, nullam ex his voluptatem reportaſti. Nam

Conſurget perditio in populo tuo, & omnia murata tua delebuntur.

Nullam opem tibi ferente multitudine, nullamque tuitionem tui muris præſtantibus.

Sicut princeps Salmana de domo Hieroboam in diebus belli matrem ſuper filios alliſerunt: ſic faciam vobis domus Iſrael à facie malitiarum veſtrarum.

Plerique dicunt hæc dixiſſe de quodam principe eo tempore hæc committente & perpetiente: Ego vero exiſtimo de Madian principe dicta fuiſſe hæc, quem vt cepiſſet, interfecit Gedeon. Illius crudelitatem damnat ſacra ſcriptura. Cuius mentionem fecit Dauid, cum ait: H
Pone principes eorum ſicut Oreb, & Zib, & Zebee, & Salmana. Pſal. 82.
Itaque ait: *Non ſecus quam Salmana funditus periit, quoniam in diebus belli matrem ſuper filios alliſiſſet. ſic faciam vobis domus Iſrael à facie malitiarum veſtrarum.*

Mane proiecti ſunt. Cap XI.

Cum expectaſſent ab Ægyptiis ſubſidium, quod illis in tenebris degentibus tanquam diluculum futurum erat: tum in captiuitatem correpti fuerunt.

Sicut mane proiectus eſt ex Iſrael.

Quod breui tẽpore funditus periret, per hæc deſignauit. nam ad breue tempus durat diluculum, mox exoriens ſol diem infert.

Quia paruulus Iſrael.

Propter inſcitiam, inquit, & puerilem ſenſum hanc ſuſtinent vltionem.

Ego eos ex Ægypto reduxi, & ex acerbiſſima illa ſeruitute liberaui,

A la cutis ſuperficie impoſitis. hæc quidem in præſenti vita, inquit, ſingulis accidunt hominibus, at in futuro tempore generalis erit hominum examinatio. His dictis de Antiocho Illuſtri, id eſt, Epiphane, tranſit deinde ab imagine ad exemplar, exemplar autem Antiochi eſt Antichriſtus, & Antichriſti imago Antiochus. quemadmodum enim ille impie agere Iudæus cogebat, & contra legem ſuam rempub. adminiſtrare, ita *homo peccati, filius perditionis, qui ſuperextolletur, & ſuperexaltabitur ſu-*
2. Theſ. 2. *pra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*, ſicut ait beatus Paulus, *ita vt ipſe in templum Dei ingreſſus ſedeat oſtendens ſe ipſum, quaſi ſit Deus* in omnibus ſignis & prodigiis mendacibus, ita ille inquam omnia molietur vt pios in fraudem impellat, modo doloſis miraculis decipere ac fallere conatus, modo vi adhibita, & omne ſupplicii genus pietatis inferens alumnis. quod ſi quis prophetiæ ſententiam inquirens, hæc non ita ſe habere credat, is euangelicam doctrinam mente repetat, vbi dominus ſimul & quæ ad communem, & quæ ad ipſius Hieruſalem conſummationem pertinent prædicit. cum enim dixiſſet,
Matt. 24. *orate vt fiat fuga veſtra in hyeme, neque ſabbato*, quod Iudæis ſolis congruit, ſtatim ſubiecit, *erit enim tribulatio magna,*
B *qualis non fuit ab initio mundi, vſque modo, neque fiet, & niſi breuiati fuiſſent dies illi non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi*. oſtendenſq; ad Iudæos nihil horum pertinere adiecit. *tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere*, paucisque de pſeudochriſtis prædictis, ad illa addidit, *ſicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vſque in occidentem, ita erit & aduentus filii hominis.* & alia omnia ſimiliter, ne ſingula recenſeam. hinc itaque inſtructi etiam prophetiam intelligemus, quæ ab Antiocho ad Antichriſtum, vt ab imagine ad exemplar tranſiens, quæ ad illum pertinent, ea nos ante docet aperte.

Faciet enim ſecundum voluntatem ſuam, inquit, *rex. & exaltabitur & magnificabitur ſuper omnem Deum deorum, & loquetur faſtuoſa, & dirigetur*

Vulg. La. *Et faciet iuxta voluntatem ſuam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur.*

Id eſt, proſpere ei [illegible] cedent, ſed non in perpetuũ.

Donec enim perfecta fuerit ira.

Vulg. La. *Donec compleatur iracundia. perpetrata quippe eſt definitio.*

Quando [illegible] inquit, vehementer di[illegible] iram inflammarit, ipſamque in [illegible] prouocatam attraxerit. *Iram* au-
C tem ſupplicium vocat, numen enim affectionis eſt expers.

Quare conſummationem & iudicium fit.

E[illegible] eſt, inquit, [illegible] præ[illegible] noſcens euentum multam [illegible] habitur[illegible] omnes pr[illegible] nocet ad impietatem [illegible] pœnam [illegible] focius & [illegible] cupiens accipere, ſequenti autem apertius coarguunt eorum inſcitiam, qui hæc de Antiocho dicta fuiſſe opinentur, ait enim:

Et ſuper omnes deos patrum ſuorum non intelliget.

Vulg. La. *Et Deum patrum ſuorum non reputabit.*

Inuenimus autem Antiochum aras, in quibus idola colerentur, & Hieruſalem, & omnem Iudæam compleuiſſe, & in templo Dei Ioui ſacrificaſſe, Iouiſque Olympii nuncupaſſe templum, quod erat in Hieroſolymis, Iouis autem Xenii, id eſt, hoſpitalis, alterum quod erat in Garizim. Quomodo igitur qui ita ſuperſtitioſus dæmonibus colendis, & idolorum cultui ita addictus ſit, *ſuper deos patrum ſuorum non intelliget*? omnia enim [illegible] contra Antiochus facere perſeuerabat, qui
D patrios deos colens eum, qui a Iudæis adorabatur, inficiabatur eſſe Deum, nequaquam itaque in Antiochum hæc congruunt, ſed in ipſum exemplar Antiochi, cuius imago [illegible] Antiochus impietate omnes ſuperiores reges viciſſe contendit. de Antichriſto itaque hoc dixit; *ſuper omnes deos patrum ſuorum non intelliget.*

Et ſuper concupiſcentiam mulierum, & ſuper omnem Deum non intelliget.

Vulg. La. *Et erit in concupiſcentiis fœminarum, nec quemquam deorum curabit.*

Hoc quoque aperte contrarium eſt Antiochi inſtitutis. Hic enim non modo legitimo ſibi matrimonio coniunctis vxoribus non erat contentus, ex quibus Antiochum Eupatorem, & Alexãdrum liberos procreauit, ſed etiam cum la[illegible] pellicibus coibat, & vnius ex ipſis ſecunda Maccabæorum mentionem facit hiſtoria. Vbi ſic
ſcriptor ait: *Contigit autem Tarſenſes & Mallotas ſeditionem mouere, quod Antiochi regis concubinæ dono eſſent dati* qui itaque eiuſcemodi la[illegible] [illegible] tantas meretrici mulierc[illegible] ſupe[illegible] quomodo ſuper concupiſcentiam mulierum [illegible] inde ſi aperte conu[illegible] Antiochum referre conantur. Nos v[illegible] ad [illegible] vnde [illegible] tenebamur. *& ſuper concupiſcentiam mulierum*, inquit, *& ſuper omnem Deum non intelliget.* 1. Mac. 4

Quia ſuper omnes magnificabitur.

Quia aduerſum vniuerſa conſurget. Vulg. La.

Hoc eſt, arbitrabitur omnium eſſe ſe maximum.

Et Deum Maozim, in loco ſuo glorificabit. & Deum quem non cognouerunt patres eius glorificabit in argento & auro, & in lapide pretioſo, & concupiſcentiis.

Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur. & Deum quem ignorauerunt patres eius, colet auro & argento & lapide pretioſo. Vulg. La.
rebusq; pretioſis. F

Cum enim parentes illius agnita propria natura, Deum, qui omnibus præeſt, ſeipſos nominare non auſi fuerint ille Deum fortem & potentem, hoc enim ſignificat *Maozim*, ſeipſum appellat. Illud enim, *in loco ſuo*, pro ſeipſum, poſuit.

Et faciet munitionibus refugiorum cum Deo alieno, quem cognouit, & multiplicabit gloriam, & ſubiciet ipſis multos, & terram diuidet in donis.

Et faciet vt muniat Maozim cum Deo alieno, quem non cognouit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis poteſtatem in multis, & Vulg. La.
terram diuidet gratuito.

Eriget enim ſibi ipſi templa, inquit, & argento & auro, & lapidibus pretioſis [illegible], & ſubiciet ſibi multos, deceptos videlicet donis vel ſuppliciis mollitos, ſed etiam *terram diuidet in donis*, ſubiectum ſibi populum, qui impietati conſenſerint, [illegible] pluri- mam largietur.

Et in temporis fine confliget cum eo rex Auſtri. & congregabitur contra eum rex Aquilonis in curribus, & [illegible], & in nauibus multis, & ingredietur in terram in inundationibus, & conteret.

Et in tempore præfinito prælia bitur aduerſus eum rex Auſtri. & Vulg. La. G
quaſi tempeſtas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus. & in equitibus, & in claſſe magna, & ingredietur terras & conteret.

Sæpe diximus quartæ beſtiæ decem cornua, quæ eodem tempore apparuerunt, decem reges illos ſignificare, qui circiter finem Romani imperii regnabunt. ex his itaque rurſus *Auſtri rex* cum ipſo dimicabit, qui *Aquilonis rex* vocatur.

Ab aquilone enim exardeſcent, inquit, *mala ſuper omnes habitantes terram.* Hier. 1.

Ab aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ. Vulg. La.

Et Antiochus, qui eius typus erat, *Aquilonis rex* vocabatur. cum itaq; rex Auſtri cum ipſo congreſſus fuerit, iſte cum exercitum maritimo iunxerit terreſtri aduerſus eum præliabitur, victoriamq; adipiſcetur. atque hos ipſos Ptolemæos in ſacris euangeliis prædixit Dominus.
conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum. & erunt peſtilentiæ & fames, & terræ motus per loca. hæc autem omnia initia ſunt dolorum. habentes itaq; Domini prædictionem cum hac prophetia conſentaneam, propoſita intelligemus. Matth. 24. H

Et pertranſibit, inquit, & ingredietur in terram Sabir.

Et pertranſiet, & introibit in terram glorioſam. Vulg. La.

Rurſus terram *Sabir* Hieroſolyma declarauit.

Et multi infirmabuntur.

Et multi corruent. Vulg. La.

Decepti videlicet, vel magnitudine ſuppliciorum molliti.

A [illegible]

Hæ autem [illegible] ſalabunt [illegible] manu eius [illegible] principem [illegible]

N[illegible] unt, et [illegible] ſuit; vt qui [illegible] tam [illegible] & ſangui[illegible] qui i[illegible] dignita[illegible] vitam [illegible] giam ſ[illegible]guin[illegible] Do[illegible] tur. [illegible] piſſet, [illegible] inde pepe[illegible] *filii Dei nuncupantur, qui non ex [illegible] guinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* [illegible] Moab nominat[illegible] Ammanque [illegible] significat, hoc enim [illegible] beatus Paulus [illegible] ad Athenienſes [illegible] *genus ergo* inquit, *cum ſimus Dei, non debemus ſimile eſſe auro, aut argento aut lapidi ſculpturæ artis, & cogitationis hominum diuinum eſſe ſimile.* [illegible] Deus [illegible] *vt exhibere faciam [illegible] genus meum [illegible], vt enarret [illegible] meas* [illegible] quidam [illegible] cognitionem [illegible] Amman [illegible] hiſtoriam [illegible] contemnet, qui [illegible] obſi[illegible] pau[illegible] haud [illegible] tantum [illegible]

B Ioan. 1 · Act. 17 · Eſa. 43.

Et extendet [illegible] manum ſuam ſuper terram Ægypti, & terra Ægypti non erit in ſalutem, [illegible] dominabitur in [illegible] auri & argenti, & [illegible] Libyum & Æthiopum [illegible]

C Vulg. La.

[illegible] & terra [illegible] non effugiet, & dominabitur theſaurorum auri & argenti, & in omnibus pretioſis [illegible] per Libyam quoque & Æthiopiam tranſibit.

[illegible] hæc item [illegible] Antiochi[illegible], qui neque Libyam, neque Æthiopiam [illegible] ipſa Ægypto potitus [illegible] Romanis [illegible] lus [illegible] vt [illegible] a [illegible] Ægyptum [illegible] & L[illegible] illas [illegible] obtin[illegible] & in [illegible] Item

Et auditiones & celeritates perturbabunt eum, ab oriente, & ab aquilone & veniet in furore multo, vt anathematizet & deleat multos.

Vulg. La. *Et fama turbabit eum ab oriente & ab aquilone, & veniet in multitudine magna, vt conterat & interficiat plurimos.*

Ne[illegible] dem in Antiochum conueni[illegible] ab Ægypto [illegible] d[illegible] eratur fore [illegible] Ægypto [illegible] & Æ[illegible] in [illegible] multo [illegible] *deleat & anathematizet multos,* & de[illegible] vt [illegible] verbo, *delere* [illegible] *anathematizare* [illegible]

D

Et [illegible] tentorium ſuum in Apadano, inter maria ſuper montem [illegible] ſanctum.

Vulg. La. *Et figet tabernaculum ſuum Apadno inter duo maria ſuper montem inclytum & ſanctum.*

[illegible] ab Antiocho factum, alioqui [illegible] ille, vbi tentorium ſuum fixerit Antiochus, inter duo maria ſitum: verum non potuit [illegible] Igitur nihil horum adhuc peruen[illegible] ſed hæc omnia communem hominum peſtem [illegible] *Sabir* autem [illegible] D[illegible]

E

[illegible] vocat, & *Apadanum* locum quendam [illegible] peculiar[illegible] per[illegible]

[illegible] ad partem [illegible] inquit, *& non erit qui eruat eum.*

Vulg. La. *Et veniet vſque ad [illegible] & nemo auxiliabitur ei.*

[illegible] qui [illegible] ipſum nemo po[illegible] & [illegible] quæ quæ Paulus [illegible] *Dominus Ieſus [illegible] ſpiritu [illegible]*

2. Theſſ. 2.

Et [illegible] Michael princeps magnus, [illegible] populi tui.

Capit. 12.

Vulg. La. *In tempore autem illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui.*

Archangelus enim [illegible] inquit, commiſſ[illegible] tutel[illegible] contin[illegible] cauit. & h[illegible] altera qu[illegible] perſ[illegible] tum fiet. nam per Malachiam prophetam [illegible] ad Iudæos Deus ait.

Malach. 4

Ecce ego mittam vobis Eliam Theſbiten, antequam veniat dies Domini magnus & illuſtris, qui conuertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum ſuum ne forte veniens percutiam terram funditus. [illegible] in Antichriſto illo [illegible] magnus Helias, Iudæis domini prædicans aduentum, & [illegible] conuertet, id [illegible] ſignificat *conuertet cor patris ad filium*, id eſt, Iudæos ad eos, qui crediderunt ex gentibus, hos enim *patres* [illegible] cauit, vt cognitione [illegible] Idcirco non conuertet [illegible] ſed *cor patris ad filium*, dicit, nam [illegible] Eccleſia [illegible] & [illegible] quidem [illegible] vna [illegible] natura eſt, merito [illegible] *hominis ad proximum ſuum*, docens vnam vtro[illegible] naturam, ſed cognitionem Dei Iudæis prius datam fuiſſe. verum qui non crediderunt, vlti[illegible] qui crediderunt propter [illegible] Heliæ prædicationem, cum gentibus [illegible] conueniunt in vnam conſequ[illegible] Eccleſiam. Hoc etiam hic innuit, fore vt hæc fa[illegible] Antichriſto, ſanctus Michael Archangelus [illegible] tur vt [illegible] Helias aduentus Domini prænuntius [illegible] quo Iudæi, qui tunc [illegible], ſalutem conſequantur. deinde narrans malorum exuperantiam, quæ impius ille patietur,

F

G

Et erit, [illegible] *tempus tribulationis, qualis non fuit ex quo facta eſt gens ſuper terram, & vſque ad tempus illud.*

Vulg. La. *[illegible] tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes eſſe cœperunt vſque ad tempus illud.*

Matth. 24

Hæc [illegible] Dominus in ſacris Euangeliis dixit: *Erit enim tribulatio,* inquit, *qualis non fuit ab initio [illegible], & niſi breuiati fuiſſent dies illi non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos meos breuiabo dies illos.* conſentiunt itaque [illegible] [illegible] addit,

Et in tempore illo ſaluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit ſcriptus in libro.

Hoc [illegible] ſalutem [illegible], qui Heliæ prædicationi obtemperauerint, quos Deus iam inde a principio præcognouerit Dei quippe [illegible]

[illegible] multi dormientium in terra puluere excitabuntur, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & dedecus ſempiternum.

H

Vulg. La. *Et multi de iis, qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium vt videant ſemper.*

Dicant, qui hæc Antiocho aptare conantur, quinam reſurrexerint illo regnante, ex quibus vitam æternam alii conſecuti ſint, alii opprobrium & dedecus ſempiternum perceperint? quod ſi per hos Maccabæos declarari dixerint, qui [illegible] ſe, ma[illegible] de[illegible] ſigni cenſebuntur [illegible] iidem & pietatis amatores, & [illegible] principes. [illegible] propheta [illegible] *multi dormientium in terra puluere excitabuntur, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & dedecus ſempiternum.* qua[illegible] de Maccabæis hæc dicta accipiant, eoſdem Maccabæos impios & pios [illegible], vel aliquos ex

A ipſis bonos, aliquos malos. ſed ne hoc quidem [illegible] [illegible] vitam æternam ſecundum pr[illegible] [illegible] omnes interfecti de vita [illegible]. [illegible] fabulis relictis, communem [illegible] [illegible] ctionem, & iudicium, quod poſt [illegible] fiet, dicamus. alii enim ex ipſis vitam [illegible] hæreditate conſequentur, alii vero [illegible] digni & opprobrio in perpetuum reddentur. *multi*, au[illegible] [illegible] [illegible] *Ad Rom. 5* [illegible] dixit. etenim beatus quoq; Apoſtolus *multi* pro omnes poſuit, cum dixit, *ſi enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit.*

Et intelligentes, inquit, *fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.*

Vulg. La. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.*

Matth. 5 Et Dominus in ſacris euangeliis ait; *tunc fulgebunt iuſti ſicut ſol.*

Et à iuſtis multis quaſi ſtellæ in ſecula & vltra.

B *Vulg. La.* *Et qui ad iuſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.*

Probatiſſimi enim & electi ſplendori firmamenti & ipſi ſolis lumini ſimiles fient, inferiores vero illis, hos enim ſignificauit per *multos*, ſtellarum lumen imitabuntur, hunc perpetuo emittentes ſplendorem. ita etiam beatus Paulus piorum ordines diſtinxit. *1 ad Cor. 15* *alia enim claritas*, inquit, *ſolis alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum, ſtella enim differt à ſtella in claritate.* hæc locutus, qui cum Daniele colloquebatur, ſubiecit,

Et tu Daniel claude ſermones, & obſigna librum, vſq; ad tempus conſummationis, donec doceantur multi, & multiplicetur cognitio.

Vulg. La. *Tu autem Daniel claude ſermones, & ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum. plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia.*

Impone inquit libro ſigilla obſcuritatis, neque perſpicua omnibus ea facias, donec multiplicetur ſcientia, *& impleatur omnis terra cognitione Domini, ſicut aqua multa operit maria* ſecundum prophetiam. *Eſa. 11.* His ſignis ablatis diuini Spiritus gratia poſt noſtri Saluatoris aduentum, obſcura credentibus perſpicua fecit. C

Et vidi, inquit, ego Daniel, & ecce duo alii ſteterant, & vnus ex altera parte fluminis, vnus ex altera, & dixerunt viro induto Baddim, qui erat ſuper aquam fluminis vſquequo finis eorum, quæ dixiſti, mirabilium, & expiatio horum?

Vulg. La. *Et vidi ego Daniel, & ecce quaſi duo alii ſtabant, vnus hinc ſuper ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis, & dixi viro qui erat indutus lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, vſquequo finis horum mirabilium?*

Ego enim [illegible], inquit, ſtabam neque interrogare [illegible], ſed duo alii ipſis vtrinque fluuii aſſiſtentes [illegible] Byſſina veſte indutus erat, & in aquæ ſuperficie [illegible], interrogabant. quamdiu durabunt hæc [illegible] & horroris plena? & quando ab his erit liberatio?

[illegible] vidi virum indutum Baddim, qui erat ſuper aquam fluminis [illegible] extulit dexteram ſuam, & ſiniſtram ſuam in cœlum, & iurauit per viuentem in ſecula, quia in tempus & tempora & dimidium temporis.

Vulg. La. D *Et audiui virum, qui indutus erat lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, cum eleuaſſet dexteram & ſiniſtram ſuam in cœlum, & iuraſſet per viuentem in æternum, quia in tempus & tempora & dimidium temporis.*

Hîc plane didicimus, qui tunc loquebatur non ipſum fuiſſe dominum: *dominus enim, quoniam neminem* *Ad Heb. 6* *habuit alium per quem iuraret maiorem*, ſicut ait diuus Apoſtolus, *per ſemetipſum iurauit dicens, viuo ego dicit Dominus.* beatus item Moſes ipſius hæc dicentem oſtendit. *Deu. 32* *le[illegible] manum meam, & iurabo dexteram meam & dicam [illegible]* [illegible] vnus cum eſſet ex iis, qui [illegible], & beneuolo [illegible] [illegible] *& iurauit per viuentem in æternum* [illegible] [illegible] [illegible] angelum

[illegible] [illegible] *dividentium [illegible] figuram* [illegible] [illegible] [illegible] eos [illegible] *[illegible] per viuentem in æternum, [illegible] tempus, & tempora, & dimidium temporis.* [illegible] cum dimidio. Hoc idem de [illegible] [illegible] ente, quod [illegible] [illegible] Gab[illegible] [illegible]. *[illegible] regi humiliabit, & [illegible] contra altiſſimum [illegible], & ſanctos altiſsimi debellabit, [illegible] & [illegible] tempus & tempora,* *Dan. 7* *& dimidium temporis* [illegible] tempus enim [illegible] [illegible] ſequuntur [illegible] *in tempus, [illegible] tempora, & dimidium temporis.*

Cum perfecta fuerit diſperſio populi ſanctificati, cognoſcent ſanctum, & perficientur omnia hæc.

Vulg. La. *Et cum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti complebuntur vniuerſa hæc.*

Deinde *cognoſcent ſanctum*. magnum Heliam hic innuit, nam circa finem illius temporis, cum apparuerit magnus Helias, ſecundum ſaluatoris noſtri prædicans præ- F nunciabit aduentum. His ſubiecit beatus Daniel,

Et ego audiui, & non intellexi, & dixi Domine, quid extrema horum?

Vulg. *Et ego audiui, & non intellexi, & dixi Domine mi, quid erit poſt hæc?*

Non intelligens, inquit, id quod dictum fuerat [illegible] tempore interrogaui [illegible], apertius [illegible] piens. deſiderabam enim, quæ deinceps conſecuturæ eſſent, percipere. ille autem

Dixit mihi, veni Daniel quia clauſi & ſignati ſermones vſq; ad tempus finem, quoad eligantur, & dealbentur, & probentur multi, & inique agent iniqui, & non intelligent omnes impii, intelligentes intelligent.

Et ait, vade Daniel quia clauſi ſunt ſignatiq; ſermones, vſque ad præfinitum tempus, eligentur, & dealbabuntur, & quaſi ignis probabuntur multi & impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

Non ſine cauſa, inquit, hæc obſcurius di[illegible], & [illegible] G ſigilla verbis obſcuritatem impoſui, neq[illegible] [illegible] re omnibus diuina ſunt proponenda, ſed [illegible] [illegible] propter eam cognitionem, quæ ſibi [illegible] ſubminiſtrabitur, intelligent, iniqui vero & impii nihil eorum, quæ propoſita ſunt, poterunt intelligere. [illegible] autem res euenerint, aperte percipient, quæ de [illegible] prædicta fuerint. *tunc etiam ſeparabuntur a iuſtis, qui operantur iniquitatem: omnia enim incendium probabit.* *Mal. 4* hoc [illegible] quoque Paulus tradidit, *vniuſcuiuſque enim opus*, inquit, *manifeſtum erit, dies enim declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit.* *1 ad Cor.* [illegible] non oportere omnibus [illegible] proponi [illegible] Dominus in ſacris euangeliis ait. *nolite dare ſanctum canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos.* [illegible] beatum Dan[illegible] ſanctum & bene ſentientem de ſuo domino [illegible] ſanctus Angelus docet An[illegible] [illegible] tempus.

A tempore, inquit, mutationis commutatam, & vt data fuerit abominatio deſolationis, dies mille ducenti nonaginta.

Et a tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem dies mille ducenti nonaginta.

Cum enim dixiſſet *in tempus & tempora & dimidium temporis*, nonnulliq; beatum Daniel[illegible] [illegible] explicato dies tempore, quod ignorabat, [illegible] ſpicuum fecit; aliis vero etiam ſic orati [illegible] obſcuram reliquit. *Abominationem autem deſolationis* ipſum vocat Antichriſtum, *mutationem commutatam* eccleſiaſticum ordinem ab illius inſania & rabie diſſ[illegible] & abolitum ad hæc educit ſanctus Angelus.

Beatus qui expectat & perueniet vſque ad dies mille trecentos triginta quinque.

Innuit, & d[illegible] [illegible] [illegible] pe[illegible]

A permaneat mag; u He[illegible] liquos quinque & quadraginta prædicatos dies. tum appareat dominus veniens in nubibus cœli, qui coronabit eos qui incorruptam perſeuerantiæ poſſeſſionem ſeruarint. quod item dominus in ſacris euangelijs aſſerit *qui autem perſeuerauerit*
Matth. 10. *vſq; ad finem, hic ſaluus erit.* Hinc etiam plane diſcere licet nihil horum in Antiochum conuenire, illo enim regnante *duo mille ducentos dies* dixit, Antichriſto vero *mille ducentos nonaginta* graſſaturam calamitatem. ita vt etiam temporis differentia, perſonarum acterum differentiæ teſtimonium perhibeat.

Et tu, inquit, *huc accede, & quieſce.*
Vulg. La. *Tu autem Daniel vade ad præfinitum, & requieſces.*
Tempus enim eſt, vt vitæ finem ſortiaris.
Nam adhuc dies ad abſolutionem conſummationis.

Non enim breue tempus adhuc, inquit, reliquum eſt præſentis vitæ ſtatui. & hoc loco quoq; nos aperte docuit conſummationem, cum prædicta euenerint.

Et requieſces, & ſurges in ſorte tua in conſummationem dierum.
Vulg. La. *Et requieſces & ſtabis in ſorte tua in finem dierum.*

B Nunc enim decet te communi morte obire, *reſurges autem*, neq; ſimpliciter reſurges, ſed *in ſorte tua*, hoc eſt, cum cœtu eorum, qui ſimilibus moribus prædíti fuerint. & oſtendens quando, adiecit *in conſummationem dierum.* ſic aperte nos diuus Archangelus per beatum Danielem docuit reſurrectionem. atque ita abſoluta reuelatione ſubiecit propheta,

Dan. 13. Dan. 14. *Et rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & accepit Cyrus Perſa regnum eius. & erat Daniel conuiua regis & glorioſus ſuper omnes amicos ſuos.*
Vulg. La. *Et rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & ſuſcepit Cyrus Perſes regnum eius erat autem Daniel conuiua regis & honoratus ſuper omnes amicos eius.*

Aſtyages autem fuit Cyri maternus auunculus, quo vita functo, cum Cyaxares illius filius regnum adminiſtrare non potuiſſet, Cyrus Aſſyriorum & Chaldæorum demolitus regnum Medorum imperium tranſtulit ad Perſas. *& erat* inquit *conuiua regis* & contubernalis, omnibuſque illius familiaribus prælatus. hac enim præditus loquendi libertate, & quæ in ipſum à Deo per Eſaiam prophetam prædicta fuerant oſtendit, & ei dimittendi populi autor fuit[illegible] atq; ex diuinis [illegible] hæc didicimus. Iudæos autem iuſtum eſt [illegible] lugere, qui extra prophetarum catalogum diuinum hunc prophetam audent conſtituere, præſertim experientia docti prophetiæ veritatem. veruntamen perſpicuum eſt noſtræ tempeſtatis Iudæos ad alia impia ſcelera hanc quoque blaſphemiam addidiſſe, ſaluatoris noſtri aduentus manifeſtum teſtimonium inficiatione prophetiæ obumbrare conantes. verum nihil amplius ipſis erit hanc negantibus prophetiam: nam & alij prophetæ teſtantur, & ipſæ res clamant, prædictionibus de ipſo ſeſe congruere. Antiquos vero Iudæos beatum Danielem maximum prophetam vocaſſe teſtis locuples eſt Ioſephus Hebræus, qui Chriſtianam quidem prædicationem non admiſit, veritatem tamen occultare non ſuſtinuit. hic in decimo Iudaicæ antiquitatis libro, cum
Ioſep. 10. 12. multa alia de beato Daniele dixiſſet, hæc quoq; adiecit. *omnia,* inquit, *ipſi incredibiliter, vt vni ex maximis prophetis conceſſa ſunt, omneq; vitæ tempore honorem & gloriam & apud reges, & apud populum eſt aſſecutus, mortuus autem monumentum habet ſempiternum. libri enim, quoſcunq; ille conſcriptos reliquit, apud nos etiamnum leguntur, quibus adducti ſumus, vt credamus Danielem cum Deo collocutum fuiſſe. non enim futura ſolum, quemadmodum alij propheta, prædicebat, ſed etiam tempus, quo illa euentura eſſent, deſcribebat.* & paulo poſt, *ab euentu autem prædictionum, veritatis fidem, & diuinitatis opinionem apud multitudinem conſequitur:* ac deinceps huiuſcemodi infinita de ipſo commemorat. atq; iidem in duodecimo antiquitatis ita rurſus ait. *accidit vero vt templi deſolatio fieret ſecundum id, quod Daniel quadringentis & octo annis ante prædixerat: oſtenderat enim*
Ioſeph. 12. *ipſum a Macedonibus euerſum iri.* & hæc quidem Ioſephus vna cum propheta teſtatus. Iudæi vero omni impudentia laborantes ne ſuos quidem erubeſcunt magiſtros. verum nos adhortos à propheta Dei percepta futurorum cognitione, noſmetipſos ad horribilem diem illam ita comparemus, vt ne in dedecus ſempiternum, ſed in vitam remigrémus æternam: quam vtinam omnes nos conſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Deo noſtro gloria.

C

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, EXPLANATIONES IN DVODECIM PROPHETAS, QVOS MINORES VOCANT, iuxta interpretationem ſeptuaginta.

PETRO GILLIO ALBIENSI INTERPRETE.

PROOEMIVM.

QVOD Prophetas explicare aggredimur, nonnulli fortaſſe ſuperuacaneum quiddam, & redundans nos facere arbitrabuntur: cum nimirum laborem alij hunc exhauſerint. Qui autem permagno diuinam doctrinam æſtimant, perfecte, abſoluteque ad ſacram ſcripturam inſtituti ſunt, non modo nobis infeſti non erunt, neq; ſimiliter, vt illi acerbo ſatario animo, & querelis pleni, noſtrum inſtitutum damnabunt, verum etiam & probabunt, vt par eſt, & D *tameſi nihil egregium in noſtris conſcriptionibus inuenient, laudibus ornabunt. Animus promptus, & ſtudij plenus ſatis eſt apud æquos iudices ad colligendam laudem. Nam ſic ſeruator & Dominus noſter in ſacroſanctis Euangelijs de obolis duobus viduam illam laudibus extulit, animi conditio-*
Luc. 21. *nis, non muneris magnitudini laudem tribuens. In lege cum diuitibus aurum, argẽtum, lapides pretioſos in taberna-*
Exod. 25. 26. *culi confectionem imperaſſet: non pauperes hac lege priuauit, ſed & partim ex his iuſſit pelles, partim pilos afferre: ab his vero inopes artificum, & vires præſtiti conti[illegible]lerunt, nentes videlicet, & pilos pertexentes. Non præterea ignoramus magnum Moſen non prophetam ſolum extitiſſe, ſed Ieſum quoq; filium Naue, & Samuel, Dauid, Nathan, Gad, Achiam, Eliam, Heliſeum, ac alios innumerabiles: tum euangelij non præcones ſoli fuere Petrus, Iacobus, Ioannes, Andreas, vniuerſuſq; Apoſtolorum chorus: neque item Paulus & Barnabas, poſt hos in euangelium cooptati, in omnes homines permeauerunt: ſed etiam Titus, Silas, Timotheus, Apollos, illorum magnorum virorum diſcipuli: neq; in his tantummodo docendi munus apparuit: ſed etiam ei in euangelium ſuccedentes ſua gra-*

A *ita lumine illuſtrauit, tum eos, qui deinde [illegible] ſecuti ſunt, atq; vſq; in hanc ætatem in diuinis eccleſiis ſpiritus ſancti fons permanat, diuinitus q; d nata perſeuerant in [illegible] tr[illegible] in mun[illegible]ra. Non alienum igitur quippiam recto & iuſto iudicio prædiis facere videmur, [illegible] ſuan iuſtu p[illegible] quoſdam noſtri ingenii portiu[illegible] uenit taberna culi ſubſtructionem attulerimus, quod Deus [illegible] it & non homo. [illegible] alt[illegible]um veſtigiu[illegible] ere dicet, id quod vetſt, inueniet, lanam in c[illegible] noſtrum [illegible] annuentem nos [illegible]. Non enim ſecus, quam illæ, quæ ab aliis allatos pilos nibant, & texebant: nos vnaquaq; præclara dicta colligentes [illegible] vnum ex omnibus [illegible] enigni ate volumen contexuimus: atq; duodecim prophetarum enucleate ſententiam planam fecimus. Ex[illegible] lanationem autem cum veritate congruentem nos inueniſſe nihil alienum eſt. [illegible] nam lucerna diuino verbo vſi [illegible] amus, cuius gratia non reſtincta eſt: ſed tanquam fons perennis [illegible] fluit in homines: maxima dona non [illegible] ais modo ſuppeditat ſed etiam his, quibus ob ſalutio, perſ[illegible]ctioq; abeſt. A[illegible] videmus [illegible] em[illegible] ſu comprehenſibilem non veteribus modo [illegible] det tam eos conſecutis, deniq; nobis ſuos radios edere, partiorq; in omnes terras & maria luc[illegible] in ſuam pro[illegible] rre. Eo [illegible] tur magis huius opifex, qui hunc ſua ſola bonitate [illegible]ondidit, ſto eorum, qui ad[illegible] ſuſp[illegible] cre[illegible]dent, m[illegible] [illegible]ſtrat Hac ſpe nobis oſtenſa, ac magno accuſatorum contemptu, vt ſemel vo[illegible] ras, qui hortati ad hunc laborem me ex[illegible] aſtis, preces in ſubſidium implorauerim, propheticam explanationem attentabimus. Atq; modo [illegible] ius pauca de temporibus, cum quiſque prophetiam docuerit, perſ[illegible] uti fuerimus, ſingillatim interpretationem [illegible]ttingemus.*

B

DE TEMPORE QVO QVISQVE EX HIS DVODECIM PROPHETIS PROPHETIAM DOCVERIT.

DVODECIM prophetæ, non quia vno tempore vixerint, ſub vnum volumen ſubijciuntur: diuerſis enim temporibus futurorum præ[illegible]ficationes oſtenderunt. Oſee ſuam prophetiam edidit temporibus Oziæ, Ioathan, Achaz, E[illegible]chiæ re[illegible]um Iuda. Amos ſimiliter temporibus O[illegible]æ. Ioel pariter horum coæuus, ac æqualis fuit. Miche[illegible] [illegible]tium poſt mortem Oziæ prophetiam diebus Ioathan Achaz & Ezechiæ incepit. Ionas horum temporum etiam æqualis fuit: quamuis prophetia tempus taceat, volumen tamen Paralipomenon hoc plane d[illegible]cet. Naum poſt Ionam prophetiæ munus ſuſcepit, id quod prophetiæ argumentum declarat: nam Ionas cum vniuerſum interitum Niniuitis futurum denunciaſſet, eot, vt reſipiſcentiæ remediis vterentur, comparauit: quæ cauſa fuit, quare in periculum horribilium, quæ futura prædixerat, non incurrerent. Vbi vero in priſtina flagitia iterum prolapſi, ſummo ſupplicio digna commiſerunt: Naum poſt hæc eorum funditus perditionem prædicit. Iam vero Abdias ex [illegible] coſibus, quos Iodæa pronunciauit, apparet poſt hos munus prophetiæ recepiſſe. Sophonias autem plane explicat, vt ſub Ioſia rege diuinam reuelationem aſſecutus fuerit, quo tempore etiam admirandus Hieremias proph[illegible]m exercuit. Habacuc non multo poſt prophetiam profeſſus eſt. Ceterũ Aggæus, Zacharias, & Malachias longe poſt multos annos extiterunt. Nam non modo poſt Oſiam, Ioachim, Iechoniam, & Sedechiã, verumetiam poſt Babylonicam captiuitatem, poſtq; Cyrum primum Perſarum regem, qui populum Iſraeliticũ redire permiſit. ac poſt Cambyſem luius filium Dario Hyſta[illegible] filio regnante, atque Zorobabel iam tum ſanctum templum ædificante prophetiam docuit. Poſt quos apud Iudæos nemo alius

C *propheta inuenitur. Non itaque quod vno eodemq; tempore fuerint, ſub vnum volumen ſubiunguntur: ſed & quia paucas prædictiones oſtendiſſent: & quia non ſatis ob breuitatem fuiſſet ex his quiſq; ad vnius libri confectionem, iure maiores, qui diuinarum rerum diligentes extiterunt, duodecim prophetarum prædictiones cogentes in vnum librum concluſerunt. Iam vero tempus eſt vt per partes attingamus Oſee prophetiam, modo ante ſummatim argumentum explicauerimus.*

ARGVMENTVM PROPHETIÆ OSEE.

1 Reg. 12. *POPVLI ſub Roboam filio Salomonis diuiſione facta, decem tribubus Hieroboam filius Naboth regnauit: hic cum metueret, ne feſtis diebus populum ad templum Hieroſolymitanum vocantibus, in Dauidicum regnum redirent, ac deficerent, grauiſſime impius in Deum eſſe cœpit,* duoſq; vitulos

1 Reg. 12. aureos confecit: quorum alterum in Dan alterum in Bethel collocari curauit: *hinc impietas in decem tribus irrepſit, eaſq; idolis finitimarum gentium ſeruire docuit: tumque in extremam iniquitatem prolapſa, diuina prouidentia ſpoliata fuerunt. Primus eos debellauit Syrorum rex: deinde Phoa Aſſyriorum rex maximum tributum exegit. Poſt hunc Theglatphallaſar, cum multas vrbes euertiſſet, incolarum alios interfecit, alios in captiuitatem redegit. Poſt autem Salmanaſar, vt ei in regnum ſucceſſit, eiuſmodi edidit in vrbe [illegible] ras & quæ non vaſtata fuerant, atque ex[illegible] reliquis in obſidionem explicato, vna cum hab[illegible]itatoribus Samariam cepit, decemq; tribus in [illegible] in Aſſyriorum terram abduxit. Poſtremus vero rex [illegible] rum Sennacherib [illegible] contra I[illegible]dæam [illegible] tum [illegible] atq; vrbes quaſdam cepiſſet, Hieruſalemq; obſidere tentaſſet, diuinitus*

D *[illegible] exercitum perdidit, ſe integer tum, c[illegible] [illegible]t, vt præco numinis diuini, ac laudator eſſe poſſet: nam [illegible] numerum [illegible] [illegible] liberis necatus fuit, quoniam & ipſe a Deo factus contra ſuum factorem inſaniſſet. Hæc [illegible] in [illegible] propheticum ad[illegible], mentis oculis longe proſpiciens, prædicere iubetur populo, [illegible] ac non in malorum periculum [illegible]. Neq; eo Deus pœnas minatur, vt eas, quib[illegible] [illegible] perterrefacti ad reſipiſcentiam reuocet, & cum nequitia, quam committunt, [illegible] [illegible] natus [illegible] vellet [illegible] comminationibus agit, oſtendit ſe ſerua[illegible] [illegible] vell[illegible] [illegible] decem tribubus, & duabus pariter euenturo prædicet, atque [illegible] etiam vt à Babylonia pernicies eis ſit offerenda, præſignificet. I[illegible] ex Beniamini[illegible], ſed ex Iuda tribu regnum [illegible] fuerat. Cui [illegible] [illegible] non his ſolũ, ſed aliis omnibus p[illegible]abant viribus, & multitu[illegible] [illegible] nominat.* Decem vero tribus *appellat E[illegible] quoniã Hieroboam ea[illegible] [illegible] & re[illegible] Samaria vrbe conſtitut[illegible] [illegible] ex [illegible] Hæc ita percurſis iam explanatio per parte[illegible] endæ.*

G

H

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, ENARRATIONES IN OSEE PROPHETAM.

Verbum Domini, quod factum eſt ad Oſee, filium Beeri, in diebus Oziæ, Ioathan, Achaz, Ezechiæ regum Iuda & in diebus Hieroboam, filij Ioas, regis Iſrael.

Plane nos docuit, vt his & illis rerum potentibus in munus propheticum adſcitus & cooptatus fuerit. Ob id ipſum non Iuda modo regum mentionem fecit, ſed etiam Hieroboam, qui
B fuit filius Ioas, nepos Ioathan, pronepos vero Iehu,
4. Reg. 9. quem diuinus Helizæus diuino nutuque Dei perunxit: ac tempore & regibus ita explicatis, quibus rerum ſummam adminiſtrantibus & regnantibus propheta electus fuerit, inducit.

Principium verbi Domini ad Oſee.

Hoc eſt, nihil ante hoc ipſum mihi præcepit Dominus, ſed ſimulac ad me verborum initium fecit, ſtatim iuſſit me vxorem fornicationis ducere, & filios fornicationis procreare, & addit cauſam.

Quia fornicans fornicabitur terra poſt dominum.

Ad illa adiungit, quemadmodum ſine dubitatione imperatum fecerit, atque edit nomen meretricis, & exponit, ex qua nata ſit, planamque facit conſuetudinem, & ex ea natum, conſuetudinisque fructum, & partus nomen ab eo impoſitum oſtendit, qui etiam matrimonium inſtituit.

C *Dixit enim Dominus, voca nomen eius Iezrael.*

Eorum audaciam mirari ſatis non queo, qui non verentur dicere, verba hæc eſſe rebus deſtituta: & quod ea quidem Deus exequenda iuſſerit, non tamen propheta receperit actione, ſed ea exhauſerit. verbaque prolata fuiſſe, verum prophetam non exequutum fuiſſe: quin etiam hęc dicere aggreſſi, contendunt multa ſæpe eiuſmodi Deum
Eſa. 20. imperaſſe. Eſaiam quidem ſoluere de lumbis tunicam ſacceam, & pedibus non calceari, reliquoque corpore nudum incedere, itaque prophetiam edere & docere iuſ-
Hier. 27. ſit Deus. Hieremiæ catenas atque hircas circum collum
Ezech. 4. imponere iuſſit. Ezechieli ſiniſtro lateri trecentos quinquaginta dies, dextro quadraginta incubare iuſſit, comedere panem humano ſtercore opertum, vaſa captiuitatis accipere, murumque perfodere, imaginem fugientium depingere, & prælignificare ſic Sedeciæ fugam. Huiuſmodi multa alia in ſacroſancta ſcriptura inuenire licet, quorum ſcopum & propoſitum ſi quis ignorauerit, prophetica virtute hæc indigna ducet: qui autem Dei ſtudium & amorem in homines plane ſciunt, vtque omnia ad hominem ſalutem adminiſtrat inde,
D vnde alij contemnunt, Dei laudationum occaſiones arripiunt, ac diuinos prophetas omni ex parte domino obedire ſtupentes admirantur. Vniuerſorum Deus poſteaquam ad homines ex incircato & robuſto more loquentes verba faciens, non verbis perſuaſit, rebus quibuſdam adumbratis futura oſtendit, viſorumque admirabilitate ad ſpeculationem & conſiderationem, eos qui ad peccata obdurauerant, & percalluerant, trahit. Etiam porro nudum conſpicientes ad inſolitæ nimirum rei ſpectaculum accurrunt, eiuſmodi cauſam cognoſcere ſtudent: qui Ezechielem [illegible] iacentem viderunt, factorum [illegible], vt par erat, admirabantur. In huiuſmodum vniuerſorum Dominus beatum [illegible] & compulit ad ducendam vxorem impuram, & impudicam, vt [illegible] facti populi impietatem coarguat, & [illegible] [illegible] talem oſtendat. Si vero vniuerſorum Deus libidine perdita adulteram ſuſcepit ſynagogam, & non contaminatus eſt ſanctitatis fons ex impura hac, & execrabili: neque propheta ex illa ſtupri plena vxore maculam ſuſcepit, non cum appetitioni immoderatæ inſeruienti, ſed Dei imperiis obtemperanti, cum illa conſuetudo intercellit. Scopo autem & propoſito bonum & malum iudicari ſciendum eſt: hoc ſpeculo enim matrimonium ab adulterio ſeiunctum internoſcitur. Coitus cum coitu nihil differret,
F niſi propoſito & lege diſcrimen demonſtraretur. his fas nefaſque, legitimum & illegitimum diiudicantur. Inuenire quiſpiam poſſet hoc idem in cæde, ſi modo conſideret: interficit homicida, interficit & iudex: ſed hic legitime & iuſte, ille inique & illegitime: & cum ſit vnum, & idem opus, ſolo tamen propoſito differt & ſcopo. Vt vero apertius ex ſacra ſcriptura hoc cognoſcamus, hanc conſiderationem ſuſcipiamus: Cæ-
Gen. 4. dem fecit Cain, ſed ex inuidentia laborans, & dolo
Num. 25. malo, & fraude flagrans. Cædem fecit Phinees, ſed pro honeſtate, & pietate propugnationem ſuſcipiens, atque odio malitiæ inflammatus ab impietate abhorrens. Idem tamen opus, conſideratio vero & propoſitum ex diametro contrarium. Eodem modo, tametſi furtum e genere eorum eſt, quæ per legem improbantur, à pa-
Gen. 27. tre tamen Iacob benedictionem furatus eſt, & non modo furti non actus fuit, verum etiam ab omnibus generationibus ex hac re magnam laudem eſt adeptus.
1. Reg. 21. Helias magnus ille ieiunus fuit, & abſtinuit, ieiuni fuerunt etiam hi, qui Naboth lapidibus obruerunt: ſed ille honeſtatis ſtudio, ij vero calumniam aucupantes.
1. Reg. 15. Saul miſericors in Agag fuit, & ſpoliatus fuit regno, & denudatus, iniqua hæc miſericordia, & illegitima. Samuel interficit Agag, & legi diuinæ ſatisfecit. Alia innumerabilia eiuſmodi inuenire facile eſt, neque id
G modo in ſacra ſcriptura, verum etiam in noſtris quotidianis factis. Itaque magnificus Oſee non libidini ſeruiens, ſed nutui diuino & arbitrio parere ſtudens, accepit meretricem: atque omnibus nuptijs grauior, & laudabilior hæc ſocietas fuit, neque ob id ſolum, quod ea Dei nutu & arbitrio facta fuerit, ſed quod Deum expreſſerit, & deſignatione quadam retulerit, vt ſanctus ille, & in ſanctis requieſcens ſponſum ſe fecit contaminatæ multitudinis Iſraelitarum. Oſee filium, quem ſuſtuliſſet, iuſſit nominari dominus Iezrael.

Quia adhuc modicum, & vlciſcar ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu: & quieſcere faciam regnum domus Iſrael: & in illa die conteram Iſrael in valle Iezrael.

Eiuſmodi eſt quod dicit: Iezrael locus eſt, vbi Naboth ſcelerate & indigne ſaxis lapidatione facta necatus fuit: Iehu vero diuino conſilio huius mortis vindex factus eſt. Cui dominus ob ea, quæ in Iezabel eſſe- 4. Reg. 10.
H ſet, vſque ad quartam generationem regnum illius permanſurum confirmauit. Vt vero poſteri, in obliuionem diuinæ voluntatis adducti, eorum impietatem, qui ante ſe regnaſſent, imitari cœperunt: minatus dominus ſe etiam hoc regnum deleturum, & arcum Iſrael corrupturum, hoc eſt, diſſoluturum vires & potentiam in valle Iezrael. Conſulto in huius loci mentionem incidit, ad diuinæ benignitatis memoriam reuocare cupiens regem tum regnantem, docet, per pratum Iehu pœnas de ijs, qui Naboth confecerant, ſumpſiſſe dominus: [illegible] ab eo tum regnante, ac eius ſucceſſoribus animi ingratitudinem ſe pœnam repetiturum. Huc accedit, alteram procreationem, quam ſuſcepit Oſee, Deo nominatam fuiſſe.

[illegible] *de terra* [illegible] *dicit dominus* [illegible] *me vir* [illegible] *meus: & non* [illegible] *vltra Baalim. & auferam* [illegible] *Baa*[illegible] *de ore eius* [illegible] *recordabitur vltra nominum eorum.*

No[illegible], [illegible] seruient, [illegible] Aeg[illegible] [illegible] Aſ[illegible] [illegible] nem, & [illegible] in ſeruitute A[illegible] [illegible] bo[illegible] [illegible] ſolacol[illegible] ob[illegible] tar in capo[illegible] [illegible] tum, [illegible] inabit cu[illegible] [illegible] fact[illegible] [illegible] ion [illegible].

B *Diſponam* [illegible] *teſtamentum in die illa cum beſtiis agri, & cum volatili coeli, & cum reptili* [illegible] *terra.*

[illegible] et, [illegible] he[illegible] [illegible] bus loquitur, ſed d[illegible] [illegible] h[illegible] [illegible] bus, more [illegible] anorum, & v[illegible] [illegible] ſpe[illegible] [illegible] ſimilibus. Cum indu[illegible]

[illegible] *arcum & gladium, & bellum conteram de terra.*

D[illegible] inde p[illegible] [illegible] tucen [illegible].

Et [illegible] *abitare* [illegible] *fa*[illegible] *iuſſe.*

De h[illegible] [illegible] P[illegible] loquitur *Speramus* inquit, [illegible] *autem quæ videtur, non eſt ſpes, nam quod videt quis, quid ſperat? ſi autem, quod non videmus, ſperamus, per patientiam* [illegible] hac loquitur, & non de ali[illegible], ea quæ [illegible] [illegible] ntur [illegible]

Et ſpo[illegible] *in æternum in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia* [illegible] *rationi*[illegible].

[illegible] un[illegible] ogamu[illegible] [illegible] ternum ſpon[illegible] [illegible] bus col[illegible] tam [illegible] tes ipſ[illegible] [illegible] eſt hæc [illegible] Eam [illegible] [illegible] ſeri [illegible] *Iuſti*[illegible] *iudicio in* [illegible] *miſeratione* [illegible] [illegible] nuc[illegible] [illegible] nic[illegible] [illegible] muneta[illegible] [illegible] autorem [illegible] [illegible] autorem, [illegible]

[illegible] *ſponſabo te mihi in fide, & ſcies, quia ego dominus.*

C S[illegible] [illegible] C[illegible] hanum [illegible] ſtatim [illegible] ſidem [illegible] nam [illegible] ſunt deſtituti, & vacui [illegible] per lauacrum regeneratum a Deo [illegible] ſidem [illegible] Dei notionem venit. Post [illegible] ſignificationem æternorum bo[illegible] [illegible] [illegible] æternum [illegible] [illegible] m, & [illegible] [illegible] atque, his magis, quam [illegible] dab[illegible] [illegible] loco adpromittit ſe ſup[illegible] [illegible] & [illegible] terra bo[illegible]

Exaudiam cœlum, & illud exaudiet terram. & terra exaudiet frumentum, [illegible] *& oleum* [illegible] *exaudient Iezrael.*

De[illegible] [illegible] ſpiritua[illegible]

Et ſeminabo eam mihi ſuper terram.

Hoc eſt: [illegible] ſeram.

Et miſerebor eius, quæ fuit abſque miſericordia, & dicam non populo meo, populus meus es [illegible] *& ipſe dicet,* [illegible] *Deus meus es tu.*

D Hæc typice & adumb[illegible] [illegible] Zorobab[illegible] [illegible] vero, & veri [illegible] [illegible] cum [illegible] eccleſi[illegible] deſpondit in æternum, tam qui [illegible] ediderunt, pop[illegible] [illegible] his vere exti[illegible] terunt, ſp[illegible] [illegible] [illegible] poſt bonorum pro[illegible] & ſponſiones. Rurſus Deus prop[illegible] hortatur, vt [illegible] adul[illegible] t[illegible] & intel[illegible] [illegible] [illegible] oſtendat [illegible] agi[illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] amoris.

Cap. 3. [illegible] *dilexit dominus filios Iſrael, & ipſi reſpiciunt ad deos alienos,* [illegible] *amant coctiones vuarum* [illegible]

[illegible] quædam [illegible] [illegible] Propheti vero [illegible] [illegible] [illegible] ac quam mercedem [illegible] [illegible] & quas cum ea p[illegible] [illegible] [illegible] alia [illegible] [illegible]

[illegible] oſte[illegible] n poſtea [illegible] ex[illegible]

E [illegible] *diebus multis ſedebunt filii Iſrael ſine rege, ſine principe ſine* [illegible] *ſine altari, ſine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus,* [illegible]

[illegible], vt hæc cum prioribus [illegible] [illegible] [illegible] ipſi [illegible] renuncian[illegible] [illegible] p[illegible] & h[illegible] voluit: ſic vo[illegible] abducti & ab[illegible] [illegible] am alienam, non a regibus, neque [illegible] [illegible]. Cum non [illegible] quæ facta[illegible], & [illegible] poterunt neque per ſacerdotes, aut [illegible] & præſignificat peten[illegible] [illegible] [illegible] quid age[illegible] dum non præmonſtrabitur, omnique pene [illegible] ratione [illegible] Cum videlicet non aperte mea[illegible] [illegible] curationem prohibebo[illegible] at[illegible] [illegible] Id[illegible] propheta ſimul cum muliere [illegible] habitabat quidem, vt dominus [illegible] matrimonii conſuetudine non vtebatu[illegible] quo ſit quod dominus non penitus ſua prouidenti[illegible] [illegible] neque tamen planam hanc populo [illegible] diuinas prædictiones nominauit, & [illegible] rationali iudicii [illegible] veritatem. & quod per quaſd[illegible] [illegible] futura

F prædicebat, vnde [illegible] Mo[illegible] [illegible] tribus benedicens, inquit: *Date* [illegible] Vt [illegible] [illegible] [illegible] permiſte cum his [illegible] & [illegible]

Et poſt hæc reuertentur filii Iſrael, & quærent dominum Deum ſuum, & [illegible] *ad dominum, &* [illegible] *bonum eius in nouiſſimo die.*

Nam cum decem tribu[illegible], quæ [illegible] profect[illegible] a Dauid defecerant, [illegible] regem [illegible] poſt [illegible] reuerſionem [illegible] & [illegible], vnum habuerunt ducem Zorobabel [illegible] ex Dauidica tribu procreatum, ex quo [illegible] fructum [illegible]. [illegible] plane [illegible] [illegible] propheta [illegible] *In nouiſſimo die*, id eſt poſt [illegible] & finem ſeptuaginta annorum captiuitatis. Cum [illegible] ſignificauit [illegible] ſcelera commiſſa [illegible] [illegible] [illegible] & miſericordia [illegible] Dei notione deſtitu-

G [illegible] apud vos [illegible] [illegible] cædes [illegible] [illegible] bus alter alterius [illegible] Itaque quoniam [illegible] terra [illegible] tantam hoſtium multitudinem immittam in [illegible], vt funditus pereant, non ſolum in bonorum [illegible] [illegible], ferarum, & volatilium [illegible], & ſerpentum in pauperes inuadentes, & velut quibuſdam [illegible] [illegible] & potentia vtentes: [illegible] omnes alii, qui [illegible] naugant in [illegible] go. Tropice & per [illegible] *reptilia & volatilia* potentes prædixit, [illegible] [illegible] homines appellauit. Cum id fiet, terra iudicantibus [illegible] vocantibus deſtituta erit.

Cap. 4. *Populus autem meus quaſi ſacerdoti contradicens: & infirmabitur per diem, & infirmabitur propheta tecum.*

Sacerdoti [illegible] probato, & qui ex [illegible] dignitate [illegible] ſimiles [illegible], [illegible] deſerti, denudati [illegible] per multos dies in hanc [illegible] [illegible] [illegible] cum veſtris prophetis [illegible]. *Prophetam* voc[illegible] p[illegible] udoprophetam a conſuetudine, quæ apud eo[illegible] inualuerat.

H *Nocte aſſimilaui matrem tuam.*

Do[illegible] et [illegible] matrem vocat: *& aſſimilatus eſt populus meus quaſi* [illegible] *non hab*[illegible]. Nam [illegible] [illegible] [illegible] ignorant[illegible] [illegible] ipſos tradid[illegible], vt ne [illegible] lucem [illegible] ad Dei notionem per[illegible] [illegible] vellent propter compa[illegible] [illegible] oppreſſi *Matrem* vo[illegible] [illegible] *populum* [illegible] ex hac [illegible], hoc etiam apud [illegible] inuenimus.

Eſa. 50. *Quis eſt hic libellus repudii matris meæ?*

Quia tu [illegible] *ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi: & quoniam oblita es legis Dei tui,* [illegible] *ego obliuiſcar* [illegible] *rum tuorum.*

A Explicatius oſtendit ſuam benignitatem [illegible] orum nimium ingratum, *ſecundum multitudinem eorum peccauerunt mihi*, id eſt: ego [illegible] os, vt quamplur[illegible] [illegible] efficer[illegible] illi vero in me peccare perſeuerauerunt, *quare eorum gloriam in ignominiam commutam.*

Peccata populi mei comedent: & in iniquitatibus eorum accipient animas eorum.

Id eſt, Metent quæ ſeuerunt, & ſuorum peccatorum fructum vindemiabunt. Quidam dicunt per hæc deſignari ſacerdotes, qui cum ex ſacrificiis oblatis pro peccatis certam quandam portionem ſecundum legem acciperent, hoc beneficio conſtricti peruerſe, & ſcelerate viuentes, accuſare nolebant: quamobrem offenſus Dominus ait: Quoniam in ſacrificiis pro peccatis oblatis delicate, diſſolute, & indulgenter verſamini, & congruam curationem labentibus non admouetis, horum delictorum, & iniuſtitiarum pœnas dabitis [illegible] gentibus ad cædem veſtram traditi. Hoc docet manifeſtius, cum adiungit.

Et erit ſicut populus, ſic & ſacerdos.

B Id eſt, Similiter vt populus pœnam veſtri ſceleris ſuſferetis, quia populi curationem cum recepiſſetis, in ſumma inertia vitam traducentes, omnem male habentium curam abieciſtis, Quare ait.

Et vlciſcar ſuper eum vias eius: & cogitationes illius reddam ei.

Non ſolum pro iniquis operibus, ſed & cogitationibus malis pœnam ſumam.

Et comedent, & non implebuntur.

Exaggerata, inquit, in eos inducam mala, quemadmodũ panis ſatietate affectis plura apponuntur eſculẽta. Rurſus eorum iniquitates commemorat, eorum violentiam criminans, & idolorum cultum, quem vocat *fornicationem*. Huc accedit ridicula vaticinatio, docens vt profitentibus ſe vaticinari dederunt operam reſponſum qualecunque dantibus.

In auguriis, inquit, *interrogabant, & in virgis ſuis annunciabant ei.*

Etenim, inquit, nonnulli per auguria & ſignificationes quaſdam agenda noſce[re] exquirebant, alii virgis quibuſdam fraudis adiutricibus vſi, quæ volebant, enunciabant. Hæc per ſe audebant, quod ſententiam animi ſe fornicatoriam poſſiderent. *Spiritum fornicationis* vocat appetitum, & ſtudium in eiuſmodi fornicationem, dilucidiusque docuit, quam fornicationem appellaret, cum ſubiunxit.

C *Et fornicati ſunt à Domino.*

Ac modum oſtendit:

Super vertices montium ſacrificabant, & ſuper colles immolabant ſub quercu, & populo, & arbore vmbroſa. quia bonum erat vmbraculum.

Oblectantes enim ſe arboribus vmbroſis, non harum creatorem venerabantur: at loco Dei conditoris his ſacrificia aſſerebant. Quocirca, inquit, nullam de vobis curationem ſuſcipiam, neque de filiis veſtris, neque de ſponſis propalam adulteratis ab inuadentibus vos, quæ obſcure, & occulte apud vos intentata ſunt, hoc palam fieri permittam. Hoc enim oſtendit, cum dixit:

Quoniam ipſi cum meretricibus miſcebantur: & cum initiatis immolabant: & populus non intelligens adhærebat meretrici.

Fornicationem interdum appellat procliuitatem ad Venerem, interdum impietatem. *Initiatos* vocat ſacris

D impietatis deuotos, ac dedicatos. Nam vt nos diuinis myſteriis ornatos fideles vocamus, ita Græci [illegible], id eſt, initiatos nominauerunt exactius ad ſuam impietatem inſtitutos. Ipſis cum initiatus eſt, rurſus eis conſolationem adhibet:

בית *Tu autem Iſrael ne ignores, & Iuda nolite ingredi in Galgala, ne aſcendatis in domum [illegible] & ne iuretis viuentem dominum.*

[illegible] eſt nomen idoli in Bethel, non vt quidam opinati ſunt, *ſempiternum* [illegible] hoc eſt, exiſtentem, [illegible] Hebraicum eſt n[illegible] nomen. Hoc plane n[illegible] docuerunt cum pl[illegible]ique [illegible] Hebraicæ interpre[tes] [illegible] tum Aquila & Theodotio, *domum inutilem* interpretati ſunt. Symmachus *domum iniquitatis*: quod vtrunq; [illegible] conuenit. Nam qui [illegible] E

ſunt, nu[llum] [illegible] quæſtum fecerunt, [illegible] magnum damnum [illegible] detrimentum acceperunt [illegible] ingrat[illegible] ſuum benefactorem eſſ[e] [illegible] *Galgala* [illegible] eſt nu[illegible] dedi[illegible] [illegible] idolis, vbi [illegible] ue non [circ]umciſ[i] pop[ulus] [illegible] lapides [illegible] in hac eadem duodecim [illegible] eſt po[illegible], quos e medio Iordani alueo accipiendo iuſſer[at] [illegible] be[neficii] accepti eſſent monumentum [illegible] poſt [illegible] des poſt inoleſcerent, vt iterato alue[illegible] per [illegible] viuenſtu[illegible] [illegible]. Maxim[illegible] eſt vrbem illam, in qua [illegible] beneficiis monumenta accepiſſent, [illegible] ipſo populum. Hoc autem, *ne iuretis dominum viuentem*, non abs re vetat: ſed propterea, quod [illegible] ad [illegible] nt, per hoc idolum iurabant, & [vi]uentem do[minum] [illegible] id vocabant. Hoc aliunde licet cognoſce[re] [illegible] *Stab*[illegible], inquit, *Baalim deorum tuo, & nomina eorum, viuat dominus cum veritate.* Hoc eſt, Si idolorum [illegible] meminer[is], & mihi colendo dederis operam, & viu[illegible] num me appellans iurauer is in veritatis [illegible] & mendacii deteſtationem.

F *Quoniam ſicut vacca œſtro percuſſa, inſaniuit Iſrael. nunc paſcet eos dominus ſicut agnum in ſpatioſo.*

Oeſtrus ſiue *aſilus* vulgo tabanus, muſca quædam eſt vaccis infeſtiſſima, cuius mor[ſ]us tanto [illegible] exiſtit, vt vaccæ, quibus admoti fuerint eius ſtimuli, non voce bubulci reuocari poſſint, neque cum reliquis vaccis compaſcant, ſed [in]terdum præcipite[s] [illegible]gantur. His, inquit, aſſimilis eſt Ephraim quæ idolorum colendorum œſtrum ſuſcepit. *Ephraim* [illegible] tribu[m], vt prædiximus, nominat. Eos à me etſi ita ablio [illegible] tamen non ſine cura paſtoritia relinquam, ſed per multa captiuos factos longe lateque d[i]ſpergam, vt ab agno [illegible] [illegible] & vbera matris requirente nihil differ[a]nt. [Hæc] perpetietur Ephraim, quod vitulos [illegible] la tanquam impedimenta offenſionis plena, & laqueos ſibi proponens Cananæorum impietatem ſit imitata, ſuperbiaq; coactam eſtens idolorum obſeruantiam inea cultui, & venerationi attribuit.

Dilexerunt ignominiam ex fremitu eius.

Sed ob id ipſum

Turbo ſpiritus ſibilabit in alis eius.

G Vt alarum commotione aerem aues cum ſono quodam diſſecant: hæc ita, velut alata, in alienam terram arripietur, tanquam turbine iræ meæ ſubtrahen[illegible], illicque commorari cogente, hæc perpetietur e[x] idolorum altaribus fructum percipiens. Ita vos ſpeculatores has minas attendite, omniſque populus, & in aulis principum vitam agentes attentis animis Oſee dicta excipite.

Ad vos enim eſt iudicium, quia laqueus facti eſtis ſpeculationi, & ſicut rete expanſum ſuper Itabyrium, quod qui capiunt, venationem confixerunt. Cap 5

Omnes vos in iudicium meum ad[uo]cam, nam omnes mille malas in meos prophetas intendiſti[s], infixiſtis que: & inſidias veſtras tanquam retia quædam contra eos explicaſtis. nec aliter, quam qui in Itab[yri]o monte, venationis varietate pleno, venandi inſtrumenta defigunt: inſidiarum machinas moliuntur, & conſiliis in prophetas, veſtræ ſalutis cauſa à me miſſos. *Speculationem prophetarum*, collegium & concilium vocat. Ezechieli dixit *Speculatorem dedi te domui Iſrael.* Eam ob rem dicit, *Ephraim & Iſrael*, id eſt, omni populo correctionem affectatu. Ezech 3.

H *Etenim fornicatus eſt, & contaminatus, & defecit à meo cultu: & non dederunt cogitationes ſuas, vt reuerterentur ad dominum Deum ſuum: quia ſpiritus fornicationis eſt in iis, dominum autem non cognouerunt.*

Nam cum rationibus abſurdis vterentur, à [illegible] notione aberrauerunt, ac ad ido[la] curanda ſe [illegible] quo fit, vt pro hac contumelia pœnas Deo pe[n]d[ant] ſint palam videntes qui p[illegible]tis fructus.

Hoc enim dextram faciem eius, Iſrael & Ephraim infirmabuntur in iniquitatibus ſuis, infirmabitur Iudas [cu]m eis.

A [illegible] es man[illegible] p[illegible] . & in ſeruitu te[illegible] erunt [illegible] tur prim[illegible] captiuitatem [illegible] *Iſrael* e[illegible] *& Ephraim*. Iuda vero [illegible] poſt[illegible]mum, quoniam poſt illos ſeruitutem ſuſtinuit. Poſt d[illegible], vt [illegible] dem [illegible] vituli & ouibus acceptis ſacra[illegible] ſacie[illegible]nt *Perquirent dominum, & non inuenient, eum, nam declinauit ab ida* [illegible] am oſtendit, cum ſubiunx[illegible]

[illegible] dominum reliquerunt.

Q[illegible] [illegible]gitime ex mulieribus externis quas acce[illegible] [illegible]ros ſuſceperunt hoc enim explic[illegible] cum dixit

[illegible] filios alienos genuerunt ſibi, nunc deuorabit eos rubigo, & cleros eorum.

[illegible] id, quod ex cœli intemperantia terræ frugibus accidit, *rubiginem* vocat. tropice vero & adumbrate hoſtes, ſub[illegible]s mo[illegible] omnes corrumpentes. Hoc lucidi[illegible] [illegible] p[illegible]tatur, cum adiungit

C[illegible]angite tuba ſuper colles, ſonate ſuper excelſa, prædicate in domo [illegible], mente excidit Beniamin, Ephraim in deſolatione factus eſt in diebus correptionis, in tribu[illegible] [illegible]ael oſtendit fidelia.

B Hæc o[illegible]nia eis per prophetas præſignificanti mihi fides non habeint: verum [illegible]bebitur poſt pericula rerum, iniquitates, & ſcelera corrigens, prophetæ prædictionem veram oſtendam. Scite ridet, & pulchre ludit idolorum infirmitatem: *Clangite*, inquit, *in domo* [illegible], excitate in auxilium eos, quibus honorem habetis: ceſſare faciant, quas caſtigationes vobis infero. Comprehendite editi[illegible] nos colles, in quibus omni cultu idola curaſtis, impartiant vobis temporibus neceſſariis ſuum ſubſidium. Cæterum probe de *Beniamin* mentionem fecit, quoniam contingit memoriam Iuda.

Facti ſunt principes Iuda, quaſi transferentes terminos: ſuper eos effundam impetum meum ſicut aquam.

Nam perinde legibus meis impudenter præuaricantur, ac qui turpiter limitores lapides, agrum ab agro diuidentes, loco mouere ac transferre aggrediuntur. Quamobrem inſtar torrentis pœnarum aceruos in eos exaggerabo. Cum *Beniamin* commemorat, patet quod tribum Iudæ complectitur. Rurſus cum *Iuda* accuſat, Beniamin ſimiliter coniungit: nam ſub vno regno [illegible]xerunt. Eodem modo cum *Ephraim* dicit, decem tribos Iſraelis nominat, cumque *Iſrael* commemorat, hoc idem ſignifi[illegible].

C *Oppreſſit Ephraim aduerſarium ſuum. conculcauit iudicium, quia cœpit abire poſt vana.*

Qu[illegible] idolorum obſeruans fuerit, inquit. cauſa eius [illegible] extitit ſi qui[illegible] in notionem mei habuiſſet, ex meis legi[illegible]us ad honeſtum decorumque inſtitutus fuiſſet.

Et ego quaſi conturbatio Ephraim & quaſi ſtimulus domus Iuda.

Hoc eſt, Hoſtium conturbationem in eos inferam, & tanquam ſtim[illegible]lo quodam pungam, & *ſtimulum*, videlicet vltionem, per hoſtes eis admouebo.

Et vidit Ephraim infirmitatem ſuam, & Iudas dolorem ſuum.

Nam ex periculo malorum cauſam didicit.

Et abiit Ephraim ad Aſſyrios.

Nam cum Syri ei bellum intuliſſent, Phoa regem Aſſyriorum in ſuum ſubſidium accerſiuit.

Et miſit legatos ad regem Iarim, & ipſe non potuit liberare vos, nec ceſſa[illegible] [illegible]et a vobis dolorem.

D Cum rur[illegible] Aſſyrii bellum contra vos ſuſcipient, de auxilio petendo legatos mittetis ad Iarib regem Aegypti, vnde tamen non mittetur vobis ſub[illegible]idium, vt liberari poſſitis, ſed dolorum aceruo cumulabimini. [illegible]uod autem *Iarib* rex eſſet Aegypti, ex his quæ ſequuntur, facile cognoſcitur. *Et erat Ephraim quaſi columba inſipiens, non habens [illegible], Aegyptum inuocabit & in Aſſyrios abierunt.* Nam cum [illegible] peti oporteret auxi[illegible]um, quod [illegible] eſt ad eum deſ[illegible]endum, & eſt ei vicinum proximum: huc illuc circum [illegible]eges externos non ceſſat concurſare, & tamen ea auxilia quæ petit, nulli erunt ei adiumento.

Quia ego ſum, [illegible]quit, quaſi panther Ephraim, & quaſi leo in

E *domo Iuda & ego rapiam & vadam, & tollam & non erit, qui eruat.*

Nam quis in eis factis ſe opponere poſſet, quis eos, qui à me plectuntur, liberabit?

Ibo & reuertar in locum meum, donec diſpereant.

Perſtitit in comparatione, [illegible]um inquit, *vt panther & leo ero*: appoſite adiunxit, *Reuertar in locum meum, donec diſpereant*: quoniam mos eſt his feris cum quiddam venat[illegible] fuerint [illegible] priſtina loca redire, ibique ſe recreare è labore, quem [illegible] venatione ſuſceperint. Ego, inquit, more panth[illegible] & leonis, per hoſtes vbi vobis bellum intuleri[illegible], apud me in reliquum ero, nullam pro vobis curam ſuſcipiens. Cum hæc, inquit, ſient, meam curationem requirent: inter ſeſe adhortabuntur ad ſupplicationes, mihi correctiones inducent faciendas, vt eorum vulneribus commodam medicinam adhibeam.

Quia ipſe verberauit, & ſanabit nos percutiet, & curabit nos. Cap. 6.

Et compendium medicinæ oſtendens *ſanabit nos.*

Poſt duos dies in tertio reſurgemus.

F Non enim temporis ambitu indiget, ſed multipli[illegible] cem ſanitatem afferet. Per hæc deſignat, poſt tres dies ſa[illegible]m conſeruatoris reſurrectionem quæ publicam reſurrectionem conciliauit, omnibuſque nobis ſpem immortalitatis dedit ingeneratam ex Dei cognitione. *In tertio*, inquit, *die reſurgemus, & viuemus coram eo. & cognoſcemus* Poſt inquit *reſurrectionem* Apoſtolus *cognoſcam, & cognitus ſum: nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum.* Tunc, inquit, rerum notionem [illegible] ſuſcipiemus, nunc perſequemur vt cognoſcamus dominum. Studioſe, inquit, & prompte requiremus. 1 Cor. 13.

Nam quaſi mane paratum inueniemus eum.

Nam vt diluculum noctis tenebras diſſoluit, ſic ipſe in nos intentata pericula repellet, & ſuæ prouidentiæ ra[illegible]os nobis afferet.

Et veniet nobis quaſi pluuia temporanea, & ſerotina terra.

Omnium bonorum [illegible]opiam nobis faciet poſt in melius conuerſionem, & mutationem, tanquam pater quiſpiam liberorum amantiſſimus ad eos verba facit.

Quid faciam tibi Ephraim: quid faciam tibi Iuda miſericordia autem veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros mane pertranſiens.

G Ego, inquit, omni miſericordia commoneri in vos cupio: & veſtra pœnitentia ad tempus fit, & parum diu permanet, tota [illegible]guo perſimilis, qui facile à ſole exhauritur, & nebulæ quæ mane proſpicitur, & a ſolis radiis diſſipatur. Pœnitentia mea in miſericordia, attamen omni cura vos proſequi pe[illegible]uerauit ſic affect[illegible]s, vt mortis auctores meorum ſitis prophetarum: nam ad vos inſtituendos eos mittens, eis mortem à vobis conciliaui. Hæc oſtendit, cum dixit:

Propterea ſuccidi prophetas veſtros, occidi eos in verbo oris mei, & iudicium tuum quaſi lux egredietur.

Nam etſi omnes prophetas tollatis de medio, non tamen prophetiam oſtendere falſa [illegible] poteritis: nam tanquam lumen quoddam veritatem eius [illegible].

Quia miſericordiam volo, & non ſacrifici[illegible]: ſcientiam Dei magis quam holocauſta. ipſi vero ſunt ſicut homo præteriens teſtamentum, ibi enim contempſit me.

Sacrificiis, inquit, quamuis non egeo, ſuſcipio tamen veſtræ mentis infirmitati aſſ[illegible]tiens. H[illegible] duo expecto, erga me amorem, ergaque pro[illegible]num dilectionem. Hæc duo prima poſui, cum leges p[illegible]em: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: & diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Atqui hæc cum lege ſanxiſſem, vos ſimiles facti eſtis homini, qui frangit p[illegible]ctiones, quas cum quopiam feciſſet. Similiter hi patientiam meam contemnentes, leges eis impoſitas violauerunt. Exod. 20.

H

Contempſit me Galgala ciuitas, quæ operatur vana. & conturbat aquam, & fortitudo tua viri pirata.

Huius vrbis etiam ſupra mentionem fecit, vt idolis dedicatæ, & multos ad impietatem prouocantis, & *conturbare eos aquam*, inquit, quæ nimirum Dei notionem

A nem puram ſordibus inficit: *pirata eorum fortitudinem comparat*, quod præſtigiarum plenus machinationibus, & fallaciis quibuſdam idola muniri faceret. Etenim vt piraticam facientes, occulte nauticam te[c]te exercentes adoriuntur: ſimiliter idolorum [ve]natores, & cultores non aperte valentes iſtorum vim, & efficaciam demonſtrare, tanquam machinis quibuſdam ad notis inſipientes inducunt, fallunt. Cum autem par eſſet, vt Dei ſacerdotes libere reprehenderent, impietatem temere admiſſam ſilentio prætereibant, impiorum timentes inſaniam. Iuſtis igitur de cauſis eos accuſat, dicens:

Abſconderunt ſacerdotes viam Domini: interfecerunt Sichema, quia iniquitatem operati ſunt in domo Iſrael vidi horribilia, ibi fornicationem Ephraim. contaminatus eſt Iſrael, & Iuda dimiſit meſſem ſuam.

Quod propheta ait, eiuſmodi eſt: Leui ſacerdotum Gen. 24. primus, Symeone collega, & adiutore vſus, Sicemitarum vrbem funditus deleuit, pœnam ſumens pro ſtupro ſorori illato, de his qui tale facinus in ſe admiſiſſent. Increpat propheta ſacerdotes, quod ab illis profecti & procreati, illus, inquit, non æmulati eſtis: illi enim ſororem iniuria affectam vlti ſunt, & pro domo paterna ve-

B hementer propugnauerunt: vos omnibus ſceleribus vltione dignis diffluentes, ne accuſare quidem in me commiſſa facinora curaſtis. Quin cum videretis horribilia illa, & metuenda nefaria ſcelera non ab vno admiſſa, ſed ab omni Ephraim & Iuda, perpetuo ſilentio tranſiſtis. Quod vero ſceleratiſſimum eſt, eo tempore cum metendi eſſent, & percipiendi diuinorum promiſſorum fructus, tum meſſem non collectam reliquit, at otio & inertia poſthabita à Iuda.

Incipe vindemiam tuam, cum conuerterem captiuitatem populi mei: cum ſanare vellem Iſrael.

Quoniam, inquit, antequam mala tentaſſes, & periclitatus fuiſſes, iuſtitiæ fructus percipere noluiſti, nunc poſt periclitationem, poſtquam captiuitate reditum legitime viue, fructuſque inde prouenientes decerpe, commode dixit: *Incipe vindemiare tibi*: nam Deo nihil donamus, cum iuſte viuimus, ſed nobis ipſis inde bona conciliamus.

Cap. 7. *Et reuelabitur iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati ſunt mendacium.*

Manifeſta omnibus iniquitas eius fiet ob acceptam vltionem.

C *Et fur ad eum ingredietur, ſpolians latro in via eius.*

Poſtquam verum Deum cognoſcere neglexerunt, & idolorum erroribus ſe aſtrinxerunt, hoſtes latronum in modum eos inuadentes, nonnulla incendent, quædam depopulabuntur, alia abigent, bonisque omnibus eos ſpoliabunt.

Vt concinant quaſi canentes in cordibus ſuis.

Hæc cum fient, lamentabuntur aſſiduo, prementur mœrore, neque tamen voce lamenta edent, ſed ſecum taciti in animo fletus, gemituſq; facient.

Omnes malitias eorum recordatus ſum: nunc circundederunt eos cogitationes ſuæ, contra faciem meam factæ ſunt.

Diutiſſime, inquit, magno animo perpeſſus ſum, quaſi non [vel]lus videre eorum facinora. nunc aperte ipſa perſpiciens, vltionem de his accipiendam cenſeo. Quare beatus Dauid exclamat: *Auerte faciem tuam a peccatis meis.* Cogitationes Aquila, & Symmachus *excogitationes & ſtudia* interpretati ſunt quod idem pene ſignificant. Septuaginta *primam animi motionem*, cogitationes ſpoſuerunt. Aquila & Symmachus *ex his profecta ſtudia, & opera.*

D *In malitiis lætificauerunt reges, & in mendaciis ſuis principes.*

Nam procliues & prompti ad perniciem facti, propter ſuam iniquitatem, & nequitiam, gaudio, & lætitia eos, qui ſe viciſſent, perfuderunt.

Omnes adulterantes quaſi clibanus ardens ad coquendum.

Omnes, inquit, perditi & diſſoluti animi incendio flagrantes, ſimiles ſunt ignito, ac incenſo clibano, prompto ad excipiendum fermentum, paratum ad panis confectionem.

In deuſtionem flamma.

E Id eſt, libidinum ignis hoſtilem flammam in eas inferet.

A commiſtione fermenti, donec fermentaretur totum, dies regum veſtrorum.

Nam vt fermentum commiſtam & dilutam farinam conuertit in ſuam naturam. ita impietatis fermentum, à Hieroboam primo rege veſtro importatum vobis, & his qui poſt tempus reges veſtri fuerunt, impietatis omnes participes fecit in reliquum tempus regnantes. Accuſat præterea principes violentia gaudentes, ex [...] no flagrantes in iram, atque mutuum corrumpentes, viuentes, ac malos viros cum ſcelerum autoribus viuentes: hos enim vocat *peſtes*, nimium perniciei, & corruptionis autores: Vt peſtis contagio ſi quippiam contigerit, accedentes ad ſe, & propinquos corrumpit: ſic [...] tibus verſantes familiaribus perniciem inferunt nam corrumpunt bonos mores, vſus, ſocietateſque malæ. Docet inſuper vt nocte inſidias aſſidue machinantes de die, ignis more, à ſe iniuria affectos perdiderunt. Cæterum illud, *Cum præcipitarentur nocte*, omnes interpretes concorditer, *Inſidiarentur*, interpretati ſunt. Verum pro

F his omnibus malis dabunt pœnas.

Ignis enim deuorabit iudices ſuos: omnes reges eorum ceciderunt. & quod eſt omnium malorum fundamentum, non fuit in eis, qui inuocaret me.

Præterita dixit, futura oſtendens, vt omni ex parte hæc efficientur, nihilque prohibebit prædictionis excurſum. Hoc etiam apud alios prophetas inuenimus proprium. Etenim Eſaias exclamat: *Sicut ouis ad occiſionem ductus fuit. Et, Iudicium ſublatum eius eſt. Vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque formam.* Pro eo videbimus, au Eſai. 53. feretur, ducetur. Item, *Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Pro eo, naſcetur, & dabitur. Poſtea in ſecundam Eſai. 9. accuſationem conuertit ſermonem:

Ephraim populis ſuis commiſcebatur.

Id quod manifeſtum & certum delictum erat, quod etiam beatus Dauid damnat: *Immiſcuerunt ſe cum gentibus, & didicerunt opera eorum.*

Ephraim factus eſt ſubcinericius, qui non reuerſatur.

Malitiæ immoratus eſt, & perſtitit, nullamque mutationem fecit in melius: ſicut panis ſubcinericius in vnam partem incumbens in igne exiſtit, & aduritur.

Comederunt alieni fortitudinem eius, ipſe vero neſciuit.

G Sed, inquit, tot malis incumbentibus, ignorat corrigentem Deum.

Et cani effloruerunt ei, & ipſe ignorauit.

Propterea quod, inquit, longo tempore non inſtitutus fuit ad decorum & honeſtum.

Et humiliabitur contumelia Iſrael in facie eius.

Perſpicietur, inquit, non obſcure, & cognoſcetur quales impietatis parit fructus.

Et non ſunt reuerſi ad dominum Deum ſuum, & non quæſierunt eum in omnibus his: & erat Ephraim quaſi columba inſipiens, non habens cor. Aegyptum inuocauit, & in Aſſyrios abiuit.

Has à me ſuſtinentes correctiones, me nequaquam implorauerunt, vt impetum malorum in eos inuectorum prohiberem: ſed ad Aſſyrios excurrerunt, cum à Syriis bello laceſſerentur, ac rurſus ad Aegyptios, cum ab Aſſyriis obſiderentur, columbæ inſipientiam eſſe in ſeipſis demonſtrantes: quemadmodum illa ſuis pullis priuata non abſcedit, nec loco mouetur, ſed in eiſdem locis commoratur: ſic ii frequentiſſime, cum interdum

H ab his, interdum ab illis tollerentur, & in ſeruitutem redigerentur, ad Aſſyrios, & Aegyptios accurrentes, nullum auxilium aſſequuti fuerunt.

Mittam ſuper eos rete meum, vt volatilia cœli detraham illos. corripiam eos in auditu tribulationis eorum.

Primum eos malorum minis & terroribus corripiam, deinde tanquam rete quoddam hoſtium copias immittens, veluti aues eos omnes comprehendam. neque tamen interim ſuæ ſolitæ miſericordiæ immemor eſt, imo præ paterno in filios amore fletum adhibet.

Væ eis, quoniam receſſerunt a me: manifeſti ſunt, quoniam impie egerunt in me.

Poſte-

A Poſtea [illegible] miſeros appel[illegible]it, [illegible] pios facto[illegible] in ſe [illegible] bene[illegible] [illegible]rum ſuorum [illegible] totam [illegible] [illegible]riam recitat.

Ego vero redemi eos.

Nam Aegyptiaca ſeruitute eos liberaui.

[illegible] loquuti ſunt contra me mendacium.

Pſa. 7- [illegible] mo[illegible] nis Dauid eos accuſauit, cum [illegible] eos loquentes, *percuſſit petram, & fluxerunt [illegible] torrentes [illegible] inundauerunt: numquid & panem poterit dare? aut parare menſam populo ſuo?*

[illegible] clamauerunt ad me corde eorum.

Eſai. 10 [illegible] exclamat dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem longe ab [illegible].* Deinde reprehendit [illegible] [illegible] dolorum cantu perſtrepebant.

[illegible] vlulabant in cubilibus ſuis, ſuper tritico, & vino diſſecabantur.

Nam quam promiſſam patribus ſuis terram ſuſceperunt, hanc [illegible] vocauit *cubile*, nempe quæ eos à laboribus, quos in deſertu ſumpſerant, ſeceuiſſet [illegible] gentilia ſacra conſecrant, & [illegible] [illegible] bon[illegible] rum deliciis diffluentes in idolorum templis appellatas inciſuras ſuis corporibus adhibuerunt [illegible] [illegible], *à me corrigentur, quoniam cum à me accepiſſent potentiam*, quam brachium vocat,

B *Contra me cogitauerunt mala, conuerſi ſunt in nihilum, facti ſunt quaſi arcus non contentus.*

Nam quod me reliquiſſent, nullum auxilium ſuſceperunt, [illegible] arcum emiſſ[illegible] [illegible]xato, & non contento ſimi[illegible] ſunt, qui nullam perniciem hoſtibus inuehit. Quocirca

[illegible] principes ipſorum in gladio cadent, propter intemperantiam linguæ ſuorum. id eſt ſubſannatio eorum in terra Aegypti.

Cap. 8. *In gutture eorum quaſi terra iuncta, ſicut tuba, ſicut aquila ſuper domum Domini.*

[illegible] patres ipſorum ſemper refragati ſunt, meamque pot[illegible]atem aſpernantes, Moſi & Aaron aperte obſtiterunt [illegible] eos ad eorum libertatem tuendam miſeram: ſic [illegible] [illegible] illorum inhumanitatem, & in[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] ſolitudinum, vaſtitati dabuntur, hoſtium tuba claſſicum canente, & rege hoſt[illegible] [illegible] aquilæ in eos inuolante, domumque templum cum quam pluri no furore impetent. Quod [illegible] hoſtium regem vocauerit *Aquilam*, E[illegible]chiel is propheta idem atteſtatur: *Aquila*, inquit, *grandis, magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis & varietate [illegible]banum, & cætera.* Hæc vero perpetientur

C *Pro[illegible] quod tranſgreſſi ſunt teſtamentum meum, & contra legem meam impie egerunt: quocirca*, inquit, *propediem me inuocabunt: Deus cognouimus te.*

In illorum malorum periclitatione verſantes, tum [illegible] adiumentum requirent. Sed cur hæc perpetiuntur?

Quia Iſrael auerſatus eſt bona.

Et huiuſmodi hæc de[illegible] [illegible]onſtrans ſubiungit:

Inimicum perſecuti ſunt, ex ſemetipſis regnauerunt, & non per me, principes extiterunt, & non indicauerunt mihi.

Etenim cum mea prouidentia eis [illegible], omnes hoſtes vincebant. ſed ei tamen iſtud [illegible] [illegible] [illegible] ſu[illegible] [illegible] vt meam prouidentiam amplecterentur at [illegible], De[illegible] inconſulto ſibi fecerunt. Hunc vero cauſæ [illegible] [illegible] accuſat, quod ſibi Ieroboam regem conſtituerunt, non in conſilium aduocato Deo, [illegible] hoc faciendo [illegible]: ſed nemo ex his, qui in aulis verſantur, pa[illegible] et hoc [illegible] [illegible]peraneos, qui illic agunt. non enim [illegible] po-

3. Reg. pulum A[illegible] [illegible] Sidon [illegible] miſit, ſed ad Hieroboam. Nulla venia digni ſunt ſibi attribuentes regis electio-

D nem. Poſtea cum arguit eos, quod argentum & aurum, à Deo vniuerſorum acceptum, in idolorum compara[illegible]nem conſumpſerunt, admonitionem eis adhibet, & [illegible] [illegible]lum affert:

Proiice vitulum tuum Samaria.

Interpoſuit ſequentia:

Concitatum eſt furor meus ſuper eos: vſquequo non potuerunt emulari in Iſrael.

Subiungit & inducit:

Et hoc artifex fecit, & non eſt deus: quia ſeducens erat vitulus tuus Samaria.

E V[illegible] de[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] id[illegible] [illegible] infirmi[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] indigen[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]num, lapide[illegible], au[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]um, plu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vero & forma [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ſimulachra [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] rupta vento conſumauerunt & ſubuerſio eorum ſuſcipiet ea [illegible] non habent vires, vt faciat farinam quod [illegible] [illegible] alieni [illegible] eam.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex idolorum ſeruitute per ip[illegible] [illegible]orum [illegible] [illegible] & [illegible] primes ſimiles ſunt [illegible] corruptæ ſpicæ quæ vaginas [illegible] infecus plenas oſtendunt, ſ[illegible] [illegible] intus non habent: eiuſmodi [illegible] idolorum vi[illegible] & n[illegible] [illegible] [illegible] ſpeciem aut [illegible], aut mulieris, a[illegible] [illegible]nis, aut [illegible] [illegible] [illegible]ius animalis apparentem ab [illegible] [illegible] [illegible] & efficaci [illegible] vacua. Quo[illegible] [illegible] inquit, [illegible] [illegible] obſeruatoribu[illegible] petibu[illegible] [illegible] *ipſorum, [illegible] eam ſuſcipiet, atque alieni comedent eam.*

Deuoratus eſt [illegible] [illegible] [illegible] eſt in nationibus quaſi vas inmundum quod ipſi [illegible] [illegible].

A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] es, in ſeruitutem trade[illegible]tur, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]cientes.

Germinauit [illegible] [illegible]

F Per me cum exc[illegible] [illegible] [illegible] ex germinaſſet à me [illegible] [illegible]

Munera dilexerunt [illegible] [illegible] tradentur in gentibus.

Non bonis extat [illegible]tus eſt, ſed plus ſempe[illegible] appetiuit quæ in ſ[illegible] [illegible] [illegible]digetur.

Nunc [illegible] ſpiam eos.

Id eſt, in hu[illegible] regione

Et quieſcent [illegible] vt vngant reges & principes

Itaq; ab alio magis, quam à me[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Aſſyriorum di[illegible]nem, poteſtatemq; ſ[illegible] [illegible], nec in poſterum ſibi reges eligere poterunt:

Quia multiplicauit Ephraim altaria: in peccatum facta ſunt ei altaria dilecta: ſcribam ei multitudinem.

Inſuper, ait, ceſſare faciam regnum eius [illegible] iniquitum, quando per hunc in altarium, quæ idolis dedic[illegible] [illegible] multitudinem prolapſus eſt, [illegible]ncque ſe[illegible] [illegible] [illegible]tatem hauſit affectus in nefaria altar[illegible] *Scribam ei multitudinem*, & legitima eios, horum enim altario[illegible] [illegible]ultitudinem, atq; de his ad [illegible] legum, qui[illegible] [illegible] [illegible] ſacra obierunt, memoriam funditus ad eorum [illegible]tiplicem impietatem [illegible] deſtruam.

G *Reputata ſunt altaria dilecta.*

Hæ[illegible] inquit [illegible] [illegible] [illegible] altaria [illegible] ſummo ſtudio [illegible] runt. Dei ve[illegible] altaria, quibus omni cura [illegible] [illegible] dum, & ſummo amore, & ſtudio, tanquam ad [illegible] quod [illegible] pertinentia incurata reliquerunt: verum [illegible] hanc accuſationem non inſtitui, vt ſacrificiorum ab eis indigeam.

Nam ſi immolauerint hoſtias, & comederint carnes, dominus non ſuſcipiet.

Illud vero, *comederunt carnes*, non te[illegible] [illegible] appoſitum eſt. N[illegible] [illegible] [illegible], quæ non omni ex parte conſumerent [illegible], [illegible] renunculos [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]ulorum, adipem victimarum ad altare ad[illegible] pectora, & armos dextro[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] buere: reliquum quod ex victimis ſuperaret, [illegible] [illegible] [illegible] conſumebant. Quocirca poſuit, *[illegible] [illegible] hoſtias, & comederint carnes, dominus non [illegible]* [illegible] [illegible] his dominus, ſed animi ſtudium [illegible]. *Sacrifica*, inquit, *Deo ſacrificium laudis.*

H *Nunc recordabitur iniquitates eorum, & [illegible] peccata eorum.*

His ſimi[illegible] [illegible] verba Apoſtoli: *Ignorans, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit ſecundum aut[illegible] [illegible] [illegible], & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in [illegible], & reuelationis iuſti iudicii dei, qui reddet vnicuiq; ſecundũ opera eius.*

Ipſi in Aegyptum con[illegible].

Hinc [illegible] ſub [illegible] perierunt, eodemq; periculis, & calamitatibu[illegible] [illegible] [illegible] egerunt. [illegible] in Aſſyriorum regionem abducentur, & vitam impure, & [illegible] ducent.

A *[illegible] in illum . & [illegible] Iuda [illegible] & mittam ignem in [illegible] ciuitates eius , [illegible] deuorabit [illegible] eius.*

Tum [illegible], [illegible] et I[illegible] deſlagratis [illegible] dum [illegible]: Iſrael vero [illegible] nec legibus ob[illegible].

Cap 9. *Noli gaudere Iſrael, & noli lætari ſicut populi: quia fornicatus es à domino Deo tuo.*

Nequaquam, [illegible] nuenit tibi [illegible] gaudere [illegible] ab gentibus [illegible] tas acceperunt. [illegible] ens [illegible] ſtatem ab his [illegible] . ſed [illegible] quæ tibi [illegible] pedita [illegible] ibus dec[illegible] tuliſti. Hoc explicauit cum dixit

Dilexiſti munera ſuper omnem aream tritici, area & torcular non cognouit eos, & vinum mentitum eſt illis.

Sp[illegible]bo vos bonis, quæ [illegible] bis ſuppeditare [illegible] ſum.

Non habitauerunt in terra Domini.

Etenim non [illegible] in ter[illegible] Deo dedicata vixerunt, ſed iniquitatibus plenam vitam egerunt.

Habitauit Ephraim in Aegypto.

B Aegyptiorum inſtituta, conſuetud[illegible]que [illegible] ambitioſiſſime æmulata eſt.

Et in Aſſyriis immunda comedit.

Quando in terra pr[illegible] [illegible] impleti ſunt, inque in Aſſ[illegible] regiune [illegible].

Non libauerunt Domino vinum nec placuerunt ei.

Spreuerunt De[illegible] aliòqui accuratiſsimam ido lis obſeruand[illegible] dant[illegible] operam.

Sacrificia eorum quaſi panis luctus eorum: omnes qui manducauerint ea, contaminabuntur.

Quemadmodum lugentibus panis appoſitus eos [illegible] ipſos lugentes propter luctum ad dolorem [illegible] ſimul p[illegible] tentantibus non eſt gratu[illegible] ob luctus [illegible] tionem, ac coacti comedere [illegible] [illegible] arbitrantur [illegible] ſacrificia eorum abom[illegible] [illegible]s & odii penitus cumul[illegible] ſunt.

Quia panis animarum eorum non intrabunt in domum Domini.

Quæ non cum ſyncero affectu offeruntur, index iuſtus non ſ[illegible]cipit. Cuiuſmodi fuerunt Caim ſacrificia: cuiuſmodi Eſaias clamat, *Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra: incenſum abominatio eſt mihi.* Et Micheas prophe[illegible]: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & ſacrificium non ſuſcipiam ex manibus veſtris.* Mox illis memoriam affert malorum, quæ euentura illis eſſent in captiuitate.

Eſai 1.

C *Quid facietis in die conuentus, & in die ſolennitatis Domini.*

Coa[illegible] ture & ex legibu[illegible] a[illegible] vitam agere, non poteritis ſecundum legis Moſi ex traditionem [illegible] no feſtos dies agere. Poſt [illegible] fug[illegible] in Aegyptu, ac nunc in hanc, nunc illam trans[illegible] ſimul eu[illegible] tum conſument fruſtr[illegible] regi Aegy[illegible] dona [illegible].

Spinæ [illegible] ta[illegible] ernaculis eorum inuenient.

Hoc [illegible] [illegible] lum aut [illegible]lem capient. D[illegible] & cala[illegible] fuga in Aegyptum per hæc deſig[illegible] *[illegible] vt facerer vuas, & fecit labruſcas.* id eſt, nul[illegible] lem ſuſcepit [illegible] contra [illegible] ala.

Eſai 5

Venerunt dies [illegible] tua & affligetur Iſrael ſicut propheta inſaniens, homo qui habebat ſpiritum propter multitudinem iniquitatum tuarum, multiplicata eſt amentia tua.

D Qu[illegible] iniquitat[illegible] [illegible] te[illegible] apprehendent, pſeudopro[illegible] [illegible] ſpiritum [illegible] tante deip[illegible] [illegible] tanta te de men[illegible] compreh[illegible] [illegible] inſaniam [illegible] iniquita[illegible] m[illegible]titudo.

[illegible] nator Ephraim cum Deo, propheta laqueus tortuoſus ſuper [illegible].

[illegible] Eze[illegible]:

Ezech 3. *[illegible] latorem dare [illegible] Iſrael [illegible]*: [illegible] in [illegible] quen-

[illegible] [illegible] Dei te conſti[illegible] vi[illegible] m[illegible] , & ſecundum [illegible] ſuetu [illegible] illæ me cuguiuſ[illegible] penitus ſe[illegible] is, [illegible] orta[illegible] aquens, tua [illegible] pietate [illegible] rum obſeruantia [illegible] qu[illegible] [illegible] bus [illegible] altaria & d[illegible] ub[illegible] [illegible] dedicato nulli temp[illegible] ſimulachra conficienda [illegible].

E

Inſaniam in domo Dei confixerunt, corrupti ſunt ſi[illegible] dies collis.

Ex quo tempore [illegible] ſtud[illegible] cœpe[illegible] q[illegible] confe[illegible]ſiones [illegible] um amauerunt, ex morbo [illegible] rauerunt: ſed horum quam celerrime pœnas [illegible] Mox reu[illegible] ad memoriam virtut[illegible] pa[illegible] ad æmulationem [illegible] nouens.

[illegible] vuam in d[illegible] erto inueni Iſrael: & ſicut ficum in arbore eius temporaneam vidi patres eorum: ipſi autem ingreſſi ſunt ad Beelphegor & abalienati ſunt in confuſionem, & facti ſunt abominabiles ſicut dilecti.

Ac [illegible] to loco, plan[illegible] [illegible] [illegible] to vuam [illegible] & ficum [illegible] in ficu [illegible] [illegible] inde ego cum olim [illegible] [illegible] Abr[illegible] [illegible] [illegible] ſiccum [illegible] Ver[illegible] monumentum, aſeruitu[illegible] [illegible] Aegyptiorum [illegible] maris traie[illegible] [illegible] quinonis [illegible] ſunt, [illegible] cultum meu[illegible] cultui antepo[illegible] tales conſeſsione [illegible] quamobr[illegible] [illegible] abo[illegible] [illegible] facti ſunt.

F

E[illegible] quaſi auis auolauit

[illegible] in aliquam terram trad[illegible] non [illegible] agunt gloriam, ſed [illegible] arbitrant [illegible] [illegible], nqu

Gloria [illegible] in partu, & in partu[illegible] & conceptus etiam [illegible] filios ſuos ſine filiis erunt in hominibus quia & [illegible] eſt, quia dixi eos.

Iſtu[illegible], inquit, animo[illegible] ex filiorum [illegible] tudine [illegible] hoſtis deſertos filiis, & [illegible] vos [illegible] captiuitate & cura orbati [illegible] tis. Hinc acce[illegible],

Car[illegible] a [illegible] eis.

V[illegible] amen non funditus penbitis vſque du[illegible] ex vob[illegible] [illegible]. Hoc planius [illegible] docet [illegible] Paulus [illegible] bis: *Nunquam angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Item, *Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones & ſemini eius:* non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis [illegible] quaſi in vnu. *Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* Et alib[illegible] *Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia* [illegible] [illegible] quit, [illegible] quam [illegible], ex vo[illegible] pro[illegible] [illegible] perc[illegible], & [illegible] elege[illegible]. Hoc [illegible] tam te[illegible] *Quomodo ſi inueniatur granum in botro & dicatur, ne diſſipes illud, quoniam benedictio eſt: ſic faciam propter ſeruos meos [illegible] non diſperdam totum. & educam de Iacob ſemen, & de Iuda [illegible] hæreditabunt montem ſanctum meum.* Et p[illegible] [illegible] *Quid [illegible] dominum, dabo vos in gladium.* [illegible] totiu[illegible] ſublati[illegible] prædi[illegible] demonſtrat [illegible] ſtam cauſam. Nam inquit,

Rom 9

Eſai 65

Ephraim in venationem & captiuitatem filios ſuos præbuit, & [illegible] duxit ad interfectionem.

Dum eos ſemper idolis mancipat, ac applic[illegible] [illegible] id filiu[illegible] ad cædem dabo, atque v[illegible] ſteriles præſtab[illegible] [illegible] infœcundaſque efficiam mulieres. Hoc perſpicu[illegible] [illegible] cit, [illegible] ixit,

H

Da eis domine. Quid dabis eis? vuluam ſine filiis, & vbera arentia.

Qua[illegible] donatis rebus m[illegible] ſunt, [illegible] iniquitat[illegible] eo [illegible] fecunditate [illegible] faciam. Mox [illegible] [illegible] G[illegible] [illegible] [illegible] principum [illegible] [illegible] inxit

Doluit Ephraim radicem ſuam, exſiccatum eſt, [illegible] nequaquam [illegible] quia & ſi genuerint, interficiam deſiderabilia ventri eorum: repellet eos Deus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus.

A

Radicem vocauit regnum quod radicitus Salmanaſar euertit, cum vaſtitatem intulit Samariæ. Poſt huius obſeſſionem non amplius habuerunt regnum decem tribus. Hoc vero cum ait, *erunt vagi in nationibus*, perſpicue oſtendit diſperſionem.

CX *Vitis frondoſa Iſrael, fructus abundans in ea.*

Eſa. 5. A multis prophetis hanc appellationem ſuſcepit. Eſaias enim [illegible] clamat: *Vinea domini exercituum domus Iſrael eſt.*

Pſal. 79. Et Dauid ante illum, *Vineam de Aegypto tranſtuliſti.* Tum Dominus per Hieremiam, *Ego autem plantaui te vineam frugiferam.*

Luc. 20. Tum Chriſtus in euangeliis, *Homo quidam plantauit vineam, & locauit eam colonis, & ipſe peregre fuit multis temporibus.* Hoc loco *vitem frondoſam* vocat Iſrael, & *fructum abundantem*, non propter eius pietatem, aliasue virtutes, ſed propter peccatorum multitudinem, ad quod planum fecit, cum ait,

Secundum multitudinem fructuum ſuorum multiplicauit altaria.

B Multitudine cumulatius aucta paſſim altaria idolis locauerunt.

Iuxta bona terræ eorum ædificauerunt titulos.

Bonorum meorum, inquit, defenſores cippos & titulos idolis excitauerunt.

Diuiſerunt corda ſua.

Nec enim illa quidem ſtudium & amorem ſeruauerunt, ſed nunc hoc, nunc illud idolum coluerunt: at ego in occiſionem & ſeruitutem eos tradam, eaque funditus delebo. Poſt eos docet, quibus verbis neceſſe erit [illegible], cum ſe ex malo ad bonum transferent, & [illegible].

Nunc dicent, non eſt rex nobis, quia non timuimus Dominum: rex autem quid faciet nobis? loquens verba, occaſiones mendaces, diſponet teſtamentum,

Nullum, inquit, à rege ſubſidium aſſecuti ſumus, ac Deo cum fidere æquum eſſet, nos omni procuratione ſua

C curanti, hominis fiducia nixi ſumus mendacia loquentis, ſpecioſas occaſiones fingentis, nunc cum his, nunc cum illis fœdera ſancienti: atqui, inquit, huius nequitiæ dabitis pœnas: nam

Orietur ſicut gramen iudicium ſuper deſertum agri.

Quemadmodum in terra inculta, & illaborata abunde exoritur gramen, nullo interpellante ligone, nullo aratro diſſecante, ita facile pœna vobis à me conſtituetur, quam per [illegible].

Apud vitulum domus demorabuntur, qui habitant in Samaria.

A [illegible] ſunt, inquit, idolo auxilium ab eo expetentes.

Quia luxit populus eius ſuper eum. [illegible] ſicut irritauerunt illum, gaudebunt ſuper gloria eius, quia tranſlata eſt ab eo.

Non, inquit, modo vllum eis auxilium non tulit vitulus hic, verumetiam multas lachrymas eis adducet, cum igne omnia coopertum eum vident.

Ipſum ligantes, tulerunt munera regi Iarim in domo.

D Cum eius viderent infirmitatem, conflarunt eum, donoque regi Ægyptiorum attulerunt, ab eo contendentes auxilium, nullum tamen inde impetrarunt.

[illegible] ſuſcipiet confuſionem, confundetur in conſilio ſuo.

[illegible] nullo ignorationis plena exiſtunt: cum ad [illegible] conuerteret, ab idolis, atque hominibus [illegible]. Deinde docet, vt Samariæ rex inſtar ligni [illegible] ſtibilis, quod [illegible] vehementis aquæ reſtringitur, delebitur: vtque ait ara idolorum impietatis Iſraeliticæ [illegible] fundamenti demolientur, vt etiam altarium loca ſpinis plena efficientur: tum magnitudinem calamitatis [illegible], ſubdidit:

Et dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite ſuper nos.

Tanta, inquit, [illegible] malorum bellum quod vobis ab hoſtibus inferetur, nemo futurus ſit, quin malit obrui aut terra diſcedente, aut repentino montium caſu, quam mala ab hoſtibus admiſſa ſuſtinere. Hæc perpetientur, vt propter inſanum in idola ſtudium pœnas [illegible]luant: nam ex eo tempore, quo collibus, eorumque altaribus dare operam ſtuduerunt, me [illegible] ſunt

E verum non amplius ad hos commeabunt. Nam,

Bellum ſuper filios iniquitatis veniet: vt corripiet eos ad [illegible] meum: & congregabuntur ſuper illos populi: quando corrept fuerint in duabus iniquitatibus ſuis.

Harum duarum iniquitatum alteram, vocat, quod Deum reliquerint: alteram, quod non exiſtentibus Deos exiſtentes anteponi voluiſſent. Hoc idem per Hieremiam planũ

Hier. 2. fecit. *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.*

Ephraim vitula edocta diligere contentionem.

Vitulæ ſimilis eſt, quæ ſuſcipere iugum recuſans aduerſus hoc reluctatur.

Ego autem veniam ſuper pulchritudinem colli eius.

Veruntamen eius collum contumax, & ſuperbum domabo, & manſuetaciam:

Et ſupponam Ephraim.

Nam eos vectabo, & commode ferre docebo.

Et reticebo Iudam.

F Aliis eum non prodam, ſed Sennacherib vires conſumam, quoniam roboratur Iacob, ac vires addit: idcirco à me curatur, quia Iacob virtutem oſtendit acrefert. Per hæc deſignat Ezechiæ virtutem, per quam omnis populus diuinum auxilium conſequutus fuit, [illegible] exhortationem conuertit ſermonem: quoniam, inquit, patriam virtutem profitens Iudas, euaſit hoſtibus ſuperior.

Seminate vobis in iuſtitia, & metite fructum vitæ.

Nam vobis, non Deo ſemina ſeminantur, & metuntur.

Illum nate vobis lumen ſcientiæ.

Prius par eſt alias virtutes cura præceptas animo eſſe, poſt diuinorum notionem aggrediendam eſſe.

[illegible] noſtram eſt tempus, quærite dominum, donec veniant fruges iuſtitiæ vobis.

Pſal. 94. Tale quiddam eſt Dauid dictum: *Præoccupemus faciem eius in confeſſione.* Interea dum nos patientia ſua patitur, in meliorem rationem commutemus noſtrum genus viuendi, vt fructus iuſtitiæ percipiamus.

Quid reticuiſtis impietates, & iniquitates eius vindemiaſtis?

Vos, inquit, qui impie commiſiſtis, pœnitentiæ remediis curari oportebat, & non tacere, ſed confiteri mala, quæ in vos admiſiſtis.

G *Comediſtis fructum mendacem, quia ſperaſtis in curribus tuis in multitudine fortitudinis tuæ.*

Fructum mendacem vocat vanam ſpem: nam cum multitudini, & curribus confidiſſes, nullam ex his vtilitatem reportaſti. Nam

Conſurget perditio in populo tuo, & omnia murata tua delebuntur.

Nullam opem tibi ferente multitudine, nullamque tuitionem tui muris præſtantibus.

Sicut princeps Salmana de domo Hieroboam in diebus belli matrem ſuper filios alliſerunt: ſic faciam vobis domus Iſrael à facie malitiarum veſtrarum.

Plerique dicunt hæc dixiſſe de quodam principe eo tempore hæc committente & perpetiente: Ego vero exiſtimo de Madian principe dicta fuiſſe hæc, quem vi cepiſſet, interfecit Gedeon. Illius crudelitatem damnat

H ſacra ſcriptura. Cuius mentionem fecit Dauid, cum ait:

Pſal. 82. *Pone principes eorum ſicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana.* Itaque ait: *Non ſicut quam Salmana fundit ut perijt, quoniam in diebus belli matrem ſuper filios alliſiſſet, ſic faciam vobis domus Iſrael a facie malitiarum veſtrarum.*

Mane proiecti ſunt.

Cap. XI. Cum expectaſſent ab Ægyptiis ſubſidium, quod illis in tenebris degentibus tanquam diluculum futurum erat: tum in captiuitatem correpti fuerunt.

Sicut mane proiectus eſt ex Iſrael.

Quod breui tẽpore funditus periret, per hæc deſignauit: nam ad breue tempus durat diluculum, mox exoriens ſol diem infert.

Qui aperuntur Iſrael.

Propter inſipientiam, inquit, & puerilem ſanſam hanc ſuſtinent vltionem.

Ego enim ex Ægypto eduxi, & ex acerbiſſima illa ſeruitute liberaui,

A *berunt, ipſi contra in me ingrati facti, idolorum cultum ... manſerunt.*

Hæc vocat Baalim: me qui colligaui Ephraim, ... motu que impetu expediuit & paternum ... os ſt... erga eum oſtendi, omnis generis curationem & medicinam eis adhibui: a ne ... n ... e ab omni pernicie hominum inuadentium ... e eos l ... u ... ta qu... quodam vinculo amoris ſtudio ... co ... tur quo ... mnumeos curo, & his correctionibus ... do ... ter faciens ac ſi quis puerum peccantem pu... maxill... inflicto, corrigeret.

Et reſpiciam ad eum prævalens ei. habitauit Ephraim in Aegypto, ... Aſſur ipſe rex eius.

Non enim effugient huius dominatum, millies ... in Ægyptum fugiant: cauſa malorum illi extitit.

Quia noluit conuerti.

Quamobrem etſi multitudine, & omni genere armorum vtitur ... tamen virile edet: at potius ex malis conſiliis capiet fructum, longiſſimeque à ſuis ... abducetur, poſtea omnia pretioſa aduerſarius t... ... am, & continuo dep... m ... Cum hos terrores eis ... que denunciauit, rurſus miſericordibus verbis vſus eſt, terrorem ... nis varietate vtilitatem eis architectans.

Quid faciam tibi Ephraim?

Quomodo, inquit, ô Ephraim te ipſo vtor

Protegam te Iſrael? quid faciam tibi?

Ego, inquit, te defendere ſtudeo, verum non me hæc facere ſinunt tua impia ſcelera: Quare

Sunt Adama ponam te, & ſicut Seboim.

Quæ vna cum Sodoma & Gomorra deflagratæ ſunt: at vix dum contra eos calculum eduxerat, cum miſericordia adductus ſententiam reuocat,

Conuerſum eſt cor meum in ipſo ſimul conturbata eſt pœnitudo mea. non faciam iuxta iram furoris mei, non derelinquam, vt deleatur Ephraim.

Parentes imitatur, qui cum maximo labore filios ab errore reuocare non poſſunt, natura perturbantur. Hæc loquitur, non quaſi hoc nunc velit, nunc rurſus mutata

C voluntate nolit: ſed ſermonem ad iram, & miſericordiam, ad vltionem, & miſerationem accommodás & conformans, ... iſterionem affert, ex illis vero exhortationem adhibet. Hanc ... ei miſericordiam beatus Dauid etiam celebrat: *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt*

Pſal. 102. *dominus timentibus ſe.* Eſaias: *Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui, dixit Dominus.* Tum hic ait,

Eſa. 49. *Conuerſum est cor meum in ipſo, ſimul conturbata eſt pœnitudo mea: non faciam iuxta iram furoris mei, non commuttam vt deleatur Ephraim.*

Quoniam Deus ſum, & non homo, in te ſanctus, & non ingrediar ciuitatem.

Non pariter, inquit, atque homo iraſcor, neque diu ... e iniuriarum & malorum memoriam retineo: nam Deus ſanctus ſum, omni ex parte terrenis rebus omnibus ſu... nor ſum: nec ſimiliter ... homines habitare anguſte

D coactus ſum, ſed vbique ad... ui, omnibus adſiſto: & tantam a me miſericordiam aſſequentes,

Poſt, inquit, dominum ambulabunt.

Sequentes perpetuo, & omne imperatum facientes. Etenim,

Sicut leo rugiet, & formidabunt filij aquarum.

Tanquam leo rugiens ... cina, & rug... tum exaudientia animalia perterrefacit: ſic Deus ... rex potentiis, vobis auxiliari volentis, metus ... terrebit hoſtes more piſcium ne ... oum ... epitum ... e v... lentiu..., in aquas ſe abdentium. *F... aquarum* v... ... n... quis exigentes vitam. Atque ... hunc modum hoſtibus diſſipatis,

Euolabunt quaſi auis ... & quaſi columba ... terra Aſſyriorum. & collocabo eos in ... ibus ... ait dominus.

Pet... um ... terræ aues, ... n ... l... imbæ, faciles ex ... ſimo volatu venientes, ... os reuertuntur ... os hinc, ... il ... cl ... u ... , & ... li o ... it. Pe ... hæc ... at ... ſ... orob ... l ... nam ... Ba... ne re- ... P... le excedi-

... rediertunt.

Circundedit me in mendacio Ephraim: & in impietate domus Iſrael & Iuda.

Me, inquit ... ta de eis tuendis curantem ... ro... m arti ... pe ... ant ... lam & ... piat ... ... e ... ge ant ... ie... tes,

Nunc cognouit eos dominus, & populus ſanctus vocabitur ...

Et tamen cum exſtatis tales, mihi curæ erit de vo... & populum optimo maximo Deo conſ... m eſſi... am.

Ephraim autem peſſimo ſpiritu plenus, perſecutus eſt æſtum tota die.

I... do ... et quem æſtum ... ocet ... dit,

Inania & vana multiplicauit, & teſtamentum cum Aſſyriis pepigit, & oleum in Aegypto mercabatur.

Peſſimum ſpiritum vocat malam voluntatem: *ſtudium vero circa æſtum*, non ſolum infructuoſum, ſed ... ... ern...

F ſum vo... laborem. Cum enim inquit, ego tali animi ſenſu erga vos vſus eſſem impie viuere ... & ... ficiorum multitudinem ... uerunt. Hæc *inania & vana* vocauit, quia æſtus inſtar omnes eorum fructus corrumpunt. Ad hæc cum à mea curatione dete... ... d... Aſſyrium ſibi præeſſe rogarunt, modo ab Ægyptiis ſubſidia petierunt. Cæterum *oleum mercaturam* ... at, ne quis puteret ab eo mercaturam damnari. Per hoc ex his alterum deſignauit, vel quod oleum tanquam donum quoddam regi Ægyptiorum attuliſſent, ... qu... d ... ... ten... es, ab eo oleum reportaſſent, vt eis auxilio ... ... o- gantes.

Et iudicium domino cum Iuda, vt vlciſcatur Iacob iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei.

In iſta ſic à vobis commiſſa ... n dabo. Iudam iniquitatis reum faci... , ac ... am le cu ... mentuam quod auitam virtutem non æmulatu ... ſoret at ... te progenitorem, contumelia, ac ig... ... a ... Poſt præclare facta Iacob patriarchæ in m... um ... x collatione virtutis paternæ, apertius horum redargue... iniquitatem.

In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in labore ſuo prævaluit Deo & confortatus eſt cum angelo, & potuit.

In ipſo dolorum partus tempore ... lan... am fr... nens, in lucem prodiit, præſagi... cans. ... ſi ... ſet, & quod officioſa fraude tanquam ... ge... au... a... turus eſſet benedictionem. Proceſſu tem... p... adeo virtutis exercitatione exc... lluit, vt D... ... onem & prouidentiam conciliauerit atque ... cum ſe fratris mouiſſe aduentum, Deomque roga... non do ab eo auxilium obtinuit verume... u n... ct ...

Gen 32. ip... ... uctatu cum Deo, ... que victor ... ie ... e vero metum ex animo eiiceret, ... gitate ... perare Deum ſibi viſus fui..., nu... ab h... ... ... tur. Eundem & *Deum* & *angelum* vocauit ... oc ... pheta, vtrunque etiam nomen beatu M... ... *Do-*

H *minus noſter Ieſus Chriſtus. & Deus fortis, & ... gu... ... ... lio* ab Eſaia vocatus eſt.

Fleuerunt & deprecati ſunt me, in domo ... ... m ... ibi dictum eſt ad eos.

Hoc alii interpretes Aquila, Symmachus, & ... he... doto, vt de Iacob dictum, perficiunt, *Fl... & depr... eſt me, & in Bethel inuenit me*, Nam cum fug... ... Iacob ... tris inſidias, atque ... d auunculum ... poſt ... ge... ... n... Laban. vbi in Bethel peruenit, ibi diuinam ... affecutus eſt, & diuinas promiſſio... ſuſcepit *Ne time... ait, Iacob, quoniam ego tecum ſum ...* ... ... e

Gen. 28. verba fecit: *Si mihi dominus ... ... cendum veſtimentum ad induendum, & reduxerit me ... e: ... dominus in Deum, & lapis iſte q... ... a ... , ... domus Dei. Cunctorum q... de... ... ... de... ... ... bi.* Cuniſedicens peruenudie... l... cu... ... laudatione proſequens, d... *In ... o meo ... danem, & nunc cum duabus* ... ... d ... & Sym... ... ſ... ... e ... cente, in ... the... ... ... unc

A tum ei habet, id à Iacob viſum fuiſſe. Septuaginta Interpretes, ſingulari numero ad pluralem tranſlato, ſic intelligenda eſſe nos docent. Cum Iacob vnus ex auis veſtris præcipuus in me talis fuiſſet, etiam mea eum proſequutus ſui. Vos contrariam viam ingreſſi eſtis, ac cum pœnitere voluiſſetis, non in templum meo dedicatum adiuſtis, ſed apud idolum ô. lamentantes eorum petiuiſtis auxilium. Ego etſi tantum veſtris bacchationibus obſeruatus eſſem, vobis tamen me oſtendi, ac in quibus locis me implorastis, ad veſtras implorationes reſpondi. Hoc plane nos docet Amos propheta, qui cum in Bethel,
Amos 7. vbi idolum fuit nomine ô, vehementer libere & multiplici te prophetam docuiſſet, et Amaſias Bethel ſacerdos, inquit: *Gradere, fuge in terram Iuda, in Bethel non adiicies vltra, vt propheces quia ſanctificatio regis eſt.*

Dominus autem Deus omnipotens erit memoriale eius: miſericordiam & iudicium cuſtodi & appropinqua Deo tuo ſemper.

B Cum bene habeas dominum, qui omnibus dominetur: & robore ſit tanto, quod ſatis ſit ad reſiſtendum omnibus, ingenuam ſemper lenitatem tene, iuſtitiam amplectere, humanitatis ... diuinorum præceptorum ... perpetuo inſiſte: ſic enim Deo appropinquans, habebis eum promptum tui propugnatorem.

Chanaan in manu eius ſtatera iniquitatis, opprimere per potentiam dilexit: & dixit Ephraim: veruntamen diues effectus ſum: inueni requiem mihi.

Chanaan vocat Ephraim: ita etiã beatus Ezechiel: Cũ ei à Domino imperatum eſſet, vt ad Hieruſalem verba faceret, ait: *Radix tua, & generatio tua, de terra Chanaan: pater tuus Amorræus, & mater tua Cethæa: abiit, quorum ſimilitudinem impietatem, ſeruasi ſunt nomen.* Et tu ô Ephraim imitans malitiam Chanaan, iniquam mentis ſtateram habes: iuſtitiam ſemper vili pendis iniquam potẽtiam exoptas, in diuitiis elato ſpiritu es, ac plurimum tibi arrogas in earum rationibus perſcribendis ac conficiendis. Hoc etiam
Pſal. 62. tenendum eſt, Dauid ſtateræ iniquæ facere mentionem his verbis: *Mendaces filii hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum.* Eiuſdem ſequentia conueniunt cum
C his quæ dicuntur de Ephraim: *Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere: diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Vnius ſpiritus & illa, quæ ſunt in fine eiuſdẽ pſalmi: *Quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.* Conueniunt enim hoc loco cum ſequentibus.

Labores eius non inuenientur ei propter iniquitates, in quibus peccauit.

Bonis enim diuitiarum ſpoliabitur, iuſtas pœnas pro iniquitate perſoluens.

Ego autem Dominus Deus tuus eduxi te de terra Aegypti: adhuc habitare te faciam in tabernaculis, ſicut in diebus ſolemnitatis.

Quoniam Ægyptiaca ſeruitute liberatus, ad obliuionem beneficium te contuliſti, rurſus habitabis tabernacula, ac diuerſator factus in terra aliena, recordaberis tabernaculorum quæ feciſti, cum in diebus feſtis deliciis diffluerес, & memoriam habitationis in deſerto celebrares. *Solennitatem* vocat Scenophegiam.

Et loquutus ſum ad prophetas, & ego viſiones multiplicaui, & in manibus prophetarum aſſimilatus ſum.

D Iuſte hanc pœnam ſuffers, qui hanc non extimueris, cum a prophetis prædictionem accepiſſes neque ſententiam animi tui mutare volueris, potiſſimum prædictionibus nõ verbis modo, ſed etiam rebus ſignificatis: nam tale quippiam fuit Oſee factum, qui modo meretricem, modo alteram Dei imperio ſuſcepit, Dei iuſſa exequens, ac populi iniquitatem redarguens. Præterea oſtendit me variis reuelationibus viſum fuiſſe, non quod meam naturam oſtendam, inuiſibilis enim hæc, ſed quod ad vſum affingam, & conformem ſpeculationem prophetiæ: neque enim omnibus ſimiliter viſus ſum, ſed aliter Danieli, aliter Ezechieli, ſecus Eſaiæ, ſecus Michææ, Moſi vero, ac Abrææ ante hunc diuerſe me oſtendi.

Si non Galaad eſt: ergo falſi erant principes in Galgala immolantes,

Vos harum viſionum prophetarum potientes ex me, in Galaad, & Galgala idolorum vrbibus cum veſtris principibus ſacra dæmonibus facitis: cum non ab iis, ſed ex me beneficia acceperetis. Nam in Galaad habitantes idolis bono aliquo fruebantur: ergo quendam locum habebat fallacia. Cum autem donis diffluentes in vrbibus Galaad & Galgala immolaretis idolis, veſtri animi ingrati ... ipſi præcones eſſicerimini.

Et altaria eorum quaſi teſtudines ſuper deſertum agri.

E Ex genere ambiguum animalium teſtudo eſt, cum in aqua degit, ſæpe ex manibus piſcatorum effugit: in terra vero verſans, prompte, & facile capi poteſt. Ad huius igitur ſimilitudinem nullo labore capientur altaria, quæ dæmonibus coædificaſtis, ac ab hoſtibus euertentur. Tum rurſus mutatione ex patrum virtutem commemorat.

Et receſſit Iacob in campum Syriæ & ſeruiuit Iſrael in vxore: & in vxore cuſtodiuit: & in propheta eduxit dominus Iſrael de Ægypto, & in propheta ſeruatus eſt.

Veſter auus maior, matris conſilium ſecutus, domum paternam ſe relinquere facile paſſus eſt, atque exteriam domeſticæ anteтulit, mulierſque gratia ne vxorem duceret Chananæam, ſed ex genere Sem, ſeruitutem libertati longe antepoſuit, legemque de vxoribus a patribus
F rogatam diligentiſſime ſeruauit: quamobrem vſque ad poſteros ſuos à Deo curatione potitus eſt. Genus illius in ſeruitutem Ægyptiorum redactum, per magnum prophetam Moſen liberauit dominus: atque tamen illud in deſerto verſaretur, illæſum Moſis adminiſtratione conſeruauit.

Ad iracundiã me prouocauit Ephraim in amaritudinibus ſuis, & ſanguis eius ſuper eum veniet: & opprobrium illius reſtituet ei dominus ſuus.

Hic vero, inquit, ex illo genus ſuum ducens in iram me commouet, quod in omni genere vitiorum verſatur: ſed eorum quæ ſeuerit, manipulos mittet, atque ad proportionem eorum, quæ commiſerit, pœnas perſoluet.

Cum a me ſumpſiſſet leges. Cap. XIII

Secundum quas vitam exigi oportuerat.

Idolorum iniquitates præ illis ſtudioſe amplexus eſt.

A quibus pro vita mortem ſuſcepit. Iam vero eius impietatem quotidie augebant, ex auro, & argento fabricantes diuerſorum animalium ſimulacra, & tantis idolis ſeruientes: tanta nimirum inſania in hęc ipſa rapientur, vt plures ſint ſacerdotes, quam ad victimas beſtiæ, vt auſint dicere, G

Immolate homines, vituli enim defecerunt. Id circo erunt quaſi nubes matutina. & ſicut ros matutinus pertranſiens. ſicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut vapor de luctu.

Propter hanc, inquit, impietatem eos hoſtili impetu funditus perdam, vt rorem matutinum, & nubem mane viſam: exoriens ſol illam facile abſumit, hanc vero celerrime diſſipat: vtque areæ puluerem vehemens ventus facillime delet, ac diſicit atque vaporem in aere exortum, vt grex locuſtarum interuenies diſſoluit, ſic vos hoſtium manus perdet, & terram, quæ nunc a vobis habitatur, vaſtabit, ac deſertam reddet.

Ego autem ſum dominus Deus tuus, firmans cœlum, & creans terram, cuius manus omnem militiam cœli.

Hoc eſt, non cœlum modo, & terram molitus ſum, ſed etiam perfeci, vt ſtabilia & perpetua maxime permaneant. Is ille etiam ego ſum, qui omnem militiam cœli H ſeu viſibilem, ſeu inuiſibilem, ſiue ſuperiores poteſtates, naturæque ſolo intellectu comprehenſibiles, ſiue aſtrorum multitudinem vna cum ſole, & luna magnis luminaribus exiſtere feci.

Et non oſtendi ea tibi, vt ambulares poſt ea: & ego eduxi te de terra Ægypti: & Deum præter me non cognoſces: & ſaluator non eſt abſque me.

Cum vbi liberaſſem te ab Ægypto, leges tibi darem, admonui ne quem alium à me Deum cognoſceres: nam dixi *ne facies tibi Deum, aut vllam ſimilitudinem quæ eſt in cœlo, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra.* Exod. 20.

Ego paſcebam te in ſolitudine, in terra inhabitabili ſecundum paſcua ſua. & repleti ſunt in ſaturitate, & eleuata ſunt corda eorum, idcirco obliti ſunt mei.

Non ſolum te dura Aegyptiorum ſeruitute liberaui, ſed etiam in deſertiſſima regione ac inhabitabili pauí

[illegible] paſcua ſua: hoc eſt, [illegible]
A do[illegible] [illegible] manna ex c[illegible]
[illegible] ex petra, non velut[illegible] o d[illegible] vment[illegible]
[illegible] rebus eguerunt, ſed ad ſatu[illegible] re[illegible] plet[illegible]
vnde [illegible], vt e[illegible] corda ex[illegible] me[illegible] obli-
[illegible]. [illegible] ſimilia de ei beatu[illegible] M[illegible] [illegible]: *Et*
Deut 32. *comedit Iacob, [illegible] repletus eſt: & recalcitrauit dilectus: incraſſatus,*
impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum: atque a ſu
ſinam, [illegible] impertitum Nam

Ero eis quaſi panther, & ſicut pardus in via A[illegible] [illegible].

[illegible] eis nos hoſtes in eum concitabo [illegible] non aliter, quam ſolent panther & pardus, cum tracta[illegible]. Cum ipſe, qui o[illegible] admi[illegible]ſtrat, hoſtes immitti[illegible] tum [illegible] pſum pa[illegible]theris, & pardi ſimilem eſſe dicit, atque ad-[illegible]iunxit.

Occurram eis ſicut vrſa indigens cibo: diſrumpam interiora cor-dis eorum

Vt vrſ[illegible] in loci an[illegible]uſtias compulſa, & quæ effugere
non quit, magna rabie[illegible] ſe impetentes inuadit, ſic ho-
B ſtes nu[illegible]lam veniam impartientes in eos irruent, qui ſuum atrocem & immanem animum in eos [illegible]dent, atq; explicabunt. Hæc autem in eos perficiam, volens eorum c[illegible] clauſum, n[illegible]n apertum ſe [illegible], ſed obduratum & inflexibile per[illegible]uerans, recludere: atque ad reſipiſcentiam, ad [illegible]gnitionemque honeſti deducere.

Et deuorabunt eos catuli ſyluarum: beſtia agri diſrumpent eos.

Varie eadem dixit, vt multitudine horribilium imaginum, ex morbo robuſto & inueterato laborantes perterrefaceret. Mox lamentatur ſecum, & obiurgat atq; exprobrat, priorem que inſipientiam iterum commemorat.

Quis auxiliabitur corruptioni Iſrael? vbi eſt rex tuus iſte? & ſaluum te faciat in cunctis vrbibus tuis; iudicet te, de quo dixiſti, da mihi regem & principem.

Qu[illegible]s ſtatus digne tuam correptionem ô Iſrael lamentari poſſet, qui nimirum remanſeris ab omni auxilio inops, & nudus, idque dum gubernaris à rege tuo, & ſub hoc viuis: meo enim regno ſpreto hominem habere regem exoptaſti.

C *Et dedi tibi regem in ira mea, & tabui in furore meo.*

Ex importuna efflagitatione iratus, dedi tibi Saul. Patientia iuſſus, & tolerantia vſus in locum Saul ſubſtitui Dauid. Hoc enim dicit, cum ait *Tabui in furore meo*: hoc eſt, patientiſſime tuli.

Congregatio iniquitatis Ephraim abſconditum peccatum eius.

Eſa. 5. Simile eſt iſtud his, quæ dicta ſunt ab Eſaia: *Væ qui trahunt iniquitatem in funiculis vanitatis.* Hoc idem hic loquitur, quod Ephraim congregat, & coaceruat iniquitatem, atque [illegible]ſſidue adauget, malo conſilio vtens hoc ſignificat. Quod ait, *Abſconditum peccatum eius*: hoc eſt, bene penitus imbutus eſt malitia, & iniquitatibus: at tantis ma[illegible]is eum implicabo, vt ex difficultate dolorum torqueatur, more mulieris parturientis. Deinde veluti per interro[illegible]ationem ad Iſrael directam,

Iſte eſt filius tuus ſapiens.

D Hu[illegible]c, inquit, Ephraim & ſi iuuenem antetuliſti, & præpoſuiſti Manaſſi natu maiori: verum pro honore illo infamia perfundetur.

Quia nunc ſuſtinebit in contritione filiorum ſuorum.

Non enim victoris bellum inferentibus obſiſtere poterit. Vt vero triſtia denunciauit, ad bonorum promiſſionem conuertit ſermonem.

De manu inferni liberabo eos, de morte redimam illos.

Deinceps tanquam vtulari contra mortem iubet.

Vbi eſt cauſa tua mors? vbi eſt aculeus tuus infern[illegible]?

Hæc typice, & adumbrate i[illegible] diu Iudæorum facta fuerunt. vocat autem per ſi[illegible]litudinem diuer[illegible]ionem in ca[illegible] [illegible] *[illegible]num*, & *mortem*, quæ ad perfe[illegible]tum & verum [illegible] [illegible]nt, poſt con[illegible]ruatoris noſtri re[illegible] Noſt[illegible] enim primitus reſurgentibus ſpem [illegible] omnes ſuſ[illegible]mus. Hoc idem licet [illegible] in prophe[illegible] Ezechiel[illegible] [illegible] illic oſſium re-[illegible] [illegible]ditum Iſrael, qui dixit: *Aruerūt*
Ezech 37 *oſſa noſtra, [illegible] ſpes noſtra, & defecimus.* Tum oſtendit
[illegible] hominum reſurrectionem mina[illegible] [illegible]ga

[illegible] facta [illegible] omn[illegible]
[illegible]

C[illegible] latio abſcondita e[illegible] ab oculis meis, qui[illegible] [illegible] fratres ſi [illegible]dit

[illegible], c[illegible] reſu[illegible] [illegible]e
[illegible] in capi[illegible] [illegible]nibu[illegible]
o[illegible]cul[illegible] [illegible] in cap[illegible]
duct[illegible] pa[illegible] ſua c[illegible] [illegible]ne, [illegible]aratir[illegible] e
lus ſeru[illegible] coacti, [illegible] ſpem [illegible]uocationi[illegible] [illegible] be
Tum etiam omnes homines [illegible] cum mortem [illegible]
ditu[illegible] perdentem naturam, [illegible]odoque [illegible] em [illegible]
[illegible]entem, modo [illegible] patres priuant [illegible] eſurre
ſpem p[illegible]rſu[illegible] abi[illegible]bant. Tametſi vera [illegible]
[illegible], tamen in præſens abſtru[illegible] & abſcondit [illegible]

Adducet vrentem ventum Dominus de deſerto ſuper eos, & ſiccabit v[illegible] eius, deſolabit fontes illius. ſic areſaciet terram eius, & omnia vaſa deſiderabilia.

Per hæc [illegible]ccul[illegible] oſtendit Cyrum Perſam bellum [illegible]turum, & di[illegible]lututurum Aſſyriorum regnum, ſiue [illegible]loniorum, omnemq; [illegible]egiam [illegible] corrupt[illegible] & cauſas tyrannidis ſublaturum. Hæc per tranſl[illegible]nem & immutationem *ſiccitas*, & *venas* ap[illegible]ellat. Per hæc autem voluit dicere, qu[illegible]admodum di[illegible]oluet, quæ per tranſlationem *mortem* & *infernum* vocauiſſet, at[illegible] poſtea fient. Nunc

Delebitur Samaria. Quia auſa eſt contra voluntatem Dei ſtare: cum in [illegible] videbunt infantes lactentes ad petras alliſi, ac fœtas atque pragnantes ſimul cum fœtu perire. Cap. 14.

Sed ne horum penitus [illegible]nem recipias.

Conuertere ô Iſrael ad Dominum Deum tuum: quoniam iniquitatibus per multum tempus conſumpſiſti.

Poſtea eos docet, quibus verbis conueniat vti Deum placare ſtudentibus, ac inquit,

Dicite ei, vt non tollatis iniquitatem. ſed a[illegible] [illegible] bona, & [illegible] dem fructum labiorum noſtrorum: Aſſur non ſaluabit nos: equum non aſcendemus: nequaquam vltra dicemus, Dei no[illegible] peribus m[illegible]nuum noſtrarum: qui in te eſt, miſerebitur p[illegible] [illegible]nabo habitatores eorum, diligam eos ma[illegible]ſte.

Cum ita ſupplicabitis, non capietis [illegible] ſtitiæ [illegible]quitatis pœnas, quin efficiem[illegible] [illegible]ompo[illegible] om[illegible]norum; adiungite etiā illis verbi[illegible] [illegible] & be[illegible]ctorem rogantes, vt quod an[illegible] [illegible] nulli mortalium cōfidemus, non Aſſyriis, non Ægyptiis, no[illegible] quorum in[illegible]titudini, neq; deos exiſtimabimus [illegible] [illegible] in [illegible] facta. His G
abs te dictis, *dominus* qui aſſiduo tecum eſt, *miſerebitur pupilli*: hoc eſt, tanquam pupillum tutela, & cura[illegible]one a[illegible]rentem omni prouidentia curabit te, atque omni[illegible] m[illegible]lis prementibus te liberans ſanitatem [illegible] p[illegible]
me vero & candide affectus ero ergate omn[illegible]
illata fuerunt ad te corrigendum, ceſſar[illegible] faciat [illegible]
terea ſuppeditabo tibi quaſi quend[illegible]m torem mea[illegible]
vt floreas ſicut lilium. Hoc expreſſit cum dixit

Ero quaſi ros Iſrael, florebit vt lilium.

Eſa 35. Huius floris ſæpenumero ſacra ſcriptura me[illegible]
ias clamat *Lætabitur deſerta, & inuia, & exultabit [illegible]tudo,*
Cant. 2. *& florebit quaſi lilium.* In Cantico autem cantic[illegible]
ſponſa ſponſus ait: *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica n[illegible]*
Matth. 6. *ter filias.* Tum in ſacris Euangelus dominus: *Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt. non laborant, neque nent.* [illegible]
autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut vnum ex iſtis. E[illegible] mni parte [illegible] [illegible] [illegible]
quod præter ſuaueolentiam admirationem etiam [illegible]
citat lilii ſplendor. Huic [illegible]omparatur [illegible]a ex ſo[illegible]
hus peccatorum expiata, ſplendidiſſima [illegible] [illegible]
ornata, de qua Eſaias loquitur: *Exultet an[illegible] [illegible]*
Eſa 61. *mino, quia induit me veſtimento [illegible]tis, & indumento in[illegible] circumdedit me*: vt, inquit, hoc lilium [illegible] Iſrael ag[illegible]ſcens dominum.

Et mittet radices ſuas quaſi Libanus.

Montem autem ſignificat cedris quaſi quibuſdam [illegible]tis redimitum. Poſt futuram multitudinē deſi[illegible]nat, c[illegible]
[illegible] rami eius.

Appellat etiam pietatis fructum.

Et erit quaſi oliua fructifera in domo Iacob: & odor illius quaſi Libani.

Tum

A Tum docet bonorum cauſam.

Conuertentur, & ſedebunt ſub vmbra eius.

Hoc eſt, ſub vmbra Dei.

Bibent & inebriabuntur frumento: & efflorebit vt vinea memoriale eius quaſi vinum Libani.

Vindicati ab errore idolorum, & meæ prouidentiæ confidentes, omniũ bonorum copia redundabunt. Et ſimiliter vt vinum odoratum in Libano cultum, virtutis ſuauem odorem poſſidebunt: atque illinc manantem bonam exiſtimationem, quaſi fructus percipient.

Ephraim quid ei vltra, & idolis.

Cum perceperis animo, qui fructus pietatis ſit, fuge idolorum errorem: huius gratia te corrigere volens,

Humiliaui, & corroboraba miſericordia ductus, & ſimilis iunipero condenſata ei exiſtam. & fructus à me perceptus.

Nam ſemper virens iuniperus exiſtit, atque non eſt putreſcenti natura: coma redimitur aculeata. His oſtendit, quod omni ſtudio te curabo, ab omnique pernicie tutum efficiam: ac inuadentes te quaſi quibuſdam aculeis perterrefaciam: atque ita totam prophetiam abſoluens, B ſaluberrimum omnibus lectoribus finem appoſuit.

Quis ſapiens, & intelliget hæc? aut intelligens, & cognoſcet ea? quia rectæ viæ Domini, & iuſti ambulabunt in eis: qui autem impij ſunt, infirmabuntur in illis. E

Hunc eundem finem Dauid, cum Dei beneficia enarraſſet, Pſalmo centeſimo ſexto adſcripſit: *Quis ſapiens, & cuſtodiet hæc, & intelliget miſericordias Domini.* Sapientia & intellectu opus eſt ad notionem diuinarum prophetiarum, atque ad earum impletionem, ac obſeruationem: neque enim has intelligere poſſunt, qui diuini ſpiritus lucem non ſuſceperint: neque obſeruare, qui non aſſecuti ſunt ex alto auxilium. Qui erga Deum ſtudio tenentur, inde ſubſidium conſequentes, rectas vias ingrediuntur, & iuſte viuunt: qui autem impie committunt, & diuerſam viam incedunt, impietatis præmia recipiunt. Deus omnes homines ſeruare ſtudens largiatur, vt in veritatis cognitionem perueniamus, atque efficiamur non huius, ſed illius cohortis: denique vt ſecundum leges illius vitam traducentes, *laudemus & glorificemus eum & corpore, & ſpiritu*, vt ait Apoſtolus: quoniam ei conuenit omnis gloria, honor, & reuerentia, cum vnigenito eius F filio, & Spiritu ſancto, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

FINIS PROPH. OSEE.

C ARGVMENTVM PROPHETIÆ IOEL PROPHETÆ. G

IOEL diuinus Propheta tametſi tempus, cum prophetiam ſuam edidit, non aperte oſtendit, ex ipſa tamen prophetia colligitur, eo tempore, quo mirificus Oſee extitit, futura prædixiſſe. Eius prædicta hæc ſunt. Aſſyriorum & Babyloniorum bellum: captiuitas & ſeruitus Iſrael: à captiuitate reuerſio: tum prædicit, quæ poſt reuerſionem ex gente Scythica, nuncupata Gog, acciderint: tum in Hieroſolyma bellum exercitu inſtructiſſimo factum, atque eis diuinitus illatam funditus perditionem præſignificat. Ad hæc adiunxit dona, quæ poſt incarnationem Seruatoris noſtri Spiritus ſanctus hominibus conceſſit, ex prædictionibus de Aſſyriis & Babylonis. Tempus huius Prophetiæ cognouimus: hoc in ſumma eſt argumentum: reliquum eſt, vt ſigillatim explanationem attingamus.

D H

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN PROPHETAM IOEL.

VERBVM Domini, quod factum eſt ad Ioel filium Bathuel.

Quoniam plerique, vt conſuetudinis ratio exigit, eodem nomine ſunt, patris nomen addit. Docet autem verba ſua non humani eſſe ingenij, & ratiocinationum humanarum partus, ſed inſtituto, afflatuque diuino futura prænuncians loquitur.

Audite hæc ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ, ſi facta ſunt talia in diebus veſtris, aut in diebus patrum veſtrorum.

Vos, inquit, qui ad effectam ætatem vixiſtis, qui vt vſu euenire ſolet, pleraque ex rerum periculis percepiſtis, quique de patribus, & auis narrantibus ſæpe audiſtis verba prophetæ huius exaudientes, vobiſcum reputate, an memoria veſtra, an patrum veſtrorum tale quiddam antea factum fuerit: ac omnes qui in terra promiſſionis habitatis, diligenter his, quæ dicentur, date operam. Ad hæc adiicit. *Cum hæc experta habueritis, ne committatis vt è memoria veſtra dilabantur: ſed horum ignaros filios ad hæc inſtituite, atque illis præcipite, vt hæc quaſi per manus filiis ſuis tradant & generatio, quæ hos conſequitur, à ſuperiore generatione horum narrationem accipiat.* Eiuſmodi Dauid his verbis ait: *Cognoſcat generatio altera, filij qui naſcentur, & exurgent, & narrabunt filiis ſuis*, atque cauſam affert, *vt ponant in Deo ſpem ſuam.* Itaque vnam diuini ſpiritus gratiam ſanctos prophetas afflatu diuino concitare ea dictis oſtenditur. Atque ſic paratis in auditionem ſermonibus, & vniuerſis narrans reliquas calamitates, ait: Erucam primam venturam eſſe, quæ ab hac incorrupta ſupererunt, à locuſta corruptum iri: quæ vero hanc effugerint, bruchum conſumpturum: extremam vero rubiginem importatam, nihil prorſus integrum relicturam eſſe. Quidam hæc tropice, & per hæc tranſſumptionem de Aſſyriis & Babyloniis interpretati ſunt. *Erucam* Theglaphalaſar nuncupantes: *locuſtam*, Salmanaſar: Sennacherib autem *bruchum* appellauerunt: *rubiginem* vero Nabuchodonoſor, qui poſtremus bellum intulit, funditusque vaſtauit, ac populatus eſt Iudæam, quique eos, qui mortem effugerant, captiuos abduxit. Ego tamen vera hæc eſſe cenſeo, atque vt dicta ſunt, ſine dubitatione facta eſſe arbitror: nam beatus Amos etiam meminit locuſtæ, & bruchi, & combuſtionis, & aruginis: tum ficus oliueta, & vineas commemorat, ab erucis conſumpta: tum ſqualorem, & pluuiæ inopiam, *Pars vna*, inquit, *irrigabitur: & pars ſuper quam non pluero, areſcet.* Cuius etiam diuinus Hieremias mentionem facit. Non igitur ſolum per tranſlationem hæc accipienda ſunt, cum ſacri Prophetæ concordiſſime nos docuerint ſupradicta, vt narratur, accidiſſe, quo plane noſcerent, quoniam hoſtibus inuadentibus traduntur iniquitatis impietatiſque pœnas perſoluentes: iure etiam de cœlo illatis correptionibus percutiebantur. Ex his edocti, quod Deus quem nulla religione curant, illos his ipſis vlciſcitur. Cæterum cum triſtia & dura prædixit, conſolationem affert & conſilium.

[Pſal. 77.]

[Amos 4.]

Euigilate, qui ebrii eſtis in vino veſtro, & plorate, & plangite omnes, qui bibitis vinum in ebrietate.

Conuertite, inquit, intemperantiam, voluptatemque immoderatam in lamenta, & ploratus. Vinum enim bibere non malum eſt, ſed intemperanter bibere, pernicioſum eſt. Cum dicit, *in vino veſtro*, aliam ebrietatem deſignauit, omnem videlicet ad mala animi impetum, procliuitatemque: vniuerſamque iniquitatem *ebrietatem* appellauit. Vobis autem conuenit plorare & lamentari, quoniam eo prorſus priuabimini, quod vobis voluptatem & lætitiam conciliat. poſtea narrat de his, quæ pertinent ad locuſtam, ſiue Aſſyrium, vtrumque enim innuit, & deſignat, cum ait, *gentem aſcenſuram ad terram meam innumerabilem, viribus & potentia præſtantem.* *Terram* vero vocat Iſraelis terram, quoniam & *Iſrael* vocat ſuum populum.

Dentes eius leonis, & molares eius vt catuli leonis.

Varie eadem dicit, multis nominibus perterrefacere volens. *Leonem* enim *& catulum* eundem vocat. Si quis autem diuerſe velit intelligere, ſenſus non corrumpitur: nam locuſta ealiotes & iuniores, tanquam quoſdam catulos ſubſequentes habet, hoſtes etiam ſimul, cum bellicoſis & ſtrenuis minus robuſtos dicunt. Poſtea vero explicat, quę ex his eueniunt, cum vineas corruptas, earumque palmites dealbatos, & ficus denudatos frondibus oſtendit, quod ingruente, & impetente locuſta accidere ſolet. Quod autem hæc non vt facta, ſed futura dicat, ea quæ ſequuntur, teſtantur: cum ait,

Planget ad me ſuper ſponſam accinctam cilicio, ſuper virum ſuum virgineum.

Non dixit, planxit, ſed *planget*: oſtendens vt poſt periclitationem aſſiduo lugebunt acerbiſſimum luctum, vt ab ſponſa iuuencula fieri ſolet, cum ſuum ſponſum mortuum videt.

Ablatum eſt ſacrificium, & libatio de domo Domini, lugete ſacerdotes miniſtri Domini quoniam deſolati ſunt campi: lugeat terra quoniam afflictum eſt triticum. aruit vinum, imminutum eſt oleum, confuſi ſunt agricolæ: lugete poſſeſſiones pro frumento & hordeo, quia perijt vindemia de agro, vinea aruit, & ficus imminutæ ſunt: mala granatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri areſacta ſunt: quoniam confuderunt gaudium filij hominum. Accingite vos, & plangite ſacerdotes, lamentamini qui miniſtratis altari, ingredimini, dormite in ſacco miniſtri Dei, quoniam defecit de domo veſtri ſacrificium, & libatio.

Quod futura vt præterita dicat, hoc proprium eſt prophetiæ: vſus vero eſt hac ratione, non ſolum ob tranſlationem verborum de lingua in linguam, ſed etiam propter certitudinem: Sic, inquit, vera erunt, vt ſi facta videremus, tũ vt de his præteritis, quæ prædixit futura, ſacerdotes lugere hortatur, quoniam ſacrificia & libationes defecerint propter neceſſariorum inopiam, & vitia quæ frugibus terræ acciderunt. In confuſione agricolæ ſunt, cum nullum fructum ex terra acceperint. Hoc etiam nunc accidere videmus cum terra non fructus fert, rubore perfundi ſoliti ſunt agricolæ, ſolita vectigalia Dominis non reddentes: atque ob neceſſariorum inopiam ex mendicitate, & verſura viuere coacti. Latius autem declarat calamitatem, vt ad reſipiſcentiam excitet ex inueterato & robuſto morbo laborantes, atque *poſſeſſiones lugere iubet*, quoniam fructus & hordeum defecerunt, *vinea exaruit*: denique oliuæ, & ficus aliæque arbores fructum nullum ferunt, quod omni humore priuatæ ſunt. Eſt autem animaduertendum, quod non terram, & poſſeſſiones, vt ratione vtentia lugere hortatur: ſed vt ratione præditos ex inanimis rebus excitet, & commoueat: id quod docet, cum ſubiungit, *Quoniam confuderunt gaudium filii hominum.* Huius, inquit, infœcunditatis maxima cauſa eſt iniquitas hominum, propter quam gaudia ceſſarunt, mœrores animi importati ſunt, & inducti. Quamobrem, inquit, vos ſacerdotes veſtem lugubrem recipite. neque apud altare ſolum lamentamini, ſed etiam dormientes vobis

A faccum ſuperſternite. quoniam tanta neceſſariorum inopia facta eſt, vt ne ſacrificia quidem obire, conficique poſſint.

Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate ſenes omnes habitatores terræ in domum Dei noſtri: & clamate ad dominum vehementer.

Non ſolum, inquit, *ſenes*, ſed etiam *omnes habitantes terram in domum Dei noſtri congregati*, clamate dicentes.

Heu mihi, heu mihi, heu mihi, in die.

Ex dictis plane ducemur vt ieiunium animæ male habentis medicina ſalutaris: quare ieiunio ſubiunxit curationem. *Sanctificate*, inquit, *ieiunium, prædicate curationem*. *Sanctificate* poſuit pro ſegregate. In ieiunium, inquit, vos ſegregantes, ſancte & pure id obite & conficite: ieiunantes vero *clamate heu mihi, heu mihi, heu mihi in die*, hoc eſt, per diem malorum expectatum.

Quoniam iuxta eſt dies Domini, & quaſi miſeria de miſeria veniet: ante oculos veſtros alimenta perierunt, de domo Dei noſtri lætitia & gaudium.

B Mala, inquit, exaggerata & coacervata videbitis: atque alia aliis cumulata. hoc vocauit *miſeriam de miſeria*.

Subſultauerunt vitulæ in præſepibus ſuis, diſſipati ſunt theſauri, ſuffoſſa ſunt torcularia, quia areſactum eſt triticum. Quid reponemus nobis: fleuerunt armenta boum, quia non erant paſcua eis: & greges ouium diſperierunt.

Subſultaturas eſſe vitulas, inquit, non quod ſaturitate hoc facturæ ſint, ſed quod fame corruptæ, humique ſtratæ, & abiectæ pedes ad ſolum alliſuræ ſint. *Theſauri*, inquit, *& granaria diſſipata ſunt*, nempe quæ dudum frumentum non ſuſceperunt. *Torcularia* inſuper, inquit, tanquam ſuperuacanea *ſuffoſſa ſunt*, tum etiam ſi quid aliud eiuſmodi vſibus accommodatum fuit, quaſi ſuperfluens & inutile remanſit neglectum. Cum nutrimentum nihil eſſet, quod his admoueri poſſet: *mugitum ediderunt armenta boum* lugentium vocem repræſentantia, quod non conſueto cibo fruerentur. tũ greges omnium ſimiliter vt vitulæ fecerunt. verum, inquit propheta, his ita ſe habentibus.

C *Ad te domine clamabo, quoniam ignis conſumpſit ſpecioſa deſerti, & flamma incendit omnia ligna agri, & iumenta campi ſuſpexerunt ad te, quoniam areſacta ſunt miſſiones aquarum, & ignis deuorauit ſpecioſa deſerti.*

Incumbentium enim malorum liberationem abs te ſolo conſequi poſſumus. *Ignis* autẽ ſignificare poteſt hoſtes, qui inſtar ignis omnem regionem illam depopulati fuerant. Tum etiam ſignificare poteſt locuſtam, rubiginem, & bruchum: nam hæc non minus ſuapte natura fruges terræ corrumpere ſolent. *Specioſa deſerti* vocat ea, quæ quondam ſpecioſa, nunc deſerta facta ſunt propter calamitates, quæ illis multæ ſunt. nam paulo poſt ait, *ſicut paradiſus voluptatis terra ante faciem eius, & poſteriora illius ſicut campus ſolitudinis*. Quoniam, inquit, indigni ſumus, qui à te miſericordiam aſſequamur, veniam aliquam ſaltem conſequantur iumenta mugientia, & pecora ouilla

D balatũ edentia, *quoniam exaruerunt emiſſiones aquarum*. Hoc videlicet, ſuſpexerunt ad te, non vt de ratione vtentibus dicat, ſed ad miſericordiam allicere volens Dominum, ſic vocauit ab inopia factum *mugitum*.

CAP. II.

Canite tuba in Sion, prædicate in monte ſancto meo: conturbentur omnes habitatores terræ, quoniam adeſt dies domini. quoniam iuxta eſt dies tenebrarũ & caliginis, dies nubis & pruinæ.

Vt propheta preces adhibuit, rurſus dominus iubet tubas, ex lege inſtitutas, ſonare in Sion, atque per præcones congregare omnes in montem Deo conſecratum: *quoniam*, inquit, *appropinquat dies vltionis*, quem ſi quis diem caliginis, tenebrarum, & nebulæ, & turbinis vocaret, non erraret: nam adeo ingẽtia in eo erunt mala, vt nemo ſenſum videndi percipiat, ſed in tenebris & caligine ſe viuere ſuſpicetur. poſt hæc vltionis genus exprimit.

Sicut mane funditur ſuper montes populus multus, & fortis, ſimilis ei non fuit a principio, & poſt eum non erit vſque ad annos generationis generationum. ante eum conſumens ignis, & poſt eum flamma ſuccenſa. Sicut paradiſus voluptatis terra ante faciem eius, & poſteriora illius ſicut campus ſolitudinis.

E Per hæc vtrunque deſignat, & locuſtam, & hoſtium exercitum. etenim illa & hi planiciem, & montium vertices multitudine cooperuerunt. Quod à principio non fuerit aliud ſimile bellum, indefinite demonſtrauit: quod vero non erit, cum quadam definitione & termino poſuit, cum ait, *vſque ad annos*. Dicet vt hoſtilis impetus omnia vaſtabit. Tantam, inquit, in terram calamitatem inueheret, vt ea quæ conſpectu ipſo ſimilia erant horto deliciarum, cum eſſent à malorum periculo integra, & illibata, poſt impetum non diſſimilia ſint agro vaſtato, & funditus perdito: nam ſic funditus peribunt, vt ne fuga quidem ſalutem vllam ſint adepturi. Nam, inquit,

Qui ſaluetur, non erit ei. Sicut equorum aſpectus eorum, & ſicut equites ſic perſequentur. ſicut vox quadrigarum ſuper vertices montium exilient: & ſicut vox flammæ ignis deuorantis ſtipulam: & ſicut populus multus, & fortis præparatus ad prælium.

F Si hæc de *Aſſyriis & Babyloniis* intelligamus, tum iſta particula ὡς non per ſimilitudinem, ſed per augmentum, & vehementiam erit accipienda, vt ea quæ à Dauid commemorantur: *Quam bonus Deus Iſrael* hoc eſt, valde bonus. Et illud eiuſdem. *Quam dilecta tabernacula tua domine*: id eſt, valde dilecta. Sic de hoſtibus hic dicta interpretantes intelligemus hoc ipſum, videlicet *aſpectus equorum*, quod multis equis, & equitibus vtentur, cum multiſque curribus venient: tanta exercitatione aurigæ præditi, nõ ſecus equos in acuminatis ſummitatibus montium, & locis difficillimis, & lubriciſſimis moderabuntur, ac in ſumma planitie viſi ſunt. Si vero *de locuſta* dicta explanemus hoc ipſum, videlicet, *ſicut aſpectus equorum aſpectus eorum*, intelligemus, experientia ad hoc magiſtra vtentes. Nam ſi quis locuſtæ caput diligenter conſideret, perſimilem equi inueniet. cum volat, eam videas nihil equo de celeritate concedere, tum flammæ inſtar fruges inuadere, & frondes deuorare. Quin etiam & cum volat, & cum repit, ſimilis eſt multitudini ad bellum comparatæ,

Pſal 72. Pſal. 83.

G nam inter ſe congregatæ exercitus ſpeciem præbent, ac velut quendam ordinem militarem repræſentant.

A facie eius conterentur populi, ſicut adhuſtio ollæ.

Nam eiuſmodi hominibus calamitatẽ infliget, vt eorum facies euaſuræ ſint ſimiles ollæ igne quodam infuſcatæ: fames nimirum & inopia hanc corruptionem inferent.

Sicut pugnatores currere, & ſicut viri bellatores aſcendent ſuper muros: & vnuſquiſque ſuis in via ſua ambulabit, & non declinabunt a ſemitis ſuis ſinguli a proximo ſuo non recedent.

Hæc vt ſupradicta ſimiliter de hoſtibus & locuſtis intelligemus: nam locuſtas non aliter quam hoſtes videre licet in muros aſcendere acies facere, nec vlla neceſſitate ſe diſtrahi patiuntur, ſed tanquam imbutæ conſpiratione quadam impetum faciunt.

Aggrauati armis ſuis ibunt, & in iaculis ſuis cadent, & non conſumentur: vrbem apprehendent, & ſuper muros diſcurrent, ſuper domos aſcendent & per feneſtras intrabunt ſicut fures.

H Locuſtæ arma habent naturalia, dentes, alas, & ſerrata membra: hoſtes vero artificio confecta: atqui, inquit, & hi, & illi aſſidue armis vtentur, & bellum inferentes, & quibus infertur. Nam ferro accingi in grauiſſimis bellis, & ſe frumento & vino inſtruere ſoliti ſunt, qui impetus hoſtium appropinquationi metuunt. *In iaculis ſuis cadent*. hoc eſt, vna cum armis ſuis extinguentur. *Non conſumentur*, id eſt, hoſtibus non ſatiabuntur: neque locuſtæ ſatietate cibi capiuntur. Poſt hæc ponit non murorum altitudinem ſatis eſſe ad prohibendos hoſtes ab impetu, ſed expedite muros tranſcendent, atque perinde vt fures feneſtris domus ingredientur: id quod non ſolum ab hoſtibus fieri, ſed etiam ſæpe à locuſtis vidimus, nam non ſolum volantes, ſed etiam per muros irrepentes feneſtris domus ingrediuntur.

A facie eius conturbabitur terra, & commouebitur cælum, ſol & luna contenebrabuntur. & ſtellæ auferent lumen ſuum: & dominus dabit vocem ſuam a facie fortitudinis ſuæ: quoniam multa ſunt nimis caſtra eius.

Hæc per has res fieri vero proximum eſt: nam vocem vocat tonitru. ſolis & lunæ defectiones ſæpe fieri perſpe-

A ximus, aſtraque ex ſqualore quodam obſcurari. Cæterum *terræ concuſſione, & commotione*, Dei iram oſtendit. Poſſunt hæc aliter ratione explicari, qui nimirum in calamitatibus verſantur, tanquam in tenebris quibuſdam agentes, cœli ſtatum non ſentiunt, neque eſſe terram immobilem ſuſpicantur: non luce diem, non aliquo lumine noctem metiuntur, ſed funditus inuerſa eſſe omnia arbitrantur. His adiungit:

Quoniam fortia opera ſermonum illius.

Hoc eſt, nullus Dei ſermo rebus deſtitutus eſt, ſed quod dicit, confeſtim in opus procedit.

Quia magna dies domini, magna & illuſtris nimis: & quis erit ſufficiens ad eam?

Hæc inquit, mala adeo plane in vos inferet Deus, vt vniuerſo orbi terræ manifeſta fiant. *Diem magnam & illuſtrem* vocauit famam illatarum calamitatum in omnes homines peruagantem, malis, quæ Deus infliget, nemo omnium reſiſtere poterit. Poſt has horribiles minas in

B conſolationem & conſilium conuertit ſermonem:

Conuertimini ad Dominum in toto corde veſtro, in ieiunio, in cilicio, in fletu, & in planctu.

Non diuidentes hoc in voluptates, & vota, ſed ieiunio & lachrymis vtentes.

Scindite corda veſtra: & non veſtimenta veſtra: & conuertimini ad Dominum noſtrum: quia miſericors, & miſerator eſt, patiens & multa miſericordia: & pœnitens ſuper malis.

Scindite corda veſtra &c. hoc eſt, reſipiſcentia vtamini, & rebellionem animi, & peruicaciam mitigate: ſalutaria capite conſilia, nequitiæque via relicta, & ad Deum compendio perducentem viam ingrediamini: nam miſericordiæ & miſerationis permulti apud eum fontes exiſtunt: & quoniam maxime patiens eſt, non ſtatim minas in executionem reuocat. Hoc ſignificauit, cum dixit: *Pœnitens ſuper malis*, hoc eſt perterrefaciens pœnarum minis, atque hominum in melius commutatis animis, commutans minas in placabilitatem: neque tamen Deus nunc hoc, nunc illud vult, neque ſimiliter vt nos, eum pœnitere ſolet eorum, quæ facit, ſed interea dum mina-

C tur, habet apud ſe miſericordiam, quam his, quos peccaſſe pœnitet, largitur. Cum rurſus bona promittit, non ignorat, qui boni ſint, quiue donis ſuis indigni: & illis quidem dona, his vero contra quam pollicetur concedit. Promiſſionibus & minis ad vtilitatem hominum vti ſolitus eſt, vt has metuentes, illas exoptantes, honeſtum genus viuendi ampleɛtantur. Poſt autem propheta quadam dubitatione adhibita, clementiam Dei, & miſericordiam pollicetur, hoc modo ad ſcelera confirmatos exterrens.

Quis nouit, ſi reuertatur, & pœniteat eum, & dimittat poſt ſe benedictionem, ſacrificium & libamen domino Deo noſtro?

Quoniam minas ſuſpenſas reliquit, par eſt, inquit, nos priſtinam curationem altaribus admouere, vt ſummis bonis nos cumulet: *benedictionem bonorum* vocauit ſuppeditationem. Cum hac igitur, inquit, ſpe

D *Clangite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate populum, ſanctificate eccleſiam, eligite ſenes, congregate paruulos ſugentes vbera: egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo: inter crepidinem & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini.*

In ieiunio, & diuino cultu omnem populum cogite, vt omnis eccleſia ſtudioſe det operam pœnitentiæ, maiores natu præeant: omnis ætas, ne infantibus quidem lactentibus exceptis, interſit: atque qui nuper ſponſale iugum ſubierunt, etiam nuptialibus conuiuiis relictis, ſimul cum cætero populo pœnitentiæ lachrymas profundant. Sacerdotum autem collegium apud templi fores, & ante altare lugens, & cum eiulatu deprecans, Deum placare his verbis, quæ conſequuntur, ſtudeat.

Parce domine populo tuo: & ne dederis hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eorum gentes: ne dicant in nationibus, vbi eſt Deus eorum?

Ex his planum fit, quod in Sennacherib ſupplicationes fiebant, ob quem rex Ezechias magnum prophetam Eſaiam rogauit, vt pro populo legationem ad Deum obiret. Quæ poſt conſequuntur, docent vt terræ fruges diuinitus plagis inueɛtis periſſent. Vbi autem eorum pœnitentiam accepit dominus, pollicetur eis ſe daturum triticum, vinum, & oleum, eaque ſe daturum maximo liberalitatis ſtudio: id quod oſtendit, cum ſubiecit:

E *Et implebimini ex eo.*

Hoc eſt, ad ſaturitatem eis fruemini.

Et non dabo vos vltra opprobrium in gentibus.

Conuenientiſſimum poſtulatus donum: nam togantes dixerant, *Ne dederis hæreditatem tuam in opprobrium, & ne dicant in gentibus, vbi eſt Deus eorum?* Conuenienter eorum precibus reſpondit: *Non permittam vos in miſeriis conſtitutos ludibrio & voluptati finitimis veſtris, ſed vos curabo, & tuebor, vt illis cognitum ſit ex meis in vos beneficiis Dei veſtri robur, & potentiam.*

Et eum, qui ab aquilone eſt, repellam à vobis, & educam eum in terram, quæ eſt ſine aqua, & diſperdam faciem eius in mare primum, & poſteriora eius in mare nouiſſimum: & aſcendet fœtor eius, & aſcendet putredo illius, quoniam magnificata ſunt opera eius.

F *Eum ab aquilone* vocat Syrium, quem longo ante tempore Hieroſolymis expulit, atque per angelum multos eius interfecit, poſt hæc in Babyloniorum captiuitatem redegit: Babylonios rurſus ſub Perſarum iugum ſubiecit. *Maria* vocat exercitus *primum* quidem Babyloniorum, à quibus regia, quæ erat apud Niniue, diſſoluta eſt: *nouiſſimum* vocat Perſarum, qui etiam duce Cyro Babylonem ceperunt, atque plurimos ſuſtulerunt, alios captiuos abduxerunt, *fœtorem & putredinem* vocauit malum odorem, qui poſt necem fit ex corporibus inſepultis, quod accidit in bello abiectis. Igitur, inquit, his à me factis,

Confide terra, gaude atque lætare, quia magnificauit dominus, vt faceret: confidite iumenta campi, quoniam germinauerunt campi ſolitudinis, quia lignum attulit fructum ſuum, ficus & vinea dederunt fortitudinem ſuam.

Ne omnia explicans præter modum longior ſim, etiam *iumenta confidere iubet*, quoniam priſtinæ pluuiæ futuræ ſunt, herbæ naſcentur, pabulumque abunde erit: tum vi-

G neæ, ficus, cæteræque arbores multiplicibus onerabuntur fructibus. Planum eſt eum non alloqui tanquam ratione vtentia, terram & iumenta: at omni ex parte mœſtitia afflictis delectationem animi adhibet. Quamobrem prorſus terra inanimata relicta, & rationis expertibus iumentis ad naturam humanam ſe conuertit.

Et filij Sion gaudete, atque lætamini in domino Deo veſtro, quoniam dedit vobis eſcas ad iuſtitiam, & pluet vobis imbrem temporaneum & ſerotinum ſicut à principio: & replebuntur areæ tritico, & redundabunt torcularia vino & oleo.

Vobis vſus ſuppeditabit neceſſarios, *imbrem dabit temporaneum, & ſerotinum*: id eſt, tempeſtiuum tempore neceſſario: tanta denique erit fructuum perceptorum redundantia, vt areæ futuræ ſint anguſtiores ad tritica recipienda, torcularia vino & oleo diffluant. Docet præterea plane eos non modo hoſtile bellum ſuſtinuiſſe, ſed à

H locuſta etiam, ab aliiſque vexatos fuiſſe, cum ſtatim ſubiungit.

Et reddam vobis pro annis, in quibus comedit locuſta, & bruchus, & rubigo, & eruca fortitudo mea magna, quam miſi in vos.

Fortitudinem ſuam vocauit erucam ille, non quod hæc habeat magnum robur, *qui reſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant: qui increpat mare, & exſiccatur*: qui mille alia maiora facere poteſt, ſed quod maior pernicies ex hac eis inferebatur, *magnam ſuam fortitudinem* vocat. Pſal. 103.

Et veſcemini comedentes, & ſaturabimini, & laudabitis nomen domini Dei veſtri, qui fecit vobiſcum mirabilia, & non confundetur populus meus in æternum.

Nam hic bonorum finis & caput eſt, non bonis ad ſatietatem repleri, ſed potius bonorum largitorem laudare & grata memoria proſequi, gratis nimirum & his, qui diuinorum beneficiorum memoriam habent, promittit, cum hoc ait: *Non confundetur populus meus in æternum.* Nec, quoniam nunc Iudæi in confuſione ſint, Deus verax in ſuis promiſſionibus mentitus eſt: at ipſi ſe ipſos oſtenderunt indignos promiſſionibus, cum ingrati in benefactorem ſunt effecti, cum patremfamilias Beelzebub vocauerunt, hæredemque interfecerunt: tum non ſolum

gratiam

A gratiam non [illegible] bonis quibus cumulati erant, ſed [illegible] dimpere con[illegible] ſunt.

Et ſcietis, quia in [illegible] Iſrael ego ſum: & ego dominus Deus veſter, & non eſt amplius præter me, & non confundetur populus meus in æternum.

E[illegible] perſpicue [illegible] qui habeo cœlum [illegible] terr[illegible] [illegible] habitare [illegible] auor, [illegible] prouideam [illegible] cognoſce[illegible] [illegible] tatem, & quod ego ſolus [illegible] us, qui delicta [illegible] contrigere, & miſereri pœnitentium. In his autem rationibus permanentes, in omni [illegible] tate, & bonorum re[illegible] dundantia viu[illegible] tis, neq; gentibus opprobrio e[illegible] tis. [illegible] vero [illegible] reditum præd[illegible] à ſeruitute liberationem, & diuinitus datam libertatem, atque bonorum redundantiam, & fructuum co[illegible] [illegible], & [illegible] libertationem: tum Dei notionis radios [illegible] ficans, oſtendit [illegible] diuini ſpiritus [illegible] poſt vnigeniti [illegible] mari[illegible] ſalutarem paſ[illegible] [illegible] cœl[illegible] Apoſtolis, & per illos [illegible] largitus eſt B [illegible].

[illegible] erit poſt hæc.

H[illegible] poſt reditum, & veritatis cognitionem.

E[illegible] ſpiritu meo ſuper omnem carnem: & prophetabunt fi[illegible] veſtri, & filiæ veſtræ: & ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſuper ſeruos meos, & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de ſpiritu meo.

Hoc plane in [illegible] Pentecoſtes ad finem peruenit, cum *loquebantur variis linguis diuini Apoſtoli, prout ſpiritus dabat eis loqui*. [illegible] po[illegible] hæc per [illegible] los gratia dat[illegible] fuit omnibus credentibus, [illegible] quibus in Antiochia prophetæ fuerunt, & Agabus, [illegible] Paulus accepit, & Corinthiis, ad quos Paulus ſcribit, *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota conuincetur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quod vere Deus in vobis eſt*. Q[illegible] [illegible] Philippi etiam propheticam gratiam receperunt. Cæterum quid dicemus de diuino C Paulo, cum Mileti Epheſios ſeniores alloquebatur: *Ego ſcio, quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi, & ex vobis ipſis exurgent viri loquentes peruerſa*. Ad Timotheum vero ſcribens, ait: *Quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi: & reliqua deinceps*. Et inſuper: *Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam a fide, attendentes ſpiritibus erroris: & reliqua deinceps*. Sed ſuperuacaneum quiddam facio cum conor p[illegible] [illegible] veritatem demonſtrare: nam in hanc ætatem [illegible] bonorum permanſit, & ſunt in ſanctis viri purum & [illegible] mentis ſenſum videndi habentes, qui multa de [illegible] & prænoſcunt & prædicunt. Cum ita explicauit [illegible] diuino ſpiritu ſuppeditata poſt primum conſeruato[illegible] reditum, prædicit etiam ea, quæ futura ſunt ante [illegible] aduentum.

Act. 20

2. Tim. 3.

1. Tim. 4.

Et dabo prodigia in cœlo, & ſuper terram ſanguinem, ignem, & vaporem fumi antequam veniat dies Domini magnus, & illuſtris.

Sol in tenebras conuertetur, & luna in ſanguinem, priuſquam veniat dies Domini magnus & illuſtris. Hæc etiam in ſacris Euangelius Dominus prædixit: *Erunt*, inquit, *ſigna in cœlo, ſole, & ſtellis*. Diem magnum & illuſtrem nominat, quoniam in priore aduentu e[illegible] pauperie mulieris in gurguſtio natus eſt, tum ſimul, atque editus fuit, in præſepi poſitus eſt, atque vſque dum miracula edere cœpit, multis ignotus fuit. *Veniens autem in nubibus, videbitur miſſe myriadibus præcuntibus, & mille laudibus canentibus, cui omne genu flectetur cœleſtium, terreſtrium & inferorum*. Iure igitur diem illum magnum, & illuſtrem appellat.

D Luc. 21.

Et erit, omnis qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit.

Accommodate huc [illegible] ponere poſſumus illud Apoſtolicum, *Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo vero prædicabunt, niſi mittantur?* appoſite p[illegible] [illegible] ea, quæ conſequuntur, ſubiunxit:

Rom. 10.

Quia in monte Sion, & in Hieruſalem erit, qui ſaluetur erit, ſicut dixit dominus, & annunciantes quos dominus vocauit. E

C[illegible] nobis Apoſtolos expreſſit, quibus præcepit, *[illegible] omni creaturæ Euangelium annunciarent, dicentes: appropinquauit regnum cœlorum. In monte Sion & Hieruſalem eſſe [illegible] qui ſaluatus erit*, oſtendens qu[illegible] admodum [illegible] qu[illegible] quib[illegible] in crucem actus fuit & ad ſup[illegible] [illegible], ſalutem aſſequetur. Poſt autem ſpiritualium donorum prædictionem, in aliam ſententiam [illegible] ſtulit propheticam, prædicens de Gog, & Magog, [illegible] quibus diuinus Ezechiel vaticinatus eſt, quemadmodum poſt [illegible] captiuitate reditum maximis copiis bellum [illegible] Hieroſolymam inferent, nimirum vt veriſimile eſt gentibus vicinis Iſrael eos ad hanc rem ſollicitantibus. Cum enim poſt reditū præclari eſſent, & illuſtres, nam Cyrus primus Perſarum rex tum orbis terræ imperans eos donis, omniqu[illegible] ho[illegible] proſequutus, reducendos curauerat, atque templum ædificari iuſſerat: [illegible] tum in eos inuidia flagrantes vndique [illegible] ægi[illegible] copiæ coactæ ſunt, ſperantes ſe [illegible] capturos eſſe. At eos ea ſpes fefellit, quoniam ad hanc vrbem [illegible] propugnante, & efficiente, vt hoſtes ſemetipſos inte[illegible] [illegible] erent, funditus perierunt. Huiuſmodi dominus per diuinum Ioel præſignificans, inquit:

1. Eſdr. 1.
2. Paral. 3.

F

CAP. III.

Quia ecce ego in diebus illis, & in tempore illo quando conuertero captiuitatem Iuda & Hieruſalem, congregabo omnes gentes.

Non in tempore ſpiritualium gratiarum, ſed ſtatim poſt à Babylone reditum.

Congregabo, inquit, *omnes gentes.*

Hoc eſt, congregari permittam: & primum eorum appetitum & impetum non prohibebo. Hoc enim dicit *congregabo*: non enim inuitos duxit, ſed volentes venire non prohibuit. G

Et deducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi pro populo meo, & hereditate mea Iſrael, quia diſperſi ſunt in gentibus: & terram meam diuiſerunt, & ſuper populum meum miſerunt ſortes, & poſuerunt puerum in proſtibulo, & puellas vendebant pro vino, & bibebant. Quid mihi & vobis Tyrus & Sydon, & omnis Galilæa alienigenarum?

Hinc planū fit, vt finitimos populos huius belli principes alii ſecuti ſunt: hi nimirum captiui[illegible] ten[illegible] terram diuiſerunt, cum non eſſet am[illegible] dominus neque agricola, & ſortes miſerunt, ditiones v[illegible] [illegible] agrorum facientes, eos autem, qui cædem effugerunt, in libidines & delicias vendiderunt, p[illegible] [illegible] ſolutam in ſuos ſumptus conuerterunt. Cæterum *diſceptabo pro populo* poſuit, vt doceret ſe ab e[illegible] repetiturum eſſe pœnas [illegible] ictum in populum ſuum commiſſorum, quamobrem accuſat T[illegible] rum & Galilæam alienigenarum Regio hæc Tyri iram in ſe[illegible] retinens part[illegible] ſecorat[illegible], qui his malis populum affecerunt, ac ſibi vindicans iniurias populum commiſſas, inquit, H

Nunquid retributionem vos redditis mihi, aut iram in corde retinetis aduerſum me?

Hoc enim Græce ſignificat *μνησικακεῖτε*, quemadmodum Saulus, cum Apoſtolos perſequeretur, deſuper dixit, *Saule, Saule quid me perſequeris?* ſua ſupplicia vocabat contra illos attentata: ita hic ad Tyrum verba faciens, perſonam populi recepit, atque ad ſe tranſtulit in populum commiſſa. Poſt vero minatur ſe quam mox compenſaturum iuſta compenſatione eorum iniquitatem contra populum admiſſam, atque exponit iniquitatis ſpecies, cum dicit, Act. 9.

Pro eo, quod argentum meum, & aurum meum tuliſtis, & electa mea, & optima intuliſtis in templa veſtra: & filios Hieruſalem vendidiſtis filijs Græcorum, vt expelleretis eos de finibus ſuis, ecce ego ſuſcitabo eos de loco in quo vendidiſtis eos, & reddam retributionem veſtram in capita veſtra: & vendam filios veſtros: & filias veſtras in manibus filiorum Iuda.

Accipientes, inquit, argentum & aurum meum, aliaq; mihi dedicata in idolorum templa tranſtuliſtis: eos vero

A [illegible] qui [illegible] figerant Baby[illegible]torum [illegible] [illegible] ecentum vendidiſtis,hoc vnum vobis propon[illegible] vt procul à terra, eis à me data, [illegible]s ſummouerer [illegible]rum [illegible], vt hi mea opera vndique coacti, ſuis v[illegible] cuperent, efficiam, vt vniuerſi vlciſcantur, & [illegible]p[illegible]cilis veſtrum dep[illegible]mati, ac abuciant [illegible] priuos, efficiant [illegible]ue vt [illegible] extremo orbis terrarum erunt uteris ſer[illegible]tatis, [illegible] n rurſus ad g[illegible]tes [illegible] [illegible]cas pe[illegible]hiet am con[illegible]tem [illegible]ber præd[illegible]ate [illegible] tibus exe[illegible]te [illegible]gnatores, &c. [illegible]tus facere, & [illegible]gere in [illegible]lum. ho[illegible] [illegible]n vo [illegible] *ſanctificare*, quo[illegible] [illegible] [illegible] ſe[illegible] ſum a[illegible] [illegible]les tis rebus ſ[illegible]parat. Omne quod m[illegible] quod [illegible] iunctum eſt, & ſ[illegible]lectum, *ſanctificatum* vocat: [illegible]. *Sanctificate*, in[illegible]uit, *ieiunium* hoc eſt, ſeparate, ſe[illegible] [illegible] de Baby[illegible] [illegible]erba ta[illegible]ns, [illegible]it, *Sanctifica*[illegible] *ego du[illegible]ces* [illegible] eſt, [illegible] [illegible]le[illegible] & ſeparari. Iubet [illegible]nde inſtrumenta ruſtica in b[illegible]llicum vſum transferri, [illegible] mu[illegible] [illegible]r[illegible] baſtum ad bellum inſtrui, & compar[illegible], [illegible] manſueto viuendi genere aſſuetum proinus immu[illegible]tum ſe ſtrenuum præſtare, omnesque ad val[illegible] [illegible] [illegible]phat cni[illegible] [illegible]gart[illegible] di[illegible]

Q[illegible] ibi ſedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

B Hoc eſt, circum Hieruſalem hab[illegible]tantes Idumæos, Amanitas, Moabitas, Amalecitas, Alienigenas, Tyrios, Sydoni[illegible], hiſimul cum gentibus Scythicis contra Hieruſalem bellum intul[illegible]runt: deinde per comparatione perditionem deridens *vindemiam* vocat cædem, *falces* vero haſtas, gladios quibus necati fuerunt, *torcular & torcularia* vallem ſanguinis illorum plenam: ac cauſam vltionis afferens, inquit,

Quia repleta ſunt mala eorum, ſonitus exauditi ſunt in valle iudicij, & quia iuxta eſt dies Domini in valle iudicij.

Sonitus iudicij [illegible] turbatio, quæ editur in cædibus faciendis: *Vallem iudicij* vocauit Io[illegible]ſaphat vallem, quæ tanquam forum iudiciale contra eos ſumpſit calculum, tum ſolem dicit, & lunam, reliquasque ſtellas lumine priuatum iri. Iure hæc, & vere accident, Deo in eos omnem creaturam commouente. Poteſt tamen alia ratione intelligi, vita defunctus neque ſol, neque luna, neque vlla ex ſtellis lucis

C radios mittit, tum repentinis malis oppreſſum tenebris degentes diem noctem exiſtimant.

Dominus autem de Sion clamabit, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam: & mouebitur cœlum & terra, & Dominus parcet populo ſuo, & confortabit filios Iſrael.

His plana fecit illa tcuera facta fuiſſe, nam *vocem* vocat tonitru, ſic enim vocatum in libris Regum inuenimus: *Fecit*, inquit, *dominus voces & pluuiam.* Itaque docet, vt tonitrubus ſuis ſtrepitum edet, & concuſſionibus conturbabit: plagisque acerbis illatis funditus perdet. Hæc Deus omnipotens facturus eſt, miſericordia in populum ſuum ductus: vt cum hac mea prouidentia ornatus fueris, cognoſcas,

Quia ego Dominus Deus veſter, habitans in Sion monte ſancto meo.

D His confectis ſui admirationem excitabit Hieruſalem, quippe quæ mea prouidentia tegatur, & cura mea nitatur. metumque omnibus externis nationibus iniiciet, vt n[illegible] [illegible] [illegible] h[illegible] [illegible] [illegible]quod [illegible] & ex[illegible] [illegible] Hoc [illegible]te [illegible] [illegible]d[illegible]t.

Et alie[illegible] [illegible] non tranſi[illegible] [illegible] eam amplius.

At præ[illegible] [illegible]c[illegible] [illegible]nu[illegible] [illegible]n [illegible] [illegible]n[illegible] [illegible]d finem [illegible] n[illegible]ce[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]a, nam [illegible] [illegible] b[illegible] prem[illegible] n[illegible] [illegible] excepti[illegible] ne v[illegible] [illegible] *ſeruantes* [illegible] *mandat[illegible] Domini Dei veſtri [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ſi volue[illegible], & au[illegible]ritis me, bona terra comedetis: ſin minus [illegible] [illegible] [illegible] deuorabit.*

Et erit in die illa, ſtillabunt montes dulcedinem: & colles fluent lacte.

Fruges terræ per hæc deſi[illegible]nat, & iumentorum fœcunditatem, nam pecor[illegible] [illegible] fructus lac exiſtit.

E *Et omnes emiſſiones Iudææ fluent aquis: [illegible] fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem funiculorum.*

Emiſſiones aquarum vocat fontes [illegible] *fontem vero de domo Domini egredientem*, Spiritus ſancti g[illegible]a[illegible]m, de [illegible] [illegible] ſupra prædixit, quæ non [illegible]lum Iudæos, ſed etiam omnes [illegible]nt[illegible] irrigauit. *Torrentem* autem *funiculorum* v[illegible] gentes q[illegible] errore implicauerunt ſuos ſinimos, quæ et [illegible] in dominum crediderunt, nitidas aquas d[illegible] [illegible] ſumpſerunt, funiculorumque peccatis ſe liberauer[illegible] in quos Eſaias exclamat: *Væ qui trahitis peccata veſtra [illegible] [illegible]culo longo.* His confectis

Ægyptus in perditionem erit

Hoc eſt, inſanum ſtudium circa idola delebitur, quoniam Ægyptus princeps e[illegible]it.

Et Idumæa in campum deſolationis.

Faſtus, inquit, terrenus vaſ[illegible] [illegible]tur. *Edom* rutilus, & terrenus interpretatur: tame[illegible] ad ſenſum hiſtoricum dicta explanari poſſunt: nam *Ægyptum fore in perditione*, intelligere poſſumus, in priuatione regni, quod Cambyſes filius Cyri diſſoluit, & *Idumæa vaſtationi ſubiecta*, vt res ipſæ teſtantur. Hæc, ait, patientur, pœnas perſoluentes pro his quæ inique commiſerunt contra Iudam. *Sanguinem iuſtum*, vocauit *innocentem*, id eſt, nulla iuſta cauſa eorum cædes temere fecerunt.

G *Iudæa autem in æternum habitabitur, & Hieruſalem in generationes generationum, & vindicabo ſanguinem eorum multumque, eſſe non patiar, & Dominus habitabit in Sion.*

Cun[illegible] [illegible]ti[illegible], inquit, iuſtus, iniuria affectos nō relinquo neglectos, ſed de his, qui iniuriam intulerunt, pœn[illegible] [illegible]mam, atque illos mea prouidentia curabo, in Sion mea[illegible] apparitionem oſtendam. At vero illud, *in æternum habitabitur*: intelligamus ea ratione, quam ſupra explicamus: neque enim indignis bonorum promiſſa fa[illegible]re, ac lenitate Deum æquum eſt, cum ſit iuſtus, & abhorrens ab iniquitate. Itaque Iudæi ſibi ingentes diſperſionem conciliauerunt, cum in benefactorem inſanierunt, nos autem loco illorum in ſponſæ ordinem vocati, ſponſum qui nos tanto amore proſecutus eſt, tantisque donis cumulauit, aſſidue diligemus, ne ex æternis promiſſionibus

H excidamus, quarum vtinam compotes fieri omnes poſſimus, gratia conſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti: cui vna cum patre gloria, ſimul cum Spiritu ſancto nunc, & ſemper in ſæcula ſæculorum, Amen.

FINIS PROPH. IOEL.

ARGVMENTVM PROPHETIÆ AMOS.

QVI finxit ſingillatim corda noſtra, qui intelligit omnia opera noſtra, *vt ait diuina ſcriptura, cognoſcens durum Iſrael, & refractarium cor, non per vnum ſolum prophetam cum eo diſceptat, ſed per multos excellentes viros vtens miniſteriis, & monitiones adhibet, & futura prædicit, multorum conuenientes prædictiones oſtendens non eſſe falſo e mentitas, e quibus vnus eſt diuinus Amos, qui fuit tempore, cum admirabiles illi Oſee & Ioel extiterunt: ac de Aſſyriis prædixit & Babyloniis, deque inde reditu: de iis item quæ poſt reditum acciderunt: atque ita prophetiam de Iſrael exorſus eſt, vt perpaucula prius contra finitimas gentes præmonſtrauerit. ac nimirum hac præmonſtratione maximam Iudæis vtilitatem attulit: nam non eos ſolos corrigere, & miſereri Deum poſſe oſtendit, verum omnes etiam gentes: quippe qui ſit omnium* [illegible]*or, & auctor. Docet præterea, quanta procuratione eos tueatur, cum de his, qui eis iniurias inferre attentant, pœnas ſumit. Argumenti hæc eſt ſumma. Iam vero ex ſingularum partium explanatione diuinarum reſponſionum ſenſum percipiemus.*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, EXPLANATIO IN AMOS PROPHETAM.

SERMONES *Amos qui facti ſunt in Cariathiarim de Thecue, quos vidit pro Hieruſalem in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Hieroboam filii Ioas regis Iſrael, ante duos annos terræmotus.*

Propheta nobis planum fecit, vt ex *Thecue* oppido profectus in *Cariathiarim* diuinam reuelationem conceperit, [illegible] fuerit de Hieruſalem verba facere. Vt vero prophetiæ tempus oſtenderet, regum mentionem [illegible] *Oziæ quidem regis Iuda & Hieroboam regis Iſrael*. N[illegible] [illegible]um eſt, non de ſola Hieruſalem eum prædictiones edidiſſe, verum de tribubus etiam decem: quapropter Hieroboam mentionem fecit, qui illarum tribuum eo tempore rex fuit. Iam cum horum vterque permultum temporis regnauerit (Ozias enim duos & quinquaginta annos rerum ſummam tenuit: Hieroboam vero vnum & quadraginta) iure terræmotus tempus oſtendit, ac ait, hunc duobus annis poſt prophetiam fuiſſe, vt perſpicue demonſtret, quibus temporibus diuina verba ad populum fecerit. [illegible] ſidam non diligenter rationem temporum attendentes, hunc terræmotum opinati ſunt [illegible] fuiſſe, *cum Eſaias magnus*, poſt Oziæ interitum, *vidit Dominum ſedentem in ſolio excelſo & elato tum commota ſunt ſuperliminaria a clamore clamantium.* Ego vero cum [illegible] [illegible] hoc falſum eſſe deprehendi: ſiquidem [illegible] [illegible] interitum terræmotus extitit, nam duobus annis, quam prophetiam mirificus Amos incepiſſet, quinquagesimus annus agebatur regni Oziæ, duos enim & quinquaginta annos regnauit. At Hieroboam hoc tempore non [illegible] erat, nam huius viceſimo ſeptimo regni anno Ozias gubernacula regni ſui ſuſcepit. Ex temporibus igitur perſpicuum eſt, in principio regni Oziæ diuinum Amos prædictiones factas fuiſſe quoniam diuinum prophetiæ ſe accepiſſe, inquit, Hieroboam etiam tunc [illegible] [illegible] & regnante. Tempore prophetiæ ita explicato, [illegible]et, quibus [illegible] vſus ſit.

Et ait, dominus de Sion effatus eſt & de Hieruſalem dedit vocem ſuam, & luxerunt paſcua paſtorum, & exſiccatus eſt vertex Carmeli.

Cum finitimis triſtia, & doloris plena pronunciaturus ſit, appoſite explicat, vnde contra hos iuſtis [illegible] dentur, calculique feruntur. *Ab Hieruſalem*, inquit, & monte Sion Deo verba faciente, & vltionis ſententiam ferente: Lugebunt, inquit, paſtores, pabulum nimirum pecoribus paſcendis non inuenientes: vniuerſus mons Carmelus vſque ad ſummitatem & verticem priuabitur frugum copia. Hæc etiam vt ſenſu hiſtorico narrantur, acciderunt propter pluuiæ defectum, & locuſtam, & erucam, aliaque flagella, quæ Iudex [illegible] immiſit. Ex his tamen alia oſtendit, nam vocat Iſrael *verticem Carmeli* qui terræ promiſſæ pars fuit: *Induxi vos* inquit, *in terram Carmeli* [illegible] *comederetis fructum eius, & bona illius. Paſtores* ante [illegible] appellat reges finitimarum gentium. *Paſcua* vero his ſubditos, non ſolum, quod [illegible] gibus tributum veluti paſtiones pendunt, ſed quod etiam ab his paſcuntur, & Deus, inquit, ex monte Sion, & vrbe Hieruſalem exteras gentes [illegible] [illegible] in calamitates infinitas coniiciet. Poſtea per partes delicta gentium enumerat, & illata in eas ſupplicia explicat.

Et dixit Dominus ſuper tribus impietatibus Damaſci, & ſuper quatuor, non auerſabor eos, pro eo quod ſecuerunt ferris ferreis prægnantes in Galaad.

Auerſans Dominus non videtur videre hominum delicta, quare mirificus Dauid ait: *Auerte faciem a peccatis meis.* Dum ea Dominus puniuit, inquit, firmabo [illegible] meam ſuper vos & reſpiciam ad iniquitates veſtras. *Non auerſabor* hoc eſt, non amplius diuturna patientia [illegible], neque auerſabor faciem meam à peccatis veſtris, [illegible] [illegible]tuebor, quæ prius per longam patientiam n[illegible] videbar videre. Quod vero ait, *ſuper tribus, & ſuper quatuor* multitudinem ſignificat. Itaque, inquit, quando multa Damaſci delicta diutiſſime paſſus ſum, non amplius parcam neque auerſabor, quo [illegible] eorum infinitas [illegible] videam potiſſimum, quas contra Gala[illegible] [illegible] crudelitatem & ferit[illegible]tem tantam exercentes, vt mulieres prægnantes ferris ſecuerint. Hoc pl[illegible] S[illegible] [illegible]achus docuit, cum dixit *Pro eo quod triturauerunt* [illegible] *Galaad.* In eandem ſententiam verterunt Aqu[illegible] & [illegible] Theo-

duti[on]

Hier.

Pſal. 50.

A

doſo. Vnde perſpicuum eſt, quod in aream [illegible] mulieres ſupradictas prouicientes, rotis ſerratis [illegible] ſpicas crudeliter triturauerunt. *Galaad* vrbs erat [illegible], contra quam Damaſci incolæ hæc attentauerunt. [illegible] ad iniquitatem patefactam adiungit vltionem.

Et emittam ignem in domum Azahel, & deuorabit fundamenta filij Ader.

Azahel. hic rex fuit Damaſci. *Ader* autem nonnulli opinati ſunt fuiſſe patrem Azahel. Iſtariam nomen diuidentes, ſeorſum filium, ſeorſum Ader interpretante, cũ tamen vnum nomen [illegible] nam Baradat vocatus fuit Hebræorum [illegible] Syrorum lingua pater Azahelis: itaque non pater [illegible] Azahelis fuit Ader, vt docet Regnorum liber quartus [illegible] Damaſcus [illegible] circo propheta [illegible], *Et deuorabit fundamenta filij Ader:* hoc eſt, radicitus eius regnum [illegible].

Et conteram vectes [illegible], et diſperdam habitatores de campo [illegible] & concidam tribum ex [illegible] Charran, & captiuus ducetur populus Syriæ nominatus, [illegible] Dominus.

B

Et conteram &c. Ho[illegible] pro innumeris robur diſſolui, at non ſolum [illegible] & accolas omnes, & [illegible], qui ex Charran commigrarant eo habitatum, vicinoſque idoli nuncupati [illegible] efficiam: & quod olim illuſtre fuit Syriæ regnum, funditus demoliar. Nominatum, illuſtre, & clarum dixit. De Gaza dicit, quod iam iterum & ſæpius & quarto patientia longa vſus diutius non feram eos inique committentes per multum me [illegible] infeſtum eſſe adigunt eorum contra populum meum intentata ſcelera: quam ob rem, inquit,

Quod captiuam duxerunt captiuitatem Solomonis, vt concluderent eam in Idumæam.

Hoc quidam ita explanauerunt, quod cum Solomon captiuos olim Idumæos feciſſet, ac in Idumæam concluſiſſet bellum gerentes cum Iudæis libertate hos donauerunt, Idumæiſque reddiderunt. Verum mihi hoc procul abeſſe à veritate videtur, nam decem reges à Solomone vſque ad præſentem prophetiam extiterunt, plurimumque tempus intercеſſit. Ego vero hunc locum ita explicandum exiſtimo. Extremi Iudææ tribui [illegible] continentes cum hac bellum gerentes, quos capiebant, non aliis,

C

quam Idumæis vendebant, qui illorum inimici, & quam maxime hoſtes erant: itaque captiuorum Iudæorum *captiuitatem* appellauit ab illuſtri & præclaro rege, ſplendorem & claritudinem populi demonſtrans: ex qua crudelitate natus dominus, minatur igni ſe Gazam traditurum, ac ſimul cum ea alias vrbes exterarum gentium: eiuſdem tetaccenſat etiam Tyrum, & crimen augens, ſubiunxit,

Et non ſunt recordati teſtamenti fratrum.

Cum Solomon & C[illegible] Tyri rex fraternum amorem inter ſe inſtituiſſent, & hic ad ſubſtructionem diuini templi ligna cedrina ſuppeditaret, ille vero vicиſſim frumentum redderet, in huius amicitiæ oblitionem venerunt Tyrii, & ſimiliter vt Gazæi in Iſrael peccauerunt iure contra eos eandem ſententiam tulit. De Idumæis dixit, quod iterum, tertio & ſæpius patientia in eos vſus non amplius tolerabo eam, quam video eos maxime exercere in fratrem inſaniam. non enim naturam eſſe eandem cogitare voluit, neque quod pariter in eodem ventre habitauerint, ſed homicidii plenum contra eum gerere animum perſeuerauit: quare minatur vt Syros, & alie-

D

nigenas, & Tyrios, ita ſe hos igni traditurum, *ignem* vocat Aſſyriorum exercitum, ignis more omnia vaſtantem. Itaque igne vtentes, vt par [illegible], pagos combuſſerunt, vrbes incenderunt, ac funditus omnia deleuerunt.

Et violauerit vuluam.

C[illegible] naturam indicat immanitatem, quippe qui cũ frater eſſet, & vterinus, genuini enim fratres erant, furere in eum nunquam deſiit, atque ipſi vuluæ, quam ambo habitauerant, prope perniciem attulit.

Et rapuit in teſtimonium horrorem ſuum.

Hoc eſt, Huiuſmodi contra ſe teſtimonium reliquit, quod horroris plena commiſit. Eadem dixit de Amanitis: quorum multa patientia vſus, ob multa delicta, quæ ſæpe admiſerunt, nunc vltione ſumam, [illegible] mentionẽ facit iniquitatis, quam aduerſus Iſrael ediderunt.

[illegible] quod diſſecuerint prægnantes Galaaditarum, vt [illegible] terminos ſuos.

Etenim in Galaaditis finitimi crudelitatem & [illegible]nitatem in eos exercentes, non viros ſolum ſuſtulerunt, ſed etiam [illegible] editos [illegible] mulieres [illegible]rum [illegible] geſtantes interficientes vt Iſraelitis diminutis, ipſi eorum agros poſſiderent. Præterea, inquit,

Succendam ignem ſuper muros Rabba, & deuorabit fundamenta eius cum clamore in die belli & commouebitur in die conſummationis ſuæ, & ibit Melchom in captiuitatem, ſacerdotes eorum, & principes eorum ſimul, dicit Dominus.

Perſpicue hic docuit, cuiuſmodi ignem in aliis vocauerit. Cum ſubiunxit, *In die belli*, minatur ſe ſimul cum populo, quod colit idolum captiuum abducturum. Erat au-

F

tem *Melchom* falſus Amanitarum Deus, qui non modo ſacerdotes & principes, ſed ne ſe captiuum quidem vindicare à captiuitate potuit. *Rabaath* vocat Amman metropolim, quæ nunc in Arabia Philadelphia voce Græca, Syrorum vero lingua Amman appellatur. Minatur etiam illum eundem ignem bellicum Moab, cum ait, vna cum populo principes ſe perditurum, quod præter ingentem eorum impietatem, multam inhumanitatem admiſerunt in regem Idumæorum: nam cum is aliquando ſubſidio Iſraelitis veniſſet, inſidiis poſitis, hunc comprehenderunt, cumque captiuum ſuis idolis immolauerunt, tamdiuque illius pyram incenderunt dum oſſa omnia de[illegible]grata eſſent. Atq; ita de alienigenis abſolutis prædictionibus, aduerſus populum vertit prophetiæ ſermonem, & primum Iuda tribus iniquitatem in medium affert.

CAP. II.

SVper tribus impietatibus filiorum Iuda, & ſuper quatuor non auerſabor eos, quia repulerunt legem Domini, & præcepta illius non cuſtodierunt, & decepti ſunt in vanitatibus ſuis, quas ſecuti ſunt patres eorum, & emittam ignem in Iuda, & deuorabit fundamenta Hieruſalem. Hæc dicit Dominus.

G

In bellicum ignem tradam Iuda & Hieruſalem, quod leges meas prorſus contempſerunt, ac peruerſam patrum animi ſententiam ſecuti, idolis manufactis, quæ *vanitates* appellat, ſeruire perſeuerarunt, quæ quidem ſceleſte facta paſſus, non in reliquum tempus priſtina animi patientia vtar. Tum ab his ad decem tribus ſe vertens, inquit ſe neque hos diu paſſurum.

Pro eo, quod vendiderint argento iuſtum, & pauperem propter calceamenta, quæ calcant ſuper puluerem terræ, & pugno percutiebant capita pauperum, & viam humilium declinabant, & filius & pater eius ingrediebantur ad eandem puellam, vt contaminarẽt nomen Dei ſui.

Hi inquit, ad ſolum quæſtum intuentes, vendiderunt iuſtum, ſordidoque lucro aſſeruientes, ne calceos quidẽ pauperum lucrifacere recuſarunt, qui externum hominibus vſum præbent: iniuria affectos deſeruerunt, pauperes verberationibus vexarunt, contumelioſe acceptorum iuſtam cauſam non admiſerunt, ac beſtiarum more inuicem alii cum aliorum vxoribus coitu ſeſe commiſcuerũt, vt ne filius quidem pellice patri deuota abſtinuerit, neque pater vxorem filii integram eſſe permiſerit. Itaque inde naturæ iura confuſa ſunt, ac denique obſcura cognationis nomina. Et hæc inquit, fecerunt, *vt Dei ſui no-*

H

men contaminarent: nam vicini externi finitimi hæc audientes, vniuerſorum Deum maledictis perſequebantur, vel quod tanquam eiuſmodi inſtituerit, vel quod talia inique committentes toleret. Ad hæc adiicit,

Et veſtimenta ſua alligantes funibus faciebant vmbracula iuxta altare, & vinum de calumniis bibebant in domo Dei ſui.

Non enim diuino templo debitum honorem tribuebant, ſed in illo tabernacula ex veſtibus molientes, ex iniuſtitia partum vinum bibebant: neque illis interea in mentem venit, vt

Ego abſtuli Amorræum a facie eorum. Cuius erat ſicut altitudo cedri ſublimitas eius, & fortis quaſi quercus, & arefeci fructum eius deſuper, & radices eius deorſum.

Hæc per tranſlationem, & immutationem dixit, magnitudinem eorum hominum qui tum erant & robu

A Num. 13. oſten… eo enim miſſi … ratores à Moſe magno terrore … *illos eſſe Enach & gigantum filios*: adeo proceri nimirum erant, *vt eorum comparatione quaſi locuſtæ videremur*. Itaque ait Deus quos tam excellos & fortes viros non veſtro robore vſi, viciſtis. Nam quomodo viciſſetis, qui vel eorum fama ſola perterrefacti, ad Ægyptum redire conati eſtis? Atqui ego illum radicitus reuelli. *Radices* vocat patres; *fructum* filios. Eo enim, inquit, neceſſe eſt, vt vos … ordem mini beneficiorum ante vobis collatorum …

Ego eduxi vos de terra Aegypti, & circumduxi vos in deſerto quadraginta annis, vt poſſideretis terram Amorræorum, & aſſumpſi de filijs veſtris in prophetas, & de iuuenibus veſtris in ſanctificationem. Nunquid non eſt ita filij Iſrael? dicit Dominus: propinabatis vinum Nazaræis, & prophetis mandabatis dicentes, Ne prophetetis.

Si quod, inquit, mendacium in verbis meis inuenitis, arguite: atqui hoc non poteſtis, non enim ignoratis, quam vera hæc beneficiorum enumeratio, quæ contra ſemper feciſtis: nam non modo leges meas non obſeruaſtis, ſed vino quoque obruiſtis mihi conſecratos: hos enim vocat *Nazaræos*, nullius commoditatis eſſe docentes erga me obſeruantiam: atque prophetis à me miſſus, ne præſignificarent ea, quæ ſibi imperaſſem, prohibuiſtis, meam, quod planum cernere eſt, vocem grauiter ferentes.

Quapropter ecce ego voluam ſuper vos, ſicut voluitur plauſtrum plenum ſtipula, & peribit fuga à curſore, & fortis non obtinebit fortitudinem ſuam, & pugnator non ſaluabit animam, & ſagittarius non ſuſtinebit, & velox pedibus ſaluari non poterit, & eques non ſaluabit animam ſuam, & nudus fugiet in die illa.

Tantis, inquit, vos onerabo ſupplicijs, vt lugeatis, & gematis ſicut plauſtrum graui onere preſſum, interea dum trahitur gemebundo ſtridore concrepat. Atqui cum hæc mala in vos inferentur, nemo ne velociſſimus quidem fuga ſalutem aſſequetur, neque ſtrenuus robur virile poſſidebit, neque ſagittarius arte iaculandi utetur, neque eques, celeritate equi adiutrice vtens, ſalutem conſequetur, *ſolus nudus effugiet in die illa, dicit Dominus.*

C Erudiens enim vos ego hinc vobis calamitatem afferam: eos, qui aliqua naturæ præſtantia excellunt, vel arti confidunt, trucidandos tradam: his autem omnibus priuatis, videlicet neque diuitias, neque artem, neque robur habentes, quoniam omnibus rebus denudati ſalui & integri effugiant, efficiam.

CAP. III.

AVdite verbum hoc, quod locutus eſt Dominus ſuper vos domus Iſrael, & contra omnem tribum, quam eduxi de terra Aegypti, dicens: veruntamen vos cognoui de vniuerſis tribubus terræ, idcirco vlciſcar ſuper vos omnes iniquitates veſtras.

Conuenit, inquit, quæ dicuntur, breui vos audire illud beneficium, memoria complectentes, quod factor & dominus ſingulari & ſummo quodam ſtudio ſemper vos curaui, vnde factum eſt, vos vt Ægyptiorum ſeruitute liberauerim. Hoc vero *contra omnem tribum, quam de terra Aegypti*, non alios quoſdam deſignat, ſed quoniam Iſrael commemorauit. Poſt vero Iſrael diuiſionem, decem tribus Iſrael nominatæ ſunt. Tum ad auditionem eorum, quæ dicuntur, inuitat Iuda & Beniamin, poſtea oſtendens, vt eo permittente hoſtium exercitus impetum facit, quibuſdam ſimilitudinibus verbi ſui fidem facit.

D *Si ambulabunt duo ſimul omnino, niſi cognouerint ſe? ſi rugiabit leo de ſaltu ſuo prædam non habens? ſi dabit catulus leonis vocem ſuam de cubili ſuo omnino, niſi aliquid rapuerit? ſi cadet auis ſuper terram, niſi aliquid apprehenderit? ſi clanget tuba in ciuitate, & populus non timebit? ſi erit malitia in vrbe, quam Dominus non fecit?*

Quemadmodum, inquit, non fieri poteſt, vt duo ſimul iter quoddam teneant, non inter ſe communicantes, quo & quamobrem proficiſcantur: aut vt leo rugiat cum non ſit præda, aut ſine venatore auis cadat, omniaque alia ſupradicta fiant, ſic non fieri poteſt nolente Deo, vt de quopiam vltio capiatur. *Malitiam* vltionem vocauit vſu peruulgata conſuetudine: *mala* enim vocare E
ſolemus morbos, ſupplicia, immaturas mortes, peſtes, bella, atque his ſimilia, non quia natura hæc mala ſint, ſed quod hominibus malum afferunt, triſtitiam, & luctum aduehunt. Hoc nos planius Ionas propheta docuit, cum dixit: *Egit pœnitentiam Deus ſuper malitia, quam* Iona 4.
locutus fuerat: hoc eſt, ſuper minis perniciosis, & malum afferentibus, quod hæc ita ſe habeant, quodque non fieri poſſit, non permittente Deo, vt de quopiam ſupplicium ſumatur, ex his rebus diſce. Per prophetas prædicit, quæ mala ſit allaturus peccatoribus.

Quia non faciet Dominus Deus aliquid, niſi reuelauerit eruditionem ſuam ad ſeruos ſuos prophetas: leo rugiabit, & quis non timebit?

Non hoc itaque ignorantes, veras admittite prædictiones, quas nos vobis non ſine metu afferimus. Si enim leo rugiens omnes audientes ſe perterrefacit, multo magis nos, cum metu Dei iubentis prophetiam dicemus. Hoc oſtendit, cum ait:

F *Dominus Deus locutus eſt, & quis non prophetabit? annunciate regionibus in Aſſyrijs & in regionibus terræ Aegypti, & dicite: Congregamini ſuper montem Samariæ.*

Quoniam prophetarum verbis non fidem habuiſtis, Aſſyrijs & Ægyptijs commiſſas iniquitates in montibus Samariæ propalam oſtendam.

Et videte mirabilia multa in medio eius.

Hæc per ironiam dixit, & quo apertiorem ſermonem faceret, ſubiunxit:

Et oppreſſionem in ea, & ignorauit quæ futura ſint coram ea, dicit Dominus, qui theſaurizant iniquitatem.

Quamplurimas iuſtitias committentes, & pauperes ſeruituti opprimentes cognoſcere noluerunt, quales fructus afferat iniquitas, ſed theſaurizant iniquitatem, miſeriam, & captiuitatem inde metentes. Conuenientiſsime, *theſaurizant*, poſuit, docens vt nihil ex ijs, quæ facimus, obliuioni mandatur, ſed velut theſauro quodam Dei memoria praue & recte facta aſſeruantur.

Propterea hæc dicit Dominus Deus, Tyrus & in circuitu tuo terra deſerta erit, & detrahet de te fortitudinem tuam, & diripientur regiones tuæ.

Ab ijs quæ in vicinos fient, cognoſce, quæ contra te edentur, nam non Tyrus ſola, ſed circumuicinæ gentes vna tecum vaſtitati tradentur. G

Hæc dicit Dominus, Quomodo ſi euellat paſtor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, ſic euellentur filij Iſrael qui habitant in Samaria contra tribum, & in Damaſco.

Quemadmodum cum leo ouem rapuit, omnino deuorat, ac relictis tantum, quæ adeſum inutilia ſunt, diſcedit, quæ colligere paſtor cogetur, vt ouium domini demonſtret ouem illam à feris interceptam fuiſſe: Sic decem tribus Aſſyrijs tradentur. Illi autem ſoli captiuitatem effugient, qui propter nimiam vilitatem & infirmitatem ab illis contemnentur. Hæc autem, inquit, etiam Damaſco vſu euenient, eandem perniciem ſuſtinebit. Hoc vero contra tribum in medio poſitum oſtendit, vt Iuda tribus tum horum malorum expers exiſteret, nam Sennacherib, cum in Hieruſalem bellum intuliſſet, exercitu ſuo profligato, cum ignominia rediſt: quamobrem hæc

H *Sacerdotes audite, conteſtamini domum Iacob, dicit dominus Deus omnipotens: quia in die, qua vlciſcar iniquitates Iſrael ſuper eum, vlciſcar & ſuper altaria Bethel, & ſuffodientur cornua altaris, & cadent ſuper terram, confundam & percutiam domum pinnatam ſuper domum æſtiuam, & peribunt domus eburneæ, & adijcientur domus aliæ multæ, dicit Dominus.*

Non, inquit, modo ſplendidas domos, ſed obſcuras quoque, & viles demoliar, ignique vaſtandas tradam, ſimulque cum domibus ad hyemandum comparatis domos laxas ad æſtatem tolerandam accommodatas incendam. Cæterum *pinnatam hyemalem* conuerterunt Aquila, Symmachus, & Theodotio: tanquam enim quibuſdam alijs vndiquaque circundantibus muris, huiuſmodi domos habitatores calfaciunt, tum demoliar

A altaria Bethel impietatis inuitamenta, ac cum non viri ſoli, ſed mulieres etiam maximam impietatem in ſe admiſerunt, iure etiam has arguit, perniciemque minatur.

CAP. IV.

Audite verbum iſtud vaccæ Baſanitidis, quæ eſtis in monte Samariæ, quæ opprimitis pauperes, & conculcatis egenos, quæ dicitis dominis veſtris, date nobis, vt bibamus.

Vaccas Baſanitidis eas mulieres vocat, luxu, & voluptatibus diffluentes, eiuſmodi enim erant vaccæ Baſanitidis ob pabuli copiam exultantes: vnde fiebat, vt bona tenuiorum in rem ſuam conuerterent, atque viris, quibus ex diuina lege ſubditæ erant, imperare non vererentur, in ordinemque eos redigi iuberent, cuiuſmodi Iezabel fuit, viro tanquam mancipio vtens. Propter hanc iniquitatem,

B *Iurat Dominus per ſanctos ſuos, quoniam ecce dies venient ſuper vos, & tollent vos in armis, & eos, qui vobiſcum ſunt in ollis negociatores peſtilentes, & eiiciemini nudi contra inuicem, & proiiciemini ſuper montem Armana, dicit Dominus.*

Accommodate, ait, vobis in tempore pœnas infligam, daboque vos hoſtibus, vt viri veſtri, *eos enim*, dicit, *qui vobiſcum ſunt ollis*, quibus ignis ſubiectus eſt, ſimiles ſint ex zelotypia, & conſpectu ſtupri vobis illati: tum hoſtes tanquam flamma quadam flagrantes cum furore in viros veſtros, tum in vos libidinis incendio exardebunt, omni amictu denudatos viros, & mulieres pariter abigent in Armana montem abducentes. Symmachus *Armana* conuertit *Armeniam*: Theodotio vero *excelſum montem*. Cæterum iurat dominus *per ſanctos*: Symmachus *per ſanctitatem ſuam* poſuit. His dictis iuſiurandum interpoſuit, vt veram eſſe prophetiam confirmaret.

Introiſtis in Bethel, & inique egiſtis in Galgala: multiplicaſtis impie agere, & intuliſtis mane hoſtias veſtras, in die tertio decimas veſtras.

C Hæc vero, inquit, ſuſtinetis, quod in Bethel, & in Galgalis impietatem in vos admiſiſtis, tridui feſtos idolis celebrare attentaſtis, meas decimas meis ſacerdotibus conſtitutas, impietatis miniſtris attuliſtis, fœdera quædam, & pactiones cum idolis confeciſtis, vt eorum leges ſequeremini. Hoc enim explicauit, cum dixit:

Et legerunt foris legem, & inuocauerunt confeſſiones.

Legem non diuinam vocat, ſed ab his, qui idolis ſeruiunt, impoſitam, deinde prophetæ annunciare iubentur, cum ait:

Annunciate, quia hæc dilexerunt filij Iſrael, dicit Dominus Deus.

Non enim obiter & ſuperuacanea opera talem impietatem commiſerunt, ſed ardenti ſtudio, & ſummo amore erga hæc extiterunt.

Et ego dabo vobis ſtuporem dentium in cunctis vrbibus veſtris, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris, & non eſtis reuerſi ad me, dicit Dominus.

Stuporem *munditiam dentium* Symmachus & Theodotio interpretati ſunt: ſignificat vero famem: eorum enim, qui nihil edunt, nullas reliquias cibi dentes habent ſibi inhærentes: itaque cum fames & inopia vos comprehenderit (quoniam ob bonorum copiam in largitorem donorum inſultaſtis) dentes veſtri ſtuporem

D perpetientur, non amplius cibo veſci valentes, ſed ſimiles facti his, quos aut labruſca, aut aliud quippiam acerbius ſtupefecit, qui cibum conficere non queunt, atqui hac vobis adhibita correctione, in priſtinis malis permanetis. Veruntamen non deſiſtam curare vos, quin alteram vobis afferam correctionem.

Et ego repreſſi à vobis pluuiam ante tres menſes vindemiæ, & pluam ſuper ciuitatem vnam, & ſuper ciuitatem vnam non pluam: pars vna irrigabitur, & pars ſuper quam non pluet, areſcet: & congregabuntur duæ, & tres ciuitates in ciuitatem vnam, vt bibant aquam, & non ſatiabuntur: & non eſtis reuerſi ad me, dicit Dominus. Percuſſi vos in ardore, & in aurugine multiplicaſtis hortos veſtros, vineas veſtras, & oliueta veſtra, & ficus veſtras comedit eruca: & ne ſic quidem conuerſi eſtis ad me, dicit Dominus. Emiſi in vos mortem in via Aegypti, & occidi in gladio iuuenes veſtros cum captiuitate equorum veſtrorum, & eduxi in igne caſtra veſtra in ira mea: & ne ſic quidem conuerſi eſtis ad me. E

Et ego repreſſi à vobis pluuiam ante tres menſes: hoc eſt, pluuiam ſerotinam inhibens, terram ſterilem reddidi. Tum interpoſui miſericordiam, oſtendique, vt non hæc ſua ſponte & per ſe accidant, ſed meo permiſſu & iuſſu fiant. Huic quidem vrbi pluuiam dabo, illi vero eiuſmodi irrigationem non impartiar: itaque hæc terra prorſus exſiccabitur, alia ſeorſum pluuia madebit. Eiuſmodi autem erit aquarum inopia, vt duæ, treſque vrbes pariter ad vrbem habentem aquam concurrant, bibere expetentes: neque ita tamen ſatietate ſitis reſtinguentur. Et tamen cum tam grauiter ægrotetis, iamque rurſus in alia mala incurreritis, permanetis in iniquitatibus veſtris. Atqui ego animarum nimirum medicus, aliud cauterium attuli, morbos videlicet varios vobis inferens, modo combuſtiones, modo aurugines: vobis tamen impietas non excidit. Iam vero poſt hanc correctionem erucæ deuorandum tradidi, quicquid in veſtris vineis, aut oliuetis, aut ficetis hortiſue delectabile habuiſſetis, F & ne hoc quidem vobis perſuaſit, vt cognoſceretis harum correctionum auctorem. Ad hæc adiungit, quod ab Aſſyrio fugientes, & in Ægyptum peruenire ſtudentes, gladio Aſſyriorum tradidi, tanquam in igne quadam ira vſus: veruntamen ne inde quidem honeſtum & decorum agnoſcere voluerunt: quamobrem, inquit,

Subuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorram.

Non alium illud feciſſe demonſtrat, ſed de ſe ita loquitur.

Et facti eſtis ſicut torris erutus de igne: & ne ſic quidem conuerſi eſtis ad me, dicit Dominus.

Quemadmodum torris ſemiuſtulatus ignis efficaciam & vires oſtendit, verum ad nullam rem vtilis eſt, niſi vnico igni, ſic vos multis cæſis in captiuitatem correpti, omni potentia ſpoliati, ad ſolam ſeruitutem apti exiſtitis.

Propterea ſic faciam tibi Iſrael, veruntamen quia ſic faciam tibi, præparare, vt inuoces Deum tuum Iſrael: quia ecce firmans tonitruum, & creans ſpiritum, & annuncians in homines Chriſtũ ſuum, faciens mane, & nebulam, & aſcendens ſuper excelſa terræ: Dominus Deus omnipotens nomen eius.

G *Propterea ſic faciam tibi.* Etſi ex inueterato morbo laboratis, tamen congruam vobis curationem afferam: hoc itaque liberatus morbo robuſto & inueterato, Iſrael dominum tuum implora & require, qui aerem rarum, & cedentem, & mollem in ſonitum horribilis tonitrui conuertit, ac ventus quos ipſe creauit, hoc cõmouet & conuerſat. Quod regem ad te liberandum delectum oſtendit: Cyrum intelligit. Eſt autem facillimum Deo in multa nocte facere diem, & in mediam diem offundere tenebras. Quemadmodum tibi in media die conſtituto (huic enim ſimilis eſt pax) captiuitatis caliginem inuexit: Sic ſeruitutis noctem ceſſare faciens, lætiſſimum libertatis diluculum exoriri iubet. *Aſcendit autem ſuper excelſa terræ*: hoc eſt, omnium eſt ſummus, & excelſiſſimus, omnemque orbem terrarum impleat cum ſit dominus & Deus, imperium omnium rerum tenet. Atque ita explicatis proſperis & ſecundis rebus, in contrariam partem conuertens ſermonem, nunc his perterrefacit, nunc illis conſolatur, & comparatur, vt prompte operam pœnitentiæ dare poſſint. H

CAP. V.

Audite verbum iſtud, quod ego aſſumam ſuper vos planctum. Domus Iſrael cecidit, non adijciet amplius vt reſurgat. Virgo Iſrael proiecta eſt ſuper terram ſuam, non eſt qui ſuſcitet eam.

Miſericors dominus male affectos, atque pœnitere nolentes non dedignatur lamentari. Hoc vero, *Non adijciet amplius, vt reſurgat*: non libertati Euangelicæ contrarium eſt, quin potius ſignificat, quod non amplius per ſuos regentur, neque proprium regem habebunt. Si quis diligenter attendat, inueniet horum exitum poſt eam inſaniam, quam in ſaluatorem noſtrum ediderunt, tum enim ceciderunt, ac in illo caſu in hanc diem

per-

A permanſerunt, *Virginem* eam vocat, propter priorem pietatem proiectam, & corruptam, propter cultum, quem idolis poſtea dedit. *Non eſt qui ſuſcitet eam:* oſtendit, vt nullo ſubſidio humano adiuuatur, Deo enim repugnante nec Ægyptiorum rex, nec alius quiſpiam eis auxiliari potuit. Deinde prænunciat eorum futuram paucitatem, cum ait.

Vrbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Iſrael: quia hæc dicit Dominus ad domum Iſrael, Quærite me, & viuetis. Et nolite quærere Bethel, & in Galgala ne ingrediamini, & ſuper puteum iuramenti non tranſeatis, quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit, quaſi non ſit.

Puteus iuramenti. שְׁבַע בְּאֵר Berſabee.

At tandem aliquando Bethel & Galgala, & ſuper puteum iuramenti idolorum cultu relicto, meam quærite prouidentiam: inde enim vitam conſequemini. Bethel autem, & Galgala ſimul cum idolis tradentur hoſtibus. Non obſcura vero inſania erat, non ſolum ex puteo illo non recordari pietatis Abrahæ, ſed etiam apud eum impietatem committere.

B *Quærite Dominũ & viuite, ne forte ſuccendatur vt ignis domus Ioſeph, & deuoret eam, & non ſit qui extinguat domum Iſrael.*

Ex his aperte cognoſcimus, vt peccatum nobis incendit flammam malorum, vt vero in Deum amoris ſtudium vitam nobis conciliat.

Qui facit in excelſo iudicium, & iuſtitiam in terra poſuit.

Quod ſibi videtur, iudex iuſtus, inquit, decernit & iudicat, atque eius iudicia in terra perficiuntur.

Qui facit omnia & transformat, & conuertit in mane vmbram mortis, & diem nocte contenebrat, qui vocat aquam maris, & effundit eam ſuper faciem terræ, Dominum Deus omnipotens nomen eius.

Confidite, inquit, Dei poteſtati, hancque ſpem amplectimini: facile enim & facit, & tranſformat quod vult, atque ei facillimum eſt maxima pericula in animi tranquillitatem & ſecuritatem transferre. *Vmbram mortis,* magna pericula nominauit. Tum felicibus facile miſerias inferre poteſt, ſimulque aquam maris nutu ſuo in aerem ſubtrahens, nubibus irrigat terram. Deus enim eſt,

C & omnium rerum dominus.

Qui diuidit contritionem ſuper robur, & miſeriam ſuper munitionem adducit.

Nullo negotio infirmatos ad priſtinum robur reducit, & robuſtos in miſerias & debilitatem deducit.

Odio habuerant in portis arguentem, & verbum ſanctum abominati ſunt, propterea quia pugnis percutiebatis pauperes, & munera electa accipiebatis ab eis. Domos dolatis lapidibus ædificaſtis in eis, vineas deſiderabiles plantaſtis, & non bibetis vinum earum, quia ego cognoui multas impietates veſtras & fortia peccata veſtra, conculcantes iuſtum, accipientes commutationes, & pauperes in portis declinantes.

In more antiquorum poſitum erat, quantum nonnulli ferunt, vt conuentus pro foribus agerentur, iudiciaque haberentur: quo congregabantur, eo prophetæ reprehenſiones afferebant: veruntamen iniuſte ac impie viuentes: non veris obiurgationibus obtemperabant, neque iuſti verbum recipiebant. Cum itaque hæc commiſeritis, & pauperes præterea oppreſſos manu, & procacitate linguæ aſſidue contumelioſe acceperitis, tum munerum corruptelis gaudentes ſtuduer... is facultates veſtras augere, hoc cognoſcite, quod non habitabitis in domibus, quas belle & pulchre inſtruxiſtis, & ornaſtis, neque vineas, quas magno ſtudio plantaſtis, vindemiabitis: nam immenſa impietas veſtra & iniquitas, horum

D vſu vos priuabit. Conculcaſtis iuſtitiam, munera à potentioribus accipientes, iudicijs veſtris pauperes condemnantes.

Ideo qui intelligit in tempore illo, ſilebit, quia tempus malum eſt.

Omnis prudens, ac qui honeſtum intelligere poteſt, videns mala vobis exaggerate & cumulate illata, cumque ſtupore admirans prædictionis veritatem, præ moleſtia loqui nihil poterit: itaque

Quærite bonum & non malum, vt viuatis, & erit ſic Dominus Deus omnipotens vobiſcum, ſicut dixiſtis: odio habuimus mala, & dileximus bona: & reddite in portis iudicium, vt miſereatur dominus Deus his, qui reliqui ſunt de Ioſeph. In cunctis plateis planctus, E *& in omnibus vijs dicetur, væ, væ. Vocabitur agricola ad luctum, & ad planctum, his qui ſciunt lamentationem: & in omnibus vijs planctus, quia pertranſibo per medium tui, dicit Dominus.*

Verbis, inquit, facta reſpondeant, & qui profitemini vos amare bona & honeſta, à vitijs ſitis abhorrentes, re ipſa veritatem verborum oſtendite: hoc dum fiet, ab omnipotente Deo vitam aſſequemini: ſin hæc non feceritis, plateæ, & viæ lamentis & gemitibus perſonabũt: vt etiam agricolæ, agrorum cultu abiecto, lamentis & plagoribus ſint poſituri operas ſuas. Hæc autem præſente me pœnarum & ſuppliciorum auctore efficientur.

Væ deſiderantibus diem domini, vt quid hanc vobis diem Domini? & ea eſt tenebræ, & non lux: quomodo ſi fugiat homo à facie leonis, & incidat in eum vrſus, & introeat in domum, & innitatur manibus ſuis ſuper parietem, & mordeat eum coluber. Nonne tenebræ dies domini, & non lux, & caligo, & non habet ſplendorem?

F Cum autem quidam eſſent in temeritate innutriti, in pertinacia obfirmati, qui fremebundi prophetarum vaticinationibus repugnarẽt, diuina oracula falſa vocitantes, prædictionum abſolutionem, perfectionemque expoſtulantes, eos dominus lamentis & fletibus dignos appellat, qui nimirum tenebras pro luce deſiderarent videre. Qui autem prophetiæ finem videre expetunt, nihil differunt ab homine, qui cum leonem impetentem effugiſſet, quam mox in vrſum incurrit, cumque inde metu plenus domum occupaſſet, inconſideratuſque ex animi perturbatione ad parietem manũ firmaſſet, ab acerbiſſimo colubro morſus ſit: nam quemadmodum ille tenebras, & non lucis ſplendorem in illa die videt, ſic iſti altiſſimis tenebris in illa die vltionis tradentur.

Odio habui & repuli feſtiuitates veſtras, nec odorabor in conuentionibus veſtris & ſi obtuleritis mihi holocauſta & ſacrificia, non ſuſcipiam, & ſalutare præſentiæ veſtræ non reſpiciam: transfer à me ſonitum carminum tuorum, & pſalmum organorum tuorum non audiam.

Eadem per Eſaiam eis dixit Dominus: *Quid ad me multitudo victimarum veſtrarum, dicit Dominus? Plenus ſum holocauſtis arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem vitulorum, & hircorum nolo.* Et deinceps omnia enumerat, quæ ex lege ei offeruntur, ea omnia vt ſe dicit execrari, ſimiliter etiam hoc loco ſe dicit feſtos odio perſecuturum, ſacrificia in conuentionibus oblata non eſſe ſuſcepturum: nã, *Non odorabor,* poſuit loco non ſuſcipiam. Eodem modo de Noe beatus Moſes inquit: *Odoratus eſt dominus odorem ſuauitatis:* hoc eſt, approbauit eorum, qui obtulerant ſacrificia, inſtitutum & voluntatem: non his enim Deus eget, ac ne pro ſalute quidem ſua victimas offerentibus, meam, inquit, præſentiam præſtabo. Deſine igitur cantare cantica: ceſſa vti muſicis inſtrumentis, his enim non delector, etſi principio hæc fieri iuſſi, rebus nimirum delectabilibus & ludicris ad ſeria te conducere ſtudens.

Eſa. 1.

G

Gen. 8.

Et voluetur ſicut aqua iudicium, & iuſtitia ſicut torrens validus. Nunquid hoſtias, & victimas obtuliſtis mihi in eremo quadraginta annis domus Iſrael, & aſſumpſiſtis tabernaculum Moloch, & ſidus Dei veſtri Rephan, figuras eorum, quas feciſtis vobis?

Conſtitutum contra vos iudicium iuſtum torrentis inſtar, & violentiſſimæ aquæ, in vos pœnas & ſupplicia inferet, exitumque inuenire non poteritis. Recordamini vt quadraginta annis in deſerto agentes, non ſacrificijs me coluiſtis, ſed ibi hanc impietatem exercuiſtis, H vt idolorum fabricatis ſtatuis, & ſideribus quibuſdam omni ex parte cultum adhibueritis. *Moloch, & Rephan* idolorum nomina ſunt: In procœmio prophetiæ de Moloch mentionem fecit. Quamobrem

Transferam vos trans Damaſcum, dicit dominus, Deus omnipotens nomen eius.

Cum Syrorum finitimorum ſuorum ſeruitutem grauiter ferrent, propheta perterrefacere volens magis longinquam prædicit. Intelligit autem de ſeruitute, quam Aſſyrijs ſeruituri eſſent. Hoc beatus Stepha-

A nus in Actis explanans, inquit, *Transferam vos trans Babylonem.*

Væ qui deſpiciunt Sion, & confidunt in monte Samariæ: vindemiauerunt primitias gentium, & ingreſſi ſunt ſibi.

Miſeri, inquit, & ter infelices, qui Samariæ confidentes, Sion contemnunt: & non animaduertere one, quemadmodum Deus non Sion pro obiicitas in terram promiſſionis primis habitatoribus funditus perditis, eos induxit, ſi o hæc non ita habere opinamini.

CAP. VI.

DOmus Iſrael tranſite omnes in Chalanen, & pertranſite inde in Emat magnam, & deſcendite in Geth alienigenarum optimæ ex omnibus regnis his, ſi ampliores ſunt termini eorum terminis veſtris.

B Si proficiſcamini in ſupradictas vrbes, quæ ſunt maximæ, & modo commemoratorum regnorum præſtantiſſimæ, plane cognoſceretis non eſſe minorem terram, quam colitis, ea, quam illi tenent.

Qui venitis in diem malum appropinquatis, & tangitis ſabbata mendacia.

Qui ſeſe fecerunt dignos, vt pœnas dent. *Diem malum*, vocat vltionis & pœnarum diem: qui videntur venerari ſabbata, in eis mille flagitia committunt.

Qui dormitis in lectis eburneis, & affluitis delicijs in ſtratis veſtris, & comeditis hædos de gregibus, & lactentes vitulos de medio armentorum: qui concrepatis ad vocem organorum quaſi ſtantia putauerunt, & non quaſi fugientia: qui bibitis vinum defæcatum, & primis vnguentis vngimini.

Increpationibus eorum delicias exagitans eos ſibi lectos ſternere eburneos ait, omnibuſque cubandi & edendi voluptatibus diffluere: tum hœdis ex grege, vitulis ex armento vobis apportatis perfundimini, inſtrumentiſque ſuaui harmonia vos permulcentibus plauſu

C manuum ad ſonum accommodato, vino odorato & defæcato adhibito, vnguenti ſuauiter olenti luxum cumulante redundatis: cum, inquit, ſic viueretis, & diſſolutum genus viuendi eſſetis amplexati, atq; hæc legitima & perpetua exiſtimaretis, non cogitaſtis eorum ſtatum fluxum, & parum diu ſtabilem.

Et nihil patiebamini ſuper contritione Ioſeph.

At nullo ſenſu doloris tolerabatis nefaria ſcelera admittentes. *Ioſeph* eos appellauit, quoniam ex Ioſeph natus eſt Ephraim, decem tribus Ephraim nominantur.

Propterea nunc captiui erunt ab principatu fortium, & auferetur hinnitus equorum ex Ephraim: quia iurauit dominus per ſemetipſum, dicit dominus Deus virtutum, quia ego abominabor omnem contumeliam Iacob, & regiones eius odi: & auferam ciuitatem cum omnibus habitatoribus ſuis.

Principes, inquit, viribus præſtantes eos captiuos abducent, denique Ephraim potentia capietur, veraciſſimus enim, & fortiſſimus eſt qui hunc calculum contra eum tulit: itemque arrogantiæ & contumeliæ eos condemnauit, & impietatem deteſtatus eſt.

Et erit, ſi remanſerint decem viri in domo vna, & mortui fuerint, & tollent domeſtici eorum, & conabuntur, & vt auferant oſſa eorum de domo. & dicet his, qui præſunt domui, ſi adhuc eſt apud te? & dicet, nequaquam: & dicet, tace, ne nomines nomen domini.

D Tanta, inquit, incolarum vrbis internecio fiet, vt in aliquibus ædibus omnes habitantes pereant, vicinique, propinqui genere ex alijs ædibus profecti, mortuorum cadauera humanda curent. Deinde inueſtigent, interſeſeque interrogent, nunquid ſit aliud inſepultum: inuentis autem reſpondentibus nihil eſſe, ſilentio, inquit, attoniti exeunt hoc facere inuicem iuſſi, vt Deo omnipotente hunc calculum ferente.

Propterea ecce dominus mandabit, & percutiet domum magnam ruinis, & domum paruam ſciſſionibus, ſi perſequentur in petris equi, ſi reticebunt à fœminis, quoniam conuertiſtis in furorem iudicium, & fructum iuſtitiæ in amaritudinem, qui lætamini ſuper nullo verbo bono: nonne in fortitudine noſtra habuimus cornua?

Equi, inquit, in petris currere non poſſunt, neque hoſtes contra vos proficiſcentur, priorem veſtram excel-

E ſitatem ob flagitia admiſſa aſpernati, quemadmodum equi ad equas quas proſpexerunt, hinniunt. ſic hoſtes expeditiſſimo impetu in vos vtentur, quoniam iudicis iracundiam in vos concitaſtis, acerbamque & iuſtam ſententiam ferre coegiſtis, nam non honeſtis rebus vos oblectatis, at faſtu, & ſuperbia intumeſcentes, veſtris viribus priuſquam adhibitis.

Quia ecce ego ſuſcitabo ſuper vos domus Iſrael, ait dominus Deus exercituum, gentem: & conteret vos, ne vt introeatis in Emath, & vſque ad torrentem occidentis.

Hoc eſt, ex omni terra à vobis antea habitata vos expellam. Hieroboam enim, ſub quo hæc prophetia edita eſt, propagauit, inquit, fines Iſrael ab Emath vſque ad mare occidentale: vt regnorum docet hiſtoria. atqui ego, inquit, veſtros fines hoſtibus tradam.

CAP. VII.

SIc oſtendit mihi dominus, & ecce fœtus locuſtarum venit matutinus, & ecce bruchus vnus Gog rex, & erit ſi compleuerit, vt deuoret fœnum terræ. Et dixi: Domine Deus propitius eſto: quis ſuſcitabit Iacob, quoniam modicus eſt? pœniteat te domine ſuper hoc, & hoc non erit, dicit dominus.

F Cum horribile, inquit, ſpectaculum illud vidi Deum rogaui, vt miſereretur, atque internecionem reſtringeret, non ille tamen meis precibus aſſenſus eſt. propter (vt veriſimile eſt) iniquitatis magnitudinem. *Fœtus autem locuſtarum*, appellauit Aſſyrium: *Bruchum* vero Babylonium. Cæterum *vnus Gog rex* exercitus magnitudinem indicat. Quemadmodum, inquit, Gog Scythicarum gentium rex contra Hieruſalem quam plurimam multitudinem coegit, ſic Aſſyrij, & Babylonij maximum exercitum aduenient. quin etiam & brucho & locuſtæ eorum fructus tradidit, & ſimiliter erucæ, hoc enim ſupra prædixit.

Sic oſtendit mihi dominus Deus & ecce vocauit iudicium in igne dominus Deus, & deuorauit abyſſum multam, & comedit partem: & dixi: Domine deſine: quis ſuſcitabit Iacob, quoniam paruulus eſt? pœniteat te domine ſuper hoc, & hoc non fiet.

Iudicium vocat iuſtam Dei ſententiam: *Ignem* vero, hoſtes *Abyſſum multam*, infinitas gentes ab illis in ſeruitutem redactas. *Partem* autem appellat Iſrael. Sic enim

G etiam Moſes inquit: *Et facta eſt pars domini populus eius Iacob.* Tum rurſus, vt hæc vidi, dominum rogaui, verum non perſuaſi. Deut. 32.

Sic oſtendit mihi dominus, & ecce vir ſtabat ſuper murum adamantinum, & in manu eius adamas, & dixit dominus ad me: Quid tu vides Amos? & dixi, adamantem. Et dixit dominus ad me: Ecce ego immittam adamantem in medio populi mei Iſrael, nequaquam vltra addam, vt pertranſeam eum: & diſſipabuntur aræ riſus & ſacrificia Iſrael deſolabuntur, & conſurgam ſuper domum Hieroboam in gladio. Et miſit Amaſias ſacerdos Bethel ad Hieroboam, dicens: Congregationes facit contra te Amos in medio domus Iſrael, non poterit terra ſuſtinere omnes ſermones eius.

Luculentam, inquit, & admodum duram plagam inferam, ſimilemque adamanti, qui ex omnibus materijs duriſſimus eſt, & fortiſſimus. Non in poſterum permittam impietatem ab his admiſſam impunitam præterire, quin vna cum ipſis altaria idolorum delebo, eorumque feſtos dies extinguam. Omne denique eorum regnum diſſoluam. *Domum* enim *Hieroboam* regnum vocauit: quandoquidem non tempore Hieroboam, ſed poſt

H hunc, & tres alios reges prædictio finem habuit. Cum autem hæc à propheta dicerentur, cumque Amaſias Bethel ſacerdos metueret, ne ſi minationibus diuinis populus perterrefactus fuiſſet, atque ad pœnitentiam ſe tradidiſſet: deſiſteret idola obſeruare, & ipſe interim quæſtus occaſionem amitteret, falſa veris aſſerens ad regem defert prophetam, & criminatur his verbis conſequentibus.

Dicit Amos: In gladio morietur Hieroboam, populus autem captiuus ducetur de terra ſua.

Quæ de populo & regno dixit, vera erant. quod vero de rege dixit, non obſcurum mendacium. Sed tamen minime hoc Hieroboam ad [illegible] prophetæ aſſerendam commouit: at ne hoc qu[illegible] Am[illegible]

A ſuaſit, vt deſiſteret prophetæ obtrectare. At ipſe prophetam iubet excedere, & in Iudæa agere, ibique futura prædicere, quod Bethel ſeiuncta ſit à regno Iſrael. Amos libere, & confidenter ſuum inſtitutum profitetur, & diuinitus ei donatam gratiam aperit, cum ait:

Neuteram propheta ego, neque filius prophetæ, ſed paſtor vellicans ſycamina.

Porro hoc, quod ait, *vellicans ſycamina*, hoc eſt, κνίζων συκάμινα, quod Aquila interpretatus eſt, ἐρευνῶν συκομόρους, hoc eſt, *ſcrutans ſycomoros*: & Theodotio, χαράσσων συκάμινα, id eſt, *colligens* ſiue exaggerans: & Symmachus, ἔχων συκομόρους, id eſt, *habens ſycomoros*. Arboris
Luc.19. ſpecies eſt *ſycomorus* in Palæſtina: cuius mentionem facit Lucas Euangeliſta, cum dixit in arborem ſycomorum aſcendiſſe Zachæum. Audiui quendam, cum illum Lucæ locũ enarraret, quod harum fructus non matureſcit, niſi prius illi breuem quandam inciſionem admoueris. Hanc igitur vero proximum eſt Septuaginta intellexiſſe, & vellicans loco exaggerans, vel colligens, poſuiſſe.

Et tulit me dominus ex ouibus, & dixit dominus ad me: Vade & propheta ſuper populum Iſrael. Et nunc audi ſermonem domini. Tu dicis, noli prophetare ſuper Iſrael, & ne congreges audientes contra domum Iacob: propterea hæc dicit dominus, vxor tua in ciuitate
B *fornicabitur, & filij tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, & terra tua funiculo diuidetur, & tu in terra immunda morieris, Iſrael autem captiuus ducetur de terra ſua.*

Agriculturam exercentem, & pecori ouillo vacantem me ſuſcepit dominus ex ouibus, & prophetiam docere iuſſit. Suſcipe igitur Amaſia etiam contra te prædictionem, quoniam me Iſrael populo prophetiam explicare vetas, ne lucra tua impediam. Scito igitur vxorem, quam nunc habes, te viſurum publice, & palam ab hoſtibus per vim ſtupratam, quia populum ad idololatriæ inſaniam pellexiſti: tu vero in externa terra è vita excedes: ac vniuerſus populus eaſdem, quas tu, pœnas dabit. Vobis autem ita affectis terra alijs tradita diuidetur.

CAP. VIII.

Sic oſtendit mihi dominus Deus, & ecce vas aucupis, & dixit, Quid tu vides Amos? & dixi, Vas aucupis.

Viſio hæc celerem & expeditam venationem Iſrael
C deſignat. Quemadmodum enim aues viſco facile capiuntur, ſic ab Aſſyrijs populus apprehendetur.

Et dixit dominus ad me: Venit finis ſuper populum meum Iſrael, non addam vltra, vt pertranſeam eum, & vlulabunt laquearia templi. In die illa, dicit dominus, multi cadentes erunt, in omni loco inijciam ſilentium. Audite hæc, qui conteritis mane pauperem, & opprimitis egenos de terra: qui dicitis, quando pertranſibit menſis, & negociabimur: & ſabbata, & aperiemus horreum, vt faciamus minorem menſuram, & maius pondus, & faciamus ſtateram iniquam, vt poſſideamus in pecunia pauperes, & egenum pro calceamentis, & de omni venditione negociemur.

Ignis hoſtium etiam in templum meum inuadet. *Templi laquearium vlulatum* appellauit clamorem intus necatorum, & crepitum lignorum deflagratorum. Cæterum *multi cadentes erunt, in* omni loco inijciam ſilentium. Tanta, inquit, cæſorum erit multitudo, adeoque altum ſilentium, vt & vias, & vicos vacuitate habitantium ſit occupaturum. Itaque hæc attendite, qui inopia, &
D paupertate conſtrictos opprimitis, qui Calendas & ſabbata conſideratis, & iniquos quæſtus facitis è ponderibus, & menſuris iniuſtis, multiſque modis item pauperes in ſeruitutem redigitis, atque ex omni genere negociationis pecunias conficitis.

Iurat dominus contra ſuperbiam Iacob: ſi obliuiſcetur in finem omnia opera veſtra, & ſuper his non conturbabitur terra, & lugebit omnis habitator eius, & aſcendet quaſi flumẽ conſummatio ipſius, & deſcendet quaſi fluuius Aegypti: & erit in die illa, dicit dominus Deus, occidet ſol meridie, & contenebreſcet ſuper terram in die lux, & conuertam ſolennitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum, & inducam ſuper omnem lumbum ſaccum, & ſuper omne caput caluitium, & ponam eã quaſi luctum dilecti, & qui cum eo ſunt quaſi diem doloris. Ecce dies veniunt, dicit domi-
E *nus Deus, & emittam famem ſuper terram: non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed famem audiendi verbum domini, & commouebuntur aquæ de mari vſque ad mare, & ab aquilone vſque ad orientem circuibunt quærentes verbum domini, & non inuenient. In die illa deficient virgines pulchræ, & iuuenes in ſiti.*

Superbiam vocat iniuſtitiam, quam petulanter in pauperes commiſerunt. Cum autem dominum iuraſſe dixit, ſuorum verborum veritatem oſtendit. Non, inquit, in futurum in obliuionem veſtra impia facinora venire patiar, ſed omnem, vt ſic dicam, in vos commouebo terram. Terra autem veſtra vacua relicta, vos captiui abducent. Hoc innuit, cum dixit: *Deſcendet quaſi fluuius Aegypti*, iam tum ſol medio die in tenebras conuerſus eſſe videbitur his, qui calamitatibus conſtringuntur, itemque feſtos dies in luctum, cantica in lamentum transferam, tumque habitum lugubrem ferent omnes, decora comæ tonſi, & ſacco veſtiti, vt mortem vnigeniti filij lugentibus ſimiles ſint. Famem præterea, & caritatem inueham non frugis, aut aquæ, ſed prophetiæ, & diuinæ doctrinæ, atque aquarum more huc illuc erroribus vagantes circumcurſabunt, verbum Dei inquirentes, & deſiderato fruſtrabuntur: ſed & virgines elegantes, & cum his enutriti iuuenes ſiti oppreſſi ad necem tradentur.

F *Qui iurant per propitiationem Samariæ: qui dicunt, viuit Deus tuus Dan, & viuit Deus tuus Berſabee.*

Fines autem hi erant terræ Iſraelitarum. In *Dan* altaria primus excitauit Hieroboam. *Berſabee* vero puteus eſt iuramenti, de quo ſupra mentionem fecit, vbi idola venerabantur.

CAP. IX.

Vidi dominum ſtantem ſuper altare, & dixit, percute ſuper propiciatorium, & commouebuntur veſtibula.

Per hæc oſtendit, vt Dei iuſſu, & non ſua virtute hos vincet Babylonius.

Et diſſice in capita omnium.

Hoc etiam B. Ezechiel vidit: etenim illic inuiſibiles poteſtates ſecuribus vtentes, vrbem omnem peruadere iuſſæ ſunt, atque omnes percutere præter eos, qui ſignum haberent. Idem hoc loco fieri iuſſit, cum ait: *Diſſice in capita omnium.* Atque in hunc modum infinita cæde deſignata infert,

G *Et reliquos eorum gladio interficiam: non fugiet ex eis, qui fugerit: & non ſaluabitur ex illis qui fuerit reſaluatus. Si defoſſi fuerint in infernum, inde manus mea euellet eos: & ſi aſcenderint in cœlum, inde detraham illos: ſi abſconditi fuerint in vertice Carmeli, inde ſcrutans auferam eos. & ſi demerſerint ſe ab oculis meis in profundum maris, ibi mandabo draconi, & mordebit eos: & ſi abierint in captiuitatem ante faciem inimicorum ſuorum, ibi præcipiam gladio & interficiet eos.*

Si, inquit, in infernum deſcenderint, inde eos manu ſubtraham: ſi in cœlum aſcenderint, quod non fieri poteſt, hinc eos deijciens hoſtibus tradam: ſin in Carmelum fugerint, nullo negocio illinc eos accipiam: ſin in maris altitudinem ſe demergere conentur, beluis illic agentibus conficiendos curabo: ſin autem ad hoſtes perfugere aggrediantur, neque ſic ſe tuebuntur.

Obfirmabo oculos meos ſuper illos in mala, & non bona: & dominus Deus omnipotens, qui tangit terram, & commouet eam, & lugebunt omnes habitatores terræ eius, & aſcendet ſicut fluuius conſummatio eorum, & deſcendet ſicut flumen Aegypti, qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & repromiſſionem ſuam ſuper terram fundat. H

Huic quod Dauid ait, ſimile eſt, *qui in excelſis habitat, & humilia reſpicit.*

Qui vocat aquam maris, & effundit eam ſuper faciem terræ: dominus omnipotens nomen eius.

Oſtendit poteſtatis opera, vt ex his confirmet minas.

Nonne vt filij Aethiopum vos eſtis mihi filij Iſrael: dicit dominus.

Cum eadem ſitis natura, qua Æthiopes, cæterique homines, maiori ſtudio tamen præter omnes curati eſtis: id quod explanauit, cum ſubiunxit,

A *Nonne Iſrael eduxi de terra Aegypti, & alienos de Cappadocia, & Syros de fouea?*

Priori patria relicta, alii item, inquit translati in alienas terras peruenerunt, vt Syri, vt alienigenæ: ſed alia conditione quam vos. Nam aliorum ſoli euerſionem, & commigrationē celebrat nemo, veſtram vero omnes homines in ore habent. Age vero illi quidem cum ſemigrarunt cum aliis habitantes, ad illorum leges ſe accommodare coguntur: vos contra indigenas ſuperaſtis, atque eos omnes funditus interemiſtis, cumque auxilio meo vteremini, terræ eorum domini effecti eſtis.

Ecce oculi domini ſuper regnum peccatorum, & auferam illud à facie terræ: veruntamen non in finem auferam domum Iacob, dicit dominus: quia ecce ego præcipio, & ventilabo in cunctis gentibus domum Iſrael, ſicut ventilatur in ventilabro, & non cadet contritio ſuper terram: in gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt, non appropinquabunt, neque venient ſuper nos mala.

B Etiamſi innumeris iniquitatibus cooperti ſunt, non certe funditus perdam, ſed eos nunc in captiuitatem diſpergam: nec vero ſecus quam agricola à quiſquiliis & purgamentis frumentum ſecernit, ego etiam ſalute dignos ſeruabo, reliquos necandos tradam, qui meis verbis credere noluerunt, ſed effugere, ne minas meas experirentur, ſe poſſe ſperarunt.

In die illa ſuſcitabo tabernaculum Dauid, quod ceciderat, & ædificabo ea, quæ corruerant, & quæ ſuffoſſa ſunt, ſuſcitabo, & inſtaurabo ea ſicut dies antiquos, vt quærebant me reliqui hominum, & omnes gentes ſuper quas inuocatum eſt nomen meum, dicit dominus, faciens hæc omnia. Ecce dies veniunt, dicit dominus, & apprehendet tritura vindemiam, & maturabunt vuæ in ſemente, & ſtillabunt montes dulcedinem, & omnes colles conſiti erunt, & conuertam captiuitatem populi mei Iſrael, & ædificabunt ciuitates diſſipatas, & habitabunt, & plantabunt vineas, & bibent vinum earum, & facient hortos, & comedent fructum eorum.

C Hæc quidam in Zorobabel attribuerunt ei conuenire exiſtimantes, quod genus ſuum ex Dauid traheret, nec vero animaduertere voluerunt, vt exceſſit è vita, cum parum diu regnaſſet. Prophetia autem æternorum bonorum continet promiſſionem, & omnes gentes cognituras Deum, de quibus nihil in factis Zorobabel euenisse inuenimus. Atqui dominus noſter Ieſus Chriſtus, quantum ad carnem pertinet, manans ex genere Dauid, quæ promiſſa ſunt Dauid, compleuit. Nam *verbum caro factum eſt*, & diuerſatus eſt in tabernaculo apud nos, quod ex Dauid acceperat. Conuenienter igitur propheticus ſermo Dauid tabernaculum reædificatum, dicit permanſurum, non in breue tempus, ſed in æternum. E

Eius etiam moti Deus promiſit Dauid: *Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cœli.* Et rurſus *Vſque in æternum præparabo ſemen tuum, & ædificabo in generatione & generationem ſedem tuam.* Iam eandem promiſſionem per beatum Amos renouat Deus omnipotens, pollicetùrque item gentibus donum cognoſcendi Deum. Nam, inquit, Dauidico tabernaculo reædificato, cæteri homines me requirent, omneſque gentes, ſuper quas inuocatum eſt nomen meum: *Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* Et demonſtrans dictorum veritatem, ſubdidit: *Dicit dominus, faciens hæc omnia*, nempe qui res facit, prædixit verba: quoniam vero omnes ſpirituales promiſſiones attendere non queunt, neceſſario etiam bonorum corporeorum promittit ſuppeditationem, tantamque horum fore abundantiam præſignificat, vt præ vindemia relinquatur meſſis propter fructuum, vt par eſt, multitudinem. Agricolæ nimirum non metere poterunt, & triturare, quę meſſuerint: quin etiam vix, inquit, ſementes factæ erunt, cum rurſus erit vindemiandum, monteſque omnium generum fructus dabunt: nullus colliculus plantis nudus relinquetur. Captiuitate autem liberatus populus, vaſtatas vrbes reædificabit, atq; in eis habitans tuto agros colet, plantans, & ſeminans, laborumque fructus percipiens, ac quam diutiſſime eis datam patriam habitabūt: hoc explicauit cum dixit,

Psal. 88.

Rom. 8.

F

Et plantabuntur ſuper terram ſuam, & non auellentur amplius de terra ſua quam dedi eis, dicit dominus Deus omnipotens.

Eſt autem intelligendum, Deum ſæpe bona polliceri, ſed promiſſiones excipientes non ad finem prædictiones, iniquitatibus gaudentes, peruenire nolunt. Minatur vero interdum acerba, in quorum periculum non incurrunt metu pœnarum. Quamobrem Iudæi, cum contra dominum inſaniſſent, cum venit in hunc mundum, ſeipſos bonis promiſſis priuarunt. Nos vero vitam poſſimus hanc vitam ſecundum leges diuinas recte agere, pœnitentiaque peccatorum ſordes abiicere, ne in malorum pericula incurramus, ſed conſequamur bona promiſſa per gratiam conſeruatoris Chriſti, quo cum Patri gloria & Spiritui ſancto, nunc & ſemper in ſæcula ſæculorum Amen. G

FINIS PROPH. AMOS.

ABDIÆ ARGVMENTVM.

IDVMAEI ab Eſau progenitore profecti, ex quo nomen habuerunt (Edom *enim appellatus eſt, quod primogenitura lenticulam antetuliſſet) non modo nominis, ſed nequitiæ etiam illius hæredes extiterunt: atq; quemadmodum ille maximam iracundiam in Iacob exercuit, vt palam diceret,* appropinquent dies patris mei, vt occidam fratrem meum: *ſic hi emanantes à Iacob continenter ira & inuidia exardentes, eis inſidias incredibiles inſtruxerunt. Cum Ægyptiaca ſeruitute liberati Moſe magno duce, & præfecto, in terram promiſſam proficiſcerentur, non modo humaniter non eos exceperunt, ſed ne per fines quidem ſuos iter facere permiſerunt: cum tamen Moſes magnus per legatos hoc ab eis contendiſſet, ac confirmaſſet non diuerſuros, neq; ad dextram neq; ad ſiniſtram, ſed peruulgata via ſe iter inituros, vſumq; aquarum empturos: tum poſtea ſæpenumero inſitum odium præ ſe tulerunt, ac profeſſi ſunt, nunc ſoli bellum contra eos comparare aggredientes, nunc bellum mouentibus ſubſidio venientes. Cum autem Aſſyrij & Babylonij eis bellum intuliſſent, incredibilibus malis eos vexarunt. Nam non hoſtibus ſolum auxiliabantur, ſed inſidias etiam eis comparabant. Cumq; fugere conarentur, inſidiis poſitis, eos comprehendebant, eorumq; partem interficiebant, partim hoſtibus venundabant. Quamobrem iudex iuſtus mirificum Abdiam prophetico dono cumulauit, ac prædicit mala Iudæos apprehenſura. Itaq; breuiter explicato argumento vaticinationum, ipſam ſententiam planam faciemus.*

D

H

A E

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN PROPHETAM ABDIAM.

VISIO Abdiæ.

Hoc eſt, diuinitus facta Abdiæ reuelatio hæc eſt.

Hæc dicit Dominus Deus Idumææ.

Non, inquit, humana ratione vtens hæc verba facio, ſed Deus omnipotens, tanquam organo quodam mea lingua vſus, Idumææ futura prædicit: ac docens cuiuſmodi hæc ſint, infert,

B F

Auditum audiui a domino, & munitionem ad gentes miſit.

Pro munitione, Symmachus nuncium vertit. Per hæc autem oſtendit, vt ipſe dominus contra Idumæam hoſtes concitabit, & inducit,

Surgite, & conſurgamus aduerſus eum in prælium.

Tanquam quiſpiam belli imperator aduerſus eos exercitum coegit, oſtendens, vt ipſe hæc mala eos ſuſtinere efficit.

Ecce minimum dedi te in gentibus, inhonoratus es tu valde.

Et cauſam quamobrem id fiat, docet.

Superbia cordis tui eleuauit te.

Poſtea docet ſuperbiæ cauſas.

Habitantem in foraminibus petrarum.

Deinde etiam eius cogitationes planas facit.

Exaltantem habitaculum tuum, atque dicentem in corde tuo, Quis me deducet in terram. Si exaltatus fueris vt aquila, & ſi inter media ſidera ponas nidum tuum, inde te detraham, dicit dominus.

C G

Altiſſimis montium faſtigiis Idumæa vndiquaque munita erat, hæc conſcendentes, cum ab hoſtibus impetebantur, ſæpe hoc modo ex multis inſidiis euaſerũt: quoniam his confidens, inſoleſcis & elato animo es, quod ſis inexpugnabilis: expugnabilem te, & hoſtibus facilem captu efficiam, nec ex manibus hoſtium effugies: non ſi more aquilæ ſublimis tollaris, & ſuper nebulas voles, atque in ipſis ſideribus habites. Ac explicans vt funditus peribit, intulit,

Si fures introiſſent ad te, vel latrones per noctem, vbi proiectus eſſes? nonne furati eſſent ſufficientia ſibi? & ſi vindemiatores introiſſent ad te, nonne reliquiſſent racemum? quomodo perſcrutati ſunt Eſau, & deprehenſa ſunt abſcondita eius.

Fures ſtatim direptis in promptu poſitis diſcedunt, non audentes vniuerſam domum perſcrutari: & vindemiatores vites omnes diligenter perſcrutari piget. Ita fit, vt cum maioribus racemis colligendis dent operam, in multis palmitibus labruſcas relinquant. Verum ſic hoſtes excutient te, vt ne ea quidem, quæ in abſtruſiſſima loca abdita ſunt, eorum manus effugiant.

D H

Vſque ad terminos dimiſerunt te, omnes viri fœderis tui reſtiterunt tibi, prævaluerunt aduerſum te viri pacifici tui: qui comedunt tecum, poſuerunt inſidias ſuper te.

Ad hoſtes, inquit, adiungentur, qui non multo ante tecum coniuncti beneuolentia erant confœderati, & ſocii tui. Hoc enim dixit, *Viri fœderis tui*, & qui nuper tecum comedebant, & comprandebant, non vrbibus ſolum, ſed etiam regionis finibus te pellent, cum aperte bellum gerentes, tum inſidias molientes: horum maxima cauſa eſt inſipientia tua. Hoc patefecit, cum dixit,

Nonne in die illa, dicit dominus, perdam ſapientes ex Idumæa, & intelligentiam de monte Eſau. & pauebunt pugnatores tui de Theman, vt auferatur homo de monte Eſau propter interfectionem & impietatem aduerſum fratrem tuum Iacob.

Omnes pariter & de fortitudine gloriantes, & ſapientia ferocientes, & ſub his merentes funditus perdam, & ſuæ ſententiæ æquitatem oſtendens, *propter*, inquit, *cædem, & impietatem in fratrem Iacob.*

Operiet te confuſio, & auferetur in æternum ex die, qua reſtitiſti contra, in die vt caperent alienigenæ fortitudinem eius, & alieni ingreſſi ſunt portas eius, & ſuper Hieruſalem miſerunt ſortem, & tu eras, quaſi vnus ex eis.

Alienis bellum inferri, in ſeruitutemque redigere graue eſt: Vobis autem ſanguine coniunctis, ex Abrahamo profectis, nulla venia relinquitur, qui hæc in cognatos attentaueritis. Cum legibus cognationis ſpretis, alienis fuiſtis ſubſidio: veſtros vero bello impetiſtis. Etenim *tu*, inquit *fuiſti vnus ex his*. non vt facta, ſed vt futura, de more prophetarum proprio, prædicit.

Et non deſpicies diem fratris tui in die alienorum.

Diem vocat punitionis tempus, [illegible] Hoc conſequentia explicant.

Et non lætaberis ſuper filios Iuda in die perditionis eorum, & non magna loqueris in die anguſtiæ.

Videns eorum mala, non tolles ſpiritus tuos, quod harum calamitatum expers extiteris.

Neque ingredieris portas populorum in die laborum eorum.

Non vna cum hoſtibus, depopulantibus vrbem ſanguine ſe attingentium, ingredieris.

Et non deſpicies etiam in congregationem eorum in die perditionis eorum, neque appones in fortitudine eorum.

Non ſimiliter, vt externi, delectaberis eorum ſuppliciis, neque ſupplementum mittes contra vires eorum, neque augebis tuis exercitibus eorum calamitates.

Neque ſtabis in egreſſibus eorũ, vt interficias eos, qui ſalui fuerint ex eis, neque concludes fugitiuos eorum in die tribulationis.

Non inſidiis poſitis in viis eos adorieris, vt ne fuga poſſint ſalutem aſſequi, atque in tuos laqueos incidant, in hoſtiumque manus tradantur. Quis vnquam pro dignitate commemorare poſſet iuſti iudicis incredibilem bonitatem, qui cum plane ſciret, quod non propheticis verbis credituri eſſent, has propoſitas minationes adhibuit, vt hinc eos perterrefaciendo, illinc pelliciendo efferatos molliret? ac infert:

Quia iuxta eſt dies domini ſuper omnes gentes.

De omnibus gentibus impietatem exercentibus pœnas ſumo, eaſdem de te credere nolente ſumam.

Sicut feciſti fiet tibi: retributio tua reddetur in caput tuum, quia quomodo bibiſti ſuper montem ſanctum meum, bibent omnes gentes vinum, bibent & abſorbebunt, & erunt quaſi non ſint.

Quemadmodum abs te pœnas exigam eorum, quæ in loca mihi dedicata attentaſti, ſic etiam gentes, quæ huius iniquitatis tecum participes, & affines fuerunt, multum ſupplicium dabunt. *Vinum* autem *potionem* vocat vltionem id quod nos aperte docet Hieremias, *accipere poculum iuſſus, & potare omnes gentes.* At vero omni ex parte hoc intelligere facillimum eſt. Vos Idumæi pœnam dabitis eorum, quæ in fratres veſtros commiſiſtis. Hier. 25.

In monte autem Sion erit ſaluatio, & erit ſanctum.

Reducam eos ex captiuitate, & ſanctum templum reædificabo. Prænunciat ſaluationem omnibus exortã in Sion, & ſanctificationem inde in omnem orbem terrarum profuſam per crucem ſaluatoris.

Et poſſidebit domus Iacob eos, qui ſe poſſederant.

A Eis vero, vbi redierint, tantum vitium & potentiæ ſuppeditabo, in tantamque multitudinem eos augebo, vt & ſuam, & alienatum gentium finitimarum terram ſub iugum ſuum ſubijciant.

Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioſeph flamma, domus autem Eſau ſtipula: & ſuccendent in eos & deuorabunt illos.

Tantæ imbecillitati tradetur, vt ignis more ab illis conſumatur. Iacob, & Ioſeph eos appellauit: interdum Ephraim decem tribus nominauit. *Ephraim* autem filius fuit Ioſeph.

Et non erit frumentarius domui Eſau, quia dominus locutus eſt.

Frumentarium Symmachus interpretatus eſt ἀπο- ζόμενον, id eſt, *effugientem*, coſeruatum. Aquila & Theodotio, κατάλοιπον, hoc eſt, *reliquum*, reſiduum. Itaque eorum funditus perditionem præmonſtrans, his verbis vſus eſt: Septuaginta autem non ſine cauſa *frumentarium* poſuerunt, cum ignem Iacob, & flammam Ioſeph vno conſenſu omnes dixiſſent, quæ nomina fortitudinem & potentiam oſtendunt. Voluerunt dicere, quod nulla vis

B Idumæis relinquetur,

Et poſſidebunt, qui in Nageb, montem Eſau, & qui in Sephela alienigenas, & poſſidebunt montem Ephraim, & campum Samariæ, & Beniamin, & Galaad. & transmigrationis principium iſtud filiis Iſrael, terra Chananæorum vſq. Sariphtam, & transmigratio Hieruſalem vſq. Euphratem poſſidebunt ciuitates Nageb, & aſcendent qui ſalui fuerant de monte Sion, vt puniant montem Eſau, & erit domino regnum.

Qui in Nageb montem, &c. Hunc vno conſenſu tres interpretes *Auſtrum* verterunt, quod ſic lingua Hebraica auſter vocetur. Quare, inquit, ad auſtrum habitantes Hieruſalem, hoc eſt, Idumæorum finitimi tanquam quandam hæreditatem & partem habebunt terram Idomæorum. *Qui in Sephela* &c. Hi vicini alienigenarum regionem, quam nunc tenent alienigenæ, ſub imperium ſuum ſubiugabunt, ac omnes captiuitate liberati, communiter & publice *poſſidebunt montem Ephraim*, & monti continentes campos, & Beniamin hæreditatem, atque vniuerſam Galaditem, ac etiam fines, quos olim Chananæi tenuerunt, habebunt, vt Sariphta ſit terræ eorum extrema poſſeſſio, item Ephratha vrbem tenebit Hieruſalem: quinetiam plures alias, ac magis vergentes ad auſtrum. Hoc expreſſit, cum dixit, *hæreditabunt vrbes Nageb*. Neque tamen interim his contenti erunt, ſed etiam Eſau montem ſibi ſubijcient: Deus nimirum eorum exercitui præerit, & qui ſeſe Deo dedicaruot. Eſt autem animaduertendum, vt prophetiæ Ezechielis finis reſpondeat fini iſtius prophetiæ. Illic deſcribit terræ diuiſionem, & populi prædicit reditum: tumque poſt reditum eis datam à Deo fortitudinem, & potentiam, hanc nos vtinam conſeqoamur à Deo benigniſſimo, conſequamur autem, modo non Eſau, & poſteros eius imitemur: ſed iuxta Apoſtolicam traditionem *gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus condiſcamus*, atque idem inter nos ſentire velimus: hoc genere viuendi omnium dominum obſeruantes aſſequemur ab eo dona benignitate conſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, vna cum Sancto ſpiritu: nunc, & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen.

FINIS PROPH. ABDIAE.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ARGVMENTVM IN PROPHETAM IONAM.

C *DEVS omnipotens, qui omnes homines fabricatus eſt, pariter omnes procurare perſeuerat, & ſi quando plus aliis Iſraelitas curare viſus eſt, ſed & hoc, vt de omnibus hominibus communiter bene mereretur, faciebat. Nam quemadmodum res Iſraelitis neceſſarias cura habens, non ad vnumquemq. quod agendum eſſet, verbis mittebat, ſed vnum aliquem optimum ex omnib. ſeligebat: nunc quidem Moſen magnum, nune Ieſum filium Naue, interdum Samuel, interdum Heliam, & per horum quemq. aut leges dans, aut miracula edens, aut admonitiones adhibens, adducebat ad ſalutem. Sic cum Iſraelitico populo ex aliis gentibus ſelecto diligentiam & curam in eo tuendo poneret, & frequenter eum viſeret, & vix enarrabilia miracula ederet, tum aliis gentibus Dei*

Oſee 9. *intelligentiam & notionem oſtendit. Hoc idem nos per diuinum Oſea docuit:* Speculator, inquit, Ephraim cum Deo propheta. *Populum enim tanquam ſpeculatorem quendam, & prophetam propoſuit ad commoditatem aliarum gentium, & ſalutem. Nec vero aliter, quam per hos Aegyptus didicit Dei omnipotentis poteſtatem incredibilem. Et vero illorum plagas, quas fama in vulgus omnium hominum peruulgauerat, in admirationem prouidentia iuſta Dei omnes adduxit. Vnde factum eſt vt Raab meretrix, diuina notionis lumine illuſtrata, diceret*

Ioſue 2. *exploratoribus*, quod irruit in nos terror veſter: audiuimus enim quod ſiccauerit dominus Deus aquas maris rubri ad veſtrum introitum, & tranſmiſit vos, quod dominus Deus veſter ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum: *& multis poſt temporibus, cum exteræ nationes arcam vidiſſent, metu &*

D *horrore commota vociferabantur,* Hic ille Deus, qui cum Ægyptum vexauit, & illa multa Aſſyriorum millia ad muros Hieruſalem interfecit, ac non multo poſt Sennacherib in fugam coniecit, omnibus mortalibus poteſtatem ſuam planam fecit. *Iam vero Babylone cum Danielem leonibus traditum incolumem ſeruaſſet ex omni morſu leonum, & vehementiſſimam illam camini flammam in rorem vertiſſet, vt per beati illi pueri in media ſaltarent, & diuinas laudationes contexerent, ſuperbum regem perterruit, atq. ex eo docuit ſubditos, vt Iſraelitarum ſit ſolus Deus: quin etiam vbi nobilem illum reditum populo donaſſet, & ex omnibus in captiuitatem abductis ſaluos ſeruitute liberaſſet, & ſuum templum readificaſſet, atque priſtina felicitati Hieruſalem reddidiſſet, planum rurſus fecit, non finitimis modo ſed etiam longinquis, vt ſalus ſit, qui poſſit, quibus velit, & praſidere, & tueri. Itemq. ſub Macedonibus ſuam vim ſæpenumera oſtendit, & ſimul per Prophetas miracula edens, & futura pronuncians, gentes permultas ad veritatem adduxit. Sic Heliſæum magnum gens Syrorum extimuit, cum nebula inuiſibili circumfuſa fuiſſet ab ea: tum vt Naaman curationem vidiſſet, tanta nimirum obſeruantia coluit prophetam hunc, vt cum rex mala eſſet valetudine, Azahel ad eum miſſus fuerit, vt inquireret, an conualeſceret, & vero hunc Azahel propheta hic vnxit regem Syris. Age vero diuinum Hieremiam rex Babyloniorum tanta honore ornauit, vt optionem habitandi illi dederit, & quidem reliquos omnes, & reges, & principes*

captiuos

A *captiuos ab Iudæis: hanc vero poteſtatem de his exigendi vltam, vbi vellet. Sic etiam præcellentem Ionam Deus omnipotens Niniue propheticam elegit. Vrbs autem hæc olim maxima fuit, in qua etiam regia Aſſyriorum regia fuit. Quoniam autem vnigenitum Dei verbum per humanam naturam apparitionem erat hominibus, & cunctas gentes diuinæ notionis lumine illuſtraturum, gentibus etiam ante incarnationem ſuam prouidentiam patefecit: cum, vt ex antecedentibus futura confirmet, & omnes edoceat, non ſe Iudæorum Deum ſolum eſſe, ſed gentium quoque, atque etiam vt veteris & noui inſtrumenti cognitionem oſtendat. Etenim ſi ante incarnationem nullam de gentibus curam ſuſcepiſſet, cum alium Deum Iudæi ſuſpicari potuiſſent, quippe qui contra feceret, atque is, qui legem dediſſet, & opinati fuiſſent hunc Iudæos tantum curare, illum vero omnes homines. Hoc nimirum morbo laborauit execrandus Marcion, qui alium ab illo Deum dixit, tametſi in veteri teſtamento Deum omnes mortales curare animaduertere potuiſſet. Sed ne præter modum longiores ſimus, ad prophetæ explanationem veniamus.* E

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN IONAM PROPHETAM.

B F

Et factum eſt verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea.

Ionas mirificus propheta alias edidit prophetias, quæ hoc libro non continentur: eas ex quarto Regum cognouimus. Scriptura enim de Hieroboam pronepote Iehu, qui decem tribubus regnauit, huiuſmodi docet: *Ipſe reſtituit terminos Iſrael ab Emath vſque ad mare, quod vergit ad occidentem, iuxta ſermonem Domini Dei Iſrael, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophetam, qui erat de Getepher.* Idem nimirum partis hæc prophetia habet: hunc iuſſit Deus in vrbem Niniuen proficiſci, eique funditus perditionem futuram prænunciare, propter immanem delictorum multitudinem quam explicat his verbis.

C *Aſcendit clamor malitiæ eius ad me. Et ſurrexit Ionas, vt fugeret in Tharſis.*

Hoc eſt, in tantam prolapſa eſt malitiam, vt patientiæ meæ fines tranſcenderit. Cum hæc verba propheta audiſſet, fugam domini imperio antetulit, atque in Tharſis fugere aggreſſus eſt. *Tharſis* autem quidam Tharſum eſſe ex nominum cognatione opinati ſunt, quidam Indiam ita nuncupatam eſſe exiſtimarunt, non hoc etiam animaduertentes, Aſſyriorum regnum Indorum regno eſſe finitimum. At vero mos eſt his, qui ſe fugæ mandant, ſi ex oriente fugiant, proficiſci ad occidentem. Sin à meridiana regione aufugiant, ad ſeptentriones concedere. *Ac deſcendit in Ioppen vrbem maritimam Paleſtinæ, vt illinc mare conſcenderet*, quæ ex occidentis partibus mari alluitur. Non nauigatione igitur hoc mari vtens, quis in Indiam proficiſceretur, cum inter mare noſtrum & Indicum maxima interſit continens, ex parte vna habitabilis, ex altera prorſus deſerta: tum quam plurimi & maximi montes interpoſiti ſint, poſt quos eſt ſinus maris rubri, quo cum Indicum mare coniungitur. Ac ne
D quis ratiocinando veritatem colligere nos arbitretur, diuinæ ſcripturæ teſtimonium afferam, *Tharſis* eſſe Carthaginem in Africa ſitam. Sic enim Septuaginta in Eſaia verterunt. *Vlulate naues Carthaginis, quia perierunt munitiones veſtræ.* Aquila, Theodotio, Symmachus, pro *Carthagine* verterunt Tharſis. Nec vero ſecus diuinus Ezechiel Carthaginenſium mentionem fecit. Vtrunque apud Hebræos, & apud Syros Tharſis reperimus, ex quibus colligitur, non in Indiam Ionam, ſed Carthaginem fugiſſe. Hoc autem fecit plane ſciens, nempe propheta, & quod vbique Deus ſit, & quod nullus locus eius prouidentia vacuus ſit: ſed tamen arbitratus in ſola Hieruſalem Deum ſeſe oſtendere. Neque vero ignauia ratio metuſue in fugam eum impulit: quin potius non miſericordiæ fontes ignorans, quibus vtens is, qui eum

Tharſis Carthago. Eſa. 23.

concionari miſerat, omnia adminiſtrat. Non item neſcius, quod ſi reſipiſcerent Niniuitæ, omnino diuinam miſericordiam aſſequerentur: itaque prædictionem eius falſam videri ſibi turpe exiſtimauit, ſeque pro propheta vocari mendacem. In hanc vero opinionem eum impulit ipſa minarum vltionis plenæ declaratio. Conſiderauit enim non Deum præſignificare, ſi punire vellet, cum vltionis ſane minatio ad pœnitentiam adhortatio ſit: ac ſodæis ſuſpicatus eſt fore crimini, ſi Niniuitæ ſibi obtemperarent, homini nimirum ignoto & externo, cum Iudæi infinitis quidem prophetis contribulibus ſuis cum miraculorum editione prophetiam exercentibus aſſidue refragarentur, nihilque ab eis adiuuarentur. Quamobrem non ſtatim Dei imperata fecit, ſed potius mari ſe in fugam dedit, arbitratus ſi huiuſmodi munus aſſignatum à Deo defugiturum eſſe.

G *Deditque naulum ſuum, aſcendit in eam, vt nauigaret cum eis in Tharſis à facie domini. Et dominus ſuſcitauit ſpiritum magnum in mari, & facta eſt tempeſtas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri. & timuerunt qui nauigabant, & clamauerunt vnuſquiſque ad Deum ſuum: & iactum fecerunt vaſorum in mare, vt alleuaretur nauis. Ionas autem deſcendit in ventrem nauis, & dormiebat, & ſtertebat: & acceſſit ad eum proreta, & dixit ei, Quid tu ſtertis? ſurge inuoca Deum tuum, ſi quo modo ſaluos faciat nos Deus, & non pereamus. Et dixit vnuſquiſque ad proximum ſuum, Venite, mittamus ſortes, & cognoſcamus cuius gratia malitia hæc eſt ſuper nos: & miſerunt ſortes, & cecidit ſors ſuper Ionam.*

Naulum perſoluit portorium. Iam vero neque inde afflictio perſtringere eum potuiſſet, niſi terræ, & maris, atque cœlorum opifex mare commouiſſet, atque fluctuum anfractus nauim complexi fuiſſent. Cumque aliæ naues ſecundo vento curſum tenerent, in hanc vnam tempeſtas maris incumbebat, & fluctuum impetus efferueſcebat: hoc plane ſeries nautarum nos docet: neque enim ſi communis fuiſſet tempeſtas, eius cauſam ſorte diſquirere aggreſſi fuiſſent: ſed cum alios ſine periculo mare
H ſecantes viderent, ſuam vero decumanis fluctibus exagitari, primum quidem ſe ad preces conuerterunt, ac pro ſe quiſque quem exiſtimabat Deum rogabat, deinde cum hinc nullum auxilium ad ſe tuendos aſſequerentur, Ionam iam ad arctiorem conſilium excitant: nam conſcientiæ ſtimulis vexatus, mœſtitiaque afflictatus, cogitationum ſuarum aculeos non ferre valens, ex ſomno ſibi moliebatur conſolationem, atque tot, tantiſque impetentibus nauem tempeſtatibus, fluctibuſque extrinſecus in præcipitia ſeſe dirumpentibus, nautis intus perturbatis, ipſe enim interim non parum, nec leuiter dormiebat, quin arctiori ſomno compreſſus, etiam ſtertebat, vt hoc volumine ipſe oſtendit: at proreta cum ex ſomno eum excitaſſet, primo preces adhibere Deo ſuo iuſſit, ignorans fugæ fiduciam hanc illi ſuſtuliſſe. Cum autem periculum inſtaret,

ri non deſinerent, ſorte exquirere tempeſtatum cauſas p̄rrexerunt, non ignorantes natura, quantum videre eſt, peccatores ſua manere ſupplicia, atqua delictorum vel multorum pœnas perſoluere. Itaque cum ſors teſtimonio ſuo prophetam arguiſſet, in iudicium agitur, nautæ iudicum formulam ſectantes, Ionam repoſcunt rationes vitæ anteactæ, ac loquuntur,

Annuncia nobis, cuius gratia hæc malitia eſt in nobis? quod eſt opus tuum, & vnde venis, & quo vadis, & ex qua regione, & ex quo populo es tu?

Sic maximo ſtudio quærebant intelligere omni ex parte, exoptantes tempeſtatis cauſam, quare non modo, vnde profectus eſſet, & quonam iret, iubent dicere, ſed ex qua gente genus ſuum duceret, vt ex communibus gentis ſtudiis, & inſtitutis, hominis vitam cognoſcerent: ad quæ Ionas reſpondit.

Seruus domini ego ſum, & Deum cœli ego colo, qui fecit mare & aridam.

Mirus porro propheta, dignus qui omnibus laudibus ornetur: capitis condemnatus præco fit poteſtatis Dei omnipotentis, omnium rerum fabricatorem & dominum appellans: quoniam quidem illa ætate quam plurimi mortales idola obſeruabant, vniuerſorumque factorem neſciebant. iure iniuſticus propheta hunc ignorantibus, cauſamque fugæ ſuæ patefacit: quia hunc quem noſco non terræ ſolum & maris, ſed & cœli conditorem, & dominum inſipientia implicatus me putaui effugere poſſe.

Et dixerunt ad eum, Quid hoc feciſti? cognouerunt enim viri, quod à facie domini fugeret, eo quod indicaſſet eis.

Hæc, inquiunt, non ignorans, cui aliòs docendi negotium datum fuerat, quomodo ſperaſti Deum, vbique præſentem, te effugere poſſe? Eoiſque turpe eſt non obedire Deo, vt propheta aliorum præceptor, non ſe ab inſipientibus reprehendi recuſet, veruntamen eius verba audierunt. Neque vero vbi eum redarguiſſent, mortis condemnare audent, ſed eum nimirum prophetam, quid faciendum eſſet, ſignificaturum expectant.

Et dixerunt ad eum, Quid tibi faciemus, & quieſcet mare à nobis?

Infeſtior tempeſtas poſt ſortem fuit: tum propheta, cum nouiſſet diuinam iram, ipſe ſemet mortis condemnat.

Et dixit Ionas ad eos, Tollite me, & mittite me in mare, & quieſcet mare à vobis: Ego enim noui, quod propter me fluctus magnus contra vos ſunt. & conabantur viri, vt reuerterentur ad terram, & non poterant, quia mare ibat, & inſurgebat magis contra eos: & clamauerunt ad dominum.

Sed nec ſtatim his verbis auditis nautæ imperata fecerunt: quin aliquandiu reſtiterunt, malorum ceſſationem quandam futuram expectantes, ac remigantes, ad continentem nauem appellere conati ſunt. Vt vero vis maris hoc fieri prohibuit, Deum prius precati: Ionam in mare proiecerunt.

Et dixerunt: Nequaquam domine, ne pereamus propter animam viri huius & ne des ſuper nos ſanguinem iuſtum. tu enim Domine ſicut voluiſti, feciſti.

Cum plane nouiſſent Ionam à Deo condemnatum fuiſſe, rogant ne pœnas dent, dum Dei iudicio ſubſeruiunt. *Ne attribuas*, inquiunt, *nobis ſanguinem iuſti*: hoc eſt, ſanguinis innocentis ne Domine pœnas à nobis repetas: atque ita propheta in mare proiecto fluctuum procellæ ceſſarunt. Eorum vero animis plurimus timor inceſſit, qui hæc ſpectauerunt: votaque fecerunt, vbi domum redierint, ſe hoſtias immolaturos, ac crediderunt hunc Deum ſolum eſſe omnium rerum dominum.

CAP. II.

ET præcepit Dominus ceto magno, & deuorauit Ionam, & erat Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: & orauit Ionas ad Dominum Deum ſuum de ventre piſcis.

Ionam diuino numine cetus maximus excepit, hoc enim oſtendere, cum ait: *præcepit dominus*: nec vlla ex parte dentes ceti læſerunt eum. Venter vero grandis piſcis habitatio prophetæ tres dies, totidemque noctes extitit, viſque alui cibos concoquere ſolita prohibebatur Ionam conficere. In tanta autem laxitate propheta degebat, vt etiam precationes ad Deum adhibere potuerit.

Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad dominum, & exaudiuit me de ventre inferni. clamoris mei audiſti vocem meam.

Ego, inquit, qui quondam tantum Hieroſolymis Deum cum prophetis ſe communicare arbitrabar, eum in ventre ceti præſentem inueni, & precationibus adhibitis, ab eo miſericordiam conſecutus ſum. *Ventrem inferni* aluum ceti vocauit. Cum fera hæc mortifera ſit, lege viuentium Ionas mortuus erat. at ſola gratia viuebat. Alioqui, vt repræſentaret dominum Ieſum Chriſtum, qui tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ fuit, accommodate ſeipſum in ventre fuiſſe dicit. Hoc vero multo maxime omnium mirabile eſt, quod hic, qui re ipſa, & veritate mortem guſtauit, in corde terræ dixit ſe fore tribus diebus, & tribus noctibus: Ille vero ad mortis ſpeciem, & vmbram inferni, ventrem vocat ventrem ceti, & quidem Ionæ non in eius poteſtate vita fuit: domino Ieſu Chriſto mors, & reſurrectio voluntariæ fuerunt. Idcirco vbi illic *infernus*, & mors *cor terræ*, appellatum fuit. hic infernus *venter ceti* nominatus eſt. Audiuiſti, inquit, vocem meam: non enim vſque in præſentem horam prorſus vixi.

Proiecisti me in profundum cordis maris, & flumina me circundederunt.

Rurſus cordis mentione oſtendit vmbram ſimilem veritati. *Flumina* fluctuum impetus appellat.

Omnes eleuationes tuæ, & fluctus tui ſuper me tranſierunt: ego dixi, abiectus ſum ex oculis eius.

Inſolentia malorum conſtrictus, & qui paulo ante à tempeſtatibus fluctuum ſublime ferebar, nunc tanquā in carcerem in ventrem ceti conclusus, cognoui quod omni prouidentia Dei ſpoliatus eſſem, & quod propterea hæc omnia ſuſtinerem.

Putaſne addam, vt videam templum ſanctum tuum? circumfuſa eſt mihi aqua vſque ad animam meam: abyſſus vallabit me nouiſſima.

Hac abyſſo circumſeſſus, in medioque immanium aquarum poſitus, timui, ne omnino optatiſſima mihi contemplatione templi tui priuarer.

Iam autem caput meum ad ſciſſuras montium, deſcendit in terram, cuius vectes ſunt retinacula ſempiterna.

Video me montibus quibuſdam maximis circumdatum, & vndique repagulis fortiſſimis circumcluſum. Per hæc non modo ceti magnitudinem deſignat, ſed etiam nullum effugium ſ ille malorum, quibus tenebatur. Iure *montes* quoſdam dicit loca abſtruſa aquis marinis, ad quæ interdum cum alliduntur naues, corrumpuntur, quæ plane cognoſcentes nautæ, ſaxa ſub maris latentia effugere ſtudent.

Et aſcendat de corruptione vita mea ad te domine Deus meus. Cum deficeret ex me anima mea, domini recordatus ſum, & veniat ad te oratio mea ad templum ſanctum tuum.

Quoniam cum ad mortis fores eſſem, non me in tui obliuionem venire paſſus ſum: hac corruptione me liberatum domine in vitam reſtituas, vt rurſus tibi in templo tibi conſecrato precationes offeram.

Qui cuſtodiunt vana & mendacia, miſericordiam ſuam reliquerunt.

Re falſi & vana edocti ſorti obtemperantes, me nulla venia in mare tradiderunt.

Ego autem cum voce laudis & confeſſionis immolabo tibi, quæcunque voui reddam tibi pro ſalute domino, & præcepit ceto, & eiecit Ionam ſuper ſiccum.

Periculis liberatus præſentibus, pro ſalute tibi ſacrificia offeram, enarrans tui beneficii magnificentiam, & vocis meæ mulctationem. Profitens hæc diuinus Ionas, vt promiſit, ſic executus eſt, & ſcriptis omnia tradidit, vt non ſolum homines, qui tum erant. ſed etiam poſteri noſcerent eius facinora. Et quemadmodum admirabilis Dauid, cum ſcriptum reliquit ſuum delictum,

A Dei miſericordiæ præcurrunt, & perſeuerantibus [illegible] pœnitentiæ [illegible]: ſic Ionas & fugam, & pœnas de ſe ſumptas, & datam ſalutem monumentis hiſtoriæ prodidit. Vt vero miſericors dominus preces ſuſcepit, velut ex quodam ergaſtulo e ventre ceti prophetam edidit.

CAP. III

ET factum eſt verbum Domini ad Ionam ſecundo dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea iuxta prædicationem, quam ego loquutus ſum ad te. Et ſurrexit Ionas, & abijt in Niniuen, ſicut ei locutus fuerat Dominus.

Verum rurſus miſit illa eadem, quæ prius obiit, videlicet ad vrbem illam magnam accedere, & declarationem horribilium minarum afferre, ſtatim paruit, atque periculo edoctus, quam plenum vltionis ſit non obedire domino, ingreditur iter, vt illi imperatum eſt, & ad Niniuen peruenit. Neque vero quiſpiam temere curioſus ſit, vt eius ſuam [illegible]: omnia enim poſſibilia ſunt Dei voluntati. Neque curioſe inquirat, ad quodnam litus eum expoſuerit, nam hoc eſt ex maxime ſuperuacaneis rebus. Omnis pius contentus ſit doctrina ſpiritus.

B *Erat autem Niniue ciuitas magna Deo, quaſi itinere trium dierum.*

Plurimi, inquit, faciebat Deus huius vrbis ſalutem, quippe qui in ea permagnum numerum hominum nouiſſet. Hoc vero, quod ait, *Quaſi itinere trium dierum:* Quidam de regione, quæ vrbi tributaria & ſubiecta eſſet, acceperunt, quaſi tridui iter longitudine, & latitudine haberet. Quidam vero ſic explanauerunt, vt quæ vniuerſa obiri poſſet a Iona præconium Dei faciente tribus diebus. Atqui ſiue hoc, ſiue illud quis intelligat, nihil læditur veritas: ſed tamen ſecundum mihi videtur verius. Quod vero id anteponam, facit id quod ſequitur:

C *Et cœpit Ionas ingredi ciuitatem quaſi itinere vnius diei, & prædicauit, & dixit: Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis a maiore vſque ad minorem: & appropinquauit ſermo ad regem Niniue. & ſurrexit de throno & abſtulit ſtolam ſuam a ſe: & coopertus eſt ſacco, & ſedit in cinere, & prædicatum eſt Niniue a rege, & ab omnibus maioribus eius dicentibus: Homines, & iumenta, & boues & oues non guſtent quidquam, nec paſcant, & aquam non bibant, & cooperti ſint ſaccis, & iumenta, & clamauerunt ad Dominum vehementer.*

Non recta iter per vrbem faciens, ſed fora, vicos, compita circumcurſans denunciabat, quod *adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur*. Hos Aquila, Symmachus, & Theodotio *quadraginta* interpretati ſunt, & cum his Syrus & Hebræi [illegible], & appoſite hunc numerum habent. Etenim partim tribus diebus omnem vrbem concionando obiuit, partim Niniuitæ pœnitentiam illam laborioſam Deo attulerunt, qua ab eo ſalutem aſſecuti ſunt: partim pro ſontibus confidens, prophetiæ finem moratus eſt, quare mihi videtur illud quadraginta dierum verius eſſe, ac vero proximum eſt Septuaginta cum his congruentem numerum poſuiſſe. Sed qui primo ſcripſerunt, in hoc errasse, deinde in omnia exempla hanc editionem permanaſſe. Cum autem ignotum, & alienum hominem Niniuitæ rerum horribilium declarationem profitentem viderunt, non modo non interfecerunt, ſed ne illi quidem infenſi fuerunt: ſed & prædictioni eius obtemperauerunt, & ſacco induti, cum

D diuites ingentes, tum inopes Deo ſupplicauerunt. Hoc declarauit, cum dixit, *a maiore vſque ad minorem eorum*. Vt vero ipſe rex hæc verba percepiſſet, ſolium ſuum auro & lapidibus ornatum reliquit, & purpuram tanquam inutilem exuit, atque pro hac ſaccum ipſe induit: atque non viros ſolum, & mulieres ieiunio vacare, ſed etiam ratione carentia genera iuſſit ab omni cibo abſtinere, vt fame preſſa, partim mugientia, partim balantia hominibus vehementiores lachrymas excitarent, ad diuinæ miſericordiæ fontes ſoluendos. Neque vero ſolum ſacco & ieiunio vtentes, ſupplicationes Deo fecerunt, & preces profuderunt, ſed etiam quæ conſequuntur, perfecerunt.

E *Et reuerſus eſt vnuſquiſque de via ſua mala, & ab iniquitate, quæ erat in manibus eorum, dicentium: Quis ſcit, ſi conuertatur Deus, & exhortetur, & auertatur ab ira furoris ſui, & non peream.*

Hic nimirum verus pœnitentiæ finis eſt: *Declina*, inquit, *a malo, & fac bonum*. Et rurſus, *Ceſſate a malitijs veſtris, diſcite facere bonum*. Cum itaque Niniuitæ peccare, vt ſolebant prius, deſiſterent, & mutationem ad meliora fecerunt, Dei benignitatem conſecuti ſunt. Pſal. 33.

Et vidit Deus opera eorum, quoniam reuerſi ſunt de vijs ſuis malis. Et egit pœnitentiam Deus ſuper malitia, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

Non ieiunium, ſed quod a vitijs ſe abſtraxiſſent, attendit Deus. quare pœnitentia eorum gratificatur pœnitentiam ſuam: nec quod inſtabilis, vt nos pœniteat, modo hoc, modo illud vult Deus: ſed mutationem minarum *pœnitentiam* vocauit. Idcirco enim minatus fuit, ſi punire vellet, non minas proponeret, ac potius vltionem acciperet. Verum quoniam conſeruare Deus gaudet

F minatur triſtia, ne in nos triſtia inueheat. *Malitiam* autem vocauit minas, non quod natura malæ ſint: [illegible] quomodo malæ eſſent, quæ malitiam prohibeant, virtutem, & rectum legum ſtatum accerſant? Atqui nominibus nobis conſuetis ſacra ſcriptura vſa, *malitiam* vocauit vltionis minas, vt quæ vexare, & fatigare poſſint. Hanc Dei humanitatem propheta ſpeculatus, triſtatur, & ſollicitatur de prædictione ſua quaſi condemnata, & falſa apparenti. Poſtea autem Deum precatus, & fugæ cauſas affert.

CAP. IV.

NOnne iſti ſunt ſermones mei, cum adhuc eſſem in terra? propterea præoccupaui fugere in Tharſis: ſcio enim, quod tu miſericors, & miſerator, & patiens & multæ miſerationis, & agens pœnitentiam ſuper malitijs.

Hæc cum non ignorarem, nam te erga Iſrael patientiſſimum viderem, [illegible] tuam perſpexeram, multam miſericordiam tuam tenebam, quam ſoleas pœnitere ſuper malitijs, ſciebam, fugam ideo meditatus ſum. Poſtea mari tempeſtati, & ceto traditus, rogaui vt in vitam reducerem, nunc contra rogo,

Tolle animam meam a me, quia melius eſt mihi mori, quam viuere.

G Vita deſungi malo, quam cum ignominia viuere: vereor autem ne mendax habear. Verum optimus Dominus reſpondet prophetæ.

Et dixit Dominus ad Ionam, vehementer contriſtatus es tu?

Hoc magis perſpicue Symmachus interpretatus eſt: dixit vero, *an nimis triſtaris?* Cæteri vero interpretes, *An bene, & honeſte triſtatus es?* hoc eſt, conſidera tecum, num iuſtæ triſtitiæ occaſiones habes. Et quidem hoc loco eum iubet rationes inuenire triſtitiæ conſolationem: in fine vero prophetiæ eius inutilem triſtitiam reprehendit: & ſuæ ſententiæ legitimam rationem oſtendit.

Et egreſſus eſt Ionas de ciuitate, & ſedit contra orientem ciuitatis, & fecit ſibimet vmbraculum ibi, & ſedebat ſubter illud in vmbra, donec videret, quid accideret ciuitati.

Cum hoc primum factum ſit, propheta extremum poſuit. Nam vbi narraſſet Niniuitarum pœnitentiam, huic coniungere voluit Dei miſericordiam & triſtitiam, quæ ex hac ſibi acciderit. Hoc autem loco facta intermedia explicat: videlicet, vt, cum verbum Domini denunciaſſet, ex vrbe exiuit: vtque cum tabernaculum

H fixiſſet, prædictionis finem expectauit: id quod non dubium eſt, quin præ mœrore faceret. Cum autem poſt definitorum dierum finem nihil mali vrbem illam ſuſtinere vidiſſet, cum anxietate Deum precatus eſt. Sed tamen rurſus ei conſolationem machinatus eſt ex quadam cucurbita, vt ei placuit, ſtatim exorta, & amplificata, & quam plurimum foliata vmbraculo confecto, ei delectationem adhibet.

Et præcepit Dominus Deus cucurbitæ, & aſcendit ſuper caput Ionæ, vt eſſet vmbraculum ſuper caput eius, & protegeret eum a ſuo malo.

A *malis. Lætatuſq; eſt Ionas gaudio magno, & præcepit Deus vermi, mane in craſtinum, & percuſſit cucurbitam, & areſacta eſt.*

Hoc vero, *Et præcepit Dominus Deus cucurbitæ*, poſuit, non vocem diuinam hoc loco demonſtrans, ſed docens, quemadmodum, ſimulatque Deus voluit, planta ad extendum peruenit. Sic etiam ſupra dixit, *Et præcepit Dominus ceto*: non voce Dei hoc factum fuiſſe dicens, ſed voluntate: nam *Præcepta*, vocat voluntatem Dei, atque ita mirificus Ionas pro triſtitia lætitiam ſuſcepit. At rurſus Deus ſub exorientem ſolem radicem cucurbitæ corrupit. Et ſolis acceſſu exareſcere fecit: hoc autem facto vehementius Solis radii, quam ſoliti fuiſſent, caput Ionæ impetiuerunt.

Præcepit Dominus ſpiritui ardoris venti, & percuſſit ſol ſuper caput Ionæ, & anguſtatus eſt, & tædiut eum animæ ſuæ. & dixit: Melius eſt mihi mori, quam viuere. Et dixit Dominus Deus ad Ionam: Valde contriſtaris tu ſuper cucurbita? & ait, Valde contriſtor ego vſque ad mortem. Et dixit Dominus, Tu pepercisti ſuper

B *cucurbita pro qua non laboraſti, neque nutriſti eam, quæ nata eſt in nocte, & in nocte periit: ego autem non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua habitant plus duodecim decem millia virorum, qui ignorant dextram & ſiniſtram.*

Iterum propheta in maiorem puſillanimitatem & dolorem recidit. & eo loci redactus eſt, vt vitæ mortem antepoſuerit: verum peccatorum ſanator, & iuſtorum procurator, rurſus prophetam interrogauit. *Valde triſtatus es ex cucurbita?* Vt vero propheta confeſſus eſt, ſe eo vſque pati, vt mortem vitæ anteferret: Te inquit Deus, vtar iudice. Conſidera an æquum ſit, te ex cucurbita dolere, quam non coluiſti, neque plantaſti, neque irrigaſti: ſed ſub auroram nata, die ſequenti à verme, & ſole conſumpta eſt. Atque etiam vide, an non æquum ſit me tantæ vrbi non nocere, quæ à me creata eſt, in qua habitant pluſquam duodecim myriades virorum, qui ignorant dextram, & ſiniſtram ſuam, & pecora multa. Hoc igitur conſiderans, admirare miſericordiam eſſe probabilem & rationabilem. Hoc vero, quod ait, *Qui ignorant dextram & ſiniſtram ſuam*, quidam propter ſimplicitatem acceperunt: mihi vero multitudo habitantium infantium puerorum deſignari videtur: & ſinnatû dictorum ſcopus nos ad hanc intelligentiam adducit. Si, inquit, peccatorum pœnitentiam non ſuſcipi oportuit, ſaltem igitur conueniebat, tot millium miſericordia commoueri, qui per ætatem nec ſiniſtram, nec dextrã noſcebant. Ad hæc pecora innumerabilia vrbs habet, non digna, quæ pœnas pro peccatoribus luant. Quamobrem quibus de cauſis pecora antetulit, eiſdem etiam ætatem paruulorum antepoſuit, vt non iure pœnas pro peccatis ſoluentium.

E

Hic prophetiæ finis.

Nos autem optimum maximum Dominum noſtrum laudibus ornabimus, *qui non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat*, interdum ſanctos viros triſtari patitur, & nolentibus miſericordiam largitur. Sic cum Helias magnus pluuiam prohibuiſſet, tanquam legatus accedit ad ſeruum, dicens, *Vade, & oſtende te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ.* Itaque tanta Dei benignitate vtentes beneficiis, congruentem animum geramus, ex eiuſque diuinis legibus viuamus, vt ex his fructus bonos, & exoptatos percipiamus, benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo cum gloria patri vna cum Sancto ſpiritu nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen. F 3. Reg. 18.

FINIS PROPH. IONÆ.

IN MICHEAM PROPHETAM
ARGVMENTVM.

DIVINI Micheæ prophetiam aggreſſus, dominicam vocem recordatus ſum quam in ſacris edidit Euangeliis, cum Iudæorum nequitiam & ingratum animum ſenere accuſat: Hieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti.
Matth. 23. C *Tot & tantos viros nimirum prophetiæ dono ornatos robuſtus Iſrael vulneribus curandis præfecit. E quibus vnus Micheas eadem prædixit, quæ admirabiles illi Oſee, Iohel, & Amos: nempe qui horum temporum æqualis fuit, etſi paulo ante anteceſſerint illi in Oziæ regno prophetiam docere ingreſſi. Et hic in diebus Ioathan & Achaz, & Ezechiæ regibus Iudæ proſpexit, quæ vidit de Samaria, & Hieruſalem. Horum autem temporibus etiam beatus Oſee prophetiam exercuit. Per plures autem Deus eadem prædicit, vt ex graui, & inueterato morbo laborantes, prophetarum multitudinem veriti, tandem aliquando ab impietate ſe abducerent, atq; a malitia ſe abrumperent. Sic autẽ cæleſtiſſimus Micheas prophetiam exorſus eſt.* G

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN PROPHETAM MICHEAM.

D *AVdite populi omnes, & auſcultet terra, & omnes qui ſunt in ea, & ſit dominus Deus vobis in teſtimonium, dominus ex domo ſancta ſua.*

Quoniam de Samaria & Hieruſalem dixit ad ſe à Deo omnipotente verba facta fuiſſe, accommodate non populum, ſed *populos* in auditionem excitat, duas tribus in duo regna diuiſas non populum, ſed populos nominat, atque adhortatur omnes illius terræ incolas attendere dominum Deum omnipotentem, teſtificantem, ſimulque à diuino templo verba facientem.

Ecce enim dominus egreditur de loco ſuo, & deſcendet, & aſcendet ſuper excelſa terræ. & commouebuntur montes ſubter eum, & valles tabeſcent ſicut cera à facie ignis, & ſicut aqua profluens in deſcenſum.

Diuina ſcriptura docemur, Deum eſſe ſine corpore, & non circumſcriptum, & ferentem omnia verbo potentiæ ſuæ: quia autem in Hieruſalem comparauerit, locus eius *templum* apposite appellatur: etenim ſic per magnũ Moſen lege ſancit: *Non licet tibi facere paſcha in vlla vrbium tuarum, niſi in loco quem elegit dominus Deus tuus*: inde hunc ipſum proficiſci propheta dicit, & excelſa loca aſcendere, & concutere montes aduentu, & valles liqueſcere more ceræ ad ignem admotæ. Hæc autem vt narrantur voluntate Dei fiunt, & tropice, & per translationem intellecta, veritatem habent. Nam, *Montes commotos*, potentatu ſuperbientes, & in calamitates incidentes nominat: *Valles* vero *tabeſcentes*, ſubditorũ multitudinẽ, qui vallium inſtar montib. ſubiectarũ ſub poteſtate potẽtium viuunt, atque ſimiliter vt aquæ impetus per præcipitia fertur, ſupplicia dignis irrogabo, cauſamque affert: H

Propter

A *Propter impietatem Iacob omnia hæc, & propter peccatum domus Iſrael.*

Deinde impietatis, & peccati modum demonſtrans, per interrogationem & reſponſionem accuſationem inſtituit.

Quæ eſt impietas domus Iacob? nonne Samaria? Et quod eſt peccatum domus Iuda? nonne Hieruſalem.

Illi Samariam idolis compleuerunt, hi vero Hieruſalem habitantes, & ad diuinam legem in templo inſtituti, in aſſiduis iniquitatibus verſabantur. Eſt autem attendendum, quod quam ſupra *domum Iſrael* nominauerat, hanc *domum Iuda* infra vocauit, atque naturali vſus nomine, decem tribus appellauit *domum Iacob*, ſpirituale vero nomen Iſrael impoſuit Iudæ, propterea quod diuinum templum obtinentes pios habuerint cultos.

Et ponam Samariam in pomorum cuſtodiam in agro, & in plantationem vineæ, & detraham in vallem lapides eius, & fundamenta eius reuelabo.

B Tantæ vaſtitati ſolitudinum tradetur, vt eius lapides funditus deleantur, atque in fori, & vicorum, & domorum locum vineta ſuccedant, vt vinearum cuſtodes in ea tabernacula quædam figant.

Et cuncta ſculptilia eius concident, & vniuerſæ mercedes eius comburentur igni, & cuncta idola eius ponam in perditionem: quia ex mercedibus fornicationis congregauit, & ex mercedibus fornicationis deſtruxit.

Quoniam me poſthabito erga idola obſeruantiam maluit, & quaſi mercedem quandam idolis afferens: altaria & delubra dedicauit, & oblationum multitudinem attulit, vna cum ipſis hæc hoſtibus tradam. Huius etiam rei eos reprehendit per prophetam Ezechielem: *Facta ſunt*, inquit, *abs te contraria quam ſoleant mulieres ſibi ſimile facere, quod omnis meretrix mercedem accipit, tu vero mercedem dediſti tuis amatoribus.* Accommodate autem per hæc mulieres in ſcortatione verſantes deſignauit, quæ libidinis mercedem accipientes, inde decimas dæmoni ſalaciſſimo attulerunt. Hoc autem in hanc diem quædam etiam committunt. quamobrem inquit,

C *Propter hoc plangam atque lugebo: ibit diſcalceata, & nuda faciet planctum, quaſi draconum, & luctum, quaſi filiæ ſyrenarum: quia obtinuit plaga eius. quia venit vſque ad Iudam, & tetigit vſque ad portam populi mei, vſque ad Hieruſalem.*

Per hæc præſignificat imperium Aſſyriorum Theglatphalaſar, Salmanaſar, Sennacherib, a quibus decem tribus in captiuitatem fuerunt abductæ. Sennacherib Lachis, aliaſque Iudææ vrbes obſedit, atque populatus eſt, cumque item vſque ad portas Hieruſalem cum Rabſace quam plurimum exercitum induxiſſet, periculo didicit, vt ſuperaturus eſſet neminem, nolente Deo. Quod vero ait, *Faciet planctum, quaſi draconum, & luctum quaſi filiarum ſyrenarum:* ſumpſit ex his, quæ circumferuntur in fabulis, ignorantiæ magnitudinem oſtendere volens. Quia vero ſoliti ſunt cum cantu quodam prælia lugere, & more ſerpentum ſibilantium ex æſtuante corde emittere anhelitum, & virulentia quadam hunc edere, poſuit ante dictas ſimilitudines, cum acerbitatis plena omnibus Iſrael tribubus prænunciauit, prædicit alienigenas horum malis gauiſuros, ad quos ſermonem vertit.

Qui in Geth, nolite magnificare: qui in Acim, nolite reædificare ex domo deriſum: terra aſpergite deriſum veſtrum.

Ne vehementer ex horum calamitate perceptis gaudijs efferamini, neque eo quod vos integri ab hac calamitate manetis, inſoleſcatis, ſed pro deriſione, qua vos contra Iſraelitas commouetis, puluere conſperſi domeſticas lugete calamitates. Enachim non alia quædam

D vrbs à Geth diuerſa eſt, ſed habitatores Geth, Enachim appellat, ab Enach gigante procreatos, id quod ex multis locis diuinæ ſcripturæ cognoſci poteſt.

Quæ habitat bene.

Demolitis vrbes eius, nec ædificiorum elegantia eis erit auxilio, neque loca munita à periculo eos eruent, cum vrbes veſtræ funditus euertentur.

Non eſt egreſſa habitatrix Sennaan, plangite, domum iuxta eam accipiet ex vobis plagam doloris.

B Quoniam veſtrum caſum vna vobiſcum dolere neglexit, & in vos correctionibus illatis non emendata eſt audiens, malorum veſtrorum particeps efficietur. Sennaan autem vna vicinarum vrbium fuit.

Quis cepit in bonum ei, quæ habitat dolores?

Inde ſermonem vertit ad Hieruſalem. Verborum conſtructio implicata eſt, & parum aperta: hac itaque ordinatione ſenſus inueſtigandus eſt *Quis incœpit in dolores habitanti bona?* Quis, inquit, ei pace fruenti, & felicitate ſtulta, auctor miſeriarum extitit? atque oſtendit, vt non homo ei, ſed Deus omnipotens irrogat ſupplicia, pœnas exigens eorum, quæ impie commiſit: quamobrem infert.

Quia deſcenderunt mala a domino ſuper portas Hieruſalem.

Et oſtendens quæ hæc ſint, adiunxit,

Sonitum curruum, & equitum.

Hæc etiam per Eſaiam nos docuit. *Væ Aſſyrio, virga furoris mei, ipſe eſt in manibus eorum: iram meam in gentem iniquam mittam, & populo meo præcipiam, vt faciat ſpolia, & prædam.* Sic hoc loco, *Quis incœpit in bona habitanti dolores? quia deſcenderunt mala a domino ſuper portas Hieruſalem, ſonitum curruum & equitum.* Ego, inquit, eis omnibus bonis redundantibus dolorem attuli, cum hoſtium multitudinem commouitaui: quia vero ante Hieruſalem Lachis vrbs vaſtata [illegible] iam Hieruſalem Nabuchodonoſor, Lachis vero Sennacherib depopulatus eſt, ad hanc ſermonem conuertit. [Eſaiæ. 10]

F *Habitatio Lachis, principium peccati eſt filiæ Sion, quia in te inuentæ ſunt iniquitates Iſrael.*

Tu Lachis prior dabis pœnas, quod imitata ſis decem tribuum impietatem, & quod impietate contaminaueris Hieruſalem.

Ideo dabit emiſſarios vſque ad hæreditatem Geth Domos vanas fruſtra fuerunt regibus Iſrael, donec heredes adducam tibi.

Quamobrem & abs te captiuorum multitudinem hoſtes accipient, hos enim *emiſſarios* vocauit, & vſque Geth terra tua vaſtabitur, quod inſanorum Iſrael regum ſecuta ſis impietatem. In hac autem vaſtitate ſolitudinũ permanebis, *quoad heredes tuos adducam:* hoc eſt, quoad in captiuitatem abductos, liberatos rurſus reducam, & paternam hæreditatem eis reſtituam. Quidam autem, *Heredes*, interpretati ſunt, Hoſtes: ac locum intelligentes: *Habitabit in domibus vanis.* Quidam vero ſic: *Fruſtra fuerunt in regibus Iſrael, donec heredes adducam tibi.* hoc eſt, hoſtes adducam tibi. Iuxta vero Aquilam, qui numero ſingulari heredem poſuit, altiorem ſenſum inuenimus. In vaſta ſolitudine, inquit, eris vanas domus habitans, donec hæredem adducam tibi: quem cum procul mali agricolæ vidiſſent, iuxta dominicam comparationem dixerunt, *Hic eſt heres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.* Hic aduentu ſuo, non Lachis ſolam, ſed & omnem orbem terrarum variorum idolorum ſeruitute liberauit. Ad hæc inducit, [Matth. 21]

G *Quæ habitas Lachis hæreditatem vſque Odolam veniet.*

Non, inquit, tibi ſoli vaſtitas inferetur, ſed vſque Odolam propagabitur, & præclaram Hieruſalem apprehendet. Eam enim filiam Sion appellauit: ad quam ſermonem vertens, ait,

Glorià filiæ Iſrael decaluare, & detondere ſuper filios delicatos tuos: dilata caluitium tuum, ſicut aquila: quoniam captiui ducti ſunt ex te.

Lugubrem accipe ornatum, à capillis aufer nitorem, & compoſitionem, ac aquilam imitare, pennis omnibus ad tempus denudatam ſecundum naturam, quæ per id tempus venari nequit, & quibus prius terrorem afferebat, non formidabilis eſt: huic ſimilis tu, omni mea procuratione ſpoliata, hoſtibus facilis eris ad capiendum, nempe ab omnibus tuis incolis vacua affecta. H

CAP. II.

F*Acti ſunt cogitantes labores, & operantes mala in cubilibus ſuis, & ſimul in die conſummabunt ea.*

Nam ne noctes quidem ſine iniquitate traduxerunt, quin nocte malitiam præmeditantes, & hanc cogitatione depingentes interdiu opera exequuti ſunt: quæ vero, & quanta, enumerat.

A legum attentem, ſed ſanctis ſpiritus gratia inn[illegible] & eius robore rectus libere p[illegible]puli impietate[illegible] vt vero ſe palam [illegible] prehen[illegible] admiſſa ab ei[illegible] ſcelera pollicitus eſt, [illegible]are, & apert[illegible] ex[illegible]amat:

Audite hæc duces domus Iacob, & reliqui domus Iſrael: qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis: qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitatibus.

Quibus, inquit, iudicandi [illegible] munus mandatum fuit, [illegible] ne vlla libra vlla inclinatione [illegible] in alteriutram partem [illegible] penderet, non accurauiſtis: at potius [illegible] ratio[illegible]nem [illegible] duxiſtis iniuria vt ius [illegible] deretur [illegible] auiſtis: [illegible] diantiuo ſententia prædi[illegible] ſanguine in[illegible] entum Hieruſalem compleuiſtis. Corruptela muneru[illegible] ci[illegible] pe[illegible] pti, [illegible] erdotes de iure & aliis rebus legitimis, non ſine pecunia reſpondentes, miniſteria diuina non confi[illegible] gratis ſuſtinentes. Iam vero prophetæ aduerſariis [illegible] pretiribus inſtructi, falſam diuinationem mercenari[illegible] habentes, & donis impoſituram [illegible] ferentes, eaque cum [illegible] rent diu[illegible] [illegible] hunc habere [illegible] inabatur, [illegible] entes:

Nonne dominus in nobis eſt? non veniet ſuper nos mala.

Qui [illegible] ſtate [illegible] ſtruſtra diuina appellatione nixi fuer[illegible] noſcetis.

B *Idcirco propter vos Sion quaſi ager arabitur: & Hieruſalem vt cuſtodia pomarij erit: & mons templi in lucum ſiluæ.*

Tan[illegible] inquit, [illegible] hirudinum vaſt[illegible] tas huic vrbi clariſſimæ inferetur, vt [illegible] plum plantarum conditione compleatur, [illegible] mili in [illegible] hæc intra vero muros loca, quæ olim ciuium frequentia complebantur, ſimiliter vt ſtationes, quæ extra mœnia ſunt, ſtabunt: [illegible] in eis ſementes fient [illegible] nihil [illegible] ma cuſtodia pomarii diſferat, quod poſt ſtructum per[illegible] ptionem, iam priſtino cuſtode domo [illegible] reuerſo, [illegible] rum manet. Hæc ſub Nabuchodono[illegible] [illegible] peruit, [illegible] um capta vrbe, habitatores [illegible] cum rege [illegible] ptiuos abduxit: verum ex [illegible] propheti[illegible] finem [illegible] eſt, poſt Iudæorum rabiem, aduentu[illegible] Seruatorem noſtrum eſſet [illegible] centem: nam in hunc [illegible] templum illud celebre euerſum, omni vaſtitate completum eſt, vt [illegible] dentes [illegible] potent quis [illegible] ſanctorum loc[illegible] rum. Quocirca quæ [illegible] illo templo [illegible] propheta[illegible] benignitas prædicit, [illegible] aduentum, quæ credi[illegible] in dominum

C noſtrum I[illegible] ſum Chriſtum, prædicit, ac vero ſic ait.

CAP. IV.

Et erit in nouiſſimis dierum manifeſtus mons domini, preparatus ſuper vertices montium, & eleuabitur ſuper colles: & feſtinabunt ad eum populi, & ibunt gentes multæ, & dicent, Venite, aſcendamus ad montem domini: & in domum Dei Iacob, & oſtendet nobis viam ſuam, & ambulabimus in ſemitis eius. Quia de Sion exiet lex, & verbum domini de Hieruſalem, & iudicabit inter populos multos, & arguet gentes fortes vſque in longinquum.

Vſque ad extremas terras [illegible] angelica & diuina de[illegible] tio peruait, [illegible] ma[illegible] ut iuxta domini prædi-

Matt. 24. Marc. 16. [illegible] in quo [illegible] habetur: Et prædicabitur, in[illegible] hoc euangelium omnibus gentibus in teſtimonium. Tum etiam Apoſt[illegible] p[illegible] cepit, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. [illegible] Euangelica [illegible] Apoſtolic[illegible] cum ab Hieruſalem velut [illegible] te quoque [illegible] incepiſſet, per omnem terrarum orbem [illegible] accedentibus irriga-

D tion[illegible] videas in mediis vrbibus & pa[illegible] & agris, loc[illegible] ædes ſacras exædificatas, magnitudine, & pulchritudine, [illegible] excellentes [illegible] ipſis montibus [illegible] inſigniores [illegible] & magis conſpicuæ. Sin autem qui[illegible] iam intelligat colles & montes, templa infeliſſi[illegible] dæmonum, in eis olim ædificata, ill[illegible] etiam [illegible] ſenſum prophe[illegible] veritati congruentem [illegible]. Sed hæc radicitus reuulſa, funditus deleta ſunt: Dei vero templa & multitudine, & pulchritudine [illegible] hirudinem propius ſideribus cœli accedunt. Sed tamen Iudæi hæc non ita intelligenda exiſtimant, ſed hæc [illegible] eſſe de reuerſione ex Babylone

prædictio[illegible] Ex[illegible] ſtupiditate [illegible] referentes ſic intelligere: nam [illegible] alias eorum [illegible] ab hac etiam prophetia aberratio conuenit. Quidam autem quidam pij doctores eandem interpretation[illegible] in ſua ſcripta inſeruerunt, non ferendum mihi, neque venia dignum videtur. Quenam gen[illegible] & vicinæ & longiſſ[illegible] habitan[illegible] poſt reditum in Iudæorum templum accurrerunt ad leges eorum accipie[illegible] ad verb[illegible] illinc proficiſcen[illegible] amplexandum? [illegible] quaſnam gentes popul[illegible] ſue ſic [illegible] erbum Domini iudicauit eorum malefacta reprehendens? [illegible] eaque deinceps [illegible] ſequuntur, aperte illius [illegible] pretationis falſitatem [illegible] fellunt, poſt enim à Babylone reditum, [illegible] ctiam [illegible] qui [illegible] interpretati [illegible] dentur, & Gog & Magog, cum permultis gentibus Iudæis bellum intu[illegible] erunt [illegible] ique præterea ſinu[illegible] continenter cum [illegible] bel[illegible] Hinc quidem Idumæi, & Amanitæ, & Moabitæ, illinc vero exteræ nation[illegible] & Samaritæ: & non ita multo poſt tempore à Macedonibus clades in eos inuectæ fuerunt, quas Mach[illegible] [illegible] omple[illegible] Hoc autem loco propheticus ſermo al[illegible] pacem [illegible] mittit.

Et concident gladios ſuos in aratra, & haſtas ſuas in falces, & vlterius non tollet gens contra gentem gladium, & nequaquam diſcent belligerare & requieſcet vnuſquiſque ſub vite ſua, & vnuſquiſque ſub ficu ſua, & non erit qui exterreat.

V[illegible] tborum veritate nalleteus dicentis auctoritatem, & dignitatem auditoribus planam [illegible].

Quia os domini omnipotentis locutum eſt hæc, Quia omnes populi ibunt vnuſquiſque viam ſuam: nos autem ibimus in nomine domini Dei noſtri in æternum [illegible].

Quod nihil ex his ad Iudæos accommod[illegible] poſſit, res ipſa teſtantur [illegible] de Hieruſalem deiecti, cum in totum orbe[illegible] diſpe[illegible] & erroneus [illegible] bundi [illegible] vero [illegible] lege tem ſacram facere non poterant. Propheticus ſermo pronuntit eos, qui crediderunt in [illegible] Dom[illegible] in æternum & vltra. Quod vero poſt domini ad[illegible] ennium te[illegible] pus hæc præſignificent, [illegible] pene ipſæ loquentes res [illegible] teſtimonio [illegible] nam a[illegible] torum Romanorum imperium crebræ inter [illegible] commouebantur quia ſingulis [illegible] bus ſeparata imperia erant. Atqui omni [illegible] petio ad Romanos [illegible] lato, & cuiuſque gentis regno deleto, ſumma pax toto orbe terrarum conſtituta eſt, vt non amplius [illegible] cum gente bellum gerat, [illegible] propter pacem diuinitus factam, bellica inſtrumenta in ru[illegible] [illegible] onuertantur. Iam [illegible] agris colendis dantes operam [illegible] huic b[illegible] ſtruuntur, omniaque alia mu[illegible] quæ [illegible] tempore pacis, exercent, ac ex his partim [illegible] artibus vacantes, partim mercaturam exercent, partim nauicularium ſ[illegible] cient [illegible] quidam perfecte [illegible] exoptant [illegible] diuitiis rediman[illegible] Dei viam, [illegible] erga Deum ſtudium anteponunt, hincque vitam æternam aſſequuntur: atque ad hæc adiicit,

In diebus illis, & in tempore illo, congregabo eam quæ contrita eſt, & quæ eiecta fuerat ſuſcipiam, & quos repuleram [illegible] ponam contritam in reliquias, & repulſam in gentem [illegible] tem.

Et docens plane, vt non de Iudæis hæc loqui[illegible], appoſuit.

Et regnabit dominus ſuper eos in monte, ex hoc nunc vſque & in ſeculum.

Si nimium Iudæorum regnum [illegible] Sion per[illegible] manſiſſet, & aſſidue æterna Dei procuratio[illegible] tur, [illegible] Iudæis hanc ſibi prophetiam arriperent & [illegible] ſimiliter hæc interpretari, vt ſolent Iudæi, cu[illegible] conſentirent. Sin autem Iudæorum regnum dudu[illegible] ſinitum eſt, longiſſimeque habitantes ab Hieruſ[illegible] [illegible] in extremis terris, atque Dei procuratione den[illegible] tituti [illegible] amplius [illegible] gas ſuas nob[illegible] ranc, veritati ſque doctores veritati patrocinentur. *Contritam autem, & eiectam*, animas pietati ſeruientes vocat, propter quas vnigenitum Dei verbum carnis aſſumptione humana in terra viſum, & hominibus verſatum eſt, ipſu[illegible] teſtis eſt ad Iudæos verba faciens: *Non eſt opus medicus [illegible] ſed male habentibus*. Et, *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœniten-* Matt. 9. Marc. 2.

E

F

G

H

A

tiam. Idcirco P[illegible] & m[illegible]ceng, & [illegible]tro[illegible]tió, atque eiuſmodi [illegible] mores [illegible] commutans, [illegible] per[illegible] ex hoc nunc, & [illegible] que fie de [illegible] tium va[illegible] pro[illegible] contra Hieruſalem[illegible].

Et tu turris gregis caliginoſa filia Sion ad te [illegible], & ingredietur principa[illegible] primum regnum de Babylone.

Ita etiam [illegible] beatus Eſaias, [illegible] Deus omnipotens ex illius ore tropice eam n[illegible] [illegible]: *Plantaui vineam [illegible], & torcular extruxi in ea.* Et [illegible] *turrim ædificaui in medio eius* templum hic app[illegible] per quod cuſtodi[illegible] vineam arbitrabatur. *Hanc Michæas turrim caliginoſam & ſqualidam vocat*, propter [illegible] impietatem: nam [illegible] legibus Dei [illegible] motem inquinarunt, [illegible] veluti ſqualo[illegible] & fœditatem dom[illegible] quandam introduxerunt [illegible] cæterea minatur Babyloniorum exercitum, quorum [illegible] bernacula ſtatim [illegible] Nabuchodonoſor ſuſcepit, bel[illegible] monit, tertio anno regni [illegible]achim: quare illud [illegible] nominauit primum regnum, quia ſimulatque rex [illegible] eius [illegible]ſt, Nabuchodonoſor bellum intulit. Deinde pe[illegible] ſimulationem interrogat,

B

Et nunc quare cognouiſti malum: nunquid rex non erat tibi: aut conſilium tuum periit? quia obtinuerunt te dolores ſicut parturientem.

Qu[illegible] in diſcrimen fortunarum [illegible] eniſti, præſertim cum in conſilio haberes qui quo[illegible] opus [illegible], inuenire poſſent, & regem [illegible] ne ex[illegible] vt pro te bel[illegible] quem ſtan[illegible] tibi dedit? Cond[illegible] igitur [illegible] conſultationum [illegible] pund[illegible]tiam, & [illegible] tibi [illegible].

Dole & vires [illegible] filia Sion quaſi parturiens.

Similiter, inquit vt mu[illegible] ad pariendum dolores ſuſcipe, & perinde [illegible] impendentia mala conſpiciens, te dolorum aculeis [illegible]exa.

Quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in campo, & venies vſque ad Babylonem: inde liberabit te, & redimet te dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum.

Ne, inquit, [illegible] impendet [illegible] ſperes liberatum [illegible] oportet, [illegible] que cum abduceris hinc, [illegible] faciendum [illegible] ret, diuerſari quam item diutiſſime habitare in regione Babylonia, longoque poſt tempore libertatem aſſequi, & in patriam redire. [illegible] vero ſic captiu[illegible] tem & reditum eis

C

vaticinatus eſt, de S[illegible] his gentibus prædicit, quod poſt [illegible] bellum [illegible] ferent.

Et nunc congregatæ ſunt ſuper te gentes multæ, & populi multi, dicentes, Inſultemus & gaudeamus, & videant in Sion oculi noſtri: ipſi autem neſcierunt cogitationes domini, & non intellexerunt conſilium [illegible] gauit eos vt manipulos areæ.

C[illegible] nis non c[illegible] gens, neque violenter vrgens ſed [illegible] concedens, & libero [illegible] dens: verum hæc, cum alios prophetas explanaremus, docuimus.

Surge, & tritura eos filia Sion quia cornua tua ponam ferrea, & vngulas tuas ponam [illegible], & comminues populos multos, & conſecrabis domino multitudinem eorum, & robur eorum domino vniuerſæ terræ.

M[illegible] penitus [illegible] cor nibu[illegible] & ng[illegible] cortice[illegible] omnes p[illegible] perde[illegible], fund[illegible] que [illegible]. Vict[illegible] quam ex eis [illegible], [illegible] apert[illegible] pro[illegible] beris, ne hanc tibi dediſſe.

D

CAP. V.

NVnc obſtruetur filia obſtructione, a[illegible] ſit em poſ[illegible] ſuper nos. [illegible] ſuper maxillas [illegible].

[illegible] pi[illegible] piciente, [illegible] quam ob[illegible] [illegible] omnium parte cir[illegible] bu[illegible] ptatos [illegible] [illegible] c[illegible] vi[illegible] os eſſe [illegible] c[illegible] *in virga p[illegible] ſuper max[illegible]* qu[illegible] rem ſ[illegible] ignorant [illegible] [illegible] habeas. [illegible]

E

[illegible] dus & [illegible] eu[illegible] hoc [illegible] anc docce[illegible]

[illegible] *nequaquam minima [illegible] in millibus [illegible] tibi [illegible] egreſſus eius ab initio à diebus [illegible].*

[illegible] quam qui [illegible] be da [illegible] nnl[illegible] te [illegible] ſc[illegible] ex p[illegible] hoc [illegible] planet[illegible] *In [illegible] erat verbum, & verbum erat apud deum: & Deus erat [illegible] in principio apud Deum.* Eſt [illegible] h[illegible] [illegible] ante [illegible] *lucem [illegible] genui te.* [illegible] ante [illegible] ium, & hi[illegible] habe[illegible] te & [illegible] ma[illegible] luc[illegible] ſi[illegible] ſqualidam, & [illegible] m effic[illegible] te[illegible] tempo[illegible] ob[illegible] unt ap[illegible] te verit[illegible] bore pert[illegible] bus [illegible] poſt [illegible] Babylone [illegible] que [illegible] non ſimiliter [illegible] intellexerunt [illegible] *interrogati vbina [illegible] [illegible]* [illegible] me[illegible] Sa[illegible] plenda per[illegible].

F

Propterea dabit eos vſque ad tempus parturientis pariet: & reliquiæ fratrum reuertentur ad filios Iſrael.

V[illegible] que prou[illegible] Iudæo c[illegible] pep[illegible] [illegible] de[illegible] de quo [illegible] clamat: *Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis, quia plures [illegible] magis quam eius quæ habet virum*, quamuis [illegible] n[illegible] cu[illegible] tor [illegible] fidelibus [illegible] gentur. Ex [illegible] n[illegible] Apoſtolorum chorus ex[illegible], & poſt [illegible] domino Septua[illegible] & poſt [illegible] vn[illegible] & q[illegible] ſim[illegible] domi[illegible] vſus [illegible] quinque millia, quos piſcatur Petrus, ex[illegible] tum multaque millia, de quibus [illegible] Iacobu[illegible] Paulo cæle[illegible]: *Vides frater, quot millia ſunt in Iudæis qui crediderunt.* Vna igitur [illegible] & illin[illegible] eccl[illegible] efficietur, & in his ex Bethleem Dominus ſtabit.

G

Et videbit, & paſcet gregem ſuum in fortitudine dominus, & in gloria nominis Dei ſui erunt: quia nunc magnificabitur vſque ad terminos terræ.

E[illegible] ſanctam Dei E[illegible] [illegible] [illegible] rarum & m[illegible] Dei [illegible] ſummis laudi[illegible] [illegible] ibu nil [illegible] Iudæi demen[illegible] bunt ta[illegible] tum do[illegible] conſeru[illegible] cati[illegible]. Cum vero lon[illegible] [illegible] rebus quæ[illegible] præd[illegible] ſcatis [illegible] multo v[illegible] rum p[illegible] hal[illegible] de[illegible].

Et erit hæc pax [illegible] & cum [illegible]

H[illegible] ſtatim prædic[illegible] quod be[illegible] dam, & pacem [illegible] pax

H

Aſſyrius ſuperueniet in terram [illegible], & [illegible] regionem veſtram [illegible] nunc [illegible] per[illegible] ven[illegible] in hominum [illegible]

[illegible] morſus hominum, [illegible] Aſſur in gladio [illegible] terram Nembrod in foſſa [illegible]: & liberabit te Aſſur, cum venerit ſuper terram veſtram, & cum aſcenderit per terminos veſtros.

E[illegible] ſ[illegible] ſi[illegible] B[illegible] *Fuit autem*, inquit, *principium regni eius Babylon*,

A *& Chaldæ.* Septem vero, ait, in eum reges concitabo: *Paſtores* enim reges vocat: & octo plagis humanis circumplicabo. Belli vero impetus dicit in eum factos, ſic enim vocat *morſus hominum*, ac pariter ſignificat Babylonis expugnationem: nunc quidem, inquit, hunc in eiuſmodi mala conijciam. Nec vero ita multo poſt eum, qui ei ſucceſſerit, & Babylonem vrbem regiam conſtituerit, [illegible] perdam: neque erunt auxilio muri fortiſſimi, neque [illegible] hos cingentes foſſæ eum vindicabunt. Tu vero [illegible] liberaberis, non tum modo, cum in eos alios hoſtes [illegible] citabo, ſed hoc etiam tempore, cum magnis copijs vrbem tuam impetentibus, angelica opera occultam perniciem eis inferam, cum hic tunc facta pignora dedi [illegible], quæ poſtea futura eſſent. Ad hæc illa rurſus ſermonem vertit, docetque quemadmodum qui Bethleem nato Domino crediderunt ſacri Apoſtoli, & vna cum his diuinæ declarationis muniſtri electi alijs gentibus Euangelicam doctrinam afferent, ac vero ſic ait:

Et erunt reliquiæ Iacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi ros à domino cadens. & quaſi agni ſuper gramen, vt non congregetur quiſquam, neque ſit in filijs hominum.

Cum hic ſaluatos *reliquias* vocat, tum alibi. *Si fuerit numerus filiorum Iſrael vt arena maris, reliquiæ ſaluabuntur.*

B Perinde, inquit, vt ros eſt cœlo delapſus, qui crediderunt, atque Euangelicam declarationem gentibus [illegible] tulerunt, orbem terrarum irrigabunt: & quemadmodum agni gramen conſumunt, ſic hi graminis inſtar impietatem inſitam in terrenis animis facile deſtruent vt non amplius eiuſmodi hominum collegia inueniantur. Quia vero dæmones ex incurabili morbo laborantes permanſerunt, iure ſpiritus ſanctus cum exceptione prędictionem fecit, *vt non congregetur quiſquam, neque ſit in filijs hominum.* Itaque, inquit, nullum collegium ex hominibus impijs coactum reliquum inuenietur. Cum rori & agnis eos comparaſſet, & per hæc non ſatis eis poteſtatem à Deo datam explanaſſet, aliam dictis ſimilitudinem attulit.

Et erunt reliquiæ Iacob in gentibus in medio populorum multorum, quaſi leo in iumentis, in ſaltu. & quaſi catulus leonis in gregibus pecorum, quomodo ſi pertranſeat & diuidens capiat, & non ſit, qui eruat.

C Apoſtolorum principia rotis ſimilia iaciebantur, & quemadmodum agni impietatis gramen depaſcebantur, doctrina & miraculis tanquam agni in medio lupurum verſantes. iuxta domini prædictionem: *Ecce*, inquit,

Matt. 10. *mitto vos ſicut oues in medio luporum.* Poſtea vero quam orbis terræ Euangelij declarationem ſuſcepit, & reges, & imperatores ad numerum eccleſiæ adſcripti ſunt, in veritatis hoſtes metus incubuit. Et quidem hi iumentorum ſimiles facti, metu & horrore complentur ex omnibus partibus auxilio deſtituti. Hi vero qui Euangelicam doctrinam docent, leoninos animos gerentes, & robur cum ſumma libertate, mendacijs patrocinantes, veritatis verbo expugnant. tum inquit.

Eleuabitur manus ſuper eos, qui tribulant te, & omnes inimici tui peribunt, & erit in die illa, dicit dominus, interficiam equos tuos de medio tui, & diſperdam currus tuos, & ſubuertam ciuitates terræ tuæ, & auferam omnes munitiones tuas.

D Neque in poſterum ab illis expelleris, quin ipſe eorum templa demolieris: hi nimirum qui ex Iſrael crediderint, hoc robur animi adipiſcentur: qui autem in perfidia permanſerint, ſuo regno delpoliabuntur, & omnino peditatu & equitatu priuabuntur, neque vrbes mœnibus munitas habebunt. Sed & hæc, inquit, tibi bono erunt:

Et inquit, Auferam maleficia tua de manibus tuis: & qui loquuntur, non erunt in te: & diſperdam ſculptilia tua, & ſtatuas tuas de medio tui, & vltra non adorabis opera manuum tuarum, & ſuccidam lucos de medio tui: & demoliar ciuitates tuas: & faciam in ira, & in furore, vltionem in gentibus, pro eo, quod audierunt.

Et qui loquuntur, non erunt in te. Loquentes vocat diuinatores. Et nimirum ex ipſis rebus hæc facile intelligi poſſunt: nam poſt Dei conſeruatoris noſtri incarnationem,

E cum Iudæi gentium pietatem viderent, & ab errore liberationem, inuiti quidem ipſi à cultu idolorum ſe remouerunt: videntes enim eos, qui ſunt extra legem ſapere, palam verentur impietatem admittere. Itaque eis prædicit, & quod ſuis vrbibus pellentur, & quod [illegible] tes diſperſi idolorum errore liberabuntur. Ac poſtquam contra eos hanc tulit ſententiam, rurſus eos in iudicium accerſit, ac montibus permittit iudicandi poteſtatem: non vt animatos appellans, neque vt ad rationis participes verba faciens: ſed quia montes, & inter hos poſiti ſaltus & valles, modo A[illegible] notum cadauera excepiſſent, angelica opera interfect[illegible], modo Scythicarum gentium innumeras cædes, ex montibus & collibus eorum, quæ in his geſta ſunt memoriam tenorat.

CAP. VI.

Audite quæ Dominus locutus eſt, ſurge iudicare apud montes: & audiant colles vocem tuam.

In montes conijce oculos, qui meo auxilio hoſtium tuorum cadauera ſuſceperunt. & ſi potes, libere loquere: ac non os tuum beneficij magnitudo obſtruat. Verum quoniam hoc præſtare non potes, ego ſermonem ſuſcipiam.

F *Audite montes iudicium Domini, & valles fundamenta terræ: quia iudicium Domini aduerſus populum ſuum, & cum Iſrael iudicabitur.*

Nam cum rationis capaces ex rationis ſtupiditate & penuria laborent, inanimos in eos iudices dabo.

Populus meus quid feci tibi? aut quid contriſtaui te? aut in quo moleſtus fui tibi? reſponde mihi.

Inimicitiarum cauſam affert. redargue, ſi qua moleſtia à me affectus fuiſti. Et eum nihil dicere valentem, cum tacere neceſſe fuiſſet, multis de cauſis intulit,

Quia eduxi te de terra Aegypti, & de domo ſeruitutis redemi te: & miſi ante faciem tuam Moyſen & Aaron, & Mariam. Populus meus recordare, quid cogitauerit aduerſum te Balach rex Moab, & quid reſponderit ei Balaam filius Beor, de Sethim vſque ad Galgal, vt cognoſceretur iuſtitia Domini.

An igitur hoc tanquam iniuriam tibi factam affers, quod te, cum acerba Ægyptiorum ſeruitute liberaſſem, Moſe, & Aarone mirificis viris, & illuſtribus vſus adminiſtris, tibi ſolidam libertatem donaui: tum etiam, cum ne cura quidem neceſſaria mulieres deſtituendas cenſuiſſem: his Mariam, prophetiæ gratia cumulatam, præ

G feci. Si vero hæc obliuiſci tibi libet, ſaltem veniat tibi in mentem, quid effecerit Balaam: cauſas conſidera, cur eum Balach accerſiuiſſet: & quemadmodum ille meo robore inſtructus, non maledictionem vobis, ſed benedictionem attulit. & tamen cum hæc omnia effecerim, non abs te iuſtitiæ meæ præmia poſtulo, ſed meam iuſtitiam planam facio: nam quæ pollicitus progenitori veſtro fueram, ex ea pactione confeci. Cum hunc, ſermonem tanquam Dei perſonam ſuſtinens habuiſſet, & populi robuſtum & inueteratum morbum cerneret, pro populo pietatis rationes excitat, dicens:

In quo apprehendam Dominum. ſuſcipiam Deum meum excelſum: ſi apprehendam eum in holocauſtis, in vitulis anniculis? ſi ſuſcipiat Dominus in millibus arietum, vel in decem millibus hircorum pinguium: ſi dabo primogenita mea pro impietate? fructum ventris mei pro peccato animæ?

In quo apprehendam &c. Quomodo compenſabo eum qui mihi tot. & tanta bona conciliat? quibus retributionibus vtar? *ſi apprehendam eum in holocauſtis?* Et deinceps:

H Non, inquit, vitulorum multitudo, non vniuerſa armenta, non decem millia caprarum (nam χιμάρους vocat capellas anniculas) non infantes primigenij ad ſacrificium Deo allati, me de peccatorum multitudine abſoluere poſſunt. Si vero hęc omnia ad peccatorum expiationem non ſatis ſint, quibus Dei beneficia compenſabo? Cum ita humanas rationes adhibuit, rurſus Deum interrogantem inducit.

Annunciatum eſt tibi homo, quid bonum, aut quid dominus quærat à te: Niſi vt facias iudicium, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ambulare poſt Dominum Deum tuum.

Hoc idem Deus omnipotens ex ore Dauid omnige-

A nere ſacrificiorum ſpreto dixit: *Non accipiam de domo tua* Psal. 49. *vitulos, neque de gregibus tuis hircos: quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus, & boues. cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero non dicam tibi, meus enim eſt orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſsimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me.* Idemque Psal. 50. alio loco: *Quoniam ſi voluiſſes, ſacrificium dediſſem: vtique holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpiciet.* Eadem hæc apud omnes prophetas inuenias. Hoc loco dicit præcepta eius eſſe explicata, & in promptu expedita. Iuſtitiam te curare volo, & erga proximum humanum eſſe, & per omnia Deo factori obtemperare. Hæc autem per Moſen lege ſanxit, *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex toto animo tuo, & proximum ſicut te ipſum*: his abs te obitis

Vox domini ciuitati clamabit: & ſaluabit timentes nomen eius. Audi tribus: Et quis ornabit ciuitatem? nunquid ignis, & domus iniqui theſaurizans theſauros iniquos, & cum iniuria iniquitates?

B Quemadmodum non ornatum vrbi ignis affert, ſed incendium, & perniciem molitur: ſic ad iniuſtitiam procliuitas cum audacia, & contumelia facta, damnum, & cladem vtentibus aduehit.

Si iuſtificabitur in ſtatera iniquus: & in ſacello pondera fraudulenta, de quibus diuitias impietatis ſuæ repleuerunt: & qui habitant in ea locuti ſunt iniqua, & lingua eorum exaltata eſt in ore eorum: & ego cruciabo te propter peccata tua: tu comedes, & non ſaturaberis.

Præter impietatem committebant ea, quæ ante damnauit: ſtateram & pondera iniqua poſſidentes, ſcelerate diuitias congregantes, verbis mendacibus linguam inquinantes. Quamobrem, inquit, tui vleiſcendi initium faciam, & de iniquitatibus pœnas repetam, crebriſque & exaggeratis malis te cumulabo. Hoc deſignat, cum ait: *Tu comedes, & non ſaturaberis*: tenebris miſeriarum adeo implicabo, vt ne fuga quidem liberetis.

Et quicunque ſaluati fuerint, gladio tradentur: tu ſeminabis, & non metes: tu premes oliuam, & non vngeris oleo: & vuam, & non bibes vinum: & diſſipabuntur legitima populi mei.

Ac docet, vt non hoc loco de legitimo diuino loquitur, ſed de iniquo, & ſcelerato inſtituto vitæ, cum ſub-
C iunxit.

Et omnia opera domus Achab.

Cum enim illam impietatem æmulatus ſis, his malis cumulabere, vt qui calamitates vobis accidentes videant, ſibilo magnitudinem ſignificent. Vt vero hæc omnia propheta dixit, lamentatur, quod in multis à ſe ſermonibus habitis, velut perdiderit operam.

CAP. VII.

VAE mihi, quia factus ſum, ſicut qui cõgregat ſtipulam in meſſe, & ſicut racemos in vindemia, cum non ſit botrus: comedere primitiua deſiderauit anima mea.

Similis factus ſum ſpicas excidentes colligentibus, aut exquirentibus racemulos à vindemiantibus prætermiſſos, nullum enim inueni obedientiæ botrum: cum tamen non parum inuenire exoptaſſem quiddam præſtabile, & primitijs dignum. Hoc oſtendit, cum dixit:
D *Comedere primitiua deſiderauit anima mea.* Quia vero primigenia Deo offerebantur, non abs re deſiderabile & luculentum *primitiuum* appellauit: & hæc tropice enunciata, plana facere volens, ſubiunxit,

Væ mihi anima, quia periit ſanctus de terra: & qui corrigat in hominibus, non eſt.

Deinde peccata enumerat. Iudices, inquit, contra innocentes iniquam ſententiam ferunt, & cædes iniquas facere aggrediuntur: ex reliquis vero hominibus quiſque plus expetens, rem proximi ad ſe conuertit. Iudex vero, cui eſt poteſtas permiſſa ex legibus iudicandi, non expectat vt illi munus deferatur, ſed ipſe petit, muneri corruptens animo vitiato præditus. Princeps enim, inquit, & iudex verba pacifica locutus deſiderium animæ ſuæ eſt. Cum enim munera accepit ab his, qui iniuriam

E inferunt, deſideratam victoriam his pollicetur. Quamobrem, inquit,

Auferam bona eorum quaſi tinea comedens, & ambulans ſuper regulam, in die ſpeculationis tuæ.

Quemadmodum tinea intra lignum ſubiens omne lignum corrumpit: ſic te conſumet ſententia contra te pronunciata in die vltionis. Hunc enim *ſpeculationem* appellauit: hoc eſt, Dei in illa die aduentum. Deinde vox lamentabili miſericors pater, eiudicte ti timuis, ait,

Væ, væ vltiones tuæ venerunt: nunc erunt fletus eorum. Nolite credere in amicis: neque ſperetis in ducibus: ab ea, quæ tecum cubat, caue: ne credas ei, quia filius contumeliam facit patri: filia ſurget aduerſum matrem ſuam: nurus contra ſocrum ſuam: inimici hominis viri domeſtici eius.

Hæc vero cum fient, inquit, non amicus amico erit auxilio, non rex ſubditos curabit, non communis matris
F cura augetur: ſed quiſque ſuæ ſalutis curam ſuſcipiet, effugium malorum adeo vehementer perſcrutans, vt nec patri quidem filius honorem iuſtum tribuat, neque filia matri legitimum officium præſtet, nurui vero nulli curæ erit ſua ſocrus: omnia veluti in ſeditione quadam accident: alius alium deſpiciet, & contemnet: & vix propriam ſalutem procurabit. Et illi quidem ſic affecti erũt. Ego autem, inquit propheta,

In Domino contemplabor: expectabo Deum ſaluatorem meum.

Et oſtendens, quis expectationis fructus, dixit,

Exaudiet me Deus.

Ad hunc modum cum docuit ſpei lucrum, rurſus Hieruſalem perſonam induit, & ad Idumæam verba facit, quæ ſemper inimica & hoſtis erat.

Ne inſultes mihi inimica mea, quia cecidi & reſurgam: quia ſi ambulauero in tenebris, Dominus illuminabit me.

Reſurgam diuina curatione ſubleuata: ipſe in tenebris agenti mihi ſuam lucem afferet. Nunc vero iram Dei ſuſtinebo, quia peccaui contra eum: cognoſco enim vltionis æquitatem, cum peccati magnitudinem
G conſidero. Sed tamen expecto iuſtum iudicium aduerſus eos, qui bellum intulerunt. Etſi enim ego pœnas perſolui de his quæ deliqui, tamen illi iniuſte contra me vſi ſunt voluntate, & ſententia. Eundem intellectum habet hoc quod deinceps ait,

Donec iuſtificet cauſam, & faciat iudicium meum, & educat me in lucem, & videbo iuſtitiam eius: & videbit me inimica mea, & operiet eam confuſio, quæ dicit ad me, Vbi eſt Deus tuus?

Etſi non iniuſte ab eo condemnata ſum, at contra illos iura permulta habeo, & ea de cauſa diuinam ſententiam expecto, quando hanc latam videbo, & illorum ſeruitute liberata ero. *videbit inimica mea me, & operiet eam confuſio, quæ dicit ad me, vbi eſt Deus tuus:* Non vero ſolũ hæc videbit meam felicitatem, & Dei mei robur, in quem maledicta intentauit, ſed & ego videbo eius infelicitatem.

*Oculi mei videbunt eam: nunc erit in conculcationem, ſicut lutum in viis: dies lituræ lateris deletio tua: & repellet legitima tua dies illa: & vrbes tuæ venient in concluſionem, & in diuiſionem Aſ-
H ſyriorum: & ciuitates tuæ in diuiſionem à Tyro vſque ad flumen.*

Quemadmodum lutum ad fingendos lateres comparatum foras proiectum à prætereuntibus conculcatur, & diſſoluitur, vt nihil valeat ad id, quod informatũ erat: ſic expoſita eris omnibus, & captu facilis, ab omnibus vicinis deſtructa, & conculcata: tum leges tuæ iniquæ finem accipient, & vrbes obſidione prementur. Hanc enim vocauit *concluſionem*. Et multitudo habitantium ab hoſtibus diſſipata, ſeruire cogetur. Cum autem aliæ vicinæ vrbes Iudæorum calamitatibus gauderent: accommodate Tyri & Syriæ, & aliarum vrbium meminit vaſtatarum ab Aſſyrijs & Babylonijs: & quænam hæ ſint explicat, ab ipſis finibus planas eas faciens, cum dixit:

A mari vſque ad mare & de monte vſque ad montem.

Hoc eſt, *a mari* rubro, ad orientem pertinens, *vſque ad mare*, ad occidentem vergens: *& à monte* Idumæorum *vſque ad montem* Libanum, omnes interpoſiti hoſtibus tradentur. Hoc enim intulit, cum adiunxit:

A *Dies aquæ & tumultus.*

Inſtar aquæ præcipitantis multitudo exercitus illius impetum faciet, & terræ vaſtitatem ſolitudinum inferet ad necem vero, & incendia habitantes dabit: & cauſam affert.

Propter fructum inuentionum eorum.

Atque cum iſta finitimis futura vaticinatus eſt, pacem, quæ poſt reditum futura erat, prænunciat.

Paſce populum tuum in virga tua, oues hæreditatis tuæ.

Et cum homines vocaſſet *oues* metaphorice, perſtitit in metaphora.

Habitantes in ſaltu ſolos.

Ab omnibus gentibus, inquit, ſeparatos, & propriam habentes legem. Quod vero dixit, *in virga hæreditatis tuæ*, Iuda tribum ſignificat: illa enim poſt reditum alijs præerat, cum diuiſio non amplius tribuum exiſteret. Deinde docens, vt omnem terram, quam ante captiuitatem tenuiſſent, poſt reditum poſſidebunt, intulit,

B *In medio Carmeli paſcentur, Baſanitim & Galaaditim iuxta dies priſtinos, & iuxta dies egreſſionis tuæ de terra Aegypti, oſtendam ei mirabilia.*

Quantam, inquit, vobis cum ex Ægypto fuiſſetis egreſſi, terram donaui, tantam vobis cum Babylone reuerteritis, dabo miraculorum editione, perterrefaciens bello vos laceſſere aggredientes. Hæc vero cum gentes videbunt, confuſione complebuntur: & ſuarum virium infirmitatem ſentientes, edent quæ ſequuntur:

Ponent manus ſuper os ſuum, aures eorum ſurdæ erunt: lingent humum ſicut ſerpentes, quæ trahunt terram: turbabuntur in conclusionibus ſuis ſuper Domino Deo noſtro: formidabunt, & timebunt à te.

Tuam repente enatam felicitatem, & à me ſuppeditatum ſubſidium cernentes, non abſurda verba in te loqui audebunt, ſed ſerpentum more in terra repentium, procumbent, facere aut dicere nihil audentes. His ſermonibus confectis, propheta diuinam bonitatem erga homines ſtupens, exclamauit.

C *Quis Deus ſicut tu: auferens iniquitates, & tranſcendens iniuſtitias his qui reliqui ſunt de hæreditate tua.*

Incredibili, inquit, bonitate, & verborum narrationem vincenti, vtens Dominus, non repetis ab hominibus pœnas peccatis dignas, ſed corrigens, vbi vides exiguam mutationem animi, prætereis peccata, prætereis impietates, quod ſane populo tuo nunc præſtitiſti. E

Non teſtimonium iram ſuam, quia volens miſericordiæ eſt.

Hoc ſimile eſt dictis Dauid, *Non in perpetuum iraſcetur, neque in æternum comminabitur: non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis*: & mirabilis Micheas clamat, quod iram non diutiſſime ſeruauit in redargutionem & teſtimonium iniquitatis populi, ſed miſericordia vtens reuertetur. Pſal. 102.

Reuertetur & miſerebitur noſtri, demerget peccata noſtra, & proijcientur in profundum maris omnia peccata noſtra.

Perſimilia his Deus omnipotens ex ore Eſaiæ exclamat: *Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor.* Hoc certe admirabile, quod non ſolum ignoſcit, ſed etiam memoria ſua pellit peccata, & tanquam in profundum in obliuionem tradit. Hoc enim explicans mirabilis Micheas, dixit: *Demerget peccata noſtra, & proijcientur in profundum maris omnia peccata noſtra:* quemadmodum id, quod in profundum maris abijcitur, penitus non extat: ſic, inquit, peccata noſtra funditus obliuio obruet, propter pactiones cum maioribus noſtris factas, & hoc explicans, infert: Eſa. 43.

F *Dabis veritatem Iacob, miſericordiam Abraham, ſicut iuraſti patribus noſtris, iuxta dies priores.*

Sic etiam beatus Dauid ait: *Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes, quod diſpoſuit ad Abraham: & iuramenti ſui ad Iſaac: & ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſrael in teſtamentum æternum.* Et illorum quidem peccata in profundum maris Dominus proiecit: noſtra vero in ſacro & diuino lauacro delet: cuius mare rubrum, iuxta diuinum Apoſtolum, typus fuit: quod cum populus tranſmiſiſſet, ſeruitute liberatus fuit. Et nos, ſecundum illum typum, per lauacrum, diaboli tyrannide liberati, propriam ſalutem accurabimus, aſſidue benefactorem laudibus ornantes, & illius leges ſequentes, & à ſanctis tritam viam tenentes, vt vna cum ipſis ad bonum vitæ finem perueniamus, benignitate & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo cum patri gloria vna cum Sancto ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen. Pſal. 104.

G

FINIS PROPH. MICHEAE.

ARGVMENTVM IN PROPHETIAM BEATI NAHVM.

CVm Niniuitis timorem inieciſſent Dei minationes, quorum Ionas declarationem attulerat, cosque ſcelerum ſuorum acerrime pœnituiſſet, ſalutem aſſecuti fuerunt: nam pro extrema pernicie, quæ eis intentata fuerat, à Deo miſericordiam conſecuti ſunt: verum pauci poſt diebus in huius ineffabilis Dei benignitatis obliuionem adducti, ad priſtinam malitiam reciderũt atque mille iniquitates in ſe admiſerunt: & bellum populo Iſraelitico fecerunt & decem tribus in ſeruitutem redactas, Theglatphalaſar, & Salmanaſar captiuas abduxerunt: tum vero Sennacherib, cum Iudææ bello illato alias vrbes obſidione cepiſſet, & ſane aduerſus Hieruſalem exercitum miſiſſet, vt in ipſum Deum omnipotentem linguam vibrauit, maledicta intorquens, ſed repente clam vnius angeli opera multa eorum millia interfecta fuerunt. Et vero ipſe rex ex hac plaga elapſus, ac præco diuinitus illatæ viſionis effectus D (*nam ea de cauſa ſaluum eum effugere permiſit Deus*) *in ſua regia, à ſuis filijs, quam effugerat plagam, accipit: ac nõ ita multo poſt regno Babylonem tranſlata, hoc vniuerſum regum genus deletum eſt, vrbs ſolitudinum vaſtitati tradita fuit. Hanc Niniuitis perniciem mirabilis Nahum propheta prædicit, diuino ſpiritu afflatus, atque ex his, quæ vaticinatur, docet, vt diuina prouidentia omnia curantur, vtque acta vitæ vnumquemque rationem repoſcit: atque idcirco Iſrael, quia impie egiſſet, Aſſyrijs tradidit: ac rurſus ab Aſſyrijs, quoniam efferatiſſime, & crudeliter his inuaſiſſent, per alios pœnas exegit: neque enim vt voluntati Dei ſeruirent contra Iſrael bellum mouerunt: ſed vt audaciæ ſuæ, & libidini obtemperarent, & quam latiſſime in omnes ſuum imperium propagarent. Nec vero eorum conatibus, quominus in actum venirent, Deus repugnauit, quoniam per eos ab Iſrael pœnas ſumeret. Vt vero, ne ſua virtute ſe omnes alias vrbes vicisse exiſtimarent, ad ipſius Hieruſalem muros multa eorum millia interfecit. Has prædictiones præſtabilis Nahum propheta habet: reliquum eſt, vt verba explanare ingrediamur.* H

A

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN PROPHETAM NAHVM.

ASSVMPTIO Niniuæ. Liber viſionis Nahum Helkeſæi.

Sanctiſſimi ſpiritus benignitas varijs modis erga mirificos prophetas ſuam vim oſtendens, quibuſdam viſa quædam ſuggeſſit, vt diuino Eſaiæ, Micheæ, Danieli, Ezechieli, & Zachariæ: quibuſdam vero per ſonitum, quæ volebat, infundebat, vt audire ſe arbitrarentur illi quendam loquentem: alios ſpiritu prophetico afflabat, & ex illorum ore quæ volebat, loquebatur: gratia nimirum prophetica repente eorum mentem corripiens, & à rebus humanis eos abducens, & abſtrahens, dantes operam, & aſſeruientes verbis propheticis, efficiebat. Hanc igitur *aſſumptionem* appellauit mentis raptum, & à rebus humanis traductionem. Rapta, inquit, mens mea à diuino ſpiritu, quæ Niniue eſſent euentura, præuidit.

B

Deus æmulator, & vlciſcens Dominus in aduerſarios ſuos, & tollens ipſe inimicos ſuos.

Cum contra Hieruſalem, rabie flagrantes, verbis conuitioſis Deum omnipotentem percuſſiſſent, iure eos *aduerſarios*, & *hoſtes* vocat, & perniciem minatur. *Æmulationem* vero vltionem appellauit. Sic etiam legislator inquit: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra: non adorabis ea, neque coles. Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, Zelotes, ignis conſumens.* Sic item magnus Helias, inquit, *Zelo zelatus ſum pro Domino omnipotenti Deo Iſrael:* hoc eſt, contra impie in Deum agentes acerbitate afficior.

Exod. 20.

4. Reg. 19.

C

Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans, non faciet innocentem.

Non, inquit, ſtatim pœnas ſumit, ſed diutiſſime patiens eſt. Huius rei vos Niniuitæ teſtes eſtis, qui, cum vos pœnituiſſet actæ vitæ, ſalutem aſſequuti fuiſtis: & rurſus cum plurima malitia contaminati fuiſſetis, non pro hac quam mox pœnas dediſtis, ſed diutiſſime hominum iniquitates ferens, nouit etiam non pœnitentibus ſupplicia irrogare. Hoc enim explicauit, cum dixit, *Non faciet innocentem*: hoc eſt, eum, qui ſupplicijs digna commiſerit, non impunitum Dominus relinquet.

Dominus in conſummatione, & in commotione via eius.

Non amplius Deus omnipotens vobis miſericordiam largietur, ſed perniciem inferet. Huic ſimile eſt illud Pſalmi dictum: *Omnes viæ Domini, miſericordia & veritas.* Hæc non ſolam miſericordiam, ſed etiam punitionem iuſtam habet via, cum hic tum illic actio intelligenda eſt.

D

Et nubes puluis pedum eius.

Accommodatiſſime *puluerem* itineri attribuit. Vult autem dicere, quod iam non amplius longa patientia vtetur, ſed perniciem vobis inferet, vndiq; malorum cumulo in vos accerſito, ac docens, vt facile, quodlibet illi viſum fuerit, efficit: ſubiunxit,

Increpans mare, & exiccans illud, & omnia flumina ad mare perducens.

Si enim receperint, Deum omnem aquam maris, & fluminum funditus exhaurire poſſe, tum hoc ad punctum temporis facere poterit: cui rei argumento & teſtimonio ſunt iam facta quæ conſequuntur,

Imminuta eſt Baſanitis & Carmelus, & quæ florebant Libani defecerunt.

Cum pœnas repetere voluiſſem ab his, qui incolunt Baſanitim, & Carmelum, & Libanum, vobis eos tradidi. Vos autem eorum agros depopulantes, atque vrbes expugnatione vexantes, ciueſque in captiuitatem redigentes, omni genere vaſtationis perdidiſtis.

Montes commoti ſunt ab eo: & colles concuſſi ſunt: & contracta eſt terra à facie eius vniuerſa, & omnes qui habitant in ea.

Cum quidam eum ſolum Iudæorum Deum eſſe opinarentur: non abs re propheta docet montes & colles, & omnem terram vna cum ipſis incolentibus ſolo nutu Dei concuti poſſe. Quod vero ait, *& contracta eſt terra*: Aquila ἔφριξε dixit: hoc eſt, *horruit*: Symmachus, ἐκινήθη, id eſt, *mota eſt*.

Ante faciem iræ eius quis ſuſtinebit? & quis reſiſtet in ira furoris eius? Furor eius conſumit principatum, & petræ contritæ ſunt ab eo. Suauis Dominus expectantibus eum in die tribulationis, & cognoſcens timentes ſe.

Si enim principatibus hi efferentes, & petrarum robur ſeſe habere exiſtimantes, facillime conterit, & diſſoluit, quis reſiſtere poterit correctioni ab eo adhibitæ? Cæterum vt ſuperbos nullo negotio delet, ſic bonus eſt Dominus expectantibus ſe in die tribulationis, & cognoſcens timentes. Hoc loco oſtendit, vt Deus afficitur erga ſuſtinentes ſuas correctiones, & nihil in Deum abſurdum loquentes: rurſus contra impios conſtituta ſupplicia expoſuit.

Et in diluuio tranſeunte conſummationem faciet: conſurgentes & inimicos eius perſequentur tenebræ.

Funditus perdet, & in perpetuas tenebras dabit contra ſe furentes audacia. *Diluuium*, & *conſummationem* vocauit funditus perditionem factam. Deinde per interrogationem,

G

Quid cogitatis contra Dominum?

Quam, inquit, poteſtatem eum habere arbitramini?

Conſummationem ipſe faciet, non vindicabit bis in idipſum in tribulatione.

Adeo acerbum, inquit, & exaggeratum de vobis capiet ſupplicium, vt nõ opus ſit in vos ſecundam plagam inferre.

Quia vſq; ad fundamenta ſua redigentur in vepres, & quaſi volubilis circundata comedetur, & quaſi ſtipula ariditate plena.

Quemadmodum ignis ſtipulam ſiccam facile conſumit, & herba ad ſepes naſcens, & quæ potiſſimum paluris implicatur, non illas florere ſinit, & ipſa tempore corrumpitur: ſic vos, qui aliorum regna deleuiſtis, veſtro regno ſpoliabimini, & funditus peribitis: atque æquitatem ſuppliciorum oſtendens, ſubiunxit,

Ex te exibit cogitatio contra dominũ peſſima, cogitans cõtraria.

Hæc patiere propter inſanas mentis tuę cogitationes. Eas vero nos docet quartus Regnorum liber, & Eſaias: In illis libris Regnorum ſcriptum eſt, vt Sennacherib rabie affectus fuerit, vt aſpergeret illo conuitio Deum omnipotentem: *Dicite Ezechiæ, hæc dicit rex magnus, rex Aſſyriorum. Non te ſeducat Deus tuus, in quo confidis, quod liberabit te de manu mea.* Et alia his ſimilia.

H

4. Reg. 18.

Hæc dicit dominus, regnans aquis multis, & ſic diuidentur.

Aquarum multitudinem appellat Babyloniorum multitudinem, bellum ipſis inferentem Niniuitis, quæ ad ſimilitudinem aquæ cohortibus diuiſa ad vrbis obſidionem acceſſit. Hoc, inquit, facto,

Auditus tuus non audietur amplius: & nunc conteram virgam eius à te, & vincula eius diſrumpam.

Recipiam, inquit, poteſtatem abs te, quam dedi tibi quondam, & tuum principatum, cum eius vincula diſ-

ruperim

A [illegible] pe[illegible] d [illegible] per Eta[illegible] op[illegible] *Va aſſyri, virga [illegible] eſt in manibus eorum.*

[illegible] de te dominus

Hæc, [illegible] annuente, hæc tuli nobis.

Non [illegible] ex nom[illegible] amplius.

Non [illegible] abſtu[illegible] [illegible] accipe[illegible] Babylone Babylonii. [illegible] Perſa [illegible] & po[illegible] Macedones [illegible] & nunc à Roma. Roman.

De domo Dei tui diſperdam ſculptile, & conflatile ponam ſepulchrum tuum, quia inhonoratus es.

[illegible] tecum ſimul [illegible] peribunt Dei tui manu [illegible] quos [illegible] aliud [illegible] tanquam in ſepulchris [illegible] obruet, ne ipſi quoque hoſtibus præda ſint.

Quia ecce [illegible] ſuper montes pedes euangelizantis, & annunciantis pacem.

Cum hæc contra te fient, multi accurrent ad eos, qui habitant in Iudæa, [illegible] pacem iucundam illis nuncient.

Celebra Iuda feſtiuitates tuas, redde Deo vota tua: quia nequaquam apponent [illegible], vt pertranſeant in vetuſtatem, completum [illegible] conſummatum e[illegible].

Vos, [illegible] qui [illegible] audiuiſtis hoſtium [illegible] ditionem, legitimos dies Deo feſtos agite, & ſolita ſacra conficite: nam [illegible] qui [illegible] copiis [illegible] vobis intulerat, & non amplius [illegible] timere & perdere vos aggre[illegible].

Aſcendit inſufflans in [illegible] tuam, eruens de tribulatione.

Deus tibi [illegible] quadam [illegible] poteſtate libera[illegible]. N[illegible] A[illegible] in facie [illegible] Poſt [illegible] Chriſtus dedit [illegible] Apoſtolis. Cum Ada[illegible] perdidit [illegible] dominus Chriſtus [illegible] dedit [illegible] Apoſtolis & [illegible] & dixit eis *Accipite ſpiritum ſanctum.* Quæ [illegible] temporum typus [illegible] intelligimus [illegible] tandem per dominum Chriſtum [illegible] vero hunc [illegible] orbem terrarum [illegible] recepit ſpiritualem gratiam [illegible] atque acerba dæmonum tyrannide [illegible] Sed ad hiſtoriam reuertamur.

CAP. II.

Contemplare viam, conforta lumbos, conforta robore vehementer, quoniam auertit dominus contumeliam [illegible] contumeliam Iſrael.

[illegible] ſuſpicati ſunt, [illegible] quitur [illegible] contemplare [illegible] & [illegible] recipere. [illegible] *conforta lumbos* [illegible] Sic mirabi[illegible] *lumbis ſuis currebat ante currum Achab.* Sic [illegible] *ſicut vir lumbos tuos.* Et [illegible] *lumbi* [illegible] Iſrael. [illegible] Iacob [illegible] Iſrael [illegible] ex [illegible] ob [illegible] Aſſyrii [illegible] pœnas [illegible] virtu[illegible].

Quia [illegible] & propagines [illegible] potentia [illegible] manibus.

Quemadmodum, inquit, vitæ palmites & propagines [illegible] omnem fructum [illegible] ſic ho-ſtes, quib[illegible] & omne genus [illegible] abſtulerunt [illegible] qui morte effugi[illegible] cogerent [illegible] ſed [illegible] adiunxit,

[illegible] fortis illorum [illegible]

Tanta erant præditi audacia, vt etiam igne [illegible] aggrede[illegible]

Habena curruum in die præparationis eius, & agitatores conſopiti ſunt.

[illegible] inquit, vos [illegible] multitudo curruum inſtructorum, non robur equitatus: nam præ [illegible] inuadentium inutiles hi omnes efficientur [illegible] & [illegible]

Aſpectus eorum quaſi lampades ignis, & quaſi fulgura diſcurrent[illegible].

Tametſi, inquit ſtrenuos animos quondam habentes, & robur animi ex oculis [illegible] & tanquam lampadibus quibuſdam & fulg[illegible] perterrefaceretis, tamen in h[illegible] impetu metus vos loco fortitudinis [illegible] Hoc ea his [illegible] explicant.

[illegible] optimates eorum, [illegible] fugient in diebus, & [illegible] & feſtinabunt ad muros & præparabunt propugnacula [illegible] portæ ciuitatum [illegible] ſunt, & [illegible]

Quondam in poteſtate vehementer ſe efferentes, omni via effugere [illegible] idque [illegible] qui poterunt, [illegible] operam [illegible] portæ [illegible] & regiam ho[illegible] & [illegible]

[illegible] ſubſtantia reuelata eſt.

[illegible] & multis repagulis communi[illegible]

[illegible]

[illegible] ſicut columba, loquentes in cordibus ſuis.

Cum hac communicabunt captiuitatem [illegible] & pagi [illegible] & colum[illegible] [illegible]

Et Niniue ſicut piſcina aquarum aquæ eius, & ipſi fugientes non ſteterunt, & non erat qui reſpiceret.

Tot & tantis [illegible] incolæ, vt piſcinæ [illegible] repletæ & redundanti [illegible] primam [illegible]

Diripiebant argentum, diripiebant aurum: & erat ſine ornamentis [illegible]

Sed quæ inique [illegible] & congregauit, aliis traden[illegible]

[illegible] eſt ſuper [illegible]

In eorum theſauros, [illegible] der. Fumus [illegible] quæ eſt propria [illegible]

[illegible] cordium conſtrictio, & diſſolutio genuum, & [illegible] ſuper omnes lumbos, & facies omnium ſicut [illegible] olla.

[illegible] hæ [illegible] numinatus [illegible] & [illegible] tu [illegible] nibus [illegible]

[illegible] habitatio leonum, & [illegible] leonum?

Habitaculum leonum, vocat Niniuen [illegible] reges [illegible] vrbes [illegible] violentia [illegible] intrepide impetum [illegible] cibum [illegible] nunc [illegible] nihil tale [illegible] atque perſtans in [illegible] inquit,

Quo iuit leo, vt ingrederetur?

S[illegible] bellum inferens h[illegible]

muni,

A fuiſti, cum hoſtium cop[illegible] irruperunt? ſed nobis ita [illegible]bet: Nam, inquit:

Illic catuli leonum, & non erat qui exterrefaceret.

Non ſolum ipſe tu præſens fuiſti, [illegible]d etiam omnes duces [illegible]catus [illegible] [illegible]nem [illegible]mentes, q[illegible] o[illegible] [illegible]a regna ſubigentes, hincque [illegible]b[illegible]tum e[illegible] gentes, & filijs cibum inueſtigantes. Hoc explicauit ex his, quæ intulit,

Leo cepit ſufficienter catulis ſuis, [illegible] necauit leænis ſuis, & impleuit præda ſpeluncas ſuas, & cubile ſuum rapina.

A[illegible]m[illegible] [illegible] æ feræ ven[illegible]tæ fuerint, [illegible]lent [illegible]lare, & [illegible] ſu[illegible] [illegible]s cibum afferre. Et Aſſyrij g[illegible]ntiu[illegible] regna ſub iugum [illegible]m [illegible]bijcientes, illinc vec[illegible] [illegible] tribu[illegible]is perc[illegible]pibant: verum huius iniquitatis pœnas abs te [illegible]mam:

Ecce ego ad te dicit dominus omnipotens, & ſuccendam in fumo multitudinem tuam, & leones tuos comedet gladius, & auferam de terra prædam tuam, & non audientur vltra opera tua.

B Quia tropice, [illegible] per tranſlationem ſuper leonum, & catulorum, & prædæ, & paſcuorum mentionem fecit, recte eorum necem tropice prædi[illegible]it cum in ſpeluncas quaſdam abditæ feræ prodire nolunt, tum [illegible] edactores exitibus fumum admouentes, egredi co[illegible]unt, & [illegible]greſſas venabulis conficiunt. Recte inquit fumo [illegible] traditurum multitudinem, & leones gladio [illegible] qu[illegible] ſignificant vrbis deflagrati[illegible]ne[illegible], & regum cædem. [illegible]bus perfectis, præda [illegible]nietur.

CAP. III.

O Ciuitas ſanguinum tota mendax iniquitate plena [illegible] non contrectabitur venatio, vox flagellorum, & vox commotionis rotarum, & equi per[illegible]quentis, & currus feruentis, & [illegible] aſcendentis, & ſplendentis gladij, & fulgentium armorum [illegible] multitudinis vulneratorum, & grauis ruina, & non erit finis gentibus eius.

[illegible]ius malitiam deplorat, *totam mendacem* appellans, & iniquam, mala impendentia narrat: curruum ſtrepitum, & equorum hinnitu[illegible], & equitum clamorem terræmotui comparat, tum etiam perterrefaci[illegible] armorum narratione, cum arma, & [illegible]dios [illegible]lge[illegible]d[illegible] [illegible]t ac prædi[illegible]it eorum, qui ceciderunt, multitudi[illegible]m, & aux[illegible]iarium

C gentium cædem. Paucos ex hoc b[illegible]lo ſeruatos dicit. Hoc enim expreſſit, cum dixit.

Et infirmabuntur in gentibus ſuis à multitudine fornicationis.

Ad paucos redigetur, inquit, eorum [illegible]ul[illegible]udo, cum propter idolorum errorem, tum ma[illegible]ime ob proc[illegible]uitatem maximam ad Venerem, vtrumque h[illegible] loco *fornicationem* vocat, id quod [illegible]latius [illegible] n[illegible]e[illegible]entia docent.

Meretrix ſpecioſa, & grata dux maleficiorum.

Cum [illegible]mpietate [illegible] inquit te ve[illegible] [illegible] ſplendida & illuſ[illegible] [illegible]e exiſtima[illegible] ab h[illegible] qui recte iudicare neſciunt rerum naturam [illegible] [illegible]ete [illegible]torem & conſer[illegible]atorem [illegible] quilles qui tibi, [illegible] pœnituiſſet morum ſcelerum, quam plur[illegible] nam [illegible] [illegible]ordiam largi[illegible] dignatus ſuit, præſtiq; [illegible] terpſam de[illegible] [illegible]ſti, & ex h[illegible] omnia ſemper feciſti.

Quæ vendidit gentes in fornicatione ſua, & tribus in maleficijs ſuis.

Nec tua impietate contenta coegiſti etiam ſubditos [illegible]uos, vt eadem, quæ tu [illegible]nirent: quamobrem, inq[illegible]t,

D *Ecce ego dominus omnipotens [illegible] cooper[illegible]am poſteriora tua ſuper faciem tuam, & oſtendam gentibus confuſionem tuam & regnis ignominiam tuam, & proijciam ſuper te abominationem ſecundum immunditias tuas.*

Hoc vero. *Diſcooperiam poſteriora tua ſuper faciem tuam,* ex metaphora dicta ſunt eo[illegible]m qui ad maio[illegible]m contumeliam inure[illegible]dam exuuntur [illegible] [illegible]o[illegible]. O[illegible] [illegible]s iniquitatem tuam p[illegible]am facia[illegible] [illegible] [illegible]uu[illegible]ne[illegible], & [illegible]gibus, & gentibus, vt c[illegible] [illegible]s has v[illegible] [illegible]xe[illegible]plu[illegible] Hoc[illegible] [illegible] [illegible]it.

Et ponam te in exemplum, & erit, omnis qui [illegible]rit te, de[illegible]cendet à te, [illegible] d[illegible]cet, miſera Niniue, quis gemet eam: vnde quæram conſolationem [illegible].

Tant[illegible] [illegible]ſtr[illegible] t[illegible] [illegible]tudinum te tradam, [illegible] qu[illegible] antea [illegible] [illegible] [illegible]b[illegible]tur in po[illegible] [illegible] tuam, in [illegible] miſericord[illegible] adducant it: hoc ex[illegible]icau[illegible], cum di[illegible], [illegible] cendet [illegible]e, & luctu [illegible]od[illegible] [illegible]e [illegible] [illegible]rita vaſtitat[illegible] di[illegible]

Apta chordam pars Ammon, quæ habitat [illegible] fluminibus, aqua in circuitu eius c[illegible] ius principium mare eſt, & aqua muri eius. Aethiopia fortitudo eius & A[illegible] [illegible], [illegible] non e[illegible] finis fugæ tuæ: [illegible] & Libyes facti ſunt auxiliatores illius [illegible] ipſa in transmigr[illegible] [illegible] [illegible] captiua.

E Hæc Æ[illegible]o præcip[illegible]tur, quæ acerba, & [illegible] [illegible] Aſſ[illegible] [illegible]ſpal[illegible] [illegible]que[illegible] [illegible] pr[illegible] he[illegible] intelleximus qui Iſrael [illegible] [illegible]æ [illegible]ſequunt[illegible] [illegible] [illegible]ut [illegible]m quidem a[illegible] turi eſſent [illegible] A[illegible] [illegible] [illegible]tu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]mpre[illegible] [illegible]i, ab hoſtibus [illegible] [illegible]t [illegible] [illegible] Itaque [illegible] in ante d[illegible] [illegible] [illegible]a præcip[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]iam N[illegible] [illegible]itatum 10 [illegible] g[illegible] o deleto ii[illegible]et a[illegible] [illegible] [illegible] p[illegible] tur vt ale[illegible] [illegible] *partem Ammon* eam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]od A[illegible]moni dæmoni dedic[illegible] [illegible]. H[illegible] [illegible]rum ol[illegible] nob[illegible] fuit, vt etiam ex ipſa [illegible]æcia[illegible] [illegible] p[illegible] ficiſc[illegible]entur ad [illegible] [illegible]enda oracula. Atque Alexandrum Macedonum re[illegible] [illegible] [illegible]ptores, primu[illegible] [illegible]ll[illegible] p[illegible] [illegible]ctu[illegible], unde reſponſa accep[illegible]. Cum ha[illegible] [illegible] [illegible]ita mu[illegible] [illegible]ſcent Æ[illegible]ptus, mirabi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]arte eam Ammon nominat, & p[illegible] [illegible] [illegible] vt f[illegible] [illegible]ombu[illegible] [illegible] oblectet, quod [illegible] [illegible] [illegible] *flumina* ve[illegible] [illegible] [illegible]u[illegible] [illegible]s foſſas d[illegible]. Deinde *auxiliarios* enumerat Æthiopes, Libyes & Occid[illegible]ntales Liby[illegible], nunc Af[illegible] n[illegible]cupatos. *Phud*, n[illegible]m hos vocau[illegible] ſed tamet[illegible] [illegible] [illegible]oci[illegible] habeat, & mari, & flu[illegible] [illegible]bus [illegible] [illegible]i[illegible] [illegible] non b[illegible] malorum expers erit: ſed vertet [illegible]o[illegible]m [illegible]apt[illegible] a[illegible] [illegible]cta.

[illegible]itæ Ammon.

Et paruulos illius allident in principio viarum eius, [illegible] ſuper inclyta eius mittent ſortem, & vniuerſi optimates eius a[illegible] [illegible] compedibus.

F Hæc Nabu[illegible]h[illegible]don[illegible] [illegible] hanc fa[illegible] [illegible] [illegible]d[illegible] Cambyſe[illegible] filius C[illegible] poſtea reg[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] um [illegible]ca, & [illegible] [illegible] poſ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rem Macedonum ſub [illegible] [illegible] [illegible] Ac[illegible] dixit, rurſus ſermonem [illegible] Ni[illegible]ien[illegible]

Et tu inebriaberis, & eris deſpecta, & tu q[illegible] [illegible] [illegible], vt ſt[illegible] inimicis tuis.

Vel[illegible] in[illegible] brie[illegible] [illegible]m quandam [illegible] [illegible]p[illegible] h[illegible] [illegible] [illegible]tes: & [illegible] [illegible]acc[illegible] n[illegible] [illegible] [illegible]ran[illegible]

G quan[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]tu[illegible] [illegible] [illegible]m[illegible] [illegible]en atq; vrb[illegible] [illegible]æ [illegible]m[illegible]un[illegible] [illegible] dentur. Hoc [illegible] [illegible] [illegible]tudin[illegible] [illegible]

Omnes munitiones tuæ ſicus, quæ gro[illegible] [illegible] habent [illegible] ſi com[illegible] fuerint, cadent in os comedentis: ecce populus t[illegible] [illegible] quaſi mulieres in te inimicis tuis aperientur portæ tuæ, comedit ignis vect[illegible] tuos.

Quem[illegible] [illegible]od[illegible], [illegible]q[illegible]t, ficus vento con[illegible] [illegible] [illegible]co[illegible] [illegible] ab[illegible] [illegible] [illegible]de [illegible]udab[illegible] is hab[illegible] [illegible]o[illegible] [illegible] [illegible]ſt[illegible] [illegible] mulierib[illegible] [illegible] me[illegible]preſſi[illegible] [illegible]riæ tuæ vectibus igne conſumpt[illegible] [illegible]aci[illegible] a[illegible]rientur, & [illegible] torrens per eas hoſtes irrumpent.

Aquam obſidionis hauri tibi.

Et deinceps per ironiam,

Obtine munitiones tuas.

C[illegible] [illegible]inq[illegible], m[illegible] [illegible], & [illegible]xtra hos [illegible]oſſas habeas, [illegible] robore, & vi[illegible]bus tuis.

Ingredere lutum, & conculca eum palea[illegible] obtine ſuper later[illegible] ibi comedet te ignis, diſperdet te gladius [illegible] comedet te quaſi locu[illegible] aggrauaberis quaſi bruchus: multiplicaſti negotiationes tu[illegible], [illegible] ſtellas cœli.

H Ne, inquit con[illegible]as mu[illegible] [illegible] bus [illegible]s, ex nu[illegible] tibi erunt auxilio, ſed [illegible]uru[illegible] [illegible]ate[illegible]s c[illegible]nfectionem vn[illegible] cum pal[illegible] [illegible] [illegible]oncu[illegible]catum [illegible]ab [illegible] [illegible]ſtibus te ſuper[illegible]ntibus concul[illegible] b[illegible], & q[illegible] [illegible] vrbem ince[illegible]dent [illegible] vos ve[illegible] ha[illegible]itator[illegible] [illegible]mn[illegible] [illegible] t[illegible] [illegible]m[illegible] [illegible]ber[illegible]t, & tanq[illegible] locu[illegible] & bruch[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qua[illegible] [illegible] [illegible]e coe[illegible] [illegible] nu[illegible] [illegible]bile[illegible] tan[illegible] [illegible] cœl[illegible], h[illegible]ſtes [illegible] [illegible].

Br[illegible]chus irruit [illegible] euolauit [illegible] exiluit qua[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]mmiſt[illegible] tuus ſicut l[illegible]ſta quæ aſcendit ſuper ſepem in die ge[illegible] [illegible] [illegible]. & c[illegible] [illegible] non cognouit locum [illegible].

Quem[illegible] [illegible]um, in [illegible] [illegible]ſt[illegible] [illegible] bruch[illegible] & l[illegible] ſim[illegible], [illegible] in[illegible] [illegible]c[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]o[illegible]ide[illegible] abi[illegible] non val[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]u[illegible] [illegible] [illegible]e pan[illegible]dunt, & in alium [illegible]ocum [illegible] [illegible]c [illegible] [illegible], in [illegible]b[illegible] [illegible] [illegible]u[illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de[illegible] [illegible]

Iſte

A lute curabunt, in fugam ſe dantes, ſolam ſe relinquent: deinde lamentabiliter, inquit,

Vaſtlu, dormitauerunt paſtores tui, rex Aſſyrius conſopiuit fortes tuos, abiit populus tuus ſuper montes, & non erat, qui ſuſciperet.

Ex his planum fit, quemadmodum diuina ſcriptura Babylonium vocat *Aſſyrium*, ſic etiam externi ſcriptores eum nominant: & reges quidem Niniue dormitaſſe dicit. Somnum vero mortem appellat, nam ita etiam diuinus Dauid inquit. *Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt, qui aſcenderunt equos.* Pſal. 75. Hos vero reges ab Aſſyrio rege conſopitos fuiſſe dixit: *Rex Aſſyrius conſopiuit fortes tuos.* His vero ſublatis de medio, abiit populus tuus in montes, fuga viſus, & non erat qui exciperet, neque qui reſiſtere poſſet. Deinde difficultatem curandorum malorum oſtendens,

Non eſt ſanitas contritioni tuæ.

Cum tropice & per tranſlationem contritionem & ſanitatem poſuit, ſimiliter tropice intulit, B

Tumebat plaga tua.

In mala inexpiabilia, & incurabilia, inquit, traditi ſunt.

Omnes qui audierunt nuncium tuum, plaudent manibus ſuper te, quia ſuper quem non intrauit malitia tua ſemper.

Recordantes inquit, nefariorum facinorum in ſe abs te editorum, gaudebunt de te hæc ſuſtinenti: & manus plaudent. Quamobrem iudicis æquitatem non ignorantes, iudicium timebimus, vt inde latam contra inique agentes effugiamus ſententiam, & bonis æternis fruamur benignitate & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo cum patri gloria, vna cum ſancto Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

FINIS PROPH. NAHVM.

ARGVMENTVM IN PROPHETAM HABACVC.

Sunt qui acerrime commentantur de felicitate iniuſtorum, & nimirum dubitant, an Deus omnipotens res humanas procuret. Quidam autem adducuntur quidem ad fidem ſermonū Dei prouidentia, veruntamen dubitant, quiſnam hoc modo res humanas curet. Horum perſonam poſtremorum Habacuc propheta ſuſcipiens, dubitationem affert, vt eorum quæ aguntur cauſam perdiſcendi cupidus. ſed tamen quæſtionis perſolutionem infert, quam diuini ſpiritus benignitas ſuppeditauit, nec, vt quidam opinati ſunt, ipſe ex hoc morbo laborauit, ſed alienos induxit, & earum quæſtionum introducit diſciplinam. Hoc idem fecit diuinus Dauid, cum induxit perſonam grauiter ferentis hominis malorum felicitatem, his verbis: Mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei: Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Pſal. 72. *Et cum eiuſmodi multa deinceps adiunxit, quæſitorum ſolutionem oſtendit.* Hoc enim, *inquit*, labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei: & intelligam in nouiſsimis eorum. *Cum hoc intellexit ex diuini ſpiritus gratia, ſubdidit:* Veruntamen propter dolos eis poſuiſti mala, deieciſti eos, dum alleuarentur, quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubito defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam velut ſomnium ſurgentium. *Et paulo poſt docens, non admodum curioſe Dei diſpenſationes inquirendas eſſe, ſed ſimpliciter diuina verba ſuſcipienda:* Vt iumentum, *inquit*, factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. C *Nam, inquit, quemadmodum iumentum ſequitur ductorem, ſic neceſſe eſt me non ſolicite & anxie inquirentem, quo vadis, tuis verbis fidē habere, & leges tuas ſequi: hoc enim faciens, tua procuratione non deſerar. Quod autem antedictas quæſtiones, non vt ipſe dubitans poſuerit, ſed cogitationes hominum deſcribens, ipſum Pſalmi exordium explicat,* Quam bonus Iſrael Deus, his qui recta ſunt corde. G *Cum bonum Deum confeſſus ſit, planum eſt, quod etiam bonorum procuratorem confitetur. Eiuſmodi multa cum in aliis Pſalmis, tum etiam in cæteris prophetis inuenimus. His etiam diuini Habacuc perſimilis eſt prophetia ac dubitare videtur, quamobrem ſcelerati fortunatiores ſunt quam iuſti: & cur non e veſtigio iniquos vltio ſequitur. Verum quoniam non nobis ſuas cogitationes propoſuit, ſed his, qui ex hoc morbo laborant medicinam afferens, in quæſtionem & quæſtionis perſolutionem prophetiam attemperat, id quod proœmium teſtatur.*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN PROPHETAM HABACVC.

D Aſſumptio quam vidit Habacuc propheta. *Vſquequo domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te vim patiēs, & non ſaluabis? Quare mihi oſtendiſti labores, & dolores, videre miſeriam & impietatem?*

Aſſumptionem appellat mentis raptum, & a terris humanis tranſitionem ad diuinam reuelationem. Si igitur diuino ſpiritu ſuggerente ſupradicta locutus eſt, patet eum non hoc morbo laborare, ſed ita affectorum vulnus retegere, & medicinam adhibere. Quamobrem ad ea, quæ dicta ſunt, adiunxit, quæ deinceps conſequuntur: H

Contra me factum eſt iudicium, & iudex accipit.

Pecuniis, inquit, iuſtitiam iudices vendunt, & legum tuendarum nulla curatione mouentur. Hoc explicauit ex his, quæ ſubiunxit,

Propterea lacerata eſt lex, & non peruenit ad finem iudicium. quia impius præualet aduerſus iuſtum, propterea egredietur iudicium peruerſum.

Hæc de his, qui in vrbe Hieruſalem non recte viuebant, explicauit: nam Iſrael ab Aſſyriis iam captiua abducta in aliena terra habitabat. Cum ita perſonæ indignantis verba propoſuit, per diuinam reſponſionem medicinam facit.

A *Videte contemptores, & reſpicite: & admiramini mirabilia, & diſperdimini, quia opus ego operor in diebus veſtris, quod non credidiſtis ſi quis narrauerit.*

Contemptores dicit audaces ad peccandum, & ex inueterato, & robuſto morbo laborantes. His præcipit, vt hæc, quæ vaticinatus propheta, attendant, exhorteſcant & timeant minas. Veruntamen ſciebat, quippe qui ante omnia plane nouit quam fiant, & quod non credituri eſſent his quæ dicuntur, & quod ante pericula malorum adita, verba de ſe emenita exiſtimaturi eſſent: ſed tamē qui bonus eſt & iuſtus, iudicare ſola prænotione non vult: quin etiam non credentibus prædictiones affert; cum curationem non recipiunt, ſupplicia infert.

Quia ecce ego ſuſcitabo Chaldæos gentem amaram, & velocem, quæ ambulat ſuper latitudinem terræ, vt poſsideat tabernacula non ſua.

B In vos, inquit, in iniuriis inferendis: & iniquitatibus admittendis verſantes, propter quos acerbe ferunt, qui prouidentiæ leges ignorant, crudeliſſimos & velociſſimos inuehام Chaldæos, qui alienorum appetetores, cū omnibus nationibus bellum gerunt.

Terribilis & illuſtris eſt, ex ſemetipſa iudicium eius erit: & aſſumptio eius ex ſe egredietur.

Illuſtris eſt, & quæ poſſit vel ſola fama exterrere: nec vero in iudicando alienas leges ſequitur, ſed legem facit ipſam victoriam. Hoc explicatius Symmachus poſuit, *ipſa ſibi iudicabit, & decretum ſuum exequetur.*

Et exilient ſuper pardos equi eius, & velociores erunt lupis Arabiæ: & equitabunt equites eius & impetu venient de longinquo. & volabunt quaſi aquila properanti ad comedendum.

Per omnia robur ipſorum, & fortitudinem, & velocitatem præſignificauit. Eiuſmodi enim inter volucres eſt *aquila*, cui equites comparauit: inter feras vero *pardi, & Arabiæ lupi*, quibus equorum velocitatem comparauit.

Conſummatio in impios veniet, reſiſtentes faciebus eorum ex aduerſo.

Hi impios, tametſi bellum facere, & conſerere manum conantes, funditus perdent. Sed & Symmachus hoc apertius interpretatus eſt: *Omnes ad prædam venient, aſpectus faciei eorum ventus vrens.* Quemadmodū enim equo-

C rum & equitum, per ſimilitudinem oſtendit velocitatē, ſic etiam faciem ferocem vento vrenti comparauit, vt ille corpora nuda exurit, ſic Chaldæorum aſpectus videntium poteſt extinguere florem.

Et congregabit quaſi arenam captiuitatem: & ipſe in regibus delectabitur: & tyranni ludibria eius. & ipſe in omnem munitionem illudet, & mittet aggerem, & obtinebit eam.

Per luſum magis quam ſerio, & dedita opera etiam maxima regna delebit, atque aggeribus, & machinis omnem murum, quantumuis communitum, funditus demolietur: at cum bonus dominus eius inſaniam viderit, miſericordia commouebitur in eos, qui in has calamitates inciderunt.

Tunc, inquit, mutabit ſpiritum. & pertranſiet, & propitiabitur.

In miſericordiam commutabit iram: ac miſericors erit, & acerbitates leniet. Quare propheta ſtupeſcens ad miſericordiam Dei exclamauit:

Hæc eſt fortitudo Dei mei.

Tibi ſoli Domine, adeſt poteſtas, & puniendi pro arbitrio, & commutandi vltionem in miſericordiam.

Nonne tu à principio domine Deus meus, & ſancte Deus, & non moriemur?

D Qui te à principio dominum & Deum cognouimus, & omnibus rebus ſuperiorem, abs te ſalutem conſequemur.

Domine in iudicium poſuiſti eum, & plaſmaſti me, vt arguam in diſciplina eius.

Ob id me, inquit, à principio ad ſubſiſtendum adduxiſti, vt peccantes arguam, & correctiones, quæ adhibentur, prædicam.

Mundus oculus ne videat mala, & aſpicere ſuper dolorem non poteris: quare non aſpicis ſuper contemptores: tacebis, cum deuorauerit impius iuſtiorem ſe, & facies homines quaſi piſces maris, & quaſi reptilia non habentia ducem.

In principio dubitationem propter eos, qui in vrbe

E Hieruſalem inique committebant, attulit, ac vaticinatus punitionem per Chaldæos eis irrogandam, & non neſcius, vt de hoc multis quæſtio naſcenda eſſet: propter quod ſceleſtiſſimis ſceleſtiores tradidit. Ea quæ modo dicta ſunt, poſuit, non vt ipſe diuinam prouidentiam curioſe inquirat, nam quomodo qui ad reprehendendos alios ſe creatum di[illegible]: ſed vt talia quærentium cogitationes depingat. A[illegible] inquit, quam abhorreas ab omni malitia, ſcio, nam iuſtitiæ fons exiſtis. Verum cognoſcere expeto, cur ſuperbos, & ex inueterato & incurabili morbo laborantes felices eſſe permittis, & [illegible] contemnis hos, qui ab impiis iniuriam accipiunt. *Iuſtum* hoc loco non per omnia iuſtum vocauit, ſed per comparationem iniuriam fa[illegible]ente iuſtiorem. Sic Aquila, Symmachus, & Theodotio interpretati ſunt *Taces deuorante impio iuſtiorem ſe.* Si hæc ita fiant, nihil differet hominum natura à beluis, quæ in aquis viuunt, quæ nec legiſlatores, nec iudices habent, ſed ad prædam potentioribus infirmiores proponuntur: quemadmodum hic Baby-

F lonius etiamque ſua potentia vtens, totum in hamo ſubleuauit.

Conſummationem in hamo ſubleuauit, & attraxit eum in retiaculo ſuo, & congregauit eum in ſagenam ſuam. Propter hoc lætabitur, & gaudebit propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & incendet reti ſuo quia in ipſis incraſſauit partem ſuam, & eſca eius electa.

Tanto robore præditus eſt, vt ſ[illegible] hidas natione[illegible], tanquam ſagena quadam, & hamo venetur, & prædam in delicijs habeat. Vnde fiet, vt in ſuperbiæ vitium pr[illegible] bens, tantorum factorum ſolum robur ſuum [illegible] auctorem putet, & huic honores diuinos ad[illegible]ibeat quod dilucidius nos Daniel docuit, cum inquit. Eum ſtatuam auream feciſſe, & hanc ſubditorum multitudinem, & ſimul cum ſubditis principes ador[illegible] coegi[illegible] Dan. 3.
Diuinus etiam Eſaias eius ſuperbiam exagitans, & cogitationes oſtendens, inquit *Aſcendam ſuper nubes, ſupra ſidera cæli ponam thronum meum. comprehendam orbem terrarum vt nidum, & vt oua derelicta tollam.* Q[illegible]bus [illegible] inf[illegible] Eſai. 14.
Subter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Et beatus Habacuc propheta, inquit, *Immolabi[illegible] ſuæ, & incendit reti ſuo, quia in ipſis incraſſauit partem ſuam, & [illegible] ca eius electa: propterea extendit rete ſuum, & ſemper interficere gentes non ceſſat:* Veorisenim fecundis fertur, & nullo negotio capit quos vult. & interim io nullius mali periculum incidit. & alias nationes inuadet, & tanquam reti quodam vſus non imperium ſuum ceſſauit propagare.

G

CAP. II.

SVper cuſtodiam meam ſtabo. & aſcendam ſuper petram, & contemplabor vt videam, quid loquatur in me, & quid reſpondeam ad correctionem meam.

Hoc ſimile eſt his, quæ à Dauid dicuntur. *Hoc labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſsimis eorum.* Pſal. 72.
Tum etiam hoc loco propheta, In q[illegible] inquit, conſtitutus ſum acie, maneo: & firmitatem non deſeram, ſed ſupra petram ſtans, ſupra quam Mulcen conſtituit Deus, oculis propheticis contemp[illegible]b[illegible] harum quæſtionum ſolutionem. Ex quibus plane cognouimus, [illegible] non diuini prophetæ, ſed aliorum ſint eiuſmodi effata. Dixit enim, *Contemplabor vt videam quid loquatur in me dominus, & quid reſpondeam ad correctionem meam.* Expedit enim me intelligere quæ item

H adhibenda reſponſio volentibus a me eiuſmodi diſcere.

Et reſpondit ad me dominus. & dixit: Scribe viſionem manifeſte in buxum, vt perſequatur qui legit ea, quia adhuc viſio in tempus longum: & orietur in finem, & non in vacuum.

Non, inquit, ſolis hoc tempore de his rebus dubitantibus verba facies, ſed poſteris etiam harum rerum memoriam perſcriptam trades, quod his potius qu[illegible] m illis dicenda conueniant, nam longis poſt temporibus prophetia finem accipiet. Dei de adhuc tamen finem expectandum & non in dubium reuocandam tem[illegible] propter tempus periculorum interceſſurum antequam compleatur.

A *Si diſtulerit, ſuſtine eum, quia veniens veniet, & non tardabit.*

Verus, inquit, eſt prædictionis ſermo, ne igitur dubites, quamuis permultum temporis interceſſerit, quam videas finem: nam omnino perficietur, & non imperfecta manebit.

Si retraxerit ſe, non placebit animæ meæ in eo, iuſtus autem ex fide mea viuet.

Qui meas prædictiones in dubium reuocat, non dignus eſt, qui mihi curæ ſit: qui autem his, quæ à me dicuntur, fidem habet, & fidei congruam vitam exigit, vitæ fructum percipiet. Itaque hæc non ignorans ſuſcipe, quæ tibi de Babylonio prædicuntur. Poſtea eius faſtum, & immenſam auiditatem narrat.

Qui autem arrogans eſt, & contemptor, vir ſuperbus nihil perducet ad finem.

Ergo hoc teneto, qui faſtu tumeſcit, & elato ſpiritu eſt, quiq; meam longam animi patientiam aſpernatur, non diu ha[c] poteſtate in alios vtetur.

Qui dilatauit ſicut infernus animam, & iſte quaſi mors non adimpletur, & congregabit ad ſe omnes gentes, & accipiet ad ſe omnes B *populos.*

Similiter vt infernus, mors ſatiari non poteſt: & cum omnes mortales ſub iugum ſuum ſubijciat, tamen auiditatem imperandi non e[x]ſaturat.

Nonne vniuerſa hæc aduerſum eum parabolam ſument, & propoſitionem ad narrationem eius, & dicent: Væ qui multiplicat ſibi quæ non ſunt ſua: v[ſ]quequo aggrauat torquem ſuam grauiter?

Omnis ſapiens eius inexhauſtam auiditatem inferno & morti comparabit, & eum lamentabitur, ex alienis bonis ſuas opes augentem, & ſatietate affici non valentem, ſed tributis, & vectigalibus ſubditos onerantem, ac dicet. Quouſque non ſatia[ ]s voraginem tuam: ſed tamen tuum [ ] iniuſti[t]ia eius abrumpetur.

Quia ſubito conſurgent mordentes eum, & vigilabunt inſidiatores tui. & eris in rapinam illis, quia tu expoliaſti gentes multas, expoliabunt te omnes reliqui populi.

Qui plurimos deuorauit, à paucis delebitur, & velut ex ſomno excitati, qui tuam tyrannidem ſuſtinent, tibi C perniciem molientur, & dabis pœnas cædium, quas innumerabiles feciſti, & permultæ impietatis, & in vrbes nefariorum admiſſorum ſcelerum pœnas perſolues, quas habitatoribus vacuas effeciſti.

O qui multiplicat auaritiam malam domui ſuæ, vt ponat in excelſo nidum ſuum, & eruatur de manu malorum.

Infelix certe, & plu[s] quam infelix, qui plura habendi cupiditatum incendiis flagrat, & his compendiis rem augere ſtudet, atque omnes homines ſuperare contendit, nam grauiorem caſum ſubibit, quippe qui ex altiori loco deorſum defer[e]tur.

Cogitaſti confuſionem domui tuæ, conſumpſiſti populos multos, & peccauit anima tua.

Cum multas nationes innumerabilibus malis vexaſti, tum animam tuam peccatis confixiſti[:] domum vero tuam confuſione perfudiſti.

Propter quod lapis de pariete clamabit, & ſcarabæus de ligno loquetur ea.

D Non modo ratione vtentia, ſed inanima quoque, & rationis expertia hæc de tua inſipientia & ſtultitia vociferabuntur. Non obſcurum eſt hæc de lapide, & ſcarabæo [ ] appoſita eſſe. Etenim dominus Iudæis dixit[:] *Si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Pro *ſcarabæo* Symmachus vert[it] [Greek, illegible], id eſt, *iunctura ad[ ]ex lignea loquetur ea.*

Luc. 19.

Væ qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus, & præparat vrbem in iniquitatibus: nonne hæc ſunt à Domino omnipotente? Et defecerunt populi multi in igne, & gentes multæ coang[u]ſtatæ ſunt: quia replebitur terra, vt cognoſcat gloriam Domini, quaſi aquam adoperiendum maria.

Lamentis certe & luctibus dignus es, qui ex iniuſtis cædibus regnum tuum auxeris, & non intellexeris, vt Deus omnipotens abs te repoſcet rationes vitæ inique [tr]anſactæ: nam ſi hoc cognouiſſe[s], [no]n poteſt [ ] ceu i[g]ne quodam vſus fuiſſes in multas nationes, nec eis in[t]olerabilia mala inuexiſſes. Veruntamen ne exiſtimes perceptu difficilem eſſe diuinam notionem, imo ſcito E omne genus hominum quam celerrime huius radios percepturum eſſe, & diuinæ notionis ſplendore illuſtratum iri, vt amarum perfidiæ mare operiendum ſit dulcibus cognitionis aquis.

[Væ] qui propinat proximo ſuo ſubuerſione turbida, & inebrians, vt aſpiciat in ſpeluncas eorum, & ſaturitatem ignominiæ de gloria bibe tu & commouere.

Requirens theſauros defoſſos aliis vexationem veluti potionem turbidam quandam & inquinatam intuliſti: ſuſcipe tu quoq;, quod temperaſti poculum: quo exhauſto, abiice priorem gloriæ ſplendorem, atque ignominia coopertus deplora repentinam mutationem tuam.

Circundedit te calix dexteræ Domini, & congregata eſt ignominia ſuper gloriam tuam.

Iuſta Dei punitio te perdet. *Poculum* enim & *vinum* punitionem vocat, quemadmodum ſæpius diximus.

F *Quia impietas Libani operiet te, & miſeria beſtiarum terrebit te propter ſanguinem hominum, & impietates terræ, & ciuitatis, & omnium habitantium in ea.*

Eorum quæ contra Hieruſalem attentaſti, pœnas, inquit, dabis, eas enim vocat *Libanum* & hoſtibus veluti feris quibuſdam tradens, omnium maleficiorum tuorum pœnas perſoluens.

Quid prodeſt ſculptile: quia ſculpſerunt illud, formauerunt illud conflatile, imaginem falſam, quia confidet fictor in figmento ſuo, vt faciat idola muta.

Quid dementius eſſe poteſt his, qui idola manufacta adorant? qui ſane cum materiam & artificium non ignorent, tamen tanquam deis ſtupide cultum diuinum adhibent.

Væ qui dicit ligno, euigila, & exurge. Væ qui dicit lapidi, eleuare, & ipſum eſt imago, & eſt productio auri & argenti, & omnis ſpiritus non eſt in eo.

Quis non merito lugeat eos, qui adorationem, precationes, omnemque cultum adhibent diis ex auro & argento G factis? nam eiuſmodi deos veluti dormientes dum ex[ci]tant, non rubore perfunduntur, cum eos non ignorent prorſus eſſe inanimata quędam, quæ nihil efficere queant ex his ſenſibus, quibus vulgo prædiri videntur.

Dominus autem in templo ſancto ſuo, vereatur à facie omnis terra.

Idola quidem muta, & ſurda e[x]iſtunt, & vniuerſis viribus deſtituta: noſter vero dominus tanquam templum quoddam cœlum habet, atq; in terris etiam ſibi conſecratum locum tenet Hieruſalem: quare æquum & iuſtum eſt, vt ab omnibus creaturis ſumma religione obſeruetur. Hæc autem non obſcurum eſt ad Babylonium dicta fuiſſe, quoniam Deum omnipotentem contempſiſſet, & eius opera Dei templum deflagraſſet, deoſque humano artificio confectos omni cultu proſecutus fuiſſet, c[u]i[us] [ci]rca myſticus propheta formam ſermonis accommodauit & conformauit in rogationem & reſponſionem, in dubitationem & quæſti[oni]s ſolutionem, Deique æquitatem & iuſtitiam oſtendit, cumque vt à Iu- H dæis per Babylonios, & contra à Babylonis per alios pœnas repoſc[i]t, in canticum conuertit ſermonem, & precationem: atque precationis formam futura vaticinatur.

CAP. III.

Domine audiui auditum tuum, & timui: Domine conſideraui opera tua, & obſtupui.

Cum verba tua Domine exaudiſſem, maximo timore affectus ſui: vbi vero conſideraſſem tui iudicii æquitatem, & vnumquodq; eorum quæ fiunt iuſte adminiſtratum, vehementer teneor perpetua admiratione.

In medio duorum animalium cognoſceris.

Hoc pleriſque modis à quibuſdam explicatum eſt. Quidam *duo animalia* intellexerunt Angelos, & Homines: quidam incorporearum poteſtatum diuinæ gloriæ vicinas Cherubin & Seraphin: alii Iudæos & Babylo-

A [illegible] rovidetur non annum [illegible], ſed viras p[illegible] [illegible], p[illegible]ſentem & futuram. quarum medius ſi-d[illegible] iuſtus [illegible]ſtit.

Cum appropinquauerint anni, [illegible], cum aduenerit tempus, [illegible] monſtrabitur.

Progreſſione temporis & rerum [illegible]ne quarum prædictionum veritas oſtenditur.

Cum turbata fuerit anima mea [illegible]ra, miſericordiæ recordaberis.

Et correctionibus perturbans animas hominum miſericordia iterum vſus, tran[illegible] ad commoditates aſferendas.

Deus a Theman veniet, & ſanctus de monte vmbroſo [illegible] condenſo.

Theman quidam Africum, quidam Auſtrum interpretati ſunt. Dei, & conſeruatoris noſtri incarnationem prædicit in Bethleem factam, quæ in conſid[illegible] ratione ſitus Hieroſolymitani [illegible] ad Auſtrum & Africum. *Montem vmbroſum* appellat ipſam Hieruſalem, omni genere gratiarum diffluentem, & nebula inumbratam, & ſub tegmine Dei cœli habitatam.

B *Operuit cælos virtus eius, & laude eius plena eſt terra.*

Psal. 8. Hoc etiam, inquit, Dauid, *Domine Dominus noſter quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra: Quoniam [illegible] eſt magnificentia tua ſuper cælos.* Vnigenitum Dei verbum, cum humanam carnem ſuſcepit, ignorantiæ caliginem diſſipauit, & Dei notionis radiis homines illuſtrauit. atque omnes docuit, vt cœli & terræ, & vniuerſorum dominus eſſet.

Et ſplendor eius quaſi lux erit.

Clariſſimam enim edidit lucem, qua orbem terræ illuminauit.

Cornua in manibus eius, & poſuit dilectionem robuſtam fortitudinis ſuæ.

Non modo doctrinæ lumine vtens, veritatem demonſtrauit, ſed etiam vi miraculorum editorum, in admirationem omnem linguam excitauit: quod vtrunque fecit, quoniam acerrime naturam humanam dilexit. [illegible]d quod Dominus ipſe dixit in ſacris Euangeliis: *Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Et, *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* *Cornua* autem vocauit potentiam, quoniam hæc ſunt arma animalibus habentibus. Huiuſmodi eſt, q[illegible]d Dauid dixit: *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.*

Ioan. 10
C
Ioan. 15.
Psal. 44.

Ante faciem eius ibit verbum, & egredietur in campum poſt pedes eius.

Opera verbum antecedit, atque prædicens futura ſic res inducit, vt verbis valde conueniant. Quod vero ait, *in campum*: quædam exemplaria habent, *diſciplinam* & ſi[illegible]ificat, [illegible] Deus omnipotens & verbis & operibus ad di[illegible]ſciplinam hominum & doctrinam vſus fuerit. Alia vero habent, *campum*: & oſtendit, vt cum multa facilitate [illegible]anquam in campo accommodato ad curſum equorum tes current prophetias [illegible]ctantes.

Stetit & commota eſt terra, aſpexit & diſtabuerunt gentes: contriti ſunt montes violentia, tabuerunt colles ſæculi itinera ſempiterna eius.

D Ex omnibus quæ dixit, nos docuit Dei incredibilem potentiam: qui vt quippiam vult, ſtatim opus factum eſt. Hoc ſignificat cum dixit, *Stetit, & commota eſt terra: aſpexit, & diſtabuerunt gentes.* Commouet terram, hominum naturam diſſoluit: montes rumpit, colles vt ceram liquefacit. Hæc huiuſmodi enim Deus omnipotens ad commoditatem hominum [illegible]ter enim vocat opera. Atque oſtendit ex dictis, quemadmodum crux omnibus hominibus ſalutem conciliauerit, in qua ſtetit Dominus Ieſus Chriſtus, & commouit terram, & [illegible] contorquens diſrupit & perterrefe[illegible] genera [illegible] & [illegible]ontibus, & collibus [illegible]pla demo[illegible]. Hæc [illegible] & [illegible] mun[illegible] conſtitutio[illegible], tandem in nouiſſimis diebus [illegible]mpleuit.

Pro labore vidi tabernacula Aethiopum: pauebunt & ta[illegible] terræ [illegible].

E Ac en[illegible] p[illegible] [illegible] [illegible]onem [illegible] gentis ab[illegible] [illegible] qui naturalem A[illegible] [illegible]em [illegible]us ſtu[illegible] am[illegible] hominum [illegible] [illegible]tu. E[illegible] q[illegible] hac d[illegible] hominibus [illegible] [illegible] diu[illegible] turæ [illegible] ſalut[illegible] [illegible] & pal[illegible] [illegible] [illegible] ſpiritualis [illegible] latus diuinus A[illegible] chorus, & M[illegible] [illegible] aula, A[illegible] [illegible] habitationes [illegible]: & omn[illegible] [illegible] d[illegible] [illegible]

Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus [illegible] furor tuus [illegible]

T[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] montibus hom[illegible] [illegible] flumina & mare [illegible]

Qui aſcendes ſuper equos tuos & equitatio tua ſalus, [illegible] extendens arcum tuum ſuper ſceptra [illegible] Dominus.

F [illegible] anum eſt, [illegible] hominum ſalutem procurat [illegible]od ta[illegible] [illegible] [illegible] in crucem ſuſtinuerit. qu[illegible] Apoſtolis tanq[illegible] equis quibu[illegible]dam [illegible] [illegible]dentibus ſalutem affe[illegible] contra autem [illegible] armis ad puniendum vtens [illegible] quos p[illegible] habet tribus [illegible], nam *ſceptra* nominauit [illegible] ſimile eſt, quod Dominus Ananiæ di[illegible] de [illegible] Paulo: *[illegible]ade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte, vt portet [illegible] meum coram gentibus & regibus, & filiis Iſrael.* Q[illegible] ait *intendens, extendes arcum tuum* [illegible] nit cum his quæ à Dauide dicuntur: *Inte[illegible] procede, & regna.* Et deinceps paulo infra: *Sagittæ tuæ acutæ populi ſub te, cadent in corda inimicorum regis.*

Act. 9.
Psal. 44.

Fluuiis ſcindetur terra.

Quemadmodum enim agri [illegible] [illegible] fluuios, irrigationem terræ m[illegible] [illegible] ſic *fluminos* Apoſtolos, & eo[illegible] qui illos conſecuti [illegible] [illegible]uabis & diſtribues, & ſpiritualem gratiam [illegible] afferes.

G *Videbunt & dolebunt, ſicut parturient populi.*

Hoc ipſum duplicem intellectum habet qui [illegible] crediderunt tuam videntes potentiam patente [illegible] quam parturientis doloribus vexabuntur de [illegible] dendi regnum ſempiternum. Vel [illegible] intelligi poteſt [illegible] perfidia aſtricti [illegible]unt, doloribus nubens parturientis [illegible] torquebuntur inuidentes gloriæ tuæ.

Diſpergens aquas itineris.

Hæc his, quæ modo dicta ſunt, conueniunt [illegible] [illegible]inæ eius diſcip[illegible]inæ aquas per diuinos apoſtolos in omnes nationes diſtribuit.

Dedit abyſſus vocem ſuam, altitudinem phantaſiæ eleuatus eſt ſol.

Perſiſtit in comparatione, & ſenſuum [illegible] [illegible] ſeruauit. Nam *fluuios* cum ſactos Apoſtolos [illegible], [illegible] nominat gentes imperatis acerbitat[illegible] amara [illegible] ctas. At quemadmodum fluuiorum [illegible] mare [illegible] [illegible]tum multu[illegible] [illegible]onitus & ſtrepitus editur mari [illegible] ctibus prohibentibus & remurantibus ingr[illegible] nem eorum, ſic cum apoſtoli gentes peragrarent, & ſal[illegible] præconium perferrent, turbationes contra eos conc[illegible]bantur, & ſeditiones inſtruebantu[illegible] perfidorum con[illegible] dicentium, & reſtinguere conantium doctrinæ flam[illegible] id quod plane no[illegible] Actorum hiſtoria docet. Epheſi[illegible] [illegible]nim Demetrius argentarius contra apoſtolos excita[illegible] ſedi[illegible]ionem: tum etiam Corinth[illegible] [illegible] exclamabant *orbem terrarum in ſeditiones coniecerunt, hi huc adſunt.* H[illegible] ſolymis vet[illegible] Iudæi vniuerſam vrbem contra [illegible] [illegible] [illegible] concitarunt, tandem Romanis tradiderunt: atque eiuſmodi infinita eſt inuenire.

H
Act. 19.

In lucem iacula tua ibunt, in ſplendore coruſcationis armorum tuorum: in comminatione imminues terram, & in furore [illegible] bis gentes.

I[illegible]is edi[illegible], [illegible] concionatores gentib[illegible] [illegible] diu p[illegible] pat[illegible] [illegible]tiam peccata ſuſtentas, in[illegible] dibile poteſtate pr[illegible] [illegible] ad pun[illegible] dum [illegible] [illegible]entibu[illegible] abun[illegible]es. & [illegible] nis ſignificatione [illegible]

A bus perdere poſſis. Hac v[...] diuturna patientia vſus es: Quoniam

Egreſſus es in ſalutem populi tui, vt ſaluares chriſtos tuos.

Hæc his, quæ in [...] Euangeliis dicuntur a conſeruatore noſtro, ſimilia ſunt: (Ioan. 3.) *Venit filius hominis in mundum, non vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Iam vero *chriſtos* vocat vocatos, & eum fide declarationem Euangelii ſuſcipientes, & diuini ſpiritus gratiam aſſecutos.

Miſiſti in caput impiorum mortem. ſuſcitaſti vincula vſque ad collum in finem.

His qui crediderunt, ſalutem tuliſti, eos vero, qui prorſus in perfidia remanſerunt, ad mortem dediſti, atque mortis vinculis aſtrinxiſti.

Diuiſiſti in ſtupore capita potentium, commouebuntur in ea: aperient frenos ſuos ſicut comedens pauper in abſconſo.

Poteſtate tua palam hominibus vniuerſis facta, qui magnos magiſtratus gerunt, in tanto timore erunt, vt non [a]perte, ſed occulte & clam contraria loquantur:
B quos ſi te quis cum paupere quopiam compararet, non audenti propalam cibum comedere, ſed intra os clauſum hunc conficienti.

Et ſuperduxiſti in mari equos conturbantes aquas multas.

Supra fluuiorum in mare influentium tempeſtatem, & fluctuum colluctationem dixit ſore. Hoc vero loco, quos fluuios appellauit, *equos* nominat. Cum apoſtoli gentes obirent, procellæ primo exortæ ſunt, poſt vero has tranquillitas maxima excepit. Hoc etiam Chriſtus (Matth. 10.) in ſacris Euangeliis dixit: *Non veni pacem mittere, ſed gladium: veni enim ſeparare hominem a proxime coniuncto ſibi, & filium a patre ſuo & filiam a matre ſua, & nurum a ſocru ſua, quod concorditer impietatem amplexati ſunt.* Pulchra diuiſione diſſoluit malam conſenſionem, & poſt laudatam diſſenſionem, pietatis conuenientiam molitur.

Cuſtodiui, & extimuit cor meum a voce orationis labiorum meorum. & ingreſſus eſt tremor in oſſa mea, & ſubter me conturbata eſt fortitudo mea.

Cum propheta ſecum reputaret, quanta mala in Iudæos non credentes [i]ncumberent, gentibus credentibus
C miſericordia in ipſos contribule[s] commotus, ſe tremere & timere dixit ante dictas in formam orationis prædictiones. Sed tamen, inquit, dolorem meum conſolatur, quod illarum calamitatum ipſe ſpectator non ero.

Requieſcam in die tribulationis meæ, vt aſcendam ad populum peregrinationis meæ: quia ficus non afferet fructum, & non erunt germina in vineis. mentietur opus oliuæ, & campi non facient eſcas: defecerunt eo quod comederẽt oues, & non ſunt boues in præſepibus.

Ante euentum prædictionum [i]ta exceſſero. Non, inquit, ficuum infœcunditatem videbo, non oliuæ ſterilitatem, non vineam racemis deſtitutam, neque campos ſpicis vacuos, neque pecora fame corrupta. Vnumquodque ex his tropice dictum eſt: Nam *ficum* Hieruſalem appellauit, ſic enim intelligere per ſimilitudinem nos docuit Chriſtus. (Luc. 13.) cum ficum ſterilem plantator excindere voluiſſet, agricola paululum temporis dari roga-
E uit, vt ea diligentier curata fructum afferret, aut [e]iicitus extirparetur. *Vineam* autem ſæpe numero diuina ſcriptura populum nominauit. &, vt alia teſtimonia relinquam, per Eſaiam Deus inquit: (Eſa. 5.) *Vinea autem Domini exercituum domus Iſrael eſt: & domus viri Iuda nouella plantatio dilectiſſima. Expectaui vt faceret iudicium, & fecit iniquitatem, & non iudicium, ſed clamorem.* Cæterum *oliuam ſterilem* Phariſæos, & Sadducæos, ſi quis dicet, non errabit: qui iuſtitiæ nomine ſeſe efferentes, ab huius fructibus erant inopes. Quod autem oliua in ſimilitudinem iuſtorum adducatur, ipſe Dauid teſtis eſt: (Pſal. 51.) *Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum.* Iam vero *campos infructuoſos* vocat ſub his ſtipendia facientes, in quos etiam Hieremias vociferatur, (Hier. 4.) *Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Et vero *oues* vocat ſubditos, quibus famem minatur. (Amos 8.) *Ecce dies venient, dixit Dominus Deus, & emittam famem ſuper terram, non famem panis, neque ſitim aquæ ſed famem audiendi verbum Domini. Boues vero non exiſtentes in præſepibus*, ſacerdotes dicit: quorum altaria olim perceleberrima, deſerta remanſerunt: nam quemadmodum boues
F arant terram, ſic populi animas ſacerdotes excolunt, tanquam paſtum ab eo accipientes ea, quæ altaribus velutti præſepibus afferuntur: de quibus etiam Paulus inquit: (1.Cor. 9.) *Non alligabis os boui trituranti.* Itemque: *Qui altari deſeruiunt, cum altari participant.* Verum hi quidem in eiuſmodi calamitates abiicientur.

Ego autem in Domino exultabo, gaudebo ſuper Deo ſalutari meo. Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos ſicut ceruo, ſuper excelſa imponet me, vt vincam in cantico eius.

Tametſi propter illos mœſtitia & timore oppletus ſum, tamen ob Dei mei gloriam omnibus hominibus oſtendendam exulto & gaudeo: nam confirmabit naturæ meæ infirmitatem, & tanquam ceruum me præparabit ad ſerpentes, & ſcorpios conculcandos ſpiritus nequitiæ: quo ad virtutis ſummum perueniens victricem laudationem cantabo conſeruatori & creatori. Nec vero ignoro omnem precationem Habacuc hiſtorice explanantes de reditu à Babylone dixiſſe prophetam,
G hæc prænunciaſſe. Sin autem quis tropice, & per tranſlationem aduerſus illos hæc prædicta fuiſſe vult, non contendam. nam & meis explanationibus hæc intelligentia conuenit. Siquidem typus vere germanus [ho]norum veteram abſurdum putaui, vbi veritas vincit, & vmbra à corpore o[c]cultatur, in aliam prophetiam incurrere nihil penitus cum explanatione conuenientem. Si quis vero accuratè noſcere ſtudet, perſcrutetur prophetiam & videbit eius plurima nequaquam cum typis congruentia: ſed de his, vt quiſque volet, iudicet. Ego autem lect[or]es admoneo, vt ex enarrationibus vtilitatem percipiant, & diuino adiumento nixi, curſum perficiant, & diuino adiumento nixi, curſum perficiant, & victrices coronas expetant, quarum Dominus Ieſus Chriſtus ſuppeditator: cui conuenit omnis gloria in ſæcula ſæculorum.
Amen.

FINIS PROPH. HABACVC.

D

ARGVMENTVM IN PROPHETIAM DIVI SOPHONIÆ.

H

POST Ezechiam regem, pium, & Dei ſtudioſum, eius filius Manaſſes regnum adeptus, cum in offenſionem extremam impietatis prolapſus eſt, tum etiam populum in legis præuaricationem, & idolorum cultum impulit. Huius vero filius Amon puſillum temporis regnauit, & quidem patris impietatem acerrime ſecutus eſt. Veruntamen non illius pœnitentiam æmulatus eſt, ſed ſimiliter vt pater ad omne genus nequitiæ populum erudiuit, & exercuit. Ex hoc natus perbeatus Ioſias, viam his ex diametro contrariam ingreſſus, in omni aduerſus Deum pietate, & virtute verſatus eſt, ac ſimul erga Deum obſeruantiam omnibus rebus antetulit. Sub hoc prophetiam hanc fecit Sophonias: & diuiniſſimus Hieremias decimo tertio anno regni huius prophetiam docere incepit. Iam vero prædicit hic admirabilis propheta, quæ vrbi Hieruſalem euentura ſint, & tribui Iuda, atque etiam ipſis finitimis externis nationibus funeſta prænuncias: & Aſſyriis vltimam cladem præmonſtrat, deinde populi reuocationem, & omnibus gentibus poſt dominicam incarnationem futuram ſalutem præſignificat. Hoc in ſumma prophetiæ argumentum eſt: at vero prædictionem ſic exorditur.

A

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, EXPLANATIO IN PROPHETAM SOPHONIAM.

VERBVM Domini, quod factum eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filij Godoliæ, filij Amariæ, filij Ezechiæ in diebus Ioſiæ filij Amon regis Iuda. Defectione deficiant omnia à facie terræ, dicit Dominus. Deficiant homo, & iumenta: deficiant volatilia cæli, & piſces maris: &
B
infirmabuntur impij, & auferam iniquos à facie terræ, dicit Dominus.

Beſtiarum genera hominum cauſa, & in eorum vſus neceſſarios procreata propter hominum impietatem, & iniquitatem delebo. Nam quemadmodum in horū gratiam & obſequium volatilia, & aquatilia & iumenta feci: ſic etiam ſimul cum ipſis ea perdam. Superuacaneus enim eſt horum vſus, cum non amplius exiſtunt, qui his fruantur: ac docens quibus infenſus ſit, & quibus iraſcatur, infert.

Et extendam manum meam ſuper Iudam, & ſuper omnes, qui habitant Hieruſalem: & auferam de loco hoc nomina Baalim, & nomina ſacerdotum cum ſacerdotibus: & eos qui adorant ſuper tecta militiam cæli.

Enumeratio peccatorum declarauit punitionis æquitatem. Humanitatis enim & miſericordiæ punitio plena eſt: nam ab errore liberationem promittit: & non modo in idola obſequium, & cultum obliuione obtutum iri, ſed ipſum quoq; nomen eorum. *Militiam* vero *cæli* appellauit ordinem, quem in cœlo luminaria tenent: his enim
C
ſuper tecta ſacrificia adhibebant, ea accuratius videre expetentes.

Et eos qui iurant in Domino, & qui iurant in Melchon: eos qui declinant à Domino, & qui non requirunt Dominum: & qui non retinent Dominum.

Forſitan quiſpiam quærat, quamobrem per alium
Oſee. 4. Mat. 4. prophetam auferre Baalim ex ore iubet, & iurare: *Viuit Dominus in veritate.* Hoc autem loco punitionem minatur iurantibus in Domino. Sed in promptu paulo poſt eſt ſolutio: *Qui iurant*, inquit, *in Domino & qui iurant in Melchon.* Idolum autem Ammonitarum hoc fuit: cum vt in alijs prophetis inuenimus, tum in tertio Regnorum lib. *Colebat*, inquit, *Salomon Aſtarten reginam Sidoniorum, & Melchon*
3 Reg. 11. *idolum Ammonitarum.* Quare æque minatur punitionem his, qui iurāt in Deo vero, & Domino, & his qui in idolis iurant. Itaq; conueniunt inter ſe prophetiæ. Etenim in illa dicit, *auferes Baalim ex ore tuo, & iurabis. Viuit Dominus in veritate.* Et hic reprehendit eos, qui Deum ſe colere ſimulant. Cum ita funeſta & doloris plena minatus eſt, temperat minas conſolatione, ne deſperantes ſalutem, in malitiam acerbiorem prolaberentur.

D
Timete à facie Domini Dei, quia iuxta eſt dies Domini: quia præparauit Dominus victimam ſuam, ſanctificauit vocatos ſuos.

Sermo propheticus ſæpe numero *victimam* vocat iniquorum cædem, idque cum in alijs prophetis eſt [illegible]uenire, tum etiam in Ezechiele: [illegible] autem appellat hoſtes. Cæterum *ſanctificauit*, pro ſeparauit, poſuit: ſic etiam per Eſaiam inquit: *Sanctificati ſunt*: hoc eſt, in hoc ſeparati: quoniam ſanctum [illegible] ſeparatum [illegible], & ſeiunctum ab impuris: tum ad punitionem ſeparatos, vt à Deo omnipotenti ſeparatos ſanctificatos vocet. Sic etiam victimam per abuſum nominauit: Sic etiam *anathema* duplicem intelligentiam habet: nam non ſolum id, quod Deo dedicatum eſt, appellatur, ſed etiam abalienatum, & ſeparatum à ſuis.

Et erit in die hoſtiæ Domini, & vlciſcar ſuper principes, & ſuper domum regis, & ſuper omnes, qui induti ſunt veſtimentis alienis: & vlciſcar ſuper omnes manifeſte, qui ſunt in veſtibulis in die illa, qui complent domum Domini Dei ſui impietate & dolo.

Cum in diebus Ioſiæ regis pij [illegible] punitionis iudicium conſtitueretur, & exerceretur, & [illegible] nul[illegible] ius eſſet crimini, & [illegible], qui in ſceleribus [illegible] lent, pœnas dediſſent eorum quæ admiſiſſent, propterea non dixit, *Vlciſcar* ſuper regem: ſed *ſuper domum regis & ſuper principes.* *Veſtimenta aliena* quidam ex latrocinijs & [illegible]nis parta eſſe dixerunt, quidam ad ſummam libidinem
F
confecta, etenim in peccatis viri viuentes mulierum veſtimenta induunt, & mulieres pariter libidini innutritæ, virorum veſtes. Mihi vero aliud ſermo hic deſignare videtur: nam lex vetat *veſtimenta ex lino & lana contexta.* Deut. 22.
Iam vero qui diuitijs ſeſe efferrēt, & delitijs diffluerent, veriſimile eſt finitimorum veſtes imitatos fuiſſe, & in locum veſtimentorum ex lino confectorum, ex purpura ornatum, elaboratum, & artificioſum induiſſe, id quod contra traditionem legis diuinæ fuit. Minatur e[illegible]m his, qui cum impietate & dolo in templum Dei ingrediuntur. Per *dolum* vero innuit eos tanquam indumentum & perſonam habuiſſe pietatem: clam vero idolorum amplexos fuiſſe cultum. Propter has, inquit, veſtras iniquitates,

Et erit in illa die, dicit Dominus, vox clamoris de porta compungentium, & vlulatus à ſecunda, & contritio magna à collibus.

Cum hoſtes murum perrupetint & portas aperuerint, clamorem ede[illegible]s, & vociferantes, ad ſecundu[illegible]
G
rum perfugientis ſed tamen nihilo ſec[illegible] & [illegible] ſp[illegible] hoſtibus patefacta, vlulantes interficiemini: & tam [illegible] quidam ex vobis montium faſtigia occupauerint, in domóſue altas aſcenderint tamen perdentur.

Plangite qui habitatis conciſam, quia aſſimilatus eſt omnis populus Chanaan, diſperierunt omnes, qui erecti ſunt argento.

Conciſam appellauit Hieruſalem, à calamitatibus, quæ ei euenerunt, & adhortatur ad eius luctum ſpoliatæ habitatoribus. Nam cum Chananæorum impietatem imitati fuiſſent: quemadmodum Chananæi funditus perierunt, & eorum diuitiæ nihil eos adiuuerunt.

Et erit in die illa, ſcrutabor Hieruſalem cum lucerna.

Nullus ex his, qui maleficij conuicti ſunt, & rei peracti, euadet quin mulctentur, eos omnes int[illegible] tradam. Hoc vero tropice, & per tranſlationem poſuit, ex metaphora eorum, qui lucerna vtuntur ad rerum perditarū inquiſitionem, non prius diſcedentes, quam inuenerint.

Et vlciſcar ſuper viros qui contemnunt cuſtodias ſuas.

Cuſtodias legitima dicit, quæ lex cuſtodire iuſſit.

Et eos qui dicunt in cordibus ſuis, non faciet bene Dominus, & non faciet male. & erit fortitudo eorum in rapinam, & domus eorum diſſipabuntur.
H

Tollentes prouidentiam hoc loco damnat, & eos, qui, vt caſus fert, res accidere dicere audent, & Deum omnipotentem, neq; beneficum eſſe, neque punire [illegible]bus rapinam minatur, & domorum demolitionem [illegible] fructuum ſterilitatem intentat.

Et ædificabunt domos, & non habitabunt in eis: & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum.

Et ne moram interponi, & prorogari vltionem [illegible] arbitrarentur, ſubiecit,

Quia iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta & velox nimis.

Magnam eam dixit, quoniam non tantum [illegible] quadam parte vltionem afferet, ſed [illegible] vniuerſam pu[illegible]m in[illegible]het. Deinde vt acerbiorem timorem inijciat au[illegible]bus, de [illegible] die explicat, quæ conſequuntur de[illegible]s.

Vox diei Domini amara, & dura poſita eſt ſortis du[illegible]ra,

b vlatorum,

A *[illegible] neceſſitatur, dies [illegible] rum & [illegible] taurum ſu per [illegible] tates [illegible]*

[illegible] dies [illegible] clamore [illegible] ſtium impetum: caliginem, [illegible] & tenebras, [illegible] rum & [illegible] impet[illegible] quia cum ad [illegible] ſol lucis [illegible] videri [illegible] dies [illegible] gens [illegible] bunt [illegible] ad [illegible]

Et tribulabo homines, & ambulabunt [illegible], qui a domino peccauerunt: & effundet ſanguinem eorum, ſicut puluerem [illegible] carnes eorum, ſicut ſtercus boum.

Hoc eſt, nulla iuſta eis [illegible], neq; [illegible] aſſe quentur.

Et argentum eorum, & aurum eorum non poterit eruere eos in die iræ Domini. & in igne [illegible] conſumetur omnis terra: quia conſummationem & ſ[illegible] faciet ſuper omnes habitantes terram.

Diuitibus, inquit, diuitiæ inutiles erunt. [illegible] non malorum liberationem [illegible] aſſequentur, ſed ira Dei, tanquam igne quodam [illegible] in hac terra habitantibus [illegible] perniciem [illegible]. Vt

B vero ſic minatus eſt acer[illegible], eos ad pœnitentiam adhor tatur.

CAP. II.

Congregamini, & colligamini gens [illegible] antequam ſiat [illegible] tanſiens diem, antequam veniat ira Domini ſuper vos.

[illegible] dam [illegible] non intelligentes [illegible] pro *colligamini*, [illegible] poſuerunt [illegible] plur[illegible] ex exemplis [illegible] colligimini [illegible] Iſta [illegible] per phar[illegible] & vincula [illegible] trop[illegible] H[illegible] etiam apud [illegible] reperire eſt, [illegible] difficultatem curandorum vulnerum Iudæ[illegible] *Non*

Eſa 1. *eſt malagma imponere, neque [illegible], neque alligaturas colligamini*, inquit, *pœnitentiæ remedio, & [illegible] rudes, & imperiti [illegible] facientes [illegible] quemad modum verni flores deſluam, & [illegible] ira [illegible].*

Quærite Dominum omnes humiles terræ.

Aſpicite, inquit, in naturæ vilitatem, & in limum, progenitorem & fictorem inquirite [illegible], & tantis bonis vos redundare & diffluere [illegible] Po ſtea [illegible] Dei rationem exp[illegible], & [illegible]

C ctum:

Iudicium operamini, [illegible] iuſtitiam quærite: quærite manſuetudinem & reſpondete ea.

In [illegible] & opera [illegible] tum [illegible] plura [illegible] futur[illegible] ad extremum [illegible] cum dixi [illegible] Dei de horum fructum [illegible]

Vt protegamini in die iræ domini, quia Gaza [illegible] erit, & Aſcalon in deſertum, & Azotum in meridie proijcietur, & Accaron eradicabitur.

Si enim vos [illegible] exteræ vero vrbes prædicta [illegible] bunt.

Væ qui habitatis funiculum maris, aduenæ Cretenſium verbum domini ſuper vos Chanaan, terra Allophylorum & perdam vos de habitatione & erit Creta paſcua gregum & [illegible] pecorum.

D *Funiculum maris* regionem maritimam vocat, quam diuina ſcriptura *funiculum* appellat diuiſionem [illegible] Iudæorum ſunt [illegible] & [illegible] tribuendo [illegible] portionem. Cum igitur D[illegible] Allophylos gentes [illegible] ex Ch[illegible] maritima regione reliqui[illegible] & ta[illegible] quandam [illegible] diſtribui [illegible] *funiculum maris* eos app[illegible] *Aduenas Cretenſium*, pro [illegible] Vetus [illegible] eſt, quo[illegible] Cretam veniſſe & in vrbibus maritimis conſediſſe. Itaq; [illegible] *Chanaan, & funiculum maris, & Cretam, & aduenas Cretenſium*, loc[illegible] Palæſtinos appella uit, quibus vaſtitatem minatus eſt.

Et erit funiculum maris his, qui reliqui ſunt de domo Iuda. ſuper ipſis paſcentur in domibus Aſcalonis poſt meridiem diuertent a facie plerum Iudæ: quia viſitabit eos dominus [illegible] eorum, & auertet captiuitatem eorum.

His poſt reditum [illegible] allatus eſt. E[illegible] lib. 1. Machabæorum [illegible] Ionatham [illegible] Simonem [illegible] zam, & Aſcalonem, & Ptolemaida [illegible] & [illegible] poteſtati [illegible]. Poſt [illegible] n[illegible] tentionem prophetiæ [illegible] & finem probabi liorem & exactiorem vide eſt, & poſt Apoſt[illegible] de[illegible] rationem [illegible] enim ex Iudæa profecti poſt [illegible] [illegible] in has [illegible] diuert[illegible] hoc eſt, ante con[illegible] Deus omnipotens gen[illegible] [illegible] ſeruitute [illegible] liberaſſet. Iudæi [illegible] Moabitas & Ammanitas ſunt calculum: hi enim [illegible] populum Iſrael attingentes, & ex Lot ſtirpe[illegible] duce[illegible] malis in Iu dæos [illegible] omnipotentem [illegible] quod Iudæis nullam opem porrigeret: Id circo Deus ait,

Audiui opprobrium Moab, & contumelias filiorum Ammon: in quibus exprobrauerunt populo meo, & magnificati ſunt ſuper terminos meos. Propterea viuo ego, dicit Dominus virtutum, Deus Iſrael, quia Moab ſicut Sodoma erit, & filij Ammon quaſi Gomorra & Damaſcus [illegible] quaſi acervus areæ, & diſſipata vſque in ſempiternum: & qui reliqui fuerint de populo meo, diripient eos, & reſidui gentis meæ poſſidebunt eos. [illegible] erit eis pro contumelia ſua, quia ex[illegible] & magni facti ſunt ſuper dominum omnipotentem.

Moabitæ & Amm[illegible] habuerunt etiam reges, & Damaſc[illegible] totius S[illegible] regnum tenuit, ſed hæc omnia Babylon[illegible] Solis autem Iudæis Deus omnipotens per C[illegible] Perſam reditum donauit. Itaq; redierunt [illegible], & [illegible] principatum recuperarunt, atque omnes [illegible] gentes [illegible] adduxerunt, & [illegible] poſſeſſiones [illegible] illi vero [illegible] non [illegible] tuerunt. Quamobrem diuinus propheta prædixit Moabitas & Ammonitas funditus vaſtatum [illegible] Damaſcum vero acervo areæ derelicto, compar[illegible] Hæc in be[illegible] quod eis [illegible] ha[illegible] ſuſtinuerunt: ac di cit, *Damaſcum in ſempiternum diſſipatam fore*, quod [illegible] ab [illegible] tempore, [illegible] tempus regnandi p[illegible] parum perdide[illegible], & non amplius gentibus [illegible] [illegible] ſed [illegible] regn[illegible] & Perſis & Macedonibus, & hinc tempore R[illegible] Sed [illegible] hæc prophe[illegible] per ſacros Apo ſtolos [illegible] & per eos, qui Ap[illegible] conſecuti ſunt. [illegible] diuinus apoſtolus *reliquias* appella uit, [illegible] clamantem pr[illegible] *fuerit*

Rom. 9. *numerus [illegible] ſicut arena maris, reliquiæ ſaluæ fient.*

Rom. 11. Atqui [illegible] inquit [illegible] *ergo & in hoc tempore, reliquiæ [illegible] electionem gratiæ Dei ſaluæ fient.* Hi [illegible] prophetam inquit *Et reſidui gentis meæ poſſidebunt eos.* Poſtea planius interpretatus.

Manifeſtus erit dominus ſuper eos, & diſperdet omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum ſinguli de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.

Hæc non [illegible] Iudæi [illegible] tem [illegible] [illegible] dicant [illegible] multas gentes, quæ in Deum omnipotentem crediderunt, in [illegible] templo [illegible] Hieroſolymitano debitum cultum præſtitiſſe, mend[illegible] apertè: nam propheticus ſermo dicit quod *adorabunt eum ſinguli de lo co ſuo.* Hæc vero non in l[illegible] ſed in Euangelica doctrina facta ſunt: nam l[illegible] quidem omnes in v[illegible] illud tem plum congregauit. Dominus autem in Euangelijs ad

Ioan 4. Samaritanam dixit. *Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando nec in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem.* Hos etiam diuinus Sophonias exclamat: *Man[illegible] erit dominus ſuper eos*: hoc eſt, prædictos [illegible] omnes Al[illegible] los, Palæſtinos, Moabit[illegible], Ammonitas, Dama[illegible] nos cæteraſq; gentes: *& diſperdet omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum ſinguli de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.* Nec enim ſolum vrbes, quæ ſunt in continenti, atq; maritimæ, ſed etiam eæ, quæ ſunt mari circumfuſæ adorabunt. Ad hæc adijcit:

Et vos Aethiopes vulnerati gladio meo eritis.

Hæc vero oratio declarat dæmonum cateruas ſaluta-

A ris crucia[illegible] diſſipatas,& [illegible] vaſtatam, & pullam ani[illegible] es, [illegible] De[illegible] vulneratos [illegible] iam de [illegible] ad hiſtoriam [illegible] pendam [illegible] ſyriis perniciem minatur [illegible] Niniue pœnas dederat.

Et extendam manum meam ſuper Aquilonem: & perdam Aſſyrium, & ponam Niniuem in ſolitudinem, & inaquoſam, quaſi deſertum: & paſcentur in medio eius greges: & omnes beſtiæ terræ: & chamæleontes, & ericy in præſepibus eius cubabunt, & beſtiæ clamabunt in foueis ſuis, & corui in portis eius: quia cedrus altitudo eius.

Omnia ant[illegible] vaſtitatis ſign[illegible] nes & mul[illegible] animal[illegible] rum indi. Sed hæc omnia, inquit, [illegible] nimi tumorem, & [illegible] N[illegible] in cedro [illegible] tudo animi eius elati. [illegible] inde hoc explanat[illegible]

B prophe[illegible].

Hæc eſt ciuitas mal[illegible] dedita.

Hoc eſt, omnem vrbem, [illegible] regnum puſillum [illegible] arbitratur, præ [illegible] nimi elatione.

Quæ habitat in ſpe, quæ dicit in corde ſuo. Ego ſum: [illegible] non eſt poſt me amplius.

Quæ habitat in ſpe, quæ dicit in corde ſuo &c. Quæ ni[illegible] ſte & acerbum ſe perpeſſuram ali[illegible] arbitratur. Poſtea per diſſimulationem deridens, inquit.

Quomodo facta eſt in ſolitudinem, paſcua beſtiarum. omnis qui tranſit per per eam ſibilabit, & mouebit manus ſuas.

Plerique hominum in his accid[illegible], quæ præter ſpem accidunt, ſoliti ſunt & ſibilare, & manus mouere. Cum ita de Niniue prædixit, ad Hieruſalem orationem conuertit.

CAP. III.

O Illuſtris & redempta ciuitas, columba non audiuit vocem.

Lamentis certe & lachrymis digna vrbs, quæ cum diuitiis redundaret, præclara, & percelebris fuit: quæ ſæpe à Deo omnipotente ſalutem aſſecuta fuit, & ſpiritua-

C libus donis diffluxit. Aut enim hoc per *columbam* prophetam deſignare arbitrur, aut vrbis ornatum & pulchritudinem: etenim animal hoc furmoſum eſt. Et vero proximum eſt hoc innui, quoniam quemadmodum columba in domibus ſeparatis libenter conſidet, ſic cum Hieruſalem incolæ pietatem coleretis, in templo mihi conſecrato aſſidebatis. Poſt explicat delicta, ac primum, vt non admouerit aurem, cum inquit: *Non audiuit vocem.* Deinde inſcitiam rudem, cum dixit,

Non ſuſcepit diſciplinam.

Poſt hæc diffidentiam, dum dicit:

In Domino non eſt confiſa, & ad Dominum ſuum non appropinquauit.

Deinde principum feritatem explicat.

Principes eius in ea veluti rugientes leones.

Tum oſtendit iudicum iniquitatem & violentiam.

Iudices eius ſicut lupi Arabiæ.

Itemque [illegible] natorum mendacia, & impietatem, cum [illegible]

D *Prophetæ eius portantes ſpiritum, viri contemptores.*

Prophetas falſus appellat. Poſtremo ſacerdotum impietatem, & ſordes proponit.

Sacerdotes enim polluunt ſancta, & impie agunt in legem dominus autem iuſtus in medio eius, & non faciet iniquitatem.

Atqui, inquit, cum hæc omnia [illegible] perpetrent ii, dominus iuſtus in medio eius [illegible] faciet iniquitatem.

Mane, mane iudicium ſuum dabit in luce, & non eſt abſconditus, & neſcit iniquitatem in exactione, nec iniuſtitiam in [illegible] tentione.

P[illegible] me, inquit, [illegible] pœna de his, qui iſtiuſmodi adm[illegible] runt mal[illegible] per *Mane, mane*, celeritatem demonſtrauit. Quod vero ait, *In luce*: hoc eſt, propalam, & non occulte hæc, inquit, conficiet, vt iniquitatis audaciam perdat: & non in ſempi[illegible] eam regnare ſinat.

In corruptione deduxi ſuperbos, diſſipati ſunt anguli eorum, deſtruxi vias eorum, vt penitus non tranſeant. defecerunt ciuitates eorum, eo quod nullus ſubſiſteret, neque habitaret. Dixi, verumtamen timebitis me, & ſuſcipietis diſciplinam, & non peribit de oculis eius in omnibus, in quibus vltus [illegible] per [illegible]

E Vt ſubſtru[illegible] ones ædificiorum [illegible] inde [illegible] principatus [illegible] perbientes in pe[illegible] terram abi[illegible] ad poſteros [illegible] ditus dabo. V[illegible] uet & conſul[illegible] mmoneant & [illegible] diſciplinam accipiant, & pern[illegible] mi[illegible] nibus inter[illegible] quam p[illegible] nuit, al[illegible] me tardabit [illegible] quam mox [illegible] ſupplicium [illegible]

Præparare, conſurge, di[illegible] ulo

Hoc eſt, quam [illegible] ea quæ pertinent ad pœnitentiam obeas, atque profitearis.

Diſperierunt omnes racemi eorum.

F Aſſyrios, quorum multitudinem pro ſoribus tu[illegible] ſet, ne [illegible] uincas, quoniam *racemulos* eorum, hoc eſt, [illegible] eam cladem effugerunt, tradam Babylonus.

Propterea expecta me, dicit Dominus, in die reſurrectionis meæ in teſtimonium: quia iudicium meum in congregationes gentium, vt ſuſcipiam reges, vt effundam ſuper vos iram meam omnem, iram furoris, quia in igne zeli mei conſumetur omnis terra.

Ne exiſtimes, inquit, me non curare res humanas, quin expecta, & videbis me exurgere, & iuſt[illegible] & iniqua regna delere, & zelo meo, tanquam igne quodam, omnem orbem terræ expiare [illegible] ſceleribus. atque hoc dilucidius enucleans, addidit.

Quia tunc conuertam ſuper populos linguam in generationem eius, vt inuocent omnes nomen domini, vt ſeruiant ei ſub iugo vno.

Hoc magis perſpicue Aquila & Theodotio conuerterunt, [illegible] *Tunc vertam ad omnes populos labium electum.* Symmachus vero, [illegible] *Tunc conuertam in populos labium candidum & mundum. Mundum* eſt nominare Deum, non deos. Eius etiam modi per Eſaiam [illegible]

G Deus. *Lingua balbutientium cito diſcent loqui pacem.* I[illegible] que, *Aperta erit lingua mutorum.* Itaque linguas ad mul[illegible] dinem deorum eruditas conuertet, & electas & mundas faciet. ita fiet, *vt omnes inuocent nomen domini, & ſeruiant ei omnes gentes ſub iugo vno.* Eſa. 32. Eſa. 35.

De finibus fluminum Aethiopiæ ſuſcipiam filios diſperſorum mihi ſupplicantes, afferent victimas mihi.

Cum in extremis terris habitantes diſciplinam, præconium à me diſperſorum acceperint, laud[illegible] victimas mihi afferent. Sic enim etiam Symmachus interpretatus eſt. [illegible] *A finibus fluminum Aethiop ſupplicantes mihi filii diſperſorum meorum deferent [illegible] mihi.* Filii procreati ab his præ[illegible] omnibus p[illegible] omnes gentes diſperſi, ſpiritualia mihi dona afferent.

In die illa non confunderis ex omnibus adinuentionibus tuis quibus impie egiſti in me, quia tunc auferam à te detractiones contumeliæ tuæ. & vltra non adiicies, vt magnificeris ſuper montem ſanctum meum.

H Cum hæc fient, & gentes ſalute perfruentur, vos etiam, qui incolitis Hieruſalem per fidem ſalutem ſuſcipientes, [illegible] impietate expediemini, & liberabimini. Nec vero in futurum mea præcepta contemnetis [illegible] que magnum vobis arrogabitis, propter vetus templum. atque aperte præſignificat, vt non omnes Euangel[illegible] doctrinam recepturi eſſent.

Et relinquam in te populum manſuetum, & humilem: & reuerebuntur nomen domini qui fuerint reliqui de Iſrael: & non facient iniquitatem. & non loquentur vana. & non inuenietur in ore lingua doloſa quoniam ipſi paſcentur & accubabunt. & [illegible] qui exterreat eos.

Hæc nobis aperte chorum Apoſtolicum declarat quem dominus beatum iudicans, dixit: *Beati [illegible] quoniam ipſi poſſidebunt terram.* Itemque. *Diſcite [illegible] quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem an[illegible]* Matth. 5. Matth. 11.

A [illegible] in tempore [illegible] ita [illegible] bam [illegible]
Soph. 3. [illegible] E [illegible] pu [illegible] am: *Neruam [illegible] tremu ceruix tua, & fremitua area.* [illegible] bi [illegible] a [illegible] beres [illegible] *dolo linguam liberatam habente.* [illegible] cum pro malis, & [illegible] emerat [illegible] & impio illo [illegible] populum accepe [illegible].

Gaude filia Sion: [illegible] a filia Hierusalem: exul [illegible] de toto corde tuo filia Hierusalem [illegible] dominus iniquitates tuas: redemit te de manu inimicorum tuorum: rex Israel dominus in medio [illegible], non videbis mala vltra.

A [illegible] solus Deus te expiauit, & seruitute dæmonum [illegible] liberauit.

In tempore illo, dicet dominus Hierusalem. Confide Sion, non dissoluantur manus tuæ: dominus Deus tuus in te fortis saluabit te: adducet super te, & innouabit te in charitate sua, & lætabitur in te, in delectatione, quasi in die solenni, & congregabo confractos tuos.

Non ignoro quosdam hæc ipsa ad reditum ex Babylone, & ad renouationem Hierusalem accepisse, quibus non repugno: quod non ab his, quæ tum gesta fuere, dissentiat prophetia. Sed accommodatior exitus reperiri potest, post conseruatoris nostri incarnationem. Siquidem tum lauacri regeneratione contritos corde sanos fecit, tum humanam conditionem instaurauit, cum eo vsque nos dilexit, vt animam suam dederit pro no-
B bis *Maiorem*, inquit, *hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Itemque *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*
Ioan. 15.
Ioan. 3.
Postea minatur his qui tum conuitiis & maledictis Hierusalem aspersissent: & his etiam qui postea contra declaratores ve[illegible] hoc ipsum attenti [illegible] duplex enim est prophetia.

E *Væ qui accepit super eam opprobrium ecce ego faciam in te propter me, in tempore illo & saluabo expressam & repulsam suscipiam, & ponam eos in gloriam: & nominatos in omni terra. & confundentur in omni tempore illo, quando bene vobis fecero. & in tempore cum suscepero vos: quia dabo vos nominatos & in gloriam in cunctis populis terræ, quando conuertero captiuitatem vestram coram vobis, dicit dominus.*

Hominum [illegible] salus ex sola Dei misericordia pendet, neque enim hanc adipiscimur præmium & mercedem iustitiæ, [illegible] Dei bonitatis donum est: quamobrem dominus ait, *Propter me* & [illegible] uabo, & suscipiam, & abalienatam, & reiectam mihi vindicabo, & illustrem eam ostendam, & gloria florentem reddam, & infamiam quæ illi antea inusta fuit, eluam. Itemque Pro captiuis & seruis, liberos & domesticos meos vos efficiam. Hæc autem, vt dixi his, tum, cum reuertissent ex Babylone, donauit: & postea omnibus hominibus gratificatus est Nam olim diabolo seruientes, acerba illa captiuitate liberati, & in obliuionem erroris multorum deorum adducti, nos Deo asseruimus, & adiunximus, nominati & illustres, iuxta prophetiam, apud Græcos & Barbaros facti. & *qui olim longe eramus, prope facti sumus.* secundum diuinum Apostolum. Itaque Apostolicis admonitis adhærescendum nobis est, aperte clamantibus *Libertate, qua nos Christus liberauit state: & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* Sic enim dominatu seu tyranni liberabimur, & dominum nostrum obseruantes regnum cælorum assequemur benignitate & misericordia Domini nostri Iesu Christi, quo cum Patri gloria vna cum sancto Spiritu nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.
Eph. 2.
F
Galat. 5.

FINIS PROPH. SOPHONIÆ.

BEATI THEODORETI ARGVMENTVM IN AGGAEVM PROPHETAM.

C *Cyrus primus Persarum rex, statim, vt iniuit regnum, Iudæis captiuis libertatem largitus est: atque volentibus in patriam redire, edicto proposito, permisit, & diuinum reædificari templum iussit. & certe qui prophetarum sermonibus innutriti fuerunt, quiq; prænunciatam reuocationem non ignorarunt, expedite, & prompte reuerterunt: & Hierusalem incoluerunt, utq; diuinum templum substruere aggressi sunt: sed prohibiti a finitimis exteris nationibus, atque a Cambyse Cyri filio, qui illarum verbis [illegible] ductus, patri suo contraria iussit, ab opere requiescere coacti fuerunt. Aliquanto vero post tempore, Darius Hystaspis filius, rex, quemadmodum Cyrus, templum Dei ædificari iubet. Hi autem ædificare inceperunt secundo anno Regni Cyri, & sexto Darii absoluerunt. Quamobrem Pharisæi ad Dominum dicebant,* Quadraginta, & sex annis ædificatum est templum hoc & tu tribus diebus excitabis illud? *Nam ingressi ædificare sub Cyro prohibiti fuerunt. Deinde Cyro, & Cambyse, & his, qui post hos regnarunt, magis defunctis, anno sexto regni Darii ædificationi extrema manus imposita est. Sub hoc prophetica munere donatus est diuinus Aggæus, cuius lingua vtens Deus omnipotens, Iudæos tarditatis & inertiæ in ædificatione templi accusat, utque iubet Zorobabel id temporis ducem populi, & Iesum magnum sacerdotem, excitat ad templi ædificationem aggredi: itemque promittit multitudinem quamplurimarum gentium vna cum abundantia pecuniarum se congregaturum, & illuc omnes interfecturum, [illegible] illarum diuitias ad sumptus in ædificationem suppeditaturum. Hoc quidem prophetiæ huius est argumentum: sed huius intellectus exactius cognosci potest ex singularum partium explanatione.*
Ioan. 2.
G
H
D

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN PROPHETAM AGGÆVM

IN anno ſecundo Darii regis, in menſe ſexto, in die vna menſis, factum eſt verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens.

Ante captiuitatem, tempora regum Iuda atque Iſrael aſcribebant prophetæ: poſt vero captiuitatem quod Iudæi ſine regibus [illegible] remanſiſſent, Perſarum regum tabulis Aggæus tempus aſcribit ac vero non [illegible] modo, ſed diei quoque meminit, volens non ſolum [illegible] pendium demonſtrare ædificationis, ſed etiam benedictionis ab omnipotenti Deo conceſſæ. Vehemens ſtudium, nam iubet eos non ita multo poſt comparare materiam ante ædificationem, & ea quæ poſtea neceſſaria ſunt, & ex [illegible] [illegible] neceſſariorum [illegible] titate [illegible] curam ædificandi templi differentes, quam vero bonis diffluxerint [illegible] cepiſſent. Iam vero, dicit, *in manu Aggæi prophetæ*, per Aggæum intelligamus.

Ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & ad Ieſum filium Ioſedech ſacerdotem magnum, dicens: Hæc dicit dominus omnipotens, Populus hic dicit, nondum venit tempus ædificandi domum Domini. Et factum eſt verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens. Nunquid tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus concauis, & domus iſta deſerta?

In more diuinæ ſcripturæ poſitum eſt, vt principem ſacerdotum vocet *magnum ſacerdotem*. Itaque principe ſacerdotum Ieſu, & duce populi Zorobabel tanquam iudicibus quibuſdam [illegible] per prophetam populum accuſat. Videte, inquit, quantam curam in ſuis domibus ponant: non enim modo ædificant, ſed etiam eas accuratiſſime ornant: diuinum vero templum, quo communi ſalute fruuntur, ædificare recuſant, non aptum ad ædificandum tempus excuſantes.

Et nunc hæc dicit dominus omnipotens: Dirigite corda veſtra in vias veſtras.

Rectam cogitationem ſuſcipite, & iuſti iudices eſſi[illegible] ciamini [illegible] veſtrorum ſtudiorum [illegible] que admonitionum, & [illegible] quantum inter ſtudium erga diuina, & incuriam [illegible] intercſit. Poſtea exponit eos, etiam ſi multam ſementem fecerint, exiguos fructus per[illegible] ſe [illegible] [illegible] & [illegible], & nequaquam [illegible] [illegible] in inopia & miſeria laborioſa [illegible] egeant veſtibus neceſſariis, quod [illegible] adiicit.

Operuiſtis vos, & non eſt vobis calefacti: & qui mercedes congregant, miſerunt in ſaccum pertuſum.

Et [illegible], & [illegible] merced conducti olim, & mercedes [illegible] tribus, quæ collegi[illegible] ſen[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] ticulis adi[illegible] [illegible] rant. A[illegible] deinceps eo [illegible] prudens iure conſilium, & tem[illegible] rationes i omnibus re[illegible] anteponere, & ad montes [illegible] ligna ad ædificationem apta ce[illegible], poſt ce[illegible] [illegible] [illegible] rum, & [illegible] ſtre eos declaraturum [illegible] [illegible] ad memoriam antecedentem inopiæ [illegible], vt cognoſcant cum [illegible] [illegible] [illegible].

R[illegible] in multa & facta ſunt pauca: & intuliſtis domum [illegible].

Cu[illegible] aſſetus vos fructus multos captiuos eſſe, ſpes v[illegible] [illegible] & vero [illegible] quod [illegible] [illegible] atque [illegible].

[illegible] dominus omnipotens. Quia domus mea de[illegible] vos [illegible] propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cæli, [illegible] terra continuit germen ſuum, & vocabo [illegible] terram [illegible] ſuper montes, & ſuper triticum [illegible] ſuper oleum, [illegible] humum, & ſuper homines & ſuper iumenta, & [illegible] labores manuum eorum.

Quemadmodum [illegible] curare [illegible], & domibus veſtris accurandis [illegible] ſte & ipſe pluuias arcebo, & [illegible] nec vero aliter puniet [illegible] quendam, non [illegible] aus [illegible] homines, & [illegible] pœnas [illegible]. Hæc autem [illegible] Deus [illegible] quia diuinam [illegible] quod [illegible] egeat, nam [illegible] hominibus quoniam [illegible] ſed [illegible] vero curaret, & ſalutem eorum procuraret, templum ædificari iubet [illegible] manentes, [illegible] mo [illegible] capiant: & quod vellet legis con[illegible] nem vſque ad aduentum Herodis iuxta diuinum Apo[illegible] lum curari. Nam [illegible] conſeruatoris noſtri [illegible] manifeſtum [illegible] patefacto, [illegible] *& expedagogus.* [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] introdu[illegible] ne [illegible] teneamus. Cum hanc [illegible] Zorobabel, & Ieſus magnus ſacerdos [illegible] populus in [illegible] propheta [illegible] ædificiis [illegible] Dominus [illegible] miſericors [illegible] [illegible] parentem per prophetam [illegible]. Gala. 3.

Ego vobiſcum ſum, dicit dominus.

Adeſte animis, inquit, quoniam me adiutorem & auxiliatorem habetis.

Et ſuſcitauit dominus ſpiritum Zorobabel filii Salathiel ex tribu Iuda, & ſpiritum Ieſu filii Ioſedech ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum de [illegible] ſiſunt, [illegible] faciet antea opera in domo domini omnip[illegible] [illegible] in die viceſima quarta menſis in ſexto menſe [illegible] anni [illegible].

Hinc [illegible] honeſtam [illegible] Cap. 2. dirati [illegible] auxilium [illegible] mini. [illegible] manentem [illegible] derunt, [illegible] ad ædificationem [illegible] ment[illegible], & [illegible] ac promptior[illegible] eſſent. Cum [illegible] menſes [illegible] ac ceperiſſent initium ædificationis [illegible] celima die menſis. Poſtea menſe *ſeptimo menſe*, [illegible] dominus prophetæ, hæc verba ad [illegible] per [illegible].

Quis ex vobis eſt derelictus qui vidit domum [illegible] in gloria ſua prima, & quomodo vos videtis hanc nunc, nunquid non ita quaſi non ſit in oculis veſtris.

Cum v[illegible] nobilitatis prioris huius templi & ſplendoris [illegible] modo ferre poteſtis conſpectum [illegible] cum ex vobis nonnulli adhuc [illegible] ſint, vſque ab illo tempore in h[illegible].

Nunc confortare Zorobabel, dicit dominus, & confortare Ieſu filii Ioſedech ſacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit dominus omnipotens. Verbum quod pepigi vobiſcum, cum recederetis de terra Aegypti, & ſpiritus meus erit in medio veſtrum.

Omnem ſegnitie, & metu excuſſo, abiecto, ſuſcipite robur, quod vobis ſufficit: & me ex pacto [illegible] vobis [illegible] [illegible] meigratiam vos curate, & [illegible] te. Cum autem multa [illegible] & neceſſariorum cauſas [illegible]

A nes, & bella, rectè & merito huc accedit, quod conſequitur.

Nolite timere, quia hæc dicit dominus omnipotens. Adhuc ſemel ego commoueo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & moueo omnes gentes. & venient electa de cunctis gentibus, & implebo domum iſtam gloria, dicit dominus omnipotens.

De Gog & Magog prædicit, quibus cum bellum inferre conſtituiſſent, in Hieruſalem maximis copiis ex multis nationibus coactis, fieri permiſit Deus, & cum eos contra alios armaſſet, ipſos inter ſe necare effecit, eorumque diuitias ædificantibus largitus eſt, & aſſeuerans auribus audientium, inquit.

Meum eſt argentum, & meum eſt aurum, dicit dominus omnipotens.

Non alienam rem in meam conuerto, ſed mea rurſus recipio, & recuperata dedi eis diuitias, liberalitate viſus maxima, cum largitorem donorum non cognouerunt, iure ſpoliati ſunt.

Magna erit gloria domus iſtius, nouiſſima pluſquam prima, dicit dominus omnipotens.

B Non magnitudine & pulchritudine ædificii dicit domum illuſtriorem fore, ſed conditione & modo occiſionis gentium, cuius fama quaque verſus peruagans, Dei omnipotentis robur declarauit. Quare commotionem cœli, & terræ & maris id factum appellat, nempe quod omnes metu perterruiſſet, & rei miraculo excitati fuiſſent ad laudandum Deum, non incolentes ſolum continentem, & ad inſulas commorantes, & præterea inuiſibiles poteſtates in æthere, & in cœlo verſantes.

Et in loco iſto dabo pacem, dicit dominus omnipotens: & pacem animæ in acquiſitionem omni qui creat, & ſuſcitet templum iſtud, vel ſic pacem animæ in compenſationem excitandi, templum iſtud omni ædificanti.

Non enim modo humanos hoſtes ceſſare faciam, ſed etiam humanam pacem eis gratificabor, quæ animis conciliat ſalutem. Hæc enim ædificantibus præmia. *Nono menſe* propheta ab omnipotenti Deo iterum interrogare iubetur ſacerdotes, an ſacrum veſtimentum ab hoſtia ſacra ſanctificare poteſt contingentia, vt panem, aut vinum, aut oleum, vel aliud quippiam eiuſmodi. Deinde vt ſacerdotes negarunt, interrogare rurſus iubetur, an veſtis tum impurum quiddam contingens contaminatur. Hoc vbi ſacerdotes conſenſiſſent, hæc propheta iubetur dicere,

C *Sic populus iſte, & ſic gens hæc coram me, dicit dominus: & ſic opera manuum eorum, & quicunque appropinquauerit, ibi contaminabitur.*

Quemadmodum ſanctificata veſtis aliud quippiam ex appropinquantibus non poteſt ſanctificare, & contra contaminatur contactu immundorum, ſecundum legem, ſic populus hic nullam vtilitatem ex ſanctis percipit, propter vitium: quin appropinquare tentans, impie hæc contaminat. Poſtea cauſas eorum docet,

Propter munera eorum matutina dolebunt a facie malitiarum ſuarum, & oderatis in portis arguentes.

Diluculo, inquit, illuceſcente, nullius boni rationem duxiſtis, ſed turpes quæſtus acerrime perſecuti eſtis, atque inimico animo effecti fuiſtis in reprehendentes malitiam veſtram, portis aſſidentes, intrantibus & exeuntibus diuinos ſermones afferebant. Iam vero omni cura conſiderate, quinam eſſetis, cum ædificationem negligebatis, & quanta neceſſariorum inopia conſtringebamini. Viginti hordeorum menſuras reponentes,

D vix mediam partem reperiebatis: & quinquaginta ex torcularibus vini lagenas haurire expectantes, tantum viginti inueniebatis. Cum vobis varias correctiones inferrem, ſterilitatem & venti vredinem & grandinem, tamen ob vehementer veſtrum robuſtam morbum nihil ſenſiſtis. Itaque harum rerum memores, animaduertite,

E quanta frugum copia fruimini, poſtquam ædificare cœpiſtis. Tantam enim vobis redundantiam neceſſariorum largiar, vt in poſterum ipſæ arcæ me... ignorentur, & molles fructus magna fertilitate dabo, & omnium fructuum fertilitatem ſuppeditabo, & præterea Zorobabel ſermones illos confirmabo, quos de Gog & Magog prædixi.

Et ſubuertam ſolium regnorum, & conteram fortitudinem regum gentium, & ſubuertam quadrigam, & aſcenſorem eius, & deſcendent equi & aſcenſores eorum vnuſquiſque in gladio aduerſus fratrem ſuum.

Nullo negotio vobis, inquit, victoriam parabo, inſania & dementia eos verberans: armabo eos contra ſe, vt funditus omnes ſimul cum equis pereant. Quod vero inquit, *Adhuc ſemel ego commoueo cœlum, & terram, & mare, & aridam*, non abs re poſuit, ſed beneficii contra Sennacherib memoriam renouat. Cum enim illis, qui ſtabant a Sennacherib, repentinam perniciem inuoluisſet, omnem terram, & mare horribili narratione perſtrinxit.

F *In die illa, dicit dominus omnipotens, Aſſumam te Zorobabel filium Salathiel ſeruum meum, dicit dominus, & ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi, dicit dominus omnipotens.*

Hoc loco Ieſu non mentionem fecit, ſed Zorobabelis, cum de bellis, & eorum adminiſtratione ſermones habuit, quoniam bellorum adminiſtrationem hic ſolus procuraret. Itaque dicit, *In illa die*, gentibus illis cæſis, *te Zorobabel*, quem in ſeruitutem & procurationem meam delegi, illuſtrem, & præclarum declarabo, & propter te omni ſtudio populum tuebor, & veluti tanquam ſignaculo quodam. nam ſignis cautionibus admodum & arcis, omnia, quæ intus repoſita ſunt, tuentur & conſeruat. Et prophetia quidem iam completa eſt. Ego vero Apollinarii dementiam admiror, qui tam apertis vaticinationibus contrariam intelligentiam afferre aggreſſus fuerit, dicens exercitum Gog & Magog nondum fuiſſe, ſed ad finem ſeculi fore. & non ſapientiſſimus hic attendit prophetiæ conſecutionem, quod poſt prædictionem illarum occiſionis ſtatim propheta intulit, *In die illa dicit dominus omnipotens, aſſumam te Zorobabel ſeruum meum, dicit dominus*: & ea quæ deinceps conſequuntur. Sin

G autem alium quendam Zorobabel in ſuis confictionibus fabuloſis fingit illo tempore futurum, perfectam fabulam nobis fingit. Sin autem hic ipſius Zorobabel eſt, qui poſt reditum populo præfuit, ſub quo illarum gentium exercitus profligatus fuit, & poſt illius cladem, & offenſionem admirandus & præclarus extitit Zorobabel, Apollinarium non hoc ignorare oportuit, quod ob inopiam cauſantibus ædificationis prorogationem, omnipotens dominus promiſit ſe has gentes coacturum, & harum diuitias in ædificationis ſumptus ſuppeditaturum. quare adiunxit *Meum eſt argentum, meum eſt aurum, magna erit gloria domus iſtius nouiſſima, pluſquam prima.* Sed huius deliramenta relinquentes, nos veritati adhæreſcamus, & miſericordem dominum precemur, vt nobis pacem largiatur, & pacem animæ, vt eum omni ex parte obſeruantes, atque eius auxilio nitentes, inuiſibilium hoſtium inſidias effugiamus: &, vt ſecundum eius diuinas leges viximus, bona promiſſa aſſequamur, gratia & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo cum gloria patri, vna cum ſanctiſſimo, & vitæ principe ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula

H ſæculorum Amen.

FINIS PROPH. AGGAEI.

A E

ARGVMENTVM IN PROPHETIAM ZACHARIÆ.

CVM olim Deus omnipotens ſua prouidentia Iudæorum negotia acerrime adminiſtraret, non vnum prophetam eis, ſed duos, tres, interdum plures allegabat, vt quæ opus eſſent, docerent, & futura præmonſtrarent. Itaque id temporis, cum diuinus Eſaias prophetiam exerceret, admirandi illi Oſee, Ioel, Amos, Micheas futura præſignificarunt. Sed eorum tempora ex ipſis prophetiis non difficilia ſunt ad percipiendum. Sic etiam poſt a Babylone reditum per diuinum Aggæum, quæ opus eſſent, docuit, & triſtia & læta prænunciauit: hæc quidem obtemperantibus: illa vero repugnantibus: atque etiam et rerum quarundam imagines & ſimulacra ſubostendit, vt diuinæ viſionis ſermones ad perſuadendum efficaciores redderet. Ac porro per hunc prædixit conſeruatoris noſtri aduentum, & redundans eius manſuetudine, & clementia regnum, necnon Iudæorum inſaniam, & ſalutarem paſſionem, noſtrorum peccatorum remedium acerrimum, ſimul ea quæ ex illa rabie in Chriſtum Iudæis mala euenerunt. Sed ne nimia longitudine argumenti quoſdam remorer lecturos has enarrationes, reſtat, vt ad ipſam verborum explicationem veniam.

B F

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, EXPLANATIO IN PROPHETAM ZACHARIAM.

IN octauo menſe anni ſecundi, ſub Dario, factum eſt verbum Domini ad Zachariam, Barachiæ filium, filii Addo prophetam dicens:

Vno eodemque anno diuinus Aggæus, & mirandus Zacharias cœperunt prophetiam docere: ſed ille menſe ſexto, hic vero octauo. Vnde intelligitur, duobus menſibus illum anteceſſiſſe hunc in prophetia declaranda. Temporum autem memoriam explicant, vt reditus tempus declarent, & plane nos edoceant, vt id temporis rex Hebræus non regnaret. atque vt etiam veritatem oſtendat prophetarum, qui ante captiuitatem vaticinati fuerunt. Prædixerant illi quidem, non obſidionem modo Hieruſalem, & expugnationem, & in ſeruitutem abductionem: ſed & captiuitatis tempus, & reditum à Babylone. Itaque quoniam omnia ad finem peruenerant, & tempus ab eis conſtitutum abſumptum erat, & iuxta prædictiones libertatem aſſecuti fuerant, recte & merito perbeati Aggæus & Zacharias ſecundum annum regni Darii Perſæ adſcripſerunt. Hoc nimirum anno, tempus ſeptuaginta annorum ab vrbe vaſtata abſolutum fuit: id quod ex ipſa prophetia facile cognoſci poteſt. Docet etiam, ex quo patre natus fuerit, & quis illius pater: quia multi pſeudoprophetæ id temporis mendacia vaticinarentur, & vt fit, vſu eueniret, vt gentiles, & eiuſdem nominis eſſent aliqui prophetæ. Itaque ne nominum cognatio noceret veritati, cum falſo enunciata, vt vere præſignificata omnibus promiſcue fuiſſent admota, propheta ex quo genere eſſet profectus, declarauit: deinde narrat, quid iuſſus fuerit dicere.

C G

Iratus eſt Dominus ſuper patres veſtros ira magna.

Sapientiæ plenum prophetiæ prooemium, & in illius ætatis homines ad diuinas literas inſtitutos conuenientiſſimum. Recentem enim habentes memoriam eorum, quæ patribus accidiſſent, & [illegible] ignorantes vt incredibilium illarum calamitatum cauſa fuiſſet iuſta Dei impulſio, vt pateretur, ſtudebant illi dicere, & facere, quæ Dominum miſericordem propitium reddebant, & libertatem bonorumque conciliabant. Quod autem dictorum hoc ſit propoſitum, ea deinceps teſtantur, cum inquit,

D H

Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus omnipotens, Conuertimini ad me, dicit Dominus virtutum, & conuertar ad vos, dicit Dominus virtutum. & nolite fieri ſicut patres veſtri, quos arguerunt prophetæ, qui prius fuerant, dicentes, Hæc dicit Dominus omnipotens, Conuertimini a viis veſtris peſſimis, & ab adinuentionibus veſtris malis: & non attenderunt, vt audirent me, dicit Dominus omnipotens.

Non, inquit, ignorantes, quæ per prophetas veſtri patres admonuerim, & quemadmodum eos refragantes penitus perdiderim, ne eos imitemini, fugite, adhærete ad verba mea, vt mea prouidentia fruamini. Quod vero ait, *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*, idem ſignificat. Huic ſimile eſt alibi dictum *Dederunt contra me dorſa, & non faciem ſuam*: qui ſe ſuſtinet ab auditione ſermonum diuinorum, ſermonum, auerſanti, & dorſa danti perſimilis eſt. Itaque, inquit, ſi legibus meis adhæreatis, per me vobis prouidebitur. ac docet, quam facile ſibi ſit eis omnem bonorum redundantiam largiri. ſæpenumero ſeipſum & *dominum omnipotentem, & dominum virtutum appellauit*, vt condiſcant omnium imperia tenentem regnantem factorem, & opificem, & ipſorum exitium dominum perfacile mutare poſſe rerum naturas, & ex felicitate in miſerias traducere, & contra in ſecundas infortunio conſtrictos.

Patres veſtri vbi ſunt, & prophetæ: numquid in ſempiternum viuent? veruntamen ſermones meos, & legitima mea ſuſcipite, quæ ego præcipio in ſpiritu meo ſeruis meis prophetis, qui comprehenderunt patres veſtros.

Intentis oculis, inquit, intueamini in verborum meorum veritatem, quod & prophetis vita defunctis, & patribus veſtris de ſuis ſceleribus plexis ſuperfuerunt ipſi ex ipſis rebus veritatem declarantes, & prophetas ſcriptores patronos non habentes, è vita enim diſceſſerant, clamant, & teſtantur, vt nihil falſum ab eis dictum fuerit. Itaque prompti excipite quæ per prophetas ſanctus ſpiritus vobis affert.

Et reſponderunt, atq; dixerunt, Sicut præparatus Dominus omnipotens, vt faceret nobis ſecundum vias noſtras, & ſecundum adinuentiones noſtras, ſic fecit nobis.

Ad ea quæ dicta fuerunt conſenſerunt, atque veritati aſſenſerunt, ſenſumque dictorum perceperunt, atque prædictionem veram eſſe, & iuſtam iram, & punitionem peccatis conuenientem dixerunt.

Quarta & viceſima vndecimi menſis Sabat, in ſecundo anno ſub Dario, factus eſt ſermo Domini ad Zachariam Barachiæ filii Addo prophetam.

Cum propheta Hebræus eſſet, Hebræorum aſcripſit numerum. Hebræi primum menſem appellant Xanthicum. Sic enim Moſes magnus lege ſanxit conte[illegible]iſſima voce exclamans. *Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni.* Itaq; ab illo numerare in[illegible] Exod. 12.

vndeci-

A *vndecimus Sabat* inuenietur, qui à Macedonib. d[illegible]citur [illegible] It[illegible] qui propheta[illegible]it, ſe hoc men[illegible]e, nondu[illegible] ſecund[illegible] an[illegible]o e[illegible] pleto [illegible] iteru[illegible] [illegible] a[illegible]tonem & ſun[illegible] [illegible] dum [illegible] [illegible] [illegible]cep[illegible]e, cum *ſermonem* dicit & verbu[illegible], & [illegible] & *manum d*[illegible] [illegible] aſti[illegible]em & ſua[illegible] iunem deſignat qua gratia afflatus, viſiones diuinam, quam vidi[illegible], n[illegible]bis [illegible]riptam reliquit, ac in[illegible]quit,

[illegible] noɛte, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, & ipſe ſtaba[illegible] inter duos montes vmbroſos, & poſt eum equi rufi, & varij, & albi. & di[illegible] [illegible] domine? Et dixit ad me angelus, qui loque[illegible]tur in me: [illegible]go oſtendam tibi, quid ſint hæc. Et reſpondit vir qui ſta[illegible]at inter montes, & dixit ad me: Iſti ſunt quos miſit Dominus, [illegible] terram. Et reſponderunt angelo Domini, qui ſtabat inter montes, atq; dixerunt: Circuiuimus omnem terram, & ecce omnis terra habitatur, [illegible] quieſcit.

Hebr. 1. Pla[illegible] [illegible]e[illegible]t, quos vidit inui[illegible]biles ſpiritus *eſſe in miniſterium miſſ[illegible]*, iuxta Apoſtolum *propterea, qui hæreditatem capient ſalutis*, communi naturæ non videntur, hæ enim in co[illegible]porea [illegible] d horum & omnium dominus viſionē eorum diuinam conformat, [illegible]atione viſendiq; nostra[illegible] te diuina ſcriptura do[illegible]t, diuer[illegible] eorum figuras o[illegible]e dens. Aliter eos [illegible]d[illegible]t Daniel, aliter E[illegible]ec[illegible]iel, & Eſaias, & Michæas alii[illegible] & aliis figu[illegible]. Non tamen multiformes, ſed incorporeæ nat[illegible]æ intel[illegible]ctu comprehenſibiles ſunt: ſe[illegible] [illegible] diuinus format v[illegible]iones eorū, [illegible]q; in diuinis Zacharia fecit. Demonſtrat enim e angelum populo præ[illegible]identem. H[illegible] vero ſan[illegible]us M[illegible]hael fuit, vt alloquens Danielem a[illegible]gelus dixit. Ille enim, inquit,

Dan. 10. *Nemo ei adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps noſter.* Hunc videt inſidentem equo, propter celeritatem [illegible]ctio[illegible]is. Sp[illegible] dix vero *equus, & rufus*, hoſtium concitatione[illegible] & indignationem oſtendu[illegible] nam ſanguinarius & rufus eſt hi[illegible] *Montes* non ſ[illegible]lum hemeriatem & duritiem, ſedem [illegible]ait tu[illegible]mem declarant angelorum ad ſu[illegible] [illegible]ium compar[illegible]tionem. *Vmbroſi* vero *montes* deſignāt diuinam prouiden[illegible]m, quam in Deum credentibus perbe[illegible]tus Da[illegible]i[illegible] [illegible] licetur.

Psal. 90. *Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione D[illegible]i cæli commorabitur.* Idem: *Scapulis obumbrauit tibi.*

Psal. 16. Et alibi: *Sub vmbra alarum tuarum protege me.*

Exod. 13. Et populum I[illegible]ael in d[illegible]ſerto column[illegible] nubis tegebat. Qui in obiens [illegible] medio montium vmbroſ[illegible]rum hoc lo[illegible]o populo præfectus angelu[illegible] [illegible]te vid[illegible]batur, ex his di[illegible] [illegible] ſubſidium indicans. Cæterum Aquila & Symmachus *myrteta* verterunt, montes. *Myrtus* plant[illegible] odorata eſt, habens vim morbos calidos refrigerandi. Vt vero à terg[illegible] vidit equos rufos ſpadices, varios, & albos, nuſcendi ſtudio percontatur, quæ cauſa oſtentorum eſſet.

G Edocetur à primo viſo angelo, qui inter montes vmbroſos conſiſtebat, quod eſſe[illegible] mi[illegible] in [illegible]niuerſam terram circumluſtrandam atque ad [illegible]nuntiationem huiuſmodi ſermonum, quī in [illegible] qui[illegible] ai [illegible]ad[illegible]ibus rufis ſedebant, dixerunt ad angelum inter montes [illegible] exiſtentem, Cum omnem terram [illegible]iuimus, & explo[illegible]auimus, in orbe terrarum pacem, & quietem con[illegible]ti[illegible]tam reperimus. Vbi hæc audiſſet ang[illegible]us, cui pop[illegible] imp[illegible] in mandatum fuit, acerrime commotus, quo[illegible] [illegible]ut pace fruentibus, populus ſibi creditus, in mille adiu[illegible] malis verſetur ſupplex Dominum obſecrat.

Domine omnipotens, vſ[illegible] quo non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus ira[illegible]ſci[illegible]? Iſte eſt ſeptuageſimus annus.

Eſt aute[illegible] animaduertendum [illegible] prioris captiuitatis tempus c[illegible]m[illegible]etum fuiſſe anno Cyri primo Perſarum regis, vel te[illegible] [illegible]nno optimo & miſer[illegible] [illegible]diſſimi qui in malorum ad[illegible] [illegible]erie[illegible] [illegible]pit prædi[illegible]onis annumerauit, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]nnmemat[illegible] in Eze[illegible] [illegible]em oſtend[illegible] Vaſt[illegible]tis Hi[illegible]lem ſep[illegible]

D gi[illegible]ta anni compl[illegible] [illegible] [illegible]cundo anno [illegible]gni Darij. Hic nu[illegible] [illegible] initij [illegible]pienda eſt ab a[illegible]o [illegible]ndecimo regni Sedechiæ, ſub quo vrbs capta fuit. Si qui numerandi [illegible] dium perſcrutetur, tempus h[illegible]c c[illegible]pletum fuiſſe [illegible] [illegible]ei anno ſecundo regni Darij Hyſtaſpis filij. Itaq; hunc [illegible] petens populi procurator angelus, Deum omnipote[illegible]m ſupplicite[illegible] rogat, vt tempus prædictionis comp[illegible] [illegible]m attendat, & ne vrbem ſibi conſecratam vaſt[illegible]at[illegible] ſolitudinum traditam diutiſſime deſpiciat. Vbi hæc [illegible]tiones, inquit propheta, Dominus ſuſcepit, *angelo [illegible]ondet, loquenti in me verba bona, & ſermones conſolatorios.* [illegible] vero alium angelum hunc dixit ab illo, qui inte[illegible] [illegible] [illegible]tiſtebat: ſed eundem illum, qui ſe allo[illegible]b[illegible]tur. A[illegible] [illegible] [illegible]qu[illegible]t, *cum in ſe loqui*, quoniam non verbis [illegible]teretur, & [illegible]ux non motu linguæ, nec aeris repercu[illegible]ne articulata eſſet, ſed intu[illegible] [illegible]onans & in ſe ipſ[illegible] formata. Itaq; Dei [illegible]enignitate cunctis angelis, iubet prophetam clamare & dicere.

Hæc dicit Dominus omnipotens: Zelatus ſum Hieruſalem & Sion zelo magno, & ira magna ego iraſcor ſuper gentes, quæ ſuper[illegible] [illegible] ſunt: pro eo, quod ego quidem iratus ſum modicum, ipſi vero ſuperpoſiti ſunt in malo, menſura extendetur ſuper Hieruſalē.

Non in poſterum ſcelera inquit, contra Hieruſalem edi patiar, ſed ſupplicia ſumam de his, qui finem & modum [illegible] pœnarum [illegible] Hieru[illegible]lem conſtitutæ: quique maiora mala, qua[illegible] conſtituta fuiſſent, ei inſligere aggreſſi fuerunt. Equidem vt pœnas ab ea exigerem, mea prouidentia eam ſpoliaui, quod meis legibus præuaricata fuiſſet: vnde f[illegible] [illegible]m eſt, vt hi ad audaciam ſe confirmauerint, & [illegible] [illegible] malis huic [illegible]nferendis non pot[illegible]erunt. quare iuſt[illegible] ze[illegible] [illegible] [illegible]ns, [illegible] [illegible]guoſcam, ab illis

F vero pœnas ſcelerum in eam editorum repetam. Deinde miſericordiæ modum expon[illegible]t, & diuinæ domus ædificatio[illegible]s finem pollicetur, & vrbi[illegible] inſtaurationem & murorum reſtitutionem. Hoc enim declarat, *menſura rurſus extendetur ſuper Hieruſalem.*

Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me: adhuc clama, dicens, Hæc dicit Dominus omnipotens, adhuc diffundentur ciuitates in bonis: & miſerebitur Dominus adhuc Sion. & eliget adhuc Hieruſalem.

Permultis Iudææ vrbibus bonorum copiam largietur. Hoc perſpicuum fecit, cum dixit: *Adhuc diffundentur ciuitates in bonis*, ſed tamen adhuc alijs Hieruſalem anteponet: & prærogatiuam priſtinam largietur. Sed animaduertendum eſt, vt non ſempiternam eis felicitatem promiſerit, ſed tempus quoddam oſtenderit: per iſtam particulam *adhuc* præmonſtrans, quemadmodum cum hæres aduenerit, ſex ordinem œconomi & procuratoris tenens hebeſcet, & perdet ſuam [illegible]m, atq; itm[illegible] cum ea locus, qui ſecundum legem cultum Dei ſuſce[illegible]it, eua[illegible]eſcet. Inde in quatuor viſiones narrationem c[illegible] [illegible]ertit, atque inquit ſe *quatuor cornua* vidiſſe, atque [illegible] [illegible]xiſſe per percuntationem ab angelo, hæc eſſe cornu[illegible] quæ Iudam & Iſrael diſperſiſſent. Deinde rurſus inquit, ſibi a Deo

G oſtenſos fuiſſe totidem fabros, & rurſus interrogaſſe, & audiuiſſe conſequentia:

Hæc ſunt cornua, quæ Iudam diſperſerunt, & Iſrael confregerunt & egreſſi ſunt iſti, vt exacuant ea in manibus ſuis. Quatuor cornua gentes ſunt, quæ leuauerunt cornu ſuper terram, vt diſpergerent eam.

Itaque inquit, inuiſibiles poteſtates à Deo omnipotente [illegible] [illegible]tas fuiſſe, vt has gentes inuicem concitaren[illegible] [illegible] [illegible]acuerent ad pœnas mutuas dandas & ſumendas cornua, in quibus Iſrael offend[illegible]ent. Hoc declara[illegible]uit, cum dixit: *Exacuant ea in manibus ſuis.* Cum autem *quatuor* dic[illegible]t, non gentium quarundam numerum explicat, ſed quatuor orbis partes deſignat, Orientem, Occidentem, Meridiem, Septentrionem: quoniam hinc Aſſyrij & Babylonij, illinc Allophyli & Ae[illegible]ptij, aliunde Idumæi, & Moabitæ, & Ammonitæ inuaſiſſent. *Quatuor igitur cornua* appellauit ex quatuo[illegible] partibus in eos profect[illegible]s, h[illegible] totidem præfecit inuiſibiles poteſtate[illegible] [illegible] eos inter ſe commoueant, vt inuicem pœnas [illegible]petant

H pro his, quæ admiſerunt. Tum rurſus in aliam viſionem narrationem transfert, ac au[illegible]

CAPVT II.

ET leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu eius funiculus geometræ: & dixi ad eum: Quo tu vadis? & dixit ad me: Vado metiri Hieruſalem, & videam, quanta ſit latitudo eius, & quanta longitudo. Et ecce angelus qui loquebatur [illegible] in me ſtabat: & angelus alius egrediebatur in occurſum eius, & dixit ad eum,

dicens:

[illegible] cum [illegible] Frugifera ha[illegible] Hieruſalem, a multitudine hominum, & iumentorum in [illegible] eius.

Vide inquit, ne vrbis c[illegible] circumſcriptionem puſillam [illegible] ſignes: ſed cum int[illegible] xens à me & tuo & huius domino quia permulta mu[illegible] itudo homi[illegible] num, & iumentorum eam habitatura ſit, dimetire, ac d[illegible] be magnitudinem habitantium multitudini reſpondentem. Cæterum mea benignitate *ero murus*, qui tranſiri & tranſcendi non poſſit. Hunc enim vocauit *murum ignis*. Nam quemadmodum pyra ingens tranſiliri nequit, ſic non vinci poteſt, qui gratia Dei cuſtoditur. Non modo ei omne robur ſuppeditabo, ſed & [illegible] illuſtrem, & admirandam reddam, vt eius gloria per omnem orbem [illegible] terrarum peruagetur. Hæc vero omnia vidit propheta, & prædicti angeli curationem, & aliorum angelorum cu[illegible] ſum, & [illegible] vrbis dimenſionem, partim vt [illegible] onfidenter bonas promiſſiones exciperet, partim vt populus his ſermonibus exactam fidem haberet, audiendo non modo verba adhibita, ſed etiam res præformatas, ac ſtatim his demonſtratis, prophetam iubet inclamare:

B *O, o, fugite de terra Aquilonis, dicit dominus, quia de quatuor ventis cœli congregabo vos, dicit dominus in Sion ſaluamini, qui habitatis filiam Babylonis.*

Adeſte animis, quoniam non modo vobis, qui iam reuertiſtis, hæ promiſſiones factæ ſu[illegible] it, ſed etiam adhuc voluntariis Babylonem incolentibus, quibus c[illegible] im poteſtas redeundi data fuiſſet, diſtuliſtis in veſtram patriam redire, quam in priorem felicitatem prorſus reſtituam.

Hæc enim dicit Dominus omnipotens: poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ ſpoliauerunt vos: quia qui tetigerit vos, quaſi tangat pupillam oculi eius: ecce ego infero manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſeruient eis & cognoſcetis, quia Dominus omnipotens miſit me.

Tanto, inquit, opere Deus omnipotens res veſtras procurat, vt quiuis cum accedit ad perniciem vrbis moliendam, arbitretur ſe oculi pupillam contingere: non quod corpus habeat, atque in membra diuiſus ſit, nam ſine corpore exiſtit, & non circumſcriptus Deus omnipotens: ſed quo affectu præditus ſit, humanis modis
C oſtendit. Hanc etiam per beatus Dauid ab eo implorat
Pſal. 16. curationem: *Cuſtodi me Domine, vt pupillam oculi.* Idcirco, inquit, omnes eos, qui vos depopulati fuerunt & prædati, in poteſtatem ditionemque ſubditorum ſuorum redigam: atque hæc ab illis perpetientur mala, quibus vos affecerunt, ac ex his rebus veritatem diuinorum oraculorum accipietis. Hæc adumbrate, & typice illis euenerunt. Verum prophetiæ veritas noſtris temporibus apertiorem exitum habuit, cum dæmones nos depopulantes, & mentem noſtram ſibi vendicantes, omniaque noſtri corporis membra in ſeruitutem ſuam redigentes, Dominus Chriſtus diſſoluiſſet, ſub iugum eos ſubiecit ſanctorum ſeruorum ſuorum: quod dilucidius per diuinum Eſaiam explicauit, clamans. *Quos timuiſtis, timebunt à vobis. angeli mittentur ad pacem petendam acerbe flentes. nam diſſipabuntur horum viæ.* Sic dæmones vo-
Matt. 8. Marc. 5. ciferabantur *Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? veniſti huc ante tempus torquere nos.* Iter[illegible] que *Adiuro te, ne me torqueas.* Sic
Act. 16. puella [illegible] hyton[illegible] ſpiritum [illegible] ab[illegible] ns in v[illegible] be, appellata Philippis, vociferabatur. *Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annunciant via[illegible] ſa[illegible] utis.* Sic [illegible] tiam præ martyribus vi[illegible] [illegible] riam reportantibus vſque in hunc diem clamant, in[illegible] ſuamque illorum victoriam prædicant, ſuamque infirmi-
D tatem iudicant. Hos igitur, qui nos olim depopulati ſunt, tanquam ſpol[illegible] quæ[illegible] in [illegible] dedit ille, qui poſt gloriam miſſus eſt, vt veterem g[illegible] oria n, quam decepus perdi[illegible] t princeps pater Adam [illegible] ne natura noſtra recuperaret, & cognoſcamus benefact[illegible], & conſer[illegible] in animarum noſtrarum, & patrem qui eum immediate miſit. nec vero vt Deus miſſus eſt ſed
Ioan 19. Ioan. 20. [illegible] lo[illegible] quantum [illegible] us eſt, [illegible] pat[illegible] *Ego, [illegible] patre[illegible] pater in me manens, [illegible] acit opera: & ego, [illegible] & qui videt me, videt & patrem.* M[illegible] ti[illegible] vt [illegible] mo[illegible] nobis procurationem [illegible]cipere, non diminuam naturam extenuans. Nam cum in
Phil. 2. *forma [illegible] eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem [illegible] ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.* Demonſtrauit [illegible] tur nobis propheta, non ſol[illegible] m d[illegible] tate[illegible] per [illegible] na[illegible], ſed [illegible] am æq[illegible] in perſonarum. *Ha[illegible] Dominus omnipotens, poſt gloriam miſit me.* Et vt d[illegible] ſtret, qu[illegible] *Et c[illegible], quia [illegible] Dominus omnipotens miſit me* [illegible] & [illegible] Dominus omnipotens eſt, [illegible] miſſus Domin[illegible] la pr[illegible] las tua d[illegible] Mi[illegible] it, vt [illegible] humana, non [illegible] na, [illegible] ne[illegible] is eſt [illegible] cip[illegible] tuitione [illegible] illus [illegible] it, qui [illegible] at, pat[illegible] *Pater meus in me manens ipſe facit opera.* Deinceps prop[illegible] infert.

Lætare & gaude filia Sion: qu[illegible] ce veniam, & habitabo in medio tui, dicit Dominus [illegible] confu[illegible] ient gentes multæ ad Dominum, & erunt ei in populum & habitabunt in medio tui: & quoniam Dominus omnipotens miſit me ad te.

Hæc [illegible] tiam p[illegible] ſpicue in nos ex gentibus vocatos & ſalutem ad[illegible] nae ſunt quibi[illegible] lætari, & gaudere iubemur, [illegible] q[illegible] i habuerimus nobiſcum verſantem [illegible] mnium rerum Dominum. Eſt autem videre Hieruſalem ſe[illegible] ib[illegible] habitatam à gentibus in Dominum
F credentibus. H[illegible] loco pariter etiam perſonarum diuitatem & æqua[illegible] oſtendit *Ecce veniam, & habitabo in medio tui, dicit Dominus & ſcies, quia Dominus omnipotens miſit me ad te.*

Et poſſidebit Dominus Iudam partem ſuam in terra ſancta, & eliget adhuc Hieruſalem.

Ex Iuda ſerui formam accepit Dominus, & eam ſuam partem fecit [illegible] cuius ſcribit diuinus Paulus [illegible] xcla[illegible] Hebr. 7.
Manifeſtum eſt, quod ex tribu Iuda ortus ſit Dominus. Aco[illegible]
dit, vt non modo Hieruſalem, ſed etiam vniuerſum genus humanum ad ſalutem vocet, infert,

Timeat omnis caro à facie Domini, quoniam ſurrexit de nubibus ſanctis ſuis.

Sic etiam Dauid ait. *Ad te omnis caro veniet.* Sic etiam Eſaias *Et videbit omnis caro ſalutem à Deo noſtro.* *Nubes* autem *ſanctas* prophetas recte vocat, nubes [illegible] uun[illegible] loquentes, ſed tanquam ex mari quodam gratiæ ſpiritus pluuiam propheticam habentes. Ab his ſe ſurrecturum & apparuturum dicit, quoniam vt per hos prædi[illegible] aduentum ſuum, & his, quæ præſignificauit, impoſitio-
G nem, re ipſa & veritate prophetiam diuinam oſten[illegible] Etſi hæc Iudæis ad tempus reuerſionis accommod[illegible] tur, vt quidam interpretati ſunt, non valde repugno. Quod v[illegible] o prædictio verum & certum poſt incarnationem conſeruatoris noſtri exitum habuerit, h[illegible] nc [illegible] ntel[illegible] gitur. nam ex eo tempore infinita gentium mult[illegible] ia, priori errore abiecto, ad Deum omnipotentem pe[illegible] runt, & populus euaſit diuinus. Ex eo tempor[illegible] cœtus ex gentibus c[illegible] ngregatus, habitauit Hieruſ[illegible] Ex eo tempor[illegible] omnis caro & priorem conſeruatoris [illegible] uentum excepit, & ſecundum aduentum perhorruit. Sed tempu[illegible] ad explanationem redeamus.

CAPVT III.

ET oſtendit mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum ſtantem ante faciem angeli Domini & diabolus ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei. Et dixit Dominus ad diab[illegible] lum increpet Dominus in te diabole. & increpet in te Dominus, qui elegit Hieruſalem.

Hæc noſtrorum typus ſunt. Nam quemadmod[illegible] Ieſum illum ſacerdot[illegible] m magnum, legationem pr[illegible] populo obeuntem ad Deum, infeſtiſsimus & nequi[illegible]
H diabolus acerrime oppugnabat. Sic Ieſu magno ſ[illegible] duti ſecundum [illegible] dinem M[illegible] lchiſedech à peccatis plantem mundum, i[illegible] ipſe huſtis rurſus repugnab[illegible] plantare volens. Sed tunc Ieſus filius Io[illegible] edech [illegible] n crepuit, ſed Ieſu filii Ioſedech dominus. Cæterum acceſſit ad Ieſum con[illegible] uatorem [illegible] vbis terræ ab[illegible]
Marc. 8. crepatur, nempe Deo, & Do[illegible] udit *Vade retro ſatana.* Vt vero ſic diab[illegible] lib[illegible] u[illegible] nſi olede[illegible] I tum, nempe Deus & [illegible]

Nonne iſte vt torris eſt erutus de igne [illegible] Ieſus in[illegible] im erat ve

A *ſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem angeli: & reſpondit, & ait ad ſtantes coram ſe, ſic dicens: Auferte veſtimenta ſordida ab eo.*

Quoniam vero qui paulo ante à captiuitate e duſſerant, captiuitatis ligna ferebant, paupertatem, inopiam ſummam: recte & merito eos *torrem* nominat: Torris eſt enim ſemiuſtulatum lignum ex igne arreptum. Deinde propheta narrat, vt veſtibus ſordidatis magnus ſacerdos indutus eſſet. angelus vero populi tutor, aliis aſtantibus angelis præcepit, vt ex illis veſtibus eum exuerent: ac ducens vt quiddam aliud per veſtes deſignatur, adiecit,

Et dixit ad eum: Ecce abſtuli à te iniquitates tuas.

Veriſimile eſt eum vt hominem aliquid deliquiſſe. Ego tamen exiſtimo eum nempe magnum ſacerdotem ſibi populi iniquitatem vendicaſſe, & attribuiſſe: & velut vna cum ipſis peccaſſet, preces adhibuiſſe, & tanquam ſuorum veniam delictorum populi ſuſcepiſſe. Vt vero hoc modo ex veſte ſordidata exutus fuit, & ſermones voluptatis plenos excepit, induit ſtolam ſacerdotii.

B At vero ille, qui hæc dixit & fecit præcepit aſtantibus, vt enim inducerent podere & mitra, atque cidarim capiti imponerent. Ex his perfectis, ſanctus angelus conteſtatur eum, ac inquit,

Hæc dicit Dominus omnipotens: Si in vijs meis ambulaueris, & præcepta mea cuſtodieris: & tu iudicabis domum meam: & cuſtodieris atrium meum, & dabo tibi, qui conuerſentur in medio ſtantium illorum.

Sacra dignitate præditus ſacerdotii leges obſerua, & ex illis viue: ſeruaque quæcunque tibi interpretatus ſum: hæc dum facies, in hoc honore viues & ipſe, & vſque ad poſteros tuos, populum hunc administrantes, immunis hoc permanere efficies. Hoc expreſſit, cum dixit, *Dabo tibi, qui conuerſentur in medio ſtantium iſtorum.*

Audi ergo Ieſu ſacerdos magne, & proximi tui qui ſedent ante faciem tuam, quia viri τερατοσκόποι, id eſt, portentorum ſpectatores ſunt.

Portentorum ſpectatores, non vt quidam ſuſpicati ſunt, augures, aruſpices, & diuinatores: non enim his verbis ad eiuſmodi homines vſus fuiſſet: neque ipſe Ieſus, eum

C eſſet pius, iſtiuſmodi collegium amplexatus fuit: ſed notione accis teſtificantur, & erga res diuinas ſtudium: nam a prophetis edita monſtra, & ſigna pii aſſidue ſpeculabantur & finem horum expectabant. Ad hos igitur, & Ieſum conſequenter dicit.

Quia ecce ego adducam ſeruum meum orientem: quia lapis quē dedi ante faciem Ieſu ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt.

Poſtquam ſacerdotem probe ornauit, & veſtem detraxit, ſacerdotii vero ſtolam induit, & quid agendum eſſet, oſtendit, ac plurimam perpetuitatem eius poſteris promiſit, modo leges diuinas obſeruarent: tranſit ad genus regium, atque Zorobabel nepotem Iechoniæ à Dauide genus ſuum ducentem, tam illuſtrem & præclarum promittit ſe redditurum, vt omnis ſplendidiſſimo lumini comparetur. Hunc ait dediſſe lapidem ante faciem ſacerdotis ſeptem oculis ornatum: neque tamen ex ratione legendi ſunt oculi, neque *ſeptem* numerus

D certum quendam numerum deſignat. Nam diuinæ gratiæ ſ[illegible]ctionem, ac actionem *oculos* appellauit. *Septem* vero *oculos* nominauit, eius magnitudinem & multitudinem ex his ſignificans. Sic etiam Anna inquit, *Sterilis peperit ſeptem*: non definitum numerum intelligens, ſed multitudinem oſtendens. Et perbeatus Dauid: *Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum*: hoc eſt, pro multiplicibus malis, [illegible] pœnas. Iam

Pſal. 78. vero eum *lapidem* nominat, propter firmitatem & [illegible] inexpugnabile: alioqui typus Domini Ieſu Chriſti fuit, qui in plerisque locis diuinæ ſcripturæ lapis appellatus eſt. Tum diuinus Dauid: *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Ex ore diuini

Pſal 117. Eſa. 28. Eſaiæ Deus inquit: *Ecce ego pono in Sion lapidem pretioſum lectum, angularem, pretioſum in fundamenta eius, & omnis credens in eum non confundetur.* Sic rurſus admirabilis Daniel vidit lapidem de monte ab-

Daniel 2 ſciſſum, ſine manibus, & ſtatuam comminuentem, & materias, factum montem magnum, & implentem vniuerſam terram. His edoctus beatus Paulus, clamat:

E *Bibebant enim de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus.* Itemque, *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* Hanc ipſe geſtans lapidem Zorobabel (ex eo enim, ſecundum carnem, manauit orbis terræ conſeruator) recte & hic *lapis* nuncupatur, omnibus gratus perfulgens. Vt vero ita diuinitus datam Zorobabel gratiam patefecit, prædicit trophæum eius adminiſtrationis bellicæ: 1 Cor 10. 1 Cor. 3.

Ecce ego fodiam foueam, dicit Dominus omnipotens, & contrectabo omnem iniquitatem terræ illius in die vno.

Hæc de Gog & Magog prædixit, quibus in die vno perniciem attulit, & omnes pariter ad occiſionem deduxit, quem per translationem atque comparationem *foueam* appellauit. His vero geſtis, omnes, inquit, ſub Zorobabel militantes, quippe victores in reliquum tempus, in certa pace verſantes, ſubter vites & ficus inter ſe ad epulas inuitantes, communia inibunt, hoſtium bellum nihil metuentes. Cum hæc propheta audiuiſſet, & intuitus, & tantarum reuelationum viſione politus, extra res humanas conſtitutus, in illis totam mentem defigens, cuidam ſimilis fuit, veteri ſomno deprimitur, & ſomno arctiore

F conſtringitur. Idcirco ſanctus angelus populo præfectus, qui eum per omnes viſiones conduxit, reuerſus eſt, & deinceps.

CAPVT IV.

ET reuerſus eſt angelus, qui loquebatur in me, & ſuſcitauit, ſicut ſuſcitare ſolet homo de ſomno ſuo, & dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi: & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ſuper illud: & ſeptem lucernæ ſuper illud: & ſeptem infuſoria lucernarum, quæ erant ſuper illud: & ecce duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris.

Hæc omnia aliarum rerum adumbrationes, & deſignationes ſunt. Nunc enim *candelabrum aureum* in typum diuinæ prouidentiæ oſtendit, quæ cæleſtia & terreſtria adminiſtrat. Iam vero *ſeptem lucernæ* hebdomadis ſeptem diebus æquales numero aſſiduitatem & perpe-

G tuitatem diuinæ curationis demonſtrant. *Septem* vero *infuſoria lucernarum*, manentem Dei [illegible] ſignificant. Sic per *lampadem*, gratiam omnia illuminantem innuit. *Duas* vero *oliuas* vtrinque exortas, regnum & ſacerdotium vocauit, diuina gratia ornata. *Duos ramos* vſque ad lucernas pertingentes, Ieſum, & Zorobabel: illum ex ſacerdotali, hunc ex regali tribu profectum. Cum autem rationibus humanis vtens incredibile putaret paucos viros, & pauperes, & qui vix tandem illam longam captiuitatem effugiſſent, tot & tanta præclara facinora gerere poſſe, oſtenſis promiſſionibus Deus confirmauit, docens, vt non eſt virium eſt vt. nim. ſed [illegible] gratiæ tam præclara negocii confectio: atque hanc explicationem a domino didicimus, qui viſionem illam oſtendit. Cum propheta percontaretur demonſtrata, quarum rerum eſſent delineationes, diuinus angelus inquit,

Hic eſt ſermo Domini ad Zorobabel, dicens: Non in fortitudine magna, neque in robore, ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus omnipotens.

H Nec in præſentem tenuitatem, ô Zorobabel, inſpiciens, prædictorum deſperabis exitum: neque viribus tuis quippiam præclarum geſſeris, ſibi victoriam aſcribes: mea enim benignitate adiutus, de gentibus trophæum illud excitabis. Deinde ad eos vertit ſermonem:

Quis es tu mons magne ante faciem Zorobabel, vt corrigas.

Quoniam ipſum Zorobabel *lapidem* vocauit, eſſe illas innumerabiles gentes *montem* appellat, quæ diuini templi ædificationem impedire, & populi reliquias diſſoluere conatæ fuiſſent. Sed tametſi cupientis hæc perpetrare, nihil tamen potuiſtis efficere, inquit.

Educam lapidem hereditatis, æqualitatem gratiæ gratiam eius.

Quod vero ait, tale quippiam eſt: Etſi multi es cum ſummis viribus Zorobabel impedire conemini, veſtras ſpes vanas oſtendam: eum enim omni gratia complens,

[illegible]

Quæ enim deſpexit in dies paruos?

Hæc non [illegible] eſt Dei [illegible], qui [illegible] Deuteronomio: *Ego occidam, & ego viuere faciam* [illegible] *nam, & ego ſanabo.* Hic etiam [illegible] oſtendit [illegible] ſpexit Hieruſalem in modicis di[illegible] & [illegible] [illegible] demnauit, [illegible] eam [illegible] tenuitatem reuocare. Qui autem [illegible] videbunt.

Lætabuntur & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel.

Periculo inquit, cognoſcent, vt nunc ab eis [illegible] ſtimatus, & admodum contemptus. Deus ipſe per Zorobabel præclaris rebus geſtis victoriam referet. H[illegible] *ſtanneum* ob vilitatem appoſuit, quia dum templum deflagraſſet, & populus in ſeruitutem adductus [illegible] ſet, atque vrbs vaſtata fuiſſet, omnes arbitrab[illegible] non propter populi iniquitatem, ſed propter [illegible] eo obſeruati infirmitatem, hæc omnia accid[illegible] *dem ſtanneum* ad illorum opinationem [illegible] numauxilium [illegible] docens, quod à [illegible] vile [illegible] dam æſtimatum & infirmum eſt, p[illegible] rubabel ſuam vim oſtenſurum eſſe [illegible] duxit.

Septem iſti oculi Domini ſunt, qui reſpiciunt ſuper omnem terram.

Omnium rerum prouidens, & adminiſtrator, qui omnia intuetur, omnia audit, pro Zorobabele propugna[illegible] H[illegible] hic ex illis, propheta ex angelo percont[illegible] de [illegible] patte candelabri vireſcentibus [illegible] ramis vſque ad lucernas pertin[illegible] [illegible] ut duo filii pinguitudinis aſſiſtun[illegible] [illegible] per quos deſignat Ieſum pon[illegible] [illegible] & Zorobabel adminiſtratorem belli: alte[illegible] gener[illegible] alterum ex ſacerdotali profectum. V[illegible] his viſionibus variis ſermones de regno & ſacer[illegible] confirmauit, & diuini templi ædificationis [illegible] [illegible] perfectionem [illegible] [illegible] auditores, à vitus euſt[illegible] prophetæ *falcem* oſtendit [illegible] [illegible] longam viginti cubi[illegible] Vnde do[illegible] hanc maledictionem eſſe, egredi [illegible] [illegible] omnis terræ.

[illegible] *ad mortem punietur: & educam il* [illegible] *Dominus omnipotens, & ingredietur in domum furis & domum iurantis in nomine meo mendaciter, & requieſcet in medio* [illegible] *& lapides eius.*

Maledictionem, punitionem appellauit, [illegible] [illegible] quæ omnibus iniquitatem [illegible] adulterantibus [illegible] his edoctus eſt propheta, & populi [illegible] omnium hominum D[illegible] [illegible] non modo aduerſum ſe [illegible] tam facientibus, inte[illegible] [illegible] contrarias doſſire, & per[illegible] [illegible] contra[illegible] [illegible] ſententiam tulit: quia vniuerſa lex [illegible] pendent, videlicet. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Per furtum, & periurium omnem ſpe[illegible] peccati complectus eſt. Iuſiurandi violatio [illegible] caput eſt, quia omni dilectione vacua [illegible] Furtum vero iniuſtitiam [illegible] proximo [illegible] nemo [illegible] diligens proximum [illegible] [illegible] itaque [illegible] legis complectun[illegible] & neminem horum præuaricatoribus pœnas [illegible]

[illegible] *angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Su*[illegible] *& vide quod ſit, quod egreditur. Et dixi: Quid* [illegible] *eſt menſura quæ* [illegible] *terra.*

[illegible] Hæc ſunt iniquitates [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] *Ecce talentum plumbi* [illegible] *in medio menſuræ, & proiecit* [illegible] *os eius.*

[illegible] comparat. Simile [illegible] *regnum cœlorum homini quærenti* [illegible] [illegible] [illegible] *iniquitates* [illegible] *& ſicut onus* [illegible] *ſunt* [illegible] Zacharias [illegible] [illegible] [illegible] punit [illegible] [illegible] ad os iniquitatis incumbentem iuxta p[illegible] [illegible] dicentem: *Omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Pec[illegible] eſt probrum. Sic etiam Paulus: *Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ: quem ergo fructum habuiſtis tunc in* [illegible]*, in quibus nunc erubeſcitis?* Itaque propheta [illegible] ut populi peccatum ſeruit Deus, & pœn[illegible]

Et eleuaui oculos meos, & vidi & ecce duæ mulieres egredientes, & ſpiritus in alis earum, & alæ ſunt [illegible]

[illegible] maxima velocitate [illegible] [illegible] *alas* [illegible] Itaque [illegible] vbi [illegible] acceperint [illegible] [illegible] ferebant [illegible] [illegible] intelle[illegible] [illegible] vt eam portæ [illegible] & domum [illegible] & eam [illegible] ad vſus eius Neque [illegible] quemadmodum Hieruſalem [illegible] tempus [illegible] vnde ei [illegible] [illegible] Babylonis [illegible] perpetua pœna [illegible] impietatis dabit. Vbi vero [illegible] hanc [illegible] [illegible] alius viſionis narrationem inducit, [illegible] vidiſſe quatuor quadrigas, egredientes e duobus montibus [illegible] quadrigæ primæ equos rufos adiunctos [illegible] cundæ nigros, tertiæ albos, quartæ varios, & ſpadices. Poſtea percontatum fuiſſe; & ab angelo cognouiſſe, has eſſe quatuor ventos cœli, qui egrediuntur, vt aſſiſtant Domino omnis terræ. *Quatuor ventos* appellat quatuor partes orbis terræ: ſiquidem quidam opinantur h[illegible] numero totidem ventos eſſe, vnde propheta cognoſcit, vt Deus omnipotens poteſtatibus inuiſibilibus vtens [illegible] & bona largitur & acerba hominibus affert, quemadmodum etiam David: *Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* De [illegible] pſalmo inquit: *Emiſit in eos iram indignationis ſuæ* [illegible] *tionem & iram, & tribulationem, immiſſionem per angelos* [illegible]. Sic etiam diuinus Zacharias *equos nigros* [illegible] quilonem proficiſcentes, [illegible] [illegible] *& albi egrediebantur a tergo iſtorum* [illegible] bona largientur, ſed vt [illegible] reliqu[illegible] [illegible] tum Hebræorum in Iudæam reſtitu[illegible] *Rufi* [illegible] *tur in terram Auſtri*, minantes mala [illegible] Hierosolymitanos. Per *colorem rufum*, indignat[illegible] mod[illegible] ſignauit. Itemque

Varii egrediebantur, & quærebant, & conſiderabant terram [illegible] *dixit* [illegible] *circuite terram, & circ*[illegible] *terram.*

Terram hic ibidem vocat [illegible] [illegible] vniuerſi orbem terræ. *Maculoſos* [illegible] omnia [illegible] & puni[illegible] & bene[illegible] oportet.

A *Et clamauit, & [illegible] m[illegible] Ecce qui [illegible] ntur ſuper terram Aquilonis, [illegible] requieuerunt: furorem meum in terra Aquilonis.*

Sup[illegible] d Pal[illegible] accepi, quæ [illegible] pr[illegible] in [illegible] ea [illegible] p[illegible] ue[illegible] P[illegible] ur d[illegible] na ap[illegible] ortata [illegible] ape[illegible] n [illegible] cue b[illegible] mni[illegible] is ſed [illegible] p[illegible] ouſe u[illegible] m[illegible] moue[illegible] ut in[illegible] am[illegible] m acc p[illegible] nt,& cap[illegible] lam n[illegible] nt[illegible] ue obuerunt vtili[illegible] dona. [illegible] mei[illegible] nem f[illegible] cit nominum, *Ho[illegible] olias, Idei.* [illegible] ingredi *in domum Ioſie [illegible] honia* nunc ven[illegible] de Bab[illegible] ne[illegible] ac[illegible] ipere atq[illegible] n& aurum, & [illegible] his coronas conficere, & magn[illegible] eduti le[illegible] ut ac[illegible] ommodare,& ad eum diuinos ſe[illegible] ones pe[illegible] ac di[illegible].

Ecce vir oriens nomen eius, & ſubter eum orietur, & ædificabit domum domini, & ipſe ac[illegible] tutem, & ſede[illegible] imperabit ſuper thronō ſuo & erit [illegible] ad [illegible] eius & conſilium pacis erit inter du[illegible] ona aut m[illegible] [illegible]bus & vtilibus eius & qui cognouerunt eam.

B Omni[illegible] hæc de Z[illegible]rob[illegible] dicit: non quia non natus eſt[illegible] q[illegible] d no[illegible] p[illegible] am ac epiſlet *Orientem* [illegible] mat, qu[illegible] hic[illegible] ſtat id tempor[illegible] hominibus [illegible] [illegible] cer[illegible] m[illegible] is conſtructis,& al[illegible] ne circumuntur [illegible] omnis fu[illegible] lius dicit diu iam di[illegible] abl[illegible] uturum, & in Babylon[illegible] ſolio aſſ[illegible]iturum, atque magnum ſacerdotem omni honore tumulatum [illegible] tantaque c[illegible] iuncti[illegible] ne [illegible] me[illegible] conſenſurum [illegible] vt n[illegible] ul vnquam [illegible] acturus ſit, niſi ex illius ſententi. Non ſolo autem his hæc polliciturus eſt, ei[illegible] am c[illegible] atce[illegible] biles expe[illegible] mbus, quos v[illegible] les, *& qui cognouerunt eam* vocat. Coronæ materiam ſuppeditauit [illegible]as filius Soph[illegible] niæ, qui inde gloriam aſſequetur. H[illegible] explica[illegible] it cum dixit, *in gratiam filij Sophoniæ.* Poſtea de lu[illegible] di[illegible] ſequitur:

[illegible] in pſalmum in domo domini. & qui longe ſunt ab eu venient, & ædificabunt in domo domini: & ſcietis quia dominus omnipotens miſit me ad vo[illegible].

C Non modo v[illegible] præſentes hæc facietis, verumetiam procul à vobi[illegible] habitantes vndiq, concurrent, & communiter vol[illegible] co[illegible] hosp[illegible] li[illegible] labores ſuſcipient.

Et erit, ſi audiu audieritis vocem domini D[illegible].

Hæc, inquit, erunt, & ad commod[illegible] um uiem perdenient [illegible] vos diuinis ſermo[illegible] bus auſcultaueritis.

CAPVT VII.

E*T factum eſt [illegible] anno ſub Dario rege factus eſt ſermo domini ad Zachariam quarta die menſis noni, qui eſt Chasleu: & miſit in Beth [illegible] Saraſar. & [illegible] rex, & viri eius, vt deprecarentur dominum, dicens ad ſacerdotes domus domini omnipotentis, & ad prophetam: [illegible] in menſe quinto ſan[illegible] ſicatio: num [illegible] ſicut feci iam multis annis?*

Chasleu quem nos Ap[illegible] eum nominamus: Iam vero hos Cuthenorum à Samu[illegible] aſar in Sa[illegible] na[illegible] tranſlatorum, & [illegible] arum gen[illegible] quas Samaritas poſteri appellauerunt, duces quidam eſſ[illegible] dix[illegible] unt; verum ſiue iſtorum, [illegible] aliarum gentium, [illegible] ſæpe [illegible] nos docuit diuinas [illegible] ptura, q[illegible] iod ex[illegible] idon[illegible] natentur externis: ſed tamen vi[illegible] æ magnam [illegible] prophetis, & ab aliis piis ceperunt. Vnde [illegible] vt miſerint ſacerdotes De[illegible] optauerint [illegible] igere à ſacerdotibus
D & p[illegible] op[illegible] an conuenient [illegible] diuina domus o[illegible] nata eſſ[illegible] an [illegible] ce[illegible] Deu[illegible] placare, quod plur[illegible] us. Hæc [illegible] p[illegible] ntibus Deus o[illegible] ad popul[illegible] m[illegible] inſtituit. Per eum autem, etiam illos quid agendum ſit, docet, dicens:

Dic ad omnem populum terræ, & ad ſacerdotes, dicens: Si ieiunauim[illegible] longu[illegible] in q[illegible] inte, & ſeptimo & ecce [illegible] plurag[illegible] ta anni: num quid ieiunij [illegible] ieiunium iſtu mihi. & ſi comedistis aut bibiſtis, nonne vo[illegible] comedi[illegible], & b[illegible] itis?

N[illegible], n[illegible] i[illegible] iſti nare me ex ieiunio veſtro commodum al[illegible] perc[illegible] nam etiamſi mil[illegible] ies [illegible] ch[illegible] us

[illegible] m eri[illegible] vos affligent[illegible], hoc eſt [illegible] & [illegible] [illegible] tis, nullam inde [illegible] [illegible]. Quod ita [illegible] habeat, teſti[illegible] onio eſt tem[illegible] [illegible] tis. Septuaginta enim anni[illegible] ex ie[illegible] io nu[illegible] u[illegible] [illegible], [illegible] tuantiam adhibuiſti[illegible]. Itaq, quemad[illegible] [illegible] cum bibi[illegible], & edis, hi[illegible] c[illegible] voluptatem capiti[illegible] etiam ex [illegible] mu[illegible] vel[illegible] nem perci[illegible] is. [illegible] t ne han[illegible] nouam præc[illegible] ptione n[illegible] ai bitu[illegible] mini, iam ul[illegible] n[illegible] r prophetas n[illegible] ti[illegible] ns, & [illegible] ai[illegible] ibus veſtris frequentiſſim[illegible] xi.

Numquid non iſta ſunt verba mea, quæ locutus eſt dominus in manibus prophetarum, qui fuerit priui: Quando Hieruſalem habitabatur, [illegible] erat abundans & ciuitates eius per circuitum, & montana, & campeſtria habitabantur.

Vbi [illegible] e[illegible] ita vetuſtatem declarationis prophetarum oſtend[illegible] ocet ſingillatim, quæ ad ſuum cultum pertinent.

F *Iudicium iuſtum iudicate, & miſericordiam, & miſerationem faciat vnuſquiſq, ad fratrem ſuum: & viduam, & pupillum & pauperem non [illegible] imatis, & malitiæ vnuſquiſq, fratris ſui nolite meminiſſe in cordibus [illegible] ſtris.*

Veſtris, inqui[illegible] [illegible] bus dixi, in iudicando æquam, & iuſtam ſententiam [illegible] ent pro[illegible] ni miſericordia commouerentur: iuſtinen[illegible] ue viduitatis pon[illegible] & parentibus orbatos ne [illegible] ia[illegible] pprimerent: ne ex [illegible] firmitate pauperum opportunitate[illegible] rei augendæ ducerent, præterea i[illegible]iuriarum memoriam delere[illegible] n, [illegible] tenerentur laceſſentes iniuria. Equidem hæc ego dixi. illi vero nih[illegible] audire voluerunt: ſed, inquit,

Dederunt dorſum ſuum contemnens.

Ad plagas, quas acciperent induruerunt. *Dorſum* enim *contemnens* doloris vacuitatem, & inueteratum morbum, & [illegible] bu[illegible]tum vocauit, ex metaphora ſ[illegible] iu[illegible] in flagris verbe[illegible] rorum, qui ex hoc nihil meliores efficiuntur.

Et aures ſuas aggrauauerunt, vt audirent. & cor ſuum poſuerunt inobediens, vt non audirent legem meam & verba mea, quæ miſit dominus omnipotens in ſpiritu ſuo, in manibus prophetarum priorum. Et facta eſt ira magna à domino omnipotente [illegible] erit: ſicut dixi [illegible] non audierunt eum. ſic clamabunt, & non exaudiam eos, dicit dominus omnipotens.

G Tempus mutat, nam iam facta quaſi futura dicit: *clamabunt,* pro clamauerunt &, *non exaudiam,* pro non exaudiui, poſuit.

Et eiciam eos in omnes gentes, quas ignorauerunt. & terra deſolabitur poſt eos à pertranſeunte, & reuertente.

Eiiciam, pro eieci deſolabitur. hoc eſt, deſo[illegible] ata eſt: id quod conſequentia oſtendunt: mutauit enim figuram, ac dixit,

Et poſuerunt terram electam in ſolitudinem

Hæc de inobedientia, & pœnis eorum patrum explicauit: nec enim æquum fuiſſet his, qui acerbam ſeruitutem ſuſtinuiſſent, & paulo ante hac liberati fuiſſent, quique nondum vrbem exædificaſſent, eiuſmodi rurſus durta minari.

CAPVT VIII.

H E*T factus eſt ſermo Domini omnipotentis, ad me, dicens: Hæc dicit Dominus omnipotens: Zelatus ſum Hieruſalem, & Sion zelo magno, & furore maximo zelatus ſum eam.*

Hoc eam ſupplici[illegible] aſſecit, pœnas impietatis in me admiſſæ repetens. *Zelum* appellat iuſtam iram. Cum enim eius vi[illegible] eſſet, & vxorem eam nominaſſet, iure nomen zeli verbis addidit: nam ita ſe ipſum appel[illegible] uit cum eam incep[illegible], dicens: *Ego ſu[illegible] Dominus Deus tuus Deus zelotes, ignis conſumens.* Cui, poſtquam eius iræ cauſas attulit, in poſterum pollicetur bona.

Hæc dicit Dominus omnipotens. Reuertar ad Sion, & habitabo in medio Hieruſalem, & vocabitur Hieruſalem ciuitas vera, & mons domini omnipotentis, mons ſanctus.

Hæc typ[illegible] poſt [illegible]robabel ædificationem acciderunt. Poſt vero con[illegible] [illegible] nostri incarnationem, veritatem pro[illegible] hetiæ omnes videre potuerunt. Item promittit ſe v[illegible] multitudinem iuculatum præbiturum, eoſque ad affectam, & exactam ſenectutem perducturum, [illegible] bacill[illegible] s ma[illegible] in plateis incedant, & in ſolitis

A [illegible] c [illegible]
[illegible] cum [illegible]
bitagis & frequen[illegible]
cum dicit:

Adhuc ſedebunt [illegible] in plateis Hieruſalem, [illegible] que [illegible] virgam ſuam [illegible] in [illegible] platea ciuitatis [illegible] pueris, [illegible] ludét [illegible] in [illegible] eam.

De[illegible] fide[illegible] [illegible] tem lans[illegible]:

Hæc dicit dominus omnipotens [illegible] erit [illegible] populi huius in [illegible] me [illegible]

V[illegible] nqui[illegible] adv[illegible] & [illegible] clante in h[illegible] At quicum [illegible] p[illegible] atem promit[illegible], [illegible] dubitatio [illegible] dicuntur, ex [illegible] & [illegible] e omni[illegible] um meum pr[illegible] curat[illegible] & [illegible] paternam terram redu[illegible] in [illegible] be Hieruſ[illegible] aperte apparitur[illegible]. H[illegible] ſter dit, cum dixit

Habitabo in medio Hieruſalem, & ipſe meus erit populus, ego eius Deus nominabor in veritate, & iuſtitia: hæc dicit dominus omnipotens. Confortentur manus veſtræ qui auditis in diebus his ſermones iſtos per os prophetarum, in die quo fundata eſt domus Domini omnipotentis vt templum ædificaretur.

B Cum meis promiſſis [illegible] co[illegible] [illegible] ducta di[illegible] uinam domum cæ ædificate. v[illegible] ea [illegible] ptimam re[illegible] gi[illegible] nem obe[illegible], & per eam diuinitus dona data rec[illegible]

Quia ante dies illos merces hominum non erit in lucrum, & merces iumentorum non ſubſiſtet. & egredienti, & ingredienti non erit pax præ tribulatione.

Cum [illegible] templi negligeretur, inquit, hominum lab[illegible] infructuoſos erat, & iument[illegible] rum meges inanes & nudis. omnes autem homines, ſiue peregre, ſiue domi eſſent, aſſidue metu commo[illegible] bantur.

Et emittam omnes homines, vnumquemque ad proximum ſuum.

Propter rerum diuinarum negligentiam, concitaui turbas inter vos, & ſeditiones [illegible] xoriri fe[illegible]. Iam vero [illegible] um video veſtrum ſtudium erga ædificationem, ante omnes

C alias nationes dab[illegible] vobis pacis donum: atque etiam efficiam, vt pluuiis ex alto ſubminiſtratis, pro[illegible] terræ frugibus fruami[illegible].

Et erit, ſicut eratis in maledictione inter gentes domus Iuda, & domus Iſrael, [illegible] & eritis in ben[illegible] Confidite & [illegible] manibus veſtris, quia hæc [illegible] Dominus omnipotens. Sicut cogitaui, vt [illegible] vos in eo, quod me ad iracundiam prouocau[illegible] patres veſtri, [illegible] Dominus omnipotens, & non me pœnitu[illegible] paratum ſum, & cogitaui in diebus iſtis, vt benefa[illegible] Hi[illegible] & domui [illegible].

[illegible] admodum, inquit, pœnarum metum oſte[illegible], & [illegible] ſas oſtentaui. Sic bonis diſpenſationibus finem impon[illegible]. V[illegible] omnem [illegible] aut ad virtutem adhortat[illegible], & quæ agenda ſint explicat.

[illegible] ſermones ſunt, quos facietis: Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: veritatem, & iudicium pacificum: & iuſtum iudicate in portis veſtris: & vnuſquiſque, malum proximo ſuo non cogitet in cordibus veſtris: & iuramentum mendax ne diligatis, quia hæc omnia odi, dicit Dominus omnipotens.

D Quoniam ſupra dixit, ſe nullam vtilitatem ex ieiunio peter[illegible], quia arbitrantur, hoc ſolo D[illegible] um co[illegible], ac p[illegible] eruari. Atque vbi omnem virtutis ſpeciem oſtend[illegible] ſimul cum eis etiam [illegible] iunium co[illegible] ſtituit:

Ieiunium quartum, & ieiunium quintum, & ieiunium ſeptimum, & ieiunium decimum erunt domui Iudæ in gaudium & lætitiam, & in feſtiuitates bonas: & lætamini, & veritatem & pacem diligite.

Non ob curum eſt *quartum, & quintum, & ſeptimum,* no[illegible] hebdoma[illegible], ſ[illegible] nſis int[illegible] ligi[illegible] iam diuinum [illegible] dine [illegible] ieiunantes in[illegible] ut, ne m[illegible] theſauri[illegible] [illegible] m, ſed propter v[illegible] moleſtia nal[illegible] tat & p[illegible] erelicte [illegible] dum. alios [illegible] p[illegible] etes Aqui[illegible] [illegible] Theodotionem, & S[illegible] mmac[illegible] um non potuiſſe

[illegible]
hanc [illegible]
[illegible]
Domini [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
F ſent, poſt [illegible]
[illegible] D[illegible]
nes [illegible] aqu[illegible]
cognati[illegible]

Hæc dicit Dominus omnipotens in [illegible] decem viri de omnibus linguis gentium [illegible] Iudæi, dicentes [illegible] tecum, quia a[illegible] quod [illegible] cum eſt.

Sic ſacro Apoſtolos [illegible] ſimum [illegible] qui [illegible] ti, credentes per eos [illegible] ſalutem aſſeq[illegible] Philippe[illegible] Paulum deinde [illegible] [illegible] enſ[illegible] ſic Co[illegible] omn[illegible] [illegible] Oneſiphorum [illegible] fuit [illegible] tit beatus [illegible] tus, ſi[illegible] [illegible] ma pericula eum ſur[illegible] perſecuti. S[illegible] d tam Iud[illegible] ex Babylone reuerti[illegible] quidam ex [illegible] d[illegible] fuerunt liberati [illegible] in immunitatem, & [illegible] bile[illegible], & Deum eorum [illegible] rum Deum [illegible] d[illegible] & quoſdam [illegible] Iudæi [illegible] fuerunt, [illegible]

G ſcere veritatem exoptantes, non aduertan[illegible] n[illegible] ſtis: quin [illegible] veritatem [illegible] ſtan[illegible] Nam [illegible] tempus ſunt vetera. Similitudinem aut[illegible] nue[illegible] gionem habere cum exemp[illegible]. Itaque [illegible] apud verus [illegible] teruto exiſtit, verum etiam noſter, [illegible] illa vmbra ſunt. Sed ad ea, quæ deinceps reſtant [illegible] uanda, redeamus.

CAPVT IX

A Sſumptio verbi Domini in terra Hadrach & Damaſcus [illegible] ſacrificium eius.

Aquila interpretatus eſt [illegible] Damaſci equites eius.

Quia Dominus reſpicit homines & omnes tribus Iſrael [illegible] in ſinibus eius.

Vel [illegible] dum alios interpre[illegible] *in Emath* ſi[illegible] prædi[illegible] h[illegible] verb[illegible] s quonda[illegible] impie[illegible] iuentes Ha[illegible] & Dam[illegible], & Emath, ex [illegible] ore expiat[illegible] Deo facturas eſſe. Omn[illegible] enim [illegible] ſpicie[illegible] h[illegible] ſolas tribus [illegible] curabit *Hadr*[illegible] *ch* a[illegible] m v[illegible] ſt *Emath* [illegible]

H ca[illegible] Enni[illegible] H[illegible] dium [illegible] ne[illegible] hon ita & [illegible] quo[illegible]

[illegible] quoniam ſapie[illegible] erunt nimi[illegible] Tyrus munitionem [illegible] aurum, vt lutum [illegible] præ[illegible] cum in mari [illegible] debit [illegible] quoniam [illegible] eſt [illegible] in animis [illegible], & [illegible]

Tyrus [illegible] & Sy[illegible] munitis mo[illegible] aſſi[illegible] [illegible] D[illegible] [illegible] [illegible]

A ſtras [illegible] diuinæ [illegible] periculum facient. A[illegible] on autem & Ga[illegible] euidentes, in ſummo timore erunt, & cunt A[illegible] ſuper [illegible] mo luctu ſe affligent, quoniam con[illegible] eſt T[illegible] abberrationem animæ ſuæ, atque etiam Gazæ regnum deleſ[illegible] & Aſcalone [illegible] actuam conſtituam, [illegible] alienigenæ [illegible] & Azotum [illegible] lant, eſt[illegible] etiam [illegible] ſi [illegible] habitabitur, de homini[illegible] ius [illegible] loquitur quos in necem, & [illegible] [illegible] adi[illegible] xxi,

Et h[illegible] alienigenarum Accaro, [illegible] deſtruam [illegible] alienarum, & auferam ſanguinem eorum de ore illorum, & abominationes eorum de medio dentium illorum.

C[illegible] a Deo adſubiecta [illegible] mater eſt, hac e[illegible] alien[illegible] [illegible] pit, & perit [illegible] iniquitate[illegible], & im pietatem re[illegible] quunt, & [illegible] recipiunt. Hoc ſtatim explicauit, cum addidit:

Et remanebunt [illegible] iſti Deo noſtro, & erunt vt tribunus in Iuda: & Accaron ſicut Iebuſæus.

B A re[illegible] gione [illegible] deteſtantes idolorum facti[illegible], quibus prius [illegible] erant, ſub poteſtatem pro[illegible] rationis diuinæ [illegible] ubi[illegible], & pr[illegible] den[illegible] Dei [illegible] tradent [illegible] ad Iudam [illegible] tei atque quidam tribuni p[illegible] [illegible], cum incolis Hieruſalem ho[illegible] [illegible] habit[illegible] Ieſos enim *Iebuſæos* appellan[illegible], [illegible] Iebus [illegible] cabat.

Et ponam in domo mea [illegible] nationem, vt nemo pertranſeat, neque reuertatur: & nequaquam ſuperueniat eis vltra exactor, quia nunc vidi in oculis meis.

[illegible] m [illegible] præſtabo, & templum meum p[illegible] entia [illegible] ebo, [illegible] hoſtes [illegible] [illegible] red[illegible] nos [illegible] ntur [illegible] ad ſuos peruentiam, [illegible] b[illegible] demp[illegible] dante d[illegible] tinauer[illegible], & contra populum [illegible] bellum ſuſcipere non audeant, q[illegible] in [illegible] pacem curare [illegible] ſtitum. Hæc iam [illegible] d finem peruenerunt ſub Macchabæis, Iuda & Ionatha, & Simone bellum ad[illegible] ſtrantibus: nam poſt [illegible] exterarum nationum vrbes in ſu[illegible] poteſtatem redegerunt, & in locum illorum Iudæos colonos deduxerunt, atque [illegible] ex illis ipſis multos pi[illegible] religio-

C nem duxerunt. Veruntamen exactus prophetiæ exitus poſt [illegible] noſtri aduentum patefactus [illegible] [illegible] tribus [illegible]ocantes, & Aſcalonit[illegible] & [illegible] & [illegible] diuinæ notitiæ [illegible] [illegible] & [illegible] ſuos ade[illegible] do[illegible] [illegible] & impe[illegible] [illegible] ſunt. [illegible] Spiritus ſanctus [illegible] illa præ[illegible] orum bonorum cauſam aſſ[illegible] & [illegible] per [illegible] m:

Gaude vehementer [illegible] Sion, [illegible] filia Hieruſal[illegible] ecce rex tuus veniet tibi iuſtus, & ſaluans [illegible] manſuetus, [illegible] aſcendens ſuper [illegible], & pullum nouum.

Ho[illegible] explanatio [illegible] rebus pa[illegible]. Etc[illegible] quem proph[illegible] ex præ[illegible] [illegible] & [illegible] pecca- tum [illegible] & [illegible] diab[illegible] ſupe[illegible] fic git: & qui p[illegible] ad [illegible], quæ [illegible] & [illegible] pr[illegible] tur. De [illegible] pull[illegible] benedictiam Iacob pr[illegible] [illegible]:

Gen. 49. *Adligans ad vi[illegible] am pullum ſuum.*

D *Et diſperdet quadrigam ex Ephraim, & equum de Hieruſalem: & diſper[illegible] arcum pugnantium, & mul[illegible] tudinem ex gen[illegible].*

Ha[illegible] moderation[illegible] omnium [illegible] optim[illegible] maxim[illegible] *perdidit quadrigam ex Ephraim, & equum ex Hieruſalem* [illegible] audacem [illegible], & regnum maximum de[illegible] *multitudinem perdidit*: atque pe[illegible] m[illegible] facultat[illegible] m[illegible] catus eſt. N[illegible] pot[illegible] [illegible] am ſub [illegible] fuerunt atque bel[illegible] erunt, & pax toto orbe terrar[illegible], inter[illegible] de Apoſtolis, quibu[illegible] [illegible] datum fuerat orbem terræ [illegible] ragrat[illegible] ne orbis [illegible] vitam ven[illegible]. O[illegible] maxime admirab[illegible] eſt, *qui non h[illegible] continueret caput*, quique pull[illegible] [illegible] rum tenuit. Hue [illegible] pr[illegible] he[illegible]

Et dominabitur a mari vſque ad mare: & a fluminibus, vſque ad exitus terræ.

E [illegible] ero Iudæorum ſtuporem admiror, qui hoc loco [illegible] hanc prophetiam ad Zorobabel accommodare attentent: cum Zorobabel vel Iudæorum [illegible] non totam Palæſtinam tenuerit, [illegible] ſolam Iudæam. Propheta autem p[illegible] [illegible] imperaturum: Præterea Chriſtum pullo vſum fuiſſe nouit [illegible]. Zorobabel vero pullo [illegible] diſſe nemo adhuc ex his, qui diuinas ſcripturas tractaſunt, dixit. Cæterum Dominus [illegible] iuxta prophetiã pullo vſus eſt, imperium orbis terræ tenuit, & Deus verus eſſe creditur & prædicatur. [illegible] deleuit regnum Ephraim, & Iſrael. Itaque de co [illegible] propheta prædixit, & prophet[illegible] ſine dubitatione ad finem peruenit, atque ea, quæ conſequuntur, cum hi[illegible] conueniunt:

Et tu in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, qui non habet aquam.

F Quos, inquit, tuo precioſo ſanguine redemiſti, & liberaſti, hos cum [illegible] teſtamentum tabulis [illegible] omnibus hominibus libertatem teſtarentur ac d[illegible] clarent. Liberaſti eos [illegible] lacu non habente aquam. Hunc autem *lacum*, ſiue de morte æterna, ſiue de erro[illegible] [illegible] nouam [illegible] aberra- bit [illegible] Hieremiam ait Deus: *Duo mala fecit* Hier. 2. *populus meus: me dereliquerunt, fontem aquæ vitæ, & foderunt [illegible] diſſipatas, quæ continere non valent aquas.* [illegible] & laborioſum idolorum cultum prædixit. Nam [illegible] ſudantes, & elaborantes in idolis colendis, [illegible] fructus [illegible] petunt [illegible] ſed potius [illegible] magnis aff[illegible] cerunt. Cum in hoc lacu [illegible] homines, Dominus Chriſtus ſoluit & a[illegible] ſtrax[illegible], & precioſo ſanguine eis libertatem donauit, & ad [illegible], cum nouum teſtamentum eis d[illegible] dit. Ad hæc ſubſunt:

Sedebitis in munitione vincti congregationis: & pro vna die peregrinationis tuæ dupliciter reddam tibi.

G Pro [illegible] carceribus vine[illegible], te circum[illegible] alijs vinculis meæ dilectionis [illegible], atque [illegible] te ad nouit, vt nubi aſſi[illegible] & leges meas ediſcere[illegible], & robore [illegible] diuinæ cuſtodiretis: & propter captiuitatem [illegible] & vita fueretis. Pro his, inquit, rebus dupli[illegible] reddam [illegible].

Quoniam [illegible] Iuda mihi quaſi arcum: impleui Ephraim: & ſu[illegible] tabo filios tuos Sion ſuper filios Græcorum: & attrectabo te quaſi gladium pug[illegible].

Iudam, & [illegible] *Ephraim* appellat ex his trahentes genus, qu[illegible] G[illegible] corum ad bel[illegible] comparauit. Atque [illegible] dedit Deus [illegible] carnalia, ſed diuina, ad demo[illegible] humanas rationes conuince- rent, [illegible] omnem [illegible] ctum in captiuitatem abduc[illegible] rent, ad [illegible] diendum Chriſto: hos dixit vt arcum ſ[illegible] tetendiſ[illegible] pugnatoris attrectaſſe, & machina- [illegible] per hos Philoſophorum arte[illegible] vanas diſ- Pſal. 44.

H ſoluit, per ho[illegible] orbem terrarum introduxit pieta[illegible] prophe[illegible] ait: *Sagittæ tuæ acutæ populi ſub te cadent in corda inimicorum regis.* Hæc enim ſub Macedon[illegible] propheti[illegible] ad finem peruenit. Nam cum fil[illegible] imperium [illegible], multa Macedonum mil[illegible] in fugam dederun[illegible], atque trophæa ex [illegible] ſtituto[illegible] [illegible] ſes redierunt, & altare [illegible] rum ex [illegible] runt. H[illegible] autem De[illegible] propugn[illegible] ſuppeditante, inexpugnabilia ediderunt facinora. Hoc enim etiam propheta ait:

Et Dominus Deus ſuper eos apparebit, & egredietur ſicut fulgur [illegible], & Dominus omnipotens [illegible] in tuba, & ibit in commotione terr[illegible]: Dominus omnipotens proteget eos, & [illegible] in lapidibus fundæ, & bibent ſanguinem eorum vt vinum.

Et an[illegible] volens [illegible] & fulguribus hoſtes perterrebit, & nebulis quaſi quibuſdam fundis vtens, grandinibus eos conficiet, & his eos obruet. *Et bibent*, inquit, *ſanguinem eorum vt aquam*: hoc eſt, plurimam voluptatem ex victoria percipient. Non enim ſanguinis humani potionem intelligit, nam quomodo id diceret, qui

A cetiam beſtiarum ſanguinem hominibus, qui ſue [illegible] ante legem, & in lege, interdixit, ne ederent?

Et implebunt ſicut phialas altare.

Hoc eſt, altare implebunt victimis ex præda comparatis.

Et ſaluabit eos Dominus in die illa, ſicut oues, populum ſuum, quia lapides ſancti voluuntur ſuper terram.

Propter ſanctos, Deus reliquos ſeruabit, & veluti oues ſuas ab impetu ferarum tuebitur, & liberabit.

CAP. X. *Si quid bonum ab eo, frumentum iuuenibus, & vinum, boni odoris ad virgines, Petite pluuiam a Domino opportunam, temporaneam, & ſerotinam. Dominum fecit phantaſias, & pluuiam hyemalem dabit eis, vnicuique herbam in agro.*

Ipſe, inquit, vinum & frumentum donat, vt iuuenes frumento confirmentur: & virgines ex vino lætitiam percipiant. Hoc enim loco *vinum* pro lætitia poſuit. Itaq; hæc no ignorantes, temporaneam & ſerotinam pluuiam in tempore petite ab eo qui dare poteſt. Etenim ipſe pluuiæ autor, & aliarum rerum opifex, quæ timori ſolent eſſe hominibus, fulgura enim in pluuia fecit, hæc eiuſmodi *phantaſiam* appellauit: nempe exterrent homines, per hæc etiam ex terra gignuntur fructus. Deus quidem vetus talia & cohibet & largitur.

B *Quoniam hi, qui loquebantur, locuti ſunt labores: & diuinatores viſiones falſas & ſomnia falſa loquuti ſunt. Vane conſolabantur, ideo exaſiccati ſunt oues, & afflicti ſunt: quia non erat qui ſanaret.*

Vbi vniuerſum diaboli gregē in medio propoſuit, *diuinatores*, ex ſiderib⁹ pronoſtica profitentes, ſomniorū coniectores, eorū mendacia reprehendit, & pœnas conſtituit.

Super paſtores concitatus eſt furor meus, & ſuper agnos viſitabo.

Qui male imperarunt & regnarunt in ſeruitutem redegi, & captiuos feci, eorum vero ſubditos illinc reduxi, & mea prouidentia curabo & tuebor.

Et viſitabit Dominus Deus omnipotens gregem ſuum domum Iuda, & ponet eos ſicut equum decorem ſuum in prælio.

Et belli tempore eos præſtabo tanquam equum quendam pulchritudine & viribus exultantem, & confidenter in hoſtes progredientem, & non indigebunt ſubſidiis externis.

C *Et ex ipſo reſpexit, & ex ipſo poſuit, & ex ipſo arcus in furore egredietur, omnis qui educit ſimul, & erunt quaſi bellatores conculcantes lutum viarum in prælio. & præparabuntur, quia Dominus cum eis eſt. & confundentur aſcenſores equorum.*

Non, inquit, aliorum armis vtetur, non externus milites mercede conducet, ſed ex ſeſe belli imperator & adminiſtrator ex ſe erunt omnes ductores exercitus, atque præclaris rebus geſtis victoriam referent, & veluti lutum hoſtium legiones conculcabunt: quemadmodū enim lutum pedibus ſupergredientibus cedit, ſic illi perfundabuntur, & fugientes conficientur, quoniam Deus omnipotens huius belli adminiſtrationi præerit.

Et confortabo domum Iuda, & domum Ioſeph ſaluabo, & habitare eos faciam.

Cum ita omnes, inquit, eorum hoſtes interfecerim, & in pace conſtituta & certa terram paternam habitent, efficiam: & cauſam affert cum induxit:

Quia dilexi eos: & erunt ſicut quando non eos abieceram.

D Hoc magis perſpicue Symmachus interpretatus eſt, [illegible] *Et erunt quemadmodum cum eos non expuleram*, ſic nimirum eos florere faciam, vt nullum ſcolum præteritæ captiuitatis amplius recordationem percipiant, videntes ſe reſtitutos in priſtinam felicitatem.

Quia ego Dominus Deus eorum, & exaudiam eos & erunt quaſi bellatores Ephraim, & lætabitur cor eorum quaſi in vino, & filii eorum videbunt, & lætabuntur & gaudebit cor eorum in Domino.

[illegible] eorum Dominus, & Deus, eorum preces admittam, & victores eos conſtituam, vtque in omni lætitia & gaudio vitam exigant, præſtabo: & eorum filii ſimiliter [illegible] in omni voluptate vitam tranſigant, meo [illegible] gloriantes, & potentia mea exultantes.

Significabo eis, & ſuſcipiam illos, quia redimam eos, & multiplicabuntur, ſicut erant plurimi.

P[illegible] multitudo, inquit, eorum cumulatiſſime augebitur: quæ benedictionem ſuſcepit, vt iuſ vrbibus, cum non continere valebunt, neceſſe ſit eos in alias vrbes deducere, vbi aliis occaſionem ad ſalutem adipiſcendam offerrent. Hoc explicauit, cum dixit.

Et ſeminabo eos in populis, & qui erant de longe recordabuntur mei, & nutrient filios ſuos.

Videntes inquit, eorum vehementem pietatem, omni cura & ſtudio eos tuebuntur, & curabunt.

Et conuertam eos de terra Aegypti, & de Aſſyriis [illegible] & in Galaaditin, & in Libanum introducam eos, & [illegible] decrit.

E Ex Aegypto, & ex Aſſyriis eos reducam: [illegible] terram pa[illegible] ant efficiam, [illegible] Galaaditin ex [illegible] & [illegible] ad ipſum montem Libanum [illegible] propagabo: nihilque eis erit impedimento [illegible] omne bellum eis inferre aggredientes, interficiam. Hoc planum fecit, cum deinceps ait,

Et pertranſibunt in mari anguſto, & percutient in mari fluctus, & ſiccabuntur omnia profunda fluuiorum.

In maxima pericula proiecti, & propemodum de ſalute deſperantes (hoc enim *mare anguſtum* vocat [illegible] leuolorum fluctus percuſſerunt, & veluti p[illegible] flumina eos ſiccauerunt, eum [illegible] lorū inſidias oppreſſerunt.

F *Et auferetur vniuerſa iniuria Aſſyriorum, & ſceptrum Aegypti tolletur, & confortabo eos in Domino Deo ſuo, & in nomine eius gloriabuntur, dicit Dominus.*

Regnum, inquit, Aegypti funditus delebitur: Aſſyriorum faſtus abiicietur, & frangetur: qui autem [illegible] lum ſeruierunt, meo auxilio illuſtres, & præclari apud omnes erunt.

CAPVT XI.

A*Peri Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas vlulet pinus, quia cecidit cedrus.*

G Omnes quibus potentia nimios ſpiritus affert, quiq; Libani proceritatem animi elatione adæquatis, vos [illegible] ipſos accommodaſtis ad pœnas dandas, & perſoluendas. His autem inferio es (nam hos *pinus* appellat potentioribus perniciem allatam videntes, veſtras calamitates lugete, ac lamentamini: & explicans, quæ per tranſlationem dixit, adiunxit,

Quia optimates contriti ſunt, vlulate quercus Baſanitidis, quoniam depoſitus eſt ſaltus nemoroſus: vox lugentium paſtorum, quoniam miſera facta eſt magnificentia eorum: vox rugientium leonum, quia afflictus eſt fremitus Iordanis.

Iuxta peculiarem proprietatem omnia tropice dixit *Leones*, & *paſtores*, appellat reges, & principes. *Saltum nemoroſum*, vocat principatum infructuoſum. H[illegible] autem omni[illegible] lugere & lamentari dixit, qui magnos ſpiritus ſibi contra Iordanem ſumpſerunt, & de ſpe deiec[illegible] runt. Per *Iordanem*, Iudæorum [illegible] deſignauit [illegible] per hanc hic fluit. Hæc de futu[illegible] Iuda[illegible] H redituum diuinus Zacharias præ[illegible] tates, quibus propter iniquitates afficiendi e[illegible] [illegible] cinatur.

Hæc dicit Dominus omnipotens. Paſce oues occiſionis.

Quis has pauit: certe Dominus Chr[illegible] qui n[illegible] Euange[illegible] exclamat: *Ego ſum paſtor bonus. bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus.* Verum nemo eum, quod paſtor appel[illegible] paruū ducere tentet, nam is ſalutis noſtræ cauſa non modo paſtor ſed etiam *agnus* nominatus eſt, & *ouis*. [illegible] ouem & agnum [illegible] etiam [illegible] *dictum* & *peccatum* voc[illegible] ut & peccatum ab hominibus, & maledictum [illegible] Itaque par[illegible] ſito. *Paſce oues occiſionis*, [illegible] ſumere vt humanam natur[illegible] tute libera [illegible] vt [illegible] mo non [illegible] Deus [illegible] mandata accipit [illegible] æqualis exiſtit. Atqui vt h[illegible] mo inquit, *Ex* [illegible] *ſed qui miſit m*[illegible] *mihi mandatum dedit* [illegible] *& quid loquar* Sed [illegible] loco [illegible] *ciſionis*: [illegible]

Quas [illegible] *poſſiderunt* [illegible] *non* [illegible] *tiam & qui vendebant* [illegible]

A *& diuites facti ſumus, & paſtores earum nihil paſcebantur ſuper eis.*

Ab impiis regibus, & iniquis ſacerdotibus adminiſtrati, nefariis malis ab eis affecti fuerunt. Maccabæorū hiſtoria his narrationibus plena eſt, & Ioſephi volumina. Poſtquam enim ex ambitionis & pecuniæ ſtudio laborare cœperunt, ſacerdotia venalia habuerunt, & nulla ex parte eis conuenientem dignitatem emerunt. vnde factum eſt, vt innumerabilia mala Iudæis acciderint: quare paſtoribus minatur ſupplicia, oues autem omni cura procurat: ac deinceps de impiis hic loquitur.

Ideo non parcam vltra ſuper habitatores terræ, dicit Dominus: & ecce ego tradam homines vnumquemq; in manus proximi ſui, & in manus regum eius & concident terram, & non eruam de manu eorum.

Pro illis nullam curam, propter eorum ſcelera, ſuſcipiam. iuſtos & pios omni cura mebor. Hoc enim ex his, quæ conſequuntur, explicauit.

Et paſcam oues occiſionis in terra Chanaan.

B Per hoc quidam opinati ſunt Palæſtinam deſignari: mihi autem videtur exterarum terra ſignificari. Itaque per *Chanaan* exteros innuit, atque inquit, Vbicunq; gentium mihi credere ſtudent, eos adſcribam in numerum eorum, qui mea prouidentia curantur.

Et aſſumam mihi duas virgas, vnam vocaui decorem, & alteram vocaui funiculum & paſcam oues.

Duas virgas appellat Gentes, & Iudæos. Duo quondam in genere fuerunt dogmata, vnum pietatem profitens, quod apud Iudæos viguit: alterum autem fuit idolorum cultum profitens, quo variis modis omnes gentes olim adſtrictæ fuerunt. Itaque ex hoc inquit, & ex

Ioan. 10. illo congregabo oues, & ex vtroq; vnum ouile perficiam. Hoc etiam in ſacroſanctis Euangeliis inquit, *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere: & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.* Eos enim ex gentibus, qui crediderunt, his admiſcuit, qui ex Iudæis crediderunt, & vnum ouile conſtituit.

Et auferam tres paſtores in menſe vno.

Reges Iudæorum & prophetas deſignat, & ſacerdotes, his enim tribus ordinibus paſcebantur, & cauſam affert, cum adiecit,

Et ingraueſcet anima mea ſuper eos: ſiquidem & anima eorum rugiebant ſuper me.

C Hoc dilucidius ipſe Dominus ex ore Hieremiæ prophetæ docet, dicens. *Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſilua, dedit contra*

Hier. 12. *me vocem. ideo odiui eam.* Simul per Eſaiam clamat: *Expectaui vt faceret iudicium, & fecit iniquitatem. & iuſtitiam, & ecce*

Eſai. 5. *clamor.* Quoniam quidem tanquam rugientes, & meam cædem ſitientes efferato impetu inuaſerunt, dixi quæ conſequuntur,

Et dixi, non paſcam eos. quod moritur, moriatur: & quod deficit, deficiat & reliqui deuorent vnuſquiſque carnes proximi ſui.

Hæc omnia accidere neceſſe eſt, diuina prouidentia ſpoliatis.

Et aſſumam virgam meam pulchram, & proiiciam eam, vt diſſipem teſtamentum meum quod diſpoſui ad omnes populos terræ.

Dei ventilabro ſepoſitis, qui diuinæ notionis declarationem ſuſceperunt, & tanquam aliquibus frumenti paleis ſeparatis, omnino neceſſe erit *paleas comburere igne in*

Matth. 3. *extinguibili* iuxta Matthæum.

Et diſſipabitur in die illa.

D Quod non de omnibus gentibus hæc loquatur, ſed tantum de infidelibus, ea quæ conſequuntur, teſtimonio ſunt:

Et cognoſcent Chananæi oues, quæ cuſtodiuntur mihi, quia verbum Domini eſt.

Eos qui ex gentibus crediderunt, *Chananæos*, tanquam Allophilos vocat: eos autem *oues* cuſtodia dignas teſtatur propter fidem quam habuerunt. Hi, inquit, cum viderint infidelibus perniciem allatam periculo diſcent, vt propheticus ſermo, Dei ſermo erat. Cæterum his explicatis, de fidelibus gentium, & infidelibus, ſermonem conuertit ad Iudæos.

E *Et dicam ad eos, Si bonum eſt in conſpectu veſtro, date mercedem meam, aut renuite. & ſtatuerunt mercedem triginta argenteos & dixit Dominus ad me: Depone eos in conflatorium.*

Hæc mea ſententia, non explanatione egent, cum ſacrorum Euangeliorum hiſtoria horum declarationem habeat. Ibi videre eſt, Iudam totidem argenteis Dominum vendidiſſe: & cum ſibi pœnitendum putaſſet eos reddidiſſe his qui dederant. Cumq; illi accipere noluiſſent, his abiectis, abiiſſe, ad ſuſcipiendum iuſtum præmium à Diabolo. Iam vero hoc loco Dominus fidem eos poſcit pro mercede beneficii, hi autem pro hac dederunt triginta argenteos: ipſe Dominus iubet prophetam ad ignem periculum facere, num beneficii iuſta merces iſtuc ipſum ſit: tum propheta teſtatur, ſe hos in domum Domini coniecisse, quam iure, & merito *conflatorium* appellauit. in illa enim per pœnitentiam accedentes, tanquam in conflatorio & fornace de integro nouantur, & venenum peccati deponunt, & miſericordiam à Deo conſequuntur. Quare inquit,

Et abieci virgam meam ſecundam, quæ appellatur funiculus, vt diſſiparem teſtamentum quod erat inter Iudam & Iſrael

F Ex his patet vt credentes ab infidelibus ſeparauit, atque reliquos ſua prouidentia priuauit, quæ hac ætate cernere licet, prophetiam teſtantur: nam ſimul atq; Iudæi priuati ſunt prophetis, ſacerdotibus, regibus, templo, propitiatorio, altari, & candelabro, & menſa, & aliis plerisque, quibus legitimus cultus obibatur, ſuperna etiam curatione priuati fuerunt, & diſperſi, eadē cauſa ſolum verterunt, atque Chriſtum profitentibus præter ſententiam ſeruiunt: & qui Chriſti dominatum eiurant, & renunciant, eius ſeruis ſeruitutem ſeruiunt, eoque ex inueterato & robuſto morbo laborant. Simul ac propheta de Deo conſeruatore noſtro Ieſu Chriſto hæc prædixit, & Iudæorum obſtinationem obfirmatiſſimam iure reprehendit, ad Pſeudochriſtum conuertit prophetiam, quem Iudæi, vt ipſi dicunt, expectant. Hoc etiam in ſacris Euangeliis Dominus dixit: *E-*

Ioan. 5. *go veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: veniet alius in nomine ſuo, & recipietis.* Hoc idem de eis etiam perbeatus

2. Theſ. 2. Paulus. *Eo quod veritatis charitatem non receperunt, vt ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.* Eius etiam modi diuinus Zacharias diuini ſpiritus, [illegible]ionem prænunciat.

G *Et dixit Dominus ad me: Adhuc ſume tibi vaſa paſtoralia paſtoris imperiti, quia ecce ego ſuſcitabo paſtorem ſuper terram, qui derelictum non viſitet, & diſperſum non requirat, & fractum non ſanet, & integrum non dirigat, & carnes electorum deuoret, & talos eorum peruertat.*

Has acerbas narrationes Dominus etiam in ſacris Euangeliis prædicit: *Erunt*, inquit, *dies illi tribulationis tales,*

Marc. 13. *quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus vſ; nunc. neque fient: & niſi breuiaſſet Dominus dies, non fuiſſet ſalua omnis caro. ſed propter electos, quos elegit, breuiabit dies.* Hæc eadem propheta inquit: *Et carnes electorum deuorabit, & talos eorum peruertat*: magnitudinem malorum ex his ſignificans. Eorum autem *paſtorem imperitum*, hoc ſecundum alios interpretes, ſtultum nominat, nempe quem decepit diaboli artificium, quem item latet eorum internecio certa. Stultum etiam, hoc inſipientem ſacra ſcriptura *impium* nominare ſolet. *Dixit*, inquit, *inſipiens in corde*

Pſal. 13. *ſuo non eſt Deus.* Poſtquam eius efferatam mentem declarauit, futuram eius perniciem ſignificat.

H *O qui paſcitis vana, & qui dereliquiſtis oues.*

Cum hæc verba ad illi obtemperantes fecit, & eos deplorauit, quod ab omnium communione defeciſſent & vanum & exitioſum honorem ab illo datum potiorem duxiſſent, tum hæc de illo explicat:

Gladius ſuper brachium eius, & ſuper oculum eius dextrum: brachium eius ariditate ſiccabitur, & oculus eius dexter, cæcitate obſcurabitur.

Oculus emerito Chriſto credentes in æternam per-

niciem

A niciem abduci: [illegible] chiu[illegible] vero co[illegible] tra[illegible] ce[illegible] dem tradit: In cæde polinet *brachium*: in d[illegible] ro *exulet*. Sed tamen brachiu[illegible] iu[illegible] qui al[illegible] t, ſicabitur & [illegible] culu[illegible] ius dexter[illegible] xcæ[illegible] tur. & voluntati pl[illegible] gacum conficiet. [illegible] is inquit *[illegible] Dominus I[illegible] interficiet ſpiritu oris ſ[illegible], [illegible] destruet illuſtratione aduentus ſui eum, cuius e[illegible] aduentus ſecundum operationem Satanæ, in omni [illegible] te [illegible] ſignis, & prod[illegible] in mendacibus.* Quidam ex his, qui hanc p[illegible] pheciam expian[illegible] uerunt, hæc [illegible] Antiocho Epi[illegible] tan[illegible] ego [illegible] *pa[illegible] rem imperium* nominatum [illegible] uiſſe te[illegible] lant[illegible]. M[illegible] [illegible] ur ma[illegible] prophetia in Anti[illegible] riſtum conuen[illegible] [illegible] quidem hu[illegible] Antiochus typus [illegible] it. Nam quemadmodum Antioch[illegible] cum bellum contra Deu[illegible] [illegible] in templ[illegible] demonium aras excitau[illegible] & Deo d[illegible] dicat[illegible], & conſe[illegible] rat[illegible], dæmonibus ac ra f[illegible] e[illegible] coegit. Sic etiam hic Domi[illegible] um Chriſtum abnegare iube[illegible] p[illegible] cet temulentes [illegible] ero n[illegible] n auſcultantes, lu[illegible] infinitis offic[illegible] ad ſe al[illegible] iciet. Si [illegible] itur in Antiochum prophetia conuenit, & huic prorſus conueniet. nam maiora hic, quam il[illegible] e[illegible] predictu[illegible], nimirum aduerſus fortiores bellum ſu[illegible] cipiens. Quoniam igitur hunc Iudæi credunt [illegible] & co[illegible] ſeru[illegible] torem & Dominum ab[illegible] negarunt, Spiritus ſanctus p[illegible] prop[illegible] tam [illegible] alam prædicat acerba, quæ Iudæis accident e[illegible] rum perfidia.

Theſ. 2

B

CAPVT XII.

ASſumptio verbi Domini ſuper I[illegible] rael. dicit Dominus ex[illegible] tendens cælum, & fundans terram, & fingens ſpiritum hominis in eo.*

Non ego [illegible] nquit propheta, vobis hæc enarro: ſ[illegible] omnium fact[illegible] & opifex, qui corp[illegible] ra [illegible] aluos adhuc, concluſa [illegible] git, & vna cum [illegible] nas creat, hic ille per me loquitur.

Ecce ego pono Hieruſalem, ve ſuperliminaria, quæ mouentur omnibus populis in circuitu, & in Iudæa: & erit o[illegible] ſidio contra Hieruſalem.

Vt ab omnibus gentibus facile expugnari & capi p[illegible] ſit, efficiam: atque etiam vrbem ſimilem præbebo ſuperliminaribus commotis, & ruinam agentibus: [illegible] hoſtes cum mea prouidentia ſpoliatam viderint, inuadant & obſideant, & mala, quæ inde exorti [illegible] olent inſtigant.

C

Et erit in die illo, ponam Hieruſalem lapidem, qui con[illegible] lcatur a cunctis gentibus: omnis qui conculcauerit eam, illudens illudet: & congregabo ſuper eam omnes gentes terræ.

Eſai 28.

Quoniam lapidem illum precioſum electum, iu[illegible] ta Eſaiæ prophetiam, *factum in caput anguli*, *ſimiliter atque improbatum reprobarunt* [illegible] eam prote[illegible] [illegible], & [illegible] onculcari ab omnibus curabo bacchantibus & furentibus, & ad [illegible] umeliam [illegible] ſ[illegible] endam [illegible] is. Hunc p[illegible] hi [illegible] tæ res ipſæ teſtimonium aff[illegible] nt. Nam cernere eſt o[illegible] ni[illegible] [illegible] um & auguſtum locum, eſſe iam e[illegible] ne[illegible] atam. H[illegible] [illegible] uiemet [illegible] a ciderint, [illegible] ſteaquam Chriſtum cruci [illegible] e[illegible] runt, & in eum [illegible] e perbacchati fuerunt [illegible] ante hoc admiſſum ſcelus. ſedule Deu[illegible] eos prouocarunt. Hunc ide[illegible] propheticus [illegible] [illegible] et, vt [illegible] us omnipotens p[illegible] [illegible] etur [illegible] ſe [illegible] eun[illegible] [illegible] p[illegible] [illegible] is Mac[illegible] [illegible] e[illegible] quos e[illegible] um naturali audacia [illegible] [illegible] e [illegible] cum a[illegible] n orihu[illegible] amentia [illegible] tate [illegible] p[illegible] domini autem Iuda ſua p[illegible] ra cu[illegible] [illegible] eſſe [illegible] hoc enim [illegible] plana[illegible] uit [illegible] ed[illegible] t.

In die illo, dicit Dominus omnipotens, percutiam omnem equum in ſtuporem, & aſcenſorem eius in amentia [illegible] per domum [illegible] aut[illegible] Iuda aperiam oculos meos, & omnes [illegible] p[illegible] [illegible] percutiam in cæcitate: & dicent duces Iuda in [illegible] Inueniemus nobis qui ha[illegible] [illegible] Hieruſalem in Domino [illegible] Deo eorum.

D

N[illegible] [illegible] u[illegible] di[illegible] tra[illegible] b[illegible] u, hunc & [illegible] ran[illegible], vt du[illegible] [illegible] s E[illegible] H[illegible] Dei d[illegible] o[illegible] & numine incol[illegible] eb[illegible] r.

In [illegible] m d[illegible] ces Iuda, [illegible] m ignem in lignis. & ſi[illegible] ut fa[illegible] la[illegible] cuet [illegible] tro, & [illegible] omnes [illegible] per circuitum, & habitabitur Hieruſalem adhuc [illegible]

E

Quemadmodum [illegible] [illegible] it ſtip[illegible] lam ſi[illegible] hoſte[illegible] [illegible] uaq[illegible] te p[illegible] rdent *& habitabitur Hieruſalem adhuc in ſemet* [illegible] hoc eſt [illegible] nib[illegible] ſeorſ[illegible] et[illegible] n. [illegible] nop[illegible] tmaci[illegible], [illegible] d[illegible] con[illegible]

Et ſaluaſacit Domin[illegible] ta[illegible] la Iuda, ſicut a[illegible] non magnificetur gl[illegible] a domus Dauid & elatio habita[illegible] Hieruſalem ſuper Iudam.

P[illegible] d[illegible] r, vt [illegible] imu[illegible] g[illegible] ep[illegible] u[illegible] C[illegible] an[illegible] regi[illegible] po[illegible] nti[illegible] ſp[illegible] ritu ſibi[illegible] u[illegible] ubou[illegible] un[illegible] t.

Et erit in die illa, prote[illegible] Dominus ha[illegible] tat[illegible] & infirmus in ei[illegible] ſicut [illegible] udi[illegible] erit qua[illegible] domus [illegible] auid quaſi domus Dei [illegible] angelus Domini [illegible] in [illegible] aſpectu eorum.

Qu[illegible] eorum ſpes ex diuina p[illegible] ouid[illegible] omnium dominus eos [illegible] mnia [illegible] ni[illegible] bit [illegible] robore eos complebit [illegible] vt deb[illegible] qu[illegible] domui compare ur [illegible] hanc en[illegible] [illegible] um D[illegible] atq; diuinæ domus aſylum imitetur [illegible] ad[illegible] tanquam in diuinum aſylum c[illegible] angelo ad[illegible] hi[illegible] m[illegible] loco [illegible] T[illegible] ex victori[illegible] onam col[illegible] n[illegible] colæ & [illegible] [illegible] iſtim[illegible] ne[illegible] [illegible] am hic [illegible] q[illegible] n [illegible] R[illegible] man[illegible] & Sp[illegible] tæ maximo ſtudio h[illegible] rum ad[illegible] nctionem pl[illegible] ar[illegible] ſunt.

Et erit, in die illa quæram auf[illegible] re omnes gentes, qu[illegible] veniunt contra Hieruſalem: & [illegible] ſ[illegible] ſuper domum Dauid [illegible] ſuper habitatores Hieruſalem [illegible] m gratia & miſericordiæ.

Eos omni[illegible] n[illegible] beneficiorum cumulaui, vid[illegible] t bellum eis [illegible] modis omnibus [illegible] inter[illegible] contra ſon[illegible] ordiæ aperui, & omni[illegible] complexu[illegible] [illegible] nem in hunc modum prof[illegible] a[illegible] uerſ[illegible] m[illegible] [illegible] runt, [illegible] in crucem actum [illegible] tum, militari [illegible] ad latus compunxe[illegible] unt [illegible] l[illegible] [illegible] nt, & [illegible] lerunt: ſed tamen [illegible] m non [illegible] o poſt tempore videbunt [illegible] eum diuina maieſtate [illegible] [illegible], iam ſuam dementiam lugebunt, & lan[illegible] bu[illegible] t, non aliter quam primigeni m[illegible] rtem. Et ſic aſſecta, in [illegible] uit.

G

Aſpicient ad me, quem compunxerunt: & plangent ſuper eum planctum, quaſi ſuper charis[illegible] [illegible] & dolebunt dolo[illegible] q[illegible] ſuper primogenito. In die illa magnus erit planctus in Hieruſalem planctus mali granati [illegible] [illegible] campo, accidetur.

Q[illegible] a[illegible] d[illegible] i[illegible] to[illegible] metum [illegible] um[illegible] n[illegible] m, magnum [illegible] uunt: ſic h[illegible] [illegible] ur[illegible] o[illegible] mortal[illegible] cu[illegible] ol[illegible] bun[illegible] n[illegible] b[illegible] tib[illegible] malogranato ſiue [illegible] Se[illegible] m, & pu[illegible] g[illegible] [illegible] lu[illegible] ſum [illegible] po[illegible] [illegible] s[illegible] ém[illegible] gr[illegible] atum grana h[illegible] continet [illegible] a, & co[illegible] ua[illegible] recte harum a bo[illegible] ſe[illegible] ionis illorum ph[illegible] ſimilem eſſed[illegible].

Et plan[illegible] terra per tr[illegible] tribus, tribus Dauid ſeorſum, & mulieres eorum ſeor[illegible] um: tribus domus Iuda ſeorſ[illegible] m [illegible] mulieres eorum ſeor[illegible] m: tr[illegible] us domus Nathan ſeorſum, & mulier[illegible] ſeor[illegible] um. tribus domus Leui ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſ[illegible] t[illegible] m[illegible] Simeon ſeorſum, & mulie[illegible] eorum ſ[illegible] m: omnes tribus [illegible] eorſ[illegible] m, [illegible] mulieres eorum ſeorſum.

H

Per t[illegible] bu[illegible] quit, [illegible] ſi ſeorſum viri [illegible] mulieribus mulieres ſeorſum a viris hoc obibunt. Nec vero [illegible] meminit tribuum, ſed etiam fam[illegible] arum & [illegible] uid quidem, quæ d[illegible] Dom[illegible] n[illegible] illo p[illegible] miſſ[illegible] cep[illegible], & Nathan, qui [illegible] [illegible] tiame[illegible] uid prophetiam audiuit, & [illegible] ſua va[illegible] [illegible] Item tribus Leui mention[illegible] it, & Simeon. Poſtremum multi[illegible] omnes reliquæ tribus ſeorſum p[illegible] Hoc de[illegible] Dominus [illegible] angelus prædixi[illegible]. *[illegible] bunt ſignum filii hominis in cælo, & tunc plangent [illegible] ibus terræ.* Non [illegible] hic eorum [illegible] [illegible] ud [illegible] n[illegible] [illegible] em non[illegible] perunt h[illegible] p[illegible] m[illegible] d[illegible] c[illegible]. Sed h[illegible] um al[illegible] pus Matth. 24

[illegible]

CAPUT XIII. [illegible]

[illegible] ba[illegible] [illegible] *nem* [illegible]

[illegible] *M* [illegible] [illegible] uiqu[illegible] *ju* [illegible] *tu a p[illegible] nam* [illegible] *aqua* [illegible] *vitam* [illegible] pertas [illegible] te huma[illegible] an[illegible] ati ram [illegible] teraus ou [illegible] Hierul lem, [illegible] un[illegible] ad nou im ta[illegible] per [illegible] en [illegible] fruat[illegible], per qu[illegible] e[illegible] unius. [illegible] umiuqu[illegible] p[illegible]cta-

[illegible] *idolorum* [illegible] *terra, & non erit vltra eorum memoria* [illegible] *prophetas* [illegible] *immundum* [illegible] *de terra* [illegible] *amor* [illegible] *ducet ad cumpa-* [illegible] *& ma*[illegible] *genuerunt eum. Non viues, quoniam* [illegible] *Domini* [illegible] *pedient* [illegible] *cunt eum, cum prophetauerit.* [illegible] *prophetae* [illegible] *ex vis*[illegible] *& induentur pellicea* [illegible] *quia* [illegible]

[illegible] p[illegible]optet cos, qui [illegible] do, inquit, [illegible] [illegible] ies, & [illegible] ab h[illegible] tione. T[illegible] [illegible] nec p[illegible] mai[illegible] [illegible] sine [illegible] [illegible] aga [illegible] [illegible] pr[illegible]dici[illegible] [illegible] mend[illegible] [illegible] vid[illegible] [illegible] ornatum [illegible] Namque[illegible], *Induentur pellicea tunica*, hoc testatur. Ad [illegible] autem [illegible] ut [illegible] folet[illegible] [illegible] agrorum [illegible] [illegible] ultuam amplex[illegible] [illegible], & dicet omn[illegible], Similiterq; natus fum [illegible] parentibus ad [illegible] futurus fum, ac inqui[illegible] [illegible]

[illegible] ego, quia homo agricola sum, & homo genuit me [illegible] *mea* [illegible] *plaga ista* [illegible] *Et dicet* [illegible] *his plagatus sum in domo* [illegible] *me*

[illegible] parentibus ac[illegible], ve ad [illegible] ac [illegible] [illegible] ap[illegible] [illegible] & [illegible] tur [illegible] has videbunt, qui[illegible] ill[illegible] p[illegible] [illegible] m dicet, has ibi paten[illegible] [illegible] [illegible] on[illegible] [illegible] inflixus.

Framea suscitare super pastorem meum, & super virum [illegible] *dicit Dominus omnipotens. Percute pastorem, & dispergentur* [illegible]

Post [illegible] dixit, *Aspicient ad me quem compunxerunt*, ne [illegible] [illegible] salutare[illegible] p[illegible] perpet[illegible] [illegible] [illegible] ve[illegible] [illegible] [illegible] & templum ab[illegible] [illegible] *vsque* [illegible] *mortem, mortem autem crucis* [illegible] [illegible] diuinam [illegible] [illegible]ssionem for[illegible] [illegible] frameam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] procede[illegible] deinde post [illegible] [illegible] vertit, *contra* [illegible]. Post [illegible] bent[illegible] [illegible] di[illegible] Apo[illegible] & [illegible] locum illorū succeſſerunt [illegible] Dom[illegible] [illegible] Euangeli[illegible] [illegible] dixit: *Omnes scandalum patiemini in me in nocte ista, quia scriptum est, Percutiam pastorem,* [illegible] *spergentur*. Sed [illegible] prophetiae [illegible] [illegible] addit: [illegible] d[illegible] sacerdotibus, & docto[illegible] [illegible], qui [illegible] pastorum habent [illegible] rebus [illegible]

[illegible] dicit Dominus duae eius partes peribunt, & de- [illegible] *tertia pars relinquetur in ea,* [illegible] *transducam tertiam par-*

[illegible] igne, & [illegible] *sicut* [illegible] *probatur aurum*

A[illegible] [illegible] cum rab[illegible] in [illegible] duas p[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aurum [illegible] [illegible] [illegible] quas [illegible] [illegible] bitates impe[illegible], [illegible] [illegible] studi[illegible]

[illegible] ego exaudiam eum, & dicam Pop[illegible] meus [illegible] *Dominus Deus meus tu*

[illegible] ex Iudaei credid[illegible] [illegible] enim [illegible] [illegible] [illegible] p[illegible]aginta [illegible] vero p[illegible] [illegible] & [illegible] ultime [illegible] dixit, [illegible] tuit [illegible] [illegible] autem Pet[illegible] [illegible] ad [illegible] ex [illegible] [illegible] M[illegible] [illegible] Paulo [illegible] *fratre* [illegible] per [illegible] Z[illegible] [illegible] duæ partes propter [illegible] [illegible] [illegible] pro[illegible]bata, & [illegible] populu[illegible] eum domi[illegible] num, & [illegible] per [illegible] prophe[illegible]tam dix[illegible] De[illegible] [illegible] [illegible] ex consequentibus [illegible]

CAP. XIV.

Ecce dies Domini veniunt, & diu[illegible] spolia in te, & congregabo omnes gentes [illegible] *Hierusalem ad* [illegible] *capietur ciuitas, & dissipabuntur domus, & mulieres polluentur* [illegible] *media pars ciui[illegible]* [illegible] *captiuitatem: reliqui autem populi non peribunt* [illegible] *ciuitate.*

Ecce dies veniunt [illegible] [illegible] [illegible] hæc [illegible] [illegible] [illegible] est, V[illegible] & Tito [illegible] [illegible] pa[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Eua[illegible] Do[illegible]minus [illegible] *Cum videritis* [illegible] *ab exercitu Hierusalem* [illegible] *desolatio eius* [illegible] *in Iud*[illegible] *ad montes* [illegible] *non descendant in domum* [illegible] *de domo sua.* D[illegible] his [illegible] *reliqui non peribunt.* Luc. 21. Marc. 13.

Et egredietur Dominus & praeliabitur in gentibus illis, sicut in die [illegible] *in die praelii,*

Pr[illegible] pro Iud[illegible] propugnans, sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Et adest Dominus meus [illegible] *omnes sancti cum eo.*

An[illegible] [illegible]

Et stabunt pedes eius in [illegible] *super montem Oliuarum qui est contra Hierusa*[illegible] *ad orientem* [illegible]

V[illegible] dat victoriam b[illegible] [illegible] gerent[illegible] Postea [illegible] montis fore quadr[illegible] [illegible], vnam ad Orientem, alteram ad Occidentem, tertiam [illegible] ad Meridiem, quartam [illegible] ad A[illegible]

[illegible] mons oliuarum: media pars eius ad Orientem, & media pars [illegible] *mare* [illegible] *magnum valde: &* [illegible] *pars montis* [illegible] *& media pars eius ad Austrum* [illegible] *vallis montium eorum* [illegible] *replet*[illegible] *terrae motu in* [illegible] *Oziae regis Iuda.*

Montem [illegible] vocat [illegible] [illegible] ad obu[illegible] [illegible] pars [illegible] eius orient[illegible] [illegible] parte [illegible] [illegible] par[illegible]tem Aq[illegible] [illegible] Austri [illegible] [illegible] tum etiam pars erat mont[illegible] [illegible] [illegible] De[illegible] [illegible] Dominum in cruce[illegible] ege[illegible], *tenebrae* [illegible] *super vniuersam terram & terra mo*[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vero contra [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quemad[illegible] b Ozia[illegible] [illegible] Si enim [illegible] [illegible] & sacerdotum [illegible] Deus terrā con[illegible]cussit, par[illegible] [illegible] qui maio[illegible]rem impietatem ad [illegible] N[illegible] [illegible] vide[illegible]rant terram commouerit ad eorum facinus, quod admi[illegible]

ferant

A ſerunt, cũ Chriſtum in crucem ſuſtulerunt, pœnitentiæ ſuſceperunt medicinam. Quæ a propheta reliquis in tempore vltionis factis conueniunt, ſeimouens, ad quæ acciderunt ad diem iniquitatis. *Nulla*, inquit, *die*, qua orbis terræ conſummator in crucem agebatur, *non erit lux*: id quod hiſtoria euangelica docet. *A hora ſexta vſque ad nonam tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram*, vt omnes homines prophetiæ veritatem cernerent.

Sed frigus & gelu erit vna die.

Huius rei cum Euangeliſtæ teſtes, tum Apoſtolorum coryphæus Petrus, ad ignem ſtans & calefaciens ſe.

Et dies illa nota erit Domino.

A principio enim omnia præſciebat.

Et non dies, neque nox.

Si diem illum appellare velim, *tenebræ* meridie me hoc facere prohibebunt: ſin *noctem* nominare propter tenebras velim, hoc facere me vetat hæc *vſque ad horam ex*trã, & poſt horam nonam exorta lux. Hoc etiam per prophetam prædicit.

Et ad veſperam erit lux.

B Deinceps bona inde nata prænunciat.

In die illa egredietur aqua viua de Hieruſalem: media ipſius pars ad mare primum, & media pars ad mare nouiſſimum.

Per hoc deſignatur ſalutare præconium, quod per vniuerſum orbem peruaſit, & Orientem, atq; Occidentem diuina doctrina cumulauit. Simul iuxta hanc hiſtoriam cernere eſt prophetiæ veritatem, quæ explicat, vt illa die ex ſancto latere patuit ſalutis fons, ex quo duplices myſteriorum latices, *aquam*, inquam, *& ſanguinem*, quæ qui vidit, *teſtatus eſt* vnam purgantem & nos a peccatis expiantem: alteram nutrientem, & rigantem, & germinare facientem. Explicat etiam tempus, quo hæc acciderunt.

In æſtate, & in vere erit ſic.

Quoniam quidam bifariam diuidunt annum in hyemem, & æſtatem: quidam in quatuor partes diſtribuunt, in ver, æſtatem, autumnum, & hyemem: vtrunque poſuit propter Iudæorum impudentiam & pertinacitatem, vt vtrinque veritatem oſtendat. Si enim in æſtatem & hyemem annum diſtribuis, æſtatis eſt principium cum hæc accident: ſin autem quatuor ponis rationes temporum, cognoſces veris eſſe tempus huius

C tempus: tunc aperte imperabit orbi terræ, quem in crucem egiſtis, & error de multitudine deorum funditus peribit.

Erit Dominus vnus, & nomen eius vnum, circuiens omnem terram, & deſertum.

Non modo hęc Iudæi intelligent, ſed etiam gentes ab Auſtro, & ab Aquilone, quæ olim diuina notione caruerunt. Hoc enim dixit propheta.

A Gabaon vſque Remmon ad Auſtrum Hieruſalem: Rhama vero in loco permanebit a porta Beniamin vſque ad portam primam.

Matth. 2 Per hæc deſignat Bethleem: etenim peribeatus Matthæus, cum cædem puerorum narraret, prophetæ teſtimonium attulit, *Vox in Rhama audita eſt, ploratus, & vlu-*

Hier. 3. *latus multus. Rachel plorans filios ſuos.* Itaq; ait, Sublatis impiis illis, fideles habitabunt in terra ad Beniamin pertinente & attingente.

Et anathema vltra non erit, & habitabit Hieruſalem confidens.

Per *anathema* à Deo abalienationem, & defectionem

D ſignificauit: non enim in poſterum idolis adhærreſcent in Chriſtum credentes, ſed cum pietate habitabunt Hieruſalem. Vt vero hæc ita prædixit, vertit ſermonem ad Gog, & Magog, & ad eos, qui ſimul cum his bellum contra Hieruſalem intulerunt, ac inquit,

Et erit ruina, qua percutiet Dominus omnes populos, qui militauerunt contra Hieruſalem: tabeſcent carnes eorum ſtantium ſuper pedes ſuos, & oculi illorum fluent de foraminibus eorum, & lingua eorum tabeſcet in ore eorum.

E Docet eiuſmodi pœnas [illegible] Coip[illegible] t, eorum tabeſcent, & [illegible] dicentur, linguæ tumdus perd[illegible] omnipotenti de eorum mentibus [illegible] [illegible] tur. Iudæi vero Dei [illegible] cædis facti, [illegible] [illegible] ſunt. Eorum autem vna [illegible] [illegible]

Et erit, quicunque de reliquis fuerit ex omnibus gentibus, quæ venerunt contra Hieruſalem, & aſcendent per annos ſingulos, vt adorent regem Dominum omnipotentem, & vt celebrent feſtum tabernaculorum.

Hæc, inquit, Iudæi victoria parta [illegible] ceteri reliqui ex cunctis gentibus, vt [illegible] Hieruſalem accurrant, & Domino [illegible] ferant, & cultum & ſimul cum [illegible] ſtum tabernaculorum [illegible] ad [illegible] peregrinationes

F ſuſcipiendas, huius feſti tempus a commodum [illegible] erat, nimirum cum eſſet tempus æſtiuum.

Et erit, qui non aſcenderint de familiis terræ ad Hieruſalem, vt adorent regem Dominum omnipotentem, & iſti his appoſiti, non erit ſuper eos imber. Sin autem tribus Aegypti non aſcenderit nec venerit illuc, & ſuper eos erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non aſcenderint, vt agerent ſolennitatem Scenophegiæ. Hoc erit peccatum Aegypti, & peccatum omnium gentium, quæ non aſcenderint vt celebrent feſtiuitatem Scenophegiæ.

Qui, inquit, ex gentibus pietatem receperint & profeſſi fuerint, deinde [illegible] his, quæ bene [illegible] inchoaſſent, non venient de more ad [illegible] feſtum, eadem perpetientur, quæ illi, qui bellum intulerunt, & pœnas dederunt, *non*, inquit, *ponetur & non erit ſuper eos imber*: hoc eſt, nullam miſericordiam aſſequentur. Sin autem Aegyptii, ſine alii quidam, Dei potestatem aſpernati, hunc feſtum neglexerint, & [illegible] cultum in eo non Deo attulerint, *ſuper eos*, inquit *erit ruina*, quemadmodum delinquentes, nempe qui cum idolorum ſuorum infirmitatem percepiſſent, pleniſſimeque

G Dei robur vidiſſent, adhuc in priori inertia errantes permanerent.

In die illa erit, quod ſuper frenum equi eſt, ſanctum Domino omnipotenti: & erunt lebetes qui in domo Domini ſunt ſicut phialæ ante domum altaris: & erit omnis lebes in Hieruſalem, & in Iuda ſanctus Domino omnipotenti: & venient omnes qui immolant, & ſument ex eis, & coquent in illis: & non erit Chananæus vltra in domo Domini omnipotentis.

Infinitis gentibus illis interfectis, tanquam [illegible] quædam, plurima ex ſpoliis Deo obtulerunt: etenim frenos dedicarunt, gratiam referentes de ſtrage equorum: & lebetes quam plurimos veluti phialas [illegible] ante altare poſuerunt, ad vſus neceſſarios eorum, qui vndique eo proficiſcebantur, & victimas afferebant, quicunque egebat, vnum ex his ſumebat, ad excoquendas carnes victimarum: atque eo tempore diuino beneficio florente & vigente, *non erit Chananæus vltra in domo Domini omnipotentis*: hoc eſt, qui partes Chananæorum ſequitur: qui impie videlicet viuat, & in iniquitate verſetur. Dominus omnipotens hanc vocem veram eſſe hoc tempore præſtet, vt nemo in nobis Chananæus

H videatur: ſed omnes ſecundum traditionem euangelicam viuamus, & beatam ſpem exſpectemus, aduentumque magni Dei conſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quem cum patri gloria, cum Sancto Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum.

Amen.

FINIS PROPH. ZACHARIÆ.

A

E

ARGVMENTVM IN MALACHIAM PROPHETAM, ET PARITER ANGELVM NVNCVPATVM.

Moſes magnus legiſlator primus diuina reſponſa nobis per ſcripta reliquit: diuinus vero Malachias poſt omnes, qui prophetiam conſcripſerunt, diuina oracula ſcriptis mandauit. Tempus autem non ſimiliter quidem, vt alii prophetæ, expreſſit: ſed tamen ex his quæ prænunciauit, planum fecit, vt poſt diuini templi ædificationem, & populi pacem, hac gratia ornatus fuerit: non enim eos de inertia & negligentia ædificationis templi accuſat, quemadmodum Aggæus, & Zacharias: ſed diuina beneficia in eorum memoriam redigit. Item ſeorſum ſacerdotes accuſat, & alios ſeparatim, ab eis admiſſa ſcelera in medio proponens: ſimul Domini Ieſu Chriſti, aduentum ſecundum carnem præſignificat, & ſalutem, quam ex hac carne humanum genus aſſecutus eſt: prædicit etiam gentium vocationem, & Iudæorum perfidiam, & præterea ſecundum aduentum Dei conſeruatoris noſtri. Lingua Græca Angelus *appellatur, Hebraica vero* Malachias, *ac vero ſic prophetiam exorditur.*

B

F

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS EXPLANATIO IN MALACHIAM PROPHETAM.

Aſſumptio verbi Domini ſuper Iſrael, in manu angeli eius.

Mens mea, inquit, à diuina gratia aſſumpta, & à rebus omnibus ſeparata, de Iſrael prædictionem ſuſcepit: non vt hanc notionem ſolus habeã, ſed vt eis omnia annunciem: ea de cauſa ſeipſum *angelum* appellauit, quod diuinorum ſermonum adminiſter eſſet: cum ita oſtendit ex ore ſuo dominum verba facere, adhortatur populum, vt his, quæ dicuntur, adhæreſcat.

Ponite ſuper corda veſtra.

Hoc eſt, acerrime ad diuinos ſermones adhæreſcite, ac incumbite.

Dilexi vos, dicit Dominus. Et dixiſtis: In quo dilexiſti nos?

Non euiuſmodi interrogationem addixit, tanquam à populo factam: ſed eorum ingratum animum reprehendit, quod cum tantopere à Deo omnipotente fuiſſent dilecti, non ſolum ingrati in benefactorem fuerunt, ſed etiam hoc ipſum ignorarunt, quod dilecti eſſent. Quare eorum animum ingratum arguit à principio demonſtrans ex maioribus dilectionis magnitudinem.

C

G

Nonne frater erat Eſau Iacob, dicit Dominus: & dilexi Iacob, Eſau autem odio habui:

Plane, inquit, animo tenetis, qui in Moſaicis hiſtoriis à pueris verſamini, quemadmodum Eſau, & Iacob veſtri generis primus pater, & eundem habuerunt patrem, & ex eadem matre nati fuerunt: atq; vno, eodemq; tempore in eodem ventre habitauerunt. Sed tamen nec conſanguinitas naturæ, nec vterq; idem temporis genituræ, comparauit eis æqualitatem ſtudii mei. Quin cum pater eorum leges naturæ ſequeretur, & percuperet dare Eſau dignitatem primogeniture, accurati, vt non hic, ſed Iacob præmium acciperet. *Illum quidem odio perſecutus ſum*, propter malitiam morum: *dilexi vero Iacob*, quod virtutis ſtudioſus eſſet. Quin etiam Eſau genus, quoniã progenitoris mores æmulatum eſſet, ſemper neglexi. & nulla cura mea perſecutus ſum: quare in hanc ſolitudinem vaſtitatem traditum eſt. hoc ex conſequentibus explicauit.

D

H

Et poſui terminos eius in deſolationem, & hæreditatem eius in domata deſerti, qui ſi dixerit. Idumæa deſtructa eſt, reuertamur, & reædificemus deſerta. Hæc dicit Dominus omnipotens, Ipſi ædificabunt, & ego deſtruam: & vocabuntur eis termini iniquitatis, & populus ſuper quem præparatus eſt Dominus vſq; in æternum.

Si iſtas vrbes reædificare aggredi antur, eorum ſpem vanam efficiam: atq; ex iniquitate ſua fructum vaſtitatis & ſolitudinis percipient. Hoc ea oſtendunt: cum dixit, *Et vocabuntur eis termini iniquitatis*, & hanc à me maledictionem ſemper poſſidebunt.

Et oculi veſtri videbunt, & vos dicetis, magnificatus eſt Dominus ſuper terminos Iſrael.

Hoc inſpicientes cognoſcetis, quam maximopere vos curo, & tueor. Vbi vero ſic dilectionem, quam habuit erga eos, indicauit, eorum vehementiſſime ingratum animum arguit.

Filius glorificat patrem, & ſeruus dominum ſuum timebit: & ſi pater ego ſum, vbi eſt gloria mea? & ſi dominus, vbi eſt timor meus? dicit Dominus omnipotens.

Duo, inquit, affectus in [illegible] dominum[illegible]tur, dilectio; & timor: [illegible] vos [illegible]uenit. Ego autem vobis [illegible] non enim modo ſeruos, [illegible] *dixi, Dii eſtis, & filii excelſi om*[illegible] *lius primogenitus meus Iſrael.* Si [illegible]plectimini, præſtare officiu, quod [illegible] vos ſeruos eſſe arbitramini, cui timorem [illegible] habere conuenit, non habetis: præſertim [illegible] habeatis dominũ, qui omnium rerum viſibilium & inuiſibiliũ ſimul imperium tenet. Hactenus [illegible] eos reprehendit, poſtea vero ſeparatim [illegible] cipit, & primo ſacerdotum delicta arguit [illegible] criminibus eſſent accuſandi [illegible] admiſiſſent, ſed etiã iniquitatis [illegible]

Vos ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis, in quo deſpeximus nomen tuum.

Veſtra negligentia [illegible] & nullius momenti apud [illegible] nullũ ſenſum huius [illegible] ſcere vultis. Hoc oſtendit, [illegible] *deſpeximus nomen tuum*: non quod [illegible]rint, ſed quod huiuſmodi cogn[illegible] ea cauſam deſpectionis affert.

Offerentes ad altare meum panes pollutos: & dixiſtis, in quo pollimus ipſos. In eo quod dicitis, menſa deſpecta eſt, & quæ apperpoſita ſunt, deſpexiſtis.

[illegible] hoc eſt, *non ſecundum legem in conſpectu* [illegible] *factos*. Hæc admiſiſtis ſcelera, non [illegible]dam, non auguſtam eſſe menſam [illegible]. Si enim debitum honorem huic [illegible] ſtudio accuraſſetis ea, quæ [illegible] offerri, [illegible] ſuper [illegible] ideo ne vt Dominus [illegible] ca & clauda offerrentis [illegible] tegras ſacrificari, atq; [illegible].

Offer illud duci tuo, ſi ſuſcepit te, ſi [illegible] faciem tuam, dicit Dominus Deus omnipotens.

A Si eadem qua tunc [illegible] fœditus contum[illegible] & flagitiam ex [illegible] bonor[illegible] de[illegible]a, quanta impietas eſt, o[illegible] ſeru[illegible] offerre De[illegible]nde ad pœn[illegible] iam adh[illegible], [illegible] que beneuolen[illegible] [illegible]litate [illegible] erue

Et nunc deprecamini faciem Dei veſtri, & rogate eum, vt miſereatur veſtri.

Et vt maiorem [illegible] [illegible] ſuo[illegible] celerm[illegible] per[illegible]iane, acrius accuſat. Non vos paternæ iniquitati [illegible], [illegible] illius, quam vos etiam nunc adm[illegible]ittis.

Si ſuſcipiam ex vobis facies veſtras, dicit Dominus omnipotens.

Hoc per [illegible]terr[illegible]gationem [illegible]gendum eſt, an ſine pœnitentia miſer[illegible]ors erga vos [illegible]?

Quia & in vobis claudentur oſtia, & non ſuccendetis altare gratis.

Cum ad extremum robuſto & inueterato [illegible] morbo laboretis, certe ex aula mea vos eiiciam. & tanq[illegible]am [illegible]a quæd[illegible]m concludam, cultus ſecundum legem [illegible]ceſſationem afferens. Non enim perpetiar temere victimas offerri, cum nullam commoditatem inde percipiam. Sic Iudæis vaticinatus ceſſationem fore obeundi, & c[illegible]ſ[illegible]ciendi rem ſactam ſecundum legem: mundo[illegible] [illegible] candidum, & incruentum gentium prædicit ſacrifi[illegible]. Et primum quidem ad Iudæos verba facit, deinde gentium

B pietatem oſtendit.

Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens: & ſacrificium non ſuſcipiam de manibus veſtris: quia ab ortu ſolis, vſque ad occaſum nomen meum glorioſum eſt in gentibus: & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens.

Funditus vos reiiciam, nam permultum deteſtor veſtra facta: & victimas, quas offertis, execror, quatum loco vniuerſum orbem terrarum me ſumma religione colen[illegible] habeo. Nam omnium habitatores terrarum, q[illegible] [illegible] oriens & occidens ſolis radiis illuſtrat, cum v[illegible] [illegible] cultum offerent, tum etiam ſacrum, purum, & n[illegible]gatum conficient. Cognoſcent enim nomen [illegible]cum, & v[illegible]luntatem, & debitum honorem præſtabunt & accommodatum cultum adhibebunt. Sic etiam Dominus ad Samaritanam: *Mulier crede mihi, quia venit hora, quando nec in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus: quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora, & nunc eſt, quando*

C
1. Tim. 2. *veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate.* Paulus his edoctus, *in omni loco iubet orare, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione.* Et diuinus Malachias plane nos ex his docet eam pietatem, quam nunc profitemur, in omni loco obituri[illegible] [illegible]m [illegible] circumſcriptio loci ad ſacra obeunda del[illegible]ta eſt. Omnis locus accommodatus ad Dei cultum eſt ex[illegible]imatus, & victi[illegible] ratione cæleſtis immacul[illegible] agnus & tanquam lignum vit[illegible] [illegible] incenſum exiſtit. Iudæi autem iuxta Malachiæ prædictionem reiecti ſunt: quare eis dicit,

Nomen meum magnum in gentibus: vos autem contaminaſtis illud in eo quod dicitis: Menſa Domini polluta eſt. & qui ſuperponuntur, deſpecti ſunt cibi eius.

In tantam impietatem prolapſi eſtis, vt non modo præter legis conſuetudinem offeratis, ſed etiam [illegible] [illegible] [illegible] mam appelletis men[illegible] mihi conſe[illegible] [illegible] atque ac[illegible] [illegible]rio an[illegible] dicere attentaueritis, quod hæc multo ſudore, & labore co[illegible]egimus. [illegible] nquit vos [illegible]ac facultate redundanti ſpoliabo: hæc enim ex conſequentibus oſtendit.

D *Et dixiſtis: Hæc de afflictione ſunt, & exufflaſtis ea, dicit Dominus omnipotens.*

De[illegible]de deteſtatur, & maledicit his, qui [illegible] pecorum naturalo[illegible] abundant, & promitt[illegible], hæc ſe oblaturos [illegible] [illegible]ſicium: & relinqu[illegible] q[illegible] illa alia ve[illegible] p[illegible] [illegible] ſſerunt. ex his [illegible] rebus [illegible], vobis intellig[illegible] [illegible] eſt reg[illegible] & potentiæ [illegible] magnitudo, quam notam faciam omnibus gentibus.

CAPVT [illegible]

Et nunc mandatum hoc ad vos, ô ſacerdotes, ſi non audieritis, ſi non poſueritis cor veſtrum, vt detis gloriam [illegible] dicit Dominus omnipotens, mittam ſuper vos maledictionem [illegible] maledicam benedictioni veſtræ, & maledicam ei [illegible] benedictionem veſtram: & non erit vobis, quia vos non po[illegible] in cor veſtrum.

Benedictionem appellat hoc ſacerd[illegible] [illegible] vnam gratiam acceperunt h[illegible] [illegible] ium [illegible] ſpatium [illegible] propter abuſum [illegible] d[illegible] [illegible]

[illegible] ego ſperabo vobis humerum, & diſpergam ventrem [illegible] ſolemnitatum veſtrarum. & aſſumam vos ſimul.

Hoc Aquila [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ego vos increpabo cum brachio. & [illegible] ſpergam ſt[illegible] vultum veſtrum, ſtercus ſolemnitatum veſtrarum [illegible]

F [illegible] dem ſacerdotibus ſecundum [illegible] [illegible] culum & armus de [illegible] [illegible] tum, atque armos eis aſſignatos. [illegible] [illegible] culum poſuit [illegible] [illegible] [illegible]. E[illegible] [illegible] tatem [illegible] Deus armum dextrum [illegible] quam ſignum [illegible] [illegible] actuoſæ & [illegible] autem [illegible], velo[illegible] [illegible] quip[illegible] eius protectionem, [illegible] que cum voluntari[illegible] [illegible] ſpe[illegible] vent [illegible] ſtatur in facies eorum [illegible] cans impudentiæ & [illegible] tis, quod [illegible] maioribus [illegible] dedi. Deinde per Leui meminit Aaro[illegible] tis.

Et cognoſcetis, quia ego Dominus miſi ad vos mandatum [illegible] vt eſſet teſtamentum meum ad Leuit, [illegible] D[illegible] teſtamentum meum fuit cum eo vitæ [illegible] pacis. [illegible] vt timeret me, & a facie nominis mei ſ[illegible] aret.

Hæc facie[illegible], inquit, vitam & pacem [illegible] [illegible] [illegible] cauſ[illegible] & pa[illegible] [illegible] uit, quod obtemperanti[illegible] [illegible] & p[illegible]

Lex veritatis fuit in ore eius, & iniq[illegible] labiis eius. in pace dirigens ambulauit mecum, & [illegible] te ab iniquitate.

Peccatum, Dei odium conciliat: iuſti[illegible] [illegible] [illegible], & conſtituit. Itaque [illegible], [illegible] dicens, & veritatem obſeruans, & ab [illegible] bl[illegible] tens, propitium me habet. & me ipa[illegible] [illegible] errantibus dux ad veritatem exiſt[illegible]. Conu[illegible] tem ſumme iuſtum eſt [illegible]egum diui[illegible] [illegible] nempe aliorum præceptorem electum [illegible] ſponte perferendi neg[illegible] datum eſt angelus Domini omnipotentis eſt, annunciãs al[illegible] voluntatem.

Vos autem declinaſtis de via mea, & infirmos [illegible] eſtis multos in lege, corrupiſtis teſtamentum Leui, dicit Dominus om[illegible]

Quod vero ait, *Infirmos feciſtis multos.* [illegible] machus, *ſcandalizaſtis* [illegible] [illegible]. [illegible] q[illegible] iniquitatem ampl[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exemplo. P[illegible] ea prædic[illegible] [illegible] te[illegible] patiuntur.

Et ego [illegible] dedi vos contemptibiles, & diſſolutos in omnium [illegible] eo quod non cuſtodiſtis vias meas, ſed accipiebatis perſonas in [illegible]

Symmachus interpretatus e[illegible] [illegible] [illegible] *reuereri eſtis faciei in lege:* eos autem [illegible] [illegible] prætar [illegible] & in [illegible]rundam gratia[illegible] [illegible] catenis atq; eo[illegible] [illegible] accipientes [illegible] ferentibus, eas [illegible], quæ [illegible]

Nonne Deus vnus creauit nos [illegible] quare reliquiſtis vnu[illegible] fratrem ſuum, vt abominabile faceret teſtamentum patrum [illegible] ſtrorum.

Ab [illegible] Deo fab[illegible] [illegible] qui de [illegible] [illegible] [illegible]

A legum meorum, deſpexiſtis, habent [illegible] 6. Hieroſalem [illegible] dum exemplum.

Derelictus eſt Iudas & abominatio facta eſt in Iſrael, & in Hieruſalem, quia contaminauit Iudas ſancta Domini in quibus [illegible] & adamauit deos alienos.

Iudas [illegible], & in Iſrael, & in Hieruſalem exe[illegible] ſide, qui [illegible] deſe[illegible], & diuinas l[illegible] ſubſtituere, [illegible] eo, qui [illegible] ſecuerit. Poſtea [illegible] minat omnem [illegible] eiuſmodi omnes in[illegible] tantur

Diſperdet Dominus hominem, qui facit hæc, donec exterbetur de tabernaculis Iacob, & de hu, qui [illegible] erunt ſacrificium Domino omnipotenti.

Q[illegible] te [illegible], abhorre [illegible] rem conuertens, eos ex[illegible] nem ſuis [illegible] tellectus [illegible] me cum aliis muli[illegible] us ſe [illegible]

B *Et hæc quæ odera[illegible] feci[illegible]. Operiebatis lachrymis altare Domini, in planctu & gemitu de labore in [illegible] refpicere ſacrificium.*

Mulieres quæ a [illegible] viris iniuriam recep[illegible], & an[illegible] o deſtitutæ eſſent, plangentes & gementes ſuſtum au[illegible] implorabant. hæc facere cogebantur præ dolore, quo tenebantur. H[illegible] cepit [illegible] dix[illegible], *de laboribus.* His [illegible] admi[illegible], quid amp[illegible] opus [illegible] cere in ſac[illegible] Ecd[illegible] pr[illegible] Cu iniquitas oblat[illegible] es veſtras execrabiles oſtendas, etiam adhuc nol[illegible] ntium dolorem percip[illegible], hanc cauſam ignorate [illegible] mulatis. quare Dominus qui de more ſuo patiens eſt, hanc vobis affert.

Quia Dominus [illegible] eſt inter te, & vxorem adoleſcentiæ tuæ, quam [illegible] & hæc particeps tua, & vxor teſtamenti tui, & non [illegible] reliquiæ ſpiritus tui.

C Gen. 2. M[illegible] primam legem datam Adamo & Euæ, ſimul eum atque mulierem [illegible], velut quiſpiam [illegible] eam ad virum adduxit, ac leges matrimonii [illegible] cum dixit: *Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ & erunt duo in carne vna.* Cum igitur Deus omnipotens [illegible], & coniunxerit, & hanc legem tulerit, quomodo audetis tam aperte a principio conſtitutam violare? ne [illegible] Deivobis venit in mentem parentibus veſtris facta: *Creſcite & multiplicamini, & replete terram.* Hoc idem hic deſignauit, cum dixit: *Et reliquiæ ſpiritus tui.* Cum enim mortalis iſta natura, propter prolem diuti[illegible] veſtri memoria durat. Verum cum Deus hæc ſanxiſſet, vos contra dictis, dicent[illegible] non caſt[illegible] matrimoniorum, ſed multitudinem liberorum Deum curare.

Et dixiſtis, Quid aliud præter ſemen quærit Deus? & cuſtodite in ſpiritu ve[illegible] & vxorem adoleſcentiæ tuæ ne derelinquas.

V[illegible] vbis præcipio, vt his terminibus abſtineatis, & dim[illegible] te[illegible], & vxorem a principio coniunctam n[illegible]

Sed ſi odio habens dimiſeris eam, dicit dominus Iſrael; operiet impietas cogitationes veſtras, dicit dominus omnipotens. & cuſtodite in ſpiritu veſtro, & nolite derelinquere pactum.

D In lege p[illegible] nec quis odio habens vxorem, et libellum repudij det. Hanc legem enucleans Dominus Phariſeis, inquit: *Moſes ad duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud: Ab initio autem non fuit ſic: quicunque eos fe[illegible] maſculum, & fœminam eos fecit: hoc eſt, vnum, & vnam [illegible] & duas mulieres et hanc odio perſequens, alteri communicetur.* Ergo ipſa [illegible] tatis fuit le[illegible] Cum Deus [illegible] ab ea quam odiſſet, ab[illegible] egem non valentes, interfecturi [illegible] perm[illegible] lunt, vt prohibeat maritus: [illegible] *Studio habens dimittere, committere cum altero, & in de orte non vitet.* In [illegible] Euan[illegible] his præcep[illegible] *cunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem [illegible] mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* [illegible] idem inquit, *Reuelabuntur cogitationes tuæ, dicit [illegible] potens:* [illegible] iuſtis de [illegible] iudex veſter erit D[illegible] potens. [illegible] *eſtro, & nemo inique[illegible] pactionem matrimonij*

conſtitutam. C[illegible] matrimonio [illegible] pactionem [illegible] E tot coton, iniquitatem arguit, & n[illegible] tem me [illegible] tiam adhibuit, blaſphem[illegible] ad[illegible] tant, accuſat, ac inquit

In prouocaſtis Dominum in ſermonibus veſtris, & dixiſtis. In quo prouocauimus te? in eo quod dixiſtis omnes qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini, & in hos ipſe complacet, & vbi eſt Deus iuſtitiæ?

[illegible] extrema ignorantia app[illegible], videntes qu[illegible] dam [illegible] ubus verſantes felicitate ſumma abundare, di[illegible] tarunt, quod Deus n[illegible] te videretur. Hæc obiurgatio me ad pœnas [illegible] endas uo[illegible] Vos autem [illegible] impie[illegible] exiguum quidem peccatum eſſe exiſtimatis [illegible] que [illegible] ne cotum mulierarum & deploratum morbum [illegible] dargu[illegible] inquit. *Et dixiſtis, In quo prouocauimus eum?* cum vos non ignorare F oport[illegible] Deum eſſe iuſtitiæ fontem: vnd[illegible] vt vitia amplectentes deteſtetur, etſi diſpenſationis ratio diuinæ inexplicabilis, tamen vos do[illegible] pu[illegible] iuſtæ retributionis: id quod plan[illegible] facere [illegible] præ[illegible] primo priorem Domini Chriſti [illegible] ostendit magnum Ioannem Baptiſtam huius aduentus præcurſorem.

CAP. III.

Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & ſubito veniet ad templum ſuum Dominus, quem vos quæritis: & angelus teſtamenti, quem vos vultis.

Ho[illegible] propheti[illegible] teſtimonium in ſacris Euangeliis inuenire eſt, & præbeat in Zacharias diuiniſſimi Ioannis pater, cum eum in manus ſumpſiſſet, ad eum dixit, *Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis præibis ante faciem Domini parare vias eius.* Et hic per prophetam Malachiam dixit Dominus: *Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & ſubito veniet ad templum ſuum Dominus quē vultis:* omnibus enim ignorantibus conſentator natus eſt. G *Templum* enim humanam naturam quam Deus [illegible] verbum ſuſcepit, appellauit. Sic etiam ipſe Dominus ad Iudæos dixit: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ioan. 2. Hoc explanans Euan[illegible] adiunxit: *Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cum [illegible] reſurrex[illegible] recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat [illegible] & crediderunt ſcripturæ & ſermoni, quem dixerat eis Ieſus.* Poſtquam priorem eius [illegible] rum prædixit, etiam ſecundum eius aduentum pr[illegible] nunciat.

Ecce venit, dicit Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit, vt aſpiciat eum? quia ipſe ingreditur quaſi ignis conflatorij, & quaſi herba lauantium: & ſedebit conflans, & emendans ſicut argentum, & aurum.

Ecce venit &c. Sic etiam Zacharias de ſe[illegible] aduentu inquit, *Aſpicient in quem compunxerunt, & plangent ſe tribus, ac tribus.* Deinde docet eius facta. Illud vero quod ait, *Sicut argentum & aurum:* Sic[illegible] perbeatus Paulus. *Quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit: ſi cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, merce[illegible] accipiet: ſi cuius opus arſerit, detrimentum patietur.* Ex [illegible] H 1. Cor. 3. autem ex his propheta non hunc ſ[illegible] lum ſignificare, ſed etiam ſpiritus ſancti expiationem. Nam [illegible] hoc inyſtice adeuntes conſtat & renouat igne ſpiritus. Sic etiam Ioannes magnus inquit, *Ille vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne* atque etiam diuina gratia, tanquam herba quadam, peccatorum ſordes eluit. Et ad Hieremi[illegible] perbeatus Hieremias dixit, *Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.* Hier. 2. [illegible] ſtulabant enim legalem hab[illegible] herbam. Hoc autem loco propheta [illegible] ſermo[illegible] Domi[illegible] tum, tanquam quendam opificem oſtendit [illegible] pec[illegible] catorum veluti herba quadam expu[illegible] & [illegible] qui damanimas noſtras eiuſmodi veneno [illegible] beran[illegible] m. Hoc etiam faciet Leuitis [illegible] accedentibus. Ex [illegible] numero beatus Barnabas fuit, vt hiſtoria Actorum docet, [illegible] que perplures, qui vna cum ipſo [illegible] diderunt, hanc [illegible] nt.

[illegible]

B

[illegible] tes veſt. os [illegible] in ca[illegible] ce[illegible].

Et vos filij [illegible] a peccatis patrum veſtrorum: de[illegible] mea, & non cuſtodiſtis.

[illegible] multitet, atque patres veſtri deliqueritis, [illegible] pe[illegible] quæ illi.

Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, dicit Dominus omnipotens: & dixiſtis, In quo reuertemur? ſi ſupplantat homo Deum, quia vos ſupplantatis me? & dixiſtis, In quo ſupplantauimus te?

Aqui[illegible] machus pro, *Supplantauimus te*, ſic interpret[illegible] *Num fraudabit homo Deum? quia vos me fraudaſtis.*

C *Quia decimæ & primitiæ vobiſcum ſunt: & vos videntes reſpicitis, & me vos ſupplantatis: annus impletus eſt. & vos totum iſtum fructum mihi [illegible] & erit rapina in domibus veſtris. Reuertimini ergo in hoc, dicit Dominus omnipotens.*

Cum lex d[illegible] primitias & decimas primas Deo offerendas, deinde [illegible] qua ſumenda eſſe. vos contra, o[illegible] mius par[illegible] in veſtra granaria intuliſtis. nec vobis venit in mentem cogitare pauperum eſſe rapinam, primitiarū, & decimarum fraud[illegible]tionem ſacerdotibus. Ideo non terræ co[illegible] dedi, quia aſſiſtentes rebus [illegible] con[illegible] & pro vobis hoſtias offerentes, ex oblatis mihi [illegible] & decimis a[illegible]antur & in diuino templ[illegible] aſſiden[illegible] pa[illegible] us ex[illegible] adminiſtrent. Idcirco hac auari[illegible] reddite [illegible] tima ſacerdotibus: experimen[illegible] gn[illegible] ſcite vobis bonorum maiorem copiam fore. N[illegible] quod ait, *Reuertimini vobis*, [illegible] vetit, *Experimentum ſumite m*[illegible]. Dabo enim vobis pluuiarum abundan[illegible] & terræ fœcunditatem, & [illegible] de vberrimas fruges, vt

D [illegible] vos perbe[illegible] tos vocent, qui ſic à mea prouidenti[illegible] Ac ru[illegible] m[illegible] bum [illegible] eos vexantem curat.

[illegible] ſuper me verba v[illegible], dicit Dominus: & dixiſtis, In quo locuti ſumus contra te? [illegible] dixiſtis, Vanus eſt, qui ſeruit Deo: [illegible] quod amplius, quia cuſtodiuimus mandata eius: & quia ambulauimus [illegible] ante [illegible] Domini omnipotentis? & nunc [illegible] alienos: & [illegible] omnes qui faciunt iniquita[illegible] & [illegible] & ſalui f[illegible].

[illegible] p[illegible] dite, [illegible] tantiam e[illegible] [illegible] erate [illegible] di[illegible] [illegible] uptati[illegible] que cu[illegible] [illegible] iud[illegible] atem

[illegible] Dominus [illegible] vnuſquiſque ad proximum [illegible]: & [illegible] libr[illegible] monumenti [illegible], qui [illegible] & qui re[illegible]

[illegible]

[illegible] Aqui[illegible] per [illegible] parcit vi[illegible] *eris mihi & [illegible] quod [illegible] & [illegible] Deo, [illegible] cum qui non ſeruit. Quia ecce [illegible] ardens [illegible] clibanus, & [illegible] eos.* Cap. 12

Tu[illegible] ſtum, & [illegible] & q[illegible] [illegible] ibi [illegible] opus durat [illegible] gue [illegible] ardens ſunt [illegible] banus, [illegible]

[illegible] omnes alienigenæ, & omnes qui faciunt iniquitatem ſtipula: [illegible] incendet eos dies veniens, dicit D[illegible] omnipotens [illegible] quatur in eis [illegible] neque ramus.

F

Aliter enim. Aqu[illegible] ve[illegible] lus: *ſi quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc argentum, lapides pretioſos, [illegible] num, ſtipulam [illegible] que opus manifeſtum erit. Dies enim [illegible] igne reuelabitur, & vniuſ cuiuſque opus, qua[illegible] Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, m[illegible] cuius opus arſerit, detrimentum [illegible]* Cor. 3

gnificauit impie v[illegible] oſtendit cuiuſmo[illegible] ſint [illegible]

Et orietur vobis qui timetis nomen meum, [illegible] & [illegible] in pennis eius.

Hæc & impiorum [illegible] noſt[illegible] ueniunt. & ſecundo non [illegible] tu velut [illegible] nobi[illegible] exo[illegible] eſt. [illegible] gni[illegible] ſtitutis atque ve pe[illegible] cat[illegible] os [illegible] citus eſt: & [illegible] um ſpiritu[illegible] alis nos vel [illegible]ſſet, cu[illegible] que in ſe[illegible] undo [illegible] due[illegible] u h[illegible] q[illegible] ta apparens [illegible] e ius red[illegible] et & p[illegible]

G

quemadm[illegible] dum ſol, [illegible] ſomno o[illegible] preſſos ad [illegible] longo[illegible] no, v[illegible] licet in[illegible] inquit:

Egrediemini & ſalietis ſicut vituli [illegible] conculcabitis iniquos, & erunt [illegible] ſubter pedes veſt[illegible] in die [illegible] ego facio, dicit Dominus omnipotens.

Sic erat diues Lazaro, ſic [illegible] facientes, ſic ſanctis n[illegible] bus [illegible] iniqui. Deinde in[illegible] tum [illegible] e[illegible] onam [illegible] mi[illegible] Chriſto Moſes prædi[illegible], at[illegible] que [illegible] diu cge[illegible] legere, atque [illegible] obtemp[illegible] & cont[illegible] ad[illegible] e.

Memento te legis Moſis ſerui mei, quam mandaui ei [illegible] omnem [illegible] præcepta & iudicia.

Cum plane teneret eos non legi obtempe[illegible] que eum profectum [illegible] receptuos [illegible] rucem acturos [illegible] incre[illegible] bili [illegible] cordia [illegible] tur [illegible] Heliam rurſus m[illegible] ſurum, declarat [illegible]

[illegible] ego mittam [illegible] Heliam [illegible] antequam [illegible] Domini magnus & illuſtris.

Die[illegible] ſecu[illegible] docetque item quæ [illegible] gnu [illegible] fu[illegible] cum venerit. & cauſam, [illegible] pr[illegible] oſten[illegible].

Qui conuertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum [illegible] veniens, percutiam terr[illegible].

Ne, [illegible] quit, vos o[illegible] nes [illegible] de pe[illegible] [illegible] b[illegible] & [illegible] in [illegible] nium, v[illegible] ne [illegible] one cū[illegible] tium g[illegible] & in vita[illegible] d g[illegible] am [illegible] Iudæos. q[illegible] f[illegible] u[illegible] te[illegible] re Iudæos ad[illegible] am [illegible] q[illegible] ran[illegible] e [illegible] noſtr[illegible]

A ... ei sufficere, sed nos quoque p... et po...ant. Nam quo maioribus bonis potiti ... maiores pœnas de nobis ſumet iudex. Quam... n...is danda opera eſt, vt probe comparati ...mus a l... ...tem, et libere ad...mus ad tribunal horribile, at... ...b... p... ſa aſſequamur. Cæterum illud muni... ...ſcc... laborem noſtrum, de h..., quæ bene & rect... ...u, T...nitatem laudibus perſequantur: illius enim donum eſt ſcientia. Si item beatus Dauid ait, *Docens hominem ſcien-*

tiam Sin autem quid ex proph... ...ora ...l ... E captum fugeri, naturę infirmitati ...ſ ant, prop... laudent, & labores precationibus c...mpenſent ... um ſuppeditator, ſapientiæ fons au... ...em, & ... prudentia ad ... ne...tes inſtruat, ...t ac... ...no ſtudio ei ſeruientes, glo... ...emus eum in ... ...e ... ſpiritu ... ſuo, quoniam ei conuenit gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS PROPH. MALACH.

B

CANDIDO LECTORI.

SALVE plurimum Candide Lector. Cum e noſtra Typographia in lucem prodierit opus Beati Theodoreti, laborauimus, vt omnia quæ ipſius Theodoreti ſunt diligentiſſime conquirerentur, vt ex ſequentibus faciliime colligere licet. Adiecimus enim hinc operi Quæſtiones in Regum libros & Paralipomenon, per H...ruetum interpretatas, nunquam antea editas. Præterea Catenam veterum ſanctorum patrũ in Cantica tã veteris, quãm noui teſtamenti quo... in ea plurima Beati Theodoreti reperiantur, quæ operi ipſi... adhibita ... Iuerint. Q... admodum ex Cantico Eſaiæ capitis 26. & Ezechiæ colligi licet. ... interpretatione ... Theodoreti in Eſaiam traducta eſſe, dubium non eſt. Cum & ipſe The... ...ctus Commentariorum ſuorum ſuper Eſaiam, in interpretatione Ieremiæ meminerit, & Ve... ...bilis frater S...tus Senenſis in Bibliotheca ſua Sancta, eundem Interpretibus Eſaiæ a...numeret... Quare ...b eodem fratre Sixto Senenſi, atque ab omnibus doctis viris ardentiſ... vo... ...petimus, vt in hac conquiſitione vetuſtiſſimorum patrum, quibus Eccleſiæ doctrina ...bata re...netur ac defenditur, nobis ob fidei Catholicæ zelum ac amorem ſuam operam præſtent, quo tandem B. Theodoretus ac cæteri auctores integri in lucem prodeant. Vale. F

C CATENA EXPLANATIONVM VETERVM SANCTORVM PATRVM IN OMNIA TAM VETERIS, QVAM NOVI TESTAMENTI CANTICA. G

Ab ANTONIO CARAFA e Græco in Latinum ſermonem conuerſa.

CANTICVM MOSIS IN EXITV.

Euſebii E...

Cantiuum eſt Theologia in rectis dogmatibus conſiſtens, quam ipſa anima perfecti viri per ſe ipſam meditata eſt Deo conſecrare. *Canticum* eſt, quodcunq; contemplationem & Theologiam tantum continet. *Canticum* eſt vox, quæ cum melodia, & cum harmonia profertur abſq; ſono inſtrumenti: hoc primum cecinerunt Canticum h... ...li Iſraelis cũ ſicco pede rubeũ mare tranſiuiſſent, cumq; inſequentes Ægyptios vndis obrutos, & demerſos factos ſimul cũ currib. & equis ſpectaſſent: non quod maris cõtractionẽ quandam, & refluxũ, qui in illo loco fit, obiecaſſent vt dicũt qui idolis dediti ſunt, & in ſtulta opinione viuunt: hunc enim potiſſimũ nouiſſent, ſi eſſet verum, D præter hos Ægyptii vt magis timerint, & accolæ illorum locorum, ...d... ...inexpugnabilem Dei potentiam ante ipſos certantem, & co... protegentem co... ſpe...ſſent.

Cantemus Domino, glorioſe enim honorificatus eſt.

Cyrilli Alexandrini

Vtiliter enim retrac...ũ ed...t hoc vi ...tatis Deus. Etenim cum in Ægypto quam... ſumma ſigna & admodũ admiratione digna eis uiſe... ...t, addidit eis ho... ...ono...ris ſui agendi cauſa, vt qui in ima eſſent tutela ipſum mare pertranſire poſſent: vt etiã piam d... ...cepi, & firmã mentem in ſe ipſis haberent, & iã crederent ipſum minime ex falſis Deis eſſe, nimirum humanæ artis inuent... ...liquod, ſed v... intelligerent eũ dominus totius vniuerſitatis ... ...ſua... ...m creaturæ illius pedib. ſubiectæ imperare, & ...q, voluerit facile perficere. An non omnem ſen... ...humanũ hominũ opinionem ſuperat ille, qui omni creatura pro ſuo arbitratu vtitur, & quæ illius nutib. patet ac inim...cos, qui ſuis propugnatorib. moleſtiam inferunt ſubuertit: non equid... naturali quodam impetu mare id fecit ſed & præter naturam coactũ opificis voluntati paruit. Nonne hic præſtans eſt ſupra omnẽ humanam opinionem, qui fecit ...t ſuus populus per medium mare tranſiret, & veluti per continentem ambulans pelagus trauceret, & qui ſine labore omnes de medio ſuſtulit, & in fugam vertit iniuſtũ, & impium Ægyptiorum populum, feſtinautẽ eandem ingredi viam, vt a tergo ipſos cæderet, & exclamantem contra inſuntes, & hoſpites H

Equum, & aſcenſorem proiecit in mare.

Tunc quidem Pharaonem, & omnem eius exercitum ſummer... Nunc autem per aduentũ magni Dei, & Saluatoris noſt... Ieſu Chriſti, intelligibilem ...aonem, & prauam eius potentiam ... ...ctus cõſcendentem in Ior... ...s alueis de... ...t, & fe...it, vt verus I... ...el... ...er ab eius ſeru... ...tiatur, vt ne amplius h... ...ea... mus ſieri illo, qui dicit, *Sic exieris in bellum contra hoſtes tuos, & videris equum, & aſcenſorem, & populum multum non timebis, quoniam Dominus Deus tuus tecum eſt.* Eiuſdem

Adiutor, & protector factus eſt mihi in ſalutem.

Nam opem eis inimmatte... ...is attulit, & veluti Aquila alis vi pullos protexit, & congregau... ...n... in interitum vt Ægyptios, c...nturbans, & educens ipſos cum v... ...lentia operiens aqua, ſed congregauit ipſos in colũna ignis, & nubis in ſalute... ...murus erat eis aqua à dextris, & a ſiniſtris. Eiuſdem

Iſte Deus meus ... ...lorificabo ... Deus patris mei, & exaltabo eũ

A Dem [illegible] munica poſſ[illegible] cum his d[illegible] quin [illegible]
hic Deus meus, [illegible]
Deum [illegible]
in Ægy[illegible]
bamus, [illegible]

[illegible]

[illegible] be en[illegible] nte, & annum [illegible] es op[illegible] acius, & b[illegible] idem [illegible] quidem e[illegible] curru [illegible], & cum [illegible] obruiſſe [illegible]

B *Dominum* [illegible] *Dominus nomen* [illegible], *currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.*

Gregorius [illegible] P[illegible] exercit[illegible] Pharaonis, [illegible] tur, eſt cæ[illegible] de[illegible] ſtudiorum [illegible] dedec[illegible] ctuum, quæ in [illegible] Dominum: [illegible] Dominus [illegible] vt a[illegible] ſup[illegible] cum, & [illegible] ote [illegible]

Electi [illegible]

[illegible] men[illegible] qui [illegible] les [illegible] videri, & hi eius [illegible] ipſis adhæreant, [illegible] quo [illegible] electas [illegible]

Principes ſummerſi ſunt in mari rubro, pontus operuit ipſos.

Τριστάτας ſcilicet *Principes* h[illegible] ſignificant. cum ita homines antiqui magnos currus faciebant adeo vt [illegible] homines caperent, vt vnus quidem auriga eſſet, duo vero alii certarent: vel ſuper tribus equis [illegible] cendentes. quandoquidem antiqui in bellum profecti ab aurigis [illegible], per tres equos vehebantur, inquit enim omnem equû, & Principes ſuper ipſis, vel *fortes viros*, qui poſſent contra tres [illegible] re. Vel [illegible] qui in acie phalangis [illegible] ſtabant: primo enim occumbente vel deficiente, Tertius ingrediebatur in illius locum. Vel Τριστάτην dicit *tertium* hoc eſt, eum qui tertius ſtat, dum Rex [illegible], vel [illegible] David apud Saulem: hoc [illegible] Τριστάτας vocat [illegible] ſtrepen[illegible] tria, tri[illegible] rat omnis compo[illegible] tem & partem [illegible] cupiſc[illegible] & iræ. Hæc igitur o[illegible] m[illegible] & [illegible] in aqua cum [illegible] ac [illegible] pravum [illegible] ctuum impetum com[illegible] dum [illegible] aquæ [illegible] te in baptiſmate fid[illegible] & [illegible] vita [illegible] qui [illegible] aſſert, qui ad [illegible] hoſtes ve[illegible] ſectantes perimit.

Deſcenderunt in profundum, [illegible] *lapis.*

N[illegible] lapid[illegible] fuerant ſto[illegible] res, & grauiores, nihil [illegible] entes [illegible] penetra[illegible] poſſint. [illegible] ſuperficie, [illegible] nuntiant & [illegible] malorum [illegible]

D *Eſa. 40* [illegible] *vt nubes enim* [illegible]

Dextera [illegible] *est in fortitudine, dextera* [illegible] *manus* [illegible] *multitudine gloriæ tuæ* [illegible]

[illegible]

ſt [illegible] teſt [illegible]

D[illegible] peccatore [illegible] nſumſi ſicut [illegible]

Et per [illegible] *aqua.* [illegible] *aqua fixæ* [illegible] *in media maris.*

[illegible] *ſpiritum* [illegible], [illegible] gelin [illegible] pœnæ [illegible] ter [illegible] am Au[illegible] videlicet, [illegible] faciens, & tiger[illegible] rum fecit. ſed cum Æg[illegible] ſemitam etiam [illegible] & [illegible] ſequi po[illegible]

Dixit inimicus, perſequar, comprehendam, [illegible] *pleo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea.*

[illegible] neam fugientes, & præd[illegible] non p[illegible] am h[illegible] quidem cædens, hos vero viuos [illegible] ps [illegible] ns.

Miſiſti ſpiritum tuum, operuit ipſos mare: ſummerſi ſunt quaſi plumbum in aqua vehementi.

Induxit enim dominus mare in [illegible] menti. *Spiritum autem Dei* [illegible] nſemus Auſtr[illegible] rum, & ſigmentum [illegible]

Quis ſimilis tibi in Dijs domine, quis ſimilis tibi glorificatus in ſancto admirabilis gloriæ, faciens ſigna?

Quis hoc in loco, pro *Nemo* [illegible] *neque enim in* [illegible] vt Symmachus reddidit, *neque in ſanctitate æqui*[illegible] *poterit, vel etiam aliqua in re aſſimilari*: quando [illegible] incomparabili comparari poſſunt, nec [illegible] opifice, nec cum [illegible], qui eſt, ea, quæ non [illegible] enim omnibus præſtas incomp[illegible] libus ex[illegible]

Extendiſti dexteram tuam, & abſorpſit eos terra.

Quæ enim [illegible] contracta erat, nb[illegible] bonitatem, & patientiam extendit contra Ægy[illegible] hanc enim pro nihilo habe[illegible], & in melius p[illegible] nolentes, [illegible] iræ. [illegible] terram abſorbuit [illegible] voragine [illegible] poſtquam a mari ipſi obruti fuerunt & a filiis Iſr[illegible] fuere. Primum a Deo [illegible] filiis Iſraelis [illegible] te eos penitus necatos eſſe, in conſpectu ferentes [illegible] ra, & fecit, vt ea ſpoliarent, ne putarent perma[illegible] ne in ea, quæ acciderant, facta eſſe. Deinde [illegible] rum oculis illa cadauera fecit, vt euaneſceren[illegible] a terra. ſicut accidit ſæpius [illegible], qui iuſte puni[illegible]

Dux fuiſti iuſtitia tua populo tuo huic, quem redemi[illegible]

Nam iuſtiſſ[illegible] eſt quam ver[illegible], ſaluare [illegible] iuris affectos, liberos [illegible] du[illegible] conuertere erat [illegible] pios hinc [illegible] liberare.

Adhortatus es fortitud. me tua in habitaculum ſan[illegible]

Hoc eſt *Portaſti*, [illegible] Symmachus in [illegible] eſt. *Adhortatus es*, cuſtodiens ipſos in omnibus, & [illegible] vleiſcens, & [illegible] ipſi bono [illegible] in ſalute [illegible] dux[illegible] in quam [illegible], teſtitud [illegible] *tacu um ſanctum* eſt pia cogitati[illegible] & b[illegible] natum a[illegible] operatio, in qua [illegible] gens [illegible] pace &

G

[illegible]

A[illegible] erunt [illegible] *& iratæ ſunt.*

S[illegible] Moabitæ ſunt, & turbatæ ſunt, & hæc [illegible] me[illegible] teſtatur, commu[illegible] omnibus annun[illegible] ns. Et alienigenæ a[illegible] con[illegible] &[illegible] ex[illegible] mantes, vt in Regum [illegible] tipium eſt.

H

[illegible] *habitat* [illegible] *Philiſtiim. tunc* [illegible] *cipes Edom, & Principes Moabitarum, cepit eos tremor* [illegible] *ſunt omnes habitatores Chanaan.*

Edom, & Seir [illegible] nominatur, qui [illegible] ret [illegible], ex qu[illegible] deſcendunt: *Moabitæ* [illegible] [illegible] *ſpinarunt* [illegible] &

A [illegible] [illegible] ra & [illegible] dens [illegible] qu . a- [illegible] ut [illegible] in oo [illegible]

Irruat ſuper eos formido, & pauor [illegible] fiant, done. tranſeat populus tuus domine, [illegible] populus tuus hic quem redemiſti.

Eiuſdem. Quod eſt ob hyperbolem tuæ potentiæ, [illegible] permaneant timore [illegible] hæc autem v [illegible] precamur, cum non ſimus fratres [illegible] maleuoli, [illegible] quid mali [illegible] accipiamus, [illegible] monem tali [illegible] ex manu [illegible] orum, [illegible] populus tuus vocati, & po [illegible] [illegible] eius, qui ſalutem largitus eſt.

Introducens plantato eos in montem hæreditatis tuæ in præparato [illegible] tuum, quod operatus es domine.

R [illegible] mus [illegible] nos, & qui [illegible] iasin [illegible] qui partibus noſtris prom [illegible] & in habitatio- ne, & [illegible] effecto, vel parato tua prouidentia, q [illegible] depr [illegible] cationis fore ſtatuiſti, & præpara- [illegible] ſuniculo hæreditatis tuæ, ipſe e- B [illegible] [illegible] ulum.

Sanctuarium domine, quod præparauerunt manus tuæ, dominus, qui regnat in æternum, & vltra.

Eiuſdem. [illegible] quæ [illegible] manus Dominus, qui regnat [illegible] æter- num, [illegible] & omni [illegible] ſit pace & eueuit principa- tus & [illegible] & [illegible] capita Drac [illegible] num in aqua, & [illegible] pulum ab oppreſſione illorum, & [illegible]

Quoniam ingreſſus eſt eques Pharao cum curribus, & aſcenſoribus [illegible] induxit ſuper eos dominus aquam maris: filij autem [illegible] ambulauerunt per ſiccum in medio maris.

Eiuſdem. [illegible] hæc dici nus, [illegible] rebus, quas nim nobis oſten [illegible] cum hoſtes quidem in fugam verſiſſes, & to- [illegible] s [illegible] undaſſes, & Iſraelem deduxiſſes [illegible] medietatem aquæ diſſiſſæ ob tuum præceptum: hos etiam ſecundum ſpiritus legem con [illegible] mone factus. *Principes namque, & Duces Edom* & reliquorum [illegible] alienigenarum gen- C tium, Sathanam conſid [illegible] rabis, & prauas [illegible] entias quæ ſub ipſo ſunt, quæ & motæ ſunt, videntes inexpugnabi- Matth 8 lem Dei manum in impios irruentem, clamantes, *Sine, quid nobis & tibi, fili Dei, veniſti ante tempus torquere nos?* & in- [illegible] liquefacti ſunt, cernentes Sionem parturien- tem, & parientem in vno die gentem hanc, & populum genitum, & laudantem dominum.

CANTICVM MOSIS IN DEVTERONOMIO.

Deut. 32. ATTENDE cœlum, & loquar, & audiat terra verba ex ore meo.

Co [illegible] cat ad doctrinam eorum, quæ à Domino di- cuntur, continentes partes totius mundi, numirum cœ- lum ipſum quod diuinas vi [illegible] ures continet, & terra mor- talium habitationem, & cœlum quidem attendere, ter- ram vero au [illegible] re iubet, quoniam & oculi præſtant [illegible] auditu ſunt, & veluti vnus oculus, omnes inte [illegible] igi [illegible] D potentiæ ſunt, cum ſint perſpicaces, atque p [illegible] quam nos comprehendant intelligibilia & viſibi [illegible] & quoniam ea, quæ prædicuntur, longis poſt temporibus per euentus futura ſunt cum mortalis natura breui lima [illegible] mudeat diuinas, & immortales potentias, & pere [illegible] [illegible] tanquam in teſtimonium rerum [illegible] p [illegible] untur, & quæ accident mult [illegible] poſt ſecula, cum nulla hominum vita pe [illegible] maneat [illegible] euentum eorum, quæ prædicuntur.

Aliter. Moſe de Domino v [illegible] loquente, & de [illegible] orbis opifice, atque eorū, [illegible] cond tore diſſerente, & noo de alio quodam creato, [illegible] ſal [illegible] eu, oport [illegible] digne eius vocis auditores inuocare. propterea [illegible] quàm in vno maximo theatro, nimirum in hoc orbe, Cœlum [illegible] lum, & terram & omnia, quæ in his ſunt, e [illegible] dicuo- [illegible] attendere adhortatus eſt. Inuocat autem [illegible] terram & cœlum, eo quod non [illegible] contra Iud [illegible] os [illegible] hæc v [illegible] rba dicuntur [illegible] d etiam contra o [illegible] bu [illegible] tes, quæ cœleſti [illegible] onſuetudine [illegible]

N [illegible] am præſtantius eſt cœlum [illegible] q od eſt [illegible] egere, mel on [illegible] enboit, *audiat* [illegible] q d eſt p opere [illegible] quæ [illegible] pus habe [illegible] terræ [illegible]

E *Expectetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendat ſicut ros [illegible]*

Filij Alexandrini. N [illegible] ea, quæ [illegible] in agro, [illegible] tima reddit, ſi [illegible] termo lætificat cor. Vult dicere per hanc cl [illegible] *Expectetur ſicut pluuia eloquium meum* facite te- [illegible] vob [illegible] ipſis in eorum quæ dicuntur perce- [illegible] hoc faciunt prudentes agricolæ, eterum [illegible] te, arant terram, [illegible] idol [illegible] co um ea, qu [illegible] quid aquæ eſſi [illegible] licentiam v [illegible] q [illegible] dicuntur, vos lateat.

Sicut imber ſuper gramen.

Gramen & fu [illegible] um, ſteriles herbæ ſunt & vtinquit. Saluator in clibanū mittuntur: emittont au em h [illegible] ger- cipue inc [illegible] deſe [illegible] loca S [illegible] Moſes ſterili- tatem audi [illegible] ntium, [illegible] quit, *Sicut imber ſuper gramen, & ſi- cut nix ſuper fœnum:* [illegible] audien [illegible] & nullum fru [illegible] audimone capien [illegible]

Et quaſi nix ſuper fœnum.

F [illegible] enum radicem in [illegible] perſicie habet, v [illegible] rent, & in germen læde creſcit, qu [illegible] od [illegible] ne ſint igitur noſtri ſermones in vobis diffic [illegible] au [illegible] ſtar fœni, facile in vobis [illegible] relcant, [illegible] tanquam gramen altius rad ces agant.

Quoniam nomen Domini inuocaui, date magnificentiam Deo [illegible].

Nihil de ipſo [illegible] & humile ſentientes [illegible] put autem, & exto [illegible] Do [illegible] mecum: ſi enim [illegible] a in [illegible] elata ſunt, quanto magis ipſe eo [illegible] con d [illegible]

Deus veri [illegible], opera eius & omnes viæ eius iudicium, Deus fide- lis, & non eſt iniquitas in eo.

Nimirum ſine reprehenſione, & ſine [illegible] & ſine [illegible] ulpa ſunt ſermones eius prouidentiæ, licet noſtræ men- tis captum fugiant.

Iuſtus, & ſanctus Dominus, peccauerunt non ipſi filij vituperabiles.

G Hoc eſt, non mentietur iudicia ſa [illegible] iens, neque eſt ac [illegible] pio perſonarum apud Deum, neque in iuſtas [illegible] ole [illegible] ſententias: eſt enim iudex incorruptus, & pro dignitate vnicuique tribuit.

Generatio obliqua, & peruerſa.

Diaboli filij, & Serpentis tanquam ab ipſo genitri ad eius ſimilitudinem obliqui ſunt, & tortu [illegible] viam rectam non incedentes, ſed [illegible] blique ſe circumuoluentes.

Hæc Domino reddi [illegible]

Et ſalicet qui, cum non eſſetis, in l [illegible] cem edidit, & id quod eſt [illegible] vobis dedit, qui e [illegible] egit vos ex omnibus genti bus populum hæreditarium, qui redemit vos ex oppreſ- ſione [illegible] haraonis, qui per mare vos eduxit, & non [illegible] am, [illegible] viam dedit, & [illegible] eque [illegible] tes Ægyptios poſt [illegible] vndis obruit, & qui cætera miracula edidit.

Hæc populus ſtultus, & inſipiens.

H Nihil in intelligenti beneficu auctoris vos du [illegible] d omni temeritate petores eſtis, neque caſ [illegible] gati, ad Domi- num conuertimini, qui tanquam filios caſtigat, neque ob multi udinem beneſi iorum cogno [illegible] us Dominum. *Atqui bos cognouit poſſeſſorem, & Aſinus præſepe domini ſui, Iſa. 1. tu au- tem ô Iſraël non cognouiſti, neque intellexiſti Redemptorem.*

Nunquid hic eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit te, & conſtituit te?

Hoc eſt, cum te [illegible] poſſediſſ [illegible] t, vt [illegible] te qui ve [illegible] [illegible] nucos ex [illegible] ignan [illegible] & [illegible] fugam v [illegible] ti non tanquam ſeruum poſſid [illegible] doptionem tibi largitus, & pate [illegible] eſt vo [illegible] cum in [illegible] uenerit te, & renouauerit in ado- ptionem, vt etiam primi [illegible] vocaret.

Mementote dies ſeculi, cogitate generationem generationum.

Re [illegible] inquit, memoria ad dies [illegible] p [illegible] [illegible] mnes [illegible] in menten [illegible] ex q [illegible] fuerunt homin [illegible] ſ [illegible] nim eſt [illegible] nnu genti. & [illegible] odi [illegible] onore dignas eſſe [illegible] Dei vocauit, [illegible] pulum, & oues paſcuæ [illegible] us.

A *Interrogo patrem tuum & annunciabit [illegible], ſeniores tuos, & dicent tibi.*

Si iuuenis eſt, heri [illegible] nu[illegible] te [illegible] & [illegible] re tam [illegible], *interroga [illegible] ſtrum, & [illegible] vobis, ſeniores veſtr[illegible], [illegible] ent [illegible].* P[illegible] ſes, vt p[illegible] re, prophe[illegible] at. inte[illegible] [illegible] ueritat [illegible] tur, &c [illegible] rred.

Quando [illegible] Alt[illegible], quos diſpergebat [illegible] dam, [illegible] ſtituit terminos gentium, ſ[illegible] undum numerum Angelorum Dei.

P[illegible] [illegible] um in d[illegible] ſione fi[illegible] A[illegible] rum Ang[illegible] Dei [illegible] h[illegible] at [illegible] n [illegible] gentium [illegible] n lectare t, [illegible] demas [illegible] Iacob, & [illegible] re [illegible] num [illegible] m Septuaginta, [illegible] d[illegible] nderunt, ſicut in Deute[illegible] [illegible], *In ſept[illegible] ogınta animabus deſcenderunt patres veſtri in Ægyptum.* [illegible] et & cæteri reddiderunt Interpretes, *ſecundum numerum filiorum Iſrael.*

[illegible] unum

B *Quando diuidebat altiſſimus gentes, quos diſpergebat filios Adam, conſtituit terminos gentium ſecundum numerum Angelorum Dei,* hunc habet ſenſum. omnibus gentibus diuiſis Angelos ſe[illegible] nd[illegible] [illegible] und[illegible] m prxſ[illegible] ali[illegible] tem [illegible] ad cuſt[illegible] d[illegible]: Etenim *eſſe ipſos ſpiritus miniſtros in miniſterium miſſos propter eos, qui [illegible] unt hæreditatem capere ſalutis,* a[illegible] ſcripturis diuinitus [illegible] audi-

Hebr. 1. mus. [illegible] etiam cuilibet Angelum ad cuſtodiam

Matth. 18 datum [illegible] le, [illegible] angeli[illegible] ū vox teſtatur Domino de pueris d[illegible] nte. *Ne contemnatis vnum de puſillis iſtis, dico enim vobis, quod Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. Faciem* autem hoc [illegible] n loco, ſummam inſpectionem,

Pſal. 118. & curam vocat, & non corporalem characterem, & figuram, vt etiam canens Propheta inquit, *Illumina faciem tuam ſuper ſeruum tuum.* Si autem ſingulis Angelum, vt diximus, præfecit Deus, quomodo non magis & gentibus, & populis, & ciuitatibus? Quod igitur, inquit Moſes, hoc eſt. Cum altiſſimus gentes quidem diuiſiſſet, & terminos [illegible] ſſet, vnicuique termino Angelum attribuit, menſura, & numero. Non enim gentium terminos eiuſdem numeri myriadum Angelorum, qui ſine numero ſunt, fe[illegible], ſed terminos ſecundum numerum præfe-

C ctorum Angelorum diſtribuit. Secundum igitur hanc p[illegible] uidentia[illegible] quæ continet omnium hominum vitam, & [illegible] ud, quod vnuſquiſque eſt, erant quodammodo omnes g[illegible] tes eiuidem con[illegible] itionis, quæ habent ad cuſtodiam Ange[illegible], pro dignitate [illegible] uiſlibet ſuenies. Poſtea vero [illegible] [illegible] m gentem ob cognitionem cum familiaritatem [illegible] c, *partem propriam, & funiculum, & hæreditatem* nominauit. ho[illegible] apertè per ea, quæ dixit Mo[illegible] oſtenditur: & ad[illegible] quod qui ex Iſrael orti ſunt præter honorem, qui illis [illegible] m aliis gentibus erat, communem hunc etiam habuerunt, quia ſi licet præter Angelo[illegible] n cuſtodiam, vt dixi, *& pars Domini, & hæreditas* appellantur. Q[illegible] qu[illegible] e[illegible] d[illegible] omnium, [illegible] mmun[illegible] et [illegible] quod vero [illegible] ptiu[illegible] [illegible] at: [illegible] An[illegible] elus D[illegible] cu[illegible] audens dicebat,

Dan. 10 *M[illegible] el prin[illegible] ps veſter,* [illegible] ſoli [illegible] nte, il[illegible] u [illegible] ac-

D [illegible] gent [illegible] b [illegible] [illegible] u[illegible] raia [illegible] t n [illegible] te, & parte Domini, eo quod p[illegible] et.

[illegible] llius eſt par[illegible] ſ[illegible] mini pop[illegible] lm eius Ia[illegible] ob

Ioſues [illegible] Iudæos q[illegible] em [illegible] s [illegible] ſſe, al[illegible] s vero [illegible] ines [illegible] n [illegible] pe[illegible] le[illegible] ad [illegible] tutos [illegible] e [illegible] s, erum c[illegible] mmu[illegible] is [illegible] in [illegible] on, quoniam [illegible] tcu[illegible] e a[illegible] is [illegible] e-bant

[illegible] hæreditatis eius Iſrael inuenit ipſum in d[illegible] ſe[illegible] to.

[illegible] d[illegible] ne f[illegible] baut [illegible] [illegible] us Iſraelis [illegible] onſuetu[illegible] dit [illegible]

[illegible] e.

De[illegible] u[illegible] n [illegible] in[illegible] res n[illegible] ſub [illegible]

Circumd[illegible] ip[illegible] um [illegible]

N[illegible] m e[illegible] [illegible] es [illegible] b[illegible] [illegible] n[illegible] exami[illegible] [illegible] it. pr[illegible] n[illegible] quidem [illegible] [illegible] tt [illegible] tiſſ[illegible], & m[illegible] [illegible] [illegible] uam [illegible] naan & [illegible] nu[illegible] [illegible] rat [illegible] [illegible] re ip[illegible] ns. Cæterum [illegible] b [illegible] n Me[illegible] d[illegible] eru ret fecit vt por[illegible] n [illegible] ib [illegible] tet.

Et cuſtodiuit [illegible] pup[illegible] llam oculi.

[illegible] t d[illegible] ceret [illegible] ob, parti[illegible] quid[illegible] m *[illegible] ngelus qui eripuit me de omnibus malis meis:* partim vero, *Niſi Deus patris mei [illegible] bam, & timor [illegible] ac affuiſſet mihi, modo [illegible] fſ[illegible] [illegible] um miſi[illegible] e.*

Sicut Aquila ad protegendum nidum ſuum, & [illegible] volitans, extendens alas ſuas ſuſcepit eos, & aſſumpſit [illegible] pullos ſuos.

O[illegible] tendit per hæc multam [illegible] uram erga ip[illegible] o[illegible] [illegible] & voluiſſe ipſ[illegible] in al[illegible] inem [illegible] euehere, & ad ſummum virtutis [illegible] giu[illegible] dem dicunt [illegible] uilas n[illegible] rum circa prop[illegible] s [illegible] te am[illegible] tem, & eos alis ſuſcipere, & pau[illegible] ferre, met[illegible] M[illegible] ſes Aquilæ ſimi[illegible] dixiſſet Deum [illegible] Aquilam propt[illegible] os [illegible] inere ſuper humeris, & in [illegible] lrum [illegible] bleuar[illegible] ci[illegible] es efficere, præſidium, & adiumen[illegible] u[illegible] tem

Dominus ſolus duxit ipſos, & non erat cum eis Deus alienus.

Quemadmodum enim, inq[illegible] t [illegible] iunus Paulus, [illegible] *ſocietas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Be[illegible]*

Aſcendere fecit eos ſuper robur terræ.

Hoc eſt, ſublimiores ip[illegible] os terreſtribus f[illegible] v[illegible] Aquila inquit, ſuper ſummitatem terræ ſtat [illegible] v[illegible] hil humile [illegible] el abiectum ſentiens, volens.

Cibauit ipſos fructibus agrorum.

Nimirum ſpiritus, qui boni [illegible] lenſpl[illegible] ndun[illegible] & Domino benedic[illegible] nt, & intel[illegible] gibile man[illegible] vel etiam producunt.

Suxerunt mel de petra.

G Cæterum hæc ſpecies philoſophiæ, & ſimplici[illegible] & rebus neceſſariis contentæ, [illegible] optimum quidem habet, ſolitudinem. & in hac vt p[illegible] imum [illegible], & biquecum quibuſlibet ſimul ambulat, ſiq[illegible] n[illegible] ribus, & non in lo[illegible] o p[illegible] loſophia p[illegible] tae[illegible] dem nulla res arctare [illegible] ſſe [illegible] ſ[illegible] tudine[illegible] ciſſimam aquam ex lapide ipſis [illegible], q[illegible] tibus mellis dulcedini [illegible] eſſe [illegible] eſt. q[illegible] to labore defeſſi et[illegible] & itinere & v[illegible] h[illegible] tepes, in frigidos aquæ riuos inciderunt. gitur [illegible] uium [illegible] b oculo ponere v[illegible] quam vocauit, non tanquam aquæ naturam [illegible] me[illegible] tatam, ſed veluti v[illegible] ipt[illegible] tem [illegible] il[illegible] dulcedine. In terra autem pro[illegible] illionis aff[illegible] ræ [illegible] ctus largitus eſt, [illegible] patre namque [illegible] ſtrauit.

Et oleum ex ſaxo dur[illegible] mo.

I[illegible] a [illegible] ſecu[illegible] du [illegible] mas, & [illegible] m[illegible] iuu[illegible] bens [illegible] nem pu[illegible] [illegible] ct & gl[illegible] [illegible] ecu[illegible] u[illegible] *re[illegible] tem [illegible] lo.*

[illegible] rum boum, & lac ouium.

H[illegible] ntib[illegible] gruens eſt vt n[illegible] ius, *Vt in[illegible] ante in Chriſto lacte [illegible] potaui.* [illegible] q[illegible] qu[illegible] us ipſe A[illegible] lu[illegible] *Nunquid de [illegible] eſt Deo [illegible] an propter nos di[illegible] it, & reliqua.* [illegible] ius ſa[illegible] in Euange[illegible] [illegible] *[illegible] fiunt oues in medio lupo[illegible].* H[illegible] nunt, non [illegible] Moſe[illegible] n [illegible] [illegible] um Iſra[illegible] & [illegible] us. aue & Septu[illegible] [illegible] e[illegible] H[illegible] cum [illegible] nes

[illegible] Agnorum, & Arietum, filiorum taurorum, & [illegible]-

[illegible] lege in Leuitico [illegible] a lipe [illegible] at, [illegible] uauicatis [illegible] qui [illegible] ent, [illegible] ſit igitur ſan[illegible]um ad p[illegible] [illegible] do [illegible] [illegible] nt & *agni* per Chriſtu infantia [illegible] & *ari-etes* [illegible] ducente[illegible] *pili taurorum*, cum iuuen-ta [illegible] & [illegible] eruices [illegible] mittant.

[illegible] ad [illegible] cum renibus, & ſanguinem vuæ bibebant vinum.

[illegible] inquit, Chriſto p[illegible] ſtituit [illegible], & ſpiri ua-[illegible] a, & [illegible] ptoribus qui [illegible] ducebant, ſed etia[illegible] [illegible] c[illegible] e [illegible] ign eſſ[illegible] tanquam in figu-ra [illegible] s. n[illegible] *Adeps renum tritici*, ſpiritualis panis e[illegible] *ſanguis* [illegible] *vuæ*. eſt vinum ex vera vite expreſſum.

[illegible] dit Iacob, & ſatiatus eſt.

[illegible] lumone, *Anima ſatiata calcat fauum*. & [illegible] *Cum mel inueneris, comede quod ſatis eſt, ne quando ſatiatus, euomas illud*, neque [illegible] voluerunt ube-[illegible] a, [illegible] ſunt [illegible] tinerent, & concoque-rent & [illegible] percipere p[illegible] ent, ſed eoru[illegible] cor [illegible], & pingue, corpore iam ſuc[illegible] pleno, [illegible] & recal[illegible] trarunt velut p[illegible] tei, [illegible] conculcantes, & [illegible] nquam equi fre[illegible] [illegible] ntes, & [illegible] ces pedibus eos, qui [illegible] hibe-re v[illegible]

[illegible] rant dilectus impinguatus, & dilatatus.

[illegible] upemotuto bonorum abundans ab amore [illegible] tit.

Et reliquit Deum factorem ſuum, & receſſit a Deo ſalutari ſuo.

[illegible] unt enim ſe ipſi procul ab illo abſtraxi[illegible], ad ex-[illegible] deuenerunt neque illum vt opifi-[illegible] centes, neque vt patrem, & redemptorem ve-[illegible].

C

Irritauerunt me in Dijs alienis, in abominationibus eorum ad iracundiam concitauerunt, immolauerunt Dæmonijs, & non Deo, Dijs, quos ignorauerunt: noui & recentes venerunt, quos neſciuerunt patres eorum.

[illegible] mnia perinde ac opera Dei, Deo ſeruiunt, & ſub-[illegible] ſunt, ſed ſua peſſima electione, & ſtudiorum pra-[illegible] e[illegible] lienantur à Deo tanquam ſi non eſſent creatu-[illegible] ſubiectæ: ſic Diabolus, & immundum Dæmonu-[illegible] en à Deo defecit. Itidem & homines, qui [illegible] [illegible] unt: quandoquidem relinquentes vitæ fon-[illegible] mundi creatorem b[illegible] amq; largitorem, & [illegible] lis, qui ſeipſos [illegible] iungunt; irritaue-[illegible] ad [illegible] ſtam itam, quæ non [illegible] accipienda eſt, vt [illegible] Deus enim pati non poteſt, ſed humano mo[illegible] di[illegible] *Ira* enim *Dei* accipitur pro vindicta pe[illegible] *Abominationem* autem vocat Idolorum ſa-crificia, & volens docere quinam ſint iſti [illegible] alieni, ſub-iungit, *Sacrificabant Dæmonijs, & non Deo*, hoc eſt, pro Cre-

D

atore [illegible] s creatas adorabant, & pro e[illegible], qui largitus eſt [illegible] omnia [illegible] ona, colebant Deos malos, animarum e-uer[illegible] res, & c[illegible] ptores, f[illegible] nomina habentes, & Dei [illegible] n[illegible] tem in ſe ipſos traducentes, qui heri, [illegible] nudius ter-[illegible] effecti fuerunt, quique patribus eorum ignoti erant. [illegible] amque agnoſcebant dominum, & Deum altiſ-ſimum qui cœlum terramque condidit.

Deumque [illegible] genuit dereliquiſti, & oblitus es Dei nutrientis te.

S[illegible] eprehenſione plenus dictus ex perſona Moſis, [illegible] ipſis defe[illegible] tione [illegible] quod neque vt [illegible] eatorem [illegible] runt, neque vt be[illegible] auctorem, & altorem agnouer[illegible] n[illegible] do[illegible] aduc quod es, te deduxi verumetiam, [illegible] quod [illegible] ipſe enim de-d[illegible] tibi vi[illegible] primordi[illegible], [illegible] ſuper lar[illegible] eſt [illegible] impe-rium in omnia animalia.

[illegible]

Et vidit dominus, & ad iracundiam concitatus eſt.

Etenim Deus dicitur amoris inuidia laborare, non [illegible] ali[illegible] per[illegible] ationem putes eſſe in Deo (na[illegible] Deus [illegible] tur [illegible] poteſt) ſed vt amoris vehementia oſtendatur. [illegible] d[illegible] utem amoris Deus laborat, non vt [illegible] ſe aliquid [illegible] ueretur, ſed [illegible] os conſeruet ob quos amoris inuidiam [illegible] aber, ſi vero ſacræ literæ *Zelotem* eum nominant, nem[illegible]

[illegible] datur: no[illegible] enim diuina, & [illegible] natura [illegible] noſtræ [illegible] coadc[illegible] eſt, & ade[illegible] ſu-pramente [illegible] ſtur, vt [illegible] ſententiæ [illegible] & [illegible] nom pa[illegible] les [illegible] idem cuiuſlibet [illegible] ſunt in no-b[illegible] eiuſ[illegible] mus. [illegible] oſtra enim nat[illegible] pro-[illegible] & [illegible] lis ad pe[illegible] In Deo autem [illegible] tote iſti affe[illegible] cib[illegible], & [illegible] tro more accep[illegible] non qu[illegible] hoc mo-d[illegible] gantur: Deus enim [illegible] affectibus. Di-[illegible] clotes, [illegible] quod vi[illegible] [illegible] um, qui tem[illegible] gloriam [illegible] gnouerunt [illegible] eius, & in d[illegible] tuat.

E

[illegible] irritatus eſt propter iram filiorum ipſorum, & filiarum.

Cum videat Deus [illegible] nunquam corporeis oculis non enim c[illegible] eſt, neque formatus [illegible] & ſciat omnia, quæ fiunt ab [illegible] hominibus, atque quæ fiant, zelo quo-dam commotus ad vindic[illegible] m[illegible] ſio[illegible] um ipſorum & filiarũ ſurrexit. *Ira enim Dei* ac[illegible] ipie[illegible] a eſt m[illegible] us ad puniendũ.

F

Et dixit, auertam faciem meam ab ipſis, & oſtendam quid erit ipſis in nouiſſimis.

S[illegible] intelligendum eſt. Mali & perue[illegible] vſq[illegible] in hodiernum diem, qui talia committunt [illegible] c[illegible] ro ſunt, qui contra dominum noſtrum [illegible] C[illegible] ne freno inſanierunt, quibus etiam d[illegible], *Cum manus ex tenderetis ad me, auertam oculos meos à vobis, man[illegible] s enim [illegible] ra ſanguine plena ſunt*

Iſa. 1.

Quoniam generatio peruerſa eſt, & non eſt fides in iſ[illegible].

Huiuſmodi [illegible] etiam Saluator in euangel[illegible] us eſt, cum dixiſſe[illegible] ipſis, *Generatio incredula & peruerſa, quouſque vobiſcum ero[illegible] quouſque feram vos*[illegible] nihil enim [illegible] quod dicitur [illegible] eſt, quam quod faciem mean ab eis auertam: gener[illegible] io enim eſt infidelis, non fide [illegible], & à veritate euerſa. Nos autem ſimul cũ pſalmorum au-ctore [illegible] lamemus, *Ne auertas faciem tuam a nobis, & reliqua.*

Matt. 17
Pſal. [illegible]

Ipſi me [illegible] uocauerunt in eo, qui non erat Deus, & irritauerunt me in Idolis ipſorum, & ego prouocabo eos in eo, qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos.

G

Hoc modo vſus eſt beatus Paulus ſcribens a[illegible] [illegible]a-nos. *Stultos* autem nos vocauit, oſtendens nulla[illegible] fidei ſtultitiam: hoc enim & diuinus Apoſtolus [illegible]nquit, *[illegible] mus namque & nos olim ſtulti, incredibiles, errantes, ſeruientes con-cupiſcentijs, & voluptatibus varijs, & [illegible] in mali[illegible] & [illegible]-dia. odioſi, & nos inuicem odio habentes.* [illegible] ſeruum Deus conturbauit Iudæos, non [illegible] d[illegible] lore afficit ſeruitus, & [illegible], & temp[illegible] vt gentium religio, & ſplendor, pungit eos [illegible], & in inuidiam prouocat.

Tit. [illegible]

Quoniam ignis accenſus eſt ex furore meo, & comburet vſque ad inferos infimos.

Iuſtum contra peccatores motum oſtendit, non du-ce[illegible]rem ipſos ad correctionem vſque, ſed ad extremum interitum vſque ad portas [illegible] [illegible]um. [illegible] dixi, *Deus noſter eſt ignis conſumens*, qui impios vlciſcitur, & ſibi aduerſantes punit, quoties[illegible] nq; extolera[illegible] & pa-tientia Dei noluerint reſip[illegible] ere. Hoc igit[illegible] in lo[illegible] Iu-dæorum extremam pern[illegible] ciem vat[illegible] ur, q[illegible] R[illegible] manis perpeſſi ſunt, poſtquã in Chriſt[illegible] erunt, & poſtquam gentes vocatæ fuerunt.

H

Deuorabit terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet

Ignis per figuram acceptus omnem terrenam pruden-tiam abſorbet, & deuorabit eos, qui te[illegible] dediti ſunt, & [illegible] n[illegible] niet terræ fructus [illegible] ortationem, adul[illegible] um, [illegible] dolorum cultum, & reliqua: [illegible] enim ſun[illegible] n[illegible] fructus. Poteſt etiam *ignis* ſimpliciter intelligi pro hoc [illegible] treno. ſiquidem hoſte[illegible] Iudæorum [illegible] gionem di[illegible] piena & igni vaſtatam perd[illegible] nt, & om[illegible] a, q[illegible] ipſa ſun[illegible] *fun-damenta* autem *montium* poſſunt per figuram di[illegible] fun da-menta eorum, qui eor[illegible] ſunt. [illegible] & [illegible] ipe[illegible] in ſeculi [illegible] malos [illegible] qui [illegible] nabi[illegible] *[illegible] unda-menta montium* [illegible] a combuend[illegible] Dei, quando [illegible] bellicæ [illegible] & munitiſſimas contu[illegible] erint [illegible] tamẽ ho[illegible]

runt

A [illegible] ut Iosephus, qui extremam illius [illegible] narrat.

Congregabo in eos mala.

Quod [illegible] agunt insanabil[illegible] perma[illegible] tantiam & patientiam [illegible] rum condi[illegible]ntes [illegible]

Et sagittas meas [illegible]

Iob. 6. Sagittas [illegible] & cor[illegible] [illegible]

[illegible] in corpore [illegible] quarum [illegible]

N[illegible] R[illegible] D[illegible] unumel[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

B [illegible] *mersa* autem [illegible] [illegible] noctibus,

[illegible]

[illegible] *[illegible]*, est psalmus [illegible] orum, qui [illegible] ciens. [illegible] [illegible] unt animæ [illegible] indu[illegible] Deo, nul[illegible] entes [illegible] tamen [illegible] demin[illegible], quoniam [illegible] amplius est apud ipsos verbum [illegible], *morsum* [illegible] & fru-

Psal. 2. stra per aerem volantes, & [illegible] non cel[illegible] in his [illegible], vt inquit Dauid, *Me[illegible] funt [illegible]*

Dentes ferarum mittam in eos cum furore trahentium super terram.

Mittam [illegible] *Mosi* quando serpentes ad [illegible] sos misit, in[illegible] eos in solitudine. *Feras*, hostes intelligendum est, instar ferarum ipsos deuorantes, & quasi dentibus consumentes, cum sint praui, & nihil humanum ipsos ostendant, qui cum Dei præsentiam dereliquissent, & eorum affectibus dediti essent, [illegible] intelligibilibus deuorati sunt.

C *Foris orbabit eos gladius, & intus pauor.*

Ea, quæ in obsidione ac[illegible]id[illegible]unt, particulatim tragice deplorat, quemadmodum per Ieremiam & Ezechielem diuinus narrauit sermo. Nam hi quide[illegible] foris ab hostibus percussi. Illi vero intus timore, & morbo, & fa[illegible] corrup[illegible], [illegible] gladius prauos actus vlciscens, [illegible] ore cogitationibus patientes, [illegible] huiusmodi [illegible]: acutior enim est Dei sermo, & iudex cogitationum.

[illegible] cum virgine [illegible] cum consistutus fine.

Pe[illegible] ipsi [illegible] sunt, [illegible] & [illegible] omnium consensu peccatum [illegible] *An non vides*, inquit [illegible] *quid isti faciunt, & in*

Ierem. 7. *ciuitatibus Iuda* [illegible] secundum a[illegible]

Dixi, disper[illegible] ex hominibus memoriam eorum, [illegible] rent, [illegible] ne forte [illegible]

D *[illegible] & non dominus fe[illegible]*

[illegible]

[illegible]

[illegible] neque [illegible] am [illegible]

Quomodo vnum persequitur mille, [illegible] duo [illegible] mouent decem millia, [illegible] Deus vendid[illegible] dum non tradidit [illegible] non [illegible] Dij quos [illegible]

[illegible] est, [illegible] unt, & [illegible] timore [illegible] verlæ essent [illegible] hostes expu[illegible] [illegible] benter, hæc patiuntur. [illegible]

Ex vitibus Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum [illegible] vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis eorum [illegible] num [illegible] eorum, [illegible] serpentum in [illegible]

[illegible] beatu[illegible] [illegible] persona D[illegible], [illegible] *plantaui vineam quomodo [illegible] in amaritudinem [illegible]*

[illegible] tarum opera, & [illegible] genus illi [illegible] Ab[illegible] op[illegible] [illegible] Abrahæ [illegible] bolo [illegible].

Annon hæc omnia congregata sunt apud me, [illegible] thesauris meis?

Symmachus manifestius explanans, red[illegible] *ne hæc repositum est apud me* [illegible] rum [illegible] micidii, & quæ futura sunt aggredi rabie[illegible] orum Saluatorem. Veruntamen inquit, procrastin[illegible] libero arbitrio lu[illegible] do, actum expectans.

In die vltionis retribuam, & in tempore, cum labatur pes eorum.

Tunc enim inquit, ab ipsis pœnam [illegible], & [illegible] fecte interitum inferam, cum recte nolle[illegible] [illegible] a recta via diuertent, voluntarie obliqui effec[illegible] ad [illegible] dendum sanguinem.

Quoniam prope est dies perditionis eorum, & adsunt prompta vobis.

Vaticinationis spiritu [illegible] quæ mu[illegible] futura sunt, tanquam præsentia & proxima [illegible] tur, dicens prope esse di[illegible] [illegible]

Quoniam dominus iudicat populum suum, & in [illegible] solabitur.

Nam, inquit, prop[illegible] populum [illegible] psos damn[illegible] & [illegible] consi[illegible] *seruos [illegible]* hos dicit, [illegible] *mi, trabitur, & non in [illegible] populum suum [illegible]*

Vidit enim [illegible] & desi[illegible] in inductione, [illegible]

Inductio est [illegible] temput, per vnum [illegible] *Quid facies in die inductionis* [illegible] igitur [illegible] illud temp[illegible] & pœ[illegible] pendente [illegible] nul[illegible] habentes robur. [illegible] innia possum in Christo con[illegible] antem [illegible] faciam potentiam. Cæterum d[illegible] tates [illegible] ut potentiæ restrictio.

Et dixit dominus, [illegible] sunt Dij eorum, in quibus [illegible] de quorum [illegible] adipem comede[illegible] num libaminum. [illegible] & opitulentur vobis, [illegible]

Hæ & [illegible] & po[illegible] [illegible]

[illegible] hæc dixit dominus [illegible] quibus [illegible] non potuerunt [illegible] diamen, [illegible] ad Deo, quibus libant, & non [illegible] et reliqua.

Videte, videte, quoniam [illegible] & non est [illegible]

[illegible] quemad[illegible]

[illegible]

A [illegible] in v[illegible] m f[illegible] tacti, & [illegible] a pœnas in hac vita pe[illegible] tribu[illegible] [illegible] largiar, quæ [illegible] impier[illegible] F[illegible] miſerit [illegible] malum c[illegible] mmi[illegible] us viuificari per ec[illegible] lam fide[illegible], & per b[illegible] nas [illegible] nes. [illegible] bonus Deus o[illegible] dit, viuos effi[illegible] ner

Percutiam, & ego ſana[illegible], & non eſt qui eruat e[illegible] manibus meis.

[illegible] am pleocidi[illegible] & [illegible] tecteat [illegible] afflig[illegible] [illegible] rrigens, & animæ morbos ſanans, cum nullos pe[illegible] nitus me eos qui per [illegible] las liniunt, liberare poſſit.

[illegible] am leuabo in Cœlum manum meam, & iurabo dextera mea, & [illegible] uam, viuo ego in æternum.

B *[illegible] anus. [illegible] dextera patris* [illegible] s, per quem Cœlum fir[illegible] [illegible] am fundauit. Dextera [illegible] patris, [illegible] David, *Dextera domini fecit virtutem.* & rur[illegible] us, *M[illegible] ipit dextera tua.* Hæc autem claus[illegible] *[illegible] laui [illegible] manum meam*, ſimilis eſt illi, quod [illegible] beato D[illegible] *[illegible] altetur dextera tua.* Oportebat e[illegible] n[illegible] humanitate filium hominis [illegible], [illegible] q[illegible] nus autem eſt dextera, oſten[illegible] [illegible] n Deo[illegible], & [illegible] dem ſubſtantiæ, & v[illegible] [illegible] imperij & dominat[illegible] onis. Nam *[illegible] dext[illegible]* [illegible] at. *[illegible] eum non poterat per ma[illegible]* [illegible] inquit A[illegible] lus, *iurauit per ſemetipſum.* [illegible] ſubſtantiæ pat[illegible] s, & imago im[illegible] [illegible] patrem. Cæterum [illegible] & [illegible] viuentem [illegible] æte[illegible] cum dext[illegible] a, quam [illegible], hæc vero hen[illegible] [illegible] in vos animaduertam [illegible] eam dex[illegible] tam vi[illegible] [illegible] catis liben[illegible] ob meam [illegible] lun[illegible] [illegible] in [illegible] uniliaſſe pro[illegible], & inni[illegible] me ip[illegible] pien[illegible]

[illegible] tam acuam vt fulgur gladium meum. & accipiet iudici[illegible] um manus mea, & reddam vltionem hoſtibus meis, & his, qui ode[illegible] runt me, retribuam.

Gladium inquit vlciſcendi potentia[illegible], quandoqui[illegible] dem b[illegible] icum inſtrumentum, & ad hoſtes vlciſcendos accommodatus eſt gladius. ſed Dei gladius non cerni[illegible] [illegible] ſecundum ſpiritum eſt: inquit enim Vates, *inebri[illegible] atus eſt gladius domini vſque ad Cœlum.* hunc inquit, acuete [illegible] tem & eius claritatem oſtendens, & tūc om[illegible] us [illegible] ſtum erit, *& accipiet iudi cium manus:* quan[illegible] d[illegible] em tot[illegible] m iu[illegible] icium dedit filio vt omnes hono[illegible] [illegible] rent, quemadmodum patrem honorant, & po[illegible] [illegible] faciendi iudici[illegible] m, ſed quod iudicium [illegible] euangelio declarat, *Quoniam Princeps huius mundi iu[illegible] eſt* [illegible] quæ minime cerni poſſunt [illegible] & h[illegible] præsidem Diabolum, nos liberos [illegible]

Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus comedet car[illegible] nes.

[illegible] am cum I[illegible] dæos [illegible], qui in eum debacchati ſunt, [illegible] R[illegible] [illegible] un[illegible] [illegible] gittas [illegible] c, qu[illegible] [illegible] tu[illegible] m perpeſſi ſunt. eſt [illegible] adius ſecundum [illegible], R[illegible] manorum arm[illegible], quæ [illegible] animatæ [illegible] s deuorabant [illegible] conſumentia qu[illegible] que [illegible], *gladius [illegible] ſecundum ſpiritum eſt verbum [illegible]* inquit enim [illegible] *& [illegible] adium ſpiritus, quod eſt [illegible] Dei [illegible]* *[illegible] con[illegible] pſi, & deuorauit opera, quæ [illegible] unt. non [illegible] enim ſpiritus meus in ipſis [illegible] D[illegible] ipſi* [illegible] ogitati[illegible] & [illegible] u[illegible] q[illegible] m [illegible] conſum[illegible] pit, [illegible] es [illegible] effi[illegible] s.

A ſanguine occ[illegible] m & captiuitatis a[illegible] te principum gen[illegible] tium.

Mo[illegible] et & gladi[illegible] m & te[illegible] ſibilem, hunc [illegible] dem di[illegible] ſanguine [illegible] rum, [illegible] buerunt [illegible] in d[illegible] hū ve [illegible] [illegible] capi[illegible] *[illegible] cap[illegible] m principum gentium* eſt [illegible] [illegible] quæ ſu[illegible] ipſo [illegible] *[illegible] in nouiſſima die induet Deus gladi[illegible]* *[illegible] rtem, ſupra draconem ſerpentem.*

[illegible] aduenisset quod eſta[illegible] [illegible] potentiam [illegible] des in Cru[illegible] [illegible] ph[illegible] qu[illegible] [illegible] ſerat c[illegible] [illegible] principatum, [illegible] captiuos, de[illegible] h[illegible] minibu[illegible].

[illegible] cum eo, & adorent eum [illegible] Angeli Dei.

[illegible] voluptas eſt, cū [illegible] potentiæ effectu[illegible] cumque Diabo[illegible] lus [illegible] habens eneruatus, & homines ab an[illegible] tiquo [illegible] quæ [illegible] bat, [illegible], & [illegible] quadri[illegible] plu[illegible] d[illegible] Chriſtum. propter hæc [illegible] Angeli & [illegible] nes Cœlorum po[illegible] teſtatæ, [illegible] & pacem his, qu[illegible] propoſitam, & [illegible] om[illegible] nes C[illegible] eſſe, & [illegible] cum Cœ[illegible] eſſe, & ad[illegible] ant omnes [illegible] potentiā quot[illegible] Dei numera[illegible] nt, ſi [illegible] ſecun[illegible] dum S[illegible] vocem *gaudium in [illegible] lo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente ſit,* [illegible] hominum beneficio, & [illegible] lute.

F

Luc. 15.

[illegible] genti cum populo eius.

Exultate gentes cum populo eius: [illegible] quæ domus I[illegible] lis per[illegible] runt, aduenisſ[illegible] inquit [illegible] fus in euangelio dicit, *Et alias oues habeo, quæ [illegible] ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam a[illegible] et vnum ouile, & vnus paſtor.* [illegible] quit etiam [illegible] us, *Vt duos populos conderet in vnum nouum hominem, faciens pacem. & reconciliabit vtr[illegible] que in vno ſpiritu ad patrem.* Cæ[illegible] terum Aquila, pro [illegible] inquit, *Vnum efficiis gente po[illegible] pulum ei[illegible].*

Ioan. 10

Ephes. 2.

[illegible] forte faciant in ipſo omnes filij Dei.

Dictum eſt Hebræis ſcribente diuino Paul[illegible], *Nonne o[illegible] mnes ſunt ſpiritus miniſterij in adminiſtrationem miſsi propter e[illegible] os, qui futuri ſunt hæredes ſalutis?* Dixit & diuinus [illegible] *Immittet angelus domini in circuitu timentium eum, [illegible] eripiet eos.* Fortes igitur facite eos [illegible] ad [illegible] ac[illegible] cedunt, & tanquam con[illegible] honorate, ga[illegible] vnum peccatorem pœni[illegible] [illegible] que bona. Alibi autem ſic le[illegible], *Fortes faciant [illegible] omnes filij Dei. Filios autem Dei* intel[illegible] [illegible], & magiſtr[illegible] s eccleſiæ, qui poſt [illegible] fuerunt, qui [illegible] fortem [illegible] populum ſuis admonitio[illegible] nib[illegible] ſacræ ſcripturæ interpretationibus.

Heb. 1.

Pſal. 33

G

Quia ſanguinem filiorum ſuorum vlciſcetur, & vindictam re[illegible] tribuet ſuis hoſtibus. & his, qui oderunt ipſum, & purgabit domi[illegible] nus terram populi ſui.

Inquit in Euangel[illegible] dominus cum Iudæis [illegible] quens, *Et vos imp[illegible] te menſuram patrum veſtrorum, Serpentes genimina Vi[illegible] perarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Ideo di[illegible] ecce ego mitto ad v[illegible] Prophetas, & ſapientes, & ſcribas, [illegible] ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſyna[illegible] gis veſtris, & perſequimini de ciuitate in ciuitatem vt veniat ſuper v[illegible] omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine [illegible] iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occid[illegible] inter templum, & altare. amen amen [illegible] co vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.* Vind[illegible] tus eſt igitur ſa[illegible] guis, & ipſa metropolis ipſorum [illegible] ſa [illegible], templ[illegible] in [illegible] lo[illegible] quatum [illegible] & ipſi apu[illegible] ſunt & e[illegible] nes, & red[illegible] di[illegible] ipſi pro metuo [illegible] ab[illegible] pœnas peccatorum.

Matth. 23

H

CANTICVM ANNAE MATRIS SAMVELIS.

1. Reg. 2

CONFIRMATV M eſt cor meum in Domino, elatum eſt cor[illegible] nu meum in Deo meo.

Nim[illegible] de quando petit, vt daretur ſibi gratia pa[illegible] riendi filii. [illegible] canticum Annæ ad[illegible] dign[illegible] eſt: non ſolum en[illegible] laudauit largitorem o[illegible], quæ [illegible] cepit, [illegible] h[illegible] minum m[illegible] cuit, [illegible] [illegible] quam [illegible] [illegible] ne poſt partum vaticin[illegible] [illegible] [illegible] nque [illegible] one[illegible], & aſſump[illegible] [illegible] Chr[illegible] los, [illegible] u ſ n

[illegible]

A Apo[illegible] in nouiſſimo [illegible] inſuper Regnum ex [illegible] muneratione [illegible] Fortitudinem [illegible] quit, dabit Regi [illegible] Dauide [illegible] qui ſuerunt [illegible] ductu, permanſerunt. Præter [illegible] ſteri [illegible] Hannæ [illegible] *Sterilis peperit ſeptem*, [illegible] fœcunditatem Numerum [illegible] pronam [illegible] Quæ in re habebat [illegible] Iudæa, quæ [illegible] habuit [illegible] que Vate & [illegible] ſterilis [illegible].

Dil atatum eſt os meum ſuper inimicos meos, quia lætata ſum in ſalutari tuo.

[illegible] & ego [illegible] ſum [illegible] exprobr [illegible] quæ [illegible] quuntur, *Neglorieminí, neque loquamini* [illegible].

B *Quia non eſt ſanctus vt dominus & non eſt nullus, ſicut dominus noſter, & non eſt ſanctus præter te.*

[illegible] Deus [illegible] dos, ad [illegible] Dominum [illegible] fontem.

Neglorieminí, & ne loquamini ſublimia [illegible], neque exeat magniloquentia ex ore veſtro, quoniam Deus cognitionum dominus eſt, & Deus præparans exco [illegible] tationes ſuas.

Quoniam illudebatur à Phænanna, inſtro, inquit, Ne glorietur Phænanna ob humanas felicitates: omnes enim res & aduerſæ, & ſecundæ viciſſitudinem recipiunt, præſertim cum Deus volue [illegible].

Arcum fortium infirmatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore, repleti panibus egeni facti ſunt, & eſurientes dimiſerunt terram.

Omnia hæc contraria prædicta ſunt in Eccleſiam gentium, & Iudæorum Synagogam, conuerſo rerum ſtatu,

C *Act. 13.* & gratia ad gentes tranſlata: ex quo dixerunt diſcipuli Iudæis non credentibus, *Ecce vertimur ad gentes.*

Quoniam ſterilis peperit ſeptem, & quæ multa erat in filijs, infirmata eſt.

Septem poſuit pro *Multis*. & pro illis quotcunque ſatis eſſent ad faciendum perfectum numerum. nã totum tẽpus per ſeptenarium numerum procedit: etenim incipiens à prima die paulatim peruenit ad hebdomadam, deinde claudendo illic dierum numerum, rurſus redibit ad primariam.

Idem. *Septem*, id eſt multa, nam diuerſæ ſunt virtutes, & non vna tantum, ſed multæ, quarum matres ſunt animæ Dei ſtudioſæ.

Sic enim *Sterilis* quidem, hoc eſt, Eccleſia ex gentibus conflata peperit Septem: Synagoga vero quæ ante multis [illegible] filijs fœcunda erat, defecit, & plures filiis fuerunt mulieris deſertæ, quam illius quæ habet virum.

Theodo. Prædicit Eccleſiæ [illegible] quidem ſeptenarius numerus ſignum eſt multi[illegible] inter ſeptimanum dies totum tempus [illegible] implentur. *Quæ vero multa erat in filijs, infirmata eſt.* [illegible] dæa namque cum [illegible] os habuerit [illegible] tos, & iuſtos viros genuerit, [illegible] ſterilis effecta. *Septem* poſuit pro Multis. Hoc autem [illegible] nationi [illegible] fuit enim Anna [illegible] multorum filiorum & rurſus, *Septem* po[illegible] quotquot ſatis eſſent,

D *Didym.* [illegible] ab hiſtoria colligere poſſumus, [illegible] Anna peperit, Samuelem: quomodo igitur ſeptem dicat peperiſſe, paulo altius perſcrutemur. [illegible] ſentibus [illegible] magna laborabat [illegible] cum impia in mundo eſſet, neque ſpem habebat, nec veram [illegible] dogma pareret. Quæ [illegible] ſabbatiſmo [illegible] ſeptem perte[illegible] intellectus, & a[illegible] virtute [illegible]

[illegible] mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit.

[illegible] verbis [illegible]

[illegible] Chriſtus [illegible] dux, [illegible] etiam ad [illegible] ab In[illegible] animas [illegible] de cendit [illegible] reſurre[illegible] inſol [illegible] liberatas [illegible] tranſl[illegible]

Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & ſublimat: ſuſcitat a terra egenum, & ex ſtercore erigit pauperem.

[illegible] ſtura [illegible] Deo vocatus [illegible] quæ [illegible] quuntur [illegible].

Vt ſedeat cum Principibus populi, & ſolium gloriæ hæreditet.

[illegible] ſplendere [illegible].

Dans votum precanti, & benedixit annos iuſti: quoniam non ſoli viribus [illegible] in fortitudine ſua.

[illegible] mus

Dominus imbecillem facit aduerſarium eius, dominus ſanctus, ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & ne glorietur potens in potentia ſua, & ne glorietur diues in diuitijs ſuis.

Declarat Diaboli euerſionem.

Sed in hoc glorietur qui gloriatur, in intelligendo & cognoſcendo dominum, & in faciendo iudicium, & iuſtitiam in medio terræ.

Vt veritas doctrinæ ſe habet [illegible] enim dixit, *In hoc aliquis glorietur*, [illegible] cto agendo [illegible] gnoſcendo dominum, ſed primum tanquam [illegible] fundamentum fidem poſuit ſupra lapidem, qui eſt [illegible] ſtus dominus, & ſic vituturum ſubiunxit,

Dominus aſcendit in Cœlos, & intonuit.

Theod. Saluatoris noſtri aſſumptionem prædicit, & [illegible]

G ſancti aduentum, & eximia [illegible] Apoſtolicorũ [illegible] tum, hoc eſt, cœleſti [illegible] & ſu[illegible] dedit. Deus quando Samuel meſſ[illegible] tempore, cum præcipe[illegible] catus eſt, & voces per tonitrua horribiles [illegible] van[illegible] indicant.

Ipſe iudicabit extremitates terræ, cum nullus ſit.

Secundum domini Chriſti aduentum [illegible]

Idem. *Et dabit fortitudinem Regibus noſtris, & exaltabit cornu Chriſti ſui.*

Idem. Prædixit eius poſteros, qui ſe[illegible] dum, [illegible] tunt [illegible] à Dauide [illegible] ad tempus, quo in ſeruitutem abducti ſunt, durarunt.

CANTICVM ABACV[C]

Abac. 3.

DOMINE *audiui auditionem tuam, & timui.*

Cyrill. Oratio Chriſti myſterium perc[illegible] ad [illegible] nem nos trahens. Cæterum, inquit, *ipſum dominum audiuiſſe, timuiſſe* [illegible] *tuſſimus, & æqualitate patri eſſet, non rapinam* [illegible] *æqualem Deo, ſed ſe ipſum exinaniuit*, [illegible]

Conſideraui opera tua, & expaui.

[illegible] & cæcis [illegible] xitẽ [illegible]

In medio duorum animalium cognoſceris.

Duo [illegible] Chriſti figura [illegible] rat autem propitiatorium [illegible] bysſo circum [illegible] tuor columnis firmatum [illegible] Cherubim [illegible] an circa pro[illegible]

[illegible] & De[illegible]

[illegible] ebant.

[illegible] ap[illegible] uant [illegible] ra.

[illegible] tur [illegible] idem [illegible] cisti [illegible] ylter um & a lege & [illegible] tur tantum in nouissimis [illegible] ult[illegible] po-[illegible]

[illegible] erit tempus oſt[illegible] derit.

Nicola [illegible] I[illegible] s tempo[illegible] is secundum præſcriptum pa-[illegible] pietur dominus [illegible] qu[illegible] tate [illegible] & [illegible] ut eomne [illegible] a Nath[illegible].

[illegible] o dum conturbata fuer[illegible] anima mea, in ira miſericordia memor eris.

Gen. [illegible] I[illegible] qu[illegible] pronun[illegible] tam con[illegible] genus [illegible] A[illegible] tum *terra ei, & [illegible]* [illegible] hac co[illegible] urbau [illegible] Sed [illegible] quit

Psal. [illegible] *[illegible] nunt[illegible] in tra[illegible] erat, & ne[illegible] ecundum [illegible] [illegible] rat fu[illegible] nota*, sed secundum [illegible] m[illegible] [illegible] os [illegible] u duenit et, & mortem [illegible] is[illegible]

B *[illegible] he[illegible] n venies*

Cæteru[illegible] *man*, auste[illegible] explanatur [illegible] di at vero per [illegible] m [illegible] tiam in australibus partibus He-[illegible] æ.

[illegible] monte Pharan umbroſo, & condenſo.

[illegible] aran tui [illegible] e[illegible] u[illegible] lem vertus, significat [illegible] nam. *Montem vero umbroſum*, [illegible] [illegible] n[illegible] nat, propter alt[illegible] capita tan-[illegible] fe[illegible] quæ[illegible] u[illegible] s virtu-[illegible] ercet, q[illegible] tean & Ab[illegible] m, & poſteri [illegible] ſtudi[illegible] , ex quibus etiam C[illegible] tus ſecun-[illegible] o us eſt.

Heſych. [illegible] *ro um, [illegible] condenſum*, V rginem d[illegible] t: *condenſum* [illegible] mini [illegible] ab homine [illegible] *[illegible] Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & [illegible] obumbrabit tibi.*

Operuit cælos virtus eius & laus [illegible] plena eſt terra.

[illegible] e[illegible] g[illegible] a & dig[illegible] D[illegible] co[illegible] iens maior eſt [illegible] at quæ in c[illegible] principa-[illegible] & dominatio-[illegible]

C [illegible] ſpicipoteſt. [illegible] itoris [illegible] in Ange[illegible] [illegible] morem [illegible] itrantium, enim [illegible] forme [illegible] ve-[illegible] & [illegible] pl[illegible] r ſtantem cæleſtium: [illegible] m & [illegible] gl[illegible] totam [illegible] quan[illegible] Dæmonibus [illegible] no em con[illegible]

O[illegible] ſpl[illegible] eſt [illegible] rbum humanitatis [illegible] & [illegible] varietate [illegible] lend[illegible] [illegible] materia ſunt ſeparat[illegible] [illegible] bant.

[illegible] d[illegible] nam doctrinam, v[illegible] Euange-[illegible] Nam hæc [illegible]

D [illegible]

Extra[illegible]

H[illegible] ent, & [illegible] or mu[illegible] e[illegible] idem ſurſum & deorſum [illegible] lemus prædixerunt[illegible] l inquit pr[illegible] *[illegible] rem extend[illegible] ſſerimus.* Cæterum [illegible] quit [illegible] Ma[illegible] ſurrente [illegible] [illegible] prædi[illegible] Dæmonibus [illegible] *[illegible] tibi Nazarene veniſti ante tempus torquere nos* [illegible] el[illegible] s, per ipſa opera ſe e[illegible] voce [illegible] us, ſiue Deus [illegible]

E Marc. 1. [illegible]

[illegible] pre crudelitionem iuxta pedes eius.

Ibid. [illegible] di[illegible] diſti [illegible] quod [illegible] m poſt [illegible] qualiter [illegible] & [illegible] ut [illegible] d[illegible] in[illegible] in inter [illegible] autem [illegible] volu[illegible] vecem.

Stetit [illegible] terra, aſpexit, & [illegible] fecit ſunt gentes

Stetit [illegible] P[illegible] eſt Chr[illegible] qu[illegible] ta eſt terra [illegible] [illegible] *Stetit ſanguis* [illegible] eſt negotium [illegible] oc.

[illegible] ont mo[illegible]

F *Montes*, [illegible] potentias [illegible] quit, qui & [illegible] ctæ int, non ferentes eius o[illegible]

Liquefacti ſunt colles ſempiterni.

Colles [illegible] s præceptores ad tempus [illegible] propter ſublimitatem [illegible] d gnitate [illegible] u[illegible] tatem cul[illegible] as, et[illegible] nunc vid[illegible] [illegible] tempus minime p[illegible] die [illegible] igitur aduentu[illegible] potent[illegible] gentis Iudæor[illegible] quæ Chriſto [illegible] dicto [illegible] ſunt, [illegible] ſed [illegible] Iudæorum [illegible] præcr[illegible] nul cu[illegible] pe[illegible] ierunt, cum [illegible] noli [illegible] cruc[illegible] ixerunt.

Itinera eorum pro laboribus dicunt.

Cauſam p[illegible] ob quam colles liquef[illegible] ſunt. Cæterum [illegible] eſt ſen us, [illegible] ipſius Chr[illegible] doctrinas, quas a[illegible] ſe. Quoniam igitur [illegible] gente Iudæorum po[illegible] bons, & ærum[illegible] *[illegible] & omnis lex*, ha[illegible] anim[illegible] ſunt.

Matt. 11.

Tabernacula Aethiopum timebunt, & tento[illegible] terræ Madian.

Per gentes, quæ ſemper in Iſrael [illegible] bell[illegible] bat, [illegible] potentias dicit.

G Oſee [illegible]

N[illegible] iratus es [illegible] ſu[illegible] vestra via tua [illegible] ſuper [illegible]

Cum ul[illegible] Iſraelem [illegible] fl[illegible] ngu[illegible] nem conue[illegible] & etiam mare d[illegible] g[illegible] [illegible] modo non tedi[illegible] *Num fluminibus*, pro Nu[illegible] [illegible] ſuper equos [illegible] [illegible] Apoſtoli & Euangel[illegible] mod[illegible] gentibus ſalutem dedit, dec[illegible] ar inq[illegible] *[illegible] ſuper ſceptra* [illegible] princ[illegible] atus, & poteſtat[illegible] [illegible] regnabant. *arcum* [illegible] ciem [illegible] vo[illegible] per quos aduerſariorum aciem co[illegible] [illegible] prædicatores vocari per Zachariam inquit, *[illegible] intendere Iuda [illegible] arcum.*

Zach. 9.

[illegible] tatus tui ſalus extendens extendis arcum tuum [illegible] ſceptra dixit dominus.

H [illegible] qu[illegible] ctus Saluator per Apoſtolos [illegible] cel[illegible] Euangel[illegible] præ[illegible] it.

F[illegible] ſcindetur aqua.

Flumina [illegible] m vocat Hier[illegible] [illegible] ſ[illegible] erat [illegible]

Cyril. [illegible]

A [illegible] *te, & parturient populi.*

[illegible] am [illegible] nagoga coa[illegible] hiit, v[illegible] uium p[illegible] recepe[illegible] gentes in [illegible] tes gloriam ei[illegible] parturierunt, & [illegible] p[illegible] n [illegible] ſuam [illegible] q[illegible] ant, *Propter timorem tu-* Eſa. 26. *um domine in vt ro concepimus [illegible] parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſ[illegible].*

S a[illegible] aq[illegible] itiner[illegible] eius.

Eiuſdem [illegible] atur ap[illegible] ,[illegible] no & Sa[illegible]

Matth. 9 [illegible] *ſtellas [illegible] ates [illegible] pagos, docens in ſynagogis eorum.*

[illegible] abiſſus vocem ſuam.

Abyſſum [illegible] & [illegible] voce [illegible] ionem no[illegible]

A[illegible] eius.

Altitudinem cogitat onis abyſſi, eos qui inte[illegible] qui crediderunt [illegible] ignitate dicit, velut Re[illegible] & q[illegible] *Altitudo*, [illegible] tur inquit, *cogit[illegible] abyſſi*, [illegible] est [illegible] gemitum, qui cre[illegible] vocem d[illegible] tædictam, nimirum fidei. B

Exaltatus eſt Sol, & Luna ſtetit in or[illegible] ſuo.

Sol, dominus noſter [illegible] nominatur apud diuinam ſcriptur[illegible] m, [illegible] *Exorietur volentibus nomen meum Sol iuſtitia*. cum [illegible] exaltatus eſt Sol, honoratam[illegible] nobis [illegible] apud patrem, & Deum, tum *Luna*, hoc [illegible] baturm tenebricoſo loco [illegible] co[illegible] one, *ſtabit in ordine ſuo*: & q[illegible] illuſtrare [illegible] m, q[illegible] ſub cœlo [illegible] lucem.

Haſta tuæ [illegible].

Cyrill. Ephes. 6. *Haſtas* q[illegible] eſſe Apoſtolos inquit, arma veto ipſi[illegible] Dei, *In [illegible]* Apoſtolus *galeam ſalutis, ſcutum fidei, gladium ſpiritus & reliqua ad armaturam pertinentia, quæ geſtantes ſplendent.* Igitur *Haſta* [illegible] quu[illegible], id eſt, [illegible] diſcipuli [illegible] armis ſpl[illegible] dent, quæ à te ipſis data fuerunt.

In lucem [illegible] armorum tuorum.

Eiuſdem. Arma Chriſti Apoſt[illegible] ſunt [illegible] ferentes illis, qui per ipſos vocat[illegible] quod q[illegible] em facere poſſunt omnes homines, qui [illegible] fidei in [illegible] ſumunt: nam omnes ſagittas ignitas Diaboli extin[illegible] poſſunt.

In minis conculcabis terram.

Eiuſdem C Hoc eſt, Iudæorum terram. [illegible] enim quamlibet ipſius partem ob propria eorum peccata perdidit.

[illegible] in furore confringes gentes.

Eiuſdem. [illegible] eſt, gentes immundorum ſpirituum, quæ non terminitus

Egre[illegible] es in ſalutem populi tui.

Na[illegible] cauſa aduei[illegible] nigenit[illegible] ſalut[illegible] daret [illegible] qui [illegible] pſum vocati [illegible], quos & ſpiritus ſancti vn[illegible] ind[illegible]

[illegible] ſaluare Chriſtos tuos.

[illegible] enim [illegible] Chriſtus [illegible] ſe[illegible] euertiſſet, & [illegible] capit[illegible] hab[illegible] m contriuiſſet, & [illegible] potes[illegible] cum ipſo, ſeruauit ſuos *Chriſtos*, hoc eſt no[illegible] quo[illegible] pſo [illegible] perunxit quos etiam [illegible] n[illegible] participes, & [illegible] per ſeipſum cu[illegible]

[illegible] m D[illegible] hæc indicat quam [illegible] u p[illegible] ſerua[illegible] D [illegible] o [illegible] bcrnpetant [illegible] & penitus eua[illegible] & p[illegible] pedibu[illegible] put vſque.

Mi[illegible] in capita im[illegible] ſuorum mortem.

[illegible] quomodo ſuos Chriſtos er[illegible] quom[illegible] autem ſeruauit niſi prauis [illegible] mo[illegible] de[illegible] q[illegible] tus inuentores, & parte erant?

Excitaſti vinc[illegible] vſque ad collum tuu

C[illegible] ait iniquos [illegible] &[illegible] *que ad[illegible]*

P[illegible] aſi[illegible] potent[illegible] mouebunt[illegible]

[illegible] ne [illegible]

E [illegible] um [illegible]

[illegible] *Mo[illegible]*

[illegible] & [illegible] um [illegible] pt [illegible] du[illegible] erunt [illegible] ut d[illegible] d[illegible] n[illegible] u[illegible] e[illegible]: *Meum [illegible] vt faciam voluntatem eius [illegible] me, & per[illegible] eius opus.* S[illegible] In[illegible] & [illegible] o [illegible] tui [illegible] *Da ſeruis tuis [illegible] n tuum cum [illegible] a lo-* Act. 4. *qui.*

Et aſcen[illegible] ſti equos tuos turbantes aquas multas.

Sæpi[illegible] em *equos* a[illegible] p[illegible] te *Mare* [illegible] nant iantur q[illegible] ni[illegible] tud [illegible] dicat[illegible], tec[illegible] per [illegible] Ath[illegible] *annunciat omnibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant, eo quod ſtatuit diem in quo iudicaturus eſt orbem per iuſtitiam.* F

Mare [illegible] mundum [illegible] ut prop[illegible] am, & leuitatem huius lab[illegible] vitæ quia A[illegible] pedes aſcend[illegible] ntes, turbarum a[illegible] danas, & [illegible] bid[illegible] & d[illegible] paſſent, & d[illegible] ctrina [illegible] caſſent. *Equos* vero appel[illegible] q[illegible] uinum vehiculum fuerunt [illegible] multa & [illegible] pietatis dogmata [illegible]

Equus A[illegible] ob cu[illegible] cat. *Aquas mult[illegible]* pr[illegible] quæ per t[illegible] tum terrarum orbem ab e[illegible] unt.

Cuſtodiui, & timuit cor meum, a voce deprecationis labiorum meorum, & ingreſſus eſt tremor in oſſa mea, & ſub me [illegible] habitus meus, requieſcam in die tribulationis, cum [illegible] populum incolatus mei.

Solent Prophetæ *ſilentium*, & *cuſtodiam* num[illegible] luſtrationem ſpi[illegible] bus futuri abundabant. [illegible] futura, quæ ſecu[illegible] tempus [illegible] impietatem, quam [illegible] propterea ait, *timui, & conturbor, mea [illegible]* tempus in hoc[illegible] prehen[illegible] poſtquam c[illegible] peruenit [illegible] o mm[illegible] angebat [illegible] repugnantem p[illegible] m, aſcenſurum Ve[illegible] care, patet non [illegible] vnde di[illegible] te, *Incola ego ſum, & peregrinus, ſicut [illegible] mei.*

Propterea ficus non afferet fructum, & non erit germ[illegible] [illegible] mentietur opus oliuæ, & campi non facient [illegible] runt cibo oues, & non erunt boues in præ[illegible]

Tanquam qu[illegible] dam Vat[illegible] tamen [illegible] & in futuram [illegible] reſpondet [illegible] pe[illegible] & [illegible] m ſ[illegible] m[illegible] aians, [illegible] tibus, at [illegible] us, & [illegible] bu[illegible] nt [illegible] n [illegible] in [illegible]

Suc[illegible] illam, [illegible] quid [illegible] am oc[illegible] t p tet [illegible] *nea enim [illegible]* & [illegible] *[illegible] vocauit te Deus* qu[illegible] n[illegible] ce[illegible] q[illegible]

A ait, non inueniebatur in præceptis. Cæterum hæc omnia illis ac[illegible], [illegible] quod noluerunt recipere suam [illegible], & quæ est hæc, nisi Saluatoris nostri doctrina, ipse erat sanans contritos corde.

Ego autem in Domino exultabo, & lætabor in Deo Salutare meo. Dominus Deus meus potentia mea, & ordinabit pedes meos in perfectionem, & super excelsa aſcendere faciet me, vt vincam in cantu eius.

Ipſe Propheta propter Christi perſonam gaudens introducitur, exultationem ipſius Christum faciens, atque etiam potentiam: quandoquidem ipſe eſt fortitudo noſtra, & demonſtrabit aperte eius pedes in perfectum ordinem, hoc eſt, in ſecuritatem: per ipſum enim peruenimus ad pietatem, & ſecuritatem, atque exaltati ſumus, & inimicorum phalanges vincimus, continue in ipſum hymnos canentes, & hoc eſt illud, quod dixit, *Vt vincam in cantu tuo.*

Cap. 26.

ORATIO ESAIAE.

B *DE Nocte vigilauit ſpiritus meus ad te Deus, propterea lumen mandata tua ſunt ſuper terram.*

Cyrilli. Qui dicunt, ſperammus in nomine tuo, & in memoria, quatenus deſiderat anima noſtra, cantilenas de gratiarum actione proferunt, veluti de nocte, & tenebris ſe vigilare dicentes, perinde ac illuceſcat in ipſis quædam intellectualis dies.

Euſebii. Cantic. 5. Iuſti enim dormientes res diuinas meditantur, ſecundum illud dictum, *Ego dormio, & cor meum vigilat.*

Baſilii & Stephani. *Lux enim ſunt mandata tua*, quæ ignorantiæ tenebras diſcutiunt. *Noctem* vocat tempus ante humanitatem Domini: *diluculum* vero propheticam præſcientiam: quandoquidem dies ortus eſt diuinæ cognitionis, & ipſe Dominus lux vera & iuſtitiæ Sol nominatur.

Theodoreti. Conſentaneum eſt, vt animæ ſic affectæ feſtinent prima luce ad gratias agendas pro rebus præteritis, neque enim nox ad corporum quietem data poterit quieſcere facere dormientem, niſi in illo diſpoſitio fuerit: neceſſario igitur huiuſmodi animæ maturinum tempus præoccupat, vt & pro rebus præteritis gratias agit, & ad conſecutionem diem excipiendam ſe excitet. Verum à Dei mandatis piorum mentem illuſtrari patet: ſicut enim [illegible] Dei verbo alitur anima, ſic in omni mandato illuſtratur, & illuminatur.

Iuſtitiam diſcite habitantes ſuper terram.

Eiuſdem. C Cuilibet igitur ſtudium, & meditatio ſit iuſtitiam diſcere: non enim ſicut vnum quid rerum naturalium, ſic etiam hoc innatum eſt nobis vt ſine meditatione ipſam iuſtitiam habeamus, ſicut eſt videre, & ambulare, ſed cuilibet ſtudio opus eſt ad mentem ab iniuſtitia ſeiungendam, & ad iuſtitiam accipiendam: Ecce enim, qui cum impietate ſimul vitam ducunt, procul ſunt: nam fieri non poteſt vt inueniatur virtutis operarius, qui non iuſtitiam meditatus ſit. Simile eſt hoc Dauidis voci, *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis terram.*

Pſal. 48. Lex enim in literis inſtruebat ſolum Iſraelem ſecundum carnem: dominus autem noſter Ieſus Christus cum manſuetudinis rete explicaſſet, totam piſcatus eſt terram, quæ ſub cœlo eſt: merito igitur omnibus qui per totam terram ſunt conſulit, inquiens ipſos oportere diſcere iuſtitiam, quæ ab ipſo dictata eſt, hoc eſt, [illegible]

Cyrilli. D Oportebat enim his, qui ſemel cognouerunt, quod eius mandata ſunt lux ſuper terram, vt illius ſcientiam dare: ab ipſo igitur o Vos, *qui habitatis ſuper terram, iuſtitiam diſcite.*

Cyrilli. *Ceſſauit enim impius, non diſcet iuſtitiam, ſuper terram veritatem non faciet.*

Abibit enim, inquit, in interitum, & peribit, & quodammodo extinguetur: hoc enim puto hanc dictionem, *Ceſſauit* ſignificare: Quicunque ſcientiam euangelicæ iuſtitiæ non receperit, & qui non fecerit iuſtitiam. Sed veritatem rurſus vtpote in his conſuetudinis in Christo vocat, & cultum, & adorationem in ſpiritu, & veritate. Nam lex futurorum bonorum vmbram habens, & ſimulachrum futurarum rerum, non autem veritate

E Euſebii. erat: Christus autem & eius oracula iure cenſeri poſſunt iuſtitia, & veritas. Pro *Ceſſauit impius*, Aquila, & Theodotion, *Miſericordiam conſecutus eſt impius*, interpretati ſunt, adhortatur autem ſermo, vt ij, qui impietate laborant, ad pœnitentiam quamprimum feſtinent.

Et paulo poſt. Confidimus autem cum Deus benignus ſit, etiam eos, qui in impietatibus deprehenſi fuerint, ſi pœnitentia ducti fuerint, miſericordiam conſecuturos, ſi quis autem præconio non obedierit, nec didicerit iuſtitiam, nec veritatem operatus fuerit, tolletur ex viuentibus, & non videbit gloriam domini.

Theodoreti. Nam Diaboli tyrannide per domini aduentum euerſa, facilior fuit virtutis executio: ille autem nihil inde emolumenti percepit.

Tollatur impius, ne videat gloriam eius.

Cyrilli. Theodoreti. Ioan. 8. Idem 3. Huiuſmodi eſt illud à Christo Iudæorum populis dictum, *Amen amen dico vobis, niſi credideritis, quoniam ego ſum, in peccatis veſtris moriemini.* & rurſus, *Qui credit in filium, non condemnatur, qui autem non crediderit, iam iudicatus eſt, quoniam non credidit in nomine vnigeniti filij Dei.* qui autem ſemel condemnatus eſt, & in proprijs peccatis mortuus eſt, quomodo videre poterit gloriam domini? non enim ſimul cum Christo erit, & qui nullo pacto eius gloriæ ſuit particeps, ſanctorum non videbit ſortem: quandoquidem perfectam lucem ſanctis paratam haudquaquam cernet.

Theodoreti Heracleuſis. F Accipiuntur hæc etiam in Diabolum, & in ingratos Iudæos, qui multis beneficiis affecti, adhuc mentis oculos claudere pergunt. Nam cum dominus noſter Ieſus Christus adueniſſet, & gentes credidiſſent, iſti non modo erga beneficij auctorem ingrati fuerunt, verumetiam plano et lo accenſi, conburi maluerunt, quam gentes [illegible] conſecutas cernere.

Domine excelſum tuum brachium, & non cognouerunt, cognoſcentes vero confuſi erunt.

Brachium autem *Dei, & patris*, nuncupat viuentem eius potentiam, & eiuſdem ſubſtantiæ, hoc eſt, filium, quem vt hominem in cruce Iudæi affixerunt, quando nobiſcum fuit, poſtquam autem e mortuis reuixit morti imperio [illegible], tunc vix cognouerunt Deum fuiſſe in carne [illegible]

Eiuſdem. Nam cum [illegible] ſublimis eſſet, non cognouerunt Iudæi, ſed videntes hominem, non intellexerunt Deum eſſe in forma ſecundum nos, & ſeipſum exinaniſſe, formam ſerui accepta.

Eiuſdem. G Dignitate enim propriæ excellentiæ, & tanquam in gloria Deo competente magnus, & ſublime, & omnipotens eſt [illegible] brachium, hoc eſt, Dei Verbum, per quod omnia facta ſunt, quoniam enim cum in carne apparuit, ignorarunt eius gloriam, atque erubeſcant, ait, quoniam verbum Dei vitæ auctorem non didicerunt, quoniam modo ipſi enim vitæ principem interfecerunt, & ſanctum Iſrael negarunt, poſtquam autem cum mortis vincula perfregiſſet, tertia die Christus in vitam redijt, hunc cognouerunt potiſſimum Iudæorum Principes.

Euſebii. Cum enim impij demiſſi, & abiecti eſſent, & longe a Dei cognitione diſtarent, in tenebris ſuæ ignorantiæ verſabantur: ſed cum vniuerſis ſcientiæ prædis altum brachium vidiſſent, quod olim ipſum vt eum, qui non eſt, execrabantur, ab hac dementia ceſſabunt, rubore ſuffuſi.

Zelus accipiet populum imperitum.

Eiuſdem. Tacite innuit eos, qui ex circumciſione erant, qui per Christum gratiam minime acceperunt.

Cyrilli. H Quoniam enim ſcelerati quidem ipſi facti ſunt, & à ſpe in Christo deiecti, & a promiſſionibus alieni declarati ſunt, acceptæ vero fuerunt gentes hac de cauſa miſeri conſumuntur zelo, & veluti ab igne abſumuntur, videlicet igne inuidiæ.

Theodoreti. Roman. 10. Iudæos indicat per *Zelum*, videlicet, cum cruci dominum confixiſſent: hoc & diuinus inquit Apoſtolus, *Teſtificor enim eis, quoniam Zelum Dei habent, ſed non ſecundum cognitionem.*

A *Et nunc ignis aduerſarios comedit.*

Eiuſdem. Quoniam lucem n[illegible] accep[illegible] prodiderunt, tanquam ſententiæ d[illegible] reprobi [illegible], *Item*
Matth. 5. *ignem æternam, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius.*

Domine Deus noſter da nobis pacem: omnia enim reddidiſti nobis.

Cyrilli. Da igitur nobis domine, v[illegible] pacem habeamus, vtque de medio ſublato impuro, & [illegible] ſtabili peccato, vnum tecum eſſe [illegible] amur ſecundum [illegible] per mediatorem Chriſtum, huiuſmodi eſt illud per Pauli vocem recte dictum, *Iuſtificati igitur ex fide pacem habemus*
Roman. 5. *ad Deum, per dominum noſtrum, & Saluatorem Ieſum Chriſtum.*

Rurſus. Videlicet, petentibus ipſum Chriſtum: *ipſe enim eſt pax noſtra* ſecundum [illegible] ſcripturas, & per ipſum cum Deo & patre coniuncti ſumus, videlicet per ſan[illegible] ſecundum ſpiritum: eſt autem ea diuinitus data, & [illegible] & per cœleſtem liberalitatem prouenient.

Rurſus B Si enim, inquit, la[illegible] eris nobis pacem, omnium bonorum pleni erimus, & reputabimus a te perfecta gratiarum communicationem.

Euſebii. Nam bona quidem ſunt omnia alia, quæ à te conceduntur, ſed nullum maius donum à te [illegible] abemus, quam pacem erga nos ipſos, vt ſine ſeditione tecum ſimus, & anima noſtra tecum pacata cuſto[illegible] hoc autem fieri poteſt, ſi dignatus fue[illegible]is nos tui ipſius propriam poſſeſſionem efficere, quoniam & [illegible] alium ſcimus, & ſolo nomini tuo cunt[illegible] Quoniam igitur neminem alium in vita poſſe[illegible] præter te, iure precamur, vt mereamur eſſe tua par[illegible], & hæreditas.

Theodoretu. Hic compenſationem dicit propter pœnam inflictam pro merito peccatorum, nobis autem iuſte [illegible] illorum vniuerſum pœnam pendentibus, & tanquam [illegible] rum perſolnentibus, redde nobis [illegible] tum, neque enim alius erit noſtra medicina, niſi [illegible] tus tuus filius ſuper te[illegible] aduenien[illegible] Tuum imperium amplexi ſumus, ne excidamus à tua prudentia, neminem [illegible] alium nouimus Deum: & hæc Eunomii dementiam redarguunt, quomodo enim dicere poterit,
C præter te alium non nou[illegible]

Domine Deus noſter poſſide nos, Domine extra te alium non cognoſcimus, nomen tuum nominamus.

Cyrilli. Nam templi[illegible] eſſe oportet, & Deo ſoli coniunctos, & pacatos cum ipſo, vt & ipſum ſolum cognoſcamus, nec aliud pe[illegible] Dei nomen [illegible] lingua [illegible], ipſum enim ſolum nominare oportet, quoniam ipſe eſt ſuper nos Deus & natura, & veritate.

Theodoretu. 5 O[illegible] quippe imperium Deo congruere; cuilibet [illegible] eſt, & nemo ſuſpicari poſſet extra De[illegible] imperium aliquos eſſe. Hæc igitur [illegible], *Poſſide nos*, hoc dicit, quoniam cum per [illegible] tui filij aduentum nos redemiſſes, f[illegible] feciſti, & vendi[illegible], nos inquam, [illegible] mortuo[illegible] nos igitur inquit, tui ſumus domine, & tu noſtra poſſeſſio es.

Ezech. 18. Qui vero [illegible] ſub peccata ſe ipſos mancipatum, & propterea mortui ſecundum animas effecti ſunt, *Anima enim quæ peccauerit, ipſa morietur* ſempiternam vitam [illegible] promiſſam haudquaquam cernent, neque medici aliunde [illegible] tempore ad ſalutem eis opem ferre poterunt, [illegible] eorum [illegible] ipſum erigere, [illegible] enim tu[illegible] gnus, [illegible] & iuſtus ad in-
D te[illegible] condemnaſti, quis medicorum ſeruare poterit?

Mortui vitam non videbunt.

Quoniam autem [illegible] ſermonem ſuo ordine ire, & [illegible] veritatis declarat[illegible] pum, illud neceſſario [illegible] Mortui al[illegible] qui ſunt & minime penitus ſe[illegible] carnem, p[illegible] mundan[illegible] voluptatibus mortu[illegible], vitam tan[illegible] in Chriſto, & euangelicam [illegible] ibentes, [illegible] quit, tales minime par[illegible] ſunt vitæ, vel gr[illegible] quæ eſt cauſa vitæ, [illegible] natura & [illegible] eum, qui [illegible] nom[illegible] hu[illegible] entes, *Domi[illegible] tra te a[illegible] non nouimus*, [illegible] neceſ[illegible] hæc

[illegible] *Mortui vitam non videbunt*, hoc eſt, [illegible]

Qui enim mortui ſunt ob peccata, haud [illegible] videbunt. Na[illegible] ſecundum [illegible] mortu[illegible] & mo[illegible], qui [illegible] membra [illegible] mortificant [illegible] cogitationes ſecun[illegible] Dei [illegible] hoc in loco [illegible] men o[illegible], nimirum de his, q[illegible] vitam [illegible] habiturum [illegible] mortuos [illegible] De[illegible] mu[illegible] peccatoru[illegible] quin [illegible] [illegible] eſt cauſa vitæ, [illegible] be[illegible] Deus [illegible] tes. *Mortuos* [illegible], bonis operibus [illegible] ſi enim & dominus inquit [illegible] *mortui* [illegible] *ſepelire mortuos ſuos.* (Matth. 8.)

Ex epiſtola Seueri ad Con[illegible].

Ob[illegible] eius, qui propter n[illegible] humanitatem [illegible] cepit, & paſſus eſt in carne, & ex mo[illegible] in [illegible] dij, & huius [illegible] primitias la[illegible] tus eſt, [illegible] non poterat, fieri poteſt & mortuum vitam redeun[illegible]

Nec medici reſurgere facient.

Sine aute te, qui ab animi morbis liberant eos, qui [illegible] ipſos inciderũt, qui *medici ſpiritales* merito dici po[illegible] nullum [illegible] morbi eripere p[illegible] ſſunt. *Medicos veru ſp*[illegible] d[illegible] ſanctos prophetas & Apoſtolos, & [illegible] ſti, qui per ſupernam gratiam, & per mi[illegible] ſtrum [illegible] F in ſp[illegible] quod ſanare poteſt, a p[illegible] cato, & a Diabolo [illegible] ceratos curant. Cæterum [illegible] eſt aliud [illegible] ſermonem nobis [illegible] Nam cum dominus [illegible] Ieſus Chriſtus eius [illegible] gratiæ, [illegible] ſe ipſum o[illegible] mor[illegible] & eos, qui [illegible] morbis laborabant. [illegible] Sed cum eſſe [illegible] autoritate [illegible] quatorum, n[illegible] honoratus fuit [illegible], ſuo tan[illegible] perſequebant[illegible] & [illegible] eorum Pr[illegible] præceptores. Qu[illegible] extrate, au[illegible] quaqu[illegible] poſſe[illegible], tu enim es, [illegible] viuos efficere potes [illegible] a monumen[illegible] excitare poteſt, quo[illegible] excitatis & poſt hæc [illegible] perfidia perſiſt[illegible] ſunt & morte [illegible] ſunt [illegible] ter, quos par erat ant[illegible] credere. *Omnia enim a* [illegible] G *ſunt, & ipſe fuit ex terra medicinam*, ſecundum quod [illegible] ptum eſt

Propterea induxiſti & perdidiſti.

Indicat hoc quod profuſa benignitate Deus temp[illegible] eorum vitæ intercidit ne in diuturnum tempus permanentes, cum malitia ſimul extendantur, & eorum prauitatem augeant. Deus enim per ſuam bonitatem & tempora præſiniit ad pœnam, huius quidem poſt centum [illegible] ginti annus, ſicut fuit & tempore diluuij, [illegible] ſexaginta, & per hunc ipſum Vatem ac tempus p[illegible] ſcriptum pœnam induci[illegible] [illegible] ipſis pec[illegible] & ceſſ[illegible] faciens eos à prauitate, qui pœ[illegible] ſunt: propterea inquit in quinqu[illegible] quart[illegible] mo, *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſu*[illegible], & [illegible] (Psal. 101.) ſus, *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum.*

Et ſuſtuliſti omne maſculum eorum.

Pro, *Omne maſculum.* Symmachus, *Omnem memo*[illegible] (Eiuſdem.) H *eorum*: & Aquila, & Theod[illegible], *Omnem comm*[illegible] *nem eorum*, interpretati ſunt [illegible] huius memoriam videlicet Iud[illegible] tempore [illegible] tem diceretur, *Omne maſculum eorum*, [illegible] tem ſermo inſert, tanquam fore [illegible] pec[illegible] nime euaneſcant, neque peni[illegible] fructus eorum, hoc eſt, prauæ [illegible] ma pepere[illegible], quæque per verbu[illegible] *Maſculum* [illegible] tur: has enim abol[illegible] ndas eſſe [illegible], hoc eſt, [illegible] tem ſexum, nam maſculus fœmina longe p[illegible] eſt.

Maſculos fortaſſe nun[illegible] patens, [illegible] reſerant, no[illegible] por[illegible] mandi[illegible] datorum quæ in leg[illegible] præ[illegible] erant

A Et paulo post. Puniuit igitur merito *Maſ[illegible]lum*, hoc eſt, Iudæi præcellentes, & cæteris honoratiores, tanquam ob fortitudinem ſpiritus incedebant autem in non [illegible] tantum ſecundum legem, quibus [illegible] ule, vt mala ad[illegible] uogant[illegible]: non modo enim ex[illegible] ſerunt à familiaritate, quam [illegible] cum Deo habebant, cum in Chriſt[illegible] debachati eſſent, ſed etiam bell[illegible] at[illegible] fuerunt, & in [illegible] ala[illegible] tate inci[illegible] erunt, quæ md[illegible] ei ſo[illegible] e[illegible]: vaſtatæ [illegible] tum regi[illegible] ne, & pe[illegible] tus e[illegible] [illegible] Porro quos maſcu[illegible] os dixit, eoſdem [illegible] oſus nunc [illegible] eluti a[illegible] præſtantiores, & ex[illegible] llentiores, eu quod [illegible] dot[illegible] oria [illegible] onati fuerint.

Appone [illegible] mala domine, appone mala glorioſis terræ.

Euſebii. *Mala* q[illegible] nequ[illegible] apud alio, Interpretes, neque apud Heb[illegible] cum ex[illegible] pl[illegible] inuenimus, [illegible] d apud omnes expoſitores ſic legi[illegible] *Appoſ[illegible] ſ[illegible] gentis, in qua gloria celebratus e[illegible]* Cum [illegible] in om[illegible] p[illegible] ratores vnico conſenſu ſic legan[illegible] quum eſt, vt nos cogitemus, quid appoſuerit g[illegible] Qu[illegible] quidem [illegible] verbis Saluatoris noſtri

Matth. 25. int[illegible] lige[illegible] quid[illegible] it, *Omni [illegible] abenti dabitur, & cumulabitur* [illegible] tur, qui res b[illegible] n[illegible] h[illegible] bent, ad[illegible] t[illegible] a, quæ ab ipſo conſeruat[illegible] a ſunt *ne o[illegible] non vidit, nec auris audiuit,*

B *n[illegible] in cor hominis aſcend[illegible] runt* [illegible] em, qui ſu[illegible] e extulerunt, rurſu apponet [illegible] orum uperibus reſpondentes.

Theodoretus. Hoc in loco d[illegible] it *Mala*, [illegible] in ea, quæ [illegible] acti[illegible] ne conſiſtunt. [illegible] de a, quæ ipſos male habea[illegible]: ſic enim accipi tur, quando audiens, *Poſt dem mala*, ſigni[illegible] at igitur, faſtum[illegible] rum, qui glorioſi dicebant [illegible] per affl[illegible] tiones tollen[illegible] lum eſt.

Domine in a[illegible]fli[illegible]tione recordati ſumus tui: in afflictione parua caſtigatio tua nobis.

Cum ob ſummam beneuolentiam [illegible] Deum ſanctus Vat[illegible] ommotus eſſet contra I[illegible] [illegible] m inſolentiam, dixiſſetque, *Appone mala omnibus glorioſis terræ;* nunc [illegible] cat[illegible], ne pe[illegible] cato [illegible] miſericordiam conſequant[illegible] d in afflictione pe[illegible] maneant [illegible] uandoquidem calamitates nobis ſup[illegible] rue[illegible] te[illegible] ſunt [illegible] iſſa, vt Dei memores ſimus: aff[illegible] tio eo magit nos in Deum, & in agnitionem noſtrorum errorum, in afflictione namque paululum caſt[illegible] mur.

Theodoretus. Cum [illegible] ſten[illegible] et miſerias perſequentium, oſtendi[illegible] nun[illegible] vtilitatem eorum, qui perſecutionem patiuntur:

Rom. 5. *aff[illegible] venim,* ſecundum Paulum, *patientiam parit, patientia vero probationem, probatio autem ſpem, ſpes vero non confundit.*

Euſebii. C [illegible] ut iam Proph[illegible] ta præuidet locum, vbi generale Iudici[illegible] ſ[illegible] tutum eſt, per inde ac Iudicio & T[illegible] bunali dign[illegible] a[illegible] f[illegible] x[illegible] n his rebus quas videt, merito mo[illegible] loq[illegible] lem[illegible] nſie tur, [illegible] odo preca[illegible] ur, m[illegible] do g[illegible] [illegible] [illegible] d[illegible] a [illegible] munerationes, q[illegible] Deo dignis [illegible] n [illegible] largie[illegible] x [illegible] nt modo ve[illegible] enumerat ſupp[illegible] cia [illegible] æ ipſ[illegible] s inn[illegible] nent. Omnia autem hæc per ſua diui[illegible] a volu[illegible] ma n[illegible] bis oſtendit, vt inſtruamur, diſceri[illegible] mn[illegible] [illegible] ipſe diuino ſp[illegible] tu aff[illegible] tus cogno[illegible] un[illegible] [illegible] ut inquit [illegible] ndo tempu[illegible] t[illegible] u domine, [illegible] ntes per via[illegible] angu[illegible] am, & aff[illegible] onis plenam, [illegible] te pugnabamus [illegible] atque in afflictione illa nun[illegible] ot immemores, ſed ab eadem [illegible] ua memoria [illegible] trilitet ſuſtinebamus, adeo vt dicere- [illegible] ſed non anguſtati, perſecutionem pa[illegible] non pereuntes. Per hanc igitur afflictionem corrig[illegible] entes, quod *quem diligit dominum, corrigit.*

Et ſicut parturiens appropinquat ad partum, & ob dolorem ſuum clamat.

D Euſebii. Prop[illegible]erea nos o[illegible] em laborem perferei[illegible] tes [illegible] ſimiles fuimus mulieri pa[illegible] [illegible] ur, & cl[illegible] more [illegible] demi[illegible] dum laborat [illegible] lucem ed[illegible] te[illegible] id, quod in vtero [illegible] ceptum e[illegible]. Sic e[illegible] m & nos facti ſumus ru[illegible] d[illegible] o [illegible] qua idquidem l[illegible] bentes intus in noſtra anima vnigenitum tuum [illegible] bum, tu[illegible] temque tuæ pietatis à te in nobis ſeminatum; omnes abor[illegible] generoſe pe[illegible] imu[illegible], calamitat[illegible] ue quæ nobis inſliguntur fortiter ſuſtine[illegible] tes, ne per abortum abijciamus tuum di[illegible] le[illegible] [illegible] nobis conceptum timoremque diuinum

abs te in nobis diſſeminatum, etenim vi[illegible] iter tol- E
rando, ſpe non decidimus, ſed ſpiritum ſalutis peperimus.

Sic [illegible] acti ſumus dilecto tuo.

Dilectum hic Saluatorem noſtrum vocat, nam ex quo virgo d[illegible] nt pepetiſſe ſecundum vaticinationem, vbique opportune mentionem de puero facit. Quoniam igitur [illegible] qoit, noſtræ res ſic ſe habent, vt per magna ſupplicia debitum exoluamus, opus eſt deinceps nobis gratia tui dilecti, qui noſtras finiat calamitates.

Per quem timorem tuum Domine in vtero concepimus.

Nos, inquam concepimus, qui ob amorem erga Deu diximus [illegible] la v[illegible] rba, *Sic facti ſumus dilecto patri.* Manifeſtum eſt autem nos, ſi Ch[illegible] iſto pr[illegible] denter adhæſerimus, parturituros eſſe inſtar mulieres parturientis, vt hac ſermonis figura vtamur. Atqui tnqui, concepiſſe in vtero, & ſpiritum ſalutis pe[illegible] riſſe ijs, qui ſuper terram ſunt. Conuenit autem po[illegible] t hic ſermo, vt dix[illegible], Prophetis, & Apoſtol[illegible], & Euangeliſtis, qui quidem abundantes gra[illegible] cœleſti doctrinæ, & recipientes veluti quædam cœleſtia ſemina, pepererunt ſpiritum ſalutis ijs, qui ſuper terram ſ[illegible] n, hoc eſt, doctrinam in ſpiritu, quæ vita F
eſt rerum æternarum conci[illegible] iatrix. *Spiritum* igitur *ſalutis*, Euangelicum præconium nuncupauit.

Eiuſdem. Timor Dei fœcundam reddit hominis naturam, & motum concupiſcentiæ, qui ex carne conſurgit, compe[illegible] Mulieris vtero enim ſimilis eſt humana mens, quæ quidem ſi [illegible] ceperit a Deo pietatis ſemina, parit omnino bonos fructus. [illegible] gitur fœcundi ſunt, qui Chriſto adhærent. pariunt namque veluti myſtico vtero fructus vt dix[illegible] bonos.

Theodoretus. Vt alij. Oſtendit vtilitatem, quæ ex minis Dei percipitur. Accipientes enim ti[illegible] morem tuum, veluti bonum ſemen, & hunc in vtero [illegible] eſtantes, opportuno tempore ſalutem reportabimus [illegible] cum adhuc ſumus in terra, tempu[illegible] pœnitentiæ [illegible] argitus nequaquam condigna pœna nus de medio tollens, ſed permittens, vt conuertamur ad ſalutem.

Theodoretus. [illegible] oniam enim comparatunt ſe ipſos parturie[illegible] t mu[illegible] ieri, merito oſtenderunt fructum dolorum partus. *Spiritum enim* inquit, *ſalutis peperimus, quem feciſti ſuper terram*, hoc eſt, quem ipſi t[illegible] ræ largitus es: non enim ſpiritum in terra fecit, ſed per ſpiritum ſalutem in terra operatus eſt.

Et parturiuimus & peperimus ſpiritum ſalutis tuæ, quem fecimus ſuper terram.

Seueri. G Sic enim *ſterilis*, id eſt, eccleſia è gentibus conflata peperit ſeptem: nam Synagoga quæ filijs prius fœcunda erat, infirmata eſt, & plures filij fuerunt mulieris deſertæ, quam illius, quæ habebat virum.

Euſebii. Finis enim conceptionis tui dilecti, tuique timoris ſalus fuit noſtri ſpiritus, quem quidem cum peperiſſemus, notum fecimus omnibus mortalibus, qui ſuper terram ſunt, ipſos quoque vtilitatem percepturos, ſi didicerint eadem, quæ nos didicimus, & ſi nos imitati fuerint, & conceperint ex timore Dei, & pepererint ſpiritum ſalutis. Qui enim hunc timorem non habuerin[illegible], neque pepererunt ſpiritum, ſed ſteriles permanſerint, excident à tua ſpe. Qui vero ex tua hæreditate ſunt, quique propter te omnes afflict[illegible] ones perferunt, licet vſque ad mortem certent cum peccato, tamen nullo modo ex[illegible] dent ab æterna vita.

Non cademus, ſed cadent qui habitant ſuper terram.

H Prudentia ſanctorum virorum admiratione digna eſt, cogitant enim ſemper quomodo t[illegible] llatur id quod contrarium videtur verbis, quæ nobis dixerunt. Q[illegible] niam igitur dicebant viri ſancti ſe peperiſſ[illegible] ſpiritum ſalutis ijs, qui ſuper terram ſunt, iſti autem [illegible] ident [illegible] tem; veluti ſi quis diceret, quænam vtilitas n[illegible] bis eſt diuinorum ſermonum? & vbi eſt iſte ſpiritus ſalutis? mortui [illegible] enim qu[illegible] ſuper terram ſunt [illegible] merito ap[illegible] giam faciunt, & dicunt, *Reſurgent mortui. gratia quidem Dei* vt dicit beatus Paulus, Dominus noſter Ieſus Ch[illegible] 1. Cor. 15.
ſtus pro [illegible] omnibus guſtauit mortem, veruntamen reuixit tertia die, & fuit primitiæ dormientium, & tan

A quam principium humanæ naturæ, quæ ab interitu liberata eſt.

Paulo poſt. Dicit autem quonam modo ho[…] fiet […] ros enim quæ ab ipſo ſtillat, medi[cina] ipſis mortu[is e]ſt: & videtur hoc in loco *rorem* vocare, vitalem ſpiritu[s ſa]ncti potentiam, & vim.

Theodoretu. Cum igitur […] cepetimus ſemina […] italia, & De[i] timorem concepe[ri]mus, fugiemus om[…] pœnam. […] enim olim mortui ſ[u]imus peccati, […]auique de ideſijs nunc excitabimur tanquam […] opem conſecuti, ob quam opem exu[l]ta[bun]t qui […] tes à malis operibus ſemper enim tu […] diam ſic nobis immittis, tanquam tote[…] utarent.

Reſurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis ſunt, & exultabunt qui in terra ſunt.

Qui terrena ſapiunt, & fidunt rebus fluxis, t[a]nquam permanentibus: nos autem expectamus mortuorum reſurrectionem.

Euſebii. Hæc etiam dominus dixit, *Audient qui in monumentis ſunt vocem Dei, & exibunt qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala, in reſurrectionem iudicij.*

Seueri ex epiſtola ad Comitem.

Reſurgent mortui, diuinâ inſpiratione reuocante ipſos in vitam, quam inſpirationem propheticus ſermo […] comparat, ros enim à te ſtillans, medicina ipſis eſt. *Reſurgent namque mortui*, vel ſecundum Aquilam, *Viuent oi τεθνῶτες σου*, vel vt Symmachus, & Theodotion, *oi νεκροί σου*, id eſt, *mortui tui*. Mortui namque ſui ipſius, quinam alij eſſe poſſent, quam ſancti eius Martyres? Qui quidem a[l]ij ſunt, & diuerſi ab i[l]lis mortuis, de quibus ſupra dictum eſt, *Mortui autem vitam non videbunt, neque medici excitabunt*: ſed illi erant mortui, eo quod peccatum in ijs rebus, quæ ad Deum ſpectabant. *Mortui* autem *domini* ſunt, qui propter ipſum afflictiones omnes ad mortem vſque perpeſſi ſunt.

Et paulo poſt. Pro *Excitabuntur*, [a]liqui Interpretes dixerunt, *Expergiſcentur*, tanquam ſi dormirent, & non mortui eſſent: propterea Sanctorum mors, *ſomnus* nuncupatur. *Reſurrectio* autem merito dici poſſet *experrectio*, vt reſpondeat ſomno. Propterea reliqui Interpretes dixerunt in prima parte huius [c]lauſulæ, *Expergiſcentur qui in monumentis ſunt*, in ſecunda vero, *Exultabunt qui ſunt in terra*, vel ſecundum Aquilam, *Laudabunt*, vel [ſ]ecundum Theodutionem, *Iubilabunt*:

Ros enim abs te medicina ipſis eſt.

Cyrill. C Sciendum nobis eſt, hoc in loco *Rorem* nuncupari vitalem ſpiritus ſancti potentiam, & vim per quam excitatum iri mortuos inquit Dauid, pſallit enim Deo, & ait,

Pſal. 103 *Auertente te faciem, turbabuntur, & in puluerem ſuum reuertentur, emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ*. Ros igitur vitalis eſt ſpiritus a patre mi[ſſ]us, per quem etiam corporibus ex terra factis impertit immortalitatem.

Et rurſus. *Rorem* puto nuncupari vitalem ſancti ſpiritus vim, & potentiam, quæ mortem deſtruat, vipote quæ à Deo veniat, & à vi[t]a.

Et rurſus. *Rorem* in hoc loco non aliud, quam ſpiritum dico, vel vitalem ſpiritus ſancti vim, quæ per Chriſtum infuſa etiam corporibus iam diu corruptis expellit mortalem corruptionem, & pro ea vitam reddit.

Euſebii. Ros in terram de[…] pſa eſt in cauſa, vt ſenſim, & quiete ſemina in ipſa recondi[t]a augeantur, & creſcant. Eodem modo Ros à te ſtillans, medicinam, & vitam, & ſalutem hominibus affert, quorum corpora ſuper terram pro tempore ſparſa fuerunt. Nequaquam tamen errares, ſi diceres ipſum *rorem* eſſe vnigenitum Dei verbum: quod quidem ſuas emittens vitales ſtillas ſuis

D mortuis, remiſſionem indulgebit peccatorum, ſi quid ab i[l]l[is] ſecundum hominem peccatum fuerit, & inſuper […] reſurgendi mortuis facultatem, & ſalutem, & […]ternam vitam. Cæterum impiorum res no[…] ſe[…]t.

Theodoreti. […] be[…] facit, […] ſemina obruta, & prope[…] tuum verbum ve[…] ui […] omnium natura reſurgat:

Terra autem impiorum cadet.

Terrena ipſo[r]um prud[e]ntia deſtruetur […] ſanctiſſimus V[…] hymnum contex[…] rum omnium […] cæterum ipſe dom[…] tatur eos, qui […] fuer[…]t v[t] delue[…] diuin[…] & […] ſp[…] rerum […] lo[…] in […] bu[…] pa[…] fugian[…] q[…] nibus […]t.

Ho[…] ac […] Iudæo[…] fuit, e[…] q[…] in […] ſtum […] & […] eius ſa[…] ſte, licet ſpiritu[…] is peper[…] ſupe[…] ſunt

Vade populus meus, ingredere in cellam tuam, claude oſtium […] tuum, delitesce parumper, dum tranſeat ira domini.

Inducitur in his verbis p[er]ſona Dei […] ntis […] vt p[…] leſtræ mos eſt […] mentem […] & […] borantis ad moleſtias pe[r]ferendas. […] tentationes intolerabiles catur erant […] conium; idcirco congruent[…] im per[…] lis, vt exultent his de rebus, dicen[s], *Vade popule meus […] dere cellas tuas*. Ingenioſe autem, & […] forte *cellas*, ſepulcra, quæ in terra ſunt […]

F Principi noſtri generis, id eſt, Adamo, *Terra es, & in terram reuerteris*, & natura hominis ob tranſgreſſione[m …] bilis facta eſt: liberabitur autem ab hac ira d[…] pore conſummationis. Abſconde […] igitur, inqu[it …] pule meus, & perfer, & obduta parumper, don[ec] extra Dei irrugata præpereat, & adueniat t[e]mpus, […] omnes homines reſurgent, licet e[…] inquit, mort[em] patiaris, & id quidem ſancti e[…]s ſacerdotibus […] tamen Deus retum omnium auct[or] pœnam in[…] qui ſanctos eius viros occideru[n]t: *Inducit enim a ſa[…] minus iram ſuper habitantes terram.* Si[…]c […] eſt & […]

Gen. 19. *Et pluit dominus a domino ſuper Sodoma ignem & ſulphur* […] filius à ſancto patre iram inducet ſuper hab[i]tan[tes …] ram: nam vt ipſe alicubi ait, *Pater iudicat neminem, ſ[ed …]*

Ioan. 5. *cium totum dedit filio, vt omnes honorent filium, quemadm[o]dum honorant patrem*

Poſtquam tradidit doctrinam de reditu m[ortuorum] in vitam, ſpiritus propheticus cum vid[…] ſeruos, veluti coram ſe aſtantes, & in vnum […] poſt reditum in vitam, deinde ex alia parte cum […] xiſſet […] impijs hominibus imminentem, allo[…] cœtum ſanctorum virorum, vt […]cedant parum[p]er […] à longe abſcondantur, vt ne ſpectatores quid[…] interitus impiorum.

G *Cellas* autem populi Dei, ſunt multæ manſion[es] apud patrem, quæ cuilibet ordini ſanctorum homin[um …] cundum iuſtum Dei iudicium deſtinatæ ſunt. *In[…] tur Cellas* tibi præparatas inquit, *ingredere popule meus & […] ſtium claude.*

Præterita autem ira Dei, tu popule meus pate[…] tuarum cellarum ianuis, egredet[…] multa cum lib[…] & hilaritate, nouum aſpiciens ſeculum, & regnum […] promiſſum.

Hæc moenimus dominum ſuis ſancti[s] Apo[…] xiſſe, *Quando* inquit, *videritis Hieroſolymam ab ex[erc]itu […] ſeſſam, ſcitote eius euerſionem appropinquaſſe* & ru[…] *in Iudea ſunt, in montes fugiant, & qui ſuper domum eſt ne deſcendat, vt tollat ex ſe aliquid* prædicat autem […] mortem, quæ imminet his, qui non cre[…]derunt.

Luc. 21.

PRECES IONAE.

H Proiectus in mar[e] Propheta, & abſo[rp]tus à B[elua …] triduo poſt ab ea eiectus eſt, & poſtea […] ſuamque legationem obiuit […] mœror[…] eſt, vbi vidit Deum mi[ſ]ertum e[…] ſtus quoque ſua ſponte mortem […] corde terræ tres dies, & totid[e]m n[octes …] & dein[de] in Galilæam ſe […]tulit, & […] præco[…] ij etiam […] ad […] lum […] mœrorem […] ens […] cos

A. tentiam vocati eſſent: Ionas au[illegible] cen[illegible] tur non omnia hiſtoriæ v[illegible] contem- p[illegible] mitt, nemo n[illegible] imineatur.

Heſychius *Ionas typ[illegible] Chriſti, navigium Iu[illegible]orum Synagogæ; gubernator nauis* figu[illegible] M[illegible]ſis, *nautæ* vero [illegible] mbtæ [illegible] ſanctiſſimorum Vat[illegible], *mare* autem perturbatio- [illegible], quæ no[illegible] [illegible], *ſors* vero typus eſt [illegible] nunciatis pat[illegible] [illegible] quam Chriſtus in mari calamita- tum p[illegible], *Balena* autem illa magna mortis figuram habet.

Gennadius *Per ingreſſionem, & egreſſionem e Balena* ſignificauit tri- duanam [illegible] reditum [illegible] Ch[illegible] [illegible] nationis no- [illegible] iam. P[illegible] re *ſalus Niniuitarum* ob pœnitentiam ipſis allata denot[illegible] vocationem gentium ex gratia con- ceſſa[illegible].

Ex Apologe[illegible].

Gregorii Theologi. *Fugiebat & Ionas à facie Dei*, vel potius ſe fugere puta- bat, ſed [illegible] pelago tempeſtate, ſorte, ventre Balenæ, ac [illegible] quæ omnia typum habent maior[illegible] quidem ob [illegible] ſu- ebat ne triſtem [illegible] nunciaret, ac poſtea in m[illegible] dacto dep[illegible] ndere- tur vb[illegible] ciuitas pœn[illegible] bi nehe[illegible] ſeruata eſſet [illegible] non enim malorum [illegible] molefle [illegible] ſed mendacio ſeruire erubeſcebat, & Vaticinatio[illegible] fides, & auctoritas ne abrogaretur timebat quæ quidem in ipſo pericli- tabatur.

Et paulo poſt. Non igitur Ionas ignorabat potentem Dei manum, qui hanc alijs minab[illegible], neque prorſus id [illegible] cogitabat, vt Deum fugeret, ne h[illegible] credamus, ſed quon[illegible] ex- tium Iſraelis videbat [illegible] propheticæ in gratiam ad gentes tranſire ſentiebat, eam ob[illegible] à præ[illegible] proui[illegible] ſubducebat, & [illegible] gaud[illegible] amid Hebr[illegible] vox *Ioppe* [illegible] ſublimitatem, ac dignitatem intel- ligit [illegible] pelag[illegible] ipſum con[illegible], & propterea in tempeſtatem [illegible], dormit, in nauf[illegible] incurrit, eijcitur, ſorte deprehenditur, fugam [illegible] gitur, & [illegible] Balena [illegible] non [illegible] ſed [illegible] Deum implorat, & per miraculum ſicuti Chriſtus tri[illegible] poſt [illegible].

Clamaui in tribulatione mea ad dominum Deum meum, & exaudiuit me, de ventre Inferni clamaui. & exaudiſti vocem meam.

Nulla in te læ[illegible] Balen[illegible] tanq[illegible] & ſolit[illegible] prude[illegible] ſecum retinens, [illegible] menti [illegible] ventre pa[illegible]

C tit auxilium [illegible] non ignorare, quant[illegible] ex torpedine [illegible] accidere ſoleat, ad p[illegible] tur, Deique [illegible] iam admiratur, en[illegible] dinem præd[illegible] exauditam eſſ[illegible] tionem. Illud autem *Ex ventre Inferni* [illegible] Balenæ, cum ingentioſe admodum [illegible] Inferno, & [illegible] comparetur, quippe quæ occidit, & crudeliter al[illegible] eum, quem capit.

Theodo. Ego enim, [illegible] quit qui olim putabam Hieroſolymis [illegible] [illegible] ſciendi [illegible] præb[illegible] ſanctis Vatibus, [illegible] ventre Bale[illegible] nulli p[illegible] ſentem, [illegible] ſtatim ab eo [illegible] autem conſecutus [illegible].

Heſychius *[illegible]* Balenæ ventrem nuncupauit, quo- niam [illegible] eſt & quod ad rerum [illegible] tinet, [illegible] viuebat; quia

Matth. 12 figura [illegible] *erit in corde terræ tres dies & tres noctes* [illegible] Inferni. Hoc au- tem eſt omni[illegible] mi[illegible] nam Chriſtus cum vere [illegible] futurum [illegible] in cor-

D de terræ [illegible] noctes: Ionas [illegible] tantu[illegible] ventrem Balenæ *Inferni ventrem*. Non enim erat [illegible] ſed Chriſtus pote[illegible] *In- fernum* ad quod delcei[illegible] Chriſtus, & [illegible] quam vere guſtauit, *cor terræ* nu[illegible] hic autem *Infernum* vocauit *ventrem Balenæ*. In illa autem afflicti[illegible] latitu- dinem fuiſſe Ionæ in ventre Balenæ, man feſtum eſt, cum ad Deum preces fudiſſet. Tantum igitur miracu-

E lum ſanctus Propheta conſecutus, preces fundeba[illegible] ventre Balenæ, tanquam ex templo ſancto [illegible] tens, quas exordiens, [illegible] ſe clamare pr[illegible] [illegible] nem, & exauditum eſſe. Cæterum quidam [illegible] ſu[illegible] Vatem dixiſſe hæc, poſtquam in littus ipſum [illegible] euomuit: qua autem ratione? reſpondeant m[illegible], vtrum quo[illegible] Ionas ſenſibus impeditus erat in ventre [illegible] an quod mentis eſſet impos: dicant, Quomodo enim hæc fieri pote[illegible] Deo n[illegible] cooperante.

Proiecisti me in profunditates cordis maris, & flumina circun- dederunt me, omnes gurgites tui, & fluctus tui ſuper me tranſierunt, & ego dixi abiectus ſum ab oculis tuis.

Theodoretus. Ru[illegible] ntio de corde oſtendit vmbram veritatis ſi- mile [illegible] *Flumina* [illegible] vocat, Vndarum impetus. Cum autem malorum [illegible] tunc detiner[illegible], inq[illegible], & modo ſui- dent tubl[illegible] modo vero de [illegible] in alto p[illegible] in vinculis, cognoui me tua ope deſtitutum eſſe, & propterea hæc omnia perpeti.

Nũ rurſus videbo templum ſanctum tuum circundederunt me aquæ vſq; ad animam, abyſſus vallauit me magna.

Theodoretus Ab[illegible], inquit, [illegible] ego circundatus, & in [illegible] aquis deprehenſus [illegible], ne prorſus incunduſſi- mo templi ſpectaculo p[illegible]. F

Submerſum eſt caput meum in ſciſſuris montium, deſcendi in terram, cuius vectes continuerunt me in æternum.

Ruffinus. Innuit per hæc non ſolum Balenæ magnitudinem, verum et[illegible] ineluctabilem fugam à malis, quibus deti- nebatur. V[illegible] autem eſt de quibuſdam montibus loqui, qui ſub aquis marinis deliteſcunt, quibus non- nunquam nauigia alliſa franguntur, quæ omnia nautæ manifeſto ſcientes, ſtudent latentes ſcopulos effu- gere.

Et aſcendat de interitu vita mea ad te domine Deus meus, cum deficeret in me anima mea, domini recordatus ſum, & veniat ad te precatio mea ad templum ſanctum tuum.

Q[illegible] iam, inquit, cum eſſem prope ianuas mortis, nequaquam tui ob[illegible] ſui propterea ab ho[illegible] ſte[illegible] domine liberaſti, atque vitam reſtit[illegible], vt miſſus in æde tibi dedicata, [illegible] preces tibi affe- ram.

Qui cuſtodiunt vanitates, & mendacia, miſericordiam ſuam dereliquerunt: ego autem cum voce laudis, & confeſſionis immola- bo tibi quæcunque voui, reddam pro ſalute mea domino.

G Q[illegible] in [illegible] quæ Ionæ acciderunt vmbra fuerunt ſepulturæ domini, [illegible] cuſto[illegible] Ch[illegible] reſurrexit enim, cum [illegible] Angeli aduentum. P[illegible] dereliquerunt, cum ſa[illegible] mulieres [illegible] Deo conſecu- ti[illegible] rubrum mare pedeſtri itinere tranſierunt, qu[illegible] ſaturati ſunt, qui aquam [illegible] qui gentium terram in hæredi- t[illegible] beneficijs affecti ob ini- [illegible] Dei ipſum tamen detreſtentes Pilato, & mi- lit[illegible] diderunt.

Theodoretus. Qui mendacia, inquit, & vanitates didicerunt ſorti acqui[illegible] crudeliter me iuuare protecerunt: Ego [illegible] liberatus ab afflictionibus quibus detinebar, afferam tibi pro mea ſalute victimas, narrans & bene- ficij magnitudinem, & meæ fugæ ſupplicium.

PRECATIO EZECHIÆ.

Eſa. 38.

EGO dixi in altitudine dierum meorum ibo.

H Gloria Re[illegible] Ezechi[illegible] altum e[illegible] erat. Cæ- terum Ezechias cognoſcens ſe ipſum de[illegible] mortis ianuæ propinquum, de pondi animum, inquit, & de- ſperaui de mea inter homines vita.

Cyrillus.

Theodoreti Heracleæ. *Altitudinem* dierum appellat iactantiam, quæ ipſius menti inhærebat, qua detentus meam, inqu[illegible] vitam [illegible] terrupturus eram, cum hæc meum ipſe [illegible] ne- que enim ſperabam in terra viuentium me [illegible] Dei viſurum eſſe, [illegible] peruerſitate conſilij quæ me inuaſerat. Cæterum hac me vita priuatum iri [illegible]

A bam ad interitum v[illegible] & internecionem, inſtar illius qui vmbraculum pro tempore contexit & deinde ſtatim diſſoluit: vitalis [illegible] enim meus ſpiritus ita viribus deſtituebatur, vt tela mulieris, quæ ia[illegible] iam reciden[illegible] eſt. Quapropter [illegible] à morbo con[illegible] uerim, [illegible] nam poſthac præ[illegible] tuæ bonitatis eſſe moteatum hirundinis nempe, & columbæ & tua beneficia indefeſſus cantabo: Tu enim es, qui & corporis dolor[illegible] ſedas & animæ me[illegible] iatuam fac[illegible], mea peccata [illegible] dens.

Aliter. Quando exaltatus ſum, & illuſtris [illegible] [illegible] tu[illegible] t[illegible] nem accipio.

Ad portas inferorum relinquam annos reliquos dixi, non amplius videbo ſalutare Dei in terra viuentium.

Cum mortis ſententiam, inquit, a[illegible] dimiſſem, de ſalute deſperam, neque amplius, inquit, videbo in hac vita miracula à Deo e[illegible] ita ob hominum ſalutem. Deinde ſubiungit ea, per quæ euenit in extremum terr[illegible] rem incidere eos, qui grauiter morbo laborant, nec procul à morte abſunt. Hoc autem eſt, *non amplius videbo ſalutem Dei.* Merito igitur in hoc certamine conſtitutus, videlicet, quidnam de ſe futurum ſit, poſtquam ab huius vitæ nexu li-B bet fuerit, de ſua ipſius religione Deum admonet, ipſumque cum fletu obſecrat, ne à regione viuentium eij[illegible]atur.

Ex paulo poſt. Etiam hoc præter ſupradicta Ezechiam conturbabat, quod nullus ex ſuo ſemine erat ſibi ſucceſſor, cum nullum genuiſſet filium, quo tempore hæc dicebat. Quoniam igitur ſine liberis moriturus erat, nullo relicto ſucceſſore, ex quo ſalutare Dei inter homines fore expectabat, merito lugebat, priuatus ea ſpe, vt naſceretur Chriſtus ex ſemine Dauidis.

Non aſpiciam hominem vltra cum habitantibus: defeci ex generatione mea, dereliqui reliquum vitæ meæ.

Theodoreti. Alienus factus ſum à viuentibus, & peregrinus a cognatis meis.

Exiuit, & abiuit à me ſicut is, qui deſtruit vmbracula, quæ fixit.

Eiuſdem. *Tabernaculum* vocat corpus, *habitatorem* autem animam, qua recedente, corpus ſimile eſt tabernaculo, quod deſtruitur. Deinde aliam addit ſimilitudinem: Tabernaculum quidem dicens corpus quoniam & diui-Heb. 9. nus Paulus ipſum *Tabernaculum* nominauit.

Spiritus meus apud me fuit, velut tela ancillæ, quæ appropinquat ad ſecandum.

Simile, inquit, eſt non modo *tabernaculo*, verum etiam *telæ*, quæ quidem adhuc ſtat, ſed iamiam recidenda eſt, ſed quemadmodum eſt tela ancillæ, quæ reliquam tex-C turam amputat, ſic textura totius meæ vitæ ad finem properat, vt abrumpatur. Quilibet igitur vir ſanctus ſtolam texit, & ornamentum ſuæ animæ apponit per ſuas actiones.

In die illa traditus ſum vſque ad diluculum, veluti leoni, ſic contriuit omnia oſſa mea: à die enim vſque ad noctem traditus ſum.

Euſebii. Obiectus ſum veluti cuidam Leoni hominem deuoranti qui dies noctesque, dum morbo laborarem, omnia oſſa mea contriuit: paululum autem abfuit, quin me totum deglutiret. Cæterum cum in his verſarer malis, animo nequaquam concidi, neque à Deo meo receſſi, ſed cum me ipſum fide, & buna ſpe collegiſſem, luctui, lachrymis & precibus me totum tradidi.

Cyrilli. Et quiſnam *leo* eſt, niſi ægrotationis mœror, & ferè mors ipſa inſtar beluæ rugiens? timor enim & ægram animam conficit, & ipſius vires conterit.

Sicut Hirundo, ſic clamabo, & ſicut columba, ſic meditabor.

D Carmina pro gratiarum actione emittens, pollicetur Eiuſdem. ſe imitaturum eſſe aues quæ canoræ ſunt, promittitque [illegible] hymnos ſine intermiſſione decantaturum. Nos igitur in felicitatibus, quæ nobis à Deo contingunt, debemus eum laudibus efferre.

Euſebii. [illegible] tui aſſidue precans, inquit, & in ſupplicatio[illegible] [illegible]d Deum [illegible] bens, ſalutem conſecutus ſum.

Eiuſdem. [illegible] [illegible] pem ſalus mihi contigit hirundi[illegible] [illegible] columbæ ca[illegible] ilenas imitabor, tibi hymnos con[illegible] [illegible] qui mi[illegible] vitam largitus es.

[illegible] runt enim oculi mei, dum aſpicerem in altitudinem cæli ad dominum [illegible] eripuit, [illegible] bi [illegible] m [illegible] E

Euſebii. Q[illegible] d[illegible] me curam gerit, eripui[illegible] ne, abſtuli[illegible] ab anima mea, fere ſuum ſermonem [illegible] in [illegible] quem [illegible] tu[illegible] promiſit, dicens, *Adhuc lo[illegible] [illegible] ego adſum*

Theodoreti. P[illegible] [illegible] bita omni humana arte, ad te ocu[illegible]s me[illegible] exi, qui in cœlo habitas tu autem m[illegible] m[illegible] ctus[illegible], cum ab [illegible] ute dolo[illegible] be[illegible]u[illegible]

Domine de ipſa enim annunciatum eſt [illegible]

Pro hac e[illegible] re, inquit, pr[illegible] es [illegible] bi actuli.

Et ex[illegible] ſpi[illegible] tum meum, [illegible] con[illegible] atione a[illegible] a[illegible]

R[illegible] enim h[illegible], q[illegible] iam [illegible] uend[illegible] erat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] m[illegible] & benig[illegible] hæc facta ſunt q[illegible] morb[illegible] [illegible] ægritudinem p[illegible] att[illegible] b[illegible] bat poſtea vero [illegible] ut m[illegible] conſecutus, [illegible] bi[illegible] o quo[illegible] per[illegible] am [illegible] mort[illegible] qui[illegible] p[illegible] peccata mea, m[illegible] [illegible] ca[illegible] onem, [illegible] poſtea iuſtus enad[illegible] [illegible] hominibus adhuc viuentibus facile eſt [illegible] m[illegible] tui autem h[illegible] fficere non poſſunt.

Tu autem eruiſti animam meam, vt non periret, & proie[illegible] F *poſt tergum tuum omnia peccata mea*

Theodoreti. Vnde ego ipſe fallacem illam cogitat[illegible] ne[illegible] [illegible] gens ad nupti[illegible], & ad procreandos libero[illegible] [illegible] ſtimab[illegible] vt gi[illegible]nantu[illegible] ex me tuæ iuſtitiæ præcones.

Non enim qui in Inferis ſunt, laudabunt te domine, ne[illegible] mortui benedicent tibi, neque ſperabunt qui in Inferis ſunt m[illegible] cordiam tuam.

Quæ dict. fuerunt per vocem pſallentis, ſimil[illegible] ſententiam habent præſentibus verbis. *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in interitum? num confitebitur [illegible] [illegible], vel annunciabit mirabilia tua?* Qui namque [illegible] tui ſunt, & Inferorum portis clauſi ſunt à lau[illegible] ceſſant: nihil autem addere poſſent his te[illegible] in vita geſſerunt, ſed potius permanent in his, [illegible] deprenſi fuerint, & generalis iudicij tempus e[illegible] p[illegible] nt. Locus enim impiorum eſt hic: propterea cu[illegible] ani[illegible] am hinc liberauerim, lætus & hilaris gratias ago De[illegible]. R[illegible] gio vero eorum, qui apud Deum viuunt, et[illegible] in laud[illegible] n[illegible] t[illegible] s adiunctis, vbi [illegible] inquit, me futurum eſſe credo, huc hi tua gratia concedente. Hoc autem dixit non quod ſpem reſurgendi abiecisſet, ſed oſtendere volens, quam ad Inferorum perniciem peruenturum, ſi ab ip[illegible] non fuiſſet adiutus, & peccatorum veniam [illegible] im[illegible] traſſet.

G *Viuentes benedicent tibi quemadmodum ego.*

Viuentes igitur inquit, & adhuc benefaciend[illegible] facultatem habentes, vbi al[illegible] quid boni conſecuti fuerint, *benedicent tibi quemadmodum ego.*

Ab hodierno die deinceps filios faciam, qui annunciabunt iuſtitiam tuam domine ſalutis meæ.

Pollicetur ſe filios daturum, qui De[illegible] iuſtitiam prædicent. Et dicunt nonnulli eum promittere reg[illegible] en cl[illegible] & velle inſtruere cantores, qui in diuino tem[illegible] ciſſime modulentur. Alij vero aiunt, teb[illegible] m[illegible] arcanis inhærendo, Ezechiam glorioſe exultando, traturum eſſe ſe Regnum ſine fine hab[illegible] vitamque perennem, eo quod ea, quæ de [illegible] hriſto [illegible] velu ti de filio Dauidis, de ſe ipſo dicta eſſe iactabat q[illegible] ca dicunt Ezechiam, cum per quatuordecim [illegible] gnaſſet, noluiſſe filios procreare, vbi vero didicit ſuæ tæ finem, curam geſſit de iis, qui ſucceſſuri eſſ[illegible] [illegible] H lios ſe ſuſcepturum promittit: addit inſupe[illegible] eos iuſtitiam prædicaturos Verum [illegible] veritat[illegible] abe[illegible] natus eſt enim Manaſſes, qui ſceleſtus fu[illegible] & [illegible] ſed ſatis eſt genitorem fuiſſe pium, & d[illegible] inæ præconem. Hoc autem fuit ſimul ac Ezechias [illegible] per h[illegible] deſtitit, & cœpit ſuam ipſius naturam agnoſ[illegible] & conſiderare omnes homines multi[illegible] pecca[illegible] xios eſſe, & neminem [illegible] ac Dei miſeric[illegible] eſſe [illegible] ſſe. Nemo igitur gl[illegible] rietur ſe hab[illegible] tum, neque iactet ſe mund[illegible] m à pe[illegible] catis

A quoteſcunque aliquid bo[ni] a Deo [h]abemus [no]n laudibus efferamus, [ne]t qui obliuiſcatur errorum noſtrorũ, ob quos par erat nos iuſte puniri: ſapientes enim, inquit, ſunt, qui ſeipſos agnoſcunt. tu autem domine aſſidue nobis aſtitiſti, & nunquam recedis à tuo ſanc[t]uario. Prædi[cit] autem ſe patrem filiorum fore, nimirum ob gratiam Dei.

Et non deſinam benedicere tibi cum pſalterio omnes dies vitæ meæ in conſpectu domus domini Dei mei.

Theodoret. Non deſinam & ego ipſe per totum meæ vitæ tempus tibi Deus rerum [om]nium conditor ſimul cum iis, qui domi tuæ ſunt, hymnos pro gratiis agendis offerre, quæ quidem domus data eſt nobis conſolatio, quæ ſenſibus percipitur, in tuum timorem nos contrahens. Vates igitur oſtendebat futuram medicinam, quæ inſperato Ezechiæ euenturа erat. Ex rebus enim [c]ontrariis inquit, medicinam reporto: quod namque vlceribus maxime contrarium videtur, [ho]c eſt, ficos imponere, ipſe tamen cum impoſuiſſet: *Accipe* inquit, *ſanitatem.*

4. Reg. 20. B Quamobrem admiratus beatus Ezechias, hodie dixit, hoc maximum mihi contigit, [v]t poſſim meo ipſius pede in domum Dei gratias acturus aſcendere.

Dan. 3.

PRECATIO TRIVM PVERORVM.

Benedictus es domine Deus patrum noſtrum, & laudabile, & glorioſum nomen eorum in ſecula.

Ioannes. Ne arbitrere pro rebus tantum præſentibus Pueros gratias agere, hoc eſt, pro ſeruitute in quam abducti fuerunt, & pro grauibus illis malis, quæ ipſis acciderunt Deum inuocant: neque dixerunt, Deus noſter, neque putarunt [h]uiuſmodi appellatione ſe dignos poſt captiuum, & po[ſt] tantam ſeruitutem: ſed adhuc ad ſuos patres confugiunt dicentes, *Deus patrum noſtrorum*: quanto enim [i]n [i]ſtis rebus ornati erant, tanto ſe ſubmiſſius gerebant.

Eudoxii Philoſophi. C Hymni[s] inquit, tu dignus es, qui per patres noſtros noſtrum elegiſti genus, & par eſt, vt ab omnibus celebreris; quoniam nullo vnquam tempore tua potentia ſeneſcit, ſed ante mundi creationem es, idemq; permanes, præbens manifeſtiſſima tui Imperij argumenta iis, qui in te ſpem ſuam ponunt. Nemo igitur, ait, poteſt aliquid criminari ex iis, quæ contra nos feciſti, ſiue contra ciuitatem, ſiue contra templum, quoniam & nos Vrbem cædibus repleuimus, templum vero Idolis. Nos igitur nobis ipſis hæc mala aſciuimus.

Quia iuſtus es in omnibus, quæ feciſti nobis.

Abzez. Pro rebus præteritis gratias agunt, ſicut & Iob. Iuſtitiam oſtendit. ſuſtinuimus enim, aiunt, pœnam noſtris peccatis dignam, cum in h[o]ſtium manus deuenerimus.

Et omnia opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia vera.

Vera certo ſunt, inquit, & quæ quondam tempeſtate noſtrorum patrum feciſti, & in Ægypto, & in ipſo mari, [& quæ d]einq; in terra promiſſionis facta ſunt, neq; enim [ficta] ſunt, cum in præſentia tantum abs te opem conſecuti [ſu]mus.

[Et] iudicia vera feciſti, iuſta omnia, quæ induxiſti ſuper nos, & ſuper ciuitatem ſanctam patrum noſtrorum Hieroſolymam, quia

D *in veritate, [& iu]dicio induxiſti omnia hæc propter peccata noſtra.*

Quæ in [no]s, inquit, feciſti iuſte iudicaſti: nam eos, qui te offenderunt, prudentiores ob calamitates reddidiſti.

Peccauimus enim, & iniq; egimus, recedentes abs te.

Nullam enim, inquit, veniam meremur, cum in extremam malitiam peruenerimus, & maxime cum habuerimus ſanctos Vates, qui inter nos verſati [ſ]unt, & tu tamdiu nos vlciſci pro tua clementia diſtuleris.

Et deliquimus in omnibus, & præcepta tua non audiuimus, nec obſeruauimus, nec fecimus ſicut præceperas nobis, vt bene nobis eſſet.

Hoc eſt, magno animi ardore male fecimus. Præter enim beneficia, quæ in nos præter opinionem contuliſti,

E mercedem quoq; polli[ci]tus es, ſi tuis legibus obtemperaſſemus, & tamen tibi non obediuimus.

Omnia ergo, quæ induxiſti ſuper nos, & vniuerſa, quæ feciſti nobis, in vero iudicio feciſti.

Iniuſtum igitur vocauit, vt qui Dei honorem ſibi vſurpauit: *peſſimum* autem, vt qui nouo quodam modo ſupplicia excogitabat contra eos, qui nihil deliquerunt.

Et tradidiſti nos in manibus inimicorum noſtrorum iniquorũ, & peſſimorum, prævaricatorumq;, & Regi iniuſto, & peſſimo vltra omnem terram.

Si quis, inquit, diligenter conſideret quæ à nobis patrata ſunt, quaſque pœ[n]as pependimus, admirabitur æquitatem diuinæ ſent[ent]iæ.

Et nunc non poſſumus aperire os.

Hoc eſt, [n]equimus libere loqui ob miracula, quæ propter pecc[a]ta [no]ſtra in nos edid[i]ſti.

Conf[u]ſio, & opprobrium [fact]um eſt ſeruis tuis, & his, qui colunt te.

F Calamitas namq. aufert audaciam, quam olim habebamus in committe[n]dis pec[c]atis: propterea nunc nos opprobriis affecti, mu[t]i [ſu]mus.

Ne quæſumus tradas nos in finem propter nomen tuum.

Cæterum cum a nobis, inquit, pœnas exegeris, nunc noſtri miſerere: non quod ſatis [p]œnarum dederimus, ſed tantum *propter nomen tuum.* V[id]es quo pacto Pueri pluris faciunt nomen Dei, quam propriam ſalutem: cum enim morti addicti eſſent, intrepide hæc dicunt.

Et ne diſſipes teſtamentum tuum.

Memento, inquit, eorum, quæ patribus noſtris pollicitus es.

Neq; auferas miſericordiam tuam a nobis propter Habraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum, quibus locutus es pollicens multiplicare ſemen eorum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam, quæ eſt in litore maris.

Quanquam enim, ait, ipſi digni non ſimus, [u]t abs te opem impetremus; ob promiſſionem tamen noſtris patribus factam libera nos à mal[is], quibus detinemur. Tu

G namque rerum futurarum præſcius, pollicitus es te illorum poſteros multiplicaturum vt aſtra cœ[l]i, & [v]t littoralem arenam.

Quia domine imminuti ſumus plusquam omnes gentes.

Ne deſpexeris, ait, tuam promiſſionem [p]ro [no]ſtra parui[ta]te: nos enim, inquit, ad nihilum fere redacti ſumus.

Et ſumus humiles in vniuerſa terra hodie.

Cum enim omnes vbique terrarum pacati viuant, ſoli nos difficiles perferimus calam[i]tates.

Et non eſt in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta.

Omnia nobis, inquit contra votum ſucceſſere, & neque Regem habemus ſecundum ordinem a te præſtitutum, neque Vates numine afflatus nobis eſt, qui futura præd[ic]at, neque magiſtratu[s] qui communium rerum adminiſtrator ſit, neque ſacerdos, qui ſuis ſacrificiis diuinum Imperium agnoſcat, quique pro peccatis hoſtias offerat, vel aliis donis Deum honoret, nec eſt, qui ſuauem odorem veluti honorem debitum Deo reddat. [Ex]-

H minantur Ezechielem, & vituperant Danielem: *neq; eſt*, inquit, *Princeps, neq; Vates, neq; Dux*, qui ſuum munus exequatur, hoc eſt, vt poſſit populum congregare, & hunc in ordinem redigere, & pr[eci]bus placare, ſed vnuſquiſque in ſeruitute eſt. Præterea non eſt aliquis ex populo, qui carnibus ordinem adhibeat, vt carnes oderatæ, & incorruptæ permaneant.

Neque holocauſtum, neque ſacrificium, neque oblatio, neque incenſum, neq. locus primitiarum coram te, vt poſſimus inuenire miſericordiam tuam.

Non modo percuſſi ſumus, inquit, verum etiam priuati ſumus via, per quam poſſimus propriam ſalutem conſequi.

Sed in animo contrito, & in ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, ſicut holocau[ſt]um arietum & taurorum, & ſicut in millibus agnorũ pinguium ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie.

Baruch 3. Quod & Baruch dixit, *Spiritus in anguſtiis, & in anima*

A *mœrore affecta clamauit ad te* ipſam cala[illegible]dinem pro precibus afferimus, ſic [illegible], ſic exaudiamur. Cæterum pro pulchro [illegible] ne, inquit, qui tuo in templo ſeruatur, accipe noſ[illegible] humilitate precationem, recipiens noſtrorum cor [illegible] ſacrificium pro hoſtia, quæ de brutis animalibus affertur.

Et perficiatur poſt te.

Quid eſt hoc? hoc eſt, poſt viam tuam, & poſtquam nos præterieris, & poſtquam nos reuerſi fuerimus, hoc ſignificat, *Poſt te*. Da autem, inquit, vt per totam vitam tuis præceptis obedientes ſimus.

Quoniam non eſt confuſio confidentibus in te.

Propterea nos omnibus viribus tuam magnificentiam timentes, quemadmodum multi alii fecere, auxilium à te expectamus.

Et nunc ſequimur te toto corde, & timemus te.

B Vt qui è morte in vitã reſtituti ſumus, quiq; igne examinati ſumus, quiq; abiecimus omnes ſordes, & omnẽ inquinationem Idololatriæ abnegauimus.

Et quærimus faciem tuam, ne confundas nos.

Quoniam enim dixerunt *ſe ſequi*; merito nunc *faciei* meminit. Qui enim bene ſequitur; Dei facie dignus eſt.

Sed fac nobiſcum ſecundum manſuetudinem tuam, & ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ.

Aſpectus tuæ faciei ſtatim lætificat faciem tuorum ſpectatorum, non autem conturbat.

Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo domine.

Hoc eſt, ne decidamus ſpe, quam in te collocauimus, ſed ex conſuetudine tuæ benignitatis nos è periculis eripe.

Et confundantur qui oſtendunt ſeruis tuis mala, confundantur in omni potentia.

C Vt omnes te laudibus efferant, quod non deſtituas in periculis eos, qui tibi fidunt, ſed contra fac, vt ij, qui nobis calamitates procurant, à ſua audacia decidant, & vani in potentia, quam abs te acceperunt, videantur: quoniam ex hac adeo elati ſunt vt cum Deo pugnam ineant. Decidant igitur ex ſua potentia, vt deſinant Deum bello laceſſere.

Et robur eorum conteratur.

Non enim fuit mundi firmamentum, ſed mundi corruptela.

Et ſciant quod tu es Deus ſolus, & glorioſus ſuper omnem terram.

Vt omnes ex ipſis rebus diſcant Idolorum cultum ſtolidum eſſe: te autem es omnium rerum dominus, omnia vulnerans, & ſuperiores periculis faciens eos, qui in te ſpem ponunt.

HYMNVS TRIVM PVERORVM.

Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum.

Hymnis [illegible] dig[illegible]es, quippe [illegible] promiſſionem patribus factam [illegible], ſed eos elegiſti, tuam opem ad poſteros vſq; tranſmittens.

D *Et laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſecula.*

Docet quam opinionem de Deo habuerint, & aiunt, tu domine hymnis dignus es, vt qui ſempiternam habes naturam, & ad benefaciendum promptus es.

Et benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum.

Merito inquit, omnes tibi hymnos mittunt, quoniã ſupra omnes [illegible] habes naturam, & ex beneficiis in tuos familiares collatis oſtendis quantum gloriæ tibi [illegible] nomen Dei, nomen eſt gloriæ, ſicut [illegible], & Princeps, & cætera huiuſmodi nomina ſunt gloriæ, ſic etiam & multo magis nomen Dei eſt: ſtatim namque anima excitatur, ſtatimque ſuum conditorem [illegible], ergo nomen gloriæ hoc facit, quam [illegible] enim & omnipotens, & be[illegible]us, & bonus, & quæcunque huiuſmodi gloriæ nomina ſunt & laudabile, & ſuperexaltatum in ſecula. E
Quid autem [illegible] non eſt laus, nõ eſt gloria [illegible] tuo nomine dig[illegible] tibi ſatis laudis, vel gloriæ tribuere [illegible].

Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ.

Propterea, inquit, cognoſcentes magnificentiam [illegible] quam de Hieroſolymis [illegible] in templo [illegible] nunc hymnos tibi [illegible] cum magnam gloriam ab [illegible] temporis [illegible], hoc eſt, cum in [illegible] apud te [illegible], autem oportet templum myſtice [illegible], cœleſte ſolum [illegible] Regni templum eſt, vbi tui familiares verſantur.

Benedictus es qui intueris abyſſos & ſedes ſuper Cherubim.

Sed [illegible] rebus humanis ſuperemine[illegible], non tamen noſtram humilitatem deſpicis [illegible] certam ge[illegible] autem clauſula, *Qui ſedes ſuper Cherubim* hoc ſignificat: Qui dominaris etiam ſuperioribus poteſtatibus, quæ a nobis non videntur, & [illegible] habes. An non videntur mirabilia hæc eſſe? ſed tamen F
quicquid dicitur de Deo, non eſt magnum.

Benedictus es in throno gloriæ Regni tui.

Thronum regni nunc Cœlum dicit, ſecundum illud à ſancto vate dictum, *Cœlum mihi ſedes eſt, terra vero ſcabellum pedum meorum.*

Benedictus es in firmamento cœli.

Opifex enim es rerum omnium, & cœlum hoc, quod conſpicitur, explicaſti.

CANTICVM OCTAVVM.

Benedicite omnia opera domini domino.

Sciendum eſt, hunc hymnum neque apud Hebraicos libros, neque apud Syros inueniri. Dicunt enim Hebræi & Syri, hunc a quibuſdam compoſitum fuiſſe. Sed vtcunque [illegible] habeat, hic eſt ſenſus. Meum os ſatis non eſt, ad laudes Dei proſequendas: quodlibet igitur opus a Deo [illegible] celebret.

Benedicite angeli omnes, quæ ſuper cœlos ſunt, benedicite omnes virtutes domini domino.

G Dicit Angelicas poteſtates, deinde ea, quæ ſenſibus [illegible] animã carent, nimirum cœlos, & aquam.

Benedicite Sol & Luna, & reliqua.

Hæc enim non ſolum potentiam Dei oſtendunt, ſed etiam benignitatem, & curam: oportet namque [illegible] quiſque ipſum laudibus extollat, ſic enim omnia pulchra [illegible], vt omnes pro ipſis dominum laudare debeamus.

Benedicite glacies, & niues domino.

Et quidnam vtilitatis hæc ut ſe habent? [illegible] ne comprehendere non modo ea, quæ ex ſe patent [illegible] noſtrum beneficium creata eſſe, ſed etiam ea, quæ [illegible] nacua, & noxia videntur, & inquit, vt pro his etiam Deum laudemus, & [illegible] docet, quod & illa ſi[illegible] ſunt tam magnæ prouidentiæ Dei, vt etiam ipſum laudare propter hæc oporteat, & tam in iis ipſum extollere, ac propter res vtiles.

Benedicite fulgura, & nubes domino, benedicite terra, montes & colles, & omnia, quæ mouentur.

H Quid de venenis? vtrum pro illis Deus eſt laudandus: næ.

Benedicite ſpiritus, & animæ iuſtorum domino.

Hic oſtendit reditum e morte in vitam: laudate, inquit, ipſum, non quotquot animæ eſtis, ſed *iuſtorum animæ*.

Benedicite Anania, Azaria, Miſael.

Admiranda ſunt, o dilecti, quæ à tribus pueris in camino dicta ſunt. Quomodo nihil ex rebus [illegible] querunt, vt oſtenderent nihil liberum, vel ſui iuris eſſe, ſed omnia Deo eſſe ſubiecta, cum omnia comprehendiſſent, & nominaſſent, & quæ ſuper cœlos ſunt, & quæ ſuper, & ſub terra, omnia ergo Deo ſubdita [illegible] qui omnia per verbum creauit, ne quis glorietur aliquid eſſe increatum, vel ſine principio.

Qui eripuit nos ex inferno, & ex medio ignis liberauit nos.

Inferos & *manum mortis* vocat [illegible]

A [illegible] qui iam [illegible] ultus [illegible] urgat & [illegible] manis [illegible] ceat abſque Dei opera, ut hic [illegible] non [illegible] du[illegible] hominum naturam, vt qui in tan[illegible] illa mani coniecti fuerint viuant, & [illegible] es euadant, niſi diuina gratia omnia præter opi[illegible] em peragat.

Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in æternum mi[illegible] ia eius.

Docet igitur omnes in vnum coactos, de gratiis agé[illegible] Deo hymnos canere, propterea quod nullum vn[illegible] quam [illegible] pus eius miſericordiam minuit.

Benedicite omnes timentes dominum Deum deorum: laudate, & confitemini, quoniam in omnia ſecula miſericordia eius.

At [illegible] pul documentum his verbis vtuntur. Decet e[illegible] nim vos, inquit, quoniam omnium cõmuniter intereſt ab errore deſiſtere, & veræ religioni adhærere, conſiderantes veſtri domini dignitatem, & quod ab omnibus dominus declaratus eſt, licet quidam apud alienigenas Dei habeantur. Hoc igitur facite, vt & fideles illud audiant, *Deus ſanctorum eſt Deus*, & infideles ruſſus illud, *Victa eſt Deorum multitudo Dei imperio.*

B

CANTICVM MARIAE DEI GENITRICIS.

Luc. 1.

Magnificat anima mea dominum.

Eudoxii

Sicut à muliere peccatum cœpit, & poſtea ad hominem peruenit, ſic etiam bona è mulieribus exorta ſunt, [illegible] t ad imitentur mulieres, depoſita ſua imbecillitate, te[illegible] q; muliebribus, inſtentur vitam horum beatorum. Videamus [illegible] itur deinceps Virginis vaticinationem. *Magnificat anima mea dominum.* Quomodo anima magnifice [illegible] dominum, conſiderandum eſt. Si enim digne ad imaginem conditoris noſtri vixerimus, & pro viribus [illegible] m[illegible] n[illegible] ſtro exemplari euaſerimus per bona opera; anima magnificat dominum verbis, operibus, & cogitationibus. Minuit autem ruſſus, quod ad malitiam attinet, [illegible] animæ ineſt. Anima igitur Mariæ magnificabat dominum, ſpiritus autem eius exultabat in Deo Saluatore. [illegible] um anima ipſius magnificauit, deinde ſpiritus [illegible] exultauit, dicendo, Deus in corpore meo mira[illegible] faciet vt po[illegible] tus eſt, ſed anima, inquit, mea non [illegible] ſte [illegible] erga dominum: corporis enim fructus non [illegible] recte factum meæ voluntatis, ſed Dei, qui mirabiliter, & ſupra naturam in me operatur, oportet autem me etiam voluntatis meæ fructum afferre. Quanto enim maiori [illegible] racnlo, & miniſterio ſeruio, tanto magis debeo ego omnium prima laudibus efferre eum, qui in me operatur.

C

Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.

Ibidem.

Saluator enim meus eſt Deus, qui ex me ſalutem mũ[illegible] o largitus eſt: *Spiritum* vero & *animam*, pro eodem po[illegible] t.

Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.

[illegible] uæ enim ego ſũm ad tantum officium? ipſe reſpe[illegible] ego exp[illegible] ctaui: humilis namq; eram, & abiecta, [illegible] n[illegible] terra in Cœlos tranſeo, & ad arcanum mini[illegible] [illegible] t alior.

[illegible] enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

N[illegible] nerationes credentium, non autem tu ſola b[illegible] b[illegible]

[illegible] ia fecit mihi magna, qui potens eſt.

D

Quomodo [illegible] n[illegible] [illegible] na. cum ea, quæ virgo eſt, concipiat, & [illegible] Dei voluntatem naturam tranſcendat, dignaque facta [illegible], vt ſine virili opera ſit non ſimpliciter mater, ſed vnigeniti Saluatoris mater. Dicit autem, *qui potens eſt*, vt ſi quis ambigat de vi conceptionis, cum dicat Virginem concepiſſe, ſubiungit, *fecit mihi magna, qui potens eſt*, vt potentiæ operantis aſcribatur hoc præclarum factum.

[illegible] ſanctum nomen eius.

Non enim p[illegible] opterea mulier inquinatur, quod in [illegible] ſam vnigenitus aſcendat: *ſanctum enim nomen eius*, & ni[illegible] hil [illegible] ntaminat Saluator dum concipitur, dum in me Virgine pro[illegible] ium corpus format, propterea & ſpiritus ſanctus ſuperuenit, vt conceptio ſancta facta, ſanctum etiam partum præparet.

E

Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Nam propterea quod generationes generationum miſeratus eſt, ego quoque concipio, & ipſe vnitur cum co[illegible] e animato, & anima rationali, & intellectuali [illegible] cundum ſubſtantiam, & i[illegible] mundum venit, & cum hominibus verſatur, & deorſum deſcendit, & omnia gubernat, per [illegible] lam miſericordiam noſtram ſalutem procurauit.

Fecit potentiam in brachio ſuo.

Non enim qui omnino indigni ſunt, miſericordiam conſequuntur, ſed qui per pœnitentiam ad timorem Dei conuertuntur.

Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

Ipſius enim manus eſt, [illegible] n hominum opus.

Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

Hoc eſt, malos & i[illegible] puros ſpiritus, horum principem Diabolum, qui ob ſ[illegible] perbiam decidit, Græcorum ſapientes, qui non admiſerunt ſapientiam Euangelii, quæ videbatur ipſis ſtul[illegible] ia: intelligit etiam Iudæorum populum, qui noluit credere, hæc enim omnia [illegible] aticinationi reſponderunt: quandoquidem elati fuerunt Dæmones, & Diaboli, & propterea diſperſi ſunt, ſic etiam ſapientes Græcorum, & Phariſæi & Scribæ, verum hos omnes deſtruxit, & extulit eos, qui [illegible] ipſos ſubmittebant potenti eius manui.

F

Eſurientes impleuit bonis.

Eſuriebat enim genus humanum præter Iudæos: Iudæi enim putantes ſe poſſidere diuinas [illegible] ripturas, quæ diuino ſpiritu afflatæ ſunt, illis priuati fuerunt, & inanes facti ſunt, gentes vero ſe ſubmittentes, & eſurientes, (*famem* dico *Dei*, vt inquit, Vates Amos) ſaturatæ ſunt.

Amos 8.

Et diuites dimiſit inanes.

Nimirum Iudæos, qui diuites erant legibus latis, & doctrina, & ſanctorum Vatum promiſſionibus, qui quidem Iudæi nimium ſuperbiẽtes, & ob ſuam dignitatem vehementer elati, propterea quod noluerunt ſubmiſſe accedere ad eum, qui ſe hominem fecit, dimiſſi fuerunt inanes nihil reportantes, neque fidem, neque ſpem rerum bonarum, ſed exciderunt & à terrena Hieroſolyma, & à futura vita.

G

Suſcepit Iſrael puerum ſuum.

Verum dicit *Iſraelem*, non eos, qui nomine tantum Iſraelis gloriantur, ſed eos, qui fidem iuæ appellationis retinuerunt.

Recordatus miſericordiæ ſuæ, ſicut locutus eſt ad patres noſtros Habraham, & ſemini eius in ſecula.

Miſeretur per vaticinatio[illegible] em non ſolum propriam, ſed etiam priorum Vatum [illegible] ſecundum promiſſionem Dei, cum ex ipſa orturus ſit Chriſtus communis ſaluator.

PRECATIO ZACHARIÆ.

Luc. 1.

Benedictus dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Viſi aute enim Deo, & volente, liberatus eſt populus eius.

Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui, ſicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt Prophetarum eius, ſalutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

H

Cornu, vel pro Regno vel pro potentia acceptum eſt, vtrumque aut in Chriſto conuenit. ipſe enim eſt Rex regnantium, & dominus dominantium, & inexpugnabilis eſt potentia patri, & dextera, quæ quidem omnes noſtros hoſtes in fugam v[illegible] it ſecundum prædictionem ſanctorum vatum, quæ inſuper dextera lib[illegible] uit nos e [illegible] hoſtibus noſtris, & ex manu [illegible] mnium [illegible] ui oderunt [illegible]. *Hoſtes* autem intellig[illegible] [illegible] ineo, qui ſenſu perci[illegible] piuntur, [illegible] qui mente comprehendantur: venit enim Chriſtus dominus potens in bello, vt debellaret omnes hoſt[illegible] n[illegible]

Ad faciẽ[illegible] am miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari

A *teſtamenti ſui ſancti: iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis.*

Vt enim arbitror, etiam patres noſtri Abraham, Iſaac, & Iacob, & totus [illegible] ſanctorum Vatum, & miſtorum, Chriſti aduentu perfruiti ſunt: [illegible] enim *pacauit per ſanguinem crucis ſuæ, quæ in terra, quæque in cælis ſunt* ſecundum [illegible] Apoſtolum [illegible], etiam patres [illegible] uitaſſe, & aduentum eius in inferos hoc effecit [illegible]

Coloſſ 1 [illegible] *ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus [illegible] ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.*

Sæpenumero liberantur quidam de [illegible] hoſtium, cum timore autem, nunc vero Chriſti aduentus fecit, vt intrepidi de manu hoſtium liberaremur: non enim ſenſimus hoſtes, ſed velut derepente nos accepit, cum hoſtiles inſidias non [illegible] ſed ſi ita dicendum eſt, veluti nil ſentientes, tranſtulit nos ab illo in ſuam hæreditatem, & partem.

B *Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis.*

Superuacuum eſt loqui cum eo, qui non audit. Cur igitur tanquam audienti hæc dicit? nimirum quod Ioannes ſuum habuit ortum inopinatum, eo quod Archangelus prædicauit eius ortum, & Maria acceſſit ad Eliſabeth poſt pueri conceptionem, & poſtquam natus eſt, omnia, quæ ſecuta ſunt, mirabilia fuere. ſicut igitur puer cum gaudio in vtero ſaltauit, ſic etiam vox ſalutantis Zachariæ potuit pueri aures penetrare.

Præibis enim ante faciem domini parare vias eius.

Propterea ſtatim Zacharias puero præſenti vaticinatus eſt: nouerat enim pater ſe paulo poſt filium penes ſe

Luc. 1. non habiturum. *Erat enim puer in deſertis, vſque ad diem oſtenſionis eius ad Iſrael.*

Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius.

Videlicet, credentibus in ipſum, & Iudæis, & Græcis, & his, qui populi ipſius vocantur. Illis autem ſalutis cognitionem præbuit, qui ipſum cognoſcere voluerunt.

C *In remiſſionem peccatorum noſtrorum per viſcera miſericordiæ Dei noſtri.*

Non enim per opera, quæ nos fecimus, tam largum donum nobis conceſſum eſt, ſed per inexplicabilem ipſius miſericordiam.

In quibus viſitauit nos oriens ex alto, illuminare his, qui in tenebris, & vmbra mortis ſedent ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

Exodi. Non ex vertice, ſicut olim in Sinai monte vox quædam fuit legem ſtatuens, & ignis aſpectus, qui ibi erat, & oſtendebat, ac demonſtrabat imaginem diuinæ gloriæ, & hanc quidem nube opertam, ſed viſitauit nos ex

[illegible]

E

F perd[illegible] rogatiuam [illegible] imitatur, [illegible] clariſſimum [illegible]

PRECATIO SYMEONIS.

Nunc dimittis ſeruum tuum domine ſecundum verbum tuum in pace quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum.

Introductus eſt Chriſtus in templum [illegible] cum adhuc eſſet, & lac ſugeret. Beatus autem Symeon [illegible] nandi [illegible] ipſum in [illegible] vero lætitia plenus, Deum laudauit, dicens, *Nunc dimittis ſeruum tuum domine, & quæ ſequuntur.* Hoc enim [illegible] myſterium ante ipſam mundi commutationem [illegible] ratum eſt.

Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ

Exorta eſt lux his, qui in tenebris erant, & p[illegible] bant, & in manus Diaboli inciderant, vo[illegible] Deo, & patre[illegible] agnoſcant eius filium, qui [illegible] Cæterum in gloriam Iſraelis [illegible] quamuis enim n[illegible] ex ipſis iniuria, & perfidi fuerant, ſuamque mentem [illegible] titia plenam habuere; tamen reliquiæ e[illegible] runt, & per Chriſtum celebratæ. Primum autem hoG torum fuerunt ſacri diſcipuli, quorum gloria ſuis ſplendor totum orbem terrarum illuſtrauit. Præterea alio modo Chriſtus dici poteſt *Iſraelis gloria* quoniam ex [illegible] ortus eſt ſecundum carnem, licet Deus omnium laudabilis in omnia ſæcula, Amen.

Porro Symeon benedicit Virgini ſanctæ vt quæ [illegible] diuinæ voluntati ſubſeruit.

Deo autem noſtro gloria in ſæcula, Amen.

F. Maximilianus Beniamus Crenienſis Inquiſitor legit, & vidit, & licentiam & facultatem imprimendi dedit.

BEATI THEODORETI CYRENSIS EPISCOPI DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS, PRÆTER EAS, QVAS

D vertit piæ memoriæ Ioannes Picus in Librum Iudicum [illegible] capite xi [illegible] vſque ad finem: H

In librum Ruth: In libros Regum: In libros Paralipomenon.

GENTIANVS HERVETVS AVRELIVS RHEMENSIS CANONICVS LECTORI.

CVM eſſem Tridenti in Concilio cum Illuſtriſſimo & inprimis Reuerendo Cardinali Lothareno, oblatus mihi fuit emendus liber Græcus, in quo erant duorum autorum nomina, nempe Anaſtaſii Sinaitæ in Hexaemeron, & Theodoreti de [illegible] ſcripturæ. Sed cum ſcirem Theodoretum de dubiis ſcripturæ, & ex bibliotheca Regia depromptum Græce fuiſſe editum Lutetiæ, & bonæ memoriæ Io. Pico viro doctiſs. Latine verſum vbique haberi quam Anaſtaſium m[illegible] facerem, quem nondum videram, Theodoretum ta[illegible]

A repudiabam tanquam ſuperuacaneum: Cum autem in dubio eſſem vtrunque ne an neutrum emerem, cœpi totum Theodoretum ab initio vſq; ad finem circumſpicere. Ecce autem eum video & animaduerto longe ampliorem & locupletiorem quam qui Lutetiæ in lucem editus & à Pico eſſet verſus, hic enim eſſe plenas ac perfectas quas in Iudices ſcripſerat Quæſtiones, quæ ibi ſunt mancæ ac mutilæ, & præterea accedere Quæſtiones in libros Regum & Paralipomenon. Cum tam præclaram huic operi viderem factam eſſe acceſſionem, operæ pretium eſſe duxi, ſi pecuniæ non parcens, quantumuis ea eſſet apud me mendica, vt Reipublicæ literariæ prodeſſem, eum emerem, & verſum in lucem edendum curarem. Verti itaque quæ deerant exemplari bibliothecæ Regiæ, & quæ non verterat Io. Picus. Nam quæ is verterat, rurſus vertere piaculum eſſe duxi, vt quæ à viro doctiſſimo verſa ſint fideliſſime. Habe itaq; ô lector, hanc a nobis tibi oblatam Quæſtionum, quæ deerant in Iudices, & in libros Regum & Paralipomenon, acceſſionem. Quam dum leges & meis frueris laboribus, memori & grato animo eum proſequere qui curauit vt eam poſſes Latine legere. Vale, & Theodoreto fruere, quo inter ſcriptores eccleſiaſticos vix vllum inuenies aut omni doctrinæ genere excultiorem, aut in ſcribendo elegantiorem & magis diſertum. Rhemis 28. Decembris Anno 1571. E

B

IN LIBRVM IVDICVM F

Ex cap. 14. Iudicum *Quomodo Sampſon diſſolute & flagitioſe viuens, ſpiritualem gratiam eſt aſſecutus.*

PERSPICVVM hinc eſt, quod dominus propter aliam diſpenſationem etiam indignos diuino dono impertit. Hoc etiam
Matt. 7. ſignificauit in Euangeliis. *Multi enim venient in illo die, & dicent mihi: Domine, Non in tuo nomine prophetauimus, & in tuo nomine multas virtutes fecimus? ... dicam eis. Recedite a me qui operamini iniquitatem. Non noui qui nam ſitis.* Hoc ... etiam fecit Deus. Nam cum alienigenarum vellet frangere potentiam, per gratiam ſpiritualem ei donauit robur & vires: propter hoc certe ei etiam conceſſit vt externi generis duceret vxorem. Et
Iudic 14. hoc docet hiſtoria, dicens: *Et pater & mater eius neſciebant quod ſit a Domino, quod quærit vt ei referat remunerationem ex alienigenis.* Illud autem, *Eſt a Domino*, non diuinam operationem, ſed diuinam ſignificat conceſſionem. Hoc quoque ſignificat vſum harum legum non omnibus eſſe neceſſarium. De nullo enim ex iis, qui has leges eſſet tranſgreſſus, ſumptum eſt ſupplicium. Si quiſpiam autem exiſtimat hoc feciſſe Sampſonem, vt qui non fuerit exactus & diligens legum obſeruator, rurſus conſideret, quo ... ei dederit ... cauam aſini maxillam, iubens vt ea ſcateret. Ipſa autem ex lege erat immunda triplici ratione. Nam & aſinus viuus eſt immundus: & mortuus ... eſt immundus: & quod cædis fuiſſet inſtrumentum, vtpote ab ea cæſis mille alienigenis. Sed cum eſſet ... immunda, legiſlator tamen ex ea & non aliunde ei præbuit vſum aquæ. Sed & hunc inuictum & inexpugnabilem, qui vel multis alienigenarum millibus erat formidabilis, in captiuitatem redegit meretrix muliercula ... adeo bellicas ... eſt ... bellum cupiditatis. Eum ... qui ſe ... egeſſerat, & propter præclara ... mirabilia facinora celebrabatur laudibus, captiuum ... voluptas. Ipſa enim eum dormientem nuda
Iudic 16. D ... *Excitatus eſt enim, inquit, Sampſon e ſomno ſuo & dixit: ... ſicut ſemper, & me excutiam. Et ipſe neſciuit, quod Dominus ab eo receſſiſſet.* Non eum autem omnino reliquit benignus & clemens Deus, ſed cum eum vidiſſet probris affectum & ... & precantem exaudiuit, & ... vires ei ſuppeditauit vt & labefactaret columnas, quæ ferebant templum idolorum, & tectum ſimul cum ... deiiceret, ... tria virorum millia ſimul obrueret, & longe maiorem numerum mulierum.

Vndenam Sampſon tot venatus eſt vulpes.

Ex cap. 15. Erat mons apud eos qui alebat multas vulpes, & hoc docet hiſtoria. *Cepit enim, inquit, Amorrheus Gabtaot in monte Myrſet: vbi ſunt vrſi & vulpes.*

Quid eſt, Fecit Micha Ephod & Theraphim.

Ex cap. 17. De Ephod ſæpe diximus, quod ſit veſtis ſacerdotalis, & per eam ſignificabat Deus quid eſſet agendum. *Theraphim* autem hoc modo erat dedicatum idolis, & non Deo hoc enim hic docet hiſtoria. *Fecit enim, inquit, ſculptile & fuſile.* Deinde ſubiungit: *Et fecit Micha Ephod & Theraphim, & impleuit manum vnius ex filiis ſuis, & fuit illi in ſacerdotem.* Non erat autem ex tribu Leuitica, ſed ex tribu Ephraim. Docuit etiam cauſam cur legem eſt tranſgreſſus. *In illis enim inquit diebus non erat rex in Iſrael. Vnuſquiſque faciebat quod gratum erat in oculis ſuis.* Tam multa mala conciliat nullum habere rectorem aut magiſtratum. ... deinceps ſequuntur, magnam habent dubitationem ... *Erat enim, inquit puer in Bethleem Iuda, ex tribu Iuda, ex cognatione Iuda, & ipſe erat Leuita. & ibi erat inquilinus.* ... Leuita, quomodo ex cognatione Iuda ... ſub Iuda Bethleem ... ſicut ... & cognationem ... paguni. Diximus autem quod ſacerdotibus & Leuitis propriam ſortem Deus non tribuit: ſed eos diſperſit in omnibus tribubus ... ha- G beant magiſtros pietatis. ... ergo cum iſte quoque eſſet Leuita, habitabat in Bethleem ... qui erat ex tribu & cognatione Iuda. Si quis autem ex ... coactam hanc eſſe interpretationem, recordetur eorum quæ iam a nobis dicta ſunt quod inter ſe communia fuerunt ... ducibus ſemper ... & ſacerdotalis. Eſt ergo probabile eundem quidem fuiſſe Leuitam ex patre, matrem autem habuiſſe ex tribu Iuda. Cæterum ille quidem ſit contra legem fecit. Nam primum quidem ... Deus ſit ... tabernaculum in Silo, in alio loco propter legem fungebatur ſuo munere. Præterea manufactis idolis hoc enim ſignificat *ſculptile & fuſile* offerebat ſacrificia. Præterea in alio quoque auſus eſt legem tranſgredi. Lex enim prohibuit Leuitis ne ſacerdotali fungerentur munere, ſed iuſſit eos miniſtrare ſacerdotibus. Et hanc ergo legem eſt ... tranſgreſſus, cum auſus ſit fungi ſacerdotio. ... etiam ingratus in eum qui ipſum coluerat, nam fraudis acceptis inſtrumentis ſecutus eſt eos qui erant ex tribu Dan, & fuit conciliator erroris in adorandis idolis. H

Quid eſt, Ipſa erat in valle domus Rechab, aliàs Rhoob. Ex cap. 18.

Ante illam quidem, vt eſt veriſimile, ... extruxit Rechas. Ipſi tamen ſic quidem omnium erat appellata. Ab his autem ... nomine mutato fuit appellata Dan: nunc autem appellatur P... At ... huius Leuitæ genus ... *Iathan, enim inquit, filius Manaſſe filii Ger ... & filii eius erant ſacerdotes tribus Dan vſq; ad tranſmigrationem terræ. Et conſtituit ei Micha ſculptile quod ... omnibus diebus quibus domus Dei erat in Silo.* Præterea ... fungebantur ſacerdotio, non ſolum ... idola, ſed etiam audaces fungi munere ſacerdotali. Erant enim Leuitæ, non ſacerdotes. Solum enim Aaronis genus iuſſit Deus fungi olim

A cio ſacerdotali. Et exiſtimo præterea quod legiſlator vxorem duxerat alienigenam, eos qui ex ipſo nati erant iuſsiſſe referri in numerum Leuitarum, non ſacerdotum, ne contumelia afficeretur dignitas ſacerdotalis, ſi exprobraretur cognatio. Si enim frater & ſoror legiſlatori hoc maledictum intulerunt, quid non [illegible] qui ſunt propenſiores ad [illegible] & tyrannidem? Quæ enim aduerſus Aaronem fuerunt inſolentes, qui puellam duxit vxorem quæ orta eſt e [illegible] gia, quid non feciſſent aduerſus Moſis filios, qui duxerat filiam Madianitæ & ſacerdotis idolorum.

Ex cap. 19. & 20.

Quamnam ob cauſam zelo motus Iſrael, bellum inferens cognationi, fuit ſuperatus.

Quoniam ſimilibus vſi erant iniquitatibus, & aliorum quidem videbant libidines, & flagitia, ſua autem non aſpiciebant: hoc etiam dicebat diuinus Apoſtolus,

Rom. 2.

In quo enim alium iudicas, teipſum iudicas: eadem enim facis qui iudicas. Et rurſus: *Exiſtimas autem hoc ô homo qui iudicas alios qui talia agunt & facis ea quod tu effugies iudicium Dei? An diuitias, &c.* vſque ad, *Reddet vnicuique ſecundum opera eius.*

B Iuſta enim ira moti aduerſus eos qui ſe ſcelerate geſſerunt in Gabaon, armauerunt quadraginta millia hominum. Deus autem volens eos caſtigare vt qui agerent ſimilia, & in aliis quidem malum cernerent, in ſeipſis hoc nollent facere, permiſit vt ſemel & bis ſuperarentur, & multa ex iis millia interficerentur. Poſtquam autem vidit eos & diſciplinam accepiſſe, lamentarique & eiulare, & multas fundere lachrymas, adiuuit eorum animi alacritatem, iniquamque & ſceleratam tribum perdidit penitus, præter admodum paucos. Libidinoſis enim & impudicis erant peiores, qui pro eis pericula adierunt. Nam cum poſcerent contribules eos qui ſcelus admiſerant, non ſolum non tradiderunt, ſed etiam prompto & alacri animo eos defenderunt. Quam ob cauſam ſubierunt commune exitium. Exiſtimo autem hoc bellum geſtum eſſe ante alia bella, non longo tempore poſt mortem Ieſu. *Phinees enim*, inquit, *filius Eleazar, filij Aaron ſacerdotis, aſtitit ante arcam in diebus illis.*

C Eleazar autem ſtatim poſt Ieſum accepit finem vitæ. Sacerdotio autem ſucceſſit Phinees. Idque nos docuit finis libri Ieſu Naue. Arbitror ergo eum qui conſcripſit hiſtoriam, non temere poſuiſſe vltima, quæ prima facta ſunt. Voluit enim nobis prius oſtendere ſucceſſiones Iudicum, & quis fuerit dux primus, quis ſecundus, quis tertius, & deinde has ſecundas ponere narrationes, nempe de Micha, & Lacha, & de hac muliercula, quam interemit inſana libidinoſorum petulantia & ſalacitas.

Ex cap. 21.

Cur miſerunt filij Iſrael ducentos qui erant ex tribu Beniamin, vt raperent ex virginibus quæ choros ducebant ex Silo, & vxores ducerent.

Omnes illius tribus mulieres fuerant interfectæ. Ipſi autem iurarant ſe non deſponſuros eis ſuas filias. Ne ergo coacti à neceſſitate vxores ducerent alienigenas, & in re dubia viam inuenerunt & raptum excogitarunt.

IN LIBRVM RVTH.

Cur ſcripta ſit de Ruth hiſtoria.

D PRIMVM propter Chriſtum Dominum. Ex ea enim ortus eſt ſecundum carnem. Et [illegible] diuus quoque Matthæus conſcribens genealogiam, virtute quidem inſignes ac celebres prætermiſit mulieres Saram, & Rebeccam, & alias: Thamar autem & Ruth meminit, & etiam vxoris Vriæ, docens quod propter omnes homines vnigenitus Dei filius homo factus eſt, nempe & Iudæos & alias gentes, & peccatores & iuſtos. Nam Ruth quidem erat Moabitis. Berſabe autem nefarie fuit coniuncta regi. Raab autem erat meretrix: ſed per fidem eſt conſecuta ſalutem. Thamar quoque ea illuſtratur. Non enim propter intemperantiam contuetu [illegible] habuit [illegible] ſed videns eum nolle ſibi alium coniungere, ſuſſuratus eſt agriculturam, vt

E producerent benedictionem. Iam enim [illegible] tam, alium ſatum non accepit, ſed dilexit viduitatem coniugij matrimonio. Videris Ruth quoque propter pietatem & religionem parentes quidem reliquiſſe, ſocrum autem eſſe ſecutam. Dixit enim Ruth:

Ruth

Ab[illegible] te relinquam, aut poſt te reuertar. Quoniam quo tu [illegible], proficiſcar, & vbi tu [illegible] moriar [illegible] Hæc [illegible] mihi Dominus, & hæc addat, quod mors diuidet inter me & te. Et hoc [illegible], vt [illegible] parentes. *Reuertimini*, dicebat [illegible] *Non [illegible] filij in vtero meo, & [illegible] viri vestri. [illegible] vertimini [illegible] mea. [illegible] dixi, non eſt mihi amplius ſubſtantia vt [illegible] viri, & [illegible] Nam eo expectabitis donec [illegible] ne [illegible] viro nubatis: Nequaquam filiæ meæ. Acerbius [illegible] quam vos, quoniam egreſſa eſt in me manus Domini.*

F Neque enim [illegible], ſum prægnans, vt expectetis coniugium [illegible] ex me [illegible] naſcitur, neque poſſum viro nubere propter ſenium, vt expectetis meas nuptias, & filiorum procreationem, & illorum educationem, ego enim à Deo immiſſam accepi plagam. Atque oportebat quidem etiam propter Dominum deſcribi de Ruth narrationem, & tamen ſufficit ipſa quoque per ſe hiſtoria ad [illegible] vtilitatem iis qui ex illis ſciunt [illegible]. [illegible] enim docet & Noemi graues calamitates & laudabilem conſtantiam & fortitudinem, & aurorum [illegible] tiam, & in ſocrum amorem, & præcipue ipſius Ruth, quæ mulierem ſenio confectam & paupertate [illegible] tem prætulit parentibus propter animi pietatem, & coniugis memoriam. Nos autem docuit Boozi [illegible] virtutem. Ruth enim non ſolum fructu liberalitatis [illegible] percipit, ſed etiam verbis eſt conſolatus. *Ne eas*, inquit, *filia ad colligendum in alio agro.* Et rurſus, *Coniungere cum meis puellis.* Cum autem eam iuſſiſſet comedere & bibere cum meſſoribus ſubiunxit, *Renunciatione renunciatum eſt mihi quæ feciſti cum ſocru tua poſtquam mortuus eſt vir tuus, & quomodo dereliquiſti patrem tuum & matrem tuam, & terram ortus tui, & profecta es ad populum quem non noueras [illegible] diuſtertius. Reddat tibi Dominus operationem tuam, & fiat merces tua plena à Domino Deo Iſrael, ad quem veniſti vt [illegible] ſub alis eius.*

G Finem autem conſecuta eſt benedictio: accepit enim plenam mercedem à Domino, vt quæ fuerit progenitrix gentium benedictionis. Non ſolum autem eam cibo impleuit, ſed ipſe quoque fuit [illegible] ſe [illegible] adminiſter, vt qui non [illegible] iuſſerit miniſtrare, ſed [illegible] ſe parauerit [illegible], & pane admodum liberaliter [illegible] tulerit. Satiata autem quod ſupererat retulit ad ſocrum. Grato autem & beneficij memori animo Socrus [illegible] tem beneficio [illegible] it benedictione. Dixit enim, *Qui te agnouit, ſit benedictus. Quoniam ſatiauit animam inanem. Sicut fecit cum [illegible]. Non enim [illegible]*, inquit, *ad paupertatem, ſed ad legiſlatorem, [illegible] præcipit vt curagereretur viduarum.*

Ex cap. [illegible]

Quid Noemi [illegible] nurus ſuggeſſerit.

Cum Ruth audiuiſſet Socrum dicentem, *Hic vir eſt nobis propinquus, & coniunctus cognatione*, recordata eſt [illegible] eius officij, & exiſtimauit Boozum, vt qui eſſet cognatus mariti, velle ei ex lege coniungi, vt eius qui deceſſerat conſeruaret memoriam. Hoc enim ſignificant ea quæ deinceps ſequuntur. Dicit enim, *Dixit Ruth ſocrui. Et dixit, Coniungere cum puellis meis, donec finierint totam meſſem quæ eſt mihi.*

H Hoc cum audiuiſſet Noemi, [illegible] eam & ei ſuggerit vt dormiat ad pedes Boozi [illegible] vt formam ſuam vendat, contrarium enim ſignificant verba narrationis. *Venies*, enim inquit, *& deteges quæ ſunt [illegible] pedes, & dormies, & ipſe annunciabit tibi quæ facies.* Adeo confidebat viri temperantiæ & iuſtitiæ. Sermones autem confirmarunt actiones. Nam vt [illegible] omnes teneret ſomnus, Ruth adhæſit pedibus Boozi. Ille vero rogauit quænam eſſet: Illa autem ei reuocauit in memoriam defuncti cognationem. Ille autem factum quidem laudauit, temperantiam autem non prodidit: ſed legi conſeruauit nuptialem congreſſum [illegible] *[illegible], enim inquit, filia Domino. Quoniam [illegible] ciſti miſericordiam tuam ſupra primam, vt tu non ires poſt* [illegible]

A *tulos, aut pauperes, aut diuites.* Oſtendiſti, inquit, per ea quæ feciſti, quod non hoc feceris voluptati ſeruiens. Re vera enim iuiſſes ad eos qui ſunt iuuenili & florenti ætate, nullam habens rationem nec diuitiarum, nec paupertatis, ſed ſolius fruendæ voluptatis. Sed veniſti ad virum qui eſt tibi loco patris, hoc enim ſignificat illud, *Filia.* Bis autem eam ſic vocauit, *Et nunc filia ne timeas. Omnia quæ dixeris faciam tibi. Nouit enim omnis tribus populi mei quod tu es mulier virtutis, & quod reuera ſum tibi propinquus.* Nemo, inquit, me reprehendet. Nam & tu laudaris ab omnibus, & ego propter cognationem, non propter intemperantiam faciam nuptias. Sed quoniam eſt alius cognatus, ille eſt prius conueniendus, vt ſi quidem te elegerit, nubas conuenienter legi. Sin autem non perſuadeatur, ego tibi ex lege imponam iugum matrimoniale. Tanta erat viri virtus, quod cum formoſa iuuencula noctu ad eum veniſſet, conſeruarit temperantiam: & legem cōſeruauerit, & neque ad nuptias præter legem conuolarit: ſed cum propinquiori de matrimonio verba fecerit:
B deinde cum ille recuſaſſet, tunc de cætero cum muliere laude digna fuerit coniunctus. Sunt autem admiratione digna eius quoque ad ipſum verba. Non enim primos cum eo ſermones contulit de nuptiis, ſed de poſſeſſione agrorum eſt locutus. Deinde cum ille contractum lubenter accepiſſet, adiecit ſermonem de nuptiis, dicens æquum eſſe, vt qui agros defuncti poſſidet, vxorem quoque eius ducat, & liberorum procreatione, defuncti conſeruet memoriam. Quoniam autem propter matrimonium ille quoque prædiorum abnegauit contractum, conueniente quidem legi calceum ſoluit & dedit, Booz autem Ruth vxorem duxit. Quod autem non voluptati ſeruiens induxit in animum vt duceret, vxorem, oſtendunt eius quoque verba laude digna. *Dixit, enim inquit, Booz. & ſenioribus, & vniuerſo populo. Teſtes vos mihi hodie, quod poſſederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & omnia quæ fuerunt Maalon, & quæ Celion, ex manu Noemi: & Ruth Moabitidem vxorem Maalon poſſederim mihi in vxorem, vt ſuſcitem nomen mortui in eius hæreditate. & non peribit nomen defuncti ex fratribus ſuis, & ex tribu ſua.* Iure eſt admiratione E digna eorum quæ dicta ſunt pietas accurataque & exacta ratio, legem, inquit, non tranſgredior, Moabiticam ducens mulierem, ſed impleo legem diuinam, ſtudens vt defuncti non extincta conſeruetur memoria. Confirmarunt autem ſeniores quoque matrimonium cum benedictione. Sic enim dixerunt. *Faciat Deus tibi mulierem quæ ingreditur domum tuam ſicut Rachel & Liam, quæ ædificarunt ambæ domum Iſrael, & vt faciat virtutem in Ephrata, & erit nomen in Bethleem celebre inter omnes homines, & ſit domus tua tanquam domus Phares, quem peperit Thamar Iudæ. Et ex ſemine tuo det tibi Dominus ex hac ancilla.* Tacite ſignificant verba benedictionis eum quoque alium habuiſſe vxorem. Quamobrem & Rachelis & Liæ ſimul meminit, & ſubiunxit. *Quæ ædificarunt ambæ domum Iſraelis.* Illud autem, *Et vt faciat virtutem in Ephrata: & erit nomen in Bethleem celebre inter omnes homines,* prædicit partum ſalutarem per F quem Bethleem facta eſt celebris inter omnes homines. Meminit autem Thamar, quoniam illa quoque, cum eſſet alienigena, peperit Phares, ex quo Dauid Rex, & qui eſt ex eo oriundus Dominus & filius. Ex ea natus eſt Obed, pater Ieſſe, qui genuit Dauid. Hunc infantem cum ad Noemi attuliſſent mulieres, dixerunt. *Benedictus Dominus, qui non diſſoluit tibi hodie tuum propinquum genere, vt vocarent nomen eius in Iſrael, & erit tibi in conuertentem animā.* Hoc autem, quod attinet ad ſenſum qui eſt in promptu, ſignificat illius conſolationem: Quod autem ad veritatem, ſignificat ſalutem mundi.

C
BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS, G

IN LIBRVM PRIMVM REGVM.

QVONIAM diuina freti gratia interpretati ſumus libros Moſis Legiſlatoris, & Ieſu Naue, & ipſorum Iudicum, & Ruth, age rurſus cum ſupplices petieris, vt accipiamus ſplendorem huius lucis, explicemus Regum hiſtorias, ea quidem quæ ſunt aperta prætermittentes, quæ autem declaratione indigent lectoribus declarantes, ne tuam petitionem, O filiorum amabiliſſime Hypati, relinquamus imperfectam.

1 *Quænam eſt cauſa obſcuritatis in ſcriptura.*

PEcit obſcuritatem mutatio ex alia lingua
D in aliam, & quod ſtuduerint interpretes preſſis inſiſtentes veſtigiis de verbo ad verbum interpretari. Hoc ipſum autem accidit iis qui è lingua Italica transferunt in linguam Græcam. Sunt enim illa quoque plena magna obſcuritate.

2 *Quodnam eſt argumentum hiſtoriæ Regum.*

Primum quidem dicam argumentum hiſtoriæ. Fuerunt plurimi Prophetæ, quorum libros quidem non inuenimus, nomina autem didicimus ex hiſtoria Paralipomenon. Eorum vnuſquiſque conſueuerat ſcribere quæcunque contingebat fieri ſuo tempore. Iam vero primus Regum, & apud Hebræos, & apud Syros, nominatur Prophetia Samuelis. Sed hoc facile eſt cognoſcere volenti, ſi prius dictum librum legerit. Qui enim Regna ſcripſerunt, illinc accepta occaſione, poſt plurimum tempus ſcripſerunt. Quomodo enim fieri potuiſſet vt Samuel qui vixit cum Saule & Dauide, ea ſcriberet quæ facta ſunt tempore Ezechiæ &
H Ioſiæ, & Nabuchodonoſoris bellicam expeditionem, & Hieroſolymorum obſidionem, & populi captiuitatem, & tranſmigrationem in Babylonem, & mortem Nabuchodonoſoris? Eſt ergo perſpicuum quod vnuſquiſque ex Prophetis ea conſcripſit quæ geſta ſunt ſuis temporibus. Quidam autem alij cum illa collegiſſent, compoſuerunt librum Regum. Et rurſus fuerunt alij quidam alij hiſtoriographi eorum quæ ab illis ſunt prætermiſſa, & de illis conſcriptum librum appellarunt Paralipomenon, vt qui doceret ea quæ fuerant prætermiſſa à prioribus.

3 *Samuel fuitne Sacerdos an Leuita.*

Leui fuit pater trium filiorum, Gerſon, Caath, Merare. Caath autem fuerunt filii, Abraham, & Iſaar, & Chebron, & Oziel. Abrahami autem Aaron & Moſes

A & Maria. H[illegible] autem [illegible], nepos vero Cana pater Samuelis. [illegible] quintus quidem [illegible] Leui [illegible] Core, quæ præ lata fuerat [illegible], quod ex [illegible] & id eis attributum fuerat vt [illegible].

Ex cap. 1. *4 Quod Elcana duas habuit v[xores].*

Neque iuſſit lex cum d[uabus] [illegible] ſimul coniungi vxoribus, [illegible] habere [illegible] ſed neque [pro]hibuit, concedens [illegible] prohiberet min[illegible]. Et eorum enim qui [illegible] potentia metieb[antur] [illegible] es. Hoc diuinus etiam dicit Apoſtolus. *Nihil enim perfecit lex.* Heb 7.

5 Quid eſt, Clauſit Dominus vuluam eius.

Docet [le]ctores hæc oratio ne matrimonio confidamus, ſed creatoris inuocemus auxilium. Quemadmodo enim Agricolæ quidem eſt proprium ſemina deijc[ere], Dei autem, deiecta perficere. Ita matrimonij quidem eſt propria coniunctio. Dei autem eſt proprium, annuere naturæ vt effingat & formet animal. Hoc [illegible] aperte ſciret Anna, nam cum longo tempore cum viro habitaſſet, fructum non produxit, confugit ad Opificem: & intenſa oratione & lachrymis mutilatam curauit matricem, & clauſam aperuit. Op[illegible] ſpectuum eſt autem etiam admirari eius morum modeſtiam. Probro B
num appetita quod eſſet ebria, leniter tu[lit], & depul[ſa] ſuſpicione, docuit affectionem qua laborabat, & pontificalem aſſecuta fuit benedictionem. Audiuit enim. *Vade in pace: Dominus Deus Iſrael det tibi omnem petitionem tuam, quam ab ipſo petiuiſti.* Cum tanta autem [illegible] audijt benedictionem, [illegible] omnem abiecerit triſtitiam, & cum fiducia ad virum ac[ceſſ]it & concepit. Cum autem peperiſſet, impleuit promiſſum. Conſeruauit enim eius comam, & eum docuit aquæ potionem, ea eſt enim lex Nazaræorum. Cum primum autem ablactaſſet, eum obtulit Deo, & cum eo vitulum ei tempore æqualem, qui pro eo accepit mactationem & ſacrificium. [illegible] autem à Deo accepit alios tres filios, & duas filias, eſt enim Deus liberalis & magni[fi]cus. Admiratione autem dignus eſt quoque eius hymnus. Neque ſolum enim [a]b ea quæ accepit laudibus celebrauit [illegible] tem ſed etiam hymnum temperauit prophetia [illegible] & fi[illegible] patticeps. Nam cum concep[illegible] o-
C p[illegible] tam, pro[p]hetat poſt partum. Illud enim, *Infirmum reddet aduerſarium ſuum.* prædicit & ante ſignificat Diaboli [illegible] lutionem & euerſionem, hoc [illegible]. *Dominus aſcendit in cælis & tonuit*, prædicit Seruatoris noſtri aſſumptionem, & aduentum ſanctiſſimi ſpiritus. & Apoſt[oli]cam in prædicationibus vocis magnitudinem. Prædi[cit] etiam ſe[c]undam Chriſti apparitionem. *Ipſe*, enim inquit, *iudicabit extrema terra.* Prædicit etiam [illegible] fuerunt eius maiores ſecundum carnem, qui du[illegible] a D[auid] [illegible] vſque ad [illegible]. *Dabit*, [illegible] *robur Regibus noſtris, & in altum extollit cornu Chri[ſti] [ſ]ui.* Docuit etiam non fidendum diui[tij]s, non ſapientiæ, non potentiæ · ſed ei ſoli qui poteſt & vitam [illegible] & [illegible] inferre. & mutat res bene geſtas in male g[illegible] & [illegible] aduerſas in ſecun[illegible]. Po[illegible] autem [illegible] ogne, *ſterilis peperit ſeptem* prædicit & [illegible] ec-
[illegible] itatem. N[illegible] us [illegible] inul[illegible] m. Na[illegible] diebus [illegible] D
[illegible] te [illegible] ec lenx [illegible] runt orbem terræ. [illegible] b[illegible] nata eſt N[illegible] & [illegible] ultos p[illegible] gentes [illegible] ugeſtate ac ſte-

[illegible] Heli [illegible]

Ex[illegible]. Sed p[illegible] qui tam, [illegible] tum [illegible]. Docet eis [illegible] admi[illegible] ac [illegible].

[illegible] fit [illegible].

[illegible] *[iu]dam [illegible]* [illegible]

[illegible] n [illegible] d

[illegible] quæ [illegible] ta [illegible]

E *[Qu]od Samuel [cum] eſſet Leuita, [indutu]s fit Ephod, [illegible] Sac[er]do[illegible].*

Eſt veriſ[imile] quod Heli [illegible] d[illegible] nam vidiſſet [illegible] quæ [illegible] præter opinionem, & intus [illegible] tanquam ſanctum & N[a]z[aræu]m, & [illegible] enim ſignificat nomen Samuel, [illegible] nem eo honore imper[illegible]

[6] Dei erat diſpenſatio, quod Samuel à Deo [voc]atus abiret ad Heli, exiſtimans ſe ab eo vocari & [illegible]

Nam quoniam D[illegible] Samuelem, ne videret [illegible] Deus rem diſpen[illegible] Deus qui vocat Samuelem, [illegible] ciaret quæ d[illegible] ſunt à Deo, [illegible] qui [illegible] ſſet, ſed ei fides h[illegible] facta eſſet reuelat[io].

[7] Quamobrem Heli luit pœnas pro fili[j]s, [illegible] cum monuiſſet vt conueniebat.

[F]iliorum iniquitas non e[illegible] d[illegible] tas, ſed acerrimis & aſperi[illegible] poſt primam & ſecundam admo[illegible] ſent in nequitia, eos à templ[o] a[illegible] ipſi ſoli legem tranſgr[illegible] dieb. [illegible] tiam eran[t] exemplum vt tranſgrederet[illegible] F
fecit naturam quam [illegible] ea [illegible] priuatus. Hoc enim ei ſignificauit [illegible] Prophetam. *Quoniam*, inquit, *aſpexiſti ad ſuffitum meum ſacrificium meum impudenti oculo, & ſupra [illegible] tuos vt benedicerent primitias omnis ſacrificij Iſrael ante [illegible] Dominus Deus Iſrael. Dixi, domus tua & domus [illegible] tranſibunt coram me vſque in ſeculum. Et nunc Non [illegible] Dominus, erit mihi. Sed [illegible] qui me glorificant glorificabo, & qui me ſubdeſpendunt, nihili pendentur.* Et videtur [illegible] dicti [illegible] eius [illegible] Sacerdotio [illegible] ante [illegible] Iud[illegible] S[illegible] enim inquit, *domus tua [illegible] domus patris tui [illegible]* [illegible] H[illegible] autem [illegible] ſed A[illegible] ipſe [illegible] d prom[illegible] omnem [illegible] Ex [illegible] nomina. Ex quo enim C[hr]iſtus [illegible] ctus in crucem, dirutum quidem fuit [illegible] plum: deſerta autem fuerunt ſancta [illegible] priuatique ſunt & Sacerdotio & Propheti[a]. H[illegible]
G ſignificant etiam quæ ſequuntur. *Ecce enim dies [illegible] & fundiem perdam [ſ]emen tuum, & ſemen domus patris [illegible] Et aſpiciet, [illegible] ſit firmamentum in omnibus in quibus [illegible] Iſraeli. Et non erit ſenex omnibus diebus in dom[o]* [illegible]. *autem firmamentum*, hoc [illegible] de Deo. *Ego*, enim [illegible] *ſum qui ſum.* Hieremias quoque [illegible] *es D[illegible]*, [illegible] *firmamentum* vocauit ſacerd[illegible] m quod eſt ſ[illegible] ordinem Melchiſedec. Hoc au[illegible] apertius. *Excitabo*, enim inquit, *mihi [ſac]erdotem [illegible] qui faciet omnia quæ ſunt in corde meo & animam m[e]a, & [illegible] bo ei domum fidelem, & tranſibit ante Chriſtum meum [illegible] diebus.* Hæc autem nulli quidem homini conuen[illegible] ſed ſoli Domino noſtro Ieſu Chri[ſto], qui [illegible] tinet ad humanitatem, nominatus fuit noſte[r] [illegible] *Ha[bemus] [illegible]*, enim [in]quit *Pontificem magnum qui [illegible] cælos Ieſum Dominum noſtrum.* Et ru[rſu]s. *Non [illegible] mus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus [illegible] tum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato* [illegible] tum autem ſanct[illegible] non conuenit [illegible] t[illegible] bus, qui viuunt breui te[mp]ore. *Chriſtus* aut[em] [illegible] cauit ſanctos Apoſtolos & qui [illegible] tum [illegible] H
ceperunt. Ergo prædicto p[illegible] qu[illegible] Seruat[ori] C[hri]ſto, [illegible] [illegible] us docens ib[illegible] azaro, Sacerd[illegible] [illegible] onem.

[illegible] modo eſt intelligendum illud, Lucerna Dei, prin[illegible] [illegible] aſſet.

Sig[illegible] o[illegible] tio, quod [illegible] poſt [illegible] S[illegible] [illegible] eu[illegible] [illegible] me[illegible] ant[illegible]

ſcriptor ſignificare tempus, dixit lucernam nondum fuiſſe inſtinctam.

12 *Quamobrem Samueli, cum eſſet admodum iuuenis, vniuerſorum Deus eſt locutus.*

Ad arguendum Pontificem qui ſenuerat, adoleſcentulus dignus eſt habitus cui Deus appareret. Erat enim adeo iuuenis, vt Dei doctrinam nondum poſſet ſuſcipere. Heli itaque poſt tertiam vocationem intelligens quod Deus ſit qui vocat, dixit, *Si te vocet qui vocat, dices, Loquere Domine, quoniam te audit ſeruus tuus.* Sed tamen eam ætatem antiquæ prætulit Deus: & eum qui octoginta & ſex annos vixerat, & quadraginta annos duplici magiſtratus honore dignus fuerat habitus, erat enim & Iudex & Pontifex, deſpiciens, locutus eſt cum paruo puero, docens quantum caniciе eſt melior iuuenilis ornata virtute. Atque perſpicuum quidem eſt quod Heli rectè factis eſſet ornatus, ſed propter filiorum ſuorum prauitatem exitij acceperit ſententiam. Eius autem pietatem verba quoque oſtendunt. Nam primum quidem non puduit eum rogare adoleſcentem vt ei declararet quæ à Deo fuerant annunciata. Sed & eum adiurauit iureiurando & execrationibus, vt nihil eum celaret ex iis quæ ſibi ſignificata fuerant. Deinde cum latam didiciſſet ſententiam, laude dignam emiſit vocem, *Dominus faciet quod in oculis ſuis placuerit.* Quin etiam cum filiorum ſuorum cognouiſſet cædem, non puſillo & abiecto animo id tulit pater & ſenex. Cum autem accepiſſet arcam captam ſimul ab hoſtibus, eſt illa quidem, ingenti autem animi mœrore confectus, vitæ finem accepit.

Ex cap. 4. 13 *Cur Deus permiſit vt arca caperetur ab hoſtibus.*

Quod factum eſt duplicem produxit vtilitatem. Nam Hebræos quidem docuit, vt legitime quidem viuentes in Dei confiderent prouidentia, legem autem tranſgredientes, neque in tota, neque in arca non tangenda confiderent. Cur enim legem tranſgredientes, arcam ad auxilium traherent quæ legem in ſe habet ſitam. Atque iſti quidem ab ea hanc accipiebant vtilitatem. Alienigenæ autem, cum audiuiſſent, quando vbi apparuiſſet arca vociferati ſunt Hebræi, poſt victoriam autem eam deſpexiſſent, & eam velut manubias ſuis dedicaſſent idolis, experientia Dei didicere virtutem. Nam primum quidem viderunt ante arcam ſuum cecidiſſe Deum, & adorationis præ ſe ferre figuram. Deinde cum eum erexiſſent, poſtridie eum inuenerunt contritum, & extremis partibus priuatum. Deinde cum noluiſſent cognoſcere differentiam, & arcæ quem conueniebat cultum non tribuiſſent, inciderunt in varias affectiones & ægritudines. Nam vt ſeptuaginta quidem ſunt interpretati *percuſſi ſunt in ſedibus* vt autem Aquila, *Liberauit et euidenter vlcere*, quod dicunt Phagedænam. Ioſephus autem docuit eis fuiſſe morbum dyſenteriæ. Sed nemo exiſtimet eſſe inter ſe diſcrepantes diuerſas editiones. Nam dyſenteriæ ſiccitas fit morbus ſedis. Frequens enim excretio inflammauit particulam illam, & ſedis morbum paſſi ſunt, vt qui arcam diuinam impie locauerant, nempe apud Deum falſo appellatum. Primi Azotij hoc ſubierunt ſupplicium. Coniicientes autem Gethæi non eſſe plagam à Deo immiſſam, ſed eſſe morbum ortum ex peſtilenti conſtitutione, arcam Dei tranſtulerunt in Geth. ſed primi ius ſubierunt eaſdem calamitates. Tunc *Gethæi fecerunt ſibi ſedes aureas.* Cæteri ſic ſunt interpretati, *& ſolutæ fuerunt eorum ſedes.* Cum autem Gethæi tentaſſent arcam transferre Aſcalonem, illi contradixerunt, formidantes plagas diuinitus immiſſas. Deinde cum nulla ciuitas auderet arcam excipere, eam foris reliquerunt ſub dio. Sic enim docuit Hiſtoriographus. *Fuit*, enim inquit, *arca Dei in agro alienigenarum menſes ſeptem.* Poſtquam autem exiſtimarunt, foris manente arca, ſe eſſe liberatos à plagis à Deo immiſſis, intulit Deus ſupplicia etiam rebus inanimis. Immiſit enim murium multitudinem in vites & ſegetes, qui omnes eorum fructus perdiderunt. Per hæc autem docuit quod ipſe quoque Ægyptiis diuerſas intulit plagas. Quod enim in auribus reſonantem illorum haberent memoriam, teſtantur quæ ab eis dicta ſunt. Etenim cum in bello arcam eſſent conſpicati, timore ſunt repleti, & lamentantes clamabant, *Væ nobis, quis nos liberabit à manu huius Dei fortis? Hic eſt Deus qui percuſſit Aegyptum in omni plaga.* Porro autem poſtquam malorum feciſſent periculum, eorum Sacerdotes & Vates eis dixerunt vt arcam cum donis remitterent. *Et Dominus*, aiebant, *leuet manum ſuam à nobis, & à Diis noſtris, & à terra noſtra. Et cur aggrauatis corda veſtra, ſicut aggrauauit Aegyptus & Pharao cor ſuum? An non quando illuſit eos, emiſit populum ſuum, & abierunt?* Sed cum hæc quidem conſuluiſſent impij, & ſuorum Deorum ſenſiſſent imbecillitatem: nam primum Deus eos contriuit: Deinde eos qui adorabant caſtigauit: & tunc mures immiſit in germina terræ, voluerunt diſcere per experientiam, plaga ne eſſet à Deo immiſſa, an ea caſu accidiſſet. Nam cum plauſtrum nouum conſtruxiſſent, & vaccas quæ recens pepererant ſubiunxiſſent, ſeparatas à vitulis, arcam impoſuerunt, & quinque ciuitatum totidem numero mures & ſedes ex auro fabricatas; dono miſerunt ad Deum qui eos caſtigauerat, ea autem poſuerunt in quodam vaſe quod ſeptuaginta quidem vocarunt *Argaz*, Ioſephus autem dicit γλωσσόκομον, id eſt *loculum* vel *marſupium.* In triuio autem aliquo aurigа dimiſſis vaccis, expectabant vt viderent an ad vitulorum mugitum reuertantur, an ad aliam viam declinent, relicta via quæ fert ad Hebræos, vt ſi ex his quidem duobus fieret alterum, tanquam imbecillam condemnarent arcam. Sin autem vaccæ, aliis viis relictis, & ſpretis ſuis vitulis, abeant ad terram Iſraeliticam, vere cognoſcerent illas plagas fuiſſe à Deo immiſſas. Quamobrem & ſequebantur eminus: neque prius deſtiterunt donec qui ex Hebræis habitabant in confiniis, rem nouam & alienam conſpicati, nempe plauſtrum quod à nullo homine regebatur, habebat autem arcam & onus & aurigam, lubenter accurrerunt, & admirati ſunt Dei victoriam.

14 *Cur Deus percuſſit populum cum reuerſa eſſet arca.*

Pulchre docuit hiſtoria. *Non lubenter autem acceperunt*, inquit, *filij Iechoniæ in viris Bethſames, quod viderunt arcam Domini & percuſſit in eis ſeptuaginta viros & quadraginta millia virorum ex populo.* Sed filij quidem Iechoniæ, vt impij & ſeruientes idolis, ægre tulerunt videntes arcam, & merito luerunt ſupplicium, populus autem fuit caſtigatus, vt qui noluerit pro arca adire periculum, & ſeptem menſes eam reliquerit apud alienigenas, & pro ea bellum non ſuſceperit. Cum ergo oſtendiſſet Deus quod eorum non egeat auxilio, & quantum cultum & honorem acceperit ab alienigenis, eos oſtendit magis impios. Poſtquam autem Bethſamitæ timentes arcam remiſerunt, dicentes, *Quis poterit ſtare coram Domino hoc ſancto?* prompto autem & alacri animo eam excepit Aminadab, totam eius domum impleuit benedictione. Quod autem impiorum populus arcam contempſerit, teſtantur quæ ſequuntur. Diuiniſſimus enim Samuel eos eſt exhortatus vt conuerterentur ad Dominum in toto corde ſuo, & auferrent Deos alienos à medio ſui, & lucos. Lucos autem *Aſtaroth* interpretatus eſt Aquila, hoc eſt, ſimulachra Aſtartes. *Aſtarten* autem vocant Venerem, ab aſtro accepta denominatione, fabulantur enim eius eſſe Heſperum.

15 *Cur cum Deus iuſſerit per legem in vno loco Deum colere, Samuel altare ædificauerit.* Ex cap. 2.

Templum nondum erat ædificatum, & Deum colebant in diuerſis locis. Cæterum hinc quoque diſcimus, quod cum ſciret Deus populi propenſionem ad impietatem, diuinum cultum loco circumſcripſit. Piis enim & iis qui ſciunt ſcopum legis, quilibet locus eſt conſecratus ad Dei cultum. Nam & celeberrimus ille Elias, cum diuinum templum omnes ad ſe vocaret ex lege, in Carmelo extruxit altare, & obtulit ſacrificium. 3. Reg. 18.

16 *Quare Samuel non luit pœnas propter ſcelera filiorum.* Ex cap. 8.

Erat enim iniuſtitia quæ ab eis admittebatur, non impietas. Neque enim violarunt matrimonia, nec eiuſmodi

A modi libidinibus iniuria affecerunt diuinum tabernaculum, neque ventri ſuo dabant primitias hoſtiarum, euerſo ordine ſacrificiorum [illegible] autem [illegible]lum accuſat, quod corrumperentur mune[illegible]us, ne[illegible]c h[illegible] ſ[illegible]ebat Propheta. Nam ipſe quidem habitabat Harmathæmes: illi vero Berſabee.

17 *Quamobrem doluit Deus cum Regem petiſſet populus.*

Q[illegible]iam per [illegible] non erat p[illegible]te[illegible] [illegible]gem diuinum. Dominus Deus & Domini & Regis impleuit munus. Propheta autem erat adminiſter & [illegible] quidam præfectus, aut dux, & imperator. Deus autem hoc ei ſignificauit, dicens. *Audi vocem populi, quoniam non te ſpreuerunt, ſed me, vt non regnem ſuper eos. ſecundum omnia opera eorum quæ fecerunt mihi a quo die eduxi eos de Aegypto vſque ad hunc diem.*

18 *Quomodo bonum nominauit Saulem.*

Ex cap. 9. & 10. Non dedit ei teſtimonium virtutis animæ, ſed formam & magnitudinem. Sic enim dicit. *Nullus erat bonus in filijs Iſrael ſupra ipſum. Supra humeros & vltra erat procerus ſupra omnem terram.*

Quidam dicunt Samuelem prophetaſſe propter pecuniam.

Quod dixit Saul, *Ecce vadam & quid faciemus homini Dei?* B *Quoniam panes nobis defecerunt*, hoc eſt, indicium ſuſpicionis Saulis, non quod Propheta munera acceperit. Coniecit enim ad eum aliquid afferendum, tanquam ad principem & Prophetam, ſed nihil attulit, ſed contra eius plurimam eſt expertus benignitatem. Quod autem Propheta non corrumperetur muneribus, docent 1 Reg. 12. eius verba quæ fecit ad populum. *Si a liquo, inquit, vitulum accepi in placationem, aut calceum, & celaui oculos meos in ipſo, dicite contra me, & reddam vobis.* Confirmauit autem verba Prophetæ populi teſtimonium.

1[illegible] *Cur videntem appellabant Prophetam.*

Vt qui præuideret futura. Non eſt enim hoc nomen oculorum corporis, ſed ſpiritalis contemplationis. *Ramma* autem Aquila interpretatus eſt *excelſum*. *Gabaa* autem, *collem*. *Hoſpites* autem eos, qui vocati fuerant. [illegible] tem ſeu *pernam*: *tibiam*. Eam autem ei appoſuit tanquam regnaturo, & pro populo periculum adituro. Hoc enim ſignificat. *Ecce in teſtimonium poſitum eſt tibi a populo.*

Cap. 10. [illegible] *Cur cum eum vnxiſſet, eſt deoſculatus.*

Ioan. 19. Gratia quæ ſibi inerat eum impertit: Nam Dominus quoque cum inſufflaſſet in Apoſtolos, dixit, *Accipite ſpiritum ſanctum.* Etenim ex plenitudine eius nos omnes accepimus. Sic Propheta deoſculatus eſt Regem cui impoſitæ erant manus.

C 21 *Cur eum impertijt gratia quæ ſibi inerat.*

Κωλῆα ſeu *pernam* editio Aquilæ ſcribit *κνήμην* ſeu *tibiam*, ea eſt autem eius. [illegible] enim eſt quæ eſt poſt femur. Appoſuit autem Samuel pernam ſeu armum ante Saulem, dicens, *In teſtimonium poſitum eſt tibi*, hoc eſt, in ſignum honoris, vt qui ſis alijs præpoſitus, & iudicium regni. Nam ſicut hæc cum ſint breuiora alijs membris animalis portant totam molem compacti corporis, & firmiter ſuffulciunt: ita etiam regium robur, etiamſi ad vnum virum contrahatur, ſuſtinet totum corpus reipublicæ, & non ſinit cadere.

22 *Quamobrem ei multa dedit ſigna.*

Vidit eum dubitantem, & ſuam confitentem paupertatem. *An non ſum, inquit, filius Iemini, minima familia ex tribubus Iſrael, & cognatio mea eſt minima omnium cognationum, nempe Beniamin.* Propterea confirmat promiſſionem regni prædictionibus de omnibus. Et primum quidem D adducit eos qui de aſinis ei nuncium afferunt. Deinde eos qui vadunt in Bethel ad Deum adorandum, & ex ijs quæ ad Deū afferuntur, ad eum afferūt primitias. *Te enim, inquit, rogabunt quæ ad pacem & dabunt tibi primitias panum, & accipies ex manu eorum.* Deinde chorum Prophetarum, & cœtum eorum qui cum eis chorum ducunt, qui tibijs vſi ſunt & lyra & nablis & tympanis & quæ illinc exiſtigatam [illegible]tus, & efficiunt [illegible] ipſe prophetet.

23 *Quid eſt, Tranſmutauit ei Deus cor aliud?*

Q[illegible]iam [illegible] erat ruſticu[illegible] [illegible] ſciens terram colere, [illegible] ei m[illegible]nus [illegible] poſ[illegible] [illegible] [illegible] ſpiritum regium.

24 *Q[illegible] eſt, Deſijt Prophetare.*

Non habuit perpetuum donum Proph[illegible] ad E declarandum autem & oſtendendum ſpirituale do[illegible] prophetauit illo tempore. Ita etiam ſeptu[illegible] Num. 11. niores quos elegit magnus Moſes, ſtatim [illegible]cti, digni ſunt habiti prophetica opera[illegible]one. Poſtea tem minime quidem prophet[illegible]bant, ſed a do[illegible] di[illegible]no redditi ſapientes, c[illegible]onebant populi cun[illegible]ctas.

25 *Quanam de cauſa cum Saulem vnxiſſet Samuel, & vniuerſis [illegible] Deo audiſſet, quod [illegible] fortes cum mittat. [illegible] gem, in tribus mittere ſortes.*

Ne dum quidem credeb[illegible] [illegible] P[illegible] [illegible] [illegible] bam agebant vitam. [illegible] [illegible] [illegible] eſſe humanæ grati[illegible] [illegible] D[illegible] inde cum [illegible] [illegible] [illegible] ſus eſſe diuiſa in partes, & dom[illegible] & [illegible] ſuper Saulem. Cum autem ſe [illegible] [illegible] potestatem ſuam [illegible] [illegible] dicatus eſt Prophetæ, & a toto [illegible] ctionem.

26 *Cur Naas Ammanita effodiebat dexteros oculos* Ex cap. 11. *[illegible]rum.*

Volens eos reddere inutiles ad bel[illegible] [illegible] nibil manu [illegible] clypeu[illegible] ea tegit [illegible] de [illegible] [illegible] aſpicit hoſtes. Cui [illegible] des[illegible] F eſt oculus, bellum gerere [illegible] poteſt [illegible]

27 *Cur Saulem eis primum dedit Regem.*

Quoniam ad bella fortiter gerenda pe[illegible] ſibi [illegible] gereretur [illegible] [illegible] pietatem [illegible] dominus [illegible] [illegible] idem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] x v [illegible] ſed [illegible] [illegible] magn[illegible] [illegible].

2[illegible] *Quam ob rem populo congregato meminit Prophe[illegible]* Ex cap. *publicæ adminiſtrationis.*

Cum eſſet Iudex, ex[illegible] [illegible] poteſtate, & [illegible] de bat R[illegible]gi. Erat [illegible] contentioneum vt q[illegible] [illegible] [illegible] & q[illegible] d in republica gerenda [illegible] ei [illegible] [illegible] entem haberet populi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poteſtatem. Symm[illegible] [illegible] *[illegible] anni Saul, dum regnaret ipſe.* Hoc ſignificat quam tenerel [illegible] [illegible] animus, quando fuit R[illegible] electus. Illo autem non diu eſt vſus. Vnde ſubiunxit hiſtoriographus. *Et duos annos regnauit ſuper Iſraelem*, n[illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] ſimplicitate regnat duos annos. Deinde dec[illegible]nans ad vitæ improbitatem nudatus fuit diuina gratia. Vnde reliquum tempus, quo perrexit regnare, [illegible] putatum eſſe adminiſtrationis Samuelis.

G 28 *Quomodo eſt intelligendum, Percuſſit Ionatham ſtationem* Ex cap. 13. *alienigenarum quæ erat in collibus.*

Alienigenæ victis Hebræis, collocarunt præ[illegible] [illegible] cis munitionibus, [illegible] [illegible]go, nempe *ſtati*[illegible], [illegible] cauit hoc præſidium, quod ſunamus dele[illegible]t I[illegible]na[illegible]am. Illud autem [illegible] [illegible], id eſt, *ſpreuerunt ſerui* Aquila expoſuit, *Audiant Hebræi.*

29 *Quid eſt: Intermiſit ſeptem dies teſtimonio, ſicut dixit Samuel.*

Denunciauit Samuel Saul[illegible] vt eum expe[illegible] [illegible] dies, & deinde cum ille ſacrificaſſet ac litaſſet, [illegible] ciet aciem. Saul autem cum vidiſſet cong[illegible] alienigenas, non expectauit Prophetam v[illegible] pr[illegible] [illegible]tar. Vnde cum eum ſacrificantem deprehen[illegible] Propheta, vehementer eum increpauit, & ei præ[illegible]it regni priuationem. *Quaret*, enim inquit, *ſi[illegible] Dominus hominem ſecundum cor [illegible]num, & manda[illegible]it vt ſit ſibi* H *dux ſuper populum ſuum, quoniam non cuſtodiſti quæ tibi mandauit Dominus.* Hinc pulchram & glori[illegible] [illegible]ctoriæ impoſuit coronam, dicens *Inueni Dauid [illegible] Ieſſe virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Hæc enim Prophetice prædixit diu[illegible] [illegible]inus Samuel. *Gabaa* autem terram quæ eſt in Saba[illegible] A[illegible]la interpretatus eſt terram, quæ eſt in valle Capi[illegible]um.

30 *Quam ob cauſam ferrum non habe[illegible] Iſrael.* Ex cap. 14.

Cum [illegible] vic[illegible] ne [illegible] [illegible] [illegible] terrum [illegible]

A ceperunt, & prohibuerunt ne poſſiderent aliud. Quamobrem apud eos fiebant agri colendi inſtrumenta. *Dentem* autem Symmachus quidem interpretatus eſt *aratrū*. *Siclum* autem vocauit *ſtaterem*. In pondere autem ſiclus, vt accipimus, erat ponderis ſemunciæ. In pecunia autem erat viginti obolorum.

31 *Cur Ionathan volens irruere in hoſtes dedit quædam ſigna armigero.*

Non dedit ſymbolice, ſed vt fidelis, volens noſſe Dei voluntatem, vt ſi ab ipſis quidem eſſent vocati, in eos irruerent tanquam Deo aperte opem ferente. Hoc enim dixit, *Et aſcendemus quoniam tradidit eos Dominus in manus noſtras. Hoc eſt nobis ſignum. Sin autem*, inquit, *dixerint Abſcedite illuc, non aſcendemus ad eos.* Quod autem in Deo confidens in præuiſum ſe dederit periculum, reſtantur verba. *Hac*, enim inquit, *tranſeamus ad ſtationem horum incircumciſorum, ſi quomodo aliquid nobis faciet Dominus. Quoniam non eſt coarctatum Domino vt ſeruet in multis aut in paucis.* Hæc autem verba ſunt animæ quæ in Deo confidit. Cum autem ſic confidiſſet, non fuit ſpe fruſtratus. Nam cum primum irruiſſet, & iaculum emiſiſſet, & lapides eſſet iaculatus, fudit caſtra hoſtium. Illi enim ignorantes ſe inter ſe interimebant, vt qui eſſent collecti ex diuerſis ciuitatibus, & ſe inter ſe mutuo in habuerunt pro hoſtibus. Hoc Saul eminus conſpicatus, cum per veſtem ſacerdotalem didiciſſet victoriam, ipſe quoque impetum fecit in alienigenas, illos videns verſos, ſtulte autem & inſipienter ſubiecit anathemati eum qui cibi & potus ante veſperam eſſet particeps.

32 *Si ſtulte ſubiecit anathemati, cur nam Deus confirmauit anathematiſmum. Sciſcitanti enim num eſſet bellandum, non reſpondit.*

Primum quidem eum arguit qui præter rationem eſſet execratus. Deinde docet ne eiuſmodi quidem anathemata eſſe contemnenda. Hic autem prius quidem erat ſ opus, erat enim præſcriptus ac definitus ad Dei honorem. Sed oportebat conſiderare labor in belligerantium, & quod erat veriſimile fore vt aliqui labore cruciati premerentur ſiti, & ea gererentur non ſtatuto decreto. Nam poſtquam mel guſtaſſet, audiuit execrationem patris, aliis renunciantibus. Sed tamen cum ſe defenderet ob ignorantiam, venit vſque ad vitæ ſuæ periculum. Liberatus eſt autem à cæde propter iuſtum populi patrocinium & ſeriam ſupplicationem.

Ex cap. 15. 33 *Quomodo ſit intelligendum, Pœnitet me quod vnxerim Saulem in Regem.*

Sæpe diximus quod Dei pœnitentia, eſt mutatio diſpenſationis. Vt iuſſit Saulem eligi, propter corpus ſpectatu dignum, non quod ipſe magnis delectetur corporibus, ipſe enim eſt creator & paruorum & magnorum, ſed populo gratificans, qui ſenſibus vſque ſolis vtitur oculis. Quod enim ſæpe præferat etiam parua corpora magnis, teſtis eſt Zacchæus, qui cum paruus eſſet excepit Dominum. Teſtis eſt Samuel, qui

Luc. 19.

cum eſſet iuuenis, dignus eſt habitus cui appareret Dominus. Teſtis eſt & Dauid qui & corpore & natu maioribus prælatus fuit fratribus, cum eum Deus voluiſſet eligere & ſemini eius regnum ſeruare, propter eum erat naſciturus. Verbis ergo vſus eſt huma-

D ne cum hominibus, & dixit, *Pœnitet me quod vnxerim Saulem Regem*, pro eo quod eſt. Volo alii dare regni poteſtatem, facere autem vt hic regno ceſſet, propter meam benignitatem, & in homines beneuolentiam.

34 *Quod propter ſuam benignitatem eum priuauit regno.*

Præuidit quidem eius futura ſcelera & iniquitates: inſidias quidem in eos qui eo bene erant meriti, ſacerdotum cædes, iuriſiurandi tranſgreſſiones, profectionem ad ventriloquam. Sufficit autem vel illa tranſgreſſio præcepti Samuelis ad ei vltimum inferendum ſupplicium. Oportebat enim ſtultum intelligere, quod vna gutta diuinæ benignitatis & clementiæ, vincit omnem hominum bonitatem. Sed infelix, cum Deus iuſſiſſet punire, miſertus eſt: & cum Deus morte da-

mnaſſet, ipſe, vt exiſtimauit, vitam tribuit. Et cum Deus iuſſiſſet, vt ex prædam nihil lucrifaceret, ipſe ex eis plurima eaque pulcherrima ex gregibus & armentis ſibi aliis omnibus, reuerſus eſt. Et ipſe quidem cum anathemate ſanxiſſet vt nemo ſumeret cibum aut potum, filium quidem, qui ex ignorantia decretum erat tranſgreſſus, voluit interimere: cum Deus autem vniuerſum Amalec ſubieciſſet anathemati, non propter illius impium impietatem, ſed propter illius in populum maleuolentiam, non pauca ac parua aliqua, ſed plurima accepit ex anathemate. Sed neque eum Achaz caſtigauit exemplum. Non fuit ergo paruum, ſed maximum peccatum. Reuocauit ergo ei in memoriam Propheta ea quæ dicta fuerant ante regnum, ſic dicens. *Nunquid tu paruus es in oculis tuis, vt ſis dux ex populo Beniamin, minima tribu Iſrael?* An non, inquit, hæc dicebas: Beniamineus ego ſum, ex minima omnium tribuum Iſrael. Sed tamen vnxit te Dominus in Regem ſuper omnem Iſrael. Deinde miſit te Dominus. Deinde dicit cuiuſmodi mandata ei dederit, & quomodo ea ſit tranſgreſſus irruens in ſpolia. Tantum enim eum condemnauit ea qua præter legem vſus eſt miſericordia, quantum auaritia & plura habendi inſatiabilitas & amor pecuniæ, cui ſeruiens tranſgreſſus eſt mandatum. Sed Saul vſus eſt verbis Adami. Dixit enim, *Propterea quod audiui vocem populi* Nam ille quoque ſic dixit. *Mulier quam dediſti mihi, ipſa mihi dedit, & comedi.* Et quoniam dixit ſe in ſacrificium obtuliſſe armenta & greges, audit à Propheta, *Ecce non tam vult Dominus holocauſta & ſacrificia, quam audiri vocem ſuam. Ecce enim auditio bona eſt ſupra ſacrificium, & obedientia ſupra adipem arietum. Auguriumpeccatum eſt, Theraphim & adoratio dolorem & labores inducunt. Propterea quod nihili feciſti verba Dei, te nihili faciet Deus, vt non regnes ſuper Iſrael. Theraphim* autem vertit Aquila cultum & adorationem. *Augurium* autem, vt opinor, tacite inuit nonnullorum amentiam. Eſt enim veriſimile nonnullos habuiſſe ſuſpectum tanquam malum augurium, quod qui vieiſſet, prædam non eſſet lucratus. *Theraphim* autem poſuit pro obſeruatione. Quemadmodo enim Ephod dedicatum eſt Deo, & per ipſum ſciſcitantibus ſignificabatur quid agendum, ita per Theraphim ſignificabantur idolorum prædictiones. Ad illius enim imitationem hoc eis erat dedicatum. Hoc autem apertius declarauimus in libro Iudicum. Ex Aquilæ autem editione licet etiam aliud intelligere nempe quod Deum colere ſit præcepta implere, non dona offerre. Non eſt enim ſuſcipiendus cultus qui factus eſt præter eius conſilium, & conciliat calamitates.

34 *Cur Agag occidit Propheta.*

Sicut Phinees Zambri. Nam quod ſit Deo iubente eſt pium.

35 *Cur Propheta iuſſus timuit vngere Dauid.* Ex cap. 16.

Quoniam non ſolum erat Propheta, ſed etiam homo. Si enim Prophetæ Dominus, Dominus noſter Ieſus, ſalutarem ſuſcipiens paſſionem, timore humanam oſtendit naturam, quis eſt adeo liber à paſſionibus, vt reprehendas Prophetam, qui timuerit?

36 *Audent quidam Deum reprehendere, vt qui prophetam docuerit mendacium. Accipe enim, inquit, iuuencam boum, & dicas, Veni Deo ſacrificatum.*

Sed non eſt mendacium. Vere enim perfecit ſacrificium. Ergo dictum eſt, vt opus quidem celaret, diceret autem id quod erat præter opus.

37 *Quam ob cauſam electum neſciebat Propheta.*

Quoniam non erat Deus, ſed homo. Non enim omnia ſcire eſt Prophetæ. Ignorantia autem diuinam reuelauit ſententiam. Si enim ad Dauidem recta eſſet profectus, veniſſet in ſuſpicionem quod hoc feciſſet ex aliqua exhortatione. Quoniam autem venit ad primum, & ſecundum, & tertium, & deinceps ad ſeptimum, cognouerunt quod Deus eſſet qui hos quidem ſecerneret illum vero eligeret. Nam cum etiam ſic facta electione aperuerint fratres ſuam inuidiam, fratrem con-

A ſpicati in acie, quid non feciſſent ſi non facta eſſet hoc modo?

38 *Quomodo eſt intelligendum, Spiritus malus à Domino ſuffocabat Saulem.*

Cum diuinus receſſiſſet ſpiritus, locum eſt ſortitus malignus ſpiritus. Hinc autem docemur clamare cum
Pſal. 50. Dauide, *Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me.* Sic cum A-
Ioan. 14. poſtolica gratia Iudam reliquiſſet, in eum ingreſſus eſt Diabolus.

39 *Quomodo pſallente Dauide malus ſilebat ſpiritus.*

Diuinam ſpiritus gratiam acceperat Dauid, eo ergo operante per Dauidem, quieſcebat malignus ſpiritus.

Ex cap. 17. 40 *Quare Saul, omnibus recuſantibus ſingulari certamine congredi cum Goliath, dehortatur Dauidem ne faceret id quod alacri animo ſuſcipiebat.*

Erat adoleſcens quatuordecim aut ſedecim annorum. Deceſſit enim ſeptuaginta annos natus, regnauit autem quadraginta annos, erat enim triginta annos natus quando interfectus fuit Saul. Prius autem dictum eſt quod cum duos annos recte & ex legibus regnaſſet Saul, diuina fuit priuatus gratia. Neceſſe ergo habuit dicere ſe omni reliquo tempore de victoria fiduciam concepiſſe, quomodo cum gregem paſceret, ſuffocauit
B leonem & vrſum eum inuadentes. *Et erit*, inquit, *alienigena iſte incircunciſus, ſicut vnus ex iſtis. Nonibo & eum percutiam. Quoniam quis eſt iſte incircunciſus, quod probro afficit aciem Dei viuentis.* Nihil, inquit, differt à beſtia, qui viuit in impietate, & qui eſt nudatus à diuino auxilio. Ego autem confido in illius auxilio. Hoc enim ſubiunxit. *Dominus enim qui me liberauit de ore leonis, & de ore vrſi, ipſe me liberabit de manu alienigenæ iſtius incircuncíſi.* Cum ea fide profectus ſpe non ſuit fruſtratus, ſed cum eſſet nudus, vicit armatum, & qui paſcebat oues, eum qui erat exercitatus in bellis & trophæis: & qui erat paruus & iuuenis, eum qui de tanta ſe iactabat magnitudine. *Vidit enim eum*, inquit, *Goliath, & eum nihili fecit, quoniam eſſet puer, & ipſe rufus cum pulchritudine oculorum.* Imitabantur enim animi oculos oculi corporis. Illi enim acutum cernebant, & contemplabantur eum qui non cadit ſub aſpectum. Dicebat itaque, *Ego ad te venio in nomine Domini Sabaoth, Dei exercitum Iſrael, quem tu exprobraſti hodie, & concludet te Dominus*
C *hodie in manibus meis: & occidam te, & auferam caput tuum à te, & dabo membra tua & membra caſtrorum alienigenarum hodie volucribus cœli & beſtiis terræ, & cognoſcet omnis hæc eccleſia, quod non in lancea, neque in gladio ſeruat Dominus.* Quoniam Domini eſt bellum, & tradet vos in manus meas. Prophetat autem, cum eſſet in acie, & prædicit vniuerſi orbis terræ Dei cognitionem. *Cognoſcet*, enim inquit, *omnis terra quod eſt Deus in Iſrael.* & os quidem fundit oracula: manus autem ſe fortiter gerit, & lapide perimit alienigenam: quandoquidem hymnis & laudibus celebrat illum lapidem qui ex ipſo fuit exciſus ſecundum carnem. *Lapidem*, enim inquit, *quem reprobauerunt ædifi-*
Pſal. 117. *cantes, hic factus eſt in caput anguli.* Porro autem gladio quoque viſus alienigenæ, amputauit eius caput, eius qui ex ipſo germinauit ſecundum carnem præfigurans & deſcribens victoriam. Diabolus enim cum noſtrum Dominum cruci affixiſſet, per crucem excidit à tyrannide. Et quomodo cum Dauid viciſſet, eius exercitus fudit ac profligauit agmen alienigenarum. Ita cum Deus noſter & Seruator Diabolum fregiſſet, qui in ipſum crediderunt, fuderunt & profligarunt phalangem Dæmonum.

41 *Cum nondum habitaſſet Hieruſalem, quomodo in eam intulit caput alienigenæ.*

D Iebuſæi quidem adhuc eam habitabant, eis autem volens oſtendere, in eam intulit caput viri inſignis fortitudine.

42 *Quomodo Saul ignorauit Dauid.*

Duorum alterum eſt intelligendum. Vel quod furore percitus non ſentiebat eum pulſantem citharam, vel quod inuidia eum mouit vt non exacte ſciret vndenam eſſet.

cap. 18. 43 *Quid eſt μανδύα.*

Eſt quoddam genus veſtis ſuperioris, exiſtimo autem eſſe Arcadicum, aut quod à multis nominatur *mantellum.* Etenim ex iis qui dixerunt de eo qui ſignificauit Heli filiorum cædem, quod veſtes haberet ruptas ac laceratas, Aquila dixit μανδύαν διεῤῥηγμένον, id eſt, *mantellum ruptum ac laceratum.* Rex quoque Ammonitarum eorum qui ad ipſum miſſi erant à beato Dauide barbam raſit, & μανδύαν abſtulit dimidiam vſque ad amictum coxendicum.

44 *Quid eſt, Amauit ipſum anima amantis ſeipſum.*

Aquila dixit, *Secundum animam ſuam.* Hoc etiam lex diuina præcipit. *Diliges proximum, tuum ſicut teipſum.* Matth. 5.

45 *Quomodo eſt intelligendum, Spiritus malus percuſſit Saulem, & prophetauit in media domo ſua.*

Pſeudoprophetæ agitati à malo ſpiritu, ſunt ſimili furore perciti Corybantibus. Hoc paſſus eſt etiam Saul vexatus à Dæmone. Illud autem prophetauit poſuit per homonymiam. Nam & pſeudoprophetas nominabant Prophetas, & Deos eos qui falſo Dii nominantur. Sed ille quidem priuatus fuit diuina gratia. Dauid autem pſallens, furorem quidem leniebat Dæmonis, ſed Saulis minime ſedauit inuidiam. Nam quo eum maiori afficiebat beneficio, eo magis properabat eum occidere. Et cum iniecta in eum haſta aberraſſet, cognouit quidem Deum eſſe cum eo: ſed tamen perpetuum bellum in eum gerebat. De Dauide autem dicit diuina ſcriptura, quod erat intelligens in omnibus viis ſuis: *& Dominus omnipotens erat cum eo.* Sic autem nominauit ſanctiſſimum ſpiritum. Hac enim gratia ... gnatus.

46 *Curnam Dauidi inuidens, & valde infenſus, ei deſpondit filiam.*

Docuit hiſtoria ſcopum illius. Dixit enim Saul, *Non erit manus mea ſuper ipſum, ſed erit ſuper ipſum manus alienigenarum.* Et rurſus. *Dabo eam ipſi, & fiet ei in ſcandalum & erit ſuper ipſum manus alienigenarum.* Erant ergo nuptiæ inuidiæ non beneficentiæ.

47 *Quanam de cauſa petiit, non capita, ſed præputia.*

Improbe cogitans coniecit, quod occiſis aliquibus ſui generis, afferri ei eorum capita, ea de cauſa iuſſit afferri ſibi præputia. Præputium enim indicat al... Omnem autem mouebat lapidem, moliens cædem
G ſui benefactoris, & neque beneficiorum vllam habebat rationem, neque reuerebatur iuſiurandum. Iurauerat enim Ionathæ quod eum non eſſet interfecturus. *Iurauit enim*, inquit, *Saul dicens. Viuit Dominus ſi morietur.*

48 *Quidnam eſt intelligendum per κενοτάφια ſeu ſepulchra inania, & iecur caprarum.*

Κενοτάφια, hoc eſt, *ſepulchra inania*, Aquila interpretatus eſt *effigies & iecur caprarum veſtium multitudinem, pilos in orbem redactos.* Nam cum iuratus Saul iuſiurandum eſſet tranſgreſſus, & haſtam immiſiſſet in Dauidem, & ille declinato impetu haſtæ, receſſiſſet in domum ſuam, Michol autem noſſet patris inſidias, ei quidem conſuluit aufugere: & demiſit eum per feneſtram, eius autem lectum concinnauit in figuram ægrotantis, vt quæ veſtium quidem iniecerit multitudinem, veſtibus autem ſuppoſuerit pilos in orbem redactos, vt imitarentur caput. Nonnulli autem intellexerunt effigies imaginem Dauidis, & eam dixerunt fuiſſe coopertam veſtibus, præter aliquas partes vultus. Fuiſſe autem ſuppoſitum iecur caprarum, vt eius qui moueretur figu-
H ram efficeret veriſimilem. Aiunt enim iecur caprarum diu moueri. Tanta autem perpetuo eius fuit inuidia, vt etiam cum accepiſſet eum ægrotare, iuſſerit ipſum adduci vt occideretur. Poſtquam autem cognouit eius fugam, non ſecus ac venatores canes eum aſſidue inueſtigabat. Et componit quidem Michol ſuper cubile veſtes imitantes hominem decumbentem, ea enim nominauit κενοτάφια, ſeu ſepulchra inania. Quomodo enim inane ſepulchrum videtur quidem habere mortuum, ſed non habet, ita etiam quod per veſtes erat compoſitum, videbatur quidem eſſe Dauid agens animam, ſed non erat. Poſuit autem etiam in medio veſtium iecur capræ recens

A occiſæ, vt ferat mutationem ventris hominis, & motum quo tantummodo mutatur reſpirationem. enim mouetur enim poſt cædem eiuſmodi iecur. Q etiam pilo in orbem redactos poſuit ad eius caput, cum ex pilis quiddam effeciſſet rotundum ad ſimilitudinem humani capitis, & omnia operuit veſtibus, vt eſſet ei probabile dicere quod Dauid ægrotans decumbit coopertus.

49 *Cur qui fuerunt ab ipſo miſſi ad Dauidem & Samuelem prophetarunt & ipſe quoque poſtea.*

Diuerſæ ſunt venandi rationes Domini. Nam alios quidem venatur per homines, alios autem erudit cæcitate, hoc enim factum eſt tempore Eliſæi, alios autem cepit per gratiam propheticam: & prohibuit occidere Dauidem. Sed neq; hoc ſedauit eius animum ſpirantem cædis. Bis enim miſit ad eum, & cum ſurſus diuina accepiſſet vincula, alios adhuc miſit. Et cum hi ſimiliter retenti eſſent a gratia, ipſe poſtea abiit, & eſt ipſe quoq; aſſecu-

B tus vincula benignitatis & clementiæ, ſed prophetauit quidem, verum non ſimiliter atque alij, erat enim indignus gratia. Quamobrem nudatus veſte iacuit toto die, ſignificabat autem figura regni ablationem.

Ex cap. 20. 50 *Quamobrem Ionatham volens ſignificare Dauidi inſidias patris, id ſignificauit per tela aut iacula.*

Nunnulli dicunt, propter famulum qui erat ſimul cum eis, ne cognoſceret quæ ſignificabantur. Sed erat ei facile ad eum ſolum accedere. Habet ergo alium ſcopū id quod factum eſt. Ne enim eſſet perſpicuum eum indicare amico cædis ſpirantem patris animum, ſagittandi ſimulat exercitationem. Et verbis quidem ſuis ad famulum ænigmatice Dauidi ſignificabat fugam. Cum autem armigerum cum armis præmiſiſſet in vrbem, & ea quæ dicta ſunt ſignificauit, & vt fugeret conſuluit, & ei regni futuram prædixit potentiam, & de regno pacta conuenta cum eo init. Illud autem *Tertiabis*, ponitur pro, *Tres dies expectabis.* Nam cum die Lunæ curreciſſet Saul recuſaſſe conuiuium Dauidem, vt qui non eſſet mendatus nec purgatus, *Nihil locutus eſt*, inquit, *Saul illo die, quoniam dicebat. Videtur accidiſſe aliquid vt non ſit mundus, propterea quod non fuit mundatus*, ſecundo autem die interrogauit, *cur non adeſſet filius Iiſſe & heri & hodie ad menſam*

C Tertio autem ſignificauit Ionatham ea quæ prius dicta ſunt. *Tertiabo autem*, id eſt, tres emittam ſagittas. *Sagittas* autem, nempe χιζα, *iacula*, ἐθα ſcilicet, nominauit Aquila. *Mataram* autem in Hebraicorum nominum interpretatione ſic inueni poſitum, apud Græcos quidem τωφ ν, apud Romanos autem *foſſam*, apud Syros vero *ſcopum*, in quem qui exercentur iacula mittere conſueuerunt. *Agaſ* autem Aquila interpretatus eſt, *Iuxta locum meridionalem*, ego autem arbitror ita fuiſſe vocatum locum aliquem concauum. Dixit enim hiſtoria, *Et Dauid ſurrexit ab Agaſ, & cecidit in faciem ſuper terram.*

1 Reg. 21 51 *Quomodo paſſus eſt Dauid vt eſſet ſanctorum panum particeps.*

Mat. 12. Luc. 6. Ne tunc quidem fuit reprehenſus. Sed & Dominus in Euangelijs eum liberauit à reprehenſione, hoc enim dixit ad Diſcipulorum ſuorum defenſionem. Prius autem ſignificat, eorum qui ſolis ſacerdotibus diſtributi fuerant propoſitionem, eſſe myſticam menſam pijs proponendam. Nunc enim ij ſoli qui ſunt conſecrati, ſunt participes Dominici corporis & ſanguinis, ſed omnes qui ſunt ſanctum aſſecuti baptiſmum.

D 52 *Quid eſt, Si hæc via prophana, hodie ſanctificabitur per vaſa mea.*

Cum Sacerdos rogaret an illo die caſtus eſſet, dixit tres dies fuiſſe caſtum, & adiecit propter viam propoſitam neceſſario erit particeps ſacri alimenti, vt ab eo roboratus quæ ſunt ei propoſita recte gerat. *Non prophanum* autem eſt & ſanctum, quod eſt ſacerdotibus aſſignatū. *Prophanum* autem quod alijs omnibus eſt attributū. Vnde etiam Aquila non dixit prophanum, ſed *laicum*. Hoc eſt, Etſi non ſum ſacerdos, propheticam tamen gratiam ſum aſſecutus. Exiſtimo enim hoc ſignificare, Sanctificabuntur propter vaſa mea. *Vaſa* enim eius & armatura donum erant ſpirituale.

E 53 *Quid eſt, Qui continebatur Neaſar coram Domino.*

Hoc nomen *coarctationem tentationis & minarū*, inueni interpretatum in libro nominum Hebraicorum. Et ergo perſpicuum quod Doec vexabatur ab aliquo Dæmone, aut tenebatur aliquo morbo, & ea de cauſa diuino aſſidebat tabernaculo. Sed ſceleratus non ſolum ſignificauit Sauli omnia quæ dicta & data fuerant ab Abimelech: ſed etiam omnes occidit ſacerdotes. Hæc Saulis cædes fuit omnibus alijs peccatis magis impia. Nam cum Deus iuſſiſſet vt penitus perderet Amalec, non ſolum ſeruauit Agag, ſed etiam quæcunq; erant digna quæ poſſiderentur. Sed cum ſola eum mouiſſet ira, non ſolum occidit ſacerdotes, ſed etiam cum ipſis viris ciuitatem, vt qui iuſſerit vt non adoleſcens, non infans, nun muliercula eſſet ſalua. Digni autem laude ſunt ſatellites Saulis. Neque enim cum rex iuſſiſſet, tolerarunt inquinare manus cæde ſacerdotum. Doec autem hanc

F impiam fecit cædem, & occidit trecentos & quinquaginta ſacerdotes. Adiectum eſt autem, *Omnes portantes ephod*, ad maiorem reprehenſionem eius qui id auſus eſt. Non erant enim Leuitæ, ſed ex ſacerdotali radice genus ducebant.

54 *Curnam epilepſiam ſimularit Dauid.*

Saulem fugiens aufugit in Geth. Non enim exiſtimabat futurum vt eſſet manifeſtus. Sed poſtquam ſenſit eos nouiſſe quod ipſe interfeciſſet eorum præcipuum defenſorem ac bellatorem, ſe inſanire ſimulans euaſit periculum mortis. Diuina autem ſcriptura oſtendit eius pietatem. Semper enim Deum ſciſcitans, & aciem inſtruebat & quieſcebat. Cum itaque reſciuiſſet Saulem accedere, vt qui nouiſſet eum degere Ceilæ, ſciſcitatus eſt num eum eſſent dedituri, & cum ex eo didiciſſet eos eſſe deſtitutos, migrauit in alium locum. Illud autem *Ambulabant*, errantem fuiſſe ſignificat. Aliquando enim conſidebat in Iudæa, aliquando vero in ſolitudine. *In Maſerom* autem cæteri interpretes ſunt interpretati, *in ſpeluncis munitis*. Porro autem Ionathan oſtendebat ſe ardentem eſſe affectum in Dauidem. Nam cum pater eius ſpiraret cædem, & eum venari cuperet, non tulit ſtimulum deſiderij, ſed venit vbi degebat, & cum prædictione regni ei animum addidiſſet pacta con-

G uenta iureiurando confirmauit. *Cem* autem Aquila interpretatus eſt *ſyluam*. *Baad* autem *collem*. *In deſerto* autem *ſubiecto*, vertit *in planum*. Dominus autem oſtendit ſuam quo- Reg. 23.
que eius curam. Nam cum Dauidem eſſet capturus, incurſione alienigenarum eius curſum vinxit ac repreſſit. Nam cum hoc ſciuiſſet Saul, eſt reuerſus.

55 *Quomodo eſt intelligendum illud, Ingreſſus eſt Saul in ſpeluncam ad deponendum.* Ex cap. 24.

Septuaginta honeſte ſunt interpretati. Aquila autem hoc dixit apertius. *Ingreſſus eſt*, enim inquit, *ad exinaniendum.* Ioſephus autem, *Ad naturalem faciendum excretionem.* Erat autem maxima ſpelunca: habebat autem intus & Dauid, & eos qui cum ipſo erant latentes. Aperuit autem hic quoque Dauid ſuam philoſophiam. Nam cum ij qui cum ipſo erant tentaſſent interficere Saulem, cædem quidem prohibuit dicens. *Nequaquam mihi a Domino vt inferam manum meam in ipſum, quoniam eſt Chriſtus Domini.* Chlamydis autem oram diſſecuit, ad conuincendam quidem eius ſtultitiam, oſtendendam autem illius philoſophiam. Docuit au-

H tem nos hiſtoria vites modeſtæ & temperantis cogitationis. *Percuſſit*, enim inquit, *Dauidem cor eius, quod abſtulerit oram chlamydis eius* Pro eo quod eſt, Eo vſque conceſſit progredi, prohibuit autem vlterius, tentauit autem placidis verbis mederi eius inuidiæ, & iram extinguere. *Cur audis*, inquit, *verba populi, dicentium. Ecce Dauid quærit animam tuam in malum. In hac quidem hora viderunt oculi tui, quod tradidit te Dominus Deus in manum meam hodie neque volui te occidere, & tibi peperci, & dixi. Non inferam manum meam in Dominum meum, quoniam is eſt Chriſtus Domini, & pater meus.* Quis non admiretur virtutem Prophetæ? Inſidiatorem vocauit *patrem & Dominum*, qui regni acceperat conſecrationem per manus im-

A [illegible] ſitionem. Vt verba autem confirmaret, oſtendit oram veſtimenti, vt, cum cognouiſſet philoſophiam, reuereretur beneficentiam. *Et ecce* hoc enim d[illegible] *& cognoſce, quod non eſt in manu mea malitia, neque contemptus, neque impietas, neque in te peccaui.*

5[illegible] *Quomodo intelligenda eſt parabola, Ab iniquis egredientur delicta, & manus mea non erit ſuper te.*

Et ſe & ſua voluit a diuino pendere iudicio. Dixit enim: *Iudicet Dominus inter me & te, manus autem mea non erit ſuper te.* Deinde adiecit parabolam. Ea autem oſtendit quod iniquorum eſt peccare, eorum autem qui ſunt [illegible] philoſophia, ferre delicta. In modeſtia autem vſus moderatione, ſe vocat *mortuum & tamen ſectantem,* vt ſumma manſuetudine cor durum emolliret. Statim ergo ille ictus confeſſus eſt beneficium. Dixit enim Dauidi: *Tu es iuſtus ſuper me: quoniam tu retribuiſti mihi bona: ego vero retribui tibi mala.* Et quæ deinceps ſequuntur, ad laudem eius pertinẽt. Et poſt laudes et regni poteſtatem prædicens, a[illegible] ſignificans, *Noui,* inquit, *quod regnans regnabis, & ſtabit regnum Iſraelis in manu tua.* Rogauit & vt genus

B ſuum et eſſet curæ quam erat aſſecutus. *Iura enim,* inquit, *mihi per Dominum, quod non perdes ſemen meum, & non delebis nomen meum ex domo patris mei. Et iurauit Dauid Sauli.* Tanta eſt vis [illegible] imbecillitas. Qui erat Dux & imperator tam multorum militum, rogabat fugitiuum, & qui erat cum multitudine militum, rogabat eum qui aufugiebat, vt ipſum impertiret benignitate ac clementia.

Ex cap. 25. 57 *Quamobrem is qui in Saulem tantam oſtendit lenitatem & patientiam, Nabalem tentauit occidere.*

Ille enim in [illegible] iis beneficijs ſæpe fuerat affectus. Nam cum paſtoribus verſans in ſolitudine, non ſolum prohibuit vos aliquid auferre ex ijs quæ ad ipſum pertinebant, ſed etiam repulit damna quæ aliunde ei afferebantur. Hoc enim paſtores docebant Abigail. *Valde boni nobis fuerunt viri: & neque nos prohibuerunt, neque nobis imperarant omnibus diebus quibus fuimus apud ipſos, & dum eſſemus in agro, fuerunt circa nos tanquam murus, & interdiu & noctu omnibus diebus quibus fuerunt nobiſcum.* Atque tanta quidem fuerunt eius beneficia. poſtulatio autem erat moderata, & ſignificans egeſtatem rerum neceſſariarum. *Inueniant,* enim inquit, *pueri tui gratiam in oculis tuis.*

C *quoniam in bonam horam venimus. Da quod inuenerit manus tua pueris tuis & filio tuo Dauid.* Quid differunt hæc verba a verbis quibus vtuntur mendici? Sed vir ferus non modo non dedit, ſed etiam iniuria [illegible]. *Quis eſt,* enim inquit, *Dauid, & quis filius Ieſſe? Hodie permulti ſunt ſerui qui aufugiunt a facie Dominorum ſuorum.* Recordatus ergo Dauid illorum beneficiorum, auditis his conuitijs & contumelijs, magno impetu venit armatus: Cogitabat enim quod Saul quidem occaſionem & irritamentum iniuriæ haberet potentiam & regiam inuidiam, iſte autem nullum habens prætextum arrogantiæ, aduerſus eum extremis vſus ſit maledictis.

58 *Cur cum iuraſſet ſe eum & qui cum eo erant occiſurum, tranſgreſſus eſt iuſiurandum.*

Nam iuſiurandum quidem eſt iuſtæ iræ: pepercisse autem eſt ſa[illegible]entis & moderatæ cogitationis. Acceptaenim Abigail ſupplicatione, extinxit iram. Melius enim erat tranſgredi inhumanum iuſiurandum, quam tantam cædem facere. *Ephi* autem Aquila [illegible] tatum eſt *ſatum.* *Gomor* autem dicit eſſe *æqualem* [illegible] *Ephi* [illegible] autem hoc [illegible] que ex prophet[illegible]

D [illegible] Nomen autem *Nabal* [illegible] ſeratur in [illegible] G[illegible] ſignificat [illegible], id eſt, inſipientia [illegible] hoc enim ſignificauit Abigail & liber numinum Hebraicorum. Sic autem dixit Aquila. *Nabal eſt nomen eius, & stultitia eſt ei.* Habet autem eundem ſenſum. effluente enim & [illegible] ratione, ſuccedit affectio inſipientiæ. Illud autem *Sicut prohibuit Dominus ne tu venias ad ſanguinem innocentem, & ſeruet manum tuam tibi,* dixit pro eo quod eſt, *Ne a [illegible] hominati ne replearis ex cæde.* Et illud, *Non erit [illegible]natio Compunctio* vertit Aquila [illegible] [illegible] Baruc Dominus autem [illegible] *Dominum.* Quod autem dictum eſt a Dauid [illegible] *es tu, quæ me prohibuiſti hodie ne venias ad ſanguinem, & ſalua[illegible] manum meam mihi,* exiſtimo eſſe erratum ſcriptoris. Alij enim interpretes dixerunt, *non ſeruem* quod Græce eſt, [illegible], hoc eſt *Ne ſim particeps abominationis,* id eſt [illegible] abominabilis. *Carmelum* autem Euſebius Cæſarienſis [illegible] dicit non eſſe montem, ſed vicum quendam, qui vſque in hodiernum diem ſic nominatur, [illegible] quo aiunt habitaſſe Nabalem.

Ex cap. 26. 59 *Quid eſt Saul dormiebat ex λαμπήνη, id eſt, lampene.*

Lampini quidem [illegible] ns, [illegible] *apene,* vel id quod [illegible] medio ex [illegible] in [illegible], & [illegible] eſſe verius, *Dixit enim,* inquit, *Dauid ad Abimelech Chettæum, & ad Abiſai filium Saruiæ fratrem Ioab dicens. Quis veniet mecum in caſtra ad Saulem?* Hoc enim [illegible] quod Rex dormiret in medio [illegible]. Sed [illegible] quidem eſt audacter [illegible] autem mo[illegible] tempor[illegible] & cum [illegible] Regem, non [illegible]. Sed & Abiſai hoc volente [illegible] prohibuit. *Ne* enim dixit, *Ne eum interimas, Quis enim extendet manum in Chriſtum Domini, & erit innocens?*

F 6[illegible] *Quomodo eſt intelligendum, Niſi Dominus percuſſerit eum, aut veniat dies eius & moriatur.*

Illud *Dominus percuſſerit eum,* ſignificat plagam a Deo immiſſam, [illegible] primogenitis Ægypti [illegible] populus in deſerto ſæpenumero, & [illegible] [illegible] *Dies autem eius venerit* ſignificat mortem [illegible] naturam, quæ cognoſcitur ſua natura, vel [illegible] [illegible] ex ijs qui ſunt nobis [illegible] accidit in bello, [illegible] magis [illegible] qui ſunt robuſti corporibus. [illegible] *haſtam & æqualem lenticulam* [illegible] ab [illegible] oſtendat benefi[illegible] prædicat prouidentiam. N[illegible] quod *omnes dormiebant* [illegible] *Dominus cecidit ſuper eos.* [illegible] autem ad[illegible] ipſa Prophetæ verb[illegible] oſtendit enim [illegible] Regis [illegible] curam. *Viuit,* enim inquit, *Dominus, quod filii mortis eſtis, qui non ſeruaſtis Dominum noſtrum Regem Chriſtum Domini.* Et præterea [illegible] dixiſſet,

G *quod ingreſſus eſt quidam ex populo ad [illegible] Dominum meum Regem,* [illegible]. Cum autem [illegible] agnita dixit, *Vox tua [illegible], reſpondens [illegible] dixit. Vox mea Domine mi Rex.* [illegible] gratia. Deinde lenit [illegible], *Cur perſe[illegible] Dominus [illegible] Rex ſeruum ſuum. Quid peccaui, aut quod in me inuentum eſt vitium. Et nunc audiat Dominus meus Rex verba ſerui [illegible]. Si Dominus te incitat ad[illegible] ſacrificium. [illegible] filii hominum, execrati ſunt ipſi coram Domino.* Dixit etiam cauſam cur [illegible] eos eſt execratus. *Quoniam eiecerunt me hodie ne [illegible] hæreditas Domini dicentes: Vade, ſerui Dijs alienis.* Hoc autem non dicebant verbis, ſed [illegible] cogebant [illegible]. Eum enim vndique expellentes, [illegible] ut [illegible] fugeret ad munitas vrbes [illegible]. Reddidit autem & haſtam & [illegible] alam, & iuſto iudici ſuum dicauit iudicium.

Ex cap. 28. 61 *Cur cum antea ſcripſiſſet de deceſſu Samuelis, tum rurſus meminit.*

H Narraturus de ventriloqua, neceſſe habuit meminiſſe deceſſus Samuelis.

62 *Quomodo intelligere oportet de ventriloqua.*

N[illegible] dicunt [illegible] vere reſuſcitaſſe Samuelem. N[illegible] autem h[illegible] quid[illegible] fefellerunt. Dixerunt autem [illegible] dam Dæmonem oſtendiſſe figuram Samuelis, & dixiſſe quæ ſæpe a [illegible] dicebat Samuel, [illegible] aut in [illegible] Saulis. Ego autem primum [illegible] eſſe [illegible], exiſtimo enim mulieres necromanticas [illegible] qui [illegible] reducere animam, tantum abeſt [illegible] op[illegible]

A Ri[illegible] icuum [illegible] gunt [illegible] Exter [illegible] ald [illegible] ven [illegible] abere vnn [illegible] dum [illegible] est [illegible] potius quam [illegible] n [illegible] ettere impium [illegible] existimo [illegible] talsam [illegible] prædictionem, & ideo eam atte [illegible] commenda [illegible] magistris Dæmonibus. Ego [illegible] legi [illegible] [illegible] Paralipomenon, inueni eam sic dixisse

Paral. 10. quæ scripta sunt [illegible] *mortuus est Saul in sua iniquitate, in quibus iniq[illegible] Domino secundum eloquium Domini propterea quod ipse [illegible] non custodiuit, & quod interrogauit Saul in ventriloqua [illegible] [illegible] Et respondit ei Samuel Propheta: & non exquisiuit [illegible] & occidit eum.* Hinc est ergo perspicuum [illegible] Deus vniuersorum, efformata vt voluit [illegible] protulit sententiam, cum hoc non po[illegible] ventriloqua, sed Deus, & minime protulit [illegible] aduersarius. Audiuimus enim eum dicentem.

Deut. 18. Num. 22. *Et si abierit ad pseudoprophetam, ego Dominus respondebo ei.*

B Ita [illegible] per Balaam benedixit populo, & per impium [illegible] prædixit futura, & orbis terræ pronun[illegible] lu[illegible] non ex[illegible] eloquente spiritu, sed [illegible] spiritu op[illegible]. Quoniam autem quidam [illegible] falsam esse prædictionem, existimo conducibile de hac re [illegible] differere. Primum enim dixit [illegible] *[illegible] diebus alienigenæ cogebant exercitum aduersus Israelem, & [illegible] & [illegible] Sunam, & coegit Saul omnem virum Israelitam, [illegible] castrametati sunt in Gelboe. Et vidit Saul castra alienigenarum & timuit, & excessit valde cor eius, & rogauit Saul per Dominum. Et non respondit ei Dominus, nec in somnis, nec in [illegible], nec in [illegible].* [illegible] autem vocauit responsa quæ significantur per [illegible]. *Et dixit famulis suis: Quærite mihi ventriloquam mulierem, [illegible], & emotum erat cor eius valde.* Cum abiisset ad ventriloquam & a Deo accepisset sententiam, statim cecidit. Cum neque [illegible] comedisset, quando clam relicto exercitu, [illegible] fatigatus acce[illegible], & neque per totum diem [illegible] bum [illegible], per mulierem [illegible] conf[illegible] & noctu peruenit ad exercitum, hoc enim docuit historia. *Et apposuit coram pueris suis, & comederunt, & surgentes abierunt nocte illa.* Deinde [illegible] commissum est prælium. Vera

C ergo fuit prædictio. *Tu morieris, & Ionatham filius tuus tecum: & castra Israelis dabit Dominus in manus inimicorum suorum.* Eorum autem nihil prædixerat Samuel cum esset super [illegible] sed solius regni priuationem. Ionathæ autem nullam fecerat mentionem. [illegible] autem & ipsius prædixit interitum, & stragem populi, & [illegible] alienigenarum. Sed suspicantur plures [illegible] dies, cum repetierit scripturæ narrationem belli, & nolunt considerare, quod cum Samuelis mortem antea dixisset historiographus, dixit eam rursus post multas narrationes, *Et Samuel est mortuus, & planxit eum totus Israel. Et sepelierunt eum in Harmathaim in ciuitate eius.* Repetit autem hanc narrationem, [illegible], sicut dixi, narraret de ventriloqua. Ita etiam de bello repetit, vt doceret quomodo Satrapæ alienigenarum prohibuerunt ne Dauid simul cum eis descenderet in aciem: & quomodo cum venisset Ceilam, eam inuenit [illegible] ac euersam, & quod persecutus Amalecitas [illegible] pugnauit, & præter paucos omnes prostrauit, & [illegible] omnem reduxit tam suam quam aliorum. Cum [illegible] hanc impleisset narrationem, repetit in-

D [illegible] orationem de bello alienigenarum: & do[illegible] Ionatham & Saul fuerunt interempti. Tempori autem fert testimonium & secundi libri Regum initium. *Factum est*, inquit, *postquam mortuus est Saul, & Dauid reuer[illegible] percutiens Amalec, & sedit Dauid in [illegible] [illegible], factum est tertio die, vir venit ex castris populi qui erat cum*

2. Reg. 1. *Saul [illegible] vestis eius erant laceræ [illegible] terra super caput eius.* Cæterum [illegible] existimo, necessarium [illegible] summatim dicere quæ dic[illegible]. Cum cogerent exercitus alienigenarum, Sat[illegible] pæne [illegible] libenter vid[illegible] Dauidem, & ægre ferentes [illegible] Dauid dimitterent tanquam hostis. Reuer[illegible] autem inuenit vastatam Ceilam. Statim [illegible], [illegible] cum spoliis Amalecitas [illegible] & [illegible], vt supra [illegible], & cum suis ope illorum [illegible]. Cum hæc fierent, Saul relictis castris confugit ad ventriloquam. Accepta autem sententia post cum sololte cœnasset, per totam quidem noctem [illegible], mane autem peruenit ad exercitum. Deinde commisso prælio fuit interfectus. Vera ergo fuit prædictio, fuit enim diuina, vtpote quæ per Samuelem [illegible]. Nam illa quidem [illegible] quam [illegible]. Saul autem ex figura conie[illegible] esse Samuelem. Historia autem eum qui visus est

F nominat Samuelem, propterea quod sic crediderit. Ita etiam Angelos qui Abrahæ apparuerunt, & illorum Do-

Genes. 18. minum, nominauit viros, quandoquidem eos ita esse arbitratus Patriarcha merit[illegible] Ita [illegible] eos qui non sunt Dij Deos nominat [illegible] Deus noster qui est supra omnes Deos. Ita etiam hic eum qui visus est in figura Samuelis Samuelem vocauit, vt cum fideliter accepisset sententiam, gemens excederet [illegible]. Quidam dicunt quod quæ per ventriloquas reduci videbantur animæ, re[illegible] pedes sursum habentes: alij autem, quod supinæ, vt qui sepeliuntur. Et ideo ventriloqua cum vid[illegible] Samuelem rectum ascendentem, obstupuit, & dixit, *Ego video Deos*, est autem verisimile potestates quoque sanctas & diuinas circa eum fuisse, glorificante Deo suum Prophetam vt etiam vera viderentur quæ erant ab eo prædicenda. Dicto autem *Cras*, non [illegible] significare diem qui deinceps sequitur, sed etiam nonnunquam eum qui est proximus ei qui significatur. Nam & *hodie* & *nunc* accipiuntur non solum de tempore præsenti [illegible] etiam extenduntur vlterius.

63 *Vtrum ventriloqua Saulem cognouerit.*

G Erat facile Dæmoni qui populum decipit docere quisnam loqueretur.

64 *Cur Dauid non fuerit in acie cum Alienigenis.*

Quod autem Dauid non fuerit in acie cum Alienigenis, existimo fuisse diuinæ dispensationis. Neque enim neglexit pereuntem populum, sed & Saulis omnem curam gessit.

65 *Cur Deus permisit vt eorum vxores & filij abducerentur in captiuitatem.*

Vt reuersi expeditionem facerent aduersus Amalecitas, & [illegible] diuinæ prædictioni eos penitus perderent, & præterea vt plurimam amicitiam [illegible] caret suis contribulibus, & eos ad maiorem attraheret beneuolentiam. *Agmen* autem *Hebræus* vocat *Gadur*, quod alibi interpretatur *agmen piratarum*. Hic autem vocatur cœtus latronum. Viros autem ministros qui ex itineris cursu erant infirmi *mansisse* dicit Aquila. Quibus quidam improbi nolebant tribuere partem conuenientem, sed rex iustissimus non solum non dedit, sed etiam legem

H constituit vt qui ferunt sarcinas & impedimenta & apud ea manent, æqualem habeant partem cum iis qui sunt in acie. Sciendum est autem quod Aquila sequens Hebræum, non diuisit primum librum a secundo Regum, sed ex duobus vnum fecit.

A

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS,

IN LIBRVM SECVNDVM REGVM.

1 *Quidam reprehendunt Dauidem quod cum interfecerit qui mortem Saulis ei ſignificauerat.*

ADmirari, non autem vituperare propterea oportet & Prophetam & Regem. Maleuoli enim & ei infeſti viri audita cæde, luxit, & non ſolum luxit, ſed etiam acerbe eſt lamentatus. Qui autem ſignificauerat, nulla affectus iniuria morti inſultabat ac irridebat, idq; cum non ſolum cecidiſſet Saul, ſed etiam Ionatham, qui erat laude dignus, & cum illis maxima pars exercitus. Verbis quoque addiderat mendacium, ſe nominans occiſorem Saulis. Ad hæc accedit quod erat etiam Amalecita, in quem vniuerſorum Deus iam olim tulerat ſententiam mortis. Sunt autem etiam admiratione digna ipſa Prophetæ verba. *Quomodo*, inquit, *non dubitaſti inferre manum tuam, vt interficeres Chriſtum Domini? Sanguis tuus ſuper caput tuum, quia os tuum reſpondit aduerſus te dicens, Ego morte affeci Chriſtum Domini.*

B

2 *Quid eſt χλιδὼν.*

Eſt ornamentum autem quod imponitur brachiis, aut carpis manuum. Hoc hic quoq; ſignificauit dicens, Et χλιδῶνα, qui erat in brachiis eius. Vnde Aquila id vocauit *brachialia.*

3 *Qua de cauſa luxit Propheta.*

Multa erant quæ faciebant vt lugeret: Ionathæ deſiderium amor in populum, victoria impiorum alienigenarum, & præterea cædes Saulis. Quem enim reuerebatur viuum, multo magis miſeretur mortui. Hoc etiam docet hiſtoria. *Et planxerunt, & fleuerunt, & ieiunarunt vſque ad veſperam, propter Saulem, & propter Ionatham filium eius, & propter populum Iuda, & propter populum Iſrael, quoniam percuſſi ſunt gladio.*

C

4 *Quiſnam ſit liber recti.*

Hinc eſt perſpicuum quod liber Regum ſit conſcriptus ex multis libris propheticis. Nam cum dixiſſet ſcriptor de luctu ſubiunxit, *Ecce ſcripta ſunt & in libro recti.*

5 *Quomodo ſit intelligendum, Diligenter conſidera de mortuis tuis vulneratis.*

Ne paruam, inquit, nec minimi momenti exiſtimes eſſe acceptam plagam: ſed cõſidera quinam ſunt qui ceciderunt, nempe Rex, & filius Regis & optimi ac præſtantiſſimi eorum qui ſunt eiuſdem generis. Quód aũt eum valde angeret animi motus, teſtantur quæ ſequuntur. *Ne annuncietis in Geth, neque annuncietis in viis Aſcalonis, ne læ-tentur filiæ alienigenarum, neque exultent filiæ incircumciſorum.*

D

6 *Quamobrem eſt male precatus montibus Gelboe.*

Hoc quoque indicat ſummum dolorem. Quomodo enim qui aliqua parte corporis ſunt male affecti, aut parieti, aut lecto manus allidunt, propter ſtimulos doloris. Ita etiam vir diuinus nimia ardens animi ægritudine, male precatur inanimis montibus.

7 *Quidam irrident quod dictum eſt de Ionatham, Inuaſit amor tuus in me, ſicut amor mulierum.*

Quam ſunt ſtulti quibus hoc accidit? Oportebat enim eos intelligere, quod volens oſtendere vehementiam & ſinceritatem amoris, eam adduxit ſimilitudinem. Tanta eſt enim viri affectio in mulierem, vt dicat lex de matrimonio, *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Hoc etiam oſtendit Elcana, qui Annam conſolans vxorem, *Non ſum*, inquit, *tibi bonus ſupra decem filios.* Quomodo ergo eos qui ſunt coniuncti lege matrimonii, coniunctio efficit vnam carnem: ita etiam eorum qui ſincere amant animas vnit affectio.

Geneſ. 2.

1. Reg. 1.

E

8 *Cur Deus iuſſerit Dauidi vt primum aſcenderet in Hebron.* Ex cap. 2.

Verum quidem ſcit is qui iuſſit, ego autem opinor, propterea quod Patriarchæ in illa ciuitate & viui habitarunt, & mortui fuerunt ſepulti, & præterea propter aliud. Ex tribu Iuda erat Dauid. Huius autem tribus illo tempore metropolis erat Hebron. Hieruſalem enim tenebant [illegible]. Tribus autem Iuda Dauidem, vt qui ex ea eſſet [illegible] plus quam alios. Quod autem inter alios primas partes teneret Hebron, docet hiſtoria. *Aſcenderunt*, inquit, *& habitarunt in ciuitatibus Hebron.* Quod autem ſecundum quoque ſit verum, oſtendunt quæ ſequuntur. *Et veniunt viri Iuda & vngunt illic Dauid Regem ſuper tribum Iuda.* Vngunt autem publice pro ſe [illegible]. Diuino enim oleo cum iam erat diuinus Propheta. Abner autem contra creauit Regem Memphiboſeth filium Saulis, quem alii interpretes nominant Iſbaal, & relictis Rama & Gabaon Saulis habitaculis, tranſiuit in Iordanem, & quæ vocabantur caſtra ciuitatem effecit regiam. Dauid autem ſemel quidem fuit vnctus á Samuele, bis autem fuit pronunciatus Rex, primum quidem ſuffragiis tribus Iuda in Hebron, ſeptem autem annis poſtea á cæteris tribubus.

F

9 *Quomodo eſt intelligendum quod dictum eſt ab Abner, Surgant nunc pueri coram nobis & ludant.*

Propoſuit certamen bellicum præſtantiſſimis iuuenum. *Ludum* autem appellauit eorum congreſſum ante commune & maximum, ſingularis certaminis faciens periculum. Numero autem tribuum pares collecti ſunt ex vtroque exercitu. Et tum autem cædes non repreſſit congreſſum certaminis. Fuſis autem aduerſariis, cum Abneris quidem exercitus celerrime fugeret, Ioab autem magna vi perſequeretur, Azael minimus natu fratrum Ioab, cum eſſet velociſſimus, & vel cum velociſſimis certaret animalibus [illegible] perſequebatur, ſolum autem [illegible] confidere. Ille autem, etiamſi Azael eum perſequeretur, [illegible] admonuit vt [illegible] ſanguinem effunderet [illegible] & cum non perſuaderet, [illegible] capere [illegible] laboris aliquem [illegible] Cum autem videret eum non parere, [illegible] *Recede a me ne te humi proſternam. Et quomodo [illegible] meam ad Ioab fratrẽ tuum?* Poſtquã aũt vidit [illegible] cædis, hæc ille [illegible], eum gladio confodiens, & [illegible], & vitam ei abſtulit.

G

10 *Quomodo eſt intelligendum, Num ad contentionem comedit gladius.*

Abner fugientes milites, confugerunt in quendam collem. Ioab autem cum ſuis parabat eos aggredi. Ruſſus ergo prudenter & placide alloquitur. *Num ad contentionem comedit gladius? Neſcis quod amara ſunt extrema. Et quo uſque non dicis populo vt reuertatur à perſequendis fratribus ſuis?* Et ei in memoriam reuocauit cognationem, vt cognatos reprimat, & belli mutationes, ſæpe enim vincuntur qui vincunt: & qui perſequuntur fugiunt, alioqui eſt, inquit, iniquum, vt qui vincunt, interitum victis afferant, hoc enim ſignificat illud, *Num ad contentionem comedit gladius?* His ceſſit verbis, & canens receptui repreſſit perſecutionem.

H

A 1 [illegible] *prohibeat* [illegible]
Ex cap. 3. *gitur* [illegible] *atur* [illegible] *mari* [illegible] *Da* [illegible] *in*
dominum [illegible] *Mi* [illegible] *quia* [illegible] *erat alteri*

Lex [illegible] *erat* [illegible] Etæ, reuerteretur [illegible] matrimonium [illegible]
Hiere. 3. tus signis [illegible] Hieremiam Prophetam [illegible] Si enim dicit, *Si vir dimittat vxorem suam, & vadat, & sit* [illegible] *vir alter, nunquid reuertens reuertatur ad eum amplius, non polluta polluetur mulier illa. Tu autem fornicata es cum multis pastoribus, & reuertere ad me, dicit Dominus.* Sed Rex Dauid non dimiserat Micol, sed pater [illegible] eam inique abductam a coniuge [illegible] dederat. Vi[illegible] ergo erat matrimonium, & quæ cum [illegible] fuerat coniunctio [illegible]
Rom. 7. [illegible] *Viuente ergo viro appellatur adultera, si iungatur alteri viro.* Ip[illegible] coniuncta fuerat alteri. Dauid [illegible] est legem transgressus, sed qui eam coniunxit alteri. N[illegible] matrimonium [illegible] leges con[illegible] violentia autem patris [illegible] Dauid, rursus acc[illegible] rem.

10 *Qua de causa Ioab occidit Abnerem.*

B Præte[illegible] quidem habeba[illegible] Azaelis [illegible] autem [illegible] Sciebat enim fore vt ille præesset exercitui, qui [illegible] adducebat ad Regem. Imperan[illegible] eum [illegible] ad [illegible] dem [illegible] Rex autem plane optimus, & eum [illegible] qui in [illegible] interfe[illegible] multis subiecit exsecrationibus. *Innocens ego, [illegible] & regnum meum a Domino ab hoc nunc & vsque in æternum [illegible] Sanguis Abner [illegible] Ner super caput Ioab, & super omnem domum eius, & ne deficiat de domo Ioab [illegible] fluxum seminis, & leprosus, & [illegible] & cadens gladio, & egens pane.* Se[illegible] laborans & [illegible] ex lege [illegible] separans a communi [illegible] cum [illegible] nominauit [illegible] Ex [illegible] [illegible] & [illegible] perglabecillitatis [illegible] ducto [illegible] perimeretur.

Quid est, vt secundum mortem Nabal moreretur Abner.

C [illegible] tanquam [illegible] & [illegible] & ingratum [illegible] Deo [illegible] fuit affectu. Abner autem & in [illegible] & [illegible] fortis, hoc enim subiunxit, *Manus tuæ non fuerunt ligatæ, neque pedes tui compedibus* [illegible] Non in acie, inquit [illegible] est [illegible] simulatione [illegible] At [illegible] Rex quidem dolore [illegible] lamentatio autem auxit [illegible]

14 *Cur [illegible] interfecit Ioab.*
[illegible] *iusta* [illegible] *Dominus.* [illegible] *Reddat* [illegible] *secundum malitiam suam.* [illegible]
[illegible] neque [illegible]
[illegible] autem [illegible]
Reg. [illegible] palis [illegible]
[illegible] *Dauid* [illegible]
D [illegible] est [illegible] appellat [illegible] Ieda. Septem autem [illegible]
[illegible] *Regem* [illegible] *Dominus* [illegible]
[illegible] *Iudam in Hierusalem.*
Reg. cap. 5. [illegible] *Omnis quisquis Iebusæum* [illegible]
[illegible] *ferit Iebusæum* [illegible]

E [illegible] illius [illegible] Hierusalem. Cum præ[illegible] bellum cessasset intestinum, aduersus eos [illegible] Rex duxit exercitum. Il[illegible] ergo [illegible] qui exer[illegible] contemnerent, iis qui erant corpore mancis ac mu[illegible] [illegible] ctus, miserunt irridere, & dicere quod Dauid non ingrederetur ciuitatem. Habens itaque [illegible] (id est, *septum seu ambitum*) summis viri[illegible] pellebat hostes, milites incitans ad strenue pu[illegible] & iubens [illegible] omnes penitus sternerent [illegible] datæ Deo sententiæ. Parta autem victoria cum ab alienigenis liberasset ciuitatem, appellauit eam ciuitatem Dauid. Ita autem nominat Sion, nempe arcem, hoc enim dicit [illegible] *Et sedit Dauid in* [illegible], *hoc est, in septo seu arce, & ea vocata est ciuitas Dauid. Et ædificauit ciuitatem in orbem a vertice, & domum suam.* Deinde docet etiam Dei auxilium. *Et ambulabat Dauid ambulans & magnificatus, & Dominus omnipotens cum eo.* Hoc autem dictum refellet blasphemiam eorum qui conantur detrahere de spiritu [illegible] Dominus enim omnipotens sæpe fuit nominatus.

17 *Omnis feriens Iebusæum claudum aut cæcum, tangatur pugione.*

F Cum Dauid cepisset Iebus, alios quidem Iebusæos iussit interfici, claudos autem & cæcos qui irridebant [illegible] ob [illegible] animi magnitudine [illegible] proposito edicto [illegible] qui [illegible] quemcumque ex ipsis. *Tangatur enim pugione*, pro eo quod est *Perimatur ense.* Et ideo laudem [illegible] ab omnibus [illegible] *Claudus & cæcus non ingredientur in domum Domini.* Hoc autem dictum est aduersus eos [illegible] contumeliis Dauidem affecerant.

18 *Quinam dicti vallis Titanum.*

Gigantes appellabant etiam *Titanes*. Hebræus autem co[illegible] *Raphaim*. Habebat autem viros eiusmodi & Hebron, & Geth, & [illegible] Goliath, & aliqui alij quorum [illegible] scribit præclara facinora forti[illegible] Dauid[illegible] Est ergo verisimile fuisse olim hoc loco [illegible] acieM, & ex ea locum [illegible] cognomen[illegible]

19 [illegible] *quandoque quidem iubet Deus Dauidi vt ma-num conserat cum alienigenis, aliquando vero prohibet.*

[illegible] exercet & [illegible] expectat [illegible] *Nam quando, inquit, [illegible] sonitus motionis absque vento, tunc descendes ad bellum, tunc egredietur Dominus ante te ad feriendos in bello*
Ex cap. 6. *alienigenas.*

G 20 *Quam ob causam mortuus est Ozan plaga a Deo immissa.*

Quidam dicunt eum dedisse pœnas suæ temeritatis, [illegible] arcæ [illegible] quæ cum [illegible] gebat [illegible] propter ea quod cum non esset Leuita, ausus sit arcam tangere [illegible] esse falsum [illegible] Aminadab [illegible] arcam [illegible] fuisse [illegible] ex tribu Leuitica. *Sanctificauerunt, inquit, suum filium Eleazar, vt custodiret arcam testamenti Domini.* [illegible] *Et imposuerunt arcam* [illegible] *super plaustrum nouum, & tulerunt eam ex domo Aminadab quæ erat in colle, & [illegible] & fratres eius ambulabant ex [illegible] arca.* Non [illegible] Leuitæ. Sed neque hæc pœ[illegible] In [illegible]
H [illegible] Sacerdotes [illegible] Ho[illegible] [illegible] quod ea sic emissi [illegible] quod [illegible] [illegible] & [illegible] Ozan [illegible] Obed[illegible] P[illegible]

quam

A quam autem vid[illegible] domum [illegible]ſlam tribus menſibus repletam omne genus benedictione, ſtatim eam transfer[illegible] in [illegible]tatem, non vſus plauſtro, ſed Sacerdotibus, legi conuenienter. *Erant enim* inquit, *cum eo tollentes arcam Domini, & hoſtiam vituli & agni, & Dauid pulſabat in inſtrumentis harmonicis coram Domino. Erat autem ipſe indutus veſte* [illegible], id eſt, *verſicolore*, ita autem n[illegible] eſſeit variam. Apertius autem hoc docu[illegible] liber [illegible]lipomenon. *Tulerunt*, enim inquit *arcam ſicut iuſſit Moſes in ſermone Domini Dei Iſraelis, & in vectibus eam portabant ſuper humeros*. Iuſſit autem lex ne arca [illegible] plauſt[illegible], ne trahentes boues haberent poſteriore parte verſas ad arcam: [illegible]d Leuitæ eam tollerent [illegible] magna ligna à quib. pendebat & non alij quidem ante, alij vero pone incederent, ſed ex æquo ingrederentur [illegible] ad [illegible] vt eorum poſteriora ad eam non eſſent [illegible]onuerſa: ſed quod fere batur eſſet [illegible] medio, l[illegible]nge inter ſe remotis, & ip[illegible] qui ferebant, & ipſa. Ozan autem cum eſſet Leuita, & legem ſciret, Dei iram eſt expertus, quod eam temere plauſtro impoſuerit. Quamobrem euertebatur quidem plauſtrum: ille autem cauſam non intelligens, ſed ſe opem laturum ſperans, extremas dedit pœnas.

22 *Cur Michol Dauidem irriſerit.*

Exiſtimauit eſſe à Rege alienum publice choros ducere, neſciebat enim famulos diuini de[illegible]. Quam B obtem Rex vehementer eam increpauit. *Nam coram Domino*, inquit, *ſaltabo, viuit Dominus qui me elegit ſupra patrem tuum, & ſuper omnem domum eius, vt me conſtitueret Ducem ſuper omnem populum ſuum Iſraelis.* Porr[illegible] autem [illegible]a qu[illegible] quæ ſequuntur habent eundem ſenſum. Deinde d[illegible]uit hiſtoria quod Mich[illegible]l quidem filiæ Saul n[illegible]n fuit fi[illegible]s vſque ad diem mortis ſuæ. Neque tamen p[illegible]opt[illegible] e[illegible]m cauſam mariti ſteri[illegible]s [illegible]ed vt nullu[illegible] regnaret ex [illegible]e[illegible]mi[illegible]e, eſt enim veriſimile p[illegible]pulum luiſ[illegible] p[illegible]ælaturum eum qu[illegible]trinque fulg[illegible]ret [illegible]laritate generis.

In cap. 7. *Nathan cum eſſet Propheta quomodo ne[illegible] vt Dei voluntatem, & v[illegible] it Dauidi vt ædificaret Domum Dei.*

Iam [illegible] quod non omnia norant Prophetæ ſed ſicut [illegible] lauit. Ita Samuel ignora[illegible] at quem v[illegible]potteret v[illegible]e. Ita etiam Heliſe[illegible], q[illegible] Sunamitidi *Dimitte enim eam*, inquit, *quoniam triſtis eſt anima eius, & Dominus me celauit.* Ita etiam Nathan [illegible] ſ[illegible], exiſtimauit opus pl[illegible]cere Deo. Vnde C di[illegible] *Omnia quæ ſunt in corde tuo vade & fac, quoniam Deus eſt tecum.* [illegible] cum nocte erat paruiſſet, hæc d[illegible]it Nathan [illegible] *meum David, hæc dicit Dominus. Non ædificabis domum vt inhabitem. Quoniam non habitaui in domo ex quo die eduxi [illegible] Iſraelis de Aegypto, vſque ad hunc diem.* Et [illegible] quid[illegible] eum [illegible] pellatione ſeruitutis. [illegible] *Dauidi ſeruo meo*, eſt autem [illegible] honor [illegible] Dei. De[illegible] ſuam naturam [illegible] indigentia. *Non habitaui*, enim inquit, *in domo.* [illegible] autem *A quo die eduxi filios Iſraelis de Aegypto.* [illegible] Omni [illegible] quo ſum verſatus vobi[illegible] in deſerto qua[illegible] in hac terra. Quod enim ne[illegible] ante hoc tempus [illegible] plum haberet [illegible] veteres do[illegible] hiſtoriæ. Deinde oſte[illegible] dens infini[illegible] be[illegible]gnitatem, ſubiunxit. *Et eram in diuerſorio habitans & in tabernaculo in omnibus, in quibus perſuaſi in vniuerſo Iſraele.* Et ad[illegible] quod nul[illegible] ex iudic[illegible] qui erant ex diuerſis [illegible] bubus, aut iuſſerit ædificare templum, aut reprehenderit quod hoc non feciſſent, hoc enim dixit di[illegible] D [illegible] *quens locutus ſum ad vnam tribum Iſraelis dicens, Non [illegible] aſtis mihi domum cedrinam.* Deinde vſus nomine beneuolentiæ [illegible] *ſeruum ſuum*, appel[illegible] [illegible] [illegible] cuſtodiam [illegible] & al[illegible] pauper[illegible] [illegible] docuit au[illegible] [illegible]tudinem, & alterius q[illegible] habuit eum [illegible] era[illegible]tate. *Eram enim*, inquit, *tecum in omnibus in quibus ambulabas: & exterminaui omnes inimicos tuos à facie tua.* [illegible] *nomen magnorum qui ſunt in terra.* Hæc au[illegible] [illegible] mandam eiu[illegible] pietatem & æqui[illegible] [illegible] beneficii[illegible] [illegible] coſat bene[illegible] ctore [illegible] gerere. *Ponam*, eri[illegible] *locum* [illegible] *& per ſe habitabit.* N[illegible]

qui [illegible] c[illegible] n ſtatuens [illegible] paratus erat ab [illegible] gentibus. [illegible] *adducet* [illegible] *iniquitatis eum humiliare*, exponunt ea q[illegible] [illegible]. *Sicut ab initio*, inquit, *à diebus quibus conſtitui Iudices ſuper populum meum* E *Iſrael.* Nam quoniam [illegible] tempore [illegible] aliquando quidem Am[illegible] Moab[illegible] quando autem Madianitis & al[illegible] re[illegible]gnum conſtituturu[illegible] [illegible] liberaturum mutationib[illegible] [illegible] ratione præd[illegible] diuini [illegible] [illegible] caturu[illegible]. *Annunciabit*, [illegible] *Dominus, quod ædificabit ſibi domum.* Qu[illegible] ſumptam carnem & ip[illegible] appellauit [illegible] dæ[illegible] inter [illegible] & [illegible] inſtrueret [illegible] Scriptura [illegible] E[illegible] [illegible] *reſpondens Dominus, dixit. Soluite templum hoc* [illegible] Ioan. 2. *bus excitabo ipſum.* Cum autem Iu[illegible] hæc dicta [illegible] templo [illegible], ſubi[illegible] E[illegible]. *Ipſe autem dicebat de templo* [illegible] *quando* [illegible] *à mortuis cognouerunt D[illegible] ipuli eius, quod hoc dicit Dominum & crediderunt Scripturæ & ſermoni quem dixit eis.* Diuinus au- F tem Apoſtolus, fi[illegible] quoque [illegible] appellauit domum Dei. *Chriſtus enim* [illegible] *tanquam* [illegible] *ſuper domum eius: cuius domus ſumus nos.* [illegible] Propheta. Heb. 3. *Et annunciauit Dominus quod* [illegible] *domum.* De templo aut[illegible] [illegible] ædificati [illegible] di[illegible]. *postquam impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis,* [illegible] *ſemen tuum,* [illegible] *qui erit ex ventre tuo* [illegible] *ædificabit domum* [illegible]. Hæc [illegible] ad [illegible] [illegible] *regnum* [illegible] *in* [illegible] *ego ero* [illegible] *in filium* [illegible] Heb. 1. [illegible] C[illegible] autem [illegible] *vnquam* [illegible] E[illegible] [illegible] D[illegible] un[illegible] [illegible] dui[illegible] *Arguam* [illegible] *autem meam non auferam ab* [illegible] tem *in tabibus* [illegible] mines, qu[illegible] G minu[illegible] aut[illegible] uent int[illegible] veritas [illegible] dixit *Et erit* [illegible] *fidelis coram me:* [illegible] *ſedes eius erit erecta in æternum.* [illegible] mine neque pertinent ad [illegible] L[illegible] que [illegible] eduxerunt [illegible] cepit ſint. Duo[illegible] Chriſt[illegible] Domini [illegible] De[illegible] [illegible] eſtrandum [illegible] ſicut. De[illegible] & [illegible] Et [illegible] & ab[illegible] H [illegible] *Quis ego* [illegible] *Domine mi, & quæ nam* [illegible] *patris mei, quod me* [illegible] *dilexeris.* [illegible] do[illegible] ſitudinem [illegible] *Et patum factum* [illegible] inquit, [illegible] Do[illegible] magnitudinem, [illegible] ſtatus ſu[illegible] teſtate. Deu[illegible] diuinam [illegible] *Et* [illegible] *Domine* [illegible] vt [illegible] quæ [illegible]. *Quoniam tu Deus omnipotens* [illegible]

A 23 *Quomodo eſt intelligendum, Percuſſit Dominus Moab, & menſus eſt funiculo, eos ſupcitt ſuper terram.*

2. Reg. cap. 8. Tan[illegible] erat victoriæ, & tanta erat multitudo eorum qui [illegible] fuerant viui, vt non potuerit ferè eos numero [illegible]. Iuſſit enim eos deiici pronos in terram diuiſ[illegible] in tertiam. & duas quidem partes occidit: vnam autem viuam cepit & iuſſit ferre tributum. [illegible] autem Syrorum, interpretatus eſt Aquila *torques aureos.* [illegible] autem ſplendorem Syriæ.

24 *Quamobrem confregit plurimos currus Syrorum.*

Lex diuina iuſſit Regem non vti multis equis: vt non in e[illegible], ſed in virtute diuina confideret. Hanc legem implens, confregit currus plurimos: licet autem eum quoque audire canentem in pſalmis:

Pſal. 32. *Non ſeruatur rex per multam virtutem, & Gigas non ſeruabitur in multitudine roboris ſui. Fallax equus ad ſalutem. neque multitudine virtutis ſuæ ſeruabitur.* Porro autem impleuit etiam Iſaac Patriarchæ benedictionem datam Iacob.

Gen. 27. *Sis,* inquit enim, *dominus fratris tui. Ipſe autem percuſſit Idumæam, & poſuit in ea præſidium.* Illud autem *In tota Idumæa poſuit* [illegible] ſignificat quod in vnaquaque ciuitate poſuit

B præſidia. Nam quos alij [illegible] appellant [illegible], nominauit [illegible]. Deinde ſubiunxit, *Et fuerunt omnes Idumæi ſerui Dauidis.* [illegible] ergo finem prædictioni maioris ſui, nempe Iſaac. Scriptor autem narraturus ſcelus in quod incidit vir diuinus, neceſſarium duxit prius oſtendere viri virtutem, vt ſciamus delictum non fuiſſe mentis [illegible] ſed [illegible]. *Erat,* enim inquit, *Dauid faciens iudicium & iuſtitiam in vniuerſum populum ſuum.* Deinde dicit magiſtratus, nempe quod illi quidem ille magiſt[illegible] mandatus, huic vero iſte. Meminit autem hic [illegible] Sacerdotum, nempe Sadoc filius Achitob, & Ac[illegible] filius Abiathar. Hic autem exiſtimo eſſe errorem [illegible]. Non [illegible] fuit Achimelec [illegible] tautem [illegible] funditores & ſagittarij. Qui autem erat benignus & clemens etiam in inimicos, non erat amicos [illegible] mortui. Rogauit itaque an reſtaret aliquis ex domo Saulis. *Vt ſit amicus,* inquit, *et miſericordiam propter Ionathan.* Non propter ſuam in illum beneuolentiam, eius deſpiciebat maleuolentiam. Deinde

2. Reg. c. 9. summam curam gerit Miſphiboſeth, [illegible] ei cum fecerit

C dominum omnium quæ poſſidebat Saul: & iuſſerit eum perpetuo cum eo victum ſumere.

25 *Quomodo cum ſuperius dixiſſet interitum Adradezer, dixit eum veniſſe in bello auxilium aduerſus Madianitas.*

Ex. cap. 10. Super[illegible] quidem dixit fuiſſe Adradezer non autem oc[illegible]. Conueniunt autem quæ nunc dicta ſunt pr[illegible] *Miſit,* enim inquit, *Adradezer, & eduxit [illegible] qui eſt trans fluuium [illegible].* Si autem proprias habuiſſet copias, [illegible] egeret alienis. Atque quantum quidem proſit calamitas, [illegible] & ſolicitudo, v[illegible] ex hac d[illegible] nius hiſtoria. Diu[illegible] Dauid cum Saul eum perſequeretur, ſe ſapienter [illegible] & ex virtute in omnibus, & cum eſſet in acie, & mentem exerceret in belli cura & ſolicitudine, ex legibus diuinis vitam ſuam adminiſtrabat. Paruas autem aſſecutus inducias, [illegible] paſſus eſt lapſum.

2. Reg. 11. *Factum eſt,* enim inquit, *in tempore pomeridiano, & ſurrexit Dauid à ſuo cubili, & ambulauit ſuper tectum domus regiæ, & vidit ex tecto mulierem quæ lauabatur, & erat mulier aſpectu valde pulchra.* V[illegible] magnum & vehemens eſt bellum, tentatio, & deliciæ, & regnum, & poteſtas, & forma corporis,

D & poſt [illegible] ſecuritatem inſultus. quo tempore etiam iis qui [illegible] ad caſtitatem accenduntur [illegible], vt quæ irrigationem [illegible] habeat nutrimentum. Eſt autem perſpicuum eum habuiſſe vehementiorem [illegible] affectionem. Non enim pluribus vſus eſſet vxoribus, niſi ei vim attuliſſet natura vt illud faceret. Sed illud quidem nulla lex prohibuit. Hoc autem lex diuina aperte prohibuit. Cum ergo ſimpliciter non autem curioſe deſpexiſſet, *vidit mulierem quæ lauabatur.* ſed non effugit aſpectum re vera pernicioſum, ſed formæ inèſcatus pulchritudine deuorauit hamum peccati. Et hoc quidem pe[illegible] et conciliauit cupiditas: alterum autem pudor. Nam cum ſenſiſſet mulierem eſſe grauidam, ſubuereretur quidem ne conuinceretur, omnem autem mouet lapidem vt in ſecundam incidat iniuſtitiam. E

Nam accerſito quidem Vria ratus eſt fore vt cum poſt longum tempus veniſſet in vrbem, deſideraret congredi cum vxore. Cum autem ille & temperantiam, & animi fortitudinem, & ſuam in eum oſtendiſſet beneuolentiam. nam in regiæ veſtibulo cum corporis Regis cuſtodibus ſomnum cepit, ipſum quidem poſtridie accerſiuit, reprehendit autem quod non vt par erat curam gereret corporis. Ille vero, Non æquum, inquit, exiſtimo, vt cum & Imperator & exercitus totus in bello & in obſidione affligantur, ego corpori meo curam adhibeam. & hoc quod dixerat iureiurando confirmauit. Sed Rex, cum eum rurſus iuſſiſſet manere, conuiuio excepit. frequentique ac liberali inuitatione vltra modum coegit bibere, vt irrigata cupiditate vinum cum inc[illegible] ad coniunctionem. Poſtquam autem vidit imbecilla quæ à ſe fuerant callide cogitata. Ille enim rurſus dormiuit in veſtibulo regiæ cum regiis ſatellitibus, pudore ſtimulatus & coactus, literas ſcripſit [illegible] Imperatorem exercitus. Ille autem nihil ſciens ex iis quæ ſcripta fuerant, abiit ferens gladium ſuæ cædis. Deinde poſt illius mortem, mulieris luctus tuetum [illegible]. Sed non ſiuit animarum medi- F

cus morbum eſſe immedicabilem neque inultam neglexit cædem. neque propter aliam Dauidis virtutem, multum [illegible] cum qui fecerat immanem. *Viſa eſt,* inquit, *tu mala in conſpectu Domini.* Mittit ergo Na- 2. Reg. 12.

than Propheta, accuſationis decoram induens perſonam. Aliter enim in aliis cernimus peccatum, & aliter noſtra mala aſpicimus. Vnde non ſimiliter nos & alios iudicamus. Nam in aliis quidem iuſtam ferimus ſententiam. ſæpe autem etiam aliis plagam inferimus. Ipſi autem delinquentes, aut mentis ſenſum omnino eiicimus, aut videntes peccatum, veniam damus. Ea de cauſa diuitis & pauperis actum compoſuit Propheta. & illius quidem deſcripſit diuitias: huius autem extremam paupertatem miſerabiliter & tragico more expreſſit. Et, enim inquit, *nihil erat aliud niſi vna ouicula, quam poſſidebat & acquiſierat, & enutrierat eam: & cum eo conuerſabatur, & cum ſuis filiis ſimul comedebat ex eodem pane, & bibebat ex eodem poculo, & dormiebat in ſuo ſinu, & erat ei tanquam filia ſua.* Hæc autem omnia G

docet, volens oſtendere ſummam iniquitatem. In iis autem quæ deinceps ſequuntur, contexit iis, quæ dicit quandam defenſionem. *Viatorem* enim vocauit malam cupiditatem, vt quæ nunc ad hunc, nunc ad illum veniat. *Hoſpitem* autem rurſus eam vocauit, vt quæ Dauidi fuerit inſolita, & nondum cognita. hoc enim efficit vt ipſe con[illegible] quereretur veniam. Non enim in malis ſtudiis & inſtitutis fuerat educatus: neque ex malo animi inſtituto, ſed fortuito quodam caſu vulnus acceperat: ſocordiæque ac negligentiæ erat peccatum, non [illegible] ac malitiæ. Sed in iis quæ deinceps ſequuntur auxit accuſationem. Oportebat enim ex ſuis occidere, non alienam eamque ſolam ouiculam. Cum ſic in aliena perſona fuiſſet accuſatio, Iudex iuſtam tulit ſententiam. *Viuit,* enim inquit, *Dominus dignus eſt morte qui hoc fecit & ouiculam reddet quadruplam, propterea quod hanc rem fecit, & eo quod non pepercerit.* Quoniam H

qui accuſabatur, contra ſe tulit ſententiam, de cætero abiecta perſona, Propheta nudum oſtendit reum. *Dixit enim Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, ego te vnxi Regem ſuper Iſrael. & ego te eripui è manu Saulis, & ego tibi dedi quæcunque erant Domini tui. & mulieres in ſinum tuum, & dedi tibi domum Iſrael & Iuda.* Deinde oſtendit immenſam liberalitatem. *Et ſi pauca ſunt addam ſicut hæc.* Ante [illegible] eſt delinitio: ante ſupplicium eſt conſolatio. Deinde eſt probatio criminationis. *Et quod nihili feciſti Dominum vt faceres malum coram eo.* Contempſiſti leges meas. Non exiſtimaſti me intueri actiones hominum. Te bonis meis impleuiſti & in me qui dedi inſulſiſti. *Vriam Hetheum gladio percuſſiſti. & eius vxorem accepiſti tibi in vxorem, & ipſum occidiſti gladio filiorum Ammon.* cum qui in te tam fuit beneuolentia tradidiſti hoſtibus, & propter modicam vo-

lopt[illegible] duas [illegible] aſt. Dei [illegible] ſu[illegible] um *Et nunc non tolletur gla[illegible] tua [illegible] tua in [illegible] quod me a[illegible] fec[illegible] & a[illegible] rem.* T[illegible] te autem ligni [illegible] Dei s m[illegible] gis ſuccenſuit ob malu mor[illegible] p[illegible] ſum adulterium. Nam illu[illegible] mentem [illegible] mæ cupiditatis, [illegible] tationi [illegible] dux [illegible] at h[illegible] autem habet etiam a[illegible] nſum [illegible] quam p[illegible] quam cædem [illegible] oportebat lam[illegible], non n[illegible] rio aſſenſu matrimonio. De[illegible] ſupplicia quæ Regi admin[illegible] nam [illegible] ſplendidi[illegible]. A Deo enim [illegible] illum e[illegible] pulerunt & priuetem [illegible] ſanit[illegible] e[illegible] eiuſdem [illegible] ulaeas intulit medicinas animarum. M[illegible] autem addidi[illegible]. *Tu feciſti in occulto. ego autem faciam ve[illegible] lum hoc coram toto hoc populo.* Voluiſti, inquit, latere, cædem es dolo machinatus. ſed ego tuum peccatum [illegible] ciam omnibus manifeſtum. Hæc verba cum audiſſet David, non ægre tulit vt qui argueretur ab hom[illegible] nerat enim eum qui per ipſum loquebatur [illegible] clamauit. *Peccaui Domino.* Se[illegible] ſtatim Prop[illegible] accepta confeſſione Dei fretus [illegible] lementia [illegible] *Et Deus abſtulit peccatum tuum. non morieris.* Duplicem [illegible] bebat mortem. Nam & adulter & homici[illegible] per[illegible] n interimebantur. ſed mortis ſententi[illegible] m ſoluit pe[illegible] confeſſio. ſed eum tanquam ſapientiſſimus medi[illegible] ſubiecit omne genus caſtigationibus. nam hoc docet hiſtoria. Nam cum dixiſſet Propheta *Non morie[illegible]* ſubiunxit, *Sed ad iram irritans irritaſti in aduerſarios Dominum.* Hoc autem apertius interpretatus eſt Aquila. *Irritans irritaſti aduerſarios Domini.* Dei enim nudatus cura ac [illegible] itudine [illegible] ffecit [illegible] alienigenæ vincerent [illegible] ad[illegible] uerſus Deum vniuerſorum magnos ſpiritus conciperent. Atq[illegible] nimum quidem percuſſit Deus [illegible] tem natum ex adulterio. V[illegible] letur autem Vrias quidem [illegible] eſſe ex al[illegible] nis. fuiſſe autem proſelytus. Eum [illegible] m Hettæum [illegible] lauit Deus [illegible] tum. & oſtendi[illegible] nullum [illegible] affectu deſpicere ſed etiam [illegible] alienigena qu[illegible] afficitur iniuria, qui autem afficit [illegible] quidem [illegible] opem punit autem eum qui facit iniuriam.

6 *Quamobrem infantem recens natum morti tradidit Deus.*

Viuu[illegible] erat [illegible] aturus argumentum ſceleris ac iniquita[illegible]. P[illegible] ergo Regis, qui erat etiam Propheta, curam [illegible] rens Dom[illegible] nus, non [illegible] ſiuit eum viuere.

27 *Quid ſignificat Ieddidia.*

Aq[illegible] la interpretatus eſt, *In Domino.* Symmachus autem *Segregatum ad regnum.*

Q[illegible] *tam acc[illegible] ſant David vt ſæuum & immitem vt qui Ammonitas puniat eiuſmodi ſupplicio.*

R[illegible] ordari oportet [illegible] rum quæ auſi ſunt aduerſus Iſrael [illegible] m. D[illegible] os enim oculos eis effoderunt. & alias eorum crud[illegible] es docent Prophetæ. Pares ergo iis quæ admiſſeru[illegible] ſunt pœnas luerunt.

29 *C[illegible] Ionadab fil[illegible] um [illegible] ama nominauit prudentem, cum dederit eiuſmodi conſilium*

Et [illegible] ſerpentem Moſes dixit eſſe ſapientiſſimum omnium be[illegible] iarum quæ ſunt ſuper terram. Sciendum eſt enim quod [illegible] n vbique ponat ſcriptura *ſapientem* in [illegible] Sunt [illegible] m ſapientes vt male f[illegible] ant. *Et elegit,* [illegible] *D[illegible] ſtu[illegible] mundi vt pudore aff[illegible] iat ſapientes.* Et *Solomon fuit ſapiens ſuper omnes ſap[illegible] ntes Aegypti.* Impii autem erant Ae[illegible] ptii. S[illegible] piens hic nunc vocatur ſcr[illegible] tura [illegible] um Ionadab [illegible] ed [illegible] vt quod eſſe [illegible] nim ad pe[illegible] dum q[illegible] et [illegible] endum. [illegible] uſio[illegible] id quod oportebat. uno vero Ammonis libi[illegible] opem tulit & [illegible] articeps fuit ne[illegible] d ipſe [illegible] ſt auſus. *Si videbas* [illegible] enim inquit, *furem currebas cum eo [illegible] cum adultero portionem tuam ponebas.* *Tunicam* autem *talarem* Aqui[illegible] quidem ne[illegible] [illegible] quod finctus habebat [illegible] nem eam vocant *plumarem.* Ioſephu[illegible] d[illegible] *[illegible] am pertingentem vſq, ad talos.* [illegible] uod h[illegible] ſt [illegible] etrat[illegible] ſt qu[illegible] an [illegible] domus R[illegible]. Nau[illegible] c[illegible] ſed cum Am

[illegible] ſilium [illegible] ret. de ne[illegible] pœn[illegible]. Frater autem ci[illegible] um eſſet [illegible] & [illegible] duo [illegible] inuocatis [illegible] t Amnon D[illegible] um [illegible] Mach[illegible] qui [illegible] R[illegible] x amb[illegible] pe[illegible] & [illegible] uerat [illegible] Cum [illegible] & [illegible] aeſſ[illegible] tale [illegible] thatur D[illegible] x [illegible] mul[illegible] udente[illegible] re a[illegible] illa au[illegible] ns [illegible] Re[illegible] Dux [illegible] us, [illegible] lite auten[illegible] mo eam [illegible] illam [illegible] tatem de [illegible] ieut autem omnino [illegible] tradi[illegible] Re[illegible] An[illegible] n quidem [illegible] Ab[illegible] cabi[illegible] Rex prom[illegible] teret [illegible] ſtu[illegible] m[illegible] tribulum. tur[illegible] vſa [illegible] lier [illegible] placu[illegible] s Regis aut[illegible] en ceis. P[illegible] ſt. [illegible] n R[illegible] iurat[illegible] *Viuit* [illegible] qu[illegible] *Dominus ſi cadet ex [illegible]* [illegible] xit mulier, fier[illegible] poſſe vt [illegible] filius [illegible] de [illegible] filii R[illegible] abe[illegible] inq[illegible] numis exemplu[illegible] S[illegible] te[illegible] con[illegible] ntribules. [illegible] be[illegible] [illegible] Ho[illegible] *Et [illegible] m[illegible] ſimatum e[illegible] in populo Domini, ex co[illegible] Rex [illegible] hoc verbum, cum ſtatuerit Rex [illegible] ducere [illegible] pulſum.* Qu[illegible] mod[illegible] po[illegible] qu[illegible] h[illegible] um meus bet[illegible] n[illegible] D[illegible] con[illegible] latur de mortuo. Filius tuus [illegible] mo[illegible] l[illegible] etur in terra tanquam aqua q[illegible] e effundi[illegible] n ſpera[illegible] in eum anima. N[illegible] n potes [illegible] iqu[illegible] citare, cur ſtudes hunc quoque in[illegible] rimere, [illegible] priuans duobu[illegible] cum ite[illegible] ſſet ſer[illegible] Abſſalone [illegible] ſus videtur loqui de eo quod cadit, [illegible] videretur hæc di[illegible] *nunc [illegible] hoc verbo du[illegible] Regi hunc [illegible] monem.* [illegible] *duct. Ancilla tua loquatur Do[illegible] mo meo Regi* [illegible] *& eripias me ex manu eius qui quærit me exter[illegible] [illegible] meum ſimul ab hereditate D[illegible]* [illegible] *Fiat [illegible] mo D[illegible] mei Regis* [illegible] *cut An[illegible] el[illegible] Dei* [illegible] *Domin[illegible] Rex vt ex[illegible] num & m[illegible] Dominus* [illegible] cum [illegible] mult[illegible] Rex in[illegible] us & [illegible] mul[illegible] m [illegible] *hoc ſerm[illegible]* [illegible] Non liceb[illegible] a[illegible] Q[illegible] mobrem [illegible] verbe[illegible] tuuo vide[illegible] qu[illegible] d mi [illegible] eras ad ſub[illegible] medi[illegible] hi[illegible] ipſi adhiberes [illegible] x [illegible] ſtu quid [illegible] redite Ab[illegible] on [illegible] videt prohibuit. P[illegible] ſtea autem hoc q[illegible] tione Se[illegible] anni [illegible] b[illegible] andi[illegible] compatat [illegible] voti qui[illegible] m ſoluendi præte[illegible] tu[illegible] enſt in[illegible] l[illegible] autem a[illegible] quit patri[illegible] m dem eſt mi[illegible] atus. Re[illegible] hetr[illegible] po[illegible] n, optimam [illegible] tempus. E[illegible] tem [illegible] uta [illegible] Secutus & [illegible] erthæus cum [illegible] qui [illegible] et qu[illegible] patriam, re[illegible] quærat t[illegible] m [illegible] ub[illegible]

A [illegible] ſt [illegible] vt te [illegible] et [illegible] ul cum co [illegible] nus abieril [illegible] uaret ſede *Cur,* quit *mecum ibis.* [illegible] *tere & ſede cum Rege quoniam es a* [illegible] *, &* [illegible] *mo tua. [illegible] bors ac* [illegible] *hodie mouebo te ut va-das* [illegible] *ego autem proficiſcar quo ſum profecturus.* N [illegible] quit, [illegible] timur [illegible] quam tu qui nuper venis nob [illegible] laborem [illegible] neas. [illegible] tem eſt [illegible] mirat [illegible] dis [illegible] & nar-ſis [illegible] u cum p [illegible] & bel [illegible] ciet c [illegible] hunc non cu [illegible] nominauit pani [illegible] n [illegible] d Re [illegible] & cum mul [illegible] au x [illegible] ura [illegible] ſlit [illegible] *Reuertere,* inquit, *& auerte* [illegible] *tecum & Dominus* [illegible] *tecum mi'ericordiam &* [illegible] *atem.* S d quanto maior [illegible] eius erat i Rex ge [illegible] tanto [illegible] eum mai [illegible] b [illegible] *Dixit enim Vriua Dominus & viuit anima mea, Domine mi Rex, quod in loco in quo fuerit Dominus meus Rex ſiue ad mortem, ſiue ad vitam, illic erit ſeruus tuus.* Hæc autem

B ſcripta [illegible] ad noſtram doctrinam vt diſcamus quod [illegible] op [illegible] et in [illegible] bus quidem ſecundis verſari cum [illegible] c [illegible] autem in res aduerſas inciderint eos deſerere. Dauid Ammonitæ [illegible] probi [illegible] uit quidem quod [illegible] vxore habuit et con [illegible] linem, etiamſi factum ſit l cū magno dolore ille erit Abſalonem autem qui pr [illegible] pter ho [illegible] pium eum [illegible] cerat, & [illegible] xpulit, & fugiti-uum [illegible]. Nam ille quidem erat primogenitus, etiamſi labo [illegible] animo [illegible] intempera [illegible] hic autem p [illegible] tam crudelitatem & inhumanitatem iratem occidit.

In cap. 15 [illegible] *Cur Sacerdotes & arcam ſequi prohibuit*

[illegible] cum el [illegible] ius & Propheta, [illegible] ebat quid [illegible] di-ſerat c [illegible] ope [illegible] damni [illegible]. Nam [illegible] quidem [illegible] terfecit [illegible] ipſa autem [illegible] capta data eſt ali [illegible]. Hæc [illegible] dixit Sadoc ſacerdo-ti. *Reduc arcam* [illegible] *in ciuitatem & ſedeat in loco ſuo. Si in-uenero gratiam coram Domino, & me reduxerit, videbo eam & eius de* [illegible] *rem.* [illegible] *ſi mihi dixer* [illegible] *N* [illegible] *, ecce me, faciat mihi quod eſt gratum coram eo.* [illegible] in mecum circum-ferre [illegible] ulatorem. [illegible] legem dicentem, *Non* [illegible] *habebis. Non uides.* [illegible] venerandam con

C calcaui legem. Quando lex mundauerit oculum animæ [illegible], tunc potero videre decorem eius. Sin autem me [illegible] r [illegible] cura & ſolicitud [illegible] e, eſt Domi [illegible] ſentius me ſubi [illegible] ens eius caſti [illegible] mans [illegible] cebat vir diuinus, [illegible] habitu [illegible] op [illegible] incedebat autem nu-[illegible] s autem [illegible] ex [illegible] di [illegible] nem Architophe [illegible] d on-[illegible] gita [illegible] nimum [illegible] be [illegible] te [illegible] eius n [illegible] n. *D* [illegible] *Domine Deus meus.* [illegible] *&* [illegible] *nam* [illegible] ram. [illegible] *num.* Aquila dixit, *Infatua,* [illegible] , Diten [illegible] c im [illegible] ltum & inſipient [illegible] , [illegible] dixit *reſtitem.* Dicit autem *Oliuetum,* aſpiciens ad t [illegible] bernaculum & arcam [illegible] in [illegible] c [illegible] ita.

31 [illegible] *uidam non laudant quod mentitus ſit Chuſi.*

[illegible] bonorum [illegible] malorum examinandus e [illegible] opus & [illegible] ent [illegible] n [illegible] emus ac [illegible]

D [illegible] m. *Hæ* [illegible] *propter iuſiurandum* inquit *pro-*
Mar. 6. *pter* [illegible] *bant* [illegible] *loannem.* Sed ade [illegible] d [illegible] veritatem propter [illegible] m N [illegible] meliu [illegible] n [illegible] pu [illegible], menda-cium eſt [illegible] m [illegible] que ſunt [illegible], n [illegible] crum p [illegible], n [illegible] que ad damnum aliorum, [illegible] p opi [illegible] p [illegible] etæ & pu Regis.

[illegible] *Nonnulla quæ reprehenduntur in Dauide, excuſantur.*

Nonnulli reprehendunt Dauidem, quod [illegible] rx [illegible] erit iis quæ d [illegible] ebat Sibas. Sæpe dixi quod [illegible] no cognoſcebant omnia. Iſte autem & verbis [illegible] ſis eſt probabilibus. nam & ipſe venit ad diuinum
Reg. 16. Dauid [illegible] lu [illegible] autem dicebat regnum animo agitare. Qui [illegible] m dona ei obtulit, ſuam oſtend [illegible] beneuo-[illegible]. Poſtea autem audiens [illegible] quæ dixit Memphi-baal, vtriſque quidem diſtribuit po[illegible]eſſionem [illegible] autem rurſus eandem quam prius curam [illegible]. E cum orta e[illegible] famesc, & Gabaonitæ p[illegible] ſeptem
2. Reg. 21. ex [illegible] nati Saulis, non dedit Mephibaal [illegible] e-
2 Reg. 18. & Reg. 16. uit pacta conuenta cum Ionatham. Sunt [illegible] ad ratione digna & quæ aduerſus Semee [illegible] & [illegible] ſunt à Dauide. Nam cum ille cum la[illegible]dibus appe-teret & cœnum in eum iaceret, verbi que & [illegible] ei inſultaret [illegible] virum [illegible] ſanguinum & iniquum eum appe[illegible], [illegible] ſai quidem, vt qui eſſet legatus, non u-lit [illegible] ntu [illegible] eliam [illegible] dixit, *Cur maledicit canis iſte e* [illegible] *trandus Domino meo Regi* [illegible] *tranſibo & auferam ei caput eius.* Il e autem [illegible] nium [illegible] tiſſimus dixit, *Quid mihi & nobis* [illegible] *Seruia* [illegible] *Dimitte eum, quoniam mihi maledixit, quia dixit Dominus vt malediceret Dauidi. Et quis dicet ei, Cur ſic fe-ciſti* [illegible] Eſt [illegible] e [illegible] u [illegible] in [illegible] rum Dei & virga. Non vi-d [illegible] lorum, [illegible] vide [illegible] eum [illegible] me flagro cædit. meis iniquit [illegible] adi [illegible] calamitates. Non tango vir-

F gam, ne [illegible] item qui pe[illegible] uit. Conueniunt au-tem ea quoque q [illegible] inceps [illegible] quuntur. *Dixit enim Dauid ad Abiſai & ad omnes eius* [illegible] *ernas. Ecce filius meus qui egreſſus eſt ex ventre meo, quærit animam meam. Ecce nunc* [illegible] *hic filius* [illegible] *dimittite eum vt maledicat. Quo-niam Dominus dixit ei. Si aliquo modo videret Dominus hu-militatem meam, & reddet mihi bona pro eius maledictione in ipſo die.* Iſte, inquit, eſt ex cognatione Saulis, ha-bet veterem in me maleuolentiam, & eſt veriſimile di-xiſſe aliquos, quod inuenta occaſione aperuit inimici-tias. [illegible] um meum à me ſatum & eductum, & ad eam prouectum ætatem & honorem, quis in me inuexit? Iis autem quæ dixit finem imponit, dicens. Ego au-tem ſe[illegible] & me contume[illegible] afficientes, & cædem mi-hi molientes, vt ea ratione placem Dei iram. Atque ha[illegible] quidem [illegible] ixit vir diuinus. Sciendum eſt autem quod non diuinæ ſit operationis neque Amnonis ne-farius concubitus, neque Abſolonis fraterna cædes [illegible] n [illegible] lu [illegible] or in pa[illegible] em. [illegible] d domus nudata diuina pro-uidentia, [illegible] it in [illegible] ſtar ſcaphæ carentis gubernatore & ſubiuit vehementes fluctus inſanorum Dæmo-num.

In cap. 17. [illegible] *Quomodo Achitophelis conſiliatrio vſus eſt diuinus Dauid*

G *mala conſ* [illegible]

S[illegible] im Dæmones celant ſuam nequitiam con-uer[illegible] ntc [illegible] bonis [illegible] d [illegible] inuenerint ali[illegible] quem qui e[illegible] umd[illegible] ecte ut ſtudiis, eam aperiunt, & ea loquuntur quæ [illegible] ent audientibus. Iſte quoque erat talis. [illegible] Dauidi eas adhibebat ſuaſiones & con-[illegible] opt no eius ſ opo conueniient: & ea Ab-[illegible] ulebat [illegible] congruebant moribus. [illegible] me[illegible] e[illegible] n natura eos rurſus coniungeret, deinde ſi ſiere[illegible] reconciliatio, pœnas daret proditionis, extre-ma[illegible] lam ſuggerebat iniquitatem vt reconciliatio-ni nul[illegible] pateret aditus. Statim autem dedit pœnas il[illegible] pix & [illegible] etatæ ſuaſion[illegible]. & quoniam in pa-ri[illegible] au[illegible] ſi [illegible] ipſ[illegible] rurſ[illegible] in ſe armauit manus: & [illegible] queu[illegible] collo [illegible] ens, miſeram [illegible] ſinuit finem. Nam cum ad rerum finem [illegible] cudendum eſ-ſet idoneus, non [illegible] admiſſa eius ſuaſione, Dauidis

H futuram [illegible] didit victoriam & timens prodi[illegible] ionem, ſua ma[illegible] u de ſe ſumpſit ſ[illegible] pplicium. Docuit autem diuina [illegible] quod Deus Chuſi opem tulerit. *Do-*
minus [illegible] enim inquit *mandauit vt diſſiparet conſilium A-chitophelis bonum,* pro eo [illegible] uod [illegible] t[illegible] annidi condu-
Pſal. 7. cibi[illegible] e. Ea de c[illegible] uſa p[illegible] ens dicebat beatus Dauid, *E[illegible] parturiit iniquitatem, concepit dolorem, & peperit iniqui-tatem. Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.*

In cap. 18. 4 *Quid ſit, Et tu ſicut nos, decem millia.*

Re[illegible] en[illegible] n [illegible] e ſe bellu ſocium prohibuit Dux exercitus, & veritus ne ei aliquid accideret. erat enim veriſimile aduerſus eum ſ[illegible] lum proce[illegible] ros maleuo-los: & anxius ne ſi vacillet, miſereretur T[illegible] anni. Dixe-runt [illegible] go, ſi [illegible] aufug[illegible] imus, vitam h[illegible] bemus ſuffi-ciens ſolatium. Sin autem aliquid tibi acciderit, aduer-ſus no[illegible] omnes procedet calamitas. Hanc enim ſenten-

A

[illegible] *in [illegible]* [illegible]

[illegible] cum in prope[illegible] abiec[illegible] aſſit toti, opu[illegible] ade [illegible] ſepulchr[illegible].

2 Reg 14. 2 Reg 18. B

25 *Quamobrem dixit quidem ſcriptor [illegible] tres filios, vnam autem filiam, nunc autem di[illegible] contra [illegible] quod adeptus ſit columnam, [illegible] non haberet [illegible], [illegible] prouidens vt ſui eſſet memoria.*

Eſt vtrunque verum. eſt enim ve[illegible] ros procreaſſe, & eos de[illegible] eſſe [illegible] cum hoc [illegible] ſſe, vtpote quod [illegible] re ædificium autem poſſe [illegible] eius con[illegible]uare [illegible] tiam

Ex cap. 18 & 19. 26 *[Q]uamobrem Dauid diu luxit [illegible] ſceleratiſſimum.*

Et filium [illegible] & [illegible] autem [illegible] eſt [illegible] eius qu[illegible] autem [illegible] maiores [illegible] cedit, quod tanquam [illegible] plus lux[illegible] amplius [illegible] per[illegible] pœna pec[illegible]

Ex cap. [illegible] 27 *Cur [illegible] eſt Amaſa cum [illegible] ducem exercitus cum Ioab [illegible]*

[illegible] odio [illegible] Ioab [illegible]

C

[illegible] Dauid [illegible] quod [illegible] Ioab [illegible] ſtim [illegible] per[illegible] ob[illegible] [illegible] eademque [illegible] bene [illegible] tiam.

Ex cap. 19. [illegible] *intelligendum, Decem mihi manus in Rege.*

[illegible] & [illegible] tributum cum [illegible] Re[illegible] [illegible], & [illegible] nt, Regem [illegible], & [illegible] ſe pr[illegible] quior [illegible] nem ead[illegible] diuer[illegible] ex a[illegible] de [illegible] Re[illegible] N[illegible] idem Beniamitica con[illegible] Ad[illegible] tamq[illegible] d[illegible], & [illegible] Ru[illegible] em v[illegible] gent[illegible], & [illegible] [illegible] h, [illegible]

D Gen. 48.

[illegible] acep[illegible] hæreditatis [illegible] o Patr[illegible] ha[illegible] *Ephraim & Manaſſe tanquam Ru[illegible]*. M[illegible] itaque [illegible] ſe & le[illegible] eis tribuerunt ſortem.

Ex cap. 20 29 *Cur Dauid [illegible] cum [illegible] anno.*

[illegible] p[illegible] exec[illegible] a- p[illegible] hoc [illegible] neh[illegible] uoque [illegible] & alioq[illegible] *enim [illegible] appel[illegible]* [illegible] A[illegible] [illegible]

[illegible] *qui ſtatuerunt* [illegible]

[illegible] de [illegible]

F

[illegible] *ego ante* [illegible]

[illegible]

31 *Quomodo eſt intelligendum, Sadoc [illegible] et Iodae [illegible]*

Sad[illegible] Al[illegible] h[illegible] lem. [illegible] iam, a[illegible] ſacrifi[illegible]

Ex cap. 21. [illegible] *Cur cum [illegible] ſuſtuliſſet [illegible] poſt mortem [illegible] fuit [illegible]*

[illegible] Regi [illegible]

H

[illegible] P[illegible] [illegible] dragi[illegible] habe[illegible] [illegible] *Dominum* [illegible] Ab[illegible]

A [illegible] quæ est [illegible] per [illegible] Christ[illegible] [illegible] cum Saule [illegible] domu eius. [illegible] qui nos conf[illegible] [illegible] ditus perderet [illegible] B [illegible] Do[illegible] [illegible]

[illegible] facit [illegible] Dauid [illegible]

C Cu[illegible] [illegible] quod [illegible] D [illegible] cum Psalm[illegible] [illegible] non Dau[illegible] qui est Dau[illegible] & Do[illegible] [illegible]

Sermone, & [illegible] cum [illegible] E
Dauid [illegible] quem [illegible] Iacob, [illegible] pulcher psaltes Israel. Spiritus Domini locutus est in me, & sermo [illegible] in lingua mea. Dixit Deus Iacob ut loqueretur in me. Psal. [illegible]
[illegible] Spiritu Domini locutus est [illegible] & Deo [illegible] placet loqui [illegible] est ergo Propheta, & P[illegible] maximus: quoniam incerta & occulta sapien-[illegible] Deus. Quantum autem pr[illegible] docet historia. Cum enim diceret [illegible] calamitates [illegible] cupidi-[illegible] aquam appetiit, recordatus est [illegible] in Bethleem. Tres autem ex[illegible] [illegible] in prælijs alienige- 2. Reg. 23.
[illegible] erant circa Bethleem, magno [illegible] afferrent aquam etiamsi Rex [illegible] quam cum [illegible] hausissent [illegible] nullo [illegible] inuade-[illegible] eorum audaciam. Sed [illegible] in animum ut [illegible] pia con-[illegible] nomina-[illegible] quoniam [illegible] Regis [illegible] F [illegible] & [illegible] præter [illegible] qui seruau[illegible]

[illegible] *ter tre[illegible] magni nominis in* Ex cap. 23.
[illegible] virtutem laudauit. Ab[illegible] autem [illegible] G

Cur cum Dauid numerasset populum, populus luit suppli-cium. Ex cap. 24.

[illegible] Relicto enim Re-[illegible] impio [illegible] filio, [illegible] Propheta [illegible] condem-[illegible] Dauid [illegible] H [illegible] Dei [illegible] Nathan [illegible] Quod autem [illegible]

[illegible] Perca[illegible] inquit, cor David [illegible] numeravit populum, & dixit David [illegible] verbum hoc [illegible] fuit valde insipiens. Est ergo per[illegible] vocarit mandatum, quoniam cum [illegible] prohibitur, per hoc volens castigat [illegible] quidem eis voluit revocare in mem[illegible] factum patribus, & eius osten[illegible] cetera ex uno Iacob quot otta[illegible] primum nun[illegible] Deinde v[illegible] punit. Mi[illegible] Prophetam ad eum qui numera[illegible] [illegible] hostium tribu[illegible] centum [illegible] tribus [illegible] Hæc autem Re[illegible] pheta properavit [illegible] autem sapientissimus & mit[illegible] quidem [illegible] offert [illegible] haberet [illegible] non æquum esse existimau[illegible] reiet, sed [illegible] pul. Mot[illegible] non n[illegible] Ea de causa hoc supplicium præp[illegible] [illegible] distributor supplic[illegible]orum. David enim dixit [illegible] *Valde arcta mihi sunt hæc tria. Sed incidam in manu Domini, quoniam valde multa sunt eius miserationes. Non incidam*

[illegible] *in extremum* [illegible] *parvum*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AN[illegible]

IN LIBRVM TERTIVM REGVM.

3. lib. Reg. cap. [illegible] *Quidam existimant ægre tulisse Nathan quod non fuerit [illegible] ad concilium, [illegible] ideo effecisse ut Bethsabee indicaret Regi quæ facta fuerant.*

Al[illegible] desipiunt qui hoc suspicantur. Propheta e[illegible] D[illegible] [illegible] Pe[illegible]
Paral. [illegible] [illegible] significat Reg[illegible] *Non tu ædificabis mihi domũ, ut maneam ea* [illegible] *mihi ædificabit.* [illegible] *ab omnibus inimicis suis in circuitu.* [illegible] *nomẽ* [illegible] & [illegible] *in Israel in diebus eius.* [illegible] *domum nomini* [illegible]

[illegible] us est N[illegible] ipse a[illegible] *quæ in terra Ægyp*[illegible]

[illegible] *apud patrem filio* [illegible]

A [illegible] *super* [illegible] *stram.*

[illegible] ent [illegible] quæ [illegible]

[illegible] nem [illegible] *Israel* [illegible] *cum meo* [illegible] *oculi mei* [illegible] *Ex cap. 2. 3. Reg.* [illegible] *cor* [illegible] *cum in viis* [illegible] *iam* [illegible] *vt ambules* [illegible] *custodias* [illegible] *præcepta tua* [illegible] *mandata eius, & testimonia eius sicut scriptum* [illegible] *quodlibet* [illegible] *testimonia* [illegible] *mandata.* [illegible] *bonus* [illegible] Dominus [illegible]

B [illegible]

Ex cap. 6. 4 *Quare cum* [illegible] *facerit.*

[illegible] habuerit [illegible] Ad hæc accedit [illegible] & Nec & Asia [illegible]

5 *Cur cum Semei* [illegible] *Salomonis* [illegible] *vt ipsum puniret.*

V[illegible] & valde audacem & [illegible] docuit quæ ausus [illegible] prophetæ [illegible] mandata Solomonis.

C 6 *Quid* [illegible] *quam diuina scriptura vocat Sion.*

Ex cap. 5. 3. Reg. *Ciuit* [illegible] *pernoscimus.* [illegible] autem [illegible] In ea autem [illegible] Iosephus [illegible] & plane [illegible] Solomo [illegible] quæ postea facta [illegible] ab Antiocho filio De[illegible] & tria talentorum [illegible] annos [illegible] accepit. Nam [illegible]

Ex cap. 2. Reg. [illegible] *reprehendam Solomonem quod fratrem* [illegible]

[illegible] ita. Nam [illegible] quæ [illegible]

D [illegible] à Solomone exigenda [illegible] ipsum Adoniam [illegible] rat regnum [illegible] & salutem dederat [illegible] pariter & modeste [illegible] patris coniugem, non ei quidem [illegible] quipropterea quod esset [illegible] strueret ad tyrannidem, sed misit interfici Adoniam.

8 [illegible] *Deum alloquentem occiderit.* *Exod. 21.* E

Lex Dei iussit hoc [illegible] hominem [illegible] qui ad altare [illegible] ipse [illegible] Nam cum metro[illegible] esset [illegible] promissum [illegible] est transgressus, & præter pa[illegible] conuenta ausus est foris degere.

[illegible] *Abiatharem* [illegible] *Sacerdotio.*

[illegible] & conscius [illegible] verba [illegible] Solomonis. *Reuertere,* inquit, *in agrum tuum & in domum tuam, quoniam tu es filius mortis hodie, & te morti non afficiam, quoniam tulisti arcam testamenti coram Dauid patre meo* [illegible] *in omnibus malis quibus pater meus* [illegible] vt qui opem tu[illegible] quoque prædictio[illegible] & per benedi[illegible] prædixit De[illegible] ita quoque o[illegible] *non esset Sacerdos Domini vt impleretur* [illegible] *Domini quod locutum est in Silo super domum Heli.*

Ex cap. 3. & 4. 3. Reg. [illegible] *Multiplicata est sapientia Solomonis super* [illegible] *omnium filiorum antiquorum, & super omnes* [illegible] F

[illegible] Nam [illegible] & [illegible] peregrinati [illegible] diuinaque scriptura [illegible] Mose [illegible] dixit eum [illegible] eruditum [illegible] omni sapientia Ægyptiorum. Hos [illegible] Deus [illegible] sapientiæ [illegible] accepit vxorem filiam Pharaonis.

11 *Quid est Archicampos Tharau super expertationes.*

[illegible] portabant lapides & [illegible] quo [illegible] Ostendit autem historia quod fine [illegible] Promiserat enim [illegible] à fluuio Ægypti vsque ad flumen [illegible] *inquit* [illegible] G *ad alienigenas, &* [illegible] *Aegypti.*

12 *Quomodo est intelligendum, Et populus erat adolens in excelsis.*

[illegible] eos reprehendit quod sacrificarent idolis, [illegible] legem [illegible] excelsis [illegible] offerent [illegible] Lex enim [illegible] in vno loco [illegible] diuinum [illegible] nondum fuerat [illegible] Nam hoc quoque docet historia. *Erant enim sacrificantes & adolentes in excelsis quoniam non fuerat domus ædificata nomini Domini.* Sunt [illegible] que hinc intelligenda quæ narrantur de aliis Regibus, quod [illegible] columnas construerunt, cæterum [illegible] Nam & Iosias & Iosaphat & aliqui [illegible] Dæmonis: [illegible] Ezechiæ [illegible] & Iosiæ hu[illegible] diuina Scriptura. H [illegible] in excelsis [illegible] deinde [illegible] *Dilexit,* inquit, *Solomon Dominum quod ambularet in præceptis Dauid patris sui,* [illegible] *cæterum in excelsis sacrificabat & adolebat:* hoc est, non ante [illegible] neque [illegible] vt lex iubebat diuina [illegible] idolis sed Deo [illegible] hecatombas, nus aperte docet historia. *Iuit,* inquit, *Solomon in Gabaon, illic sacrificaturus, quoniam ea est altissima & quæ mille holocausta capiat.*

A *& obtulit [illegible] super aram [illegible]* [illegible]

[illegible]

minem, Domine [illegible] *seruum* [illegible] *Dauide patre meo.* [illegible] *autem* [illegible] *paruus* [illegible] *meum* [illegible] *exitum meum* [illegible] *populum multum* [illegible] *numerari* [illegible] *dine & non* [illegible] *dabis* [illegible] *ad audiendum & discernendum populum:* [illegible] *inter bonum & malum.* Post hæc autem [illegible] [illegible] & ætati [illegible] Quamobrem D[illegible] [illegible] dedit & alia ad[illegible]

B Matth. 6. [illegible] in [illegible] Euangelijs *Petite,* [illegible] *regnum* [illegible] *iustitiam eius, & cætera omnia a*[illegible] quid in donad[illegible] Deu[illegible] [illegible]

[illegible]

13 Quomodo est intelligendum [illegible] Salomon, [illegible]

[illegible]

14 De [illegible] meretricibus narrationem quæ [illegible]

[illegible] Regis sapientia [illegible]

C Ex lib. Reg. 3. cap. 4. 15 *Cum* [illegible] *consumeret in* [illegible]

[illegible]

16 [illegible] *Emau quos Salomon superauit sa*[illegible]

[illegible] sapientia.

[illegible] *de ligno a* [illegible]

D [illegible]

[illegible] *Misit H*[illegible]

E [illegible]

[illegible]

Ex cap. 4. 3. Reg. [illegible]

F [illegible]

G [illegible]

H [illegible]

Ex 3. Reg. 3. [illegible] *intellectum* [illegible]

[illegible]

A

[illegible] Et ad[illegible] [illegible] parietem ad[illegible] sancto-[illegible] [illegible] quod erat [illegible] domus in[illegible] [illegible] arcam [illegible] cubito [illegible]

[illegible] Fecit [illegible] altare [illegible] [illegible] Rur[illegible]

B

[illegible] Sacer[illegible] [illegible]

C

[illegible] dicens, Additamenta [illegible] [illegible] diametro, [illegible] [illegible] duod[illegible] vasculis, tres ad vnumquemque [illegible] [illegible] labrum totas [illegible] Liber [illegible] Par[illegible] [illegible] Mechanoth [illegible] bases [illegible] Mecha-[illegible] [illegible] pertè docuit [illegible] Par[illegible] [illegible] holocau[illegible] [illegible] Mare [illegible]

D

[illegible] Thermastras [illegible] Construxit etiam [illegible] quæ [illegible] tem-ploè regione Dabe[illegible]

[illegible]uomodo est intelligendum illud, Inuenit Solomon sancta Dau[illegible] [illegible] & omnia sancta Solomonis.

S[illegible]cta vocantur quæ sunt D[illegible]o dedicata. [illegible] [illegible]ibus allatæ sunt exuuiæ & sp[illegible]a, sicut Iesus [illegible]

[illegible] est, O[illegible] aurum & [illegible] Deo de[illegible] *Sancta* ergo v[illegible]cauit quæ De[illegible] [illegible] E

[illegible] vocet domum [illegible] Libani.

[illegible] ædifica[illegible] [illegible] vesti-[illegible] longitudo [illegible] latitudo [illegible] [illegible] Exi[illegible] autem eam [illegible] Libani, quoniam habebat [illegible] quæ [illegible] Li-[illegible] *Elam* [illegible] *vestibulum*, cuius [illegible] æqual[illegible] domus [illegible] cubitorum [illegible] domus [illegible] *domus eorum in qua iudicabitur.* [illegible] lapidibus, [illegible] *omnia* inquit, [illegible] *& a fundamentis* [illegible] Dabir vo-[illegible] quod cum [illegible] *Et* [illegible] *sacerdotes arcam* [illegible] F

[illegible] Quæ locutus es in nomine tuo, & in [illegible]

[illegible] per [illegible] opera-[illegible] *[illegible] quæ dixisti* [illegible] Ex 8 cap. Reg.

G

templ[illegible] & illis maior[illegible] [illegible] b[illegible] vestitue. Hæc & de [illegible] & [illegible] [illegible] Domini [illegible] pplex pe-[illegible] ad Dei templ[illegible] [illegible] busad-[illegible] libere [illegible]

[illegible] Deus in temp[illegible] [illegible] non habitat [illegible] dixit per Prophetam, quomodo inhabitat [illegible] Acto. 17.

Non vere in ill[illegible] habi[illegible] [illegible] typus enim erat p[illegible] [illegible] præclari templi [illegible] D[illegible] [illegible] tum cul-[illegible] Deo [illegible] eorum [illegible] autem [illegible] erunt [illegible] H

[illegible] Quomodo est intelligendum illud, Solem statuit in cælo, & dixit vt habitaret in caligine.

P[illegible] Dau[illegible] *Nubes & cali[illegible] in circuitu eius.* & alibi, *Inclinauit cælos & descendit. & cali[illegible] pedibus eius. & ascendit super Cherubim, & volauit [illegible] pennas ventorum. Et posuit tenebras [illegible]* [illegible] b[illegible]æ autem & calig[illegible] [illegible] diuinæ [illegible] Psal. 96. [illegible]

tiam

A tiam non cader[illegible] quod cu[illegible]lem poſui[illegible] tur luce, ipſe dixit [illegible] cum tacite ſign[illegible]care [illegible] admodum paruas. [illegible] habebat [illegible] domunculas in orbem [illegible] *Aedificauit domum mihi, ſibi [illegible] habitaret in [illegible].* Ipſe enim [illegible] ebat [illegible] lum ho[illegible]um ipſum [illegible]. Sci[illegible] eſt autem qu[illegible] & aurum, & a[illegible]m, & [illegible] unus Daui[illegible] H[illegible] etiam [illegible] [illegible]on[illegible] *Et dedit Dauid Salomoni [illegible] ſuo exemplar templi [illegible] domus ſuæ, & tabulatorum, [illegible] interiorum eius penetralium, [illegible] & exemplum omnium quæ erant in ſpiritu cum [illegible] atriorum domus Domini, & horreorum [illegible] rum: [illegible] sacerdotalium per vice, & Leuitarum, ad omnem operationem domus Domini, & repoſ[illegible] vaſorum ad miniſteria cultus domus Domini, ad aurum [illegible] pondus in omnibus vaſis.* Et deinde enumerat. *Et [illegible] bra, & menſas, & thuribula, & forcipes, & phialas.* E[illegible] oſtendit et exemplum figuræ [illegible]herubinorum qui [illegible] erant extenſis, & obumbrabant [illegible] arcam [illegible]

B [illegible] Domini Omnia exſcripta [illegible] manu Domini [illegible] Salomoni. Eſt erg[illegible] perſ[illegible]icuum, quod [illegible] Mo[illegible] oſtendit Deus exemplum [illegible], & dixit [illegible] *omnia ſecundum exemplum quod tibi oſten[illegible] eſt in monte.* [illegible] etiam bea[illegible] Dauidem d[illegible] ædificii, ipſe [illegible] hoc o[illegible] tandum quod Do[illegible] ritu. Nam [illegible] *[illegible] exemplum,* ſubiunxit, *Quod erat in ſpiritu eius ipſo,* [illegible] *omnia [illegible] manu Domini dedit [illegible].* [illegible] ſus doc[illegible] liber Paralipomenon, [illegible] ornatum [illegible] *Parauit, enim [illegible] & [illegible] mentis, lapides [illegible] & omnem lapidem pretioſum, & lapi[illegible] in multitudine.*

28 *[illegible] Non eſt ea ſcripta eſt in libro Cantici.*

[illegible] hoc, ſi [illegible] oſtendemus [illegible] librum [illegible].

29 *[illegible] eſt intelligendum, Lætitus coram Domino Deo ſeptem dies [illegible] quatuordecim dies. Octauo emiſit populum [illegible] tabernacula ſua.*

C Conuo[illegible] populum [illegible] celebre [illegible] decim die[illegible] ſeptem vero [illegible] no[illegible] *Octauum [illegible] diem* [illegible] ſeptem dies [illegible] Rurſ[illegible] [illegible] eorum [illegible] N[illegible] à ſolicitudine [illegible] [illegible] memoriam, & [illegible] eſt [illegible] Tonem [illegible] promi[illegible] deſtinatis [illegible] quiſunt [illegible] *[illegible] m, inquit, auerſi fueritis vos & [illegible] [illegible] ſtatutea [illegible] M[illegible] coram vobis non [illegible] am [illegible] & [illegible] Iſrael [illegible] domum ha[illegible] am ſan[illegible] nomini meo abiiciam [illegible] & erunt tibi Hieroſ[illegible] in [illegible] nam & in [illegible] in [illegible] populis. [illegible] domus hæc [illegible] omnis [illegible] ſtu[illegible] & c.* O[illegible] [illegible] *R[illegible] ante eam, inquit, cur hæc paſſ[illegible] quod [illegible] reliquerunt Do[illegible] libe[illegible] terra Aegyptiorum, & hanc terram eis do[illegible].*

[illegible]

D V[illegible] nunc vocantur *Beronices* [illegible] autem mar[illegible] A[illegible] q[illegible] vergunt ad [illegible] ptum

41 *Quid eſt Ophir.*

Eſt [illegible] gio Aliæ, quam Geo[illegible]phi nominant [illegible]*am.*

[illegible] gens Saba?

A[illegible] H[illegible] autem eos dicit [illegible] mar[illegible] [illegible]minant autem eos *Homeritas.* Sunt [illegible]

E A[illegible] [illegible] [illegible] *Dominus* [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] p[illegible] exem[illegible] tic.

33 *[illegible] menta [illegible] & [illegible]ram.*

[illegible] m qui[illegible] h[illegible] & [illegible] autem pl[illegible]

[illegible] *eſt [illegible]*

I[illegible] & [illegible] [illegible] ſe & [illegible] tota [illegible]

F 3[illegible] *Quare [illegible] ſit [illegible].*

Hic [illegible] autem [illegible] ap[illegible] Carthagine[illegible] Rege[illegible] [illegible] ſe illa [illegible]

Huc enim [illegible] quoque [illegible] *Chamos idolo Moab, [illegible] M[illegible] ſtarte abominati in Sidoni[illegible].* [illegible] gens [illegible] *earum* [illegible] *ant.* Perſpi[illegible] ipſe [illegible] cauit [illegible] de[illegible] *malum [illegible] Dauid pater [illegible] declinar[illegible] mino Deo [illegible] & [illegible] bo[illegible] manda[illegible] : ne omnino ambul[illegible] et [illegible] Domino [illegible]* aut [illegible] omnis quæ [illegible] Sed ipſe [illegible] nomina[illegible] tur [illegible] niam aute m [illegible] ad [illegible] tem [illegible]

H [illegible] in [illegible] manu ſua [illegible]: *Dirumpam* inquit *regnum [illegible] manu tua & [illegible] tuo.* De[illegible] menſam bo[illegible] *Sed in diebus [illegible]*, inq[illegible] *non faciam hæc propter Dauid patrem tuum [illegible] e manu [illegible] tui [illegible] ipſum [illegible]* Nam tu [illegible] habes p[illegible] ſed [illegible] p[illegible] tern[illegible] *Sed non accipiam totum regnum [illegible] tribum da[illegible] filio tuo, propter Dauid [illegible] meum & [illegible] ciuitatem [illegible].* Addam aut[illegible] Be[illegible] [illegible]

A [illegible] tribus [illegible] tem [illegible] hæc [illegible] ctus Solomone [illegible] quidem [illegible] ſruebatur [illegible] & tanq [illegible] nes hab [illegible] ſubiectio [illegible] afferente quam plurimum. Poſtquam [illegible] facile [illegible] inimicorum infultibus.

[illegible] nam fuit Satan?

[illegible] quidem [illegible] eum qui aduerſatur, eum qui repugnat [illegible]. Quod autem dua [illegible] bus [illegible] Dauidico, oſtendunt quæ [illegible]. Nam A[illegible] Propheta Silonites diuiſa veſte in duodecim partes, iuſſit Rob[illegible] accipere decem. Deinde ſubiun[illegible] gens: *Ecce ego ſcindo regnum e manu Solomonis, & dabo tibi decem ſceptra, & duo ſceptra dabo ei, propter Hieruſalem quam elegi mihi ex omnibus tribubus Iſrael. Propterea quod me reli[illegible], & [illegible] Aſtarte abominationi Sidoniorum, & Chamos idolo Moab, & Melchol [illegible] idolo filiorum Ammon.* Ex his eſt perſpicuum quod ipſe [illegible] luit idola.

B 17 *Quid eſt, Vt voluntas Dauid ſerui mei permaneat omnes dies coram me in Hieruſalem, quam mihi elegi vt ponam nomen meum [illegible].*

Ab alto [illegible] videns [illegible] Dauidis, Elegi eum, inquit, & [illegible] hoc enim dicit voluntatem & [illegible] prædeſtinaui [illegible] & genus eius vt [illegible] gnaret in Hier[illegible] in qua [illegible] nomen meum coli. Hiſtoriographus autem [illegible] Solomonis, ſubiun[illegible]: *Et reliqua verborum Solomonis, & omnia quæ fecit, & omnis eius prudentia, nonne ecce hæc ſcripta ſunt in libro verborum Solomonis.* Hlo [illegible] ut etiam liber Paralipomenon ſigni[illegible] [illegible] brum hæc [illegible] autem. Deceſſit autem [illegible] nonag[illegible] ta quatuor [illegible] natus. [illegible] Roboam [illegible] eius regnum [illegible] R[illegible] gum [illegible], dicit Solomon [illegible] quadraginta annos. Ioſephus aut[illegible] ſexagin[illegible]. Exiſti[illegible] hunc quidem ſimul [illegible] annos [illegible] autem eos ſolos quos tranſegit in [illegible] ac vera [illegible] gione.

C 38 *Quid eſt, paruitas mea eſt craſſior lumbis patris mei.*

Reg. cap. 12. 3 Reg. Liber Paralipomenon hoc apertius ſignificat. *Minimum, inquit, meum [illegible] eſt craſſius lumbis patris mei.* Sic autem [illegible] eſt etiam Syrus, & Ioſephus ſimiliter.

38 *Quomodo [illegible] intelligendum, Et non audiuit Rex populum, quoniam a Domino erat tranſmutatio.*

Sicut illud *Indurauit Deus cor Pharaonis.* Quando, enim [illegible] inquit De[illegible] tanquam ſcapha [illegible] gube[illegible] verb[illegible] Decem [illegible] quidem [illegible] decem tribus, R[illegible] gem, [illegible] duarum [illegible] quicunque [illegible] cum eſſent ex aliis tribubus [illegible] deinde volente [illegible] ere, prohi[illegible] Prophet[illegible] naiam *Reuertatur e[illegible] inquit vnuſq[illegible] in domum ſuam, quoniam ex me [illegible] hoc verbum.* O[illegible] etiam hiſtoriographus genus ma[illegible] ad arguendum [illegible] ius eius qui [illegible].

D [illegible], *Naama filia Ammon Regis filiorum Am[illegible].* [illegible] hoc ad [illegible] enda Iudæorum ho[illegible] qui ſe iactant de nobilitate generis, & eos [illegible] crediderunt Seruatori [illegible] alienigen[illegible] autem [illegible] genus regium e[illegible] genus. Robo[illegible] eſt æmulatus patris iniquitat[illegible].

40 *Cur hiſtoriographi ſæpe his dicunt eadem, & ſæpe primo ea quæ ſunt poſteriora.*

Nam hic quoque poſuit ſententiam aduerſus filium Hieroboam ante regnum. Quamobrem neceſſe habet eadem ſæpe dicere. Nam quoniam ſcribit de duobus regnis diuiſis & nonnunquam de altero magnam interponens narrationem, deinde tranſit ad alterum, neceſſe habet ſumere ea quæ iam prius dicta ſunt [illegible] ſeruet conſequentiam. Fuit autem morbus, & quæ aduerſ[illegible] ipſi [illegible] lata eſt [illegible] tentia, oſtendit eam latam [illegible] impietatem. Nam cum pueri deceſſum prædixiſſet Propheta, [illegible] ſententiam aduerſus vniuerſum genus. Nam Hieroboam quidem miſit mulierem [illegible] muneribus ad Prophetam. Caligans autem oculis [illegible] tanquam ſenex, & intus ſedens, venientem ſenſit [illegible] & mittens miniſtrum [illegible] eam iuſ[illegible] tanquam iniucunda auditu[illegible]. Et primum quidem dona reprehendit. *Cur*, inquit, *attuliſti [illegible] panes & vuam, & collyria, & vas mellis.* Quod autem oſtendit ea quæ allata fuerant, id perſuaſit vt credat [illegible] quæ ſunt dicenda. Deinde de puero: *Dixit* [illegible] quit *Dominus*, *Ego penitus perdam ex Hieroboam mingentem ad parietem.* Neque ſolum eis prædi[illegible] ſed [illegible] futurum vt ma[illegible] ſepul[illegible] & exponantur deuorandi auibus & feris. Deinde [illegible] cauſam, *Quoniam non eſt inuentum*, inquit, *in eo verbum Domini. Mingentem* autem *ad parietem* [illegible] qui eſt adeo infirmus vt ſtare non poſſit [illegible] parietem.

41 *Cur [illegible] quidem dixit Achiam Silonitem rupiſſe veſtimentum, & dediſſe decem fragmenta Hieroboam. hic autem Samaiam Elamitem.*

3. Reg. 11. Hæc [illegible] Nam Achias quidem viuente Solomone, & [illegible] Hieroboam, rupit veſtem. Vnde cum [illegible] Hieroboam in Aegyptum. Sama[illegible] 3. Reg. 12. autem [illegible] poſt mortem Solomonis & reditum Hieroboam [illegible] Ea [illegible] reuocat in memoriam [illegible] prædictionem [illegible] vt cum didiciſſet regnum a Deo eſſe datum [illegible] legibus ornaret poteſtatem. Sed [illegible] ille, ac[illegible] poteſtate [illegible] humanis & impiis artibus. Cum enim apud ſe cogitaſſet, quod lex ſacrificiorum cogit omnes ire ad ciuitatem [illegible] aſcendentes autem inter ſe coniungi [illegible] & aliquando tentabunt [illegible] regno Dauidico, conſtruxit duas iuuencas aureas & impoſuit in terminis regni [illegible] quidem ad hanc [illegible] illi vero ad illam venientes, & propterea quod prope ſint minus ægre ferentes, lubenter admitterent quod non [illegible] ipſum [illegible] autem regni decem tribu[illegible] erat ab auſtro quidem Bethel [illegible] Dan autem ab Aquilone. Oportebat autem ſtolidum intelligere, quod [illegible] dedit regn[illegible] id poſſit [illegible] ſacerdotes quos elegit Dominus [illegible] quod quidem ſolum [illegible] conuenienter rationi. Non oportebat enim Dei ſacerdotes Deos qui non ſunt colere.

42 *Si feſtum Iuda Hieroboam fecit in Bethel, quomodo dixit ſcriptor [illegible] quod fecit ex corde ſuo.*

Die decimo quinto menſis ſeptimi conſueuerunt [illegible] agere [illegible] feſtum Scenopegiorum ſeu tabernaculorum [illegible] iſte autem decimoquinto octaui menſis peregit feſtum [illegible]. Sed ne ſic quidem [illegible] Deus. Mittit [illegible] Prophet[illegible] vt nihil ei diceret, ſed altari inanimo pro[illegible] ſententiam. *Altare, altare hæc dicit Dominus, [illegible] domui Dauid. [illegible] nomen eſt ipſi, & ſacrificabit ſuper te ſacerd[illegible] & eos qui ſacrificant ſuper te [illegible] & oſſa hominum comburet ſuper te.* Deinde [illegible] oſtenderet non eſſe falſa quæ [illegible] ſunt. *Ecce enim* inquit *rumpetur altare, & effundetur pinguedo quæ eſt ſuper ipſum.* Sed ille ſcele[illegible], cum oporteret eum admirari miraculum, [illegible] timere eum qui miſerat, extenſa manu iuſſit appre[illegible] Prophetam ſed manu manſit habens figuram [illegible], mutil[illegible] & neruis extenſis. Et quidem [illegible], eum non ſtupefe[illegible] ſed id quod [illegible] valde auxit. Cum autem eſſet valde ſtultus, ſupplex rogauit Prophetam vt ſibi [illegible] peteret ab eo qui [illegible] erat non ſceleris remiſſionem, ſed manus curationem. [illegible] autem & Propheta manſuetudinem, & Deus clementiam. Nam & Propheta petiit, & Deus dedit medelam. Propheta autem deceptus

Ex cap. 13. E F G H

in

A in gratiam mala incidit. Nam cum Rex quidem rogaſſet vt eſſet ſibi in menſa conuiua, non perſuaſit. Dixit enim eum qui miſerat iuſſiſſe vt in illa terra neque cibum neque potum ſumeret. Quidam autem alius Propheta, quem quidam exiſtimant Pſeudoprophetam, blandis & fallacibus verbis ei perſuaſit vt cibum ſumeret. Ego autem exiſtimo alium quoque eſſe Dei Prophetam, falſis autem verbis vſum eſſe apud hominem Dei, non vt eum læderet, ſed vt benedictionem ab eo acciperet. hoc enim docet hiſtoria. Non enim dixit abſolute, *ſed Propheta ſenex habitauit in Bethel.* Oſtendit autem eum eſſe Prophetam, & non Pſeudoprophetam, quod & Deus per ipſum prædixerit homini Dei id quod erat euenturum, & quod crediderit ea quæ prædicta fuerant de Ioſia, & quod filiis ſuis mandarit, vt cum deceſſiſſet, ſe cum eius corpore ſepelirent. Sic cum audiuiſſet narrantes filios ea quæ facta fuerant aduerſus altare iuuencarum, primum quidem mutauit faciem ſuam diuinis ſtupefactus miraculis. Deinde cum didiciſſet qua via iter faceret, adduxit aſinum, viam autem confecit quam celerrime. Ipſum autem apprehendit ſedentem ſub quercu, & ſciſcitatus quis eſſet, cum intellexiſſet quod deſiderabat, ſupplicauit vt reuerteretur & cum ipſo cibum ſumeret. Rurſus autem cum ille dixiſſet quæ Deus iuſſerat, & quod ſermonem Dei non liceret tranſgredi, iuſſit enim ne cibum nec potum ſumam in illa terra, reſpondens dixit, *Sum ego quoque Propheta ſicut tu: & mecum locutus eſt Angelus in verbo Dei, Fac vt reuertatur tecum in domum tuam; & comedat panem & bibat aquam.* Deinde ſubiunxit Hiſtoriographus. *Et mentitus eſt ei.* In his peccaſſe dico ſenem Prophetam, & in hoc tantum eſſe Pſeudoprophetam, vt qui vocem diuinam finxerit. Non tamen exiſtimo hominem vſum eſſe aliqua malitia, ſed potius propter deſiderium benedictionis, falſo illiniſſe ſermonem. *Poſtquam autem reuerſus eſt*, inquit, *& cibum ſumſit factum eſt*, inquit, *verbum Domini ad Prophetam qui reduxerat ipſum: & dixit homini DEI qui veniebat ex Iuda. Hæc dixit Dominus omnipotens: Propterea quod exacerbaſti verbum, & non cuſtodiſti mandatum quod mandauit Dominus Deus tuus: & reuerſus es, & comedisti panem, & bibiſti aquam, non ingredietur corpus tuum in ſepulchrum patrum tuorum.* Nouit ergo diuina ſcriptura & eum eſſe Prophetam, & aduerſus Prophetam non vſum eſſe malitia. Fortaſſe enim & eius ſcopum intuens Deus, veniam dedit mendacio. Homo autem Dei ſtatim egreſſus incidit in leonem. Et eum quidem interemit fera, non eſt autem auſa corporis eſſe particeps. Quod cum fuiſſet ei ſignificatum, rurſus accurrit Propheta. Oſtendit autem pietatem eius. *Dixit enim*, inquit, *hic eſt homo Dei, qui exacerbauit verbum Domini.* Deinde accurrens inuenit leonem. Cum autem acceſſiſſet, receſſit, vtpote quod corpus non amplius egeret cuſtodia. Deinde cum ipſum tranſtuliſſet & ei iuſta feciſſet, mandauit filiis vt in vno loculo deponerent ambo corpora, vtpote quod finem accepiſſet diuina prædictio. Diſcimus autem ex hac narratione, quod potentes potenter examinabuntur. Non enim oportebat eum qui vocem audierat diuinam, credere humanæ dicenti contrarium: ſed expectare vt qui iuſſerat, ſolueret quod iuſſerat fieri. Ego autem arbitror ad confirmandum de altari factam prædictionem, fuiſſe hoc ſupplicium. Neque enim fieri poterat vt talis & tanta lateret narratio, quæ ſufficiebat ad incutiendum terrorem audientibus. Si enim cibus ſumptus præter Dei mandatum, viro iuſto tantum intulit ſupplicium: quales luent pœnas, qui Deum quidem reliquerunt qui ipſos fecit, adorant autem ſimulachra rationis experita? Deus autem eum honorauit etiam poſt deceſſum. Nam occiſorem ei induxit cuſtodem, hac quidem ratione honorans vt Prophetam, illa vero puniens tanquam tranſgreſſorem: & eos qui nunc ſunt terrens, vt ne parua quidem Dei mandata deſpiciant. Id autem quod Prophetæ accidit, ſignificat mortuorum reſurrectionem. Nam qui ſuperſtitem eum [illegible] tradidit feræ, honore autem mortuum eſt proſecutus, & honorauit non animam, ſed ſolum corpus, eſt perſpicuum quod id non deſpiciet diſſolutum & corruptum, ſed excitabit & dabit animæ inſtrumentum per quod Deum coluit. *Homo* autem *Dei* non nominatus fuit quilibet propheta: ſed ii qui perfectam habent virtutem, Moſes & Helias, & ſi quis alius eſt illis ſimilis. Significatur ergo ſenis appellatione quod Propheta ſit longe honorabilior.

42 *Quomodo eſt intelligendum illud, Qui volebat, implebat manum ſuam.* Ex cap. 14. lib. 3. Reg.

Oſtendit id quod ſubiungitur. *Et fuit Sacerdos excelſorum*, nempe fungens ſacerdotio, & manibus offerens ſuffitum.

43 *Prauidens Deus quod populus futurus ſit impius, cur conceſſit fieri diuiſionem. Quid enim profuit Iudæ & Beniamin habere templum Dei.*

Nam illi quoque itidem inique & præter legem ſe geſſerunt. *Nam ædificarunt*, inquit, *ſibi excelſa, & columnas, & nemora ſuper omnem collem excelſum: & ſub omni ligno vmbroſo. Et colligatio facta eſt in terra.* Colligationem autem poſuit pro *defectione*. Nam Iezabel cum reſciuiſſet mortem Ioram, & eius filii in regem electionem exclamauit, *Colligatio, colligatio*, hoc eſt, defectio & tyrannis. Hoc autem oſtendunt etiam quæ ſequuntur. *Et fecit omnes abominationes gentium quas abſtulit Dominus a facie filiorum Iſrael.* Non ergo propter regni diuiſionem impegerunt in impietatem decem tribus, ſed propter ſuam iniquitatem. Iam enim Prophetæ magis accuſant tribum Iuda. Etenim iuſſus eſt Oſee meretricem accipere vxorem ad arguendum apertam impietatem decem tribuum. eſt enim manifeſta meretricis impudicitia: adulteram autem, in typum Iudææ, quoniam cum ſimul cum Deo videretur habitare per templum, clanculum ſeruiebat idolis. Hieremias autem Propheta, non ſolum Samariam, ſed etiam Sodoma, vocauit ſororem Hieruſalem. Cum itaque defeciſſent a pietate, diuina priuati ſunt prouidentia. Nam Seſacus Rex Aegyptiorum multas quidem cepit vrbes Iudæorum, vt docuit liber Paralipomenon, deſcendit autem etiam in Hieruſalem. Accepit autem arma quoque aurea quæ Rex Dauid ceperat ex Syris, & quæ fecerat Solomon.

Oſee 1.

Hier. 3.

44 *Quid eſt, Et reponebant ea in Tha Celerum.*

In Hebraicorum quidem nominum interpretatione, pro *Tha* inuenimus ſcriptum *Theeut*, quod interpretatur *pulſatio & cantus tubæ.* Liber autem Paralipomenon hæc ſic docet. *Et fecit Rex Roboam pro iis, clypeos æneos & poſuit in manum Principum Celerum cuſtodientium portas domus Regis. Et factum eſt poſtea dum ingrederetur Rex in domum Domini, ingrediebantur qui cuſtodiebant, & præcurrebant, & reuertebantur in occurſum iuxta currentium.* Dabantur, inquit, ſatellitibus & ſtipatoribus Regis, qui ſtantes circa portas regiæ cuſtodiebant aditus. Procedentium autem Rege alii quidem præcedebant, alii autem iuxta currebant. Quando autem veniebant in templum, occurrebant ii qui reuertebantur à domo. Cuſtodes autem ea ab ipſis accipiebant, & ipſi ea retinentes ſtabant ante portam templi, vt cum Rege Deum adorarent. Eſt autem veriſimile fuiſſe domum ante portas, vt cum Rex veniret, armigeri illic arma reponerent.

2. Para. 12.

45 *Quomodo eſt intelligendum illud, Dedit ipſi Deus reliquias, vt ſtatueret filios ſuos poſt ipſum.* Ex cap. 15. lib. 3. Reg.

Cum narraſſet impietatem Roboam & Abiæ, vſus eſt his verbis, docens quod propter eum è quo genus duxerant, nepotum regnum cuſtodiit. Deinde cum laudaſſet virtutem Dauidis, meminit vnius peccati. *Fecit*, enim inquit, *Dauid rectum coram domino, & non declinauit ab omnibus quæ ei mandauit omnibus diebus vitæ ſuæ, præterquam in verbo Vriæ Hetthæi.* Aſæ autem prima laudauit liber Paralipomenon. Poſtrema autem muliter etiam ipſe vituperauit. Apertius autem hæc declarabimus, illum librum, ſi Deus velit, interpretantes. *Fecit*, enim inquit, *Aſa rectum coram Domino, ſicut Dauid pater eius. & ſuſtulit columnas ſeu ſtatuas ex terra, & amouit omnia ſtudia quæ fecerunt*

patres

A *patrei eius, Et Maacha matrem ſuam remouit ut non præeſſet, quatenus conuentum fecit in ſuo nemore, & excidit ea Aſa, & omnes eius ſpecus, & ea igne exuſſit Aſa in torrente Cedron, excelſa autem non ſuſtulit.* Ruſſus hic quoque oſtendit quod idolorum quidem templa diruit, & lucos radicitus excidit: quæ autem Deo in excelſis dedicata erant altaria reliquit. Idque diuina opem ferente gratia apertius oſtendemus interpretantes id quod narratum eſt de Ezechia. Oſtendit autem & pro Deo zelum, cum & matrem poteſtate priuarit propter conuentum, & feſtum quod peregit in luco, & ipſum lucum exciderit, & omnia loca idolica diruerit & igni tradiderit. Adiecit autem quod etiam columnas ſeu ſtatuas quas ipſe pater eius ex materia argentea & aurea conſtruxit, è regia eductas Deo Domino dedicauit, & aliud plurimum auri & argenti ſignati, vaſaque ſacra & magnifica. & tamen eum vilem & abiectum nominauit. Dixit enim: *Sed cor eius non erat perfectum cum Domino omnibus diebus eius.* Hoc autem apertius
B docet hiſtoria Paralipomenon. Fideliter autem precatus, ſuperauit centum millia Æthiopum, & omnes funditus fudit ac proſtrauit. Cum autem Baaſa Rex decem tribuum eum inuaſiſſet, & Rama conatus eſſet munire, relicto Deo amplexus fuit auxilium Syrorum.

46 *Quomodo eſt intelligendum illud, In tempore ſenectutis fecit Aſa malum, & laborauit pedibus.*

1. Paral. 16 Hoc quoque apertius docuit liber Paralipomenon. *In ſua*, inquit, *infirmitate non quæſiuit Dominum, ſed medicos.* ego autem duorum alterum exiſtimo, aut eos qui incantationibus vſi ſunt ac veneficiis vocatos eſſe *medicos*, vel quod ſolum crediderit medicis, in Deum ſpem non habens. Nam qui vera pietate ſunt præditi, vtuntur medicis tanquam Dei miniſtris, ſcientes quod etiam medicinam ipſe dederit hominibus, ſicut & alias artes, & herbas ipſe iuſſerit germinare è terra. Sciunt tamen quod nihil poteſt ars medicorum Deo nolente: ſed tantum poteſt quantum ipſe vult. Domus autem Hieroboam penitus interijt congruenter prædictioni Achiæ Silonitæ.
Ex cap. 16 lib. 3. Reg. *Percuſſit*, enim inquit, *Baaſa Rex Iſrael totam domum Hieroboam, vſque adeo vt omnes penitus prediderit, ſecundum verbum Domini, quod locutus eſt in manu ſerui ſui Achiæ Silonitæ.* Hæc ipſa autem acciderunt etiam Baaſæ. Nam ipſe quoque
C eandem impietatem exercuit & iniquitatem. Illa quoque eius filius à Zambre fuit interfectus. Iſte autem ruſus conuenienter factæ prædictioni, deſtruxit totam domum Baaſa. Cum autem populus elegiſſet Zambre Regem, obſeſſus Zambre combuſſit domum in qua degebat, & cum illa combuſtus deceſſit. Per hæc autem nos quoque docemur, quod eos qui vitam agunt in ſceleribus & flagitiis Deus per ſe inuicem punit: & ſceleratum tradit ſceleratiori, eis vtens tanquam quibuſdam lictoribus. Quoniam autem quærunt nonnulli, vndenam Samaritani hanc habuerint appellationem, hoc facile diſci poteſt. *Emit*, enim inquit, *Zambre montem Semeron à Semero Domino eius duobus talentis argenti: & ædificauit montem: & vocauit nomen montis, vbi ædificauit in nomine Semer Domini montis Semoron.* A Semer ergo nominatus eſt mons Somoron. A monte autem ciuitas Samaria. *Samaria* autem eſt quæ nunc appellatur Sebaſte. In ea autem erat
D regnum decem tribuum. In captiuitatem vero abductis decem tribubus, cum illa terra eſſet deſerta, Reges Aſſyriorum traduxerunt aliquos in illas ciuitates ex regionibus Orientalibus. Iſti autem ex Samaria nominati ſunt Samaritani. Hæc cum dixiſſet de Zambri, tranſiit ad Iudam. Et admiratus quidem eſt Ioſaphat inter alios: & ait cum rectum feciſſe coram Domino. Reprehendit autem quod non aboleuerit cultum qui fiebat in excelſis, ſed & Aachabi cognationem eſt amplexus. Hæc autem apertius docuit liber Paralipomenon. Quamobrem is etiam qui conſcripſit hiſtoriam, nos illo tranſmiſit.

47 *Quomodo eſt intelligendum, An non ecce hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum Regum Iuda?*

Et hinc eſt perſpicuum quod omnia conſcripta ſunt poſt illos. & ex illis libris partim quidem hic ſcriptor, partim autem ii qui conſcripſerunt Paralipomena ſeu derelicta, acceperunt occaſionem & argumentum hiſtoriæ.

48 *Quemnam dicit Baal.*

E Vt dicit Ioſephus, iſte erat Deus Tyriorum. *Aſtarte* autem Sidoniorum, hoc autem antea quoque docuit ſcribens de Solomone, quod ædificarit templum Aſtarte abominationi Sidoniorum. Et etiam nemora plantantes dedicarunt. *Aſtarte* autem eſt quæ apud Græcos appellatur ἀφροδίτη, id eſt, *Venus.*

49 *De eo quod dictum eſt ab Elia. Si erit his annis pluuia ſuper terram, niſi per os meum, quod videtur aliquibus eſſe nimia audacia.* Ex cap. 17. lib 3. Reg.

Eſt nimiæ audaciæ aduerſus viros ſpirituales hæc cogitare. Erat enim propheta & ſummus Prophetarum, & diuino zelo inflammatus. & hæc dixit diuino operante ſpiritu. Vnde etiam ſuccesſu accepemur

50 *Alimentum quod afferebatur à coruis quomodo comedebat, cum eſſet ſanctus, & ex lege vitam ageret.*

Ipſe Legiſlator ipſum ei afferebat per coruos. Ipſe enim eum iuſſit degere in torrente expectantem promiſſum. *Corui enim ei afferebant mane panes: veſpere autem carnes.* per hæc autem nos docet Legiſlator, quod propter Iu-
F dæorum imbecillitatem eas leges tulerit, quas aliquando quidem iuſſit tranſgredi. Sabbato enim ſeptiens Hiericho circumdare iuſſit Ieſum Prophetam, & Eleazarum Pontificem, & qui cum eo erant ſacerdotes & Leuitas, & vniuerſum populum: & nunc magnum Eliam accipere alimentum quod affertur per coruos. Aliquando autem non reprehendit eos qui illas leges eſſent tranſgreſſi. Nam Sampſon quidem propter ebrietatem & libidinem ſui gratia priuatus, cum autem comediſſet fauum mellis, quem in mortuo leone contexuerant apes, nullam ſubiit reprehenſionem. Ioſue 6.

51 *Quamobrem eum iuſſit abire ad viduam alienigenam.*

Hoc quoque docet cauſas earum legum. Si enim Iudæorum ſummam cognouiſſet prudentiam & fidem ſtabilem, non eos iuſſiſſet fugere conſuetudinem cum alienigenis: ſed contra iuſſiſſet eos ſimul degere, pietatemque & veram religionem eis prædicare. hoc enim docet etiã cauſa legis. Nam cum dixiſſet, *Non dabis filias tuas filiis eorum*, &c. ſubiunxit cauſam. *Ne*, inquit, *filij ipſorum faciant fornicari filias veſtras: & filiæ eorum filios veſtros poſt Dominum Deum alienum.* Prophetam autem, vt qui eos poterat beneficio afficere, non ſolum non prohibuit, ſed etiam iuſ- Deut. 7.
G ſit abire. Exiſtimo autem quod etiam ei volens oſtendere hominum naturam fame conſumi, primum quidẽ abduxit ad torrentem. Deinde eo exſiccato traduxit ad mulierem viduam, quæ nihil habebat præter quam modicum alimenti ſufficiens ad vnum diem. *Viuit*, enim inquit, *Deus tuus ſi eſt mihi ſubcinericius niſi pugillus farinæ in hydria. & parum olei in guttturnio, & ecce colligam duo ligna. & ingrediar, & faciam ea mihi & filiis meis, vt & comedamus, & moriamur.* Solum, inquit, habeo poſtremum alimentum, poſt quod expecto plagam famis. Ego autem admiror mulieris reſponſi manſuetudinem. Non enim ægre tulit quod in tanta calamitate ab ea petitũ ſit alimentum: ſed tantum extremam oſtendit paupertatem. Sed magnus ille pollicitus quidem eſt fontes farinæ & olei. eam autem iuſſit primum ei facere & afferre panem. Illa
H autem ruſus non ægre tulit, vt quæ paupertate & viduitatis, & alendorum filiorum tabeſceret ſolicitudine. Sed accepto fideliter promiſſo attulit nutrimentum, idque cum hominem non noſſet. erat enim alienigena, quæ Propheticæ virtutis nullam acceperat experientiam. Exiſtimo autem in ea fuiſſe præfiguratam ex gentibus eccleſiam. fideliter enim excepit eum quem perſequebantur Iſraelitæ, quomodo etiam eccleſia Apoſtolos ab iis ipſis expulſos.

52. *Quam ob cauſam permiſit Deus vt filius viduæ moreretur.*

Affatim fruens alimento Propheta, oblitus eſt calamitatis aliorum hominum. Quamobrem Deus aduerſus eum armauit viduæ eiulatus. Agnouit autem ipſe quoque cauſam. *Heimihi*, inquit, *Domine qui ei teſte vidua, tu ei male feciſti vt morte afficeres filium eius* Sunt autẽ admiratione digna verba viduæ. *Ingreſſus es*, enim inquit, *ad me vt in memoriam renouares peccata mea, & morte afficeres filium*

A meu [illegible] pert ſui [illegible] ta erant p[illegible]. Neque dixit tanquam [illegible] mihi malu[illegible] pie [illegible], mala co[illegible] uentu [illegible] buit q[illegible] tantum e[illegible] P[illegible] P[illegible] mira [illegible] us, vt cum o[illegible] ter natus [illegible] P[illegible] [illegible] ad [illegible] Sed [illegible] duxit [illegible]

B [illegible] ad [illegible] p[illegible] [illegible] poſt [illegible] annotertio, dicens, [illegible] Achabo, & dabo pluuiam ſuper faciem terræ.

3 Reg. 19. 53 Quomodo [illegible] Si eſt gens aut regnum quo non [illegible] te quærens, & dixi, Non eſt [illegible] A[illegible]abo, [illegible] Dominus [illegible] per ſermonem [illegible]. Ach[illegible] hac [illegible] ta exp[illegible] duobus [illegible] n perſ[illegible] ald[illegible] s verba, [illegible] b[illegible] bel, [illegible] ſed [illegible] Baal, & non [illegible], & de[illegible], ſed [illegible] eius quæ domi-

C nab[illegible] te [illegible] P[illegible] ſtea autem cum magnum [illegible] cecidit in faciem & dixit, Vere ipſe Dominus [illegible] Et quæ deinde ſeq[illegible] credunt etiam e [illegible] Erat inquit, quando receſſit [illegible] terra quam ſciunt. Hæc enim ſunt [illegible] diuina [illegible] & ſcienti[illegible].

54 Cur cum lex vetet Deum in vno loco colere, Elias in Carmelo ad[illegible] altare.

Tim. 1. Iuſto lex non eſt poſita, diuinus dicit Ap[illegible] [illegible] legem [illegible] coleret, [illegible] libera [illegible] Deus. P[illegible] [illegible] Vnde [illegible] Carmelu, [illegible].

D 55 [illegible] Quouſque claudicabitis vtriſ. [illegible] mad[illegible] & ido[illegible]. Subiunxit itaque [illegible] ambulentis poſt [illegible] autem [illegible] poſt eum. [illegible] que D[illegible] vult [illegible] neque [illegible] adorari. [illegible] & [illegible] neutri [illegible].

56 Quare autem [illegible] Baal [illegible] bouem plurem, & [illegible].

[illegible] nonas [illegible] [illegible] Vocate enim [illegible] aut aliquod [illegible] ſanguis [illegible] O[illegible]

[illegible] famoris [illegible]. B

[illegible] ladu [illegible] ſanguin [illegible] hom [illegible] ſan [illegible] ed [illegible] H[illegible] [illegible] amore [illegible] n[illegible] prim [illegible] d[illegible] ced[illegible] [illegible] ſuit hiſt[illegible]. Fuit enim, q[illegible] [illegible] quidem [illegible] pop[illegible] ares non decem [illegible] lapi[illegible] D[illegible] inſtructum [illegible] ſet, impoſuit h[illegible] [illegible] ec[illegible] tacu[illegible] ca[illegible]. H[illegible] Hebræus [illegible] Thalah. [illegible] ſe[illegible] eadem. Admoui[illegible] [illegible] Nam [illegible] numero [illegible] ares [illegible] amphor[illegible] cas [illegible] aqua, [illegible] No[illegible] autem [illegible] hoc fecit adorandæ trinitatis [illegible] dicans numerum [illegible] amore autem vſus, Deo patrū ap[illegible] vt oſtenderet [illegible] & deceptum [illegible] erceret populum, & igne à Deo dato ſacrificium [illegible] holoca[illegible]. Nondum autem finitis precibus, [illegible] ignis, & conſumpſit non ſolum [illegible] & [illegible] & puluerem, & aquam, & l[illegible] [illegible] diuini [illegible] bus offerentibus. [illegible] ſte Prophetas mendaces, & tunc [illegible] nubes à dolore partus.

3 Reg. 57 Cur cum tanta haberet [illegible] [illegible] Ne[illegible]

[illegible] Nam [illegible] gratia natura [illegible] G

[illegible] & [illegible] c. Hoc [illegible] & [illegible] Dominus: & [illegible] [illegible] Deo [illegible]

58 Cur [illegible] Achab & Iehu & [illegible] Prophetam. 3 Reg. 19.

Si Prophetam [illegible] H

[illegible] eos [illegible]

59 [illegible] 3 Reg.

[illegible] Benedixit [illegible]

Quomodo [illegible] [illegible] Achab & [illegible] & [illegible]

A [illegible] Chananæos. Amorrhæus enim voce Hebraica nominatur etiam qui habitat. Bonus [illegible] autem abyſſus Dominus Deus, propter cædem quidem min[illegible] exitium, propter [illegible] nationem autem [illegible] ob metum, largitus eſt illa ſoueni ſupplici [illegible] Syri aduerſus eum [illegible] plurima millia, & [illegible] rent & dicerent, *Si ſuffecerit puluis Samariæ pugillis toti populo peditum meorum.* Hæc autem dicebant [illegible] aggeres & vineas, m[illegible] Deus Prophetam, & [illegible] Regis ſoluit metum, his vtens verbis. *Vidiſti omnem hunc magnum. Ecce ego do ipſum in manum tuam. & cognoſces quod ego Dominus.* Valde autem apte & app[illegible] minauit ſonitum minaciam verbo[illegible] ſtrepitum [illegible] enim auxi[illegible] breuis [illegible].

61 *Quid ſibi vult illud, In pueris principum [illegible].*

Non opus eſt, inquit, mult[illegible]. In paucis, [illegible] inquit, adoleſcentibus & belli imperi[illegible] perdam maximum hunc exercitum. Cum ita[illegible] numeraſſet Achab, inuenit ducentos & triginta. Per eo[illegible] aūt Deus omnipotens fregit ac pro[illegible] gauit [illegible] Regum [illegible] ſignificauit Syrorum in poſterum futuram [illegible]. *Dicent,* en[illegible] quit, *Syri, Deus montium eſt Deus Iſrael, & non Deus vallium,* h[illegible] eſt, vires habet in montibus, vincitur autem in [illegible]. Nam quoniam exiſtimabant D[illegible] eſſe [illegible] ſmodi [illegible] tarunt etiam verum Deum & [illegible] in vniuerſo [illegible] eſſe Deum in parte. Sed & ſuis & alienis ſuas vires oſtendit. Nam in campis commiſſo prælio, centum & dito millia aduerſariorum ſudit & proſtrauit Iſrael. Vt autem & hi & illi ſcirent fuiſſe plagam a Deo immiſſam, ex iis qui euaſerant in ciuitatem Apheca, cadens murus obruit ſeptem millia.

62. *Cur Prophetæ vtentes Parabolis, diuinas proferunt prædictiones.*

Vt qui huiuſmodi verba audiunt, neſcientes quod aduerſus [illegible] ferant ſententiam, iuſte iudicent. Alter enim in [illegible] bis ipſis, & alter in aliis peccatum videmus [illegible] C Nathan. Non enim ſtatim [illegible] intulit reprehenſionem, [illegible] prius narrauit calamitatem pauperis. Deinde [illegible] ſtam [illegible] ſententiam, accuſat [illegible] apertam. Hoc etiam [illegible] fecit Propheta. [illegible] vultu contecto & [illegible] ad Achab. Deinde docuit qu[illegible] bello captus [illegible] adutus iube[illegible] eo qui tradiderat vt cuſtodiret, & minatus quod ſi [illegible] geret morte mulctaretur. *Me autem,* inquit, *ſpectante [illegible].* Hæc cum audiſſet Achab, [illegible] appellauit homicidam. Ecce enim, inquit, tu me a qui de ſententia cædem feciſti, hoſtem enim ſoluiſti, [illegible] faceret cædes. Tunc de cætero ſolutis [illegible] Propheta oſtendit quiſnam eſſet, & quinam protulit ſententiā, *Hæc dicit Dominus. Quoniā virum perniciei ſuum tu e manu tua emiſiſti, ecce anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.*

63 *Cur de benignitate & [illegible] ſupplicium.*

Quoniam cū benignitate & [illegible] miſcenda eſt iuſtitia. Iſte aūt cum vſus eſſet ſæuitia adu[illegible] Prophe- D tas, & eos ſuſtuliſſet, in ho[illegible] oſtendit manſuetudinem. Quod aūt plurimum peccat propter [illegible] mentis leuitatem & facilitatem, declarant quæ ſequuntur. *Abijt.* enim inquit, *Rex Iſrael triſtis & [illegible].* [illegible] bens enim experientiam diuinarum præd[illegible], his enim vtcetat ex diuinis oraculis, tentatas timuit minas, ſed ſtatim [illegible] ad ſuam redijt impietatem.

In capit. [illegible] lib. 3. Reg.

64. *Quomodo eſt intelligendum illud. Quomodo tu ſic & ego: ſicut populus tuus ita & populus meus.*

Rogatus Ioſaphat vt be[illegible] ſocietatem, hoc ſe [illegible] ctum eſt [illegible]. Eadem, enim inquit, quæ tu ta[illegible], vt tu in acie ſtabis, ſtabo & ego. Et vt populus tuus bellum geret, & populus meus be[illegible] geret. Oſtendit tamē ſuam pietatem, exiſtimauit [illegible] neceſſarium [illegible] ſciſcitari Deum vniuerſorum. *Dixit enim,* inquit, *Achabo. Sciſcitemur Dominum.* Cum ille autem congregaſſet Prophetas Baalim, rurſus Ioſaphat [illegible] quidem eſt abominatus, diuinum autem quæſiuit Prophetam. *Non eſt,* inquit, *amplius hic Propheta Domini, & Dominum per ipſum ſciſcitemur.* Cum ille autem dixiſſet eſſe quidem, & vocari

Micheam, ſed ſe eum odio habere, [illegible] grata non reſpo[illegible] pie reſpond[illegible]. *Ne ſic dicat Rex.* Sed in his quidem [illegible] genus. Eius autem pietatē [illegible] amicitia & cognatio, hoc enim nobis explicauit liber Paralipomenon. [illegible] amſi Eunuchus qui ad [illegible] nullus fuerat [illegible] nunciare bona, non [illegible] in animum [illegible] Regi [illegible] caretur. *Viuit,* enim inquit *Dominus, quod quæ mihi dixerit Dominus ea loquar.*

6[illegible]. *Quam ob cauſam ab Achabo rogatus an aſcenderet in [illegible] Galaad dixit vt aſcenderet. ſore enim vt Dominus [illegible] traderet in manu Regis.*

Expec[illegible] vt inſeruitando adi[illegible] verum diceret. Nam quoniam Achab exi[illegible] Prophetam propter odium prædicere ea quæ [illegible] ea quæ erant iucunda. Deinde [illegible] diuina oſtendit. Nam cum di[illegible] Achab [illegible] *vt dicas mihi veritatem in nomine Do[illegible]* autem *Aſcendite,* dixit pro [illegible] ſubiunxit M[illegible]. *Non ſic,* pro[illegible] quod eſt, *Non vere* inquit, *[illegible] vniuerſum Iſraelem diſperſum in montibus, ſicut oues quibus non eſt paſtor.* Per hæc autem [illegible] dit quod illius [illegible] cauſa fit ſtrages. Nam [illegible] bonum [illegible] præſtrem, vt [illegible] haſſet hoſtes. Deinde oſtendit [illegible] modum aſſequendæ ſalutis. *Si Dominus eſt,* inquit, *[illegible] reuertatur vnuſquiſque ad lo[illegible] in pace.* [illegible] & [illegible] ſcire quid agere omnium, dimitte exercitum. Cum [illegible] Achab d[illegible] ad Ioſaphat. *Non dixi tibi, quod iſte non prædicit mihi bona ſed mala.* [illegible] Propheta *Non ego. audi verbum Domini. Vidi Dominum Deum [illegible] per thronum ſuum. & vniuerſus exercitus cæli ſtabat circa eum a dextris eius & à ſiniſtris, & dixit. Quis decipiet Achab [illegible] Iſrael, [illegible] aſcendet in Ramoth Galaad, & cadet illic. [illegible] dicens ſic & [illegible] ſic. Et dixit. Non poteris. Et egreſſus eſt ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & dixit [illegible] mendax in ore omnium [illegible] prophetarum & [illegible] xit, Poteris, egredere & fac ita.* [illegible] popœia ſeu fictio per[illegible] Dominus [illegible] iuſſit vt deciperetur Achab, qui dixit, [illegible] Prophet[illegible] *Si Dominus vere eſt apud eum, reuertatur vnuſquiſque in [illegible] ſuum in pace.* Per hæc ergo do[illegible] Propheta, quo [illegible] deceptus impius homo [illegible] tanquam in [illegible] [illegible] autem hic D[illegible] permittente. Nam cum prohibere poſſet non prohibuit, quoniam [illegible] Achab cuius Deus curam gereret Ioſaphat [illegible] Micheā qui iam ante [illegible] is, & qui moleſta prædixit Achabo & [illegible] Achab ſcandalo [illegible], quoniam de eo non dicit bona [illegible] la, & nunc etiam ſcripſit vt coniiceretur in carcerem, [illegible] bens vt ei parum daretur cibi, quo ſolum prohiberetur ne tamen [illegible]. Sed non ideo Propheta deſijt loqui [illegible] bere, ſed [illegible] clamans. *Si reuerteris, reuerſus in pace, non eſt locutus Dominus in me.* Hæc autem verba cum audiſſet, profectus eſt ad bellum. Cum eo autem ſimul abijt Ioſaphat, ſua pietate faciens [illegible]. Nam cum quæſiuiſſet Prophetam, & amandaſſet [illegible] prophetas, & quid [illegible] agendum didiciſſet per Micheam, pietati prætulit a[illegible]. Cæterum propter [illegible] eius virtutem, curæ [illegible] Nam cum Syri ex veſtimen[illegible] [illegible] Regem [illegible] & ad[illegible] [illegible] autem [illegible] prædi[illegible] Achab, diu manſit in curru, ne fug[illegible] & fugaretur exercitus. [illegible] autem [illegible] infixus fuit currui. Eum in fonte qui erat prope [illegible] ablui auriga: canes autem linxerunt, meretrices autem ſub auro[illegible] de more lauerunt, non conſulto volentes lauari in ſanguine, ſed in aqua fontana vt conſueuerant, ea autem erat colorata ſanguine.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS,

IN LIBRVM QVARTVM REGVM.

Ex 1 cap. lib. 4 Reg. *Quomodo [illegible] intelligendum illud, Violauit fœdus Moab in Iſrael.*

MOab tæpendebant tributum Achabo tanquã ſubiecti. Illo aute mortuo contempſerunt [illegible] filium nec tulerarunt ei parere.

2 *Quid eſt cœnaculum reticulatũ.*

[illegible] domus apta tempori æ[illegible] habens multas feneſtras [illegible] [illegible] continuas, quas multi ap[illegible] [illegible], id eſt, perforatas, ſeu cancellos.

3 [illegible]

[illegible] *offendicula & abominationes.* [illegible] ſcriptura ſolet appellare *idola.* Sunt enim digna odio & abominatione. [illegible] ſignificat *odium.* Sic enim dixit [illegible] Gen. 27 [illegible] [illegible] Pſal. 25 [illegible] beatus Dauid [illegible] *Adſiſtunt omni viæ non bonæ, [illegible]* D[illegible] Moabit[illegible] amentia. [illegible] Deum [illegible] [illegible] ma & odi[illegible] [illegible] [illegible] Deus [illegible] [illegible] de vita [illegible] [illegible] expellunt, eius figuram Deum [illegible] pe[illegible]

4 *Q[illegible] quod duos quinquagena[illegible] [illegible] addiderit.*

[illegible] aduerſus Deum Prophetæ [illegible] [illegible] ignem. [illegible] Oportet enim [illegible] & quod ante primi pecca[illegible] [illegible] em perſpi[illegible] [illegible] & quem [illegible] [illegible] [illegible] ſupplicia. [illegible] de ornatu & [illegible] didicerat, vſus verbis [illegible]

5 [illegible] *Tunc regnauit ſuper Iſrael [illegible] quod non [illegible] filius.*

Lex [illegible] Si non [illegible] [illegible] [illegible] quidem [illegible] [illegible] autem regnum [illegible] [illegible] cum eſſet eius [illegible]

6 [illegible] *Prophetarum [illegible]*

Ex 2 cap. lib. 4 Reg. Ipſos Pr[illegible] [illegible] & [illegible] dignitate. Sic [illegible] etiam ho[illegible] nes [illegible] *Filij, etiam* Pſal. 4. Pſal 11. *[illegible] hominum [illegible] & [illegible] [illegible] altitudi[illegible] [illegible] filios hominum* [illegible] Oſten[illegible] [illegible] verbam [illegible] fuiſſe [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Eliæ cogn[illegible] hoc quo [illegible] [illegible] Eliſæus. Q[illegible] [illegible] *[illegible]* Poſt Eliæ autem [illegible] [illegible] [illegible] gratia ſimul cũ [illegible] quos ad quærendum [illegible] & [illegible] appellauit [illegible]

7 *Quamnam ob cauſam cum [illegible] Eliſæus duplicem gratiam magnus dixit Elias, Obdurasti vt peteres.*

Ho[illegible] Deo [illegible] gratia [illegible] populo, [illegible] curam gerere [illegible] hominum. Nam [illegible] & [illegible] caſtigauit homines. neceſſe autem erat vt qui duplicis erat hæres gratiæ, [illegible] et duplo maiores, ex iis autẽ erat ea pœna quæ irroganda erat per famem, et parcens dixit, *Obdurasti vt peteres.* Hoc aute[illegible] ex hiſtoria. Nam ſeptem annis illarum fuit ſupp[illegible] per famem.

8 *[illegible] eſt intelligendum illud, Pater, pater, currus Iſrael, & equites eius.*

Re[illegible] gentium, equis vehentes & curribus ſtabant in acie. Ea de cauſa magnum Eliam appellauit & currum & equitem Iſrael vt qui [illegible] & ad fun[illegible] profligandos hoſtes, & rurſus ad dandam alienigenis hoſtibus [illegible]

[illegible] eſt intelligendum illud. Vbi eſt Deus Eliæ, Aphu.

Cum vellet Propheta [illegible] Iordanem, imitatus eſt magiſtrum, & pel[illegible] percuſſit aquam, nihil d[illegible] ſed exiſtimans ſufficere [illegible] miraculum [illegible] Poſt quam autem [illegible] obedijt natura aquarum [illegible] vocauit Deum [illegible] non cadit ſub aſpectum [illegible] nec ad eum [illegible] *Aphu* [illegible] interpretatur *occultus,* [illegible] aliorum interpretum.

9 *Quamam de cauſa medicatus [illegible] naturam aquarum.*

Ex 2 cap. M[illegible] M[illegible], amaram [illegible] æqu[illegible] [illegible] aquam liberauit ab amar[illegible] ope[illegible] [illegible] facit Deus vniuerſorum & voluntate & verb[illegible], & per ea quæ velit, mutare [illegible] elemento [illegible]

10 *Quid eſt, Me[illegible] Rex [illegible] erat Noqued.*

Ex cap. 3. 4. lib. Reg. A[illegible] autem [illegible] *Noqued,* [illegible] *paſtorum.* Id autem oſtendunt etiam ea quæ [illegible] ſequuntur, *Et pendebat vectigal Regi [illegible] & centum millia arietum cum velleris ſuis.* Pro his de autem dixerunt de E[illegible] quod [illegible] aquam in manus Eliæ. In tanta habebant ad[illegible] magnum [illegible] Prophetam. Nec [illegible] autem coegit etiam impium Re[illegible] confugere ad benedictum [illegible] dum Eliſæum. Ille autem [illegible] magiſtri loquendi [illegible] *Quid mihi,* inquit, *& tibi? Vade ad Prophetas patris [illegible] & ad Prophetas matris tuæ.* Neceſſitas autem [illegible] audaces eſſi[illegible] Protinus itaque loram [illegible] dixit. *Nam, inquit [illegible] Dominus [illegible] Reg[illegible] [illegible] traderet in manum Moab.* Sed ne ſic quidem [illegible] vt non argueret eius [illegible] *[illegible] Viuit Dominus [illegible] coram quo [illegible] ſi non [illegible] Regis Iuda, [illegible]* [illegible] itaque neceſſitate potentiæ [illegible] ſuſtulit [illegible]

11 *Quomodo eſt intelligendum illud, Accipite mihi pſallentem.*

[illegible] Dau[illegible] & Rex & Prophetiæ di[illegible] gratia, [illegible] ordinauit [illegible] miniſteria [illegible] Sacerdotes quidem conuenienter legi Moſaicæ iuſſit vti tubis: Leuitas autem citharis & tub[illegible] cymbal[illegible] & aliis inſtrumentis. Vtebantur autem ipſi ſpirituali Da[illegible] modulatione. Ex iis vnum [illegible] Propheta. [illegible] autem pſallente, quod erat a[illegible] ſignificauit gr[illegible] [illegible] torrente enim [illegible] aquæ fluento, aqua impleretur

A pieteniur fuiſſe, & exercitui vinum exhiberent neceſſarium.

12. *Quomodo eſt intelligendum illud, Et fuit pœnitentia magna in Iſrael.*

Cum Moabitæ quidem funditus de medio tollerentur, tentauit quidem fugere Rex eorum. Poſtquam autem valida & ſtrenua cohors ei non permiſit, filium primogenitum & regni ſucceſſorem in quadam turre obtulit in holocauſtum. Hoc cum conſpexiſſet multitudo hoſtium, ſoluit obſidionem.

13. *Cur irridentes pueros vrſi comederunt.*

Pueros Eliſæum irridentes comederunt vrſi, ne ſi manſiſſent impuniti in peius proficerent: & vt per paruos magni caſtigarentur, & ne Prophetæ deſpicerentur.

Ex 4. cap. 4. lib. Reg. 14. *De quonam dixit mulier, Seruus tuus maritus meus eſt mortuus.*

Aliqui dicunt eum eſſe Abdiam Achabi diſpenſatorem, qui centum viros ſeruauit & enutriit, vt prius dictũ eſt. Iure autem eſt admiranda vis prophetarum, quod ea quæ ſunt parantes, vitæ præbent adminicula. Nam

B cum parum olei in vaſa plurima iuſſit infundi, & mariti exoluit debitum, & ipſam & filios aluit. Hinc autem facile eſt cognoſcere, quod contra legem lacteote populo & impie ſe gerentibus Regibus, erant quidam pij. Ex iis enim erat Abdias, & cæteri qui non flexerunt genu ante Baal, & admirabilis Sumanitis, quæ in Prophetam valde fuit officioſa. Cuius officij & curæ vicem rependens Propheta, eam rogauit an eſſet aliquid quod vellet dici Regi, aut Duci exercitus: & cum poſſet diuinum exhibere auxilium, vult etiam eam humanum aſſequi curationem.

15 *Quid ſibi vult, In medio populi mei ego habito.*

Mihi, inquit placet otium, & nullis exerceri negotiis, & placide viuo & tranquille, neque in animum induco vt cum vllo aliquam velim habere controuerſiam.

16. *Quomodo eſt intelligendum illud, Hoc tempore vt hora eſt, viuens tu concipies filium.*

C Hoc etiam Patriarchæ dixit Deus vniuerſorum, *Hoc tempore veniam, & erit Sara filius.* Significat ergo Prophe-

Gen. 18. ta per ea quæ dixit, quod ipſe vniuerſorum Dominus eſt locutus. Quamobrem affirmatiue dedit promiſſum, quod naturæ ſuperat imbecillitatem. Cum autem experientia didiciſſet Prophetæ virtutem, ſperauit etiam fore vt puerum mortuum ſuſcitaret. Nam cum in Prophetæ lecto collocaſſet mortuum, clauſo oſtio profecta eſt ad Prophetam, ne marito quidem ſignificata cauſa profectionis. Ille itaque ignorans, eam rogabat, *Quid eſt quod tu hodie ad eum proficiſcaris? Non eſt nouilunium, non ſabbatum.* Nam in nouilunio ſolebant diem feſtum agere. Illa vero dixit, *Pax.* Volo, inquit, eum alloqui. Cum autem eam procul vidiſſet Propheta, rogauit per Giezi quomodo ſe habeat & ipſa & eius maritus, & puer eorum. Hoc enim ſignificat, Pax tibi, pax marito tuo,

D pax puero, pro eo quod eſt, Recte vos habetis? Illa autem Giezi quidem dixit, *Pax*: Prophetæ autem prehenſatis pedibus, ei ſignificauit quid accidiſſet, dolorem autem oſtenderunt lachrymæ. Cum autem vellet Giezi facere vt ſurgeret, *dixit Propheta, Dimitte eam, triſtis enim eſt eius anima, & Dominus me celauit, & mihi non renunciauit.* Hinc ergo eſt perſpicuum, quod non omnia præſciuerũt Prophetæ, ſed ea quæ diuina gratia eis reuelauit.

17. *Quamnam ob cauſam mittens Giezi ad ſuſcitandum puerum, iuſſit vt ſi aliquem viderit in via, ne eum ſalutet, & ſi ipſum ſalutauerit, ne ei reſpondeat.*

Sciebat eum eſſe honoris cupidum, & cauſam dictorum, inanem autem gloriam fuiſſe impedimento ne faciat miraculum.

18. *Quid ſignificat, Incubuit ſuper ipſum.*

Hoc alij interpretes dixerunt, *Inſufflauit.* Quomodo enim Deus corpus Adami fabricatus, per inſufflationem indidit animam, ita Propheta ſuſcitauit adoleſcentem. Sed creator quidem inſufflando creauit animam quæ non erat. Propheta autem eam quæ erat in ſuum reduxit corpus. Illud autem *inſufflauit in ipſum*, alij dixerunt, *coaptauit.* Sua autem ſenſuum inſtrumenta illius ſenſuum

E inſtrumentis applicauit & adaptauit, oculos oculis, os ori, manus manibus, vt mortuus eius qui viuit gratiæ eſſet particeps, gratiæ ſcilicet ſpiritualis quæ vitam ſuppeditat.

19. *Quid eſt, Cum collegiſſet Areth.*

Alij *olera agreſtia* ea nunc interpretati. Hiſ ij qui colligebant, ignorantes admiſcuerant oleis exitiofum, ſed venenũ operationem obtudit Propheta, iubens farinam inijci in lebetem. Obtudit autem non farinæ natura, ſed Prophetæ gratia. Ita etiam aquarum ſterilitatem in fœcunditatem ſal non mutauit, ſed virtus Prophetici ſpiritus. Quod autem vita prophetarum nullas habuerit poſſeſſiones, docet hiſtoria. Nam qui erat eorum primus, nunc quidem eos excepit conuiuio olerum agreſtium, nunc autẽ panes ordeaceos viginti appoſuit centum viris, eoſque ab alijs allatos. Eis autem tantam benedictionem impertiit, vt & illos centum ex ſatiaret, & poſt ſatietatem ſupereſſent permulti. Tanta autem erat

Ex cap. 5. lib. 4. Reg. vis illius paupertatis, vt Rex Syrorum illius egeret gratia & Naaman mitteret ducem exercitus, vt ipſe per prophe-

F tæ preces liberaretur à lepra. Et Rex quidem ſcidit eius lectis literis Syri, propter inopiam veſtem diſcidit. Propheta autem pauper ipſi quidem ſuccenſuit: iuſſit autẽ ad ſe mitti Naaman. Et ipſum quidem videre, vt qui eſſet leproſus, non ſuſtinuit, legem ſeruans, vt qui lege viueret. Septies aut ipſum iuſſit lauari in fluuio Iordane. Lepra autem erat corporis. Id autem conſtat ex quatuor elementis. In ſeptem autem diebus vita perficiens voluitur. Animæ autem purgatio perficitur per numerum ſanctæ trinitatis. Naaman autem primum quidem contradixit, dicens meliores eſſe fluuios Damaſci. Suorum autem domeſticorum accepta admonitione, lotus, & mundus reuerſus eſt ad Prophetam. Et primum ille ei

G munera obtulit pretioſa: Propheta autem valde experendam paupertatem prætulit omnibus diuitiis, & legem E-

Matth. 10. uangelicam adimpleuit priuſquam ferretur. *Gratis enim* inquit, *accepiſtis, gratis date.* Vir autem ille admirabilis credens vel ipſam terram Iſraelis eſſe ſanctificatam, rogauit vt duo onera mulorum ex ea acciperet: vt ſuper eam Domino Deo ſoli offerret lege conſtituta ſacrificia. *Non enim faciet*, inquit, *ſeruus tuus holocauſta aut ſacrificium Diis alienis, ſed ſoli Domino. Et de hac re propitius mihi erit Dominus ſeruo tuo, dum ingredietur Dominus meus in ædem Remnon vt ibi illic adoret quoniam ipſe requieſcit ſuper manum meam.* Neceſſe eſt, inquit, mihi vt ſimul cum Domino eam ad Deum falſo nominatum. Supplico ergo vt veniam conſequar, quoniam propter regis neceſſitatem cogor ingredi ad Deum falſo nominatum. Hoc enim ſignificauit cum dixit, *De hac re propitius mihi erit Dominus ſeruo tuo.* Hæc autem verba accuſant Iudaicam multitudinem, quod cum & legem habeant, & Prophetas, & Sacerdotes, & miracula videant & ſigna, cultum idolorum prætulerint Dei

H cultui. Prophetæ autem iure eſt admiranda & vis gratiæ, & iuſta ſententia. Nam & furtum Giezi nouit, & Naamanis lepram ei adiudicauit. *Non*, inquit, *cor meum erat tecum, quando deſiliit Naaman à curru ſuo in occurſum tuum? Et nunc accepiſti pecuniam & veſtes, & accipies tibi hortos, & oliueta, & vineas, & greges & armenta, & ſeruos & ancillas, & lepra Naaman tibi adhærebit, & ſemini tuo vſque in æternum.* Sed ille quidem effectus pecuniæ amator, factus eſt le-

Ex cap. 5 lib. 4. Reg. proſus. Chorus autem Prophetarum extremam amplectebatur paupertatem. Non enim habebant domos, ſed vtebantur tuguriis. Quamobrem à magno illo Propheta ſupplices petierunt, vt abiret cum ipſis ligna ſecantibus ad ea conſtruenda. Tanta autem vtebantur paupertate, vt ne ſecurim quidem ſuſtinerent poſſidere. Cũ vna quidem certe cecidiſſet in fluuium, dixit quã eam acceperat commodato, *O Domine, & ipſum fuerat datum com-*

Pſal. 117. *modato.* Nemo autem exiſtimet hanc vocem eſſe blaſphemiam. Nam & Propheta Dauid in ſpirituali modulatione dixit, *O Domine ſaluum me fac. O Domine bene in via dirige.* Admirabiliter autem & præter opinionem Propheta ſurſum eduxit ferrum. Iniecto enim ligno effecit vt ferrum ſupernataret. Hoc autem ruſus præfigurat Seruatoris noſtri diſpenſationem. Quomodo enim lignum qui-

A dem quod eſt leuiſſimum fuit demerſum, quod eſt autē grauiſſimum, nempe ferrum, ſupernatauit: Ita diuinæ naturæ deſcenſus effecit vt humana natura aſcenderet.

20 *Quid eſt, In hunc locum Phelboni Alemoni.*

Vt ſi quis dixerit, *In hunccè locum*, hoc enim ſignificat illud *Phelboni Alemoni*. Eſt autem hoc quoque Prophetæ, dignum admiratione. Venando enim cepit venantes: & cum eorum oculis induxiſſet caliginem, eos introduxit in ciuitatem. Deinde cum à Deo ſuppliciter petiiſſet vt diſcuteret caliginem, effecit vt cognoſcerent ſe eſſe comprehenſos retibus: & conantes capere ſe factos eſſe captiuos. Eſt autem illud quoque dignum laude. Nam cum Rex Iſrael tentaſſet eos de medio tollere, dixit, *Non percuties niſi eos quos cepiſti in gladio tuo & arcu tuo: ſed appoſitu eis panē & aquā comedant & bibant, & reuertentur ad Dominum ſuum.* Si interficiantur, inquit, non cognoſcetur magnitudo miraculi. Sin autem reuertantur ſani ad eum qui miſit, ille quoque diſcet Dei noſtri potentiam.

B 22 *Cur vſui eſſet ſtercus columbarum.*

Neceſſitas obſidionis & magnitudo famis eos cogebat ſtercore vti pro ſale.

Ex cap. 7. lib. 4. Reg. 23 *Cur iuſſerit Propheta claudi oſtium, & arceri eum qui miſſus fuerat à Rege.*

Rex ſtolidus æmulatus patris & matris animum ſpirantem cædem, iuſſit amputari caput Prophetæ, idque ſacco indutus, conſtituens ſoluere & diſſipare horrendā illam & ſtridentem nubem. & cum oporteret ſupplicare Prophetæ vt Deo pro ipſo offerret interceſſionem, hoc quidem non fecit, ſed minatus eſt ſe eum interempturum, vt qui negligeret, vel libenter deſpiceret ſummam calamitatem. ſed ſtatim ductus pœnitentia accurrit cædem reprimens. Hoc enim ipſe quoque ſignificauit Propheta, *An neſcitis quod iſte filius homicidæ miſerit ad amputandū caput meum. Videte quod ſi venerit nuncius, claudatis oſtiū, & reprimatis eum in oſtio. Annon*, inquit, *vox Domini eius eſt poſt ipſum*. Sed tamen quāuis hęc pateretur Propheta, Domino ſupplicauit, & repente ſoluit obſidionem. Poſt hanc narrationem qui conſcripſit hiſtoriam nos docuit, quod

Ex cap. 8. lib. 4. Reg. Propheta prædixerit Sunamitidi futuram famem. nunc ſignificat autem tempus. *Dominus*, enim inquit, *vocauit famem ſuper terram. & aderunt ſupra terram ſeptem anni.* Tacite

C autem iudicat oratio quod Iſrael fame pœnas luet. Quamobrem præcepit Sunamitidi dicens, *Surge & vade tu & domus tua, & habita vbi inueneris.* Eſt ergo perſpicuum quod plagis à Deo immiſſis [...]gabatur Iſrael, vt qui poſt tantam quæ eius gerebatur [...]tam, impie vitam ageret. Hinc autem diſcimus quod Propheta duplicem eſt gratiam conſecutus. eſt enim duplum tempus famis.

24 *Cur cum Propheta prædixiſſet Azaeli mortem Regis Benadad, iuſſit ei dicere, Vita viues.*

Vniuerſorum Deus iuſſit magno Eliæ, vt vngeret quidem Eliſæum Prophetam, Azael autem in regem Syriæ, Iehu autem in Regem Iſrael. Sed Eliſæum quidem vnxit vt iuſſus fuerat: Reges autē non vnxit. fuit enim prius aſſumptus. Eliſæus autem duplici accepta gratia, primum abiit in Damaſcum vt vngeret Azael. Benadad ergo, qui dicitur etiam filius Adad, cum reſciuiſſet aduentum Prophetæ, miſit Azaelem & munera magnifica ac

D pretioſa: rogauit autem an liberaretur ab ægritudine. Cum ergo aduenisset Azael, ei prædixit Propheta & ipſum Regem futurum, & mortem eius qui ipſum miſerat. Iuſſit autem ne mortem ei ſignificaret, ne triſtis è vita excederet. Atque cum Azaelem quidem vidiſſet Propheta, emiſit riuus lachrymarū. præuidit enim per ipſum futuras Iſraeli calamitates. hoc enim ei quoque prius ſignificauit.

25 *Quomodo eſt intelligendum. Et accepit ſtragulum, & tinxit ipſum aqua & tetit ſuper faciem eius, & mortuus eſt.*

Ioſephus dixit Azaelem hoc feciſſe, & violentam ei mortem attuliſſe: erat enim impius & ſæuus ac cædem ſpirans. Ipſe cum dixit, *Deus montium eſt Deus Iſrael, & non Deus vallium*, & conſeruatus ab Achab, ingratus fuit in benefactorem. Nos autem docuit hiſtoria noxiam maiæ cognationis. Nam alius quidem Ioram Rex tribus Iuda ſugit quidem a Iuſaphat viro pio: ſeductus autem verbis coniugis, fuit particeps eius impietatis. *Ambulauit*, enim inquit, *in via Regum Iſrael, ſicut fecit domus Achab. quoniam filia Achab fuit ei in vxorem: & fecit malum coram Domino.*

E

26 *Quomodo eſt intelligendum, Et percuſſit Edom, & cætera.*

Imperauit Idumæis Rex tribus Iuda. ſed congruenter prophetiæ Patriarchæ Iſaac, ſeruitutis iugū excuſſerunt. *Erit*, enim inquit, *tempus quando auferes & abſtrahes iugum eius a collo tuo.* In eos ergo facta expeditione, illos quidem ſuſtulerunt, & in ſuam terram redierunt. Idumæi autem non amplius ſuſtinuerunt vt victi ſubierent imperium.

27 *Quamobcauſam per alium Prophetā Iehu vnxit Eliſæus.* Ex cap. 9. lib. 4. Reg.

Hoc clam fieri expediebat, vt citu de medio tolleretur Ioram. Nam ſi præſenſiſſet, aciem inſtruxiſſet: in acie autem neceſſe fuiſſet vt multi vtrinque caderent.

28 *Cur eum qui vnxiſſet iuſſit ſtatim fugere.*

Ne ſi fuiſſet comprehenſus, fuiſſet in periculo. Vult enim nos Deus humana vti cautione & prudentia. Qui F rationis honore ſunt præditi, eos ratione oportet vti ad id quod conuenit.

29 *Cur Prophetam appellauit fatuum.*

Vt qui eſſent impii, Dei Prophetas afficiebant contumelia; & inanes appellabant, vt qui libere loquerentur. Iehu autem non tanquam contumelia afficiens eum nominauit *nugatorem*, ſed celare volens ea quæ dicta fuerant. Poſtquam autem vidit vrgentem, indicauit

30 *Quid eſt, Et accepit quilibet veſtem ſuam, & poſuit ſub Iehu.*

Quæ ſequuntur explicant loci obſcuritatem. Nam tanquam Regi detulit honorem. *Aram* autem vocant *Syros*. Sic enim etiam alii ſunt interpretati.

31 *Quomodo eſt intelligendum, Et ductus Iehu filii Amſi.*

Cum procul aſpexiſſet ſpeculator, quod qui miſſi quidem fuerant non reuertebantur, Dux autem multitudinis videbatur eſſe Iehu, hoc enim ſignificabat habitus, indicauit id quod vidit. Nonnulla autem exemplaria habent, *Et ducens ducebat Iehu Deus.*

32 *Quid eſt, Et locutus eſt Dominus aſſumptionem hanc.*

Propheticas viſiones appellabant etiam *aſſumptiones*. Nam ea Prophetis, alii quidem aut per ſomnia, aut reuera videbant aliqua. & hoc genus dicebatur *viſio* al qui vero, diuino ſpiritu per eos operante, dicebant & G prædicebant futura. Hoc appellabāt *aſſumptionem*. Reuocabat autem Iehu in mentem magni illius Eliæ prædictionem, nempe quod vbi canes linxerunt Nabuth ſanguinem, illic lingent Achabi. Quamobrem iuſſit etiam Iorami corpus illic abiici. Et cum accepit corpus Iezabelis conſumptum fuiſſe à canibus, admiratus eſt Iehu Prophetiæ veritatem. *In parte*, enim inquit, *Iezraelis comedent canes carnes Iezabel, & quæ ſequuntur.* Alii autem Achabi filii interfecti Ex cap. 10. lib. 4. Reg. ſunt non ab hoſtibus qui eos ſuſtulerant, ſapienter Iehu dixit populo. *Ecce ego conuerſus ſum in Dominum meum, & occidi eum: & hos omnes quis percuſſit? Videte quod non cadit ex verbo Domini in terram, quæ locutus eſt aduerſus domum Achab.* Ego, inquit, tanquam Tyrannus conſilio ſuſtuli Ioram. Fratres autem eius qui erant numero ſeptuaginta quis occidit? An non ira à Deo immiſſa quæ neceſſarius & ſanguine H coniunctus vir eſt adminiſtris? Sunt ergo certæ & non fallaces Prophetarum prædictiones.

11 *Cognitores quoſdam vocat.*

Vates qui exiſtimant ſe ſcire futura. Quomodo enim videntes & aſpicientes appellabant Prophetas, vt qui exiſtimarent ſe ſcire & cognoſcere occulta, & præſcire ea quæ nondum facta fuerant: Ita etiam *vates* appellabant *cognitores*.

12 *Quid eſt, Ionadam Rechab.*

Erat hic quoque vir pius, & eius genus. Nam in tabernaculis perpetuo habitabant, & à vini potu abſtinebant. Horum etiam Propheta Hieremias meminit cum lau- Hier. 35. de. Ipſa autem hiſtoria oſtendit eorum pietatem. Nam primum quidem Rex Iehu cum eum vidiſſet, cum

A ſalutauit, hoc eſt, cum eſt allocutus. Deinde rogauit, *Eſt ne cor tuum rectum cum corde meo, ſicut cor meum cum corde tuo?* Cum autem dixiſſet, *Eſt*, dixit et Iehu. *Si eſt, da manum tuam.* Deinde cum conſeſſorem accepiſſet in currum, dixit, *Adeſdum mecum, & vide, zelo quod zelo motus ſum pro Domino & fecit eum ſedere in curru ſuo.* Hinc eſt ergo perſpicuum, quod etiam in tribubus erant quidam viri pietate præditi, propter quos etiam aliorum curam gerebat Dominus.

13 *Curnam mentitus eſt, cum iſſet interfecturus ſacerdotes Baal.*

Dixit enim, *Achab parum ſeruiuit Baal: & ego ei multum ſeruiam.* Et verborum & factorum examinandus eſt ſcopus & inſtitutum. Hoc hic quoque eſt faciendum. Iehu enim cum nullum vellet effugere cædem, illis verbis vſus eſt, vt omnes confidenter accederent. Vt nullus autem ex Dei ſacerdotibus eſſet pœnæ ſocius, vt qui ſeſto eſſent indigni, eos iuſſit expelli: Deinde omnes illos ſolus ſic confodit. Baalis quoque ſtatuam combuſſit, & nemora

B excidit, & ab aliis idolis liberauit omnem terram Iſrael. Iuuencas autem aureas perpetuo coluit. Baalim autem appellauit ædem Baalis.

Ex cap. 11 lib. 4. Reg. 14 *Quam nam ob cauſam ſuos nepotes ſuſtulit Gotholia.*

Vt empia & tyrannica, voluit omne genus Dauidis tanquam pium radicitus excindere. vt arrepto imperio populum ſuum doceret impietatem. Sed quoniam omnia ſapienter regit Dominus, rurſus effecit vt regnæ tribui admiſceretur ſacerdotalis: & ſapientiſſimus ſacerdos duceret vxorem Ioi bee filiam Ioram, vt conſeruaretur ſcintilla regii ſeminis. Iam enim videns perimi genus regium ſuſſi tata eſt & occultauit fratris filium Ioas: & perpetuo illius cum aluit. Et ſex quidem annos tenuit regni adminiſtrationem execranda Gotholia. anno autem ſeptimo ſapientiſſimus Pontifex regnum reduxit ad genus regium.

15 *Quoſnam vocat Centuriones.*

Ductores Celerum, qui prope Regem currunt. Nam chorri quidem ſunt *Celeres*. *Razim* autem ſunt ſcutiferi. Cum eos diuiſiſſet trifariam, alios quidem iuſſit cuſtodire do-

C mum Regis: alios autem aditum diuini templi: alios autem aliam portam.

16 *Quid ſibi vult, Cuſtodite cuſtodiam domus media.*

Illud *Media*, cæteri dixerunt Interpretes à differentia. hoc eſt, poſt omnes cuſtodias, vt nulla eſſet noxia in domo Dei. Illud autem, *Dua manu vobis*, hoc eſt, Sitis integri & ſani. Iuſſit autem Leuitas ferre gladios & Regem cuſtodire. Illud autem, *ingrediens in Schedaroth morietur*, liber Paralipomenon ſic habet. *Ingrediens autem domum morietur.* Sic etiam dixit Ioſephus. Illud autem, *A latere dextro ædis vſque ad latus ædis ſiniſtrum*, ſignificat, quod ſoli Leuitæ induti habitu habebant cornua ædi coniuncta, & Regem quietat inter eos ſoli cuſtodiebant exercitus autem arma gerens ſtabat foris arcens eos, qui conabantur ingredi.

17 *Quid eſt, Dederunt ſuper eum ſanctificationem & teſtimonium.*

Liber Paralipomenon ſic habet. *Et dedit ſuper eum dia-*

D *dema regium, & teſtimonium, & conſtituit eum Regem, & vnxit eum Iodae, & filij eius, & dixerunt, Viuat Rex.* Quo fit vt ſit perſpicuum quod *ſanctificationem* quidem vocauit vnguentum, nempe Chriſma. *Teſtimonium* autem coronam regiam, vt quæ ſignificaret regnum. *Colligationem* autem ſeu *coniurationem* ſolent vocare tyrannidem. Gotholiæ autem tanta erat peruerſitas, vt nepotem ſuum regnaſſe conſpicata, veſtem ſcinderet & exclamaret, *Colligatio, colligatio*, ſeu *coniuratio*. Sed Centurionibus iuſſit ſapientiſſimus ſacerdos, vt eam *extra ſacrum ambitum* educerent. & hic quidem liber Regum habet, *extra ſchedaroth*, liber autem Paralipomenon, *extra ædem*.

18 *Quomodo eſt intelligendum illud, Fecit Ioada teſtamentum inter Dominum, & inter populum, quod eſſet in populum Domini.*

Ex cap. 11. lib. 4. Reg. *Teſtamentum* alibi alii Interpretes dixerunt pactum conuentum ſeu fœdus, decretaque ac leges datas Regi & populo, vt ſoli Domino ſeruirent, & ex eius legibus vitam inſtituerent. Quantum autem iuuet pius Doctor E docet etiam hiſtoria. *Fecit*, enim inquit, *Ioas rectum coram Domino omnibus diebus quibus illuminauit eum Iodae ſacerdos.* Imperfectionem autem & Regis & Sacerdotis docuit hiſtoriographus. Subiunxit enim, *Cæterum ab excelſis non diſceſſerunt.* Adhuc ſacrificabat & adolebat populus in excelſis locis & ... Loquitur autem quod non reprehendat Deorum, qui falſo dicuntur cultum, ſed quæ præter legem Moſaicam extra Dei templum facta ſunt ſacrificia.

19 *Quid eſt, Pecunia pretij æſtimationis viri, pecunia pretij æſtimationis animæ.*

Hunc ſenſum, Deuteronomium interpretantes, oſtendimus. Sanxit enim Dominus quot ſiclos dare oporteat eos, qui promittunt pro ſe pretium offerre Deo. Rex Ioas ergo iuſſit vt omnem pecuniam, quæ offerebatur ſacerdotes acciperent, & ipſi reficiendi & reſarciendi templi curam gererent. Hoc enim dicit, *Ipſi confirmabunt Bedek domus Domini. Bedek* autem vocat, locorum aut lapidum aut lignorum, quæ ſunt corrupta reſtitutionem & inſtaurationem. Liber autem Paralipomenon, pro eo, quod F eſt, *Facere Bedec*, dicit inſtaurare domum, & reſarcire ædem Domini.

20 *Quid eſt, & penituit Dominum, & miſertus eſt eorum propter teſtamentum cum Abraham, Iſaac & Iacob.*

Ioachaz filius Iehu Rex decem tribuum, ... ad impietatem, habuit populum ... & participem cultus idolorum. Deus ergo de eis pœnas ſumens, ... adidit Azaeli, quem Regem Syriæ eligens Eliſæus ille magnus plurimas effudit lachrymas, tunc præmonens exitium quod erat allaturus decem tribubus. Ita enim eos conſumpſit, vt equi quidem ſoli ſupereſſent quinquaginta, currus autem decem, decem autem millia peditum: habuerunt autem ſæpe plus quam centum millia. Sed eorum rurſus miſertus eſt Deus, & eis ſuas reddidit ciuitates. hanc vocauit *pænitentiam*, hoc eſt mutationem à rebus aduerſis ad ſecundas.

21 *Quamnam ob cauſam per iaculum ante futuram ſignificauit victoriam.* Ex cap. 13 4. lib. Reg.

Non tam credebant verbis, quam iis quæ per facta fiebant prædictionibus. Arbitratus autem fore, vt ſua G ſponte multa iaceret, ait, primo emiſſo, *Iaculum ſalutis Domino: & iaculum ſalutis in Iſrael, & percuties Syriam in ... phec vſque ad conſummationem.* Poſtquam autem ter iaculatus eſt valde ſuccenſuit Propheta, vtpote quod Syria reſolum eſſet victa. Propheta autem etiam mortuus ... tuum ſuſcitauit, qui ei appropinquarat: vt vel ipſum corpus teſtaretur, quod acceperit duplicem magi... atiam.

22 *Quid ſignificet parabola Acan, id eſt, cardui & cedri.* Ex cap. 14 lib. 4 Reg.

Amaſias, iure belli ſuperatis Idumæis, ſperauit ſe etiam ſuperaturum decem tribus: & illorum Regem prouocauit ad prælium. Ille autem contra expoſuit, quod Carduus Cedro ſignificarit, vt filiam ſuam filio ... ſponderet. Dum autem loquerentur de nuptiis, tranſeuntes beſtiæ conculcarunt Carduum. Per hæc autem verba ſe quidem aſſimilauit cedro, Amaſiam autem carduo. Hoc enim ſignificant ea quæ ... ſequuntur. *Percuſſiſti*, enim inquit, *percuſſiſti Idumæam, & te extulit cor tuum, glori are ſedens in domo tua. Et cur litigas in im-* H *probitate? & cades tu & Iuda tecum.* Hæc autem admonitio eſt quidam arrogans, ſed conducibilis, vt finis oſtendit. Non perſuaſus enim Amaſias aciem quidem inſtruxit, ſuperatus autem & abductus captiuus, coactus fuit introducere hoſtem in vrbem regiam. Pueritus vero Hieruſolymis diruit quadringentos cubitos ambitus ciuitatis, & Dei & Regis raptis theſauris eſt reuerſus. Accepit autem filios quoque commiſtionum abominationum, nempe ſacerdotes Deorum, qui falſo nominantur.

23 *Quænam ciuitas eſt Ælon.*

Quæ nunc nominatur *Aila*. ſita eſt autem in oſtio ſinus Arabici, quem vocant mare rubrum. Prophetiam autem quæ ſita eſt in libris Regum, non inuenimus in libro Ionæ. Ea enim ſola ſcripſit, quæ facta

A ſunt in ciuitate Niniue. ea de cauſa de hac non ſcripſit Propheta.

24 *Quare factus eſt Ozias leproſus.*

Dilucidius de eo ſcripſit liber Paralipomenon. Illum ergo interpretantes, ſi Deus velit, cauſam dicemus. Illud autem, *Sedit in domo Apphuſaoth, ſeorſum*: alij vertunt interpretes, hoc eſt, in thalamo à nullo conſpectus. Regnum autem texit eius filius Ionatham, uiuente adhuc patre quinquaginta & duos annos. Cumque deceſſiſſet pater, ipſe fuit hæres regni: & populum quidem liberauit ab alia impietate: & templi Dei altam portam ædificauit. Non fuit autem laus eius perfecta, & omni ex parte abſoluta. Non enim ſuſtulit Dei altaria quæ fiebant in excelſis. Achaz autem eius filius ſumma impietate aliorum obſcurauit impietatem.

Ex cap. 16. lib. 4. Reg. B 16 *Quomodo eſt intelligendum illud, Traduxit filios ſuos in igne.*

Ioſephus quidem dixit, *Et proprium ſuum filium obtulit holocauſtum Baali.* ego autem exiſtimo id quod dicitur, tacite ſignificare genus erroris quod ad nos vſque peruenit. Vidi enim in aliquibus ciuitatibus ſemel in anno accendi rogos, & tranſeos ſaltare aliquos, non ſolum pueros, ſed etiam viros: infantes autem per flammam ferri à matribus. Videbatur autem quædam eſſe expiatio & purgatio. Exiſtimo autem hoc fuiſſe Achazi peccatum.

17 *Cur nam cœpit Achaz ædificare aram in templo Dei.*

Non optimo Deo voluit [illegible] ſed alijs ex iis qui falſo nominantur Dij. hoc enim innuit liber Paralipomenon. Sic autem dicit. *Et adiecit Achaz recedere à Domino.* Et dixit Rex Achaz, *Quæram Deos Damaſci qui me verberant. Et dixit, Dij Damaſci me corroborabunt. Ipſis ergo ſacrificabo, & me defendent.* Hoc etiam ſignificant ea quæ deinceps ſequuntur. *Et abduxit Achaz ea quæ erant in domo Domini, & fecit ſibi altare. In omni angulo in Hieruſalem fecit hæc, & his conſequentia.* Porro autem ipſe quoque liber Regum hoc ſignificat, *Iuit*, enim inquit, *Rex Achaz in occurſum Theglaphalaſſar Regis Aſſyriorum in Damaſcum: & vidit altare quod erat Damaſci: & miſit Rex Achaz ad Vriam ſacerdotem, eius iteram, ad ſimilitudinem, & numerum eius ſecundum omnem eius factur am.* Iam vero & æneum altare quod Solomon conſtruxit tranſtulit. Quod autem baſes etiam habuerit, docent quæ deinceps ſequuntur. *Conſcidit* enim inquit, *Rex Achaz clauſuras Mechonoth, & abſtulit ab eis lauacrum ſiue labrum.*

2. Paral. 28

C Innouauit etiam aliam impietatem. Regum enim portam quæ erat intus in diuino templo tranſtulit, ſacros ambitus efficiens peruios. Porro autem nos quoque docuit hiſtoria, quod Adramelech Æthiopes habitant in Ægypto. *manaa* autem reliqui interpretati ſunt *dona.*

Ex cap. 17. lib. 4. Reg. 18 *Quid eſt, A turre cuſtodum vſque ad ciuitatem munitam.*

In omni loco, inquit, ædificauit altaria Dæmonibus. nec ſolum in ciuitatibus & pagis, ſed etiam in turribus quæ ſunt in via in quibus pauci ſolent ignem accendere. Hic autem *excelſa* vocauit templa idolorum. *Ædificarunt* enim inquit, *ſibi excelſa in omnibus ſuis ciuitatibus: & fecerunt ſibi ſtatuas & lucos in omni colle excelſo, & ſub omni ligno nemoroſo: & adolebant illic in excelſis, ſicut gentes quas Dominus habitare fecit remotas à facie eorum.* Soros autem exiſtimo hic dici principes conſenſionis cum gentibus, & eos qui ab illis oriuntur, & qui leges docuerunt impietatis. hoc enim

D tacite ſignificant ea quæ deinceps ſequuntur. *Et fecit ſoros & ceperunt ad iram prouocare Dominum, & ſeruierunt idolis, de quibus eis dixit Dominus, facere verbum hoc.* Vbique autem reliqui interpretantur *lucum* Aſtaroth. hoc autem ſignificat *Aſtarten*, vel vt Græci dicunt [illegible], id eſt *Venerem.* Quod autem fecerunt, inquit, conueniebat magicis prædictionibus. Ne quiſpiam autem Iſraelis excuſationem afferret, quod cauſa impietatis fuerit regni diuiſio, & quod degerent procul ab Hieroſolymis, neceſſario oſtendit impietatem tribus Iuda. Si autem dicit, *Quin etiam ipſe quoque Iudas non ſeruauit mandata Domini Dei ſui, & ambulauit in iuſtificationibus tribus Iſraelis quas fecerunt, & expulerunt à ſe Dominum.* Quod autem poſteriori tempore conſcriptus ſit liber Regum ex iis quæ à Prophetis ſingulis ſcripta ſunt temporibus, hic locus indicat. *Procul*, inquit, *habitauit Iſrael à terra ſua apud Aſſyrios*

E *in hunc vſque diem*, & hæc expedit ille qui ſcripſit hiſtoriam. Docuit etiam & qui nunc dicuntur Samaritani vnde migrarint, & quemadmodum coacti ſint ſeruare legem Moſaicam. Nam cum conſumerentur à feris, ſupplicarunt vt ad eos mitteretur aliquis ex ſacerdotibus Iſraelitices: vt ipſe eos docens legem terræ, eos liberaret à damno eis imminente: exiſtimabant enim Deum vniuerſorum eſſe Deum in parte. Sed tamen & nullo ſacerdote, & legem docente, & *Dominum*, inquit, *timebant, & Deos ſuos colebant ritu gentium.* Vnde etiam eos procul diſtare tranſtulit vſque in hodiernum diem. Sic etiam faciebant ritu ſuo qui erat ab initio. Hæc cum dixiſſet de Samaritanis, tranſiit ad tribum Iuda, & Ezechiam eſt admiratus, vt qui Deum vniuerſorum coluerit ſimiliter atque Dauid. Non ſolum enim contriuit ſtatuas, & lucos cōſcidit, ſed etiam æneum ſerpentem quem magnus Moſes extruxit, non vt adoraretur, ſed vt ſalutarem præfiguraret paſſionem. Et inquit, *populus perpetuo adolebat, & vocabat eum Nehuſtam.* hoc autem in Hebraicorū nominum interpretatione inuenimus expoſitum *æramentum.* Hinc exiſtimo etiam Ophitas, eſt autem hæreſis peſſima, appellatos eſſe Eſſenos.

Ex cap. 18. lib. 4. Reg.

F 18 *Quid eſt, Ad finem trium annorum.*

Tres, inquit, annos durauit obſidio.

19 *Cur promiſit Ezechias ſe dona miſſurum Senacherib.*

Achaz pater eius, vocato Theglaphalaſſar ad belli ſocietatem aduerſus Aſſyrios, pollicitus eſt ſe præbiturum tributum. Ille perpetuo id pendidit. Ezechias autem tributum impoſitum non ſoluit. Viſo autem exercitu promiſit ſe daturum, & dedit trecenta auri talenta. Iuſſit enim Aſſyrius eum tantum tributi ſoluere.

20 *Cur Deum ſtudens placare, tributum præbuit ex ſacra pecunia.*

Quando non ſufficiebant theſauri regij, mos erat in eiuſmodi neceſſitatibus ſacros etiam theſauros conſumere, & eos rurſus replere ex hoſtibus. Neceſſitas autem effecit vt etiam conflaret portas æneas, quas ipſe conſtruxerat. & poſtes portarum. arbitror enim eos vocatos eſſe [illegible], id eſt, firmata. nec bello ſuperior fuiſſet Senacherib, & templum & vrbem inuaſiſſet. Porro autem hic quoque rurſus oſtendit, quid illos nominare conſueuit, quod *excelſa* vocant non ſolum templa idolorum,

G ſed etiam altaria quæ ſunt excitata Deo vniuerſorum in locis excelſis. *Nam ſi*, inquit, *mihi dixeritis, In Domino Deo confidimus, Non ipſe eſt Ezechias abſtulit eius excelſa, & eius altaria, & dixit, Adorate in Hieruſalem?* Et hæc dicebat Rapſaces, cui, cum eſſet, vt puto, Hebræus, & ad illos transfugiſſet, aut etiam ab illis captiuus iam & abductus, in Aſſyrios ſuam oſtendiſſet beneuolentiam, commiſſum fuerat imperium exercitus. vtens enim Hebræa voce verba faciebat. Ipſi quidem certe principes eum rogarunt vt loqueretur Syriace, vt ea quæ dicebantur populus non intelligeret. Ille autem eſſe dedit ſe molestia afficere prin-

H cipes, quod populus perciperet ea quæ dicebantur, Hebræorum voce vtens auſus eſt illas impias expromere blaſphemias, [illegible] falſo nominatis Deum verum aſſimilans. Sed Rex ſapientiſſimus non arma [illegible] blaſphemus, ſed preces, & lachrymas & ſaccum [illegible] rogauit Eſaiam Prophetam vt eſſet [illegible] autem eius quoque verba [illegible] inquit, *afflictionis, & opprobrij, & redargutionis, & [illegible] dies iſte. quoniam venerunt [illegible] partus, & parienti non eſt virtus.* Excandeſcimus, inquit, & ira accendimur auditis nefandis his blaſphemiis. punire autem nos illos impios non poſſumus. Vnde ſupplices rogamus Dominū quando [illegible] blaſphemias, [illegible] quod non ſit vnus ex iis qui Dij vocantur. Protinus autem audita ſupplicatione, benignus & clemens Deus excuſſit Regi timorem. *Ecce*, enim inquit. *Ego dabo ipſi ſpiritum, & audiet malum nuncium, & reuertetur in regionem ſuam: & proſternam ipſum in gladio in terra ſua.* Illud autem, *Ecce ego do in ipſo ſpiritum*, puto ſignificare timorem. Diuinus enim Apoſtolus ſic dixit. *Non enim dedit nobis ſpiritum timoris.* Dei autem prædictio ſtatim finem accepit. Sparſo enim rumore quod Rex Æthiopum feciſſet expe-

Ex cap. 19. lib. 4. Reg.

2. Tim. 1.

ditionem,

A ditionem, timens Senach[illegible]b receſſit, omni impietate plenam miſſa epiſtola. Sed Rex ſapientiſſimus cum eam in templo explicaſſet, protulit vocem illam admirabilem, *Domine omnipotens Deus Iſrael, qui ſedes ſuper Cherubim, tu es Deus ſolus ſuper omnia regna terræ: tu feciſti cælum & terram.* Illi, inquit, te nominant vnum ex multis qui non ſunt, ego autem te ſolum [illegible] creato[illegible] [illegible]. *Inclina Domine aurem tuam, & exaudi me, aperi oculos tuos & vide, & audi verba Senacherib Regis Aſſyriorum, quæ miſit exprobrans Deo viuenti.* Illud autem, *Inclina & audi*, more hominum [illegible], rogans vt beneuole a[illegible] perentur. *Reuera enim Domine Reges Aſſyriorum deſertas fecerunt gentes & terras [illegible], & tradiderunt [illegible] ipſorum igni. Non enim erant [illegible], ſed opera manuum hominum, ligna & lapides, & perdiderunt ipſos.* H[illegible] quia [illegible] ad impietatem, exiſtimant [illegible] eſſe, [illegible] Dijs qui non ſunt, ſed experientia [illegible] Domine, quantum ſit d[illegible] Dei & falſi. Cæ[illegible] Eſaiam Prophetam [illegible] dicere. Nam

B illum quoque [illegible] hæc [illegible]. Dicam [illegible] [illegible] audita [illegible] oratione, [illegible] [illegible] Aſſyriorum [illegible]. Senacherib autem [illegible] fugit, [illegible] omnibus [illegible] Dei Iudæorum. [illegible] accepit cædem. Quoniam enim aduerſus eum qui ipſum fecerat rabie furiat [illegible], ab [illegible] ſunt [illegible] *Ararat* [illegible] *Armeniam*. Nam cum in [illegible] ſupervacaneum exiſtimabis [illegible]. De S[illegible] autem [illegible] terræ. O[illegible] [illegible] Quamobrem [illegible] Babylon[illegible] [illegible] receuiſſe, & quæ de S[illegible] admirabiliter & præter opinionem facta erant didiciſſet, miſit & legatos & bona ad Regem Iudæorum, & quos ſolebant abducere

C in captiuitatem, eos hono[illegible], tanquam præſtantiores. Ita eos reddidit inſignes Deus quem colucrunt.

22. Cur fuerit Rex Ezechias reprehenſus, quod oſtenderit theſauros legatis Babyloniorum.

Quod cum oporteret Dei docere virtutem & curam quam [illegible] aſſecutus, oſtendit diuitias quæ nihil habēt firmum ac ſtabile. Quod autem non natura ſed mens dominetur in iis quæ pertinent ad animam, teſtatur Manaſſes, [illegible] pio patris inſtituto ingreſſus contrarium.

Excaſ 21. lib. 4 Reg. [illegible] *excelſa, quæ diruit & demolitus eſt Ezechias pater eius, & erexit aram Baali: & fecit lucos quemadmodo fecerat Achab Rex Iſrael, & adorauit omnem militiam cæli, & ſeruiuit ei.* Militiam autem ſeu *exercitum cæli*, dicit cœlum & [illegible] & ſtellas, & quod eſt omnium maxime impium, *ædificauit altare in domo Domini, in qua dixit. In Iſrael ponam nomen meum.* Nec vnum [illegible] ſunt, ſed etiam plurima.

D Vtrâque [illegible] cœli in duobus atrijs domus Domini [illegible] latus eſt & auguratus eſt [illegible] [illegible] cognitor[illegible] [illegible] autem [illegible] eſt [illegible], auguriati [illegible] quæ per verba fit obſeruatio [illegible] autem, [illegible]. *Cognitores* autem opinor [illegible] eſſe [illegible] vaticinantur, & quod [illegible] in Dei templo ſtatuit ſimulachrum [illegible] & [illegible] Dæmonis. *Poſuit*, enim inquit, *ſculptile luci in domo Domini.* & quæ deinceps ſequuntur docent ſummam impietatem.

23. Et ex genere tuo facient ſpadones.

V[illegible] tanquam *eunuchos*, non propriè, ſed propter beneuolentiam & fidem [illegible] Regem Babylonis ſic appellandos. [illegible] ex ſeruis eos qui ſunt bene[illegible] [illegible], cuiuſmodi erat Putiphar, cuius vxor amauit [illegible].

24. [illegible] extendam ſuper Hieruſalem [illegible] Samariæ.

E[illegible] quoque [illegible] calamitates. Ex [illegible] conſum[illegible] [illegible] alios [illegible] bellum: [illegible] in captiuitatem redactos in aliam terram tranſtulit. Ita etiam iis qui habitant Hieroſolymis tam multa [illegible] quomodo domum Achab deleuit [illegible] Hieroſolymorum depriman ſuperbiam & [illegible] ducam ad humilitatem. Non enim [illegible] ſolum exercuit [illegible] [illegible] ſed etiam in [illegible] Manaſſes plurimum, donec impleuit [illegible] vſque ad os. [illegible] autem præcipue de [illegible] [illegible] debant & [illegible] [illegible]. [illegible] Ex[illegible] [illegible] Amos

Ex cap. lib. 4. R[illegible] aut[illegible] [illegible] eſt [illegible] Et [illegible] [illegible] ex[illegible] virtutem, & [illegible] [illegible] pietatem eos. Et [illegible] Deinde cum [illegible] [illegible] Et quid eſſet [illegible] Deo quæ [illegible].

F [illegible] ad Regem. Re[illegible] & Pontificem & Principem [illegible] ad [illegible] Propheteſſam. Deus autem [illegible] quidem & [illegible] & [illegible] & tanta præ[illegible]. *[illegible] & mollitum eſt cor tuum [illegible] quæ audiſti quæ locutus ſum [illegible] & ſcidiſti veſtimenta [illegible] ad patres tuos & [illegible] in pace: & non videbunt oculi tui [illegible] quæ ego induco in hunc domum, & in eos qui ha[illegible].* Eum iuuat compunctio & lach[illegible] [illegible] nondum [illegible] mapn[illegible].

G Q[illegible] Amos & Manaſſes inclinarunt populum ad impie[illegible] & lucos plantantes, & te[illegible] [illegible] Ita Ioſias cum eſſet Rex pius, vaſa quæ conſtituerant Baal & Aſtarte & cæteris idolis, [illegible] & [illegible] in torrente Cedron, in Beth [illegible] [illegible] ſacerdotes Idolorum. *Ma[illegible]roth* autem puto eſſe [illegible] ſtellæ, & [illegible] [illegible] *veſperum*. N[illegible] ſic dixit: *Et adolebant Baali & ſoli & lunæ & Mazuroth, & vniuerſæ militiæ cæli.*

25. Quid ſibi vult, Cubiculum quæ erant in domo Domini.

Pe[illegible] [illegible] *Dæmon* [illegible] Cadeſci [illegible] [illegible] *meliere* [illegible] n, quæ Græce eſt [illegible], vt [illegible] dixi nominant *A[illegible]oth*, [illegible] [illegible]: eam enim appellant *ſtare* [illegible] tem ſimul [illegible] quoque ſtatue[illegible] in templo D[illegible]. Sed

H Rex [illegible] & lucum excidit, & [illegible] [illegible] ſecit, & igni tradidit. Aquila autem [illegible] interpretatus. *Vbi faciebant indumenta [illegible] Domino.* Quod autem *excelſa* non ſolum [illegible] altaria idolorum, ſed etiam quæ in alt[illegible] [illegible] tur Domino altaria, docet. Sic enim dicit. *Caeterum non aſcenderunt ſacerdotes excelſorum ad altare Domini in Hieruſalem, niſi et [illegible] azymi [illegible] fratrum ſuorum.* Eſt autem perſpicuum quod ipſi non erant ex genere ſacerdotali. Si autem coluerunt idola Rex pius eis non ignouiſſet.

26. Quid ſignificat Tophet.

In interpretatione nominum Hebraicorum, inueni nomen illud ſignificare *caput*. Erat autem [illegible] in quo traducebant in igne pueros Deo Moloch. Erat autem hoc idolum Ammonitarum. Hoc autem oſtendit etiam hiſtoria. *Polluit enim Tophet qui erat in valle filii Ennon, ne traduceret vir filium ſuum in igne Moloche.* *Pharurim* autem Symmachus interpretatus eſt *præſidium*. Quomodo autem eum polluerit Rex pius docet hiſtoria. *Impleuit*, enim inquit *loca eorum oſſibus hominum. Et [illegible] & accepit oſſa ex ſepulchris: & combuſſit oſſa ſuper altare, iuxta verbum*

A *verbum quod locutus eſt homo Dei, dum ſtaret Ieroboam ſuper altare in feſto.* Quod autem non eſſet Pſeudopropheta, qui homini Dei perſuaſit vt cibum apud ſe ſumeret, hinc eſt facile diſcere. Conſeruata enim ſunt oſſa maioris ætate Prophetæ, qui habitabat in Bethel, cum oſſibus hominis Dei qui veniebat ex Iuda, & locutus eſt hæc omnia quæ fecit Ioſias.

27 *Cur de Ezechia & de Ioſia eadem dixit, quod ſimilis ei non fuit ante ipſum, & poſt eum non erit ſimilis ei.*

Neque illum cum hoc comparauit neque hunc cum illo, ſed cum hominibus qui viſi erant eſſe pij, Aſa, Ioſaphat & Ioatham, & hunc & illum ſuperiorem pronunciauit meliores. Si quis autem nudam ſpectat literam, inuenitur & ille & iſte Dauidem ſuperaſſe. Non enim dixit, *Et ſimilis non fuit Rex ante ipſum.* Sed eſt perſpicuum quod nec Ezechiam Dauidi prætulerit neque Ioſiam Ezechia & Dauide pronunciarit eſſe meliorem, ſed eos cum alijs piis conferebat. Si quis autem exiſtimet reprehendi Ezechiam, vt qui fuerit magni & elati ſpiritus, & Babyloniorum legatis theſauros oſtenderit, videbit etiam Ioſiam non eſſe liberum ab omni reprehenſione. Etenim quando Pharao Nechao ſuſcepit expeditionem aduerſus Aſſyrios, ſtuduit opem ferre Aſſyrius: & vt docuit liber Paralipomenon, Dixit ei Pharao. *Quid mihi & tibi Rex Iuda? Non ad te venio hodie ad bellum gerendum, ſed ad locum belli. & Deus dixit vt feſtinarem. Attende tibi à Deo qui eſt mecum, ne te perdam. Et non reuerſus eſt Ioſias ſecundum ſermonem Pharaonis Nechao: & venit ad bellandum in campo Mageddo. Et iaculati ſunt ſagittarij Pharaonis aduerſus Regem Ioſiam. Et dixit Rex pueris ſuis, Educite me, quoniam valde laborant.* Hieremias autem ſic dicit. *Et miſit Rex Ægypti ad Ioſiam, dicens. Quid mihi & tibi Rex Iuda? Non ad te miſſus ſum à Domino Deo tuo. Ad Euphratem enim meum eſt bellum: nunc Dominus eſt mecum. recede, & noli aduerſari Domino, & non timuit eum Ioſias ad currum ſuum, ſed aggreſſus eſt eum ad bellum gerere, non attendens Rex dictis Hieremiæ Prophetæ ex ore Domini, ſed aduerſus ipſum conſtituit prælium in campo Mageddo.* Non ergo eos inter ſe comparat neque alterum alteri conſtituit ſuperiorem. ita enim eſſet res extremæ amentiæ: ſed eos comparauit cum alijs Regibus. De Ioachim autem & Ioacim & Iechonia & Sedechia fuſius ſcripſit diuinus Hieremias. Cum autem Sedechias diuinam gratiam totum inter pietatem ſuam. Superuacaneum itaque exiſtimo eaſdem res iterum reuoluere. Ioachim autem filium Ioacim diuinus Hieremias appellat Iechoniam. liber autem Paralipomenon Ioacim. Eum Euilat Marodach à carcere liberat in conſortium habuit & commenſalem. Nam cum quis verberat & ſanat, cum tradidiſſet hoſtibus, dignatus eſt eum rurſus liberare.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS,

IN PRIMVM LIBRVM PARALIPOMENON, id eſt, EORVM quæ ſunt prætermiſſa.

C ARgumentum libri Paralipomenon declarat ipſa appellatio. Quæ enim prætermiſit qui ſcripſit libros Regum, ea compoſuit, qui hunc laborem ſuſcepit collectum ex multis libris Propheticis. Multa autem compegit etiam ex iis quæ alibi ſcripta ſunt, vt ſeruaret hiſtoriæ concentum. Ab alto autem incepit ex genealogia, vt compendio oſtenderet quod ex vno homine germinarunt omnia genera hominum. Quoniam autem facit mentionem regni Iuda, docet quænam ſint eorum vrbes & pagi, & quibus ſua habuerint vocabula. Hinc diſcimus quod Nathan à quo diuinus Lucas deduxit generationem Seruatoris & Domini noſtri, & Dauidis erat filius, & Salomonis frater vterinus. *Iſti*, inquit, *nati ſunt*

D *Dauid in Hieruſalem, Samma & Sobab & Nathan & Salomon, filij quatuor Bethſabee filiæ Eliam.* Et Richab qui laudatur in multis locis ſcripturæ, ipſe liber oſtendit eſſe ex tribu Iuda. Docet autem etiam manifeſtius cauſam, cur Ruben quidem exciderit primogenitura, Ioſeph autem eam ſit aſſecutus tribus autem Iuda ampliorem adepta ſit honorem,

1. Paral. 5. *Filij enim Ruben*, inquit, *ſunt primogeniti Iſrael, quoniam ipſe eſt primogenitus. eo autem quod profanarit cubile patris ſui, dedit eius primogenituram filijs Ioſeph: & tamen in genealogia non ſunt relati in primogenituram: quoniam Iuda erat potens viribus inter fratres ſuos, & in ducem ex ipſo. Ioſeph autem tulit primogenita.* Principatum vero accepit Iuda propter Dominum qui ex illo germinauit ſecundum carnem. Hoc autem tacite ſignificat illud, *In ducem ex ipſo.* Nam Regem quidem ſignificat oratio. ſed & Regem æternum, qui neque initium habuit dierum, neque finem accipiet. Docet etiam quomodo quæ ſunt trans Iordanem tribus Ruben, & Gad, & dimidium tribus Manaſſe, conflixerunt

G cum Agarenis, & Ituræis, & Naphelæis, & cum eis qui cum illis fuerunt in acie. & quod valido commiſſo prælio, vicerunt & Agarenos expulerunt. Dicit etiam cauſam victoriæ, *quod Deum*, inquit, *inuocarunt, & eos exaudijt quoniam confiſi ſunt in eo.* Scripſit etiam numerum prædæ, *Acceperunt*, inquit, *quinquaginta millia camelorum, & ouium ducenta quinquaginta millia, & duo millia aſinos, & animarum hominum ſeptuaginta millia. erat enim multitudo: quoniam à Deo erat bellum, & proſperatum eſt eis vſque ad tranſmigrationem.* Refert etiam genealogias Sacerdotum &

1. Paral. 7 Leuitarum. Et dicit Sadoc qui fuit Pontifex tempore Dauid, fuiſſe vndecimum ab Aarone. Azariam autem qui erat nepos Sadoc, ſacerdotio functum primum eſſe functum in templo quod extruxit Salomon. Iſ erat etiam Ioſedec, qui bello captus cum alijs eſt ductus in Babylonem. Huius filius erat Ieſus magnus Sacer-

H dos, qui cum Zorobabel rediit ex captiuitate, & Dei templum ædificauit. Hinc diſcimus quod Core qui aduerſus magnum illum Moſen excitauit ſeditionem erat nepos Iſaar, qui Caath quidem erat filius, frater autem Amram patris Aaron & Moſis. Erat itaque patruelis Legiſlatoris. Sed ipſe quidem in deſerto dedit pœnas affectatæ tyrannidis. Filij autem non luerunt ſocij pœnæ quam ſubijt pater qui eos genuit. Iam vero magnus ille Samuel ex eo duxit genus. Putru autem Heman qui canebat Pſalmos, erat nepos Samuelis Prophetæ. erat enim filius Ioel filij Samuelis. Aſaph autem qui erat etiam vnus ex cantoribus, ducebat genus ex Gerſon, qui erat filius quidem Leui, frater autem Caath. Aetham autem, erat vero is quoque ex cantoribus proauum habuit Merari tertium filium Leui. Docet autem etiam differentiam Sacerdotum & Leuitarum. Dicit enim Leui-

tas

tas [illegible] ctos ad omne miniſterium tabernaculi domus Dei. *Et Aaron*, inquit, *& filij eius adolebant ſuper altare holocauſtorum, & ſuper altare thymiamatis, & ad omnia opera ſancti [illegible] rum, & ad placandum pro Iſrael, ſecundum omnia quæ mandauit [illegible] ſeruus Dei.* Videre [illegible] bet [illegible] ſcriptus po[illegible] redicum à Bab[illegible]ne. [illegible] mentio [illegible] it [illegible] ptiuitatis, & eius doce [illegible] enim inquit, *Iſrael recenſitus eſt, & ecce ſcripti*
1. Paral. 9. *ſunt in libro dierum Regum Iſrael & Iuda, & tranſmigrauerunt in Babylonem propter delicta ſua. Qui autem habitabant primi in ſuis poſſeſſionibus, & in urbibus ſuis Iſrael, & Sacerdotes & Leuitæ & Nathinæi.* Hæc [illegible] tem oſtendunt [illegible] tionem huius libri eſſe poſt [illegible] rem captiuitatem. Nemo enim [illegible] bens hiſtori[illegible] quæ poſtea [illegible] sunt. eſt enim Prophetarum propri[illegible] um) [illegible] dicere [illegible] uta. D[illegible] autem quod etiam cum eis fuerunt capti[illegible], qui ante ipſos illam habuerunt terram. N[illegible] habitabant, & Chananæi, & Het[illegible] & Iebuſæi & fuerunt [illegible] tis.
B [illegible] autem abducti ſunt captiui & Sacerdo[illegible] & Leuitæ. *Nathinæos* autem opinor appellati [illegible] eſt, [illegible] nominantur. Multi e[illegible] tabant ad [illegible] Sacerdotum & [illegible] Lecbat ent [illegible] erant ex alis tububus, & aquam ferre, & ligna findere & quæcunque ſunt [illegible] Nam [illegible] Gabaonit[illegible] ui e[illegible] tuſſit omnibus lan[illegible] ibus profe[illegible] dus [illegible] aquæ hauſtus tabernaculi, & ligna [illegible] Iſraelitis coi uenicbat tale mi[illegible] Inter eos autem etiam Hebræorum nomi[illegible] nomen hoc ignitiæ. Meminit [illegible] habitatorum Iſraelis. & dicit eos eſſe ex filiis [illegible] & Beniamin & Ephraim & Manaſſe. Meminit etiam Sacerdotum & Leuitarum, qui illam habitarunt ci[illegible] tatem. *Coreos* autem dixit eos, qui ea Core duxe[illegible] originem. Ea his dicit fuiſſe etiam ianitores templi Dei. & hanc conſtitutionem factam fuiſſe à Samuele
1. Paral. 9. & Dauide. *Eos enim*, inquit, *numerauit & ſtatuit Dauid & Samuel, quia in eorum fidem intuebatur. Ipſi & filij eorum præerant ianuæ domus Domini, & domus tabernaculi, ut tam in ſiſodirent ad quatuor ventos.* Meminit autem tabernaculi, quoniam à Samuele & Dauide templum Dei non-
C dum fuerat ædificatum, ſed in tabernaculo ſacra obibant miniſteria. Explicat etiam vices. Non enim quotidie ſuccedebant, ſed in ſeptenario numero dierum huc enim ſcribunt. *Et fratres eorum in atrio ſuo, venientes ad ſeptima temporum, & ambulandum per ſeptem à tempore ad tempus cum eis. Vaſa quoque miniſterij erant alii de eis. qui numero ea portarent, & numero exportarent. Et ex eis erant conſtituti ſuper vaſa ſancta, & in ſimilagine, & vino, & oleo, & thure, & aromatibus.* Thymiama autem componebant Sacerdotes. *A Sacerdotibus*, enim inquit, *unguentum unguenta in aromatibus.* De ſepulchro autem Saulis hic ſcriptum eſt apertius. Nam in libris quidem Regum legi[illegible] os, quod acceperunt oſſa eius, & ſepelierunt [illegible] De ventriloqua quoque hic dictum eſt [illegible] *Mortuus eſt*, inquit, *Saul in iniquitatibus ſuis quibus iniquè ſe geſſit Domino, ſecundum verbum Do-*
1. Paral. 10. D *mini, quoniam non cuſtodiuit ipſum, & quoniam ſciſcitatus eſt Saul in ventriloqua ut exquireret, & reſpondit Samuel Propheta.* Oſtendit autem oratio quod non ventriloquæ incantationes ac præſtigia reduxerunt Samuelem. Sed ille quidem impie & nefariè petiit ut hoc ſieret: Deus autem tulit [illegible] ſententiam ſuppl[illegible]. Hæc autem aperte docent quod non fuit falſa, ut quidam opinantur, prædictio. Reſpondit enim ipſi, inquit, Samuel Propheta. Puto autem hic nominatum eſſe viſionem, quoniam deſcripſit Saül. Sam[illegible] ele d[illegible] ere quid agendum. Sine autem [illegible] fuerat A[illegible] lus in figura Samuelis eius oſtendens formam, ſiue anima ipſius Samuelis, ſciendum eſt in hac [illegible] hoc non fuiſſe factum præſtigiis & incantatione ve[illegible] triloquæ, ſed Dei [illegible] & virtute [illegible] etiam per tales [illegible] Per Pharaonem [illegible] tatem & [illegible] Per Nab[illegible] hodonoſor, ma[illegible] qua orbis [illegible] ed de his fateri dictum eſt in in-

terpretatione librorum Regum [illegible] liqua. Dixi [illegible] Hebron [illegible] 1. Paral. 11.
ver[illegible] um D[illegible] quod [illegible] Samu[illegible] ut [illegible] vegeret [illegible] ludam [illegible] *Ambulauit Dauid ambulans & magnificatus, & Dominus omnipotens erat cum eo* [illegible] *Do-*
[illegible] um [illegible]
[illegible] que [illegible]
[illegible] occidit [illegible]
[illegible] aliqui [illegible] dicit [illegible]
dur [illegible] æternam [illegible]
[illegible] Regum [illegible] id eſt, *globum.* Re[illegible] centes [illegible] in Hebron, hæc quoque dicit. *Et ex filiis Iſaar, cognoſcentes prudentiam in temporibus ſuis, cognoſcentes quid faciend[illegible] ſun[illegible] ducenti. & omnes fratres eorum cum ipſis.* Los [illegible] 1. Paral. 12.
[illegible] & ad videndum quid ageret [illegible] & ad adducendum [illegible] ca transferretur, Oza volens [illegible] num ad eam fulciendum. Punitus autem [illegible] Leuita, non Sac[illegible] quia manu auſus [illegible] pinqui [illegible] iratem [illegible] Sacerdotum [illegible]
E [illegible] Poſtquam autem [illegible] Dau[illegible] non [illegible] dominum [illegible] dducere [illegible] dom Ge[illegible] dens Deus [illegible] It [illegible] te enim ut domus [illegible] nus bened[illegible] regiam a[illegible] ſtultè. Cogi[illegible] cal pam [illegible] Oza. Quamobrem [illegible]
1. Paral. 15. [illegible] per Sacerdotes. *Sacrificabat* [illegible] *ea, ſicut mandauit Moſes in ſermone Domini* [illegible] et in conſtitutiones cantorum: & [illegible] tare [illegible] qui nam [illegible] inſtrum[illegible] eorum diſſereret iam diximus in lib[illegible]

Sæpe dixi [illegible] quod *Ephod* Aquila dixit [illegible] eſt, *ſuperindumentum*: [illegible] machus aute[illegible] *ſuperhumerale.* Sed etiam ſuperindumenta [illegible] erant & communia. Eſt autem perſpe[illegible] gnus Dauid, cum [illegible] G
[illegible] tranſgreſſus neque Sa[illegible] dem. Sed docet oratio quod indu[illegible] tamus [illegible] Tacite autem [illegible] 1. Paral. 16.
ait Dauid [illegible] *Dominum in manu* [illegible] *trumentis* [illegible] *perpetuo* [illegible] beonem [illegible] Sacerdoti [illegible] ficia, qui [illegible] bernaculo [illegible] quod [illegible] ſtructum [illegible] erat fixum. Quando autem [illegible] populo, & [illegible] tem inferre [illegible] in area otrox [illegible] populo ob[illegible] ſacrificium, non [illegible] gem tran[illegible] gredientem, quæ iuſſit offerr[illegible] quod erat ante [illegible] bernaculum, ſed propter [illegible] quo aſſiciebatur populus [illegible] feſtinauit Deum [illegible]
Nam hoc etiam [illegible] hiſtoria. *Tabernaculum* [illegible] 1. Paral. 21.
H quit. *Domini quod fecit Moſes in deſerto, & altare holocauſtorum* [illegible] *tempore* [illegible] *in Bama, quod e*[illegible] *potuit Dauid ire ante ipſum, ad ea procedam Deum* [illegible] *Angeli Domini.* D[illegible] quo Deum plac[illegible] eo ædificat eum templum Dei. Dixit enim: *Hæc eſt*, inquit, *domus Dei* [illegible] *hoc altare ad offerendum holocauſtum Deo Iſrael.* Quod [illegible] tabernaculo [illegible] ſacrificium, doce[illegible] illas enim combuſſit non ignis manu factus, ſed è cælo demiſſus. *Clamauit enim*, inquit, *Dauid ad Domi-* 1. Paral. 21.
num in igne è cælo ad altare holocauſti. [illegible] iuſſit [illegible] Proſelytos. & ali[illegible] quidem fecit [illegible] das, alios autem iuſſit portare [illegible] Mandauit etiam [illegible] cæderentur & polirentur, & [illegible]

A autem, [illegible] *sanguinem effudiſti ſuper terram contra me*, [illegible] ad vu[illegible]eorum, qui [illegible] enim de [illegible] de Regem [illegible] bendiſſ [illegible] *dem*, quam [illegible] *ſa. repenim.* [illegible]

Num. 25 neces[illegible] *aeticum* in [illegible] *leazar* [illegible] *quod* [illegible] *emulatus* [illegible] *rem.* [illegible]

Pſal. 10. [illegible] *aut* [illegible] *&* [illegible] *onem & ge* [illegible]

Exod. 32. 1. Reg. 1. Reg. 12. *ſit ſuum.* M[illegible] teſt[illegible] M[illegible] M[illegible] [illegible] Dauid [illegible] car[illegible] [illegible]

B [illegible] Sena [illegible] noſte [illegible]

Epheſ. 2. *Ipſe eſt pax* [illegible] *& ſepu medium* [illegible] *maceriam.* I[illegible] & quot nu[illegible] : & qu[illegible] diuinę & le[illegible] & ob ſeruare in [illegible] can[illegible] & laudibus [illegible] quo[illegible] Moſis nep[illegible] *Moſes* [illegible] *homo Dei* [illegible] *David.* D[illegible] etiam quod Sa[illegible] Abimelec autem Ithamar [illegible] qui genus d[illegible] parte [illegible] in vi[illegible] cibus [illegible] qui genus duceret in Ithamar ſe[illegible] cundum domos ſuarum [illegible] & eos diuiſit [illegible] bus. H[illegible] Lucas [illegible]

Luc. 1. C tio Euangelii. Dixit enim Zachariam eſſe ex vice Abia. Hunc autem A[illegible] ſortitum eſſe [illegible] do[illegible] cuit liber p[illegible] poſitus A[illegible] ph autem & Æman & Idithum principe[illegible] entium, quidam dixerunt quidem non eſ[illegible] ſe appellatos Dei Prophetas [illegible] Dauidis, quoniam ab i[illegible] pſo hym[illegible] cipientes canebant in inſtrumentis. Ego autem [illegible] eos quoque fuiſſe participes Prophetici chariſmatis. Hoc [illegible] ipſa etiam docet hiſtor[illegible]. *Conſti*-

1. Paral. 25 *tuit enim*, inquit, *David Rex & principes exercitum, ad opera, filios* [illegible] *man, & Idithum qui prophetabant in cithara & nablis, & cymbalis.* Et paulò poſt. *Filij Aſaph adhærentes Aſaph Prophetæ, adhærente Regi.* [illegible] *Filij Idithum adhærentes patri* [illegible] *qui prophetat confeſsione & laudem Domino.* [illegible] *Omnes* [illegible] *Regis in verbo Dei* [illegible] *Et dedit Deus Æman* [illegible] *lios quatuordecim* [illegible] *Omnes iſti cum patre eorum hymnos* [illegible] *in domo Domini in cymbalis & nablis & citharis, in ſeruitium domus Dei, adhærentes Regi,* [illegible] *Aſaph, & Idithum, & Æman.* M[illegible] que Moſis ne[illegible] es effecit cuſtodes

D ſacrorum the[illegible] In iis autem reponebantur & quæ ex bellis capta erant ſpol[illegible] & dona quæ Deo offerebant [illegible]. *Quæcunque*, [illegible] *qui* [illegible] *David Rex, & principes familiarum, tribuni, & centuriones,* [illegible] *principes exercitum, quæ acceperant ex bellis & ex ſpo*[illegible]*, & ſanctificauit ex ipſis, vt non deficeret ad* [illegible] *domum Domini.* [illegible] *in omnibus ſanctis Dei. Quæcunque ſanctificauit Samuel videns, & Saul filius* [illegible]*, & Abner, & Ioab filius Saruiæ, & omnia ſancti*[illegible] *per manum Salomoth &* [illegible] *fratrum eius.* N[illegible] autem ex[illegible] eſt [illegible], quod in libris quidem R[illegible]gum ſtaneas dictus ſit arru præ-

E [illegible] Sacerdos erant [illegible] tal, [illegible] Adm[illegible] D[illegible] *Cognoſce Deum* [illegible] *& anima* [illegible] *Domino* [illegible] *& omnem* [illegible] dilec[illegible] *inuenietur tibi* [illegible]

Matth. 7. Luc. 11. [illegible] *aperietur vobis. Vide* [illegible] *domum in ſanctificatione* [illegible] *ſi*[illegible] *Dedit* [illegible] *Salomoni* [illegible] *ſuo exemplar templi & domus eius, & tabernaculum, & penetralium eius, & domus propitiatorii.* [illegible] ns quod cum [illegible] a deſcr[illegible] ne ſed [illegible] *exemplar omnium,* [illegible] *erat in ſpiritu eius* [illegible] *& atriorum domus Domini,* [illegible] *quæ ſunt in* [illegible] *in adhortea domus* [illegible] D[illegible] qu[illegible] pon[illegible] eſſe cand[illegible] quas [illegible] as S[illegible] & thuribula, & fu[illegible] & phi[illegible] e[illegible]. *Cephiri* autem [illegible] quædam au ea & ar[illegible] tea, in quibus [illegible] mole[illegible]. E[illegible] percen[illegible] ſubiunxit. *Omnia in* [illegible] *ſcriptura manu Domini dedit David Salomoni, ſecundum intelligentiam* [illegible]*, intelligendi operationem exemplaris.* No[illegible] ſupra quidem dixit *in ſpiritu* datam eſſe cogn[illegible] autem *a manu Domini.* [illegible] etiam ſi nolint ii qui aduerſus ſpiritum be[illegible]. Cum [illegible] adam autem circum[illegible] tione Dei cu[illegible] eſt ei pollicitus. *Non te dimittet*, inquit, *nec derelinquet donec perficeretur omne miniſterium domus* [illegible]. Æd[illegible] ficam enim [illegible] pietate, eſt diuinam aſſecut[illegible] prouidentiam. Poſt ædificationem autem cum declinaſſet ad impietatem, eum deſeruit diuina adminiſtratio. Quod autem [illegible] templum, doc[illegible] hiſto[illegible]. *Lapides*, enim dicit, *onychinos, & lapides* [illegible] *lapides ſunt* [illegible]*, & varios & omnem lapidem pretioſum, & lapide pa*[illegible] *in magno numero.* C[illegible] autem [illegible] Propheta [illegible] lia talentorum [illegible] & argenti, collegit etiam [illegible] exu[illegible] hominum cog[illegible] eſt etiam principes vt lubente[illegible] offer[illegible] D[illegible] hoc enim dixit, *Et quis erit voluntarius ad imp*[illegible] *ſuam hodie Domino?* C[illegible] autem aſpex[illegible] popu[illegible] prom[illegible] animi alacri[illegible]tem, hymnum obtulit Domino D[illegible] *enim* inquit, *ſum, & qui populus meus, quod potuimus voluntarie hæc facere: quoniam tua ſunt omnia, & ex* [illegible] *ſumus* [illegible] *& tanquam umbra dies noſtri ſuper terram* [illegible] naturæ confeſſus [illegible] pietatis poſſeſſ[illegible]. *Deus,* [illegible] *vt faciat man* [illegible] *& teſtimonia tua, & p*[illegible] pit vt totus populus [illegible] commune omnes [illegible] ano[illegible] nem. Deinde [illegible] cus, popul[illegible] Regem [illegible] um. Illud autem, *Sedit Salomon ſuper thronum Domini in Regem, pro David patre ſuo.* pro eo quod eſt, *Sedit in ſede quæ a Deo data fuerat.* O[illegible] ſtendit autem finis prioris hiſtoriæ, quod & Samuel [illegible] dens, & Nathan Propheta & Gad videns, habebant libros ſcriptos.

(*)

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, DE SELECTIS SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆSTIONIBVS AMBIGVIS.

IN LIBRVM SECVNDVM PARALIPOMENON.

1. Paral. [illegible] liber Paralipomenon [illegible] illumque [illegible] ille Mo[illegible] [illegible] autem in [illegible] altari M[illegible] bone [illegible]

[illegible]

domo Dauid Regis Israel, quoniam sancta est [illegible] Dei, in quam ingressa est arca Domini. Constituit autem & [illegible] & cantores ex Dauidis constitutione [illegible] uehebantur autem [illegible] Ea liber quidem [illegible] *fulcra domus Domini & domus Regis.* [illegible] autem [illegible] *domus Domini, & domus* [illegible]. Hinc autem [illegible] quod Nathan Propheta [illegible] *Reliqua* [illegible] *prima & vltima, an non* [illegible] *Prophetæ, in verbis* [illegible] *filio* [illegible] Dei [illegible] leo [illegible] appel[illegible]

[illegible] *Non audiuit Rex populum,* [illegible] *verbum suum* [illegible]

[illegible] quod sit [illegible]

[illegible] *Sacerdos in [illegible] sedet coram Domino, quod [illegible] misericordia eius, in hymnis Dauid per manum eius.* [illegible] autem ostendit Salomon [illegible] filiam traduxit in regiam [illegible] ædificatam, dicens: *Non habitabit vxor mea in*

[illegible] cebo, quam [illegible] & quare [illegible] *Samaia prophetæ & Addo videntis ad recensendam genealogiam* [illegible] *An non licet vobis cognoscere, quod Dominus Deus Israel dedit*

A [illegible] *in Hierusalem in æternum* [illegible] *in eius* [illegible] *mentum* [illegible] *æternum*. At [illegible], inquit, [illegible] ſcire poteſt [illegible] eo datum eſt regnum Dauidis, & finem non [illegible] nuen [illegible] ſlion [illegible] mo- [illegible] ſtis [illegible] ſeruum *Teſtamentum* [illegible] *æternum* appellauit [illegible] tatem, [illegible] etiam Babari [illegible] libus, [illegible] ac ſtabilem [illegible] dantes. [illegible] pater [illegible] propter [illegible] tatem [illegible] tyrannum [illegible] autem [illegible], quod duce [illegible] regnum diuinum [illegible], quod Dominus dinaſtiam [illegible] Dauidis & [illegible] multitudine & aureis [illegible] Dei Sacerdotibus, [illegible] facientes [illegible] nibus. Nam & illi quoſuis [illegible] qui [illegible] non ſunt. N [illegible] Deum [illegible] & Sacerdote & L[illegible] [illegible] offerimus: & [illegible] omnibus [illegible] nutrimus [illegible] bis [illegible] hiem vobis den [illegible] Dominum Deum, qui [illegible] [illegible]

B [illegible] Iuda [illegible] implorauit, [illegible] *Dominum Deum* [illegible] *tuum* C [illegible] tatem [illegible]

2. Para. 14. *& ait* [illegible] ſub una. *Et* [illegible] colunt [illegible] *bus. & concuſſit ſtatuas* [illegible]. H[illegible] in eps [illegible] qui [illegible] es. [illegible] tem pietate [illegible] & per quem omnes [illegible] ipſorum [illegible]. *Multa* [illegible] *dis eorum pagus,* [illegible] *quoniam fuit pauor Domini* [illegible] *& diripuerunt* [illegible] *quoniam fuerunt* [illegible]

C *ſpolia, exciderunt etiam tentoria &* [illegible] *multas oues,* [illegible] *camelos, & reuerſi ſunt Hieroſolyma.* Quod autem [illegible] Paſſiphax, [illegible] Gerarom [illegible] male [illegible] nomi [illegible]

2. Para. 15. Ama[illegible] omne [illegible] tem Azarias [illegible] propheta, [illegible], occurrens exercitui & diuinitus [illegible] hortatus eſt ut [illegible] pietate. Dicit enim: *Quærite Dominum, & inuenietur a vobis:* [illegible] *dereliquerit, derelinquet vos.* Oſtendit autem eis decem quoque tribuum impietatem. *Multi enim* inquit, *dies Iſrael in non Deo vero & non oſtendente Sacerdote, & non in lege. Et ſederunt in* [illegible] *& conuertentur in* [illegible] *ad Dominum Deum Iſrael & quærent ipſum, & inuenietur ab eis.* N[illegible] quit, æmulati [illegible] impietatem. Illi enim non verum Deum, ſed eos qui [illegible] colunt: & priuati ſunt Sacerdotibus & Doctoribus qui docerent Dei legem. Sed docente experientia quantum malum ſit impietas. Nam cum in-

D ciderunt in omne genus calamitatis, diuinum quærent auxilium & id aſſequeotur propter bonitatem ineffabilem. [illegible] etiam incurſionem Aſſyriorum [illegible] *enim inquit, temporibus non eſt pax egredienti, quoniam pauor Domini ſuper omnes habitantes terras. & bellabit gens aduerſus gentem & ciuitas aduerſus ciuitatem, quoniam conturbauit eos* [illegible] *Vos igitur eſtote fortes, & ne diſſoluantur* [illegible] *quoniam eſt merces operi veſtro.* Rex his [illegible] templis idolorum [illegible] & qual [illegible] ex decem tribubus [illegible] huſion [illegible] agna [illegible]

do[illegible] tribubus, cum [illegible] pietat[illegible] duarum tribuum, & quam [illegible] ſuas quæ [illegible] querunt [illegible] coniuge [illegible] & [illegible] nis, quam [illegible] habit[illegible] [illegible] egans Aſa, pe[illegible] hoſtias Deo obtulit [illegible] quod [illegible] Adeo at [illegible] [illegible] Paraſ. [illegible] nime [illegible] D[illegible] [illegible] mero [illegible]

F [illegible] Propheta Anania [illegible] *quia* [illegible] *in Domino Deo ſuo.* [illegible] *exercitus Regis* [illegible] [illegible] *a ſuper omnem* [illegible] *in omni corde pleno* [illegible] *ſuum* [illegible] Deinde apertius [illegible] *Nam ab hoc, inquit, tempore erit* [illegible] Hinc [illegible] Libyes. [illegible] *Amazan* [illegible] appellauit *Lybeo.* Cum autem [illegible] ſtatus, ſed etiam in carcerem [illegible] Prophetam [illegible] pulus autem eius quoque peccatum [illegible] autem reprehendit [illegible] Dominum [illegible] medico. Sed [illegible] [illegible] in libro tertio Regum, [illegible] [illegible] terpretandum [illegible] virtutem [illegible] *Dominum,* [illegible] *Dei* [illegible] *patris* [illegible] *& in mandatis* [illegible] *et. Oſt*[illegible] *Et direxit* [illegible] *manu eius.* [illegible] *diuitiæ & gloria* [illegible] Illud [illegible] *Et elatum* [illegible] tione ſed in laude. [illegible] *Domini.* [illegible] *Iuda.* Præpo[illegible] Doctores diuinæ legis & [illegible] [illegible] ſ. [illegible] pit autem a Do[illegible] *Fuit enim* inqu[illegible] *terra* [illegible] *gna. & bellum non gerebant* [illegible] *Ioſaphat* [illegible] mercimo[illegible] [illegible] tributum [illegible] [illegible] num [illegible]

Para. 17. G

[illegible] affinitatem [illegible] cum Achab [illegible] Prophetæ [illegible] pietat[illegible] in libris Regum. [illegible] Ioſaphat [illegible] filios [illegible]

Para. 18. H

ſaphat. [illegible] *auxilium* [illegible] *qui odio habetur a Domino* [illegible] *niſi quod in te inuenta ſunt bona verba, quia* [illegible] *Iuda, & direxiſti cor tuum ad* [illegible] [illegible] quod in [illegible]

A ſunt recte facta. Iuſtus enim iudex & hæc & illa ea adnexſo metiens ſic fert ſententiam. Hoc etiam fecit in iſto. Et quidem ſuccenſebat propter cognationem: propter aliam autem virtutem, eum liberauit ab irruentibus & circumeuntibus hoſtibus. Oportet ergo nos, cum hæc didicerimus, fugere amicitiam & cognationem eorum qui Deo ſunt inuiſi. Scriptor autem relicta vituperatione aſcendit ad laudis catalogum, & docet lectores, quod cum Rex accepiſſet reprehenſionem, ſtuduit piis actionibus delere maculam cognationis. *Rurſus*, enim inquit, *egreſſus eſt Ioſaphat ad populum, a Berſabee vſque ad montem Ephraim & conuertit eos ad Dominum Deum ſuum.* Neque ſolum coram geſſit pietatis, ſed etiam alterius iuſtitiæ. *Conſtituit*, enim inquit, *Iudices in omnibus ciuitatibus Iuda munitis.* Admiranda ſunt autem etiam eius verba quæ dixit Iudicibus. *Videte*, enim inquit, *quid vos faciatis: quoniam non hominis vos iudicatis, ſed Domino. & vobiſcum verba iudicij. Et nunc* B *ſit timor Domini ſuper vos. Et cuſtodite & facite: quoniam non eſt cum Domino Deo veſtro iniuſtitia, neque admirari perſonam, neque accipere dona.* Oſtendit eis inſpectorem vniuerſorum, & eius indidit timorem, ne donis, neque amicitiis ius vendant. Similiter etiam mandauit Iudicibus Hieruſalem, vt non ſolum iudicarent ciuibus, ſed etiam eorum qui aliunde venirent componerent controuerſiam, & eis ea ſuaderent quæ decet. *Diſtinguetis*, enim inquit, *eis & non peccabunt Domino, & non erit ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros. Sic facietis, & non peccabitis.* Præfecit autem eis Amariam ſacerdotem, vt ſi ignorarent iudicantes quomodo ferant ſententiam, a Deo per illum diſcerent. *Ecce*, enim inquit, *Amarias eſt Dux ſuper vos ad omne verbum Dei. & Zabadias filius Iſmael Dux domus Iuda, ad omnem ſermonem Regis. & ſcribæ & Leuitæ coram vobis.* Si quid ergo vultis Deum rogare, hoc fiat per ſacerdotem. Sin autem Regem, per Principem. Sin autem ea quæ videntur legi vultis diſcere, a Leuitis qui legem docent diſcite. Doctores enim
2. Paral. 20. appellauit *ſcribas*. Deinde ſubiunxit, *Eſtote fortes, & fa-*
C *cite, & erit Dominus cum bono* qui bonum habet ſcopum, & ad eum dirigitur. Porro autem cum plurimi hoſtes aduerſus eum ſuſcepiſſent expeditionem, neque in multitudine ſubiectorum, neque in armis confidit. Sed *dedit*, inquit, *perſonam ſuam ad quærendum Dominum & prædicauit ieiunium in omni Iuda.* Deinde omnibus collectis & Deum placantibus, pro omnibus preces obtulit, ipſum quidem nominans Dominum & Deum patrum ſuorum, factorem cœli & terræ, & Dominum omnium gentium. Deinde eis in memoriam reuocat beneficia & miracula. *Tu*, enim inquit, *Domine Deus noſter, qui ſaudiſtis exterminaſti eos qui habitabant hanc terram a facie populi tui Iſrael: & eam dediſti ſemini Abrahæ amici tui.* In memoriam autem reuocauit parentem, vt propter illi factam promiſſionem aſſequeretur auxilium. Dixit autem & quemadmodum templum ſit ædificatum, & quomodo Solomon orans petiit, vt ſi incurſione facta ab hoſtibus populus ingrederetur templum, & eius inuoca-
D ret Deum ſupernum adipiſcerentur auxilium. Noſti, inquit, quod patres noſtri peruadentes deſertum, & venientes in hanc terram, neque Idumæis, neque Ammanitis, neque Moabitis accedentes attulerunt interitum, ſecundum tua mandata. Sed iſti quidem nunc congregati conantur nos expellere a te nobis data hæreditate. Deinde interrogauit, *Non iudicabis in eis?* Confitetur autem etiam ſuam imbecillitatem. *Non ſunt nobis*, inquit, *vires ad reſiſtendum huic tam magnæ multitudini quæ aduerſum nos venit. Neque ſcimus quid nos faceremus: quoniam ſuper te ſunt oculi noſtri.* Hæc cum dicerentur, tota ſtabat multitudo cum clamore Deo ſupplicans. Mulieres autem cum eiulatu etiam ploratum offerebant. Deus autem miſericors, vſus adminiſtro Ioaoel Leuita, ſoluit metum bonorum promiſſione. *Fuit enim*, inquit, *ſuper eum ſpiritus Domini in concione, &* *dixit. Audite omnis Iuda & qui habitatis in Hieruſalem, &* E *Rex Ioſaphat.* Diuiſit honores. ſeorſum enim meminit Regis, & ſeorſum eorum qui habitant Hieruſalem. Multi autem etiam ex aliis tribubus habitabant illam ciuitatem. *Hæc vobis dicit Dominus, Ne timeatis vos neq; terreamini a perſona multæ huius turbæ, propterea quod non eſt vobis acies inſtructa præterquam Deo.* Deinde iubet eos ſtare in quodam cacumine, & eſſe ſpectatores aciei. *Non vos*, enim inquit, *bellabitis. In eo ſtate, & intelligite, & videte ſalutem Domini vobiſcum. Iuda & Hieruſalem ne timeatis, neque formidetis cras exire in occurſum, & Dominus vobiſcum.* Dedit hoc pignus confidentiæ: eiecit humanum metum. His dictis ab Iozoele orarunt omnes. Leuitæ autem vſi ſunt hymnodiis. Exeuntibus autem poſtridie Rex animum addidit, dicens. *Audite me filii Iuda, & qui habitatis Hieruſalem, credite Domino Deo noſtro, & credite Prophetis eius, & res recte ſuccedet.* Deinde exercitum iuſſit præcedere non pugnæ principes arma portantes, ſed Leuitas hymnos canentes. Qui au-
F tem diſſipat conſilia gentium, & populorum irritas facit cogitationes, & principum abrogat conſilia, & auertit principes retrorſum, & eorum infatuat conſilium, hoſtes inter ſe inuicem concitauit. Et primi quidem Ammanitæ & Moabitæ conſumpſerunt Idumæos. Deinde inter ſe congredientes ſe inuicem ſimiliter confecerunt. Rex autem cum ſubiectis aſpiciebat ſtragem hoſtium. poſtquam autem omnes ceciderunt, & nemo effugit, vt quod acciderat ſuis renunciaret, ſecure mortuos ſpoliarunt, & omnem prædam abduxerunt. Cum tribus autem diebus hoc feciſſent, quarto de hymnis celebrauerunt datorem victoriæ. Accepit autem etiam campus ille cognomen benedictionis. fuit enim appellatus *vallis benedictionis.* Admirabilis autem & quæ præter opinionem parta fuerat victoria, terruit omnes finitimos regni. Sed hoc etiam maximo miraculo facto quid dicit? *Populus non direxit cor ſuum*
G *ad Dominum Deum patrum ſuorum.* Meminit autem rurſus hiſtoriæ Iehu Anani filii ſcriptæ hiſtoriæ. Sic autem dixit. *Et reliqua verba Ioſaphat prima & vltima, an non*, inquit, *ſcripta ſunt in verbis Iehu filii Anani, quæ deſcripſerunt in libris verborum Regum Iſrael.* Reprehendit autem rurſus Ioſaphat, quod cum Ochozia filio Achab iniit ſocietatem, & ſubiunxit. *Et ipſe deliquit quod fecerit naues quæ irent in Tharſis: & fecerit naues in Geſion Gaber.* Iam autem dixi quod hæc ciuitas ſita ſit in ſinu Indico, Æthiopes habens habitatores. Vocant autem eam Græca voce *Beronicen.* Ammanitarum autem medicus, Eliezer filium Dodiæ Prophetam miſit ad Ioſaphat, qui eum reprehendit de amicitia & ſocietate cum Ochozia. *Quoniam*, inquit, *amicitiam & ſocietatem iniſti cum Ochozia, diſcidit Dominus facta tua. & contrita ſunt naues tuæ, & non potuerunt proficiſci Tharſis.* Quanta autem mala conciliauerit illa
2. Paral. 21. cognatio, docent quæ deinceps ſequuntur in hiſtoria. *Ioram*, enim inquit, *filius Ioſaphat æmulatus eſt impietatem Achab ſui ſoceri.* Is & fratres ſuos omnes occidit, & per omne vitium ac ſcelus eſt ingreſſus. *Ambulauit*, enim inquit, *in via Regum Iſrael, ſicut fecit domus Achab, quoniam filia Achab erat ei vxor. & fecit malum coram Domino. & no-*
H *luit Dominus penitus perdere domum Dauid, propter teſtamentum quod diſpoſuerat cum Dauide: quomodo dixit ſe ei dare lucernam omnibus diebus.* Hinc diſcimus quantum proſit pietas maiorum. Malos enim tolerat benignus & clemens, recordans virtutis defunctorum. Collegit etiam fructus impietatis. excuſſit enim Idumæa iugum ſeruitutis, excuſſit etiam Lobna quæ eſt ciuitas Iudææ. Dominus autem per Eliam Prophetam aduerſus eum tulit ſententiam. Sed non acceſſit ipſe Propheta, verum per literas ſignificauit diuinam ſententiam. Venit, enim inquit, homo Dei ſcilicet, in ſcriptura per Eliam Prophetam, dicens. *Hæc dicit Dominus Deus patris tui. Propterea quod non ambulaſti in via Ioſaphat patris tui, & in viis Regum Iuda, & fornicari feciſti Iudam & eos qui habitant in Hieruſalem, quomodo fornicata eſt domus Achab: & fratres tuos filios patris tui bonos etiam interfeciſti. Propterea ecce Dominus percutit plagam magnam*

A *in populo tuo, & in filiis tuis & in* [illegible] *tuis & in omni tua suppellectile. & tu eris in infirmitate* [illegible] *donec exierint intestina tua propter infirmitatem a diebus in dies.* [illegible] discimus quod Asa & Iosaphat [illegible] probati sed etsi in aliquibus deliquerunt [illegible] Deum coluerunt. Nam & [illegible] iter illorum reliquerit. F[illegible] ctio. Non [illegible] solum Iotam, sed etiam Arabes & accolæ Aethiopum [illegible] irruentes vi[illegible]runt, & [illegible] ceperunt [illegible] titudinem abduxerunt in captiuitatem. & [illegible] & filias oc[illegible]int & opes [illegible] vsurparunt. Solus autem est [illegible] Ochozias [illegible] natu minimus. Porro autem [illegible] quoque, sicut prædictum [illegible] cubuit morbis ventris. & neque post mortem [illegible] giam assecutus est sepulturam. *Non fecit*, enim inquit *ei populus elationem & combustionem secundum combustionem patrum eius. & sepelierunt eum non in sepulchris Regum.* Reuera horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Quomodo enim est misericordia in-

B effabilis, ita etiam pœna intolerabilis. Ex hac historia discimus, quod Amazonem fuit accolæ Aethiopum. Superius enim hostes qui inuaserunt [illegible] ram scriptor docuit esse finitimos Aethiopum. H[illegible]

2 Paral. 22
autem cum dixisset quod Och[illegible] minimum pro eo Regem constituerunt, subiu[illegible] xit quod omnes natu maiores oc[illegible] turba prædonum à Barbaris & ab Amazonum in castris. Iste quoque æmulatus fuit [illegible] patris. Habuit enim magistram [illegible] tem. Eum interfecit Iehu [illegible] in Rege [illegible]. Assecutus est autem sepulturam [illegible]. Eum enim sepeliit Iehu. *Quoniam*, inquit, *est filius Iosaphat, qui quæsiuit Dominum in toto corde* [illegible]. Deinde exponit de Ioas ea quæ in quarto [illegible] Regnum interpretati sumus. Dicemus autem [illegible] que non inuenimus ita in [illegible]

2 Paral. 23
pit Paralipomena docuit quod ab [illegible] Pontifice in [illegible] addictus populus [illegible] Baalis & eam contriuit, & fundamentis [illegible] altaria & Dæmonum communiuit simulachra. M[illegible]

2 Paral. 24
C than autem Baalis sacerdotem occidit. Sacerdotum vero vices corroborauit ac [illegible], & Leuitarum ordinem & alia, vt semel dicam, quæ Rex Dauid constituit ad cultum Dei. His autem quæ a Pontifice gerebantur opem tulit [illegible] illuminatus. *Fecit*, enim inquit, *Ioas rectum coram Domino omnibus diebus Iodae sacerdotis.* Exhibuit [illegible] quod debuit officium. Tempore enim præ[illegible] [illegible] erat habitum, quod *iniqua*, inquit, *Gotholia, &* [illegible] *eius demoliti Dei eumd. erant, & omnia sancta Domini* [illegible] *erant Baalim.* H[illegible] [illegible] gnus Pontifex præcipuus [illegible] autor qui propter pietatem & multam virtutem vixit [illegible] centum & [illegible] annos. Theca autem [illegible] regia. *Sepelierunt* [illegible] *eum in ciuitate Dauid cum Regibus, quod fecerit bonitatem in Israele, & cum Deo, & cum domo eius.* Cum ille autem [illegible] declinauit ad impietatem [illegible]ductus a [illegible] quibus. Sed [illegible] eos etiam [illegible] animarum medicus. *Misit*,

D enim inquit, *Dominus ad ipsos, Prophetas ad conuertendum* [illegible] *ad Dominum, & testificatus est eis, & non* [illegible]. Meminit autem vnius solius Prophetæ. *Spiritus enim Domini* inquit, *induit Zachariam filium Ioad sacerdotem & surrexit supra populum & dixit eis. Hæc dicit Dominus. Cur vos transgredimini mandata Domini, & non recta via incepistis, quoniam dereliquistis Dominum, & dereliquit vos.* Neque [illegible] testificarunt & contradixerunt, sed etiam [illegible] obruerunt [illegible] templi. Tantum iste [illegible] in tantam [illegible] & in Deum qui salutem [illegible] dederat, & in [illegible] administer. [illegible] occ[illegible] *Et non* [illegible] *Rex* [illegible] *quam* [illegible] *pater eius cum* [illegible] *& morte* [illegible] *in eius* [illegible] *Cum autem moreretur, dixit.* [illegible]

E [illegible] quidem [illegible]
[illegible] Noe. [illegible]

Par. 25. [illegible] sed [illegible]
[illegible] Pr[illegible] autem [illegible]
os, cond[illegible]
Deo [illegible]

F *Israelis* [illegible] *non est Dominus* [illegible] *filios Ephraim. Quoniam si* [illegible] *prosligabit Dominus* [illegible] *quoniam virtus est Domini* [illegible]
[illegible] Cum [illegible] dixi[illegible]
de centum talentis quæ dedi exercitui Israel [illegible]
[illegible]
Num dedi te consiliarium [illegible]
Dominus te perdendi [illegible] *consilium meum.* [illegible]
quidem prouo[illegible] R[illegible] in libro [illegible]

2. Paral. 26 [illegible] diuina scriptura. [illegible] *Dominum in timore Domini in diebus* [illegible] *intelligentia in visione* [illegible]
in diebus quibus Dominum [illegible]
Hinc [illegible] quod multi [illegible]
appellatur fuit Zacharias [illegible]

H [illegible]

Esa. 6. *mino* [illegible] *Baraduba* [illegible]
[illegible] *in diebus* [illegible]
q[illegible] in bel[illegible] & in ædi[illegible]

Ei. 47. [illegible] Dauid [illegible] dicentem [illegible]
das [illegible]
posita [illegible] *Domino Deo suo & ingressus* [illegible]
plenum [illegible] *ad altare* [illegible]
& steterunt [illegible] *Regem* [illegible]

A [illegible] *Ozia adolere Domino, ſed [illegible] filiis* [illegible] *ſanctificatis* [illegible] *deſe*[illegible] [illegible] *erit tibi in gloriam à Domino* [illegible] De[illegible] Deo [illegible] Regum [illegible] [illegible] ingulare [illegible] [illegible] eas leges [illegible] Deo d[illegible] tranſgreſſi [illegible] Rege [illegible] ea quæ [illegible] [illegible] etiam perdes. [illegible] ſolum [illegible]: ſed etiam verba ægre tulit inſolescens. S[illegible] [illegible] ignominiam. *Exorta eſt* [illegible] *in fronte eius, in domo Domini ſuper altare thy*-*miamatis.* Protinus autem [illegible]dotes [illegible] à Deo [illegible] icatis, [illegible] tantum e templo expulerunt. Et eadem [illegible] quæ primo parenti Adamo. Ille enim cum deificaſſet fieri Deus, eſſe [illegible] Dei imaginem perdidit. [illegible] enim ſedit [illegible] lepra quæ erat in fronte, at [illegible] [illegible] & libere loqueretur. Ferebat e-

Par. 29. [illegible] in fronte argumentum iniquitatis. Ioatham [illegible] [illegible] regnum perpetuo adminiſtrabat. Nam & ipſe patre mortuo accepit ſceptra. Is autem ſe quoque [illegible] geſſit in bellis, & coegit Ammanitas

B

2. Paral. 28. pendere [illegible]. Dixit autem ſcriptor cauſam, *quod* [illegible] *vias ſuas coram Domino Deo ſuo.* Achaz autem [illegible] impietatis [illegible] ſe obſcura-[illegible]. H[illegible] quoque Re[illegible] locut. Ip[illegible] hæc hiſtoria doce[illegible] & qui [illegible] Nam primum quidem [illegible] Deinde Phacee Rex decem tribuum in [illegible] eorum duodecim [illegible]. Occidit [illegible] filios Regis & duces exercitus viginti autem [illegible] captiuitatem. Obed [illegible] Propheta [illegible] victoribus, eis minatus [illegible] iram D[illegible] quoniam præter De[illegible] legem duxerunt [illegible] in bello ceperant. *Ecce,* [illegible] *ira Dei patrum noſtrorum ſuper Iudam & tradidit eos in manus veſtras, &* [illegible] *eos in ira,* [illegible] *peruenit vſque ad cœlo. Et nunc dicitis vos poſſidere filios Iuda & Hieruſ*[illegible] *in ſeruos &* [illegible]. *Ecce nos ſumus vobiſcum* Atteſtatur Dominus Deus noſter pec[illegible] veſtri Domino Deo noſtro quod ira animi Domini noſtri [illegible] ſuper vos. Volebat, enim inquit, Dominus Deus [illegible] ſumere de impietate. Ea fuit cauſa [illegible]

C

[illegible]ceritus & vos victoria potiremini. Vos autem [illegible] [illegible] obliti eſtis nobilitatis: neque [illegible] vobis venit in mentem ſed [illegible] tanquam barbaris & alienigenis. neque vobis ſuffecerunt cædes innumerabiles ſed & ſeruire cogitis eos qui ſunt eiuſdem generis. Te[illegible] ſicut er[illegible] quod grauiter patiemini. Ceſſerunt Principes Prophetæ, & populum ſunt adhortati & captiuorum curam geſſerunt. Nudos etiam induerunt, eoſque vixerunt, & alimenta [illegible] porrexerunt & imbecillitatibus iumenta præbuerunt & deduxerunt vſque ad ciuitatem Hiericho. Notandum eſt autem quod *Hiericho* appellauit *ciuitatem palmarum. Eos,* enim inquit, *conſtituerunt in Hiericho ciuitate palmarum.* Docuit autem hoc quoque hiſtoria, quod cum permanſiſſent in impietate, tradi-[illegible] alienigenis, & hoſtes [illegible] [illegible] eorum ciuitatibus. *Humiliauit* enim inquit, *Dominus Iudam propter Achaz Regem Iuda propterea quod reuelauit in Iuda,*

D

& def[illegible] *defectione à Domino.* Illud autem, *Reuelauit,* p[illegible] quod eſt, Docuit eum ea quæ non oportet. externos [illegible] introdu[illegible] mores, & effec[illegible] vt colerent Deos aliarum gentium. Aſſyrio autem vocato in auxilium, [illegible] excidit inſtituto. hoc enim dixit. Et adiecit Achaz deficere à Domino *Et dixit Rex Achaz. Quæram Deos Damaſci qui me verberant & dixit quod Dii Damaſci ſunt eo fortiores. Ideirco eis ſacrificabo & defendent me. & ipſi* [illegible]*erunt ei in offendiculum.* Non ſolum enim ei opem non tulerunt, ſed etiam eis conciliarunt omne genus calamitates. Ad ſummum autem [illegible] prouectus *vaſa etiam ſacra conſcidit, & templi Dei* [illegible] *clauſit. Et fecit ſibi altaria in omni angulo in Hieruſa*-*lem.* Et quæ deinceps ſequuntur eandem habent reprehenſionem. Eum autem mortuum non ſunt dignati piorum Regum ſepultura. Ezechias autem eius filius ſummam exercuit virtutem. *Fecit,* enim

E

2. Paral. 29. in[illegible] *Ezechias rectum cum Domino, ſecundum omnia quæ* [illegible] *David pater eius. & primum aperuit portas domus Do*-*mini & eas inſtaurauit. Sacerdotes autem & Leuitas ſan*[illegible] *ificatos iuſſit mundare templum Dei. Ille autem ſtatim,* inquit, *eiecit omnem immunditiam inuentam in domo Domini. Et eam acceperunt Leuitæ ferendam extra in torrentem Cedron.* Deinde his factis egit una obtulit ſacrificia, non ſolum pro duabus tribubus, ſed pro duodecim. *Propitiauit,* inquit enim, *Deum pro toto Iſraële, quoniam hæc dixit offerre pro vniuerſo Iſraële holocauſta & ſacrificia pro peccato Et ſtatuit Leuitas in domo Domini laudantes in cymbalis & citharis & nablis ſecundum mandatum Dauidis Regis, & Gad videntis Regi, & Nathan Prophetæ: quoniam mandatum Domini præceptum erat in manu Prophetarum eius.* Hoc arguit Iudæorum ſtultitiam qui non ſuſtinent vocare Dauid prophetam. Hic ſcriptura trium faciens mentionem, ſubiunxit *quod per mandatum Domini præceptum in manu Prophetarum eius.* Paulo poſt autem innuit oratio quod etiam Aſaph fuit factor hymnorum *Dixit enim,* inquit, *Rex Ezechias & Principes Leuitis, vt hymnis celebrent Dominum, in verbis Dauidis & Aſaph Prophetæ.* Docet autem nos [illegible] hiſtoria, quod ſacerdotibus non ſufficientibus ad excoriandum holocauſtum, eos adiuuabant fratres eorum Leuitæ donec perfectum eſſet opus, & donec ſanctificati eſſent ſacerdotes, quoniam Leuitæ prompto & alacri animo ſunt [illegible] ſacerdotes. Ho[illegible] autem nunc quoque [illegible] fieri. Nam cum non adeſt Presbyter & [illegible] neceſſe habet etiam Diaconus [illegible] qui [illegible] [illegible] bere [illegible] primum. Rex autem etiam eos

F

2. Par. 30. qui habitabant in ciuitatibus decem tribuum con[illegible] ad [illegible]ſtum. Et aliqui quidem irridebant eos qui [illegible] vocabant, aliqui vero ibant obedien-[illegible]. Plurima autem congregata multitudine, celebratum eſt feſtum paſchatis. Rurſus autem ſacerdotibus non ſufficientibus Leuitæ ſacrificabant hoſtias ſalutudini, & ſacerdotibus offerebant ſanguinem. Illi autem effundebant in baſi [illegible]. Repente autem vocati priuſquam eſſent expiati hoſtiarum fuerunt participes. Hoc etiam docet hiſtoria, quod maxima pars populi ab Ephraim & Manaſſe & Iſachar & Zabulon non fuerunt ſanctificati. ſed comederunt hoc phaſe præter [illegible] ſcripturam. Veniam autem ſunt [illegible] propter pietatem Regis. Adiecerunt autem etiam hoſtias cum eas præbuiſſent Principes: Dixit autem eiuſmodi feſtum non fuiſſe factum à diebus Solomon[illegible]. Hinc

G

[illegible] & templa Dæmonum diruerunt, & lucos exciderunt, & cum iis etiam altaria quæ in lucis excelſis Deo erant dedicata funditus euerterunt. Curam quoque geſſit ordinis ſacerdotalis, & eum confirmauit ac roborauit qui factus fuerat a ſuo parente. Et effecit vt populus daret ſacerdotibus primitias ſecundum legem. Deinde ſubiunxit ſcriptor, quod poſt hæc verba & hanc veritatem, venit Sennacherib Rex Aſſyriorum. Significat autem oratio, quod etiam viros pios probans Deus, permittit vt incidant [illegible] calamitates. Rex autem [illegible]

H

DEO habens fiduciam & quæ poterat ex ſe conferre, primum obſtruxit fontes ante ciuitatem [illegible]ne aſſidens obſideret ciuitatem habens aquæ copiam. Deinde murorum ſepta muniit, & turres in altum excitauit, & etiam alterum ædificauit propugnaculum. Sed neque his armis confidit, verum dixit ad multitudinem, *Eſtote ſtrenui & fortes ne timeatis neque terreamini à facie Regis Aſſyriorum & à facie vniuerſæ gentis quæ eſt cum eo Cum eo ſunt brachia carnea. Nobiſcum eſt DOMINVS DEVS noſter vt ſeruet nos, & noſtrum bellum gerat.*

A Per hæc autem nos etiam docuit Dei auxilium eſſe inexpugnabile, & humanam naturam eſſe caducam & momentaneam, & interitui obnoxiam. Cætera autem continet etiam quartus liber. Eum autem reprehendit hiſtoria, quod etiam tantam aſſecutus victoriam, & ab infirmitate liberatus admirabiliter & præter opinionem, non ſecundum retributionem quam dedit ei Dominus, retribuit ei Ezechias. *Sed elatum*

B *fuit cor eius, & ſuper ipſum facta ira, & ſuper Iudam & Hieruſalem.*[a] *Et humiliatus eſt Ezechias ipſe & qui habitabant Hieruſalem. Et non venit ſuper ipſos ira Domini in diebus Ezechiæ.* Verum eſt ergo quod dicitur: *Qui ſeipſum exaltat, humiliabitur, & qui ſeipſum humiliat, exaltabitur.* Luc. 14. & 18.

FINIS TOMI PRIMI BEATI THEODORETI OPERVM.

Τῷ Θεῷ δόξα.

E F

C G

D H